ISBN: 978-605-73901-3-4

6th INTERNATIONAL CONGRESS OF EURASIAN SOCIAL SCIENCES

(6. ULUSLARARASI AVRASYA SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ)

13-16 Mayıs 2022 / 13-16 May 2022

Bodrum/Mugla/TURKEY

FULL PAPERS

CONGRESS E-BOOK

ISBN: 978-605-73901-3-4

KORİNT YAYINCILIK

ISBN: 978-605-73901-3-4

ONUR KURULU

Prof. Dr. Fadıl HOCA (Makedonya Vizyon Üniversitesi Rektörü)

Prof. Dr. Urxan ELEKBEROV (Azerbaycan Devlet İdarecilik Akademiyası Rektörü)

DÜZENLEME KURULU BAŞKANI

Prof. Dr. Kadir ULUSOY (Gazi Üniversitesi)

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Cemil Cahit YEŞİLBURSA (Gazi Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Emre ÜNAL (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Kubilay YAZICI (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Mustafa ÖZGENEL (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Mustafa TAHİROĞLU (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Osman ÇEPNİ (Karabük Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Sezai ÖZTAŞ (Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Taner ÇİFÇİ (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Yavuz BOLAT (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, TÜRKİYE)

SERGİ DÜZEN LEME KURULU BAŞKANLARI

Prof. Dr. Kadir ULUSOY (Gazi Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Ayşegül TÜRK (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, TÜRKİYE)

SERGİ DÜZENLEME BİLİM/SANAT DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Arzu UYSAL (Mersin Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Fatih BAŞBUĞ (Akdeniz Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Fatma YETİM (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Leyla VARLIK ŞENTÜRK (Anadolu Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Mehmet ÖZKARTAL (Süleyman Demirel Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Melda ÖZDEMİR (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Zuhal TÜRKTAŞ (Selçuk Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Ebru ALPARSLAN (Erciyes Üniversitesi, TÜRKİYE)

ISBN: 978-605-73901-3-4

Doç. Dr. Emrah UYSAL (Mersin Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç Dr. Hülya KASAPLI (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Meral AKAN (Selçuk Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Mine CAN (Kocaeli Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Serdar SAYGILI (Erciyes Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Sibel ADAR CÖMERT (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Vildan BAĞCI (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Zeynep BALKANAL (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, TÜRKİYE)

Dr. Öğretim Üyesi M. Sema ÜŞENMEZ (Sakarya Üniversitesi, TÜRKİYE)

Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Ali BÜYÜKPARMAKSIZ (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, TÜRKİYE)

Dr. Öğretim Üyesi Pakize KAYADİBİ (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, TÜRKİYE)

KONGRE BİLİM KURULU

Prof. Dr. Aftab Kamal PASHA (Jawaharlal Nehru Üniversitesi, Yeni Delhi-HİNDİSTAN)

Prof. Dr. Antonis LIONARAKIS (Hellenic Open University, YUNANİSTAN)

Prof. Dr. Arshi KHAN (Aligarh Muslim Üniversitesi, Aligarh-HİNDİSTAN)

Prof. Dr. Bobby HARREVELD (Central Queensland University, AVUSTRALYA)

Prof. Dr. Botir USMONOV (Tashkent State Technical University, ÖZBEKİSTAN)

Prof. Dr. Bülent AKSOY (Gazi Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Cleborne D. MADDUX (University of Nevada, KANADA)

Prof. Dr. Emre ÜNAL (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Fatma Ahsen TURAN (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Geza DAVID (Elte Üniversitesi, Budapeşte-MACARİSTAN)

Prof. Dr. Hakan AKDAĞ (Mersin Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Hamza KELEŞ (Gazi Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Ivanovska OLENA (Kiev Taras Sevcenko Üniversitesi, UKRAYNA)

Prof. Dr. Kapanitsya LUBOV (Kiev Taras Sevcenko Üniversitesi, UKRAYNA)

Prof. Dr. Lindita XHANARI LATIFI (Tiran Üniversitesi, ARNAVUTLUK)

Prof. Dr. Musa QASIMLI (Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, AZERBAYCAN)

Prof. Dr. Nil DUBAN (Afyon Kocatepe Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Natalija LEPKOVA (Vilnius Gediminas Technical University, LİTVANYA)

Prof. Dr. Oya HAZER (Hacettepe Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Paul KAWACHI (Open University of China, ÇİN)

Prof. Dr. Ramesh C. SHARMA (Wawasan Open University, MALEZYA)

ISBN: 978-605-73901-3-4

Prof. Dr. Segeda SERGEY (Ukrayna Bilimler Akademisi, UKRAYNA)

Prof. Dr. Sibel ERKAL (Hacettepe Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Tamar LOMINADZE (Georgian Technical University, GÜRCİSTAN)

Prof. Dr. Vladimir ZUEV (Institute of Social Sciences and Humanities, Kazan, RUSYA)

Prof. Dr. Zeynep ÇOPUR (Hacettepe Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Ayşegül TÜRK (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi,TÜRKİYE)

Doç. Dr. Bekir TAVAS (Biznesi Üniversitesi, KOSOVA)

Doç. Dr. Benito PERRI (PsyD Touro College Graduate School Of Education, ABD)

Doç. Dr. Mine CAN (Kocaeli Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Mujib ALAM (Academy of International Studies, Jamia Millia Islamia University, Yeni Delhi, HİNDİSTAN)

Doç. Dr. Nuray KURTDEDE FİDAN (Afyon Kocatepe Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Nurlana MUSTAFAYEVA (Azerbaycan Diller Üniversitesi, AZERBAYCAN)

Doç. Dr. Özkan AKMAN (Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Selman ABLAK (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Sezai ÖZTAŞ (Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Suat POLAT (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Sujata ASHWARYA (Centre for West Asian Studies, Jamia Millia Islamia University, Yeni Delhi, HİNDİSTAN)

Doç. Dr. Todor Ioana CRISTINA (Alba Iulia Üniversitesi, ROMANYA)

Doç. Dr. Toğrul HALİLOV (Nahçıvan Bilimler Akademisi, AZERBAYCAN)

Doç. Dr. Tudora ARNAUT (Tarash Shevchenko Üniversitesi, UKRAYNA)

Doç. Dr. Yavuz BOLAT (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, TÜRKİYE)

Dr. Öğr. Üyesi Halit HAMZAOĞLU (Kafkas Üniversitesi, TÜRKİYE)

Dr. Öğr. Üyesi Kateryna TELESHUN (Taras Shevchenko Üniversitesi, UKRAYNA)

Dr. Mahmoud HAWAMDEH (Al Quds Open University, FİLİSTİN)

KONGRE HAKEM KURULU

Prof. Dr. Aftab Kamal PASHA (Jawaharlal Nehru Üniversitesi, Yeni Delhi-HİNDİSTAN)

Prof. Dr. Antonis LIONARAKIS (Hellenic Open University, YUNANİSTAN)

Prof. Dr. Arshi KHAN (Aligarh Muslim Üniversitesi, Aligarh-HİNDİSTAN)

Prof. Dr. Beyhan KESİK (Giresun Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Bobby HARREVELD (Central Queensland University, AVUSTRALYA)

Prof. Dr. Botir USMONOV (Tashkent State Technical University, ÖZBEKİSTAN)

ISBN: 978-605-73901-3-4

Prof. Dr. Bülent AKSOY (Gazi Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Cengiz DÖNMEZ (Gazi Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Cleborne D. MADDUX (University of Nevada, KANADA)

Prof. Dr. Dursun DİLEK (Sinop Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Emre ÜNAL (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Fatma Ahsen TURAN (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Fulya ÖZTAŞ (Selçuk Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Geza DAVID (Elte Üniversitesi, Budapeşte-MACARİSTAN)

Prof. Dr. Habibe YAZICI ERSOY (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Hakan AKDAĞ (Mersin Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Hamza KELEŞ (Gazi Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Handan DEVECİ (Anadolu Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Hasan Güner BERKANT (Yozgat Bozok Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Haydar ÖZTAŞ (Necmettin Erbakan Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Ivanovska OLENA (Kiev Taras Sevcenko Üniversitesi, UKRAYNA)

Prof. Dr. Kapanitsya LUBOV (Kiev Taras Sevcenko Üniversitesi, UKRAYNA)

Prof. Dr. Kubilay YAZICI (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Lindita XHANARI LATIFI (Tiran Üniversitesi, ARNAVUTLUK)

Prof. Dr. Musa QASIMLI (Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, AZERBAYCAN)

Prof. Dr. Natalija LEPKOVA (Vilnius Gediminas Technical University, LİTVANYA)

Prof. Dr. Necdet HAYTA (Gazi Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Nil DUBAN (Afyon Kocatepe Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Oya HAZER (Hacettepe Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Paul KAWACHI (Open University of China, ÇİN)

Prof. Dr. Ramesh C. SHARMA (Wawasan Open University, MALEZYA)

Prof. Dr. Sefa BULUT (İbn-i Haldun Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Segeda SERGEY (Ukrayna Bilimler Akademisi, UKRAYNA)

Prof. Dr. Sibel ERKAL (Hacettepe Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Tamar LOMINADZE (Georgian Technical University, GÜRCİSTAN)

Prof. Dr. Vladimir ZUEV (Institute of Social Sciences and Humanities, Kazan, RUSYA)

Prof. Dr. Zeynep ÇOPUR (Hacettepe Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Adem BELDAĞ (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Barış KAYA (Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Bekir TAVAS (Biznesi Üniversitesi, KOSOVA)

Doç. Dr. Benito PERRI (PsyD Touro College Graduate School Of Education, ABD)

ISBN: 978-605-73901-3-4

Doç. Dr. Beytullah KAYA (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Cemil Cahit YEŞİLBURSA (Gazi Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Elif AKPINAR KÜLEKÇİ (Atatürk Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Fikret ALINCAK (Gaziantep Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Işık SEZEN (Atatürk Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Mine CAN (Kocaeli Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Mujib ALAM (Academy of International Studies, Jamia Millia Islamia University, Yeni Delhi, HİNDİSTAN)

Doç. Dr. Nuray KURTDEDE FİDAN (Afyon Kocatepe Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Nurlana MUSTAFAYEVA (Azerbaycan Diller Üniversitesi, AZERBAYCAN)

Doç. Dr. Özkan AKMAN (Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Sezai ÖZTAŞ (Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Sujata ASHWARYA (Centre for West Asian Studies, Jamia Millia Islamia University, Yeni Delhi, HİNDİSTAN)

Doç. Dr. Todor Ioana CRISTINA (Alba Iulia Üniversitesi, ROMANYA)

Doç. Dr. Toğrul HALİLOV (Nahçıvan Bilimler Akademisi, AZERBAYCAN)

Doç. Dr. Tudora ARNAUT (Tarash Shevchenko Üniversitesi, UKRAYNA)

Dr. Öğr. Üyesi Kateryna TELESHUN (Taras Shevchenko Üniversitesi, UKRAYNA)

Dr. Mahmoud HAWAMDEH (Al Quds Open University, FİLİSTİN)

Dr. Güler KOÇAK (South Russian University, RUSYA)

ISBN: 978-605-73901-3-4

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER 5

THE DEVELOPMENT OF VALVONTA STICK (SMART BLIND STICK) FOR IMPAIRED VISUALS PERSON 9

MASTERY OF HANYU PINYIN OF NON-NATIVE SPEAKERS 14

THE DEVELOPMENT OF ASSİSTİVE SPOON STABİLİZER FOR HAND TREMORS PATİENTS 19

SPIRITUAL TOURISM: UNDERSTANDING YOUTH KNOWLEDGE AND NEEDS 27

AZERBAİJAN-TURKEY POLİTİCAL RELATİONS, SOCİAL CAPİTAL AND GRAVİTY THEORY 31

CAUSALITY MACROECONOMIC CRISIS MANAGEMENT 40

TÜRKİYE-ALMANYA DIŞ TİCARET İLİŞKİLERİ: 2015-2020 YILLARI ARASI ANALİZİ 48

MIST ÜLKELERİNDE SEÇİLMİŞ TEMEL MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLERİN DÖVİZ KURUNA ETKİSİ 56

TOPLUMA HİZMET UYGULAMALARININ ÖĞRETMENLİK UYGULAMASI DERSİ İÇİNDE YAPILABİLİR Mİ? 66

BREXİT, PESCO, YÜKSELEN MİLLİYETÇİLİK VE ULUSLARARASI TEORİLER EKSENİNDE AVRUPA BİRLİĞİ 87

DİJİTAL DÖNÜŞÜMDE İNSAN KAYNAKLARI ANALİTİĞİNE BAKIŞ 104

SOSYAL BİR İHMAL OLARAK YAŞLI HAKLARINDA AYRIMCILIK 111

GENETİK MANİPÜLASYON VE KALITIMSAL ÖZGÜRLÜK 118

THE EFFECT OF SEQUENTIAL LOCATION-ROUTING OPTIMIZATION ON THE PERFORMANCE OF LOGISTICS NETWORK DESIGN 130

ÖĞRETMENLERİNİN İŞ DOYUMU, ÖZ YETERLİLİK VE ÖĞRETMEN OLMA MOTİVASYONUNUN ÖĞRETİMİN NİTELİĞİ ÜZERİNDE ETKİSİNİN İNCELENMESİ 148

ÖĞRETMENLERİN TEKNOSTRES VE ÖĞRETME MOTİVASYONLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ 156

ALBERT GABRİEL'İN GÖZÜNDEN AMASYA KENT MİMARİSİ 174

SOSYAL BİLGİLERDE ELEŞTİREL DÜŞÜNME ÖĞRETİM ETKİNLİKLERİYLE ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİSİNİN GELİŞTİRİLMESİ 184

Z KUŞAĞIYLA BİRLİKTE DİJİTALLEŞEN DİL ÜZERİNE BİR İNCELEME 191

ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİSİNİN ÖĞRETİMİ VE DİSTOPİK ROMANLAR 202

TÜRKİYE'NİN MODERNİZASYON SÜRECİNDE AMERİKAN VAKIFLARININ ROLÜ 209

THE AWARENESS LEVEL OF PREVENTIVE MAINTENANCE SERVICES FOR ELECTRONIC BIOMEDICAL DEVICES AMONG THE HOUSEHOLD IN TTDI JAYA, SHAH ALAM 220

ÇKKV YÖNTEMLERİYLE, TÜRKİYE'DE İL DÜZEYİNDE SEKTÖRLERİN İHRACAT PERFORMANSLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ 227

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE CARİ DENGE (2000-2022) 237

FEMİNİST GÜVENLİK ÇALIŞMALARINDA KİTLE KAYNAK İSTİHBARATININ ROLÜ 242

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBALIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ 251

18. YÜZYIL İTİBARIYLA AVRUPA'DA YAHUDİ KİMLİĞİNİN OLUŞUM SÜRECİ 259

ERP SİSTEMLERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR BAŞARISI VE ETKİLERİ: ODAK GRUP ANALİZİ 270

FOTOĞRAF DERSİNİN GÜNÜMÜZ TASARIM EĞİTİMİNDEKİ YERİ 279

FARKLILIK ALGILARININ İNCELENMESİ: NİTEL BİR ÇALIŞMA 294

ISBN: 978-605-73901-3-4

YEKTA KOPAN'IN ÖYKÜLERİNDE YALNIZLIK VE YABANCILAŞMA 305

KENTLİLEŞME SÜRECİNDE KENTSEL YAŞAM VE FARKINDALIK: DİYARBAKIR ÖRNEĞİ 316

EFFECTIVENESS FUMIGATION OF TECHNOLOGIES AGAINST CORONA VIRUS DISEASE 339

PROPOSAL ON PORTABLE LUMBAR SUPPORTER WITH ELECTRONIC MOTOR MASSAGER FOR LOW-BACK PAIN (LBP) RELIEVER (PROPOSAL REVIEW) 345

DEVELOPMENT OF CUFF-LESS CONTINUOUS BLOOD PRESSURE MONITORING SYSTEM USING PULSE TRANSIT TIME TECHNIQUE WITH IOT 351

THE EFFECTIVENESS OF SOCIAL MEDIA ON PURCHASE DECISION-MAKING 358

THE DEVELOPMENT OF ELECTRONIC AUTOMATED BAG VALVE MASK (BVM) FOR RESPIRATORY PROBLEM WITH IOT 372

DEVELOPMENT ELECTROCARDIOGRAPH (ECG) TRAINING KIT SYSTEM BASED ON INTERNET OF THING VIA THINGSPEAK APPLICATION 380

PROPOSAL ON AN EYE STRAIN MONITORING FOR ELECTRONIC GADGET USERS 387

DEVELOPMENT OF 3 IN 1 LIGHT THERAPY WITH IOT 395

DEVELOPMENT OF PATIENT MONITOR USING WIRELESS AND TOUCHSCREEN TECHNOLOGY 404

DEVELOPMENT OF SAFETY SECURITY DOOR USING FACE RECOGNITION 416

PROPOSAL ON THE IONTOPHORESIS DEVICE WITH A SWEAT RATE AND IOT SYSTEM 423

ACUTE MUSCLE LASER THERAPY 432

THE EFFECT OF MARKETING ELEMENTS ON YOUNG CUSTOMER SATISFACTION IN THE RETAIL COFFEE INDUSTRY 443

DEVELOPMENT OF FINGER THERAPY DEVICE BY USING FLEX SENSOR WITH VIBRATION MOTOR 455

HIGH RISE FAÇADE CLEANING MACHINE 466

PROPOSAL ON THE DEVELOPMENT OF WRIST JOINT REHABILITATION WITH SERVO MOTOR DRIVE FOR STROKE HANDED 481

IOT SMART HEART RATE AND SPO2 SENSOR DEVICE 489

IMPACT OF CONSUMER ATTITUDES AND PERCEIVED BEHAVIOURAL CONTROL ON PURCHASE INTENTIONS OF BATIK 497

THE RELATIONSHIP BETWEEN ATTITUDE TOWARD SOCIAL MEDIA AND FOMO TOWARDS SOCIAL MEDIA FATIGUE AMONG STUDENT 508

BUHARA HALK SOVYET CUMHURİYETİ DÖNEMİNDE ŞEHİR PLANLAMA REFORMU 517

MEASURING THE RELATIONSHIP BETWEEN ZAKAT COLLECTION AND DISTRIBUTION IN MAJLIS AGAMA ISLAM WILAYAH PERSEKUTUAN (MAIWP) 525

THE DEVELOPMENT OF SMART DEVICES FOR COVID USING IOT 532

RESEARCH STATISTICS E-KIT AS A SELF LEARNING TOOL FOR QUANTITATIVE RESEARCH 540

DEVELOPMENT OF SYMPTOMS COVID DETECTION WITH IoT 544

IOT-BASED SAFETY MONITORING AIR DETECTOR DEVICE 549

DEVELOPEMENT OF SELF MONITORING PORTABLE NEBULIZER 555

IOT HEART ATTACK DETECTION 563

BRITISH MÜZESİ'NDE BULUNAN OSMANLI DÖNEMİNE AİT PEŞKİRLER 573

ISBN: 978-605-73901-3-4

ULUSLARARASI SİSTEMDE ÇOK KUTUPLULUK TARTIŞMALARI VE BÖLGESEL YANSIMALARI 579

ÖZEL EĞİTİM VE FEN BİLİMLERİ ÖĞRETMENLERİNİN BİLİM İNSANINA YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ..... 589

ORTA ÇAĞ AVRUPA'SINDA SALGIN HASTALIKLAR VE DOĞAL AFETLERLE MÜCADELEDE İNSANLIK DIŞI BİR YAKLAŞIM: BÜYÜCÜLÜK VE CADI AVCILIĞI..... 601

THE PROCESS OF TURNING THE WOMAN'S BODY INTO AN OBJECT OF CONSUMPTION OF POPULAR CULTURE 614

YAZ TATİLLERİNDE SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNE İLİŞKİN VELİ GÖRÜŞLERİ 623

COVID-19 PANDEMISININ IŞLETME YÖNETIMI ÜZERINDEKI ETKILERI: SISTEMATIK DERLEME ARAŞTIRMASI 637

TÜRKİYE'DE YAŞLILIK VE UYGULANAN SOSYAL POLİTİKALAR 651

TÜRK VERGİ SİSTEMİNDEKİ UYGULAMALARIN GELİR DAĞILIMINA ETKİLERİ 661

STRATEJİK GİRİŞİMCİLİK KAVRAMININ WEB OF SCİENCE VERİ TABANINA DAYALI BİBLİYOMETRİK AĞ ANALİZİ 681

ARŞİV BELGELERİ VE KURUCU MECLİS TUTANAKLARINA GÖRE 27 MAYIS 1960 ASKERİ DARBESİ SONRASI DEVR-İ SABIK ANLAYIŞININ TESİSİ (27 MAYIS-30 ARALIK 1960) 701

Z KUŞAĞININ ENDÜSTRİ 4.0 KAVRAMSAL FARKINDALIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA 726

ULUSLARARASI SERMAYE HAREKETLERİNİN FİNANSAL GELİŞME ÜZERİNE ETKİSİ: GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER ÖRNEĞİ..... 740

KENT VİZYONU ÜRETME SÜRECİNDE İNSAN İLİŞKİLERİ VE EKİP ÇALIŞMASI 751

ÇİN'İN AŞI DİPLOMASİSİ VE TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ..... 758

ETİK BİR PROBLEM OLARAK KÜRTAJ 766

EBEVEYNLERİN YETKİNLİKLERİNİN ÇOCUKLARININ 21.YÜZYIL BECERİLERİ İLE İLİŞKİSİ..... 773

XVII. YÜZYIL ŞAİRLERİNDEN REŞÎDÎ'NİN I. MUSTAFA METHİNDE KALEME ALDIĞI BİR KASİDESİ..... 787

COĞRAFYA DERSİNDE BİR SOSYOBİLİMSEL KONU OLARAK NÜKLEER ENERJİ HAKKINDA ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ 793

DİJİTAL PAYLAŞIMCI YATIRIM ANLAYIŞI: KİTLE FONLAMA..... 805

YENİ BELGE VE BİLGİLER IŞIĞINDA OSMANLI HEYETİNİN ALMANYA ZİYARETİ (1917)..... 820

NEZİHE MERİÇ'İN ÇOCUK KİTAPLARINDA TASARIM VE RESİM 851

KLASİK TÜRK ŞİİRİNİN "HOŞ GELÜR" REDİFLİ GAZELLERİ BAĞLAMINDA ÂŞIĞA HOŞ GELEN HÂLLER 863

TEKİNSİZ, NA-MEVCUDİYET VE KARARSIZLIK: EDEBİYAT VE FELSEFE İLİŞKİSİ ÜZERİNE 876

DİGİTALLEŞME ÇAĞINDA TÜRKİYE'DE EĞİTİM HARCAMALARININ BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ..... 884

TÜRKİYE'DE SAĞLIK HARCAMALARININ EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ..... 888

20. MİLLİ EĞİTİM ŞURA KARARLARINA ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİ AÇISINDAN BİR BAKIŞ 893

Z KUŞAĞININ SİYASAL PARTİLERİN DİJİTAL REKLAMLARINA YÖNELİK TUTUMU..... 900

BULANIK AHP İLE AİLE İŞLETMELERİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÖNCELİKLERİ BELİRLEME..... 910

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ SİBER KÜLTÜRÜ BENİMSEME DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ..... 919

FEN BİLGİSİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ TERCİH ETTİKLERİ ÖĞRETİM YAKLAŞIMLARINA GÖRE DÜŞÜNME BECERİLERİ KAZANDIRMA DÜZEYLERİ..... 926

GELENEKSEL EL SANATLARI MOTİFLERİNİN FARKLI MATERYALLER ÜZERİNDE İNCELENMESİ 935

DÖVİZ KURUNA YÖNELİK TAHMİNLEMEDE ZAMAN SERİLERİ ANALİZİNİN KULLANIMI 949

ISBN: 978-605-73901-3-4

REEL DÖVİZ KURU VE İHRACAT İLİŞKİSİ: E7 ÜLKELERİ ÖRNEĞİ 958

İSMET İNÖNÜ DÖNEMİ (1938-1950) MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM 967

MECLİS TUTANAKLARINDA ÇAĞDAŞ DİL ARAYIŞLARI (1920-1927) 980

ÖĞRETMEN ADAYLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE ÇEVRE EĞİTİMİ KONULARINA İLİŞKİN TUTUMLARININ İNCELENMESİ 994

ÖĞRENEN ORGANİZASYON OLMA SÜRECİNDE LİDERLİĞİN ÖNEMİ VE ROLÜ 1003

YAŞAR KEMAL'İN TEK KANATLI BİR KUŞ ROMANINDA KALIPLAŞMIŞ SÖZCÜKLERİN İNCELENMESİ 1012

ESKİÇAĞ'DA PAPHLAGONIA BÖLGESİNDEKİ AKARSULARIN BÖLGE EKONOMİSİ AÇISINDAN ÖNEMİ 1022

MARKA DENEYİMİ, ALGILANAN RİSK VE SATIN ALMA NİYETİ: AKILLI TELEFON MARKALARI ÜZERİNE BİR İNCELEME 1033

ŞEVKÎ DAYF'IN "TAHRÎFÂT" ADLI ESERİ ÜZERİNDEN SİİRT VE MISIR ARAPÇASI ARASINDAKİ BENZERLİKLERDEN BAZI ÖRNEKLER 1049

İŞLETMELERİN ETİK DIŞI FAALİYETLERİ POTANSİYEL ÇALIŞANLARIN İŞVEREN MARKA DEĞERİ ALGILARINI ETKİLER Mİ? 1063

IOT SMART PET FEEDER 1077

11 EYLÜL SALDIRILARI SONRASINDA ABD BUSH YÖNETİMİNİN MÜSLÜMANLARA OLAN TUTUMU VE İSLAM DÜNYASINDA VARLIĞINI SÜRDÜRME ÇABALARI 1087

HAYAT MECMUASI'NDA TOPLUMSAL TERBİYE: GÖRGÜ ANSİKLOPEDİSİ 1100

LİMİNOİD TURİST DAVRANIŞININ TURİSTLER ÜZERİNDE İNCELENMESİ 1111

ISBN: 978-605-73901-3-4

THE DEVELOPMENT OF VALVONTA STICK (SMART BLIND STICK) FOR IMPAIRED VISUALS PERSON

SITI NURAISYAH BINTI SHAMSHUL KAMAL

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia, snuraisyah985@gmail.com

MRS NUR SYAFIQAH BINTI ABDULLAH

Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia, fiqahmarcus23@gmail.com

ABSTRACT

The Blind Stick is an innovative navigational aid for people who are visually impaired. According to the problem they faced, they need a facility to help they go about their daily activities. In this project, researchers have present a technologically enhanced blind stick that enables vision impaired people to travel with ease. Therefore, with existence this Valvonta Stick it can help them to walk and move easily. The blind stick is integrated with ultrasonic sensor along with light sensing. My proposed project starts with ultrasonic sensors that use ultrasonic waves to detect obstacles ahead. The sensor transmits data to the microcontroller when it detects obstacles. The data is then processed by the microcontroller, which determines whether the obstacle is close enough to be avoided. The circuit does nothing if the obstacle is not that close. When an obstacle is detected, the microcontroller sends a signal to the buzzer to sound. The project is named Valvonta Stick carrying the combined meaning of two different languages namely Valvonta is supervision taken from the Finnish language while Stick is a stick taken from English. Furthermore, using the Global Positioning System (GPS) and Global System for Mobile Communication (GSM) modules, a guardian can track the location of the stick user.

Keywords: ultrsonic sensor, light sensing, Global Positioning System(GPS), Global System for Communication (GSM)

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

The idea of this project was inspired by the visible surrounding environment such as the problem of visually impaired people. Nowadays, Visually impaired people have severe vision problems that prevent them from travelling independently. As we can see, the visual impaired people need an assistant to assist them in their mobility. As a result, they must employ a variety of tools and techniques to aid in their mobility.

Many techniques relying on signal processing and sensor technology have recently been developed toimprove the mobility of blind people. According to the literature, sonar input can be classified into two major categories: infrared signals and ultrasonic signals. These devices work in the same way as a radar system, which uses ultrasonic fascicle or sonar to detect obstacles in the form of fixed and moving objects. The wave travel time is used to calculate the distance between the person and the obstacles. All existing systems, on the other hand, alert the blind to the presence of an object in front of or close to him at a specific distance.
Information about an object's characteristics can help the blind learn more about it and improve their spatial perception and memory.

LITERATURE REVIEW

An Ultrasonic Sensor For Assisting Visually Impaired Person

This paper presents a design and analysis of ultrasonic sensing system for visually impaired person. This system consists of an ultrasonic sensor and a microcontroller that serves as the system's brain. The goal of the experiment was to calibrate the sensor so that it could produce accurate distance measurements. Essentially, the prototype device is a portable device that can be carried in the user's front pocket or worn on a lanyard.
The device will assist the user based on the obstacle's range. When the user gets closer to an obstacle, the connected buzzer beeps at a different rate depending on the obstacle's range. The P18F1330 microcontroller is used to design and develop the project, which is programmed in C. Norkharziana Mohd Nayan and Ruben Latchmanan (July 2016)

Configurable Salat Oriented device for Assisting Visually Impaired Person

The author proposes the creation of a qibla finder to assist them in determining the desired direction. The goal of this project is to create a low-cost, easy-to-use device that can detect the Qibla direction for Salat, especially for the visually impaired and deafened. The main component for detecting the correct angle of Qibla direction is a magnetic sensor. Once detected, indicators (such as a buzzer, vibrator, or LEDs) will provide continuous sound, vibration, and lighting to alert the user. Airul Azha Abd Rahman, M.N Mustafa and Mohammad Faisal Jaaafar Ng (March 2021)

Obstacle Detection and Real Time Assistance GPS

Any of those solutions, according to the author, rely on the Global Positioning System (GPS) to identify the position, orientation, and location of the blind person. The author concentrated on the GPS in order to compare the data stored with the user's destination location. It can then calculate the distance to the destination and generate an alarm to warn the user ahead of time. The proposed combination of various working units creates a real-time system that monitors the user's position and provides dual feedback, allowing for safer and more secure

ISBN: 978-605-73901-3-4

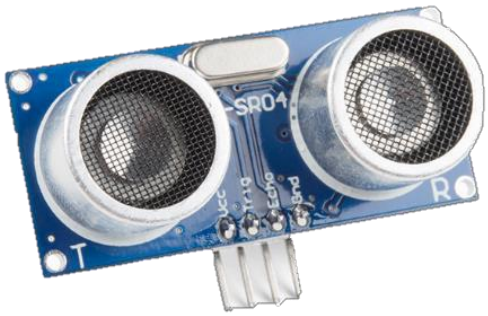
navigation. The author used a Microcontroller in conjunction with a Global Positioning System (GPS). Dambhare, Shruti and A.Sakhare (2011)

METHODOLOGY

A research methodology is a description of how a particular piece of research will be conducted. It refers to the methods or procedures used to collect and analyse data for a particular research project. Information regarding visually impaired people has been gathered for this project from every possible source. All of this data was used to create Valvonta Stick (Smart Blind Stick).

Ultrasonic Sensor

The HC-SR04 ultrasonic sensor, like bats, uses SONAR to determine the distance of an object. From 2 cm to 400 cm (1" to 13 feet), it provides excellent non-contact range detection with high accuracy and stable readings in an easy-to-use package. Sunlight and black materials have no effect on the operation, though soft materials like cloth can be difficult to detect acoustically. The ultrasonic transmitter and receiver modules are included.

GPS Module

The heart of the module is a NEO-6M GPS chip from u-blox. It can track up to 22 satellites on 50 channels and achieves the industry's highest level of sensitivity i.e. -161 dB tracking, while consuming only 45mA supply current. The u-blox 6 positioning engine also boasts a Time-ToFirst-Fix (TTFF) of under 1 second. One of the best features the chip provides is Power Save Mode(PSM). It allows a reduction in system power consumption by selectively switching parts of the receiver ON and OFF. This dramatically reduces power consumption of the module to just 11mA making it suitable for power sensitive applications like GPS wristwatch. The necessary data pins of NEO-6M GPS chip are broken out to a "0.1" pitch headers. This includes pins required for communication with a microcontroller over UART

ISBN: 978-605-73901-3-4

Qibla Compass

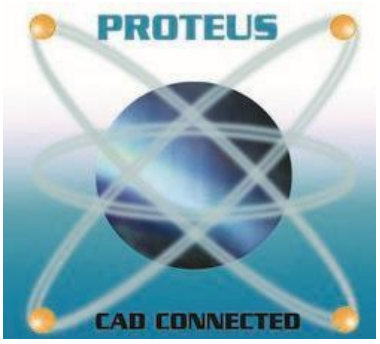
A qibla compass is a low-cost and easy-to-handle device to detect the Qibla direction for muslims.A magnetic compass is used as the main component to detect the correct angle of Qibla direction. Once detected, a buzzer will alert the user with continuous sound.

Software Proteus

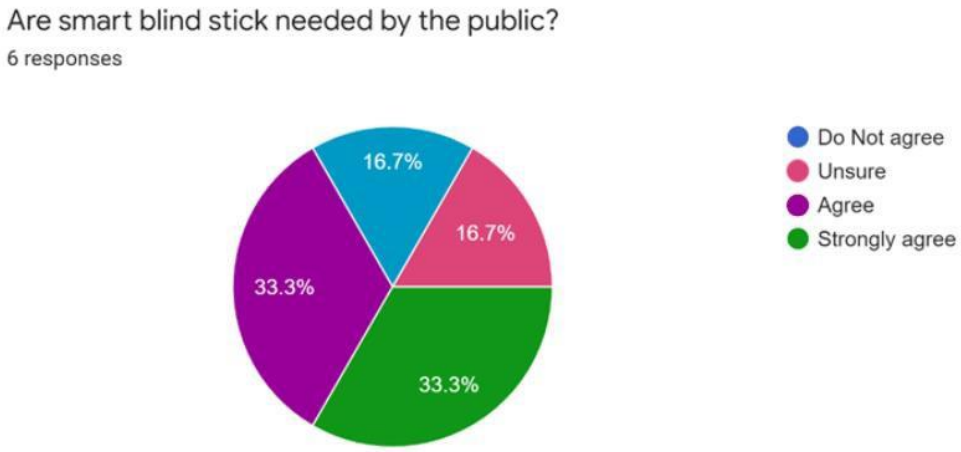
Proteus is used to simulate, design and drawing of electronic circuits. It was invented by the Labcenter electronic. By using proteus it can make two-dimensional circuits designs as well. With the use of this engineering software, it can construct and simulate different electrical and electronic circuits on

personal computers or laptops. There are numerous benefits to simulate circuits on proteus before make them practically. The possibility of error is less in software simulation such as loose connection that takes a lot of time to find out connections problems in a practical circuit.

ISBN: 978-605-73901-3-4

RESULT AND ANALYSIS

According to the pie chart above, a number of people contributed to the survey on Valvonta Stick feedback and suggestions (Smart Blind Stick). The majority of respondents agreed that blind stick should be implemented. The percentages of agreeing and strongly agreeing are both 33.3 percent in the graph. This demonstrates that the majority of people require Blind stick facilities in order to move around more easily. While 16.7% of those who do not sagree and are unsure are in the minority.

CONCLUSION

We conclude that this project will give a huge impact on the visually impaired person in their life due of the features on this stick that allows them to travel more easily. With our current features, include safety measures, a visually impaired person's chance of injury is reduced. This project does not require any age restrictions. There is a lot of research and work being done to identify methods to make life better for visually impaired people. There are a variety of walking sticks and systems available to assist users in moving about both indoor and outdoor environments, but none of them enable runtime autonomous navigation with object recognition and identification warnings. As a result, the goal of this research is to assist visually impaired people to live their lives like normal people.

REFERENCES

Autonomous walking stick for the blind using echolocation and image processing | Semantic Scholar

Ultrasonic Blind Walking Stick Project (nevonprojects.com)

(2) (PDF) Low Cost Smart Stick for Blind and Partially Sighted People (researchgate.net)

Project Presentation Latest.pdf

https://www.semanticscholar.org/paper/Configurable-Salat-oriented-device-for-assisting-Rahman-Mustafa/43855cdb3e8e94beb877ec1976856972d045c6de

https://journals.utm.my/jurnalteknologi/article/view/9433

ISBN: 978-605-73901-3-4

MASTERY OF HANYU PINYIN OF NON-NATIVE SPEAKERS

Nur Farrah Atiqah Amran
University Malaya, Kuala Lumpur, Malaysia, 17217588@siswa.um.edu.my
International Islamic University Malaysia, Pagoh, Malaysia, nurfarrahatiqah@iium.edu.my

Yeoh Yin Yin
University Malaya, Kuala Lumpur, Malaysia, yinyinyeoh@um.edu.my

Fong Peng Chew
University Malaya, Kuala Lumpur, Malaysia, fpchew@um.edu.my

ABSTRACT

Proficiency in third language is a much-needed added value present day. Third language learning has been highlighted in the Malaysia Education Blueprint 2013 - 2025. One of the skills that needs to be mastered by students is communication in social situations using Malay, English and an additional language. There is an increase of trend in primary and tertiary educational institutions in Malaysia offering foreign language courses. Mandarin has become one of the most popular elective course options among students due to the factor of better career opportunities in the future. Hence, the purpose of this study is to examine the non-native speakers' mastery in Hanyu Pinyin at the early stage. This study uses a survey to answer the main research questions. With the aim of achieving the research main goal, a survey will be conducted accordingly. Questionnaire instruments will be given to the students taking Mandarin language subjects at a public university. The findings of this study are expected to elevate the university, especially the for the academicians to produce high quality graduates with the ability to speak a third language fluently. On top of that, it will also enhance the university's reputation with outstanding student achievement, thus benefiting national development especially in international relations.

Keywords: Hanyu Pinyin, non-native, phonetic

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

Proficiency in a third language is a much-needed added value nowadays. Third language learning has been highlighted in the Malaysia Education Development Plan 2015-2025. One of the skills that needs to be mastered by students is communication in social situations using Malay, English and an additional language (Liu, 2014; *Pelan Pembangunan Pendidikan Malaysia 2013-2025*, 2013). There is an increase of trend in primary and tertiary educational institutions in Malaysia offering foreign language courses.

The aspects of listening, speaking, reading, and writing are four key elements in the teaching and learning of Mandarin, especially the pronunciation. Mastering the pronunciation of Mandarin is one of the main factors that contribute to proper communication. During the early stage of teaching and learning Mandarin, teachers should pay special attention to the teaching of pronunciation.

In Malaysia, the first university to offer Mandarin language courses was the University of Malaya starting in 1963. The Department of Chinese Studies, University of Malaya launched a program to teach Mandarin to non-Chinese students (Yi, 2020). Meanwhile, Universiti Teknologi MARA (UiTM) has offered diploma students, all Bachelor full-time and part-time students elective third language courses namely Mandarin, Arabic, Italian, Japanese, German, Language Korean, and French under the Academy of Language Studies as a university requirement from June 1999. While the Center for Languages and Pre-University Academic Development, also better known as CELPAD, offers elective courses in Mandarin, Japanese and French for those interested in learning other languages. The Kulliyyah of Languages and Management, or KLM for short, also offers elective courses namely Japanese, French, and Mandarin. KLM is also ready to offer degree programs related to these languages. The skill that most students want to master when learning Mandarin is speaking skill (An & Lai, 2021).

Mandarin has different vowels and consonants from Malay. As a non-native speaker of Mandarin, they will definitely face the challenge of the influence of your mother tongue, namely Malay, during the process of learning Mandarin (Alhaadi & Azma, 2018) The problem of pronunciation of consonants, vowels and tones is often done by non-native speakers, especially when pronouncing pronunciation that does not have in their mother tongue (Yong et al., 2010). Thus, it can be said that among the most difficult aspects of learning in learning Mandarin is pronunciation skill (Guo, 1993).

OBJECTIVES

The purpose of this study is to examine the non-native speakers' mastery in Hanyu Pinyin at the early stage. Briefly, the objectives of this study are:

To study the level of Hanyu Pinyin proficiency of non-native speakers at the beginning stage of learning Mandarin.

To investigate the factors that influence Mandarin vowel pronunciation errors.

ISBN: 978-605-73901-3-4

LITERATURE REVIEW

Mulyaningsih (2014) in 'Comparison of Indonesian Phonology and Mandarin' has studied the similarities and phonetic differences between Indonesian and Mandarin. This study also shows that Indonesian students are having difficulties to master the phonetics of Mandarin. The vowel sounds that are tricky to Indonesian students are the vowels [ii] and ü because these vowels are not in Indonesian.

Nunung (2014) in her study entitled 'Analysis of Phonological Errors in Mandarin by D3 Mandarin Students of Universiti Jenderal Soedirman Purwokerto' found that out of 21 consonant sounds in Mandarin, there were 8 pronunciation errors made by respondents namely p, t, k, z, c, zh, ch and sh. The results of her study found that some vowel pronunciation errors made by the respondents did not change the meaning of a word, so no further study was done. However, Yin (2021) found that beginner level of non-native speakers had three levels of difficulty pronouncing Mandarin vowels. The vowels, ua, uai, un, uang, uen, iong, ueng are at a low level of difficulty. Whereas ou, iou, ian, uei, uo, üe, üan are vowels with moderate difficulty. The vowels er, ei, ü and ün are high-difficulty vowels. All vowels at medium and high difficulty levels are also not found in Malay phonetics.

The main reason that contributes to this vowel pronunciation difficulty is the phonetic difference between Mandarin and the respondent's mother tongue (Khor et al., 2016; Mattana, 2020; Rosli et al., 2021; Yin, 2021; Zhang, 2016). This is once again thus proving that the mother tongue has a great influence when there is a pronunciation error. This statement is also supported by the study of Afriani (2017) who has identified the influence of mother tongue on Mandarin phonology in Chinese Literature students, Faculty of Cultural Sciences, University of North Sumatra using Sudaryanto matching method.

Researcher are of the opinion that vowel pronunciation errors made by native speakers in Malaysia are influenced by their mother tongue and also the country's second language, which is English. Most educational institutions that offer Mandarin language courses to students use English as the medium of instruction. In conclusion, although many studies have been conducted related to Mandarin language proficiency, there are still few studies conducted on the influence of mother tongue and second language (English) in learning Mandarin as a third language. Therefore, the above studies have helped the researchers to get the idea and determine the objectives and methodology of this study.

METHODOLOGY

With the aim of achieving the research main goal, a survey will be conducted accordingly. Questionnaire instruments will be given to the students taking Mandarin language subjects at a public university. Questionnaire instruments will be given to students who take Mandarin language course at the Kulliyyah of Languages and Management, IIUM. The questionnaire in this study was modified from previous studies namely the studies of Nunung (2014), Lee Na (2010), Lan (2021), Ya Di (2014) and Fang Fang (2016).

Respondents were required to answer a set of questionnaires which had three sections namely Section A, Section B and Section C. Section A was in the form of text that would be used by respondents to record their

 ISBN: 978-605-73901-3-4

pronunciation. Part B requires students to fill in brief personal information, namely gender, program of study, semester of study and language of daily conversation. While Section C contains multiple choice question items, open -ended questions and Likert scale on the level of difficulty in pronouncing vowel sounds in Mandarin according to the respondents.

Questionnaire data obtained will be analyzed using the Statical Package for Social Science (SPSS) version 26 while descriptive and inferential statistical methods are used to analyze the data.

CONCLUSION

Studies on the problems and errors of non-native speakers in Mandarin speaking skills should be conducted to analyze the problems when speaking Mandarin. This study needs to be implemented because it will give importance to students, faculty, the university, and the country in general. The findings of this study are also expected to be a source of information by parties involved in the field of third language education. The findings of this study are expected to help the university, especially the academicians to produce quality graduates with the ability to speak a third language well and indirectly will improve the university's reputation with outstanding student achievement, thus benefiting national development especially in international relations. This paper introduces the framework of the conceptual research for mastery in Hanyu Pinyin.

REFERENCES

Afriani, W. (2017). Interferensi Fonologi Bahasa Ibu Terhadap Fonologi Bahasa Mandarin pada Mahasiswa Tingkat II Sastra Cina Fakultas Ilmu Budaya USU.

Alhaadi, I., & Azma, Z. H. Z. (2018). Analisis Kesalahan dalam Penulisan Pelajar Bahasa Kedua

dari Aspek Morfologi. *Jurnal Linguistik*, *22 (1)*. https://jurnal.plm.org.my/wp-content/uploads/2018/06/3.-Analisis-Kesalahan-Dalam-Penulisan-Pelajar-Bahasa-Kedua-Dari-Aspek-Morfologi.pdf

An, T. H., & Lai, T. T. (2021). Kajian Situasi Pembelajaran Bahasa Mandarin Sebagai Bahasa Asing Dalam Kalangan Pelajar Universiti Teknikal. *Jurnal Dunia Pendidikan*, *3*(2). https://doi.org/http://myjms.mohe.gov.my/index.php/jdpd (343)

Fang Fang, L. (2016). ***美国学生***汉语韵母学习难点考察 【*Research on Difficulties of American Students in Learning Chinese Vowels*】 Nanjing University]. Nanjing, Republic of China.

Guo, J. F. (1993). *汉语声调语调阐要与探索 Penjelasan dan Penerokaan Sebutan Nada Bahasa Mandarin*. Beijing Language and Culture University Press.

Khor, G. S., Mah, B. Y., & Chow, V. F. T. (2016). FACTORS AFFECTING MANDARIN PRONUNCIATION AMONG ENGINEERING UNDERGRADUATES IN UNIVERSITI SAINS MALAYSIA: A PERSPECTIVE VIEW.

Lan, A. (2021). ***初***级阶段俄罗斯汉语学习者语音偏误分析及教学策略 【*Pronunciation Error Analysis and Teaching Strategies of Russian Chinese Learners in Primary Stage*】 Changchun University]. Changchun, Republic of China.

Lee Na, T. (2010). *Kemahiran Mendengar Pelajar Melayu dalam Pengajaran dan Pembelajaran Bahasa Mandarin* Universiti Malaya]. Kuala Lumpur.

Liu, Y. (2014). *对韩国留学生汉语上**声**变调偏误的实验语**音学分析** [Analisis kesilapan modifikasi nada pelajar Korea]* Universiti Heilongjiang]. Heilongjiang, China.

Mattana, S. (2020). ***泰国大学生***汉语韵母习得偏误分析及教学对策 *[An Analysis of the Errors in the Acquisition of Chinese Vowels by Thai University Students and Teaching Strategy']* East China Normal University]. China.

Mulyaningsih, D. H. (2014). Perbandingan Fonologi Bahasa Indonesia dan Bahasa Mandarin. *BAHTERA: Jurnal Pendidikan Bahasa dan Sastra*, *13*(1), 1-10.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Nunung, S. (2014). *Analisis Kesalahan Fonologis pada Bahasa Mandarin oleh Mahasiswa D3 Bahasa Mandarin Universitas Jenderal Soedirman Purwokerto* Universiti Diponegoro]. Semarang, Indonesia. http://eprints.undip.ac.id/48589/10/Thesis_-_Nunung_Supriadi.pdf

Pelan Pembangunan Pendidikan Malaysia 2013-2025. (2013). Putrajaya: Kementerian Pendidikan Malaysia

Rosli, N. Z., Rusli, N. F. M., Jobar, N. A., & Zakaria, N. (2021). Kemahiran Bertutur Bahasa Melayu oleh Murid Cina: Teori Analisis Kontrastif: Speaking Skills in Malay Language by Chinese Student: Contrastive Analysis Theory. *LSP International Journal*, *8*(1), 35-55.

Ya Di, W. (2014). *初级美国留学生的汉语语音偏误分析【Error Analysis of Primary American Students' Chinese Speech】* Ludong University]. Shandong, Republic of China.

Yi, Y. C. (2020). Kekangan Pelajar Universiti Sains Islam Malaysia (USIM) Dalam Pembelajaran Bahasa Mandarin Sebagai Bahasa Asing.

Yin, P. D. (2021). *初级水平缅北克钦学生汉语语音偏误研究--以迈扎央教育学院为例 [Phonetics Errors Research of Northern Myanmar Kachin Students with Primary Chinese Level--A Case of MaiJaYang Institute of Education]* Yunnan Normal University]. Yunnan, China.

Yong, C. C., Saniah, A. B. S., Chan, T.-H., & Subramaniam, V. a. p. (2010, 8-10 November 2010). Strategi Pelajar Antarabangsa Belajar Bahasa Melayu di Institusi Pengajian Tinggi. Proceedings of The 4th International Conference on Teacher Education, Bandung, Indonesia.

Zhang, J. (2016). *印度尼西亚学生习得汉语语音的偏误分析--以万隆国际外语学院为例 [An Analysis About Indonesia Students' Acquisition Errors in Chinese Phonetics-A Case of Bandung International Foreign Language College]* Jilin University]. Jilin, China.

ISBN: 978-605-73901-3-4

THE DEVELOPMENT OF ASSİSTİVE SPOON STABİLİZER FOR HAND TREMORS PATİENTS

N. Roslan
Department of Electrical Engineering, Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia, norazlinaroslan@gmail.com

NM. Kamaruddin
Department of Electrical Engineering, Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia, nmsarah87@gmail.com

Z. Mohamad
Department of Electrical Engineering, Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia, zunuwanas@yahoo.co.uk

N.A. Moktar
Department of Electrical Engineering, Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia, nuruliman.ahmadmoktar89@gmail.com

A. A. A. Wahid
Department of Electrical Engineering, Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia, Amir40872@gmail.com

ABSTRACT

Tremor is the most common movement condition, characterized as a rhythmic and involuntary movement of any-body component. Person or individual who suffer from tremor need an assistive device for them to live as normal life. However, the individuals with high-frequency tremors will not benefit from the device because it does not respond enough besides the existing assistive spoon is too expensive and not affordable to be bought by the patient. To overcome this limitation, we proposed a new assistive spoon stabilizer that can responding to be used by patients with hand tremors. The assistive spoon can contribute to the hand tremor society because by having this product, the patient who suffers from hand tremors can eat with a spoon without having difficulties. The project involving processor such as Arduino Nano as it combines with gyro sensor to identify angular of the spoon. It also consists with two servo motor to stabilize the x-axis and y- axis angle of the spoon from the patient hand. It is expected that by using the assistive spoon stabilizer, it can help the community to be more independent because this product is affordable to be bought by the patients compared to the existing assistive spoon in the market which is expensive.

Keywords: Assistive Spoon, Hand Tremor, Movement Disorder, Arduino Nano, Gyro Sensor.

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

Tremor is the most common movement condition, characterized as a rhythmic and involuntary movement of any-body component. Because all individuals have variable degrees of physiological tremor, it's critical to distinguish between normal and pathological tremors. Tremor is not inherently harmful, but it can significantly limit one's capacity to function at home and at work (Elias & Shah, 2014). Rest and activity tremors are the two types of tremors. When the injured body portion is totally supported against gravity, a rest tremor ensues. Postural, isometric, and kinetic tremors are all types of action tremors that are caused by voluntary muscular contraction (Smaga, 2003).

An individual may have postural tremor without rest tremor, as well as other characteristic Parkinson's disease symptoms. The degree of Parkinson's tremor varies and rises with mental exertion. The tremor normally develops bilateral some years after the commencement of the disease; the limbs do not shake in unison, suggesting when they're under the control of separate tremor generating (Bötzel et al., 2014)(Raethjen et al., 2000). There have been reports of tremor control weakening in time, necessitating repeated resetting (Bhidayasiri, 2005). In results, writing and other fine motor activities are injuries sustained, but rough actions such as drinking from a cup or glass are also adversely affected, resulting in significant difficulties in daily life. It may be difficult for patients with essential tremors to eat.

METHOD

Arduino Nano ATmega328

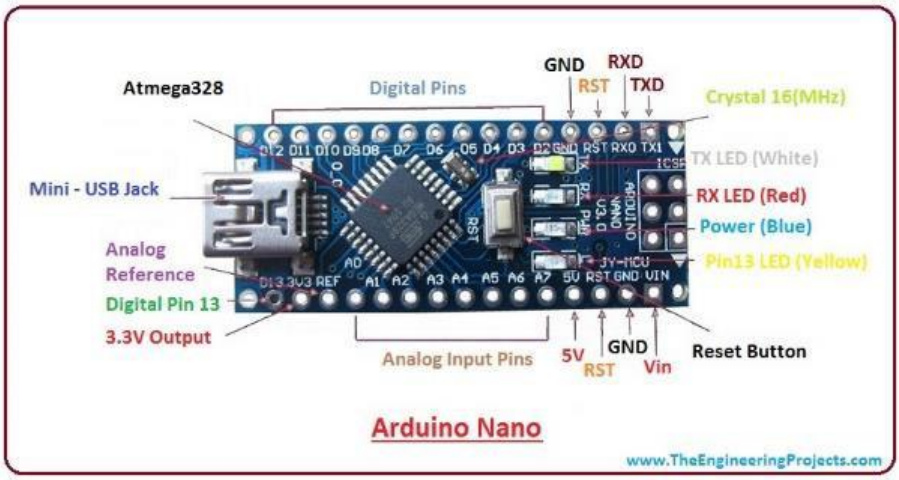

Figure 1. Arduino Nano Atmega328 Pinout

The Arduino Nano is a small, breadboard-friendly board based on the ATmega328 (Arduino Nano 3.0) or ATmega168 microcontroller (Arduino Nano 2.x). It has a lot of the same features as the Arduino Duemilanove, but it comes in a different package. It only has a DC power jack and uses a Mini-B USB cable rather than a standard one. Gravitech is the company that designed and manufactures the Nano (The et al., n.d.).

ISBN: 978-605-73901-3-4

MPU6050 Gyroscope Accelerometer Sensor

The MPU6050 has a three-axis gyroscope and a three-axis accelerometer on the same board, and it can reliably monitor human motions thanks to an inbuilt Digital Motion Processor. It may provide information on the board's angular location and acceleration using the gyroscope and accelerometer, both of which are triple axis Micro Electrical Mechanical Systems (MEMS) (Abrahamsson & Danmo, 2017). The MPU6050 was suitable for the project because to its compactness and simple access to open-source libraries.

MG90S Micro Servo Motor

The MG90S is a metal-gear micro servo motor. It is small and light-weight, with a high output of electricity, making it ideal for assistive spoon stabilizer. The motor should be supplied with +5V voltage through the red wire and 0V through the brown wire, and a pulse width modulated signal via the orange wire in order to rotate.

An Arduino microcontroller is required to generate a pulse width modulated signal. And the PWM signal should be produced at a frequency of 50Hz, with a pulse width modulated period of 20ms. From now on, the time period will vary between 1 and 2ms. As a result, when the ON time period is 1ms, the motor may be at 0° and 90° for 1.5ms, and 180° when the ON time period exceeds 2ms. As a result, by changing the time period from 1ms to 2ms, the motor can be rotated from 0° to 180° (Gayathri, 2021).

Pulse Width Modulation (PWM)

PWM is a technique for controlling electronics via a microprocessor. PWM signals are square waves that turn on and off when a specific voltage is applied. After each duty cycle, the device controlled by the PWM signals behaves as expected. A duty cycle is the proportion of time when the voltage is "on," so if a motor is controlled, the duty cycle will indirectly dictate its velocity. Figure 3.8 shows an example of a 100 percent duty cycle, which will result in power being sent constantly to the unit being controlled, which in the instance of the motor will result in the motor outputting its maximum velocity (Gayathri, 2021).

FINDINGS

Definition of Tremor

Tremor is the most common movement condition, characterized as a rhythmic and involuntary movement of any-body component. Because all individuals have variable degrees of physiological tremor, it's critical to distinguish between normal and pathological tremors. Tremor is not inherently harmful, but it can significantly limit one's capacity to function at home and at work (Elias & Shah, 2014).

Types of Tremors

Rest tremor, postural tremor, and intention tremor are the three different types of tremors. The basic disorders that trigger any of these kinds of tremors are varied.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Figure 2. Rest Tremor

Whenever the arm is placed down or at rest, a rest tremor develops. This tremor is typical of Parkinson's disease, which is characterized by unilateral tremor initially. One or more fingers, the hand, the foot, or the chin might all show signs of rest tremors.

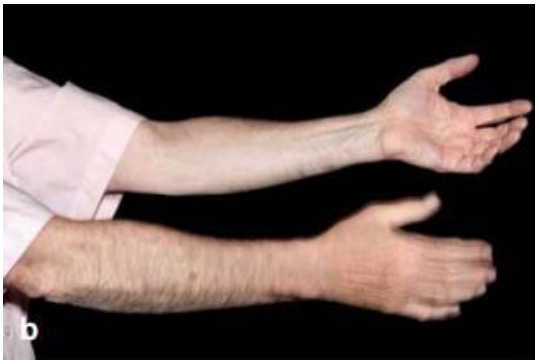

Figure 3. Postural Tremor

As a result, when the patient maintains his arms outstretched, a postural tremor frequently occurs. A very low-amplitude postural tremor might be a lithium-induced tremor or an exacerbated physiologic tremor in the setting of hyperthyroidism or alcohol withdrawal. Essential tremor is defined as a postural tremor with an amplitude higher than 1 cm. This entity is always a two-sided entity.

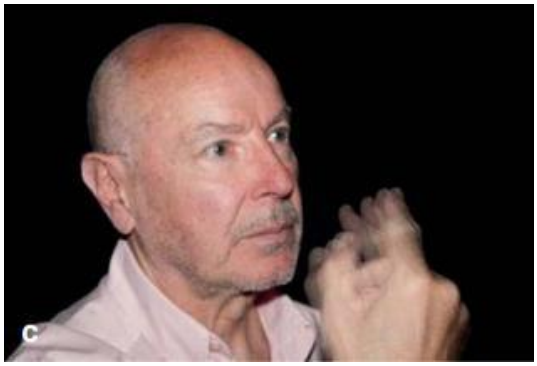

Figure 4. Intention Tremor

ISBN: 978-605-73901-3-4

Then there's the finger-to-nose test, which displays an intention tremor as the finger approaches the target, like the nose. Cerebellar dysfunction causes intention tremor, which can be unilateral or bilateral (Calzetti et al., 1987).

What Is A Hand Tremor

Hand tremors are referred to as supination–pronation tremors travel from one hand to the other hand [6]. The patient was sitting, thoroughly rested, and facing straight ahead when hand tremor was measured. During the observation, the forearms remained supported up towards the wrists, but the hands were left unsupported and horizontally extended in a pronated posture. At 5-minute intervals, three independent recordings of around 1-minute duration were acquired, with the hands permitted to rest normally during observations to reduce the influence of weariness. For tremor analysis, accelerometric signals were amplified and concurrently recorded on paper and magnetic tape (Calzetti et al., 1987).

Disorder That Can Cause Hand Tremor

Occasionally, an individual may have postural tremor without rest tremor, as well as other characteristic Parkinson's disease symptoms. The degree of Parkinson's tremor varies and rises with mental exertion. The tremor normally develops bilateral some years after the commencement of the disease; the limbs do not shake in unison, suggesting when they're under the control of separate tremor generating (Bötzel et al., 2014)(Raethjen et al., 2000). There have been reports of tremor control weakening in time, necessitating repeated resetting (Bhidayasiri, 2005).

Intensification physiological tremor, which can develop as a symptom of several medications or in the context of a metabolic illness, is included in the diagnostic test of essential tremor. There are two increases in the frequency of essential tremor; between the ages of 10 and 20, immature essential tremor develops, and between the ages of 50 and 60, elderly essential tremor develops (Louis & Dogu, 2008). Cerebellar dysfunction causes intention tremor. Multiple sclerosis is the most prevalent cause, however idiopathic cerebellar degeneration can sometimes present with intention tremor as a primary symptom (Schniepp et al., 2013).

Difficulties Caused by Hand Tremor

Unilateral rest tremor should generate suspicion of Parkinson’s disease and motivate a search for its accompanying signs, including rigidity and bradykinesia. When a patient has early Parkinson's disease, the latter expresses itself mostly as diminished arm swings on the afflicted side when walking. Early on in the course of the disease, stooped posture and rather expressionless features are common. When the upper limb rests on the arm of a chair, a hand tremor is visible (Chou, 2004).

It has become difficult or impossible for the essential tremor patient to eat with a knife and fork or drink from a cup or glass. Emotion from family occasions or public speaking aggravates the tremors. The index finger trembles solely in the area of the nose in the finger-to-nose test. As the hand approaches an objective, such as a cup, it trembles. Cerebellar dysfunction causes intention tremor. Dysarthrophonia and a swaying, broad-based stride

ISBN: 978-605-73901-3-4

are common symptoms of cerebellar illness in afflicted patients (Bötzel et al., 2014). Writing and other fine motor activities are injuries sustained, but rough actions such as drinking from a cup or glass are also adversely affected, resulting in significant difficulties in daily life. It may be difficult for patients with essential tremors to eat.

Assistive Technologies

"Any device or system that allows an individual to execute a task that they would otherwise be unable to complete" is what an assistive device is defined as. From a simple walking frame or crutches to prosthetic limbs, an assistive device can help. Assistive Technology (AT) refers to an assistive device that goes a step further and employs technology to help the user (Cunningham et al., 2009). Various alternate ways for reducing hand tremors were proposed. Several innovative gadgets with direct or indirect control, which may be classified as stationary or portable, have been demonstrated. Fixed devices are normally placed on the ground, a table, or a wheelchair, and are meant to assist individuals with hand tremors in doing certain tasks such as writing, eating, and so on (Abbasi & Afsharfard, 2018).

Gyro Glove

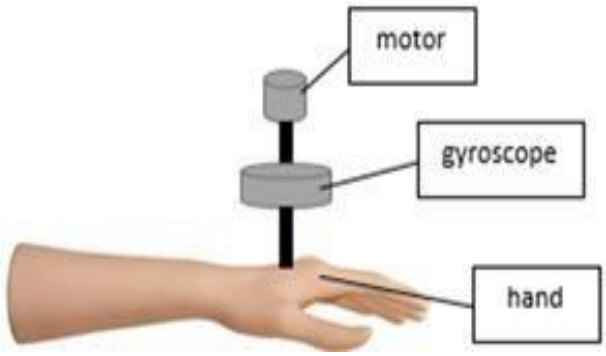

Figure 5. Basic Construction of Gyro Glove

A gyroscope, a motor, an aluminum frame, and a Velcro hook and loop fastening strap make up the gyro glove created for vibration suppression of patient's hands. It works based on angular momentum and employs gyroscopic force. Any input force is instantly countered by the spinning discs found inside the gyroscope (Abbasi & Afsharfard, 2018).

Utensil

ISBN: 978-605-73901-3-4

Figure 6. GYENNO Spoon

The spoon, the motion-generating platform, the controller/sensor, and the power supply are the four main subsystems of the assistive spoon device. The spoon may be removed, cleaned, or changed from the motion-generating platform. Two DC servo motors are attached to mechanical yokes on the motion-generating platform, which pairs the spoon's vertical and horizontal movements. The sensor/controller subsystem detects a tremor in the x (horizontal) and y (vertical) directions using a triaxial accelerometer integrated into the spoon base and controls the motors to move the spoon in the opposite direction (Pathak et al., 2014).

CONCLUSION and DISCUSSION

Tremor is the most common movement condition, characterized as a rhythmic and involuntary movement of any-body component. Tremor is not inherently harmful, but it can significantly limit one's capacity to function at home and at work. Essential tremor, or supination–pronation tremors travel from one hand to the other, is a primary symptom of multiple sclerosis. Cerebellar dysfunction causes intention tremor. The degree of Parkinson's tremor varies and rises with mental exertion.

RECOMMENDATIONS

This is recommended for the Assistive Spoon Stabilizer device, which can stabilize the spoon with a gyro sensor that can receive input from the patient hand from three-axis. The output will reset the angle of the axis to 0o. The power supply is from a lithium battery to activate the device. In addition, the device is consisting of a handgrip and hand binder to prevent it falls from the hand of the patient while eating. The power button ON/OFF can be pushed to enable or disable the sensor then control the angle of the servo motor after the patient picks up the food with the spoon.

ETHICAL TEXT

In this article, the journal writing rules, publication principles, research and publication ethics, and journal ethical rules were followed. The responsibility belongs to the author (s) for any violations that may arise regarding the article.

REFERENCES

ISBN: 978-605-73901-3-4

Abbasi, M., & Afsharfard, A. (2018). Modeling and experimental study of a hand tremor suppression system. Mechanism and Machine Theory, 126, 189–200. https://doi.org/10.1016/j.mechmachtheory.2018.04.009

Abrahamsson, J., & Danmo, J. (2017). The Stabilizing Spoon Self-stabilizing utensil to help people with.

Bhidayasiri, R. (2005). Differential diagnosis of common tremor syndromes. Postgraduate Medical Journal, 81(962), 756–762. https://doi.org/10.1136/pgmj.2005.032979

Bötzel, K., Tronnier, V., & Gasser, T. (2014). Differenzialdiagnose und therapie des tremors. Deutsches Arzteblatt International, 111(13), 225–235. https://doi.org/10.3238/arztebl.2014.0225

Calzetti, S., Baratti, M., Gresty, M., & Findley, L. (1987). Frequency/amplitude characteristics of postural tremor of the hands in a population of patients with bilateral essential tremor: Implications for the classification and mechanism of essential tremor. Journal of Neurology, Neurosurgery and Psychiatry, 50(5), 561–567. https://doi.org/10.1136/jnnp.50.5.561

Chou, K. L. (2004). Diagnosis and management of the patient with tremor. In Medicine and health, Rhode Island (Vol. 87, Issue 5, pp. 135–138).

Cunningham, L. M., Nugent, C. D., Finlay, D. D., Moore, G., & Craig, D. (2009). A review of assistive technologies for people with Parkinson's disease. Technology and Health Care, 17(3), 269–279. https://doi.org/10.3233/THC-2009-0547

Elias, W. J., & Shah, B. B. (2014). Tremor. JAMA - Journal of the American Medical Association, 311(9), 948–954. https://doi.org/10.1001/jama.2014.1397

Gayathri, B. (2021). Auto Temperature Detection System at the Entrance.

Jankovic, J. (2008). Parkinson's disease: Clinical features and diagnosis. Journal of Neurology, Neurosurgery and Psychiatry, 79(4), 368–376. https://doi.org/10.1136/jnnp.2007.131045

Louis, E. D., & Dogu, O. (2008). Does age of onset in essential tremor have a bimodal distribution? Data from a tertiary referral setting and a population-based study. Neuroepidemiology, 29(3–4), 208–212. https://doi.org/10.1159/000111584

Pathak, A., Redmond, J. A., Allen, M., & Chou, K. L. (2014). A noninvasive handheld assistive device to accommodate essential tremor: A pilot study. Movement Disorders, 29(6), 838–842. https://doi.org/10.1002/mds.25796

Raethjen, J., Lindemann, M., Schmaljohann, H., Wenzelburger, R., Pfister, G., & Deuschl, G. (2000). Multiple oscillators are causing parkinsonian and essential tremor. Movement Disorders, 15(1), 84–94. https://doi.org/10.1002/1531-8257(200001)15:1<84::AID-MDS1014>3.0.CO;2-K

Schniepp, R., Jakl, V., Wuehr, M., Havla, J., Kümpfel, T., Dieterich, M., Strupp, M., & Jahn, K. (2013). Treatment with 4-aminopyridine improves upper limb tremor of apatient with multiple sclerosis: A video case report. Multiple Sclerosis Journal, 19(4), 506–508. https://doi.org/10.1177/1352458512461394
Smaga, S. (2003). Tremor. American Family Physician, 68(8), 1545–1553.

The, O., Nano, A., Nano, A., Nano, A., Duemilanove, A., Usb, M., Nano, T., Nano, D. A., & Nano, A. (n.d.). Arduino Nano. 328.
Zulkefli, A. M., Muthalif, A. G. A., Nordin, D. N. H., & Syam, T. M. I. (2019). Intelligent glove for suppression of resting tremor in parkinson's disease. Vibroengineering Procedia, 29, 176–181. https://doi.org/10.21595/vp.2019.21078

ISBN: 978-605-73901-3-4

SPIRITUAL TOURISM: UNDERSTANDING YOUTH KNOWLEDGE AND NEEDS

Nur Hidayah Ali
Kulliyyah of Languages and Management, International Islamic University Malaysia, Pagoh, Malaysia,
hidayahalizam@gmail.com

Siti Salwa Md Sawari
Faculty of Business, Economic and Social Development, Universiti Malaysia Terengganu
p4677@pps.umt.edu.my
Kulliyyah of Languages and Management, International Islamic University Malaysia, Pagoh, Malaysia,
salwa_sawarI@iium.edu.my

Zaleha Mohamad
Faculty of Business, Economic and Social Development, Universiti Malaysia Terengganu
zaleha.m@umt.edu.my

ABSTRACT

Spiritual Tourism is a term that is widely misinterpreted. Many studies used the phrase Spiritual Tourism interchangeably with "pilgrimage" or "religious tourism" and were unable to distinguish between the two of them. Commonly, Spiritual Tourism is not the same as Spiritual Tourism. The theory of Spiritual Tourism is broader than religious tourism. This is because, Spiritual Tourism is related to the tourist's motivations, such as in terms of spiritual enlightenment, health, knowledge, humanism, or satisfaction. This study investigates youth knowledge and needs for Spiritual Tourism in Malaysia. A total 63 of respondents among Malaysian youth have participated in the research. The data were analyzed using IBM Statistical Package for Social Science version 26 through descriptive analysis. As a result, the majority of the youth were acknowledgeable to engage in spiritual activities, and they are aware of which characteristics should be applied and practiced during traveling. In terms of needs in Spiritual Tourism, youth agree that the presence of God is the most fundamental thing in their lives. It is hoped that this study contributes to the development of the tourism industry and helps them create a tourism product based on the youth's preference for a new niche brand called Spiritual Tourism.

Keywords: Spiritual Tourism; Islamic Tourism; Youth, Gen Y, Gen Z

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

Recently, the number of travel sites marked as "religious" and "spiritual" has increased. World Tourism Organization (2011) forecasted that approximately 300 to 330 million tourists visit religious places worldwide each year. Thus, Spiritual Tourism is a new approach for the religious tourism field. Haq and Wong (2011) said that there is no specific definition for Spiritual Tourism. In simple acknowledgment, Spiritual tourism can be defined as travel to find meaning and purpose in one's life related to Islamic values. In other words, Spiritual Tourism can be concluded as the realization of this spiritual desire that is intimately linked to religious principles. Based on Kale (2004), spirituality also can be interpreted as a lifelong desire for meaning and purpose, and it is related to positive attitudes and relationships. Modern spirituality invites people to use secular and religious materials to construct individualized belief systems, personal identities, and self-styled systems of meaning through leisure.

Therefore, the contribution of youth in the tourism industry opens a new stigma for the tourism market. According to the World Youth and Student Travel Conference (WYSTC), the young traveller market is valued at approximately US$136 billion (Simpson, 2010 cited in Lim et, al 2015). The statement was supported by Cooper (2007), who shows that young travellers becoming the fastest-growing segment of the tourism business represents over 20% of tourists from around the world. This study investigates youth knowledge and needs for Spiritual Tourism in Malaysia.

This scope of the study is about youth awareness towards Spiritual Tourism in Malaysia. A researcher wants to investigate the youth knowledge regarding the concept of Spiritual Tourism in Malaysia. Youth travel is one of the fastest-growing and most dynamic markets of the global tourism sector. According to The World Tourism Organization (UNWTO), they estimate that around 20% of 940 million international tourists travelling the world in 2010 were young people. And half of the occasion creator's populace in Malaysia is comprised of youngsters (Euro Monitor International, 2014). Horner and Swarbrooke (2016) said that demand presented by young people certain standard features that differentiate from other types of tourism demands. Therefore, the scope of the study also touches on the need of youth on Spiritual Tourism. This segment is related to adapting motivation and knowledge of spiritual tourism when youth travel.

METHODOLOGY

This study adopted a quantitative approach that evaluates the variables through online questionnaires form and distributes them to the young adults in Malaysia. For this study, the purpose of quantitative research is to attain greater knowledge and understanding of the social world. Quantitative methodology is "the dominant research framework in the social sciences which refer to set of strategies, techniques and assumptions used to "(Coghlan, 2014) .study psychological, social and economic processes through the exploration of numeric patterns' This research strategy produces logical, analytical, and unbiased findings. A total 63 of respondents among Malaysian

ISBN: 978-605-73901-3-4

youth have participated in the research. The data were analyzed using IBM Statistical Package for Social Science version 26 through descriptive analysis.

FINDING

What is the youth's Knowledge of Spiritual Tourism in Malaysia?
Total Mean score of Youth Knowledge on Spiritual Tourism in Malaysia

Table 1: Total Mean score of Youth Knowledge on Spiritual Tourism in Malaysia

Variables		Mean (M)	Std. Deviation (SD)
K1	I am knowledgeable about the definition of spiritual tourism.	3.22	2.004
K2	I am knowledgeable about how to apply spiritual knowledge during traveling.	3.29	1.995
K3	I am knowledgeable about how to involve in spiritual activities.	3.98	1.755
K4	I am familiar with spiritual tourism.	3.30	.944
K5	I have a clear idea of which character is important to practice during travelling.	3.37	.938
K6	My knowledge about spiritual tourism is broad.	3.21	.928
K7	I know a lot about spiritual tourism activities.	3.11	.900

The results display the total mean score of youth knowledgeable regarding Spiritual Tourism in Malaysia. The highest mean of youth perceptive on Spiritual Tourism in Malaysia is K3 (M=3.98, SD= 1.755) which indicates their knowledge about how to involve in spiritual activities. On the other hand, the second-highest mean is K5 (M=3.37, SD= .938), which asks youth well-informed about which characteristic is important to practice during travelling. Next, the third-highest mean of Gen Y and Z regarding their experience in terms of Spiritual Tourism in Malaysia is K4, "I am familiar with Spiritual Tourism", with the M=3.30 and the SD= .944. Then, followed by the fourth-highest mean is K2 want to know did youth discerning about how to apply spiritual knowledge during travelling with scores M= 3.39 and SD= 1.995. Compared to the K1 (I am knowledgeable about the definition of Spiritual Tourism), these variables are under the fifth ranking of knowledgeable among youth with M=3.22 and SD=2.004. It seems that youth consciousness about Spiritual Tourism is not broad; thus, this variable (K6) become the second-lowest mean with score M=3.21 and SD= .928. Lastly, "I know a lot about spiritual tourism activities"

ISBN: 978-605-73901-3-4

(K7) is the lowest mean, demonstrating M=3.11 and SD=.900.

CONCLUSION

This study has understood the dimension of knowledge in Spiritual Tourism. Moreover, this research also helps the researcher to acknowledge which indicators that respondents preferred regarding their knowledge on Spiritual Tourism. The results display the highest mean of youth perceptive on Spiritual Tourism in Malaysia which indicates their knowledge about how to involve in spiritual activities. On the other hand, the second-highest mean asks youth well-informed about which characteristic is important to practice during travelling. According to the data, how to be involved in spiritual activities is the highest because they know which personality should be practiced while travelling. The significant findings allocate that participants are aware of the knowledge in Spiritual Tourism where they know how to participate in spiritual activities. They also can apply the suitable spirituality characteristics during travelling. The findings also defined that respondents put the highest beliefs for God in all human activity. Nonetheless, these groups also agreed that they lack active participation in spiritual tourist activities since most of them have an average understanding of the definition of Spiritual Tourism. According to Demeter and Bratucu (2014), there is insufficient knowledge about spiritual studies among young people compared to other tourist literature such as backpacking, volunteering, educational tourism, cultural exchange, or employment and travel. To put it another way, youthful generations are aware of the core demands of spirituality in Spiritual Tourism, but they are unfamiliar with the concept. This research also indicates youth have more knowledge of religious tourism rather than spiritual tourism.

REFERENCES

Demeter, T., & Bratucu, G. (2014). Typologies of youth tourism. Bulletin of the Transilvania University of Brasov. Economic Sciences. Series V, 7(1), 115.

Lim, K. C., Ramli, K. I., Yusof, N. S., & Cheah, S. T. (2015). Examining young Malaysians travel behavior and expenditure patterns in domestic tourism. Asian Social Science, 11(9), 420-424.

Haq, F., & Wong, H. Y. (2011). 17 Exploring marketing strategies for Islamic spiritual tourism. *Handbook of Islamic marketing*, 319.

Coghlan, D., Brydon-Miller, M. (2014). The SAGE encyclopedia of action research (Vols. 1-2). London, : SAGE Publications Ltd doi: 10.4135/9781446294406

Horner, S., & Swarbrooke, J. (2016). *Consumer behaviour in tourism*. Routledge.

Kale, S. H. (2004). Spirituality, religion, and globalization. *Journal of macromarketing*, *24*(2), 92-107.

ISBN: 978-605-73901-3-4

AZERBAİJAN-TURKEY POLİTİCAL RELATİONS, SOCİAL CAPİTAL AND GRAVİTY THEORY

Elyar Türker

PhD student, National Defence university, Istanbul, Turkey, Elyar.turker@gmail.com

ABSTRACT

Until 1991, when Azerbaijan was under the occupation of the Soviet Federative Socialist Republic, the relations between the societies of Azerbaijan and Turkey were limited. If Azerbaijan gained its independence, the relations between the two communities and the states could begin to develop. At the beginning of the 20th century, the Azerbaijan Democratic Republic has established. However, due to the short life of independent Azerbaijan, relations had no chance to develop between Turkey and Azerbaijan. With the dissolution of the Soviet Union in 1991, Turkey became the first country to recognize Azerbaijan as an independent country. From this date on, social, political, and economic cooperation began. The friendly relations between Azerbaijan and Turkey are not limited to the last few years. but the strengthening of the relationship between the two countries in various fields, including military, security, and economy, has led to the further strengthening of communication, relations between the people of Turkey and Azerbaijan, and especially the development of social capital. “Trust” is one of the important and key concepts of social capital that is crucial for societies to develop and fulfill their functions. The importance of social capital is improving over time, and we recognize it from education to economy and from politics to sociology. The purpose of this study is to answer the question of whether the relations of these two states will lead to the development of social capital and economic growth in the two countries. According to the result of this study, considering the historical, cultural, and identity common points, developments in Azerbaijan-Turkey political relations can help the economy improve and increase social capital. However, this study approves the theory of economic Gravity theory between the two countries. As a result, social capital can strengthen the effects of deferent factors on economic development in the two countries and also accelerate the commercial and economic development in the two countries.

Keywords: Azerbaijan, Turkey, economic development, Gravity theory, social capital.

ISBN: 978-605-73901-3-4

AZERBAYCAN-TÜRKIYE SIYASI ILIŞKILER, SOSYAL SERMAYE VE ÇEKİM TEORISI

Elyar Türker

Doktora öğrencisi, Milli Savunma Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, Elyar.turker@gmail.com

ÖZET

Azerbaycan'ın Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'nin işgali altında bulunduğu 1991 yılına kadar, Azerbaycan ve Türkiye toplumları arasındaki ilişkiler tam kesilmiş olmasa da, çok sınırlı olmuştur. Azerbaycan'ın bağımsızlığına kavuşması takdirde, iki toplum ve devletler arasındaki ilişkiler yeniden yoğunluk kazanmaya başlalayabilirdi. 20. yüzyılın başlarında Azerbaycan Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. Ama ömrünün kısa olması nedeniyle, Türkiye ve Azerbaycan devletleri arasında pek bir ilişki gelişememiştir. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Azerbaycan'ı ilk tanıyan ülke Türkiye olmuş ve bu tarihten itibaren hem sosyal, hem siyasal hem de ekonomik işbirliği başlamıştır. Azerbaycan ile Türkiye arasındaki dostane ilişkilerin son birkaç yıla kısıtlı olmamasına karşın iki ülkenin askeri, güvenlik ve ekonomik dahil çeşitli alanlardaki ilişkilerinin güçlendirilmesi, iki halk arasında iletişim ve ilişkilerin daha da perçinleşmesine ve sosyal sermayenin gelişmesine neden olmuştur. Sosyal sermayenin temel anahtar kavramlarından biri olan "güven", toplumların daha sağlıklı bir şekilde var olabilmeleri, fonksiyonlarını yerine getirebilmeleri için elzem bir olgudur. Sosyal sermaye, eğitimden ekonomiye, siyasetten sosyolojiye uzanan bir çizgide araştırmalara ve tartışmalara sebep olan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu araştırmanın amacı, bu iki devletin ilişkilerinin iki ülkede sosyal sermayenin gelişmesine ve ekonomik büyümeye neden olup olmayacağı sorusunu irdelemektir. Araştırmadan elde edilen sonuca göre Azerbaycan-Türkiye siyasi ilişkilerinin ilerlemesi ve ayrıca tarihi, kültürel ve kimliksel ortak noktaların güçlendirilmesi, ekonomik ve sosyal ilişkilerin büyümesinin yanı sıra bu iki halkın sosyal sermayesinin de artmasına sebebiyet verdiği görülmektedir. Bununla birlikte iki ülke arasında ekonomik Çekim teorisinin yürürlükte olduğu ve bunun sonucunda sosyal sermayenin iki ülkedeki ekonomik kalkınma üzerindeki etkinliğini güçlendirebileceğini ve ayrıca iki ülkedeki ticari ve ekonomik kalkınmayı hızlandırabileceğini ifade etmek mümkün.

Anahtar Kelimeler: sosyal sermaye, Çekim teorisi, Azerbaycan, Türkiye, ekonomik kalkınma.

ISBN: 978-605-73901-3-4

GİRİŞ

Sosyal sermaye (Social Capital) ve onun nasıl güçlendirileceği konusu, ekonomik durum ile kalıcı barışın iyileştirilmesinde etkili bir faktör olarak, ulusal, bölgesel ve küresel düzeylerde birçok düşünürün ilgisini çekmiş ve ekonomik kalkınma dalında özel bir yer edinmiştir. Sosyal sermaye, fiziksel sermayeden farklı olarak, maddi olmayan ancak etkili bir sermayedir ve onsuz toplumun amaçlarına ulaşması imkansız olabilir (Coleman, 1988). Sosyal sermaye, sosyal iletişimin faydalarına atıfta bulunan kapsamlı bir kavramdır (Ben-Hador ve diğerleri, 2021). Etkileşim ve iletişimin rolüne vurgu yapan Coleman, sosyal sermayenin, bir grupta önemli hedeflere ulaşmak için bireyler ve gruplar arasındaki bir dizi ilişkiden ibaret olduğuna inanmaktadır. Dolayısıyla bu sermaye, bireylerle etkileşimden kaynaklanan sermayeyi ifade eder (Schenkel ve Garrison, 2009). En önemlisi bireyler arası işbirliği ve karşılıklı güven olan sosyal sermayenin özellikleri dikkate alındığında iki ülke arasındaki siyasi ilişkilerin gelişmesi, iki ülke halkları arasında ekonomik, kültürel ve turizm ilişkilerinin gelişmesine ve olumlu yönde ilerlemesine yol açabilir ve olumlu görüş ve karşılıklı güven, insanlar arasında bölgesel bir sosyal sermaye oluşturup güçlendirebilir.

İktisatta ise iki ülke arasındaki tarihsel, dilsel, dini ve kültürel ortak noktalara dayanan çekim teorisi (Çekim Teorisi) (Anderson ve Van Wincoop, 2003), iki ülke arasında söz konusu ortak noktaların ekonomik işbirliğinin güçlenmesi, takas maliyetlerinin düşürülmesi ve ikili kalkınmaya sebep olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla ekonomide çekim teorisinin (Gravity Theory) temeli bu alandaki ilişkiler, etkileşim ve potansiyeldir ki bu da bir bakıma iki ülke arasındaki sosyal sermayeyi ifade etmektedir. Tarihsel, kültürel ve dilsel benzerlikleri nedeniyle çekim teorisinin incelenebileceği ülkeler arasında Türkiye ve Azerbaycan'dan söz etmek mümkün.

Çünkü Türkiye ve Azerbaycan Türkleri aynı milletin evlatları olarak uzun yıllar boyunca aynı çatı altında yaşamışlardır. Fakat devletleşme sürecinde tarihin belli dönemlerinden itibaren bu iki toplum ayrı ayrı devletler kurmuş, farklı çatılar altında yaşamaya başlamışlardır (ASLANLI & KURBAN, 2016). 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Azerbaycan'ı ilk tanıyan ülke Türkiye olmuş ve bu tarihten itibaren hem sosyal, hem siyasal hem de ekonomik işbirliği başlamıştır (ALPDOĞAN & et al, 2020).

Bu nedenle Azerbaycan ile Türkiye arasında çekim teorisinin kurulup kurulmadığını incelemek için gerekli bir zemin vardır. Aslında bu çalışma, Türkiye ve Azerbaycan için ekonomik ve sosyal kalkınmaya gerekli iki temel unsuru inceleyecektir. İlk unsur, iki ülke arasındaki çekim teorisinin incelenmesi, ikinci unsursa sosyal sermayenin nasıl artırılacağıdır. Bu çalışma, bu iki ülke insanlarının tarihsel ve kültürel ortaklıklarını güçlendirmenin ve bunları vurgulamanın, sosyal sermayeyi nasıl güçlendirdiğini ve ekonomik büyümeye nasıl katkı sağlayabileceğini gösterecektir.

YÖNTEM

Bu çalışma, Azerbaycan ve Türkiye arasındaki siyasi ilişkilerin gelişmesinin iki ülkenin sosyal sermayesini ve ikili kalkınmasını etkileyip etkilemediği sorularına cevap aramaktadır. İki ülke arasında bir ekonomik çekim teorisi var mıdır? Çekim teorisinin iki ülke arasında kurulması halinde iki ülkenin kalkınmasına etkisi ne olur? Bu iki ülke

ISBN: 978-605-73901-3-4

insanlarının tarihsel ve kültürel ortaklıklarının güçlendirilmesi ve vurgulanması, sosyal sermayeyi güçlendirecek mi? Bu çalışmada iki ülkenin resmi ekonomik istatistiklerine göre şu sorulara cevap bulmak peşindeyiz.

BULGULAR

Azerbaycan'ın Sovyet İmparatorluğu'nun işgali altında bulunduğu 1991 yılına kadar, Azerbaycan ve Türkiye toplumları arasındaki ilişkiler tam kesilmiş olmasa da, çok sınırlı olmuştur (ASLANLI & KURBAN, 2016). Azerbaycan'ın bağımsızlığına kavuşması takdirde, iki toplum ve devletler arasındaki ilişkiler yeniden yoğunluk kazanmaya başlalayabilirdi. 20. yüzyılın başlarında Azerbaycan Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. Ama ömrünün kısa olması nedeniyle, Türkiye ve Azerbaycan devletleri arasında pek bir ilişki gelişememiştir.

Ancak Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı ile birlikte Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ilişkiler çeşitli alanlarda her geçen gün artış göstermiştir. Son yıllarda da ortak politikaların benimsenmesi, askeri işbirliği, Türk Devletleri Teşkilatı'nın oluşturulması ve ticaretin gelişmesi önemli seviyeye ulaşmıştır. İki ülke arasındaki ilişkinin belki de en önemli ölçüsü, iki ülke arasındaki ticaret hacmidir (Kali ve Reyes, 2007). Ticaret hacmi, ülkeler arasındaki ilişkileri incelemek için çok önemlidir. Çünkü iki ülke arasındaki ilişkilerin tezahürlerinden biri, ortak bir ticari kâr veya karşılıklı bağlılığı ifade eden dış ticaret hacmidir. Dış ticaret mantığı ve ekonomik ilkelere göre dünyanın en büyük 20 ekonomisinden biri olan Türkiye gibi bir ülkenin dış ticaret hacminin büyük ülkelerle yüksek seviyede olması, küçük ülkelerle ise daha az olması gerekiyor. Ayrıca Azerbaycan'ın büyük ekonomik ülkelerle olan dış ticaretindeki payı da yüksek olmalıdır. 2020'de Türkiye'nin GSYİH'si 720 milyar dolara, Azerbaycan'ın GSYİH'si ise 42,6 milyar dolardı. Bu rakamlar arasındaki önemli farktan dolayı düşük bir dış ticaret hacmi bekleyebiliriz. Ancak istatistikler, bu iki ülkenin ekonomisinin kıyaslanamaz hacmine rağmen, iki ülke arasındaki ticaret hacminin önemli olduğunu, iki ülke arasındaki ekonomik çekim teorisinin doğruluğunun ve kurulmasının tezahürlerinden biri olduğunu gösteriyor. Aşağıdaki tablolarda iki ülke arasındaki dış ticaret hacmi incelenmiştir.

Tablo1. Azerbaycan'ın 1995-2020 Yılları Arasındaki Dış Ticaret Hacmi (Milyon $)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Hacmi
1995	637	667	1.304
2000	1.745	1.172	2.917
2005	4.347	4.211	8.558
2010	21.360	6.600	27.960
2015	12.729	9.216	21.945
2016	13.457	8.489	21.946
2017	15.320	8.783	24.103
2018	19.489	11.465	30.955
2019	19.635	13.667	33.302
2020	13.740	10.730	24.471

ISBN: 978-605-73901-3-4

Tablo 2. Türkiye'nin 1995-2020 Yılları Arasındaki Dış Ticaret Hacmi (Milyon $)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Hacmi
1995	21.637	35.709	57.347
2000	27.774	54.502	82.276
2005	73.476	116.774	190.521
2010	113.883	185.544	299.425
2015	150.982	213.619	364.601
2016	149.246	202.189	351.436
2017	164.494	238.152	402.646
2018	177.168	231.152	408.321
2019	180.832	210.345	391.177
2020	169.000	219.000	388.000

Tablo 3. Azerbaycan ve Türkiye Arasında 1995-2020 Yıllarında Gerçekleşen Dış Ticaret Hacmi (Milyon $)

Yıllar	Azerbaycan'ın İhracatı	Azerbaycan'ın İthalatı	Dış Ticaret Hacmi
1995	26	140	196
2000	104	128	233
2005	275	313	588
2010	170	771	942
2015	1.477	1.171	2.648
2016	1.185	1.181	2.367
2017	1.393	1.273	2.667
2018	1.825	1.576	2.367
2019	2.862	1.646	4.509
2020	2.597	1.563	4.160

Yukarıdaki istatistiklerden de anlaşılacağı üzere Azerbaycan ile Türkiye arasındaki ekonomik ilişkiler her yıl artış göstermektedir. Elbette 2019 ve 2020 yıları korona pandemisi nedeniyle bir istisna olabilir ve iki ülke arasındaki ticaret hacminin artan trendini ihlal etmez. 2020'de iki ülke arasındaki ticaretin düştüğü dönemde bile Türkiye'nin Azerbaycan'ın dış ticaretindeki payı yaklaşık %17 iken, 2021'in ilk çeyreğinde bu oran %18'e ulaşmıştır. İki ülkenin yetkilileri de 15 milyar dolarlık ticaret hacmini hedeflemişler ve bu da 2020 yılında Azerbaycan'ın GSYİH'sının üçte birinden fazladır. Bu hedefe ulaşmak, Azerbaycan'ın özgürleştirilen bölgelerinin imarı, Türkiye'nin enerjiye ihtiyacı ve Zengezor koridorunun açılması dikkate alındığında, beklenmedik bir şey olmayacak.

TARTIŞMA VE SONUÇ

İki ülke arasındaki ticaret hacminin artması, karşılıklı ekonomik faydaların yanı sıra iki ülke '; adamlari arasındaki karşılıklı güven ve işbirliğine işaret etmektedir, çünkü ticarette önemli faktörlerden biri, sözleşmelere uyulmamasına ve ticari uyuşmazlıkların ceza hukuk kapsamına girmesine bağlı risklerin azaltılmasıdır. Dolayısıyla sözleşmeye uyulmaması riski azaldığında iki ülke arasındaki ticaret hacmi de artar. Ekonomik alanda karşılıklı güven ve işbirliğinin artmasının yanı sıra, Türk ve Azerbaycan vatandaşlarının karşı ülkeye vize ve pasaportsuz seyahatleri de karşılıklı güvenin arttığına işaret ediyor. Bu güven ve işbirliği, sosyal sermayenin ana direğidir. Bu nedenle sosyal sermayenin arttığına dair işaretler de gözlemlenebilmektedir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

İki ülke arasında seyahat ederken vize ve pasaportların kaldırılması gibi adli, ekonomik ve kültürel konularda hükümetler arasındaki iletişim ile işbirliği, bu iki ülke halkı arasındaki iletişimi, güveni ve işbirliğini de güçlendiriyor. Belirtildiği gibi işbirliği ve güvenin güçlendirilmesi, sosyal sermayenin temel unsurlarıdır. Ekonomik büyüme ve gelişmenin temel faktörlerinden biri olan sosyal sermaye, ekonomik büyüme, yönetişim ve hükümet kalitesi, insanların sağlığı ve esenliği gibi çok çeşitli sosyal olguları etkileyebilir (Wu, 2021). Fakat sosyal sermaye büyümeyi ve gelişmeyi nasıl etkiler?

Geçmişte üretim, sermaye miktarı ve işçi sayısı gibi yalnızca birkaç fiziksel faktörün bir işlevi olarak görülüyordu. Ancak Fukuyama da dahil olmak üzere birçok araştırmacı, insanların sosyal ilişkilerinin kalitesinin dikkate alınmaması ve ekonomik büyüme ve kalkınmada mekanik bir faktör olarak görüldükleri için her zaman bu konuyu eleştirmiştir. Bu eleştiriler, ekonomik ve politik denklemlerde kültürel ve sosyal değerlere daha fazla vurgu yapılmasına sebebiyet vermiştir (Yasunobu & Bhandari, 2009). Bu nedenle iktisat araştırmacıları, günümüzde ekonomik büyümenin önemli faktörlerinden biri olan sosyal sermayeyi üretim çarkına dahil etmişlerdir. Sosyal sermayenin ekonomiyi nasıl etkilediğini anlamak için basit bir örnek verelim. Toprak parçası olan ve bu toprak üzerinde çalışan ancak tohum, gübre ve ilaç satın almak için yeterli paraya sahip olmayan çiftçiyi düşünelim. Sosyal sermayenin istenilen düzeyde olduğu bir toplumda, o toplumun insanları arasındaki işbirliği ve güven üst düzeyde olur. Dolayısıyla bu çiftçi tohum, gübre ve ilaç satın alıp parasını bir yıl sonra ödeyebilir. Böylece sosyal sermaye ekonomik bir sermaye haline gelmiş ve o toplumda üretimin büyümesine yol açmıştır. Bu güven ve işbirliği olmasaydı o çiftçi için bir ürün üretmek mümkün olmazdı.

Dolayısıyla sosyal sermaye, karşılıklı ve iki yönlü fayda yaratan kooperatif sektörü gibi sosyal organizasyonların ve ağların geliştirilmesi demektir (Putnam, 1993). Yani bir toplumda sosyal sermayenin varlığı, bireyler ve gruplar arasındaki güven düzeyini artırmakla birlikte ekonomik katılımı artırır (Robinson et al., 2002).
Sosyal sermayenin ekonomi üzerindeki etkisi konusunda kapsamlı çalışmalar yapılmıştır. Fedderke ve ark. (Fedderke, Kadt ve Luiz, 1999) ekonomik büyüme ve kalkınma ile sosyal sermaye arasındaki ilişkiyi incelemiş ve bazı sosyal sermaye biçimlerinin ekonomik kalkınma hedeflerine ulaşma konusunda yüksek bir güce sahip olduğu sonucuna varmıştır. Onlar sosyal güvenin işbirliğini ve iletişimi kolaylaştırdığına ve dolayısıyla kolektif faaliyetlerin sorunlarını azalttığına inanırlar.

Grootaert ve Bastelaer (Grootaert ve Bastelaer, 2002) sosyal sermayenin sosyo-ekonomik kalkınmadaki rolünü belirlemek için yaptıkları ülkeler arası kesitsel çalışmalarında, kısa vadede bile ekonomik büyüme ile sosyal sermaye arasında güçlü ve anlamlı bir ilişkiye işaret etmektedir. Anchorena ve ark. (Anchorena ve Anjos, 2008), sosyal grupların 27 ülkenin ekonomik kalkınması üzerindeki etkisini araştırmak için genel denge modelini kullanmıştır. Bulgular, incelenen ülkelerde sosyal sermayenin sosyal gruplar oluşturarak, insani sermayenin etkinliğini ve işgücü verimliliğini artırdığını ve etkileşim maliyetlerini düşürürdüğünü göstermiştir.

Uluslararası ticaret teorilerinin tümü, üretimde karşılaştırmalı üstünlüğe dayanmaktadır. Ancak 1960 yılında uluslararası ticareti analiz etmek için çekim yasasını kullanan ilk kişi Tinbergen'di. Bu teoride göreli fiyatlar ve

ISBN: 978-605-73901-3-4

döviz kurlarının yanı sıra coğrafi uzaklık, hükümetler arasındaki siyasi ilişkiler, tarihi, kültürel, dini ve dilsel ortaklıklar gibi faktörler de ticaret hacminin belirleyicileridir (Almog et al., 2019). Bu alanda birçok çalışma yapılmıştır. 2015 yılında Dombi ve Blinga, Kamerun ile 28 AB üye ülkesi arasındaki ticareti incelemek için çekim modelini kullandı. Bu modelde dilsel ortaklıklar ve tarihsel yapı da değişken olarak yer almıştır. Khan ve Hawk da Pakistan'ın İran, Hindistan, Malezya, Türkiye ve Japonya ile ticaretinde çekim modelini kullanmıştır. Devletler arasındaki tarihi, dini, dilsel ortaklıkları, yakınlıkları ve siyasi ilişkilerin ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesinde önemli faktörler olduğunu belirten bu teori, çok sayıda çalışmada doğrulanmıştır. Dolayısıyla önerilen ortaklıklar, siyasi ve ekonomik ilişkilerin gelişmesine önemli bir zemin sağlamıştır. Azerbaycan ve Türkiye arasındaki çekim teorisi, aşağıdaki tabloda açıklandığı gibi Azerbaycan ile Türkiye ve Türkiye'den daha büyük ekonomilere sahip diğer ülkeler arasındaki ticaret hacmini karşılaştırarak kurulabilir.

Tablo 4. Azerbaycan'ın 2020 Yıl Dış Ticaret Hacmi (Milyon $)

ülke	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Hacmi	Oran
Azerbaycan'ın Dış Ticareti	13.740	10.730	24.471	100%
Almanya	234	583	817	3.3
ABD	25	635	660	2.7
İngiltere	157	296	454	2.3%
Fransa	110	448	558	2.2%
Çin	432	1.413	1.846	7.5%
Türkiye	2.597	1.563	4.160	17%

Yukarıdaki tablo, Türkiye ile Azerbaycan Cumhuriyeti arasında çekim teorisinin kurulduğunu açıkça göstermektedir. Çünkü bir ülke ile ticaret hacmindeki asıl mesele, o ülkenin ekonomisinin büyüklüğüdür. ABD ve Çin gibi Türkiye'den çok daha büyük ekonomilere sahip ülkeler Azerbaycan'ın dış ticaretinde çok küçük bir paya sahiptir. Ayrıca iki ülke arasındaki askeri, ekonomik ve siyasi işbirliğinin artması, sadece hükümetlerin ortak çıkarlarına ve iradesine bağlı olmayıp, temelde bu tek milletin tarihi ve kültürel ortaklıklarından kaynaklanmaktadır. Bu, iktisatta çekim teorisinin üzerinde durduğu bir noktadır.

Sosyal sermayenin ekonomik ve sosyal kalkınma üzerindeki etkisi üzerine pek çok araştırma yapılmıştır. Bu da sosyal sermayenin teşvik edilmesinin bir ülkenin kalkınması için hayati önem taşıdığını göstermektedir. Sosyal sermayenin temeli, iletişim, işbirliği ve güvendir. Ancak bu ilişki ve güven, bir ülkenin insanları ile sınırlı olmayıp iki veya daha fazla ülke insanları arasında da kurulabilir. Hükümetler arasındaki olumlu siyasi ilişkilerin yanı sıra dini, dilsel ve etnik ortaklıkların güçlendirilmesi ve aslında ortak bir kimliğin vurgulanması da işbirliğinin ve karşılıklı güvenin artmasına ve dolayısıyla sosyal sermayenin seviyesinin yükselmesine neden olabilir. Bu nedenle, siyasi ilişkiler, askeri işbirliği, iki ülkenin ortak tarihi, güvenlik ve kültürel noktalarının güçlendirilmesi ile teşvik edilmesi ve Azerbaycan ve Türkiye vatandaşlarının vize ve pasaportlarının kaldırılması gibi anlaşmalar, iki ülke halkı arasındaki sosyal sermayenin büyümesinden haber vermektedir.

Öte yandan çekim teorisi, Azerbaycan ve Türkiye arasındaki dış ticaret hacminin yüksek olması nedeniyle ABD ve Çin gibi ekonomisi büyük diğer ülkelerle karşılaştırıldığında onaylanmaktadır. Çekim teorisi aracılığıyla,

ISBN: 978-605-73901-3-4

Azerbaycan ve Türkiye arasındaki mevcut ortaklıkların, iki ülke arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilerin gelişmesine zemin hazırlamasını bekliyoruz. 15 milyar dolarlık ticaret hacmi hedefi de bu konuyu yansıtmaktadır. İki ülke arasındaki çekim teorisinin kabul edilmesi, iki ülke arasında yüksek bir işbirliği potansiyeli olduğu ve bu nedenle ekonomik ilişkilerin geliştirilmesinde farklı ekonomik değişkenlerin etkinliğinin normalden daha fazla olabileceği anlamına geliyor. Dolayısıyla, Azerbaycan ve Türkiye arasındaki sosyal sermayenin gelişme faktörünün, bu iki ülkenin ekonomisine ve refahına, çekim teorisinin kurulmadığı ülkelere göre daha fazla etki etmesini bekliyoruz.

ÖNERİLER

Özetle, iki ülke arasında çekim teorisini kurmanın avantajları arasında ticaretin maliyetinin düşürülmesi, sözleşmelere uymama riskinin azaltılması, hammadde ve stratejik malların tedariğine ilişkin güvenliğinin sağlanabilmesi, teknolojinin daha kolay transferi ve kredi işlemlerinin artması gibi konular yer alıyor. Bu avantajlar ticaretin ve ekonominin büyümesini hızlandırabilecek unsurlardır.

Dolayısıyla hem çekim teorisi hem de bu ilişkilerden kaynaklanan sosyal sermaye artışı nedeniyle siyasi, askeri ve kültürel ilişkilerin gelişmesi durumunda, her iki ülkede de ekonomik kalkınmanın hızlanabileceğini görebiliriz. Dolayısıyla iki ülke halkı arasındaki ortak kimlik, eşsiz bir fırsat ve potansiyel olarak değerlendirilmelidir. Bu potansiyele dikkat edilip kullanılması halinde iki ülkenin ekonomik kalkınma süreci hızlandırılabilir. Bundan dolayı iki ülke arasındaki tarihi ve kültürel bağların dikkate alınması ve güçlendirilmesi, iki ülkenin sosyal sermayesinin gelişimi ve ekonomik kalkınması, bu araştırmanın politika önerisidir.

KAYNAKÇA

Almog, A., Bird, R., & Garlaschelli, D. (2019). Enhanced Gravity Model of Trade: Reconciling Macroeconomic and Network Models. *journal of Frontiers in Physics*, 7(55).

Alpdoğan, H., Akal, M., & Hasanov, G. (2020). Türkiye ile Azerbaycan'ın Dış Ticaret Gelişimi. *Journal of Business and Trade (JOINBAT,)* 1(9).

Anchorena, J., & Anjos, F. (2008). Social Ties and Economic Development. Working Paper. *Electronic Copy Available at*: http://ssrn.com/abstract=1123767 - (Erişim tarihi: 05/02/2013)

Anderson, J., & Wincoop, E. Van. (2003). Gravity with Gravitas: A Solution to the Border Puzzle. *American Economic Review*, 93(1).

Aslanli, A & Kurban, V. (2016). *Azerbaycan-Türkiye İlişkileri ve Sivil Toplum Kuruluşları*. Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Cilt III, Sayı 1.

Ben-Hador, B., Eckhaus, E., & Klein, G. (2021). Personal Social Capital in Organizations: A New Scale to Assess Internal and External Personal Social Capital in Organizations. *Social Indicators Research*, 1(23).

Bhandari, H., & Yasunobu, K. (2009). What Is Social Capital? A Comprehensive Review of the Concept. *Asian Journal of Social Science*, 37(3).

Coleman, James. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *The American Journal of Sociology*, 94.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Doumbe, E., & Belinga, Th. (2015). A Gravity Model Analysis for Trade Between Cameroon and Twenty –Eight European Union Countries. *Journal of Social Sciences*, 3.

Fedderke, J., Kadt, R. D. & Luiz, J. (1999). Economic Growth and Social Capital: a Critical Reflection. *Theory and Society*, 28(5).

Grootaert, C., & Bastelaer, T. (2002). *The Role of Social Capital in Development*. Cambridge Univ. Press, London.

Kali, R., & Reyes, J. (2007). The architecture of globalization: a network approach to international economic integration. *J Int Bus Stud,* 38.

Khan, Sh., Haq, Ih., & Khan, D. (2013). An empirical Analysis of Pakistan's Bilateral Trade: A gravity Model Approach. *The Romanian Economic Journal,* 48.

Putnam, R. D. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton University Press, Princeton.

Robinson, L. J., Schmid, A. A., & Siles, M. E. (2002). Is social capital really a capital? *Review of social economy*, 9(1).

Schenkel, M. T., & Garrison, G. (2009). Exploring the roles of social capital and team-efficacy in virtual entrepreneurial team performance. *Management Research News,* 32(6).

Tinbergen, J. (1962). *Shaping the World Economy: Suggestions for an International Economic Policy*. The Twentieth Century Fund, New York.

Wu, C. (2020). Social capital and COVID-19: a multidimensional and multilevel approach. *Chinese Sociological Review*, 53(1).

ISBN: 978-605-73901-3-4

CAUSALITY MACROECONOMIC CRISIS MANAGEMENT

Lecturer Ph.D. student VANGHELE CRISTIAN
"ANDREI SAGUNA" University, Constanta County – Romania, cvanghele.flg @gmail.com

ABSTRACT

Inventory of potential events that could degenerate into crises is very important what constitutes "crisis management", "crisis management" or what Bernard Dagenais called "management challenges." It is interesting concept used by Dagenais, as he says: "**M**anagement challenges" has a meaning very close to what experts consider that today involves crisis management „**I**dentification of strategies to provide solutions to the monetary and financial intolerance of slow economic progress in recent years, is a challenge for analysts and experts in the field of crisis management..**I**dentification of strategies to provide solutions to the monetary and financial intolerance of slow economic progress in recent years, is a challenge for analysts and experts in the field of crisis management.In such cases, art is obvious the management to identify those options with realistic character to resist the fierce opposition of society manifested by severe steps toward restructuring and reforming the system.

Keywords:management, macroeconomic, agriculture, irrigation systems evaluation, crises **J**EL classification:E61

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

"Virtually every crisis contains the seeds both success and failure roots"(*Dagenais)*.

Management has become a concern imposed by the current economic situation, milled uncertainties and ambiguities that have the force of planetary contagion.Identification of strategies to provide solutions to the monetary and financial intolerance of slow economic progress in recent years, is a challenge for analysts and experts in the field of crisis management.Management has become a concern imposed by the current economic situation, milled uncertainties and ambiguities that have the force of planetary contagion.

Conceptualizing crisis has been a concern for experts domain, for example Michel Regester and Jude Larkin, which defined crisis being "an event that brings the company in the position of subject of general attention, potentially unfavorable from the domestic communication and international and other groups such as customers, shareholders, employees and their families, politicians, unions and pressure groups environmentalists, who for one reason or another, have a legitimate interest in terms of the organization's activities. No longer a the problem will occur if a major crisis; the problem is when, how and what kind will it be "currently we are faced with socio-economic environment where there is uncertainty generated by the joint action of disturbing factors in the impact of monetary policies , commercial, financial and social, resulting imbalances macroeconomic.

Situation of irrigation systems nationwide

Agriculture in Romania represents a value of 5% of GDP and engages 30% of the active population employed. Romania has an agricultural area of 14.8 million hectares, of which only ten million are occupied by arable land. After an assessment made in November 2008, approximately 6.8 million hectares of agricultural not worked. The value of agricultural production in Romania was 64.4 billion in 2010. Crop production was worth 43.4 billion lei (67.5%), the animal of 20.4 billion lei (31.6%) and agricultural services amounted to 557.2 million lei (0.9%). In 2009, the total value of agricultural production was 59.9 billion lei (decrease), and 66.9 billion in 2008 (40% increase). In 2013, agriculture has made 18.5 billion euros economy, which is the best result of istorie.În 2009, Romania exported food products worth EUR 2.1 billion and imported goods worth EUR 3.4 billion. In 2010, Romania had an external deficit of 700 million in imports and exports of agricultural products. In 2011, Romania exported food products worth 2.9 billion euros and imported 3.7 billion annually euro. Annual consumption of fruit and vegetables per capita in Romania is about 70-80 kilograms while the European average reaches 90-100 of kilograme.Agricultura is the most vulnerable sector of the Romanian economy, nearly 30% of the population working in this domeniu.Una of the major issues in Romanian agriculture is tax evasion, estimated at 2.5 billion per year in 2011.

The irigation-in May 2009, is running irrigation for 563 000 hectares of farmland, of which 553.000 hectares (or 99%) of organizations are contracted water users irigaţii.La Chapter irrigation Romania has a shortfall of 2.6 million hectares Neudau. On paper, the irrigated area is about 300,000 hectares, but only 100,000 are factually hectare.Alte sources indicate an area of 560,000 hectares irigate. Before 1989, Romania had an extensive

ISBN: 978-605-73901-3-4

irrigation network in an area of 3.2 million hectares which was almost completely destroyed, installations being stolen or left unattended. Most functional irrigation systems in 1989 were scrapped and others were also not been built. According to some estimates are needed around 14 billion euros to set up an irrigation system at the level of 1989, whereas restoration system on one hectare of land costs around 7,000 euros.

The causes of Starting the crisis and agricultural irrigation systems

Agriculture is a branch of traditional Romanian economy which has the means of production land fund (all land situated between the borders of a country, including those under water) agriculture, which provides food humanitarian goods, raw materials for industries and for export. after 1990 Romanian agriculture is facing these difficulties: - strong fragmentation of agricultural land restitution as a result of 1991 (Law 18); - lack of funds for investment - dismantling irrigation systems (3 mil. ha in 1989, 1.1 million. ha 2002)

The low level of average production plant and animal, in conjunction with agricultural exports was due to fundamental shortcomings in the supply of the population with food products.The agriculture evolution in Romania after 1989, influenced the development of agriculture before becoming causes 1989, created the premises appearance economic crisis of agriculture. Mutations quantitative and qualitative agricultural structures were not followed as would have been natural for getting results in production activity such as agriculture changes. From this point of view agriculture is still in crisis, unable to fully ensure the quantities of agricultural products household consumption. Assessing the current situation of agriculture enable decisions to be able to discern the real tactical and strategic opportunity to ensure agriculture to fulfill its basic functions, directing the development of the Romanian agriculture so that correspond and requirements arising from possible and desired entry of our country into the European Union . The current situation of agriculture in terms shall be interpreted and deficiencies in the application of the land law (Law 18/1991) in particular and other laws. By degradation occurred not only in former cooperative sector but also in the public sector. State ownership in agriculture, the principles reorganized companies, although he benefited from a technical and economic endowment superior new forms of association or corporate holdings of private sector through Harvests failed to contribute significantly to meeting the demand for food products. Lack of interest of workers in the sector, especially credit and financing system has shown negative influence on these business units.Romanian agriculture during 1990-2000-effects that they have had their wrong decisions in the period 1990-2000 on agriculture are multiple, given that agriculture occupies about 20% of GDP. Such losses incurred by the Romanian agriculture in the last 10 years as causes: -Destruction of agricultural production cooperatives heritage (CAP-3776 units) - 90 billion lei; -Atomization of agricultural property: 40 million parcels, 5 million owners - an annual loss of about 7000 billion, self-consumption due to falling 80-100% - inadequate facilities with equipment, to cultivate the whole agricultural area and delay in work - led to annual losses of 4,800 million lei; -Deficit tractor (tractor there is a 56 ha) - losses 6750 bn / year; - Incorrect application of the law 18/1990 and law in perfections-have led to about a million legal processes (taxes 2,000 bn lei.) - Not using irrigation system, considerable damage to installations 2 million Ha. (Using 113 thousand ha - 4.2% of the area for irrigations) not applying herbicides and pesticides - 3 billion loss. Dollars annually; -Abandoning the use of modern technologies, works of soil erosion -

ISBN: 978-605-73901-3-4

loss of 5250 billion. lei annually ; -Low fertilizers (1989 to 2.7 mil. tonnes to 200-300 thousand tons in recent years) - 17,500 billion loss. lei; -Deforestation in horticulture and viticulture 76 thousand ha - export losses 30 mil. USD / year; -Slaughter of animals (approximately 40% compared to 1989) - was reached on the import of meat and maize surplus.

Management of crisis in the agriculture and irrigation systems

Inventory of potential events that could degenerate into crises is very important what constitutes"crisis management", or what Bernard Dagenais called "management challenges." (1). Dagenais interesting concept is used because, he says: "Every year, company or organization sets its priorities, establishes objectives, adopt policies, faces some challenges, leading battles, suffering seizures and mistakes [...]. It is not about to divulge, but to manage these elements. "(1)." Management challenges "has a meaning very close to what experts consider that today involves crisis management .." Virtually every crisis contains both the seeds of success and failure roots. Finding, nurturing and harnessing the potential success is the essence of crisis management.(2). Crisis:According to Valeriu Tones and Ion Chiciudean there are two kinds of effects of crisis: those relating to component and material related to the symbolic(3). If the material losses are concerned things are clear in terms of symbolic or existential component, as it is called, the two authors are of the opinion that the effects of crises within the organization are: (3)

The first effect "is the threat to the whole industry, domain or sector of activity that has to do with the crisis."
The second effect "of a major crisis is changing the mission of strategic (general purpose of the organization) due to the perception of an organization bipolar (good / bad) by public opinion."
The third effect occurs at the individual level. "Crises disrupt subjective world of the individual, how they perceive the world and himself, sense of self, power and identity, internal balance. [...] A crisis not only affects the physical structure of an organization, but also its symbolic system, organizational culture: symbols, traditions, beliefs, myths, values. "(3)
Crisis management consists of three sequential targets namley:
First, the ideal is to prevent crises when possible.
Second, if a crisis arises, however, it is to change the negative effects it might have on the company or product.
The third is to provide a platform for the company's future.
The outcome of a crisis always has to do with the readiness of the organization and how fair is the leadership to the task tasks and goals of the organization.Before I move on to detail the steps related to crisis management, as well reviewing some mistakes in crisis management.These James E. Lukaszewski's vision are(4):1.Hesitation - leading to a public perception of confusion, insensibility, incompetence, or lack of preparation.

Dagenais B.(2002). Relaţionist profession, p. 32

Jude L. and Michael R (2003). Crisis management and risk situations, p.45, 142, 143, 186

Ion C. and Valeriu T. (2002). Crisis image, p. 39, 43, 44, 45, 116

James E. L. (2000). How to Handle a Crisis in Public Relations "World Executive's Digest, 12, no.6 (June 1991), pp. 68-69 cited Scott M. Cutlip, Allen H. Center, Glen M. Broom , Effective Public Relations, Prentice-Hall, Inc., Upper Saddle River, New Jersey,

ISBN: 978-605-73901-3-4

8th Edition, p. 390

2.Confusion - leading to the perception of dishonesty and insensibility.3. Revenge-which increases tension and intensifies their emotions instead of reducing them.4. Distortion or equivocation-that creates the biggest problem, because nothing can substitute for the truth.5. Dogmatizing-that create vulnerability in that it appeals to an autocratic approach without actually manage current problem. 6.The confrontation**-**which supplements the visibility through maintenance problem, providing a platform and new reasons to the opposite side to respond. According to Kurt P. Stocker (5), planning is the key crisis management - Monitors all know what happens to you or your industry in which you operate and what to do.7. The dispute - that guarantees greater visibility and can eliminate more reasonable solutions.(4).Elements of a strategy for crisis management can be summarized by the following five steps and a known specialist in this field, Kathleen Fearn-Banks**:** prevention, preparedness, detection limit, recovery and learning.

The causal relationship and decision-management system, crisis, macroeconomics is determined by the following steps:

Prevention of crisis

Preparation for crisis

Response to the crisis

Post Crisis Period

The effects of crisis are:

1. The first effect "is the threat of whole industries, domain or sector of activity that has to do with crisis."

2. The second effect "of a major crisis is changing the mission of strategic (general purpose alorganizaţiei) due to the perception of an organization bipolar (good / bad) by public opinion"

3. The third effect occurs at the individual level. "Crises disrupt subjective world of the individual, how they perceive the world and himself, sense of self, power and identity, internal balance. [...] A crisis not only affects the physical structure of an organization but and its symbolic system, organizational culture: symbols, traditions, beliefs, myths, values. **"(3).**At this point, you must ask, "why we need a plan for crisis management?" Here are some possible answers in a random order: • for any institution / organization is not exempt from crises; • because "sit idly by" until the crisis is over is a solution but with which at most can succeed endangering the very existence of the organization;

Dagenais B.(2002). Relaţionist profession, p. 32

Jude L. and Michael R (2003). Crisis management and risk situations, p.45, 142, 143, 186

Ion C. and Valeriu T. (2002). Crisis image, p. 39, 43, 44, 45, 116

James E. L. (2000). How to Handle a Crisis in Public Relations "World Executive's Digest, 12, no.6 (June 1991), pp. 68-69 cited Scott M. Cutlip, Allen H. Center, Glen M. Broom , Effective Public Relations, Prentice-Hall, Inc., Upper Saddle River, New Jersey, 8th Edition, p. 390

Kurt P. S. (1997). A Strategic Approach to Crisis Management in The Handbook of Strategic Public Relations and Integrated Communications, p. 191

• as many examples have shown that a crisis can come out with the image untainted or even a better reputation than before the untoward events; • because if a crisis precipitated events unfold so as not effective time to prepare a plan.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Agriculture is a branch of traditional Romanian economy which has the means of production land fund (all land situated between the borders of a country, including those under water) agriculture, which provides food humanitarian goods, raw materials for industries and products for export.Crisis management and decision making in agriculture and the irrigation systems in the current round,involves the organization of the competent authorities as reptrezentante the rule of law, the activities crisis prevention in agriculture, respectively with concrete action steps as prevention, preparedness, detection limit, recovery and learning.Thus, in the prevention phase or preparatory stage, crisis management in agriculture and the irrigation systems involves the factors with specific responsibilities in the public institutions and statutory authorities, conduct an inventory of action has the potential events that could degenerate into crize.Virtually every crisis contains the seeds both success and failure roots.Finding, nurturing and valuing the potential success is the essence of crisis management in the agricultural and irrigation systems in Romania.At the same time crisis the result of the implementation of recovery programs and restructuring and rural development of agriculture and irrigation systems through efficient use of water resources so as to be carezultat targets, the implementation by political factors and general economic factor, overall macroeconomic strategies regarding the agriculture and irrigation systems.Crisis management should pursue three objectives sequential crisis management, namely:-First, the ideal according to which try to prevent crises when this is posibil;-Second**,** if still identified some causes of the emergence of the crisis in agriculture and irrigation systems, to amend the negative effects that they may have on those causes the branch of agriculture and irrigation system with direct effects aupra agriculturii;

-Third, according to which should be as the actions of macroeconomic policymakers to be offered a viable platform for the future of agriculture sector at the national and individual. At the same time crisis management in the agriculture and irrigation systems presupposes analysis of the result of the implementation of recovery programs and restructuring and rural development of agriculture and irrigation systems through efficient use of water resources so as to be targets, as a result of the implementation of political and economic factor overall macroeconomic strategies regarding the agriculture and irrigation systems.

Consequently, integrating a crisis plan in plans, missions and goals of the macroeconomic system is imperative. In contradiction to current thinking, most organizations are not prepared for a crisis.They often failed to prepare a plan or it (the plan), sitting somewhere on one of the shelves is expired and incomplete.

Thus, in Romania, the government program aims mainly in agriculture, halting the decline, gradual recovery and creating conditions for revival of agriculture in line with the potential for relaunching natural, economic and human Romania, in order to ensure food security of the population and creating funds for economic exchanges internaţionale. It is envisaged:- Accelerating land reform; -Increased quantitative and qualitative crop and animal production and promotion of organic farming systems; Support offered for manufacturers to improve technical equipment, especially tractors, agricultural machinery, machinery equipment, machinery, chemical fertilizers, pesticides and oil products; -Develop a competitive market, to ensure real and stable adequate income to farmers; -Promoting a rural development program; -Ensure a favorable environment for attracting foreign capital to sustain the investment and development of agricultural production in Romania. SAPARD program are mentioned and other funded programs external. It wants to create competitive structures with the EU in a position to implement agrarian programs, and supported by the public budget, such as: SAPARD, PHARE, SPP.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Romania's governing program for 2014-2020, and at the same time reflects a set of principles underlying the European governance: -caution macroeconomic and and fiscal responsibility budgetary, respect everyone's right to decent work, well paid.:- Romania's governing program for the period 2014-2020-involved the conduct of socio-economic analysis of rural development following the global macroeconomic levels:-analysis of the socio-economic rural development in Romania; -Increase the competitiveness of all types of agriculture and enhancing farm viability; -Manage sustainable natural resources and climate action; -Economy rural quality of life, professional Formation; local & Development and LEADER. The basic tool of macroeconomic crisis management for the implementation of these strategies and global objectives, the project ,, is the project technical and economic conjuncture with internal financing,,especially with European funding grant,, This p.v mention the following projects:

1)Project on the Development of Services to Agriculture.It was approved in January 2000 and is to be completed in December 2004. It is coordinated by the Ministry of Agriculture, Food and Padirilor and funds totaling EUR 17.4 million US dollars, of which 11 are funded by the World Bank and 6.4 Romanian Government.
2)Rural Development Project (RDP) -It is coordinated by the Ministry of Agriculture and was approved in December 2000. The costs will amount to USD 150 million, of which 100 million is a loan from the World Bank and 50 million will be incurred Government.
3)Projects reducing Agricultural Pollution-is a project worth US $ 8.4 million funded by the Government and US $ 2.9 million Global Environment Protection Programme (GEF) with a refundable credit of 5 US $ 5 million.
4)Rehabilitation Project-Irrigation System is coordinated by the Ministry of Agriculture and is estimated at $ 100 million, of which USD 75 million is a loan from the World Bank.
5)Forestry Sector Development Project, is a project worth US $ 24,340,000 which will be concluded by a loan from the World Bank and through funding from the Government (to be established in what proportion).

CONCLUSIONS

As shown above, the macroeconomic crisis of agriculture and related sector of irrigation systems is a situation that can occur in any organization, in any key moment. The keyword of the crisis in the agriculture sector sector and irrigation systems it is inevitable and it is therefore not important to know the conditions by which we can evade such events, but rather what we can do to get out of them as well. Impact on which agreed the vast majority of specialists is that a such situation is a turning point for any sistem.He can become a moment of success or failure for each individual or organization that he is a "victim".An organization can suffer both physically and symbolically a slump.This worked because the subject crisis draws public attention to the organization and can may cause a negative image about her.The situation is extremely dangerous given that the first who suffers is the reputation and through it, the whole organization. Carrying out any branches of the national economy , especially the agricultural sector, obviously depends on its relationship with the public or consumers of its products and that it is not advisable to lose confidence in her and she coordinates the authorized institutions.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Therefore, something must be done to remedy the situation as soon as the crisis has been detected.The reform of agricultural policies both in Romania is a process that will not only depend on the internal situation and the evolution of the Common Agricultural Policy, but also the evolution the international situation, balance of forces between the two main competitors: the United States and European Union. Subsistence agriculture produce inflation caused by supply-demand imbalances and slumping commodities to feed the population, decay of internal market and increased import dependence.

References:

Dagenais B.(2002). Relaţionist profession, p. 32

Jude L. and Michael R (2003). Crisis management and risk situations, p.45, 142, 143, 186

Ion C. and Valeriu T. (2002). Crisis image, p. 39, 43, 44, 45, 116

James E. L. (2000). How to Handle a Crisis in Public Relations "World Executive's Digest, 12, no.6 (June 1991), pp. 68-69 cited Scott M. Cutlip, Allen H. Center, Glen M. Broom , Effective Public Relations, Prentice-Hall, Inc., Upper Saddle River, New Jersey, 8th Edition, p. 390

Kurt P. S. (1997). A Strategic Approach to Crisis Management in The Handbook of Strategic Public Relations and Integrated Communications, p. 191

ISBN: 978-605-73901-3-4

TÜRKİYE-ALMANYA DIŞ TİCARET İLİŞKİLERİ: 2015-2020 YILLARI ARASI ANALİZİ

Özlem ÇİFTÇİ

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar, Türkiye, ciftcii.ozlemm@gmail.com

ÖZET

Ticaret, üretilen bir malın veya verilen bir hizmetin üreticiden tüketiciye ulaştırılması sonucu iki tarafın karşılıklı ilişkisini kapsamaktadır. Ticaret, iç ticaret ve dış ticaret olmak üzere iki ana başlıkta incelenmektedir. İç ticaret; ülke sınırları içerisinde gerçekleştirilen ticari faaliyetlerdir. Dış ticaret kavramı ise uluslararası mal ve hizmet ticaretini kapsamaktadır. Ticaret, alış ve satış işlemlerinden oluşmaktadır. Dış ticarette alış işlemleri ithalat, satış işlemleri ihracat olarak tanımlanmaktadır. Ülkeler dış ticaret faaliyetlerini devam ettirebilmek için ihracat ve ithalat hacimlerini arttırmak zorundadırlar. İhracat ülke ekonomisi için çok önemlidir, ülkelerin dış ticaret dengelerini oluşturmaktadır. Ülkelerin dış ticaret faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için ihracat ve ithalat faaliyetlerine katkı sağlamaları gerekmektedir. Almanya uzun yıllardır oluşturmuş olduğu ekonomi modeli ile dış ticarette dünyada önemli bir pay sahibi olmuştur. Gelişmekte olan ülkeler kategorisindeki Türkiye ise ekonomi politikası olarak ihracata dayalı büyüme stratejisi politikasını hayata geçirerek dış ticaret hacmini arttırmıştır. Türkiye, ihracata dayalı büyüme stratejisini uygulayarak tüm Dünya'ya mal ve hizmet satımının en büyük adımlarından birini atmıştır. Türkiye'nin ihracat ve ithalat faaliyetleri incelendiğinde Almanya büyük bir paya sahiptir. Bununla beraber, Türkiye'nin 2015-2020 arası ihracat ve ithalat verilerine bakıldığında en çok ihracat yaptığı ülkenin Almanya; en çok ithalat yaptığı ülkelerin başında da Almanya olduğu görülmüştür. Bu veriler çalışmada rakamlarla ve oranlarla tablolar halinde sunulmuştur. Bu çalışmada, 2015-2020 yılları arasındaki Almanya ile Türkiye'nin dış ticaret ilişkisi değerlendirilmiştir. İki ülke arasındaki dış ticaret politikasına, ithalat ve ihracat oranlarına yer verilmiştir. Almanya ile Türkiye arasındaki ihracat ithalat verileri Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (TÜİK) sağlanmış ve karşılaştırmalı analiz edilmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde, iki ülkenin dış ticaret ilişkilerini geliştirmesi için çeşitli öneriler sunulmuştur.
Anahtar Kelimeler: İhracat, ithalat, Türkiye, Almanya.

ISBN: 978-605-73901-3-4

TURKEY-GERMANY FOREIGN TRADE RELATIONS: ANALYSIS BETWEEN 2015-2020

ABSTRACT

Trade covers the mutual relationship of two parties due to delivering a produced good or service from the producer to the consumer. Trade is examined under two main headings as domestic trade and foreign trade. Domestic trade is commercial activities carried out within the borders of the country. Foreign trade includes international trade in goods and services. Trade consists of buying and selling transactions. In foreign trade, buying transactions are defined as imports, and sales transactions are defined as exports. Countries have to increase their export and import volumes in order to maintain their foreign trade activities. Export is very important for countries, it creates the foreign trade balance of the countries. In order for countries to continue their foreign trade activities, they need to contribute to their export and import activities. Germany has an essential share in foreign trade globally with the economic model it has created for many years. Turkey, which is in the category of developing countries, has increased its foreign trade volume by implementing the export-based growth strategy as its economic policy. Turkey has taken one of the most significant steps in the sales of goods and services to the whole world by applying its export-based growth strategy. When Turkey's export and import activities are examined, Germany has a large share. However, when we look at Turkey's export and import data between 2015-2020, Germany is the country to which it exports the most; it has been observed that Germany is one of the countries that imports the most. These data are presented in tables with numbers and ratios in the study. This study evaluated the foreign trade relationship between Germany and Turkey between 2015-2020. Foreign trade policy, import and export rates between the two countries are included. Export and import data between Germany and Turkey were obtained from the Turkish Statistical Institute (TUIK) and analyzed comparatively. In the conclusion part of the study, various suggestions are presented for the two countries to improve their foreign trade relations.

Keywords: Export, import, Turkey, Germany.

GİRİŞ

İhracat ve ithalat faaliyetleri ülkelerin ekonomik kalkınmaları açısından son derece önemlidir. Ülkeler yapmış oldukları ithalat ve ihracat faaliyetleri neticesinde cari açığı önemli ölçüde azaltmış olup aynı zamanda fiyat istikrarını korumuş olurlar. Bunun neticesinde ekonomik refah seviyesi artmaktadır ve dış ticarette denge meydana gelmektedir.

İhracat ve ithalatın son otuz yılda Türkiye açısından önemi giderek artmaktadır. Türkiye gerek coğrafi konumu gerekse uyguladığı dış ticaret politikasıyla ve başarılı lojistik faaliyetleriyle Avrupa'ya en çok dış ticaret yapan ülkelerden biridir. Dış ticaret yaptığı ülkelerden biri de Almanya'dır. Almanya, Türkiye'nin en çok ithalat ve ihracat yaptığı ülkelerden birisidir.

Çalışmanın 1.bölümünde giriş kısmına yer verilmiş, 2.bölümünde ithalat ve ihracat kavramlarına değinilmiş, 3.bölümünde ise Türkiye ile Almanya'nın 2015-2020 yılları arasında yapmış oldukları ithalat ve ihracat verileri rakamlar ve oranlar halinde tablolaştırılmış, grafiklerle desteklenmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

İHRACAT VE İTHALAT KAVRAMLARI

Dünya iletişim ve taşıma teknolojilerinin gelişmesi ve maliyetlerin düşmesinin de etkisiyle küreselleşme sürecine girmiştir. Gelişmiş ülkeler küreselleşmenin de etkisiyle dış rekabet ortamına daha hızlı uyum sağlamışlardır. Türkiye 1980'de yürürlüğe koyduğu ithal ikameci mal politikasını geride bırakarak, ihracata dayalı bir ekonomi modeline geçerek uyum sağlamaya çalışmıştır (Balcılar, Bal, Algan, Demiral,2014:451).

İhracat; küreselleşmenin en büyük etkenlerindendir ve ithalatın karşılanmasında gerekli olan finansmanı sağlaması açısından son derece önemlidir (Aktaş, 2009:35).

İhracat ekonomik bir gösterge olduğundan ülkeler için önemlidir. İhracat; kaynak kullanımını, kârlılığı ve piyasaya olan güveni arttırmakla birlikte dış ticarette denge ve yaşam kalitesinde de iyileşme sağlamaktadır (Barker ve Kaynak,1992: 27). İhracatın olumlu etkileri sıralanacak olursa; dış pazarda rekabet oluşturması, ülke içindeki verimliliği arttırması, teknolojinin de yaygınlaşması sonucu rekabette artış meydana getirmesi, iç pazarda alıcı bulamayan veya az bulan ürünleri ihraç ederek kaynakları harekete geçirmesi, döviz girdilerinde artış meydana getirmesi, iş birliğini artırması, milli geliri artırması şeklindedir (İzgi ve Yılmaz, 2018:56).

İthalat yurt dışında üretilen mal ve hizmetlerin başka bir ülkedeki tüketiciler tarafından satın alınması ve ulaştırılması sürecini kapsamaktadır (Koşar,2018:18). Bir başka ifadeyle ithalat mal veya hizmetin başka bir ülkeden satın alınıp kendi ülke sınırları içerisine belirli bir meblağ karşılığı getirilme sürecine denilmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler, sanayileşmelerini gerçekleştirebilmeleri adına makine, teçhizat ve bazı hammaddelerini ithalat yolu ile karşılamaktadırlar. Sermaye eksikliği, teknolojik gelişmenin yetersiz olması gibi nedenlerden dolayı gerekli mal ve hizmeti sağlayamayan ülkeler dış alıma yönelirler (Yurdakul, 2014: 14).

Günümüz koşullarında gelişmekte olan bir ülkenin küresel krizlerden en az düzeyde etkilenmesinin temel koşulu, rekabet gücü getirecek ve bunu sürdürülebilir kılacak üretim ve ihracat yapısının olmasıdır. Ayrıca, dış ticaretin çeşitlendirilmesi de ülkelerin dış rekabet gücünü artırıp krizlerden en az düzeyde etkilenmesini sağlayacaktır (Erkan ve Sunay, 2016: 1824). Türkiye için ihracat; ekonomik sorunların üstesinden gelebilme, halkın refah seviyesini artırılabilme ve Dünya'da ticarette önemli bir yol kat edebilme açısından vazgeçilmez bir olgudur. (Atayeter ve Erol, 211:2).

Türkiye'nin 1978-80'deki borç krizinden kurtulması, onu ihracata dayalı büyümenin en iyi örneği haline getirmiştir. Türkiye'nin büyümesi hızla toparlanmış ve ihracatta başı çeken ülkeler arasına girmiştir. En büyük borçlu ülkeler arasında yer alan Türkiye, 1980 ve 1987 yılları arasında borç-ihracat oranını üçte bir oranından fazla azaltmıştır (Anand vd. (1990s). Aynı dönemde (1980-87) ihracat artışı yıllık reel %24 olarak kayda geçmiştir. İhracatın yapısı büyük ölçüde değişmiştir. Sanayi ihracatı, 1987 yılına kadarki payının iki katından fazla artarak olağanüstü bir şekilde büyümüştür. Ancak toplam ihracat içindeki payları %57'den %18,2'ye düşerek tarımsal ihracatı durgunlaştırmıştır. 1980'den itibaren Ortadoğu'nun payını artırmasıyla birlikte pazar yapısı da değişmiş ve buna bağlı olarak düşen petrol fiyatları bu ülkelerin harcamalarını kısmaya zorladığından, 1985'ten bu yana petrol ihraç eden ülkelere yapılan ihracat durmuştur (Arslan ve Wijnbergen:1993:129).

Alman ekonomisi sanayi ve hizmet ağırlıklı bir ülke olduğu için ihraç mallarının yapısı genel olarak, otomobil makine ve kimyasal ürünlerden oluşmaktadır. Aynı şekilde ithalatı da kimyasal ürünler, makine ve ekipman,

ISBN: 978-605-73901-3-4

petrol, tekstil ve konfeksiyon ürünlerden oluşmaktadır. Bu bağlamda Alman ekonomisi sanayi ağırlıklı yapısı ile dış pazarda önemli bir gücün göstergesidir (Özmen ve Firikçi,2016:125).

Dış ticaret yapan ülkelerde, ithal edilen mal oranının, ihraç edilen mal oranından yüksek olması o ülkenin ara malı, yatırım malı, teknoloji ve beşerî sermayeden yoksun olduğunu gösterir. Dolayısıyla bir ülkenin ara malı, ham madde, beşerî sermaye ithal ederek ihracatını arttırması ve ekonomik büyüme gerçekleştirmesi ilgili ülkenin ithalata dayalı bir ekonomik büyüme süreci içerisinde olduğunu gösterir. Bu tür büyüme sürecinde bulunan ülkelerde ihracatı artırmak ve ekonomik büyüme elde etmek için ithalata da ihtiyaç vardır. Bu yüzden ithalat ve ihracat işlemleri birbirleriyle bağlantılıdır (Akbaş ve Şentürk,2013:195).

İki ülke arasında dış ticarete konu olan mallar tek bir mal grubuna ait değildir. Türkiye'nin Almanya'ya yaptığı ihraç malları daha çok emek-yoğun mallardır. Tekstil ve konfeksiyon ürünleri, motorlu araç, makinalar ve otomotiv yan sanayi ihracat içerisindeki en yüksek paya sahip ürünlerdir. Almanya'ya yapılan ihracat değerlerinin Türkiye'nin toplam ihracatı içerisindeki paylarına bakacak olursak en büyük payı sebze, meyve vb. ürün grupları (%26,6) alırken, bunu sırasıyla, hazır giyim (%24,7), örülmüş giyim eşyası (%23,8), kauçuk ve kauçuk ürünleri (%19,8), makina, kazanlar ve reaktörler (%17,3) takip etmektedir (Özmen ve Firikçi,2016:129).

KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ

Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi gelişmekte olan ülkelerde de dış ticaret ön plana çıkmıştır. Gelişmekte olan ülkelerden olan Türkiye'nin de en çok ihracat yaptığı ülkelerden biri Almanya'dır. Tablo.1'de Türkiye'nin 2015-2020 yılları arası ihracat rakamları yer almaktadır.

Tablo.1 Türkiye'nin İhracat Rakamları

Yıllar	İhracat Rakamları
2015	14.490.425$
2016	15.164.954$
2017	16.356.392$
2018	17.353.443$
2019	16.617.244$
2020	15.978.698$

Bu verilere göre Türkiye'de 2015-2020 yılları arası en çok ihracat yapılan yıl için 17.353.443$ ile 2018 yılıdır. 2015 yılı için 14.490.425$, 2016 yılı için 15.164.954$, 2017 yılı için 16.356.392$, 2018 yılı için 17.353.443$, 2019 yılı için 16.617.244$ ve 2020 yılı için ise 15.978.698$ ihracat rakamına sahiptir. Tablo.2'de Türkiye'nin ihracat oranları yer almaktadır.

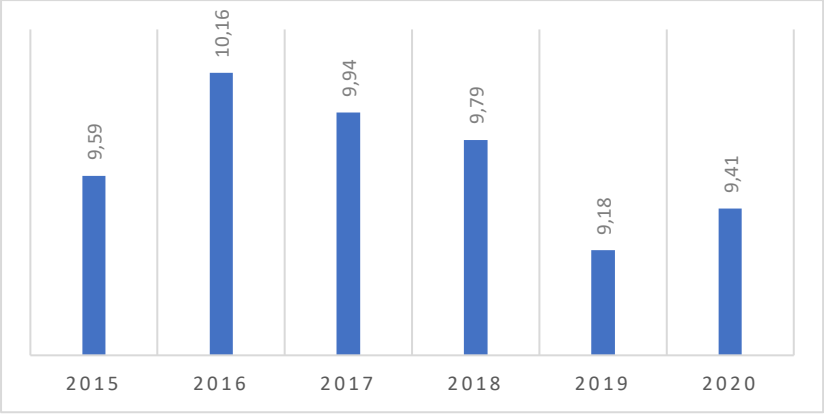
Tablo.2 Türkiye'nin İhracat Oranları

ISBN: 978-605-73901-3-4

Yıllar	İhracat Oranları	Toplam İhracat Rakamları
2015	%9.59	150.982.113,766$
2016	%10,16	149.246.999,263$
2017	%9,94	164.494.619,316$
2018	%9,79	177.168.756,288$
2019	%9,18	180.832.721,702$
2020	%9,41	169.637.755,31$

Tablo.2'de 2015-2020 yılları arası Türkiye-Almanya ihracat oranlarına bakılacak olursa %10,16 ile 2016 yılı en yüksek ihracat oranına sahip yıldır. Ardından %9,94 ile 2017 yılı takip etmektedir. 2015 yılı için %9,59, 2018 yılı için%9,79, 2019 yılı için %9,18 ve 2020 yılı için ise %9,41 olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aşağıda Şekil.1'de 2015-2020 yılları arası Türkiye-Almanya ihracat oranları sütun grafiği şeklinde verilmiştir.

Şekil.1 İhracat Oranları Grafiği

Şekil.1'de de görüldüğü üzere 2015-2020 yılları arasında Türkiye ve Almanya'nın toplam ihracat içerisindeki oranı %10,16 ile 2016 yılıdır. 2015 yılı için %9,59, 2016 yılı için %10,16, 2017 yılı için %9,94, 2018 yılı için %9,79, 2019 yılı için %9,18 ve 2020 yılı için ise %9,41 olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo.3 İthalat Rakamları

ISBN: 978-605-73901-3-4

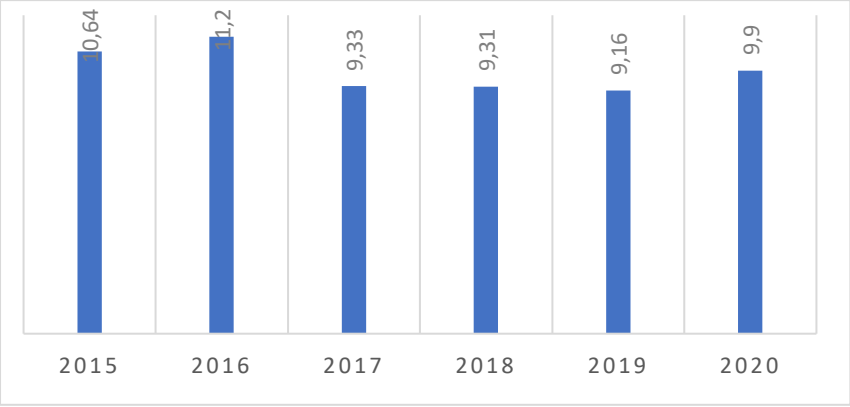
Yıllar	İthalat rakamları
2015	22.735.873$
2016	22.647.552$
2017	22.281.368$
2018	21.535.223$
2019	19.280.398$
2020	21.732.759$

Tablo.3'te görüldüğü üzere 2015-2020 yıllarında Türkiye-Almanya arasında en çok ithalatın gerçekleştiği yıl 22.735.873 ile 2015 yılıdır. Ardından 2016 ve 2017 takip etmektedir. 2016 yılı için 22.647.552$, 2017 yılı için 22.281.368$, 2018 için 21.535.223$, 2019 için 19.280.398$, 2020 için ise 21.732.759$ olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşağıda Tablo.4'te Türkiye'nin ithalat oranları verilmiştir.

Tablo.4 İthalat Oranları

Yıllar	İthalat Oranları	Toplam İthalat Rakamları
2015	%10,64	213.619.211,455$
2016	%11,20	202.189.241,859$
2017	%9,33	238.715.127,912$
2018	%9,31	231.152.482,645$
2019	%9,16	210.345.202,552$
2020	%9,90	219.516.806,838$

Tablo.4'te Türkiye'nin toplam ithalatında Almanya'nın oranı verilmiştir. Bu oranlara göre 2015-2020 yılları arasında en yüksek ithalat oranına sahip yıl %11,20 ile 2016 yılıdır. 2015 yılı için %10,64, 2017 yılı için %9,33, 2018 yılı için %9,31, 2019 yılı için %9,16, 2020 yılı için ise %9,90'dır. Bu oranlara ait sütun grafiği Şekil:2'de gösterilmiştir.

Şekil.2 İthalat Oranları Grafiği

Şekil.2'de 2015-2020 yılları arası Türkiye-Almanya ithalat oranları sütun grafiği halinde gösterilmiştir. Bu grafiğe göre en yüksek ithalat oranına sahip yıl %11,20 ile 2016 yılıdır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

YÖNTEM

Çalışmada 2015-2020 yılları arası Türkiye ile Almanya'nın ithalat ve ihracat verileri TÜİK'in resmî sitesinden alınmış olup rakamlarla tablolaştırılmış ve oranlanarak grafiklerle sunulmuştur.

BULGULAR

Bu çalışmanın amacı 2015-2020 yılları arası Türkiye ile Almanya'nın ithalat ve ihracat rakamlarının hangi yıllarda ne ölçüde değiştiğini tespit etmek, Türkiye'nin diğer ülkelerle yaptığı genel ihracat ve ithalat rakamlarında Almanya'nın sahip olduğu payı gözlemlemek ve karşılaştırılan iki ülkenin dış ticarette izledikleri yöntem incelenmiştir. Bunun sonucunda 2015-2020 yılları arası en çok ihracat yapılan yıl 17.353.443$ ile 2018 yılıdır. En çok ithalat yapılan yıl ise 22.735.873$ ile 2015 yılıdır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Yapılan bu çalışmada 2015-2020 yılları arasındaki veriler yardımıyla Türkiye ve Almanya'nın yapmış oldukları ithalat-ihracat rakamları ve oranları incelenmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde giriş kısmına yer verilmiş, ikinci bölümünde ithalat ihracat kavramları üzerinde durulmuş ve Türkiye ile Almanya'nın dış ticarette izlediği politika açıklanmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümde ise Türkiye'nin Almanya ile yapmış olduğu ihracat ve ithalat rakamları karşılaştırılmalı olarak analiz edilmiş ve oranlar üzerinden grafiklerle sunulmuştur. İki ülke arasındaki dış ticaret politikasına, ithalat ve ihracat oranlarına yer verilmiştir. Almanya ile Türkiye arasındaki ihracat ithalat verileri Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (TÜİK) sağlanmış ve karşılaştırmalı analiz edilmiştir. Çalışmanın öneriler bölümünde Türkiye'nin dış ticaret ilişkilerini geliştirmesi için çeşitli öneriler sunulmuştur.

ÖNERİLER

Yapılan bu çalışmada Türkiye'nin dış ticaret açığının olmaması adına ihracat faaliyetlerine ağırlık vermesi ve bunun neticesinde dış ticarette denge oluşturması desteklenmektedir. İleride bu alanda yapılabilecek çalışmalara ek olarak karşılaştırmalı tabloların haricinde ithalat ve ihracatın nedenselliğine de değinilebilir.

KAYNAKÇA

Akbaş.Y. E, Şentürk. M. (2013). Türkiye'nin İthalat ve İhracat Bağımlılığı: Seçilmiş Ülke Örnekleri Üzerine Ampirik Bir Uygulama. Ege Akademik Bakış Dergisi, 13(2),195.

Aktaş, C. (2009) Türkiye'nin İhracat, İthalat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik Analizi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18(2),35.

Anand. R., Chhibber. A, Rocha R., Wijnber. S (1990). External Balance and Growth in Turkey: Can They Be Reconciled?" in Aricanli and Rodrik (eds.), The Political Economy of Turkey: Debt, Adjustment and Sustainability (New York: MacMillan Press, 1990).

Arslan. I, Wijnbergen. S. (1993). Export Incentives, Exchange Rate Policy and Export Growth in Turkey. The Review of Economics and Statistics, 75(1),129.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Atayeter. C, Erol. A (2011). Türkiye'de Uygulanmakta Olan İhracat Teşvikleri. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(1), 1-26.

Balcılar. M, Bal. H, Algan. N, Demiral. M. (2014) Türkiye'nin İhracat Performansı: İhracat Hacminin Temel Belirleyicilerinin İncelenmesi (1995-2012). Ege Akademik Bakış Dergisi, 14(3),451.

Barker, A. T. & Kaynak, E. (1992). An empirical investigation of the differences between initiating and continuing exporters. European Journal of Marketing, 26(3), 27-36.

Erkan. B, Sunay. Z. F. (2016). Türkiye'nin İhracatının Yoğunlaşma Perspektifinde Analizi. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 5(7), 1823-1842.

İzgi.B. B, Yılmaz. H (2018). Türkiye'de Ekonomik Büyüme, İhracat ve İthalat: Nedensellik İlişkisi (1992-2016). İktisadi Yenilik Dergisi, 5(2),56.

Koşar, A. (2018). Türkiye'nin Son 10 Yılda En Çok İhracat ve İthalat Yaptığı Ülkelerin Hiyerarşik Kümeleme Analizi ile Gruplandırılması ve Değerlendirilmesi, 1(1),18.

Özmen.M, Firikçi.E, (2016). Gümrük Birliği Sonrası Almanya ve Türkiye Arasındaki İhracat Fonksiyonunun Ekonometrik Tahmini. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 25(1),125.

Özmen.M, Firikçi.E, (2016). Gümrük Birliği Sonrası Almanya ve Türkiye Arasındaki İhracat Fonksiyonunun Ekonometrik Tahmini. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 25(1),129.

Yurdakul, E. M. (2014). Türkiye'de İthalatın Gelişimi ve İthalatın Yapay Sinir Ağları Yöntemi ile Tahmin Edilebilirliğine Yönelik Bir Analiz. Yayınlanmamış doktora tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

ISBN: 978-605-73901-3-4

MIST ÜLKELERİNDE SEÇİLMİŞ TEMEL MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLERİN DÖVİZ KURUNA ETKİSİ

Dr. Öğr. Üye. Erhan DUMAN
Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, Türkiye, eduman@erbakan.edu.tr

ÖZET

Döviz kuru hem finansal hem de reel piyasalar üzerinde etkili olmaktadır. Bu piyasalara ait faktörlerde döviz kuru üzerindeki etkileri de önem arz eden bir konudur. Bu önem karşılıklı etkileşim içerinde bulunan ve dinamik bir yapı arz eden değişkenler arasındaki ilişkiden kaynaklanmaktadır. Örneğin piyasa ekonomisinde fiyatlar genel seviyesindeki sürekli bir artışın ekonomide istikrarsızlığın nedeni olması ekonomik karar alıcıların ilgisini çekmektedir. Bu kapsamda düşük enflasyon istikrarı sağlamanın en etkili yollarından biridir. Bu çalışmada, döviz kurunu etkileyen reel ekonomik büyüme, tüketici fiyat endeksi, faiz oranları ve net ihracat arasındaki ilişkinin araştırılması hedeflenmektedir. MIST (Meksika, Endonezya, Güney Kore ve Türkiye) ülkelerine yönelik ekonomik değişkenler panel veri analiz yöntemiyle incelenmiştir. Analizde kullanılan modeldeki değişkenlerin belirlenmesinde, döviz kurlarını açıklamaya yönelik teorik yaklaşımlardan faydalanılmıştır. Satın alma gücü paritesinde etkili olan tüketici fiyat endeksi, portföy ve ödünç verilebilir fonlar yaklaşımlarında ele alınan faiz oranları ve dış ticaret dengesi yaklaşımında dikkate alınan net ihracat miktarları bağımsız değişkenler olarak modele dahil edilmiştir. Analizde yararlanılan veriler, IMF, TÜİK ve incelemeye tabi olan ülkelerin Merkez Bankaları web sayfalarından alınmıştır. Analizin zaman boyutu, 2010 yılı Ocak ayı ile 2021 yılı Aralık ayı arasındaki 144 aylık dönemi içermektedir. Bu çalışmada, tüketici fiyat endeksi ve faiz oranlarındaki düşüş ile reel ekonomik büyüme ve net ihracat miktarındaki artışın döviz kurunu düşürmesi beklenmektedir. Ayrıca analize konu olan ülkelerin ekonomik karar alıcılarına ve politika yöneticilerine fayda sağlayabilmesi için döviz kurunu belirleyen faktörlerin doğru değerlendirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: MIST ülkeleri, seçilmiş temel makroekonomik değişkenler, döviz kuru

ISBN: 978-605-73901-3-4

THE EFFECT OF SELECTED MAIN MACROECONOMIC VARIABLES ON EXCHANGE RATES IN MIST COUNTRIES

ABSTRACT

The exchange rate affects both financial and real markets. The effects of the factors of these markets on the exchange rate are also an important issue. This importance arises from the relationship between variables that interact with each other and present a dynamic structure. For example, the fact that a continuous increase in the general level of prices in the market economy is the cause of instability in the economy attracts the attention of economic decision makers. In this context, low inflation is one of the most effective ways to ensure stability. In this study, it is aimed to investigate the relationship between real economic growth, consumer price index, interest rates and net exports which affect the real effective exchange rate. MIST (Mexico, Indonesia, South Korea and Turkey) were analyzed by economic variables, panel data analysis method for the country. In the model used in the analysis were used in determining the variables theoretical approaches to explain exchange rates. Consumer price index which are effective in purchasing power parity, interest rates which consider in portfolio and loanable funds approaches and net export amounts which take into account in the foreign trade balance approach are included in the model as independent variables. The data used in the analysis are taken from IMF, TUIK and Central Banks web pages. The time dimension in the analysis which surveyed four countries include the 144-month period between January 2010 and December 2021. In this study, the decrease in consumer price index and interest rates and the increase in real economic growth and net exports are expected to increase the exchange rate. In addition, the factors that determine the exchange rate should be evaluated correctly in order for the countries subject to analysis to benefit economic decision-makers and policy managers.

Keywords: MIST countries, selected main macroeconomic variables, exchange rate

GİRİŞ

Küreselleşmenin hızlandığı günümüz bilgi ekonomilerinde döviz kurlarının incelenmesi ekonomik açıdan önem arz etmektedir. Bu önem piyasalarda küreselleşmeyle birlikte sermaye hareketlerinin de liberalleşmesi ve ulusal ekonomilerin entegrasyonunda ki artıştan kaynaklanmaktadır. Bir ülke ulusal parasının başka bir ülke para birimi karşısındaki değeri olarak tanımlanan döviz kuru ekonomik bir güç göstergesi olarak algılanmaktadır. Döviz kuru üzerinde ki değişmeler, her iki ülkenin para birimlerinin nispi dengesinin değişmesine ve uluslararası ticaret akımlarında etkilenmesine neden olmaktadır. Böylelikle ülkeler arasında yapılan ticaret karşılığında ödemeler ülkelerin ulusal para birimi ile yapılmaktadır. Örneğin Avrupa Bölgesinden ithal edilen ürünler için Euro ile ABD'den ithal edilen ürünler içinde Dolar ile ödeme gerçekleşmektedir. Bu durum ihracatçı ülkelerin paralarına olan talebi yükselterek döviz kurunun artmasına katkı sağlamaktadır. Nominal ve reel olmak üzere döviz kurları ikiye ayrılmaktadır. Nominal döviz kuru, belirli bir zaman diliminde bir birim ulusal para ile kaç birim yabancı para alınacağını gösteren değişimdir. Reel döviz kuru, nominal döviz kurunun enflasyondan arındırılmış halidir.

Açık ekonomide ülkeler açısından özellikle döviz kurlarındaki değişiklikler para politikasını belirleyen araçların başında gelmektedir. Bu araç vasıtasıyla politika yapıcıların faiz oranı değişkeni kullanarak döviz kurlarını etkilemektedirler. Bu kapsamda döviz kuru, reel ekonomik büyüme, dış ticaret, faiz ve enflasyon oranları arasındaki ilişki makroekonomik araştırmaların temelini oluşturmaktadır. Ancak literatürde bu değişkenler

ISBN: 978-605-73901-3-4

arasındaki ilişkinin incelemesinde ve bu konuda ne kadar başarı sağlandığı hakkında bir görüş birliği bulunmamaktadır. Ayrıca döviz kurundaki değişikliklerin dış ticaret, faiz oranlarına ve enflasyon hedefine katkı sağlaması beklenmektedir. Bu araştırmanın özellikle BRICS-T ülkelerinin ekonomik karar birimleri ve politika yöneticilerine bilgi sunmada fayda sağlayacaktır. Bu değişkenler arasında ortaya çıkan değişimler para ve sermaye piyasalarında ki araçlar arasında değişime yol açmaktadır. Merkez Bankası, faiz oranları aracılığıyla döviz kuru ve enflasyon oranlarını olağandışı durumlarda kontrol etmeye çalışmaktadır. Örneğin faiz, enflasyon ve döviz kurlarındaki değişim dış ticareti etkilemektedir (Modigliani ve Chon, 1979: 44). Döviz kuru, faiz ve enflasyon oranlarında ki herhangi bir olumsuzluk ülke ekonomisinde reel ve finansal piyasalarda aksaklığa neden olmaktadır. Fiyatlama mekanizması sayılan bu değişkenler aksak piyasa sorununu çözmek için analiz edilmelidir.

Bu çalışmanın konusu, döviz kurlarını etkileyen makroekonomik faktörlerin analiz edilmesidir. Bu bağlamda ilk olarak döviz kuruna yönelik literatür incelemesi yapılacaktır. İkinci olarak çalışmanın analiz bölümünde ise, MIST ülkelerine yönelik panel veri analizine yer verilecektir. Analizde incelenen dört farklı ülkenin makroekonomik özelliklerini etkileyen döviz kuru, panel veriler için uygulanan İlişkisiz Regresyon ile model tahmini gerçekleştirilecek ve sonuçlar birimler ölçüsünde değerlendirilecektir.

LİTERATÜR TARAMASI

Ampirik literatürde döviz kurlarının pek çok makroekonomik değişken ile ilişkisi bulunmaktadır. Bu ilişki dönemden döneme ve ekonomilerin yapılarına göre çeşitlilik arz etmektedir. Döviz kurlarının açıklanabilmesi ve ampirik analizin gerçekleştirilebilmesi için döviz kurlarını etkileyen makro değişkenlerin incelenmesi gerekmektedir. Ayrıca bu çalışmada kullanılan makro değişkenlerin literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

Arize (1994), çalışmasında 1971:1-1991:1 dönemine ait 9 ülke için yaptığı araştırmasında döviz kuru ile dış ticaret hacmi arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Analiz sonucunda, Hindistan ve Sri Lanka dışındaki diğer yedi ülkede değişkenler arasındaki ilişkiyi pozitif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Leigh ve Rossi (2002), Türkiye ekonomisine ait 1994:1-2002:4 dönemini kapsayan aylık veriler eşliğinde VAR analiz yöntemi yardımıyla döviz kuru ve enflasyon oranları arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Analiz sonucunda, döviz kurundaki oynaklığın enflasyon üzerinde etkili olduğunu tespit etmişlerdir.

Rautava (2004), Rusya ekonomisinin dünya petrol fiyatlarından nasıl etkilendiği açıklamak için VAR modeliyle inceleme yapmıştır. İnceleme sonucunda, Rusya ekonomisinin gerek kısa gerekse uzun dönemde dünya petrol fiyatlarındaki dalgalanmalardan aşırı derecede etkilendiği tespit edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, uzun dönemde dünya petrol fiyatlarındaki %10'luk kalıcı bir artışın, Rusya ekonomisinde %2.2 büyüme gerçekleştiği belirtilmektedir.

Yamak ve Korkmaz (2005), tarafından gerçekleştirilen çalışmada Türkiye ekonomisine ait 1995:1-2004:4 aylık veriler dahilinde reel döviz kurunun zaman serileri yöntemiyle Türk dış ticaret dengesi üzerine etkilerini araştırmışlardır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre reel döviz kuru ile dış ticaret dengesi arasında uzun dönemli

ISBN: 978-605-73901-3-4

bir ilişki bulunamazken, kısa dönemde değişkenler arasındaki ilişkiyi belirleyen unsurun sermaye malları olduğu tespit edilmiştir.

Chen ve Chen (2007), G7 ekonomilerinde 1975-2005 yılları arasında reel petrol fiyatları ve döviz kuru arasındaki ilişkiyi panel veri analizi ile incelemişlerdir. Analiz sonuçlarına göre, reel petrol fiyatları ve döviz kuru arasında eşbütünleşme saptanmış, reel petrol fiyatlarının reel döviz kuru üzerindeki değişimleri açıklamada etkili olabileceği belirtilmiştir.

Guo ve Huang (2007), Çin ekonomisinde reel petrol fiyatları şoklarının döviz kuruna etkisini dört boyutlu yapısal vektör otoregresyon modeliyle analiz etmişlerdir. Analiz sonuçlarına göre, uzun dönemde reel petrol fiyatı şokları reel döviz kuru üzerinde çok düşük bir artışa yol açmaktadır. Bu durumu Çin ekonomisinin petrol ithalatına daha az bağımlı olması şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca Çin ekonomisindeki siyasilerin özellikle enerji piyasasına yönelik sert uyguları sonucunda piyasadaki reel petrol fiyatları ile uluslararası fiyatın farklı hareket edildiği belirtilmiştir.

Kaplan ve Yapraklı (2014), 12 gelişmekte olan ülkede (Çin. Brezilya, Hindistan, Güney Afrika, Türkiye, Meksika, Arjantin, Endonezya, Malezya, Kolombiya, Filipinler ve Taylan) ekonomik kırılganlık bağlamında reel efektif döviz kurunu analiz etmişlerdir. Analiz sonuçlarına göre; Dış Borç / İhracat ve Döviz Rezervi / GSYH oranlarının reel efektif döviz kuru üzerine etkisi pozitif iken, enflasyon, Cari Açık / GSYH, Özel Sektör Yurtiçi Borç / GSYH oranlarının döviz kurunu negatif etkilediği belirlenmiştir. Bu durumda döviz kurunu negatif etkileyen değişkenlerin kontrol altına alınması kırılgan yapıda bulunan ekonomileri olumlu yönde etkileyecektir.

Hernandez (2015), Meksika ekonomisinde 1983-2011 yılları arasında uzun dönemli döviz kurunun hareketlerini etkileyen değişkenleri analiz etmiştir. Analizde kullanılan değişkenler arasında reel net sermaye girişi, imalat sektöründeki reel emek birim maliyeti, kamunun tüketim harcamaları ve döviz kuru arasında yapısal bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca nispi reel emek birim maliyetinin, döviz kurunu açıklayan en önemli değişken olduğunu belirtmiştir. Uzun dönemde reel sermaye girişi ve kamunun tüketim harcamalarındaki artış reel efektif döviz kurunu yükseltmektedir.

Saraçoğlu, Kuzu ve Kocaoğlu (2015), Türkiye ekonomisine ait 2008:1-2015:5 aylık veriler dahilinde döviz kuru, sermaye hareketleri, faiz ve enflasyon oranları arasındaki ilişkiyi zaman serileri yöntemi ile analiz etmişlerdir. Analiz sonucunda, %5 anlamlılık seviyesinde değişkenlerin aralarında bir tane nedensellik belirlenirken, %10 anlamlılık düzeyinde ise faiz oranları ile sermaye hareketleri ve sermaye hareketleri ile enflasyon oranları arasında tek yönlü nedensellik ilişkisine ulaşılmıştır.

Dabos ve Gantman (2018), döviz kuruna etki eden faktörleri 55 gelişmekte olan ve 26 gelişmiş ülke ekonomisinde analiz etmişlerdir. Gerek gelişmekte olan gerekse de gelişmiş ülkelerde döviz kurunu anlamlı etkileyen değişkenin ticari açıklık olduğunu tespit etmişlerdir. Analiz sonucunda ticari açıklık azaldığında (ihracat / GSYH ve ithalat / GSYH) ulusal paranın reel değeri artmakta, toplam faktör verimliliği ve dış ticaret haddinin düşmesiyle reel efektif döviz kuru değer kaybetmektedir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Masih ve Adznan (2018), Malezya ekonomisinde ticaret dengesi ve döviz kuru arasındaki ilişkiyi ARDL ve NARDL yöntemleriyle araştırmışlardır. Uzun dönemde ihracatı yüksek olan ekonomide ulusal paranın değer kaybetmesi döviz kurunu artırarak ihracatta artışa neden olmaktadır. Ayrıca Malezya ekonomisinde ticaret dengesi döviz kuruna aşırı duyarlıdır. Ancak kısa dönemde ihracat ve ithalat talebinin esnek olmamasında dolayı, ulusal paranın değer kaybı dış ticaret dengesini olumsuz etkilemektedir.

Uslu (2018), çalışmasında Türkiye ekonomisine ait 1989:1-2016:6 aylık veriler eşliğinde faiz oranı ve döviz kurunun dış ticaret üzerine etkisini yapısal kırılmalı zaman serisi analiziyle incelemişlerdir. Analiz sonucunda uzun dönemde döviz kurlarındaki yükselişin ihracatı arttırırken ithalatı düşürdüğü, faiz oranlarının gerek ithalat gerekse ihracatı etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Kısa dönemde ise döviz kurlarındaki yükseliş ihracata etki etmezken ithalatı azalttığı tespit edilmiştir.

Toledo ve Baghestani (2019), ABD, Kanada ve Meksika ekonomilerinde reel döviz kuru ve petrol fiyatları arasındaki ilişkiyi 1994-2008 ve 2008-2016 dönemleri olmak üzere 2 ayrı dönem şeklinde araştırmışlardır. Birinci dönemde, reel döviz kuru ile petrol fiyatlarının tahmini yapılamazken, ikinci dönemde ise petrol fiyatlarının reel döviz kurundaki değişimler üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ikinci dönemde petrol fiyatlarındaki yükseliş, ABD ekonomisinde reel döviz kurunu düşürürken, Meksika ve Kanada ekonomilerinde reel döviz kurunu artırmaktadır.

Polat (2019), 1989:1-2018:11 dönemleri arasında petrol fiyatları ve reel efektif döviz kurunu Türkiye ekonomisinin dış ticaret dengesine olan etkisini yapısal kırılmalı zaman serisi analiz metoduyla incelemiştir. İnceleme sonucunda, reel efektif döviz kuru ile dış ticaret dengesi arasında nedensellik ilişkisine ulaşırken, petrol fiyatları ile dış ticaret dengesi arasında nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir.

EKONOMETRİK ANALİZ

Çalışmanın ampirik kısmında, reel ekonomik büyüme, tüketici fiyat endeksi, faiz oranları ve net ihracat miktarlarının döviz kuruna etkileri panel veri analizi yöntemiyle incelenecektir. Bu analiz yönteminin tercih edilmesinin nedeni gerek zaman gerekse kesit boyutuna sahip veri setinin meydana getirilmesine imkân tanımasıdır. Hem zaman hem yatay kesit verilerinin kullanılması gözlem sayısının artmasına yol açmaktadır. Bu durumda artan gözlem sayısı serbestlik derecesini yükselterek bağımsız değişkenler arasında aşırı derecede doğrusal ilişki olma olasılığını düşürmektedir (Hsiao, 2003:3). Bu bağlamda panel veri analiz yöntemi tahminlerin daha güvenilir olması için tercih edilmiştir.

Modeldeki değişkenlerin belirlenmesinde, döviz kurlarını açıklamaya yönelik teorik yaklaşımlardan faydalanılmıştır. Satın alma gücü paritesinde etkili olan tüketici fiyat endeksi, portföy ve ödünç verilebilir fonlar yaklaşımlarında ele alınan faiz oranları ve dış ticaret dengesi yaklaşımında dikkate alınan net ihracat miktarları bağımsız değişkenler olarak modele dahil edilmiştir. Modelde kullanılan bileşenler, bağımlı değişken döviz kuru (ER), bağımsız değişkenler reel ekonomik büyüme (GDP), tüketici fiyat endeksi (CPI), faiz oranları (IR) ve net ihracat miktarından (NEV) meydana gelmektedir. Analizde yararlanılan veriler, IMF, TÜİK ve incelemeye tabi olan

ISBN: 978-605-73901-3-4

ülkelerin Merkez Bankaları web sayfalarından alınmıştır. Analizin zaman boyutu, 2010 yılı Ocak ayı ile 2021 yılı Aralık ayı arasındaki 144 aylık dönemi içermektedir. Bu çalışmada, tüketici fiyat endeksi ve faiz oranlarındaki düşüş ile reel ekonomik büyüme ve net ihracat miktarındaki artışın döviz kurunu arttırması beklenmektedir. Analizde kurulan modelde logaritmik formlar kullanılmış ve model aşağıdaki gibi tahmin edilmiştir.

$$REERit = \beta_{0i} + \beta_{1i}\,\mathrm{GDP}_{it} + \beta_{2i}\,CPI_{it} + \beta_{3i}\,IR_{it} + \beta_{4i}NEV_{it} + \mu_{it} \quad (1)$$

Değişkenlerin Homojenliğin Sınanması

Değişkenlerin homojen olduğunu varsaymak ve birimlere göre farklılık göstermediğini tahmin etmek tutarsızlığa neden olacaktır. Bu kapsamda eğim değişkenlerinin birimlere göre farklı olup olmadığını Swamy'nin S testi yardımıyla tespit edilmiştir (Pesaran ve Yamagata, 2007:2).

$H_0 = \beta i = \beta j$; $H_1 = \beta i \neq \beta j$ Değişkenlerin S testine göre; chi(2) = 3542.48, prob =0.0102 değerleri elde edilmiştir. Bu değerler sonucunda prob > chi(2) olduğu için, %5 anlamlılık düzeyinde değişkenlerin homojen değil heterojen ($\beta i \neq \beta j$)olduğu kabul edilmektedir. Başka bir ifadeyle, değişkenlerin birimlere göre homojen olduğunu ileri süren hipotez reddedilmektedir.

F testi yardımıyla eğim değişkenlerinin homojenliği test edilebilmektedir. F test istatistiğini hesaplayabilmek için, havuzlanmış en küçük karelerin kalıntı kareler toplamı (RRSS) ve en küçük karelerin kalıntı kareler toplamı (URSS) kullanılmaktadır. Analizde F test istatistiği değeri = 187.540, F tablo değeri = 1.85 olarak bulunmuştur. F istatistik değeri > F tablo değeri olduğu için, parametrelerin birimlere göre heterojen olduğu kabul edilmektedir. Hem sabit hem de eğim parametrelerinin heterojen olması yukarıdaki denklem 1'in tahmini için heterojen panellerdeki yöntem kullanılacaktır.

Birimler Arası Yatay Kesit Bağımlılığının Sınanması

Birimler arası yatay kesit bağımlılığının sınanmasında, paneli meydana getiren birimler arası korelasyonun bağımsız olarak incelenip incelenmemesi sorun oluşturmaktadır. Bu kapsamda iki varsayım vardır. Birinci varsayım, yatay kesit birimlerinin birbirinden bağımsız olduğu, ikinci varsayım ise yatay kesit birimlerinin birbiriyle bağımsız olmadığıdır. Birimler arası yatay kesit bağımlılığının sınanmasında CDLM (Cross-sectional Dependency Lagrange Multiplier) test istatistiği kullanılmaktadır. CDLM test istatistiği üçe ayrılmaktadır. Bunlar; CDLM2, CDLM1 ve CDLM test istatistikleridir. Ayrıca heterojen panellerde birimler arası yatay kesit bağımlılığının sınanmasında kullanılan bu test istatistiklere ilişkin test sonuçları tablo 1' de verilmektedir. Ayrıca testin hipotezleri; H_0 :Yatay kesit bağımlılığı yoktur. H_1 : Yatay kesit bağımlılığı vardır.

Tablo 1. Birimler Arası Yatay Kesit Bağımlılık Test Sonuçları

H0 : Cov(μit,μjt) = 0 for all t and i=j Test	**Statistics**	**p-value**
$\mathbf{CD_{LM1}}$	225.435	0.0000
$\mathbf{CD_{LM2}}$	45.129	0.0000
$\mathbf{CD_{LM}}$	12.457	0.0000

ISBN: 978-605-73901-3-4

Tablodaki sonuçlara göre, CDLM test istatistiklerinin hepsinde 0.05 anlamlılık düzeyinde olasılık değerlerinin küçük çıkması H_0 hipotezinin reddedilmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda söz konusu ülkelerin birinde veya birkaçında meydana gelen döviz kurundaki değişimlerin diğer ülkeleri de etkilediği bulgusuna erişilmektedir. Tablo 2'de birimler arası korelasyon matrisi verilmektedir.

Tablo 2. Birimler Arası Korelasyon Matrisi

	Meksika	**Endonezya**	**Güney Kore**	**Türkiye**
Meksika	1.0000			
Endonezya	**-0.3854**	1.0000		
Güney Kore	0.3654	0.3215	1.0000	
Türkiye	-0.2485	0.2854	-0.2167	1.0000

Tablo 2'ye göre, birimler arasında korelasyon bulgusunun mevcut olduğu görülmektedir. Breusch-Pagan Lagrange Çarpanı test istatistikleri sonucunda chi2(8)= 134582, Pr=0.0000 olarak tespit edilmiştir. Meksika ile Endonezya arasında yaklaşık %39 ve Meksika ile Türkiye arasında da %25 korelasyon olduğu sonucuna varılmaktadır.

SUR (Seemingly Unrelated Regressions) Modelinin Tahmin Edilmesi

Birimler arası kalıntıların birbiriyle alakalı olduğu, birimlerden elde edilen korelasyon sonucuna dayanmaktadır. Bu durum Arnold Zellner'in geliştirdiği SUR modelinin uygulanması imkân tanımaktadır. Çalışmada yer alan ülkeler birbirinden farklı görünse de aynı dönem içerisinde benzer değişkenlerin etkisi altında kalmaları hata terimleri ile alakalıdır. Kalıntılar arasındaki korelasyon göz önüne alındığında, bütün birimlerin bir model dahilinde tüm olarak değerlendirilmesine imkân vermektedir. SUR modelinde tahminlerin tutarlı olabilmesi için, değişken sayısının 10'dan küçük ve zaman aralığının da geniş olması zorunludur (Pesaran ve Yamagata, 2007: 4). Analizde kullanılan veriler SUR modelinin ölçütlerine uygun özelliktedir. Modelde genelleştirilmiş en küçük kareler yöntemiyle tahmin edilmiştir. Modele ait sonuçlar tablo 3'te sunulmaktadır.

Tablo 3. SUR Modelinin Sonuçları

Modeller	**R^2**	**Chi2**	**P-Value**
Meksika	0.8524	856.65	0.0000
Endonezya	0.8946	1105.20	0.0000
Güney Kore	0.9014	1204.50	0.0025
Türkiye	-0.8012	795.60	0.0030

Tablo sonuçlarına göre, döviz kurundaki değişimleri açıklama gücü en yüksek olan Güney Kore ekonomisine ait modeldir. Modellere ait sonuçlar istatistiki açıdan anlamlı çıkmıştır. Ancak modellerin anlamlılık ve katsayıları farklılık arz etmektedir. Modele ilişkin katsayılar tablo 4'te verilmektedir.

Tablo 4. SUR Modelinin Katsayı Sonuçları

	GDP	**CPI**	**IR**	**NEV**	**SABİT**
Meksika	-0.4765	-0.3525	0.4325	-0.3015	105.2435
	(0.0030)	(0.0000)	(0.025)	(0.015)	(0.018)
Endonezya	-0.0910	0.0450	0.0854	-0.5520	-125.1346
	(0.021)	**(0.620)**	(0.024)	(0.020)	**(0.315)**
Güney Kore	- 0.0875	0.0320	0.0905	-0.6010	546.1570
	(0.015)	**(0.570)**	(0.018)	(0.000)	(0.000)
Türkiye	-0.6524	-0.2760.	0.5225	-0.2045	-87.2543
	(0.0010)	(0.0000)	(0.0000)	(0.030)	(0.025)

ISBN: 978-605-73901-3-4

Açıklayıcı değişkenlerden olan reel ekonomik büyüme analize konu olan bütün ülkelerde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif çıkmıştır. Tüketici fiyat endeksinin döviz kuru üzerine etkisi, Endonezya ve Güney Kore'de istatiksel olarak anlamsız iken, Meksika ve Türkiye'de anlamlıdır. Tüketici fiyat endeks değişkeninin döviz kurunu ülkeden ülkeye etkileme yönü farklılık göstermektedir. Meksika ve Türkiye ekonomilerinde tüketici fiyat endeksinde ki artışlar döviz kurunu azaltmaktadır. Tüketici fiyat endeksindeki %1 puanlık artış döviz kurunu, Meksika'da %0.35 ve Türkiye'de %0.27 düşürmektedir. Bu sonuçlara göre, Meksika ve Türkiye ekonomilerinde yaşanan enflasyon ulusal paranın değer kaybına koşut olarak döviz kurlarını düşürmektedir. Açıklayıcı değişkenlerden bir diğeri olan faiz oranlarının döviz kuru üzerine etkisi, çalışmaya dâhil olan tüm ülkelerde istatiksel olarak anlamlı çıkmıştır. Faiz oranlarındaki %1'lik artış reel efektif döviz kurunu, Meksika %0.43, Endonezya'da %0.08, Güney Kore'de %0.09 ve Türkiye'de %0.52 oranında artırmaktadır. Son olarak bağımsız değişkenlerden net ihracatın döviz kuruna etlisi, çalışmaya dâhil olan tüm ülkelerde istatiksel olarak anlamlı çıkmıştır. Net ihracat değişkeninin ihracat talep fiyat esnekliğinin birden büyük olması (Marshall Lerner Koşulu), döviz kurunu ters yönde etkilemektedir. Bu bağlamda, ulusal paranın değer kaybetmesi nispi fiyatları ucuzlamış olan yerli mallara olan talebi yükseltmektedir. Net ihracat miktarındaki %1'lik artış döviz kurunu, Meksika %0.30, Endonezya'da %0.55, Güney Kore'de %0.60 ve Türkiye'de %0.20 oranında düşürmektedir.

SONUÇ

Döviz kurları makroekonominin önemli bir değişkeni olmanın yanı sıra pek çok ekonomik değişkenle arasında ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki, dış ticaret, satın alma gücü paritesi, portföy ve parasalcı teoriler yardımıyla açıklanmıştır. Reel ekonomik büyüme, tüketici fiyat endeksi, faiz oranları ve net ihracat miktarları teorik yaklaşımlarda öne çıkan temel faktörleri oluşturmaktadır. Bu araştırmada hem teorik hem ampirik çalışmalardan faydalanarak döviz kuru, MIST ülkeleri kapsamında 2010-2021 aylık veriler dahilinde panel veri analiz yöntemiyle incelenmiştir. Analiz de kullanılan reel ekonomik büyüme, tüketici fiyat endeksi, faiz oranları ve net ihracat miktarlarının döviz kuru üzerinde istatiksel açıdan anlamlı etkiler olduğu bulgusuna erişilmiştir. Böylelikle her ülke için söz konusu değişkenlerin etkileri farklılık gösterdiği söylemek mümkündür.

Bu çalışmada ele alınan açıklayıcı değişkenlerden olan reel ekonomik büyüme analize konu olan bütün ülkelerde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif iken, tüketici fiyat endeksinin döviz kuru üzerine etkisi, Endonezya ve Güney Kore'de istatiksel olarak anlamsız, Meksika ve Türkiye'de anlamlı ve negatif çıkmıştır. Tüketici fiyat endeks değişkeninin döviz kurunu ülkeden ülkeye etkileme yönü farklılık göstermektedir. Meksika ve Türkiye ekonomilerinde tüketici fiyat endeksinde ki artışlar döviz kurunu azaltmaktadır. Açıklayıcı değişkenlerden bir diğeri olan faiz oranlarının döviz kuru üzerine etkisi, çalışmaya dâhil olan tüm ülkelerde istatiksel olarak anlamlı çıkmıştır. Böylelikle uluslararası sermayenin getirisi faiz oranlarına ve reel efektif döviz kuruna bağlı olduğu söylenebilir. Son olarak bağımsız değişkenlerden net ihracatın döviz kuruna etlisi, çalışmaya dâhil olan tüm ülkelerde istatiksel olarak anlamlı ve negatif çıkmıştır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Sonuç olarak, analizde incelenen bağımsız değişkelerin döviz kuruna etkileri, ülkelerin kaynaklarına, büyüklüğüne ve ekonomik yapılarına göre farklılık arz etmektedir. Enflasyonun yüksek olduğu ülkelerde teorik olarak döviz kurunun düşük olması gerekir. Ayrıca, ulusal üretime olan dış talep ve üretim uyarılarak artırılabilirse döviz kuru düşecektir. Bu açında ülkelerin kendi ekonomik yapılarında döviz kurlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi, uygulanacak olan ekonomi politikalarına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Adznan, S. & Masıh, M. (2018). Exchange rate and trade balance linkage: evidence from Malaysia based on ARDL and NARDL, *MPRA Paper*, No. 91509.

Arize, C. A.(1994). Cointegration test of a long-run relation between the real effective exchange rate and the trade balance, *International Economic Journal, 8*(3): 1 – 9.

Aslan, N., Terzi, N., & Sıampan, E. (2014). Türkiye'de kısa vadeli sermaye hareketlerinin ekonomik büyüme ve reel döviz kuru ile ilişkisi, *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 5*(10), 15-32.

Baghestanı, H., & Toledo, H. (2019). Oil prices and real Exchange rates in the NAFTA region, *North American Journal of Economics and Finance,* (48), 253-264.

Bhattacharya, S.N., Jha, S.K., & Bhattacharya, M. (2019). Dependence between oil Price and Exchange Rate Volatility: an Emprical Analysis, *Journal of Applied Economics and Business Research, 9*(1), 15-26.

Dornbusch, R., Fıscher, S., & Startz, R. (2007). Makro Ekonomi, Fersa Matbaacılık. Dursun, G. (2015). Türkiye‟de reel döviz kuru belirsizliği ve yurtiçi yatırımlar, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 10*(1), 99- 118.

Gantman, E.R., & .Dabos, M.P. (2018). International trade and factor productivity as determinants of the real effective exchange rate, *Applied Economics Letters, 25*(5), 331-334.

Hernandez, F.A.M. (2015). An alternative theory of real exchange rate determination: theory and empirical evidence for the mexican economy 1970-2011, *Analisis Economico, XXX* (74), 7-32.

Kaplan, F., & Yapraklı, S. (2014). Ekonomik kırılganlık endeksi göstergelerinin döviz kuru üzerindeki etkileri: kırılgan 12 ülke üzerine panel veri analizi, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 6*(3), 111-121.

Krugman, P., & Wells, R. (2013). Makro Ekonomi, *Palme Yayıncılık.*

Leıgh, D., & Marco, R. (2002). Exchange rate passthrough in Turkey", *IMF Working Paper, WP/02/204*: 1-18.

Mankıw, N.G. (2010). Makro Ekonomi, *Efil Yayınevi.*

Modigliani, F., & Cohn, A. R. (1979). Inflation, rational valuation, and the market, *Financial Analysis Journal, 35*(2), 24–44.

Pesaran, M. H., & Yamagata, T. (2007). Testing slope homogeneity in large panels, *Journal of Econometrics MDPI, 142* (1), 50-52.

Uslu, H. (2018). Türkiye'de döviz kuru ve faiz oranının dış ticaret üzerine etkileri: yapısal kırılmalı bir analiz, *Ekonomi Politika & Finans Araştırmaları Dergisi, 3*(3), 311-334.

Rautava, J. (2004). The role of oil prices and the real exchange rate in russia‟s economy-a cointegration approach, *Journal of Comparative Economics,* (32), 315-327.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Saraçoğlu, M., Kuzu, M., & Kocaoğlu, F. (2015). Türkiye ekonomisinde sermaye hareketleri, döviz kuru, enflasyon ve faiz arasındaki etkileşimlerin küresel ekonomi politik çerçevesinde analizi, *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi, 1*(2): 75-110.

Seyidoğlu, H. (2013). Uluslararası İktisat, Teori Politika ve Uygulama, *Güzem Can Yayınları.*

Tatoğlu, F.Y. (2018), İleri Panel Veri Analizi, *Beta Basım.*

ISBN: 978-605-73901-3-4

TOPLUMA HİZMET UYGULAMALARININ ÖĞRETMENLİK UYGULAMASI DERSİ İÇİNDE YAPILABİLİR Mİ?

Ömer Faruk ÇETİN
Doç. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan, Türkiye, ofaruk@erzincan.edu.tr

Hüseyin BULUT
Dr. Öğrt. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan, Türkiye, hbulut@erzincan.edu.tr

ÖZET

Araştırmanın amacı, Topluma hizmet uygulamalarının, karşılığında not alınan zorunlu bir ders olarak alınması dışında bir öneri sunmaktır. Bu amaç için, Topluma hizmet uygulamalarının, karşılığında not alınan bir ders olarak değil de öğretmenlik uygulaması dersi içinde bir dönem boyunca devam eden etkinlik olarak yapılması hakkında Topluma Hizmet Dersini yürüten öğretim elemanlarının görüşleri nasıldır? Sorusuna yanıt aranmıştır. Çalışmada yöntem olarak durum çalışması modeli ile yapılmıştır. Araştırma, Erzincan Eğitim Fakültesinde Topluma Hizmet Uygulamaları Dersini yürüten 15 öğretim elamanı ile yapılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı üç soruluk anket kullanılmış ve veriler betimsel analiz ile analiz edilmiştir. Araştırma sonunda topluma hizmet uygulamalarının, sonucunda bir not alınacağı, "zorunlu ders" olmasının sorgulanabilir olduğu vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Topluma hizmet uygulamaları, okul uygulamaları, zorunluluk, gönüllülük.

ISBN: 978-605-73901-3-4

CAN SOCIETY SERVICE PRACTICES BE DONE WITHIN THE TEACHING PRACTICE COURSE?

ABSTRACT

The purpose of the research is to present a proposal other than taking Community service practices as a compulsory course with a graded return. For this purpose, what are the views of the instructors who conduct the Community Service Course about the implementation of community service practices as an ongoing activity within the teaching practice course, not as a course for which notes are received? The answer to the question has been sought. As a method in the study, the case study model was used. The research was carried out with 15 lecturers who are conducting the Community Service Practices course in Erzincan Education Faculty. In the research, a three-question questionnaire was used as a data collection tool and the data were analyzed with descriptive analysis. At the end of the research, it was emphasized that community service practices will result in a grade, and it is questionable that they are a "required course".

Keywords: community service practices, school practices, obligation, volunteering

GİRİŞ

Türkiye'de "Topluma Hizmet Uygulamaları" yüksek öğretimde 2006–2007 öğretim yılından itibaren öğretmenlik programlarında ders olarak "*Topluma hizmet uygulamalarının önemi, toplumun güncel sorunlarını belirleme ve çözüm üretmeye yönelik projeler hazırlama, panel, konferans, kongre, sempozyum gibi bilimsel etkinliklere izleyici, konuşmacı yada düzenleyici olarak katılma, sosyal sorumluluk çerçevesinde çeşitli projelerde gönüllü olarak yer alma, topluma hizmet çalışmalarının okullarda uygulanmasına yönelik temel bilgi ve becerilerin kazanılması.*" içeriği ile yer almış ve 2008–2009 öğretim yılında uygulanmasına başlanmıştır. 2018 yılında Topluma Hizmet Uygulamaları dersi, içeriği "*Toplum, topluma hizmet uygulamaları ve sosyal sorumluluk kavramları; toplumsal ve kültürel değerler yönünden sosyal sorumluluk projeleri; güncel toplumsal sorunları belirleme; belirlenen toplumsal sorunların çözümüne yönelik projeler hazırlama; bireysel ve grup olarak sosyal sorumluluk projelerinde gönüllü olarak yer alma; çeşitli kurum ve kuruluşlarda sosyal sorumluluk projelerine katılma; panel, konferans, kongre, sempozyum gibi bilimsel etkinliklere izleyici, konuşmacı ya da düzenleyici olarak katılma; sosyal sorumluluk projelerinin sonuçlarını değerlendirme.*" olarak güncellenerek bütün programlarda ortak ders olarak yer almıştır. Programların eğitim-öğretim planlarının özelliklerine göre genelde üçüncü sınıfta, güz veya bahar döneminde okutulmaktadır. THU dersi 1 saati teorik, 2 saati uygulama olmak üzere haftada toplam 3 saat ve 2 kredilik zorunlu bir derstir (Yılmaz, Yener & Yılmaz, 2021).

Topluma Hizmet Uygulamaları dersinin öğretmen adaylarına; kişisel gelişim, mesleki gelişim sağlamasının yanında pek çok tutum ve değerler kazandırdığını (Kılıç Kırılmaz, 2021; Elma vd. 2010; Uğurlu & Kıral, 2013; Bulut, Bulut & Bulut, 2012; Arcagök & Şahin, 2013; Küçükoğlu, 2012; Akın, 2020; Kocadere & Seferoğlu, 2013; Yılmaz & Arslan, 2016; Küçükoğlu, Ozan & Taşgın, 2016; Saran vd., 2011; Durmaz, & Osmanoğlu, 2017; Coştu & İlgün, 2020; Asıcı & Akyavuz, 2021; Hazar & Yılmaz, 2022; Deliveli, 2021; Gökçe, 2011; Yarar Kaptan, 2021; Uysal Bayrak & Tanık Önal, 2021; Şentürk vd., 2014; Talas & Karataş, 2012; Kımter, 2017; Çelebi, 2016; Göker, 2021; Ural-Keleş & Aydın,

ISBN: 978-605-73901-3-4

2011; Aykırı, 2018; Tülüce, 2014; Küçükoğlu vd., 2014; Uğurlu & Kıral, 2013; Kılınç & Dere, 2014; Aykırı, 2017; Sönmez, 2010; Çetin & Sönmez, 2009; Yiğittir & Ercan, 2012; Külekçi, 2016; Boran & Karakuş, 2017; Özdemir, 2011; Küçükoğlu & Coşkun, 2012; Yılmaz, 2011; Nas, Çoruhlu & Akbulut, 2015; Aykırı, 2018; Uzun & İris, 2019; Tanrısever & Yelken, 2011; Beldağ vd., 2015; Ayvacı & Akyıldız, 2009; Ekşi & Cinoğlu, 2012; Morkoç, 2017) ve öğretmen adaylarını bu derse ilişkin görüşlerinin olumlu olduğu (Elma vd., 2010; Uğurlu & Kıral, 2013; Acer, Şen & Ergül, 2012; Arcagök & Şahin, 2013; Akın, 2020; Yilmaz & Arslan, 2016; Küçükoğlu, Ozan & Taşgın, 2016; Kesten, Köçer & Egüz, 2014; Gökçe, 2011; Haktanır vd., 2013; Kımter, 2017; Aydın & Dilmaç, 2018; Yılmaz Sert & Çevik Ergin, 2019; Erkan, Uludağ & Burçak, 2012; Aykırı, 2017; Tanrısever & Yelken, 2011; Boran & Karakuş, 2017; Özdemir, 2011; Yılmaz, 2011) belirtilmektedir. Öğretmen adaylarının elde ettikleri kazanımların bazıları, MEB 2017 Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlik Alanları ve Yeterlikleri içinde, "C Tutum ve Değerler yeterlilik alanı", "C1. Milli, Manevi ve Evrensel Değerler", "C3. İletişim ve İşbirliği" ve "C4. Kişisel ve Mesleki Gelişim" alt alanlarında (Tosuntaş, 2020) doğrudan yer alan yeterlilikleri karşılayacak kazanımlardır.

Bunun yanında Topluma Hizmet Uygulamaları dersi ile ilgili "kurum", "öğretim elemanı", "proje", "süreç" ve "diğer" başlıkları altında toplanabilecek sorunlarda alan yazının da yer almaktadır. Bunlardan bazıları aşağıda başlıklar altında verilmiştir.

i. Kurum başlığında: "Bürokratik güçlükler", "bilgisayar ve internet bağlantısı problemleri", "koordinasyon problemi", "iletişim problemleri", "bütçe ve donanım problemleri", "güvenlik konusunda problemler", "duyarsızlık problemi", "zaman problemi", "etkinliklerin fakültelerin "web" sitelerinden paylaşımları", vb. (Uğurlu & Kıral, 2013; Acer, Şen & Ergül, 2012; Arcagök & Şahin, 2013; Küçükoğlu, 2012; Saran vd., 2011; Durmaz, Dinçer & Osmanoğlu, 2017; Küçükoğlu & Koçyiğit, 2015; Pirpir, 2014; Dere & Akdeniz, 2021; Ural-Keleş & Aydın, 2011; Aydın & Dilmaç, 2018; Küçükoğlu, Ozan & Taşgın, 2016; Aykırı, 2018; Uğurlu & Kıral, 2013; Morkoç, 2017).

ii. Öğretim elemanı başlığında: "Yapılan projeleri değerlendirme problemi", "proje danışmanlığına yeterince zaman ayıramama problemi", "Uygulamaya gidilecek kurumların belirlenmesinde etkin olma problemi", vb. (Elma vd., 2010; Uğurlu & Kıral, 2013; Küçükoğlu, Ozan & Taşgın, 2016; Aydın & Dilmaç, 2018; Küçükoğlu, Ozan & Taşgın, 2016).

iii. Süreç başlığında; "İş bölümü ve görev dağılımı", "zaman darlığı", "Ulaşım", "hedef kitlenin bireysel özellikleri", "takip mekanizması", "plansızlık", "maddi kaynakların sağlanamaması", "iletişim problemleri", vb. (Uğurlu & Kıral, 2013: Acer, Şen & Ergül, 2012; Coştu & İlgün, 2020; Pirpir vd., 2014; Küçükoğlu & Koçyiğit, 2015; Ural-Keleş & Aydın, 2011; Aydın & Dilmaç, 2018; Küçükoğlu & Taşgın, 2016; Aykırı, 2018; Sarikaya & Söylemez, 2017; Küçükoğlu vd., 2014; Aykırı, 2017; Ekşi & Cinoğlu, 2012; Yılmaz, 2011).

iv. Proje başlığında; "mesleki gelişimlerine katkı sunan projelere yer verilmemesi", "yürütülecek projelerin amaç, kapsam ve niteliğinin açık olmaması", "literatür çalışmalarının ve örnek proje incelemelerinin yetersiz oluşu", "yaratıcılık problemi", "etkin sonuçlar elde etme edememe", "projelerin raporlama süreçleri", "projelere ilgisizlik", "projelerin sürdürülebilirliği", "proje konusunu belirlemede öğrencilerin ilgi ve beklentilerinin dikkate alınmaması", "sivil işletmeler" vb. (Arcagök & Şahin, 2013; Arı vd., 2015; Aykırı, 2018; Hazar & Yılmaz, 2022; Kılıç

ISBN: 978-605-73901-3-4

Kırılmaz, 2021; Kılınç & Dere, 2014; Kımter, 2017; Kurtaslan, Barışeri & Sevinç, 2012; Küçükoğlu & Koçyiğit, 2015; Morkoç, 2017; Saran, 2011; Tanrısever & Yelken, 2011; Tosun, 2014; Uğurlu & Kıral, 2013; Uzun & İris, 2019; Yılmaz, 2011).

Her bireyin topluma yarar ve katkı sağlayabilecek (Özcan, 2021) olup, katkı düzeyinde bireyi yetiştiren öğretmenin (Sarikaya & Söylemez, 2017) ve öğretmenleri toplumsal sorunlara katkı sunabilecek düzeyde yetiştirebilen (Aktan vd., 2021) Eğitim Fakültelerinin de etkisi vardır (Akman, 2019). Öğretmenler edindikleri kuramsal bilgileri uygulama olanağı (Küçükoğlu, Ozan & Taşgın, 2016) bulduklarından, kendi alanlarında sosyal sorumluluk projelerinde (Horzum & Bektaş, 2012; Yılmaz Sert & Çevık Ergın, 2019) daha başarılı (Aydın & Dilmaç, 2018) oldukları (dezavantajlı durumdaki çocuklarla yapılan çalışmalar (Haktanır vd., 2013) gibi) ve bu durumun ileride çalışma hayatlarında avantaj (özel gereksinimli öğrencilerin eğitimi ve mülteci öğrencilerin eğitimi vb. gibi konularda) sağlayacağı belirtilmektedir (Sezgin & Tınmaz, 2017; Acer, Şen & Ergül, 2012). Bu şekilde yetişmiş bir öğretmen bir toplum lideri olarak öncü rolü (Dinçer vd., 2011) ile çalışacağı okul (Ergül & Kurtulmuş, 2014) ve çevresine de deneyimlerini paylaşarak katkı sunacaktır (Arı vd., 2015; Küçükoğlu & Koçyiğit, 2015).

Topluma hizmet uygulamalarının katkılarından (Dere & Akdeniz, 2021; Kurtaslan, Barışeri & Sevinç, 2012) dolayı öğretmen eğitiminde yer alması önerilmekte (Erkan, Uludağ & Burçak, 2012; Küçükoğlu & Koçyiğit, 2015) fakat bunun ders zorunluluğu olarak değil gönüllülük esasına göre yapılması ifade edilmektedir (Arkün & Seferoğlu, 2010; Dere & Akdeniz, 2021; Kesten, Köçer & Egüz, 2014; Pirpir vd., 2014; Saran vd., 2011). Bu durumda, ya ders dışı faaliyetleri (Turan, Duysak & Kuğuoğlu, 2017) içeren öğrenci toplulukları işe koşulabilir ya da not değerlendirmesi bir dönem (Ergül & Kurtulmuş, 2014) ve bir tek topluma hizmet projesine bağlı olmadan, bir etkinlik olarak projelerin değerlendirilebileceği öğretmenlik uygulaması dersi öne çıkmaktadır. 2018 yılında öğretmenlik uygulaması dersi her biri 2 saat teori ve 6 saat uygulama olmak üzere Öğretmenlik Uygulaması1 ve Öğretmenlik Uygulaması2 olmak üzere iki dönemde öğretmenlik programlarında yerini almıştır. Öğretmenlik Uygulaması1 dersinin içeriği "Alana özgü öğretim yöntem ve teknikleriyle ilgili gözlemler yapma; alana özgü özel öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanıldığı bireysel ve grupla mikro-öğretim uygulamaları yapma; alana özgü etkinlik ve materyal geliştirme; öğretim ortamlarını hazırlama, sınıfı yönetme, ölçme, değerlendirme ve yansıtma yapma" ve Öğretmenlik Uygulaması1 dersinin içeriği "Alana özgü özel öğretim yöntem ve teknikleriyle ilgili gözlem yapma; alana özgü özel öğretim yöntem ve tekniklerini kullanarak mikro-öğretim uygulamaları yapma; bir dersi bağımsız bir şekilde planlayabilme, dersle ilgili etkinlik ve materyal geliştirme; öğretim ortamlarını hazırlama; sınıfı yönetme, ölçme, değerlendirme ve yansıtma yapma" olup bu içerikler topluma hizmet uygulamalarını içermemektedir. Bu durumda, topluma hizmet uygulamalarının öğretmenlik uygulaması dersi içinde yer alması konusunda topluma hizmet uygulamaları dersi veren öğretim elemanlarının görüşleri (Tosun, 2014) incelenmeye değer bulunmuştur.

Çalışmanın Amacı

Topluma hizmet uygulamalarının, karşılığında not alınan zorunlu bir ders olarak alınması dışında başka seçenekler var mıdır? Sorusuna yanıt aramaktır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Araştırma problemi

Topluma hizmet uygulamalarının, karşılığında not alınan bir ders olarak değil de öğretmenlik uygulaması dersi içinde bir dönem boyunca devam eden etkinlik olarak yapılması hakkında Topluma Hizmet Dersini yürüten öğretim elemanlarının görüşleri nasıldır? Problemi için aşağıdaki alt problemler ile araştırılmıştır.

Alt Problemler

1. Topluma hizmet uygulamaları dersini alan bir öğretmen adayı toplum işleyişi hakkında nasıl bir farkındalık elde eder?

2. Topluma hizmet uygulamaları dersini yürütülürken karşılaşılan sorunlar nelerdir?

3. Topluma hizmet uygulamalarının öğretmenlik uygulamaları dersinin içinde bir dönem boyu devam eden bir etkinlik türü olmasının ne gibi yarar ve zararları olabilir?

YÖNTEM

Bu çalışmada, topluma hizmet uygulamalarının, karşılığında not alınan bir ders olarak değil de öğretmenlik uygulaması dersi içinde bir dönem boyunca devam eden etkinlik olarak yapılmasının ne olası yarar ve zararlarını belirlemek amaçlanmaktadır. Bu amaç için çalışmada yöntem olarak durum çalışması modeli ile yapılmıştır. Durum çalışması, araştırmacının zaman içerisinde sınırlandırılmış bir veya birkaç durumu içeren veri toplama araçları (gözlemler, görüşmeler, görsel-işitseller, dokümanlar, raporlar) ile derinlemesine incelediği, durumların ve duruma bağlı temaların tanımlandığı nitel bir araştırma yaklaşımıdır (Subaşı & Okumuş, 2017).

Katılımcılar

Araştırma, Erzincan Eğitim Fakültesinde Topluma Hizmet Uygulamaları Dersini yürüten 15 öğretim elamanı ile yapılmıştır.

Veri Toplama Süreci

Veriler, Topluma Hizmet Uygulamaları Dersini yürütüldüğü dönem sonunda, ders yürütücülerine odalarına gidilerek, çalışmanın amacı ve anketin içeriği ile ilgili açıklamalar yapılarak anketler elden kendilerine verilmiş ve bir gün sonra ilgili öğretim elemanlarından elden alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak aşağıda içeriği verilen üç soruluk anket kullanılmıştır.

Soru 1. Topluma hizmet uygulamaları dersini alan bir öğretmen adayı toplum işleyişi hakkında nasıl bir farkındalık elde eder?

ISBN: 978-605-73901-3-4

Soru 2. Topluma hizmet uygulamaları dersini yürütürken karşılaştığınız sorunlar nelerdir? Çözüm önceliğine göre sıralar mısınız?

Soru 3. Öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersini 6 saat olan okul uygulamaları dersinin içinde bir dönem boyu devam eden bir etkinlik türü olmasının ne gibi yarar ve zararları olabilir?

Verilerin Analizi

Araştırmada, veri analizi olarak, edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmayı amaçlayan betimsel analiz yöntemi (Yıldırım & Şimşek 2013) kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmanın *"Topluma hizmet uygulamaları dersini alan bir öğretmen adayı toplum işleyişi hakkında nasıl bir farkındalık elde eder?"* şeklindeki 1. alt problemine ilişkin bulgular, doğrudan alıntılar da kullanılarak aşağıda verilmiş yorumlanmıştır.

Topluma Hizmet Dersini yürüten öğretim elemanlarının "Topluma hizmet uygulamaları dersini alan bir öğretmen adayı toplum işleyişi hakkında nasıl bir farkındalık elde eder?" sorusu için verdikleri yanıtların tema ve alt temalara göre dağılımları frekans (f) ve yüzde (%) olarak aşağıda tablo1 de verilmiştir.

Tablo1. "Topluma hizmet uygulamaları dersini alan bir öğretmen adayı toplum işleyişi hakkında nasıl bir farkındalık elde eder?" sorusu için verilen yanıtların tema ve alt temalara göre dağılımları.

Soru 1. Topluma hizmet uygulamaları dersini alan bir öğretmen adayı toplum işleyişi hakkında nasıl bir farkındalık elde eder?			
Tema	Alt Temalar	f	%
Farkındalık	Öğrendikleri ile gerçek hayatın akışında çok farklılıkların olduğunu anlama	9	39
	Okulun hayat hazırlama yeri olduğunu fark etme		
	Kamu devlet ilişkisini bireyselliğin ötesinde görme		
	Toplumda yardıma ihtiyaç olan bireyleri, yapılması gerekip de ihmal edilen işleri ve bunların ne derece olduklarını fark edebilme		
	Bir kurumdaki işleyiş düzeni hakkında fikir sahibi olma		
	Farklı karakterlerde olmasına rağmen başka birinin de aynı şart ve statüde olduğunun farkına varma		
	Her mesleğin kendine göre iyi ve kötü olarak değerlendirilebilecek yönleri olduğunu fark etme		
	Talip olduğu mesleğin yanı sıra yapabileceği bazı işlerin olabileceğini görme		
	Toplumla okul arasındaki ilişkiyi gözlemleyerek görev ve sorumluluklarının daha iyi farkına varma		
Kişisel gelişim	Toplum yararına işler yapma konusundaki beceri ve isteklerinde gelişme	8	35
	Bilgi ve kültürde artış		
	Hayatı tanıma, hayata farklı bakış açısı elde etme		
	İnsanlara yardım etmenin, faydalı olmanın zevkini tatma		
	İnsanlara verdiği değerde artma		
	Kendisine olan özgüveninde artma		
	Kendisine ve etrafındakilere saygısında artma		
	Toplum yaşamını olumlu etkileyecek yaratıcı düşünceler geliştirme		

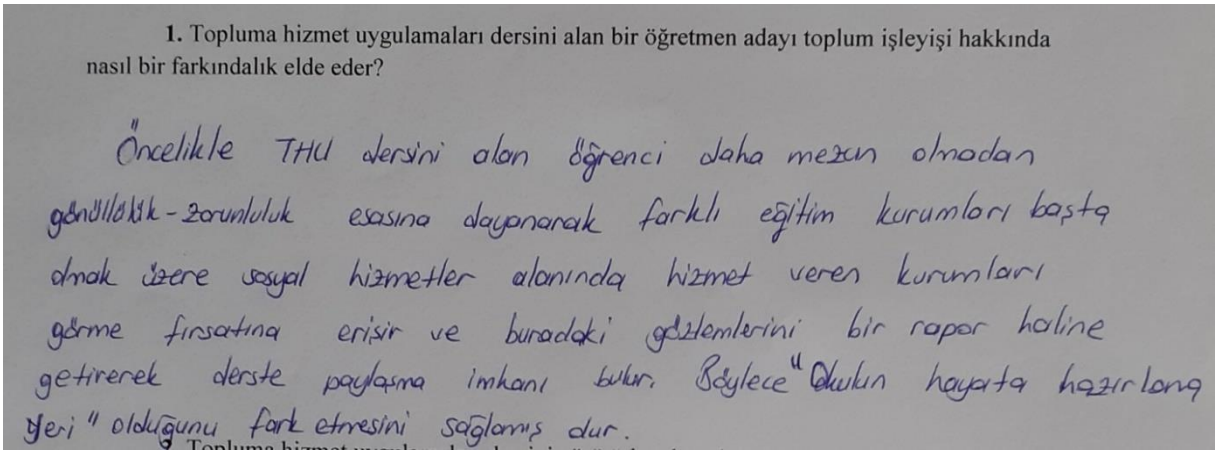
ISBN: 978-605-73901-3-4

Öğrenme	Kurumları görme ve buradaki gözlemlerini bir rapor haline getirerek derste paylaşmayı Sınıf dışında da insanlara öncülük edeceklerini, öğretim sürecinin ve kapsamının sadece öğrenci odaklı olmadığını Toplumsal sorunlarla mücadele etmeyi Toplumu ilgilendiren problemi tanıma ve onun çözümü için fikir üretmeyi Devlet kurumları ve bireyler arasındaki iş ve işlemlerin düzenini	5	22
Diğer	İlgisiz	1	4
Toplam		23	100

Tablo1 de görüleceği üzere, on beş katılımcı bu soru için "Farkındalık", "Kişisel gelişim" ve "Öğrenme" olmak üzere üç tema ve yirmi üç alt temada toplanan yanıtlar vermişlerdir. Katılımcıların yanıtlarının %35'i farkındalık teması altında toplanabilecek iken %65'i farkındalık dışındadır. Katılımcı yanıtlarının %35'i "kişisel gelişim" temalarda altında, %22'si "öğrenme" ve %4'ü "ilgisiz" teması altında yer almaktadır. Katılımcılar "bilgi ve kültürde artış" vb. gibi kişisel edinimleri ve "toplumsal sorunlarla mücadele etmeyi öğrenme" vb. öğrenmeleri "farkındalık elde etme" olarak ifade etmişlerdir.

Farkındalık teması altında yer alan K2 kotlu katılımcının yanıtı aşağıda verilmiştir.

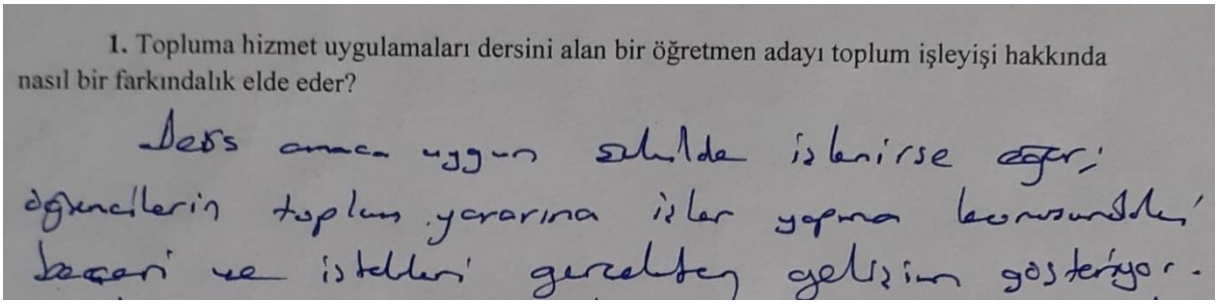
K2 kotlu katılımcının yanıtı

1. Topluma hizmet uygulamaları dersini alan bir öğretmen adayı toplum işleyişi hakkında nasıl bir farkındalık elde eder?

Öncelikle THU dersini alan öğrenci daha mezun olmadan gönüllülük-zorunluluk esasına dayanarak farklı eğitim kurumları başta olmak üzere sosyal hizmetler alanında hizmet veren kurumları görme fırsatına erişir ve buradaki gözlemlerini bir rapor haline getirerek derste paylaşma imkanı bulur. Böylece "Okulun hayata hazırlanış yeri" olduğunu fark etmesini sağlamış olur.

Kişisel gelişim teması altında yer alan K4 kotlu katılımcının yanıtı aşağıda verilmiştir.

K4 kotlu katılımcının yanıtı

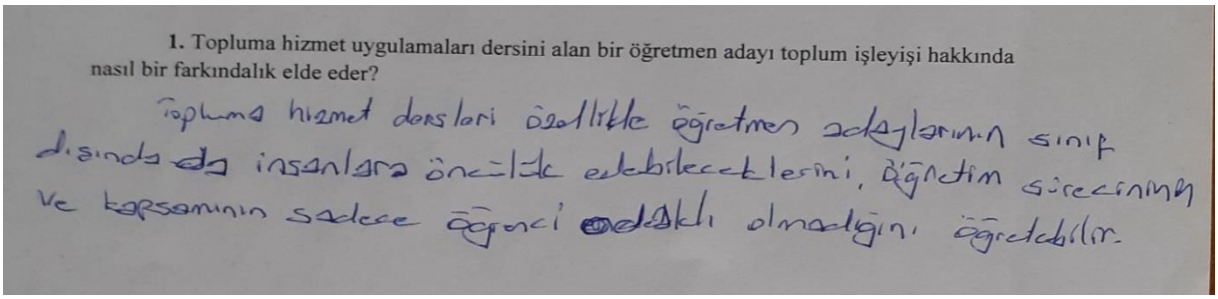

1. Topluma hizmet uygulamaları dersini alan bir öğretmen adayı toplum işleyişi hakkında nasıl bir farkındalık elde eder?

Ders amacına uygun şekilde işlenirse değer; öğrencilerin toplum yararına işler yapma konusundaki becerileri ve istekleri gerçekten gelişim gösteriyor.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Öğrenme teması altında yer alan K3 kotlu katılımcının yanıtı aşağıda verilmiştir.

K3 kotlu katılımcının yanıtı

1. Topluma hizmet uygulamaları dersini alan bir öğretmen adayı toplum işleyişi hakkında nasıl bir farkındalık elde eder?

Toplum hizmet dersleri özellikle öğretmen adaylarının sınıf dışında da insanlara önderlik edebilecekleri, öğretim sürecinin ve kapsamının sadece öğrenci odaklı olmadığını öğretebilir.

Araştırmanın *"Topluma hizmet uygulamaları dersini yürütülürken karşılaşılan sorunlar nelerdir?"* şeklindeki 2. alt problemine ilişkin bulgular, doğrudan alıntılar da kullanılarak aşağıda verilmiş yorumlanmıştır.

Topluma Hizmet Dersini yürüten öğretim elemanlarının "Topluma hizmet uygulamaları dersini yürütürken karşılaştığınız sorunlar nelerdir? Çözüm önceliğine göre sıralar mısınız?" sorusu için verdikleri yanıtların tema ve alt temalara göre dağılımları frekans (f) ve yüzde (%) olarak aşağıda tablo2 de verilmiştir.

Tablo2. "Topluma hizmet uygulamaları dersini yürütürken karşılaştığınız sorunlar nelerdir? Çözüm önceliğine göre sıralar mısınız?" sorusu için verilen yanıtların tema ve alt temalara göre dağılımları.

Soru 2. Topluma hizmet uygulamaları dersini yürütürken karşılaştığınız sorunlar nelerdir? Çözüm önceliğine göre sıralar mısınız?			
Tema	Alt Temalar	f	%
Kurumlar arasındaki ilişki	Kurumlar arasındaki iletişimin sağlıklı olması	10	26
	Topluma hizmet uygulamalarının yapılacağı yeri ve izinlerini sağlaması hususunda bir koordinatörlüğün sorumluluk alması		
	Yazışmalar (bürokrasi),		
	Uygulama yapacak kurum bulmada sorunlar		
	Kurumlarla iletişim noktasında sorun		
	Çalışma alanlarının sınırlı oluşu		
	Bürokratik takıntılar		
	Resmi prosedürün azaltılması		
	Hizmet alanlarının sınırlı oluşu		
	Aynı kurumlarla çalışmak yerine farklı kurumlarla iletişime geçme		
Ders Amacı	Bu dersin amacına yönelik bir proje, yapılacak işlerin planlanması ve iş bölümleri	5	13
	Sınırlılıklar		
	Yapılacak işler dersin amaçları ile bazen tam olarak örtüşmüyor		
	Bazı kurumlar öğrencileri amacına yönelik çalışma yapmadıklarından verim sağlanamıyor.		
	İş birliği yapılan kurumlarda bu çalışmaların amacının iyi anlaşılması gerekir		
Öğretim elemanı	Ders veren öğretim üyesinin zorunluluk formatından çıkıp kendisinin de önemli katkıları olacak şekilde öğrencileri ile birlikte kurumları yerinde ziyaret etmesi	5	13
	İstekli bir öğretim elemanının çözemediği çok az sorunun olduğunu düşünüyorum.		
	Örgütlerinde konuya karşı duyarsız davranma. Konuyu önemsememe hatta küçümseme gibi durumlar		
	Çalışmaların kontrolü ve değerlendirme noktasında birliktelik sağlamak gerekir.		
	Kurumlarla topluma hizmet dersini yürüten hocalarımız sürekli birbirleriyle irtibatlı olmalı ve öğrenciler kurumlara dengeli dağıtılmalıdır		

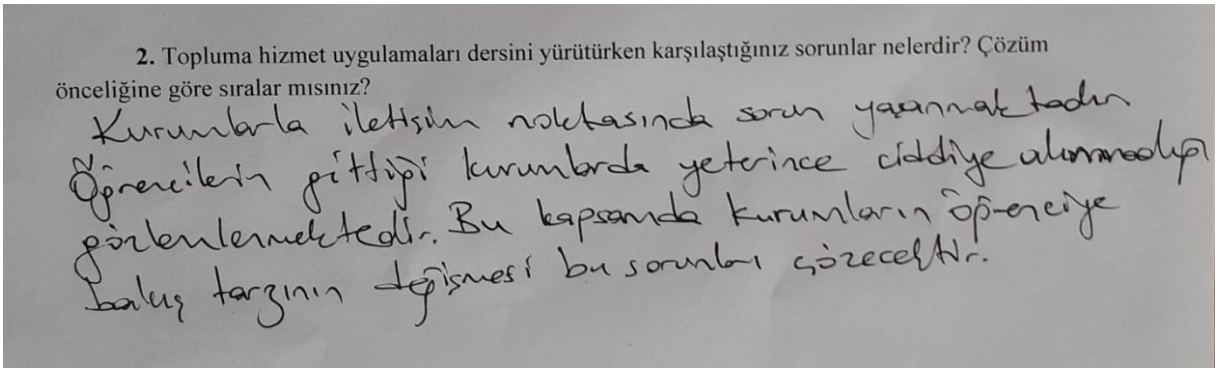
ISBN: 978-605-73901-3-4

Öğrenci	Fikir üretmedeki aksaklıklar	5	13
	Sorumluluk alma		
	Öğrencilerin THU dersinin diplomalarına ek olarak yurt dışındaki gibi "volunteer" esaslı olarak sosyal görevlerde rol aldığına dair bir yazı verilerek mezun edilmesi sağlanabilir		
	Konuya karşı duyarsız davranma. Konuyu önemsememe hatta küçümseme gibi durumlar öğrencilerimizde de görülmektedir.		
	Öğrencilerin gittiği kurumlarda yeterince ciddiye alınmadığı		
Uygulama yeri	Özel sektörün sorumluluk almaması.	7	19
	Kurumlarda idareciler getir-götür iş vererek öğrencilerimizin asıl yapması gerekenleri yapmalarını engelleniyor		
	Bazı sivil toplum örgütlerinde konuya karşı duyarsız davranma, önemsememe hatta küçümseme gibi durumlar		
	Kurumların öğrenciye bakış tarzı		
	Resmî Kurumların ilgisizliği ve algı bozukluğu		
	Bazı kurumlar öğrencileri dikkate almadıklarından gelişi güzel işlerde kullanmaya çalışmaları		
	Resmî kurumların ilgisizliği		
Diğer	Maddi olanaklar	6	16
	Kaynak edinme durumu		
	Toplumsal destek		
	Vatandaşların çevreye karşı duyarsızlığı ve kendileri ile ilgili çekinceleri		
	Adam sendecilik		
	Boş		
Toplam		38	100

Tablo2 de görüleceği üzere, on dört katılımcı bu soru için "Kurumlar arasındaki ilişki", "Ders Amacı", "Öğretim elemanı", "Öğrenci", "Uygulama yeri" ve "Diğer" olmak üzere altı tema ve otuz sekiz alt temada toplanan yanıtlar vermişlerdir. Katılımcılar sorun olarak %26 ile en çok "Kurumlar arasındaki ilişki" temasının alt temalarına vurgu yaparken, en az %26 ile "diğer" temasının alt temalarına vurgu yapmışlardır. Katılımcılar "Ders Amacı", "Öğretim elemanı" ve "Öğrenci" temalarının alt temalarına %13 ile eşit olarak vurgu yapmışlardır.

Kurumlar arasındaki ilişki teması altında yer alan K8 kotlu katılımcının yanıtı aşağıda verilmiştir.

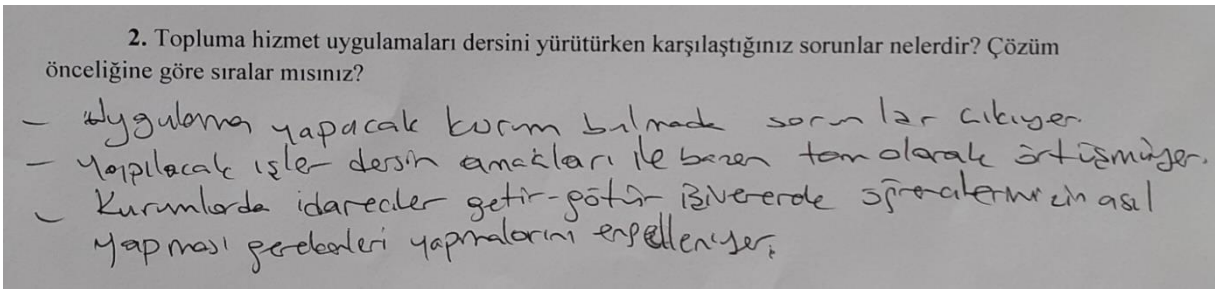
K8 kotlu katılımcının yanıtı

2. Topluma hizmet uygulamaları dersini yürütürken karşılaştığınız sorunlar nelerdir? Çözüm önceliğine göre sıralar mısınız?
Kurumlarla iletişim noktasında sorun yaşanmaktadır. Öğrencilerin gittiği kurumlarda yeterince ciddiye alınmadığı gözlemlenmektedir. Bu kapsamda kurumların öğrenciye bakış tarzının değişmesi bu sorunları çözecektir.

Uygulama yeri teması altında yer alan K6 kotlu katılımcının yanıtı aşağıda verilmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

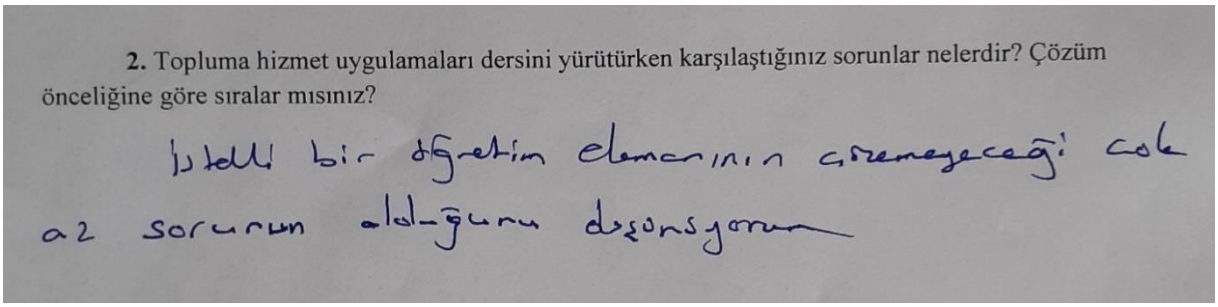
K6 kotlu katılımcının yanıtı

2. Topluma hizmet uygulamaları dersini yürütürken karşılaştığınız sorunlar nelerdir? Çözüm önceliğine göre sıralar mısınız?

– Uygulama yapacak kurum bulmada sorunlar çıkıyor.
– Yapılacak işler dersin amaçları ile bazen tam olarak örtüşmüyor.
– Kurumlarda idareciler getir-götür bi̇vererek öğrencilerin asıl yapması gerekenleri yapmalarını engelliyor.

Öğretim elemanı teması altında yer alan K4 kotlu katılımcının yanıtı aşağıda verilmiştir.

K4 kotlu katılımcının yanıtı

2. Topluma hizmet uygulamaları dersini yürütürken karşılaştığınız sorunlar nelerdir? Çözüm önceliğine göre sıralar mısınız?

İstekli bir öğretim elemanının görmeyeceği çok az sorunun olduğunu düşünüyorum

Araştırmanın *"Topluma hizmet uygulamalarının öğretmenlik uygulamaları dersinin içinde bir dönem boyu devam eden bir etkinlik türü olmasının ne gibi yarar ve zararları olabilir?"* şeklindeki 3. alt problemine ilişkin bulgular, doğrudan alıntılar da kullanılarak aşağıda verilmiş yorumlanmıştır.

Topluma Hizmet Dersini yürüten öğretim elemanlarının "Öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersini 6 saat olan okul uygulamaları dersinin içinde bir dönem boyu devam eden bir etkinlik türü olmasının ne gibi yarar ve zararları olabilir?" sorusu için verdikleri yanıtların tema ve alt temalara göre dağılımları frekans (f) ve yüzde (%) olarak aşağıda tablo3 de verilmiştir.

Tablo3. "Öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersini 6 saat olan okul uygulamaları dersinin içinde bir dönem boyu devam eden bir etkinlik türü olmasının ne gibi yarar ve zararları olabilir?" sorusu için verilen yanıtların tema ve alt temalara göre dağılımları.

Soru 3. Öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersini 6 saat olan okul uygulamaları dersinin içinde bir dönem boyu devam eden bir etkinlik türü olmasının ne gibi yarar ve zararları olabilir?			
Tema	Alt Temalar	f	%
Fayda	İki ayrı deneyimi aynı anda yaşama	9	39
	Olumlu yanı sosyal olmayan öğrenci profilimizin bir döneme ancak dayanabilmesi.		
	Sadece akademik dersler alan öğrencilere sosyal, kültürel bir etkinlik yapma şansı verir.		
	Öğretmen adaylarının bizzat okul ortamı içerisinde bulunmasını sağlama		
	Öğretmen adaylarının okulu, öğretmeni, öğrenciyi, idareyi, tanıma		
	Teoriden pratiğe geçiş		
	Ruhen ve fiziksel olarak rahatlama		

ISBN: 978-605-73901-3-4

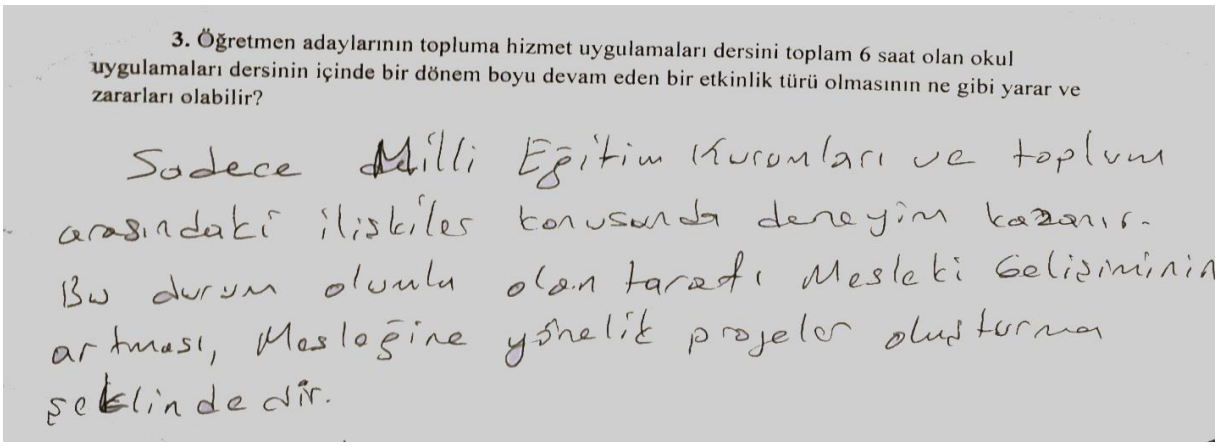
	Sadece Milli Eğitim Kurumları ve toplum arasındaki ilişkiler konusunda deneyim kazanma		
	Mesleki gelişimin artması, mesleğine projeler oluşturma		
Zarar	Bir dönem içerisinde öğretmen adayı ancak toplumu tanıyabilir. Bunun da ötesinde ancak görevini kavrayabilir.	8	35
	Dönem içerisinde-süreç kısa olduğundan- toplum ve topluma ulaşan kurumlarla yapılacak iletişim olanaklarının sınırlı olması		
	Süreç içinde programı kısmen aksatma vb. zafiyetler de var.		
	Birisi eğitim ortamındaki uygulama iken diğeri sosyal bir ortamda yapılmaktadır. Bu nedenle görünüşte benzerlikler olsa da içerik farklıdır.		
	Öğrenci her hafta okulda geçirdiği görüşme esnasında yapmış olduğu faaliyet hakkında yeni ivme yeni anlayışlar konusunu katamadığı sürece yapmış olduğu çalışma etkisini kaybedecek ve olması gerektiği için yapılan bir görev konumuna düşecektir.		
	Diğer devlet kurumlarını tanıma ve toplumsal liderlik bakımından daha az deneyim yaşama		
	Topluma hizmet uygulamaları dersinin kendi amacının dışına çıkıp uygulama dersi içinde kaybolma		
	Aynı amaç olmadığı için uygun değil		
Diğer	THU dersinin krediden çıkarılıp herhangi bir dönemde olmak şartıyla ve almak zorunluluğu göz önünde bulundurularak sekiz dönemin birinde verilmesi	6	26
	Topluma hizmet uygulamaları ders saat ve içeriği tekrardan gözden geçirilmeli.		
	Sorunuz açık ve anlaşılır değil.		
	Bu dersin muhatabı olan kurumlar ve yöneticileri dersin amacını kavrayamadıkları için ders verimli olmaktan uzaktır. Paydaşları, kurumsal olarak seminerlerle bilgilendirilmeli.		
	Sürenin yetersiz oluşu.		
	Zararı olacağını sanmıyorum		
Toplam		23	100

Tablo3 de görüleceği üzere, on beş katılımcı bu soru için “Fayda”, “Zarar” ve “Diğer” olmak üzere üç tema ve yirmi üç alt temada toplanan yanıtlar vermişlerdir. Katılımcıların %39’u, öğretmen adaylarının, topluma hizmet uygulamaları dersini 6 saat olan okul uygulamaları dersinin içinde bir dönem boyu devam eden bir etkinlik türü olarak, almasının “fayda” temasının alt temalarındaki faydaları sağlayacağının belirtmişlerdir. Katılımcıların %35’i, öğretmen adaylarının, topluma hizmet uygulamaları dersini 6 saat olan okul uygulamaları dersinin içinde bir dönem boyu devam eden bir etkinlik türü olarak, almasının “zarar” temasının alt temalarındaki zararları olacağını belirtmişlerdir. Yine katılımcıların %26’sı ise öğretmen adaylarının, topluma hizmet uygulamaları dersini 6 saat olan okul uygulamaları dersinin içinde bir dönem boyu devam eden bir etkinlik türü olarak, alması hakkında “fayda” ya da “zarar” temaları altında toplanamayacak yanıtları “diğer” temasının alt temalarını oluşturmuştur.

Fayda teması altında yer alan K12 kotlu katılımcının yanıtı aşağıda verilmiştir.

K12 kotlu katılımcının yanıtı

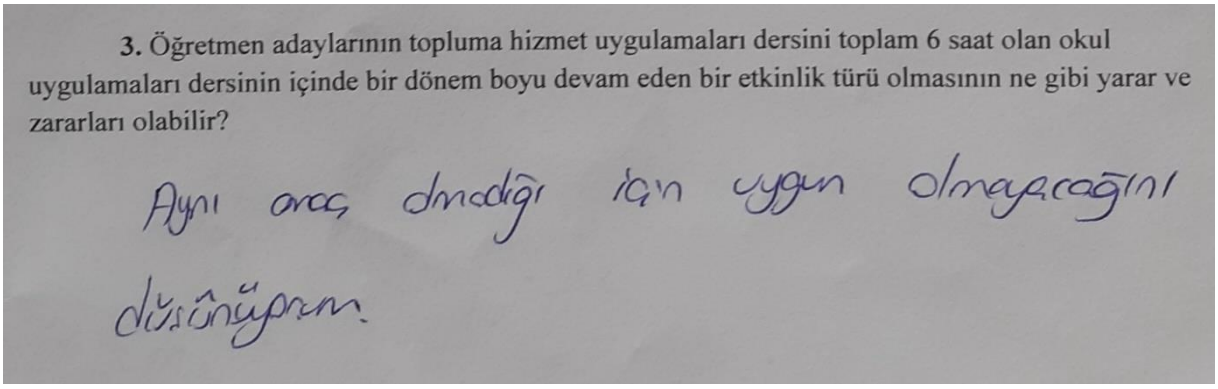
ISBN: 978-605-73901-3-4

3. Öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersini toplam 6 saat olan okul uygulamaları dersinin içinde bir dönem boyu devam eden bir etkinlik türü olmasının ne gibi yarar ve zararları olabilir?

Sadece Milli Eğitim Kurumları ve toplum arasındaki ilişkiler konusunda deneyim kazanır. Bu durum olumlu olan taraftı Mesleki Gelişiminin artması, Mesleğine yönelik projeler oluşturma şeklindedir.

Zarar teması altında yer alan K15 kodlu katılımcının yanıtı aşağıda verilmiştir.

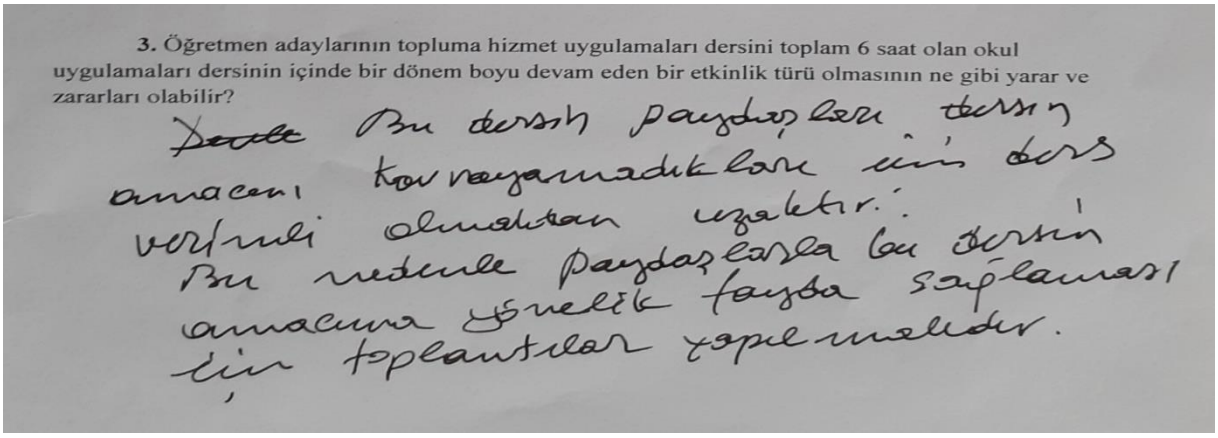
K15 kodlu katılımcının yanıtı

3. Öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersini toplam 6 saat olan okul uygulamaları dersinin içinde bir dönem boyu devam eden bir etkinlik türü olmasının ne gibi yarar ve zararları olabilir?

Aynı ortam olmadığı için uygun olmayacağını düşünüyorum.

Diğer teması altında yer alan K14 kodlu katılımcının yanıtı aşağıda verilmiştir.

K14 kodlu katılımcının yanıtı

3. Öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersini toplam 6 saat olan okul uygulamaları dersinin içinde bir dönem boyu devam eden bir etkinlik türü olmasının ne gibi yarar ve zararları olabilir?

Bu dersin paydaşları dersin amacını kavrayamadıkları için ders verimli olmaktan uzaktır. Bu nedenle paydaşlarla bu dersin amacına yönelik farkındalık sağlanması için toplantılar yapılmalıdır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

ISBN: 978-605-73901-3-4

Araştırmanın *"Topluma hizmet uygulamaları dersini alan bir öğretmen adayı toplum işleyişi hakkında nasıl bir farkındalık elde eder?"* şeklindeki 1. alt problemine ilişkin sonuçlar.

Katılımcı yanıtlarının yaklaşık üçte biri "farkındalık elde etme" ye karşılık gelen ifadeler iken yaklaşık üçte ikisi ise "farkındalık elde etme" ye karşılık gelmeyecek ifadelerdir. Farkındalık ifade etmeyen ifadeler "kişisel gelişim" ve "öğrenme" temalarında toplanmıştır. Kişisel gelişim teması altında toplanan ifadelerin sayısı, öğrenme teması altında yer alan ifadelerin sayısından fazladır. Bu ise, katılımcıların "farkındalık elde etme" ile "kişisel gelişimi" ayırt etmede "farkındalık elde etme" ile "öğrenmeyi" ayırt etmeden daha fazla zorlandıklarını göstermektedir.

Katılımcıların "farkındalık", "kişisel gelişim" ve "Öğrenme" temalarının alt temalarını oluşturan ifadeleri ile ilgili benzer sonuçlar alan yazınında yer almaktadır. Bunlardan bazıları aşağıda verilmiştir.

Kurtaslan, Barışeri & Sevinç (2012) çalışmalarında "THU dersi sonucunda, toplumun sanatla ilgili problemlerine duyarlılık gösterme ve problemlere yönelik çözüm üretme konusunda farkındalıklarının ölçüldüğü sorulara (1-6) verdikleri cevaplardan elde edilen sonuçlara göre, müzik öğretmenliği öğrencileri %83,2 oranında farkındalıklarının arttığı" belirtilmişlerdir. Sezgin & Tınmaz (2017) çalışmalarında "En fazla vurgu toplumsallaştırma teması altında yer alan "bilinçlendirme, farkındalık oluşturma, demokrasiyi benimseme, bilgiyi davranışa dönüştürme" gibi kavramlara yapılırken, bu tema dışında yer alan milli değerlere sahip çıkma, dürüstlük kavramlarına da vurgu yapıldığını" belirtmişlerdir. Arı vd., (2016) çalışmalarında "topluma hizmet programına katılan öğrencilerin yardım etme, empati, farkındalık ve iyilik yapma gibi davranışlarında gelişme olduğu görülmüştür." Sonucuna ulaşmışlardır. Özcan (2021) çalışmasında "Bireyler eğitim hayatına başladığı günden itibaren sorumluluk alma becerisi ve sosyal sorumluluk bilincini kazanması için etkinlikler ve müfredat çalışmaları yapılabilir. Dolayısıyla bireylerin toplumsa karşı farkındalıkları oluşur," demektedir. Boran & Karakuş (2017) çalışmalarında "öğretmen adayları, THU dersinin amacının kendilerine toplumsal duyarlılık, farkındalık, sorumluluk, işbirliği, dayanışma, paylaşma gibi özelliklerin kazandırılarak toplumsal bilincin oluşturulması, içinde yaşadıkları topluma hizmet etmeleri ve mesleki ve bireysel gelişimlerine katkı sağlaması olduğunu düşünmektedirler." Sonucunu belirtmişlerdir. Acer & Ergül **(**2012) çalışmalarında "Ayrıca aday öğretmenler, çalıştıkları proje konusu hakkında bilgi ve farkındalık kazandıklarını, kısa sureli de olsa öğretmenlik deneyimi edindiklerini, sivil toplum kuruluşları ve kurumlar hakkında bilgi sahibi olduklarını ifade etmişlerdir." sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırmanın *"Topluma hizmet uygulamaları dersini yürütülürken karşılaşılan sorunlar nelerdir?"* şeklindeki 2. alt problemine ilişkin sonuçlar.

Katılımcı yanıtlarının yaklaşık dörtte birinde sorun olarak (%26) ile "kurumlar arasındaki ilişkiyi" vurgularken, yaklaşık beşte birinde sorun olarak (%19) ile "uygulama yeri" vurgusu vardır. Katılımcı yanıtlarında "ders amacı", "öğretim elemanı" ve "öğrenci" vurguları yüzdeleri eşit (%19) olup "kurumlar arasındaki ilişki" ve "uygulama yeri" vurguları yüzdelerinden düşüktür.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Katılımcıların "kurumlar arasındaki ilişki", "uygulama yeri", "ders amacı", "öğrenci", "öğretim elemanı" ve "diğer" temalarının alt temalarını oluşturan ifadeleri ile ilgili benzer sonuçlar alan yazınında yer almaktadır. Bunlardan bazıları aşağıda verilmiştir.

Ural-Keleş & Aydın (2011) çalışmalarında "Çalışmadan elde edilen bir diğer sonuç dersin uygulama aşamasında öğrencilerin karşılaştıkları güçlüklerin fazla olduğudur. Özellikle projelerin hayata geçirilmesinde kurum yetkililerinin çıkardığı engellerin, dersin yürütülmesinde öğretmen adaylarının karşılaştığı en önemli sorunlardan olduğu dikkat çekmektedir. Uygulama yürütülecek kurumlarda izinlerle ilgili karşılaşılan güçlüklerinde adaylarının sıklıkla karşılaştıkları önemli sorunlardan olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra grup üyelerinin bazılarının görevden kaçması, personel engeli, hizmet alan kişilerin tanınmak istememesi, hava şartları ve ulaşım zorluğu çalışmada adaylarının karşılaştıkları diğer güçlüklerden olduğu çalışmada saptanmıştır." demektedirler. Arcagök & Şahin (2013) çalışmalarında "Topluma hizmet uygulamaları dersi sırasında çeşitli sorunlarla karşılaştıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Bu sorunların ağırlıklı olarak Topluma hizmet uygulamaları dersinin yürütüldüğü kurum ve kuruluşlardan kaynaklandığını belirtikleri sonucuna ulaşılmıştır." sonucu yer almaktadır. Beldağ vd. (2015) çalışmalarında "Genel olarak araştırmada ulaşılan sonuçlara göre katılımcılar, dersin amacının toplumsal sorunlar konusunda bilinçlenme ve sorunları çözüme kavuşturma olduğunu düşünmektedir. Bu ders kapsamında karşılaşılan en önemli sorun olarak projelere ilgisizlik ifade edilmiştir. Dersin bireysel ve kurumsal katkılarının olduğu, dersin daha etkin yürütülebilmesi için proje becerisine sahip öğretim elemanlarının tercih edilmesi gerektiği ve projelerin sürdürülebilir nitelikte olmasının önemine ilişkin görüşler diğer bulgular arasındadır." sonucunu belirtmişlerdir. Küçükoğlu vd. (2014) çalışmalarında "öğretmen adayları dersin planlama, uygulama ve değerlendirmesine ilişkin birtakım sorunlar yaşandığını da düşündükleri tespit edilmiştir." sonucuna ulaşmışlardır. Bunlara ek olarak, Ekşi & Cinoğlu (2012) çalışmalarında, topluma hizmet dersi ile ilgili sorunlar "resmi yazışmalar ve izinler; paydaşların ortak sorunu olarak plansızlık, proje için gerekli araç-gereçleri temin etmek ve maddi kaynak sağlanması; kurum/kuruluş yetkililerinin öğretmen adaylarına karşı olumsuz tavırları; danışman öğretim elemanlarının derse karşı ilgisiz tutumu" olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın *"Topluma hizmet uygulamalarının öğretmenlik uygulamaları dersinin içinde bir dönem boyu devam eden bir etkinlik türü olmasının ne gibi yarar ve zararları olabilir?"* şeklindeki 3. alt problemine ilişkin sonuçlar.

Katılımcı yanıtlarının yaklaşık dörtte birinde "fayda" ve "zarar" temasında yer alabilecek ifadeler bulunmamaktadır. Bu ifadeleri kullanan katılımcıların "*Topluma hizmet uygulamalarının öğretmenlik uygulamaları dersinin içinde bir dönem boyu devam eden bir etkinlik türü olması"* önerisi dışında başka düşüncelerinin olup olmadığı hakkında çalışma yapılması önerilir.

Katılımcı yanıtlarının yaklaşık dört üçü "fayda", "zarar" temalarında ve yine yaklaşık yüzdelerle yer almıştır (%35 ile %39). Yine bu temaların her biri için çalışmalar yapılması önerilir.

Alan yazınından aşağıda verilen örnekler, topluma hizmet uygulamalarının sonucunda bir not alınacağı "zorunlu ders" olmasının sorgulanabilir olduğunu destekler niteliktedir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Arkün & Seferoğlu, (2010) çalışmalarında "Topluma hizmet uygulamaları dersinin amacına ulaşması için öğrencilerin hizmeti ders zorunluluğu olarak değil, gönüllü bir şekilde gerçekleştirmelerinin gerektiği" sonucuna varılmışlardır.

Sönmez, (2010) çalışmasında "Bütün öğretmen yetiştiren programları kendi alanları doğrultusunda toplumla ilgili faaliyetlerde bulunması halinde, toplumun hemen her kesimine ulaşılacaktır" demektedir.

Saran vd., (2011) çalışmalarında "ders programları bir zorunluluğu yerine getirmek olarak düşünülmemelidir. Öğrencinin sosyal sorumluluk bilincinin eğitim sürecinde kazanmasının getireceği faydalar göz önünde bulundurularak, topluma hizmet uygulamaları alanında stratejik planlama yapabilme ve çözüm üretebilme yeteneğinin geliştirilmesi üzerinde durulmalıdır." ile "Sosyal sorumluluk bilincinin içselleştirilmesi için tüm üniversite dönemini kapsayan bütünsel bir eğitim yaklaşımı benimsenmelidir. Bu nedenle dersin tüm fakülte/yüksekokul/meslek yüksekokullarında 1 sınıftan itibaren mezuniyete kadar her sınıf seviyesinde yer alması ve proje alanları bazında hedeflenen öğrenci kazanımlarının belirlenmesi" vurgusu yapılmıştır.

Acer & Ergül, **(**2012) çalışmalarında "Yürütülen projelerin büyük bölümünüm hedef kitlesinin aday öğretmenlerin öğrenimlerini tamamladıktan sonra çalışacakları okulöncesi çocuklardan oluşması etkinliklerin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesinde bir avantaja dönüşmüştür. Bu konuda belirtilen görüşlerde lisans derslerinde edinilen kuramsal bilgilerin uygulamaya aktarılmasında başarı sağlandığı belirtilmektedir." sonucu ve "topluma hizmet uygulamalarında; hizmete gereksinim duyabilecek toplumun her kesiminden insanların yanı sıra, aday öğretmenlerin eğitimini aldıkları yaş grubuna yönelik de projeler oluşturmaları" önerisi yer almaktadır.

Ekşi & Cinoğlu, (2012) çalışmalarında "Bu ders amaçlarına ulaşmıyor. Zorunluluk olduğu için formaliteden ders yapılıyor. Bu dersin seçmeli olması gerektiği" şeklinde katılımcı ifadesi yer almakta ve "Danışman öğretim elemanları, Topluma hizmet uygulamaları dersinde ölçme değerlendirmenin de bir sorun olduğunu belirtmişlerdir. Yapılan nota dayalı değerlendirmelerin güvenli ve geçerli olmadığını, öğrencilerin başarılı veya başarısız olarak değerlendirilmesinin daha doğru olacağını belirtmişlerdir" ile "Topluma hizmet uygulamaları dersi için öğrencilere not vermek yerine proje sonunda genel performanslarına bakılarak başarılı veya başarısız olarak değerlendirilmeleri daha uygun olacaktır" demektedirler.

Alakoç Pirpir vd., (2016) çalışmalarında "Dersin uygulanışında zorunluluk değil de gönüllük olması gerektiği" önerisinde bulunan katılımcılarında olduğunu belirtmişlerdir.

Sezgin & Tınmaz, (2017) çalışmalarında "Sosyal sorumluluk kapsamında okulda yürütülen faaliyetler; veli eğitimi, yardımlaşma ve dayanışma, çevre bilinci oluşturma, kültürel ve sanatsal etkinlikler, bilinçlendirme ve sportif faaliyetler" sonucuna ulaşmışlardır.

Uysal Bayrak & Tanık Önal, (2021) çalışmalarında Topluma hizmet uygulamaları dersine yönelik zayıf yönleri "en çok alanda uygulama yapamamak, manevi haz alamamak, etkinlik bulmakta zorlanmak, sosyal etkileşim

ISBN: 978-605-73901-3-4

kurulamaması yine sınıf arkadaşları ile iletişim kurmakta zorlanmak, mesleki deneyim kazanamamak ve donanım eksikliği" olarak bildirmişlerdir.

Dere & Akdeniz, (2021) çalışmalarında "gönüllülük faaliyetlerinin birtakım mesleki beceriler gerektirdiğini ancak öğrencilerin faaliyetlerde bu becerilere sahip olmadıklarını, zaman içerisinde birbirlerini cesaretlendirerek sorunlara çözüm ürettiklerini" belirtmişlerdir.

Deliveli, (2021) çalışmasında "Öğretmen adaylarının hizmet öncesi dönemde mesleki gelişimlerine katkı sunan projelere yer verilmesinin önemli olduğu" sonucuna ulaşmıştır.

KAYNAKÇA

Acer, D., Şen, M. & Ergül A**. (**2012). Okulöncesi Öğretmen Adaylarının "Topluma Hizmet Uygulamaları" Dersi ile Bu Uygulamalara ilişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*, *45*(2), 205-229.

Akın, S. (2020). Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitiminde Topluma Hizmet Uygulamaları ve Aktif Vatandaşlık. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 53, 21-59. doi: 10.9779/ pauefd.764545.

Aktan, O., Toraman, Ç., & Aytuğ Koşan, A. M. (2021). I Have a Letter to My Faculty!= Fakülteme mektubum var!. *Pegem Journal of Education and Instruction*, *11*(1), 1-48.

Alakoç Pirpir, D., Girgin Büyükbayraktar, Ç., Yıldız Çiçeker, C. & Konuk Er, R. (2016). Okul öncesi öğretmenliği bölümünde okuyan öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersine ilişkin algıları. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 22*(2), 539-554. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefdergi/issue/22602/241516.

Arcagök, S., & Şahin, Ç. (2013). Öğretim elemanları ve sınıf öğretmeni adaylarının "topluma hizmet uygulamaları" dersine ilişkin görüşleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *32*(2), 13-48.

Arı, A., Çubukçu, Z., Girmen, P., Eren, E., Dönmez, A., Yılmaz, B., Aydoğdu Özoğlu, E., İnci, T., Armağan, Y., Akın, Z. & Kılıç, Z. (2016). Toplum Hizmeti Çalışmalarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16* (1), 35-152. DOI: 10.17494/ogusbd.01124

Arkün, S. & Seferoğlu, S. S. (2010). Topluma hizmet uygulamaları dersinin işlenişine yönelik bir örnek uygulama ve sürece ilişkin öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesi. *Gençlere topluma hizmet bilinci kazandırma çalışmaları: Üniversiteden örnek uygulamalar*. 7. Eğitimde İyi Örnekler Konferansı, 17–18 Nisan 2010, Sabancı Üniversitesi, İstanbul.

Asıcı, E., & Akyavuz, E. K. (2021). Sosyal duyarlılık dersinin yardımseverlik ve kültürlerarası duyarlılık üzerindeki etkisi. *e-Kafkas Journal of Educational Research*, *8*(2), 355-369.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Aydın, S. & Ural Keleş, P. (2014). Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Topluma Hizmet Uygulamaları Dersi Hakkındaki Görüşlerinin Belirlenmesi. *Erzincan University Journal of Science and Technology, 4*(2), 169-184. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/ erzifbed/issue/6023/80669

Aydın, Y., & Dilmaç, O. (2018). Görsel sanatlar öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersine yönelik görüşlerinin. *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, *8*(2), 276-296.

Aykırı, K. (2017). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersi projelerine ilişkin deneyimlerinin belirlenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi (IJONASS)*, *1*(1), 42-55.

Aykırı, K. (2018). Kadın, Kadına Bunu Yapar Mı: Bir Grup Kadın Sosyal Bilgiler Öğretmen Adayının Kadın Hakları Konusunda Topluma Hizmet Uygulaması Deneyimleri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 5*(12), 839-848. Retrieved from https:// dergipark.org.tr/ tr/pub/asead/issue/41905/505940.

Aykırı, K. (2018). Tükendiler: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Tüketici Hakları Konusunda Topluma Hizmet Uygulaması Deneyimleri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, *5*(12), 829-838.

Ayvacı, H. Ş., & Akyıldız, S. (2009). Topluma hizmet uygulamaları dersinin bireye ve topluma kazandırdıkları ve toplumun beklentileri. *Milli Eğitim Dergisi*, *39*(184), 102-119.

Beldağ, A., Yaylacı, A. F., Gök, E. & İpek, C. (2015). Topluma hizmet uygulamaları dersinin üniversite-toplum işbirliği açısından değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, *16*(2), 161-178.

Boran, M. & Karakuş, F. (2017). Topluma hizmet uygulamaları dersine yönelik öğretmen adayı görüşlerinin incelenmesi. *Erciyes Journal of Education*, *1*(1), 22-41.

Bulut, M., Bulut, N., & Bulut, A. (2012). Öğretmen Eğitiminde Değer Eğitimi Fırsatı Olarak Topluma Hizmet Uygulamaları Dersi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *9*(17), 347-357.

Coştu, S. & İlgün, Ş. (2020). Matematik eğitimine yönelik geliştirilen materyallerin paylaşımında üniversite okul işbirliği açısından mevcut durumun tespitine yönelik bir çalışma. *e-Kafkas Journal of Educational Research*, *7*(3), 367-389.

Çelebi, M. (2016). Recreational program implementations in education (Learning by Living in Community Service). *International Journal of Social Science Research*, *5*(1), 33-44.

Çetin, Turhan. & Sönmez, Ö. F. (2009). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Topluma Hizmet Uygulamaları Dersinin Amaç ve İçeriğine Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Gazi University Journal of Gazi Educational Faculty (GUJGEF)*, *29*(3), 851-875.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Deliveli, K. (2021). Topluma Hizmet Uygulamaları Dersi Kapsamında Sınıf Öğretmeni Adaylarıyla Yürütülen Yankılayıcı Okuma Projesinin Çıktılarının İncelenmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20*(42), 1409-1437. DOI: 10.46928/iticusbe. 883903.

Dere, İ., & Akdeniz, Ş. N. (2021). Topluma Hizmet Eden Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Etkin Vatandaşlık ve Gönüllülük Algıları. *Başkent University Journal of Education*, *8*(2), 352-367.

Dinçer, Ç., Ergül, A., Şen, M. & Çabuk, B. (2011). Bir Topluma Hizmet Uygulaması Örneği: "Haydi Kavram Oyuncaklarıyla Oynayalım". *Kastamonu Eğitim Dergisi, 19*(1), 19-38. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefdergi/issue/49053/625817.

Durmaz, H., Dinçer, E. O., & Osmanoğlu, A. (2017). Bilim şenliğinin öğretmen adaylarının fen öğretimine ve öğrencilerin fene yönelik tutumlarına etkisi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *7*(2), 364-378.

Ekşi, Z., & Cinoğlu, M. (2012). Topluma hizmet uygulamaları dersinin değerlendirilmesi1. *Sosyal Bilimler Dergisi*, *10*(2), 3-22.

Elma, C., Kesten, A., Kıroğlu, K., Uzun, E. M., & Dicle, A. N. (2010). Öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersine ilişkin algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, *2*(2), 231-252.

Ergül, H. F., & Kurtulmuş, M. (2014). Sosyal sorumluluk anlayışının geliştirilmesinde topluma hizmet uygulamaları dersine ilişkin öğretim elemanlarının görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *13*(49), 221-232.

Erkan, S., Uludağ, G., & Burçak, F. (2012). İlköğretim bölümü öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersine ilişkin algılarının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Özel*, (1), 184-194.

Eryılmaz, Ö. (2021). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının prososyallik düzeyinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *21*(3), 965-977.

Gökçe, N. (2011). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamalarına ilişkin değerlendirmeleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, *8*(2), 176-194.

Göker, S. D. (2021). Eğitim 4.0 temelinde tanımlanan yeni öğretmenlik yetkinlik alanları. *Eyfor XII tam metinler*, 61.

Haktanır, G., Akgün, E., Karaman, G., & Duman, G. (2013). Topluma Hizmet Uygulamaları Dersi ve MEB Mobil Anaokulu Projesi'nin Birlikte Yürütülmesi ile Çocukların Gelişimlerinin Desteklenmesi: Peçenek Köyü Örneği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *21*(1), 69-82.

Hazar, R. G. ve Yılmaz, A. (2022). Erken Çocukluk Eğitiminde Mesleki Gelişim ve Dokümantasyonu: Öğretmen Portfolyosu. *Anadolu University Journal of Education Faculty*, *6*(1), 56-77.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Horzum, M. B., & Bektaş, M. (2012). Otantik öğrenmenin topluma hizmet uygulamaları dersini alan öğretmen adaylarının derse yönelik tutum ve memnuniyetine etkisi. *Kastamonu eğitim dergisi*, *20*(1), 341-360.

Kesten, A., Köçer, M. & Egüz, Ş. (2014). Topluma hizmet uygulamaları dersinin toplumsal bilinç kazandırmadaki etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *27*(2), 393-410.

Kılıç Kırılmaz, S. (2021). İşletmelerin Covid-19 Pandemisi Dönemindeki Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerinin Örnek Olaylarla İncelenmesi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, *16*(1), 31-45.

Kılınç, E., & Dere, İ. (2014). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersine ilişkin algıları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (40).209-220.

Kımter, N. (2017). DKAB öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersine yönelik algıları ile mental iyi oluş durumları arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Kesit Akademi Dergisi*, (12), 310-359. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/kesitakademi/issue/ 59831/864458.

Kocadere, S. A., & Seferoğlu, S. S. (2013). Topluma hizmet uygulamaları dersinin işlenişi: Uygulama örnekleri ve sürece ilişkin öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *34*(34), 75-89.

Kurtaslan, Z., Barışeri, N., & Sevinç, S. (2012). Güzel sanatlar bölümü öğrencilerinin topluma hizmet uygulamaları dersine yönelik farkındalıklarının değerlendirilmesi. *Fine Arts*, *7*(4), 405-417.

Kuzucu, K., Kamer, S. T., Alabaş, R., Çitil, M., Dilek, D., & Polat, Ü. (2009). Topluma hizmet uygulamaları. *Ankara: Pegema Yayınlık*.

Küçükoğlu, A. (2012). Öğretmen eğitiminde topluma hizmet uygulamaları deneyimsel bir öğrenme yaklaşımı. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, *1*(4), 214-226.

Küçükoğlu, A., & Coşkun, Z. S. (2012). Yeni bir çoklu pedagojik yaklaşım: topluma hizmet uygulamaları1. *Milli Eğitim Dergisi*, *42*(194), 92-107.

Küçükoğlu, A., & Koçyiğit, S. (2015). Topluma hizmet uygulamalarının öğretmen yetiştirmede etkililiği. *Journal of Theory & Practice in Education (JTPE)*, *11*(2).

Küçükoğlu, A., Korkmaz, Z. S., Köse, E. ve Taşgın, A. (2014). Öğretmen Adaylarının Topluma Hizmet Uygulamaları Dersine İlişkin Görüşleri Üzerine Bir İnceleme, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, *5*(17), 1-26.

Küçükoğlu, A., Ozan, C., & Taşgın, A. (2016). Topluma Hizmet Uygulamaları Dersi Sürecinin Yansıtıcı Günlükler Yoluyla İncelenmesi. *İlköğretim Online*, *15*(3), 787-803.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Külekçi, E. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Sorumluluk Temelli Liderlik Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Deneysel Bir Çalışma, *International Journal Of Eurasia Social Sciences, 7*(22), 56-80.

Morkoç, D. K. (2017). Topluma Hizmet Uygulamaları Boyutunda Üniversite Web Sitelerinin İncelenmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (2), 256-266.

Nas, S. E., Çoruhlu, T. Ş., & Akbulut, H. İ. (2015). Topluma hizmet uygulamaları dersinden yansımalar: özel durum çalışması. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (26), 27-

Özcan, M. (2021). Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Sorumluluk Düzeyleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *25*(1), 291-302.

Özdemir, S. (2011). Eğitim Fakültelerinde Topluma Hizmet Uygulamaları Dersinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelimler ve Sorunlar*, *3*(15), 2217-2224.

Saran, M., Coşkun, G., İnal Zorel, F., & Aksoy, Z. (2011). Üniversitelerde sosyal sorumluluk bilincinin geliştirilmesi: ege üniversitesi topluma hizmet uygulamaları dersi üzerine bir araştırma. *Journal of Yasar University*, *6*(22), 3732-3747.

Sarıkaya, B., & Söylemez, Y. (2017). Türkçe ve sınıf öğretmeni adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersine yönelik düşüncelerinin değerlendirilmesi: Muş Alparslan Üniversitesi örneği. *Türk dili ve edebiyatı araştırmaları/makaleler 12-14 Mayıs 2017 Erzurum*, 109.

Sezgin, F., & Tınmaz, A. (2017). Okulun sosyal sorumluluk rolü hakkında okul müdürü, sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *TÜBAV Bilim Dergisi*, *10*(2), 77-92.

Sönmez, Ö. F. (2010). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersine yönelik görüşlerinin kazanım boyutunda değerlendirilmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, *2*(2), 53-71.

Şentürk, U., Arakoç, B. A., Cengiz, C., Serbes, Ş., Dohman, Z. & Söğütçü, T. (2015). Beden eğitimi ve spor öğretmenliği topluma hizmet uygulamaları dersinin öğrenci kazanımları açısından değerlendirilmesi. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri, 9* (1-2), 16-27. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/sybtd/issue/11438/136528.

Talas, M., & Karataş, A. (2012). Çevre bilincinin geliştirilmesinde topluma hizmet uygulamaları dersinin önemi: Niğde üniversitesi sınıf öğretmenliği programı örneği. *Journal of world of turks*, *4*(1), 107-124.

Tanrısever, I., & Yelken, T. Y. (2011). Topluma hizmet uygulamaları dersinin öğretmen adaylarının görüşlerine göre değerlendirilmesi. *e-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences, 1C0303, 6, (1), 415-428.*

Tosun, N. (2014). BÖTE bölümü öğrencilerinin proje tabanlı topluma hizmet uygulamaları dersine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *22*(3), 961-980.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Turan, İ., Duysak, A., & Kuğuoğlu, İ. H. (2017). Üniversite öğrenci topluluklarının toplumsallaşmada yeri ve önemi. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *3*(6), 203-217.

Tülüce, H. S. (2014). İngilizce öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersinde elde ettikleri kazanımlara ilişkin görüşleri. *İnönü üniversitesi eğitim fakültesi dergisi, 15*(2), 01-18. DOI:10.17679/iuefd.80654

Uğurlu, Z., & Kıral, E. (2013). Öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersinin işleyiş süreci ve kazanımlarına ilişkin görüşleri. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *1*(1), 37-55.

Ural-Keleş, P., & Aydın, S. (2011). Fen bilgisi öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersi hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi. *Erzincan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, *4*(2), 169-184.

Uysal Bayrak, H. & Tanık Önal, N. (2021). SWOT Analysis of Distance Education Based on Preschool Teacher Candidates, *International Journal of Eurasian Education and Culture, 6*(12), 189-234

Uzun, B. & İris, H. (2019). Topluma hizmet uygulamaları dersinin işlenişi uygulama örnekleri ve sürece ilişkin öğrenci ve öğretim elemanları görüşlerinin değerlendirilmesi: Sakarya Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu örneği. *Journal of Institute of Economic Development and Social Researches*, *5*(18), 206-219.

Yarar Kaptan, S. (2021). Prospective Classroom Teachers' Opinions About Practical Values Education, *International Journal of Education Technology and Scientific Researches, 6*(15), 1408-1469.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz Sert, N. & Çevık Ergın, T. (2019). Halkla ilişkilerin sosyal rolü ve lisans eğitiminde topluma hizmet uygulamaları dersinin önemi. *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi,* (14), 57-76. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/kilad/issue/ 61768/923321

Yılmaz, K. (2011). Eğitim fakültelerinin sosyal sorumluluğu ve topluma hizmet uygulamaları dersi: Nitel bir araştırma. *Kuramsal Eğitimbilim*, *4* (2), 86-108.

Yılmaz, M. & Arslan, Ş. (2016). Öğretmen Adaylarının Topluma Hizmet Uygulamaları Dersine Yönelik Algıları. *Bartın University Journal of Faculty of Education, 5* (2), 598-607. DOI: 10.14686/buefad.v5i2.5000190975.

Yılmaz, M., Yener, Y. & Yılmaz, B. (2021). 2007 ve 2018 Sınıf Öğretmeni Yetiştirme Programlarının Karşılaştırılması ve Yeni Programa Öneriler. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10* (2), 918-932. DOI: 10.33206/mjss.816433.

Yiğittir, S., & Ercan, O. (2012). Sosyal Projelerde Görev Alan Öğretmen Adaylarının Görüşlerinin Değerler Perspektifinden İncelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *9*(18), 281-296.

ISBN: 978-605-73901-3-4

BREXİT, PESCO, YÜKSELEN MİLLİYETÇİLİK VE ULUSLARARASI TEORİLER EKSENİNDE AVRUPA BİRLİĞİ

Öğr. Gör. Dr. Mustafa DEMİRCİ
Artvin Çoruh Üniversitesi, Artvin, Türkiye, mustafademirci@artvin.edu.tr

ÖZET

23 Haziran 2016 Tarihinde gerçekleştirilen referandum sonucu İngiltere Halkı % 51,8 oy oranıyla Avrupa Birliğinden çıkma yönünde oy kullandı. Bu sürecin sonunda İngiltere 31 Ocak 2020'de resmi olarak Avrupa Birliği'nden ayrıldı. Bu gelişmenin ardında Avrupa Birliği'nin geleceği yeniden tartışma konusu oldu. Avrupa Birliğinin ekonomik, sosyal ve siyasal alandaki entegrasyon sürecinin nasıl ilerleyeceği hakkında şüpheler oluştu. Yapılandırılmış Daimî İş birliği (PESCO) kapsamında ortak bir askeri savunma oluşturulması amacına dönük 23 üye devletin iş birliğine gitme arzusu mevcut durumu muğlaklaştırdı. Güvenlik alanındaki bu iş birliği NATO'nun bir alternatifi olarak nitelendirildi. AB'nin birliğin anayasasını oluşturma çabaları iş birliğinin derinleşme yolunda ilerlediği fikrine neden oldu. Ancak anayasanın Fransa ve Hollanda'da yapılan referandumda halk tarafından reddedilmesi yeni şüpheler doğurdu. Halk oylamasından geçemeyen anayasa Lizbon Antlaşması ile yeniden tesis edilmeye çalışıldı. Halkın ilerleme yolundaki isteksizliğine karşı siyasi aktörlerin iş birliğini derinleştirme çabası birlik içinde anlaşmazlıkları ortaya çıkardı. Bu durum AB'nin geleceğinde kimin temel aktör olduğu sorusunu gündeme getirdi. Ulus devletlerde yükselen yabancı karşıtlığı ve milliyetçilik, birliğin iş birliğini derinleştirmesinde olumsuz etki yarattı. Ayrıca ekonomik sorunlar daha korumacı ve ulusalcı politikaları gündeme getirdi. Yabancı karşıtlığına dayalı milliyetçilik ve ulus devletin egemenliğini esas alan liberal milliyetçilik giderek güçlendirdi. Ancak uluslararası ilişkilerde algılanan güvenlik sorunları ve problemler AB'yi iş birliğine yönlendirmektedir. Tüm bu gelişmeler AB'nin geleceğini belirsizleştirmektedir. Birliğin politikalarının belirlenmesinde kimin temel aktör olduğu ve karar verme sürecini etkileyen faktörlerin neler olduğu önemli hale gelmiştir. Bu çalışmanın amacı AB'nin geleceğini yükselen milliyetçilik, yabancı karşıtlığı ve devletlerin davranışlarına ilişkin teoriler ekseninde yorumlamaktır. Bu çalışmada milliyetçiliğin ve aşırı sağın yükselişi, Brexit, PESCO süreci bulgularından yararlanılmıştır. Hermeneutik yaklaşımla analiz edilen bulgular AB'nin iş birliğine devam edeceği sonucuna ulaştırmıştır. Ancak iş birliğinin derinliğinin nasıl olacağı belirsizliğini korumaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Brexit, PESCO, milliyetçilik, uluslararası ilişkiler teorileri

ISBN: 978-605-73901-3-4

EUROPEAN UNION ON THE AXIS OF BREXIT, PESCO, RISING NATIONALISM AND INTERNATIONAL THEORIES

Öğr. Gör. Dr. Mustafa DEMIRCI
Artvin Coruh University, Artvin, Turkey, mustafademirci@artvin.edu.tr

ABSTRACT

After the referendum held on June 23, 2016, UK decided to leave with 51.8 % voting rate from the European Union. At the end of this process, the UK officially left the European Union on 31 January 2020. After this development, the future of the European Union was the topic of discussion again. There has been doubt as to how the European Union will proceed with the integration process in the economic, social and political spheres. The current situation is made uncertain by the intention of 23 states to cooperate in order to establish a mutual military defence with in the scope of Permanent Structured Cooperation (PESCO). The EU's efforts to create the union's constitution led to the idea that cooperation was on the way to deepening. However, the rejection of the constitution by the people in the referendums in France and the Netherlands created new doubts. The constitution, which could not pass the plebiscite, was tried to be re-established with the Lisbon Treaty. The efforts of the political actors to deepen the cooperation against the unwillingness of the people to move forward revealed the disagreements in unity. This situation raised the question of who is the main actor in the future of the EU. The rising xenophobia and nationalism in the nation states had a negative impact on the union's deepening of cooperation. In addition, economic problems brought more protectionist and nationalist policies to the agenda. Nationalism based on xenophobia and liberal nationalism based on the sovereignty of the nation state gradually strengthened. However, perceived security problems and problems in international relations lead the EU to cooperation. All these developments make the future of the EU uncertain. It has become important who is the main actor in determining the policies of the Union and what are the factors affecting the decision-making process. The aim of this study is to interpret the future of the EU in the axis of rising nationalism, xenophobia and theories about the behavior of states. In this study, the findings of the rise of nationalism and the extreme right, Brexit, PESCO process were used. The findings analyzed with the hermeneutic approach led to the conclusion that the EU will continue to cooperate. However, the depth of the cooperation remains unclear.

Keywords: European Union, Brexit, PESCO, nationalism, ınternational relations theories.

GİRİŞ

Her ne kadar Avrupa Birliği'nin kurumsal temeli 1950'lerde atılmış olsa da Avrupa Birliği'nin düşünsel temelleri 1849 Victor Hugo'nun düşüncelerine dek uzanır. Bugün hem bir uluslararası örgüt özelliği taşıyan Avrupa Birliği aynı zamanda bir devletin taşıması gereken tüm unsurları da taşımaktadır. Bu durum kimilerince Avrupa Birliği'nin uluslararası bir örgütten daha fazlasını ifade ettiği ancak bildiğimiz anlamda bir devlet olma özelliğini de taşımadığı şeklinde yorumlanmıştır. Avrupa Birliğine onun fikir babalarından ilk kuruluşuna ve o günlerden bugünlere bir süreç olarak baktığımızda Avrupa Birliği'nin geleceğine ilişkin tahminlerde bulunmamız ne derece mümkün olacaktır? Avrupa Birliği özellikle Maastricht Antlaşması ile siyasal birliğe doğru önemli bir adım atmış ve ilk kuruluşundan bu yana siyasal birlik yönünde giderek derinleşme eğilimi göstermiştir. Ancak Avrupa Birliği Anayasası'nın daha en başta kurucu ülkelerden Hollanda ve Fransa'da yapılan referandumlarda halk tarafından kabul görmemesi ve daha yakın gelecekte İngiltere'nin referandum sonucunda Avrupa Birliği'nden çıkma yönünde karar alması Avrupa Birliği'nin siyasal derinleşmenin ne düzeyde olacağı ve hatta uluslararası bir örgüt

ISBN: 978-605-73901-3-4

olarak kalıp kalamayacağı tartışılmaya başlanmıştır. Avrupa Birliği Anayasası'nın bir tür telafisi olan Lizbon Antlaşması'nın 1 Aralık 2009'da yürürlüğe girmesi birliğin geleceği yolunda önemli bir adımdı. İlerleyen süreçte savunma alanında iş birliğini daimî hale getirmeyi öngören Yapılandırılmış Daimî İşbirliği'nin (PESCO) kurulması için 23 AB üyesi devlet 23 Kasım 2017'de ortak bildiriye imza attı. Bu gelişmeler birliğin bütünleşmesine dönük önemli adımlar oldu. Brexit'in ardından yaşanan bu gelişme AB'nin geleceğine ilişkin tahminleri daha önemli hale getirdi. Diğer yandan göçmen sorunu, ekonomik kriz, İslamofobi, yabancı karşıtlığından beslenen popülist siyasetçilerin giderek güçlenmesi ve artan milliyetçilik Avrupa Birliği'nin geleceğine ilişkin tahminleri daha da karmaşık hale getirmektedir. Aydınların, siyaset bilimcilerin ve politikacıların AB'nin geleceğine ilişkin idealleri ile tabandaki halkın AB'ye bakış açısı ve devletlerin kendi politikaları pratik hayattaki gerçeklerle ne oranda örtüştüğü tartışmalıdır. AB bir yandan Brexit süreci ile gerilerken bir yandan PESCO süreci ile iş birliğinde derinleşmeye doğru gitmektedir. Yabancı karşıtlığına dayalı milliyetçiliğin yükselişi birliğin devamlılığı konusunda riskler doğurmaktadır. Irkçılığa dayanmayan liberal milliyetçiliğin yükselişi ise iş birliğinin ulus devlet aleyhine derinleşmesinden yana olmamaktadır. Tüm bu belirsizlikler birliğin geleceğini belirsiz hale getirmektedir. Bu çalışmada AB'nin geleceğini Brexit, PESCO ve Artan milliyetçilik ekseninde devletlerin davranışlarını açıklayan uluslararası teoriler bağlamında ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda Brexit ve PESCO sürecinde elde edilen bulgular ile aşırı sağ partilerle milliyetçi partilerin elde ettikleri başarı bulguları hermeneutik yaklaşımla değerlendirilecektir.

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN DÜŞÜNSEL ALTYAPISI VE BELİRSİZLİĞİ

Maastricht Antlaşması ile AB siyasal bütünleşmede önemli bir mesafeye ulaşmıştır. 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) Avrupa Birliği haline dönüşmüştür. Bu antlaşma ile ekonomik ve parasal birliğe geçiş süreci de başlamıştır. Ekonomik ve parasal birliğin yanında belkide devlet olma yönünde en önemli gelişme Avrupa Birliği Vatandaşlığının tesis edilmesi olmuştur. Böylece bir devletin taşıması gereken temel unsurlardan birisi olan halk kavramı Avrupa Birliği Vatandaşlığı ile sağlanmış olacaktır.

Maastricht Antlaşması AB'nin hangi yönde ilerlediğini gösteren önemli bir ipucudur. Ancak Avrupa'nın geleceğine ilişkin düşüncelerin temelleri 1950'lerin çok daha öncesine dayanmaktadır. Pierre Dubois 1306 yılında Hıristiyan Avrupalı Ülkelerin Hıristiyan Cumhuriyetler Konfederasyonu fikrini savunmuştu. *İlahi Komedi ve Monarşi Üzerine*'de Dante bir yandan dünya kardeşliği fikrini işlemiş bir yandan da Avrupa'da kültür birliği fikrini işlemişti. *Barışın Savunucusu* adlı eserinde İtalyan Marsilio Padovali daha kapsamlı olarak bir dünya devletini önermişti. Emeric Cruce, 1623 yılında *Söylevler*'in de Türklerin de dâhil olacağı bir Avrupa Konseyi önermişti. William Penn ise Türklerle birlikte Rusların da dâhil olacağı ve Avrupa'daki savaşların önlenmesine ilişkin bir düşünceyle Avrupa Parlamentosunun kurulmasını önermişti. Diğer önemli düşünürlerden Jean Janques Rousseau, Avrupa federasyonunun kurulmasını önermişti. *Kalıcı ve Evrensel Barış Planı* isimli eserinde Jeremy Bentham Avrupa'da birliğin sağlanmasına yönelik olarak Avrupa parlamentosu ve Avrupa ordusu kurulmasını söylemişti. *Ebedi Barış Üzerine* adlı eserinde Immanuel Kant Avrupa'nın bugün birçok değeri olarak kabul gören hukuka dayalı, demokrasiyi savunan ve barışa katkı sağlayacak silahsızlanma ve iş birliğini amaç edinen Avrupa'da bir birlik önermişti. *Avrupa Toplumunun Yeniden Örgütlenmesi* adlı eserlerinde Saint-Simon ve Augustin Thierry 1814'te

ISBN: 978-605-73901-3-4

Avrupalı devletlerin ortak kurumlar oluşturmalarını ve zaman içerisinde Avrupalı devletlerin birlikte bir konfederasyona dönüşmelerini önermekteydiler. Yine Avrupa Ailesi fikriyle 1823'te Napolyon ve Avrupa'da Hıristiyan devletler birliği fikriyle Rus Çarı I. Aleksandır Avrupa'da birliği savunan kişiler olmuştur. Avrupa Birliği düşüncesinin temellerini attığı söylenen Fransız düşünür Victor Hugo ise kurulacak Avrupa Birleşik Devletleri ile ABD iki süper güç olarak dünya güç dengesini sağlayacağını ifade etmekteydi. Yine 1736'da kardinal Giulio Alberoni 1747'de Johan Micheal von Leon (Avrupa'da Daimî Barış), 1757'de Ange Goudur (Avrupa Kral Temsilcileri Ligi) düşüncelerle Avrupa'nın geleceğine ilişkin tavsiyelerde bulunan kişiler olmuştu (Çakmak, 2014:13-15).

Avrupa'nın geleceğine ilişkin birçok düşünürün birlik önerisinde bulunduğu görülmektedir. Bunlardan kimisi Avrupa'nın sınırlarını da aşarak dünya birliğine atıfta bulunurken kimi düşünür ise Türklerin ve Rusların da dâhil olduğu Avrupalı ülkelerin iş birliğinden bahsetmektedir. Kimi düşünür ise Hıristiyan gelenekleri daha ön planda tutarak İslam'a karşı bir Avrupa fikrinden bahsetmektedir. Victor Hugo gibi kimi düşünür ise Avrupa'nın kendi içinde yaşadığı savaşlardan bir gün vazgeçeceği ve fikirlerden başka hiçbir şeyin savaşmadığı bir Avrupa'dan bahsetmektedir. Bununla birlikte Victor Hugo, Voltaire, Saint-Simon gibi önemli düşünürlerin fikirleri Avrupa Birliği fikrinin düşünsel temellerini daha çok yansıttığı söylenebilir. Bu düşüncelerin temelinde Avrupa'da savaşların son bulması ve barışın tesisine ilişkin daha liberal bir Avrupa entegrasyonunu ya da birliğini ifade etmekteydi (Canbolat, 2011: 100-101). Ancak bu iyi dileklerin Avrupa Birliği'nin günümüz durumuna gelmesinde ne kadar etkili olduğu, bir barış süreci kadar bir zorunluluktan da kaynaklanıp kaynaklanmadığı tartışmalıdır. Özellikle I. ve II. Dünya savaşlarının ardından küresel üstünlüğünü giderek kaybeden Avrupa'nın ABD ve SSCB ekseninde yeniden oluşan iki kutuplu dünya sisteminde şartların zorlamasıyla iş birliğine gittiği düşünülebilir. Eğer böyle kabul edilirse birliği zorlayan şartların ortadan kalkması birliğin geleceğini nasıl etkileyeceği de önem arz edecektir.

Avrupa Birliğini günümüz konumuna gelmesini etkileyen şartların ve ideallerin ne derece etkili olduğu bir yana bırakılırsa, Avrupa Birliği'nin geçmişten günümüze katettiği yol bir iş birliği örgütünden siyasal birlik yönünde derinleşmenin yaşandığı bir sürece doğru evrildiği söylenebilir. Ancak bu siyasal derinleşmenin gelecekte nasıl seyredeceği Günümüz Avrupa Birliği'nin mevcut durumuna gelmesinde etki eden şartları ve idealleri bilmeden tahmin etmeyi zorlaştıracaktır. Bununla birlikte siyasetin günlük diliyle arkasındaki güdü her zaman aynı olmadığı da bir gerçektir. Avrupa Birliği İdeallerini besleyen güdü barış, kardeşlik, demokrasi gibi insanlık değerlerine atıfta bulunan kavramlar mıydı yoksa bir birlik zorunluluğunun kabul görebilmesi için kullanılan kavramlar mıydı? Eğer demokrasi, insan hakları, eşitlik, hukuk devleti, özgürlük, barış gibi kavramlar Avrupa Birliği'nin içgüdüsü ise Avrupa Birliği'nin bu içgüdüsüyle sürekli çelişmekte olduğu gerçeği nasıl bir kenara bırakılacak? Bu gerçeği ele aldığımızda Avrupa Birliği'nin siyasal bütünleşmesini ele alırken idealler boyutuyla değerlendirmek Avrupa Birliği'nin geleceğine ilişki tahminleri yanıltma riskini beraberinde getirecektir.

Avrupa Birliği'nin kuruluşunu idealler yerine uluslararası ilişkilerde devletlerin davranışlarını açıklayan teoriler çerçevesinde ele aldığımızda, Avrupa Birliği'nin geleceğine ilişkin tahminlerde bulunmak ne derece yeterli olacaktır? Bu bize göstermektedir ki Avrupa Birliği'nin geleceğine yönelik tahminlerde bulunmak tek boyutlu bir

ISBN: 978-605-73901-3-4

bakış açısından çok daha fazlasını gerektirmektedir. Ne yazık ki Avrupa Birliği'nin geleceğine ilişkin çalışmaları çok boyutlu olarak ele almak da yanılma ihtimalinden kurtaramayacaktır. Ancak en azından daha gerçekçi bir yaklaşım geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu gerçekler dikkate alındığında AB'nin geleceğine ilişkin analizler yapılırken, Keskin'in de ifade ettiği gibi ulus düzeyi, ulus üstü düzeyi ve son olarak ulus devletin içinde yer alan tüm aktörlerinde analize dâhil edilmesi gerekecektir (2010:153). Son olarak Avrupa içine yaşanan göçler ve bunun yansıması olan yabancı karşıtlığı birliğin geleceğine bütünleşme yönünde etki etmesi muhtemeldir. Göçlerle başlayan yabancı karşıtlığı ulus devletlerde milliyetçi söylemlerin ve milliyetçi politikacıların yükselişine neden olmaktadır. Bu durum ulus devletlerin egemenlikleri birlik adına unutmalarına ya da yumuşatmalarına ne tür etkide bulunacağı belirsizdir. Bu anlamda birliğin geleceğini tahmin etmek ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmelerin analizini de gerektirmektedir.

YABANCI KARŞITLIĞI VE YÜKSELEN MİLLİYETÇİLİK

Birleşik Krallığın AB'den çıkma kararında en etkili olan meselelerden birisi göç meselesi olmuştur. AB ülkelerine artan yabancı göçlerin sayısı çok kültürlü yapıya tepkileri beraberinde getirmiş ve ulusal değerlerin değişimine dönük kaygıları yükseltmiştir. Nitekim 2016 yılında BK vatandaşları ülkenin ve AB'nin en büyük sorunu olarak göçleri görmüştür. Brexit yanlıları artan göçleri ekonomik, kültürel ve artan güvenlik tehdidi olarak nitelendirmektedir. Bu nedenle Brexit yanlıları ulusal egemenliklerini göçleri kontrol edemeyen AB'den geri almak istemiştir (Yıldız, 2021: 78). Aşırı sağ, 2008 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrasında işsizliğin artmasının sebebini göçmenlere bağlamıştı. Göçlerin homojen yapıyı bozduğunu, mültecilerin ekonomik yapıyı bozduğunu, suç oranlarının artmasında göçmenlerin etkisinin olduğunu savunan aşırı sağ partiler oylarını artırmaya başladı. Belçika'da yabancı karşıtlığı ile bilinin *Vlaams Belang* Partisi 1999 genel seçimlerinde %9,9 olan oy oranını 2012 seçimlerinde %28,6'ya çıkardı. Fransa'da Le Pen önderliğinde aşırı sağcı parti olan Ulusal Cephe Partisi ilk turda %21,3, İkinci turda %33,9 oy alarak partinin en yüksek oy oranına sahip olmuştur. Hollanda'da mülteci karşıtlığı ile bilinen Geert Wilders, Liberal Partiden ayrıldıktan sonra aşırı sağcı Özgürlük Partisi'ni kurmuş ve 2017 seçimlerinde 2012 seçimlerine oranla oylarını %3 oranında, milletvekillerinin sayısını da beş kat oranında artırmıştır. Almanya'da 2017 seçimlerinde II. Dünya Savaşı'ndan sonra ilk defa aşırı sağcı bir parti parlamentoya girmeyi başarmıştır (Bekar, 2018: 123-124). Avrupa Parlamentosunda da aşırı sağcı grupların kurulduğu görülmektedir. Örneğin 2015 yılında Le Pen ve Geert Wilders öncülüğünde Özgürlükler ve Uluslar Avrupası (ENF) grubu kurulmuştur. Bu grup AB projesine karşı çıkan ve ilk fırsatta AB'yi dağıtmayı amaçlayan bir düşünceye sahiptir (Çöpoğlu, 2017: 3, 11). 2019 seçimlerinde AP'de ilk defa aşırı sağ görüşü temsil eden bir siyasi grup kuruldu. ENF yerine kurulan grup, Avrupa şüphecisi ve milliyetçi duruşu ile bilinmektedir. Grup kendisini Avrupa karşıtı olarak değil "egemenlikçi" kavramı ile tanımlamaktadır. Grup ulusal ulusal egemenlik taraftarlığı ile gücü AB'den üye ülkelere iade etmeyi hedeflemektedir (Tuygun, 2021: 164) Bu grupların dışında da AB merkeziyetçiliğine karşı farklı gruplar da bulunmaktadır. Örneğin Avrupa Özgürlük ve Demokrasi Grubu (EFD), Avrupa'Nın bürokratikleşmesine, merkezi tek AB modeline ve Merkezileştirme yönündeki politikalara karşı durmaktadır. Ancak grup yabancı karşıtlığına, Anti-Semitizm ve her türlü ayrımcılığa karşı durmaktadır (Yatağan vd. 2017: 19), Günümüz ırkçı aşırı sağ popülizm AB ülkelerinde etkisini artırmaktadır. Fransa, Avusturya,

ISBN: 978-605-73901-3-4

Macaristan, Büyük Britanya, İtalya, Yunanistan, Polonya ve Almanya'da aşırıcı sağ partiler giderek güç kazanmaktadır. Bu partiler ulusal parlamentolarda temsil yetkisini elde etmektedir (Soytürk, 2020: 325).

Çokkültürlülük ve yabancı göçler BK örneğinde olduğu gibi ulusalcı söylemlerin güçlenmesine neden olmaktadır. Ulusal homojenliğin bozulması kamu düzeninin tehdidi olarak görülmektedir. Yael Tamir'in de ifade ettiği üzere azınlıklar kendi kimlikleri için yer açılması adına talepte bulunurken, çoğunluk kesim kamusal alana ilişkin taleplerde bulunmaktadır. Talep çeşitliliğinin artması sosyal, kültürel ve siyasal durumlarını kaybetmekten yakınan kesimlerin belirmesine neden olmaktadır (Tamir, 2019: 158-159). Bu durumda kültürel çoğulculuk ve göçler sorunlara yol açmakta ve bunun sonucunda milliyetçilik yükselmektedir (Tamir, 2019: 162). Çünkü göçmenler bazı maliyetlerin ya da faydaların oluşumuna neden oluyor. Göçmenlerin artışı kimi kesime ucuz işgücünün kullanımı ve bundan kar elde edilmesi adına fayda sağlıyor. Ancak bu durum bir başka kesimin ortaya çıkan maliyetleri yüklenmesi anlamına geliyor. Maliyeti yüklenmek işlerini ellerinde tutmaya, mülkünün değerini korumaya ve okullardaki kaliteyi korumaya çalışan daha düşük gelirli toplum üyelerine kalıyor (Tamir, 2019: 164-165). Bu durumda milliyetçilik arzulanır hale gelir. Çünkü ulusal bütünlüğün korunduğu bir yerde ortak değerler daha iyi korunabilir, kendi kaderini belirleme ilkesi daha iyi uygulanabilir ve yeniden dağılım politikaları daha verimli bir şekilde uygulanabilir. Bu yarar David Miller'in bahsettiği Milliyetçiliğin değeridir (Yumlu, 2017: 28). Diğer yandan Miller partikülarist etik kavramı ile kültürel yapılar olarak nitelendirdiği ulusları karşılıklı güvene ve iş birliğine dayalı topluluklar şeklinde tanımlamaktadır. Buna göre yakın ilişkide olduklarımıza gösterdiğimiz ahlaki özen ile dünyadaki tüm insanlara gösterdiğimiz ahlaki özen bir olmayacaktır (Miller, 1995: 49-52). Miller'e göre göç ve benzeri nedenlere dayanan çokkültürlülük ve kozmopolitlik ulusal düzenin aleyhine sorunlara yol açmaktadır (Miller, 2019: 151). Bunun neticesinde ulusalcı ve milliyetçi söylemler gündeme gelmektedir. Ulusalcı söylemler ise kimi yabancı karşıtlığına dayanan milliyetçi söylemler şeklinde, kimi yabancı karşıtlığına ve ırkçılığa karşı liberal milliyetçi söylemler şeklinde gözlemlenmektedir. Her iki durumda da ulus devletin egemenliğine Avrupa Birliği aleyhinde geri dönülmektedir. Yükselen aşırı sağın ve milliyetçiliğin şekline göre AB'nin geleceği de etkilenecektir. Yabancı karşıtlığına dayalı bir milliyetçilik AB'nin bütünleşme yolundaki sürecini olumsuz etkileyebilecektir. Yabancı karşıtlığına dayanmasa da homojenlikten yana olan liberal milliyetçi politikaların güçlenmesi ise ulusal egemenliği esas alan bir AB iş birliği sürecini destekleyecektir.

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE DEVLETLERİN POLİTİKALARINA YÖN VEREN UNSURLAR

Avrupa Birliği ülkeleri her ne kadar siyasal birlik yönünde önemli süreçlerden geçmiş olsa da Avrupa Birliği'nin siyasal birliğini oluşturmuş bir devlet niteliğini taşıdığını söylemek mümkün olmayacaktır. AB, federalist ya da üniter bir siyasal birlik olmadığına göre AB politikaların belirlenmesinde bağımsız ve egemen ulus devletlerin rolü belirleyici olacaktır. Her ne kadar Nice Antlaşması ve Lizbon Sözleşmesi gibi girişimlerle karar verme yönteminde değişikliklere gidilse de AB karar verme süreçlerinde bağımsız ulus devletlerin etkinliği göz ardı edilemeyecektir. "Ortak Dış Güvenlik Politikaları'' gibi birinci derecede önemli alanlarda oy birliği ilkesinin geçerliliğini koruyor olması, bizleri AB'ye üye devletlerin dış politikada davranışlarını belirleyen temel ilkelerin neler olduğuna bakmaya itecektir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Uluslararası ilişkilerin temel meselelerinden birisi olan devletlerin dış politikada davranışlarını belirleyen ilkelerin neler olduğu teoriden teoriye farklılık göstermektedir. Bunlara realizm, idealizm, transnasyonalizm ve karşılıklı bağımlılık kuramları, fonksiyonalizm, küreselleşme teorileri ve entegrasyon teorileri gösterilebilir.

İdealizm ve liberalizm bağlamında AB'nin geleceğini yorumlamak

I. Dünya Savaşı'nın ardından 10 Ocak 1920'de kurulan Milletler Cemiyeti ile yeni bir döneme geçileceği düşünülüyordu. Çatışmaya, güvensizliğe, rekabete dayanan eski uluslararası politikanın yerini, barışı esas alan yeni bir anlayışın uluslararası ilişkilerde hâkim olacağı öngörülüyordu. İdealistlerin temel gayesi milletler arasındaki çatışmanın minimuma indirgenmesi ve uluslararası iş birliğinin en üst düzeye çıkarılmasıydı. Bunun başlıca araçları ise ortak evrensel değerlerin geliştirilmesi, hukukun üstünlüğünün temin edilmesi, hukuka riayet edilmesi, uluslararası örgütler aracılığıyla iş birliğinin geliştirilmesi gibi yöntemlerdi. Hukuka saygı, ahlaki temeller, demokrasi gibi kavramlar uluslararası ilişkilerde barışın tesis edilmesinin yöntemleri olarak dikkat çekmekteydi. İdealistler mevcut durumdan çok olması gereken ile ilgilenmekteydi (Aydın, 1996:91-92).

Uluslararası ilişkilerde barışı ve iş birliğini esas alan idealist ve liberalist kuramların temel varsayımlarına bakıldığında, uluslararası ilişkilerde devletlerin yapıcı politikalar izleyeceği söylenebilir. Bu kuramların temel özelliği çatışma yerine barışı esas almasıdır. Barışın geliştirilmesinde ise iş birliğinin önemini belirtir. Nitekim Milletler Cemiyeti gibi uluslararası örgütlerin kurulması uluslararası hukukun ve iş birliğinin geliştirilmesine katkı sağlar. Ayrıca devletlerin kendi egemenliklerinden taviz vererek diğer devletlerle iş birliğine gitmesi kaybettiklerinden daha büyük kazançlar sağlar. B7una göre uluslararası ilişkilerde her zaman sıfır toplamlı oyun teorileri geçerli değildir. Devletlerin iş birliğine gitmesi artı toplamlı oyunların gelişmesini sağlar. Avrupa Birliği'nin de başlıca değerlerinden olan demokrasinin gelişmesi, özgürlüklerin artması, refahın gelişmesi, uluslararası ticaretin yaygınlaşması gibi olgular barışa katkı sağlar ve istikrarlı bir uluslararası sistemin oluşumunu temin eder. Bu kuramın insan doğası yaklaşımına göre bireyler temelde rasyonel ve iyidir. İnsanın kötülüğü ve savaşlar uluslararası sistemin kendisinden kaynaklanır. Uluslararası sistemin barışçıl hale dönüştürülmesi bu anlamda mümkündür. AB'nin ilk iş birliğine gitme sürecinde önemli etkisi olan ekonomik faktörler, liberal bakış açısına göre askeri güçten daha önemlidir. Çevre Eylem Planları, Gündem 2000, Kyoto Protokolü gibi AB'nin çevre politikaları da örnek gösterilebileceği gibi, Realist kuramın aksine, liberal düşünceye göre sadece güvenliğe ilişkin meselelerin değil refaha, çevre meselelerine vb. konuların da devletlerin iş birliğine gitmesinde önemli yeri vardır. Yoksulluğun artması, küresel ısınma, mülteci sorunları, uluslararası illegal faaliyetler vb. konular tüm dünyayı tehdit eden meselelerdir ve çoğu kez uluslararası iş birliğini gerektirir (Keskin, 2010:157; Uğrasız, 2003:141):

Liberal bakış açısına göre AB'yi değerlendirenler AB'nin ekonomik iş birliğini ön plana koymaktadır. Realist bakış açısının aksine liberal bakış açısında ekonomik güç askeri güçten daha önemlidir. AB'nin ilk iş birliğinin kömür ve çelik gibi önemli ekonomik kaynaklar üzerinde başladığı ifade edilmektedir. Bu iş birliği Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kurulmasıyla devam etmiş günümüze dek ortak gümrük, para, pazar politikaları ile günümüze dek artarak devam etmiştir. Diğer yandan II. Dünya Savaşı'nın ardında Avrupa toplumlarının en önemli meselesi savaşın yıkıntıları, yoksulluk, çevre gibi meselelerdi. Soğuk savaş döneminde Avrupa'nın en önemli konularından

ISBN: 978-605-73901-3-4

birisi sosyal refahın sağlanması sorunuydu. Bu durum ise Avrupa ülkelerini ekonomik iş birliğine yönlendirmiştir. Avrupa Birliği ülkeleri arasında gümrüklerin ve idari bariyerlerin kaldırılması, ortak pazarın oluşturulması karşılıklı bağımlılığı artırdığı ve barışı öncelikli hale getirdiği ifade edilmektedir. Ayrıca demokratik karar verme süreçlerinin gelişmiş olduğu ülkelerde tek başına belli otoritelerin savaş kararı alması mümkün görülmemektedir (Keskin, 2010:157).

AB ülkelerinin ekonomik açıdan önemli avantajlar sağladığı bir iş birliği sürecine girdiği ve ortak ekonomik politikalar geliştirdiği görülmektedir. Demokratik süreçlerin gelişmiş olduğu AB ülkelerinde karşılıklı ekonomik çıkarlar AB ülkelerini iş birliğine devam etmeye yönlendirmesi çok daha muhtemel görülmektedir. Ancak bu iş birliği derinliğinin ilerleyen dönemlerde ne seviyede seyredeceği konusu hakkında bize yeterli bilgiyi vermemektedir. Ayrıca ortak pazar, ortak para birimi ve ortak ekonomik politikaların ilerleyen zaman içerisinde kimi ülkelerin aleyhine kimi ülkelerin ise lehine gelişmesi durumunda ne tür politikalarla karşılaşacağımızın tecrübelerini henüz görmeye başladık. İngiltere'nin AB'den çıkma kararı alması, başta Yunanistan'da olmak üzere bazı AB ülkelerinde yaşanan ekonomik sıkıntıların diğer üye ülkelere maliyeti, Fransa cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yarışan ve "AB'yi bitirmenin zamanı geldi'' diyen aşırı sağcı Ulusal Cephe Partisi lideri Marine Le Pen (www.ntv.com.tr, 2017) gibi politikacıların giderek güçlenmesi, AB ülkeleri içerisinde giderek çoğalan yabancı karşıtlığı, İslamofobi, işsizliğin yaygınlaşması gibi meselelerin entegrasyon sürecini etkileyeceği söylenebilir.

İdealizm perspektifinin çözümlemesi gereken en önemli meselelerden birisi AB içerisinde aşırı milliyetçi cephelerin giderek yükselişi olacaktır. Yakın tarihlerde gündeme oturan Brexit olayı, Hollanda seçimlerinde aşırı milliyetçi Geert Wilders ve Fransa cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aşırı milliyetçi Marine Le Pen gibi politikacıların giderek güçlenmesi AB'nin entegrasyon sürecini her alanda olumsuz etkileme riskini beraberinde getirecektir. AB içinde yaşanan tüm bu sorunlar, liberalizm ve idealizm kuramlarının arzuladığı çatışma yerine iş birliğini önceleyen yaklaşım II. Dünya Savaşından sonra yeniden sorgulatacaktır.

AB karşıtı söylemlerin yükseldiği bir dönemde birliğin iş birliğini sürdürme konusunda farklı alternatifler geliştirdiği görülmektedir. Avrupa Birliği Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker imzalı olan ve Avrupa Birliği'nin gelecek vizyonunu beş senaryo ile ele alan ''Beyaz Kitap''ı yayınladı. Buna göre AB'nin geleceği beş senaryo ile ele alındı (European Comission; 2017: 15);

- Aynen Devam
- Tek Pazardan başka Bir Şey Yok
- Daha Fazlasını İsteyen Daha Çok Çalışır
- Daha Azını Daha Verimli Yapmak
- Birlikte Çok Daha Fazlasını Yapmak

İşbirliğinin devamına ilişkin farklı bir çözümleme ise farklılaştırılmış entegrasyon kavramı üzerinde yürütülmektedir. Üye ülkelerin farklı tutum ve isteklerine cevap vermeyi amaçlayan bu yaklaşımda birliğin çeşitli alternatif iş birliği süreçlerine imkân sunmaktadır. Çok vitesli Avrupa, değişken geometrili Avrupa, *a la carte* gibi çeşitli iş birliği yöntemleri ile ulusal farklılıklardan kaynaklanan anlaşmazlıkların giderilmesi amaçlanmaktadır. Böylece üye ülkelerin bütünleşmesi ya da iş birliğine katılması farklı zaman, mekân ve düzeyde mümkün olacaktır

ISBN: 978-605-73901-3-4

(Yıldız, 2021: 72). AB'nin geleceğine ilişkin bu senaryolar birliğin çeşitli ölçülerde devamlılığını arzu ettiği söylenebilir.

Realizm/neorealizm bağlamında AB'nin geleceğini yorumlamak

İdealizm teorisi II. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkışıyla sorgulanır hale gelmiştir. I. Dünya Savaşı'nın ardından uluslararası sistemde iş birliğinin ve barışın tesis edileceğine olan idealist bir bakış açısı henüz savaştan 20 yıl geçmesine rağmen II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle eleştirilmeye başlandı. Böylece idealist (ütopyacı) bakış açısının önemli kavramları olan birey ve devletlerin siyasi davranışlarını ele alan ve uluslararası sistemin anarşik yapısından nasıl çıkılacağına ilişkin çözümler üreten kavramların güvenirliği sorgulanmaya başlandı. Uluslararası kurumların iş birliğini geliştireceği düşüncesi, demokrasilerin ve self-determinasyon fikrinin savaşların çıkışını zorlaştıracağı fikri, ortak güvenlik ve ortak hukuk sistemlerinin iş birliğini geliştireceği düşüncesi ve insanın rasyonelliğine yapılan vurgular II. Dünya Savaşı ile sorgulanmaya başlanmıştı (Aydın, 2004:34-35). Bu yanılgı uluslararası sistemin olması gerekeni açıklamada kullanılan idealist teorilerin yerine uluslararası sistemin güce dayanan mevcut anarşik yapısı üzerine yeni bir bakış açısının geliştirilmesinin yolunu açtı.

Realist bakış açısı insan doğasına olumsuz bakmaktadır. Nitekim insan özü itibari ile bencil bir varlıktır. Kendi çıkarları peşinde koşan insan güç ve iktidar hırsıyla hareket eder. Realistler bireye yönelik bu bakış açısını devletler düzeyine taşımıştır. Bu kurama göre devletler de bireyler gibi davranmaktadır. Uluslararası sistemin temel aktörü olarak kabul edilen devletler kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederler. Uluslararası ilişkilerin evrensel ahlaki temellere dayandırılması gerektiğini düşünen ütopyacı bakış açısının aksine realist bakış açısı var olan gerçekliklerle ilgilenir (Aydın, 2004:37-39). İnsanlar güç peşinde koşan varlıklardır. ''*Politika güç için mücadeledir*…'' (Morgenthau, 1985:195). John Mearsheimer (1990:5-56) ve Kenneth Waltz (1979) gibi Neorealist düşünürler uluslararası sistemin yapısının güvenlik veya güvensizlik sorununu ortaya çıkardığını ifade etmektedir (Baylis, 2008:72). Anarşik yapının hâkim olduğu böyle bir sistemde devletler birbirlerine güvenmezler. Bir devletin diğeri ya da diğerleri ile iş birliğine girmesinin temel sebebi kendilerinden daha güçlü bir devlete veya devletler ittifakına karşı iş birliğine gitmek zorunluluğundan kaynaklanır. İşbirliğine iten tehdit ortadan kalkınca oluşturulan iş birliği de sona erer (Keskin, 2010:156).

AB'nin bütünleşmesini realist kurama göre ele alan Keskin, AB'nin kuruluş aşamasında önce Alman tehdidini ve sonra doğu Avrupa'dan çekilmeyen Rus tehdidini iki aşamalı güvenlik tehdidi olarak algıladıklarını söylüyor. Keskin, ayrıca 9/11 Eylül saldırılarını küresel boyutta bazı ülkeler için üçüncü bir tehdit algısı olarak ortaya çıktığını ifade ediyor. Fransa'nın Alman tehdidine karşı Avrupa Savunma Topluluğunu kurmaya çalışmasını tehdit algısının bir sonucu olarak değerlendiren Keskin, buna benzer girişimlerin başarısız olması sonucu Avrupa ülkelerinin siyasi alanda değil ekonomik alanda iş birliğine gitmeyi denediklerini ifade ediyor. İngiltere'nin 1973'e kadar birliğe üyeliğini veto eden Fransa'nın bütünleşmenin kapsamının genişlemesini engellediğini söylüyor. İkinci olarak Keskin, Rus tehdidinin Avrupa bütünleşmesinde daha olumlu bir etki yarattığını ve benzeri şekilde Rus tehdidine karşı AB üyelerinin NATO kapsamında iş birliğine gittiğini ve hatta bu iş birliğini AB üyesi olmayan Norveç ve Türkiye gibi ülkelerle de sürdürdüğünü ve bu iş birliğinin soğuk savaşın sona ermesine dek sürdüğünü ifade etmektedir. Keskin, NATO kapsamında yürüyen bu iş birliğinin Berlin duvarının yıkılmasıyla sorgulanmaya

ISBN: 978-605-73901-3-4

başlandığı, 9/11 Eylül saldırılarının da küresel terör tehdidi algısıyla başlangıçta iş birliğine katkı sağlasa da zamanla bu gelişmelerin AB bütünleşmesinde önemli problemler getirdiğini söylemektedir. Son olarak Keskin, Birleşik Krallık, Danimarka, Polonya, İtalya, Hollanda gibi AB üyesi ülkelerin AB siyasi bütünleşmesi yerine, ABD ile stratejik iş birliğini tercih ettiğini ve bu ülkelerin kendi ulusal menfaatlerini AB içerisinde değil de ABD stratejik iş birliğinde görmelerini realist bakış açısının önemli ilkeleriyle örtüşmekte olduğunu ifade etmektedir (2010:160).

AB'nin ilk genişlemesi sorunlu başlamıştı. Çakmak'a göre İngiltere, AB'nin bir devlet yapılanmasına doğru ilerlemesinden yana değildi. Bunun yerine İngiltere Avrupa'da ortak bir pazarın oluşturulması taraftarıydı. Ayrıca İngiltere, Fransa ve Almanya'nın öncülüğünü ettiği bir girişime destek vermek istemiyordu. Bunun yerine İngiltere 1959'da Avusturya, İsveç, İsviçre, Portekiz, Danimarka, Norveç ile Avrupa Serbest Ticaret Birliği'ni (EFTA) kurdu. Dışarıdaki Yediler olarak adlandırılan bu birliğe daha sonra İzlanda'da üye olmuştu (2014:27). İngiltere'nin daha sonra AB'ye üye olmasını değerlendiren bazı düşünürlere göre, İngiltere'nin AB'ye üye olmasının arkasında yatan güdü, birliğe üye olarak birliğin siyasal bütünleşmesi yönelimini dışarıdan engelleyememesi ve içeriden buna engel olabileceği stratejisinden kaynaklanmaktaydı.

AB'nin siyasal bütünleşmesi konusunda dış ilişkiler ve güvenlik politikalarında yeterli ilerlemeyi yapamadığı söylenmektedir. Ortak dış ilişkiler ve güvenlik politikaları gibi birinci derecedeki önemli konularda ortak kararların geliştirilememesinde karar verme mekanizmalarında oybirliği ilkesinin geçerli olmasının önemli etkisi bulunmaktadır. Ancak AB'nin güçlü devletlerinin bazı durumlarda AB üyesi olan diğer zayıf ülkelerini gerekli durumlarda kendi aleyhlerine dahi olsa yönlendirebildiği görülmektedir. AB'de dış güvenlik tehdit algısının önemli hale gelmesi ortak güvenlik politikalarında AB ülkelerini ortak hareket etmeye zorlayabilir. ABD ekseninde NATO'nun Avrupa'nın doğusundaki politikaları, Polonya ve özellikle Ukrayna gibi Rusya'nın batısında bulunan ülkelerde yaşanan siyasal gelişmeler, Avrupa'yı muhtemel bir çatışma alanına dönüştürebilir. Bu tür ve buna benzer tehdit algılamaları özellikle Rusya ve ABD karşısında Avrupa Birliğini üçüncü bir denge unsuru arayışına yönlendirmesi muhtemeldir.

AB'nin güvenlik gereksinimleri 2017 yılında 25 AB üyesi devletin katılımı ile Kalıcı Yapılandırılmış İçbirliği (PESCO) sürecine dahil olmuştur. Bu antlaşma ile üye devletlerin ortaklaşa savunma yeteneklerinin geliştirilmesi, ortak projelere yatırım yapılması ve silahlı kuvvetlerin operasyonel hazırlığı amaçlanmıştır. Bu kapsamda birçok proje ilerleyen süreçte faaliyete geçirilmiştir (www.consilium.europa.eu, 2021).

Yukarıdaki varsayımlara ve AB'de yaşanan gelişmelere göre AB'nin bütünleşmesinde ya da bütünleşmesinin gecikmesinde uluslararası ilişkilerdeki güç politikalarının ve devletlerarasındaki rekabetin önemli etkisi vardır. Yine bu politikaların seyrinin nasıl olacağı uluslararası sistemin hareketliliğine göre ve devletlerin ulusal çıkarlarını nasıl algıladıklarına göre değişecektir. Bu anlamda AB entegrasyon sürecinin mevcut şartlara göre farklılık göstereceği söylenebilir. Bu farklılık entegrasyon sürecinde ilerleme yönünde olabileceği gibi gerileme yönünde de olabilir. Bir yandan Brexit sonrası yaşanan endişeler, diğer yandan PESCO'nun kurulması AB'nin siyasal bütünleşme seyrinin birçok etkene bağlı olduğunu göstermektedir. Ancak AB içerisinde birçok ülkenin, seviyesi her ne olursa olsun, ortak iş birliğinden yana oldukları söylenebilir. Bununla birlikte iş birliğinin geliştirilmesi

ISBN: 978-605-73901-3-4

arzusu tabandan çok tepeden geldiği söylenebilir. Nitekim tepeden oluşturulan AB Anayasası, Fransa ve Hollanda'da halk oylamasında kabul görmemişti.

Transnasyonalizm ve karşılıklı bağımlılık kuramları bağlamında AB'nin geleceğini yorumlamak

Keohane ve Nye tarafından geliştirilmiş olan Transnasyonalizm ve karşılıklı bağımlılık teorileri, 1970'li yıllarda "Güç ve Karşılıklı Bağımlılık'' adlı kitapla, uluslararası politikayı ele alan önemli yaklaşımlardan birisi olmuştur. Ancak Keohane ve Nye, 1970'lerde uluslararası politikayı açıklayan bu yaklaşımlarının 1980'lerde uluslararası şartlara göre değişebileceğini de söylüyordu (2015:79-104).

Uluslararası ilişkilerde aktörlerin davranışlarını açıklamaya çalışan Karşılıklı Bağımlılık teorilerinin temel savı uluslararası aktörlerin birbirlerini önemli ve karşılıklı şekilde etkiledikleridir. Karşılıklı bağımlılığın önemli bir özelliği bağımlılığın tek taraflı değil, iki taraflı olmasıdır. Buna göre uluslararası ilişkilerde taraflar arzu ettikleri çıkarları elde etmek için belirli tavizler vermeye katlanıyor ya da belirli maliyetler veriyorsa ortada karşılıklı bağımlılık ilişkisinden bahsedilir (Keohane ve Nye, 1977:8).

Devlet merkezli bir yaklaşımı kabul etmeyen bu teorilere göre devlet yekpare bir yapıda değildir. Devlet dışında çıkar grupları, siyasi idari kadrolar gibi birçok aktör bulunmaktadır. Bu anlamda devlet temel aktör olarak görülmez. Toplumlar arasında gelişen ticari ilişkiler devletlerarasındaki ilişkileri de etkiler. İletişim, ulaşım, finans ve seyahat küresel ilişkilerin kaynağını oluşturur (Keskin, 2010:160).

Günümüzde çokuluslu şirketlerin, ulus ötesi sosyal hareketlerin ve uluslararası örgütlerin önemine değinen karşılıklı bağımlılık teorileri devletlerin birbirleri ile sınır aşan ilişkilerinin karşılıklı bağımlılık ilişkilerini de artıracağını varsayıyor. Keskin'in de belirttiği gibi AB ülkelerinin ortak tarım politikalarını benimsemeleri karşılıklı bağımlılık ilişkilerine örnek gösterilebilir. Keskin, bu teori ile AB ülkeleri arasında karşılıklı bağımlılığın ne oranda gerçekleştiğine ilişkin örneklerde de bulunmaktadır. Buna göre İngiltere ile bazı AB üyesi ülkelerinin ABD ile askeri alanda iş birliği yaparak Fransa ve Almanya'ya rağmen Irak'a askeri müdahalede bulunması, bu ülkelere AB çatısı altında bağımlılıklarının yeterli yaptırım sağlamadığını göstermektedir. Ayrıca küçük ölçekli üye ülkeler ile güçlü üye ülkeler arasındaki ilişkilerde karşılıklı bağımlılığın ne derecede etkili olduğu ve kimi devletlerin bu bağımlılık ilişkisinde nispi kazançlarla yetinip yetinmeyeceği önemli hale gelmektedir (2010:160).

Transnasyonalizm ve karşılıklı bağımlılık kuramları çerçevesinde düşünüldüğünde, AB üyesi ülkelerin birbiri ile geliştirdikleri ticari ilişkilerin karşılıklı bağımlılık ilişkisini geliştirebileceği ve siyasal birlik yönünde bir sürece yönlendirmese dahi, ekonomik ilişkilerin devam etmesinde önemli bir faktör olabileceği söylenebilir. Ayrıca ekonomik ilişkilerin yanı sıra terörizm, mülteci sorunları, çevre problemleri gibi ortak sorunlar AB üyesi ülkeleri birlikte hareket etmeye zorlayabilir.

Fonksiyonalizm/neofonksiyonalizm (entegrasyon teorileri) bağlamında AB'nin geleceğini yorumlamak

Entegrasyon teorileri uluslararası ilişkilerin iletişim, ulaşım, ticaret gibi faktörlerin gelişimi ile ve uluslararası kuruluşlar aracılığı ile devletlerarasında iş birliğin gelişebileceğini varsaymaktadır. Bir alanda gerçekleştirilen iş

ISBN: 978-605-73901-3-4

birliği daha sonraki zamanlarda farklı alanlara da yayılabilecek ve devletlerarasındaki ilişkiler zamanla daha da barışçıl olarak gelişebilecektir.

Entegrasyon teorileri genellikle kendilerine Avrupa Birliğini örnek almış ve AB bütünleşmesi sürecini entegrasyon teorileri ile açıklamaya çalışmıştır (Yapıcı, 2007:141). Örneğin David Mitrany'nin fonksiyonel iş birliği kuramına göre sürekli yayılarak genişleyen Avrupa bütünleşmesi üç kavramla açıklanmaya çalışılan bir süreçtir. Bu süreçlerden ilki fonksiyonel spill-over, ikincisi siyasi spill-over ve üçüncüsü ortak tercih/çıkarların oluşması süreçleridir. Bu kavramlara sırasıyla bakıldığında (Burley Anne-Marie, WalterMattli, 1993 akt. Toprak, 2007:71);

Fonksiyonel Spill-over: Bu kavrama göre modern endüstriyel ekonomilerin değişik sektörleri karşılıklı birbirine bağımlıdır. Farklı bir sektörde başlayan bütünleşmeye ilişkin çabaların başarılı olabilmesi için diğer alanlarda da iş birliğinin geliştirilmesi gerekir.

Siyasi Spill-over: Bu kavram adapte olma, uyum gösterme sürecini ifade eder. Bu aşamada beklentilerin ve değerlerin değişmesi ile ulus üstü çıkarlar oluşmaya başlar.

Ortak Tercih ve Çıkarların Oluşması Süreci: Bu süreçte ortak politikaların geliştirilmesinde zorluklar oluşabilir. Ortak kararlar almanın ve iş birliğine gitmenin yolu karşılıklı imtiyazlar verilerek ortak değerlerde buluşmaktır.

Amitai Etzioni'ye göre entegrasyonun gelişmesinde iki aşama gereklidir. İlk aşama take-off sürecini ifade eder. Bu aşamada iş birliği yapan devletler halen egemenlik yetkilerini korumaktadırlar. Bundan dolayı bu aşamada yetki devrinden söz edilmez. İkinci aşamada ise karar alma yetkisi devredilir. Ancak Etzioni, Mitrany ve Haas her zaman entegrasyonun olumlu şekilde ilerleyeceği düşüncesinde değildir. Bazen entegrasyon süreci tersine dönebilir. Ernst B. Haas sürecin bazen negatif etkiler yaratabileceğini ve spill-back etkisi oluşturabileceğini ileri sürmektedir. Böyle bir durumda entegrasyon süreci dağılabilir (Keskin, 2010:163).

Entegrasyon teorilerinin temel varsayımlarına göre siyasal ve ekonomik istikrarsızlıklar dünyadaki savaşların temel nedenidir. Dünya barışının önkoşulu ekonomik ve sosyal refah düzeylerinin iyi olmasına bağlıdır. Entegrasyon teorilerinin bir diğer varsayımı ise ulus-devlet yapılanmasının ve milliyetçilik akımının devletlerarasındaki savaşı kışkırtmasıdır. Ulus-devlet yapılanmalarının sübjektif karakteri vatandaşları savaşa yönlendirmektedir. Entegrasyon teorilerine göre rasyonel varlıklar olan insan davranışları, uluslararası ticaretin gelişimi ile uluslararası iş birliğini güçlendirme isteği yönünde değişmektedir. Uluslararası iş birliğinin gelişmesi uluslararası örgütleri ortaya çıkaracak ve ortak çıkara dayanan bu örgütlerin gelişimi ile savaşı tetikleyen milliyetçilik akımları da zayıflayacaktır (Ülger, 2002:35).

Arı'nın da belirttiği gibi fonksiyonalizm varsayımına göre savaşın nedeni insan doğasının değil, devletin irrasyonel politikalarından kaynaklanır. Bu varsayıma göre savaş insanın topluluk halinde yaşamasının nesnel bir sonucu olarak ortaya çıkar (2002:403). Buna göre rasyonel bireylerden oluşan topluluk kendini oluşturan bireylerin toplamından farklı bir karaktere bürünebilmektedir. Devletlerarasındaki ilişkiler belirli bir teknik alanda ya da işlevsel sahada gerçekleşen güçlü bir iş birliği aracılığıyla gelişir. Bu iş birliği zamanla devletleri diğer alanlarda da

ISBN: 978-605-73901-3-4

iş birliğine yönlendirerek devletlerarasındaki çatışmayı önleyecektir. Dallanma (ramification) süreci olarak adlandırılan bu süreç bir alanda gerçekleşen bir iş birliğinin zamanla diğer alanlara da yaygınlaşacağını ve bu yolla çatışma yerine uluslararası iş birliğinin gelişeceğini ifade eder (Arı, 2010:430-431). Devletlerarasındaki iş birliğinin sonucu elde edilen ortak faydalar, hükümetleri mevcut kurdukları iş birliğinin derinleştirmelerine yönlendirecektir. Uluslararası ilişkilerin özelliğini bir tarafın her şeyi kazanıp diğer tarafın her şeyi kaybettiği bir ''zero-sumgame'' oyunu olarak nitelendiren realist varsayımının aksine tüm tarafların kazandığı bir ''positive-sumgame'' ilişkisi oluşmaktadır. Buna göre siyasi olmayan alanlardaki işlevsel iş birliğine dayanan uluslararası entegrasyonun gelişmesiyle birlikte uluslararası barış ihtimali de artmaktadır (Yapıcı, 2007:140). Uluslararası örgütlerin oluşturacağı yeni yapıda ulusal sınırlar aşılarak yeni bir uluslararası sistem oluşacaktır. Entegrasyonun gelişmesinde ve devletlerin politika seçimlerinde ulusal aktörler kadar çevresel etkilerin de önemli bir payı vardır (Keskin, 2010:163).

Entegrasyon teorileri kendi kuramını açıklamada genellikle Avrupa bütünleşmesini model alırlar. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerji Topluluğu ile başlayan sürecin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na ve oradan aşamalı şekilde günümüz AB'ye dönüşümü entegrasyon teorilerine örnek gösterilmektedir. Ancak bu sürecin tam bir siyasal bütünleşmeye dönüştüğünü söylemek mümkün değildir. Ekonomik entegrasyon, sosyal entegrasyon ve siyasal entegrasyon aşamaları farklı süreçlerde ve ülkeden ülkeye farklı boyutlarda gelişmektedir. Örneğin ekonomik entegrasyonda İngiltere, Danimarka ve İsveç ortak para politikasına dâhil olmamış ve ekonomik alanlarda dahi ortak karar alma süreçleri tam olarak işleyememiştir. AB'nin siyasal entegrasyonuna baktığımızda Ülger'in de dediği gibi ekonomik alandaki gelişmeler siyasal entegrasyonun gelişimini etkilememiştir. Ülger buna örnek olarak AB'nin ortak dış ve güvenlik politikasının ulus üstü yapı dışında kalarak hükümetler arası bir nitelik taşıdığını göstermektedir (2002:36). AB üyesi ülkelerin dış politika ve savunma gibi siyasal alanlarda yetkilerini ulus üstü bir otorite olarak Avrupa Birliğine bırakmak istememektedir. Entegrasyon süreciyle değerlendirildiğinde Avrupa Birliği entegrasyon sürecinin özellikle İngiltere'nin AB'den çıkması ile "spill-back'' sürecine dönüşebileceği ihtimalini ortaya çıkarmaktadır.

SONUÇ

Avrupa Birliği'nin ilk kuruluşundan bu yana önemli gelişmeler kaydettiği ve süreç içerisinde iş birliğini derinleştirdiği söylenebilir. Halk tabanında aynı yönelimlerin olup olmadığı bir kenara bırakılırsa önde gelen politikacıların ve bürokratların Avrupa Birliği siyasal bütünleşmesine dönük çabalarının olduğu görülmektedir. Özellikle 2004'te hazırlanan Avrupa Birliği Anayasası taslağına üye devletlerin yanında müzakereleri yürüten Türkiye'de dâhil olmuş ve AB bütünleşmesinde önemli bir aşamaya geçileceği düşünülmüştür. Ancak daha en başta AB'nin kurucu iki ülkesi olan Fransa ve Hollanda'da yapılan referandumlarda yeni anayasanın kabul görmeyişi üzerine süreç askıya alınmıştır. Bu hayal kırıklığının değerlendirilmesi yapıldığında Avrupa Birliği bütünleşmesinde yukarıdan aşağıya doğru bir süreçten bahsedilebilir. Hukuk, demokrasi, insan hakları, özgürlük, refah gibi kavramlar her ne kadar Avrupa Birliği vatandaşları arasında ortak değerler haline gelmiş olsa da 2008 ekonomik krizinden bu yana milliyetçi kesimlerin ve aşırı uçların yaygınlaştığı ve bu tür eğilimlere sahip politikacıların seçimlerde çoğu kez ilk üç sırayı paylaştığı görülmektedir. Ekonomik problemlerin, mülteci

ISBN: 978-605-73901-3-4

sorunlarının, terör eylemlerinin Avrupa Birliği Vatandaşları arasından yabancı karşıtlığını güçlendirdiği ve ulus-devlet kimliklerinin Avrupa Birliği kimliklerinin önüne geçtiği ya da daha da güçlendiği bir sürece evrilmektedir. Yukarıda entegrasyon teorilerine değinirken ulus-devletlerin varlığının uluslararası sistemde rekabeti tetiklediği ve savaşlara yol açtığı ifade edilmekteydi. İspanya, Yunanistan gibi Avrupa Birliği ülkelerinde önemli ekonomik krizlerin yaşanması ulus-devlet kimlik bilincini daha da güçlendirdiği söylenebilir.

Avrupa Birliği bir yandan üye ülkelerin bazı siyasal yetkilerini birliğe aktararak siyasal bir bütünleşmeyi hedeflerken, bir yandan yerel yönetimleri subsidiarite ilkesi ile güçlendirme ve daha fazla özerkleştirme politikalarını benimsemesi bazı kesimlerce bir çelişki olarak algılanmıştır. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda olduğu gibi AB'nin yerel yönetimlerin güçlendirilmesi politikaları ile yerel düzeyde ortaya çıkan yerel bilinç bir yandan ulus-devlet düzeyinde de ulusal bilince dönüşmektedir. Bu durum ise ulus-devletlerin bütünleşmeden yana isteksizliklerini güçlendirmektedir. Üye devletler arasındaki ekonomik farklılıklar ulus bilincini etkileyen bir başka unsur olabilir. Bugün Avrupa Birliği'nin dinamosu olan ülkeler ekonomik kriz yaşayan ülkelerin yükünü çekmek istememektedir. Ya da AB ekonomisinin dinamosu olan bu ülkeler katkıları dolayısıyla karar verme süreçlerinde daha etkin olmak istemektedir. Ulus-devletler arasında eşit katkı ya da karar verme süreçlerinde maliyete daha çok katlananların söz sahibi olma arayışları Avrupa Birliği entegrasyon süreçlerini olumsuz etkileyebilir. Bu arayışlara İslamofobi, yabancı karşıtlığı, mülteci sorunları vb. de eklenince entegrasyon sürecinin gerileme eğilimine geçebileceğinden de bahsedebiliriz. Diğer yandan yerelleşmeye ve bireysel özgürlüklere yapılan ilkesel tutum ulus-devletleri entegrasyon sürecine şüphe ile bakmalarına yol açabilir. Yerelleşerek bütünleşmek fikrinin altında yatan ahlaksal ilkeler arzulanan bütünün de sorgulanmasına neden olabilir. Avrupa Birliği bütünleşmesini ya da entegrasyon sürecini zorlaştıran faktörlerin yanı sıra Avrupa Birliğini daha derin iş birliğine iten faktörlerden de bahsedilebilir. Avrupa Birliği üye ülkelerde ortak düşman algısı, ortak ekonomik gelecek, ortak çevre sorunları, ortak mülteci sorunları, ortak terörizm tehdidi gibi meseleler etrafında üye ülkeler iş birliğinin derinleşmesi yönünde hareket edebilir ya da en azından iş birliğinin farklı boyutlarda da olsa devam etmesi yönünde karar alabilir. Avrupa Birliğinin ortak meseleleri ve ihtiyaçları doğrultusunda bu iş birliği AB üyesi ülkeleri arasında gelişebileceği gibi AB üyesi olmayan ve hatta Avrupa ülkesi olmayan ülkeler arasında da gelişebilir. Örneğin genç nüfusun az oluşu, enerji kaynaklarının giderek yetersiz hale gelmesi, küresel terörizm AB'yi Türkiye, Rusya ve Orta Doğu ülkeleri gibi ülkelerle iş birliğine gitmeye zorlayabilir.

Realist kuram çerçevesinde AB geleceğini değerlendirdiğimizde AB'nin Rusya, ABD, Çin gibi küresel güçler karşısında yeni bir güç dengesi olarak ortak bir çıkar etrafında iş birliğini sürdürmeden yana hareket edebilir. Bu iş birliği Türkiye gibi stratejik öneme sahip güçlü ülkelerle de genişleyebilir. Ancak realist bakış açısına göre AB'nin ve AB üye ülkelerinin kendi çıkarlarını nerede gördüklerine göre değişecektir. Örneğin üye ilkeler uluslararası sistemde küresel güçlere karşı yeni bir güç merkezi kurmayı mı yoksa küresel güçlerle iş birliğine gitmeyi mi tercih edecektir? Realist kurama göre AB'nin geleceği ortak çıkarların, ortak düşmanların, ortak güvenlik sorunlarının varlığı ile devam edecek ve bu ortak sorunların ortadan kalkması ile bu iş birliği kendi aralarında güç yarışına dönüşecektir.

İdealist bakış açısıyla AB'nin geleceğini ele aldığımızda AB ülkeleri arasındaki ilişkilerin farklı ülkelerle farklı derecelerde bir şekilde devam ettiği söylenebilir. Her ne kadar İngiltere AB'den çıkma kararı alsa da ve bu iş

ISBN: 978-605-73901-3-4

birliğinin derinleşmesi konusunda bir gerileme anlamına gelse de artı toplamlı oyun teorilerine göre AB ve İngiltere arasında farklı boyutlarda da olsa (en azından ekonomik alanlarda) iş birliğinin devam edeceği görülmektedir.

Avrupa'nın tarihi geçmişi Avrupa ülkelerinin birbiri ile muhtemel ilişkisini yorumlamada bir diğer önemli faktör olacaktır. Bu tarihi geçmiş ayrıca AB ile Türkiye arasındaki muhtemel olasılıkları yorumlamada da bizlere imkân sağlayacaktır. Otuz Yıl Savaşları, 13 Yıl Savaşları, Yedi Yıl Savaşları, I ve II. Dünya Savaşları Avrupa Ülkeleri arasında güç dengelerinin sürekli değiştiğini göstermektedir. Bu savaşlar birbiriyle savaşan devletlerin değişen güç dengeleriyle birlikte ittifaka geçebildiklerini ve savaş nedenlerinden biri olan mezhep çatışmalarının da ittifak oluşturmada her zaman engelleyici bir rol oynamadığını göstermektedir. Bugün ABD ile Suudi Arabistan yakınlaşması, İran ile Rusya yakınlaşması dini farklılıkların iş birliğine gitmede her zaman engelleyici bir faktör olmadığını bizlere göstermektedir. Buna bir örnek de Türkiye'nin NATO üyesi olmasıdır. Nitekim aynı dine mensup farklı mezheplere sahip ülkelerin Orta Doğu'da çoğu kez birlikte hareket edemediği, fakat çoğu kez diğer dinlere mensup ülkelerle iş birliğine gittikleri görülmektedir. Örneğin aynı dine mensup iki ülke olan İran ve Suudi Arabistan arasındaki ilişkiler çatışmacı iken, farklı dinlere mensup toplumlardan oluşan İran-Rusya ve ABD-Suudi Arabistan arasındaki ikili ilişkiler çok daha uyumlu gözükmektedir. Avrupa ülkeleri arasında bir zamanlar çatışma sebebi olan mezhep farklılıkları bugün Hıristiyanlık dini çatısı altında AB entegrasyon sürecine katkı sağlıyor gözükmektedir. Ancak tarihi tecrübeler gelecekte AB üyesi ülkelerin ekonomi ve güvenlik gibi konularda ulusal çıkarların çatışması durumunda dinin bütünleştirici özelliği etkinliğini yitirebilmektedir. Hatta uluslararası sistemin zorlaması karşısında, ekonomiye ve güvenliğe ilişkin ortak çıkarlar, Türkiye gibi Müslüman bir ülkeyle AB'nin karşılıklı iş birliğine gitmesi ya da bütünleşmesi uzak bir ihtimal olmayacaktır. Bu ihtimal entegrasyon teorilerinin öne sürdüğü gibi entegrasyon sürecinde belirleyici olan üst aklın ve yöneticilerin entegrasyonda ve siyasal bütünleşmede gördükleri faydalar, AB'nin iş birliğine gitmesinde ve bütünleşmesinde önemli rol oynayacaktır. Realist bakış açısından değerlendirildiğinde ise güvenlik algısının iş birliğini gerektirdiği durumlarda geçmişte yapılmış savaşların, kültürel, mezhepsel ve dini farklılıkların iş birliğine gitmede ve siyasal bütünleşmede her zaman engelleyici bir unsur olmayacağı söylenebilir. Bu duruma örnek olarak Fransa-Almanya savaşlarının yerini II. Dünya Savaşı ile AB ekseninde Fransa-Almanya iş birliğine dönüşmesi gösterilebilir.

AB'nin geleceğini değerlendirebileceğimiz birçok yaklaşım bulunmaktadır. Ancak uluslararası sistemde devletlerin davranışlarını ele alan kuramlardan hareketle AB'nin geleceği hakkında kesin bir kanıya varmak yeterli olmayacaktır. Bu kuramlar AB'nin değerlendirmesinde bizlere önemli katkılar sağlasa da tek başına yeterli olmayacaktır. Her bir kuramın AB'yi açıklamada kimi zaman yetersiz kaldığı görülmektedir.

Sonuç olarak AB'yi günümüz şartlarında değerlendirdiğimizde ekonomik krizle birlikte başlayan yabancı karşıtlığı, İslamofobi, mülteci sorunları, işsizlik, giderek yaygınlaşan ve güçlenen milliyetçilik ve aşırı uçlar AB'nin siyasal bütünleşmesinde önemli çıkmazlara götürmektedir. Yabancı karşıtlığı ekseninde yükselen milliyetçiliğin ve ulus devletlerin zayıflamasına olan tepkiler birliğin derinleşmesi yönünde şüpheleri getirmektedir. Bununla birlikte ortak sorunların çözümlenmesi, ortak çıkarların korunması ve barışın tesisi için iş birliğinin farklı boyutlarda da olsa devam etmesi arzusu daha ağır basmaktadır. Nitekim yabancı karşıtlığına ve ırkçılığa dayalı milliyetçiliğin

ISBN: 978-605-73901-3-4

yanında ırkçılık içermeyen liberal milliyetçiliğin yükselişi daha ılımlı bir politika ihtimali anlamına gelmektedir. Liberal milliyetçiliğin yükselişi ulusal egemenliği esas alan bir AB sürecinin lehinde olacaktır. Liberal milliyetçilik iş birliğinin sürdürülebilirliğine katkı yapacaktır. Nitekim farklı boyutlarda ve farklı ülkelerle farklı derecelerde de olsa iş birliğinin nasıl devam ettirilebileceğine ilişkin varsayımlar ve yöntemler öne sürülmektedir. AB her ne kadar siyasal bütünleşme yolunda daha derin bir iş birliğine gideceği konusu belirsizlik gösterse de iş birliğinin bir şekilde devam ettirilmesi gerektiği düşüncesinde hemfikir olacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

Arı, Tayyar. (2010). *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya ve İşbirliği*. Bursa: MKM Yayıncılık.

Arı, Tayyar.(2002). *Uluslararası İlişkiler Teorileri.* Alfa Yayıncılık.

Aydın, Mustafa. (1996). Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* 51(1), 71-93.

Aydın, Mustafa. (2004). Uluslararası İlişkilerin "Gerçekçi" Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği. *Uluslararası İlişkiler,* (1)1, 33-60.

Baylis, John. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı. *Uluslararası İlişkiler,* 5(18), 69-85.

Bekar, Nurgül (2018). Avrupa Birliği Ülkelerinde Yabancı Düşmanlığı ve Avrupa Güvenliğine Etkisi. *Bilge Strateji*, 10(18), 111-142.

CANBOLAT, İbrahim. (2011). *Uluslararası Sistem, Avrupa Birliği: Bir Dönüşüm Analizi.* Alfa Basım Yayım.

Çakmak, Haydar. (2014). *Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri*. Barış Kitap.

Çöpoğlu, Muhammed Onur. (2017). Avrupa'da Yükselen Popülist Aşırı Sağ Partiler: Özgürlükler ve Uluslar Avrupası (ENF) Grubu Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(7), 1 – 17.

European Comission (2017). Beyaz Kitap. http://ec.europa.eu/cyprus/sites/cyprus/files/white_paper_on_the_future_of_europe-2.pdf/ (17.10.2017).

http://www.ntv.com.tr (2017). http://www.ntv.com.tr/dunya/le-pen-turkiye-ile-tam-uyelik-muzakereleri-hata,c1gB1fZ1aUyHvi6U63uNsQ?_ref=infinite/ (12.10.2017

Keohane, Robert O. ve NYE, Joseph S. Jr. (1977). *PowerandInterdependence: WorldPolitics in Transition*, Boston:Little Brown Company.

Keohane, Robert O. ve NYE, Jr., Joseph. (2015). Güç ve Karşılıklı Bağımlılığı Yeniden Ele Almak. *Uluslararası İlişkiler,* 12(46), 79-104.

Keskin, M. Hakan. (2010). *Doğru Sanılan Yanlışlarla Avrupa Birliği*. T.C. Başbakanlık AB Genel Sekreterliği.

Mearsheimer, John J. (1990). BacktotheFuture: Instability in Europe AftertheColdWar. *International Security, 15(1), 5–56.*

Miller, David. (1995). *On Nationality, Clarendon Press*, Oxford.

Miller, David. (2019). *Siyaset Felsefesi* (Çev. Sinem Gül). Dost.

Mitrany, David. (1943). *A WorkingPeaceSystem*. Chicago QuadrangleBooks.

Morgenthau, Hans J. (1985). *Politics Among Nations; The Struggle for Power and Peace*. New York: Knopf.

Soytürk, Mehmet (2020), Avrupa Birliği ve Geleceği, *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 6(2), 311-330.

Tamir, Yael (1993), *Liberal Nationalism*, New Jersey: Princeton University Press.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Toprak, Elif. (2007). Neo Fonksiyonalizmden Yapısalcılığa, Entegrasyon Kuramları Işığında Türkiye-Avrupa Birliği Uyumu. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi,* (7)1, 69-89.

Tuygun, Feza S. (2021). Brexit ile 2019 Seçimlerinin Ardından Avrupa Parlamentosu'nda Yapısal ve Politik Değişim. *The Journal of Social Science*, 5(9), 156-175.

Uğrasız, Bülent. (2003). Uluslararası İlişkilerde İki Farklı Yaklaşım: İdealizm ve Realizm. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 5(2), 139-145.

Ülger, İrfan Kaya. (2002). *Avrupa Birliği'nde Siyasal Bütünleşme*. Gündoğan Yayınları.

Waltz, Kenneth N. (1979). *Theory of International Politics*, New York: MacGraw-Hill.

www.consilium.europa.eu (2021), https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/11/16/eu-defence-cooperation-council-launches-the-4th-wave-of-new-pesco-projects/ (11.02.2022).

Yapıcı, Merve İ. (2007). Uluslararası İlişkiler Disiplininde Entegrasyon Teorilerinin Yeri ve Etkinliği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 9(3), 130-157.

Yatağan, Arda Görkem, AKMAN, Elvettin ve KİRİŞ, Hakan M. (2017). Karşılaştırmalı Çerçevede Avrupa Parlamentosunda Siyasal Gruplar. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 19(33): 12-23.

Yıldız, Ayselin. (2021). Brexıt, Göç ve Avrupa Bütünleşme Süreci. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 20, 69-94.

Yumlu, Ogan. (2017), David Miller'in Liberal Milliyetçilik Savunusuna Eleştirel Bir Bakış. *Amme İdaresi Dergisi*, 50(2), 25-50.

ISBN: 978-605-73901-3-4

DİJİTAL DÖNÜŞÜMDE İNSAN KAYNAKLARI ANALİTİĞİNE BAKIŞ1

Doç. Dr. Yasemin BAL
Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, yaseminmutluay@gmail.com

Onur YILMAZ
Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, yilmazzonr@gmail.com

ÖZET

Günümüzde ağ teknolojilerinin hızlı ilerleyişi ve dijital platformların hem sosyal hem de iş hayatında vazgeçilemez bir konuma gelmesi, üretilen veri miktarının giderek artmasına neden olmaktadır. Özellikle veriyi depolama, işleme ve analiz etme maliyetlerinin düşmesi, veri bazlı karar almayı kolaylaştırmaktadır. İşlenen verilerin analizi sonucu elde edilen ön görüler sayesinde ise işletmeler gelecekte neler olacağını tahmin edebilmekte ve buna göre kendilerini konumlandırabilmektedirler. İşletmedeki kararlar açısından verinin bu denli önemli bir yere sahip olduğu göz önünde bulundurulacak olursa İnsan Kaynakları fonksiyonu için de verinin insan odaklı kararlarda ne kadar can alıcı olduğu tahmin edilebilmektedir. İnsan Kaynakları Analitiği, işletmedeki çalışanlara ait geçmişten günümüze kadar olan verilerin istatistiksel yöntemler, makine öğrenmesi, yapay zeka gibi teknikler kullanılarak analiz edip yorumlanarak, işletme ve çalışan açısından geleceğe yönelik değer yaratacak uygulamalar ortaya çıkarmak amacıyla kullanılmasıdır. Bu anlamda, Reaktif İnsan Kaynaklarından Proaktif İnsan Kaynaklarına geçişte büyük önem taşımaktadır. Ayrıca yapılan işlerin çıktılarının İK Analitiği sayesinde üst yönetime fayda / maliyet açısından daha somut bir şekilde raporlanabilmesi İnsan Kaynaklarını stratejik bir konuma getirmektedir. Bugün işletmelerin en büyük problemleri arasında yer alan yetenekli işgücünü kaybetmenin önüne geçmek başta olmak üzere, işe alım süreçlerinde işletmeye daha uygun adayların seçilmesi, çalışanların ihtiyaçlarını analiz edip çalışan deneyimi, mutluluğu ve katılımının sağlanması, çalışanlara ihtiyaçlarına göre doğru eğitimlerin sunulması gibi konularda işletmeye yön vermektedir. Bu anlamda İK Analitiği İnsan Kaynakları Departmanının etkin çözümler üretmesinde ve fayda sağlayan iş çıktıları elde etmesine olanak sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İK analitiği, insan analitiği, veri analitiği.

[1] Bu çalışma YTÜ BAP SBA-2021-4540 no'lu proje kapsamında hazırlanmıştır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

AN OVERVIEW OF HUMAN RESOURCES ANALYTICS IN DIGITAL TRANSFORMATION

ABSTRACT

Nowadays, the rapid progress of network technologies and the indispensable position of digital platforms in both social and business life are causing the amount of data produced to increase gradually. In particular, the reduced costs of storing, processing, and analyzing data make data-based decision easier. With the insights obtained as a result of the analysis of the processed data, businesses can predict what will happen in the future and position themselves accordingly. Considering that data has such an important place in terms of decisions in the business, it can be estimated how crucial the data is in human-oriented decisions for the Human Resources Function. Human Resources Analytics is the use of data from past to present of employees in the enterprise to create applications that will create future value for the business and employee by analyzing and interpreting them using techniques such as statistical methods, machine learning and artificial intelligence. In this sense, it is of great importance in the transition from Reactive Human Resources to Proactive Human Resources. In addition, the fact that the outputs of the works carried out can be reported in a more concrete way in terms of benefit / cost to senior management with HR Analytics, puts Human Resources in a strategic position. It gives direction to the business on issues that are among the biggest problems of businesses such as preventing the loss of talented workforce, electing more suitable candidates for the business in the recruitment processes, analyzing the needs of the employees and ensuring employee experience, happiness, and participation, and providing the right training to the employees according to their needs. In this sense, HR Analytics enables the Human Resources Department to produce effective solutions and obtain beneficial business outputs.

Keywords: HR analytics, people analytics, data analytics.

GİRİŞ

Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte dijitalleşmenin yaygınlaşması sonucu ortaya çıkan veri miktarı gün geçtikçe artmaktadır. Farklı kaynaklardan, süreçlerden ve sistemlerden gelen veri işletmelerde karar verme aşamalarında büyük bir rol üstlenmektedir. Ortaya çıkan veri yığınının çeşitli yöntemler yardımıyla analiz edilip karar vericiler için yapılan iş ile ilgili anlamlı ön görüler elde etmek mümkün hale gelmektedir. Bu noktada karşımıza çıkan iş analitiği mühendislik, bilgisayar, istatistik bilimleri yardımıyla farklı şekillerde üretilen veriyi analiz etme, anlamlandırma ve bu veriden karar vericiler için anlamlı sonuçlar çıkarma disiplinidir. İşletmelerde veri bazlı karar alma yaklaşımının benimsenmesi içgüdü ve sezgilerle verilen kararlar yerine, bilimsel ve kanıta dayalı aksiyonlar alınması açısından önemlidir(Mortenson ve diğ., 2015: 583-586). Bu önemin bir karşılığı olarak veri analitiği işletmelerin farklı fonksiyonlarında kullanılmakla birlikte İnsan Kaynakları Departmanında (İK Departmanı) çalışan odaklı kararlar alınmasında destek sağlamak için kullanılmaktadır. Veri analitiğinin İK Departmanında kullanılmasıyla karşımıza İnsan Kaynakları Analitiği (İK Analitiği) kavramı çıkmaktadır(Ben-Gal, 2019: 1430). Özellikle son yıllarda teknolojinin gelişmesiyle farklı formatlardaki çalışan verisinin çeşitli yöntemlerle analiz edilebilmesiyle daha anlamlı sonuçlar elde edilmeye başlanmıştır. Bu durum gün geçtikçe işletmelerde çalışanları etkileyecek her bir problemin çözümünde İK Analitiğinin kullanımını mümkün kılmaktadır (Dahlbom ve diğ., 2020: 120). Uygulama alanının bu denli gelişmesinin sonucu olarak analitiğin İK departmanında kullanımının getireceği avantajlar yadsınamaz.

ISBN: 978-605-73901-3-4

İK departmanında tanımlayıcı analitikten optimize analitiğe kadar farklı analitik seviyelerde yapılan İK Analitiği çalışmalarına rastlanmaktadır. Literatürde performans yönetimi, ücret ve yan haklar, yetenek kazanımı, yetenek yönetimi gibi temel İnsan Kaynakları fonksiyonlarında kullanımından söz edilmektedir. İK Analitiği bu alanlarda yaşanan problem ve soruların cevapları karşısında üst yönetime destek görevi görmektedir. Örneğin hangi motivasyon programları daha yüksek ürün kalitesini sağlar? Hangi eğitim programları verimliliği daha çok etkiler? Hangi adaylar yüksek performans sergileyebilir? Yetenekli çalışanların potansiyelinin en yüksek olduğu alanlar nelerdir? Yetenekli çalışanların ayrılmasında en çok hangi sebep etkilidir? Bu sorular ve benzerleri işletmede konusu çalışan olan verilerin analiz edilip anlamlı sonuçlar ortaya konulmasıyla cevaplanabilir (Hamilton ve Sodeman, 2020: 86; Levenson, 2011: 38-39).

Bu çalışmada İK Analitiğindeki konular incelenerek başarılı bir analitik adaptasyon için göz önünde bulundurulması gereken konuların ortaya konması hedeflenmektedir. Çalışma özellikle bu alanda yeni çalışmaya başlayacak işletmelere yol göstermesi açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda çalışma dört başlıktan oluşmaktadır. "Veri Kalitesi" başlığı ile verinin ve veri kalitesinin analitik çalışmalardaki önemine değinilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın bir diğer başlığı olan "Kullanılan Teknolojiler" de ise İK Analitiğinde faydalanılan araçlardan bahsedilmektedir. "Çalışanların Sahip Olması Gereken Yetkinlikler" başlığında ise İK Analitiği uygulayıcılarında başarılı analizler ve bu analizlerden doğru ön görüler elde etmek için çalışanların hangi becerilere sahip olmaları gerektiği üzerinde durulmuştur. Daha sonrasında "İK Analitiğinin Hukuki ve Etik Boyutu" başlığında işletmeler için çalışan verisinin kullanımı hakkında oluşabilecek risklerden bahsedilmektedir. "Sonuç ve Öneriler" başlığı ile çalışma sonlandırılmıştır.

VERİ KALİTESİ

Veri, işletmelerde alınan stratejik ve operasyonel kararların temelini oluşturmaktadır. İşletmelerin aldığı kararlarda bu denli etkin oluşu, karar alıcılara sağlanan verilerin kalitesini de önemli bir kriter haline getirmektedir. Veri kalitesinin yüksek olmadığı işletmelerde yapılan analitik çalışmaların sonuçlarının da düşük kalitede ve güvenilir olmayışından söz edilebilir. Bu analizlerin sonuçları işletmelere net bir ön görü sağlayamamakla birlikte, işletmelerin iş fırsatlarını kaçırmalarıyla da neticelenebilir(Sidi ve diğ., 2012: 300). Bu anlamda İK Analitiğinin işletmelerde uygulanmasının önündeki en büyük engellerden biri veri kalitesinin düşük ve verinin karar verme süreçlerinde kullanılması için uygun durumda bulunmayışıdır(Minbaeva, 2018: 702).

Analitik çalışmalarda verinin kalitesinin sağlanmasının önemi göz önüne alındığında bunun için farklı kriterler karşımıza çıkmaktadır. Veri kalitesi için birçok farklı boyuttan söz edilebilmekle birlikte literatürde en sık karşımıza çıkan beş ana etmen şu şekildedir(Cichy ve Rass, 2019: 24637):

- *Eksiksizlik:* Kullanılacak verinin analiz ihtiyacını karşılayacak şekilde uygun derinlikte ve kapsamda eksiksiz olması.
- *Doğruluk:* Söz konusu verinin doğru ve güvenilir olması.
- *Güncellik:* Verinin analiz edilecek konuya uygun olarak güncel olması.
- *Tutarlılık:* Tüm verinin aynı formatta ve kıyaslanabilir olması.

ISBN: 978-605-73901-3-4

- *Ulaşılabilirlik:* Analizde kullanılacak verinin hazır ve kolayca erişilebilir olması.

İK Analitiği çalışmalarında değer yaratabilmek ve işletme için anlamlı iş çıktıları üretebilmek için veri, bu boyutlarda ele alınarak değerlendirilmelidir. Özellikle İK Departmanında veri kalitesinin düşük olmasının sebepleri ise literatürde şu şekilde karşımıza çıkmaktadır(Andersen, 2017: 134):

- Veriyi operasyonel iş olarak görüp uygun bir veri stratejisi oluşturmamak,
- Analitik yazılımların tek başına veri kalitesini sağlayacağını düşünmek,
- Sistemlere girilen verinin özensiz girilmesi ve standardize edilmemesi,
- Veri kaynağının analizler için yetersiz oluşu.

Veri kalitesinin yetersiz oluşunun sebepleri göz önünde bulundurularak doğru analitik sonuçlara ulaşılabilmesi için bu engellerin ortadan kaldırılması ve veri kalitesinin sağlanması işletmeler açısından önem taşımaktadır.

KULLANILAN TEKNOLOJİLER

İK Departmanı içinde çeşitli süreçler sonucunda üretilen verilerin depolanması ve analizi konusunda çeşitli araç ve teknolojilerden faydalanılmaktadır (Heuvel ve Bondarouk, 2017: 162). Depolama, modelleme, görselleştirme, analiz etme gibi çeşitli süreçlerde farklı araçlardan yararlanılmaktadır. Bu araçlar; elektronik tablo programları, ilişkisel veri tabanları, veri görselleştirme araçları, veri madenciliği - makine öğrenmesi araçları ve programlama dilleri olarak sınıflandırılmışlardır.

Elektronik tablo programları işletmelerde aktif olarak kullanılmaktadır. Bu programlar veriyi satır ve sütun bazında tutarak yapılandırılmış bir biçimde tutarak çeşitli formüllerle analizlere imkân vermektedir. Bu programlara örnek olarak işletmelerde en çok kullanılan iki program olan Microsoft Excel ve Google Sheets örnek verilebilir. Analitik anlamda kısıtlar barındırmasına rağmen, kullanım kolaylığı ve kullanıcı olması bu programların kullanılmasında önemli bir etkendir (Dunbar, 2020: 83; Guerrero, 2018: 4).

İlişkisel veri tabanlarıyla birlikte farklı sistemlerde tutulan veya girişi sağlanan çeşitli türdeki veriler bu sistemlerle kurulan entegrasyon sayesinde burada saklanabilmektedir. İlişkisel veri tabanları verinin analize hazır bir şekilde depolanması ve veriye ihtiyaç duyulduğunda hızlı bir şekilde erişilebilmesi açısından önem taşımaktadır(Fotache ve Strimbei, 2015: 244-245).

Verinin görselleştirilmesi ve sunumu verilerin bize sunduğu bilgilerin daha kolay bir şekilde anlaşılmasında aksiyon alınması gereken konuları belirlemede önem taşımaktadır. Bu anlamda üçüncü olarak karşımız geniş bir kullanıcı kitlesine sahip Tableau, Power BI, QlikView gibi veri görselleştirme araçları karşımıza çıkmaktadır. Bu araçlarla oluşturulan interaktif görsel raporlarla kısa zamanda önemli ön görüler elde edilebilmektedir. Kullanım kolaylığı ve kullanıcıya sunduğu esneklikle günümüzde yaygın olarak kullanılmaktadır(Bonthu ve Bindu, 2017: 13; Sharma ve diğ., 2021: 4-5).

ISBN: 978-605-73901-3-4

İK Analitiğinde verilerin analizinde kullanılan önemli metotlardan olan veri madenciliği ve makine öğrenmesinin kolayca yapılmasına imkan kılan Knime, Rapid Miner, Orange gibi araçlar işletmeler tarafından tercih edilmektedir. Özellikle yazılım ve kodlamaya ihtiyaç duyulmaması avantaj sağlamaktadır (Dwivedi ve diğ., 2016: 3-7; Naik ve Samant, 2016: 663-664). Verilerin analizinde yaygın olarak kullanılan R ve Python yazılım dilleri, kullanıcılara sundukları farklı kütüphanelerle oldukça esnek bir yapıya sahiptirler. Bu iki yazılım dilinin diğer dillere göre ön plana çıkmasının ana nedeni olarak veri analizine daha uygun olmaları gösterilmektedir (Bonthu ve Bindu, 2017: 11-12; Sharma ve diğ., 2021: 4-5). İK Departmanında verilerin dijital sistemlere girişinden, yapılan analizlerin sunumuna kadar geçen süreçlerde çeşitli araçlardan faydalanılarak işletmeler veriden değer yaratmaktadırlar.

ÇALIŞANLARIN SAHİP OLMASI GEREKEN YETKİNLİKLER

İK Analitiğini uygulamak isteyen işletmelerde kaliteli verinin varlığı ve uygun analitik araçlar dışında doğru yetkinliklere sahip çalışanların da varlığı gerekmektedir. Bu yetkinlikler alan bilgisi, analitik bakış açısı ve sunum yetkinlikleri olarak üç başlıkta sınıflandırılabilir (Fernandez ve Gallardo-Gallardo, 2020: 176). İK Analitik çalışmalarından yüksek değer elde edebilmek için çalışanlarda bu yetkinliklerin bulunması gerekmektedir.

Bu yetkinliklerden ilki olan alan bilgisi çalışanlarda İK Departmanı süreçlerine olan hakimiyetini ifade etmektedir. Problemlere doğru sorularla yaklaşabilmek, analizlerden elde edilen verileri doğru yorumlamak ve bunları iş çıktılarıyla anlamlandırabilmek için bu yetkinliğin gerekliliği belirtilmektedir (Dahlbom ve diğ., 2020: 127).

Söz konusu analitik bakış açısı yetkinliğinde ise çalışanlarda veriyle çalışabilme, veri toplama ve temizleme süreçlerine hakim olma, ileri seviyede istatistiksel analizleri gerçekleştirebilmekten söz edilebilir (Levenson, 2011: 36). Son olarak sunum becerileri yapılan analizler sonucu elde edilen bulguları karar alıcılarla ve üst yönetimle paylaşma ve onları karar alma konusunda harekete geçirme aşamasında önem kazanmaktadır (Andersen, 2017: 135). İK Departmanının, İK Analitiğinden başarılı iş çıktıları elde edebilmesi için personelde bu yetkinliklerin bulunması gereklidir.

İK ANALİTİĞİNİN HUKUKİ VE ETİK BOYUTU

Veri yoğunluğunun giderek artması ve teknolojinin gelişmesiyle verileri analiz etmenin kolay bir hale gelmesi veri odaklı yönetim anlayışını benimseyen işletmeler için olumlu etkiler yaratmaktadır. Bunun yanı sıra toplanan, depolanan ve analizlerde kullanılan verilerin kişisel veri olması durumunda kazanılan fayda yanında çeşitli etik ve hukuki riskler de beraberinde gelmektedir (Aktan, 2018: 14-15).

İK Departmanına konu olan verilerin büyük bir çoğunluğunun kişisel veri kategorisine girmesi işletmeler açısından dikkat edilmesi gereken konuları oluşturmaktadır. Kişisel verilerin gizliliği ve güvenliği için ülkemizde 6698 sayılı "Kişisel Verilerin Korunması Kanunu" vardır. Kanunda kişisel verilerin işlenmesiyle ilgili, gerçek ve tüzel kişilerin yükümlülükleri ve sorumlulukları belirtilmektedir (Resmi Gazete, 2016). Ek olarak Avrupa'da "Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü" (GDPR) verilerin toplanması, işlenmesi, dağıtımı ve imhası konularında düzenlemeleri içermektedir (Regulation (EU), 2016). Kişisel verilerin konu olduğu süreçlerde hem Türkiye'de hem de Avrupa'da

ISBN: 978-605-73901-3-4

çeşitli düzenlemeler getirilerek kişilerin rıza beyanı olmadan verilerinin amacı dışında işlenmemesi garanti altına alınmıştır. Hukuki düzenlemeler dışında işletmelerde iş performansına etkisi olmayan çalışan verileriyle yapılacak olan analitik çalışmalar etik açıdan uygun karşılanmamaktadır. Aynı zamanda bu durum İK Analitiğinden elde edilmek istenen faydayla ters düşmektedir (Falletta, 2014: 64). İK Analitiği takımlarının etik ihlallere yer vermeden, çalışmalarını şeffaflıkla yürütmeleri kritik bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda işletmelerin de çalışan verilerinin ve bu verilerden edilen ön görülerin hangi süreçlerde kullanılacağına dair çalışanlarını bilgilendirmelidirler (Illingworth, 2015: 570). Çalışan verilerinin ve bu verilerden elde edilen ön görülerin, çalışan faydasına olan çalışmalar haricinde kullanılması hem hukuki açıdan hem de etik açıdan riskli bir durum oluşturmaktadır. Bu sebeple işletmeler veri toplama ve kullanma prosedürleri belirleyerek sınırları net olarak çizmelidirler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsan Kaynaklarında veri odaklı karar almanın, veri bakış açısıyla düşünmenin önemi gün geçtikçe artarak devam etmektedir. Teknolojinin ilerleyişiyle depolanabilen veri miktarı ve çeşitliliği artmıştır. Bununla birlikte büyük hacimlerdeki bu verinin güçlü araçlarla analiz edilebilmesi işletmeler açısından fırsat alanları yaratmaktadır. Yatırımlarını veri odaklı yönetime yapan işletmeler stratejik açıdan rekabet üstünlüğü sağlayarak yatırımlarının karşılıklarını almaktadırlar.

İnsan Kaynakları Departmanı olarak da iş süreçlerinde veri odaklı düşünme ve strateji oluşturma felsefesini benimseyen işletmelerin sayısı günümüzde hızla artmaktadır. Bu işletmelerin odak alanlarına veri kalitesini, güncel teknolojileri, çalışan yetkinlikleri konularını alarak İK Analitiğinin temellerini sağlam bir yapıda oluşturabilirler. Veri kalitesini sağlamak için veri stratejileri oluşturmaları, sistemsel ihtiyaçları gözeterek güncel teknolojileri departman bünyesine katmaları ve çalışan yetkinliklerini geliştirme konusunda eğitimler düzenleyerek farkındalık kazandırmaları bu yolda başarıya götürecek etmenler arasında yer alabilir.

İşletmeler aynı zamanda geniş çerçevede hukuki ve etik konuları İK Analitiğinin tüm süreçlerinde göz önünde bulundurmaları ve kişisel veri gizliliğini tehlikeye atmamaları gerekmektedir. Bu anlamda işletme ve çalışanlar karşılıklı olarak şeffaf davranmayı ilke edinmeli, buna ek olarak işletme tarafından veri gizliliğine ilişkin politikalar oluşturulmalıdır. Çalışan için değer yaratma amacına sadık kalındığı takdirde İK Analitiğinin potansiyel değerine ulaşılacaktır.

KAYNAKÇA

Aktan, E. (2018). Büyük veri: Uygulama alanları, analitiği ve güvenlik boyutu. *Bilgi Yönetimi*, *1*(1), 1-22.

Andersen, M. K. (2017). Human capital analytics: the winding road. *Journal of Organizational Effectiveness: People and Performance*.

Ben-Gal, H. C. (2019). An ROI-based review of HR analytics: practical implementation tools. *Personnel Review*.

Bonthu, S., & Bindu, K. H. (2017). Review of leading data analytics tools. *International Journal of Engineering & Technology*, *7*(3.31), 10-15.

Cichy, C., & Rass, S. (2019). An overview of data quality frameworks. *IEEE Access*, *7*, 24634-24648.

Dahlbom:, Siikanen, N., Sajasalo:, & Jarvenpää, M. (2020). Big data and HR analytics in the digital era. *Baltic Journal of Management*.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Dunbar, L. (2020). The Other Part of the Job: Rapid Data Analysis with Excel and Sheets. *General Music Today*, *33*(2), 83-86.

Dwivedi, S., Kasliwal:, & Soni, S. (2016). Comprehensive study of data analytics tools (RapidMiner, Weka, R tool, Knime). 2016 Symposium on Colossal Data Analysis and Networking (CDAN),

Falletta, S. (2014). In search of HR intelligence: evidence-based HR analytics practices in high performing companies. *People and Strategy*, *36*(4), 28.

Fernandez, V., & Gallardo-Gallardo, E. (2020). Tackling the HR digitalization challenge: key factors and barriers to HR analytics adoption. *Competitiveness Review: An International Business Journal*.

Fotache, M., & Strimbei, C. (2015). SQL and data analysis. Some implications for data analysits and higher education. *Procedia Economics and Finance*, *20*, 243-251.

Resmi Gazete (2016). 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu. (Kabul Tarihi: 24 Mart 2016). 20 Mayıs 2022 tarihinde https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160407-8.pdf adresinden erişildi.

Guerrero, H. (2018). *Excel Data Analysis: Modeling and Simulation*. Springer.

Hamilton, R., & Sodeman, W. A. (2020). The questions we ask: Opportunities and challenges for using big data analytics to strategically manage human capital resources. *Business Horizons*, *63*(1), 85-95.

Illingworth, A. J. (2015). Big data in IO psychology: Privacy considerations and discriminatory algorithms. *Industrial and Organizational Psychology*, *8*(4), 567-575.

Levenson, A. (2011). Using targeted analytics to improve talent decisions. *People and Strategy*, *34*(2), 34.

Minbaeva, D. B. (2018). Building credible human capital analytics for organizational competitive advantage. *Human Resource Management*, *57*(3), 701-713.

Mortenson, M. J., Doherty, N. F., & Robinson, S. (2015). Operational research from Taylorism to Terabytes: A research agenda for the analytics age. *European Journal of Operational Research*, *241*(3), 583-595.

Naik, A., & Samant, L. (2016). Correlation review of classification algorithm using data mining tool: WEKA, Rapidminer, Tanagra, Orange and Knime. *Procedia Computer Science*, *85*, 662-668.

EU General Data Protection Regulation (GDPR). 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC, (2016). 20 Mayıs 2022 tarihinde https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=EN adresinden erişildi.

Sharma, K., Shetty, A., Jain, A., & Dhanare, R. K. (2021). A Comparative Analysis on Various Business Intelligence (BI), Data Science and Data Analytics Tools. 2021 International Conference on Computer Communication and Informatics (ICCCI),

Sidi, F., Panahy: H. S., Affendey, L. S., Jabar, M. A., Ibrahim, H., & Mustapha, A. (2012). Data quality: A survey of data quality dimensions. 2012 International Conference on Information Retrieval & Knowledge Management,

Van den Heuvel, S., & Bondarouk, T. (2017). The rise (and fall?) of HR analytics: A study into the future application, value, structure, and system support. *Journal of Organizational Effectiveness: People and Performance*.

ISBN: 978-605-73901-3-4

SOSYAL BİR İHMAL OLARAK YAŞLI HAKLARINDA AYRIMCILIK

Prof. Dr. Z. Gönül BALKIR

Kocaeli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk Bölümü, Kocaeli/Türkiye, gonulbalkir@yahoo.com

Öğr. Gör. Başak BALKIR GÜLEN

Kocaeli Üniversitesi, Ali Rıza Veziroğlu MYO, Kocaeli/Türkiye, basakbalkir@hotmail.com

ÖZET

Çağdaş dünya da ve tüm toplumlarda yaşlı ayrımcılığı, buz dağının görünen yüzü gibidir. Toplumsal bilinç ve bilinçaltı bilerek ya da bilmeyerek bu konuyu görmezden gelmektedir. Yaşlı ayrımcılığı bütün boyutlarıyla görünenin çok üstünde bir gerçeklikle her zaman karşımızda durmakta, yaşam boyunca ağırlaştırılmış bir ayrımcılığa maruz kalarak, zor koşullarda yaşamakta ve ölmektedirler. Yaşlı ayrımcılığı, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve her alanda, insan hak ve özgürlüklerinin tam ve diğerleri ile eşit koşullar altında kullanılması ve yararlanılmasıyla ilgili, gerçekleştirilen her türlü ayrım, dışlama veya kısıtlama olarak tanımlanabilir. Yaşlılar, hem evlerinde, hem de ev dışında görünmezden gelinmeye, aile bireylerinin bakımına zorlanmakta, şiddete, yaralanmaya, istismara, ihmale uğramakta; ihmalkâr ve kötü muameleyle karşılaşmakta, ekonomik istismara karşı, keskin bir ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bakıma muhtaç yaşlıların çoğunluğu yoksulluk koşullarında yaşamaktadır. Bu nedenle yaşlıların korunması ve sağlık hizmetlerine ulaşım ve sosyal yaşama erişimlerinin sağlanabilmesi için, ayrımcılık yanında yoksullukla mücadele edilmesi gerekmektedir. Yaşlıların korunması makul yaşam standardı ilkesiyle Anayasal güvenceye kovuşturulmuştur. Tüm yaşlıların, bedensel ve ruhsal bakımdan desteklenerek ve sağlık hizmetlerine ulaşımlarının sağlanmasıyla ilgili makul yaşam standardını talep hakları bulunmaktadır. Anayasal koruma altında olan bu hakkın gerçekleştirilmesini sağlamak hem devletin, hem de toplumun sorumluluğu altındadır. Yaşlı ayrımcılığı, makul düzenlemelerin gerçekleştirilmemesi dahil her türlü ayrımcılığı kapsarken; yaşlı ayrımcılığının boyutlarını ve fırsat eşitliğine duyulan ihtiyacı da gözler önüne sermektedir. Yaşlılar, günlük yaşamlarında bireysel, toplumsal, kurumsal ve sistemsel birçok engeller ve ayrımcılıkla karşılaşmaktadırlar. Yaşlı ayrımcılığı nedeniyle mağdur olmalarının önüne geçebilmek için; yaşlıların, haklarına erişim ihtiyaçlarını fark etmek ve birey olarak yaşlı haklarına saygı göstermek ve yaşlı ayrımcılığıyla mücadele etmek bir zorunluluktur. Son olarak, ayrımcılığa uğrayan yaşlılara; fırsat eşitliği ve erişilebilirliğin sağlanması ve ayrıca kendi toplumsal ve ekonomik bütünlüklerinin sağlanabilmesi ve makul yaşam standartlına ulaşabilmeleri için, Anayasada devletçe taahhüt edilen makul düzenlemelerin de yapılması gereğini tekrarlamak, insan ve toplum olarak içsel bir zorunluluk olarak hepimizin sorumluluğudur. Çalışmamız, araştırma yöntemi olarak, araştırma konumuzla ilgili düzenleme ve politikalar taranarak, nicel araştırma yöntemine başvurularak, içerik analizi tekniğiyle irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ayrımcılık, yaşlı ayrımcılığı, makul yaşam standardı.

ISBN: 978-605-73901-3-4

ISN'T DİSCRİMİNATİON İN THE RİGHTS OF ELDERLY SOCİAL NEGLECT AND ABUSE?

ABSTRACT

Age discrimination in the contemporary world and in all societies is like the tip of the iceberg. The social consciousness and subconsciousness are ignoring this issue knowingly or unknowingly. Age discrimination always stands before us with a reality far above all appearances in all its dimensions. Age discrimination can be defined as all kinds of discrimination, exclusion or restriction related to the full and equal use of human rights and freedoms in political, economic, social, cultural and all fields. The elderly, both at home and outside the home, are forced to be invisible, to care for their family members, and are exposed to violence, injury, abuse and neglect and they face negligent and ill-treatment, also face sharp discrimination against economic exploitation. The majority of elderly people in need of care live in poverty conditions. For this reason, in order to protect the elderly and ensure their access to health services and social life, it is necessary to fight against poverty as well as discrimination. The protection of the elderly has been prosecuted under the Constitutional guarantee with the principle of reasonable living standard. All elderly people have the right to demand a reasonable standard of living by being supported physically and mentally by providing access to health services. Ensuring the realization of this right, which is under constitutional protection, is the responsibility of both the state and society. While ageism includes all kinds of discrimination, including the failure to make reasonable arrangements, also reveals the dimensions of ageism and the need for equal opportunities. The elderly face many individual, social, institutional and systemic obstacles and discrimination in their daily lives. In order to prevent them from being victims of age discrimination, it is a necessity to realize the needs of the elderly to access their rights, to respect the rights of the elderly as individuals and to fight against age discrimination. Finally, to the elderly who are discriminated against, it is the responsibility of all of us, as human beings and as a society, to reiterate the necessity of making reasonable arrangements committed by the state in the Constitution in order to ensure equality of opportunity and accessibility, as well as to ensure their social and economic integrity and reach a reasonable standard of living. In our study, as a research method, the regulations and policies related to our research topic were scanned, the quantitative research method was applied, and the content analysis technique was examined.

Keywords: Discrimination, age discrimination, reasonable living standard.

GİRİŞ

Çağdaş dünya da ve tüm toplumlarda yaşlı ayrımcılığı, buz dağının görünen yüzüdür. Toplumsal bilinç ve bilinçaltı bilerek ya da bilmeyerek bu konuyu görmezden gelmektedir. Devlet eliyle korunmaları güvence altına alına ve anayasal güvence altında olan yaşlıların korunmasının sağlanamaması, sosyal bir ihmal olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamızda bu konu da yapılan ayrımcılığa odaklanarak, sosyal bir ihmal olarak karşımıza çıkan yaşlı ayrımcılığına odaklanacağız.

YAŞLILIK VE YAŞLILIK KAVRAMI

Yaşlanma, doğumla başlayan, büyüme ve erişkinlikle devam eden doğal bir süreç olarak engellilikle sona erer. Yaşamın evrelerini, kesin olarak birbirinden ayıramayız. Yetişkinlik döneminden sonra gelen yaşlılık, yaşamın diğer dönemleri gibi, doğal ve evrensel gerçeklikle yaşanan hassas bir dönemdir (Ceylan, 2015, s. 25).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre, kronolojik açıdan, 65 yaş ve üzeri yaşlılık olarak kabul edilir. Bu sınır, Birleşmiş Milletlere göre, 60 yaş olarak belirlenmiş olup, yaşlılıkla ilgili olarak çoğunlukla kabul edilen ölçü; 65 yaş ve üzeridir. Kişinin yaşlı veya genç oluşunu, takvimsel yaşının ötesinde, daha çok fiziksel, ruhsal, sosyal, ekonomik, eğitim durumuna bağlıdır (Tufan, 2016, s.133).

Yaşlılığı, biyolojik, fizyolojik, psikolojik, sosyolojik, kronolojik gibi kategorilerde çok boyutlu olarak bireylerin sağlık durumuna ve ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklı şekillerde değerlendirmekte olan Dünya Sağlık Örgütü, Afrika Ülkeleri'nde yaşlılığı, 50 yaşa kadar indirebilmekle birlikte, kronolojik veya psikogeriatrik olarak yaşlanmayı 65 yaş ve sonrası olarak belirlemektedir. Öte yandan yaşlanma sürecinin 60'lı yaşlarda başlaması noktasında Bileşmiş Milletlerle ortaklaşmaktadır (Işık, 2020, 1).

Yaşlanma, bütün canlılarda meydana gelen, fonksiyonlarda gerilemeye neden olan, kalıtsal ve çevresel etmenlerden etkilenen bir süreç olarak bireylerde fizyolojik, psikolojik, bilişsel, emosyonel ve sosyal yönden değişikliklerdir. Bu süreç sonunda sosyal ilişkilerde azalma, fiziksel ve ruhsal bazı işlevlerde, kayıplar meydana gelebilmektedir (Bulut ve Çilingir, 2016, 446).

Yaşlılık, fizyolojik ve psikolojik güçlerin bir daha yerine gelmeyeceği şekilde kaybedildiği, organizmanın iç ve dış etmenler arasında denge kurmakta zorlandığı ve önüne geçilmesi mümkün olmayan gerilemenin görüldüğü bir dönemdir. Bu dönemde birçok sağlık sorunu ortaya çıkar. Üretim potansiyelinde düşüş yanında sosyal statü değişimi ve sosyal destek mekanizmaları zayıflar (Aktaş ve Diğerleri, 2012, 65).

Yaşlılıkla ilgili en genel tanımlama, psikogeriatrik özellikler göz önünde bulundurularak, çevresel uyum yeteneğinin azaldığı dönem şeklinde yapılmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü, yaşlılığı; Çevresel faktörlere uyum sağlayabilme yeteneğinin azalması olarak tanımlamıştır (Kutsal, 2002, 6). Yaşlanma, kaçınılmaz ve önlenmesi mümkün olmayan çok boyutlu bir dönem olarak karşımıza çıkmakta ve genellikle 45-65 arasındaki geniş bir yaş aralığını kapsamaktadır (Özen Çöl ve Özbek, 2017, 552).

AYRIMCILIK VE YAŞLI AYRIMCILIĞI

Ayrımcılık, kişilere, bazı kişisel özellikleri veya belirli gruplara ait ve üye olmaları yüzünden farklı ve haksız davranılmasıdır. Ayrımcılık, dezavantajlı bazı kişileri veya grupları etkileyen süreçlerden oluşmaktadır (Baybora, 2010, s.33).

Ayırımcılık, bir kişi ya da gruba yaş, ırk, renk, etnik köken, cinsiyet ya da medeni durum, engellilik, dini inanç, cinsel tercih veya diğer kişisel özellikler nedeniyle başka kişi ya da gruplara göre farklı davranılmasına neden olur. Ayrımcılık, sosyal alanlarda yaşanırken, işyerinde taciz ya da haksızlığa uğrama, bina ya da tesislere fiziksel erişimin engellenmesi, mal ve hizmetlerden yararlanmadan mahrum bırakılma, uygun barınma ya da konut bulmada zorlukları kapsayabilir.

Yaşlı ayrımcılığı bütün boyutlarıyla görünenin çok üstünde bir gerçeklikle her zaman karşımızda durmakta, yaşam boyunca ağırlaştırılmış bir ayrımcılığa maruz kalarak, zor koşullarda yaşamakta ve ölmektedirler. Yaşlı ayrımcılığı, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve her alanda, insan hak ve özgürlüklerinin tam ve diğerleri ile eşit koşullar altında kullanılması ve yararlanılmasıyla ilgili, gerçekleştirilen her türlü ayrım, dışlama veya kısıtlama olarak tanımlanabilir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Yaşlı ayrımcılığı, toplumsal bir gerçekliktir; kronolojik yaşa dayalı olan toplumsal bir ayrımcılık şekli olarak, toplumun bütün kesimlerinde ve aktif yaşam alanlarında ortaya çıkmakta, iş dünyasında ve akademik alanda yaş ayrımcılığı ve yaş hiyerarşisi şeklinde görülmektedir. Yaşlı ayrımcılığı, yaşlılara yönelik davranışlar olarak duygusal, bilişsel ve davranışsal tepkilerden oluşmaktadır (Çayır, 2012, 11).

Yaşlılar ve yaşlı engelliler; toplumun, en çok ayrımcılığa uğrayan, mağduriyetleri, bir biçimde bilinçli veya bilinçsiz olarak gözden kaçan kesimleridir (Balkır, 1997, 5). Yaşlı ayrımcılığı sonucunda yaşlı birey ötekileştirilmekte ve sosyal olarak toplum dışına itilmekte dışlanmakta ve sosyal olarak ihmale uğramaktadır. Sosyal ihmal ve dışlanma; statik olmaktan çok dinamik bir kavram olarak yaşlı bireyin yaşadığı süreci ifade etmektedir. Bu süreç, sivil, politik, ekonomik ve sosyal vatandaşlık haklarından mahrum olma veya edilme durumunu tanımlanmaktadır (Kolat, 2009).

Yaşlıların sosyal yaşama katılımlarının önündeki en büyük engel, uğradıkları ayrımcılıktır. Bu yüzden yaşlı haklarının en başında, ayrımcılık yasağı gelir. Yaşlılar, her türlü sömürüye ve şiddete uğrayan dezavantajlı gruplar arasında yer alırlar. Bu yüzden en fazla ayrımcılığa karşı koruma altına alınmalıdırlar. Yaş ayrımcılığıyla ilgili uygulamalar; bazen açık, çoğu zaman ise örtülü olarak yaşanmaktadır.

Yaşlılığa dayalı ayrımcılık, makul düzenlemelerin gerçekleştirilmemesini ve her türlü ayrımcılığı da kapsar. Yaşlı ayrımcılığında çoğu zaman, yaşlanma süreci ve yaşlı bireyler işe yaramaz olarak tanımlanmakta, üretkenlikleri yetersiz bulunmaktadır. Yaşlı bireyler, toplum tarafından sosyal ihmal ve sosyal dışlanmaya maruz bırakılmaktadırlar (Duru, 2017, 1394).

Toplum içinde kendini ifade edemeyen, genellikle evinde kalan ama yine de günlük yaşama dahil olma çabası gösteren yaşlılar, toplumdaki diğer bireylerin takdirini alsa da genel anlamda; acıma, yatsıma veya ayrımcı davranışlarından kaçamamaktadırlar. Bu duygu ve davranışların kültürel özelliklerle birleşmesi ile diğerleri tarafından acınan, toplum içinde itilen, tanınmayan, ikinci sınıf vatandaş olan yaşlı bireyler, kendilerini farklı algılamakta, kendi kendilerine acımaktadır (Tapan, 1999). Bu yüzden yaşlılık yaygın olsa da sokaklarda daha az yaşlı bireyle karşılaşılmaktadır. Oysa yaşlıların yaşam standartlarının sağlanmasıyla, onların sosyal yaşama katılıp, sokakta görünmesi ile ona sunulan yasal ve sosyal olanaklar arasında doğrusal bir orantının olduğu unutulmamalıdır (Şahin, 2010).

SOSYAL BİR ÖDEV OLARAK YAŞLILARIN KORUNMASI

Yaşlılar, hem evlerinde, hem de ev dışında görünmezden gelinmeye, aile bireylerinin bakımına zorlanmakta, şiddete, yaralanmaya, istismara, ihmale uğramakta; ihmalkâr ve kötü muameleyle karşılaşmakta, ekonomik istismara karşı, keskin bir ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Bakıma muhtaç yaşlıların çoğunluğu, yoksulluk koşullarında yaşamaktadır. Bu nedenle yaşlıların korunması ve sağlık hizmetlerine ulaşım ve sosyal yaşama erişimlerinin sağlanabilmesi için, ayrımcılık yanında yoksullukla da mücadele edilmesi gerekmektedir. Yaşlıların korunması, makul yaşam standardı ilkesiyle anayasal güvenceye kovuşturulmuştur. Tüm yaşlıların, bedensel ve ruhsal bakımdan desteklenerek, sağlık hizmetlerine ulaşımlarının sağlanması ve aynı zamanda makul yaşam standardını talep hakları bulunmaktadır.

Sosyal devletin, en önemli işlevsellik araçlarından biri olan sosyal toplum kavramı çerçevesinde; başta yaşlılar olmak üzere, yakınları ve ilgili tüm tarafların, bu kapsamda yapılan iyileştirme ve düzenlemelerden sağlıklı bir

ISBN: 978-605-73901-3-4

süreçte bilgilendirilmeleri önem kazanmıştır. Yaşlıların, makul düzenleme hakkı ve yaşlı engellilerin insan onuruna yaraşır yaşam standardına ulaşmaları da bunlar arasında sayılabilir. Anayasal koruma altında olan bu hakkın gerçekleştirilmesini sağlamak hem devletin, hem de toplumun sorumluluğu altındadır.

YAŞLI HAKLARINDA MAKUL DÜZENLEME VE YAŞAM STANDARDI

Yaşlı ayrımcılığı, makul düzenlemelerin gerçekleştirilmemesi dahil her türlü ayrımcılığı kapsarken; yaşlı ayrımcılığının boyutlarını ve fırsat eşitliğine duyulan ihtiyacı da gözler önüne sermektedir. Yaşlılar, günlük yaşamlarında bireysel, toplumsal, kurumsal ve sistemsel birçok engeller ve ayrımcılıkla karşılaşmaktadırlar. Yaşlı ayrımcılığı nedeniyle mağdur olmalarının önüne geçebilmek için; yaşlıların, haklarına erişim ihtiyaçlarını fark etmek ve birey olarak yaşlı haklarına saygı göstermek ve yaşlı ayrımcılığıyla mücadele etmek bir zorunluluktur. Son olarak, ayrımcılığa uğrayan yaşlılara; fırsat eşitliği ve erişilebilirliğin sağlanması ve ayrıca kendi toplumsal ve ekonomik bütünlüklerinin sağlanabilmesi ve makul yaşam standartlına ulaşabilmeleri için, Anayasada devletçe taahhüt edilen makul düzenlemelerin de yapılması gereğini tekrarlamak, insan ve toplum olarak içsel bir zorunluluk olarak hepimizin sorumluluğudur.

İnsan haklarında eşitlik, yasal eşitlik yanında fırsat eşitliği ile desteklenen demokratik bir eşitliktir. Eşitlik ilkesi farklı olma hakkını da içerir. Ayrıca yasa önünde eşitlik, eşit yapabilirlik veya belirleyicilik anlamına gelmelidir. Yaşlıların toplumsal yaşama eşit vatandaşlar olarak katılabilmeleri için, onların özel durumlarını dikkate alan toplumsal destek mekanizmaları gerekir. Yaşlılığın sosyal bir ihmal oluşu ve sosyal dışlanma, aslında bir insan hakları sorunudur. Bu durumdan sorumlu olan, fırsat eşitsizliği yaratan toplumdur. Yaşlılara, insan hakları ihlallerine meydan verilmeyen bir ortam sağlayarak, yaşlı olamayanlarla aynı hak ve yükümlülüklere sahip olunan bir ortam oluşturmak da toplumun sorumluluğudur.

Yaşlıların insan onuruna yakışır bir yaşam standardı sağlamak, eşitlik ve makul düzenleme tedbirlerinde, yaşlıların; insan haklarını ve temel özgürlüklerini, tam ve diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, ölçüsüz veya aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve düzenlemelerin yapılmalıdır. Yaşlılar, günlük yaşamlarında bireysel, toplumsal ve sisteme ilişkin engeller ve ayrımcılıkla karşılaşmaktadırlar. Yaşlılara yapılan ayrımcılığın önüne geçebilmek için, yaşlı haklarına erişim ihtiyaçlarını fark etmek, yaşlıların haklarına saygı göstermek ve maruz kaldıkları ayrımcılıkla mücadele etmek bir zorunluluktur. Ayrımcılığına uğrayan yaşlılara; fırsat eşitliği ve erişilebilirliğin sağlanması ve ayrıca kendi toplumsal ve ekonomik bütünlüklerini sağlayabilmek için Anayasa da yer alan ve devletçe taahhüt edilen insan onuruna yakışır bir yaşam standardı sağlamak için yaşlılarla ilgili makul düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

SONUÇ

Yaşlı ayrımcılığı, makul düzenlemelerin gerçekleştirilmemesi dahil her türlü ayrımcılığı kapsarken; yaşlı ayrımcılığının boyutlarını ve fırsat eşitliğine duyulan ihtiyacı da gözler önüne sermektedir. Yaşlılar, günlük yaşamlarında bireysel, toplumsal, kurumsal ve sistemsel birçok engeller ve ayrımcılıkla karşılaşmaktadırlar.

Yaşlı haklarında en büyük sorun, gerçekte yaşları nedeniyle engelli hale gelen yaşlıları, itibarsızlaştırarak, görmezden gelmeye çalışarak, ayrımcılık ve fırsat eşitsizliği yaratan toplumdur. Zira yaşlıları koruyarak, onurlu bir yaşam hakkı çercevesinde yaşam standardı sağlamak, yaşlıları, aynı haklara ve yükümlülüklere sahip olan yaşlı olmayanlarla, bir arada yaşatmak toplumun sorumluluğudur. Yaşlıların etkin bir yaşam standardına

ISBN: 978-605-73901-3-4

kavuşturularak, korunması, farklılıklarına saygı gösterilerek yardım edilmesi, yaşlılıktan doğan engellerinin, doğal bir süreç ve insanlığın bir parçası olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir.

Yaşlı ayrımcılığı nedeniyle mağdur olmalarının önüne geçebilmek için; yaşlıların, haklarına erişim ihtiyaçlarını fark etmek ve birey olarak yaşlı haklarına saygı göstermek ve yaşlı ayrımcılığıyla mücadele etmek bir zorunluluktur. Ayrımcılığa uğrayan yaşlılara; fırsat eşitliği ve erişilebilirliğin sağlanması ve ayrıca kendi toplumsal ve ekonomik bütünlüklerinin sağlanabilmesi ve makul yaşam standartlarına ulaşabilmeleri için, yaşlıların onurlu yaşam haklarının sağlanması için, Anayasada devletçe taahhüt edilen makul düzenlemelerin de yapılması gereği, yaşlılara toplumca yapılan sosyal ihmal nedeniyle hepimizin sorumluluğudur.

Yaşlı ayrımcılığı ve ayrımcılık davranışlarının önlenmesi için, yaşlı ayrımcılığını ortaya koyan değer yargılarının değiştirilmesine çalışılmalı, bunu sağlayacak düzenleme ve tedbirler alınmalıdır. Yaşlı ayrımcılığı, her türlü ayrımcılığı da kapsarken; yaşlı engelliliğindeki ayrımcılığının boyutlarını ve toplumca korunmaya olan ihtiyacı gözler önüne sermekte ve hepimizin, bir gün mutlaka karşılaşmak zorunda olduğumuz, yaşlılara karşı yapılan ayrımcılığı, durdurmak zorunda olduğumuz gerçeğini, gözler önüne sermektedir. Yaşlılık zamanlarımızın, olası yaşlı adayları olarak, bizler; şimdiden yaşlıların beklentilerini ve ihtiyaçlarını anlamalı, ayrımcılığa karşı korunmaları için mücadele etmeli ve insan onuruna yakışır bir yaşam standardına sahip olmaları için, çalışmalıyız.

KAYNAKÇA

Aktaş, D., Şahin, E., Terzioğlu, F. (2012). Kadın Sağlığı Açısından Yaşlılık Ve Yaşam Kalitesi, Anadolu Hemşirelik Ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 23- 65.

Balkır, Z. G., (1997), Türk Çalışma Hayatında Sakatların Korunması, Kocaeli.

Baybora, D. (2010) "Çalışma Yaşamında Yaş Ayrımcılığı ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Yaş Ayrımcılığı Düzenlemesi Üzerine", Çalışma ve Toplum, 2010/1: 33-58.

Bulut, E., Çilingir, D., (2016), Yaşlı Ayrımcılığı Ve Hemşirelik Bakımına Yansımaları
Https://Www.Bibliomed.Org/Mnsfulltext/1/1-1453803809.Pdf?1646688174.

Ceylan, H. (2015). Yaşlılık ve Refah Devleti. İstanbul: Açılım Yayınları.

Çayır, K. (2012) "Yaşçılık/Yaşa Dayalı Ayrımcılık", Ayrımcılık: Çok Boyutlu
Yaklaşımlar, (Der.) K. Çayır, M. Ayan Ceyhan, İstanbul.

Duru, S. K. (2017). Yaşlı Ayrımcılığının Önlenmesinde Sosyal Hizmet Uzmanının Rolü. Socıal Scıences Studıes Journal, 3(7), 1394-1399.

Işık, A., (2020), 65 Yaş Ve Üzerindeki Bireylerin Yaşa Dayalı Ayrımcılığa (Ageism) İlişkin Düşünce Ve Deneyimlerinin Değerlendirilmesi-Sinop Örneği, Konya.

Kolat, S., (2009), Avrupa Birliği Sosyal Politikası Çerçevesinde Özürlülere Yönelik Ayrımcılıkla Mücadele Ve Türkiyedeki Yansımaları, Uzmanlık Tezi Ankara (2009) sh. 238.,
http://eydb.aile.gov.tr/upload/eydb.aile.gov.tr/mce/serkan_kolat_uzmanlik_tezi.pdf.

Kutsal, Y.G., (2002), Yaşlanan Dünyanın Yaşlanan İnsanları, GEBAM, Yaşlılıkta Kaliteli Yaşam, File:///C:/Users/W10/Desktop/Yaslilikta_Kaliteli_Yasam_Son.Pdf.

Tufan, İ. (2011). Türkiye'de Yaşlılara Şiddet: 1. Türkiye Gerontoloji Atlası'ndan(Geroatlas) Bir Kesit, Antalya.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Özen Çöl, S., Ve Özbek, Ç., (2017), Çalışma Yaşamında Yaşlılık: Yaşlı Çalışanlar ve İnsan Kaynakları Uygulamaları, Çalışma ve Toplum, 2017/2, https://www.calismatoplum.org/makale/calisma-yasaminda-yaslilik-yaslicalisanlar-veinsan-kaynaklariuygulamalari.

ISBN: 978-605-73901-3-4

GENETİK MANİPÜLASYON VE KALITIMSAL ÖZGÜRLÜK

Prof. Dr. Z. Gönül BALKIR
Kocaeli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk Bölümü, Kocaeli/Türkiye, gonulbalkir@yahoo.com;

Öğr. Gör. Başak BALKIR GÜLEN
Kocaeli Üniversitesi, Ali Rıza Veziroğlu MYO, Kocaeli/Türkiye, basakbalkir@hotmail.com

ÖZET

Genetik araştırma özgürlüğü, araştırma özgürlüğü gibi doğal bir haktır. Genetik özgürlüğünün sınırları nelerdir? Hangi özgürlük için, ne kadar genetik değişim yapılmalıdır veya ne kadar genetik için, ne kadar özgürlük ve etik sorumluluk taşınmalıdır? Genetik manipülasyon ve kalıtımsal üstünlük için, genlerin yapısını ne kadar değiştirmek kabul edilebilir? Genetik bozukluğu düzeltmek amacıyla veya yeni genlere sahip bir başka organizma yaratmak amacıyla veya yeni bir organizmaya aşılamak için, genleri manipüle etmek mümkün olduğuna göre konuya insan ırkının iyileştirilmesi açısından bakıldığında; ari ırk yaratma hevesi, insanlığı, insan onurundan ne kadar uzağa düşürür? Geçmişte yaşananların tekrarlanma tehlike ve korkusu bir yana bırakılsa bile yapılanlar, düpedüz ayrımcılık değil midir? İnsanın kimlik haklarının korunması açısından, hastalık ve bozuklukların tedavisi dışında; bir başka amaçla genetik manipülasyona başvurulması insan onuruna aykırı ve kabul edilemez görünmektedir. Genetikle ilgili bilimsel araştırmalarda; canlılar üzerinde yapılan uygulamaların çerçevesini çizmek bile gerçek anlamda biyoetik bir açmaz olduğu halde, bu alanlardaki canlıya saygı sınırları çoktan aşılmıştır. Yine de genetik yaratma özgürlüğünün etik sınırlarının, insana saygıyla, insan değeri ve onurunun korunmasına bağlı olacağını söylemek gerekmektedir. Çalışmamız, araştırma yöntemi olarak, araştırma konumuzla ilgili düzenleme ve politikalar taranarak, nicel araştırma yöntemine başvurularak, içerik analizi tekniğiyle irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Genetik özgürlük, genetik manipülasyon, kalıtımsal özgürlük.

GENETIC MANIPULATION AND HEREDITARY FREEDOM

ISBN: 978-605-73901-3-4

ABSTRACT

Freedom of genetic research is a natural right, just like the freedom of research. What are the limits of genetic freedom? For which freedom, how much genetic change should be made, or for how much genetics, how much freedom and ethical responsibility should be carried? For genetic manipulation and hereditary superiority, how much is acceptable to alter the structure of genes? Since it is possible to manipulate genes in order to correct the genetic defect or to create another organism with new genes or to vaccinate a new organism, from the point of view of improving the human race; how far does the desire to create a pure race drag humanity away from human dignity? Even leaving aside the danger and fear of repeating what happened in the past, isn't it outright discrimination? In terms of protecting human identity rights, apart from the treatment of diseases and disorders; resorting to genetic manipulation for any other purpose seems to be against human dignity and unacceptable. In scientific research on genetics; even though it is a real bioethical dilemma to draw the framework of practices performed on living things, the limits of respect for living creatures in these fields have already been exceeded. However, it must be said that the ethical limits of the freedom to create genetics will depend on the protection of human value and dignity, with respect for the human being. In our study, as a research method, the regulations and policies related to our research topic were scanned, the quantitative research method was applied, and the content analysis technique was examined.

Keywords: Genetic freedom, genetic manipulation, hereditary freedom.

GİRİŞ

Genetik araştırma özgürlüğü sınırlanabilir mi? Genetik manipülasyon, genler vasıtasıyla doğrudan insan bedenine müdahale anlamını taşıdığından bu konu da fazlasıyla soru ve tartışma bulunmaktadır. Genetik manipülasyonun sınırları nelerdir veya neler olmalıdır? Bu çalışma da insanlığın geleceğini doğrudan ilgilendiren kaltımsal özgürlüğün sınırlanması nasıl mümkün olacaktır ve bu özgürlüğün sınırlandırma ölçütleri neler olabilir, gibi sorulara odaklanarak, cevap aranmaktadır.

GENETİK ARAŞTIRMALAR VE GENETİK MANİPÜLASYON

Bilimsel Özgürlük ve Genetik araştırmalar

Belirli bir amaca ve bu amaç doğrultusunda belirli çıkarımlara ulaşmayı hedefleyen, bir plan dâhilinde, bilimsel kurallara uygun ve sistematik biçimde yürütülen araştırmalara bilimsel araştırma denir (Oral ve Çoban, 2020, 447). Bilimsel araştırmalarla küçük bir gruptan elde edilen sonuçlar, topluma mal edilerek; tanı, tedavi ve uygulamaların güvenirliliği hakkında yeni bilgiler oluşturulur (Caparar ve Dönmez, 2016, 212).

Bilimsel özgürlük kavramı, Türk Dil Kurumu sözlüklerinde; "Bilim adamlarının herhangi bir karışma olmaksızın araştırma yapma, düşüncelerini üniversite içinde ve dışında yayma hakkı; böylece bilimin donmasının önlenmesi ve toplumun alışılmış, kalıplaşmış görüşler dışında yeni görüşleri ve olguları duyup öğrenme olanağı bulması" şeklinde tanımlanmıştır (Bilgili, 2016,3).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Bilimsel ilerlemeler, sadece insanların özgürce çalışabildikleri ve devlet tarafından belli sınırlama ve yaptırımlara maruz bırakılmadıkları zaman, tam manasıyla gerçekleşebilmektedir. Özgürlük, bilim insanlarının, yeni fikirler üretmelerine ve yeni sorunlar üzerinde çalışmalarına olanak vererek, bilimin ilerlemesinde önemli bir rol oynar. Özgürlük ilkesi, bilimsel hedeflere ulaşmaya hizmet eder (Resnik, 2004, 91). Bilimsel araştırma özgürlüğü, herkesin, bilimsel araştırma yapma ve yayma hak ve özgürlüğüne sahip olduklarını güvenceleyen, 1982 Anayasa'sının 27. maddesinde; 'Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.' denilerek koruma altına alınmıştır.

Genetik bilimi kullanılarak, ebeveynlerin doğacak çocukları için, embriyoları dış görünüşlerine ya da zekalarına göre seçmeye çalıştıkları görülmektedir. Bazen edebiyat dünyasında, insan hayvan karışımı canavarlar yaratılmakta ve yaratılan bu kötü senaryolarla, insanlarda korku yaratılmaktadır. Edebiyat alanındaki bazı eserlerde ise, herkesin hastalıklardan kurtulduğu ve sonsuz yaşamı vaat eden bazı olumlu senaryolar yer almaktadır(Tauscher, 2015, 7).

Genetik araştırma özgürlüğü, araştırma özgürlüğü gibi doğal bir haktır. Genetik bilimi ve araştırmaları, bitki ve hayvanlarda çok uzun zamandır devam etmiş olup, görünür sonuçları çoktan kabul görmüş ve kullanılmaya başlanmıştır. Koyun Dolly hikayesini, neden yaşatılamadığını, hepimiz biliriz. İnsan bedeni üzerindeki araştırmalara hızla devam edilmektedir. Genetik bilimcilerin yapmaya çalıştıkları, insanın yapı taşını, nasıl oluştuğunu anlamaya çalışıp, bundan yola çıkarak tüm insanları etkileyen hastalıklara çare bulmaktır. Her bilim dallarında olduğu gibi genetik bilimini kendi çıkarları amacıyla kullanmak isteyen gıda, ilaç, silah sanayileri ve onların kötü niyetli taraftarları bulunmaktadır (Tauscher, 2015, 9).

Genetik Manipülasyon ve Kalıtımsal Özgürlük

Her bilim gibi, genetik araştırmaların ve genetik manipülasyonun da amacı, insanlığın yararına çalışmaktır. Genetik araştırmaları ve genetik manipülasyon, ancak özgür bir ortamda gerçekleştirebilir. Bu özgürlüğün sınırları, genetik araştırmaların sonuçlarının, bu sonuçların insan bedenine müdahalesine göre belirlenecektir.

Genetik araştırmalarla, geliştirilen kimi araçlar, geçmişe oranla daha nitelikli ya da etkin olarak tanınır hale gelmiştir. Bu araçları kullanmak, konusundaki akıl yürütmeler de oldukça geçerli argümanları kapsamaktadır. Bu konudaki en büyük açmaz, genetik dalındaki ilerleme ve manipülasyonda, genetik araştırma sonuçlarının hangi amaçları gözeterek, nasıl kullanılacağı noktasında yaşanmaktadır (Keleş, 2013, 7).

Kalıtımsal özgürlük ve genetik manipülasyonlarla ilgili yöntem ve amaçların, insan onuruna ve insanlığa zarar vermesine müsaade edilemez. Bu yüzden genetik manipülasyonla birlikte gelecek nesillere yön verecek kalıtımsal müdahalelerin, hangi yöntemleri ve amaçları gözeteceği, şeffaf bir şekilde tartışılmalı ve bilinmelidir.

Hukuki ya da felsefi olarak insan yaşamının başlangıcının belirlenmesi, yüksek teknoloji tıbbının kullanımının, siyasal erk tarafından sınırlandırılmasını da temellendirir. Bu kabule bağlı olarak, yaşamın başlangıcının, sağ doğumla ilişkilendirildiği durumda genetik bilimine getirilecek sınırlandırmalar da farklı olacaktır. Bu durumda

ISBN: 978-605-73901-3-4

embriyonun yaşam hakkından ziyade, genetik deneylerin etik boyutlarının tartışılması gerekecektir. Öte yandan yaşamın başlangıcının zigotun oluşumuyla oluştuğu kabul edilirse, embriyonun, bir insan olarak kabulü ve ona sırf insan olmasından kaynaklanan temel hakların tanınması gerekecektir. Bu durumda ise embriyoya yapılacak herhangi bir dışsal müdahale, insan hak ve onuruna yapılmış bir müdahale ve hak ihlali olarak kabul edilecektir. Sadece embriyonun salt bir insan olarak kabulü bile, insan onurunu koruyarak nasıl müdahale edilebileceği konusunda, pek çok yeni soru ortaya atmaktadır.

GENETIK MANİPÜLASYON VE KALITIMSAL ÖZGÜRLÜĞÜN SINIRLARI

Genetik Manipülasyon Ve Kalıtımsal Özgürlüğün Sınırlanması

Genetik manipülasyon ve kalıtımsal üstünlük, insan genine doğrudan müdahale olup, manipülasyon ve kalıtımsal üstünlük için, genlerin yapısını ne kadar değiştirmek kabul edilebilir?

Genetik bozukluğu düzeltmek amacıyla veya yeni genlere sahip bir başka organizma yaratmak amacıyla veya yeni bir organizmaya aşılamak için, genleri manipüle etmek mümkün olduğuna göre konuya insan ırkının iyileştirilmesi açısından bakıldığında; ari ırk yaratma hevesi, insanlığı, insan onurundan ne kadar uzağa düşürür? Geçmişte yaşananların tekrarlanma tehlike ve korkusu bir yana bırakılsa bile yapılanlar, düpedüz ayrımcılık değil midir? Bu sorular, Nazi dönemini yaşamış Almanya ve Dünya için pek şaşırtıcı değildir. Genetik manipülasyon ve kalıtımsal özgürlüğün sınırlarının, katı kurallar ve yasal düzenlemelerle hukuksal temellere oturtularak, Nazi döneminde uygulanmaya çalışılan saf ırk ve öjenik teorilerinin, günümüzde genetik seleksiyon yöntemiyle tekrarlanmasının, önüne geçilmesine çalışılmaktadır (Tauscher, 2015, 11).

Genetik manipülasyonların, hastalık etkeni olan genleri saptayıp, sağaltmak amacından saparak, İnsanın özgür ve özerk oluş konumu için bir tehdit oluşturması ihtimali var mıdır? Genetik bilimindeki manipülasyonların, insanlığa sağladığı faydalara karşın, insanın özgürlüğü ve özerk oluşunu zedelemeden, bu iki sınır nasıl yorumlanıp, dengelenebilir?

Genetik bilgiler üzerinden, insanlığın özgürlük ve özerkliğine müdahalenin, insanlığın bugünlerini ve geleceklerini belirlemek suretiyle mi gerçekleşeceği ve bu şekilde gerçekleşecekse, bunun nasıl ve hangi yöntemlerle yapılacağı konusundaki sınırlar, çok belirsiz ve bulanıktır.

Yine de müdahale şeklini yorumlayarak, önümüzü görecek kıstaslar ortaya konulabilir. Müdahalenin amacına bakarak, insanlığın sağaltılması ve iyileştirilmesi kabul edilebilirken, genetik manipülasyonlarla kalıtımsal üstünlük amacıyla yeni bir insan varlığı yaratmak, insan onuruna aykırı olduğundan kabul edilemez (Keleş, 2013, 9).

Genetik manipülasyonla gen tedavisinin, insanlığı iyileştirmek için sunduğu bilgi nasıl kullanılmalıdır? Tıp bilimi, tıbbi teknolojinin sunduğu olanakları, insanlık için kullanmak zorundadır. Zira hasta, bilimin sunduğu olanaklarla, kendi kararlarını vererek, kendi özerkliğini yetkinleştirebilmektedir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Demokratik toplumlarda araştırma özgürlüğünün düşünce özgürlüğünün bir yansıması olmasından yola çıkarak, genetik araştırmaların, gelecekte etik açıdan kabul edilemeyecek, insan ırkının ıslahına yönelik pozitif öjenik sonuçlar doğurabileceği ihtimaline karşılık, bu türden genetik araştırmaların engellenmesi ya da yavaşlatılması da kabul edilemez. Öte yandan genetik, insanın özgürlüğünü ve özerk oluşumu sistemli ve sürekli olarak olumsuz etkilemeye başladığında, bir tehdit unsuru olacaktır. Burada asıl sorun, genetik araştırmalar veya genetik manipülasyondan ziyade, bu sonuçların; hangi amaçları gözeterek, ne şekilde ve kimler için kullanılacağı noktasında ortaya çıkmaktadır (Keleş, 2013, 11).

Genetik Manipülasyon Ve Kalıtımsal Özgürlüğün Hukuki Temelleri

Genetik manipülasyon ve araştırmaların doğrudan insan genomuna müdahalesi ve insan bedeninin değiştirilmesi olanakları, genetik özgürlüğün temellerinin, hukuksal belgelerle belirlenmesini zorunlu kılmış ve Uluslararası insan hakları belgeleri kabul edilmiştir. Genetik manipülasyon ve araştırmaların, hukuksal temellerini ve güvencelerini sağlayan uluslararası insan hakları belgelerinin başında; Birleşmiş Milletler 'de UNESCO, tarafından hazırlanan, 1997 tarihli İnsan Genomu ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, aynı yıl Avrupa Konseyi'nce hazırlanan, Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi (Oviedo, 1997), Birleşmiş Milletlerde, Unesco, tarafından düzenlenen, 2003 tarihli, İnsan Genetik Verileri Uluslararası Bildirgesi gelmektedir.

Birleşmiş Milletlerde, UNESCO, 1997 tarihli İnsan Genomu ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde, her anlamda insan genomunun korunması amaçlanmıştır. Aydınlatılmış onamın alınması, hiç kimsenin ayrımcılığa maruz kalmaması, genetik verilerin gizliliği, hiçbir araştırmanın insanın temel hak ve özgürlüklerinden ve insan onurun gösterilen saygıdan daha üstün olmadığı, herkesin genetik ilerlemelere erişim hakkına sahip olduğu ifade edilerek insanın onurlu yaşam hakkının önemi vurgulanmaktadır.

Avrupa Konseyi, Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi'nde (Oviedo, 1997), kişinin kendi sağlığı hakkında bilgi edinmesi ve özel yaşamına saygı gösterilmesi hakkı tanınmış, tıbbi ve araştırma amaçlarıyla yapılan genetik testlerin sınırlandırılması kabul edilmiş ve araştırma yapılacak kişiden aydınlatılmış onam alma zorunluluğu getirilmiştir.

Birleşmiş Milletler, Unesco tarafından 2003 tarihinde kabul edilen, İnsan Genetik Verileri Uluslararası Bildirgesi'nde, düşünce özgürlüğüne hak ettiği değerin verilmesi, bireyin kimliğinin özgürlük boyutunu da içerdiği, genetik verilerin özel konumu, tanımlanmayan risklerin varlığı, ayrımcılık ve aşağılama yapmama ve aydınlatılmış onam üzerinde durulmuştur.

Kabul edilen bildirgelerde, insanlarla yapılacak tüm araştırma ve uygulamalarda ilke olarak; insan onuruna, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı gösterilmesi hüküm altına alınmıştır. Bildirgeler, son yıllarda olgunlaşmış ve evrensellik kazanmış uluslararası etik ilkeleri de düzenlemiştir ve etik ilkeler, ayrım gözetilmeksizin tüm insanlar için geçerlidir, uygulanması gerekir (Keleş, 2013, 22).

ISBN: 978-605-73901-3-4

BİYOETİK İLKELERCE GENETİK MANİPÜLASYONUN SINIRLANDIRILMASI

Etik ve Biyoetik Kavramları

Etik kavramının Türkçe sözlükte karşılığı "töre bilim, ahlak bilimi, ahlaki, ahlakla ilgili..." olarak belirtilmiştir(TDK, 1992, 474). Birçok kaynakta etik kelimesinin yunanca Ethos veya etike ”den geldiği ve çok basit olarak ahlak kurumu ya da teorik ahlak diye kabul edildiği görülmekledir (Gürkan, 199, 9:16). Gündelik yaşamda, bilim çevrelerinin artan ilgisiyle birlikte, ahlak sözcüğüyle eşanlamda kullanılmaya başlanan etik kavramı Latince "Ethicus" veya Yunanca "Ethos" ya da "Ethicos" kelimelerinden gelmektedir. Ethos'un anlamı, alışkanlık veya töre Ethicus veya Ethicos kelimeleri ise, ahlakla ilgili, ahlakça davranma, ahlaki ilkeleri kapsamakta, "ahlak" anlamına gelmektedir (Ateş ve Diğerleri, 1999,128).

Ahlakın temellerini inceleyen bir felsefe dalı olan Etikle ilgili genel bir tanım yapmak gerekirse, etik; bir kimsenin davranışlarında temel olan, ahlak ilkelerinin tümü olarak tanımlanmaktadır (Larousse, 1986. 3863). Gerçekte etik; ahlaksal ilkeler veya davranış kurallarıdır. Etik yaklaşımlar, ülkelerin kültürlerine, politikalarına göre değişir (Türkistanlı, 1999, 53).

Ahlakın amacı, bireysel iyiyi gerçekleştirmek olup kaynağı içtedir. Gandhi’ye göre, her şeyin temeli ahlak, her türlü ahlakın özü de gerçekliktir (Ökçesiz, 2001, 46). Ahlak, iyi niyet ve ahlaka aykırılık, toplum düzeni ihlalinden başka bir şey değildir. Ahlaki değerler topluma hakim olan moral değerler olup, kişiye bağlı ahlak değerlerin ötesinde, bir topluluğu meydana getiren kişilerin, moral olarak emredilen şeyler hakkında birlikte inandıkları, kanaat getirdikleri sosyal davranışlardan kaynaklanan değerlerdir (Sarıal, 1986,14). Ahlak bilimi anlamına gelen etik, bütün mesleklerin özelliklerine göre; insan haklarının korunmasına önem verir. Evrensel standartlar konusundaki tüm tartışmalara rağmen; etikte temel yaklaşım, insan haklarına saygılı olmaktır.

Etik kavramı, standartlar grubu olarak, belli bir grup ya da topluluk davranışlarını düzenlerken, neyin yasal ve kabul edilebilir ya da kabul edilemez olduğunu ayırt etmek için kullanılırken; biyoetik, biyolojik ve biyomedikal bilimden çıkan etik anlamında tanımlanmaktadır. Biyoetik kavramıyla yanyana kullanılan biyoteknoloji kavramı ise, biyolojik sistemlerin insan ve çevre sağlığını olumsuz yönde etkilemeyecek yöntemlerle mal ve hizmet üretiminde kullanılmasıdır. Bio ve etik kelimelerinden olaşan biyoetik, doğru ve yanlışların standartları olan ilkelerin, kuralların ve fikirlerin gelişme ahlakıdır. Araştırmacı biyoetiğin, karmaşık olayları içermesi nedeni ile uygulama alanı olması gerektiğini vurgulamaktadır (Keleş, 2013, 19).

Biyoetik diğer uygulama alanları gibi toplumsaldır. Konusu, insanlar ve kurumların etkileşimi olduğu için diğerlerinden ayrı öğrenilemez. Amacı, sağlık ve biyolojik alanlarda yapılan araştırmaların ahlaki boyutlarını toplumsal ve bireysel düzeyde anlamamızı artırmak ve bu ideallerimizi uygulamaya dönüştürmemizi sağlamaktır.

Biyoetiğin konusu yaşamdır. Öte yandan tıp etiğinin ana konusu, insan yaşamıyla birlikte doğada var olan tüm organizmaların yaşamıdır (Pieper, 1999, 89). Biyoetik, biyoloji bilimlerinin, etki alanı içinde kalan öğelerle ilişkilerini konu edinir. Bu öğeler başta insan olmak üzere, öteki biyolojik sistemler ve çevre şeklinde

ISBN: 978-605-73901-3-4

tanımlanmaktadır. Biyoetik, bilimsel araştırma, yasal çalışmalar ve biyomedikal bilimler için önemli olan belirli eylemlerin ya da oluşumların uygunluğunun yürütülmesi ile ilgilenir. Biyoetik etik prensipleri, teorileri ve paradigmaları kullanır.

Teknolojik gelişmeler toplumun vermesi gereken kararları temel olarak değişmiştir. Bu kararlar çok sayıda insanı etkilediği için, verdiğimiz kararların doğrulamak ve savunmak için hazırlıklı olmamız gerekmektedir. Biyoetik bize daha iyi kararlar vermemizi ve bu kararlarımızı doğrulamamızı sağlar.

Biyoetik oluşan değişmeleri anlamamızı ve bu değişimlerin altında değişmeyen değerlerimizi incelememizi sağlar. Toplumumuzda çok sayıda farklı değerler, kurallar ve kültürel gelenekler mevcuttur. Biyoetik, bu farklılıkların doğasını anlamayı ve farklı ahlaki yargıların değerlendirilebildiği bir alan sağlar.

Bazen etik değerler ve prensipler çatışır, örneğin, bir bireyin gizlilik hakkı başka birinin hakkı ile çatışabilir. Bu çatışmalar bir araya geldiğinde önceliği olan değerlerin ve prensiplerin tekrar değerlendirilmesi gerekir. Biyoetik hangi değerlerin ve prensiplerin, bir diğerine karşı dengelenebileceğini de göstermeye çalışır. Biyoetik, özellikle moleküler biyologları ikileme sürükleyen ve üzerinde kuşku yaratan modern gen teknolojileri aracılığıyla gündeme gelmiştir. Başlangıçta araştırmalarda yeni perspektifler açmak amacıyla değil; insan, hayvan ve bitkilerin daha iyi bir yaşama kalitesine ulaşmaları için kalıtımın özünü iyileştirmek amacıyla geliştirilen gen teknolojileri, günümüzde giderek endişeyle karşılanır olmuştur; çünkü kötüye kullanılma ya da önceden görülmeyen zararlara yol açabilme olasılıkları nedeniyle tehlikeli olmaları söz konusudur (Pieper, 1999, 88).

Biyoloji ve tıp bilimindeki teknolojik gelişmenin, nasıl yaşadığımız ve verdiğimiz kararların çeşitliliği üzerinde büyük etkisi vardır. Tıpta, örneğin, hemodiyaliz, organ nakli, genetik hastalık tanısı son derece önemli sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bu teknolojiler hangi durumlarda kullanılmalıdır, kimler yararlanmalıdır, sınırlama getirilmeli midir, genetik testler yaygın olarak kullanılmalı mıdır? Sorular, çoğalarak tekrarlanmaktadır.

Genetik Manipülasyonun Biyoetik Sınırları

Bireyin çıkarları ile refahının, bilim ve toplumun çıkarlarına göre öncelikli olmasını gerektirir. Genetik uygulama ve araştırmalarda bireyin çıkarı en fazlaya çıkarılmalı, bireye verilebilecek olası zarar ise en aza indirilmelidir. Kişi etki altında kalmadan ve bağımsız olarak katılıp katılmamaya karar vermeli, karar vermede yetkin olmayanların hak ve çıkarlarının korunmasına yönelik özel önlemler alınmalıdır. Biyoetik, gerek insan hayatının gerekse de insanın özgürlük ve onurunun, bilimsel araştırmalarda, sonuçları tahmin edilemeyen modern teknolojiler nedeniyle tehlike altına girdiği her yerde gereklidir. Teknoloji sayesinde yapılabilir ve mümkün olanın peşine çılgınca takılıp, sorumsuzca davranmak yerine, genelin çıkarını dikkate alarak, teknolojik müdahalelerin sınırlarının çizilmesi şarttır (Pieper, 1999, 89).

Biyoetik, bilimsel araştırma, yasal çalışmalar ve biyomedikal bilimler için önemli olan belirli eylemlerin ya da oluşumların uygunluğunun yürütülmesi ile ilgilenir. Biyoetik etik prensipleri, teorileri ve paradigmaları kullanır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

İnsan genetik verilerinin eldesi, işlenmesi, kullanımı ve saklanması konusunda UNESCO 2003 yılında Uluslararası İnsan Genetik Verileri Bildirgesini, 2005 yılında ise insanlar üzerine yapılacak genetik uygulama ve araştırmalara etik açıdan yol gösteren Biyoetik ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini kabul etmiştir. Bu bildirgeler uyarınca, insanlarla yapılacak tüm araştırma ve uygulamalarda ilke olarak, insan onuruna, insan haklarına ve temel hak ve özgürlüklere saygı gösterilmesi gerekmektedir. Bildirgeler son yıllarda olgunlaşmış ve evrensellik kazanmış uluslararası etik ilkeler doğrultusundadır. Bu ilkeler ayrım gözetilmeksizin tüm insanlar için geçerlidir (Keleş, 2013, 22).

Bireyin çıkarları ile refahının bilim ve toplumun çıkarlarına göre öncelikli olmasını gerektirir. Genetik uygulama ve araştırmalarda bireyin çıkarı en fazlaya çıkarılmalı, bireye verilebilecek olası zarar ise en aza indirilmelidir. Kişi etki altında kalmadan ve bağımsız olarak katılıp katılmamaya karar vermeli, karar vermede yetkin olmayanların hak ve çıkarlarının korunmasına yönelik özel önlemler alınmalıdır.

Devletlerin de sorumluluk ve yükümlülükleri bulunmaktadır. Ulusal etik kurulları kurulmalı ve genetikle ilgili tüm çalışanların yeterli etik eğitimi almış olduğu denetlenmelidir. Üye devletlerin UNESCO Bildirgesinin kendi ülkelerinde uygulanmasıyla ilgili olarak Uluslararası Biyoetik Komitesi ve Hükümetler arası Biyoetik Komitesini bilgilendirmeleri gerekmektedir. Biyoetik, gerek insan hayatının gerekse de insanın özgürlük ve onurunun, bilimsel araştırmalarda, sonuçları tahmin edilemeyen modern teknolojiler nedeniyle tehlike altına girdiği her yerde gereklidir. Teknoloji sayesinde yapılabilir ve mümkün olanın peşine çılgınca takılıp sorumsuzca davranmak yerine, genelin çıkarını dikkate alarak teknolojik müdahalenin sınırlarının çizilmesi şarttır (Pieper, 1999, sf.89)

İnsan Hakları Ve Biyoetik Sözleşmesinin Bağlayıcılığı

Genetik araştırmaların doğası, doğrudan doğruya insan kimliğin, genetik yapılanmayı ve insan neslini ilgilendirdiğinden hukuksal zeminde kurallara bağlanmıştır. Genetik araştırmalarla ilgili hukuksal düzenlemelere ve buradaki yaklaşımlara odaklanmak, genetik özgürlüğün; hukuki ve etik sınırlarını belirleme de bizlere yol gösterici olacaktır. Genetik özgürlük, doğrudan insan nesline müdahale anlamı taşıdığından, ister istemez insan onuruna ve insan kimliğine bağlı olmak zorundadır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi'nde, insan onuruna vurgu yapılmaktadır. Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Bildirgesinin başlangıcında, insanlık ailesinin tüm üyelerinin sahip olduğu onurun, eşit ve devredilemez olduğu ve bu hakların özgürlük, adalet ve barışı temel aldığı söylenmektedir.

Avrupa Konseyi insan hakları ve biyoetik sözleşmesinde, biyoetik sınırlar; insan hakları hukuku çerçevesinde temellendirilmiş ve belirlenmiştir. İnsan onuru, tanımlanması güç bir değer olsa da Sözleşme, insan onurunu, genellikle insanın temel bir değer olduğu oluşu ve kişi dokunulmazlığı ile ilişkilendirmektedir. İnsan hakları, bu yanıyla evrensel etiğin ortak dilidir. Aydınlatılmış hasta onamı, ayrımcılık yasağı, vücut bütünlüğünün korunması, özel yaşam özgürlüğü, meslek sırlarının gizliliğiyle bu onuru somutlaştırmıştır.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Ve Biyoetik Sözleşmesi, bağlayıcıdır. Sözleşme kapsamında temel hak ve özgürlükler ile insan onuru korunurken, insanın onur yaşama hakkı, insan kimliğinin ve vücut bütünlüğünün korunması, hasta

ISBN: 978-605-73901-3-4

özerkliği, ayrımcılık yasağı, özel yaşamın gizliliğine saygı, sağlık hizmetlerinden adil bir biçimde yararlanma hakkı, sağlık hizmetlerine ulaşımda ve sağlık hizmetlerinden yararlanma da, sosyal adalet anlayışıyla, insan onurunun korunmasının, toplumsal bir çerçeveye oturtulduğu görülmektedir.

Sözleşmenin 6. maddesi, muvafakat verme yeteneği bulunmayan kimseler üzerinde tıbbi müdahalelerin, sadece onun yararına yapılabileceği hükmünü getirmiştir. Sözleşmede uygulanan ilkelerin çerçevesi ve yönlendirme, çok dikkat çekicidir.

Genetik özgürlüğün kullanılmasında, insan onuruna bağlı olarak, uzlaşı ve uyumlaştırma nasıl sağlanabilecektir? Genetik manipülasyonun sınırları nasıl çizilabilecektir. Genetik araştırma özgürlüğünün kullanılmasındaki genişletme ve özgürlüğün kullanılmasıyla ilgili sınırlamalardaki farklı yaklaşımlar, nasıl birleşebilir ya da birleşecektir? Bu farklılıklar arasındaki uzlaşı ve uyumlaştırma yaklaşımı, özgürlüklerin genişletilmesi yönünde kullanılacaksa, uyumun sağlanması çok önemli ve çok değerlidir. Öte yandan yasa koyucu, tıbbi ve bilimsel gelişmelerin hızına ayak uyduramadığı için, genetik özgürlüğün sınırlandırılması yoluna gidiyorsa, bu noktada kişiliğin korunmasında zaaflar doğacaktır. Sözleşmede bazı hastalıkların nedeni olarak tespit edilen ve gözlenebilen kişisel verilerin korunmasına yükümlülük getirilmiştir. Sözleşmenin 13. maddesinde, insan genomu konusundaki bilimsel araştırmalarda, insanın alt soylarının genetik yapısını değiştirmeye yönelik bilimsel çalışmalar yasaklanmıştır. Bu konudaki gelecek çalışmaları, sadece sağlık ve tedavi onayıyla yürütülebilir.

Biyotıp alanındaki genetik çalışmalar, sadece sağlık ve tedavi onayı ile yürütülebilir ve bu alanda genetik yapıya bozucu müdahaleler yasaklanmıştır. Gelecek araştırmanın temel kuralları, insan türünün kimliğini ve özelliklerini korumaya hizmet etmekte ve etmelidir. İnsan türüne zararlı müdahalaler ve ticari faydalar sağlamak için, bilimsel yararların feda edilmesine uluslararası hukuk ve sözleşmeler engel olmaktadır.

Biyoetik Sözleşmenin 13. maddesi, gelecek nesillerin genetik yapısının geri döndürülemez bir biçimde dönüştürülmesi veya bozulmasına yol açacak müdahaleleri yasaklanmaktadır. Öte yandan 13. madde; önleme, teşhis ve tedavi amacıyla sınırlı olarak insan genomunu değiştirmeye yönelik müdahaleleri kabul etmiştir. 13. madde kapsamındaki sınırlamalar dışında kalan, insan ırkının ıslahı ve iyileştirilmesine yönelik genetik müdahaleler, genetik teknolojilerinin kötüye kullanılması olarak değerlendirilmektedir (Keleş, 2013, 13).

Sözleşmenin 11. maddesi, ayrımcılığın önlenmesi için, bilimsel gelişmelerden yarar yerine zarar meydana getirmenin önüne geçmeye çalışmaktadır. Bilimsel amaçlı araştırmalar için bile ilgililerin rızası şarttır. Sözleşme genetik müdahalelerle ilgililerin, kişisel verilerinin saklanmasını, izin yoksa aile bireylerine bile açıklanmasını yasaklamaktadır. Sözleşme de ayrıca genetic araştırmalarla ilgili olarak klonlama yasağı bulunmaktadır. Klonlama çalışmalarının yasaklanmasında, ilk defa gelecekteki çalışmaların yasaklanması söz konusudur.

Genetik özgürlüğün kullanılmasında insan onuruna bağlı olarak uzlaşı ve uyumlaştırma nasıl sağlanabilecektir? Genetik araştırma özgürlüğünün kullanılmasındaki genişletme ve özgürlüğün kullanılmasıyla ilgili sınırlamalardaki farklı yaklaşımlar, nasıl birleşebilir ya da birleşecektir? Bu farklılıklar arasındaki uzlaşı ve uyumlaştırma yaklaşımı, özgürlüklerin genişletilmesi yönünde kullanılacaksa, uyumun sağlanması çok önemli ve çok değerlidir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Öte yandan yasa koyucu, tıbbi ve bilimsel gelişmelerin hızına ayak uyduramadığı için, genetik özgürlüğün sınırlandırılması yoluna gidiyorsa, bu noktada kişiliğin korunmasında zaaflar doğacaktır. Sözleşmede bazı hastalıkların nedeni olarak tespit edilen ve gözlenebilen kişisel verilerin korunmasına yükümlülük getirilmiştir.

Sözleşmenin 13. maddesinde, insan genomu konusundaki bilimsel araştırmalarda, insanın alt soylarının genetik yapısını değiştirmeye yönelik bilimsel çalışmalar yasaklanmıştır. Bu konudaki gelecek çalışmaları, sadece sağlık ve tedavi onayıyla yürütülebilir. Biyotıp alanındaki genetik çalışmalar, sadece sağlık ve tedavi onayı ile yürütülebilir ve bu alanda genetik yapıya bozucu müdahaleler yasaklanmıştır. Gelecek araştırmanın temel kuralları, insan türünün kimliğini ve özelliklerini korumaya hizmet etmekte ve etmelidir. İnsan türüne zararlı müdahaleler ve ticari faydalar sağlamak için, bilimsel yararların feda edilmesine uluslararası hukuk ve sözleşmeler engel olmaktadır.

Biyoetik Sözleşmenin 13. maddesi, gelecek nesillerin genetik yapısının geri döndürülemez bir biçimde dönüştürülmesi veya bozulmasına yol açacak müdahaleleri yasaklamaktadır. Öte yandan 13. madde, önleme, teşhis ve tedavi amacıyla sınırlı olarak insan genomunu değiştirmeye yönelik müdahaleleri kabul etmiştir. 13. madde kapsamındaki sınırlamalar dışında kalan, insan ırkının ıslahı ve iyileştirilmesine yönelik genetik müdahaleler, genetik teknolojilerinin kötüye kullanılması olarak değerlendirilmekte ve yasaklanmaktadır (Keleş, 2013, 13).

Sözleşmenin 11. maddesi, ayrımcılığın önlenmesi için, bilimsel gelişmelerden yarar yerine zarar meydana getirmenin önüne geçmeye çalışmaktadır. Bilimsel amaçlı araştırmalar için bile ilgililerin rızası şarttır. Sözleşme genetik müdahalelerle ilgililerin, kişisel verilerinin saklanmasını, izni yoksa aile bireylerine bile açıklanmasını yasaklamaktadır. Sözleşme de ayrıca genetik araştırmalarla ilgili olarak klonlama yasağı bulunmaktadır. Klonlama çalışmalarının yasaklanmasında, ilk defa gelecekteki çalışmaların yasaklanması söz konusudur.

İnsan onuru ve insan kimliğinin korunması ilkesi, genetik çalışmalarda doğrudan insan kullanımının yasaklamasında da ortaya çıkmaktadır. İnsan onuru ve kimliğine zarar verebilecek ve insanı araçsallaştıracak çalışmalar, insan onuruna ve tıbbi standartlara aykırı olarak, tıp biliminin kötüye kullanılmasına yol açacaktır. Biyoetik sözleşme, bir hukuk belgesi olarak bağlayıcı olduğundan, biyotip alanındaki genetik araştırmaların etik kuralları, hukuk belgelerinin içeriğine girmiştir.

SONUÇ

Genetik araştırma özgürlüğü, araştırma özgürlüğü gibi doğal bir haktır. Genetik özgürlüğünün sınırları nelerdir? Genetik manipülasyon ve kalıtımsal üstünlük için, genlerin yapısını ne kadar değiştirmek kabul edilebilir?

Genetik bozukluğu düzeltmek amacıyla veya yeni genlere sahip bir başka organizma yaratmak amacıyla veya yeni bir organizmaya aşılamak için, genleri manipüle etmek mümkün olduğuna göre konuya insan ırkının iyileştirilmesi açısından bakıldığında; ari ırk yaratma hevesi, insanlığı, insan onurundan ne kadar uzağa düşürür? Geçmişte yaşananların tekrarlanma tehlike ve korkusu bir yana bırakılsa bile yapılanlar, düpedüz ayrımcılık değil midir?

ISBN: 978-605-73901-3-4

insan ırkının ıslahı ve iyileştirilmesine yönelik genetik manipülasyon, genetik teknolojilerinin kötüye kullanılması olarak yasaklanmıştır. Aynı şekilde genetik manipülasyon ve kalıtımsal özgürlükle ilgili araştırmalarda, klonlama yasağı bulunmaktadır. Klonlama çalışmalarının yasaklanmasında, ilk defa gelecekteki çalışmaların yasaklanmasının düzenlendiği görülmektedir.

İnsanın kimlik haklarının korunması açısından, hastalık ve bozuklukların tedavisi dışında; bir başka amaçla genetik manipülasyona başvurulması, insan onuruna aykırıdır ve kabul edilemez. İnsan onuru ve insan kimliğinin korunması ilkesi, genetik manipülasyon araştırmalarında, doğrudan insan kullanımının yasaklamasında ortaya çıkmıştır. İnsan onuru ve kimliğine zarar verebilecek ve insanı araçsallaştıracak çalışmalar, insan onuruna ve tıbbi standartlara aykırı olarak, tıp biliminin kötüye kullanılmasına yol açacaktır. İnsanın kimlik haklarının korunması açısından, hastalık ve bozuklukların tedavisi dışında; bir başka amaçla genetik manipülasyona başvurulması, insan onuruna aykırı ve kabul edilemez görünmektedir.

KAYNAKÇA

Ateş, M., Sezer C., Örgev C., "Sağlık Yönetiminde Etik"; I. Ulusal Tıbbi Etik Kongresi Bildiriler Kitabı, Kocaeli 1999.

Behçet Oral, B., Çoban, A., (2019), Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara, Pegem Akademi, 2019 - Researchgate.Net.

Bilgili , A. S., (2016), Üniversitelerde Bilimsel/Akademik Özerklik Ve Özgürlük Hakkında Bir Değerlendirme Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Https://Dergipark.Org.Tr/En/Download/Article-File/226847.

Büyük Larousse, Sözlük Ve Ansiklopedi, 8.Cilt İstanbul 1986.

Caparlar, Ö, C., Dönmez, A., (2016), Bilimsel Araştırma Nedir, Nasıl Yapılır?, Https://Turkjanaesthesiolreanim.Org/Content/Files/Sayilar/27/Tard_44_4_212_218.Pdf.

Resnik, D.B., (2004), Bilimsel Etik, Çev. Vicdan Mutlu, Ayrıntı Yayınları.

Ertaş, K., (1982), Türk Hukukunda İşçinin Sadakat Borcu, Ankara.

Gürkan, N., (1999), "Hemşirelik Ve Etik", I.Ulusal Tıbbi Etik Kongresi Bildiriler Kitabı Kocaeli.

Keleş, Ş., (2013), Genetik, İnsanın Özgür ve Özerk Oluş Konumunu Tehdit Eder mi? Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi, 2013;21(1):1-17.

Ökçesiz, H., Sivil İtaatsizlik, İstanbul 2001.

Pieper, A. M.; Etiğe Giriş İstanbul 1999.

Sarıal, E.; Sağlar Arası Organ Nakillerinden Doğan Hukuksal İlişkiler, İstanbul 1986.

TDK, Türkçe Sözlük, İstanbul 1992.

Tauscher, S., (2015), Genetik Teknolojisinin Siyasi ve Etik Sınırları: Genetiği Yönetmek ,11 Issue 1 International Journal of Political Studies, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/172354.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Türkistanlı E., "Etik Sorunların Yaşandığı Bir Hastalık :Aıds", I.Ulusal Tıbbi Etik Kongresi Bildiriler Kitabı Kocaeli 1999.

ISBN: 978-605-73901-3-4

THE EFFECT OF SEQUENTIAL LOCATION-ROUTING OPTIMIZATION ON THE PERFORMANCE OF LOGISTICS NETWORK DESIGN

Yasemin YAVUZ
Assoc. Prof. Dr., Erciyes University, Kayseri, Turkey, yaseminy@erciyes.edu.tr

ABSTRACT

Facility location and vehicle routing are among the important logistics decisions that affect the medium- and long-term system performance to a great extent. Since both decisions are closely related to each other, the location and routing problems are often considered together in the logistics network design. The resulting optimization problem, which is called as location-routing problem (LRP), is concerned with determining the most suitable locations for various facilities to be included in the logistics network, allocation of demand points to the established facilities, and generating vehicle routes to serve these points. LRP is known to be an NP-hard problem since it involves two subproblems which are already difficult to solve. In the literature, a variety of integrated and sequential methods have been proposed for solving LRP. The integrated methods that simultaneously consider location and routing decisions have the potential of providing high-quality solutions, but with a risk of substantially increasing the solution complexity. Therefore, approximate solutions under a given time limit are often obtained through integrated methods for large-scale problems. The sequential methods first solve the location problem, and then deal with the routing problem based on the facility locations found in the previous stage. Due to high interdependence between two subproblems, such a decomposition may lead to suboptimal results, but the problem becomes solvable in reasonable computational times when compared to integrated methods. Furthermore, sequential methods can provide good solutions for some problem instances. Although the performance comparison of both methods is emphasized among the research suggestions in the literature, such comparative studies are quite limited in the related research field. The aim of this study is to investigate the effect of sequential optimization on the logistics network design performance by using a real case study. In line with this purpose, we have developed and sequentially solved facility location and vehicle routing models for the addressed problem and compared the solution results with those of an integrated model previously developed for the same case study. The obtained comparative results show that sequential models can yield high-quality solutions in short computational times for a real large-scale logistics network design problem.

Keywords: Logistics network design, location-routing, sequential optimization, mathematical model.

ISBN: 978-605-73901-3-4

ARDIŞIK LOKASYON-ROTALAMA OPTİMİZASYONUNUN LOJİSTİK AĞ TASARIM PERFORMANSINA ETKİSİ

Yasemin YAVUZ
Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, Kayseri, Türkiye, yaseminy@erciyes.edu.tr

ÖZET

Tesis lokasyon ve araç rotalama, orta ve uzun vadeli sistem performansını büyük ölçüde etkileyen önemli lojistik kararların başında gelmektedir. Her iki kararın birbiriyle yakından ilişkili olması nedeniyle, lojistik ağ tasarımında lokasyon ve rotalama problemleri genellikle bir arada ele alınmaktadır. Lokasyon-rotalama problemi (LRP) olarak adlandırılan söz konusu optimizasyon problemi, lojistik ağa dahil edilecek çeşitli tesisler için en uygun yerlerin belirlenmesi, kurulan tesislere talep noktalarının tahsisi ve bu noktalara hizmet verecek araç rotalarının oluşturulması ile ilgilidir. LRP'nin çözümü zor iki alt problem içermesi nedeniyle NP-zor bir problem olduğu bilinmektedir. Literatürdeki çalışmalarda LRP için çeşitli bütünleşik ve ardışık çözüm yöntemleri önerilmiştir. Lokasyon ve rotalama kararlarını eş zamanlı olarak ele alan bütünleşik yöntemlerin yüksek kaliteli çözümler sunma potansiyelinin yanı sıra çözüm karmaşıklığını önemli düzeyde artırma riski de bulunmaktadır. Bu nedenle, büyük ölçekli problemler için bütünleşik yöntemlerle çoğunlukla belirli bir süre kısıtı altında yaklaşık çözümler elde edilebilmektedir. Ardışık yöntemler ise öncelikle lokasyon problemini çözdükten sonra, ilk aşamada bulunan tesis lokasyonlarına bağlı olarak rotalama problemini ele almaktadır. Her iki alt problemin birbirine karşılıklı olarak bağlı olması nedeniyle böyle bir ayrıştırma alt optimal çözümlerle sonuçlanabilmekte, ancak bütünleşik yöntemlerle karşılaştırıldığında problem daha kısa sürelerde çözülebilir hale gelmektedir. Ayrıca, ardışık yöntemler bazı problem örnekleri için iyi çözümler de sunabilmektedir. Literatürde her iki yöntemin performansının karşılaştırılması araştırma önerileri arasında vurgulanmakla birlikte, ilgili alanda bu tür karşılaştırmalı çalışmalar oldukça kısıtlıdır. Bu çalışmanın amacı, gerçek bir uygulama problemi kullanılarak ardışık optimizasyon yönteminin lojistik ağ tasarım performansına etkisinin araştırılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda, ele alınan problem için tesis lokasyon ve araç rotalama modelleri geliştirilerek ardışık bir şekilde çözülmüş ve çözüm sonuçları aynı örnek için daha önceden geliştirilmiş olan bütünleşik bir modelin sonuçları ile karşılaştırılmıştır. Elde edilen karşılaştırmalı sonuçlar, büyük ölçekli gerçek bir lojistik ağ tasarım problemi için ardışık modellerin kısa sürelerde yüksek kaliteli çözümler sunabileceğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Lojistik ağ tasarımı, lokasyon-rotalama, ardışık optimizasyon, matematiksel model.

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

An efficient network design can provide substantial cost savings and performance improvement in the logistics systems of both public and private organizations. Facility location and vehicle routing problems are two interrelated optimization problems that are often considered together while designing a logistics network. The combined problem is referred to as location-routing problem, LRP in short, and consists of three interdependent subproblems, i.e., location, allocation, and routing. The LRP is to find the optimal locations for various facilities to be included in the logistics network, allocating demand points to the established facilities, and determining vehicle routes to serve them. The fundamental facility location and vehicle routing problems which can be viewed as special cases of LRP have been provided in Laporte et al. (2019) and Toth and Vigo (2014), respectively.

Since 1970s, a great deal of research has been carried out on different variants and extensions of LRP. The comprehensive surveys on the related research field have been provided by Nagy and Salhi (2007), Lopes et al. (2013), Prodhon and Prins (2014), Cuda et al. (2015), Drexl and Schneider (2015), Schneider and Drexl (2017), and more recently by Mara et al. (2021). In their literature review, Drexl and Schneider (2015) have identified the main characteristics that change the fundamental nature of the problem and thus constitute a new LRP variant. The number of echelons in the logistics network is among these main characteristics. An echelon of the network refers to each pair of stages between which transportation occurs. In a multi-echelon logistics system, the commodity flow from origin to destination is carried out through intermediate facilities in which some logistics activities such as storing, consolidation, etc. are performed.

The multi-echelon systems are often considered by public institutions for the transportation and traffic planning strategies as well as by private companies while designing their distribution networks (Cuda et al., 2015: 185). Various distribution systems at national or international level (for consumer goods, press, grocery, postal and parcel delivery, home delivery, etc.), e-commerce, multi-modal transportation, and city logistics are among the practical applications of multi-echelon LRPs (Drexl and Schneider, 2015: 285). Most of the previous studies in the literature have considered two-echelon LRP (Dai et al., 2019: 618). As a special case of multi-echelon LRP, this paper also deals with a two-echelon LRP for logistics network design. In a typical two-echelon LRP, the commodities at various origins are delivered to the customer destinations moving through intermediate facilities. The two-echelon LRP was first proposed by Jacobsen and Madsen (1980) for a newspaper distribution system including a printing office, transfer points, i.e., depots, and sales points such as retailers, canteens, etc. The problem consists of determining number and location of transfer points, generating primary tours originating at the printing office to serve these points, and finally, generating secondary tours from transfer points to retailers.

A large variety of exact and heuristic optimization methods have been proposed for solving LRP. Since the LRP is known to be an NP-hard problem, most of the methods are based on heuristic solution approaches. From another point of view, the solution methods developed for LRP can be classified as integrated and sequential methods depending on how they handle the relationship between location and routing subproblems. The integrated methods simultaneously consider location and routing decisions, while the sequential methods first solve the

ISBN: 978-605-73901-3-4

location problem, and then deal with the routing problem based on the facility locations found in the previous stage. Nagy and Salhi (2007: 656) classify the sequential methods as heuristics, even if location and routing subproblems are solved optimally in sequence, since such a decomposition cannot guarantee to provide an optimal solution to the combined problem.

The integrated methods for LRP can provide high-quality solutions for logistics network design, but on the other hand, they are extremely difficult to solve and computationally intractable for large problem instances. Therefore, approximate solutions under a given time limit are usually obtained through integrated methods for large-scale problems. Due to high interdependence between two subproblems, the sequential methods may lead to suboptimal results, but the problem becomes solvable in reasonable computational times compared to integrated methods. Furthermore, sequential methods can provide good solutions for some problem instances (Nagy and Salhi, 2007: 656). The effect of ignoring routes when locating facilities in the network was first studied by Salhi and Rand (1989). The authors investigated whether the best location decision obtained in the location stage maintains its superiority at the routing stage as well. They showed that the best solution after the location stage does not necessarily provide the best solution after the routing stage. Explicitly comparing the performances of integrated and sequential methods has been pointed out in some literature reviews (Balakrishnan et al., 1987; Nagy and Salhi, 2007) or in the future research directions of the related works on LRP. Balakrishnan et al. (1987: 54) stated that it would be useful to compare the quality of the solutions obtained from both methods, as the integrated solutions for large-scale problems are often approximate. However, such comparative studies in the related field are quite limited (e.g., Salhi and Rand, 1989; Ahmadi-Javid and Azad, 2010; Ahmadi-Javid et al., 2018). The main contribution of this study is to compare the solution performances of both methods by using a real-life two-echelon LRP.

The location models are often application-specific, and therefore there exists no general model that is appropriate for all potential or existing applications (Current et al., 2002: 85). This is also the case for LRP in which its main characteristics are determined by the particular location and routing problems under investigation. This paper is motivated by a real logistics network design problem encountered in a public institution in Turkey. The sequential location-routing models are proposed to design the logistics network for the case study addressed. In the first stage, the optimal number and locations for the transfer nodes are determined among the potential nodes. The location model developed for the first stage also allocates each demand node to the established transfer nodes. The vehicle routings between transfer node and assigned demand nodes are then generated by solving a number of routing models in the second stage. The obtained solution results are compared with those of an integrated model previously developed by Aslantaş and Yavuz for the same case study. We also present comparative results with the existing network which is currently implemented by the public institution.

The remainder of the paper is organized as follows. In Section 2, a formal problem definition and mathematical formulations are given. The computational results for the real case study are presented in Section 3. Section 4 provides discussion and concluding remarks. Finally, future research directions are given in the Section 5.

ISBN: 978-605-73901-3-4

METHOD

This section first defines the LRP that we have addressed in the paper. Then, the mixed integer linear programming formulations developed for sequential location-routing optimization are presented.

Problem Definition

We consider a two-echelon LRP consisting of n demand nodes, and a destination node which is denoted as $n + 1$. A single type of commodity is transported between destination and demand nodes. In the first phase of the transportation process, the commodities collected from demand nodes are transported to a given destination node for processing, and then they are returned to the respective demand nodes in the second phase. The collection and delivery of commodities are carried out through transfer nodes, which will be selected among available demand nodes. Thus, there are n possible locations among which the transfer nodes can be selected. A travel distance $c_{i,j}$ is associated with each pair of nodes (i, j) in the network, where the corresponding distance matrix is symmetric, i.e., $c_{i,j} = c_{j,i}$. There is no fixed cost associated with establishing of transfer nodes. Each transfer node is also a demand node and can only be assigned to itself. The demand node where the destination node $n + 1$ is located will be selected as one of the transfer nodes. A demand node can only be served by one of the transfer nodes located within a certain distance limit. The distance between a transfer node and assigned demand node cannot exceed a predefined value of f.

The first echelon of the logistics network connects the destination and transfer nodes, while the second echelon comprises links between transfer and demand nodes. The first and second echelon will be hereinafter referred to as E1 and E2, respectively. We assume that all E1 tours are in the form of direct round-trip between each pair of destination and transfer nodes, i.e., a vehicle departs from each one of transfer nodes, and returns back after visiting the destination node. Each E2 tours include one or more assigned demand nodes as well as the transfer node. The number of vehicles that can be used for E1 and E2 tours is not fixed, but there is an upper limit of m tours that can be generated for each one of the transfer nodes for E2 tours. The number of vehicles used in both E1 and E2 tours is minimized in the objective function of the corresponding sequential location and routing models. In this paper, we deal with distance-constrained vehicle routing problem, in which the vehicle capacity constraint is replaced by a maximum length constraint for each tour generated (Toth and Vigo, 2002: 8). The length of each E2 tour cannot exceed a predefined value of d. There are no maximum tour length restrictions for E1 tours between transfer and destination nodes. Both the capacities of transfer nodes and vehicles are assumed to be large enough for carrying and temporarily storing the commodities. Hence, no capacity restrictions for the transfer nodes and vehicles are imposed in the considered LRP problem.

The minimization of the transportation cost depending on the total distance traveled and minimization of the number of vehicles to serve all the customers are among the typical objectives commonly considered in the routing problems. The total cost can be represented by a weighted function of the length and number of routes to serve all the customers (Toth and Vigo, 2002: 4-5). This paper deals with a multi-objective LRP, where the total

ISBN: 978-605-73901-3-4

distance is the primary and the total number of vehicles is the secondary objective. Thus, the two-echelon LRP consists of finding optimal number and locations of transfer nodes, assigning demand nodes to the established transfer nodes, and determining E2 vehicle routes, so that total distance traveled, and the total number of vehicles are minimized. We propose a sequential optimization method to solve the defined LRP by decomposing it into location and routing subproblems. In the first stage, the location model is solved for location and allocation decisions. The solution of location model provides input to the routing model in the second stage. A number of independent vehicle routing problems, each associated with a different transfer node along with demand node assignments, are solved to generate E2 vehicle routes. We assume that the same vehicle routes will be used for both collection and delivery of commodities in the first and second phase of the transportation process. The notation used in the mathematical formulations is presented in the following:

Sets and indices		
V	Set of all nodes	$V = D \cup H = \{1,2,\dots,n,n+1\}$
D	Set of demand and transfer nodes	$D = \{1,2,\dots,n\}$
H	Set of destination node	$H = \{n+1\}$
R	Set of E2 routing nodes (demand and transfer nodes)	R $\subset D$, $R = S \cup T$
S	Set of E2 demand nodes	$S \subset R$
T	Set of E2 transfer node	$T \subset R$
L	Set of tours	$L = \{1,2,\dots,m\}$
i, j	Nodes	$i, j \in V$
k	Transfer nodes	$k \in D$
k^*	Demand node in which the destination node is located	$k^* \in D$
ℓ	Tours	$\ell \in L$
Parameters		
$c_{i,j}$	Distance between nodes i and j	
f	Maximum allowed distance between transfer node and assigned demand node	
d	Maximum allowed length for each E2 tour	
α	A sufficiently large number	
Variables		
Y_k	A binary variable equal to 1 if node k is selected as a transfer node, and 0 otherwise	
$Z_{i,k}$	A binary variable equal to 1 if node i is assigned to transfer node k, and 0 otherwise	
$X_{i,j,\ell}$	A binary variable equal to 1 if node j is immediately visited after node i in tour ℓ, and 0 otherwise	
W_ℓ	A binary variable equal to 1 if tour ℓ is opened, and 0 otherwise	
U_i	An auxiliary continuous variable used for subtour elimination	
TL_ℓ	Total length of tour ℓ	
TL_1	Total length of E1 tours	
TL_2	Total length of E2 tours	
VH_1	Total number of E1 vehicles	
VH_2	Total number of E2 vehicles	

Location Model

The location model determines the number and locations of transfer nodes, and also allocates demand nodes to each transfer node established. The bi-criteria mixed integer linear programming model for the location-allocation decisions can be formulated as follows:

ISBN: 978-605-73901-3-4

Objective function

$$\min \ \alpha TL_1 + VH_1 \tag{1}$$

Constraints

$$\sum_{k \in D} Z_{i,k} = 1 \qquad \forall i \in D \tag{2}$$

$$\sum_{i \in D} Z_{i,k} \leq nY_k \qquad \forall k \in D \tag{3}$$

$$Z_{i,k} = Y_k \qquad \forall i,k \in D, i = k \tag{4}$$

$$c_{i,k} Z_{i,k} \leq f \qquad \forall i,k \in D \tag{5}$$

$$Y_{k^*} = 1 \tag{6}$$

$$TL_1 = \sum_{i \in H} \sum_{k \in D} 2c_{i,k} Y_k \tag{7}$$

$$VH_1 = \sum_{k \in D} Y_k \tag{8}$$

$$Y_k \in \{0,1\} \qquad \forall k \in D \tag{9}$$

$$Z_{i,k} \in \{0,1\} \qquad \forall i,k \in D \tag{10}$$

$$TL_1 \geq 0 \tag{11}$$

$$VH_1 \geq 0 \tag{12}$$

To deal with multi-objective LRP, we use lexicographic method in which the objectives are arranged in order of their importance (Marler and Arora, 2004: 375). The bi-criteria objective function (1) minimizes the total length of E1 tours and the total number of E1 vehicles as primary and secondary objective, respectively. The objectives are combined in a weighted sum function in which the primary objective is weighted by a sufficiently large positive number α. Constraints (2) ensure that each demand node i is assigned to exactly one transfer node k. Constraints (3) define the relationship between binary Y_k and $Z_{i,k}$ variables, such that the values of all corresponding $Z_{i,k}$ variables must be zero when node k is not selected as a transfer node, i.e., $Y_k = 0$. Constraints (4) imply that each transfer node k must be assigned to itself. Constraints (5) ensure that the distance between transfer node k and assigned demand node i cannot exceed a predefined value f. The demand node where the destination node is located is selected as a transfer node through constraint (6). Constraint (7) and Constraint (8) define the total length of E1 tours and the total number of E1 vehicles, respectively. Note that each one of E1 tours is in the form of round-trip and the total number of vehicles used in the first-echelon is equal to the total number of established transfer nodes. Finally, constraints (9)-(12) define binary and nonnegative decision variables in the location model.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Routing Model

The optimal solution of location model presented above determines the sets of routing nodes R, each of which consisting of a transfer node k and assigned demand nodes. For each set of R, following mixed-integer linear programming model is solved to generate vehicle routes for the E2 of the logistics network:

Objective function

$$\min \ \alpha TL_2 + VH_2 \tag{13}$$

Constraints

$$\sum_{j \in S} X_{i,j,\ell} = W_\ell \qquad \forall i \in T, \forall \ell \in L \tag{14}$$

$$\sum_{j \in R, j \neq i} \sum_{\ell \in L} X_{i,j,\ell} = 1 \qquad \forall i \in S \tag{15}$$

$$\sum_{i \in R, i \neq j} X_{i,j,\ell} = \sum_{i \in R, i \neq j} X_{j,i,\ell} \qquad \forall j \in R, \forall \ell \in L \tag{16}$$

$$U_i - U_j + |R| \sum_{\ell \in L} X_{i,j,\ell} \leq |R| - 1 \qquad \forall i, j \in S, i \neq j \tag{17}$$

$$TL_\ell = \sum_{i \in R} \sum_{j \in R} c_{i,j} X_{i,j,\ell} \qquad \forall \ell \in L \tag{18}$$

$$TL_\ell \leq d \qquad \forall \ell \in L \tag{19}$$

$$W_\ell \geq W_{\ell+1} \qquad \forall \ell \in L, \ell < m \tag{20}$$

$$TL_2 = \sum_{\ell \in L} TL_\ell \tag{21}$$

$$VH_2 = \sum_{\ell \in L} W_\ell \tag{22}$$

$$X_{i,j,\ell} \in \{0,1\} \qquad \forall i, j \in R, \forall \ell \in L, i \neq j \tag{23}$$

$$W_\ell \in \{0,1\} \qquad \forall \ell \in L \tag{24}$$

$$U_i \geq 0 \qquad \forall i \in S \tag{25}$$

$$TL_\ell \geq 0 \qquad \forall \ell \in L \tag{26}$$

$$TL_2 \geq 0 \tag{27}$$

$$VH_2 \geq 0 \tag{28}$$

Similar to the location model given above, the objective function (13) minimizes the total length of E2 tours which is weighted by a sufficiently large positive number α as a primary objective, and the total number of E2 vehicles as a secondary one. Constraints (14) ensure that one vehicle must leave the transfer node k when the tour ℓ is opened. Constraints (15) impose that exactly one vehicle leaves each demand node. Constraints (16) ensure that the same vehicle enters, and leaves a given node. Constraints (17) are used to prevent subtours and known as subtour elimination constraints. Constraints (18) calculate the length of each tour, which cannot exceed the maximum tour length d through constraints (19). Constraints (20) ensure consecutive opening of tours.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Constraints (21) and (22) define the total length of E2 tours and the total number of E2 vehicles, respectively. Constraints (23)-(28) define binary and nonnegative decision variables in the routing model.

FINDINGS

This section first defines the real case study that we solve in the paper by using sequential location-routing models. Next, the logistics network design obtained from integrated model in Aslantaş and Yavuz is summarized. Finally, we present the resulting network design of sequential models and compare its performance with current and integrated ones.

Current Logistics Network Design

The two-echelon LRP defined above arises in the transportation process of a special test equipment to the calibration unit for calibrating and software updating twice a year. The test equipment is used for inspection activities in all provincial directorates of a Ministry in Turkey. The calibration unit located in Kocaeli province represents the destination node while 81 provincial directorates are demand nodes. The transfer nodes are selected among 81 directorates. In the first phase of the transportation process, test equipment at each demand node is transported to the respective transfer node, which will deliver them to the calibration unit. In the second phase, the equipments are received from the calibration unit by the transfer node after their calibration and update process are completed and delivered back to each demand node from that point. Table 1 shows the demand nodes in the logistics network, which are listed according to their province codes. The calibration unit representing the destination node is numbered as 82 in the models.

Table 1. Codes of Nodes in the Logistics Network

1: Adana	15: Burdur	29: Gümüşhane	43: Kütahya	57: Sinop	71: Kırıkkale
2: Adıyaman	16: Bursa	30: Hakkâri	44: Malatya	58: Sivas	72: Batman
3: Afyonkarahisar	17: Çanakkale	31: Hatay	45: Manisa	59: Tekirdağ	73: Şırnak
4: Ağrı	18: Çankırı	32: Isparta	46: Kahramanmaraş	60: Tokat	74: Bartın
5: Amasya	19: Çorum	33: Mersin	47: Mardin	61: Trabzon	75: Ardahan
6: Ankara	20: Denizli	34: İstanbul	48: Muğla	62: Tunceli	76: Iğdır
7: Antalya	21: Diyarbakır	35: İzmir	49: Muş	63: Şanlıurfa	77: Yalova
8: Artvin	22: Edirne	36: Kars	50: Nevşehir	64: Uşak	78: Karabük
9: Aydın	23: Elazığ	37: Kastamonu	51: Niğde	65: Van	79: Kilis
10: Balıkesir	24: Erzincan	38: Kayseri	52: Ordu	66: Yozgat	80: Osmaniye
11: Bilecik	25: Erzurum	39: Kırklareli	53: Rize	67: Zonguldak	81: Düzce
12: Bingöl	26: Eskişehir	40: Kırşehir	54: Sakarya	68: Aksaray	
13: Bitlis	27: Gaziantep	41: Kocaeli	55: Samsun	69: Bayburt	
14: Bolu	28: Giresun	42: Konya	56: Siirt	70: Karaman	

The existing logistics network includes a total of 8 transfer nodes selected among 81 demand nodes. The calibration unit located in Kocaeli (41) is among the transfer nodes as well. A varying number of demand nodes are assigned to each one of the transfer nodes. In the current logistics network, both E1 and E2 tours are in the form of direct round-trip between each pair of nodes. The number of E1 tours between destination and transfer nodes is equal to the number of transfer nodes, while that of E2 tours between transfer and demand nodes is

ISBN: 978-605-73901-3-4

equal to the number of assigned demand nodes. Thus, the transportation process is carried out by using a total number of 81 vehicles in the current network. The total lengths of E1 and E2 tours are presented in Table 2. The distance data between each pair of provinces was obtained from General Directorate of Highways, Turkey (GDH, 2019). The distance between Kocaeli (41) and destination node located in that province was assumed to be 5 km. No maximum distance and tour length restrictions which are indicated by parameters $\boldsymbol{f}$ and $\boldsymbol{d}$, respectively in the above models have been considered during designing the current logistics network. As observed between transfer node Erzincan (24) and demand node Iğdır (76), the maximum distance and maximum E2 tour length in the current network are 481 km and 962 km, respectively.

Table 2. Current Logistics Network Design

Transfer Nodes		Demand Nodes	Number of E2 Tours	Tour Lengths	
				E2	E1
1	Adana	2, 27, 31, 33, 38, 44, 46, 50, 51, 68, 70, 79, 80	13	6,236	1,674
6	Ankara	3, 18, 37, 40, 42, 66, 71, 78	8	3,138	684
21	Diyarbakır	12, 13, 23, 30, 47, 56, 62, 63, 65, 72, 73	11	4,918	2,492
24	Erzincan	4, 8, 25, 29, 36, 49, 53, 69, 75, 76	10	6,472	1,852
34	İstanbul	22, 39, 59	3	1,144	222
35	İzmir	7, 9, 10, 15, 17, 20, 32, 43, 45, 48, 64	11	5,712	906
41	Kocaeli	11, 14, 16, 26, 54, 67, 74, 77, 81	9	2,732	10
55	Samsun	5, 19, 28, 52, 57, 58, 60, 61	8	3,402	1,246
Total length of E1 and E2 tours in the first phase of the transportation process				33,754	9,086
Total E1 and E2 tour lengths during the entire transportation process				67,508	18,172
Total distance				**85,680**	
Total number of vehicles				**81**	
Total number of transfer nodes				**8**	

In the first phase of the transportation process, i.e., transporting the equipments to the transfer nodes and then to the calibration unit, a total of 9,086 km and 33,754 km are traveled in E1 and E2 tours, respectively. The same distances are traveled in the second phase of the transportation process, i.e., transporting the processed equipments to the transfer nodes, and then to the demand nodes from that point. Thus, a total of 18,172 km and 67,508 km are traveled in the E1 and E2 tours, respectively, during the entire transportation process. The current logistics network design results in a total distance of 85,680 km traveled by using 81 vehicles.

Integrated Logistics Network Design

Aslantaş and Yavuz have developed an integrated mathematical model for the two-echelon LRP defined above. They have solved the integrated LRP model by using AIMMS/CPLEX with the parameter values of $m = 3,\ f = 360$, $d = 720$, $\alpha = 10$, and GDH (2019) distance data for $c_{i,j}$. The running time of the model has been limited to 24 hours (86,400 sec), and the best solution with a gap of 18.93% obtained within 24-hour time limit has been reported. Table 3 summarizes the logistics network design obtained from integrated LRP model.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Table 3. Logistics Network Design Obtained from Integrated LRP Model (Aslantaş and Yavuz)

Transfer Nodes		Demand Nodes	Vehicle Routes for E2		Tour Lengths	
					E2	E1
13	Bitlis	12, 21, 30, 47, 49, 56, 65, 72, 73	1	13-56-73-30-13	716	2,782
			2	13-65-13	326	
			3	13-49-12-21-47-72-13	716	
19	Çorum	5, 6, 18, 37, 55, 57, 58, 60, 66, 71	1	19-71-6-18-19	527	1,006
			2	19-5-60-58-66-19	646	
			3	19-55-57-37-19	707	
25	Erzurum	4, 8, 24, 29, 36, 62, 69, 75, 76	1	25-4-76-36-25	672	2,232
			2	25-69-29-24-62-25	710	
			3	25-8-75-25	575	
27	Gaziantep	2, 23, 31, 44, 46, 63, 79, 80	1	27-46-80-31-79-27	519	2,000
			2	27-63-2-27	399	
			3	27-44-23-27	684	
34	İstanbul	17, 22, 39, 59	1	34-39-22-34	503	222
			2	34-17-59-34	636	
41	Kocaeli	11, 14, 16, 26, 43, 54, 67, 74, 77, 78, 81	1	41-77-16-43-26-11-54-41	608	10
			2	41-14-78-74-67-81-41	680	
50	Nevşehir	1, 33, 38, 40, 42, 51, 68, 70	1	50-68-1-33-51-50	693	1,240
			2	50-38-40-50	306	
			3	50-42-70-50	600	
52	Ordu	28, 53, 61	1	52-28-61-53-52	510	1,548
64	Uşak	3, 7, 9, 10, 15, 20, 32, 35, 45, 48	1	64-15-7-32-3-64	707	764
			2	64-9-48-20-64	667	
			3	64-10-45-35-64	610	
Total E1 and E2 tour lengths in the first phase of the transportation process					13,717	11,804
Total E1 and E2 tour lengths during the entire transportation process					27,434	23,608
Total distance					**51,042**	
Total number of vehicles					**32**	
Total number of transfer nodes					**9**	

In the logistics network designed by integrated model, the total distance has been reduced to 51,042 km, while the number of vehicles to 32. Compared to the current network, an improvement of 40.4% in the total distance traveled and 60.5% in the total number of vehicles has been achieved.

Sequential Logistics Network Design

In this paper, we have solved the same case study by using the sequential location and routing models presented in the previous section. The same parameter values in the paper of Aslantaş and Yavuz have been used for f, d, α, and $c_{i,j}$ to compare the results with that of integrated model. Since the number of transfer nodes obtained from location model decreases, and accordingly the number of assigned demand nodes increases in comparison with integrated solution, the set of tours has been determined such that a feasible solution can be obtained from the relevant routing model. Hence, the varying values for m from 3 to at most 6 have been used in the routing models which we have solved in the second stage.

Although the large-scale integrated model has been run for 24 hours, we have limited the running time in AIMMS/CPLEX to 2 hours (7200 sec) for each one of the sequential models that we have solved in this paper. As can be seen from the computational results presented later, all models except one (routing model for Kocaeli) have been optimally solved within a time limit of 2 hours. Since increasing the running time has provided no

ISBN: 978-605-73901-3-4

improvement in the best solution obtained from that model, we have maintained 2-hour time limit in all models that we have solved. Table 4 shows the logistics network design that we have obtained from sequential location-routing models.

Table 4. Logistics Network Design Obtained from Sequential Models

Transfer Nodes		**Demand Nodes**	**Vehicle Routes for E2**		**Tour Lengths**	
					E2	**E1**
3	Afyonkarahisar	7, 9, 15, 20, 32, 35, 42, 64, 70	1	3-32-7-15-3	589	686
			2	3-20-9-3	693	
			3	3-70-42-3	678	
			4	3-64-35-3	652	
13	Bitlis	4, 12, 21, 23, 25, 30, 47, 49, 56, 65, 72, 73, 76	1	13-4-76-13	714	2782
			2	13-72-47-73-56-13	674	
			3	13-30-65-13	700	
			4	13-12-23-21-13	698	
			5	13-49-25-13	698	
19	Çorum	5, 18, 37, 38, 40, 50, 55, 57, 58, 60, 66, 68, 71	1	19-37-57-55-19	707	1006
			2	19-71-68-40-66-19	706	
			3	19-18-19	312	
			4	19-50-38-19	658	
			5	19-5-58-60-19	598	
41	Kocaeli	6, 10, 11, 14, 16, 22, 26, 34, 39, 43, 54, 59, 67, 74, 77, 78, 81	1	41-54-81-6-14-41	684	10
			2	41-11-43-26-41	540	
			3	41-67-74-78-41	680	
			4	41-16-10-77-41	564	
			5	41-34-22-41	682	
			6	41-59-39-41	685	
45	Manisa	17, 48	1	45-17-45	662	836
			2	45-48-45	506	
69	Bayburt	8, 24, 28, 29, 36, 52, 53, 61, 62, 75	1	69-62-24-69	546	2030
			2	69-36-69	656	
			3	69-8-69	686	
			4	69-61-53-69	508	
			5	69-75-69	700	
			6	69-29-28-52-69	570	
80	Osmaniye	1, 2, 27, 31, 33, 44, 46, 51, 63, 79	1	80-2-63-27-79-80	720	1848
			2	80-1-33-51-80	650	
			3	80-31-80	258	
			4	80-44-46-80	638	
Total E1 and E2 tour lengths in the first phase of the transportation process					20,012	9,198
Total E1 and E2 tour lengths during the entire transportation process					40,024	18,396
Total distance					**58,420**	
Total number of vehicles					**39**	
Total number of transfer nodes					**7**	

The location model solved in the first stage has resulted in 7 transfer nodes. Next, a separate routing model has been solved to find the E2 vehicle routes for each one of the transfer node along with corresponding demand node assignments. The vehicle routes with varying numbers between 2 to 6 have been generated for the E2 of the logistics network. For the case study considered, the solution with a total distance of 58,420 km traveled by using 39 vehicles has been achieved from the sequential location-routing models.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Performance Comparison of Logistics Network Designs

The performance of the sequential network design has been compared with both current and integrated networks. The comparative results have been summarized in Table 5. Beside the main performance criteria, i.e., the total distance and the total number of vehicles throughout the network, three network designs have also been compared in terms of the total number of transfer nodes, total number of E1 and E2 vehicles, and total length of E1 and E2 tours for providing a broader insight into the performance comparison. The percentage differences of sequential solution with respect to both current and integrated network designs have also been presented.

Table 5. Performance Comparison of Logistics Network Designs

	Current	**Sequential**	**Integrated**	**Difference (%)**	
	I	**(S)**	**(I)**	**(S-C)/C**	**(S-I)/I**
Total number of transfer nodes	8	7	9	-12.5	-22.2
Total length of E1 tours	18,172	18,396	23,608	1.2	-22.1
Total length of E2 tours	67,508	40,024	27,434	-40.7	45.9
Total number of E1 vehicles	8	7	9	-12.5	-22.2
Total number of E2 vehicles	73	32	23	-56.2	39.1
Total distance	85,680	58,420	51,042	**-31.8**	**14.5**
Total number of vehicles	81	39	32	**-51.9**	**21.9**

In the total length of E1 tours, there is a small increase of 1.2% compared to the current network, however a decrease of 22.1% in comparison with integrated solution. The location model in which the primary objective is the total length of E1 tours has been resulted an optimal solution with an increase of 1.2% compared to the current network design. As mentioned above, this is why no maximum distance restriction denoted by d has been considered while designing the current network, however it has been imposed in both integrated and sequential models. As for the total length of E2 tours, a decrease of 40.7% and increase of 45.9% exist when compared to current and integrated ones, respectively. As a result, the total distance is reduced by 31.8%, but increased by 14.5% in comparison with current and integrated network designs, respectively. Figure 1 compares three network designs in terms of total length of E1 and E2 tours as well as the total distance traveled throughout the network.

ISBN: 978-605-73901-3-4

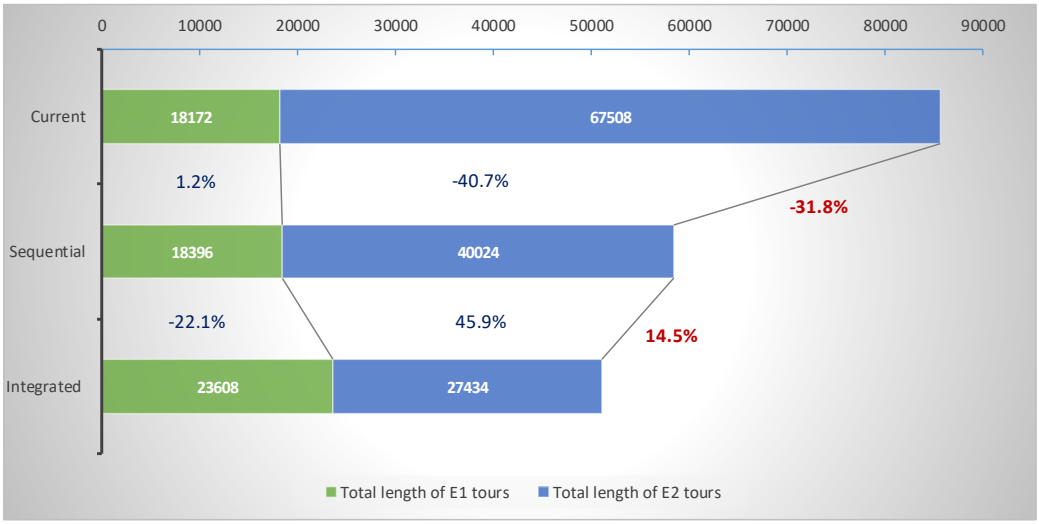

Figure 1. Performance Comparison of Logistics Network Designs – Total Tour Lengths

Among the three network designs, the lowest number of established transfer nodes occurs in the sequential one, with a decrease of 12.5% and 22.2% compared to current and integrated network designs, respectively. Consequently, the total number of E1 vehicles decreases at the same rates. As for the total number of E2 vehicles, a decrease of 56.2% and increase of 39.1% are observed in comparison with current and integrated ones, respectively. Thus, the total number of vehicles used throughout the network is reduced by 51.9% but increased by 21.9% in comparison with current and integrated network designs, respectively. The total number of vehicles are compared in Figure 2.

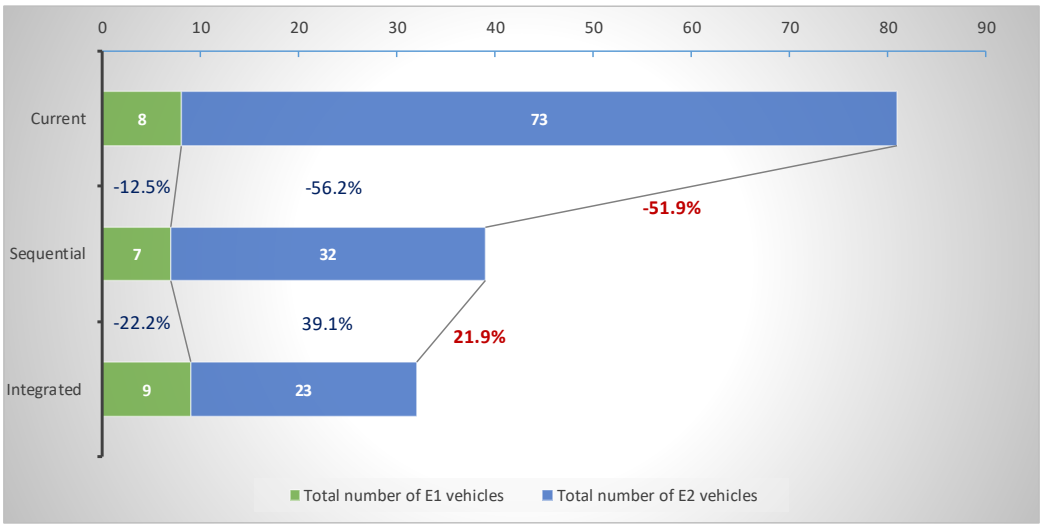

Figure 2. Performance Comparison of Logistics Network Designs – Total Number of Vehicles

Finally, we have compared the computational performance of integrated and sequential models. Compared to the integrated model, sequential models have much fewer number of constraints and integer variables, which makes the models much easier to solve. For the integrated model, Aslantaş and Yavuz presented the best solution with a gap of 18.93% that they obtained within a 24-hour time limit. As for the sequential models, the location

ISBN: 978-605-73901-3-4

model has been optimally solved in a few seconds. The optimal solutions for all routing models except the transfer node Kocaeli (41) have been obtained within a 2-hour running time limit. The routing models for Kocaeli (41) and Çorum (19) are observed more difficult to solve when compared to other transfer nodes. The computational performances of the models are presented in Table 6.

Table 6. Computational Performance of Integrated and Sequential Models

Model	Number of demand nodes	Number of E2 tours generated	Number of constraints	Number of integer variables	CPU Solution Time (sec)	Gap (%)
Integrated LRP			1,602,265	2,106,567	86,400	18.93
Sequential-Location			6,727	6,642	3	0.00
Sequential-Routing						
3: Afyonkarahisar	9	4	139	364	6	0.00
13: Bitlis	13	5	261	915	152	0.00
19: Çorum	13	5	261	915	5422	0.00
41: Kocaeli	17	6	423	1842	7200	20.56
45: Manisa	2	2	27	21	1	0.00
69: Bayburt	10	6	192	666	126	0.00
80: Osmaniye	10	4	162	444	21	0.00

Figure 3 shows the CPU solution times of 7 routing models with respect to the number of demand nodes assigned to each transfer node and the number of E2 vehicles routes generated. The circles represent the relative size of CPU solution times. As expected, the routing model becomes harder to solve as the number of tours and assigned demand nodes increase. However, some problem instances may be more difficult to solve even if they have the same number of tours and assigned demand nodes. For instance, Bitlis (13) and Çorum (19) have the same size of models and the number of E2 tours generated, but they have been optimally solved in 152 and 5422 seconds, respectively.

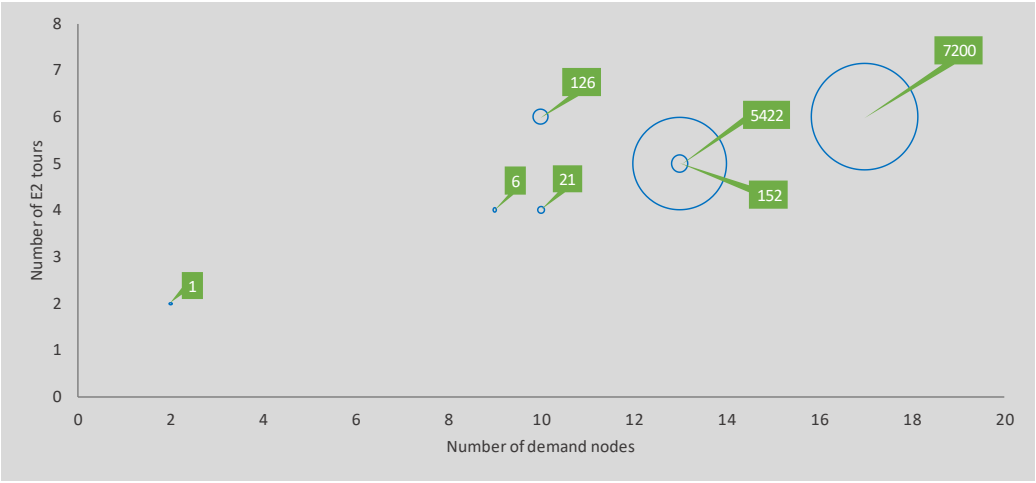

Figure 3. Comparison of CPU Solution Times of Routing Models

ISBN: 978-605-73901-3-4

DISCUSSION AND CONLUSION

In this paper, we have addressed a two-echelon LRP and developed mixed-integer linear programming models to solve the location and routing subproblems for designing the logistics network. The models have been sequentially solved such that the locations for the transfer nodes have been determined along with the demand node assignments in the first stage, and then the vehicle routings have been generated in the second stage. The obtained computational results using a real case study reveal the promising performance of the sequential location-routing optimization for the logistics network design. A decrease of 31.8% in the total distance and 51.9% in the total number vehicles have been observed in comparison with the existing network.

The sequential models have caused a small increase of 14.5% and 21.9% in the total distance and the total number of vehicles, respectively, when compared to the solution results of integrated model. However, the sequential optimization has been resulted in a series of small-sized models that are much easier to optimally solve. The optimal solutions of all the models except one have been obtained within a time limit of 2 hours. The comparative results with integrated model show that sequential models yield high-quality solutions in much shorter computational times for a real large-scale logistics network design problem.

To provide a broader insight into the performance of the sequential models, a comparison with regard to the total number of transfer nodes, total number of E1 and E2 vehicles, and total length of E1 and E2 tours has also been presented. The lowest number of transfer nodes, which corresponds to the total number of E1 vehicles, has been obtained in the sequential network design. This is also the secondary objective of the bi-criteria location model. The optimal solution of the location model has resulted in a negligible increase in terms of the primary objective, i.e., total length of E1 tours, in comparison with the current network in which no maximum distance restriction has been taken into account. The current logistics network design also includes no vehicle routing, i.e., E1 tours as well as E2 tours are all direct round-trip between each pair of corresponding nodes. The high level of improvement achieved in both the total distance and the total number vehicles in comparison to current network shows the significant positive impact of vehicle routing in designing a logistics network.

Compared to the integrated solution, a decrease of 22.1% in the total length of E1 tours has been obtained. However, the optimal solution of the location model has caused an increase of 45.9% in the total length of E2 tours for the routing stage of sequential solution process. A similar situation has been observed in the total number of E1 and E2 vehicles. A decrease of 22.2% in the total number of E1 vehicles, but in turn, an increase of 39.1% in the total number of E2 vehicles have been obtained when compared to the integrated network design. These results reveal the negative effect of making location and routing decisions independently from each other. However, a high-quality solution obtained close to that of integrated model for the main performance criteria show the promise of the computationally efficient sequential optimization method in the logistics network design.

ISBN: 978-605-73901-3-4

RECOMMENDATIONS

The sequential optimization method that we have used in the study is based on a single-pass procedure including no feedback from the routing stage to the location stage. A future research direction could be developing of improved methods with feedback from one stage to the other for solving decomposed LRP. Our computational results reveal the promising performance of the sequential models for the logistics network design. However, the decomposed subproblems of LRP are still computationally intractable for large problem instances. As a future research, we suggest developing hybrid methods, such as matheuristics combining mathematical models and heuristics to obtain high-quality solutions (Archetti and Speranza, 2014), to solve large-scale LRPs in designing the logistics networks. In this study, we have investigated the effect of sequential optimization on the performance of logistics network design by using a real-life case study. Obtaining comparative performance results of integrated and sequential methods on more test problem instances can also be recommended as a future research.

REFERENCES

Ahmadi-Javid, A., Amiri, E., & Meskar, M. (2018). A profit-maximization location-routing-pricing problem: A branch-and-price algorithm. *European Journal of Operational Research*, *271*(3), 866-881.

Ahmadi-Javid, A., & Azad, N. (2010). Incorporating location, routing and inventory decisions in supply chain network design. *Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review*, *46*(5), 582-597.

Archetti, C., & Speranza, M. G. (2014). A survey on matheuristics for routing problems. *EURO Journal on Computational Optimization, 2*(4), 223-246.

Aslantaş, E., & Yavuz, Y. İki kademeli lokasyon-rotalama problemi için bütünleşik matematiksel model ve kamuda bir uygulama. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, (Accepted for publication).

Balakrishnan, A., Ward, J. E., & Wong, R. T. (1987). Integrated facility location and vehicle routing models: Recent work and future prospects. *American Journal of Mathematical and Management Sciences*, *7*(1-2), 35-61.

Cuda, R., Guastaroba, G., & Speranza, M. G. (2015). A survey on two-echelon routing problems. *Computers & Operations Research*, *55*, 185-199.

Current, J., Daskin, M., & Schilling, D. (2002). Discrete network location models. In Z. Drezner, H. W. Hamacher (Eds.), *Facility Location: Applications and Theory* (pp. 85-122). Heidelberg: Springer-Verlag.

Dai, Z., Aqlan, F., Gao, K., & Zhou, Y. (2019). A two-phase method for multi-echelon location-routing problems in supply chains. *Expert Systems with Applications*, *115*, 618-634.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Drexl, M., & Schneider, M. (2015). A survey of variants and extensions of the location-routing problem. *European Journal of Operational Research, 241*(2), 283-308.

General Directorate of Highways (GDH, 2019), Retrieved from https://www.kgm.gov.tr/.

Jacobsen, S. K., & Madsen, O. B. G. (1980). A comparative study of heuristics for a two-level routing-location problem. *European Journal of Operational Research*, *5*(6), 378-387.

Laporte, G., Nickel, S., & Saldanha da Gama, F. (Eds.) (2019). *Location science* (2nd Edition). Switzerland: Springer.

Lopes, R. B., Ferreira, C., Santos, B. S., & Barreto, S. (2013). A taxonomical analysis, current methods and objectives on location-routing problems. *International Transactions in Operational Research*, *20*(6), 795-822.

Mara, S. T. W., Kuo, R. J., & Asih, A. M. S. (2021). Location-routing problem: A classification of recent research. *International Transactions in Operational Research*, *28*(6), 2941-2983.

Marler, R. T., & Arora, J. S. (2004). Survey of multi-objective optimization methods for engineering. *Structural and Multidisciplinary Optimization*, *26*(6), 369-395.

Nagy, G., & Salhi, S. (2007). Location-routing: Issues, models and methods. *European Journal of Operational Research*, *177*(2), 649-672.

Prodhon, C., & Prins, C. (2014). A survey of recent research on location-routing problems. *European Journal of Operational Research*, *238*(1), 1-17.

Salhi, S., & Rand, G. K. (1989). The effect of ignoring routes when locating depots. *European Journal of Operational Research*, *39*(2), 150-156.

Schneider, M., & Drexl, M. (2017). A survey of the standard location-routing problem. *Annals of Operations Research*, *259*(1), 389-414.

Toth, P. & Vigo, D. (2002). An overview of vehicle routing problems. In P. Toth, D. Vigo (Eds.), *The Vehicle Routing Problem* (pp. 1-26). SIAM Monographs on Discrete Mathematics and Applications, Philadelphia: SIAM.

Toth, P. & Vigo, D. (Eds.) (2014). *Vehicle routing: Problems, methods, and applications (2nd Edition)*. MOS-SIAM Series on Optimization, Philadelphia: SIAM.

ISBN: 978-605-73901-3-4

ÖĞRETMENLERİNİN İŞ DOYUMU, ÖZ YETERLİLİK VE ÖĞRETMEN OLMA MOTİVASYONUNUN ÖĞRETİMİN NİTELİĞİ ÜZERİNDE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Müberra Cingöz

Milli Eğitim Bakanlığı, cingozmuberra@gmail.com

Doç. Dr. Bayram Gökbulut

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, bayramgokbulut@hotmail.com

ÖZET

Toplumların ihtiyacı olan nitelikli insanların yetiştirmede, bireyleri geleceğe hazırlamada ve bireylerin değişimlere ayak uydurmasında öğretmenlik hayati bir role sahiptir. Öğretmenlerin bu rolü yerine getirebilmeleri ve nitelikli bir eğitim verebilmeleri için belli niteliklere sahip olmaları oldukça önemlidir. Öğretmenlerin niteliğini etkileyen unsurlar arasında öz yeterliği, iş doyumu vemotivasyon sayılabilir. Öz yeterlilik öğretmeninin sınıf yönetimini organize edebilmesine olan inancıdır. Öğretmenlerin öz yeterlikleri iş doyumu ve motivasyon üzerinde etkili unsurlardır. Öğretmenlerin motivasyonları üzerinde etkili olan bir diğer unsur ise öğretmen olmadan önce öğretmenlik mesleğine karşı duymuş oldukları istektir. Öğretmenlerin mesleğe başlamadan önceki öğretmen olma istekleri, öğretmen olduktan sonra devam edip etmediği, öz yeterlikleri ve iş doyumları birbirleri ile ilişkili ve birbirlerini etkileyen unsurlar olduğu düşünülmektedir. Toplumların ilerlemesinde büyük öneme sahip öğretmenlik mesleğinin niteliğinin arttırılması amacıyla pek çok araştırma yapılmaktadır. Bu araştırmalardan bir tanesi de Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operationand Development-OECD) tarafından yürütülen uluslararası öğrenme ve öğretme anketi TALIS (Teachingand Learning International Survey) dir. Yapılan bu çalışma, OECD tarafından 2018 yılında öğretmenler ile yapılan araştırmanın farklı boyutları arasındaki ilişkinin araştırılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda TALIS 2018 verileri kullanılarak ortaokul öğretmenlerinin iş doyumu, öz yeterlilik ve öğretmen olma motivasyonunun öğretimin niteliği üzerinde etkisini incelenmiştir. Yapılan analizler neticesinde öğretimin niteliği ile öğretmen olma motivasyonu arasında pozitif yönlü düşük düzey, öz yeterlik arasında pozitif yönlü orta düzey ve iş doyumu ile pozitif yönlü düşük düzey bir ilişki olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Öz yeterlilik, iş doyumu, öğretmen olma motivasyonu, öğretimin niteliği

ISBN: 978-605-73901-3-4

INVESTIGATION OF THE EFFECT OF TEACHERS JOB SATISFACTION, SELF-EFFICACY AND MOTIVATION TO BE A TEACHER ON THE QUALITY OF TEACHING

ABSTRACT

Teaching has a vital role in raising qualified people that societies need, preparing individuals for the future and keeping up with changes. It is very important for teachers to have certain qualifications in order to fulfill this role and provide a qualified education. Among the factors affecting the quality of teachers are self-efficacy, job satisfaction and motivation. Self-efficacy is the teacher's belief in organizing classroom management. Teachers' self-efficacy is effective factor on job satisfaction and motivation. Another factor that affects teachers' motivation is the desire they felt towards the teaching profession before becoming a teacher. It is thought that the desire of teachers to be a teacher before starting the profession, whether their desire to become a teacher continues after they become a teacher, their self-efficacy and job satisfaction are interrelated and affect each other. Many researches are carried out in order to increase the quality of the teaching profession, which is of great importance in the progress of societies. One of these studies is the TALIS (Teaching and Learning International Survey), an international learning and teaching survey conducted by the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD).This study aimed to investigate the relationships between the different dimensions of the research conducted by the OECD with teachers in 2018.For this purpose, the effect of secondary school teachers' job satisfaction, self-efficacy and motivation to be a teacher on teaching quality was examined using TALIS 2018 data. As a result of the analyzes made, it was observed that there was a positive low-level relationship between the quality of teaching and motivation to become a teacher, a moderately positive relationship between self-efficacy and a low-level positive relationship with job satisfaction.

Keywords: Self-efficacy, job satisfaction, motivation to become a teacher, quality of teaching

GİRİŞ

Öğretmenler; nitelikli insan yetiştirmede, bireyleri toplumsal yaşama hazırlamada ve toplumda gerçekleşen değişimlere ayak uydurmasında yardımcı olan ve yol gösteren kişidir. Bu sebeple nitelikli öğretmen yetiştirmek ve bu öğretmenleri topluma katmak önem arz etmektedir. Öğretmenlik mesleği üzerine bir çok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalardan bir tanesi OECD tarafından düzenlenen ve uluslararası düzeyde yapılan uluslararası öğrenme ve öğretme anketi TALIS (Teaching and Learning International Survey) dir. Bu araştırmada TALIS 2018 verilerinden yararlanarak ortaokul öğretmenlerinin iş doyumu, öz yeterliliği ve öğretmen olma motivasyonunun öğretimin niteliği üzerinde etkisini incelemektedir. Araştırmanın alt problemi ise;

Orataokul öğretmenlerin iş doyumu, öğretmen olma motivasyonu, öz yeterlik inancı ve öğretimin niteliği arasında anlamlı bir ilişki var mı?

İş doyumu; bir iş yerinde çalışanların işlerine karşı duydukları tutumları ifade eder (Sevimli ve İşcan, 2005:56). İş doyumunu; bireyin bulunduğu çalışma ortamında istek ve ihtiyaçlarının karşılanması, çalışma koşullarının durumu gibi etmenler etkilemektedir (Şahin, 2013:144). Buna göre birey çalıştığı ortamda kendini ne kadar rahat ve güvende hissederse aynı doğru orantıda bireyin iş doyumu artacaktır. İş doyumu, bireyin kişilik özellikleri ile

ISBN: 978-605-73901-3-4

doğrudan ilişkilidir örneğin; bir kimsenin sinirli bir kişiliği varsa bu durum işine olumsuz yansıyacağı için iş doyumu azalır (Sevimli ve İşcan, 2005:56).

İş doyumu kavramı ilk olarak Elton Mayo ve arkadaşları tarafından Western Elektrik Fabrikasında 'Hawthorne Araştırmaları' olarak 1920'li yıllarda ortaya çıkmıştır (Demirtaş ve Alanoğlu,2015:85; Terekli, 2010:58; Gale,2004:439; Doğan,2020:35).

İş doyumunu açıklamak amacıyla araştırmacılar çeşitli kuram ve modeller geliştirmiştir; bunlardan en önemlisi Abraham Maslow tarafından geliştirilen ihtiyaçlar hiyerarşisidir (Demirtaş ve Alanoğlu, 2015:86). İhtiyaçlar hiyerarşisinde sırayla fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik, ait olma ve sevgi, saygı ve son olarak kendini gerçekleştirmedir (Durmuş ve Günay, 2007). Bu hiyerarşide ilk basamak tamamlanmadan diğer basamağa geçiş yapılamaz, yani ilk olarak fizyolojik ihtiyaçlar karşılanmalı daha sonra sırası ile güvenlik ve diğerleri gelmektedir(Demirtaş ve Alanoğlu, 2015:86). İhtiyaçlar hiyerarşisi kuramına göre en alt basamakta çalışan bireyler iş güvenliği ve maaş gibi etmenler için çalışırken en üst basamakta çalışan bireyler başarı için çalışmaktadır (Durmuş ve Günay, 2007: 140; Demirtaş ve Alanoğlu, 2015:86)

Herzberg yaptığı araştırmada iş doyumunu olumlu veya olumsuz etkileyen etmenleri şu şekilde bulmuştur (akt. Sabancı,1994:62-63).

İş doyumunu olumlu etkileyen etmenler	İş doyumunu olumsuz etkileyen etmenler
•Başarı •Tanınma •İşin kendisi •Sorumluluk •İlerleme	•Ücret •Gelişme olasılığı •Astlarla ilişkiler •Üstlerle ilişkiler •Statü •İkili ilişkiler •Teknik denetim •Şirket politikası ve yönetim •Çalışma şartları •Kişisel yaşam •İş güvenliği

Şekil 1: İş Doyumunu Olumlu Veya Olumsuz Etkileyen Etmenler (Sabancı, A. (1994). *Eğitim Yönetiminde Çift Yönlü İletişim Yönetilenleri Motivasyon ve İşdoyumu Bakımından Nasıl Etkilemektedir?,* Yüksek Lisans Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü)

Ülkelerin geleceğini etkileyen ve insan yetiştiren okulların başarısını etkileyen en önemli kişiler öğretmenlerdir (Azimi ve Durdağı, 2019:127). Bu nedenle öğretmenin bulunduğu okulda iş doyumunun yüksek olması eğitimin kalitesini arttırmaktadır (Şahin, 2013:146). Öğretmenlerin iş doyumunu etkileyen 7 önemli etmen vardır, bunlar;

ISBN: 978-605-73901-3-4

1)Öğrencilerle etkileşim

2)Meslektaşla etkileşim

3)Mesleki zorluklar

4)Profesyonel özerklik

5)Çalışma koşulları

6)Maaş

7)İlerleme fırsatlarıdır (Shann, 1998: 68).

Bandura 'ye göre her insan kendi hayatını etkileyen olaylar hakkında söz sahibi olmak ve onları kontrol edebilmek ister böylece yaşanmasını istedikleri veya istemedikleri durumları kontrol edebilir, sonuçlarını istediği yöne çevirebilir (1997: 1-2). İstediği sonuçları elde edebilme veya istenmeyeni engelleyebilme yeteneği kişisel kontrol yeteneğini geliştirir. İnsanların bu konudaki motivasyonu, nesnel olarak sergiledikleri eylemlerden ve duygu durumlarından ziyade inandıkları değerler ile ilgilidir; öz yeterlilik işte tam bu noktada devreye girer (Bandura, 1997: 1-2). Kişi inandığı değerleri süreç içerisinde tecrübe ve yaşantıları ile oluşturur. Öz yeterlilik doğuştan gelen bir beceri değildir, kişi zaman içinde yaşadığı deneyimler ile bu beceriyi kazanır (Karademir, 2012: 24)

Bandura'ya göre öz yeterliliği yüksek olan kişiler karşılaştıkları güçlükleri veya karşılarına çıkan yeni bir durum hemen benimser ve durumu aşmak için ellerinden geleni yapar buna nazaran öz yeterliliği zayıf olan kişiler bu gibi durumlarda stres yapar ve durumdan hoşnut olmazlar (akt. Çapri ve Kan: 2006). Buradan sonuçla öğretmenlerin öz güvenlerinin yüksek olması sınıf içinde gelişebilecek olumlu veya olumsuz bir olayda öğretmenin durumu idare edebilmesi için yeterli öz güvene sahip olması gerekmektedir denilebilir.

Eker'e göre bir öğretmenin özgüveni sınıf ortamını etkilemektedir eğer öğretmen öz güvenli olursa sınıf bundan olumlu etkilenecektir ve öğrenciler derse güdülenecektir. Ayrıca öz güvenli öğretmenler öğretimde daha iyi olabilmek için plan yapabilmekte ve bunun için çaba sarf ettiği bilinmektedir (Eker, 2014:164). Tam tersi durumda öğretmenin öz güveni düşük olursa öğrencileri derse güdülenmekte zorlanır, eğitim kalitesi ve öğrencinin ders başarısı düşer (Güneş ve Buluç, 2017:97).

Motivasyon kelimesi Latince kökenli bir kelime olup 'movere' kelimesinden türemiştir ve hareket etmek anlamına gelmektedir (Önen ve Kanayran, 2015: 49). Motivasyonun en önemli özelliği bir durum birisini işe motive ederken aynı durum bir başka kişiyi motive etmeyebilir yani motivasyonun kaynağı kişiye özeldir ve herkesçe değişebilir (Ünsar ve İnan & Yürük, 2010 : 250). Örneğin; bazı insanları alacağı güzel kıyafetler motive ederken bazılarını başarmış olma duygusu motive eder. Her insan bir işe motive olmak için kendince hedef belirler ve bu hedef doğrultusunda ona ulaşmak için elinden geldiğince çabalar.

Kyriacou, Hultgren ve Stephens (2006:373) öğretmen olma motivasyonunu üç ana kategoriye ayırmıştır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Altruistik (özgecil) nedenler: Bu nedenler öğretmeni kendinden fedakarlık yapmasına neden olur. Çocukların başarılı olmasına yardımcı olma arzusu ve toplumun gelişmesine yardımcı olma arzusu olarak görmekle ilgilidir.

İçsel nedenler: Bu nedenler iş ile ilgilidir. Öğretim yöntemlerini ve tekniklerini kullanabilme gibi etkenleri kapsar.

Dışsal nedenler: Bu nedenler iş dışındaki nedenlerdir. Örneğin maaş ve tatiller gibi.

Yapılan bir araştırmada; öğretmenlik mesleğini seçmek için gereken en önemli nedenlerin çocuklarla çalışmaktan zevk almak ve bunun getirdiği yüksek iş tatmini olduğunu bulunmuştur(Reid, Caudwell, 1997: 47-49). Öğretmenlik mesleği maddi kaygılarla yerine getirilebilecek bir meslekten ziyade manevi doyum için yapılmalıdır (Yazıcı, 2009, p.34). Öğretmenin mesleğinden doyum alması onu bu meslek için motive eder (Ayık, Ataş, 2014:26).

Sünbül'e göre öğretim; öğrencilerin öğrenmeleri için okullarda gerçekleşen, belli bir hedefi olan ve planlı, programlı çalışmalardır (2011, p.13). Öğretimi etkileyen bir çok etmen vardır, bunlar; sınıf iklimi, sınıf mevcudu, sınıfın fiziki yapısı vb.

En etkili okul ortamı öğrenci merkezli olan okullardır, öğrencini dikkatini çekip, başarılı olabileceği alanları belirleyip öğrenciyi o alana yönlendirendir (Baştepe, 2009, p.80).

Watt, Richardson, Klusmann, Kunter, Beyer, Trautwein ve Baumert 2012 yılında Fit-Choice kullanarak uluslararası bir karşılaştırma yapıyor. Araştırma sonucunda öğretmenlik mesleğini kariyer seçiminde en yüksek puanı alan motivasyonlar; içsel değer, algılanan öğretme yeteneği, sosyal katkıda bulunma arzusu, çocuk\ergenlerle çalışma isteği olmuştur. Bunun yanında iş güvenliği sosyal eşitliği getirme arzusu ve aileye zaman ayırma motivasyonları en düşük puanları almıştır (Watt, H.M.,Richardson, P.M., Klusmann,U. Kunter,M. Beyer, B, Trautwein,U. Baumert,J.2012: 804).

YÖNTEM

Araştırma, mevcut durumun manipüle edilmeden araştırma konusu ile ilgili öncelikler çıkarılmaya çalışıldığı tarama (survey) modelinde bir araştırmadır. Araştırmada öğretmen olma motivasyonu, öz yeterlik, iş memnuniyeti ve öğretimin niteliği arasındaki ilişkinin incelenmesinde korelasyonel desen temel alınmıştır.

Araştırma OECD tarafından yapılan 2018-TALIS (Teaching and Learning International Survey) Türkiye verileri üzerinden Türkiye'de görev yapan 3469 tane ortaokul öğretmenin verileri kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama aracı TALIS 2018 öğretmen anketidir.

BULGULAR

Araştırmanın alt problemi '' Orataokul öğretmenlerin iş doyumu, öğretmen olma motivasyonu, öz yeterlik inancı ve öğretimin niteliği arasında anlamlı bir ilişki var mı?'' şeklindedir. Bu alt probleme ilişkin veriler elde edilirken Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısına bakılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 1.1' de sunulmuştur.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Tablo 1: İş Doyumu, Öğretmen Olma Motivasyonu, Öz Yeterlik İnancı ve Öğretimin Niteliği ile İlgili Korelasyon Tablosu

	Öğretmen olma motivasyonu	Öz yeterlilik	İş doyumu	Öğretimin niteliği
Öğretmen olma motivasyonu	1			
Öz yeterlilik	0,16**	1		
İş doyumu	0,22**	0,25**	1	
Öğretimin niteliği	0,16**	0,50**	0,19**	1

Tablo 1'de görüldüğü üzere yapılan analize göre öğretimin niteliği ile en güçlü korelasyonu gösteren kaynağın öz yeterlilik inancı olduğu görülmektedir. Bu iki değişken arasında pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki vardır (r=0,50; p<0,01). Öğretimin niteliği ile iş doyumu arasında pozitif yönde düşük düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir (r=0,19; p<0,01). Öğretimin niteliği ile en güçsüz korelasyonu gösteren kaynağın ise öğretmen olma motivasyonu olduğu görülmektedir. Öğretmen olma motivasyonu ile öğretimin niteliği arasında pozitif yönde düşük düzeyde bir ilişki vardır (r=0,16; p<0,01). İş doyumu ile öğretmen olma motivasyonu arasında pozitif yönde düşük düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir (r=0,22; p<0,01). İş doyumu ile öz yeterlilik arasında pozitif yönde düşük düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir (r=0,25; p<0,01). Öz yeterlilik ve öğretmen olma motivasyonu arasında pozitif yönde düşük düzeyde bir ilişki vardır (r=0,16; p<0,01).

SONUÇ

Yapılan analiz incelendiğinde öğretimin niteliği ile en güçlü korelasyonu gösteren kaynağın öz yeterlilik inancı olduğu görülmektedir. Öğretimin niteliği ile öz yeterlilik arasında ciddi bir ilişki vardır. Öğretmenlerin öz güvenleri arttıkça, öğrencilerin derse karşı olan motivasyonları ve başarı düzeyleri de artar ayrıca öğretmenin dersinde sınıf yönetimi daha güçlü olur ve dersi daha iyi planlayabilir (Özdemir, 2008:281). Çünkü bir insanın öz yeterliliği arttıkça yani kendine güveni arttıkça dersi daha iyi ve verimli anlatabilir. Bu sayede öğretimin niteliği olumlu yönde gelişmektedir.

Öğretimin niteliği üzerinde iş doyumu ve öğretmen olma motivasyonunun da bir etkisi vardır ancak bu etki çok fazla değildir. Düşük düzeyde öğretimin niteliğini etkilemektedir. Eğitim öğretim ortamında bulunan tüm çalışanların iş doyumlarının ve motivasyonlarının yüksek olması eğitimin kalitesi açısından büyük önem arz etmektedir (Kocabaş,2019: 33-34).

İş doyumunun üzerinde öğretmen olma motivasyonunun ve öz yeterliliğin etkisi vardır. Motivasyon ve iş doyumu iç içe geçmiş iki kavramdır. Birey motivasyonu yüksek olduğu takdirde çalıştığı ortamda mutlu ve huzurlu hissedecektir ve iş doyumu bu orantıda artacaktır (Taş & Selvitopu, 2020: 25). Göksu yapmış olduğu araştırmada

ISBN: 978-605-73901-3-4

öğretmenlerin iş doyumları arttıkça öz yeterlilik algılarının arttığını bulmuştur (2020: 52). Buradan bu iki etmenin birbirini etkilediği sonucuna ulaşabiliriz.

Öz yeterliliğin üzerinde ise öğretmen olma motivasyonun bir etkisi vardır.

Analiz incelendiğinde değişkenler arasında en düşük ilişkinin öz yeterlilik - öğretmen olma motivasyonu ve öğretimin niteliği -öğretmen olma motivasyonu olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

Ayık, A., Ataş, Ö. (2014). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ile öğretme motivasyonları arasındaki ilişki. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, *4*(1), 25-43.

Azimi, M. & Durdağı, A. (2019). Öğretmenlerin iş doyumu düzeyleri. *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi*, *3*(2), 126-138.

Bandura, A. (1997). Self-Efficacy İn Changing Societies, Cambridge University Press

Baştepe, İ. (2009). Etkili Okulun Eğitim Öğretim Süreci Ve Ortamı Boyutlarının Nitelikleri, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *8*(29), 76-83.

Çapri, B., & Kan, A. (2006). Öğretmen kişilerarası öz-yeterlik ölçeğinin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *2*(1).

Demirtaş, Z., & Alanoğlu, M. (2015). Öğretmenlerin Karara Katılımı ve İş doyumu Arasındaki İlişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, *16*(2), 83-100.

Durmuş, S., & Günay, O. (2007). Hemşirelerde iş doyumu ve anksiyete düzeyini etkileyen faktörler. *Erciyes Tıp Dergisi*, *29*(2), 139-146.

Eker, C..,Sınıf Öğretmenlerinin Öz-Yeterlilik İnanç Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *7*(1).

Gale, E. A. (2004). The Hawthorne studies a fable for our times?. *QJM: An International Journal of Medicine*, *97*(7), 439-449

Göksu, Z. (2020*), Okul Öncesi Öğretmenlerinin Öz Yeterlilik Algıları İle İş Doyumu Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Güneş, A.& Buluç, B. (2017). Sınıf Öğretmenlerinin Teknoloji Kullanımlarının Ve Öz Yeterlilik İnançları Arasındaki, *TÜBAV Bilim Dergisi*, *10*(1), 94-113.

Karademir, T., (2012)*Öğretmenlerin Öğrenme Nesnesi Öz Yeterlilik Algılarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi*, Ankara: Ankara Üniversitesi, Bilgisayar Ve Öğretim Teknolojileri Ana Bilim Dalı

Kyriacou, C., Hultgren, Å., & Stephens, P. (1999). Student teachers' motivation to become a secondary school teacher in England and Norway. *Teacher Development*, *3*(3), 373-381.

Önen, S. & Kanayran, H. G. (2015). Liderlik ve motivasyon: Kuramsal bir değerlendirme. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, *5*(2), 43-64.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Özdemir, S. M. (2008). Sınıf öğretmeni adaylarının öğretim sürecine ilişkin öz-yeterlik inançlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, *54*(54), 277-306.

Sabancı, A. (1994). *Eğitim Yönetiminde Çift Yönlü İletişim Yönetilenleri Motivasyon ve İş doyumu Bakımından Nasıl Etkilemektedir?,* Yüksek Lisans Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Selvitopu, A., & Taş, A. (2020). Lise öğretmenlerinin iş doyumu ve mesleki motivasyon düzeylerinin incelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, *15*(29), 23-42.

Sevimli, F., & İşcan, Ö. F. (2005). Bireysel ve iş ortamına ait etkenler açısından iş doyumu. *Ege Academic Review*, *5*(1), 55-64.

Shann, M. H. (1998). Professional commitment and satisfaction among teachers in urban middle schools. *The journal of educational research*, *92*(2), 67-73.

Sünbül, A. (1996). Öğretmen niteliği ve öğretimdeki rolleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, *8*(8), 597-608.

Şahin, İ. (2013). Öğretmenlerin iş doyumu düzeyleri. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, *10*(1), 142-167.

Reid, I.,&Caudwell, J. (1997). Why did secondary PGCE students choose teaching as a career?. *Research in Education*, *58*(1), 46-58.

Terekli, G. (2010). *Örgütsel Güven Boyutları Ve İş Tatmini İlişkisi: Tekstil İşletmesinde Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ünsar, A. & İnan, A., & Yürük, P. (2010). Çalışma Hayatında Motivasyon Ve Kişiyi Motive Eden Faktörler: Bir Alan Araştırması. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *12*(1), 248-262.

Yazıcı, H. (2009). Öğretmenlik mesleği, motivasyon kaynaklari ve temel tutumlar: Kuramsal bir bakış, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *17*(1), 33-46.

Watt, H. M., Richardson, P. W., Klusmann, U., Kunter, M., Beyer, B., Trautwein, U., & Baumert, J. (2012). Motivations for choosing teaching as a career: An international comparison using the FIT-Choice scale. *Teaching and teacher education*, *28*(6), 791-805.

ISBN: 978-605-73901-3-4

ÖĞRETMENLERİN TEKNOSTRES VE ÖĞRETME MOTİVASYONLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Beyza Nur ÇELİK

Bülent Ecevit Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi, Zonguldak, Türkiye, beyzade0258@gmail.com

Doç. Dr. Bayram GÖKBULUT

Bülent Ecevit Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi, Zonguldak, Türkiye, bayramgokbulut@hotmail.com

ÖZET

Araştırmanın amacı öğretmenlerin Teknostres ve öğretme motivasyonları arasındaki ilişkiyi cinsiyet, mesleki kıdem ve günlük teknolojik kaynak kullanım süresi değişkenlerine göre incelemektir. Veriler Batı Karadeniz bölgesinde bir ilçede MEB'e bağlı 18 okulda görev yapmakta olan toplamda 389 öğretmenden elde edilmiştir. Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak "Öğretmenlerin Teknostres Düzeylerini Belirleme Ölçeği" ve "Öğretme Motivasyonu Ölçeği" olmak üzere iki adet ölçek kullanılmıştır. Veriler betimsel istatistikler, t testi ve ANOVA kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda cinsiyet değişkeni ile Teknostres arasında anlamlı bir fark bulunmazken öğretme motivasyonu alt boyutlarında içsel ve dışsal motivasyon arasında anlamlı bir farka rastlanmıştır. Kadın öğretmenlerin içsel ve dışsal motivasyon düzeyleri erkek öğretmenlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Mesleki kıdem değişkeni ile Teknostres alt boyutlarından teknik konu odaklı ve kişisel kaynaklı Teknostres arasında anlamlı bir farka rastlanmıştır. Teknik konu odaklı Teknostres düzeyleri 1 yıldan az kıdeme sahip öğretmenlerin 1-5 yıl, 6-10 yıl, 10-15 yıl ile 16 yıl ve üzerine göre daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Kişisel kaynaklı Teknostres düzeyleri 1 yıldan az kıdeme sahip öğretmenlerin 10-15 yıl ile 16 yıl ve üzerine göre ve 1-5 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin 16 yıl ve üzerine göre daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Teknostres, Öğretmenlerin öğretme motivasyonu, içsel motivasyon, dışsal motivasyon

ISBN: 978-605-73901-3-4

EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN TEACHERS' TECHNOSTRESS AND TEACHING MOTIVATIONS

ABSTRACT

The aim of the research is to examine the relationship between teachers' technostress and teaching motivation according to gender, professional Decency and daily technological resource usage time variables. The data were obtained from a total of 389 teachers working in 18 schools affiliated to the Ministry of Education in a district in the Western Black Sea region. In the study, a screening model was used as one of the quantitative research methods. As a data collection tool, two scales were used: "The Scale for Determining the Level of Technostress of Teachers" and "The Scale of Motivation to Teach". The data were analyzed using descriptive statistics, t-test and ANOVA. As a result of the research, Dec significant difference Dec found between the gender variable and Technostres, while a significant difference was found between internal and external motivation in the sub-dimensions of teaching motivation. It has been observed that the intrinsic and extrinsic motivation levels of female teachers are higher than male teachers. A significant difference was found between the professional Decency variable and Technostres sub-dimensions of Technostres, technical subject-oriented and personal-induced Technostres. It has been observed that teachers with seniority of less than 1 year, 1-5 years, 6-10 years, 10-15 years and 16 years and above have higher levels of technical subject-oriented Technostress levels. It was observed that the levels of technostress of personal origin were higher in teachers with seniority less than 1 year compared to 10-15 years and 16 years and over, and in teachers with seniority of 1-5 years compared to 16 years and over.

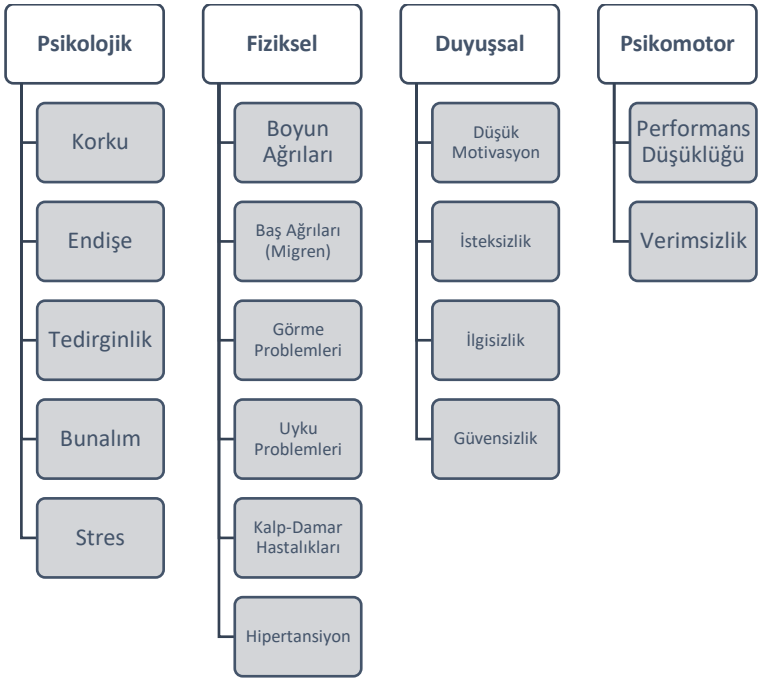
Keywords: Technostres, Motivation of teachers to teach, internal motivation, extrinsic motivation

GİRİŞ

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı değişim iş ve sosyal hayatı (Finerty, 1997:100; aktaran Şahan, 2021:22) olumlu olduğu kadar olumsuz da etkilemektedir. Zamandan ve mekandan bağımsız bilgiye ulaşmayı kolaylaştıran teknoloji aynı zamanda çalışma standartlarının değişmesine ve iş yükünün artmasına neden olmaktadır (Keser, 2018, s. 47-48). Bu değişim sistem içinde rekabeti arttırsa da uyum sürecinde korku, endişe (Nasser, 2001; aktaran Keleş, 2018:3), tedirginlik, bunalım, stres (Eriş, 2018:3) gibi psikolojik; boyun, baş ağrıları, görme, uyku problemleri (Tagurum vd., 2017:317), kalp-damar hastalıkları, hipertansiyon, migren (Okutan & Tengilimoğlu, 2002:15) gibi fiziksel; düşük motivasyon, isteksizlik, ilgisizlik, güvensizlik (Akınoğlu, 1993:163) gibi duyuşsal ve performans düşüklüğü, verimsizlik (Thanga Selvi, 2021:571) gibi psikomotor zorlanan bireyler "Teknostres" yaşamaktadır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Şekil 1. Teknostres Nedenleri

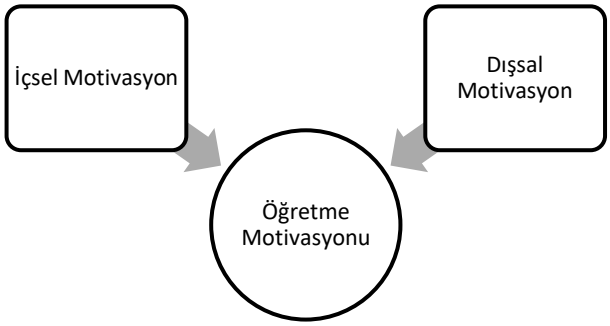
Eğitim öğretimin bel kemiği öğretmenlerimiz okulun bulunduğu fiziksel koşullara göre karşılaştığı elektrik-internet kesintileri, öğrencilerin derste telefon kullanımı, teknolojik araçlardaki arızalanmalar (Kuday & Akpınar, 2021:36) veyahut yeni bir teknolojik araca uyum süreci (Can Yalçın, 2021:702) gibi çeşitli nedenlerle Teknostres yaşayabilmektedir. Bunun yanı sıra sosyal medya araçlarının kullanımının yaygınlaşmasıyla okul dışında da öğretmen ile iletişim kurmak kolaylaşmış ve öğretmenlerin sorumlulukları mesai saatleri dışında daha da artmıştır (Çetin & Bülbül, 2017:2-3). Artan iş yükü çalışanların duyusal tükenmişliğini tetiklemektedir (Yener, 2018:98; Ayyagari, 2012:21). İlerleyen süreçte çalışanlarda performans ve motivasyon düşüklüğüne neden olabilmektedir. Örneğin; artan iş yüküyle beraber öğretmenlerin aile-iş çatışması (Can Yalçın, 2021) arasında kalması yaşam kalitelerini düşürmekte ve öğrenci başarısını (Recepoğlu, 2012:576) olumsuz etkilemektedir. Aynı zamanda Yüksek Teknostres ve düşük motivasyon ilerleyen süreçte ruhsal birikimler meydana getirerek bireylerin işteki devamlılık durumlarına da aksetmektedir (Keser, 2018, s. 47-48).

Recepoğlu (2012:576) motivasyon kavramını *"içten gelen istek, arzu"* olarak tanımlamaktadır. Motivasyon kavramını *"bireyleri harekete iten güdü"* olarak tanımlayan Dur (2014:6)'a göre yaradılış gereği duygusal bir varlık olan bireylerin davranışlarına yön vermenin en etkili yolu güdülenmelerini sağlamaktır. Bireylerin iyi bir mesleğe sahip olup çalışma imkânları, yüksek maaş ve ödül kazanma gibi ekonomik etkenler; huzur ve mutluluk gibi psikolojik etkenler; bir gruba ait olma, statü, sevilme, değer görme gibi sosyal etkenler; çalışma ortamında gerekli araç gereçlerin bulunması ve dinleme saatleri gibi örgütsel etkenler motivasyon kaynakları arasındadır (Kurt, 2013:58-59). Motivasyon kaynakları genel olarak bireysel yani içsel ve çevresel yani dışsal motivasyon olarak 2 boyutta incelenebilir (Ünal & Bursalı, 2013:8; Arslantaş, Tösten & Beştaş Marakçı, 2018:881). Ekonomik etkenler ve ödül-ceza gibi sosyal etkenler dışsal motivasyon kaynaklarıyken bilgi kapasitesini arttırma, hazza ulaşma (Arslantaş, Tösten & Beştaş Marakçı, 2018:881) ve tüm bunların geneli kendini gerçekleştirme gibi psikolojik

ISBN: 978-605-73901-3-4

etkenler içsel motivasyon kaynaklarıdır. Yılmaz & Günay (2016:7)'a göre yüksek motivasyon için kimi zaman içsel etkenler sağlanmadan sadece dışsal motivasyon kaynaklarına güdülenmek yetersiz kalmaktadır. Bireylerin tam motivasyon sağlamaları yüksek ekonomik kaynak gibi sadece dışsal motivasyon düzeylerinin yüksek olması ya da mutluluk, istek gibi sadece içsel motivasyon düzeylerinin yüksek olması ile değil hem içsel hem dışsal ihtiyaçların karşılanarak bütünsel güdülenme imkanlarının sağlanması gereklidir.

Şekil 2. Öğretme Motivasyonu Kaynakları

Bireylerin motivasyon durumu yaşamın her alanında sonuçlar çıkarmaktadır (Yılmaz & Günay, 2016:6). Sosyal hayatı etkilediği gibi yüksek motivasyon çalışanların iş ortamında performansları etkileyerek (Dereli & Acat, 2010: 174; Yılmaz & Günay, 2016:4; Kurt, 2013, 49) aktif ve verimli çalışmalarını sağlamaktadır (Recepoğlu, 2012:576). Ülkenin kalkınmasında, kültürün gelecek kuşaklara aktarılmasında, toplumun refah seviyesine ulaşmasında ve bireylerin sosyal etkileşim sağlamalarında ilk tohumu eken öğretmenler önemli bir role sahiptir (Dereli & Acat, 2010:174). Nasıl ki bir sanat eseri heykel traşın elinde şekilleniyorsa geleceğin teminatı gençlerimiz de öğretmenlerin bilgileri, davranışları ve duyguları ile şekillenmektedir. Kalite bir kurumdan beklenilen çalışanların ilgili, meraklı, uyumlu, özverili ve eşgüdümlü çalışmalarına zemin hazırlayacak uygun ortamların yaratılmasıdır (Kurt, 2013:1). Özverili, uyumlu, huzurlu çalışan öğretmenlerin ise motivasyonları artacak ve öğrenciler ile etkileşimi kuvvetlenecektir. Öğretmenlerin yüksek motivasyon düzeylerinin öğrencilerin öğrenmesi üzerinde olumlu etkileri olduğu gibi kurumun da hedeflenen başarıya ulaşmasına yardım edecektir. Bu nedenle günümüz bilişim çağında eğitimin niteliğini arttıran öğretmenlerimizin Teknostres düzeylerini belirlemek ve en aza indirgenmesine yönelik stratejilerin geliştirilmesi araştırmalarına daha çok önem verilmesi gereklidir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, öğretmenlerin Teknostres ve öğretme motivasyonları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Teknoloji ve unsurlarının eğitim- öğretime entegrasyonuyla birlikte öğretmenlerimizin tam motivasyon ile çalışabilmelerinin önünde ciddi bir problem niteliği taşıyan Teknostes düzeylerini belirlemek ve okulun hedeflerine ulaşması noktasında öğretmenlerimizin Teknostres farkındalığını arttırarak alanyazına katkı sağlamak amaçlanmıştır. Araştırmanın alt problemleri aşağıda belirtilmektedir:

Öğretmenlerin Teknostres ve öğretme motivasyonları ne düzeydedir?
Öğretmenlerin Teknostres ve öğretme motivasyonları ile cinsiyet değişkeni arasında fark var mıdır?

ISBN: 978-605-73901-3-4

Öğretmenlerin Teknostres ve öğretme motivasyonları ile mesleki kıdem değişkeni arasında fark var mıdır?

Öğretmenlerin Teknostres ve öğretme motivasyonları ile günlük teknolojik kaynak kullanım süresi değişkeni arasında fark var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Öğretmenlerin Teknostres ile öğretme motivasyonlarının cinsiyet, mesleki kıdem ve günlük teknolojik kaynak kullanım süresi değişkenlerine göre incelendiği çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 öğretim yılları arasında Batı Karadeniz bölgesinde bir ilçede MEB'e bağlı okullarda görev yapmakta olan öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırmada veriler 18 okulda görev yapmakta olan toplam 389 öğretmenden yüz yüze anket formu ve Google formlar aracılığıyla toplanmıştır. Katılımcıların demografik özellikleri Tablo 1'de yer almaktadır.

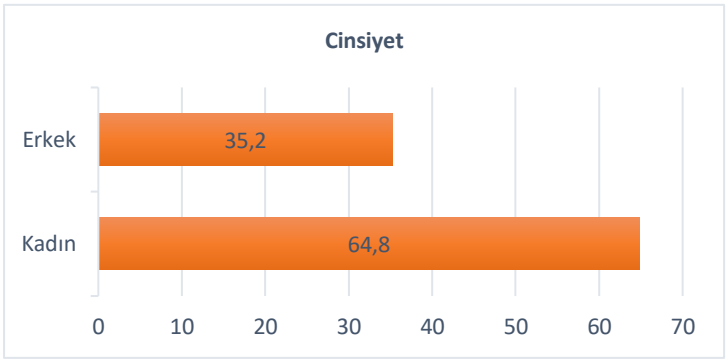
Tablo 1: Öğretmenlerin Demografik Bilgileri

		(f)	**%**
Cinsiyet	**Kadın**	252	64,8
	Erkek	137	35,2
Mesleki Kıdem	**1 yıldan az**	27	6,9
	1-5 yıl arası	56	14,4
	6-10 yıl arası	41	10,5
	10-15 yıl arası	136	35
	16 yıl ve üzeri	129	33,2
Günlük Teknoloji Kullanım Süresi	**1 saatten az**	19	4,9
	1-2 saat	125	32,1
	3-5 saat	187	48,1
	6 ve daha fazla	58	14,9

Tablo 1'e ilişkin öğretmenlerin cinsiyet değişkenine göre %64,8'i (N=252) kadın, %35,2'si (N=137) erkek öğretmenlerdir. Öğretmenlerin cinsiyete göre dağılımları Grafik 1'de sunulmuştur.

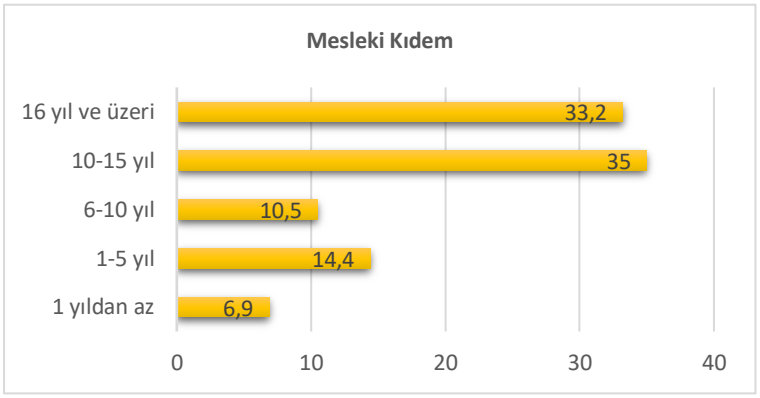
ISBN: 978-605-73901-3-4

Grafik 1. Öğretmenlerin Cinsiyet Dağılımı

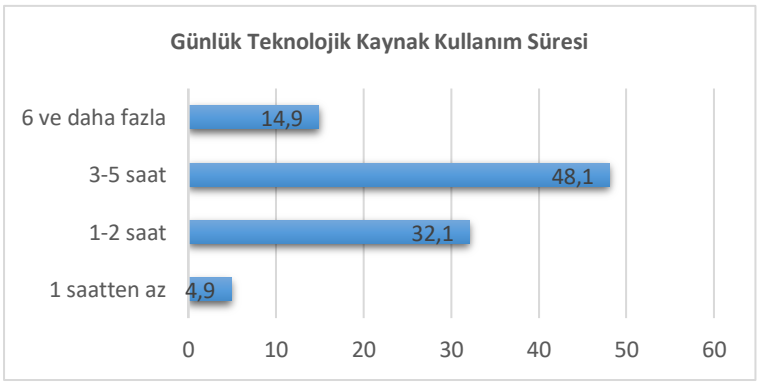
Tablo 1'e ilişkin mesleki kıdem değişkenine göre öğretmenlerin %6,9'u (N=27) 1 yıldan az, %14,4'ü (N=56) 1-5 yıl arası, %10,5'i (N=41) 6-10 yıl arası, %35'i (N=136) 10-15 yıl arası ve %33,2'si (N=129) 16 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmenlerdir. Öğretmenlerin mesleki kıdeme göre dağılımları Grafik 2'de sunulmuştur.

Grafik 2. Öğretmenlerin Mesleki Kıdem Dağılımı

Tablo 1'e ilişkin günlük teknolojik kaynak kullanım süresi değişkenine göre öğretmenlerin %4,9'u (N=19) 1 saatten az, %32,1'i (N=125) 1-2 saat arası, %48,1'i (N=187) 3-5 saat arası ve %14,9'u (N=58) 6 ve daha fazla saat kullanmaktadır. Öğretmenlerin Günlük teknolojik kaynak kullanım sürelerine göre dağılımları Grafik 3'te sunulmuştur.

Grafik 3. Öğretmenlerin Günlük Teknolojik Kaynak Kullanım Süreleri

ISBN: 978-605-73901-3-4

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak Çoklar, Efilti & Şahin (2017) tarafından geliştirilen "Öğretmenlerin Teknostres Düzeylerini Belirleme Ölçeği" ile Kauffman, Yılmaz Soylu ve Duke (2011) tarafından geliştirilen Candan ve Gencel (2015) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Öğretme Motivasyonu Ölçeği" olmak üzere 2 adet ölçek kullanılmıştır.

Teknostres ölçeği 5'li likert tipinde olup 28 maddeden ve 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Teknostres ölçeği "Öğrenme – Öğretme Süreci Odaklı", "Mesleğe Yönelik", "Teknik Konu Odaklı", "Kişisel Kaynaklı" ve "Sosyal Odaklı" olmak üzere 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek maddelerine katılma durumu "1: Hiç Katılmıyorum", "2: Katılmıyorum", "3: Kısmen Katılıyorum", "4: Katılıyorum" ve "5: Tamamen Katılıyorum" şeklindedir. Tüm ölçek için iç tutarlılık katsayısı (Cronbach's alpha katsayısı) .917 olarak tespit edilmiştir.

Öğretme motivasyonu ölçeği 6'lı likert tipinde olup 12 maddeden ve 2 alt boyuttan oluşmaktadır. Öğretme motivasyonu ölçeği "İçsel Motivasyon" ve "Dışsal Motivasyon" olmak üzere 2 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek maddelerine katılma durumu "1: Kesinlikle Katılmıyorum", "2: Katılmıyorum", "3: Biraz Katılmıyorum", "4: Biraz Katılıyorum" ve "5: Katılıyorum", "6: Kesinlikle Katılıyorum" şeklindedir. Ölçeğin Cronbach's Alpha iç tutarlık katsayısı "İçsel Motivasyon" alt boyutta .848 ve "Dışsal Motivasyon" alt boyutunda .702 bulunmuştur. Tüm ölçek için güvenirliği .881 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmada veriler yüz yüze anket formu ile Google formlar aracılığıyla toplanmıştır. Toplanan verilerden 5 adet veri eksik doldurulduğu için araştırmadan çıkarılmıştır ve toplamda 389 öğretmen görüşüne ulaşılmıştır. Ölçeklerden elde edilen veriler SPSS 23.0 (Statistical Package for the Social Sciences) programı ile analiz edilmiştir. Betimsel istatistiklerden yararlanılarak değişkenlerin frekans ve yüzde dağılımları belirtilmiştir. Öğretmenlerin Teknostres düzeyleri ile öğretme motivasyonu düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı farklılığını incelemek amacıyla t Testinden; mesleki kıdem ve günlük teknolojik kaynak kullanım süresine göre anlamlı farklılığını incelemek amacıyla ANOVA testinden yararlanılmıştır. Kurtosis (basıklık) ve Skewness (çarpıklık) değerleri -1.5 ile +1.5 arasında olduğunda verilerin normal dağıldığı kabul edilmektedir. (Tabachnick & Fidell, 2013). Araştırmada Kurtosis (basıklık) ve Skewness (çarpıklık) değerleri -1.5 ile +1.5 arasında olduğu için verilerin normal dağıldığı kabul edilerek parametrik testler uygulanmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde problemlere yönelik elde edilen bulgular yer almaktadır.

Birinci problem *"Öğretmenlerin Teknostres ve öğretme motivasyonları ne düzeydedir?"* şeklindedir. Probleme ilişkin bulgular Tablo 2'de sunulmuştur.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Tablo 2: Teknostres ve Öğretme Motivasyonu Düzeylerine İlişkin Bulgular

Ölçekler	Alt Boyutları	N	X̄	Ss	Düzey
Teknostres	**Öğrenme – Öğretme Süreci Odaklı**	389	2,63	,73	0rta
	Mesleğe Yönelik	389	2,06	,71	Düşük
	Teknik Konu Odaklı	389	2,76	,88	Orta
	Kişisel Kaynaklı	389	2,29	,87	Düşük
	Sosyal Odaklı	389	2,8	,86	Orta
Öğretme Motivasyonu	**İçsel Motivasyon**	389	4,07	1,08	Orta Yüksek
	Dışsal Motivasyon	389	3,37	,99	Orta Düşük

Tablo 2 incelendiğinde öğrenme-öğretme süreci odaklı (X̄=2,63), teknik konu odaklı (X̄=2,76) ve sosyal odaklı (X̄=2,8) Teknostres alt boyutları "Orta" aralığına; mesleğe yönelik (X̄=2,06) ve kişisel kaynaklı (X̄=2,29) Teknostres alt boyutları "Düşük" aralığına denk gelmektedir. Teknostres alt boyutları incelendiğinde en yüksek ortalama sosyal odaklı Teknostres alt boyutunda, en düşük ortalama ise mesleğe yönelik Teknostres alt boyutunda tespit edilmiştir. Öğretmenlerin içsel motivasyon (X̄=4,07) düzeyleri "Biraz Katılıyorum" aralığına, dışsal motivasyon (X̄=3,37) düzeyleri "Biraz Katılmıyorum" aralığına denk gelmektedir. İçsel motivasyon düzeylerinin "Orta "Yüksek" dışsal motivasyon düzeylerinin ise "Orta Düşük" seviyede olduğu görülmektedir. Öğretme motivasyonu alt boyutları incelendiğinde en yüksek ortalama içsel motivasyon alt boyutunda, en düşük ortalama ise dışsal motivasyon alt boyutunda tespit edilmiştir.

İkinci problem *"Öğretmenlerin Teknostres ve öğretme motivasyonları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı fark var mıdır?"* şeklindedir. Anlamlı farklılığı belirlemek amacıyla t-Testi uygulanmıştır. Probleme ilişkin bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3: Teknostres ve Öğretme Motivasyonu Düzeylerinin Cinsiyete Göre Farklılığına İlişkin t-Testi

Ölçek/Ölçek Alt Boyutu		N	X̄	Ss	Sd	t	P
Öğrenme – Öğretme Süreci Odaklı	Kadın	252	2,61	,71	387	-,86	,385
	Erkek	137	2,67	,77			
Mesleğe Yönelik	Kadın	252	2,06	,69	387	-,24	,81
	Erkek	137	2,07	,73			
Teknik Konu Odaklı	Kadın	252	2,75	,93	387	-,35	,72
	Erkek	137	2,78	,79			
Kişisel Kaynaklı	Kadın	252	2,35	,87	387	1,87	,062
	Erkek	137	2,18	,86			
Sosyal Odaklı	Kadın	252	2,82	,87	387	,5	,615
	Erkek	137	2,77	,83			
İçsel Motivasyon	Kadın	252	4,20	1,06	387	3,34	,001
	Erkek	137	3,82	1,07			
Dışsal Motivasyon	Kadın	252	3,49	,98	387	3,23	,001
	Erkek	137	3,15	,96			

ISBN: 978-605-73901-3-4

Tablo 3 incelendiğinde Teknostres düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre farklılığına ilişkin öğrenme - öğretme süreci odaklı [t(387)=-,86;p>.05], mesleğe yönelik [t(387)=-,24;p>.05], teknik konu odaklı [t(387)=-,35;p>.05], kişisel kaynaklı [t(387)=1,87;p>.05] ve sosyal odaklı [t(387)=,5;p>.05] Teknostres alt boyutlarında anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır. Öğretme motivasyonu düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre farklılığına ilişkin içsel motivasyon [t(387)=3,34;p<.05] ve dışsal motivasyon [t(387)=3,23;p<.05] alt boyutlarında anlamlı bir farklılığa rastlanılmıştır. Bu anlamlı farklılığa göre kadın öğretmenlerin içsel motivasyon ($\bar{X}$=4,20) ve dışsal motivasyon düzeyleri ($\bar{X}$=3,49) erkek öğretmenlerin içsel motivasyon ($\bar{X}$=3,82) ve dışsal motivasyon ($\bar{X}$=3,15) düzeylerine göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Üçüncü problem *"Öğretmenlerin Teknostres ve öğretme motivasyonları ile mesleki kıdem değişkeni arasında fark var mıdır?"* şeklindedir. Öğrenme-Öğretme Odaklı Teknostres alt boyutunda mesleki kıdeme göre anlamlı farklılığı belirlemek amacıyla ANOVA testi uygulanmıştır. Probleme ilişkin bulgular Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: Mesleki Kıdeme Göre Öğrenme–Öğretme Odaklı Teknostres Düzeylerinin Farklılığına İlişkin ANOVA Testi

	N	$\bar{X}$	Varyansların Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
1 yıldan az	27	2,81	Gruplararası	4,270	4	1,068	1,975	,098	--
1-5 yıl	56	2,76	Gruplariçi	207,613	384	,541			
6-10 yıl	41	2,78	Toplam	211,883	388				
10 -15 yıl	136	2,53							
16 yıl ve üzeri	129	2,6							
Toplam	389	2,63							

Tablo 4 incelendiğinde Teknostres düzeylerinin mesleki kıdem değişkenine göre farklılığına ilişkin öğrenme-öğretmen odaklı Teknostres alt boyutunda anlamlı bir farklılığa [F(4,384) =1,975, p>.05] rastlanılmamıştır.

Mesleğe Yönelik Teknostres alt boyutunda mesleki kıdeme göre anlamlı farklılığı belirlemek amacıyla ANOVA testi uygulanmıştır. Probleme ilişkin bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5: Mesleki Kıdeme Göre Mesleğe Yönelik Teknostres Düzeylerinin Farklılığına İlişkin ANOVA Testi

	N	$\bar{X}$	Varyansların Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
1 yıldan az	27	2,12	Gruplararası	,330	4	,082	,161	,958	--

ISBN: 978-605-73901-3-4

1-5 yıl	56	2,05	Gruplariçi	196,216	384	,511
6-10 yıl	41	2,12	Toplam	196,545	388	
10 -15 yıl	136	2,06				
16 yıl ve üzeri	129	2,06				
Toplam	389	2,63				

Tablo 5 incelendiğinde Teknostres düzeylerinin mesleki kıdem değişkenine göre farklılığına ilişkin mesleğe yönelik Teknostres alt boyutunda anlamlı bir farklılığa [F(4,384) =,161, p>.05] rastlanılmamıştır.

Teknik Konu Odaklı Teknostres alt boyutunda mesleki kıdeme göre anlamlı farklılığını belirlemek amacıyla ANOVA testi uygulanmıştır. Probleme ilişkin bulgular Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6: Mesleki Kıdeme Göre Teknik Konu Odaklı Teknostres Düzeylerinin Farklılığına İlişkin ANOVA Testi

	N	**X̄**	**Varyansların Kaynağı**	**Kareler Toplamı**	**Sd**	**Kareler Ortalaması**	**F**	**p**	**Fark**
1 yıldan az	27	2,37	Gruplararası	12,243	4	**3**,061	4,018	,003*	D<E<C<B<A
1-5 yıl	56	2,81	Gruplariçi	196,216	384	,762			
6-10 yıl	41	2,8	Toplam	196,545	388				
10 -15 yıl	136	2,65							
16 yıl ve üzeri	129	2,71							
Toplam	389	2,76							

*p<.01

Tablo 6 incelendiğinde Teknostres düzeylerinin mesleki kıdem değişkenine göre farklılığına ilişkin teknik konu odaklı Teknostres alt boyutunda anlamlı bir farklılığa [F(4,384) =4,018, p<.05] rastlanılmıştır. Bu farkın hangi yönde olduğunu belirlemek amacıyla Post Hoc tekniklerden LSD testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucuna göre 1 yıldan az kıdeme sahip öğretmenlerin 1-5 yıl, 6-10 yıl, 10-15 yıl ile 16 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmenlere göre teknik konu odaklı Teknostres düzeyleri daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Kişisel Kaynaklı Teknostres alt boyutunda mesleki kıdeme göre anlamlı farklılığını belirlemek amacıyla ANOVA testi uygulanmıştır. Probleme ilişkin bulgular Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7: Mesleki Kıdeme Göre Kişisel Kaynaklı Teknostres Düzeylerinin Farklılığına İlişkin ANOVA Testi

	N	**X̄**	**Varyansların Kaynağı**	**Kareler Toplamı**	**Sd**	**Kareler Ortalaması**	**F**	**p**	**Fark**

ISBN: 978-605-73901-3-4

1 yıldan az * E<B	27	2,73	Gruplararası	10,442	4	2,610	3,505	,008	E<D<A
1-5 yıl	56	2,48	Gruplariçi	286,003	384	,745			
6-10 yıl	41	2,34	Toplam	296,444	388				
10 -15 yıl	136	2,25							
16 yıl ve Üzeri	129	2,14							
Toplam	389	2,29							

*p<.01

Tablo 7 incelendiğinde Teknostres düzeylerinin mesleki kıdem değişkenine göre farklılığına ilişkin kişisel kaynaklı Teknostres alt boyutunda anlamlı bir farklılığa [F(4,384) =3,505, p<.05] rastlanılmıştır. Bu farkın hangi yönde olduğunu belirlemek amacıyla Post Hoc tekniklerden LSD testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucuna göre 1 yıldan az kıdeme sahip öğretmenlerin 10-15 yıl ile 16 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmenlere göre ve 1-5 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin 16 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmenlere göre kişisel kaynaklı Teknostres düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Sosyal Odaklı Teknostres alt boyutunda mesleki kıdeme göre anlamlı farklılığını belirlemek amacıyla ANOVA testi uygulanmıştır. Probleme ilişkin bulgular Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8: Mesleki Kıdeme Göre Sosyal Odaklı Teknostres Düzeylerinin Farklılığına İlişkin ANOVA Testi

	N	**X̄**	**Varyansların Kaynağı**	**Kareler Toplamı**	**Sd**	**Kareler Ortalaması**	**F**	**p**	**Fark**
1 yıldan az	27	3,2	Gruplararası	5 ,983	4	1,496	2,035	,089	--
1-5 yıl	56	2,83	Gruplariçi	282,182	384	,735			
6-10 yıl	41	2,87	Toplam	288,165	388				
10 -15 yıl	136	2,7							
16 yıl ve Üzeri	129	2,8							
Toplam	389	2,8							

Tablo 8 incelendiğinde Teknostres düzeylerinin mesleki kıdem değişkenine göre farklılığına ilişkin sosyal odaklı Teknostres alt boyutunda anlamlı bir farklılığa [F(4,384) =2,035, p>.05] rastlanılmamıştır.

Öğretme motivasyonu alt boyutlarında içsel motivasyon ve dışsal motivasyon alt boyutunda mesleki kıdeme göre anlamlı farklılığı belirlemek amacıyla ANOVA testi uygulanmıştır. Probleme ilişkin bulgular Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9: Mesleki Kıdeme Göre İçsel ve Dışsal Motivasyon Düzeylerinin

ISBN: 978-605-73901-3-4

Farklılığına İlişkin ANOVA Testi

		N	X̄	Varyansların Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
İçsel Motivasyon	**1 yıldan az**	27	4,27	Gruplararası	5,982	4	1,495	1,282	,277	--
	1-5 yıl	56	4,31	Gruplariçi	448,084	384	1,167			
	6-10 yıl	41	3,99	Toplam	454,066	388				
	10 -15 yıl	136	4,03							
	16 yıl ve Üzeri	129	3,98							
	Toplam	389	4,07							
Dışsal Motivasyon	**1 yıldan az**	27	3,65	Gruplararası	7,050	4	1,762	1,811	,126	--
	1-5 yıl	56	3,58	Gruplariçi	373,662	384	,973			
	6-10 yıl	41	3,46	Toplam	380,712	388				
	10 -15 yıl	136	3,27							
	16 yıl ve Üzeri	129	3,31							
	Toplam	389	3,37							

Tablo 9 incelendiğinde mesleki kıdem değişkenine göre farklılığına ilişkin içsel motivasyon alt boyutunda [F(4,384) =1,282, p>.05] ve dışsal motivasyon alt boyutunda [F(4,384) =1,811, p>.05] anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır.

Dördüncü problem *"Öğretmenlerin Teknostres ve öğretme motivasyonları ile günlük teknolojik kaynak kullanım süresi değişkeni arasında fark var mıdır?"* şeklindedir. Öğrenme-Öğretme Odaklı Teknostres alt boyutunda günlük teknolojik kaynak kullanım süresine göre anlamlı farklılığı belirlemek amacıyla ANOVA testi uygulanmıştır. Probleme ilişkin bulgular Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10: Günlük Teknolojik Kaynak Kullanım Sürelerine Göre Öğrenme–Öğretme Odaklı Teknostres Düzeylerinin Farklılığına İlişkin ANOVA Testi

	N	X̄	Varyansların Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
A)1-2 saat	144	2,72	Gruplararası	6,057	2	3,028	5,679	,004	C<A C<B
B)3-5 Saat	187	2,65	Gruplariçi	205,826	386	,533	*		
C)6 Saat ve Üzeri	58	2,34	Toplam	211,883	388				
Toplam	389	2,63							

*p<.01

Tablo 10 incelendiğinde Teknostres düzeylerinin günlük teknolojik kaynak kullanım süresi değişkenine göre farklılığına ilişkin öğrenme-öğretme Teknostres alt boyutunda anlamlı bir farklılığa [F(2,386) =5,679, p<.05]

ISBN: 978-605-73901-3-4

rastlanılmıştır. Bu farkın hangi yönde olduğunu belirlemek amacıyla Post Hoc tekniklerden Scheffe testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucuna göre teknolojik araçlarda geçirilen süre günde 1-2 saat olan öğretmenlerin 6 saat ve üzeri olan öğretmenlere ve 3-5 saat olan öğretmenlerin 6 saat ve üzeri olan öğretmenlere göre öğrenme-öğretme odaklı Teknostres düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Mesleğe yönelik Teknostres alt boyutunda günlük teknolojik kaynak kullanım süresine göre anlamlı farklılığını belirlemek amacıyla ANOVA testi uygulanmıştır. Probleme ilişkin bulgular Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11: Günlük Teknolojik Kaynak Kullanım Sürelerine Göre Mesleğe Yönelik Teknostres Düzeylerinin Farklılığına İlişkin ANOVA Testi

	N	X̄	Varyansların Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
A)1-2 saat	144	2,21	Gruplararası	8,095	2	4,048	8,291	,000	C<A C<B
							*		
B)3-5 Saat	187	2,04	Gruplariçi	188,450	386	,488			
C)6 Saat ve Üzeri	58	1,77	Toplam	196,545	388				
Toplam	389	2,06							

*p<.01

Tablo 11 incelendiğinde Teknostres düzeylerinin günlük teknolojik kaynak kullanım süresi değişkenine göre farklılığına ilişkin mesleğe yönelik Teknostres alt boyutunda anlamlı bir farklılığa [F(2,386) =8,291, p<.05] rastlanılmıştır. Bu farkın hangi yönde olduğunu belirlemek amacıyla Post Hoc tekniklerden Scheffe testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucuna göre teknolojik araçlarda geçirilen süre günde 1-2 saat olan öğretmenlerin 6 saat ve üzeri olan öğretmenlere ve 3-5 saat olan öğretmenlerin 6 saat ve üzeri olan öğretmenlere göre mesleğe yönelik Teknostres düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Teknik Konu Odaklı Teknostres alt boyutunda günlük teknolojik kaynak kullanım süresine göre anlamlı farklılığını belirlemek amacıyla ANOVA testi uygulanmıştır. Probleme ilişkin bulgular Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 12: Günlük Teknolojik Kaynak Kullanım Sürelerine Göre Teknik Konu Odaklı Teknostres Düzeylerinin Farklılığına İlişkin ANOVA Testi

	N	X̄	Varyansların Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
A)1-2 saat	144	2,74	Gruplararası	2,245	2	1,123	1,433	,240	---
B)3-5 Saat	187	2,82	Gruplariçi	302,477	386	,784			
C)6 Saat ve Üzeri	58	2,60	Toplam	304,723	388				
Toplam	389	2,76							

ISBN: 978-605-73901-3-4

Tablo 12 incelendiğinde Teknostres düzeylerinin günlük teknolojik kaynak kullanım süresi değişkenine göre farklılığına ilişkin teknik konu odaklı Teknostres alt boyutunda anlamlı bir farklılığa [F(2,386) =1,433, p>05] rastlanılmamıştır.

Kişisel Kaynaklı Teknostres alt boyutunda günlük teknolojik kaynak kullanım süresine göre anlamlı farklılığını belirlemek amacıyla ANOVA testi uygulanmıştır. Probleme ilişkin bulgular Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13: Günlük Teknolojik Kaynak Kullanım Sürelerine Göre Kişisel Kaynaklı Teknostres Düzeylerinin Farklılığına İlişkin ANOVA Testi

	N	X̄	Varyansların Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
A)1-2 saat	144	2,39	Gruplararası	8,529	2	4,265	5,717	,004	C<A
							*		C<B
B)3-5 Saat	187	2,33	Gruplariçi	287,915	386	,746			
C)6 Saat ve Üzeri	58	1,94	Toplam	296,444	388				
Toplam	389	2,29							

*p<.01

Tablo 13 incelendiğinde Teknostres düzeylerinin günlük teknolojik kaynak kullanım süresi değişkenine göre farklılığına ilişkin kişisel kaynaklı Teknostres alt boyutunda anlamlı bir farklılığa [F(2,386) =5,717, p<.05] rastlanılmıştır. Bu farkın hangi yönde olduğunu belirlemek amacıyla Post Hoc tekniklerden Scheffe testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucuna göre teknolojik araçlarda geçirilen süre günde 1-2 saat olan öğretmenlerin 6 saat ve üzeri olan öğretmenlere ve 3-5 saat olan öğretmenlerin 6 saat ve üzeri olan öğretmenlere göre kişisel kaynaklı Teknostres düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Sosyal Odaklı Teknostres alt boyutunda günlük teknolojik kaynak kullanım süresine göre anlamlı farklılığını belirlemek amacıyla ANOVA testi uygulanmıştır. Probleme ilişkin bulgular Tablo 14'te sunulmuştur.

Tablo 14: Günlük Teknolojik Kaynak Kullanım Sürelerine Göre Sosyal Odaklı Teknostres Düzeylerinin Farklılığına İlişkin ANOVA Testi

	N	X̄	Varyansların Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
A)1-2 saat	144	2,92	Gruplararası	7,749	2	3,875	5,334	,005	C<A
							*		C<B
B)3-5 Saat	187	2,81	Gruplariçi	280,415	386	,726			
C)6 Saat ve Üzeri	58	2,49	Toplam	288,165	388				
Toplam	389	2,80							

*p<.01

Tablo 14 incelendiğinde Teknostres düzeylerinin günlük teknolojik kaynak kullanım süresi değişkenine göre farklılığına ilişkin sosyal odaklı Teknostres alt boyutunda anlamlı bir farklılığa [F(2,386) =5,334, p<.05]

ISBN: 978-605-73901-3-4

rastlanılmıştır. Bu farkın hangi yönde olduğunu belirlemek amacıyla Post Hoc tekniklerden Scheffe testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucuna göre teknolojik araçlarda geçirilen süre günde 1-2 saat olan öğretmenlerin 6 saat ve üzeri olan öğretmenlere ve 3-5 saat olan öğretmenlerin 6 saat ve üzeri olan öğretmenlere göre sosyal odaklı Teknostres düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada öğretmenlerin Teknostres ve öğretme motivasyonu düzeylerinin cinsiyet, mesleki kıdem ve günlük teknolojik kaynak kullanım sürelerine göre anlamlı farklılık oluşturup oluşturmadığı incelenmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin Teknostres alt boyutlarından öğrenme-öğretme süreci odaklı, teknik konu odaklı ve sosyal odaklı Teknostres alt boyutları "Orta" aralığına; mesleğe yönelik ve sosyal odaklı Teknostres alt boyutları "Düşük" aralığına denk gelmektedir. Öğretmenlerin Teknostres alt boyutları incelendiğinde en yüksek ortalama sosyal odaklı Teknostres alt boyutunda, en düşük ortalama ise mesleğe yönelik Teknostres alt boyutunda tespit edilmiştir. Araştırmada öğretmenlerin Teknostres düzeylerinin genele ilişkin olarak "Orta" düzeyde olduğu görülmektedir. Bu sonuç literatürde bulunan diğer çalışmalarla benzerlik göstermektedir (Çoklar & Bozyiğit, 2021:108; Çetin & Bülbül, 2017:1246).

Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin dışsal motivasyon düzeyleri "Biraz Katılmıyorum" aralığına ve içsel motivasyon düzeyleri "Biraz Katılıyorum" denk gelmektedir. Dışsal motivasyon düzeylerinin "Orta Düşük" içsel motivasyon düzeylerinin ise "Orta Yüksek" seviyede olduğu görülmektedir. Öğretme motivasyonu alt boyutları incelendiğinde en düşük ortalama dışsal motivasyon alt boyutunda, en yüksek ortalama ise içsel motivasyon alt boyutunda tespit edilmiştir. Araştırmada öğretmenlerin öğretme motivasyonu düzeylerinin genele ilişkin olarak "Orta" düzeyde olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin içsel motivasyon düzeyleri dışsal motivasyon düzeylerinden daha yüksektir. Bu sonuç alanyazında bulunan diğer çalışmalarla benzerlik göstermektedir (Kütükcü, 2020,56; Gün & Turabik, 2019:222).

Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin Teknostres düzeyleri ile cinsiyet arasında öğrenme - öğretme süreci odaklı, mesleğe yönelik, teknik konu odaklı, kişisel kaynaklı ve sosyal odaklı alt boyutları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Alan yazında bu sonucu destekleyen çalışmalar (Şahan,2021:67; Özbozkurt,2019:15) bulunduğu gibi Teknostres ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılığa rastlanan araştırmalar da mevcuttur. Çoklar, Efilti, Şahin & Akçay (2016)'ın 117 öğretmen ile nitel olarak yürüttüğü araştırmasında bayan öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre Teknostres düzeyleri yüksek bulunmuştur. Erkek öğretmenler teknolojinin zamanı boşa harcadığını düşünürken kadın öğretmenler ise bu görüşü Teknostres nedeni olarak görmemektedir. Kuday ve Akpınar (2021)'ın 3836 okul yöneticisi ile yürüttüğü araştırmasında ise erkek okul yöneticilerinin bayan okul yöneticilerine göre daha çok Teknostres yaşadığı saptanmıştır. Bu durumun nedeni olarak öğretmenlerin farklı fiziki koşullardaki okullarda görev yapmaları ve verilerin elde edildiği örneklem farklılığından kaynaklandığı söylenebilir. Araştırmada öğretmenlerin içsel motivasyon ve dışsal motivasyon düzeyleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Kadın öğretmenlerin içsel ve dışsal motivasyonları erkek öğretmenlere göre

ISBN: 978-605-73901-3-4

daha yüksek olduğu görülmüştür. Alanyazında bu sonuca benzerlik gösteren araştırma bulguları yer aldığı (Yılmaz & Günay, 2016:11; Avcı, 2019:53) gibi bazı araştırmalarda ise bu durumun tersi olarak, motivasyon ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılığın tespit edilmediği çalışmalar da (Özbozkurt,2019:15; Recepoğlu, 2012:580) mevcuttur.

Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin Teknostres düzeyleri ile mesleki kıdem arasında teknik konu odaklı ile kişisel kaynaklı Teknostres alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Teknik konu odaklı Teknostres alt boyutunda 1 yıldan az kıdeme sahip öğretmenlerin 1-5 yıl, 6-10 yıl, 10-15 yıl ile 16 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmenlere göre daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Kişisel kaynaklı Teknostres alt boyutunda ise 1 yıldan az kıdeme sahip öğretmenlerin 10-15 yıl ile 16 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmenlere göre ve 1-5 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin 16 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmenlere göre daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Sonuçlara göre kıdem yılı daha az olan öğretmenlerin kıdemli öğretmenlere göre Teknostres düzeyleri yüksektir. Bunun nedeni mesleğe yeni adım atan öğretmenlerin uyum süresinde zorlanmaları ve teknik açıdan tecrübesizlik yaşamalarından kaynaklanıyor olabilir. Alanyazında öğretmenlerin Teknostres düzeyleri ile mesleki kıdemleri arasında anlamlı farklılığa rastlanmayan araştırmalar mevcuttur (Şahan,2021:67). Araştırmada içsel motivasyon ve dışsal motivasyon düzeyleri ile mesleki kıdem arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu bulgu alan yazındaki bazı çalışmalar ile benzerlik göstermektedir (Emirgan,2017:145; Kurt, 2013:212). Bu farklılığın sebebi bölgesel farklılıktan kaynaklanıyor olabilir. İlgili araştırma Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yapılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin Teknostres düzeyleri ile günlük teknolojik kaynak kullanım süreleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Öğrenme-öğretme odaklı, mesleğe yönelik, teknik konu odaklı ve kişisel kaynaklı Teknostres alt boyutlarında günlük teknolojik araçlarda geçirilen süre 1-2 saat olan öğretmenlerin 6 saat ve üzeri olan öğretmenlere göre ve 3-5 saat olan öğretmenlerin 6 saat ve üzeri olan öğretmenlere göre daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bu sonucun nedeni eknolojik araçlarda daha fazla zaman geçiren öğretmenlerin teknolojiye hakim oldukları için Teknostres düzeylerinin düşük olduğu söylenebilir. Öğretmenlerin içsel motivasyon ve dışsal motivasyon düzeyleri ile günlük teknolojik kaynak kullanım süreleri arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Öğretmenlerin motivasyon düzeyleri üzerinde teknolojik araçları kullanım süresi değişkenin etkili olmadığı söylenebilir.

Araştırmada elde edilen bulguların gelecekteki çalışmalara ışık olması amaçlanmıştır. Buna yönelik olarak araştırmacılara bazı önerilerde bulunulmuştur.

Bu çalışmada nicel yöntem kullanılmıştır. Çalışmaya nitel bulgular eklenerek genişletilebilir.
Çalışmada öğretmenlerin Teknostres düzeyleri cinsiyet, mesleki kıdem ve günlük teknolojik kaynak kullanım sürelerine göre incelenmiştir. Farklı bir araştırmada Teknostres düzeyleri ile branş, öğrenim durumu, okul türü, teknolojik kaynak kullanımı gibi farklı değişkenler arasında anlamlı fark olup olmadığı incelenebilir.
Çalışmada öğretmenlerin Teknostres düzeyleri orta düzeyde tespit edilmiştir. Okulun hedeflerine ulaşabilmesi, öğrenci başarısının ve merakının arttırılabilmesi için öğretmenlerin tam motivasyon ile çalışabilmelerine olumsuz etkisi olan Teknostres düzeyleri en aza indirgenmelidir. Bunun için farklı bir araştırmada eğitim-öğretimde

ISBN: 978-605-73901-3-4

Teknostrese neden olan unsurlar belirlenebilir ve öğretmenlerle görüşme yapılarak stresle baş etme stratejileri geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

Akınoğlu, H. F. (1993). Teknostres. *Türk Kütüphaneciliği, 7*(3), 159-173.

Arslantaş, H. İ., Tösten, R. & Beştaş Marakçı, D. (2018). Lise Öğretmenlerinde Mesleki Motivasyon Unsurları: Karma Yöntemi Bir Çalışma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14*(33), 880-895.

Ayyagari, R. (2012). Impact of Information Overload and Task-technology Fit on Technostress. *Proceedings of the Southern Association for Information Systems Conference, Atlanta, GA, USA*, 18-22.

Candan, D. G., & Gencel, İ. E. (2015). Öğretmen Motivasyonu Ölçeği'ni Türkçe'ye Uyarlama Çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* (36), 72- 89.

Can Yalçın, R. & Beğenirbaş, M. (2021). Covid-19 Pandemi Sürecinde Teknostres ve İş-Aile Çatışması. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11*(2), 700-730.

Çetin, D. & Bülbül, T. (2017). Okul Yöneticilerinin Teknostres Algıları ile Bireysel Yenilikçilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17*(3), 1241-1264.

Çoklar, A. N., Efilti, E., & Sahin, L. (2017). Defining Teachers' Technostress Levels: A Scale Development. *Journal of Education and Practice*, 8(21), 28-41.

Dereli, E. & Acat, M., B. (2010). Okul Öncesi Eğitim Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Motivasyon Kaynakları ve Sorunları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* (24), 173-187.

Dur, B. (2014). *Lise Öğretmenlerinin Motivasyon Düzeyi ve Motivasyon Düzeyi ile Okul Kültürü Arasındaki İlişki.* Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eriş, Y. C. (2018). *Örgütsel Stres ve Örgütsel Stresle Başa Çıkma Yöntemleri*. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Finerty, Terry (1997). Integrating Learning And Knowledge Infrastructure. *Journal Of Knowledge Management*, 1(2), 98-104. aktaran: Şahan, E. (2021). *Teknostres Ve Teknostresin Görev Verimliliğine Etkisi.* Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

Kauffman, D.F., Yılmaz Soylu, M. ve Duke, B. (2011). Öğretme Motivasyonu Ölçeğinin Geçerlik Çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 40*, 279-290.

Keser, A. (2018). İşte Mutluluk Araştırması. *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, 14*(1), 43-57.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Kuday, N. & Akpınar, B. (2021). Okul Yöneticilerinin Teknoloji Kaynaklı Strese İlişkin Görüşlerinin Çeşitli Değişkenlere Göre Değerlendirilmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Eğitim Dergisi, 3*(1), 29–45.

Kurt, B. (2013). *İlkokul ve Ortaokul Yöneticilerinin Öğretim Liderliği Davranışlarının Öğretmen Motivasyonuna Etkisi.* Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Nasser-Nemat,S.C. Vd.(2001). Microwave Transmission Through A Two – Dimensional ,İsotropic, Left-Hanted Meta Material. *Applied Physics Letters.78*(4); aktaran: Keleş, D. (2018). *Öğretmen Adaylarının Tekno-Stres İncelenmesi: Dijital Hikâye Örneği.* Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Okutan, M. & Telgilimoğlu, D. (2002). İş Ortamında Stres ve Stresle Başa Çıkma Yöntemleri: Bir Alan Uygulaması. *GÜ İİBF Dergisi,* 3, 15-42.

Recepoğlu, E. (2012). Öğretmenlerin İş Motivasyonlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 21*(2), 575-588.

Tabachnick, Barbara G. & Fidell, Linda S. (2013). *Using Multivariate Statistics.* Boston: Pearson Education.

Tagurum Y. O, Okonoda K. M, Miner C. A, Bello D. A, & Tagurum, D. J. (2017). Effect of Technostress on Job Performance and Coping Strategies Among Academic Staff of a Tertiary Institution in North-Central Nigeria. *International Journal of Biomedical Research, 8*(6), 312-319.

Thanga Selvi, R., Shanthi, S., Rani, C., Muthulakshmi, M. & Pushparani, S. (2021). Techno-Stress And Job Satisfaction Among It Employees In Chennai. *Natural Volatiles & Essential Oils. 8*(6), 570-576.

Ünal, F. T., & Bursalı, H. (2013). Türkçe Öğretmenlerini Motivasyon Faktörlerine İlişkin Görüşleri. *Middle Eastern & African Journal of Educational Research,* (5), içinde (7-22).

Yener, S. (2018). Teknostresin İş Performansı Üzerindeki Etkisi; Tükenmişliğin Aracı Rolü. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20*(2), 85-101.

Yılmaz, E., & Günay, O. (2016). Öğretmenlerin İş Motivasyonlarının Okul İklimi ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *International Academic Research Congress,* 1-22.

ISBN: 978-605-73901-3-4

ALBERT GABRİEL'İN GÖZÜNDEN AMASYA KENT MİMARİSİ

MERAL YILMAZ
Hitit Üniversitesi, Çorum, Türkiye, meralyilmaz@hitit.edu.tr

ÖZET

Türk Sanatı alanında önemli çalışmalar yapmış olan Albert Gabriel, arkeolog, ressam ve mimar kimlikleri olan çok yönlü Fransız bir araştırmacıdır. Türk medeniyeti ile ilk bağlantısı 1911 yılında Ortaçağ eserlerini incelemek için geldiği ve o dönem halen Osmanlı idaresinde olan Rodos'ta gerçekleşmiştir. 1926- 1930 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Arkeoloji ve Sanat Tarihi dersleri vermiştir. Bunun yanında Anadolu'daki mimari eserler üzerinde araştırma ve inceleme yapmak için Maarif Vekaleti tarafından görevlendirilmiştir. 1926 yılından itibaren Anadolu'nun çeşitli şehirlerine inceleme gezileri yapmış, bu geziler esnasındaki yaptığı çizimler ve dönemine göre çok iyi olan fotoğraflarla Anadolu'daki mimari eserlerin tanıtılmasında önemli bir rol oynamıştır. Özellikle 1928 ve 1930 yılları arasında yaptığı geziler, Anadolu şehirlerdeki önemli anıtsal yapılar ve kent mimarisine ilişkin verdiği bilgiler bakımından oldukça kıymetlidir. Kayseri, Niğde, Amasya, Tokat ve Sivas şehirlerindeki mimari yapılara odaklandığı iki ciltlik "Monuments Turcs D'anatolie" (Anadolu'nun Türk Anıtları) adlı eserinde yapıların envanterini çıkartmış, fotoğraflarını çekmiş ve detaylı çizimler yapmıştır. Amasya şehrinin de konu alındığı eserin ikinci cildinde, diğer şehirlerde üzerine durmadığı Osmanlı dönemi yapılarına da yer vermiştir. Bu çalışmanın amacı, Albert Gabriel'in fotoğraflarına dayanarak 20. Yüzyılın başlarındaki Amasya kent mimarisini incelemektir. Fotoğrafların sanatsal tarafından çok, kayıt tutma gücüne odaklanacağımız bu çalışmada, Gabriel'in fotoğraflarında yer alan ancak günümüze ulaşamamış veya zaman içerisinde yapılan restorasyon ve konservasyon çalışmalarıyla özgün halinden uzaklaşmış ya da halen özgünlüğünü büyük ölçüde koruyan yapılar tespit edilmeye çalışılacaktır. Yapıların yıkılma ve onarım geçirme sebepleri arşiv belgeleri üzerinden irdelenecektir. Ayrıca aynı yıllarda çekilmiş diğer arşiv fotoğraflarından da yararlanılarak Amasya kent mimarisinin gelişim ve değişim sürecine ışık tutmak amaçlarımız arasındadır. Araştırmamızda yöntem olarak öncelikle kütüphane ve arşiv araştırması yapma, fotoğraflardaki yapıları kaynaklardaki bilgilerle birlikte yorumlayarak analiz etme ve saha çalışması yöntemini kullandık.

Anahtar Kelimeler: Albert Gabriel, kent mimarisi, fotoğraf, Amasya.

.

ISBN: 978-605-73901-3-4

ABSTRACT

Albert Gabriel is a versatile French researcher with the identities of archaeologist, painter, and architect who has made significant studies in the field of Turkish Art. His first connection with Turkish civilization was made in 1911 when he came to research the medieval artefacts in Rhodes, which was still under Ottoman rule. He gave lectures on archaeology and art history at Istanbul University Faculty of Literature between 1926 and 1930. In addition, he was commissioned by the Ministry of Education to research and study architectural works in Anatolia. Since 1926, he made study tours to various cities of Anatolia and played a significant role in introducing architectural monuments in Anatolia with the drawings he made during these tours and the photographs he took that were pretty good for the period. Especially the travels he made between 1928 and 1930 are quite precious with the information he provided about important monumental structures and urban architecture in Anatolian cities. In his two-volume work titled "Monuments Turcs D'anatolie" (Turkish Monuments of Anatolia), which focuses on the architectural structures in the cities of Kayseri, Niğde, Amasya, Tokat and Sivas, he did an inventory of the structures, took photographs and drew detailed sketches. In the second volume of the work, the city of Amasya was mentioned in, he also included the Ottoman period structures, which he did not dwell on much in other cities. This study aims to explore the urban architecture of Amasya in the early 20th century, based on Albert Gabriel's photographs. In this study, where we will concentrate on the record-keeping ability of the photographs rather than the artistic aspect, the structures will be tried to be identified in Gabriel's photographs, ıf these structures exist or are different from their original state nowadays. The reasons for the destruction and restoration of the buildings will be examined through archival documents. In addition, it is among our purposes to shed light on the development and change process of Amasya urban architecture by making use of other archive photographs taken in the same years. As a method in our research, we primarily used the method of library and archive research, analyzing the structures in the photographs by interpreting jointly with the information in the sources, and field research.

Keywords: Albert Gabriel, urban architecture, photography, Amasya.

GİRİŞ

2 Ağustos 1883 tarihinde doğan Albert Gabriel, Ecole des Beaux-Arts ‘de Edmond Paulin’in Atölyesine girerek 1906 yılında Mimar diplomasını almıştır. Gabriel 1908- 19011 yılları arasında Delos’ta arkeolojik kazılardaki yapıların çeşitli rölevelerini çizmiştir. Burada ki çalışmaları sırasında 1908 yılında İstanbul’u ve Bursa’yı ziyaret eder. 1911 yılında ise Rodos surlarını incelemek için görevlendirilmiştir. Bu çalışma sırasında Gabriel Türk sanatı ile daha yakından ilgilenmeye başlar ve 1913 yılında İstanbul ve İznik’e tekrar gelir. (Pinon, 2006:22) Mimarlık bölümünde okurken aynı zamanda Paris Üniversitesi’nde Edebiyat Fakültesine de devam etmiş ve 1914 yılında Tarih ve Coğrafya lisans diplomasını da almıştır. (Pinon, 2006:23) Sonrasında aynı üniversitede 1921’de doktorasını tamamlamıştır. (Pinon, 2006:25) Birçok alanda bilimsel çalışmalar yapmış olan araştırmacı, 1926’da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde Sanat ve Arkeoloji derslerine girmeye başlaması ve aynı dönemlerde Maarif Vekaleti’nin (Milli Eğitim Bakanlığı’nın) Anadolu’da ki Türk eserlerini araştırmak için görevlendirmesiyle birlikte Türk sanatı ile ilgili çalışmaları yoğunluk kazanmaya başlamıştır. (Pinon, 2006:23) Uzun yıllar ülkemizde yaşayan ve Türk sanatı üzerine ciddi yayınlar yapmış olan Prof. Gabriel, Türk Sanatının tanıtılmasına büyük katkılarda bulunmuştur. Aynı dönemlerde, başka Fransız araştırmacıların Türkiye’ye gelip Anadolu Sanatı ile ilgili araştırma yapmalarını teşvik etmek ve gerekli yardımlarda bulunabilmek için, Fransız Büyükelçi Chambrun ile birlikte Fransız Arkeoloji Enstitüsü’nü kurmuş ve 1941 yılına kadar enstitü müdür olarak görev yapmıştır. Maarif Vekâlet’inin isteği üzerine Anadolu’da yaptığı bu araştırma gezilerinden elde ettiği bilgilerle birçok yayın

ISBN: 978-605-73901-3-4

yapmıştır. İlk yayını 1930 yılında İstanbul Üniversitesi'nde sunduğu Anadolu'daki Türk Anıtları" üzerine olan bildiridir. (Eyice, 2013:328) Bu yayının ardından vakit kaybetmeden 1931 yılında *Monuments Turcs d'Anatolie (iki cilt)* ve *1940 'da Voyages archèologiques dans la Turquıe Orientale (iki cilt)* adlı eserlerini yayınlamıştır. İlk önce 1927 Ekim ve Kasım'ında Konya, Karaman, Afyon, Niğde, Nevşehir, Aksaray, Kayseri ve Ankara şehirlerinde çalışmalar yapar. 1928 Nisan ve Mayıs Aylarında ise Kayseri, Sivas, Tokat, Niksar ve Amasya şehirlerine gider. Aynı yıl Niğde, Adana, Tarsus, Mut, Karaman ve Konya şehirlerinde araştırmalar yapmıştır. 1929 yılında Kayseri ve Sivas'ı yeniden ziyaret eden Gabriel, 1930 yılında ise Amasya, Tokat ve Sivas şehirlerine tekrar gitmiştir. (Eyice, 2013:328) Bildirimizin kaynaklarında biri olan "Anadolu'nun Türk Anıtları" kitabında Albert Gabriel Eyice'nin belirttiği gibi "Bu yayının başlıca gayesinin, İslam Sanatı tarihçilerine Anadolu'nun Türk eserleri hakkında mümkün olduğu kadar doküman sağlamak" olduğunu belirtmiş ve önce şehirlerin tarihinden ve topografyasında kısaca bahsetmiş, şehirlerdeki önemli mimari eserleri listelemiştir. Fakat şehirlerdeki bütün yapıları ele almamış, kendi kriterlerine göre seçerek önemli gördüğü bazılarını çalışmasına dâhil etmiştir. Bu çalışma sırasında yapıların planlarını, rölevelerini çizmiş ve yapıları fotoğraflamıştır. Bu bildiride, Gabriel'in 1931-1934 yılları arasında çektiği fotoğraflara göre o dönemki Amasya kent mimarisi irdelemeye çalışacağız. Gabriel'in fotoğraflarını, çektiği bütün yapıları çalışmanın kapsamına almamız mümkün olmadığı için sadece benzer açılardan fotoğraf çektiğimiz yapıları çalışmaya dâhil etmeyi uygun gördük. Ayrıca yapıların detaylı plan ya da süsleme özelliklerinden bahsedilmemiş, restorasyon süreçlerine vurgu yapılmıştır. Böylece yapıların değişim sürecinin daha sağlıklı gözlemlenmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Fotoğrafların belge niteliğine odaklanarak o yıllardaki mimari yapıları tasvir edip, günümüzde onarım geçirerek değişliğe uğramış, eserler tespit edilerek bir şehrin mimari yapılarının gelişim ve değişim süreci incelenecektir.

YÖNTEM

Çalışmamızda yöntem olarak öncelikle literatür taraması yönteminden yararlanılmış, dijital ortamda ve kütüphanelerde konu ilgili yayınlar tespit edilmiştir. Daha sonra nitel veri analizi yöntemlerinden doküman analizi kullanılmış ve ulaşılan veriler bu yöntemle irdelenmiştir. Daha sonra araştırma konumuz olan Amasya ilindeki mimari yapıların günümüzdeki durumlarının tespit edilip, fotoğraflanması için saha çalışması yapılmıştır.

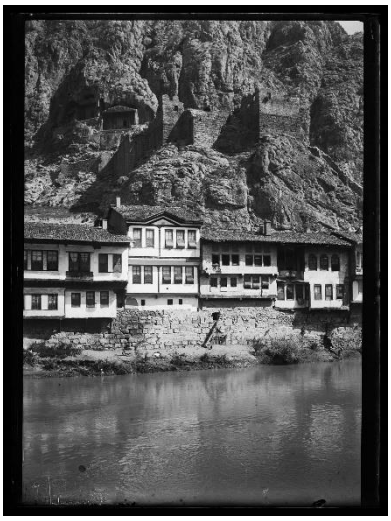
BULGULAR

1. Sivil Mimari

Büyük Selçukludan Osmanlı devletine kadar, Anadolu'da ki önemli tarihi kentlerden biri olan Amasya birçok yabancı seyyah ve araştırmacının ilgi odağı olmuştur. Bu araştırmacılardan biri olan Albert Gabriel kitabında Amasya şehrini anlatmaya, şehrin tarihini ve topografyasını özetleyerek başlamıştır. Amasya'yı iki sıra masif kayalığın arasında Yeşilırmak'ın aktığı dar bir vadi eteğinde yer alan bir şehir olarak tanımlamıştır. Yazarın sivil mimari ile ilgili verdiği ilk dikkat çekici bilgi; Yalıboyu evlerini şehrin ortasından geçen Yeşilırmak'ın sol kıyısında ırmak ile Pontus Krallarının Hellenistik mezarlarının kazıldığı dik kayaların ve duvarların arasında dar bir şerit halinde birbirine bitişik halde olarak tasvir etmesidir. (Gabriel, 1931: 4) Selçuklu dönemi Amasya evleri hakkında bilgi edinemediğini, fakat 16. Yüzyıl seyyahlarına göre Osmanlı evleri gibi sade yapılar olmasının muhtemel

ISBN: 978-605-73901-3-4

olduğunu belirtmiştir.[2] (Gabriel, 1931: 64) Şehzadelerin ya da devletteki yüksek görevli kişilerin dahi çok görkemli konutlarda yaşamadığını söylemiştir. Daha sonraları askeri bir depoya dönüştürülen Beyler Sarayını örnek olarak göstermiştir. (Gabriel, 1931: 64) Bu yapı günümüzde Saraydüzü Kışlası olarak geçmektedir. Amasya evlerinin birçok Anadolu şehrinde olduğu gibi yarı ahşap olduğundan, yangınlara maruz kaldığına değinmiştir. Fotoğrafta bir kısmı görülen Yalıboyu evleri Gabriel'in ziyaretinde sonra birçok deprem, sel ve yangına maruz kalmıştır. Günümüze ulaşabilen evlerin çoğu geç Osmanlı dönemi evleridir. 1966-1987 yılları arasında yanlış imar çalışmaları sonucunda 5-6 kata kadar imar izni verilmesi, kent dokusuna büyük ölçüde zarar vermiştir. (Canik, 2014, 27) Bu tarihlerden sonra koruma ve onarım faaliyetlerine önem verilmeye başlamıştır. İlk olarak 1979 yılında Kültür Bakanlığı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kentsel sit alanları tescil edilmiş ve Yalıboyu evleri "2. Nolu Alan" olarak belirlenmiştir. Küçük onarımlar dışında imar faaliyetleri yasaklanmıştır. 1994 yılında "Yalıboyu Evleri Koruma Projesi (YABEP)" başlatılmış ve 1996 yılında da "Amasya Kültür ve Tabiat varlıklarını Koruma Vakfı (AKTAV)" kurulmuş ve çeşitli bakım ve onarım faaliyetleri sürdürülmüştür. 2000'li yıllardan sonra ise Yalıboyu Sahil Promendı ve Pirinççi Promendı yapılmış ve evler günümüzdeki görünüme ulaşmıştır. (Karacalı, 2021. 22) (şekil 1-2)

Şekil 1. (Gabriel, 1934)

Şekil 2. (Yılmaz, 2022)

Şehrin en yüksek tepesinde Amasya Kalesi'nin kalıntılarında bahseden yazar, şehirdeki antik mezarların yansıra Selçuklu Medreselerinin ve Osmanlı Camilerinin bazılarının oldukça iyi durumda olduğunu belirtmiştir. Şehrin ayrıca önemli tarihi anıtlara zarar vermiş olan depremlere sıkça maruz kaldığını bunların birçoğunun değişime uğradığını veya yeniden inşa edildiğini, diğerlerinin ise kaybolduğunu söylemiştir. 1668 depreminde Sultan Beyazıt Camii'nin uğradığı hasarı örnek olarak vermiştir. Ancak bu afetlere rağmen Amasya'da hala çeşitli dönemlere ait önemli yapıların var olduğunu, tarihi türbelerin yanı sıra Selçuklu medreseleri ve Osmanlı

[2] Gabriel 16. Yüzyılda Amasya'yı ziyaret eden iki seyyah Busbeco ve Dernschwam seyahatnamelerindeki bilgileri referans almıştır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

camilerinin oldukça iyi durumda olduğundan ve Türk sanat tarihi için birden fazla ilginç detay sunduğundan bahsetmektedir. (Gabriel, 1934: 6)

Şehirde çok sayıda hamam ve bedestenin yanı sıra eşyaların depolandığı, seyyahların konakladığı hanlarda bulunmaktadır. Gabriel **Taşhan**'ı örnek olarak göstermiş ve son yangında kısmen tahrip olduğunu söylemiştir. Malzeme olarak duvarlarda tuğla ve moloz, beşik tonoz ve kubbelerde tuğla kullanıldığını, plan tipinin iki katlı büyük klasik Osmanlı hanları gibi olduğu belirtmiştir. (Gabriel, 1934: 65) (şekil 3) Günümüze geldiğimizde, 2008 yılında başlanan restorasyon süreci 2012 yılında tamamlanmış ve otel olarak kullanıma sunulması planlanmıştır. (Pergel, 2013: 144) Fotoğrafı çektiğimiz 2022 yılında onarım çalışmalarının hala devam ettiğini görmekteyiz. Yapının özellikle malzeme açısından oldukça değiştiği, modern yapı malzemeleri kullanıldığı görülmektedir. (şekil,4)

Şekil 3. (Gabriel, 1934)

Şekil 4. (Yılmaz, 2022)

Amasya Bimarhane'si ise sivil yapıların en görkemlilerindendir. Albert Gabriel dikdörtgen planlı yapının, özellikle ön cephedeki Selçuklunun en karakteristik süslemelerinde sayılabilecek zengin taş işçiliğine dikkati çekmiştir. Kuzeybatı ve güneybatıdaki köşeler, prizmatik tabanlı silindirik payandalarla çevrili olduğunu söylemiştir. Yine cephede sundurmanın her iki yanında petek kemerler ve kalıp çerçevelerle süslenmiş iki dikdörtgen pencere olduğunu belirtmiştir. (Gabriel, 1931:50) Birçok onarım geçiren yapı günümüzde müze olarak kullanılmaktadır. Yapının günümüze kadar geçirdiği onarım faaliyetleri "Amasya Bimarhane'sinin Tamamlanamayan Taçkapısı" başlıklı makalede oldukça detaylı bir şekilde anlatılmıştır. İlk olarak 1933-25 yılları arasında yürütülen koruma çalışmalarına dâhil edilen yapıya, bu çalışmalar esnasında teknik bir müdahale yapılmamış, sadece yapı çevresi istimlak edilmiştir. 1939 depreminde büyük zarar gören yapının, arşiv belgelerinde ön cephesinin sağlam olduğu ve toprak çatının tamir edilmemesi haline yıkılabileceğinden bahsedilmiştir. (Ocak ve Tanyeli, 2019: 228) Ali Sami Ülgen'in yönettiği ve 1948 yılında başlayan ikinci onarım çalışmaları yarım bırakılmış ve 1951'de sonlandırılmış, raporlara yapının "kısmen onarıldığı" yazılmıştır. Restorasyonun yarım bırakılmasından dolayı bina uzun yıllar kullanılamamıştır. Bu tarihlerdeki bazı kaynaklarda yapının harabe durumda olduğu belirtilmiştir. Bu onarım çalışmaları sırasında Gabriel'in restitüsyon önerisinin dikkate alındığı düşünülmektedir. Uzun yıllar boyunca herhangi bir onarım yapılmayan eser için yeniden onarım faaliyetleri başlamış ve 1988 yılında proje hazırlanmıştır. 1991-97 yılları boyunca süren proje ile Bimarhane günümüzdeki görünümüne ulaşmıştır. (Şekil 5-6)

ISBN: 978-605-73901-3-4

Şekil 5. (Gabriel, 1934)

Şekil 6. (Yılmaz, 2022)

2. Dini Mimari

Gabriel Amasya camilerini Selçuklu ve Osmanlı camileri olarak iki kategoride incelemiş, Selçuklu Dönemi'nde; Burmalı Minare Cami ve Gök Medrese Cami, Osmanlı döneminden ise Bayezid Paşa Cami, Yörgüç Paşa Cami, Sultan Beyazit Cami, Mehmet Paşa Cami ve Pazar Camilerini ele almıştır. Albert Gabriel yapı hakkında şunları aktarmıştır;

"Burmalı Minare Cami ya da kısaca Burmalı Minare, adını gövdesi kıvrık (Burmalı) minaresinin görünümünden almaktadır: Anıtın orijinal adının bugün ne olduğunu bilmiyoruz ancak Evliya Çelebi'ye göre Mahkeme Cami ile özdeşleştirebileceğimiz görülmektedir Hüsameddin Bey'e göre H. 999'da bir deprem, ardından 1011'de bir yangında hasar gören yapı, restore edilerek ahşap bir minare eklenmiştir. H. 1143'te çıkan yeni bir yangından sonra ikinci kez yapılmaya başlanmıştır. Restorasyondan sonra günümüze kadar gelen burgulu minare dikilmiştir." (Gabriel, 1934: 17) (şekil 7.)

Burmalı Minare Cami, hemen yanındaki kümbeti ve Osmanlı Dönemi'nde yenilenen minaresiyle hem Selçuklu hem de Osmanlı mimarisinden izler taşıyan Türk mimarisinin en kıymetli yapılarından biridir. (Aslan, 2020: 293). 1915' de ki yangında büyük hasar görmüş ve birçok onarım geçirmiştir. Gabriel'in fotoğrafına baktığımızda hem cami, hem de kümbetin örtü sisteminin ve minarenin oldukça harap vaziyette olduğu görülmektedir. 1970'li yıllarda başlayan Uluslararası Koruma çalışmaları kapsamındaki koruma ve onarım faaliyetleri, 1981 yılında Anıtlar Yüksek Kurulunun "Amasya Tarihi-Kentsel Sit Alanları Geçiş Dönemi Koruma Plan Kararları" ile devam etmiştir. Bu kararlar kapsamına cami koruma altına alınmıştır. (Ateş, 2019: 43) Şuan kurşun kaplama olan örtü sisteminin daha önce kiremitle kaplı olduğu, 1960'larda çekilmiş bir fotoğraftan[3] görülmektedir. (Oltulu, 2006, 23) Yapı şuan 2021 yılında başlatılan ve 2023 yılında bitmesi planlanan bir restorasyon sürecindedir. (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2022) (şekil 8)

[3] Fotoğraf için E. Oltulu'nun "Amasya'nın Anıtsal Eserleri Ve Hızır Paşa Külliyesi Restitüsyon Ve Koruma Önerisi" başlıklı yüksek lisans tezine bakabilirsiniz.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Şekil 7. (A. Gabriel,1934)

Şekil 8. (M. Yılmaz, 2022)

Dini mimari olarak incelediği diğer yapı olan Gök Medrese Cami'nin hem cami hem de medrese olarak hizmet vermiş, fakat artık kullanım dışı olan bir yapı olarak tasvir etmiştir. Cami girişinin iki yanında bulunan odaların camiye ait olmadığını, medreseyi oluşturulan odalar ile mescit arasında yerleştirilmiş bir tür geçiş olduğunu belirtmiştir. Mihrap, süslemesiz, basit silindirik bir nişten ibaret olduğunu söylemiştir. (Gabriel, 1934: 20) Günümüzdeki mihrabın 1963 yılındaki restorasyon çalışmalarında yapıldığı düşünülmektedir. (Koçyiğit, 2014, 425) Meyilli bir zemin üzerine inşa edilen yapının, kuzey doğu köşesinde bitişik önemli bir türbe yer almaktadır. Türbenin iki kattan oluştuğunu ve sağdaki merdivenle doğrudan girişin sağlandığını belirtmektedir. (Gabriel, 1934: 21) (şekil 9) Hakkı Önkal' da makalesinde aynı bilgiyi vermiştir. (Önkal, 1980: 192) Günümüzde ise bu merdiven türbenin çatısına çıkmak için kullanılmakta, türbenin girişinin ise caminin içinde yer aldığını bilgisi mevcuttur.[4] (Koçyiğit, 2014, 425) 2010 yılında onaylanan "Koruma Amaçlı Uygulama Planı" ile Gök Medrese Cami koruma kapsamına alınmıştır. (şekil 10)

[4] Saha çalışması sırasında yetkili bulunamadığı için bu bilgiyi maalesef teyit ettiremedik.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Şekil 9. (A. Gabriel,1934)

Şekil 10. (M. Yılmaz, 2022)

Gök Medrese Cami'nin karşısından bulunan ve 677/1279 yılında yaptırılan türbenin banisi Amasya Valisi Seyfettin Torumtay'dır. Gabriel yapıyı şöyle tarif etmiştir;

"Mezar odasının yerden yaklaşık iki metre yükseklikte ve kapısının sahanlığa açılmaktadır. Doğu cephesine yaslanmış bir merdiven bulunmaktadır. Duvarlar dikdörtgen ve prizmatik payandalarla desteklenmiştir. Harap durumdaki yapının üst kısmı kabaca restore edilmiştir. Batı kenarında kuzey tarafında bulunan ve alt kata inmeyi sağlayan bir açıklık mevcuttur. Mevcut çatı moderndir. Güney cephenin duvar ve payandalarının üst kısımlarında zengin bitkisel bezeme yer almaktadır. İnce arabesklerin bordürleri veya Kuran yazıtları, esnek palmetlerin kompozisyonun ana temasını oluşturduğu panellerin renkli desenini vurgular". (şekil 11)

Beşik tonozlu 4 pencere ile aydınlatılan odada çeşitli boyutlarda dokuz sanduka bulunduğunu, en büyük olanın Torumtay'ın sandukası olduğunu ve siyah mermerden yapıldığı söylemiştir. (Gabriel, 1934: 60) Yapının geçirdiği onarımlara baktığımızda, ilk olarak II. Abdülhamit döneminde 1891-1892 yıllarında onarım gördüğü içteki kitabede belirtilmiştir. Gabriel vurguladığı çatıdaki onarım muhtemelen bu döneme aittir. (Önkal, 1980: 193) Maalesef Önkal'ın bahsettiği kitabe günümüzde yerinde bulunmamaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1984-89 yılları arasında tekrar restore edilmiştir. (Ketil, 2019: 24) ((şekil 12)

Şekil 11. (A. Gabriel,1934)

Şekil 12. (M. Yılmaz, 2022)

ISBN: 978-605-73901-3-4

SONUÇ

Albert Gabriel'in "Anadolu'daki Türk Anıtları" eserinde Amasya için 53 adet yapı listelemiş, bunlardan bir çoğu ile ilgili detaylı bilgiler vermiş, plan ve restitüsyon çizimlerini yapmıştır. Çalıştığı yapıların ulaşabildiğimiz 43 adet fotoğrafını çekmiştir. İçlerinden seçtiğimiz fotoğraflar üzerinden Amasya kent mimarisindeki bazı anıtsal yapıların değişimini irdelediğimiz bu çalışmamızda, ele aldığımız yapıların hepsinin ciddi onarımlardan geçtiği gözlemlenmiştir. Öncelikle Amasya evlerinin zaman içerisinde birçok onarım geçirmesine rağmen kaya mezarlarıyla birlikte hala şehrin genel görünümü oluşturmaktadır. Diğer anıtlar baktığımızda en büyük değişimi Taşhan üzerinde görüyoruz. Restorasyon sonrası yapının görünümü ve işlevi tamamen değişmiştir. Diğer büyük onarım geçiren yapı Bimarhane'dir, özellikle cephe ve Taçkapıda ciddi restorasyon çalışmaları yapılmış ve günümüzde Müze olarak işlevini sürdürmektedir. Gök Medrese Cami Gabriel çalıştığı dönemde kullanılmazken onarımlardan sonra şuan faaliyetini sürdürmektedir. Burmalı Minare Cami'nin yeni bir restorasyon sürecinde olduğunu tespit edilmiş ve bugüne kadar geçirdiği onarımlar örtü sistemi ve minarede ciddi değişimler yaratmıştır. Gabriel'in Anadolu'da çektiği fotoğraflar belge niteliği taşıması açısında oldukça önemlidir. Çünkü mimari araştırmalarda planlar, resimler ve gravürler her ne kadar kaynak olarak kullanılsa bile belge değeri ve güvenilirliği her zaman tartışma konusu olmuştur. Ancak, her ne kadar fotoğraflar üzerinde de çeşitli bozulmalar uygulanabiliyorsa da belge niteliği kuşkusuz diğerlerinde daha sağlamdır. 1930'lu yıllarda Amasya'da araştırmalar yapan Gabriel, yaptığı çizimler ve çektiğini fotoğraflarla dönemin Amasya kent mimarisi ve anıtsal yapılarıyla ilgili oldukça kıymetli bilgiler vermiş ve bir çok restorasyon çalışmasında yol gösterici olmuştur.

KAYNAKÇA

Aslan, D. (2020). İzzeddin Mehmet Pervâne Bey (Ö. 1300) Ve Amasya Burmalı Minare Camii Vakfı. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi,* (13), 287-308.

Ateş, D. G.(2019). *Amasya İlinde Yapılan Koruma Uygulamalarının Koruma Kurul Kararları Üzerinden Değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.

Bayram, S. (2016). Prof. Dr. Albert Gabriel'e Ait Bazı Belgeler. *Vakıflar Dergisi*, (46), 163-180.

Canikli, G. (2014). Amasya Tarihi Kent Merkezinde Yer Alan Pirinççi Promenad Alanının Nehir Ve Kentle Olan İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Düzce Üniversitesi Ormancılık Dergisi,* 10(1) ,23-36.

Eyice, S. (2013). Albert Louis Gabriel. *Türkiye Diyanet Vakfi islam Ansiklopedisi (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfi, 1996)*, *13*, 275-78

Gabriel, A. (1934). *Monuments Turcs D'Anatolie*. Boccard.

Karacalı, A. O. (2021). Amasya Yalıboyu Evlerinin Mimari Özellikleri Üzerine Bir Değerlendirme Ve Bir Öneri. *Uluslararası Disiplinlerarası ve Kültürlerarası Sanat, 6(*13) ,15- 25. e-ISSN:2548-0634

Koçyiğit, F. (2014). Amasya Gökmedrese Camii Üzerine Bir Değerlendirme, *7*(35), 423-431. Issn: 1307-9581

Ocak, Z. İ., Tanyeli, G. (2019). Amasya Bimarhanesi'nin Tamamlanamayan Taçkapısı. *METU Journal of the Faculty of Architecture, 36(2*), 221-246 http://dx.doi.org/10.4305/metu.jfa.2019.2.4

Önkal, H. (1980). Selçuklular Devri Amasya Türbeleri. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,* (4), 185-240.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Oltulu, E. (2006). *Amasya'nın Anıtsal Eserleri Ve Hızır Paşa Külliyesi Restitüsyon Ve Koruma Önerisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.

Pinon, P. (2019). Albert Gabriel'in Yaşamı ve Yapıtları. Korkut E. Erdur, (Eds.), *Albert Gabriel (1883-1972) Mimar, Arkeolog, Ressam, Gezgin,* (pp. 17-60). Yapı Kredi. Yayınları. ISNB 975-08-1131-3.

ISBN: 978-605-73901-3-4

SOSYAL BİLGİLERDE ELEŞTİREL DÜŞÜNME ÖĞRETİM ETKİNLİKLERİYLE ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİSİNİN GELİŞTİRİLMESİ

Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Utku ÖZENSOY

Muş Alparslan Üniversitesi, Muş, Türkiye, autkum@yahoo.com

ÖZET

Eleştirel düşünme yazılı, sözlü, görsel kaynakları sorgulayıcı, objektif, mantıklı, tutarlı, açık bir bakış açısıyla değerlendirme olarak düşünülebilir. Eleştirel düşünme becerisinde güvenilir ve geçerli kaynaklara göre değerlendirme, bilginin doğruluğunu denetleme, olguları ve kişisel görüşleri ayırt etme, farklı bakış açılarını fark etme, iddialar için kanıt talep etme gibi unsurlar ön plandadır. Araştırmanın amacı sosyal bilgiler dersinde eleştirel düşünme becerisi ile ilgili etkinlik ve uygulamaların öğrencilerin eleştirel düşünme becerisine etkisini incelemektir. Nitel araştırma yöntemine göre tasarlanan bu çalışma eylem araştırmasına göre desenlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 Eğitim-Öğretim Yılında Nisan-Mayıs 2022'de Muş ili Merkez ilçesindeki bir ortaokulda öğrenim gören 18 altıncı sınıf öğrencisi ve sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada uygulama kısmı 4 hafta (12 saat) olarak planlanmıştır. Sosyal bilgiler dersi 6. Sınıf Etkin Vatandaşlık öğrenme alanıyla ilgili eleştirel düşünme becerisine dönük etkinlikler hazırlanmış ve bu etkinliklerle uygulama yapılmıştır. Bunun yanında sosyal bilgiler dersi eleştirel düşünme becerisine göre tasarlanmıştır. Öğrenciler uygulama süresince ders kitabı, gazete ve genel ağ haberlerini eleştirecekler ve doğruluğunu farklı kaynaklardan araştıracaklardır. Bunun yanında öğretmenin ve sınıf arkadaşlarının söylediklerine de eleştirel bir tutumla yaklaşacaklardır. Uygulama süresince öğrencilerin eleştirel düşünme becerisindeki gelişimleri izlenecektir. Çalışmada veriler günlük, yarı yapılandırılmış görüşme ve gözlem yoluyla toplanacaktır. Uygulama sonrasında sosyal bilgiler öğretmeniyle görüşme yapılacaktır. Görüşmelerden elde edilecek veriler içerik analizi ile incelenecektir. Uygulama süresince yapılacak gözlemlerden elde edilecek veriler betimsel analiz ile analiz edilecektir. Benzer araştırmalarda eleştirel okuma ve eleştirel düşünme becerileriyle yapılan öğretimlerin eleştirel düşünme becerilerini olumlu etkilediği bulunmuştur. Bundan dolayı bu araştırmada eleştirel düşünme becerisi ile ilgili etkinlik ve uygulamaların öğrencilerin eleştirel düşünme becerisini olumlu etkileyeceği düşünülmektedir. Bu araştırmaya göre eleştirel düşünme becerisi ile ilgili etkinlik ve uygulamaların öğrencilerin eleştirel düşünme becerisini olumlu etkilediği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, sosyal bilgiler öğretimi, eleştirel düşünme, eleştirel düşünme becerisi.

ISBN: 978-605-73901-3-4

DEVELOPING CRITICAL THINKING SKILLS WITH CRITICAL THINKING TEACHING ACTIVITIES IN SOCIAL STUDIES

ABSTRACT

Critical thinking can be thought of as evaluating written, verbal and visual sources with a questioning, objective, logical, consistent and clear perspective. Elements such as evaluating according to reliable and valid sources, checking the accuracy of information, distinguishing facts and personal views, recognizing different points of view, and demanding evidence for claims are at the forefront of critical thinking skills. The aim of the research is to examine the effects of activities and practices related to critical thinking skills in social studies course on students' critical thinking skills. This study, which was designed according to the qualitative research method, was designed according to action research. The study group of the research consists of 18 sixth grade students and social studies teachers studying in a secondary school in the central district of Muş province in April-May 2022 in the 2021-2022 academic years. The application part of the study was planned as 5 weeks (15 hours). Activities for critical thinking skills related to the 6th Grade Active Citizenship learning area of social studies lesson were prepared and practice was carried out with these activities. In addition, the social studies course was designed according to critical thinking skills. During the application, students will criticize the textbook, newspaper and general network news and will search for their accuracy from different sources. In addition, they will approach what the teacher and classmates say with a critical attitude. During the application, the development of students' critical thinking skills will be monitored. In the study, data will be collected through semi-structured interview, diary and observation. After the application, an interview will be held with the social studies teacher. The data to be obtained from the interviews will be analyzed by content analysis. The data to be obtained from the observations to be made during the implementation will be analyzed with descriptive analysis. In similar studies, it has been found that teaching with critical reading and critical thinking skills positively affects critical thinking skills. Therefore, in this study, it is thought that activities and practices related to critical thinking skills will positively affect students' critical thinking skills. According to this research, it can be said that activities and practices related to critical thinking skills affect students' critical thinking skills positively.

Keywords:Social studies, social studies teaching, critical thinking, critical thinking skills.

GİRİŞ

Günümüzde bilginin ezberlenmesi, depolanması, olduğu gibi aktarılması gibi alt düzey bilişsel alanlarda bulut teknolojisi ile sabit ve taşınabilir belleklerden yararlanılmaktadır. Bilişim alanındaki gelişmelerle bilginin olağanüstü artması, bunların insanlar tarafından ezberlenmesini hem imkânsız hâle getirmiş hem de gereksiz kılmıştır. 21. Yüzyılda insanlardan beklenen bilginin yeni ve farklı durumlarda kullanılması, sorunları çözmede yardımcı olması, bilginin analiz edilmesi, yeni bir senteze ulaşılması, bilginin yeniden üretiminin sağlanması, farklı kaynaklarla karşılaştırılmasının yapılarak değerlendirme yapılması, yanlış, eksik, hatalı, yanlı, yönlendirilmiş bilginin fark edilmesi gibi unsurlardır. Bu durum bireyleri yazılı, sözlü, görsel her türlü bilgiyi sorgulamaya, karşılaştırmaya, yargıya varmaya ve değerlendirme yapmaya yönlendirir.

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler ve bunun sonucunda yaşanan toplumsal değişim, insan ve toplum hayatına eğitim, iş hayatı, özel hayat, eğlence vb. konularda farklı alternatifler sunmaktadır. Yaşanan bu gelişim ve değişim

ISBN: 978-605-73901-3-4

süreci aynı zamanda farklı sosyal, siyasal, kültürel sorunları beraberinde getirmiştir. Eleştirel düşünme becerisi gerek farklı alternatifler arasında eleştirel seçimler yaparak doğru karar vermede gerekse de problemlerin çözümünde çok önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bilginin üretimi, yaygınlaştırılması konularında yaşanan gelişmeler insan ve toplum hayatını kolaylaştırırken bilginin sorgulanması, analiz edilmesi, karşılaştırılması, değerlendirilmesi gibi konuların önemini arttırmıştır. Çünkü bilginin artması ve yaygınlaşması yanlış, eksik, hatalı, gereksiz bilgilerin de ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Bilinçli ya da bilinçsiz yapılan bilgiyi ekleme, çıkarma, yanlış yorumlayarak manipüle etme; gerçek dışı bilgiyi üretme ve yayma, kişi, din, dil, mezhep, inanç, renk, kültür, milliyet, grup vb. unsurlara karşı ön yargı ve kalıp yargı oluşturma bilginin belli bir süzgeçten geçirilmesini zorunlu kılmaktadır.

İnsanları yanlış yönlendirme, ön yargı oluşturma, kişi, grup, kültür vb. unsurlara karşı kışkırtma, yasadışı para elde etme, insanları dolandırma gibi çok çeşitli amaçlarla yapılan bu olumsuz faaliyetler eleştirel düşünmenin olduğu yerlerde azalırken eleştirel düşünmenin olmadığı yerlerde artmaktadır. Bundan dolayı bilginin neden, kimden, nasıl, hangi koşullarda geldiği, bilgininanaliz edilmesi, farklı bağlantılarının kavranması, doğruluk değerinin incelenmesi, bilginin güvenilir kaynaklardan karşılaştırılmasının yapılması ve objektif ölçütlere göre değerlendirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Dolayısıyla hayatın her alanında eleştirel düşünmenin işe koşulması gerekmektedir (Özensoy, 2020: 90-91).

Eleştirel düşünme yazılı, sözlü, görsel kaynakları sorgulayıcı, objektif, mantıklı, tutarlı, açık bir bakış açısıyla değerlendirme olarak düşünülebilir. Eleştirel düşünme becerisinde güvenilir ve geçerli kaynaklara göre değerlendirme, bilginin doğruluğunu denetleme, olguları ve kişisel görüşleri ayırt etme, farklı bakış açılarını fark etme, iddialar için kanıt talep etme gibi unsurlar ön plandadır.

Gürkaynak, Üstel ve Gürgöz, (2008) eleştirel düşünmenin önemini bireyleşme ve yurttaşlaşma düzlemlerinde ele almaktadırlar. Bireyleşme, kişinin bağımsız düşünebilmesi, kendi kararlarını verebilmesi, sorunlara çözüm bulması ve özgün bir birey olmasıdır. Gürkaynak, Üstel ve Gürgöz'e (2008:5) göre yurttaşlaşma, "toplumsal sorunlara duyarlı, toplumsal sorumluluk sahibi, her türlü dogmatik düşünceden uzak, etkin, katılımı bilen ve isteyen, bilgili/akıllı katılımı başarabilen, kendi düşüncelerini oluşturabilen, başkalarınınkini sorgulayıp değerlendirebilen, empati sahibi, tartışma ve uzlaşma kültürüne sahip " bireyler olmaktır. Akarsu'ya (2018) göre eleştirel düşünme ile problem çözme becerisi, argümanları değerlendirme ve sorgulama gelişir. Aynı zamanda bireyler yaşamda karşı karşıya kaldıkları sorgulayarak kendine özgü hayat felsefesi geliştirir.

Araştırmalar eleştirel okuma ve eleştirel düşünmenin başta Türkçe olmak üzere sosyal bilgiler ve fen ve teknoloji derslerinde akademik başarıyı, okuduğunu anlama, problem çözme, eleştirel okuma, eleştirel düşünme becerilerini manidar düzeyde geliştirdiğini göstermektedir (Bianco ve Mc Cormick, 1989; Akbıyık, 2002; Lumpkin, 1992; Yıldırım, 2005; Ünal, 2006; Çam, 2006; Orhan, 2007; Akar, 2007; Gülveren, 2007; Zayif, 2008; Gürleyük, 2008; Cantürk-Günhan ve Başer, 2009; David, 2009; Dolapçı, 2009; Şentürk, 2009; Bağdat, 2009; Beşoluk ve Önder, 2010; Koç, 2011; Özensoy, 2011; Karabay, 2012; Emiroğlu, 2014; Akın, 2014; Yu, 2015; Işık Aydın, 2016; Çetinkılıç, 2017; Boran, 2019).

ISBN: 978-605-73901-3-4

YÖNTEM

Araştırmanın amacı sosyal bilgiler dersinde eleştirel düşünme becerisi ile ilgili etkinlik ve uygulamaların öğrencilerin eleştirel düşünme becerisine etkisini incelemektir. Nitel araştırma yöntemine göre tasarlanan bu çalışma eylem araştırmasına göre desenlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 Eğitim-Öğretim Yılında Nisan-Mayıs 2022'de Muş ili Merkez ilçesindeki bir ortaokulda öğrenim gören 18 altıncı sınıf öğrencisi ve sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada uygulama kısmı 4 hafta (12 saat) olarak planlanmıştır. Sosyal bilgiler dersi 6. Sınıf Etkin Vatandaşlık öğrenme alanıyla ilgili eleştirel düşünme becerisine dönük etkinlikler hazırlanmış ve bu etkinliklerle uygulama yapılmıştır. Bunun yanında sosyal bilgiler dersi eleştirel düşünme becerisine göre tasarlanmıştır. Öğrenciler uygulama süresince ders kitabı, gazete ve genel ağ haberlerini eleştirecekler ve doğruluğunu farklı kaynaklardan araştıracaklardır. Bunun yanında öğretmenin ve sınıf arkadaşlarının söylediklerine de eleştirel bir tutumla yaklaşacaklardır. Uygulama süresince öğrencilerin eleştirel düşünme becerisindeki gelişimleri izlenecektir. Çalışmada veriler günlük, yarı yapılandırılmış görüşme ve gözlem yoluyla toplanacaktır. Uygulama sonrasında sosyal bilgiler öğretmeniyle görüşme yapılacaktır. Görüşmelerden elde edilecek veriler içerik analizi ile incelenecektir. Uygulama süresince yapılacak gözlemlerden elde edilecek veriler betimsel analiz ile analiz edilecektir.

BULGULAR

Katılımcılar genel olarak araştırmacı tarafından hazırlanan *"*Etkin Vatandaşlık*"* ünitesini bazen teknoloji sınıfında işlediklerini dersin görsel olarak yapılmasının kendileri için olumlu olduğunu belirtmişlerdir. Dersin teknoloji sınıfında işlenmesinin öğrencilerin derse daha etkin ve istekli katılmalarına yardımcı olduğu gözlenmiştir.

Katılımcılar derste yapılan uygulama ve etkinliklere örnek olarak tartışma, neden-sonuç ilişkisi kurma, yorumlama, sorgulama, araştırma, çıkarımda bulunma, karşılaştırma yapma, makale yazma, gazete ve dergi haberleri derleme, kronoloji hazırlama, ders kitabını tamamlamadan söz etmişlerdir. Bir katılımcı (D) *"I. Dünya Savaşı, küresel ısınma ve dünya mirası hakkında tartıştık. Bu olayların nasıl önlenebileceği hakkında yorum yaptık. (…) Kronoloji hazırladık, makale yazdık, gazeteden haberler aldık."* şeklinde düşüncelerini açıklamıştır. Diğer bir katılımcı (A) araştırmacı tarafından hazırlanan kitaptan konuları daha iyi öğrendiğini belirterek şu ifadelere yer vermiştir:

(A) "Kitapçığın yanında konuları görsel olarak bilgisayarda gördük. Anladıklarımızı pekiştirmek için ödevler hazırladık. Örnek olarak; I. Dünya Savaşı'nın neden ve sonuçlarını içeren bir makale yazdık."

Katılımcıların üçü (A, D, E) yapılmasını istedikleri etkinlik ve uygulamalar olarak önerilerde bulunmuşlardır. Diğer katılımcılar uygulama ve etkinlikleri yeterli gördüklerini ifade etmişlerdir. Bir katılımcı (A) dersin sürekli bilgisayar ortamında yapılması, bazı dersleri öğrencilerin işlemeleri, diğer bir katılımcı (D) kitaptaki resimlerin daha fazla olması gerektiği, bir diğer katılımcı (E) tartışmalarda her öğrencinin görüşünün alınması ayrıca konuları önce öğrencilerin ardından gerekiyorsa öğretmenin anlatması gerektiği önerilerini dile getirmişlerdir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Eleştirel okumaya göre işlenen sosyal bilgiler dersinin etkililiğini öğrencilerin dilinden öğrenmek yapılan çalışmanın boyutlarını daha net göstermesi bakımından önemlidir. Katılımcıların hepsi eleştirel okumaya göre işlenen sosyal bilgiler dersinin kendilerine olumlu katkıda bulunduklarından söz etmişlerdir. Katılımcıların görüşlerinden bazıları şunlardır:

(A) "(...) bir yazıyı okuduktan sonra o yazının bize verdiği bilgiyi hemen kabullenmeden önce onun doğruluğu hakkında düşündükten, araştırma yaptıktan ve nesnel bir bilgi olduğu kanıtlandıktan sonra o bilgiyi kabullenmeliyiz."
(B) "Daha çok eleştirel okumaya katkısı oldu çünkü daha iyi okudum."
(C) "Daha iyi öğrenmemi sağladı."
(D) "(…) bilgilerim arttı, görüş açım değişti."
(E) "Bir konuyu, bir düşünceyi tartışırken veya konuşurken o konuya daha eleştirel bir şekilde doğru olup olmadığını sorgulayarak düşüncelerin doğruluğunu ispat ederek tartışmayı öğrendim."
(F) "Eleştiri yapmayı öğrendim. Daha doğru öğrenerek tartışmalara daha çok katıldım."
(G) "Konuların her türlü olasılığını düşündüm. Ayrıntılara dikkat ettim. Önemli olarak bir şeyi eleştirdim."

Sonuç olarak katılımcıların eleştirel okumaya göre işlenen sosyal bilgiler dersini sorgulayarak, derse etkin bir şekilde katılarak, eleştiri, öneri ve yorumlarda bulunarak işledikleri söylenebilir. Katılımcıların sosyal bilgiler dersine daha aktif olarak katılma istekleri bu derse karşı olumlu tutum besledikleri ve dersi kendileri açısından yararlı gördükleri şeklinde yorumlanabilir. Bunun yanında sosyal bilgiler dersinin kendilerine pozitif anlamda katkıda bulunduğu söylenebilir. Genel olarak katılımcılar okuduklarını sorgulamayı, eleştirmeyi, doğruluğunu araştırmayı vurgulamışlardır. Akademik başarısı düşük katılımcıların (B, C) düşünceleri eleştirel okumanın bu öğrenciler üzerindeki etkililiği üzerinde bir ipucu verdiği belirtilebilir.

SONUÇ

Kitap, dergi, gazete, TV, İnternet vb yazılı ve görsel iletişim araçları bir yandan insanların yaşamlarını kolaylaştırırken diğer yandan insanları gereksiz, yanlış, eksik bilgiyle karşı karşıya kalmalarına yol açabilmektedir. Bu nedenle insanların dışarıdan aldıkları bilgiyi olduğu gibi kabul etmek yerine sorgulaması, eleştirmesi, bilginin doğruluğunu araştırması gerekmektedir. Bu süreçte eleştirel okuma önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Eleştirel okuma, bireyin okuduklarını yargılaması, sorgulaması, kendi aklını kullanarak bir sonuca varmasıdır. Eleştirel okumanın sosyal bilgiler dersiyle birlikte ele alınması eleştirel düşünmenin kazanılması açısından önemli olduğu söylenebilir. Bu araştırmaya göre eleştirel düşünme becerisi ile ilgili etkinlik ve uygulamaların öğrencilerin eleştirel düşünme becerisini olumlu etkileyeceği söylenebilir.

TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Eleştirel düşünmenin beceri temelli olarak öğretilmesinin diğer öğretim yöntemlerine göre anlamlı şekilde farklılık yarattığıdır. Eleştirel okumanın da bir beceri olduğunu hesaba katarak eleştirel okuma eğitiminin beceri temelli olması gerektiği söylenebilir. Buradan da okullarda eleştirel okumanın beceri temelli olarak ele alınmasının gerektiği sonucu çıkarılabilir. Böylece öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini kazanmaları sağlanabilecektir. Carr (1988) eleştirel okumanın bütün becerilerin kaynağı olduğunu söylemektedir. Fleming ve

ISBN: 978-605-73901-3-4

Weber (1980) eğitimcilerin eleştirel okumayı sağlayacak sosyal bilgiler dersi materyallerini geliştirmeleri ve eleştirel okuma öğretiminde daha etkili yöntemleri araştırmalarını önermektedirler.

Sonuç olarak eleştirel okumanın sosyal bilgiler dersi için önemli olduğunun yanı sıra ders kitaplarının eleştirel okumaya göre yeniden ele alınıp düzenlenmesi, bilişim teknolojilerden daha fazla yararlanılması, eleştirel düşünme becerisini kazandıran uygulamalara yer verilmesi, sosyal bilgiler laboratuarlarının okullarda açılması gerektiği söylenebilir. Böylece öğrencilerin derse daha aktif katılımlarının sağlanarak ders ilgi çekici hâle getirilecek ve eleştiren, sorgulayan, araştıran, inceleyen, tartışan, üreten bireylerin yetiştirilmesinde önemli bir adım atılmış olacaktır.

KAYNAKÇA

Adalı, O. (2010). *Etkileşimli ve eleştirel okuma teknikleri.* İstanbul: Toroslu Kitaplığı.

Akar, C. (2007). *İlköğretim öğrencilerinde eleştirel düşünme becerileri.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Akarsu, B. (2018). *Eleştirel düşünme sanatı,* İstanbul: Cinius Yayınları.

Akbıyık, C. (2002). *Eleştirel düşünme eğilimleri ve akademik başarı.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Akın, F. (2014). Eleştirel okuma uygulamalarının kullanıldığı fen öğretiminin öğrenme ürünlerine etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Zonguldak.

Bağdat, S. (2009). The effect of critical thinking on reading skills: a constructivist perspective. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.

Bianco, L. ve Mc Cormick, S. (1989). Analysis of effects of a reading skill program for high school learning disabled students. Journal of Educational Research, 82, 282-288.

Boran, D. (2019). Fen öğretiminde eleştirel okuma uygulamalarının öğrenme ürünlerine etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bülent Ecevit Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Zonguldak.

Cantürk-Günhan, B. ve Başer, N. (2009). Probleme dayalı öğrenmenin öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerine etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7,* 451-482.

Carr, K. S. (1988). How can we teach critical thinking? *Childhood Education.* winter, 69-73. Web: www.ericdigests.org/pre-9218/critical.htm

Çam, B. (2006). *İlköğretim öğrencilerinin görsel okuma düzeyleri ile okuduğunu anlama, eleştirel okuma ve Türkçe dersi akademik başarıları arasındaki ilişki.* Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Çetinkılıç, S. (2017). Fen öğretiminde eleştirel okuma uygulamalarının kullanılmasının akademik performans ve problem çözme becerisi üzerine etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bülent Ecevit Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Zonguldak.

David, F. D. (2009). *Critical reading an evaluation of a teaching approach.* Proceedings of the 39th IEEE international conference on frontiers in education conference.

Dolapçı, O. C. (2009). *Öğretmenleri eleştirel düşünme konusunda bilgilendirmeye yönelik seminer çalışmasının değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Emiroğlu, H. (2014). Eleştirel okuma öğretiminin eleştirel okuma becerisine etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Düzce.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Fleming, D. B. ve Weber, L. J. (1980). Recognizing point of view: a critical reading skill in the social studies. *Social Education.* 44(2), 153-156.

Gülveren, H. (2007). *Eğitim fakültesi öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri ve bu becerileri etkileyen eleştirel düşünme faktörleri.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Gürkaynak, İ. Üstel, F. ve Gülgöz, S. (2008). *Eleştirel düşünme.* İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.

Gürleyük, G. C. (2008). *Sınıf öğretmeni adaylarının çeşitli değişkenler açısından eleştirel düşünme eğilimleri, problem çözme becerileri ve akademik başarı düzeylerinin incelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

Işık Aydın, R. (2016). Eleştirel okuma ve tartışarak okuma yöntemlerinin 6. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama düzeyine etkisi (Muş ili örneği). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Malatya.

Karabay, A. (2013). Eleştirel okuma-yazma eğitiminin Türkçe öğretmeni adaylarının akademik başarılarına ve eleştirel okuma-yazma düzeylerine etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.

Orhan, Ö. (2007). *İlköğretim vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinde eleştirel okuma tekniğinin kullanımının değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özensoy, A. U. (2011). Eleştirel Okumaya Göre Düzenlenmiş Sosyal Bilgiler Dersinin Eleştirel Düşünme Becerisine Etkisi, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 13-25.

Özensoy, A. U. (2021). Hayata sorgulayıcı bir pencereden bakmak: eleştirel düşünme. 89 -122. Editor: Arife Figen Ersoy; Hıdır Karaduman. Sosyal Bilgilerde Güncel Okumalar 2. Anı: Ankara.

Ünal, E. (2006). *İlköğretim öğrencilerinin eleştirel okuma becerileri ile okuduğunu anlama ve okumaya ilişkin tutumları arasındaki ilişki.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Yıldırım, A.Ç. (2005). *Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerilerinin incelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

Yu, J. (2015). Analysis of critical reading strategies and its effect on college English reading. Theory and Practice in Language Studies, 5(1), 134-138.

Zayif, K. (2008). *Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Z KUŞAĞIYLA BİRLİKTE DİJİTALLEŞEN DİL ÜZERİNE BİR İNCELEME

Arş. Gör. Abdulselam KAYA
Sakarya Üniversitesi, Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü, Sakarya, abdulselam.kaya1@ogr.sakarya.edu.tr

ÖZET

Kitle iletişim araçlarının önemli bir ilerleme kaydettiği günümüzde, bireylerin zamana ve mekâna tabi olmaksızın internete erişiminin önünün açılmasıyla birlikte hiç şüphesiz haberleşme kolaylaşmış ve etkileşim üst seviyelere çıkmıştır. Bu gelişmeler ile beraber özellikle Z kuşağı olarak adlandırılan jenerasyon, akıllı telefonlar, akıllı tabletler veya türevi akıllı teknolojiler ile arzuladıkları yerde ve zamanda internete bağlanarak birçok şeyi fiilen gerçekleştirebilmektedir. Sosyal ağlar da bu etkileşimin aktif olarak sürdürüldüğü ve karşılıklı bilgi alışverişinin yapıldığı en görünür mecralar olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşen dünya ile birlikte İngilizcenin baskın dil olarak kullanıldığı bu mecraları faal olarak kullanan Z kuşağı, bu mecralardan edindiği iletişim tarzını hem sanal hem de reel dünyada yazıyla veya sözle dışa vurmaktadır. Öyle ki bu alanlarda ilk defa üretilip kullanılan kelimelerle beraber Türkçe eklerle kullanılan İngilizce-Türkçe karışımı kelimeler, Z kuşağının gündelik hayatta kullandığı kelimeler haline gelmiştir. Bu kelimeler ile dijital ortamda buluşan Z kuşağı, gündelik hayatta bu kelimeleri sıkça kullanmakta ve gittikçe dijitalleşen bir dili konuşmaktadır. Bu bağlamda çalışmada, yeni iletişim teknolojilerinin gelişimiyle birlikte hayatımıza giren sosyal ağ mecralarında üretilen ve Z kuşağının sıklıkla kullandığı dijitalleşmiş dil saptanmaya çalışılmıştır. Bu araştırma, literatür taraması kısmında Z kuşağının sosyal medyaya yaklaşımını irdelemiş, bulgular kısmında ise sosyal ağlar ile beraber üretilen yeni kelime veya cümle kalıplarının analizini kapsamıştır. Nitel araştırma metodunun kullanıldığı çalışmanın bulgular kısmında, veri toplama aracı olarak doküman analizi yöntemiyle sosyal medya mecralarında yer alan gönderiler maksimum çeşitlilik örneklemesi yöntemiyle (Twitter, Instagram ve TikTok) seçilmiştir. Gönderiler, Z kuşağının bireyi olarak tanımlanabilecek ünlü isimlerin paylaşımlarından oluşmaktadır. Bu gönderiler, kuramsal çerçeve ekseninde belirlenen temalar doğrultusunda betimsel analiz yöntemiyle incelenmiş ve sonuçlar ortaya konmuştur. Bunun yanı sıra çalışma, sosyal ağlarda gerçekleşen iletişim tarzının gündelik hayata yansımalarının görülebilmesi adına sonraki çalışmalara da kaynaklık edecektir.

Anahtar Kelimeler: Z kuşağı, dijitalleşme, dil, sosyal ağlar

ISBN: 978-605-73901-3-4

A REVIEW OF THE LANGUAGE THAT IS DIGITALIZED IN CONJUNCTION WITH THE Z-GENERATION

ABSTRACT

In today's world, where the mass media has made a significant progress, with the opening of the access of individuals to the internet regardless of time and place, communication has undoubtedly become easier and interaction has reached higher levels. With these developments, especially the generation called Generation Z, smart phones, smart tablets or derivative smart technologies can actually do many things by connecting to the internet at the place and time they desire. Social networks are also the most visible channels where this interaction is actively carried out and mutual information exchange is carried out. Generation Z, which actively uses these channels where English is used as the dominant language with the globalizing world, expresses the communication style it has acquired from these channels in both virtual and real world with writing or words. So much so that the words produced and used for the first time in these areas, as well as the English-Turkish mixture words used with Turkish suffixes, have become the words used by the Z generation in daily life. Generation Z, who meets these words in the digital environment, frequently uses these words in daily life and speaks an increasingly digital language. In this context, the study tried to determine the digitalized language produced in the social network channels that entered our lives with the development of new communication technologies and frequently used by the Z generation. This research examined the approach of Generation Z to social media in the literature review section, and included the analysis of new word or sentence patterns produced with social networks in the findings section. In the findings part of the study where the qualitative research method was used, the posts in social media channels were selected with the maximum diversity sampling method (Twitter, Instagram and TikTok) with the document analysis method as a data collection tool. The posts consist of the sharing of famous names that can be defined as individuals of the Z generation. These posts were examined by descriptive analysis method in line with the themes determined in the theoretical framework axis and the results were revealed. In addition, the study will be a source of subsequent studies in order to see the reflections of the communication style in social networks on daily life.

Keywords: Generation Z, digitalization, language, social networks

GİRİŞ

21.yy'ın başından itibaren hızla gelişen ve yaygınlaşan iletişim teknolojileri beraberinde birçok değişim ve dönüşümün yaşanmasına olanak sağlamıştır. Akıllı teknolojilerin hayatın her alanına girmesiyle birlikte çevre ve bireyler ile kurduğumuz iletişim tamamıyla yeni teknolojik araçların imkânları çerçevesinde şekillenmeye başlamıştır. 20.yy'da medya üzerine yapmış olduğu çalışmalarla bilinen Marshall McLuhan, "Teknolojik Belirleyicilik" kuramında teknolojilerin bu ilerleyişini toplumsal değişimlerle irdelemektedir. Bu anlayışa göre enformasyon teknolojilerindeki gelişmeler; bireyler üzerinde değişim süreci başlatmakta ve iletişim tarzının tekrar şekillenmesine sebep olmaktadır (Eyüpoğlu, 1964: s. 106). McLuhan, ortaya attığı "Araç Mesajdır" kavramıyla yaşanılan bu değişimlere kitle iletişim araçlarının sebep olduğunu belirtmektedir. Ona göre; araç diğer bir deyişle kitle iletişim araçları mesajın kendisidir ve bu dönüşüme neden olmaktadır (Varol & Varol, 2019: 155).

Yeni iletişim teknolojilerinin boy gösterdiği günümüz koşullarında birçok sosyal ağ platformu da hayatımıza dahil olmuştur. Özellikle akıllı telefon, tablet ve laptop gibi taşınabilir cihazların üretildiği ve internete bağlanma hızlarının artış kaydettiği bu yıllar da sözü geçen platformların sayıca çoğaldığı hiç şüphesiz kaçınılmaz bir

ISBN: 978-605-73901-3-4

gerçektir. Bu platformların, bireylerin karşılıklı etkileşim kurmasına olanak sağlaması, toplulukları bir araya getirip reaksiyon almalarına imkan tanıması ve dosya, fotoğraf, video gibi dokümanların paylaşılabilmesine fırsat vermesi onu diğer medyalardan ayırmıştır (Yıldırım, 2014: 236).

İnternet ve akıllı teknolojilerin bu denli hızlı ilerleme kaydettiği süreç içerisinde doğan ve büyüyen Z kuşağı, sosyal platformları daha aktif kullanmakta ve bu platformlarla daha çok zaman geçirmektedir. Çünkü bu kuşak için yeni medya araçları ve sosyal ağlar, önceki kuşaklara nazaran daha fazla anlam bulmaktadır. Nitekim Bilgen Aydın Sevim'in aktardığı üzere sosyal medya kullanımının yüksek olduğu ülkemizde Z kuşağı olarak tanımlanabilecek yaş aralığında bulunan bireylerin yüzdelik dilimde önemli yer tuttuğu görülmektedir. "Digital 2019 Turkey raporuna göre, Türkiye'de 82.44 milyonluk nüfusun %72'si internet kullanıcısı, %63'ü ise aktif sosyal medya kullanıcısıdır" (Aydın Sevim, 2019: 99). Yine aynı rapor da sosyal medya kullanan bireylerin yaş aralığı da dikkat çekmektedir. Sosyal medyayı sıklıkla kullanan, akıllı teknolojilerin önemli ilerleme kaydettiği süreç içerisinde doğan, 0-24 yaş aralığına denk gelen ve Z kuşağının bireyi olarak tanımlanabilecek olan kitle bu raporda yaklaşık %34'lük oranla sosyal medyayı aktif olarak kullanan bireylerin 1/3'une denk gelmektedir. Bu oran 2021 yılı sonuçlarında yaş aralığı dikkate alındığında %40'ı aşmıştır (www.datareportal.com, 2022).

Öte yandan sosyal mecralarda küreselleşmenin izlerini görmek mümkündür. Nitekim bu mecralarda başat olarak kullanılan dil İngilizcedir. Öyle ki bu durum kendisini sadece yeni medya mecralarında göstermemekte, etkilerini kullanıcılarının üzerine de sirayet ettirmektedir. Sosyal medya platformlarında, mobil veya bilgisayar oyunlarında ve internette İngilizceye uzun süre maruz kalan bireyler bunu özümsemeye başlamış ve etkisinde kaldığı dili, kendi ana dili ile etkileşime sokarak yeni bir dil türetmiştir. Z kuşağı olarak tanımlanan jenerasyon, yemek yerken, müzik dinlerken ya da yolda yürürken TikTok gönderilerine bakmakta, oyun oynamakta, Youtube'den abonesi olduğu bir kanalın videosunu izlemekte veya bir dizi-film platformundan film izleyebilmektedir. Bu aktif kullanımın sonucunda bu mecralarda kullanılan dile, İngilizceye ve onun kullanım tarzlarına aşina olup bunu yaşantısına yansıtmıştır. Etkisinde kaldığı bu yeni dili gündelik yaşantısında arkadaşlarıyla, ailesiyle, önceki kuşaktan bireylerle veya sosyal medya mecralarında kullanan Z kuşağı, dijitalleşen bir dili konuşmaya başlamıştır.

Tüm bu temalar ışığında bu çalışma; Z kuşağının internet ve yeni medya kullanım alışkanlıkları sonrasında kullanmaya başladığı dijital dilin geldiği noktada yaşadığı değişimi, dijitalleşmenin dil üzerindeki reaksiyonunu ve bu etkiyle dilin olağan anlamında yaşanan bozulmayı göstermeyi amaçlamıştır. Çalışmada Z kuşağının bireyi olarak nitelendirilebilecek yaş aralığında bulunan ünlü isimlerin sosyal medya mecralarında yapmış oldukları gönderiler baz alınmıştır. Alınan bu dokümanlar betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiş ve ortaya çıkan bu yeni dil saptanmaya çalışılmıştır.

Küresel Köy Olarak Sosyal Medya

Sosyal medya, teknolojik gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan ve gündelik yaşam içerisinde kendisine sıklıkla yer bulan önemli bir kavramdır. Bu kavram günümüzde birçok şekilde dile getirilmektedir. Dursun Can Coşkun bu durumun bir belirsizlik oluşturduğunu belirtmiştir. "Sosyal Medya" akademik ve günlük literatürde "Sosyal Ağ", "Sosyal Web" gibi isimlerle de kullanılmaktadır. Sosyal medya kavramı ve hangi kavramların sosyal medya

ISBN: 978-605-73901-3-4

tanımında ele alınması gerektiği akademisyenler tarafından çoğu zaman belirsiz bir halde bulunmaktadır" (Coşkun, 2019: 8).

Sosyal medya ile birlikte dünya, McLuhan'nın deyimiyle adeta "Küresel Köy" halini almıştır. Birbirinden kilometrelerce uzakta olan, daha önce birbirini hiç görmemiş ve gerçek hayatta tanımamış bireyler, bu ağlar üzerinden etkileşimde bulunmakta ve iletişim kurmaktadır.

Büşra Olgun, bireylere yeni imkânlar sunan bu ağları, yeni bir buluşma alanı olarak nitelendirmiştir. "Sosyal medyanın hizmetlerinden biri insanların birbirleriyle sanal bir ortamda buluşmasını sağlamaktır. Bunun için bireylere yarı açık veya tamamen açık bir profil oluşturmasına izin vererek, bu profillerle bireylerin diğer kişilerle bağlantı kurup, paylaşımlarda bulunmasını sağlar" (Olgun, 2015: 486).

Öte yandan Sosyal medya birey davranışlarını etkilemesi yönüyle oldukça önem taşımaktadır. Birbirine coğrafi açıdan sınır olan iki ülkenin birbirinden etkilenip benzerlikler taşımasından bahsedileceği gibi sosyal medya ve gerçek hayat arasında da bu etkileşimden bahsetmek mümkündür. Nitekim sosyal medyada fazla zaman harcayan bireyler aldıkları geri bildirimleri gerçek yaşantısında da uygulamaktadır. Beril Akıncı Vural, bu geri bildirimleri pozitif olarak değerlendirmenin zor bir durum olduğunu belirtmektedir. "Özellikle kullanıcı için çok hızlı elde edilen geri bildirimler buna örnek olarak gösterilebilir. Ancak bu avantajları açık bir şekilde belirtmek oldukça zordur. Bu durum sosyal medyanın etkisinden ve gelişiminden ileri gelmektedir" (Vural, 2010: 3352).

Sosyal medyanın gelişim yılları içerisinde doğan ve sosyal medya ile erken tanışan Z kuşağı bireyleri, bu mecradan daha fazla geri bildirimi alarak gerçek yaşantısında uygulamaktadır. Bu yönüyle Z kuşağının sosyal ağlar ile olan ilişkisine bir sonraki başlık altında değinilecektir.

Z Kuşağının Buluşma Alanı Olarak Sosyal Medya

Akıllı teknolojilerin gelişim kaydettiği süreç içerisinde doğan ve büyüyen Z kuşağı bireyleri, cep telefonsuz bir hayata dair hiçbir hatıraya sahip olamamaları ile diğer kuşaklardan ayrılmaktadır. Oldukça erken yaştan itibaren yeni iletişim teknolojilerini kullanmaya başlamaları onların bu teknolojiye yakınlıklarını, aşinalıklarını yükseltmiş ve sosyal mecraları aktif olarak kullanmalarını sağlamıştır.

Z Kuşağı, akıllı teknolojilerin bu denli gelişiminin sayesinde bilgiye ve her türlü habere kolayca ulaşan bir nesil olmuştur. Bu sayede Z kuşağı farklı kültürleri tanıyıp araştırmada ve onlar hakkında bilgi sahibi olmada çok önemli avantajlar yakalamıştır. Z kuşağı kendinden önceki kuşaklara göre dünyanın en uzak bölgesinde ki bilgiye çok daha rahat ulaşabilme imkânı bulmuştur.

"Nano teknoloji çocukları denilen bu kuşak üyeleri dünyayı ceplerine sığdırabilmektelerdir. Sosyal medya sayesinde tüm dünyayla iletişim halinde olmaları Z kuşağı bireylerinin dünya vatandaşı olarak yetişmelerini sağlamaktadır. Yaptıkları, yaşadıkları her şeyi tek tuşla tüm dünyaya duyurabilmekte, yine tek tuşla tüm dünyada olup bitenleri öğrenebilmektelerdir. Bireyler her fiziksel unsurun dijital bir karşılığı olan döneme

ISBN: 978-605-73901-3-4

doğmuşlardır. Bu nedenle fiziksel dünya ve sanal dünyayı bir olarak görmektedirler" (Sladek ve Grabinger 2013: 1).

Bir diğer yandan bakıldığında, Z kuşağı bireyleri erken yaşlarda ün sahibi olabilmekte ve kazanç sağlayabilmektedirler. Örneğin, son yıllarda ortaya çıkan ve Youtube'de içerik üreten bir Z kuşağı bireyi kısa sürede tanınırlık ve kazanç elde edebilmektedir. Öte yandan, sosyal medyadan gördükleri satın alma şekilleriyle kendi başlarına alışveriş yapabilmektedirler.

Bu kuşağın bireyleri sosyal medya da çok fazla zaman geçirdiği için o mecradaki bilgilere çokça maruz kalmakta ve onları hayatında uygulayabilmektedir. Tıpkı McLuhan'ın ortaya attığı gibi teknoloji bu bireyler üzerinde belirleyici rol oynamaktadır. Örneğin sosyal mecralarda popüler olan bir modayı, aynı şekilde ona bakan kişi de uygulamakta ve bu kitleselleşecek boyutlara ulaşmaktadır. Sosyal mecralarda kurulan topluluklar, gruplaşmalar bunun örneği olarak değerlendirilebilir.

Nitekim bu kuşağın bireyleri sosyal mecralarda sürekli maruz kaldıkları metinleri de yaşantıları içerisinde sürekli kullanmaktadırlar. Bu metinler argo, kısaltmalar gibi birçok metin içeriği olabilmektedir. Ayrıca İngilizce kelimelerin sonuna Türkçe mastar eki eklenerek Türkçeleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu tür kullanımlar Z kuşağı bireyleri içerisinde gündelik hayatta sıkça kullanılan ifadeler olmuştur.

Z Kuşağı ve Dijitalleşen İletişim

Z kuşağının dolaşımında aktif olarak bulunduğu sosyal ağ mecraları beraberinde bu bireyler üzerinde değişiklikler getirmektedir. Bu mecralarda uzun süreler boyunca vakit geçirmeleri bu değişikliklerin en önemli sebebi konumundadır. Özellikle son yıllarda oldukça popüler olan Instagram, Facebook, Twitter, Ekşi Sözlük, TikTok, Snapchat gibi sosyal ağ uygulamaları, bünyesindeki Z kuşağı bireylerini ve onların davranışlarını, düşüncelerini değiştirip dönüştürmektedir.

Tüba Karahisar, Z kuşağının sosyal medyayı çok fazla kullanmasının altında yatan sebebinin, tüketim toplumu ile olan etkileşiminden kaynaklandığını belirtmiştir. "1990 yılları arasında doğan Y Kuşağı ve 1990 yılından sonra doğan Z kuşağını tanımlayan en iyi anahtar sözcük 'hız'dır. Özellikle Z Kuşağı hızın önem kazandığı tüketim toplumunun içine doğmuştur" (Karahisar, 2013: 79).

Bu kuşağın sosyal medya içeriklerini sürekli tüketmesi ve bu içeriklerle devamlı muhatap olması sonucunda yeni bir iletişim biçimi ortaya çıkmıştır. Nitekim sosyal ağların ilk döneminden şu an içinde bulunduğumuz döneme kadar kelime kullanımlarında hep kısaltma halinde bir kullanım söz konusu olmaktadır.

Örneğin Ekşi Sözlükte bu tür kısaltmalara sıkça rastlanmaktadır. "Ekşi Sözlük'te teknik terimlerden argoya kadar pek çok kelimeye rastlamak mümkündür. "Yok böyle bişii", hede/hödö" gibi ifadelere sözlükte sıkça geçmektedir" (Gürel ve Yakın, 2007: 214).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Öte yandan İngilizcenin kitle iletişim araçlarında başat dil olduğu günümüzde doğal olarak sosyal ağlarda da birçok İngilizce kelime adeta yeniden türetilerek Türkçe hale sokulmaktadır. Bunun yanında İngilizce veya Türkçe olmayıp ortaya çıkarılan kelimeler vardır. Bu kelimeler Z kuşağı bireyleri tarafından sıkça kullanılmaktadır. Bu kullanım sadece sosyal ağlarla kalmayıp gündelik hayatta bu kuşak bireyleri tarafından kullanılmaya başlanmaktadır.

Z Kuşağının Yeni Dili

Aşağıda belirtilen kelimeler sosyal ağlar sonucunda gündelik hayatın konuşmaları içine yerleşen örneklerden bir kısmıdır. Bu örnekler çoğaltılabilir. Özellikle Z kuşağı olarak adlandırdığımız jenerasyon bu gibi kelimeleri gündelik hayatta sıklıkla kullanmaktadır. Bu kelimelerin kullanılması ana dilde tahribata yol açtığı gibi farklı kuşaklar arasındaki iletişimler de anlaşılmazlıklara dahi neden olabilmektedir. Örneğin Z kuşağına ait bir birey X veya Y kuşağına ait bir bireyin yanında aşağıdaki kelimelerden birini kullandığında bir anlaşılmazlık doğma ihtimali olabilmekte ve bireyler arası iletişim kopukluğuna sebebiyet verebilmektedir. Gün geçtikçe etkisini arttıran sosyal ağlarla birlikte bu gibi kelimelerin hayata girmesi de bir o kadar artmakta ve adeta dijitalleşmiş bir dili ortaya çıkarmaktadır.

-Stalklamak	-TBT yapmak	- Layklamak	- Spoiler yemek
- Random gülmek	- Link atmak	- Dm'den yürümek	- Googlelamak
- Story atmak	- Hasthag yapmak	- Screenshot almak	- Gt yapmak
- Diss atmak	- Emoji atmak	- Vibe almak	- İfşa olmak/etmek
- Triggerlanmak	- Menşın atmak	- Wp'ye gel	-Konum atmak
- Timeline'ye baksana	-Selfie çekmek	- Çelınç yapmak	-Caps atmak
- TT olmak	-Viral olmak	- At fav'a bekle	- Favlamak
- Spamlamak	- Rez almak	- Trollemek	-Konvert etmek
- Stalker	-Banlanmak	- Pdf indirmek	-Fame olmak
- Retweetlemek	-Fake olmak	-Bug'a sokmak	- Etiketlemek
- Link bırakmak	- Trendtopic olmak		

ISBN: 978-605-73901-3-4

Yöntem

Bu çalışmada, sosyal medya sonucunda dilimize yerleşen ve Z kuşağı tarafından sıklıkla kullanılan kelimelerin doküman analizi yapılacaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 189). Bu analiz yapılırken sosyal medya mecralarından alınan ekran görüntüleri ve videolardan yararlanılacaktır. Çünkü sosyal medyanın bizzat içerisinden alınan bu dokümanlar, analizin temel dayanağını oluşturmaktadır.

Günümüzde sayısı bir hayli fazla sosyal medya mecrası olduğu için sınır gözetmeksizin tüm sosyal medya mecralarından yararlanılacaktır. Çünkü günümüzde aktif olan birçok sosyal mecrası içerisinde Z kuşağı popülasyonu oldukça fazladır. Dolayısıyla çalışmada doküman analizi metodu ile bu mecralar üzerinden, Z kuşağı içerisinde tanımlanabilecek ünlü isimlerin atmış oldukları 8 gönderi maksimum çeşitlilik örneklemesi (Twitter, Instagram ve TikTok) yöntemiyle toplanacaktır. Bu veriler betimsel analiz yöntemiyle incelenecektir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 239).

Dokümanarın betimsel analizi yapılırken şu sorulara cevap aranacaktır?

1. Sosyal medya mecralarında ortaya çıkan kelimeler hangileridir?

2. Sosyal medya mecralarında kullanılan kelimeler anlam olarak gündelik yaşamda kullanılan haliyle benzerlik taşıyor mu?

Bu çalışmada analiz yapılırken iki ana tema ekseninde hareket edilecektir.

1. Sosyal medya sonucunda ortaya çıkan ve Z kuşağı tarafından gündelik yaşam içerisinde sıklıkla kullanılan kelimeler analiz edilecektir. Gündelik yaşamda kullanılan bu kelimelerin sosyal medyada ki yansımaları incelenecektir.

2. Z kuşağı tarafından gündelik yaşamda sıklıkla kullanılan ve üst kuşaklar tarafından anlamlandırılmakta zorluk çekilen bazı kelimelerin anlamı saptanacaktır.

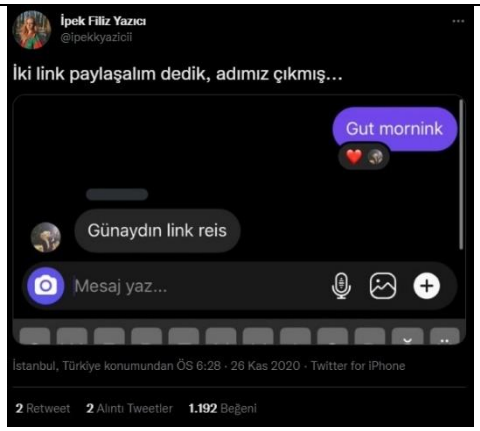
Bulgular

Çalışmanın bulgular kısmında, Z kuşağına ait ünlü fenomenlerin sosyal medya hesaplarında (Twitter, Instagram ve TikTok) yapmış oldukları paylaşımlar sonucunda kullanmış oldukları dil saptanmaya çalışılmıştır. 8 adet gönderinin örneklem olarak seçildiği bu kısımda, kullanıcıların kullandıkları yeni dilin karşılık geldiği anlamlar ve kullanılış tarzları üzerinde durulacaktır.

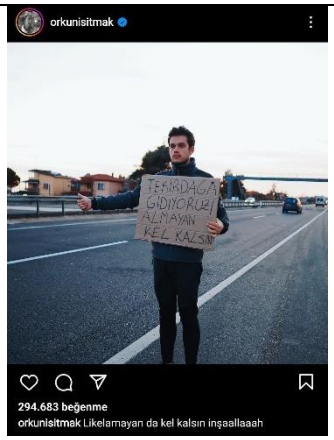
ISBN: 978-605-73901-3-4

No	Gönderi	İçerik	Sonuç
1		Kullanıcı izlemediği bir dizi hakkında önceden bilgi aldığına yönelik sitemde bulunmuştur.	Kullanıcı daha önce izlemediği bir dizi hakkında onun merak duygusunu baltalayan bilgiler edinmiştir. Kullanıcı bunu İngilizce-Türkçe karışık kelime içeren "spoiler yemek" ifadesiyle dile getirmiştir.
2		Kullanıcı emek verilen bir çalışmaya iğneleyici tavırla yapılan yaklaşımı eleştirmiştir.	Kullanıcı emek verilen bir çalışmaya karşı yapılan eleştiriye tavrını, Türkçe de ayar vermek, iğnelemek, laf atmak anlamlarına gelen ve İngilizce-Türkçe karışımı "diss atılmaz (diss atmak)" sözcüğüyle ortaya koymuştur.
3		Kullanıcı yapmış olduğu son gönderisinin beğenilmesi için destek istemektedir.	Kullanıcı sosyal medya hesabında göndermiş olduğu son gönderinin destekçileri tarafından beğenilmesini istemektedir. Bunu da İngilizce'de Favorite, Türkçe'de ise Favori anlamına gelen "favlayıp (favlamak)" sözcüğüyle dile getirmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

4		Kullanıcı paylaşmış olduğu bir web adres bağlantısı sonrası yaşadığı bir olayı paylaşmaktadır.	Kullanıcı paylaşmış olduğu web adres bağlantısının sonrasında karşılaşmış olduğu bir olayı anlatırken bunu İngilizce-Türkçe karışımı "link paylaşalım (link paylaşmak)" sözcüğüyle ifade etmiştir.
5		Kullanıcı başka kullanıcıları sezdirmeden gizlice takip etmediği yönünde paylaşım yapmıştır.	Kullanıcı bir başka kişiyi sinsi sinsi, sezdirmeden takip etmek anlamına gelen ve İngilizce'de stalk anlamına gelen ifadeyi İngilizce-Türkçe karışımı "stalk yapmam (stalk yapmak)" sözcüğüyle dile getirmiştir.
6		Kullanıcı yapmış olduğu paylaşımda kullanıcılarının mobil oyunda yapmış oldukları dereceyi öğrenmek istemektedir.	Kullanıcı tanıtımını yaptığı mobil oyun hakkında diğer kullanıcılara soru yöneltmiştir. Kullanıcılardan oyun içerisinde yapmış oldukları dereceyi öğrenmek adına soru sorarken İngilizce'de "Rank" Türkçe'de ise "sıralama" anlamına gelen İngilizce-türkçe karışımı "rank oldunuz(rank olmak" ifadesini kullanmıştır.
7		Kullanıcı gönderi ya da ileti paylaşmak istediğini ve bunu yaptığını ifade etmektedir.	Kullanıcı gönderi paylaşmak istediğine yönelik iletisinde, İngilizce'de "post" olarak ifade edilen sözcüğü Türkçe bir kelime ile kaynaşmış şekilde "Post atıcam (post atmak)" ifadesiyle dile getirmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

8		Kullanıcı paylaşmış olduğu gönderinin beğenilmesini istemiş ve beğenmeyenlere karşı mizahi göndermede bulunmuştur.	Kullanıcı gönderisinin beğenilmesini yönünde isteğini mizahi bir şekilde dile getirmiş ve bunu isterken İngilizce-Türkçe karışımı "likelamayan (likelemek)" sözcüğüyle ifade etmiştir.

Twitter, Instagram ve TikTok'tan seçilen toplam 8 adet iletinin içerik ve neticesi göstermektedir ki Z kuşağının kullandığı yeni dil, bu mecraların başat dili olan İngilizce'den bir hayli etkilenmiş ve Türkçe ile önemli ölçüde kaynaşmıştır. Bu bağlamda kullanıcılar kelimeleri İngilizce saf haliyle değil de kendi aralarında anlaşabilecekleri yeni bir dile türeterek ifade etmektedirler. Bu şekilde kendilerini daha iyi ifade edebildiklerini paylaşımlarda hissettiren bu kullanıcılar, seslendikleri kullanıcılara da daha yakın ve samimi bir dil ile etkileşime geçtikleri görülmektedir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Enformasyon teknolojilerinin teknik açıdan gelişmesiyle beraber hayatımıza giren sosyal medya, birçok değişimin ve farklılaşmanın temel dayanağı olmuştur. Özellikle Türkiye de Z kuşağı tarafından yoğun şekilde kullanılan sosyal medya, gündelik hayatın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Nitekim sosyal medya ile beraber ortaya çıkan veya türetilen kelimeler gündelik yaşantımızın bizzat içerisinde kendine yer bulmaya başlamıştır. Bu çalışmanın amacı; sosyal medya ile birlikte ortaya çıkan kelimelerin, Z kuşağıyla birlikte nasıl yeni bir dile dönüştürülüp gündelik yaşantıya sokulduğu incelenmiştir.

Z kuşağı tarafından sıklıkla kullanılmaya başlanan İngilizce ve Türkçe karışımı yeni bir dil türemiş ve sürekli değişime uğrayarak yeni biçimlere dönüşmüştür.

Çoğunlukla Z kuşağı tarafından kullanılan bu kelimeler, önceki kuşaklarda herhangi bir karşılık bulamayabilmektedir. Böyle bir durumda üretilmiş yeni bir dilden bahsetmek mümkündür. Bu da dijitalleşmiş dildir.

Öte yandan gündelik yaşamda sıklıkla kullanılan bu kelimeler birçok popüler film, dizi ve şarkı söz yazarı tarafından da kullanılmaktadır. Milyonlarca takipçi sayısına ulaşan bu isimler kullandıkları kelimeler ile takipçilerini de ilham vermekte ve onların da bu kelimeleri kullanmasına etkide bulunmaktadır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

İletişim teknolojilerinin ve sosyal ağların zaman geçtikçe hayatı sarmalamasıyla bu tür değişim ve dönüşümlerin yaşanması kaçınılmazdır. Bu yüzden tıpkı popüler film, dizi ve şarkıcıların yeni kuşakları anlamaya çalışıp onların dilinden konuşmaya ve anlamaya çalışması gibi önceki kuşaklar da bunu anlamaya çalışmalı ve değişimlere hazırlıklı olmalıdır.

KAYNAKÇA

Coşkun, D. C. (2019). Z Kuşağı Mensubu Öğrencilerin Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları, [Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Beykent Üniversitesi

Eyüpoğlu, H. (2017). Dijital Çağda İletişim Teknolojilerinin İnsan Karakterinin Değişimine Etkisi. Akademik Bakış Dergisi, 103-110.

Gürel, E., ve Yakın, M. (2007). Ekşi Sözlük: Postmodern Elektronik Kültür. Selçuk Üniversitesi İletişim Dergisi, Sayı:4.

Karahisar, T., (2013). Dijital Nesil, Dijital İletişim ve Dijitalleşen(!) Türkçe, Online Academic Journal of Information Technology, s.79.

Olgun, B. (2015). Sosyal Medyanın Tüketici Satın Alma Davranışları Üzerindeki Etkisi, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, s. 484-507.

Sevim, B. A. (2019). "Come to Beşiktaş" İletişim Kampanyası: Mem Yaratımı ve Üreten Tüketicilik, Akdeniz İletişim Dergisi, s.99.

Varol, M. Ç., & Varol, E. (2019). Kavram ve Kuramlarıyla Marshall Mcluhan'a Bakış: Günümüzün Egemen Medya Araçları Ekseninde Bir Değerlendirme. International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS), 137-158.

Vural, B. A. vd., (2010). Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma, Journal of Yasar University, 3352.

Yıldırım, A. (2014). Bir Halkla İlişkiler Aracı Olarak Twıtter: T.C. Sağlık Bakanlığı Örnek İncelemesi. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 234-253.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

İnternet Kaynakları

Sladek, S. ve Grabinger, A. (2013), Gen Z: The First Generation of the 21st Century has Arrived!, www.xyzuniversity.com

Digital 2019 Turkey. (2019). Erişim adresi (15 Mayıs 2022): www.datareportal.com

ISBN: 978-605-73901-3-4

ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİSİNİN ÖĞRETİMİ VE DİSTOPİK ROMANLAR

Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Utku ÖZENSOY

Muş Alparslan Üniversitesi, Muş, Türkiye, autkum@yahoo.com

ÖZET

Distopik romanlar belirsiz bir gelecekte otoriter ve totaliter bir toplum yapısını tasvir eden edebî eserlerdir. Bu romanlarda kötümser bir bakış açısıyla yüksek teknolojiyi her alanda kullanan baskıcı sistemler tasvir edilir. Ütopyanın tersine distopik romanlarda gelecek her zaman kötümser bir bakış açısıyla ele alınır. Eleştirel düşünme temelde açık, adil, kritik, bağımsız ve nesnel bir tutumla doğruyu mantıklı, sistemli ve tutarlı bir şekilde ortaya koymadır. Araştırmanın amacı distopik romanların eleştirel düşünme becerisinin öğretimine nasıl katkı sağladığını ortaya koymaktır. Ayrıca eleştirel düşünme becerisinin daha etkili öğretimi için distopik romanlardan nasıl yararlanılabileceği ve bu süreçte yaşanabilecek sorunlar ortaya konulmuştur. Bu amaçla distopik romanlar ele alınmış, yorumlanmış, değerlendirilmiş, yorumlanmış, eleştirel düşünme becerisi ile ilişkisi araştırılmıştır. Araştırmada nitel bir araştırma yöntemi kullanılmış ve bu yöntemin durum çalışması tercih edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 Akademik Yılı Bahar Dönemi'nde Muş Alparslan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünde Eleştirel Düşünme dersini alan 52 öğrenci oluşturmaktadır. 2022 Mayıs ayının ilk haftasında bu öğrencilerden amaçsal örneklem ile seçilecek 15 kişiyle görüşme yapılacaktır. Araştırma 9 hafta yürütülecektir. Süreçte 18 distopik roman kullanılmaktadır. Bu romanlar arasında Değişim ve Dava (Franz Kafka), Cesur Yeni Dünya (Aldous Huxley), Biz (Yevgeni Zamyetin), 1984 ve Hayvan Çiftliği (George Orwell), Körlük (Jose Saramago) romanları bulunmaktadır. Distopik romanları öğrenciler okuyacaktır. Her hafta iki distopik roman özetlenecek, yorumlanacak ve tartışılacaktır. Bunun yanında distopik romanlar, eleştirel düşünme becerisi açısından değerlendirilecektir. Öğrenciler kitaplarla ilgili görüş, düşünce, yorum, değerlendirme ve eleştirel düşünme becerisi ile ilişkisini sözlü ve yazılı olarak ortaya koymaktadırlar. Öğrencilerden veri toplamadan önce görüşlerinin bir araştırmada kullanılacağı belirtilecek ve izin alınacaktır. Araştırmada ölçme aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılacaktır. Veriler araştırmacı tarafından hazırlanan bu form kullanılarak toplanacaktır. Görüşme formunda distopik romanlardan nasıl yararlanıldığı, romanların eleştirel düşünmeye katkıları, romanlarla eleştirel düşünme becerisi arasındaki ilişki gibi konularla ilgili sorular yer alacaktır. Araştırmanın verileri nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan içerik analizi ile analiz edilecektir. Öğrencilerin görüşleri temalara ve kategorilere ayrılacaktır. Bunun yanı sıra öğrencilerin görüş ve düşünceleri özetlenecek, yorumlanacak ve zaman zaman doğrudan alıntılarla verilecektir. Araştırmaya göre distopik romanların eleştirel düşünme dersinde kullanılmasının bu becerinin geliştirilmesinde genelde olumlu yansıdığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Eleştirel düşünme, distopya, distopik roman, kötümser edebiyat.

ISBN: 978-605-73901-3-4

TEACHING CRITICAL THINKING AND DYSTOPIAN NOVELS

ABSTRACT

Dystopian novels are literary works that depict an authoritarian and totalitarian society in an uncertain future. In these novels, oppressive systems that use high technology in every field are depicted from a pessimistic point of view. Contrary to utopia, the future is always approached from a pessimistic point of view in dystopian novels. Critical thinking is basically presenting the truth in a logical, systematic and consistent manner with an open, fair, critical, independent and objective attitude. The aim of the research is to reveal how dystopian novels contribute to the teaching of critical thinking skills. In addition, it has been revealed how dystopian novels can be used for more effective teaching of critical thinking skills and the problems that can be experienced in this process. For this purpose, dystopian novels were discussed, interpreted, evaluated, interpreted, and their relationship with critical thinking skills was investigated. A qualitative research method was used in the research and the case study of this method was preferred. The study group of the research consists of 52 students who took the Critical Thinking course at Muş Alparslan University, Faculty of Arts and Sciences, Psychology Department in the Spring Semester of the 2021-2022 Academic Year. In the first week of May 2022, interviews will be held with 15 people selected by purposeful sampling from these students. The research will be carried out for 9 weeks. 18 dystopian novels are used in the process. These novels include the Metamorphosis and the Trial (Franz Kafka), Brave New World (Aldous Huxley), We (Yevgeni Zamyetin), 1984 and Animal Farm (George Orwell), Blindness (Jose Saramago). Students will read dystopian novels. Two dystopian novels will be summarized, commented on and discussed each week. In addition, dystopian novels will be evaluated in terms of critical thinking skills. Students present their opinions, thoughts, comments, evaluations and critical thinking skills about the books verbally and in writing. Before collecting data from the students, it will be stated that their opinions will be used in a research and permission will be obtained. A semi-structured interview form will be used as a measurement tool in the research. Data will be collected using this form prepared by the researcher. The interview form will include questions about how dystopian novels are used, their contribution to critical thinking, and the relationship between novels and critical thinking skills. The data of the research will be analyzed with content analysis used in qualitative research methods. Students' opinions will be divided into themes and categories. In addition, students' views and thoughts will be summarized, interpreted and given with direct quotations from time to time. According to the research, it can be said that the use of dystopian novels in the critical thinking lesson generally reflects positively on the development of this skill.

Keywords: Critical thinking, dystopia, dystopian novel, pessimistic literature.

GİRİŞ

Tarihte insanlar uygarlığın başladığı kabul edilen Sümerlere kadar deneyimli avcı, usta, çiftçi vb. kişiler aracılığıyla bilgi birikimini yeni kuşaklara aktardı. Yazının bulunuşuna kadar insanlığın sahip olduğu bilgi, genellikle uygulamaya dönük teknik bilgiler olduğu için bilgi birikiminin bu şekilde aktarılması çoğu zaman yeterli oldu. Yazının ilk kez Sümer uygarlığında bulunmasıyla okuma ve yazmanın öğretilmesi ihtiyacı doğdu. Din adamı, kâtip gibi nüfusun küçük bir bölümü için oldukça sınırlı sayıda okulların açılmasıyla Milattan Önce 3500'lerde örgün eğitim Sümerlerde ve hemen sonrasında Mısır uygarlığında başladı. Antik Yunan'da örgün eğitim kurumlarının

ISBN: 978-605-73901-3-4

sayısı kısmen artsa da genelde sınırlı sayıda örgün eğitim toplum hayatı için yeterli oldu. Örgün eğitim toplumun ancak küçük ve ayrıcalıklı bir sınıfın elde ettiği bir hak olduğu için bu dönemlerde toplumun geniş kesimlerinin okuma ve yazma başta olmak üzere eğitime ihtiyacı olmadığı için örgün eğitim yönetici, asker, din adamı, bilim insanı gibi grupların tekelinde kaldı (Özensoy, 2019).

Bir argüman doğru olabilir de olmayabilir de bunu ancak konuya eleştirel ve rasyonel bir şekilde yaklaşarak saptayabiliriz. Size iyi bir argüman sunulup sunulmadığını her zaman kesin olarak bilemeyebilirsiniz ama argümanlara gereken dikkati vermek, bir konunun temelindeki doğruya daha çok yaklaşmanızı sağlayarak dünyayı ve üzerinde yaşayan insanları anlamanızı ve onlarla yaşamanızı kolaylaştıracaktır. Bir karar vermemizi gerektiren her durumda mantıklı düşünme ve başkalarının düşünce biçimindeki hataları saptama becerisinin yerini hiçbir şey tutamaz. İktidar sahiplerinin bazen ahlaki, toplumsal, ekonomik ve siyasi konularda eleştirel düşünebilen kişilerin yaratabileceği etkilerden korkması, geliştirmekte olduğunuz bu becerilerin ne kadar önemli olduğunun iyi bir göstergesidir. Öyleyse kişinin yurttaşlık rolünü gerektiği gibi yerine getirebilmesi için eleştirel düşünme becerisi şarttır (Bowell ve Kemp, 2019: 4).

Eleştirel düşünme iyi bir şekilde düşünmeyi öğrenmektir. Yüksek düşünme standartlarına karşılık gelen bir düşünmedir. Bir şey hakkında çok çeşitli şekillerde iyi düşünebilirim. Bir sonucun diğerinden daha doğru olduğunu ortaya koyabilirim. Çıkarımları, onları daha önceden gördüğümden daha açık bir şekilde görebilirim. Bir problemin en önemli yönleri üzerine odaklanabilirim. Bir konu hakkında yeteri kadar düşündüğümü anlayabilirim. Standartlar eleştirel düşünmede, kalite bileşeninin kalbini oluşturma çabasıdır. Bileşenler gibi standartlar da bir kavramlar dizisidir. Bir şey hakkında doğru ve açık bir şekilde düşündüğümde, iyi düşünmüş olurum. Mantıklı düşünmeyi öğrenmek hem bileşenlerde hem de doğruluk, açıklık, önem ve yeterlilik gibi standartlarda uzmanlaşmak demektir. Bu gibi kavramlar eleştirel düşünme standartlarıdır (Nosich, 2018: 15).

Gürkaynak, Üstel ve Gürgöz'e (2008, 5) göre eleştirel düşünme kişinin kendi yaşamında en doğru çözümleri üretebilmesi, en doğru kararları verebilmesi, bağımsız düşünebilen, özgün ve özgür bir birey olabilmesi için gerekli ve önemlidir. Bunun yanında "toplumsal sorunlara duyarlı, toplumsal sorumluluk sahibi, her türlü dogmatik düşünceden uzak, etkin, katılımı bilen ve isteyen, bilgili/akıllı katılımı başarabilen, kendi düşüncelerini oluşturabilen, başkalarınınkini –veri, kanıt vb.ye dayanarak; tutarlılık, sağlamlık, vb. açısından– sorgulayıp değerlendirebilen, empati sahibi, tartışma ve uzlaşma kültürüne sahip yurttaş" için eleştirel düşünme gereklidir.

Paul ve Elder (2009:6-7) eleştirel düşünme için bazı evrensel standartlar belirlemişlerdir. Bu standartlar genel olarak eleştirel düşünmenin unsurlarıyla ilgilidir. Bu standartlar bireyin yansıtıcı düşünmesini, düşüncenin sistematik ve mantıklı olmasını sağlayacaktır. Bu standartlar şunlardır:

Açıklık
Doğruluk
Netlik
İlgililik
Derinlik
Genişlik
Mantıklılık

ISBN: 978-605-73901-3-4

Kusursuz toplumun birey ile olan çatışması, distopya yazınında en kötüleştirilmiş toplum düzenlerinin bireysel özgürlük karşıtı tutumlarının altyapısını oluşturur. Distopya yazınının önde gelen eserlerinde bu bağlamda cinselliğin baskılanması ve devlet denetimine girmesi temasına çokça rastlarız. Aldous Huxley'nin Cesur Yeni Dünyası'nda seri insan üretimi Kuluçka ve Şartlandırma Merkezi adıyla kurumsallaşmıştır. Yevgeniy Zamyatin'in Biz'inde insanlar cinsel ilişkiye girmek için Seks Bürosu'ndan bir pembe bilet alarak ilişkiye girecekleri kişiyi ve saati belirlemek zorundadır. George Orwell'in 1984'ünde de benzer şekilde cinsellik yalnızca üreme niteliğine ve toplumsal düzeni sürdürücü işlevine indirgenmiştir. En kötüleştirilmiş toplum, toplum-birey çatışmasında toplumun koşulsuz yengisinin sonucudur: Birey, yetkeci toplum tarafından bütünüyle sindirilmiştir. Distopya böylelikle toplumun cenneti olmayı hedefleyen ütopyanın bireyin cehennemine dönüşmesini konulaştırır (Neydim ve Polatel, 2020:57).

Distopik romanlar belirsiz bir gelecekte otoriter ve totaliter bir toplum yapısını tasvir eden edebî eserlerdir. Bu romanlarda kötümser bir bakış açısıyla yüksek teknolojiyi her alanda kullanan baskıcı sistemler tasvir edilir. Ütopyanın tersine distopik romanlarda gelecek her zaman kötümser bir bakış açısıyla ele alınır. Eleştirel düşünme temelde açık, adil, kritik, bağımsız ve nesnel bir tutumla doğruyu mantıklı, sistemli ve tutarlı bir şekilde ortaya koymadır.

Distopik romanlar genellikle çağdaş toplumun unsurlarını içeren ve bazı modern eğilimlerin sakıncalarına karşı uyarı niteliği taşıyan romanlardır. Modern toplumu bekleyen olumsuz geleceği veya durumu anlatırlar. Edebiyat sosyolojisi açısından konuya yaklaştığımızda, öncelikle sosyal gelişmelerle ilişkileri açısından bir edebi tür olarak romana verilen anlam ve önemle karşılaşırız. Fransa'da Stendhal'den başlayarak birçok yazar tarafından roman, toplumun nabzını tutan, yeni dünyalar tasarlayan ve sosyal gerçekliği yorumlama yönü en ağır basan edebî tür olarak değerlendirilmiştir. Bu sebeple roman sürekli olarak toplumsal gerçekliği yansıtıcı bir ayna olarak kabul görmüştür. Bu anlamda distopik romanlardaki sosyolojik yapıyı teknolojinin gelecekte ortaya koyacağı denetim potansiyellerini ve bunun insan doğası üzerindeki olası etkilerini haber veren "avangarde" sanatçı duyarlılığının ürünü olan kestirimler olarak görmek gerektiğini düşünüyoruz. Günümüzde teknolojik gelişmelere koşut olarak devam eden sosyal değişim süreci araştırmalar ve eleştirilere konu olmaktadır. Bu gelişmeler sanatçının duyarsız kalamayacağı bazı sosyal sorunların varlığını işaret etmektedir. Her geçen gün kendini biraz daha çok hissettiren tekno-sosyal gerçeklik giderek bireyden topluma tüm ilişki biçimlerini belirleyecek bir düzeye ulaşmıştır. Bu gelişmelere edebiyat eserinin aynasından bakmanın edebiyat sosyolojisi açısından anlamlı olacağını düşünüyoruz (Çelik, 2015:60).

Distopik romanların zaman, mekân ve sosyal çevresi çoğu zaman kurgusal olsa da romanın düşünsel kodlarının yaşanan gerçekliğe göndermeler yapan bir görüşe dayanması sebebiyle bu türün örnekleri gerçek sosyal yapılar ve değişkenler üzerinden ileriye dönük (futuristic) bir kestirimi ifade etmektedir. Kurguyu besleyen tüm veriler sağlıklı olmadığı düşünülen bir gerçek dünya düzeninden beslenir. Distopik romanlar, siyasal, toplumsal, ekonomik, bilimsel, teknolojik, sanatsal tüm yönleriyle insan uygarlığını yöneten güçlerin bugünkü durumda kitlelerden gizlenen "kirli ilişkileri"nin günün birinde açığa çıkıp tüm kötülüğüyle bir düzen olarak kendini dikte ettireceği hipotezinden hareket eder. Bu sebeple distopik romanlar ortaya konurken, toplum, otoriter - totaliter

ISBN: 978-605-73901-3-4

bir baskıcı sistem altında, kaosun ve şiddetin hâkim olduğu biçimiyle karakterize edilmiştir. Dolayısıyla bu romanlarda ideal olan toplumdan (ütopya) uzaklaşılacağı, toplum-devlet ilişkilerinin ve toplumun kendi içindeki yapının giderek kötüleşeceği, düzenin insanları terörize edeceği vurgusu hâkimdir (Çelik, 2015:67).

YÖNTEM

Araştırmanın amacı distopik romanların eleştirel düşünme becerisinin öğretimine nasıl katkı sağladığını ortaya koymaktır. Ayrıca eleştirel düşünme becerisinin daha etkili öğretimi için distopik romanlardan nasıl yararlanılabileceği ve bu süreçte yaşanabilecek sorunlar ortaya konulmuştur. Bu amaçla distopik romanlar ele alınmış, yorumlanmış, değerlendirilmiş, yorumlanmış, eleştirel düşünme becerisi ile ilişkisi araştırılmıştır. Araştırmada nitel bir araştırma yöntemi kullanılmış ve bu yöntemin durum çalışması tercih edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 Akademik Yılı Bahar Dönemi'nde Muş Alparslan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünde Eleştirel Düşünme dersini alan 52 öğrenci oluşturmaktadır. 2022 Mayıs ayının ilk haftasında bu öğrencilerden amaçsal örneklem ile seçilecek 15 kişiyle görüşme yapılacaktır. Araştırma 9 hafta yürütülecektir. Süreçte 18 distopik roman kullanılmaktadır. Bu romanlar arasında Değişim ve Dava (Franz Kafka), Cesur Yeni Dünya (Aldous Huxley), Biz (Yevgeni Zamyetin), 1984 ve Hayvan Çiftliği (George Orwell), Körlük (Jose Saramago) romanları bulunmaktadır. Diğer romanlar şunlardır:

Biz, Yevgeni Zamyetin
Cesur Yeni Dünya, Aldous Huxley
Sineklerin Tanrısı, William Golding
Demir Ökçe, Jack London
Çember, Dave Eggers
Hayvan Çiftliği, George Orwell
Körlük, Jose Saramago
Dava, Franz Kafka
Fahrenheit 451, Ray Bradbury
Damızlık Kızın Öyküsü, Margaret Atwood
Swastika Geceleri, Katharina Burdekin
Mülksüzler, Ursula K. le Guin
V for Vandetta, David Lloyd, Alan Moore
Otomatik Piyano, Kurt Vonnegut Jr
Zamanın Kıyısındaki Kadın, Marge Piercy

Distopik romanları öğrenciler okuyacaktır. Her hafta iki distopik roman özetlenecek, yorumlanacak ve tartışılacaktır. Bunun yanında distopik romanlar, eleştirel düşünme becerisi açısından değerlendirilecektir. Öğrenciler kitaplarla ilgili görüş, düşünce, yorum, değerlendirme ve eleştirel düşünme becerisi ile ilişkisini sözlü ve yazılı olarak ortaya koymaktadırlar. Öğrencilerden veri toplamadan önce görüşlerinin bir araştırmada kullanılacağı belirtilecek ve izin alınacaktır. Araştırmada ölçme aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılacaktır. Veriler araştırmacı tarafından hazırlanan bu form kullanılarak toplanacaktır. Görüşme formunda

ISBN: 978-605-73901-3-4

distopik romanlardan nasıl yararlanıldığı, romanların eleştirel düşünmeye katkıları, romanlarla eleştirel düşünme becerisi arasındaki ilişki gibi konularla ilgili sorular yer alacaktır. Araştırmanın verileri nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan içerik analizi ile analiz edilecektir. Öğrencilerin görüşleri temalara ve kategorilere ayrılacaktır. Bunun yanı sıra öğrencilerin görüş ve düşünceleri özetlenecek, yorumlanacak ve zaman zaman doğrudan alıntılarla verilecektir.

BULGULAR

Bu bölümde öğretmen adaylarının görüşleri sorulara verdikleri yanıtlardan yola çıkılarak ve araştırmanın amaçları doğrultusunda analiz edilerek yorumlanmıştır. Altı soru ile ilgili bulgular eleştirel düşünme eğitimi ve distopik romanlar olmak üzere iki ayrı gruba ayrılmıştır. Bu amaçla 1, 2 ve 3. sorular eleştirel düşünme; 4, 5 ve 6. sorular distopik romanlar olarak gruplandırılarak derinlemesine analiz yapılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre distopik romanların eleştirel düşünme dersinde kullanılmasının bu becerinin geliştirilmesinde genelde olumlu yansıdığı, totaliter toplum yapısının anlaşılmasına yardımcı olduğu, demokratik bir toplum yapısı için eleştirel düşünmenin verilmesi gerektiği gibi bulgulara ulaşılmıştır.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

21. yüzyılda üst düzey becerilerden biri kabul edilen eleştirel düşünme günlük hayattan bilime, endüstriden inançlara, medyadan eğitime kadar hayatın her alanında doğru karar almada, sorunlara çözüm önerileri getirmede, doğruyu olduğu gibi kavramada, yeni bilgilerin üretiminde, bilginin değerlendirilmesinde kullanılan bir beceridir. Eleştirel düşünme ile olaylar yansıtıcı, ön yargısız, yansız bir biçimde ele alınır, çözümlenir; olayların ve bilgilerin eksiklikleri, yanlışlıkları, sınırlılıkları, gereksiz yönleri, saptırılmış ve çarpıtılmış tarafları ortaya konulur. Bundan dolayı eleştirel düşünme becerisinin öğretilmesi çağımız için vazgeçilmezdir. Bilimde, teknolojide, ekonomide gelişmişlik ancak bilgilerin eleştirel bir şekilde ele alınması, eleştirel düşünmenin hayatın her alanında işe koşulması ile mümkündür (Özensoy, 2019). Dolayısıyla eleştirel düşünme becerisinin öğretiminde distopik romanlardan yararlanılması oldukça önemlidir.

Sonuç olarak eleştirel düşünme becerisinin öğretiminde distopik romanların kullanılması gerektiği söylenebilir.

Okullarda eleştirel düşünme becerisinin öğretimi etkin bir şekilde yapılmalıdır. Bu konuda distopik romanlardan yararlanılmalıdır.
Sosyal bilgiler dersinde eleştirel düşünme yöntemine yer verilmelidir.
Sosyal bilgiler öğretmenleri eleştirel düşünme ile ilgili hizmet içi eğitim almalıdır.
Eleştirel düşünme, derslerin yanında ders dışı yazılı, görsel ve işitsel kaynakları değerlendirmede etkin bir şekilde kullanılmalıdır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

KAYNAKÇA

Bowell, T ve Kemp, G. (2019). *Eleştirel düşünme kılavuzu*. Ankara: TÜBİTAK.

Çelik, E. (2015). Distopik romanlarda toplumsal kurgu. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi /Journal of Sociological Research*. *18*:1, 57-79.

Gürkaynak, İ. Üstel, F. ve Gülgöz, S. (2008). *Eleştirel düşünme.* İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.

Neydim, N. ve Polatel, A. (2020). Distopya romanlarının oluşumu ve tarihsel gelişimi; Çevirilerinin incelenmesinde öne çıkan kuramsal yaklaşımlar. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi, 12*, 53-75. https://doi.org/10.26650/iujts.2020.12.0004

Özensoy, A. U. (2019). Eleştirel düşünme. Sosyal Bilgilerde Düşünme Eğitimi. Ankara: Pegem.

Paul, R. W. ve Elder, L. (2009). *Minik Eleştirel Düşünme Kılavuzu*. CA: The Foundation of Critical Thinking.

ISBN: 978-605-73901-3-4

TÜRKİYE'NİN MODERNİZASYON SÜRECİNDE AMERİKAN VAKIFLARININ ROLÜ

Hrustan ŠIŠIĆ

Doktora adayı, Ankara Yıldırım Beyazit Üniversitesi, Ankara Türkiye, E-mail: hrustansisic@gmail.com

ÖZET

Hayırseverlik ve insani yardım çalışmaları temelinde Türkiye'ye ilk Amerikan örgütleri 19. yüzyılın başlarında geldi. Halk arasında "misyoner örgütler" veya basitçe "misyonerler" olarak bilinen bu örgütler, çalışmalarını Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ağırlıklı olarak Hristiyan azınlıkların dinini değiştirmeye, hayır faaliyetlerine ve eğitime adadılar. İlk geliş döneminden 1920'lere kadar misyoner kuruluşlar Türkiye'nin her yerinde insanlara ve öğrencilere faydalı olan çok sayıda hastane ve okul kurmuştur. 20. yüzyılın başında, Amerika Birleşik Devletleri'nde bilime destek odaklı yeni bir hayırsever çalışma biçimi ortaya çıktı. Andrew Carnegie, John D. Rockefeller ve Russell Sage gibi o dönemin en zengin Amerikalı sanayicileri ve işadamlarından bazıları, tüm dünyada insan türünün yaşam standartlarının iyileştirilmesi için özel hibe sağlayan vakıflar kurmaya karar verdiler - ağırlıklı olarak eğitime, altyapı ve halk sağlığı. Zaman ölçeği açısından, vakfın büyümesi 1923'te modern Türkiye'nin kurulmasıyla örtüşüyor. Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğindeki yeni Türkiye hükümeti, ülkenin modernleşme sürecine adanmıştı - bu, ülkenin ciddi anlamda desteğine ihtiyaç duyan bir projeydi. dış güçler. Dolayısıyla bu çalışma, Türkiye'nin modernleşme sürecinde Rockefeller ve Ford Vakıflarının rolünü analiz etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, bu vakıfların genel olarak ABD dış politikasında ve özel olarak Türk-Amerikan ilişkilerinde sahip oldukları rolü detaylandırmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, modernleşme, Rockefeller, Ford, vakıf

ISBN: 978-605-73901-3-4

THE ROLE OF AMERICAN FOUNDATIONS IN THE PROCESS OF MODERNIZATION OF TURKEY

ABSTRACT

On the basis of charity and humanitarian work, first American organizations arrived to Turkey at the beginning of 19th century. Popularly known as ‘‘missionary organizations’’ or simply ‘‘missionaries’’, they devoted their work to religious conversion of dominantly Christian minorities in the Ottoman Empire, charity activities and education. From the period of the first arrivals until 1920s, missionary organizations established number of hospitals and schools that proved beneficial to people and students all across the Turkey. At the beginning of 20th century new form of philanthropic work with a principal focus on support to science emerged in the United States. Some of the American richest industrialists and businessmen in that period like Andrew Carnegie, John D. Rockefeller and Russell Sage have decided to establish private grant-providing foundations for the melioration of life standards of human kind all around the world – investing dominantly in education, infrastructure and public health. In terms of time scale, growth of the foundation imbricates with the establishment of modern Turkey in 1923. Led by Mustafa Kemal Ataturk, the new government of Turkey was dedicated to the process of modernization of the country – a project that seriously needed support from the external powers. Therefore, this study aims to analyze the role of Rockefeller and Ford Foundations in the process of Turkey’s modernization. Also, it seeks to elaborate the role these foundations had in the U.S. foreign policy in general and Turkish-American relations in particular?

Keywords: Turkey, modernization, Rockefeller, Ford, foundation

INTRODUCTION

On the basis of charity and humanitarian work, first American organizations arrived to Turkey at the beginning of 19th century. Popularly known as ‘missionary organizations’ or simply ‘missionaries’, they devoted their work to charity activities and education predominantly among Christian minorities in the Ottoman Empire at that time, but in fact, the main activities of these organizations were based on religious work, namely religious conversion. From the period of the first arrivals until 1920s, missionary organizations established number of hospitals and schools that proved beneficial to people and students all across the Turkey. At the beginning of 20th century new form of philanthropic work with a principal focus on support to science emerged in the United States. Some of the American richest industrialists and businessmen in that period like Andrew Carnegie, John D. Rockefeller and Russell Sage have decided to establish private grant-providing foundations for the melioration of life standards of human kind all around the world – investing dominantly in education, infrastructure and public health. Rockefeller foundation established in 1913 with an aim of investing in public health in the United States and abroad, soon emerged as the leading philanthropic organization that operated all around the globe. In terms of time scale, growth of the foundation imbricates with the establishment of modern Turkey in 1923. Led by Kemal Ataturk, the new government of Turkey was dedicated to the process of modernization of the country – a project that seriously needed support from the external powers. Beside destroyed infrastructure that Turkey faced after series of wars in its territory, poor and exiguous health system combined with dangerous diseases spread among masses presented a real challenge for the new government. As a reaction to the crisis, the Rockefeller foundation

ISBN: 978-605-73901-3-4

sent its representatives to Turkey in order to investigate and evaluate the position of public health in the country. After group of experts proved the scarcity of health system and urgent need for reaction, the foundation decided to invest serious grants on the establishment of the Central Institute of Hygiene in Ankara in 1927 (Erdem & Rose, 2000).

In the following decades the Rockefeller foundation has provided enormous grants to the medical institutions and individuals (fellowships) for the purpose of modernizing the whole system of public health in Turkey. Soon after the Second World War and under direct cooperation with the State Department (that will be discussed in the paper), the Rockefeller foundation along with an upcoming giant among the philanthropists 'Ford foundation' invested serious grants in the process of Turkey's modernization: providing significant number of fellowships to the United States, supporting educational institutions at domestic level and supporting the business and industry; Therefore, this study aims to provide the answers on the following questions: What role did Rockefeller and Ford foundations play in the process of Turkey's modernization? Also, which role these foundations had in the U.S. foreign policy in general and Turkish-American relations in particular? In order to fill the gap in the literature, this study canvasses the importance of foundations for the U.S. foreign policy and background of foundations' assistance, history of philanthropic work in Turkey, and provides data on Rockefeller and Ford's foundation work in Turkey.

ROLE OF FOUNDATIONS IN THE U.S. FOREIGN POLICY

American interests in the Middle East during the entire 19th century can be characterized as dominantly based on religious and commercial activities. Commercial activities referred to the presence of American businessmen on the ground and particularly rising demand of the U.S. market for oil, while religious work related to the missionary organizations that arrived to the region for the sake of charitable work and establishment of schools and hospitals. However, the most significant activities of the missionary organizations in the early periods relate to the religious conversion of Christian minorities in the empire - since attempts for the conversion of Muslim population failed. The largest missionary organization in the United States 'American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM)' was established in 1810 (Khalil, 2016) with the strong beliefs in American religious superiority and exceptionality. Beside paternalistic behavior towards Christian minorities in the Ottoman Empire, it was often the case that missionaries were emphasizing their racial and religious superiority (Galal & Yasmine, 2014) However, further strengthening of missionary work in the Middle East occurred in the second half of the 19th century with the establishment of two universities on missionary goals: Robert College in Istanbul (1863) and Syrian Protestant College (established 1866 and renamed 'American University of Beirut' in 1920);

After the World War I, board of the U.S. foreign missionaries held a set of negotiations with the British officials on establishing another university on missionary goals in the Middle East, based in Cairo. Diplomatic talks resulted in the foundation of American University in Cairo (AUC) by Dr. Charles A. Watson, an active member of the United Presbyterian Church, with an aim to establish an 'English-language university based on high standards

ISBN: 978-605-73901-3-4

of conduct and scholarship, and to contribute to the intellectual growth, discipline, and character of the future leaders of Egypt and the region'(Galal & Yasmine, 2014). Especially in the first years of its functioning, the university was deeply associated with missionary organizations in Egypt and Middle East. Hence, the first AUC advertisements from 1920s include 'triumph of Christianity over Mohammedanism', 'retreat of Turk', 'Middle East is the area where God is working most actively', 'donations to American University of Cairo would further God's work', etc. (Khalil, 2016). For several reasons (difficulty in converting people from Islam to Christianity, a growing number of Muslim students, etc.), AUC had to distance itself away from evangelical work and pursue more liberal education. Over the time graduates of American University of Cairo (AUC) and American University of Beirut (AUB) have become positioned at the important posts of British and French mandate rules, in Syria and Egypt particularly. Moreover, those universities' graduate elites that played a pivotal role in the revolutions and overthrow of British and French colonies, and more importantly, in this way USA limited the potentiality for the new governments to join the Soviet Union during the period of Cold War. The expansion of these universities has been financially supported by traditional missionary organizations and newly established foundations on American soil.

During the economic expansion of the United States the number of millionaires in the country has been steadily increasing. By 1916, there had been over 40,000 millionaires in the United States, and at least two of these millionaires, John D. Rockefeller, and Henry Ford (the second having contributed much to the expanding wealth of the first), counted their fortunes in billions (Zunz, 2012). A key moment occurred at the beginning of 20th century when wealthy businessmen and industrialists decided to establish private grant-providing foundations for the purpose of improving life standards of people at home and abroad: Andrew Carnegie Foundation (established 1906), Rockefeller Foundation (established 1913), and Ford Foundation (established 1936) – popularly known as Big 3 foundations. A main focus of newly established foundations was on support to science, which meant that a new form of philanthropic work emerged in the United States. Soon after the significant number of foundation universities has been established in the country, new philanthropists started to provide enormous support to American organizations abroad and particularly supported American universities in the Middle East: Robert College in Istanbul, American University in Beirut, and American University in Cairo;

Position of American universities in the Middle East and foundations that have been operating all across the globe began to change after the WWII and the beginning of the Cold War between Washington and Moscow. From the perspective of Washington, new foundations and universities on the ground emerged as an important players in containing the Soviet influence in the Middle East. In late 1947, the External Research Staff (ERS), as a division of the State Department Intelligence body, was established to coordinate between the State Department and universities, foundations, and research organizations (Khalil, 2016). Soon after its establishment, ERS held a meeting with the leading three foundations in the United States (Rockefeller, Ford, Carnegie) on the basis of future cooperation. As a result, fellowship programs (for the U.S. citizens) supported by the foundations not only provided research studies to the U.S. government but invented new set of intelligence agents serving as a base of information for specific country. In case of Ford foundation, some of the fellows before leaving the United

ISBN: 978-605-73901-3-4

States received clear instructions from the State Department, and also on the way back went through interrogation process (Khalil, 2016). Also, in the period after the WWII, the Rockefeller foundation in direct cooperation with the U.S. government often sent its representatives to different areas to evaluate the prospects for the foundation's activities and more importantly investigate the threat coming from the Soviet Union. For instance, Rockefeller's director for Humanities division visited the Middle East in 1950 and after detailed analysis emphasized the importance of Turkey and Iran for the Rockefeller foundation and the U.S. government. It might be concluded that the work of the strongest foundations after the Second World War fully corresponded to the American political economy due to the fact that enormous private funds invested by the foundations (support to universities, fellowships, national institutions, etc.) strongly influenced the decision-making process in specific country. Most of those who had the opportunity to receive fellowship program in the United States or Europe (foundation grants) soon held important positions in government, educational institutions, business circles, etc.

ROCKEFELLER FOUNDATION IN TURKEY

American philanthropy in Turkey dates back to the beginning of 19th century and arrival of the first missionaries to the territory of the Ottoman Empire. Taking into account the political circumstances and the general atmosphere in the empire, missionary organizations have been dominantly focused on religious conversion of Christian minority groups. Also, their work included support to education, charity and general treatment of diseases (Trask, 1971). By the beginning of 20th century, new form of philanthropic work emerged in the United States with the establishment of private foundations that focused on scientifically approach to charity – precisely support to education, universities. One of the leading American philanthropic organizations in 1920s was 'Rockefeller foundation' that primarily focused on support to medical education and improvement of public health in the United States and abroad. It was established in 1913 by John D. Rockefeller, a man whose wealth emanated from successful oil business (he was the owner of Standard Oil Company) (Birn, 1996). John D. Rockefeller provided some assistance to the missionary organizations in the Ottoman Empire, and after the establishment in 1913, his foundation provided significant aid to Armenian and Greek refugees after the First World War (from today's Turkey) (Erdem & Rose, 2000).

In 1923, new government of Turkey led by Kemal Ataturk soon after establishing the republic pursued the process of the modernization of the country. Considering the destroyed infrastructure after numerous wars, project for the modernization required serious efforts from the local perspective, but also needed external grants as an impetus for the development. One of the biggest challenges for the new government was the poor condition of public health system and the spread of dangerous diseases in the country. As it was the case with the other countries in the world, Rockefeller foundation arrived to Turkey through the support for public health. Even though foundation received information on the state of health system in the country provided by Christian missionaries (agents on the ground), it also decided to sent its own representatives to Turkey for the evaluation of future prospects for functioning. The most significant visit of the Rockefeller's representatives was the arrival

ISBN: 978-605-73901-3-4

of Dr. Ralph K. Collins to Turkey in 1926. For several months he travelled all across the country obtaining information and data on public health in Turkey. It resulted in his comprehensive report on 'Public Health in Turkey' by the end of 1926 (Rockefeller Family Archive). Since the report indicated on the existence of poor and exiguous system and urgent need for the aid, Rockefeller foundation has decided to act in two ways: training the individuals through the fellowship programs in the United States, and cooperating with the Ministry of Health in Ankara for the establishment of the institute with focus on public health; The first serious project after Rockefeller's involvement in Turkey was the establishment of *Central Institute of Hygiene* in Ankara in 1927 (Rockefeller Family Archive). Foundation invested $80,000 for the contribution to scientific equipments in the institute, and $200,000 for establishment of the Service School as the supplement to institute's work. Soon in 1936, Service School was transformed to the School of Public Health and Dr. Ralph K. Collins became the first dean (Rockefeller Family Archive). Under the convenient atmosphere and a new leadership number of nurses received fellowship programs across the United States.

From 1920s until the beginning of the Second World War, Rockefeller foundation dominantly focused on support to public health in Turkey providing grants to institutions and providing fellowship programs for Turkish doctors and nurses. In this period, 33 out of 44 fellowship programs were in the area of public health (Rose, 2003). One of the main obstacles of Rockefeller foundation's fellows for accustoming to the new environment was the lack of English language proficiency. Additional classes of English language before the beginning of the studies at university were not enough for some, so they had to negotiate with the foundation on changing the universities (from Harvard to John Hopkins in case of the first fellows), or they have been sent to observe practical work in the field of public health all across the United States. Furthermore, some of the obstacles for the fellows included adapting to a completely new culture, high life expenses, public transportation, size of cities, etc. However, some of the fellows in the field of public health succeeded to impress Rockefeller foundation with their performance, as it was the case with Mr. İhsan Dogramaci who received fellowship program in the United States. In 1950s, as the Head of Department for Child Health at University of Ankara he received grant for the fellowship program in the United States, where he had a chance to observe practical work in the field of pediatrics. From the side of the foundation, Dogramaci was described as someone with leadership characteristics, energy and capacity to improve the position of medical education in Turkey. From 1950s to the end of 1960s Rockefeller foundation supported programs initiated or linked to Ihsan Dogramaci with the total cost of more than $1,000 000 (Erdem & Rose, 2000). Among the most successful projects initiated by Dr. Ihsan Dogramaci is the founding of Hacettepe university and Bilkent university in Ankara.

Another educational institution that has received the large grants from the Rockefeller foundation in the period after the Second World War was the Robert College in Istanbul. This educational institution had a special importance for the Rockefeller foundation and the U.S. government since it was the first university in the Middle East (together with Syrian Protestant College) established on missionary goals in the late 19th century, and moreover, it had status of the first American university outside the borders of the United States. Although Robert College has been a serious educational institution from its very establishment, however, due to various reasons,

ISBN: 978-605-73901-3-4

serious investments and grants to this educational institution were provided after the Second World War. As it was the case with other American universities in the Middle East, Robert College in Istanbul had an important strategic place in the process of the containment of Soviet Union during the Cold War. In the second half of the 1950s, Robert College received $350,000 from the Rockefeller foundation for training of Turkish personnel that were supposed to serve as the university staff. Also, in the same period and under cooperation with the State Department, Rockefeller foundation invested $115,000 for the education in the field of humanities – that mostly related to the understanding between East (Turkey and the countries of the Middle East) and West societies (Erdem & Rose, 2000). With regard to training of Turkish personnel at Robert College in Istanbul, Rockefeller foundation was financing doctorate studies in the United States or Britain, but as a part of the program fellows had to return back to the Robert College and teach for the period of three years. Aim of those doctorate studies and all fellowship programs financially supported by Rockefeller foundation in general was to advance English language, get specialized in selected fields, gain western mindset and way of doing things, and simply to have orientation towards the West.

As an overview of the entire work of the Rockefeller foundation in Turkey it might be concluded that area of public health received most of the grants from the foundation (institutions, individuals) until the Second World War, while in post-WWII period Rockefeller foundation together with another giants among philanthropists Ford foundation expanded grants to different fields in Turkey such a political science, economics, journalism, history, arts, etc. Precise data on Rockefeller foundations support to fellowship programs for Turkish citizens is shown in the tables below.

Table 1. Rockefeller Foundation Appropriations for Turkey

Program	Total $*	% of Total $	Number	% of Total
Medical Sciences	992,615	41.7	24	20.9
Arts and Humanities	792,347	33.3	59	51.3
Public Health	333,710	14.0	9	7.8
Social Sciences	139,995	5.9	19	16.5
Nursing	111,275	4.7	2	1.7
Natural Sciences	10,400	0.4	2	1.7
TOTAL	2,380,342	100	115	99.9

*Note; These totals do not include expenditures for fellowships.

Source: Erdem. M. & Rose, K., W. (2000). American Philanthropy in Republican Turkey: The Rockefeller and Ford foundations, The Turkish Yearbook, 2, 31, 137.

Table 2. Major Fields Of Study of Turkish RF fellows

Field	Number	% of Total
Public Health	42	26.7

ISBN: 978-605-73901-3-4

Social Sciences	38	24.2
Medical Research & Education	37	23.6
Agricultural Sciences	24	15.3
Humanities	16	10.2
TOTAL 157		

Source: Erdem. M. & Rose, K., W. (2000). American Philanthropy in Republican Turkey: The Rockefeller and Ford foundations, The Turkish Yearbook, 2, 31, 137.

Table 3. Turkish Rockefeller Foundation Fellows By Decade

PROGRAM	**1920s**	**1930s**	**1940s**	**1950s**	**1960s**	**1970s**	**1980s**
Agricultural Sciences	0	0	0	0	5	13	6
Humanities	0	0	0	15	1	0	0
Medical Research & Education	4	2	2	22	7	0	0
Public Health	15	18	1	8	0	0	0
Social Sciences	1	4	1	17	15	0	0
TOTAL	20	24	4	62	28	13	6

Source: Erdem. M. & Rose, K., W. (2000). American Philanthropy in Republican Turkey: The Rockefeller and Ford foundations, The Turkish Yearbook, 2, 31, 137.

FORD FOUNDATION IN TURKEY

Ford Foundation was established in 1936 by Henry Ford and Edsel Ford on the basis of serving the public welfare and helping to resolve national problems through support for institutions, communities and talented individuals in the United States (Ford Foundation Archives). However, leaders of the foundation decided to expand the foundation's work to the international scene by the end of the Second World War particularly because of the shared fears of possible spread of communism and influence of the Soviet Union in different areas in the world. Because of its decisive stance from the beginning of the Cold War, Ford Foundation in some circles was known as 'front for dangerous communists', or 'foundation that sends assassinators, spies and diversionist to Eastern Europe' (McDonald, 2011). Ford Foundation in its work followed classical style of philanthropy – providing grants directly to the institutions in selected countries. However, from the first periods of its establishment it supported different research programs (fellowships) in wide areas unlike the Rockefeller foundation whose work was dominantly tied to universities and more precisely to the field of medical education and public health.

From 1950s Ford Foundation has launched its activities in Turkey,but however, established its first field office in 1960 (Erdem & Rose, 2000). As it was the part of foundation's general framework it was not completely bound to support for universities (also in Turkey), but rather, Ford Foundation under direct cooperation with Turkish government invested enormous grants to different institutions dedicated to the modernization of the country.

ISBN: 978-605-73901-3-4

In the period between 1952 and 1962, the foundation provided $5.2 million of grants to Turkey. Some of the largest grants provided to the institutions in this period include $1,000 000 of grants to the Ministry of Education, $1,000 000 of grants to the Institute of Business Administration at the Faculty of Economics of the University of Istanbul, and $883,000 of grants provided to Robert College and American College for Girls in Istanbul (Hall & Northrop, 1963). General summary of the Ford foundation involvement in Turkey is presented in the tables below:

Table 4. Summary of Ford Foundation Support to Turkey: 1952-1971

Science Development	$6,310,124
Business and Industrial Development	$3,303,380
Social Sciences	$1,386,800
English language for Turks	$644,550
Other grants	$2,754,264
Other program and administrative expenses	$1,658,255
TOTAL	$16,057,373

Source: Erdem. M. & Rose, K., W. (2000). American Philanthropy in Republican Turkey: The Rockefeller and Ford foundations, The Turkish Yearbook, 2, 31, 137.

Allocation of the funds to the institutions in Turkey (Ford Foundation 1952-1971) include grants for: Ministry of Education, National Science High School Project, graduate programs in mathematics and physical sciences (Middle East Technical University, Hacettepe University, Ankara University), university technology (Middle East Technical University), business and industrial development, management education and training (Istanbul University, Turkish Management Association, support for university-level business schools), research and conferences on development problems, social sciences, English language for Turks, other foundation grants (Ford Foundation Archives).

CONCLUSION

At the beginning of 20th century America experienced the birth of new philanthropists- or private foundations established on the goals of scientific approach to charitable work. Foundations have been established by American richest men at that time who decided to work on the improvement of social welfare and conditions of life at home and abroad. Two of the wealthy businessmen and industrialists particularly stand out, namely John D. Rockefeller and Henry Ford. The first established the Rockefeller foundation in 1913 with dominant focus on public health and medical education, while the second established Ford foundation in 1936. Soon after the

ISBN: 978-605-73901-3-4

Second World War, the importance of these foundations has significantly increased since Washington regarded them as important players for the containment of the Soviet Union in critical areas of operation, like for instance the Middle East.

From the beginning of the 19th century to the First World War, American involvement in the Ottoman Empire in the fields of education and science had Protestant nature (Erken, 2018) - they could operate freely because of the well-established relations with the government of the empire. However, with the abolishment of the Caliphate and collapse of the Ottoman Empire, most of American organizations and institutions went through various challenges and period of expectations for the politics of new government in Turkey and future of their work. In the period when Mustafa Kemal Ataturk declared the independence of the new Turkish republic in 1923, Rockefeller foundation had a leading position among other relatively young foundations in the territory of the United States. New government in Turkey pursued the plan for the modernization of the country, but found itself in serious need of external assistance particularly in the field of public health. The most significant circumstances that facilitated the arrival of the Rockefeller foundation to Turkey have been the Ataturk's aim to modernize country on the basis of secular state, and also quite favorable position of Americans in Turkey in comparison with other European powers in that period. As a result, with the leadership of the foundation and injection of enormous grants, first Institute of Hygiene was established in 1927 in Ankara. Project had crucial importance since it was the starting point for the development of public health system and medical education in the following years. In the period between 1925 and 1983, Rockefeller foundation financially secured more than 160 fellowship programs for Turkish citizens outside of their country, dominantly in the United States, while at the same time foundation provided grants for a number of organizations and institutions in Turkey which significantly contributed to the process of the country's modernization.

On the other side, Ford foundation, because of its strong financial background and intent for operation at international stage, soon emerged as a rival to the Rockefeller foundation. From 1950s to 1970s Ford foundation provided more than $16 million of grants to various Turkish institutions and organizations. Looking together, two foundations provided enormous grants and pursued serious programs that significantly contributed to the development of different societal segments in Turkey, particularly improving the position of science and education. As aforementioned data presents, their work has been the most intensified during the period of 1950s and 1960s in which pro-American Democrat party ruled the Turkish politics on one side, and on the other side, this is the period when the United States launched the aid programs for Turkish economy and military. Moreover, this was the period of intensified Cold War, so Rockefeller and Ford foundation under direct cooperation with the U.S. government have decided to invest serious funds for the development of humanities at universities in Turkey – that had focused on interaction between eastern and western civilizations. By providing opportunities for the specialization in selected fields (fellowships) to Turkish citizens, foundations had a chance to shape public opinion to some extent and influence the government policies in the short period, particularly because the fellows soon after returning to Turkey occupied important posts in the government, business, educational institutions, etc. After complete analysis, it may be concluded that Rockefeller and Ford foundation had a great

ISBN: 978-605-73901-3-4

importance for the process of modernization of Turkey. Two recommendations for further research that came out as a result of this study are: analysis of the impact of Rockefeller fellowship program on Turkish citizens (their mindset, attitudes, impact on their careers, etc); and comparison of the involvement of Rockefeller and Ford foundation in Turkey and other areas of the world like Western Europe or Latin America.

BIBLIOGRAPHY

Erken, A. (2018). America and the making of modern Turkey: science, culture and political alliances. London: I.B. Tauris.

Birn, E. A. (1996). Public Health or Public Menace? The Rockefeller foundation and public health in Mexico, 1920-1950. Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations, 7, 37.

McDonald, D. (2011). *The* Ford Foundation: The Men and the Millions. New Jersey: Transaction Publishers.

Ford Foundation International Division - Middle East and Africa. (1972). The Ford Foundation in Turkey, 1952-1971. Ford Foundation Report, No. 002924, Ford Foundation Archives, Ankara, Turkey.

Hall. H., P. & Eugene P., N. (1963). The Ford Foundation in Turkey: 1952-1962. Ford Foundation Report, No. 002046 1963, Ford Foundation Archives, Ankara, Turkey.

Rose, K. W. (2003). The Rockefeller Foundation's fellowship program in Turkey 1925-1983 (For Symposium: The First Turks in America). Yeditepe University, Istanbul.

Erdem. M. & Rose, K., W. (2000). American Philanthropy in Republican Turkey: The Rockefeller and Ford foundations, The Turkish Yearbook, 2, 31, 137.

Galal. O. & Yasmine M., A. (2014). Protest Forms and University Governance: The Case of the American University in Cairo, 2008-2012, American University of Cairo. 5.

Khalil, O. (2016). America's Dream Palace: Middle East Expertise and the Rise of the National Security State. Massachusetts: Harvard University Press.

Zunz, O. (2012). Philanthropy in America: A History. New Jersey: Princeton University Press.

Trask, R., R. (1971). The United States Response to Turkish Nationalism and Reform, 1914-1939. Minneapolis: The University of Minnesota Press.

ISBN: 978-605-73901-3-4

THE AWARENESS LEVEL OF PREVENTIVE MAINTENANCE SERVICES FOR ELECTRONIC BIOMEDICAL DEVICES AMONG THE HOUSEHOLD IN TTDI JAYA, SHAH ALAM

Khairiani Othman
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Malaysia, okhairiani@gmail.com

Khasniza Abd Karim
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Malaysia, khasniza2013@gmail.com

ABSTRACT

Electronic biomedical devices, for example, digital blood pressure monitors, glucose meters, and digital thermometers are widely used especially during pandemic covid-19 among households. Healthcare consciousness speeding up the trends of purchasing electronic biomedical devices in the household but they may not be aware that the equipment needs to go through preventive maintenance. The performance of the equipment is likely to be failing without consistently having preventive maintenance. Previous research on the maintenance of medical devices only focuses on hospital facilities and none on households. To safeguard the household from using failures equipment, the Biomedical Calibration Laboratory of Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, which is located in Shah Alam, offers preventive maintenance services for electronic biomedical devices retained by households. This laboratory is credible to perform calibration and preventive maintenance for electronic biomedical devices because it is an accredited laboratory of ISO/IEC 17025 in Malaysia since 2014. This paper explores the awareness level of preventive maintenance services for electronic biomedical devices among households in TTDI Jaya, Shah Alam, Malaysia. A simple random sampling technique was used where a questionnaire was distributed to 300 households in TTDI Shah Alam and analyzed accordingly. Finding shows that the majority of household in TTDI Shah Alam own at least two electronic biomedical devices for monitoring family members' health in their home with the highest equipment using are digital pressure meter (56.7%) followed by a digital thermometer (49.3%), diagnostic set (35.7%), glucose meter (29.7%), medical suction unit (25%), nebulizer (5%) and oximeter (5%). 180 (60%) of the household operate the devices for less than 1 year and 120 (40%) operate the device for more than 1 year. The awareness level of preventive maintenance for the devices among households in TTDI Jaya was at the lowest mean (2.9193). The majority of households own and operate electronic biomedical devices in their home but are least aware that the devices need to be sent for preventive maintenance and they are also least aware that a laboratory located near their housing area is an accredited laboratory to perform the preventive maintenance activities.

Keywords: Biomedical devices, ISO/IEC 17025, preventive maintenance, household.

INTRODUCTION

A biomedical device is an article, instrument, apparatus, or machine that is used in the prevention, diagnosis, or treatment of illness or disease, or for detecting, measuring, restoring, correcting, or modifying the structure or function of the body for some health purpose. Most electronic devices are expensive and of high technology. Thus, routine preventive maintenance and periodical calibration services for these devices are

ISBN: 978-605-73901-3-4

required to ensure effectiveness and proper working condition throughout their lifecycle. The maintenance of the electronic medical device should be periodically carried out through the equipment life cycle as stated in the Medical Devices Act (2012) which requires proper maintenance on active medical equipment placed for use.

Creating awareness of the importance of preventive maintenance for electronic biomedical devices held among households is crucial since the trend of households purchasing electronic biomedical devices for personal and family members' health monitoring at home was increasing. The growing prevalence of chronic diseases, for example, hypertension and diabetes (National Health and Nutrition Examination Survey, 2020) increased the consciousness of health monitoring at home. According to statistics reported from the Ministry of Health Malaysia (www.moh.gov.my,2021), an average of 8-10 cases of covid-19 patients were brought in dead a week because signs of deterioration are missed at home. There is a huge unfulfilled need for better monitoring of vital signs and other data to identify high-risk patients in hospitals or at home. These scenarios give a significant impact on the demand for various medical devices in the market.

The swift advancement in information technology for telehomecare and healthcare consciousness speed up the purchasing trend of medical devices among households (Roziah et.al., 2017). Trends like consumers' expectations of more household medical electronic equipment with enhanced portability of complex imaging and monitoring systems, further miniaturization of implantable equipment with lower energy consumption, and functional integration of equipment and applications in wireless and network technology triggered the increasing investment in medical technology companies in the research and development of medical devices. The global medical devices market is also projected to grow rapidly. Strong growth projections, resilient assessments, and the self-protective nature of healthcare investments make this market a very attractive market (Deloitte, 2020).

Policymakers and public administrators also must make policies that ensure the functionality, performance, and safety of the medical devices used by the household to be mandatorily sent for preventive maintenance services periodically at an accredited laboratory.

Research Objectives and importance

The aim of this research is to discover the most prevalent electronic biomedical devices used among households, to access the awareness level for preventive maintenance services for electronic biomedical devices among households in TTDI Jaya, Shah Alam, Malaysia. The awareness level will indicate how the community understands the importance of preventive maintenance for the electronic biomedical devices used for health monitoring at home and it is related to the awareness of the existence of an accredited laboratory, the Biomedical Calibration Laboratory of CMET, of Polytechnics Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah which is located in the same city, Shah Alam, Malaysia. In addition, this paper will explore continuous improvement to be taken by Biomedical Calibration Laboratory of Polytechnic Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam in approaching the community and subsequently improved the services.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Research Scopes

The research scope are respondents are consumer market that consist of household community in Taman Tun Dr. Ismail (TTDI) Jaya, Shah Alam which is the nearest community to the Biomedical Calibration Laboratory of Polytechnic Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam and scope of medical devices for this research paper covered only electronic biomedical devices used by household in home for personal or family health monitoring.

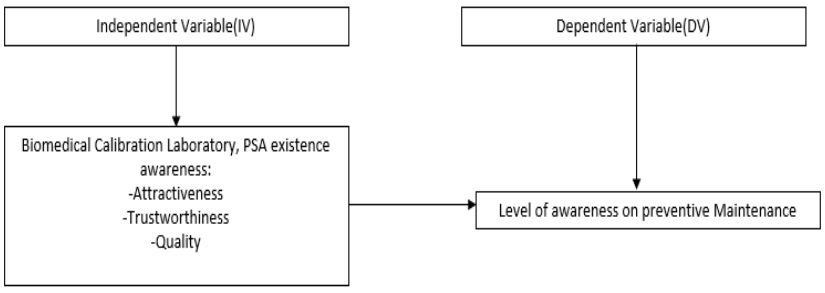
METHODOLOGY

This study adopted a descriptive approach, where data was collected from questionnaires and focus group interviews in order to access the awareness level for preventive maintenance services for electronic biomedical devices among households in TTDI Jaya, Shah Alam, Malaysia. Structured questionnaires used to collect quantitative data and focus group interviews used to provide qualitative insights into the data collected. The questionnaire consist of 3 main section which is A (Demographic Information), B (General Information of biomedical equipment used in home) and C (Awareness Level). 350 copies of the questionnaire were distributed and 300 successfully completed and returned. Additional information gathered through focus group interview with the key personnel of the Biomedical Calibration Laboratory, Polytechnics Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah.

Research Model

Awareness is the state of knowing something. It can stimulate customer towards action because awareness empowers them to make choice or decision making. The awareness may boost from customer blended analysis and intuition towards a product or services which progress through cognitive, then affective and finally intention. The flow of activities includes different phases of human mind-set in terms of awareness level regarding goods and services and ends with action in terms of purchase of goods or utilization of services (Ahmad et.al., 2014). The concept of awareness has been widely utilized as a component of brand knowledge. According to Kotler and Keller (2015), brand help to differentiate product or services from the others and building a strong brands means building brand knowledge. This study adopt the DAGMAR model (Defining Advertising Goals for Measured Advertising Results) which was updated from Hierarchy of Effect. This model begins with awareness, moves to comprehension, then conviction, and ends with action covering different aspects of customer's psychology in terms of Think, Feel and Do. Figures 1 show the research model for this study.

Figures 1: Research framework.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Brand attractiveness manifests in a brand's ability to attract customers and in the customer's willingness to buy. Its level correlates to the brand's success potential. It is, however, independent of the brand's degree of awareness. Brand trustworthiness refers to the ability to be relied on as honest or truthful. To increase the value and market share, business need to deliver on what is promised or advertised and exceed expectations. Brand awareness and trustworthiness are elements in brand credibility. Brand awareness are found to positively moderate the relationship between brand credibility and consumers' brand purchase intention. (Wang, X., & Yang, Z. (2010). According to Jing, et al. (2014), perceived quality is an ability to feel the superiority of product, which will build brand satisfaction and used as a criterion for the decision process of buying products or services.

Population and Sampling

The general population for this study is composed of community in TTDI Jaya Shah Alam with 10,420 population (Shah Alam City Council). Simple random sampling was used where 300 household as responden was selected in the research based on Krejcie and Morgan table. Data from respondent were collected and analyzed using Statistical Package for Social Science (SPSS) 21.

Validity-reliability

An important component in the data collection process is the pilot study, which is a small scale trial run of all the procedures planned for use in the main study. Having validated the questionnaire, a pilot test was carried out on the instrument using 30 respondents from Polytechnic Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam. Basically, the pilot study is to determine the degree of clarity of questions and to identify problem areas that need attention. Pilot test allow the researcher to check statistical and analytical procedures, a chance to reduce problems and mistakes in the study, and the reduction of costs incurred by inaccurate instruments. From the pilot test results, the reliability of the instrument was high. The average Cronbach's Alpha was 0.8.

RESULTS

Among the 300 respondents selected at random, most of them were female 179 (59.7%), which most are aged between 18-25 years old (42%) and 169 (56.4%) were employed respondent. Detailed descriptive statistics relating to the respondents' demographic profile are shown in Table 1.

Table 1. Demographic profile.

Profile	*Frequency*	*Percentage*
Gender		
Male	121	40.3%
Female	179	59.7%
Age		
18 – 25 years	126	42%
26-33 years	80	26.7%
34-41years	54	18%

ISBN: 978-605-73901-3-4

Above 42 years	40	13.3%
Employment Status		
Student	120	40%
Employed	122	40.7%
Self employed	47	15.7%
Unemployed	11	3.7%

The most prevalance electronic biomedical devices used in home and time span.

Finding shows that the majority of household in TTDI Shah Alam own at least two electronic biomedical devices for monitoring family members' health in their home with the highest equipment using are digital pressure meter (56.7%) followed by a digital thermometer (49.3%), diagnostic set (35.7%), glucose meter (29.7%), medical suction unit (25%), nebulizer (5%) and oximeter (5%).

Table 2. The most prevalence device used in home.

Devices	***Frequency***	***Percentage***
Digital Blood Pressure	170	56.7%
Digital Thermometer	148	49.3%
Glucose Meter	89	29.7%
Octometer/oximeter	15	5%
Diagnostic set	107	35.7%
Nebulizer	15	5%
Medical Suction Unit	75	25%
Infusion Pump	13	4.3%
Digital Multimeter	22	7.3%
Others	13	4.3%

From the study, it was found that time span for the medical devices used for health monitoring at home less than 1 year is 180 (60%) and more than 1 year is 120 (40%).

Table 3. The time span of device used in home.

Time span	*Frequency*	*Percentage*
Less than 1 year	**180**	**60%**
More than 1 year	**120**	**40%**

Level of awareness of preventive maintenance

Scale of awareness are low, medium and high as shown in Table 4 below. From data analysis, it was found that the awareness for preventive maintenance services for electronic biomedical devices among household in TTDI Jaya, Shah Alam was low (mean score, 2.9193).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Table 4. The scale for awareness level

Level of awareness	*Score*
High Level	4-5
Average	3-3.9
Poor	0-2.9

Table 5. The hypothesis Result

Hypothesis	*Item IV*	*Item DV*	*Sig Value*	*Result*
H1	Knowledge of attractiveness	Awareness	-0.95	Significant
H2	Knowledge of Trustworthiness	Awareness	0.348	Significant
H3	Knowledge on Quality	Awareness	0.582	Significant

Criteria for testing the hypothesis directly seen from the significant value lower than the alpha value 0.05, so it can be stated the hypothesis is accepted. Moreover, it has a significant effect on the dependent variable. The results analysis of the hypothesis for direct influence can be seen through the summary of table 5. Based on the significant value, the test results shown that all hypotheses are accepted. Table 5 shown that H1 value is -0.95, results are significant. This also shown that knowledge of attractiveness has a significant direct effect on awareness level, thus H1 is accepted. The results also showed that value was 0.348. This shown that knowledge of thrustworthiness has significant effect on awareness, thus H2 accepted. H3 value is 0.582, result are significant, knowledge on quality has a significant direct effect on awareness, thus H3 is accepted. Seeing these results it can be concluded that the higher knowledge of attractiveness, thrustworthiness and quality of the laboratory of Biomedical Calibration Laboratory, the higher awareness for plan preventive maintenance of electronic biomedical devices among household.

DISCUSSION AND CONCLUSION

The results of this study are consistent with research conducted by Jing, et al. (2014) which shown that there is a direct relationship between brand awareness and brand attractiveness. Similarly, it is reported that brand awareness has positive impact on purchase intention (Shah et al., 2011). Research conduct by Keller & Akker (1998), reveals that the credibility consist of trustworthiness, expertise and attractiveness,. In addition, customers will be a like and be loyal to products with high perceived quality. The results are in line with the opinion of Shin, et al. (2014) which stated that increasingly intense competition in an industry so companies with a high perceived quality can win the brand loyalty competition. So, it can be concluded that the majority of households own and operate electronic biomedical devices in their home but are least aware that the devices need to be sent for preventive maintenance and they are also least aware that a laboratory located near their housing area is an accredited laboratory to perform the preventive maintenance activities.

ISBN: 978-605-73901-3-4

SUGGESTIONS

The existence of Biomedical Calibration Laboratory, of Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, which is credible to perform preventive maintenance for biomedical devices to be make effort to enhance services for the community. The management of the Biomedical Calibration Laboratory can endevour on marketing activities and outreach program which can influence attractiveness and trust of a product/sercives. Future studies should be undertaken to study the awareness among bigger group respondent such as Malaysian citizens and seek opportunities for global demand of preventive maintenance among household.

REFERENCES

Ahmad, Ashfaq & Bashir, Rubina. (2014). An ınvestıgatıon of customer's awareness level and customer's servıce utılızatıon decısıon ın ıslamıc bankıng. Pakistan economic and social review. 52. 59-74.

Jing, Z. Pitsaphol, C. Dan Shabbir, R. 2014. The Influence of Brand Awareness, Brand Image And Perceived Qualityon BrandLoyalty: A Case Study Of Oppo Brand In Thailand. Interdisciplinary Journal Of Contemporary Research In Business.Vol. 5, No.2

Khairiani Othman, Roziah. A. Latiff and R. b. Mohamad, "Exploratory research: CMET as a hub for Biomedical Research & Technology development," 2015 Innovation & Commercialization of Medical Electronic Technology Conference (ICMET), 2015, pp. 68-73, doi: 10.1109/ICMETC.2015.7449575.

Kotler and Keller (2015), Strategic Brand Management: Building, Measuring and Managing Brand Equity, 4th Edition, Pearson

Lavidge, Robert J. and Gary A. Steiner (1961), A model for predictive measurements of advertising effectiveness. Journal of Marketing, Volume 25, No. 6, pp. 59-62. . http://dx.doi.org/10.2307/1248516

Shah, S. S. H., J. Aziz, A. R. Jaffari, S. Waris, W. Ejaz, M. Fatima and S. K.Sherazi (2012), The impact of brands on consumer purchase intentions. Asian Journal of Business Management, Volume 4(2), pp. 105-110.

Wang, X., & Yang, Z. (2010). The effect of brand credibility on consumers' brand purchase intention in emerging economies: The moderating role of brand awareness and brand image. *Journal of global marketing*, *23*(3), 177-188.

ISBN: 978-605-73901-3-4

ÇKKV YÖNTEMLERİYLE, TÜRKİYE'DE İL DÜZEYİNDE SEKTÖRLERİN İHRACAT PERFORMANSLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Orhan ECEMİŞ
Öğr.Gör.Dr., Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep, Türkiye, oecemis@gantep.edu.tr

Metehan YAYKAŞLI
Öğr.Gör, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, Türkiye, metehanya@akdeniz.edu.tr

ÖZET

Günümüzde hızlı yaşanan değişim ve dönüşümler ekonomik büyümenin öncelikli konularında da etkisini göstermiş ve ihracat paylarının artırılması, rekabetçi yeteneklerin geliştirilmesi gibi konular ekonomik büyümede önemini ve ağırlığını artırmıştır. Genel olarak ifade edilirse, ülkelerin ihracat performansları, illerin/bölgelerin özelliklerine göre farklılaşmakta ve sektörlerin kendi iç dinamikleri faktör olarak etki edince bütünüyle farklı sonuçlar ortaya koymaktadır. Bu çalışmada Türkiye'de il düzeyinde tarım dışında kalan sanayi sektörlerinin (Çelik, Çimento, Cam Seramik ve Toprak Ürünleri, Demir ve Demir Dışı Metaller, Deri ve Deri Mamulleri, Diğer Sanayi Ürünleri, Elektrik ve Elektronik, Halı, Hazır giyim ve Konfeksiyon, İklimlendirme Sanayi, Kimyevi Maddeler ve Mamulleri, Madencilik Ürünleri, Makine ve Aksamları, Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri, Otomotiv Endüstrisi, Tekstil ve Hammaddeleri) 2021 yılı ihracat performansları Çok Kriterli Karar Verme yöntemleriyle incelenmiştir. Sektörlere ait veriler Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) web sitesinden elde edilmiştir. TİM verilerine göre Türkiye'de 2021 yılında 81 ilin 77'sinde bir önceki yıla göre ihracat performansında artış gözlenmiştir. Çalışmada kullanılan kriterler (sektör satış ihracat rakamları) Entropi yöntemiyle ağırlandırılmıştır. Çok Kriterli Karar Verme yöntemlerinden Multi-MOORA, VIKOR, WASPAS, TOPSİS (lineer ve vektörel normalizasyon) yöntemleri R programında bulunan MCDM kütüphanesi kullanılarak uygulanmıştır. Entropi yönteminden elde edilen bulgulara 2021 yılı ihracat değerlerinde en önemli üç kriter Halı Sektörü (%9,44), Hazır Giyim ve Konfeksiyon sektörü (%8,37), Deri ve Deri Mamulleri sektörü (%8,23) satış rakamlarıdır. Multi-MOORA, VIKOR, WASPAS, TOPSİS yöntemleri bulgularına göre en başarılı il İstanbul'dur. En başarılı olan İstanbul'u Gaziantep, Kocaeli, Bursa, İzmir ve Ankara takip etmiştir. Çalışmanın sonunda bu çalışmadaki kısıtlar ve elde edilen bulgulara göre öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çok Kriterli Karar Verme, İhracat

ISBN: 978-605-73901-3-4

EVALUATİON OF EXPORT PERFORMANCE OF SECTORS AT PROVİNCİAL LEVEL İN TURKEY WİTH MCDM METHODS

ABSTRACT

Increasing the share of exports with rapid changes and transformations and developing competitive capabilities are among the priority issues of economic growth. Generally speaking, export performances of countries are affected at different levels by the internal dynamics of provinces/regions and sectors. The aim of this study is to determine the industrial sectors (Steel, Cement, Glass Ceramics and Soil Products, Ferrous and Non-Ferrous Metals, Leather and Leather Products, Other Industrial Products, Electricity and Electronics, Carpet, Ready-made Clothing and Apparel, Air Conditioning Industry, Chemicals and Products, Mining Products, Machinery and Accessories, Furniture, Paper and Forest Products, Automotive Industry, Textile and Raw Materials) export performances for 2021 are examined by Multi-Criteria Decision Making methods. Sectoral data were obtained from the Turkish Exporters Assembly (TIM) website. According to TIM data, an increase in export performance was observed in 77 of 81 provinces in Turkey in 2021 compared to the previous year. Multi-MOORA, VIKOR, WASPAS, TOPSIS (linear and vectorial normalization) methods, which are among the Multi-Criteria Decision Making methods, were applied using the MCDM library in the R program. According to the findings obtained from the entropy method, the most important three criteria in 2021 export values are the sales figures of the Carpet Industry (9.44%), the Ready-to-Wear and Apparel industry (8.37%), and the Leather and Leather Products industry (8.23%). According to the findings of Multi-MOORA, VIKOR, WASPAS, TOPSIS methods, Istanbul is the most successful city. Gaziantep, Kocaeli, Bursa, Izmir and Ankara followed the most successful Istanbul. At the end of the study, the limitations of this study and recommendations according to the findings are presented.

Keywords: Multi-Criteria Decision Making, Export

GİRİŞ

Günümüzde hızla yaşanan ve politikaları gündemi değiştiren küreselleşme, devletler arasında yaşanan siyasi, askeri çekişmeler, salgın hastalıklar dünya ticaretini etkilemektedir. Bouët ve Debucquet, dünya ticaret sisteminin doğası derinden merkantilist olduğuna işaret ederek hükümetlerin aldıkları politika kararlarında genellikle ihracatı artırmayı ve/veya ithalatı azaltmayı amaçladıklarını, amaçlarına gerçekleştirebilmek için sıklıkla ithalat vergileri ve ihracat sübvansiyonları uyguladıklarını belirtmiştir. (Bouët & Debucquet, 2010).

Genel olarak ülkelerin ihracat kapasitesi ve performansı ülke genelinde homojen dağılım göstermemekte zira illerin/bölgelerin coğrafi özellikleri, iklim koşulları, hammadde, işgücü özellikleri ve lojistik imkânlarla şekillenen sektör dinamikleri ve sektörü etkileyen diğer faktörler ülke içindeki kimi il veya bölgeyi daha avantajlı hale getirdiği bilinmektedir.

Türk ekonomisinde ihracat değerlerinin -kriz dönemleri gibi olağandışı dönemler dışında- olumlu olarak seyrettiği söylenebilir. İhracatın yıllara göre gelişen performansında yatırım veya teknoloji ile sağlanan kapasite artışı, yeni pazarların oluşması, ürün karmasındaki çeşitlendirmenin etkisi olmaktadır. Çınar ve Yetkin 2010 yılında yapmış oldukları çalışmada Türkiye'de 2002-2009 döneminde ihracatta büyüme bölgesel çeşitlilik ve ihracatta istikrarı ele almışlardır. Çalışmalarında anılan dönemde imalat sanayi ihracatı ile birlikte çeşitlendirmenin benzer özellik gösteren ülkelerden dolayı arttığını belirtmişlerdir (Çınar & Göksel, 2010).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM), 2021 yılı verilerine göre tarım dışında kalan imalat sanayi ihracatında önde gelen 15 sektörün (Çelik, Çimento, Cam Seramik ve Toprak Ürünleri, Demir ve Demir Dışı Metaller, Deri ve Deri Mamulleri, Diğer Sanayi Ürünleri, Elektrik ve Elektronik, Halı, Hazır giyim ve Konfeksiyon, İklimlendirme Sanayii, Kimyevi Maddeler ve Mamulleri , Madencilik Ürünleri, Makine ve Aksamları, Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri, Otomotiv Endüstrisi, Tekstil ve Hammaddeleri) tamamında 57 il ihracat yapmaktadır. Bu çalışmada 81 ilin tamamı analiz kapsamına alınmak yerine 2021 yılı ihracat verilerine göre 15 sektörün tamamında ihracat gerçekleştiren 57 ilin ihracat performansı incelenmiş ve Multi-MOORA, VIKOR, WASPAS, TOPSİS (lineer ve vektörel normalizasyon) yöntemleriyle değerlendirilmiştir.

YÖNTEM

Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Önemi

Dünya ekonomisinde artan rekabetle birlikte birçok sektörde ihracata yönelik, kapasite artışı, pazar payını artırma, yeni pazar oluşturma gibi hedeflere yönelik politikalar belirlenmektedir. Küresel rekabetin yanı sıra küresel iş birliği ile firmalar ihracata yönelik sektörlerin çeşitlilik sağlayan yatırımlarla büyümeye ihtiyaç duymaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında ihracat yapısında sağlanan istikrar sektörlerin rekabet şartlarında büyümesini sağlayabilir. Bu bağlamda çalışmanın amacı; Türkiye'de illerin tarım, turizm dışında kalan sanayi sektörlere göre ihracat değerlerinin ÇKKV yöntemleriyle incelenmesidir. İl bazında sektörlere ait ihracat değerlerinin entropi yöntemiyle ağırlandırılarak ihracat performanslarının ÇKKV yöntemleri karşılaştırılması ise çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Araştırmanın farklılığı ise, literatürde ihracat performanslarının il ve sektör bazında ÇKKV yöntemleri uygulanarak yapılan ilk çalışmalardan olmasıdır ve farklı bir metodolojinin literatüre farklı katkılar sağlayabileceği ifade edilebilir.

Veri Seti

Türkiye'de illerin sektörlere göre ihracat performansı çok kriterli karar verme yöntemlerinden Multi-MOORA, VIKOR, WASPAS, TOPSİS yöntemleriyle incelenmiştir. Çalışmada kullanılan veriler 2021 yılına ait olup, TİM web sitesinden elde edilmiştir. Tablo 1'de 2021 illerin sektörlere göre gerçekleştirmiş oldukları ihracat rakamları yer almaktadır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Tablo 1. 2021 Yılı İllerin Sektörlere Göre İhracat Rakamları (*1000 Amerikan Doları)

	İller	Çelik	Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri	Demir ve Demir Dışı Metaller	Deri ve Deri Mamulleri	Diğer Sanayi Ürünleri	Elektrik ve Elektronik	Halı	Hazırgiyim ve Konfeksiyon	İklimlendirme Sanayii	Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	Madencilik Ürünleri	Makine ve Aksamları	Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri	Otomotiv Endüstrisi	Tekstil ve Hammaddeleri
1	ADANA	110970,44	9987,78	82566,38	11962,66	1071,50	33241,56	2119,09	140718,65	63661,39	498477,43	8026,19	112067,77	130336,37	111298,76	501286,43
2	AFYON	1086,95	20677,10	16942,63	50,70	20,28	793,74	60,80	936,65	7761,79	13707,02	246948,05	9644,21	2076,10	6443,29	255,83
3	AĞRI	135,80	523,06	1861,22	1101,44	242,97	2234,98	55,28	2991,42	1621,65	3894,17	212,52	3765,48	6718,50	2970,60	2681,54
4	AKSARAY	8710,59	1230,23	10762,93	18,10	111,13	4619,70	4004,95	1939,46	1452,98	11514,82	411,42	95409,14	3638,36	8070,10	176,47
5	ANKARA	635081,74	186974,83	599603,50	35550,94	6449,00	647441,84	14938,94	125691,67	325023,43	1469065,50	1186898,74	1461617,88	203427,95	1166665,88	13558,03
6	ANTALYA	34946,04	17739,68	62129,72	4351,51	1383,72	31011,90	1581,45	22854,61	49191,19	195788,30	335609,82	36663,32	279524,24	9163,02	4643,48
7	ARTVIN	20592,11	3082,99	5131,16	44,42	9,09	317,18	176,60	163,72	406,34	1922,76	2174,40	2584,90	5034,72	161,14	135,96
8	AYDIN	6931,71	63480,51	16881,05	12,97	16,91	6291,07	423,85	6649,26	29941,90	22733,97	199154,07	89653,96	3168,64	134982,10	24215,89
9	BALIKESIR	37702,35	8820,64	32227,21	4718,37	27,06	108085,20	477,53	75043,32	5708,36	50151,61	52132,11	41517,17	19036,78	75876,07	5367,56
10	BATMAN	24,70	793,76	446,40	22,72	22,73	359,14	222,81	5812,05	1586,86	3811,69	4437,10	1122,80	5084,00	379,75	9,45
11	BOLU	197,06	131,65	8142,42	10040,80	16,98	2417,74	315,75	3201,99	284,00	39149,60	781,26	4465,45	4204,82	4505,03	288,53
12	BURSA	949237,37	62305,80	624745,43	58849,95	1342,62	192625,95	21250,19	1718027,12	379392,72	691137,61	95379,39	953446,23	820589,74	6698856,53	1198469,46
13	ÇORUM	5420,47	1112,13	12224,72	3592,17	26,38	7947,57	37,09	1778,42	1549,35	25892,48	661,69	66613,12	9006,01	15815,56	48,59
14	DENIZLI	586202,08	26221,45	660109,62	4968,57	301,50	775061,48	24154,55	1395880,78	10686,09	69724,99	287154,28	55451,05	50398,89	16224,39	369871,33
15	DIYARBAKIR	8234,52	10824,59	29459,23	127,75	26,72	14924,34	31,42	4273,47	6880,41	34657,69	50816,61	2181,28	18905,43	7285,34	9040,79
16	DÜZCE	6374,05	836,63	18151,90	77,80	91,06	8156,74	20709,72	172737,58	20233,75	24467,39	744,88	12000,98	45696,90	11357,64	18253,24
17	EDIRNE	1304,12	3804,96	1373,45	16,92	58,66	591,44	30,12	1227,71	855,46	3171,05	226,39	3432,01	3950,80	571,08	53,50
18	ERZURUM	304,80	5115,68	1568,20	183,39	0,04	4624,57	15,57	231,38	351,57	5786,71	71,11	991,77	314,76	3958,91	78,65
19	ESKIŞEHIR	9659,35	86683,18	97436,56	649,25	183,15	74020,24	400,50	13378,42	63269,44	155400,87	51547,43	131147,29	26352,37	52839,07	449,68
20	GAZIANTEP	248177,56	88193,89	106494,68	162171,45	665,41	113486,38	2273970,95	194578,06	286229,83	1163118,44	7552,67	193005,03	409124,15	36745,49	1855357,04
21	GIRESUN	127,32	190,15	99,86	5,90	16,72	81,25	3,51	479,88	753,37	640,97	641,71	12087,18	529,07	43,19	74,80
22	HATAY	2691088,51	31055,11	19173,30	4338,69	886,30	10468,77	4090,18	40913,47	17819,34	129702,68	90618,98	38576,95	78925,81	116932,41	40260,14
23	IĞDIR	6810,12	2555,55	2970,41	854,06	63,70	7377,07	469,51	10860,98	4831,10	14501,64	524,24	3044,58	9088,32	1026,26	1290,61
24	ISPARTA	1989,85	33340,27	3450,66	58,36	138,86	233,37	20330,02	19677,98	16351,46	35516,23	67682,19	51563,37	32141,13	254,71	39567,74
25	İSTANBUL	11079084,92	2248826,27	6524455,38	1162954,94	87455,20	7299715,68	657543,41	13857942,17	2443635,91	12620102,09	1493770,27	3176939,66	2775298,14	6494905,43	4036042,02
26	İZMIR	984108,75	416015,75	399769,61	150479,90	14997,83	541719,06	3629,64	1469274,94	478091,02	2160649,94	224016,02	695654,47	663298,96	756163,83	326671,31
27	K.MARAŞ	1460,11	18385,22	247854,42	171,23	22,97	3875,69	1255,04	117431,90	18775,12	14922,38	738,17	16122,86	55440,85	98,53	867832,68
28	KARAMAN	571,58	327,36	2251,54	1,83	0,07	552,43	24,57	368,11	474,24	17920,58	1991,76	20108,50	6186,82	993,12	2387,62
29	KASTAMONU	2164,17	87,23	93314,18	212,61	1,46	6398,34	0,86	20079,97	2005,74	57599,33	121345,77	6563,57	4462,13	7895,97	968,34
30	KAYSERI	426650,51	39113,32	564327,69	736,26	194,28	376179,01	20261,48	27019,76	110503,24	137499,09	138850,56	85121,97	529526,32	29812,43	329643,48
31	KILIS	197,96	27315,24	149,07	2558,80	5,54	18040,87	76,14	1289,96	534,16	6861,74	195,73	1263,56	1571,19	2805,46	1006,21
32	KIRKLARELI	1642,35	3555,26	5104,06	0,08	0,80	46,80	0,88	16930,83	467,22	1827,21	337,99	5240,18	4831,79	707,09	19871,53
33	KOCAELI	1947259,05	282316,56	1206793,66	2357,61	18076,65	726434,63	7928,05	61330,14	597692,10	4489684,23	23347,18	545232,61	197809,95	6959805,19	33110,33
34	KONYA	86954,73	21130,09	259405,09	26160,37	1646,49	64818,89	2974,79	16224,57	214524,04	168592,42	59294,23	640881,79	42334,65	596069,87	5705,59
35	KÜTAHYA	2577,69	219220,74	77131,10	152,53	81,21	30786,71	351,54	2772,81	3330,45	12565,50	17161,33	3543,84	13318,70	4145,82	1246,43
36	MALATYA	1140,43	11487,82	1460,36	123,15	9,84	11875,45	72,17	2067,96	4135,94	3617,57	20191,25	17380,98	3990,28	166,95	30292,64
37	MANISA	42231,08	62279,06	92757,14	6839,47	1043,06	2561663,03	1590,10	5856,37	742395,38	172573,78	70272,73	184322,54	27448,60	612374,84	1973,76
38	MARDIN	33993,74	62882,34	6398,29	13594,75	99,01	31062,12	3088,60	129639,32	6178,50	58647,19	30225,21	12723,43	56326,77	2062,60	13250,45
39	MERSIN	134632,43	17961,42	51830,59	2794,70	347,54	15648,11	6729,47	45959,68	26499,17	195306,60	93800,75	139080,85	88228,27	64212,30	30599,44
40	MUĞLA	1591,63	35124,34	2426,28	803,91	1407,91	1952,64	11,34	4184,90	774,17	3294,68	105702,11	4724,28	6969,67	386,82	1002,53
41	NEVŞEHIR	32789,89	235,36	1395,16	46,18	16,14	1835,32	852,97	4246,49	3317,88	3400,42	14437,22	15639,89	271,51	2706,30	135,48
42	NIĞDE	89,65	1929,82	205,44	1517,82	0,21	26,18	12,98	29,90	298,22	24197,19	1652,32	1442,19	248,89	14433,01	496,76
43	ORDU	243,45	4770,44	1156,25	324,01	25,70	394,90	0,38	416,24	237,79	14287,18	43503,78	2303,94	90048,06	2670,93	33,39
44	RIZE	633,01	1250,27	1201,00	68,14	44,55	3531,26	0,15	2297,38	1059,67	8426,63	110565,83	1462,15	1897,67	368,89	2225,96
45	SAKARYA	57340,65	53371,28	117143,19	257,13	185,95	39290,22	1189,33	21629,59	70999,93	73499,17	2930,84	56260,66	26674,71	4472709,19	1597,72
46	SAMSUN	441243,60	23531,47	21183,33	667,66	593,82	59070,04	192,02	5013,91	30012,17	19223,49	4361,78	59997,97	39244,18	180276,16	502,31
47	SIVAS	1567,65	371,71	6723,94	82,08	2,44	451,66	24,19	530,65	2734,18	950,81	18684,33	25283,90	3844,22	2195,50	8,28
48	ŞANLIURFA	6854,58	13369,31	2222,85	136,51	992,12	35666,97	154,22	2620,47	21776,08	9714,50	707,72	19342,46	8975,74	5700,16	19802,07
49	ŞIRNAK	108254,43	32754,61	9573,21	5245,42	111,67	35982,88	1992,58	60879,72	25406,71	37461,86	20232,51	27444,70	54172,60	14280,69	2878,24
50	TEKIRDAĞ	13967,65	13132,33	134138,01	16226,76	79,27	227433,26	167,16	193033,06	52275,96	237678,63	6980,26	142171,61	24471,43	88660,22	185835,68
51	TOKAT	37,70	241,70	221,25	4,24	3,10	434,48	115,01	8639,35	29,67	224,78	4,25	943,33	7680,26	16,49	1,45
52	TRABZON	2913,24	3713,36	1637,24	422,14	70,22	1654,44	23,45	12131,27	3983,09	12822,34	5591,57	7063,83	9635,86	46272,21	670,10
53	UŞAK	945,86	25328,06	3357,37	23398,90	0,23	80,84	78399,79	48124,94	68,63	5435,85	28,86	1506,60	1089,76	36,07	82089,01
54	VAN	943,76	1399,20	4517,74	44,05	6,04	1654,88	320,49	32446,35	653,00	3436,25	1931,20	1655,17	1886,56	477,53	448,47
55	YALOVA	3369,70	1214,92	2495,85	73,82	12,80	9028,12	499,03	4263,50	3045,78	24000,94	18590,97	5619,31	5024,01	5497,19	7005,24
56	YOZGAT	356,28	2191,54	336,27	30,35	24,92	199,93	9,02	871,38	439,36	159,31	6,44	3338,53	1822,19	103,43	85,20
57	ZONGULDAK	658685,01	72372,91	5527,08	40,24	1,25	556,90	13,67	7807,30	11730,30	38336,04	695,02	9619,43	6599,80	1658,60	2,02

Kaynak: TİM, (Türkiye İhracatçılar Meclisi İller Bazında Sektör Rakamları, 2022)

Entropi Yöntemi

Farklı bilim dallarında uygulanan ve genel ifadeyle sistemde belirsizliği/düzensizliği ifade eden Entropi kavramı Shannon (1948) tarafından öne sürülmüştür. Çok kriterli karar verme yöntemlerinde karar problemlerinde yer alan kriter ağırlıklarının belirlenmesinde kullanılan nesnel yöntem olarak ifade edilebilir. Entropi yöntemi işlem adımlarında ilk olarak çok kriterli karar verme probleminde yer alan alternatiflerin ve kriterlere göre değerleriyle karar matrisi oluşturulmaktadır. Daha sonra, karar matrisi üzerinde standardize ve normalize işlemleri gerçekleştirilir. Normalize karar matrisi üzerinden k entropi katsayısı, E_j entropi değeri, d_j belirsizlik ölçüsü, w_j kriter ağırlıkları hesaplanmaktadır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Multi MULTIMOORA

Multimoora (MMOORA) yöntemi Brauers ve Zavadskas tarafından 2010 yılında literatüre kazandırılmıştır. Bu yöntem; Brauers 2001 yılında tarafından öne sürülen Tam Çarpımsal Form , Brauers ve Zavadskas 2006 yılında öne sürülen Moora (Multi Objective Optimization on the basis of Ratio Analysis) yönteminin birleştirilmesi ile gerçekleştirilmektedir(Türe, Koçak, & Doğan, 2016). Literatürde MMOORA yönteminin kullanıldığı çalışmalarda, Sevgin ve Kundakçı AB ülkeleri ve Türkiye'nin ekonomik göstergelerini MultiMoora ve TOPSİS yöntemleriyle incelemişlerdir (Sevgin & Kundakcı, 2017). Aksoy vd. Türkiye Kömür İşletmelerinin performansını AHP-MULTIMOORA ve AHP-COPRAS yöntemleri ile değerlendirmişlerdir (Aksoy, Ömürbek, & Karaatlı, 2015). Özdemir, Türkiye Ekonomi Bakanlığı tarafından 2018 yılında cazibe merkezleri programı kapsamına alınan illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik MULTIMOORA Yöntemi ile düzeylerini karşılaştırmıştır (Özdemir, 2020).

VIKOR

VIKOR yöntemi, karmaşık sistemlerin çok kriterli optimizasyonu için geliştirilmiştir. İlk (verilen) ağırlıklarla elde edilen uzlaşık çözümün tercih kararlılığı için uzlaşık sıralama listesini, uzlaşık çözümü ve ağırlık kararlılık aralıklarını belirler. Bu yöntem, çelişen kriterlerin varlığında bir dizi alternatif arasından sıralamaya ve seçime odaklanır. "İdeal" çözüme "yakınlığın" özel ölçüsüne dayanan çok kriterli sıralama endeksini sunar (Opricovic, 1998)Literatürde VİKOR yönteminin kullanıldığı çalışmalarda, Paksoy ekonomik ve sosyal gelişmişlik açısından Türkiye ve Avrupa ülkelerinin karşılaştırmıştır (Paksoy, 2015). Tezergil, Türk Bankacılık Sektörünün performansını incelemiştir (Tezergil, 2016). Göktolga ve Karakış Türkiye'de bireysel emeklilik şirketlerinin finansal performanslarının bulanık AHP ve VIKOR yöntemi ile ele almışlardır (Göktolga & Karakış, 2018).

WASPAS

WASPAS, Zavadskas ve arkadaşları tarafından literatüre kazandırılan ÇKKV yöntemlerinden biridir. Yöntem, Ağırlıklı toplam modelinin (WSM) ve Ağırlıklı çarpım modelinin (WPM) kombinasyonudur. Alternatiflerin sıralaması, WSM ve WPM modellerinin sonuçlarından hesaplanan ortak genelleştirilmiş kriter değerine göre gerçekleştirilmektedir (Zavadskas, Turskis, Antucheviciene, & Zakarevicius, 2012). Peker ve arkadaşları Erzincan ili afet lojistiği için dağıtım merkezi seçiminde AHS-VIKOR yöntemini kullanmışlardır (Peker, Korucuk, Ulutaş, Okatan, & Yaşar, 2016).

TOPSİS

TOPSIS (Technique for Order Preference by Similarity to an İdeal Solution) yöntemi, Chen ve Hwang'da (1992), Hwang ve Yoon'a (1981) atıfta bulunularak sunulmuştur. Temel ilke, seçilen alternatifin ideal çözüme en yakın ve negatif-ideal çözüme en uzak mesafeye sahip olması gerektiğidir (Opricovic & Tzeng, , 2004).

ISBN: 978-605-73901-3-4

BULGULAR

Entropi yöntemiyle elde edilen sektör ağırlıklarının aşağıdaki Tablo 2'de yer almaktadır. Entropi yöntemine göre Halı sektörü %9,44, Hazır giyim ve konfeksiyon %8,37, Deri ve Deri mamülleri %8,23 ile ilk üç sırada yer almaktadır.

Tablo 2 2021 Yılı İhracat Rakamlarına Göre Sektör Ağırlıkları

Sektörler	Ağırlık	Sektörler	Ağırlık
Halı	9,44%	Demir ve Demir Dışı Metaller	6,42%
Hazır giyim ve Konfeksiyon	8,37%	Tekstil ve Hammaddeleri	6,38%
Deri ve Deri Mamulleri	8,23%	Çimento Cam Seramik ve Toprak	5,83%
Diğer Sanayi Ürünleri	7,93%	İklimlendirme Sanayii	5,58%
Elektrik ve Elektronik	6,92%	Mobilya, Kâğıt ve Orman Ürünleri	5,29%
Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	6,75%	Makine ve Aksamları	5,07%
Çelik	6,73%	Madencilik Ürünleri	4,57%
Otomotiv Endüstrisi	6,48%		

Multi Moora, Topsis Lineer, VIKOR, WASPAS ve Topsis Vektör yöntemleri R programında uygulanmıştır. Uygulamada yer alan kodlar aşağıda yer almaktadır. Tablo 3'te yer alan kod bloğunda library komutu ile çok kriterli karar verme yöntemi kütüphanesi MCDM, ve excel yazdırma kütüphanesi (writexl) çağrılmaktadır. Excel formatında hazırlanan veri seti "d" değişkeninde, (DATA2) as.matrix komutu ile matris formunda ifade edilmektedir. Kriter ağırlıkları w değişkenine aktarılmıştır. Kriterler fayda özellikli olup cb değişkeninde max ifadesi ile yer almaktadır. Bu tanımlamalardan her bir yöntem df1'e data.frame(<yöntem adı>, (<veri>,<ağırlık>,<optimizasyon türü>) komutu ile uygulanmaktadır. Örneğin MultiMoora yöntemi data.frame(d,w,cb) komutu ile uygulanmıştır.

Tablo 3 R Programı kod bloğu

```
library(MCDM)
library("writexl")
son
d<- as.matrix(DATA2)
w <- c(0.0673,0.0583,0.0642,0.0823,0.0793,0.0692,0.0944,0.0837,0.0558,0.0675,0.0457,0.0507,0.0529, 0.0648, 0.0639)
cb <- c('max','max','max','max','max','max','max','max','max','max','max','max','max','max','max')
df1 <- data.frame(MMOORA(d,w,cb))
write_xlsx(df1,"C:\\Users\\Users\\Desktop\\sempozyum\\mmora.xlsx")
df2<-TOPSISLinear(d,w,cb)
write_xlsx(df2,"C:\\Users\\Users\\Desktop\\sempozyum\\topsislineer.xlsx")
v <- 0.5
df3<-VIKOR(d,w,cb,v)
write_xlsx(df3,"C:\\Users\\Users\\Desktop\\sempozyum\\vikor.xlsx")
lambda <- 0.5
df4<-data.frame(WASPAS(d,w,cb,lambda))
write_xlsx(df4,"C:\\Users\\Users\\Desktop\\sempozyum\\waspas.xlsx")
df5<-data.frame(TOPSISVector(d,w,cb))
write_xlsx(df5,"C:\\Users\\Users\\Desktop\\sempozyum\\topsisvektor.xlsx")
```

Literatüre göre Vikor yönteminde v parametresine 0,5 değeri, WASPAS yönteminde yer alan lambda değeri 0,5 atanmıştır. Tüm yöntemlerde elde edilen sonuçlar excel dosyasına write_xlsx komutu ile aktarılmıştır. Bu

ISBN: 978-605-73901-3-4

noktadan sonra bütün yöntemlere ait illerin performans değerleri Tablo'4 te yer almaktadır. Tablo 4 incelendiğinde bütün sektörlere göre en başarılı ilin İstanbul'dur. İstanbul'u sırasıyla Gaziantep, Kocaeli ve Bursa illerinin takip etmektedir.

Tablo 4 ÇKKV Yöntemlerine Göre İllerin Performans Sıralamaları

İl	MultiMooraRanking	TopsisLineer	TopsisVektör	Vikor	Waspas
ISTANBUL	1	1	1	1	1
GAZIANTEP	2	2	2	2	4
KOCAELI	3	3	3	4	3
BURSA	4	4	4	3	2
IZMIR	5	7	6	6	5
ANKARA	6	5	5	5	6
DENIZLI	7	9	10	8	8
KAYSERI	8	11	11	9	10
KONYA	9	13	13	12	11
ADANA	10	15	15	16	13
MANISA	11	8	7	10	7
HATAY	12	10	9	15	12
MERSIN	13	21	22	18	17
SAKARYA	14	6	8	11	9
ANTALYA	15	14	14	17	14
K.MARAS	16	12	12	19	16
TEKIRDAG	17	19	19	20	15
ESKISEHIR	18	22	23	22	18
AYDIN	19	17	18	21	19
SAMSUN	20	25	24	24	20
KÜTAHYA	21	18	17	27	25
USAK	22	23	21	7	27
SIRNAK	23	32	32	26	23
MARDIN	24	29	28	23	21
BALIKESIR	25	30	30	29	22
DÜZCE	26	33	33	14	30
ISPARTA	27	28	29	13	26
SANLIURFA	28	36	36	36	33
DIYARBAKIR	29	34	34	35	32
AKSARAY	30	35	35	28	36
YALOVA	31	42	42	40	40
AFYON	32	16	16	25	24
TRABZON	33	44	44	43	39
NEVSEHIR	34	43	43	37	44
IGDIR	35	48	48	42	42
ZONGULDAK	36	20	20	30	28
MUGLA	37	26	26	31	29
CORUM	38	37	37	38	37
MALATYA	39	38	39	39	38
KASTAMONU	40	24	25	32	31
BOLU	41	39	38	41	41
AGRI	42	47	47	48	46
KILIS	43	40	40	44	43
VAN	44	50	49	46	49
ORDU	45	31	31	34	35
RIZE	46	27	27	33	34
ARTVIN	47	51	51	49	50
SIVAS	48	41	41	45	45
BATMAN	49	53	53	51	52
EDIRNE	50	56	56	53	53
KARAMAN	51	46	46	50	48
KIRKLARELI	52	45	45	47	47
ERZURUM	53	55	54	55	54
NIGDE	54	49	50	52	51
GIRESUN	55	52	52	56	55
TOKAT	56	54	55	54	56
YOZGAT	57	57	57	57	57

Yöntemlerin elde edilen sonuçlarda benzerlikleri karşılaştırmak için Sperman sıra korelasyonu yöntemi kullanılmıştır, sonuçlar Tablo 5'te yer almaktadır. Tablo 5 incelendiğinde Topsis Lineer ve Topsis Vektör yöntemleri birbirine en yakın sonuçları ürettiği söylenebilir. Diğer yöntemlerle birlikte incelendiğinde yöntemlerin %90 üzerinde benzer sonuçlar elde ettiğini söyleyebiliriz.

Tablo 5 Yöntemlere Ait Sonuçların Karşılaştırılması

	MultiMooraRanking	TopsisLineer	TopsisVektör	Vikor	Waspas
MultiMooraRanking	1,00				
TopsisLineer	0,91	1,00			
TopsisVektör	0,91	1,00	1,00		
Vikor	0,94	0,94	0,95	1,00	
Waspas	0,96	0,97	0,97	0,97	1,00

ISBN: 978-605-73901-3-4

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çok kriterli karar verme (ÇKKV) yöntemleri, olası en iyi alternatifin seçimi için çeşitli kriterler tespit edilmesi ve farklı alternatifler arasında seçim için bu kriterlere göre değerlendirme yapabilme imkanı vermektedir. Bu yönüyle karmaşık gerçek zamanlı problemlerin analizi ve çözümü için potansiyel araçlar olarak önem kazanmaktadır. ÇKKV yöntemleri doğası gereği birden fazla ölçülemeyen veya çelişen ölçütlerin bulunduğu problemlerde, ölçütler arasında farklı ölçü birimlerinde kısıtlar olsa dahi, normal istatistiki yöntemlere kıyaslanması zor alternatifler mevcut olduğunda bile çözüm verme gibi benzersiz üstünlüğü vardır (Chakraborty & Zavadskas, 2014).

Günümüz dünyasında yaşanan değişim ve dönüşümler geçmişe oranla çok daha büyük ivmeyle gerçekleşmeye devam etmektedir. Rekabet kapasitesinin büyümesi, daha rekabetçi uygulamalara zemin hazırlarken sektör hatta ülke ölçeğinde ihracat rakamlarının büyümesi ve sonuçta küresel ekonomideki payların artması sonucunu vereceğinden ekonomik büyümenin öncül koşulları arasında yer almaktadır. Günümüzde dezavantajlarının farkında olan ve bunlarla mücadele edip en azından olumsuz etkisinden arınan ekonomiler rekabet kapasitesini geliştirmekte ve mevcut konumlarından daha iyi noktalara gelmektedir.

Bu çalışmada rekabette avantaj sağlayan ve ihracat performansına doğrudan etkiyen sanayi ağırlıklı 15 sektör dikkate alınmış vve bu sektörlerin tamamında ihracat yapma başarısını gösteren 57 ilin 2021 yılı performansları incelenmiştir. Çalışmada entropi yöntemi ile sektör ağırlıkları belirlenmiş ve MultiMoora, Topsis Lineer, Topsis Vektör, VIKOR ve WASPAS yöntemlerine göre illerin performansları belirlenmiştir. Çalışmadaki kısıtlara göre en fazla ağırlığa sahip olan sektör Halı sektörü (%9,44) olarak bulgulanmıştır bunu Hazır giyim ve konfeksiyon (%8,37) ve Deri ve deri mamulleri (%8,23) olarak diğer sektörler takip etmektedir.

İllerin performansları incelendiğinde ilk beş il içerisinde yer alan illerden dört tanesinin liman şehri olması göze çarpmaktadır, beşinci ilin ise hem liman şehri olmaması hem de yıllardır devam eden savaş ve savaşa bağlı zorluklara rağmen bu sırada yer alan Gaziantep ili olması dikkat çekicidir: Hemen yanı başındaki büyük liman kenti olan Mersin, denize kıyısı olan Hatay ve ülkenin altıncı büyük ili olan Adana ise performans sıralamasında daha gerilerde yer almaktadır.

İlk sırada yer alan İstanbul ise tahmin edilebilir olmasının yanında Kocaeli ve Bursa illerinin de ilk beş içinde yer alması Marmara Bölgesinin lokomotif illeri sayesinde ülke ekonomisi ve ihracatında ne kadar önemli olduğunun altını çizmektedir. Her üçü de liman şehri olması yanında yakın mesafede olmalarının etkileşim sağlayarak performanslarına olumlu yansıttıkları söylenebilir.

İhracat performansında beşinci sıradaki il olan İzmir ise ülkenin üçüncü büyük şehridir ve Ege bölgesinin en büyük liman kenti olarak sıralamadadır. Hemen sonrasında yer alan Ankara ili ise bu çalışmaya göre ülkenin ikinci büyük ili ve başkent olma avantajlarını yeterince kullanamadığı için bu sırada kaldığı söylenebilir. Bu durum ihracat performanslarında bazı il/bölgelerin daha avantajlı olabileceği kabulüyle uyumludur.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Çalışmada kullanılan MultiMoora, Topsis Lineer, Topsis Vektör, VIKOR ve WASPAS yöntemlerinin birbirine yakın sonuçlar üretmiştir. Bu uygulamada kullanılan veri setine göre elde edilen sıralamalardaki benzerliğin büyük oranda aynı olması bu yöntemlerin bu sıralamalar için birbirleri yerine kullanılabilmesi sonucunu verdiği söylenebilir.

İhracatta istikrarlı olmak için sektörlerin pazarlarını çeşitlendirmesi önemlidir (Çınar & Göksel, 2010). Diğer yandan il bazında daha çok sektörde ihracat yaparak ihracatını çeşitlendiren illerin, daha istikrarlı dış ticaret rakamlarına erişeceği de söylenebilir. İhracat hacimlerinin artırılması ve sektörlerin çeşitlendirilmesi başta istihdam yapısı olmak üzere il bazında kalkınma düzeyinde gelişme sağlayacaktır. İllerin ihracat performanslarının ölçülmesi sayesinde illerin güçlü ve zayıf yönlerinin ortaya konulması etkin politikalar geliştirilmesi tüm iller düzeyinde gelişme sağlaması beklenebilir.

ÖNERİLER

Bu çalışmada 2021 yılı verileri üzerinde analizler yapılmıştır. Gelecekte yapılabilecek çalışmalarda farklı dönemler için illerin ihracat performansları çok kriterli karar verme yöntemleriyle incelenebilir. Böylece dönemlerin karşılaştırılması yapılabilir, illerin performansları ölçülerek yeni sıralamalar elde edilerek gelişme veya gerilemeler tespit edilebilir.

KAYNAKÇA

Aksoy, E., Ömürbek, N., & Karaatlı, M. (2015). AHP Temelli MULTIMOORA ve COPRAS Yöntemi ile Türkiye Kömür İşletmeleri'nin Performans Değerlendirmesi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1-28.

Bouët, A., & Debucquet, D. L. (2010). Economics of Export Taxation in a Context of Food Crisis. *IFPRI Discussion IFPRI Discussion Paper 00994 (International Food Policy Research Institute, 2010*.

Chakraborty, S., & Zavadskas, E. K. (2014). Applications of WASPAS Method in Manufacturing Decision Making. *Informatica*, 1-20.

Çınar, Y., & Göksel, T. (2010). İHRACATTA BÖLGESEL ÇEŞİTLENDİRME VE İSTİKRAR. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 29-57.

Göktolga, Z. G., & Karakış, E. (2018). Bireysel Emeklilik Şirketlerinin Finansal Performanslarının Bulanık AHP ve VIKOR Yöntemi ile Analizi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* , 92-108.

Opricovic, S. (1998). Multicriteria optimization of civil engineering systems. *Faculty of Civil Engineering Belgrade* , 5-21.

Opricovic, S., & Tzeng, H. (2004). Compromise solution by MCDM methods:A comparative analysis of VIKOR and TOPSIS. *European Journal of Operational Research*, 445-455.

Özdemir, M. (2020). Cazibe Merkezleri Programı Kapsamındaki İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Düzeyinin MULTIMOORA Yöntemi ile Karşılaştırılması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-16.

Paksoy, S. (2015). Ülke Göstergelerinin Vikor Yöntemi ile Değerlendirilmesi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 153-169.

Peker, İ., Korucuk, S., Ulutaş, Ş., Okatan, B. S., & Yaşar, F. (2016). FET LOJİSTİĞİ KAPSAMINDA EN UYGUN DAĞITIM MERKEZ YERİNİN AHS-VIKOR BÜTÜNLEŞİK YÖNTEMİ İLE BELİRLENMESİ: ERZİNCAN İLİ ÖRNEĞİ. *Journal of Management and Economics Research*, 82-103.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Sevgin, H., & KUNDAKCI, N. (2017). TOPSIS ve MOORA Yöntemleri ile Avrupa Birliği'ne Üye Olan Ülkelerin ve Türkiye'nin Ekonomik Göstergelere Göre Sıralanması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 87-108.

Simić, V., Lazarević, D., & Dobrodol, M. (2021). Picture fuzzy WASPAS method for selecting last-mile delivery mode: a case study of Belgrade. *European Transport Research Review*, 13,1 43. doi:10.1186/s12544-021-00501-6.

Tezergil, S. A. (2016). VİKOR YÖNTEMİ İLE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN PERFORMANS ANALİZİ. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 357-373.

Türe, H., Koçak, D., & Doğan, S. (2016). MULTIMOORA YÖNTEMİ İLE ÜLKE RİSKİ DEĞERLENDİRMESİ. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 824-844.

Türkiye İhracatçılar Meclisi İller Bazında Sektör Rakamları. (2022, Mayıs 10). Türkiye İhracatçılar Meclisi: https://tim.org.tr/files/downloads/rakamlar/2021/12/2021-12-iller-bazinda-sektor-rakamlari.xlsx adresinden alındı

Zavadskas, E. K., Turskis, Z., Antucheviciene, J., & Zakarevicius, A. (2012). Optimization of Weighted Aggregated Sum Product Assessment. *Elektronika Ir Elektrotechnika*, 3-6.

ISBN: 978-605-73901-3-4

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE CARİ DENGE (2000-2022)

Arş. Gör. Tarık DURAN

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, tarikduran@mu.edu.tr

ÖZET

Cari denge, cari işlemler dengesi olarak da bilinmektedir. Dolayısıyla cari denge, ödemeler dengesi bilançosunda yer alan dış ticaret, hizmetler, yatırım gelirleri ve cari transferler dengelerinin toplamından oluşmaktadır. Cari denge daha açık ifadeyle ithalat- ihracat dengesi, hizmet alımları-hizmet satımları, net faktör gelirleri, dış yatırım gelirleri ve giderleri ve karşılıksız elde edilen dış gelir ve karşılıksız elde edilen dış gider dengelerinin toplamına eşittir. Cari işlemlerden elde edilen gelir, cari işlemlere yapılan giderlerden daha az olduğu durumda cari açık söz konusu olmaktadır. 2000 yılından günümüze Türkiye ekonomisinde belli dönemlerde makroekonomik göstergelerde iyileşmeler söz konusu olsa da cari açık özelinde devam eden sorunlar günümüze kadar önemini korumaya devam etmiştir. Türkiye'de son açıklanan Orta Vadeli Program (2022-2024)'da 2021 yılı için beklenen cari açık 21 milyar dolar olurken, gerçekleşen cari açık 29,2 milyar dolardır. Dolayısıyla beklentilerin üzerinde cari açık rakamına ulaşılmıştır. Türkiye'de cari işlemler açığı 2022 yılının Şubat yılında 5,14 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 12 aylık cari işlemler açığı ise 21,84 milyar doları bulmuştur. Bu çalışmada, 2000 yılından günümüze Türkiye ekonomisinde cari açık problemi ele alınmış ve güncel veriler üzerinden karşılaştırmalar yapılmıştır. Çalışmada kullanılan veriler TÜİK'ten alınmış olup, tablolar ve grafikler yardımıyla çeşitli değerlendirilmeler yapılmıştır. Türkiye'de cari açığın meydana gelme sebepleri ve cari açıkla mücadelede alınan önlemler üzerinde durulmaktadır. Türkiye'de cari açığı düşürmek için geliştirilen politikaların olumlu ve olumsuz yönleri ele alınmış ve bunların dışında cari açığı azaltacağı düşünülen çeşitli çözüm önerileri sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye ekonomisi, cari denge, cari açık, cari fazla

ISBN: 978-605-73901-3-4

CURRENT BALANCE IN THE TURKISH ECONOMY (2000-2022)

ABSTRACT

The current account is also known as the current account balance. Therefore, the current account balance consists of the sum of the balances of foreign trade, services, investment income and current transfers contained in the balance of payments balance sheet. In other words, the current account balance is equal to the sum of import-export balance, service purchases-service sales, net factor incomes, foreign investment incomes and expenditures, unrequited foreign income and unrequited external expenditure balances. A current account deficit exists when the income from current transactions is less than the expenses incurred in current transactions. Although there have been improvements in macroeconomic indicators in the Turkish economy in certain periods since 2000, the ongoing problems in the current account deficit have continued to maintain their importance until today. In the Medium Term Program (2022-2024), which was recently announced in Turkey, the expected current account deficit for 2021 is 21 billion dollars, while the realized current account deficit is 29.2 billion dollars. Therefore, the current account deficit figure exceeded expectations. The current account deficit in Turkey was realized as $5.14 billion in February 2022. The 12-month current account deficit, on the other hand, reached 21.84 billion dollars. In this study, the current account deficit problem in the Turkish economy from 2000 to the present has been discussed and comparisons have been made over current data. The data used in the study were taken from TUIK and various evaluations were made with the help of tables and graphs. The reasons for the current account deficit in Turkey and the measures taken to combat the current account deficit are emphasized. The positive and negative aspects of the policies developed to reduce the current account deficit in Turkey are discussed, and various solutions that are thought to reduce the current account deficit are presented.

Keywords: Turkish economy, current account balance, current account deficit, current account surplus

GİRİŞ

Cari açık, Türkiye'nin dışa açık ekonomi modelini benimsediği 1946 yılından beri görülen bir olgudur. 24 Ocak 1980 kararları ve finansal liberalizasyon (1989) süreçleriyle varlığını sürdürmüştür (Kazgan, 2017; Kepenek, 1996). Cari açık, dışa açık ve büyüyen bir ekonomi için doğal bir süreçtir. Cari açık, sürdürülebilir olması durumunda ekonomiler için sorun oluşturmaz. Ancak cari açığın sonsuza kadar sürdürülemeyeceğini ve cari açığın yanlış sermaye birikim modeli olarak yabancı sermayeye ve yanlış ihracata dayalı ekonomik büyüme modelinin sonucu olduğunu da unutmamak gerekir (Subaşat, 2010). Ödemeler dengesi, yurtiçi yerleşiklerin belirli bir dönemde yurtdışı yerleşiklerle olan tüm dolar cinsinden işlemlerinin hesabının tutulduğu dengedir. Cari açık rakamları ödemeler dengesindeki cari işlemler hesabı aracılığı ile hesaplanmaktadır. Sermaye hesabı, resmi rezervler hesabı, net hata ve noksan hesapları aracılığı ile cari işlemler hesabı (cari fazla veya carı açık) dengelenmektedir (Seyidoğlu, 2011). Tablo 1'de Türkiye'nin Ödemeler Dengesi kalemlerine ve 2019-2021 yıllarına ilişkin veriler paylaşılmaktadır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Tablo 6: Ödemeler Dengesi Altıncı El Kitabı- Analitik Sunum

		2019	2020	2021 (*)
A-	**CARİ İŞLEMLER HESABI**	**5.303**	**-35.537**	**-13.959**
1.	İhracat	182.200	168.387	224.711
2.	İthalat	198.981	206.250	253.943
	Mal Dengesi	-16.781	-37.863	-29.232
3.	Hizmet Gelirleri	62.741	35.429	58.006
4.	Hizmet Giderleri	28.657	23.891	31.609
	Mal ve Hizmet Dengesi	17.303	-26.325	-2.835
5.	Birincil Yatırım Kaynaklı Gelirler	6.331	6.221	6.726
6.	Birincil Yatırım Kaynaklı Giderler	19.156	15.613	18.758
	Mal, Hizmet ve Birincil Gelir Dengesi	4.478	-35.717	-14.867
7.	İkincil Yatırım Kaynaklı Gelirler	825	180	908
B.	**SERMAYE HESABI**	**34**	**-36**	**-64**
C.	**FINANS HESABI**	**-1.269**	**-7.618**	**-28.375**
8.	Doğrudan Yatırımlar: Net Varlık Edinimi	2.945	3.239	6.449
9.	Doğrudan Yatırımlar: Net Yükümlülük Oluşumu	9.573	7.831	14.000
10.	Portföy Yatırımları: Net Varlık Edinimi	6.342	2.894	2.260
11.	Portföy Yatırımları: Net Yükümlülük Oluşumu	3.579	-6.662	3.056
11.1.	Hisse Senetleri	406	-4.255	-1.434
11.2.	Borç Senetleri	3.173	-2.407	4.490
12.	Diğer Yatırımlar: Net Varlık Edinimi	8.789	-1.884	12.937
12.1.	Merkez Bankası	0	0	0
12.2.	Genel Hükümet	110	33	16
12.3.	Bankalar	5.703	-4.080	7.491
12.4.	Diğer Sektörler	2.976	2.163	5.430
13.	Diğer Yatırımlar: Net Yükümlülük Oluşumu	6.193	10.698	32.965
13.1.	Merkez Bankası	2.542	12.678	4.778
13.2.	Genel Hükümet	-920	-413	6.033
13.3.	Bankalar	-525	3.393	6.374
13.4.	Diğer Sektörler	5.096	-4.960	15.780
	Cari, Sermaye ve Finans Hesapları	6.606	-27.955	14.352
D.	**NET HATA VE NOKSAN**	**-282**	**-3.907**	**8.978**
	GENEL DENGE	-6.324	31.862	-23.330
E.	**REZERV VARLIKLAR**	**6.324**	**-31.862**	**23.330**
14.	Resmi Rezervler	6.324	-31.862	23.330
15.	Uluslararası Para Fonu Kredileri	0	0	0
16.	Ödemeler Dengesi Finansmanı	0	0	0

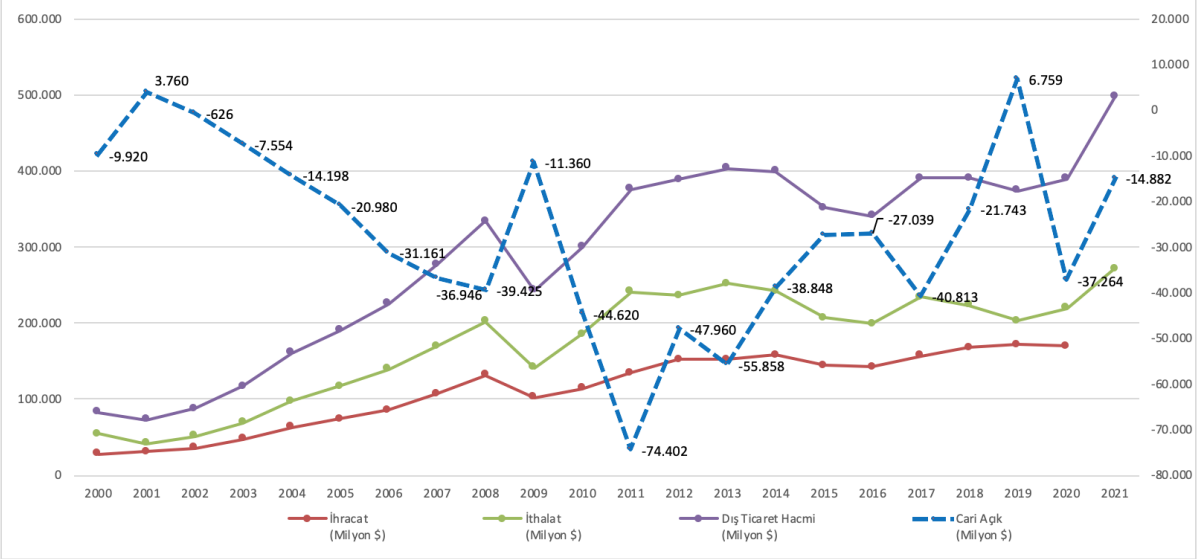
Kaynak: (TCMB, 2022a).

Cari dengenin temelini ithalat ve ihracat rakamları oluşturmaktadır. Bununla birlikte reel döviz kuru, yerleşiklerin ve ihraç mallarını talep edenlerin gelir düzeyi ve faiz oranları cari dengeyi etkileyen faktörler arasında yer almaktadır (Atış & Saygılı, 2014; Bayar, Kılıç, & Arıca, 2014).

2000-2021 Döneminde Türkiye'de Cari Açık

Grafik 1'de Türkiye'de 2000-2021 döneminde ihracat, ithalat, dış ticaret hacmi ve cari açık değerlerine yer verilmektedir. Türkiye'nin 2021 yılı ihracatı 225.2 milyar, 2020 yılında ise 169 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla 2020-2021 döneminde ihracat değerlerinde yaklaşık %32'lik bir artış söz konusu olmuştur. 2020-2021 döneminde Türkiye'nin toplam ithalatında %23'lük bir artış olmuş ve 219 milyar dolardan 271 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı ise 2021 yılında %83 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de son 20 yılda ihracatın ithalatı karşılama oranını en düşük 2000 yılında gerçekleşmiştir (%51). İlerleyen yıllarda ihracatın ithalatı karşılama oranları uzun bir süre %60'ların üzerinde kalmıştır. 2000 yılından günümüze Türkiye'de cari açığın en fazla verildiği yıl 74.4 milyar dolar ile 2011 yılı olmuştur. 2011 yılını takiben 2010 (74.4 milyar dolar), 2017 (40.8 milyar dolar), 2008 (39.4 milyar dolar) ve 2020 (37.2 milyar dolar) yılları gelmektedir. Grafik 1'de görüldüğü gibi 2000-2021 döneminde ihracat, ithalat ve dış ticaret hacmi verileri sürekli olarak artan bir eğilime sahiptir. Türkiye'nin cari açık verisinde ise dalgalanmalar söz konusudur.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Grafik 1. Türkiye'nin İhracat, İthalat, Dış Ticaret ve Cari Açık Verileri (Milyon Dolar) (TÜİK, 2022b; TCMB, 2022b).

2021 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye'nin yıllık toplam ihracatında en fazla paya sahip ülke %8,6 ile Almanya'dır. Almanya'yı takiben; ABD (%6,5), Birleşik Krallık (%6,1), İtalya (%5,1), Irak (%4,9), İspanya (%4,3), Fransa (%4), Hollanda (%3), İsrail (%2,8) ve Rusya Federasyonu (%2,6) gelmektedir (TÜİK, 2022e). Türkiye, 2021 yılında yıllık ihracatının %55,9'luk kısmını OECD ülkelerine yapmıştır. Türkiye'nin ihracatının en fazla olduğu ülke grupları; OECD Ülkeleri, İslam İşbirliği Teşkilatı (%25,2), Karadeniz Ekoomik İşbirliği (%12,3), Bağımsız Devletler Topluluğu (%6,1), Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (%5), Türk Cumhuriyetleri (%3,2) ve EFTA Ülkeleri (%1) olarak sıralanabilmektedir. Avrupa Birliği (27) ülkelerinin 2021 yılı Türkiye'nin toplam ihracatı içerisindeki payı %41,3 olmuştur (TÜİK, 2022c).

2021 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye'nin en fazla ithalat yaptığı ülke Çin (32,2 milyar dolar) olmuştur. Türkiye'nin 2021 yılında Çin'den yapmış olduğu ithalat miktarı, toplam ithalatının %11,9'unu oluşturmaktadır. Türkiye'nin en fazla ithalat yaptığı 10 ülke; Çin, Rusya Federasyonu (%10,7), Almanya (%8), ABD (%4,8), İtalya (%4,3), Hindistan (%2,9), Fransa (%2,9), Güney Kore (%2,8), İspanya (%2,3) ve Belçika (%2,1) olarak sıralanabilmektedir (TÜİK, 2022f). Türkiye'nin 2021 yılında yapmış olduğu ithalattaki en büyük payı OECD ülkeleri (%44,5) almaktadır. Daha sonra Karadeniz Ekonomik İşbirliği (%16,1) ve Bağımsız Devletler Topluluğu (%12,5) gelmektedir. Avrupa Birliği (27) ülkelerinin Türkiye'nin 2021 yılı ihracatındaki %31,5 paya sahiptir (TÜİK, 2022d).

Türkiye'de 2022 yılı ithalat verileri Şubat ayında 27.9 milyar dolar, Mart ayında ise 30.9 milyar dolar gerçekleşmiştir. Aynı dönemde ihracat değeri Şubat ayında 19.9 milyar dolar, Mart ayında 22.7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. İlgili dönemin Şubat ayında 8 milyar dolar, Mart ayında ise 8.2 milyar dolar cari açık söz konusu olmuştur. 2022 yılının ilk 3 ayında cari açık toplamı 26.5 milyar dolar olmuştur (TÜİK, 2022a).

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Cari açık, dış dicaret dengesinin sağlanamaması durumunda ortaya çıkmaktadır. Türkiye ekonomisi, bazı yıllar istisna olmak üzeren genellikle cari açık verimektedir. Geçtiğimiz son 20 yılda Türkiye'de ihracatın ithalatı

ISBN: 978-605-73901-3-4

karşılama oranı genellikle %60-80 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Türkiye ekonomisinin sürekli cari açık vermesinin nedenleri arasında, enerjide dışa bağımlığının etkisi oldukça büyüktür. Dolayısıyla enerji konusunda dışa bağımlılığı azaltacak politikalar geliştirilmelidir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi, nükleer enerjinin uygun koşullarda ülke ekonomisine kazandırılması, Akdeniz ve Karadeniz'de doğalgaz ve petrol arama faaliyetleri enerjide dışa bağımlılığı azaltacak unsurlar arasından sayılabilmektedir.

Türkiye'de döviz kurunda meydana gelen gelişmeler de cari açık üzerinde önemli etkilere sahiptir. Ekonomideki beklentilerin uzun dönemde olumlu hale gelmesi herşeyden önce fiyat istikrarının, finansal istikrarın ve döviz kuru istikrarının sağlanmasına bağlıdır. Döviz kurunda sağlanan istikrarın, ülke içerisinde faaliyet gösteren yerli ve yabancı firmalaların, kısa-uzun vadeli yatırım kararlarında oldukça öneme sahiptir.

Dış ticaret antlaşmalarının çeşitlendirilmesiyle birlikte cari açığın azaltmaya yönelik politikaların uygulamaya konması da önem taşımaktadır. 2021 yılında İngiltere ile yapılan dış ticaret antlaşması, Türkiye'nin ihracatını artırıcı önlem olarak cari açığı azaltmaya yönelik politikalara örnek verilebilir.

KAYNAKÇA

Atış, A. G., & Saygılı, F. (2014). Türkiye'de Cari Açığın Belirleyicilerinin Ampirik Analizi. *Sosyoekonomi*, *21*(21). https://doi.org/10.17233/se.85424

Bayar, Y., Kılıç, C., & Arıca, F. (2014). Türkiye'de Cari Açığın Belirleyicileri. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, *15*(1), 451–471.

Kazgan, G. (2017). *Tanzimattan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi* (6. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kepenek, Y. (1996). *Türkiye Ekonomisi*. (N. Yentürk, Ed.) (8. bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Seyidoğlu, H. (2011). *Uluslararası İktisat*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Subaşat, T. (2010). Türkiye'nin Cari Açık Sorunu: Nedenler ve Çözümler 1. *İktisat ve Toplum*, *1*(1), 26–34.

TCMB. (2022a). *Ödemeler Dengesi Altıncı El Kitabı- Analitik Sunum (Milyon ABD Doları)*.

TCMB. (2022b). *Ödemeler Dengesi İstatistikleri*. https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Odemeler+Dengesi+ve+Ilgili+Istatistikler/Odemeler+Dengesi+Istatistikleri/ (Erişim Tarihi: 10.05.2022).

TÜİK. (2022a). *Dış Ticaret İstatistikleri, Mart 2022*. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri-Mart-2022-45538 (Erişim Tarihi: 10.05.2022).

TÜİK. (2022b). Özel Ticaret Sistemine Göre Yıllık ve Aylık Dış Ticaret (1996-2022). https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri-Mart-2022-45538 (Erişim Tarihi: 10.05.2022).

TÜİK. (2022c). *Ülke Gruplarına Göre Yıllık İhracat (Genel Ticaret Sistemi)*. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri-Mart-2022-45538 (Erişim Tarihi: 10.05.2022).

TÜİK. (2022d). *Ülke Gruplarına Göre Yıllık İthalat (Genel Ticaret Sistemi)*.

TÜİK. (2022e). Ülkelere Göre Yıllık İhracat (En Çok İhracat Yapılan 20 Ülke) (Genel Ticaret Sistemi).

TÜİK. (2022f). Ülkelere Göre Yıllık İthalat (En Çok İthalat Yapılan 20 Ülke) (Genel Ticaret Sistemi).

ISBN: 978-605-73901-3-4

FEMİNİST GÜVENLİK ÇALIŞMALARINDA KİTLE KAYNAK İSTİHBARATININ ROLÜ

Doç. Dr. Esra PAKİN-ALBAYRAKOĞLU
Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, esra.albayrakoglu@eas.bau.edu.tr

ÖZET

Ana akım Güvenlik Çalışmaları disiplinine zemin oluşturan Realist Teori; devletler, sınırlara yönelik askeri tehditler ve askeri çözümler üzerine yapılandırılmış dar bir güvenlik anlayışını temsil etmektedir. Söz konusu disiplini genişletmek ve derinleştirmek adına Eleştirel Teoriler bünyesinde katkı sunan Feminizm ise devletlerin koruması gereken insanlara ve özellikle kadınlara yönelik meselelere de dikkati çekerek klasik "ulusal güvenlik" tanımını sorgulamaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramının sınıf, ırk ve coğrafya gibi faktörlerle birlikte değerlendirildiği bu kesişimsel yaklaşım, "Kadına Yönelik Şiddet" (KYŞ) eylemlerinin farklı zaman ve mekanlardaki tezahürlerine odaklanmakta ve kadınların aile içinden savaş meydanlarına süregiden bir şiddet sarmalı içerisinde var olduklarını ortaya koymaktadır. Çok boyutlu bir güvenlik çerçevesini savunarak; doğrudan şiddet ve yapısal şiddet ile iç ve dış politika arasındaki dinamiklere dikkat çekmektedir. Bu minvalde, çevrimdışı ve çevrimiçi boyutlarıyla küresel çapta gözlemlenen KYŞ ile mücadelede, kadın girişimciler eliyle internet üzerinden hayata geçirilen kitle kaynak platformları giderek benimsenmekte ve resmî kurumların da iş birliği yaptığı unsurlara dönüşmektedir. Dijital verinin açık veya gizli kimlikler üzerinden kolektif üretimi sayesinde suçluların tespiti kolaylaşmakta, güvenli/güvensiz alanlar belirlenmekte, şiddetle müdahale ve travma yönetimi üzerine paylaşılan başarı hikayeleri ile toplumsal dayanıklılık perçinlenmektedir. İlgili platformların sunduğu bu açık erişimli girdiler, devletlerin daha kapsamlı bir güvenlik inşa sürecinde kolaylaştırıcı rol üstlenmektedir. Mevcut makale, devletin güvenlik birimlerinin kitle kaynak istihbaratından ne tür veriler elde edebileceği ve bunları ne şekilde kullanabileceği konularına ışık tutmaktadır. Platform internet siteleri, sosyal medya hesapları ve mobil uygulamaları ile bunlarla ilgili haber ve röportajlar üzerinden nitel bir çalışma sunarak, ulusal ve uluslararası çapta hizmet veren platformlar arasından amaçlı örneklemle belirlenmiş vakaları incelemektedir. Kadınların her gün maruz kaldığı türlü güvensizlikleri teknolojinin nimetlerini kullanarak dile getirmeye ve çözüm bulmaya odaklı Dördüncü Dalga Feminizm ekseninde yapılandırılan araştırma, devletlerin güvenlik algılarını yeniden inşa etmeye yönelik bu çabaların performanslarını da sorgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dördüncü Dalga Feminizm, güvenlik çalışmaları, istihbarat, kitle kaynak kullanımı.

ISBN: 978-605-73901-3-4

THE ROLE OF CROWDSOURCED INTELLIGENCE IN FEMINIST SECURITY STUDIES

ABSTRACT

Representing the theoretical basis of mainstream Security Studies discipline, Realism offers a narrow perspective of security centered on states, military threats against borders and military solutions. As one of those Critical Theories that seek to broaden and deepen the discipline, Feminism challenges the classical Realist definition of "national security" by drawing attention to issues that affect humans and particularly women that states are expected to safeguard. This approach builds upon an intersectional viewpoint that goes beyond human security, considering not only gender but also class, geography and race. From a feminist lens, "Violence Against Women" (VAW) cuts across time and space, and women suffer from a vicious cycle of violence within the family or during combat. It calls for a multidimensional security framework to underscore the dynamics between direct and structural violence as well as domestic and foreign policy. In this vein, crowdsourced platforms by women entrepreneurs across the globe harness the power of collective digital data to challenge VAW in online and offline settings, sometimes in collaboration with state authorities. Their reporting feature allows victims and witnesses to document VAW by privacy-aware geospatial applications, while the storytelling feature allows sharing personal narratives and practical solutions about thwarting VAW and overcoming trauma. As crowdsourced platforms facilitate states' construction of a much comprehensive security agenda, this article highlights what kinds of data that states can derive from these open-access resources and for which purposes. Offering a case-based qualitative analysis based on purposeful sampling, the research makes use of official websites, social media accounts and mobile apps as well as published news and interviews to explore how crowdsourced input may inspire gender-responsive policymaking. In addressing this debate from a Security Studies standpoint, it also engages with the Fourth Wave Feminism to demonstrate women's everyday experiences of insecurity and the role of technology that facilitates their mobilization for gender justice. The article concludes with a performance evaluation of these crowdsourced efforts.

Keywords: Fourth Wave Feminism, security studies, intelligence, crowdsourcing.

GİRİŞ

Bu makale, kadın girişimciler eliyle hayata geçirilen ve kitle kaynak yöntemine dayalı internet platformlarının Kadına Yönelik Şiddet (KYŞ) ile mücadeleye katkılarını ortaya koymaktadır. İlgili yapılar, ulusal çıkar için benzer yöntemle vatandaşlardan bilgi toplayan challenge.gov ya da citizenscience.gov gibi platformlardan ayrılmaktadır. Kolektif araştırmacı gazetecilik çerçevesinde açık kaynaklar üzerinden insanlığa karşı işlenen suçlar veya kaçakçılık gibi olayları aydınlatmaya çalışan Bellingcat veya Brown Moses gibi inisiyatiflerden de farklıdırlar. Araştırma, Protibadi (Bangladeş) gibi KYŞ ile mücadele için erkek girişimcilerce başlatılmış ve kitle kaynak üretimini kullanan sınırlı sayıdaki platformları da kapsam dışında bırakmaktadır. KYŞ olaylarında sadece SOS (imdat) çağrısı yapan Circle of 6 (ABD), FightVAW (Nepal), MyAmbar (Hindistan), Not Your Baby (Kanada), SafeNess (Tunus ve Fas), SafeUp (İsrail) ve The Sorority (Fransa ve Fas) gibi uygulamalar, çalışmanın alanına girmemektedir. Son olarak, Chega de Fiu Fiu (Brezilya) ve Free to Be (Avustralya, Hindistan, Peru, İspanya ve Uganda) gibi farklı ülkelerde kısa vadeli faaliyet göstermiş KYŞ karşıtı kitle kaynak platformları, değerlendirmeye alınmamıştır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Kitle kaynak yöntemi üzerine akademik literatür şu şekilde özetlenebilir: Kavramsallaştırma çabaları (bkz. Brabham, 2013; Estellés-Arolas & González-Ladrón-de-Guevara, 2012; Hossain & Kauranen, 2015), KYŞ ile mücadele haricindeki amaçlar için devlet, özel sektör ya da bağımsız kişiler eliyle oluşturulan kitle kaynak girişimleri (bkz. Halman, 2015; Herhkovitz, 2020; Liu, 2021; Logan, 2020; Ng Zhao Hong, 2018; Schenk & Claude, 2011; Zegart, 2021), ve Hollaback! (Mart 2022 itibarıyla Right To Be) ve Harassmap gibi öne çıkan KYŞ karşıtı kitle kaynak platformlarından bir kısmının genellikle tekil vakalar halinde incelenmesi (bkz. Abdelmonem & Galán, 2017; Desborough, 2018; Fileborn, 2021; Grove, 2015; Skalli, 2014; Tutton, 2022; Viswanath & Basu, 2015; Young, 2014). KYŞ odaklı kitle kaynak platformları üzerine yapılan araştırmalar hayli sınırlı olup, ağırlıklı olarak Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları, Üçüncü Dünya Çalışmaları, Postyapısalcılık, Kriminoloji ve Yönetim Bilişim Sistemleri disiplinleri bünyesinde gerçekleştirilmiştir. Bulgular; farkındalık yaratma, topluluk inşa etme, toplumsal cinsiyet ve adalet eğitimi gibi amaçlara hizmet eden kitle kaynak mecralarının avantaj ve dezavantajlarını ortaya koymaktadır.

Mevcut makale, literatürdeki boşluğu doldurmak amacıyla Güvenlik Çalışmaları disiplinini geniş ölçekte yorumlayarak, Dördüncü Dalga Feminizm üzerinden toplumsal cinsiyet temelli güvenliğin ulusal güvenliğin ayrılmaz bir parçası olduğunu savunmaktadır. "KYŞ karşıtı kitle kaynak platformları ulusal güvenliğin daha kapsamlı bir yorumu için ne tür girdiler sunar?" sorusuna yanıt arayan araştırma, çevrimiçi ve çevrimdışı KYŞ tecrübelerinin gerek kurban gerekse şahitleri ilgili olaylar hakkında gerçek zamanlı veriler sunmaya yönlendirebileceğini belirtmektedir. İlgili şahısların paylaşımları; toplumsal cinsiyetin yaş, sınıf, engellilik durumu, etnisite, dini kimlik ve cinsel eğilim gibi diğer demografik belirteçlerle de yakından ilgili olduğuna ışık tutmaktadır.

Güvenlik ve istihbarat birimleri genellikle sıradan vatandaşların erişimine uzak, elektronik iletişim ve uydu görüntülerine dayalı verilerin eldesine odaklıdır. Ancak Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelik 11 Eylül 2001 terör saldırıları yeni bir anlayışı tetiklemiş ve bu sayede açık kaynak istihbaratının (OSINT) coğrafi istihbarat (GEOINT), insan istihbaratı (HUMINT) ve sinyal istihbaratının (SIGINT) verimini artırabilecek potansiyelde olabileceği değerlendirilmiştir (EU External Action Service, t.y.). Bu minvalde kitle kaynak üretimi, günümüzün hayli hareketli ve muğlak ortamında problem tanımlama ve bağlam geçerleme için fırsat kapısıdır (Halman, 2015). Kadın girişimcilerin hayata geçirdiği toplumsal cinsiyet temalı kitle kaynak platformları özellikle açık kaynak istihbaratı için bir nimet olup, bu yapılardan bazıları daha da ileri giderek emniyet güçleri, belediyeler, bakanlıklar ve diğer kurumlarla düzenli iletişim ve iş birliği halindedir.

Günümüzün sınır aşan ağ temelli sorunları arka planında, güvenlik ve istihbarat birimlerinin suç ve çatışma vakalarının özündeki yapısal faktörlere eğilmeleri elzemdir. Toplumsal cinsiyet temelli şiddetin yaygınlığı veya kadın ve erkeklerin kanun önünde eşitliği ve korunabilmeleri gibi göstergelerin detaylı analizi, erken uyarı sistemlerinin etkinliğini perçinleyebilir. Yetkililer ayrıca, KYŞ kurbanlarının geliştirdiği travmayla başa çıkma mekanizmalarına dikkat ederek, bu beşerî sermayeden istifade edebilir (Hutton, 2019).

Kitle kaynak temelli platformlar, Birleşmiş Milletler'in (BM) Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) ve Kadın, Barış ve Güvenlik Ajandası'na (KBG) uyum çabalarında da hükümetlere yardımcı olabilir. BM hedeflerinden SKH 5

ISBN: 978-605-73901-3-4

(toplumsal cinsiyet eşitliği), kadın ve kızları daha muktedir kılmak amacıyla teknolojinin kullanımını tavsiye ederken; SKH 11 (sürdürülebilir şehirler ve topluluklar) ve SKH 16 (adil, kapsayıcı ve barışçıl toplumların promosyonu), toplumsal cinsiyet eşitliğinin etkin ve hesap verebilir kurumlar için önemli bir zemin teşkil ettiğini vurgulamaktadır. Tamamlayıcı bir çerçeve olarak KBG, çatışmaların tetiklenmesinde toplumsal cinsiyet kalıplarının rolüne ışık tutmakta ve toplumsal iyileşmeye yönelik kapsayıcı çözümler sunmaktadır (Hutton, 2019). KBG sadece şiddet içeren çatışmaların yaşandığı ülkeler için değil, görünürde istikrarlı, ancak arka planda KYŞ gibi sorunlarla uğraşan ülkeler için de bir yol haritası niteliğindedir (UNDP, 2019: 5). Dayanıklı ulusların güçlü bireylere dayandığını ileri süren SKH ve KBG mekanizmaları birbirini etkilemekte ve desteklemektedir.

YÖNTEM

Mevcut makale, devletin güvenlik birimlerinin kitle kaynak istihbaratından ne tür veriler elde edebileceği ve bunları ne şekilde kullanabileceği konularına ışık tutmaktadır. Platform internet siteleri, sosyal medya hesapları ve mobil uygulamaları ile bunlarla ilgili haber ve röportajlar üzerinden nitel bir çalışma sunarak, ulusal ve uluslararası çapta hizmet veren platformlar arasından amaçlı örneklemle belirlenmiş vakaları incelemektedir. İncelenen ulus aşırı platformlar World Pulse (ABD-227 ülke ve topraklar), Right To Be (ABD-16 ülke), Safecity (Hindistan-sayı belirsiz) ve Safetipin (Hindistan-16 ülke) olup, ulusal ölçekte varlık gösteren platformlar HarassMap (Mısır), HarassTracker (Lübnan), #WalkFreely (Kosova) ve Our Streets Now (İngiltere) olarak belirlenmiştir.

Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması, herhangi bir planlı eylemde kadınlar ve erkekler arasında eşitliği sağlama amaçlı bir stratejidir. Küresel bir sorun olan çevrimiçi ve çevrimdışı KYŞ ile mücadelede, kapsamlı adalet ve güvenlik politikalarının gerekliliğini savunmaktadır (Albrecht & Barnes, 2008). Toplumsal cinsiyet temelli bir şiddet türü olan KYŞ, BM tarafından "kadınların cinsiyetleri nedeniyle maruz kaldıkları fiziksel, cinsel, psikolojik acı veya ıstırap veren ya da verebilecek olan her türlü eylem, uygulama ya da bu tür eylemlerle tehdit edilme, zorlanma veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakılmaları" şeklinde tanımlanmaktadır (International Development Innovation Alliance [IDIA], 2020: 7). Dolayısıyla, her ne kadar toplumsal cinsiyet temelli şiddet genç ve yetişkin erkekleri de hedef alsa, mevcut makale her tür kadına yönelik farklı şiddet biçimlerine odaklanmaktadır. KYŞ eylemleri kamusal veya özel alanlarda, işyerlerinde veya çevrimiçi ortamlarda gerçekleşebilir ve cinsel tacizden, tecavüz ve öldürmeye kadar geniş bir yelpazede listelenebilir. Sokaklarda yaşanan cinsel taciz olayları özellikle çözüm üretilmesi gereken bir küresel problem olup, ilgili yasal düzenlemelerin azlığı ve kimi yerlerde yokluğu, ciddi bir meseledir (UN Women, 2013).

Güvenliğe toplumsal cinsiyet temelli yaklaşım, Güvenlik Çalışmaları'nı genişletmek ve derinleştirmek adına güvenlik özneleri ile tehdit ve mücadele politikalarını çeşitlendirmeye yöneliktir. Disipline hâkim Realist Teori devletler, sınırlara yönelik askeri tehditler ve savaş odaklı olup iç çekişmeler, ekonomik krizler, çevresel sorunlar ve göç gibi devletlerin koruması gerektiği insanları doğrudan etkileyen askeri olmayan tehditleri inceleme gereği görmemektedir (Krause & Williams, 1996; Hudson, 2011). Güvenliğe geniş açıdan yaklaşmak, insan güvenliğini de aşacak şekilde kapsamlı ve kesişimsel bir bakış açısını gerektirmektedir. Bu doğrultuda toplumsal cinsiyet, sınıf,

ISBN: 978-605-73901-3-4

coğrafya ve ırk gibi unsurlar da analizlerde hak ettikleri yeri almalıdır. Söz konusu yaklaşım, "kadınlar (ve erkeklerin) her gün maruz kaldıkları şiddet ve çatışma" eylemlerine ışık tutmakta ve "başka ordular veya devlet eliyle uygulanan şiddetin ötesinde güvensizlik yaratan" durumları mercek altına almaktadır (Den Boer & Bode, 2018: 367-368). Güvenliğe kapsamlı yaklaşım, "özgürleşme" esaslıdır; bir diğer deyişle, "insanların, bireyler ve gruplar olarak özgürce yapmak istediklerini engelleyen fiziksel ve insani unsurlardan özgürleşmesi" ilkesini savunmaktadır (Booth, 1991: 319). Bu ilke ulus aşırı ölçekte sadece savaşları değil baskı ve fakirliği de ortadan kaldırmak istemesiyle, "herkes özgür oluncaya dek" iç ve dış siyaset arasındaki bariyerleri kırmak hevesindedir (Booth, 1991: 322).

Feminizm, "güvende olan devletlerdeki, genelde güvende olmayan kadınlar" sorununa dikkat çekmekte ve "bireysel olan uluslararasıdır, uluslararası olan bireyseldir" diyerek doğrudan şiddet ve yapısal şiddet arasında bağıntı kurmaktadır (Sjoberg, 2009: 199). Feminist bağlamda kadınlar, savaşta olduğu kadar barışta da bir "şiddet sarmalı" içerisinde var olmaya çabalamaktadır (Wibben, 2020: 117). Buna göre şiddet ve tehdit kavramları çok boyutlu bir biçimde değerlendirilmeli ve evlilik içi tecavüzden savaş meydanlarındaki tecavüze dek geniş bir yelpazede incelenmelidir. Özgürleşme ise, kadınların her gün maruz kaldığı türlü güvensizlik kaynaklarına kendi özgün çözümlerini üretebilmelerinden geçmektedir (Cockburn, 2004: 44).

Türlü zorluklara rağmen internete erişebilen kadınların sayısındaki artış, basit bir nesilsel ve teknolojik değişimin ötesinde, fikri ve motivasyonel bir dönüşümü temsil etmektedir. Her ne kadar tüm kitle kaynak üreticisi aktivistler kendilerini feminist olarak tanımlamasa da KYŞ ile mücadeleye yönelik çabaları Dördüncü Dalga Feminizm çerçevesinde incelenebilir. Bu son dalga, cinsiyetçilik dışında ırkçılık gibi farklı ancak ilintili şiddet biçimlerini de eleştirmekte ve bunu yaparken internetin nimetlerinden azami ölçüde faydalanmaktadır. Kesişimsel bir gündemi olan Dördüncü Dalga Feminizm, erkek/kadın, siyahi/beyaz, çevrimiçi/çevrimdışı gibi sözde karşıtlıkları sorgulamakta ve sosyal medyayı kolektif aktivizm için etkin bir araç olarak nitelendirmektedir (Munro, 2013; Zimmermann, 2017; Gardiner et. al., 2019).

Kitle kaynak yöntemi için literatüre hâkim olan tanım, Darren Brabham'a aittir (2013: xix): "Çevrimiçi şekilde sorumluluğu paylaştırarak problem çözmeye yarayan ve belirli örgütsel hedeflere ulaşmak için çevrimiçi toplulukların kolektif istihbaratından faydalanan bir üretim modeli." Bundan hareketle, KYŞ ile mücadelede kitle kaynak yöntemi; farkındalık yaratmak, tekin olmayan alanları belirlemek ve mümkünse failleri ortaya çıkarmak hedefleriyle toplumsal cinsiyet temelli şiddet vakaları hakkında bilgi toplama, saklama ve paylaşma amaçlarını gütmektedir (UN Women, 2013).

Kitle kaynak istihbaratı, tabandan tepeye bir yaklaşım olarak güvenlik birimlerinin sınırlı insan kaynaklarına bir çözüm olarak gerçek zamanlı ve detaylı girdi sunabilmektedir. Farklı altyapı, karakter ve becerilere sahip gönüllüler, yerel coğrafyalar hakkındaki bilgi ve deneyimlerine dayanarak kimi zaman eğitimli uzmanlardan daha faydalı olabilmektedir. Paylaşılan verinin geçerliliği ve güvenirliği hususundaki endişeler, ilgili platformların kullandığı çeşitli doğrulama mekanizmalarıyla hafifletilebilmektedir (Ng Zhao Hong, 2018; Herhkovitz, 2020; Logan, 2020).

ISBN: 978-605-73901-3-4

BULGULAR

İncelenen platformlar, Birinci, İkinci ve Üçüncü Dalga Feminizm'lerin kullandığı geleneksel lobicilik ve sokak protestoları gibi eylemlerin ötesine geçerek farklı din, dil ve ırktan kadın-erkek iş birliğine dayalı ve internet-sosyal medya-mobil telefonlar üzerinden ilerleyen çevrimiçi ve çevrimdışı faaliyetleriyle fark yaratmaktadır. Platformlara ait mobil uygulamalar veya internet siteleri üzerinden girilen veriler sayesinde maruz kalınan/şahit olunan şiddetin faili, yeri, şiddeti ve sıklığı ile ilgili detaylar, caydırıcılık adına açık erişimli olarak paylaşılmaktadır. Anonim olarak da yapılabilecek bu katkılar, KYŞ'ye yönelik tabuların kırılması ve gereken önlemlerin alınmasına adına mühimdir. Genellikle kadınların suçlanması ile neticelenen KYŞ vakaları, bunlara cevaben örtülü, yaşlı veya yaşı çok küçük kurbanlara dikkat çekerek, gündüz vakti kalabalık ortamlarda dahi karşılaşılabilecek bu vakalar hakkında karar alıcıları aydınlatmaktadır. Veri paylaşımında kimliğin gizli tutulabilmesi opsiyonu, giderek daha çok sayıda kadının, herhangi bir etiketlemeye veya kınamaya maruz kalmadan bu platformlara katkı sunmasını cesaretlendirmektedir. Bu vesileyle birbirlerinden haberdar olan kadınlar arasında bir topluluk ruhu cereyan etmiş ve kimi zaman çevrimdışı etkinliklerde bir araya gelinebilmiştir. Mevzubahis platformların hemen hepsi, detaylı grafikler ve raporlar sayesinde rahat erişilebilir ve değerlendirilebilir güncel bilgilere ulaşabilmekte ve farklı değişkenler üzerinden sorgulama yapabilmektedir.

Ulusal ve ulus aşırı kitle kaynak platformlarının şiddet eylemlerine dair veri sunmalarının yanı sıra, hikâye anlatıcılığını özendirdiğini de belirtmek gerekir. Şiddet mağduru olan, ancak bunu türlü yaratıcı biçimlerde atlatabilmeyi başarabilmiş pek çok kadın, açık kimlik bilgileriyle başkalarına ilham kaynağı olmaya çalışmaktadır. Hayat tutunabilmeyi başarmış kadınların başarı hikayelerinin yanı sıra yasal mekanizmalar, güvenlik denetimleri ve çevre düzenlemelerine dair önerileri de pek çok ülkede karar alıcılar tarafından dikkate alınmaya başlamıştır. Bu çabalar hem SKH hem de KBG ajandalarıyla uyum içindedir.

Kitle kaynak istihbaratından ilham alan Pencap (Hindistan) ve Rotterdam (İngiltere) polis departmanları, kadınlara yönelik mobil emniyet uygulamaları başlatmışlardır (Cluskey, 2017; Hayder, 2021). Right To Be'nin çabaları, New York Şehir Konseyi ile bir iş birliği başlatmış ve İskoç Parlamentosu'nda sokak tacizine dair bir kararın alınmasına yol açmıştır (Hollaback!, t.y.). Mart 2019'da İngiliz Hükümeti, sokak tacizini bir tür toplumsal cinsiyet temelli şiddet olarak tanımlamıştır (Tutton, 2022: 295). Bundan tam iki yıl sonra İçişleri Bakanlığı, kamusal alanda cinsel tacizin suç kapsamına alınmasının değerlendirileceğine dair söz vererek Our Streets Now platformunu manşetlere taşımıştır (Hymas, 2021). Benzer yasal iyileştirmeler ABD (D.C. Office of Human Rights, 2020), Hindistan (The Wire Staff, 2021), Kosova (Kosovar Gender Studies Center, 2020), Lübnan (Tabbara, 2021) ve Mısır'da (Egypt Today Staff, 2021) da kendini göstermiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

KYŞ ile mücadelede giderek öne çıkan kitle kaynak platformlarının bulguları devletler, örgütler ve sivil toplum kuruluşlarının yapmış olduğu benzer çalışmaları desteklemek veya test etmek amaçlı kullanılabilir. Söz konusu veriler, BM Milletler Kalkınma Programı'nın Toplumsal Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi gibi çabalardan ilham alacak ulusal metriklerin oluşturulmasında ihtiyaç duyulan detayları

ISBN: 978-605-73901-3-4

sağlayabilecektir. Bu platformların topladığı veriler, vatandaşlar için hazırlanacak seyahat uyarılarına girdi sunacak ve toplumsal cinsiyete dayalı adaletin gözetilmediği ülkelere yönelik çeşitli yaptırımlar için delil teşkil edebilecektir.

Öte yandan, bu çalışma KYŞ ile mücadeleye hizmet eden kitle kaynak platformlarına toz pembe gözlüklerle yaklaşmamaktadır. Her ne kadar pek çok platformun veri kontrol mekanizmaları bulunsa da kitlelerin yeterli ve geçerli veri paylaşabilmelerinin önünde bazı kültürel, ekonomik ve teknik engeller olabilir. Yoksul ve/veya internet erişiminin kısıtlı olduğu yerlerde bu gibi platformları kullanabilmek zordur. Haritalarda net gösterilmemiş taşra lokasyonlarında KYŞ'ye dair coğrafi verilerin gerçeği yansıtmama ihtimali mevcuttur. İlaveten; anonim girdi sağlayabilme imkânı sahte kimliklere, bilinçli yanlış bilgilendirmelere yahut şiddet içerikli yorumlara mahal verebilir (Tanner et al., 2020).

Benzer şekilde, söz konusu platformların muhafazakâr ülkeler ve toplumlarda rahatlıkla tutunamayacağı göz önünde bulundurulmalıdır. Mevcut basmakalıp toplumsal cinsiyet yargılarının tartışmaya açılması, bu gibi ortamlarda tolere edilmeyebilir. Kurucu ve katılımcılar hedef gösterilebilir, ya da ilgili hükümetler tarafından yakın takibe alınıp sivil toplum örgütü gibi oluşumlar çerçevesinde hareket etmeleri beklenebilir (Abdelmonem & Galán, 2017). Bu hükümetler, kitle kaynak verilerini kadınların görünürlüğünü daha fazla kısıtlamak için meşruiyet aracı olarak da kullanabilirler (Grove, 2015: 347).

Kitle kaynak yönteminin çatışma bölgelerinde de kullanılması zordur. Her ne kadar bu tür coğrafyalarda KYŞ daha yaygın olarak tecrübe edilse de iletişimin büyük ölçüde sekteye uğradığı ve hayatın tehlikede olduğu bu tür ortamlarda veri girişini sağlamak mümkün olmayabilir. Buna bir örnek, ABD merkezli Women's Media Center tarafından başlatılan Women Under Siege Projesi'dir. Mart 2011'den başlayarak 2012 yılı boyunca hayli sınırlı veri toplayabilen bu girişim, Suriye'deki iç savaş boyunca kadınların maruz kaldığı şiddet biçimlerini kitle kaynak verileri üzerinden kamuoyu ile paylaşabilmiştir. Bu veriler, savaş suçlularının cezalandırılması ve/veya travma mağdurlarına yönelik politikaların geliştirilmesine yardımcı olma amacına hizmet etmiştir (Wolfe, 2012).

Yine de, KYŞ ile mücadelede kitle kaynak yönteminin avantajları, dezavantajlarından fazladır. Dünyanın önde gelen kalkınma ajanslarının inovasyon takımları, laboratuvarları ve birimlerinden üst düzey yetkililerin oluşturduğu International Development Innovation Alliance (IDIA) platformuna göre "toplumsal cinsiyete dair program ve politikalarda yenilikçi yaklaşımlara rastlamak zordur." IDIA, en yaygın insan hakları ihlallerinden olan toplumsal cinsiyet temelli şiddetle başa çıkmak için yenilikçi uygulamaların çoğaltılması taraftarıdır (IDIA, 2020: 2-4). Dolayısıyla kitle kaynak üretimi, KYŞ ile mücadelede yenilikçi bir girişim olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışmada incelenen ve uluslararası görünürlüğü haiz platformlar kendilerini sürekli güncellemekte ve iyileştirmektedir. Geçerli ve güvenilir veriyi sürdürülebilir kılmak ve daha kullanıcı dostu yapılara dönüşmek hususlarında aktif çaba içerisinde olan bu platformlar, kolay erişimli kategorik girdilerle sorumluluk sahibi hükümetlerin yardımcısı olmaya devam etmektedir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

KAYNAKÇA

Abdelmonem A. & Galán, S. (2015). Action-oriented responses to sexual harassment in Egypt: The cases of HarassMap and WenDo. *Journal of Middle East Women's Studies*, *13*(1), 154–167. http://doi.org/10.1215/15525864-3728767

Albrecht P. & Barnes, K. (2008). *National security policy-making and gender* (Gender and Security Sector Reform Toolkit #8). DCAF, OSCE/ODIHR, UN-INSTRAW. https://issat.dcaf.ch/Learn/Resource-Library/Tools/National-Security-Policy-Making-and-Gender-Tool-8

Booth, K. (1991). Security and emancipation. *Review of International Studies*, *17*(4), 313–326. https://doi.org/10.1017/S0260210500112033

Brabham, D. (2013). *Crowdsourcing*. MIT Press.

Cluskey, P. (2017, December 17). Rotterdam launches app to combat sexual harassment. *Irish Times*. https://www.irishtimes.com/news/world/europe/rotterdam-launches-app-to-combat-sexual-harassment-1.3332913

Cockburn, C. (2004). The continuum of violence: A gender perspective on war and peace. In W. Giles & J. Hyndman (Eds.), *Sites of Violence: Gender and Conflict Zones* (ss. 24–44). University of California Press.

D.C. Office of Human Rights (2020, April 19). *Street Harassment Prevention Act of 2018*. https://ohr.dc.gov/page/shpa

Den Boer, A. & Bode I. (2018). Gendering security: Connecting theory and practice. *Global Society*, *32*(4), 365–373. https://doi.org/10.1080/13600826.2018.1526780

Egypt Today Staff (2021, August 19). Egypt's new amendments for sexual harassment law ends different forms of violence against women: UN resident coordinator. *Egypt Today*. https://www.egypttoday.com/Article/1/107073/Egypt%E2%80%99s-new-amendments-for-sexual-harassment-law-ends-different-forms

EU External Action Service. (t.y.). *The Role of Open Source Intelligence: Interview with Axel Dyèvre.* https://eeas.europa.eu/archives/ifs/publications2006-2009/articles/book1/book_vol1_part5_chapter27bis_the_role_of_open_source_intelligence_axel_dyevre.pdf

Gardiner, R. A., Shockness, M., Almquist, J. M., & Finn, H. (2019). Politics versus policies: Fourth wave feminist critiques of higher education's response to sexual violence. *Journal of Women and Gender in Higher Education*, *12*(3), 319–336.

Grove, N. S. (2015). The cartographic ambiguities of HarassMap: Crowdmapping security and sexual violence in Egypt. *Security Dialogue*, *46*(4), 345–364. http://doi.org/10.1177/0967010615583039

Halman, A. (2015). Before and beyond anticipatory intelligence: Assessing the potential for crowdsourcing and intelligence studies. *Journal of Strategic Security*, *8*(5), 15–24. http://doi.org/10.5038/1944-0472.8.3S.1468

Hayder, H. (2021, August 28). *Punjab police launches women safety app*. Propakistani. https://propakistani.pk/2021/08/28/punjab-police-launches-women-safety-app/

Herhkovitz, S. (2020). Crowdsourced intelligence (Crosint): Using crowds for national security. *The International Journal of Intelligence, Security, and Public Affairs*, *22*(1), 42–55. https://doi.org/10.1080/23800992.2020.1744824

Hollaback! (t.y.). *Accomplishments*. Retrieved December 30, 2021, from https://www.ihollaback.org/about/programs-awards-and-funders/

Hudson, H. (2011). Inhabitants of interstices? feminist analysis at the intersection of peace studies, critical security studies and human security. *Strategic Review for Southern Africa*, *33*(2), 26–50.

Hutton, L. (2019). *Intelligence and gender* (Gender and Security Toolkit #14). DCAF, OSCE/ODIHR, UN Women. https://www.dcaf.ch/tool-14-intelligence-and-gender

Hymas, C. (2021, March 11). Sexual harassment of women in street could become new offence. *The Telegraph*. https://www.telegraph.co.uk/politics/2021/03/11/sexual-harassment-women-street-could-become-new-offence/

ISBN: 978-605-73901-3-4

International Development Innovation Alliance (IDIA). (2020). *Innovating to address gender-based violence*. https://r4d.org/wp-content/uploads/Innovating-to-Address-GBV.pdf

Kosovar Gender Studies Center (2020, November 25). *Prime Minister of Kosovo issues the policy against sexual harassment in public administration in Kosovo*. http://kgscenter.net/en/news-and-events/prime-minister-of-kosovo-issues-the-policy-against-sexual-harassment-in-public-administration-in-kosovo/

Krause, K. & Williams M. C. (1996). Broadening the agenda of security studies: Politics and methods. *Mershon International Studies Review*, *40*(2), 229–254.

Logan, W. A. (2020). Crowdsourcing crime control. *Texas Law Review*, *99*(1), 137–164.

Munro, E. (2013). Feminism: A fourth wave? *Political Insight*, *4*(2), 22–25. https://doi.org/10.1111/2041-9066.12021

Ng Zhao Hong, J. (2018). Crowding out the lonewolf – crowdsourcing intelligence to prevent lonewolf attacks. *Pointer: Journal of The Singapore Armed Forces*, *44*(4), 1-11. https://www.mindef.gov.sg/oms/safti/pointer/documents/pdf/V44N4_Article1.pdf

Sjoberg, L. (2009). Introduction to security studies: Feminist contributions. *Security Studies*, *18*(2), 183–213. http://doi.org/10.1080/09636410902900129

Tabbara, R. (2021, September 30). 'Cautiously optimistic': First criminal case filed under Lebanon's sexual harassment law is closely watched. *L'Orient Today*. https://today.lorientlejour.com/article/1276489/cautiously-optimistic-sexual-harassment-law-closely-followed-in-the-first-case-filed-under-it.html

Tanner, S., Kalms, N., Cull, H., Matthewson, G. & Aisenberg, A. (2020). Disruption and design: Crowdmapping young women's experience in cities. *IDS Bulletin*, *51*(2), 113–128. https://doi.org/10.19088/1968-2020.133

The Wire Staff (2021, December 16). Gujarat HC agrees to review law that provides immunity for marital rape. *The Wire*. https://thewire.in/women/gujarat-high-court-review-law-immunity-marital-rape

Tutton, M. (2022). Our Streets Now: Demanding an end to public sexual harassment. In I. Zempi & J. Smith (Eds.), *Misogyny as Hate Crime* (ss. 288–307). Routledge.

United Nations Development Programme (UNDP). (2019). *A global handbook: Parliaments as partners supporting the Women, Peace and Security Agenda*. https://www.undp.org/publications/parliament-partners-supporting-women-peace-and-security-agenda

UN Women. (2013). Mapping access to and use of mobile phones to document, prevent and respond to sexual violence against women and girls in urban public spaces. https://www.endvawnow.org/uploads/browser/files/new_guidance_mapping_on_mobile_ict.pdf

Wibben, A. T. R. (2020). Everyday security, feminism, and the continuum of violence. *Journal of Global Security Studies*, *5*(1), 115–121. https://doi.org/10.1093/jogss/ogz056

Wolfe L. (2012, July 11). *The ultimate assault: Charting Syria's use of rape to terrorize its people.* Women's Media Center. https://womensmediacenter.com/women-under-siege/the-ultimate-assault-charting-syrias-use-of-rape-to-terrorize-its-people

Zimmermann, T. (2017). #Intersectionality: The fourth wave feminist twitter community. *Atlantis*, *38*(1), 54–70. https://journals.msvu.ca/index.php/atlantis/article/view/4304/54-70%20PDF

ISBN: 978-605-73901-3-4

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBALIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

İkbal İrem ZIKALABAŞ
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde, Türkiye, ikbaliremzikalabas@gmail.com

Doç. Dr. Salih USLU
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde, Türkiye, salihuslu@ohu.edu.tr

ÖZET

Günümüz dünyasında teknoloji, sürekli gelişmekte olup bu gelişimle birlikte internet kullanımı da insanlar arasında her geçen gün daha da yaygınlaşmaktadır. İnternet, birçok bilgisayar sisteminin birbirine bağlı olduğu, dünya çapında yaygın olan ve sürekli büyüyen bir iletişim ağıdır ve insanların her geçen gün gittikçe artan "üretilen bilgiyi saklama, paylaşma ve ona kolayca ulaşma" istekleri sonrasında ortaya çıkmış bir teknolojidir. Pandemi dönemiyle birlikte yaşanan sokağa çıkma kısıtlamaları, sosyal etkinliklerin kısıtlanması ya da insanlarda yaşanan toplu ortamlara girme korkusu gibi durumlar nedeniyle her yaşta ki bireyin internet kullanımında artış yaşanmıştır. Bu artan kullanım özellikle çocukluk ve ergenlik çağında ki bireylerde yüksek oranlarda gözlenmiştir. İnternet ortamı her ne kadar bireylere sayısız fayda sağlıyor gibi gözükse de özellikle ergenlik çağında ki bireylerde birçok sosyal, psikolojik soruna neden olmaktadır. Ergen bireyler, internet ortamında geçirdikleri vakitlerde rol model aldıkları bireylerden, sanal ortamda etkileşim içerisine girdikleri kişilerden/sitelerden, okudukları ya da izledikleri içeriklerden etkilenerek kimi zaman akranları üzerinde siber zorbalık uygulayabilmektedir. Bu zorbalık durumunun temelinde bireylerin göstermiş oldukları gelişimler neticesinde aileden uzaklaşarak sosyal ortamlar kurmaları, bu sosyal ortamlarda kendilerini öne çıkarmak istemeleri ve dönemsel olarak edindikleri dürtüleri yer almaktadır. Siber zorbalık, "bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümü" olarak tanımlanmaktadır. Ülkemizde özellikle lise çağındaki bireylerde sosyal ağların yoğun kullanıldığı gerçeği göz önüne alındığında, bu yaş grubundaki bireylerin siber zorbalığa maruz kalma veya siber zorba olma durumlarının daha yoğun yaşandığı söylenebilir. Bu bağlamda gerçekleştirilen bu çalışmada lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeylerinin çeşitli değişkenler ışığında incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma nicel araştırma yöntemlerinden tarama yöntemi kullanılarak gerçekleştirilecektir. Araştırmanın çalışma grubunu bir devlet okulunda öğrenim görmekte olan 9, 10 ve 11.sınıf öğrencileri oluşturacaktır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Arslan, Bilgin ve İnce (2020) tarafından geliştirilen "Lise Öğrencilerine Yönelik Siber Zorbalık Ölçeği" ölçeği kullanılacak olup, araştırmada elde edilen veriler istatistik programları ile analiz edilecektir. Araştırmada elde edilen bulgular alan yazında yer alan çalışma sonuçlarıyla tartışılarak çeşitli önerilerde bulunulacaktır.
Anahtar Kelimeler: Siber, zorba, siber zorbalık, lise öğrencileri.

ISBN: 978-605-73901-3-4

EXAMINATION OF CYBER BULLYING LEVELS OF HIGH SCHOOL STUDENTS

ABSTRACT

In today's world, technology is constantly developing, and with this development, the use of the internet is becoming more common among people every day. The Internet is a worldwide widespread and ever-growing communication network, in which many computer systems are interconnected, and it is a technology that emerged after people's desire to "store, share and easily access the information produced" increasing day by day. There has been an increase in the use of the internet by individuals of all ages due to the curfews, the restriction of social activities or the fear of entering public environments in people with the pandemic period. This increased use has been observed at high rates, especially in individuals in childhood and adolescence. Although the internet environment seems to provide numerous benefits to individuals, it causes many social and psychological problems, especially in adolescents. Adolescents can sometimes apply cyberbullying on their peers by being influenced by the individuals they take as role models, the people/sites they interact with in the virtual environment, the content they read or watch. The basis of this bullying situation is that individuals move away from the family and establish social environments as a result of their development, want to stand out in these social environments, and the impulses they acquire periodically. Cyberbullying is defined as "all of the technical or relational harming behaviors against an individual or a group, a private or a legal entity by using information and communication technologies". Considering the fact that social networks are used extensively in our country, especially in high school age individuals, It can be said that individuals in this age group are more exposed to cyberbullying or being a cyberbully. In this context, it is aimed to examine the cyberbullying levels of high school students in the light of various variables. The research will be carried out using the survey method, one of the quantitative research methods. The study group of the research was educated in a public school. It will consist of 9th, 10th, and 11th-grade students who are currently seeing the "Cyberbullying Scale for High School Students" developed by Arslan, Bilgin and İnce (2020) as a data collection tool. The obtained data will be analyzed with statistical programs. The findings of the research will be discussed with the results of the study in the literature and various suggestions will be made.

Keywords: Cyber, bully, cyberbullying, high school students.

GİRİŞ

Günümüz dünyasında teknoloji, sürekli gelişmekte olup bu gelişimle birlikte internet kullanımı da insanlar arasında her geçen gün daha da yaygınlaşmaktadır. İnternet sözcüğü International Network sözcüğünden oluşmuş uluslararası ağ anlamına gelen bir terimdir (www.tk.gov.tr). İnternet milyonlarca alt ağdan oluşan ve ağlar içerisinde aktif olarak bulunan insanların tümünü yazılı, görsel ve işitsel olarak bir araya getirip etkileşim halinde bulunmasını sağlayan bir ağ protokolüdür(Gürol,2001: Kulu, 2012). Pandemi dönemiyle birlikte yaşanan sokağa çıkma kısıtlamaları, sosyal etkinliklerin kısıtlanması ya da insanlarda yaşanan toplu ortamlara girme korkusu gibi durumlar nedeniyle her yaşta ki bireyin internet kullanımında artış yaşanmıştır. Bu artan kullanım özellikle çocukluk ve ergenlik çağında ki bireylerde yüksek oranlarda gözlenmiştir. Nitekim Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 'nun (2021) yaptığı araştırmada 6-15 yaş aralığında ki bireylerin internet kullanım oranlarının %82.7 olduğu görülmektedir. Yine aynı araştırmada düzenli internet kullanan çocukların %31.3'ünün sosyal medyayı aktif şekilde kullandığını söylemek mümkündür. İlerleyen yaşlarda, ergenlik çağının sonlarına doğru

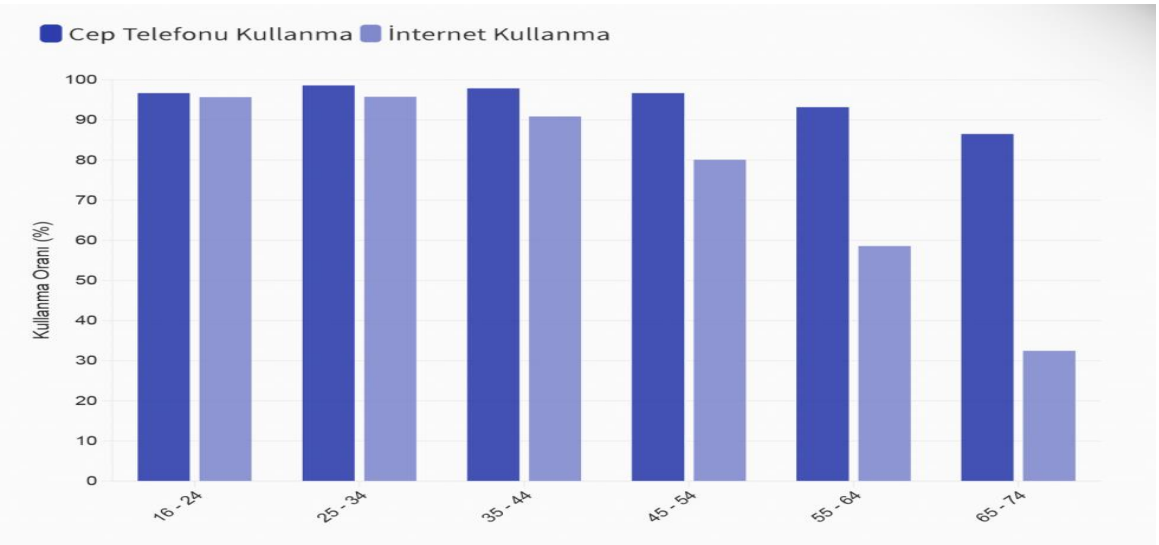
ISBN: 978-605-73901-3-4

gelindiğinde bu rakamlar daha da artmaktadır. İnternet ortamı her ne kadar bireylere sayısız fayda sağlıyor gibi gözükse de özellikle ergenlik çağında ki bireylerde birçok sosyal, psikolojik soruna neden olmaktadır.

Kulaksızoğlu'nun (1998) tanımına göre, ergenlik; insanda bedence büyümenin, hormonal, cinsel, sosyal, duygusal, kişisel, zihinsel değişme ve gelişmelerin olduğu, buluğla başlayan ve bedence büyümenin sona ermesiyle sonlandığı düşünülen özel bir evredir. (Dinçel, 2006: 13) Bu evrenin temelinde bireyde kendini kanıtlama, beğenilme, takdir görme, baskın olma gibi dürtüler yer almaktadır. Çocuklar bu evreye ulaştıklarında kimlik arayışı içerisine girmekte ve çevresinde kendine rol model olacak bir birey aramaktadır. Bu noktada internet kullanımı devreye girmekte ve ergen bireylerin çevrimiçi ortamlarda karşılaştıkları kişileri rol model alma eğiliminde olduğu görülmektedir. Ergen bireyler, internet ortamında geçirdikleri vakitlerde rol model aldıkları bireylerden, sanal ortamda etkileşim içerisine girdikleri kişilerden/sitelerden, okudukları ya da izledikleri içeriklerden etkilenerek kimi zaman akranları üzerinde siber zorbalık uygulamaktadırlar. Bu zorbalık durumunun temelinde bireylerin göstermiş oldukları gelişimler neticesinde aileden uzaklaşarak sosyal ortamlar kurmaları, bu sosyal ortamlarda kendilerini öne çıkarmak istemeleri ve dönemsel olarak edindikleri dürtüleri yer almaktadır.

Siber zorbalık, "bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümüdür." (Arıcak, 2011: 10: Arıcak, Tanrıkulu ve Kınay, 2012). Bu tür davranışları yapanlara siber zorba, bu davranışlara maruz kalan kişilere ise siber mağdur denmektedir. Hem zorba davranışlarda bulunan hem de zorba davranışlara maruz kalan kişilere de zorbamağdur denilmektedir. Bununla birlikte zorba veya mağdur olmayan ama tanıklık yapanlarda vardır ki, bunlara da tanık denir (Hinduja ve Patchin, 2009: Aygün, 2016). Tanımda da görüldüğü üzere siber zorbalık, sadece bununla açıklanamamakla birlikte bir çeşit saldırganlık türüdür. Siber zorbalık; sanal ortamlarda ifşa etmek, hakaret içeren mesajlar, gönderiler yayınlamak, teknolojik cihazlara e-posta yolu ile virüs göndermek, başkasına ait olan şifreleri/ hesapları ele geçirmek gibi birçok problem durumunu içerisinde barındırdığı söylenmektedir. Hâlihazırda gençlerin siber zorbalığı en az bir kez deneyimledikleri ve okul süreci içinde gençlerin %9 ile %49 arasında siber zorbalığı deneyimledikleri tahmin edilmektedir (Juvonen ve Gross, 2008: Cooper ve Çividağ, 2013). Siber zorbalık oranının ergenliğin başlangıcında düşük bir seyir izlediği ve 14-15 yaşlarına doğru yükselişe geçtiği bildirilmektedir (Aktepe, 2013). Williams ve Guerra (2007) siber zorbalığın en çok 8. sınıfta görüldüğünü belirtirken, Hinduja ve Patchin (2008) siber zorbalığın en çok 15 yaşlarında görüldüğünü bildirmektedir. Geleneksel zorbalığın yaşla birlikte azalmasına karşın siber zorbalığın yaşla birlikte artması, iletişim araçlarına ulaşma imkânının ve teknolojik yeterliliğin yaşla birlikte artmasıyla açıklanmaktadır (Eroğlu 2011: Aktepe, 2013). Zorba davranışlar sergileyen bireylerin kimlik bilgilerinin sahte ya da belirsiz olması, zorba davranışların sergilenmesi veya bu tür davranışlara maruz kalmak için herhangi bir yer ve zaman sınırlamasının olmaması, mağdur(lar)a ulaşmanın kolay olması (Aközlü, 2019) gibi özellikleri nedeniyle siber zorbalık eğitim sistemleri için etki alanı oldukça geniş olan bir sorun olarak nitelendirilebilir (Özer ve Şad, 2021:397). Siber zorbalık oranının ergenliğin başlangıcında düşük bir seyir izlediği ve 14-15 yaşllarına doğru yükselişe geçtiği bildirilmektedir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Şekil 1. Türkiye'de Yaş Gruplarına Göre Cep Telefonu ve İnternet Kullanım Oranları (TÜİK, 2021)

TÜİK (2021) yapmış olduğu araştırmada Türkiye'de internet kullanım oranının 18-74 yaş arası bireylerde %82.6 düzeyine ulaştığını, bu oranın 2020 yılına ait araştırmada %79.0 olduğunu açıklamıştır. Bu oranın, Şekil 1'de yer alan verilere göre 16-24 yaş grubunda ki bireylerde, TÜİK tarafından 2021 yılında yapılan araştırmada %95.7 olarak belirlenmiş olduğu görülmektedir. Bu oran göz önünde bulundurulduğunda ergenlik dönemi içerisinde bulunan bireylerin internet kullanım oranlarının diğer yaş grubu bireylere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Ergen bireylerin dönemsel özellikleri, diğer yaş grubu bireylere göre daha hassas bir yapıya sahip olmaları ve artan kontrolsüz internet kullanımları nedeniyle siber zorba/mağdur olmaya daha yatkın oldukları düşünülmektedir. Bu nedenle bu çalışma da lise düzeyinde öğrencilerin siber zorbalık problemine ilişkin görüşlerinin farklı değişkenler açısından araştırılması amaçlanmıştır.

Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyleri nasıldır?
Lise öğrencilerinin cinsiyet değişkenleri ile siber zorbalık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
Lise öğrencilerinin sınıf düzeyi değişkenleri ile siber zorbalık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeylerinin cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenleri açısından incelenmesi adına nicel araştırma yöntemlerinden olan betimsel tarama (survey) modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 2012: 77: Uslu ve Çetin, 2020).

Çalışma Grubu

ISBN: 978-605-73901-3-4

Araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir devlet lisesinde 9, 10, 11 ve 12. sınıf düzeyinde öğrenim görmekte olan ve araştırmaya gönüllülük esasına göre katılım gösteren lise öğrencileri oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Cinsiyet ve sınıf değişkenlerinden oluşan "Kişisel Bilgi Formu" ile Arslan, Bilgin ve İnce (2020) tarafından, 6'lı likert tipi olarak geliştirilen "Lise Öğrencilerine Yönelik Siber Zorbalık Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçeğin çalışma grubuna uygulanması ile bu araştırmada hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık kat sayı değeri; .84 olarak bulunmuştur. Arslan, Bilgin ve İnce (2020) tarafından geliştirilen ölçeğin iç tutarlık kat sayı değeri .87 olarak hesaplanmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda ölçeğin güvenilir olduğu ifade edilebilir. Büyüköztürk (2011)'e göre araştırmada kullanılan ölçeklerde elde edilen iç tutarlık kat sayılarının .70 ve üzeri değere sahip güvenirlik katsayılarının güvenirlik için yeterli olduğu kabul edilmektedir.

Verilerin analizi

Toplanan verilerin çözümlenmesine geçilmeden önce anketlere birer sıra numarası verilmiştir. Eksik kodlanan anketler ayıklandıktan sonra toplamda 161 anket değerlendirilmeye alınmıştır. Elde edilen verilerin analizi IBM SPSS 24.0 "Statistical Package for the Social Sciences" paket programı vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Yapılan bütün analizlerde anlamlılık düzeyi $p \leq .05$ olarak alınmıştır.

Cinsiyet değişkenine ilişkin verilerin analizinde Bağımsız Örneklemler İçin t-Testi (Independent Samples t-Test) ile sınıf düzeyi değişkenine ilişkin verilerin analizinde Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) kullanılmıştır. Analizler sonucunda anlamlı farklılığın ortaya çıkması durumunda, farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için varyansların homojenliği kontrol edilmiştir. Varyansların homojen olması durumunda çoklu karşılaştırma testlerinden Scheffe testi kullanılmıştır.

BULGULAR

Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeylerinin cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenleri açısından incelenmesi amaçlanan çalışmada şu bulgulara ulaşılmıştır:

Cinsiyet değişkenine ilişkin bulgular

Tablo 1. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Düzeylerine İlişkin Ölçek Ortalamalarının Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	n	X	Ss	sd	t	P
Kız	71	2.22	.891	159	.207	.837
Erkek	90	2.19	.806			

Tablo 1 incelendiğinde; lise öğrencilerinin cinsiyetleri ile siber zorbalık düzeyleri arasında ölçeğin genelinde ($t_{(159)}$= .207;p>.05) istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Sınıf düzeyi değişkenine ilişkin bulgular

Tablo 2. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Düzeylerine İlişkin Ölçek Ortalamalarının Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre One- Way ANOVA Sonuçları

Sınıf	n	X	Ss	VK	KT	sd	KO	F	P
9.sınıf	61	2,18	.890	Gruplar Arası	.133	3	.044	.061	.980
10.sınıf	42	2,19	.763	Gruplar İçi	113,204	157	.721		
11.sınıf	26	2,26	.889	Toplam	113.347	160			
12.sınıf	32	2,22	.844						

Tablo 2 incelendiğinde; lise öğrencilerinin sınıf düzeyleri ile siber zorbalık düzeyleri arasında ölçeğin genelinde ($F_{(3-157)}$ =.061; p>.05) istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeylerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada cinsiyet değişkenine ilişkin istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum günümüzde kadın ve erkeklerin internet mecralarını kullanmada benzer eğilimlere sahip olmalarından kaynaklandığı ifade edilebilir. Özer ve Şad (2021), Aygün (2016) ve Çiftçi (2018) tarafından yapılan çalışmalarda cinsiyet değişkeni ile siber zorbalık düzeyi arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmış olup çalışma sonuçları ile örtüşmektedir. Yaman ve Sönmez (2015), Peker (2012), Süslü ve Oktay (2018), Özel (2013) ve Akman (2019) tarafından yapılan çalışmalarda cinsiyet değişkeni ile siber zorbalık düzeyleri arasından anlamlı bir farklılığın olduğu sonucuna ulaşılmış olup çalışma sonuçları ile çelişmektedir. Çelişen çalışmaların 'erkek' öğrencilerin lehine sonuç vermiş olduğu görülmektedir. Akman (2019) tarafından bu durum erkek egemen toplum yapısı ve erkek çocuklarına tanınan özgürlüğün kız çocuklarına göre daha fazla olması ile açıklanmıştır.

Araştırmada sınıf düzeyi değişkenine ilişkin istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Özdemir ve Akar (2011) , Yaman ve Sönmez (2015), Korkmaz (2016), Özer ve Şad (2021) tarafından yapılan çalışmalarda sınıf düzeyi değişkeni ile siber zorbalık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmış olup çalışma sonuçları ile örtüşmektedir. Semerci (2017), Tuğ Koroğlu ve Çılğın (2020), Semerci (2017) tarafından gerçekleştirilen çalışmada sonuçların 10. ve 12. sınıf öğrencilerinin lehine, Tuğ Koroğlu ve Çılğın (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise sonuçların 10.sınıf öğrencilerinin lehine sonuç vermiş olduğu görülmektedir.

ÖNERİLER

Siber zorbalık konusunda gerçekleştirilecek çalışmalarda farklı değişkenlerin incelenmesinin alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Ortaöğretim kurumlarında siber zorbalık yapmanın bireylerde meydana getireceği psikolojik zararların neler olabileceği konusunda bilgilendirici eğitim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi, ortaya çıkması muhtemel siber zorba bireylerin önüne geçilmesinde önemli bir adım olacağı düşünülmektedir.

Ortaokul yaş gruplarından başlayarak bireylere internet hizmetlerinin etkili ve doğru kullanımı hakkından bilgilendirici eğitimler düzenlenmesi siber zorba olma durumunun önüne geçebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Akman, N. (2019). *Ergenlerde siber zorbalık ile ilgili demografik değişkenlerin incelenmesi: Bir meta analiz çalışması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çağ Üniversitesi.

Aktepe, E. (2013). Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet. *New/Yeni Symposium Journal,* 51(1), 31-36.

Arıcak, O.T., Kınay, H. ve Tanrıkulu, T. (2012). Siber zorbalık ölçeğinin ilk psikometrik bulguları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi,* 17, 101-114.

Arslan, A., Bilgin, O. ve İnce, M. (2020). Lise öğrencilerine yönelik siber zorbalık ölçeği geliştirme çalışması, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(10), 4725-4738. doi: 10.26466/opus.684140.

Aygün, F. (2016), *Lise öğrencileri arasında siber zorbalık Adıyaman örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Cumhuriyet Üniversitesi.

Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı.* 14. Baskı, Ankara. Pegem Yayıncılık.

Çivilidağ, A. Ve Cooper, H.T. (2013). Ergenlerde siber zorba ve öfkenin incelenmesi üzerine bir araştırma: Niğde ili örneği. *The Journal of Academic Social Science Studies,* 6(1), 497-511.

Çiftçi, H. (2018). Siber zorbalık davranışları ve siber mağduriyet düzeylerinin karşılaştırılması. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(6), 887-897.

Dinçel, E. (2006). *Ergenlik dönemi gelişimsel ödevleri ve psikolojik problemler* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.

Korkmaz, A. (2016). Siber Zorbalık Davranışları Sergileme ve Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumlarının Karşılaştırılması. *TRTakademi*, 1(2), 622-639.

Kulu, M. (2012). *Öğrencilerin internet kullanımına yönelik görüşleri ve okul başarısı ile ilişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Bahçeşehir Üniversitesi.

Özdemir, M. Ve Akar, F. (2011). Lise öğrencilerinin siber-zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi [Educational Administration: Theory and Practice*], 17(4), 605-626.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Özel, S. (2013), *Lise öğrencileri arasında siber zorbalık, siber mağduriyet, depresyon ve benlik saygısı ilişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Fatih Üniversitesi

Özer, N. ve Şad, S.N. (2021). Lise öğrencilerinde siber zorbalık, siber mağduriyet ve okul tükenmişliği. *Milli Eğitim Dergisi,* 50(229), 393- 417.

Semerci, A. (2017). Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve mağduriyet durumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi,* 25(4), 1285-1300.

Süslü, D.P. ve Oktay, A. (2018). Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetle İlişkili Bazı Değişkenlerin İncelenmesi. *Elementary Education Online*, 17(4), 1877- 1895. doi: 10. 17051.

Tuğ Karoğlu, T. ve Çılğın, M. (2020). Lise öğrencilerinin siber zorbalığı ve siber mağduriyeti üzerine bir çalışma. *Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi,* 3(1), 344-355.

TÜİK (2022). https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437 adresinden 02.05.2022 tarihinde erişilmiştir.

TÜİK (2022). https://www.verikaynagi.com/genel/turkiyenin-internet-kullanim-aliskanliklari/ adresinden 02.05.2022 tarihinde erişilmiştir.

Uslu, S. Ve Çetin, M. (2020). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının işsizlik kaygılarının incelenmesi.

Yaman, E. ve Sönmez, Z. (2015). Ergenlerin siber zorbalık eğilimleri. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying,* 2(1), 18-31.

ISBN: 978-605-73901-3-4

18. YÜZYIL İTİBARIYLA AVRUPA'DA YAHUDİ KİMLİĞİNİN OLUŞUM SÜRECİ

Murat KARATAY
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara, Türkiye, murat.karatay@hbv.edu.tr

ÖZET

18. yüzyıl itibarıyla Avrupa'da meydana gelen Aydınlanma Hareketi ve devamında sosyal, ekonomik ve politik gelişmeler, Avrupa toplumlarının olduğu gibi Yahudi toplumunun da bir dönüşüme uğramasına neden olmuştur. Avrupa devletlerinin yeni üretim şekline uygun olarak siyasi ve ekonomik anlamda merkezileşmeyi tercih etmesi, toplum yapısında bireylerin vatandaşlık bağı ile bağlanmak istendiği bir düzeni beraberinde getirmiştir. Bu anlayışa karşı cemaat toplum yapısıyla ayrıksı bir konumda bulunan Yahudi toplumunun yeni düzene uyum sağlaması adına birçok Avrupa ülkesinde emansipasyon (serbest olmak, özgür olmak) süreci başlatılmıştır. Emansipasyon sürecine yönelik olarak Yahudi toplumu içerisinde farklı refleksler gelişmiştir. Söz konusu refleksleri bulundukları ülke ulusuna asimile olmaktan Yahudi kimliğini milliyetçi bir bilinçle sahiplenmeye varana dek geniş bir spektrumda incelemek mümkündür. Yahudilerin emansipasyon sürecine yönelik refleksleri arasında en dikkat çekici olanı Yahudiliğin öz kaynaklarına ulaşmak amacıyla kültürel çalışmalarla desteklenip Yahudi kimliğini ön plana çıkartan refleks olmuştur. Tarihi süreçte söz konusu refleksi iki dönem dahilinde incelemek mümkündür. Bu çalışma, Yahudi milliyetçi bilincinin ortaya çıkış sebeplerine ilişkindir. Bu bağlamda teorik çalışma yöntemi, tarihsel-kronolojik okuma, metin analizi ve yorum bilimsel çıkarsama yöntemleri izlenerek gerçekleştirilen bu çalışmada emansipasyon sürecinin Yahudi milliyetçi bilincinin oluşması üzerindeki etkileri, oluşan farklı milliyetçilik düzeyleri ve grupları bu çalışmada esas olarak üzerinde durulacak konular arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Emansipasyon, aydınlanma, modernite, Yahudilik, kimlik.

ISBN: 978-605-73901-3-4

THE PROCESS OF THE FORMATION OF JEWISH IDENTITY IN EUROPE BY THE 18TH CENTURY

ABSTRACT

As of the 18th century, the Enlightenment Movement in Europe and the social, economic and political developments that followed it, caused a transformation of the Jewish society as well as the European societies. The fact that European states prefer to be politically and economically centralized in accordance with the new production method has brought an order in the social structure in which individuals are desired to be connected by citizenship. In line with this understanding, the emancipation process has been initiated in many European countries to adapt the Jewish community, which is in a distinct position with the community social structure, to the new order. Different reflexes have developed in the Jewish community towards the process of emancipation. It is possible to examine these reflexes in a wide spectrum, from assimilating to the nation of the country they are in, to embracing the Jewish identity with a nationalist consciousness. The most striking one among the reflexes of the Jews towards emancipation process was the reflex that brought the Jewish identity to the forefront by being supported with cultural studies to reach the own resources of Judaism. In the historical process, it is possible to examine this reflex in two periods. This study is about the reasons for the emergence of Jewish nationalist consciousness. In this regard, the effects of the emancipation process on the formation of Jewish nationalist consciousness, the different levels of nationalism and groups that will be formed in this study, which is carried out by following the theoretical study method, historical-chronological reading, text analysis and hermeneutic inference methods, are among the subjects that will be mainly focused on in this study.

Keywords: Emancipation, enlightenment, modernity, Judaism, identity.

GİRİŞ

Avrupa'nın modernite süreci, aynı zamanda Yahudi milliyetçiliğinin ortaya çıkışına da sahne olmuştur. Yahudi milliyetçiliği bilinci birkaç aşamadan geçerek olgunlaşmıştır. Bu nedenle Yahudi toplumunun modernite öncesi konumu ve Aydınlanma Çağı ile dönüşüme uğradığı süreç, Yahudi milliyetçiliğinin ortaya çıkışını analiz etmek için üzerinde durulması gereken konulardır.

Avrupa toplumları için modernite öncesi zamanlarda asiller, kasaba halkı ve din adamlarının arasında bir ilişki ağı mevcuttu. İnanç farklılığı her bir gruba yasal olarak ayrıcalıklar ve görevlerle birlikte engeller ve sınırlar da sunmaktaydı. Yahudiler, uyumlu ve homojen olarak yapılandırılmış bu farklı gruplardan biriydi. Yahudilerin özerk konumu hem feodal sistem hem de farklı dinsel aidiyetleri nedeniyle toplumsal birliklerini korumasını sağlarken, Avrupa toplumundan da dışlanmış konumdaydılar.

Aydınlanma Çağı ile siyasi, ekonomik ve sosyal yapılar değişmiş ve feodal bağlar, imtiyazlar, din adamlarının otoritesi ortadan kalkmıştır. Devletlerin ekonomik araç ve kurumlarının tarıma dayalı ekonomiden ticaret odaklı ekonomiye kayması, siyasi ve sosyal yapılarının da değişmesine neden olmuştur. Ekonomik anlamda korumacı politikalar topluma yönelik siyaseti de etkilemiştir. Avrupa ülkeleri, ulusal kimlikleri oluşturmak için milliyetçi politikaları uygulamaya koymaya başlamışlardır.

Devletlerin büründüğü yeni siyasi yapı, bireylerin sosyal entegrasyonunu, yüksek düzeyde uyum ve hakların eşitlenmesini teşvik etmiştir. Yeni siyasi yapı, farklı dini gruplara mensubiyet yerine, bireyleri vatandaş ya da

ISBN: 978-605-73901-3-4

ulusal topluluğun üyesi olmaya zorlamıştır. Yahudi toplumunun özerk konumu, modernite sonrası Avrupa devletlerinin uğraşmak zorunda kaldıkları bir sorunu da beraberinde getirmiştir. Modernleşen devletler Yahudilerin inanç temelli sosyal yapılarını yıkıp vatandaş-birey olarak statü kazanmalarını talep etmiştir. Yahudilerin bu ikilemli hali Avrupa devletleri tarafından modernitenin başlangıcında "Yahudi Sorunu" olarak adlandırılmıştır. Bu anlayışa karşı cemaat toplum yapısıyla ayrıksı bir konumda bulunan Yahudi toplumunun yeni düzene uyum sağlaması adına birçok Avrupa ülkesinde emansipasyon süreci başlatılmıştır. "Emansipasyon, Yahudilerin eski ayrımcı yasalardan kurtulduğu ve on yıllar boyunca vatandaş haline geldiği süreç için yaygın olarak kullanılan terimdir" (Magnus, 1997: 3-4)

Bu çalışma, Yahudi milliyetçi bilincinin ortaya çıkış sebeplerine ilişkindir. Emansipasyon süreci ile Yahudilerin Avrupa toplumuna entegrasyonunu düşünülürken, siyasal ve toplumlar etkenler beklentilerin aksine farklı sonuçların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ancak emansipasyon sürecini Yahudiler için tamamıyla olumsuz bir süreç olarak görmek de mümkün değildir. Zira, emansipasyon neticesinde Yahudilik, Yahudi tarihi ve İbrani dili üzerine yapılan çalışmalar yoluyla Yahudi milliyetçiliğin önünü açan romantik eğilimli Yahudi bilinci şekillenmiştir. Bu bağlamda emansipasyon sürecinin Yahudi milliyetçi bilincinin oluşması üzerindeki etkileri, oluşan farklı milliyetçilik düzeyleri ve grupları bu çalışmada esas olarak üzerinde durulacak konular arasındadır.

YÖNTEM

Bu çalışma, teorik çalışma yöntemi, tarihsel-kronolojik okuma, metin analizi ve yorum bilimsel çıkarsama yöntemleri izlenerek gerçekleştirilmiştir.

AVRUPA'DA "YAHUDİ SORUNU"

On sekizinci yüzyıl Avrupa'sının ekonomik ve sosyal yapısı tarımsal üretime ve dolayısıyla toprak mülkiyetine dayanmaktaydı. Hamilton (1993: 32)'a göre bu yapı; "Büyük toprak sahibi soylular egemen yönetim düzenini oluşturmaktaydılar… Onlar, nüfusun en az yüzde 80'inin istihdamını ve gelirini şu ya da bu şekilde tarımdan elde ettiği bir ekonomiye hükmediyorlardı". Bu yapı içerisinde Yahudi toplumu, toprak mülkiyetinden dolayısıyla tarımsal ekonomiden dışlanmış bir şekilde konumlanmışlardı. Sosyal ve ekonomik yapılardan dışlanma, sadece sorunlara ve zorluklara değil, Yahudiler için kazanımlara da neden olmuştur.

Yahudi toplumu, hahamlar gibi yerel yöneticiler tarafından yönetilen kurumsal ve uyumlu bir topluluk iken, 18. yüzyılda etkileri hissedilmeye başlanılan ekonomik, sosyal ve siyasi dönüşümler neticesinde "ulus-devletler"in bireyci vatandaşına dönüşmüştür. Magnus (1997: s. 2)'un da ifade ettiği gibi "Yahudiler hakkındaki tartışma, topluluklar halinde değil, bireylerden oluşacak seküler bir devlet inşa etme sürecinin bir parçasıydı". Bu nedenle, Yahudi Sorunu denen şey, hükümetlerin kolektif kimlikli ve birbirine bağlı toplulukların statüsünü ortadan kaldırma politikalarından kaynaklanmıştır. Sonuç olarak, hükümetlerin gettolaşmış topluluklara emansipasyonu zorunlu kıldığı söylenebilir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Sanayi devrimi ile ortaya çıkan gelişmeler, Yahudilere uygulanan ayrımcı düzenlemelerin gerekliliğini ortadan kaldıran ekonomi ve siyasette, felsefede ve dinde köklü değişikliklere neden olmuştur. Yahudiler toprak mülkiyetinden ve tarımsal üretimden ayrı bırakılmaları nedeniyle zanaat işleri, finansman ve bankacılık işlerinde profesyonelleşmişlerdir. Dolayısıyla Sanayi devriminin yarattığı yeni durum ve bununla ortaya çıkan yeni sektörler Yahudiler için çok faydalı hale gelmiştir.

YAHUDİ EMANSİPASYONU

Yahudi emansipasyonunun, modernitenin sonucu olarak ortaya çıkan koşullara entegrasyonunu sağlamak üzere, bazı Avrupa devletlerinin Yahudi toplumuna vatandaşlık ve yasalar önünde eşitlik garanti eden yasaları uygulamaya koymasıyla başladığı söylenebilir. Emansipasyona dayanarak birkaç Avrupa ülkesindeki Yahudi toplulukları, daha fazla sosyal ve ekonomik hareketlilik için siyasi haklara ve fırsatlara erişmişlerdir. Ancak, emansipasyon süreci ile Yahudilerin elde ettiği olanaklar ve hakların yanında içine itildikleri çıkmazlardan da söz etmek gerekir. Uygulamaya konulan yasalar dolayısıyla emansipasyon sadece kazanımlar ve haklarla değil, aynı zamanda Yahudi milliyetçi bilincinin ve nihayetinde Siyonizm'in ortaya çıkmasına neden olan bazı yeni sorunlar ve çıkmazlarla gelmiştir.

Emansipasyon, Yahudilerin toprak mülkiyetinden ve loncadan dışlanmalarının bir sonucu olarak zaten halihazırda uygulamada olan tüccar yeteneklerinin sanayi devrimi yoluyla daha da gelişmiş hale gelmesini sağlamıştır. Yahudilerin yüzyıllardır süren tarımdan ve pek çok zanaattan mütemadiyen dışlanmaları ve dolayısıyla kısmen zorunlu, kısmen gönüllü olarak özellikle ticaret olmak üzere şehir hayatına ilişkin meslekler üzerine yoğunlaşmaları, yeni dönemin en etkili girişimcilerinden bazılarının Yahudiler arasından çıkmasına neden olmuştur (Baron, 1938, s. 54). Ancak bu bölümden sonra çalışmanın cevaplamaya çalıştığı sorular; Yahudilerin ekonomideki başarılarına bağlı olarak kendileri ve diğer toplumlar için hangi sonuçlar ortaya çıkmıştır, Hristiyanların tepkileri ne şekilde gelişmiştir, Yahudi toplumu dışlayıcı politikalara karşı nasıl bir refleks geliştirmiştir ve bundan önce sayılan etkenlere bağlı olarak Yahudi milliyetçi bilinci hangi koşullarda ortaya çıkmıştır, olacaktır.

Emansipasyon sürecinden sonra, başta Almanya olmak üzere Avrupa devletlerinde Yahudiler için olumsuz gelişmeler meydana gelmiştir. Bu bakımdan, emansipasyon yalnızca Yahudileri değil, aynı zamanda Hristiyan toplumu ve onların Yahudilere karşı tepkilerini de dönüştürmüştür. Yahudilerin kendi içinde emansipasyona gösterdikleri tepkilerin çoğu, emansipasyonun Yahudilerin birliği üzerindeki etkisinden kaynaklanmıştır. Zira, emansipasyon yalnızca yaşam tarzlarını değil, aynı zamanda inanç sistemlerini, geleneklerini, topluluk içindeki ilişkilerini ve hatta ikamet tarzlarını etkilemiştir. Bu koşullar altında Yahudilerin tepkileri iki yönde ortaya çıkmıştır. Yahudilerin bazıları, yaşam tarzı, din, dil gibi her anlamda tamamen bulundukları toplumun üyeleri gibi olmayı tercih etmişler, diğerleri ise emansipasyona ve reformasyona karşı tavır almışlardır.

Asimilasyondan yana tavır alan Yahudiler entegrasyon umudu taşırken, emansipasyona ve reformasyona karşı tavır alan Yahudiler, dönüşüm adına ne yaparlarsa yapsınlar topluma entegre olamayacaklarını veya yerel toplum tarafından kabul edilmeyeceklerini düşünmekteydiler. Sonuç olarak Yahudilerin emansipasyona ve yeni sosyal,

ISBN: 978-605-73901-3-4

ekonomik ve siyasal sisteme ilişkin tepkilerinin yaşamlarını, aralarındaki ilişkileri (Doğu Avrupalı Yahudiler ile Batı Avrupa Yahudileri arasındaki ilişki) ve en önemlisi Avrupa'daki kaderlerini belirleyecek ileriye dönük tercihlerini etkilediğini söylemek mümkündür.

GENTILE (YAHUDİ OLMAYAN) TOPLUMUN YAHUDİLERE DÖNÜK TUTUMLARI ve YAHUDİLERİN TEPKİLERİ

Emansipasyon, başlangıçta Yahudilerin modernleşmesi ve yeni sosyal, siyasal ve ekonomik sisteme entegrasyonu ile sonuçlanan bir araç olarak görülmekteydi; ancak değişen şartlar durumun tamamen bu şekilde sürmesini engellemiştir. Emansipasyon sonrasında hem Gentile toplumunda hem de Yahudi grupları içinde farklılıklar meydana gelmiştir. Her şeyden önce, Yahudilerin yaşadıkları toplumla bütünleşmeye başlamaları, Yahudi olmayanların onlara karşı düşmanlıklarının artmasına neden olmuştur.

Gentile toplumunun Yahudilere yönelik dışlayıcı politikalarının yanı sıra, emansipasyon sürecinin neticesi olarak birliğin dağılmasıyla Yahudilerin de kendi içlerinde bölündüğünü söylemek mümkündür. Bu dönem, emansipasyona karşı tutum niteliğinde farklı anlayışlardan ötürü Yahudi toplumunun da kendi içinde farklı örgütler, dernekler, gruplar ve alt gruplara bölündüğü bir dönem olmuştur. Dahası, her bir Avrupa devletinin ulusal unsurları haline gelmek, Yahudilerin birbirlerinden uzak düşmelerine neden olmuştur. Ancak bu gruplaşmalardan söz ederken bunların Yahudi entelektüelleri ya da toplumun ileri gelenleri arasında yaşandığını akıldan çıkarmamak gerekir, zira toplumun altsınıfını oluşturanlar için ilk aşamada bu tartışmaların çok fazla önemi bulunmamaktaydı.

Gentile hükümetlerinin ve toplumlarının Yahudilere yönelik politikaları ve tutumları nedeniyle emansipasyona ilişkin Yahudiler arasında farklı yorumlar ortaya çıkmıştır. Bir yandan bazı Yahudi gruplar emansipasyon sürecini geçirmiş olmanın ve içinde yaşadıkları toplumda her yönden "Alman", "Fransız" ya da "İngiliz" gibi yaşamanın ulusun üyeleri olarak kabul edilecekleri anlamına geldiğine inanmaktaydılar. Diğerleri ise, ne yaparlarsa yapsınlar kendilerinin kabul edilmeyeceklerini düşünüyorlardı. İkinci gruptakiler, günden güne artan antisemitist tutum ve davranışları görüşlerinin kanıtı olarak göstermekteydiler. Bu nedenle, emansipasyondan sonraki gelişmelerin hem Avrupalılar hem de Yahudilerin bakış açısından daha net anlaşılması için, Gentile ve Yahudi toplumlarının rahatsızlıklarına ve onların verdikleri tepkilere odaklanılması gerekmektedir.

Sanayileşmeyle birlikte çoğu sektörde Yahudilerin yer edinmeleri Gentile toplum üyelerinin konumlarının tehlikeye düşmesine neden olmuştur. Yahudilerin özel sektörde edindikleri konum onların devlet idaresinde yargı, ordu ve daha yüksek kamu hizmetlerinden dışlanmalarına ve sivil toplumun rakip kulüpler ve dernekler olarak Gentile ve Yahudiler arasında bölünmesine neden olmuştur (Birnbaum & Katznelson, 1995: 7). Bu ayrışma, emansipasyon sonrası dönemde yeni bir tür Yahudi kaynaşmasının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kulüp ve dernekler sayesinde özellikle Yahudi öğrenciler ve işçiler kendi aralarında örgütlenmişlerdir. Söz konusu kulüp ve derneklerin en önemli katkısı ise Yahudi milliyetçi bilincinin gelişmek için zemin bulabildiği nüve haline gelmesidir.

Avrupa devletleri, özellikle Almanya, yeni oluşturulan ulusal yapıyı ve homojenliği güçlendirmeye çalışırken, Jacob Katz'ın ileri sürdüğü gibi, Yahudiler "devlet içinde bir devlet" olarak görülmeleri nedeniyle Avrupalı milliyetçilerin

ISBN: 978-605-73901-3-4

başlıca hedefi haline gelmişlerdir (Volkov, 2006: 163). Bu nedenle asimilasyon politikaları Yahudiler arasındaki farklılıkları ortadan kaldırmak için önemli bir araç olarak uygulanmıştır. Emansipasyon sürecinin ilk evresinde yasal düzenlemeler, ulus-devlete entegrasyon aracı olarak algılanırken, daha sonrasında özellikle Yahudilerin kendi içlerinde yeni sosyal yapıya uygun şekilde örgütlenmeleri emansipasyonun asimilasyoncu bir güç olarak kullanılmasına neden olmuştur.

Emansipasyonun asimilasyoncu bir kimliğe bürünmesi bazı Yahudiler tarafından olumlu şekilde karşılanırken, çoğu Yahudi için eşit vatandaşlığı sağlayan yasal korumaların lağvedilmesi gibi olumsuz bir anlama gelmekteydi. Yahudiler için asimilasyonun bir diğer olumsuz anlamı Hıristiyan vatandaşlarla sosyal ve entelektüel ilişki kazanmak adına ticari ve mesleki özelliklerinin terk edilmesiydi (Pulzer, 1992: 35). Artan antisemitist ve asimilasyonist politikalar, Gentile toplumu içerisinde Yahudilere karşı ulusal bilincin açığa çıkmasına neden olmuştur. Dolayısıyla asimilasyon politikalarının uygulamaya konulmasını ve ulusal bilincin açığa çıkmasını emansipasyon sürecinin sonuçları arasında görmek mümkündür (Frankel, 1992: 5). Bu bağlamda Yahudiler kendilerini ikili bir çıkmazda bulmuşlardır. Yahudilerin asimilasyona yükledikleri anlam ve beklentileri Yahudi olmayanlarla aynı paralellikte değildi. Yahudilerin asimilasyonla kastettikleri Alman ulusu değil, Alman orta sınıfına asimilasyondu (Frankel, 1992: 5). Yahudiler bu bakımdan, emansipasyonu kamusal yaşama dönük bir transformasyon aracı olarak algılamaya devam etmişlerdir. Ancak tüm Yahudi toplumunun bu formülü desteklediğini söylemek mümkün değildir. İlerleyen bölümlerde üzerinde durulacağı üzere, özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra artan Yahudi düşmanlığı yansımalarının bir sonucu olarak Yahudiler arasında geçmişe sarılma, geleneğe özlem duyma ve otantiklik arayışının ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Bu nedenle Yahudiler Alman, Fransız vb. olmak yerine Yahudi kimliklerini keşfetmeye başlamışlardır. Yahudi kimliğine yönelik bu tür düşünceler, Yahudi milliyetçiliğinin yolunu açması bakımından da kayda değerdir.

Modernleşme ve emansipasyona yönelik olarak Yahudi cemaatinin tepkisini iki grup altında toplamak mümkündür. Bir yanda ekonomik ve sosyal olarak emansipasyonun sonuçlarından yararlananlar, Almanya ve diğer Avrupa ülkelerine entegrasyona engel olabilecek Yahudi yanlısı oluşumları savunmamamışlardır. Emansipasyon ve modernleşmenin getirilerinden fayda sağladıkları için yaşadıkları topluma entegrasyon umutları devam etmiş aynı zamanda söz konusu duruma katkı olacağı beklentisi ile asimilasyonun tüm gereklerini kabul etmişlerdir. Diğer taraftan, Doğu Avrupa Yahudileri başta olmak üzere daha gelenekçi olanlar; cemaat şekline dayanan kapalı toplum yapısının bozulmasını istemeyenler, Yahudi gelenek ve normlarının ortadan kalkmasını istemeyenler olarak tanımlanabilecek Yahudiler ise hem asimilasyon taraftarı Yahudilere hem de Yahudi olmayanlara karşı zıt grubu oluşturmuşlardır.

İlk gruptaki Yahudiler emansipasyona uyum sağladıkça yeni diller öğrenmişler, diğer toplumlardan uzak kalmalarına yol açan sürgün zihniyetini aşmaya çalışmışlar ve dini otoritenin ve "Yahudi özerkliğinin" kültürde, siyasette ve toplum meselelerindeki kapsamını azaltmaya çalışmışlardır (Birnbaum & Katznelson, 1995: 16). Gentile toplumunun bakış açısına göre, Yahudilerin gelişmemiş geçmişine ait, onları modern ve aydınlanmış bireyler olmaktan alıkoyan tüm değerler, normlar, gelenekler ve kurumları kaldırılmalıydı. Bu nedenle Yahudilik, geleneksel ve dogmatik ruhundan ötürü Yahudi olmayanların ana hedefi haline gelmişti. Öte yandan Yahudiliğin

ISBN: 978-605-73901-3-4

reformasyonunun ya da modernliğin gereklerine uyarlanmasının asimilasyonu savunan Yahudiler tarafından da arzu edildiği söylenebilir. Meyer'in ifadeleri bu önermeyi haklılaştırabilir: "Yahudilerin kendileri daha da aydınlandıkları kadar Yahudiliğin dış görünüşü Hıristiyanlıktan daha az farklı hale geldikçe, Hıristiyanların Yahudilere daha fazla saygı göstereceği konusunda Yahudi liderliğinin ortak bir varsayımı vardı" (Meyer, 1994: 63).

Yahudi olmayanların onlara karşı dayatmalarının yanı sıra, Yahudiliğin yeniden biçimlendirilmesi, çoğunlukla Batı Yahudileri tarafından emansipasyonun gerekliliklerine uyum sağlamak için arzu edilmiştir. Bu nedenle Yahudiliğin ıslahı sadece bir din meselesi olarak algılanmamış, Yahudiler için başka anlamları da barındırmıştır. Dahası, homojen bir ulus yaratmanın önemi bakımından Alman Hristiyan aydınları meseleyi daha da ileri bir boyuta taşıyarak Yahudiliğin terk edilmesi veya Hıristiyanlığa ihtida edilmesini emansipasyon politikasının nihai amacı olarak algılamışlardır (Pulzer, 1992: 31). Bu tartışmalar arasında Yahudiliğin reformasyona tabi tutulması fikri, kimlik inşası ve stratejileri bakımından önemli bir konu haline gelmiştir. Yahudi olmayanların Yahudilerin yaşamlarındaki dinin ağırlığını ortadan kaldırma çabaları, reformlar sayesinde sonuca ulaştırılmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla istenilen veya razı olunan bu değişimler ve dönüşümler Yahudiler adına yeni bir kimlik inşası ile sonuçlanmıştır.

Esasında Yahudiliğin reformasyonu ve Avrupa değer ve normlarına uyum arzusu, Yahudi sorununa bir çözüm bulmak için 18. yüzyıldan beri tartışılmaktaydı. Emansipasyondan önce, Moses Mendelssohn, Naphtali Herz Wessely ve David Friedländer gibi tanınmış entelektüeller Yahudiliğin reformasyonu ve Yahudilerin aydınlanmasıyla açık bir şekilde ilgilenmişlerdir. Bu bakımdan Haskalah olarak adlandırılan Yahudi aydınlanmasının ortaya çıkış nedeninin öncelikle dini olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, çoğu tarihçi için Haskalah, "Yahudileri hakikat dünyasına geri döndürme" (Sorkin, 1994: 46) çabası olduğu anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle Haskalah, Yahudilikten çok Yahudilerin kendilerini reforme etmek için yerli bir çaba haline gelmiştir (Sorkin, 1994: 46-47).

Bütün Haskalah düşünürleri Yahudiliğin reforme edilmesini destekleseler de, hepsinin aynı yönteme sahip olduğunu iddia etmek doğru değildir. Bu konuda esas olarak iki farklı yaklaşım kendini göstermiştir. Mendelssohn'un önderlik ettiği ilk yaklaşım, dine bakış açısından katı bir tutuma sahip değildi. Mendelssohn Yahudiliğin, Yahudi kimliğinin korunmasında önemli bir rolü olduğunu düşündüğü için "Proto-Yahudi" olarak adlandırılmıştır. Bu yaklaşıma sahip olanlar, Yahudi birliğinin korunması gerektiğini düşünmekteydiler. Zira, farklı bir inançla ama aynı zamanda modernliğin tüm gereklerini yerine getirerek ve eşit vatandaşlar haline gelerek yaşadıkları ulusa entegre olabileceklerini düşünmekteydiler. Mendelssohn ve diğerlerinin itiraz ettiği asıl husus ise hem Yahudilerin hem de Museviliğin gelişmesine engel olan ölçüsüz hahamlık gücü olmuştur (Volkov, 1994: 80). Mendelssohn'a göre Yahudiliğin yeniden yapılandırılmasının nihai amacı, Yahudiliği ortadan kaldırmak veya Hıristiyanlığa dönüştürmek yerine modernize etmektir. Zira ona göre Yahudilik kendi içinde modern normları halihazırda içermektedir. Açıkçası, Mendelssohn Yahudiliği çok hoşgörülü ve çok dinli bir toplumla uyumlu bir din olarak görmüştür. Bu bağlamda Mendelssohn, Yahudiliği kapalı, çoğulcu olmayan ve hoşgörüsüz bir inanç sistemi olarak tanımlamamıştır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Mendelssohn, Yahudiliğin reformunu savunan bir gruba liderlik etmesine karşın, diğer reformistlerle aynı yere koyulmamalıdır. Diğer reformistler, özellikle de Prusyalı yetkili Wilhelm Dohm, Mendelssohn'un Yahudiliğin kendi içinde çok modern olduğu ve bir reforma ihtiyaç duymadığı yönündeki görüşlerine katılmamışlardır. Mendelssohn'un aksine, Yahudiliğin kendisini mantıksız kılan birçok dogma içerdiğini düşünmekteydiler. Reform düşüncesinin en radikal destekçisi Samuel Holdheim, açıkça Yahudiliğin modernleşmeyle uyumlu normları olmadığını ileri sürmekteydi. Modernitenin eski düşünme biçiminden bir kopuşu simgelemesi bakımından, Yahudilerin de ancak dinsel bir devrim başlatarak modern olabilecekleri düşünmekteydiler (Meyer, 1994: 65). Bu kapsamda, Mendelssohn'a göre daha radikal reformcular seküler fikirli ve modern Yahudiler yaratmayı mümkün kılabilecek yeni bir eğitim sistemi üzerine odaklanmışlardır. Onlara göre, laik eğitim kurumları ve programları, rabbinik otoriteden, Talmudik dogmalardan ve gettolaşmış yaşamdan kurtulmanın tek yolu gibi görünmekteydi.

Yahudiliğin reformasyona uğratılması fikri Yahudi olmayanlar tarafından da memnuniyetle karşılanmıştır. Yahudi olmayanlara göre, Yahudiliğin reformu yoluyla, Yahudi cemaati üzerindeki dinin otoritesi kaldırılabilecekti. Böylece emansipasyonun son evreleri olan Hıristiyanlığa geçiş ve Yahudilerin asimilasyonu da gerçekleştirilebilecekti. Hristiyanlığa geçiş, modernleşmek için gerekli bir eylem veya devletinin sivil üyesi olmanın bir kanıtı olarak görülmekteydi. Söz konusu husus Jacob Katz tarafından "Out of Ghetto" adlı kitabında yeterince açıklanmıştır. Katz (1973: 95)'a göre bir Yahudi, "Beni vaftiz et diyerek aynı zamanda şunu ima etmektedir: Ülkenin kanunlarına uyuyorum, oluşturduğunuz kurumlara tabi oluyorum, üzerime yüklenen tüm yükümlülükleri her zaman yerine getiriyorum".

Yahudiliğin reformasyona tabi tutulması bazı Yahudi çevrelerce emansipasyondan önce de dillendirilen bir hususstu, ancak emansipasyonun reformistlerin iddialarını eskisinden daha cesurca ilan edebilecekleri bir atmosfer sağladığı öne sürülebilir. Muhafazakâr ve ortodoks Yahudiler, bu cesurca ilana karşı refleks geliştirmişler, modernlik ve emansipasyonla gelen yeniliklere karşı durmuşlardır. Hem reformist hem de karşıt görüşlü Yahudiler anlamında taraflardan hiçbiri, Yahudilerin yaşamları üzerindeki din ve geleneğin gücünün tamamen ortadan kaldırılması fikrini savunmamış olmalarına rağmen Yahudilikteki ilk bölünmenin ortaya çıkışı engellenememiştir (Aytürk, 2008: 157). Muhafazakâr Yahudiler ılımlı reformları savunurken, abartılı reform ayarlamalarına, özellikle de dini reformlara karşı çıkmışlardır. Bu nedenle muhafazakâr Yahudiler bu abartılı modernleşme ve aydınlanma düzenlemelerini "sözde aydınlanma" ve "sözde Haskalah" olarak adlandırmışlardır.

Sonuç olarak Yahudi toplumu içerisinde aydınlanma fikrine karşı üçlü bir tutumdan söz etmek mümkündür: Asimilasyonu savunan reformcular, aydınlanma fikirlerini reddeden ortodokslar ve bunlar arasında orta bir yerde bulunan muhafazakâr Yahudiler. Bu kapsamda muhafazakâr Yahudilerin reformasyon taleplerine karşı reflekslerini ortodoks Yahudilere kıyasla seküler, radikal asimilasyoncu Yahudilere göre ise daha geleneksel ve milliyetçi olarak görmek mümkündür.

Muhafazakâr Yahudileri diğer iki gruptan ayrıştıran bir diğer, daha önemlisi, özellikleri ise parçalanmış Yahudi birliğinin bir araya toplanması görevini üstlenmelerinden kaynaklanmıştır. Muhafazakâr Yahudiler, aydınlanma ile yüz yüze kaldıklarından bu yana ılımlı modernleşme yanlısı olmaları nedeniyle Yahudi toplumunun birliğinin

ISBN: 978-605-73901-3-4

korunmasını olmazsa olmaz olarak görmüşlerdir. Muhazafakar Yahudi entelektüellerin takındığı bu tavır, 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra modern Yahudi milliyetçiliğinin yükselişine yol açan bir akımın başlangıcına sebep olmuştur (Feiner, 1996: 204). Ancak, Yahudi cemaati içinde oluşan milliyetçi görüşün ilk yıllarında tam bir belirginliğe sahip olmadığı akılda tutulmalıdır. Söz konusu bilincin başlangıçta siyasi olmaktan çok kültürel ve bilimsel temeller üzerine kurulduğu söylenebilir. Bu nedenle, muhafazakâr Yahudilerin hedefinde ulusal kimliklerden daha çok Haskalah'ı yanlış anlayan ve uygulayan reformistler bulunmaktaydı. Zira, muhafazakarların düşüncesinde Yahudi birliğini, kültürünü, İbranice dilini, Yahudi ailesini, yani Yahudi dayanışmasını tehdit eden unsur ulusal kimlikler değil reformistlerdi. Bu anlamda muhafazakâr Yahudiler ulusal sınırlar dışına taşmadan modernleşmeye yönelik yeni bir tutum sergileme çabası içinde olmuşlardır.

YAHUDİ KÜLTÜRÜNÜN RÖNESANSINDAN SİYASAL MİLLİYETÇİLİĞE GEÇİŞ

Yahudi milliyetçi bilincin oluşumunu sağlayan nedenlere ilişkin olarak öne sürülebilecek hususlar her geçen gün sertliğinin dozajını arttıran antisemitizm ve buna karşılık tikelci ideallerin Aydınlanma'nın kozmopolit ideallerinin yerini almasıdır (Brenner, 1996: 13). Yahudi ulusal bilincinin oluşmasını sağlayan muhafazakâr Yahudilerin, asimilasyonu savunan aşırı reformistlerle içe kapanmacı ortodokslar arasında ortada bir yerde bulundukları düşünüldüğünde, söz konusu bilincin sekülerizme karşı ılımlı bir tavrının olduğu söylenebilir. Zira, emansipasyonun ve 19. yüzyıl itibarıyla değişen sosyal ve ekonomik şartların etkisiyle dini otoritenin gücünün ve cemaat yapısının zayıflaması nedeniyle dini anlamda Yahudiliğin artık birleştirici bir rol oynadığından söz etmek mümkün görünmüyordu. Ayrıca, muhafazakâr Yahudilerin fikirlerinde ılımlı da olsa modernleşmeye ve Avrupa dünyasının değerlerine adaptasyon amacının taşınması, dini temel alan milliyetçi düşünce yerine tarih ve kültüre dayalı bir milliyetçi düşüncenin temel alınmasını esas kılmıştır. Bu bakımdan ılımlı tonda bir kültürel milliyetçilik, Yahudilik aleyhtarı eylemler güçlenene kadar Yahudi entelektüelleri arasında egemen bir düşünce yaratmayı başarmıştır. Söz konusu entelektüel grup, kültürel uyanış ve kutsal geçmişin keşfi ile el ele olan bir modernizasyona güvenmekteydiler. Bu bağlamda, 19. yüzyıldan itibaren Yahudi kültüründe bir rönesans hareketinin başlatıldığı söylenebilir.

Siyasal milliyetçiliğe geçişten önce kültürel düzeyde kalan Yahudiler aydınlanma ve modernleşmenin gerektirdiği yaşam şekline olumlu tepki göstermeye gayret etmiş ve bu şekli kendi tarzlarına entegre etmeye çalışmışlardır. Ancak 1870 ile 1914 arasında meydana gelen gelişmeler nedeniyle her zaman bir paradoksla karşılaşmak zorunda kalmışlardır. Yaşanılan bu paradoksun sebebi Yahudilerin çabalarının yetersiz olması ya da yeteneklerinin onları yüzüstü bırakması değil, yükselen yeni antisemitizm dalgasının beklentilerini boşa çıkmasıydı (Volkov, 2006: 223). Sonuç olarak, emansipasyon sürecinin sonunda Yahudilerin bulundukları toplumla farklı derecelerde bütünleşebildikleri ancak yirminci yüzyılın başında şiddetini arttırmaya başlayan antisemitizm dalgasının bütünleşen Yahudilerin içsel çelişkiler yaşamasına neden olduğu ileri sürülebilir. Gelinen noktada Yahudilerin yaşadıkları iç çelişkiler nedeniyle ulaştıkları milli bilinç ve öz tanımlama, kendisini kültürel değil siyasi zeminde göstermeye başlamıştır.

SONUÇ

ISBN: 978-605-73901-3-4

Avrupa'nın modernite süreci, Yahudi toplumu için beraberinde çok farklı neticeleri getirmiştir. Feodal dönemde bir dini kimlik altında kapalı cemaat toplumu olarak yaşayan Yahudiler, sözü edilen değişim döneminden sonra toplum yapısında ve kimlik tanımında farklılıkların oluştuğu geri dönülemez bir sürece girmiştir. Avrupa devletlerinin feodal düzenin sonunun gelmesinin ardından yeni siyasal ve ekonomik ilişkiler gereği merkezileşerek başta monarşik daha sonra ise ulus-devletler haline geldikleri dönemde ülke mensupları da vatandaşlık bağı ile yeni düzende yer almışlardır. Vatandaşlık bağı, eksi düzenin farklı kimlikteki toplumlarına bir son vererek benzer kimlik özelliklerine sahip bireyler gerektirmiştir. Bu bağlamda Yahudiler başta olmak üzere dini kimlikle tanımlanan toplumların eski yapılarına son verilmesi istenmiştir. Yahudilerin eski toplum ilişkilerine son vermeye yönelik bu süreç emansipasyon olarak adlandırılmıştır. Başta Batı Avrupa olmak üzere Avrupa ülkelerinin görece farklı derecelerde de olsa genelinde başlayan ve Yahudilerin aydınlanma düşüncesinin getirilerine göre modern vatandaşa dönüştürülmesi amacını taşıyan emansipasyon sürecine yönelik Yahudi toplumu içerisinde farklı refleksler gelişmiştir. Söz konusu refleksleri bulundukları ülke ulusuna asimile olmaktan Yahudi kimliğini milliyetçi bir bilinçle sahiplenmeye varana dek geniş bir spektrumda incelemek mümkündür.

Yahudilerin emansipasyon sürecine yönelik refleksleri arasında en dikkat çekici olanı Yahudi milliyetçi bilincinin oluşumunun bir ön provası olarak ele alınabilecek ılımlı bir tona sahip, Yahudiliğin öz kaynaklarına ulaşmak amacıyla kültürel çalışmalarla desteklenerek Yahudi kimliğini ön plana çıkartan refleks olmuştur. Söz konusu refleksi iki ana omurga dahilinde incelemek mümkündür. Birincisi Yahudilerin Yahudi kimliğine sarılarak içinde bulundukları ulusa entegre amacını taşıyan dönemde kronolojik olarak 18. yüzyıl sonlarından itibaren ortaya çıkan anlayış, ikincisi ise şiddeti giderek artan antisemitizm etkisiyle ve entegrasyon çabalarının karşılık bulmamasıyla 19. yüzyılın ilk çeyreğinin son dönemlerinde ortaya çıkan anlayıştır. Birinci dönemde Yahudiler akademik anlamda kültürel çalışmaların daha fazla üzerinde durarak Yahudi kimliğini modernite anlayışı ile uyum içerisinde gösterme amacı taşımışlardır. Bu dönem aynı zamanda tercih edilen söz konusu faaliyetleri bakımından savunmacı bir anlayışın hâkim olduğu bir dönem olarak da görülebilir.

KAYNAKÇA

Aytürk, İ. (2008). "Yahudi Kimdir?": Tartışmasının Işığında İsrail'de Din ve Etnik Kimlik. *Doğu Batı Dergisi*, 153-172.

Baron, S. W. (1938). The Jewish Question In The Nineteenth Century. *The Journal of Modern History*, 51-65.

Birnbaum, P., & Katznelson, I. (1995). Emancipation and The Liberal Offer. I. K. Pierre Birnbaum içinde, *Paths of Emancipation: Jews, States, and Citizenship* (s. 3-36). New Jersey: Princeton University Press.

Brenner, M. (1996). *The Renaissance of Jewish Culture in Weimar Germany.* New Haven: Yale University Press.

Feiner, S. (1996). The Pseudo-Enlightenment and The Question of Jewish Modernization. *Jewish Social Studies*, 62-88.

Frankel, J. (1992). Assimilation and the Jews in Nineteenth-Century Europe: Towards A New Historiography? S. J. Jonathan Frankel içinde, *Assimilation and Community: The Jews in Nineteenth-Century Europe* (s. 1-37). Cambridge: Cambridge University Press.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Hamilton, P. (1993). The Enlightenment and The Birth of Social Science. B. G. Stuart Hall içinde, *Formations of Modernity* (s. 18-69). Cambridge: Polity Press.

Katz, J. (1973). *Out Of Ghetto: The Social Background of Jewish Emancipation, 1770-1870.* Cambridge: Harvard University Press.

Magnus, S. S. (1997). *Jewish Emancipation In A German Cıty: Cologne, 1798-1871.* Stanford: Stanford University Press.

Meyer, M. A. (1994). Should and Could an "Antiquated" Religion Become Modern?: The Jewish Reform Movement in Germany as Seen by Jews and Christians. A. F. Saul Friedlander içinde, *The Jews in European History: Seven Lectures* (s. 57-72). Cincinnati: Hebrew Union College Press.

Pulzer, P. G. (1992). *Jews and the German State: The Political History of a Minority 1848-1933.* Oxford: Blackwell.

Sorkin, D. (1994). Jews, the Enlightenment, and Religious Tolerations-Some Reflections. A. F. Saul Friedlander içinde, *The Jews in European History: Seven Lectures* (s. 39-56). Cincinnati: Hebrew Union College Press.

Volkov, S. (1994). Jews and Judaism in the Age of Emancipation: Unit and Variety. A. F. Saul Friedlander içinde, *The Jews in European History: Seven Lectures* (s. 73-92). Cincinnati: Hebrew Union College Press.

Volkov, S. (2006). *Germans, Jews, and Antisemites: Trials in Emancipation.* New York: Cambridge University Press.

ISBN: 978-605-73901-3-4

ERP SİSTEMLERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR BAŞARISI VE ETKİLERİ: ODAK GRUP ANALİZİ

Doç. Dr.Mehmet Şahin Gök
Gebze Teknik Üniversitesi, Kocaeli, Türkiye, sahingok@gtu.edu.tr

Cemal ÖZÇORAPSIZ
Gebze Teknik Üniversitesi, Kocaeli, Türkiye, cemalozcorapsiz@gmail.com

ÖZET

İşletmelerin doğru kararları verebilmesi ve rekabetçi koşullarda varlığını sürdürebilmesi için, iş süreçlerini ve operasyonel verilerini doğru ve anlık şekilde takip edebiliyor olması günümüz koşullarında büyük bir önem arz etmektedir. Bu noktada işletmeler büyüdükçe ve iş süreçleri karmaşık hale geldikçe karar alıcılar güvenebilecekleri ve verimli bir şekilde kullanabilecekleri verilere ihtiyaç duyarlar. İşletmelerinde anlık olarak neler olduğunu ve işletmenin hangi durumda olduğunu anlayıp doğru bir şekilde karar vermek isterler. Bu ihtiyaçlar göz önüne alındığında, birçok işletme bir Kurumsal Kaynak Planlama (ERP) sistemi satın almayı düşünmeye başlar. Satın alma kararından önce işletmenin ihtiyaçları ve kriterleri net olarak belirlenmeli ve buna uygun şekilde program ve tedarikçi firma seçimi yapılmalıdır. Başarılı ERP projeleri firmalara daha çok verimlilik, daha düşük maliyet gibi birçok fayda sağlar fakat başarısız projeler işletmeler için ciddi maddi ve zaman kayıplarına sebep olmaktadır. Projenin başarılı olabilmesi için hem işletmenin hem de proje danışmanlık firmasının birçok sorumlulukları bulunmaktadır. Günümüzde iş süreçlerini dijitalleştirmek isteyen firmaların sayısının özellikle pandemi döneminde dramatik bir şekilde artması da bu konularla ilgili kaliteli bilgi ihtiyacını arttırmaktadır. Bu çalışmada 3 farklı tecrübe düzeyindeki grup üyeleri ile bir odak grup çalışması yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış sorular üç farklı oturumda farklı şirketteki, farklı tecrübe düzeydeki ERP kullanıcılarına yöneltilmiş olup alınan cevaplar analiz edilerek araştırmanın ampirik bölümü oluşturulmuştur. Oturumdaki katılımcılar SAP Business One programını aktif olarak kullanan kişilerden oluşmaktadır. Odak grup çalışmalarında katılımcılar görüşlerini daha özgürce ifade edebilmektedirler. Ayrıca her katılımcının ortaya attığı bir görüş diğer katılımcıların da görüşlerini, fikirlerini daha net ortaya koyabilmesini sağlayacaktır. Bu sayede konuya yeni bir bakış açısı sağlayıp, literatürde farklılık ve daha kaliteli bilgi oluşturmak amaçlanmaktadır. Literatürde ERP alanında bu yöntem ile yapılan araştırmalar kısıtlı sayıdadır. Yapılan çalışmanın ardından araştırma konusu olan ERP yazılım ve danışman firma seçimindeki kriterler, ERP'nin işletmelere etkileri ve geçiş sırasındaki zorluklar konusunda alınan cevapların analizi sonucunda tespit edilmiştir. Çalışmamızın sonunda analizlerin ardından oluşan sonuç ve sonraki çalışmalar için öneriler bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal kaynak planlanması (ERP), ERP etkileri, ERP satınalma kriterleri.

ISBN: 978-605-73901-3-4

SUSTAINABLE SUCCESS AND IMPACTS OF ERP SYSTEMS: FOCUS GROUP ANALYSIS

ABSTRACT

In today's world, it is of great importance for businesses to be able to tracking their business processes and operational data accurately and instantly in order to make the right decisions and maintain their existence in competitive conditions. At this point, as businesses grow and business processes become more complex, decision makers need data that they can trust and use efficiently. They want to understand what is happening in their business instantly and in what state the business is and want to make the right decision. Given these needs, many businesses begin to consider purchasing an Enterprise Resource Planning (ERP) system. Before the purchasing decision, the needs and criteria of the business should be clearly determined and the program and supplier company should be selected accordingly. Successful ERP projects provide many benefits to companies such as greater efficiency and lower costs, but unsuccessful projects cause serious financial and time losses for businesses. In order for the project to be successful, both the business and the project consultancy firm have many responsibilities. The dramatic increase in the number of companies that want to digitize their business processes, especially during the pandemic period, increases the need for quality information on these issues. In this study, a focus group study was conducted with group members with 3 different experience levels. Semi-structured questions were asked to ERP users from different companies and at different levels of experience in three different sessions, and the answers received were analyzed to form the empirical part of the research. Participants in the session are people who actively use the SAP Business One program. In focus group studies, participants can express their opinions more freely. In addition, an opinion put forward by each participant will enable other participants to present their views and ideas more clearly. In this way, it is aimed to provide a new perspective on the subject and to create difference and better quality information in the literature. In the literature, there are limited number of studies conducted with this method in the field of ERP. After the study, the criteria in the selection of ERP software and supplier, which is the subject of research, and the positive and negative effects of ERP on businesses were determined as a result of the analysis of the answers received. At the end of our study, the result after the analysis is explained.

Keywords: Enterprise resource planning (ERP), ERP affects, ERP purchase criteria

GİRİŞ

Sürekli değişen günümüz küresel koşullarında işletmelerin bu değişime ayak uydurabilmesi ve daha doğru, daha çabuk kararlar alabilmesine ihtiyaçları vardır. İşletmeler bu ortamda varlıklarını sürdürebilmek ve sektördeki rakiplerine karşı rekabet avantajı oluşturabilmek için çeşitli bilgi sistemleri kullanmaktadır. Bu noktada işletmelerin büyüklükleri fark etmeksizin Kurumsal Kaynak Planlaması (ERP) sistemleri hayati bir önem taşımaktadır.

ERP sistemleri işletmelerin tüm iş süreçlerini ve ana verilerini ortak bir veri tabanı üzerinde toplamakla birlikte karmaşık iş süreçlerini ve düzensiz ana verilerini ortadan kaldırmaktadır. Bu özelliği sayesinde ERP projesi tamamlanan organizasyonlardaki tüm çalışanlar aynı dili konuşmakta ve ortak bir kültür meydana gelmektedir. İşletmelerin başta finansal süreçleri olmak üzere tüm iş akışlarını tek bir sistem üzerinden yürütebilmesi için ERP sistemlerine ihtiyaçları bulunmaktadır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

İşletmelerin ihtiyaçları belirlendikten sonra ERP yazılımı seçim süreci başlar. Günümüzde farklı iş modelleri için bir çok çözüm sunan ERP yazılımı olduğu düşünüldüğünde bu seçim için belirlenen kriterler büyük önem arz etmektedir.

Her geçen gün dünya üzerinde ve ülkemizde kullanımı yaygınlaşan ERP sistemleri beraberinde birçok risk ve fırsat da getirmiştir. Başarılı olan bir çok ERP projesi olduğu gibi bir o kadar da başarısız ve kaynakların israf edildiği projeler bulunmaktadır. ERP projeleri gerekli önem verilmediği takdirde telafisi çok zor olabilmektedir. İşletme ihtiyaçlarının belirlenmesi, ERP yazılım seçimi, ERP danışman firma seçimi gibi konulara önem verilmelidir. ERP projelerinin yatırım maliyetlerinin yüksek, geri dönüşünün uzun süreli olduğu düşünüldüğünde kritik başarı faktörlerinin dikkate alınması işletmeler adına faydalı olacaktır.

Araştırma konumuz olan ERP yazılım/danışman firma seçim kriterleri, ERP sistemlerinin işletmelere etkileri ve ERP sistemlerine geçiş sırasında, sonrasında yaşanan zorluklarla ilgili yurtdışı kaynaklı birçok çalışma yapılmasına rağmen ülkemizde odak grup görüşmeler aracılığıyla yapılan araştırmalar kısıtlı düzeydedir. Günümüzde iş süreçlerini dijitalleştirmek isteyen firmaların sayısının özellikle pandemi döneminde dramatik bir şekilde artması da bu yöndeki kaliteli bilgi ihtiyacını arttırmaktadır. Çalışmamızın ülkemizin önde gelen, uluslararası faaliyet gösteren, birçok farklı sektörden toplamda 12 firmadaki 18 katılımcıdan oluşması, sonuçların sektörel tecrübeler ile desteklendiğini göstermektedir.

1. ERP Sistemleri

İşletmelerin doğru kararları verebilmesi ve rekabetçi koşullarda varlığını sürdürebilmesi için, iş süreçlerini ve operasyonel verilerini doğru ve anlık şekilde takip edebiliyor olması günümüz koşullarında büyük bir önem arz etmektedir. Günümüzde büyüklükleri fark etmeksizin birçok işletme Kurumsal Kaynak Planlaması (ERP) adı verilen sistemleri kullanmaktadır.

ERP sistemleri işletmede bir ana veri oluşturarak süreklilik sağlayıp, gelecekte alınacak kararlara yardımcı olması için kullanılan bir araçtır.(Şimşek, 2022:21)

ERP sistemleri birbirinden bağımsız iş süreçlerini ve operasyonu tek bir yerden yönetilmesini sağlayan ve bunları tek bir veritabanında muhafaza eden bir yapıya sahiptir. Sistemin tek bir yerden olması sayesinde birimler arasındaki iletişimsizliğin azaltılması hedeflenmiş olmaktadır. (Özen, 2022:100)

ERP sistemlerinin uygulanmasının, bir işletme içindeki birimler arası operasyonları geliştirmesi beklenir. ERP uygulamasının iş performansını iyileştirme, organizasyonları büyüme için konumlandırma, işletme sermayesini azaltma ve müşterilere daha iyi hizmet verme gibi çeşitli nedenleri tespit edilmiştir. Herhangi bir organizasyonda ERP sistemlerinin uygulanması, sonuç olarak organizasyonun verimliliğini ve etkinliğini artıran farklı iş süreçlerini yürütmek için zamanı ve maliyeti azaltabilir. (Mahmood et al., 2019)

1.1. ERP Sistemlerinin Özellikleri ve Sağladığı Faydalar

ERP sistemleri işletmenin tüm süreçlerini ve bilgilerini (ana veri ve operasyonel veriler) tek bir veri tabanı üzerinde muhafaza ederek süreçlerdeki standart dışı uygulamalara son verebilmektedir. ERP yazılımları işletmelerin ihtiyacına yönelik özelleştirilebilir olması sebebiyle birçok farklı sektörde kullanılabilmektedir fakat özelleştirme imkanlarının ERP yazılım türüne göre artıp azalabileceği de unutulmamalıdır.(Özen, 2022:100)

ERP sistemlerinin sağladığı faydalar 6 farklı özellik üzerinden açıklanabilir. Bunlar izlenebilirlik, raporlama, lojistik, mali işler, envanter ve hedeflerdir. Bu kavramları (https://it.toolbox.com, 2022) aşağıdaki şekilde açıklamıştır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

İzlenebilirlik ERP sistemlerinin en önemli özelliklerinden biridir. İşletme genelinde yapılan tüm teslimatları, siparişleri, stok hareketlerini, muhasebe kayıtlarının, CRM aktivitelerinin takip edilebilmesini sağlar. Buna bağlı olarak işletmenin kar – zarar durumu takip edilebilir finansal durum an be an takip edilebilmektedir.

Raporlama açısından ERP, envanter seviyeleri, satın almalar, muhasebe ve çalışan zaman yönetimi ile ilgili bilgilerin hazır olmasını sağlayarak doğru ve kapsamlı raporlar üretir. ERP'nin etkin veri görselleştirmesi, personelinizin rapor verilerini kolayca yorumlayabilmesini ve bilgileri kullanarak hareket edebilmesini sağlar.

Lojistik özelliği ile Otomasyon, izleme ve sistem entegrasyonu yoluyla ERP, malzemelerin alınmasından ürünlerin üretimine, nakliyesine, depolanmasına ve teslimatına kadar tüm nakliye sürecini kolaylaştırır. ERP ayrıca depolama ve nakliye ile ilgili zaman ve maliyetleri de kaydeder. Bu otomasyon, kaynaklarınızın verimliliğini artırırken zamandan ve masraflardan tasarruf etmenizi sağlar.

Mali işler açısından ERP, fatura dağıtımını ve işlemeyi, borç hesaplarını, alacak hesaplarını ve bordroyu optimize ederek, faturalandırma ve muhasebe süreçlerini izler ve otomatikleştirir. ERP, finansal kayıtları tutar ve gerektiğinde raporlar oluşturur. Bordro ve gider muhasebesi ile ilgili birçok görevi otomatikleştirdiği için ERP, çalışanlarınızın bu işe harcadığı zamanı minimize eder ve finansal hata olasılığını azaltır.

Envanter bölümünde ise ERP, işletmenizin büyüklüğü, depo sayısı veya envanter miktarı ne olursa olsun tüm envanter kontrol süreçlerini optimize eder. ERP'yi, önceden belirlenmiş zaman aralıklarına veya stok seviyelerine dayalı ürün ve malzeme siparişlerinin otomatikleştirilmesi ve ayrıca envanter analiz raporları dahil olmak üzere çeşitli şekillerde stok seviyelerini kolayca yönetmek için kullanılabilir. ERP'nin gider ve kar yönetimi yetenekleri, zaman içinde ürünlerin giderlerini ve kullanılabilirliğini izlemenize ve tedarikçiler arasındaki maliyetleri karşılaştırmanıza olanak tanır. Tesis, ürün veya birim bazında kar ve gider yönetimine izin vererek fiyatlandırmayı kolayca denetleyebilirsiniz.

1.2 ERP Yazılımı ve Danışman Firma Seçim Kriterleri

Hangi ERP yazılımının uygulanması gerektiğine karar vermek ve uygun bir iş ortağı seçmek, ERP'nin ilk kez başarılı bir şekilde uygulanmasının veya bir işletme içinde ERP'nin evriminin temelidir. Bir sistem ve satıcı seçmek, detaylı bir yaklaşım gerektiren ve projeyi temsil eden karmaşık bir karardır.

ERP yazılımı (programı) seçimi işletmenin yaşamı süresince vereceği zor ve telafi edilmesi çok maliyetli olan bir kararlardan birisidir. Verilecek bu kararın ardından işletmelerin operasyon yapısı ve iş yapma şekilleri değişecek ve köklü değişimler yaşanacaktır.

ERP sistem kurulumları çok büyük oranda kalıcıdır. Bir ERP sistemi seçen ve uygulayan bir şirket, genellikle bir değişiklik alternatifi kalmayana kadar onu kullanacaktır. ERP yazılım seçimi işletmenin 15-20 yıllık süreçlerini etkileyebileceği için bu konuda verilecek olan karar çok önemlidir (Munkelt vd., 2013).

1.2.1. Maliyet

Bir ERP yazılımı satın alınmadan önce firmanın önce yazılıma, sonrasında proje için ayırabileceği bütçeyi belirlemesi gerekmektedir (Tali, 2022). Ayrıca işletmede var olan mevcut bilgi işlem altyapı kaynaklarının proje için yeterli olup olmadığı kontrol edilmelidir. ERP sistemi ile birlikte çalışacak başka yazılımlar varsa bu yazılımlar ile entegrasyonun proje ve bakım maliyetleri için yaklaşık bir maliyet hesaplaması yapılmalıdır.

Maliyetler hesaplanırken sadece ERP yazılımı ve lisans maliyetleri değil, donanım, danışmanlık, eğitim, insan kaynakları, vb. dahil olmak üzere diğer birçok maliyet faktörünü içermektedir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Danışmanlık hizmeti tedarikçi bir firma üzerinden alınacaksa bu hizmetin proje ve bakım maliyeti hesaplanmalıdır. ERP yazılım seçiminde maliyeti düşük olması sebebiyle tercih edilen uygulamalar işletmeye uzun vadede maddi açıdan daha büyük zararlar verebilmektedir. Bu noktada gereksinimler ön plana konulmalı ve başlangıç maliyetlerini azaltma yoluna gidilmemelidir.

Özelleştirme ne kadar fazla olursa, uygulama ve bakım maliyetleri de o kadar yüksek olacaktır. Şirketler, özelleştirme maliyetlerini ve gelecekteki bakım ve yükseltme maliyetlerini azaltmak için sistemlerini mümkün olduğunca yazılıma göre dizayn etmelidir.

Özel geliştirme, yalnızca maliyet açısından değil, aynı zamanda zaman ve kalite sınırlamaları nedeniyle başarılı bir uygulama için en aza indirilmesi gereken şeylerden biridir. Yazılım modifiye edildiğinden ve ERP yazılımının standart fonksiyonları işlevsiz kaldığından, daha yeni sürümlerden ve desteklerden yararlanmak zor olacaktır. Bu nedenle, kaçınılması şiddetle tavsiye edilir (Orhan, 2006).

İşletmeler genellikle ERP'nin uygulanmasından kaynaklanan masrafları azaltmakla uğraşsalar da, gerçekte bu sistemin uygulanmasının maddi ve manevi getirilerini hesaplayıp fayda maliyet analizi yapılması zordur (Rouhani et al., 2017).

1.2.2. Fonksiyonellik

İşletmelerin ERP yazılım seçiminde kendi iş süreçlerini uygulayabilecekleri ve bu süreçlerde iyileştirme yapabilecekleri esnekliğe sahip yazılımlara yönelmesi normal karşılanan bir durumdur (Ağayev, 2007). Seçilecek yazılımda hangi modüllerin işletme ihtiyaçlarına uyum sağlayıp hangilerinin karşılanamayacağı belirlenmelidir. İşletmenin ihtiyaçlarını asgari düzeyde karşılayabilecek esnek bir yapı olması, ERP yazılım seçiminde önemli bir kriterdir.

ERP yazılımının fonksiyonel özellikleri işletmenin yapısına ne kadar fazla uyum sağlarsa projenin başarılı olma ihtimali de bu ölçüde artacaktır. Seçim kararı alınmadan önce ERP yazılımı üzerinde süreçlerin nasıl işletileceği, fonksiyonel açıdan kritik düzeyde bir engel olup olmadığı bir demo üzerinden test edilmelidir (Al-Fawaz et al., 2008)

1.2.3. Referanslar

ERP danışman seçimi sırasında tedarikçinin referansları ve bu referanslar ile yapılacak görüşmeler büyük önem taşımaktadır. Yapılacak görüşmelerde karşı taraf projeyi tamamlamış ve canlı kullanımda olduğu için tedarikçinin avantajları ve dezavantajlarını görebilmek kolaylaşır (İşçi,2020). Bu şekilde işletme ileride karşısına çıkabilecek iyi ya da kötü senaryo için bir önizleme almış olur.

Tedarikçi firmanın danışmanlık kalitesini, yaşanan sorunlar ve destek imkanlarını ancak ürünü ilgili tedarikçiden satın almış ve aktif olarak kullanan işletmelerden öğrenilebilir. Bu görüşmelerde özellikle danışman firmanın yeni taleplere ve destek çağrılarına ne kadarlık bir süre içerisinde cevap verebildiği, destek/danışman ekibinin kalitesi ve tecrübesine yönelik bilgiler alınmalıdır (Tık, 2022).

1.2.4 Destek İmkanları

İşletmelerdeki en kalifiye çalışanların bile ERP sisteminin tüm teknik detaylarına hakim olabilmesi mümkün değildir. Bu sebeple danışmanlık firmaları tarafından destek ve bakıma her zaman ihtiyaç olacaktır. Sorunların sınıflandırması ve ilk desteğin yanı sıra araştırma ve teşhis ilk 24 saat içinde sağlanmalıdır. Sorunların %85'i için

ISBN: 978-605-73901-3-4

iki iş günü içerisinde çözüme ulaşılmalıdır. ERP danışmanlık firmasının destek ekibi, şirketin organizasyonunun bir parçası olacaktır. Bakım ve destek için insan gücü eksikliği, ERP'nin verimliliğini azaltır, stratejik konular ihmal edilir ve önemli maliyetlere neden olabilmektedir (Munkelt, 2013).

Danışman firmanın destek konusuna bakış açısı ve vizyonu seçim konusunda etkili bir kriterdir. Danışman firmanın ERP kullanıcılarından gelen sorunları ve geliştirme taleplerini paylaşabilecekleri bir yapıya sahip olması ve bu sistemde açılan kayıtların önem düzeylerine göre sınıflandırılıyor olması ve bu düzeylere göre geri dönüş yapılması önemli bir husustur. (Çağlar, 2022)

Buna ek olarak daha önce bir çağrı olarak açılmış ve çözülmüş sorunların hem danışman hem son kullanıcı tarafından kolaylıkla erişilebildiği bir yapıya sahip olunması, aynı sorunun farklı kişiler tarafından defalarca tekrar çözülmesinin önüne geçecek ve her iki taraf için zaman kazandıracaktır. Ayrıca, uzaktan anlık destek sağlayabilen ERP danışmanlık firmaları daha fazla tercih edilmektedir (Çağlar, 2022).

1.2.5. Proje Ekibinin Tecrübe Seviyesi ve Kalitesi

ERP sistemlerinin yaygınlaşması ile birlikte nitelikli danışman ihtiyacı da aynı ölçüde artmıştır. (Bingi et al., 1999)'a göre kaliteli ve tecrübeli danışman bulup, onları projeye dahil edebilmek projeyi etkileyen en önemli faktörlerden birisidir.

Danışmanların tecrübe seviyesi ve kalitesi proje başarısına doğrudan etki edebilmektedir. Bazı modüllerde çok donanımlı olan bir danışman, spesifik olarak ihtiyaç duyulan bir başka modülde yetersiz olabilir. Sektörde tecrübeli ve kaliteli danışmanlar halen rağbet görmektedir. ERP uygulamasının başarısı veya başarısızlığı, bu talebin nasıl karşılandığına bağlıdır (Şaylan, 2011).

ARAŞTIRMANIN AMACI

Özellikle 2000'li yılların başlarından itibaren işletmelerin büyük ilgili gösterdiği ERP programları, ülkemizde her geçen gün daha yaygın ve tabana yayılır hale gelmektedir. Pandemi ile birlikte işletmeler dijital dönüşümün gerekliliğini daha iyi anlamış olup, bu gereklilik için gerekli altyapı ve araştırma çalışmalarına başlamışlardır. Bu noktada firmalar için bu programları satın alıp, projelerini gerçekleştirip sonuçlarını elde eden kişilerin tecrübeleri ve görüşleri çok kıymetlidir.

Bu çalışmada öncelikle ERP sistemlerinin işletmelere etkileri, ERP programı ve ERP danışman firma seçim faktörleri ile ilgili literatürdeki çalışmalar incelenmiştir. Bu incelemelerin ardından ERP tecrübesi olan ve hali hazırda bir ERP programı kullanan beyaz yakalı personel ve yöneticiler ile görüşülmüş, bu görüşmelerden toplanan veriler analiz edilerek araştırma soruları değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın hem bir ERP sistemine geçiş ya da karar aşamasında olan işletme yöneticileri için hem de hali hazırda bir ERP programı ile çalışan beyaz yakalı personel ve yöneticiler için faydalı olduğu düşüncesindeyiz. Literatürde bu konular ile ilgili pek çok çalışma olsa da bu çalışmada ortaya çıkan sonuçların, ülkemizin önde gelen firmalarında ERP kullanan ve ERP projesinde görev almış kişilerle yapılan görüşmeler ile ortaya çıkması, bu çalışmayı değerli kılmaktadır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Tez çalışmamızda dünyada yaygın olarak kullanılan ERP programlarından birisi olan SAP Business One'ı kullanan işletmelerde görev yapan personel ve yöneticilerin konuya olan bakış açılarını ve görüşlerini derinlemesine analiz etmek amacı ile nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan "Odak Grup Çalışması" tercih edilmiştir.

Nitel araştırmalar gözlem, görüşme ve analiz gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve davranışların gerçekçi ve doğal bir ortamda bütüncül bir şekilde ortaya konulmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırmalar olarak adlandırılmaktadır (Yıldırım vd., 2008).

Nitel araştırmalar, insanlara ve onların deneyimlerine, davranışlarına ve fikirlerine odaklanan bir yaklaşımdır. Nitel araştırmacı, nicel yöntemlerin ulaşamadığı ayrıntılı analiz ve bakış açısı sağlayarak "nasıl" ve "neden" sorularına cevap arar (Gill et al., 2019).

SONUÇ

Son yıllarda birçok örneğini de gördüğümüz üzere küresel bir kriz en başarılı ve iyi yönetilen işletmeleri dahi etkileyebilmektedir. ERP sistemleri bu gibi kriz anlarında işletmedeki tüm birimlerin iletişimini kolaylaştırmakta ve herkesin aynı dil üzerinden konuşabilmesini sağlamaktadır.

Kurumsal Kaynak Planlama (ERP) sistemleri işletmelerin tüm iş süreçlerini ortak bir sistemde birleştirmek için tasarlanmış araçlardır. ERP sistemleri, günümüzün rekabetçi iş koşullarında kullanması lüks değil, zorunlu araçlar haline gelmiştir.

Çalışmamızın bu bölümünde araştırma konularımız üzerine elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

ERP sistemlerinin işletmelere etkileri konusunda;

Katılımcıların pozisyonu fark etmeksizin büyük bir çoğunluğunu ERP sistemleri ile birlikte izlenebilirliğin ve takip edilebilirliğin arttığını vurgulamıştır. Bu izlenebilirlik sayesinde tüm birimlerin ortak bir noktada bulunan tutarlı verilere ulaşması kolaylaşmıştır. İzlenebilirlik, birinci ve ikinci gruptaki katılımcıların operasyonel faaliyetlerini hızlandırmış, üçüncü gruptaki katılımcıların ise işletmelerini daha gerçekçi ve anlık bir şekilde izleyebilmelerine olanak sağlamıştır.

Özellikle 1.grup katılımcılardan gelen yanıtlar ERP sistemleri ile birlikte daha çok, daha detay seviyede veri girişinin yapıldığı yönünde olmuştur. Katılımcıların veri girişinin raporlama için önemli olduğunun farkında olmaları işletmeleri adına olumlu bir durum olarak adlandırılabilir. Bunun dışında 2. ve 3. gruptaki katılımcılardan da veri girişinin önemine ve ERP sistemlerinin veri girişine bir standart getirdiği konusunda geri dönüş alınmıştır.

Alınan cevaplara istinaden, ERP sistemleri öncesi karmaşık olan iş süreçlerinin ERP geçişi ile birlikte daha standart hale geldiği tespit edilmiştir. İş süreçlerinin ERP'ye uymadığı bazı konularda işletmeler, ERP'ye uyarak iş modellerini standart hale getirebildiği gibi, ERP'leri de kendi ihtiyaçlarına göre özelleştirebilmektedirler.

Tüm oturumlarda alınan ortak cevaplardan birisi de ERP sistemlerinin raporlama gücüdür. Katılımcılar Excel gibi harici programlar ile hazırladıkları ve ciddi zaman kaybettikleri raporları ERP sistemleri ile birlikte çok daha kısa sürede, kaliteli ve tutarlı alabilmektedirler.

ERP sistemlerine geçiş sırasında ve sonrasında yaşanan sorunlar konusunda;

Dünya üzerindeki tüm teknik projelerde sorun olarak karşımıza çıkabilen kullanıcı direnci, ERP projelerinde de sıklıkla karşılaşılan bir zorluk olduğu konusunda pek çok görüş alındı. Katılımcılardan, özellikle 2. ve 3.gruptan aldığımız cevaplar bu teoriyi desteklemektedir. Bunun yanı sıra çalışanların ERP kültürüne ve geçmişine sahip olmaması da birçok farklı zorluğa yol açabileceği tespit edilmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Birçok katılımcı başarısızlık ve zorluk yaşanan konuları danışman ekibin eksikliğine bağlamaktadır. Buna ek olarak kendi işletmelerinde de bu konuya yeteri kadar kaynak ayıramayan ve bazı sorunların bu sebeple ortaya çıktığından bahseden katılımcılar da bulunmaktadır.

İşletme süreçlerinin analizi doğru yapılmadığı durumlarda canlı geçişler sancılı olabilmektedir. Katılımcılardan bazıları bunu tamamen danışmana bağlarken bazıları kendi süreçlerini net olarak aktaramadıklarını kabul etmektedir.

ERP projelerinde üst yönetim desteğinin çok önemli olduğu literatürde birçok çalışma ile desteklenmiştir. Bununla ilgili detayları 2.4. numaralı bölümde paylaşmıştık. Yapılan görüşmeler sonucunda sayıları çok fazla olmasa da üst yönetim desteğinin eksik olduğu durumlarda projelerde zorluklar yaşanabileceği yönünde görüşler alınmıştır.

ERP yazılımı seçim kriterleri konusunda;

Alınan cevapların hemen hemen hepsinde referans görüşmelere vurgu yapılmıştır. İşletmeler özellikle kendi sektöründe başarıyla ve başarısızlıkla sonuçlanmış ERP projelerini incelemeyi en önemli seçim kriteri olarak görmektedirler.

ERP sisteminin dünya üzerinde geçerliliği olması işletme yöneticilerine güven verdiği görülmüştür. Bunun yanı sıra iş ortakları ile aynı dili konuşabilmek adına bazı ERP'leri seçim listesinde üst sıralara yerleştiren firmalar da mevcuttur.

Aynı sektördeki referanslar ile görüşmelerin yetmeyeceği durumlarla da karşılaşılabilir. Bu noktada işletmenin kendine has süreçleri için de ayrıca incelemelerde bulunması gerekliliği katılımcılar tarafından vurgulanmıştır.

Katılımcıların maliyetler konusundaki en büyük çekincesi özellikle global ERP yazılımları ile ilgili olduğu görülmektedir. Global ERP yazılımlarında maliyetlendirmeler her zaman döviz cinsinden olduğu için günümüz ekonomik koşullarında maliyetleri yüksek seviyeye çıkabilmektedir.

ERP danışman firma konusunda;

ERP yazılım seçim kriterlerinde olduğu gibi ERP danışman firma seçimlerinin de en çok başvurulan kriter Referanslar olmuştur. Referans görüşmeleri danışman firma hakkında iyi veya kötü detaylı bilgi sağlayabileceği için işletme yöneticileri adına önemli bir seçim kriteri olarak görülmektedir.

Alınan cevaplara göre proje ekibindeki danışmanların yetkinliği danışman firma seçimindeki kriterlerde en üst sıralarda yer almaktadır. İşletme süreçlerinin iyi analiz edilebilmesi ve proje başarısı için alanında tecrübeli danışmanlara ihtiyaç olduğu görülmektedir. ERP yazılımının teknik bilgisinin yanı sıra danışman ekibin, sektör dinamiklerine hakim olması ve buna yönelik çözümler üretmesi de beklenmektedir.

Özellikle proje ve bakım-destek anlaşmaları konusunda maliyetin de dikkat edilmesi gereken bir kriter olduğu ortaya çıkmıştır. ERP projesi öncesinde işletmenin projeye ayırabileceği bütçe tutarını belirlemesi faydalı olacaktır. Bununla birlikte işletmeler başarısız ERP projelerinin sonucu olarak çok ciddi maliyetler ile karşılaşabilmektedir.
Canlı geçiş sonrası ERP sistemlerinin özellikle ilk yıl çok yoğun şekilde destek ihtiyacı olduğu göz önüne alındığında, katılımcıların, danışman firmanın geri dönüş sürelerini önemsemesi anlamlı bir kriterdir. Katılımcıların destek konusunda ilk incelediği kriterin geri dönüş süreleri olduğu gözlemlenmektedir.

ÖNERİLER

ERP bir dijital dönüşüm projesi olduğu için işletmenin tüm iş birimlerine etki etmektedir. Bu sebeple başlangıçta ve hazırlık aşamasında işletmelerin ihtiyaçlarına ve gelecekteki hedeflerine uygun doğru ERP yazılımını ve doğru

ISBN: 978-605-73901-3-4

danışman firmasını belirlemesi büyük önem taşımaktadır. Bu aşamada yapılacak analizlerin ve seçimlerin doğru olmaması durumunda yüksek parasal maliyetler, insan kaynağı ve zaman kaybı gibi işletmeleri olumsuz etkileyen durumlar yaşanabilmektedir.

Yapmış olduğumuz çalışmada ERP projelerini tamamlamış firmalar ile sürecin ilk adımı olan ERP yazılım seçiminden itibaren ERP'lerin günün sonunda işletmelere kazandırdıkları incelenmiştir. Çalışmaya toplamda 12 farklı firmadan 18 farklı çalışan ve yönetici/firma sahibi katılmıştır. Araştırma konumuz ile ilgili literatürde birçok çalışma bulunsa da dijital dönüşüm yolculuğuna yeni başlayacak firmaların, bu projelerini tamamlamış ve yavaş yavaş meyvelerini almaya başlayan kişilerden alacağı bilgilerin faydalı olacağı düşüncesindeyiz.

Araştırma konumuz ile ilgili bundan sonra yapılacak olan çalışmaların daha geniş katılımcılara sahip olması ortaya çıkarılan sonuçları ve tanımları daha net hale getirmeye yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

Ağayev, S. (2007). Kurumsal Kaynak Planlama ERP Sisteminin Seçimi, Kurulumu ve ERP Kullanıcı Firmaların Sistemden Beklentilerinin Analizi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, s.12.
Al-Fawaz, K., Al-Salti, Z., & Eldabi, T. (2008). Critical Success Factors In ERP Implementation: A Review. European and Mediterranean Conference on Information Systems. Dubai, UAE.

Bingi P., Sharma M. K., & Godla J. K. (1999). Critical Issues Affecting an ERP Implementation. Information Systems Management, 16(3), s.7-14.

Gill P., &Baillie J. (2018). Interviews and focus groups in qualitative research: an update for the digital age. .British Dental Journal. Cardiff University.

İşçi, M., (2020). Kurumsal Kaynak Planlama Sisteminin (ERP) Seçimi, Kurulum Projelerinin Yönetim Süreci ve Kullanıcı Beklentilerinin Analizi. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, s.47.

Munkelt, T., & Völker, S. (2013). ERP systems: aspects of selection, implementation and
sustainable operations. International Journal of Information Systems and Project Management , s.29.
Orhan, B. (2006). Critical Success Factors in Enterprise Resource Planning Implementation: Case Studies Of Turkish Companies Which Use Oracle ERP Software. Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, s.32-33.
Rouhani, S., & Mehri, M. (2018). Empowering benefits of ERP systems implementation: empirical study of industrial firms. Journal of Systems and Information Technology. University of Tehran.
Şaylan O., (2011). Kurumsal Kaynak Planlaması (ERP) Sisteminde Kritik Başarı Faktörlerinin ve Kullanıcı Memnuniyetinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi, s.14.

Şimşek, R., Özen, H., Tık, Ö., & Çağlar Y. (2022). ERP Satınalma Rehberi.

Web 1. (2015). https://it.toolbox.com/blogs/erpdesk/how-erp-can-improve-inventory-managementoperations-.(Erişim Tarihi 19/02/2022).

Yıldırım A., & Şimşek H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6.Baskı). Seçkin Yayıncılık.

ISBN: 978-605-73901-3-4

FOTOĞRAF DERSİNİN GÜNÜMÜZ TASARIM EĞİTİMİNDEKİ YERİ

Dr. Öğr. Üyesi Elif ATAMAZ

Lefke Avrupa Üniversitesi, Lefke, KKTC, eatamaz@eul.edu.tr

ÖZET

İcadından günümüze kadar önemli bir iletişim aracı olan fotoğraf, tasarımın her alanında yerini almış ve pek çok tasarım bölümünün ders müfredatında zorunlu ders kapsamında eğitime dahil edilmiştir. Mobil cep telefonlarının gelişmiş kameraları sayesinde meraklı herkesin fotoğraf çekebildiği ve paylaşabildiği günümüzde, üniversitelerin tasarım bölümlerini okuyan öğrenciler için fotoğraf derslerinin zorunluluğu ve yeni teknolojiler ışığında nasıl devam ettirilmesi gerektiği tartışılmalıdır. Türkiye'de ve KKTC'de YÖK'e bağlı üniversitelerin tasarım ve iletişim fakültelerinde açılmış Grafik Tasarım ve Görsel İletişim Tasarımı bölümlerinin ders müfredatları ve öğrenim çıktıları incelendiğinde bu dersin hemen hepsinde zorunlu verildiği ve teknik fotoğrafçılık konularının da dahil olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Lefke Avrupa Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi bünyesinde; Türkçe eğitim veren Görsel İletişim Tasarımı, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık, Radyo Tv ve Sinema bölümlerinin birinci sınıf öğrencileri için ortak açılmış fotoğraf dersinin yöntemi ve eğitim çıktıları üzerinden bu dersin içeriğini ve işleniş biçimini değerlendirmektir. İngilizce eğitim veren New Media and Communication bölümü için zorunlu ders olan Dijital Fotoğrafçılık dersi, Görsel İletişim Tasarımı bölümünde birinci sınıf bahar döneminde fotoğrafçılık dersinin devamı niteliğinde verilmektedir. Tüm fotoğraf çalışmalarının dijitalleştiği düşünülecek olursa fotoğrafçılık ve dijital fotoğrafçılık dersleri arasında ne gibi farklar olabilir? Pandemi süresince bu dersler uzaktan eğitim ile devam etmiş ve öncesi ile sonrası öğrenci kazanımları açısından karşılaştırılmıştır. Bu araştırmadan çıkan sonuçların ışığında fotoğrafın gelecekteki tasarım eğitimindeki yeri irdelenmiş ve gelecekte nasıl bir derse dönüşebileceği üzerine ipuçları aranmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fotoğraf dersi, tasarım eğitimi, dijital fotoğrafçılık.

ISBN: 978-605-73901-3-4

THE PLACE OF THE PHOTOGRAPHY COURSE IN TODAY'S DESIGN EDUCATION

ABSTRACT

Photography, which has been an important communication tool since the time of invention, has a major role in every field of design and has been included as a compulsory course in many design education programs. Today, it is debatable whether photography lessons are still necessary and/or how they should be processed because thanks to the advanced cameras of mobile phones, everyone curious about photographs can take and share photographs. When the curriculum and learning outcomes of the Graphic Design and Visual Communication Design departments opened in the design and communication faculties of universities affiliated to YÖK in Turkey and TRNC are examined, it is understood that this course is compulsory in almost all of them and technical photography subjects are also included. The aim of this study, within the Faculty of Communication Sciences of the European University of Lefke; is to evaluate the necessity of the photography course based on the method and educational outcomes through the course opened jointly for the first-year students of Visual Communication Design, Public Relations and Advertising, Radio, TV and Cinema departments in the Turkish language. The Digital Photography course, a compulsory course in English for the New Media and Communication department, is also given in Turkish in the spring semester of the first year as a continuation of the photography course in the Visual Communication Design department. Considering that all photography works are digitalized, what can be the differences between photography and digital photography courses? During the pandemic times, these courses were carried on with distance education, and the differences between the student achievements before and after the pandemic were compared. In the light of the results of this research, the place of photography in future design education was examined and clues were sought on how it can turn into in the future.

Keywords: Photography course, design education, digital photography.

GİRİŞ

Teknolojinin gelişimiyle birlikte fotoğraf da inanılmaz bir hızla gelişmiş, dijitalleşmiş ve büyük kameralardan elimizdeki cep telefonlarına inmiştir. Fotoğraf çekmek, görsel veri üretmek ve bunu paylaşmak hiç bu denli kolay olmamıştır. Günümüz iş sektöründe ve eğitimde fotoğraf önemli bir iletişim aracı, sayısal veri ve arşivleme yöntemidir.

Fotoğraf icat edildiği dönemden itibaren, zamanı dondurarak kayıt altına alabilme, gerçek bilgiyi ve mesajı doğrudan izleyiciye aktarabilme özelliği ile iletişim için çok önemli bir unsur haline gelmiştir. İletişimin görsel anlatım dili olan grafik tasarım fotoğrafı, tasarım öğesi olarak kullanmaya başlamış, yazı ve diğer tasarım öğeleriyle yeniden biçimlendirmiştir. Endüstri dönemi ile birlikte gelişen Grafik Tasarımı günümüz dijital çağın gereksinimleri ile daha fazla ihtiyaç duyulan iletişim sorunlarına çözüm bulmak için "Görsel İletişim Tasarımı" kavramı altında eğitim ve uygulama alanlarını genişletmiştir. Bilgisayar teknolojisinin getirdiği olanaklarla fotoğraf ve grafik tasarım görsel iletişim çatısı altında birbirini beslemiş, etkilemiş ve geliştirmiştir.

Günümüzde mobil cep telefonlarının gelişmiş kameraları sayesinde her yaştan ve her kesimden insan fotoğraf çekebilmekte ve sosyal medyada paylaşarak kendisini fotoğrafçı gibi gösterebilmektedir. Profesyonel pahalı fotoğraf makinelerini satın almak zorunda kalmadan, üstelik eskiden olduğu gibi film ve banyo masraflarından da arınmış yeni teknoloji sayesinde dileyen herkes fotoğraf sanatı ile ilgilenebilmekte, çektiği fotoğrafları kolayca

ISBN: 978-605-73901-3-4

telefonuna indirdiği aplikasyonlar sayesinde yeniden düzenleyebilmekte, montajlamakta ve manipüle edebilmektedir. Daha profesyonel çalışmak isteyenler kendini geliştirmek için yine internetten bulabileceği eğitim videoları ile dersleri takip ederek neyi nasıl çekebileceğini öğrenebilir. Paralı veya parasız çok sayıda internet sitesinde, youtube kanallarında fotoğraf eğitimi veren videolara ulaşabilmek için sadece tıklamak yeterlidir. Hayatın her alanına sosyal medya ve mobil telefonları ile girmiş olan fotoğraf; mühendisliklerde ve hatta dişçilik-tıp gibi sağlık alanlarında dahi seçmeli ders bünyesinde verilirken, en çok ilişkili olduğu grafik tasarım / grafik sanatlar veya görsel iletişim tasarımı bölümlerinin ders müfredatında zorunluluğu ve nasıl işlenmesi gerektiği üzerinde tartışılmalıdır.

Fotoğrafçılık Ders İçeriği

Türkiye'de YÖK'e bağlı üniversitelerde hem grafik tasarım, hem de görsel iletişim adı altında 4 yıllık lisans eğitimi veren 20 ye yakın devlet üniversitesi ve 100'den fazla vakıf üniversitesi bulunmaktadır. Özellikle yeni açılan üniversitelerde ağırlıklı görsel iletişim tasarımı bölümü tercih edilmektedir.

Üniversitelerin web sayfalarına erişilerek, pek çok üniversitenin grafik tasarım veya görsel iletişim tasarımı bölümlerinin ders müfredatı incelendiğinde, fotoğraf dersinin zorunlu olduğu ve çoğunda da güz ve bahar döneminde ön koşullu 2 ders halinde açıldığı anlaşılmıştır. İkinci açılan devam dersi Dijital Fotoğrafçılık adı altında olabileceği gibi Fotoğrafçılık II diye kodlanıp ders içeriğinde; çekilen fotoğrafların bilgisayar ortamında yazılımlar yardımıyla işlenmesi, düzenlenmesi, iyileştirilmesi veya yeniden yaratılması konularına yer verir.

Temel fotoğraf derslerinin öğrenim çıktılarına bakıldığında çoğunlukla şu başlıklar altında toplandığı görülmüştür;

- Fotoğrafik görüntünün oluşturulmasında ışık, kompozisyon ve çekim tekniklerini uygun şekilde kullanabilme,
- Fotoğraf çekiminde yararlanılan ilkeleri kullanarak özgün fotoğraf çekimleri yapabilme,
- Fotoğrafın, dolayısıyla sabit imgenin, daha geniş iletişim süreçlerindeki rol ve önemini değerlendirebilmek,
- Fotoğrafta kadraj ve pozlama gibi temel öğeleri tartışabilme
- Görmek, gördüğünü fotoğraflamak konusunda temel becerileri sergileyebilmek

Bazı üniversitelerin ilgili bölümlerinde; fotoğraf tarihi, fotoğrafın optik ve mekanik değerleri, ışık ve görüntünün sabitlenmesi, görüntü aktarımını sağlayan klasik malzemeler [film ve kağıt] gibi fotoğrafçılık konuları yer almaktadır. Hatta bazı üniversitelerde daha profesyonel ve geleneksel fotoğraf eğitiminde geçerli başlıklara yer verilmiştir;

- Çekimin yaptığı filmin banyo işlemlerini gerçekleştirebilir.
- Film kullanarak temel düzeyde fotoğraf baskı işlemlerini gerçekleştirebilir.
- Fotoğraf banyo ve baskı yöntemlerini ve tekniklerini öğrenir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Bilkent Üniversitesi, Marmara Üniversitesi gibi köklü üniversitelerde bu dersin zorunlu verilmediği görülmüştür. Çoğu üniversitede dersin öğrenim çıktıları aşağı yukarı aynıdır; geleneksel analog fotoğraf makinelerinin kullanımı ile başlar ve objektif seçimi, manuel pozlama ayarları gibi fotoğraf makinesi ayarları üzerine bilgi verilir. Hatta bazı üniversitelerde fotoğrafın tarihçesi ve gelişimine de geniş yer ayırılır. Bilgiye erişimin çok kolay olduğu ancak bilginin kullanımının değerli olduğu dijital bilgi çağında fotoğraf dersinin müfredatında teorik bilgilere ne kadar yer ayrılmalıdır?

Fotoğraf makinelerini, özelliklerini ve manuel pozlandırmayı öğrenebilmesi için her öğrencinin elinin altında profesyonel bir makine olması gerekir ancak grafik tasarım veya görsel iletişim tasarımı öğrencisinin elinin altında bilgisayarı ve telefonu vardır. Üniversitenin ona gösterdiği makineden biraz bilgi alabilir, bu bilgiyle çekim yapamaz. Bazı üniversitelerin ders açıklamalarında "Fotoğraf banyo ve baskı yöntemlerini ve tekniklerini öğrenir" ifadeleri vardır. Günümüz teknolojisinde böyle bir bilgiye grafik tasarım eğitimi alan öğrencinin ihtiyacı olup olmadığı da tartışılır.

Fotoğrafçılık Dersi Ders İşleme Yöntemi

Bu bildiride tartışmaya açılan diğer önemli konu dersin işlenme şeklidir. Günümüz eğitim politikalarına bakıldığında; dünya genelinde artan rekabete yetişebilmek için değişen öğretme ve öğrenme süreçlerine cevap verebilecek yenilikçi eğitim stratejilerinin öne çıktığı görülmektedir (Suksai 2016). Özellikle 2020-22 arasında yaşanılan ve halen etkileri devam eden pandemi sürecinde zorunlu uygulanan uzaktan eğitim sayesinde masaya yatırılan yüksek teknolojiler ile eğitim tartışmaları yeni eğitim olanakları arayışlarını hızlandırmıştır.

Pandemiden önce dünyada, fotoğraf dersi temelinde internet üzerinden fotoğraf dersinin yapılabileceği ve getireceği avantajları üzerine araştırmalar yapılmıştır; Paramaporn Suksai'nin 2016'da kaleme aldığı makaledeki araştırmada Tayland'da, Suan Sunandha Rajabhat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Innovation and Educational Technology Bölümü öğrencileri ile fotoğraf dersinin Moodle üzerinden uzaktan eğitim uygulama sonuçları değerlendirilmiştir. Dijital fotoğrafçılık üzerine yoğunlaşan ders içeriğinin dönem sonu başarı grafiği ve öğrenci memnuniyeti değerlendirildiğinde zamandan ve yerden bağımsız uzaktan çalışabilen öğrencilerin daha verimli olduğu sonucunu ortaya atmışlardır.

Benzer bir çalışma 2008'de, İsrail'de, Holon Teknoloji Enstitüsü'nde Eğitim Sistemleri Teknolojileri Bölümünde yapılmıştır. Fotoğraf dersinin kampüs içerisinde yüz yüze eğitimle birlikte çevrimiçi destek dersleriyle hibrid model işlenebileceğini göstermişler ve sonuçlarını değerlendirmişlerdir. Bu araştırmada geleneksel fotoğraf dersi de eleştirilmiş, öğrencilerin görsel okuma ve görsel anlatım becerilerinin geliştirilmesinin teorik derslerden daha önemli olduğu savunulmuştur.

Pandemi süreci Türkiye'de ve Kuzey Kıbrıs'ta tüm üniversitelerin çevrimiçi eğitimi zorunlu deneyimlemelerine neden olmuştur. Lefke Avrupa Üniversitesi de Mart 2020'de hızlı biçimde Microsoft Team ve Moodle üzerinden eğitimini çevrimiçi devam ettirmiştir. Böylelikle fotoğrafçılık dersinin çevrimiçi uygulanması zorunlu olarak ivedilikle deneyimlenmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

YÖNTEM

Fotoğrafçılık dersinin içeriği ve işleniş yöntemleri Lefke Avrupa Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümünde verilen Fotoğrafçılık dersi ders deneyimlerinden edinilen bilgi ve kazanımlar ile tartışmaya açılmıştır. Araştırma modeli niteliksel araştırmadır; gözlem ve deneyimlere dayalıdır.

Fotoğrafçılık dersi İletişim Bilimleri Fakültesinin ortak dersidir ve Türkçe eğitim veren Görsel İletişim Tasarımı Bölümü, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü ve Radyo Tv ve Sinema Bölümü birinci ve ikinci sınıf öğrencileri için açılan güz döneminde açılmaktadır. Dersin devamı niteliğindeki Dijital Fotoğrafçılık, bahar döneminde Görsel İletişim Tasarımı Bölümü öğrencilerine verilmektedir. İngilizce eğitim veren New Media and Communication bölümünün müfredatında ise sadece güz döneminde Dijital Fotoğrafçılık dersi vardır ve hem temel fotoğrafçılık konularını hem de bilgisayar ortamında düzenlenme ilkelerini içermektedir.

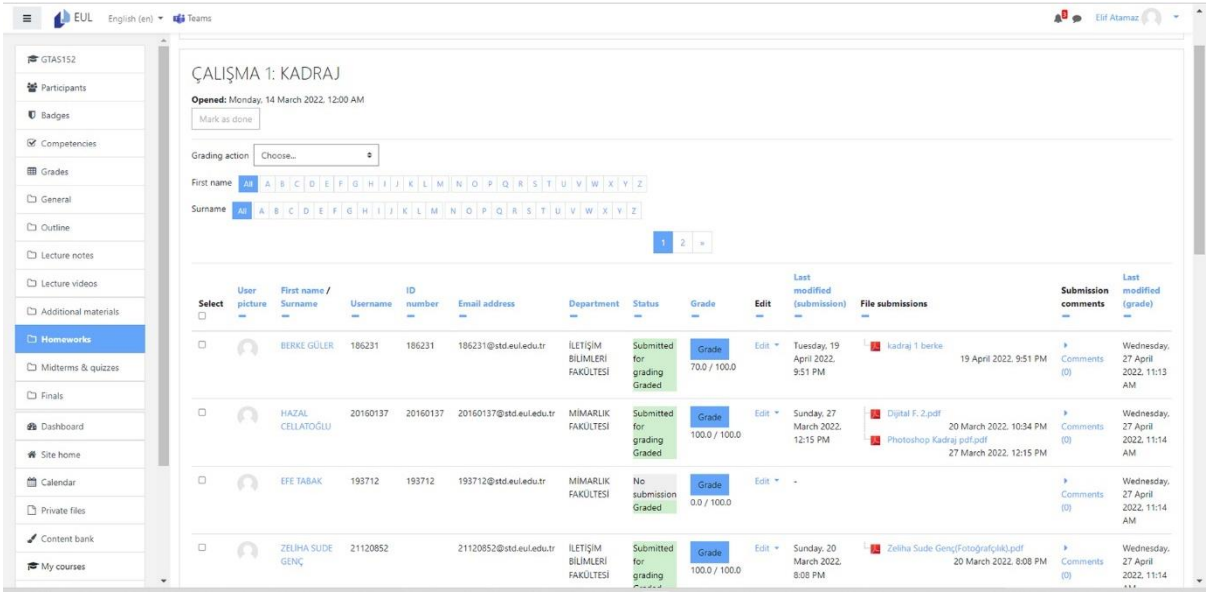
Fotoğrafçılık ve Dijital Fotoğrafçılık derslerinin pandemi sürecindeki çevrimiçi işlenme yöntemi, bu süreçteki kazanımları geçmiş dönemlerdeki geleneksel yüz yüze eğitim yöntemi ile karşılaştırılmıştır. Tasarım dünyasında yaşanan değişim ve gereksinimler ışığında dersin içeriği de öğrencilerin öğrenim girdileri değerlendirilerek kritik edilmiştir.

BULGULAR

Lefke Avrupa Üniversitesi'nde İletişim Bilimleri Fakültesi ortak dersi Fotoğrafçılık dersinin pandemi öncesi yüz yüze eğitim yöntemi; sınıf içerisinde projeksiyonla yansıtma ile sunum yaparak teorik anlatım sonrası öğrenciler ile kampüs içerisinde fotoğraf çekimiydi. Pek çok öğrencinin profesyonel kamerası olmadığı için mobil telefonları ile çekim yapabilmekteydiler. Bu nedenle makine ile ilgili teknik konuları deneyimleme şansları çok yoktu. Ev ödevi olarak istenen fotoğraf çekimlerine genellikle gerekli önem verilmemekte, kampüs içerisindeki çalışmaların ötesine çok az öğrenci geçebilmekteydi. Sınıf içindeki dersler çevrimiçi eğitimdeki gibi kayıt altına alınamadığı için derse gelemeyen öğrenciler o günün konusunu zor takip edebiliyorlardı. Ayrıca projeksiyonla gösterilen fotoğraflar değer kaybetmekteydi.

ISBN: 978-605-73901-3-4

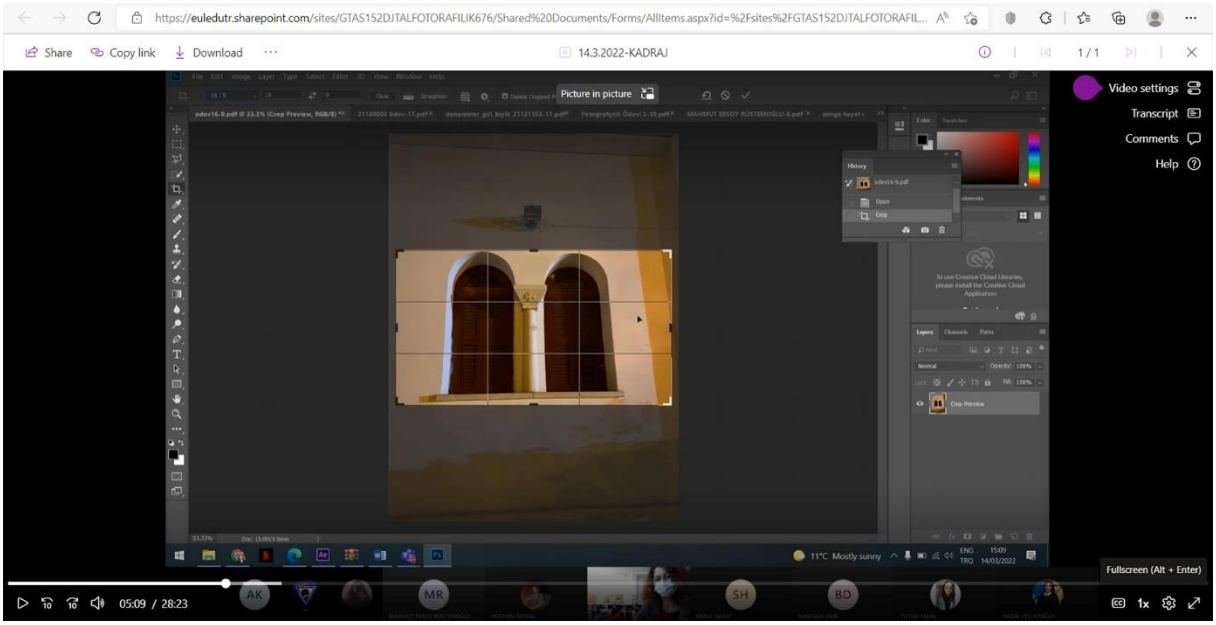
Fotoğrafçılık dersi 2020-21 güz döneminde çevrimiçi yürütüldü. Microsoft Team üzerinden öğrencilerin çevrimiçi katılımıyla teorik yapılan dersler kayıt altına alınıyordu. Kampüste ortak çekim yapılamadığı için verilen konuları her öğrenci kendi imkanları dahilinde çalıştı, çekimler yaptı ve moodle üzerinden çektiği fotoğrafları yükledi (**Resim 1**). Her çevrimiçi derste öğrencilerin çalışmaları öğrencilerin de katılımıyla birlikte analiz edildi. Yüz yüze derslerde öğrenciler çektiği fotoğrafları herhangi bir dijital platforma yüklemiyorlar, doğrudan kameradan eğitmene göstererek kritik alıyorlardı. Böyle olduğu için her öğrenci kendi çektiği fotoğraflar üzerinden konuyu irdeleyebiliyordu. Çevrimiçi dersler sayesinde tüm öğrencilerin çalışmaları ortak değerlendirilebildi. Ayrıca öğrenciler kampüste çekim yapamadıkları için ödevlere daha fazla önem vermeye başladılar. Bu sürecin bir diğer avantajı; derslerin kayıt altına alınmasıydı. Dersi kaçıranlar veya iyi anlamayanlar ders kayıt videolarını izleyerek telafi edebiliyorlardı (**Resim 2**). Projeksiyonla gösterimde değer kaybeden fotoğraflar bilgisayar ekranından yansıtıldığı için gerçek değerleri ile görünmekteydi.

Resim 1: Öğrenci Ödevlerinin Paylaşıldığı Moodle Platformu

2021-22 güz dönemine gelindiğinde, üniversite bazı dersleri yüz yüze bazı dersleri ise yine çevrimiçi devam ettirme kararı aldı. Ortak ders olmasından dolayı öğrenci sayısının kalabalık oluşu nedeniyle fotoğrafçılık dersi yine çevrimiçi devam etti ancak dönem boyunca 3 kere kampüs içerisinde açık alanda birlikte çekim yapma imkanı yaratıldı (**Resim 3**). Böylece ders hibrid derse döndü. Önceki senedeki çevrimiçi eğitimin kazanımlarına ek olarak kampüs içerisinde birlikte pratik yapabilmek öğrenciler açısından daha verimli oldu.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Resim 2: Ders Kaydının İzlendiği Sharepoint Platformu

.

Resim 3: Kampüs İçinde Fotoğraf Çekimi

Yukarıdaki fotoğraftan da görüleceği gibi çekime gelen öğrencilerin fotoğraf makineleri yoktu ve herkes mobil telefonunun kamerası ile çekim yaptı. Kampüs içindeki çekim çalışmalarında esas alınan konular; kadraj ve bakış açısıydı. Konuya nasıl bakması gerektiği, mesafesi, bakış açısı ve kadrajın konuya paralel mi yoksa diyagonal mi konumlandırılması gerektiği çalışıldı. Ayrıca kompozisyon ilkeleri; simetrik denge, tekrar ve ritm konuları üzerinde duruldu

ISBN: 978-605-73901-3-4

.

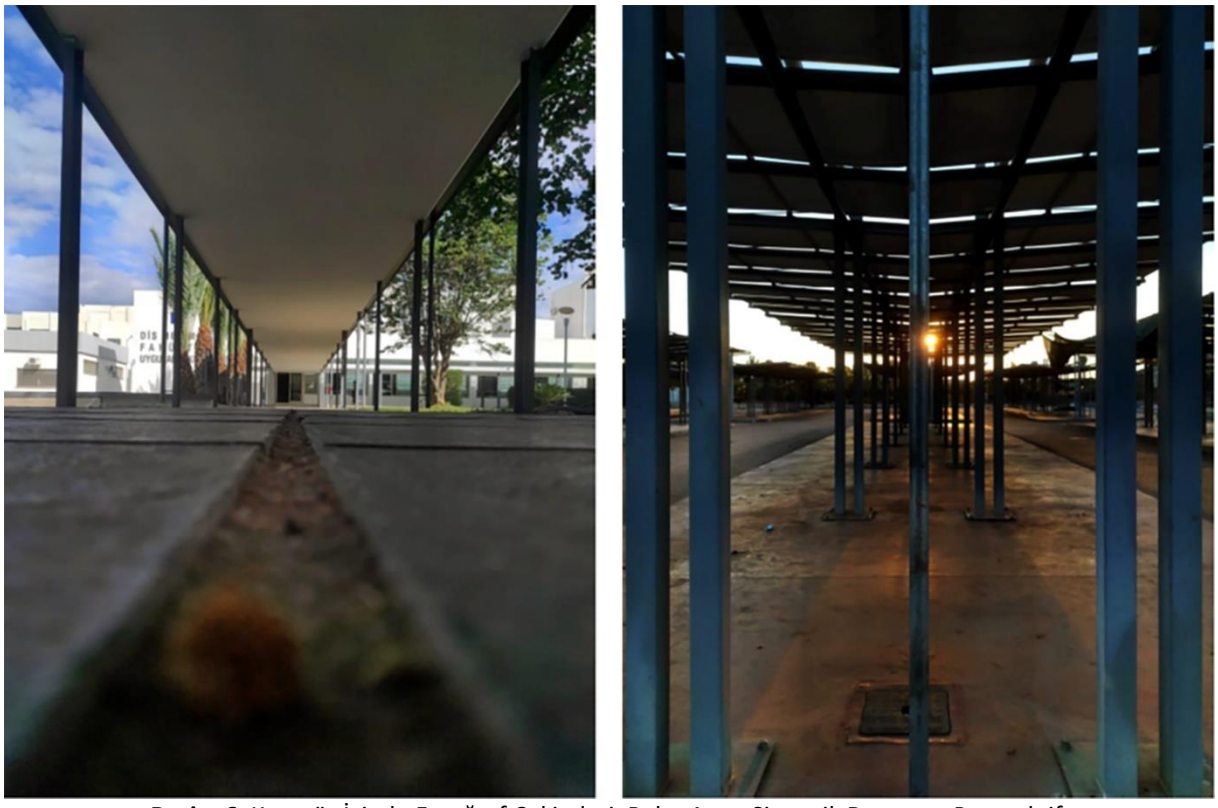
Resim 4: Üniversite Kampüsünden Genel Bakış Çalışması; Simetrik Denge ve Paralel Kadraj Konuları

Resim 5: Kampüs İçinde Fotoğraf Çekimleri; Bakış Açısı Konusu

ISBN: 978-605-73901-3-4

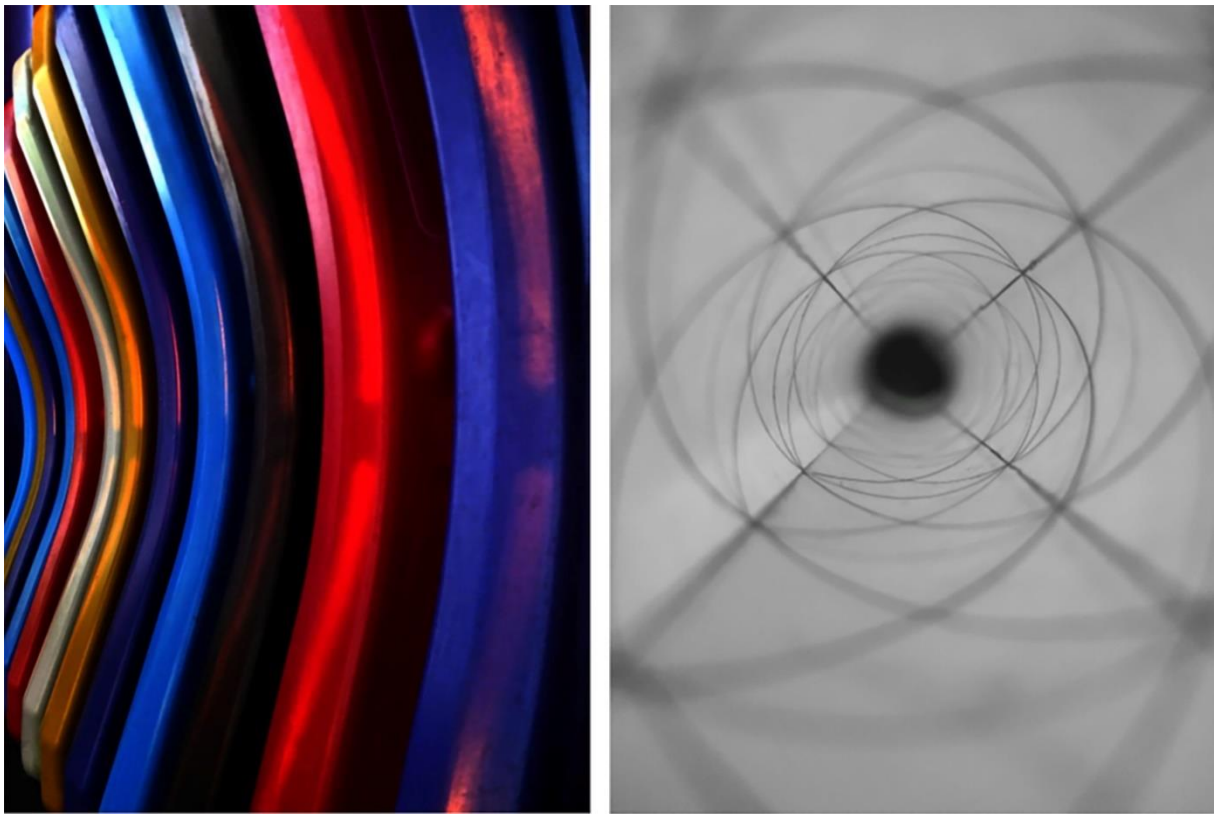
Resim 6: Kampüs İçinde Fotoğraf Çekimleri; Bakış Açısı, Simetrik Denge ve Perspektif

Kampüs içindeki çalışmalar haricinde öğrenciler derste verilen konuları kendi imkanları ile çalıştılar. Çevrimiçi derslerde gösterilen örneklere benzer çekimleri evlerinde veya yakın çevrelerinde denediler. Pek çok fotoğraf deneyseldi ve öğrencilerin yaratıcılıklarını arttırmaya yönelikti. Birbirlerinin çekimlerini ders ortamında izledikleri için keyifli bir rekabet ortamı da oluşmaktaydı ve bu, bir sonraki ödevde öğrenciyi hırslandırıyordu. Ayrıca seçilen fotoğraflar fakültenin instagram sayfasında öğrencinin ismiyle paylaşılıyordu ve bu da rekabeti arttırıyordu.

Çevrimiçi derslerde üstünde durulan konu başlıklarından biri; renk konusunun öne çıktığı fotoğraflar ve siyah-beyaz monokromatik konusunun bir başka deyişle rengin olmadığı gri tonlamalı fotoğrafların önem kazandığı çekim çalışmalarıydı. Özellikle soyut fotoğraf çekimleri ağırlıklıydı (**Resim 7**).

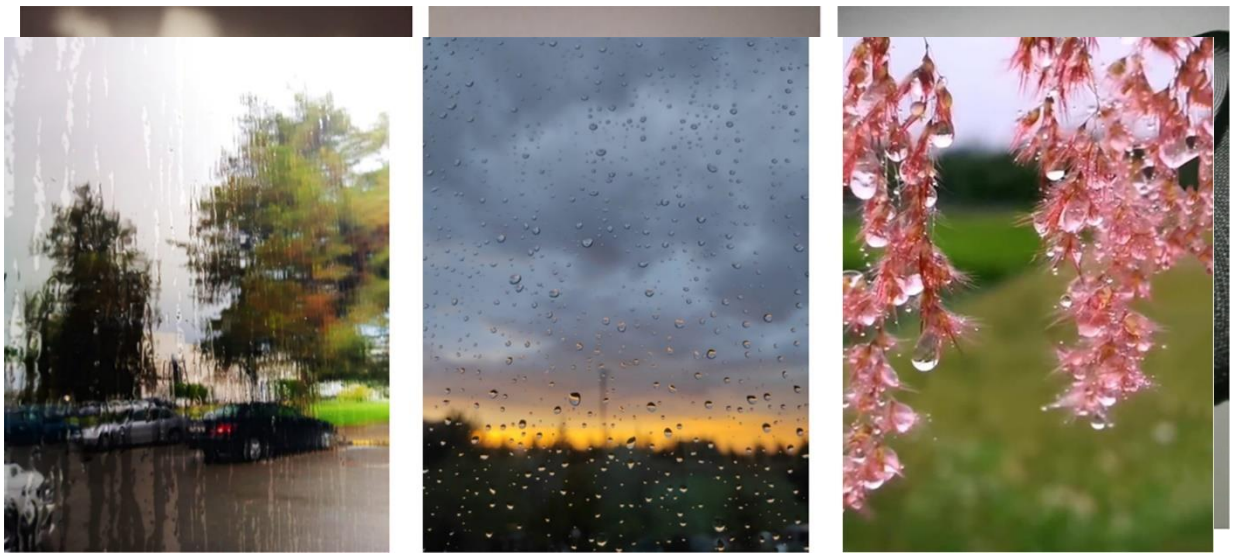
Çevrimiçi derslerde üstünde durulan bir diğer çalışma konusu gölge ve yağmur fotoğrafları oldu. Öğrenciler kendi yaratıcılıklarını kullanarak ışık ve gölge çalışmaları yaptılar. Duvara yansıtılan gölgeler, öğle saatlerinde yere vuran gölgeler ve bu gölgelerin yarattığı şekiller / ışık oyunları öğrenciler için zengin ve verimli bir deneyimdi (**Resim 8**). Yağmurun sağladığı imkanlar da fotoğrafta yaratıcı düşünce için önemli bir deneysel ortamdı. Yağmurun yağarken yarattığı ortamı ve yağmur sonrası etkilerini gözlemleyerek geliştirilen çekim fikirleri de güzel sonuçlar çıkardı (**Resim 9 ve 10**).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Resim 7: Renk Konusunun Çalışıldığı Soyut Fotoğraf Çalışmaları

Resim 8: Öğrencilerin Ev Ortamında Çalıştıkları Gölge Konulu Fotoğraflar

ISBN: 978-605-73901-3-4

Resim 9: Yağmur Esnasında Çekilen Deneysel Fotoğraflar

Resim 10: Yağmur Sonrasında Çekilen Deneysel Fotoğraflar

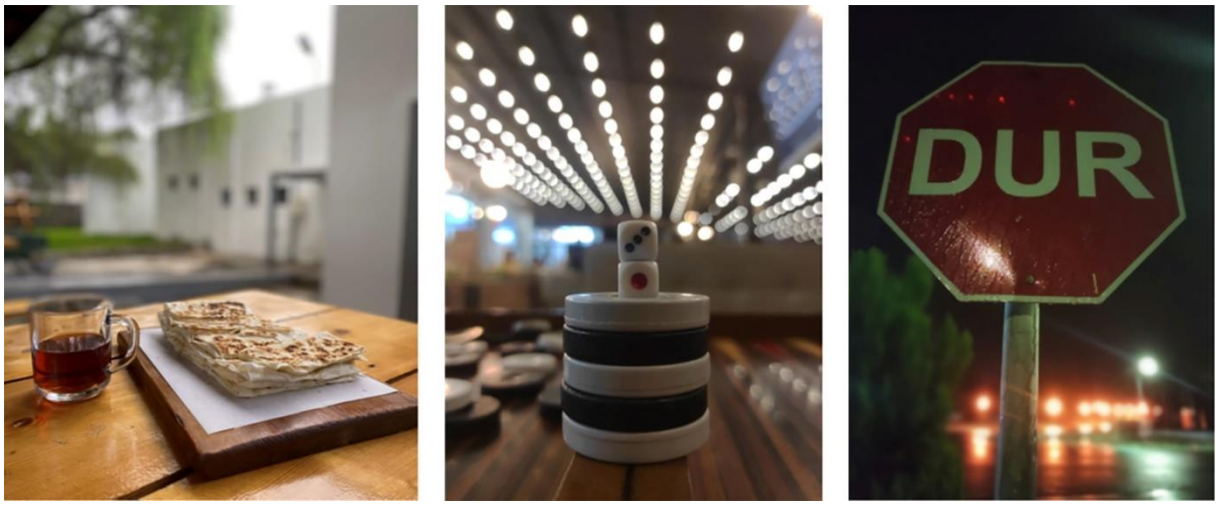
İletişim fakültesi öğrencileri için en önemli konulardan biri insanı fotoğraflamaktır. İnsanı yaşadığı ortam içinde belgelemek, yüz ifadesini yakalamak, duygu durumunu fotoğrafa aktarabilmek için kamerayı nasıl kullanması gerektiği, bakış açısı ve mesafesi, renkli mi siyah-beyaz mı çekilmeli gibi soru başlıklarını çekimler yaparak deneyimlediler. Öğrenciler yakın ve uzak mesafeden tek insan veya grup halindeki insanları, çalışırken veya objektife poz verirken çeşitli şekillerde portre çekimleri yapmışlardır. En başarılı sonuçlar çoğunlukla çocuk fotoğrafları olmuştur (**Resim 11**).

Resim 11: Öğrencilerin Portre Fotoğraf Çalışmalarından Örnekler

ISBN: 978-605-73901-3-4

Fotoğrafta en temel konulardan biri de alan derinliğidir. Bunun için profesyonel makinelerde diyafram ayarı ve diğer odaklama ayarları gereklidir. Mobil telefonların kameraları ile bu ayarlar pek mümkün değildir. Portre fotoğraf ayarında çekim yapıldığında odaklanan konunun arkasında kalan alanlar daha bulanık çıkmaktadır. Diğer profesyonel çekimin konusu "bokeh" de buna benzer bir konudur ve telefon kamerası ile bu çekimleri kontrollü yapabilmek ve beklenen sonucu almak çok güçtür. Buna karşın öğrencilere bu konular anlatılmış ve denemeler yapmaları istenmiştir. Burada önemli olan öğrencilerin böyle bir tekniği bilmeleri ve farkında olmalarıdır. Koşulların yetersizliğine rağmen iyi fotoğraf çalışmaları çıkmıştır (**Resim 12**).

Resim 12: Alan Derinliği ve Bokeh Konulu Öğrenci Fotoğraf Çalışmaları

Fotoğrafçılık dersinin devamı niteliğindeki Dijital Fotoğrafçılık dersinin tanımı; dijital fotoğraf makinelerinin kullanımı ve çekim sonrasında dijital fotoğraf verisinin bilgisayar programları yardımıyla yeniden düzenlenmesi, iyileştirilmesi ve yeni görüntülerin yaratılması, ardından bu görüntülerin baskı aşamasına getirilip basılması ve sergilenmesidir. Pek çok üretimin dijitalleştiği günümüz teknolojik döneminde fotoğraf da dijitalleşmiş ve herkesin kolayca deneyimleyebildiği bir sanat alanına dönüşmüştür. Bu dersin temel amacı; öğrencinin dijital kameralar aracılığıyla herkesin gördüğünü farklı bir gözle görmeyi, kadraja alıp fotoğraflamayı, bu fotoğrafları bilgisayar ortamında işleyerek sanatsal ürüne dönüştürmeyi ve kolajlama veya manipülasyon yolu ile yeni görseller yaratmayı hedeflemektedir. Bu ders için de çevrimiçi süreçte edinilen deneyimlerde dersin kayıt altına alınması, görüntünün projeksiyon ile yansıtılmayıp bilgisayar ekranından izlenmesi ve ödevlerin dijital platformda toplanması önemli kazanımlar olmuştur.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Bu derste öğrenciler fotoğraf çekme becerilerinin yanı sıra çektikleri fotoğrafları bilgisayar programı Adobe Photoshop ile düzenlemeyi ve yeni görüntüler yaratmayı öğrenmiştir. Çekim esnasındaki ışık, renk, kadraj hatalarının nasıl düzeltilebileceğini, ışık ve renk ayarlarının yeniden düzenlenmesini, boyutlandırmayı öğrenmektedirler. Profesyonel makineler ile yapamadıkları alan derinliği, uzun pozlama ve bokeh gibi konuların bu programda nasıl yapılabileceğini ve daha temiz net görüntülerin elde edileceğini görmektedirler (**Resim 13**). Birden fazla fotoğrafla yeni görüntüler yaratmak ve yaratıcı düşünceyi arttırıcı çalışmalar ortaya çıkarmak dersin diğer ağırlıklı konularıdır (**Resim 14**).

Resim 13: Fotoğrafa Alan Derinliği Vermek ve Portre Düzenleme Çalışmalarından Örnekler; Önceki ve Sonraki Halleri ile Birlikte

ISBN: 978-605-73901-3-4

Resim 14: Öğrencilerin Çoklu Pozlama Dijital Çalışmalarından Örnekler

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu bildiride fotoğraf dersi ile alakalı 2 konu irdelenmiştir; dersin içeriği ve işleniş yöntemleri. Mobil telefonlar ile herkesin fotoğraf sanatçısı gibi boy gösterdiği günümüzde fotoğrafı mesleğinin önemli bir parçası olarak kullanan grafik tasarım veya görsel iletişim tasarımı bölümlerinin ders müfredatında nasıl yer alması gerektiği ve ne şekilde işleneceği önemli bir konudur.

Pandemi sürecinde mecburi uygulanan uzaktan eğitimden edinilen tecrübelerden anlaşılmıştır ki;

Fotoğraf dijitalleşmiştir ve yüz yüze eğitim olmadan uzaktan çevrimiçi internet ortamında da öğrenilebilir. Ancak çekilen fotoğrafların bir uzman gözüyle kritik edilmeleri öğrencinin kendini geliştirebilmesi için zorunludur. Bu kritiklere öğrencilerin de katılması onların da söz sahibi olmaya başlamaları, yorum yapabilmeleri eleştirel bakış açısı kazanmaları için gereklidir.

Fotoğrafların dijital platformlarda ve sosyal medyada sergilenmeleri öğrenciler arasında rekabeti arttırmakta ve böylelikle daha iyi fotoğraf çekebilme arzusu nitelikli çalışmaların sayısını arttırmaktadır.

Derslerin kayıt altına alınabilmesi öğrencinin dersi takip edebilmesine büyük ölçüde yardımcı olmaktadır. Sadece katılamadığı derslerin değil, anlayamadığı veya kaçırdığı bölümleri de tekrar izleme şansı bulması konuyu daha iyi pekiştirmesini sağlar.

Öğrenciler mobil telefonlarının kameraları ile deneysel fotoğraf çalışmaları yapmışlar ve yaratıcı fikirler geliştirmişlerdir. İletişim fakültesi öğrencileri fotoğrafçı kimliği ile mezun olmayacakları için diğer derslerde de projelerini de ellerindeki telefon kamerası ile hazırlamaktadırlar. Onlar için önemli olan neyi nasıl çekebileceklerini ve nasıl anlam üreteceklerini bilmeleridir. Görsel İletişim tasarımı bölümü öğrencileri için de durum aynıdır ve eleştirel bakış açısı kazandırmak, yaratıcı düşünceyi geliştirmek, teknolojiyi takip edecekleri projeler yaptırmak eğitim süreçlerinde önemlidir.

Görsel İletişim Tasarımı Bölümü gibi tasarım sürecinde etkin rol oynayan öğrenciler için sadece fotoğrafı çekmeyi bilmek yeterli değildir, bilgisayar ortamında düzenlemek, yeniden tasarlamak ve üretmek de fotoğraf dersi için öğretilmesi zorunlu konulardır.

ÖNERİLER

Tasarım eğitiminin temel olduğu, estetik değerlerin öğretildiği grafik tasarım / görsel iletişim tasarımı bölümünde, derslerin öğrenim çıktıları ağırlıklı görsel algının geliştirilmesi, görsel okumanın doğruluğu ve yaratıcı düşüncenin arttırılmasıdır. Fotoğraf dersi için de durum aynıdır; önemli olan öğrencinin fotoğrafı analiz edebilmesi, doğru okuyabilmesi ve verilmek istenen mesaja uygun gereksinim duyulan fotoğrafın doğru açı, ışık ve kadraj ile çekiminden anlamasıdır. Fotoğrafa bakarken eleştirel bakış açısı kazanmak, içindeki mesajları görebilmek

ISBN: 978-605-73901-3-4

fotoğrafı çekebilmekten belki daha önemlidir çünkü bölümü bitirdiğinde fotoğraf sanatçısı değil fotoğrafları iyi kullanabilen tasarımcı kimliği ile mezun olacaktır.

Gelişen teknolojilerin ışığında, dersler yüz yüze yapılsa dahi; çekilen fotoğrafların bir dijital platformda toplanması, sergilenmesi ve kritik edilmeleri öğrenciler için gereklidir. Derslerin kayıt altına alınabilmesi de öğrencilerin dersi tekrar izleyebilmesine ve kaçırılan derslerin telafisine olanak tanır.

Fotoğraf dersi içeriğinin de güncellenmesi ve dijital fotoğrafçılık üzerine genişletilmesi gerekmektedir. Pek çok üniversite temel fotoğrafçılık ve devamında dijital fotoğrafçılık olarak 2 ders açmaktadır. Günümüzde nerdeyse hiçbir fotoğraf düzenleme yapılmadan kullanılmamaktadır. Bilgisayarda olmasa bile mobil aplikasyonlar aracılığıyla renk, ışık, kadraj gibi değerler yeniden işlenmekte ve fotoğrafların farklı alternatifleri üretilmektedir. Bir tasarımcının bu işlemleri daha bilinçli ve ustalıklı yapabilmesi zorunludur ve çok önemlidir.

KAYNAKÇA

Abrahmov, S. L. & Ronen, M. (2008). Double Blending: Online theory with on-Campus Practice in Photography Instruction. Innovations in Education and Teaching International, Vol. 45, No. 1, February 2008, 3–14.

Aktay, S. (2019). *Grafik Tasarımın Fotoğraftan Etkileşimi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Arel Üniversitesi.

Bingöl, H. O. (2013). Görsel Sanatlar Öğretmeni Adaylarının Fotoğraf Dersinin İşlenişine İlişkin Tutum ve Beklentileri. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (2013) Özel Sayı, 184-199

Suksai, P. (2016). The Effectiveness and the Comparison of e-Learning Lessons Efficiency on the Principles of Digital Photography in Technology of Photography Course. *International Journal of Information and Education Technology, Vol. 6, No. 8, August 2016*

ISBN: 978-605-73901-3-4

FARKLILIK ALGILARININ İNCELENMESİ: NİTEL BİR ÇALIŞMA

Dr. Öğr. Üyesi Merve TARIM
Haliç Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, mervetarim@halic.edu.tr

Arş. Gör. Nihan YAVUZ AKSAKAL
İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, nyavuz@ticaret.edu.tr

Ekonomilerin uluslararasılaşması ile organizasyonlar sıkı ve zorlu bir rekabet ortamıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, ekonomik, sosyal ve kültürel değişimin hızla yaşandığı günümüzde organizasyonların farklı yetenek ve özelliklere sahip olmalarını zorunlu kılmaktadır. Yaşanan hızlı değişimler sonucu organizasyonlar çalışanlarının sahip olduğu farklı özellikler, yetenek ve becerilerini doğru yöneterek başarı gösterebilecektir. Değişen dünyanın ve çalışma hayatı şartlarının yansımalarından biri farklılıklara sahip bir işgücüdür. Çeşitli özellikleri itibariyle farklılık gösteren çalışanların bireysel, grupsal ve örgütsel farklılıkları açısından doğru değerlendirilmesi ve etkili şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Farklılıklara ilişkin yapılan doğru değerlendirmeler ve yönetim süreci organizasyonların stratejilerini ve kültürlerini etkilemektedir. Bu doğrultuda farklılıklar, organizasyona rekabet avantajı sağlayabilecek yaratıcılık ve yenilik kaynağı olarak görülmektedir. Farklılıkların yönetimi; organizasyondaki çalışanların sahip oldukları yeteneklerini ve potansiyellerini tam olarak kullanabilmelerini sağlayacak stratejik olarak yönlendirilen bir süreçtir. Çalışmada, 23 katılımcıdan iki soruya cevap vermeleri istenmiş; alınan cevaplar kodlanmış ve frekans ölçümleri yapılarak öne çıkan kodlar tespit edilmiştir. Öne çıkan kodlar doğrultusunda grubun genel farklılık algıları ve cinsiyete göre algı dağılımları incelenmiştir. Tespit edilen sonuçlar neticesinde veri toplanılan katılımcı grubun, farklılıkların yönetildiği bir kültüre adapte olup olamayacaklarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bulgular doğrultusunda genel farklılık algısında farklı nedir sorusuna verilen cevap "Alışılmışın dışı" kodu olmuştur. Farklı kimdir sorusunda ise öne çıkan kod herkestir. Bu dağılım cinsiyetlere göre de incelenmiştir. Sonuç olarak, mevcut grubun farklı kimdir sorusunu "herkes" olarak tanımlamaları farklılıkların yönetildiği bir örgütün temel zihniyetini temsil etmektedir. Bu bağlamda grup, böyle bir kültüre adapte edilebilecektir. Ancak çoğunluk, farklı kimdir sorusunu "Alışılmışın dışı" olarak nitelendirdiği için, sonuç kısmında adaptasyon sürecinde nasıl yöntemler izlenmesi gerektiği yönünde önerilerde bulunulmaktadır. Bu bağlamda liderlik becerileri, kültürün entegre edilmesi noktasında önemli bir araçtır.

Anahtar Kelimeler: Farklılık, farklılıkların yönetimi, nitel araştırma, liderlik

ISBN: 978-605-73901-3-4

EXAMINATION OF PERCEPTIONS OF DIVERSITY: A QUALITATIVE RESEARCH

ABSTRACT

With the internationalization of economies, organizations are faced with a tight and challenging competitive environment. This situation necessitates organizations to have different abilities and characteristics in today's world where economic, social and cultural change is experienced rapidly. As a result of the rapid changes experienced, organizations will be able to succeed by correctly managing the different characteristics, talents and skills of their employees. One of the reflections of the changing world and working life conditions is a diverse workforce. Employees, who differ in their various characteristics, need to be correctly evaluated and effectively managed in terms of their individual, group and organizational differences. Accurate assessments of diversity and the management process affect the strategies and cultures of organizations. In this direction, differences are seen as a source of creativity and innovation that can provide competitive advantage to the organization. Diversity management is a strategically directed process that will enable employees in the organization to use their talents and potential to their fullest. In the study, 23 participants were asked to answer two questions; The answers received were coded and the prominent codes were determined by making frequency measurements. In line with the prominent codes, the general perception of diversity of the group and the distribution of perceptions by gender were examined. As a result of the determined results, it was aimed to determine whether the participant group, from whom data were collected, could adapt to a culture where differences were managed. In line with the findings, the answer given to the question of what is different in the general perception of diversity was the code "Unusual". In the question of who is different, the code that stands out is everyone. This distribution was also examined by gender. As a result, the current group's definition of "who is different" as "everyone" represents the basic mentality of an organization where diversity is managed. In this context, the group will be able to adapt to such a culture. However, since the majority characterizes the question of who is different as "unusual", in the conclusion, suggestions are made about what methods should be followed in the adaptation process. In this context, leadership skills are an important tool for integrating culture.

Keywords: Diversity, diversity management, qualitative research, leadership

GİRİŞ

Çalışanların farklı özelliklere sahip olduğunu kabul etmek, buna değer vermek ve bundan yararlanmak günümüzde organizasyonlar için gün geçtikçe daha önemli hale gelmektedir. Bu sebeple, farklılıkların yönetimi giderek örgütlerin önemli bir stratejik gündemi olarak kabul edilmektedir (Bacouel-Jentjens ve Yang, 2019). Aynı zamanda farklılıklar; organizasyonların yeni bakış açıları ve yenilikçi fikirler geliştirmelerine yardımcı olan (Malik vd., 2017) birer araç olarak görülmektedir. Bireylerin potansiyellerini tam olarak sergileyebilme fırsatı önemli olmakla birlikte farklılıkların tek bir çatı altında birlikte var olabileceğini kabul etmek farklılıkların yönetiminin temeli olarak görülebilir. Bu doğrultuda, bireylerin sahip oldukları farklılıklar organizasyonu zenginleştirmektedir. Farklılıklar, çalışanların algılarını ve organizasyondaki davranışlarını etkilediği için de önemlidir. Çünkü organizasyonda çeşitliliğin nasıl yönetildiği çalışanların o organizasyona yönelik tutumlarını ve algılarını da etkileyecektir (Harris vd., 2007).

LİTERATÜR

Küreselleşme, yaşanan göçler, teknolojik değişimler, kadın hakları hareketleri, kadınların ve azınlıkların işgücü piyasasına girişi gibi çeşitli faktörler ile farklılık kavramı gün geçtikçe daha önemli hale gelmektedir (Yadav ve

ISBN: 978-605-73901-3-4

Lenka, 2020; Nadiv ve Kuna, 2020). Williams ve O'Reilly'ye (1998: 81) göre farklılık bireylerin, başkalarının farklı olduğu yönünde kullandıkları nitelikler olarak tanımlanmaktadır (Yadav ve Lenka, 2020). Sosyal bir olgu olan, çok yönlü bakış açılarını ve kültürleri (Inegbedion vd., 2020) ifade eden farklılık kavramı; yaş, cinsiyet, etnik köken ve uyruk, dini inançlar, engellilik, değerler, inançlar, kültürel geçmiş, cinsel yönelik, sosyoekonomik durum, fiziksel yetenekler gibi çeşitli kriterleri içermektedir (Urbancova vd., 2020; Yadav ve Lenka, 2020; Patrick ve Kumar, 2012). Her bir insanın birbirinden benzersiz yapıda bulunduğunu, görünür ve görünmez şekillerde farklı olduğunu (Inegbedion vd., 2020) kabul eden farklılık kavramı bu anlamda, benzerlikler ve farklılıklarla bütünleştirilmiş bir birleşimi ortaya koymaktadır (Bayar, 2021). İnsanların benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya koyabilmek için farklılıkların ortaya çıkma nedenleri daha geniş çaplı olarak da ortaya konulmuştur. Kişilik, iç boyutlar *(yaş, cinsiyet, cinsel yönelim, fiziksel yeterlik, etnik köken, ırk),* dış boyutlar *(coğrafi konum, gelir, kişisel alışkanlıklar, boş zaman geçirme alışkanlıkları, din, eğitim düzeyi, iş deneyimi, dış görünüş, ebeveynlik durumu, medeni durum)*, örgütsel boyutlar *(fonksiyonel düzey/sınıflandırma, iş içeriği/alanı, bölünme/bölüm/birim/grup, kıdem, işyeri, sendika üyeliği, yönetim durumu)* olarak farklılıkların ortaya çıkma nedenleri ve farklılıklar çeşitli boyutlar ile incelenebilmektedir (Hanappi-Egger, 2006: 126; akt. Bayar, 2021: 3837). Tüm bu görüşler doğrultusunda "Farklı kimdir?" sorusunun cevabı herkes olarak düşünülebilir. Tüm insanların çeşitli yönlerden birbirine hem benzer hem de farklı yönlerinin bulunması "farklı"nın herkes olmasının bir nedeni olarak görülebilir.

Farklılık kavramı kabul ve saygıyı içermektedir (Patrick ve Kumar, 2012) ve farklılık yönetiminin amacının kabul ile ilgili olduğu belirtilmektedir (Omotayo vd., 2020). Bu doğrultuda farklı kimlik gruplarından insanlar tarafından çeşitli bakış açıları ve yaklaşımlar olarak da tanımlanan farklılık (Kaur vd., 2022) konusunda önemli olan noktalardan biri algıdır. Farklılığa yönelik algıya ilişkin çeşitli görüşler mevcuttur. İnsanların diğer insanlar hakkında sahip olduğu farklılık algıları (Shrivastava ve Gregory, 2009: 528), bireylerin kendilerini diğerlerine ne ölçüde benzerlikleri üzerine algıları (Huang ve Iun, 2006: 1122), bireyin başkalarının temel tutumları, değerleri ve inançları açısından benzer olduğuna yönelik algıları ve inanma dereceleri (Turban vd., 2002: 243). (akt. Shemla vd., 2014) bu konuda önemlidir. Farklılık yalnızca bireylerin kendilerini nasıl algıladıklarını değil, başkalarını nasıl algıladıklarını da açıklamaktadır. Ve bu algılar onların etkileşimlerini etkilemektedir (Patrick ve Kumar, 2012). Bu etkileşimlerin temelinde yer alan farklılık, bireylerin kendilerini ve diğerlerini "biz" ve "onlar" olarak sınıflandırması için (Jaiswal ve Dyaram, 2018) yaş, milliyet, iş yetenekleri, etnik köken veya cinsiyet gibi sonsuz sayıda nesnel ve algılanan farklılığa atıfta bulunmaktadır (Shemla vd. 2014; Jaiswal ve Dyaram, 2018). Farklılık yönetiminin algılanan ayrımcılık üzerindeki etkilerinin bireylerin kişiliklerinden etkilenebileceğini öne sürülmektedir (Alam ve Shin, 2021).

Farklılık konusunda algılara sahip olan bireyler için çalıştıkları organizasyonlar ve farklılıkların yönetimi de önemlidir. Çünkü bireyler, çalıştıkları organizasyonların farklılık hakkındaki bakış açısı ve organizasyonlarındaki farklılığa ilişkin kendi görüşleri hakkında da algılar geliştirebilmektedir (Hassi vd., 2015). Bireyler bir yandan kendi değerlerini ve etik anlayışlarını korurken, farklılık yönetimi diğer yandan insanları her bireyin aynı olmadığını kabul etmeye teşvik etmektedir. Bu nedenle farklılıkların yönetimi; farklılıklardan korkmak yerine, bireyleri farklı ilgi alanları ve farklı değerlerin olduğu gerçeğini kabul etmeye teşvik etmektedir (Omotayo vd., 2020).

Farlılıkların yönetimi, farklılık ilkelerini ve yaklaşımlarını günlük yönetim uygulamalarına entegre eden ve organizasyonda farklılıkla ilgili aktif bir öğrenme ortamı oluşturan uzun vadeli bir süreç olarak da ifade

ISBN: 978-605-73901-3-4

edilmektedir. Ve bu süreç içerisinde farklılık yönetimi uygulamalarının, çalışanların gözle görülür ayrımcılığa maruz kalma konusundaki olumsuz algılarını azaltmaya katkı sağlayacak güven ve kabul ortamı yaratabileceği belirtilmektedir (Alam ve Shin, 2021). Gönüllü bir organizasyon programı olarak da görülen farklılıkların yönetiminin, bireylerin gayri resmi sosyal ağlara ve organizasyonun resmi programlarına daha fazla dahil edilmesini sağlamak amacıyla tasarlandığı da ifade edilmektedir (Gilbert vd., 1999). Farklı bir tanıma göre; farklılıkların yönetimi; Farklılıkların yönetimi; organizasyondaki çalışanların sahip oldukları yeteneklerini ve potansiyellerini tam olarak kullanabilmelerini sağlayacak (Bayar, 2021) stratejik olarak yönlendirilen bir süreçtir. Üretkenliğin artırılmasında önemli bir faktör olarak görülen farklılıkların yönetimi (Nweiser ve Dajnoki, 2022), bireylerin benzerliklerine ve farklılıklarına değer verilen (Patrick ve Kumar, 2012) olumlu bir çalışma ortamı geliştirmeyi ve sürdürmeyi amaçlayan bir stratejidir (Omotayo vd., 2020). Farklılıkların yönetiminin amacının, organizasyon kültürünü çoğunluk odaklı olmaktan ziyade, farklı değer sistemlerinin ortaya çıktığı, çalışma ortamını eşit olarak etkilediği heterojen-çoğulcu bir kültüre dönüştürmek (Omotayo vd., 2020) olduğu belirtilmektedir. Farklılıkların yönetiminin temelinde, çok kültürlülük kavramı yer almaktadır. (Dansky vd., 2003). Bu sebeple etkin bir farklılık yönetimi için örgütsel gelişim ve kültür değişikliği uygulamaları önemli görülmekle birlikte (Allen ve Montgomery, 2001), farklılıkların yönetimi zamanla organizasyonların kültürlerine entegre etmeleri gereken bir görüş olmuştur (Henry ve Evans, 2007: 73).

Farklılığı başarılı şekilde yönetmek ve farklılıkları benimsemek; organizasyonlara, yaratıcılığı ve yeniliği besleyerek kapasitelerinden yararlanmaları, rekabet avantajı kazanmaları ve maksimum kar elde etmeleri için kurumsal bir strateji olarak da görülmektedir (Patrick ve Kumar, 2012; Cletus vd., 2018). Beceri, bilgi ve deneyim çeşitliliği olan organizasyonlar etkin farklılık yönetimi ile çalışanlarının etkileşimi ve öğrenmesi yoluyla yeni iç bilgi geliştirmelerini, yaratıcılıklarını ve iş rekabetini arttırabilir, inovasyona katkıda bulunabilir (Østergaard vd., 2011; Inegbedion vd., 2020). Farklılıklardan tam olarak yararlanabilmek için, farklılığın farklı parametrelerini organizasyonun iş gücüne dâhil etmenin gerekli olduğu düşünülmektedir (Nweiser ve Dajnoki, 2022). Bu noktada çalışanların kendilerini dâhil hissetmeleri için, liderin farklılıklara açık olduğu ve değer verdiği bir ortamı deneyimlemeleri önemli görülmektedir. Farklılıklara değer verilen bir çalışma ortamı oluşturmanın ise liderin sorumluluğunda olduğu belirtilmektedir (Hoang vd., 2022). Bu doğrultuda, liderlik becerileri, kültürün entegre edilmesi noktasında önemli bir araç olarak görülmektedir.

İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Farklılık yönetimi konusunda birçok çalışma bulunmaktadır. Richard (2000) yaptığı çalışmasında; organizasyondaki ırksal farklılıkların organizasyonun performansını belirlemede iş stratejisi ile etkileşime girdiğini ortaya koymaktadır. Dwyer ve arkadaşları (2003) tarafından yapılan çalışmada, cinsiyet çeşitliliği ile büyüme yönelimi etkileşimi ve performans arasında pozitif ilişki olduğu belirtilmektedir. Tüz ve Gümüş (2010) tarafından yapılan çalışmada, insanların farklılığı kültürel ve eğitimsel farklılıklar olarak gördüğü sonucuna ulaşılmıştır. Ek olarak; yaş, cinsiyet, bölge, ülke, etnik köken ve din gibi diğer unsurlar da farklılık kaynakları olarak görülmektedir. Aynı çalışmada; çalışma ortamında kültürün, kişiliğin ve eğitimin insanların birlikte nasıl çalıştığını etkileyen kritik faktörler olarak görüldüğü ortaya konulmaktadır. Østergaard ve arkadaşları (2011) tarafından yapılan çalışmada, cinsiyet ve eğitim konusunda çalışanların farklılığı ile firmaların yenilik yapma olasılıkları arasında pozitif bir ilişki

ISBN: 978-605-73901-3-4

bulunmuştur. Kim ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan çalışmada, kadın çalışanların, erkek çalışanlara göre farklılık yönetimi uygulamalarına yönelik daha olumlu bir algıları olduğu belirtilmektedir. Ek olarak, farklılık yönetiminin rol içi performansla pozitif ilişkili olduğu ortaya konulmaktadır.

Velten ve Lashley (2018) tarafından yapılan çalışmada kültürel farklılığın, çalışanların motivasyonunda önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir. Garg ve Ganesh (2018) tarafından organizasyonlarda kullanılan çeşitli farklılık yönetimi uygulamaları üzerine yapılan çalışmada, çalışanların bu konuda ne kadar bilinçli olduklarının, herhangi bir uygulamanın başarılı olması için çok önemli olduğu belirtilmektedir. Bu uygulamalara yönelik tutumun oldukça önemli olduğu, çünkü çalışanların bu uygulamalar yapılıyor olsa dahi kabul etmek istemediklerinde çabaların sonuçsuz kalacağı belirtilmektedir. Bu noktada farklılıklara yönelik algının ve farklılıkların kabulünün önemli olduğu görülmektedir. Karaşahin (2019) tarafından yapılan çalışmada, doğuştan gelen özelliklerin farklılık olarak algılanmadığı; fakat bireylerin kendilerine bağlı olup değiştirilebilir özellikler olarak nitelendirilen kişilik ve cinsel tercih gibi konularda öne çıkan bireyler ile aynı organizasyonda bulunmak istemedikleri ortaya konulmaktadır. Hoang ve arkadaşları (2022) tarafından yapılan çalışmada ise, işyerinde çeşitlilik arttıkça kapsayıcı liderlik uygulamalarının örgütsel adaleti olumlu yönde etkilediği belirtilmektedir. Ek olarak, farklılığın çalışanların örgütsel adalet algıları üzerindeki etkisinin cinsiyete ve ırka göre farklılık gösterdiğini göstermektedir.

YÖNTEM

Araştırma,23 kişilik bir deney grubuna uygulanan nitel bir çalışmadır. Çalışmada 18 kadın ve 5 erkek bulunmaktadır. Tarım (2021) ve Tarım (2022) çalışmalarında olduğu gibi yöntem olarak katılımcılara "Farklı nedir?" ve "Farklı kimdir?" olarak iki soru yöneltilmiştir. Cevaplar, kelimelere yönelik olarak kodlanmıştır. Ortaya çıkan kodlar, genel dağılıma ve cinsiyete göre incelenmiştir. Hem genel dağılıma hem de cinsiyet dağılımına göre frekans ölçümü yapılmıştır. Frekans dağılımına göre grubun farklılıkların yönetimi kültürüne uyum sağlayıp sağlayamayacağı incelenmiştir.

Tablo 1: Genel Dağılım- Farklı Nedir?

Katılımcılar	Cinsiyet	Farklı Nedir?	Oran
P4	Kadın	Alışılmışın dışı	47,80%
P8	Kadın	Alışılmışın dışı	
P10	Kadın	Alışılmışın dışı	
P12	Erkek	Alışılmışın dışı	
P14	Kadın	Alışılmışın dışı	
P16	Kadın	Alışılmışın dışı	
P18	Kadın	Alışılmışın dışı	
P19	Erkek	Alışılmışın dışı	
P21	Kadın	Alışılmışın dışı	
P22	Kadın	Alışılmışın dışı	
P23	Erkek	Alışılmışın dışı	
P11	Kadın	Kendinin dışında olan	8,60%
P13	Kadın	Kendinin dışında olan	
P1	Kadın	Aykırı	8,60%
P7	Erkek	Aykırı	
P3	Kadın	Değişik	

ISBN: 978-605-73901-3-4

P6	Kadın	Değişik	
P17	Erkek	Aynı olmayan	8,60%
P20	Kadın	Aynı olmayan	
P2	Kadın	Çatışma	4,00%
P5	Kadın	Başkalaşma	4,00%
P9	Kadın	Öteki	4,00%
P15	Kadın	Kendine özgü	4,00%

Farklı nedir sorusu için genel tabloya bakıldığında, katılımcıların %47,8'i alışılmışın dışında olarak cevap vermiştir. Cevaplar değerlendirildiğinde öne çıkan diğer kodlar ise, "kendinin dışında olan" ve "aykırı olandır".

Tablo 2: Genel Dağılım- Farklı Kimdir?

Katılımcılar	**Cinsiyet**	**Farklı Kimdir?**	**Oran**
P6	Kadın	Herkes	30,40%
P8	Kadın	Herkes	
P10	Kadın	Herkes	
P11	Kadın	Herkes	
P17	Erkek	Herkes	
P20	Kadın	Herkes	
P23	Erkek	Herkes	
P4	Kadın	Alışılmışın dışı	26,00%
P9	Kadın	Alışılmışın dışı	
P12	Erkek	Alışılmışın dışı	
P13	Kadın	Alışılmışın dışı	
P14	Kadın	Alışılmışın dışı	
P16	Kadın	Alışılmışın dışı	
P15	Kadın	Kendine özgü	13%
P21	Kadın	Kendine özgü	
P22	Kadın	Kendine özgü	
P1	Kadın	Aykırı (Pozitif yada negatif)	9%
P7	Erkek	Aykırı	
P2	Kadın	Dışlanmış	4%
P3	Kadın	Değişik	4%
P5	Kadın	Başka	4%
P18	Kadın	Korkusuz	4%
P19	Erkek	İnsan zihni	4%

Farklı kimdir? sorusuna göre genel dağılım tablosu incelendiğinde, katılımcıların %30,4'ü "herkes" cevabını verirken, bir diğer ön plana çıkan cevap "alışılmışın dışıdır."

Cinsiyetlere göre her iki sorunun frekans dağılımları incelenmiş ve öne çıkan kodlar belirlenmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Tablo 3: Erkek katılımcı dağılımı- Farklı Nedir?

Katılımcılar	Cinsiyet	Farklı Nedir?	Oran
P12	Erkek	Alışılmışın dışı	60%
P19	Erkek	Alışılmışın dışı	
P23	Erkek	Alışılmışın dışı	
P7	Erkek	Aykırı	20%
P17	Erkek	Aynı olmayan	20%

Erkek katılımcıların "Farklı nedir?" sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde ortaya çıkan kod %60 oranla "Alışılmışın dışıdır."

Tablo 4: Kadın katılımcı dağılımı- Farklı Nedir?

Katılımcılar	Cinsiyet	Farklı Nedir?	Oran
P4	Kadın	Alışılmışın dışı	44,40%
P8	Kadın	Alışılmışın dışı	
P10	Kadın	Alışılmışın dışı	
P14	Kadın	Alışılmışın dışı	
P16	Kadın	Alışılmışın dışı	
P18	Kadın	Alışılmışın dışı	
P21	Kadın	Alışılmışın dışı	
P22	Kadın	Alışılmışın dışı	
P11	Kadın	Kendinin dışında olan	11,10%
P13	Kadın	Kendinin dışında olan	
P3	Kadın	Değişik	11,10%
P6	Kadın	Değişik	
P1	Kadın	Aykırı	6%
P20	Kadın	Aynı olmayan	6%
P2	Kadın	Çatışma	6%
P5	Kadın	Başkalaşma	6%
P9	Kadın	Öteki	6%
P15	Kadın	Kendine özgü	6%

Kadın katılımcıların cevaplarına göre ön plana çıkan kod %44,4 oranla "Alışılmışın dışıdır."

Tablo 5: Erkek katılımcı dağılımı- Farklı Kimdir?

Katılımcılar	Cinsiyet	Farklı Kimdir?	Oran
P17	Erkek	Herkes	40%
P23	Erkek	Herkes	
P12	Erkek	Alışılmışın dışı	20%
P7	Erkek	Aykırı	20%

ISBN: 978-605-73901-3-4

P19	Erkek	İnsan zihni	20%

Erkek katılımcıların "Farklı Kimdir?" sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde ortaya çıkan kod %40 oranla "Herkes" kodu olmuştur.

Tablo 6: Kadın katılımcı dağılımı- Farklı Kimdir?

Katılımcılar	Cinsiyet	Farklı Kimdir?	Oran
P6	Kadın	Herkes	28,00%
P8	Kadın	Herkes	
P10	Kadın	Herkes	
P11	Kadın	Herkes	
P20	Kadın	Herkes	
P4	Kadın	Alışılmışın dışı	28%
P9	Kadın	Alışılmışın dışı	
P13	Kadın	Alışılmışın dışı	
P14	Kadın	Alışılmışın dışı	
P16	Kadın	Alışılmışın dışı	
P15	Kadın	Kendine özgü	17%
P21	Kadın	Kendine özgü	
P22	Kadın	Kendine özgü	
P1	Kadın	Aykırı (Pozitif yada negatif)	6%
P2	Kadın	Dışlanmış	6%
P3	Kadın	Değişik	6%
P5	Kadın	Başka	6%
P18	Kadın	Korkusuz	6%

Kadın katılımcıların cevapları incelendiğinde, ortaya çıkan cevaplar %28 oranla "Herkes" ve %28 oranıyla "Alışılmışın dışıdır."

BULGULAR

Genel dağılıma ve cinsiyete göre frekans dağılımları incelendiğinde, genel dağılımda katılımcıların %47,8'i "Farklı nedir?" sorusuna alışılmışın dışında olarak cevap vermiştir. "Farklı kimdir?" sorusuna ise, katılımcıların %30,4'ü "herkes" cevabını vermiştir. Herkes tanımı farklılıkların yönetimi kültürünün ana fikrini oluşturmaktadır. Dolasıyla genel dağılım incelendiğinde bu kültüre uyum sağlayamayacak bir cevap ortaya çıkmamaktadır. Erkek katılımcıların "Farklı nedir?" sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde ortaya çıkan kod %60 oranla "Alışılmışın dışıdır." Kadın katılımcıların cevaplarına göre ön plana çıkan kod da %44,4 oranla "Alışılmışın dışıdır." Dolayısıyla hem erkek hem de kadın katılımcılar "Farklı nedir?" sorusuna çoğunluk olarak aynı cevabı vermişlerdir. Erkek katılımcıların "Farklı Kimdir?" sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde ortaya çıkan kod %40 oranla "Herkes" kodu olmuştur. Kadın katılımcıların cevapları incelendiğinde, ortaya çıkan cevaplar %28 oranla "Herkes" ve %28 oranıyla "Alışılmışın dışıdır." Her iki grupta da "Herkes" cevabı ön plana çıkmaktadır. İki grubun içinde de farklılıkların yönetimi kültürüne rahatlıkla entegre olabilecek çoğunluk yer almaktadır. Deney grubunun kültüre

 ISBN: 978-605-73901-3-4

uyum sağlayamayacağına yönelik belirgin bir durum söz konusu olmamıştır. Tarım (2021) ve Tarım (2022) çalışmalarıyla üçüncü bir deney grubu üzerinden benzer sonuç elde edilmiştir.

ÖNERİLER

Çalışma farklı deney gruplarıyla ele alındığında farklı sonuçlar elde edilebilir. Bu bağlamda 23 kişilik bir deney grubu üzerinden genelleme yapılamaması çalışmanın sınırlılığıdır. Çalışma yapılacak nitel çalışmalar açısından örnek teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

Alam, M.S. & Shin, D. (2021). A moderated mediation model of employee experienced diversity management: Openness to experience, perceived visible diversity discrimination and job satisfaction. *International Journal of Manpower,* 42 (5), 733-755. https://doi.org/10.1108/IJM-06-2019-0286

Allen, R. S. & Montgomery K. A. (2001). Applying an organizational development approach to creating diversity. *Organizational Dynamics*, 30 (2), 149-161.

Bacouel-Jentjens, S. & Yang, I. (2019). Do we see the same? Discrepant perception of diversity and diversity management within a company. *Employee Relations*, 41 (3), 389-404. https://doi.org/10.1108/ER-12-2017-0286

Bayar, M. (2021). Etkili farklılık yönetiminin çalışanların verimliliğine etkileri. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 13 (4), 3835-3857.

Cletus, H.E., Mahmood, N.A., Umar, A. & Ibrahim, A.D. (2018). Prospects and challenges of workplace diversity in modern day organizations: A critical review, Holistica, 9 (2), 35-52. https://doi.org/10. 2478/hjbpa-2018-0011

Dansky, K.H., Weech-Maldonado, R., De Souza, G. & Dreachslin, J.L. (2003). Organizational strategy and diversity management: Diversity-sensitive orientation as a moderating influence. *Health Care Management Review*, 28 (3), 243-253. https://doi.org/10.1097/00004010-200307000-00005

Dwyer, S., Richard, O. & Chadwick, K. (2003). Gender diversity in management and firm performance: The influence of growth orientation and organizational culture. *Journal of Business Research*, 56, 1009-1019. https://doi.org/10.1016/S0148-2963(01)00329-0

Garg, A. & Ganesh, S.S. (2018). Employees perception of diversity management practices and discrimination at work places. *2018 International Conference on Soft-computing and Network Security (ICSNS)* Şubat, (ss. 1-4). IEEE.

Gilbert, J.A., Stead, B.A. & Ivancevich, J.M. (1999). Diversity management: A new organizational paradigm. *Journal of Business Ethics*, 21, 61-76.

Harris, C., Rousseau, G.G. & Venter, D. (2007). Employee perceptions of diversity management at a tertiary institution. *South African Journal of Economic and Management Sciences (SAJEMS),* 10 (1), 51-71. https://doi.org/10.4102/sajems.v10i1.536

Hassi, A., Foutouh, N. & Ramid, S. (2015). Employee perception of diversity in Morocco: Empirical insights. *Journal of Global Responsibility*, 6 (1), 4-18. https://doi.org/10.1108/JGR-01-2015-0001

Henry, O. & Evans, A. J. (2007). Critical review of literature on workforce diversity. *African Journal of Business Management,* 1 (4), 72-76.

Hoang, T., Suh, J.& Sabharwal, M. (2022). Beyond a numbers game? Impact of diversity and inclusion on the perception of organizational justice. *Public Adminisration Review.* https://doi.org/10.1111/puar.13463

Huang, X., & Iun, J. (2006). The impact the similarity of subordinate–supervisor similarity in growth-strength on work outcomes: The mediating role of perceived similarity. *Journal of Organizational Behavior*, 27, 1121-1148. https://doi.org/10.1002/job.415

ISBN: 978-605-73901-3-4

Inegbedion, H., Sunday, E., Asaleye, A., Lawal, A. & Adebanji, A. (2020). Managing diversity for organizational efficiency. *SAGE Open*, 10 (1). https://doi.org/10.1177/2158244019900173

Jaiswal, A. & Dyaram, L. (2018). Diversity: A matter of reality or perception?. *International Journal of Organizational Analysis*, 26 (5), 798-811. https://doi.org/10.1108/IJOA-01-2018-1324

Karaşahin, T. (2019). Farklılıkların yönetimi ve örgütsel bağlılık: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi'nde bir uygulama [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi.

Kaur, I., Mishra, G. & Farooqi, R. (2022). Workplace diversity and individual-level outcomes: The role of gender as moderator. *South Asian Journal of Business Studies.* https://doi.org/10.1108/SAJBS-09-2020-0335

Kim, H.K., Lee, U.H. & Kim, Y.H. (2015). The effect of workplace diversity management in a highly male-dominated culture. *Career Development International*, 20 (3), 259-272. https://doi.org/10.1108/CDI-06-2014-0082

Malik, R., Madappa, T. & Chitranshi, J. (2017). Diversity management in tourism and hospitality: An exploratory study. *Foresight,* 19 (3), 323-336. https://doi.org/10.1108/FS-12-2016-0058

Nadiv, R. & Kuna, S. (2020). Diversity management as navigation through organizational paradoxes. E*quality, Diversity and Inclusion*, 39 (4), 355-377. https://doi.org/10.1108/EDI-12-2018-0236

Nweiser, M. & Dajnoki, K. (2022). The importance of diversity management in relation with other functions of human resource management - A systematic review. *Cross Cultural Management Journal*, 24 (1), 17-27.

Omotayo, O., Anthonia, A., Hezekiah, F., Odunayo, S., Opeyemi, O., Odion, E.I. & Foroudi, P. (2020). Diversity management and organisational performance in deposit money banks in Nigeria. *Cogent Business & Management,* 7 (1). https://doi.org/10.1080/23311975.2020.1836751

Østergaard, C.R., Timmermans, B. & Kristinsson, K. (2011). Does a different view create something new? The effect of employee diversity on innovation. *Research Policy,* 40 (3), 500-509. https://doi.org/10.1016/j.respol.2010.11.004

Patrick, H.A. & Kumar, V.J. (2012). Managing workplace diversity: Issues and challenges, *SAGE Open*, 1-15.

Richard, O.C. (2000). Racial diversity, business strategy, and firm performance: A resource-based view. *Academy of Management Journal*, 43 (2), 164-177.

Shemla, M., Meyer, B., Greer, L. & Jehn, K.A. (2014). A review of perceived diversity in teams: Does how members perceive their team's composition affect team processes and outcomes?. *Journal of Organizational Behavior*.

Shrivastava, S. & Gregory, J. (2009). Exploring the antecedents of perceived diversity. J*ournal of Management & Organization*, 15, 526–542. https://doi.org/10.5172/jmo.15.4.526

Tarım M. (2021), Measuring Diversity Perceptions: A Qualitative Research, Southeast Europe Journal of Soft Computing, Vol 10, No. 2, September 2021, pp. 23-27, ISSN 2233 – 1859

Tarım M. (2022), The Effect of Perceptions of Diversity on Organizational Integration, 7th INTERNATIONAL ZEUGMA CONFERENCE ON SCIENTIFIC RESEARCHES, Abstract Book.pp. 12-13

Turban, D. B., Dougherty, T. W., & Lee, F. K., (2002). Gender, race, and perceived similarity effects in developmental relationships: The moderating role of relationship duration. *Journal of Vocational Behavior*, 61, 240-262. https://doi.org/10.1006/jvbe.2001.1855

Tüz, M.V. & Gümüş, M. (2010). The diversıty perception and the attitudes of employees: A study on human resource professionals and hotel workers, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65(2), 219-238.

Urbancová, H. Hudáková, M. & Fajčíková, A. (2020). Diversity management as a tool of sustainability of competitive advantage. *Sustainability*, 12, 1-16. https://doi.org/10.3390/su12125020

ISBN: 978-605-73901-3-4

Velten, L. & Lashley, C., (2018). The meaning of cultural diversity among staff as it ertains to employee motivation. *Research in Hospitality Management*,7 (2), 105- 113. https://doi.org/10.1080/22243534.2017.1444718

Williams, K.Y. & O'Reilly, C.A. (1998). Demography and diversity in organizations: A review of 40 years of research. *Research in Organizational Behavior*, 20, 77-140.

Yadav, S. & Lenka, U. (2020). Diversity management: A systematic review. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*, https://doi.org/10.1108/EDI-07-2019-0197

ISBN: 978-605-73901-3-4

YEKTA KOPAN'IN ÖYKÜLERİNDE YALNIZLIK VE YABANCILAŞMA

Burcu UŞAKLI SANDAL
Dr./Milli Eğitim Bakanlığı-İzmir Kız Lisesi, İzmir, Türkiye, b.usaklisandal@gmail.com

ÖZET

Modern yaşamın sınırları içerisinde sıkışıp kalan birey, birtakım nedenler yüzünden zamanla içinde bulunduğu topluma, çevresine, ailesine hatta kendisine yabancılaşabilir. Bu durum doğal bir netice olarak yalnızlaşmayı da beraberinde getirir. Modern yaşamın doğurduğu yalnız insan, çoğu zaman gerçek dünyanın dışında ve ona hiç de benzemeyen bir kurmacanın içinde sonu gelmeyen kaçışlara sürüklenir. Kimi zaman rüya ve hayallerle kimi zaman da içe dönük birtakım faaliyetlerle sürüp giden kaçış hâli yüzünden birey, realiteyi sorgulamakta, ondan soğumakta ve içinde bulunduğu dünyaya tamamen uzaklaşmaktadır. Postmodern öykü yazarlarından olan Yekta Kopan eserlerinde yalnız insanın yaşamını, çevresiyle olan ilişkisini ve iç dünyasını titizlikle aktarmış, günlük yaşamın hemen her anında karşımıza çıkabilecek öykü kişilerini ve onların yaşamlarına dair kesitleri yalın bir üslupla okuyucuya sunmuştur. Bu bağlamda Kopan'ın sıklıkla işlediği yalnızlık ve yabancılaşma olguları onun öykülerinin de en karakteristik tarafını oluşturmaktadır. Bu sebeple çalışmamızda yazarın öykülerinde sıklıkla izlenen modernite yorgunu kişiler, yalnızlık teması bağlamında irdelenmiş ve bunun nedenleri, sonuçları ve yalnız öykü kişilerinin ortak özellikleri belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yalnızlık, Türk Öykücülüğü, Yekta Kopan.

ISBN: 978-605-73901-3-4

LONELINESS AND ALIENATION IN THE STORIES IN YEKTA KOPAN

ABSTRACT

The individual, who is stuck within the boundaries of modern life, may become alienated from the society, environment, family and even himself due to some reasons. This situation brings with it loneliness as a natural result. The lonely human being, born of modern life, is often dragged into endless escapes outside the real world and inside a fiction that does not resemble it at all. Due to the state of escape, which sometimes goes on with dreams and dreams and sometimes with some introverted activities, the individual questions reality, becomes alienated from it, and is completely alienated from the world he is in. Yekta Kopan, one of the postmodern story writers, has meticulously conveyed the life of the lonely human being, his relationship with his environment and his inner world, and presented the heroes that we can encounter in almost every moment of daily life and sections of their lives to the reader in a simple style. In this context, the loneliness and alienation phenomena that Kopan frequently deals with constitute the most characteristic aspect of his stories. For this reason, in our study, the people who are tired of modernity, who are frequently followed in the author's stories, are examined in the context of the theme of loneliness and the reasons, consequences and common characteristics of lonely story characters are stated.

Keywords: Lonlines, Turkish Short Stories, Yekta Kopan

GİRİŞ

Yirminci yüzyılın savaşlar ve buhranlarla geçmesi hem toplumsal yaşamda hem de bireyin yaşamında büyük oranda tahribata sebep olmuştur. Söz konusu yüzyılın ilk elli yılında yaşanan iki büyük savaş neticesinde değişen yaşamın izleri edebi eserlerde de görülür. Bu çerçevede edebiyatta artık bireyin iç dünyası, hayata karşı sorgulamalar ve varoluşsal sancılar ön plana çıkar. Bunların yanı sıra modern yaşamın beraberinde getirdiği yalnızlık ve yabancılaşma olguları da sanat ve edebiyatta önemli temalar olarak işlenir. Bireyin iç dünyasındaki bütün bu meseleler önce modern tekniklerle daha sonra da postmodernizmin getirdiği sınırsız olma anlayışıyla pek çok metnin temelini oluşturmaktadır. Dünya edebiyatında sayısız örnekte karşımıza çıkan bu iki olgu Türk edebiyatının modernist ve postmodernist yazarlarının da en çok işlediği meselelerden biridir. Öyle ki pek çok yazar kurmaca kişilerini şekillendirirken kimi zaman varoluşçu kimi zaman da nihilist bir felsefi anlayışa dayanan bir sorgulama hâlini ve bundan doğan yalnızlığı ele alır. Özellikle postmodernizmin, yalnızlık ve yabancılaşma meselelerinde yazara sayısız olanak sunduğu düşünülebilir. Elbette bu durum postmodernizmin anlamı ve gerçekliği tamamen yok eden, umutsuz bir "pasif hiçlik çağı" olmasıyla alakalıdır (Özyurt, 2018: 18).

Gelenekle olan bağın tamamen ortadan kalktığı ve modern olanın tahrip edildiği hatta altının oyulduğu bir anlayış olarak niteleyebileceğimiz postmodernizmde çevreden kopuş, toplumsal yaşama yönelik bir mesafe ve tamamen bireyleşme ön plandadır aynı zamanda postmodern bireyin bir tür arayış içinde olduğunu ifade etmek de mümkündür. Bu arayış çok zaman bireyi çevresinden tamamen kopmaya götüren bir yalnızlık hâlini ve zaman zaman da kendine dahi yabancılaşmayı da beraberinde getirir. Bu durumu edebi metinler çerçevesinde

ISBN: 978-605-73901-3-4

düşündüğümüzde genel anlamda postmodern anlatı kişilerinin gelenekten kopmuş, toplumla ve kendisiyle uzlaşamamış, nihayetinde yalnızlığı yegâne çözüm olarak görmüş, kimliksiz ve aidiyetsiz kişiler olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Yıldız Ecevit de postmodern metinlerde yer alan merkezi figürün bir figürden başkasına dönüşüp duran kimliksiz bireyler olduğunu vurgular (2016: 77). Edebiyatımızda modernizmle başlayıp postmodernizmle devam eden yalnızlık ve yabancılaşma olguları yalnızca romanlarda değil öykü türünde yazılan eserlerde de kendini sıkça gösterir. Özellikle günümüz yazarlarının öykülerinde kent yaşamının bir sonucu olarak ortaya çıkan yalnızlık hâli, postmodern anlatı tekniklerinin kullanımıyla karşımıza çıkar. Bu anlamda Yekta Kopan'ın öykülerinde yalnızlık ve yabancılaşma olgularının yazarın metinlerinin en karakteristik özelliği olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Kopan'ın söz konusu olguları metinde nasıl işlediğine geçmeden önce onun edebi yaşamından kısaca bahsetmek yerinde olacaktır.

Yekta Kopan (1968: -) yazın hayatına *Yarın* dergisinde yayımlanan bir şiirle adım atar ve sonrasında arkadaşları ile çıkardığı *Hayalet Gemi* adlı dergide yayımladığı çalışmalarla tanınır. İlk kitabı öykülerden oluşan *Fildişi Karası* (2000)'dır. Ardından sırasıyla *Aşk Mutfağından Yalnızlık Tarifleri* (2001), *Yedi Derste Vicdan Muhasebesi* (2003), *İçimde Kim Var* (2004), *Kara Kedinin Gölgesi* (2005), *Karbon Kopya* (2007), *Bir De Baktım Yoksun* (2009), *Burun* (2009), *Kediler Güzel Uyanır* (2011), *Aile Çay Bahçesi* (2013), *Sakın Oraya Gitme* (2016), *Bana Kuşlar Söyledi* (2021) kitapları yayımlanır. Bunlardan *Burun* adlı eseri bir çocuk kitabıdır. *İçimde Kim Var* ve *Aile Çay Bahçesi* kitapları roman türünde buna mukabil diğer bütün eserleri öykü türünde yazılmıştır. *Aşk Mutfağından Yalnızlık Tarifleri* kitabı, 2002 yılında Sait Faik Hikâye Ödülü'ne, *Bir De Baktım Yoksun* kitabı, 2010 yılında Yunus Nadi Öykü Ödülü'ne ve Haldun Taner Öykü Ödülü'ne layık görülmüştür.

Daha çok öykü türünde adından bahsettiren yazar, bu türdeki çalışmalarında genel olarak aile ilişkilerini, mutsuz evlilikleri, baba-oğul çatışmalarını, topluma yabancılaşan bireyleri kısacası bunlardan doğan yalnızlık temasını işler. Postmodernist yazının kurmacaya sığınma, oyun içinde oyun, metinlerarasılık gibi birçok özelliğini de bünyesinde barındıran bu öykülerde, öykü kişilerinin dünyaya bakış açıları ve karakter özellikleri arasında birtakım ortaklıklar söz konusudur.

YÖNTEM

Yekta Kopan'ın öykülerinde yalnızlık ve yabancılaşma olguları işlevsel bir şekilde karşımıza çıkar. Bu sebeple çalışmamızda yazarın kitaplarında yer alan öyküleri yalnızlık ve yabancılaşma olgularının psikolojik işlevleri bağlamında incelenecektir. Bu bağlamda çalışmamız öykü kişilerini yalnızlığa sürükleyen sebepleri, bu durumun sonuçlarını ve yabancılaşmış öykü kişilerinin ortak özelliklerini irdelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla yazarın bütün öykü kitaplarındaki öyküler okunmuş, yalnızlık ve yabancılaşma bağlamlarında değerlendirilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Yazarın bugüne kadar yayımlanmış olan kitaplarında yer alan öykülerde, kurmaca kişilerin çevrelerine yabancılaşmasının ve yalnızlıklarının nedenleri pek çok metinde ortak meseleler etrafında yoğunlaşmıştır. Nitekim her iki olgu da Ahmet Cevizci'nin *Felsefe Sözlüğü*'nde beş farklı sebebe dayandırılmıştır. Buna göre

ISBN: 978-605-73901-3-4

özellikle yabancılaşmanın nedenleri arasında ekonomik bir etken olarak "özel mülkiyet, teknolojik gelişmelerle makineleşmek, gelenekselin yerini alan modernite, varoluşçu felsefe ve psikolojik bir neden olan Oidipus Kompleksi" vardır (2000: 908). Bu genel sebepler Kopan'ın öykülerindeki kişilerin de yabancılaşıp yalnızlaşmasında rol oynamıştır. Ancak metin kişilerinin yalnızlıklarının sebepleri daha özel başlıklar çerçevesinde toplanabilir. Buna göre tespit ettiğimiz kadarıyla Yekta Kopan'ın öykülerinde yalnızlığa sebep olan temel problemler; çocukluk yaşantılar, aşk ve mutsuz evlilik, hayal-hakikat çatışması, bireyin korkuları, çevrenin dışlaması ve kent yaşamının getirdiği buhranlar şeklinde sıralanabilir.

Genel olarak baktığımızda bütün bu nedenlerin psikolojik olduğunu ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Yalnızca "çevrenin dışlaması" ve "kent yaşamının getirdiği zorluklar" sonucu oluşan yalnızlıkların, sosyolojik olduğu ifade edilebilir. Bu anlamda metinlerde en çok karşımıza çıkan sebeplerden biri olan çocukluk yaşantıları ele alınabilir. Öyle ki çocukluk yaşantıları, bireyin yetişkinlik döneminde geliştirmiş olduğu tutum ve davranışları etkileyen önemli hadiselerdir. Bu noktada Kopan'ın bazı öykü kişilerinin problemli ve ebeveyn ilgisinden yoksun bir çocukluk geçirdikleri görülür. Yazarın pek çok öyküsünde erkeklerin özellikle babaları ile ilişkilerinde birtakım problemlere ve iletişim bozukluklarına rastlanmıştır. İlgisiz babalar, babaya küskün evlatlar ve seneler sonra babayla yapılan hesaplaşmalar metinlerde sıkça karşımıza çıkar. Bu durumun temel sebebi olarak Freud'un isimlendirdiği Oidipus Kompleksi düşünülmelidir. Oğulların babalarıyla olan çekişmelerinin ardında bilinçdışında yer alan ve bitmeyen bir rekabet duygusuna rastlamak mümkündür (Freud, 2020: 139). Baba ile ilişkilerinde kendilerini yenilmiş hisseden öykü kişileri, zamanla bunun doğurduğu bir ezilmişlik ve yalnızlıkla boğuşmaktadır. Bu durumun işlendiği öykülerden biri olan "Düş Eş"te "kendine düşlerden eşler yaratan, olmayan kadınlarla aşklar yaşayan" yalnız adam, babasıyla olan ilişkisine dair şunları söyler:

> Son oyun, son yenilgim… Ben babama her zaman yenildim. Çocukluğumda bu yenilgileri taşımak daha kolay oluyordu. Babam hiçbir zaman babam olmamıştı, o her zaman tarih öğretmeni Fevzi Bey'di. Ben de Fevzi Hoca'nın haylaz oğlu. Gerçi bütün öğrenim hayatım boyunca sadece lise birinci sınıfta öğretmenim oldu ama gölgesi her sınıfta, her sınavda üstümdeydi. Onu bir baba olarak görmem olanaksızdı. İçim içime sığmıyordu ve yaptığım her yaramazlık, sana yakışıyor mu, bari sen bunlara uyma, öyle bir babanın oğlu nasıl bu kadar serseri olabilir, şimdi babana ne diyeceksinlerle bitiyordu. Babama hep kırıklarla dolu karneler, disiplin kurulu imzalı belgeler, öğretmenlerden özel notlar götürmek zorunda kaldım. Ben babamdan tıraş olmayı değil, "eşşoğlueşşek" kelimesinin nasıl bastıra bastıra söylenebileceğini öğrendim (2015: 29).

Öykünün bu kısmı akla ilk olarak baba-oğul arasında var olan çatışmada, kastre edilmekten korkan oğulun oidipal bir karmaşa içinde olduğunu getirir. Öyle ki oğul, baba karşısında kendisini daima yenik hissetmiştir. Ancak burada sadece oğulun değil babanın da benzer duygular içinde olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü metnin geri kalanında anlatıcı babanın da türlü sebepler yüzünden yalnız bir bireye dönüştüğünü vurgular. Üstelik mutsuz bir evliliğin içinde olan baba zamanla hem eşine hem de çocuklarına yabancılaşmıştır. Bunun sonucunda hem baba hem de oğlu mutsuz anılarını daima içinde yaşayan yalnız bireylere dönüşmüşlerdir. Elbette burada çalışmamızın temel gayesi Oidipus Karmaşa'sının sebepleri ve sonuçları olmadığından detaylı bir incelme yapmak yerine

ISBN: 978-605-73901-3-4

yazarın söz konusu öyküsünde ve diğer eserlerinde bu durumun var olup olmadığına değinilip geçilecektir. Örneğin "Maskeli Süvari" öyküsünde de buna benzer bir şekilde babasının aşırı disiplinli tavırları yüzünden çatışma yaşayan ve baba figürü yerine konan amca ile özdeşleşen, yıllar sonra da amcanın ölümüyle çocukluğundaki anılara dönen bir öykü kişisine rastlanır. Yine babanın yerine geçen amcası da kahraman gibi yalnızdır. Metinde amcasının babası olmasını dileyen adam belki de yalnızlığı da amcaya benzemek ve onunla özdeşleşmek adına tercih etmiştir. Bunların dışında "Pazar Günü", "Şarkılar Seni Söyler" öykülerinde de bireyin yabancılığının nedenlerinin çocukluk yaşantıları ile ilintili olduğunu söyleyebiliriz.

Öykülerde mutsuz evlilik ve aşkın doğurduğu ıstıraplar neticesinde hem topluma, hem eşine hem de kendine yabancılaşan ve yalnızlaşanlar da vardır. Birbirini anlamayan çiftler, aynı evin içinde kurmaca dünyalara sığınarak yalnızlaşmıştır. "Sarmaşık" öyküsünde yalnızlığının sebebinin eşinin onu anlamıyor oluşuna bağlayan baba "Kimse mutlu değildi oğlum. Kimse mutlu değildi" (2014: 34) diyerek yabancılaşmasının ardında mutsuzluğunun olduğunu vurgular. Kimi zaman ise ilişki öncesindeki yalnızlığını âşık olduğu insanla birlikteyken de devam ettirir. Özellikle "Aşk Mutfağından Yalnızlık Tarifleri" öyküsündeki adam, içinde yaşadığı kurmaca dünya ve yalnızlık tutkusu yüzünden sevdiği kadından uzaklaşır. Aslında burada öykü kişisinin ete kemiğe bürünmüş bir kadına yönelik aşktan ziyade yalnızlığın kendisine âşık olduğunu söylemek daha doğru olacaktır. Bunu şu ifadelerden net bir şekilde anlarız:

> "Yalnızlığımı yazmalıyım. Yıllardır içimde büyüttüğüm, neredeyse giderek zevk almaya başladığım yalnızlığımı. Ne zaman Figen ve arkadaşlarıyla mangal partisi versek, herkes gülüp eğlenirken mangalın başına geçen ben değil miydim? Bunu sadece o kalabalığın içinde bile yalnız kalabilmek için yapmıyor muydum? Saatlerce mangalın korunda yalnızlığımı pişirmeye çalışmıyor muydum? Bir anda karar veriyorum ve kartpostalın en üstüne aklıma gelen ilk başlığı yazıyorum: "Aşk Mutfağından Yalnızlık Tarifleri." (2015: 18-19).

İlginçtir ki öyküdeki anlatıcı yalnızlıktan değil yalnızlığını dilediğince yaşayamamaktan korkar. Bu yüzden de aşkını kendi içinde yalnız yaşamayı tercih eder. Fakat onun bu tavrı, yalnızlığı bu denli abartılı şekilde yaşaması sevgilisi ile ayrılmalarına neden olmuştur. Yazarın yalnızlık meselesi üzerinde en çok durduğu öykülerden biri olan bu metinde söz konusu olgunun psikolojik boyutları sebepleri ve sonuçları detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

> Sonra bir gün devam edemeyeceğini söyledi. "Yoruldum artık" dedi, inan benim için çok değerlisin ama kurmaca bir dünyanın içinde yaşayamayacağım artık. Kavga ederken bile aniden o sahne bitecek ve görüntüler mutlu mutlu koştuğumuz bir sahneye bağlanacakmış gibi davranmandan usandım. Ben seninle bağıra çağıra kavga etmek istiyorum, gerekirse günlerce dargın kalmak istiyorum. Aklın, sözlerin, her zaman iyi davranman çok hoşuma gidiyor; ama hayat bunlardan oluşmuyor. Gerçek hayat diye bir şey var, biliyor musun? (2015: 21)

İşte bu noktada başka bir yalnızlaşma nedenine varılabilir: hayal-hakikat çatışması. Öykülerdeki kişilerin çoğu zaman realiteden koparak kendine kurmaca bir dünya yarattığı ve bunun da anlatıcı tarafından postmodernist bir tavırla verildiği görülür. "Yaşamla kurmacanın birbirine karıştığı çok katmanlı postmodern metinlerde, üst

ISBN: 978-605-73901-3-4

kurmaca, yaratılan metaforik imge, ortamının yapısına göre ya belirgindir, açık olarak yapılır ya da satır arasında örtük olarak kendini gösterir" (Ecevit, 2016: 100). Kopan'ın öykülerinin çoğunda bunun açık bir şekilde yapıldığı ve kurmaca ile gerçeğin çoğu kez birbirine karıştığı görülmüştür. Söz gelimi "Portobello 22" öyküsünde hayal-hakikat çatışması ekseninde kurmaca ile gerçeğin iç içe geçtiği satırlar yer alır. Buradaki kişilerin daha çok kurmaca düzlemde olmayı yeğlediği ve gerçeğin onda gerilime neden olduğu âşikardır. Bu sebeple anlatıcı "Hayal dünyasının vaat ettikleriyle gerçek yaşamın sundukları arasındaki gerilime, belirsizliğe dayanamayan insanlar yok mudur, vardır?" (2014: 51) demektedir. "Korku", "İyi Uykular", "Oyun Evi", "Çıkış Noktası", "Yürümek Denize", "Seni Bağırmak İsterken", "Gizli Bahçe" öykülerinde hayal ve geçeğin iç içe geçtiği ve iki düzlem arasında bir çatışma yaşandığı söylenebilir.

Kurmaca bireylerin nedensiz korkuları da zaman zaman anksiyete ile bağlantılı bir yalnızlığa neden olmuştur. Bu çerçevede Engin Gençtan'ın söz konusu kişilere yönelik yorumları hatırlanabilir. Buna göre "Anksiyeteli kişi, işleri yolunda gitse de kaygılıdır. Belirsiz kaygılar ve genel duyarlığı sürekli sıkıntılı ve tedirgin olmasına, umudunu kolayca yitirmesine neden olur. Güçlükle bir karar verebilse de, bu kararın sonuçları, yapmış olabileceği yanlışlar ve bunların doğuracağı hayal güçleri sınırsızdır" (Gençtan, 2014: 51). "Kediler Güzel Uyanır" isimli kitaptaki "Korku" öyküsündeki yalnız öykü kişileri anksiyeteye varabilecek korkular içindedir ve korkularıyla bir türlü yüzleşemezler. Bu durumun ifade edildiği kısımlardan biri aşağıda verilmiştir:

İç karartıcı bir yalnızlığın nedenini anlamak için korku tünelinden içeri mi girmeliyim? Korkularımla yüzleşmem için bir çağrı mı yapıldı?
Duymuyorum. Çağrı duymuyorum, zil sesi duymuyorum. Duysam hemen fısıldayacağım; "Ben en çok hırsızlardan korkarım! (2015: 100).

Son olarak sosyolojik bir etken olarak değerlendirebileceğimiz çevrenin dışlamasının sebep olduğu yalnızlıktan bahsedebiliriz. Bu durumun söz konusu olduğu "Köprüden Görünüş" ve "Battaniye" öykülerindeki kişiler bir şekilde çevreden dışlanmıştır. *"Köprüden Görünüş"* öyküsündeki yalnız adam, durumunu şu cümleyle açıklar: "Önceleri hiç arkadaşım yoktu. Doğan'la Selma kendilerine iyi bir çevre edinmişler. Beni de ortama sokabilmek için az çabalamadılar. Ama bilirsin pek girişken değilimdir. Bir de neresinden baksan yıllardır birbirini tanıyan insanlar arasında, yabancılık çekmemek olanaksız" (2015: 132).

Kopan'ın öykülerinde bütün bu sebeplerden doğan yalnızlık hâlleri çok zaman postmodernist tekniklerle okura yansıtılır. Bu çerçevede yazar; metafiksiyon, metinlerarasılık, parodi gibi tekniklerden sıkça yararlanmıştır. Bunun yanı sıra kurmaca-gerçek ayrımının belirsizliği pek çok metinde anlatıcının güvensiz bir konumda olması ve oyun kavramının yalnızlıkla ilişkili olarak ele alınması da yazarın metinde postmodern bir kurgusal yapıyı inşa ettiğini gösterir. Ayrıca yazarın bütün eserlerindeki söz konusu unsurlar ile ilgili çalışmasında G. Nazlıcan Kalem de Kopan'ın metin kişilerini çok zaman isimsiz işlediğini vurgulamıştır (2019: 122). Metinlerde genellikle birinci tekil kişili anlatımın olması ve diyalogdan ziyade monologların yer alması ve yine yazarın sanat konusundaki postmodernist tavrı bu duruma sebep olarak gösterilebilir.

Yalnız Bireyin Sığınakları

ISBN: 978-605-73901-3-4

Yalnızlık ve buna bağlı olarak ortaya çıkan kaçış hâli edebiyatımızın hemen her döneminde var olan temalardır. Kökleri Divan şiirine kadar dayanan bu olgunun asıl kimliğini Tanzimat sonrası edebiyatımızda bulduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Kaçış mekânı olarak doğayı seçen Hamid'den, muhayyel mekânları özleyen "O Belde" şairi Haşim'e kadar kaçmak, yalnız kalmak dahası sığınmak edebiyatın vazgeçilemez unsurlarıdır. Cumhuriyet sonrası edebiyatımızda modern yaşamın da etkisiyle yalnızca şiirde değil nesirde de bu durumu görürüz. Modernitenin ve kent yaşamının bunalttığı yalnız birey, çoğu zaman içe dönük faaliyetlere yönelir. Kopan'ın öykü kişileri de soluğu kendilerini daha iyi hissedebilecekleri sığınaklarda alırlar. Öykülerde karşımıza çıkan bu sığınaklar; yazı yazmaya yönelme, entelektüel düzeyde bir okur olma, rüya ve hayallerin kurmacasına sığınma, çocuk saflığına ve oyunlara yönelme şeklinde ifade edilebilir.

Yekta Kopan'ın yalnızları, yazı yazmaya yöneldikçe çevresine yabancılaşmış, yabancılaştıkça da yazmayı tercih etmiş ve kısır bir döngünün içine düşmüştür. Öykülerdeki kişiler, yazarak var olduklarına ve yazma eyleminin onlara yeni bir dünya yarattığına inanırlar. "Aşk Mutfağından Yalnızlık Tarifleri"nde kahraman anlatıcı bunu "Şimdi kendimi daha iyi hissediyorum. Gün ağarmaya başladı. Sanki yazmaya başlamamla doğdu güneş. Durmamalıyım, yazmalıyım" diyerek dile getirir (2015: 19). Aşk acısından kurtulmak için yazmayı sığınacak liman olarak gören adam, nefes almaya devam edebilmek adına yazı yazar ve bunun sonucunda da mutlu olur. "Sevgili Kardeşim" öyküsünde de yazma tutkusuyla öne çıkan bir adam vardır. Bu tutkuyu şöyle ifade eder: "Keşke yazsan kardeşim! Bil ki o zaman, öğrenmeye çalıştığın bütün gerçeklerin maskeleri düşecek, bil ki o zaman… ışımaya başlayacaksın… Ve birdenbire insanlar, en yakın dostların bile, az çok yabancı gelmeye başlayacak (2002: 112). "Rakı, Su, Buz" öyküsünde ise metnin merkezi figürü "Kenardakiler" adlı bir yazı dizisi hazırlamakta ve bundan hareketle Oğuz Atay'ı ve *Tutunamayanlar*'ı anarak Atay'la benzer sığınaklara koştuğunu sezdirmektedir. Yazarın burada tıpkı yalnızlığın nedenlerini ifade ettiği kısımlar olduğu gibi yeniden postmodern tekniklere yöneldiği söylenebilir. Kopan, Atay'ın metinlerinde sıkça işlediği tutunamama olgusunu metinlerarasılığı kullanarak kendi eserinde kullanmış ve Atay hatırlatmasında bulunmuştur. Bunun yanı sıra realiten kaçış sonrası yazma edimine sığınan bir diğer öykü kişisine "Çıkış Noktası"nda rastlanır. Burada neden yazdığını açıkça belirten bir kurmaca birey karşımıza çıkar.

> Yıllardır arada bir de olsa dergilere öykülerimi gönderiyordum. Hatta bir iki tanesi yayınlanmıştı bile. Sonunda bir gün yıllardır içimde büyüttüğüm romanı yazmaya karar verdim. Bu benim gençliğimden beri tek hayalimdi. Ama ilk satırı yazdığımda anladım ki, ben aslında hayalimin peşinden koşmuyorum, evliliğimden kaçıyorum, Nalan'ın yazmama gösterdiği anlayıştan faydalanıp kendime saklanıyorum (2015: 114).

Farklı yazın türlerinde çalışmalar yapan ve metinde yazmaya olan tutkularıyla ön plana çıkan yalnızlar, "Öğle'den Sonra Budapeşte'de" ve "Köpekbalığı" öykülerinde de yer alırlar. Metinlerde yazmak kadar okumak ve kitapların zengin dünyasına sığınmak da sıkça işlenmiştir. Kitapların kurmacasında kendine huzurlu bir yer bulanlar, burada gerçek dünyadan daha mutlu bir şekilde yaşarlar. Kopan'ın öykülerinde okuma eylemi bir anlamda fildişi bir kulede yaşamak gibidir. Öykü kişileri bu kulenin duvarlarını âdeta okudukları kitaplardan örmüşlerdir. Ayrıca bu öykülerde yazarın öykündüğü başka yazarların eserlerine yapılan göndermeler metne metinlerarası bir kimlik de

ISBN: 978-605-73901-3-4

katar. "Borges ve Ben", "Sarmaşık", "Köpekbalığı", "Portobello 22", "Aşk Mutfağından Yalnızlık Tarifleri" öykülerinde sürekli okuyan ve okuduklarını yorumlayarak yaşayanlar vardır. Tüm bu öykü kişileri için entelektüel yalnızlar tabirini kullanabiliriz.

> O gece de çoğu gece yaptığım gibi hafif bir şeyler yedikten sonra salondaki koltuğa gömülüp kulemin en üstündeki kitabı okumaya başlamıştım. Sehpanın üstündeki kitap yığınlarına "şatonun kuleleri" demeye bayılırım. Bir de kule okunmakta olanlar (üç dört kitabı aynı anda okurum), bir kule sırasını bekleyenler (her hafta iki üç kitap alırım), bir kule de her zaman elimin altında olmasından hoşlandıklarım (tabii ki bu en uzun kuledir). Ve ben her bir kuleyi avcunun içi gibi bilen, kralın en güvendiği, prensesin de gizliden gizliye hayran olduğu şövalye (2015: 14).

Rüyalara ve hayallere kaçış da Kopan'ın öykü kişilerinin sıkça tercih ettiği sığınaklardandır. Edebiyatımızın hemen her döneminde ve birçok türde rüya metaforuna rastlarız. Kahramanlarına "rüya içinde rüya" gördüren pek çok yazar gibi Kopan da rüyalarda çocukluk yıllarından, günlük yaşantıdan ve gizli arzulardan izler taşıyan satırlara yer vermiştir. Bu anlamda yazarın öykülerinde yalnızlıkla bağlantılı olarak düşünülebilecek rüya ve hayallerin çözümlenmesi anlam kazanır. Edebi eseri bir "gündüz düşü" olarak yorumlayan Freud'a göre (1999) bilinçdışında var olanlar, deforme olmuş bir şekilde rüyalarda karşımıza çıkar. Kopan da öykülerinde rüyaya ve bunun yanında hayallere bilinçdışı durumlara dayalı göndermelerle yer vermiştir. Rüyalara ve hayallere sığınan bu kişilerin çoğu hayal kurduklarında ve rüya gördüklerinde mutlu olduklarını ve bu şekilde realiteden kaçtıklarını belirtirler. Söz gelimi "Sarmaşık" adlı öyküde yeşil bir evin bahçesinden girerek muhayyel bir mekâna ulaşan kahraman, burada babasının hayali ile karşılaşmış ve onunla yalnızlık ve yabancılaşma üzerine sohbet etmiştir. Öykünün sonunda tarifsiz bir huzura kavuşarak kurmacadan realiteye döner. Yine de o kurmacayı istediği her an yaratabileceğinin farkındadır.

> İlk kez bu kadar cesurdum, ilk kez başkaları umurumda değildi, ilk kez yaşadığım bir evde gökkuşağının ışığını görüyordum, ilk kez bugüne kadar yazdığım bütün hikayelerin kelimeleri tropikal çiçekler gibi yollarıma seriliyordu, ilk kez görüyordum koridor duvarlarının Yeşil Ev'in panjurlarından bile korkutucu bir renge boyanmış olduğunu, altın sarısı bir dere suluyordu evimdeki doğayı… Gözlerimi kıstım ve bildiğim bilmediğim kahkahaların en büyüğünü attım.
> Duvardaki geçit beni bekliyordu, biliyordum. (2014: 48.)

"Beş Duyu" adlı öykünün ilk cümlesi ise rüyaların güçlü bir sığınak olması bağlamında oldukça dikkat çekicidir. Anlatıcı burada rüyalarla ilgili şunları söyler: "Çoğu insandan farkın yok; sen de rüyalar sayesinde ayakta duruyorsun. Belki bazıları bunu dillendirmiyor ya da hala nefes alıp veriyor olmalarının ürkek omzunu başka bir duvara yaslıyor. Ama işin aslı rüyaların gücünde gizli." (2015: 35.) Bunların dışında "Rüya Tabiri", "Maskeli Süvari", "Borges ve Ben", "Kertenkele", "Cemal Usta'nın Meşhur Tarhanası" öykülerinde de kurmacayla gerçeğin sürekli yer değiştirdiğini buna bağlı olarak hayal ve rüya metaforlarının sıkça telaffuz edildiğini görürüz.

Son olarak öykü kişilerinin en önemli sığınaklarından biri de çocuk saflığına ulaşma gayesidir. Bu noktada postmodernist metnin önemli göstergelerinden olan "oyun" kavramı karşımıza çıkar. "Oyun Evi" öyküsündeki kişiler, günlük yaşamın keşmekeşinden bunalıp çocuk saflığına dönmeyi istemekte ve bu yüzden çocuksu tavırlar

ISBN: 978-605-73901-3-4

göstererek oyunlar oynamaktadırlar. Ecevit'in belirttiği gibi (2016: 77) bu insanlar oyunlarla "kimlikten kimliğe giren ve sürekli devinim içinde olan bir yapı gösterirler". Öyküde bu durumun yansımasını şu cümleler üzerinden görebiliriz: "Gitgide kirlenen dünyaya yabancılaşmaya başlamıştık, kendimizi boşlukta hissediyorduk ve ancak çocuksu bir temizliğin bu pisliğin içine ayakta durabileceğine inanıyorduk" (2015: 81). Metinde bir oyun evinde buluşan yetişkinler çocuk gibi davranarak oyunlar oynarlar, dünya ile barışmaya ve sorunlarına çözüm bulmaya çalışırlar ve onlardan biri olan Tunç Özgil "bu evi de yemek masasının altına benzetebilirsiniz. Biz burada çocukluğumuza dönmek için bir araya geliyoruz" der. Netice itibariyle metnin bütününde oyun kavramının postmodern bir şekilde yer aldığını ve yalnız birey için vazgeçilmez bir kaçış noktası olduğunu söylemek mümkündür.

Yalnız Öykü Kişilerinin Ortak Özellikleri

Kopan'ın öykü kahramanlarına genel olarak baktığımızda karakter özellikleri bakımından ortak paydada buluşturabileceğimiz gruplarla karşılaşırız. Buna göre öykülerdeki kurmaca şahıslar için; içe kapanık, toplumla değil kendi benliğiyle sohbet etmeyi yeğleyen, sürekli bir sorgulama içinde olup köksüzlük bunalımıyla boğuşan ve çoğu zaman hayal-hakikat çatışması arasında bocalayan karakterler diyebiliriz. Hayatın içinden kimseye sezdirmeden akıp giden bu bireyler, toplumun duyamayacağı alçak seslerle konuşur, konuştuklarını da yalnızca kendi kulaklarına fısıldarlar. Bu bireylerin bir "tecrit edilme hâli" içinde oldukları düşünülebilir. Toplum tarafından tecrit edilmişlik duygusu zamanla yabancılaşmış bireyin tüm benliğini sarar. "Elma Ağacındaki Cadı" öyküsünde kahraman bir arkadaş grubuna dâhil olmasına rağmen yalnız ve belki de bilinçli bir çabanın tesiriyle onlara yabancıdır. Öyle ki arkadaşları da bunun farkındadır ve onun "sessizliği ile hayatın içinden geçen büyülü" (2015: 101) biri olduğunu söylerler. "Aşkın Ne Olduğunu Bilmiyorsun" öyküsünde ise monologlar üzerinden devam eden bir yalnızlık vurgusu söz konusudur. Kahraman anlatıcı içe kapanıklığını ve yalnızlığını şöyle ifade eder: "Böyleyim ben, kendini ifade edemeyen biriyim. Hep böyleydim. Konuşmayı sevmiyorum. Zaten ilkokula başlayana kadar kekelemişim." (2014: 28.)

Yabancılaşma kaynaklı içe kapanıklık hâlini "Kekeme", "Kalos- Eidos- Scop", "Öylesine Sessiz" başlıklarını taşıyan minimal öykülerde görürüz. Bu sessizlik ve monoloğun sonucunda kendini ciddi bir sorgulamanın içinde bulan öykü kişileri, aidiyetsizlik duygusuna kapılmışlardır. Sorgulamaların akabinde kendilerini zavallı, kimse için anlam ve değer taşımayan bir varlık olarak hisseden bireyler, gittikçe çevrelerine ve hatta kendilerine yabancılaşmışlardır. "Becerikli Bay Kerim İnal" öyküsünün kahramanı bu cümleye tamamen uyar. Kendini bulunduğu ortama ait hissetmeyen adam daima çevresindekilerden farklı olduğunu düşünür. Farklılığını "Ben de farklıydım işte. Senden, arkadaşlarından, hepinizden farklıydım. Aynı mahallede oturmasaydık, aynı okula gitmemiz arkadaş olmamıza yeter miydi sence? Ya da karşılıklı çıkarlarımız olmasaydı?" (2012: 55) diyerek vurgular.

"Kafka'yla Yolculuk" öyküsünde sürekli sorgulama içinde olan bir başka öykü kişisine rastlarız. Aslında öykünün adında Kafka'nın kullanılmış olması bile Kafkavari bir kurmaca şahsın ve metnin habercisidir. Metinlerarası geçişlerin kullanıldığı öykülerde, alıntıların daha çok yalnızlığı, yabancılığı, buhranı, ustalıkla işleyen Dostoyevski,

ISBN: 978-605-73901-3-4

Kafka, Tanpınar, Atay gibi isimlerden alınmış olması son derece dikkat çekicidir. Bu da yazarın öykülerinde bu isimlerin izlerinin varlığına birer kanıttır. Bu öyküde de Kafka'nın *Şato* adlı romanındaki K. gibi sorularına cevap bulamayan, kararsızlık içinde boğulan bir kahraman vardır. Bu tür sorgulamaları daha ileriye götürüp toplumdaki varlığını bile kabul etmeyen bir kahraman da "Battaniye" öyküsü içinde yer alır.

> Söyleme kızım. Annenle babanın adını söyleme. Onların adları yok de. Onlar da yok de. Beni doğuran bir kadın var ama adı yok de. O hep mutsuz, ikinci evliliğinde de mutlu olamadı, ondan da boşandı, hem zaten dedesi de öldü. Hayatını bana adadı. Ben uğruna hayat adanan bir insan olmanın yüküyle geldim sınıfınıza öğretmenim. Babamın da adı yok de. O kadar sessizdir ki bir adı olup olmadığını öğrenemedik. Konuşmaz benim babam. Mutluyum demez. Mutsuzum demez. Evlilik teklifi de, boşanma teklifi de annemden gelmiş öğretmenim. İşte öylesine suskundur babam. (2009: 118).

"Üç Korner Bir Penaltı*"* öyküsü de kahraman kendini toplumda görünmez bir varlık olarak algılar. Bu durumu şöyle ifade eder: "Senin adını kimse bilmez. Büyük gazetelerin arka sayfalarında, yerel gazetelerde en sıradan yedeğine kadar bütün oyuncuların, futbolun f'sinden anlamayan yöneticilerin adları sıralanır da, seni kimse görmez." (2012: 49.). "Sarmaşık" öyküsündeki kahraman da kendisini âdeta bir gölge olarak görür ve "Kimsenin aklına gelmiyordum ben. Çocukluğumun gecelerinde otuz saniyede bir odamın duvarlarına yapışan gölgelerden ne farkım vardı ki?" (2014: 37-38) der. Son olarak "Buluşma Yeri"nde toplumdan kaçıp kendi yalnızlığına sığınan ve toplum içinde gölgeden farksız olmayı yeğleyen adam, "yok" olmayı tercih ettiğini (2014: 97) ısrarla söyler.

Öykülerde karşımıza çıkan bir diğer karakter özelliği de hayal-hakikat bocalaması içinde kendine kurmaca dünyalar yaratan bireylerdir. Bu bocalama belki de yabancılaşan bireyin en belirgin özelliklerinden biridir. Kendi kurmaca dünyalarının yoğun hayal ürünleriyle yaşayan bireyler gerçeğin acımasız ve sert kimliğiyle karşılaştıklarında büyük bir buhrana sürüklenebilirler. "Sarmaşık", "İyi Uykular", "Düş Eş", "Oyun Evi", "Yürümek Denize", "Borges ve Ben", "Seni Bağırmak İsterken", "Beş Duyu", "İki Şiirin Arasında", "Portobello 22" ve daha pek çok öyküde bunun örneğini görebiliriz. Özellikle "İyi Uykular" adlı öyküde babasının ölmüş olduğu gerçeğini kabul etmeyen adam zaman zaman kendini Oğuz Atay ile özdeşleştirmiştir. Bu sebeple öykü Oğuz Atay'a ait bir epigrafla başlar. Öykünün sonunda ise kahraman, kurmacadan çıkar ve kendisinin de katı, sert ve acımasız gerçekle yüzleşerek buhranlarda olduğunu dile getirir. "İki Şiirin Arasında*"* öyküsündeki adam da eşini kaybetmiş olduğu gerçeğini kabullenmek istemez ve onu hayallerinde yaşatır. *Sarmaşık* öyküsünde ise yine hayal dünyasından gerçeğe dönen bir bireyi görürüz. Son olarak bu konu ile ilgili "Portobello 22" den şu örnek çarpıcıdır: "Artık babam yok. Artık Yekta yok. Hayalle gerçek arasındaki köprüde yaşamaktan yorulmuş bedenimin dinlenmesi, aklımın yolunu belirlemesi için ilk adımı atmalıyım artık." (2014: 74).

SONUÇ

Bu çalışmada Yekta Kopan'ın yayımlanan bütün öykülerinde yalnızlık ve yabancılaşma olgusu ele alınmıştır. Nedenleri ve sonuçlarıyla vermeye çalıştığımız yabancılaşma teması, Yekta Kopan'ın öykülerinin ana iskeletini oluşturur. Çocukluğundan, aile yaşamından, evlilik hayatından ve sosyal çevresinden birtakım nedenlerle onulmaz yaralar alan öykü kişileri, öykülerin içine sığınaklarını da gizlemiş ve bu sığınaklarda gerçek dünyanın

ISBN: 978-605-73901-3-4

onlara sağlayamadığı huzuru bulmuştur. Esasında Kopan'ın öykülerinde yalnızlık ve yabancılaşma olgularının tesadüfi bir şekilde metinde yer tutmadığı, yazarın gayet bilinçli bir tavırla modernizmin birey üzerindeki tesirleri üzerine bir çeşit tefekkür hâli içinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Öyle ki yazar, öykü kişileri üzerinden verdiği bu sorgulama hâlini kimi metinlerde anlatımın esas meselesi durumuna getirmiş böylece metni bir sorgulama düzlemi üzerine oturtmuştur. Üstelik bunu yaparken de metinlerarasılık, parodi, pastiş gibi postmodern tekniklerle metinleri zenginleştirmiş ve çok sesli öyküler meydana getirmiştir. Bütün bu çok sesliliğin içinde ise yazarın yalnız ve yabancılaşmış metin kişilerinin yazma ve okuma tutkusu, rüyalara sığınma, kurmaca dünyalar yaratma gibi kendi çabalarıyla oluşturdukları ortak sığınakları olduğu söylenilebilir. Neticede burada irdelediğimiz öykü kişileri, toplumdan kopuk bir görüntü çizmektedir, ayrıca sığındıkları limanlar tüm bu kişilerin bunalımını çözmekte yetersiz kalmıştır. Netice itibariyle Yekta Kopan'ın öykülerinde kurmaca şahıslar; yabancılaştıkça kaçmış, kaçtıkça yabancılaşmıştır.

KAYNAKÇA

Cevizci, A. (2000). *Felsefe terimleri sözlüğü*. Paradigma Yayınları.

Demirer, T., & Özbudun, S. (1999). *Yabancılaşma*. Öteki Yayınevi.

Gençtan, E. (2014). *Psikanaliz ve sonrası.* Metis Yayınları.

Freud, S. (1999). *Sanat ve edebiyat.* (Çev. E. Kapkın ve A. Kapkın). Payel Yayınları.

Freud, S. (2020). *Totem ve tabu.* (Çev. Z. A. Yılmazer). İş Bankası Kültür Yayınları.

Ecevit, Y. (2016). *Türk edebiyatında postmodernist açılımlar.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Kalem, G. Nazlıcan. (2019) *Yekta Kopan'ın eserlerinde postmodern unsurlar.* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). *Bursa Uludağ Üniversitesi.*

Kopan, Y. (2000). *Fildişi Karası.* Can Yayınları.

Kopan, Y. (2001). *Aşk Mutfağından Yalnızlık Tarifleri*. Can Yayınları.

Kopan, Y. (2003). *Yedi Derste Vicdan Muhasebesi*. Can Yayınları.

Kopan, Y. (2005). *Kara Kedinin Gölgesi*. Can Yayınları.

Kopan, Y. (2007). *Karbon Kopya*. Can Yayınları.

Kopan, Y. (2009). *Bir De Baktım Yoksun*. Can Yayınları.

Kopan, Y. (2011). *Kediler Güzel Uyanır.* Can Yayınları.

Kopan, Y. (2014). *İki Şiirin Arasında*. Can Yayınları.

Tolan, B. (1981). *Çağdaş toplumun bunalımı: anomi ve yabancılaşma*. Gazetecilik ve Halkla İlişkiler, Yüksek Okulu Basımevi.

Özyurt, C. (2018). Postmodern teoriler denilince belli başlı olarak hangilerini sıralayabiliriz?. *40 Soruda Postmodernizm.* (Ed. E. Örgen). Ketebe Yayınları.

Yılmaz, A. (1999). *Modernden postmoderne siyasal arayışlar*. Vadi Yayınları.

ISBN: 978-605-73901-3-4

KENTLİLEŞME SÜRECİNDE KENTSEL YAŞAM VE FARKINDALIK: DİYARBAKIR ÖRNEĞİ[5]

Murat BAYHAN
İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye, m.bayhan887@gmail.com

ÖZET

Kentin sorunsallığının farkındalığı, sorumluluk bilincinde olunması, kentli tutum ve davranışların kazanılması, kentsel yaşam gibi düşünce, tutum ve davranışların geliştirilmesi, kentlileşmiş birey ile mümkün hale gelir. Bu tutum ve davranışlar, kentlileşmiş bireyin göstergelerindendir. Bu çalışmada kentleşme, kentlileşme, kentlileşme süreci ve kentlileşmenin özellikleri gibi temel kavramlar özerinde durulmuştur. Bu çerçevede kentlileşmiş birey ve kentlileşme bilincinin oluşmasındaki temel etkenler üzerinde durulmuş ve açıklanmaya çalışılmıştır. Alan olarak büyüyen, gelişen ve metropol kent kıvamına gelmiş olan Diyarbakır il merkezinde ikamet eden insanlarda kentlileşme düzeyleri, mahalle ilişkileri, çevre sorunları, kentsel farkındalık, komşuluk ilişkileri, kent ile bütünleşme, kentsel yaşam gibi başat konularda il merkezinde yaşayan insanların bu başat konulardaki tutum ve davranışları, kentte yaşayan birey ve kentlileşmiş birey çerçevesinde incelenmiş ve veriler ışığında analiz edilmiştir. Bu bağlamda kent merkezinde ikamet eden 156 bireye anket uygulanmış, kentteki STK'lar, kamu kurum ve kuruluşlar, kanaat önderleri, Büyükşehir Belediyesi'ndeki yetkili merciler ile görüşmeler yapılmıştır. Bunlara ek olarak önemli görülen bir diğer ölçek ise araştırmanın yapılacağı evren ve örneklem grubu bir ay boyunca gözlemlenmiş ve analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kentleşme, Kentlileşme Bilinci, Kentsel Yaşam, Kentsel Farkındalık, Diyarbakır.

[5] Bu Çalışma, 2017 yılında, Bingöl Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı'na sunulan, *Kentleşme Sürecinde Kentlilik Bilinci*; *Diyarbakır Örneği* adlı yüksek lisans tezinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

URBAN LİFE AND AWARENESS IN THE URBANİZATİON PROCESS: THE CASE OF DIYARBAKIR

ABSTRACT

Awareness of the problemality of the city, awareness of responsibility, acquisition of urban attitudes and behaviors, development of thoughts, attitudes and behaviors such as urban life become possible with an urbanized individual. These attitudes and behaviors are one of the indicators of the urbanized individual. In this study, the basic concepts such as urbanization, urbanization, urbanization process and characteristics of urbanization are discussed in detail. In this context, the main factors in the formation of urbanized individual and urbanization awareness have been emphasized and explained in detail. Field as growing and developing the consistency of people who reside in metropolitan city in the province of Diyarbakir, who came urbanization levels, neighbourhood relations, environmental issues, urban awareness, neighbourly relations, urban integration of the urban life in the province in such a dominant position from the dominant behavior and attitudes of the people who live within the framework of the individual and the individual living in the city in the light of kentlilesmis were examined and the data were analyzed. In this context, 156 individuals residing in the city center were surveyed, NGOs, public institutions and organizations in the city, opinion leaders, authorized bodies in the Metropolitan Municipality were interviewed. In addition to these, october scale that is considered important is the universe in which the research will be conducted and the sample group has been observed and analyzed for a month.

Keywords: Urbanization, Awareness of urbanization, Urban Life, Urban Awareness, Dıyarbakır.

GİRİŞ

Türkiye'de nüfusun büyük çoğunluğu hayatını kentlerde idame etmekte ve yaşamaktadır. Kent ile ilgili problemler temelde göç olgusuyla birlikte meydana gelmekte ve kente göç ile birlikte yeni sorunlara gebe kalınmaktadır. Özellikle kır yaşamını benimsemiş ve kente göç sonucunda kent yaşamını içselleştirememiş bireylerin kente adapte olmaması sonucu yeni sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunların temel çözüm noktası ise bireylerin kentte adapte olması, kentlileşmesi, kentsel farkındalığa varması, kentlilik bilincine ulaşması ve kent kültürüne sahip olması ile mümkündük (Bayhan, 2022: 41-42). Türkiye'de kentleşme olgusunun beslendiği alanlardan biri iç göçlerdir. Göç ile birlikte kente yerleşen insanlar birçok sorun ile karşı karşıya kalmakta ve bu sorunlar özerinde çözüm arayışına girmektedir. Başta yaşam alanı, iş, konut, mal ve hizmet gibi sosyo-ekonomik gereksinimleri karşılamaya çalışmakta ve bu çerçevede birey çözüm arayışına girmektedir. Geleneksel yaşam biçimini devam ettiren birey, sosyo-kültürel alan oluşturmakta ve bu alanda yaşam biçimi doğrultusunda gruplar meydana getirmektedir. Kır yaşam biçimini kente adapte etmeye çalışan ve kırsal yaşam şeklini devam ettiren birey kente uyum sağlayamamakta ve kente özgü problemler ile karşı karşıya kalmakta, ekonomik ve sosyo-kültürel bir boşluğa düşmektedir. Kente uyum ve kentsel yaşama adapte olamayan birey sosyolojik ve psikolojik sorunlar doğurmaktadır. Kent ile ilgili yapılan çalışmaların çoğunda görülüyor ki suç olaylarının temelinde kentsel yaşam

ISBN: 978-605-73901-3-4

ve uyum içerisinde olmayan bireylerin ağırlıkta olduğudur. Özellikle suç olaylarının en fazla yaşandığı alanlar kırsal yaşam biçimini kente adapte etmeye çalışan yerleşim yerlerinde olduğu görünmektedir.

Türkiye'de kentsel uyum ve yaşam kolektif olarak insanların adaptasyonunda önemli problemlere gebe olduğu görünmektedir. İnsanlar daha iyi hayat koşulları, mal ve hizmetlere ulaşım alanları, cazibe merkezleri, sağlık imkânları gibi kent yaşamını algılamaları ve bunun neticesinde göç etmeleri ile birlikte çeşitli sorunlar doğurmaktadır. Göç neticesinde birey gittiği kente uyum ve bütünlüğü yakalayamaması, kente yabancılaşması, kent kültürüne yabancılaşması ve bunların neticesinde bireyin kendisine yabancılaşmasına neden olmaktadır. Bu durum eğitimsizlik, adaptasyonsuzluk, farklılaşma, suç unsuru gibi çok farklı alanları etkilemekte ve tetiklemektedir. Bu olumsuzlukların ve sorunsalların temel faktörü bireyin kentsel yaşama, kent kültürüne, kente uyum sağlayamaması ve kent ile bir bütünleşme içerisine girmemesinden kaynaklanmaktadır. Kentleşme ile birlikte kent yapılarında meydana gelen değişmeler, bu değişmeye bireyin sosyo-kültürel ve ekonomik alanında uyum sağlayamaması, değişmelerin meydana gelmemesi, bütünlük içerisine girmemesi, farkındalık oluşturmaması, kentsel aidiyet oluşturmaması sorunların temel faktörünü oluşturmaktadır.

Kentli birey, kentlileşme ve kentleşme kavramları ile ilgili daha önce yapılan tanımlamalardan hareketle Diyarbakır ilinde ikamet eden bireylerin kentlileşme düzeylerini saptamak, kentlileşme sürecindeki değişimleri/değişkenleri belirlemek, bu sürecin etkin faktörlerini ve etkileyen unsurları tespit etmek amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Nitel ve nicel araştırma yöntemiyle veriler değerlendirilmiştir. Alanda yapılan gözlem ve elde edilen veriler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş olmakla birlikte daha önce yapılmış çalışmalar, raporlar, araştırmalar, verilerden de yararlanılmıştır.

Çalışmada kentleşme, kentlileşme, kentsel yaşam, kent ile bütünleşme, kentsel farkındalık gibi temel kavramlar dikkate alınmıştır. Bu çerçevede kentlileşme ve kentlileşme sürecinde meydana gelen sosyo-kültürel ve ekonomik değişmeler açıklanmıştır. Geçmişten gönümüze önemli yerleşim alanı olan ve sürekli büyüyen, gelişen ve metropol kent kıvamında olan Diyarbakır, bir çok medeniyete ev sahipliği yapmış, tarihi dokusu ve modern görünümü ile farklı kültürde, inançta, düşünce insanlara ev sahipliği yapmış ve yapmaktadır. Bu çerçevede il merkezinde yaşayan bireylerin kentlileşme düzeyleri, mahalle ilişkileri, kentsel yaşam, komşuluk ilişkileri, kentsel farkındalık, çevre sorunları, kenti sahiplenme, kent ile bütünleşme gibi temel konularda bireysel ve toplumsal olarak tutum ve davranışları incelenmiştir. Bu doğrultuda başta teorik çalışmalar yapılmış ve hem alan hem de konu ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalar, tezler ve kaynaklar incelenmiştir. İkinci aşamada araştırma kent merkezinde ki STK'lar, kamu kurum ve kuruluşları ve yetkili merciler (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, Diyarbakır Valiliği gibi.), kanaat önderleri gibi toplumda etkin kuruluş ve kişiler ile görüşmeler yapılmış, araştırma alanı ve örneklemi ile ilgili bilgiler toplanmıştır. Üçüncü aşamada araştırma alanı gözlem yolu ile bir ay boyunca gözlemlenmiş ve uygun örneklem grupları oluşturulmuştur. Son aşamada ise kent merkezinde yaşayan 156 bireye anket uygulanmış ve örneklem grubunu oluşturan katılımcılar rastgele seçilmiştir. Katılımcılara anket formunu doldurulmadan önce araştırma konusu ve amacı ile ilgili bilgiler verilmiş ve gerekli görüldüğü sorularda katılımcılar aydınlatılmıştır. Alanda elde edilen veriler SPSS programına işlenmiş ve sayısal veriler elde edilmiştir. Bu çerçevede elde edilen veriler ışığında kentlileşme, kentli birey, kentlileşmiş birey gibi konularda değerlendirme

ISBN: 978-605-73901-3-4

yapılmış ve kentlileşme sürecinde başat sorunlar ve temel etkenler irdelenmiştir.

Araştırmanın evreni Diyarbakır kenti olarak seçilmiş olsa da elde edilen veriler Türkiye'nin temel sorunsalı olan kentlerin yaşanılabilir ve sürdürülebilir bir durum almaları açısından önem arz etmektedir. Günümüzde kentler, insan dinamiğinin en fazla olduğu alanlar olmakla birlikte, bu alanlarda suç, şiddet, terörize, uyuşturucu, kirlilik, bireysellik, depresyon gibi birçok problemin olduğu alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu problemlerin çözümü ise yine o alanda yaşayan insanlar aracılığı ile olacaktır. Bu çerçevede kentleşme sürecinde kentsel problemlerin ortadan kalkması ya da minimize edilmesi, alanda yaşayan insanların bilinçli hareket edip, kolektif bir bilinçle şekillendirmesi ile mümkün olacaktır. Çalışmanın ilk etapta kavramsal çerçevesini oluşturan kentleşme ve kentlileşme kavramları açıklanmıştır. Bu bağlamda kentleşme kavramına farklı yaklaşımlar ele alınmıştır. Kentleşmenin temel dinamikleri ele alınmış ve böylelikle kentleşme kavramı daha iyi kavranması sağlanmıştır. Kentleşme kavramı ve temel dinamikleri ile birlikte kentlileşme kavramı ile ilgili farklı yaklaşımlar ele alınmıştır. Kentlileşmenin toplumsal, siyasal, ekonomik, sosyal çerçevesi çizilmiştir. Kavramsal çerçevenin son aşamasında ise çalışmanın temel dinamiğini oluşturan kentlileşme süreci ve kentlileşmiş birey kavramı üzerinde durulmuş ve kentlileşmenin temel göstergeleri elde edilen veriler ışığında değerlendirilmiştir.

KENTLEŞME

Kent ve kentleşme kavramları benzer özellikler çerçevesinde değerlendirilmesi, düşünülmesi ve irdelenmesi gerekse de temel olarak birbirinden farklı ve ayrı olgulardır. Bir süreç olarak kentleşme, ekonomik kökende işlemleşmeye ve gelişmeye koşut olarak meydana gelen, kentlerin büyümesine ve sayısının artmasına neden olan, bireyler arası ilişki, iş bölümü ve uzmanlaşmada kendine has özellikleri olan ve farklılıklar ortaya çıkaran nüfus birikim sürecini ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle kentleşme, ekonomik, kültürel ve toplumsal yapılardaki meydana gelen değişimlerdir. Bu çerçevede toplumsal, siyasal ve ekonomik boyutlarıyla kentleşme, ekonomik gelişmeye ve sanayileşmeye koşut olarak kent sayısının artması ve günümüz kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, sosyal yapıda iş bölümü, uzmanlaşma ve örgütleşme yaratan, insan ilişkileri ve davranışlarında kentlere özgü davranış ve ilişki geliştiren bir süreç olarak ifade edilebilir (Keleş, 1998: 80; Keleş, 2013: 31).

Kentleşme sürecinin başlangıcı uygarlıkların başlangıcı olarak kabul edilir. Somut bir tarihe kentleşmeyi konumlandırmak mümkün değildir. İnsanların tarımsal faaliyetleri gerçekleştirmek için yerleşik hayata geçmeleri kentleşmenin miladı olarak kabul edilir ve bu belirsizliği ortadan kaldırır. İktisadi faaliyetlerin değişimi kentleşme sürecinin temel ölçütü kabul edilir ve bu ölçüt geleneksel olarak kentleşme sürecinin incelenmesinde kullanılagelmiştir (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009: 16).

Sanayi Devrimi'ne kadar meydan, mabet olarak bilinen kentler sanayi devrimi ve sonrasında değişim ve dönüşüm yaşamıştır. Yoğunlaşan, değişen ve dönüşen kentler yeni sosyal alanlar, gruplar ve toplumlar gebe kalmıştır. Kentlerin çok kültürlülüğü ve yoğunluğu ile birlikte birey içerisinde yaşadığı topluma, kültüre uyum sağlaması ve adapta olması da zorlaşmaktadır. Bu bağlamda birey yeni sınıf, kültür ve kimlik arayışına girme eğiliminde ve zorunluluğundadır (Bayhan, 2022: 54). Sanayinin gelişmesi ile birlikte özellikle tarımsal alanda yaşanan teknolojik

ISBN: 978-605-73901-3-4

dönüşüm, sağlık, eğitim ve hizmet alanlar başta olmak üzere, istihdam olanak ve imkânların kentlerde fazla olması, ulaşım alanındaki gelişmeler, siyasi alandaki değişimler ve kentlerin daha özgür alanlar olması, uluslararası politikalar, medya, mal ve hizmet sektörünün kent merkezlerinde toplanması gibi birçok etken kentleri popüler mekânlar haline getirmiştir. Bu etkenler ile birlikte kentleşme süreci hız kazanmıştır (Kaya, 2007: 147; Özer, 2004: 61). Kentleşme, değişik ve çeşitli özellikleri ile çok yönlü bir oluşumdur. Bu farklı ve çeşitlilikler; demografik, fiziksel, toplumsal, ekonomik ve yönetimsel özelliklerdir. Bu özelliklerden faydalanılarak kentleşme kavramını açıklamak yararlı olacaktır. Kentleşmenin demografik yönü; nüfusun kent yerleşimlerinde yoğunlaşması, kentin büyümesi veya kırsal yerleşmenin kente dönüşümünden ziyade başat olarak demografik bir olaydır. Kentleşmenin ekonomik yönü; ekonomik dağılımdan nüfus içerisindeki farklı kesimlerin, grupların, kişilerin etkin bir rol ve durumda olmalarıdır. Nüfus kırda tarım alanında toplanmış iken kent toplumlarında ve alanında ticaret, hizmet, endüstri gibi ikinci ve üçüncü alanlarda toplanıştır. Toplumların, grupların ve bireylerin uğraş alanlarının farklılaşması, hizmet ve endüstriye kayması, işin ekonomide etkinlik kazanması, uzmanlaşma ve iş bölümünün yaygınlaşması kentleşmenin ekonomik yönünü oluşturmaktadır. Kentleşmenin fiziksel yönü; doğaya göre şekillenen ve işlevi sınırlı yerleşim yerlerinden ziyade doğayı şekillendiren ve işlevi kapsamlı, geniş, büyük yerleşim yerlerinin oluşumunu, oluşturulmasını ifade etmektedir. Kentleşmenin toplumsal yönü; nüfusun ortaya çıkardığı yeni toplumsal/sosyal ilişkiler ve örgütlenmeler ile yeni ve farklı topluluk meydana getirmesidir. Kırsal ilişkilerden farklı olarak örgütlenmeler ile karmaşık ilişkilerin gelişmesidir. Bireysel ve toplumsal farklılaşmayla kent, örgütlü birlik ve dizgeli bütünlük çerçevesinde gruplaşmaların dengelendiği durumu ifade etmektedir. Kentleşmenin yönetimsel yönü; örgütleme sürecini ifade etmektedir. Kır yerleşim yerlerinde örgütlenme sınırlı olmasına karşılık kent, çok organlı, merkezi bir biçimde örgütlenmiş şekilde kendisini gösterir (Sencer, 1979: 1-3).

Kentleşmenin çok farklı işlevi ve değişik yapısı ortaya çıkmaktadır. Kentleşmenin kavramsal çerçevesindeki farklılıkların meydana gelmesi işlevsel ve yapısal yönündeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Tekeli'ye (2011: 20) göre kentleşmenin birçok boyutu vardır ve bunların ilki; bir yerleşim yerinin yoğunluk, heterojenlik, tarım dışı, bütünleşme derecelerinin farklılaşması, değişmesi ve artmasıdır. İkincisi; kentleşme, yerleşmelerin tarım dışı üretim miktarının artması, üretimin denetim ve koordinasyonunun yoğunlaşmasıdır. Üçüncü; kentleşme, bir yerleşimde tarımsal olmayan üretim oranının artmasına bağlı olarak farklı ve çeşitli üretim alanlarında heterojenliğin, farklılığın, yoğunluğun ve bütünlüğün artmasını ifade etmektedir.

Kentleşme, gelişmekte olan, az gelişmiş veya gelişmiş topluluklarda önemli ve geniş ölçekli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Demografik bir olayın temel ölçütü olarak karşımıza çıksa da, toplumsal değişimin nedenlerini başlatması ve sonuçlarını doğurması sebebiyle kent bilimcilerinin, sosyal bilimcilerin ve sosyolojinin en önemli ilgi alanlarından birisi olmuştur (Erkan, 2010: 11). Kentleşme olgusunun iki özelliği bütün toplumların ve ülkelerin bu olguyu inceleme ve araştırmaya yöneltmiştir. Bunlar (Erkan, 2010: 20; Kartal, 1983: 93); "*Toplumsal Değişme Sürecini ‘‘Etkileyen Bir Öğe’’ Olması* ve *Birtakım Ekonomik ve Toplumsal Süreçlerin İşlenmesi İle Ortaya Çıkan ‘‘Bir Sonuç’’ Olması*"dır.

Toplumsal yapıların değişmesi belirli bir ilave enerjinin topluma aktarılması ile gerçekleşebilmektedir. Nitekim kentleşme gibi süreçler de ilave enerjinin topluma sağlanması sonucunda şekillenmektedir (Alp, 2020: 225). Bu

ISBN: 978-605-73901-3-4

bağlamda, kentleşme, nüfusun büyük oranının tarımdan kopup tarım dışı alanlarda, karmaşık örgütlerde, sanayide, kentlerde hayatlarını kazanmaya başlamaları demektir. Kentleşme ile uzmanlaşmanın arttığı, bireysel becerilerin ön planda olduğu, özel bilgi ile donatılmış bireylerin, örgütlenmeler çerçevesi ve içerisinde her bir bireyin diğer bireylere göre ne yapacağı açık bir şekilde belirlenmiş, bu doğrultuda çalışmaları, hizmet, bilgi veya mal üretmeleridir (Kıray, 2007: 141-142). Sanayi devrimi ve sanayinin gelişmesi ile meydana gelen kentleşme, geçmiş ve şimdiki yüzyılın en önemli olgularından birisidir. Özellikle nüfusun değişim süreci veya kente kaymasıyla birlikte kent merkezlerindeki örgütlenme, yoğunlaşma, uzmanlaşma, iş bölümü, heterojenlik gibi durumları ifade eder (Erkan, 2013: 6). Ekonomik gelişmeye ve sanayileşmeye bağlı olarak kentleşme, kent sayınısın artması, kentlerin büyümesi veya kentlerdeki uzmanlaşma ve iş bölümünün artması, insan tutum ve davranışların kente özgü bir şekilde farklılaşması gibi bir süreci ifade eder (Işık, 2006: 58). Bu çerçevede kentleşme, yaşam alanlarının farklılaşması, sanayi devrimi ile birlikte özellikle üretim alanında farklılaşmanın meydana gelmesi ve ürünün farklılık göstermesi, farklılaşmanın ve örgütlenmenin artması gibi durumları ifade etmektedir. İş bölümü, uzmanlaşma ve örgütlenme ile birlikte toplumdaki bireyler arasında hiyerarşinin, statünün ve iş bölümünün yapılanması ve bu yapılanmanın sistematik olarak uygulanmasıdır.

Kentleşme, modernleşme ve sanayileşmenin sonucu olarak ortaya çıkan sosyal ve mekânsal yapıdaki dönüşümün ifadesidir. Kentleşme, göç hareketi, sınırları kısmi olarak belirlenmiş, gelir ve istihdamın tarımsal alandan hizmet ve sanayi alanına kaydığı, bir dönemi çevreleyen ve kapsayan, evrensel ve rasyonel bir süreç değerlendirilir. Başka bir ifadeyle ekonominin yapısal değişimine, tarımsal alanda modern uygulamalara, teknolojinin yaygın bir şekilde kullanılması şeklinde ki benzeri süreçlerin ve sonuçların ifadesidir. Ayrıca demografik yapıdaki değişim ve dönüşümleri de kapsayan bir süreçtir. Kentleşmenin sosyal ve ekonomik çerçevesi ise; modern hizmet ve sanayileşmenin aynı hız ve yönde değişip geliştiği, her iki sektörün kente yayıldığı, istihdam çerçevesinde niteliksel olarak ilişki kurulduğu ölçüde kültürel, toplumsal ve ekonomik gelişmeyi hızlandırıcı faktör veya toplumsal yapının değişmesi, sanayileşme, mal ve hizmetlerin etkin kullanımı, tarımda modernleşme gibi faktörler çerçevesinde düşünülecek bağımlı sosyo-ekonomik değişkenleri ifade eden sosyal, ekonomik, kültürel bir olgudur (Tolan, 1977: 2-3).

Kırsal alanda meydana gelen çözülme ve bunun sonucunda nüfusun kente yönelerek ortaya çıkardığı kentleşme süreci, toplumların sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik yapılarında değişimlere neden olduğu gibi toplumu meydana getiren bireylerin davranış, tutum, psikolojik ve sosyolojik faktörlerinde de değişim ve dönüşüme yol açmıştır. Kentleşme süreciyle ve olgusuyla birlikte kent sayısının artması, toplumun ve bireylerin yaşam biçiminin değişmesi bu sürecin tutum, davranış ve yaşam biçimimiz üzerinde etkili olmasını doğurmuştur. Kentlerde nüfus yoğunluğunun artması, iş ve uğraş alanlarının değişmesi ve farklı örgütsel yapıların ortaya çıkması gibi birçok etken ile birlikte toplumlar sanayi kent veya modern olarak ifade edilen topluma dönüşmüştür.

KENTLİLEŞME

Kentlileşme, kentleşme kavramına bağlı olarak, kentleşmenin sosyal bütünleşme ve değişimini ifade etmektedir. Kentlileşme, bireylerin kent kültürünü benimsemesi, kentli davranışlar göstermesi olarak ifade edilir. Kentleşme kavramı ile karıştırılmakla birlikte kentlileşme, kentleşme sürecinde ve bu sürecin neticesinde toplumsal

ISBN: 978-605-73901-3-4

dönüşümün insan ilişki ve davranışlarında, özdeksel ve tinsel yaşam şekillerinde, değer yargılarında meydana getirdiği değişiklikler sürecidir (Keleş, 1998: 80; Torlak ve Polat, 2006: 76). Bu süreç içerisinde kentlileşme, birey ölçeğindeki yansımayı ifade etmektedir ve bu süreç psikolojik ve sosyolojik yönü olan bir süreçtir. Kentlileşme bir yerleşim yerine bütünleşme veya kararlılık sağlanması gibi iki farklı boyutta değerlendirilmesi ve yorumlanması doğru olmayacaktır. Kentlileşme her şeyden önce toplumsal değişim sürecidir ve fiziksel yerleşme süreci ile birlikte uyum ilişkisi sürecini ifade etmektedir (Sencer, 1979:292). "Kentlileşme" ya da "kentli olmak" birey temelli bir değişim sürecini ifade etmektedir. Bu değişim süreci toplum yapısal veya toplum ölçeğindeki kentleşme sürecinin birey ölçekli sosyal ve psikolojik yanını oluşturmaktadır (Erkut, 1991: 52). Kentlilik veya kentlileşme, insanların kentsel yaşamın gerektirdiği norm ve koşulları almış, benimsemiş ve özümsemiş olmalarıdır (balikesir.edu.tr E.T: 16.12.2016). Temelde kültür değişimini ifade eden kentlileşme, kent kültürünün gelişimi ile birlikte kente özgü tutum ve davranışlarda hem fiziksel hem de düşünsel olarak uyum içerisinde olmaktır (Ulusoy ve Vural, 2001: 8).

Kentlileşme, sosyal ve toplumsal değişme, bütünleşme ve uyum, göç ile birlikte nüfusun kent koşullarına ve kente uyum sağlaması, adapte olması ve bu çerçevede uygun davranış ve ilişkiler geliştirerek kentsel yaşamın, kentin bir parçası olma yönündeki süreci ifade eder. Kentlileşme, insanların kent yaşamı içerisindeki etkileşim ve uyumu ile meydana gelen kültürel değişimdir. Kent kültürünün gelişmesi ve kentsel yaşam, etkileşimin kent yaşamı doğrultusunda sonuç vermesi, göç ile gelen insanların davranışsal ve fiziksel olarak uyum içerisinde bulunması ekonomik, fiziksel ve toplumsal öğelerin bir bütün oluşturmasına, toplumun bilinçlenmiş ve örgütlenmiş olmasına bağlı olarak ortaya çıkar (Erkan, 2010: 21-22). Diğer bir ifadeyle, kentlileşme olgusunu, kente göç eden bireylerin yeniden bir toplumsal sürecine girmeleri (Başaran, 2008: 21) olarak ele almak mümkündür.

Kentlileşmeyi, fiziksel varlığı ile tanımlamak, çerçevesi katı bir şekilde çizilmiş mekân olarak tasvir etmek, kentte ait tutum ve davranışların keyfi yasal sınırların bittiği yerde kesileceği düşünüldüğü müddetçe, bir yaşam biçimi olan kentlileşme için uygun bir kavram geliştiremeyiz (Wirth, 2002: 79). Kentlileşme, kente uyum sağlama, nüfus dinamiğinin kentin bir öğesi olma ve kentle bütünleşme sürecini içermekte ve ifade etmektedir (Erkan, 2002: 20). Kentlileşmenin somutlaşması için kentli insan davranışlarının sergilenmesi gerekmektedir. Kentlileşme, sosyal değişme ve uyum sağlama süreci, aile, birey ve diğer sosyal grupların değişimi, gelişimini ifade eden sosyal bir olgudur. Bu toplumsal olgunun ekonomik, siyasal, sosyal, inançsal, estetik ve psikolojik olarak betimlemek ve gözlemlemek doğru olacaktır. Bal (2006: 70-71) bu olguları;

Siyasal Davranışlar: Mensup olduğu toplumdaki çeşitli ideolojik, siyasal ve inanç gruplarına aidiyetten sakınır ve temel olarak yurttaşlık bilincini, kimliğini kabullenir ve bu çerçevede davranış sergiler. Kendi hak, hürriyet ve sorumluluğunun bilincindedir. Oy verme işlemi yurttaşlık görevi olarak görür, demokrasinin anlaşılması doğrultusunda çaba harcar. Sivil toplum kuruluşlarını destekler, yerel yönetimlerin yetki ve olanaklarını bilir, hizmet düzeylerini yükseltmesini ister ve bu doğrultuda sorumluluk alır. Ulusal ve uluslararası sorunlara duyarlıdır.

Ekonomik Davranışlar: Geçimini hizmet ve sanayi sektöründen sağlayan, iş gücünün niteliklerini yükselten, yatırıma ve tasarrufa yönelen, serbest piyasa koşullarında örgütlü bir hedef gözeten, postmodern tüketimden

ISBN: 978-605-73901-3-4

kaçınan davranışlardır.

Sosyal Davranışlar: Cinsiyet ayrımı yapmayan, aile içi demokratik tutum ve davranışlar geliştiren, eğitime ve kendini geliştirmeye önem veren, toplumda statüye sahip olma gerekliliğinin bilincinde olup bu doğrultuda hareket edilmesidir. Değişimi, farklılıkları ve değişkenleri doğal karşılayan, boş zamanını topluma fayda sağlayacak şekilde kullanılmasıdır.

Psikolojik Davranışlar: Rasyonel düşünce ve davranışlar ön planda tutulur. Kentsel yaşam ve farkındalık bilincinde olan birey, akıl çerçevesinde hareket eder ve bu doğrultuda karar alır. Birey kendisini ötekinin yerine koymasını bilir ve çabalarını rasyonel şekilde gerçekleştirir. Kendine güveni olan birey zamanını bilinçli kullanır, bilgi kaynaklarını sorgular. Birey kendisini kentli olarak benimser, gelecekle ilgili planlamasını yapar, toplumsal norm ve kuralları benimser.

İnançsal Davranışlar: Bireylerin, grupların ibadet, pratik ve inançlarına saygı duyan, kendi inancının farkında olan, gösterişten kaçınan, batıl inançları sorgulayan, dinin evrensel mesajlarını anlamaya çalışan, diğer inanç gruplarının inançlarını yaşamalarına saygı duyan ve bu doğrultuda davranış geliştiren birey davranışıdır.

Estetik Davranışlar: Yaşadığı şehrin, semtin, mahallenin ve evin çirkinliğinden hoşnut olmayan ve bunları güzelleştirme çabası içerisinde davranış sergilenmesidir. Birey yabancı ve argo kelimelerden uzak durur, dilini özenle kullanır, beden sağlığına önem verir ve sağlıklı yaşamaya özen gösterir, sanat etkinliklerinde bulunur ve sanata ve sanatçıya saygı duyar.

Kentlileşme sürecinde insan *ekonomik* ve *sosyal* olarak iki farklı yönde değişim yaşamaktadır. Kentlileşmenin *ekonomik yönü*; ihtiyaçların tamamen kente özgü işlerde çalışarak giderilmesi, kırsal ve kentsel kaynakların kullanış şekli, kentten kıra ve kırdan kente kaynak aktarımı ekonomik değişimin şeklini ve yönünü göstermektedir. Kent ile kır arasındaki kaynak kullanım şekli, mülkiyet elde etme, elden çıkartma ve kullanma yönünü gösterir. Kentlileşmenin *sosyal yönü*; kentte kalma ve kente ikamet etme süresine göre bireyin davranış ve tutumundaki çözülme ve değişim, özümsenme veya dışlanma derecesi, sosyal ve değer yargılarının benimsenmesini işaret etmektedir (Kartal, 1983: 95). Kentlileşme, kentte yaşayan insanların kent ile bir bütünlük sağlamaları, duygusal ve sosyal bağ kurmaları, kentsel yaşama uyum sağlamaları gibi kentli birey davranışları göstermeleridir (Parlak, 2008: 66).

Kentlileşme temelde kentleşme olgusunun meydana gelmesiyle birlikte bir değişim sürecine işaret etmektedir. Bu süreç bireylerin kırdan kente göç etmesi ve sonrasında kent yaşamına uyum, siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda davranış ve tutumunda ki değişim sürecini ifade etmektedir. Göç olgusundan sonra birey kente yaşamına has işlerde çalışmaya ve uzmanlaşmaya başlaması, kenti çekici hale getiren faktörlerden biri olan mal ve hizmetlerden faydalanması, kentin sunduğu fırsat ve olanakları kullanması, kente özgü davranışlar benimsemesini ifade eden süreçtir. Ortaya çıkan bu toplumsal değişim süreci, uyum süreci olarak nitelendirilir.

BULGULARIN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

ISBN: 978-605-73901-3-4

Kentlileşme süreci bireylerdeki davranış ve tutumları ortaya çıkartan kültürel, ekonomik, sosyal, demografik, çevresel faktörler, kentlileşme sürecinde kentlileşmiş bireyin oluşmasında etkilidir. Bu faktörler kişilerin kentlileşme sürecindeki olumlu ve olumsuz etkileri hem sayısal veriler hem de bu alanda yapılmış çalışmalar, gözlemler, kamu kurum ve kuruluşlardan elde edilen veriler üzerinden ortaya konulmuştur. Kentlileşme ve kentlileşme bilincinin bireyde oluşmasında ki olumlu ve olumsuz faktörler sayısal veriler üzerinden incelenmiş ve karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Buna ek olarak kentlileşme sürecinde meydana gelen olumlu ve olumsuz faktörler sayısal veriler, gözlem, raporlar, kent planlamaları, kamu kurum ve kuruluşlardan elde edilen verileri ışığında karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Elde edilen bulguların belirli kategoriler özerinde yoğunlaşmasının sebep ve sonuçları analiz edilmiş, eksik kalan durumlarda gözlem, somut yorumlar ve derinlemesine görüşme yolu ile netliğe kavuşturulmuştur.

Bireysel ve Sosyal Özellikler

Çalışmada, kitle ve katılımcılar hakkında geçerli ve güvenilir verilerin elde edilmesi ortaya konulan çalışmanın geçerliliği ve güvenliliği bakımından önem arz etmektedir. Bu doğrultuda katılımcıların cinsiyetleri, yaşları, eğitim, mesleki dağılımları gibi özelliklerin ortaya konulması, demografik dağılımın bu faktörler çerçevesinde oluşturulup verilerin elde edilmesi önemlidir. Verilerin elde edilmesinde dikkate alınan önemli bir husus ise katılımcıların her meslek grubundan olması sağlanmaya çalışılmış ve cinsiyet temelli katılımcıların eşit olunmasına dikkat edilmeye çalışılmış ve eğitim faktörü dikkate alınarak veriler elde edilmiştir. Bundan dolayı çalışmanın bulgular kısmında ilk olarak katılımcılar hakkında elde edilen bilgiler verilmiştir. Buradan hareketle, diğer değişkenler saptanmış ve genel bir durum analizi yapılması amacıyla aşağıda tablo-1'de katılımcıların demografik özellikleri verilmiştir. Araştırmanın örneklem grubu içerisinde kadın katılımcılar örneklem grubunun %32,1'ini oluştururken, %67,9'unu ise erkek katılımcılardan oluşmaktadır. Örneklem kitlesindeki erkek katılımcıların kadın katılımcılardan fazla olmasının nedeni kentsel yaşam içerisinde erkeklerin kadınlardan çok daha fazla etki sahibi olmasından kaynaklanmaktadır. Bu çerçevede erkek katılımcı sayısı kadın katılımcı sayısından fazla tutulmuş ve araştırma bu çerçevede yapılmıştır.

Tablo 3.1: Katılımcıların Bireysel ve Sosyal Özellikleri

Katılımcı Özellikleri		Sayı	Yüzde %
Cinsiyet	Kadın	50	32,1
	Erkek	106	67,9
Yaş	18'den küçük	13	8,3
	18-29	80	51,3
	30-49	43	27,6
	49-64	14	9,0
	65 ve özeri	6	3,8
Eğitim	Okur-yazar değil	8	5,1
	Sadece okur-yazar	2	1,3
	İlkokul	18	11,5
	Ortaokul	12	7,7
	Lise	55	35,5
	Üniversite	56	35,9
	Lisansüstü	4	2,6
	Cevap vermeyen	1	0,6

ISBN: 978-605-73901-3-4

Meslek	Esnaf-tüccar	22	14,1
	Devlet memuru	15	9,6
	İşçi-emekçi	17	10,9
	Serbest meslek	14	9,0
	Ev hanımı	21	13,5
	İşsiz-iş arayan	17	10,9
	Emekli	7	4,5
	Öğrenci	40	25,6
	Diğer	3	1,9

Kent Kurumlara Katılım ve Kentsel Sorunlara Duyarlılık

2. Dünya savaşından itibaren Türkiye hem sosyal hem de fiziki açıdan büyük değişimlere girdiği görülmektedir. Özellikle 1940 ve 1950'li yıllardan sonra kent, kentleşme ve kentlileşme problemleri Türkiye'nin gündeminde önemli bir yer işgal etmiştir (Es ve Ateş, 2004: 207-208). Kentin yaşanılabilir bir durum almasında, bireyin kentsel kurumlara katılımı ve kent sorunlarına duyarlılığı önemli bir etkendir. Kentlileşmiş kişinin kentsel sorunlara duyarlılığı ile birlikte kamu kurum ve kuruluşlarıyla hareket etmesi, görüş, fikir gibi faktörleri ortaya koyarak kenti yaşanılabilir ve cazibe merkezi durumuna getirmesine yardımcı olmakla beraber bu doğrultuda çaba göstermesidir. Kentlileşmiş birey yaşam alanı olan kent ile ilgili sorunlara karşı duyarlı olan ve bu çerçevede hareket eden kişidir. Bu çerçevede hareket eden birey kent sorunlarını fark eder ve gerekli kurumlara açıklama yapmakla birlikte bu sorunların çözümlenmesinde yapılan çalışmaları gözlemler, takip eder ve yardımcı olur.

Sanayi devrimi etkisi ile birlikte kentler çekim alanları haline gelmiştir ve kırsal alandaki nüfusun hızlı bir şekilde kent merkezlerine akışa neden olmuştur. Bu hızlı ve yoğun nüfus beraberinde kent alanlarının yeni sorunlara gebe kalmasına neden olmuştur. Kentin kendi yapısının yanında kentlileşmemiş bireylerin çevreye, kentte yaşayan bireylere ve kente zarar vermektedir (Güven, 2017: 1060). Kent yaşamı, çok sayıda farklı insanın bir arada yaşadığı ve birlikte yaşamanın getirdiği doğal problemler ile bu problemlere çözümler bulmak ve hayata geçirmektir. Bu çerçevede kent yaşamı, kentte yaşayan bireylerin sosyal sorumluluk bilinci ile hareket edip çözüm odaklı araçlar geliştirerek farklı çözüm yolları öreten, hedef edinip bu doğrultuda sosyal sorumluluk bilincini geliştirmektir (Kurt, 2011: 265). Sosyal sorumluluk çerçevesinde tutum ve davranış sergileyen birey, toplumun kültürel, tarihsel, sosyal değerlerine sahip çıkan ve bu çerçevede hareket eden, koruyan kentlileşmiş birey modelini doğurur.

Kent ile özdeşleşen birey kenti, sağlık, hizmet, iş, konut ve ulaşım olanak ve fırsatları sunan bir alan olarak görmesinin ötesinde, kentin siyasal düzlemdeki temsiline doğru ve sağlıklı perspektif geliştirir. Mekân, konut ve daha ötesi geleceğin toplumunun ön koşulu, bireyin var oluşumundaki anlamını değerlendirmesi ve yorumlamasıdır. Bu çerçevede birey içerisinde bulunduğu tasarımı açıklaması ile müellif olmayacak ve yorumlaması ile birlikte bir adım öne geçeceği değerler sisteminin de habercisi durumunda olacaktır (Helle, 1996: 71-72). Birey kentsel sorunlara duyarlılığı ve kentsel kurumlara katılımı ile birlikte kenti bir mekân olma durumundan çıkartıp, (kendi ihtiyaçları başta olmak üzere) kendi durumundan hareket ile birlikte gelecekte bir değer sistemi oluşturma amacı hedeflemektir. Bu çerçevede ilk etapta kentsel sorunlara duyarlılık ile başlayıp dernek, vakıf gibi kamu kurum ve kuruluşlarıyla hareket içerisinde olunması, bu değerler sistemi oluşturma hedefi ve çabası içerisine girmesidir.

Tablo 3.2: Kentsel Sorunları İletmek İçin Kullanılan

ISBN: 978-605-73901-3-4

Katılımcıların İzledikleri Yol	Sayı	Yüzde %
Mahalle muhtarına başvururum	25	16,0
Belediyedeki yetkili mercilere ulaşmaya çalışırım	59	37,8
Sorunları oluşturanları kişileri uyarırım	22	14,1
Tanıdıklar yoluyla sorunu halletmeye çalışırım	17	10,9
Herhangi bir tepki göstermem	20	12,8
Diğer	7	4,5
Cevap vermeyenler	6	3,8
Toplam	156	100,0

Bireylerin kentsel sorunları çözümü konusundaki tutum, davranış ve sorunun farkında olarak çözüm yolları aramaları kentlileşme hususunda önem arz etmektedir. Bireyler bu sorunlara ne kadar duyarsız kalırsa kentlileşme o denli düşük oranda olmakta, sorunlara çözüm aramaları artıkça kentlileşme oranı artmaktadır. Bu çerçevede katılımcılara *kentsel sorunları iletmek için daha hangi yöntemleri kullanırsınız* sorusuna katılımcıların %16'sı mahalle muhtarına başvurduklarını, %37,8'i belediyedeki yetkili kişilere ulaşmaya çalıştığını, %14,1'i sorunları oluşturanları uyardığını, %10,9'u sorunu tanıdıklar vasıtasıyla halletmeye çalıştığını, %12,8'i her hangi bir tepki göstermediğini ve %4,5'i ise farklı bir yöntem kullanarak sorunu halletmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %3,8'i ise soruyu yanıtsız bırakmışlardır. Farklı yol izleyeceğini belirten katılımcılar ise; üye olduğu siyasi parti veya kuruluş ile sorunu halletmeye çalıştığını, kolluk kuvvetlerine başvuru yaptığını, valilik aracılığıyla sorunu halletmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %12,8'inin tepki vermemesi düşündürücü bir boyutta olup sorunlara duyarsız kalmaları kente uzak ve sahiplenmeme göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Ancak katılımcıların çoğunluğunun yetkili merci olarak belediyeye başvurmaları izledikleri yöntem konusunda iç acıcı bir durum teşkil etse de çoğunlukta olmaması yine düşündürücü bir boyuttadır.

Tablo 3.3: Mahallenin Gelişmesi İle İlgili Projelere Katkıda Bulunma Durumu

Katılımcıların İzledikleri Yol	Sayı	Yüzde %
Belirli bir ücret karşılığı oluşturulacak komisyona katılmak isterim	20	12,8
Belediyenin oluşturacağı çalışma gruplarına gönüllü katılırım	88	56,4
Katkıda bulunmam	35	22,4
Diğer	4	2,6
Cevap vermeyenler	9	5,8
Toplam	156	100,0

Kent yaşamında bireyleri etkileyecek kararlara tepki göstermeleri veya katılmaları, kentsel sorunlara çözüm üretmeleri veya çözüm mekanizmasına örgütlenerek katılmaları kentlileşmenin en belirgin özelliklerinden birisidir. Bu çerçevede "*mahalleniz ile ilgili yapılacak olan plan, proje gibi durumlara katkıda bulunur musunuz?*"

ISBN: 978-605-73901-3-4

sorusuna yönelik katılımcıların %12,8'i meslek örgütlerinin oluşturulacak komisyonlarına belirli bir ücret karşılığı katılmak istediklerini, %22,4'ü katkıda bulunmayacağını, %56,4'ü belediyenin oluşturacağı çalışma gruplarına gönüllü katılacağını, %2,6'sı ise farklı bir yol haritası izleyeceğin, %5,8'i ise bu soruya yanıt vermemeyi tercih etmişlerdir. Çalışmada ifade edilen başlıklar dışında, diğer yanıtını seçen katılımcılar ise kentsel sorunları iletmek için kullanılan diğer yöntemlerle örtüşen yanıtlar vermişlerdir. Bu bağlamda valilik, siyasal parti, dernek, belediye gibi kurumlar veya gönüllü kuruluşlar ile ortak hareket edeceklerini ifade etmişlerdir. Öte yandan mahallenin gelişmesi ile ilgili herhangi bir projeye katkıda bulunmayacağını ifade eden katılımcıların oranı da dikkat çekilecek bir seviyededir (% 22,4). Mahallenin gelişmesi ile ilgili herhangi bir katkıda bulunmayacağını ifade eden katılımcıların oranının yüksek olması aynı zamanda kent sorunlarına duyarlılık ve kentlileşmeye ket vurduğu ve mahalleyi benimsememelerine ve duyarsız kalmalarına neden olduğunu göstermektedir. Çalışmada yer alan hemen hemen her 4 katılımcıdan 1'nin bu düşünceye sahip olması ve buna göre hareket etmesi kentlileşmenin yeterince gelişmediğinin en temel göstergelerinden biri olarak ifade edilmektedir. Buna karşın katılımcıların yaklaşık yarısının gönüllü olarak ifade edilen çalışmalara ve kurumlara katılmak istemeleri davranışsal olarak kentlileşme bilincinin birçoğunda oluştuğu ve gelişeceğinin en açık belirtisi şeklinde görülmektedir. Ücret karşılığı oluşturulacak komisyona katılmak isteyen katılımcıların oluşu ise kentlileşmenin gelişmemesine ek olarak temel sorunun ekonomik sebeplerden kaynaklı olduğu, bu tavır ve tutumda olan katılımcıların ekonomik olarak yetersiz veya düşük gelirli kişilerden oluştuğu gözlem ve veriler ışığında saptanmıştır.

Tablo 3.4: Kentsel Kuruluşlara Üye Olma Durumu

Kentsel Kuruluşlar	Sayı	Yüzde %
Sendika/meslek örgütlenmeleri	19	12,2
Spor kulübü	10	6,4
Hemşeri derneği	4	2,6
Siyasi parti	16	10,3
Gönüllü kuruluşlar	17	10,9
Hiçbir kuruluşa üye değilim	77	49,4
Diğer	9	3,8
Cevap vermeyenler	7	4,5
Toplam	156	100,0

Kentlileşme en temel özelliklerinden biri bireylerin davranış ve tutumlarında bu bilinci göstermelerinden geçmektedir. Kente özgü davranış biçiminde olan kentli birey, yaşadığı kentle ilgili fikri olan ve bu düşüncesini eyleme dönüştüren bireydir. Kentsel kurum ve kuruluşlara katılım kentlileşmenin en belirgin özelliklerinden biridir. Demokratik toplum ve değerlerin gelişmesi kentsel kurumlara katılım ile mümkündür. Katılımcıların kentsel kuruluşlara üye olma durumuna bakıldığında %12,2'si sendika veya meslek örgütlenmelerine, %6,4'ü spor kulübüne, %2,6'sı hemşeri derneklerine, %10,3'ü herhangi bir siyasi partiye, %10,9'u gönüllü bir kuruluşa, %49,4'ü ise her hangi bir kuruluşa üye olmadıklarını belirtmiştir. Katılımcıların %3,8'i ise diğer cevabını verdikleri

ISBN: 978-605-73901-3-4

görülmektedir. Katılımcıların %4,5'i yanıtsız bırakmışlardır. Kentli birey, davranışsal olarak kendini gösteren, kararlara katılma isteği olan ve bunu faaliyete dönüştüren bireydir. Bu çerçevede kentlileşmiş birey kent ile ilgili, dernek, komisyon gönüllü kuruluşlar gibi kuruluşlara katılan bireydir. Katılımcıların yaklaşık olarak yarısının her hangi bir kuruluşa üye olmaması ve davranışsal olarak kendilerini ortaya koymaması kentli bireylere özgü davranışı ortaya koyamadıklarının en belirgin göstergesidir. Bu oranın bu denli fazla olması araştırılmış, gözlemlenmiş ve katılımcılarla anket sonrası samimiyet çerçevesinde ele alınmıştır. Katılımcıların her hangi bir siyasi parti, sendika, dernek gibi kuruluşlara üye olmamalarının en temel sebepleri arasında bu tarz kuruluşları samimi bulmadıkları ve çıkar çatışması içerisinde oldukları düşüncesi olduğu saptanmıştır. Katılımcıların bu kuruluşlar içerisinde olmamaları kentlileşmemiş toplum şeklinde görünse de temel sebebin aslında çok farklı olduğu saptanmıştır.

Kentsel Farkındalık

Kentli birey, kentlileşmiş birey olmanın en belirgin özelliklerinden biri yaşam ortamını ve alanını savunmaktır (Bektaş, 1996: 95). Kentsel farkındalık, kentin eksikliklerini görebilme, tarihi, kültürel, sosyal alanları hakkında bilgi sahibi olma, kentin yönetim organları hakkında bilgi sahibi olma, bu organların sunum ve hizmet anlayışlarını izleme, eksiklerini görme vb. durumların farkında olunmasıdır (Mutlu, 2011: 4). Kentlileşmiş birey, sorunlara duyarlılık gösteren bireydir. Kentsel farkındalık ile hareket eden birey kent ile ilgili kültürel, tarihsel, sosyal, siyasal gibi faktörler çerçevesinde bilinç geliştirip hareket etmesidir. Bireyin yaşam alanındaki sosyal yapının, değer ve normlarının farkındalığı ile birlikte kentin tarihi ve kültürel değerlerinin bilincinde olması, kentlileşmenin belirgin özelliklerindendir.

Kentte has kültürel ve doğal değerler kent kimliğinin/bilincinin şekillenmesine ve oluşmasına katkı sağlar. Bu bilincin oluşması, maddi/manevi değerlerin korunması ve geleceğe aktarılması ile mümkün olacaktır. Kent tarihine ve kültürüne ışık tutan/tanık olan bu yapı ve değerler, kentlileşmiş bireyin değer biçimi olarak kendisini göstermesi gerekmektedir. Yaşadığı döneme ait mimari ve görsel değer taşıyan bu yapıların korunması, kente ait kültürel değerlerin sürekliliğinde önemli bir yer işgal etmektedir. Bu çerçevede kültürel süreklilikle birlikte kent kimliğinin oluşumuna önemli bir katkı sağlamakta ve gelecek kuşaklara taşınması konusunda önem arz etmektedir (Birol, 2007: 46-54). Kent kültürü ve bu kültürü oluşturan yapıların kentlileşmiş birey tarafından sahiplenmesi, içselleştirmesi kentlileşme sürecinde bireyin tutum ve davranışı olarak değerlendirilir.

Tablo 3.5: Kentsel Farkındalık ve Büyükşehir Belediye Başkanı ve Vali

	Tanıyan kişi sayısı	Tanımayan kişi sayısı	Toplam
Belediye Başkanı	126 %80,7	30 %19,3	156 %100
Vali	82	74	156

ISBN: 978-605-73901-3-4

	%52,5	%47,5	%100
Vali + Belediye Başkanı	68	88	156
	%43,5	%56,5	%100

Araştırma çerçevesinde "*Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı ve Diyarbakır Valisini tanıyor musunuz?*" sorusu ışığında katılımcıların samimi cevapları çerçevesinde "*biliyorsanız yazınız*" sorusu yöneltilmiş ve cevapların geçerliliği doğrulanmıştır. Tablo-3,5'e baktığımızda katılımcıların %80,7'si Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı'nı tanıdıklarını ve ismini yazdıkları, %19,3'ü ise tanımadıklarını ve ismini yazmadıkları görülmektedir. Katılımcıların %52,5'i Diyarbakır Valisini tanıdıklarını ve ismini yazdıkları, %47,5'i ise tanımadıkları saptanmıştır. Katılımcılara "*Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanını ve Diyarbakır Valisini tanıyor musunuz? tanıyorsanız isimlerini yazınız?*" sorusu yöneltildiğinde katılımcıların %43,5'i tanıdıklarını ve isimlerini yazdıkları, %56,5'i ise tanımadıklarını ya da sadece birisini tanıdıklarını ve bildiklerini vurgulamışlardır. Belediye Başkanı ve Vali bir ilin en yetkili mercileridir. Halk ile bu yetkili merciler arasındaki kopukluk veya uyumsuzluk, düzensizliğin ve kaosun habercisi niteliğindedir. Kentlileşmiş, kentte adapte olmuş, kent ile bütünleşmiş birey, kentin yetkili mercilerini tanıyan ve onlar ile uyum içerisinde kenti kalkındırmaya, güzelleştirmeye, cazibe yeri haline getirmeye, kültürel, ekonomik, sosyal gibi birçok alan ve konuda iyileştirmeye çalışan bireydir.

Tablo 3.6: Kentsel Farkındalık ve Tanınmış Kişiler

Katılımcı Cevapları	Sayı	Yüzde %
Doğru	120	76,9
Yanlış	4	2,6
Hiçbir fikrim yok	26	16,7
Cevap vermeyenler	6	3,8
Toplam	156	100,0

"*Ünlü halk şairi Cahit Sıtkı TARANCI Diyarbakırlı mıdır?*" sorusuna katılımcıların %76,9'u doğru, %2,6'sı yanlış cevabını vermişlerdir. Hiçbir fikrim yok diyen katılımcı sayısı %16,7 olarak kalmış, katılımcıların %3,8'i ise bu soruya cevap vermemişlerdir.

4 Ekim 1910'da Diyarbakır'da dünyaya gelen Cahit Sıtkı TARANCI Cumhuriyet Dönemi'nin en önemli şairlerindendir. 1936 yılında ilk şiirini yazmaya başlayan Tarancı, 1946 yılında kaleme ''Otuz Beş Yaş'' şiiri ile CHP'nin düzenlediği şiir yarışmasında birinci oldu (Tarancı: 2013: 4). Türk Edebiyatı tarihinin en önemli şairlerinden biri olan Tarancı birçok eser ortaya koymuştur. Ülke çapında birçok eser ortaya koyan Tarancı'nın Diyarbakırlı oluşu, o şehirde yaşayan insanlar tarafından bilinmesi, sahiplenmesi ve benimsenmesi gereken bir değerdir. Ülke genelinde ve uluslararası alanda bu değerlerin benimsenmesi ve kabul görmesi gerekmektedir. Bu çerçevede bilinçli birey veya kentlileşmiş birey kendi kentinde, kendi ülkesinden çıkmış Tarancı gibi değerleri

ISBN: 978-605-73901-3-4

bilmekle, benimsemekle ve sahiplenmekle yükümlü bireydir. Bu çerçevede tablo-3,6'ya baktığımızda katılımcıların büyük çoğunluğu Tarancı'nın Diyarbakırlı olduğunu bildikleri, benimsedikleri ve sahip çıktıkları görünmektedir. Katılımcıların verdikleri cevaplar göz önüne alınırsa Diyarbakır yaşayan insanları kentlileşmiş birey davranışı sergilediği ancak bu Tarancı gibi önemli bir değer ile ilgili sahip oldukları bilginin yeterli düzeyde olmadığı gözlemlenmiştir. Kentlileşmiş birey sadece bu önemli değerlerin doğum yerleri ile ilgili bilgi sahibi olmakla kalmayıp, şahsiyetleri bir değer yapan çalışmalarının farkında olan bireydir. Bir süreç olarak kentlileşme olgusunun tamamlanması için, kentli değerlerin benimsenmesi, sahip çıkılması ve içselleştirmesi gerekmektedir. Kentli olmak her ne kadar rasyonel olarak mekânsal bir değişme, kentte yerleşme ve yaşama, iş olanaklarından faydalanma ve çalışma gibi görünse de, tüm bu koşul ve şartlar sosyo-kültürel olarak kentlileşme sürecinin bir başlangıcıdır.

Kente Aidiyet ve Kenti Sahiplenme

Kentte yaşayan bireylerin yaşamlarını kolaylaştırmak amacı ile sanat, kültür gibi boş zamanlarını değerlendirecek aktiviteler, ilişkiler ve uğraş alanları geliştirmesi, bireylerin kentli kimliği kazanmasına yardımcı olacaktır (Tatlıdil, 2009: 320). Bu ilişkilerin geliştiren birey zaman içeresin de kenti sahiplenme ve kente aidiyet duygusu gelişecek ve kentlilik kimliğine kavuşacaktır. Bu kentsel kimliğin oluşumu tarihsel bir olgu olarak nitelendirilmektedir (Tekeli, 1991: 83). Kentlileşmenin belirleyici ve önemli göstergelerinden kentsel aidiyet ve kenti sahiplenme, bireyin kendisini kentli olarak görmesi, kentte ait hissetmesi, kentin bir parçası olduğunun farkına varması ve bu aidiyet hissini kent içi pratiklerle sergilemesidir. Geleneksel toplumdan modern topluma geçiş ile birlikte birçok soruna gebe kalan kentlerde aidiyet kavramı yerini yabancılaşma kavramına bırakmıştır. Sanayileşme ve teknolojik gelişmeler ile birlikte toplum yapısında değişimler meydana gelmiş ve bu değişmeler beraberinde yabancılaşma, bireyleşme, bireyselleşme gibi kavramlar doğurmuştur. Bu yeni durum bireyin mensup olduğu toplumdan kopuş yaşamasına ve değişen yeni toplum düzenine adapte ve uyum sağlayamaması neden olmuştur. Bu bağlamda bireyin mensup olduğu topluma ve mekâna uyum sağlaması, benimsemesi, sahiplenmesi toplum, birey ve kent için hayati bir önem arz etmektedir.

Kentte yaşayan kişiler "şehirli" veya "kentli" olarak adlandırılır ve kentlileşme, sosyo-psikolojik içerikli bir olgu olarak kentli bireyin tutum ve davranışıyla ilgilidir. Kentli birey, kentte yaşayan birey olmaktan ziyade kentte aidiyet duygusu geliştirme ve kenti kavrama ile ilintilidir (Kaypak, 2014, 347). Kente aidiyet ve kenti sahiplenme çerçevesinde birey farklı davranış ve tutum ortaya koyar. Örgütsel etkinlikler hakkında fikir ve bilgi sahibi olmasıdır. Kentin tanıtımı çerçevesinde ulusal ve uluslararası faaliyette bulunmak, kentlileşmiş birey olma bilinci ile sorumluluk almak, fiziksel ve estetik olarak eksik gördüğü veya savunduğu durumlar hakkında gerekli mercilere ulaşıp uyarılarda bulunmak veya desteklemek, kentli olma durumuyla yenileşmeye, gelişmeye açık olmak, kentin kültür, ticaret, eğitim, sanat, sosyal aktivite gibi alanların canlanması hususunda faaliyet göstermek, olanaklar çerçevesinde projeler hazırlamak, düzenlemek, geliştirmek, kente aidiyet ve kenti sahiplenme çerçevesinde birçok tutum, düşünce ve duruş geliştirmelidir (Başoğlu, 2007). Kentlileşmiş birey, içinde bulunduğu toplumu kavrama ve anlama kapsamında kent ile ilgili haberleri, güncel gelişmeleri farklı iletişim kaynaklarından takip eder. Kentlileşmenin en belirgin göstergelerinden olan kenti sahiplenme ve kente aidiyet duygusu, bireyin

ISBN: 978-605-73901-3-4

içerisinde bulunduğu durumun fiziksel, kültürel ve toplumsal kapsamını ifade etmektedir. Bu bilinç ile hareket eden birey sosyal sorumluluk çerçevesinde hareket eder. Kentlileşme sürecinin önemli faktörlerinden olan kentsel aidiyet ve kenti sahiplenme duygusu birey tarafından geliştirilir.

Tablo 3.7: Katılımcıların Kente Özgü Konu ve Kuruluşlara Katılım Durumu

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Diyarbakır'la ilgili vakıf, dernek vb. kuruluşların faaliyetine katılırım.	29 %18,6	43 %27,6	18 %11,5	41 %26,3	22 %14,1
Diyarbakır'ın yerel spor takımlarını takip ederim.	27 %17,3	31 %19,9	15 %9,6	31 %19,9	49 %31,4
Diyarbakır'ın tarihi, kültürel ve coğrafik özelliklerini iyi bilirim.	10 %6,4	25 %16,0	11 %7,1	64 %41,0	43 %27,6

"Diyarbakır'la ilgili vakıf, dernek vb. kuruluşların faaliyetine katılırım" ifadesine katılımcıların %14,1'i kesinlikle katılıyorum, %26,3'ü katılıyorum, %18,6'sı kesinlikle katılmıyorum, %27,6'sı katılmıyorum ve %11,5'i ise fikrim yok şeklinde belirtmişlerdir. Tablo-3,7'ye genel baktığımızda katılımcıların %40,4'ü katılmadığı ve %46,2'si ise bu ifadeye katıldıklarını görülmektedir. Kentli birey veya kentlileşmiş birey, yaşadığı mekânın ve toplumun farkındalığına sahip olan ve bu çerçevede faaliyet gösteren bireydir. Bu çerçevede faaliyet gösteren birey, toplumun değerlerini dikkate alarak dernek, vakıf gibi kurum ve kuruluşlar içerisinde faaliyet gösteren, öncülük eden, yaşadığı kentin refah ve huzur seviyesi için uğraş veren, rasyonel düşünen ve sistematik hareket eden kentlileşmiş bireydir.

Kenti sahiplenme ve kente aidiyet kentlileşmenin önemli göstergelerindendir. Bu çalışma yapılırken kentin iki önemli spor takımı Diyarbekirspor Türkiye 3. Lig 3. grupta ve Amedspor ise Türkiye 3. Lig 1.grupta yer almaktadır. Bu çerçevede "*Diyarbakır'ın yerel spor takımlarını takip ederim*" ifadesine katılımcıların %31,4'ü kesinlikle katıldığını, %19,9'u katıldığını, %17,3'ü kesinlikle katılmadığını, %19,9'u katılmadığının ve %9,6'sı ise fikrinin olmadığını ifade etmişlerdir. Araştırmaya göre, genel olarak katılımcıların %51,3'ü katılmadıklarını, %37,2'si ise bu ifadeye katıldıklarını belirtmişlerdir. Bütünleştirici etkiye sahip olan bu tarz kulüplerin sahiplenilmesi, desteklenmesi, kente aidiyet duygusunu geliştireceği gibi kentsel bütünleşmede önemli bir etkiye sahiptir. Kentli birey bu durumun bilincinde olup tutum ve davranış geliştiren kişidir.

"Diyarbakır'ın tarihi, kültürel ve coğrafik özelliklerini iyi bilirim" ifadesine katılımcıların %27,6'sı kesinlikle katılıyorum, %41'i katılıyorum, %6,4'ü kesinlikle katılmıyorum, %16'sıkatılmıyorum ve %7,1'i fikrim yok şeklinde ifade etmişlerdir. Elde edilen verilere göre, genel olarak katılımcıların %68,6'si bu ifadeye katılmadığı, %22,4'ü ise bu ifadeye katıldığı tablo-3,7'den anlaşılmaktadır.

Mezopotamya'nın kalbinde yer alan ve en eski yerleşim yerlerinden biri olan Diyarbakır, merkez ve çevresi ile

ISBN: 978-605-73901-3-4

birlikte tarihsel süreç içerisinde her devirde önemini korumuş, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, Anadolu ile Mezopotamya arasında köprü görevi üstlenmiş, medeniyetlerin ve uygarlıkların kültürel ve tarihi mirasını geçmişten günümüze taşımıştır (http://diyar-x.tr E.T: 12.11.2016). Tarihsel süreç içerisinde farklı uygarlıklara, kültürlere ev sahipliği yapmış olan Diyarbakır ilinin tarihi dokusu ve kültürü, birçok medeniyet ve kültürden izler taşımaktadır. Başta kenti sarmalayan surlar olmak üzere hanlar, camiler, kiliseler gibi birçok farklı tarihi yer ve eser bulunmaktadır. Kentlileşmiş birey veya kentlileşme sürecinde birey bu tarihi doku ve değerlere sahip çıkan, koruyan, farkında olan, sahiplenen ve benimseyen bireydir.

Kentsel Yaşam ve Kent İle Bütünleşme

Kent ile bütünleşme ve kentsel yaşam, bireyin yaşadığı grubun, toplumun, mekânın, sosyal düzenin, insani ilişkilerin, yaşam biçimlerinin birçok alanda uyum sağlaması, düşünce ve davranış biçimi geliştirmesidir. Kentlileşme bireyin ortaya koyduğu tutum ve davranışların uyumudur. Heterojen toplum yapısının olduğu, insan ilişkilerinin farklılaştığı, mekânsal olarak her gün farklılaşmaların olduğu, göç alan ve sürekli kalabalıklaşan, psikolojik, sosyolojik, kültürel durumların sürekli değiştiği yerleşim yeri olan kentler, yaşam alanları çerçevesinde uyum gittikçe zorlaşmaktadır. Kültürel, ekonomik ve sosyal alanlarda kırsal yaşam biçiminden farklılıklar gösteren kentsel yaşam, uyum ve adaptasyon içerisinde olma, kentlileşme doğrultusunda hareket eden birey tarafından uyum sağlanacağı yaşam biçimidir. Bu doğrultuda ve bilinç ile hareket eden birey kent ile bütünleşir ve kentin bir parçası halini alır.

Kır yaşam biçimi ve gelenekleri ile kent yaşam biçimi ve gelenekleri farklıdır. Kent, grup, topluluk ve bireyler arasındaki ilişkinin, yaşam biçiminin, rasyonel dayanışmanın, işlevsel farklılaşmanın ve bunlar ile birlikte gelen toplumsallaşmanın mekânıdır. Kent sosyolojisinin temel görevlerinden biri kentli insanın sosyal davranışlarını ve kent insanlarının ilişkilerini çözümlemektir (Özyurt, 2007: 113). Güvenlik, barınma, yaşam biçimi, boş zamanların kullanımı, sosyal dayanışma, kamu hizmetlerinden yararlanma vb. birçok alan kente aidiyet duygusunun oluşmasını sağlamaktadır. Kentsel yaşam ve kent ile bütünleşme beraberinde kenti sahiplenme, kentsel yaşam biçimi, kent kurumlarına katılım, kentsel farkındalık, mal ve hizmetlerinden yararlanma vb. durumlar aidiyet duygusuna paralel olarak gelişmektedir (Güler, 2015: 43-45). Birey ölçekli kentlileşme yönetsel, hukuksal, ekonomik, kültürel, sosyal ve yönetsel bir değişim sürecini ve durumunu içerir. Süreç içerisinde yaşanan toplumsal ölçekli bu değişim birey ölçekli yansımasını ifade etmektedir (Erkut, 1991: 53). Heterojen yapısı ile yabancılaşmanın fazlalaştığı, bireysel ve sosyal ilişkilerin rasyonelleştiği kent yaşamı, kır yaşamından farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar ile birlikte toplumsallaşma ve bu toplumsallaşma mekânı olan kentleşme, farklılaşan yaşam biçimi ve bireyleri bu farklı yaşam biçimine uymaya zorlayan yeni bir anlayış doğurmuştur.

Tablo 3.8: Kentlilik ve Kent Gelişimi İle İlgili İfadelere Katılım Durumu

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum

ISBN: 978-605-73901-3-4

Kentin asıl sahibi kentte doğup büyüyendir.	26 %16,7	32 %20,5	9 %5,8	47 %30,1	40 %25,6
Kentte yaşayan herkes kentin gerçek sahibidir.	6 %3,8	6 %3,8	5 %3,2	44 %28,2	91 %58,1
Kentin fiziki ve sosyal açıdan gelişmesi, daha düzenli ve yaşanılabilir bir yer olmasında sorumluluk **belediye ve devlete aittir**.	10 %6,4	18 %11,5	7 %4,5	67 %42,9	49 %31,4
Kentin fiziki ve sosyal açıdan gelişmesi, düzenli ve yaşanılabilir bir yer olmasında sorumluluk **kentte yaşayanlara** aittir.	13 %8,3	9 %5,8	2 %1,3	55 %35,3	73 %46,8
Kent yaşamı gelenek ve göreneklere verilen önemi azaltmaktadır.	25 %16,0	29 %18,6	14 %9,0	51 %32,7	33 %21,2

Kentsel yaşam ve kent ile bütünleşme çerçevesinde katılımcıların kentle ilgili temel kavramlara, kentsel yaşamın temel dinamiklerine, kentle ilgili kuruluşlara katılım, kenti sahiplenme gibi durumlara yaklaşımları saptanmıştır. Bu çerçevede *"Kentin asıl sahibi kentte doğup büyüyendir"* ifadesine katılımcıların, %25,6'sı kesinlikle katılıyorum, %30,1'i katılıyorum, %16,7'si bu ifadeye kesinlikle katılmıyorum, %20,5'i katılmıyorum ve %5,8'i fikrim yok şeklinde cevaplamışlardır. Bu açıdan, katılımcıların, %55,7'si katıldıklarını, %37,2'si ise katılmadığını belirtmişlerdir. Kentsel yaşam ve kent ile bütünleşme çerçevesinde bireylerin doğduğu ve büyüdüğü kenti sahiplenmesi, benimsemesi doğru bir yaklaşım olarak kabul edilse de, ortak tavır, düşünce ve görüş kentte yaşayan herkesin kenti sahiplenmesi ve bütünleşmesi yönündedir.

"Kentte yaşayan herkes kentin gerçek sahibidir" şeklindeki ifadeye katılımcıların %58,3'ü kesinlikle katılıyorum, %28,2'si katılıyorum, %3,8'i kesinlikle katılmıyorum, %3,8'i katılmıyorum ve %3,2'si ise fikrim yok cevabını vermişlerdir. Genel olarak katılımcıların %86,5'i katıldığını ve %7,4'ü ise katılmadığını belirtmişlerdir. Kentlileşmiş birey, kentte yaşan insanların bütünleşme ve uyum içerisinde hareket etmesi gerekliliğini kavramış olan kişidir.

*"Kentin fiziki ve sosyal açıdan gelişmesi, daha düzenli ve yaşanılabilir bir yer olmasında sorumluluk **belediye ve devlete aittir**"* şeklindeki ifadeye katılımcıların %31,4'ü kesinlikle katılıyorum, %42,9'u katılıyorum, %6,4'ü kesinlikle katılmıyorum, %11,5'i katılmıyorum ve %4,5'i ise fikrim yok şeklinde ifade etmişlerdir. Genel olarak katılımcıların %74,3'ü katıldıklarını ve %17,9'u ise katılmadığını saptanmıştır. Araştırmada enformel görüşme ve gözlemler sonucunda katılımcıların kentin gelişiminde temel sorumluluk sahibinin kamu kurum ve kuruluşlarının olduğu, bu kurum ve kuruluşların çalışmalarda öncülük etmesi gerektiği ve böylece kentin düzenli ve yaşanılabilir olacağı yönündedir.

*"Kentin fiziki ve sosyal açıdan gelişmesi, düzenli ve yaşanılabilir bir yer olmasında sorumluluk **kentte yaşayanlara** aittir"* şeklindeki ifadeye katılımcıların %46,8'i kesinlikle katılıyorum, %35,3'ü katılıyorum, %8,3'ü kesinlikle

ISBN: 978-605-73901-3-4

katılmıyorum, %5,8'i katılmıyorum, %1,3'ü ise fikrim yok şeklinde belirtmişlerdir. Genel olarak katılımcıların %82,1' katıldığı, %14,1'nin ise katılmadığı görülmektedir. Katılımcıların bir önceki ifadeye ve bu ifadeye verdikleri cevapların paralellik göstermesi, kentin büyümesi, gelişmesi, yaşanılabilir ve güzel bir hal almasında sorumluluğun tek taraflı olmadığı belirlenmiştir.

"Kent yaşamı gelenek ve göreneklere verilen değeri azaltmaktadır" şeklindeki ifadeye katılımcıların %21,2'si kesinlikle katılıyorum, %32,7'si katılıyorum, %16'sı kesinlikle katılmıyorum, %18,6'sı katılmıyorum ve %9'u ise fikrim yok şeklinde belirtmişlerdir. Genel olarak katılımcıların %53,9'u katılmadıklarını ve %34,6'sı katıldıklarını belirtmişlerdir.

"Kentsel yaşam biçimi bireyin gelenek ve göreneklerinde değişiklikler meydana getirdiği bilinen bir gerçektir. Kentsel yaşam, kent kültürüne uyum, sosyal aktiviteler, kültürel farklılaşmalar, yaşam olanak ve alanları gibi birçok alanda kır yaşamından farklılık göstermektedir. Bunlar dışında gün geçtikçe değişen yaşam koşulları ve hayat şartları, teknolojik yenilikler birçok alanda sosyal yaşamı etkisi altına almaktadır. Yeni nesil bir önceki nesilden farklı olarak yeni bir yaşam alanına girmekte ve farklı bir yaşam, kültürel yenilik, sosyal düzenin içerisinde kendisini bulmaktadır. Kent kültürü ve yaşamı, gelenek ve göreneklere olumsuz yönde zarar vermek ile düşünülemez. Olumlu ve geliştirici yanları da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda kentsel yaşamın gelenek ve görenekleri azaltması yerine değiştirmesi ile açıklanabilir" (Bayhan, 2017: 119).

Tablo 3.9: Yerlere İzmarit Atılmasını, Sokağa Tükürülmesini, Ayakkabıların Kapı Önünde Bırakılmasını, Sokağa Tükürülmesini, Balkondan Sofra Bezi Silkelenmesini Yadırgama

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Yerlere izmarit atılmasını, cadde ortasında yürünmesini ve sokağa tükürülmesini hoş karşılamam.	7 %4,5	3 %1,9	2 %1,3	30 %19,2	112 %71,8
Apartmanda yüksek sesle müzik dinlenilmesini, balkondan sofra bezi silkelenmesini yadırgarım.	13 %8,3	11 %7,1	11 %7,1	29 %18,6	90 %57,7
Apartmanda ayakkabıların kapı ününe bırakılmasını hoş karşılamam.	21 %13,5	17 %1,9	11 %7,1	36 %23,1	69 %44,2

Kentsel yaşam çerçevesinde bireylerin çevresel olaylara duyarlılığı, yaklaşım biçimleri, tepkileri, davranışları ve tutumları sayısal veriler ışığında saptanmıştır. Bu çerçevede *"Yerlere izmarit atılmasını, cadde ortasında yürünmesini ve sokağa tükürülmesini hoş karşılamam"* şeklindeki ifadeye katılımcıların, %71,8'i kesinlikle katılıyorum, %19,2'si katılıyorum, %4,5'i kesinlikle katılmıyorum, %1,9'u katılmıyorum ve %1,3'ü ise fikrim yok şeklinde yanıt vermişlerdir. Bu bağlamda, genel olarak katılımcıların, %91'i katıldıklarını ve %6,4'ü ise katılmadıklarını vurgulamışlardır. Kent ile bütünleşmiş kentli birey yaşadığı çevreyi temiz tutar. Kentlileşmiş birey yaşadığı çevreyi, şehri, mekânı temiz tutmaya çalışan bu doğrultuda hareket eden, bu duruma uymayanları hoş

ISBN: 978-605-73901-3-4

karşılamayan, uyaran, bu tarz tutum ve davranış sergileyen bireyleri uyaran ve bilinçlendiren kişidir.

Kent ile bütünleşmenin önemli göstergelerinden olan "*Apartmanda yüksek sesle müzik dinlenilmesini, balkondan sofra bezi silkelenmesini yadırgarım*" şeklindeki ifadeye katılımcıların %18,6'sı katılıyorum, %57,7'si kesinlikle katılıyorum, %8,3'ü kesinlikle katılmıyorum, %7,1'i katılmıyorum, %7,1'i ise fikrim yok şeklinde belirtmişlerdir. Genel olarak katılımcıların %76,3'ü katıldıklarını, %15,4'ü ise katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Kentsel yaşamda bilinçli bireyin en belirgin özelliklerinden olan başkalarını rahatsız etmeme, özgürlük alanını kısıtlamama ve yaşam hakkı gibi durumların bilincinde olup bu doğrultuda tutum ve davranış sergilemesidir. Yoğun, heterojen ve iç içe yaşam alanı olan kentler, bireylerin başta kendi hak ve sorumluluk bilincinde olması ve bu bilinç ile diğer bireylerin haklarına saygı duyması, sorumluluk bilinci ile yaşanılabilir alanlar olur. Bu tutum ve davranışlar bireylerin kentlileşme düzeylerini göstermektedir.

Araştırmada elde edilen bulgulardan; "*Apartmanda ayakkabıların kapı ününe bırakılmasını hoş karşılamam*" şeklindeki ifadeye katılımcıların %10,9'u katılmadıklarını, %13,5'i kesinlikle katılmadıklarını, %23,1'i katıldıklarını, %44,2'si kesinlikle katıldıklarını ve %23,1'i fikrim yok şeklinde ifade etmişlerdir. Elde edilen verilere genel olarak bakıldığında katılımcıların %24,4'ü bu ifadeye katılmadıklarını, %67,3'ü katıldıklarını belirtmişlerdir. Kentlileşmiş birey veya kentlileşme sürecinde bireyin kazanması gereken davranış ve tutumlardan olan diğer bireylerin yaşam alanına saygı duymak ve kendi yaşam alanını temiz tutma kentlileşmiş bireyin önemli göstergelerinden biridir. Bu çerçevede kentli birey, başta komşuları olmak özere mahalle ilişkilerini geliştiren, çevresi ile uyumlu olan, hak ve sorumluluk bilincinde hareket eden bireydir.

SONUÇ

1950'li yıllardan itibaren Türkiye'de hız kazanmaya başlayan ve 1980 ile 1990'lı yıllarda ivme kazanan kentleşme olgusu sosyal bilimciler tarafından dikkat çekilen ve incelenen bir olgu olmuştur. Kentleşme ve kentlileşme problemleri/sorunsalları Türkiye'de 1950'lerden günümüze kadar tartışılan konuların başında gelmiştir. Kentleşme, temelde demografik bir hareket gibi algılansa bile, yer değiştirme hareketinin yanında toplumsal değişme sürecini de ifade etmektedir. Özellikle geleneksel yapının etkinliğini korumaya çalıştığı, modern yapının üstün gelme durumunun olduğu farklılaşmış toplum yapısı olan Türkiye'de kentin, kentleşmenin, kentlileşmenin önemi çok daha fazlalaşmaktadır.

Türkiye'nin kanayan yarası durumunda olan "çarpık kentleşme", "sağlıksız kentleşme", "aşırı kentleşme" gibi problemlerin çözüm noktası kente yaşayan bireylerin kentlileşmesi ve bu sürecin önündeki engelleri, nedenleri, sonuçları hakkında çözüm üretilmelidir. Bu bağlamda kent ve kentsel sorunların çözüm noktası, bireylerin kent kültürüne adapte olması, kentsel yaşam koşullarına uyum sağlaması, kentsel yaşama ve farkındalığa sahip olması, kent ile bütünleşmesi, kente aidiyet duygusunun gelişmesi gibi faktörlerin bütün olarak toplamı olan kentlileşmiş bireyin oluşturmakla mümkün olacaktır. Bu doğrultuda aşağıda çözüm önerileri maddesel şekilde sıralanmıştır;

Kentleşme sürecinde kentin çarpık, sorunsal alanları tespit edilmeli, kent ve sosyal bilimciler tarafından problemler, eksiklikler belirlenip çözüm yolları sağlanmalıdır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Kentlileşme sürecinde birey mahallesi, kenti ile ilgili ulaşım, hizmet, imar vb. durumlarda sorumluluk alır. Bu çerçevede bireyin kent ile bütünleşmesi konusunda, belediyenin oluşturacağı/oluşturduğu projelere halkı aktif olarak katması ve sorumluluk bilinci ile hareket ettirmesi gerekmektedir.

Kent ile ilgili proje, imar ve uygulamalar hazırlanırken kentin heterojen yapısı göz önünde tutulmalı ve bu doğrultuda hareket edilmelidir. Kısa vadeli politikalar ve projeler yerine uzun vadeli projeler ve politikalar planlanmalı ve geliştirilmelidir.

Kentleşme sürecinde veya kentlileşmiş birey, kentsel yaşam alanı ile ilgili bilgi sahibi olan, gelişmeleri takip eden ve çevresindeki bireyleri bilinçlendiren kişidir. Bu çerçevede bu bilince sahip kişiler ile ortak hareket edilmeli ve projeler üretilmeli, öncülük etmeleri sağlanmalıdır.

Kentlileşme sürecinde dikkat edilmesi gereken önemli bir husus ise bu süreçte bütün sorumluluğun kamu kurum ve kuruluşlarına atfedilmesidir. Bu süreçte bütün olarak sorumluluğun kentte yaşayan herkeste olduğu ve bu doğrultuda hareket edilmesi gerekliliği benimsetilmelidir.

Kente yaşayan insanlara kent özümsetilmeli, evi gibi görmesi sağlanmalı, kendisinin, çocuklarının, ülkenin geleceği gibi görmesi sağlanmalıdır. Bu doğrultuda birey kenti nitelikli, cazibeli merkezi haline getirecektir.

Sağlıklı ve sürdürülebilir kent ve kentleşme için en büyük rol ve görev kamu kurum ve kuruluşları ile yerel yönetimlere düşse de, kentlileşmiş bireylerde bu konuda önem arz etmektedir. Bu çerçevede kent için paydaşların bir arada çalışması, kentlileşmiş bireylerin sürece dâhil edilmesi kentin geleceği açısından hayati önem arz etmektedir.

Dikkat edilmesi gereken en önemli unsurlardan olan kenti sahiplenmesi ve kentsel farkındalıktır. Kentte yaşayan bireylerin kenti sahiplenmesi ve kentsel farkındalığı arttırmak çerçevesinde geziler düzenlenmeli, özellikle çocuk ve gençlerin bu gezilere katılımları sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Alp, A. (2020): ÜNİVERSİTE VE SOSYAL DEĞİŞME. Sosyal Bilimler Akademi Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 2.

Bal, H. (2006): KENT SOSYOLOJİSİ. Fakülte Kitapevi, Isparta.

Başaran, İ. (2008): KENT VE YEREL YÖNETİM. Okutan Yayıncılık, İstanbul.

Başoğlu, M. (2007): KENTLİLİK BİLİNCİ KENTLİLİK BİLİNCİ DAVRANIŞ LİSTESİ. **http://mericbasoglu.blogcu.bcom/kentlilik-bilinci/1705267** (Erişim Tarihi:02.12.2016).

Bayhan, M. (2017): KENTLEŞME SÜRECİNDE KENTLİLİK BİLİNCİ; DİYARBAKIR ÖRNEĞİ. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bingöl.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Bayhan, M. (2022): TÜKETİM TOPLUMUNDA KİMLİK İNŞASI. 19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi, 3 (1) , DOI: 10.52835/19maysbd.1022911

Bayhan, M. (2022). KENTLEŞME SÜRECİNDE SOSYO-EKONOMİK FAKTÖRLER İLE KENTLİLİK BİLİNCİ ARASINDAKİ İLİŞKİ: DİYARBAKIR ÖRNEĞİ. Sosyal Bilimler Akademi Dergisi, 5 (1) , 39-69. DOI: 10,38004/sobad.1083503

Bektaş, C. (1996): KENTTİ SAVUNMAK / KENTLİ OLMAK. Cogito Dergisi, Sayı: 8, İstanbul.

Birol, G. (2010): KENTLİLİK BİLİNCİ VE BALIKESİR'DEN YARIM ASIRLIK BİR ÖRNEK: YENİ ÇARŞI DENEYİMİ. Balıkesir Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü http: //w3.balikesir.ed u.tr/~birol/kentl ilik_ bilinci.pdf (Erişim Tarihi: 16.12.2016).

Birol, G. (2007): BİR KENTİN KİMLİĞİ VE KERVANSARAY OTELİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME. Arkitekt Dergisi, Kasım-Aralık 2007, Sayı: 514, İstanbul.

Diyarbakır'ın Tarihsel Gelişimi: http://diyar-x.tr.gg/ Diyarbak %2 6 % 2 3 3 0 5% 3Br-h-%26%23305%3Bn-Tarihsel-Geli%26%23351%3Bimi.htm (ErişimTarihi: 12.11.2016).

Erkan, R. (2002): KENTLEŞME VE SOSYAL DEĞİŞME. Bilim Adamı Yayınları, Ankara.

Erkan, R. (2010): KENTLEŞME VE SOSYAL DEĞİŞME. Bilim Adamı Yayınları, Ankara.

Erkan, Ü. (2013): DALI KONYA ÖRNEĞİNDE KENT-SİYASET İLİŞKİSİ ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ÇALIŞMA**.** Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Erkut, G. (1991): KENTLEŞME SÜRECİNİN SOSYOLOJİK BOYUTU, KENTLEŞME VE KENTLİLEŞME POLİTİKALARI. Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı, Ankara.

Es, M. Ve Ateş. H, (2004): KENT YÖNETİMİ, KENTLİLEŞME VE GÖÇ: SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı: 48.

Güler, K. B. vd. (2015): İÇ GÖÇ VE KENT İLE BÜTÜNLEŞME: KOCAELİ İLİ ALAN ARAŞTIRMASI. Sosyal Güvenlik Dergisi, Ekim 2015, Cilt: 5, Sayı: 2, Ankara.

Güven, A. (2017): KENTSEL SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNDE KENT YÖNETİMİ VE PAYDAŞLARININ ROLÜ. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 10,Sayı: 52.

Helle, H. J. (1996): KENTLİLEŞMİŞ İNSAN. Çeviren: Zeynep AYGEN, Cogito Dergisi, Sayı: 8, İstanbul.

Işık, Ş. (2006): TÜRKİYE'DE KENTLEŞME VE KENTLEŞME MODELLERİ. Ege Üniversitesi, Ege Coğrafya Dergisi, Sayı: 14.

Kartal, K. (1983): KENTLİLEŞMENİN EKONOMİK VE SOSYAL MALİYETİ. Amme İdaresi Dergisi,Cilt: 16, Sayı: 4, Ankara.

Kaya, E. (2007): KENT YÖNETİMİNDE YENİ YAKLAŞIM YEREL KALKINMA YÖNETİMİ. Okutan Yayıncılık, İstanbul.

Kaypak, Ş. (2014): TOPLUMSAL CİNSİYET BAKIŞ AÇISINDAN KENTE BAKMAK**.** Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:7.

Keleş, R. (2013): KENTLEŞME POLİTİKASI. İmge Kitapevi, 12. Baskı, Ankara.

Keleş, R. (1998): KENT BİLİM TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ. İmge Kitapevi, Ankara

Kıray, M. (2007): KENTLEŞME YAZILARI. Bağlam Yayıncılık, İstanbul

ISBN: 978-605-73901-3-4

Kurt, N. (2011): KENT HİZMETLERİNİN GELECEĞİNDE KENTSEL SORUMLULUKLAR VE KENT KÜLTÜRÜNÜN GELİŞTİRİLMESİ STRATEJİLERİ**.** Yönetim Bilimleri Dergisi, Sakarya üniversitesi, Sayı: 9, Sakarya.

Mutlu, A. (2011):METROPOL KENT SAMSUN'DA KENTLİLİK BİLİNCİ**.** Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı Proje Raporu, Samsun.

Özer, İ. (2004): KENTLEŞME, KENTLİLEŞME VE KENTSEL DEĞİŞME**.** Ekin Kitabevi, Bursa.

Özyurt, C. (2007): YİRMİNCİ YÜZYIL SOSYOLOJİSİNDE KENTSEL YAŞAM. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 18, Balıkesir.

Parlak, B. (2008): KENT KÜLTÜRÜ VE KENTLİLİK BİLİNCİ GELİŞTİRME PROJESİ: BURSA BÜYÜKŞEHİR ÖRNEĞİ. Dönüşen Kentler ve Değişen Yerel Yönetimler, Gazi Kitabevi, Ankara.

Sencer, Y. (1979): TÜRKİYE'DE KENTLEŞME**.** Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Tarancı, C. S. (2013): OTUZ BEŞ YAŞ, BÜTÜN ŞİİRLERİ. Derleyen: Asım Bezirci, Can Yayınları 46. Baskı, İstanbul.

Tatlıdil, E. (2009): KENT VE KENTLİ KİMLİĞİ; İZMİR ÖRNEĞİ. Ege Akademik Bakış, Sayı:9.

Tekeli, İ. (1991): BİR KENTİN KİMLİĞİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER. *KENT PLANLAMASI KONUŞMALARI.* TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, Ankara.

Tekeli, İ. (2011): KENT, KENTLİ HAKLARI, KENTLEŞME VE KENTSEL DÖNÜŞÜM. Türkiye Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Tolan, B. (1977): BÜYÜK KENT SORUNLARINA TOPLU BİR BAKIŞ. Ankara İktisadi ve Ticaret İlimleri Akademisi Yayınları, Ankara.

Torlak, S. Ve Polat, F. (2006): DENİZLİ SEVİNDİK MAHALLESİ ÖRNEĞİ ÇERÇEVESİNDE; KENTTE YAŞAM SÜRESİNİN KENTLİLEŞME SÜRECİNE ETKİLERİ. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 2, Denizli.

T.C. Bayındırlık Ve İskân Bakanlığı, (2009): KENTLİLİK BİLİNCİ, KÜLTÜR VE EĞİTİM KOMİSYONU RAPORU. Kentleşme Şurası, Ankara.

Ulusoy, A. Ve Vural, T. (2001): KENTLEŞMENİN SOSYO EKONOMİK ETKİLERİ. Belediye Dergisi, Sayı:7.

Wirth, L. (2002): BİR YAŞAM BİÇİMİ OLARAK KENTLİLEŞME. (Çev: A. Alkan ve B. Duru), 20. Yüzyıl Kenti, İmge Yayınevi, Ankara.

ISBN: 978-605-73901-3-4

EFFECTIVENESS FUMIGATION OF TECHNOLOGIES AGAINST CORONA VIRUS DISEASE

SURYANI BINTI ILIAS
Polytechnic Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia kamasue77@gmail.com

HAZIRAH BINTI HADRI
Polytechnic Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia hazirahhadri@gmail.com

ABSTRACT

Nowadays, we are dealing with the Corona virus Disease 2019 (COVID-19) produced by the SARS- CoV-2 virus, which has spread widely across the country including Malaysia. Personal protection equipment for front-line workers was started by non-governmental organizations and inmates. Besides that, sales of face masks and hand sanitizers have skyrocketed. This is because using face masks and sanitizers is one of the ways to avoid becoming infected or infecting others with the illness. After two years of being infected with COVID-19, new developments such as Automated Fumigation for Corona Virus Disease, which can be employed in homes and small areas, have been developed to combat the virus's spread. Furthermore, this technology can be used for COVID patients who automatically conduct self-quarantine at home.

Keywords: COVID-19, fumigation, autonomous

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

Corona Virus Disease 2019 (COVID 19), a novel pneumonia disease originating in Wuhan, was confirmed by the World Health Organization on January 12, 2020 before becoming an outbreak in all countries. The wave of COVID-19 spread in Malaysia has 3 in total. The first wave begins in February. The second wave in March. The positive case continues to rise and the third wave which starts in early October [1][2]. The group of cases who get COVID-19 will have mild to moderate symptoms and will recover without any increase potential. When an infected person coughs, sneezes, speaks, performs, or breathes, the virus spreads in microscopic liquid particles from their mouth or nose. [3] On the other hand, will become seriously diseased and require medical attention. The virus is more easily disseminated indoors and in crowded places.

This review study intends to review studies on the most significant and extensively used summary parameters proposed in the literature, with discussion of the parameters' benefits and limitations.

Corona Virus Disease

Coronavirus disease (COVID-19) is an infectious disease caused by the SARS-CoV-2 virus. Most people who fall sick with COVID-19 will experience mild to moderate symptoms and recover without special treatment. However, some will become seriously ill and require medical attention. It Can be infected by breathing in the virus if you are near someone who has COVID-19, or by touching a contaminated surface and then your eyes, nose or mouth. The virus spreads more easily indoors and in crowded settings.

Cleaning and Disinfection

Cleaning surfaces and objects reduces the large percentage of germs, as well as dirt and dust. Cleaning works by physically degrading and removing most germs from surfaces using soap (or detergent) and water. This method does not guarantee that all germs are killed. However, it dramatically reduces the quantity of them on surfaces and the chance of them spreading infection. SARS-CoV-2, the virus that produces COVID-19, has an outer membrane that can be damaged [4].

Disinfecting surfaces or items destroys (or inactivates) germs. Getting rid of germs at work on surfaces or objects, chemicals are used to destroy or inactivate bacteria. This procedure is effective not by cleaning dirty surfaces or removing germs, but by removing any leftover germs after cleaning a surface, it can help to reduce the chance of infection spreading.

Principle of Environmental Cleaning and Disinfection.

In healthcare settings, environmental cleaning is an essential method for minimising pathogenic organism transmission and avoiding healthcare-associated illnesses [5]. The goal of environmental cleaning and

ISBN: 978-605-73901-3-4

disinfection is to minimise the number of infectious agents on surfaces and the danger of microbes being transferred from one person/object to another, lowering the risk of illness.

Coronaviruses can remain on surfaces for hours, but cleaning and disinfection can easily destroy the viruses. Cleaning commonly touched surfaces with detergent solution on a regular basis is a recommended habit and clean common surfaces and fittings quickly after any spills when visibly dirty [6].

For normal cleaning, physical cleaning with detergent and water is suggested. Other than that, cleaning the floor with detergent and water on a regular basis is advised [5]. Most hard surfaces may be cleaned well using warm water and neutral detergent, as directed by the manufacturer.

Disinfectants are chemicals that quickly destroy or inactivate the majority of infectious agents. For this disinfection, to disinfect by including floor that have been contaminated by numerous resistant species, organisms with epidemic potential and other potentially infectious substances such as blood and other bodily fluids that spread on the floor {5].

METHOD

Disinfection Using Fog, Mist or Vapour.

If applying fog, mist, or vapour to disinfect, be sure to using the right concentration of active chemical [7]. However, take cautious not to apply too much so that a moist surface or residue is left behind, which might pose a hazard to anybody entering the room after the treatment is finished.

Disinfectants and reactive gases, such as ozone from air or bottled oxygen, are among the methods utilised. As a chilly mist or a thermally produced vapour, hydrogen peroxide can be employed. Other than that, disinfectants that are distributed by fog, mist, or vapours may not reach all surfaces evenly [8]. Surfaces that are covered or shadowed, as well as the surface beneath items, may not be sanitized. These solutions may not be appropriate in spaces with a complicated architecture and various surfaces.

Dry mist Hydrogen Peroxide (DHP)

For indoor space disinfection, hydrogen peroxide liquid of low concentrations (e.g., below 10%) can be sprayed directly. However, such an approach will cause wastage of hydrogen peroxide. To utilize the hydrogen peroxide more efficiently, there are two main approaches, vaporized hydrogen peroxide and dry mist hydrogen peroxide (DHP) technologies [9]. Alternatively, autonomous or remote-controlled disinfection robots could lead to safe, fast, and effective disinfection. Present the design and verification of a cost-effective autonomous mobile disinfection robot for indoor disinfection. The robot was developed to conduct deep disinfection work for indoor air and surface by using the approach of dry mist hydrogen peroxide.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Disinfection Using UV Light

In an effort to reduce environmental bioburden and microbe concerns in patient care areas, the company's effective and comprehensive environmental disinfection strategy, which includes the use of "no-touch" technologies like UV light disinfection, has gotten a lot of press in the last year [10]. This method has several advantages, including residue-free surfaces after treatment, a broad spectrum of action, and short exposure times, as well as the ability to treat without affecting the airflow in a space .

UV surface treatment often leaves no chemical trace as compared to sanitizers sprayed as a fog, mist, or vapour. However, if operators do not take the required safeguards, UV can cause harm to exposed skin and eyes that becomes carcinogenic and cataract genic properties, long term exposure is harmful to human beings.

Furthermore, some UV solutions may not be suited in very tiny places, such as small sanitary facilities, where the units must be set at a lower limit from walls and other objects to be deployed properly [11]. For examples, hospitals often have a variety of surfaces and things protruding out at odd angles, making it difficult to reach locations buried in shadows and behind objects. Some UV light sources can only kill microorganisms if they are exposed to the light for a long enough period of time.

FINDINGS

Applicability of Robot-Assisted for Disinfection.

The fundamental duties of robots employed in communities are to secure inhabitants' health by sanitising and monitoring places, and to ensure an adequate supply of meals and resources in the community [12]. Disinfection or sterilisation robots have been used all around the world to combat the COVID-19 epidemic. UVD Robots, a Danish business, originally sent robots to Chinese hospitals before spreading its use throughout the country. In Shanghai, robots with sprayers or dispensers for hand sanitizers also roam the streets (Sharma, 2020) [13].

Due to the sudden and rapid outbreak of COVID-19 in China, the influx of patients into hospitals caused a severe workload for medical staff. To place more patients, Wuhan Hongshan Stadium was transformed into a robot-led smart field hospital. Fourteen robots were deployed in this field hospital by the robotics company Cloud Minds. They were used to clean and disinfect, measure patient temperatures, deliver medicine and food, and entertain and comfort patients by communicating and dancing with them [14]. The adoption of robots in hospitals can increase the efficiency of work, the quality of services, and reduce the financial costs. During the COVID-19 pandemic, the advantage of robots in helping to maintain social distance has also been shown to the public [15]. Robots can accomplish tasks related to logistics, disinfection, and provide COVID-19 information to people and reduce the threat of infection.

ISBN: 978-605-73901-3-4

CONCLUSION

The purpose of this paper is to evaluate the most relevant research on disinfection technology's efficiency in preventing corona infectious illnesses. As a result, I looked into disinfection methods including fog, mist, vapour, and ultraviolet radiation (UV light). This disinfection method employs fumigation as well as ultraviolet radiation, both of which have advantages and disadvantages in terms of disinfection.

RECOMMENDATIONS

In current world, disinfection technology is highly emphasised, thus we can assume that fog technology for disinfection is quite successful in killing all bacteria in hidden areas. Other technologies such as mist, vapour, and ultraviolet light, can still be used, but each has its own set of limitations.

ETHICAL TEXT

"In this article, the journal writing rules, publication principles, research and publication ethics, and journal ethical rules were followed. The responsibility belongs to the author (s) for any violations that may arise regarding the article. "

REFERENCES

[1] *Coronavirus*. (2020, January 10). WHO.

[2] WHO. Water, sanitation, hygiene and waste management for the COVID-19 virus.

[3] COVID-19: Guidelines on disinfection of common public places including offices. Ministry of Health and Family Welfare.

[4] Cleaning and Disinfection for Households. Interim Recommendations for U.S. Households with Suspected or Confirmed Coronavirus Disease 2019 (COVID-19). CDC

[5] Q. Health, S. Standards, and H. Services, "Principles of environmental cleaning : product selection," no. July, pp. 9–11, 2020.

[6] Australian Government, "Environmental cleaning and disinfection principles for health and residential care facilities," *Austrian Gov. - Dep. Heal.*, vol. 1, no. 2019, pp. 1–6, 2020.

[7] Jostes, L. (2020, October 21). *What is Fogging Disinfecting?* Clean Method.

[8] *How Effective Is Fogging Disinfection? A Beginner's Guide*. (2021, May 14). EMaids. https://emaidsinc.com/how-effective-is-fogging-disinfection-a-beginners-guide

[9] *Incorporating Dry Vapor Steam into Disinfection Processes Against SARS-CoV-2*. (2021, February 4). Food Safety. https://www.food-safety.com/articles/6613-incorporating-dry-vapor- steam-into disinfection- processes-against-sars-cov-2

[10] World Health Organization. Coronavirus never before seen in humans is the cause of SARS– update 31. Geneva: The Organization; 2003.

[11] Brenner DJ (2020) Far-UVC light (222 nm) efciently and safely inactivates airborne human coronaviruses.

ISBN: 978-605-73901-3-4

[12] Buonanno M, Welch D, Shuryak I, Brenner DJ (2020) Far-UVC light (222 nm) efciently and safely inactivates airborne human coronaviruses. Sci Rep. https://doi.org/10.1038/s41598-020-67211-2

[13] Ho, C. W. L., & Lin, C. C. (2020). How the COVID-19 Pandemic Could Reshape Palliative Care Into High-Tech and High-Touch Care: An Ethics of Care Perspective. *Cancer Nursing*, *43*(6).
[14] High Tech. (2020). *High Touch Care*. Published

ISBN: 978-605-73901-3-4

PROPOSAL ON PORTABLE LUMBAR SUPPORTER WITH ELECTRONIC MOTOR MASSAGER FOR LOW-BACK PAIN (LBP) RELIEVER (PROPOSAL REVIEW)

Nurbalqis Raihana binti Baso,

Electronic Engineering Technology (Medical Electronic), Department of Electrical Engineering, Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, balqisraihana.baso@gmail.com,

Dr.Hjh Wan Rosemehah binti Wan Omar

Electronic Engineering Technology (Medical Electronic), Department of Electrical Engineering, Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, rosemehah@psa.edu.my

ABSTRACT

The lumbar region of the spine is situated between the thoracic (chest) and sacral regions. Large muscles in the lower back region support the back and allow for trunk motion. Since covid-19 strikes Malaysia, workers and students are forced to work and study via online platform at home as new norm of life. However, limited movement and prolonged hours of sitting in a non-ergonomic space from doing work and studying triggered pain on the lumbar muscle. These muscles can spasm or get strained, causing lower back pain (LBP), which is a serious issue for most individuals. A recent study has proven that using a lumbar supporter, for example lumbar belt, does help in supporting the lumbar spine and increase the time-span of experienced discomfort in the lumbar area. Then, massaging the afflicted region can help to alleviate the discomfort. Therefore, this project aims to develop a product, a hybrid portable lumbar supporter with electronic motor that helps in massaging the affected area. The product is developed by integrating two gadgets into one machine, since it would support and massage users at the simultaneously depending on the user's desire by controlling the massaging device from user's smartphone. Hence, this paper serves to propose the idea of this product including basic electronic components that are used in developing this project, illustrated by using block diagram and circuit diagram. Then, the overview design of this product is shown as expected result. The desired goal of this project is that the device will treat LBP by correcting user postures and supporting the lumbar area when sitting in a nonergonomic position.

Keywords: - Low-Back Pain (LBP), non-ergonomic space, lumbar supporter, lumbar massager

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

Lumbar discomfort, often known as low back pain, is a significant and persistent health concern in modern culture, especially for persons who work in situations with restricted physical flexibility. The condition is classed as an epidemic since it has a high prevalence and spreads swiftly over the world (Rilski & Рилски, n.d.). This happens when a person's lumbar spine is under a lot of strain when sitting. The prevalence of lumbar pain among employees who spend the most of their workday sitting is greater than in the general population. The most common causes of lumbar discomfort in the workplace include long-term computer usage, limited mobility, and non-ergonomic working circumstances (Keskin, 2019).

As a contrary, the goal of this study is to create and test the effectiveness of a revolutionary hybrid portable lumbar integrated electronic motor massager device in treating LBP. In the future, the device's efficiency will be assessed by data analysis.

A lumbar supporter or lumbar orthoses is a device that doctors (according to their recommendations) propose to decrease pressure on the spinal structures by unloading part of the weight ordinarily placed on the lower back. This gadget also aids in keeping the lower back in the optimum possible posture, minimizing strain when working in a sitting position, primarily at a non-ergonomic workplace(Sekiguchi & Medicine, n.d.)(Schott et al., 2018).

A non-invasive electronic back massager may do wonders for a hurting back. The most relief will be provided by a massager that matches the user's lifestyle and contains motions that target the pain locations. The gadget works by boosting blood flow to the skin and muscles with a massage action, produce by motor that is attached to massaging device (for example roller), which helps to relieve pain and stiffness in the low back region (Harorani et al., 2021)(Zheng et al., 2012)

METHODOLOGY

This chapter explained the overview idea in developing the product. Figure (3) depicts an overview design of a Lumbar Supporter with a built-in electronic motor massager that concentrates on the pain region to assist persons who suffer from LBP as a result of poor posture and extended sitting in a non-ergonomic setting. When used with the blynk app (to control speed and time usage of the massager), the gadget may serve two functions. The first is to act as a Lumbar Supporter by maintaining the spine straight to improve body posture and alleviate pressure on the lumbar, which causes lumbar discomfort. Simultaneously, it is utilized to massage the Lumbar Region in order to treat LBP via shiatsu motion from the attached roller on the massager.

ISBN: 978-605-73901-3-4

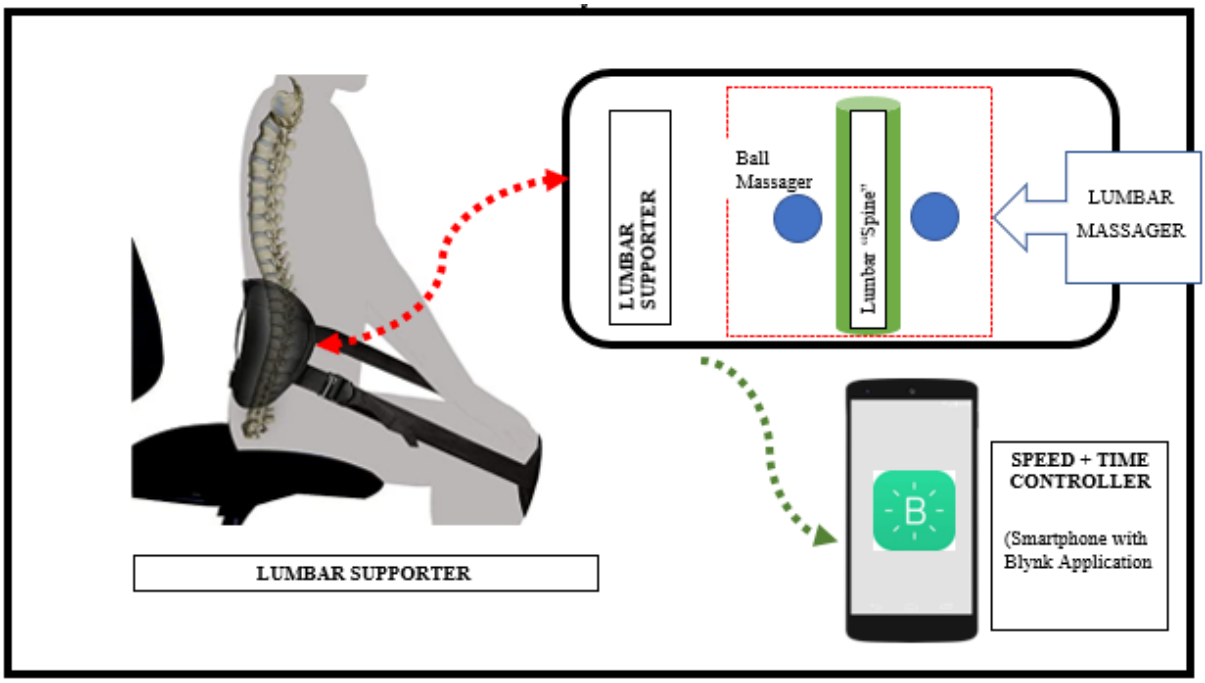

Figure 1 Overview design of portable lumbar supporter with built-in electronic massager

Block diagram (figure 6) shows the basic process of electronic components in developing Lumbar Massager. The components of the device are divided into three section, input, process and output. Starting from the input phase, power supply is the main power source of the device. ESP8266 is used to synchronous the device to blynk application that is installed in user's smartphone. As for the processing phase, Arduino Uno R3 is used as processing unit of the input, process the electrical signal as to control 'ON' and 'OFF' device based on the time intervals set on the device. Motor Driver L298N is used to control the speed of the motor by transforming a low-current control input into a higher-current signal capable of driving a motor and time control. The output phase, where DC motor electric operates based on the current that has been set on the motor driver and moves the roller to resemble the shiatsu motion.

ISBN: 978-605-73901-3-4

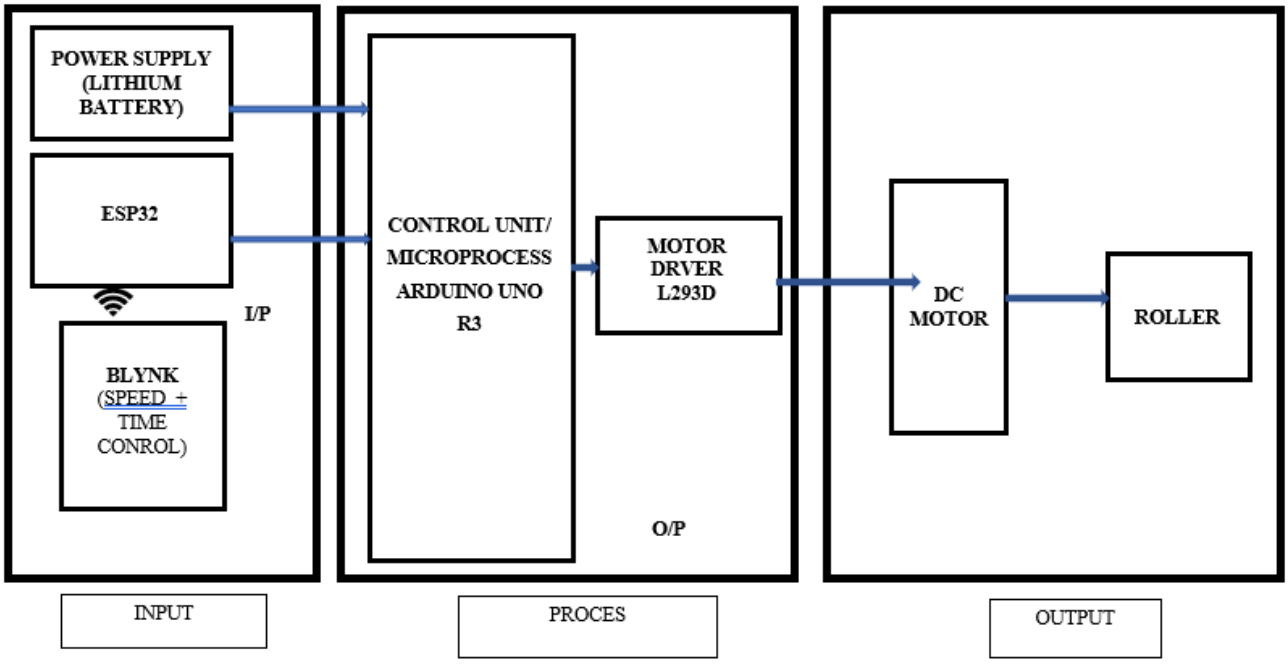

Figure 2 Block diagram of electronic components operation for lumbar massager

Circuit diagram shown in figure below (figure 3) is for the purpose of simulation to test the speed of DC motor by using proteus software. Pulse width modulation (PWM) program is used in determining the speed level of the motor. Future result of the simulation will be tabulated and analyzed in data analysis chapter.

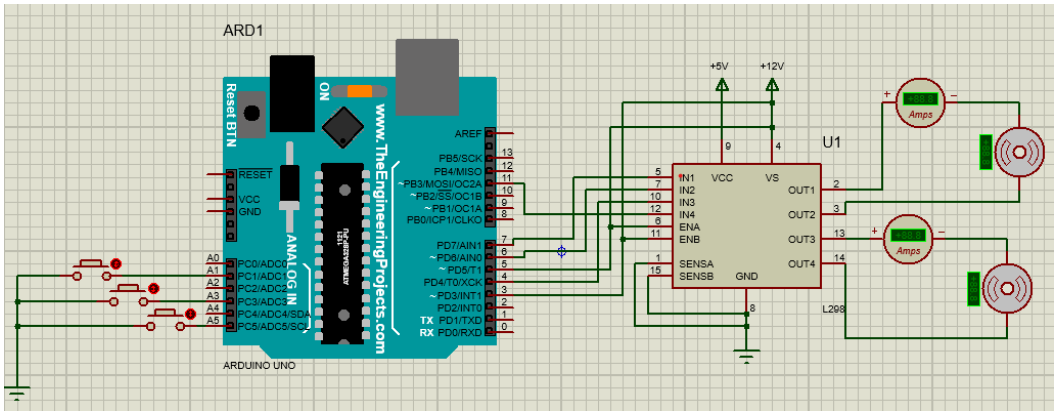

Figure 3 Circuit Diagram for simulation

EXPECTED RESULT

After confirming the idea and determining the electronic components that will be utilized in constructing the product, the following step would be to design the device using design software and identify the device's usage flow.

ISBN: 978-605-73901-3-4

The finalized 3D design of product lumbar supporter and lumbar massager is drawn by using graphical software, tinkercad. The hardware components of the product are shown as in figure 4. The product is consisting of two ball massagers made placed on the target region, the lumbar area by implementing it on the lumbar supporter.

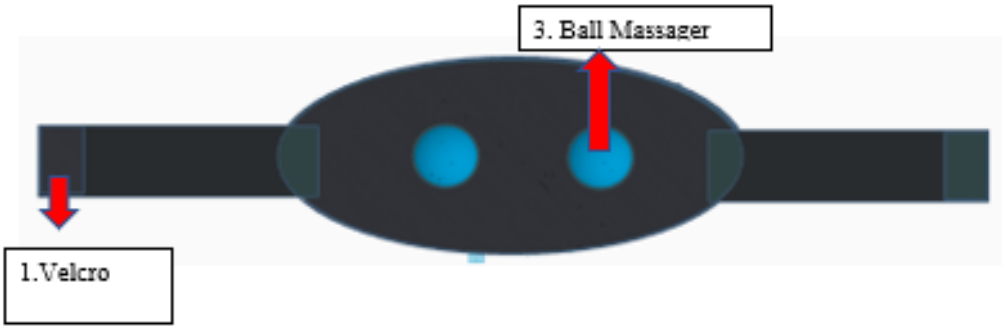

Figure 4 3D design of portable lumbar supporter with massager

The lumbar massager (figure 5) is designed with two dc motors distributed evenly on either side of the lumbar muscle. The motor's motion is controlled by the control board, which includes a microcontroller (Arduino UNO R3), a motor-driver (L298N), and a wifi module (ESP 32). When the motor begins to rotate in shiatsu motion, it immediately moves the roller since each dc motor is connected to a single rubber roller.

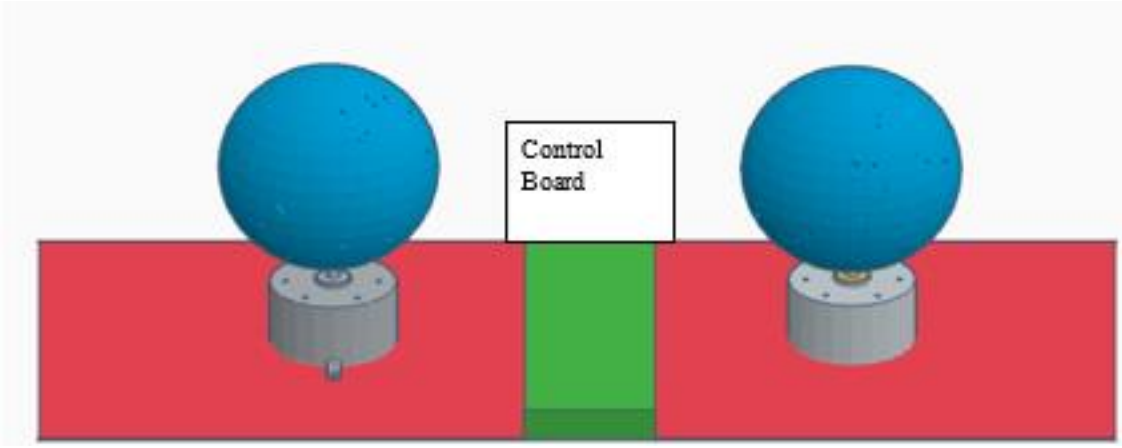

Figure 5 Detailed 3D design of lumbar massager with electronic motor (DC motor

CONCLUSION

A portable lumbar supporter with electronic motor massager is designed to alleviate LBP when a person has discomfort in the lumbar area as a result of poor posture or after a lengthy time of sitting in a non-ergonomic workstation with no breaks owing to workload. This hybrid project is especially developed to maintain the user's body posture when sitting and massage the pain region, in this case the lumbar area, utilising the electronic massager implemented on the device and controlled by the Blynk application put on the user's smartphone. Individuals utilising this gadget are likely to receive relief from LBP and to be an useful starting point in building an ergonomic environment.

ISBN: 978-605-73901-3-4

REFERENCES

Harorani, M., Garshasbi, M., Sediqi, M., Farahani, Z., Habibi, D., Farahani, M., Amini, N., & Velashjerdi, Z. (2021). The effect of Shiatsu massage on agitation in mechanically ventilated patients: A randomized controlled trial. *Heart and Lung*, *50*(6), 893–897. https://doi.org/10.1016/j.hrtlng.2021.07.013

Keskin, Y. (2019). Correlation between sitting duration and position and lumbar pain among office workers. *Haydarpasa Numune Training and Research Hospital Medical Journal*, *61*(1), 1–6. https://doi.org/10.14744/hnhj.2019.04909

Rilski, N., & Рилски, Н. (n.d.). *CHARACTERISTICS OF LUMBAR PAIN ХАРАКТЕРИСТИКА НА ЛУМБАЛНАТА БОЛКА Юлиян Златков*. *41*, 545–550.

Schott, C., Zirke, S., Schmelzle, J. M., Kaiser, C., & Fernández, L. A. I. (2018). Effectiveness of lumbar orthoses in low back pain: Review of the literature and our results. *Orthopedic Reviews*, *10*(4). https://doi.org/10.4081/or.2018.7791

Sekiguchi, T., & Medicine, F. (n.d.). *Effects of A Wearable Type Lumbosacral Support for Low Back Pain among Hospital Workers : A Randomized Controlled Trial Division of Epidemiology , Department of Public Health and Forensic Medicine , Running title : Wearable type lumbosacral support for lo*. 1–20.

Zheng, Z., Wang, J., Gao, Q., Hou, J., Ma, L., Jiang, C., & Chen, G. (2012). Therapeutic evaluation of lumbar tender point deep massage for chronic non-specific low back pain. *Journal of Traditional Chinese Medicine*, *32*(4), 534–537. https://doi.org/10.1016/s0254-6272(13)60066-7

ISBN: 978-605-73901-3-4

DEVELOPMENT OF CUFF-LESS CONTINUOUS BLOOD PRESSURE MONITORING SYSTEM USING PULSE TRANSIT TIME TECHNIQUE WITH IOT

SITI AISYAH BINTI AMRAM
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Selangor, Malaysia msnurulhuda@psa.edu.my

NURUL HUDA MOHAMD SALEH
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Selangor, Malaysia aisyahamram258@gmail.com

ABSTRACT

Blood pressure (BP) is one of the vital indicators that must be checked for personal care. PTT is the time it takes for the arterial pulse pressure wave to move from the aortic valve to a peripheral point is referred to as pulse transit time. It is often calculated by comparing the R wave on an electrocardiogram (ECG) to a photoplethysmography (PPG) signal [1]. A non-invasive technique based on Pulse transit time (PTT) has been developed to measure BP continuously for a long time. Blood pressure (BP) values are represented as a ratio of the systolic pressure (the first number or numerator) to diastolic pressure (the second number or denominator). Normal readings for blood pressure are less than 120 systolic and 80 diastolic. A typical resting heart rate is 50 to 100 beats per minute [2]. The selection of the correct cuff size is important for accurate BP measurement and is determined by each individual's arm circumference [3]. A cuff that is too small overestimates BP, while a cuff that is too big underestimates BP. Misdiagnosis of hypertension could also lead to psychological stress and unnecessary exposure to adverse side effects [4]. This study aims to perform a Cuff-less BP device based on the PTT technique and design a mobile application to facilitate blood pressure monitoring with IoT. The method that used in this project to measure blood pressure from pulse transit time (PTT). The application used in this project is the Blynk Application, it can facilitate the monitoring of blood pressure where systolic, diastolic and mean arterial pressure readings will be displayed on the mobile phone. Bluetooth is used in this project to connect the device with a mobile phone. Data and accuracy of systolic, diastolic and mean arterial blood pressure will be analysed using non-invasive blood pressure (NIBP) device and cuff less blood pressure device. As a predicted result, this project which is to develop a cuffless blood pressure device based on pulse PTT technique. This device will present the accuracy for systolic and diastolic blood pressure when compare with reference values obtained from a commercial blood pressure monitor. In conclusion, PTT measurement between ECG and PPG signals has the potential to be a dependable technique for cuff-less blood pressure monitoring.

Keywords: Blood pressure (BP), Pulse transit time (PTT), electrocardiogram (ECG), photoplethysmography (PPG), Cuff-less BP

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

High Blood Pressure or Hypertension is a primary and most reliable measurement for continuous patient monitoring for their personal health care and patient's cardiac system. It is observed that stress is the main reason for many severe diseases, and cardiac disease is also one of them. Hypertension is rarely accompanied by any symptom, and its identification is usually through screening of continuous monitoring of blood pressure. BP measurement at home is used increasingly for the management of hypertension. Several approaches for cuff-free BP measurement, both invasive and non-invasive methods, have been established in a wide range of research; thus a non-invasive methodology based on pulse transit time (PTT) has been established that can measure BP. In simpler terms, pulse transit time is the time it takes for a pulse wave to transit from the heart to the site where a reading is obtained, in this context, the fingertip. This time is related to the propagation velocity of the pulse wave. The pulse wave travels along with the elastic arterial walls. The physiological reason for the elastic nature of the arterial wall is to buffer the pulsatile ejection of blood from the heart and to provide constant flow in the capillary beds. The pulse wave velocity (PWV) can describe the state of the artery. The speed at which the arterial pressure wave travels is directly proportional to blood pressure (BP).

Hypertension is a leading risk factor for cardiovascular morbidity and mortality[5]. The selection of the correct cuff size is important for accurate BP measurement and is determined by each individual's arm circumference[3]. A cuff that is too small overestimates BP, while a cuff that is too big underestimates BP. A single cuff cannot fit all adults' range of arm sizes. Markings on the cuff indicate the ideal arm circumferences appropriate for the cuff size. The diameter of the arm is the factor that determines whether a "children's cuff" or "adult cuff" is used, not the age of the patient[6]. Traditionally, a cuff-based measurement is the method of choice for routine application. However, cuff-based measurements are inconvenient and cause discomfort, which leads to decreased compliance of patients with measurement recommendations[5]. Misdiagnosis of hypertension could also lead to psychological stress and unnecessary exposure to adverse side effects of medication[4].
The objectives of this study are to develop a cuff-less BP device based on the pulse transit time (PTT) technique, to design a mobile application that can facilitate blood pressure monitoring with IoT and also to analyse blood pressure readings (systolic and diastolic) by comparing readings from non-invasive blood pressure (NIBP) device and cuff less blood pressure device. This device focuses on patients with hypertension and cardiovascular disease, where the disease is also caused by high blood pressure (BP), the silent killer. This device is universal and suitable for all ages and genders. Besides, it is ideal for use at home to facilitate monitoring and save time where patients do not need to go to the hospital. This project is to help hypertension patients to make it easier to monitor blood pressure levels at home. This BP cuffless is perfect for all ages where the user doesn't have to think about the size of the cuff to use. Since patients nowadays have to make an appointment with a doctor, with this device, users can send or share data to a doctor without going to the hospital.

METHOD

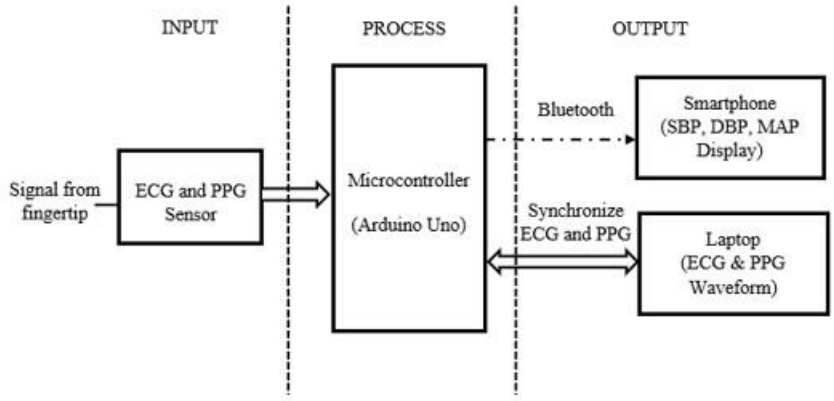
This system consists of the design of the project, the flow chart and block diagram on how the device works, the

ISBN: 978-605-73901-3-4

sensors that are used, and more.

A. System Architecture

Figure 1 below shows a block diagram of the hardware for this device. The block diagram illustrates the system's components, which include three main blocks: inputs, processes, and outputs for generating ECG and PPG signals simultaneously. The input sensor is responsible for detecting and sending signals to the microcontroller which is the ECG and PPG sensor. A PPG is obtained by optically measuring the changes in the volume of blood over the finger tip, whereas the Electrocardiogram sensor can detect the electrical activity of the heart. This sensor generates a signal from the fingertip where the desired PPG signals are collected with higher quality. The output will display the blood pressure and in turn, be connected to the IoT device.

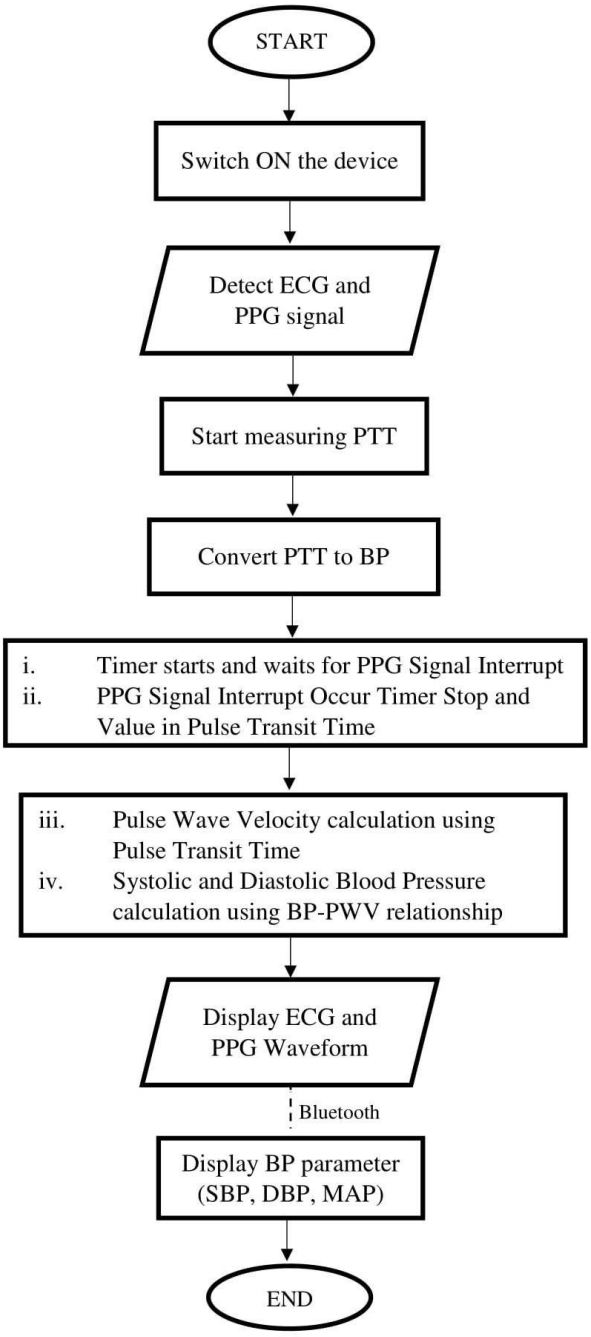

Figurer 1: Block Diagram of the project

B. Flow Chart of Application

The figure 2 below show the flow chart of the application for this cuffless blood pressure device which have. These apps are extensions of output from hardware. Firstly, switch on the bluetooth application or device and search for bluetooth connection. When device start pairing to the Blynk application, it will receive the patient analysis data from the device and evaluate the patient data which is systolic and diastolic blood pressure. The unique blood pressure is represented in terms of systolic and diastolic. For instance 120/80. The top range of blood pressure in terms of systolic symbolize the pressure of arteries, as walls of heart attracts the pulse and the heart is pumped. Similarly, the bottom range of blood pressure in terms of systolic, of a arteries as walls of heart loses its contraction and pulse is relaxed.

ISBN: 978-605-73901-3-4

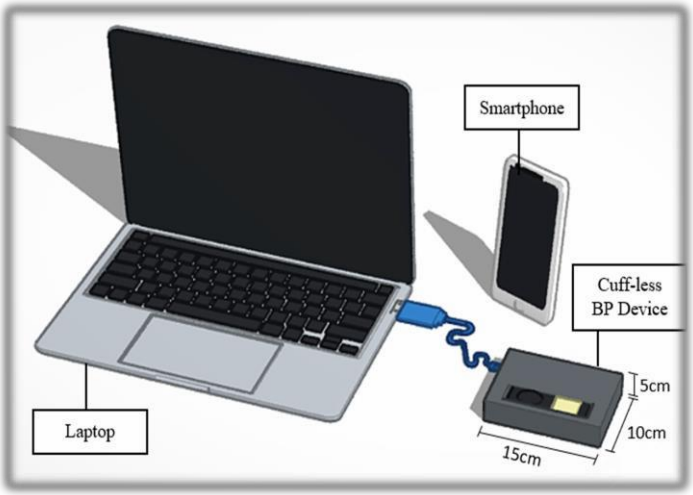
Figurer 2: Flow chart of the project application

FINDINGS

The figure below shows the design of the expected result of this project which is to develop a cuffless blood pressure device based on pulse transit time (PTT) technique. PTT is a technique for calculating blood pressure based on electrocardiogram (ECG) and photoplethysmography (PPG) signals. The application used in this project is the Blynk Application, it can facilitate the monitoring of blood pressure where systolic, diastolic and mean

ISBN: 978-605-73901-3-4

arterial pressure readings will be displayed on the mobile phone. Bluetooth is used in this project to connect the device with a mobile phone. Data and accuracy of systolic, diastolic and mean arterial blood pressure will be analysed using NIBP device that available in the market. Normal readings for blood pressure are less than 120 systolic and 80 diastolic. A resting heart rate of 50 to 100 beats per minute is considered normal.

Figurer 3: Expected result of the project

CONCLUSION

There are various types of blood pressure devices on the market in this innovative world advancement, cuffless blood pressure is specially designed for all, especially if user have been diagnosed with high blood pressure or hypertension. it is best to have this blood pressure device and put it in your home. Anyone, not just family members, can utilise it. It is simpler without the use of a cuff. It will allow to keep track of any changes in blood pressure readings on a daily basis without having to visit the doctor.

RECOMMENDATIONS

This project leads to various promising topics for future investigations. The following recommendations are made for the future work and can be considered by improving the details of the project. This product can do some improvements among them, for example setting the alarm every four hours once to remind the user to check the blood pressure and body temperature according to the procedure in the hospital. In addition, this device can be improved by adding a patient identity data. This device can be added with other vital sign parameters other than blood pressure, pulse sensor and temperature.

ISBN: 978-605-73901-3-4

ETHICAL TEXT

In this article, the journal writing rules, publication principles, research and publication ethics, and journal ethical rules were followed. The responsibility belongs to the author (s) for any violations that may arise regarding the article.

REFERENCES

S. Kumar and S. Ayub, "Estimation of blood pressure by using electrocardiogram (ECG) and photo-plethysmogram (PPG)," in Proceedings - 2015 5th International Conference on Communication Systems and Network Technologies, CSNT 2015, Sep. 2015, pp. 521–524, doi: 10.1109/CSNT.2015.99.

E. H. Chris Young, DNP, RN, NE BC, NPD, "Blood Pressure Readings," healthline, [Online]. Available: https://www.healthline.com/health/high-blood-pressure-hypertension/blood-pressure-reading- explained.

G. S. Stergiou et al., "2021 European Society of Hypertension practice guidelines for office and out-of- office blood pressure measurement," J. Hypertens., vol. 39, no. 7, pp. 1293–1302, 2021, doi: 10.1097/HJH.0000000000002843.

D. M. Bard, J. I. Joseph, and N. van Helmond, "Cuff-Less Methods for Blood Pressure Telemonitoring," Frontiers in Cardiovascular Medicine, vol. 6. Frontiers Media S.A., Apr. 30, 2019, doi: 10.3389/fcvm.2019.00040.

Z. Sagirova et al., "Cuffless blood pressuremeasurement using a smartphone-case based ECG monitor with photoplethysmography in hypertensive patients," Sensors, vol. 21, no. 10, May 2021, doi: 10.3390/s21103525.

O. F. A. Subcommittee, O. F. The, and E. Committee, "Report postgraduate," vol. XXXVI, no. December, 1967.

Y. C. Chia and K. Kario, "Asian management of hypertension: Current status, home blood pressure, and specific concerns in Malaysia," Journal of Clinical Hypertension, vol. 22, no. 3. Blackwell Publishing Inc., pp. 497–500, Mar. 01, 2020, doi: 10.1111/jch.13721.

K. Kario et al., "Home blood pressure control status in 2017-2018 for hypertension specialist centers in Asia: Results of the Asia BP@Home study," J. Clin. Hypertens., vol. 20, no. 12, pp. 1686–1695, 2018, doi: 10.1111/jch.13415.

"High Blood Pressure," Centers for Disease Control and Prevention, 2021. https://www.cdc.gov/bloodpressure/about.htm.

"Invasive Arterial Blood Pressure Monitoring," brainkart.com, 2018. https://www.brainkart.com/article/Invasive-Arterial-Blood-Pressure-Monitoring_26791/.

H. Singh and M. Singh, "Design and development of Pulse transit time based cuffless Blood Pressure monitoring system," Sep. 2015, doi: 10.1109/EESCO.2015.7254004.

Dramjad, "Blood Pressure Measurement Method," Medical Students Corner. https://medicscenter.com/blood-pressure-measurement/.

M. Sharma et al., "Cuff-Less and Continuous Blood Pressure Monitoring: A Methodological Review," Technologies, vol. 5, no. 2, p. 21, May 2017, doi: 10.3390/technologies5020021.

S. Ghosh, A. Banerjee, N. Ray, P. W. Wood, P. Boulanger, and R. Padwal, "Continuous blood pressure prediction from pulse transit time using ECG and PPG signals," 2016 IEEE Healthc. Innov. Point-of-Care Technol. Conf. HI-POCT 2016, pp. 188–191, 2016, doi: 10.1109/HIC.2016.7797728.

ISBN: 978-605-73901-3-4

M. Ghamari, "A review on wearable photoplethysmography sensors and their potential future applications in health care," Int. J. Biosens. Bioelectron., vol. 4, no. 4, 2018, doi: 10.15406/ijbsbe.2018.04.00125.

K. Atomi, H. Kawanaka, M. S. Bhuiyan, and K. Oguri, "Cuffless Blood Pressure Estimation Based on Data- Oriented Continuous Health Monitoring System," Comput. Math. Methods Med., vol. 2017, 2017, doi: 10.1155/2017/1803485.

E. S. Media's and M. Rif'an, "Internet of Things (IoT): BLYNK Framework for Smart Home," KnE Social Sciences. .

S. Suresh, "How to use Proteus 8 Professional - a useful tool for electronic engineers," Techulator, 2016. https://www.techulator.com/resources/15432-Proteus-8-Professional-a-useful-tool-for- electronic-engineers.aspx.

ISBN: 978-605-73901-3-4

THE EFFECTIVENESS OF SOCIAL MEDIA ON PURCHASE DECISION-MAKING

Maziharita Mohamood
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Malaysia, maziharita@psa.edu.my

Dr. Aziam Mustafa
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Malaysia, aziam@psa.edu.my

Nor Zarina Pit Din
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Malaysia, nor_ zarina@psa.edu.my

ABSTRACT

Social media plays a dominant role in day-to-day life, and it has many features such as providing information, entertainment, social networking, live streaming, shopping, and learning. Purchase decision-making is a term that defines the cognitive process that occurs before customers make any purchasing decision. This decision is important to lead a consumer from identifying a need, generating options, and choosing a specific product and brand. Online decision-making is a term that defines the cognitive process that occurs before consumers make online decision. This is to understand what drives consumers to choose a particular alternative product or brand against the competitor, especially the quality and price of different products and services. The purpose of this study was to examine the effectiveness of social media such as Facebook, Instagram, and Twitter on purchasing decision making. The field of study conducted is related to Facebook, Instagram, and Twitter on purchasing decision. A quantitative study was conducted, and 208 questionnaires was distributed to Shah Alam residents as a respondent using a random sampling method. The finding shows Instagram has a significant positive factor on purchase decision making among the respondents. Most of the respondents use Instagram as main platform to buy a product. With the mean 4.50, majority of the respondents strongly agreed that they are consider purchasing from Instagram. Conclusively, this research is beneficial for business enterprise to improve the integrated marketing communication mix strategy by aggressively promoting and selling the product through Instagram. Nowadays, social media is one of the digital platforms that contribute to nurturing the business especially during the era of pandemic Covid-19.

Keywords: Social media, effectiveness, purchase decision-making,

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

In Malaysia, the emergence of social media such as Social Networking Site (SNS), Facebook, Twitter, LinkedIn, YouTube, Blog has garnered millions of users, using them in their daily life. According to the Malaysian Communication Multimedia Commission (MCMC) 2013, Facebook is the leading Social Networking Site (SNS) in Malaysia with 84.2% of users, followed by Twitter (14.3%), LinkedIn (2.4%), Google+ (2.6%), and other lesser-known Social Networking Site (SNS) (1.1%). Malaysians are also reported to have the greatest number of Facebook users in Asia, at 5 million users (Balakrishnan & Shamim, 2013; Wok, Idid, Misman, & Rahim, 2012). The advent of social media has garnered immense usage globally, bringing users together for daily communication, business transactions, information, and more. This new communication technology is easy to use and entertaining in interacting with other users online.

Among the social media types available include collaborative projects (i.e., Wikipedia), blogs and microblogging (i.e., Blogspot or Twitter), content communities (i.e., YouTube or Flickr), social networking sites (i.e., Facebook or LinkedIn), the virtual game world (i.e., World of Warcraft) and virtual social world (i.e., Second Life) (Kaplan & Haenlein, 2010). Statistics exhibit that around one billion Internet users are on Facebook, 200 million are tweeting on Twitter, 800 million are on YouTube and 200 million connect on LinkedIn (Pick, 2013). Consumer and organizational decision-making concerning the selection and use of products and services is one of the key issues in marketing research. Research on buying behavior in the context of services has mainly focused on the use or selection of service providers (Ettenson and Turner, 1997; Farrell and Schroder, 1999; Gallouj, 1996; Hill and Neeley, 1988). In the context of organizational buying, purchase decisions are typically regarded as multi-person and multi-objective processes involving complex decision-making units or buying centers (Johnston and Lewin, 1996). Currently, online purchase decision or online stores are important and highly visible representatives of the 'new economy' (Van Der Heijden and Verhagen, 2002). Thus, purchasing online is becoming a common way of shopping (van der Heijden et al., 2003).

Problem Statement

Nowadays, social media has been dominated by people worldwide regardless of rank and age. Social media is not only favored by international users but is also becoming a popular medium for Malaysians. According to the We Are Social website in September 2016, Malaysia is ranked in eighth place (62%) for having active accounts on top social networks (We Are Social, 2016). Facebook is the leading social media site in Malaysia with 84.2% users, followed by Twitter (14.3%), LinkedIn (2.4%), Google+ (2.6%), and other lesser-known social media applications (1.1%) (Malaysian Communication Multimedia Commission, 2013). The statistics illustrate social media is one of the most engaging online communication platforms for everyone.

The main objective of this research is to identify the effectiveness of social media on purchasing decision-making. Normally, people in Malaysia own social media accounts such as Facebook, Instagram, and Twitter. They are always exposed to advertisements through social media. Therefore, advertisement plays important role to

ISBN: 978-605-73901-3-4

disseminate the right social media to reach a certain target market. This is because social media accounts are characterized by a different range of users. Facebook is specifically for adults range from 30s to 50s, the Instagram and Twitter users are more to the youngster at the age of 30s. That is why purchasing products on social media can affect customers on their decision-making.

Research Objective

1. To examine the effectiveness of social media on purchasing decision making.
2. To examine the most preferred social media platform (Facebook, Instagram, and Twitter) for consumer purchase decision.

Research Question

1. Which are the most influential platforms that affect consumer purchase decisions?
2. What is the most preferred social media marketing platform (Facebook, Instagram, and Twitter) for consumer purchase decision?

Research Hypothesis

There are three (3) hypothesis that corresponding to the sub-research questions is developed:

H1: There is a significant relationship between Facebook and purchasing decision-making.

H2: There is a significant relationship between Instagram and purchasing decision-making

H3: There is a significant relationship between Twitter and purchasing decision-making.

LITERATURE REVIEW

According to Boyd & Ellison 2008, social media is a "platform to create profiles, make explicit and traverse relationships". Social media is also identified as the set of functionalities or "building blocks" with 3000 citations (Kietzmann, Hermkens, McCarthy, & Silvestre, 2011). A taxonomy of "social media" splits the field into 6 distinctive categories (Blogs, Social Networking Sites, Collaboration Projects, Content Communities, Virtual Social Worlds, and Virtual Game Worlds) (Kaplan & Haenlein 2010). The trend of creating new and updating old definitions continues, as does the development, use, and adoption of social media (Kapoor et al., 2017). Purchase decision consumer is behaviors shown by decision-making units in the buying, usage and disposal of goods and services. Purchase decision consumer is the decision-making process and physical activity individuals engage in when evaluating, acquiring, using, or disposing of goods and services (David and Albert, 2002). According to Loudon and Della (1993) the buying decision process can have a useful approach to understand how is the purchaser make a decision according to her or his interest and it is developed in three segments: the external environmental variables influencing behavior, the individual determinants of behaviour and the customer´s decision process.

The introduction and rise of the Social Network Site (SNS) Facebook have been one of the most important social trends of the past decade. Although it only opened to the public in 2006, Facebook reports already serving one billion monthly active users at the end of 2012 (Facebook, 2012). Once a profile is created, the new user can start

ISBN: 978-605-73901-3-4

looking for friends and send friend requests. When accepted, Facebook connects the two individuals by allowing them to see each other's profile pages and by adding their activities to one another's news feed. Facebook thus functions as an online application to see and to be seen (Stroud, 2008) or to "presume": producing and consuming at the same time (Le and Tarafdar, 2009; Ritzer and Jurgenson, 2010). Online shopping has been in user's life for several years, but the social shopping phenomenon is integrating more among Facebook and Twitter users. Today, online shopping is taking a new way to be more social, users connect with friends and family to get a recommendation or obtain deals from a Twitter account that the consumer follows, or buy clothes right on Facebook (Dugan, 2012).

Instagram, a mobile photo (and video) capturing and sharing service, has quickly emerged as a new medium in the spotlight in recent years. It provides users an instantaneous way to capture and share their life moments with friends through a series of (filter manipulated) pictures and videos. Since its launch in October 2010, it has attracted more than 150 million active users, with an average of 55 million photos uploaded by users per day, and more than 16 billion photos shared so far (Instagram 2013). The extraordinary success of Instagram corroborates the recent Pew report which states that photos and videos have become the key social currencies online (Rainie, Brenner, and Purcell 2012). Facebook is "losing its youth appeal," and the popularity of Instagram has recently surpassed the popular SNS Twitter with 300 million users monthly (Sloane, 2014). Citigroup has recently come out and said that as of December 2014, Instagram is now worth $35 billion, which is 49 times the amount that Facebook purchased it for in 2012 (Berkowitz and Souppouris, 2014).

Twitter is a widely used free social networking tool that allows people to share information, in a real-time news feed by posting brief comments about their experiences and thoughts (Bristol et al, 2010). Public messages sent and received via Twitter or 'tweets' are limited to no more than 140 characters and can include links to blogs, web pages, images, videos, and all other material online. Despite the brevity imposed by this media tool, Twitter use is extensively used in a wide variety of circumstances. According to Mollett et al.(2011), 'thousands of academics and researchers at all levels of experience and across all disciplines already use Twitter daily'.

Theoretical Framework

The purpose of this study is to identify the effectiveness of social media in purchasing decision-making. The theoretical framework is formed based on the research objectives and research questions. It displays both the dependent variable and independent variables. Figure 1 shows the theoretical framework. The four dimensions of independent variables include Facebook, Instagram, and Twitter. The dependent variables are purchasing decision-making.

ISBN: 978-605-73901-3-4

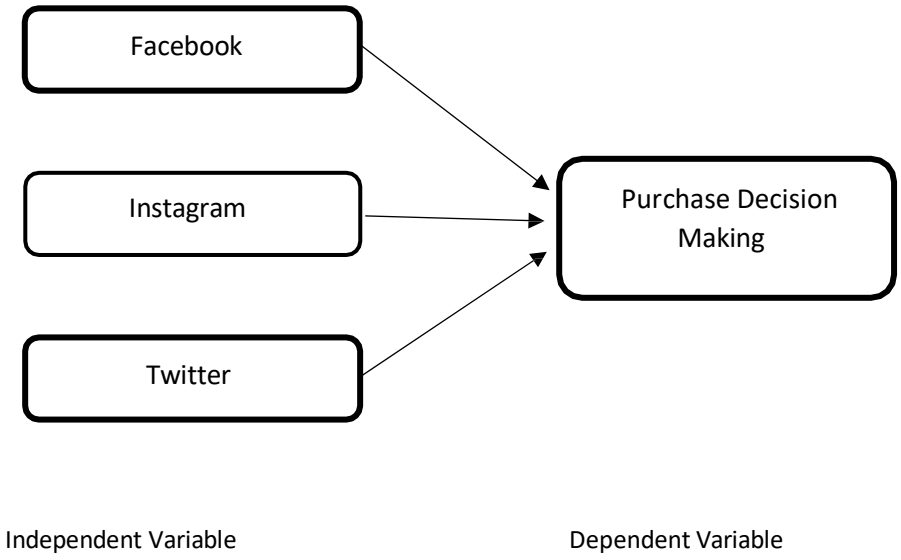

Figure 1. Theoretical Framework

METHOD

The purpose of the study is to explore the effectiveness of social media on purchase decision-making. Quantitative methods use descriptive analysis as this study can describe a particular subject by taking into account various aspects and factors that need to be evaluated. According to Mäntyneva, Heinonen and Wrange (2008) quantitative research focus on collecting numerical data to explain the phenomena. For this research, researcher used the quantitative methods by questionnaire. Questionnaires are distributed to 208 people that are selected randomly in Seksyen 13, Shah Alam area. This method is selected because it is cost-efficient, practical, and fast results. The data collected were analyzed using the Statistical Package for the Social Sciences 25 (SPSS 25) program using descriptive statistics such as mean and standard deviation to answer each of the research questions. Results of the analysis will then be displayed using statistical summary tables, charts, and graphs.

FINDINGS

For effectiveness and efficiency, researcher choose to use Statistical Packages for the Social Science for Windows version 25" (SPSS 25.0), the exact data obtained from the collected questionnaire are then displayed in the form of tables showing the frequency, percentage, and mean. The mean value is classified into 3 levels. According to Richard I. Levin and David S. Rubin, (2000), the highest of the mean score is between 3.67 to 5.00, the medium is from 2.34 to 3.66 and the lowest is from 1.00 to 2.33.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Reliability Test

Table 1. Reliability Test

Variables	Cronbach's Alpha	Number of Items
Facebook	0.808	5
Instagram	0.875	5
Twitter	0.707	5
Purchasing Decision Making	0.804	5

The rule of thumb for the reliability test is that 0.7 or higher suggests good reliability and may be acceptable if between 0.6 and 0.7. Based on the results in table above, Facebook, Instagram, Twitter and purchasing decision making recorded excellent reliability with Cronbach 's Alpha of 0.808, 0.875, 0.707 and 0.804 respectively.

Demographic Profile of Respondent

Table 2. Demographic Profile: Gender

Gender

Frequency			Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Male	121	58.2	58.2	58.2
	Female	87	41.8	41.8	100.0
	Total	208	100.0	100.0	

Table show there is a total respondent of 208 participated in the survey questionnaire. The result of gender analysis consists of 121 male and 87 females. The percentage of male is 58.2% and the female is 41.8%.

Table 3. Demographic Profile Marital Status

Frequency			Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Single	114	54.8	54.8	54.8
	Married	80	38.5	38.5	93.3
	Divorce	14	6.7	6.7	100.0
	Total	208	100.0	100.0	

ISBN: 978-605-73901-3-4

Majority of respondents are single, which are 114 respondents (54.8%) and 80 respondents (38.5%) are married.

Table 4. Demographic Profile Occupation

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Students	69	33.2	33.2	33.2
	Unemployed	18	8.7	8.7	41.8
	Government sector	65	31.3	31.3	73.1
	Private sector	55	26.4	26.4	99.5
	Others (Please specify _____)	1	.5	.5	100.0
	Total	208	100.0	100.0	

Table above shows the respondents 'occupation groups. Most of the respondents are students amounting to 33.2% or 69 out of 208 respondents. The second highest is the Government sector which amounted to 31.3% or 65 out of 208 respondents.

Pearson Correlation Coefficient

According to Tripathi and Badugu (2018), the Pearson Correlation Coefficient is adopted to measure the sense of mutual dependence of more than two variables. Latent variables are perceived usefulness with perceived trust and the dependent variables are Information search, Evaluation of Alternatives and Buying intention, each variable is individually treated with each other and a result is obtained, where the value r shows positive correlation and p value representing significant at 0.01 level i.e. p <0.01.

Table 5. Pearson Correlation Coefficient

MEAN FACEBOOK			MEAN INSTAGRAM	MEAN TWITTER	MEAN PURCHASING DECISION MAKING
MEAN FACEBOOK	Pearson Correlation	1	-.065	-.142*	.008
	Sig. (2-tailed)		.348	.040	.905
	N	208	208	208	208
MEAN INSTAGRAM	Pearson Correlation	-.065	1	-.073	.264**
	Sig. (2-tailed)	.348		.296	.000
	N	208	208	208	208
MEAN TWITTER	Pearson Correlation	-.142*	-.073	1	-.127

ISBN: 978-605-73901-3-4

	Sig. (2-tailed)	.040	.296		.067
	N	208	208	208	208
MEAN PURCHASING DECISION MAKING	Pearson Correlation	.008	.264**	-.127	1
	Sig. (2-tailed)	.905	.000	.067	
	N	208	208	208	208

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Table 5 shows the correlations between the independent variables Facebook, Instagram, and Twitter with the dependent variable which is purchase decision making. Independent variables have a positive linear relationship to the dependent variable at significant level 0.05. All value in this probable is less than 0.9 which indicates that there is no multi-collinearity problem. The correlation among independent variables is less than 0.9 which is between -0.065 to 0.264

First, there is no significant relationship between Facebook and purchasing decision making. This is because the p-value equal to 0.000 and more than alpha value 0.05. Moreover, the value of the correlation coefficient, which is 0.008, falls under the coefficient range of "±0.00 to ±0.20". This indicates slight relationship between Facebook and purchasing decision making. Second, there is a significant relationship between Instagram and purchasing decision making. This is because the p-value equal to 0.000 and less than alpha 0.05. Moreover, the value of the correlation coefficient, which is 0.264, falls under the coefficient range of "±0.21 to ±0.40". This indicates to small but define relationship between Instagram and purchasing decision making. Finally, there is no significant relationship between Twitter and purchasing decision-making. This is because the p-value equal to 0.000 and more than alpha 0.05. Moreover, the value of the correlation coefficient, which is -0.127, falls under the coefficient range of "±0.00 to ±0.20". This indicates the slight relationship between Twitter and purchasing decision-making.

Multiple Regression Analysis

Regression analysis is a statistical technique for estimating the relationship among variables that have reason and results relation. Through univariate analysis, the relation between a dependent variable and independent variable are analysed, and the equation representing the linear relations between the dependent and independent variable is formulated. The regression model with one dependent variable and more than one independent variable, however, is known as multivariate regression analysis (Koksal,1985, Tabachrick,1996, Buyukozturk, 2002)

ISBN: 978-605-73901-3-4

Table 6. Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.285[a]	.081	.068	.43719

Predictors: (Constant), MEANTWITTER, MEANINSTAGRAM, MEANFACEBOOK

Based on the table 6, it shows that the value of correlation coefficient (R value) is 0.081. Independent variables can explain 8.1% of the variation in dependent variable. However, it is still left 91.9% unexplained in this study.

Table 7. ANOVA

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	3.450	3	1.150	6.017	.001[b]
	Residual	38.992	204	.191		
	Total	42.442	207			

Dependent Variable: PURCHASING DECISION MAKING
Predictors: (Constant), MEANTWITTER, MEANINSTAGRAM, MEANFACEBOOK

Table 8. Coefficients

Model		Unstandardized Coefficients B	Std. Error	Standardized Coefficients Beta	t	Sig.
1	(Constant)	3.778	.353		10.714	.000
	MEAN FACEBOOK	.007	.047	.010	.145	.885
	MEAN INSTAGRAM	.207	.054	.256	3.800	.000
	MEAN TWITTER	-.054	.035	-.107	-1.573	.117

a. Dependent Variable: MEANPURCHASINGDECISIONMAKING

Based on table 8, (Coefficients) show that Instagram is significant to predict the dependent variable (purchase decision making) This is because the p-value is less than the alpha value 0.05. The independent variable that is not significant to predict the dependent variable is Facebook and Twitter, which is more than alpha 0.05. The relationship can be analyzed as the following equation.

PDM =3.778 + 0.007 (Facebook) + 0.207 (Instagram) + -0.054 (Twitter)

Instagram was found to exert a significant positive factor on purchase decision making which has an

ISBN: 978-605-73901-3-4

influence toward purchase decision making (t = 3.800, p = 0.000, β=0.207). On the other side, there is no significant or no impact by Facebook (t=0.145, p=0.885, β=0.007) and Twitter (t=-1.573, p=0. 117, β=-0.054) on purchase intention as its p- value is more than 0.05. The result of significant test as follows:

Hypothesis 1

H_1: There is an impact from Facebook towards purchase decision making

The p-value of Facebook according to the table above is 0.885, which is more than the significant level of 0.05. This means Facebook has no impact on purchase decision-making.

Hypothesis 2

H_1: There is an impact from Instagram towards purchase decision making.

The p-value of Instagram according to the table above is 0.000, which is less than the significant level of 0.05. This means Instagram has an impact towards purchase decision making.

Hypothesis 3

H_1: There is an impact from Twitter towards purchase decision making.

The p-value of place according to the table above is 0.117, which is more than the significant level of 0.05. This means Twitter has no impact on purchase decision-making.

CONCLUSIONS AND DISCUSSION

Based on the findings, Instagram shows that Instagram have a significant positive relationship with the purchasing decision making of consumers at Seksyen 13, Shah Alam. Meanwhile, Facebook and Twitter have no relationship with the dependent variable. Table 9 shows the major findings of the study.

Table 9. Major Findings

HYPHOTHESIS	SIGNIFICANT	CONCLUSION
There is an impact from Facebook towards purchasing decision making among the public on Seksyen 13, Shah Alam.	0.885	Not Supported
There is an impact from Instagram towards purchasing decision making among the public on Seksyen 13, Shah Alam.	0.000	Supported
There is an impact from Twitter towards purchasing decision making among the	0.117	Not Supported

ISBN: 978-605-73901-3-4

public on Seksyen 13, Shah Alam.

Relationship between Facebook and Purchasing decision making

H1 indicates that Facebook has no significant relationship on purchasing decision making. Result shows P-value is 0.885 and β-value is 0.007, which expressed that H1 is not supported. There was no impact between Facebook on purchasing decision making which is inconsistent with (Marsden, 2011) Facebook commerce or F- commerce derived from ecommerce is the selling process via Facebook. Companies use this social network to facilitate, implement and create a support between the companies and the customers during the selling process. H1 not supported.

Relationship between Instagram and Purchasing decision making

H2 indicates that product has significant relationship on purchasing decision making. Result shows P-value is 0.000 and β-value is 0.207, which expressed that H2 is supported. Consumer purchasing in Instagram stores is a relatively new phenomenon. To the best of our knowledge, there is no empirical study that uses a theoretical framework to examine the factors driving consumer purchase intention in Instagram stores. This mode of shopping represents a new experience for most consumers; thus, we expect that consumer trust is a key driver of consumer purchase decision.

Relationship between Twitter and Purchasing decision making

H3 indicates that Twitter has no significant relationship on purchasing decision making. Result shows P-value is 0.117 and β-value is -0.054, which expressed that H3 is not supported. There was no impact between Twitter on purchasing decision making which is from the previous study state that results of the analysis in relation to Twitter are not creating an effective respond from consumers to be an incentive to buy (Freydee Karina Rondon, 2012). H3 is rejected.

The study has met its objectives by validating that Instagram was significant relationship with purchasing decision making while Facebook and Twitter are having less impact on the dependent variable. This can be concluded that Instagram as a social media platform plays an important role in purchase decision making. The study gives a clearer picture of exploring the effectiveness of social media among the consumers at Seksyen 13, Shah Alam Selangor. Meanwhile, Facebook and Twitter have no relationship with the dependent variable.

RECOMMENDATIONS

The findings indicate that social media plays a prominent role in the day to day activities. The study is beneficial for business enterprises to improve the integrated marketing communication mix strategy by aggressively promoting and selling the product through Instagram. Nowadays, social media is one of the digital platforms that contribute to nurturing the business, especially during the era of pandemic Covid-19. Future researchers

ISBN: 978-605-73901-3-4

may use the findings of the study to identify a new dimension of social media marketing as an important digital platform for online purchasing.

REFERENCES

Balakrishnan, V., & Shamim, A. (2013). *Malaysian Facebookers: motives and addictive behaviours unraveled. Computers in Human Behavior* Retrieved from Motives-and-addictive-Balakrishnan-Shamim/01b6ac32757b420843154d02406c09ec28f34f21

Chew Jing Qun, Lee Jia Howe, Lim Chee Thai, Loke Wei Wen & Wong Teik Kheng, (2012) *"Exploring the Factors Affecting Purchase Intention of Smartphone: A Study of Young Adults in Universiti Tunku Abdul Rahman, Perak Campus, Malaysia* Retrieved from https://www.semanticscholar.org/paper/Exploring-the-factors-affecting-purchase-intention-Lim- Chew/88c0bc60728bca382485b207dde38e110a32caaa

Dellarocas, C. (2003). *The Digitization of Word of Mouth: Promise and Challenges of Online Feedback Mechanisms. Management Science. Management Science 49(10).* Retrieved from https://www.google.com/amp/s/www.researchgate.net/publication/5175425_The_Digitization_of_Word_of_Mouth_Promise_and_Challenges_of_Online_Feedback_Mechanisms/amp

Diffley, S., Kearns, J., Bennett, W., & Kawalek, P. (2011). *Consumer Behavior in Social Networking Sites: Implications for Marketers. Irish Journal of Management.* Retrieved from https://www.google.com/amp/s/www.researchgate.net/publication/305043523_Consumer_behaviour_in_social_networking_sites_Implications_for_marketers/amp

Evans M, Jamal A, Foxall G, (2009). *Consumer Behavior. 2nd ed., John Wiley & SonsLtd* Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/265466561_Customer_Behavior_Decision_Making

Ettenson and Turner, 1997; Farrell and Schroder, 1999; Gallouj, 1996; Hill and Neeley, 1988). *Purchase decision-making within professional consumer services:Organizational or consumer buying behaviour* Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/247757012_Purchase_decision-making_within_professional_consumer_services_Organizational_or_consumer_buying_behaviour

Freydee Karina Rondon, (2012*). "Facebook and Twitter influence on the buying decision process of online clothes shopping*" Retrieved from https://www.semanticscholar.org/paper/Facebook-and-Twitter- influence-on-the-buying-of-Rondon/a6280f6c71dcf2f85b4ca4051932c1a34f040aef

Gabrenya WK. (2014) *Inferential statistics: Basic concepts.*
Retrieved from http://my.fit.edu/~gabrenya/IntroMethods/eBook/inferentials.pdf

Gravetter FJ, Wallnau LB. (2000) *Statistics for the behavioral sciences. 5th ed. Belmont: Wadsworth – Thomson Learning* Retrieved from https://scholar.google.com.my/scholar?q=Gravetter+FJ,+Wallnau+LB.+(2000)+Statistics+for+the+behavioral+sciences.&hl=en&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholart

 ISBN: 978-605-73901-3-4

Gü lden Kaya Uyanık and Neşe Gü ler (2013). *"Procedia - Social and Behavioral Sciences* Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/260015447_A_Study_on_Multiple_Linear_Regression_Analysis

Hajli, M. Nick. (2014). *A study of the impact of social media on consumers. InternationalJournal of Market Research.* Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/261098834_A_study_of_the_impact_of_social media

Hennig-Thurau, T., & Walsh, G. (2003). *Electronic Word-of-Mouth: Motives for and Consequences of Reading Customer Articulations on the Internet. International Journal of Electronic Commerce* Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/228799111_Electronic_Word_of_Mouth_Motives_for_and_Consequences_of_Reading_Customer_Articulations_on_the_Internet

Jasmine W. S. Che, Christy M. K. Cheung & Dimple R. Thadani, (2017) *"Consumer Purchase Decision in Instagram Stores: The Role of Consumer Trust* Retrieved from https://www.google.com/amp/s/www.researchgate.net/publication/317121445_Consumer_Purchase_Decision_in_Instagram_StoresThe_Role_of_Consumer_Trust/amp

James E. Richard, Sarita Guppy, (2014). *"Facebook: Investigating the influence on consumer purchase* Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/281212524_Facebook_Investigating_the_influence_on_consumer_purchase_intention

Johnston and Lewin (1996). *How social media usage influences B2B customer loyalty: roles of trust and purchase risk. Journal of Business & Industrial Marketing.* Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/333882724_How_social_media_usage_influences_B2B_customer_loyalty_roles_of_trust_and_purchase_risk

Kim, Y. A., & Srivastava, J. (2007). *Impact of Social Influence in E-Commerce Decision Making.* Retrieved from https://www.semanticscholar.org/paper/Impact-of-social-influence-in- e-commerce-decision-Kim-Srivastava/f81c3f74d656c75901471c4d1afc2ee6eb157165

Kaplan & Haenlein (2010). *Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media* Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/222403703_Users_of_the_World_Unite_The_Challenges_and_Opportunities_of_Social_Media

McKnight, D. H., V. Choudhury, and C. Kacmar, (2002). *Developing and validating trust measures for e-commerce: An integrative typology.* Retrieved from https://www.google.com/amp/s/www.researchgate.net/publication/220079434_Developing_and_Validating_Trust_Measures_for_e-Commerce_An_Integrative_Typology/amp

Van Der Heijden and Verhagen (2002). *Measuring and assessing online store image: a study of two online bookshops in the Benelux.* Retrieved from https://www.google.com/amp/s/www.researchgate.net/publication/4795324_Measurin

ISBN: 978-605-73901-3-4

g and assessing online store image a study of two online bookshops in the Be nelux/amp

Wang, X., Yu, C. 8c Wei, Y. (2012). *Social media peer communication and impacts on purchase intentions: A consumer socialization framework. Journal of Interactive Marketing. Journal of Interactive Marketing 26(4):198-208.*

ISBN: 978-605-73901-3-4

THE DEVELOPMENT OF ELECTRONIC AUTOMATED BAG VALVE MASK (BVM) FOR RESPIRATORY PROBLEM WITH IOT

BATRISYIA BINTI ZALANI
Department of Electrical Engineering Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam ,Selangor,Malaysia, batrisyiazalani@gmail.com

NURUL HUDA BINTI MOHAMD SALEH
Department of Electrical Engineering Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Selangor,Malaysia, msnurulhuda@psaiedu.my

ABSTRACT

Respiration is a vital requirement for living organisms' survival. Unfortunately, when one's biological equilibrium is disrupted by numerous health situations, one's biological equilibrium shifts to respiratory failure. In this situation, mechanical ventilator is very important life support to prevent lungs from additional harm. However, the high demand and prices for ventilators makes it difficult to get breathing aid at hospital. Then, the main purpose of the development of this tool can help provide temporary treatment to patients who need it and analyse the effectiveness of the device based on the readings of the parameters Tidal Volume (VT), Breath Per Minute (BPM), and Inspiration/Expiration Ratio (I:E ratio). The development of a low-cost Bag Valve Mask (BVM) - based emergency ventilator utilizes the automation compressing of BVM as a working concept. The proposed design for automated BVM system was constructed with weighing 5 kg and measuring 400mm×250mm×250mm in dimension. It is driven by an electric motor which is stepper motor that powered by a 12V DC power supply and control input parameter VT, BPM and I/E ratio set via potentiometer and encoder. The expected result of this study, this device can widely use in centre and can be portable breathing aid life support on ambulance. Because of the issue of manual pressing cannot be done for an extended period, a mechanical smart device is coupled to this cheap medical equipment to automate the operation and connect it to the internet, allowing for easy and affordable monitoring and diagnosis. This device comes with IOT interface for health staff to easily monitor the reading of the patient via the application Blynk.

Keywords:. Respiration, Portable, Ventilator, Bag Valve Mask (BVM). Low-cost, Blynk.Tidal Volume, Breath Per Minute, Emergency, Automation.

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

Breathing is a necessary part of existence, and it is controlled by an unusual arrangement of the entire body. When the respiratory system is harmed by contamination due to infection or other respiratory illnesses, the natural symphony shifts into a condition of respiratory disappointment. When this happens, the mechanical ventilator (MV) becomes a common breathing aid that should also protect the lungs from further injury. It provides a positive aviation routeIt becomes challenges in getting a mechanical ventilator at the hospital due to the very limited use of ventilators as well as the very high price. Next, the previous BVM very not practical to the patient because of the patient have to compress manually to use and the BVM comes with no indicator indicator that causing patient to only take guesses in delivering air to patient. This might be life threatening to the patient as it can cause further damage to the patient's lung. So that is the problem that we need to resolve pressing factor and air flow to primarily assist breathing, oxygenation, and improve patient.

The objectives of this study are to develop an automated Bag Valve Mask as an emergency aid life support to the patient with other respiratory problem by linear actuator mechanism using stepper motor, design an application to monitor the reading of breath per minute (BPM), tidal volume and inspiration and expiration ratio of BVM with IOT using Blynk application and analyses the value of breath per minute (BPM), tidal volume (VT) and inspiration and expiration (I/E ratio) to prove the efficiency of the BVM. This device is designed for the usage on ambulance and hospital as an initial respiratory aid before further action. This device focuses on delivering oxygen to patients with had respiratory problem such as short breaths, asthma, and chest pain that may require breathing aid support to circulate oxygen in the body to prevent more serious. The goals of this project will be widely used in hospitals and the use of ambulances as a portable life support to treat the patient can restore breathing in a short time which will increase the oxygen in the blood.

METHOD

This system consists of the design of the project, the flow chart and block diagram on how the device works, the sensors that are used, and more.

Design of Project

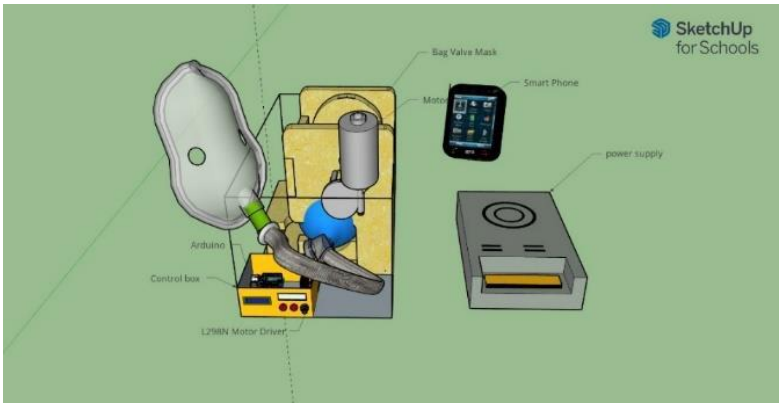

Figure 1: Design Project

ISBN: 978-605-73901-3-4

Based on Figure 3, the proposed design has a control box that include the three control inputs which is Tidal Volume (Vt), Breath Per Minute (BPM) and Inspiration Expiration ratio (I/E ratio), microcontroller (Arduino), and L298N controller in this box. This device use IoT technology where nurses or health staff can monitor tidal volume, breath per minute and I/E ratio readings in the Blynk application via their mobile phones. The suggested of the standard reading BVM should supply breath per minute is between 12 to 40 bpm, tidal volume 350 ml-700ml and the ratio I/E is at the ratio 1:2. Next, this project has two input source which is direct from power supply and battery. It will make this project are able to use in any situation. The proposed design weighing 5kg which dimensions 400mm × 250mm × 250 mm.

Block Diagram

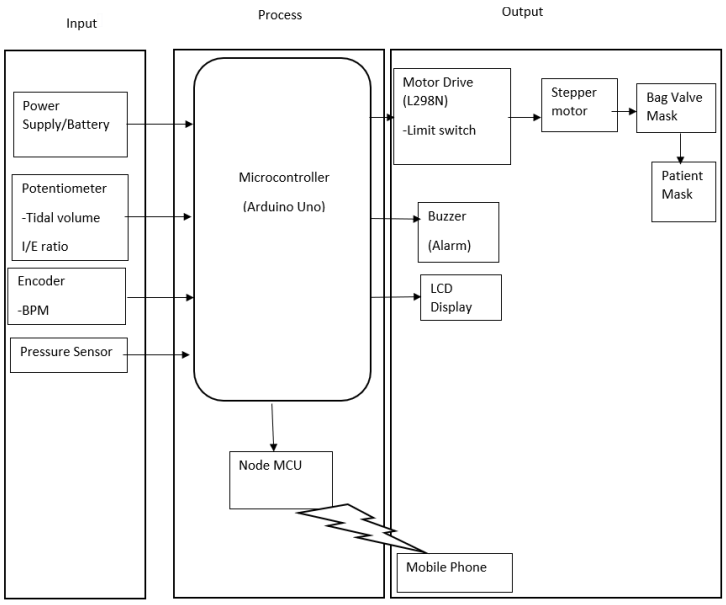

Figure 2 :Block Diagram

In the diagram, there are three parts: input, process, and output, which are all engaged in the system's operation. On the input side, there are two input source which are power supply and battery as a backup to start the device. The developed system has three control inputs for the variables which is tidal volume (VT), breathing rate per minute (BPM), and inspiratory-to-expiratory ratio (I/E). Tidal volume and I/E are controlled by rotary potentiometers, and BPM is controlled with a rotary encoder. The pressure sensor functions to regulate airflow detect if breathing of a patient obstructed and the input have to be change. Next, the microcontroller which is Arduino Uno controls the motor driver and motor starts compress the BVM. output, there is a motor that compresses the bag valve mask. The air delivered through tube airway and patient mask and the reading three parameter which is VT, BPM and I/E ratio appears on the LCD display. The Node MCU is for IoT technology where parameter readings are sent through the mobile phone to please the nurse or health staff to monitor the patient's breathing.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Flowchart Operational Device

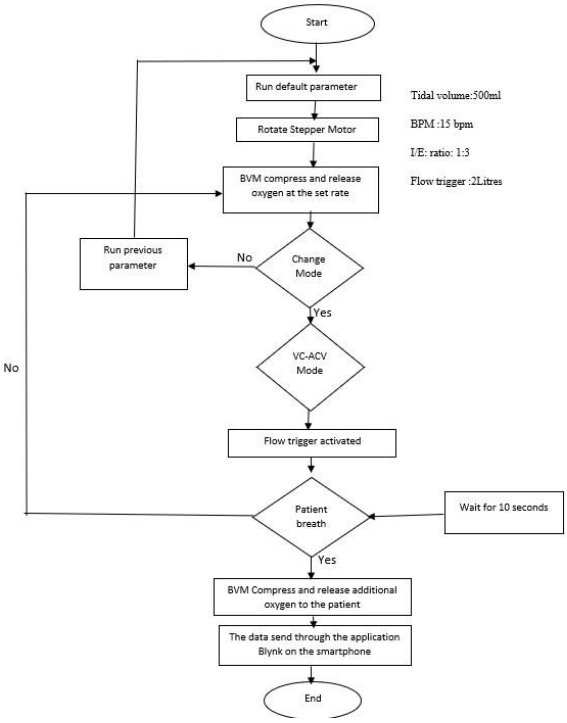

Figure 3: Flowchart Operational of Automated Bag Valve Mask

Based on the flowchart, this device starts and the device switch on.Firstly,this device running on mode default parameter which is tidal volume 500mL,Breath Per Minute 15bpm and I/E ratio 1:3.Next, the stepper motor will rotate using a linear actuator mechanism and the BVM will compress and oxygen will deliver at the set rate. If the device in change mode condition, the device will run in mode assist volume control. If not, the device is run the previous parameter. In mode assist control, the flow trigger activated. This mode will operate when patient breath through mask and have to wait for 10 seconds. The pressure sensor will detect the the flow and the BVM will compress and release additional oxygen to the patient. If not, the BVM will compress and release oxygen at the set rate. Lastly, the data will display on LCD and application through Blynk on smartphone. The device stops and switch off.

FINDINGS

The expected result of this project when using this device can help restore breathing in a short period of time. This device uses IoT technology where nurses or health staff can monitor tidal volume, breath per minute and I/E ratio readings in the Blynk application via their mobile phones. The BVM should supply breath per minute between 12 to 40 bpm, tidal volume 350 ml-700ml and the ratio I/E is at the ratio 1:2. Next, this project has two input source which is direct from power supply and battery. It will make this project are able to use in any situation. This design is very practical because it portable that easy carry anywhere. The latest design for the device is shown on the Figure 4,5 and 6. The features of the device is shown in table 1.

ISBN: 978-605-73901-3-4

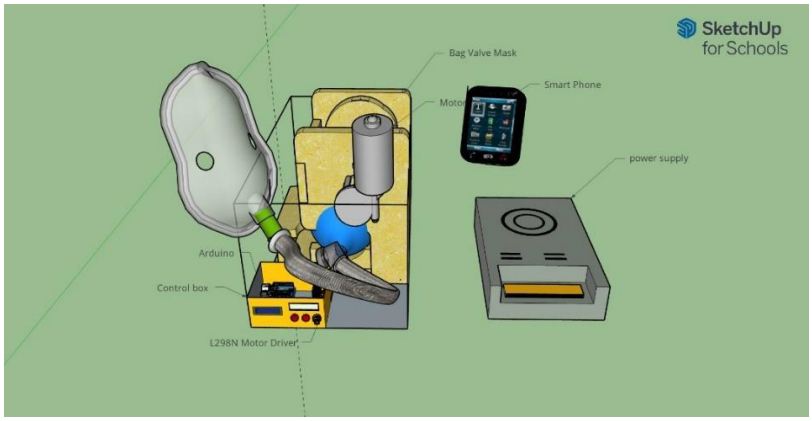

Figure 4:Front View

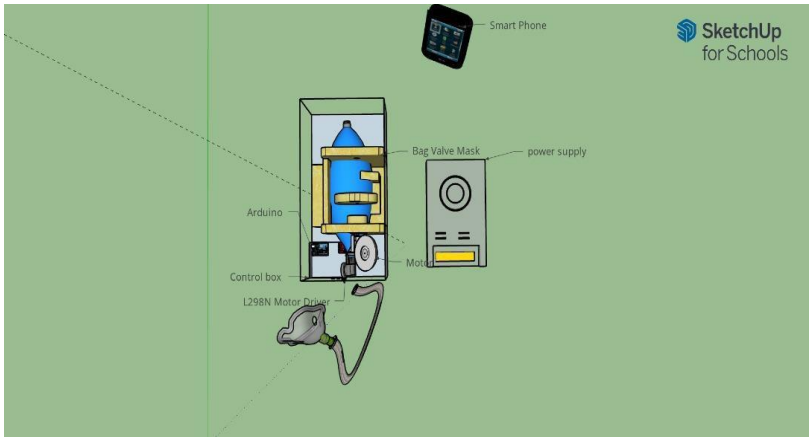

Figure 5:Top View

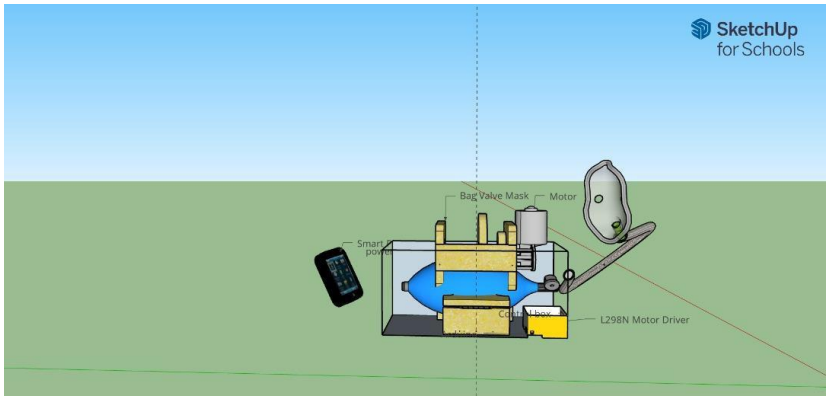

Figure 6:Side View

ISBN: 978-605-73901-3-4

Table 1: Features of Automated Bag Valve Mask

Parameters	Values
Overall dimensions	• 400 × 250 × 250 mm
Mass of BVM	5 kilograms
Respiration rate	• 6–40 BPM
Modes	Volume-controlled modes, Pressure- controlled modes
I: E	Adjustable (suggested 1:2)
Tidal Volume	• 350-700ml
Pressure	1 to 40 cm water (accuracy range ±0.7 cmH2O)

CONCLUSION and DISCUSSION

Discussion

In this study, the efficiency of BVM can be analysed based on the reading the parameter tidal volume, breath per minute and the ratio of I/E ratio. Several mathematical expressions have been used measure the parameter. Firstly, the formula of total cycle time is defined as below:

where

$$TCT=TI+TE$$

TCT - the total time inspiration with the total expiration that measured in percent or breath cycle of unit seconds.

TI – the rate at which the BVM in pressure mode or volume modes**.**

Respiratory rate is the number of breaths take per minute. It can be shown based on the formula:

$$Re\text{}\text{}i\text{}a\text{}\text{}\text{}y\ Ra\text{}e = \frac{1\ \text{}i\text{}}{TCT}$$

where

The I/E ratio means the ratio of inspiratory time with expiratory time. The formula for I/E ratio is shown is shown below:

$$TI = \frac{T1}{T}$$

ISBN: 978-605-73901-3-4

where

TI- the percentage of product of TI and TCT

Conclusion

The number of patients with respiratory problems is increasing to be one of the challenges in obtaining breathing aids due to the very limited number. So, the development of portable automated bag valve mask to be one of the tools that can provide respiratory assistance to patients in emergencies especially in ambulance and center. This device comes with IOT interface which is doctor or health staff can monitor the patient's condition through application. This device using the concept of automation compress BVM through linear actuation that generates by motor. This can make the device very practical to the patient.

RECOMMENDATIONS

The recommendation of the project the device can widely used at all the hospital and health centre as a life support device to treat the patient respiratory problem.Next,the modification on the design of hardware especially on size to easy people carry the device at anywhere.Lastly,the features in the application have to be upgraded to easy monitoring patient and the data more accurately**.**

ETHICAL TEXT

In this article, the journal writing rules, publication principles, research and publication ethics, and journal ethical rules were followed. The responsibility belongs to the author (s) for any violations that may arise regarding the article.

REFERENCES

[1] E. Calilung *et al.*, "Design and Development of an Automated Compression Mechanism for a Bag-Valve- Mask-Based Emergency Ventilator," *2020 IEEE 12th Int. Conf. Humanoid, Nanotechnology, Inf. Technol. Commun. Control. Environ. Manag. HNICEM 2020*, 2020, doi: 10.1109/HNICEM51456.2020.9400150.

[2] PTI, "Many who died of COVID-19 may have had delayed ventilator support," *Econ. Times*, 2020. [3] G. Yedukondalu and P. G. S. Tarun, "SELF-INFLATING BAG," vol. 32, no. 3, pp. 1270–1282.

[4] R. Chauhan, R. Sharma, and N. Chauhan, "Automatic AMBU bag operating device: creating a boon for high-volume centres in low-income countries," *BMJ Innov.*, vol. 6, no. 4, pp. 255–258, 2020, doi: 10.1136/bmjinnov-2019-000406.

[5] A. Petsiuk, N. G. Tanikella, S. Dertinger, A. Pringle, S. Oberloier, and J. M. Pearce, "Partially RepRapable automated open source bag valve mask-based ventilator," *HardwareX*, vol. 8, p. e00131, 2020, doi: 10.1016/j.ohx.2020.e00131.

[6] V. C. Vicente, J. N. Padilla, and B. T. T. I. Tanguilig III, "Portable automated bag-valve mask with android technology," *Int. J. Adv. Technol. Eng. Explor.*, vol. 3, no. 16, pp. 28–35, 2016, doi: 10.19101/ijatee.2016.316004.

[7] R. REAL, "Rapid Manufacturing: open-source prototype low cost emergency ventilator," 2020. .

[8] M. A. Warner and B. Patel, *Mechanical Ventilation*, Third Edit. Elsevier Inc., 2012. [9] Y. Lei, "Ventilator Control Parameters," *OXFORD MEDICINE ONLINE*, 2017. .

[10] K. Hayes, "What is Tidal Volume?," *verywell-health*, 2021. .

ISBN: 978-605-73901-3-4

[11] Rishi, “Functional Residual Capacity (FRC) And Pulmonary Vascular Resistance (PVR)F,” 2017. .

[12] J. Furst, “How to take a respiratory rate in first aid,” 2015. .

[13] A. Klose, “What is the normal inspiration to expiration ratio?,” 2020.

[14] C. T. Truong, K. H. Huynh, V. T. Duong, H. H. Nguyen, L. A. Pham, and T. T. Nguyen, “Model-free volume and pressure cycled control of automatic bag valve mask ventilator,” *AIMS Bioeng.*, vol. 8, no. 3, pp. 192–207, 2021, doi: 10.3934/bioeng.2021017.

[15] D. A. Rakhimov, “Normal Breathing Pattern (Normal Respiration Cycle),” *NormalBreathing.org*, 2020. https://normalbre

ISBN: 978-605-73901-3-4

DEVELOPMENT ELECTROCARDIOGRAPH (ECG) TRAINING KIT SYSTEM BASED ON INTERNET OF THING VIA THINGSPEAK APPLICATION

AZRA SYAKIRAH BINTI AZNI
Department of Electrical EngineeringPoliteknik Sultan Salahuddin, Abdul Aziz Shah Shah Alam, Selangor, Malaysia, azrasyakirah90@gmail.com

NURUL HUDA MOHAMD SALEH
Department of Electrical Engineering Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah Shah Alam, Selangor, Malaysia, msnurulhuda@psa.edu.my

ABSTRACT

This project is to create an Electrocardiograph (ECG) training kit that can be utilized as a learning aid to improve student knowledge reception. The ECG trainer kit is an instrument used to record the electrical activity of the heart. As is well known, the ECG training kit is costly to be purchased by students and lecturers as a learning aid. The teaching and learning process, especially for the topic related to ECG, focuses on two-part namely theoretical and practical. It is difficult for teachers to provide a description of each subtopic taught more accurately in terms of concepts and situations. This makes it difficult for students to understand the content in more depth. The objective of this study was to develop an ECG training kit and design a practical laboratory application-based 6-lead ECG sensor kit. Besides that, to evaluate the effectiveness of the use in learning and teaching process using ECG training kit for a topic related with ECG. The ECG sensor detects the produced ECG signal from the simulator in the ECG training kit. The entire circuit will be operated and processed by the ARDUINO UNO. On the ECG training kit OLED, a simulation of the whole monitoring procedure is presented. The output simulation is also presented on the software application through a laptop when synchronizing it. The application-based simulation aid in-class collaboration during practical lab experiments. The project generally consists of two parts, namely hardware development and IoT implementation to prototype boards. For hardware development, an ECG prototype board will be developed using ESP8266 as a microcontroller and Wi-fi module. The ECG sensor module is the AD3282 ECG Sensor kit. ECG data transceiver site will be developed using a ThingSpeak application on a laptop. After successfully performing ECG data capture, the application software will display real-time ECG simulations such as heart rate, heartrhythm condition, and output waveform based on a 6-lead ECG electrode. The ECG training kit was considered usable by students and suitable for educational purposes by the lecturer. Future research using this training kit will be required to assess students' learning and retention of information about ECG interpretation.

Keywords: Training kit, Node-MCU, ESP8266, AD3282, ThingsSpeak, Learning.

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

The process of learning and teaching is a type of communicative activity that involves both the lecturer and the student in the educational process. Communication between those parties is primarily the process of communicating knowledge from one to another, as is common between a lecturer and a student. The learning process is mostly carried out in the classroom, where the knowledge is supplied by the lecturer and the student serves as the recipient. In addition, practical activity or hands-on learning is a component of the learning process, which is typically carried out in a laboratory. According to, laboratory experience while completing the practical lab is designed to improve student comprehension of certain facts and concepts as well as the scientific organization of the facts and concepts. As a result, theory and practical classes are very important in the learning process. Learning aids are a significant tool for enabling information transfer between lecturer and student at the polytechnic, particularly among engineering students, where student-centered learning is viewed as a useful strategy to improve learning effectiveness [1]. This project is to create an ECG training kit that can be utilized as a learning aid to improve student knowledge reception. The intended learning aids will be created using a practical learning approach.

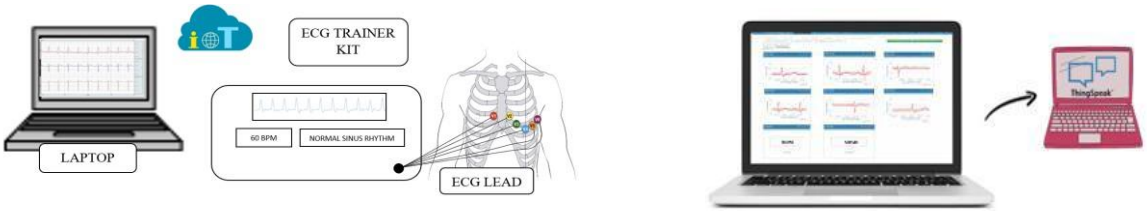
Biomedical Engineering students also learn medical instruments such as ECG machines. As is well known, the current ECG trainer kit technologies are costly to be purchased individually either by students or lecturers to support the learning and teaching process in topic related with ECG [2]. Besides, the teaching and learning process, especially for the topic related to ECG, focuses on two-part namely theoretical and practical. Therefore, it is difficult for teachers to provide a description of each subtopic taught more accurately in terms of concepts and situations, which makes it difficult for students to understand the content in more depth [1].

The objectives of this study are to develop a kit for 6-lead ECG trainer kit for learning aids with IoT via the ThingSpeak application. To design an ECG Training Kit System of the practical lab from the 6-leads ECG by using ThingSpeak Application and evaluate the effectiveness of the use of ECG trainer kit among students to improve student performance on the topic related with ECG. The main function to detect heart rate of 6 lead ECG electrode. This project will focus on education sector. This trainer kit is helpful to biomedical engineering students to do their practical work and also to the lecturer for the teaching materials

METHOD

This system consists of the design of the project, the flow chart and block diagram on how the device works, the sensors that are used, and more.

Design Project

a) b)

Figure 6: (a) Project idea ECG Training Kit. (b) Idea of Software Design ECG Training Kit via Thingspeak Using Laptop

ISBN: 978-605-73901-3-4

The project generally consists of two parts, namely hardware development and IoT implementation to prototype boards. For hardware development, an ECG prototype board will be developed using Arduino UNO as a microcontroller and the ECG sensor module is the AD3282 ECG sensor kit. The implementation of the ECG function on the development kit will be the first and most important achievement before proceeding with the wireless transmission of ECG data via the ESP8266. After successfully performing ECG data capture, an ECG data transceiver site will be developed using a ThingSpeak application on a laptop. The captured ECG signal is focused only on the normal sinus rhythm pathway (normal heartbeat) and the abnormal heartbeat.

The ThingSpeak application software is designed to display real-time ECG simulations such as heart rate, heart rhythm condition, and output waveform based on a 6-lead ECG electrode. Other technical features such as time and date, collecting data, resetting data, port configuration, and data logging are included in the simulation software.

Block Diagram

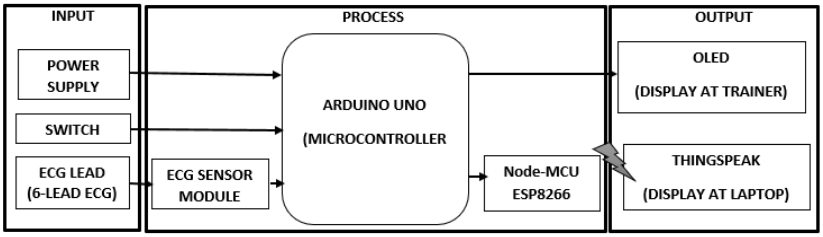

Figure 7: Block diagram of IoT ECG trainer kit

The input in designing this training kit, its circuit is powered by a direct source and has a switch on/off, which causes the circuit to start operating. This project included an aspect of the ECG training kit. Sometimes known as an ECG machine. In showing the signal the ECG signal used by The ECG simulator (the ECG simulator is not included in the idea of this project) or the human body (respondent). The 6 – leads ECG electrode will collect the raw ECG data (analog signal) from the ECG simulator or human body.

The data from 6 – lead ECG electrodes is received by the ECG sensor module (AD8232), which is then sent to the microcontroller (Arduino UNO) and converted to digital data by the microcontroller and OLED will display the wave of PQRST and BPM value. The Wi-fi module (Node-MCU ESP8266) delivers the digital data to the laptop through the ThingSpeak Application.

A simulation of the PQRST wave and bpm is presented through OLED on the ECG training kit. The output simulation of the ECG is also presented on the Software Application through a laptop when synchronizing it. The software will show a graph from the 6-lead ECG sensor kit and initialize the waveform condition normal or abnormal rhythm. The application-based simulation aids in-class collaboration during the practical lab.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Flow chart

Flow Chart of IoT ECG Training Kit

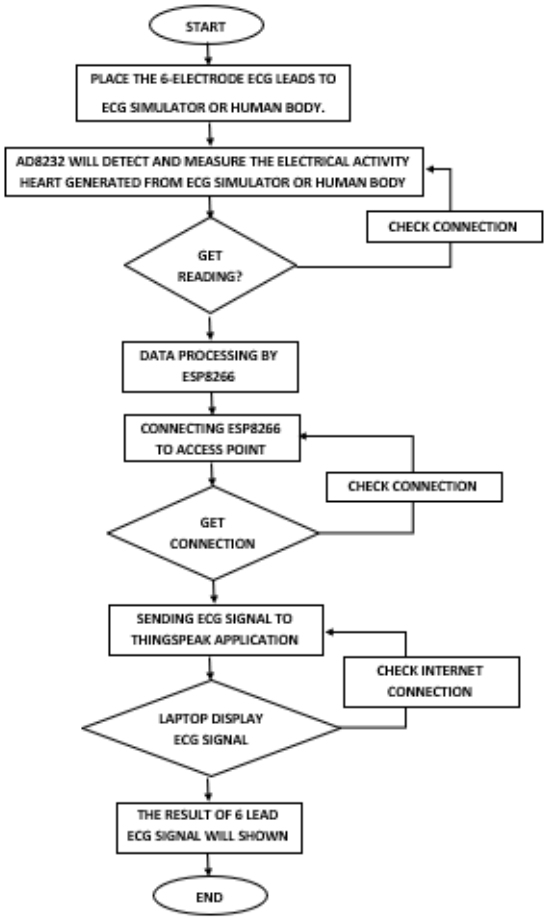

Figure 8: Flow Chart of IoT ECG Training Kit

The flow chart of the operational implementation of the project. It is the procedure of the project. This procedure shown steps on how the whole device work:

Place on the 6-electrode ECG leads to an ECG simulator or human body.
The ECG sensor will detect and measure the electrical activity heart generated from ECG simulator or human body The heart rhythm condition will be analyzed depending on the PQRST value. If the ECG signal cannot be detected, check the connection AD8232 ECG sensor kit with lead.
The data will be processed by ESP8266 and connected to the access point. If it isnot connected, check connection with ESP8266 to the access point.
After getting a connection, the ECG signal is sent to the ThingSpeak application.
The output simulation from the simulator will display on the OLED (ECG trainer kit) and the ThingSpeak application (laptop)

ISBN: 978-605-73901-3-4

Flow Chart for SOP of ECG Training Kit

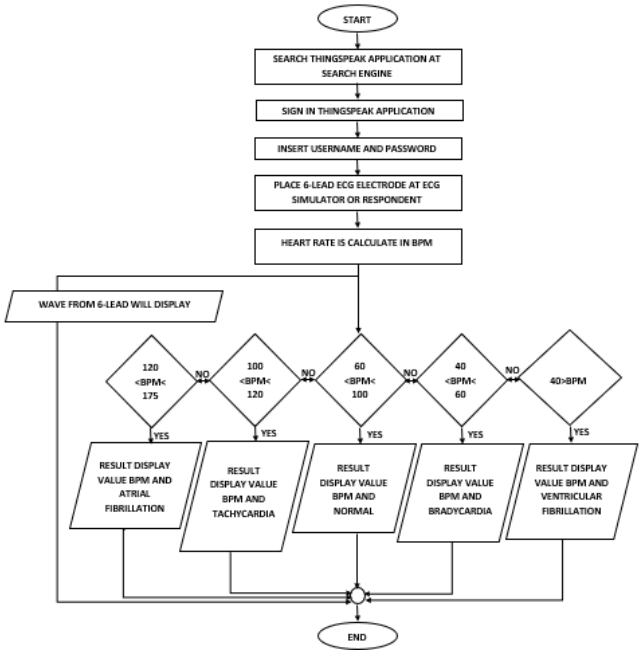

Figure 9: b) Flow Chart for SOP of ECG Training Kit

Depicts the flow chart for the ECG training kit's SOP. This is a project process that displays the wave from a 6-lead ECG electrode, as well as the heart rate and rhythm condition. Respondents can learn or practice on a laptop using the ThingSpeak application's display.

Use a search engine to find a ThingSpeak Application.
Log in to the ThingSpeak App and enter the username and password.
ECG electrodes with 6 leads should be placed on the ECG simulator or responder.
The data will be sent to the cloud through API, and a wave of 6 lead ECG will display in a few seconds.
The heart rate is measured in beats per minute (bpm), and if it is greater than 120 but less than 175, the result will show the bpm and the presence of atrial fibrillation. When the bpm is less than 120 and more than 100, the result will show the bpm and tachycardia values. The result will indicate the value and normal if the bpm is greater than 60 and less than 100. Furthermore, if the bpm is between 60 and 40, the result will indicate the value of bpm and bradycardia, and if the bpm is less than 40, the result will show the value of bpm and ventricular fibrillation

ISBN: 978-605-73901-3-4

FINDINS

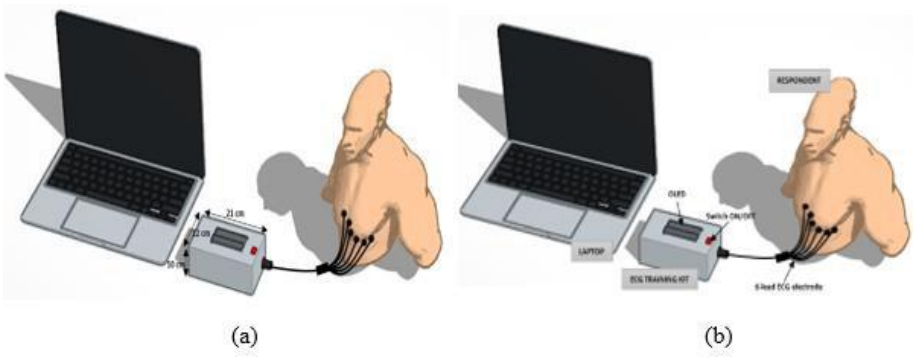

Figure 30: (a) ECG Training Kit with measurement. (b) ECG Training Kit with labeling

The project generally consists of two parts, namely hardware development and IoT implementation to prototype boards. For hardware development, an ECG prototype board will be developed using Arduino UNO as a microcontroller and the ECG sensor module is the AD3282 ECG sensor kit. The implementation of the ECG function on the development kit will be the first and most important achievement before proceeding with the wireless transmission of ECG data via the ESP8266. After successfully performing ECG data capture, an ECG data transceiver site will be developed using a ThingSpeak application on a laptop. The captured ECG signal is focused only on the normal sinus rhythm pathway (normal heartbeat) and the abnormal heartbeat.

The ThingSpeak application software is designed to display real-time ECG simulations such as heart rate, heart rhythm condition, and output waveform based on a 6-lead ECG electrode. Other technical features such as time and date, collecting data, resetting data, port configuration, and data logging are included in the simulation software.

I hope this project can help students to understand the subject related with ECG machines more easily and systematically.

CONCLUSION

To overcome the problems that faced by the Biomedical students and lecturer, a ECG training kit system has been developed. The problems was studied to find the great solutions. The objectives as mentioned in the introduction was analyzed where an ECG Training kit has to be developed as for learning media, a software-based training kit system to facilitate online learning or face-to-face and lastly, to evaluate the feasibility of the training kit as a learning media.

In developing the ECG training kit system, elements of ECG Monitoring were implemented. These three elements are functioned in generating ECG signal and displaying the ECG simulation of Heart rate, Heart Rhythm condition and ECG waveform visual. The learning material of practicing Electrocardiograph (ECG) such as 6 lead ECG placement and heart activity configurations were applied in the training kit system.

The advancement of designing a software-based training kit was invented. The simulation software is functioned in displaying heart activity simulation from generated ECG signal. Thisfeatures give It will be very

ISBN: 978-605-73901-3-4

helpful in facilitating the online learning or face-to-face among students and lecturer where they can just perform the practical lab virtually.

Lastly, the third objective also achieved where to study the effectiveness of the ECG Training kit as a learning media. It was evaluated through practical testing underwent by intended users such as biomedical students and lecturer.

RECOMMENDATIONS

This project leads to various promising topics for future investigations. Many elements has to be implemented and improved in the training kit system. For example, adding the element of real-time visualization activity of heart anatomy. This will give the real-like experience of the user in performing the ECG. This also will increase the improvement of in gaining knowledge among the students.

ETHICAL TEXT

In this article, the journal writing rules, publication principles, research and publication ethics, and journal ethical rules were followed. The responsibility belongs to the author (s) for any violations that may arise regarding the article.

REFERENCES

[1] C. G. C. Kob, A. Shah, H. Shamsuddin, and N. A. A. Norizan, "The effect of using learning kit material among students," *Int. J. Recent Technol. Eng.*, vol. 7, no. 6, pp. 239–242, 2019.

[2] D. Anugrah and S. Waluyanti, "A Heart Rate Measuring Trainer Kit as a Medical Electronics Practice Learning Media," *J. Phys. Conf. Ser.*, vol. 1413, no. 1, 2019, doi: 10.1088/1742-6596/1413/1/012004.

[3] C. P. Kiak, N. S. Ibrahim, and D. A. Ramli, "Development of Low Cost and Portable ECG Detection Kit for Biometric Identification," *MACE Tech. Journa*, vol. 2, no. December, pp. 15– 20, 2020.

[4] H. Sousa, "ECG Compression and QRS Detection : an IoT Approach," no. December, 2019.

[5] M. Sampson, "Continuous ECG monitoring in hospital: part 2, practical issues," *Br. J. Card. Nurs.*, vol. 13, no. 3, pp. 128–134, 2018, doi: 10.12968/bjca.2018.13.3.128.

[6] "Rhythm Recognition," *ACLS MEDICAL TRAINING*, 2020. https://www.aclsmedicaltraining.com/rhythm-recognition/.

ISBN: 978-605-73901-3-4

PROPOSAL ON AN EYE STRAIN MONITORING FOR ELECTRONIC GADGET USERS

Foong Yee LAI
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, foongyee9949@gmail.com

Dr. Hjh Wan Rosemehah Binti WAN OMAR
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, rosemehah@psa.edu.my

ABSTRACT

The problem statement of this study is long-term use of electronic devices causes vision problems, such as dry eyes, tired eyes, increased myopia, etc during COVID-19. Dry eye is the most obvious symptom, but it also includes symptoms related to vision correction or binocular visual pressure, as well as complaints about the precorneal tear film (Branzila, 2020). The objective of this project is to design a distance circuit system by using the ultrasonic sensor for a vision care detector, to design a timer circuit for managing the time duration in using electronic gadgets as prevention to sore eyes, and analyze the usability of eye strain user in distance and time duration of using electronic gadgets. The Arduino microcontroller is used to monitor the user's sitting distance from the screen and to manage the user's time spent on electronic gadgets. Through the interface of hardware and software, which are the Arduino system and the Blynk app, the user of an electronic gadget will be able to monitor their usage period of the electronic gadgets. Based on the research findings in journals and articles, it proved that the ideals of sitting distance or body between screens will be 0.50m to 0.73m. Consideration of eye-computer screen distance while using computers is also a measuring parameter in this project and then to analyze the suitable range of distance for the computer users, there is some more research needed for this parameter to ensure the expected result. Extensive studies have been carried out in order to identify the blink rate, the average spontaneous blink rate is between 12 and 15 blinks per minute. This system is composed of sensors such as an ultrasonic distance sensor, an Arduino Uno R3, and software programming that can automatically collect data and analyze it to ensure that the parameters of the users are within the expected range. This system will also link to the Blynk smartphone application to assist people suffering from eye strain symptoms.

Keywords: Eye strain, computer, distance between screen.

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

The Covid viral pandemic put the world on lockdown towards the end of 2019. Following the forced removal of all teaching process to the online. Using technology in the classroom has gained worldwide appeal throughout this time, attracting both critics and advocates. The overuse of technology may have a stronger impact on children and teenagers who are still developing. Portable tablets, smartphones, and computers can hold a user's attention for hours. Causing eye strain. Social media and mobile gadgets can cause psychological and physical concerns such as eye strain and difficulty concentration. This includes serious disorders like depression. Digital eyestrain creates dry eyes. Neck and shoulder pain from eye strain. Then, contemporary technological advances have revolutionised worldwide lifestyles. While technology provides many benefits, it also has drawbacks (Stephenson et al., 2017).

Thus, long-term use of electronic devices causes vision problems, such as dry eyes, tired eyes, increased myopia, etc during COVID-19. Additionally, too far or too near when using electronic devices causing eye discomfort even though electronic gadgets greatly facilitate daily living (Jaschinski-Kruza, 1991). Finally, continuous or uncontrolled long-term use of electronic gadgets might cause discomfort eye symptoms as well as other symptoms such as pain, weakness and numbness in eyes, neck muscles, arm, and wrist (Sarla, 2020).

The proposed study is to design a distance circuit system by using ultrasonic sensor for vision care detector, proposed a timer circuit for managing the time duration in using electronic gadgets as prevention to sore eyes then analyse the usability of eye strain user in distance and time duration of using electronic gadgets.

In addition, eye complaints are caused by changes to the precorneal tear film (PTF). This can be caused by difficult tasks that require a lot of attention, which makes people blink less and exposes more of the eye's surface. These variables and settings can gradually increase water evaporation and hasten the thinning of the PTF, resulting in dryness and the creation of dry spots on the cornea, which may be followed by corneal and conjunctival epithelial alterations and eye complaints (Wolkoff et al., 2005).

According to the American Optometric Association, the most common symptoms of DES include eyestrain, headaches, impaired eyesight, dry eyes, and neck and shoulder pain. Sheedy documented two distinct sets of symptoms and reasons for asthenopia, the medical term for eye strain. Behind the eyes, internal symptoms of strain, discomfort, and headache were related with accommodative and/or binocular vision stress, while exterior symptoms of burning, irritation, and weeping and dryness were associated with dry eye.

Similarly, Portello identified two types of computer-related symptoms: those associated with accommodation (such as blurred vision at close range, blurred distance vision after computer use, and difficulty refocusing from one distance to another) and those associated with dry eye (irritated/burning eyes, dry eyes, eyestrain, headache, tired eyes, sensitivity to bright lights, and eye discomfort) (Sheppard & Wolffsohn, 2018).

Based on David Rempel and Kirsten Willm's study, the typical viewing distances from the reference postures for near, middle, and distant distances were 52,4, 73,0, and 85,3 cm, respectively. Across the activity, participants went closer to the screen for each viewing distance. During the activity, the participants opted to shift their head

ISBN: 978-605-73901-3-4

and torso forward, resulting in a decrease with seeing distance from 85 cm to 77.5 cm. At the farthest viewing distance, participants moved more than at the near and medium viewing distances. 50-85 cm from a laptop display will alter visual and head pain, convergence recovery, and head posture, depending on the screen character size. Contrast the near proximity to the centre with the great distances. As the monitor was placed further away, the participants' torsos and heads moved closer. Users should position their displays between 52 cm and 73 cm away from them. This article discusses physiological research indicating that viewing distances of approximately 50 cm may cause visual fatigue in individuals with near-convergent problems (Rempel et al., 2007).

Ultimately, reading can induce eye pain and visual tiredness, particularly if electronic devices are used, which can exacerbate these symptoms. Numerous research have examined the connection between eye strain and the use of visual display terminals (VDTs). Users of visual display terminals typically report ocular discomfort and eye fatigue (Fenga et al., 2014). According to a recent survey, the most often reported symptom among office workers was sleepy eyes (40 percent), followed by dry eyes (30 percent) and eye discomfort (30 percent). The connection between dry eyes and VDT use has also been widely documented. Maintaining a regular tear film distribution and protecting the ocular surface requires normal blinking (Abusharha, 2017). It is likely that aberrant blinking will result in inadequate tear dispersion, leading to dry eyes.

METHODOLOGY

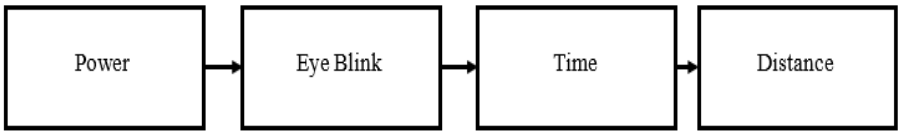

Figure 6 Block Diagram of Development for Eye Strain Monitoring System

Figure 1 illustrates a block diagram of the Development of the Eye Strain monitoring System. The power for this monitoring system is primarily supplied by the USB ports of the laptop, which 5V of electricity supply, or by any USB device that has a 5 V DC voltage. The Infrared (IR) sensor detects a user's eye blinks as an input to this monitoring system. The monitoring system detects the eye blinks of the user, which therefore processes it to determine whether the eye blink rate is within the average spontaneous blink rate of 12 to 15 blinks per minute. Alternatively, a time reading parameter in which two hours for monitoring the users to rest, thus the system will measure the users' distance between the electronic gadget screen and user's eyes. The system has the screen and their eyes set at a distance of 0.50 m to 0.73 m.

ISBN: 978-605-73901-3-4

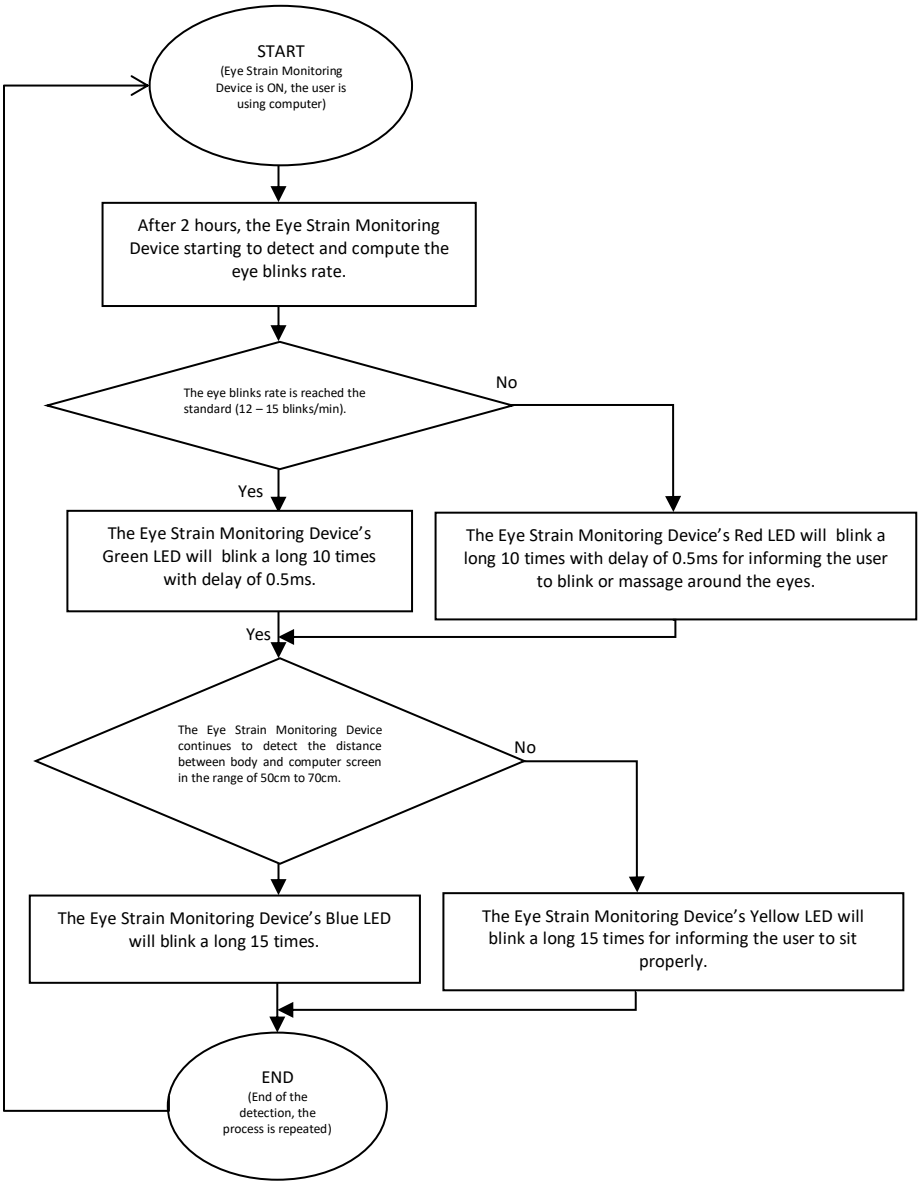

Figure **7 Project Flow Chart**

Figure 2 shown the project flow chart of "Eye Strain Monitoring System for Electronic Gadget Users". The user will using their electronic gadgets and the monitoring system is turn on. After 2 hours, the Eye Strain Monitoring System starting to detect and compute the eye blinks rate. if the eye blinks rate is reached the standard, then the Eye Strain Monitoring System's green LED will blink a long 10 times with delay of 0.5ms. In opposite, The Eye Strain Monitoring System's red LED will blink a long 10 times with delay of 0.5ms for informing the user to blink or massage around the eyes. After that, the Eye Strain Monitoring System continues to detect the distance between body and computer screen in the range of 50cm to 73cm. If the user sitting in the range of 50cm to 73 cm to the screen, The Eye Strain Monitoring System's blue LED will blink a long 15 times. Differently, the Eye Strain Monitoring System's yellow LED will blink a long 15 times for informing the user to sit properly. After end of the detection, the process is repeated until the user is stop using their gadget, then turn off the Monitoring System.

ISBN: 978-605-73901-3-4

EXPECTED RESULT

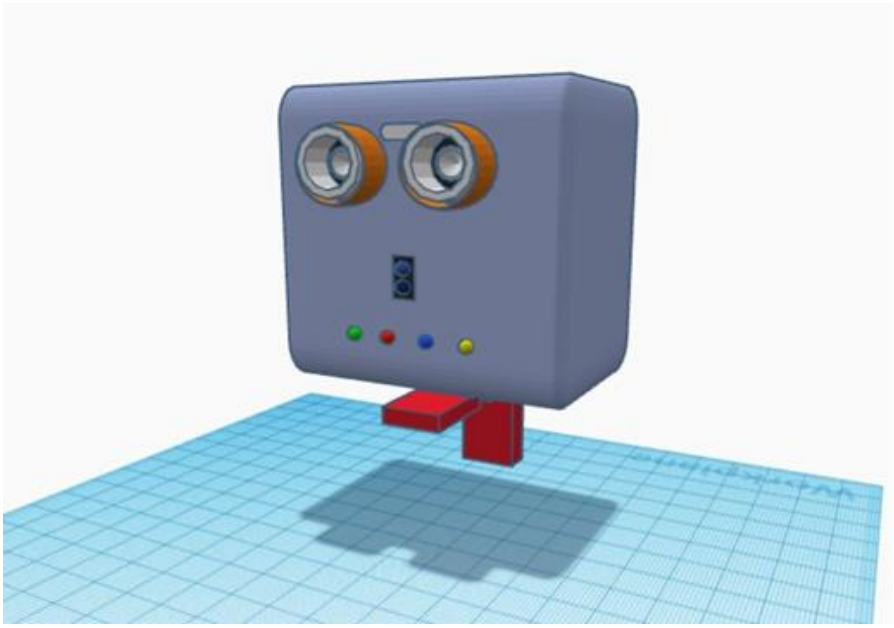

Figure 8 Project 3D Design (Left Side View)

Figure 3 shows the output simulation of Tinkercad, which is used to create an optimal design for the project. An Arduino Uno R3 is used as the system microcontroller on which programmes may be loaded from the user-friendly Arduino computer application. In addition, an ultrasonic sensor is used to measure the distance between the user's body and the screen of the electronic gadget. The blink rate of a user's eyes while using electronic gadgets can also be measured using an IR (infrared) sensor. Indicators of the system use green, red, blue, and yellow LEDs to tell the user to take a break and maintain a distance from the screen.

Figure 9 Project 3D design with gadget

ISBN: 978-605-73901-3-4

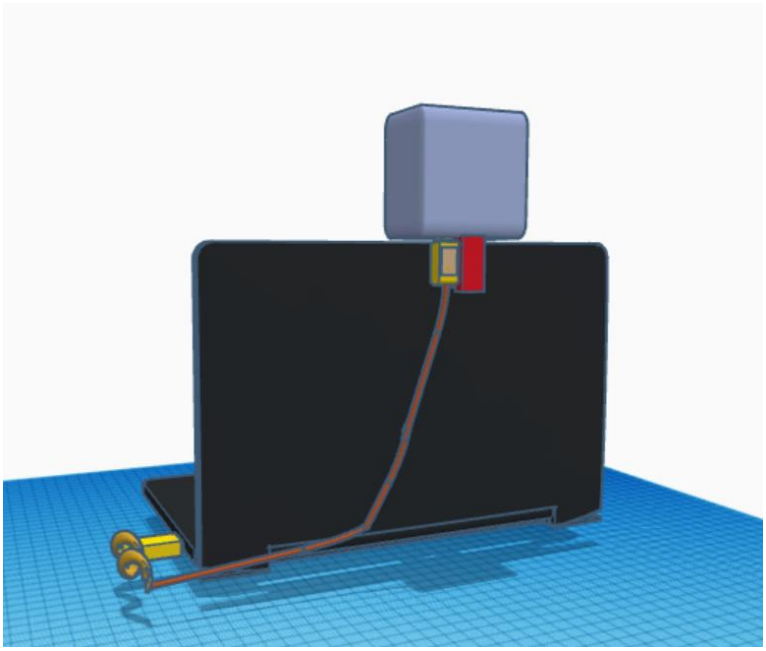

Figure 10 Project 3D design with electronic gadget

CONCLUSION

This study proposed project that beneficial to electronics users during pandemics or when there is a high demand for use when working, studying, or teaching. The goals of this project are to assist users in maintaining a healthy lifestyle, as well as their mental and physical health with the intention that this management will aid users in later adjusting their seating gap within 40cm to 75cm of the eye-screen distance using an ultrasonic sensor. The monitoring device's objective is to collect and analyse the ideal eye-screen distance range for each individual. Therefore, the user can focus on their task while sitting without being distracted by discomfort or pain, especially in terms of vision and body position by the aids in the management of sitting distance when using computers.

RECOMMENDATIONS

The results of the Eye Strain Monitoring System project, based on the functions of managing time duration using a computer, are that this device's LEDs will blink every two hours, thereby alerting users to blink their eyes, so reducing eye discomfort. The 20-20-20 rule recommends that every 20 minutes, users of electronic devices should look away from their screens and focus on an object approximately 20 feet (6.09 metres) away for 20 seconds. This provides an opportunity to relax eye muscles (Chu et al., 2010; iHasco, n.d.). As a result, it facilitates the management of sitting distance when using computers, with the intention that this management will eventually aid users in rectifying their sitting gap. As a result, the user may focus on their task while seated without experiencing discomfort or pain, especially in terms of vision and body position.

ETHICAL TEXT

ISBN: 978-605-73901-3-4

In this article, the journal writing rules, publication principles, research and publication ethics, and journal ethical rules were followed. The responsibility belongs to the author (s) for any violations that may arise regarding the article.

REFERENCES

Abusharha, A. A. (2017). Changes in blink rate and ocular symptoms during different reading tasks. Clinical Optometry, 9, 133. https://doi.org/10.2147/OPTO.S142718

Branzila, C. I. (2020). Online teaching English for Business and Economics in the time of pandemics. Review of Economic Studies and Research Virgil Madgearu, XIII(2), 27–36. https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=951399

Chu, K. O. N., Chan, K. P., Wang, C. C., Chu, C. Y., Li, Y., Choy, K. W., Rogers, M. S., & Pang, C. P. (2010). Green Tea Catechins and Their Oxidative Protection in the Rat Eye|How Does the 20-20-20 Rule Prevent Eye Strain? Journal of Agricultural and Food Chemistry, 58(3), 1523–1534. https://doi.org/10.1021/JF9032602

Fenga, C., Aragona, P., di Nola, C., & Spinella, R. (2014). Comparison of Ocular Surface Disease Index and Tear Osmolarity as Markers of Ocular Surface Dysfunction in Video Terminal Display Workers. American Journal of Ophthalmology, 158(1), 41-48.e2. https://doi.org/10.1016/J.AJO.2014.03.007

iHasco. (n.d.). How often should I take a break from my computer? | iHASCO. Retrieved December 31, 2021, from https://www.ihasco.co.uk/blog/entry/189/it-health-and-safety-how-often-should-i-take-a-break-from-my-computer

Jaschinski-Kruza, W. (1991). Eyestrain in VDU users: Viewing distance and the resting position of ocular muscles. Human Factors, 33(1), 69–83. https://doi.org/10.1177/001872089103300106

Raju Kaiti. (2014, December 12). Tear Film Evaluation. Optometrist Dhulikhel Hospital, Kathmandu University Hospital. https://www.slideshare.net/rajukaiti/techniques-of-tear-film-evaluation-by-raju-kaiti

Rempel, D., Willms, K., Anshel, J., Jaschinski, W., & Sheedy, J. (2007). The effects of visual display distance on eye accommodation, head posture, and vision and neck symptoms. Human Factors, 49(5), 830–838. https://doi.org/10.1518/001872007X230208

Sarla, G. S. (2020). Excessive use of electronic gadgets: health effects. The Egyptian Journal of Internal Medicine 2020 31:4, 31(4), 408–411. https://doi.org/10.4103/EJIM.EJIM_56_19

Sheppard, A. L., & Wolffsohn, J. S. (2018). Digital eye strain: prevalence, measurement and amelioration. BMJ Open Ophthalmology, 3(1), e000146. https://doi.org/10.1136/BMJOPHTH-2018-000146

Stephenson, A., McDonough, S. M., Murphy, M. H., Nugent, C. D., & Mair, J. L. (2017). Using computer, mobile and wearable technology enhanced interventions to reduce sedentary behaviour: a systematic review and meta-analysis. The International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity, 14(1), 105. https://doi.org/10.1186/S12966-017-0561-4

ISBN: 978-605-73901-3-4

Wolkoff, P., Nøjgaard, J. K., Troiano, P., & Piccoli, B. (2005). Eye complaints in the office environment: precorneal tear film integrity influenced by eye blinking efficiency. Occupational and Environmental Medicine, 62(1), 4–12. https://doi.org/10.1136/OEM.2004.016030

ISBN: 978-605-73901-3-4

DEVELOPMENT OF 3 IN 1 LIGHT THERAPY WITH IOT

Muhammad Haikal Bin Abdul Rasid
Polytechnic Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, haikalm806@gmail.com

Ku Lee Chin
Polytechnic Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, lohleechin1@gmail.com

ABSTRACT

The development of 3 in 1 light therapy with IoT seeks to give various therapy treatments using various wavelengths of visible light, ultraviolet light, and infrared light. This product also has been designed to keep track of data from IoT applications on mobile phones. The existing product in the market is unable to record activity and schedules after using it. This project is allowed to choose among the several types of number of illumination parameters for UV and infrared wavelength and power density in the spectral range from 300 to 1300 nm[1] . The objectives for this product are to develop a 3 in 1 therapy light treatment within UV light, visible light, and Infrared wavelength using UV sensor and Infrared sensor. This product is to improve the safety of the light treatment, by adding safety features for emergency cases. Furthermore, the IoT Arduino application is used to record and schedule this product. This product is used an infrared sensor module, NodeMCU esp8226, and UV light sensor ML8511 as input material. This project uses UV, Infrared bulbs as its light and application mobile for IoT. This project uses an infrared sensor module that detects infrared radiation with the digital signal as output. Additionally, the output result also will come out with an analog signal of UV light treatment with the related range of wavelengths spectral around 280-390 nm.

Keywords: infrared, ultraviolet, wavelength, treatment, Internet of Things.

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

As we live in a COVID-19 pandemic that continues to wreak havoc around the world with no end in sight, people always need to go to work or study at home during the pandemic. During those times, we may encounter many unexpected things that cause suffering from pain and/or injury. We may also encounter skin diseases and infections during our everyday lives.

New technologies like UV therapy help to destroy infectious organisms or harmful cells, and Infrared therapy treats pain and inflammation in various parts of the body[2]. The development of 3 in 1 light therapy with IoT aims to provide different therapy treatments with different wavelengths such as visible light, ultraviolet, and infrared light in spectral range from 300 to 1300 nm. This product is designed to record data history using IoT applications. The current product in the market does not have adjustable wavelength treatment, so the use of the development 3 in 1 Light Therapy treatment is combined for inconvenient use.

This product is to improve the safety of the light treatment, by adding safety features for emergency cases. This development of light therapy also adds IoT to help users record their data every time the current product is used. It can manage to see the data history of using this development product for how many times we keep using it. The IoT that we are using is Arduino UNO which can connect to the products. Esp8266-01 is a Wi-Fi module that allows microcontrollers access to a Wi-Fi network.

This project uses an infrared sensor module that detects infrared radiation with the digital signal as output. Next, the output result also will come out with an analog signal of UV light treatment with the related range of wavelengths spectral around 280-390 nm.

METHODOLOGY

The block diagram of the project design, shown in Figure 1, consists of 2 microcontroller and an output from light. The main processor is Arduino UNO and nodeMCU ESP8266. Infrared Light Sensor detects infrared radiation in front of the user as the input. UV light sensor measure the power or intensity of incident ultraviolet (UV) radiation. As for the output, application mobile that receives input from the sensor to restore history data. Also, to alert the user is buzzer that connects to the product to detect unwanted radiation so it will cause a noise. Then, LED, Infrared, UV light will receive output to display the light with 9V DC rechargeable battery.

ISBN: 978-605-73901-3-4

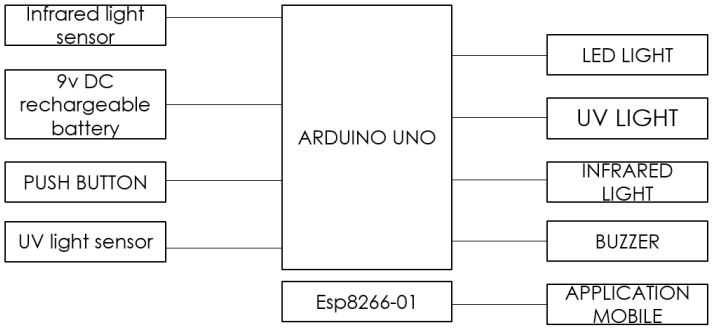

Figure 1: Block Diagram of Project

In figure 2, we can start using the product by switching ON. Arduino will detect that we use the product so Arduino will send the data to the application mobile by using ESP8266 IoT. After the product is ON, the indicator light will show the product if it can be safe to use. If it does not safe, a buzzer will be activated and notify the user to switch off the product by using the emergency button. If it is safe then you can choose any wavelength between 3 lights from UV light, Visible light, or Infrared Light. Choosing UV light will set the timer to 5 minutes to display UV light. If you choose visible light, you can just display the light like usual. If you choose Infrared light, it will be the same as choosing UV light as it will be set to 5 minutes also. If you encounter any abnormalities, the buzzer will be activated and notify the user to switch off the product by using the emergency button. If did not encounter such things then you can use the product any longer you like. After done using the product, you can switch it OFF by pressing the push button.

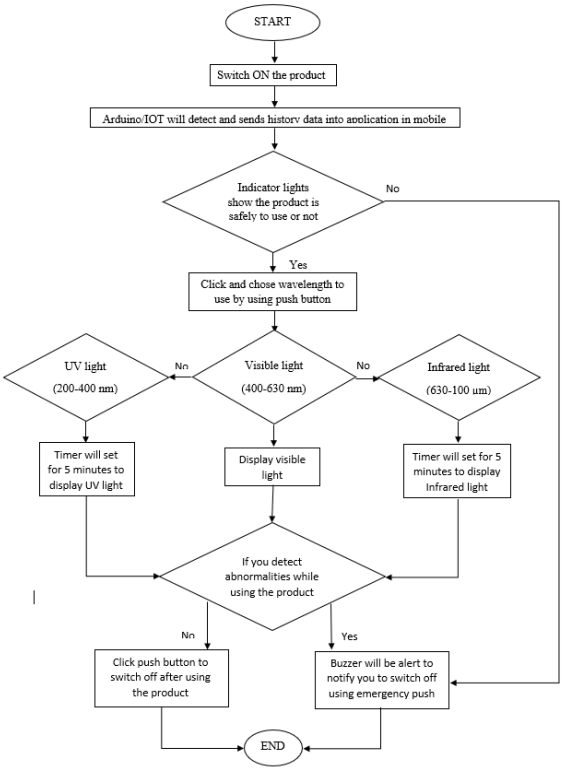

Figure 2 Flowchart

ISBN: 978-605-73901-3-4

Arduino Uno is a microcontroller board based on the ATmega328P datasheet. It has 14 digital input/output pins (of which 6 can be used as PWM outputs), 6 analog inputs, a 16 MHz quartz crystal, a USB connection, a power jack, an ICSP header, and a reset button. It contains everything needed to support the microcontroller; simply connect it to a computer with a USB cable or power it with an AC-to-DC adapter or battery to get started. You can tinker with your UNO without worrying too much about doing something wrong, the worst-case scenario you can replace the chip for a few dollars and start over again.

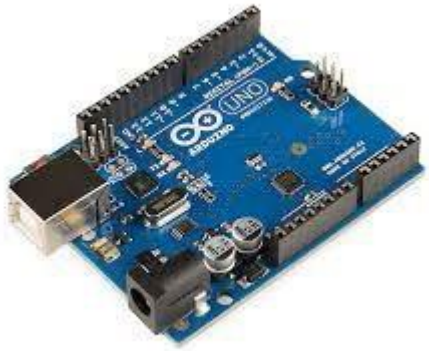

Figure 3 ARDUINO UNO

The ESP8266 is capable of either hosting an application or offloading all WiFi networking functions from another application processor. The general features of this board are as follows:

Easy to use
Programmability with Arduino IDE or IUA languages
Available as an access point or station
practicable in Event-driven API applications
Having an internal antenna
Containing 13 GPIO pins, 10 PWM channels, I2C, SPI, ADC, UART, and 1-Wire

Figure 4 NODEMCU ESP8266

ISBN: 978-605-73901-3-4

UV sensors measure the amount of ultraviolet (UV) radiation that is emitted. Although the wavelengths of this type of electromagnetic radiation are less than those of visible light, they are still longer than those of x- rays. UV sensors are used to determine how much ultraviolet light has been exposed to in a laboratory or in the environment.

Figure 5 ML8511 UV Detector Sensor

An infrared sensor is an electronic device that emits infrared light in order to detect certain features of the environment. An infrared sensor can detect motion as well as measure the heat of an item. A passive IR sensor is one that measures infrared radiation rather than emitting it. Almost all items emit some type of thermal radiation in the infrared range.

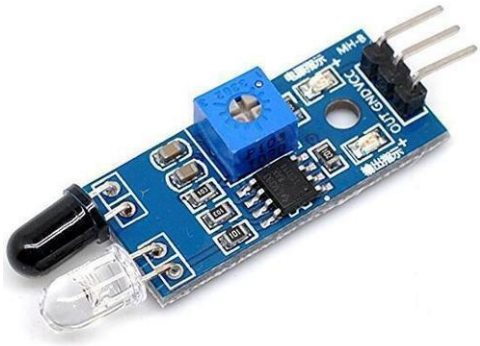

Figure 6 INFRARED SENSOR MODULE

In this project, we sure to find that ultraviolet light therapy can destroy infectious organisms or harmful cells that cause disease of the body. UV light therapy can treat conditions like Psoriasis, Eczema and etc. Most common spectrum for UV light is 200-400nm. Wavelength for visible light can be visible to most human eyes. The visible region is the section of the electromagnetic spectrum between 400 and 750 nm. Infrared light treatment is used to relieve pain and inflammation in the body. It can also be used for pain relief, decrease muscle spasm and etc. Infrared (IR) radiation has wavelengths ranging from 760-100 µm.

ISBN: 978-605-73901-3-4

FINDINGS

Ultraviolet light Therapy is to destroy infectious organisms or harmful cells that cause disease of the body—especially superficial lesions and skin infection[2]. The sun emits ultraviolet light naturally, but it can also be channeled for treatment using specifically constructed instruments. Light has different wavelengths. The wavelengths most commonly used in therapeutic ultraviolet light treatments are longer wavelength UVA light and shorter wavelength UVB light[3].

Visible light is defined as the wavelengths that are visible to most human eyes. EM radiation is transmitted in waves or particles at different wavelengths and frequencies. This broad range of wavelengths is known as the electromagnetic spectrum. That spectrum is typically divided into seven regions in order of decreasing wavelength and increasing energy and frequency. The common designations are radio waves, microwaves, infrared (IR), visible light, ultraviolet (UV), X-rays and gamma-rays. Visible light falls in the range of the EM spectrum between infrared (IR) and ultraviolet (UV). It has frequencies of about 4×10^{14} to 8×10^{14} cycles per second, or hertz (Hz) and wavelengths of about 740 nanometers (nm) or 2.9×10^{-5} inches, to 380 nm (1.5×10^{-5} inches) [7]. All electromagnetic radiation is light, but we can only see a small portion of this radiation—the portion we call visible light [8].

Infrared (IR) is a type of electromagnetic radiation, including wavelengths between the 780 nm to 1mm. IR is divided into different bands: Near-Infrared (NIR, 0.78~3.0 µm), Mid-Infrared (MIR, 3.0~50.0 µm) and Far-Infrared (FIR, 50.0~1000.0 µm) as defined in standard ISO 20473:2007 Optics and photonics -- Spectral bands [4]. Several studies have reported that IR can improve the healing of skin wounds, photoprevention, relieve pain, stiffness, fatigue of rheumatoid arthritis, ankylosing spondylitis, potentiate photodynamic therapy, treat ophthalmic, neurological, and psychiatric disorders, and stimulate the proliferation of mesenchymal and cardiac stem cells [5].

Most common spectrum wavelength for every light will be shown in figure 7.

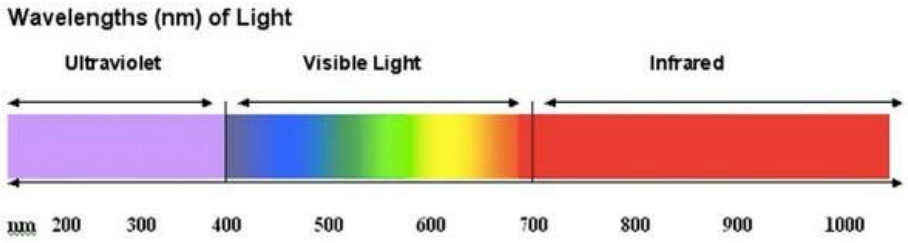

Figure 7 *Wavelength for each light*

ISBN: 978-605-73901-3-4

DISCUSSION & DATA ANALYSIS

For the survey form, we asked 46 people to take a survey about our final project. We asked 10 questions to 46 respondents total with different opinions from them.

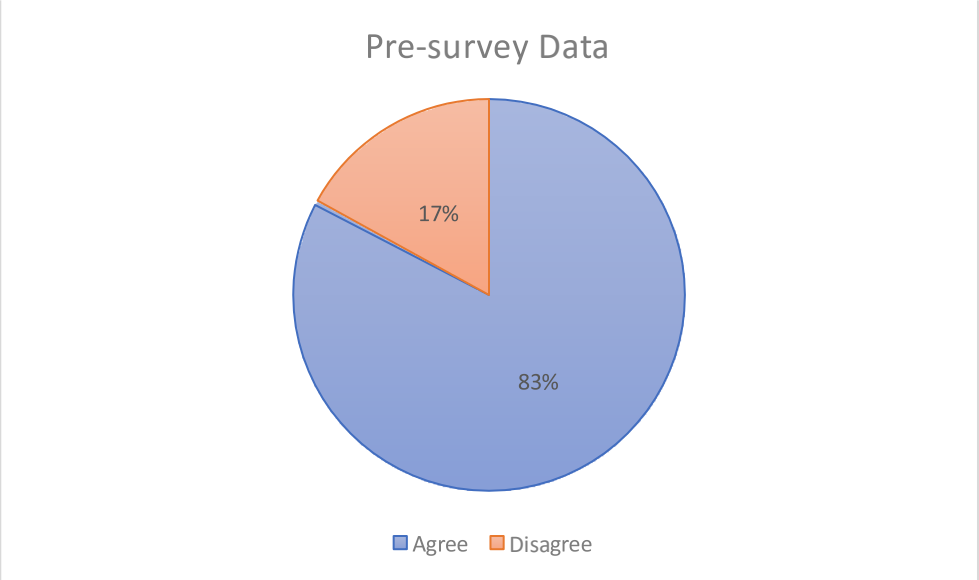

Figure 9 Pai-chart show the percentage from pre-survey data

CONCLUSION

This project is to develop 3 in 1 light therapy by combining ultraviolet, visible, and infrared light in 1 device. The purpose of this project is to improve the product and can be used for future preference. This project also intends to help cure certain diseases by using the developed product. For the wavelength, UV light use 200- 400 nm spectrum, visible light use 400-700 nm spectrum and IR use 600nm-1mm spectrum. I am doing a lot of research by finding journals and articles from the website to gather information about this project. For this project, I use ML8511 to scan UV radiation, Infrared sensor module to scan IR radiation and put it into this project. This project use Arduino UNO to receives and transfer to device using NODEMCU ESP8266 for IoT preference. This project will be a good way for people to use for one who feels pain & inflammation and skin infectious with affordable device.

RECOMMENDATION

A recommendation that can be included for this project is to include a sensor that is able to scan radiation for a certain wavelength. When the product is used, it is intended to know how many wavelengths that can use on each body for treatment. When it sends the data into the application mobile, it can identify how much we use the wavelength for the treatment that we used. In addition, it is recommended for this device to

 ISBN: 978-605-73901-3-4

know the preferred wavelength for this project. There is a specific wavelength that can be used for medical reference. This can be used for both light therapy.

REFERENCE

[1] M. R. Hamblin and T. N. Demidova, "Mechanisms of low level light therapy," *Mech. Low-Light Ther.*, vol. 6140, no. March, p. 614001, 2006, doi: 10.1117/12.646294.

[2] I. Ahmed *et al.*, "Recent Patents on Light-Based Anti-Infective Approaches," *Recent Pat. Antiinfect. Drug Discov.*, vol. 13, no. 1, pp. 70–88, 2018, doi: 10.2174/1872213x11666171108104104.

[3] S. Singer and M. Berneburg, "Phototherapy," *JDDG - J. Ger. Soc. Dermatology*, vol. 16, no. 9, pp. 1120–1131, 2018, doi: 10.1111/ddg.13646.

[4] S. Tsai and M. R. Hamblin, "Journal of Photochemistry & Photobiology , B : Biology Biological e ff ects and medical applications of infrared radiation," *J. Photochem. Photobiol. B Biol.*, vol. 170, no. December 2016, pp. 197–207, 2017, [Online]. Available: http://dx.doi.org/10.1016/j.jphotobiol.2017.04.014.

[5] F. M. Cross, Sarah J. Linker, Kay E. Leslie, "乳鼠心肌提取 HHS Public Access," *Physiol. Behav.*, vol. 176, no. 1, pp. 100–106, 2016, doi: 10.1016/j.jphotobiol.2017.04.014.Biological.

[6] L. R. Sklar, F. Almutawa, H. W. Lim, and I. Hamzavi, "Effects of ultraviolet radiation, visible light, and infrared radiation on erythema and pigmentation: A review," *Photochem. Photobiol. Sci.*, vol. 12, no. 1, pp. 54– 64, 2013, doi: 10.1039/c2pp25152c.

[7] Lucas, J. (2015, April 30). *What Is Visible Light?* Livescience.Com. https://www.livescience.com/50678-visible-light.html#:%7E:text=Visible%20light%20is%20a%20form,visible%20to%20most%20human%20eyes.&text=This%20broad%20range%20of%20wavelengths%20is%20known%20as%20the%20electromagnetic%20spectrum

[8] National Aeronautics and Space Administration, Science Mission Directorate. (2010). Visible Light. Retrieved *[insert date - e.g. August 10, 2016]*, from NASA Science website: http://science.nasa.gov/ems/09_visiblelight

ISBN: 978-605-73901-3-4

APPENDIX

Appendix 1

Pre-survey Questionnnaire

Do you know about ultraviolet light therapy can treat skin diseases and infections?

Do you know about infrared light therapy can treat muscle pain and inflammation?

Do you agree people at home need the new technology of 3 in 1 light therapy for 3 purposes of different muscle and pain treatment?

Do you agree this 3 in 1 muscle pain treatment can be useful and convenient to use for patient?

Are you satisfied with the current light muscle pain treatment performance in terms of quality?

Do you agree to enhance the current light muscle pain treatment with the latest technology of light and IoT?

Do you agree to upgraded the normal light pain muscle treatment to more user friendly and comfortable?

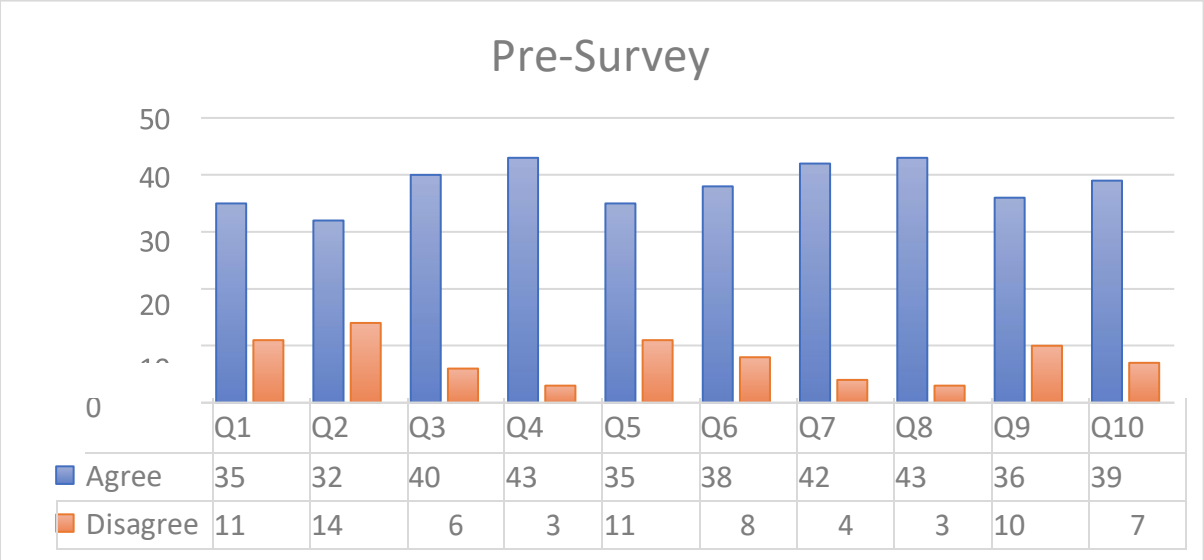
Do you agree the light pain muscle treatment can be upgraded to IoT application for data history collection?

Do you like to record your data history using application in mobile?

Are you interested to buy the new design 3 in 1 light therapy with reasonable cost?

Appendix 2

Bar chart of the Pre-Survey

	Q1	Q2	Q3	Q4	Q5	Q6	Q7	Q8	Q9	Q10
Agree	35	32	40	43	35	38	42	43	36	39
Disagree	11	14	6	3	11	8	4	3	10	7

ISBN: 978-605-73901-3-4

DEVELOPMENT OF PATIENT MONITOR USING WIRELESS AND TOUCHSCREEN TECHNOLOGY

Muhd Shaqil Aqim b. Ariffin
Polytechnic Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, shaqilmuhd1608@gmail.com

Ku Lee Chin
Polytechnic Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, lohleechin1@gmail.com

ABSTRACT

The project aims to create patient monitor using wireless and touch screen technology. The idea is to transmit data faster at a high-speed wireless technology. Meanwhile, the current patient monitors in the market provide a less convenience of accessing menu, keyboards, or functions because they still rely on button feature. The objective of the project is to change the cable technology by replacing it with wireless technology. The project also uses touch screen display to provides faster and efficient selection of menu options. Furthermore, this product also aims to track patient data history via an IoT application. This project using HC-05 Bluetooth module to send the data wirelessly from the transmitter to the Arduino. The project also uses a Thin Film Transistor (TFT) LCD to make the screen touchable. This project used the MAX30102 sensor and a temperature sensor to find heart rate, temperature, and oxygen concentration parameter. The Wi- Fi module provides the internet connection between the device and the database. The data will store on a cloud storage system via the internet. IoT apps securely store user data online, which can be accessed via a phone app. The application can monitor patient health and analyze the data to recommend treatments or generate alerts.

Keywords: *Patient Monitor, wireless, touchscreen, HC-05 Bluetooth module, TFT lcd, MAX30102*.

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

A patient monitor is a medical instrument that monitors a patient's vital signs. Paramedics must monitor patient conditions to track their progress throughout a critical phase. Patient monitor parameters include ECG, respiration, blood pressure, temperature, and blood saturation. These include electrocardiogram (ECG), respiratory rate and oxygen saturation, temperature, and invasive blood pressure (IBP), which monitors carbon dioxide levels in the patient's respiratory system.

This equipment is the most important medical tool in hospitals and clinics, according to several studies. A Patient Monitor is essential in every household, not just hospitals. This study focused on portable patient monitors with touchscreens and wireless cable technology that were connected to an IoT system.

The most common Patient Monitor issue is the cable. On one hand, there are technical concerns with the cable, like disconnected cables and bent or damaged plugs. All medical equipment encouraged to have a touch screen interface for dependable and effective data collecting. At the same time the touchscreen application also makes launching data and outcomes easier. The developing of the Patient Monitor with IoT and mobile apps may solve this issue. Today's technology is essential to develop wireless patient monitors that are simple and quick to respond. Touch screen technology is ideal for this purpose.

METHOD

Flow Chart

Flowchart in Figure 1 displays a process that begins with users turning on the device and then choosing to change a setting on the device or the user's smartphone. The user has selected the parameters heart rate, oxygen blood concentration, and temperature as his or her preferences. All the device's characteristics can also be customized by the user. After that, the device will begin monitoring and displaying the data collected. The information will be displayed on the touchscreen display of the device or smartphone. Whenever a parameter provides an inaccurate result, an alarm will be triggered, and the programmed will loop back to the parameter selection step.

ISBN: 978-605-73901-3-4

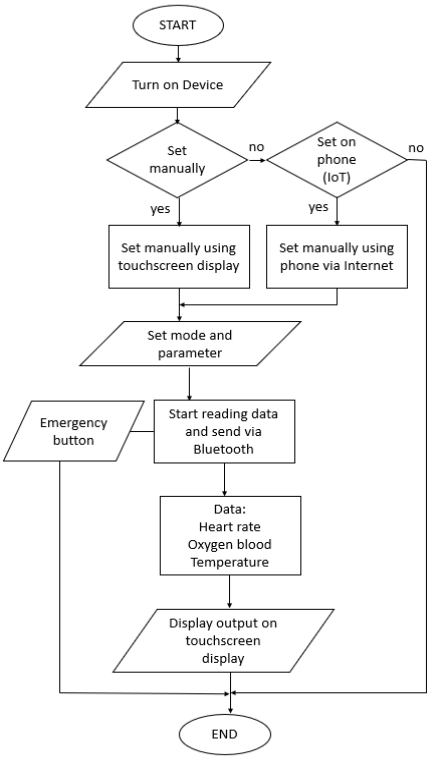

Figure 1 *Flow chart*

Block Diagram

This project's hardware and software will be combined to create the project "Development of Patient Monitor Using Wireless and Touchscreen Technology". Furthermore, the device will have an application that will allow users to pick the mode, receive alerts in the form of alarms, and receive updates about the health monitoring system through IoT. The block diagram of the project design is represented in the figure below.

ISBN: 978-605-73901-3-4

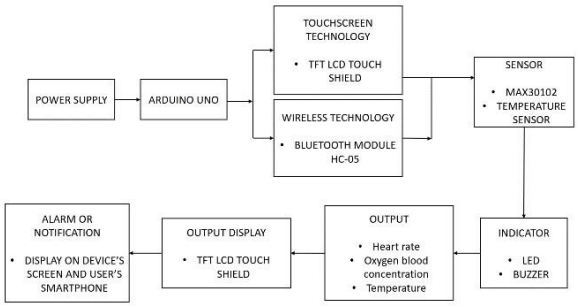

Figure 2 *Project block diagram*

Scematic diagram

The heart rate, temperature, and oxygen blood concentration are the parameters for this project. All parameters will be included in a bracelet-like device. The patient will use this bracelet to determine the value of the parameter. The Wemos D1 Mini acts as a web server, allowing any Wi-Fi-enabled device to communicate with and wirelessly operate the board's pins. The MAX30102 is a biosensor module with integrated pulse oximetry and heart rate monitoring capabilities. It is equipped with internal LEDs, photodetectors, optical components, and low-noise circuits capable of rejecting ambient light. The MAX30102 is a complete system solution that simplifies designing mobile and wearable devices. When these two components are combined, a user may obtain the result of the parameter wirelessly.

Hardware

Wemos D1 mini

Wi-Fi-enabled Wemos D1 Mini microcontroller connects to other microcontroller devices like Arduino using the ESP8266 module. The Wemos D1 Mini features a built-in Wi-Fi module, thus it can process code without an Arduino as a microcontroller.

Wemos D1 Mini-based home automation system that enables mobile phone-based control of electrical equipment such as lights, fans, and garage doors. Wemos D1 small is a low-cost alternative to a "mini-Arduino with Wi-Fi." It is based on the ESP8266 microcontroller and has one analogue port and eleven digital connectors. Micro-USB is used to programmed it (or remote flash via Wi-Fi). It is powered by either 5V or 3.3V batteries.

MAX30102 sensor

MAX30102 sensor is a full pulse oximetry and heart rate sensor module created to meet the stringent criteria of wearable devices. The sensor is tiny, allowing for data collection without compromising optical or electrical performance [1]. The sensor has an inbuilt 18-bit ADC and I2C data output, making it compatible with most controllers. All pulse oximeter probes use light-emitting diodes (LEDs) to beam two different wavelengths

ISBN: 978-605-73901-3-4

of red light into the tissue. The oximeter can determine the type of hemoglobin present in pulsatile blood (arterial) and determine the SpO 2 of arterial blood in the peripheral circulation.

Figure 3 MAX 30102 sensor

Bluetooth HC-05 module

Bluetooth is a wireless technology that enables communication across short distances, frequently less than ten meters. Bluetooth technology allows the transmission of data between mobile communication devices. The microcontroller may send measured data to a mobile phone using a Bluetooth module (HC-05)[2].

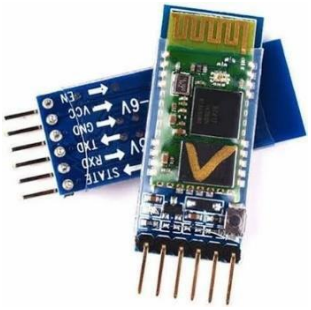

Figure 4 Bluetooth HC-05 module

HC 05/06 is a serial communication device. When a button on the Android app is touched, it sends serial data to the Arduino Bluetooth module. On the other end, the Arduino Bluetooth module receives the data and delivers it to the Arduino through the Bluetooth module's TX pin. The code uploaded to the Arduino examines and compares the received data. If the received data is a 1, the LED illuminates. When the received data is zero, the LED goes off.

2.4-inch TFT LCD Touch Shield

The Arduino 2.4-inch TFT LCD Touch shield is a multicolor TFT display with a touch screen and an SD card slot compatible with the Arduino UNO/ Mega. The TFT driver is based on the ILI9341, a device with an eight- bit data interface and a four-bit control interface. 3.3V or 5V electricity is required to power the 2.4-inch TFT LCD touch shield [3]. The TFT shield shows color images and has an interface with curves and buttons for interacting

ISBN: 978-605-73901-3-4

with and examining Arduino data. The TFT shields have a micro-SD card reader for storing photographs or other data.

Software

Arduino IDE

The name "IDE" means "Integrated Development Environment," and it refers to an official piece of software produced by Arduino for editing, compiling, and uploading code to the Arduino device [4]. The Arduino IDE is a free and open-source software application used primarily for developing and building code for the Arduino Module. It is easily available on MAC, Windows, and Linux operating systems. It runs on the Java Platform and has built-in debugging, editing, compilation capabilities, and commands. Among the Arduino, modules are the Arduino Uno, Arduino Mega, Arduino Leonardo, and Arduino Micro. This environment can run both C and C++ programs.

A typical integrated development environment (IDE) contains a source code editor, local build automation, and a debugger. A source code editor is a type of text editor that assists you in writing software code by highlighting syntax with visual cues, providing language-specific auto-completion, and detecting errors as you type. Local build automation refers to technologies that automate routine tasks connected with creating a local software build for developer use, such as translating computer source code to binary code, packaging binary code, and running automated tests. A debugger is a piece of software used to test other programs and can graphically identify the location of a source code fault

Design of project

The project was designed on the Tinkercad website. The project screen can be touched because it uses a touchscreen display. The reset button allows devices to be rebooted if there is an incorrect value or an unfunctional device. Users will use the arrow if the screen device is in trouble or cannot be touched. The bracelet-like design is a device to obtain users' heart rate, temperature, and oxygen blood saturation data. The user will install the device in hand. All data received will be displayed wirelessly on the device's screen and the user's phone.

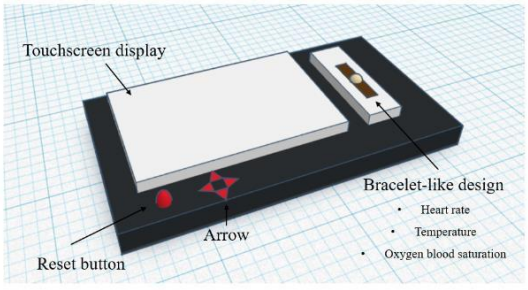

Figure 5 Project design

ISBN: 978-605-73901-3-4

FINDINGS

Wireless technology

Current Patient Monitor devices in hospitals measure, record, distribute, and display combinations of biometric values such as heart rate, SPO2, blood pressure, temperature, etc. A lot of parameters can be obtained from the Patient Monitor machine. There are certain problems that doctors or nurses face, such as tangled cables and cables being pulled from the patient's body.

Figure 6 Patient Monitor device

Figure 6 shows a patient using a Patient Monitor device. Many cables and wires are attached to the patient's body from the Patient Monitor. These cables are sometimes unplugged, and the cable arrangement is a bit messy. Wireless is a solution for disconnected cables. This project uses wireless technology. Wireless technology can make it easier for doctors to move patients and make it easier to remove attached devices from the patient's body.

Pre survey

Prior to beginning this project, a pre-survey was carried out to verify the opinions of outsiders. The respondents responded to a total of nine questions. Most responders agreed with the project's objectives. The question was answered by a total of 39 people.

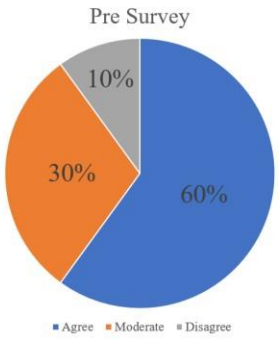

Figure 7 Pie Chart of Agree and Disagree

ISBN: 978-605-73901-3-4

According to the pie chart above, blue represents the agreement, orange represents the moderate and grey represent disagree. More than 50% of respondents agree with this project based on the pie chart. They agree and understand that Patient Monitor with wireless and touchscreen technology can transmit data faster and at high speed. Touch screen display also provides a faster and more efficient selection of menu options just using fingers. 10% of responders disagree with a certain question. This is due to their limited understanding of the benefits of wireless technology utilized in medical equipment.

Heart rate

Maximum Heart Rate (or Max HR or MHR) is the number of heartbeats a heart makes per minute when faced to the highest level of stress. Max HR is the greatest output an athlete's body can produce. Knowing this figure allows the athlete and coach to arrange training around certain intensities or "training zones."

Table heart rate for normal activity

Age	Average (bpm)
20 - 24	125.44 - 148.96
25 - 29	122.8 – 145.16
30 - 34	119.04 – 141.36
35 – 39	115.84 – 137.56

Table for heart rate for intensity activity

Age	Average (bpm)
20 - 24	150.92 – 182.28
25 - 29	147.07 – 177.63
30 - 34	143.22 – 172.98
35 – 39	139.37 – 168.33

Oxygen blood saturation

The measurement of your blood oxygen is called your oxygen saturation level. Normal oxygen levels are usually 95% or higher. Some people with chronic lung disease or sleep apnea can have normal levels of around 90%. A “SpO2” reading on a pulse oximeter indicates the percentage of oxygen in a person’s blood. Below is a descriptive table of blood oxygen saturation. If the blood oxygen saturation is below 96, the patient should consult a doctor for examination.

Oxygen Blood Saturation (%)	Description
97 - 100	Normal
60 – 96	Danger (refer doctor)
59 below	Hypoxia (refer doctor)

ISBN: 978-605-73901-3-4

DISCUSSION

Diagnostic, monitoring and treatment systems are becoming portable, wearable, and even implantable, which give advantages over bulky medical equipment, including minimized patient discomfort and lower costs for both healthcare providers and owners. According to research on current Patient Monitors, wireless technology is a great thing to improve work efficiency. In addition, data retrieval is also easy, fast, and systematic because all data will be sent to the device wirelessly.

In medicine, simple, fast, and exact equipment operation is important. Touch screens provide doctors and nurses with faster access to patient data. In addition, touch screen technology makes handling complex medical instruments and devices easier and more efficient. Touchscreen technology in this project provides faster access and makes it easier to use the Patient Monitor.

RECOMMENDATIONS

A recommendation that can be made is to add parameters to the device. In this project, only three parameters are placed: heart rate, temperature, and oxygen blood saturation. With the addition of this parameter, this Patient Monitor can be used in many situations and is more beneficial for any healthcare usage.

Moreover, another recommendation is that this device can diagnose a patient after taking the patient's data. This Patient Monitor will analyze and tell the user what kind of disease they have and give recommendations on how to cure them.

CONCLUSION

In conclusion , the development of the Patient Monitor using wireless technology and a touch screen is a user-friendly device, and it can be used by anyone, especially for hospital needs. Moreover, the Wireless network can be accessed from anywhere, at any time. It will facilitate the work of the hospital in taking patient data. Using the Wemos D1 Mini will act as a web server, allowing any Wi-Fi-connected device to interact with the board and send data wirelessly. MAX30102 sensor is a full pulse oximetry and heart rate sensor module. The sensor is tiny, allowing for data collection without compromising optical or electrical performance. The Arduino 2.4-inch TFT LCD Touch shield makes this project have a touchscreen display. The device will be a low-cost Patient Monitor with wireless and touch screen technology.

REFERENCES

Ahmed, M. F., Hasan, M. K., Shahjalal, M., Alam, M. M., & Jang, Y. M. (2020). Design and implementation of an OCC-based real-time heart rate and pulse-oxygen saturation monitoring system. IEEE Access, 8, 198740–198747. https://doi.org/10.1109/ACCESS.2020.3034366

Huang, J., Liu, J., Xia, C., & Zhou, G. (2019). Wireless voltage and resistance meter based on STC89S52 and

ISBN: 978-605-73901-3-4

bluetooth module HC-05. IOP Conference Series: Materials Science and Engineering, 490(7). https://doi.org/10.1088/1757-899X/490/7/072007

Kanagond, S. S., Huddar, S. S., Hoolageri, S. H., Kapatakar, V., Itagi, R. L., & Jolad, S. (2020). Smart assistive device for senior citizens. 2020 IEEE International Conference on Distributed Computing, VLSI, Electrical Circuits and Robotics, DISCOVER 2020 - Proceedings, 42–46. https://doi.org/10.1109/DISCOVER50404.2020.9278083

Fezari, M., & al Dahoud, A. (2018). Integrated Development Environment "IDE" For Arduino Lung Sounds analysis View project Integrated Development Environment "IDE" For Arduino Introduction to Arduino IDE. https://www.researchgate.net/publication/328615543

ISBN: 978-605-73901-3-4

APPENDIX

Appendix 1

Pre-Survey Questionnaire

Do you know what patient monitor is?
Do you know patient monitor can measure heart rate, oxygen blood concentration and temperature?
Do you agree all people at home need the Patient Monitor in their house?
Do you agree with the present Patient Monitor's performance good in terms of quality?
Do you interested that the patient monitor needs to be upgraded to touch screen display
Do you interested that the patient monitor needs to be upgraded to wireless technology?
Do you agree the new patient monitor will be upgrade to IoT application for data history collection?
Do you think a safety button is important in this product?
Are you interested to buy a patient monitor with affordable price?

Appendix 2

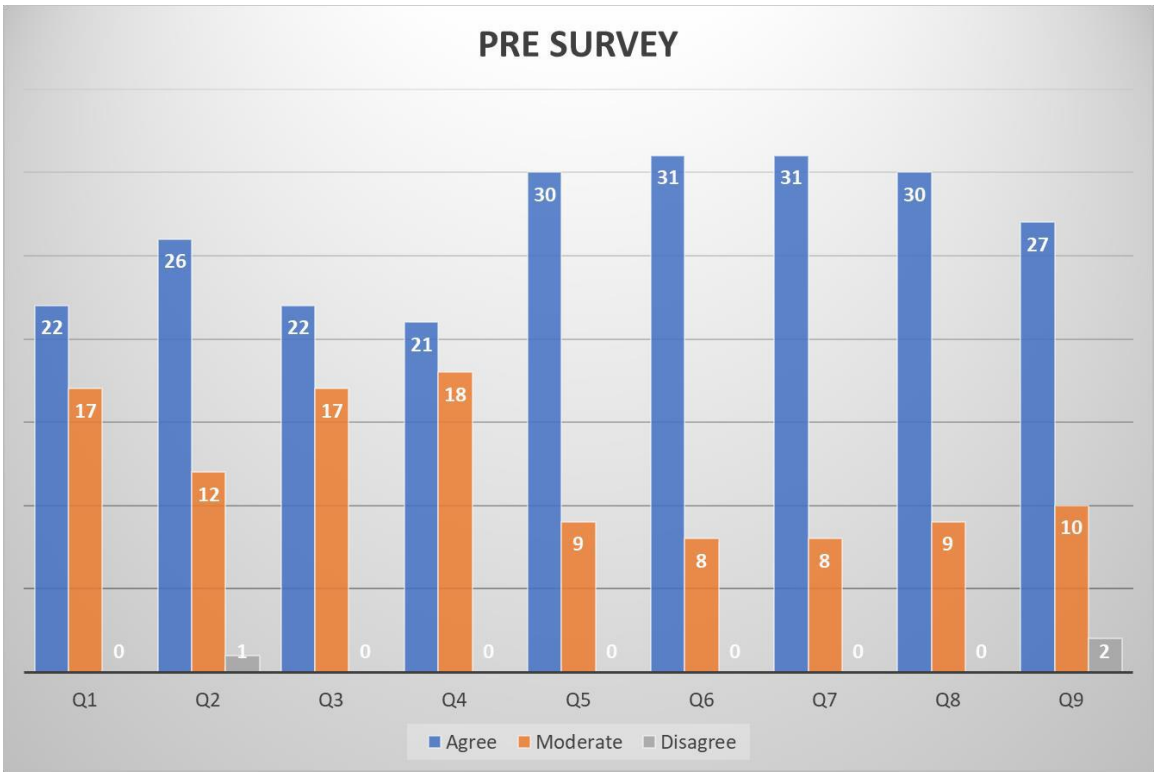
Suggestion/ Comment to improve the new design of patient monitor from the survey

Wireless and touchscreen and portable one. easy to carry.
Wireless. Easy to bring
Decrease the size so can be easily mobilize
Do not make it too complicated to use
Make it large so it can easily be touch
Must have safety button that only staff knows to prevent other people disturbing them
Increase the sensitivity to reduce the false-positive alarm due to the measurement error and decrease the number of sensor cables
Make sure it is user-friendly
Make sure it is easy to use and can be taken anywhere
The use of AI(virtual health assistant)
Make it light so it can be carried around easily
Make it user friendly and easy to use
Make an easy to read by patient relative
Hopefully, there is no issue with lagging to touch the screen and can transmit the accurate data without any error

ISBN: 978-605-73901-3-4

Appendix 3

Bar Chart of the Pre-survey

ISBN: 978-605-73901-3-4

DEVELOPMENT OF SAFETY SECURITY DOOR USING FACE RECOGNITION

NIK HARIZ MUHAIMIN
Politeknik Premier Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Selangor, Malaysia, nkhrz99@gmail.com

DR SABARIAH BOHANUDIN
Politeknik Premier Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Selangor, Malaysia, bsabar@gamail.com

ABSTRACT

In public places, sanitary conditions are always of concern, particularly on surfaces that are touched by a multitude of people, such as door handles in restrooms. Similar issues arise in medical facilities where doctors and staff enter the security door with their dirty hands. It turns out that there are quite a few reasons why healthcare workers don't wash their hands, and many of them are related to human behavior and the way we think about our actions. The existing technology devices mostly use a keypad number as a password for security. In this paper, the development of a security door system using facial recognition is presented. The device uses ESP32 as the main processor and an OVA 2640 camera as the input for face recognition. The device is able to monitor people using IP addresses through Wifi, which can prevent unregistered people from opening the door as well as for health purposes.

Keyword: Face Recognition, Security Door, Artificial Intelligence

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

The Safety Security Door Using Face Recognition allows users to open a garage door using only our face without physically touching anything. It is like a keypad lock that replaces pressing buttons with touch-less gestures. This is especially important now during the COVID-19 Coronavirus pandemic when touching objects is discouraged.In addition to being a touch-less alternative to keypad locks, it has other of applications. For example, it works well in situations where the user locks themselves out without a key or phone, needs to let many people in, and, in general, is a reliable and simple way to get into a home.

It is also extremely easy to install. The user just needs to stick it behind a window near the garage and plug it in. Since the device is completely indoors, the user also does not have to worry about the device being tampered with or failing due to the weather, such as extreme heat, cold, or humidity. This is made possible with the ESP-32 Camera ability that can recognize our face to unlcok the door. The system will use face recognition to identify the owner of the face, which will be compared to the faces of people who want to enter. If the faces do not match, the person will not be allowed to enter

RELATED WORKS

Table 1 shows matrix synthesis based on some literature reviews from several sources that focus on methodology and drawback based on the research.

	TITLE	METHODOLOGY	DRAWBACK
1	A Gesture Based Door Control Using Capacitive Sensors [5] **Writer** : Steeven Zeiß, Alexander Marinc, Andreas Braun, Tobias Große-Puppendahl, and Sebastian Beck **Publish** : 2014	Use a capacitive sensors to open the door. The capacitive sensor attach with a drive to open a door. A single swipe of hand can open the door.	Not secured because no password needed when to open the door.

ISBN: 978-605-73901-3-4

2	Development of Intelligent Automatic Door System[6] **Writer :** Daiki Nishida , Kumiko Tsuzura, Shunsuke Kudoh , Kazuo Takai, Tatsuhiro Momodori Norihiro Asada, Toshihiro Mori , Takashi Suehiro and Tetsuo Tomizawa **Publish :** 7 June, 2014	This door mostly used in supermarket or mall. It use a laser range scanner to scan people exist in front the door and open the door when people infront the door.	Not secured because no password needed when to open the door. The door also open if there a big object like trolley exist infront the door

ISBN: 978-605-73901-3-4

3	Design of low cost NFC Door Lock for a Smart Home System[7] **Writer :** Jose Pacheco and Karen Miranda **Publish :** 2020	This method use a NFC card to unlock the door. NFC door lock is low cost and easy to install and also user friendly.	The hand have to touch the NFC reader to open the door It is possible that the germs will spread through the hand The user have to keep NFC card to unlock the door, if lose it, the door will not open

Table 1 : Matrix synthesis based on previous researchers

METHODOLOGY

Block diagram

Figure 1 shows the block diagram of the project that also shows the input and output of the component of the project.

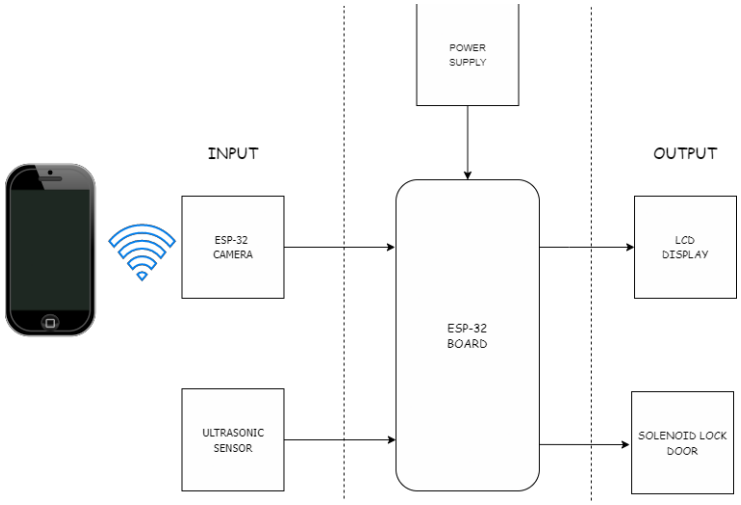

Figure 1 : Block Diagram

Based on Figure 1, the input sensor of the device is ESP – 32 camera, and Ultrasonic Sensor. The output of the device are LCD display , and Solenoid Lock Door. This device able to use as monitoring data through wi-fi using IP address.

ISBN: 978-605-73901-3-4

RESULT AND FINDING

The design of the device

Figure 2 shows the design of hardware of the device. The design shows the position of components such as ESP – 32 camera, LCD display,Ultrasonic Sensor and Solenoid Door Lock. As we know, the device can be used and placed at the door or gate. Also, he data send to server by using the wi-fi (IP address).

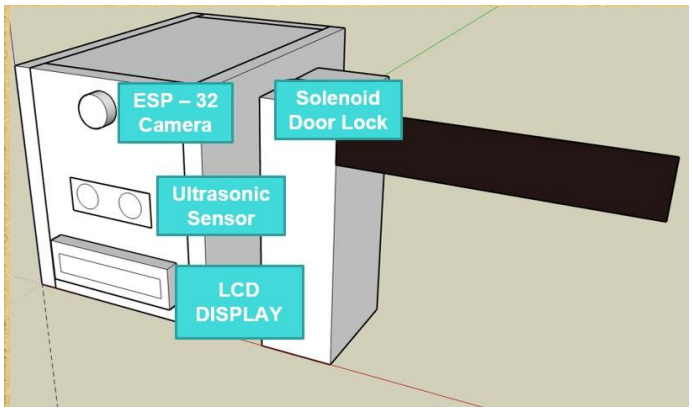

Figure 2 : The Sketch design of the device

Based on Figure 2, the input of the device ESP – 32 camera and Ultrasonic Senosr. The ESP – 32 camera function as detector for recognition the face user whereas the Ultrasonic Sensor act as a detect distance the device with user. The device will detect the appearance of user using ultrasonic sensor that will be displayed on LCD display. The Solenoid Door Lock will be activated when the device recognise the user face and will automatically close the door after 30 seconds.

The Scenario of The Device

Figure 3 shows the scenario of the project. The user needs to go in front of the device, then the device checks if anyone infront the device. If there is a person in front of the device, the device will scan the face using ESP- 32 Camera. The device will recognize the face, If the face is on the database , then the door or gate will open. After 30 seconds, the door will close back for safety purpose.

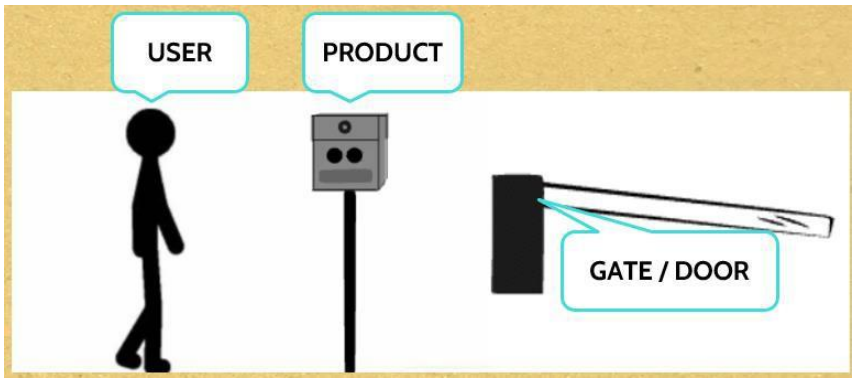

Figure 3. The Scenario of The Device

ISBN: 978-605-73901-3-4

Figure 4 shows the process of the device from start to end. This flow gives some concise description about the operation of project. First, the device will detect if the human infront device. If yes, it will capture the user face image and make a face detection. If it reconized the face then the door will unlock. If not, the door will stay close. After the door successfully open, it will close after 30 seconds for the safety purpose.

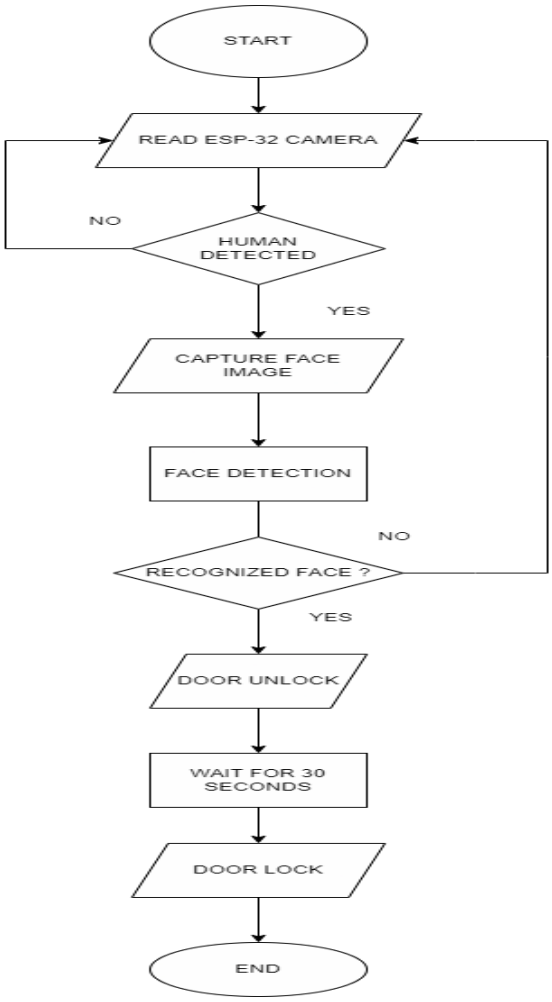

Figure 4 : Flow of Operation

DISCUSSION

In this development , we are going to build a door that can be opened by using face recognition. Hopefully, this will allow people without hands to open doors without the use of their feet or other assistive devices. The core of this project is a ESP-32 Camera , which we will use to detect when someone using face recognition, and then trigger an electric motor to open the door using solenoid door lock.

We use the security doors using face recognition software. This software will scan the face of a person, and only the person whose face is scanned will be able to open the door. This is a great security feature, and it will keep our employees and customers safe. It can also keep certain people out if we don't want them to come in, such as trespassers.

ISBN: 978-605-73901-3-4

CONCLUSION

In conclusion, Face recognition technology is used in a variety of ways to make our lives easier. From unlocking our phones to providing security, facial recognition is revolutionizing the way we interact with technology. One of the most common uses of facial recognition is security. Whether it's an app that unlocks your door when you approach, or a system that lets you know when someone has entered your home, using facial recognition for security is a great way to keep your family safe and keep germs or virus away from our hands.

REFERENCE

[1] Hackster.io, "Touchless Hand Gesture Door Opener." Accessed: Jan. 15, 2022. [Online]. Available: https://www.hackster.io/316847/touchless-hand-gesture-door-opener-474c2a.

[2] Nature Editorial, "COVID-19 rarely spreads through surfaces. So why are we still deep cleaning?" [Online]. Available: https://www.nature.com/articles/d41586-021-00251-4?error=cookies_not_supported&code=d9ebdcc7-e669-4062-bcf7-e73d1ac4e467.

[3] A. Hrustic, "STUDY: 78% Of Health-Care Workers Don't Properly Wash Their Hands." 2016, [Online]. Available: https://www.menshealth.com/health/a19524980/healthcare-workers- dont-wash-their-hands/.

[4] M. Whitby, M.-L. McLaws, and M. W. Ross, "Why Healthcare Workers Don't Wash Their Hands: A Behavioral Explanation," *Infect. Control Hosp. Epidemiol.*, vol. 27, no. 5, pp. 484– 492, 2006, doi: 10.1086/503335.

[5] S. Zeiß, A. Marinc, A. Braun, T. Grosse-Puppendahl, and S. Beck, "A Gesture-Based Door Control Using Capacitive Sensors BT - UbiComp 2002: Ubiquitous Computing," *UbiComp 2002 Ubiquitous Comput.*, vol. 8530, no. Chapter 20, pp. 207–216, 2014, [Online]. Available: http://link.springer.com/10.1007/978-3-319-07788-8_20%0Apapers3://publication/doi/10.1007/978-3-319-07788-8_20.

[6] D. Nishida *et al.*, "Development of intelligent automatic door system," *Proc. - IEEE Int. Conf. Robot. Autom.*, pp. 6368–6374, 2014, doi:10.1109/ICRA.2014.6907799.

[7] J. Pacheco and K. Miranda, "Design of a low-cost NFC door lock for a smart home system," *IEMTRONICS 2020 - Int. IOT, Electron. Mechatronics Conf. Proc.*, 2020, doi: 10.1109/IEMTRONICS51293.2020.9216409.

ISBN: 978-605-73901-3-4

PROPOSAL ON THE IONTOPHORESIS DEVICE WITH A SWEAT RATE AND IOT SYSTEM

Muhammad Luqman b. Jakaria
Polytechnic Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, luqmanjakaria27@gmail.com

Ku Lee Chin
Polytechnic Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, Institution, lohleechin1@gmail.com

ABSTRACT

This project is about the development of an iontophoresis device with a sweat rate and IoT system for hyperhidrosis disorder patient. Sweating is a natural reaction to a variety of circumstances, including hot weather, physical exertion, stress, and thoughts of fear or wrath but a person will sweat more than usual for no obvious reason if you have hyperhidrosis. Which form of hyperhidrosis a person has determines the underlying reason. The current device is created only to treat hyperhidrosis disease without a specific sensor to detect the sweating rate of the person. This product also can detect human sweat rate ('normal'/moderate sweat rate (for a healthy adult) during extended exercise at a decent intensity is around 1-1.5L per hour) using a humidity sensor (DHT-11) and a safety button as the safety features that will automatically cut off if the current is over the limit (20mA). Bluetooth module (HC-05) will be attached to add IoT functionality and allow the treatment history to be recorded. This device consists of Arduino UNO as the microcontroller, push-button to operate the product, and a current sensor (ACS712) to calculate and measure the current applied. The user can also manually set the current and time of the treatment. The procedure is typically repeated 3 – 5 times each week (10 – 20 minutes each session) until the desired outcomes are achieved.

Keyword: Hyperhidrosis, excessive sweating, iontophoresis, sweat sensor, humidity sensor.

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

Excessive sweating is caused by hyperhidrosis, which may or may not is caused by a medical condition. People with hyperhidrosis sweat excessively, to the point that wetness may practically flow from their palms. Sweat glands usually create perspiration that is transferred to the skin's surface when the air temperature rises, you get a fever, exercise, or anxious, apprehensive, or stressed [1]. When such circumstances are no longer a concern, the nerves that cause perspiration are silenced.

The sweat glands do not shut down in the 1% to 2% of the population with hyperhidrosis [2]. They sweat even when the conditions are not conducive to it, such as when they are sitting in air conditioning or watching television. Some people even tell their physicians that they sweat a lot in the pool.

The causes of hyperhidrosis depend on the sweating that is happening. In certain circumstances, doctors are baffled as to why patients sweat excessively. In certain circumstances, the causes of hyperhidrosis are medical conditions that you should be aware of.

People who regularly sweat excessively or continuously for no apparent reason may have hyperhidrosis disorder. One sort of therapy that can be utilized to alleviate symptoms of this ailment is iontophoresis. People suffering from hyperhidrosis may require numerous iontophoresis sessions each week, each lasting 20 to 40 minutes [4]. It may be hard for doctors to keep track of the previous treatment because patients usually do the treatment several times per week. The current product in the market does not have IoT to record and transfer history data of the treatment [12].

Iontophoresis is a machine to threat hyperhidrosis, and it was first used as a therapy for excessive sweating over 50 years ago [3]. Its specific mode of action is unknown, although it most likely acts by temporarily blocking the sweat duct. The current device is created only to treat hyperhidrosis, and it does not have a specific sensor to detect the sweating rate of the person [11].

The purpose of this project is to develop a device called iontophoresis that can help treat excessive sweating of the feet and hands, and other areas of the body. This product also can detect human sweat rate using a humidity sensor and a safety button as the safety features that will automatically cut off if the current is over the limit (20mA).

ISBN: 978-605-73901-3-4

METHODOLOGY

Arduino Uno, an HC-05 Bluetooth Module, a battery, a current sensor, and a humidity sensor were utilised as the project's core components. Arduino UNO is a low-cost, adaptable, and user-friendly open-source programmable microcontroller board that can be incorporated into a range of electrical projects. As an output, this board can operate relays, LEDs, servos, and motors and can communicate with other Arduino boards, Arduino shields, and Raspberry Pi boards.

The flow chart (figure 1) shows the application of IoT Iontophoresis Device with Sweat Rate Sensor. The process will start with the patient using the sweat sensor to indicate the sweat rate. Then it will be 3 recommended modes based on the sweat rate, or the patient can set it manually, and the device will start. After the treatment is finished, it will store the treatment history in the mobile application.

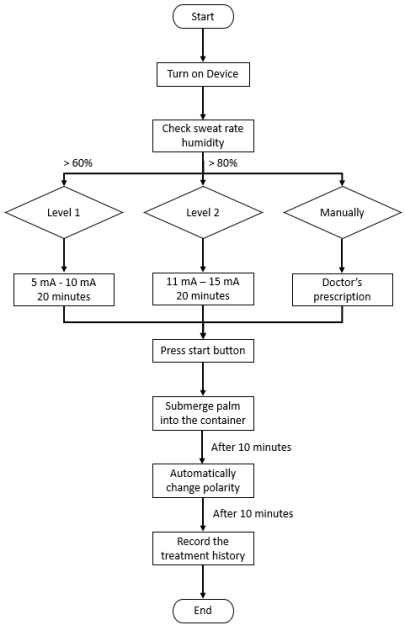
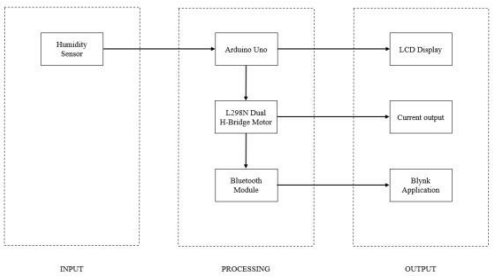

Figure 1 *Flow chart*

The components of this project will all be connected in IoT Iontophoresis Device with Sweat Rate Sensor. Not only that, but the gadget will include an interface that will allow users to select the mode, set a timeframe, and receive treatment schedule notifications.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Figure 2 *Block diagram*

This project was developed using Arduino Uno as the brain of the device and a humidity sensor as the input to determine the flow of the project. HC-05 is used to connect the device with the IoT function and LCD to show the operation of the device. Push-button will be used to turn on the device and put the input manually.

The DHT11 (figure 3) is a simple, ultra-cheap digital sensor for measuring temperature and humidity. It employs a capacitive humidity sensor and a thermistor to monitor the ambient air and emits a digital signal on the data pin (there are no analogue input pins needed). It is pretty simple to operate. However, data collection requires precise timing.

Figure 3 *DHT11 humidity sensor*

ACS712 (figure 4) is a current sensor that is AC and DC compatible. This 5V sensor outputs an analog voltage proportionate to the measured current. This instrument consists of a collection of Hall sensors with copper wires.

Figure 4 *ACS712 is a current sensor*

ISBN: 978-605-73901-3-4

The SPP (Serial Port Protocol) module HC-05 Bluetooth Module (figure 5) is designed for a transparent wireless serial connection setup. It communicates through serial transmission, making it simple to interface with a controller or computer.

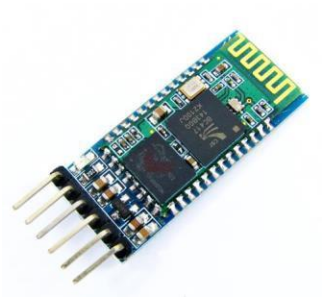

***Figure** 5 HC-05 Bluetooth Module*

The L298 (figure 6) is a monolithic integrated circuit housed in 15-lead Multiwatt and PowerSO20 packages. It is a high-voltage, high-current twin full-bridge driver intended to take normal TTL logic levels and drive inductive loads such as relays, solenoids, DC, and stepping motors.

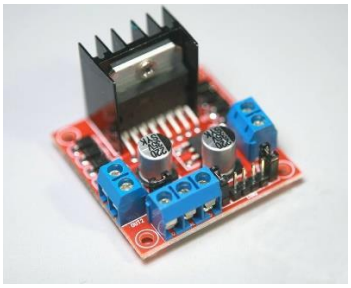

***Figure 6** L298 Dual Full Bridge Driver*

FINDINGS

Iontophoresis device

Iontophoresis (pronounced eye-on-toe-for-ree-sis) is a non-invasive and effective therapy for excessive sweating (hyperhidrosis) of the hands, feet, underarms, and face and it is most frequently used to treat hyperhidrosis, a disease characterized by persistent and profuse sweating.

During iontophoresis, a medical device employs modest electrical currents to transport medicine across biological membranes, often with the injured body part submerged in water. Some patients may notice a little tingling sensation during the procedure, although the electrical current is not powerful enough to shock them.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Figure 7 *Iontophoresis device*

Pre survey

At the beginning of this project, a pre-survey form consisting of 9 questions about the device was answered by 25 people.

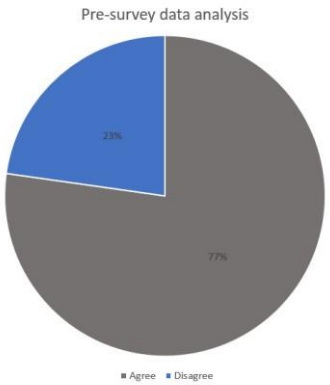

Figure 8 *Pre-survey data analysis*

According to the pic chart above, almost 80 percent of the respondent agree with the project's objective, which is that this product needs an upgrade in terms of IoT function. The usage of IoT in this product can record the treatment history, and it will make the user easy to refer to a doctor if needed. The rest of the respondents voted to disagree due to the lack of knowledge about the device.

DISCUSSION AND DATA ANALYSIS

Previous research has demonstrated that using only tap water, iontophoresis is an effective treatment for hyperhidrosis. This study also uses a humidity sensor to determine the severity of the sweating rate.

It is a safe technique since we use a current sensor to control the current level, and as a precaution, the device will shut down the current output s over the limit.

ISBN: 978-605-73901-3-4

RECOMMENDATIONS

A recommendation that can be added to this project is to try a different kind of sensor. In this project, a humidity sensor was used to detect the sweat rate of the patient. A specific sensor for measuring the sweat rate of a person can improve the accuracy of the product.

Another recommendation that can be added to this device is more IoT function. For this project, the current IoT function is only to record the treatment history.

CONCLUSION

In conclusion, an iontophoresis device with sweat rate and IoT is a device that is compact and user- friendly. It is easy, economical, and affordable for patients. It should be utilized more often to ease the unpleasant symptoms. The built-in humidity sensor can improve the device's functionality, and it also helps the patient measure the sweat rate. Moreover, the IoT function can help the patient see the history of the treatment, and it will make it easier for a doctor to facilitate and plan follow-up maintenance treatments.

REFERENCES

Haider, A. (2005). Focal hyperhidrosis: diagnosis and management. Canadian Medical Association Journal, 172(1), 69–75. https://doi.org/10.1503/cmaj.1040708

Doolittle, J., Walker, P., Mills, T., & Thurston, J. (2016). Hyperhidrosis: an update on prevalence and severity in the United States. Archives of Dermatological Research, 308(10), 743–749. https://doi.org/10.1007/s00403-016-1697-9

Lee, K. Y., & Levell, N. J. (2014). Turning the tide: a history and review of hyperhidrosis treatment. JRSM Open, 5(1), 204253331350551. https://doi.org/10.1177/2042533313505511

Roth, E. (2021, February 8). Iontophoresis. Healthline. https://www.healthline.com/health/iontophoresis#effectiveness

WALIA, N., RATHORE, B., & JAISWAL, A. (2000). TREATMENT OF PALMOPLANTER HYPERHIDROSIS BY IONTOPHORESIS. Medical Journal Armed Forces India, 56(1), 27–28. https://doi.org/10.1016/s0377-1237(17)30085-0

Lenefsky, M. P., & Rice, Z. P., MD. (2020, August 6). Hyperhidrosis and Its Impact on Those Living With It. AJMC. https://www.ajmc.com/view/hyperhidrosis-and-its-impact--on-those-living-with-it

Bellet, J. S. (2010). Diagnosis and Treatment of Primary Focal Hyperhidrosis in Children and Adolescents. Seminars in Cutaneous Medicine and Surgery, 29(2), 121–126. https://doi.org/10.1016/j.sder.2010.03.004

Dolianitis, C., Scarff, C. E., Kelly, J., Sinclair, R., Catherine E SearlT, M. B., lolin Kelly, iVIMed, & Kodney Sinclair, P. (2004). Iontophoresis with glycopyrrolate for the treatment of palmoplantar hyperhidrosis. In Australasian Journal of Dermatology (Vol. 45).

Swartling, C. (2016). Hyperhidrosis - an unknown widespread “silent” disorder. Journal of Neurology and Neuromedicine, 1(4), 25–33. https://doi.org/10.29245/2572.942x/2016/4.1037

10. S. (2018, December 7). Hyperhidrosis Could be the Cause of Too Much Sweat. Dr. Maral Skelsey. https://mohs-md.com/hyperhidrosis-cause-much-sweat/

Griffen, B. D. (2018). Proposed mechanism of action of tap water iontophoresis for treatment of hyperhidrosis.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Cogent Medicine, 5(1), 1486783. https://doi.org/10.1080/2331205x.2018.1486783

Wortmann, F., & Flüchter, K. (2015). Internet of Things. Business & Information Systems Engineering, 57(3), 221–224. https://doi.org/10.1007/s12599-015-0383-3

le Ho, Y., Fauzi Jamaluddin, M., Krishinan, S., & Ahamed Abdul Kareem, B. (n.d.). Diagnosis, impact and management of hyperhidrosis including endoscopic thoracic sympathectomy. http://www.e-mjm.org/2020/v75n5/hyperhidrosis.pdf

IontoCentre. (2020, June 12). Who Can Use Iontophoresis? – IontoCentre Iontophoresis Machines. https://www.iontocentre.com/who-can-use-iontophoresis/

Cole, A. (2015, April). Iontophoresis. DermNet NZ. https://dermnetnz.org/topics/iontophoresis

Roustit, M., Blaise, S., & Cracowski, J. L. (2013). Trials and tribulations of skin iontophoresis in therapeutics. British Journal of Clinical Pharmacology, 77(1), 63–71. https://doi.org/10.1111/bcp.12128

Causes of Hyperhidrosis (Excessive Sweating). (2011, July 28). WebMD. https://www.webmd.com/skin-problems-and-treatments/hyperhidrosis-causes-11

Gingerich, C. P. (2021, February 5). Hyperhidrosis Associated with Higher Anxiety, Depression, ADD. HCPLive. https://www.hcplive.com/view/hyperhidrosis-associated-with-higher-anxiety-depression-add

Norton, A. (2016, December 7). Excess Sweating May Affect Your Mental Health. WebMD. https://www.webmd.com/skin-problems-and-treatments/news/20161207/excess-sweating-can-be-a-drenching-wrenching-burden

ISBN: 978-605-73901-3-4

APPENDIX

Appendix 1

Pre-survey form Questionnaire

Do you know what Hyperhidrosis disease is?

Does excessive sweating bother you? Keep you from being social?

Have you heard before Iontophoresis device can treat excessive sweating (Hyperhidrosis)?

Do you interested to know more about this kind of diseases?

Have you ever sweat at your hand or feet if you are in nervous or stress condition?

Do you think a safety button is important for this product?

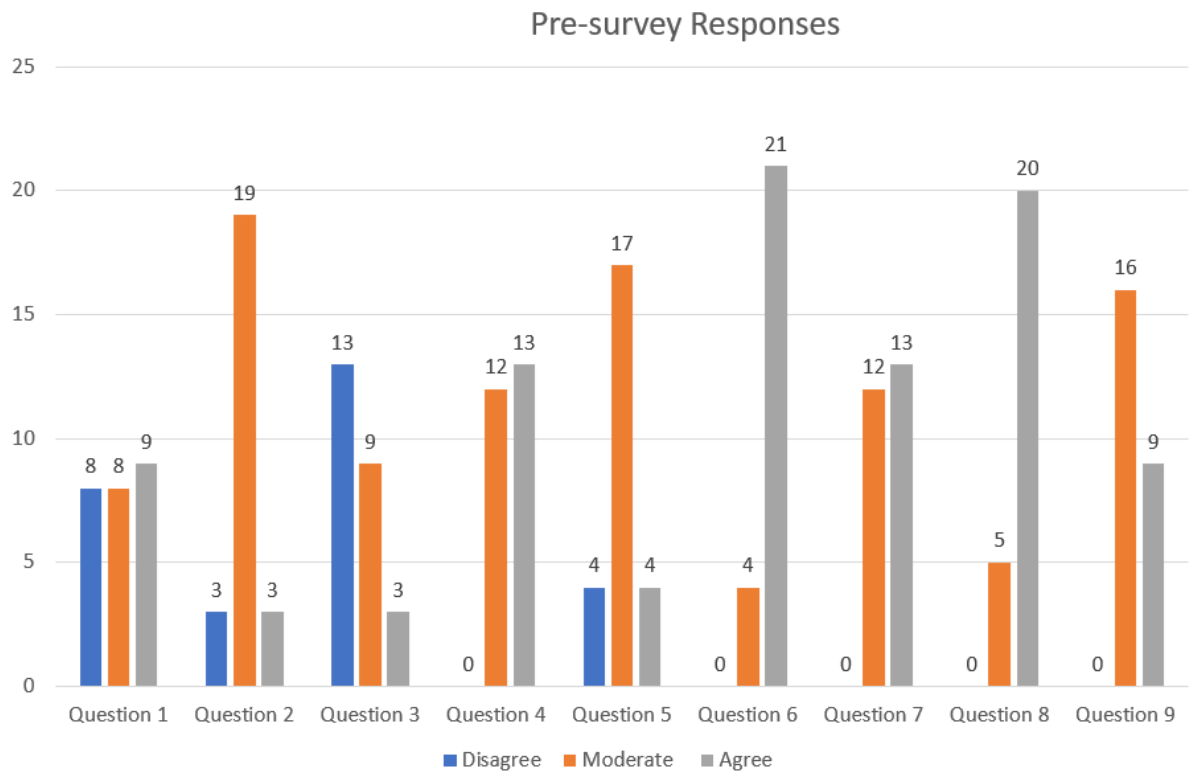
Do you interested to buy this device if it is portable and user friendly?

Do you agree IoT function is a must?

Do you think you want to buy low-cost iontophoresis device?

Appendix 2

Bar chart Pre-survey

ISBN: 978-605-73901-3-4

ACUTE MUSCLE LASER THERAPY

Muhammad Iqmal Bin Ramli
Polytechnic Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, iqmalramli99@gmail.com

Ku Lee Chin
Polytechnic Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, lohleechin1@gmail.com

ABSTRACT

Acute Laser Muscle Therapy is intended to speed soft tissue regeneration in treating acute and chronic muscular discomfort without causing pain or other side effects. It is possible to improve the quality and strength of tissue repair by using a low-level laser (650nm). When the wavelength of a low-level laser exceeds 700nm-770nm inefficiency to penetrate muscle tissue, it is usual for it to have an unstable wavelength. Excessive light (in terms of energy density) for a lengthy time at the target location will not give the most desirable outcomes in muscle recovery, regardless of how long the light is used. This research aims to develop a laser with a wavelength of 650nm for the treatment of acute muscle discomfort. Furthermore, this study aims to design a laser therapy device that uses a static magnetic field to produce stable wavelengths. The Arduino Nano integrated board, which controls the 650nm laser, OLED screen, HC-05 Bluetooth Module, and buzzer, is at the heart of this product's operation. To enable the Internet of Things (IoT) capabilities and the ability to record treatment history, the Bluetooth module (HC-05) will be installed. Both the patient and the user can manually set the timer for therapy. To give the best potential outcome for patients, the procedure is often conducted 3-5 times per week, with each treatment lasting 10-15 minutes per session, on average. This device has an adjustable strap band that allows it to be adjusted to fit patients and users of various sizes. The statistics and information displayed on the OLED panel and the Blynk application are part of this project. The program will keep track of each therapy and determine how many sessions were required for the patient to regain muscular function and live everyday life without experiencing muscle soreness.

Keywords: low-level laser, laser therapy, tissue repair, wavelength, muscle tissue.

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

Acute Muscle Laser Therapy uses a low-level laser to heal tissue damage and relieve acute and chronic muscle discomfort. It is not as intense as a surgical laser. Muscle Pain Therapy is entirely safe and painless. Low- level laser therapy is often used to speed up tissue repair, reduce inflammation, and relieve pain. Over 100 successful randomized, double-blind RCTs and 1000 published laboratory research have confirmed muscle pain therapy. Back and neck pain are among the conditions being studied.

Other research has indicated that most laser with wavelengths 630-800 nm transit around 23 cm through the skin (light input) and muscle (light output) before arriving at the photon detector [1]. Photonic Therapy, also called red light therapy, is a non-invasive, pain-relieving procedure. Applicable to the skin, this product produces 650nm red laser because it can penetrate deep into tissues. This approach has been studied for over 40 years and has minor side effects.

Shorter wavelengths enhance surface healing. A wavelength of 600-700nm heals surface wounds. They're used to treat superficial wounds. This laser's depth is estimated to be 1cm. Also useful for diabetic ulcers, bedsores, and surgical incisions [2]. Photonic therapy works because the body's tissues can absorb and transform this type of light into cell energy (known as ATP). This energy increases activity in the mitochondria (the cell component that produces the protein, collagen, and healing materials) and blood flow in the treated area, speeds healing, and reduces pain. Muscle soreness makes daily activities difficult because it affects the lower back or neck. Low-level laser therapy is the best technique to ease muscle discomfort. An energy density dose-response curve may exist, making selecting the optimal light dosage for any given medical condition challenging. Also, the literature is split on the supplied fluence when the light spot is small. This research aims to develop a laser with a wavelength of 650nm that can be used to cure acute muscle discomfort. Another goal of this project is to construct a laser therapy device with stable wavelengths that use a static magnetic field. Using the IoT system, we will be able to monitor our therapy sessions and plan our therapy program.

METHODOLOGY

The project was developed using the primary components of Arduino Nano, HC-05 Bluetooth Module, 7.4V Battery, and 650nm Laser Module. The Arduino Nano is a small, versatile, and breadboard-compatible board. It features the same connectivity and specifications as the Arduino Uno board but is packaged in a smaller form factor. The Arduino Nano features a dip-30 configuration of 30 male I/O headers that can be programmed using the Arduino software integrated development environment (IDE).

In Figure 1, users turn on the device and choose from a menu of modes manually established on the device or via the mobile application. Second, the user can select a mode and a timer based on the length of the therapeutic session. The device's first and second processes are set up in a single application. After the therapy session, the device's alarm will sound, the LED will light up, and the app's alarm will ring for 3 Seconds.

ISBN: 978-605-73901-3-4

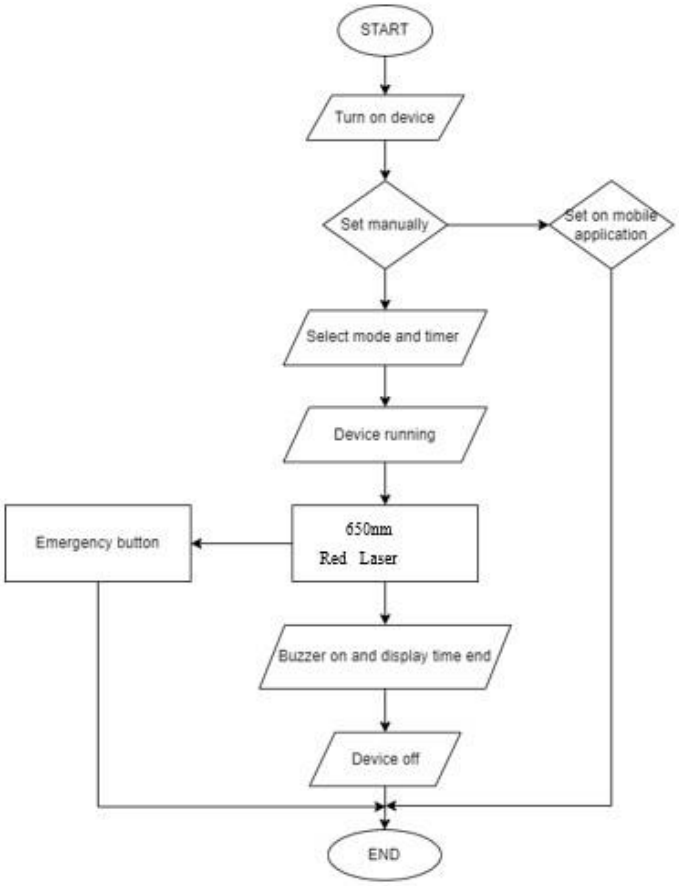

Figure 1: *Flow Chart of The Project*

This project's components will all be attached to Acute Muscle Laser Therapy. Not only that, but the device will have an application that will allow users to select the mode, set a timer, receive alerts in the form of alarms, and receive notifications regarding therapeutic schedules.

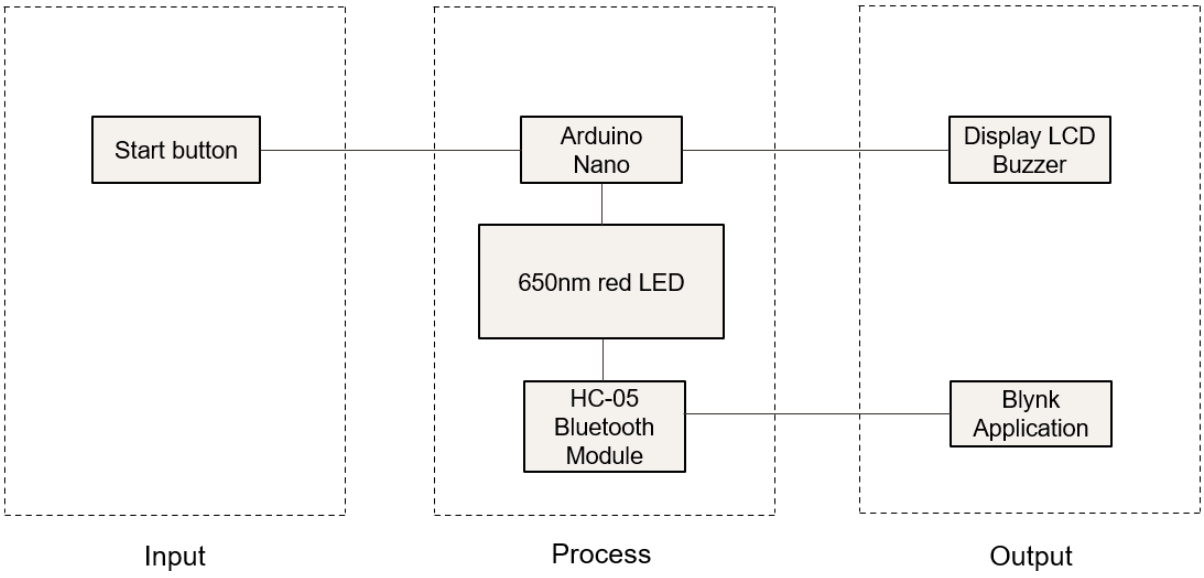

Figure 2: *Block Diagram of The Project*

ISBN: 978-605-73901-3-4

The Arduino Nano (Figure 3) is a compact, comprehensive, versatile, and breadboard-friendly Microcontroller Board based on ATmega328p, developed by Arduino.cc in Italy in 2008. The Arduino Nano has 14 digital, 8 analogue, 2 reset, and 6 power pins. The Arduino IDE can be downloaded from the Arduino website. Arduino Nano is a miniaturized version of Arduino UNO, sharing practically all of its features. Its operational voltage is 5V, although the input voltage ranges from 7 to 12V. The Arduino Nano's maximum current rating is 40mA. Thus, no load should draw more than that. Each of these Digital & Analog Pins has numerous functions, but their primary role is Input/Output. Instead of a regular USB, this board uses Type-B Micro USB to connect to a computer. This device's small size and breadboard compatibility make it perfect for most applications where component size is critical.

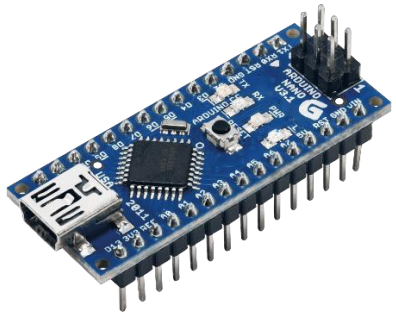

Figure 3: Arduino Nano main board

This breakout board allows controllers like Arduino to control laser pointers using a GPIO pin. This is a 650nm laser emitter (Figure 4) that breakout the power pin into a standard 2.54mm header pin. This is 5V power at 5 mW (milliwatts) only. Relatively easy to use, power the laser with 5.0V or 3.3V. Moreover, to control the Laser light, it can use the GPIO pin from Arduino to drive the VCC pin directly.

Figure 4: *650nm Laser Module*

The Figure 5 shows Bluetooth module, HC05 which can be configured as master or slave. Master Bluetooth will be able to search for other Bluetooth devices and initiate a connection. Slave Bluetooth cannot search for other Bluetooth devices and can wait for the master to initiate a connection and accept the connection. It's very easy to add wireless serial connectivity for the device with this module because it comes with a UART interface.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Examples of projects for Arduino and other boards are widely available. Once it is paired with another Bluetooth device it works like normal UART to exchange data. It called transparent mode. This module has a built-in 3.3V voltage regulator and helps to break out 20 the important pins (STATE, RXD, TXD, GND, VCC, and EN). Based on CSR BC4 chip, Bluetooth V2.0 + EDR. It is default loaded with SPP (Serial Port Profile) which becomes UART when it is connected via Bluetooth link. And there is a push button on HC-05 to set it into AT mode.

Figure 5: *Bluetooth Serial Transceiver HC-05*

The term "IDE" stands for "Integrated Development Environment," and it is an official software developed by Arduino that is primarily used for editing, compiling, and uploading code to the Arduino device. The Arduino IDE is an open-source programme that is primarily used to develop and build code for the Arduino Module. It is easily accessible for operating systems such as MAC, Windows, and Linux. It operates on the Java Platform and has built-in functions and commands for debugging, editing, and compiling code in the environment. Arduino modules include the Arduino Uno, Arduino Mega, Arduino Leonardo, Arduino Micro, and many more. This environment supports both the C and C++ programming languages.

FINDINGS

The low-energy laser pulses can be controlled to penetrate deeper and more efficiently into the skin problem. Large devices producing multiple laser panels concurrently or handheld devices for more precise targeting. It will enter the epidermal layers and cause inflammation in the cells and tissue underneath. The laser device is put on the skin. The absorbed light energy is used to fuel the cells. This stimulates the muscles' natural healing mechanism, relieving pain, increasing blood flow, and repairing the damage. As shown in (figure 1), the wavelength increases the depth of healing. Its wavelength is 700–1000nm, making it less absorbed by the epidermis. [6]

ISBN: 978-605-73901-3-4

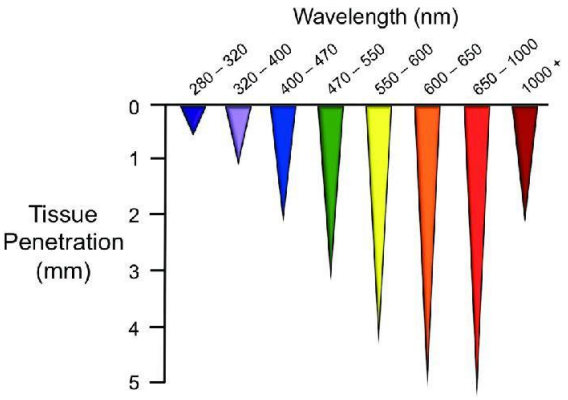

Figure 6: *Wavelength of light penetrates skin tissues*

LLLT treatment approaches differ by ailment. To provide the most effective care, the provider needs to know the exact location, severity, and frequency of back pain. Understanding the source of the discomfort can also assist in determining the number of children needed and the treatment season.

LLLT is used to treat musculoskeletal injuries and disorders. Lasers are becoming more common in research. LLLT can relieve acute and chronic pain. Increasing mitochondrial energy metabolism can regulate fibroblast growth and activate macrophages and lymphocytes. [7] A practitioner must first diagnose the disease to determine whether the patient suffers from a neuromusculoskeletal disorder caused by aging, injury, or inheritance. Lasers have no contraindications or limitations. For example, before performing laser therapy on a patient's back, it must be confirmed that the lesions are not cancerous. A pregnant woman cannot receive LLLT. We don't know how it affects fetuses. Since there is no heat, the FDA has decided that cold laser treatment is safe and has no known harmful effects. However, the depth to which it enters the tissue implies that it may influence disorders such as cancer, pregnancy, and thyroid tissue. Lasers should not be used to close the eyes. Swollen toes in close-up Most major league sports and Olympic teams acknowledge laser treatment as an essential pain management technique. Professional athletes heal faster when LLLT is utilized in a therapeutic regimen, say, trainers. It has five major league pitchers. Lasers, for example, can be used to warm up, and many athletes use them to rest. Indirect and direct harm has two causes. Here are a few things to keep in mind. Falling on such an outstretched hand can cause a shoulder dislocation. (2) Internal forces created by the performer's activities such as overstretching, poor technique, fatigue, and inactivity rather than physical touch with an item or person cause the damage. Ligament sprains, muscle strains, and tears are examples [8]. Unexpected tissue injury occurs. The notion is that the force applied to the tissue (muscle, tendon, ligament, and bone) at the time of injury exceeds its strength, producing damage. Acute injuries include muscular tension (tears), joint twisting (ankle sprains, knee ligament tears), and direct contusion (impact from an object or opponent) [9].

ISBN: 978-605-73901-3-4

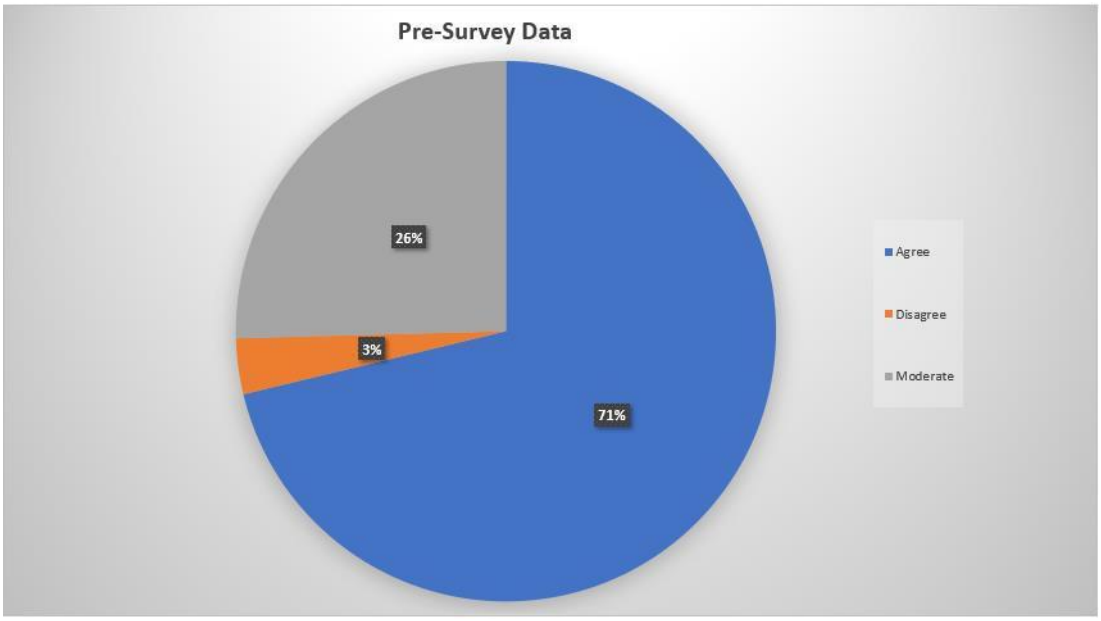
Figure 7: *Common sports injury locations*

Laser therapy treats inflammation by expanding the body's tiniest arteries and lymph channels (vasodilation). Vasodilation facilitates the removal of inflammation, swelling, and edema. Lymph node vasodilation increases lymphatic drainage and thus healing. Bruises heal faster due to their impact.

Multi-treatment LLLT is usually required to get maximum pain relief LLLT appears to be cumulative. It may take several treatments to see the result. Some say it takes between eight and thirty seasons for the therapy to work, and some people need it twice or four times a week. The number of treatments necessary depends on the treatment condition, severity, and patient response. There is no risk of overtreatment, and the patient can read or relax throughout the half-hour treatment.

DATA ANALYSIS & DISCUSSION

Figure 8 shows a pie chart in which blue represents agree, grey represents moderate, and orange represents disagree. The pie chart indicates that more than 70 % of respondents agree with design of the project. They acknowledge and understand that Acute Muscle Laser Therapy helps relieve muscle pain. They are aware that low-level laser therapy with a wavelength of 650 nm can penetrate the skin. 3% of respondents disagree with a specific question. This is owing to their lack of knowledge of low-level laser therapy's benefits.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Figure 8: *Pie Chart of Pre-Survey data*

CONCLUSION

In conclusion, Acute Muscle Therapy Using Laser Treatment involves the application of a red laser (650nm wavelength) to tissue lesions to enhance soft tissue recovery and provide relief for both acute and chronic muscle pain. This project is a device that is easy to use, and it may be utilized anywhere and at any time if a muscle suddenly feels discomfort. This device can control using the Blynk

application, which is easy to access. The HC-05 Bluetooth module will make the connection between the phone and this device. This project will be a budget device and affordable for people who need muscle pain treatment.

RECOMMENDATIONS

A recommendation that might be made is to include sensors that can identify muscle problems and the duration of treatment required to relieve muscular pain. With this change, the patient or user is no longer necessary to select an option before use. The patient or user need only apply the device to their muscle for diagnosis and treatment to begin.

In addition, it is recommended that this device utilize variety of wavelengths. Specific wavelengths can relieve particular types of muscle discomfort. This device's spectrum of wavelengths makes it an all-in-one solution for muscular therapy, reducing the need to purchase additional equipment.

REFERENCES

Ash, C., Dubec, M., Donne, K., & Bashford, T. (2017). Effect of wavelength and beam width on penetration in light-tissue interaction using computational methods. *Lasers in Medical Science*, *32*(8), 1909–1918. https://doi.org/10.1007/s10103-017-2317-4

B Cotler, H. (2015). The Use of Low-Level Laser Therapy (LLLT) For Musculoskeletal Pain. MOJ Orthopedics & Rheumatology, 2(5). https://doi.org/10.15406/mojor.2015.02.00068

Eells, J. T., Wong-Riley, M. T. T., VerHoeve, J., Henry, M., Buchman, E. v., Kane, M. P., Gould, L. J., Das, R., Jett, M., Hodgson, B. D., Margolis, D., & Whelan, H. T. (2004). Mitochondrial signal transduction in accelerated wound and retinal healing by near-infrared light therapy. *Mitochondrion*, *4*(5-6 SPEC. ISS.), 559–567. https://doi.org/10.1016/j.mito.2004.07.033

Frykberg, R. G., & Banks, J. (2015). Challenges in the Treatment of Chronic Wounds. *Advances in Wound*

ISBN: 978-605-73901-3-4

Care, *4*(9), 560–582. https://doi.org/10.1089/wound.2015.0635

Gross, A. R., Dziengo, S., Boers, O., Goldsmith, C. H., Graham, N., Lilge, L., Burnie, S., & White, R. (2013). Send Orders for Reprints to reprints@benthamscience.net Low Level Laser Therapy (LLLT) for Neck Pain: A Systematic Review and Meta-Regression. In *The Open Orthopaedics Journal* (Issue 7)

Hamblin, M. R., & Demidova, T. N. (2006). Mechanisms of low-level light therapy. *Mechanisms for Low-Light Therapy*, *6140*, 614001. https://doi.org/10.1117/12.646294

Semin Cutan Med Surg. (2013). Low-level laser (light) therapy (LLLT) in skin: Stimulating, healing, restoring. *HHS Public Access*, 41–52. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4126803/

Whelton, R. (2020). APPLICATION OF LOW-LEVEL LASER THERAPY. Central Physical Therapy.https://www.centralptonline.com/application-of-low-level-laser-therapy/

Whelton, R. (2020). APPLICATION OF LOW-LEVEL LASER THERAPY. Central Physical Therapy.https://www.centralptonline.com/application-of-low-level-laser-therapy/

ISBN: 978-605-73901-3-4

APPENDIX

Appendix 1

Pre-Survey Questionnaire

Do you heard about Low-level Laser therapy can reduce muscle pain instantly?
Do you agree most of the people at home especially WFH having muscle pain?
Do you think a safety button is important in this product?
Do you agree mobile application on Muscle Pain Therapy device would ease the patient to use arrange therapy schedule?
Do you agree this latest low-level laser and temperature control will be comfortable and user friendly?
Do you agree if this project is developed specially for those who have chronic muscle problem and sport injury?
Do you agree to acquire a low-cost Muscle Pain Therapy that uses Latest technology?
Do you interested to buy this project with reasonable price?

Appendix 2

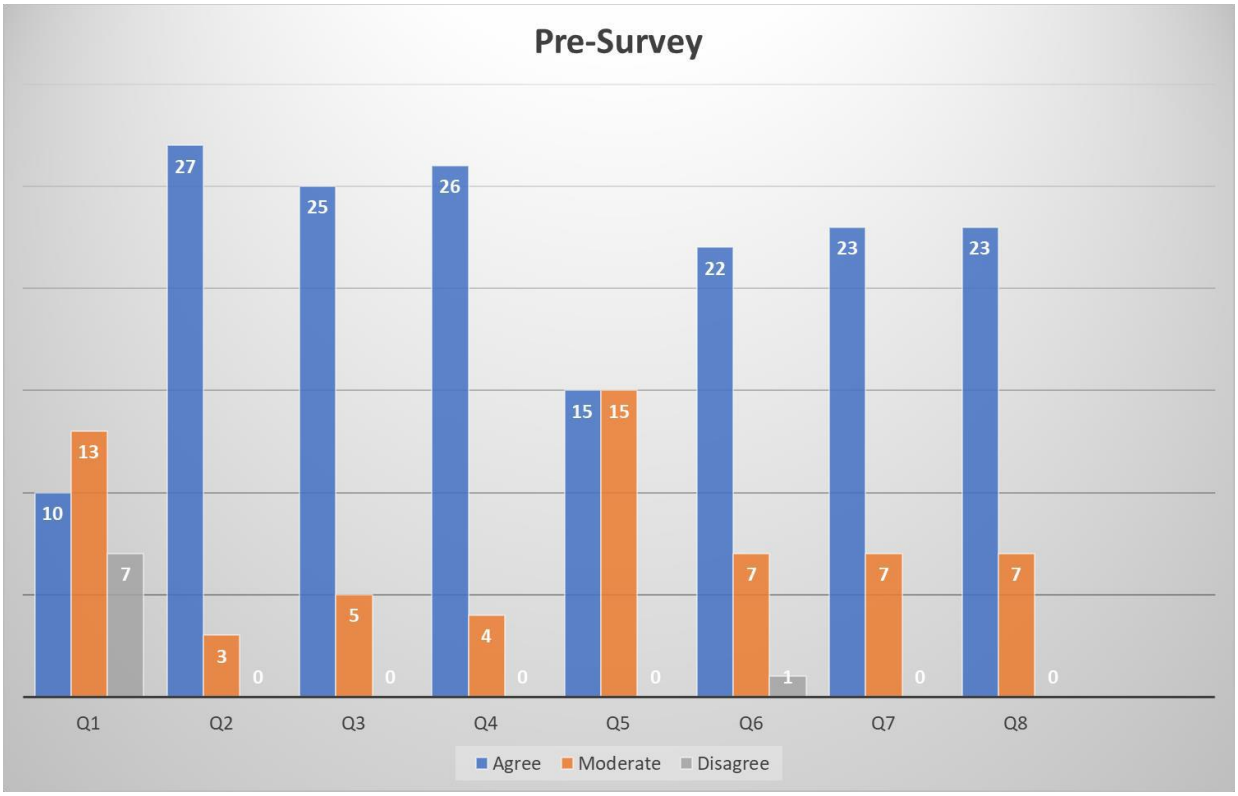
Suggestion/Comment to improve the new design of Acute Muscle LaserTherapy

Create easy app for old people to handle
use low power supply to long lasting usage
Improve in terms of packaging and colouring
This product is good to be use but I believe that the development of this product will have side effect to the patient in long term use, so i hope this questionnaire will include the side effect about this product. Having said that, overall, for the product is good to be developed as if all range of age can use this product including elderly.
Hopefully, there is no side effects in long term usage
Make it accessible for all people
make it portable and easy to use it
make it easy to use for elder
make sure to sell the device widely
Save-space friendly design

ISBN: 978-605-73901-3-4

Appendix 3

Bar Chart of the Pre-Survey

ISBN: 978-605-73901-3-4

THE EFFECT OF MARKETING ELEMENTS ON YOUNG CUSTOMER SATISFACTION IN THE RETAIL COFFEE INDUSTRY

Rahida RAMLI
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Malaysia, rahida@psa.edu.my

Nurfadillah AHMAD MAHMMUD
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Malaysia, nurfadillah@psa.edu.my

Norfaizah ABAS
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Malaysia, norfaizahabas@psa.edu.my

ABSTRACT

Coffee is one of the most popular brewed drinks that have existed for more than one thousand years, and it is widely spread to a lot of countries. It is a beverage that most people are familiar with all over the world the whole time. Consumers nowadays contributed more to the younger generations mostly working socialites and university students as they perceive coffee not just as a drink, but as a self-ego for their lifestyle. This is where socialization plays an important role for them Due to the growing demand for coffee and also coffee consumption is increasing; the coffee chain shops all around Malaysia are on a rise. The purpose of this study was to determine the effect of five marketing elements which are product and service quality, price, place, and promotion towards young customer satisfaction in the retail coffee industry. The quantitative data collection method and convenience sampling technique have been used. 250 sets of questionnaires were distributed to consumers aged between 18 to 35 years at Klang Valley. The descriptive statistics were analyzed by using SPSS (Statistical Package for the Social Science). The findings indicated a strong relationship between place, promotion, and service quality on customer satisfaction while product and price do not affect young customer satisfaction. The results showed that the strongest factors that affect young customer satisfaction are place, promotion, and service quality.

Keywords: place, promotion, service quality, product, price

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

There are several coffee chains in Malaysia. The most common is Starbuck, San Francisco, Coffee Bean & Tea Leaf and others are growing fastest. Every mall in Malaysia has at least one coffee shop. The burgeoning coffee culture has resulted in a recent explosion of coffee shops in Malaysian cities and towns. In recent years, the rising coffee culture has resulted in a proliferation of coffee shops in Malaysian cities and towns Malaysia is expected to use roughly 800,000 of 60kg bags of coffee by 2022. According to Nashath & Ramanathan (2021), urban, and youthful customers, particularly millennials, as well as middle- and high-income professionals, are more likely to visit specialty coffee shops for freshly brewed coffee. According to Euromonitor International, urban and youthful customers, particularly millennials, as well as middle- and high-income professionals, are more likely to visit specialty coffee shops for freshly brewed coffee. Consumers nowadays contributed more to the younger generations mostly working socialites and university students as they perceive coffee not just as a drink, but as a self-ego for their lifestyle. Due to the growing demand for coffee and the coffee consumption is increasing; the coffee chain shops all around Malaysia are on a rise. (Fitriya et.al 2019). There are a lot of research on coffee but there is an insufficient study for the Malaysian context, particularly in the coffee industry that is related to product, service quality, price, place, and promotion among young consumer. As most of the research done in Malaysia is more on the fast-food industry, product, service quality, place, price, and promotion are still especially important to the coffee industry in the service field. There is also an inconsistency in these coffee chains' product, service quality, price, place, and promotion. These coffee chains are not delivering each of the dimensions in the product, service quality, price, place, and promotions up to the customers' expectations. (Rahayu 2014). Thus, it leads to customer dissatisfaction. Therefore, there is a need to study the product, service quality, price, place, and promotion of young customer satisfaction in the coffee chain shops. This research was conducted in the area of Klang Valley, Selangor. This research aims to generate information on the effect of the product, service quality, price, place, and promotion on young consumer satisfaction in retail coffee shops in Klang Valley. Data collection was collected using a questionnaire provided to the young consumers of retail coffee in Klang Valley. We distributed the questionnaire to 250 respondents from Management and Science University Shah Alam, UiTM Shah Alam, Subang Parade, and Sunway Pyramid Mall.

Research Objectives

The research objective is to determine the effect of product and service quality, price, place, and promotion toward young customer satisfaction on the retail coffees industry in Klang Valley.

Research Questions

The research question is “What is the effect of product, service quality, price, place, and promotion on young customer satisfaction in the retail coffees industry in Klang Valley?”

LITERATURE REVIEW

Coffee Industry in Malaysia

ISBN: 978-605-73901-3-4

The values of foreign cafés have profoundly influenced Malaysian coffee shop culture. Coffee culture has spread so quickly over the world that it has become an integral part of people's daily lives, and applications have adapted to it. In recent years, local café franchise brands such as Old Town White Coffee, Pappa Rich Kopitiam (café), Starbuck, The Coffee Bean & Tea Leaf, and others have emerged as a new phenomenon in this category. This café franchise has a lot of potential because it caters to the needs and lifestyles of Malaysians. (Yee & Yuen, 2014). Coffee culture is now a growing trend where more coffee drinkers are enjoying having a cup of coffee in the coffee shop. Coffee consumption in Malaysia increased from 635 thousand 60kg coffee bags in 2020 to 800 thousand 60kg coffee bags in 2021 and 2022, according to a statistical analysis from 2013 to 2022. (Statista, 2021). Research done by Zaffrie et al (2016) found out almost 60% of coffee consumers in Malaysia drink coffee every day either in the morning, evening, or night.

Product and Customer Satisfaction

According to (Razak, 2016), product quality means incorporating features that can meet consumer needs and wants and give customer satisfaction by providing a quality product and making them free from any deficiencies or defects. Bei & Chio (2001) stated that considering product quality and price is the foundation to build consumer satisfaction. Product is also a critical determinant of consumer satisfaction. Next, according to Bhuiyan, (2011), new product influences the growth of the business, and product with high quality will get a high demand and play a significant role in business success. Furthermore, according to Mariëlle E.H., et. al, (2005), the design of any product interacts with the user and how it has been made. All these factors must be done well because a superior design can be a competitive tool for the company and get an advantage in the marketplace. The study was conducted in Costa about the customer's desire to taste coffee stating that the taste of coffee is the main purpose of the consumer coming to the store. (Mortimer 2011). Harith (2014) found in his research in Kelantan that respondents agreed that the brand is important for coffee products to be accepted in the market. The user will have the perception that drinking coffee branded will indicate that status higher to the consumer. Brand coffee affects 83.5% of consumers to try coffee. Coffee foreign brands opening branches in Malaysia to some extent influence the perception of the Malaysian population against coffee. (Zaffrie et all, 2016).

Price and Customer Satisfaction

According to (Wantara & Tambrin, 2019) price is the amount of money that is exchanged by customers to get benefits from ownership or charged for a product or service. Price also can be defined as what is lost or sacrificed to purchase a product or service (Zeithaml, 1988). Then, according to (Foster, M.M, 2016) price is the cost of a good or service that is conveyed in money, the price also describes the cost of money which must be expressed by a customer to purchase one product. Furthermore, pricing strategy is the action a firm adopts to determine what it will charge for its products and services. Strategic approaches fall widely into the three categories of cost-based pricing, competition-based pricing, and value-based pricing (Bonnici, 2015). Lastly, pricing also can be defined as the charge that is put on a product or service and is the result of a complex set of calculations, research, understanding, and risk-taking capability. Consumers' purchase intentions are strongly affected by pricing. Price is the most critical component, and researchers are specifically interested in determining the impact

ISBN: 978-605-73901-3-4

of price on consumer purchase intent. (Fitriya, Goh & Cheah 2019). To increase customer satisfaction, a company should manage its customers' price perceptions by offering them reasonable, attractive, and inexpensive prices without sacrificing quality. (Ehsan, Mudasar & Hafiz, 2012)

Promotion and Customer Satisfaction

According to (Ubeja, 2014) promotion is one of the techniques of marketing communication to inform, persuade, remind, and influence consumers or users regarding a product or service. Promotions have three distinct objectives. It gives out information to consumers, users, and retailers. Promotion can also be defined as a marketing instrument and has one specific purpose, which is to give out information to prospective target markets, induce sales and profits, attain new prospects, maintain customer loyalty, maintain stability in the sluggish market, differentiate competitors' products and create the image of the product in consumers' preferences (Rahayu, 2015). One of the tactics for attracting people to buy more or try a product or service is to use promotion. The promotion's last results include improved sales, material usage, and attracting new customers. (Syed et al 2015). Short-term influencing behavior is defined as sales promotion. According to Syed et al (2015), there are other forms of sales promotions, such as coupons, samples, premiums, packages, and price arbitrage.

Place and Customer Satisfaction

According to (Ramkissoon, et. al, 2012) place refers to the bonding people share with the place and emerges as people get to know a place and endow it with value. Place identity refers to the connection between a place and one's identity and contains both cognitive and affective elements. A place can be valued by an individual because it facilitates interpersonal relationships and fosters group belonging. The place also can be defined as place marketing and the definition is as a customer-oriented approach, where marketing tools are used to satisfy all a city's customers through urban offerings (Braun, 2008). The interpretation of places as corporate brands has also been popularised and identified as several similarities between corporate branding and place branding (Anholt, 2002). Moreover, according to (Parker, et al, 2015) place refers to residents and visitors that may well appreciate the facilities a place has to offer, the rich history and places of interest to visit, and even the 'feel' of the place; benefits that are individually defined.

Service Quality and Customer Satisfaction

Customer satisfaction is a critical component since it is crucial in meeting customers' requirements and desires. Customer satisfaction is related to service quality (Hapsari, Clemes, & Dean, 2016). A popular definition of service quality, according to Nor Azian (2019), is that the service should meet the customer's expectations and satisfy their wants and criteria. Service quality is likely to affect customer satisfaction as well. Customers will continuously visit a particular coffee shop if the service quality that they perceived is above their expectations. According to (Srivastava & Rai, 2013), customers are concerned with the quality of services they received nowadays. They also tend to compare their experience with service quality with their pre-consumption

ISBN: 978-605-73901-3-4

expectation. Such comparison can reflect the reaction of customers towards the satisfaction or dissatisfaction with the products or services and whether they will have the intention to repurchase.

Conceptual Framework

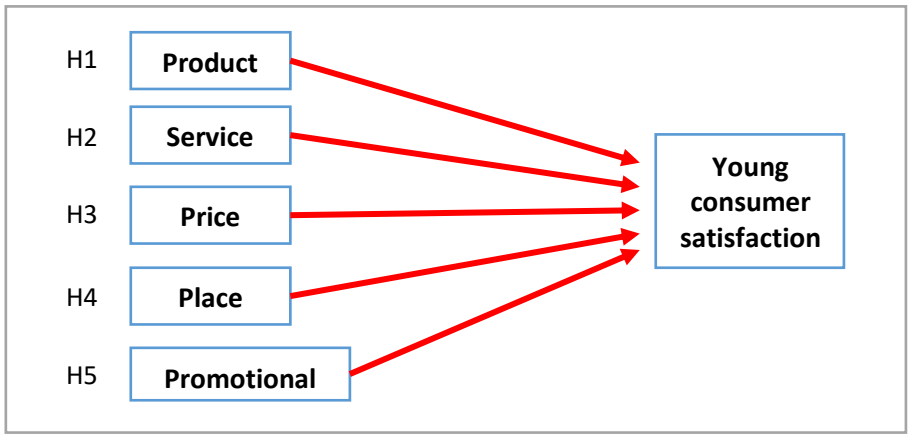

Figure1. Conceptual Framework

Research Hypothesis

H1: There is a relationship between the product towards young customers satisfaction on retail coffee industry in Klang Valley.

H2: There is a relationship between the service quality towards young customers satisfaction on retail coffee industry in Klang Valley.

H3: There is a relationship between the price towards young customers satisfaction on retail coffee industry in Klang Valley.

H4: There is a relationship between the place towards young customers satisfaction on retail coffee industry in Klang Valley.

H5: There is a relationship between the promotion towards young customers satisfaction retail coffee industry in Klang Valley.

RESEARCH METHODOLOGY

In this research, quantitative methods have been used. The quantitative data analysis methods that have been used include such as descriptive statistics and SPSS. The study of the population for this research is consumers aged between 18 till 35 years old. The questionnaire that was used in this research was adapted from those developed by Raja Irfan Sabir, et al (2014) using the Likert Scale ranging from 1 (Strongly Disagree) to 5 (Strongly Agree). distributed questionnaire to 250 respondents from Management and Science University Shah Alam, UiTM Shah Alam, Subang Parade, and Sunway Pyramid Mall using Convenience Sampling. The process data collection methods that were collected were the information from all the relevant sources to determine the effect of marketing elements on young customer satisfaction in the retail coffee industry The methods were divided into

ISBN: 978-605-73901-3-4

two methods which are primary and secondary data. The questionnaire was divided into three parts which are Part 1 consists of the General Questions followed Part 2 consists of Main Questions using the Likert Scale and lastly Part 3 Demographics Questions. In Part 1, seven general questions were prepared. The questions related to the respondents' experience with the coffee shops. In Part 2, the main questions are constructed based on five independent variables which are product, service quality, price, place, and promotion. The dependent variable is customer satisfaction. These independent variables were used to study the relationship between the independent and dependent variables based on respondents' answers. Part 3 consists of three questions that talk about the basic information of the respondents. Finally, 250 sets of questionnaires were distributed online and face to face to the target population. A structured questionnaire on the Five-point Licker scale was used when collecting the data.

FINDINGS

Descriptive Analysis

The researchers have distributed 250 sets of survey questionnaires to the respondents. The researchers had received 100 percent responses from respondents. There is no data outlier, thus the researchers fully utilized the 250 copies of survey questionnaires and analyzed them.

Table 1. Descriptive Analysis

NO.	DEMOGRAPHIC PROFILES	FREQUENCY	PERCENTAGE (%)
1	Gender		
	Male	119	47.6
	Female	131	52.4
2	Age		
	20 or Less	56	22.4
	21 – 25	67	26.8
	26 – 30	87	34.8
	31 - 35	40	16.0
3	Occupation		
	Students	152	60.8
	Government Servants	24	9.6
	Private Company Employees	46	18.4
	Business Owners	19	7.6
	Others	9	3.6

Source: Developed for the research

Table 1 shows that there was a total of 250 respondents in each of the columns who completed the survey questionnaire. The gender analysis produced 119 males and 131 females. Males account for 47.6 percent of the population, while females account for 52.4%, a difference of 4.8%.

As shown in Table 1, the age groups of the respondents are divided into four categories. The first group includes those aged 25 and under, who account for 156 of the total respondents (62.4 percent). The following age group, between the ages of 26 and 35, has 50 respondents, or 20% of all respondents. The third age group, between the ages of 36 and 45, included 27 responses, or 10.8% of all respondents. The last age category, those over 46, received 17 responses, or 6.8% of all responses.

ISBN: 978-605-73901-3-4

The occupation groups of the respondents are shown in Table 2. According to the data collected, the majority of respondents (60.8% or 152 out of 250) are students. It was followed by private company employees, who received 46 responses, or 18.2% of the total. The third highest percentage came from government employees, who accounted for 9.6% or 24 respondents. Only 7.6% of respondents are business owners, accounting for 19 of the 250 total respondents. Other occupations account for 3.6% of the total, with 9 respondents.

Respondent General Question

Table 2. Respondent General Question

NO	GENERAL QUESTIONS	FREQUENCY	PERCENTAGE (%)
1	Service		
	Yes	239	95.6
	No	11	4.4
2	Expenditure		
	No, buy other foods too	117	46.8
	Yes, buy only coffee	133	53.2
3	Reason		
	Relaxing after a tiring day	74	29.6
	Having a business appointment	29	11.6
	Feeling good with the coffee shop atmosphere	69	27.6
	Intending to buy coffee	70	28.0
	Others (please specify)	8	3.2
4	Intention		
	Revisit for certain	185	74.0
	Do not plan to revisit	36	14.4
	Reluctant whether will revisit	29	11.6
5	Visits		
	Once a week	150	60.0
	Twice a week	52	20.8
	Three times a week	23	9.2
	More than three times a week	25	10.0
6	Expenditure per visit		
	RM10 - RM20	154	61.6
	RM21 - RM50	77	30.8
	RM51 - RM80	15	6.0
	More than RM80	4	1.6
7	The best retail coffee		
	Starbuck	127	50.8
	The Coffee Bean & Tea Leaf	45	18.0
	Gloria Jeans	62	24.8
	Others	16	6.1

Source: Developed for the research

ISBN: 978-605-73901-3-4

Table 2 show there is a total of 250 respondents in each of the columns that participated in the survey. The result of service analysis consists of yes and no. Percentage of yes is 96.5%, whereas no is 4.4%. From the table, the respondents who answered to buy other foods too is 46.8%, whereas 53.2% respondents just to buy coffee only. Table also shown five different reasons of respondents who answered the questionnaire. The highest reasons are 29.6% respondents go to coffee shop for relaxing after a tiring day. It followed by intending to buy coffee with the frequency of 70 respondents (28.0%). The third highest are coming from feeling good with the coffee shop atmosphere which constituted 27.6%. There are only 11.6% having a business appointment and the lowest is other reasons with 3.2%. It also shows the respondents' intention whether they will visit coffee shop again or not. They are three different categories which are revisit for certain, do not plan to visit and reluctant whether will revisit. Out of the total sample of 250, 185 respondents or 74.0%% of the total respondents are revisit for certain. While respondents who fall into do not plan to revisit category is 14.4% respondents or 36 respondents. There are 29 respondents or 11.6% detected in the total respondents that we targeted are reluctant whether will revisit. This is due to the random sampling distribution of questionnaire.

The table also shown four different frequency of visits to coffee shop by the respondents. The respondents are majority came to coffee shop once a week, which are 150 respondents or 60% respondents. The following are 20.8% (52) respondent visit the coffee shop twice a week. The third highest are 10% (25) respondent who came more than three times a week to the coffee shop. Lastly, there are 23 respondents or 9.2% of the total respondents are fall under the last visit which is the frequency of visits is three times a week.

From the table, it shown the level of expenditure per visit of the respondents is categorized into four groups. The highest category, the level of expenditure between RM10 - RM20 there are 61.6% (154) of total respondents. The following category is whose spend RM21 – RM50 whereby there are a total of 77 respondents or 30.8% of the total respondents fall under this category. Next, the expenditure level from RM51 – RM80 score 15 respondents or 6.0% of total respondents. There are only 4 respondents or 1.6% of the total respondents are fall under the last category which is the level of expenditure per visit is more than RM80.

Finally, Starbuck has been chosen as best retail coffee by 50.8% respondent, followed by Gloria Jeans 24.8%, The Coffee Beans & Tea Leaf 18% and others 6.1%.

Pearson Correlation Coefficient

Table 3. The correlation between research variables

		Product	Service Quality	Price	Place	Promotion
Customer Satisfaction	Pearson Correlation	.608**	.691**	.532**	.662**	.414**
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000	.000	.000
	N	250	250	250	250	250

Source: Developed for the research

ISBN: 978-605-73901-3-4

From the table 3, result obtained, it can be concluded that there is significant relationship between customer satisfaction and product (r=.608), service quality (r=.691), price (r=.532), place (r-.662), promotion (r=.414). All value in this probable is less than 0.9 which indicates that there is no multicollinearity problem.

It shows that the correlations between independent variables which include product, service quality, price, place and promotion with dependent variable which is customer satisfaction in the coffee retail industry. The correlation among independent variables is less than 0.9 which is between 0.414 and 0.691. This is because the p-value equal to 0.000 and less than alpha value 0.05. Independent variables have positive linear relationship to dependent variable at significant level 0.05.

Multiple Regression Analysis

Table 4. Multiple Regression Analysis - Coefficient

Model	Standardized Coefficients		
	t	Sig.	Conclusion
Product	.301	.763	Not Supported
Service Quality	5.916	.000	Supported
Price	-.298	.766	Not Supported
Place	4.472	.000	Supported
Promotion	2.915	.004	Supported

Source: Developed for the research

Based on table above, it shows that service quality, place and promotion have the highest contribution towards customer satisfaction in the retail coffee industry. This is because p-value is less than alpha value 0.05. On the other hand, the independent variable that is not significant to predict the dependent variable is product; the p-value is equal to 0.763 and price; the p-value is equal to 0.766 which is more than alpha value 0.05.

Table 5. Multiple Regression Analysis - Model Summary

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std.Error of the Estimate
1	.744[a]	.554	.545	.54228

Source: Developed for the research

From Table 5, it shows the multiple regression testing for product, service quality, price, place and promotion with customer satisfaction in the coffee retail industry. It shows that the value of correlation coefficient (R square) is 0.554. Independent variables recorded 55.4% of the change in variance of independent variable. However, another 44.6% is not been measured in this study.

DISCUSSION AND CONCLUSIONS

Based on the information gathered from the study on the effect of product and service quality, price, place, and promotion towards customer satisfaction on the retail coffee industry in a retail coffee shop in Klang Valley, the researchers have established several implications that might be useful in assisting coffee shop companies to

ISBN: 978-605-73901-3-4

increase the customer satisfaction towards the coffee shop. According to the research done, service quality has the highest significant impact among other independent variables in influencing young customer satisfaction. Thus, coffee shop companies are suggested to increase young customer satisfaction with a coffee shops to buy by applying practical implications. For service quality, coffee shop companies should pay attention to service quality to create a long-term relationship and make a win-win solution. So, both can get benefit from each other. Many business organizations underestimate the importance of young customer satisfaction and quality services while focusing on the quality of products. Meanwhile for place, it has a significant impact on the young customer satisfaction in the coffee retail industry in Klang Valley. The coffee shop place must have the characteristics that encourage gathering behaviour and contribute to place attachment in selected coffee shops in the context of literature suggesting social gathering places contribute to social capital. Regarding the physical characteristics showed the top five design considerations included: cleanliness, appealing aroma, adequate lighting, comfortable furniture, and a view to the outside. Several themes emerged related to people, their activities, and their feelings and attitudes regarding the coffee shop. Each coffee shop was found to have a unique social climate and culture related to the sense of belonging, territoriality, and ownership, productivity and personal growth, the opportunity for socialization, support and networking, and a sense of community. Besides that, the promotion has a significant impact on the young customer satisfaction in retail coffee shops in Klang Valley. The promotion is an integrated marketing communication that intends to communicate marketing activities to customers. (e.g., special sales, media-distributed coupons, package coupons, rebates, and refunds). All of this can affect young consumers as the sequence of events. The young consumer must first be aware that the coffee shop companies exist and then be motivated to give some attention to the product and what it may provide. In the next stage, the need is for a young consumer to evaluate the merits of the product, hopefully giving the product a try. A valuable experience may lead to continued use. To gain a larger market share and to attract more new potential consumers, the coffee shop should price their products accordingly. Based on the survey, the level of spending falls under the least level of monetary value allocated in exchange for a coffee. Since the price consumers are willing to spend falls under the least category, the retail coffee shop should treat this scenario to improve their pricing strategy. The company should launch a product into the marketplace in which the price is favourable to most consumers in the market segment based on the survey conducted. Lastly, the product has a lower significant effect among other independent variables in influencing young consumer satisfaction towards the retail coffee shop in Klang Valley. Thus, the coffee shop is suggested to improve their product to attract and gain customer customers loyalty in Klang Valley. They can invent the coffee that suits best the lifestyle of a young consumer in Klang Valley.

As conclusion, the objective of this current study is to determine the effect of product and service quality, price, place, and promotion toward young customer satisfaction on the retail coffees industry in Klang Valley. From the analysis, only few of the independent variable such as service quality, place and promotion have the significant relationship with the young customer satisfaction on the retail coffees, whereas the other two independent variables product and price are not significant. As a consequence, further research should be carried out in other cities with a varied population in order to enhance the representation of the results. Besides,

ISBN: 978-605-73901-3-4

in order to accurately reflect the real demographic features of the people, further study should be done in randomly selected cities throughout Malaysia

REFERENCES

Single author article

Bhuiyan, N. (2011). A framework for successful new product development. *Journal of Industrial Engineering and Management (JIEM),* 4(4), 746-770.

Bob Foster, M. M. (2016). The Effect of Price and Service Quality on Customer Satisfaction in Mutiara Hotel Bandung. *Jurnal Ilmiah, University of Informatics and Business of Indonesia (UNIBI)*.

Zeithaml, A.V (1988). Consumer Perceptions of Price, Quality and Value: A Means-End Model and Synthesis of Evidence. *Journal of Marketing.* Vol.52(July 1988), 2-22

Two- author article

Ehsan, M., Mudasar, M., Hafiz, G., & Iqbal, K, (2012) Impact of Brand Image, Service Quality, and price on customer satisfaction in Pakistan Telecommunication sector. *International Journal of Business and Social Science Vol. 3* No. 23.

Rahayu, S., & Hendro, O. (2014). The Effect of Promotion, Service Quality, Brand Image on the satisfaction of the Tourists Visiting the City Palembang and the Implication on Their Loyalty to the Visited Resorts. *STIE Multi Data Palembang*, 98

Multiple author article

Fitriya, A.R., Jin,G.P.,& Fong.,C.H.(2019). Malaysian Coffee Culture: Attributes considered to purchase coffee beverages. *Journal of Marketing Advance and practices Volume 1*, Issue 1, 2019 e-ISSN 2682-8170

Nor Azian., A.R, Dayang. A.M, Norashikin., H., & Syezreen., R. (2019). Relationship of Service Quality, Food Quality, Price, Physical Environment and Customer Satisfaction: An Empirical Evidence of a Fast Food Restaurant in Malaysia. *Malaysia Journal of Business and Economic*

Parker, Cathy, Stuart Roper, and Dominic Medway (2015). "Back to basics in the marketing of place: the impact of litter upon place attitudes." *Journal of marketing management* 31.9-10: 1090-1112.

Ramkissoon, Haywantee, Liam David Graham Smith, and Betty Weiler. "Relationships between place attachment, place satisfaction and pro-environmental behaviour in an Australian national park." *Journal of Sustainable tourism* 21.3 (2013): 434-457.

Razak, I., Nirwanto, N., & Triatmanto, B. (2016). The impact of product quality and price on customer satisfaction with the mediator of customer value. *Journal of Marketing and Consumer Research*, *30*(1), 59-68.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Wantara, P., & Tambrin, M. (2019). The Effect of Price and Product Quality Towards Customer Satisfaction and Customer Loyalty on Madura Batik. *International Tourism and Hospitality Journal*, 2(1), 1-9.

Zaffrie,M.A., Hairazi, R,., Nor Amna., M.N., Amirul A. W., & Azhar., H. (2016). Consumers perception and behaviour towards coffee in Malaysia. *Economic and Technology Management Review,* Vol. 11a 37 – 51

Unpublished Doctoral theses

Nashath., A., Ramanathan, R. (2021). Coffee Consumption and the Sustainability of the Coffee Industry in Malaysia. Trends in Undergraduate Research. 4(2): g1-10

https://www.statista.com/statistics/877125/malaysia-total-coffee-consumption/

ISBN: 978-605-73901-3-4

DEVELOPMENT OF FINGER THERAPY DEVICE BY USING FLEX SENSOR WITH VIBRATION MOTOR

AHMAD SYAFIQ ARIFF SHAARI

Politeknik Premier Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Selangor, Malaysia, ariff0302@gmail.com

DR SABARIAH BOHANUDIN

Politeknik Premier Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Selangor, Malaysia, bsabar@gmail.com

ABSTRACT

Exercise and massage are two of the ideal activities for recovery and improving a healthy lifestyle in order to avoid various health concerns, including stroke. Exercise will be bored when there is no guidance on recovery training, as well as the stress of manually recording training data and the lack of multitasking devices on the market, which can lead to higher stroke rates. In this paper, the design of a combination massage and rehabilitation device in order to improve motivation while exercising by automatically saving the data activity for better diagnosis is presented. The device uses a flex sensor, vibration motor, and elastic material that is attached to a Bluetooth module for recording exercise data remotely. It is expected that the device will be able to calculate the perfect grip angle through a flex sensor as well as increase finger strength while promoting the recovery process by using a flat vibration motor and elastic material. The pressure and vibration from this device can help to improve finger strength and also blood flow in the fingers more effectively when it is directed at the gloves.

Keywords: Finger recovery, flex sensor, rehabilitation.

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

Every year, more than 795,000 people in the United States have a stroke and approximately two-thirds of these individuals survive and require rehabilitation [1]. There is a strong consensus among rehabilitation experts that the most important element in any rehabilitation program is carefully directed, and repetitive practice [2]. Consistent participation is an important thing in rehabilitative treatment that promotes neuroplasticity, which is the ability of the mind to form or repair connections that grow out of consistency.

A study in the Journal of Strength and Conditioning Research concluded that grip strength is a predictor of muscular endurance and overall strength [3]. Other studies have found that a stronger grip correlates with a lower risk of heart attack and stroke. Without missing the fact, changes in lifestyle and the rising cost of living are now able to contribute to stress factors that are known to cause the heart to work harder, increase blood pressure, blood sugar and fat levels [4]. These factors can raise the chance of blood clotting and spreading to the heart or brain, resulting in a heart attack or stroke. This shows that it is important to maintain health, such as through exercise, because treating the effects of stroke is as important as preventing the cause of stroke.

Now, the development of technological advances in treatment and training is able to provide an injection of motivation. Motivation in the context of work can be defined as the level of readiness of an individual to perform and sustain efforts toward achieving a goal [5]. Work motivation is an internal process by which an individual receives certain stimuli from the environment. In the process of rehabilitation and exercise, motivation is recognized as an important factor and is often used as a determinant of recovery outcomes [5]. As a result, efforts to make better use of available technological facilities must be done through focusing and combining on treatment, training, and cost reductions in order to bring about change and better preparation for the rising number of stroke victims.

LITERATURE REVIEW

In this chapter, a description of stroke levels will be explained in more depth. This description refers to the Brunnstrom approach, which is a popular method in rehabilitation or treatment [6]. In addition, a description of the concept that is related to this project as well as a synthesis matrix are also shown to further facilitate the understanding of the idea of this study.

Stroke Stage

The Brunnstrom Technique, shown in Figure 1 below, is a popular method of recovery and treatment approach among the various types of rehabilitation [7]. This method breaks down the stages of recovery after a stroke, providing a clear perspective of what a patient and caregiver may do. The Brunnstrom Approach, on the other hand, trains patients on how to take advantage of anomalous synergy patterns [7].

ISBN: 978-605-73901-3-4

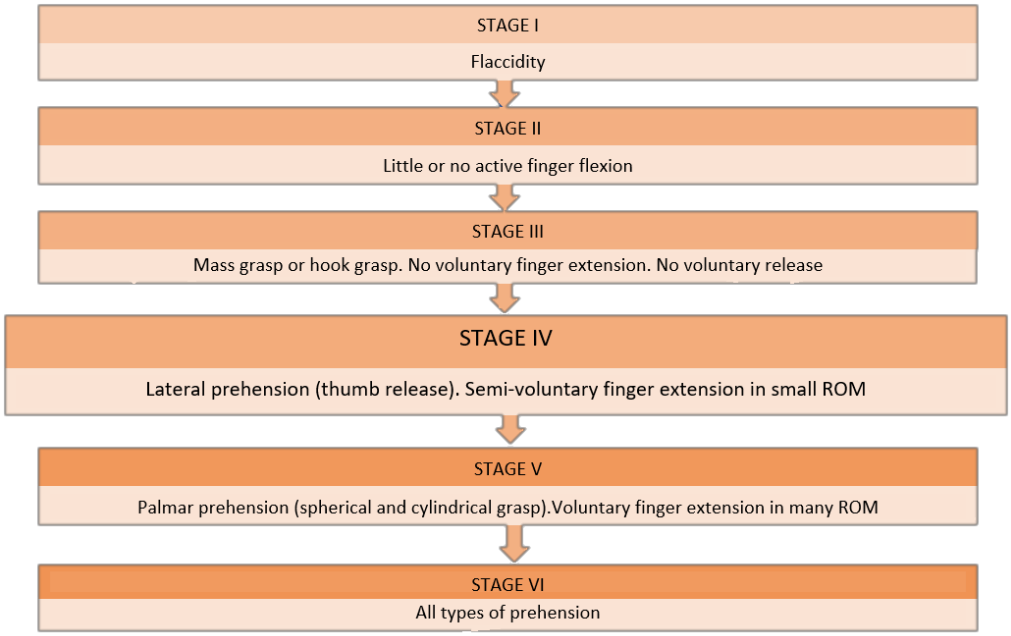

Figure 1. Brunnstrom Stages of Stroke Recovery

STAGE 1: FLACCIDITY

The first stage in Brunnstrom's stroke recovery is the flaccid paralysis (flaccidity) that sets in after the stroke. Patients with flaccid paralysis are unable to move muscles on the afflicted side of their bodies in the early stages of the condition. If this stage is not treated with physical therapy, the muscles will weaken and degenerate. As a result, it's important for muscles to get trained on a regular basis in order to preserve their tone and shape [7].

STAGE 2: DEALING WITH SPASTICITY APPEARANCE

In the second stage, muscles start to make spastic, short, and irregular motions at this point because of certain muscles are stimulated and other muscles sharing the system begin to respond [7]. While these motions are accidental, they are encouraging signals that you are on the road to recovery. Synergies are the outcome of muscle coordination when doing several tasks. Because they are related, the activation of one muscle can cause the activation of others [7].

STAGE 3: INCREASED SPASTICITY

On stage 3, synergy reaches its climax and patterns begin to form, more involuntary movement is happened since the patient can begin but not control muscle movement. The inability to restrict motor neurons in the brain creates excessively stiff and tight muscles, that causing pain and discomfort [7]. The necessity of regular exercise and preserving range of motion should be maintain for recovery process and importance to avoid any stressful activities.

ISBN: 978-605-73901-3-4

STAGE 4: DECREASED SPASTICITY

At this stage, spasticity gradually decreases, where able to start control of hands, but the ability to move normally will be limited [7]. This level is mostly concerned with improving muscle control and strength. Because you are regaining motor control and can, therefore, perform limited controlled movements, the user may continue to focus on a range of motion and building up the strength of their hands.

STAGE 5: COMPLEX MOVEMENT COMBINATIONS

Spasticity has greatly decreased at this point, and synergy patterns have become more synchronized. Although a patient's abnormal movements may continue, patients will be able to do more for themselves now that they can control and move their damaged hands [7]. It's also feasible for isolated movements at this point. Practice motions get more perfected through repetition and be able to less attention.

STAGE 6: SPASTICITY DISAPPEARS

The patient's recovery almost recovered at stage 6. Cramps and abnormal movements were drastically reduced, and motor control was restored and much better. This is due to the fact that synergy patterns are increasingly synchronized at this point [7]. Repetition training is very helpful for the recovery process. At this point too, the patient is able to carry out the exercises on their own without assistance as the strength and synergy pattern become better [7].

STAGE 7: NORMAL FUNCTION RETURNS

When a patient regains complete control in damaged areas, the Brunnstrom's Approach achieves its goal. They can now move their hands, feet, legs, and arms freely and with control. Because the patients have complete control over their muscles, the synergies have also returned to normal. Both the patient and the therapist have achieved their joint goal and objective at this stage.

MATRIX SYNTHESIS OF RELATED TECHNOLOGY OF GLOVE REHABILITATION.

For the success of this study, the production of matrix synthesis is done to ensure that the purpose and production of the project become clearer. To ensure better and more effective project innovation, data collection related to ideas and technologies on recovery gloves in existing products is done.

Table 1. Matrix synthesis based on previous researchers

RESEARCHER	METHOD	FINDING	DISADVANTAGES	FEEDBACK
MUSIC GLOVE By Nizan Friedman • 2011.09.3	Sensors are attached to the tips of all five fingers of the glove, which will	Boots users with motivation to do lots of therapeutic hand and finger exercises while	It has a limited market and is an expensive device.	This device only provides motivation and requires a lot of repetition to

ISBN: 978-605-73901-3-4

Under company of Flint Rehab's	interface with the computer when playing a game.	playing a musical game that records the data of finger movement.		strengthen muscle strength as it has no load in movement.
Sound Disturbance By Alessandro Perini • 2017.02.10-12	Ten vibration motors are attached to fingernails that will vibrate depending on music input.	The device can be used to create patterns for meditation/body awareness for deaf people to sense tactile music.	The project only provides deaf people in order to fulfil their entertainment needs and interacts with them through music input.	Take a concept idea and integrate it with the idea of a "muscle gun," a type of treatment that is used in muscle recovery to make it more portable.
SaeboGlove By Saebo Inc. • 2014.08.13	Uses elastic material to provide support to the joints to grip and open the hands.	Provides freedom in hand grasping leading to better motor recovery and functional recovery of the hand.	This project is only able to support the joints on the fingers and wrists without assessing the ability of each finger for better treatment.	The idea of this project provides recommendations for the participation of support on the fingers so that use is more comfortable and speeds recovery.

Based on Table 1, at least three products that have their own treatment methods for ensuring healing for hand or finger problems are shown. Each of these products has advantages and disadvantages that can be seen to be utilized to ensure the production of better products. The use of the idea of taking treatment data digitally was inspired by MusicGlove, which was able to make a better diagnosis when knowing each finger's ability [6].

The use of flat vibration motors also gives an idea for replacing the use of vibration in increasing the virgin flow so that the treatment process is faster. Furthermore, the use of elastic material is also seen to be able to strengthen muscles as well as provide support to the joints, such as the SaeboGlove product [8]. So, in order to ensure efficacy in better rehabilitation, the concept of idea adoption was used to produce this study, with the hope of being able to speed up treatment, motivation, and comfort during treatment.

ISBN: 978-605-73901-3-4

METHOD

To complete this study at the planned time, various research was conducted as a reference and guide in order to succeed in this study. Since this is a study that aims at rehabilitation, training, and massage, it needs to be done carefully and have a complicated process to go through to ensure its effectiveness. Therefore, it is very important to know and understand every detail at every stage to ensure the progress of the study. The decision to use several types of components in the study was selected and looked at to ensure that its own functional capabilities worked well as the objective of this study was achieved.

FLOW CHART OF OPERATION

Based on the figure 2, this flow chart will describe about the expected operations that will be performed in this study. This explanation can give a better picture of the use and simplify the setup process.

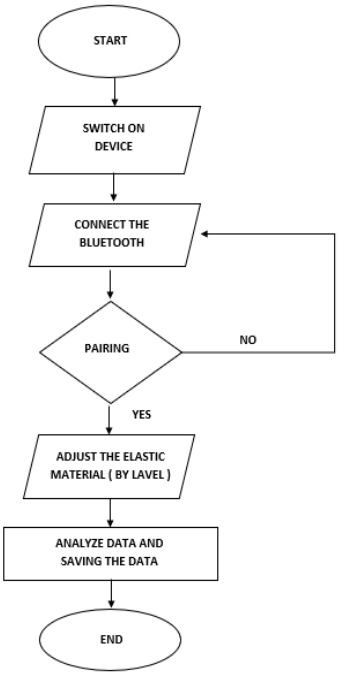

Figure 2. Show the Flow Chart of Operation

Based on the figure 2, the operation of this study begins with the wearing of gloves and is followed by the process of connecting gloves and data storage devices. The connection between these devices is made using Bluetooth. After that, it requires the user to adjust the force level built into the glove to differentiate between the recovery and training process by changing the force level. Every movement in completing one grip requires effort and strength. More and more efforts are made to further increase the strength and recovery process required.

ISBN: 978-605-73901-3-4

BLOCK DIAGRAM

An overview of this project's use and arrangement of components is very important to reduce errors in the development process. So, Figure 3 below is the block diagram for this project.

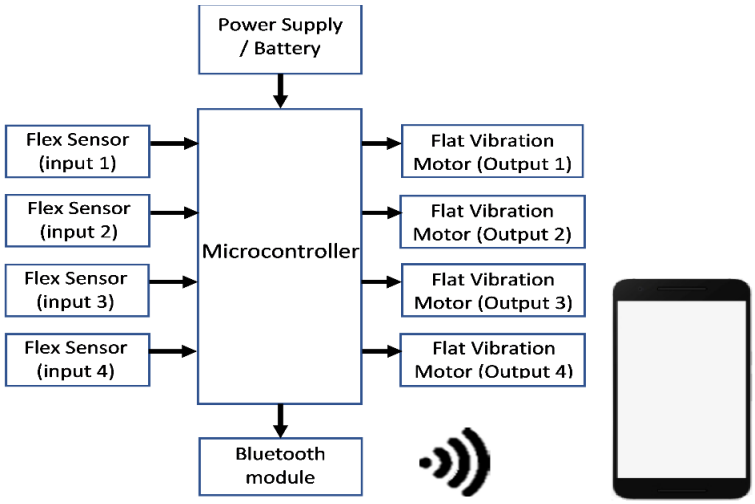

Figure 3, show the functional block diagram of hardware circuit

Based on figure 3, a total of four bending sensors are used as sensor inputs in identifying the grip angle before being processed by the microcontroller. After receiving the input, the microcontroller will give a pre - programmed command to the output, which is a flat vibration motor that works to enhance the finger recovery process. Each activity that occurs will be sent by a Bluetooth sensor to the device to increase motivation and facilitate the storage of data as well as details for diagnosis. This data is stored directly on the storage device in order to see the difference in grip angle change for each finger and enable for additional therapy if necessary.

SELECTION COMPONENT

To reduce problems that may affect the end result of this study, the selection of components is done based on its features and advantages. Among the main components selected are:

FLEX SENSOR

The use of a flex sensor or bend sensor that shows on figure 4 in this project is because of its low cost and ease-of-use.

Figure 4, show the example of flex sensor

The ability to measure the amount of deflection or bending, which is very useful in determining the angle of the finger joint [9], is one of the main parameters in this study. Finger joint angle measurement can be performed when a flex sensor consists of a phenolic resin substrate with conductive ink deposited [9]. A segmented

ISBN: 978-605-73901-3-4

conductor is placed on top to form a flexible potentiometer in which resistance changes upon deflection, as shown in figure 5 below.

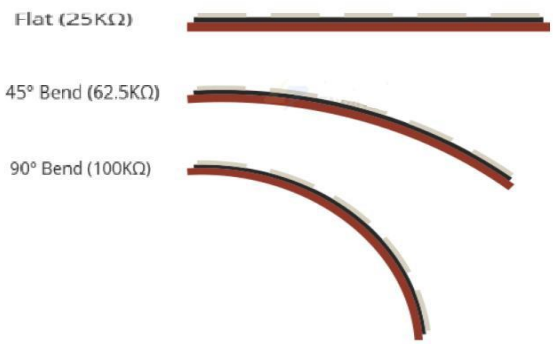

Figure 5, How flex sensor is bend

Based on Figure 5, if the bending sensor is straight, this resistance can usually reach about 25KΩ [9]. The conductive layer is stretched when the sensor is bent, resulting in a smaller cross section and higher resistance. This resistance is around 100KΩ at a 90° angle, and when the sensor is straightened again, the resistance recovers to its original value [10]. We can determine how much the sensor is bent by measuring the resistance [10].

FLAT VIBRATION MOTOR

The idea of using the flat vibration motors that shows on Figure 6 is based on the concept of "muscle guns" that work as massagers to relieve stress on muscles [11]. The vibration motor is powered by voice coils, which rotate an internal disc with an offset counter-balance, causing it to vibrate as it rotates [9]. Selection this Flat vibration motor is also chosen because of its small size and is often used in the manufacture of devices. However, the resulting vibration is very suitable for use on the fingers to protect the bone and tendon structures on the wrists and fingers [9].

Figure 6, overview of flat vibration motor

The motor is designed to run at 3V nominal but a lower voltages, such as 1.5 v, the motor works, but the vibration is weaker [13]. At 4V, the vibration is quite strong. These motors are designed for intermittent use and are suitable for use on fingers to reduce side effects. With reference to the data, 1.5V to 4V DC power is supplied

ISBN: 978-605-73901-3-4

via small red-and-black wires. The red wire connects to the positive voltage, the black wire connects to the ground [8].

DESIGN OF FINGER THERAPY DEVICE

To ensure that this study succeeds in achieving its objectives, the design needs like figure 7 to be developed to ensure the selection of components and the way the function runs smoothly.

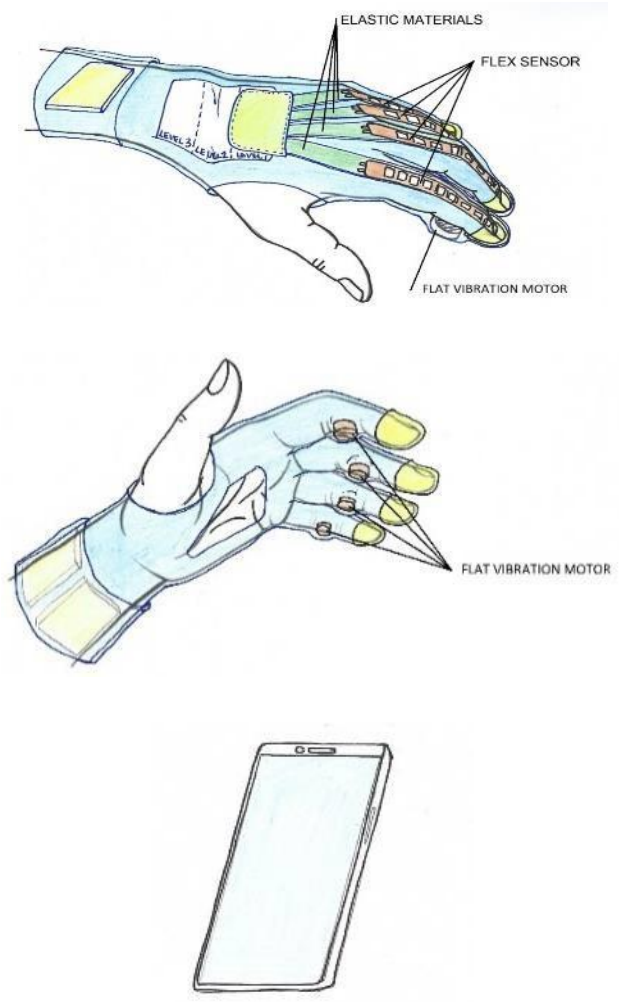

Figure 7, shows the design of the study.

This study works by using four flex sensors to monitor the angle of grip for each of the four fingers that it supports. The setting of the programmed angle plays a role in analysing the ability of each finger, which will further facilitate the monitoring of the physiotherapist to know the level of each finger. Physiotherapy will decide if another treatment is needed. The data from each finger will be saved automatically on another device. The data is stored using a Bluetooth module that connects to a monitoring device (smartphone). This digital data storage can help to decrease the risk of manipulated data from patients who are losing interest in rehabilitation.

ISBN: 978-605-73901-3-4

For the flat vibration motor is used to give vibration as therapy to the fingers. The given vibration function only occurs when the set angle is not reached because it can be counted as having no strength or suffering from lack of oxygen in the muscle. This vibration was inspired by the use of muscle therapy (muscle gun), in that it will increase blood flow while suitable for treating tight muscles, adhesions, and minimising muscle soreness and tension.

The elastic material also is used to provide the training necessary to improve the grip strength and also as a measure of stiffness when performing the therapy. This material's elastic is manually adjusted according to the user's preferences. Training with this elastic material allows for a stronger development in grip strength, which is highly recommended when a study shows that grip strength is linked to health and correlates with a lower risk of heart attack and stroke.

DISCUSSION

The increase in stroke education and current lifestyle changes force an emphasis on health needs such as treatment, rehabilitation, massage, and exercise to be innovative and easy to use in an effort to prepare for and face the risk of stroke. The need for equipment that can integrate the functions of treatment, rehabilitation, and exercise is needed to facilitate users with stroke problems and individuals who emphasis health in owning and making monitoring.

CONCLUSION

In conclusion, The device is expected that will be able to calculate the perfect grip angle through a flex sensor as well as increase finger strength while promoting the recovery process by using a flat vibration motor and elastic material. The pressure and vibration from this device can help to improve finger strength and also blood flow in the fingers more effectively when it is directed at the gloves.

REFERENCES

[1] "Stroke Facts | cdc.gov." 2021, [Online]. Available: https://www.cdc.gov/stroke/facts.htm.

[2] C. Bütefisch, H. Hummelsheim, P. Denzler, and K. H. Mauritz, "Repetitive training of isolated movements improves the outcome of motor rehabilitation of the centrally paretic hand," *J. Neurol. Sci.*, vol. 130, no. 1, pp. 59–68, 1995, doi: 10.1016/0022-510X(95)00003-K.

[3] O. Prasitsiriphon and W. Pothisiri, "Associations of Grip Strength and Change in Grip Strength With All-Cause and Cardiovascular Mortality in a European Older Population," *Clin. Med. Insights Cardiol.*, vol. 12, p. 117954681877189, 2018, doi: 10.1177/1179546818771894.

[4] A. Galimanis, M. L. Mono, M. Arnold, K. Nedeltchev, and H. P. Mattle, "Lifestyle and stroke risk: A review," *Curr. Opin. Neurol.*, vol. 22, no. 1, pp. 60–68, 2009, doi: 10.1097/WCO.0b013e32831fda0e.

[5] R. Colombo *et al.*, "Design strategies to improve patient motivation during robot-aided rehabilitation," *J. Neuroeng. Rehabil.*, vol. 4, pp. 1–12, 2007, doi: 10.1186/1743-0003-4-3.

[6] M. P. Smith, "MusicGlove: Improve Hand Function in Two Weeks Through Music and Gaming." 2017, [Online]. Available: https://www.rehabmart.com/post/musicglove.

ISBN: 978-605-73901-3-4

[7] D. Tan, "The Brunnstrom Stages of Stroke Recovery." 2019, [Online]. Available: https://mycareconcierge.com/staging/the-brunnstrom-stages-of-stroke-recovery.

[8] N. Daher, "Effects of elastic band orthosis (aider) on balance and gait in chronic stroke patients." 2013, [Online]. Available: https://www.jptrs.org/journal/view.html?doi=10.14474/ptrs.2013.2.2.81.

[9] G. Saggio and G. Orengo, "Flex sensor characterization against shape and curvature changes," *Sensors Actuators, A Phys.*, vol. 273, pp. 221–231, 2018, doi: 10.1016/j.sna.2018.02.035.

[10] L. M. Engineers, "Interfacing Flex Sensor with Arduino." 2020, [Online]. Available: https://lastminuteengineers.com/flex-sensor-arduino-tutorial/.

[11] "Teens Ask: What If I Get Bored in Rehab or Recovery?" 2020, [Online]. Available: https://www.nextgenerationvillage.com/blog/teens-ask-what-if-i-get-bored-in-rehab-or-recovery/.

[12] S. Imtiyaz, Z. Veqar, and M. Y. Shareef, "To Compare the Effect of Vibration Therapy and Massage in Prevention of Delayed Onset Muscle Soreness (DOMS)," *J. Clin. Diagnostic Res.*, vol. 8, no. 1, pp. 133– 136, 2014, doi: 10.7860/jcdr/2014/7294.3971.

[13] S. E. Length, "Dimensional Diagram - Stock Flex Sensor How to Order - Stock Flex Sensor How It Works Rev A2 - Page 1 Schematics," vol. 1, no. 888, pp. 1–2.

ISBN: 978-605-73901-3-4

HIGH RISE FAÇADE CLEANING MACHINE

Zetty Rohaiza Mohd Sahak

Jabatan Kejuruteraan Mekanikal, Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia,

zettyrohaizamohdsahak@gmail.com

Sukri Bin Hassan

Jabatan Kejuruteraan Mekanikal, Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia,

sukrihassa@yahoo.co.uk

Wong Yi Wen

Jabatan Kejuruteraan Mekanikal, Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia,

yiwenwong0418@gmail.com

ABSTRACT

An external façade of the high-rise building cleanliness is the same important as its interiors, To archive this maintenance work should be made to the façade, usually the cleaner workers with certified rope access competence will be needed to execute this task. We often heard about an accident during the cleaning works. Usually, it will fatal accident. From an investigation a few factors have been identified among them is a human error, material fatigue, incompetence personnel, and poor maintenance of the equipment's. The objective of this innovation is to avoid an incident involving workers while maintaining the quality of works. The machine able to execute the same works as conventional method with lower cost in term of time consumption, manpower, insurance policy and maintenance. The scope of this innovation is to be able to execute the cleaning works on various type of external façade such as glass, aluminium, GFRC, tiles and many more. The machine also be able to operate up to 250 meters in height. The machine will be attached to existing building gondola and can be deploy within short time, beside that the machine also can be mobilised with short notice to any site within short notice.

Keywords: High-rise, external façade, cleaner, machine

ISBN: 978-605-73901-3-4

1.0 Introduction

Machine to clean external façade still not widely being used in cleaning and maintenance due to the price and availability in local markets. Conventional method to clean an external façade is the workers have to use rope and abseiling apparatus to clean the external façade. Furthermore, high-rise structures come in a variety of architectural styles and facade forms, including vertical buildings, arched buildings, and inverted cone-shaped buildings. As a result, different building structures demand distinct designs. (Zhenjing Li, Qingsong Xu , (Senior Member, Ieee), and Lap Mou Tam,2021)

They also furnished with basic cleaning tools such as scrapper, glass wiper, soft cloth, glass cleaner, pail, short handle broom. All these tools usually hang at their waist. When there are working at height, an accident can't be avoided it can be caused by many reasons. Usually when it happened it will involve a casualty and in some occasion fatality. Thus window cleaning of high rise buildings is on the list of most dangerous jobs in the world. Working as a window washer entails a significant amount of risk. As a result, window cleaners must adhere to all relevant safety precautions when performing their duties. (Kiril Topalov , 2019).

This innovation mainly introduced to eliminate this problem, during the operation the machine will be hang with a wire rope and attached to the permanent building gondolas. On board there are installed high pressure water jet, rotate cylindrical EVA foam brush, CCTV, detergent tank with sprayer and spotlight.

The machine is connected to the control panel at the roof top by a heavy-duty cable, all function of the machine can be operated with the control panel.

Literature Review

Basically, this machine is consisting a few components:
Main Frame
Control console
Cleaning apparatus
Monitoring
To operate this machine operator just need to attach the machine to the permanent building gondola by using existing wire rope and provided accessories. The machine needs to be lifted to the highest level that need to be cleaned. When it reached the point Operator have to connect the power and water supply to the power inlet and water inlet respectively. When all these are connected, operator need to swing the machine to the outboard of the building. Cleaning works can be commencing at any time. This statement is prove by the following explanation .Cleaning makes the building's architectural glass free from dust and dirt. The traditional way of cleaning office windows cannot be applied to high rise windows with huge sections of glass. (B K, Mithun V & Singh, Abhay & Kumar, Abhijeet.,2018)

ISBN: 978-605-73901-3-4

Method and Material

During the fabrication of the project many factors have to take consider, such as the current trends in the market, the costs, as well as the safety features of the product.Designing is a complex, multifaceted phenomenon including artefactual, process, social, economic, and environmental dimensions amongst others. (Philip Cash, Jaap Daalhuizen, Laura Hay,2022). To make the machine to be able to perform well in such environment and to suit its purpose, most of the materials is made by the mild steel for main frame and EVA foam for brush roller. All the section welded together by using SMAW weldingmachine.

Design process

The design process has separated into a few phases as shown in Figure 1. The problem statement is consisted of the users' essential and needs.

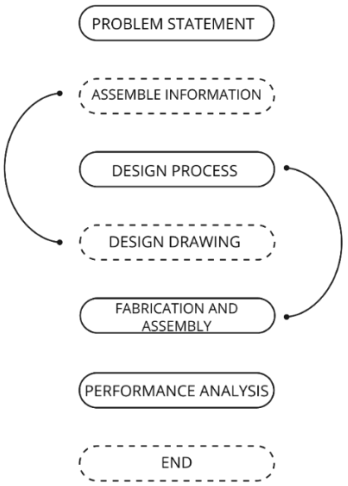
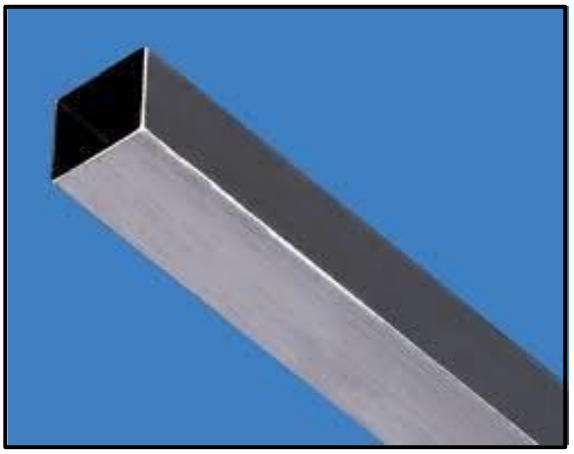

Figure 1: Design Process Flow Chart

Material and Components

Main Frame

To accommodate all components and parts onboard such as brush roller, high pressure water jet, detergent tank, spot light, cctv, detergent sprayer, controller box and damper wheel.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Fig 2 : 50mm x 50mm MS hollow section

ISBN: 978-605-73901-3-4

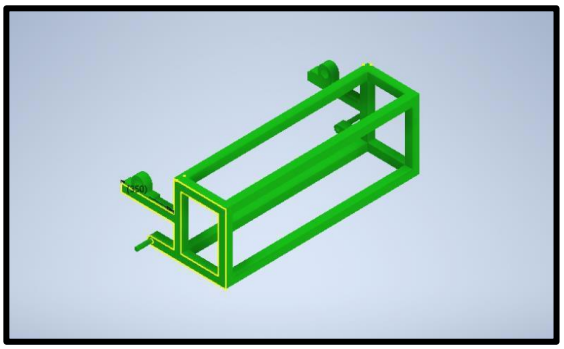

Fig 3 : Main Frame illustrated

Control Console

Control console acts as a main control panel for operator to operate the machine. It accommodates all electronic and electric parts underneath its panel. When it is operated, operator can control the speed of the brush roller, spotlight, water pressure jet, CCTV and auxiliary all of the features above with the control console.

Fig 4: Main console panel

Fig 5 : Layout on the control panel

ISBN: 978-605-73901-3-4

Cleaning apparatus

This part consist of few component all together, it consist of brush roller, high pressure water jet, detergent sprayer and detergent tank. The main function of this parts is to act as a cleaner.

Table 1 : Component in the machine

No	Parts	Function
1	Roller	It made of 3-inch PVC pipe with capped both end. To attach EVA foam sheet to become a soft brush.
2	EVA Foam sheet	It is acting as a soft brush; it will expel all dust and dirt on the surface of the wall. With help of detergent, it will work well.
3	Pillow block bearing	To hold the Roller shaft while it spins in medium speed.
4	Water pressure jet	Using high pressure water gun to wash away all dust and dirt and with the aid of soft brush.
5	Detergent sprayer	To distribute detergent along the roller via wide spray nozzle tip attached to the main frame.
6	Detergent tank	To store the detergent so that can be spray to the façade surfaces by pump when the machine is working.

Monitoring

It consists of LCD display installed on console panel and one CCTV on the main frame, it also has a loop for external recording if requested by the client. The client can watch the loop of the cleaning process at any location or time.

Fig 6: LCD location on the panel

ISBN: 978-605-73901-3-4

These components will be connected by using heavy duty military grade male female 10 pin connector.

Fig 7 : Connector

Fabrication and Installation

Mild steel being cut to the pieces with various sizes 1300mm x 4 length

350mm x 4 length 450mm x 4 length

450mm x 2 length (for brush roller arm)

All these steels will be cuts 45º at both end for easy joint. All these parts will be joint together by welding method to build a rectangular shape frame in figure 8.

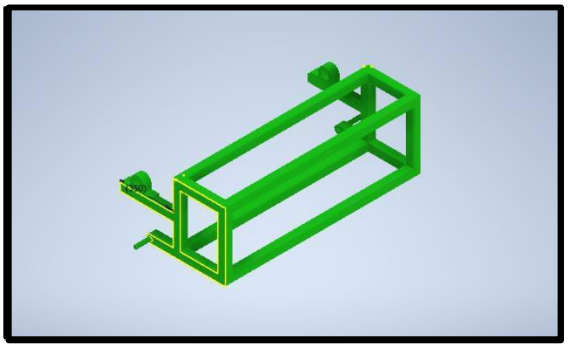

Fig 8 : Main Frame

ISBN: 978-605-73901-3-4

Fig 9 : Fabricate main frame

ISBN: 978-605-73901-3-4

As shown in the above photos all the steel welded to become a frame. During this process all safety measure need to be considered due it involves in hot works. Appropriate safety gear has been worn such as face shield, glove, and proper attire. Before welding begins, all the joints will be hold at it place by using welding clamp grip to ensure the edge will be 90º for all corners. After finish welding the joint will be tested by using 90º angle ruler. After all corners tested for its angle, the joint will grind to get a smooth surface and expel all welding residue.

Fig 10 : Terminate all wiring in the control panel

Above photos shown wire termination in the control panel. All the joint been made by solder the wire on the terminal, this method being choose to make sure the permanent connection and firm contact with the terminal.

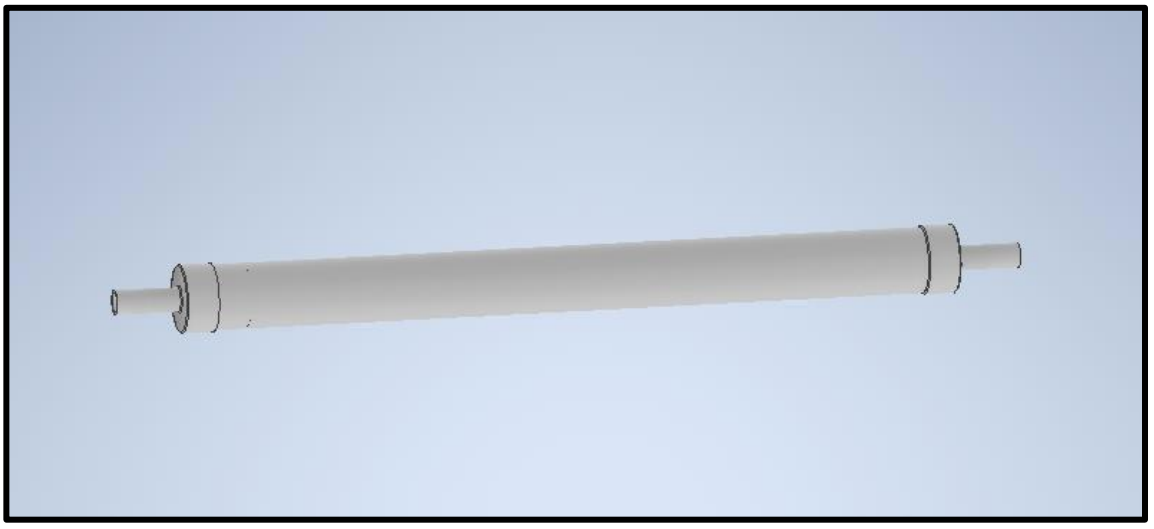

Fig 11 : Roller

The above photo is a brush roller made using a Class 7 3-inch PVC pipe with a length of 1100mm to make sure it is

ISBN: 978-605-73901-3-4

firm and rigid when rotating while carrying a load on its surface. At both ends, the holes will be sealed using 2 end caps, while UPVC glue will be used to attach these two ends.

Illustration

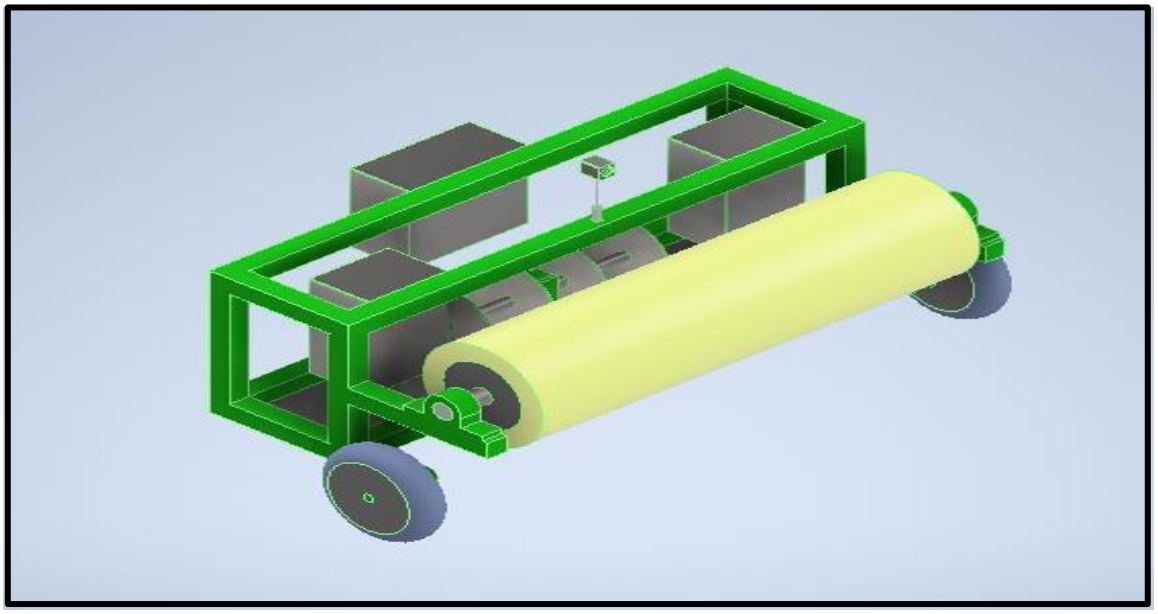

Fig 12 : Illustration of finish project Testing and feedback

4.0 Result and Data Analysis

The High-Rise Façade Cleaning Machine is designed to match the specification of the main function, which is to clean the external façade of a building. The components used to build the High-Rise Façade Cleaning Machine are easy to obtain and less maintenance. Emphasize in safety features, more streamlined and ergonomic design were included.

Advantage and disadvantages

No	Advantages	Disadvantages
1	Low cost in maintenance and operation	The building must have permanent gondola otherwise, the custom made gondola need to fabricate to fit the building shape.
2	Easy to operated- Need only 2 workers to handle	Able to clean the shape without sharp angle only
3	Can record the cleaning work in video format (if required)	Can't reach the surface with obstacle
4	Can be mobilized within short notice	Operator need to be more aware and cautious with the surface
5	All cleaning works can be done in one time	

Table 2 : Advantage and disadvantages of the machine

Figure 13 shows how the machine works. The machine will be hanged out at the board of the building by using

ISBN: 978-605-73901-3-4

building gondola. It will be lower down and lifted slowly with the detergent apply periodically or when necessarily depend on condition.

During this travelling, brush will be put on rotation mode, when this brush rotate it will generate force to expel all the dirt or dust with help of detergent that spray by the sprayer. To improve the result water jet will apply water to remove all the dirt and debris permanently.

Along the time this process will be monitored closely by the operator located on the rooftop. All the function will be controlled by the operator through the control console.
This invention still has a few areas that need to improve for example: 1-Cable size
Much better if the sizes can be reduced to make the weight lesser and improve its performance

Air Blower
It can give extra friction to the brush when do cleaning.it also can help to faster the drying process

To make a flexible of brush roller
To allow the machine to clean the various shape of surfaces.

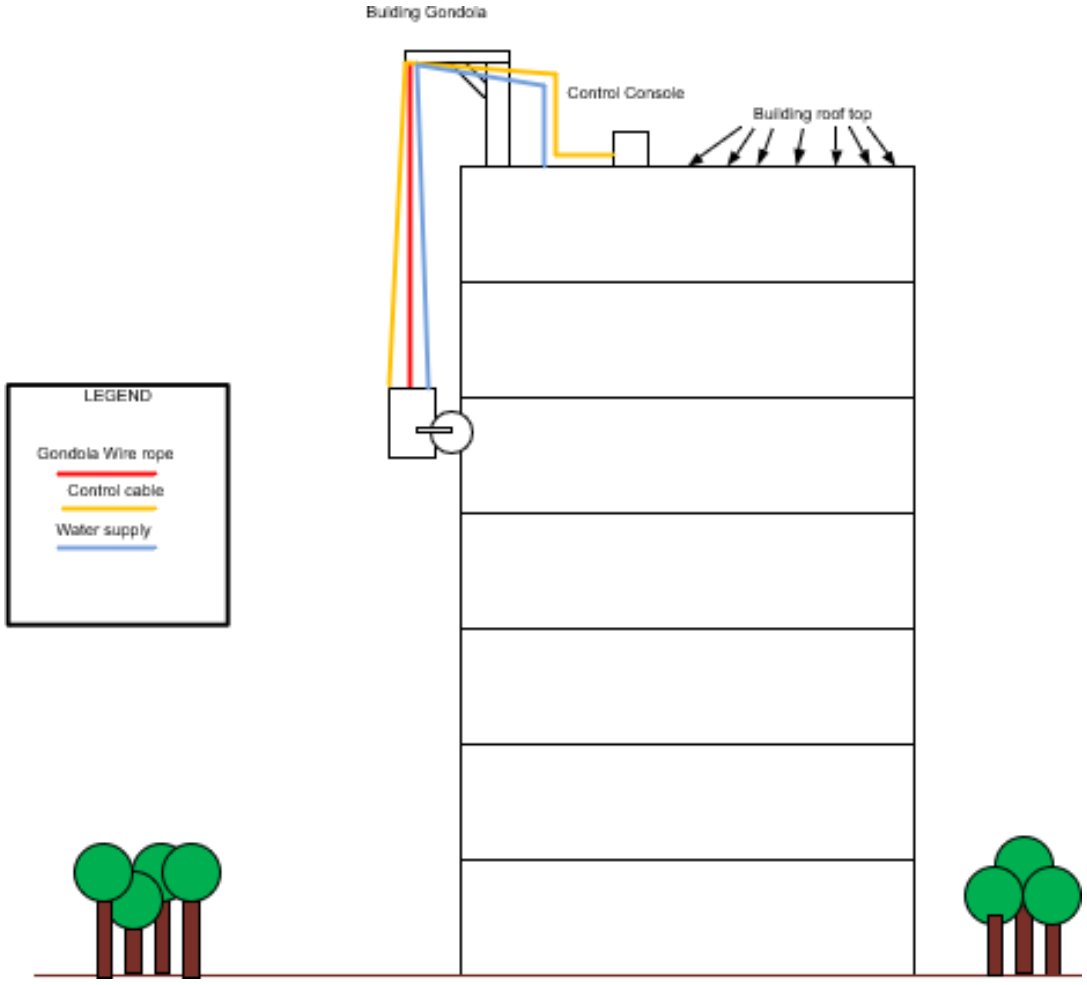

Fig 13 : Working Principle of High rise Façade cleaning machine

ISBN: 978-605-73901-3-4

(b)

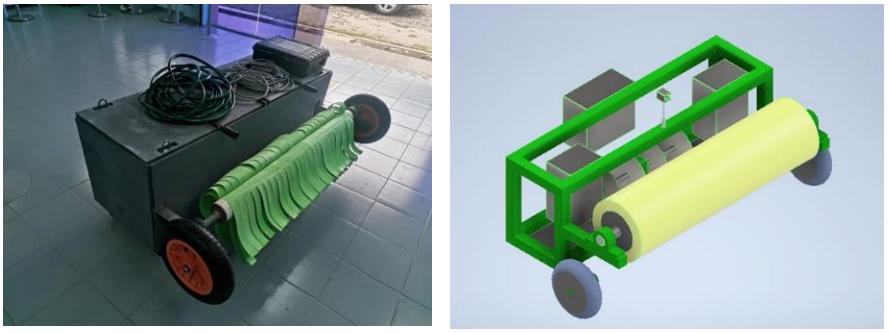

Figure 14 : (a) actual prototype of High Rise Façade Cleaning Machine

Design of High Rise Façade Cleaning Machine by Inventor Software

From the testing that carried out to clean façade of the building with 15 floors we found that: The machine could perform well if the brush roller can be extended to reach the sunken places. The fan generate vibration due to lack of support to the frame. It can be reduced by adding more bolt and nut to the frame of the fan.

However, the result of the test still excellent and satisfied by the client. From this testing, client shows an interested to hire the machine to service their building. They also request a proposal with a quotation.

Base on the survey that we made, we choose among the data to present here:

A. Company name: Harta Maintenance Sdn Bhd Workers mobilized for cleaning 15 floors of building: 8 Pax Total man/hour: (8 hours / day) 8 x 8 x 10 days 640 hours	B. Company name: Gemilang Synergy Sdn Bhd Workers mobilized for cleaning 15 floors of building: 12 Pax Total man/hour: (8 hours / day) 12 x 8 x 8 days 768 hours
C. Company name: Megah Sinar Maintenance Sdn Bhd Workers mobilized for cleaning 15 floors of building: 8 Pax Total man/hour: (8 hours / day) 8 x 8 x 12 days 768 hours	D. Company name: KUB Urusharta Sdn Bhd Workers mobilized for cleaning 15 floors of building: 10 Pax Total man/hour: (8 hours / day) 10 x 8 x 10 days 800 hours
E. Company name: Vest Comm Sdn Bhd Workers mobilized for cleaning 15 floors of building: 4 Pax Total man/hour: (8 hours / day) 4 x 8 x 14 days 448 hours	F. Company name: Redawn Access Sdn Bhd Workers mobilized for cleaning 15 floors of building: 10 Pax Total man/hour: (8 hours / day) 10 x 8 x 14 days 1120 hours

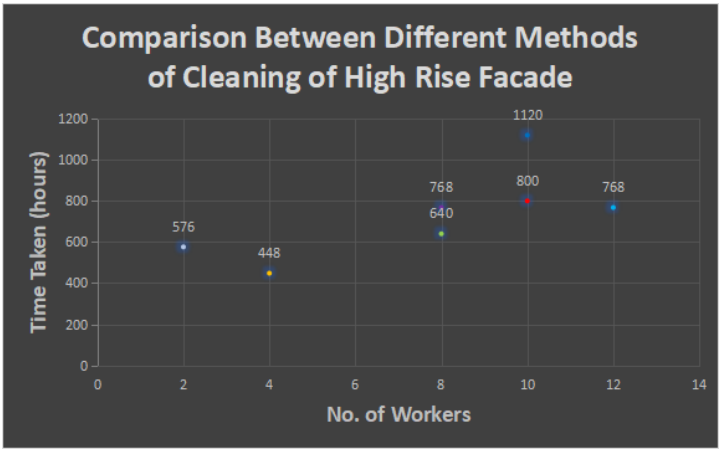
ISBN: 978-605-73901-3-4

Table 3 : Manpower used to clean 15 floors of building

ISBN: 978-605-73901-3-4

Company A: Harta Maintenance Sdn Bhd Paid to the outsource cleaner: RM 35.00/ Hour Total being paid to cleaner: RM 22,400.00	Company B: Gemilang Synergi Sdn Bhd Paid to outsource cleaner: RM 32.00 /Hour Total being paid to cleaner: RM 24,576.00
Company C: Megah Sinar Sdn Bhd Paid to outsource cleaner: RM 35.00 / Hour Total being paid to cleaner: RM 26,880.00	Company D: KUB Urusharta Sdn Bhd Paid to the outsource cleaner: Lump Sum Total being paid to cleaner: RM28,000.00
Company E: Vest Comm Sdn Bhd Paid to outsource cleaner: RM 28.00 /Hour Total being paid to cleaner: RM 12,544.00	Company F: Redawn Access Sdn Bhd Paid to outsource cleaner: RM 30.00 / Hour Total being paid to cleaner: RM 33,600

Table 4 : Cost to hire an outsource company by the management company

Company	No. of Workers	Time Taken (hours)
A	8	640
B	12	768
C	8	768
D	10	800
E	4	448
F	10	1120
High Rise Façade Cleaning Machine	2	576

Figure 15 the comparison between different method of cleaning of High-Rise Façade.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Conclusion

As a conclusion, Robots are increasingly being created to aid or replace humans in a variety of risky and complex occupations, such as construction, manufacturing, and security inspection.(Zhenjing Li, Qingsong Xu , (Senior Member, Ieee), and Lap Mou Tam,2021).The robots are expected to adapt to different environments and situations with this innovation, High rise façade building can be cleaned safely without exposing the workers to the risk and hazards. The building management company also have an alternative to enjoy the cleaning service with lower cost.

Even the cost is lower, the quality is not compromised, all works can be monitored and presented to the clients after works finish. The cleaning works can be redoing in case of any discrepancy occurred.

Client not only enjoying the lower cost in cleaning, beside that there are few more benefit to client

Time saving in cleaning works

Able to be operated in nighttime

Low in insurance premium

Have a footage archive and can be present to JMB (Joint Management Bodies) if required

References

IEEE Xplore Full-Text PDF:

https://www.researchgate.net/publication/343980192_Design_and_Fabrication_of_Auto matic_Window_Cleaning_Machine

Design Studies | Design Research Notes | ScienceDirect.com by Elsevier

https://skyswc.com/how-dangerous-is-high-rise window-cleaning/ https://irata.org/page/membership https://mraa.org.my/membership/ https://en.wikipedia.org/wiki/Ethylene- vinyl_acetate

https://www.epco-plastics.com/product/pvc-pressure-pipe/pvc-imperial-pressure- pipe- class-7-6-metre

Andrea Martinez, Mic Patterson ,Jeffrey Vaglio , Ph.D, PE,AIA , (2012) , New Skins Of skyscrapers : Anticipating Façade Retrofit ,CTBUH 9th World Congress Shanghai 2013 Proceedings. https://www.academia.edu/4035052/New_Skins_for_Skyscrapers_Anticipating_Facade_Reto fit

Ram Jatan Yadav [1] , Devashish[2] , Lakshay Saini[3] , Vipul Rana [4] , Rishabh Tomar[5] , (2019), Domestic Solar Panel Solar Cleaning System , ISSN : 2395-0072 https://www.academia.edu/41005272/IRJET_INTERNATIONAL_RESEARCH_JOURNAL _OF_ENGINEERING_AND_TECHNOLOGY_IRJET_Domestic_Solar_Panel_Cleaning_S ystem Amedorme, S. K., & Fiagbe, Y.A.K. (2016). Modification of an Existing Small Hydraulic Jack for Lifting Light Duty Vehicle. International Journal of Science and Technology, 5(11), 552- 557.

ISBN: 978-605-73901-3-4

PROPOSAL ON THE DEVELOPMENT OF WRIST JOINT REHABILITATION WITH SERVO MOTOR DRIVE FOR STROKE HANDED

ADIBAH BINTI AZMI
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, *adibahazmi0@gmail.com*

YAAKUB BIN OMAR
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, yaakub2499@yahoo.com.my

ABSTRACT

A stroke begins when the blood flow to the brain is stopped or diminished as a result of a blockage (ischemic stroke) or a blood vessel rupture. A person who has a stroke develops a brain abnormality that prevents him or her from performing activities that other healthy people can do. Stroke victims typically experience paralysis in many body regions, including the hands, feet, and even the face. With today's technology advancements, stroke can be treated in a variety of ways designed by medical professionals. However, since the sufferer's paralysis does not return to normal immediately, therapy or exercises to stimulate the muscles are required. In order to overcome this problem, a wrist joint rehabilitation device with servo motor drive is developed. This device consists of Arduino Uno, servo motor and software programming that can display data automatically. The designing process of this device is done by using an online 3D modeling program, Tinkercad. The MG995 servo motor was physically modeled and the parameters were identified during the implementation of the device. The device can be operated by connecting ESP8266 module to a Wi-Fi network and start transmitting and receiving the angle of wrist patients' data in real-time through a mobile application. In order to improve the existing system, the collection data can be transferred automatically to the doctor and can be recorded by using the system. Based on the analysis of the result, it can be concluded that an automatic wrist rehabilitation device can be used to assist post-stroke patients in their rehabilitation session by performing regular wrist exercises.

Keywords: Stroke, wrist, rehabilitation device, MG995 servo motor.

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

A stroke can occur when the blood flow to the brain is stopped or diminished due to a blockage (ischemic stroke) or a blood vessel rupture (haemorrhagic stroke). Without blood, the brain would be deprived of oxygen, causing cells in various parts of the brain to die. Citing to the Malaysian National Burden of Diseases Study and study on vital registration system in 2000, stroke was the second highest cause of death in Malaysia [1]. Most stroke survivors will experience problems with one of their arms, lose upper-limb motor function, or maybe have limb paralysis [2]. It is well known that effective post-traumatic care and rehabilitation therapy are required for patients to regain their lost abilities and return to their usual daily activities [3].

After a patient has recovered from a stroke, rehabilitation is usually done through physiotherapy. Wrist is one of the most critical regions of the body that is damaged by stroke. This study will design a wrist rehabilitation device powered by a servo motor so that patients can perform the therapy individually. Flexion and extension, radial and ulnar deviation, and pronation and supination are the three types of movements performed with this device. The rehabilitation session can be performed at the patient's house, which is especially beneficial for those who have transportation issues or live far from the hospital. This paper organization is as follows: introduction, related work or literature review, methodology, followed by result and discussion before conclusion was made.

METHOD

Designing block diagrams, designing system installations, making program flow chart diagrams, and making servo motor speed settings are all the stages of this research.

Block diagrams

Each block has a specific purpose, and the block diagram illustrates in Figure 1 shows how each process is connected. Put the patient's forearm on the base and placed through an adhesive belt. Then, at the arm, tighten the belt then switch on the device manually or turn on it using IOT device. After that, the Arduino is turned on, and the servo motor begins to rotate automatically, which can be controlled using the training programmed. Set the mode and the parameter according to the biomechanics movements, flexion and extension, radial and ulnar deviation, and pronation and supination. The rehabilitation session started according to the mode that the user chooses. After the session finished, the data will display on the IOT device.

ISBN: 978-605-73901-3-4

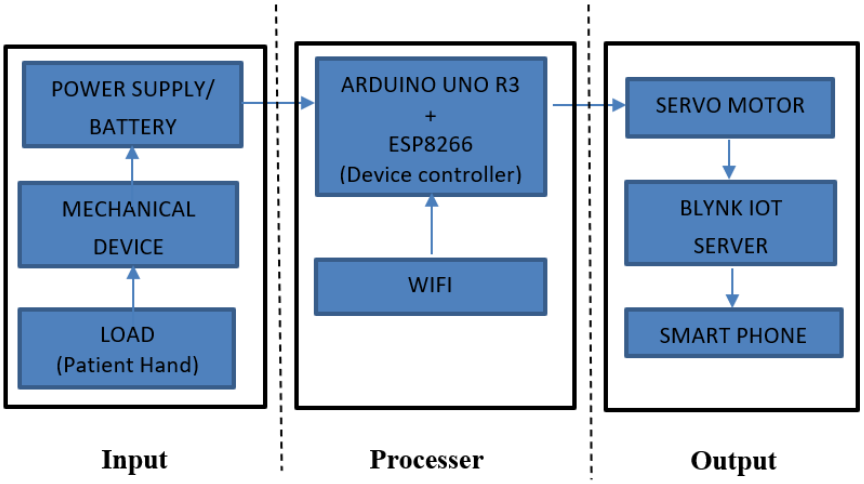

Figure 1: Block Diagram of The Wrist Joint Rehabilitation

Designing System Installation

The product design of the wrist rehabilitation is done in the Thinkercad software as shown in Figure 2. The handle is supported by a base, which is placed on the arm plate. This device can be located stationary on a table. The wrist joint rehabilitation device is made up of three revolute joints that control wrist supination and pronation, flexion and extension, and radial and ulnar deviation motions as in Figure 3 that shows all these three directions.

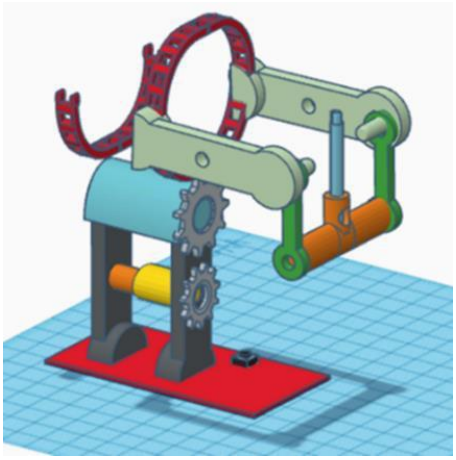

Figure 2: Diagram of Wrist Joint Rehabilitation Device

The wrist rehabilitation has three movements where each joint has three servo motor. The components of the system in this research are 1 Arduino Uno R3, 1 ESP 8266 Wi-Fi module, 1 L293D motor drive shield dual and 3 MG995 servo motors.

ISBN: 978-605-73901-3-4

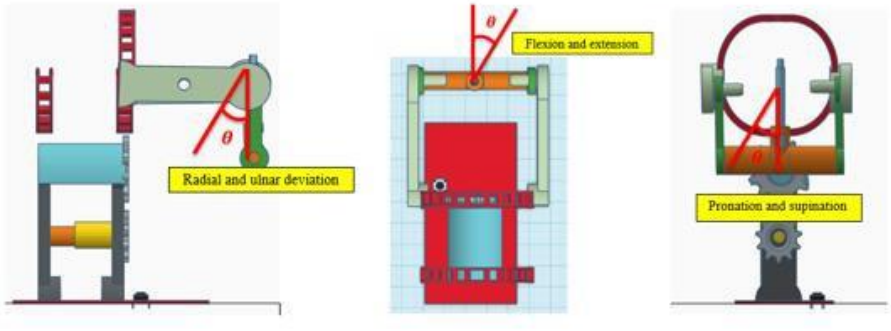

Figure 3: The basic movement of Wrist Joint Rehabilitation Device

Flow Chart Diagrams

Flow Chart in Figure 4 had showed that the operation of the wrist joint rehabilitation. The patient's hand is placed through two loose belts and then clamped on the base. At the arm, tighten the belt then the device can be switch on by manually or using IOT device. After that, the servo motor will start rotating automatically since the Arduino in on. The wrist motions such as flexion and extension, radial and ulnar deviation, and pronation and supination are recognized by this device for the post stroke survivors undergo the rehabilitation exercise. The session will be finished according to the programmed that have been done. After the session done, the data will display on the IOT device.

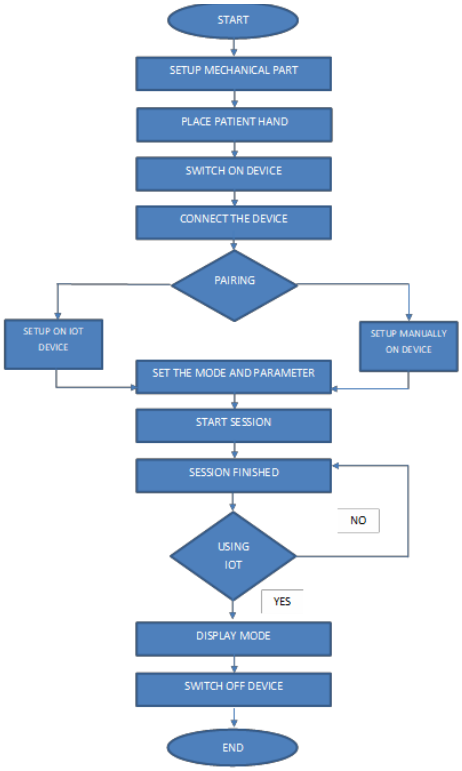

Figure 4: Flow Chart of The Wrist Joint Rehabilitation

ISBN: 978-605-73901-3-4

Servo Motor Speed Control

To manage the servo motor's speed, first determine how far the turning angle will be turned. The turning angle is calculated using the formula below.

$$\Delta T = T_1 - T_0$$

ΔT: angle difference

T_1 : angle at the end of movement / final angle

T_0 : angle at the beginning

$$\Delta T < 0, \text{then} \quad w = \frac{z}{(\Delta T - (\Delta T \times 2))}$$

$$\Delta T > 0, \text{then} \quad w = \frac{z}{\Delta T}$$

where,

ΔT: angle difference (pulse)

w : duration each pulse (mS/pulse)

z: total time to reach the final angle (1000 mS)

FINDINGS

This experiment will compare the connectivity between WIFI and Bluetooth. For the WIFI, we use Node MCU ESP8266. While for the Bluetooth, we use Bluetooth Module (HC-06). Figure 5 and 6 the circuit diagram of Node MCU ESP8266 and HC-06. This experiment aims to see how long it takes for the WIFI and Bluetooth connections to connect to the device.

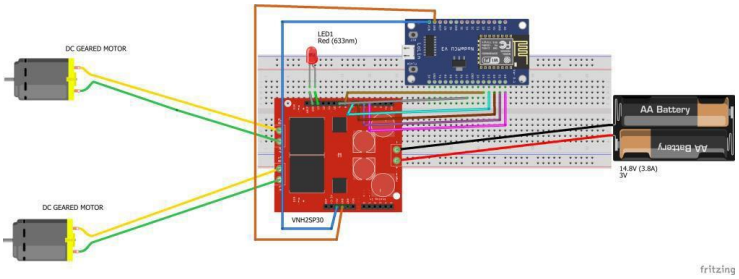

Figure 5: Node MCU ESP8266 Circuit Diagram

ISBN: 978-605-73901-3-4

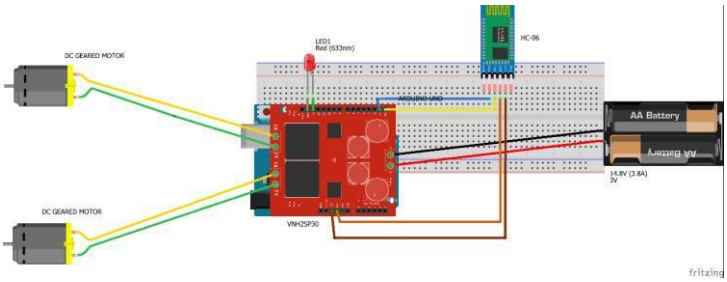

Figure 6: HC-06 Circuit Diagram

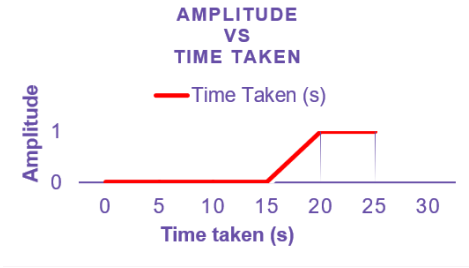

Figure 7: Bluetooth Timing Diagram

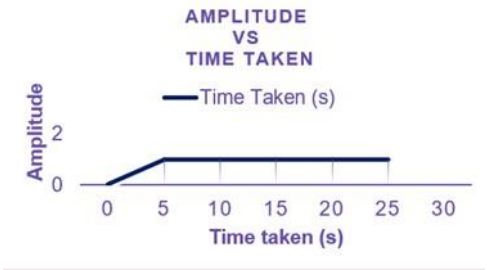

Figure 8: WiFi Timing Diagram

Figure 7 and 8 show that WIFI takes 5 seconds to connect to the device compared Bluetooth which takes 20 seconds. Bluetooth is designed to be short-range very low-power for small portable equipment. Part of the power-savings of Bluetooth come from diminished bandwidth (just as much as the weaker signal). WiFi is designed to be faster than Bluetooth. The factor that makes the difference is electricity consumption. Therefore, the physical layer [PHY] of WiFi is designed to have a higher data rate. A higher data rate means more power, which also means your device's battery will drain faster. Conclusion from this experiment between WIFI and Bluetooth, WIFI module is applied in the development of this product.

ISBN: 978-605-73901-3-4

DISCUSSION

This study is to develop the wrist joint rehabilitation device for the stroke survivors which can helps them conveniently get physiotherapy sessions at home without supervision from the physiotherapist. The device's innovation can perform three different types of exercises: flexion and extension, radial and ulnar deviation, and pronation and supination. All these biomechanics movements can help improving hand strength and reduce their wrist joint stiffness.

Overall, this project will be improved by a selection of more advanced component functionalities that will make this device easier to use. The Blynk app, which is available for both Android and iOS devices, makes it even easier for everyone to join the community. To determine the usability and functionality of the wrist joint rehabilitation, a test was conducted.

CONCLUSION

As conclusion, there are three servo motors are used to perform the basic movements of wrist joint rehabilitation device positioned at the top of each angle of movements. The proposed system for biomechanics movements, that uses real-time measurements of wrist joint angles is to classify users' to get physiotherapy sessions at home without supervision from the physiotherapist. Hence, the rehabilitation device consists of biomechanics movements can help improving hand strength and reduce their wrist joint stiffness as well as a wireless communication device for transmitting bio-signals to a smart device.

RECOMMENDATION

As a recommendation, some changes can be made to make sure the device is reliable to use. In terms of design, can make it appropriate in terms of the size and the height of the device from the body of patient with their arms so that all categories of user's size can use it comfortably. In terms of application used, the collection data can be transferred automatically to the doctor and can be recorded by using the system so that it will be easier for the doctor to observe their patients based on what exercise they do. Also, add the timer in the application so that the user no need to open other timers on their phone to do each exercise for every movements.

ETHICAL TEXT

"In this article, the journal writing rules, publication principles, research and publication ethics, and journal ethical rules were followed. The responsibility belongs to the author (s) for any violations that may arise regarding the article."

ISBN: 978-605-73901-3-4

REFERENCES

[1] National Institute of Health, *Malaysian Burden of Disease and Injury Study 2009-2014*.

2017. [2] E. Activities, "Chapter 6 : Effects of Stroke Effects of Stroke : Physical Changes," pp. 69–

82.

[3] R. Bonita and R. Beaglehole, "Recovery of motor function after stroke," *Stroke*, vol. 19, no. 12, pp.

1497–1500, 1988, doi: 10.1161/01.STR.19.12.1497.

[4] W. M. Hsieh, Y. S. Hwang, S. C. Chen, S. Y. Tan, C. C. Chen, and Y. L. Chen, "Application of the blobo bluetooth ball in wrist rehabilitation training," *J. Phys. Ther. Sci.*, vol. 28, no. 1, pp. 27–32, 2016, doi: 10.1589/jpts.28.27.

[5] E. J. Benjamin *et al.*, *Heart Disease and Stroke Statistics'2017 Update: A Report from the American*

Heart Association, vol. 135, no. 10. 2017.

[6] N. Omarkulov, K. Telegenov, Z. Maralbek, I. Tursynbek, and A. Shintemirov, "2016 6th IEEE International Conference on Biomedical Robotics and Biomechatronics (BioRob).," pp. 962–967, 2016.

[7] L. Y. Amali and I. M. L. Batan, "Design of a Patient Wrist Rehabilitation Device with Servo Motor Drive,"

Int. J. Mech. Eng. Sci., vol. 4, no. 2, p. 28, 2020, doi: 10.12962/j25807471.v4i2.7836.

[8] A. Başaran, K. I. Karadavut, Ş. Ö. Üneri, Ö. Balbaloğlu, and N. Atasoy, "Serebral palsili çocuklarin bakicilarinin ev egzersiz programina uyumlari," *Turkiye Fiz. Tip ve Rehabil. Derg.*, vol. 60, no. 2, pp. 85– 91, 2014, doi: 10.5152/tftrd.2014.60973.

ISBN: 978-605-73901-3-4

IOT SMART HEART RATE AND SPO2 SENSOR DEVICE

WAN NUR FARHANAH BT WAN SHAHRUL, FARHANAH
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Malaysia, Farhanah0110@gmail.com

ABSTRACT

People are usually having to deal with health difficulties such as high blood pressure, diabetes and heart diseases as they grow older. As a result, the health of the elderly should be checked in order to be prepared for any emergency situations. Apart from that, a public health emergency of international concern with increasing cases globally, COVID-19 has records of patients which might be presented with happy hypoxia; a condition where patients have low oxygen saturations (SpO2 < 90%) but are not in significant respiratory distress and often appear clinically well, which is confusing for the doctors and treatment strategies. As a result, this study proposes a real-time monitoring system for the elderly that can detect peripheral capillary oxygen saturation levels (SpO2) and heart rate using a platform named Thingsboard Internet of Things (IoT). The IoT-based real-time monitoring system promote automation to reduce the human error risk and enables preventive care. In addition, the IoT system allows a large number of verified users to keep track of the patient's status. The pulse oximetry method is used to measure heart rate and SpO2 using a Raspberry Pi and a sensor module. The Arduino-based sensor module collects, analyses, and delivers SpO2 and heart rate data to the Raspberry Pi for further analysis and detection of problems using a normal value reference table. The MQTT (Message Queuing Telemetry Transport) protocol is also used to send SpO2, heart rate and abnormality status to Thingsboard. While Photoplethysmogram signal (PPG) is available as a graphic on the dashboard SpO2 value (in percent) and , value of heart rate (in beats per minute) should be present. The dashboard also shows the status of abnormalities such as tachycardia, bradycardia, and hypoxia.

Keywords: elderly; heart rate; spo2; emergency cases; monitoring; sensor

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

When people get older, they are more likely to develop ailments such as heart disease, high blood pressure, and diabetes. As a result, the health of the elderly should be checked in order to be prepared for any emergency situations. This study demonstrates a real-time monitoring device for the elderly that can measure heart rate and peripheral capillary oxygen saturation levels (SpO2). The measurement of heart rate (HR) and blood oxygen saturation (SpO2), which can efficiently detect the physiological status of the human body, is one of the most important diagnostic tests in clinical medicine. As a result, it's critical to keep track of these healthcare data, especially at a time when the world is paralysed by devastating contagious diseases like COVID-19, which has afflicted over 35 million people in 213 countries as of this writing. Not only for a sickness like COVID-19, but for any serious ailment involving the human circulatory and respiratory systems, the status of HR and SpO2 levels is critical. Designing a dependable real-time monitoring system in light of this health data has recently gained a lot of study interest. To deliver healthcare services to users, healthcare data is collected via a wearable sensor coupled to a communication device.

The Internet of Things can help doctors discover acute complications early by remotely monitoring patient's health and gathering data on a continuous basis (IoT). This can be accomplished by using sensors to capture patient physiological data, sending it to the cloud for analysis and storage, and then forwarding the results to caregivers. Some academics have attempted to develop IoT applications for health care that send data from medical sensors to a server and display it on a PC or mobile device, while others have studied the power consumption efficiency of various IoT and cloud-based health monitoring systems [4]. Better healthcare services can help to improve the quality of geriatric healthcare.

METHOD

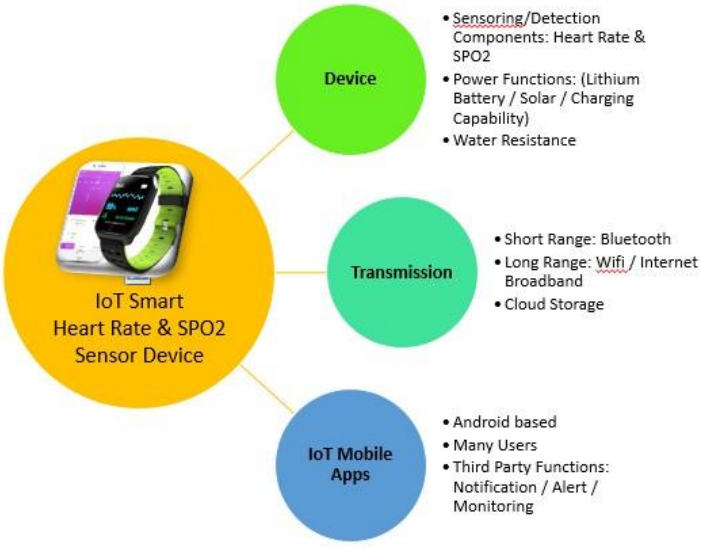
IoT healthcare application for elderly in this research consist of portable medical device and mobile gateway. Portable medical device as it worked independently to collect data with its sensor and send them to server via a gateway. In this research, portable medical device consists of:

- Heart rate and pulse oximetry sensor to read parameters required to calculate heart rate and SpO2.
- Arduino Uno will retrieve raw data from sensor, calculate heart rate and SpO2 before sending them to Raspberry Pi via USB serial cable.
- Raspberry Pi which has the ability to more advance processing has a local database to store reference table for heart rate and SpO2. An application will compare the value received from the sensor to decide if it below or over the normal value.

The normal or abnormal status will be sent together with the raw data, heart rate and SpO2 values to server. This where the fog computation will happen to provide information for caregiver to make decision from the early

ISBN: 978-605-73901-3-4

detection. Mobile gateway in this research is handled by Raspberry Pi which is part of portable medical device. An application in Raspberry Pi will continuously receive data from sensor module, process the data, and then forward them to server using MQTT protocol.

FINDINGS

For the findings, I have received several opinions and positive feedback to pursue my project after conducting some public market surveys. Then, as a result of this poll, I came up with the concept to develop an IoT Smart Heart Rate and SpO2 sensor device.

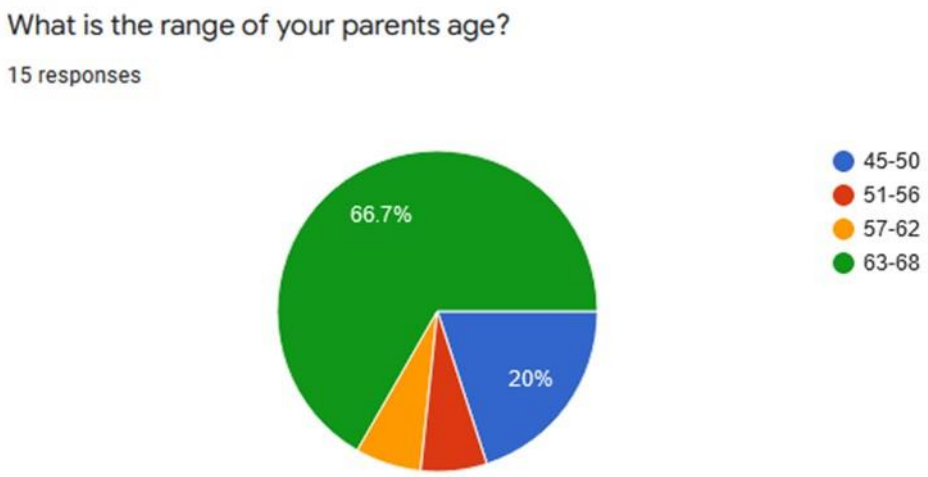

Figure 1 : pi chart of percentages of parents's age

ISBN: 978-605-73901-3-4

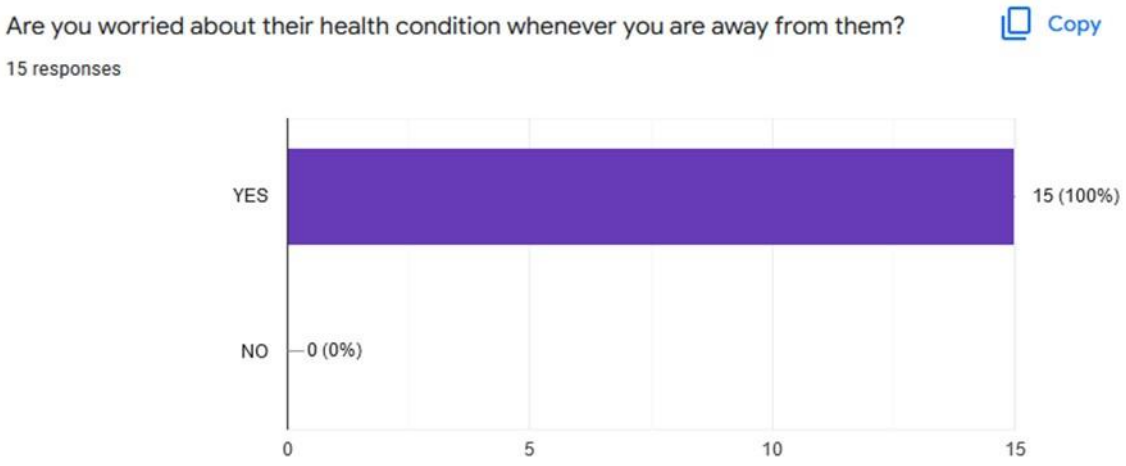

Figure 2 : Percentage of respondent who concerned about their parents health

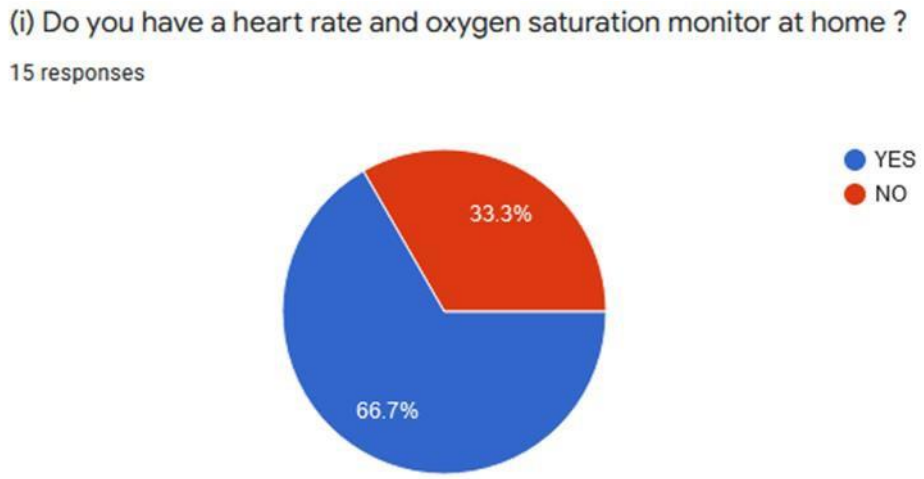

Figure 3 : Pi chart of percentages of respondent which have heart rate & spo2 monitor

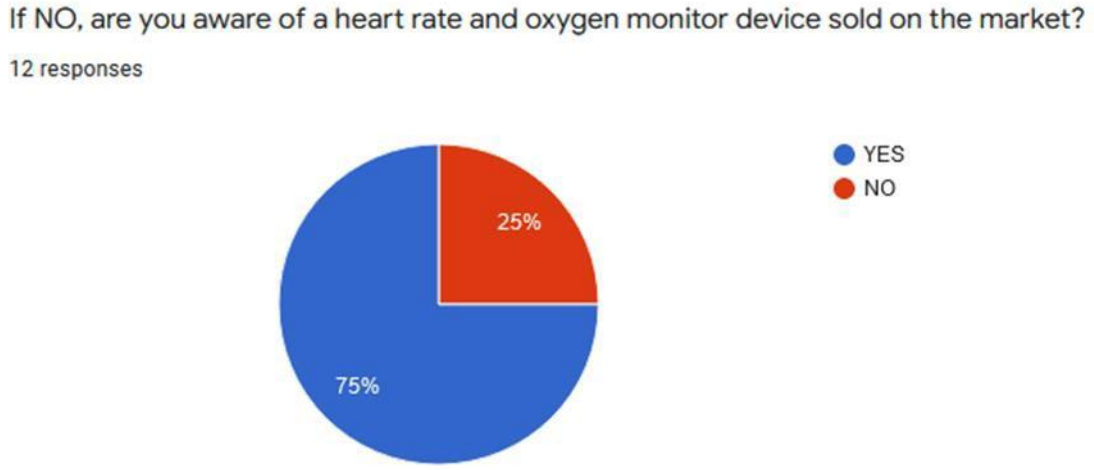

Figure 4 : Pi chart of percentages of respondent who are aware of the monitor on market

ISBN: 978-605-73901-3-4

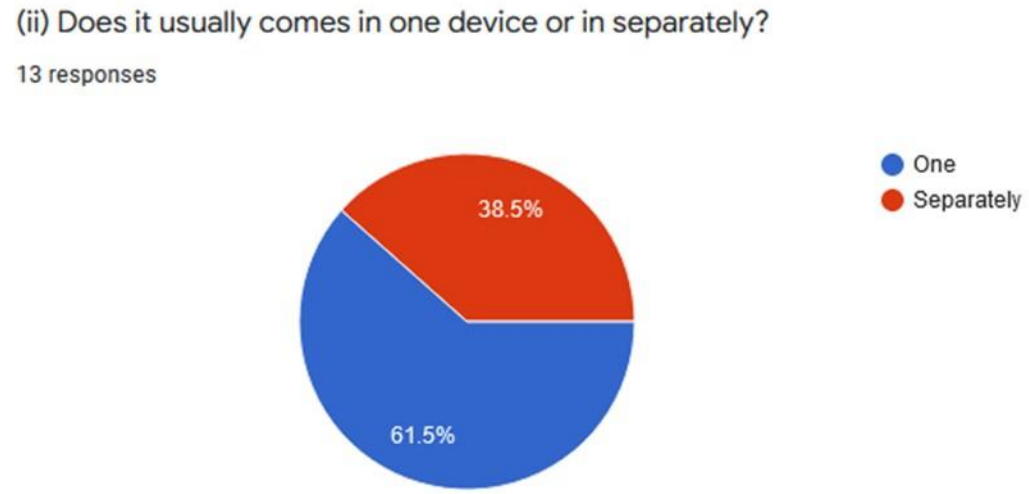

Figure 5 : Pi chart of percentages of comparing the compatibility of the monitor device sold in market

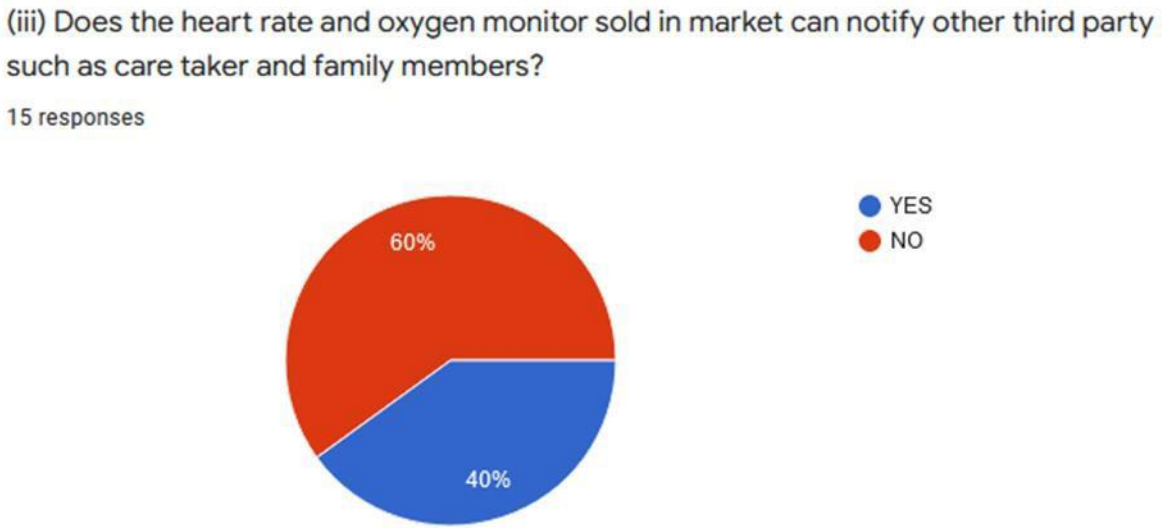

Figure 6 : Pi chart of percentages of respondent awareness on the IOT smart heart rate & spO2 sensor device

CONCLUSION and DISCUSSION

A study on IoT smart heart rate and SpO2 monitoring was conducted. For data collecting, this device makes use of a heart pulse sensor. The microcontroller captures and processes a human's heartbeat as data signals. The data is analysed and sent to the IoT platform for additional analysis and visualisation. According to the literature review, the experimental results produced were correct since the system was able to sense and read the user's heartbeat rate and transmit the sensed data via Thingsboard's Cloud. According to the findings, the heartbeat rate is low if it is between 40 and 60, medium if it is between 60 and 100, and high if it is between 100 and 150. Furthermore, employing sensor networks and IoT technology, this research article proposes a flexible, trustworthy, and confidential approach for a heartbeat rate monitoring and control system. The implemented device can be used in the medical industry to help medical practitioners do their tasks more efficiently and

ISBN: 978-605-73901-3-4

reliably.

RECOMMENDATIONS

This IoT Smart Heart Rate and SpO2 sensor device's goal is to create and refine it so that it can be made into a bracelet that is comfortable for senior people to wear.
In addition, the IoT Smart Heart Rate and SpO2 sensor device can be designed to work 24 hours a day and should be compatible with high-quality lithium batteries and solar power.
Last but not least, it should be Wi-Fi enabled and supported within a Wi-Fi network.

ETHICAL TEXT

1. **IoT Health Monitoring Device of Oxygen Saturation (SpO2) and Heart Rate Level. O.Y. Tham; M.A. Markom; A.H. Abu Bakar; E.S. Mohd Muslim Tan; A.M. Markom, IEEE (2020)**: In this research paper, it present a real time monitoring system for elderly that is able to measure heart rate and Peripheral Capillary Oxygen Saturation Level (SpO2). The monitoring system is constructed using MAX30100 as front-end sensor and Node MCU (ESP8266) is used as microcontroller to collect and transfer the data to Cloud. Based on the validation results, the monitoring system of SpO2 and heart rate is ready to be used. Also, the IoT system allows many authenticated users to monitor the patient condition.

2. **IoT based System for Heart Rate Monitoring Sahana S Khamitkar M.Tech (CSE), Prof. Mohammed Rafi, JERTV9IS070673, (July-2020):** In this research paper, the Heart Rate Monitoring system is developed using IOT technology with an objective of detecting the heartbeat of the patient in order to monitor the risk of heart attack and also the regular check-up. In this project we describe the design of low cost heart rate monitoring device from fingertips based on the Bluetooth technology. The entire system is comprised of several parts such as Heart Rate module, Android application and Bluetooth module. The Heart Rate (HR) module picks up heart rate signal by a non-invasive technique (Photoplethysmography) from the subject (patients) and sends it (signal) wirelessly to computer or android application using Bluetooth module. Experimental results obtained were found to be accurate as the system was able to sense and read the heartbeat rate of its user and transmits the sensed data via Bluetooth to the Android mobile app (Blynk). From the results obtained, it was found that the heartbeat rate of low if >40 and <60, medium if >60 and <100, high if >100 and <150.

3. **Detection of Heart Problem Using Internet of Things Application Sesha Vidhya S1, Shanthi KG1, Manikandan A2, Senthil Kumar K3, IJCRR:** This paper proposes an Electro Cardiogram (ECG) monitoring system which detects the heart problem using IoT (Internet of Things) applications. Then, it used IoT Based ECG Monitoring with AD8232 ECG Sensor and ESP-32 developing kit using an online IoT platform called Ubi dots,

ISBN: 978-605-73901-3-4

which captures the sensor data and turn it into useful information. It also measures an ECG signal and transmits it to a smartphone via Wifi for data analysis. The system utilizes the user's smartphone for data processing, and the built-in communication is used to generate an ECG waveform. By analysing the ECG wave-form, it detects the heart problem, if any. If the heartbeat rate is under abnormal condition, then the Ubidots platform sends a message to the doctor stating that the patient condition is abnormal. At the same time, the Buzzer and Light Emitting Diode (LED) also make an alert to notify the condition of the patient of the caretaker.

4. **Remote Healthcare for Elderly People Using Wearables José Oscar Olmedo-Aguirre, Josimar Reyes-Campos , Giner Alor-Hernández , Isaac Machorro-Cano , Lisbeth Rodríguez-Mazahua and José Luis Sánchez-Cervantes, Biosensors (2022) :** In this research paper it has shown that remote health monitoring in older adults, a first approach is required to review devices, sensors, and wearables that serve as tools for obtaining and measuring physiological parameters in order to identify progress, limitations, and areas of opportunity in the development of health monitoring schemes. This paper is a review of sensor technologies from the IOT perspective to determine if it is possible to monitor specific diseases using wearable devices and provide healthcare to older adults. For this review, due to its clarity and methodological depth, the PRISMA statement was used only to organize and present the review more clearly. Each biosensor obtains an accurate measurement of the relevant biomedical variables for the timely detection of a particular disease. The most critical biomedical variables identified were glucose, heart rate, oxygen saturation of blood, blood pressure, pulse rate variability, heart rate variability, and respiratory rate. Their importance was determined by the number of wearable devices with sensors and biosensors integrated to detect the corresponding biomedical signals of those diseases.

5. Health Monitoring for Elderly: An Application Using Case-Based Reasoning and Cluster Analysis Mobyen Uddin Ahmed, Hadi Banaee, and Amy Loutfi: This paper has showed the framework to process and analyze data from a pulse oximeter which remotely measures pulse rate and blood oxygen saturation from a set of individuals. Record collection has been performed using a personalized health profiling approach where participants wore a pulse oximeter sensor for a fixed period of time and performed specific activities for pre-determined intervals. Using a variety of feature extraction methods in time, frequency and time-frequency domains, and data processing techniques, the data is fed into a CBR system which retrieves most similar cases and generates an alarm according to the case outcomes. The system has been compared with an expert's classification and a 90% match is achieved between the expert's and CBR classification. Again, considering the clustered measurements the CBR approach classifies 93% correctly both for the pulse rate and oxygen saturation.

6. Design and Implementation of an OCC-Based Real-Time Heart Rate and Pulse-Oxygen Saturation Monitoring System MD. FAISAL AHMED, MOH. KHALID HASAN, MD. SHAHJALAL, MD. MORSHED ALAM AND YEONG MIN JANG, IEEE: In this research paper, it has design and implement an optical camera communication system for real-time remote monitoring of patient's heart rate (HR) and oxygen saturation (SpO2) data. The data is collected and transmitted by a patch circuit which comprises a MAX30102 sensor and an RGB LED array. A close circuit

ISBN: 978-605-73901-3-4

television camera is used not only for surveillance but also for receiving the data simultaneously. The data were processed and accessed by a remote monitor and stored in a cloud server. A data rate of 4.68 kbps and an excellent BER were achieved, demonstrating the reliability of the remote monitoring system.

REFERENCES

Ahmed, M. U., Banaee, H., & Loutfi, A. (2013). Health Monitoring for Elderly : An Application Using Case-Based Reasoning and Cluster Anaysis. *ISRN Artificial Intelligence, 2013*, 1-10. doi:http://dx.doi.org/10.1155/2013/380239

Kadarina, T., & Priambodo, R. (2018). Monitoring heart rate and SpO2 using Thingsboard IoT platform for mother and child preventive healthcare. *International Conference on Design, Engineering and Computer Sciences, 453*, 2-10. doi:10.1088/1757-899X/453/1/012028

Khamitkar, S. S., & Rafi, P. M. (2020). IoT based System for Heart Rate Monitoring. *International Journal of Engineering Research & Technology, 9(7)*, 1563-1570. http://www.ijert.org adresinden alındı

Sameh, R., Genedy, M., Abdeldayem, A., & Azeem, M. H. (2019). Design and Implementation of an SPO2 Based Sensor for Heart Monitoring Using an Android Application. ICaTAS, 1447(2020), 1-6. doi:10.1088/1742-6596/1447/1/012004

Utomo, B., Triwiyanto, Luthfiyah, S., & Mudjiono, U. (2019). The Real-Time Vital Sign Monitor for Heart Rate and SPO2 Parameter Using Internet of Things Technology. *The 2019 Conference on Fumdamental and Applied Science for Advanced Technology, 1373(2019)*, 1-6. doi:10.1088/1742-6596/1373/1/012028

Vidhya, S., KG, S., A, M., & K, S. K. (2021). Detection of Heart Problem Using Internet of Things Application. *International Journal of Current Research and Review, 13*(9), 156-160. doi:http://dx.doi.org/10.31782/IJCRR.2021.13909

O. Y. Tham, M. A. Markom, A. H. A. Bakar, E. S. M. M. Tan and A. M. Markom, "IoT Health Monitoring Device of Oxygen Saturation (SpO2) and Heart Rate Level," 2020 1st International Conference on Information Technology, Advanced Mechanical and Electrical Engineering (ICITAMEE), 2020, pp. 128- 133, doi: 10.1109/ICITAMEE50454.2020.9398455

Olmedo-Aguirre, J. O., Reyes-Campos, J., Alor-Hernández, G., Machorro-Cano, I., Rodríguez-Mazahua, L., & Sánchez-Cervantes, J. L. (2022). Remote Healthcare for Elderly People Using Wearables: A Review. *Biosensors*, *12*(2), 73. . https://doi.org/10.3390/bios12020073

M. F. Ahmed, M. K. Hasan, M. Shahjalal, M. M. Alam and Y. M. Jang, "Design and Implementation of an OCC-Based Real-Time Heart Rate and Pulse-Oxygen Saturation Monitoring System," in IEEE Access, vol. 8, pp. 198740-198747, 2020, doi: 10.1109/ACCESS.2020.3034366

Kakumanu Vamsi Sree Sai Ganesh, S.P. Shibu Jeyanth, A. Ruhan Bevi, IOT based portable heart rate and SpO2 pulse oximeter, HardwareX, Volume 11, 2022, e00309, ISSN 2468-0672, https://doi.org/10.1016/j.ohx.2022.e00309 . (https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2468067222000542)

ISBN: 978-605-73901-3-4

IMPACT OF CONSUMER ATTITUDES AND PERCEIVED BEHAVIOURAL CONTROL ON PURCHASE INTENTIONS OF BATIK

JULIANTI BINTI SAMSUDIN
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia, julianti@psa.edu.my

LILIS SERI YANA BINTI SIRUN
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia, lilis@psa.edu.my

NOR ZARINA PITDIN
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia, nor_zarina@psa.edu.my

ABSTRACT

The batik sector has aided the Malaysian economy by providing commercial and employment possibilities, as well as assisting the tourism industry. Malaysia's batik business is one of the country's oldest, having been established in 1921. The batik business in Malaysia is currently beset by issues such as competition between local and international batik producers. It's fascinating to learn how companies in this old business are able to perform. Unfortunately, there hasn't been much research done in this area. The current study responds to a need for research regarding Malaysian consumers' intentions to buy batik. The study's goal is to look at the effects of independent variables including consumer attitudes and perceived behavioural control on Malaysians' purchase intentions for Batik Malaysia. The population of this study is Malaysians, and a convenience sampling technique was used to choose a sample of 310 participants. An online questionnaire was employed to collect data. Consumer attitude and perceived behavioural control have a favourable and significant impact on consumer purchasing intentions, according to the findings. To attract people's interest in Batik Malaysia, it is advisable for marketers' market Batik Malaysia to consider aspects of consumer attitudes and perceptions of behaviour control in the development of consumer buying intentions, such as Malaysian Batik design innovations and enhancing batik events and celebrations. Theoretically, this study offers new information to entrepreneurs and will be beneficial in determining buying intentions for Batik Malaysia in order to strengthen the action plan. In practise, the conclusions of this study could serve as a guide for batik business owners and those interested in the industry's development.

Keywords: purchase intention, consumer attitude, batik.

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

The batik sector has aided the Malaysian economy by providing commercial and employment possibilities, as well as assisting the tourism industry. Malaysia's batik business is one of the country's oldest, having been established in 1921. It's fascinating to learn how companies in this old business are able to perform. Unfortunately, there hasn't been much research done in this area. The study's goal is to look at the effects of independent variables including consumer attitudes and perceived behavioural control on Malaysians' purchase intentions for Batik Malaysia. The population of this study is Malaysians, and a convenience sampling technique was used to choose a sample of 310 participants. An online questionnaire was employed to collect data. Consumer attitude and perceived behavioural control have a favourable and significant effect on consumer purchase intention, according to the findings. Theoretically, this study offers new information to entrepreneurs. In practise, the conclusions of this study could serve as a guide for batik business owners and those interested in the industry's development.

In Malaysia batik is a traditional textile art, particularly in the states of Kelantan, Terengganu, and Pahang on the east coast. Leaves and flowers are the most common designs. Batik representing humans or animals is uncommon in Malaysia since Islamic law prohibits the use of animals as decorations. The butterfly theme, on the other hand, is a common exception. Geometrical designs, like as spirals, are also popular in Malaysian batik. Malaysian batik making differs from Indonesian Javanese batik in that the design is wider and simpler, that it rarely or never employs 'canting' to produce complicated patterns, and that it largely relies on brushing painting to apply colours to fabrics.

In Malaysia, the batik business has a long history. Batik manufacture has grown from small-scale operations to a wealthy cottage industry and national enterprise. Batik fabric is a type of ornamental fabric that comes in a variety of colours and patterns. The word "batik" comes from the Javanese word "tick," which means "to drip or write points." 'Ambatik' refers to the act of drawing, writing, painting, or dripping. A carved block, a screen, or a hand stroke can all be used to create batik patterns.

Malaysian batik is well-known both at home and abroad. In Malaysia, batik is the most popular handcraft product among individual customers, both locals and tourists. Batik popularity is the third among corporate customers, behind pewter and wood craft products.

Problem Statement

The batik business in Malaysia is currently beset by issues such as competition between local and international batik producers. Malaysia is not the only country in the region that produces batik, but the style and final product of Malaysian batik are distinct from other forms.

There are two types of competitors in batik industry. The first are the batik competitors from China and Indonesia, whose batik textiles are competitively priced in the Malaysian market. Second, there are modern competitors that replicate batik by manufacturing machine-printed textiles that are more marketable. Malaysian batik companies were obliged to become more competitive in order to survive in the face of fierce competition.

ISBN: 978-605-73901-3-4

For now, Malaysian batik companies are competing with those from Indonesia's surrounding countries. The current study responds to a need for research regarding Malaysian consumers' intentions to buy batik.

Research Objectives

1. To identify factors that contribute to purchase intention
2. To determine dominant major factors, contribute to purchase intention
3. To examine the relationship between factors (consumer attitude, perceived behavioural control) and purchase intention

LITERATURE REVIEW

Batik is a traditional Malaysian textile that has been worn throughout the twentieth century. Batik is a fabric-dyeing method that uses wax resists to create elaborate patterns, according to (Stefanie Waldek, 2020). She defines batik as a piece of textile manufactured by a waxing and dye-resist method. Women used to wear batik on a daily basis. However, consumer approval of batik has continued to this day, with batik being acknowledged as Malaysia's national attire (Redzuan & Aref, 2010). Despite the fact that batik Malaysia is considered as Malaysia's national attire, demand for batik Malaysia is minimal in comparison to batik Indonesia. As a result, consumers choose to buy batik from Indonesia over batik from Malaysia.

Purchase Intention for Malaysian Batik

A person's readiness to engage purchasing actions is indicated by their purchase intention. Purchase intention can alternatively be defined as the likelihood that customers will intend or be willing to buy a specific product or service in the future. Purchase intention is directing why people buy particular brands. (Shah et al., 2012). According to (Schiffman and Kanuk, 2007), purchase intention can be beneficial in determining a customer's likelihood of taking a purchasing action. Purchase intention is a measurement of a consumer's likelihood of purchasing a specific product. The higher the likelihood of purchasing a specific product or service, the higher the purchase intention.

Research Hypothesis

Hypothesis 1: There is relationship between consumer attitudes towards Batik Malaysia among Malaysians

Hypothesis 2: There is relationship between consumers perceived behavioural control towards Batik Malaysia

ISBN: 978-605-73901-3-4

Research Framework

This study provides a research model of the impact of consumer attitude and consumer perceived behavioural, on purchase intention based on the objectives and relevant literature. Figure 1 depicts the research model's conceptualization framework.

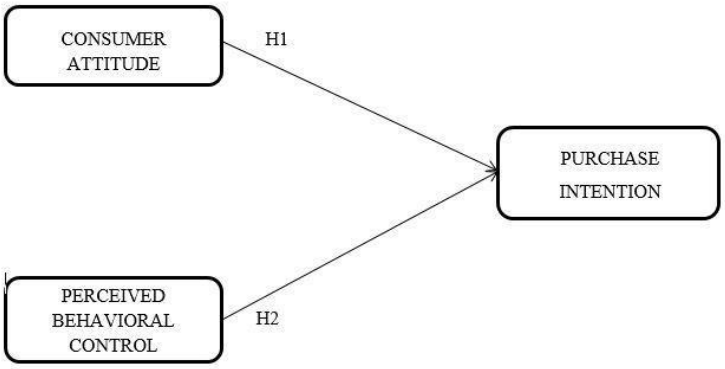

Figure 1: Research framework adopted from (Muhammad Bilal, Dr. Tahir Ali, 2013).

Consumer Attitude

Evaluations, emotional feelings, and tendencies of helpful or unfavourable and long-term actions of a person against an object or idea are all examples of attitudes (Kotler and Keller, 2008). Furthermore, (Schiffman and Kanuk, 2011) define attitude as "a taught inclination to behave in a way that is attractive or unpleasant to a particular item" in the context of consumer behaviour. As a result, consumer behaviour is defined as an attitude as a mental mechanism that analyses, shapes, and decides the conduct of an individual towards a specific object.

Perceived Behavioral Control

According to (Chen M. F., 2007), who investigates the impact of customer attitudes on purchase intention is impact by consumer attitudes, implying that the more positive the consumer's attitudes, the greater the consumer's purchase intention.

Perceived behavioural control is an individual motivation impacted by how difficult an activity is perceived to be. Perceived behavioural control, according to (Paul, Modi, & Patel, 2016), refers to "the ease or difficulty of behavioural experience." Control beliefs and perceived power combine to create perceived behavioural control.

As a result, those who experience a greater degree of personal control are more likely to engage in a certain behaviour (Ajzen, 1991). People's perceptions of control rise when they believe they have more resources, such as time, money, and skills, and their behavioural intentions rise as a result. As a result, it's considered that when customers feel like they have more influence over their purchases, they'll be more likely to buy them.

ISBN: 978-605-73901-3-4

RESEARCH METHODOLOGY

The set of methodologies and procedures utilised in collecting and assessing measures of the variables stated in the problem investigation is referred to as the research design. We collect data using primary sources such as questionnaires to learn about Malaysians' purchasing intentions for Batik and the relationship between intention and factors.

A population is a big group of people or items that is the subject of a scientific inquiry. Researchers rely on sampling strategies for this reason. A research population is a well-defined group of people or items who are known to share comparable features. Malaysia has a population of 31 million people in this study

A sample is a collection of people, things, or items selected for measurement from a larger population. To ensure that the findings from the research sample can be applied to the entire population, the sample should be representative of the population. For this study, 384 people who enjoy Batik Malaysia were chosen as participants.

Technique of Sampling

The convenience sampling strategy is being used in this study. The Krejcie and Morgan table aids researchers in calculating sample size. According to the table, the population after the 100,000 people equals the precise sample size of 384 people for this study. The growing demand for a reliable method of measuring sample size.

Data Collection Method

Data collection is the process of obtaining and measuring information about variables of interest systematically that allows one to answer research questions, test a hypothesis, and assess results (Kabir, 2016). The key data type employed in this study is questionnaire distribution, which is the primary data type. The researcher's method of gathering data is to deliver a questionnaire to Malaysian citizens in order to study their intentions to buy Batik.

Research Instrument

Questionnaire of the study consist four section which are Section A, Section B, Section C,and Section D. The demographic data will be requested in Section A. The questionnaire will capture basic information about the responder, such as gender, age, race, present state, level of education, and income. In this questionnaire's Section A, an ordinal scale will be used.

Customer Attitude is covered in Section B of the questionnaire. Understanding client feelings toward Batik Malaysia is the goal of Consumer Attitude. The Likert scale is used in this section of the questionnaire, and it is a five-point scale that ranges from strongly disagree to strongly agree. The Likert scale was used in the questionnaire because it is simple for respondents to comprehend the measurement and helps to avoid misunderstandings while answering the questions.

ISBN: 978-605-73901-3-4

The Intention was mentioned in Section C of this questionnaire. In this area, we attempted to comprehend the consumer's motivation for acquiring Batik Malaysia. The Likert scale is used in this section of the questionnaire, and it is a five-point scale that ranges from strongly disagree to strongly agree.

The Perceived Behavioural Control question in Section D is designed to determine how customers accept the ease or difficulty of using Batik Malaysia after acquiring it. The Likert scale, which consists of a five-point scale extending from strongly disagree to strongly agree, is mentioned in this section of the questionnaire

Pilot Test

The questionnaire was put through a pilot test to see how accurate it was and how it could be improved. A pilot test allows the questionnaire to be fine-tuned before it is utilised in the actual data collecting. The pilot test should have a sample size of 30 responders (Zikmund, 2010).

To verify the reliability of each attribute in the questionnaire, a pilot test was conducted. It's also crucial to double-check that the questionnaire's phrasing and phrases are accurate. Nunnally (1978) proposed a 0.7 rule of thumb. More recently, 0.8 has been proposed as a minimum alpha. Any alpha value less than 0.7 is deemed to be untrustworthy, as shown in Table 1.

Table 1: Result of The Reliability Statistics

Context	Number of Items	Cronbach's Alpha
Customer Attitude	5	.708
Purchase Intention	5	.874
Perceived Behavioural Control	4	.721

Descriptive Analysis

Descriptive statistics were utilised to investigate the data acquired from respondents, as well as to summarise the information gathered (Coakes, Steed, & Price, 2005). It was beneficial since it provided researchers with an indication of demographic facts. SPSS is used to analyse the data gathered from respondents. The level of purchase intention toward Malaysian batik among Malaysian citizens was also analysed using descriptive analysis. The data received through the surveys will be analysed using common measures such as mean, frequency, percentage, and total data.

Furthermore, descriptive statistics were calculated on the independent variables of consumer attitude, perceived behaviour, and consumer extent in this study. The results were presented as a mean, with the highest mean indicating that respondents are more likely to consider a specific variable when considering purchase intentions for Batik Malaysia among Malaysian citizens.

Analysis of Inference

Inferential analysis is used to determine whether an observed difference between groups in a dependable or might have occurred by chance in the study. Pearson's Correlation Coefficient and Multiple Regression were employed in this investigation. The goal of this study is to see if there is a link between the independent variable (customer attitude) and the dependent variable (behavioural control) (purchase intention).

ISBN: 978-605-73901-3-4

DATA ANALYSIS

Respondent demographic profile

For the demographics data, the respondents are mainly of females, (67.4%) and males (32.6%). (94.5%) are Malays, (1%) Indians, (1.6%) Chinese and (2.7%) are others race in Malaysia. The age of respondents showed 15 – 25 (60%), 26 – 35 (16.1%), 36- 45 (14.5%) and 46 years old and above (9.4%). The education level of the respondents was high, SPM (16.1%) of respondents. DIPLOMA (44.5%), DEGREE (28.1%), MASTER (8.4%) and PHD holder is 9 (2.9%) respondents. For the state Sabah (2.9%), Sarawak (2.3%), Selangor (49.4%), Perak (1.9%), Pahang (10.3%), Kelantan (9%), Johor (2.3%), Kedah (5.2%). Negeri Sembilan (2.9%), Terengganu (1.6%), Perlis (0.3%), Penang (1.6%), Melaka (0.6%) and Wilayah Persekutuan (9.7%). The respondents terms of income, below RM1,000 (51.6%), followed by RM1,000 – RM2,000 (16.5%), RM2,000 – RM3,000 (11.9%), RM3,000 – RM4,000 (5.5%) and RM4,000 and above with 45 respondents (14.5%).

Descriptive analysis

Table 2 summarises the descriptive analysis of the three constructs that are used to form the study's theoretical model. The most important aspect, evidently, is perceived behavioural control, which has the highest mean (3.83). With a mean score of 3.60, consumer attitude came in second. Meanwhile, a score of 3.93 was computed for purchase intention to buy Batik Malaysia, indicating that respondents are typically interested in buying Batik Malaysia, as shown in Table 2.

Table 2: Descriptive Statistics of Construct

Construct	Mean	Std. Deviation
Consumer Attitude	3.60	1.104
Perceived Behavioral Control	3.83	1.095
Purchase Intention	3.61	1.140

Reliability test

Dependability refers to the level of confidence that may be placed in data received via the use of an instrument, or the level to which any measuring equipment accounts for random error (Haradhan, 2017). Here, an attempt has been made to assess the trustworthiness and validity of the data. Cronbach's alpha was tested for reliability in order to guarantee that the measurements were free of bias and that the results were consistent (Campbel & Cook, 1979). The value of the coefficient alpha ranged from 0 to 1, with a value of less than 0.6 indicating poor internal consistency dependability (F.Hair Jr. et al., 2006). As shown in Table 3, in this study Cronbach's alpha of all variables is higher than 0.7. It is indicating that the reliability of the questionnaire is acceptable.

Table 3: Cronbach's Alpha

Context	Number of Items	Cronbach's Alpha
Customer Attitude	5	.708
Purchase Intention	5	.874
Perceived Behavioural Control	4	.721

Analysis of pearson correlation

ISBN: 978-605-73901-3-4

The correlation coefficient, according to (F. Hair Jr. et al., 2006), reflects the degree of the link between any two metric variables. The direction of the relationship is indicated by the (+ or -) sign. The number can vary from +1 to -1, with 0 indicating no association and +1 representing a perfect positive relationship.

Table 4: Pearson Correlation

		CUSTOMER_ATTITUDE	PURCHASE_INTENTION	PERCIEVED_BEHAVIORAL
CUSTOMER_ATTITUDE	Pearson Correlation	1	.670**	.340**
	Sig. (2-tailed)		.000	.000
	N	310	310	310
PURCHASE INTENTION	Pearson Correlation	.670**	1	.295**
	Sig. (2-tailed)	.000		.000
	N	310	310	310
PERCIEVED BEHAVIORAL	Pearson Correlation	.340**	.295**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	
	N	310	310	310

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Table 4, shows the relationship between the independent variables of customer attitude, buy intention, and perceived behavioural with the dependent variable of Batik Malaysia purchasing intention.

There was a link between customer attitude and purchasing intent when it came to Batik Malaysia. This was due to the fact that the p-value was 0.002 and the alpha value was 0.05. Furthermore, the correlation coefficient, at 0.670, was within the coefficient range of "0.41 to 0.70." This demonstrated a strong link between customer attitudes and purchase intention.

Following that, there was a link between perceived behavioural control and purchase intention for Batik Malaysia. This was due to the fact that the p-value was 0.002 and the alpha value was 0.05. Furthermore, the correlation coefficient's value of 0.295 falls inside the coefficient range of "0.21 to 0.40." This showed a tiny but significant link between perceived behavioural control and purchase intent.

Analysis of Multiple Regressions

Multiple regression is a regression model with two or more independent variables, according to (F. Hair Jr. et al., 2006). It was a type of association analysis in which the impact of two or more independent variables on a single, interval-scaled dependent variable was studied at the same time (Zikmund et al., 2009).

Table 5: Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	.691[a]	.477	.475	.67810	1.925

a. Predictors: (Constant)
b. Predictors: (Constant), ATTITUDE
c. Dependent Variable: INTENTION

The variables were found to be non-significant (p0.05). With a R square of 0.477, the regression tests revealed

ISBN: 978-605-73901-3-4

a solid inference. Customer attitude, and perceived behavioural control, for approximately 47.7% of the variances in buy intention toward Batik Malaysia. 0.475 was the modified R square value.

Table 6: Anova

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	129.114	1	129.114	280.795	.000[b]
	Residual	141.623	308	.460		
	Total	270.738	309			

a. Dependent Variable: INTENTION
b. Predictors: (Constant)
c. Predictors: (Constant), ATTITUDE

The p-value (Sig 0.000) was less than the alpha value of 0.05, as shown in Table 6. The alternative hypothesis, which included three independent variables, explained the variance in intention level in a way that was supported by the data and would be accepted.

Table 7: Dependent variable: Purchase intention

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients		
	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
(Constant)	.422	.200		2.106	.036
CUSTOMER_ATTITUDE	.482	.057	.392	8.516	.000
PERCEIVED_BEHAVIORAL	.065	.045	.056	1.454	.047

The following examined factors were highly significant at p0.05 – a 95 percent confidence level – according to the multiple regression analysis. Customer attitude (+0.392), and perceived behavioural (+0.056) all had positive beta values (standard coefficients), indicating that the independent factors were positively connected to customer satisfaction.

CONCLUSION

Consumer attitude and consumer perceived behavioural control are all drivers of purchase intention for Batik Malaysia, according to the study's findings. These variables were found to have a substantial impact on customers' purchase intentions for Batik Malaysia among Malaysians.

The study's findings may provide supported foundation for Malaysians to increase their Batik purchasing intentions in the country. Understanding the factors of intention to purchase Batik Malaysia allows for the implementation of appropriate variables to raise the level of Batik Malaysia purchases among Malaysians.

To improve this study and overcome the limitations of the current study, more research is required. As a result, it is intended that this research would provide a basic knowledge of why Malaysians buy Batik in Malaysia. The current study has identified Malaysians who are willing to purchase Batik Malaysia and have a positive attitude about Batik Malaysia, as well as those who wish to conform to other influential Malaysians' views on the

ISBN: 978-605-73901-3-4

purchase intention for Batik Malaysia.

Various more researches on Malaysians' buying intentions for Batik Malaysia can be undertaken in order to improve and develop the findings. This research will be beneficial in determining buying intentions for Batik Malaysia in order to strengthen the action plan.

Various other variables, such as the consumer's attitude and perceived behavioural can be integrated in addition to the independent variables mentioned in this study to make the research study more precise. Additional research can be conducted using a different conceptual framework. As a result, it is proposed that more study be conducted on a thorough basis at both the micro and macro levels in order to obtain more precise results.

BIBLIOGRAPHY

Azjen, I.(1991). perceived behavioral control, self-efficacy, locus of control, and the theory of planned behavior. J. appl. Soc. Psychol. 2002,23,665-683.[CrossRef]

Chen, M., F., (2007), "Consumer attitudes and purchase intentions in relation to organicfoods in Taiwan: moderating effects of food-related personality traits", Food Quality and Preference, Vol. 18 No. 7, pp. 1008-1021

Ma'arof Redzuan, Fariborz Aref,(2010). Palth-analysis Model of the development of Hanicraft industries in Kelantan, Malaysia. Journal of American Science.

Frederick J Gravetter, Larry B. Wallnau, Lori-Ann B. Forzano, James E. Witnauer, (2013), Essentials of Statistics for the Behavioral Sciences.

Kotler, Philip & Kevin Keller. (2012). *Marketing Management.* 12e. New Jersey: Pearson Education. Muhammad Bilal, Dr. Tahir Ali, (2013). Factors Influencing Consumers Purchase Intentions towards Private Brands.

Nunnally, J. C. (1978). Psychometric theory (2nd ed.). New York: McGraw-Hill

Paul et al. (2016) Predicting green product consumption using theory of planned behavior and reasoned action.

Graduate School of Business Administration, University of Puerto Rico, San Juan, PR, USA

Sekaran, U, and Bougie , R (2016). *Research methods for business : a skill-building approach (7th ed.)*. Haddington :John Wiley & Sons.

Zikmund, W.G., Babin, B.J., J.C, & Griffin, M. (2010), *Business research methods (8th ed.).* Mason , HO : Cengage Learning.

S. J. Coakes, L. Steed and J. Price, *"SPSS 15.0, Analysis without Anguish,"* John Wiley & Sons, Hoboken, 2008.

Schiffman, and Kanuk (2007). Consumer Behaviour (9th ed.). Pearson.

Shah, Syed Saad Hussain., Jabran Aziz., Ahsan raza Jaffari., Sidra Waris., Wasiq Ejaz., Maira Fatima & Syed Kamran

ISBN: 978-605-73901-3-4

Sherazi. (2012). *The Impact of Brands on Consumer Purchase Intentions*. Asian Journal of Business Management 4(2): 105-110, 2012 ISSN: 2041- 8752.

Stefanie Waldek, (2020). What is batik: This Indonesian wax-resist textile dyeing technique is all the rage in home decor. https://www.housebeautiful.com/design-inspiration/a34278100/what-is-batik/

Tourism Malaysia. (2014). Malaysian Batik: A Truly Fascinating Work of Art. 2014: Communication Unit Tourism Malaysia.

ISBN: 978-605-73901-3-4

THE RELATIONSHIP BETWEEN ATTITUDE TOWARD SOCIAL MEDIA AND FOMO TOWARDS SOCIAL MEDIA FATIGUE AMONG STUDENT

Nurfadillah AHMAD MAHMMUD
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Malaysia, nurfadillah@psa.edu.my

Norfaizah ABAS
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Malaysia, norfaizahabas@psa.edu.my

Rahida RAMLI
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Malaysia, rahida@psa.edu.my

Muhammad ayman MISRI
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Malaysia, 08dpi19f1001@student.psa.edu.my

muhammad najib fahmi MOHD NASIR
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Malaysia, 08dpi19f1019@student.psa.edu.my

kumanan MUNIANDY
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Malaysia, 08dpi19f1080@student.psa.edu.my

danish uwais BADLISHAH
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Malaysia, 08dpi19f1029@student.psa.edu.my

ABSTRACT

Previous study has found that social media users are increasingly suffering from social media weariness. Scholars have just recently begun to investigate its origins and consequences in order to better comprehend the influence of social media on users. Thus, the current study intends to investigate the relationship between social media attitude and Fear of Missing Out (FOMO) with social media weariness. The purpose of this study is to learn about the causes and consequences of social media weariness using the JD-R model. The research comprises of 200 undergraduate students from a public higher education institution in Johor Bahru, Malaysia, who participated in cross-sectional surveys. The findings found that social media attitudes Social media intensity was the best predictor of social media tiredness. Furthermore, FOMO was a major predictor of social media weariness. Furthermore, the data revealed that students might have a bad online experience, leading to social media weariness. This study contributes to the growing body of information on an issue that is significant to academics, practitioners, and social media users. The study also concludes with important implications for practitioners, policymakers, and higher education providers in Malaysia.

Keywords: social media fatigue, attitude towards social media, fear of missing out.

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

The phenomenal growth of technology has resulted in widespread usage of mobile phones in daily life, significantly increasing people's reliance on social media. People all throughout the world, including Malaysians, utilise social media. Besides, a study found that 86% of Malaysians are active social media users (Statista, 2021). Ho et al. (2014) discovered that excessive Internet use caused mental distress such as emotional distress and anxiety. Moreover, Elhai et al. (2016) revealed that obsessive mobile phone use interrupted participants' behavioural and social interactions.

Individuals are spending the majority of their time on social media platforms, resulting in social media fatigue specifically during the breakout of the COVID-19 pandemic. Zheng & Ling, 2021). Social media fatigue is defined as a condition in which social media users experience mental strain due to information overloads as a result of their involvement and interactions on various online social media platforms (Bright et al., 2015). Consequently, there is growing concern about students being a victim of unpleasant online experiences, such as cyberbullying victimisation (Cao et al., 2019). This is supported by a recent finding revealed that cyberbullying victimization was found to be positively related to social media fatigue among student (Dhir et al., 2018).

LITERATURE REVIEW

SOCIAL MEDIA FATIGUE

Liu (2022) described social media fatigue as a poor user experience that occurs frequently when users of a particular social media application reach a specific level of maturity. Another study defined social media fatigue as the exhaustion one feels after spending time on various social media sites (Lee et al., 2016). The degree of fatigue experienced by users varies due to its nature, ranging from being slightly off schedule to being utterly weary. Some users may feel overworked while connecting with an ever-increasing number of connections across many platforms (Ravindran et al., 2014). Thus, this study conceptualizes social media fatigue as a set of negative emotional responses to social media platform activities such as tiredness, burnout, exhaustion, and resistance to communication.

The negative effects of social media weariness have affected not just consumers, but also platform operators and service suppliers. (Zheng & Ling, 2021). When consumers experience social media fatigue, their willingness to participate in online social networking drops, but their behaviour may not follow suit. From the user's perspective, social media fatigue is likely to have a detrimental impact on psychological and physiological well-being (Dhir et al., 2018). Information overload, compulsive social media use, privacy issues, and FOMO are some of the most often discussed aspects that can contribute to social media fatigue (Liu, 2022). Thus, it has been urged that an urgent assessment into factors connected with social media fatigue. Therefore, the current study attempts to examine FOMO and attitude toward social media with social media fatigue.

ISBN: 978-605-73901-3-4

FOMO AND SOCIAL MEDIA FATIGUE

The digital age has resulted to the evolution of many digital tools such as social media network sites like Facebook, Twitter, and Instagram, which have grown in popularity throughout the world. Many people and businesses boost their social media engagement in order to take advantage of social media possibilities, which leads to FOMO (Wang, 2021). Fear of Missing Out (FOMO) is characterised by a need to keep connected with what others are doing as well as a constant fear that others may be experiencing rewarding experiences from which one is absent (Przybylski et al., 2013). While Budnick et al. (2020) characterised FOMO at work as the fear of missing out on valuable experiences such as creating professional relationships, gaining new skills, and contributing to critical organisational decisions and projects.

Individuals with a high level of social media engagement and addictive symptoms are linked to FOMO (Bright & Logan, 2018). Besides, previous study by Cabral (2011) found the addiction of social media among younger generation, the millennials as they value social media over other activities and need to use social media more frequently to attain contentment. According to previous studies, FoMO is connected with stress enhancers among social network site users and deteriorates both the physical and mental health of the individual. (Beyens et al., 2016; Buglass et al., 2017). Furthermore, recent finding revealed that FOMO may result in social media fatigue (Wang, 2021).

Therefore, based on the stressor strain outcome model and existing literature, the study hypothesised that:

H_1 : Fear of missing out positively related to social media fatigue

ATTITUDE TOWARDS SOCIAL MEDIA AND SOCIAL MEDIA FATIGUE

People have become increasingly reliant on social media due to the advancement of information and communication technology (ICT) (Liu, 2022). Social media may provide features that are incompatible with a person's requirements or preferences which might result in an increase in strain (Ayyagari et al., 2011). Personal characteristics of social media users are also linked to social media fatigue (Zheng & Ling, 2021).

Based on cognitive load theory, when exposed with too much information, people may feel overwhelmed because their working memory lacks the capacity to comprehend the information (Sweller, 2011). In the context of social networking sites, users need to analyse huge amounts of online data quickly which lead to information overload and consequently develop fatigue (Fu et al., 2020). Social media fatigue is linked to physical and mental health issues in individuals, which leads to undesirable behaviours (Choi and Lim, 2016). Thus, this study hypothesised that:

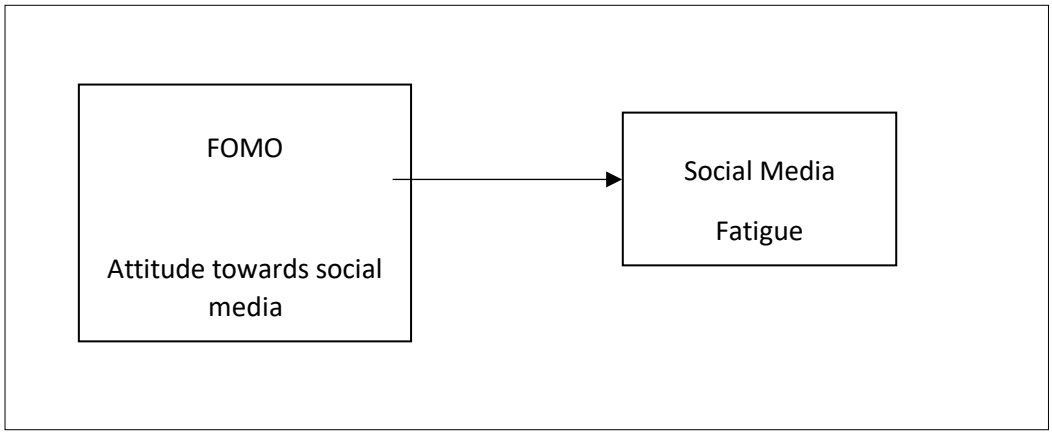
H_2 : Fear of missing out positively related to social media fatigue

CONCEPTUAL FRAMEWORK

ISBN: 978-605-73901-3-4

The current study adopted the Stressor Strain Outcome (SSO) paradigm developed by Koeske and Koeske (1993) to evaluate the relationship between FOMO, attitude toward social media, and social media tiredness among undergraduate students. According to the stressor-strain-outcome concept, stressors caused by technology or environmental stimuli cause emotional or psychological strain in users (Cao et al., 2018). Tiredness is a psychological illness generated by extended exposure to stressful events that may be used to explain people's exhaustion from technology use (Cao & Sun, 2018). As a result, variables such as FOMO and user attitude toward social media may cause users to experience social media fatigue. Figure 1 depicts the conceptual framework.

Figure 1: Conceptual Framework

RESEARCH METHODOLOGY

A cross-sectional quantitative survey approach was used in this investigation. The questionnaire was given at random to 200 undergraduate students at a public higher education institution in Johor Bahru, Malaysia, through an online Google form. The measurements used in this investigation were modified from previous research. The items used to assess FOMO were modified from Przybylski et al. (2013) and Dhir et al. (2018), respectively, while social media items were adapted from Adler (2016). The five-point likert scale was used, with 1 representing strongly disagree and 5 representing strongly agree. The SPSS statistical programme version 26 was used to examine the relationship and effect of the variables studied. Descriptive analysis, pearson correlation and multiple regression analysis was performed.

Descriptive Analysis

Table 4.1 shows the profile of respondents in the study. According to gender, the number of respondents is almost equally distributed with 129 (64.5%) male respondents and 71 (35.5%) female respondents. According to age, most of the respondents are from the age 20 years old with a total number of 72 (36.0%) respondents. This is followed by the age of 21 years old with a total number of 48 (24.0%) respondents. The next age is 19 years old with a total number of 35 (17.5%) respondents. This is followed by the age 21 above with a total number of

ISBN: 978-605-73901-3-4

27 (13.5%) respondents. The least number of respondents are in the age of 18 with a total number of 18 (9.0%) respondents. According to a year of study, most of the respondents are year 5 above with a total of 48 (24.0%) respondents. This is followed by the year of study year 2 with a total of 44 (22.0%) respondents and the same with year 3 with a total of 44 (22.0%) respondents. This is followed by the year of study year 4 with a total of 36 (18.0%) respondents. This is followed by the year of study year 1 with a total of 27 (13.5%) respondents. There are only 1 (5.0%) respondents who are year of study year 5. Based on how frequently do you use social media in a day, most of the respondents are answer always with a total of 65 (32.5%) respondents. This is followed by the answer every tim with a total of 57 (28.5%) respondents. And followed by the answer sometimes with a total of 53 (26.5%) respondents. The least number of respondents are answering rarely is 25 (12.5%) respondents.

In the study, the reliability coefficient of FOMO, attitude towards social media and social media fatigue was 0.727, 0.927, and 0.874 respectively showed an acceptable reliability value (Sekaran & Bougie, 2019). The mean, standard deviation, skewness, and kurtosis levels of the scales in the research were shown in Table 1. Skewness values between 3 and + 3 are acceptable, whereas kurtosis values between 10 and + 10 are adequate for normal distribution (Brown, 2006). As a result, all skewness and kurtosis are within the normal distribution range.

Table 1. Descriptive Statistics

Scale	N	Mean	SD	Skewness	Kurtosis
Social Media Fatigue	200	3.54	0.9699	-.043	.324
Attitude towards social media	200	3.65	0.8238	-.525	.209
FOMO	200	3.47	1.078	-.559	.208

Results

Pearson correlation coefficient test was employed In order to test the relationship between variables studied. From the result obtained, it can be concluded that the relationship between attitude towards social media and social media fatigue among students is positively significant (r= .533) indicated that hypothesis 1 is supported. The finding showed similar results with previous studies as compulsive used of social media has lead to strain (Ayyagari et al., 2011) and personal characteristics of social media users are also linked to social media fatigue (Zheng & Ling, 2021). Furthermore, the findings also reported that FOMO has a significant positive relationship with social media fatigue specified that hypothesis 2 is also supported. This is consistent with earlier research, since those with high FOMO have a high social media activity, which leads to unpleasant feelings. (Wang, 2021; Pitdin et al., 2021 ; Buglass et al., 2017).

Table 2. The correlation between research variables

ISBN: 978-605-73901-3-4

		Attitude towards social media	FOMO
Social Media Fatigue	Pearson Correlation	.533**	.431**
	Sig. (2-tailed)	.000	.000
	N	200	200

Multiple regression analysis was used to examine the effect between the dependent variable, which is social media fatigue and two of the independent variables including FOMO and attitude towards social media.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.546[a]	.298	.291	.636

a. Predictors: (Constant), MEAN_atsm, MEAN_fomo

b. Depedent Variable : smf

Based on the table above, it shows the multiple regression testing for FOMO and attitude towards social media with social media fatigue. It shows that the value of correlation coefficient (R square) is 0.298. Independent variables recorded 29.8% of the change in variance of independent variable. Falk and Miller (1992) recommended that R2 values should be equal to or greater than 0.10 in order for the variance explained of a particular endogenous construct to be deemed adequate. For these data, the R2 value indicates the model provides a good fit to the data.

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	33.890	2	16.945	41.854	.000[b]
	Residual	79.757	197	.405		
	Total	113.647	199			

Table 4.6.1: ANOVA[a]

The table shows that the independent variables statistically significantly predict the dependent variable, F= 41.854, p < .0005 and the regression model is a good fit of the data.

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients		
		B	Std. Error	Beta	t	Sig.
1	(Constant)	1.718	.206		8.330	.000
	MEAN_fomo	.128	.065	.153	1.973	.050
	MEAN_atsm	.377	.067	.436	5.628	.000

ISBN: 978-605-73901-3-4

Based on the table above, Coefficients that shows all two independent var is significant to predict the dependent variable. This is because p-valuables are less than the alpha value of 0.05. Coefficients show the higher beta is the attitude towards social media with beta 0.436 which be the most important factor to measure social media fatigue. The independent variables that significantly influence social media fatigue are FOMO (0.153 beta) and attitude towards social media (0.436 beta). Therefore, we can conclude that all the independent variables have attributes towards social media fatigue

Conclusion

In general, the current study found that undergraduate students' attitudes about social media and FOMO are positively associated to social media fatigue. The study's findings, which were supported by the stressor strain outcome model, added to the literature on social media weariness. Furthermore, the findings of this study have a variety of practical implications for governments, mobile social networks, and the general public. To begin, it is necessary to set limitations when using social media in order to protect kids' recovery and health. This is due to the fact that uncontrolled use of technology causes negative psychological and physiological effects such as frustration, anxiety, and tension (Dhir et al., 2018). Besides, educational institutions and government organisations should provide frequent seminars and counselling services for students to address concerns linked to social media usage and misuse. Furthermore, parents must frequently monitor their children's online activity to ensure that social media and other technology are used responsibly. Companies and technology firms can change their marketing tactics instead of emphasizing on the heavy usage of social media, to include tools such as auto sleep or away mode configuration that allow users to regulate and monitor their social media activity.

REFERENCES

Blackwell, D., Leaman, C., Tramposch, R., Osborne, C., Liss, M. (2017). Extraversion, neuroticism, attachment style and fear of missing out as predictors of social media use and addiction. Personality and Individual Differences, 116, 69-72.

Bright, L. F., & Logan, K. (2018). *Is my Fear of Missing Out (FOMO) Causing Fatigue? Advertising, Social Media Fatigue, and the Implications for Consumers and Brands. Internet Research, 00–00.* doi:10.1108/intr-03-2017-0112

Brown, T. A. (2006). Confirmatory factor analysis for applied research. New York: Guilford Press.

Budnick,C.J., Rogers, A.P., Barber, L.K. (2020). The fear of missing out at work: Examining costs and benefits to employee health and motivation. Computers in Human Behavior, 104, 106161

Cao, X., Khan, A. N., Zaigham, G. H., & Khan, N. A. (2019). The stimulators of social media fatigue among students: Role of moral disengagement. *Journal of Educational Computing Research*, *57*(5), 1083-1107.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Dhir, A., Yossatorn, Y., Kaur, P. and Chen, S. (2018), 'Online social media fatigue and psychological wellbeing—a study of compulsive use, fear of missing out, fatigue, anxiety and depression", *International Journal of Information Management*, 40, 141-152.

Durak, H. Y. (2018). Investigation of nomophobia and smartphone addiction predictors among adolescents in Turkey: Demographic variables and academic performance. The Social Science Journal, 56(4), 492–517.

Fu, S., Li, H., Liu, Y., Pirkkalainen, H., & Salo, M. (2020). Social media overload, exhaustion, and use discontinuance: Examining the effects of information overload, system feature overload, and social overload. *Information Processing & Management*, *57*(6), 102307.

Hong, F.-Y., Chiu, S.-I. & Huang, D. H. (2012), "*A model of the relationship between psychological characteristics, mobile phone addiction and use of mobile phones by Taiwanese university female students*", *Computers in Human Behavior*, 28 (6), 2152-2159.

Kırık, A. M., Çetinkaya, A., & Gündüz, U. (2021). Fear of Missing Out and Problematic Social Media Use Among University Students in Turkey: Correlates and Further Analysis.

Lee, A.R., Son, S.-M. and Kim, K.K. (2016), "*Information and communication technology overload and social networking service fatigue: a stress perspective*", *Computers in Human Behavior*, 55, 51-61.

Liu, X. (2022, January). How the Needs of Self-presentation are Related to the Social Media Fatigue of Chinese College Students on WeChat Moments. In *2021 International Conference on Social Development and Media Communication (SDMC 2021)* (pp. 484-496). Atlantis Press.

Malik, A., Dhir, A., Kaur, P. and Johri, A. (2021), "Correlates of social media fatigue and academic performance decrement: A large cross-sectional study", *Information Technology & People*, 34 (2), 557-580.

Oberst, U., Wegmann, E., Stodt, B., Brand, M., Chamarro, A. (2017). Negative consequences from heavy social networking in adolescents: The mediating role of fear of missing out. Journal of Adolescence, 55, 51–60.

Pfaffinger, K. F., Reif, J. A. M., & Spieß, E. (2020). *When and why telepressure and technostress creators impair employee well-being. International Journal of Occupational Safety and Ergonomics, 1–16.*

Pitdin, N. Z., Ahmad Mahmmud, N., Abdullah, H., Shaik Ismail, S, M. (2021). The Relatıonshıp between Telepressure and FOMO towards Socıal Medıa Fatıgue among Students. *INTERNATIONAL SYMPOSIUM OF EDUCATION AND VALUES - 5*, 102–109.

Przybylski, A. K., Murayama, K., DeHaan, C. R., & Gladwell, V. (2013). Motivational, emotional, and behavioral correlates of fear of missing out. *Computers in Human Behavior*, 29, 1841–1848

Ravindran, T., Yeow Kuan, A.C. and Hoe Lian, D.G. et al. (2014), "*Antecedents and effects of social network fatigue*", *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 65 (11), 2306-2320.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Rogers, A. P., & Barber, L. K. (2019). Addressing FoMO and telepressure among university students: Could a technology intervention help with social media use and sleep disruption?, *Computers in Human Behavior*, *93*, 192-199.

Sekaran, U., & Bougie, R. (2019). *Research methods for business: A skill building approach*. john wiley & sons.

Statista. (2021). https://www.statista.com/statistics/883712/malaysia-social-media-penetration/

Sweller, J. (2011). Cognitive load theory. In *Psychology of learning and motivation* (Vol. 55, pp. 37-76). Academic Press.

Tomczyk, L., Selmanagic-Lizde, E. (2018). Fear of missing out (FOMO) among youth in Bosnia and Herzegovina—Scale and selected mechanisms. Children and Youth Services Review, 88, 541–549.

Turula, T. (2017), "*YouTube co-founder: social media fatigue is coming — so block out your feed to make an impact - business Insider Nordic*, "available at: http://nordic.businessinsider.com/youtubes-co-founder-social-media-fatigue-is-coming-2017-1/

Wang, S. (2021). *Investigating consumer's fear of missing out and social media fatigue: An extended literature review* (Doctoral dissertation, Auckland University of Technology).

Wallace, K. (2015), "Teens spend 9 hours a day using media", report says – CNN, available at: https:// www.cnn.com/2015/11/03/health/teens-tweens-media-screen-use-report/index.html

Zheng, H., & Ling, R. (2021). Drivers of Social Media Fatigue: A Systematic Review. *Telematics and Informatics*, 101696.

ISBN: 978-605-73901-3-4

BUHARA HALK SOVYET CUMHURİYETİ DÖNEMİNDE ŞEHİR PLANLAMA REFORMU

Nafisa Hayotova

Buhara Devlet Üniversitesi, Özbekistan, khayotova.nafısa@bk.ru

ÖZET

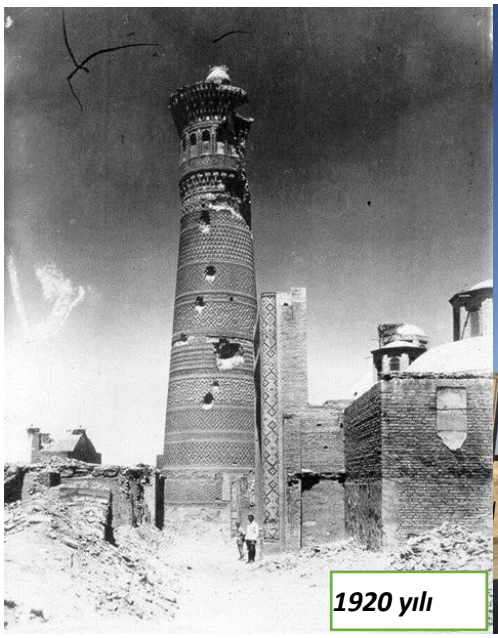
Buhara Halk Sovyet Cumhuriyeti döneminde yaşanan bütün karışıklık ve engellere rağmen hükümet başkanı olan Feyzullah Hocayev, Buhara kent kültürünün de gelişiminin ilk adımları atan kişi olmuştur. Cumhuriyet ilanından önce Buhara sınırlarında hüküm süren Emirlik 29 Ağustos 1920'de askeri bir operasyona maruz kalmış ve şehirlerde bundan nasibini alarak havadan ve karadan ağır bombandırmana uğramıştır. Top yağışının şiddetli şekilde yaşandığı Buhara şehri de birçok yapısını kaybetmiş ve binlerce masum insan canından olmuştur. ''….. çatışmadan sonra çok sayıda imarı yapının ve binanın yıkıldığı ortaya çıktı, 34 adet pasaj, 20 adet saray ve 29 cami yangında kül olmuştur. Buhara şehri yaklaşık 20 gün yandı ve üç bin avlu yanarak kül olup, 300 bina yıkılarak insanların değerli mülkleri yok edilmişti.'' diyerek bu saldırı ile ilgili Muhammed Ali Baljuvoniy kentin geldiği son durumu dile getirmiştir. İşte böyle bir dönemde Feyzullah Hocayev hükümet başkanı olduktan sonra kentin yeniden inşası ve geliştirilmesi gibi zor bir görevle karşı karşıya kalmıştır. Büyük devlet ve cemaat adamı olan Feyzullah Hocayev, BHSR'nin kurulusundan sonra birçok alanda ıslahatlar yapmaya başlamış ve kısa süre içerisinde Buhara'da demokratik ıslahatlar başlamış oldu. Yapılan bu ıslahatlar içerisinde devlet politikası için mühim bir konu olan nüfusun yaşam standartlarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar, şehir kültürünü gelişmesine de katkı sağlamıştır. Hükümet, Buhara sokaklarını asfaltlayarak ulaşım yollarını düzenlemek için bir dizi çalışmalar yapmaya başlamıştır. Dönemin kaynaklarını incelediğimizde Buhara Hükümeti'nin başkenti olan Eski Buhara şehrinin sokakları dar, geceleri karanlık ve su birikintilerinin olması yürümeyi zorlaştırmıştır. İç İşleri Bakanlığı'nın kayıtlarına göre Buhara sokaklarının bu durumu sonucunda araçların ve at arabalarının altında kalarak yaralanmış veya ölmüştür. Feyzullah Hocayev liderliğinde Buhara Hükümeti, şehrin sokaklarını aydınlatmak ve halka elektrik hizmeti sunmak üzere faaliyetlerde bulunmuştur. Yapılan çalışmalar neticesinde Buhara'daki Registan Meydanı'na ilk elektrik santrali kurulmuş ve 15 Ekim 1923'te şehre elektrik verildiği kaydedilse de, Buhara evlerine 12 Aralık tarihi itibariyle elektrik verilmiştir. Kısa süre içerisinde Buhara'da şehrin altyapısında, sosyal kurumların kurulmasında da olumlu yanıtlar alınmıştır. Dönemin usullerine uygun eğitim ve tıp alanında yeniliklerin yapılması esas alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Şehir planlaması, Askeri Operasyon, Islahat, BHSR, Buhara.*

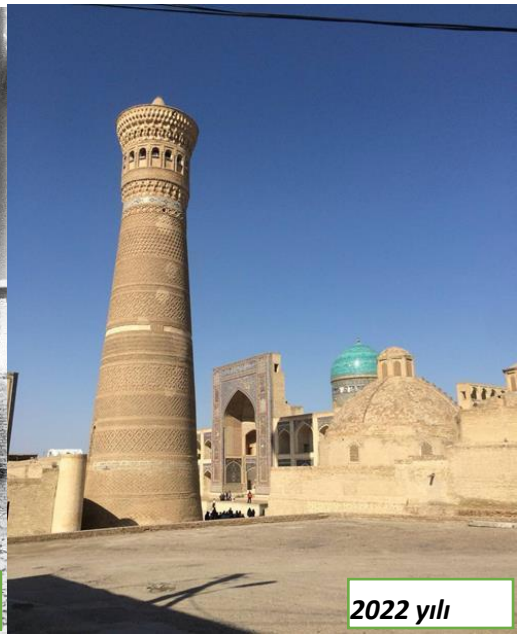
ISBN: 978-605-73901-3-4

GİRİŞ

Döneminin büyük reformcusu Feyzullah Hocayev, tarihimizin karmaşık ve tartışmalı zaman dilimlerinde BHSC Hükümetine liderlik etti ve Buhara'da şehir planlama kültürünün gelişmesinin temellerini attı. 1920'de Buhara'nın ele geçirilmesinden sonra Kızıl Ordu, emirliğin 27 beyliği ve 11 bölgesini işgal etti. 6-8 Ekim 1920'de Buhara Emirliği'nin yerine Buhara Halk Sovyet Cumhuriyeti kuruldu. Kısa sürede yıkılan şehir yeniden inşa edilmeye başlandı. 1920'lerde yayınlanan basında çıkan haberlere göre, Eski Buhara sokakları çok dardı ve bazı sokakların karanlık olması ve su birikintileri nedeniyle akşamları yürümeyi zorlaştırıyordu. Dönemin yayınlarında kaydedilen bir haber kupüründen ''…. bir arabanın veya arabanın altında, bacakları veya kolları olmadan … " başlıklıları görmemek elde değildi.[1]

1920 yılı

2022 yılı

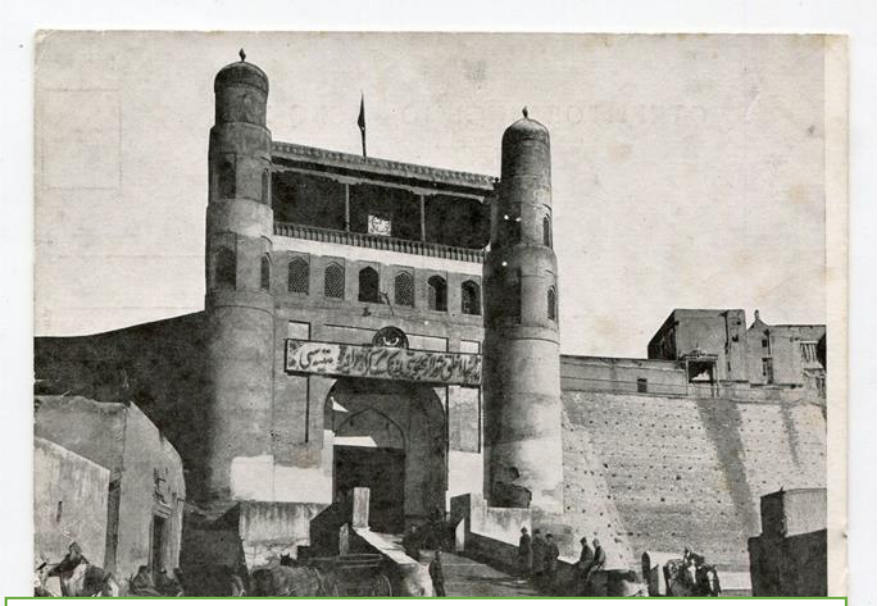
Chashma-Ayub Mausoleum (Чашмаи Аюб)

 ISBN: 978-605-73901-3-4

[1] K. Rahmanov, *Buhara Halk Sovyet Cumhuriyeti Tarihi Matbuat Sahıfalarıda*, Taşkent, Abu Matbuat- Konsalı, 2012, s.78.

1920 yılı Buhara Emirinin Devrilmesi

Buhara Emirinin Konakladığı Ark Sarayı

Eski Şehir 'de bir elektrik santralinin inşaatı, şehrin sokaklarını aydınlatmak ve nüfusa elektrik ışıkları sağlamak için 1922'de başladı. Gerekli ekipman Moskova'dan teslim alınmış, Kharkov, Tiflis ve Gegeneyshvili projeye öncülük etmesi kararlaştırıldı.[2] 1923 sonbaharında, Buhara'daki Registan Meydanı'nda ilk elektrik santrali kuruldu.[3]

[2] Soobhcheniye Gazety, ''Turkestanskaya pravda'' O Postroyke Elektricheskoy Stantsii v Staroy Bukhare.''

ISBN: 978-605-73901-3-4

Istorıya Bukharskoy Narodnoy Sovetskoy Respubliki (1920-1924), Sbornik Dokumentov, Fan, 1976, s.379.
[3] K. Rahmanov, a.g.e., s.79.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Raporlar şehrin elektrik ışıklarıyla aydınlatılmasının 15 Ekim 1923'te başladığını söylese de aslında Buhara'nın evinde o yılın 12 Aralık tarihinden itibaren elektrik ışıkları yakıldı. Kısa sürede Buhara'da uygulamalı çalışmalar yapıldı ve şehrin altyapısında sosyal kurumların kurulması da olumlu etki yaptı. Modern eğitim ve tıp sistemleri kurulmuştur. Hükümet, eğitim sistemini kurmak için 1920'lerin sonlarında ve 1921'in başlarında çeşitli eğitim kurumlarının açılmasına öncülük etti. Özellikle 1921 yazında Buhara'da 17 ilköğretim okulu, 2 kız okulu, 3 yetimhane, 1 meslek okulu, 1 atölye, 1 müzik okulu, 1 siyaset okulu vardı.[4]

Aynı dönemde biri Farsça, Türkçe, Rusça ve Almanca olmak üzere 5 akşam kursu düzenlendi ve 120 kişi eğitim gördü.[5] 1921-1922 öğretim yılından itibaren Buhara'da ilk tıp okulu açılmıştır. Darülmuallim'de eğitim süresi 2 yıldı ve yarı zamanlı bir bölüm vardı.[6] Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren kültür kurumlarından tiyatrolar, kütüphaneler, müzeler, kulüpler, çayevleri, kreşler yapılmıştır. Buhara'da tiyatro sanatının gelişimi üzerine, 1921'de Eski Buhara'da tiyatro binası "*Etim Han*" inşa edildi ve Registan Meydanı'nda yaz tiyatrosu gösterileri düzenlendi.[7]

Feyzullah Hocayev önderliğinde 1920 yılının sonlarından itibaren eğitimin denetimi altında farklı dillerde edebiyatların bulunduğu bir devlet kütüphanesi kurulmasına yönelik çalışmalar yapıldı ve 1921 yazında, Buhara'da Kalon Minare'nin yakınındaki binalardan birinde Abu Ali ibn Sina'nın adını taşıyan en büyük kütüphane açıldı.[8] Sitorai Mohi Xosa'daki ilk müze 8 Kasım 1922'de Buhara'da açıldı. Müzenin adı "Qori Yuldosh Müzesi" olacak. BHSC'nin başkentinde bir müzenin açılması, hükümetin üstlendiği önemli olaylardan biri olmuştur. Nüfusun kültürel yaşama katılması için 1923-1924 yıllarında 5 kulüp ve 10 kırmızı çayevi inşa edilmesi planlanmıştır.[9] Ayrıca 1923'te, nüfusun siyasi, kültürel ve eğitimsel dünya görüşünü şekillendirmeyi amaçlayan Buhara'daki Kalon Kulesi'nin altına bir radyo istasyonu inşa edildi.

[4] K. Rahmanov, a.g.e., s.95.
[5] K. Rahmanov, a.g.e., s.95.
[6] E. Junaev, Buhara Halk Sovyet Cumhuriyetindeki İctimai, İktisadi ve Medeni İlişkiler (1920-1924), Tarih Fenleri Birinci Felsefe Doktora Tezi Özeti, 2022, s.23.
[7] K.Rahmanov, Buhara'da Öğretmen Yetiştirme Tarihinden (1920-1924), '' Buhara Tarihinin Sorunları – Geçmişten Günümüze-'' Cumhuriyetçi Bilimsel- Teorik Konferansın Materyalleri, 9-10 Aralık 2016, s.197. [8] K.Rahmanov, a.g.t. s.102.
[9] M. Baqoev, *Gazeteci ve Yayıncı Olarak Feyzullah Hocayev*, Özbekistan, 1999, s.25.

ISBN: 978-605-73901-3-4

1 Eylül 1924 itibariyle BHSC'de 69 okul, 2 enstitü, 3 müzik ve 3 zanaat okulu, 13 yatılı okul, 13 kütüphane, müze ve drama tiyatrosu vardı.[10] Yirminci yüzyılın başlarında, nüfus arasında çeşitli bulaşıcı hastalıkların yaygınlaşması, tıbbi tesislerin inşasına büyük bir ihtiyaç olduğunu göstermiştir. Feyzullah Hocayev başkanlığındaki cumhuriyet hükümeti sağlık sistemine büyük önem verdi. 31 Ekim 1920'de SSCB hükümeti altında Sağlık Bakanlığı kuruldu. Almanya'da eğitim gören Abdullahanov Burhanov, Tıp, Sıhhi-Epidemiyolojik ve Tıp Bakanlığı'nın ilk müfettişi olarak atandı.[11] BHSC'nin başkenti Eski Buhara'daki 100 yataklı şehir hastanesinin 200 yatağa genişletilmesi, hastane önüne 3 yeni bina yapılması ve onarıma muhtaç tıbbi tesislerin onarılması için Devlet bu faaliyetlerin maliyetini 200.000 altın som tahsis etmiştir.[12] Tıbbi ekipman Berlin ve Moskova'dan getirilmesine karar verilmiş ve hastanede röntgen, göz tedavisi ve diğer yeni sağlık odalarında bulunması gerektiği kanısına varılmıştır. Kadınlara tıbbi bakım sağlanmasını iyileştirmek için Eski Buhara'daki kadın polikliniğin 30 yatağa çıkarılması ve 10 yataklı bir doğumevinin kurulması için çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca Eski Buhara'da biri sıtma hastalarında uzmanlaşmak üzere 4 poliklinik kurulması gerektiğine dair kararlar alınmıştır. Yeni Buhara'da 100 yataklı bir şehir hastanesi halka tıbbi bakım sağlayacak ve hastanede bir ayakta tedavi ve finans istasyonu kurulmasına, hastanede cerrahi, doğum ve dahiliye bölümleri vardı. BHSC hükümeti 1920- 1921'de sıtmanın yayılmasına karşı ilaç satın almak, hastanelerin ve koruyucu tesislerin inşası için 1 milyondan fazla som harcanması için bütçe ayrılmıştır.[13]

1925-1930 Yıllarında Salloxxona Kapısı – Karakul Derisinin Kurutulması

ISBN: 978-605-73901-3-4

4 Aralık 1923'te Buhara'da Tropikal Hastalıklar Enstitüsü açıldı.[14] 1924'te 'de BHSC'de 5 hastane, 2 poliklinik ve 8 paramedik istasyonu vardı.[15] BHSC'de imalat sektöründe de hafif bir canlanma oldu. 1923 yılında Buhara Ticaret Borsası, Tacikistan Cumhuriyeti Halk Bakanları Konseyi'nin mallar ve para ticareti yapma kararı ile kurulmuştur. orsa, Astrahan derisi ve kürkü, kumaş, şekerleme, pamuk, yün, deri, bakır eşya, ipek (saten), ipek, tütün, çeşitli gıda ürünlerinin yanı sıra döviz ticareti ve değerli eşya dahil 14 çeşit malın satış ve takasını yapmaktadır.[16]

1923 yılında Buhara'da 7 pamuk işleme, 3 yağ üretimi, 4 deri işleme olmak üzere 14 işletme vardı.[17]

SONUÇ

1920'ler BHSC tarihinde, ulusal sanayinin henüz emekleme döneminde olduğu, modern ekonominin temellerinin atıldığı ve ticaretin ağırlıklı olarak hammadde olduğu bir dönemdi. Yerel halk arasında vasıflı işgücünün olmamasına ve Sovyet hükümetinin etkisine rağmen, Feyzullah Hocayev, BHSC yıllarında devlet inşasına, ekonomiye ve kültürel yapıya büyük önem verdi. Liderliği altında Buhara'da şehir planlama kültürü oluşturuldu ve geliştirildi. Uygulanan reformlar şehrin altyapısını etkilemeye başladı. Kentte güzelleştirme çalışmalarının uygulanması, sosyal kurumların sayısının artması kentin "eski şehir" ve "yeni şehir" bölümlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

KAYNAKÇA

1. Rahmanov, K. *Buhara Halk Sovyet Cumhuriyeti Tarihi Matbuat Sahıfalarıda*, Taşkent, Abu Matbuat-Konsalı, 2012.
2. Rahmanov, K. Buhara'da Öğretmen Yetiştirme Tarihinden (1920-1924), '' Buhara Tarihinin Sorunları – Geçmişten Günümüze-'' Cumhuriyetçi Bilimsel- Teorik Konferansın Materyalleri, 9-10 Aralık 2016, s.197.
3. Soobhcheniye Gazety, ''Turkestanskaya pravda'' O Postroyke Elektricheskoy Stantsii v Staroy Bukhare.'' Istorıya Bukharskoy Narodnoy Sovetskoy Respubliki (1920-1924), Sbornik Dokumentov, Fan, 1976.
4. Junaev, E. Buhara Halk Sovyet Cumhuriyetindeki İctimai, İktisadi ve Medeni İlişkiler (1920-1924), Tarih

Fenleri Birinci Felsefe Doktora Tezi Özeti, 2022.

5. Baqoev, M. Gazeteci ve Yayıncı Olarak Feyzullah Hocayev, Özbekistan, 1999.
6. Işanov, A. I. Buhara Halk Sovyet Cumhuriyeti, Taşkent 1969,
7. Özbekistan Milli Arşiv, P-61, Liste-1, Belge -31, s.107.
8. Özbekistan Milli Arşiv, P-61, Liste-1, Belge -31, s.110.
9. Özbekistan Milli Arşiv, P-61, Liste-1, Belge -11, s.57.
10. Inoyatıyov, H. SH. '' Sozdaniye Osnov Narodno- Demokraticheskogo Stroya v BNSR.'' 50-Let Bukharskogo Narodnoy Sovetskoy Revolyutsii. Materialy Nauchnoy Sessis. Taşkent, Fan, 1972.
11. Özbekistan Yeni Tarihi, İkinci Kitap- Sovyet Döneminde Özbekistan, Shark 2000.

Buhara Şark İncisi, Shark, 1997.

12.

[10] A. I. Işanov, *Buhara Halk Sovyet Cumhuriyeti*, Taşkent 1969, s.347.

[11] Özbekistan Milli Arşiv, P-61, Liste-1, Belge -31, s.107. [12]

Özbekistan Milli Arşiv, P-61, Liste-1, Belge -31, s.110. [13] Özbekistan
Milli Arşiv, P-61, Liste-1, Belge -11, s.57.

[14] H. SH.'' Inoyatıyov, Sozdaniye Osnov Narodno- Demokraticheskogo Stroya v BNSR.'' *50-Let Bukharskogo Narodnoy Sovetskoy Revolyutsii. Materialy Nauchnoy Sessis*. Taşkent, Fan, 1972, s.78.

[15] Özbekistan Yeni Tarihi, İkinci Kitap- Sovyet Döneminde Özbekistan, Shark 2000, s.228.

[16] Buhara Şark İncisi, Shark, 1997, s.77.

ISBN: 978-605-73901-3-4

[17] H. SH. Inoyatıyov, a.g.m, s.82.

ISBN: 978-605-73901-3-4

MEASURING THE RELATIONSHIP BETWEEN ZAKAT COLLECTION AND DISTRIBUTION IN MAJLIS AGAMA ISLAM WILAYAH PERSEKUTUAN (MAIWP)

Norlela Binti Zaman
Commerce Department, Polilteknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, norlelazaman241272@gmail.com

Rosamiza Meor Razak
Commerce Department, Polilteknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, rosamizamr@gmail.com

NoreenNastashaBintiYusof
General Studies Department, Polilteknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Malaysia, noreennastasha@gmail.com

ABSTRACT

Zakat management is very crucial to encourage and influence zakat payers to pay the zakat to the zakat institutions. Zakat institutions are responsible to collect zakat fund from the Muslims and distribute it to the needy. However, a lot of zakat surplus which were not distributed to the asnaf. Therefore, this study aims to examine the trends of zakat collection and distribution in Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan (MAIWP). This study employed quantitative approach to examine the relationship between zakat collection and distribution. The data is gathered from annual report Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan (2009 – 2019). This study indicates that that the trend for zakat collection in Malaysia is increasing every year. In contrast, the trend for zakat distribution is always lower than collection every year. This study also find that there is statistically significant relationship between collection and distribution of zakat in Malaysia. Therefore, zakat institutions should improve their management skills to increase the number of distribution to the needy. It will create a good image and confidence by the zakat payer in Malaysia.

Keywords: Zakat, Collection, Distribution

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

The payment of zakat is one of the five pillars of Islamic principles. Zakat is an important mechanism for the development of the country as it contributes to social security and harmony to help bridge the gap between the rich and the poor as well as to strengthen the economic independence of the Muslim community. It is also an important financial resource for an Islamic state in addition to tax funds. Generally speaking, the distribution of zakat funds could help the government to generate economic activity through an increase in individual purchasing power and finally help to alleviate poverty. Zakat funds can assist the government in combating poverty through the Government Transformation Plan (GTP), National Key Result Areas (NKRA), and Raising Living Standards of Low-Income Households. Zakat funds could be used to improve the living standards of the people who have low income households. Given the importance of zakat to the economy and society, in countries like Malaysia, zakat institutions have been set up to collect and distribute funds. They are under the control of the Islamic Religious Councils (IRC) of each state. The IRC plays an important role in the administration and management of zakat institutions. (Ram Al Jaffri, Norazita Marina, & Norfaiezah, 2014)

Proper zakat management is crucial to demonstrate a good image of Islam. The effective and systematic management of zakat will encourage and influence the zakat institutions in improving the collection and distribution of zakat. In terms of collection, some improvements have been made such as some states in Malaysia have privatized their zakat institution. However, Ahmad and Wahid (2005a) indicated that there is still some weakness. Meanwhile, the effectiveness of zakat distribution will increase the productivity among recipients. The zakat fund will be consumed for education among orphans and the poor, thus will change the fortunes of their life.

Though, Wahid & Ahmad and Abdul Kader (2009) indicated, that there was a lot of zakat surplus which were not distributed to the asnafs by the zakat institution. It will lead to wastage and injustice in Muslim economics. At the same time, this situation will contribute to a bad impression of the ability of the zakat institution if this institution is unable to distribute zakat to the recipients fairly and comprehensively (Wahid, Ahmad and Abdul Kader, 2009). Due to these issues of zakat management in Malaysia, this study aims to examine the trends of zakat collection and distribution in Malaysia.

This paper consists of five parts. The first part is the introduction of the research. The second and third parts are the literature review and research methodology. The next part is the finding and discussion and the last part is the conclusion.

Literature Review

Zakat management has been argued as the most critical aspect in determining the direction of the zakat institutions as systematic and efficient management would ensure optimization of the zakat (Mutiara, Zakaria & Zahri, 2013). Generally, the management of zakat has been understood to involve two activities, which are the collection and distribution of zakat funds (Ahmad, 2009). One main objective of zakat management is to achieve the best possible outcome in the timely collection and distribution of zakat as ordained in Islamic Shariah (Abdul Quddus, 2009, p.316).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Malaysia's zakat institution has undergone a revolution in the management of the distribution of zakat funds (AbRahman, Ali Basah, Abdullah, Nooh, and Fauzi, 2014). According to the Md. Idris (2006) state administrative and economic management, compliance behavior of community members and laws that clearly enforce are factors that affect the collection of individual. According to AbRahman, Ali Basah, Abdullah, Nooh, and Fauzi (2014), the current state of development of zakat institutions in Malaysia is positive especially in terms of the collection of zakat increased drastically.

Zakat management is important to help Muslims perform the third pillar of Islam and establish its primary function as a means to alleviate poverty (Abdul Quddus, 2009). Moreover, the effectiveness of zakat management is important to enabling zakat to be a catalyst in improving the lives of the poor and needy (Mahyuddin & Abdullah, 2011). A sufficient level of trust is crucial to be maintained between Muslims and zakat institutions otherwise the potential zakat payers would prefer to pay out zakat directly, for example to the poor or needy, rather than through the zakat institutions (Abdul Quddus, 2009). On the other hand, it has been argued that the zakat management should exhibit professionalism and trust to maintain the interest of zakat recipients (Ataina & Achmad, 2010).

The aspects of the collection and distribution of zakat had been studied by many researchers of zakat but the study on the distribution of zakat and its effectiveness is less discussed. The performance of the zakat collection cannot be denied has increased from year to year (Ahmad and Wahid, 2005a). However, Wahid, Ahmad and Abdul Kader (2009) indicated that there was a lot of excess zakat and distributed to asnafs by each institution. They also found that there are still many Muslims in Malaysia that are not satisfied with the method of distribution of zakat.

Zakat collection services that have undergone according to Ahmad and Wahid (2005a), various efforts have been undertaken to improve the collection of zakat. The first stage is by adding awareness campaigns about the obligation of zakat and its importance for the development of Muslims. Even though the campaigns which were conducted by the Islamic religious department created the awareness of the public, it did not significantly improve the zakat collection. This study also indicated the community's perception regarding the unreliability of zakat management by the Islamic Religious Department in managing the distribution of zakat funds (Ahmad and Wahid, 2005a).

Various transformations with ISO procedures are also should increase the efficiency of distribution services as par as zakat collection services (Ahmad and Wahid, 2005a). The corporate image should be emphasized as it is a great outcome on the distribution of zakat confidence than the proclamation of a comprehensive law through various media (Ahmad and Wahid, 2005a). The efficiency and systematic of performance of the distribution of zakat will encourage and influence the collection of zakat in the future (Abdul lateff, E.E. Palil,
M.R & Hassan, & M.S., 2014).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Zakat management can be improved by setting up the subsidiary companies which are accountable for managing the collection and distribution of zakat or establishing programs for the privatization of zakat institutions (Ahmad, S, Wahid, H & Mohamad, A, 2006). The types of property can be expanded of zakat to the other sources than traditional sources because there are many types of present economic activities that will generate income. While many facilities have been made as to the income tax rebate of zakat payment, providing a deduction from salary on a monthly basis and opening up the payment counter at the post office and bank, the collection of zakat property increases each year but increases each year is still low (Ahmad and Wahid, 2005b). Ahmad and Wahid (2005a) explained that the awareness of paying zakat is important because it is a must that is included in the tenets of Islam. Zakat institutions should enhance campaigns and lectures to ensure that the Muslim community in Malaysia recognizes the importance of zakat payment and Muslim perception of zakat institutions through improved efficiency in the management of zakat (Ahmad and Wahid, 2005a).

ResearchMethodology

This study employed a quantitative approach in order to examine the relationship between zakat collection and zakat distribution. The data of this study was gathered from the annual report for zakat collection and distribution by Majlis Agama Islam Kuala Lumpur (MAIWP). The data is from 2009 till 2019. To analyze the data, this study employed IBM SPSS version 21 to test the correlation between zakat collection and distribution in Malaysia.

Finding and Discussion

The graph 1 shows that the overall amount of zakat collection and distribution in Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan (MAIWP). The total amount of zakat collection is increased over the year from 2009 to 2019. In 2009, the collection of zakat at RM247,000,094 increase slightly until 2014 at RM538,580,526. Then, from 2015 until 2016 the total zakat collection had a moderate increase and it increase again in 2017 from RM621,121,056 to RM688,000,041 in 2019. The differences in changes in the zakat collection from 2017 to 2019 are about RM66,878,985. The graph also shows the distribution of zakat continuous improvement from 2009 to 2014. In 2015 the distribution of zakat increase rose sharply to RM514,986,761. Then, the distribution of zakat moderate increase from 2017 until 2019. However, the gap between collection and distribution is the highest in 2016 which is RM254,217,015. In other words, the distribution in 2016 is only 43.36% of total collection.

ISBN: 978-605-73901-3-4

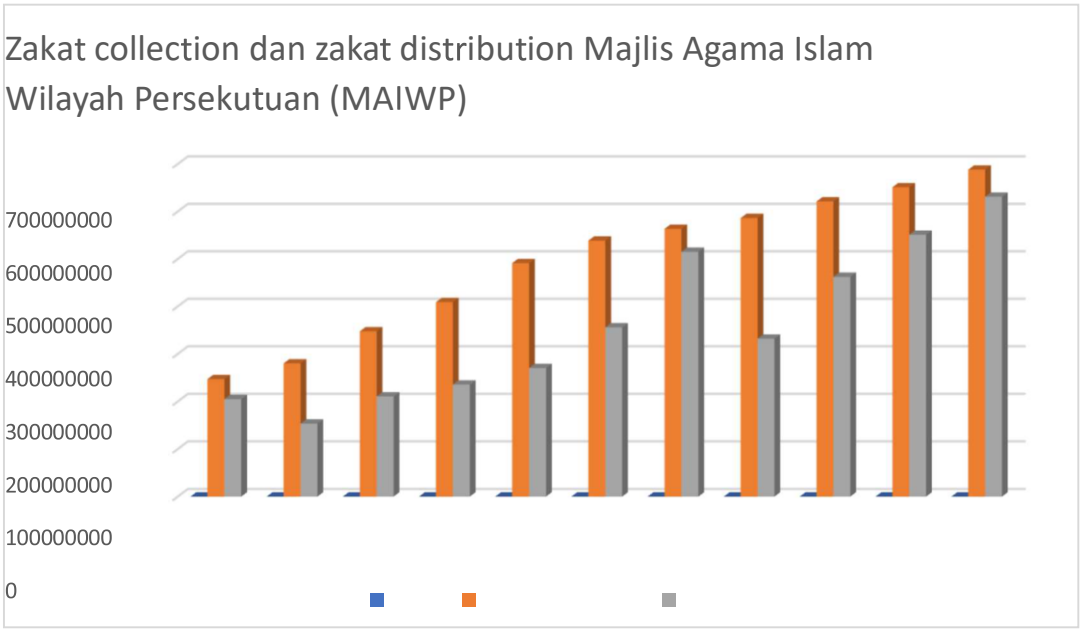

Figure 1 : Zakat collection and distribution Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan (MAIWP)

Based on table 1, there is statistically significant relationship between collection and distribution of zakat in Malaysia, which is statistically significant ($r = 0.991$, $n = 11$, $P < .000$). Therefore, this study reject H_0.

Table 1: Correlation of Zakat Collection and Distribution in Wilayah Persekutuan

		Zakat Distribution
Zakat Collection	Pearson Correlation	.900**
	Sig.	.000
	N	11

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed)

Based on the results, this study indicates that the trend for zakat collection in Malaysia is increasing every year. In contrast, the trend for zakat distribution is always lower than collection every year. According to Ahmad & Wahid (2005s), until now the role of the zakat institution to help the poor does not get highlighted and is less convincing. The effectiveness of its implementation depends on the commitment of all parties, whether public or government (Abdul Wahid, Daud & Ahmad, 2011). So, every implementation to ensure the zakat institutions must act with a good commitment between government and society.

The increasing trend of zakat collection for every state in Malaysia may be influenced by two factors; (1) internal factor that encourages an individual to pay the zakat and (2) the management of zakat institutions. According to AbdulWahab&Borhan (2014), identified internal factors are the attitude, the degree of faith, knowledge, awareness, self-satisfaction (including moral values and seeking the pleasure of Allah), personal accountability and self-efficacy. So, it is likely the increase in zakat collection is because of the increasing

ISBN: 978-605-73901-3-4

awareness of the number in zakat payers. People begin to realize Muslim is compulsory to pay zakat. In fact, they know that Muslims who does not pay zakat will be punished. Paying of zakat is something that is required by religion and sin if not adhered (Saad, MdIdris&Bidin, 2009).

Next, the level of confidence for individuals towards the management of zakat institutions is increasing. Society believes that the management of zakat institutions had performed properly. People also believe that the institutions can ensure the distribution of zakat only for asnaf. The zakat institution is a not-for-profit organization that manages the collection and distribution of zakat (Abdul Wahab. A. & Borhan J.T. , 2014). Society believes that the governance of zakat institutions is the best.

Although the collection of zakat for each state is high zakat distribution is low every year. In this case, the collection of zakat should be distributed directly to the asnaf without leaving any money in the treasury. As happened during Prophet Muhammad S.A.W, he will ensure that each zakat collection is distributed directly to asnaf without any money left in the treasury. The distribution of zakat lower than collection may be caused by several factors. First, the recipients do not have any exposure or knowledge on how to apply for zakat. According to Ab Rahman & Anwar (2013), the poor are not given the knowledge and the ways on how to apply for assistants and education schemes, and only a few benefit from it. In addition, the level of confidence of the asnaf to apply for zakat is lower due to the bureaucratic system. This is because the asnafs perceive each zakat application will take a long time. Besides, the bureaucracy is a way of governing that involves various stages or management processes and a lot of regulations

Conclusion

This study is important to improve zakat management by zakat institutions. This is due to the effectiveness of the campaign that is carried out by the zakat institutions. The campaign is effective to attract people to pay zakat. Besides, the facilities are provided to enable zakat payers to pay zakat. Confidence of people in the efficiency and transparency of the zakat institutions to manage money should be increased so that individuals will pay zakat to the zakat institutions. Zakat institutions also should avoid from the bureaucratic system. This is because the asnafs perceive each zakat application will take a long time. The government also needs to implement it to improve the enforcement of obligatory payment of zakat collection but the government must also make improvements in the distribution of zakat in advance so that it can restore public confidence in the institution of zakat.

Bibliography

Ab Rahman, & & Anwar Anuar. (2013). Peranan institusi zakat dalam pembangunan pendidikan asnaf fakir dan miskin di Malaysia. Paper presented at 5th Islamic Economic System Conference (iECONS, 2013).

Ab Rahman.,, A.,, Ali Basah, M.Y.,, Abdullah,, M.Nooh, . . . Mohd Fauzi A.A. (2014). Kberkesanan program usahawan asnaf oleh institut zakat dalam menginterprestasikan keharmonian ummah. Paper presented at International Conference on Arabic Studies and Islamic Civilization (i(Casic).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Abdul lateff, E.E. Palil, M.R & Hassan, & M.S. (2014). Prestasi Kecekapan Agihan Kewangan dan Bukan Kewangan dalam kalangan Institusi Zakat di Malaysia . Jurnal Ekonomi Malaysia 48 (2), 51 -600.

Abdul Quddus S. (2009). Contribution of Zakat In the social development of Pakistan. Pakistan Journal Of Social Sciences, 29(2),313-334.

Abdul Wahab. A. , & Borhan J.T. . (2014). Faktor penentu pembayaran zakat oleh entiti perniagaan di Malaysia : Satu tinjauan teori. Shariah Journal, 295-332.

Ahmad .S. & Wahid .H. (2005a). Persepsi agihan zakat dan kesannya terhadap pembayaran zakat melalui institusi formal. Jurnal Ekonomi Malaysia 39, 53-69.

Ahmad, F.O . (2009). Zakat fund and wealth creation. Review of Islamic Ecnomic 13 (1), 143 -154.

Ahmad, S, Wahid, H & Mohamad, A. (2006). Penswastaan institusi zakat dan kesannya terhadap pembayaran secara formal di Malaysia. International Journal of Maangement Studies 13(2), 175- 176.

Ahmad, Wahid, H. (2005b). Sumber Zakat : Perluasan harta yang diikhtilaf. Jurnal syariah 13(1), 135-162.

Ahmad,, & S. & Wahid,H. (2005a). Persepsi agihan zakat dan kesannya terhadap pembayaran zakatmelalui institusi formal. Jurnal Ekonomi Malaysia 39, 53-69.

Attaina, H. & Achmad, & T. (2010). Management Of Zakah : Centralized vs decntralized approach,. 7th International Conference- The Tawhidi Epistemologi, Zakat and Waqf economy, Bangi, Selangor.

Bidin, Z.,, Md.Idris, K., & Mohd Shamsuddin, & A. (2009). Predicting compliance intention on zakah on employment income in Malaysia : An application of reasoned action theory. Jurnal Pengurusan 28, 85-102.

Mahyuddin , & A.B. Abdullah A.G. (2011). Towards achieving the quality of life in the management of zakat distribution to the rightful recipient (the poor and needy). International Journal Of Business and Socail Science, 2(4), 237-245.

Md Idris. (2006). Kesan persepsi undang-undang dan penguatkuasaan Zakat terhadap gelagat kepatuhan zakat pendapatan gaji. Journal of ethics, legal and govenance (2), 32-41.

Mutiara, , D.S. Zakaria,, B & Zahri,, & H. (2013). Review on Indonesian Zakat Management and obstacles. Social Sciences , 2(2), 76-89.

Ram Al Jaffri, S., Norazita Marina, A., & Norfaiezah, S. (2014). Islamic accountability framework in the zakat funds management. International Conference On Accounting Studies.

Saad, R.A.J, Md Idris,, & K & Bidin, Z. (2009). Peraturan pembayaran zakat kepada institusi zakat : sikap peniaga dan kesannya terhadap gelagat pembayaran zakat perniagaan. Shariah Journal 17(3), 607-630.

ISBN: 978-605-73901-3-4

THE DEVELOPMENT OF SMART DEVICES FOR COVID USING IOT

A. A. A. Wahid
Department of Electrical Engineering, Polytechnic Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia, Amir40872@gmail.com

NM. Kamaruddin
Department of Electrical Engineering, Polytechnic Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia, nmsarah87@gmail.com

Z. Mohamad
Department of Electrical Engineering, Polytechnic Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia, zunuwanas@yahoo.co.uk

N.A. Moktar
Department of Electrical Engineering, Polytechnic Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia, nuruliman.ahmadmoktar89@gmail.com

N. Roslan
Department of Electrical Engineering, Polytechnic Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Selangor, Malaysia, norazlinaroslan@gmail.com

ABSTRACT

The development of smart devices for covid using IoT is a device that is placed on a fingertip. This device uses to determine the blood's oxygen saturation and pulse rate The amount of oxygen carried in the blood is determined by oxygen saturation. The traditional Oximeter can only be read briefly, and the data cannot be recorded automatically. Besides that, the traditional Oximeter device can only be seen by the person who uses it. The development of smart devices for covid using IoT is to design the tool that doctors can make online monitoring of the patient. Next, to develop a tool that can also make it easier for other family members to monitor. Lastly, to evaluate record patient data from home. The development of smart devices for covid using IoT using the ESP8266 module as the main component enables microcontrollers to connect to 2.4 GHz Wi-Fi for the IoT system. The MAX30100 is an integrated pulse oximetry and heart rate monitor sensor solution. OLED (Organic Light-Emitting Diodes) is displayed, and ARDUINO is a program. The expected result in this project is a hybrid method using a pulse oximeter and IoT system combined to make one medical device.

Keywords: Smart devices for covid using IoT, Covid, IoT.

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

COVID-19 is caused by a novel coronavirus that enters the body through the respiratory system, causing direct harm to the lungs through inflammation and pneumonia, both of which can impair oxygen transmission into the bloodstream. Fluid collects in the lung tissue causing pneumonia. This impairs the transfer of oxygen between air sacs and blood. This oxygen deficiency can happen at any stage of COVID-19, not just in severely sick patients on ventilators. The virus can spread from an infected person's mouth or nose in small liquid particles when they cough, sneeze, speak, or breathe. These particles range from larger respiratory droplets to smaller aerosols. A pulse oximeter is a device that is usually placed on a fingertip. It uses light beams to estimate the oxygen saturation of the blood and the pulse rate. Oxygen saturation gives information about the amount of oxygen carried in the blood. Traditional oximeters can only be read briefly after short among of time the device will reset the reading. The pulse oximeter can estimate the amount of oxygen in the blood without having to draw a blood sample. Traditional Oximeter devices can only be seen by the person who are using them. Doctor unable monitor the patients if the patients at home. Data cannot be recorded automatically, and Traditional Oximeter devices do not have an IoT system.

METHOD

1.Proteus

The Proteus Design Suite is a proprietary software tool suite that is primarily used to automate electronic design. The software is used mainly by electronic design engineers and technicians to create schematics and electronic prints for manufacturing printed circuit boards. It can design the project circuits.

1.1. Arduino

Arduino is an open-source platform used for building electronics projects. Additionally, the Arduino IDE uses a simplified version of C++, making it easier to learn to program. Finally, by using the Arduino the project program can test and do on the software.

2 HARDWARE

3.1 ESP8266

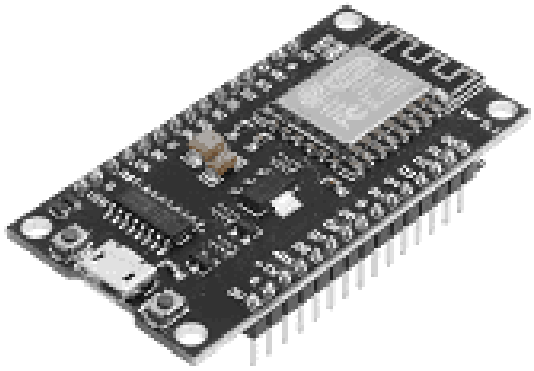

Figure 3.1: ESP8266

ISBN: 978-605-73901-3-4

The ESP8266 module enables microcontrollers to connect to 2.4 GHz Wi-Fi, using IEEE 802.11 ban. It can be used with ESP-AT firmware to provide Wi-Fi connectivity to external host MCUs, or it can be used as a self- sufficient MCU by running an RTOS-based SDK.

3.2MAX30100

Figure 3.2: MAX 30100

The MAX30100 is an integrated pulse oximetry and heart rate monitor sensor solution. It combines two LEDs, a photodetector, optimized optics, and low-noise analog signal processing to detect pulse oximetry and heart-rate signals.

3.3OLED DISPLAY MODULE

Figure 3.3: OLED display module

OLED (Organic Light Emitting Diodes) is a flat light emitting technology, made by placing a series of organic thin films between two conductors. OLEDs are emissive displays that do not require a backlight and so are thinner and more efficient than LCD displays (which do require a white backlight).

3.ARDUINO UNO

Arduino is an open-source electronics platform based on easy-to-use hardware and software. Arduino boards can read inputs - light on a sensor, a finger on a button, or a Twitter message - and turn it into an output - activating a motor, turning on an LED, publishing something online.

ISBN: 978-605-73901-3-4

FINDINGS

4.1 HUMAN BODY TEMPERATURE

The average human body temperature stays around 36.5 C to 37 C, regardless of the external temperature or weather. Each person's body is different, but generally, when muscles are primed and ready to go, the body's optimum core temperature falls within a specific range; it is right around 37.5 degrees Celsius.[1]

Normal body temperature, on the other hand, can range from 97 degrees Fahrenheit (36.1 degrees Celsius) to 99 degrees Fahrenheit (37.2 degrees Celsius) or higher. The temperature of your body varies based on how active you are and the time of day. The body temperatures of older persons are often lower than those of younger ones. Fever is indicated by the following thermometer reading. Temperatures of 100.4 (38 C) or greater in the rectal, ear, or temporal arteries. Oral temperature of 100 degrees Fahrenheit (37.8 degrees Celsius) or higher A temperature of 99 degrees Fahrenheit (37.2 degrees Celsius) or greater in the armpits.[2]

Table 2.1: *Temperature table*

Observation	*Oxygen saturation (SpO2) %	Pulse rate (bpm)	*Temp (°C)	**Respiratory Rate	**PEFR
Normal readings	>96%	40-100	36.5-37.5	10-16	ǂ
Patient Baseline					
Acceptable to continue home monitoring	≥95	≤100	≤38	≤21	
Seek GP advice	93-94%	100-110	38.1-39	22-24	
Need urgent medical advice	≤92%	≥111	≥39	≥25 or unable to talk in sentences	

4.2. HUMAN PULSE AND BLOOD PRESSURE

The effect of blood pumped by the heart causes the cyclic expansion and contraction of an artery. The pulse can be felt with the fingers at various pulse pressure sites throughout the body, and it can also be heard with a stethoscope. The radial pulse (at the wrist) and the brachial pulse (on the inside of the arm at the elbow) will be used to acquire pulse and blood pressure measures in this survey.[3]

The force produced by blood on the wall of a blood vessel when the heart pumps (contracts) and relaxes is known as arterial blood pressure. The degree of force when the heart is pumping is called systolic blood pressure (contracting). The diastolic blood pressure is the force exerted by the hearts when they are relaxed.

The focus of the blood pressure measuring approach is on measurement for research purposes rather than as a diagnostic test. In a survey context, these measurements will not be utilised to make a medical diagnosis of disease, but rather as a statistical description of the survey group. The person who is having his pulse and

ISBN: 978-605-73901-3-4

blood pressure tested is known as the SP (sampling person), and the person who takes the measurements is known as the interviewer. The information concerning the pulse and blood pressure will be recorded on the Blood Pressure Measurement form.[3]

4.3. COVID-19 AND SYMPTOMS

(COVID-19) known as Coronavirus disease is an infectious disease caused by the SARS-CoV-2 virus. Coronaviruses cause respiratory tract infections that can range from mild to lethal. Coronavirus latches its spiky surface proteins to receptors on healthy cells causing infection. The effects of covid can make Lungs might become inflamed, making it tough for you to breathe. This can lead to pneumonia, an infection of the tiny air sacs (called alveoli) inside your lungs where your blood exchanges oxygen and carbon dioxide. Three common clusters of symptoms have been identified. Most common symptoms: Fever, Cough, Loss of taste or smell. Less common symptoms: Sore throat, Headache, Aches and pains, and Diarrhea. Serious symptoms: Difficulty breathing or shortness of breath, Loss of speech or mobility, or confusion, and Chest pain.[4]

4.4. COVID-19 DETECT USING TRADITIONAL PULSE OXIMETER

COVID-19 patients may experience a wide range of symptoms, ranging from no symptoms to mild symptoms to severe sickness. Low oxygen levels are common in COVID-19 patients, which can be fatal. However, not everyone who has a low oxygen level will have trouble breathing. A pulse oximeter is a gadget that you place on a patient's finger, toe, or earlobe to test their oxygen level. It's a quick and painless exam that takes less than two minutes to complete.

A pulse oximeter is composed of the sensor (or probe) and the monitor with the display. The probe is on the finger and is detecting the flow of blood through the finger. This is displayed as a pulse wave on the monitor. A pulse wave must be present to demonstrate that a pulse is being detected.

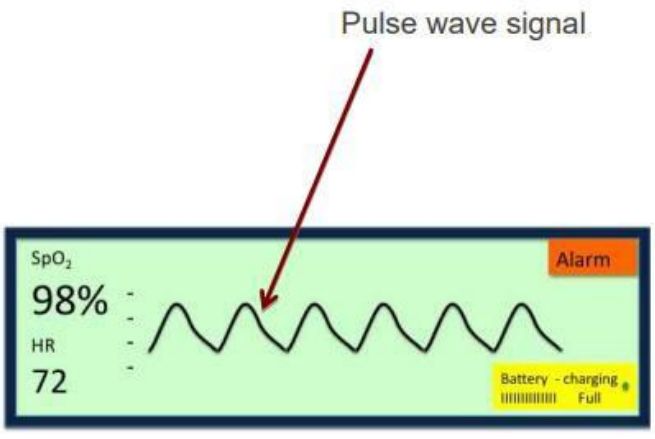

Figure 2.1: Pulse wave signal

In this figure, the patient has a pulse rate of 72 beats/minute and an SpO2 of 98%. This monitor describes the pulse rate as the heart rate. All pulse oximeter probes (finger or ear) have light emitting diodes (LEDs) which shine two types of red light through the tissue. The sensor on the other side of the tissue picks up the light that

ISBN: 978-605-73901-3-4

is transferred through the tissues.

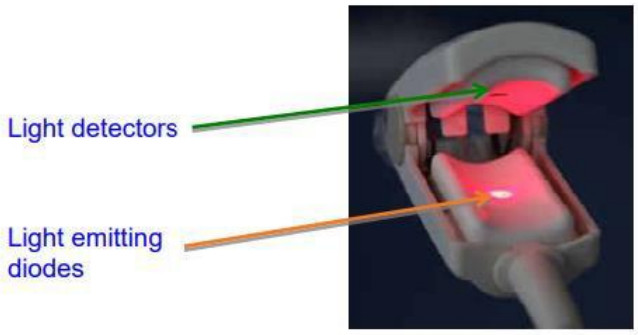

Figure 2.2: Oximeter probes

The oximeter can determine which of the haemoglobin is in pulsatile blood (arterial) and can then determine the SpO2 of arterial blood in the peripheral circulation. The oxygen saturation, or proportion of oxygen in the patient's blood, is measured by pulse oximeters. For healthy children and adults, an oxygen saturation of 95 to 100 percent is considered typical. Trouble breathing, bewilderment, difficulty waking up, and pale lips or face are all indicators of a low oxygen level. Adults may experience persistent chest pain. Some COVID-19individuals may not have any symptoms at all. Even if there are no physical indicators of a low oxygen level, you should initiate oxygen therapy on any COVID-19 patient with an oxygen saturation below 90%. Start oxygen therapy right away if the patient shows any signs of low oxygen levels.

4.5. TECHNOLOGY BASED ON IOT

Remote patient monitoring

Remote patient monitoring is the most common application of IoT devices for healthcare. IoT devices can automatically collect health metrics like heart rate, blood pressure, temperature, and more from patients who are not physically present in a healthcare facility, eliminating the need for patients to travel to the hospital.

The Internet of Things (IoT) keeps promising us a smarter future, The internet of things, or IoT, is a system of interrelated computing devices, mechanical and digital machines, objects, animals, or people that are provided with unique identifiers, and smart gear that monitors your health and sends real-time data to your doctor's smartphone. An IoT ecosystem consists of web-enabled smart devices that use embedded systems, such as processors, sensors, and communication hardware, to collect, send and act on data they acquire from their environments. IoT devices share the sensor data they collect by connecting to an IoT gateway or other edge device where data is either sent to the cloud to be analyzed or analyzed locally. Sometimes, these devices communicate with other related devices and act on the information they get from one another. These fantasies would never come true if it weren't for the plethora of IoT technology that surround us.[5]

4.6. HYBRID METHOD

ISBN: 978-605-73901-3-4

A method that combination traditional pulse oximeter and IoT system. This method is using the oximeter and the smart phone. By using the Wi-Fi and Bluetooth it can connect to the phone and can give the data or reading to the device. It is using the Arduino program. Using this method, it can help the doctor and make an easy to record the result for medical record. This number gives your doctors and nurses an idea of the treatment. This method is a new way in the medical field.

4.7. THE DEVELOPMENT OF PULSE OXIMETER FOR REMOTE MONITORING

This hybrid method using pulse oximeter and IoT system combine to make one medical device. The development of smart devices for covid using iot using a smart phone to monitor the result in another place. It can record a data use for doctor to monitor a patient.[6]

CONCLUSION and DISCUSSION

Finally, pulse oximetry is a non-invasive and straightforward method of measuring blood oxygen levels and heart rate. These assessments can be used to track overall health and assess persons with lung and heart problems quickly. The Internet of Things is a concept that connects the virtual world of information technology to the physical world of things. RFID and sensor technologies, which are part of the Internet of Things, make our lives easier and more comfortable.

RECOMMENDATIONS

With this tool it can help doctors and nurses more easily and quickly. In addition, it can help to test and study in more depth the pulse oximeter seteursnya, with the presence of iot in medical devices it will have a good impact on the developing medical devices. In addition, the presence of iot technology in the medical system also provides a step forward in the medical world.

ETHICAL TEXT

In this article, the journal writing rules, publication principles, research and publication ethics, and journal ethical rules were followed. The responsibility belongs to the author (s) for any violations that may arise regarding the article.

REFERENCES

[1] M. L. Hoang, M. Carratù, V. Paciello, and A. Pietrosanto, “Body temperature—indoor condition monitor and activity recognition by mems accelerometer based on IoT-alert system for people in quarantine due to COVID-19,” Sensors, vol. 21, no. 7, Apr. 2021, doi: 10.3390/s21072313.

[2] London Medical College, “Guidance for practices Guide to using pulse oximetry during Covid-19 pandemic Role of pulse oximetry during Covid-19 pandemic,” pp. 1–6, 2021, [Online]. Available: https://www.lmc.org.uk/visageimages/Covid-19/Guide to using pulse oximeters during Covid-19 pandemic.pdf.

ISBN: 978-605-73901-3-4

[3] Westat Inc., "Pulse and Blood Pressure Procedures," Blood Press., no. July, pp. 1–3, 1993.

[4] Ontario Ministry of Health and Long-Term Care, "COVID-19 Reference Document for Symptoms v7.0," pp. 19–22, 2020.

[5] WHO, "COVID-19 weekly epidemiological update," World Heal. Organ., no. 58, pp. 1–23, 2022, [Online]. Available: https://www.who.int/publications/m/item/covid-19-weekly-epidemiological-update.

[6] G. Narmadha, M. Ramasamy, H. Prasad, and P. Nair, "Design of Smart Pulse Oximeter using ATMEGA 328 Microcontroller," Int. J. Emerg. Technol., vol. 11, no. 3, pp. 696–700, 2020.

[7] T. M. Kadarina and R. Priambodo, "Monitoring heart rate and SpO2 using Thingsboard IoT platform for mother and child preventive healthcare," in IOP Conference Series: Materials Science and Engineering, Nov. 2018, vol. 453, no. 1, doi: 10.1088/1757-899X/453/1/012028.

ISBN: 978-605-73901-3-4

RESEARCH STATISTICS E-KIT AS A SELF LEARNING TOOL FOR QUANTITATIVE RESEARCH

DR. MURUGADAS RAMDAS
Commerce Department, Polikteknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, mururc@gmail.com

MOHAMMAD FIRDAUS BIN RADUAN
Commerce Department, Polikteknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, firdaus.raduan@psa.edu.my

ABSTRACT

Statistics plays an important role in helping researchers and students who are conducting quantitative research studies. However, some researchers and students face problems identifying and understanding what type of statistics to use in data analysis to use conducting the research. This issue has caused problems with the research they are conducting, leading to errors. Due to the situation, we came out with a product named Research Statistics E-Kit. The purpose of this project is to assist researchers and students whom having difficulty determining which type of statistics to be used in data analysis in their quantitative research based on their objectives and sample group. The project's primary objectives are to design and develop the product along with implementation and evaluation whether the usage of the product meets the purpose. When the researchers use the Research Statistics E-Kit, we can see that the product managed to help researchers identify the type of statistics in their data analysis for their research. We gave out product evaluation questionnaire using 5 points Likert scale to 30 respondents. The results indicate a high level of evaluation for the product. We can conclude that Research Statistics E-Kit has fulfilled the needs and wants of the users as indicator of the type of statistics that needs to be used for quantitative research

Keywords: Statistics, Data Analysis, Quantitative Research, Researchers

ISBN: 978-605-73901-3-4

Introduction

Data analysis is important in research because it allows for easier and more accurate interpretation of study data. Data analysis is critical in research because it simplifies and improves data processing. It enables researchers to evaluate data in an easy manner, ensuring that nothing is overlooked that could aid in the discovery of new information. The researcher's judgement and competence are critical in obtaining the most accurate data analysis for their research. As a result, the method of calculation used for a particular study is determined by the researcher's understanding of the research conducted based on data analysis

One of the knowledge and skills required for analysis is in the field of statistics. Statistics is a branch of science concerned with the collection, compilation, analysis of data and the withdrawal of inferences from a sample to the entire population. This is important in a proper study design which requires selection of appropriate study samples and selection of appropriate statistical tests. Adequate statistical knowledge is essential to design a study properly. Incorrect statistical methods can result in incorrect conclusions in a study. The use of statistics in various research studies is important to ensure that research in interpreted according to the objectives outlined.

Problem Statement

According to Brown et al (2013), the current situation, with too much data, researchers and students had difficulty finding and understanding data analysis. This has caused some issues with their research, which may lead to error in Data Analysis. The lack of knowledge in statistics related to research further escalated the errors in Data Analysis. A survey was conducted to assess the statistical knowledge of data analysis among the researchers. According to the survey results, 56.7% stated their statistical knowledge in the low range, 23.3% in the medium range while only 20% were in the high range.

One of the ways that can be used to increase the knowledge of researchers regarding the use of statistics in research is by using a self-regulated learning kit. According to Sutikno (2015), Self-regulated in learning means the regulation of effort and cognition that occurs with the help of cognitive, metacognitive and materials (modules). Therefore, for learning by using a self-regulated Research Statistics E-kit can help users in deciding the appropriate statistics to use in the planned study for lecturers or students who are not proficient in statistics can learn at their own pace. Research Statistics E-kit can also be used as review material. for lecturers and students who want to be proficient in statistics.

Research Objectives

This Statistics Research E-Kit is specially developed to provide basic knowledge and use data analysis procedures using appropriate statistical methods. The main objectives of the research are: -

ISBN: 978-605-73901-3-4

Objective 1: To design and develop Research Statistic E-Kit

Objective 2: To implement and evaluate Research Statistic E-Kit.

Methodology

In this study, ADDIE Model is the method used as a framework in designing and developing the Research Statistic E-Kit. The "ADDIE" model stands for the Analysis, Design, Develop, Implement and Evaluate. The analysis section was given at problem statement analysing the statistics knowledge of the researchers. This design section outlines the steps involved in achieving the project's goals and strategies. The researchers will design the project using the Canva tool, which will allow them to generate a video and a template for it. The Balabolka software will be implemented as the basis for creating voice over audio for the video. The video editing software DaVinci Resolve 17 will also be used to convert the video and voice over audio into a single video for the project. The diagnostic test for the E-Kit is create using Google Form. There will 11 videos produced for this project, which were uploaded for the researchers:-

Video 1 : Introduction
Video 2 : What are statistics?
Video 3 : Research Design
Video 4 : Operational Variables and Definitions
Video 5 : Measurement Scale
Video 6 : Hypothesis
Video 7 : Statistics and Research
Video 8 : Distribution and Measurement of Central Tendency
Video 9 : Measures of Dispersion and Normal Distribution
Video 10 : Correlation
Video 11 : Inferential Statistics

For the implementation of Research Statistics E-Kit, YouTube channel was selected as a platform for students, lecturers, and researchers to use as a resource for their research work. The researchers will the go through the videos in the YouTube and conduct data analysis in their research work. Once, they have done their research work, they will evaluate the E-Kit using Google Form for Presentation, Learning Support, Multimedia Elements and Behaviourism Learning.

Findings

The E-Kit evaluation was analysed using a mean analysis. The mean was categorized into three categories which consist of low (1.00 – 2.33), medium (2.34 -3.67) and high (3.68 – 5.00) (Mohd Najib Abd Ghafar, 2003). The following table shows the result the evaluation for Research Statistics E-Kit.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Evaluation Criteria	**Mean**	**Level**
Presentation	4.5349	High
Learning Support	4.5039	High
Multimedia Elements	4.6000	High
Behaviourism Learning	4.5116	High

From the table, it is indicated that all the criteria of the evaluation show a high level of evaluation. The Multimedia Elements criteria (Mean=4.6000) has the high level of evaluation. This is followed by Presentation (Mean=4.5349) and Behaviourism Learning (Mean=4.5116). The criteria which has lowest among the high level of evaluation is Learning Support.

Conclusion

The Research Statistics E-Kit, which was designed and developed using the ADDIE Model, shown a good influence on students, lecturers, and researchers' knowledge of how to use statistics in research. Additionally, the Research Statistics E-Kit YouTube Channel link would be further distributed to more researchers to increase the quality of research.

To further improve the research statistics, live chat room for students, lecturers, and researchers to ask questions or exchange information that other people could find useful in their future research will be created. More tempting elements to the video project, such as more engaging graphics and music, to make students, lecturers, and researchers feel more at ease and energetic when watching the video will also be added

ISBN: 978-605-73901-3-4

DEVELOPMENT OF SYMPTOMS COVID DETECTION WITH IoT

RIDZUDEEN AMIR BIN ZUNUWANAS

Politeknik Shah Alam ,Malaysıa, ridzudeen@gmail.com

FARIZA ZAHARI

Polıteknık Shah Alam ,Malaysıa,

ABSTRACT

The development of covid symptom detection with IoT this is your covid 19 symptom detector at home. This project illustrates how to use the covid 19 detector application tool easily. Unlike other covid 19 detector products on the market today, because nowadays most covid 19 symptom products use the saliva test method compared to my product which only uses the non-inversive device. Therefore, many people do not need to be afraid anymore to make covid inspection 19. Next, as these products have been combined from three different devices and three parameters into one device and three similar parameters. Symptoms of covid detection can be used in a variety of ways you can detect through the forehead that will confirm the temperature. In addition, this product can also detect through fingers that can detect our oxygen levels. In this project, I have built a covid 19 smart IoT program on the phone so that we can store daily data on the phone after the covid check using this product. Therefore, users do not have to worry and fear of losing data because all the data has been stored in the smart phone. Once we make a check on this device, all the data that comes out on the screen of the device will continue to go into the IoT smartphone data. The components we use in our products are GSR sensors, pulse sensors and temperature sensors. It features a complete and self-contained Wi-Fi network solution on one chip. The on-board processor with integrated storage functions as a self-contained microcontroller with GPIO, providing an easy and inexpensive way to integrate with self-contained sensors and devices. The chip is soldered to the faulty board with an integrated antenna and associated components, and a power source.

Keywords: heart rate, blood pressure, temperature, non-inversive device

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

Coronaviruses (CoV) are a large family of viruses that cause illness ranging from the common cold to more severe diseases. The rapid spread of severe acute respiratory syndrome coronavirus 2 (SARS-CoV-2) has led to the coronavirus disease 2019 (COVID-19) worldwide pandemic. This unprecedented situation has garnered worldwide attention. currently each device measure 1 parameter for each measurement compared 3 parameter embedded in 1 device and monitoring system by smart phone using IoT. Tree parameter consist of heart rate, blood pressure and temperature. The effects of traveling in different transport modes on galvanic skin response (GSR) as a measure of stress: An observational study Zorana Jovanovic Andersen (14 July 2021) To evaluate effects of daily travel in different modes on an objective proxy measure of stress, the galvanic skin response (GSR). We collected data from 122 participants across 3 European cities as part of the Physical Activity through Sustainable Transport Approaches (PASTA) study, including: GSR measured every minute alongside confounders (physical activity, near-body temperature) during three separate weeks covering 3 seasons; sociodemographic and travel information through questionnaires.

Gauging the effectiveness of music and yoga for reducing stress among engineering students: An investigation based on Galvanic Skin Response Joshi, Anurag and Kiran, Ravi work(19 March 2020). To discover the most effective stimuli to handle stress by measuring the effect of types of musical drills and yogic breathing on engineering students using the Galvanic Skin Response Sensor Meter (GSRSM). The study used a stratified random sampling method selecting engineering students from four streams. The GSRSM was used as a tool to record the responses after 300 seconds for the experimental and the control groups of 200 students each.

Heart Rate Variability as a Possible Predictive Marker for Acute Inflammatory Response in COVID-19 Patients Frederick Hasty, MD, and Guillermo García, MD (30 January 2021). Increases in C-reactive protein (CRP) are used to track the inflammatory process of COVID-19 and are associated with disease state progression. Decreases in heart rate variability (HRV) correlate with worsening of disease states. This observational study tracks changes in HRV relative to changes in CRP in COVID-19 patients. Intermittent, daily short-segment data sets of 5 to 7 minutes over a minimum of 7 days were analyzed. Changes in HRV were compared to changes in CRP.

Association between ambient temperature and COVID-19 infection in 122 cities from China Jingui Xie and Yongjian Zhu (30 March 2020). This study aimed to determine whether the temperature is an essential factor in the infection caused by this novel coronavirus. A generalized additive model (GAM) was applied to explore the nonlinear relationship between mean temperature and COVID-19 confirmed cases. We also used a piecewise linear regression to determine the relationship in detail.

Application of fractional Fourier transform in feature extraction from electrocardıogram and galvanıc skın response for emotion recognition Farnaz Panahi, Saied Rashidi and Ali Sheikh ani (Hillman, Mazzite, & Hassoun, Designing and Managing a Smart Parking System Using Wireless Sensor Networks, 2020). This paper aims to study the effectiveness of Fractional Fourier Transform (FrFT) as a novel feature extraction method in improving the accuracy of emotion recognition from physiological signals. Emotion detection is performed in two dimensions,

ISBN: 978-605-73901-3-4

of arousal and valence, using Electrocardiogram (ECG) and galvanic skin response (GSR) signals recorded on the ascertaın database.

METHODOLOGY

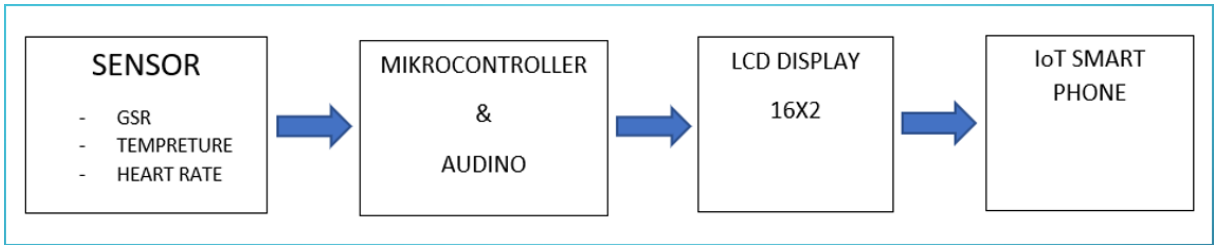

Figure 1 block diagram of development of symptoms covıd detectıon wıth ıot

Figure 1 illustrates a block diagram of development of symptoms covıd detectıon wıth IoT.the components sensor consist GSR sensors, pulse sensors and temperature sensors. It features a complete and self-contained Wi-Fi network solution on one chip. The on-board processor with integrated storage functions as a self-contained microcontroller with GPIO, providing an easy and inexpensive way to integrate with self-contained sensors and devices. The chip is soldered to the faulty board with an integrated antenna and associated components, and a power source.

RESULT AND DISCUSSION

This part share the survey findings of the requirement need of development of symptoms covıd detectıon wıth IoT. The survey conducted by giving a questionaires by google form. the feedback and opinions from responder encourange to continue the project. Figure 2 show the respone of the gender between male(60%) and female(40%) that gave feedback about the of symptomps covid 19 detection with IoT. While Figure 3 shows a age of the responder which 60% a teenager while 40% is upper 40 years old questionnaire for covid detection users. This shows that young people are more susceptible to the virus because they are often in covid -exposed areas 19.

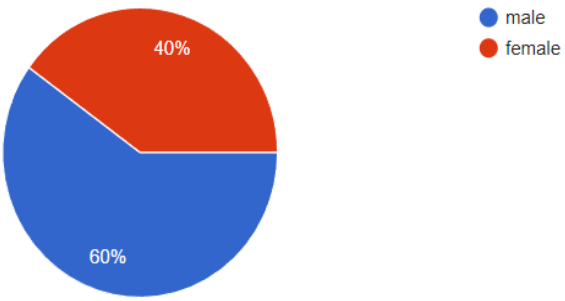

Figure 2 percentage of responder for the gender

ISBN: 978-605-73901-3-4

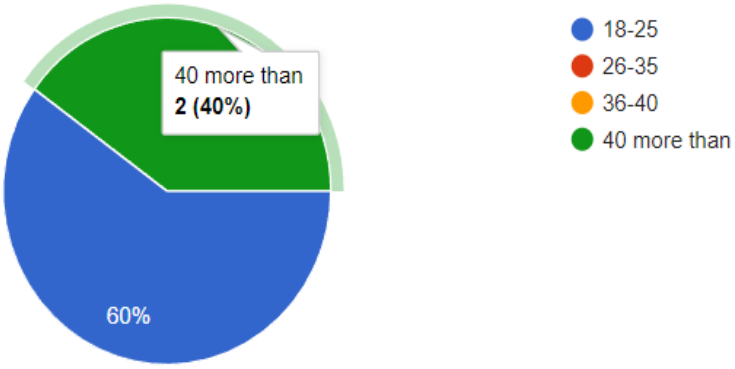

Figure 3 percentage of responder for the age

The Figure 4 shows, 60% the respondent prefer to check health in a day for a 1 time. While 20% for both 3 and 4 more than to check in a day.

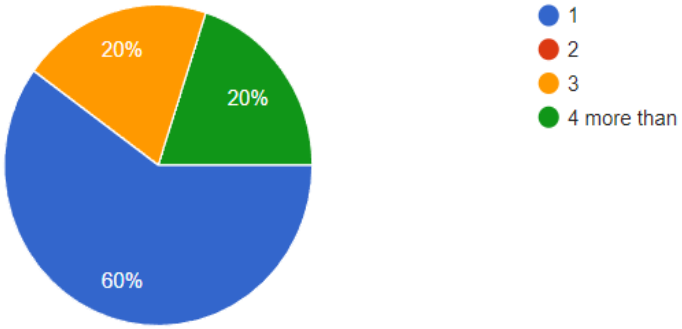

Figure 4 percentage of responder for the age

Last but not least all the respondent agree with the convenient and suitable of the product for the covid detection as shown in figure 5 and 6

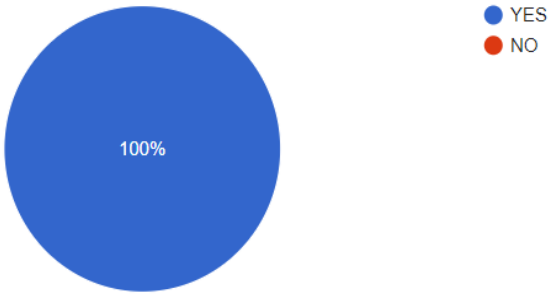

Figure 5 percentage of responder for the very convenient for user covid symptoms detection

ISBN: 978-605-73901-3-4

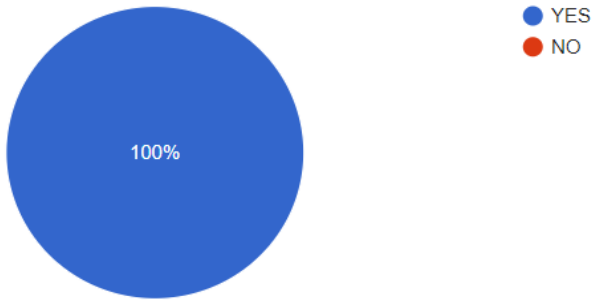

Figure 4 percentage of responder for the suitable to created symptom covid detection

CONCLUSION

As a conclusion this project is very useful in early detection for health monitoring. Therefore, community regardless of race or country because with this project then will reduce the problem of covid 19 infection and can reduce the risk of covid 19 infection. Management of the pandemic and limiting the spread of the virus, the impact of the COVID-19 epidemic in lifestyle, and preparation for a possible endemic situation.

REFERENCES

Antoine Caillon, Kaiqiong Zhao, Kathleen Oros Klein, Celia M T Greenwood, Zhibing Lu, Pierre Paradis, Ernesto L Schiffrin (2021) High Systolic Blood Pressure at Hospital Admission Is an Important Risk Factor in Models Predicting Outcome of COVID-19 Patients

Giovanni Battista ,Dell'IsolaElena, CosentiniLaura, CanaleGiorgio, FiccoMarco, Dell'Isola (2021) Noncontact Body Temperature Measurement: Uncertainty Evaluation and Screening Decision Rule to Prevent the Spread of COVID-19

Giovanni Battista ,Dell'IsolaElena, CosentiniLaura, CanaleGiorgio, FiccoMarco, Dell'Isola (2021) Noncontact Body Temperature Measurement: Uncertainty Evaluation and Screening Decision Rule to Prevent the Spread of COVID-19

Hilmani, A., Maizate, A., & Hassouni, L. (2018). Designing and Managing a Smart Parking System Using Wireless Sensor Networks. Journal of Sensor and Actuator Work, 1-20.

H. Ceren Ates, Ali K. Yetisen, Firat Güder & Can Dincer (2021) Wearable devices for the detection of COVID-19

Jianyu Que,Kai Yuan,Yimiao Gong,Shiqiu Meng,Yanping Bao,Lin Lu(2020) Raising awareness of suicide prevention during the COVID-19 pandemic.

Marco Ciotti,Massimo Ciccozzi,Alessandro Terrinoni,Wen-Can Jiang,Cheng-Bin Wang &Sergio BernardiniORCID Icon,(2020)The COVID-19 pandemicPages 365-388 |. Jianyu Que, Kai Yuan, Yimiao Gong, Shiqiu Meng, Yanping Bao,Lin Lu,(2020)Raising awareness of suicide prevention during the COVID-19 pandemic. Published: 25 January 2021

Yee, H. C., & Yusnita Rahayu. (2014). Monitoring Parking Space Availability via Zigbee Technology. International Journal of Future Computer and Communication, 377-380.

ISBN: 978-605-73901-3-4

IOT-BASED SAFETY MONITORING AIR DETECTOR DEVICE

MOHAMMAD FIKRI ANUAR
Politeknik Premier Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Selangor, Malaysia
e-mail: madfikrie@gmail.Com

DR SABARIAH BOHANUDIN
Politeknik Premier Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Selangor, Malaysia
e-mail: bsabar@gamail.com

ABSTRACT

Monitoring of temperature, humidity, and gas is very important to ensure that the medicines are safe to use and prevent the degradation process. The existing technology device is limited to analyses the data humidity, temperature, and type of gas content in the air integrated. The aim of this research is to develop a device for medicine stores that provides monitoring data by controlling temperature, humidity, and gas via IoT. The device uses ESP32 as the main processor, DHT22 and MQ-5 as the input detectors. If there is a large change or exceeds the standard level in all input sensors, the alarm will be on to give a warning. The data from this device can be transmitted to server by using IP address via wi-fi. Based on analysis, the device can monitor the air environment for safe air in a medical place.

Keyword: Degradation process, safety air detector, safety medicine, IoT technology.

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

Monitoring of temperature, humidity, and gas is very important especially in the storage of medicines. This monitoring is to ensure that the medicines are safe to use and prevent the degradation process. The appropriate temperature and humidity range are at 15˚c - 30˚c and humidity does not exceed 75%(Hashim et al., 2020). This is to ensure that the medicines are safe. Monitoring of gases in the air is also very important to prevent fires or the release of toxic gases.

We can see the existing technology device is unable to determine humidity, temperature, and type of gas content in the air integrated. Then The data that be recorded and kept manually after the device transmitted data wirelessly through IoT. After that, the system is unable to analyses the data after the device transmitted the data for monitoring continuously. The objective in this technical paper is to design a device that can determine the humidity, temperature, and type of gas content in the air integrally

RELATED WORKS

Table 1 shows the related works based on some literature reviews from several sources that focus on methodology, deficiency, and components that use the research. Among them are IoT Based Sensor for Humidity and Temperature Measurement in Smart HVAC Systems(Pranav Darji, 2021) written by Chirayu (2021) which used DHT11 as humidity and temperature sensor with the fan as to control. where data from DHT11 will be processed and sent to cloud storage via Wi-Fi and if the temperature exceeds the maximum level, the fan will rotate to control the temperature and to keep the temperature in good condition. However, the device that has been developed, is unable to detect the gas in the air.

Table 1. Related Works

No.	Title	Methodology	Component
1	IoT Based Sensor for Humidity and Temperature Measurement in Smart HVAC Systems.(Pranav Darji, 2021)	• Sensor DHT11. • Fan control • Cloud data • Wi-Fi module.	• DHT-11 • Arduino-Uno • DC Power Supply • ESP8266(Wi-Fi) • FAN • LCD • BUZZER
2	A Portable Node of Humidity and Temperature Sensor for Indoor Environment Monitoring. (Adiono et al., 2018)	• Sensor DHT11 • Bluetooth	• STM32L100 microcontroller • DHT11 • BL-5C rechargeable • Smartphone
3	Indoor Temperature and Humidity Monitoring System.(Shamang et al., 2020)	• Sensor DHT11 • Telegram API.	• DHT22 • Raspberry PI • Arduino • LED

ISBN: 978-605-73901-3-4

From table 1, based on a technical paper entitled A Portable Node of Humidity and Temperature Sensor for Indoor Environment Monitoring written by Adiono et. al. (2018) the methodology used in the research such as such Humidity and Temperature sensor, and data can be Transmitted using Bluetooth protocol. where data from DHT11 will be processed in the STM32L100 microcontroller before being sent to the smartphone via the Raspberry Pi program via Bluetooth. It also has disadvantages such as no having display (LCD), no have buzzer to give a warning, and no detecting gas.

Based on research Indoor Temperature and Humidity Monitoring System by Shamang et al., (2020). The humidity and temperature sensor were used as an input of the device, and the data can be transmitted by using telegram API. data from DHT22 will be processed by Arduino and will be sent to a telegram using the Raspberry PI program. However, this research has deficiencies such as no have display (LCD), no have buzzer to give warning and no detect gas.

METHODOLOGY

Flow of work

Figure 1 shows the flow of work in doing this idea from start to the end. Flow of work is very important to guide a proses how making the project. The first operation or work is finding the idea through the main problem from the literature review. In this idea the main problem is unable to determine humidity, temperature, and type of gas content in the air integrated. After that, find the problem statement, objectives, scope, and limitation then present to the supervisor. If supervisor accept the idea, then go through find more literature review and methodology.

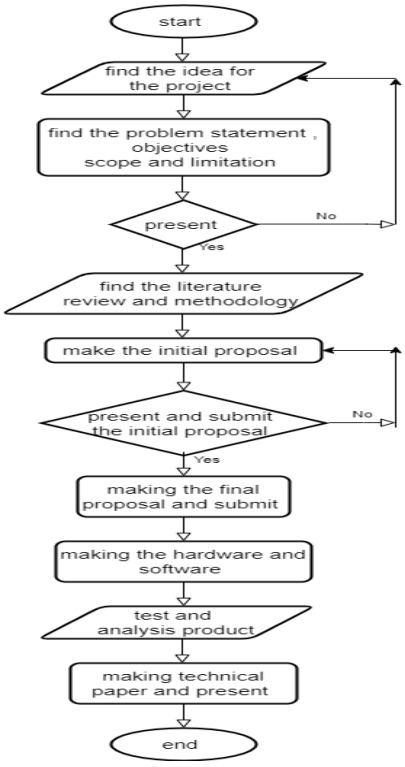

Figure 1. The Flow of Work

ISBN: 978-605-73901-3-4

If not accept the idea, must find another idea then present to supervisor. For the literature review must do the matrix synthesis or related works and the related technology. Then making the initial proposal and submit to the supervisor to check it. besides, do the making the final proposal then submit. Next after submitting the final proposal, do making the hardware and software then test and analysis it. after that, Prepare the technical report then present it.

Block Diagram

Figure 2 shows the block diagram of the project that also shows the input and output of the component of the project. This device is call SADM device and place in the medicine store, also can monitoring through wi-fi (IP address).

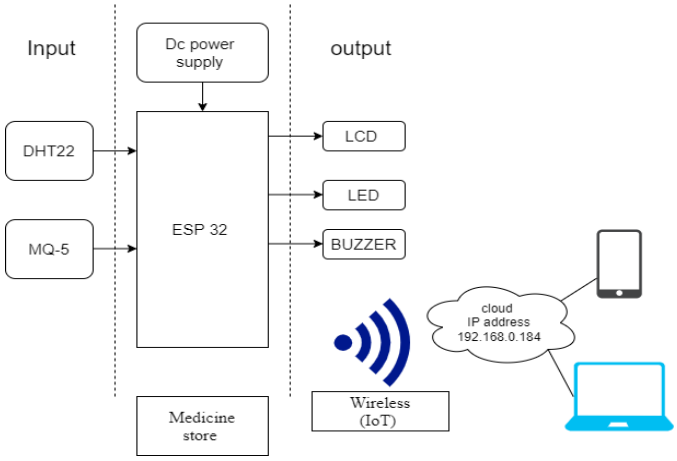

Figure 2. Block Diagram

Based on Figure 2, the input sensor of the device is DHT22 that can detect temperature and humidity in environment of room, and MQ-5 can detect gas in the air. The output of the SADM device is use LCD display, Buzzer, and LED. This device can be use in the medicine store and able to use as monitoring data through wi-fi using IP address.

RESULT AND FINDING

The design of the SADM device

Figure 3 shows the devices SADM there are many types of components. This sketch design shows the position of components like DHT22, MQ-5, Buzzer, red and green LED, LCD, and push-button. As we know, the SADM device is placed in the Medicine store and the data send to server by using the wi-fi (IP address).

ISBN: 978-605-73901-3-4

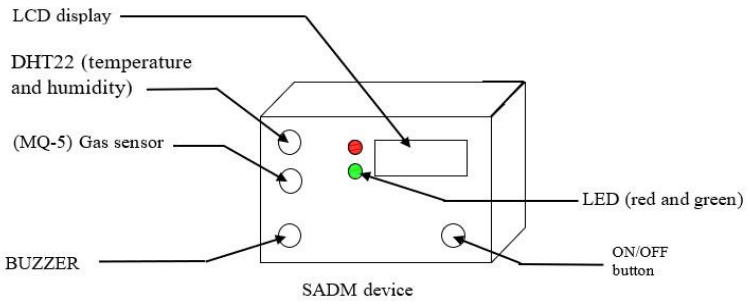

Figure 3. The Design of The SADM Device

Based on Figure 3, the input of the device DHT22 and MQ-5. The DHT11 function as detector for temperature and humidity whereas the MQ-5 act as a gas detector. The level of temperature and humidity as well as gas of the room will be displayed on LCD display. Buzzer will be activated when the level of temperature and humidity as well as gas exceed the threshold value that is fixed. Data from the sensor will be proses and send to server by using IP address that have be set in the program device.

The scenario of SADM device

Figure 4 shows the scenario of the position SADM device that will use and the area the of sensor that can detect such as humidity, temperature, and gas. Only one SADM device that shows in figure 4 in one recommendation area.

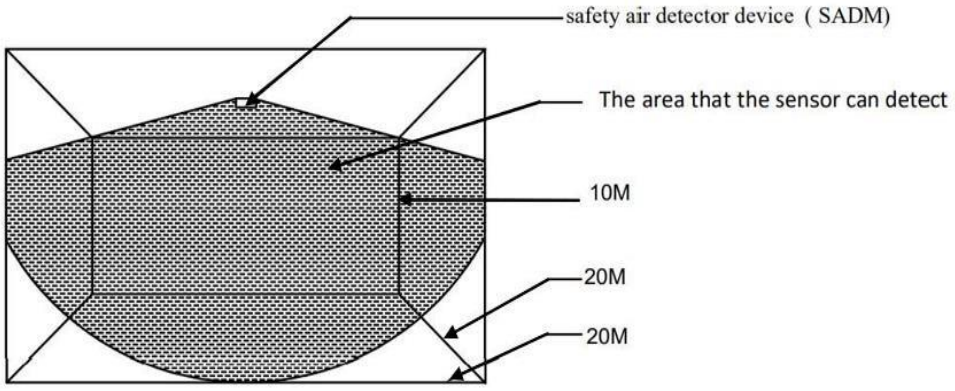

Figure 4. The Scenario of The Project

The SADM device in figure 4 is placed in the middle of the lower surface of the building ceiling. Radius estimates for sensor SADM device can detect is 10m. Also, this figure 4 shows the recommended room area. The height, width, and length of the room are 10 m, 20 m, and 20 m.

Flow of operation

Figure 5 shows the process of the SADM device from start to end. This SADM device flow gives some concise description about the operation of idea.

ISBN: 978-605-73901-3-4

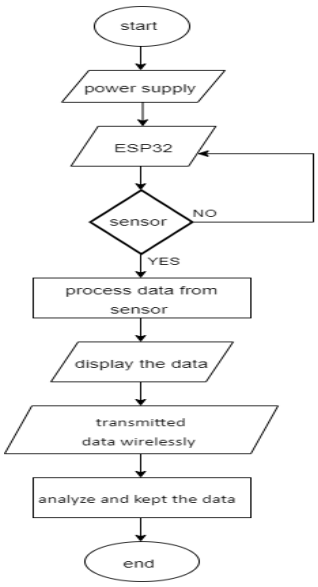

Figure 5. Flow of Operation

Based on figure 5, the power supply comes into ESP32 and the ESP32 sends the information to every sensor such as DHT22 and Mq-5 that detect the among of temperature, humidity, and gas. If not, the information from the sensor will is sent back to ESP32. Each yes or the sensor can read the information, the data from the sensor will proses and show in LCD display and send to sever by using IP address wi-fi.

CONCLUSION

In conclusion, this idea to make an innovation design dan development device that can detect the temperature, humidity, and gas in the air integrally. Also, this idea gives some description of the transmit the data from the sensor DHT22 and Mq-5 to the server by using the IP address. We will see the SADM device has been designed and developed successfully and able to send the data to sever using IP address.

REFERENCE

Adiono, T., Fathany, M. Y., Fuada, S., Purwanda, I. G., & Anindya, S. F. (2018). A portable node of humidity and temperature sensor for indoor environment monitoring. *IGBSG 2018 - 2018 International Conference on Intelligent Green Building and Smart Grid*, 1–5.https://doi.org/10.1109/IGBSG.2018.8393575

Hashim, A. B., Samad, W. U. S. B. W. A., Zain, M. B. M., & Hamdi, N. B. A. (2020). *Garis Panduan Pengurusan Farmasi Logistik Kementerian Kesihatan Malaysia Edisis 1*. *20*, 230.

Pranav Darji, C. (2021). IoT Based Sensor for Humidity and Temperature Measurement in Smart HVAC Systems. *International Journal of Recent Technology and Engineering*, *9*(5), 42–44. https://doi.org/10.35940/ijrte.e5125.019521

Shamang, K. J., Chukwuma-Uchegbu, M. I., & Sa'id El-nafaty, A. (2020). Indoor Temperature and Humidity Monitoring System. *Journal of Science Engineering Technology and Management*, *02*(05), 50–58. https://doi.org/10.46820/jsetm.2020.2503

Specification, P., Description, G., & Data, Q. R. (2004). Single chip 2.4 GHz Transceiver. *Evaluation*, *June*, 1–39.

ISBN: 978-605-73901-3-4

DEVELOPEMENT OF SELF MONITORING PORTABLE NEBULIZER

MUHAMMAD ALIFF HAKIMI AZAM
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Selangor, Malaysia, liphh77@gmail.com

DR SABARIAH BOHANUDIN
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Selangor, Malaysia, bsabar@gmail.com

ABSTRACT

Asthma is a disease associated with the airways to the lungs that causes a person to have difficulty breathing and can cause some physical activities impossible to perform especially when it is in a chronic condition. The existing devices are unable to determine the temperature, respiratory rate, and percentage of carbon dioxide of patients. In order to overcome these problems, Self-Monitoring Portable Nebulizer is developed. The purpose of this paper is to present the design of a Self-Monitoring Portable Nebulizer device which able to measure the temperature, respiratory rate, and percentage of carbon dioxide of people who suffer from asthma. The device consists of sensors such as DS18B20 sensor, CO2 sensor, ESP8266, and software programming that can record data automatically and remotely by smartphone. It is expected that by using this device, people who suffer from asthma can get self-treatment and be monitored remotely before exceeding the chronic level for the next stage of treatment from the hospital.

Keywords: Portable nebulizer, difficulty breathing, IoT-based monitoring.

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

Asthma and Chronic Obstructive Pulmonary Disease (COPD) are the chronic conditions that are presently incurable but their symptoms can be controlled through quality health care, appropriate medications, and good self-management skills(Do et al., 2016). Asthma is a disease associated with the airways to the lungs. It causes a person to have difficulty breathing and can cause some physical activities to be difficult or may be impossible to perform. Asthma has different stage which is normal and chronic. The normal patient required inhaler to make the respiration easier and the chronic patient need nebulizer which only available in nearest clinic or hospital. If the chronic patient does not receive the proper treatment, it can cause dead. Over the previous decade, the incidence of asthma, as well as related fatality rates and outpatient visits for asthma, have increased by about 50% in the United States, according to the Centers for Disease Control and Prevention. (Board et al., 1997). There are various small airways in the lungs to facilitate the delivery of oxygen from the air into the blood. Asthma symptoms occur when the lining of the airways swells and the muscles around it become attracted. This production is called bronchospasm. During an attack, the lining of the airways becomes swollen or inflamed and the cells lining the airways produce more mucus and are thicker than normal. Nebulizers are often used as a treatment option for asthma. They are an alternative to inhalers, but in the event that the asthma is severe, it will be important to make use of them. Many people who use nebulizers find that they are very noisy, unwieldy, heavy, and expensive, and they also have to be plugged into an electrical socket, which makes them very difficult to move from place to place throughout the day(de Araújo et al., 2017). There are some devices that have been innovated by someone to help asthma patients but there are still shortcomings in terms of function, design and so on.

METHOD

Resesarch model

There are three main parts to the NebuFlask, which seen in Figure 1. Subsystems include the automated compression system, cup/bulb system, water bottle housing, and scaffolding for the water container.

Figure 1. The Nebuflask Bottle Nebulizer(Bartho et al., 2019)

ISBN: 978-605-73901-3-4

Figure 1 shows the automatic compression system, nebulization cup system, water bottle housing and scaffolding are some of the subsystems that are included in this package. This component is responsible for automatically compressing the squeeze bulb in order to create the compressed air required for nebulization. It is also known as the automated compression system or ACS(Bartho et al., 2019). The findings of The Nebuflask Bottle Nebulizer makes about 65 decibels of noise, somewhere between the noise of a quiet street and normal conversation.

Figure 2 shows the pocket sized ultrasonic nebulizer for inhalation drug delivery that create by researcher(Tsai et al., 2014). Figure 2 shows monodisperse medical aerosols with a diameter range from 2.2 to 4.6 µm with a throughput of up to 200 µl / min and an electrical drive power of only 0.3 watts were produced ultrasonic nebulizer (8.6 x 5.6 x 1.5 cm3).

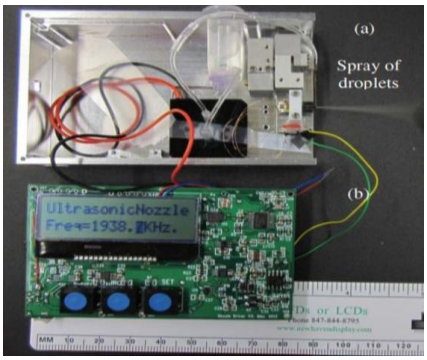

Figure 2.Pocket-sized ultrasonic nebulizer for inhalation drug delivery(Tsai et al., 2013)

Based on Figure 2, the liquid that be atomized is transported outward to the end face of the nozzle using a tube made of quartz glass. The resonance effect greatly intensifies the vibrational displacement of the face of the nozzle.

Figure 3 shows the device that consists of 40 µm deep, sealed cavity arrays of various volumes, which are likely loaded with strong dust particles in a flexible polymer film. Each opening area contains its release mechanism activated by micro-heat

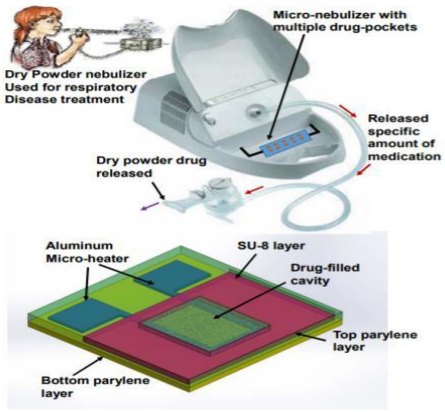

Figure 3.Pocket-sized ultrasonic(Posa et al., 2017)

ISBN: 978-605-73901-3-4

It takes about 409 MJ of heating power to release 1.35 µg of powder in a gasoline line in much less than a second. This affordable, single-use micro-nebulizer can be used in low-cost, long-acting and controlled release for the treatment of cystic fibrosis, asthma, and any of the known respiratory diseases are best used(de Araújo et al., 2017)

Flow of works

Figure 4 shows the flow of work about the project development journey.

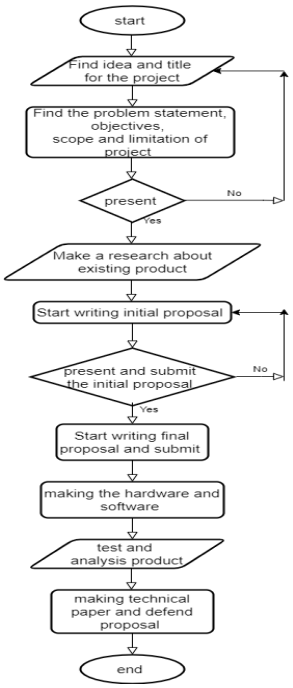

Figure 4. Flow of work self used portable nebulizer

Based on figure 4, flowchart shows about the process of development this project from start to end. Firstly, find the idea and suitable title to create the project. Second is analyze the problem statement, objectives and scope limitations of the project. Third is present the idea of project to our supervisor to ask for approval before we move to the next step. Fourth is make a research about existing product to make an improvement. Fifth is start writing the initial proposal and present to our supervisor. Sixth is making a hardware and software and test it to get the result. Lastly making technical report and defend proposal.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Block diagram

Figure 5 shows the block diagram of the project that also include the input and output of the component project

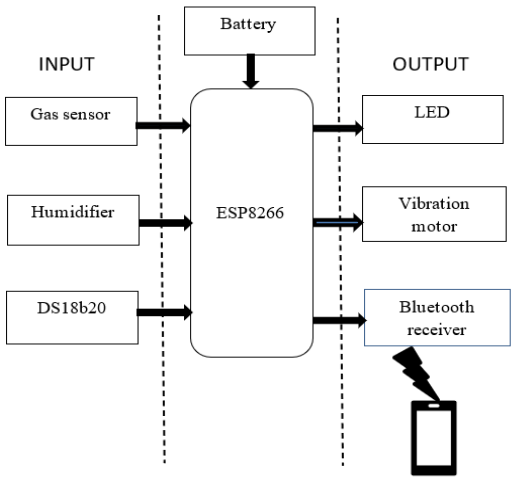

Figure 5. Block diagram of self-used portable nebulizer

Based on Figure 5, as start in the block diagram, a rechargeable battery is used as a supply to power up the portable nebulizer device. The input of this device are CO2 sensor, humidifier, and DS18b20 temperature sensor. The output of this device are LED, Bluetooth receiver and vibration motor. This device use Bluetooth receiver for transmitted data from receiver to an application used in smartphone.

FINDINGS

Flow of operation of self-used portable nebulizer

Figure 6 shows the flow of operation of self-used portable nebulizer from start to the end. This flowchart shows how the data will be process in each part of the nebulizer.

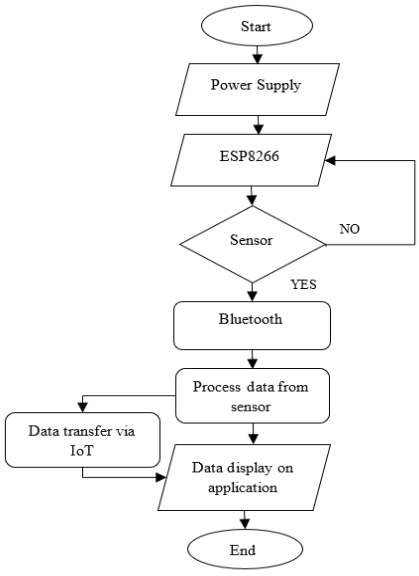

Figure 6. Flow of operation of self-used portable nebulizer

ISBN: 978-605-73901-3-4

Based on Figure 6, shows the flowchart about the process with product working from start to end. Firstly, ESP8266 wifi gives the instruction to every sensor (humidifier, DS18B20, CO2). If the instruction is not allowed by ESP8266, the data will not sent via Bluetooth. If yes, the data will be process and display it via IoT on the application in smartphone.

The design of self-used portable nebulizer

Figure 7 shows the design of hardware of Self Used-Portable Nebulizer device. The design shows the position of components such as DHT22, CO2 sensor, battery, LED, and bluetooth receiver.

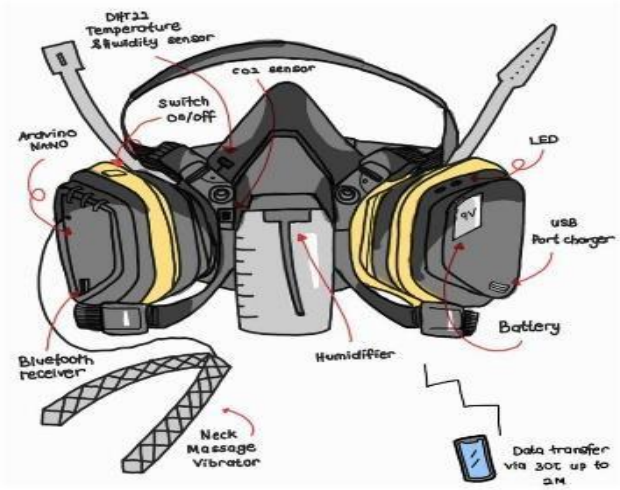

Figure 7. Design of self-used portable nebulizer

Based on figure 7, the design of this project is applied from 3M Half Pieces Respirator that commonly used in industrial. This sketch design shows the position of the components used in this device. With the existing design, I have made modifications by adding some features that are suitable for my project for example CO2 sensor, DHT11 sensor, humidifier, liquid tank, rechargeable battery, and so on.

The scenario of the project

Figure 8 shows the scenario of the project that can be used by the patient at any places. For this figure shows the patient used the devices at indoor place.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Figure 8. Scenario of the project

Based on figure 8, the user is advisable to use this device in a sitting position. The distance between the smartphone and this device should be in the range of up to 2 meters. Users can use it anywhere because it is a portable device. Users also need to charge it first to ensure that the device works properly.

DISCUSSION

In discussion, in order to produce the design of this self-used portable nebulizer, I acquired a variety of new things and techniques. For instance, in order to create this product, I used the pics art programme, and while I was using it, I learned how to draw using the necessary drawing tools. In addition, I picked up a lot of useful information regarding the construction of a portable nebulizer from the work of researchers who came before me. In the process of developing a portable nebulizer for my own use, I was also taught how to correctly create a flowchart and a block diagram in accordance with the sequential steps.

CONCLUSION

In conclusion, the process of designing these devices is not an easier one because it takes a considerable time to develop a medical device that is functional and can be used as a kind of therapy. I was able to develop a design satisfies with the criteria that I wanted which are to attach some sensors and special features that make the mask seem to be a portable nebulizer. This idea came from the fact that I was able to convert a mask that is commonly used in the industry into a nebulizer. With this, I'm going to be trying to transform the nebulizer design that I created into a workable system of nebulizer.

REFERENCES

Bartho, M., Breshock, M., & Nolte, M. (2019). *NebuFlask : Advancing Usability of Nebulizers to Increase Patient Compliance*.

Board, S., Journal, T., As-, A. M., Med-, M., Rule, I., Articles, O., & Articles, S. (1997). *Editorials C J*.

de Araújo, L. M. P., Abatti, P. J., de Araújo Filho, W. D., & Alves, R. F. (2017). Performance evaluation of nebulizers based on aerodynamic droplet diameter characterization using the direct laminar incidence (DLI). *Research on Biomedical Engineering*, *33*(2), 105–112. https://doi.org/10.1590/2446-4740.05316

ISBN: 978-605-73901-3-4

Do, Q., Tran, S., & Robinson, K. (2016). Big data and mHealth drive asthma self-management. *Proceedings - 2015 International Conference on Computational Science and Computational Intelligence, CSCI 2015*, 806–809. https://doi.org/10.1109/CSCI.2015.129

Posa, D., Pizzulli, A., Wagner, P., Perna, S., Hofmaier, S., Matricardi, P. M., & Lau, S. (2017). Efficacy and usability of a novel nebulizer targeting both upper and lower airways. *Italian Journal of Pediatrics*, *43*(1), 1–8. https://doi.org/10.1186/s13052-017-0400-x

Tsai, C. S., Mao, R. W., Lin, S. K., Zhu, Y., & Tsai, S. C. (2014). Faraday instability-based micro droplet ejection for inhalation drug delivery. *Technology*, *02*(01), 75–81. https://doi.org/10.1142/s233954781450006x

Tsai, C. S., Mao, R. W., Lin, S. K., Zhu, Y., Tsai, S. C., Brenner, M., Mahon, S., Mukai, D., & Boss, G. (2013). Pocket-sized ultrasonic nebulizer for inhalation drug delivery. *IEEE International Ultrasonics Symposium, IUS*, 1190–1192. https://doi.org/10.1109/ULTSYM.2013.0304

ISBN: 978-605-73901-3-4

IOT HEART ATTACK DETECTION

Nurul Najwa Binti Norhashim
Politeknik Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam,Selangor, najwa200216@gmail.com

ABSTRACT

Nowadays, Malaysians in their 20's and 50's are suffering from heart attacks. Heart disease is still the number 1 killer in Malaysia. Almost 1 in every 4 deaths is caused by heart disease. On average, about 140 persons for every 100,000 people will suffer from a heart attack during their lifetime. Early detection of an oncoming heart attack can help reduce seriousness of the incident and safeguard the patient's health. If we examine our health on a daily basis, we can discover a wide range of ailments by catching them early on. Life is priceless. Many of us have died as a result of a heart attack. This is due to a variety of variables including their food, age, lack of physical activity, and others. Heart attacks are difficult to identify in order to combat this and protect our society from heart diseases and attacks, we are building a system that will aid in the reduction of death rates and the early identification of heart attacks. Hardware product that we used, it consists of ATmega328 circuits have been designed in order to interpret data from The Arduino uno simulator, which act as a patient. Then, a heart sensor was developed to measure the heartbeat of human being. Both systems are controlled by Arduino Nano board, which connected to the Wi-fi module and need some programming works. For the software part as and Arduino IDE software have been used. The user can adjust the maximum and minimum heart rate limits. After these parameters are configured, the system begins monitoring and alerting for decreasing heartbeats. Whenever the user logs on for monitoring, the system also displays the live heart rate of the patient. Thus, concerned ones may monitor heart rate as well get an alert of heart attack to the patient immediately from anywhere and the person can be saved on time. The system uses a heart rate sensor to determine the current rate of heartbeat and display it on the LCD screen.

Keywords: heart attack, heartbeat sensor, monitoring, IOT (internet of thing)

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

The human heart is a vital organ. It functions as a pump, moving oxygen and blood throughout the body and maintaining the organism's functionality. A heartbeat is a two-part heart pumping movement that lasts almost a second. The contraction of the heart causes it to be generated. The SA (Sinoatrial) node emits an electrical signal when blood gathers in the upper chambers, causing the atria to contract. Diastole is the phase of the pumping mechanism when the blood is forced past the tricuspid and mitral valves. When the ventricles are fully inflated with blood, the following phase begins. Electrical signals from the SA node reach the ventricles, causing them to contract. Systole is the name for this phase of the pumping system. To avoid blood backflow, the tricuspid and mitral valves are tightly closed; the pulmonary and aortic valves are opened. The ventricles relax and the pulmonary and aortic valves close once blood flows from the pulmonary artery and

aorta. The decreasing pressure from the ventricles causes the tricuspid and mitral valves to open, signalling the start of another cycle. Heart-related health problems are increasingly widespread in today's world. Heart disease is one of the leading causes of death in both men and women, accounting for nearly one million fatalities each year. Heart rate is an important factor in how well the heart works. Heart rate monitoring is therefore essential in the research of heart performance and, as a result, in preserving heart health. Heart attacks are claiming the lives of many people these days. When the blood supply to the heart is cut off, a heart attack can happen. We are unable to save the lives of many people due to delayed heart attack diagnosis. We propose in this work an IoT-based system for detecting heart attacks by monitoring heart rate (Internet of Things). The average heart rate for an adult is 60 to 100 beats per minute (beats per minute).

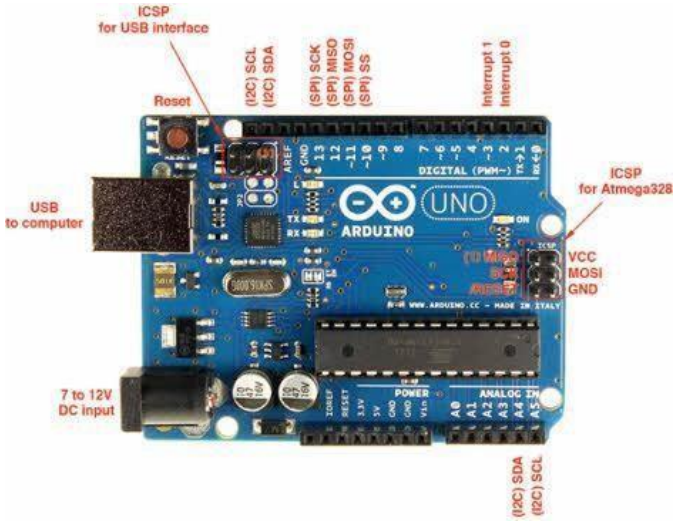
Depending on their fitness, athletes' heart rates range from 40 to 60 beats per minute. Higher heart rate, also known as astachyarrhythmia, is defined as a person's heart rate consistently exceeding 100 beats per minute. It can reduce the heart's effectiveness by lowering the amount of blood pumped through the body, resulting in chest pain and dizziness. It is now possible to monitor a patient's heart rate at home because to technological advancements. IoT is the ability of a network mechanism to think and gather information from all over the world, then communicate that information over the internet anyplace it can be handled.

METHOD

The Arduino Uno

A microcontroller board, the Arduino uno. The ATmega328 processor is used. There are also 14 digital input and output pins, including six PWM outputs. For serial communication, the RX and TX pins are used to communicate between the Arduino board, the computer, and other devices. It runs on a 5V supply. For storing code, the AT mega 328 features a 32KB flash memory. We can utilise an external programmer to upload software to our microcontroller unit using the ICSP (in-circuit serial programming) header.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Pulse Sensor

The pulse sensor for Arduino is a plug-and-play heart rate sensor. Anyone who wants to simply incorporate live heart rate information into their developments can use it. When a finger is placed on the sensor, it displays the passage of blood through the finger and is designed to produce a numerical output of heartbeat.

Internet of Things

The Internet of Things (IoT) is the internetworking of physical devices, vehicles (also known as "connected devices" and "smart devices"), buildings, and other items that are embedded with electronics, software, sensors, actuators, and network connectivity that allow these objects to collect and exchange data. The Internet of Things (IoT) was defined as "the infrastructure of the information society" by the Global Standards Initiative on Internet of Things (IoT-GSI) in 2013. The Internet of Things (IoT) allows things to be sensed and/or controlled remotely over existing network infrastructure, allowing for more direct integration of the physical world into computer-based systems and greater efficiency, accuracy, and economic advantage.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Internet of Things

Wi-Fi Module

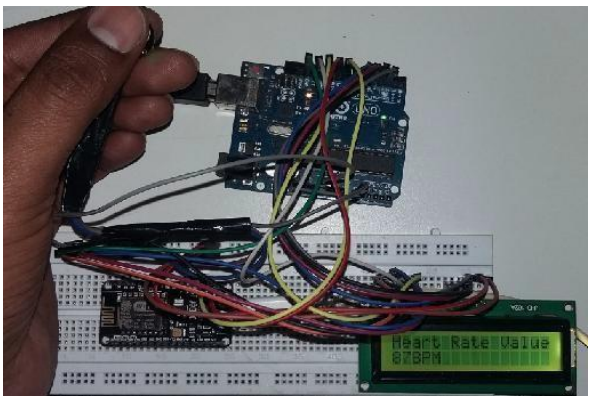
The ESP8266 Wi-Fi Module is a self-contained SOC with integrated TCP/IP protocol stack that can give any microcontroller access to your Wi-Fi network. The ESP8266 is capable of either hosting an application or offloading all Wi-Fi networking functions from another application processor.

Wifi Module

RESULTS

Check all connections after you've set up the system. Upload the source code after the system is complete. Place your index finger on the heartbeat sensor after uploading the code. The pulse rate will be monitored by the heartbeat sensor. The computed pulse rate is shown on an LCD.

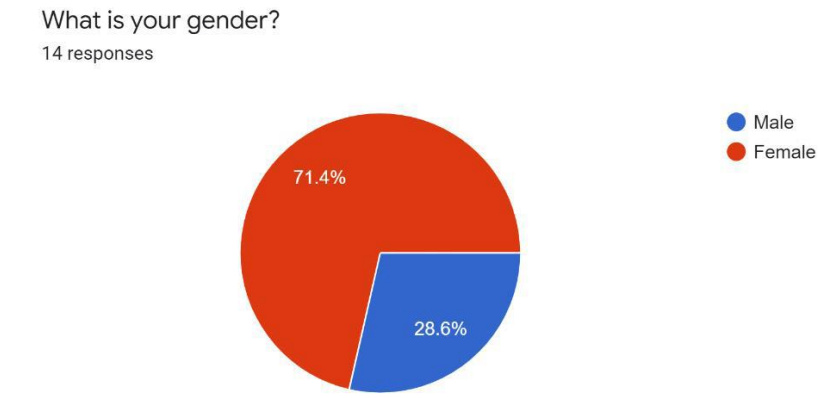

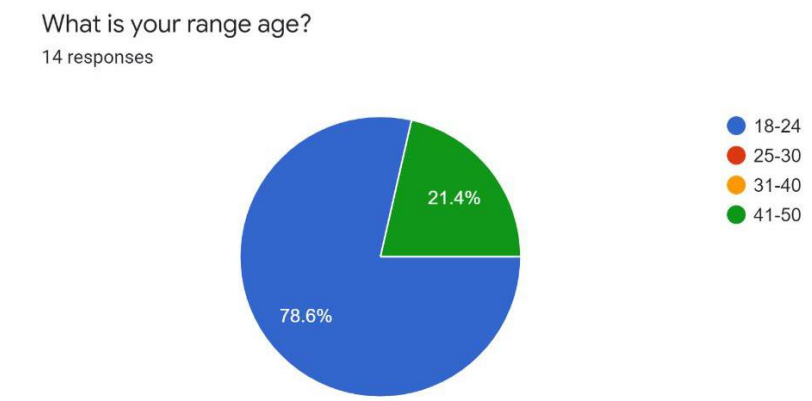

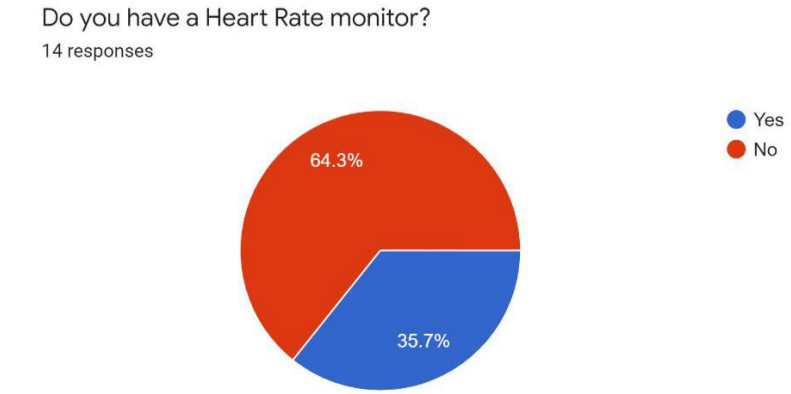
ISBN: 978-605-73901-3-4

The system has set the maximum heart rate range. When the system begins to measure the human heartbeat, if it exceeds the set limit, the system will issue a heart rate alert. The technology also warns you if your heart rate is dropping.

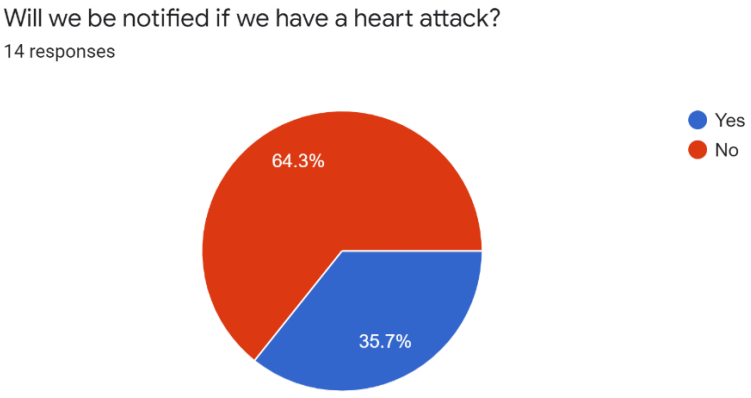
FINDINGS RESEARCH

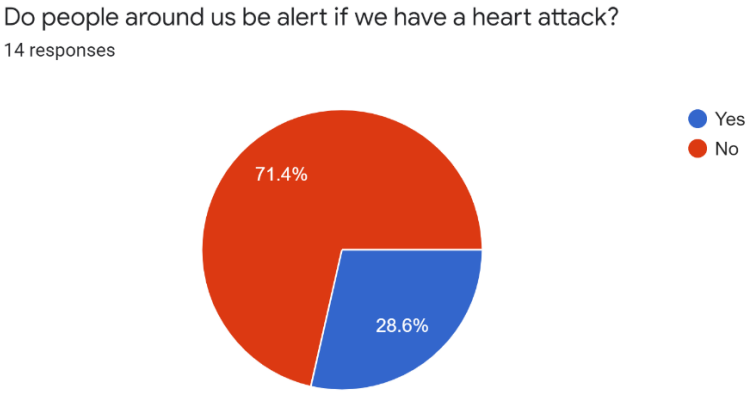

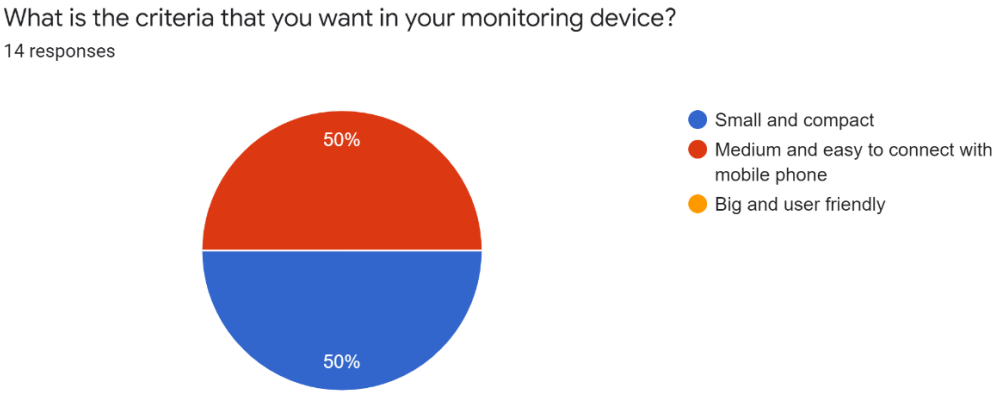

ISBN: 978-605-73901-3-4

CONCLUSION and DISCUSSION

We aimed to provide a comprehensive article on detecting heart attacks by monitoring a person's heartbeat in this investigation. The heartbeat sensor, which is connected to the microcontroller, detects the person's heartbeat and sends it over the internet via the Wi-Fi module. The system allows you to establish heart rate limitations. After setting these limitations, the individual can begin monitoring their heart rate, and if their heart rate rises above a specific threshold, they will receive a warning concerning their heart rate and the possibility of a heart attack. A decreased heartbeat also triggers a warning from the system.

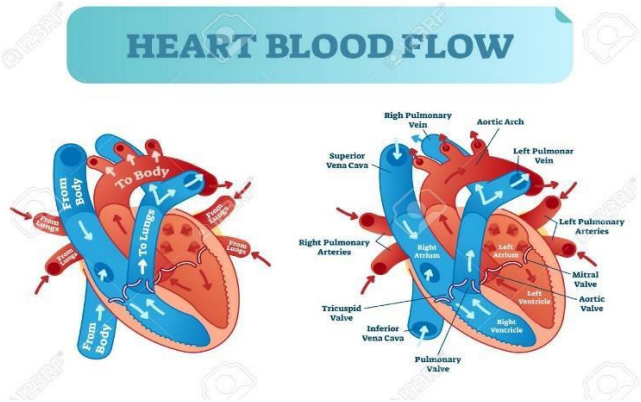
ISBN: 978-605-73901-3-4

- Portable system
- Save risk of heart attack as you can check it in home
- Affordable system
- All Patient monitored by single person seating in Server room.
- This system also helps for Hospital monitoring system.

ETHICAL TEXT

Heart

The heart is the most important organ in the human body, as it pumps blood throughout the body. It's at the centre of the thorax, slightly to the left, and surrounded by the lungs. The heart is made up of two pumps: one that pumps blood through the lungs and one that pumps blood via the peripheral organs. At the same time, each of these hearts is a two-chamber pulsatile pump with an atrium and a ventricle. Each atrium functions as a pump that helps blood flow into the ventricle. The ventricles then provide the main pumping force that drives blood either via the pulmonary circulation (right ventricle) or the peripheral circulation (left ventricle). That blood passes through the right ventricle and is pumped to the lungs, where it is oxygenated, before returning to the heart through the left atrium, where it is pumped again to be distributed throughout the entire body. There are three types of cardiac muscle in the heart: atrial, ventricular, and specific excitatory and conductive muscle fibres. The manner of contraction differs between atrial and ventricular types and specialised excitatory muscles. The later muscles have an excitatory system that controls the heart's rhythmical beating by exhibiting either automatic rhythmical electrical discharge or conduction of action potentials through the heart. The cardiac cycle refers to the events that occur from the start of one heartbeat to the start of the next.

Structure of the heart and blood flow

Heart Rate

The expansion of the artery wall with each beat affects the rate at which the heart beats. Pulses are particularly noticeable at the wrist, neck, inside of the elbow, behind the knee, and ankle joint. HR varies with age as well as physical and psychological effects on the body. An increased pulse rate suggests the presence of an anomaly in

ISBN: 978-605-73901-3-4

the body, which can be produced by a variety of factors including worry, rage, excitement, emotion, and cardiac problems. Although an individual's pulse rate can assist in diagnosing numerous disorders within the body, it cannot be used to diagnose an abnormality on its own. Sedentary males have a heart rate of 72 beats per minute and sedentary females have a heart rate of 80 beats per minute, however these rates are often drastically different for experienced athletes.

AGE	HEART RATE	RESPIRATORY RATE
0-5 MONTH	90-150	25-40
6-12 MONTH	80-140	20-30
1-3 YEARS	80-130	20-30
3-5 YEARS	80-120	20-30
6-10 YEARS	70-110	15-30
11-14 YEARS	60-105	12-20
14+ YEARS	60-100	12-20

Heart Rate Monitors

Many heart rate monitors provide a more accurate reading than manual methods [6]. They are the favoured technique of physical training in most cases:

- Much more precise than finger tests.
- Provide constant and real-time readings on a digital display.

When the heart rate is measured, a simple calculation may be used to determine whether the person is exercising at the appropriate intensity:

- Maximum Heart Rate = 220 - Age
- It is portable and light. When predetermined heart rate ranges are exceeded, some can be programmed to generate an alert or a warning.

University of Technology, Sydney's Peter Leijdekkers et al. [1] developed an individual trial application that reduces the time from the onset of a heart attack and reporting to the emergency services. The individual test addresses these concerns by utilising unavoidable technology: a mobile device and a small ECG sensor that can be worn and effectively transmitted by the user. By asking a series of questions, the person admits that what they went through was a heart attack. To confirm this, the software examines two ECG records on the mobile device for heart attack indicators. Without the intervention of a therapy expert, the application can quickly assess the client's condition and provide appropriate advice. It also leads the customer and onlookers to the appropriate assistance by computerising the call. A two-terminal, one-lead cardiac monitor is used to record and dissect the ECG on the mobile device. The calculation used here can detect abnormal cardiac beats, such as

ISBN: 978-605-73901-3-4

ventricular tachycardia. If the application detects that the user is in danger, it prompts the user to contact authorised administration immediately. In the event that a user has heart failure, the system determines the user's current location and alerts the emergency ambulance and other necessary personnel to the user's location.

Dr.A.A.Gurjar et al. [2] of Sipna COET, Amravati, suggested a framework in which the heartbeat is monitored and the site of the heart attack is reported. The sensor is connected to a microcontroller, which allows it to read pulses and communicate them over the Internet. The user can control the heartbeat's high and low limitations. Later on, monitoring occurs to see if the heartbeats are going too fast or too slow. The transmitting circuit is utilised with the patient, while the other circuit is used with authorised employees. The current pulse rate is determined by a heartbeat sensor and displayed on the LCD panel. This proposed system can be used anywhere without any restrictions. There is no requirement to use the device at home.

CSPIT, CHARUSAT's Nikunj Patel et al. [3] created a framework that distinguishes itself by detecting cardiac attacks with the help of web of things-based pulse monitoring. A heartbeat sensor, an Arduino board, and a Wi-Fi module are all used in our plan. Following the setup of the framework, the beat sensor will begin detecting pulse readings and will display the individual's heartbeat on an LCD screen. Similarly, the information will be transmitted over the internet using the Wi-Fi module. Framework allows for a set point, which can be used to determine whether or not an individual is healthy by comparing his or her pulse to the set point. Following the establishment of these limitations, the framework will begin checking the patient's pulse, and if the pulse goes beyond or below the defined limits, the framework will send an alarm message. As part of this project, we are developing an Android application that will track the heartbeat of a specific patient, screen it properly, and provide a warning message about the risk of a heart attack.

REFERENCES

Peter Leijdekkers, & Valérie Gay. (2018). A Self-test to Detect a Heart Attack Using a Mobile Phone and Wearable Sensors.

Dr.A.A. Gurjar, & Neha. A. Sarnaik, (2018). Heart Attack Detection by Heartbeat Sensing using Internet of Things.

Nikunj Patel, Prince Kumar Patel, & Nehal Patel, (2018) Heart Attack Detection and Heart Rate Monitoring Using IoT.

Kaleem ullah, Munam ali Shah, & Sijing Zhang. (2016). Effective Ways to Use Internet of Things in the field of Medical and Smart Health Care. Journal.

Mamidi Manisha, & Katakan Neeraja, (IJIET). Heartbeat Monitoring and heart attack detection. International Journal of Innovations in Engineering and Technology.

Heartbeat Sensing and Heart Attack Detection using Internet of Things, (IJESC). International Journal of Engineering Science and Computing.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Heart Rate monitoring And Heart Attack Detection Using Wearable Device, (IJTRA). International Journal of Technical Research and Application.

Arulananth.T.S, & B. Shilpa, (2017). Fingertip based heartbeat monitoring system using embedded systems.

Ponugumatla Kalyan, & Mr. Gouri Shankar Sharma, (2017). IOT Based Heart Function Monitoring and Heart Disease Prediction System.

Internet of things: internet of things, https://en.wikipedia.org/wiki/internet_of_things.

ISBN: 978-605-73901-3-4

BRITISH MÜZESİ'NDE BULUNAN OSMANLI DÖNEMİNE AİT PEŞKİRLER

Doç. Dr. Mine CAN
Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, Türkiye, mine_can82@hotmail.com

ÖZET

Günümüzde küreselleşme olgusuyla birlikte müzeciliğin amaç ve kapsamı da genişlemiştir. Modern müzecilik anlayışını benimseyen müzeler koleksiyonlarını web sayfaları üzerinden kamuya açık bağlantılar ve arama motorları aracılığı ile tüm dünyayla paylaşmaktadır. Bugün bu türden hizmetleri olan modern müzeler, sadece tarihin deposu olma ve nesneleri korumanın ötesinde araştırmacılara açık, canlı birer öğretim aracı ve bir laboratuvar halini almıştır. Böylece müzeler araştırmacıların kendilerini geliştirmeleri konusunda yeni eğitim alanları olarak karşımıza çıkmakta ve müzelerin eğitim işlevleri eskiye göre daha da önem kazanmaktadır. İngiltere'nin Londra şehrinde bulunan ve ülkenin en büyük müzesi olan British Müzesi'nde antik çağ yapıtları ve etnografik eserler sergilenmektedir. 15 Ocak 1759 tarihinden beri halka açık olan müzede Mısır, Batı Asya, Eski Yunan ve Antik Roma, tarih öncesi İngiltere, Ortaçağ ve Doğu yapıtlarından oluşan koleksiyonların yanı sıra Türkiye'ye ait eserlerin bulunduğu ''Antique Turkey" kısmında İznik çinileri ve el işlemeleri yer almaktadır. Özellikle 19. yüzyılda Osmanlı topraklarını gezen Avrupalı seyyahların yanlarında götürdükleri eserlere bugün özel koleksiyonerler, antikacılar veya müzelerin koleksiyonlarında sıklıkla rastlanmaktadır. Müzelere bağış veya satın alma yoluyla geçtiği düşünülen bu eserler araştırmacılar için belge niteliği taşımaktadır. Modern müzecilik anlayışıyla bünyesindeki eserleri paylaşıma açan British Müzesi sanat alanında yapılacak araştırmaları daha kolay ve etkin hale getirmiştir. Bu çalışma kapsamında British Müzesi web sayfası üzerinden arama motoru ile müzede bulunan Osmanlı dönemine ait toplam 16 adet peşkirin teknik ve estetik özellikleri incelenmiştir. Çalışmanın Türk kültür ve el sanatları tarihi açısından gizli kalmış örneklerinin belgelenmesi adına önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Müzecilik, maddi kültür, el sanatları.

ISBN: 978-605-73901-3-4

PEŞKIRS OF OTTOMAN PERIOD IN BRITISH MUSEUM

Today, the purpose and scope of museology has expanded with the phenomenon of globalization. Museums that adopt the understanding of modern museology share their collections with the whole world via web pages, public links and search engines. Today, modern museums with such services have become a living teaching tool and laboratory open to researchers beyond just being the repository of history and preserving objects. Thus, museums appear as new training areas for researchers to develop themselves and the educational functions of museums gain more importance than in the past. Antique and ethnographic artifacts are exhibited in the British Museum, which is located in London, England and is the largest museum in the country. The museum which has been open to the public since January 15 1759 includes collections from Egypt, West Asia, Ancient Greece and Ancient Rome, prehistoric England, Medieval and Eastern artifacts, as well as İznik tiles and handicrafts in the "Antique Turkey" section which contains works belonging to Turkey. Especially in the 19th century, the works brought with them by European travelers visiting the Ottoman lands are frequently encountered in the collections of private collectors, antique dealers or museums today. These artifacts which are thought to be transferred to museums by donation or purchase are documents for researchers. With its modern museology understanding the British Museum which has opened its works to sharing has made researches in the field of art easier and more effective. Within the scope of this study, the technical and aesthetic features of a total of 17 Ottoman-era peşkirs in the museum were examined using the search engine on the British Museum website. It is thought that the study is important in terms of documenting the hidden examples in terms of Turkish culture and handicrafts history.

Keywords: Museology, material culture, handicrafts.

GİRİŞ

Küreselleşme olgusuyla birlikte dünya hızla değişmiş, eski değerler ve eğilimler yerini yenilerine bırakmıştır. Bu durumun etkileri müzeciliğin geleneksel yapısı üzerinde de kendisini göstermiş ve hayatımıza modern müzecilik terimi girmiştir.

Günümüzde müzeler artık eski eserlerin korunduğu bir depo olmaktan çıkmış, yaşayan ve yaşatan ortamlar haline gelmiştir (Özmen, 2018: 314). Modern müzecilik anlayışını benimseyen ve yaygın birer eğitim kurumu haline gelen müzeler, koleksiyonlarındaki nesneleri korumanın ötesinde araştırmacılara açık, canlı birer öğretim aracı ve bir laboratuvar halini almıştır. Bugün artık dünyanın önemli müzeleri araştırmacıların kendilerini geliştirmeleri konusunda yeni eğitim alanları olarak karşımıza çıkmakta ve müzelerin eğitim işlevleri eskiye göre daha da önem kazanmaktadır. Okan'ın (2015: 192) ifade ettiği gibi, müzelerin web sayfaları aracılığı ile koleksiyonlarında bulunan nesneleri çevrimiçi ortamda araştırmacılara açmış olmaları, mesafe ve fiziksel engel sorununu ortadan kaldırmıştır. Günümüzde artık müzeye gitmeden de inceleme ve araştırma yapılabilmekle ve gerekli hallerde nesnelere ait yüksek çözünürlüklü görseller müzeden çevrimiçi olarak talep edilerek araştırmalarda kullanılabilmektedir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

British Müzesi bugün modern müzecilik uygulamalarını kullanan müzeler arasında yer almaktadır. Müze çevrimiçi olarak gezilebilmekte ve veritabanı aracılığı ile 4 binden fazla eser dijital ortamda incelenebilmektedir. İngiltere'nin Londra şehrinde bulunan ve ülkenin en büyük müzesi olan British Müzesi'nde yedi milyona yakın antik çağ yapıtı ve etnografik eser sergilenmektedir. 15 Ocak 1759 tarihinden beri halka açık olan müzede Mısır, Batı Asya, Eski Yunan ve Antik Roma, tarih öncesi İngiltere, Ortaçağ ve Doğu yapıtlarından oluşan koleksiyonların yanı sıra ''Antique Turkey" bölümünde Türkiye'ye ait İznik çinileri ve el işlemeleri yer almaktadır (URL-1). Çoğunluğu Osmanlı dönemine ait olan bu eserlere dünyanın pek çok müzesinde rastlamak mümkündür. Bu dönemde Osmanlı topraklarını gezen Avrupalı seyyahların ülkelerine dönerken yanlarında götürdükleri bu eserler daha sonraları özel koleksiyonerler veya antikacılar yoluyla müzelere bağış, hediye ya da satın alma şeklinde geçmiştir. Bugün dünyanın önemli müzelerinde Osmanlı dönemine ait çok sayıda etnografik eser araştırılmayı ve incelenmeyi beklemektedir.

Modern müzecilik anlayışıyla bünyesindeki eserleri paylaşıma açan British Müzesi sanat alanında yapılacak araştırmaları daha kolay ve etkin hale getirmiştir. Bu çalışma kapsamında British Müzesi web sayfası üzerinden veritabanı aracılığı ile müzede bulunan Osmanlı dönemine ait peşkirlerin teknik ve estetik özelliklerinin çevrimiçi olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma modern müzecilik uygulamalarının eğitim ve araştırmalarda kullanımına dikkat çekmek adına önemlidir. Ayrıca müze ortamında hassasiyeti nedeniyle sergileme ve incelenmeler sırasında zarar görmeye en açık gruplardan birisi olan tekstil grubu eserlerin dijital ortamda incelenebiliyor olması korunmalarını sağlamaktadır. Çalışma Türk kültür ve el sanatların tarihi açıdan gizli kalmış etnografik eserlerin belgelenmesi bakımından da önem arz etmektedir.

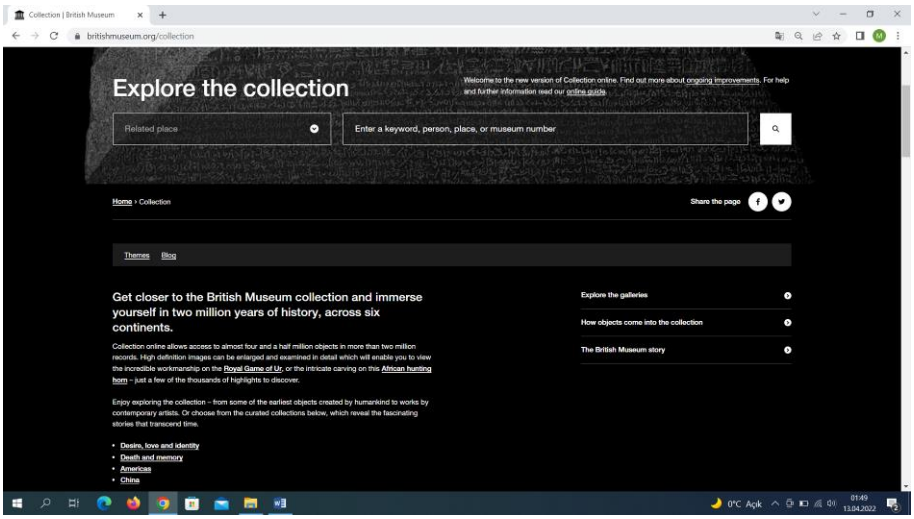
YÖNTEM

Bu çalışmada kapsamında British Müzesi koleksiyonunda bulunan ve veritabanı üzerinden çevrimiçi ortamda paylaşıma açılmış olan Osmanlı dönemine ait toplam 16 adet peşkirin teknik ve estetik özellikleri incelenmiştir. Çalışma çevrimiçi tarama modeline dayalı betimsel bir araştırmadır.

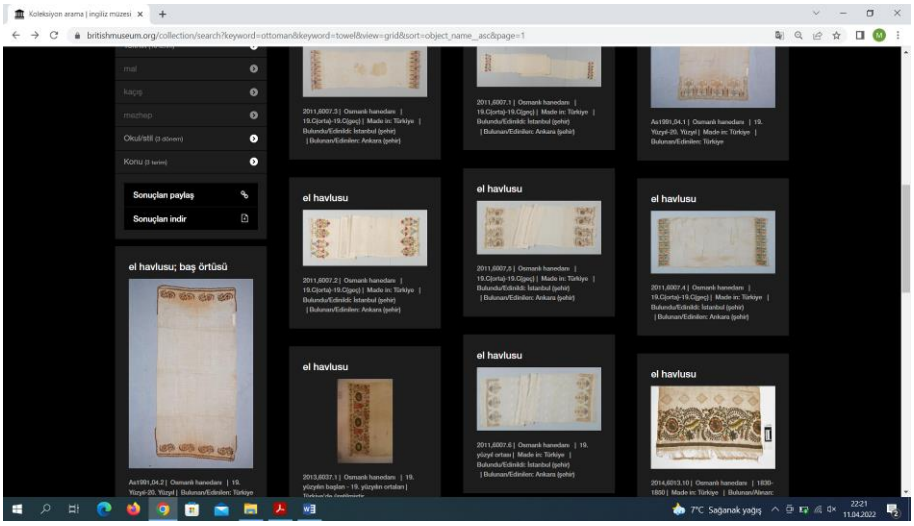
BULGULAR

British Müzesi web sayfasında bulunan veritabanı aracılığı ile çevrimiçi koleksiyon (Collection online) sekmesinden giriş yapılarak paylaşıma açılmış olan eserler dijital ortamda incelenebilmektedir (Resim 1). Buradan ilgili yer (search) sekmesi seçilerek arama kısmına anahtar kelime olarak Ottoman (Osmanlı) yazılmıştır. İlgili sekme içerisinde isteğe göre nesne adı, dönem, malzeme, teknik v.b. kısımlara istenilen anahtar kelimeler yazılarak aramaya sınırlılık getirilebilmektedir. Çalışmada anahtar kelime olarak peşkirin İngilizce karşılığı olan ve el havlusu anlamına gelen towel kelime kökü kullanılmıştır. Arama tamamlandığında 16 adet peşkirin çevrimiçi koleksiyon aracılığı ile dijital ortamda paylaşıma açıldığı tespit edilmiştir (Resim 2). Ancak iki peşkirin künye bilgileri mevcut olmakla birlikte, eserlere ait görseller yer almamaktadır. Her peşkir görselinin altında; müze numarası, kültürel periyodu, üretim dönemi, üretildiği ülke ve bulunduğu/edinildiği ülkeye ait künye bilgileri yazılıdır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

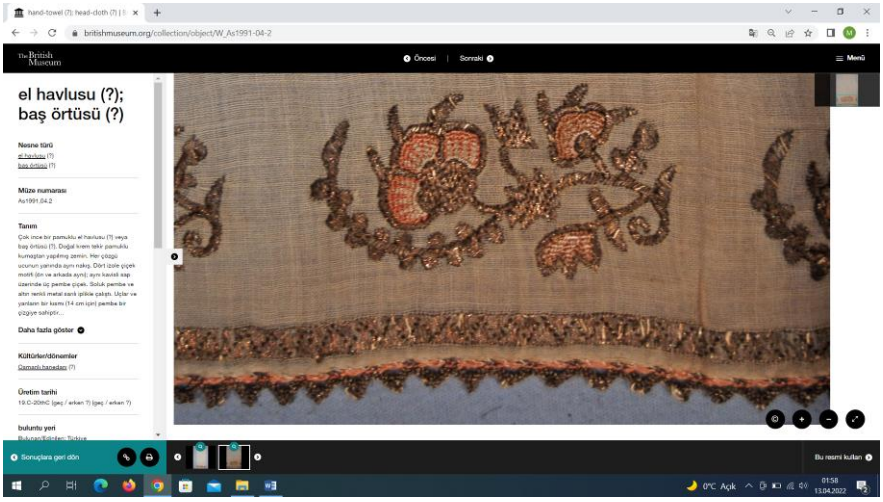
Resim 1. British Müzesi çevrimiçi koleksiyon tarama sayfa görüntüsü. https://www.britishmuseum.org/collection (URL 2 - Erişim tarihi: 11.04.2022)

Resim 2. British Müzesi çevrimiçi koleksiyon tarama Ottoman, towel arama sonuçları sayfa görüntüsü. https://www.britishmuseum.org/collection/search?keyword=ottoman&keyword=towel&view=grid&sort=object_name__asc&page=1 (URL 2 - Erişim tarihi: 11.04.2022)

Arama işleminin tamamlanmasının ardından incelenmek istenen peşkir seçilerek ayrıntılı bilgilere ulaşılmaktadır (Resim 3). Açılan sayfa yan yana iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde nesne türü, müze numarası, desen-kompozisyon ve malzeme konularını içeren açıklamalar, hangi kültüre ait olduğu, üretim dönemi, buluntu yeri, malzemeler, tekniği, boyutları, müzeye geliş şekli (bağış, hediye, satın alma gibi), müzeye alındığı tarih, müzedeki koleksiyonlar içinde yer aldığı bölüm adı ile ilgili bilgiler yer almaktadır. İkinci bölümde ise peşkirin farklı açılardan çekilmiş çok sayıda genel ve detay fotoğrafları bulunmaktadır. Fotoğraf otomatik olarak büyütülebilmekte ve çözünürlük bozulmadığı için eser sağlıklı biçimde incelenebilmektedir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Resim 3. British Müzesi As1991,04.2 numaralı peşkire ait ayrıntılı bilgilerin yer aldığı sayfa görüntüsü. https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_As1991-04-2 (URL 2 - Erişim tarihi: 11.04.2022)

Tablo 1'de British Müzesi çevrimiçi veritabanı üzerinden incelenen peşkirlerin üretim dönemi, ebatları ve işlemesinde kullanılan tekniklere ait bilgiler yer almaktadır. Ancak veritabanında 1 ve 2 sıra numaralı peşkire ait görsel bulunmadığı için işleme tekniği belirlenememiştir.

Tablo 1. British Müzesi Çevrimiçi Veritabanı Üzerinden Ulaşılan Peşkirlere Ait Bilgiler

Sıra no	Müze no	Üretim Dönemi	Boyutları	İşlemede kullanılan teknikler
1	2014,6013.11	19. YY	Boy-143,50 cm./En-47 cm.	Görsel olmadığı için belirlenememiştir.
2	2014,6013.12	19. YY	Boy-140,50 cm./En- 44 cm.	Görsel olmadığı için belirlenememiştir.
3	2011,6007.3	19-20. YY	Boy-99 cm./En-36,40 cm.	Hesap işi teknikleri ve sarma
4	2011,6007.1	19. YY	Boy-589,50 cm./En-40,20 cm.	Hesap işi teknikleri
5	As1991,04.1	19-20. YY	Boy-134 cm./En-49 cm.	Hesap işi teknikleri
6	2011,6007.4	19. YY	Boy-102,20 cm./En-45,20 cm.	Hesap işi teknikleri ve sarma
7	2011,6007,5	19. YY	Boy-148 cm./En-37,80 cm.	Verev pesent ve sarma
8	2011,6007.2	19. YY	Boy-204 cm./En-42,40 cm.	Hesap işi teknikleri
9	As1991,04.2	19-20. YY	Boy-81 cm./En-38 cm.	Gölgeli pesent ve sarma
10	2014,6013.10	19. YY	Boy-163 cm./En-60 cm.	Gölgeli ve verev pesent, sarma, civankaşı
11	2011,6007.6	19. YY	Boy-153 cm./En-47,40 cm.	Hesap işi teknikleri ve telkırma
12	2013,6037.1	19. YY	Boy-122 cm./En-51,50 cm.	Düz ve gölgeli pesent, sarma
13	Eu1983,01.16	19-20. YY	Boy-68,50 cm./En-48 cm.	Düz, verev ve gölgeli pesent, sarma, muşabak
14	2011,6007,7	19. YY	Boy-184,60 cm./En-21,10 cm.	Düz ve gölgeli pesent, sarma, balıksırtı
15	Eu1983,01.17	19-20. YY	Boy-169 cm./En-43,50 cm.	Düz, verev ve gölgeli pesent, sarma, balıksırtı, muşabak
16	Eu2006,0904.17	20. YY	Boy-79 cm./En-42 cm.	Hesap işi teknikleri

TARTIŞMA VE SONUÇ

Biritish Müzesi modern müzeciliği benimsemiş dünyanın önemli müzeleri arasındadır. Koleksiyonunda 8 milyondan fazla eser bulunan müze, bunun 4 milyonunu veritabanı aracılığı ile araştırmacılara sunarak çok önemli bir hizmet vermektedir. Bu çalışma araştırmacıların bilgisayar teknolojilerini kullanarak bir ülkeden bir ülkeye gitmeden de araştırma yapılabileceğini göstermektir. Bu amaçla British Müzesi çevrimiçi veritabanı üzerinden Osmanlı dönemine ait toplam 16 adet peşkirin teknik ve estetik özellikleri incelenmiştir. İncelenen peşkirlerin büyük çoğunluğu müze kayıtlarında 19. yüzyıla tarihlendirilmiş olmakla birlikte, 20. yüzyıla ait örneklerde mevcuttur. Peşkirlerin en ölçüleri 21,10 cm. ile 60 cm., boy ölçüleri ise 68,50 cm. ile 204 cm. arasında

ISBN: 978-605-73901-3-4

değişmektedir. Barışta (1999: 222)'nın ifade ettiği gibi peşkir, genellikle hesap işi veya Türk işi teknikleri ile işlenmiş, yaklaşık 100 cm. uzunluğunda ve 40 cm. genişliğinde olan, iki kısa kenarı işlemeli, genellikle ince ve sık dokunmuş, açık renk keten ya da pamuklu dokumadan yapılmış bir eşyadır. Eski zamanlarda peşkirlerin peçete gibi dize örtülerek kullanıldığı da bilinmektedir. Yer sofrasına oturulduğunda sofranın etrafındaki kişilerin dizini örtecek şekilde çepeçevre saran ve klasik peşkirlere göre daha uzun boyda hazırlanan bu peşkirlere dolama veya yağlık adı verilmektedir. Müzede incelenen örnekler arasında Tablo 1'de yer alan ve 589,50 cm. uzunluğundaki 4 sıra numaralı peşkirin nadir karşılaşılan bu türden bir peşkir örneği olduğu anlaşılmıştır.

İncelenen peşkirlerin tamamının özgün niteliklere sahip, geleneksel Türk işleme teknikleri ile elde işlendiği belirlenmiştir. Peşkirlerin işlemesinde Türk işi ve hesap işi iğne tekniklerinden olan düz ve verev hesap iğnesi, sarma, pesent, muşabak, civankaşı ve balıksırtının yanı sıra tel kırma iğnesi kullanılmıştır. Özellikle pesent iğnesi düz, verev ve gölgeli olarak farklı biçimlerde bir arada ya da tek başına kullanıldığı görülmüştür.

ÖNERİLER

British Müzesi'nde istendiği takdirde önceden randevu alınarak eserle ilgili daha detaylı inceleme yapma imkanı bulunmaktadır. Aynı zamanda eserlere ait fotoğraf veya çizim temin etme imkanı da vardır. Araştırmacılara yeni olanaklar yaratan modern müzelerin web sayfaları üzerinden veritabanı aracılığı ile koleksiyonlarını paylaşıma açmaları ilgili alanlarda eğitim gören bireylerin niteliklerini artırmasına ve kültürün küreselleşmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bugün dünyanın önemli müzelerinde çok sayıda etnografik eser araştırılmayı ve incelenmeyi beklemektedir. Bu sebeple modern müzecilik uygulamalarının arttırılması ve bu tür eğitim ve araştırma olanaklarının çoğalması gerekmektedir. Özellikle içinde bulunduğumuz pandemi sürecinde bu uygulamaların önemi daha da artmıştır. Ülkemizdeki müzelerinde bünyelerindeki etnografik eserleri gelecek nesillere aktarabilmek için dijital ortamda kayıt altına almaları ve web sayfaları üzerinden tüm dünyaya açmaları gerekmektedir. Bunun için daha önce müzelerde yapılmış yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarına ait fotoğraf, çizim ve kayıtlar toplanarak dijital ortama aktarılması sağlanabilir. Bu yolla oluşturulacak arşivler daha sonra müzelerin veritabanları aracılığı ile tüm dünyayla paylaşılabilir.

KAYNAKÇA

Barışta, H. Ö. (1999). Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemeleri (1. Baskı). T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları / 2342. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Okan, B. (2015). Günümüzde Müzecilik Anlayışı. *Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi,* 5 (2), 187-198. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/192420

Özmen, S. S. (2018). Müze Eğitiminin Gelişimi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi,* (2018). 6(11), 301-324. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/460997

Yararlanılan Web Adresleri

URL-1: https://www.istanbulsanatevi.com/dunya-muzeleri/british-muzesi/ (Erişim tarihi: 13.04.2022)

URL-2: https://www.britishmuseum.org/

ISBN: 978-605-73901-3-4

ULUSLARARASI SİSTEMDE ÇOK KUTUPLULUK TARTIŞMALARI VE BÖLGESEL YANSIMALARI

Dr. Öğr. Üyesi Halit HAMZAOĞLU
Kafkas Üniversitesi, Kars, Türkiye, halithamzaoglu85@gmail.com

ÖZET

Uluslararası sistem giderek istikrarsızlaşmakta ve yeni öngörülemeyen tehditler meydana çıkmaktadır. II. Dünya Savaşı sonrası oluşan uluslararası sistem yıkıcı bir erozyona uğramaktadır. Özellikle bölgesel aktörler temel uluslararası kurumları yeniden biçimlendirme gereksiniminden bahsetmektedir. Uluslararası sistemin çok kutuplu bir çerçevede şekilleneceği düşüncesi giderek yaygınlık kazanmaktadır. Bütün bu yaşananlar, çok kutuplu uluslararası sistemin temellerinin ve ilkelerinin araştırılması ve analiz edilmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Çok kutupluluk, birçok (en az üç) devletin eşit ekonomik ve askeri potansiyele sahip olduğu bir dünya düzeni sistemidir. Uluslararası ilişkiler teorilerinde diğer sistemlerle karşılaştırıldığında, daha az istikralı bir düzen olarak kabul edilmektedir. Çok kutupluluk tarihsel bağlamda ele alındığında, eşit güçler arasında ittifakların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Ancak bu ittifaklar değişkenlik göstermiş ve orta vadede çeşitli düzeyli savaşlara yol açmıştır. Bununla birlikte çok kutupluluk diğer uluslararası sistemlere nazaran, uzun sureli mevcudiyetini sürdürme potansiyeline de sahiptir. Örneğin iki kutuplu bir sistemde er ya da geç bir kazanan olması nedeniyle sistem süreklilik arz etmemektedir. Soğuk Savaş yıllarında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasında paylaşıma dayalı ortaya çıkan iki kutupluluğun ömrü uzun olmamıştır. Aynı zamanda tek kutuplu bir sistem de süreklilik ihtiva etmemektedir. Bu sistem güç bunalımına ve kopuşuna açık bir sistemdir. Dolayısıyla çok kutupluluk temelde istikrarsızlıkları beraberinde getirse de uzun sure varlığını devam ettirme potansiyeline sahiptir. Çok kutuplu sistem bölgesel anlamda Avrupa'da XIX. Yüzyıldan İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar var olmuştur. Küresel çok kutupluluk ise XXI. Yüzyılın başlarında kendini göstermeye başlamıştır. Çalışmada, uluslararası sistemde çok kutupluluk temelinde yaşanan tartışmalar irdelenmektedir. Çok kutuplu sistemin meydana getirdiği yeni bölgesel gerçekler bu kapsamda analiz edilmektedir. Bölgeselleşme, bölgesel yapılanmaların doğası ve yeni ittifak kümelenmelerinin uluslararası sistem üzerindeki etkileri araştırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çok kutupluluk, ittifaklar, krizler, uluslararası sistem

ISBN: 978-605-73901-3-4

MULTIPOLARITY DEBATES IN THE INTERNATIONAL SYSTEM AND REGIONAL REFLECTS

ABSTRACT

The international system is becoming increasingly unstable and new unforeseen threats are emerging. The post-World War II international system is undergoing devastating erosion. Regional actors in particular talk about the need to restructure key international institutions. The idea that the international system will take shape in a multipolar framework is becoming increasingly common. All this creates the need to investigate and analyze the foundations and principles of the multipolar international system. Multipolarity is a system of world order in which many (at least three) states have equal economic and military potential. Compared to other systems in international relations theories, it is accepted as a less stable order. When multipolarity is taken in a historical context, it has led up to the emergence of alliances between equal powers. However, these alliances have varied and led to various levels of warfare in the medium term. Besides, multipolarity has the potential to maintain its long-term existence compared to other international systems. For example, in a bipolar system, the system is not continuous because it has a winner sooner or later. The bipolarity that emerged between the United States of America (USA) and the Union of Soviet Socialist Republics (USSR) during the Cold War based on sharing has not lasted long. At the same time, a unipolar system does not contain continuity. This system is open to power crisis and splitting. Therefore, although multipolarity brings about fundamental instability, it has the potential to continue to exist for a long time. The multipolar system existed in Europe regionally from the XIX century until the end of the World War II. Global multipolarity began to manifest itself at the beginning of the XXI Century. In the study, discussions are examined on the basis of multipolarity in the international system. The new regional facts created by the multipolar system are analyzed in this context. Regionalization, the nature of regional structures and the effects of new alliance clusters on the international system are researched.

Keywords: Alliances, crises, multipolarity, the international system

Giriş

Uluslararası ilişkiler teorilerinde sistem ve yapı tartışamaları önemli bir tartışma konusudur. Bu çerçevede tek kutupluluk, iki kutupluluk ve çok kutupluluk tarihsel dönemlerde birbirinin yerini alan sistemler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çok kutupluluk kavramı, uluslararası ilişkilerde kilit etkiye sahip olduğunu iddia eden ve aynı zamanda uygulamada biribirini sınırlayan veya dengeleyen birkaç güç veya güç merkezinin bulunduğu bir sistemin mevcudiyetine işaret etmektedir. Bu sistemde kendi aralarındaki güç dağılımını belirleyen aktörler, olası bir hegemonya oluşumu çabalarını engellemeyi amaçlamaktadırlar. Bu bağlamda çok kutupluluğun tarafı olan büyük güç, rakibinin uluslararası düzeyde kendisi üzerinde hegemonya kurmasına izin vermemektedir. Aynı zamanda kendisi de rakibi üzerinde hegemonik girişimlerde bulunmamaktadır. Birbirini dengeleyen birkaç büyük gücün fiilen var olması çok kutupluluğun temel koşulu olarak ön plana çıkmaktadır.

Çalışmada, uluslararası sistemde yaşanan dönüşümler çok kutupluk kavramı çerçevesinde ele alınmıştır. Bu bağlamda özellikle realist teorinin ileri sürdüğü varsayımların içeriği ve yöntemi ayrıntılarıyla incelenmiştir. Büyük güçlerin çok kutupluluğa dair bakıç açıları ve beklentileri araştırılmıştır. Çok kutupluluğun içeriğinin ve yönteminin büyük güçler tarafından nasıl ve hangi koşullarda tartışıldığı sorunsalı çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Ayrıca çok kutupluluğun getirdiği yeni koşulların bölgesel yansımaları üzerinde durulmuştur.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, uluslararası ilişkilerde sistem arayışları realist teorinin bakış açısıyla incelenmiştir. Bu bölümde ağırlıklı olarak Amerikan realistlerinin görüşlerine yer verilmiştir. İkinci bölümde, Rusya ve Çin merkezli analizlerden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde ise çok kutupluluğun bölgesel yansımaları, Ukrayna'da yaşanan savaş bağlamında ele alınmıştır.

Uluslararası İlişkilerde Sistem Arayışları: İki Kutupluluk ve Çok Kutupluluk

İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren, uluslararası sistem iki kutuplu bir şekilde gelişim göstermiştir. İki kutuplu sistem, "birbirine cephe almış durumdaki iki büyük gücün koalisyon lideri olarak hemen bütün uluslararası olaylarda başı çektiği ve belirleyici olduğu uluslararası düzene" verilen bir addır (Dağ, 2009: 63). "1945'e dek ulus devlet sistemi çok kutupluydu ve hep beş veya daha fazla güce sahipti" (Waltz, 2015: 204). Bu bağlamda İkinci Dünya Savaşı sonrası dünya yeni bir sistem olan iki kutupluluğu test etme olanağına sahip olmuştu. Neorealistler, iki kutuplu sistemi çok kutupluluğa gore daha istikrarlı bulmaktaydılar. Neorealistlere göre, "iki kutuplu sistemde merkezi güçler arasında savaş çıkma olasılığı daha azdı ve bu nedenle de bu sistem daha istikrarlı bir görünüme sahipti" (Arı, 2018: 139). Neorealizmin teorik temellerini ortaya koyan Waltz'a göre, çok kutuplu sistemde "çoğu devletin amaçlarının güdülmeye değer amaçlar olduğu varsayılsa bile, bunlara ulaşmak için gerekli eylemlerin zamanlaması ve muhtevası gitgide daha zor hesaplanabilir hale gelir" (Waltz, 2015: 206). Dolayısıyla neorealistler, çok kutupluluğun temel dayanağı olan ittifaklar sisteminin esnekliğine dikkat çekmektedirler. Soğuk Savaş yıllarında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasındaki ideolojik, siyasi, ekonomik ve psikolojik rekabet daha öngörülebilir sonuçları ihtiva etmekteydi. Bu durum iki kutuplu sistemin en büyük artısı olarak görülmekteydi.

Klasik realizmin önemli düşünürlerinden olan Morgenthau'ya göre iki kutupluluk dünyaya bir istikrar sunmaktaydı ama aynı zamanda korkunç bir topyekün bir yıkım tehdidini de içermekteydi (Morgenthau, 1948: 289). Klasik realizm, uluslararası ilişkilerin yapısı gereği tehlikeli olan doğasına dikkat çekmektedir. Realistlere göre, "korkaklık değilse, başka zaman paranoyaklık olarak algılanabilecek belli bir düzeyde ihtiyatlılık, uluslararası ilişkilerin gerekli bir niteliğidir" (Brown ve Ainley, 2013 : 117). Mearsheimer anarşik bir uluslararası sistemde devletlerin güvenliğe ulaşmasının tek yolunun "diğerlerinden daha fazla güç elde etmesinde görmektedir" (Arı, 2018: 155). Mearsheimer diğer klasik realistlerden farklı olarak neorealistlerin sistemsel kaygılarını paylaşmaktadır. Mearsheimer'e göre, çok kutupluluk Almanya'nın Avrupa kıtasında başat güçe dönüşmesi ile sonuçlanabilir ve bu durum ABD'nin Avrupa'dan çıkışına neden olabilir. Böylelikle, dengesiz bir çok kutuplu sistem Avrupa'da güvenlik alanındaki rekabetin ölçüsünü ve boyutunu artırabilir. (Mearsheimer, 2001). Çok kutupluluğun kaçınılmaz olarak hakim bir sistem haline gelmesi olasılığına karşı Mearsheimer, dengeli bir çok kutupluluğun önemine vurgu yapmaktadır. Bu çerçevede "iki kutuplu sistem ile dengesiz ve savaş olasılığının yüksek olduğu çok kutuplu sistemin arasında bir üçüncü kategori olan dengeli çok kutupluluğu" savunmaktadır (Arı, 2018: 156).

Mearsheimer'e göre, "çok kutuplu sistemde yerel savaşlar genişleme ve tırmanma eğilimindedirler. Bunun sonucu olarak küçük savaşın her zaman genel bir çatışmayı tetikleme şansı vardır" (Mearsheimer, 2013: 576). Kissinger de yerel ve bölgesel savaşların yıkıcı sonuçlarına dikkat çekmektedir. Kissinger ayrıca nükleer dengenin önemini vurgulamakta ve bu bağlamda nükleer silahların yaygınlaşmasının tehlikeli sonuçlara yol açacağından

ISBN: 978-605-73901-3-4

bahsetmektedir. Nükleer denge geniş ölçekli bir savaşı önleyeceğinden, belli ülkelerin nükleer silahlara sahip olması gerekmektedir. "Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte nükleer savaş tehdidi ortadan kalksa da diğer ülkelerin nükleer silahlara ulaşım kapasitesi artmıştır" (Kissinger, 2016: 367). Bu durum nükleer dengenin bozulmasına ve çatışma riskinin çoğalmasına neden olmaktadır. Kissinger, çok kutupluluğun hem nükleer dengeyi riske atacağını hem de bölgesel çatışmaları artıracağını iddia etmekedir. Mearsheimer'e göre, "çok kutuplu bir sistemdeki ikinci en güçlü devlet, diğerleriyle ittifaklar sayeside güvenlik peşinde koşabilir ve kendi gücünü kurmak yerine sorumluluğu onlara geçirmek cazip gelebilir" (Mearsheimer, 2013: 581).

Mearsheimer ve birçok ABD'li realistler, tek kutuplu sisteme de ciddi eleştiriler getirmekteler. ABD'nin tek kutup olarak öne çıkması bu ülkeye karşı muhalefeti ve hatta nefreti tetikleyebilir. Bu nedenle iki kutuplu bir sistem meydana çıkmıyorsa o zaman en uygun seçenek "dengeli çok kutuplu" bir sistemdir. ABD, Rusya ve Çin arasında dengeli bir çok kutupluluğa vurgu yapmaktadır. Mearsheimer'e göre, Çin'in yükselişinin durdurulması ABD'nin temel stratejik önceliği olmalıdır. Bu çerçevede diğer dengeleyici güç olan Rusya ile iş birliğine gidilmesini önermektedir.

Dengeli olmayan çok kutupluluğun ABD çıkarlarına uyumlu olmadığı ve bölgesel güçlerin ortaya çıkmasını hızlandıracağı öngörüsü Amerikan realistlerinin üzerinde durduğu en önemli husustur. Yani ABD üstünlüğünün sürdürülmesi açısından uluslararası sistemin ya iki kutuplu ya da dengeli çok kutuplu olması gerekmektedir. Amerikan realistlerinin ve genel anlamda yerleşik düzen taraftarlarının en büyük kaygısı ve belki de korkusu Avrupa'da olası bir Alman üstünlüğünün meydana çıkmasıdır. Bu durumda ABD'nin Avrupa üzerindeki açık hegemonyası ciddi tehditlere maruz kalabilir. Bu nedenle ABD diğer büyük güçlerin varlığını ileri sürerek, kendisine bir meşru alan açmaktadır. Avrupa'da Rus tehdidini öne çıkarmaktadır. Diğer taraftan ise dünyanın geri kalanını Çin tehdidi ile konsolide etmeyi hedeflemektedir. Bütün bunlar teoride çok ihtişamlı görünebilir, ancak uluslararası mevcut koşullarda ABD'nin tek başına bir senaryo üretmesi oldukça zor gözükmektedir.

Soğuk Savaştan farklı olarak, yeni uluslararası ilişkiler sistemi birçok paradoksu da ihtiva etmektedir. ABD aynı zamanda Avrupa'da Almanya'yı dengelemek için Rusya'ya gereksinim duymaktadır. Eğer Rusya statüko politikalarına bağlı kalırsa, Almanya'yı dengelemek ve Doğu Avrupa'da düzeni korumak adına bu ülkeyle işbirliği ABD çıkarlarıyla uyumlu olabilir (Mearsheimer, 2013: 615). Rusya'nın 2014'ten sonra Asya politikasını güncellemesi ve Çin'i uyumlu bir müttefik olarak görmesi nedeniyle, Amerikan realistleri hayal kırıklığına uğramışlardır. Ortaya çıkan bu yeni gerçeklik ABD'yi Rusya konusunda daha temkinli davranmaya yöneltmiştir. Almanya ile Rusya'nın arasında kurulan özel ilişkiler çok kutupluluğun getirdiği en büyük sonuçtu. Dolayısıyla ne Rusya ne de Almanya birbirilerini jeopolitik tehdit olarak görmemektedir. ABD'nin bu durumdan hoşnut olmadığı bir ortamda İngiltere yeni dengeleyici alternatif olarak sunulmuştur. Ancak açık söylemek gerekirse İngiltere'nin bu rolü tam manasıyla icra etmesi mümkün gözükmemektedir. Bu durumda Amerikan realistlerinin Soğuk Savaş sonrası öngörülerinin tam olarak hayata geçmediğini söylemek mümkündür. Yani kapsamlı Rus-Alman rekabeti ABD açısından tam olarak gerçekleşmemiştir. ABD buna cevap olarak özellikle 2014 sonrası Doğu Avrupa'daki tampon ülkelerin Rusya ve Almanya'ya karşı bir cephe almasını büyük ölçüde sağlamıştır. Ancak bu durum bölgesel krizlerin derinleşmesine yol açmıştır. ABD'nin çok kutupluluğu bir tehdit olarak görmesi sadece Avrupa

ISBN: 978-605-73901-3-4

ile sınır değildir. Asya-Pasifik'te ortaya çıkan Çin etkisi ve bu etkinin oluşturduğu yeni dinamikler daha birincil bir sorun olarak gözükmektedir. ABD eğer Avrupa'da arzu ettiği güvenlik mekanizmalarını oluşturamazsa, Asya-Pasifik'te başarı kazanması oldukça güç olacaktır. Dolayısıyla Avrupa ve Asya-Pasifikteki olaylar arasında ciddi bir bağ söz konusudur.

Çok Kutupluluk ve Büyük Güçlerin Davranışları

İlk bölümde ağırlıklı olarak ABD merkezli realist ekolün uluslararası sistemle ilgili görüşlerine ve öngörülerine yer verilmişti. Çalışmamızın ikinci bölümünde ise diğer büyük güçler olan Rusya ve Çin'in uluslararası sistemle ilgili perspektiflerinden bahsedilecektir.

Çok kutupluluk özellikle 1990'ların ortalarından itibaren, Rus dış politikasının temel kavramlarından biri haline gelmiştir. Rus dış politika seçkinleri çok kutupluluğu ABD'nin tek kutuplu üstünlüğüne karşı etkili bir araç olarak görmekteydiler. Çok kutuplu sistemin erdemlerine dikkat çeken eski Rusya Dışişleri Bakanı Primakov, "bu sürecin ortaya çıkışını yeni üretim ilişkilerinin doğasına bağlamaktaydı" (Primakov, 2009: 24). Primakov çok kutupluluğun çatışmayı artırmayacağını, tam aksine uluslararası toplumu doğrudan ilgilendiren nükleer silahlar, terörizm ve bölgesel çatışmalar gibi konularda ortak kararlar alınmasını kolaylaştıracağını ileri sürmekteydi (Primakov, 2009). Primakov ABD'nin tek taraflı üstünlüğünün meydana getirdiği olumsuz sonuçlara vurgu yapmaktaydı. Irak, Afganistan ve bütün İslam Dünyası'na karşı ABD'nin yürüttüğü savaşın söz konusu tek taraflı üstünlükten kaynaklandığına dikkat çekmekteydi. ABD'nin demokrasiyi araçsallaştırdığını ileri süren Primakov, bu durumun yozlaşmaya neden olduğunu ve bu bağlamda demokrasiye olan inancı azalttığını savunmaktaydı. "Çok kutuplu alternatiflik" kavramı Primakov Doktrinin temelini oluşturmaktaydı. Bu noktada çok kutupluluk, bütünleşme ve alternatiflik kavramları doktrininin özünü meydana çıkarmaktaydı. Dünya ekonomisiyle bütünleşme, çok kutuplu uluslararası ilişkilerin kurulması ve ABD politikalarına karşı alternatif güç merkezleri arayışları merkezi/belirleyici konulardı. (Pushkov,2000:1)

Rus realizminin önemli temsilcilerinden Tsygankov'a göre, ABD'nin tek taraflı küresel üstünlüğünden çok kutuplu sisteme geçiş süreci 2000'lerin ortalarında başlamıştır. Bu süreç Avrasya ve Orta Doğu'da gerçekleşen bir dizi "renkli devrimler", "liberal" Batı'nın onarılamaz hataları ve dünyada milliyetçiliğin yükselişi ile hız kazanmıştır. ABD askeri bir süper güç olmaya devam etse de, hem askeri hem de ekonomik güçte bir kayma yaşanmakta ve böylece ABD'nin ideolojik ve siyasi otoritesinde ciddi bir zayıflama gözlemlenmektedir (Tsygankov 2019). Tsygankov'a göre, bu geçiş süreci muhtemelen 2050'ye kadar tamamlanmayacaktır. Geçiş sürecinin bu kadar uzamasının temel nedenleri nükleer savaşın imkansızlığı ve gerçek anlamda çok kutupluluk oluşmadığı için hüküm süren asimetrik düzenin ABD'ye sağladığı olanaklardır. (Tsygankov 2019).

Çok kutuplu uluslararası sistemi "özerk bir teori" şeklinde ele alan Dugin "çok kutupluluğu tek kutupluluğa karşı radikal bir alternatif olarak" değerlendirmektedir. (Dugin, 2014: 296). ABD merkezli küreselleşmeyi reddeden Dugin, "evrensel tek bir medeniyetin mevcut olmadığını ve evrenselciliğin ABD'nin dayatması olduğunu" savunmaktadır. Dugin evrenselciliğe karşı egemenlik kavramını ön plana çıkarmaktadır (Dugin, 2014: 297). Egemenliğin tam anlamıyla sağlanması için Dugin, "devletler koalisyonu" düşüncesini ileri sürmekte ve fiilen

ISBN: 978-605-73901-3-4

mevcut olmayan Westfalyan sistemin revize edilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Dugin çok kutuplu uluslararası dünya teorisinin kaynağının post-pozitivist düşüncelerden ibaret olduğunu ileri sürmektedir. Dugin, çok kutuplu dünya teorisinin ABD merkezli uluslararası ilişkiler teorilerinden farklı esaslarla oluşmasının öneminden ve bu çerçevede bu teorinin post-pozitivist bir perspektife sahip olmasının zaruretinden bahsetmektedir. (Dugin, 2014: 298).

Karaganov'a göre, "çok kutupluluk büyük ölçüde tek kutupluluğun antitezi olarak Rus dış politikasının hedefi olmuştur. Ancak çok kutupluk bir sistem değil, Rusya'nın da içine dahil olduğu bir kaos ortamıdır" (Karaganov, 2017). Bu çerçevede çok kutuplu dünyada kurallar ve yeni dengeler olmalıdır. Ancak böyle bir durum halihazırda uluslararası sistemde mevcut değildir. (Karaganov, 2017). Karaganov'un tanımladığı bu kaotik durum, nükleer dengenin önemini bir daha ortaya koymaktadır. Nükleer silahlar yıkıcı boyutlarına ragmen, paradoksal olarak kaosun hüküm sürdüğü mevcut uluslararası ilişkilerde ana istikrar unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır (Karaganov, 2017). Büyük güçler arasındaki kaos ortamı uluslararası ilişkileri Soğuk Savaş döneminden daha tehlikeli hale getirmektedir. Karaganov bu süreci bir geçiş dönemi olarak ele almaktadır. Geçiş döneminin sonunda iki güç merkezi meydana çıkabilir. Birinci güç merkezi Çin'in başını çektiği ve aynı zamanda Rusya, Hindistan ve Japonya gibi aktörlerin dengeleyici rolünü oynayacağı Avrasya'dır. İkinci güç merkezi ise ABD etrafında şekillenecektir (Karaganov, 2017). Bu güç merkezinde Almanya ve Fransa gibi aktörler dengeleyici rolünü oynayacaktır.

Ekonomik bir süper güç haline gelen Çin, elde ettiği jeo-ekonomik ve küresel stratejik kazanımları daha da pekiştirmeyi hedeflemektedir. Çin, Avrupa'daki gelişmelerde Rusya yanlısı bir stratejik tutum sergilemektedir. Çin aynı zamanda ABD ile istikrarlı ilişkilerin sürdürülmesini kısa ve orta vadede kendi çıkarları açısından uygun bulmaktadır. Bununla birlikte, uzun vadede Doğu Asya'daki Amerikan varlığının kademeli olarak nötralize edilmesini ve dengelenmesini temel dış politika stratejisi olarak belirlemektedir.

Çin yakın çevresinde kırılgan olmayan bir güvenlik ağını oluşturmayı ve daha sonra ise bu ağı genişletmeyi öncelikli hedefi haline getirmektedir. Sadece Doğu Asya'da değil, aynı zamanda geniş coğrafyalarda yer alan gelişmekte olan ülkeler Çin'in çok kutuplu stratejisinde merkezi konuma sahiptir. Büyük ölçüde ekonomi tarafından motive edilmesine rağmen, Çin'in gelişmekte olan ülkelere yönelik politikaları giderek artan bir şekilde siyasi ve güvenlik çıkarları tarafından yönlendirilmektedir (Eisenman ve Heginbotham, 2019: 75). Çin siyasi seçkinleri çok kutuplu bir sistemde adil ve demokratik bir dünya düzenini teşvik eden bir mekanizmdan yola çıkmaktadırlar. Ekonomi ve söz konusu mekanizma, Çin'in gelişmekte olan ülkeler üzerindeki etkisini ve cazibesini artırmaktadır.

Çin küreselleşmenin getirdiği fırsatları da değerlendirmekte ve Çin merkezli bir küreselleşmeyi teşvik etmektedir. Bu bağlamda gelişmekte olan ülkelerin birçoğu, ekonomik küreselleşmeyi Çin öncülüğünde kabul etmeye hazır gözükmektedir. Çin siyasi seçkinleri, yeni bir küreselleşme çağını başlatma sorumluluğuna sahip olduklarına inanmaktadırlar. Çin, yeni kuralları oluşturmaktan mevcut normları kendi çıkarlarına göre şekillendirmeye kadar, küreselleşmeyi daha fazla Batılı olmayan unsurlarla aşılamaya çalışmaktadır (Zhao vd, 2022).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Xiang'a göre Çin Rusya ile birlikte, ABD egemenliğini kıran çok kutuplu dünyanın kaleleridir. Tek kutuplu dönem, Soğuk Savaşın ardından yaklaşık on yıl boyunca mevcudiyetini sürdüren geçici bir illüzyondu (Xiang, 2022). ABD'nin söz konusu illüzyonu sürdürmeye çalıştığı gerçektir. Ancak çok kutuplu dünyanın temel garantörleri olan Çin ve Rusya, ABD'nin geçemeyeceği iki kale olarak gözükmektedir (Xiang, 2022). Çin özellikle Rusya'nın "adil ve demokratik dünya düzeni" tezini paylaşmaktadır. Söz konusu dünya düzeni esasında liberal demokrasinin yerine, egemenliği ön plana çıkaran bir demokratik düzenin inşasına işaret etmektedir. Bu çerçevede Çin ve Rusya, küreselleşmeden daha az pay alan ülkeler üzerinde ekonomik, siyasi ve askeri bir ilişkiler bütünü oluşturmayı hedeflemektedirler. Yukarıda da bahsi geçen bu formülasyon, Çin'in ekonomik yayılmacılığına da olanak tanımaktadır. Dolayısıyla Çin ve Rusya rasyonel çıkarlar etrafında bir araya gelen iki büyük güç olarak, çok kutuplu sistemin oluşmasını teşvik etmektedirler. Rusya, Asya politikasında elde ettiği kazanımlarla, Avrupa'da etkili bir aktör olmayı sürdürmeyi amaçlamaktadır. Çin ise ekonomik yayılmacılığını yeni koşullarla ve avantajlarla pekiştirmeyi hedeflemektedir. Bütün bu gelişmeler ve ortaya çıkan yeni koşullar, ABD'yi ciddi bir çıkmaza sürüklemektedir. Amerikan realistlerinin esas tehdidin Çin'den geldiği tezi bu noktada daha anlaşılırdır. Çin, ABD'nin ve genel anlamda Batı'nın uzun yıllar elinde bulundurduğu en önemli enstümana, yani ekonomik küreselleşmeye öncülük etmeye başlamıştır. Bu durum ABD'yi diğer dengeleyici güç olan Rusya ile bir şekilde uzlaşmaya yöneltebilir.

Çok Kutupluluğun Bölgesel Yansımaları ve Esnek İttifaklar; Ukrayna Örneği

Günümüz koşullarında çok kutuplu uluslararası ilişkilerin en büyük meydan okumalarından birisi de bölgesel krizlerin derinleşmesi ve ortaya çıkan bu durumun sistemik dönüşümleri etkilemesidir. İki kutupluluktan farklı olarak, çok kutuplu sistem daha çok bölgesel vekalet savaşlarının oluşmasına neden olmaktadır. İki kutupluluk, İkinci Dünya Savaşı'ının bir sonucuydu. Yani büyük bir savaşın sonrasında meydana çıkan bir dinamiğin sonucuydu. Çok kutupluluk ise bölgesel kaoslar aracılığıyla ortaya çıkan ve bu çerçevede kendi dinamikleri olan bir sistemsel dönüşümdür. Söz konusu dönüşümü anlamak için bölgesel düzeydeki krizleri ve esnek ittifak sistemini incelemekte fayda vardır. Bölgesel düzeydeki krizler ve bu krizlerin meydana getirdiği esnek ittifaklar, günümüz uluslararası ilişkilerinin 1945'ten önceki sistem çerçevesinde şekillendiğini gözler önüne sermektedir. Orta ve küçük güçlerin büyük güçler üzerindeki etkileri bu dönem açısından karakteristik bir özelliktir. Soğuk Savaş'tan farklı olarak, çok kutuplu sisteme geçişi simgeleyen kaotik geçiş döneminde büyük güçler bölgesel krizlere doğrudan müdahale yerine çeşitli seçenekleri değerlendirmektedirler. Bu seçeneklerin başında ise vekalet savaşları birincil sıradadır. Ayrıca hibrit diye nitelendirilen savaşlar, büyük güçlerin iradesi dışında gerçekleşmese de uluslararası güvenlik algılamalarında değişikliklere neden olmaktadır.

Çok kutuplu dönüşüme en iyi örnek Ukrayna etrafında cereyan eden olaylardır. Ukrayna'da yaşanan savaş, yeni bir dünya düzeni için verilen mücadelenin bir parçasıdır. Bu savaş büyük güçlerin (Rusya, Çin ve ABD) özel nüfuz bölgeleri olan çok kutuplu sistemin oluşturulması arzularını karşılamaktadır (Saxer, 2022). Ancak dünyanın polisi rolünü oynamaya yönelik isteksizliğine rağmen, ABD henüz tek kutuplu, Amerikan liberal düzenini terk etmemiş gözükmektedir (Saxer, 2022). ABD'nin mevcut yönetiminin bu tavrı Amerikan realistleri tarafından olumlu karşılanmamaktadır. Örneğin Mearsheimer, "Rusya'nın Ukrayna'ya karşı yürüttüğü savaşı meşru bir büyük güç

ISBN: 978-605-73901-3-4

davranışı olarak" ele almaktadır. Eğer Rusya, "Ukrayna'nın ABD ve Batı Avrupalı müttefikleri ile ittifak yaptığı için kendisine varoluşsal bir tehdit oluşturduğunu düşünüyorsa, bu Ukrayna'ya çok büyük zararlar verecektir" (Chotiner, 2022). Mearsheimer'e göre, "Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) doğuya doğru genişleme kararı olmasaydı, Kırım ve Donbass bugün Ukrayna'nın bir parçası olacaktı ve muhtemelen Ukrayna'da savaş yaşanmayacaktı" (Chotiner, 2022).

Walt, ABD'nin Ukrayna'daki gelişmelere olan dikkatinin azaltılmasının oldukça önemli olduğunu belirtmektedir. "Ukrayna bir NATO üyesi değildir ve olası üyeliğinin pratik bir karşılığı yoktur. ABD'nin Ukrayna konusuna daha fazla angaje olmaması, Rusya'nın güvenlik taleplerinin tatmin edilmei ve nükleer savaş potansiyelini tırmandıran ulusal güvenlik tehditlerini ortadan kaldırılması bağlamında önem arz etmektedir" (MacKay, 2022). Liberal dış politika yapıcılarının en büyük ideolojik yanılsaması, Doğu Avrupa'daki eski SSCB ülkelerinin NATO'ya dahil etmenin Avrupa'da kademeli olarak yapısal istikrar ve bölgesel barış getireceğine dair ortak varsayımına dayanmaktaydı. Bu varsayım NATO'nun Rusya sınırlarına ulaşması demekti ve bu durum potansiyel stratejik sonuçları olan bir ulusal güvenlik sorunsalına dönüştü (Quiaoit, 2022).

Gerginliğin azaltılmasının ABD'nin küresel çıkarlarıyla uyumlu olduğuna vurgu yapan Amerikan realistleri, Rusya'nın Ukrayna'daki eylemlerini büyük güç politikaları çerçevesinde ele almaktadırlar. Bu noktada Çin'in ABD küresel çıkarlarına daha somut bir tehdit oluşturduğu düşüncesi, Amerikan realistlerinin üzerinde durdukları en önemli hususdur.

Ukrayna savaşı Avrupa'da uzun sure var olan barış koşullarının değişmesine neden olmaktadır. Bu statükonun da bozulması anlamına gelmektedir. İngiltere'nin Brexit süreci ve daha sonrasında Kıta Avrupa'sına yönelik politikaları statükonun değiştiğine bir işarettir. İngiltere'nin büyük güç politikalarına dönüşü açısından Ukrayna meselesi esasında bir fırsat oluşturmaktadır. Ancak bu durum Avrupa'nın tamamını etkileyebilecek stratejik sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu çerçevede Almanya'nın Orta ve Doğu Avrupa'da izlemeye çalıştığı politikalarla, İngiltere'nin büyük güç olma ihtirasları karşı karşıya gelmektedir. Olası İngiliz-Alman rekabeti, liberal ideolojik enstürmanları işlevsiz kılabilir ve dolayısıyla askeri kapasite elde etme dürtüsünü tetikleyebilir. Rusya tehdidi, Almanya'nın savunma harcamalarını artırmasındaki en önemli motivasyon kaynağı olarak gözükebilir. Ancak orta ve uzun vadede farklı motivasyon kaynaklarının ortaya çıkması ve "tehditlerin çeşitlenmesi" mümkün gözükmektedir.

Aktörlerin davranışları ve pekte uyumlu olmayan çıkarları, çok kutuplu sistemde ititfakların esnek ve hatta kırılgan bir içeriğe sahip olduğunu göstermektedir. Büyük güçlerin kendi aralarında sürdürdükleri rekabetten ziyade, esnek ittifaklarla bir araya gelen güçlerin mücadelesi bu dönemin belirgin özelliğini oluşturmaktadır. İttifakların esnekliği veya kırılganlığı öngörülebilirliği oldukça azaltmakta ve bölgesel olayların gelişim istikametini sürekli değiştirmektedir.

Sonuç

Modern uluslararası sistem çok kutupluğa geçiş noktasındadır. Bu geçiş döneminin en karakteristik özelliği ise kaos durumunun mevcudiyetidir. Uluslararası sistem iki rakip bloğun örtüşmeyen ihtirasları tarafından büyük bir

ISBN: 978-605-73901-3-4

sarsıntı geçirmektedir. ABD küresel hegemonyasını sürdürmeyi hedeflemektedir. Rusya, Çin ve geleceğin çok kutuplu dünyasını oluşturmaya çalışan ortakları yeni bir sistem için mücadele vermektedir.

Çok kutuplu sistemin dünya tarihinde birkaç önemli örneği vardır. 1815 Viyana Kongresi'nin meydana getirdiği sonuçlar Avrupa'da güçler dengesini temel alan bir çok kutupluluk oluşturmuştu. Birinci Dünya Savaşı sonrası oluşan sistem yine çok kutuplu öğeler ihtiva etmekeydi. Ancak günümüz koşullarında ortaya çıkan çok kutupluluk farklı yöntemler ve anlamlar taşımaktadır. Modern uluslararası ilişkilerde güç, etki ve yaşamsal kaynaklar için verilen küresel mücadeleye rağmen, çok kutupluluğun en önemli aktörleri karşılıklı olarak birbirilerine bağımlı durumdalar. Ayrıca nükleer silahların varlığı bir küresel savaşı başlatmanın maliyet-fayda oranını köklü bir şekilde değiştirmiştir. Bu nedenle büyük güçler arasında doğrudan çatışma olasılığı düşüktür. Ancak geçiş dönemi bölgesel ölçekli rekabetlerin sayısını önemli ölçüde artırmıştır. Bölgesel krizler ve esnek ittifaklar, uluslararası güvenliğin temel sorunu haline gelmiştir. Bu noktada büyük güçler bölgesel ortakları aracılığıyla bir güvenlik söylemi oluşturma stratejisini benimsemişlerdir. Bu kaotik süreç çok kutupluluğa geçişte yaşanan en önemli aşamadır. Sistemsel dönüşümlerin oluşturduğu yeni dinamiklerin sonuçları öngörülebilir olmasa da, büyük güçlerin davranış şekilleri tarihsel tekrarlardan ibarettir. Bu durum öngörülebilirlik noktasında belirli ipuçları sunmaktadır.

Tek kutuplu sistemden çok kutupluğa geçiş süreci anlık olarak gelişmemiştir. 2000'li yıllardan itibaren, uluslararası ilişkilerde oluşan boşluğu devlet dışı aktörler doldurmaya çalışmıştır. Ulus ötesi şirketler, özel askeri çıkar gruplar ve uluslararası fonlar daha aktif rol oynamaya başlamışlardır. Bu durum uluslararası sistemin zayıflamasında ve dönüşmesine yol açmıştır. Ancak günümüzde devlet dışı aktörlerin rolü ciddi bir tartışma konusudur. Bu bağlamda devletleri uluslararası sistemdeki rollerini kademeli olarak geri almaktadırlar. Ortaya çıkan yeni gerçeklikler ve koşullar, devletler sisteminin ve hatta imparatorluklar sisteminin yeniden belirleyicilik kazanmasına zemin hazırlamıştır.

Kaynakça

Arı, T. (2018). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. Bursa: Aktüel Yayınları.

Brown, C. & Ainley, K. (2013). *Uluslararası İlişkileri Anlamak*. Çev. Mehtap G. Ayral. İstanbul: Sümer Kitabevi.

Chotiner, I. (2022). Why John Mearsheimer Blames the U.S. for the Crisis in Ukraine, *The New Yorker*, 20 Nisan 2022 tarihinde https://www.newyorker.com/news/q-and-a/why-john-mearsheimer-blames-the-us-for-the-crisis-in-ukraine adresinden erişilmiştir.

Dağ, A. E. (2009). *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü*. İstanbul: Anka Yayınları.

Dugin. A. (2014). *Mejdunarodniye Otnosheniya*. Moskova: Akademicheskiy Proyekt.

Eisenman, J. & Heginbotham, E. (2019). Building a more "Democratic" and "Multipolar" World: China's Strategic Engagement with Developing Countries. *The China Review*. 19 (4), s. 55-83.

Karaganov, S. (2017). Russkaya otchaynnost osedlala volnyu istoriyii. *Rossiya v Globalnoy Politike,* Kolonka İzdatelya, 20 Nisan 2022 tarihinde https://globalaffairs.ru/articles/russkaya-otchayannost-osedlala-volnu-istorii/ adresinden erişilmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Kissinger, H. (2016). Dünya Düzeni. Çev. Sinem S. Gül. İstanbul: Boyner Yayınları.

MacKay, M. (2022). A Realist Perspective: Russia and Ukraine. The Geopolitics, 22 Nisan 2022 tarihinde https://thegeopolitics.com/a-realist-perspective-russia-and-ukraine/ adresinden erişilmiştir.

Mearsheimer, J. (2001). The Future of the American Pacifier, *Foreign Affairs*, 80 (5), 20 Nisan 2022 tarihinde http://www.foreignaffairs.org/articles/Mearsheimer0901.html adresinden erişilmiştir.

Mearsheimer, J. (2013). Geleceğe Dönüş: Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa'da İstikrarsızlık. Çev. M. Polat Kalafatoğlu&Muhammet Aydın. *Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler*, Ed. Esra Diri. İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık.

Morgenthau, H. (1948). Politics Among Nations. New York: Alfred A. Knopf.

Primakov, Y. (2009). Mir bez Rossiyi? K Chemu Vedet Politicheskaya Blizorukosty. Moskova: Rossiyskaya Gazeta.

Pushkov A. (2000), "Ot mechti o Garmonii k Jestokomu Realizmu", Nezavisimaya Gazeta.

Quiaoit, A. (2022). Russia-Ukraine War and the Future of Structural Realism in Europe. NIICE, 22 Nisan 2022 tarihinde https://niice.org.np/archives/7652 adresinden erişilmiştir.

Saxer, M. (2022). The coming world order. IPS Journal, 25 Nisan 2022 tarihinde https://www.ips-journal.eu/topics/economy-and-ecology/the-return-of-geo-economics-5874/ adresinden erişilmiştir.

Tsygankov, A. (2019). Epoha poluraspada: ot miroporyadka k miroperehodu. *Rossiya v Globalnoy Politike*. No.2, 20 Nisan 2022 tarihinde https://globalaffairs.ru/articles/epoha-poluraspada-ot-miroporyadka-k-miroperehodu/ adresinden erişilmiştir.

Waltz, K. (2015). Uluslararası Politika Teorisi. Çev. Osman S. Binatlı. Ankara: Phoenix Yayınları.

Xiang, L. (2022). China and Russia the bastions of multipolar world that breaks US dominance. Global Times, 25 Nisan 2022 tarihinde https://www.globaltimes.cn/page/202202/1252514.shtml adresinden erişilmiştir.

Zhao, M. Zhao, W. Ding, Y. Jinghua, L. He, W & Wang, J.A. (2022). China: Between Domestic Priorities and Global Rulemaking. Carnegie Europe, 25 Nisan 2022 tarihinde https://carnegieeurope.eu/2022/02/17/china-between-domestic-priorities-and-global-rulemaking-pub-86377 adresinden erişilmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

ÖZEL EĞİTİM VE FEN BİLİMLERİ ÖĞRETMENLERİNİN BİLİM İNSANINA YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ

Dr. Aydın TİRYAKİ
Kocaeli, Türkiye, tiryaki0402@gmail.com

ÖZET

Araştırmada, fen bilimleri ve özel eğitim öğretmenlerinin bilim insanına yönelik düşüncelerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması çerçevesinde kurgulanmıştır. Forma fen ve özel eğitim alanında iki uzman görüşü alındıktan sonra beş sorudan oluşan son hali verilmiştir. Araştırmaya, 23 özel eğitim ve 20 fen bilimleri öğretmeni katılmıştır. Veriler, içerik analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Fen bilimleri öğretmenleri bilim insanının özelliklerini; azimli, araştırmacı, meraklı, sabırlı, alanında bilgiye sahip olan, çalışkan, buluş yapan, ahlaklı ve etik kurallara uyan olarak tanımlarken özel eğitim öğretmenleri, ahlaklı ve etik kurallara uyan, meraklı, araştırmacı, keşif yapan, azimli, yaratıcı, alanında bilgi sahibi olan ve objektif olarak tanımlamıştır. Fen bilimleri öğretmenleri bilim insanının sorunları çözen, topluma ya da dünya'ya dair katkılarda bulunan, deney yapan, buluş yapan, çevresini anlamlandıran, özgün fikirler ortaya koyan bireyler olarak belirtirken özel eğitim öğretmenleri ise buluş yapan, topluma ya da dünya'ya dair katkılarda bulunan, sorunları çözen, deney yapan bireyler olarak tanımlamıştır. Fen bilimleri öğretmenleri bilim insanlarının çalışma alanlarını her alan, sağlık bilimleri, uzay, fizik, biyoloji, sosyal bilimler olarak tanımlarken özel eğitim öğretmenleri ise bilim insanlarının çalışma alanlarını her alan, fizik, kimya, biyoloji, matematik, uzay, sosyal bilimler, sağlık bilimleri olarak belirtmiştir. Fen bilimleri öğretmeni akıllarındaki bilim insanı profilinin oluşmasında etkili olan mecraları yazılı dokümanlar, görsel dokümanlar, üniversite hayatındaki ders ve kişiler, öğretmenler ve internet olarak söylerken özel eğitim öğretmenleri ise görsel dokümanlar, öğretmenler, yazılı dokümanlar, üniversite hayatındaki ders veya kişiler, kendi deneyimleri olarak ifade etmiştir. Fen bilimleri öğretmenleri kendilerini en çok etkileyen bilim insanlarının Aziz Sancar, Marie Curie, Tesla, Einstein, Stephen Hawking, Oktay Sinanoğlu, Newton, Galileo, Cahit Arf, Edison olduğunu söylerken özel eğitim öğretmenleri, Aziz Sancar, Marie Curie, Tesla, Einstein, Stephen Hawking, Leonardo Da-Vinci, El-Cezeri cevabını vermiştir.

Anahtar Kelimeler: Özel eğitim öğretmeni, Fen bilimleri öğretmeni, Bilim insanı.

ISBN: 978-605-73901-3-4

SPECIAL EDUCATION AND SCIENCE TEACHERS' THOUGHTS ABOUT SCIENTISTS

ABSTRACT

In the research, it was aimed to determine thoughts of science and special education teachers about scientists. The research was designed within framework of case study, one of qualitative research methods. After taking opinions of two experts in the field of science and special education, form was given its final form consisting of five questions.23 special education and 20science teachers participated in research. Data were analyzed with content analysis method. Science teachers; characteristics of scientist; While defining them as ambitious, inquisitive, curious, patient, knowledgeable in their field, hardworking, inventive, moral and abiding by ethical rules, special education teachers are moral and ethical, curious, inquisitive, exploratory, ambitious, creative, knowledgeable in their field and defined objectively. While science teachers define scientists as individuals who solve problems, contribute to society or world, make experiments, make inventions, make sense of their environment, and put forward original ideas, special education teachers are those who make inventions and make contributions to society or the world defined as individuals who solve problems and experiment. While science teachers define fields of study of scientists as all fields, health sciences, space, physics, biology, social sciences, special education teachers define fields of study of scientists as physics, chemistry, biology, mathematics, space, social sciences, health sciences stated. While science teachers say that channels that are effective in formation of the scientist profile in their minds are written documents, visual documents, courses and people in university life, teachers and the Internet, special education teachers express visual documents, teachers, written documents, courses or people in university life, their own experiences has done. While science teachers say that scientists who influenced them most are Aziz Sancar, Marie Curie, Tesla, Einstein, Hawking, Oktay Sinanoğlu, Newton, Galileo, Cahit Arf, Edison, special education teachers are Aziz Sancar, Marie Curie, Tesla, Einstein, Hawking, Leonardo Da-Vinci, Al-Jazari replied.

Keywords: Special education teacher, Science teacher, Scientist.

GİRİŞ

Fen eğitiminin önemli bir unsuru olan fen okuryazarlığı 1950'li yıllardan itibaren birçok araştırmacının, eğitim reformlarının ve öğretim programlarının odak noktası olmuştur. Her reform girişimi ile araştırmacılar tarafından farklı bilimsel okuryazarlık tanımları geliştirilmiş olsa da, bilimin doğası, bilim-teknoloji-toplum ilişkileri ve bilimsel içerik bilgisi birçok çalışma ve reformda değişen derecelerde ele alınmıştır. Bu girişimler sonucunda öğrencilerin bilimsel bilginin değerini, gücünü, geçerliliğini ve sınırlılıklarını değerlendirebilmeleri, kendilerini bilim insanı gibi hissedip bilim insanlarınınkine benzer şekilde bilim yapabilmeleri ve olayları bir bilim insanı gibi değerlendirebilmeleri beklenmektedir (Ateş, Ateş & Aladağ, 2021). Bilimin önemli bir rol oynadığı bir toplumda eleştirel, bilgili ve sorumlu vatandaşlar olarak katılabilmeleri için hem doğal fiziksel dünyanın hem de bilimin kendisinin nasıl çalıştığını keşfetmeleri gerekmektedir. Yani, bilim öğrenme alanı, öğrencilerin bilimin doğasını ve bilim adamlarının nasıl çalıştığını anlamalarına daha fazla önem vermektedir (Cooper, Cowie & Jones, 2010). Fen programlarında bilim insanına dair ve bilimin oluşturulması sürecinin öğrencilere aktarılmasında en önemli yeri verdikleri içerik gereği ilk-orta öğretim kademesinde olan fen bilimleri ve özel eğitim öğretmenleri ya da sınıf öğretmenleri gelmektedir. Bununla beraber özel eğitim öğretmenlerine ekstra görevler de düşmektedir. Özel yetenekli öğrencilerin bilimsel konulara doğal bir ilgileri vardır çünkü bu tür konular onların içgüdüsel merakını

ISBN: 978-605-73901-3-4

ve motivasyonunu besler (Smutny-Von & Fremd, 2004). Yaşadıkları ortamı yakından gözlemleyerek başkalarının gözden kaçırdığı olgu ve problemleri belirleyerek bu olguların keşfinden keyif alarak bilimsel süreçler yoluyla problemlerin çözümüne gitmek isterler. Bilimsel konulara karşı motivasyon, ısrar, keşif becerileri ve doğal yetenek içeren bir tutkuları vardır (Cooper, Baum & Neu, 2004). Bilimsel bilginin üretilmesinde veya etkin kullanımında önemli rolü olan bireylerdir. Buna göre özel yetenekli öğrencilerin eğitimine öncelik verilmesinin bir toplumun geleceğine yapabileceği en değerli yatırımlardan biri olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu öğrenciler yetiştirecek öğretmenler, öğrencilerin bu motivasyon, istek ve ilgilerini destekleyecek ve ilerletecek düzeyde olmalıdır. Çünkü ilkokul öğretmenleri bilim ve bilim adamları için birincil bilgi kaynaklarından biridir ve öğrencileri üzerindeki etkileri inkar edilemez (Moseley & Norris, 1999). Bununla beraber; fen eğitimi alanında öğretmenlerin eğilimlerinin, okul sınıflarında gerçekleşen öğrenmenin kalitesinde önemli bir rol oynadığı bilinmektedir. Bu önemli bir öncüldür çünkü "bilim insanı hakkında daha doğru kavramlara sahip olan öğretmenler, kimin bilim insanı olabileceği ve kimin bilim yapabileceği hakkında daha kapsamlı mesajlar göndermeleri muhtemeldir". Öğretmenlerin, öğrencilerin bilime ilgi duymaları ve motive olmaları için "bilime erişimin sağlanmalarına; bilimin toplumsal etkilerini görmeye başlamalarını; bilimsel okuryazarlık geliştirme fırsatlarını yakalayabilmelerine; bilim insanına dair kavram yanılgılarından uzak bir anlayış geliştirmelerine ve gerçek bilimi deneyimleyi sağlamaları en önemli görevleri olur görülmektedir (Medina-Jerez & Middleton, 2022).

İlgili literatür incelendiğinde öğretmen adaylarının ve öğrencilerin bilim insanına yönelik algı, görüş ve imajlarının belirlenmesine dair çalışmaların (Akman & Güler, 2006; Turgut, Öztürk & Hüseyin, 2017; Barman, 1999; Moseley & Norris, 1999; Akerson & Khalick, 2005) oldukça fazla yer aldığı anlaşılmaktadır. Bunun yanında özellikle özel eğitim öğretmenleri olmak üzere farklı branş öğretmelerinin bilim insanına dair görüşlerinin belirlenmesine yönelik çalışmaların (Takach & Tobi, 2021; Takasch & Yacoubian, 2020; Rampal, 1992) çok daha az olduğu görülmektedir. Literatürdeki boşluk göz önünde bulundurulduğunda bu araştırmanın literatürdeki bu eksikliğe katkı sağlaması açısından önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın amacı

Fen bilimleri ile özel eğitim öğretmenlerinin bilim insanına yönelik düşüncelerinin belirlenmesi ve bu düşüncelerin karşılaştırılması hedeflenmiştir.

Araştırma soruları:

- Fen bilimleri öğretmenlerinin bilim insanına dair düşünceleri nelerdir?
- Özel eğitim öğretmenlerinin bilim insanına dair düşünceleri nelerdir?
- Fen bilimleri ve özel eğitim öğretmenlerinin bilim insanına dair düşünceleri arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?

Araştırmanın modeli

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması çerçevesinde araştırma dizayn edilmiştir. Durum çalışması bir olgunun belirlenmesiyle başlar. Bu olgu küçük bir grup, belirli bir zaman ya da mekan gibi

ISBN: 978-605-73901-3-4

parametrelerle sınırlandırılabilir. Bu araştırma deseninde sınırlandırılan olgunun derinlemesine anlaşılması hedeflenir (Creswell, 2014). Bilim insanı olgusunun en çok geçtiği müfredat olan fen müfredatını fen bilimleri öğretmenleri vermektedir. Bununla beraber özel yetenekli öğrencilerin doğuştan gelen bilim ve bilim insanına dair üst düzey ilgilerinin ve meraklarının olduğu aşikar (Smutny & Von Fremd, 2004). Bu ilgiyi canlı tutabilme ve bilim insanı ile alakalı her şeye olan meraklarını giderme konusunda özel eğitim öğretmenlerine büyük görev düşmektedir. Bu nedenle araştırmanın örneklemi fen bilimleri ve özel eğitim öğretmenleri ile sınırlandırılmıştır.

Veri Toplama aracı

İlgili literatür detaylı taranıp (Barman, 1999; Finson, 2003) araştırmacı tarafından geliştirilen taslak form fen bilimleri eğitimi ve özel eğitim alanında iki uzman görüşü alındıktan sonra beş adet sorudan oluşan "Bilim insanına dair düşünce formu" adı altında son hali verilerek veriler elde edilmiştir.

Katılımcılar

Katılımcılar, olasılıksız örnekleme yöntemlerinden olan amaçlı örnekleme yöntemiyle (Merriam, 2009) seçilmiştir. Böylelikle araştırmada açıklanmak istenen olguya dair derinlemesine ve yeterli düzeyde verinin elde edilmesi hedeflenmiştir. Araştırmaya 23 Özel eğitim öğretmeni ve 20 Fen bilimleri öğretmeni olmak üzere toplamda 43 öğretmen katılmıştır.

Verilerin Analizi

Veriler, içerik analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. İçerik analizinde yapılmak istenen birbirine çok benzeyen verileri belirlenen belli temalar çerçevesinde açıklayarak okuyucunun anlayabileceği şekilde sunmaktır (Yıldırım & Şimşek, 2011). Verilerin analizi aşağıdaki aşamalar temel alınarak yapılmıştır. *Verilerin düzenlenmesi:* Formların kenarlarına ya da altlarına kısa hatırlatıcı notlar alarak veritabanının keşfine yönelik yapılan ilk aşamadır (Creswell, 2014). Bu aşamada; araştırmanın verilerinin ilk düzenlenmesi ve formların üzerine notlar alımı yapılmıştır. *Verilerin kodlanması:* Verilerin incelenerek küçük bilgi kategorilerine göre ayırdığı ve her bir kategorinin kavramsal olarak neyi ifade ettiğinin bulunmaya çalışıldığı aşamadır (Merriam, 2009). Bu araştırmada amaca uygun olarak verilere dair kodlar belirlenmiştir. *Temaların belirlenmesi:* Temalar genel olarak bakıldığında belirlenen amaç doğrultusunda ortak bir fikir oluşturmak için bir araya getirilmiş kodlar olarak tanımlanabilir (Glesne, 2011). Araştırmada kodların anlam bütünlüğüne göre farklı temalar oluşturulmuştur. *Verilerin kodlara ve temalara göre düzenlenmesi:* kodların belirlenmesi ve kodlara göre uygun temaların oluşturulmasının akabinde devam süreçtir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu süreçte araştırmacı kendi görüşlerini ve yorumlarına yer verilmemiştir. Bu aşamada oluşturulan kodlar ve temaların düzenlenmesi yapılmıştır. Düzenlemelerin okuyucuya mümkün olduğu kadar tanımlayıcı ve açık bir şekilde aktarılması sağlanmıştır. *Bulguların yorumlanması:* Bu aşama araştırmacı tarafından oluşturulan kodlar ve temaların daha da ötesinde geniş anlamlarına yönelik soyutlamayı içermektedir. Bu aşamada araştırmacı sürecin bir parçasıdır (Creswell, 2014). Bu aşamada araştırmacı burguları literatüre dayalı bir şekilde yorumlanmıştır. *Verileri sunma ve görselleştirmesi:* Grafikler veya tablolar gibi görsel araçlar verilerin anlamlandırılmasında kilit rol oynamaktadır (Glesne, 2011). Bu araştırmada da verilerin sunumu tablolar aracılığıyla okuyucuya aktarılmıştır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Geçerlilik

Nitel araştırmalarda geçerlilik araştırmacının açıklamak istediği olguyu/olay ya da fenomeni olduğu gibi olabildiğince yansız bir şekilde anlaşılması olarak tanımlanabilir (Şimşek & Yıldırım, 2011). *İç Geçerlilik*; Araştırma bulgularının derinlemesine tanımlamak ve incelemek istenen mevcut durumu ne kadar yansıttığı ve mevcut gerçekliğe uyup uymadığını sorunsalı ile ilgilidir. Araştırmanın iç geçerliliğini sağlamaya yönelik birçok strateji kullanılabilir. Bunlardan en çok kullanılanları "*Veri toplama sürecine uygun ve yeterli katılım*" ve "*Uzman incelemesi*"dir (Merriam, 2009). Bu araştırmanın iç geçerliliğini arttırmak adına gerek kuramsal çerçevenin oluşturulması, araştırma desenin belirlenmesi gerekse veri toplama aracının geliştirme süreci alanında uzman kişilerin görüşleri doğrultusunda yapılmıştır. Araştırmanın sınırlandırıldığı durumlar ve ortaya çıkarılmak istenen olguya en uygun katılımcılar seçilip aynı zamanda araştırmacı tarafından yeterli görülen katılımcı sayısı sağlanmıştır.

Güvenirlik

Nitel araştırmalarda güvenirlilik kavramının yerine "tutarlılık" ifadesinin kullanılması önerilmektedir. Burada olguların değişkenliğini kabul eden ve bu değişkenliği tutarlı bir şekilde yansıtan bir yaklaşım söz konusudur. Bir araştırmada tutarlılığın sağlanmasına dair "tutarlılık incelemesi" ve "teyit edilebilirlik" kavramları göz önünde bulundurulur (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırmanın tutarlılığını sağlamak için verilerin kodlanması sürecinde kavramsallaştırma yaklaşımının tutarlılığı sağlanmış ve ulaşılan sonuçların toplanan verilerle sürekli olarak teyit edip etmediği kontrol edilip olguya dair mantıklı açıklama sunulmuştur.

BULGULAR

Tablo. 1. "Bir Bilim İnsanında Hangi Özellikler (Kişisel ve Mesleki) Bulunmalıdır? Neden?" Dair Bulgular:

Öğretmen	Tema	Kod	Yüzde (%)
Fen Bilimleri	Azimli bir yapıya sahip olan	• Azimli • Yılmayan • Vazgeçmeyen • Kararlı • Pes etmeyen	55
	Araştırmacı	• Araştıran • Bilgiyi arayan • Araştırma sevdalısı	55
	Meraklı	• Merak eden • Şüpheci	50
	Sabırlı	• Sabır • Dayanıklı	50
	Alanında yetkin ve belli bir bilgiye sahip olan	• Alanında yetkin • Alanında bilgili • Bilgi birikimi olan • Bilgi sahibi • Alan hakimiyeti	25
	Çalışkan	• Çalışan • Çalışmaktan korkmayan • Özverili	20
	Buluş yapan	• Buluş yapman • Keşif yapan • Keşfetmeye açık	20

ISBN: 978-605-73901-3-4

	Ahlaklı ve etik kurallara uyan	• Dürüst • Etik • Ahlaklı	15
Özel Eğitim	Ahlaklı ve etik kurallara uyan	• Ahlaklı • Etik davranma • Mesleki etik	39,13
	Meraklı	• Merak etmek • Meraklı	39,13
	Araştırmacı	• Araştırmayı seven • Araştırmacı • Bilimsel araştırma	30,43
	Keşif (buluş) yapan	• Keşfeden • Buluş yapan • Yenilik katan	30,43
	Azimli	• Azim • Gayretli • Çaba sarf eden	30,43
	Yaratıcı	• Yaratıcı	26,08
	Alanında bilgi sahibi olmak	• Bilgili • Donanımlı • Bilgiye sahip	17,40
	Objektif olmak	• Objektif • Tarafsız	13,05

"**Bir bilim insanında hangi özellikler (kişisel ve mesleki) bulunmalıdır? Neden?"** sorusuna dair cevaplar incelendiğinde;

Fen bilimleri öğretmenlerinin %25'i "alanında yetkin ve belli bir bilgiye sahip olan", %55'i "azimli bir yapıya sahip olan", %50'si "meraklı", %55'i "araştırmacı", %50'si "sabırlı", %15'i "ahlaklı ve etik kurallara uyan", %20'si "çalışkan", %20'si "buluş yapan" olarak bilim insanın özelliklerini belirtirken özel eğitim öğretmenlerinin %39,13'ü "ahlaklı ve etik kurallara uyan", %39,13'ü "meraklı", %30,43'i "araştırmacı", %30,43'ü "keşif yapan", %30,43'ü "azimli olan", %26,08'si "yaratıcı", %17,40'ı "alanında bilgi sahibi", %13,05'i ise "objektif" olarak belirtmiştir.

Tablo 2. "Bilim İnsanları Neler Yapar?" Sorusuna Dair Bulgular:

Öğretmen	**Tema**	**Kod**	**Yüzde(%)**
Fen Bilimleri	Sorunları çözer	• Sorun çözme • İlaç bulmak • Çözüm yolu bulma • Çözüm üretme	40
	Topluma ya da Dünya'ya dair katkılarda bulunur	• İnsanlığa yarar sağlar • Topluma katkı • Dünya'ya katkı	30
	Deney yapmak	• Deney	25
	Buluş yapar	• Buluş • İcat • Bulunmayanı bulma	25
	Çevresini (bulunduğu doğayı) anlamlandırır	• Çevresini anlamaya çalışır • Bulunduğu doğayı anlar	15
	Özgün fikirler ortaya koyar	• Fikir üretir • Özgün fikir • Yeni fikir	10
	Buluş yapar	• İcat • Buluş • Yeni ürün	52,17

ISBN: 978-605-73901-3-4

Özel Eğitim		• Keşif yapmak	
	Topluma ya da Dünya'ya dair katkılarda bulunur	• İnsanlığa katkı • Toplumu kurtarır • Ülkesine yarar sağlama • Topluma yenilikler getirmek	43,47
	Sorunları çözer	• Sorun çözer • Çözüm üretir • Çözüm arar	26,08
	Deney yapar	• Deney	21,73

"Bilim insanları neler yapar?" sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde,

Fen bilimleri öğretmenlerinin %40'ı "sorunları çözer", %30'u "topluma ya da dünya'ya dair katkılarda bulunur", %25'i "deney yapar", %25'i "buluş yapar", %15'i " çevresini (bulunduğu doğayı) anlamlandırır", %10'u "özgün fikirler ortaya koyar" olarak bilim insanlarının yaptıklarını belirtirken özel eğitim öğretmenlerinin %52,17'si "buluş yapar", %43,47'si "topluma veya dünya'ya dair katkılarda bulunur", %26,08'i "sorunları çözer" ve %21,73'ü "deney yapar" şeklinde ifade etmiştir.

Tablo 3. "Bilim İnsanın Çalışma Alanları (Farklı Bilim Dalları Vs..) Nerelerdir? " Sorusuna Ait Bulgular:

Öğretmen	Tema	Kod	Yüzde(%)
Fen Bilimleri	Her alan	• Her yerde • Her konuda • Gereken her alanda	55
	Sağlık bilimleri	• Tıp • İlaç • Sağlık	45
	Uzay	• Uzay • Havacılık • Astronomi	25
	Fizik	• Fizik • Atomlar	20
	Biyoloji	• Biyoloji	15
	Sosyal bilimler	• Sosyal bilimler	10
Özel Eğitim	Her alan	• Her şey • Sınırlı alan yok • Merak ettiği her alan • İlgisi olan her şey	47,82
	Fizik	• Fizik • Atom	30,43
	Kimya	• Kimya	26,08
	Biyoloji	• Biyoloji	17,40
	Matematik	• Matematik	17,40
	Uzay	• Uzay • Astronomi	13,05
	Sosyal Bilimler	• Sosyal Bilimler	13,05
	Sağlık Bilimleri	• Sağlık • Pandemi	8,7

Bilim insanın çalışma alanları (farklı bilim dalları vs..) nerelerdir?" sorusuna verilen cevaplara bakıldığında;

Fen bilimleri öğretmenlerinin %55'i "her alanda", %45'i "sağlık bilimlerinde", %25'i "uzay", %20'si "fizik", %15'i "biyoloji" ve %10'u "sosyal bilimler" olarak bilim insanlarının çalışma alanlarını belirtirken özel eğitim

ISBN: 978-605-73901-3-4

öğretmenlerinin %47,82'si "her alanda", %30,43'ü "fizik", %26,08'i "kimya", %17,40'ı Biyoloji, %17,40'ı "matematik", %17,40'ı "uzay", %13,05'i "sosyal bilimler" ve %8,7'si "sağlık bilimleri" şeklinde söylemiştir.

Tablo 4. "Aklınızdaki Bilim İnsanını Profilini Oluşmasında Hangi Mecralar (Dergi, TV Vb.) veya Kimler Etkili Oldu?" Sorusuna Dair Bulgular

Öğretmen	Tema	Kod	Yüzde(%)
Fen Bilimleri	Yazılı dokümanlar	• Kitap • Gazete • Dergi	50
	Görsel dokümanlar	• Televizyon • Filmler • Belgeseller • Görsel medya	40
	Üniversite hayatındaki ders ve kişiler	• Üniversite hocaları • Üniversite ortamı • Üniversite dersleri	30
	Öğretmenler	• İlkokul öğretmeni • Lise öğretmeni • Ortaokul öğretmeni	20
	İnternet	• İnternet	5
Özel Eğitim	Görsel dokümanlar	• Çizgi filmler • Filmler • Belgeseller • Televizyon	47,82
	Öğretmenler	• İlkokul öğretmeni • Ortaokul öğretmeni • Lise öğretmeni	30,43
	Yazılı dokümanlar	• Kitap • Dergi • Gazete	26,08
	Üniversite hayatındaki ders veya kişiler	• Üniversite hocası • Lisans eğitimi	26,08
	Kendi deneyimleri	• Kendi yaşantımdan • Deneyimlerimden • Seyahat	13,04

"Aklınızdaki bilim insanını profilini oluşmasında hangi mecralar (dergi, TV vb.) veya kimler etkili oldu?" sorusuna dair verilen cevaplar analiz edildiğinde;

Fen bilimleri öğretmenlerinin %50'si "yazılı dokümanlar (kitap, dergi, gazete vb..)", %40'ı "görsel dokümanlar (çizgi film, film, belgesel, televizyon vb..)", %30'u "üniversite hayatındaki ders ve kişiler (üniversite dersleri ve hocaları)", %20'si "öğretmenler aracılığıyla (ilk, ortaokul ve lise öğretmeni)" ve %5'i "internet"in aklındaki bilim insanı profilinin oluşmasında etkili olduğunu aktarırken özel eğitim öğretmenlerinin %47,82'si "görsel dokümanlar (TV, film, görsel medya vb..)", %30,43'ü "öğretmenler (ilk, orta ve lise öğretmeni)", %26,08'i "yazılı dokümanlar", %26,08'i "üniversite hayatı veya kişiler (Üniversite hocaları, lisans eğitimi)" ve %13,04'ü "kendi deneyimleri (seyahat, kendi yaşantısı vb..)" olarak söylemiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Tablo 5. "Örnek Aldığınız ya da Sizi Etkileyen Bilim İnsanınız (Zaman Fark Etmeksizin Ölmüş ya da Hala Yaşayan) Kimdir? Neden?" Sorusuna Dair Bulgular:

Öğretmen	Bilim insanı	Nedeni	Yüzde(%)
Fen Bilimleri	Aziz Sancar	• Nobel ödüllü olması • Çalışma alanı • Hayata bakış açısı	25
	Marie Curie	• Çalışma alanı • Nobel Ödüllü olması • İlham verici olması • Kendini bilime adaması	25
	Nikola Tesla	• Fizik alanında çalışması • Azimli olması • Düşünce yapısı	20
	Albert Einstein	• Hayat mücadelesi • Fizik alanında çalışması	15
	Stephen Hawking	• Çalışma alanı • Fikirleri • Hayat Mücadelesi	15
	Oktay Sinanoğlu	• Genç yaşta profesör olması	5
	Isaac Newton	• Yer çekimini keşfetmesi	5
	Galileo	• Uzay çalışmaları	5
	Cahit Arf	• "Ezberlemeyin, keşfedin" sözü ile	5
	Thomas Edison	• Zorluklara karşı yılmaması	5
Özel Eğitim	Aziz Sancar	• DNA üzerinde çalışması • Nobel Ödüllü olması • Hayata dair bakış açısı	26,08
	Marie Curie	• "Bilim adamı" olgusuna karşı çıkması • Etkileyici hayat hikayesi • Çalışması ve azmi	21,73
	Nikola Tesla	• Yaratıcı ve zamanının ötesinde düşünmesi • Hayat mücadelesi • Çalışma alanı	21,73
	Albert Einstein	• Çok yönlü bakış açısı • Azimli olması • Çok tanınır olması	21,73
	Stephen Hawking	• Çalışma konularının ilginçliği • Yaşam Mücadelesi	8,69
	Leonardo Da Vinci	• Birçok alanda başarılı olması	4,34
	El-Cezeri	• Zamanının ötesinde hayal gücü olması	4,34

"Örnek aldığınız ya da sizi etkileyen bilim insanınız (zaman fark etmeksizin ölmüş ya da hala yaşayan) kimdir? Neden?" sorusuna dair verdikleri cevaplar analiz edildiğinde;

Fen bilimleri öğretmenlerinin %25'i Aziz Sancar'dan "Nobel ödüllü olması", "Hayata bakış açısı" ve "Çalışma alanı"ndan, %25'i Marie Curie'den "Nobel ödüllü olması", "İlham verici olması", "Kendini bilime adamış olması" ve "Çalışma alanı"ndan, %20'si Nikola Tesla'dan "Düşünce yapısı", "Azimli olması" ve "Fizik alanında çalışması"ndan, %15'i Albert Einsten'ndan "Hayat mücadelesi" ve "Fizik alanında çalışması"ndan, %15'i Stephen Hawking'den "Çalışma alanı", "Fikirleri" ve "hayat mücadelisi"nden %5'i Oktay Sinanoğlu'ndan "Genç yaşta profesör olması", %5'i Isaac Newton'dan "Yerçekimini keşfetmesi"nden, %5'i Galileo'dan "Uzay çalışmaları"ndan, %5'i Cahit Arf'tan "Ezberleme keşfet!" sözünden, %5'i Thomas Edison'dan "Zorluklara karşı yılmaması"ndan dolayı etkilendiklerini belirtmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Özel eğitim öğretmenlerinin %26,08'i Aziz Sancar'dan "DNA üzerinde çalışması", "Hayata bakış açısı" ve "Nobel ödüllü olması"ndan, %21,73'ü Marie Curie'den "Bilim adamı" olgusuna karşı çıkması", "Etkileyici hayat hikayesi" ve Çalışması ve azmi"nden, %21,73'ü Nikola Tesla'dan "Yaratıcı ve zamanının ötesinde düşünmesi", "Hayat mücadelesi" ve "Çalışma alanı"ndan, %21,73'ü Albert Einstein'den "Çok yönlü bakış açısı", "Azimli olması" ve "Çok tanınır olması"ndan, %8,69'u Stephen Hawking'den "Çalışma konularının ilginçliği" ve "Yaşam Mücadelesi"nden, %4,34'ü Leonardo Da-Vinci'den "Birçok alanda başarılı olması"ndan %4,34'ü El-Cezeri'den "Zamanının ötesinde hayal gücünün olması"ndan ötürü etkilendiklerini ifade etmiştir.

TATIŞMA VE SONUÇ

Fen bilimleri öğretmenleri bilim insanının özelliklerini; azimli, araştırmacı, meraklı, sabırlı, alanında bilgiye sahip olan, çalışkan, buluş yapan, ahlaklı ve etik kurallara uyan olarak tanımlarken özel eğitim öğretmenleri ise ahlaklı ve etik kurallara uyan, meraklı, araştırmacı, keşif yapan, azimli, yaratıcı, alanında bilgi sahibi olan ve objektif olarak tanımlamıştır. Özel eğitim öğretmenleri fen bilimleri öğretmenlerinden ayrı olarak bilim insanının özellikleri arasında objektif ve yaratıcı özelliklerinin de bulunduğunu ifade etmiştir. Fen bilimleri öğretmenleri ise özel eğitim öğretmenlerinden farklı olarak bilim insanının sabırlı ve çalışkanlık gibi özelliklere de sahip olduğunu belirtmiştir. Takach & Tobi (2021) öğretmenlerin bilim insanına dair görüşlerini belirlemeyi amaçladığı çalışmasında öğretmenlerin bilim insanlarının dürüst, yaratıcı, alçakgönüllü ve yenilikçi olmak üzere bir çok olumlu özelliğinin olduğuna dair görüşlerinin olduğunu belirlemiştir. Bu araştırmanın sonuçları da Takach & Tobi (2021) çalışmasında elde ettiği sonuçlarla örtüşmektedir. Rampal (1992) öğretmenlerin bilim insanına dair düşüncelerini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmasında öğretmenlerin bilim insanını “gerçeği” arayışlarında keskin bir bağlılık ve sabır duygusu sergileyen birey olarak tanımlamıştır. Araştırmanın sonuçları Rampal (1992)'ın çalışmasında elde ettiği sonuçlar birbirlerini destekler niteliktedir.

Fen bilimleri öğretmenleri bilim insanının sorunları çözen, topluma ya da dünya'ya dair katkılarda bulunan, deney yapan, buluş yapan, çevresini anlamlandıran, özgün fikirler ortaya koyan bireyler olarak belirtirken özel eğitim öğretmenleri ise buluş yapan, topluma ya da dünya'ya dair katkılarda bulunan, sorunları çözen, deney yapan bireyler olarak ifade etmiştir. Fen bilimleri öğretmenleri, özel eğitim öğretmenlerine göre bilim insanının ek olarak çevresini anlamlandıran ve özgün fikirler ortaya koyan bireyler olarak betimlemiştir.

Fen bilimleri öğretmenleri bilim insanlarının çalışma alanlarını her alan, sağlık bilimleri, uzay, fizik, biyoloji, sosyal bilimler olarak tanımlarken özel eğitim öğretmenleri ise bilim insanlarının çalışma alanlarını her alan, fizik, kimya, biyoloji, matematik, uzay, sosyal bilimler, sağlık bilimleri olarak belirtmiştir. Özel eğitim öğretmenlerinin fen bilimleri öğretmenlerine göre bilim insanlarının ekstra olarak çalışma alanlarına matematik ve kimyayı da eklemiştir. Takach & Yacoubian (2020) öğretmenlerin bilim insanını dair laboratuarda kimya alanında deney yapan bireyler olarak tanımladığını saptamıştır. Bu yönüyle bu araştırmanın sonuçları Takach & Yacoubian (2020)'nın çalışmasıyla paralellik göstermektedir.

Fen bilimleri öğretmeni akıllarındaki bilim insanı profilinin oluşmasında etkili olan mecraları yazılı dokümanlar, görsel dokümanlar, üniversite hayatındaki ders ve kişiler, öğretmenler, internet olarak söylerken özel eğitim

ISBN: 978-605-73901-3-4

öğretmenleri ise görsel dokümanlar, öğretmenler, yazılı dokümanlar, üniversite hayatındaki ders veya kişiler, kendi deneyimleri olarak ifade etmiştir. Özel eğitim öğretmenleri fen bilimleri öğretmenlerine ek olarak kendi deneyimlerinden de etkilendiklerini belirtmiştir.

Fen bilimleri öğretmenleri kendilerini en çok etkileyen bilim insanlarının Aziz Sancar, Marie Curie, Nikola Tesla, Albert Einstein, Stephen Hawking, Oktay Sinanoğlu, Isaac Newton, Galileo, Cahit Arf, Thomas Edison olduğunu ifade ederken özel eğitim öğretmenleri ise Aziz Sancar, Marie Curie, Nikola Tesla, Albert Einstein, Stephen Hawking, Leonardo Da Vinci, El Cezeri cevabını vermiştir. Fen bilimleri öğretmenleri özel eğitim öğretmenlerine göre farklı olarak Isaac Newton, Oktay Sinanoğlu, Galileo, Cahit Arf ve Thomas Edison cevabını verirken özel eğitim öğretmenleri farklı olarak Leonardo Da Vinci ve El-Cezeri sonucuna ulaşılmıştır.

ÖNERİLER

Bu sonuçlar ışığında, özel eğitim ve fen bilimleri öğretmenliği ilk-ortaokul seviyesinde öğrencilerin düşünceleri üzerinde etkileri büyük olabilecek birçok branştan sadece ikisidir. Matematik, sınıf ya da resim öğretmenliği gibi diğer branşlarda çalışan öğretmenlerin de bilim insanına dair düşüncelerinin belirlenmesine yönelik çalışmaların yapılması alana katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Akerson, V. L., & Abd-El-Khalick, F. S. (2005). "How should i know what scientists do?—I am just a kid": fourth-grade students' conceptions of nature of science. *Journal of Elementary Science Education*, *17*(1), 1-11.

Ateş, Ö., Ateş, A. M., & Aladağ, Y. (2021). Perceptions of students and teachers participating in a science festival regarding science and scientists. *Research in Science & Technological Education*, *39*(1), 109-130.

Barman, C. R. (1999). Students' views about scientists and school science: Engaging K-8 teachers in a national study. *Journal of Science Teacher Education*, *10*(1), 43-54.

Cooper, C. R., Baum, S. M., & Neu, T. W. (2004). Developing scientific talent in students with special needs. Journal of Secondary Gifted Education, 15(4), 162-169.

Cooper, B., Cowie, B., & Jones, A. (2010). Connecting teachers and students with science and scientists: The Science Learning Hub.

Craswell, J. W. (2014), *Research deisgn; Qualitative, quantative and mixed methods approachs,* SAGE Publications.

El Takach, S. & Yacoubian, H.A. (2020). Science teachers' and their students' perceptions of science and scientists. *International Journal of Education in Mathematics, Science and Technology (IJEMST), 8*(1), 65-75.

El Takach, & Tobi, A., A., (2021). teachers and students' perceptions of science and scientists: A comparative study, International Journal on Social and Education Sciences, 3(1), 1 -27.

Finson, K. D. (2003). Applicability of the DAST-C to the images of scientists drawn by students of different racial groups. *Journal of Elementary Science Education*, *15*(1), 15-26.

Glesne, C. (2011). *Becoming qualitative researchers: An introduction,* Pearson Education.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Güler, T., & Akman, B. (6). 6 yaş çocuklarının bilim ve bilim insanı hakkındaki görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *31*(31), 55-66.

Moseley, C., & Norris, D. (1999). Preservice teachers' views of scientists. *Science and Children*, *37*(1), 50-53.

Smutny, J. F. & Von Fremd, S. E. (2004*). Differentiating for the young child: Teaching Strategies Across the Content Areas (K-3).* Corwin Press.

Medina-Jerez, W., & Middleton, K. (2022). Examining Hispanic preservice teachers' perceptions of scientists in a science methods course. *International Journal on Studies in Education (IJonSE)*, *4*(1), 70-87.

Merriam, S., B. (2009). *Qualitative research a guide to design and ımplementati*on, Jossey-Bass A Wiley Imprint.

Rampal, A. (1992). Images of science a studv of school and scientists: Teachers' views. i. characteristics of scientists. *Science Education*, *76*(4), 415-436.

Turgut, H., Öztürk, N., & Hüseyin, E. Ş. (2017). Üstün zekâlı öğrencilerin bilim ve bilim insanı algısı. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *17*(1).

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Qualitative research methods in social sciences, Seçkin Publishing.*

ISBN: 978-605-73901-3-4

ORTA ÇAĞ AVRUPA'SINDA SALGIN HASTALIKLAR VE DOĞAL AFETLERLE MÜCADELEDE İNSANLIK DIŞI BİR YAKLAŞIM: BÜYÜCÜLÜK VE CADI AVCILIĞI

Prof. Dr. Hasan ÖZALP
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, ozalphasan66@gmail.com

ÖZET

İnsanoğlu tarihin birçok döneminde doğal afetler ve salgınlarla yüzleşmiştir. Bu yüzleşme kimi zaman makul, meşru bilimsel temeller üzerine inşa edilirken zaman zaman irrasyonel ve anti hümanist tutumlar mücadelenin hareket noktasını oluşturmuştur. Biz bu çalışmada Orta çağ Hıristiyan dünyasında doğal afetler ve salgın hastalıklar mücadele yöntemi olarak büyücülük ve cadı avcılığını ele aldık. Bu kapsamda öncelikle dönemi itibariyle büyücülük ve cadılığın ne olduğunu tespit ettik. Cadıların özellikle kadınlar olarak tayin edilmesinin eril din yorumu açısından değerini sorguladık. Daha sonra resmi otoriteler ve özellikle kilisenin doğal afetler ve veba gibi salgın hastalıklarla mücadele niçin büyücüleri ve cadıları hedefe koyduğunu tartıştık. Görünen o kilise bir kısım şifacı hekimleri büyü yapmakla suçlamaktadır. Ayrıca cadı olduğunu iddia ettiği bir kısım kadınların şeytanla çiftleştiği ve şeytanın işlerini yaptığı düşüncesiyle yargılamaktadır. Bu suçlamalar tamamen sübjektif kanaatlere dayanmaktadır. Kilisenin ve dönemin hukukunun bu tavırları neredeyse Avrupa'nın tamamında yayılmıştı. Büyücüler ve cadıların özelliklerinin ne olduğu ve nasıl yargılanmaları gerektiğine dair kitaplar kaleme alınmıştı. Daha da kötüsü cadılıkla suçlanan kadınlar çok ağır işkencelere tabi tutulmaktadır. Bu hukuksuz ve anti hümanist tavırlarıyla kilise üç sonuç elde etmekteydi: 1) Kadınların zorla cadılıklarını itiraf ettiriyordu. 2) Suçlayacakları yeni isimleri itiraf etmelerini sağlıyordu. 2) Bu sayede hem salgın hastalıklarla mücadele ediyor hem de dini bir hizmeti yerine getiriyordu. Kilisenin ve onun etkisindeki hukukun bu insanlık dışı tavırları ve işkenceler artık insani olarak dayanılmaz boyutlara ulaştığında hem bir kısım kilise mensupları hem de devlet adamları ve hukukçular sürece itiraz etmeye başladılar. Tabi ki emprik tıbbın ilerlemesiyle birlikte veba gibi salgın hastalık ve doğal afetlerle mücadele etmek daha bilimsel ve insani bir forma dönüşmeye başladı.

Anahtar Kelimeler: Orta Çağ, Kilise, salgın ve veba, büyücülük, cadı avcılığı.

ISBN: 978-605-73901-3-4

AN INHUMAN APPROACH TO FIGHTING PANDEMICS AND NATURAL DISASTERS IN MEDIEVAL EUROPE: SORCERY AND WITCH HUNTING

Abstract

Mankind has faced natural disasters and pandemics in many periods of history. While this confrontation was sometimes built on reasonable and legitimate scientific foundations, sometimes irrational and inhuman attitudes formed the starting point of the struggle. In this study, we discussed sorcery and witch hunting as a method of combating natural disasters and epidemics in the medieval Christian world. In this context, first of all, we determined what Sorcery and witchcraft were as of the period. We questioned the value of designating witches, especially as women, in terms of masculine religious interpretation. Afterwards, we discussed why the official authorities and especially the church target sorcerers and witches to fight natural disasters and epidemics such as the plague. That apparent church accuses some healer physicians of using magic. He also judges some women, whom he claims to be witches, on the grounds that they mate with the devil and do the devil's work. These accusations are based entirely on subjective opinions. These attitudes of the church and the law of the time spread almost throughout Europe. Books were written about the characteristics of sorcerers and witches and how they should be judged. Worse still, women accused of witchcraft are subjected to severe persecutions. With this unlawful and anti-humanistic attitude, the church achieved three results: 1) It forced women to confess their witchcraft. 2) It made them confess new names to accuse. 2) In this way, he was both fighting against epidemics and performing a religious service. When these inhuman attitudes and tortures of the church and the law under its influence reached unbearable dimensions, both some church members, statesmen and lawyers started to object to the process. Of course, with some empirical medicine advances, fighting epidemics and natural disasters such as the plague began to turn into a more scientific and humane form.

Keywords: Middle Ages, Church, pandemic and plague, sorcery, witch hunting.

GİRİŞ

“Yani, siz”, dedi Başrahip kaygılı bir sesle, "birçok duruşmada, Şeytan'ın yalnızca sanığın değil, belki de ve en çok yargıçların içlerinde etkin olduğunu mu söylüyorsunuz?"

(Umberto Eco, Gülün Adı)

İnsanoğlu etrafını kuşatan canlı veya cansız varlıklar dünyasını her zaman anlama ve açıklamaya çalışmıştır. İlk insanlardan beri varlıklar nasıl meydana geldi, nasıl işliyor, kaynağı ve sebepleri nelerdir? gibi sorular etrafında mitolojik, felsefi ve kendince bilimsel etiyolojiler üretmiştir. Örneğin kozmogoni mitleri evrenin nasıl meydana geldiğini açıklarken, antropogoni mitleri insanın ortaya çıkışını açıklamaktadır. Bununla birlikte insanoğlu hem âlemin hem de etrafında gelişen olayların devinimini açıklamaya çalışmıştır. Ateşin doğası nedir, yıldırımlar nasıl oluşur, bitkiler ve hayvanlar nasıl büyür, insan nasıl doğar ve oluşur, hastalık ve şifa nedir? gibi sorular etrafında gelişen ve doğanın işleyişini sağlayan dinamikleri anlamaya çalışmıştır (Eliade 2001:20-21). Kendisini tehdit eden hastalık ve doğal afetler gibi olaylarla bazen doğal yollarla bazen de doğaüstü tutum ve tavırlarla yüzleşmeye çalışmıştır. İşte bu süreçte hastalık, delilik, deprem, yıldırım, afet, tufan gibi sorunlarla başa çıkan büyücü, şaman

ISBN: 978-605-73901-3-4

ve kâhin gibi özel niteliklere sahip insanların ortaya çıktığını görüyoruz. Bunların hepsinin ortak tarafı şifacı olmadır. Yani doktor olmasıdır. İşte bu nokta Ronan'ın da ifade ettiği gibi "bilim tarihini veya teorisini büyü ile karşı karşıya gelmeden tartışmak mümkün değildir" (Ronan 2005:5).

Büyücü sadece mantıksız ve anlaşılmaz işler yapan bir deli değildi. Onlara göre âlem ruhlar tarafından yöneliyordu. İyi ruhlar ve kötü ruhlar vardı. Kötü olaylar kötü ruhların etkisiydi. Bir büyücü, doğayı kendi amacına göre uygun olarak yönlendirir, aynı zamanda maddeleri tanır, iksir hazırlar, dua eder, büyü yapar ve tedavi etmeye çalışırdı. Bu sebeple büyücüler emprik bilimin öncüleri kabul edilmektedir (Ronan 2005:8-9). Hatta buradan bir doğa felsefesi bile çıkarmak mümkündür. Büyücülerin en önemli özellikleri ise daha sonra soruşturma geçirmelerine ve yargılanmalarına neden olacak olan animist bir yaklaşımla âlemi kuşatan ve yöneten ruhlar ile iletişim kurabilmeleri, onlarla etkileşime girmeleri ve bu ruhları kendi amacına uygun olarak yönlendirmek ve insanları tedavi etmekti. Bunlar bitkilerden yararlanıyor, doğadaki elementlerden iksirler yapıyordu. İnsanları hem fiziksel hem de ruhsal olarak tedavi ediyordu (Cassandra 2002:161). Bugün bilimsel olarak kabul edilmesi mümkün olmayan bu yaklaşım bir zamanlar doğal afetler ve hastalıklarla mücadele etmenin tek ve en etkili yoluydu. Yüzyıllar boyunca devam eden bu yöntem çerçevesinden bakılırsa fizik ve metafizik iç içeydi. Dolayısıyla din ile bilim arasında bir çatışma ve kavga mümkün değildi.

Büyücülerin insanları fiziksel ve spritüal olarak tedavi etmeleri zamanla imtiyazlarla sahip güçlü bir din adamı sınıfı yarattı. Sonraki süreçte tüm büyücüler şeytanla iş birliği yapanlar olarak itham edilse de büyüyü tedavi amaçlı kullanan iyi şifacılar ve suistimal eden büyücülerde vardı. Bu sebeple büyücüler kendi aralarında doğal büyü yapanlar ve doğal olmayan yani şeytani büyü yapanlar olmak üzere iki kısma ayrılmaya başladı. Doğal büyü, kişilerin kendi yeteneklerini kullanarak doğal şeylerden yararlanılarak yapılan büyüdür. İkincisi ise kötü ruhları çağıran ve güçlerini onun çalışması için kullanan doğal olmayan yani şeytani büyüdür (Ankarloo, Clark, ve Monter 2002:161). Bir zamanlar insanların hastalığına şifa bulan büyücüler özellikle teoloji demonolojinin yükselişi ile birlikte ciddi anlamda tartışmaların odağında yer almaya başladılar. Çünkü yaptıkları işler zaman zaman anlaşılabilir bir nitelik taşısa da çoğu kere insan aklını aşan bir niteliğe sahipti. Bu durum ya Tanrısal ya da şeytani bir kaynağa bağlı oldukları hissini oluşturuyordu. Tanrı müjdesini kilise eliyle gönderdiğine göre bu durum ancak şeytani bir tasarruf olabilirdi. Yani şeytan bir kısım insanları kendi kötü emellerini gerçekleştirmek için kullanıyordu. Artık şifacı büyücülerin dönemi kapanıyordu. Tabiat boşluk kabul etmezdi. Peki, yerlerini kim dolduracaktı? Elbette ki yükselen kilise ve teolojik yorumlar (Ankarloo vd. 2002:72).

CADILAR VE ÖZELLİKLERİ

Orta çağ dünyasında kilise her açıdan yükseliyordu. Maddi dünyayı yöneten bu ruhani otorite varlığını devam ettirmek için bir diyalektik oluşturmuş ve kendisine metafizik bir düşman olarak demonları düşman seçmişti. Demon aslında özel anlamıyla şeytan/iblis demektir. Bununla birlikte ilk defa M.S. II. yüzyılda Mısır'da çölde gezen Hıristiyan keşişlerin kendilerine saldıran şeytanlar/cinlerden bahsettiği ifade edilmektedir. Daha sonra ilk kilise babalarından olan Augustinus'un (354-430) *De divinatione daemonum (Şeytanların Kehaneti Üzerine)* adlı bir eser yazdığını ayrıca De *Civitate Dei (Tanrı'nın Şehri)* adlı eserlerinde demonlara ciddi ölçüde yer ayırdığını görüyoruz. Daha sonra 13. yüzyılda, önemli Orta çağ ilahiyatçısı Thomas Aquinas'un (1225-1274), birçok eserinde iblislerin

ISBN: 978-605-73901-3-4

doğası ve güçlerini tartıştığını görüyoruz. Augustinus'a Eski Ahit'te geçen "putperestlerin tüm Tanrı'ları demonlardır." (Mezmurlar, 96/5) ibaresinden hareketle demonların hayal mahsulü olmadığını, düşmüş melekler ve kötü güçler olarak gerçek birer varlık oldukları şeklinde yorumlamaktadır. Kısaca Tanrı'nın emirlerine karşı gelmiş ve kendisiyle Tanrı adına mücadele edilmesi gereken kötü güçlerdir. Bunlar insanları etki altına alabilirler, tuhaf hayal ve görüntüler oluşturabilirler. Benzer ifadelerin Aquinas'ta da olduğunu görüyoruz. Bu yaklaşım tüm Orta çağ boyunca egemen olacak cadı avcılığının da gerekçesini oluşturacaktır (Bailey 2003:35-37). Bundan sonra gelişecek temel mantık şudur: "Haeresis est maxima, opers maleficarum non credere", yani cadılığın varlığına inanmamak en büyük zındıklıktır.

Şeytan dünya üzerindeki Tanrısal amaç karşısındaki kötü emellerini kimin eliyle gerçekleştirebilir? Elbette ki büyücüler. Ama artık eski şifacılar olan büyücülük tarihsel bağlamından koparılmıştı. Bu sebeple konjonktüre yeni bir kavramın girdiği görüyoruz: Cadılar. Peki, cadı kimdi, özellikleri nelerdi ve neler yapma gücüne sahipti?

Cadı kimdir? sorusunun cevabı hayli ilginçtir. Çünkü farklı kültürlerde hayali folklorik varlıkların olduğu bilinen bir gerçekliktir. Ancak Orta Çağ'da bu hayali varlıkların gerçeğe dönüştürüldüğüne tanıklık ediyoruz. Ya da kilisenin görmek ve mücadele etmek istediği varlıkları bu kavramlar üzerinden tanımladığın görüyoruz. Orta Çağ'da ya toplumun ürettiği hayali varlıklara ya da falcı, kâhin, otacı, rüya tabircisi ve büyücü gibi tüm kişi ve karakterlere cadı denildiğine tanıklık ediyoruz (Akın 2004:124). Bu dönemde cadılık (witchcraft) karakteristik olarak şeytanla iş birliği yapmaya yatkın kişileri ifade etmektedir.

Bu kişiler çoğunlukla *maleficium* olarak ifade edilen zararlı büyü yapmaktadır. Büyü yapmayı ya iblislerden ya da bağlılık yemini ettikleri şeytanlardan öğrenmişlerdi. Bunlar dinsizdiler ve şeytana kulluk ediyorlardı (Bailey 2003:144-45). Aslında cadı, döneminde yaşanan sosyal, ekonomik, siyasi ve sağlık sorunlarının faturasının kesildiği bir günah keçisidir.

Cadılar, cadıların özellikleri, nitelikleri ve cadı avcılığı ile ilgili başyapıt şüphesiz iki engizisyon Dominiken rahibi olan Heinrich Institoris (1430-1505) ve Jakob Sprenger (1436-1495) tarafından kaleme alınan *Malleus Maleficarum (Cadıların Çekici)* (1487) isimli kitaptır. Papa VIII. Innocentius 1432-1492), "Kulağımıza geldiği üzere, her iki cinsin üyeleri de (erkek-kadın) kötü melekler olan dişi ve erkek ifritlerle cinsel ilişkiye girmekten kaçınmamakta; onların büyülü sözlerinin, tılsımlarının etkisi altına girerek yeni doğan bebekleri boğmak, soluğunu kesmek yoluyla öldürmektedir" (Sagan 2006:119) şeklinde bir ferman yayınladı. Papa'ya göre bu kişiler şeytanla iş birliği yaparak felaketlere yol açmaktaydı. Papa'nı bu fermanı ile birlikte Avrupa'da "cadılar avı çağı" olarak ifade edilen bir süreç başladı. Her ne kadar cadı avcılığı 1204 yılında yasallaşmış olsa da sistematik cadı avcılığı Orta Çağ'dan Yeni Çağ'a geçiş sürecine takriben 1450-1750 yıllarına tekabül etmektedir. Bu tarihler aynı zamanda Avrupa'nın veba gibi salgınlarla yüzleştiği bir dönemdir.

Öncelikle şunu kabul etmek gerekiyor: Bahsi geçen bu çağlarda tüm dini, hukuki ve siyasi otoritelere göre cadılığı reddetmek Hıristiyanlığı reddetmekti. Hatta o dönemin hümanistleri Desiderus Erasmus (1466-1536) ve Thomas More (1478-1535)'un bile cadılığa inandığını görüyoruz. Bu sebeple Papa Innocentius, söz konusu melun ve alçak kişiler cezasız bırakılırsa Hıristiyan dünyası lanetlenebilir gerekçesiyle sevgili oğulları Henry Kramer (Latince Institoris) ve James Sprenger'i Havarilerin mektupları adına, bu din düşmanlarını yargılamak adına engizisyon

ISBN: 978-605-73901-3-4

yargıcı olarak atadı. Bu iki kişi insanlık tarihinin en utanç ve korkunç bir eseri kabul edilen *Malleus Maleficarum (Cadıların Çekici)* adlı eseri kaleme aldılar (Sagan 2006:119-20; Aksan 2013:357). Eski Ahit'te geçen "Bir cadı/büyücü kadının yaşamasına müsamaha göstermeyeceksin" (Mısır'dan Çıkış, 22/18) ibaresi bunların kendilerine referans aldıkları temel hareket noktasıydı. Bu eserde cadıların kim oldukları, belirtileri, ne yapabilecekleri, nasıl sorgulanmaları ve yargılanmaları gerektiği yani cadı avcılığı anlatılıyordu. Kısaca *Malleus Maleficarum* kitabı cadı avcılığına soyunmuş din ve hukuk adamları için kılavuz bir eserdi. Kitabın başına yani ön söze kendilerine yardım etmekte gönülsüz davranan Alman halkını eleştiren Papa Innocentius'un cadılık genelgesini koydular (Martin 2009:62-65).

CADI VE KADIN ÖZDEŞLİĞİ

Papa VIII. Innocentius şeytanın erkekleri ve kadınları ayarttığından dolayısıyla erkek ve kadın cadıların imkânından bahsediyorduysa da Hıristiyanlığın çok eskinden beri yüzleştiği bir gerçek vardı: Kadınlar. Kadınlar hem Avrupa'nın hem de Eski Ahit'teki bir kısım öğretilerini devralan Hıristiyanlığın yumuşak karnıdır. Hem Batılı filozoflar hem de din adamları için kadınlar eksik, zayıf ve sorunlu varlıklardır. Platon'a (MÖ 427-347) göre *"Dünyaya gelen insanlardan korkak olanlar ve kötülük yapanlar ikinci doğuşlarında kadın olurlar* (Platon 2015:114). Aristoteles (384-322)'e göre erkeğin doğal olarak kadın üzerinde egemenlik kurmak hakkı vardır, zaten kadında düşünme yetisi vardır ama bir işe yaramaz. Aslında Aristoteles kadın hakkında özellikle eğitilmelerine yönelik iyi şeylerde söylese de kadını erkeğin altında görme algısı baskındır.

Çünkü erkek, yönetmeye dişiden daha yeteneklidir…(Aristoteles 1975:12). *Çünkü özgür kişinin köle, erkeğin dişi, adamın oğul üstündeki yönetimi (egemenliği) hep doğaldır, ama bunlar aynı zamanda başkadır da; çünkü, her birinde ruhun bölümleri bulunmakla birlikte, dağılımları ayrı ayrıdır. Örneğin, ruhun düşünme yetisi kölede hiç yoktur, kadında vardır ama işlemez, çocukta daha gelişmemiştir* (Aristoteles 1975:28)

Felsefi gelenek kadını pek de iyi bir varlık olarak görmemektedir. Dini gelenekte ise durum bundan pek farklı değildir. Yeni Ahit'e göre kadın pek de iyi bir 'şey' değildir.

Ama şunu da bilmenizi isterim: Her erkeğin başı Mesih, kadının başı erkek ve Mesih'in başı Tanrı'dır. …Erkek başını örtmemelidir. Çünkü erkek Tanrı'nın benzeyişinde olup Tanrı'nın yüceliğini yansıtır. Kadın ise erkeğin yüceliğini yansıtır. Çünkü erkek kadından değil, kadın erkekten yaratıldı. Erkek kadın için değil, kadın erkek için yaratıldı (Korintliler, 11/3,7,8,9).

Kadınlar, kutsalların bütün topluluklarında olduğu gibi, toplantılarınızda sessiz kalsın. Konuşmalarına izin yoktur. Kutsal Yasa'nın da belirttiği gibi, uysal olsunlar. Öğrenmek istedikleri bir şey varsa, evde kendi kocalarına sorsunlar. Çünkü kadının toplantı sırasında konuşması ayıptır (Korintliler, 14/34-35).

İmdi özetle Batı felsefe geleneği hem de Hıristiyan dini düşüncesi için kadın hem ikincil hem de olumsuz bir varlıktır (Özalp 2021:164-65). Bu ve benzeri nedenlerden dolayı *Malleus Maleficarum*'un yazarları cadılık konusunda kadına odaklandılar. Çünkü inançları gereği kadının bir değeri yoktu. Kandırılmaya yatkın ve zayıf karakterliydiler. Dolayısıyla şeytanlar onlara sevgili oluyor, ruhlarını ele geçiriyor, kulaklarına fısıldıyor, Hıristiyanlığı reddederek büyü yapmalarını, insanlara ve hayvanlara zarar vermelerini sağlıyordu. Açık bir ifadeyle

ISBN: 978-605-73901-3-4

cadı şeytanla ilişkiye giren, onun hizmetçisi olarak emirlerini yerine getiren ve bunun bir sonucu olarak onun adına insanlara zarar veren bir orospudur (Akın 2004:97). *Maleficarum*'un yazarlarına göre öfke, şehvet, zina, kıskançlık, haset, kin, kavga ve fitne gibi şeytani fiillerde kadınlarda görülüyordu. Zaten Âdem'i cennetten çıkaran şeytan önce kadını ayartmıştır. Bu sebeple cadılar genellikle kadındır. Kadın cadılar, zayıf ama güçlü ve ağırdır, doymak bilmezler, uçabilirler, kedi ve köpeğe dönüşebilirler ve büyü yaparlar. İğne batırıldığında acı çekmezler ve kanamazlar. Doğum lekeleri ve renkli benleri vardır. Hatta bu yazarlar cadılık belirtilerini dahada ileri götürerek sapkın bir şekilde şeytan işaretlerini kadınların göğüs ve cinsel organlarında arınması gerektiğini öneriyorlardı (Kramer ve Spranger 2009). Bu durum uzun süre manastırlarda insanlardan izole yaşamış bu rahiplerin cinsel bastırılmışlık düzeylerini ve fantezilerini gösteriyordu.

DOĞAL AFETLER VE SALGIN HASTALIKLARIN SEBEBİ OLARAK CADILIK

Kilise için veba Tanrısal bir lanet veya Tanrı'nın günahkâr kullarına veya kâfirlere karşı bir öfkesiydi. Kutsal Kitab'ın birçok yerinde ve özellikle Eski Ahit'te Tanrı ya müminleri ya da düşmanlarını bir şekilde kılıç, açlık, kıtlık, hastalık ve salgınlarla cezalandıracağını söylüyordu.

Yeruşalim'e karşı savaşan bütün halkları Rab şu belayla cezalandıracak: Daha sağken bedenleri, gözleri, dilleri çürüyecek (Zekeriya, 14/12).

Kavurucu kıtlık, tüketici hastalık, Öldürücü salgın vuracak onları. Gönderdiğim canavarlar dişleriyle onlara saldıracak, Toprakta sürünen zehirli yılanlar onları ısıracak (Yasanın Tekrarı, 32/24).

Rab Mısırlılar'ı hastalıkla alabildiğine cezalandıracak, sonra iyileştirecek. Rab'be yönelip yakaracaklar. Rab de onları iyileştirecek (Yeşaya, 19/22).

Kendilerine ve atalarına verdiğim topraktan yok olana dek üzerlerine kılıç, kıtlık, salgın hastalık salacağım.' (Yeremya, 24/10).

Kilisenin vebanın sebebine ve niçin yayıldığına dair başka kuyruklu yıldızlar, gezegenlerin kesişmesi, balıklar, yengeçler, kurbağalar, vebalı bakire gibi fiziksel ve ruhani görüşleri de vardı (Crow 2006:212; İstek 2017:186-87). Bu durumda yapılması gereken şey Tanrı'nın öfkesini dindirmektir. Bu amaçla kilise dua, büyü ve dini ayinler yapıyordu. Hatta Flagellanten (Kırbaçlılar) olarak bir mezhep ortaya çıkmıştı. Yaşlısından gencine birçok insan, Tanrı'nın öfkesinden kurtulmak ve O'nun rızasını kazanabilmek ve O'nunla uzlaşabilmek için kemerden yukarısı açık olan uzun mantolar giyiyorlar, yüzlerini kapüşonlarla kapatarak, sol elinde yanan bir mumla, sağ elinde ise dikenlerle desteklenmiş kırbaçlarla, çıplak olan vücutlarını dövüyorlardı. Vücutlarına işkence ederek Tanrısal öfkeyi dindirmeye çalışıyorlardı (Aykıt 2010). Durum bununla sınırlı da değildi. Bir kısım insanlar daha ileri giderek vebanın nedeni olarak su kuyularını zehirleyen Yahudiler hedef alınmaya başlamıştır. Hatta Protestan mezhebinin kurucusu Martin Luther (1483–1546) *"Yahudiler ve Yalanları üzerine"* isimli bir yazı kaleme almış ve Yahudileri içme sularını zehirlemek ve şeytanın çocukları olmakla suçluyor ve bazı ağır cezalar getirilmesini salık veriyordu. Bu cezalardan bir kısmı şunlardı: 1) Yahudi sinagoglarını ve okullarını yakmak ve insanları bunlara karşı uyarmak, 2) Yahudilerin Hıristiyanlar arasında ev sahibi olmasına izin vermemek, 3) Yahudi dini yazılarını ortadan kaldırmak, 4) hahamların vaaz vermesini yasaklamak 5) yolculuklarında Yahudilere hiçbir koruma sağlamamak 6) tefeciliğin

ISBN: 978-605-73901-3-4

yasaklanması ve tüm Yahudilerin altın ve gümüşlerinin ellerinden alınması, din değiştirip Hıristiyan olan gerçek Yahudilere geri verilmesi, 7) genç ve güçlü Yahudilere düven, balta, kürek ve iğ tedarik etmek ve ekmeklerini alın teriyle kazanmalarına izin vermek (Luther 1948:39-45). Sadece Yahudiler değil çingeneler, Türkler ve diğer Müslümanlarda aynı suçla itham edilmiş ve bu süreçten payını almıştır (Christian 2011:13-14). Luther ve diğer bir kısım Hıristiyan düşünürlerin tetiklediği bu süreçte de on binlerce Yahudi öldürülmüştür. Bertrand Russell (1872-1970), Bavaria'da on iki bin Erfurt'da üç bin, Strasburg'da iki bin Yahudi'nin yakıldığını söyler (Russell 2008:58). İkinci dünya savaşının sonunda zirveye çıkan anti semitizm Batı toplumunun çokta yabancı olduğu bir kavram değildir.

Kilise bunlarla yetinmiyor sorunu daha da tikele indirgemek istiyordu. Özellikle *Maleficarum*'un yazarları günah keçisi olarak kadınları görüyordu. Hatta diğer suçlarda bile 'bütün cadılar suçludur ve bütün suçlular cadıdır' mantığı işletiliyordu (Yurtseven 2021:32). Kilise anlayamadığı ve açıklayamadığı tüm işlerin faturasını kendince cahil, aklı zayıf ve şeytan tarafından aldatılmaya müsait kadın cadılara kesmişti.

Kiliseye göre cadılar tehlikeli varlıklardı. Çünkü bunlar, şeytanla ilişkiye giriyor, ona itaat yemini ediyor ve büyü yapıyorlardır. Başka bir ifadeyle Tanrı'nın değil şeytanın kullarıydılar. Bu sebeple dinsiz ve kâfirdiler. Fiziksel ve ruhsal özellikleri belli olan cadıların yakalanmaları ve sorgulanmaları gerekiyordu. Cadılar, *maleficium* olarak ifade edilen karanlık ve kötü bir büyü yapıyorlardı. Peki bu büyünün içeriğinde neler vardı? Maleficium'un tipik özellikleri arasında hastalık veya ölüme neden olmak, insanlarda veya hayvanlarda cinsel aktivite ve üremeyi engellemek, mahsullerin verimini engellemek, bir bölgeye veba veya kıtlık getirmek, yıkıcı fırtınalara veya doluya neden olmak, denizlerde fırtınalara neden olmak sayılabilir, Büyücülük yoluyla hırsızlık yapmak, insanlar arasında sevgi veya düşmanlık uyandırmak için aşk büyüsü yapmak, hamile kadınların düşük yapmasına neden olmak ve küçük çocukları öldürmek olarak sıralanabilir (Bailey 2003:87). Daha önce ifade ettiğimiz gibi cadılar yaşanan tüm hastalıklar ve afetler gibi olumsuzlukların yüklendiği birer günah keçisidir. Burada teistik bir din olan Hıristiyanlık açısından bir sorun vardı: Tanrı, âlemde sonsuz tasarrufa sahip iken doğal afetler ve hastalıkların nedeni şeytan ve onun etkisine girmiş olan cadılardı. Bu durum adeta Tanrı'nın doğadaki yetkisini başkasıyla paylaştığını ya da iyilik ve kötülük Tanrı'sı gibi düalist bir yaklaşımı göstermektedir (Polat 2021).

Konumuza dönecek olursak cadılar doğal afetlerin nedeniydi. Hava ya da fırtına cadıları olarak bilinen bu tür yaptıkları büyülerle hava olaylarına etki ediyor, iklimsel değişiklikleri yapabiliyor, dolu yağdırabiliyor, yıldırım çıkartıyor ve ürünleri çalıyorlardı. Havayı değiştiren ve fırtınalar çıkaran bu cadılar oluşan kötü hava koşulları nedeniyle ekinler, meyve bağları ve üzüm gibi ürünlere ve hayvanlara zarar veriyorlardı (Kramer ve Spranger 2009:380). Haydar, bu tür cadıların Avrupa'nın geneline yaygın olmadığını daha çok Güney Almanya ve Alpler'de kısmen de Kuzey Almanya'da bu tür yargılamaların olduğunu belirtir (Akın 2004:103). Hava büyücülerinin sadece karada değil denizde etkin olduğu düşünülüyordu. İskandinav bölgesinde ki inançlara göre bu cadılar, denizlerde fırtınalara neden oluyor ve gemileri batırıyorlardı. *Malleus Maleficarum*'un yazarlarına göre "Ravensburg'dan Salzburg yönüne doğru yirmi sekiz Alman mili uzaklıktaki Constance diyakozluğunda, çok korkunç bir dolu fırtınası başladı ve bir mil mesafe boyunca ürünleri, ekinleri ve üzüm bağlarını öyle bir ezdi ki iki yıl sonra üzüm bağlarındaki hasadın bol olduğu pek söylenemezdi. Daha sonra mesele Engizisyon noteri tarafından rapor edildi,

ISBN: 978-605-73901-3-4

bazı insanlar veya daha doğrusu kasabanın neredeyse tüm sakinleri bu olayların büyücülük eylemleriyle gerçekleştiğini düşündüklerinden, halk engizisyon talep etmeye başladı. Bu nedenle, baş sulh yargıçlarının mutabakatı ile, yasal büyücülerin sapkınlığı ile ilgili gerekliliklere uygun olarak tarafımızdan yarım ay süreyle bir soruşturma yürütüldü" (Kramer ve Spranger 2009:383). Kramer ve Spranger'a göre olay hayli ilginçtir. On beş gün süren soruşturma ve araştırmalar sonucunda ürünlere bu büyük zarar veren şeyin iki cadı olduğu tespit edilir. Mindelheimlı Anna ve hamamcı Agnes Baderin'in bu işte parmağının olduğu anlaşılır. Bu iki cadı birbirlerinden habersiz olarak tutuklanarak ayrı hücrelere konulur. Ertesi sabah aralarında belediye başkanının da bulunduğu yetkililerinin olduğu ortamda sorgulanan bu cadılar işlediği büyücülük suçunu itiraf etmek istemezler. Ancak yapılan ağır işkenceler sonucu suçlarını itiraf etmeye başlarlar. Agnes, şeytanın kendini ayarttığını ve şeytanın bir miktar suyu getirterek nasıl fırtınaya çevirdiğini uzun uzadıya anlatır (Kramer ve Spranger 2009:384-85).

Hamamcı pişman olup itiraf ettikten sonra, İblis'in yaralarından kurtulmak için ölmeye hevesli olduğunu dile getirir. Diğer bir karabasan (incubus) şeytanının elinde esir olduğu için suçu kabul etmez. Anlaşılan o ki işkence sonucu işlemedikleri suçları itiraf eden zavallı Agnes ve Anna, kötü iklim şartları sonucu verimsiz geçen bir sezonun günah keçileri olarak iki ruh hastası papaz tarafından yargılanmış ve yakılarak öldürülmüştür. Böylece toplumsal beklenti karşılanmıştır. Cadılar, insanlara çeşitli hastalıklar bulaştırıyor; kötürüm bırakıyor, cüzzam ve veba yayıyorlardı. İnsanlara veba bulaştıran (plague of witches) cadılar vardı. Tüm bunlar Tanrı'nın hoşnutsuzluğunun işaretleriydi.

CADI YARGILAMALARI: ENGİZİSYON VE EXORCİST

Toplumda yaşanan salgın hastalıklar ve doğal afetlerin faturası çoğunluğunu eski şifacıların oluşturduğu kadınlara hatta dul kadınlara kesilmişti. "Cadı (avlama) çağı" olarak kabul edilen XV. ve XVII yüzyılları arasında kilise eliyle hastalık ve doğal afetlerle mücadele etmek için cadıların arandığına ve soruşturulduğuna tanıklık ediyoruz. Bu süreçte cadılık ile itham edilen kadınların ağır işkencelere tabi tutularak hem suçlarını itiraf etmeleri hem de yeni isimler vermeleri sağlanmıştır. Sonuçta bu kadınların büyük bir kısmı yakılarak cezalandırılmıştır. Burada iki kavramlar karşılıyoruz: Engizisyon ve Exorcism.

Engizisyon Katolik kilisesine bağlı bir yargılama organı yani mahkemedir. Engizisyon adıyla 1227'de kurulan ve sadece heretiklerin bulunması ve sorgulanmasıyla görevli resmi bir dini kurumdu. Dominik ve Fransisken rahipler tarafından yönetilmekteydi. 1231yılında Papa 9. Gregory Engizisyon'un resmi olarak kuruluşunun ilan edildiği "Excommunicamus" adlı papalık genelgesini yayımladı. Başta, Engizisyon sadece Almanya'da faaliyet göstermesine rağmen 1232'de İspanya'nın Aragon bölgesine, ertesi yıllarda ise tüm Avrupa'ya yayıldı. Heinrich Kramer'ın *Malleus Maleficarum (Cadıların Çekici)* isimli kitabı bu mahkemelerde cadıların kim oldukları, nasıl yargılanacakları ve ne ile cezalandırılacaklarına dair bir el kitabı oldu (Bailey 2003:72; Martin 2009:58). 1258'de Papa IV. Alexander, büyücülük eylemlerinin doğada sapkın olduğuna dair açık bir kanıt olmadıkça, papalık sorgucularının bu tür davaları denemesini özellikle yasakladı (Bailey 2003:71-72). Bu yargı unsuru veba sürecinde şeytanla iş birliği ettiğine inandığı cadılar ve büyücüler ile ilgili olarak da birçok yargılamada bulunmuş ve işkence sürecine ortak olmuştur. Cadıların daha sonra insanlara, hayvanlara ve ürünlere zarar verdikleri düşüncesiyle bu

ISBN: 978-605-73901-3-4

tür davalar laik mahkemelere bırakılmıştır. Dolayısıyla laik mahkemelerde cadı avcılığının veya kadın katliamının en önemli sorumlularındandır.

Exorcism ise insan bedenine girdiğine inanılan şeytanın veya şeytani ruhların çıkartılmasını ve bu sayede iyileştirilmesini ifade eden bir kavramdır. Bu yaklaşım Yeni Ahit'te geçen şu pasaja dayandırılmıştır: *İsa, Onikiler'i yanına çağırıp onlara bütün cinler üzerinde ve hastalıkları iyileştirmek için güç ve yetki verdi. Sonra onları Tanrı'nın Egemenliği'ni duyurmaya ve hastalara şifa vermeye gönderdi* (Luka 1/1-2). Orta Çağ'da kilisenin neredeyse günlük rutinlerindendir. Şeytan tarafından ruhları ele geçirilmiş büyücü cadıların ruhları İsa Mesih'in gücüyle bu kötü ruhlardan arındırılırdı. Hatta din adamı olmayan cadı doktorları, halk büyücüleri ve kurnaz erkek ve kadınlarda para için bu işi yapıyorlardı (Bailey 2003:46-17).

Kilise veya laik mahkemelerde cadı olduğu iddia edilen veya cadılıkla itham edilenlerle ilgili süreç ise hayli insanlık dışı, utandırıcı ve vahşet içericidir. Almanya'nın Würzburg kentinde cadılıkla suçlananların itiraflarını dinlemiş bir Cizvit papazı olan Friedrich von Spee 1631 yılında kilisenin/devletin çoğunluğunu kadınların oluşturduğu masum insanlara karşı yürüttüğü şiddeti *Cautio Criminalis (Yargıçlar için Önlemler)* isimli eserinde ortaya koymuştur. Oradan bazı aktarmalar yaparak durumun vahametini, şiddetin boyutunu ve hukuksuzluğun neticelerini ortaya koymak istiyoruz:

Biz Almanlar ve özellikle (söylemekten utanç duysam da) Katolikler arasında popüler hurafeler, kıskançlık, iftira, arkadan çekiştirme, itham gibi cezalandırıp reddedilmeyen, üstelik cadılık ihbarı yerine geçen davranışlar inanılmaz derecede yaygın. Artık her şeyden Tanrıya da doğa değil, cadılar sorumlu tutulur oldu.

…Ellerinde hiçbir tanıt "emare" ya da kanıt olmayan yargıçlar, nereden başlayacaklarını bir türlü bilemezler. …Bu arada, insanlar bu gecikmeye kuşku ile bakmaya başlar ve prensler şu ya da bu gammazcı tarafından bu durumdan haberdar edilir…

Bu ince işe karışmaktan korktukları için davayı hala geciktiren diğer yargıçlara özel bir sorgucu gönderilir. Bu soruşturma alanında, sorgucunun işe kattığı her türlü deneyimsiz ve kibirli tavır adalet uğruna sayılır. Sorgucunun adalet sevdası, hele de yoksul ve çok çocuklu, açgözlü biriyse, kar umudu ile iyice bilenir. Zira bu kişilere ufak tefek ücretler ve yakaladıklarından zorla alma hakkına sahip oldukları ödenek dışında, yakılan cadı başına dolgun bir ödülde verilir…. Deli bir adamın abuk subuk sözleri ya da haince ve boş bir söylenti (ki zaten kanıt aranmaz) zavallı yaşlı bir kadını hedef alıyorsa kadının başı dertte demektir… Yine de kadının başka kanıt olmaksızın sırf söylentiye bakılarak mahkemeye çıkarılacağı görüntüsünden kurtulmak için, şu ikilem öne sürülerek belli bir suçluluk savı oluşturulur: Kadın ya kötü ve uygunsuz ya da iyi ve uygun bir yaşam sürmüştür. Eğer kötüyse, suçlu sayılmalıdır. Öte yandan iyi bir yaşam olduysa, bu da aynı ölçüde kötüdür; çünkü cadılar gerçek yüzlerini gizleyip, özellikle erdemli görünmeye çalışır.

…..Dolayısıyla yaşlı kadın hapsedilir. İkinci bir ikileme başvurarak yeni bir kanıt bulunur: Mahkûm korkuyordur ya da korkmuyordur. Kendisine yapılacak korkunç işkencelere duyduğunda korkarsa, bu kesin kanıt sayılır; çünkü bilinci onu suçlamaktadır. Masumiyetine güvenerek korkmazsa, bu da kanıtı sayılır; çünkü cadılar hep masummuş gibi davranıp cesurca bir tavır takınır… Kadın derhal işkence masasına yatırılır; tabi eğer, çoğunlukla olduğu gibi,

ISBN: 978-605-73901-3-4

tutuklandığı ilk gün işkence görmeye başlamadıysa. …Bu davalarda kimseye avukat tutma ya da adil savunma hakkı tanınmaz; çünkü cadılık, tüm hukuk sürecinin bir kenara konulabileceği kadar büyük bir suç sayılır ve her kim tutukluyu savunmaya kalkarsa, kendisi cadı olduğu yolunda kuşku uyandırır. Davalarda iddia makamına karşı tek bir söz söylemeye ve yargıçları dikkatli olmaya çağırmaya cesaret edenler de derhal "cadı destekçisi" yaftası yapıştırılır. Bu nedenle herkes korkudan dilini tutar.

…Ancak, işkenceden önce kadının tılsımları aranır; tüm vücudu tıraş edilerek, kadınlık organının saklı olduğu o özel yerler bile utanmaksızın enikonu incelenir. ..Kadın tıraş edilip arandıktan sonra gerçeği itiraf etmesi, yani bundan başka doğru olmayacağından ve olamayacağından, istedikleri açıklamayı yapması için işkence görür. ..İtiraf etsin ya da etmesin, sonuç aynıdır. İtiraf ederse, suçu açıktır; idam edilir. Sözünü geri arsada boşunadır. İtiraf etmezse, işkence yenilenir –iki, üç, dört kez. İstisnai suçlarda işkencede süre, şiddet ya da sıklık sınırı yoktur. İşkence sırasında yaşlı kadın acıyla yüzünü buruştururs a, güldüğünü söylerler; bilincini kaybederse, uyuyor ya da kendine sessiz kalma büyüsü yapıyor demektir. Ve konuşmazsa, yakın zamanlarda birkaç kez işkence görmüş olmasına karşın, soruşturmacıların istediğini söylemeyen bazıları gibi, diri diri yanmayı hak eder. …Bu arada cahil ve dik kafalı rahipler zavallı yaratığı öylesine hırpalarlar ki gerçek olsun olmasın, kadın suçlu olduğunu söyler. Kendisine, eğer denileni yapmazsa kurtulamayacağı, şarap ekmek ayininden payını alamayacağı söylenir. …Şimdi Tanrı adına soruyorum, itiraf eden de etmeyen de aynı sonla karşılaştığına göre, nedenli masum olursa olsun bir tutuklu nasıl kurtulabilir? Ah, mutsuz kadın, neden aptalca umut besledin? Neden hapse ilk girdiğinde istediklerini söylemedin? Aptal ve çılgın kadın, neden bir kere ölebilecekken binlerce kez ölmeyi istedin? Öğüdü mü tut ve tüm o acıları çekmeden suçlu olduğunu söyleyip öl. Kaçamazsın, çünkü o zaman Almanya küçük düşüş olur (Sagan 2006:412-16).

Rossel Hope Robins ise yapılan işkencelerin mahiyeti ve şekli hakkında bilgi vermektedir:

Bamberg'deki özel işkenceler arasında sana zorla tuzlu ringa balığı yedirilip ardından susuz bırakılması ve aynı anda içine kireç katılmış kaynar suya batırılması gibi gelişmiş yöntemler yer alıyor. Cadılara uygulanan diğer işkencelerde kullanılanlar arasında tahta at, sıcak demir iskemle, bacak mengeneleri (İspanyol potinleri), çeşitli işkence aletleri ve sanığın ayağına giydirilip içine kaynar suya da erimiş kurşun dökülen geniş deri ya da metal potinler de sayılabilir. Question de l'eau yani su işkencesinde sanığın gırtlağından içeri, boğulmasını sağlamak için yumuşak bir bez parçası ile birlikte su dökülür. Hemen ardından bez hızla çekilerek yutağın yırtılması sağlanır. Parmak vidaları (gréssilons) el ya da ayak başparmakları kökünden sıkıştırıp parmağın yarılması ile sanığa dayanılmaz acı vermek üzere tasarlanmış mengenelerdir (Sagan 2006:416).Ayrıca bkz.(Aksan 2013:363-64)

Brian Levack, korkunç bir cadı avcılığından bahseder. Bu süreçte kaybedilen veya silinen kayıtlarda dâhil edildiğinde Avrupa'da muhtemelen 90.000 kişinin büyücülükten yargılandığı görülmektedir. Bunların 30.000 civarı Kutsal Roma İmparatorluğu içindeki Alman topraklarında yaşıyordu (Levack 2006:21). Öldürülenlerin çoğu da masum kadınlardır. Amaç salgın hastalık ve veba ile mücadele etmektir.

YÜKSELEN MUHALFET VE REDDİYE

ISBN: 978-605-73901-3-4

Cadı avcılığı süreci öylesine insanlık dışı bir süreç haline dönüşür ki bir müddet sonra bir kısım din adamları, hukukçular ve siyasetçiler yapılanlara itiraz etmeye başlarlar. İtiraz edenler hayatlarını ciddi tehlikeye atmışlardır. Zaten bir kısmı öldürülmüştür. Muhalif isimlerden bazıları Balthasar Bekker (1634-1698), Johan Weyer (1515/16-1588), Christian Thomasius (1655-1728)'dur. Balthasar Bekker "De Betoverte Weereld" (1690) adlı kitabında cadı inancını reddeden ilk eseri yazar. Bekker, doğaüstü sihirli güçlerin etki ve varlığını rasyonel ve bilimsel bilgiler ışığında reddeder. Ona göre, sihir ve büyüye olan inanç insanların kötülüğünden gelmektedir. Olanlara itiraz eden diğer bir kişi ise Johann Weyer'dir. *De Praestigiis Daemonum* (1563) ve *De Lamiis* (1582) adlı kitaplarında kendisini cadı olarak ihbar eden kadının cahil ve zavallı olduğunu, ona zulüm edilmemesi gerektiğini yazar (Aksan 2013:366).

Bu aşamadan sonra itirazlar giderek yükselir. Doğal afetler ve veba gibi hastalıklar bilimsel yollarla açıklanmaya çalışılır. Cadı olduğu iddia edilen ve sıra dışı davranışlar sergileyen kadınların ise psikolojik rahatsızlıklarına dikkat çekilir. Cadı avcılığını bitiren süreç aydınlanma süreci ve özellikle hukuki reformlardır. Artık bir mahkûm yargılanacaksa doğal hukukun neticesi olarak ciddi argümanlar gerekmekteydi. Bu gelişmeler zamanla cadılığın da sonunu getirdi. Orta Çağ'da cadılıkla suçlanan kadınlar büyük acılar çektiler ancak ve bugün Batı toplumunda cadılık Ekim sonunda "cadılar bayramı" adı altında bir eğlence ve festivale dönüşmüştür.

SONUÇ

Büyücülük ve cadılık ithamı Orta Çağ'ın en korkunç suçlamalarından biriydi. Kadim dönemlerde insanları tedavi eden şifacılar artık büyücü ve cadı olmuşlardı. Bunların çoğu kadındı. Dar görüşlü ve bağnaz bir kısım hukukçu ve din adamları kadınları büyücü ve cadı olmakla suçlanıyorlardı. Çünkü insanların hastalıklarını daha çok onlar tedavi ediyordu. Hemşirelik ve ebelik hizmetlerini yürütüyor ve bitkilerden ilaç hazırlıyorlardı. Ayrıca iklim şartlarının kötü olması ve havaların bozuk gitmesinden dolayı ürünlerde azalma oluyordu ve bunun birilerine fatura edilmesi gerekiyordu. Durumu rasyonel ve bilimsel olarak anlayamayan ve kavrayamayan Manastırlı rahipler için bu tam bir cadılıktı. Çünkü nasıl olurdu da cahil bir kadın şifa sağlayabilirdi. Bu olsa olsa şeytani bir tasarruftu.

Bu ve benzer nedenlerle cadı avcılığını hem kiliseye bağlı engizisyon mahkemeleri hem de seküler mahkemeler yapmıştır. Her ikisi de ciddi bir kadın katliamına sebep olmuştur. Tüm bu olup bitenler şüphesiz sayısız gerekçelerle açıklanabilir. Bizce bunun beş nedeni görünmektedir. Birincisi, doğal olayları ve hastalıkları fiziksel şartlar ile değil de salt metafiziksel argümanlarla açıklama sorunudur. İkincisi, akıl dışı bir hukukun ve yasamanın insanlık dışı bir sonuç üreteceği gerçeğidir. Hem kilise hem de seküler mahkemeler ilkesel olarak suçlamaları yanlış bir usulden (hiçbir meşru gerekçeleri olmamasına rağmen hem cadılığı kabul etmişler hem de cadıların kadın olduğunu düşünmüşler) ele aldıkları için korkunç hükümler vermiştir. İnsanları işkence altında sorgulamışlar. İtiraf etsin ya da etmesin suçlu görmüşlerdir. Üçüncüsü, çağın ruhunu yansıtan eril anlayıştır. Bu anlayış kadını zayıf, eksik, yetersiz, aldatılabilir, ikincil ve olumsuz bir varlık gördüğü için yaşanan tüm kötü durumların günah keçisi olarak algılamıştır. Bu durum bir anlamda kadın düşmanlığıdır. Dördüncü, eğitilmemişlik ve cahil bırakılmışlıktır. Ayrıca dar bir vizyona ait eğitim anlayışıdır. Yani zaten eğitimsiz olan toplum manastırlarda

ISBN: 978-605-73901-3-4

belirli bir dünya görüşüne göre yetiştirilmiş rahiplerin ve keşişlerin inisiyatifine bırakılmıştır. Beşincisi, bu ve benzeri gerekçelerle heretiklik ithamı ile örgütlü muhalefet yok edilmiştir.

Günümüze gelindiğinde insanlık ağır bedeller ödeyerek insan olmanın şeref ve değerini öğrenmiştir. Artık insanlar yaşanan doğal olayları ve hastalıkları cadılar ve büyücülere yıkmamakta; anlaşılabilir doğal nedensellik ile açıklamaktadır. Ancak buna rağmen toplumsal tabanın bir kısmı hala bütünüyle buna ikna olmuş değildir. Gerek Doğu'da ve gerekse Batı'da bir kısım dini ve ideolojik hareketler taraftarlarını konsolide etmek için bu tür irrasyonel ve sağduyuya aykırı fikir ve düşüncelere müracaat etmektedir. Bunlara karşı eğitim ve doğru bir inanç öğretimi ile mücadele edilebilir. Bireylerin ve devletlerin bu hususta uyanık olması gerekir. Aksi takdirde insanlığın zihniyet olarak Orta Çağ Avrupa'sına dönmesi olmayacak bir şey değildir. Ayrıca çağımızda maalesef hem hukukun göreceliliği ve bağımsız olmaması hem de hukuk insanlarının ait oldukları kültürel ve siyasi paradigmalara göre hareket etmeleri hala bir kısım hukuki travmalar yaşamamıza neden olmaktadır. Erkek ya da kadın hukuk insanlarının rasyonel, genel geçer ve evrensel hukuk değerlerini merkeze almaları gerekir. Aksi takdirde bugün suçlu ilan ettikleri kimseleri daha bir asır geçmeden masum ve kahraman olabilir. Bir yerde insan doğasına ve şahsiyetine aykırı bir tutum varsa o şey dine, hukuka ve bilime de aykırıdır.

KAYNAKÇA

Akın, Haydar. 2004. *Orta Çağ Avrupa'sında Cadılar ve Cadı Avı*. Ankara: Dost Kitabevi.

Aksan, Yücel. 2013. "1450-1750 Yılları Arasında Avrupa'da Cadılık". *Tarih İncelemeleri Dergisi* XXVIII(2):355-68.

Ankarloo, Bengt, Stuart Clark, ve William Monter. 2002. *Witchcraft and Magic in Europe: The Period of the Witch Trials*. London: The Athlone Press.

Aristoteles. 1975. *Politika*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Aykıt, Dursun Ali. 2010. "Dini Bir Fenomen Olarak Kendini Kırbaçlama ve Flagellant Hareketi". Ss. 517-30 içinde *Çeşitli Yönleriyle Kerbela*. C. 1. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.

Bailey, Michael D. 2003. *Historical Dictionary of Witchcraft*. Oxford: The Scarecrow Press.

Cassandra, Eason. 2002. *A Practical Guide to Witchcraft and Magic Spells*. open format.

Christian, Helen. 2011."Plague and Persecution: The Black Death and Early Modern Witch-Hunts". Program adı: History 480: Major Seminar II: Professor Laura Beers.

Crow, William Bernard. 2006. *Büyünün, Cadılığın ve Okültüzmin Tarihi*. 2. bs. İstanbul: Dharma Yayınlar.

Eliade, Mircae. 2001. *Mitlerin Özellikleri*. 2. bs. İstanbul: Om yayınevi.

İstek, Emrah. 2017. "Avrupa'da Veba Salgını Ve Salgında Din Faktörü (Viyana Örneği)". *Tarih Araştırmaları Dergisi* 36(62):173-204.

Kramer, Henry, ve James Spranger. 2009. *The Hammer Of Witches (A Complete Translation of the Malleus Maleficarum)*. Cambridge: Cambridge University Press.

Levack, Brian P. 2006. *The Witch-Hunt in Early Modern Europe*. 3. bs. Great Britain: Pearson Longman.

Luther, Martin. 1948. *The Jews and their Lies*. Los Angeles: Christian Nationalist Crusade.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Martin, Lois. 2009. *Cadılığın Tarihi (Ortaçağ'da Bilge Kadının Katli)*. İstanbul: Kalkedon.

Platon. 2015. *Timaios*. İstanbul: Say yayınları.

Polat, Sait. 2021. "Klasik ve Açık Teizm Bağlamında Tanrı'nın Bilgisi ve İnsanın Özgürlüğü". *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* (16):286-307.

Ronan, Colin. 2005. *Bilim Tarihi Dünya Kültürlerinde Bilimin Tarihi ve Gelişmesi*. Ankara: TÜBİTAK.

Russell, Bertrand. 2008. *Din ile Bilim*. 3. bs. İstanbul: YKY Yayınları.

Sagan, Carl. 2006. *Karanlık Bir Dünyada Bilimin Mum Işığı*. 18. bs. Ankara: TÜBİTAK.

Yurtseven, Yaprak. 2021. "Ataerkil Yargılamalar: Salem Cadı Mahkemeleri". Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

THE PROCESS OF TURNING THE WOMAN'S BODY INTO AN OBJECT OF CONSUMPTION OF POPULAR CULTURE

Hülya ÇAKIR
Doç. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, Yozgat, Türkiye, hulya.cakir@yobu.edu.tr

ABSTRACT

While constructing the material and spiritual culture as the roof concept of the works, lifestyles, beliefs, customs, traditions, customs of different civilizations in the developmental process of human history, the culture preserves its basic structural features over time, together with the dominant sociological realities of the periods, mass and elite culture, national and universal culture. It continues to exist in sub-headings such as popular and consumer culture. With the transition of societies from matriarchal to patriarchal, the status of women in the family and society has begun to change. Since male dominance was dominant in the patriarchal period, women entered a period when their freedoms were restricted, where they could not make decisions about their own lives. In the patriarchal capitalist system, the perception of gender strengthened male dominance and pushed women into the background, and this situation has become normal over time. Culture is also not independent of these processes of change. Culture has been created with the gains that people have acquired as a result of the interaction between different groups and shaped by sharing with each other. Especially in recent years, the consumption-oriented of societies has reduced the permanence of almost everything and has led people to popular culture, which is far from questioning and thinking. Popular culture can be effective in spreading the offered product to the masses by operating the dynamics of the capitalist system. This study focuses on the process of transforming the female body into a consumption object as an advertisement and market product by becoming closely related to popular culture and capitalism.

Keywords: Popular Culture, Women, Body, Popular Consumption.

ISBN: 978-605-73901-3-4

POPÜLER KÜLTÜRÜN KADIN BEDENİNİ TÜKETİM NESNESİNE DÖNÜŞTÜRME SÜRECİ

ÖZET

İnsanlık tarihinin gelişimsel süreci içerisinde farklı medeniyetlerin eserleri, yaşam tarzları, inançları, örf, adet, gelenek, görenekleri çatı kavram olarak maddi ve manevi kültürü inşa ederken zamanla kültür temel yapısal özelliklerini korumakla birlikte dönemlerin baskın sosyolojik gerçeklikleriyle kitle ve seçkin kültür, ulusal ve evrensel kültür, popüler ve tüketim kültürü gibi alt başlıklarda varlığını sürdürmektedir. Toplumların anaerkil yapıdan ataerkil yapıya geçmesiyle kadınların aile ve toplum içinde statüsü değişmeye başlamıştır. Ataerkil dönemde erkek egemenliği baskın olduğundan kadınlar kendi hayatıyla ilgili kararları veremedikleri özgürlüklerinin kısıtlandığı bir döneme giriş yapmışlardır. Ataerkil kapitalist sistemde cinsiyet algısı, erkek egemenliğini güçlendirerek kadınları ikinci plana itmiş ve bu durum zamanla normalleşmiştir. Kültür de bu değişim süreçlerinden bağımsız değildir. Kültür, insanların farklı gruplar arasındaki etkileşimi sonucunda edindikleri ve birbirleriyle paylaşarak şekillendirdikleri kazanımlarla oluşturulmuştur. Özellikle son yıllarda toplumların tüketim odaklı olmaları hemen hemen her şeyin kalıcılığını azaltmış, insanları sorgulamaktan ve düşünmekten uzak olan popüler kültüre yönlendirmiştir. Popüler kültür kapitalist sistemin dinamiklerini işleterek sunulan ürünün kitlelere yayılmasında etkili olabilmektedir. Bu çalışmada popüler kültür ile kapitalizmin birbiriyle yakından bağlantılı hale gelerek kadın bedenini reklam ve piyasa ürünü olarak tüketim nesnesine dönüştürme süreci üzerinde durulmaktadır.
Anahtar Kelimeler: Popüler Kültür, Kadın, Beden, Popüler Tüketim.

GİRİŞ

CULTURE

Culture; It is a complex whole that includes knowledge, belief, law, morals, and custom, all the habits and abilities that people acquire as members of society. It is a phenomenon that determines the way people perceive the world, the way they perceive events and individuals, and is shared by individuals belonging to the same community and allows to interpretation attitudes, behaviors, evaluations, beliefs and lifestyles from a generation (Sabuncuoğlu, 2001: 30-31).

According to Z. Gökalp; culture consists of people's traditions, tendencies, traditions, oral and written literature, aesthetic and economic products (Gökalp, 1927: 7). Cultural values never remain static, they are constantly changing. This change sometimes does not happen very quickly over years or centuries (Sarı, 2006: 14).

Popular Culture

The scope of popular culture is so wide that it is difficult to limit and define. There are many actions in it that take place in our daily life. The elements we have covered during this study include actions taken in free time. These actions are the actions that the consumer enjoys and has a good time. According to another point of view, it has an equivalent use to the concept of folk culture. However, the rapid strengthening and spread of

ISBN: 978-605-73901-3-4

technology and communication networks have led to the transformation of culture into a mass culture (Ayaşlı, 2006: 36-37). Popular culture is a culture that gives false happiness, and it targets the type of humanity that aims to bring happiness without producing or revealing anything. In societies where technology is dominant, it has a deceptive expression. Since popular culture is ideological, research on this subject has increased recently (Oktay, 2002: 18-19).

Popular culture covers all areas of life such as mass communication, it is lived and consumed intensely. The concept of popular culture, just like the mass media, exists in every society and has a universal structure like the mass media themselves. As a result of popular culture, whose universality is provided by the media, it can be observed that people in most countries have similar clothing and lifestyles (Alemdar and Erdoğan, 1994:1–10).

The only ideal underlying popular culture is the consumption of the individual. It is a system that encourages the individual to consume. The young generation, which is the target audience of this popular culture, is the age group most prone to this perception due to its age and mood. It is also related to the desire of young people to modernize. The fact that the propaganda made by the media is for the daily consumption of young people is effective in this (Sarı, 2006: 65). The culture industry has created a mass of consumers. As they consume this mass, they find something of their own. Popular goods produced in the system of popular culture are consumed by individuals as soon as possible and they are encouraged to consume new ones. This process is supported in all areas from interpersonal, group and media communication and family to school, school to entertainment, business entertainment. Starting from infancy, people suitable for the product are formed in these processes (Şimşek, 2010: 26). Popular culture is a cult that dominant groups produce in order to maintain the order, create by reflecting cultural values in line with their ideologies, and present to individuals they have made dependent (Özkan, 2006: 32).

POPULAR CULTURE APPROACHES

Cultural Approach

Cultural studies have always been an area of concern, as they have adapted to many evolving historical and political conditions throughout history and are often shaped by debate, disagreement, and intervention. Mass culture research, which focuses on mass media, is important to reveal the dominant meanings and values in products spread through mass media, but this approach alone is not enough. Measuring its effects leaves cultural research limited only conceptually and practically (Özbek, 2003: 93).

Critical Approach

Approaches that take popular culture in the context of its negatives see it as a worthless phenomenon, as it presents individuals with false living spaces and artificial happiness, transforming them into one-dimensional, uncritical, non-conformist individuals. In the production of culture, they deal with popular culture, with the

ISBN: 978-605-73901-3-4

production of both economy and ideology. For them, popular culture is associated with mass culture in the same sense. They state that popular culture is the culture of simple pleasures and interests (Akgül, 2006: 44).

The products of the culture industry are symbolic works based on certain established formulas, stereotypes, attributes and themes produced within such a framework. The culture industry is constantly deceiving its consumers with what it promises. The promissory note with parcels and packaging is constantly expanded: this demonstration, which is only a promise, never happens, never in a treacherous way. The culture industry combines what we know with a new quality. In all branches, products that are suitable for consumption by the masses and determine this consumption to a large extent are produced in a more or less planned manner (Şimşek, 2010: 33).

Marxist Approaches

The basic starting point of Marx's theory is working-class focused. In this respect, it focuses on control and exploitation where the means of production are efficient, especially where it concerns the means of production. In Marx's theory, he distinguishes between subsistence consumption and luxury consumption. According to him, while the means of consumption for subsistence are basic foodstuffs; luxury consumption vehicles are luxury cars. It defines its institutions as a rational approach, seeing it as a part of the ideological superstructure built on them. Other critics like this also research popular culture in the social conditions that produce it and therefore affect it (Kaya, 2018: 28).

Idealistic Approaches

When we look at the concept of idealist philosophy from a cultural perspective, when the concept of mass is used, it includes culture in producing meaning. Often the meaning of mass culture is combined as a common and accepted culture. After the Second World War, after the concept of mass culture and the concept of "popular culture" began to settle, this concept came to the fore in popular culture from the very beginning of the 80s. The idealist philosophy behind these definitions is the definition of popular culture; It is the definition used in the sense of "loved and preferred by many people". According to another definition, popular culture is a lower-level culture as distinct from the dominant culture. According to some of these approaches, popular culture; It is a worthless social phenomenon that does not need to be taken seriously. In addition, the mediocrity and worthlessness of popular culture are generally seen as harmful and dangerous (Kaya, 2018: 34).

Popular Culture and Consumption

Consumption is also a cultural issue. In the consumer society, all goods have cultural value to the extent that they are functional, and popular culture is undoubtedly an industrialized culture. For this reason, the more consumers a product can reach, the more the product can be produced by the processes in the culture facility, the greater the economic return of this product (Şimşek, 2010: 32-33).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Culture, like human beings, is a living process, self-renewing and progressive, yet it can develop and grow and cannot be imposed from outside or from above. Uniforms imported from abroad cannot be sold as ready-made clothing. The working system of culture is quite different. People who produce popular culture are not included in the culture industry. What the culture industries do is produce a text or cultural repertoire that various public organizations can use or reject to create their own popular culture (Özdemirci, 2004: 16). In societies where the consumption culture is dominant, the intensity of the pleasures and desires of the mass can cause the culture itself to be reduced to consumption.

The usage area of popular culture is first created and then offered to the market for consumption. In other words, popular culture makes itself necessary. Although it is imposed on society, it is shown as a value that gives freedom to society, leaves people to their preferences and emphasizes the modern. However, at the core of popular culture, there is a purpose to destroy values and render them meaningless (Süleymanlı, 2017: 14-15). Today's popular culture can no longer be considered separately from the economy. It has found its place as a culture where capitalism somehow finds a place for itself and markets its products from music to fashion. Popular culture has created an area where capitalism expands and enlarges its market.

POPULAR CULTURE AND WOMEN

The image of women is important in cultural, social, economic and many fields. Because women have taken on many roles that are loaded in socio-economic terms with their unique appearance and behavior. Recently, it is seen that popular culture has grown and changed rapidly with the increasing population. Especially when compared to the old times, it is seen that sexuality has started to be given more place in all areas of the media. Sexual images can be found on movie posters, TV series trailers, lyrics, etc. It draws our attention that its use is increasing in many places. The sexualization of popular culture is also closely linked to technology. As technology develops, the speed and quality of products such as telephone, internet speed and video increase. Therefore, the use of videos, photos and sites with sexual content has also increased. One of their supporters is surprisingly women. Women try to take advantage of all the opportunities of popular culture to keep up with fashion. Today, popular culture also becomes closely linked to capitalism and turns sexuality into money. In capitalist societies, women are seen as advertising and market products. Capitalism commodifies every product for its interests. With the development of capitalism, mass media has also become very effective. It enables both visual and written media to reach people quickly. While doing this, he uses the woman as a tool. These roles given to women by capitalism have generally positioned women as both consumers, producers and commodities. The abuse of women by making them sexual objects and the discriminatory approaches to the opposite sex stem from the social view that makes the existence of women feel worthless and subordinates them to men. This view, on the other hand, is a concept that othering women compared to men.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Image of Women in Advertisements

Success and strengths, etc., in advertisements featuring women. It also creates a sexual object point of view towards women in the minds of society by making use of its sexual attractiveness instead of using it. It is very rare for men to display bodies in their advertising faces because, according to advertisers, these people do not attract as much attention as women. Especially in women's underwear and cosmetics advertisements, only the body lines of women are in the foreground. Women dressing and undressing an outfit and their bikinis are all on the screens. A nude woman's beauty is the center of men's desire and women's admiration (Rutherford, 2000: 199). The advertising product in which women's attractiveness and body are used the most is automobile advertisements. The remarkable make-up and attractive dresses made for women in automobile advertisements can attract and attract more men who are interested in cars. In such advertisements, the woman shown in the name of her sexuality is almost exploited (Çetinkaya, 1993: 127). Women who play the role of beauty on the screens are in an exciting role that fascinates men. Women with striking physiques, wearing neat and revealing clothes, have sold the product they are the face of so far.

The Commodification of the Female Body in Photographs

The primary purpose of each advertised product is to appeal to the eye. It will be a good means of earning, especially if photographers know well what direction the society is interested in and attract people's attention with their photographs. When photographers and advertisers realize that women's bodies are watched more by the audience, they always show women in the foreground in their advertisements. For example, even if an advertised product is not related to sexuality, messages are conveyed to the target audience by adding sexuality and erotic values to the product or brand with the image of a woman positioned to evoke sexuality in the advertisement (Dumanlı, 2011: 134). In general, women have been a source of inspiration in almost every sector from the past to the present. The female body is used in photographs in every sense.

The Commodification of the Female Body in Fashion Programs

At the center of capitalism are women. Consumption elements are constantly presented to society through women, and the idealized female body is created. A lot of drugs, food and drinks are recommended especially for women to access this body. The woman trying to exist by using her femininity has almost become their toy by trying to keep up with the rules of capitalism. Fashion is also constantly changing, as everything in capitalism is ever-changing and short-lived popular. Capitalism, on the other hand, continued to strengthen its existence by resorting to fashion. In particular, fashion, which provides a great benefit to the consumption culture, directs women to shop other than those they do not need to reach the ideal and perfect body. While women's body is shown and taught as a commodity, every year, under the name of fashion, women are renewed and conveyed by the capitalist system which color, which pattern, which model they can wear (Baudrillard, 2004: 169).

ISBN: 978-605-73901-3-4

When we combine fashion and women, programs in the daytime are broadcast on many channels in the visual media. Such programs contribute to the functioning of the capitalist system by advertising women. The ideal body images given over the woman's body in fashion programs cause the woman's body to commodify and alienate her from herself. The woman, who is positioned at the center of consumption through the program, has to adapt to the ideal role of woman envisaged by society and to the pressures and thoughts such as making her appear more attractive, pleasant and beautiful to men.

Women and Social Media

From past to present, the use of women in the media in every sense, both in the world and in our country, is constantly increasing. In social media, women are presented as both a consumer and a tool that leads to consumption. “No society whose women have been prevented from participating in the social dynamics, has not been able to reach democracy, has not been liberated, has not been modern” (Ataberk, 1989: 12). Especially women who are isolated from the fields of economy and politics are on the agenda today only with the news of deception, aesthetics and jealousy.

Since women are evaluated and used only by their appearance, it is now considered very normal to see a beautiful an attractive woman in television, commercials and serials. It shows us at every opportunity that the women that popular culture presents to the society are not equal to men who only feed men's sexual hunger, do housework, take care of their children, and are not equal to men both in the family and in social areas, and it reduces women to the second class. Such thoughts and discourses are behaviors that devalue women in all social areas and make men more dominant.

CONCLUSION

The development and widespread use of mass media has had an impact on genders as well as on all subjects through popular culture. With the increase in the use of written and visual communication tools, women have become more sexual objects. With the globalization of the media, discourses and thoughts on popular culture have started to become more effective in our country. In western countries, where the capitalist culture is dominant, women are seen as a commercial tool and financial gain, while in the eyes of society, it devalues women by influencing the perspective of women.

In the male-dominated society, with the influence of popular culture, the fact that women are foregrounded only with their body and beauty may cause female identity to be put in the background. Women try to come to the fore with their beauty and achieve success by adopting the role that society imposes on them to gain their own identity. Women, who are tried to be kept away from politics, the economy and the public sphere in general, are only required to fulfill roles such as wife, mother, housewife, and the process is normalized.

Incidents such as femicide, harassment, rape and deception, which have increased recently in our country, are due to the perception of women as a sexual objects. The fact that women are judged by their appearance in

ISBN: 978-605-73901-3-4

society causes women to strive towards this goal. Although many women do not need it, they spend money by applying to many places such as sports, aesthetics, dietitian. This situation is most in line with the interests of the consumer capitalist system. It can also be said that most women are not aware of these games of consumption culture. Along with the capitalist system, the consumption culture, the perception of beauty imposed by the society on the woman's body, and the concepts such as attractiveness serve to see women not as an individual but only as sexual objects and devalue women in society.

Especially in Turkey, the presentation of the woman's body in different forms, both in TV series and in women's fashion programs, is designed to focus only on the body. The role and value of women in traditional and modern societies are determined by society. In modern societies, women's bodies and places are also changing, as the relationship between men and women is more common and changes over time. In societies dominated by men, women always remain in the background and violence, rape, etc. negatives are increasing. The capitalist system convinces women that they will earn more money, by using them voluntarily, making them more commoditized and making them a toy of the system. When we evaluate it at the intersection of popular culture and consumption, we encounter the reality that not only material items are consumed but also spiritual items such as values, norms, traditions and time.

REFERENCES

Akgül, A. E. (2006). Popüler Kültür –Televizyon İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme", Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek lisans tezi, Aydın.

Alemdar, K. ve Erdoğan, İ. (1994). Popüler Kültür ve İletişim. Ankara: Ümit Yayıncılık

Ataberk, E. (1989). Kışkırtılmış Erkeklik Bastırılmış Kadınlık. İstanbul: Altın Kitaplar.

Ayaşlı, Z. (2006). Televizyonun Popüler Kültürü Oluşturma ve Yayma Etkisi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Sinema Televizyon Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Baudrillard, J. (2004). Tüketim Toplumu. (Çev.Hazal Deliçaylı ve Ferda Keskin). İstanbul: Ayrıntı.

Çetinkaya, Y. (1993). Reklamcılık. İstanbul: Ağaç Yayıncılık.

Dumanlı, D. (2011). Reklamlarda Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Kadın İmgesinin Kullanımı; Bir İçerik Analizi. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi.

Gökalp, Z. (1927). Türk Medeniyet Tarihi I. Kısmı. İstanbul: Milli Matbaa.

Kaya, S. (2018). Sanatın Biricikliğini Yitirmesi ve Popülerleşmesinin Edebiyat Dergileri Üzerinden Tartışılması. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, Gazetecilik Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Oktay, A. (2002).Türkiye'de Popüler Kültür. İstanbul:Everest Yayınları.

Özbek, M. (2003). Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski. İstanbul: İletişim Yayınları.

Özdemirci, A. (2004). Popüler Kültür, Tüketim Psikolojisi ve İmaj Yönetimi: Türkiye (1950-1980).İstanbul: Seçkin Yayınları.

Özkan, H. Hüseyin. (2006). Popüler Kültür ve Eğitim. Kastamonu Eğitim Dergisi, 14(1).

Rutherford, P. (2000). Yeni İkonalar, Televizyonda Reklam Sanatı, (Çev: Mustafa K. Gerçeker), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Sabuncuoğlu, Z. ve Tüz, M. (2001). Örgütsel Psikoloji. Ezgi Kitabevi.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Sarı, Ü. (2006). Kitle Kültürü ve Popüler Kültür Bağlamında, Kitle İletişim Araçlarının Kitle Kültürüne Etkileri: Örnek Olarak Popstar Türkiye Yarışması. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Sinema Anabilim Dalı, Yüksek lisans tezi, İstanbul.

Süleymanlı, A. (2017). Giyim Sektöründe Hedonik Tüketimin Etkileri: Azerbaycan Örneği. Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi, Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı, Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi, Türk Dünyası İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, Yüksek lisans tezi.

Şimşek, Ş. (2010). Yaşam Tarzı Üzerinde Popüler Kültürün Belirleyiciliği Ve Kitle İletişim Araçlarının Etkisi: Türkiye'de Punk Kültürü Örneği. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı Halkla İlişkiler Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya.

ISBN: 978-605-73901-3-4

YAZ TATİLLERİNDE SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNE İLİŞKİN VELİ GÖRÜŞLERİ

Aysun GÖK
Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye, aysungk22@gmail.com

Prof. Dr. Handan DEVECİ
Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye, hanil@anadolu.edu.tr

ÖZET

Sosyal bilgiler bireyi sosyal alanlarda geliştirmeyi amaçlayan, bireyin çevresi ile ilişki içerisinde olmasını sağlayan, geçmiş ile gelecek arasında bağ kuran bir ders olarak öğretim programlarının içinde yaşamsal öneme sahip bir derstir. Sosyal bilgiler dersi insanı, toplumu ve çevreyi konu alan bir çalışma alanıdır. Dolayısıyla sosyal bilgiler eğitimini okul duvarlarının dışında da incelemek gereklidir. Okul duvarlarının dışındaki bir zaman ve mekanı kapsayan yaz tatili amaç ve içerik olarak sosyal bilgiler eğitimini destekleyici bir zaman dilimi olarak düşünülebilir. Bu araştırma ile sosyal bilgiler dersinde yaz tatillerinden yararlanmaya yönelik ortaokul öğrenci velilerinin görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu araştırmada nitel araştırma benimsenmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler 7. sınıfta öğrenim gören öğrenci velilerinden açık uçlu anket ile toplanmış ve verilerin çözümlenmesinde tümevarım analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda veli görüşlerine göre yaz tatili ile sosyal bilgiler eğitiminin birbiri ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yazın öğrencilerin aileleri ile birlikte gerçekleştirdikleri etkinlikler sosyal bilgiler eğitiminin amaçlarına hizmet etmekte, sosyal bilgiler eğitiminin yaz tatillerinde de devam ettiğini göstermektedir. Ortaya çıkan sonuçlara göre yaz tatillerinde planlı bir şekilde sosyal bilgiler eğitimi etkinliklerine devam edilmesi ile yaz tatillerinin sosyal bilgiler eğitimine yönelik okul dışı eğitime kaynaklık etmesi, daha etkili ve yaşam kalitesini artıran bir sosyal bilgiler eğitiminin gerçekleşmesi beklenmektedir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre yaz tatillerinde sosyal bilgiler eğitimine ilişkin bir tatil programı hazırlanıp, uygulanıp, değerlendirilmesine yönelik uygulama ve araştırmalar yapılması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler eğitimi, yaz tatili, okul dışı öğrenme

ISBN: 978-605-73901-3-4

PARENT OPINIONS ON SOCIAL STUDY EDUCATION IN SUMMER HOLIDAYS

ABSTRACT

Social studies is a vital course in the curriculum as a course that aims to develop the individual in social areas, ensures that the individual is in a relationship with his environment, and establishes a link between the past and the future. Social studies is a field of study that deals with people, society and the environment. Therefore, it is necessary to examine social studies education outside the school walls. Summer vacation, which covers a time and place outside the school walls, can be considered as a time period that supports social studies education in terms of purpose and content. With this research, it is aimed to determine the opinions of the parents of secondary school students about taking advantage of the summer holidays in the social studies course. Qualitative research was adopted in this study. The data obtained from the research were collected with an open-ended questionnaire from the parents of the 7th grade students and inductive analysis was used in the analysis of the data. As a result of the research, it was concluded that summer vacation and social studies education are related to each other according to the opinions of the parents. The activities that students do with their families in the summer serve the purposes of social studies education and show that social studies education continues during the summer holidays. According to the results, it is expected that the social studies education activities will continue in a planned manner during the summer holidays and that the summer holidays will be a source of out-of-school education for social studies education, and a more effective social studies education that will increase the quality of life. According to the results obtained from the research, it can be recommended to prepare, implement and evaluate a holiday program related to social studies education during the summer holidays.

Keywords: Social studies education, summer holiday, out-of-school learning.

GİRİŞ

Geçmişten günümüze kadar insanın geleceğine yön vermesinde eğitim etkinliklerine büyük görev ve sorumluluklar yüklenmiştir. Bu sorumluluklar ülkelerin eğitim sistemleri içinde yer alan öğretim programları ve dersler ile yerine getirilmeye çalışılmaktadır. En büyük amacı etkin, üretken, iyi vatandaş yetiştirmek olan sosyal bilgiler bu derslerden biridir. Sosyal bilgiler eğitiminin ne zaman ve nerede başladığı kesin olarak bilinmemekle birlikte insanın toplumsal bir ortamda doğup, büyüyüp yaşamını sürdürmesi nedeni ile "insanoğlu var olduğu andan itibaren sosyal bilimler eğitimi başlamıştır" denilebilir (Sönmez, 2010). Sosyal bilimlerin bir bileşkesi aynı zamanda kesişim alanı olan sosyal bilgiler bir toplumda yaşayan insanların, o toplumun yaşayışı, ilişkileri, kültürü, dünya toplumları içindeki yeri, çeşitli uluslarla ilişkileri konusundaki temel ve genel bilgilerinin önemli bir bölümünü kapsar (Kısakürek, 1987). Deveci ve Bayram (2022) tarafından sosyal bilgiler, insanı ve insanın toplum içindeki yerini çeşitli sosyal bilimlerden yararlanarak ele alan; çeşitli bilgi, beceri, değerler kazandırarak insanın toplum içindeki yerini geliştiren, böylelikle insanların yaşam içinde mutlu, huzurlu, güvenli ve diğer canlıların haklarına duyarlı bir yer edinmesini sağlayan bir alan olarak tanımlanmaktadır.

Sosyal bilgilerin temel amacı bireyin kendisini ve çevresini tanımasını sağlayarak bireyi topluma uyumlu hale getirmektir. Bireyin kendisi, ailesi ve toplum ile ilgili olan her şey sosyal bilgilerin konusunu oluşturur. Sosyal bilgiler dersi yaşamın ve toplumun içinde olan bir derstir. Sosyal bilgiler dersinde sosyal deneyimden uzak ve toplum yaşamından kopuk bir içerik yerine öğrenciyi yaşama hazırlayan, toplumsal yaşamını kolaylaştıran bilgi, beceri ve değerler bireylere verilmelidir. Sosyal bilgiler dersi gerek sınıf içinde gerekse sınıf ve okul dışında; okul

ISBN: 978-605-73901-3-4

bahçesinde, okul yakınında ya da okulun dışında yapılan bir eğitimdir. Okul dışı öğretim Bamberger ve Tal (2007)'a göre eğitim öğretimde yerel kaynakları ve toplum odaklı içeriği kullanmaya yarar, bireysel öğrenme deneyimlerini geliştirir, öğretmen ve öğrenci arasındaki iletişimi güçlendirir.

Sosyal bilgiler bireyi sosyal alanlarda geliştirmeyi amaçlayan, bireyin aktif olarak çevresi ile ilişki içerisinde olmasını sağlayan, geçmiş ile gelecek arasında bağ kuran bir ders olarak görülmektedir. Sosyal bilgiler öğrencinin içerisinde bulunduğu yaşantıların tümünü kapsar. Öğrenci bu dersle toplumsal yaşamda gerekli olan bilgi, beceri ve değerleri kazanabilir (Deveci, 2005). Bu anlamda sosyal bilgiler dersinde öğretme-öğrenme süreçleri düzenlenirken okul dışı öğretime gereksinim duyulabilir. Okul dışı öğretimin amacı, okul ya da okul dışında öğretim programında yer alan kazanımlara uygun olarak, öğrenci yaş, ilgi, istek ve gereksinimleri doğrultusunda onların kişisel gelişimlerini sağlamaktır (Binbaşıoğlu, 2000).

Okul dışı öğretimin öncüleri olarak günümüz modern eğitim sisteminin de kurucularından olan Comenius, Locke, Rousseau, Pestalozzi, Froebel ve Dewey gibi düşünürler gösterilmektir (Okur Berberoğlu ve Uygun, 2013). Bu düşünürlerin genel anlamda eğitime bakışları değerlendirildiğinde bireylerin deneyimlerinin eğitim ve öğretimde temel etmenler olarak ele alındığı görülmektedir. Comenius'un ölü kitapların yerine doğanın canlı kitaplarıyla öğrencilerin yüzleştirilmesi isteği, Locke'un uygulamanın vücudu ve ruhu olgunlaştırdığı düşüncesi, Rousseau'nun çocuğu hazır bilgi yerine bilgiyi kendi deneyimleri ve incelemeleriyle öğrenmesi hedefi okul dışı öğretimin felsefi arka planını aydınlatan fikri unsurlardır. Yine Pestalozzi'nin çocukların keşif ve yeteneklerini esas alarak kırlarda yaptığı uygulamaları, Froebel'in çocukların dış dünyadaki varlıkları tanımaları için onlara dokunmaları ve onları kullanmaları görüşü ve Dewey'in yaparak yaşayarak öğrenmeyi esas alan uygulamaları ve öğretileri okul dışı öğretimin felsefi dayanakları arasındadır (Kansu, 1939).

Öğrencilerin yaşam boyu öğrenmelerinin birçoğunu sınıf dışında gerçekleştirmeleri, doğada davranışlarının belli sonuçları olduğuna ilişkin bir farkındalık oluşturmaktadır (Bronwyn Lewis, 2017). Sosyal bilgiler eğitimi sınıf ortamıyla sınırlandırıldığında öğrenciler toplumu tanıma ve gözleme olanağı bulamazlar. Çok çeşitli ortamlarla, kaynaklarla ve materyallerle oluşturulan öğrenme çevreleri öğrencilere deneyimler elde etme olanağı sunar. Bu anlamda öğrenciler için öğrenmede fırsatlar oluşturmak, bireylerin kişisel gelişimlerine katkı getirmek amacıyla yalnızca sınıf içinde değil okul dışında geçirilen zamanların da etkili kullanılması gerekmektedir. Etkin öğretme ve öğrenme yöntemlerinin planlanmasında etkili olan yaşam boyu öğrenme, yaşamın akışında sürekliliği olan ve okul dışında geçirilen yaz tatilleri öğrenciye sosyal bilgiler dersi için çeşitli ortam, kaynak ve olanak oluşturmaktadır. Öğrencilerin tatil boyunca gerek aileleri gerekse arkadaş ve yakın çevresiyle yaptıkları etkinlikler sosyal bilgiler öğretim programında kazandırılmak istenilen beceri ve değerlerle örtüşmektedir. Tatil boyunca ailesiyle gezmek amacıyla gidilen bir mekan, arkadaşlarıyla çarşı pazarda yapılan alışveriş, ziyaret edilen aile büyükleri ile iletişim süreci, izlenen dizi, sinema, film ya da tiyatro, asker uğurlama, nişana ya da düğüne gitme, yeni bebeği olan ya da cenazesi olan tanıdıkları ziyaret, yabancı bir dil konuşan insanlarla karşılaşma, tarihi alanlara yapılan gezi, evde kitap okuma gibi etkinlikler öğrencinin okul dışı yaparak yaşayarak etkin bir öğretim gerçekleşmesine katkı sağlar, aynı zamanda bu etkinlikler sosyal bilgiler öğretim programının amaç ve içeriğine de hizmet eder.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Okul, meclis, adliye gibi kuruluşların çalışmasını durdurduğu, ara verdiği ya da kapalı bulunduğu dönem (Türk Dil Kurumu, 2021) olarak tanımlanan tatil, bu zaman süresince yapılacak bilimsel, sosyal, kültürel ve sportif etkinlikler öğrencilerin öğrenme yaşantılarına, öğrenme süreçleri içinde de sosyal bilgiler eğitiminin amaçlarına ulaşmada önemli katkılar sağlayabilir. Bunu "sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler" ve "yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler" anlayışlarından yola çıkarak öğrencilere, bilimsel yöntemler ile okulun içindeki ve dışındaki olaylardan yararlanılarak sık sık gerçek yaşam problemleri, çelişkili durumlar ve karşılaştıkları sosyal problemler üzerine yansıtıcı düşünmelerini sağlama olanağı yaz tatillerinde de mümkün olabilir. Sosyal bilgiler eğitiminin çocuklar yaz tatilinde okul dışı serbest zamanlarını değerlendirirken devam etmesi onların yalnızca akademik becerilerini değil yaşamsal becerilerini geliştirme, değerlendirme ve destekleme anlamında da katkıda bulunabilir.

Yaz tatili ders yılının bitiminden itibaren yapılır (Resmî Gazete, 2003). Sosyal bilgiler gelişim ve değişime toplumsal düzende uyum sağlayan bir derstir. Sosyal bilgiler çağın gerekliliklerini karşılarken toplumun beklentilerini de yerine getirir. Yaz tatilinde okul tatil olsa da sosyal bilgiler eğitimi öğrencinin günlük yaşamında devam edecektir. Çünkü Deveci ve Gürdoğan Bayır (2011)'a göre bireylerin toplumda etkin birer vatandaş olabilmesi için gerekli beceri, tutum ve davranışlar sosyal bilgiler dersi ile kazandırılmaktadır. Sosyal bilgiler ile bireyler derslerde öğrendikleri tüm bilgi, beceri ve değerleri yaşamda yansıtma ve uygulama olanağı bulabilmektedir.

İlgili alan yazın incelendiğinde, okul dışı öğrenme, yaz tatilinde öğrenme kaybı, yaz tatillerinin değerlendirilmesi ile ilgili çalışmaların olduğu ancak Dünya'da ve Türkiye'de yaz tatilini sosyal bilgiler eğitimi bakımından inceleyen çok sınırlı araştırma olduğu görülmektedir. Oysa ki yaz tatilleri, öğrencilerin günlük yaşam becerilerini artırmada ve sosyal bilgiler öğretim programının amaçlarına ulaşmada okul dışı dönemlerden yararlanıldığı bir zaman olarak öğrencilerin eğitiminde oldukça önemlidir. Nitekim, Deveci ve Türe (2017) tarafından gerçekleştirilen araştırma yaz tatili boyunca öğrencinin günlük yaşamı içindeki konuları ortaya koyarak, sosyal bilgiler eğitiminin öğrencinin yaşamındaki önemine dikkat çekmeyi amaçlamıştır.

Sosyal bilgiler eğitimi ile yaz tatili arasında ilişki kuran çalışmalar gerçekleştirilmesi ile sosyal bilgiler eğitiminin yaşam boyu devam ettiği, eğitimin yalnızca sınıf ya da okul içinde değil, okul dışı dolayısıyla yaz tatillerinde de sürdürüldüğü vurgulanabilir. Yaz tatili öğrencilerin günlük olarak yaptıkları etkinlikler ile demokratik tutum, harita okuma, problem çözme, tarihsel düşünme gibi beceriler ile saygı, sevgi, sorumluluk, yardımseverlik, misafirperverlik, duyarlık, dayanışma gibi değerlerin kazanıldığı bir dönemdir. Yaz tatilleri çocuğun yaşamında etkili olarak, sosyal bilgiler eğitimini destekleyici bir zaman dilimidir.

Bu araştırmada sosyal bilgiler eğitiminin programda yer alan birçok dersten biri olmadığına dikkat çekilerek, sosyal bilgilerin okul içi ve okul dışında devam eden bir eğitim-öğretim süreci olduğuna dikkat çekilmek istenmektedir. Çalışma ile veli görüşleri doğrultusunda yaz tatili süresince öğrencinin günlük yaşamı içindeki konuların ne olduğunu ortaya koymak, bu konular ile sosyal bilgiler dersinin programdaki yeri, önemi, amaç ve içeriği ile ilişki kurmak, sosyal bilgiler eğitiminin öğrencinin yaşamındaki önemini açığa çıkarmak amaçlanmaktadır. Bu araştırma ile birlikte yaz tatillerinde planlı sosyal bilgiler eğitimi etkinliklerine yer verilmesi, sosyal bilgiler eğitiminin okul dışı yaşama kaynaklık etmesi, bunun sonucunda daha etkili bir sosyal bilgiler

ISBN: 978-605-73901-3-4

eğitiminin gerçekleşmesi beklenmektir. Toplumun bir parçası olan bireyler, sosyal bilgiler eğitiminin yaz tatillerindeki ilişkisinden yola çıkarak toplumun daha fazla gelişmesi için üzerlerine düşen sorumlulukları davranış haline getirebilecektir. Yaz tatillerinde okul dışında sürdürülen yaşam boyu öğrenme etkinlikleri ile bilgi, bireyler için ezber olmaktan çıkıp davranış haline dönüşebilecektir. Sosyal bilgiler dersinde kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesi için bireylerin öğrenmenin parçası olduğu ve sonuçlarını üstlendiği bir eğitim süreci ile verilmesi gerekliliği, bu araştırmanın yaz tatilleri ile sosyal bilgiler eğitiminin ilişkilendirildiği çalışmalara kaynaklık edebilecek olması bu araştırmanın önemini artırmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı sosyal bilgiler dersinde yaz tatillerinden yararlanmaya yönelik ortaokul öğrenci velilerinin görüşlerini belirlemektir. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıda yer verilen sorulara yanıt aranmaktadır:

Velilere göre,

- sosyal bilgiler dersi ile yaz tatilleri arasındaki ilişki nedir?
- öğrencilerin yaz tatillerinde sosyal bilgiler dersi ile ilişkili olarak gerçekleştirdikleri etkinlikler nelerdir?
- sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi kapsamında yaz tatilinde düzenleyebilecekleri etkinlikler neler olabilir?

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın deseni, çalışma grubu, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

Araştırmanın Deseni

Araştırma kapsamında 7. sınıf ortaokul öğrenci velilerinin sosyal bilgiler dersi ile yaz tatilleri arasındaki ilişkiye yönelik görüşleri, öğrencilerin yaz tatillerinde gerçekleştirdikleri etkinlikler, bu etkinlikler ile sosyal bilgiler dersi arasında ilişki belirlenmek amaçlandığından temel nitel araştırmadan yararlanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmada çalışma grubunu 2021-2022 öğretim yılı güz döneminde İstanbul ilinde 7. sınıfta öğrenim gören 26 öğrenci velisi oluşturmaktadır. Araştırmacılardan birinin bu okulda sosyal bilgiler öğretmeni olarak görev yapıyor olması nedeniyle uygulama kolaylığı sağlaması açısından kolay ulaşılabilir durum örneklemesi kapsamında araştırma bu okulda gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan velilerin kişisel özellikleri Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1. *Araştırmaya Katılan Velilerin Kişisel Özellikleri*

Velilerin Kişisel Özellikleri	F
Velinin Öğrenciye Yakınlık Durumu	
Anne	19
Baba	5

ISBN: 978-605-73901-3-4

Abla	2
Toplam	26
Veli Öğrenim Durumu	
İlköğretim	13
Lise	12
Üniversite	1
Toplam	26

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma kapsamında veri toplama amacıyla iki bölümden oluşan açık uçlu anket formu kullanılmıştır. Açık uçlu anket formunun birinci bölümünde kişisel bilgiler, ikinci bölümünde ise velilerin sosyal bilgiler dersinde yaz tatillerinden yararlanmaya yönelik görüşlerini belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır. Araştırmada kapsam geçerliliğini sağlamak için anket sorularına ilişkin uzman görüşü alınmış olup uzman dönütleri çerçevesinde anket formuna son biçimi verilmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen verilerin çözümlenmesinde tümevarım analizi tekniği uygulanmıştır. Bu kapsamda anket formları numaralandırılarak, açık uçlu ankete verilen yanıtlar ile oluşan verileri kodlama işlemine geçilmiş, ilgili kodlar kod başlığı altında toplanmıştır. Sonrasında temalar oluşturularak temalarla ilgili kodlar bir araya getirilmiş ve ilgili temalar altında bulgular sunulmuştur.

Tümevarım analiz aşamasında alanında uzman kişiler ile görüşülerek ve görüş birlikleri oluşturularak ortak bir sonuca varmaya çalışılmıştır. Elde edilen veriler cümle ya da kelime olarak kodlanmıştır. Bu kodlama işlemi sonucunda temalar belirlenmiştir. Alanında uzman kişilerce incelenen temalara ise son şekli verilmiştir.

Araştırma kapsamında inandırıcılığı arttırmak, ölçme aracının geçerlik ve bulguların güvenirliğini sağlamak amacı ile alan uzmanı görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmaya katılacak velilere, araştırmaya katılmalarının kendi istekleri olduğu, gönüllülük esasına dayandığı bilgisi verilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular doğrudan alıntılar ile desteklenmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde araştırma sürecinde elde edilen bulgular velilere göre sosyal bilgiler dersi ve yaz tatilleri arasındaki ilişki, velilere göre öğrencilerin yaz tatillerinde sosyal bilgiler dersi ile ilişkili olarak gerçekleştirdikleri etkinlikler ve velilerin sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi kapsamında yaz tatilinde düzenleyebilecekleri etkinliklere ilişkin önerileri başlıkları altında sunulmaktadır.

Velilere Göre Sosyal Bilgiler Dersi ve Yaz Tatilleri Arasındaki İlişki

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre öğrenci velileri sosyal bilgiler dersi ile yaz tatilleri arasında bir ilişki olduğunu düşünmektedir. Veliler bu düşüncelerini "yaz tatilleri etkinlikleri sosyal bilgiler dersi ile ilişkilidir" biçiminde açıklamışlardır. Veliler bu ilişkiyi gidilen tarihi yerler, gidilen yerin coğrafi bilgisini edinme, iletişim kurma, günlük yaşam becerisinin kazanılması, gidilen bölgenin kültürünü tanıma, yeni insanlar tanıma, sorumluluk alma, etkinliklere katılım, bitki yetiştirme, spor yapma, kitap okuma, film izleme olarak sıralamışlardır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Ortaokul 7. sınıf öğrenci velilerinin görüşlerine göre yaz tatilleri ve sosyal bilgiler dersi arasındaki ilişkiye yönelik bulgular Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Velilere Göre Sosyal Bilgiler Dersi ve Yaz Tatilleri Arasındaki İlişki

Yaz tatilleri ile sosyal bilgiler dersi ilişkilidir
✓ Gidilen tarihi yerler
✓ Gidilen yerin coğrafi bilgisini edinme
✓ İletişim kurma
✓ Günlük yaşam becerisinin kazanılması
✓ Gidilen bölgenin kültürünü tanıma
✓ Yeni insanlar tanıma
✓ Sorumluluk alma
✓ Etkinliklere katılım
✓ Bitki yetiştirme
✓ Spor yapma
✓ Kitap okuma
✓ Film izleme

Veliler öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde öğrendiği yerlere yaz tatilinde gezmeye giderek çocuklarının gittikleri yerlerin tarihini öğrendiğini ifade etmiştir. Velilerden biri (K1) bu konudaki görüşünü *"Gidilen tarihi yerler sosyal bilgiler dersinde tarih bilgisine destek verir"* ifadesiyle açıklamıştır. Yaz tatilleri ile sosyal bilgiler dersi arasındaki ilişkiyi gidilen yerin coğrafi bilgisinin kazanılması olarak açıklayan veli (K5), görüşünü "*Yaz tatilinde ailece gittiğimiz memleketimizin iklimi, dağları, taşları hepsinin sosyal bilgilerle ilgisi vardır"* diyerek açıklamıştır.

Araştırmaya katılan kimi veliler öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde öğrendiği iletişim konusundaki çeşitli bilgileri yazın tatilde kullanma olanağı elde ettiklerini ve böylece etkili iletişim kurabildiklerini şöyle aktarmıştır: *"Yaz tatillerinde öğrencilerimizin tatile çıkması dolayısıyla çoğu yerleri keşfetmek, ziyaretlerde bulunarak çeşitli ortamlarda ve çeşitli yerlerde bulunmak değişik bakış açısında olan kişilerle iletişim olanağı sağlıyor (K6)".* Günlük yaşam becerisinin kazanılması da yine velilere göre sosyal bilgiler dersi ile yaz tatili arasındaki ilişkiyi sağlamaktadır. Bu konudaki görüşünü bir veli *"Okul hayatını öğrendiği gibi sivil hayatı da öğrenir (K3)"* biçiminde açıklamıştır.

Araştırma kapsamında sosyal bilgiler dersi ile yaz tatili arasındaki ilişkiyi yazın ziyaret edilen yerlerin kültürünün öğrenilmesine, böylelikle sosyal bilgiler dersi ile ilgili içeriğin yaz tatillerinde pekiştirilmesine dikkat çeken veli görüşünü *"Gittiğimiz tatil yerlerinde o bölgenin kültürünü, adetlerini, örfünü öğrenebiliriz (K4)"* sözleri ile ifade etmiştir. Yaz tatillerinde yeni insanlar tanıyarak çeşitli kazanımlar elde eden öğrencilerin sosyal bilgiler dersi ile ilişkili kazanımlar sağladığını belirten velilerden biri görüşlerini *"Yaz tatilinde sosyalleşeceğimiz birçok zamanımız var (K11)"* diyerek açıklamıştır. Velilere göre öğrenciler yaz tatillerinde sorumluluk alarak sosyal bilgiler dersinde yer alan sorumluluk değerine ilişkin uygulama olanağı bulmaktadır. Bu konudaki görüşünü bir veli *"Sosyal bilgiler, sorumluluk sahibi olma, insanlar ve doğal çevreyi tanıma gibi faydalı bir ders olduğu için yaz tatili ile doğrudan ilişkilidir (K22)"* biçiminde belirtmiştir.

Araştırmaya katılan öğrenci velilerine göre öğrenciler sanat, spor gibi çeşitli etkinliklere katılarak sosyal bilgiler dersi ile ilgili çeşitli amaçlara ulaşmaktadır. *"Yaz tatillerinde çocukları sanatsal olarak bir müzik kursu ya da yüzme gibi spor aktivitelerine götürüyoruz (K14)"* biçiminde görüşünü açıklayan veli yaz tatilleri ile sosyal bilgiler dersi

ISBN: 978-605-73901-3-4

arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Öğrenci velilerine göre öğrenciler yaz tatillerinde çeşitli bitkiler yetiştirmekte, böylece sosyal bilgiler dersinin içeriğini pekiştirmektedir. *"Yaz tatillerinde domates, biber, çiçek gibi çeşitli bitkiler yetiştiriyoruz (K16)"* biçiminde görüşünü açıklayan veli yaz tatillerinde bitki yetiştirme yoluyla sosyal bilgiler dersi arasında ilişki kurduğunu belirtmiştir.

Öğrenci velilerine göre yaz tatillerinde öğrencilerin okudukları kitaplar ve izledikleri filmler çeşitli bakımlardan sosyal bilgiler dersine hizmet etmektedir. Nitekim bir veli yaz tatillerinde kitap okumanın sosyal bilgiler dersi ile ilişkisini *"Kitap okuma yaz tatilinde sosyal bilgiler açısından eğitici bir etkinlik (K10)"* sözleri ile açıklamıştır. Benzer biçimde yaz tatillerinde film izlemenin sosyal bilgiler dersine katkısını bir veli *"Yaz tatillerinde sosyal bilgiler dersi ile ilgili film izliyoruz (K7)"* diyerek anlatmıştır.

Velilere Göre Öğrencilerin Yaz Tatillerinde Sosyal Bilgiler Dersi İle İlişkili Olarak Gerçekleştirdikleri Etkinlikler

Araştırma kapsamında yer alan velilerin öğrencilerinin yaz tatillerinde sosyal bilgiler dersi ile ilişkili olarak gerçekleştirdikleri etkinliklere ilişkin görüşleri aile büyükleri ile vakit geçirme, iletişim kurma, müze ziyareti, kültürel etkinliklere katılma, kitap okuma, farklı illere gezmeye gitme, piknik yapma, bitki yetiştirme, çeşitli oyun ve yarışmalara katılma biçimindedir. Bu kapsamda elde edilen bulgular Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Velilere Göre Öğrencilerin Yaz Tatillerinde Sosyal Bilgiler Dersi İle İlişkili Olarak Gerçekleştirdikleri Etkinlikler

✓ Aile büyükleri ile vakit geçirme
✓ İletişim kurma
✓ Müze ziyareti
✓ Kültürel etkinliklere katılma
✓ Kitap okuma
✓ Farklı illere gezmeye gitme
✓ Piknik yapma
✓ Bitki yetiştirme
✓ Çeşitli oyun ve yarışmalara katılma

Araştırmaya katılan velilerden kimileri çocuklarının yaz tatillerinde aile büyükleri ile vakit geçirdiğini belirtmiştir. Velilere göre aile büyükleri ile vakit geçirirken çocuklar sosyal bilgiler dersi ile ilgili çeşitli kazanımlar sağlamaktadır. Örneğin araştırma kapsamındaki bir veli (K6) "*Çocuğumuz yaz tatilinde Ordu'nun Ünye ilçesinde aile büyükleri ile beraber kendi mahsulümüz olan fındık bağ ve bahçe ortamında zaman geçiriyor, bu sırada pek çok şey öğreniyor"* biçimindeki görüşü ile yaz tatillerinde aile büyükleri ile vakit geçirirken sosyal bilgiler dersine katkı sağlandığını belirtmiştir. Araştırmada yer alan veliler öğrencilerinin yazın çeşitli ortamlarda farklı kişiler ile iletişim kurduğunu belirterek, iletişimin sosyal bilgiler dersinde ele alınan bir beceri olduğunu belirtmişlerdir. Bir veli bu konudaki görüşünü *"Yaz tatilinde gittiğimiz yerlerde kurulan iletişim, kendini ifade etme biçimi önemlidir (K11)"* biçiminde açıklamıştır.

Müze ziyareti de velilere göre öğrencilerin yaz tatillerinde sosyal bilgiler dersi ile ilişkili olarak gerçekleştirdikleri etkinlikler arasında yer almaktadır. Yazın yapılan müze ziyaretleri ile ilgili görüşünü bir veli *"Tarih müzesi gezmek sosyal bilgiler ile ilgili gerçekleştirilen bir etkinliktir (K7)"* biçiminde belirtmiştir. Veliler yazın çocuklarının çeşitli

ISBN: 978-605-73901-3-4

kültürel etkinliklere katıldığını belirterek, bu etkinliklerin sosyal bilgiler dersi ile ilgili olabileceği görüşünü *"Yaz tatilinde yaptığımız kültürel gezi, kültürel festivale katılımlar sosyal bilgiler dersi ile ilgili olabilir (K4)"* biçiminde vurgulamıştır.

Kitap okuma yine araştırmada yer alan velilerin öğrencilerin yaz tatillerinde sosyal bilgiler dersi ile ilişkili olarak gerçekleştirdikleri etkinlikler arasındadır. Konuya ilişkin görüşünü bir veli *"Yaz tatilinde kitap okurken kendimizi geliştiriyoruz, bu yüzden sosyal bilgilerle ilişkilidir (K18)"* cümlesi ile anlatmıştır. Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin çoğu yaz tatillerinde farklı şehirlere gezmeye gittiğini belirtmiştir. Veliler yaz tatillerinde gerçekleştirilen ziyaretlerin sosyal bilgiler dersine ilişkin çeşitli deneyimler sağladığını belirtmektedir. Velilerden biri (K1), görüşünü *"Bizim yaz tatilinde gittiğimiz yerlerde şehirlerde ne yetiştiriliyor, ne meşhur olmuş, bunu öğrenmek sosyal bilgiler açısından öğrencinin coğrafyasına bir katkı"* biçiminde ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan kimi veliler yazın gidilen pikniklerin sosyal bilgiler dersine katkı sağladığını *"Yaz tatillerinde hep yaptığımız pikniği sosyal bilgiler dersine ilişkin ortam sağlamış olarak gerçekleştiriyoruz (K3)"* ifadesi ile belirtmiştir. Yine bitki yetiştirme de araştırmada yer alan velilerin öğrencilerin yaz tatillerinde sosyal bilgiler dersi ile ilişkili olarak gerçekleştirdikleri etkinliklerdendir. Nitekim bir veli bu konudaki görüşünü *"Yaz tatilinde yetiştirilen bitkiler sosyal bilgiler dersi ile ilgilidir (K16)"* cümlesi ile anlatmıştır.

Velilere göre çeşitli oyun ve yarışmalara katılma çocukların yaz tatilinde sosyal bilgiler dersi ile ilgili olarak yaptıkları etkinliktir. Araştırma kapsamında yer alan bir veli (K8) yaz tatilinde sosyal bilgiler dersine ilişkin oyunla öğrenmenin önemine "*Yaz tatilinde 'Tarih nedir?' oyununu oynuyoruz. Bir kişi tarih söylüyor, bu tarihte ne olduğunu biz açıklıyoruz, bu oyun sosyal bilgiler ile ilişkilidir."* biçimindeki ifadesi ile değinmiştir.

Velilerin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Yaz Tatilinde Düzenleyebilecekleri Etkinliklere İlişkin Önerileri

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre veliler sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersine uygun olarak yaz tatilinde düzenleyebilecekleri etkinliklere ilişkin çeşitli öneriler sunmuşlardır. Tablo 4'te görüldüğü üzere velilerin sosyal bilgiler dersi kapsamında düzenleyebilecekleri etkinlik önerileri doğa gezisi, piknik, tarihi ve kültürel geziler, oyun çalışmaları, sosyal etkinlikler düzenleme ve yürütme olarak sıralanmaktadır.

Tablo 4. Velilerin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Yaz Tatilinde Düzenleyebilecekleri Etkinliklere İlişkin Önerileri

✓ Doğa gezisi
✓ Piknik yapma
✓ Tarihi ve kültürel geziler
✓ Oyun çalışmaları
✓ Sosyal etkinlikler

Araştırmaya katılan veliler sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi kapsamında yaz tatilinde doğa gezisi, piknik gibi etkinlikler düzenleyebileceklerini belirtmişlerdir. Bu konudaki görüşünü bir veli (K1) *"Gezi, piknik gibi etkinlikler sosyal bilgiler dersi için çocuklar açısından çok iyi olur"* şeklinde ifade etmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Tarihi ve kültürel geziler araştırmaya katılan velilerin sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi kapsamında yaz tatilinde yapabileceği etkinliklere ilişkin önerileri arasında yer almaktadır. Bu kapsamda bir veli görüşünü *"Önce piknik yaparak tarih ile ilgili yerleri gezip bundan sonra da eski dönemden kültürler ile ilgili kitap okutulabilir (K15)"* sözleriyle açıklamıştır.

Araştırma kapsamında yer alan velilerden kimileri sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi kapsamında yaz tatilinde oyun çalışmaları düzenleyebileceğini belirtmişlerdir. Bu konuda görüş belirten veli (K9) görüşünü *" Bilbul oyunu ile sosyal bilgiler dersi ile ilgili soruları kavanoza koyup oynuyoruz, böylece eğleniyoruz"* biçiminde ifade etmiştir.

Yaz tatilinde öğretmenler sosyal bilgiler dersi kapsamında sosyal etkinlikler düzenlemeli önerisinde bulunan veli (K4) görüşünü *"Toplu olarak yapılan organizasyonlarda çocuklar kendini daha mutlu hissediyor ve bu tür etkinlikler onların gelişimine çok faydalı oluyor. Değişik ve yeni şeyler öğrenip kendilerine özgüven geliyor"* sözleriyle açıklamıştır.

Yaz tatilinde sosyal bilgiler dersi ile ilgili öğretmenlerin kitap okuma çalışmaları yapabileceğine dikkat çeken veli (K19) *"Çocuklar için yaz tatilinde kitap okunabilir"* şeklinde düşüncesini ifade etmiştir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırma kapsamında sosyal bilgiler dersinde yaz tatillerinden yararlanmaya yönelik veli görüşlerini belirlemek amaçlanmış ve bu amaçla öğrenci velilerine açık uçlu anket uygulanarak araştırma verileri toplanmıştır. Sosyal bilgiler eğitiminin yaz tatiliyle ilişkisinin kurulmasının sosyal bilgiler eğitimi bakımından ülkemizde ve dünyada oldukça dikkat çekici olması beklenmektedir. Bu ilişkilendirme ile sosyal bilgiler eğitiminin toplumsal yaşamı içeren, günlük yaşamı ele alan bir ders olduğu açıkça görülebilecektir.

Araştırma kapsamında edinilen veriler doğrultusunda velilerin hemen hepsinin sosyal bilgiler dersi ile yaz tatilleri arasında ilişki olduğu görüşünde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Veliler yaz tatilleri etkinliklerinin sosyal bilgiler dersinin içeriğini desteklediğini belirtmişlerdir. Sosyal bilgiler dersi içeriğinin yaz tatilini kapsadığını, yaz tatilinde gidilen tarihi yerler, gidilen yerin coğrafi bilgisini edinme, iletişim kurma, günlük yaşam becerisinin kazanılması, gidilen bölgenin kültürü, yeni insanlar tanıma, sorumluluk alma, etkinliklere katılım, bitki yetiştirme, spor yapma, kitap okuma, film izleme olarak açıklamaktadır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre yaz tatili ile sosyal bilgiler eğitiminin birbiri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Yazın öğrencilerin aileleri ile birlikte gerçekleştirdikleri etkinlikler sosyal bilgiler eğitiminin amaçlarına hizmet etmekte öğrenmenin okul dışı ortamlarda da devam ettiğini göstermektedir. Böylece yaz tatillerinde öğrencilerin yaptığı etkinlikler zengin bir birikim oluşturmaktadır. Bu nedenle yaz tatilleri öğrencilerin yaşamlarında kendilerini geliştirmek için önemli bir zamanı kapsamakta sosyal bilgiler eğitimini de desteklemektedir.

Araştırmaya katılan öğrenci velilerinin çoğunluğuna göre yaz tatillerinde farklı şehirlere gezmeye gidilmekte, böylelikle öğrenciler doğal, tarihi ve kültürel alanları gezip görmektedir. Yaz tatillerinde yapılan bu geziler öğrenciler için sosyal bilgiler dersinin içeriğini pekiştirme olanağı sağlamaktadır. Arı (2004) araştırmasında yaz

ISBN: 978-605-73901-3-4

tatilinin öğrenme kayıpları üzerine öğretmenlerin görüşlerini belirlemiş ve öğretmenlerin çoğunluğu tarafından yaz tatilinin uzun bulunduğuna değinmiştir. Uzun bir dönemi kapsayan yaz tatillerinde sosyal bilgiler dersini içeren etkinliklerin gerçekleştirilmesi, dersin kendinden beklenen yararın sağlanmasına önemli katkılar getirebilecektir.

Araştırma kapsamında veliler tarafından yaz tatilinde yapılan etkinlikler aile büyükleri ile vakit geçirme, iletişim kurma, müze ziyareti, kültürel etkinliklere katılma, kitap okuma, farklı illere gezmeye gitme, piknik yapma, bitki yetiştirme, çeşitli oyun ve yarışmalara katılma şeklinde açıklanmıştır. Kayır ve Özçelik (2018) yaz tatilinde öğrenme kayıpları üzerinde durarak bu kayıplar üzerine bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Yaz tatillerinde yapılacak etkinlikler bu öğrenme kayıplarının azalmasına önemli katkılar sağlayabilir. Sosyal bilgiler dersinde okulda bilgi sahibi olunan bu etkinlikler öğrenciler için yaz tatillerinde yaparak yaşayarak öğrenmeye önemli katkılar sağlamaktadır. Yaz tatillerinde yapılabilecek bu etkinliklerin sosyal bilgiler dersi kapsamında çeşitli deneyimler sağlayacağı söylenebilir.

Araştırmada velilerin sosyal bilgiler dersi kapsamında düzenleyebilecekleri etkinlik önerileri doğa gezisi, piknik, tarihi ve kültürel geziler, oyun çalışmaları, sosyal etkinlikler düzenleme ve yürütme olarak sıralanmaktadır. Cooper, Nye, Charlton, Lindsay ve Greathouse (1996) çalışmalarında yaz tatilinin öğrenmeler üzerinde olumsuz etkisi olduğunu belirtmiştir. Yaz tatillerinin bu olumsuz etkilerini azaltabilmek amacıyla veliler tarafından yaz tatillerinde yapılabilecek etkinlik önerilerinin uygulamaya geçirilmesi önemli görülmektedir.

Bu araştırma ile yaz tatilleri ile sosyal bilgiler eğitiminin ilişkilendirildiği uygulamaların ve araştırmaların gerçekleştirilmesi ayrıca alan yazındaki gereksinimin karşılanması önemli görülmektedir. Araştırma kapsamındaki veli görüşlerine göre yaz tatillerinin sosyal bilgiler dersinde öğrenmeyi sıradan olmaktan çıkartıp, aktif bir şekilde harekete dönüştürme işini üstlendiği söylenebilir. Bu yüzden toplumsal yaşama hizmet eden sosyal bilgiler dersi ile öğrenmenin kalıcı olarak gerçekleştirilmesi gerekliliği, bu araştırmadan sonra yaz tatilleri ile sosyal bilgiler eğitiminin ilişkilendirildiği çalışmaların gerçekleştirilmesine katkı sağlayabilir. Araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Öğretmenler yaz tatilinde sosyal bilgiler eğitimini destekleyici etkinlikler düzenleyebilir.
- Sosyal bilgiler eğitimini geliştirmek ve desteklemek amacıyla tatil programı hazırlanıp, uygulanıp, değerlendirilebilir.
- Öğrenci anekdot ya da günlükleri ile yaz tatilinde öğrencilerin gerçekleştirdiği etkinlikler belirlenerek sosyal bilgiler dersi ile yaz tatilleri arasındaki ilişki ortaya konabilir.
- Yaz tatillerinde sosyal bilgiler eğitimine ilişkin yararlanabileceği etkinlikler konusunda öğretmenlere hizmet içi eğitim verilebilir.
- Yaz tatillerinde sosyal bilgiler eğitiminden yararlanmaya dair sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini ortaya koymak amacıyla çeşitli araştırmalar gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

Arı, A. (2004). Yaz tatili öğrenme kaybı konusunda öğretmen görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi,* 163, 91-103.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Avcı, G. ve Gümüş, N. (2020). Sınıf dışı eğitime dayalı etkinliklerle işlenen sosyal bilgiler dersine yönelik ilkokul 4. sınıf öğrenci tutumlarının incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 11*(1), 89-106.

Bamberger, T. ve Tal, T. (2007). Learning in a personal context: Levels of choice in a free choice learning environment in science and natural history museums. *Science Education*, 91, 75-95.

Bronwyn Lewis, E. (2017). Program Evaluation of Elementary School Field Trips to a Botanical Garden. (Master's thesis). [Kurumsal Veritabanından Alınmış Yüksek Lisans Tezi].

Cooper, H., Nye, B., Charlton, K., Lindsay, J. and Greathouse, S. (1996). The effects of summer vacation on achievement test scores: a narrative and meta-analytic review. *Review of Educational Research, 66(*3), 227-268.

Çengelci, T. (2013). Sosyal bilgiler dersinde yararlanılan toplumsal ve kültürel kaynakların belirlenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(43), 219-236.

Demirel, R. ve Özcan, H. (2020). Ortaokul öğrencileri ile bir okul dışı öğrenme ortamına alangezisi: Tropikal kelebek bahçesi örneği. *Journal of Research in Informal Environments, 5*(2), 120-144.

Deveci, H. (2005). Sosyal bilgiler dersinde gazete kullanımı. *The Turkish Online Journal of Educational Technology.* 4 (3), 159-166.

Deveci, H. ve Bayram, H. (2022). Sosyal bilgilerin tanımı, kapsamı ve önemi. Ö. Gürdoğan Bayır ve T. Selanik Ay (Editörler). *İlk ve ortaokulda uygulama örnekleriyle sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 11-34). Ankara: Vizetek.

Deveci, H. ve Eryılmaz, Ö. (2016). Öğretmen Adaylarının Sosyal Sorumluluk Projesine Katılımlarına İlişkin Görüşleri: Let's Do It! Türkiye Örneği, International Journal Of Eurasia Social Sciences, Vol: 7, Issue: 25, pp. (163-185).

Deveci, H. ve Türe, H. (2017, Nisan). *Günlük yaşam içindeki sosyal bilgiler: Yaz tatillerinin sosyal bilgiler eğitimi bakımından incelenmesi*. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresinde Sunulan Bildiri, Antalya.

Dewey, J. (2020). *Eğitimde ahlak ilkeleri*. Fol Kitap.

Doğanay, A. (2005). Sosyal bilgiler öğretimi. İçinde C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.), Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (s. 17-52). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Dufrense, R., J., Gerace, W., J., Leonard, W., J., Mestre, J., P. ve Wenk, L. (1996). Classtalk: a classroom communication system for active learning. *Journal of Computing in Higher Education*, 7, 3-47.

Eker, E. (2016) Aydın Toplum ve İnsan Dergisi Yıl 2 Sayı 2 - 2016 (47-53) 47 Tatil: Anne-Baba Eğitimi.

Ekiz, D. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Erden, M. (tarihsiz). Sosyal Bilgiler Öğretimi, İstanbul: Alkım Kitapevi.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Eroğlu, S. ve Deveci, H. (2021). Ortaokul Öğrencilerinin Girişimcilik Düzeyleri ve Girişimcilik Becerisinin Sosyal Bilgiler Dersinde Kazandırılmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri. Trakya Eğitim Dergisi, 11(3), 1190-1211

Güleç, İ., Çelik, S. ve Demirhan, B. (2012). Yaşam boyu öğrenme nedir? Kavram ve kapsamı üzerine bir değerlendirme. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 34-48.

İşcan, A., Arıkan, İ. B. ve Küçükaydın, M. A. (2013). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerin kitap okuma alışkanlıkları ve okumaya ilişkin tutumları. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, 4*(11), 1-16.

Kan Ç. (2010). ABD ve Türkiye'de sosyal bilgilerin tarihsel gelişimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30*(2),663-672.

Kansu, N. A. (1939). *Pedagoji tarihi.* İstanbul: Maarif Matbaası.

Karadeniz, O., Eker, C. ve Brunsuz, E. (2015). Ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programı kazanımlarının yapılandırmacı öğrenme kuramı ilkelerine göre değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, *10*(3), 563-580.

Kaya, S. (2020). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin birer haftalık ara tatiller hakkındaki görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kayır, G. ve Özçelik, F. U. (2018). İngilizce dersindeki yaz tatili öğrenme kayıplarına ilişkin öğretmen görüşleri. *Turkish Journal of Primary Education, 3*(1), 33-45.

Kılıçoğlu, G. (2015). Sosyal bilgiler programı ve öğretmen yeterlilikleri. M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s.3-16). Ankara: Pegem Akademi.

Kuhfeld , M. (2019). Surprising new evidence on summer learning loss. *Phi Delta Kappan*, *101*(1), 25-29.

Kubat, U. (2018). Okul dışı öğrenme ortamları hakkında fen bilgisi öğretmen adaylarının görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 48, 111-135.

Kumar, S. ve Zayapragassarazan, Z. (2012). Active learning methods. *NTTC Bulletin*, *19*(1), 3-5.

McConnon, L., Godwin, J., Hawkins, J., Bond, A. & Fletcher, A. (2017). Use of the school setting during the summer holidays: Formative process evaluation of 'Food and Fun': Kelly Morgan. *European Journal of Public Health, 27*(3), 173.

MEB (2005). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (4, 5, 6 ve 7. Sınıflar). Ankara.

MEB (2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (4, 5, 6 ve 7. Sınıflar). Ankara.

Okur Berberoğlu, E. ve Uygun, S. (2013). Sınıf dışı eğitimin dünyadaki ve Türkiye'deki gelişiminin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *9*(2), 32-42.

Resmî Gazete (2003). Sayı: 25212. 30 Aralık 2021 tarihinde https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/08/20030827.htm adresinden alınmıştır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Sever, I. (2021). Sosyal bilgiler dersinin temel becerileri. V. Aktepe, M. Gündüz, N. Fidan, E. Yalçınkaya (Ed.), *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s.22-40). Ankara: Pegem Akademi.

Sezer, Ö. ve Sumbas, E. (2018). Lise öğrencilerinin yaz tatillerini kullanım biçimlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 7*(1), 173-189.

Sezgin, F., Erdoğan, O. ve Dağ, S. (2020). Ortaöğretim öğrencilerinin yaz tatili öğrenme kayıpları: Aile eğitim düzeyine ilişkin bir analiz. *Millî Eğitim*, *49(*226), 35-52.

Sönmez, V. (2010). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Topçu E. (2019). Sosyal bilgiler ve sosyoloji. Ü. İbret ve E. Kaymakçı (Ed.), *Sosyal bilgiler ve toplum* içinde (s.1-32). Ankara: Pegem Akademi.

Yeşilbursa, C. C. (2008). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihî yerlerin kullanımı. *Türklük Bilimi Araştırmaları,* 23, 209-222.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* 8. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınları.

ISBN: 978-605-73901-3-4

COVID-19 PANDEMISININ IŞLETME YÖNETIMI ÜZERINDEKI ETKILERI: SISTEMATIK DERLEME ARAŞTIRMASI

Canan TİFTİK
Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, ctiftik@gelisim.edu.tr

Hande Ayhan GÖKCEK
Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, hayhan@gelisim.edu.tr

Özge TURHAN
Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, oturhan@gelisim.edu.tr

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, COVID-19 pandemisinin işletme yönetimi üzerindeki etkilerinin sistematik derleme yapılarak incelenmesidir. Araştırmanın yöntemi, betimsel tipte nitel sistematik derlemedir. Araştırmanın çalışma dokümanını Mart 2020- Haziran 2021 yılları arasında işletme yönetimi alanında COVID-19 pandemisi ile ilgili sistematik derleme/bibliyometrik analiz/metin madenciliği/klasik inceleme yöntemi ile yapılmış 12 araştırmadan oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma dokümanını oluşturan araştırmalar uzman görüşleri ışığında araştırmacı tarafından belirlenen 5 analiz parametresine göre (araştırmanın yazarı, yayım yılı, başlığı, örneklem boyutu, seçimi, yöntem, alan, konu) incelenmiştir. Araştırma sonuçları; belirlenen analiz parametrelerine göre COVID-19 pandemisinin işletme yönetimi üzerindeki etkilerine yönelik dağımlımları yapılmıştır. Yapılan bu sistematik derleme araştırmasının yeni bir alan olan COVID-19 pandemisine yönelik yapılacak yeni çalışmalara ve konuyla ilgili uygulamalara ışık tutarak işletme ve işletme yönetimi alanına kaktı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışma işletme bilimi ve alt bilimleri ile alakalı tüm alanları içeren, alanın tamamının resminin görülmesi adına farklılık oluşturan bir çalışma olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, pandemi, işletme yönetimi, sistematik derleme

ISBN: 978-605-73901-3-4

COVID-19 PANDEMIC'S EFFECTS ON BUSINESS MANAGEMENT: A SYSTEMATIC REVIEW

ABSTRACT

The goal of this study is to look at the impact of the COVID-19 pandemic on business management through a systematic review. A descriptive qualitative systematic review was used as the research method. The research's working document includes 12 studies related to the COVID-19 pandemic that were conducted between March 2020 and June 2021 in the field of business management using the systematic review / bibliometric analysis / text mining / classical review method. The 5 analysis parameters (author of the research, publication year, title, sample size, selection, method, field, subject) determined by the researcher in light of expert opinions were applied to the studies that made up the research's working document. Results of research; The distribution of the effects of the COVID-19 pandemic on business management has been made using the analysis parameters determined. This systematic review study is expected to make a contribution to the field of business and management by shedding light on new studies and practices related to the COVID-19 pandemic, which is a relatively new field. Furthermore, this study is thought to be a study that encompasses all fields and sub-sciences related to business science and makes a distinction in order to get a complete picture of the field.

Keywords: COVID-19, pandemic, business management, systematic review

GİRİŞ

Aralık 2019'da Çin'in Wuhan bölgesinde ortaya çıkarak küresel bir salgına dönüşen Covid-19 bütün dünyayı etkisi altına almıştır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından, Covid-19'un kişiden kişiye bulaşabileceğinin doğrulanması üzerine birçok ülke çok geçmeden önlemler almaya başladı (WHO, 2020). Ülkeler tarafından ilk etapta birkaç haftalık uygulanan karantina süreleri, yaşanan durumun ciddiyetine bağlı olarak artan ölüm ve hastalık oranlarındaki artış dikkate alınarak uzatılırken, öte yandan Covid-19 bulaşıcılığını önlemek ve/veya kontrol altına almak için bilim insanlarının gece gündüz çalışmaları sonucu piyasaya sürülen aşılar dünya genelinde uygulanmaya başlamıştır. 21.06.2021 tarihi itibariyle dünya genelinde Covid-19 nedeniyle hayatını kaybeden kişi sayısı 3.865.738, onaylanmış vaka sayısı 178.202.610 olarak DSÖ'ye bildirilmiştir. 16 Ocak 2022 tarihi itibariyle toplam 9.283.076.642 doz aşı yapılmıştır (WHO, 2021a). Türkiye'de ise 3 Ocak 2020 tarihinden 16 Ocak 2022 tarihine kadar, DSÖ'ye bildirilmiş 84.278 ölümle, 124.058.691 onaylanmış Covid-19 vakası bulunmaktadır (WHO, 2021b).

Türkiye'deki Covid-19 kısıtlaması sırasında mümkün olduğu ölçüde evden çalışma, yoğun yerlerden kaçınma, seyahat kısıtlaması ve yoğun saatlerde dışarıda bulunmama yönünde çeşitli tedbirler alınmıştır. Alınan önlemlerle virüsün yayılması kontrol altına alınmak istenirken; yaşanan sosyal izolasyon psikolojik, sosyal ve ekonomik sıkıntıları beraberinde getirmiştir. Vatandaşlara mümkün olduğunca evde kalmaları söylenerek yalnızca temel ihtiyaçlarını karşılamaları için belirli saat aralıklarında yoğunluk oluşturmamaları şartıyla dışarı çıkmaları yönünde uygulamalar yapılmıştır. Pandemiyle birlikte bireylerin özellikle gıda tüketim davranışında köklü değişiklikler meydana gelmiştir (Rodgers vd., 2021). Süpermarketler belirli saat aralıklarında hizmet vermeye devam ederken, yemek sektöründeki restoranların bir kısmı paket servis hizmetine yönelerek online gıda alışverişinde artış yaşanmıştır. Pandeminin yarattığı kaygı birçok gıda ürününün tükenmesine yol açarken, bireyleri panik halinde satın almaya yöneltmiştir (Hobbs, 2020). Bireyler stokta kalmayacak endişesiyle normalde satın aldıkları yiyecek ve gıda miktarlarının çok daha fazlasını satın almışlardır. Bu dönemde, Türkiye'de yaşanan durum dünyadakinden farksız değildir. BM Gıda ve Tarım

ISBN: 978-605-73901-3-4

Örgütü (2020) raporuna göre, "Covid-19 sürecinde evde yemek yeme ve/veya pişirme, temel gıda alımı ile birlikte uzun raf ömrü olan gıda alımlarında artışa yol açarken, taze ürünlere olan talepte azalmaya" neden olmuştur (TGDF Akademi, 2020). Deloitte Türkiye (2020) tarafından, salgın döneminde evden yapılan gıda alımlarında hızlı bir artış yaşandığı ancak, bireylerin evde daha fazla vakit geçirmeleriyle birlikte dışarıdan verilen yemek siparişlerinin bu dönemde azaldığı raporlanmıştır.

İnsanlar evde kaldığı bu dönemde can sıkıntısı ve psikolojik nedenlerle olduğundan daha fazla tüketim yapmaya başlamışlardır (Pietrobelli vd., 2020). Yaşanan bu durum kişilerin gıda tüketim davranışlarında değişikliğe neden olurken, beraberinde artan stres ve uykusuzluk, depresyon, korku (Sidor ve Rzymski, 2020; Wang vd., 2020a), kontrolsüz yemek yeme ve aşırı gıda tüketimi (Ashby, 2020; Poelman vd., 2021), gıda stoklama (Arafat vd., 2020; Wang vd., 2020b; Benker, 2021; Rodgers vd., 2021) davranışını da getirmiştir. Un, mercimek, bulgur gibi temel gıdalar ile konserve gibi bozulmayan gıda harcamalarında artış yaşanmıştır (Lehberger vd., 2021).

Örgütler açısından ele alındığında pandemi ülkelerin uygulamaya koyduğu yeni yaptırımlar ve düzenlemeler ile uluslararası ticaret gerilimini artırmıştır. Covid-19'un küresel tedarik zincirinde ve bu yolla uluslararası ticarette yarattığı yıkıcı etki, ülkelerin ekonomik büyümelerinde yavaşlamaya sebep olmuştur. Bu durumun bir yansıması olarak, salgın otomotiv, hazır giyim, seyahat, uçak, imalat, telekomünikasyon, gıda ve sağlık sektörü gibi pek çok alanı olumsuz olarak etkilemiş bulunmaktadır. Fortune (2020)' e göre ilk 1000'de yer alan işletmelerin %94'ünün bu salgın nedeniyle tedarik zincirlerinde aksamalar yaşadığı belirtilmektedir. Özellikle, küresel tedarik zincirlerinde yer alan bazı fabrikaların tamamen ya da kısmen kapatılması, küresel değer zincirinde ciddi aksamalara neden olmuştur. Bununla beraber, havalimanlarının sınırlı çalışması ve tıbbı malzeme eksikliğinin yaşanması gibi birçok olumsuz gelişme de salgının önemli sonuçları arasındadır (Sarkis, 2020).

Kesinti riskleri coğrafi kapsam açısından sınırlı gibi gözükse de, birçok kıta ve ülkede faaliyetleri birbirine bağlı olan işletmeler, bu yıkıcı risklerin dar alandan çıkarak küresel boyuta taşınmasına sebep olmaktadır (El Baz ve Ruel, 2021). Yine farklı coğrafyalarda fakat aynı tedarik zincirinde faaliyet gösteren işletmeler pandemi neticesinde üretim yeteneklerinde kesintiye uğramışlardır. Pandeminin çıktığı ilk zamanlarda, karantinanın ilk olarak Çin'de uygulanması, buna karşın Avrupa ülkelerinde herhangi bir kısıtlamanın olmadığı dönemde, Çin'den gelecek hammadde ya da bileşenlerin istenilen miktar ve zamanda gelmemesi nedeni ile üretim aksamaları yaşanmıştır. Çin'de karantinanın kalkması ve üretimin başlamasından sonra ise, kısıtlamanın Avrupa'ya sirayet etmesi yine Çin'in faaliyetlerini etkilemiştir (Ellram vd., 2020). Tedarik zincirinin önemli bir parçası olan, çok uluslu hazır giyim şirketleri, hali hazırda geç teslim, uzun teslim süreleri, stok gibi risklere sıklıkla maruz kalma eğilimindedir (Choi, 2020). Salgın riski ilk olarak Çin'de moda ürünlerinin imalatında gecikmelere sebebiyet vermiştir. Bu gecikmeler de dünya çapında mağazaların kapanmasına yol açmıştır (Majumdar, 2020). Yaşanan sipariş iptalleri işletmelerin tedarik zincirlerini hassas duruma getirmiştir. Örneğin, giyim sektörü için kişilerin evde karantinada kalması, 7 hafta boyunca Danimarka'da satışlarda %27 oranında bir azalma meydana getirmiştir. Yine H&M ve ZARA gibi mağazaların Mart'ın ilk iki haftasında satışlarında %24,1 oranında düşüş yaşanmıştır (Anderson vd., 2020). Bazı alanlar için tüketimde yaşanan düşüş, işletmelerin faaliyetlerini yavaşlatması, iş gücünü azaltma gibi durumlar ülkelerin ekonomik yapılarında değişimlere sebep olmuştur. Alım gücü düşen tüketici ya da temel ihtiyaçlar dışındaki ürünlere olan talebin azalması küresel tedarik zincirlerini doğrudan etkilemiş bulunmaktadır (Handfield vd., 2020). Lojistik

ISBN: 978-605-73901-3-4

faaliyetleri salgından etkilenen diğer bir tedarik zinciri fonksiyonudur. Kapanma dönemlerinde ulusal ve uluslararası yükleme- boşaltma alanlarında yeterli iş gücünün bulunamayışı ya da bu bölgelerde artan vaka sayıları nedeniyle bu alanların kırmızı bölge olarak işaretlenmesi taşıma faaliyetlerinde gecikmelere sebep olmuştur (Singh vd., 2021). Taşımacılıkta yaşanan gecikmeler taşınan kargo türüne bağlı olarak ciddi sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Örneğin, zaman ve sıcaklığa duyarlı ürünlerin sevkiyatındaki gecikme ürünün bozulması ya da insan sağlığını tehlikeye düşürecek hale getirmektedir (Wan vd., 2019).

Bu bağlamdan yola çıkılarak araştırmanın amacı, COVID-19 pandemisinin işletme yönetimi üzerindeki etkilerinin sistematik derleme yapılarak incelenmesidir. Araştırma veritabanı olarak SCOPUS seçilmiştir. Çünkü yapılan araştırmalarda SCOPUS'un diğer veritabanlarına kıyasla sosyal bilim disiplinleri için marjinal bir öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır (Cebeci, 2021; Levine-Clark ve Gil, 2009). Yapılan bu sistematik derleme araştırmasının yeni bir alan olan COVID-19 pandemisine yönelik yapılacak yeni çalışmalara ve konuyla ilgili uygulamalara ışık tutarak işletme ve işletme yönetimi alanına kaktı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Pandeminin başlangıcından itibaren gerek yazında gerekse işletme yöneticilerinin açıklamasından yola çıkarak farklı sektörlere olan yansımalarını şu şekilde sıralanmaktadır (PWC, 2021):

Üretim sektöründeki yansımalar aşağıda verilmiştir:

Üreticiler ürünlerini dağıtmakta zorlanmışlardır.

Envanter artışı sebebiyle depo maliyetlerinde artış yaşanmıştır.

Kısıtlamalar nedeniyle dağıtım maliyetlerinde artış yaşanmış bu durum üreticilerin karlılığını etkilemiştir.

Dayanıksız tüketim mallarında kayıplar yaşanmıştır.

İthalat ve ihracat sektöründeki yansımalar aşağıda verilmiştir:

Covid-19'dan kaynaklı sınır kısıtlamaları nedeniyle ihracat ve ithalat hacmi azalmıştır.

Limanlara yakın depolar yaşanan gecikmeler nedeniyle tam kapasite çalışmak zorunda kalmışlardır.

Limanlarda görevli personel sayısında kısıtlama nedeniyle düşüş yaşanmıştır.

Perakende sektöründeki yansımalar aşağıda verilmiştir:

İç ve dış kısıtlamalar nedeniyle ürünlerin satışı online olarak gerçekleştirilmiştir.

Perakendeciler hem ellerinde kalan ürünler hem de satışa sunmak istedikleri ürünler için envanter artırımına gitmek zorunda kalınmıştır. Bu durum da ek depolama maliyetlerini beraberinde getirmiştir.

Dağıtım ve satışta yaşanan sıkıntılar nedeniyle işletmeler ürünleri belirledikleri fiyatların altından satma durumuyla karşı karşıya kalabileceklerdir.

Gıda sektöründeki yansımalar aşağıda verilmiştir:

Restoranlar gibi yemek hizmeti sağlayan işletmeler için dağıtım maliyetlerini kritik bir kalem haline gelmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Ev karantinası, dışarı çıkma kısıtlamaları nedeniyle restoranlar ürün hacimlerini azaltarak dağıtım yapabilecekleri ürünlere geçme stratejileri uygulamak zorunda kalmaktadırlar.

Lojistik ve nakliye sektöründeki yansımalar aşağıda verilmiştir:

Dağıtım şirketleri, faaliyet hacmindeki düşüşü karşılamak için teslimat ücretlerini artırmaktadır.

Dağıtımı kolaylaştırmak adına iş sahipleri, üreticiler ve lojistik hizmet sağlayıcıları arasında yeni işbirlikleri oluşturulmuştur.

Havayolları ve nakliye şirketleri yüksek işletme maliyetleri ve düşük ciro nedeniyle işgücünde azaltmaya gitmek durumunda kalmışlardır.

Ülkelerin hava sahalarını açmaları adına uluslararası havayolları tarafından lobi faaliyetlerinde artış gerçekleşmiştir.

COVID-19 pandemi süresince, tedarik zincirinde yaşanan genel aksaklıklar şu şekilde özetlenebilir (Remko, 2020; Okorie vd., 2020; Chowdhury vd., 2021);

Perakendecilerden sipariş iptalleri,

Üretimin azlığı, siparişlerin yerine getirilememesi,

Sevkiyatta gecikmeler,

Üretimin durması,

Hastalığa bağlı olarak operatörün bulunamaması,

Üretim, bakım ve kontrol elemanlarının azlığı,

Teslimat ve sipariş döngüsünde değişim,

Stok fazlalığı,

İşten çıkarmada artış,

Liman ve gümrük yollarının kapatılması, güvenlik gibi unsurların ortaya çıkması ile birlikte uluslararası ticarete etkisi.

İşletmeler bu büyük çaplı risklere karşı çeşitli eylem planları almak durumundadır. Bu eylem planları kapsamında işletmenin süreçlerini en iyi şekilde devam ettirebilmesi adına uygun olan risk azaltma stratejilerinden faydalanmaları gerekmektedir. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) Covid-19'un işletme yönetimleri üzerindeki etkisini azaltmak için bazı eylemleri açıklamıştır. Bu stratejiler ve eylem planları aşağıda verilmiştir (OECD, 2020):

Kaynağın çeşitlendirilmesi (aynı bölgede tedarikçinin olması pandeminin aynı yerde yaşanması durumunda tedarikçilerin de aynı etkenden aynı şiddette etkilenmelerine neden olacaktır. Farklı coğrafyalarda yer alan tedarik ağlarında da her hangi bir noktada yaşanacak sıkıntı zincirde dalgalanma yaşatacaktır).

İşletmeler özellikle tek kaynaktan sağladıkları parça ve bileşenlerdeki kesinti riskine odaklanmalıdır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Yaşanacak tedarik aksaklıklarına karşın özellikle kilit ürünlerde kısa vadede tedarikin yeniden tahsisi için aksiyonlar geliştirilmelidir.

İşletmeler tedarik zincirindeki bu dalgalanmalara karşın emniyet stoku tutabilir ya da talebin belirsiz olduğu durumlarda üretim geciktirilebilir.

Mali sıkıntı yaşayan kritik tedarikçiler desteklenebilmesi şeklinde olabilmektedir.

Tedarik zinciri üyeleri arasında şeffaflığı arttırarak zincir üyeleri arasında güveni artırmak,

Küresel gemi ve hava kargo taşımacılığının daha hızlı olabilmesi için gerekli prosedürlerin hızlandırılması,

Tıbbi ekipman ve özellikle temel gıda ürünlerinde ihracat kısıtlamalarını azaltılması,

Yaşanan ticari gerilimlerin azaltılması,

Tedarik zincirince kapasite problemlerini azaltmak adına görünürlüğün artırılması,

Proaktif önlemler almak için oluşabilecek yeni riskleri belirlenmesi ve maliyet araştırması yapılması,

Üretim ve hizmet sunumunun devam edebilmesi için gerekli olan girdi kaynaklarının çeşitlendirilmesi,

İşletmeler ve hükümetleri küresel tedarik zincirlerinin dayanıklılığını artırmak için bir araya getirmek.

YÖNTEM

Araştırmanın Yöntemi

Covid-19 literatürüne girmiş olan, işletme bilimi bağlamında çalışmaları detaylı olarak sorgulamak için hazırlanan bu araştırmada araştırmayöntemi olarak betimsel tipte nitel sistematik derleme tercih edilmiştir. Her ne kadar işletme – Covid-19 eksenindeki akademik literatür çok yeni olsa da tarama sonucu çıkan akademik yayın sayısının klasik literatür ile incelenmesinin çok mümkün olmadığından, sistematik literatür incelemenin uygun olduğuna karar verilmiştir.

Betimsel tipte nitel sistematik derleme yöntemi, araştırmacının herhangi bir konu veya disipline ilişkin genel eğilim ve araştırma sonuçlarını ortaya koymak adına gerçekleştirdiği bir sistematik derleme yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Calik ve Sözbilir, 2014). Yani bu sistematik derleme yönteminde araştırılmak istenen konuya ilişkin literatürün nicel, nitel veya karma olmasına bakılmaksızın belli ölçütlere dayanarak seçilmesi, seçilen literatüre ilişkin betimsel verilerin ortaya çıkartılması ve elde edilen verilerin yorumlanması sürecine dayanmaktadır. Bu araştırma yönteminde, temel amaç betimsel verilerden hareketle incelenmek istenen konunun araştırmacılar tarafından nasıl ele alındığını ve bu durumun zaman içerisinde nasıl bir eğilim gösterdiğini derleme öncesi veya sonrası oluşturulan çeşitli temalardan faydalanarak ortaya koymaktır. Bu yöntemde araştırmacının amacı çoğunlukla seçtiği konuyla ilişkili olarak yapılan akademik çalışmaların amaçlarını, hangi kuramsal çerçeveye ve yönteme dayandığını ve araştırmaların bulgularını ortaya koymaktır (Hallinger, 2018).

Çalışma Dokümanı ve Verilerin Toplanması

Araştırma için verilerin toplanması aşamasında 01 Haziran 2021 tarihinde SCOPUS veri tabanı kullanılarak tarama gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya dahil edilen araştırmaların tarama ölçütleri: başlık ve özet alanında “Pandemi

ISBN: 978-605-73901-3-4

(Pandemic), COVID-19, işletme/işletme yönetimi (business/business management)" kelime/kelime gruplarının gelişmiş arama seçeneği kullanılması ve doküman türünün derleme (review) olması ile sınırlandırılmıştır. Tarama Mart 2020- Haziran 2021 tarihleri arasında sınırlandırılmıştır. Buna göre araştırmaya dahil edilme ölçütleri; araştırmanın tam metnine ulaşılabilir olması; araştırmaya dahil edilmeme/dışlanma ölçütleri ise; araştırma yöntemi olarak deneysel olmayan araştırmalar, derlemeler, olgu sunumları, meta analizler ve editoryal materyal yazıları, kısa anket araştırmaları ve yinelenen makaleler dışlanmıştır.

Sistematik derleme uygulama adımları aşağıda ayrıntılı olarak verilmiştir:

Anakütle Belirleme: İşletme ve Yönetim Alanı – 1971 dergi, 158.102 Makale

Alt Alan Araması: Covid-19, Makale, İngilizce-5245 Makale

Arama Birleştirme: Tekrarları Temizleme- 3425 Makale

Filtreleme: Derleme, Özetsiz Makale- 2981 Makale

Analiz Sonuçları: Kapsam, Anahtar Kelime Odaklı-12 Makale

Verilerin Toplama Araçları

Araştırmanın veri toplama aracı olarak Çağlı (2019) ve Orakcıoğlu (2019)'un yüksek lisans tezlerinde kullandığı parametre başlıkları ele alınarak araştırmacı tarafından birleştirerek kullanmıştır. Bu başlıklar aşağıda verilmiştir:

Araştırmanın yazarı, yayım yılı, başlığı,

Örneklem boyutu, seçimi

Yöntem,

Alan,

Konu.

BULGULAR

Araştırma kapsamında incelenen araştırmaların başlıkları Tablo 1.'de verilmiştir.

Tablo 1. *İncelenen Araştırmaların Başlıkları*

No	Yazar	Yıl	Araştırma Başlığı
1	Castro ve Zermeño	2020	Impacts of epidemic outbreaks on supply chains: mapping a research agenda amid the COVID-19 pandemic through a structured literature review
2	Golan, Jernegan ve Linkov	2020	Trends and applications of resilience analytics in supply chain modeling: systematic literature review in the context of the COVID-19 pandemic
3	Maulana	2020	Research trends in marketing science before Covid-19 outbreak: A literature review
4	Queiroz, Ivanov, Dolgui ve Wamba	2020	Impacts of epidemic outbreaks on supply chains: mapping a research agenda amid the COVID-19 pandemic through a structured literature review

ISBN: 978-605-73901-3-4

5	Verma ve Gustafsson	2020	Investigating the emerging COVID-19 research trends in the field of business and management: A bibliometric analysis approach
6	Carracedo, Puertas ve Marti	2021	Research lines on the impact of the COVID-19 pandemic on business. A text mining analysis
7	Abed	2021	A literature review exploring the role of technology in business survival during the Covid-19 lockdowns
8	Kuckertz ve Brändle	2021	Creative reconstruction: A structured literature review of the early empirical research on the COVID-19 crisis and entrepreneurship
9	Li, Yin, Qiu ve Bai	2021	A systematic review of AI technology-based service encounters: Implications for hospitality and tourism operations
10	Piccarozzi, Silvestri ve Morganti	2021	COVID-19 in management studies: A systematic literature review
11	Pujawan ve Bah	2021	Supply chains under COVID-19 disruptions: literature review and research agenda
12	Zopiatis, Papadopoulos ve Theofanous	2021	A systematic review of literature on hospitality internships

Tablo 1'e göre incelenen araştırmaların 5'i 2020 yılında 7'si ise 2021 yılında yayımlanmıştır.

Araştırma kapsamında incelenen araştırmaların yöntemi, örneklem boyutu ve seçimine ait bulgular Tablo 2.'de verilmiştir.

Tablo 2. *İncelenen Araştırmaların Yöntemi, Örneklem Boyutu ve Seçimi*

No	Örneklem Boyutu	Örneklem Seçimi	Yöntem
1	30	Sistematik	Klasik İnceleme
2	94	Sistematik	Klasik İnceleme
3	73	Klasik	Klasik İnceleme
4	32	Sistematik	Bibliyometrik Analiz
5	107	Sistematik	Bibliyometrik Analiz
6	16	Klasik	Metin Madenciliği
7	54	Sistematik	Klasik İnceleme
8	33	Sistematik	Klasik İnceleme
9	~110	Klasik	Klasik İnceleme
10	159	Sistematik	Bibliyometrik Analiz
11	50	Sistematik	Klasik İnceleme
12	69	Sistematik	Bibliyometrik Analiz

Tablo 2.'ye göre incelenen araştırmaların örneklem boyutuna göre; 9'u 16 ile 94 arasındayken 3'ü ise 107 ile 159 arasındadır. Araştırmaların örneklem seçimine göre; 9'u sistematik örneklem seçimi 3'ü ise klasik örneklem seçimidir. Araştırmaların yöntemine göre; 7'si klasik inceleme, 4'ü bibliyometrik analiz ve 1'i ise metin madenciliğidir.

Araştırma kapsamında incelenen araştırmaların alanlarına ait bulgular Tablo 3.'te verilmiştir.

Tablo 3. *İncelenen Araştırmaların Alanları*

No	Araştırma Alanı

ISBN: 978-605-73901-3-4

1	Girişimcilik
2	Tedarik Ziniciri Yönetimi
3	Pazarlama
4	Tedarik Ziniciri Yönetimi
5	İşletme Yönetimi
6	İşletme Yönetimi
7	Yönetim Bilişim Sistemleri
8	Girişimcilik
9	Turizm ve Konaklama Yönetimi
10	İşletme Yönetimi
11	Tedarik Ziniciri Yönetimi
12	Turizm ve Konaklama Yönetimi

Tablo 3.'e göre araştırma kapsamında incelenen araştırmaların 2'si girişimcilik, 3'ü tedarik ziniciri yönetimi,1'i pazarlama, 3'ü işletme yönetimi, 1'i yönetim ve bilişim sistemleri, 2'si ise turizm ve konaklama yönetimidir.

Araştırma kapsamında incelenen araştırmaların konularına ait bulgular Tablo 4.'te verilmiştir.

Tablo 4. *İncelenen Araştırmaların Konuları*

No	Araştırma Konusu
1	Girişimcilik Becerilerine Yönelik Eğitim Programlarını İçin Dayanıklılığı Oluşturan Faktörleri Belirlemek
2	Pandemi Sonrası Tedarik Zinciri Esnekliği
3	Pazarlama Bilimi Trendlerinin Covid-19 Ekseninde Değerlendirilmesi
4	Pandeminin İnsani Lojistik ve Tedarik Zincirine Etkileri
5	Pandemi İle Alakalı Işletme ve Yönetim Literatürünün Mevcut Durumu
6	Pandeminin İşletme Yönetimine Etkileri
7	Pandemi Sürecini Yönetmede Teknolojinin Önemi
8	Pandemi Ile Ortaya Çıkan Kriz Ortamının Girişimciliğe Etkileri
9	Yapay Zeka Eksenli Teknolojiler Ile Covid-19 İle Mücadele
10	Pandemi İle Alakalı Yönetim Literatürünün Mevcut Durumu
11	Pandemi Sonrası Tedarik Zinciri Süreçlerindeki Bozulmalar
12	Konaklama Stajları ve Covid-19'un Etkileri

Tablo 4.'e göre araştırma kapsamında incelenen araştırmaların konularına göre; girişimcilik becerilerine yönelik eğitim programlarını için dayanıklılığı oluşturan faktörleri belirlemek, pandemi sonrası tedarik zinciri esnekliği, pazarlama bilimi trendlerinin covid-19 ekseninde değerlendirilmesi, pandeminin insani lojistik ve tedarik zincirine etkileri, pandemi ile alakalı işletme ve yönetim literatürünün mevcut durumu, pandeminin işletme yönetimine etkileri, pandemi sürecini yönetmede teknolojinin önemi, pandemi ile ortaya çıkan kriz ortamının girişimciliğe etkileri, yapay zeka eksenli teknolojiler ile covid-19 ile mücadele, pandemi ile alakalı yönetim literatürünün mevcut durumu, pandemi sonrası tedarik zinciri süreçlerindeki bozulmalar ve konaklama stajları ve covid-19'un etkileridir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

2020 yılının başlarında ortaya çıkarak tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 sağlık, sosyal, ekonomik ve politik alanda köklü değişikliklerin yaşanmasına neden olmuştur (Harizi vd., 2020). Virüsün bulaşmasını yavaşlatmak için

ISBN: 978-605-73901-3-4

dünya genelinde çoğu ülke, evde kalma zorunluğu, sokağa çıkma kısıtlaması, işletmelerin, okulların ve üniversitelerin geçici olarak kapatılması ve uzaktan çalışma gibi günlük yaşamı kısıtlayan birtakım önlemler almıştır (Benton, 2020). Bu süreçte, bireyler alışverişe gitmek, dışarıda yemek yemek, sarılmak, seyahat etmek gibi günlük aktivitelerini yerine getiremez olmuşlardır (Grashuis vd., 2020; Pantano vd., 2020; Szymkowiak vd., 2021). Covid-19 pandemisiyle birlikte tüketicilerin gıda satın alma davranışları da önemli değişikliklere uğramıştır (Cranfield, 2020; Sidor ve Rzymski, 2020; Pulighe ve Lupia, 2020). Alınan önlemler kapsamında, bireylerin gıda ve yiyeceklere erişimi kısıtlanmıştır. Tüketiciler enfeksiyon kapma korkusu nedeniyle pazardan alışverişleri azaltırken yaşanan bu durum, birçok gıda maddesinde stokların tükenmesine yol açmış ve tüketicileri panik altında alışveriş yapmaya sevk etmiştir (Kirk ve Rifkin, 2020; Schneeweiss ve Murtaugh, 2020; Sheth, 2020). Buna göre dünyanın alışık olmadığı pandemi şartları insanların sağlık ihtiyaçlarında ve günlük yaşamlarında köklü değişikliklere neden olmuş, önce sağlık daha sonra sosyal alanlarında etkisini hissettirmiştir. Tüm bu değişiklikler akademik araştırmalara kaynak oluşturmuş, birçok alan gibi işletmecilik alanlarında da yayınlar ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada da, sistematik derleme araştırmalarında olduğu gibi, üretilen akademik çalışmaların ve bu çalışmalar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ortaya çıkan sonuçlar ile; bu alanda araştırma yapmak isteyen akademisyen ve profesyonelleri yeni fırsatlar, potansiyel yayın alanları ve trendleri değerlendirerek yönlendirebileceği düşünülmektedir.

Çalışmalar incelendiğinde 2020 ve 2021 yıllarında yapıldığı görülmektedir. Bu durum sorunun güncelliği ve henüz tüm boyutları ile ortaya çıkmamasının doğal bir sonucudur. Bu alanda yapılan çalışmaların azlığının sebebi de buna bağlanabilir. Yapılan çalışmalar sistematik ve klasik olarak gruplandırıldığında bunlardan 3'ünün klasik örneklem seçimi ile yapıldığı diğerlerinin sistematik örneklem ile yapılan çalışmalar olduğu görülmüştür. Çalışmaların üçte birinde bibliyometrik analiz yöntemi kullanılırken, bir çalışmada metin madenciliği yöntemi kullanılmıştır. Yapılan çalışmaların kapsadığı alanlar incelendiğinde çalışmaların yarısını tedarik zinciri yönetimi ve işletme yönetimi konularını kapsadığı görülmektedir. Bu çalışmalarda kullanılan örneklem boyutunun ise diğer konularda yapılan analizlere bakıldığında dar kaldığı ama yeni yapılan çalışmalarda bu sayıların arttığı görülmektedir.

Özetle Covid -19 son yüzyılın en büyük felaketlerinden biri olarak tarihe geçecektir. Şu an dünya üzerinde yaşamakta olan insanların hemen hemen hiç biri böylesi bir felakete şahit olmamıştır. Geçmiş yıllarda SARS benzeri salgın hastalıklar ortaya çıkmış olsa da etki ve yayılma hızı bakımından Covid -19 bundan öncekilerin hiç birine benzememektedir. Tüm dünyada etkisini hissettiren Covid -19 sadece sağlığı tehdit eden bir salgın olmayıp, tüm dünya ekonomilerini ve sosyal yapıyı da etkileyerek alışa geldiğimiz yaşam tarzlarını, tüketim kalıplarını, alışkanlıklarımızı ve ilişkilerimizi kökten etkilemiştir. Bu etkiyle yaşamın amacı, insan olarak acziyetimiz ve çaresizliğimiz bir kere daha ortaya konmuş oldu. Covid -19 günlük yaşamdan, ekonomik işleyişe, insan ilişkilerinden sağlığa kadar her şeyin yeniden sorgulanması ve yapılanmasını sağlayarak pandemi öncesine kıyasla yeni bir anlamlandırma ve tanımlama sürecini harekete geçirmiş, "yeni normal" veya "bir sonraki normal" diyebileceğimiz bir şartlar bütünü oluşturmuştur. Yeni normalde insanların hassasiyetleri, beklentileri, alışkanlıkları, tüketim kalıpları, dünyaya bakışı ve hayata yüklenen anlam açısından bir yenilenme söz konusudur. 2000'li yıllarda başlayan teknolojik gelişmelerin tetiklediği dijitalleşme ve teknoloji adaptasyonu Covid -19 ile birlikte hızlanarak olması gerekenden en az beş yıl öncesine taşınmıştır. Ancak bu ani değişim hızı insanlar için şok etkisi yapmasına rağmen Covid -19 etkisiyle adaptasyon sürecini hızlandırmıştır. Covid -19'un etkileri henüz tamamlanmış değildir ve değişim

ISBN: 978-605-73901-3-4

halen devam etmektedir. Dolayısıyla yeni normal olarak tanımlanacak her tanım eksik olacaktır veya küçükte olsa revizyona ihtiyaç duyacaktır. Sonuç olarak, "yeni normal" şekillenmeye devam ettikçe, müşteri beklentileri de değişecektir. Farklılaşan müşteri beklentilerine yanıt olarak işletmelerin/perakendecilerin de tepkileri değişmeye devam edecektir. Müşteri deneyimine odaklanan ve çok kanallı deneyimlerde inovasyon ve çevikliği sağlayabilen işletmeler müşterileriyle olan bağlarını güçlendirmeyi veya güçlü bir biçimde muhafaza etmeyi sağlayacaklarından daha iyi geri dönüşler elde edebileceklerdir. Dolayısıyla, gelecekte başarılı olacak olan işletmeler geleceğin gelmesini bekleyen bir reaktif mentaliteyi benimsemiş yönetim anlayışıyla değil, geleceği şekillendirmek adına proaktif davranarak geleceği inşa etmeye aday işletme yönetimlerle mümkün olabilecektir. Buna göre Covid-19 bağlamındaki literatür çalışmaları incelendiğinde işletme bilimlerindeki belirli alt alanlarda yapılan dar kapsamlı çalışmalar olduğu görülmektedir. Bu çalışma işletme bilimi ve alt bilimleri ile alakalı tüm alanları içeren, alanın tamamının resminin görülmesi adına farklılık oluşturan bir çalışma olduğu düşünülmektedir. Covid-19 temalı çalışmaların devamının takibi ve öncü bölümlerin durumunun incelenmesi adına yapılacak çalışmalar önem arz etmektedir. Ayrıca kullanılan bu sistematik yapı ilave filtreler eklenerek başka boyutlarda da ele alınabileceği de düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Abed, S. S. (2021). A literature review exploring the role of technology in business survival during the Covid-19 lockdowns. *International Journal of Organizational Analysis*, 1-18.

Anderson, R. M., Heesterbeek, H., Klinkenberg, D., & Hollingsworth, T. D. (2020). How will country-based mitigation measures ınfluence the course of the COVID-19 epidemic?. *The Lancet*, *395*(10228), 931- 934.

Arafat, S. Y., Kar, S. K., Menon, V., Kaliamoorthy, C., Mukherjee, S., Alradie-Mohamed, A., ... & Kabir, R. (2020). Panic buying: an insight from the content analysis of media reports during COVID-19 pandemic. *Neurology, Psychiatry and Brain Research*, *37*, 100-103.

Ashby, N. J. (2020). Impact of the COVID-19 pandemic on unhealthy eating in populations with obesity. *Obesity*, *28*(10), 1802-1805.

Benker, B. (2021). Stockpiling as resilience: defending and contextualising extra food procurement during lockdown. *Appetite*, *156*, 104981.

Benton, T. G. (2020). COVID-19 and disruptions to food systems. *Agriculture and Human Values*, *37*(3), 577-578.

Benton, T. G. (2020). COVID-19 and disruptions to food systems. *Agriculture and Human Values*, *37*(3), 577-578.

Calik, M., & Sözbilir, M. (2014). Parameters of content analysis. *Education and Science*, *39*(174), 33-38.

Carracedo, P., Puertas, R., & Marti, L. (2021). Research lines on the impact of the COVID-19 pandemic on business. A text mining analysis. *Journal of Business Research*, *132*, 586-593.

Castro, M. P., & Zermeño, M. G. G. (2020). Being an entrepreneur post- COVID-19–resilience in times of crisis: a systematic literature review. *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies*. Doi:10.1108/JEEE-07-2020-0246

Cebeci, H. İ. (2021a). Artificial Intelligence Applications in Management Information Systems: A Comprehensive Systematic Review with Business Analytics Perspective. *Artificial Intellıgence Theory and Applications*, *1*(1), 25-56.

Choi, T. M. (2020). Innovative "Bring-Service-Near-Your-Home" operations under corona-virus (COVID-19/SARS-Cov-2) outbreak: can logistics become the messiah?. *Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review*, *140*, 101961.

Chowdhury, P., Paul, S. K., Kaisar, S., & Moktadir, M. A. (2021). COVID- 19 pandemic related supply chain studies: a systematic review. *Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review*,*148*, 102271.

Cranfield, J. A. (2020). Framing consumer food demand responses in a viral pandemic. *Canadian Journal of Agricultural Economics/Revue Canadienne D'agroeconomie*, *68*(2), 151-156.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Deloitte Türkiye (2020). Küresel Covid-19 salgınının Türkiye'de farklı kategorilere etkileri. https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/ Documents/consulting/kuresel-covid-19-salgininin-turkiyede-farkli- kategorilere-etkileri.pdf, Erişim Tarihi: 15/01/2022

El Baz, J., & Ruel, S. (2021). Can supply chain risk management practices mitigate the disruption impacts on supply chains' resilience and robustness? Evidence from an empirical survey in a COVID-19 outbreak era. *International Journal of Production Economics*, *233*, 107972.

Ellram, L., Flynn, B., Harland, C., Kov_acs, G., Sarkis, J., & Tate, W. (2020). Report of the online forum action agenda for effective post COVID-19 supply chains. *Technical Report*. doi: 10.13140/ RG.2.2.31694.48966.

Fortune (2020). Coronavirus Impact: %94 of the Fortune 1000 Are Seeing Supply Chain

Gagliano, A., Villani, P. G., Manelli, A., Paglia, S., Bisagni, P. A., Perotti, G. M.,.., & Lombardo, M. (2020). COVID-19 epidemic in the middle province of Northern Italy: impact, logistics, and strategy in the first line hospital. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 14(3), 372-376.

Golan, M. S., Jernegan, L. H., & Linkov, I. (2020). Trends and applications of resilience analytics in supply chain modeling: systematic literature review in the context of the COVID-19 pandemic. *Environment Systems and Decisions*, *40*, 222-243.

Grashuis, J., Skevas, T. & Segovia, M. S. (2020). Grocery shopping preferences during the COVID-19 pandemic. *Sustainability*, *12*(13), 5369.

Grashuis, J., Skevas, T. & Segovia, M. S. (2020). Grocery shopping preferences during the COVID-19 pandemic. *Sustainability*, *12*(13), 5369.

Hallinger, P. (2018). Surfacing a hidden literature: A systematic review of research on educational leadership and management in Africa. *Educational Management Administration & Leadership*, *46*(3), 362-384.

Handfield, R. B., Graham, G., & Burns, L. (2020). Corona virus, tariffs, trade wars and supply chain evolutionary design. *International Journal of Operations & Production Management*, *40*(10), 1649- 1660.

Harizi, A., Trebicka, B. & Tartaraj, A. (2020). A mind genomics cartography of shopping behavior for food products during the COVID-19 pandemic. *European Journal of Medicine and Natural Sciences*, *4*(2), 25-33.

Harizi, A., Trebicka, B. & Tartaraj, A. (2020). A mind genomics cartography of shopping behavior for food products during the COVID-19 pandemic. *European Journal of Medicine and Natural Sciences*, *4*(2), 25-33.

Ho, W., Zheng, T., Yildiz, H., & Talluri, S. (2015). Supply chain risk management: a literature review. *International Journal of Production Research*, *53*(16), 5031-5069.

Hobbs, J. E. (2020). Food supply chains during the COVID-19 pandemic. *Canadian Journal of Agricultural Economics/Revue Canadienne D'agroeconomie*, *68*(2), 171-176.

Kirk, C. P. & Rifkin, L. S. (2020). I'll trade you diamonds for toilet paper: consumer reacting, coping and adapting behaviors in the COVID-19 pandemic. *Journal of Business Research*, *117*, 124-131.

Kirk, C. P. & Rifkin, L. S. (2020). I'll trade you diamonds for toilet paper: consumer reacting, coping and adapting behaviors in the COVID-19 pandemic. *Journal of Business Research*, *117*, 124-131.

Kuckertz, A., & Brändle, L. (2021). Creative reconstruction: a structured literature review of the early empirical research on the COVID-19 crisis and entrepreneurship. *Management Review Quarterly*, 1-27. doi: 10.1007/s11301-021-00221-0

Lehberger, M., Kleih, A. K. & Sparke, K. (2021). Panic buying in times of coronavirus (COVID-19): extending the theory of planned behavior to understand the stockpiling of nonperishable food in Germany. *Appetite*, *161*, 105118.

Li, M., Yin, D., Qiu, H., & Bai, B. (2021). A systematic review of AI technology-based service encounters: Implications for hospitality and tourism operations. *International Journal of Hospitality Management*, *95*, 102930. doi.org/10.1016/j.ijhm.2021.102930

Majumdar, A., Shaw, M., & Sinha, S. K. (2020). COVID-19 debunks the myth of socially sustainable supply chain: a case of the clothing industry in south Asian countries. *Sustainable Production and Consumption*, *24*, 150-155.

Maulana, N. (2020). Research trends in marketing science before Covid-19 outbreak: A literature review. *Management & Marketing*, *15*, 514-533.

ISBN: 978-605-73901-3-4

OECD (2020). COVID-19 and global value chains: policy options to build moreresilient production network. https://www.oecd.org/ coronavirus/policy-responses/covid-19-and-global-value-chains- policy-options-to-build-more-resilient-production-networks-04934ef4/, Erişim Tarihi: 16.01.2022

Okorie, O., Subramoniam, R., Charnley, F., Patsavellas, J., Widdifield, D., & Salonitis, K. (2020). Manufacturing in the time of COVID-19: an assessment of barriers and enablers. *IEEE Engineering Management Review*, *48*(3), 167-175.

Pantano, E., Pizzi, G., Scarpi, D. & Dennis, C. (2020). Competing during a pandemic? retailers' ups and downs during the COVID-19 outbreak. *Journal of Business Research*, *116*, 209-213.

Piccarozzi, M., Silvestri, C., & Morganti, P. (2021). COVID-19 in management studies: A systematic literature review. *Sustainability*, *13*(7), 3791.

Pietrobelli, A., Pecoraro, L., Ferruzzi, A., Heo, M., Faith, M., Zoller, T., ... & Heymsfield, S. B. (2020). Effects of COVID-19 lockdown on lifestyle behaviors in children with obesity living in Verona, Italy: a longitudinal study. *Obesity*, *28*(8), 1382-1385.

Poelman, M. P., Gillebaart, M., Schlinkert, C., Dijkstra, S. C., Derksen, E., Mensink, F., ... & de Vet, E. (2021). Eating behavior and food purchases during the COVID-19 lockdown: a cross-sectional study among adults in the Netherlands. *Appetite*, *157*, 105002.

Pujawan, I. N., & Bah, A. U. (2021). Supply chains under COVID-19 disruptions: literature review and research agenda. *Supply Chain Forum: An International Journal*, doi: 10.1080/ 16258312.2021.1932568

Pulighe, G. & Lupia, F. (2020). Food First: COVID-19 outbreak and cities lockdown a booster for a wider vision on urban agriculture. *Sustainability*, *12*(12), 5012.

PWC (2021). Impact of Covid-19 on the supply chain industry.https://www.pwc.com/ ng/en/publications/covid19-and-the-supply-chain-industry.html, Erişim Tarihi: 16.01.2022

Queiroz, M. M., Ivanov, D., Dolgui, A., & Wamba, S. F. (2020). Impacts of epidemic outbreaks on supply chains: mapping a research agenda amid the COVID-19 pandemic through a structured literature review. *Annals of Operations Research*, 1-38. doi: 10.1007/s10479-020- 03685-7

Remko, V. H. (2020). Research opportunities for a more resilient post-covid- 19 supply chain–closing the gap between research findings and industry practice. *International Journal of Operations & Production Management*, *40*(4), 341-355.

Rodgers, R. F., Lombardo, C., Cerolini, S., Franko, D. L., Omori, M., Linardon, J., ... & Fuller-Tyszkiewicz, M. (2021). "Waste not and stay at home" evidence of decreased food waste during the covid-19 pandemic from the US and Italy. *Appetite*, *160*, 105110.

Sarkis, J. (2020). Supply chain sustainability: learning from the COVID-19 pandemic. *International Journal of Operations & Production Management*, *41*(1), 63-73.

Schneeweiss, Z. & Murtaugh, D. (2020). This is how deeply the coronavirus changed our behavior. https://www.bloomberg.com/news/features/ 2020-05-28/coronavirus-lockdown-crushed-economies-jobs-energy- and-shops, Erişim Tarihi: 16.01.2022.

Sheth, J. (2020). Impact of COVID-19 on consumer behavior: will the old habits return or die?. *Journal of Business Research*, *117*, 280-283.

Sidor, A. & Rzymski, P. (2020). Dietary choices and habits during COVID- 19 lockdown: experience from Poland. *Nutrients*, *12*(6), 1657.

Singh, S., Kumar, R., Panchal, R., & Tiwari, M. K. (2021). Impact of COVID-19 on logistics systems and disruptions in food supply chain. *International Journal of Production Research*, *59*(7), 1993-2008.

Szymkowiak, A., Gaczek, P., Jeganathan, K. & Kulawik, P. (2021). The impact of emotions on shopping behavior during epidemic. What a business can do to protect customers. *Journal of Consumer Behaviour*, *20*(1), 48-60.

TGDF Akademi. (2020). COVID-19 sonrası gıda ve içecek sektörü. https://www.tgdf.org.tr/wp-content/uploads/2020/07/covid- rapor_27july.pdf, Erişim Tarihi: 16.01.2022

Verma, S., & Gustafsson, A. (2020). Investigating the emerging COVID-19 research trends in the field of business and management: A bibliometric analysis approach. *Journal of Business Research*, *118*, 253-261.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Vishnu, C. R., Sridharan, R., & Kumar, P. R. (2019). Supply chain risk management: models and methods. *International Journal of Management and Decision Making*, *18*(1), 31-75.

Wagner, S. M. & Bode, C. (2008). An empirical examination of supply chain performance along several dimensions of risk. *Journal of Business Logistics*, *29*(1), 307-325.

Wan, C., Yan, X., Zhang, D., Qu, Z., & Yang, Z. (2019). An advanced fuzzy bayesian-based FMEA approach for assessing maritime supply chain risks. *Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review*, *125*, 222-240.

Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C. S. & Ho, R. C. (2020a). Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. *International Journal Of Environmental Research and Public Health*, *17*(5), 1729.

Wang, E., An, N., Gao, Z., Kiprop, E. & Geng, X. (2020b). Consumer food stockpiling behavior and willingness to pay for food reserves in COVID-19. Food Security, 12(4), 739-747.

WHO. (2021a). https://COVID19.who.int/, Erişim Tarihi: 16.01.2022

WHO. (2021b). https://COVID19.who.int/region/euro/country/tr, Erişim Tarihi: 16.01.2022

WHO.(2020).https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/ situation-reports/20200311-sitrep-51-COVID- 19.pdf?sfvrsn=1ba62e57_10, Erişim Tarihi: 16.01.2022

Zopiatis, A., Papadopoulos, C., & Theofanous, Y. (2021). A systematic review of literature on hospitality internships. Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education, 28, 100309. DOI: 10.1016/j.jhlste.2021.100309

ISBN: 978-605-73901-3-4

TÜRKİYE'DE YAŞLILIK VE UYGULANAN SOSYAL POLİTİKALAR[6]

Doç. Dr. Abdulkadir DEVELİ
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara, Türkiye, adeveli@ybu.edu.tr

Muhammed Baran KARADUMAN
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara, Türkiye, m.barankaraduman@gmail.com

ÖZET

Bilimsel ve teknolojik ilerlemeler, sağlık hizmetlerinin yaygınlaşması ve yaşam kalitesinin artması ile birlikte yaşlı nüfus da artmış, dünya hızlı bir şekilde yaşlanmaya başlamıştır. Doğum ve ölüm oranlarındaki farkla birlikte demografik yapı da değişmeye başlamıştır. Dünya genelinde insanlar daha uzun yaşamaktadır. Yaşlılık hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler açısından önemli olmakla birlikte sağlık, sosyal güvenlik, eğitim, istihdam alanlarını ve özellikle de aile hayatını etkilemektedir. Son yıllardaki araştırmalar dünyada olduğu gibi Türkiye'de de demografik yapının değiştiğini ve yaşlı nüfusun arttığını göstermektedir. Sosyal politika, devletlerin sosyal refahını, toplumun bir arada olmasını, sosyal barışın, adaletin ve gelişmenin sağlanması için uygulanacak çalışmaların ve politikaların tamamıdır. Bu nedenle devletlerin uyguladıkları bu politikaların toplum ihtiyaçlarına uygunluğu ve devamlılığı önem arz etmektedir. Yaşlı birey nüfusunun dünyada olduğu gibi Türkiye'de de artmasıyla yaşlılık kavramı önem kazanmakla birlikte, büyüyen yaşlı nüfus için de bir takım sosyal politikaların uygulanması ve mevcut politikaların geliştirilmesi önem arz etmektedir. Sosyal politika kapsamında yaşlılık önemli bir konu olmakla birlikte, ülkeleri sosyal, ekonomik, sağlık, kültürel vb. alanlarda etkilemektedir. Bu çalışmada yaşlılık ve yaşlılık ile ilgili sosyal politika uygulamaları öncelikle literatür taraması yöntemiyle incelenmiş ve yaşlılık kapsamında Türkiye'de uygulanan sosyal politika uygulama örnekleri incelenmiştir. İkinci aşamada Ankara ili Çankaya ilçesinde yaşayan 65 yaş ve üzeri kişiler seçilerek hazırlanan görüşme formunda yer alan sorular iletilmiştir. Çalışma kapsamında soruları yanıtlayan gönüllüler ile yapılan görüşme sonucunda elde edilen veriler veri toplama aracına göre analiz edilerek 65 yaş ve üzeri kişilerin yaşlılık ile ilgili sosyal politika uygulamalarına yönelik görüşlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Türkiye'deki yaşlılıkla ilgili sosyal politika uygulamaları ve bu uygulamalardan faydalanma ve memnuniyet durumları hakkında bilgi verilmesi amaçlanmıştır. Görüşmeler sonucunda 65 yaş ve üzerinin Türkiye'de uygulanan sosyal politika uygulamalarından haberleri olduğu kadar memnun oldukları ve yaşlılık sürecinde sahip oldukları uygulamaların geliştirilmesini talep ettikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, sosyal politika, refah hizmetleri

[6] Bu çalışma "Türkiye'de Yaşlılık ve Uygulanan Sosyal Politikalar" başlıklı Yüksek Lisans Tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

AGEING AND IMPLEMENTED SOCIAL POLICIES IN TURKEY[7]

ABSTRACT

Along with scientific and technological progress, the spread of health services and the increase in the quality of life, the elderly population has increased and the world has started to age rapidly. With the difference in birth and death rates, the demographic structure has also started to change. People around the world live longer. Although ageing is important for both developed and developing countries, it has some impacts on health, social security, education, employment areas and especially on family life. Recent studies show that the demographic structure has changed and the elderly population has been increasing in Turkey like the rest of the world. Social policy encompasses the studies and policies to be implemented to ensure the social welfare of the states, coexistence of the society, social peace, justice and development. Therefore, the continuity of the policies implemented by the states and their compliance with the needs of the society are important. As the elderly population has increased in Turkey as well as in the world, the concept of old age has gained importance, and it has become crucial to develop some new social policies and regulate existing policies for them. Although old age is an important issue within the scope of social policy, it affects countries in social, economic, health, cultural etc. areas. In this study, old age related social policy practices were examined primarily by literature review, and then examples of social policy practices implemented in Turkey within the scope of old age were examined. In the second stage, people aged 65 and over living in Çankaya district of Ankara were selected and the interview questions were conveyed to them. The data obtained as a result of the interviews with the volunteers were analyzed according to the data collection tool, and it was aimed to determine the views of people aged 65 and over on social policy practices related to old age. It is aimed to give information about the social policy practices related to old age in Turkey and the status of benefiting and the degree of satisfaction regarding these policies. As a result of the interviews, it has been concluded that people aged 65 years and older are as satisfied as they are aware of the social policy practices implemented in Turkey and they demand the development of the practices they have in the old age period.
Keywords: Ageing, social policy, welfare services

GİRİŞ

21. yüzyılda en önemli demografik olay yaşlılığın tüm nüfus içerisindeki oranının artış göstermesidir. Doğum ve ölüm oranlarındaki farktan kaynaklı demografik yapı değişime uğramaktadır. Yaşlılık olgusu gelişmekte olan ülkeler açısından da önem kazanmaktadır. Sağlık, sosyal güvenlik, eğitim, iş imkânları ve aile hayatı gibi birçok unsurda toplumun her yönünü etkilemektedir. Yaşlılık sadece kişilerde görülen fiziki olarak yavaşlama ya da gerileme olmamakla birlikte yaşlılıkla birlikte sosyal ortamlardan ve çalışma ortamlarından ayrılanların süreçte psikolojik olarak da etkilendiği bir süreçtir. Yaşlılık yaşamın fiziksel, ruhsal, toplumsal vb. alanlardaki değişimlerin etkisiyle fiziksel özelliklerin zayıflaması, zihinsel bulanıklığı belirtilerle yüz yüze kalma durumu ile tanımlanmaktadır (Durak, 2004). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), yaşlılık için "çevresel faktörlere uyum sağlama becerilerinin azalması" tanımını kullanmıştır (Çolak ve Özer, 2015).

[7] This study was prepared on the basis of the master's thesis titled "Aging and Implemented Social Policies in Turkey".

ISBN: 978-605-73901-3-4

Sanayi devrimi ile ekonomik ve sosyal olarak yaşanan değişimlerle sosyal politikanın gelişmesi aynı zamanlara denk gelmektedir. Özellikle işçilerin maruz kaldığı zor çalışma şartları, iş kazaları, yoksulluk gibi sorunlar sosyal politika çalışmalarının gelişmesine neden olmuştur. Dezavantajlı gruplar, yoksullar, yaşlılar, çocuklar, engelliler vb. grupların ihtiyaçları önceleri vakıf, dernek gibi kuruluşlarla karşılanırken sanayileşme ile birlikte bu kuruluşların yetersiz kalması ile devletler sürece dâhil olarak sosyal politika çalışmaları genişlemiştir (Çadır, 2017). Sosyal politika ise 19. yüzyılda işçi sınıfının haklarını korumak amacıyla ortaya çıkan en geniş anlamıyla sosyal refah, güvenlik, eşitlik ve adalet bileşenleriyle toplumdaki sosyal içerikli olaylar karşısında çözüm üreten ve uygulayan bilim dalı olarak tanımlanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı ile ülkeler "sosyal devlet" anlayışına ile kişilerin sosyal güvenliklerini korumaya çalışmaya başlamıştır. Böylece devlet tarafından yaşlıları da kapsayan bireyler için insana yaraşır hayat şartlarının teminatı sağlanmaktadır. Sosyal devlet anlayışı ile her ülke kendisine göre çalışma hayatı, emeklilik, sosyal hizmet ve bakım hizmetleri gibi politikalar hazırlamaktadırlar (Taşçı, 2010). Yaşlılık konusunu sosyal politika çerçevesinde incelendiğinde başlıca amaç insani sorumluluk ve ideallerini gerçekleştirirken aynı zamanda karşılaşacağı külfet ve nimetlerin toplumda adil dağılımını sağlamaktır. Bu manada yaşlılık önemli bir alandır. Ayrıca yaşlı nüfus toplumda ekonomik problemlerle eş anlı olarak, sosyal, kültürel, istihdam ve işgücü piyasalarını da etkilemektedir. Örneğin, ortalama yaşam süresinin uzamasıyla birlikte iş gücü yaşlanmaya başlayacaktır. Dolayısıyla yaşlılık ile çalışan nüfus azalmaya başlayacak ve artan yaşlı nüfus sigorta sistemi dolayısıyla topluma ekonomik maliyetin yanı sıra kamu maliyesine de büyük bir yük oluşturacaktır. Sonuç olarak yaşlanma hem ekonomik hem de sosyal açıdan sonuçlar doğuracaktır. Nüfusun yaşlanması yaşlı kişilerin yaşam şartlarının iyileştirilerek toplumdan uzaklaşmadan faydalı olabilecekleri konuları da içeren sosyal ve ekonomik yönleri de bulunan ve dünyanın gündeminde yer alan geniş kapsamlı bir konudur (DPT, 2007). Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yaşlı nüfusun sayısı her geçen gün artmaktadır. Artan yaşlı nüfusa yönelik sosyal politika çalışmaların yapılması, var olan çalışmaların geliştirilmesi önem arz etmektedir. Yaşlılık süreci ile birlikte toplumların en büyük ihtiyacı yaşlılıkla ilgili ihtiyaç duyulan sosyal politika uygulamalarının oluşturulması ve yaygınlaştırılmasıdır. Bu kapsamda literatürde yer alan yaşlılarla ilgili sosyal politika uygulama örnekleri incelenmiştir.

Ankara ili Çankaya ilçesinde ikamet eden 65 yaş ve üzeri kişilerle görüşülerek konu ile ilgili hazırlanan görüşme formunda yer alan sorulara cevaplar aranmaya çalışılmıştır. Çalışmaya katılan 19 gönüllü ile yapılan görüşmelerle elde edilen veriler veri toplama aracına göre analiz edilmiştir. Çalışmada 65 yaş ve üzeri Ankara Çankaya'da yaşayan yaşlıların görüşme formunda belirttikleri görüşleri ile Türkiye'de sosyal politika uygulamalarına yönelik çalışmalar hakkında bilgi verilmek amaçlanmıştır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de yaşlılık bağlamında uygulanan sosyal politika uygulamaları ve bu sosyal politika uygulamalarından 65 yaş ve üzerinin yararlanma durumunun ortaya konulmasıdır. Türkiye'de hali hazırda uygulanan sosyal politikaların yaşlı kişiler tarafından nasıl değerlendirildiği, konu hakkında önerilerinin ve yorumlarının neler olduğu da çalışma kapsamında önem arz etmektedir. Bu kapsamda Türkiye'deki yaşlılık ile ilgili sosyal politika uygulamaları ve yapılan düzenlemeler incelenmeye çalışılmıştır. Çalışma 5 bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, giriş bölümünde çalışmanın konusu ve amacı ile ilgili bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde, yaşlılık ve yaşlılık teorileri kavramsal çerçeve kapsamında açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde, Türkiye'deki yaşlılıkla ilgili sosyal politika uygulamalarına yer verilmiştir. Dördüncü bölümde, çalışmanın metodolojisi ile ilgili bilgiler verilmiş ve yarı

ISBN: 978-605-73901-3-4

yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilen bulgular analiz edilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise elde edilen bulgular değerlendirilmiş ve yaşlılık bağlamında mevcut sosyal politika uygulamaları ile ilgili öneriler sunulmuştur.

Kavramsal Çerçeve

Yaşlılık, yaşlanma gibi kavramlar toplumlara göre, kişilere göre farklı tanımlar ile açıklanmaktadır. Birleşmiş Milletler, yaşlılık tanımının 60 yaş ve üzerini kapsadığını belirtmektedir (UN, 2013). Dünya genelinde demografik yapıdaki değişimler toplumların ve ailelerin yapısını da değiştirmektedir. Yaşlılık, toplum içerisinde yaşlılara verilen görev ve sorumluluklar açısından geleneksel toplum yapısında önemini korurken, modern toplumda sadece sembolik bir tanım olmaya başlamıştır (Özkul ve Kalaycı, 2015).

Nüfusun yaşlanması yaşlı nüfus toplam nüfus oranını %10 civarında geçtiği zaman gerçekleşmektedir. TÜİK verilerine göre Türkiye'de de yaşlı nüfus hızla artmaktadır. Demografik dönüşüm sürecindeki Türkiye'de de doğum ve ölüm oranlarında azalma ve sağlık, yaşam şartlarının iyileştirilmiş olması, doğuşta beklenen yaşam sürelerinin uzaması ile birlikte insanların yaşam süresi uzamaktadır. Nüfus içerisindeki genç ve çocukların sayısı azalırken yaşlı nüfus sayısı artmaktadır ve nüfusun yapısı değişime uğramaktadır. Bununla birlikte Türkiye'de 2021 verilerine göre nüfusun ortanca yaşı da yükselmiştir. Ortanca yaş, tüm yaş gruplarındaki herkesin sıralandığı zaman ortada kalan bireyin yaşı olarak tanımlanmaktadır. TÜİK 2021 verilerinde 2020 yılında 32.7 olarak hesaplanan ortanca yaş, 2021 yılında 33.1 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca, erkeklerde ortanca yaş 2020 yılında 32.1 iken 2021 yılında 32.4, kadınlarda ortanca yaş 2020 yılında 33.4 iken 2021 yılında 33.8 olarak hesaplanmıştır (TÜİK, 2021a).

Türkiye'de Yaşlılıkla İlgili Sosyal Politika Uygulamaları

Yaşlı ve yaşlılık gibi tanımlar kişilerin fiziksel, psikolojik ve sosyal durumlarına göre kişiden kişiye değişmektedir. Yaşlı kişilerin bilgi, tecrübe, deneyimlerin her zaman yararlanılmış ve toplumlarda saygı duyulmuştur. Günümüzde ise gelişmiş toplumlarda doğum oranı hızının düşmesi ve sağlık alanındaki gelişmeler ile insanların yaşam süreleri uzamıştır. Toplumlarda artan yaşlı nüfus ile ilgili özel uygulamalara ve çalışmalara ihtiyaç artmaya başlamıştır (Özkul ve Kalaycı, 2015).

Sanayi Devrimi ile ülkelerde sanayi ve ekonomi alanındaki değişimlerin yanında özellikle toplumsal yapıda da değişimler yaşanmıştır. Ekonomik yönden büyüme yaşanırken bir taraftan da sanayileşmeyle ağır çalışma şartları ve yaşam şartları toplumları olumsuz etkilemiştir. Sanayileşme kırsal alanda çalışan kesimin işsiz kalmasına ve sanayi alanına yönlenmesine, işçi sınıfının hızlı büyümesine, köyden kente göçe ve doğal olarak çarpık kentleşmeye neden olmuştur. İşçi sınıfının oluşumu beraberinde ayrıca göç, işsizlik, nüfus artışı gibi sorunları getirmiştir (Şenkal, 2017).

Sosyal politika, 19. yüzyılda işçi sınıfının haklarını koruma amacıyla ortaya çıkan sosyal adalet, refah ve güvenlik gibi çok geniş alanlarda toplumda yer alan temel konular kapsamında insanların sosyal ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile ilgili çalışmalar yapan disiplinler arası bilim dalıdır. Sosyal devlet anlayışı ile her ülke kendisine göre çalışma hayatı, emeklilik, sosyal hizmet ve bakım hizmetleri gibi politikalar hazırlamaktadırlar. Günümüzde ise sosyal politika kapsamı sosyal adalet, refah ve güvenlik gibi temel konuların yanında dezavantajlı gruplar olarak

ISBN: 978-605-73901-3-4

da tanımlanan kadın, çocuk, yaşlı, engelli vb. farklı kesimler ile ilgili toplumda oluşan yeni konuları da içine alarak çalışmalar yapmaktadır (Taşçı, 2010).

Ülkeler arasında kültürel, ekonomik ve sosyal farklılıklar yaşlılıkla ilgili oluşturulan politikalar da değişmektedir. Özellikle geleneksel aile yapısının hâkim olduğu ya da çekirdek aile yapısının hâkim olduğu ülkelerde yaşlılara yönelik sosyal politika uygulamaları farklılık göstermektedir. Yaşlılara yönelik çalışmalarda yaşlıların iş piyasasında çalışma sürelerinin uzaması onların ekonomik olarak bağımlı olmalarını engelleyecektir. Böylelikle sosyal güvenlikteki yük hafifletilmiş olacak ve yaşlıların toplum içerisinde sosyal ortamdan ayrılmadan da hayatlarını devam ettirebilme imkânı bulacaklardır. Esnek çalışma şekilleri, emeklilik sonrasında çalışma ortamlarının oluşması, yaşlıların çalışma hayatında daha uzun süre bulunmalarına fırsat tanıyacaktır ve emeklilikten dolayı oluşan gelir kaybı yaşanmayacağı beklenilmektedir. Bununla beraber yaşlıların da iş piyasasında çalışabilecek iş bulabilmeleri, bu kapsamda yaşanan sorunların giderilmesi de sosyal politika uygulamaları arasında yer almaktadır (Altan ve Şişman, 2003).

Sosyal güvenlik, insanların ekonomik, sosyo-ekonomik, fiziki olumsuzluklarla karşılaşması sonucu oluşan mağduriyetin giderilmesi için oluşturulan bir sistem olup amacı insanların hayatlarında karşılaşabilecekleri olaylar karşısında muhtaç olmadan, her insanın yaşayabileceği bir yaşam seviyesinde hayatlarını devam ettirebilecekleri düzenlemelerle sigorta, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler alanlarında gerekli tedbirlerin alınmasıdır (Seyyar,2005). Sosyal yardımlar, toplum içerisinde bireylerin kendilerine yetebilecek durumda ihtiyaçlarını karşılayabilecek desteklerdir. Genel olarak bireylerin asgari düzeyde ihtiyaçlarını karşılayabilmekte zorlandıkları ve hatta bakmakla yükümlü oldukları hane halkının ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk çektiklerinde resmi ya da STK'lar aracılığı ile kişiye yapılan destektir (DTP, 2001). Sosyal güvenlik sistemi, bakım hizmetleri, sosyal yardımlar, yaşlıların toplumdan uzaklaşmadan rahat hareket edebilecekleri kentsel alanlar yaşlılara yönelik belli başlı sosyal politika çalışmaları arasındadır. Gelişmiş ülkelerde yaşlıların toplumdan soyutlanmadan yaşamlarını sürdürebilmelerine yönelik kapsayıcı sosyal politikalar önem arz etmektedir (Uyanık, 2017). Türkiye'de sosyal sigorta uygulamaları, sosyal hizmet uygulamaları ve kurumsal bakım ile sosyal yardım uygulamaları yaşlılara yönelik sosyal politikalar olarak sınıflandırılabilir. Bunlar aynı zamanda sosyal güvenlik sisteminin unsurları olarak da sayılmaktadır (Altan ve Şişman, 2003).

YÖNTEM

Türkiye'de yaşlılık ve uygulanan sosyal politikalar isimli çalışmada yaşlılıkla ilgili literatür çalışma yapılmış olup mevcut çalışmalardan istifade edilmiştir. Yaşlılık kavramsal ve kuramsal yönden incelenmiş, tarihsel süreçte yaşlılık ve günümüzde yaşlılık konuları literatür olarak taranmıştır. Türkiye'de yaşlılıkla ilgili uygulanan sosyal politika uygulamaları kapsamında yapılan çalışmalar hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Konu kapsamında 65 yaş ve üzeri kişilerin uygulan sosyal politikalar ile ilgili görüşlerini alabilmek amacıyla sorular hazırlanmıştır. Araştırmada, nitel araştırma desenlerinden olgubilim yöntemi kullanılmıştır. Olgubilim, bir durumu veya olguyu deneyimleyen kişilerin mevcut duruma göre algı ve değerlendirmelerini öğrenmek için kullanılmaktadır. Nitel araştırma yönteminde kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme form ile yapılan çalışmalarda görüşmeciler sorulara istedikleri gibi cevap verdiklerinden ve herhangi bir sınırlama olmadığından diğer çalışmalara nispeten sonuç daha etkilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2003). Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış mülâkat formu kullanılarak elde

ISBN: 978-605-73901-3-4

edilmiştir. Bu kapsamda 65 yaş ve üzeri 19 kişi ile görüşülmüştür. Mülâkat formu, araştırma sorusu kapsamında belirlenen yarı yapılandırılmış 11 sorudan oluşmaktadır. Araştırmacının Ankara'da ikamet etmesiyle birlikte hedef kitleye erişimin kolaylığı ve COVİD-19 salgını nedeniyle illerde 65 yaş ve üzerinin sokağa çıkma yasağına tabi olmaları nedeniyle çalışmamız Ankara ili ile sınırlandırılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle sınıflandırılarak temalara dönüştürülmüştür.

BULGULAR

Bu bölümde, çalışma kapsamında hazırlanan mülakat formuna verilen cevaplar içerik analizi ile temalara dönüştürülerek açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmada Ankara'da yaşayan 65 yaş ve üzeri 19 katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmecilerin verdikleri cevaplar doğrultusunda birbirine yakın verilen cevaplar ve önemli olan cevaplar belli başlı temalar altında toplanarak değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında aşağıda yer alan temalar oluşturulmuştur:

65 yaş ve üzeri çalışma, yetenek ve sosyal ilişki durumu
Sosyal faaliyet
Ekonomik refah
Sosyal politika uygulamalarından memnun olma durumu
Yaşlıların tutum ve davranışı
Sosyal politika uygulamalarında beklentiler
Mevcut refah hizmetlerinden memnuniyet

65 Yaş ve Üzeri Çalışma, Yetenek ve Sosyal İlişki Durumu

Görüşmecilere yöneltilen *"Yaşlılıkla birlikte sosyal yaşam içerisinde çalışma ve sosyal ilişkilerinizde güç ve yeteneklerinizi kaybettiğinizi düşünüyor musunuz?"* sorusuna görüşmecilerin çoğu yaşa bağlı olarak sağlık sorunları ile yeteneklerinin zayıfladığını ve çalışma güçlerinde azalma olduğunu, eski çalışma güçlerinin olmadığını şöyle ifade etmişlerdir:

"Kesinlikle. Fiziksel hareket alanımın kısıtlanmasında sonra zaten birçok şey değişiyor. Kişisel bakımdan rutin yaşam fonksiyonlarına kadar her ortamda zorluk başlıyor." (Görüşmeci 7)

"Sosyal ilişkilerimdeki güç ve yeteneklerimin yaşa bağlı olduğunu düşünmüyorum. Fakat çalışmayı bıraktığımdan beri çalışma yeteneklerimin zamana bağlı olarak zayıfladığını söyleyebilirim." (Görüşmeci 1)

Görüşmecilerin bir kısmı ise *"Yaşlılıkla birlikte sosyal yaşam içerisinde çalışma ve sosyal ilişkilerinizde güç ve yeteneklerinizi kaybettiğinizi düşünüyor musunuz?"* sorusuna yaşadıkları rahatsızlıklardan dolayı güç kaybı yaşadıklarını ve yeteneklerini kaybettiklerini ve çalışmadıklarını şu şekilde ifade belirtmişlerdir:

"Çalışma konusunda yeteneğimi gözlerim yüzünden biraz kaybettim." (Görüşmeci 4)

"Evet, 5 yıl önce belimde omurga daralması sebebiyle platin takıldı. Ayrıca, epilepsi hastasıyım. Bu nedenle bazı yeteneklerimi kaybettiğimi düşünüyorum." (Görüşmeci 5)

Sosyal Faaliyet

ISBN: 978-605-73901-3-4

Görüşmecilere yöneltilen *"Türkiye'de yaşlılık ile ilgili sosyal politika uygulamaları kapsamında sosyal ve kültürel olarak hangi çalışmalar sunulmaktadır?"* sorusunu genellikle 65 yaş üzerine sunulan ulaşım alanındaki hizmetleri örnek vererek yanıtlamışlardır. Ulaşım hizmetlerinin ücretsiz olması sıkça ifade edilmiştir:

"Benim bildiğim sadece ego otobüslerinin bedava olması lazım. Başka da bilmiyorum." (Görüşmeci 10)

"Ego otobüsleri ücretsiz. Ekmek yardımı alanlar var. Ayrıca, evde sağlık hizmetleri vs. var. Bunları biliyorum sadece." (Görüşmeci 15)

"Sosyal olarak 65 ve üstü yaş grubunun ise ücretsiz ulaşım gibi birkaç ayrıcalıktan yararlandığı söylenebilir." (Görüşmeci 1)

Görüşmecilerin de bahsettiği sosyal politika uygulamaları birçok çalışmada bahsedilmiştir. Örneğin, Taşçı(2010), çalışmasında yaşlılara yönelik bakım hizmetleri, sosyal hizmet, sosyal yardım gibi sosyal politika çalışmalarına duyulan ihtiyaçtan bahsederek çalışmaların yaşlılara yönelik onları soyutlamadan yapılması gerekliliğinden bahsetmiştir. Bazı görüşmeciler ise yaşlılıkla ilgili sosyal politika uygulamalarına sosyal yardımlar, bakım yardımları ve sağlık yardımları gibi genel cevaplar vermişlerdir. Kamu tarafından yapılan sosyal yardımları, huzurevleri, yaşlı dayanışma merkezleri takip etmiştir:

"Devlet yardımları, sağlık yardımları, sosyal yardımlar ve bakım yardımları." (Görüşmeci 3)

"Sağlık yardımları, yaşlı bakım yardımları ve maddi yardımlar yapılmaktadır." (Görüşmeci 5)

Ekonomik Ferah

Görüşmecilere iletilen *"Türkiye'de yaşlılık ile ilgili sosyal politika uygulamaları kapsamında ekonomik olarak ne gibi çalışmalar sunulmaktadır?"* sorusuna görüşmecilerin çoğu maaş yardımı, gıda yardımı, sağlık hizmetleri ve ücretsiz ego ulaşımının sağlanması gibi hizmetleri cevap olarak vermiştir.

"Maaş yardımı, gıda yardımı." (Görüşmeci 5)

"Emeklilik maaşı ve ödenen bayram ikramiyeleri." (Görüşmeci 16)

"Sağlık sorunları olan hasta ve yaşlı kimselere bazı dönemde evde bakım hizmeti sunuluyor. Ayrıca, sağlık sorunları olan hastalara ücretsiz tekerlekli sandalye veriliyor." (Görüşmeci 13)

Bazı görüşmeciler yaşlılar için uygulanan sosyal politika uygulamalarından özellikle sağlık alanındaki çalışmalara öncelik verilmesinden duyduğu memnuniyeti ve yapılan diğer çalışmaları ifade etmiştir:

"Özellikle sağlık alanında yaşlılara öncelik verilmesi çok daha iyi oldu. Bunun haricinde tekerlekli sandalye ya da belediyelerin yaşlı bakım hizmetleri birçok yaşlıya destek olmuştur." (Görüşmeci 3)

Sosyal Politika Uygulamalarından Memnun Olma Durumu

Yaşlılara sunulan sosyal politika uygulamalarından memnuniyet durumlarını ve devletin uygulamalarından memnun olma durumları sorulduğunda görüşmeciler genellikle memnun olduklarını aşağıdaki cümlelerle ifade etmişlerdir:

''Devletimin bana sunduğu imkânlar işime yarıyor. Memnunum diyebilirim." (Görüşmeci 4)

ISBN: 978-605-73901-3-4

"65 yaş üzeri uygulamasından memnunuz. Devletin ve belediyenin bize sunduğu belki de en büyük hizmettir. Ama ben emekli maaşı aldığım için yaşlılık maaşı alamıyorum. Belli noktada beklentimi karşılıyor." (Görüşmeci 11)

Konu ile ilgili olumlu görüşlere karşılık bazı görüşmeciler emekli olduktan sonra ekonomik olarak zorlandıklarından dolayı uygulamaların beklentilerini karşılamadığını, bazı görüşmeciler ise kısmen karşıladığını ancak yaşlılara biraz daha destek olunması gerektiğini şöyle belirtmişlerdir:

''Aslında kısmen karşılıyor. Daha fazla yaşlı bakım merkezleri kurulabilir. Kimsesiz ya da yalnız yaşayan yaşlılara yeni yaşam alanları sunulabilir." (Görüşmeci 3)

Yaşlıların Tutum ve Davranışı

Görüşmecilere, *"Sosyal politika uygulamalarının bireylerin devlete olan tutumunu etkilediğini düşünüyor musunuz?"* sorusuna görüşmecilerin çoğu etkilediği yönünde cevap vermişlerdir. Bireylere sağlanan avantajlar ve ayrıcalıklar olumlu karşılanmış, bu durumun devlet ve halk arasında ki köprüyü sağlamlaştırdığı ifade edilmiştir:

"Tabii ki, devletin insanlara sağladığı avantajlar ve ayrıcalıklar bireyin devlete karşı daha olumlu bir tutum içerisinde bulunmasını sağlar." (Görüşmeci 1)

"Kesinlikle etkilediğini düşünüyorum. Sonuçta yapılan her hizmet devlet ile halk arasında bir köprü oluyor. Her iyi ya da kötü hizmet olumlu ya da olumsuz mutlaka halkta biz iz bırakıyor." (Görüşmeci 3)

Sosyal Politika Uygulamalarından Beklentiler

Ekonomik olarak değerlendirildiğinde görüşmeciler genellikle kendileri için maaşlarına zam yapılması gerektiğini, ikramiyelerinde iyileştirme yapılması gerektiğini aşağıdaki gibi dile getirmişlerdir:

"Yaşlılık maaşlarına zam yapılabilir. İhtiyaca göre belirlenebilir. Sağlık hizmetleri artırılabilir. Sokakta kalanlar için daha çok alanlar açılabilir." (Görüşmeci 17)

"Yaşlılara maddi imkânları daha genişletecek ikramiyelerin sıklığı artırılabilir." (Görüşmeci 4)

Bununla birlikte yaşlılar için sosyal ve kültürel alanlarda faaliyetleri ücretsiz vererek yardımcı olunması gerekliliğini şöyle ifade etmişlerdir:

''Ekonomik ihtiyaçlar için en etki çözüm, ekonominin kökten düzeltilmesidir. Onun dışında sosyal ve kültürel ihtiyaçlar için daha fazla ücretsiz uygulamanın hayata geçirilmesi gerekir." (Görüşmeci 1)

"Daha fazla motive edici etkinlikle düzenleyebilirler. Geliri olmayan yaşlılara daha fazla ekonomik destek sunabilirler. Özellikle hiçbir geliri olmayan ve emekliliği olmayan yaşlılara ekonomik destek sağlayabilirler." (Görüşmeci 13)

Mevcut Refah Hizmetlerinden Memnuniyet

Görüşmecilere yöneltilen "Ülkemizde yaşlılara uygulanan sosyal politikalara yönelik farkındalık sahibi olma durumunu nasıl değerlendirirsiniz?" sorusuna çoğu görüşmecinin olumlu yanıt vererek yaşlıların devletin sunduğu imkânlardan faydalanarak yapılan çalışmalara karşı farkında olduklarını dile getirmişlerdir:

''Büyük bir kısmının farkında olduğunu düşünüyorum." (Görüşmeci 6)

ISBN: 978-605-73901-3-4

"…. ben kendim için devletin sunduğu imkânları araştırıp başvuruda bulunuyorum. Çevreme de öneriyorum." (Görüşmeci 17)

Bazı görüşmeciler ise, bazı uygulamalarda Türkiye'nin diğer ülkelere oranla daha iyi olduğunu dile getirmişlerdir:

"Diğer ülkelere kıyasla yaşlılarımıza ve bana daha iyi davranıldığının farkındayım. Ülkemiz bu konuda diğer ülkelerden daha iyi durumdadır." (Görüşmeci 4)

"Evet, farkındalar. Otobüslerde sürekli yaşlılar oluyor. Hastanelerin yaşlılara sağladığı önceliklerden faydalanıyorlar." (Görüşmeci 2)

TARTIŞMA VE SONUÇ

Günümüzde dünyada ve Türkiye'de yaşlı nüfusun artış göstermesi demografik yapının değişmesine neden olmakta ve ülkeleri sosyal, kültürel, eğitim ve ekonomik olarak etkilemektedir. Nüfusun yaşlanması ile yaşlılık ülkeler açısından kaçınılmaz bir olaydır. Sosyal politika, işçilerin haklarını savunma amacı ile kişilerin sosyal, ekonomik, güvenlik vb. alanlarda haklarını koruyan ve bu konular çerçevesinde çalışmalar yapan bir bilim dalıdır. Ülkelerde artan yaşlı nüfus ve yaşlı nüfusun etkilendiği sosyal, ekonomik ve sağlık gibi sosyal politika alanlarında mevcut çalışmaların genişletilmesini, yeni politikaların üretilmesini ve çalışmaların yapılmasını gerekli kılmaktadır. Türkiye'de yaşlılıkla ilgili sosyal politika uygulamalarının yaşlılar tarafından faydalanma durumlarının ortaya konulması amacı ile yaşlılıkla ilgili sosyal politika uygulamaları incelenmiştir. Ayrıca, çalışma kapsamında Ankara ilinde ikamet eden 65 yaş ve üzeri kişilerle görüşülerek Türkiye'deki sosyal politika uygulamaları ve yaşlıların bu uygulamalardan yararlanma durumları incelenmiştir. Türkiye'de yaşlılıkla ilgili uygulanan sosyal politika çalışmaları bağlamında yaşlılara yöneltilen sorulara verilen cevaplarla sosyal, kültürel, ekonomik vb. alanlarda ne gibi çalışmalar hakkında bilgi sahibi oldukları, politikalar kapsamında memnuniyet durumları ve görüşleri incelenmiştir. Görüşmeler sonucunda elde edilen bilgiler doğrultusunda yaşlıların tutum ve davranışları, sosyal politikalardan beklentileri, sosyal politika uygulamalarından memnun olma durumları, ekonomik ferahlık ve rahatlık, sunulan refah hizmetleri hakkında görüşleri gibi bazı temalar oluşturularak bulgular analiz edilmiştir. Görüşmeler sonucunda genellikle yaşlıların yaşlılık dönemlerinde vakit geçirebilecekleri, üretebilecekleri olanakların oluşturulmasını istedikleri görülmüştür. Ankara ili Çankaya ilçesinde 19 kişi ile yapılan görüşmeler Türkiye'de yaşlılıkla ilgili sosyal politika uygulamalarına yönelik görüşler yaşlıların kendileri için var olan çalışmaların geliştirilmesini ve yenilerinin eklenmesini talep etmişlerdir. Bu kapsamda yapılan çalışmaların güncellenmesi, var olan çalışmaların yaşlılar tarafından görünürlüğünün artırılması ve yeni çalışmaların yapılması önem arz etmektedir. Yaşlılık dünyanın olduğu gibi Türkiye'nin de gündeminde olan önemli konular arasındadır. Bu nedenle yaşlılara yönelik sosyal ve ekonomik refahını arttıracak politika uygulamalarının genişletilmesi ve oluşturulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Altan, Ö.Z. & Şişman, Y. (2003). Yaşlılara yönelik sosyal politikalar, Kamu-İş, 7(2).

Çadır, M. (2017). İngiltere'de yaşlılara yönelik sosyal hizmetlerin dönüşümü: Huzurevi sektörüne genel bir bakış, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi,* 7(39).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Çolak, M. & Özer, Y.E. (2015). Sosyal politika anlamında aktif yaşlanma politikalarının ulusal ve yerel düzeydeki analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,* 14(55): 115-124.

Devlet Planlama Teşkilatı DPT (2001). 8. Beş yıllık kalkınma planı, sosyal hizmetler ve yardımlar özel ihtisas komisyonu raporu, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (2007). Türkiye'de yaşlıların durumu ve yaşlanma ulusal eylem planı. Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara.

Durak, M. (2004). Yaşadığı ortamda yaşlıya hizmet modeli. *Büyükşehir Belediyesi Yaşlılara Hizmet Merkezi Yayınları.*

Özkul, M. & Kalaycı, I. (2015). Türkiye'de yaşlılık çalışmaları. *Sosyoloji Konferansları,* 52: 259-290.

Özkul, M. & Kalaycı, I. (2017). Geleneksel kalabilsem modern olabilsem: Modernleşme sürecinde yaşlılık deneyimleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi,* 8(18): 90-110.

Şenkal, A. (2017). *Küreselleşme sürecinde sosyal politika,* 4. Baskı, Kocaeli, Umuttepe Yayınları.

Taşcı, F. (2010). Yaşlılara yönelik sosyal politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya örnekleri. *Çalışma ve Toplum,* 1.

TÜİK (2021a). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2020.
https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2020-37210
(Erişim Tarihi: 08/11/2021)

UN (2013). World population ageing 2013. Department of Economic and Social Affairs, Population Division, New York.
https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2013.pdf

Uyanık, Y. (2017). Yaşlılık, yaşlanan nüfus ve sosyal politika. *İş ve Hayat Dergisi,* 3(5).

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2003). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları

ISBN: 978-605-73901-3-4

TÜRK VERGİ SİSTEMİNDEKİ UYGULAMALARIN GELİR DAĞILIMINA ETKİLERİ

Fatih ŞEN

Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale, Türkiye, fatihsen1313@gmail.com

ÖZET

Gelir, kişilerin hayatlarını belirleyen önemli bir etkendir. Bu nedenle bireylerin yaşam kalitesini doğrudan etkileyen bir unsurun, toplum içinde adil dağıtılabilmesi için uygulanması gereken politikaların neler olması gerektiği literatürde tartışılan ve araştırılan bir konu haline gelmiştir. Gelir dağılımında adaletin sağlanması devletlerin ekonomik hedefleri arasında yer almaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu sorun kronik hale gelmektedir. Türkiye'de gelir dağılımının adil olmamasının en önemli sebebi uygulanan vergi politikalarıdır. Gerçekleştirilen bu çalışma ile gelir dağılımında adaletin sağlanabilmesi amacıyla ülkemizde uygulanması gereken vergi politikaları ile uygulanmaması gereken vergi politikaları analizler yapılarak anlatılmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda çalışmanın birinci bölümünde vergi kavramı, verginin tarihsel değişimi, verginin sınıflandırılması ve Türk Vergi Sistemi genel hatlarıyla ele alınmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde gelir dağılımı kavramı, gelir dağılımı çeşitleri ile gelir dağılımının ölçme yöntemleri ele alınmakta, üçüncü bölümünde gelişmiş ülkelerle, ülkemizdeki gelir dağılımının ölçme yöntemleriyle karşılaştırılması, ülkemizde uygulanan matrah artırımları (vergi afları),kayıt dışı ekonominin gelir dağılımına etkileri ele alınmaktadır. Gelir idaresi başkanlığından alınan verilere göre ülkemizde tahsil edilen gelir vergisinin toplam tahsil edilen vergi gelirleri içindeki oranı %23,4, kurumlar vergisinin toplam tahsil edilen vergi gelirleri içindeki oranı %10,7 ve katma değer vergisinin toplam tahsil edilen vergi gelirleri içindeki oranı %34,47'dir. Bu oranların gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında dolaysız vergi olan gelir vergisinin bir hayli düşük dolaylı vergi olan Katma değer vergisinin ise bir hayli yüksek olduğu söylenebilir. Öte yandan bu istatistiklere vergi afları ve vergisi alınamayan kayıt dışı gelirlerinde eklenmesiyle ülkemizdeki gelir dağılımının gün geçtikçe bozulacağı söylenebilir. Çalışmanın son bölümünde ise matematiksel veriler ve analizler dikkate alınmak suretiyle Türkiye'de uygulanan vergi politikalarının gelir dağılımı üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri incelenmekte, yorumlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Gelir dağılımı, gelir eşitsizliği, vergi, vergi politikaları.

ISBN: 978-605-73901-3-4

THE EFFECTS OF APPLICATIONS IN THE TURKISH TAX SYSTEM ON INCOME DISTRIBUTION

ABSTRACT

Income is an important factor that determines the lives of people. For this reason, what policies should be implemented in order to distribute an element that directly affects the quality of life of individuals in the society has become a subject that has been discussed and researched in the literature. Ensuring fairness in income distribution is among the economic goals of states. This problem is becoming chronic, especially in developing countries. The most important reason for the unfair distribution of income in Turkey is the tax policies implemented. With this study, the tax policies that should be applied in our country and the tax policies that should not be applied in order to ensure justice in income distribution will be tried to be explained by analyzing. In this context, in the first part of the study, the concept of tax, the historical change of tax, the classification of tax and the Turkish Tax System are discussed in general terms. In the second part of the study, the concept of income distribution, types of income distribution and measurement methods of income distribution are discussed, in the third part, the comparison of income distribution with developed countries and measurement methods in our country, the tax base increases applied in our country (tax amnesties), the effects of the informal economy on income distribution are discussed. According to the data received from the Revenue Administration, the rate of income tax collected in our country in total tax revenues is 23.4%, the rate of corporate tax in total tax revenues is 10.7%, and the rate of value added tax in total tax revenues is 34,47%. When these rates are compared with developed countries, it can be said that income tax, which is a direct tax, is quite low, and Value Added tax, which is an indirect tax, is quite high. On the other hand, it can be said that the income distribution in our country will deteriorate day by day with the addition of tax amnesties and unregistered incomes that cannot be taxed. In the last part of the study, the positive and negative effects of tax policies implemented in Turkey on income distribution are examined and interpreted by taking into account mathematical data and analysis.

Keywords: Income distribution, Income Inequality, tax, tax policies.

GİRİŞ

Gelir bireylerin yaşamlarını idame ettirebilmeleri ihtiyaç duyulan unsurdur. Özellikle toplumsal hayata geçilmesi ve liberal ekonominin dünya geneline yayılmasıyla birlikte bireyler hayatlarının büyük bir kısmında çalışarak gelir elde etmeyi amaçlamaktadırlar. Gelir edebilmek için bireylerin neredeyse yaşamları boyunca çalışmaları aslında gelirin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu sebeple gelir dağılımı kavramında birçok analizler yapılmış olup bu analiz sonucunda çeşitli teoriler ileri sürülmüştür. Bu teorilerin amacı gelirin adil dağıtımı işe birlikte bireyler açısından yaşanılabilir bir dünya oluşturmaktır.

Bu çalışmada ülkemizde uygulanan vergi türlerinin gelir dağılımını düzenlemede nasıl bir etkisi vardır? Ülkemizde uygulanan vergilerin hangisi veya hangileri daha etkindir? Hangi vergiler uygulanma amacından sapmıştır? Sorularına cevap aramaktadır. Bu sorulara dolaysız ve dolaylı vergilerin ülkemizde uygulanış biçimi, amaçları, amaca ulaşabilme kabiliyetleri yıllar itibariyle analiz edilmek suretiyle cevap verilmeye çalışılmıştır.

Maliye politikalarının amaçlarından biri ekonomik kalkınmadır. Her ne kadar gelir dağılımında adaletin sağlanmasıyla ekonomik kalkınmanın ana maddelerinden biri olsa da bazen ekonomik kalkınma amacıyla

ISBN: 978-605-73901-3-4

uygulanan politikalar gelir dağılımındaki adaleti bozmaktadır. Gelir dağılımı adalet bir ekonomideki sosyal refahı da belirlemektedir.

Gelir dağılımında adaletin sağlanabilmesi için üretilen teorilerin birçoğunda devlet müdahalesinin gerekli olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda maliye politikası araçlarından biri olan vergiler devlete gelir sağlamanın yanı sıra gelir dağılımının düzenlenebilmesi amacıyla da kullanılmaktadır. Vergi politikalarının gelir dağılımına etkisi ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bunun sebebi ülkelerin vergi sistemleri ile ilgilidir. Gelişmekte olan ülkelerde dolaysız vergiden alınan vergi gelirleri dolaylı vergiden alınan gelire kıyasla daha fazla iken gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerde bu durumun tam tersi olduğu söylenebilir.

Çalışmanın birinci bölümünde vergi kavramı vergi kavramı, verginin tarihsel değişimi, verginin sınıflandırılması ve Türk Vergi Sistemi genel hatlarıyla ele alınmaktadır. Ayrıca bu bölümde ülkemizde uygulanan vergilerin yıllar itibariyle verileri ortaya konulup değerlendirilecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde gelir dağılımı kavramı, gelir dağılımı çeşitleri ile gelir dağılımının ölçme yöntemleri ele alınmaktadır. Ülkemizde yıllar itibariyle hesaplanan gini katsayısı, yüzde paylar katsayıları açıklanarak değerlendirilecektir. Üçüncü bölümde OECD ülkelerinde ülkelerin uygulanan vergi politikaları, yıllar itibariyle gini katsayılarını içeren veriler paylaşılacak ve ülkemiz ile karşılaştırılması yapılacaktır.

1. VERGİ KAVRAMI VE TÜRK VERGİ SİSTEMİ

1.1.Vergi Kavramı

Vergi kavramı kişilerin toplumsal hayata geçmesi ile birlikte doğan devlet bilincinin oluştuğu tarihlere dayanmaktadır. Vergi, devletin temel harcamalarını finanse edebilmesi açısından en önemli gelir kaynağıdır. Ayrıca vergi sadece devlet açısından bir gelir kaynağı değil aynı zamanda bir maliye politikası aracıdır.

Vergi kavramı varoluşundan günümüze kadar pek çok kez tanımlanmıştır. Bu sebeple verginin tanımıyla ilgili tam bir kanaat oluştuğu söylenemez (Turhan, 1998). Bu tanımların bir kısmı aşağıda belirtildiği gibidir:

* Vergi, devletin gereksinimlerin karşılanabilmesi amacıyla toplumu oluşturan kişi ve kuruluşlardan cebri olarak elde ettiği maddi değerdir (Pehlivan, 2014).

* Klasik maliye ekolüne göre vergi, kamu giderlerinin finansmanı için bireylerden alınan karşılıksız, ihtiyari olmayan ve belirlenen ölçülere göre alınan nakdi değerlerdir.

1982 Anayasası'nın 73. maddesinde "Vergi Ödevi" başlığı altında; "*Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Cumhurbaşkanına verilebilir."* denilmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982). Belirtilen maddeden de anlaşılacağı üzere; vatandaş ayrımı

ISBN: 978-605-73901-3-4

yapılmaksızın herkesin vergi ödemekle yükümlü olduğu, vergi tutarı belirlenirken mali gücün dikkate alınacağı ve amacının sosyal olduğu vurgulanmıştır.

1.2. Türk Vergi Sistemi

Servet vergileri menkul ve gayrimenkul sahibi bireylere uygulanan biri vergi türüdür. Bu vergi türünde vergi matrahı menkul veya gayrimenkulün değeri baz alınarak hesaplanır. Bu durumda gelir vergisi gibi servet vergileri de vergi dağıtımında adalet ilkesini sağlamaktadır. Harcama vergileri tüketim ihtiyaçları sebebiyle alınır. Bu vergi servet ve gelir vergisinin aksine adil değildir. Bireylerin gelir durumları göz edilerek alınan mal veya hizmete vergi konulur. Hal böyle olunca herkes aynı vergiyi ödemek zorunda kalır. Bu durumda tersine artan oranlı etki yaratarak düşük gelir elde eden bireyler daha fazla vergi öder. (Ulusoy, 2016)

1.2.1. Gelir Üzerinden Alınan Vergiler

Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de vergiler konusuna göre gelir, servet ve tüketim vergileri olmak üzere ayrılmıştır. Gelir vergisi, gelir dilimlerine göre vergilendiği için yani artan oranlı vergileme yöntemi uygulandığından düşük gelir elde eden bireylerden daha az vergi alınırken, yüksek gelir elde edenlerden daha yüksek vergi alınmak suretiyle adil vergi dağıtımı sağlanır.

1.2.1.1. Gelir Vergisi

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunun 1. maddesinde gelirin tanımı yapılmış olup söz konusu madde de gelirin, gerçek kişiden bir takvim yılı dikkate alınarak elde edilen kazanç ve iratların safi toplamı olduğu belirtilmiştir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere gelir vergisi sübjektif karakterli bir vergidir. Bireylerin kişisel ve ailevi durumları göz ardı edilmez.

Gelir vergisi dolaysız bir vergi olduğundan ve bireylere özgü olduğundan yansıtılması zordur. Yansıtılmasının zor olması nedeniyle bireyler vergi yükünü hisseder. Vergi incelemelerinin az olduğu dönemlerde bireylerin vergi kaçırma gayreti artar ve bu durum vergi gelirlerinin düşmesine neden olur. (Şen, 2016)

Tablo 1: Türkiye'de Genel Bütçe Toplam Vergi Gelirleri ile Gelir Vergisi Gelirlerinin Karşılaştırılması

GELİR VERGİSİNİN GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİ İÇİNDEKİ PAYI (2010- 2021)			
Yıllar	**Vergi Gelirleri Tahsilatı**	**Gelir Vergisi Tahsilatı**	**Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)**
2010	235.714.637	49.385.289	21
2011	284.490.017	59.885.000	21
2012	317.218.619	69.671.645	22
2013	367.517.727	78.726.008	21,4

ISBN: 978-605-73901-3-4

2014	401.683.956	91.063.306	22,7
2015	465.229.389	105.395.330	22,7
2016	529.607.901	123.686.147	23,4
2017	626.082.415	143.962.939	23
2018	738.180.401	175.420.074	23,8
2019	820.148.186	207.849.896	25,3
2020	983.258.493	203.986.510	20,7
2021	1.395.545.673	285.582.358	20,5

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı (2022), "Gelir Vergisinin Genel Bütçe İçindeki Payı (2000-2021)

Gelir vergisinin şahsi olması, artan oranlı olması ve safi olarak hesaplanması gibi özellikleri nedeniyle vergi adaletine ulaşmada uygun bir araç olarak değerlendirilmesi mümkündür. Tablo-1'de görüleceği üzere, ülkemizde tahsil edilen gelir vergisinin toplam tahsil edilen vergi gelirleri içindeki oranı %23,4'tür.Bu oranın gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında bir hayli düşük olduğu ve ülkemizde toplanan vergide adaletin sağlanamadığı söylenebilir. (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022)

1.2.1.2. Kurumlar Vergisi

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunun 1.maddesinde kurumlar vergisi mükellefleri tek tek sayılmış aynı kanunun 6.maddesinde kurumların hesap dönemi içindeki safi kurum kazançlarının vergi matrahını oluşturduğu belirtilmiştir. Kurumlar vergisinin konusu gelir vergisinde belirtilen gelir unsurlarını kapsamaktadır. Tam mükellef kurumların elde ettiği tüm kazançlar ticari kazanç olarak sayılmakta iken dar mükellef olan kurumların elde ettiği kazançlar duruma göre farklılık göstermektedir. Kurumlar vergisi objektif karakterli bir vergi olup kurumlar vergisinin hesaplanmasında gelir vergisinin aksine düz oranlı tarife uygulanmaktadır. (Arslan, 2012)

Tablo 2: Türkiye'de Genel Bütçe Toplam Vergi Gelirleri ile Kurumlar Vergisi Gelirlerinin Karşılaştırılması

KURUMLAR VERGİSİNİN GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİ İÇİNDEKİ PAYI (2010- 2021)			
Yıllar	**Vergi Gelirleri Tahsilatı**	**Kurumlar Vergisi Tahsilatı**	**Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)**
2010	235.714.637	22.854.846	9,7
2011	284.490.017	29.233.725	10,3
2012	317.218.619	32.111.820	10,1
2013	367.517.727	31.434.581	8,6
2014	401.683.956	35.163.517	8,8
2015	465.229.389	37.009.625	8,0
2016	529.607.901	46.898.425	8,9
2017	626.082.415	57.868.208	9,2
2018	738.180.401	84.132.155	11,4

ISBN: 978-605-73901-3-4

2019	820.148.186	87.528.217	10,7
2020	983.258.493	112.871.319	11,5
2021	1.395.545.673	190.148.125	13,6

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı (2022), "Kurumlar Vergisinin Genel Bütçe İçindeki Payı (2010-2021)

Kurumlar vergisi her ne kadar safi olarak hesaplansa da düz oranlı tarifenin uygulanması ve objektif karakterli bir vergi olması nedeniyle vergi adaletini bozmaktadır. Tablo-2'de görüleceği üzere, ülkemizde tahsil edilen kurumlar vergisinin toplam tahsil edilen vergi gelirleri içindeki oranı %10,7'tür.Bu oranın gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında bir hayli düşük olduğu söylenebilir. (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022)

1.2.2. Servet Vergileri

Servet vergisi, vergi zamanında bireylerin sahip olduğu mal varlığı üzerinden vergilendirilmesidir. Servet vergilerinin bir kısmı dönemsel ve sürekli olarak hesaplanırken bir kısmı da bir defaya mahsus hesaplanmaktadır. Servet vergisi sübjektif, artan oranlı tarifeye sahip ve yansıtılamaz vergi türüdür. Bu yönüyle gelir vergisi gibi servet vergisinde de adalet ilkesi gözetilmektedir.

Emlak vergisi, motorlu taşıtlar vergisi ve veraset intikal vergisi servet vergilerine örnek gösterilebilir. Bir defaya mahsus alınan servet vergisi ise savaş, seferberlik ve kriz gibi dönemlerde ödeme gücü bulunan ve mal sahibi olan bireylerden alınan vergi türüdür.

Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu 1.maddesinde *"Türkiye Cumhuriyeti tabiiyetinde bulunan şahıslara ait mallar ile Türkiye'de bulunan malların veraset yoluyla veya herhangi bir suretle olursa olsun ivazsız bir tarzda bir şahıstan diğer şahsa intikali"* şeklinde hüküm bulunmaktadır. Kanun maddesinden de anlaşılacağı üzere, vergi konusunu her türlü elde edilen ivazsız iktisap, miras sebebiyle intikal bağışlar ikramiyeler oluşturmaktadır. (Öncel Mualla Çağan Nami, 2013)

Motorlu taşıtlar vergisinin konusu motorlu taşıtlar vergisi kanununda sayılan motorlu taşıtlar, uçak ve helikopter oluşturmaktadır. Motorlu taşıtlar vergisinde de bireylerin gelirleri dikkate alınmaz. Vergi matrahını taşıtların motor gücü, silindir hacmi ve ağırlığı gibi unsurlar oluşturmaktadır.

1.2.3. Harcama Vergileri

Harcama vergileri tüketimle birlikte oluşan ve nihai tüketiciye yansıtılan dolaylı vergilerdir. Alınan mal veya hizmetin içinde olan harcama vergisi bireyler tarafından hissedilmemektedir. Bu duruma "mali anestezi" denilmektedir. (Susam, Kamu Maliyesi, 2016)

Harcama vergilerinin tahsilatı devlet için kolaydır. Ancak vergi adaleti ilkesi ile uyuşmamaktadır. Alınan vergi de bireylerin ödeme gücü gözetilmez. Mal veya hizmete göre belirlenen vergi ekonomik ve sosyal anlamda olumsuzlar yaratmakta olup verginin yüklenicisinin kim olduğu tespit edilemez.

ISBN: 978-605-73901-3-4

1.2.3.1. Katma Değer Vergisi

Ülkemizde harcama vergileri içerisinde en yaygın olarak uygulanan vergi Katma Değer Vergisidir. Bu vergi mal veya hizmetin üretilmesinden nihai tüketiciye kadar geçen her evrede hesaplanmaktadır. Her evrede verginin oluşma nedeniyle aslıda katma değer vergisi malın alış fiyatı ile satış fiyatı arasında oluşan farktan alındığı söylenebilir. (Erdoğan Öner, 2007)

Katma Değer Vergisi yayılı muamele vergisinden farklıdır ve bu nedenle enflasyon oluşumunu engellemektedir. Mal veya hizmetin her aşamasında verginin hesaplanması ve indirim mekanizmasının olması vergiden kaçırma yönelimini azaltmaktadır. (Edizdoğan, 2018) Ayrıca indirim mekanizmasının olması sebebiyle üretici ve yatırımcıları olumsuz yönde etkilememektedir.

Tablo 3: Türkiye'de Genel Bütçe Toplam Vergi Gelirleri ile KDV Gelirlerinin Karşılaştırılması

KATMA DEĞER VERGİSİNİN GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİ İÇİNDEKİ PAYI (2000-2021)			
Yıllar	**Vergi Gelirleri Tahsilatı**	**Toplam Kdv Tahsilatı**	**Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)**
2010	235.714.637	75.649.986	32,1
2011	284.490.017	95.550.463	33,6
2012	317.218.619	103.155.875	32,5
2013	367.517.727	123.878.363	33,7
2014	401.683.956	130.538.554	32,5
2015	465.229.389	153.844.174	33,1
2016	529.607.901	168.808.352	31,9
2017	626.082.415	206.679.678	33
2018	738.180.401	250.661.593	34
2019	820.148.186	270.152.810	32,9
2020	983.258.493	324.038.872	33

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı (2022), "Katma Değer Vergisinin Genel Bütçe İçindeki Payı (2010-2021)

Katma değer vergisi dolaylı bir vergi olması sebebiyle vergileme de adalet ilkesine aykırıdır. Tablo-3'te görüleceği üzere, ülkemizde tahsil edilen katma değer vergisinin toplam tahsil edilen vergi gelirleri içindeki oranı %34,47'dir.Bu oranın gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında bir hayli yüksek olduğu söylenebilir. Katma değer vergisinin tahsilinin basit olması, toplama maliyetinin düşük olması, mali anestezi etkisi yaratması sebepleriyle ülkemizde vergi gelirleri içindeki payı büyüktür.

1.2.3.2. Özel Tüketim Vergisi

ISBN: 978-605-73901-3-4

Özel tüketim vergisi, özel tüketim vergisi kanununda yer alan cetvellerde belirtilen mallara uygulanır. Katma değer vergisi mal ve hizmetlere uygulanırken özel tüketim vergisi sadece kanunla belirlenmiş mallara uygulanır. Ayrıca katma değer vergisinde üretimin her safhasında vergi doğarken özel tüketim vergisinde malın tesliminde, ithalatında veya ilk tescilinde tek seferliğine vergi doğmaktadır. (İlhan, 2007)

Tablo 4: Türkiye'de Genel Bütçe Toplam Vergi Gelirleri ile ÖTV Gelirlerinin Karşılaştırılması

ÖZEL TÜKETİM VERGİSİNİN GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİ İÇİNDEKİ PAYI (2010-2021)			
Yıllar	**Toplam Vergi Gelirleri**	**Toplam ÖTV**	**ÖTV'nin Toplam Vergi Gelirleri**
2010	235.714.637	58.038.327	24,62
2011	284.490.017	64.263.538	22,59
2012	317.218.619	71.793.179	22,63
2013	367.473.551	85.770.481	23,34
2014	401.683.956	91.657.358	22,82
2015	465.229.389	106.646.242	22,92
2016	529.607.901	121.221.133	22,89
2017	626.082.415	139.370.681	22,26
2018	738.180.401	135.133.359	18,31
2019	820.148.186	148.196.355	18,07
2020	983.258.493	209.090.420	21,27
2021	1.395.545.673	206.996.076	14,83

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı (2022), "Özel Tüketim Vergisinin Genel Bütçe İçindeki Payı (2010-2021)

Özel tüketim vergisi dolaylı bir vergi olması sebebiyle vergileme de adalet ilkesine aykırıdır. Tablo-4'te görüleceği üzere, ülkemizde tahsil edilen özel tüketim vergisinin toplam tahsil edilen vergi gelirleri içindeki oranı %22,46'dır.Bu oranın gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında bir hayli yüksek olduğu söylenebilir. Özel tüketim vergisinin tahsilinin basit olması, toplama maliyetinin düşük olması, mali anestezi etkisi yaratması sebepleriyle ülkemizde vergi gelirleri içindeki payı büyüktür.

2. GELİR DAĞILIMI KAVRAMI, GELİR DAĞILIMI TÜRLERİ, GELİR DAĞILIMI TEORİLERİ, GELİR DAĞILIMI ÖLÇME YÖNTEMLERİ VE GELİR DAĞILIMIN ETKİLEYEN FAKTÖRLER

ISBN: 978-605-73901-3-4

2.1. Gelir Dağılımı Kavramı

Gelir dağılımı mal veya hizmet ticareti sonucunda elde edilen gelirin kişiler, üretim faktörleri, coğrafi konumlar veya sektörler arasındaki bölüşümdür. Diğer bir ifade ile toplam gelirin ekonomik faktörler arasında paylaşımıdır. Gelir dağılımının oranları ve ekonomik faktörler arasındaki farklılaşmalar bir ülkedeki ekonomik ve sosyal sonuçları etkiler. (Karluk, 2014)

Gelir dağılımında adaletin sağlanamadığı toplumlarda yoksul kesimin sağlık, eğitim ve kültür düzeyinin düşük olması kaçınılmaz olmaktadır. Bu duruma müdahale edilmezse yoksul kesimden toplumsal huzuru ve kamu düzenini bozan kişi veya gruplar ortaya çıkar. (Karluk, 2014)

2.2.1. Kişisel Gelir Dağılımı

Kişisel gelir dağılımı, toplam gelirin bireyler ve aileler arasındaki bölüşümü ifade etmektedir. Kişisel gelir dağılımı gelir elde edilme aşamasıyla ilgilenmemektedir. Kişisel gelir dağılımı bir ülkenin ekonomik durumu ve kalkınmasının bireylere nasıl yansıdığını anlamak için yapılan bir karşılaştırmalı analizdir. Millî gelirin bireylere ve hane halkına dağıtımındaki eşitsizlikleri ortaya çıkarır.

Tablo 5: Yıllara Göre Türkiye'de Milli Gelirin Fonksiyonel Dağılımı

Kişi başına Düşen Milli Gelir, 2010-2021					
Yıl	**Yıl ortası**	**Cari**	**Değişim**	**Değer** ($)	**Değişim**
2010	73 142	15 964	14,3	10 629	17,5
2011	74 224	18 928	18,6	11 289	6,2
2012	75 176	21 037	11,1	11 675	3,4
2013	76 148	23 946	13,8	12 582	7,8
2014	77 182	26 624	11,2	12 178	-3,2
2015	78 218	30 056	12,9	11 085	-9,0
2017	80 313	39 019	17,8	10 696	-2,4
2018	81 407	46 173	18,3	9 793	-8,4
2019	82 579	52 287	13,2	9 208	-6,0
2020	83 385	60 525	15,8	8 597	-6,6

ISBN: 978-605-73901-3-4

2021(2)	84 147	85 672	41,5	9 539	11,0

2.2.2. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Fonksiyonel gelir dağılımı milli geliri oluşturan üretim faktörleri içinde yer alan emek, toprak, sermaye ve girişimci arasındaki gelirin dağıtımıyla ilgilidir. Bir diğer deyişle ücret, faiz, rant ve karın üretimden aldığı geliri araştırmaktadır.

Tablo 6: Yıllara Göre Türkiye'de Milli Gelirin Fonksiyonel Dağılımı

Gelir Türleri	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Maaş ve Ücret	43,7	44,8	46,5	48,3	49,1	49,7	49,7	48,9	48,5	46,7	47,1
Yevmiye	3,6	3,6	3,4	3,3	3,3	2,8	2,5	2,6	2,7	2,6	2,5
Toplam Müteşebbis	20,2	21,4	20,4	19,6	18,5	18,8	19,8	19,6	18,8	17,7	17,7
-Tarım	6,3	6,8	6,8	6,4	5,3	5,0	5,0	4,2	4,3	4	3,7
-Tarım Dışı	13,8	14,6	13,6	13,2	13,2	13,8	14,8	15,4	14,5	13,8	14
Mülk Gelirleri	8,7	7,7	6,8	6,4	6,2	5,9	5,7	6,6	7,0	7,9	7,8
-Menkul	4,5	3,8	3,3	3,1	2,9	2,6	2,5	3,2	3,6	4,3	4,3
-Gayrimenkul	4,2	3,9	3,5	3,3	3,3	3,3	3,1	3,4	3,4	3,6	3,5
Sosyal Transferler	20,5	19,4	20,0	19,7	20,1	20	19,6	19,7	20,1	21,9	21,8
-Emekli, Dul ve Yetim Aylıkları	18,6	17,8	18,4	18,2	18,7	18,4	18	18	18,3	20,1	20
-Diğer Sosyal	1,8	1,5	1,6	1,5	1,4	1,6	1,6	1,8	1,8	1,8	1,8
Hanelerarası Transferler	3,1	3,0	2,7	2,5	2,6	2,6	2,5	2,4	2,7	2,9	2,9

ISBN: 978-605-73901-3-4

Diğer Gelirler	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak:TÜİK (2021a), "Gelir, Yaşam, Tüketim ve Yoksulluk, Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Sıralı Yüzde 20'lik Gruplar ve Gelir Türlerine Göre Yıllık Fert Gelirinin Dağılımı, 2010-2020".

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere, ülkemizdeki milli gelirin çoğunluğunu maaş ve ücret oluşturmaktadır. Maaş ve ücret gelirleri toplamı 2006 yılı milli gelir içindeki payı %40,8 olarak hesaplanmış,2020 yılında ise bu oran %47,1'e yükselmiştir. Maaş ve ücret gelirlerinin milli gelir içindeki oranı 2006 yılından 2015 yılına kadar yükselmiş olup 2016 yılından itibaren düşmeye başlamıştır.

Tarım ürünleri ve tarım dışı faaliyetlerden elde edilen gelirlerin toplamı müteşebbis gelirlerini vermektedir. Müteşebbis gelirlerinde büyük pay tarım dışı gelirden elde edilmektedir. Müteşebbis gelirlerinin milli gelir içindeki payı 2006 yılında %24,2 iken 2020 yılında %17,7 olarak ölçülmüştür. Bu durum sebebinin ülkemizde uygulanan tarım politikaları olduğu söylenebilir.

Menkul ve gayrimenkulden elde edilen gelirler toplamı mülk gelirlerinin oluşturmaktadır. Mülk gelirleri oranı yapılan sosyal transferlerin oranından düşük iken haneler arası transferlerden yüksektir.

Milli gelirde bulunan unsurlardan biri de sosyal transferlerdir. Sosyal transferlerin içinde emekli maaş ödemeleri, dul ve yetim aylıkları ve diğer sosyal transferler bulunmaktadır. Haneler arası transfer ve yevmiye kalemleri milli gelirin içindeki payı diğer kalemlerden düşüktür.

2.3. Gelirin Dağılımında Ölçme Yöntemleri

Gelir dağılımının adaletli dağıtılıp dağıtılmadığının tespit edilebilmesi için ölçme yöntemlerine ihtiyaç vardır. Bir ülkenin ekonomisinde dönemler arasında gelir dağılımı açısından kıyas yapabilmek ya da başka ülkelerle karşılaştırma yapabilmek için ölçme yöntemleri kullanılır ve analiz yapılır. Ayrıca gelir dağılımı ölçme yöntemleri yüksek ve düşük gelirli bireylerin arasındaki farkın ne kadar olduğu, ülkede zengin ve fakir ayrımı arasındaki farkın ne zaman oluştuğu ve ekonomik büyüme ve kalkınma ilişkin bilgiler edinilebilmektedir.

2.3.1. Gini Katsayı

Gini katsayısı, gelir dağılımı ölçme yöntemleri arasında en yaygın kullanılan yöntemdir. İni katsayısı Lorenz eğrisinden türetilmektedir. Mutlak eşitlik doğrusu ile Lorenz eğrisinin oluşturduğu alanın mutlak eşitlik doğrusu ile yatay eksende yer alan nüfusa bölünmesiyle gini katsayısı bulunmaktadır. Bu durumda Gini katsayısı sıfır ile bir arasında değer alır. Şekil -1'de yer alan grafikle açıklamak gerekirse, Gini katsayısının sıfır olması mutlak eşitlik doğrusunun üstünde yer alması demektir ki bu durumda tüm gelirin eşit dağılımı söz konusudur. Değerin bir olması ise yatay eksende yer nüfusun üstünde olması yani gelirin tek bir kişide toplanmasını ifade etmektedir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Lorenz eğrisinin mutlak eşitlik doğrusuna yaklaşması ile gini katsayısı da sıfır yaklaşmakta ve gelir dağılımı eşitliğe doğru yönelmektedir. Tersi durumda ise gini katsayısı bir değerine doğru yaklaşmakta ve gelir dağılımı eşitsizliğe doğru yönelmektedir.

Tablo-7: Türkiye'de Hesaplanan Gini Katsayısı Oranları (%), 2011-2020

Yılı	Hesaplanan Gini Katsayısı
2011	0,407
2012	0,405
2013	0,403
2014	0,404
2015	0,404
2016	0,405
2017	0,405
2018	0,405
2019	0,395
2020	0,410

Kaynak: TÜİK 2021, "Ata.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Gelir-Ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2020 37404#:~ :Text=Gini %20 Katsayısı

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere, ülkemizde en son yapılan araştırma sonuçlarına göre Gini katsayısı bir önceki yıla göre 0,015 puan artış ile 0,410 olarak hesaplanmıştır. Ülkemizde 2011 -2013 yılları arasında gini katsayısının düştüğü yani gelir dağılımındaki eşitlik artmıştır.2013 yılından itibaren ise gini katsayısı sürekli yükselmiş ve gelir dağılımdaki eşitsizlik artmıştır.2020 yılında ise son 10 yılın en yüksek seviyesine gelmiştir. Bu durumun düzeltilebilmesi adına yüksek gelir gruplarından daha fazla vergi alınmalı, düşük gelir grupları ise sübvanse edilerek gelirinin artması sağlanmalıdır.

2.4.3. Yüzde Paylar Analizi

Yüzde paylar analizi, hane haklarının gelirden elde etmiş olduğu payların karşılaştırılmasıdır. Yüzde paylar analizinin yapılabilmesi için hane halkları gruplara ayrılır. Bu sayede en düşük ve en yüksek pay alan gruplar arasındaki fark karşılaştırılarak gelir dağılımındaki eşitsizlik ortaya çıkarılır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Tablo-8: Sıralı yüzde 20'lik gruplar itibarıyla yıllık eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert gelirinin dağılımı (%), 2011-2020

Referans Yılı	Anket Yılı	Toplam	İlk Yüzde 20 (En Düşük)	İkinci Yüzde 20	Üçüncü Yüzde 20	Dördüncü Yüzde 20	Son Yüzde 20 (En Yüksek)
2010	**2011**	**100**	5,8	10,6	15,2	21,7	46,7
2011	**2012**	**100**	5,9	10,6	15,3	21,7	46,6
2012	**2013**	**100**	6,1	10,7	15,2	21,4	46,6
2013	**2014**	**100**	6,2	10,9	15,3	21,7	45,9
2014	**2015**	**100**	6,1	10,7	15,2	21,5	46,5
2015	**2016**	**100**	6,2	10,6	15	21,1	47,2
2016	**2017**	**100**	6,3	10,7	14,8	20,9	47,4
2017	**2018**	**100**	6,1	10,6	14,8	20,9	47,6
2018	**2019**	**100**	6,2	10,9	15,2	21,4	46,3
2019	**2020**	**100**	5,9	10,6	14,9	21,1	47,5

Kaynak: TÜİK 2021, "Ata.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Gelir-Ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2020 37404#:~ :Text=Gini %20 Katsayısı

Toplumun gelirden en fazla pay alan %20'sinin elde ettiği gelirin en az pay alan %20'sinin elde ettiği gelire oranı şeklinde hesaplanan P80/P20 oranı 7,4'den 8,0'e, gelirden en fazla pay alan %10'unun elde ettiği gelirin en az pay alan %10'unun elde ettiği gelire oranı şeklinde hesaplanan P90/P10 oranı ise 13,0'dan 14,6'ya yükseldiği anlaşılmaktadır. Son 10 yıla bakıldığında ilk yüzde 20'lik grup ile son yüzde 20'lik grubun milli gelirden aldığı paylar neredeyse hiç değişmemiştir. Ayrıca bu iki grup arasındaki farkın çok yüksek olduğu gözlenmektedir. Dolayısıyla

ISBN: 978-605-73901-3-4

gelir dağılımındaki eşitsizliğin giderilmesi adına herhangi bir çaba harcanmamış veya uygulanan politikaların başarısız olduğu sonucuna varılmaktadır.

2.4.5. OECD Ülkeleri İle Türkiye'nin Gelir Dağılımına İlişkin Karşılaştırma

Gelir dağılımında adalet ve etkinlik ülkelerin kalkınma seviyesini ve sosyal refah seviyesini gösteren ölçütlerden birisidir. En gelişmiş ülkelerin yer aldığı OECD ülkelerinin gelir dağılımının gini katsayısı yöntemiyle ölçümüne ilişkin bilgiler yıllar itibariyle aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo-9: OECD üyesi ülkelerin Gini katsayıları (2017-2018-2019)

Ülke	Yıl	Gini	Ülke	Yıl	Gini
Avusturya	2017	0.275	**Lüksemburg**	2019	0.305
Avusturya	2018	0.28	**Meksika**	2018	0.418
Avusturya	2019	0.274	**Hollanda**	2017	0.298
Belçika	2018	0.258	**Hollanda**	2018	0.295
Belçika	2019	0.262	**Hollanda**	2019	0.296
Kanada	2017	0.31,	**Norveç**	2017	0.262
Kanada	2018	0.303	**Norveç**	2018	0.262
Kanada	2019	0.301	**Norveç**	2019	0.261
Çek Cumhuriyeti	2017	0.249	**Polonya**	2017	0.275
Çek Cumhuriyeti	2018	0.249	**Polonya**	2018	0.281
Çek Cumhuriyeti	2019	0.248	**Portekiz**	2017	0.32,

ISBN: 978-605-73901-3-4

Danimarka	2017	0.264	**Portekiz**	2018	0.317
Danimarka	2018	0.263	**Portekiz**	2019	0.31,
Finlandiya	2017	0.266	**Slovakya**	2017	0.22,
Finlandiya	2018	0.269	**Slovakya**	2018	0.236
Fransa	2017	0.292	**Slovakya**	2019	0.222
Fransa	2018	0.301	**İspanya**	2017	0.333
Fransa	2019	0.292	**İspanya**	2018	0.33,
Almanya	2017	0.289	**İspanya**	2019	0.32,
Almanya	2018	0.289	**İsveç**	2017	0.282
Yunanistan	2017	0.319	**İsveç**	2018	0.275
Yunanistan	2018	0.306	**İsveç**	2019	0.28,
Yunanistan	2019	0.308	**Şili**	2017	0.299
Macaristan	2017	0.289	**Şili**	2018	0.311
Macaristan	2018	0.28,	**Türkiye**	2017	0.409
Macaristan	2019	0.286	**Türkiye**	2018	0.397
Israil	2017	0.25,	**İrlanda**	2017	0.357

ISBN: 978-605-73901-3-4

İzlanda	2017	0.295	**İrlanda**	2018	0.366
İzlanda	2018	0.292	**İrlanda**	2019	0.366
İtalya	2017	0.334	**Amerika**	2017	0.39,
İtalya	2018	0.33,	**Amerika**	2018	0.393
Japonya	2018	0.334	**Amerika**	2019	0.395
Güney Kore	2017	0.354	**Estonya**	2017	0.309
Güney Kore	2018	0.345	**Estonya**	2018	0.305
Lüksemburg	2017	0.327	**Estonya**	2019	0.305
Lüksemburg	2018	0.318	**İsrail**	2018	0.348

Kaynak : https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm#indicator-chart

OECD ülkelerinin en son 2019 (yoksa bir önceki) yılı hesaplamaları dikkate alınarak yapılan analiz neticesinde Türkiye OECD ülkeleri içinde gelir dağılımı en adaletsiz ilk 5 ülke arasında yer almaktadır. Özellikle 2017 yılında ülkemizde Gini katsayısı 0,40 olarak ölçülmüş olup. OECD ülkelerinin 2017,2018 ve 2019 yıllarındaki en yüksek değeri almıştır. Bu durumun ülkemizde yaşanan siyasi olaylar ile dolaylı vergilerin sürekli bir şekilde artırılmasından kaynaklandığı söylenebilir.

3. TÜRK VERGİ SİSTEMİNDEKİ UYGULAMALARIN GELİR DAĞILIMINA ETKİLERİ

3.1.Türkiye'deki Kayıt Dışı Ekonominin Vergilendirilmesi ve Gelir Dağılımına Etkisi

Türkiye'de kayıt dışı ekonominin sebepleri mükelleflerin gelirlerini vergi ile paylaşmamak istememesi, vergi ahlakı ve bilincinin tam anlamıyla oluşmaması, vergi oranlarının ve kesintilerinin yüksek olması, bazı vergi muafiyet ve istisnalarının amacından sapması, denetim yetersizliği, yaşanan ekonomik krizler olduğu söylenebilir. Yapılan araştırmalar neticesinde ülkemizde kayıt dışı ekonominin en büyük sebebinin uygulanan vergiler olduğu tespit edilmiştir. Özellikle kronik hale gelen bütçe açıklarının kapatılmasında vergi oranlarının artırılması yönünde

ISBN: 978-605-73901-3-4

politikalar uygulanmaktadır. Bu durum mükellef üzerindeki vergi yükünü arttırdığından mükellefler vergiden kaçırma ve kayıt dışılık yollarına başvurmaktadır. Gerek vergi politikalarının değişkenliği gerekse de mükelleflerin vergi bilincinin ülkemizde az olması sebebiyle vergi gelirleri reel anlamda azalmaktadır. Vergi gelirlerinin artması amacıyla uygulanan vergi politikaları kayıt dışılığı artırmakta ve bu durum gelirin azalmasına sebep olmamaktadır.

Vergi Usul Kanununun 9.maddesinin 2.bendinde " *Vergiyi doğuran olayın kanunlarla yasak edilmiş bulunması mükellefiyeti ve vergi sorumluluğunu kaldırmaz."* şeklinde hüküm bulunmaktadır. Yani kayıt dışı gelirin veya kanunla yasaklanmış faaliyetlerden elde edilen gelirin vergilendirilmesi gerekmektedir. Bu tür gelirlerin vergilendirilebilmesi ancak kararlı uygulanacak denetimlerle mümkündür. Ülkemizdeki seçimler, çeşitli baskı grupları ve denetim eleman sayısının yetersizlikleri nedenleriyle denetimler aksamaktadır.

Türkiye'de 5811 sayılı Varlık Barışı olarak bilinen Bazı Varlıkların Milli Ekonomiye Kazandırılması Hakkındaki Kanun 22 Kasım 2008 tarihinde uygulamaya konulmuştur. Söz konusu kanuna göre yurtiçi varlıklardan %5, yurtdışı varlıklardan ise %2 vergi alınması öngörülmüştü. Günümüzde kanun halen uygulanmaktadır. Bu kanunun amacı; *"gerçek ve tüzel kişilere ait olup yurt dışında bulunan para, döviz, altın, menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçlarının ekonomiye kazandırılması ve taşınmazların kayda alınması ile yurt içinde bulunan ancak işletmelerin özkaynakları içinde yer almayan bu türden varlıkların sermaye olarak konulmak suretiyle işletmelerin sermaye yapılarının güçlendirilmesini sağlamaktır.* "Ancak kanun amacından çok kayıt dışı gelirleri aklamaya yönelik olmaktadır. Ayrıca kanuna aykırı elde edilen gelirlerin bu kanunla legal hale gelmektedir. Alınan vergi oranları ise daha düşündürücüdür. Ülkemizde kanuna uygun gelir vergisi mükellefleri %15 vergi oranından başlamak üzere artan oranla vergiye tabi tutulmakta, kurumlar vergisinde %25 oranında vergi alınmaktadır. Türkiye'de 5811 sayılı Varlık Barışı olarak bilinen Bazı Varlıkların Milli Ekonomiye Kazandırılması Hakkındaki Kanunda ise ülke içinde elde edilen kayıt dışı gelire %5 alınarak, kayıt dışı gelir elde eden kişiler mükâfatlandırılmaktadır. Bu durun hem vergiye olan ahlakı hem de gelir dağılımındaki adaleti zedelemektedir.

3.2.Vergi Afları ve Muafiyetler

Halk arasında vergi affı olarak adlandırılan matrah artırımı kanunlara uymayan mükelleflere uygulanması gereken cezaların kaldırılmasını ifade etmektedir. Aynı zamanda çıkarılan kanuna ilişkin verilen beyannamelere vergi incelemesi yapılamamaktadır. Ülkemizde çıkarılan vergi afları genelde vergi gelirinin artırmaya yönelik olmaktadır. Sıkla çıkarılan vergi af yasaları mükelleflerin af beklentileri artırmakta ve bu sebeple mükellefler kanunda belirtilen vergi yükümlülüklerini yerine getirmektedir.

Türkiye'de çıkarılan vergi afları sebebiyle mükellefler ödenmesi gereken vergiyi ödemeyerek yatırımlar yapmakta ve bunun sonucu olarak vergi gelirleri azalmaktadır. Vergi ahlakı ve bilinci olan mükellefler ise zamanında vergilerinin ödedikleri için bir nevi cezalandırılmaktadır. Vergisini zamanında ödeyen mükellefin yatırımları

ISBN: 978-605-73901-3-4

kısıtlanırken af beklentisi olan ve vergi yükümlülüklerini yerine getirmeyen mükellefin yatırım fırsatı artmakta ticarette olan rekabet bozulmaktadır. (SUGÖZÜ, 2010)

Ülkemizde 1980 yılından günümüze kadar 19 vergi affı getirilmiştir. Vergi afları bazen de gelir sebebiyle değil politik kaygılarla da çıkarılmaktadır. Özellikle seçim döneminde oy kazanabilmek amacıyla vergi afları uygulanmakta mükelleflerin vergi bilinci zedelenmektedir.

Vergiden muafiyet ve istisnalar, kalkınmayı sağlamak, yatırımcıları desteklemek, ihracata teşvik etmek gibi amaçlarla çıkarılmaktadır. Çıkarılan muafiyet ve istisnalardan yararlanan mükellefler imtiyazlı hale gelmekte ve vergide adalet ilkesine aykırı olabilmektedir.

3.3. Özel Tüketim Vergilerinin Sürekli Artırılması

Ülkemizde son yıllarda mali açıkların kapatılması amacıyla sürekli olarak Özel Tüketim Vergilerinin artırılması politikası uygulanmaktadır. Bir diğer ifade ile bütçenin denkleştirilmesi hususunda kolaya kaçılmaktadır. Özel tüketim vergisi de diğer dolaylı vergiler gibi yansıtılabilme özelliğine sahiptir. Vergiye tabi mallardan yaralanan herkes gelirine bakılmaksızın aynı vergiyi ödemektedir. Bu vergilemede vergi mükellefi ile vergiyi yüklenen kişiler farklıdır. Yani vergi dolaylı olarak tahsil edilmektedir. Mal alınırken vergi nihai tüketici tarafından ödenmekte maldan yararlanan kişinin ödeme gücüne bakılmamaktadır. Bu yönüyle özel tüketim vergileri gelir dağılımı bozmaktadır.

Değer Vergisi matrahını oluşturan unsurlardan biri de Özel Tüketim Vergisidir. Dolayısıyla Özel tüketim vergilerinin yükseltilmesinin bir sonucu da ödenecek olan Katma Değer Vergisi tutarını da artırmaktadır. Katma değer vergisinin genelde %18 olarak uygulandığı düşünüldüğünde Özel tüketim Vergisindeki her artış aynı zamanda %18 oranında bir ödenecek Katma Değeri vergisini arttırır. Kısacası vergiden vergi alınmakta ve bireylerin ödeme gücü dikkate alınmamaktadır. Bu durum gelir dağılımındaki adaleti zedelemektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Gelir dağılımında adaleti sağlamak her ülkenin ulaşmaya çalıştığı mali bir hedeftir. Gelir dağılımını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Her ülkenin kendi iç dinamikleri bulunmaktadır. Bu sebeple her ülkenin çözmesi gereken gelir eşitsizliği sorunları farklıdır. Ülkelerin doğal kaynakları, sermayesi ve piyasaları gelir dağılımı etkilemektedir.

Bu çalışmada gelir dağılımını etkileyen vergi politikaları üzerinde durulmuştur. Ülkemizde uygulanan dolaylı ve dolaysız vergiler politikaları incelenmiş ve yıllar itibariyle verileri ele alınmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde dolaylı vergilerin toplam gelir içerisindeki payı yüksek olduğu görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde ise dolaysız vergilerin gelir içerişindeki payının yüksek olduğu söylenebilir. Gelişmiş ülkelerde dolaysız vergilerden elde edilen hasılatın yüksek olmasının sebebi ülkelerin ekonomik gücü ve vergi sisteminin oturmuş olmasıyla ilgilidir. Dolaylı vergiler kısa vadeli gelir kaynağı iken dolaysız vergiler uzun vadede gelir kaynağıdır. Ülkemizde dolaysız vergiye kıyasla

ISBN: 978-605-73901-3-4

daha fazla dolaylı vergiye yönelik politikaların uygulandığı ve gelir dağılımının gitgide daha da bozulduğu gözlemlenmiştir.

Çalışmamızda OECD ülkeleri ile ülkemizdeki Gini katsayıları karşılaştırılmıştır. OECD ülkelerinin en son 2019 (yoksa bir önceki) yılı hesaplamaları dikkate alınarak yapılan analiz neticesinde Türkiye OECD ülkeleri içinde gelir dağılımı en adaletsiz ilk 5 ülke arasında yer almaktadır. Özellikle 2017 yılında ülkemizde Gini katsayısı 0,40 olarak ölçülmüş olup. OECD ülkelerinin 2017,2018 ve 2019 yıllarındaki en yüksek değeri almıştır. Ülkemizde 2011 -2013 yılları arasında gini katsayısının düştüğü yani gelir dağılımındaki eşitlik artmıştır.2013 yılından itibaren ise gini katsayısı sürekli yükselmiş ve gelir dağılımdaki eşitsizlik artmıştır.2020 yılında ise son 10 yılın en yüksek seviyesine ulaştığı görülmüştür.

Ülkemizde kayıt dışı ekonominin yüksek olduğu bunun sebebinin uygulanan vergi politikalarının vergide adalet ilkesine ters olduğu ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. Özellikle yüksek vergi oranları, denetimlerin yetersiz olması, ekonomik krizler mükellefleri kayıt dışılığa yönlendirmektedir.

Ülkemizde 1980 yılından günümüze kadar 19 vergi affı getirilmiştir. Vergi afları bazen de gelir sebebiyle değil politik kaygılarla da çıkarılmaktadır. Özellikle seçim döneminde oy kazanabilmek amacıyla vergi afları uygulanmakta mükelleflerin vergi bilinci zedelenmektedir.

ÖNERİLER

Ülkemizde uygulanan vergi politikalarının gelir dağılımına olumlu etki yaratması için kayıt dışılığın yapılacak olan yaygın ve yoğun denetlemelerle azaltılarak vergilendirilmesi sağlanmalıdır. Getirilen muafiyet ve istisnalar sınırlandırılmalıdır. Dolaylı vergiler azaltılmalı ve dolaysız vergiler artırılmalıdır. Artan oranlı vergiler daha da yaygınlaştırılmalıdır. Kısa vadeli hedeflere ulaşmak adına getirilen ve neredeyse sürekli hale gelen vergi affı uygulamasından vazgeçilmelidir. Vergi bilinci ve ahlakının artırılması amacıyla okullarda, gelecek olan nesillere dersler verilmelidir.

KAYNAKÇA

Akdoğan, A. (2007). *Kamu Maliyesi.* Ankara: Gazi Kitabevi.

Aksoy, Ş. (1998). *Kamu Maliyesi.* İstanbul: Filiz Kitabevi.

Arslan, M. (2012). *Türk Vergi Sistei.* Bursa: Nobel Akademi Yayıncılık.

Ataç, B. (2009). *Maliye Politikası.* Eskişehir.

Bülbül, A. E. (2016). *Kamu Maliyesi.* Ankara: Gazi Kitabevi.

Devrim, f. (1996). Kamu Maliyesine Giriş. *Anadolu Matbaacılık.*

Edizdoğan, N. (2018). *Kamu Maliyesi.* Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Eker, A. (1997). *Kamu Maliyesi.* İzmir: Anadolu Matbaacılık.

Erdoğan Öner, K. M. (2007). *Teoride ve Uygulamada Kamu Maliyesi.* İstanbul: Şefik Matbaası.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Gelir İdaresi Başkanlığı. (2022). https://gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/CVI/Tablo_76.xls.htm. adresinden alındı

İlhan, G. (2007). Avrupa Birliği Özel Tüketim Vergisi Uyumlaştırması ve Türk. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*.

Kargı, V. (2011). Türkiye'de Vergi Aflarının Vergi Gelirlerine Etkisi. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*.

Karluk, R. (2014). *Türkiye Ekonomisi.* İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.,.

Öncel Mualla Çağan Nami, K. A. (2013). *Vergi Hukuku.* Ankara: Turhan Kitabevi.

Pehlivan, M. S. (2014). *Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Devletin Müdahale Araçları:.* Ankara: Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi.

SUGÖZÜ, İ. H. (2010). Kayıt Dışı Ekonomiyi Önlemede Vergi Politikaları. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*.

Susam, N. (2016). *Kamu Maliyesi.* İstanbul: Beta Basım A.Ş.,.

Susam, N. (2016). *Kamu Maliyesi.* İstanbul: Beta Basım.

Şen, H. v. (2016). *Vergi Teorisi ve Politikası.* Ankara: Kalkan Matbaacılık.

Şenyüz, D. (2013). *Kamu Maliyesi.* Bursa: Ekin Basım Yayın.

Turhan, S. (1998). *Vergi Teorisi ve Politikası.* İstanbul: Filiz Kitabevi.

Türk, İ. (2010). *Kamu Maliyesi.* Ankara: Turhan Kitabevi Ofset Matbacılık Tesisleri.

Ulusoy, A. K. (2016). Eğitim Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi: Türkiye'de Yükseköğretimin Gelir Eşitsizliğini. *Maliye Araştırmaları Dergisi*.

ISBN: 978-605-73901-3-4

STRATEJİK GİRİŞİMCİLİK KAVRAMININ WEB OF SCİENCE VERİ TABANINA DAYALI BİBLİYOMETRİK AĞ ANALİZİ[8]

Öğr. Gör. Nazlı YÜCEOL
İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, nyuceol@gelisim.edu.tr

Prof. Dr. Esin CAN
Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, esincan@yildiz.edu.tr

ÖZET

Çalışma kapsamında 2000-2022 yılları arasında, Web of Science veritabanı üzerinden SCI, SSCI, ESCI, BKCI-SSH, CPCI-SSH, SCI Expanded ve CPCI-S atıf indekslerinde bulunan işletme, yönetim, ekonomi, finans, strateji, stratejik yönetim, girişimcilik, alanlarındaki stratejik girişimcilik kavramı ile ilgili farklı türlerde kaleme alınmış 454 yayın bibliyometrik olarak incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı, stratejik girişimcilik ile ilgili yayınları ve bu yayınlar arasındaki ilişkileri bibliyometrik olarak analiz etmektir. Bu araştırmanın birkaç farklı alana katkı sağlayacağı öngörülmektedir. İlk olarak, bugüne kadar yapılmış olan stratejik girişimcilik araştırma konularının entegrasyonuna izin verecektir. İkincisi araştırmaların ilgi odağı olan alanları vurgularken gelecekteki çalışmalara öngörü sağlayacaktır. Sonuç olarak, stratejik girişimciliğe genel bir bakış sağlayacaktır. Çalışmada yer alan yayınların değerlendirilmesi amacıyla alandaki yayın hacmindeki ve yayın sayısındaki değişimler, anahtar kelimeler, konu başlıklarındaki eğilimler, yayın yapan ülke ve kurumlar ele alınmıştır. Araştırmada sosyal ağ analizi ile kurum, yazar, ülke iş birlikleri haritalanmıştır. Konu başlıklarında görülen eğilimler, alana en yoğun katkıyı sunan ülkeler, en sık kullanılan anahtar kelimeler ve yazarlar ile alanda en fazla atıf alanlar da VOSviewer programından yararlanılarak görselleştirilmiştir. Sonuçlar konu ile ilgili çalışmaların özellikle 2007 yılından itibaren hızla artmaya başladığını ve özellikle 2015 ile 2021 yılları arasında stratejik girişimcilik kavramına yönelik çalışmaların yoğunlaştığını göstermektedir. Stratejik Girişimcilik ile ilgili çalışmaların özellikle Amerika, İngiltere, Almanya, İtalya ve Fransa'da yoğunlaştığı görülmektedir. En sık kullanılan anahtar kelimeler stratejik girişimcilik, girişimcilik, kurumsal girişimcilik, girişimcilik yönelimi, stratejik yönetim, exploitation, exploration, inovasyon, strateji, performans, kaynak temelli yaklaşım, kurumsal girişim, rekabet avantajı, aile işletmeleri ambidexterity, girişimcilik zihniyeti, kaynaklar, dinamik yetenekler, değişim ve Çin olmuştur. Yayınların türüne bakıldığında sırası ile en fazla araştırma makalesi, kitap bölümü, literatür taraması ve kongre bildirisi şeklinde olduğu görülmektedir. Konu ile ilgili işletme alanında 298, yönetim alanında 271, ekonomi alanında 28, finans alanında 12 ve multidisipliner çalışmalar alanında 8 çalışma bulunmaktadır. Çalışmalardan 280'i SSCI, 93'ü ESCI, 39'u BKCI-SSH, 21'i SCI Expanded atıf indeksinde yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Stratejik yönetim, girişimcilik, stratejik girişimcilik, sosyal ağ analizi, bibliyometri

BIBLIOMETRIC NETWORK ANALYSIS OF THE STRATEGIC ENTREPRENEURSHIP CONCEPT BASED ON WEB OF SCIENCE DATABASE

[8] Bu çalışma, Nazlı YÜCEOL' un Prof. Dr. Esin CAN danışmanlığında Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Doktora programında yürütmekte olduğu "Stratejik Girişimcilik Bağlamında Çevresel Faktörlerin Firma Performansına Etkisinde Girişimcilik Yetkinliğinin Rolü" başlıklı Doktora Tezi kapsamında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

ISBN: 978-605-73901-3-4

ABSTRACT

In this study, 454 publications of different types related to strategic entrepreneurship concept in the fields of business, management, economy, finance, strategy, strategic management and entrepreneurship were examined bibliometrically in the SCI, SSCI, ESCI,BKCI-SSH,CPCI-SSH, SCI Expanded and CPCI-S citation indexes through the Web of Science database in the period of 2000-2022, and this was followed by mapping of social network analysis and corporate, author, country collaborations. The aim of this study is to bibliometric analyze the publications on strategic entrepreneurship and the relationships between these publications. It is anticipated that this research will contribute to several different areas. First, it will allow the integration of strategic entrepreneurship research topics that have been made to date. Second, it will provide insight into future studies while highlighting areas of interest for research. As a result, it will provide an overview of strategic entrepreneurship. While the volumetric changes in the field were discussed for the purpose of evaluating the publications in the study, on the other hand, the developments in the field, the trends seen in the topics, the countries and institutions that made the most intense contribution to the field and the most cited ones in the field were visualized by use of VOSviewer program. The results show that studies on the subject have started to increase rapidly, especially since 2007. It shows that especially between 2015 and 2021, studies on the concept of strategic entrepreneurship have intensified. It is seen that studies on Strategic Entrepreneurship are concentrated especially in America, England, Germany, Italy and France. The most frequently used keywords are strategic entrepreneurship, entrepreneurship, corporate entrepreneurship, entrepreneurial orientation, strategic management, exploitation, exploration, innovation, strategy, performance, resource-based approach, corporate enterprise, competitive advantage, family businesses, ambidexterity, entrepreneurial mindset, resources, dynamic capabilities, change and China. Looking at the types of publications, there are mostly research articles, book chapters, literature review and congress papers. There are 298 studies on the subject in the field of business, 271 in the field of management, 28 in the field of economics, 12 in the field of finance and 8 in the field of multidisciplinary studies. 280 of the publications were included in SSCI, 93 in ESCI, 39 in BKCI-SSH and 21 in SCI Expanded citation index.

Keywords: Strategic management, entrepreneurship, strategic entrepreneurship, social network analysis, bibliometrics

GİRİŞ

Yeni teknolojiler ve küreselleşme tarafından yönlendirilen dijital devrim, yüksek düzeyde belirsizliğe sahip bir rekabet ortamı yaratmıştır fakat belirsizlik durumlarının içerisinde her zaman fırsatlar da bulunmaktadır. İşletmeler karşılaştıkları fırsatları tanımalı ve bunları uygun şekilde kullanabilmelidir. Stratejik girişimcilik, girişimcilik ve stratejik yönetim ile ilgili bir kavramdır (Ireland, Hitt, & Sirmon, 2003). Stratejik yönetim, rekabet avantajlarının nasıl oluşturulduğu ve sürdürüldüğü ile ilgili iken (Sarasvathy & Venkataraman, 2000) girişimcilik fırsatların belirlenmesi ve kullanılması yoluyla değer yaratma süreci şeklinde ifade edilmektedir (Shane & Venkataraman, 2000). Zenginlik yaratma ve büyüme kavramları gerek girişimciliğin gerek stratejik yönetimin merkezinde yer almaktadır (Amit & Zott, 2001). İrlanda vd. (2003) stratejik girişimciliği, üstün işletme performansı için girişimcilik ve stratejik yönetimin bir araya gelmesi ile ortaya çıktığını ifade etmiştir (Ireland, Hitt, & Sirmon, 2003). Stratejik girişimcilik kavramı ilk kez Stratejik Yönetim Dergisi'nin 2001 yılında yayımlanan özel sayısında bu fırsat arama (girişimcilik) ve avantaj arama (stratejik yönetim) davranışının kesiştiği nokta şeklinde bilimsel bir teori olarak tanımlanmıştır (Shirokova, Ivvonen, & Gafforova, 2019). Konu bağlamında İlk özel süreli yayın olan "Stratejik Girişimcilik Dergisi" ise 2007 yılında yayınlanmıştır (Klein, Barney, & Foss, 2012). Stratejik girişimcilik iki temel fikir üzerine kuruludur. Bunlardan ilki strateji oluşturma ve yürütme, uyanıklık, yaratıcılık ve muhakeme

ISBN: 978-605-73901-3-4

gibi temelde girişimcilik ile ilgili olan nitelikleri içerir ve girişimciler, kaynak edinme ve rekabetçi konumlandırma yoluyla değer yaratmaya ve yakalamaya çalışırlar. İkincisi ise fırsat arama ve avantaj arama birlikte düşünülmesi gereken süreçlerdir (Tülüce & Yurtkur, 2015). Stratejik girişimciliğin odaklandığı noktalar yönetimdeki birçok araştırma alanı ile birlikte, ekonomi ve sosyoloji gibi çoklu disiplinlere kadar oldukça kapsamlı ve çeşitlidir (Hitt, Ireland, Sirmon, & Trahms, 2011).

Stratejik girişimcilik kavramı, stratejik çeviklik, esneklik, yaratıcılık ve sürekli yeniliği desteklemektedir. Bu bağlamda, tüm organizasyonlarda başarılı stratejik girişimcilik uygulamaları ile merak, risk alma, öğrenme ve yenilik teşvik edilebilmektedir (Amit & Zott, 2001). Stratejik girişimcilik ile birlikte gerek start-upların gerekse kobilerin sayısı ve başarısı artmaktadır (Stevenson & Jarillo, 1990). Stratejik girişimcilik ayrıca yönetim odaklı çalışanları gerçek birer girişimci olmadan, kurum içi girişimciler olmalarını sağlayan bir araç şeklinde görülmektedir (Hitt, Ireland, Camp, & Sexton, 2002). Stratejik girişimcilik ile birlikte firmalar, yeni veya küçük olmalarının yarattığı sorunların üstesinden de gelebilmektedir. Stratejik girişimciliğin daha iyi anlaşılmasıyla birlikte firmalar çevresel değişimler karşısında kendilerini daha iyi konumlandırabilir ve bu sayede gelişmelerine yardımcı olunabilir. Tüm bunlar ışığında, her türden, her büyüklükten ve yaştan firmanın hem fırsat arama hem de avantaj arama davranışı geliştirmek için stratejik girişimciliğe yönelmesi son derece önemlidir (Kraus, Kauranen, & Reschke, 2011). Tüm bu gelişmelere paralel olarak stratejik girişimcilik her geçen yıl daha fazla ilgi ve merak uyandıran bir alan olması ile birlikte, yapılan çalışmaların sayısı da sürekli artmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, stratejik girişimcilik ile ilgili yayınları ve bu yayınlar arasındaki ilişkileri bibliyometrik olarak analiz etmektir. Bu araştırmanın birkaç farklı alana katkı sağlayacağı öngörülmektedir. İlk olarak, bugüne kadar yapılmış olan stratejik girişimcilik araştırma konularının entegrasyonuna izin verecektir. İkincisi araştırmaların ilgi odağı olan alanları vurgularken gelecek araştırmalar için öngörü sağlayabilecektir. Sonuç olarak, stratejik girişimciliğe genel bir bakış sağlayacaktır. Çalışmada stratejik girişimcilik anahtar kelimeleriyle işletme, yönetim, ekonomi, finans, strateji, stratejik yönetim, girişimcilik alanlarındaki atıf endekslerine giren yayınları araştırarak uluslararası iş birliği, kurumlar arası iş birliği, yazarlar arası iş birliği ile çalışma yoğunlaşma alanlarını ortaya koymaktır. Stratejik girişimcilik alanına ilişkin dönemlere bağlı çalışma konularına yönelik eğilimler sunularak odaklanılan noktalar aktarılmıştır. Aynı zamanda çalışma, stratejik girişimcilik bağlamında alan yazındaki akademik performansa dair fikir vermeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda çalışmada kullanılan bibliyometrik yöntem, yayınların niteliği açısından değerlendirmeler sunarak araştırmaların geçmişini anlamakla birlikte gelişimi hakkında da fikir vermektedir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

GİRİŞİMCİLİK VE STRATEJİK YÖNETİMİN KESİŞİMİ OLARAK "STRATEJİK GİRİŞİMCİLİK"

Girişimcilik, bir pazarda ortaya çıkan fırsatları yaratıcı bir şekilde geliştirmek ve rekabet avantajı sağlamak üzere kullanması sürecidir (Garria & Konstantopoulos, 2013, s. 643). Girişimcilik sürecinde, yeni bir ürün, süreç veya hizmet sunmak maksadıyla yeni bir iş tasarlama, başlatma ve yürütme eylemleri gerçekleştirilir (Bruton ve ark. 2010). Bu bağlamda girişimcilik kavramı stratejik bir şekilde geliştirilmesi gereken yenilikçi fırsatların tanınması

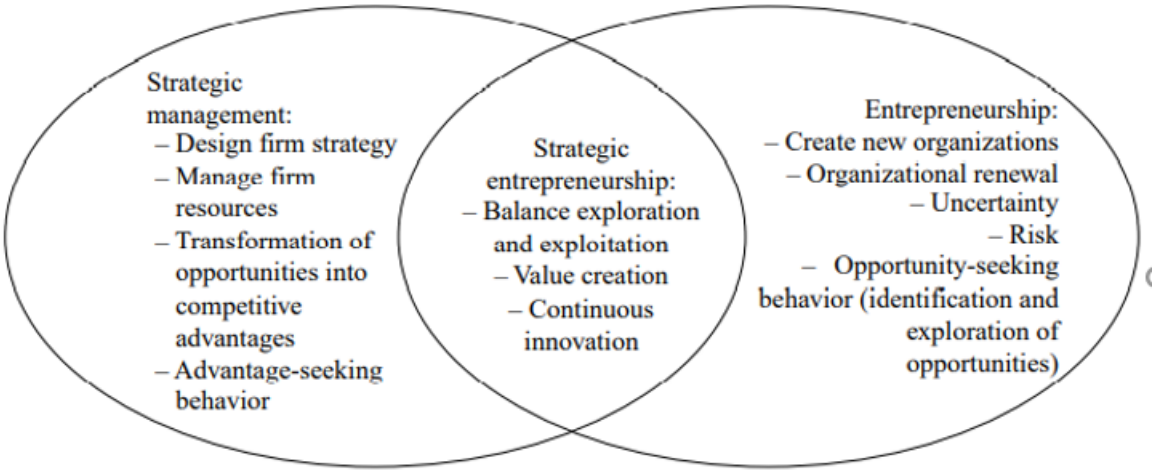
ISBN: 978-605-73901-3-4

etrafında şekillenen bir kavramdır (Caiazza, Belitski, & Audretsch, 2020, s. 695). Frank H. Knight (2005) ve Peter Drucker'a (1985) göre "girişimcilik kavramı risk almakla ilgili bir kavramdır (Meyer ve diğerleri, 2002).

Stratejik yönetim ise belirli bir ortamda yetenekler oluşturmak üzere kaynakları bir araya getirerek yönetim tarafından uygulanan, firmanın genel yönü ve vizyonuyla ilgilidir (Kraus, Kauranen, & Reschke, 2011). Stratejik yönetim araştırmalarının amaçlarından biri, firmaların rekabet avantajı, kar ve karlılık açısından hedeflerine nasıl ulaşabileceklerinin analizini gerçekleştirmektir (Rosen, 1995; Saloner ve diğerleri, 2001). Stratejik yönetimin temelinde, stratejinin bir yandan işletmenin iç güçlü ve zayıf yönleriyle bir diğer taraftan dış fırsatları ve tehditleri arasında bir uyum oluşturduğu fikri yer almaktadır (Andrews, 1987) ve işletmelerin değer yaratmaya yol açan sürdürülebilir rekabet avantajlarını nasıl geliştirdikleri odak noktasındadır (Ireland, Hitt, & Sirmon, 2003).

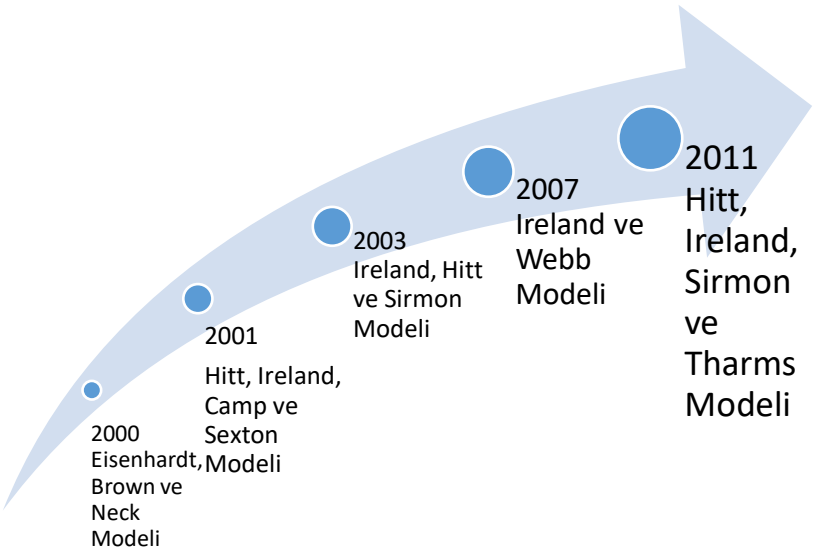
Girişimcilik ile rekabet avantajı arayışını içeren sorulara odaklanılırken, stratejik yönetim ile öncelikle bu tür rekabet avantajlarının zaman içinde sürdürülebilirliğine odaklanılır. Stratejik girişimcilik kavramı ise bu noktada bu iki bakış açısı arasındaki köprüyü kurma ihtiyacı ile ortaya çıkmıştır (Boone, CarloWezel, & Witteloostuijn, 2013). Stratejik girişimcilik bakış açısı girişimcilik ve stratejik yönetimi ayrı birer disiplinden ziyade, birbiri ile kesişen ve birbirini tamamlayan bakış açıları olduğunu ileri sürmektedir. Gerek girişimcilik gerek ise stratejik yönetim araştırmaları ayrı ayrı yönetim ve organizasyon bilimine benzersiz ve değerli katkılar sağlamaktadır. Bir diğer taraftan literatürdeki çalışmalar bu iki disiplinin birbirini tamamlayıcı ve karşılıklı ilişkiler içerisinde destekleyici olduğunu gözler önüne sermektedir. Örneğin Meyer ve Heppard (2000) çalışmalarında, girişimcilik ve stratejik yönetimin birbirinden ayrılamaz olduğunu göstermektedir. Bir alandaki araştırma bulguları ile diğerinde elde edilen sonuçları beraberce incelemeden büyük resmi anlamak oldukça zordur. Bir diğer çalışmada Barney ve Arıkan (2001), rekabet avantajı teorileri ile yaratıcılık ve girişimcilik teorileri arasında tam olarak belirlenmemiş olsa da yakın bir ilişki olduğunu ifade etmiştir. Bu iki disiplin arasındaki tamamlayıcılığın anlaşılmasıyla birlikte kuruluşların nasıl zenginlik yarattığını anlamak üzere yeni yollar ortaya çıkmıştır (Ireland, Hitt, & Sirmon, 2003, s. 964). Keyhani (2022) çalışmasında strateji olmadan girişimciliğin kör olduğu ve girişimcilik olmadan stratejinin felç olduğunu ifade etmiştir. Çalışmaya göre her iki mantık da diğeri olmadan tamamlanmış sayılmaz (Keyhani, 2022). Buradan hareketle sürekli zenginlik yaratmak isteyen firmaların, sadece girişimcilik ya da sadece strateji ile ilgili faaliyetlere güvenmesi yeterli olmayacaktır. Bunun sebebi, seçilen bir stratejiyi uygulamak üzere uygulanan eylemlerin, bir firmanın mevcut alanlardan değer yaratmasını sağlamasıdır. Bu nedenle, bu eylemler ancak kısa vadeli servet yaratmayı teşvik eder (Ketchen, Ireland, & Snow, 2007). Stratejik girişimcilik ise bir firmanın fırsatları sürekli olarak keşfetme çabalarının sonucu olan yeniliklerden yararlanmada firmanın eylemleri ile ilgilenir (Ireland & W.Webb, 2007). Özet olarak stratejik girişimcilik, stratejik yönetim odaklı girişimci eylemler gerçekleştirilmesini ifade etmektedir (Ireland, Hitt, & Sirmon, 2003). Stratejik girişimcilik, firmaların mevcut rekabet avantajlarından yararlanma ve eşzamanlı olarak yeni fırsatları keşfetme zorluklarıyla baş etmelerine olanak tanır. Belki de değer ve zenginlik yaratmak için gelecekteki rekabet avantajlarının geliştirilmesini ve kullanılmasını da teşvik eder (Ireland & W.Webb, 2007). Ireland ve W.Webb (2007) çalışmasında stratejik yönetim ile girişimciliğin kesişimi olarak "stratejik girişimciliği" aşağıda yer alan şekil üzerinden ifade etmektedir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Şekil 1. Stratejik Yönetim ve Girişimciliğin Kesişimi Olarak "Stratejik Girişimcilik" (Ireland & W.Webb, 2007)

Şekil 1'de görüldüğü gibi iki ayrı disiplinin ortak noktasında "stratejik girişimcilik" yer almaktadır. Bu noktada stratejik girişimcilik keşif ve sömürü arasındaki denge, değer yaratma ve sürekli yenilik yaratma olarak ifade edilmektedir.

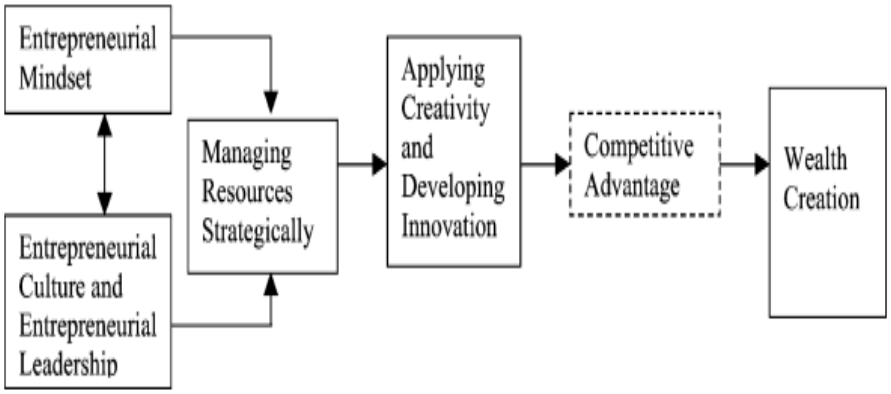

Şekil 2. Stratejik Girişimcilik Modellerinin Tarihsel Gelişimi

Stratejik girişimcilik kavramının ilk olarak ele alındığı 2000 yılından itibaren birçok farklı model öne sürülmüştür. Belirli bir alandaki ilk çalışmalar, geriye dönük olarak bakıldığında genellikle oldukça basit olarak kabul edilmektedir. İlk modeller genellikle daha geneldir ve belki de daha sonraki araştırmalarda önemli olduğu düşünülen değişkenleri ve ilişkileri gözden kaçırabilmektedir (Wright & Hitt, 2017). Kyrgidou ve Hughes (2010) tarafından da stratejik girişimcilikte erken dönem çalışmalara ilişkin böyle bir değerlendirme yapılmıştır. Bilim adamları tarafından sunulan ilk modellerin, stratejik girişimciliğin zenginliğini yakalamak için sağlamlıktan yoksun olduğunu öne sürülmektedir. Buna karşın Strategic Entrepreneurship Journal ve diğer iyi bilimsel dergilerde yayınlanan araştırmalar, stratejik girişimcilik modellerinin inşa sürecindeki anlayışı

ISBN: 978-605-73901-3-4

genişletmek için zengin bir temel sağlamıştır (Kyrgidou & Hughes, 2010). Ancak literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında araştırmaların ağırlıklı olarak Ireland, Hitt ve Sirmon tarafından geliştirilen 2003 modeli bağlamında ele alındığı göze çarpmaktadır. Takip eden yıllarda yeni modellerin ortaya çıkması ile birlikte kavram ile ilgili son olarak 2011 yılında Hitt vd. tarafından bir model öne sürülmüştür. Hitt, Ireland, Sirmon ve Trahms (2011) tarafından stratejik girişimcilik sürecinin daha kapsamlı ve daha doğru bir temsilini sağlayan daha geniş ve çok seviyeli bir model geliştirilmiştir. Bu çalışmada literatürde en fazla kullanılan 2003 ve 2011 modellerinden kısaca bahsedilecektir. İlk olarak Ireland, Hitt ve Sirmon tarafından geliştirilen 2003 modeli ele alınacaktır.

Şekil 3. Ireland, Hitt ve Sirmon(2003) Stratejik Girişimcilik Modeli (Ireland, Hitt, & Sirmon, 2003).

İrlanda modeli, Hitt ve Sirmon (2003) modeli 4 boyuttan oluşmaktadır. Bu modeldeki boyutlar;

1) Girişimci zihniyet, kültür ve liderlik,

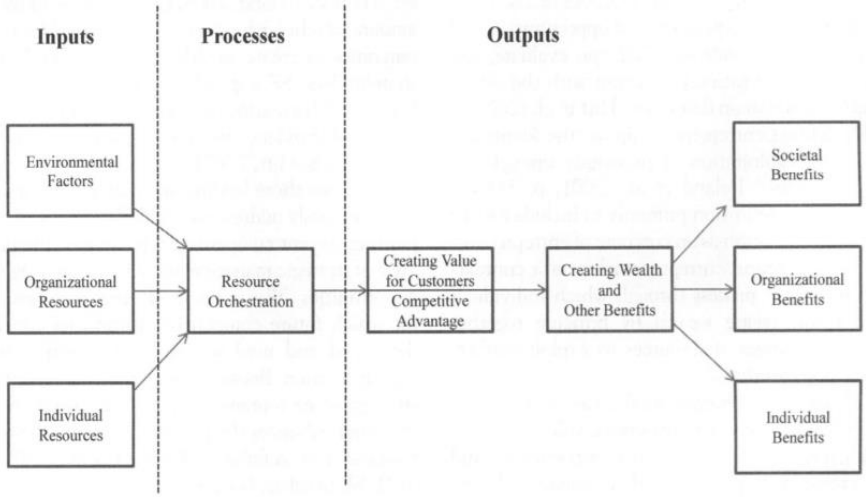
2) Örgütsel kaynakların stratejik yönetimi,

3) Yaratıcılığın uygulanması ve

4) Yenilik geliştirme şeklinde ifade edilir (Ireland, Hitt, & Sirmon, 2003).

Bu model kapsamında ifade edilen boyutlar ile birlikte işletmelerin rekabet avantajı yakaladığı ve bu durum sayesinde de servet yaratmayı sağladıkları ileri sürülmektedir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Şekil 4. Hitt, Ireland, Sirmon ve Trahms (2011) Stratejik Girişimcilik Modeli (Hitt, Ireland, Sirmon, & Trahms, 2011)**.**

Stratejik Girişimcilikte Hitt, İreland ve Sirmon'un 2011 Modeli ise temelde 3 boyut ile ifade edilmektedir. Bu boyutlar girdiler, süreç ve çıktılardır (Hitt, Ireland, Sirmon, & Trahms, 2011). Girdiler boyutu, çevresel faktörler, organizasyonel faktörler ve bireysel kaynaklar olmak üzere farklı seviyelerde stratejik girişimcilik süreci girdileri olarak hizmet eden kaynaklar/faktörlerdir. Süreçler boyutu, işletmedeki stratejik girişimcilik ile ilgili eylemler veya süreçleri ifade etmektedir. Bu boyut kaynakların düzenlenmesine, mevcut kaynakları korumak ve kullanmak için kullanılan girişimci eylemlere odaklanırken, aynı zamanda değer yaratma potansiyeli olan yeni kaynakların araştırılması ile ilgilenmektedir. Çıktılar boyutu ise sonuçları ele almaktadır. Özellikle toplum, kuruluşlar ve bireyler için değer yaratmaya odaklanılan bu faydalar, toplumsal iyileştirmeleri, zenginliği, bilgiyi ve fırsatı içermektedir (Hitt, Ireland, Sirmon, & Trahms, 2011).

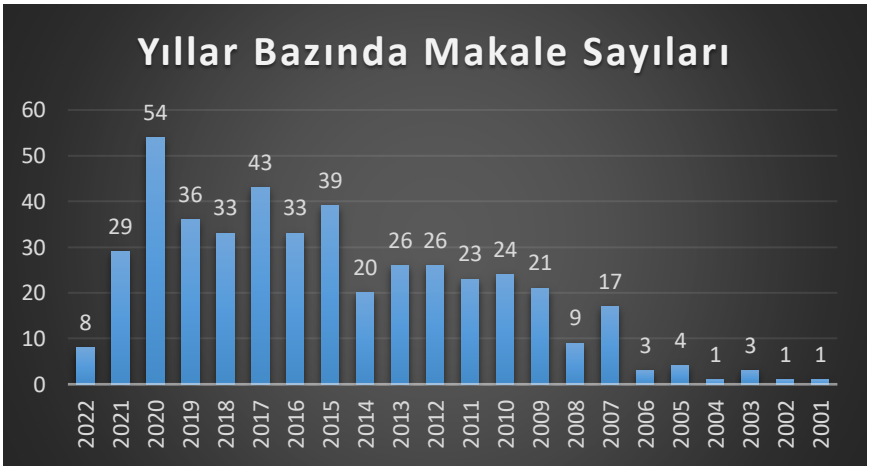
ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ VE AMACI

Bibliyometrik çalışmayla, bilimsel yayınların bir takım unsurlarının (yazar, yıl, konu, başlık, atıflar vb.) istatistiksel ve analitik yöntemlerle incelenmesi ve bilimsel iletişime ilişkin sonuçların elde edilmesi sağlanır. Bibliyometrik çalışmalar, belirli bir dönem aralığında yayınlanan çalışmaların sayısını açıklayıcı bir nitelikte olabileceği gibi, bir çalışmanın kendisinden sonra yapılan çalışmaları nasıl etkilediğini ortaya koyacak şekilde değerlendirici nitelikte de olabilir (McBurney & Novak, 2002). Bir diğer ifadeyle bibliyometrik çalışmalar ile bilimsel iletişim araçlarının kullanım oranları ortaya konmakta, bilimsel yayınların etkinliği belirlenmekte ve araştırmacılar yayının atıf durumunu görebilmektedir (Atılgan, Atakan, & Bulut, 2008). Bu çalışma kapsamında, stratejik girişimciliğin yukarıda bahsedilen tarihsel gelişimini ortaya koymak, stratejik girişimciliğin hangi alan, disiplin ve kavramlarla ilişkili olabileceğini tahmin etmek, iş hayatında hangi yönde gelişeceği hakkında bir fikir oluşturmak amacıyla bibliyometrik analizden yararlanılmıştır. Stratejik girişimcilik kapsamında yazarların, kurumların, ülkelerin ve anahtar kelimelerin işbirlikleri sunulmuştur. Sosyal Ağ Analizi yöntemi ise ağ yapı ve grafikler ile sosyal yapıların incelenmesi olarak ifade edilmekle birlikte (Otte & Rousseau, 2002), toplumlardaki farklı kurum, birey ve aktörler arasında bulunan sosyal ağları gösterme ve analiz etme üzere kullanılan bir araçtır. Sosyal Ağ Analizi ile birlikte ağ haritası ile ilişki görselleştirilmektedir (Giri, Manongga, & Iriani, 2014).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Çalışma kapsamında 2000-2022 döneminde, Web of Science veritabanı üzerinden SCI, SSCI, ESCI, BKCI-SSH, CPCI-SSH, SCI Expanded ve CPCI-S atıf indekslerinde bulunan işletme, yönetim, ekonomi, finans, strateji, stratejik yönetim, girişimcilik alanlarında stratejik girişimcilik kavramı ile ilgili farklı türlerde kaleme alınmış 454 yayın bibliyometrik olarak incelenmiştir. Çalışmanın amacı, stratejik girişimcilik kavramı ile ilgili yapılan çalışmaları değerlendirmek ve gelecek çalışmalar için öngörü sağlamaktır. Bu kapsamda çalışmada yer alan yayınların değerlendirilmesi amacıyla alandaki yayın hacmindeki ve yayın sayısındaki değişimler, alandaki gelişmeler, konu başlıklarındaki eğilimler, yayın yapan ülke ve kurumlar ele alınmıştır. Araştırmada sosyal ağ analizi ile kurum, yazar, ülke iş birlikleri haritalanmıştır. Konu başlıklarında görülen eğilimler, alana en yoğun katkıyı sunan ülkeler ve kurumlar ile alanda en fazla atıf alanlar da VOSviewer programından yararlanılarak görselleştirilmiştir.

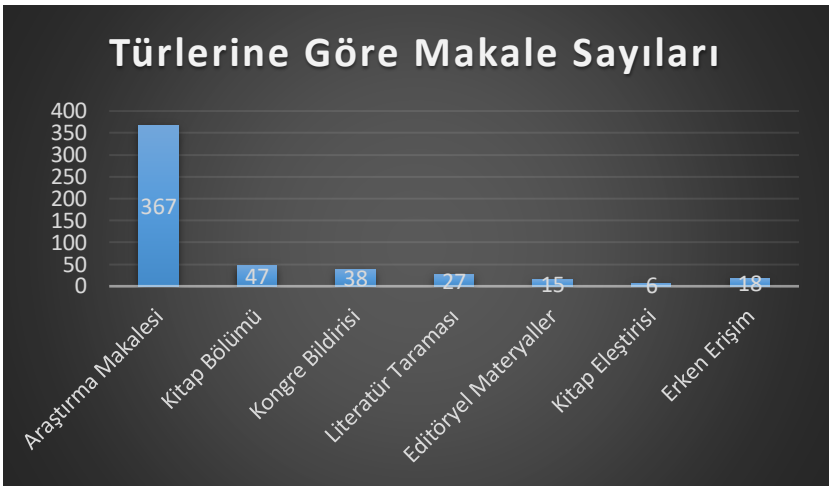
BULGULAR

Grafik 1. Yıllara Göre Makale Sayılarındaki Değişim

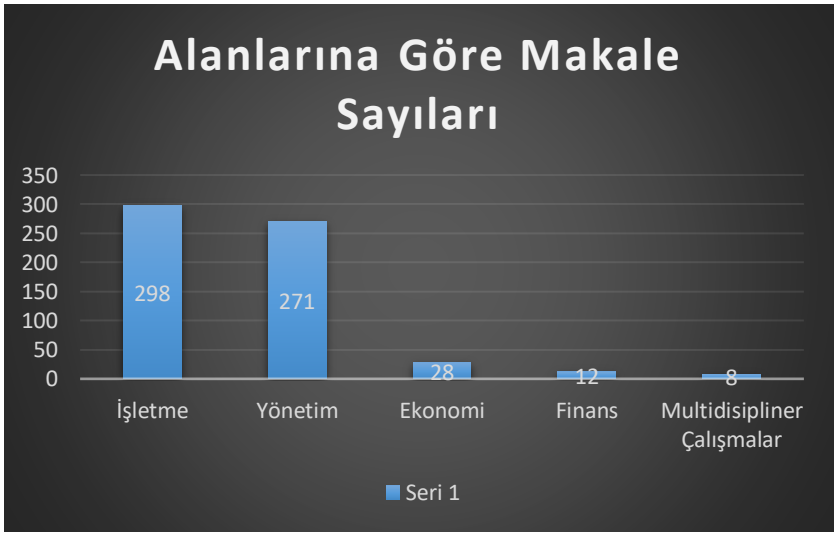
Grafik 1'de 2001-2022 yılları arasında SCI, SSCI, ESCI, BKCI-SSH, CPCI-SSH, SCI Expanded ve CPCI-S kriterlerine uygun olarak oluşturulan, işletme, yönetim, ekonomi, finans, stratejik yönetim ve girişimcilik alanlarında bulunan 454 eserin yıllara bağlı dağılımı yer almaktadır. Stratejik Girişimcilik ile ilgili çalışmaların özellikle 2007 yılından itibaren popülaritesinin arttığı görülmektedir. Özellikle 2015-2021 yılları arasında konu ile ilgili çalışmaların artış gösterdiği görülmektedir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Grafik 2. Türlerine Göre Makale Sayıları

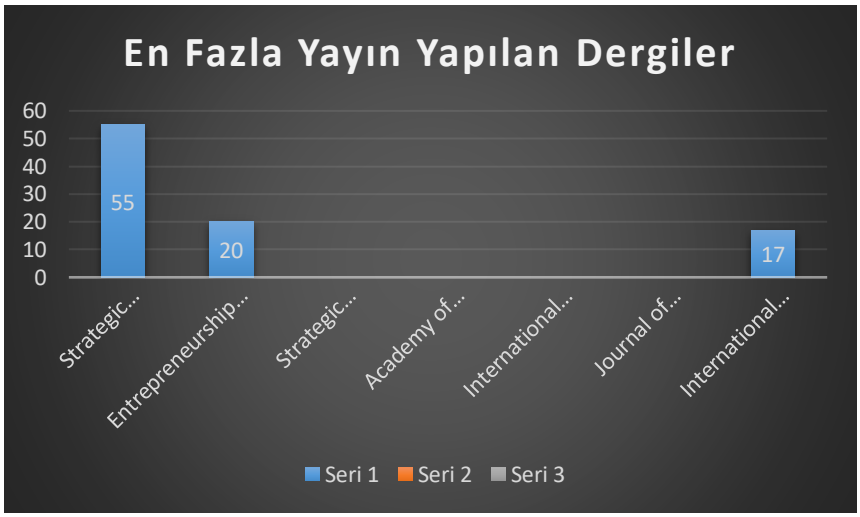
Grafik 2'de 2000-2022 yılları arasında çalışma kapsamında yer alan eserlerin türleri ele alınmaktadır. Araştırma kapsamındaki çalışmaların yaklaşık olarak %80,83' lük kısmını makaleler oluştururken geriye kalan kısım ise kitap bölümü, kongre bildirileri, kitap eleştirileri ve editöre not kategorilerinden oluşmaktadır.

Grafik 3. Alanlarına Göre Makale Sayıları

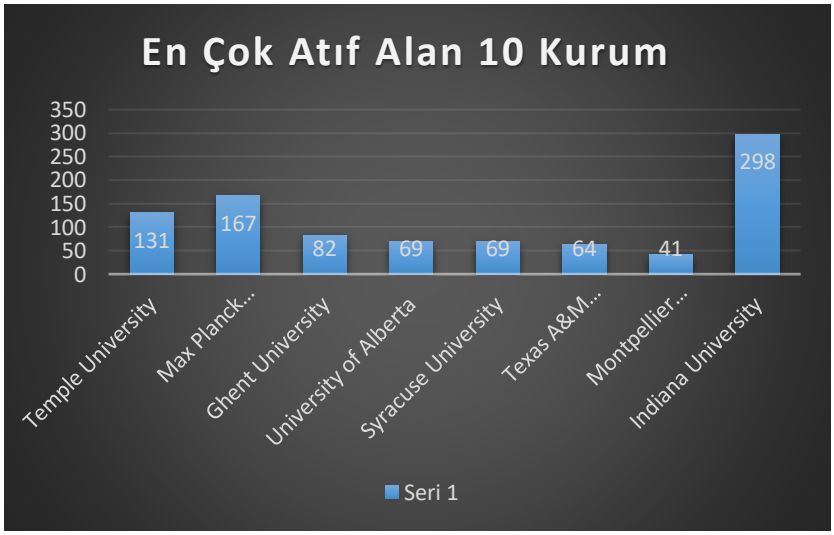
Grafik 3'te alanlarına göre makale sayıları ele alınmaktadır. Konu ile ilgili en fazla işletme ve yönetim alanlarında yayın yapıldığı görülmektedir. Çalışmaların %65,639'u işletme alanındadır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Grafik 4. Konu İle İlgili En Fazla Yayın Yapılan Dergiler

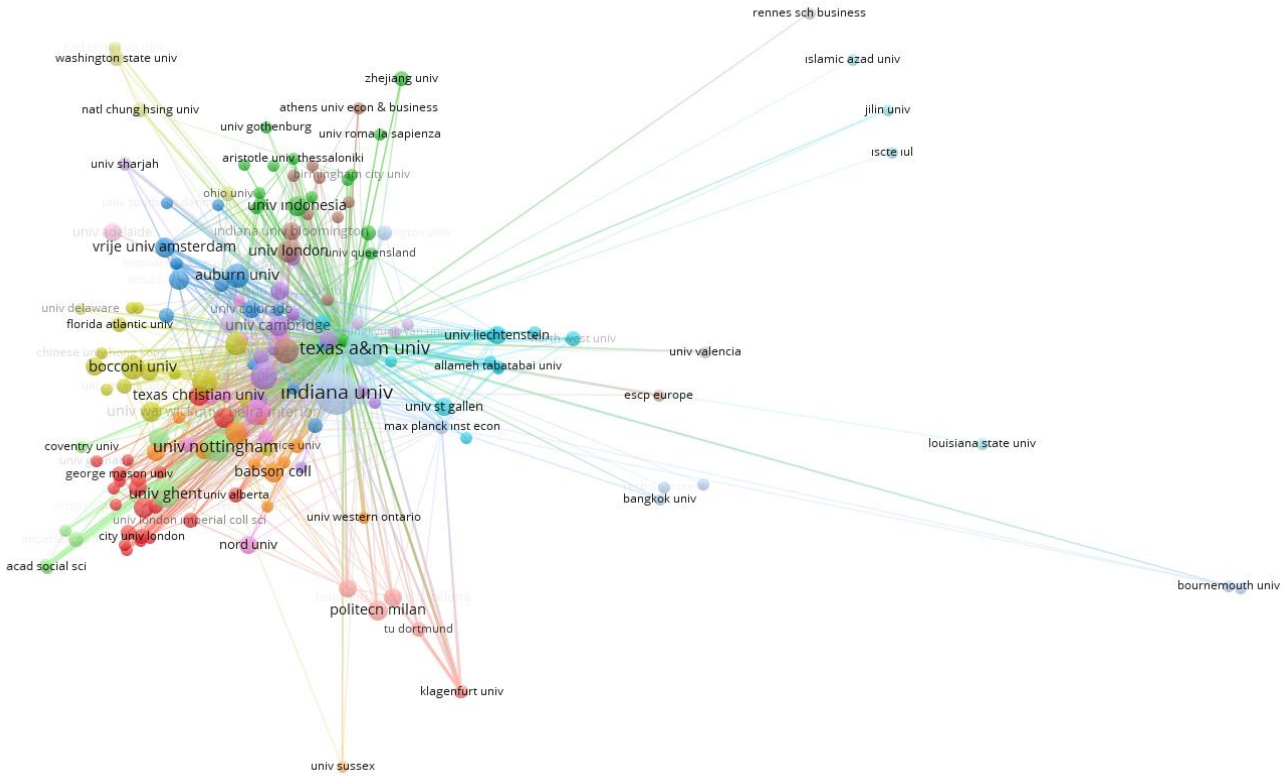
Grafik 4'te konu ile ilgili en fazla yayın yapan 10 dergi ve bu dergilerin yayın sayıları görülmektedir. Strategic Entrepreneurship Journal dergisi ise yayımlanan 55 eser ile yayın sayısında lider konumdadır.

Grafik 5. En Çok Atıf Alan 10 Kurum ve Atıf Sayıları

Grafik 5'te araştırma kapsamında en fazla atıf alan 10 kurum aktarılmıştır. Indiana Üniversitesi 298 atıf ile ilk sıradadır. Kurumların yayın sayılarına bakıldığında En yüksek atıfı alan kurumların ABD'de yer aldığı göze çarpmaktadır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Şekil 5. Üniversite Bağlantı Haritası

Şekil 5'te görüldüğü üzere en yüksek bağlantı Amerika'daki Indiana Üniversitesi üzerinden gerçekleşmektedir. Ardından Texas Üniversitesi takip etmektedir.

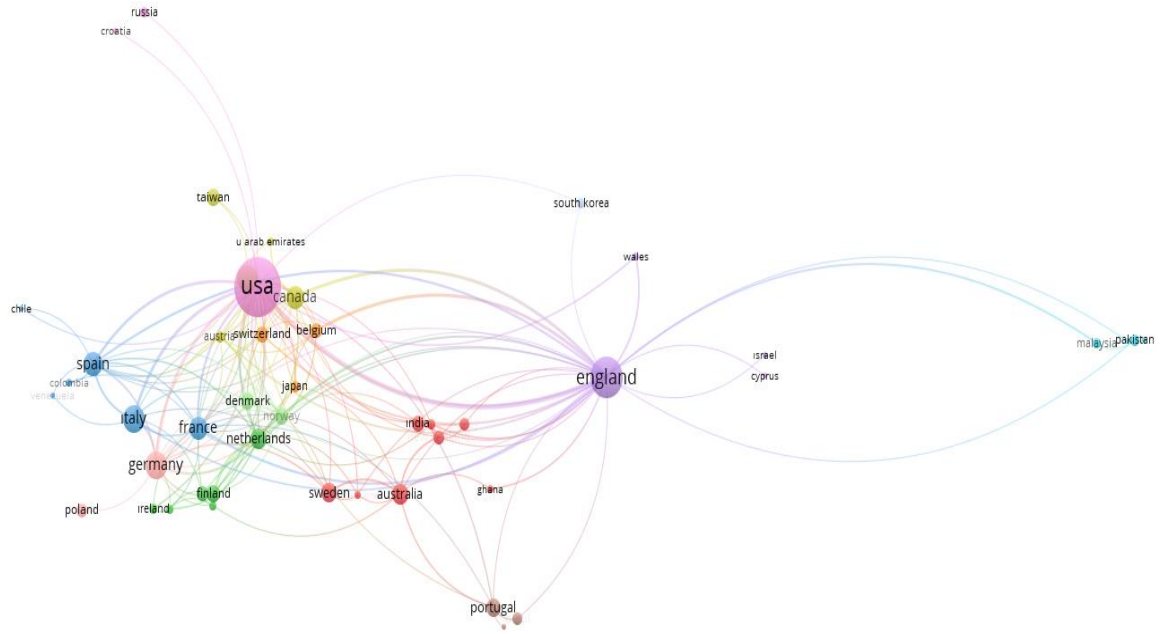

Grafik 6. En Çok Eser Veren 10 Ülke

Grafik 6'da çalışma kapsamında yer alan eserlerin yayımlandığı ülkeler ele alınmaktadır. Eser sayıları ülke bazında incelendiğinde, kalkınmış ya da gelişmiş olarak nitelendirilen ülkelerin üst sıralarda yer aldığı görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin 143 eserle başı çektiği listede ilk 10 da son sırada 15 eser ile Portekiz yer

ISBN: 978-605-73901-3-4

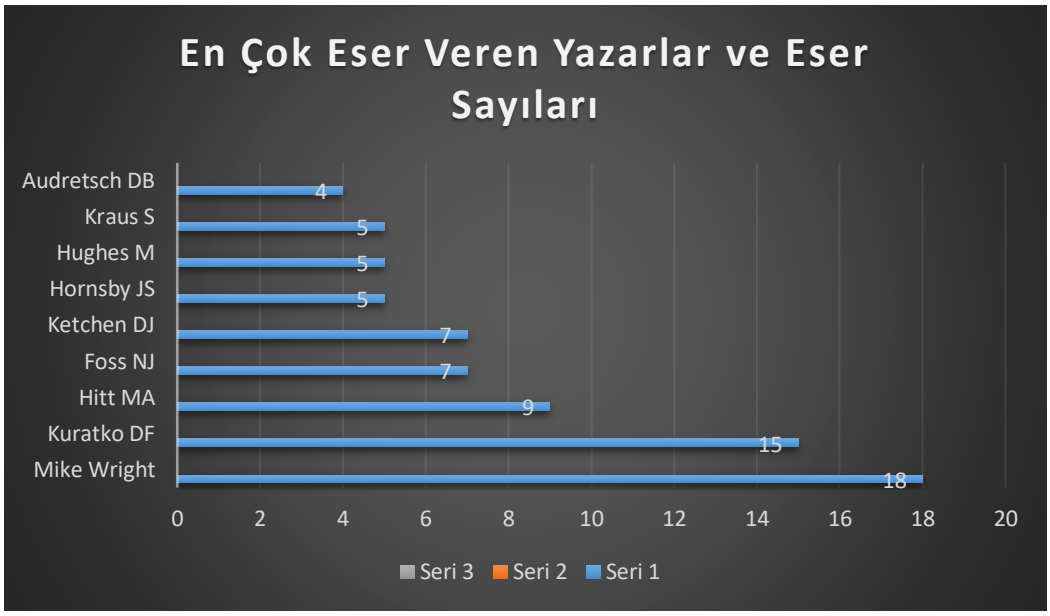
almaktadır. Toplam 454 eser göz önünde bulundurulduğunda, Amerika Birleşik Devletleri menşeili yayınlar toplamın yaklaşık olarak %31,49'unu oluşturmakladır.

Şekil 6. Ülke Bağlantı Haritası

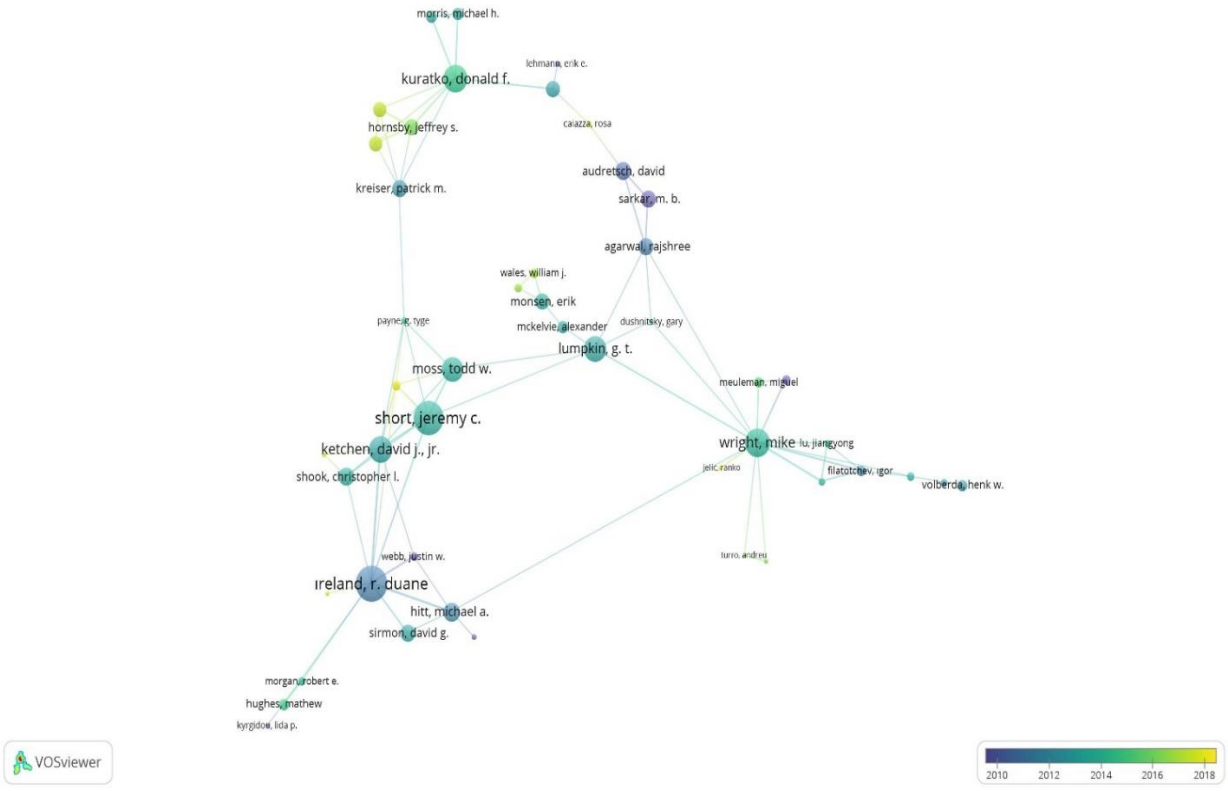
Şekil 6'da ülkeler arası işbirliği haritası ele alınmaktadır. Bu haritaya göre en yüksek işbirliğinin İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri bağlamında gerçekleştiği görülmektedir. Haritaya bakıldığında İspanya, İtalya, Fransa, Almanya'nın da yüksek bağlantı ve işbirliği içerisinde olduğu görülmektedir. Haritaya göre en düşük bağlantının Rusya, Tayvan, Kıbrıs ve İsrail ile olduğu görülmekte iken Türkiye bu haritada yer almamaktadır. ABD ve İngiltere'nin oluşturduğu Anglo Amerikan etkinin ardından Avrupa kıtasındaki ülkelerin, görüldüğü üzere kayda değer bir ağırlığı bulunmaktadır. Merkezilik açısından da üst sıralarda yer almaktadırlar.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Grafik 7. En Çok Eser Veren Yazarlar ve Eser Sayıları

Grafik 7'de çalışmalarıyla en fazla yayın yapmış olan 10 yazar görülmektedir. En çok yayın yapan yazarlar incelendiğinde, Mike Wright araştırma kapsamında yer alan 18 eseri ile ilk sırada bulunmaktadır. İkinci sıradaki Donald F. Kuratko ise 15 eseri ile listede yer almaktadır.

Şekil 7. Yazar İşbirliği Haritası

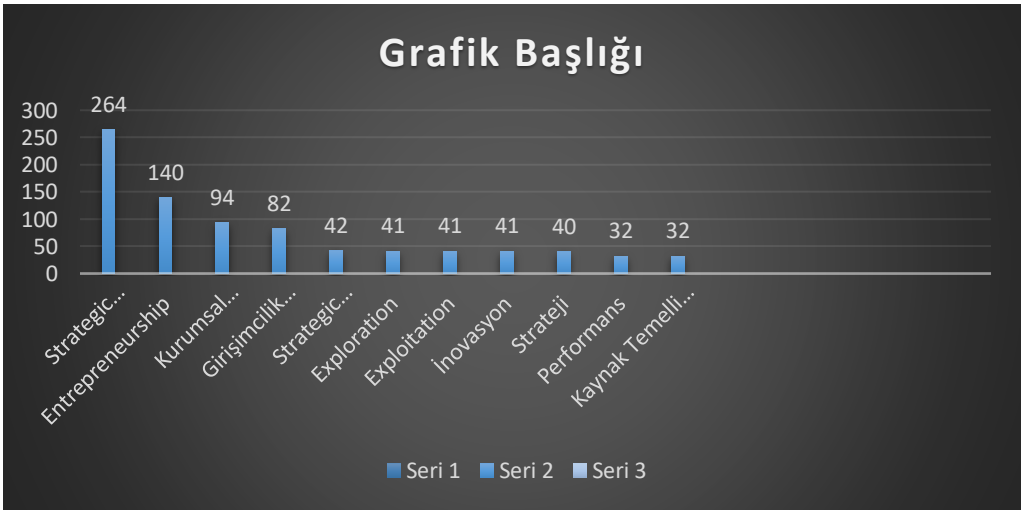
ISBN: 978-605-73901-3-4

Şekil 7'de yer alan yazar iş birliği konusu ele alındığında Ireland R. Duane, Mike Wright, Kuratko F. Donald en yüksek bağlantı gücüne sahiptir. Wright en çok iş birliğinde bulunulan yazar olmuştur.

Grafik 8. En Çok Atıf Alan 10 Yayın

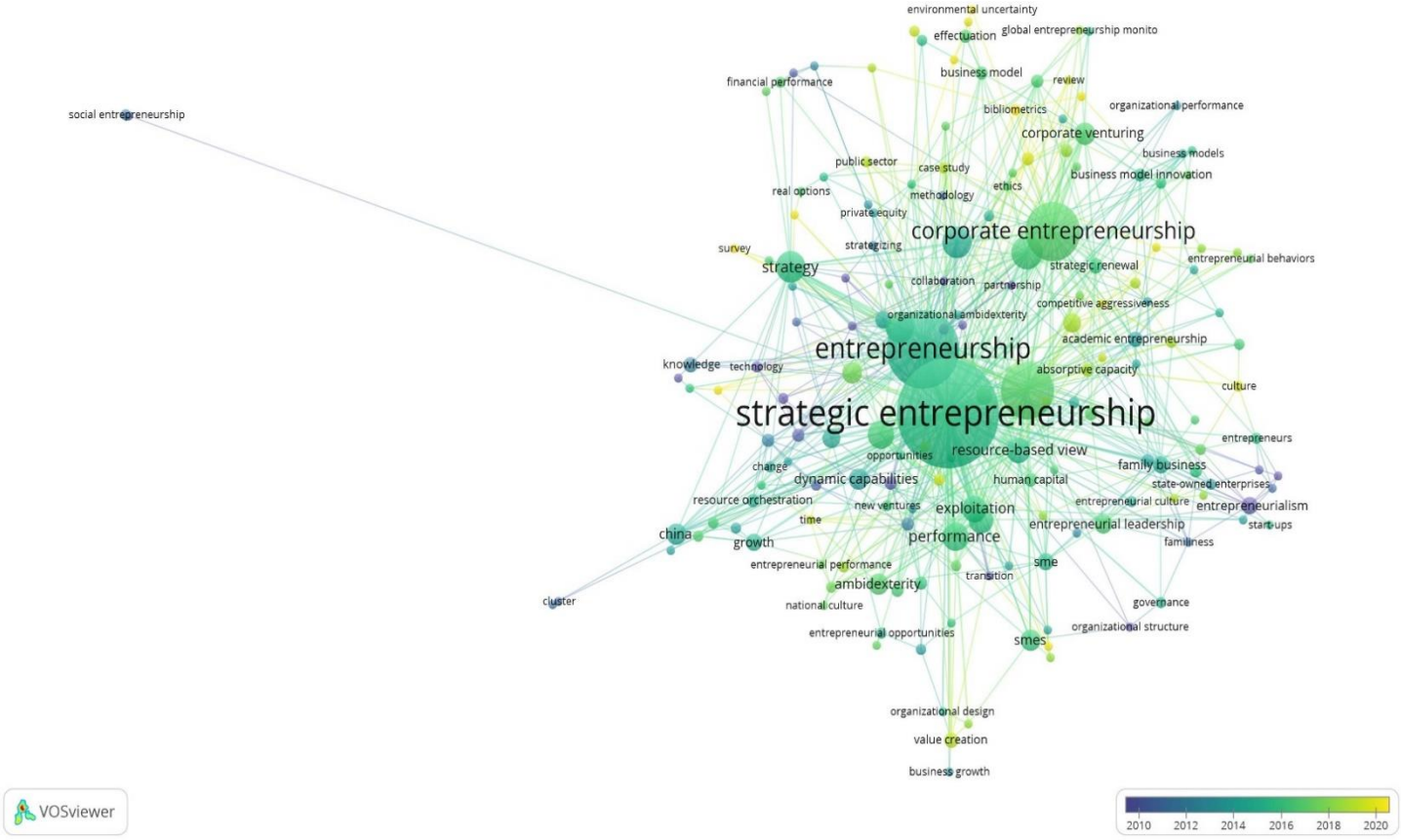
Grafik 8'de stratejik girişimcilik konusu ile ilgili en fazla atıf alan 10 yayın gösterilmektedir. En fazla atıf alan yayın 888 atıfla Ireland, Hitt ve Sirmon'a ait "A Model Of Strategic Entrepreneurship: The Construct and Its Dimensions" olmuştur. Bu makale stratejik Girişimcilik kavramına dair araştırmalarda en sık kullanılan modeli öne süren çalışmadır. 746 atıf ile ikinci sırada yer alan yayın ise aynı yazarlara ait 2001 yılında yayınlanmış olan "Guest Editors' Introduction To The Special İssue - Strategic Entrepreneurship: Entrepreneurial Strategies For Wealth Creation" başlıklı çalışmadır. 296 atıf ile üçüncü sırada yer alan yayın ise aynı yazarlara ait "Strategic Entrepreneurship: Creating Value For Individuals, Organizations, And Society" başlıklı makale olmuştur.

Grafik 9. En Sık Kullanılan 10 Anahtar Kelime

ISBN: 978-605-73901-3-4

Grafik 9'da en sık kullanılan anahtar kelimeler gösterilmektedir. En sık kullanılan anahtar kelimeler; stratejik girişimcilik, girişimcilik, kurumsal girişimcilik, girişimcilik yönelimi, stratejik yönetim, exploitation, exploration, inovasyon, strateji, performans, kaynak temelli yaklaşım, kurumsal girişim, rekabet avantajı, aile işletmeleri ambidexterity, girişimcilik zihniyeti, kaynaklar, dinamik yetenekler, değişim ve Çin olmuştur.

Şekil 8. En Sık Kullanılan Anahtar Kelimeler Haritası

Şekil 8'de en sık kullanılan anahtar kelimeler haritalanmıştır. Yıllar bazında bakıldığında özellikle 2020 yılından günümüze (sarı alanlar) girişimcilik fırsatları, dijital girişimcilik, çevresel belirsizlik, sistematik literatetür taraması, bibliyometrik çalışma, firma performansı, kültür, çevre, sürdürülebilir gelişim hedefleri, case study, değer yaratma anahtar kelimeleri daha sık kullanılmıştır. Bu alanlar araştırmacılara güncel çalışma alanları ile ilgili fikir oluşturulabilmektedir.

SONUÇ ve GELECEK ÇALIŞMALAR İÇİN ÖNERİLER

Stratejik girişimcilik kavramı son yıllarda çok fazla araştırmaya konu olmuş pek çok boyutuyla önem arz eden bir konu olması sebebi ile ilgi yıllar içerisinde giderek artmıştır. Girişimci faaliyeti stratejik bir perspektiften tanımlayan stratejik girişimcilik, şirketlerin performanslarını yükseltmelerine, karlılığı veya pazar payını artırarak sürdürülebilir rekabet avantajı geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Bu nedenle, bugünün ve yarının rekabet avantajını elde etmek isteyen hem yeni girişimler hem de köklü şirketler, girişimciliği stratejik yönetimle

ISBN: 978-605-73901-3-4

bütünleştirmeyi öğrenmeli ve stratejik girişimciliği ideal bir şekilde uygulamalıdır (Doğan, 2015). Nihai olarak, üstün firma performansı, firmanın keşfetme ve kullanma yeteneğinden ve keşiften yararlanmaya geçişi başarılı bir şekilde yönetmesinden kaynaklanır (Ireland & Webb, 2009). Stratejik girişimciliğe katılma kararı, sürekli olarak rakiplerinden daha iyi performans gösterebilmek için hayati ancak yetersiz bir adımdır; gerçekten de, firmalar stratejik girişimciliğin potansiyeline ancak keşif ve sömürü arasındaki eylemlerini dengeleyerek ulaşırlar. Farklı bir deyişle, en başarılı firmalar yarının fırsatlarını keşfetmek için harcadıkları çabaları bugünün rekabet avantajlarından yararlanırken dengeler (Ireland & W.Webb, 2007).

Stratejik girişimciliğin bibliyometrik analizi, stratejik girişimcilik hakkında yayınlanan makalelerin sayısının her yıl arttığını ortaya koymaktadır. Bu çalışma, araştırmacılara ilgili konuları seçmede ve işbirliği yapacak uygun ekipleri ve kullanılacak araştırma platformlarını bulmada rehberlik edecektir. Bu durum ise zamandan tasarruf sağlayacaktır. Bu çalışma kapsamında 2000-2022 yılları arasında, Web of Science veritabanı üzerinden SCI, SSCI, ESCI, BKCI-SSH, CPCI-SSH, SCI Expanded ve CPCI-S atıf indekslerinde bulunan işletme, yönetim, ekonomi, finans, strateji, stratejik yönetim, girişimcilik, alanlarındaki stratejik girişimcilik kavramı ile ilgili farklı türlerde kaleme alınmış 454 yayın bibliyometrik olarak incelenmiştir. Sonuçlar konu ile ilgili çalışmaların özellikle 2007 yılından itibaren hızla artmaya başladığını ve özellikle 2015 ile 2021 yılları arasında stratejik girişimcilik kavramına yönelik çalışmaların yoğunlaştığını göstermektedir. Stratejik Girişimcilik ile ilgili çalışmaların özellikle Amerika, İngiltere, Almanya, İtalya ve Çin'de yoğunlaştığı görülmektedir. En sık kullanılan anahtar kelimeler stratejik girişimcilik, girişimcilik, kurumsal girişimcilik, girişimcilik yönelimi, stratejik yönetim, exploitation, exploration, inovasyon, strateji, performans, kaynak temelli yaklaşım, kurumsal girişim, rekabet avantajı, aile işletmeleri ambidexterity, girişimcilik zihniyeti, kaynaklar, dinamik yetenekler, değişim ve Çin olmuştur. Yayınların türüne bakıldığında sırası ile en fazla araştırma makalesi, kitap bölümü, literatür taraması ve kongre bildirisi şeklinde olduğu görülmektedir. Konu ile ilgili işletme alanında 298, yönetim alanında 271, ekonomi alanında 28, finans alanında 12 ve multidisipliner çalışmalar alanında 8 çalışma bulunmaktadır. Çalışmalardan 280'i SSCI, 93'ü ESCI, 39'u BKCI-SSH, 21'i SCI Expanded atıf indeksinde yer almaktadır

Öncelikle Web of Science veri tabanı üzerinden yapılan bibliyometrik analiz sonucunda Türkiye'de yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Özellikle bölgesel bağlamda çalışılmasına yönelik öneriler dikkate alındığında Türkiye bağlamında yapılacak çalışmalar önemlidir.

Yönetim ve işletme alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde çalışmaların büyük bir kısmının tek analiz yöntemi kullanılarak ele alındığı görülmektedir. Yalnızca nitel ya da yalnızca nicel araştırma yöntemlerinin kullanılması sık karşılaşılan bir durum olmuştur. Konunun nicel ve nitel yaklaşımları içeren farklı bağlamlarda daha fazla incelenmesi, hem bir çalışma alanı hem de belirli bir kavram olarak stratejik girişimciliğin tam olarak anlaşılması için fırsat sağlayabilir (Sriboonlue, 2019).

Çalışmalarda verileri elde etmek üzere ağırlıklı olarak kesitsel çalışma tasarımı kullanılmıştır. Kesitsel çalışmalar bir kez yapıldığından ve zaman içinde bir noktanın anlık görüntüsünü temsil ettiğinden, çok önemli ilişkiler kuramamaktadır (Reinartz, Echambadi, & Chin, 2002). Kesitsel analiz, hipotezleri kesin olarak kanıtlayamayabilir veya çürütemez, sadece hipotezleri destekleyebilir veya desteklemeyebilir çünkü aynı zaman çerçevesinde

ISBN: 978-605-73901-3-4

nedensel ve sonuç değişkenlerinin gözlemlenmesi, birden fazla değişkenin neden olduğuna dair kanıt yerine sadece tesadüfi ilişkiler sağlayabilir (Thomas, Douglas, Yamada, & Senyard, 2021). Boylamsal çalışmalar ise zaman içindeki değişiklikleri izleyebildiğinden, başarı veya başarısızlığın nedenlerinin daha net bir resmini verebilmektedir. Ayrıca, çalışmalar genel olarak tek bir endüstride yer alan firmalara yoğunlaşmıştır; ancak, tek bir endüstrinin incelenmesi, sonuçların diğer endüstrilere genellenebilirliğini sınırlayabilir (Ziyae & Sadeghi, 2021). Gelecekteki çalışmalar, analiz edilecek sektörlerin sayısını artırabilir ve büyük şirketlerden oluşan bir popülasyonu inceleyen ampirik analizler kullanılabilir (Estrada-Cruz, ve diğerleri, 2022).

Gelecekteki araştırmalar daha geniş bir ekonomik bir perspektiften de yararlanabilir. Buna bağlı olarak araştırma alanları, fırsat kavramının endüstriler ve hatta ülkeler veya kültürler arasında nasıl farklılık gösterdiği olabilir. Bununla ilgili olarak, kurumsal konfigürasyonların ve politika programlarının fırsatların yaratılması, tanınması ve kullanılması üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar stratejik girişimcilik için verimli bir araştırma alanı olabilir (Schröder, Tiberius, Bouncken, & Kraus, 2020).

Tüm bunlara ek olarak yapılan literatür incelemesinde gelecek çalışmalar için pek çok farklı perspektiften çalışma önerilerine rastlanmış ve bu öneriler derlenmiştir. Bilgi yayılımı stratejik girişimcilik için oldukça önemli bir araştırma alanıdır. Bu alanda yapılan çalışmalara ek olarak özellikle, altta yatan nedensel mekanizmaları, bilgi yayılımlarının ve stratejik girişimciliğin kendini gösterdiği süreçlerin, bireysel, firma, endüstri ve bölgesel performans açısından sonuçlarını inceleyen bilimsel çalışmalar için önemli bir potansiyel mevcuttur. Bu anlamda akademik veya bilimsel bilgi ortamlarında bilgi yayılmaları ve stratejik girişimcilik üzerinde hangi faktörlerin etkisi olduğu, pazar ve pazar dışı bilgi transfer kanallarının stratejik girişimcilik üzerindeki etkisi arasında farklılıklar araştırılabilir. Bunlara ilaveten bilgi yayılmaları ile stratejik girişimcilik arasında ilişki kuran temel mekanizmaların neler olduğu ve bireysel, örgütsel, stratejik, kurumsal veya çevresel faktörlerin bu mekanizmaları nasıl etkilediği de araştırmaya müsait alanlar olarak görülmektedir (Agarwal, Audretsch, & Sarkar, 2010).

Örgütsel tasarımlar, girişimci liderlik gibi örgütsel özelliklerin yanı sıra stratejik girişimciliği kolaylaştırmak için gereken yeteneklerin rolü ile fırsat arama ve avantaj arama davranışı arasındaki geçiş için daha fazla araştırma yapılabilir. Bu bağlamda, araştırmacılar stratejik girişimcilik için pratik araçlar ve teknikler de ortaya koyulabilir (Schröder, Tiberius, Bouncken, & Kraus, 2020).

İnsan sermayesinin stratejik girişimcilik bağlamındaki rolü de gelecek araştırmalar için bir alanı işaret etmektedir. Rekabete dayalı olarak ticari girişimlerin yatırımlarında insan sermayesinin oynadığı rolü görmek üzere küresel yetenek yönetimi ve bilgi yayılımına dayalı araştırmalar stratejik girişimcilik için önemli bir araştırma alanını oluşturmaktadır. Stratejik girişimcilik araştırmacılarının bu davranışların stratejik nedenlerini değerlendirmesini mümkün kılmak ve disiplinlerarası bir bakış açısı ile konuyu ele almak faydalı olabilir (Ferreira, Ratten, & Dana, 2017).

Örgütsel ve bireysel özellikler arasındaki ilişkinin ve uyumun yapılandırılmış bir analizi, kişilik özellikleri (özellikle karanlık kişilik özellikleri) üzerine mevcut çalışmaları genişletebilecek ilginç bir araştırma alanı olabilir (Bouncken, Ratzmann, Barwinski, & Kraus, 2020). Stratejik girişimcilik, aynı anda fırsat arayan ve avantaj arayan davranışların yanı sıra keşif ve sömürü arayışını içermektedir. Şaşırtıcı bir biçimde, yalnızca birkaç yayın, çok yönlülüğü önemli

ISBN: 978-605-73901-3-4

bir örgütsel özellik olarak açıkça ele almaktadır. Araştırmalar, organizasyonel çok yönlülüğün stratejik girişimcilik süreç ve çıktılarını nasıl etkilediğine dair daha fazla bilgi sağlamak için genişletilebilir. Farklı firma çevreleri, farklı endüstriler veya farklı kurumsal seviyeler için fırsat arayan ve avantaj arayan faaliyetler arasında geçiş için ihtiyaç duyulan yeteneklerin daha derinlemesine araştırılmasına ihtiyaç bulunmaktadır (Sriboonlue, 2019). Bunlara ilaveten keşif ve sömürü, dolayısıyla stratejik girişimciliğin nasıl kolaylaştırılacağı ve girişimci liderlik gibi diğer örgütsel özelliklerin çok yönlülüğü ve dinamik yetenekleri geliştirmede oynadığı rolün ne olduğu konusunda daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır.

Mevcut araştırmalar, fırsatların doğası, öncülleri ve sonuçları hakkında fikir vermekte olup (Short vd., 2010) kavramın genel kavramsallaştırılmasına katkıda bulunmuştur. Ancak fırsatların değerlendirilmesi üzerine yapılacak araştırmalar, stratejik girişimcilik bağlamında gelecekteki çalışmalar için büyük bir potansiyel sunmaktadır. Bu bağlamda fırsat kavramıyla ilgili olarak, araştırma özellikle fırsatların değerlendirilmesine odaklanmalı ve farklı endüstri, ülke veya kültür ortamları için karşılaştırmalı çalışmalar yapılabilir (Schröder, Tiberius, Bouncken, & Kraus, 2020).

Stratejik girişimcilik ile ilgili olarak çevresel karmaşıklık, örgütsel esneklik, hükümet desteği konuları ile birlikte çalışılabilir (Sriboonlue, 2019). Gelecekteki araştırmalar, düzenleyici çevre, pazar yapısı, paydaşlar ile ilgili olarak stratejik girişimciliğin önündeki engelleri ve kolaylaştırıcıları anlamayı kolaylaştırmayı amaçlamalı ve böylece dış koşullar, çevresel faktörler ve bunların stratejik girişimcilik üzerindeki etkileri hakkındaki görüşü genişletilebilir. Ayrıca moderatör ve arabulucu değişkenler daha sistematik olarak ele alınmalı ve kısa ve kapsamlı bir genel bakış sağlanabilir (Schröder, Tiberius, Bouncken, & Kraus, 2020).

SINIRLILIKLAR

Diğer bibliyometrik araştırmalarda olduğu gibi, bu çalışmada da bir takım sınırlılıklar mevcuttur. Analiz için temel olarak kullanılan bibliyometrik veriler, konu araması yoluyla Web of Science veri tabanından elde edildi. Bu çalışma, stratejik girişimcilik araştırma alanına genel bakış sunmayı amaçlasa da, bir anahtar eklime (stratejik girişimcilik) ve tek veri tabanı üzerinden gerçekleştirilmiştir. Gelecekteki çalışmalar ek veri tabanlarını kullanabilir ve farklı bir arama yöntemi uygulayabilir (Schröder, Tiberius, Bouncken, & Kraus, 2020). Ayrıca çalışma dil kullanımıyla sınırlıydı ve analize yalnızca İngilizce yayınlar dahil edildi. Bu aynı zamanda kesitsel bir araştırmaydı. Çalışma verileri Nisan 2022'de hazırlanmış olup, bu tarihten itibaren yayınlanan yeni makaleler analize dâhil edilmemiştir.

KAYNAKÇA

Agarwal, R., Audretsch, D., & Sarkar, M. (2010). Knowledge spillovers and strategic entrepreneurship. *Strategic Entrepreneurship Journal, 4*, 271–283. doi:https://doi.org/10.1002/sej.96

Amit, R., & Zott, C. (2001). *Strategic Management Journal, 22*, 493–520 . doi:DOI: 10.1002/smj.187

Atılgan, D., Atakan, C., & Bulut, B. (2008). Türkçe Kütüphanecilik Dergilerinin Atıf Analizi. Türk Kütüphaneciliği. *Turkish Librarianship, 22*(4), 392-413.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Boone, C., CarloWezel, F., & Witteloostuijn, A. v. (2013). Joining the pack or going solo? A dynamic theory of new firm positioning. *Journal of Business Venturing, 28*(4), 511-527. doi:https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2012.07.006

Bouncken, R., Ratzmann, M., Barwinski, R., & Kraus, S. (2020). Coworking spaces: Empowerment for entrepreneurship and innovation in the digital and sharing economy. *Journal of Business Research, 114*, 102-110. doi:https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.03.033

Caiazza, R., Belitski, M., & Audretsch, D. B. (2020). From latent to emergent entrepreneurship: the knowledge spillover construction circle. *The Journal of Technology Transfer, 45*, 694–704. doi:https://doi.org/10.1007/s10961-019-09719-y

Doğan, N. (2015). The Intersection of Entrepreneurship and Strategic Management: Strategic Entrepreneurship. *Procedia - Social and Behavioral Sciences , 195*, 1288 – 1294. doi:doi: 10.1016/j.sbspro.2015.06.290

Estrada-Cruz, M., Rodriguez-Hernández, Noelia, Verdú-Jover, Gómez-Gras, A. J., & Maria, J. (2022). The effect of competitive intensity on the relationship between strategic entrepreneurship and organizational results. *International Entrepreneurship and Management Journal, 18*, 1-24.

Ferreira, J. J., Ratten, V., & Dana, L.-P. (2017). Knowledge spillover-based strategic entrepreneurship. *International Entrepreneurship and Management Journal, 13*, 161-167. doi:DOI 10.1007/s11365-016-0415-6

Garria, M., & Konstantopoulos, N. (2013). Market information acquisition: A prerequisite for successful strategic entrepreneurship . *Social and Behavioral Sciences, 73*, 643 – 651.

Giri, B. E., Manongga, D., & Iriani, A. (2014). Using Social Networking Analysis (SNA) to Analyze Collaboration Between Students (Case Study: Students of Open University in Kupang). . *International Journal of Computer Applications, , 85*(1), 44-49.

Hitt, M. A., Ireland, R. D., Camp, S. M., & Sexton, D. L. (2002). Strategic Entrepreneurship:Integrating Entrepreneurial and Strategic Management Perspectives.

Hitt, M. A., Ireland, R. D., Sirmon, D. G., & Trahms, C. A. (2011). Strategic Entrepreneurship: Creating Value for Individuals, Organizations, and Society. *Academy of Management Journal, 25*(2), 57-75.

Ireland, R. D., & W.Webb, J. (2007). Strategic entrepreneurship: Creating competitive advantage through streams of innovation. *Business Horizons, 50*(1), 49-59. doi:https://doi.org/10.1016/j.bushor.2006.06.002

Ireland, R. D., & Webb, J. W. (2009). Crossing the great divide of strategic entrepreneurship: Transitioning between exploration and exploitation. *Business Horizons, 52* (5), 469-479. doi:https://doi.org/10.1016/j.bushor.2009.05.002

Ireland, R. D., Hitt, M. A., & Sirmon, D. G. (2003). A Model of Strategic Entrepreneurship: The Construct and its Dimensions. *Journal of Management , 29*(6), 963–989. doi:doi:10.1016/S0149-2063(03)00086-2

Ireland, R. D., Hitt, M. A., & Sirmon, D. G. (2003). A Model of Strategic Entrepreneurship:The Construct and its Dimensions. *Journal of Management, 29*(6), 963–989. doi:doi:10.1016/S0149-2063(03)00086-2

Ireland, R., & W.Webb, J. (2007). Strategic entrepreneurship: Creating competitive advantage through streams of innovation. *Business Horizons, 50*(1), 49-59.

Ketchen, D. J., Ireland, R. D., & Snow, C. C. (2007). Strategic entrepreneurship, collaborative innovation, and wealth creation. *1*(3-4), 371–385. doi: https://doi.org/10.1002/sej.20

Keyhani, M. (2022). The logic of strategic entrepreneurship. *Strategic Organization*, 1-16. doi:https://doi.org/10.1177/14761270211057571

Klein, P. G., Barney, J. B., & Foss, N. J. (2012). *Strategic Entrepreneurship.* Copenhagen Business School. https://research-api.cbs.dk/ws/files/58899281/Klein_Barney_Foss_SMGWP2012_3.pdf adresinden alındı

ISBN: 978-605-73901-3-4

Kraus, S., Kauranen, I., & Reschke, C. H. (2011). Identification of domains for a new conceptual model of strategic entrepreneurship using the configuration approach. *Management Research Review, 34*(1), 58-74.

Kyrgidou, L. P., & Hughes, M. (2010). Strategic entrepreneurship: origins, core elements and research directions. *European Business Review, 22*(1), 43-63. doi:DOI 10.1108/09555341011009007

McBurney, M. K., & Novak, P. L. (2002). What Is Bibliometrics and Why Should You Care? *Professional Communication Conference- Proceedings of IEEE International*, (s. 108-114).

Otte, E., & Rousseau, R. (2002). Social Network Analysis: A Powerful Strategy, Also for the Information Sciences. *Journal of information Science , 28*(6), 441-453.

Reinartz, W. J., Echambadi, R., & Chin, W. W. (2002). Generating Non-normal Data for Simulation of Structural Equation Models Using Mattson's Method. *Multivariate Behavioral Research, 37*(2), 227-244. doi:https://doi.org/10.1207/S15327906MBR3702_03

Sarasvathy, S. D., & Venkataraman, S. (2000). STRATEGY AND ENTREPRENEURSHIP: OUTLINES OF AN UNTOLD STORY. H. et.al içinde, *Strategic Management Handbook* (s. 1-33). https://www.effectuation.org/wp-content/uploads/2016/06/hittbook-untold-story.pdf adresinden alındı

Schröder, K., Tiberius, V., Bouncken, R. B., & Kraus, S. (2020). Strategic entrepreneurship: mapping a research field. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research, 27*(3), 753-776. doi:DOI 10.1108/IJEBR-11-2020-0798

Shane, S., & Venkataraman, S. (2000). The Promise of Entrepreneurship as a Field of Research. *The Academy of Management, 25*(1).

Shirokova, G., Ivvonen, L., & Gafforova, E. (2019). Strategic Entrepreneurship in Russia during Economic Crisis. *econstor, 13*(3), 62-76.

Sriboonlue, P. (2019). Strategic Entrepreneurial Awareness and Business Performance: Empirical Evidence from Small and Medium-sized Enterprises in Thailand. *Procedia Computer Science, 158*, 653-661.

Stevenson, H. H., & Jarillo, J. C. (1990). A Paradigm of Entrepreneurship: Entrepreneurial Management. *Strategic Management Journal, 11*, 17-27.

Thomas, G. H., Douglas, E. J., Yamada, J.-I., & Senyard, J. (2021). A systematic bibliometric review of the strategic entrepreneurship domain. *Management Research Review*. doi:DOI 10.1108/MRR-11-2020-0709

Tülüce, N. S., & Yurtkur, A. K. (2015). Term of Strategic Entrepreneurship and Schumpeter's Creative Destruction Theory. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 207*, 720 – 728. doi:doi: 10.1016/j.sbspro.2015.10.146

Wright, M., & Hitt, M. A. (2017). Strategic Entrepreneurship and SEJ: Development and Current Progress. *Strategic Entrepreneurship Journal, 11*(3), 200-210. doi: https://doi.org/10.1002/sej.1255

Ziyae, B., & Sadeghi, H. (2021). Exploring the relationship between corporate entrepreneurship and firm performance: the mediating effect of strategic entrepreneurship. *Baltic Journal of Management, 16*(1), 113-133. doi:DOI 10.1108/BJM-04-2020-0124

ISBN: 978-605-73901-3-4

ARŞİV BELGELERİ VE KURUCU MECLİS TUTANAKLARINA GÖRE 27 MAYIS 1960 ASKERİ DARBESİ SONRASI DEVR-İ SABIK ANLAYIŞININ TESİSİ (27 MAYIS-30 ARALIK 1960)

Hacı Veli GÖK

Dr.,Emniyet Genel Müdürlüğü, Batman, h.veligok@gmail.com

ÖZET

7 Ocak 1946'da kurulan ve 27 Mayıs 1960'a kadar siyasi hayatını devam ettiren Demokrat Parti, Türk siyasi hayatı içerisinde çok önemli bir yer işgal etmektedir. Celal Bayar, Adnan Menderes, Mehmet Fuat Köprülü ve Refik Koraltan tarafından 7 Ocak 1946 yılında kurulan Demokrat Parti bu süre zarfında ülke çapında örgütlenme çalışmalarına başlamış ve 61 il, 36 ilçede kısa sürede teşkilatlanmayı başarmıştır. 21 Temmuz 1946 Genel Seçimlerinde ikinci büyük parti olarak TBMM'ye girmeyi başarmıştır. TBMM'de etkili bir muhalefet örneği teşkil eden Demokrat Parti, 1950 Genel Seçimleri ile iktidara gelmesinin hemen ardından geçmişle barışık bir politika güdeceğini ilan etmiştir. Bu durum Başbakan Adnan Menderes'in 28 Mayıs 1950 TBMM konuşmasına yansımış ve Menderes, devr-i sabık anlayışı içerisinde olmayacaklarını kamuoyuna açıklamıştır. Böylesi sağduyu ve barış ortamında başlayan Demokrat Parti iktidarının, on senelik siyasi yaşamına bakıldığında muhalefet ile ilişkilerinin oldukça gergin bir safhada olduğu görülmektedir. Bu gerginlik öyle bir seviyeye gelmiştir ki, siyasi partilerin birbirlerine tahammülleri kalmamıştır. Bu süreç neticesinde 27 Mayıs Askeri Darbesi gerçekleşmiştir. Askeri darbenin ardından, 1950'de Menderes'in kati bir suretle yapılmayacağını ifade ettiği devr-i sabık anlayışı bu sefer aksi yönde kendisine yer bulmuştur. Zira tesis edilmeye çalışılan bu anlayış ile Demokrat Parti yönetimine karşı birçok alanda karalama kampanyası başlatılmıştır. Bu propaganda sürecinde basın organları da etkin bir şekilde kullanılmıştır. Demokrat Parti dönemi ve sonrası oluşturulan askeri yönetim ile ilgili birçok çalışma meydana getirilmiştir. Ancak askeri hükümet dönemi devr-i sabık anlayışı oluşturma çabaları ve bu bağlamda yapılan propaganda faaliyetlerine kapsamlı bir şekilde değinilmemiştir. Bu çalışma ile askeri hükümet tarafından meşruiyet kazanma adına yapılan devr-i sabık yaratma faaliyetleri ve bu politikanın sıçrama tahtası olarak kullanması ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Devr-i Sabık, Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, 27 Mayıs Askeri Darbesi, Adnan Menderes, Cemal Gürsel

EX TIME NOTION AFTER 27 MAY MILITARY INTERVENTION ACCORDING TO ARCHIVE DOCUMENTS AND CONSTITUENT ASSEMBLY PROTOCOLS

ISBN: 978-605-73901-3-4

(27 MAY-30 DECEMBER 1960)

ABSTRACT

Democratic Party, founded on 7 January 1946 and going on its political life till 27 May 1960, has a very important place in Turkish political life. During this time, Democratical Party founded by Celal Bayar, Adnan Menderes, Mehmet Fuat Köprülü and Refik Koraltan on the 7th January 1946, started organizational work countrrwide and and succeeded to organize in 61 countries and 36 districtsin a very short time. It succeeded to enter TBMM as the second power party in Generel Election on 21st July 1946. Just after it came to power; DP which showed an effective example of opposition in TBMM, had announced that it would follow a policy which would be at peace with the past. This situation was reflected in the speech of President Adnan Menderes in TBMM on 28 May 1950 and he published that they were not going to be in the sense of perpetuity. When we look at its 10 years political life, it is seen that the government of DP starting in a peace and prudent place, the relationship with the opposing party was always in tension. This tension had come such a high point that political parties lost their patience to each other. As a result of this process, Military Intervention was made on 27 May. After the intervention, ex-time notion which was denied decisively by Menderes had a place in the opposite direction.Because with this notion, so many defamation campaigns were started against DP government. Media outlets were used effectively in this propaganda. So many labors were done about the military government organized during and after DP. But it was not touched on attempts to create ex time Notion during military government era and propagandas comprehensively. In this study Ex time creation activities made to gain legitimacy by military government and usage of this policy as a stepping stone was analyzed diffusively.

Keywords: Ex-time, Democratic Party, Republican People's Party, 27 May Military Intervention, Adnan Menderes, Cemal Gürsel.

GİRİŞ

Demokrat Parti'nin 1950 ve 1960 yılları arasındaki iktidarı incelendiğinde söz konusu yıllarda ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel açıdan birçok gelişmenin kayda geçtiği görülmektedir. Ancak bu gelişmeler, büyük tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Uzun süren tek parti iktidarı sürecinde 1945'e gelindiğinde, tek parti içerisinde muhalif bir oluşum kendisini göstermiştir. Bu bağlamda, TBMM'de 1944'te Muvazene-i Umumiye Kanunu'nun görüşülmesi sırasında CHP milletvekili Celal Bayar hayat pahalılığı ve buna karşı hükümetin almış olduğu tedbirlerin yetersizliğinden bahsetmiştir. Daha sonra ilgili kanun oylamasında ret oyu veren Celal Bayar bu davranışı ile meclisteki muhalefetin bir göstergesi olmuştur.[9] Bu doğrultuda 1945'e gelindiğinde, TBMM'de görüşülen Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve 21 Mayıs bütçe görüşmeleri sırasında Meclis alışık olmadığı derecede bir muhalif tablo ile karşı karşıya kalmıştır.[10] Mecliste böylesi bir muhalefetin ortaya çıkmasında, İnönü'nün özgürlükçü yaklaşımının tezahürü olan 19 Mayıs 1945'te[11] yapmış olduğu konuşmasının zemin hazırladığı düşünülmektedir.[12] Mecliste somut olarak kendisini gösteren muhalefet 7 Haziran 1945'e gelindiğinde dörtlü takrir ismiyle bilinen ve muhtevasında siyasi partiler, demokratikleşme ve hürriyet unsurlarını barındıran önerge Adnan Menderes, Celal Bayar, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan tarafından CHP Grup Başkanvekilliği'ne sunulmuştur.[13] Ancak takrir CHP tarafından reddedilmiş ve bunu takip eden süreçte de bahse konu dört isim

[9] Hacı Veli Gök (2020), Demokrat Parti Döneminin Önemli Bir Siması: Namık Gedik ve Siyasi Faaliyetleri, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, s. 18-19.
[10] Metin Toker (1990), Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları (1944-1973): Tek Partiden Çok Partiye (1944-1950), İstanbul: Bilgi Yayınları, s.41.
[11] Cemil Koçak (2010), İkinci Parti Türkiye'de İki partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950), İstanbul: İletişim Yayınları, s.228.
[12] İsmet Bozdağ (1997), Menderes... Menderes..., İstanbul: Emre Yayınları, s.17.
[13] Cihat Baban (1970), Politika Galerisi Büstler ve Portreler, İstanbul: Remzi Kitapevi, s. 131-133

ISBN: 978-605-73901-3-4

CHP'den ihraç edilmiştir.[14] Bu süreç, İnönü ile iletişim koparılmamak kaydıyla 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti'nin kurulması ile neticelenmiştir.[15] DP, 21 Temmuz 1946'da girmiş olduğu ilk seçimi kaybetmiştir.[16] 14 Mayıs 1950 seçimlerinden ise galip çıkan DP, bu tarih itibari ile iktidarı ele almayı başarmıştır.[17]

DP, on yıllık iktidarı boyunca birçok hadiseli süreçle baş başa kalmıştır. DP dönemine damga vuran ve 27 Mayıs Askeri Darbesi'nin sebepleri arasında gösterilen 6-7 Eylül 1955 olayları, DP'nin oy kaybına uğramış olduğu Kırşehir[18] ve Malatya gibi bölgelerin sınırlarında ve idari yapısında yaptığı değişiklik, Zile, Uşak, Topkapı, Geyikli ve Kayseri'de yaşanan hadiseler bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Bu bağlamda, 5 Eylül 1955 günü Atatürk'ün Selanik'te doğduğu eve bomba atıldığı haberi Türkiye'de infial yaratmış İstanbul, Ankara ve İzmir'de[19] gösterilerin yapılmasına sebep olmuştur. Yapılan bu gösterilerde önemli ölçüde zarar ve ziyan meydana gelmiştir.[20] Yassıada yargılamalarında[21] da yerini alan bu hadise tam manası ile aydınlatılamamıştır. Hadiseler iç siyasette de derin izlerini göstermiş ve Dâhiliye Vekili Namık Gedik 10 Eylül'de istifa etmiştir.[22] Demokrasinin Türkiye'ye tam anlamı ile yerleşememesinin sonucu olan hadiselerden Zile olayları, İnönü'nün Zile ziyareti sırasında polis tarafından taşkınlık çıkardığı iddiası ile bazı CHP'lilerin gözaltına alınması ile ülke gündeminde kendisine yer edinmiştir.[23] Yine, basında Büyük Taarruz ismiyle bilinen, İnönü'nün Ege gezileri programında yer alan Uşak ziyaretinde çıkan olaylar, iktidar-muhalefet ilişkilerini yeniden çıkmaza sürüklemiştir. Zile'de olduğu gibi Uşakta da İnönü'yü karşılamaya gelen CHP'lilere polisin müdahale ettiği, hatta İnönü'yü karşılamak için miting alanına giden CHP'lilerin yollarının güvenlik güçleri tarafından kesildiği iddia edilmiştir.[24] Çıkan olaylar sırasında İnönü, başına atılan taş ile yaralanmış ve bu durum Türk siyasetinde vahim bir hadise olarak yerini almıştır.[25] Demokrat parti iktidarının sonunu hızlandıran gelişmeler arasında yer alan öğrenci olayları, 27 Mayıs Askeri Darbesi'nin ardından darbeye gerekçe olarak sıralanan gelişmeler arasında yer almaktadır. Tahkikat Komisyonu faaliyetlerini protesto etmek isteyen üniversite öğrencileri eylem yapmışlar ve yapılan eylemlere polis

[14] Zühal Ercan (2013), Demokrat Parti İle İlgili Bibliyografya Çalışması, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, s.5.; Gültekin Kamil Birlik (2011), Milli Mücadeleden Cumhurbaşkanlığına Kadar Celal Bayar (1919-1950), Ankara Üniversitesi Türk Inkılap Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi Ankara.

[15] Fatma Alev Atayakul (2007), Türkiye'de Demokrat Parti Döneminde Genel Seçimler (1950-1954-1957), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.90.

[16] TBMMResmiİnternetSitesi,https://global.tbmm.gov.tr/docs/secim_sonuclari/secim3_tr.pdf. Erişim Tarihi: 10.01.2022.

[17] YSK Resmi İnternet Sitesi, http://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3007.(10.01.2022) ; Erol Tuncer (2011), 1954 Seçimleri, Ankara: Tesav Yayınları, s.3.; Sinan Yıldırmaz (2004), "1950 Seçimleri ve Propaganda", Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi, S 6, s.148.;

[18] "Kırşehir'de Geçen Acı Hadiseler", Ulus, 15 Temmuz 1955, s.1.

[19] "İzmir'deki Hadiseler", Akşam, Sayı: 13263, 7 Eylül 1955, s.2.

[20]"Sabaha Karşı Vuku Bulan Bu Menfur Hadise İnfial Uyandırdı", İstanbul Ekspres, S 1451, 6 Eylül 1955, s.1; Serdar Sakin, Sabit Dokuyan (2013), Kıbrıs ve 6-7 Eylül Olayları, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, s.85; Pelin Akdoğan (2013), Türkiye'de Çok Partili Dönemde Radyo ve İktidar, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.86.

[21] BCA 10-9-0-0 / 112-350-1.

[22] "Dâhiliye Vekili İstifa Etti", Akşam, Sayı: 13267, 11 Eylül 1955, s.1; "İdare Amirleri Arasında Tayinler", Son Posta, Sayı: 5637, 11 Eylül 1955, s.1.; Cumhurbaşkanlığı Celal Bayar Arşivi, (10 Eylül 1955) Yer No: 3-6/29, Fihrist No: 3174-2; İçişleri Bakanlığı Arşivi, Dahiliye Vekaleti Özlük İşleri Genel Müdürlüğü Vukuat Fişi, No:1/384, Tarih: 01.10.1955.

[23] "Halk Partili Tahrikçiler", Zafer, Sayı: 3288, 18 Ekim 1958, s.5. "İnönü'nün Zile'ye Varışında Hadiseler Oldu", Akşam, 18 Ekim 1958, s.1.

[24] "Silkinmemiz Lazım", Akis Dergisi, Sene: 5, C XV, S 251, 25 Nisan 1959, s. 8.; "İlk Adım", Akis Dergisi, Sene: 3, C XV, S 253, 7 Mayıs 1959, s.4.

[25] Yusuf Ziya Ortaç, "Bu Kalem Neler Çekti", Akbaba Dergisi, C 17, S 430, 9 Haziran 1960, s. 3; Necip Fazıl Kısakürek (1959), "Artık Günü Geldi" Büyük Doğu Dergisi, S 10, s.1.

ISBN: 978-605-73901-3-4

müdahalesi sırasında hem polislerden hem de öğrencilerden birçok kişi yaralanmıştır. Çıkan arbedede, Orman Fakültesi öğrencisi Turan Emeksiz hayatını kaybetmiştir. Öğrenci olaylarının ülke gündemini bu derece işgal etmesinde DP, CHP'yi suçlayarak öğrencilerin CHP tarafından organize edildiğini iddia etmiştir.[26] Öğrenci olaylarının bastırılmasının ardından 21 Mayıs 1960 günü Harbiye öğrencilerinin son müessif hadiselere tepki olarak eylem yapması DP döneminin son müessif hadisesi olarak kayda geçmiştir.[27] Bu sürecin sonunda 27 Mayıs günü Albay Alparslan Türkeş'in darbenin yapıldığını haber veren bildiriyi radyoda okuması neticesinde on senelik DP dönemi de sona ermiştir.[28] 27 Mayıs Askeri Darbesi, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde meydana gelen ilk askeri darbe olma özelliği taşımaktadır. Darbenin ardından başta Cumhurbaşkanı, Başbakan ve bakanlar olmak üzere birçok DP'li yakalanarak tutuklanmıştır.[29] Yapılan yargılamalar neticesinde Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan idam edilmiştir.[30]

27 MAYIS SONRASI GELİŞMELER

27 Mayıs Askeri Darbesi neticesinde DP hükümeti düşürülmüş ve asker yönetime el koymuştur. Darbeden hemen sonraki süreçte gerek DP gerekse yönetimi ele geçiren askerler, atılacak adımlar konusunda kesin bir kanaate sahip değillerdir. 27 Mayıs Askeri Darbesi içerisinde yer almış bir subay olan Adnan Çelikoğlu, bu süreci şu şekilde anlatmaktadır:

"*İktidarı eline geçirenler de güçleri hakkında henüz bilgi sahibi değillerdi. Düşenler ise şaşkın, sessiz ve mazlum durumda, yeni iktidarın kararlarını bekliyorlardı. Yılların verdiği bıkkınlıktan ve son yılların gerilimli havasından kurtulan halk, sevinç içerisinde bayram yapıyordu. Geçmiş yıllarda DP ile yakınlık kurmuş olanlar Yassıada dışında gözaltına alınıyordu. İstanbul'da bütün devlet daireleri, bankalar, kamu ortaklığı olan şirketler, subaylar tarafından işgal edilmişti. Eski Kuleli Askeri Lisesi müdürü Kur. Alb. Şefik Erensü belediye başkanı makamına oturmuş, eski belediye başkanı Kemal Aygün gözaltına alınmıştı.*"[31]

Buradan anlaşılmaktadır ki, yönetimi ele geçirenler, ele geçirdiği yönetimi ne şekilde kontrol altına alacağını ve bu yönde nasıl bir sistem belirleyeceğini bilememektedir. Sistemsiz bir şekilde devletin kurumları darbe mensubu askerler tarafından doldurulmaya çalışılmış ve öncelik DP'lilerin gözaltına alınmasına ayrılmıştır.

1. 27 Mayıs Askeri Darbesi'nin Halka Tebliği, Türk Gençliğine Yönelik Org. Cemal Gürsel'in Hitapları ve Anayasa Ön Projesi İçin Hazırlanan Raporlar

[26] Cemal Anadol (2004), Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti, İstanbul: Yeni Kuvayı Milliye Yayınları, s.111; "İstanbul Olaylarında Bir Kişinin Öldüğü On Altı Kişinin yaralandığı Bildirildi", Akşam, 30 Nisan 1960, s.1-5.; "Tahrikçilerin İstanbul'da Sebep Olduğu Hadiseler", Zafer, Sayı: 3813, 30 Nisan 1960, s.1.; "İstanbul Hadislerine Dair Açıklama", Yeni Sabah, Sayı: 7601, 30 Nisan 1960, s.1-5.; "Kıyasıya Savaş", Kim Dergisi, C 7, S 98, 30 Mayıs 1960, s.25.

[27] Necip Fazıl Kısakürek (2011), Benim Gözümde Menderes, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, s.406.

[28] "Ordu Yurtta İdareyi Ele Aldı", İstanbul Ekspres, S 3070, 27 Mayıs 1960, s.1.; "Türk Silahlı Kuvvetleri Bütün Memlekette İdareyi Ele Aldı", Ulus, 28 Mayıs 1960, s.1.; Kemal H. Karpat (2010), Osmanlıdan Günümüze Asker ve Siyaset, İstanbul: Timaş Yayınları, s.286.

[29] BCA 30-01-00-00/1-10-1.; Hazırlayan Erhan Çiftçi (2020), Bahtiyar Yayla Bir Darbeci Subayın Hatıraları, İstanbul: Kronik Yayınları, s.81-82.; Emin Karakuş (1977), İşte Ankara, İstanbul: Hür Yayınları, s.498-503.

[30] "Polatkan ve Zorlu Asıldı", Akşam, 17 Eylül 1961, s.1.; "Menderes İdam Edildi", Akşam, 18 Eylül 1961, s.1.; "İki İdam İnfaz Edildi", Ulus, Sayı: 13666, 17 Eylül 1961, s.1.; "Menderes'in Cezası İnfaz Edildi", Ulus, S 13667, 18 Eylül 1961, s.1.

[31] Yayına Hazırlayan Ergin Konuksever (2021), Adnan Çelikoğlu Bir Darbeci Subayın Anıları, İstanbul: YKY Yayınları, s.148.

ISBN: 978-605-73901-3-4

27 Mayıs Askeri Darbesi yapıldığı gün Ankara Radyosu'nda saat 05.15'te tebliğ okunmuştur. Tebliğde askeri darbenin kardeş kavgasına son vermek adına yapıldığı belirtilmektedir. Partiler arası çekişmenin boyutunu kardeş kavgası seviyesine çıkarmış olan askeri darbe temsilcileri, yaptıkları darbenin sebebini bu ayrıntıya dayandırmışlar ve haklı bir gerekçe olarak topluma lanse ettirmek istemişlerdir. Tebliğde bir diğer önemli gerekçe ise "*partileri içine düştükleri uzlaşmaz durumdan kurtarmak*" olarak belirtilmiştir. Partilerin uzlaşmazlığı, 1924 ve 1930 yıllarında CHP-Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve CHP-Serbest Cumhuriyet Fırkası ilişkilerinde fazlasıyla görülmüştür. Ancak bu uzlaşmazlığın çözümü olarak askeri darbe yöntemi benimsenmemiş ve parti kapatma yoluna gidilmiştir. Yine tebliğde, girişilmiş olan bu teşebbüsün hiçbir zümre ya da kişiye karşı olmadığı vurgulanırken gerçekleştirilen bu askeri darbede hem şahsi hem de kurumsal olarak en büyük kötülükleri DP ve mensupları görmüştür. Hatta bu süreç Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ın idamları ile neticelenmiştir.[32] 27 Mayıs Askeri Darbesi'nin ardından, darbenin liderliğini yapan Org. Cemal Gürsel'e[33] Türkiye'nin dört bir yanından tebrik telgrafları gelmiştir.[34] Gürsel'i tebrik eden yabancı devlet başkanları arasında DP dönemi ile genellikle iyi ilişkiler yürüten, Ameri Birleşik Devletleri Başkanı Dwight D. Eisenhower de bulunmaktadır. Dwight D. Eisenhower 11 Haziran 1960'da Gürsel'e gönderdiği mektupta görevinde başarılar dilemiştir.[35] Öte yandan 22 Haziran 1960 tarihli Kararname ile Bakanlar Kurulu Milli Birlik Komitesine şükranlarını bildirmiştir. Kararnamede; "*iç yüzüne vakıf oldukça artan dehşeti, sabık idarede memleket ve milletin ne karanlık bir akıbet, ne ifade olunmaz bir felaket ve tahsis kabul etmez bir hacalet eşiğinde olduğunu göstermektedir*."[36] ifadelerinin yer almış olması, oluşturulmaya çalışılan devr-i sabık anlayışının bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında 27 Mayıs Askeri Darbesi'nin ardından DP aleyhine tesis edilmeye çalışılan devr-i sabık anlayışı ilk olarak 28 Mayıs 1950 TBMM oturumunda Başbakan Adnan Menderes tarafından dile getirilmiştir. Menderes, eski iktidara karşı kesinlikle karalama kampanyası yürütülmeyeceğinden ve devr-i sabık anlayışında olunmayacağından bahsetmiştir. Menderes Meclis konuşmasında şu ifadelerde bulunmuştur; "*Çok muhterem milletvekili arkadaşlarımız. Seçimlere takaddüm eden zamanlarda Demokrat Parti adına neşrolunan seçim beyannamemizde ifade ve taahhüt olunduğu gibi, iktidar değişikliğinin memlekette maddi ve ruhi hiçbir sarsıntıya meydan vermemesi ve bilhassa bir devr-i sabık yaratmak gibi meşum temayüllerin önlenmesi esaslarında azmimiz katidir. Bundan başka gene seçim beyannamemizde yazıldığı üzere millete mal olmuş inkılaplarımızı mahfuz tutacağız*"[37]

[32] Tebliğ için bkz. BCA 30-1-00-00/40-236-18.

[33] 1895 yılında Erzurum'da doğmuştur. Evli ve bir çocuk babasıdır. Askerlik yaşamında Suriye cephesinde, Çanakkale, II. İnönü, Eskişehir ve Sakarya muharebeleri ile son büyük taarruzda bulunmuş, Harp ve İstiklal madalyaları ile taltif edilmiştir. 1929'da Harp Akademisi'ni bitirdikten sonra çeşitli tarihlerde muhtelif Birlik Kumandanlıklarında ve Karargâh Kurmay Hizmetleri'nde bulunmuş, 1958'de Kara Kuvvetleri Kumandanı olmuştur. Bkz. BCA 30-01-00-00/63-387-4.

[34] BCA 30-1-00-00/21-123-9.; BCA 30-01-00-00/21-123-20.; 27 Mayıs Askeri Darbesi'ni destekleyen öğrenci toplulukları arasında Milli Türk Talebe Birliği de bulunmaktadır. Bkz. "28 Nisan-19 Mayıs-27 Mayıs", Milli Gençlik Dergisi, Sene.1, S.8, 01.06.1964, s.3.; Emine Öztürk, "Milli Türk Talebe Birliği'nde Değişen Milliyetçilik Anlayışı ve Antikomünizm", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S 25, 2016, s.106.

[35] BCA 30-1-00-00/7-40-16.

[36] BCA 30-18-1-2/155-3-20.

[37] TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:IX, C 1, Toplantı: Olağan, Üçüncü Birleşim (29.05.1950), s.30. ; Murat Bardakçı, DP içerisinde devr-i sabık anlayışında olunmayacağının ilk dile getirilişinin DP'nin 8 Mayıs 1950'de yayınladığı seçim beyannamesinde geçtiğini ifade etmiştir. Beyannamede; "Partimizin dört buçuk yıllık faaliyetleri ile bütün milletçe malum olan hüviyeti, bir iktidar değişikliğinin memlekette maddi ve ruhi hiçbir sarsıntıya meydan vermeyeceği ve bilhassa bir devr-i sabık yaratmak gibi meşum temayülleri kati surette önleyeceği hususunda kâfi teminat teşkil eder. Bkz. https://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/2033545-devri-sabik, Erişim Tarihi: 11.01.2022.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Böylece Menderes, geçmiş iktidar ve onun anlayışına asla düşman olunmayacağını açıkça ortaya koymuştur. DP'nin önemli simalarından Samet Ağaoğlu ise 2 Haziran 1950 tarihli Meclis konuşmasında, "*Program bir devr-i sabık yaratmayacağız diyor. Bu, elbetteki suçluları affedeceğiz demek değildir*."[38] diyerek önceki yönetimde açıkça suçu sabit olan kişilere karşı adım atılmayacağı gibi yanlış bir algının oluşmaması gerekliliğini vurgulamıştır.

Askeri darbenin ardından TBMM feshedilerek DP hükümeti ortadan kaldırılmış ve yerine geçici bir hükümet kurulmuştur.[39] Bu süreç içerisinde 28 Mayıs'ta Anayasa Ön Proje Hazırlama Komisyonu oluşturulmuştur. Oluşturulan komisyon, eski yönetimle alakalı eksiklik ve yanlışlıkları masaya yatırarak bir rapor hazırlamıştır. Bu rapora göre; DP yönetimi hukuk, adalet, ahlak, kamu menfaati ve siyasi kudret vasfını terk etmiştir. Bu doğrultuda DP'nin, belli zümrelerin menfaatini temsil eden anlayışı raporda eleştirilmiştir. Yine rapora göre, DP iktidarı Türk Silahlı Kuvvetleri, üniversiteler, adliye teşkilatı ve barolarla ilişkisini asgari düzeye indirerek Atatürk ilkeleri aleyhine tavır takınmıştır.[40] DP'nin, Atatürk ilkeleri aleyhine tavır takınması hususuna bazı ilkeler üzerinden değinmek önem arz etmektedir. DP dönemi devletçilik anlayışında önemli değişimlerin yaşandığı inkâr edilemez bir gerçeklik taşımaktadır. Ekonomi politikaları, dünyadaki değişim ve gelişime paralellik göstermektedir. Demokrat Parti döneminde devletçilik yerine liberal bir tutumun benimsendiği bilinmektedir.[41] Ancak devletçilik ilkesindeki bu değişimin, çağın gerektirdiği şartların bir tezahüründen kaynaklandığı düşünülmektedir. Öte yandan DP dönemi laiklik anlayışına muhalif çeşitli hadiselerin yaşanmıştır ki, bunların başında Atatürk heykellerine karşı yapılan saldırılar gelmektedir. Bu eylemler kısa sürede laiklik karşıtı kesimin yaşananlardan güç almasına neden olmuştur. DP döneminde bu türden olayların önüne geçmek ve laikliğe aykırı eylem ve hareketleri ortadan kaldırmak adına, "*Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun*" TBMM'de kabul edilmiştir.[42] Laikliğe aykırı tutum ve davranışlar içerisinde olduğu düşünülen bir partinin laikliğe muhalif bazı münferit hadiselerin cezalandırılması için Meclisten kanun çıkarmış olması bu konuda DP'ye yönelik ithamları çok masum göstermemektedir. Yine bu konuda, DP dönemi Dâhiliye Vekillerinden Dr. Namık Gedik'in gelini Emine Gedik ile yapılan röportajda, DP yönetiminin laiklik konusundaki tutumu sorulduğunda, CHP'nin bu konudaki hassasiyeti ne ise DP'nin de aynı şekilde olduğu cevabı alınmıştır.[43]

Raporda öne çıkan bir diğer başlık ise polis ve polis kılığına sokulmuş şahısların üniversite içerisine alındığı, hocaların ve öğrencilerin dövülerek sakat bırakıldığı yönündedir. Hadiselere her iki taraf da kendi penceresinden bakmaktadır. Bu bağlamda Devlet Bakanı Samet Ağaoğlu'nun 29 Nisan 1960 tarihli Meclis konuşması önem arz etmektedir. Buna göre İstanbul Üniversitesi'nin öğrenci sayısı on beş yirmi bin civarındadır. 28 Nisan günü İstanbul üniversitesinde polisle yaşanan arbedede polisin karşısında üç bine yakın bir öğrenci ve öğretim üyesi grubu bulunmaktadır. Ancak bahse konu topluluk içerisinde "*Türk gençliğini temsil edenlerin sayısı*" 300-500 kişiden ibarettir.[44] Ağaoğlu, öğrenci olayları sırasında orada bulunanların, polisle çatışan öğrencilerden ziyade

[38] TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:IX, C 1, Toplantı: Olağan, Beşinci Birleşim (02.06.1950), s.95.
[39] "Meclis Feshedildi", Milliyet, S 3597, 28 Mayıs 1960
[40] BCA 30-1-00-00/40-236-18.
[41] Şükrü Şur, "Demokrat Parti ve Atatürk'ün Üç İlkesi: Cumhuriyetçilik, Laiklik ve Devletçilik (1950-1960)", Atatürk Yolu Dergisi, S 56, 2015, s.171.
[42] Resmi Gazete, "Atatürk Hakkında İşlenen Suçlar Hakkında Kanun", 5816/1951, 31 Temmuz 1951.
[43] Emine Gedik, Röportaj, 7 Ağustos 2018.
[44] TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:XI, C 13, İçtima:3, Altmış İkinci İnikat (29.04.1960), s.323.

ISBN: 978-605-73901-3-4

öğrenci kılığına girmiş art niyetli kişilerden oluştuğunu anlatmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla 27 Mayıs sonrası yaklaşımlar öğrenci olaylarında polis kılığına giren kişilerin müdahale ettirildiği yönündeyken, 27 Mayıs öncesi yaklaşımlar ise öğrenci kılığına girmiş olan art niyetli kişilere müdahale edildiği noktasındadır. Ayrıca öğrencilerle polis arasında husule gelen arbede hakkında Dâhiliye Vekâlet'inin tebliğlerine bakıldığında ise öğrencilerin TBMM'de kabul edilen kanunlara karşı örgütlenerek eylem hazırlığında olmaları istihbaratının alınması ile kanunsuz eylemlere müdahale edildiği, öğrencilere dağılmaları yönünde telkinlerde bulunulmasına rağmen öğrenciler ve içlerindeki art niyetli kişiler tarafından polise taş ve silahlar ile karşılık verildiği anlaşılmaktadır. Bu arada gözaltına alınan öğrenciler üzerinde yapılan aramalarda ceplerinde CHP bayraklarının çıktığı tespit edilmiştir. Meydana gelen arbedede neticesinde Orman Fakültesi öğrencisi Turan Emeksiz 'in yaşamını yitirdiği bilgisi verilmiştir.[45] Çıkan olaylarla ilgili İstanbul Valiliği'nin Dâhiliye Vekâlet'ine göndermiş olduğu raporda ise önemli bir ayrıntı göze çarpmaktadır. Raporda, İstanbul Üniversitesi'nin bilimsel anlamda kendisine sağlanan özerkliğini siyasi bir özerkliği varmışçasına kullandığı ifade edilmiştir. Yani Valilik, üniversite olaylarında meydana gelen protesto ve eylemleri kanunsuzluk bağlamında değerlendirmiştir.[46]

Anayasa Ön Proje Hazırlama Komisyon Raporu'nda devr-i sabık yaratmak anlayışı içerisinde tespit edilen diğer başlıklar arasında DP'nin hak ve hukuk ile tüm ilişkisinin kestiği iddiasına yer verilmiştir. Ayrıca, bir siyasi parti olan DP için zümre ifadesi kullanılmıştır. DP'nin meşruiyetini kaybettiğine yer verilen raporda bunun nedeni olarak ise DP'nin yapmış olduğu icraatlarda kurumları birbirine düşürerek anarşi ortamı yarattığından bahis olunmuştur. Halkın oyları ile iş başına gelen DP'nin, milletin tamamını temsil etmesi gerekirken belirli şahıs ve zümrelerin temsilcisi olduğu ifade edilen raporda, bu durum karşısında Türk Silahlı Kuvvetlerine meşruiyet ve sosyal düzeni yeniden kurmak mecburiyetinin hâsıl olduğu dile getirilmiştir.[47] Ancak bu iddialar her ne şekilde olursa olsun meşruiyet ve sosyal düzeni tesis etmek görevi Türk Silahlı Kuvvetleri'nin değil, siyasi iradenindir. DP'nin zümre partisi olduğuna atıf yapılan rapordaki bu iddia ile ilgili olarak, 7 Mayıs 1960 tarihli DP Diyarbakır Milletvekili Kamil Tayşı'nın Başbakan Adnan Menderes'e göndermiş olduğu yazı önem arz etmektedir. Buna göre DP içerisinde yer alan bir zümre vardır ve bu zümre parti içi nüfuz ve kuvvetini belediye ve diğer devlet dairelerinde fayda temin etmek için kullanmaktadır. Parti içerisindeki bu çarpıklık 1957 seçimlerinde DP'nin zaferle çıktığı seçim başarısına gölge düşürmektedir. DP içindeki zümreye dikkat çeken Tayşı'ya göre parti teşkilatlarında görev alanlar arasında liyakat ve kabiliyete bakılmamaktadır. Aranan en büyük özellik partide çalışacak kişilerde "*emir uşağı*" özelliğinin olması, olmayanların da bu hale getirilmek istenilmesidir.[48] Raporun netice kısmı, iki karar ile nihayetlendirilmiştir. Buna göre öncelikle fiili ve geçici bir hükümet ile yönetim devam ettirilecek, ardında ise yeni bir anayasa ile seçim kanunu meydana getirilecektir. En son olarak ise hazırlanacak Anayasa projesi daha büyük bir komisyona sevk edilecektir.[49]

2. 27 Mayıs Askeri Darbesi'nin Sebepleri ve Oluşturulmaya Çalışılan Devr-i Sabık Anlayışı

[45] "İstanbul Olaylarında Bir Kişinin Öldüğü On Altı Kişinin yaralandığı Bildirildi", Akşam, 30 Nisan 1960, s.1-5.; "Tahrikçilerin İstanbul'da Sebep Olduğu Hadiseler", Zafer, S 3813, 30 Nisan 1960, s.1
[46] BCA 10-9-0-0 / 118-373-3.
[47] BCA 30-1-00-00/40-236-18.
[48] BCA 30-1-00-00/21-123-6.
[49] BCA 30-1-00-00/40-236-18.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü evrakları arasında 27 Mayıs Askeri Darbesi'nin neden yapıldığına dair bilgilere yer verilmiştir. Darbenin sebepleri çeşitli başlıklar altında değerlendirilmiştir.

2.1. Partizan Bir İdare Kurulması ve Hukuk Devleti Vasfının Ortadan Kalkması

Bu başlık altında önemli iddialara yer verilen ve DP'nin partizan bir idare olarak nitelendirildiği değerlendirmeye göre DP, vatandaşlarına eşit muamelede bulunmamaktadır. İnsan hak ve hürriyetleri sadece DP mensubu vatandaşlara tanınmakta, bütün imkân ve kaynaklar yine aynı partiye mensup kişiler arasında harcanmaktadır. Buna karşılık muhalif kanatta yer alan ya da muhalefete oy veren vatandaşlar bu imkân ve fırsatlardan mahrum bırakılmaktadır. Burada Türkiye'nin demokrasi anlayışı aslında açıkça ortaya konulmuştur. Türkiye'de çoğulcu demokrasi anlayışı mı hüküm sürmekte; yoksa çoğunlukçu demokrasi anlayışı mı hâkim olmaktadır. Tek parti döneminde iki muhalefet partisinin kapatılmış olması da devlet güvenliği kapsamı haricinde çoğunlukçu bir demokrasi anlayışının tezahürüdür.[50]

DP dönemi toplumsal kutuplaşmadan bahsedilen yazıda şu ifadeler kutuplaşmanın boyutunu göstermesi açısından önemlidir:

"*Vatandaşları kendi taraftarları ve kendilerine muhalif olanlar diye ikiye ayırmışlardı. Bu ikilik babayı evlada, kardeşi kardeşe düşman edecek derecede ileri götürülmüştü. Hatta bazı yerlerde kahveler, camiler, mezarlıklar bile ayrılmıştı. Hülasa iyi ve fena olmanıza, bir davada haklı bulunup bulunmadığınıza bakılmıyordu. Ölçü kendilerine ne dereceye kadar bağlı olmanız ve emirlerini ne dereceye kadar yerine getirip getirmenizdeydi. Her istediklerini körü körüne ve harfiyen yaptırmak sevdası bütün varlıklarını istila etmişti*."[51]

Öte yandan, DP dönemi uygulamalarına örneklerle açıklama yoluna gidilen yazıya göre Milli Korunma Kanunu[52] sadece muhalif partilere mensup olan esnafa uygulanmıştır. Bunun yanında devletçe çiftçiye verilen zirai kredilerden en çok DP'liler ve DP'ye girmeyi taahhüt edenler faydalanmıştır. Ayrıca, devlet dairelerinde vatandaşların müracaatları ile ilgili yapılacak iş ve işlemler, müracaat eden kişinin partisine göre değişmekte olup banka kredilerinden de en çok nüfuzlu DP'liler faydalanmaktadır. Yazı, "*İşte 27 Mayıs inkılap[53] hareketi, yalnız ismi kalmış olan demokrasiyi bütün müesseseleri ile yeniden kurmuş olmak için yapılmıştır*."[54] ifadeleri yapılan darbenin ana ekseninin demokrasiden uzaklaşılmış olması ve buna bağlı geliştiği iddia edilen yönetimsel çarpıklıkları içermektedir. DP'nin demokrasi anlayışının eleştirildiği yazıda, 1950 Genel Seçimleri ile iş başına gelen

[50] BCA 30-1-00-00/40-236-18.; BCA 30-01-00-00/1-10-2.
[51] BCA 30-1-00-00/40-236-18.
[52] II. Dünya Savaşı sürecinde zor zamanlar geçirilmesi CHP'yi bir takım önlemler almaya itmiştir. Bu amaçla çıkarılan kanunlardan birisi olan Milli Korunma Kanunu savaşın bitiminden sonraki dönemlerde de uygulama alanı bulmuştur. DP döneminde uygulanan kanun hükümleri, savaş şartlarının ülkenin ekonomik istikrarını sağlama amacı dışında, üretim mekanizmaları, üretici ve işçi kesim üzerinde kontrolü sağlama düşüncesine dönüşmüştür. Bkz. Mehmet Korkut Aydın (2019), "Milli Korunma Kanunun Hayata Geçirilişi (1940) ve Tek Parti Dönemi Uygulamaları", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, C 29, S 1, s.426.
[53] Darbe ile iş başına gelen Milli Birlik Komitesi ve dönem basının kullanmış olduğu inkılap kelimesine DP'de milletvekilliği yapmış olan Hadi Hüsman karşı çıkmaktadır. Ona göre 27 Mayıs, "bilinen bütün standart şartları ve özellikleriyle düpedüz askeri darbedir." Bkz. Hadi Hüsman (1975), Hatırladıklarım Düşündüklerim, İstanbul: Baha Matbaası, s.ıv
[54] BCA 30-1-00-00/40-236-18.

ISBN: 978-605-73901-3-4

DP'nin halka yönelik en büyük vaadinin demokrasi anlayışını memlekete yerleştirmek olduğuna atıfta bulunulmuştur. Ancak, DP'nin vermiş olduğu bu sözün tutulmadığının belirtildiği yazıda, "*Düşük iktidar bu vaadini yerine getirmek şöyle dursun memlekette mevcut demokrasi nizamını, çıkardığı antidemokratik kanunlar ve vatandaşlara tatbik ettiği farklı muamelelerle tamamen ortadan kaldırmıştır*."[55] şeklinde ifadeler kullanılarak, DP yönetimi antidemokratik olmakla itham edilmiştir.

2.2. Plansız Bir Yatırım Politikası ve Suiistimaller

Bu başlık altında DP iktidarının uygulamış olduğu ekonomi politikası eleştirilerek bu politika neticesinin Türkiye'yi mali bir uçuruma sürüklediği ifade edilmiştir. Ekonomik model olarak DP döneminde müdahaleci bir ekonomiden ziyade liberal ve özgürlükçü ekonomi modelinin benimsenmesinin nedenleri arasında şüphesiz ki Türkiye'nin ve dönemin şartlarının çok önemli bir payı vardır. Tek parti döneminde devletçi bir ekonomik model benimsenmesinde de şüphesiz ki dönemin şartları etkili olmuştur. Bu bağlamda tek parti döneminde her ne kadar özel sektör teşvikli liberal ekonomi politikaları uygulanmışsa da istenen sonuç elde edilememiştir. Bunda, savaştan yeni çıkmış bir toplum yapısı ve 1929 dünya ekonomik krizi gibi sebeplerin önemli ölçüde etkisi vardır. Bu bağlamda, II. Dünya Savaşı sürecine gelindiğinde Türkiye her ne kadar savaş dışı kalma politikası gütse de, savaşın etkilerinden korunmak adına alınan önlemler, ordunun iaşe ve malzeme ihtiyaçları, ihracatın ve yatırımların azalması gibi sebeplerden dolayı zor günler geçirmiştir. II. Dünya savaşı sürecinde yaşanan ekonomik sıkıntılar Milli Korunma Kanunu'nun çıkarılmasına vesile olmuştur. Çıkarılan bu kanun ile devlet ekonomiye doğrudan müdahale etmiştir. Bu bağlamda tek parti döneminde ekonomiye yapılan devlet müdahaleleri muhalefette yer alan DP tarafından şiddetle eleştirilmiştir.[56]

Plansız bir yatırım politikası başlığı altında DP döneminin en çok eleştirilen yönü ülkeye yapılan yatırımların plansız ve belli zümrelere yönelik olduğu değerlendirmesidir. Buna göre DP iktidarının "*görülmemiş kalkınma*" adı altında gerçekleştirdiği kalkınma ve yatırım hamleleri, muhtevasında hiçbir plan ve hesap barındırmamaktadır. Bu dönemde yapılan tesislerin bir kısmı tamamen gayri ekonomiktir. Yani bu tesisler ihtiyaca binaen değil oy toplamak maksadıyla yapılan yatırımlardır. Ayrıca yapılan tesis ve yatırımlarda usulsüzlüğün olduğu iddia edilen bu başlıkta, yatırımların normal maliyetinden daha fazla rakamlara mal edildiği dile getirilmiştir. Fazla maliyete yapılan bu yatırımlardan DP'li yöneticilerin maddi anlamda kendilerine yarar sağladıkları ise bir başka iddiadır. Yazıya göre usulsüz sağlanan gelirler doğrultusunda DP'li birçok yöneticinin han, apartman, villa ve ticaret filolarına sahip oldukları ve milli serveti Türkiye dışına kaçırdıkları gibi vahim iddialar ortaya atılmıştır.[57]

Bu iddialara karşılık DP dönemi yatırımları ve muhtevalarına değinmek önem arz etmektedir. DP dönemi 1950-1960 arası yatırımlara genel olarak bakıldığında; 1950 Makine Kimya Enstitüsü Kurumu, 1951 Denizcilik Bankası, 1952 Et ve Balık Kurumu[58], 1954 Devlet Malzeme Ofisi ve Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı[59], 1955 Türkiye

[55] BCA 30-1-00-00/40-236-18.
[56] Abdurrahman Takım (2012), "Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C 67, s.158-159.
[57] BCA 30-01-00-00/40-236-18.
[58] BCA 30-18-01-02/130-67-7.
[59] BCA 30-18-01-02/137-87-15.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Selüloz Kâğıt Fabrikaları, 1956 Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nin kurulması, 1960 Hirfanlı[60] ve Demirköprü Barajlarının hizmete açılması, Ereğli Demir-Çelik Fabrikası'nın kurulması, Mersin Limanı'nın hizmete açılması ve Kesikköprü Barajı'nın temellerinin atılması gösterilebilir. Bunun yanında sanayi alanında yatırımlar başlığında 1950-1960 yılları arasında; 13 şeker fabrikası, 19 çimento fabrikası, 82 hububat filosu ve 88 büyük ölçekli fabrika hizmete açılmıştır. Altyapı alanında 11 liman, 5 havalimanı, 8 sulama barajı, 4.576 km. asfalt yol, 28.624 km. karayolu ve 30.000 km. köy yolu hizmete sunulmuştur. Enerji alanında ise 5 termik santral, 18 HES barajı[61], 8.000 km. enerji nakil hattı ve 3 petrol rafinerisi tamamlanarak faaliyetlerine başlamıştır.[62]

Bu bağlamda DP döneminde kurulan tesis ve yatırımları bazı örnek kuruluşlarla açıklamak konu bütünlüğü açsından faydalı olacaktır. 1 Nisan 1950'de kurulan Makine ve Kimya Enstitüsü başta savunma sanayi olmak üzere pek çok alanda faaliyet göstermiştir. 1950'de 30 milyon TL civarında olan iş hacmi 1953'te iki katına çıkmıştır. Kurumun 1950'de 7 milyon TL olan Milli Savunma dışı faaliyetleri 1952'de 22 milyon TL'ye çıkmıştır. Kurumun savunma dışı faaliyetlerinde en önemli yeri ise tarım işgal etmektedir. Bu kapsamda traktör ve azot sanayiine önemli katkıları olmuştur.[63] Devlet dairelerinin birçok ihtiyacının karşılanması için kurulan Devlet Malzeme Ofisi ile dairelere büro malzemesi, aydınlatma, kırtasiye ve temizlik malzemeleri, devlet dairelerinde kullanılan motorlu araçlar ve bu amaçla temin edilen diğer malzemelerin bakım, nakil ve tamir işlemleri bu kurum tarafından tek elde sürdürülme imkânı elde edilmiştir. Böylece tüm ihtiyaçlar için denetim mekanizması tek elden toplanmıştır.[64] Türkiye'nin petrol arama faaliyetlerini hızlandırmak ve yabancı teknoloji maliyetini asgari düzeye indirebilmek maksadıyla kurulan Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı yapmış olduğu çalışmalarla ülkenin birçok bölgesinde petrol arama faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Açılan petrol kuyularından bulunan petrollere Raman[65], Garzan, Germik ve Kentelan bölgeleri örnek verilebilir. 1958 yılında Garzan bölgesinde 614 bin ton petrol çıkarılıyor olması dönem koşullarında Türkiye için önemli bir güç kaynağı olmuştur.[66] Türkiye'nin 1959 yılı şeker üretimine bakıldığında ise 453 milyon 455 bin ton şeker üretiminin yapılmış olduğu görülmektedir.[67] Bunun yanında Türkiye'nin çeşitli illerine de ihtiyaçlarına binaen çeşitli alanlarda muhtelif yatırımlar yapılmıştır.[68] Tüm bunlar göz önüne alındığından ülkenin çeşitli bölgelerinde farklı alanlarda ve sahalarda meydana getirilmiş olan yatırımlar, askeri darbeden sonra kalem alınan plansız yatırım politikaları eleştirisini çok da güçlü kılmamaktadır. Buradaki temel eleştiri yatırımların belli zümrelerin çıkarlarına ve bu yatırımların DP'li yöneticilere maddi anlamda yarar sağladığı yönündedir. Ancak dile getirilen iddiaların doğruluğunu güçlendirecek delillerden yoksun bir şekilde hazırlanması DP dönemi yatırım ve kalkınma politikasını çürütecek ya da zedeleyecek güce erişmesini engellemektedir.

[60] BCA 30-18-01-02/135-17-17.
[61] BCA 30-01-00-00/109-689-7.
[62]https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cumhuriyetin-ilk-darbesi-turkiyeyi-ayaga-kaldiran-yatirimlara-da-darbe-indirmisti/1179643. (Anadolu Ajansı Resmi İnternet Sitesi), Erişim Tarihi: 08.01.2022.
[63] BCA 30-01-00-00/76-480-12.
[64] BCA 30-01-00-00/88-552-8.
[65] Raman petrol sahasından çıkarılacak olan petrolün işletmesi için devlet tarafından 21 Mart 1950'de devletçe tesis kurulmasına karar verilmiştir. Bkz. BCA 30-01-00-00/73-465-4.
[66] BCA 30-01-00-00/94-588-9.
[67] BCA 30-01-00-00/105-655-1.
[68] BCA 30-01-00-00/2-15-5.

ISBN: 978-605-73901-3-4

2.3. Fikir Hayatı Üzerine Baskı ve Basın Hürriyetini Tahdit

Bu başlık altında devr-i sabık anlayışı içerisinde DP dönemi basın hürriyeti üzerine değerlendirmeleri görmek mümkündür. Buna göre 1950'de iktidara gelen DP, seçim propagandalarında geniş bir basın hürriyetinden bahsetmiş olmasına rağmen iktidara geldikten sonra bu vaadini yerine getirmemiştir. Yapılan değerlendirmede DP'yi suçlayıcı şu ifadelerde bulunulmuştur: "*Hükümetin hatalı icraatını tenkit ve suiistimalleri duyurmak maksadıyla zaman zaman basında yapılan neşriyat karşısında hatalı ıslah ve suiistimalleri tenkit etmek mevkiinde bulunan iktidar, bunda da aksi yola sapmış ve bu gibi neşriyatı durdurmak için basın hürriyetini kaldıran antidemokratik kanunlar çıkarmıştır*."[69]

Yazıya göre bahse konu antidemokratik kanunlar yolu ile birçok gazeteci çeşitli baskılara maruz bırakılmış, hapishanelere atılmış ve zaman zaman kâğıt tahsisleri kesilme suretiyle yıpratma politikası uygulanmıştır.[70] Burada ortaya atılan iddialar, aslında demokrasinin Türkiye'de tam anlamı ile yerleşememe sorununu ortaya çıkarmaktadır. Basın özgürlüğü her dönemde gündeme gelen bir konu olmuştur. Basın özgürlüğü vaadiyle yola çıkan DP'nin basına ispat hakkı getirilmesi gibi uygulamaları iktidar açısından doğru ve yerinde bir gelişme olarak nitelendirilirken muhalefet kanadında antidemokratik gelişmeler içerisinde değerlendirilmiştir. Demokrat parti iktidarı döneminde iktidar-muhalefet ilişkileri o kadar yozlaşmıştır ki[71] tarafların birbirlerine tahammülünün kalmaması basında bir takım kısıtlamalara gidilmesi ile neticelenmiştir. İktidar, kendisine yönelik ithamlara yer veren basını gerçekleri yazmamakla suçlamış ve bu nedenle yapılan haberleri doğruluğunu kanıtlamak kaydıyla gazetelere taşıma uygulamasını getirmiştir. Ancak muhalefette bu durum basın özgürlüğüne zincir vuran bir adım olarak değerlendirilmiştir. Muhalefetin basın özgürlüğünün engellendiği yönündeki iddialara Menderes'in 1954 yılında vermiş olduğu şu cevap manidardır: "*Bir zamanlar demokratik rejimin memlekette yerleşmesini türlü politika oyunlarıyla, tehdit, cebir ve tazyikleriyle hatta 946 seçimleri gibi görülmemiş siyasi zorbalık tatbikatıyla önlemeye çalışanların, iktidardan düşer düşmez aşırı ve müfrit hürriyet taraftarı kesilmiş olmalarını başka bir izaha bağlayabilmek imkânsız görünüyor*."[72]

Menderes bu ifadeleri kullanarak, tek parti döneminden özgürlük kısıtlayıcı konumda olan CHP'nin DP döneminde özgürlüklerin savunucusu pozisyonuna girdiğini anlatmaya çalışmıştır. Basın-siyaset ilişkisi aslında hem tek parti döneminde hem de Demokrat parti döneminde problemli bir alan olarak görülmektedir. Her iki iktidar döneminde de partilerin resmi yayın organı vasfında basın organları mevcut olmuştur. Tek parti döneminin Ulus Gazetesi ve DP döneminin Zafer gazetesi bunların en bilinenleridir. Devr-i Sabık anlayışı içerisinde DP iktidarına karşı yapılan bu ithamlar aslında tek parti döneminde de uygulanan antidemokratik uygulamalar bağlamında yer

[69] BCA 30-01-00-00/40-236-18.
[70] BCA 30-01-00-00/40-236-18.
[71] Demokrat Parti Bolu milletvekili Zuhuri Danışman tarafından kaleme alınan ortaokullar için Yeni Tarih Dersleri isimli kitaptan, İnönü ile ilgili bölümler çıkartılmış ve kitaba Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. İstiklal Savaşı'nda önemli görevlerde bulunmuş sonraki süreçte yaşanan II. Dünya Savaşı'nda yürütmüş olduğu politikalar ile Türkiye'yi savaş dışı bırakarak bu savaşın yıkıcı etkilerinden uzak tutmuş olan İnönü ile ilgili söz konusu gerçeklerin görmezden gelinmesi ve tarihi kişiliklerin ders kitaplarından çıkarılacak derecede tezahür etmesi, iktidar-muhalefet ilişkilerinin geldiği seviyeyi anlatmaya yetmektedir. Bkz. Ulus, 8 Eylül 1950, s.1-4.
[72] Recep Büyüktolu (2017), Milletvekili Genel Seçimlerinde Demokrat Parti'nin Seçim Propagandaları (1946-1957), Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Doktora Tezi, Çankırı, s.272.

ISBN: 978-605-73901-3-4

alan basın-iktidar ilişkilerini hatırlatmaktadır. Buna göre 1950 seçimlerinden yaklaşık bir ay önce Bursa merkezli Hâkimiyet isimli gazetenin 17 Mart 1950 tarihli nüshasında "*Maya*" başlıklı yazı iktidar partisi CHP tarafından sorun teşkil etmiştir. Rüştü Akçin isimli yazı ile ilgili olarak bahse konu gazete sahibi Rüştü Akçin hakkında CHP Genel Sekreteri ve Erzurum Milletvekili tarafından CHP'nin manevi şahsiyetine hakaret söz konusu olduğu iddiası ile CHP Bursa İl İdare Kurulu Başkanlığına dava açtırılması yönünde yazı gönderilmiştir.[73] Hâkimiyet Gazetesi'nin DP'ye yakın olduğu bilinmektedir. Seçimlere bir ay kala, kendisi ile ilgili olumsuzluk yaratacak algılara karşı savunma mekanizmasını harekete geçiren CHP basın yayın organına dava açma yolunu seçmiştir.[74] Aslında bu durum DP döneminde de farklı gazeteler adı altında gazete kapatmaya kadar gelen sürekliliğin bir parçasıdır. Husule getirilmeye çalışılan devr-i sabık anlayışı içerisinde basın özgürlüğünün kısıtlanması iddiası esasen DP öncesi dönemde de varlığını sürdürmektedir. Bu doğrultuda eğer basın özgürlüğünün kısıtlanmasından bahsedilecek ise DP öncesi döneme de atıfta bulunmak yerinde olacaktır. Öte yandan devr-i sabık anlayışı çerçevesinde DP dönemini itham eden kuruluşlar arasında yabancı ülkelerden getirilen uzmanların raporları da yer almaktadır. Bu bağlamda Viyana ve Cenevre'den gelen Oscar Pollak ve Oliver Reverdin isimli uzmanlar, İsmet İnönü hükümeti döneminde Nisan/Mayıs 1963'te Türkiye'ye davet edilerek basının durumunun incelenmesi istenilmiştir. İncelemelerini yapan iki uzmanın hazırlamış olduğu raporda DP dönemi basın başlığı önem arz etmektedir. İlgili raporda bahse konu dönem ile ilgili görüşler şu şekilde belirtilmiştir: "*Bayar ve Menderes'in iktidar partisi 10 yıl sonra 27 Mayıs İhtilali ile devrilmiştir. Bu rejimin isminden başka demokratik bir vasfı yoktur. Demokrat Parti basına karşı çok sert tedbirler almış ve bu hal defalarca Milletlerarası Basın Enstitüsü tarafından şiddetle protesto edilmiştir*."[75] Bu durum Askeri darbe ile iktidarı ele geçiren anlayışın, devr-i sabık yaratmak konusunda dış güçlerin desteğinden de çekinmediğini göstermektedir.

2.4. DP ve Din

Değerlendirmede, DP idarecilerinin dini propaganda malzemesi yapması ile ilgili iddialar yer almaktadır. Buna göre DP iktidarı döneminde yapılan usulsüzlük ve yanlış uygulamalar din kisvesi altına saklanarak uygulamaya konulmuştur. Değerlendirmede, "*Bir taraftan mübarek ramazan ayında mevlit okutup iftar verirlerken öte taraftan içkili kadın âlemleri yapmaktan çekinmemiş ve sonuna kadar Türk milletini aldatacaklarını düşünmüşlerdir*." ifadeleri ile DP iktidarının düşünce açısından dini motifleri bünyesinde barındırmadığı dile getirilmiştir.[76] Yani DP'lilerin, vatandaşlardan dindarlık adı altında oy topladıkları iddia edilmiştir.[77] Ancak DP iş

[73] BCA 490-01-00-00/1317-370-5

[74] Bahse konu değerlendirmede, devr-i sabık anlayışı içerisinde DP'nin seçimlerden önce basın özgürlüğünü susturmak istediğinden bahsedilmektedir. Buna göre "Bütün fenalıkları yüzünden amme vicdanı eski iktidarı mahkûm etmiş ve derhal yeni bir seçimin yapılmasını zaruri kılmıştır. Bu zaruret ve dolayısıyla milletin emniyet ve itimadını kaybettiği günden güne artan tezahürleri ile fark eden iktidar behemehâl iktidarda kalmak hırsıyla müstakbel seçimlerde rakipsiz kalmak istemiş ve bu maksatla da evvela basını tamamen susturmak istemiş ve ana muhalefet partisini ortadan kaldırmak çarelerini düşünmüştür." Bkz. BCA 30-01-00-00/40-236-18. Aslında bu durum CHP tarafından 1950 seçimlerinden önce DP yanlısı gazetelere yapılmak istenilen müdahale ile aynı zemindedir. DP'nin seçimlerden önce milli irade dışı bir tutum göstererek seçimlerde her türlü hileye başvurarak iktidarda kalmaya çalışacağının söylenmesi CHP milletvekilleri tarafından sık sık dile getirilmiştir. Buna örnek olarak CHP Adana Milletvekili Kemal Satır'ın beyanatı verilebilir. Bkz. BCA 30-01-00-00/50-304-5.

[75] BCA 30-01-00-00/128-834-4.

[76] BCA 30-1-00-00/40-236-18.

[77] DP iktidara geldikten sonra özellikle CHP tarafından "irtica yaratma" ve "dinin siyasete karıştırılması" gibi konularda eleştirilere maruz kalmıştır. Bkz. Cihat Karataş (2020), Demokrasiye Geçiş Sürecinde Demokrat Parti'nin Din ve Laiklik

ISBN: 978-605-73901-3-4

başına geçtikten sonra, 9 Haziran 1950 tarihinde Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Ramazan ayında müftülüklere gönderilen genelgede çok açık bir şekilde cami kürsüsünün her türlü şahsiyetten uzak tutulması, yapılan vaaz, telkin ve irşatların daima cemaatin ruhuna hitap etmesi gerekliliği talimatlandırılmıştır. Bunun yanında halkın anlamayacağı mevzulara ve aslı ve esası olmayan hurafelere asla temas edilmemesinin bildirilmesi rapordaki, dinin politikaya alet edildiği iddiasını zayıflatmaktadır. Genelgede, Peygamberimizin mübarek hayat ve hareketleri bizim için en büyük kaynak örneği olduğu bildirilmektedir. Cemaat arasına ayrılık gayrılık sokacak ihtilaflı meseleleri söylemekten, dini ve milli vahdeti gevşetecek, Müslümanları gücendirecek her türlü sözler ve hareketlerden imtina edilmelidir.[78] Buradan yola çıkılarak denilebilir ki, dini politikaya alet eden DP hükümetinin genelgede belirtilen hususların tersi istikamette bir din politikası benimsemeleri gerekmektedir. 1952 tarihli Diyanet İşleri Başkanlığı genelgesinde de benzer ihtarlar ve temenniler sayılarak, vaazlar sırasında her türlü şahsiyat ve politikadan uzak durulması gerekliliği ortaya konmuştur.[79] DP döneminde toplumu kuşatıcı ve kutuplaştırmayı önleyici tarzda vaazların halka paylaşılması prensibi ile hareket edilmesine rağmen, 27 Mayıs Askeri Darbesi'nden sonra, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından İstanbul ve Antalya İl Müftülüklerine gönderilen 20 Eylül 1960 tarihli yazı, devr-i sabık yaratma girişimi olarak değerlendirilebilir. Buna göre Atatürk ilkelerinin ruhuna uygun olarak halkı aydınlatıcı konuşmalarda bulunan İstanbul, Kadıköy ve Antalya müftülerine Yüksek Başkanlıkça birer takdirname verilmesi uygun görülmüştür. Aslında verilen bu takdirname, işlerini yapan diğer müftüler arasında tefrik yaratarak kutuplaşmaya yol açabilecek bir anlayışı temsil etmektedir.[80] Öte yandan askeri darbe neticesinde iş başına gelen Milli Birlik Komitesi, yapılan darbenin sebeplerini ve muhtevasını halka aktarabilmek için büyük çoğunluğu Müslüman olan toplumun en uğrak yerleri arasında yer alan camileri seçmiştir. Bu amaç maksadını o kadar aşmıştır ki, darbenin haklılığının ayet ve hadislerle halka anlatılması ve askeri darbe ile yönetimi ele geçiren hükümete destek olmamın dini vecibeler arasında yer aldığının aktarılması istenilmiştir.[81] Bunun yanında 1 Aralık 1960'da Diyanet İşleri Başkanı Ömer Nasuhi Bilmen tarafından Anamur Müftülüğü'ne gönderilen yazıda bütün camilerde 16 Aralık Cuma günü milli birlik ve kardeşlik mevzularında hutbe okutulmasının istenilmesi, askeri darbe hükümetine karşı vatandaşlar arasında olası bir muhalefetin önüne geçilmeye çalışılması olarak değerlendirilebilir.[82]

3. Org. Cemal Gürsel'in Türk Gençliğine Hitabesi ve Bakanlar Kurulu Toplantısı

1 Haziran günü Türk gençliğine hitap eden Org. Cemal Gürsel Demokrat Parti iktidarını karalayan önemli açıklamalarda bulunmuştur. Cemal Gürsel'in darbe sonrası ilk beyanatını Türk gençliğine yönelik yapması tesadüf değildir. Zira gençlerin askeri darbenin sebepleri ve atmosferini iyi tanımış olmaları hem, darbeye genç ve dinamik

Politikalarının Sosyolojik Tahlili, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman, s.78.

[78] BCA 51-00-00-00/4-37-4.

[79] BCA 51-00-00-00/4-31-31.

[80] BCA 51-00-00-00/4-33-28.

[81] Bu doğrultuda Diyanet İşleri Bakanlı tarafından 4 Haziran 1960 tarihinde Anamur Müftülüğüne yazılan yazıda; "Bu gün yurdumuzun en ücra köşelerine kadar idareyi fiilen eline alıp, milli menfaatlerimizi korumak için var olan kuvvetleri ile çalışan hükümetimize destek olmanın dini bir vecibe teşkil ettiğini, aksine hareket eylemenin dünyada ve ahirette mesuliyet ve hüsranı mucip olacağını, vaizlerimizden vaazlarında, hatiplerimizin hutbelerinde ayet ve hadislere istinaden halkımıza duyurmasının temini ve neticeden bilgi verilmesini ehemmiyetle rica ederim." ifadelerine yer verilmiştir. Bkz. BCA 51-00-00-00/4-33-29.

[82] BCA 51-00-00-00/4-33-30.

ISBN: 978-605-73901-3-4

taraftarlar kazandıracak hem de gelecek nesillere yapılan bu hareketin haklılığı aktarılmış olacaktır. Yapılan askeri darbe ruhunun gençler tarafından benimsemiş olması, onların bu ruhu gelecek nesillere aktarmasında hayati öneme sahip olacaktır. Bu doğrultuda Gürsel, geleceğin teminatı olan gençleri, darbenin ruhunun anlaşılması noktasında hedef kitlesi yapmıştır. DP dönemi öğrenci olaylarına atıfta bulunan Gürsel, Türk gençliğinin "*hürriyetlere yapılan tecavüzler*" karşısında gerçekleştirdiği "*asil*" ve "*cesur*" mücadeleyi yakından takip ettiğini dile getirmiştir.[83] Yaşanan bu olaylarda mücadele veren Türk gençliğinin yalnız zalimleri korkutmakta kalmadığı aynı zamanda Türk milletinin ümitlerine ışık tuttuğunun altını çizmiştir. Aslında öğrencilerin vermiş oldukları mücadele, sadece DP aleyhine girişilen bir takım protestolarla sınırlı değildir. DP dönemi öğrenci hareketleri içerisinde Atatürk Heykellerine karşı yapılan saldırıları kınama, Kıbrıs meselesi hakkında yapılan çeşitli gösteriler ve en son Tahkikat Encümenin kurulması gibi eylem ve destek mitingleri yer almaktadır. Sonuç olarak öğrenci grupları her iktidar döneminde gerek iktidar partisini gerekse muhalefeti zor duruma sokacak bir takım eylemler içerisine girişmişlerdir. Gürsel bu hitabında öğrencilerin tamamının olmasa dahi özellikle Ankara ve İstanbul merkezli eylemlerde, öğrencilerin DP iktidarı uygulamalarına karşı göstermiş olduğu direnci takdirle karşılayarak onların bu eylemlerini ülke çapına mal etmeye çalışmıştır.

27 Mayıs Askeri Darbesi neticesinde yönetimi ele geçiren Milli Birlik Komitesi zaman geçirmeksizin yeni kabineyi oluşturarak ilk toplantısını gerçekleştirmiştir. 30 Mayıs 1960'da Başbakanlık binasında Org. Cemal Gürsel'in başkanlığında yapılan toplantıda Demokrat Parti iktidarı ve uygulamalarına atıfta bulunulmuştur. Buna göre vatandaşların maddi ve manevi huzursuzluğundan bahsedilen toplantıda, demokratik çerçevede gerekli düzenlemelerin süratle yapılacağı teminatı verilmiştir. Ayrıca partili ve partisiz her vatandaşın eşit haklara sahip olacağı vurgulanmıştır. Bu durum, gerek CHP gerekse DP dönemindeki partizan idare anlayışına bir gönderme şeklinde algılanabilir. Zira partiler kendi taraftarlarını her iki dönem de çoğu zaman ön planda tutmuşlar ve böylelikle çeşitli kurumlarda kadrolaşmaya gidilmiştir. Yapılan ilk kabine toplantısında bu sorunun gözden kaçmamış olması Türk demokrasi anlayışı için önem arz etmektedir.[84]

Öte yandan farklı fikir ve ideolojilerin temsilcileri olan siyasi partiler konusuna değinilerek, olası bir çatışma ve kargaşalığın önüne geçilmesi adına siyasi parti faaliyetlerine son verildiği açıklanmıştır. Toplantıda, ispat hakkına da atıfta bulunulmuştur. DP'nin muhalefette yer aldığı yıllarda basını ciddi bir şekilde eleştirmiş ve basını CHP tarafgirliği ile suçlamıştır. Ancak 1950'de iktidara gelen DP, 1954 seçimlerinde almış olduğu oy yüzdesinin de vermiş olduğu özgüvenle basın üzerinde bu sefer kendisi baskı kurmaya başlamış ve ispat hakkı uygulamasını getirmiştir. Buna göre basın mensupları aslını ispat edemedikleri hiçbir haberi basına yansıtamayacaklardır.[85] Basın özgürlüğü vurgulanan bu toplantıda ispat hakkını lağveden ya da basını kayıt altına alan kanunlar gibi hak ve hürriyetleri tehdit eden kanunların ve hükümlerin kaldırılacağı dile getirilmiştir.[86]

4. Kurucu Meclis Görüşmeleri

[83] BCA 30-1-00-00/40-236-18.
[84] BCA 30-18-1-2/155-1-1
[85] Selma Göktürk Çetinkaya, "Basına İspat Hakkı Tanınması Meselesi ve Muhalif Duruş", Tarih İncelemeleri Dergisi, C 35, 2020, s.134, 159.
[86] BCA 30-18-1-2/155-1-1

ISBN: 978-605-73901-3-4

4.1. Org. Cemal Gürsel'in TBMM Açılış Konuşması

27 Mayıs Askeri Darbesi'nin ardından, darbeci askerler tarafından Milli Birlik Komitesi oluşturularak, ülke yönetimi devralınmıştır. Demokratik olmayan yollarla ülke yönetimini ele geçiren askerlerin oluşturduğu milli birlik komitesinin içerisinde yer aldığı kurucu meclis devr-i sabık algısının yerleştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Milli Birlik Komitesi insan haklarına dayalı ve özgürlükçü bir cumhuriyeti güvence altına alacak demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti anlayışı içerisinde bir Anayasa, seçim ve siyasi partiler kanunu yapmak amacıyla ve ileride yapılacak olan bir seçim neticesinde yönetimi devretmek üzere Kurucu Meclis oluşturma kararı almıştır.[87] Oluşturulan bu Kurucu Meclis vasıtası ile darbeci askerler bir önceki yönetimi karalama çalışmalarını TBMM vasıtası ile yapmıştır. Bu yöntem gücünü milletten alan bir siyasi partinin yine, Milletin meclisinde karalanmasının dünyaya ilanı anlamı taşımaktadır. Bu bağlamda 24 Haziran 1960 tarihli Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı sırasında Türkiye Cumhuriyeti Devlet ve Milli Birlik Komitesi Başkanı Başbakan Cemal Gürsel'in açılış konuşması önem arz etmektedir.

Gürsel 27 Haziran 1960 tarihli nutkuna Demokrat Parti iktidarının eleştirerek başlamıştır. Gürsel'e göre Demokrat Parti, icraatlarının hesabını vermekten korkan bir partidir. Gürsel bu düşüncesine açıklık getirerek; "*Bu korku içerisinde mesuliyetten sıyrılmanın başka çıkar yolu bulunmayan sabık ve sakıt iktidar partisinin idarecileri de asla ihlal edilmemesi icap eden Türk Anayasını çiğnemekten çekinmediler*." ifadelerinde bulunmuştur. Askeri darbenin gerekçeleri arasında yer alan konulara değinen Gürsel'e göre Demokrat Parti iktidarı döneminde Türk milletinin hak ve hürriyetleri ortadan kaldırılmış, muhalefet işlevsizleştirilmiş, adalet ve haberleşme hürriyeti ortadan kaldırılarak üniversite muhtariyeti tahrip edilmiştir. Tüm bunlar ışığında Türkiye akıbeti belli olmayan karanlık bir yola sürüklenmiştir.[88] Cemal Gürsel'in bu ifadelerinin değerlendirmesi yapılacak olunur ise aslında Demokrat Partiye yöneltilen bu ithamların çoğunun tek parti döneminde de yaşandığı gerçeği unutulmamalıdır. Her dönemde basını iktidar yanlısı, muhalif ve tarafsız olarak ayırmak mümkündür. Öte yandan 1923-1946 yılları arasında basının siyasi otoritenin egemenliği altına alındığı bilinmektedir.[89] Ayrıca Demokrat parti döneminde muhalefetin işlevsizleştirildiği noktasında tek parti iktidarı döneminde kurulmuş olan iki siyasi partinin kapatılmış olması gerçeği göz ardı edilmemelidir. Haberleşme hürriyeti bağlamında ise radyo çok önemli bir enstrüman olarak karşımıza çıkmaktadır. Kitlelere ulaşmada çok önemli vazife gören radyoyu her iktidar kendi çıkarına göre kullanmış ve kendi tekelinde tutma yönünde gayret sarf etmiştir. Gürsel'in dikkat çektiği bir diğer konu ise üniversitelerin muhtariyetidir. Üniversitelerde mevcut siyasi konjonktüre[90] göre farklı fikirsel ve siyasi düşüncelerin girmesi engellenemez. Bu bağlamda gerek tek parti döneminde gerekse Demokrat Parti döneminde iktidarlar kendi çıkar ve düşüncelerine göre üniversitelere dolaylı ve dolaysız yoldan müdahalede bulunmuşlardır.

[87] Sami Küçük (2008), Rumeli'den 27 Mayıs'a, İstanbul: Mikado Yayınları, s.121.
[88] T.C. Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, Birinci Birleşim, C 1, 24.06.1960, s. 2.
[89] Ahmet Öztürk, "Tek Parti Döneminde Basın Özgürlüğü", Marmara İletişim Dergisi, S 5, Ocak 1994, s. 143.
[90] 1950 ve 1960 tarihleri arasında Türk Siyasetinde yer alan partiler: Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, Millet Partisi, Cumhuriyetçi Millet Partisi, Türkiye Komünist Partisi, Hürriyet Partisi ve Bağımsızlardır. Bkz. https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.secimdeki_partiler?p_secim_yili=1957 (TBMM Resmi İnternet Sitesi) Erişim Tarihi: 06.01.2022.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Cemal Gürsel, 27 Mayıs Askeri Darbesini, Demokrat Parti iktidarında hukuksuz olarak nitelendirilen uygulamalara tepki olarak gerçekleştiğini dile getirmiştir. Gürsel, "*Türkiye Cumhuriyeti'nin korumak ve kollamak vazifesinin kendisine verilmiş olan Türk ordusunun bu faciaya seyirci kalması elbette beklenemezdi*." ifadeleri ile facia olarak nitelendirdiği Demokrat Parti iktidarı uygulamalarına son verildiğini dile getirmiştir. Genel olarak bakıldığında sayılan birçok başlıkta öne sürülen eleştirilerin tek parti döneminde de var olduğu düşünüldüğünde, çözüm noktası olarak askeri darbe yapmanın ne kadar gerekli olduğu tartışmaya açık bir konudur. Demokrat Parti iktidarını "*aklın, mantığın ve vicdanın*" kabul etmediği "*kötü yönetim*" olarak niteleyen Gürsel, bu anlayıştaki Demokrat Parti iktidarının devletin temel değerlerini derinden sarstığını düşünmektedir. Bu bağlamda bozulan iç ve dış itibarın iadesi, tehlike altına girmiş olan milli varlığı kurtarmak ve eskiyi tasfiye ederek yepyeni bir devlet kurmak milletini ve memleketini seven vatandaşlar için en mukaddes bir görev olduğunu vurgulamıştır. Yapılan askeri darbeye gerekçelerin sıralandığı bu konuşma Demokrat parti iktidarına karşı söylenmiş olmasına rağmen, aslında kurumlardaki bozulmanın geçmiş iktidar dönemlerinde başlamış olduğu gerçeği unutulmamalıdır.[91] Mecliste Milli Birlik Komitesi temsilcilerine Askeri Darbenin ne kadar yerinde bir girişim olduğunu anlatmaya çalışan Gürsel, Türk Silahlı Kuvvetleri temsilcisi olan komite üyelerini birer "*ideal fedaisi*" olarak nitelemiştir.

Gürsel'in konuşmasının ardından komite üyeleri TBMM kürsüsüne gelerek ant içmişleridir.[92] Komite üyelerinin Meclis huzurunda ant içmelerinin arından askeri darbeyi başlatanlar hakkında Bakanlar Kurulu kararına dair Başbakanlık tezkeresi okunmuştur. Milli Birlik Komitesine hitaben okutulan tezkerede önemli ayrıntılar göz çarpmaktadır. Bu bağlamda, "*İçyüzüne vakıf oldukça artan dehşeti, sabık idarede memleket ve milletin ne karanlık bir akıbet, ne ifade olunmaz bir felaket ve ne tashih kabul etmez bir hacalet*[93] *eşliğinde olduğunu göstermektedir*." şeklinde ifadelerin yer aldığı tezkere, TBMM ve Türk milleti üzerinde eski iktidara karşı çok ciddi bir devr-i sabık anlayışı ortaya koyulmaya çalışıldığının göstergesidir. Tezkerede dikkat çeken bir diğer önemli detay ise gerçekleştirilen askeri darbenin paydaşlarına edilen teşekkür kısmıdır. Bu doğrultuda, "*bu faciaya son vermeyi kararlaştıran*", Milli Birlik Komitesi, Türk Ordusu, Türk milleti ve üniversitelere edilen teşekkür ile darbenin geniş bir kesime mal edilmek istendiği açıkça ortaya çıkmıştır. Ancak 27 Mayıs askeri darbesine bahse konu paydaşların topyekûn müdahil olmaları söz konusu değildir. Demokrat Parti'nin 1950 seçimlerinde %52.68, 1954 seçimlerinde %57.61 ve 1957 seçimlerinde %47.88 oy almış olduğu gerçeği[94] düşünüldüğünde Türk Milletinin tamamının askeri darbeye taraftar gibi gösterilmesi gerçeklikten uzak bir anlayışı temsil etmektedir. Ayrıca ordu ve üniversite çevresinden darbenin meşruluğunu kabul etmeyenler de azımsanmayacak derecededir. Bu duruma örnek olarak Balıkesir V. Söp Köyünden Ramazan Tavşanlı isimli bir vatandaşın Org. Cemal Gürsel'e 15 Temmuz 1960 tarihinde bizzat göndermiş olduğu mektup gösterilebilir. Buna göre, askeri darbe sonrası yaşanan atmosfer Türk milleti

91 T.C. Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, Birinci Birleşim, C 1, 24.06.1960, s. 2-3.
92 T.C. Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, Birinci Birleşim, C 1, 24.06.1960, s. 2-3. Üyelerin ant içme metni; "Bir karşılık beklemeden, ahlâk, adalet, hukuk ve insan hakları prensiplerinden ve vicdani kanaatlerimden başka bir sınırla bağlı olmaksızın kendimi Türk Milletine adadım. Vatanın ve milletin mutluluğuna ve Milletin egemenliğine aykırı bir ülkü gütmeyeceğim. Demokratik Cumhuriyeti yeni Anayasaya göre düzenlemek ve iktidarı yeni Meclise devretmek ülküsüne bağlılıktan ayrılmayacağım. Bunun için şerefim, namusum ve bütün mukaddesatım üzerine and içerim. Bkz. T.C. Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, Birinci Birleşim, C 1, 24.06.1960, s. 3.
93 Utanma, utanç.
94 https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.secimdeki_partiler?p_secim_yili=1957 (TBMM Resmi İnternet Sitesi) Erişim Tarihi: 06.01.2022.

ISBN: 978-605-73901-3-4

nazarında hiçbir şekilde hoş karşılanmamıştır. Gazetelerde yer alan şişirme ve yalan haberler kamuoyunda darbeye karşı aleyhte ve hasmane, DP adına ise lehte bir düşünce yaratmaktadır. Tavşanlı'ya göre Türk milleti gerçek hürriyetine ancak DP döneminde kavuşmuştur. Bu gün, darbe aleyhine vatandaşlar arasında tek bir kelime sarf edilmesi halinde en yakın zabıtaya haber verilip o kişi sorgusuz sualsiz hapishaneye atılmaktadır.[95] DP'ye isnat edilen suçları CHP'lilerden de işleyen vardır. Ancak, CHP iktidarda iken işlemiş olduğu suçlar gündeme gelmemektedir. Celal Bayar Yüce Divana sevk edilmiştir. Ancak, CHP iktidarı döneminde işlenmiş olan suçlar için Yüce Divana herhangi birinin sevki yapılmamıştır. Öte yandan Tavşanlı, Türkiye'nin birçok yerini gezdiğini ve halk ile temaslarda bulunduğunu, ancak kendisinde, yapılan askeri darbenin çoğunlukla hoş karşılanmadığı kanaatinin hâsıl olduğunu vurgulamıştır. Kardeş kavgasına sebep olmamak adına vatandaşların bu darbeye ses çıkarmadıkları eklemiştir. Ona göre, darbeden memnun olmayanlar sadece vatandaşlar değildir. Bazı subaylar arasında da ciddi memnuniyetsizlik söz konusudur.[96] Askeri darbenin toplum nazarında oluşturduğu olumsuz algının kırılması amacıyla tesis edilmeye çalışılan devr-i sabık anlayışı, oluşturulan yeni hükümet eli ve kontrolü ile gerçekleştirilmek istenilmiştir. Zira kontrol dışı gelişen, eski yönetimi ve anlayışı karalayıcı bir takım girişimler yeni hükümet olarak tehlikeli eylemler olarak addedilmiştir. Bu doğrultuda haftalık siyasi mizah gazetesi olan Tef'in[97], devr-i sabık yaratma yönünde yayınları Askeri Darbe hükümetinin tepkisini çekmiştir. Bu yayınların toplum arasında kontrolsüz kutuplaşmayı hızlandırıcı etkisi görüldüğünden Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü tarafından gazeteye müdahale edilmiştir. Bu konu o kadar ciddiye alınmıştır ki, ilgili gazetenin ayırıcı manalar taşıyan karikatür ve yazılara son vermesi gerektiği ve gerek görüldüğü takdirde Adalet Bakanlığı tarafından kovuşturma yaptırılması gerektiği açık bir şekilde ortaya konulmuştur.[98]

4.2. Hükümet Programının Okunması

Milli Birlik Komitesi ülke yönetimini ele aldıktan sonra yapılan çalışmalar neticesinde hükümet politikası belirlenmiştir. Belirlenen bu programın TBMM Genel Kurulu'nda okunması sırasında yaşanan gecikmeden söz edilmiş ve yaşanan gecikmenin sebebi ise DP iktidarı döneminden kalan çok sayıda acil meselelerin çözümü sürecine bağlanmıştır. Bu doğrultuda hükümet programını okuyan Devlet Vekili Amil Artus DP'yi tanımlarken insan hakları ve Türk vatandaşlarının sahip oldukları hürriyetleri çiğneyerek hukuk ve kanun dışı olmuş, gayrimeşru bir hale gelmiş iktidar benzetmesi yapmıştır. Konuşmasına devam eden Artus yeni hükümetin temel amacının Türkiye'de demokratik anlayışını mümkün olan en kısa sürede yeniden tesis etmek olduğunu açıklamıştır.[99] Askeri darbe hükümetinin özgürlükçü yaklaşımından bahseden Artus, "*Vatandaşların eşitliği, vicdan hürriyeti ve diğer bütün hürriyetlerin teminat altında bulundurulması ve taşıdığı fikir ve kanaatlerden dolayı veya mensubu bulunduğu siyasi teşekkül sebebiyle, hiç kimsenin herhangi bir şekilde tazyik ve tecavüze maruz bırakılmaması mukaddes gayelerimizden birisi olarak kalacaktır*."[100] ifadeleri ile Türk halkına teminat

[95] Org. Cemal Gürsel imzasıyla 25 Eylül 1961 tarihinde Adalet Bakanlığı'na yazılan yazıda, Cemal Gürsel aleyhine sözle ve hareketle muhalefette bulunanlar hakkında tahkikat yapılmaması rica edilmiştir. Bkz. BCA 30-01-00-00/1-10-4.
[96] BCA 30-01-00-00/21-123-14.
[97] Tebessüm Yılmaz (2010), Demokrat Parti Döneminde Muhalif Bir Mizah Dergisi: Tef (1954-1955), Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.157-158.
[98] BCA 30-01-00-00/55-341-6.
[99] T.C. Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, İkinci Birleşim, C 1, 11.07.1960, s. 3.
[100] T.C. Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, İkinci Birleşim, C 1, 11.07.1960, s. 3.

ISBN: 978-605-73901-3-4

vermiştir. Ancak verilen bu sözün, 27 Mayıs Askeri Darbesi sonrası yaşanılanlarla örtüşmediği görülmektedir. Bu durumu birkaç örnek vererek aktarmak yerinde olacaktır. Askeri darbenin ardından tutuklanan isimler arasında yer alan İstanbul Emniyet Müdürü Faruk Oktay'ın Yassıada'da tutulduğu süre zarfında hayatını şüpheli bir şekilde kaybetmiş olması bu duruma örnek olarak verilebilir. 30 Eylül 1960'da hayatını kaybeden Oktay'ın ölümü basında "*kalp krizi*" neticesine bağlanmıştır.[101] Ancak Faruk Oktay'ın oğlu Hasan Emre Oktay, babasının vefatını bu kadar basit bulmamaktadır. Hasan Emre Oktay, babasının Davutpaşa Kışlası'nda tutuklu bulunduğu süre zarfında annesinin, Faruk Oktay'ın düzenli alması gereken ilaçlarını kışlaya götürmesi sırasında orada bulunan askerlerin annesinin eline vurarak ilaçları yere döktüğünü ve "*sen burayı hastane mi sandın, defo*l!" şeklindeki hitabını dile getirmiştir. Faruk Oktay'ın Yassıada'da tutuklu bulunduğu süre zarfında türlü işkencelere maruz kaldığını belirten Hasan Emre Oktay şu önemli açıklamayı yapmıştır,

"Yassıada'da en büyük işkenceye maruz kalan grup başta babam olmak üzere İstanbul Emniyet grubuydu. 'Celal Bayar ve Adnan Menderes sana öğrencilere ateş et dedi ve sen ateş ettin, nerede bu yüzlerce öğrenci, nereye sakladınız?' diyorlar. Bunları sonradan bize anlattılar. 'Ölü olsa aileleri olur, nerede yüzlerce öğrencinin aileleri.' diye cevap verince çok bozuluyorlar. Çünkü darbe boşa çıkıyor. Orada ışıklı oda işkencesi görüyor. Döverek sorguluyorlar. Hatta sahte belge imzalatmaya çalışıyorlar, 'Celal Bayar ve Menderes bize ateş et dedi, biz etmedik.' diye. İmzalasa belki kurtulacak ama babam şerefli bir insan, canına mal oldu ama şerefiyle gitti."[102]

Bu ifadelerden anlaşılmaktadır ki Hasan Emre Oktay, babasının işkence neticesinde öldürüldüğünü iddia etmektedir. Ortaya atılan iddialar, askeri darbe sonrası yaşananlarla Devlet Vekili Artus'un vermiş olduğu teminatın çeliştiğini göstermektedir.

Aslında ortaya atılan bu iddialar sadece Faruk Oktay ile sınırlı değildir. Dönemin Dâhiliye Vekili Dr. Namık Gedik'in 29 Mayıs günü tutuklu bulunduğu Ankara Harp Okulu'nun penceresinden intihar ettiğinin basına yansıması[103] yine DP dönemi Konya Valisi Cemil Keleşoğlu'nun Yassıada'da bileklerini kesmek suretiyle intihar ettiğinin kayıtlara düşülmesi, Artus'un teminatına gölge düşüren gelişmeler olarak karşımıza çıkmaktadır.[104] Bugün, Dâhiliye Vekili Namık Gedik ve Konya Valisi Cemil Keleşoğlu'nun ölümleri halen şüpheli vasfını korumaktadır. Öte yandan 29 Eylül 1960 tarihli Meclis oturumunda Ulaştırma Bakanı Sıtkı Ulay'ın DP'lilere yönelik, "*Efendim biz isteseydik bir anda kanunları çiğneyip öldürürdük, bunu yapmadığımıza göre onlar bunları bir nimet saymalı*" ifadeleri dönem anlayışını ifade etmesi açısından kayda değerdir.[105]

---

[101] "Sabık İstanbul Polis Müdürü Oktay da Öldü", Akşam, 2 Ekim 1960, s.1.; "Sabık Emniyet Müdürü Faruk Oktay Yassıada'da Kalpten Öldü", Cumhuriyet, S 12991, 2 Ekim 1960, s.1-5.

[102] https://www.aa.com.tr/tr/demokrasinin-infazi-27-mayis/27-mayista-iskence-altinda-demokrasi-sehidi-olan-babasini-anlatti/2254485. Erişim Tarihi: 09.01.2022.

[103] "Gedik Kendini Pencereden Atmak Suretiyle İntihar Etti", Cumhuriyet, S 12870, 31 Mayıs 1960, s.1.; "Gedik İntihar Etti", Hürriyet, 31 Mayıs 1960, s.1.; "Gedik İntihar Etti", Milliyet, S 3600, 31 Mayıs 1960, s.1.; "Namık Gedik İntihar Etti", Ulus, S 13202, 31 Mayıs 1960, s.1.; Namık Gedik İntihar Etti", Vatan, S 6843, 31 Mayıs 1960, s.1.; "N. Gedik İntihar Etti", Yeni Sabah, S 7622, 30 Mayıs 1960, s.1

[104] "Sabık Konya Valisi İntihar Etti", İstanbul Ekspres, S 3108, 15 Temmuz 1960, s.1.; "Sabık Konya Valisi Dün İntihar Etti", Milliyet, S 3642, 15 Temmuz 1960, s.1.; "Sabık Konya Valisi C. Keleşoğlu İntihar Etti", Yeni Sabah, S 7665, 15 Temmuz 1960, s.1

[105] T.C. Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, On Dördüncü Birleşim, 29.09.1960, s. 6.

ISBN: 978-605-73901-3-4

5. 1960 Yılı Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantılarında Devr-i Sabık Anlayışı

1960 Milli Birlik Komitesi genel kurul toplantıları incelendiğinde TBMM'de DP iktidarına karşı itham, eleştiri, iddia ve aşağılayıcı ifadelerin sıklıkla karşımıza çıktığı görülmektedir. Bunlar kategorilendirildiğinde antidemokratik uygulamalar, yolsuzluk, ahlaksızlık ve gayrimeşru servet gibi kavramlar ekseninde DP aleyhine müzakereler yapıldığı görülmektedir.

5.1. Aşağılama, Ahlaksızlık ve Yolsuzluk İddiaları

Mecliste DP iktidarı ile ilgili aşağılayıcı tutum ve davranışlar 1 Eylül 1960 tarihli TBMM'de, "*devlet daireleri ve diğer idarelerce yapılmakta bulunan veya yapılmasına teşebbüs edilmiş olan inşaat, tesisat ve her türlü işler ve satın almalar hakkında kanun*" münasebetiyle yapılan oturumda açıkça ortaya çıkmaktadır. Devr-i sabık anlayışını TBMM'ye yansıması bağlamında, ilgili kanunun kabulü sonrası Meclis Başkanının, "*Bu suretle sakıtların bize bırakmış oldukları mirastan birisini daha temizlemiş oluyoruz*." ifadelerine karşı Milli Birlik Komitesi üyesi Sami Küçük'ün, "*Sakıt değil. Düşüklerin diyelim daha isabetli olur*." cümlesi bu anlayışı kanıtlar niteliktedir.[106] TBMM'de, DP ile ilgili aşağılayıcı tabirlerin kullanılmasının yanında DP, "*hırsızlık*" ithamı ile de karşı karşıya kalmıştır. Buna göre 7 Eylül 1960 tarihli TBMM oturumunda, Türk Ceza Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ile ilgili görüşmeler sırasında ahlak dışı suçlara değinilmiştir. Bu konuda ilgili kanun gerekçesi içerisinde, "*Ahlak ve fazileti himaye ahlaksızlarla mücadele ile olur. Bu sebeple düşük iktidarın ahlak sahasında telafisi güç açtığı yaralardan birisi de hırsızlık olmuştur. Böylece hırsızlar şerefli ve haysiyetli vatandaşlardan daha büyük iltifat görmüş, mevki almış ve işlerini yürütmüşlerdir*." ifadeleri kullanılarak DP gayri ahlaki bir suçu tarif efen hırsızlıkla suçlanmıştır.[107] DP'yi ahlaksızlık ve hırsızlıkla itham eden ve toplumu belirli bir düşünceye sevk eden devr-i sabık politikalara karşı 2 Mayıs 1960 tarihinde Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Anamur Müftülüğü'ne gönderilen yazı önem arz etmektedir. Söz konusu yazıda, son hadiseler dolayısıyla vaiz ve hatiplerin vaaz ve hutbelerinde yanlış telakki tefsir edilebilecek, cemaat arasında ayrıma yol açabilecek sözlerden azami derecede sakınılmasının gerekli bulunduğu bildirilmiştir.[108] Buradan yola çıkarak DP döneminin en zor günlerinde toplum arasında gayriahlaki ve siyasi konularda ayrım yaratacak söz ve davranışlardan kaçınılması gerekliliğinin altı çizilmiştir. DP'nin bu yöntemi Diyanet İşleri Başkanlığı aracılığı ile yapmasının en önemli sebebi ise geniş kesimlere hitap edebilme olanağının böylelikle yakalanabileceği düşüncesinden ileri gelmektedir. Öte yandan askeri darbe sonrası, 10 sene süren DP iktidarı dönemi ile ilgili yapılan yolsuzlukları ortaya çıkarmak maksadıyla Milli Birlik Komitesi'nin P. 14 sayılı kararı ve bu kararı takiben 45 sayılı kanun gereğince Tahkik Heyetleri kurulmuştur. 18 Temmuz 1960 tarihine kadar Tahkik Heyetlerine 2.180 yolsuzluk ihbarı gelmiş ve bunun 1.077 adedi karara bağlandığı bildirilmiştir.[109]

[106] T.C. Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, Üçüncü Birleşim, 03.09.1960, s. 16.
[107] T.C. Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, Altıncı Birleşim, 07.09.1960, s. 2.
[108] BCA 51-00-00-00/4-33-20.
[109] T.C. Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, On Dördüncü Birleşim, C.1, 29.09.1960, s. 1.

ISBN: 978-605-73901-3-4

5.2. Kadrolaşma Meselesi, Kaymakamlara Verilen Yeni Görevler ve İstimlak Yolsuzluğu İddiaları

27 Mayıs Askeri Darbesinin ardından başlayan yeni süreçte eski anlayışta olduğuna inanılan idare amirleri ve memurlarının bir kısmı emekliye sevk edilmişlerdir. Emekliye sevk edilenler arasında üniversite ve Danıştay'da görev alan hâkim ve azalar da bulunmaktadır.[110] Askeri darbe sonrası yapılan bu düzenlemeler DP dönemi kadrolaşmanın seyrini değiştirmek ve askeri darbe düşünce ve ruhunu barındıran kişilerle bu boşluğun doldurulmasına yöneliktir.[111] 5 Eylül 1960 tarihli Meclis oturumunda, "*1700 sayılı İçişleri memurları kanununun 5354 sayılı kanunla değiştirilen ikinci maddesine bir fıkra eklenmesine dair kanun tasarısının*" görüşülmesi, ülke genelinde husule gelen kaymakam açığının, emekli ordu mensuplarının kaymakam olarak atanması ile kapatılmasını ihtiva etmektedir. Tasarının gerekçesi önem arz etmektedir. Bu önem, tasarının gerekçesinin okunması sırasında devr-i sabık anlayışını vatandaşlara aktarabilecek kaymakamların belirlenmesini içermesinden kaynaklanmaktadır. Gerekçeye göre, 27 Mayıs Askeri Darbesi sonrası süreçte idare amirlerine çok mühim görevler düşmektedir. Bu görevlerin en başında ise darbenin muhtevasını ve ruhunu halka doğru bir şekilde aktarmak gelmektedir. Bu doğrultuda "*inkılap*" prensiplerinin vatandaşlara her fırsatta anlatılması, "*düşük iktidar*" faaliyetleri ve kötülüklerinin açık bir şekilde ifade edilmesi gibi görevler ilçe merkezinde en yüksek mülki amir olan kaymakamlara verilmiştir. İlçelerde kaymakam açığının tespit edildiğinden yola çıkarak, taşrada askeri darbe ruhu ve gerekçelerini halka anlatma görevi verilen kaymakamların derhal yeterli sayıya ulaştırılarak asli görevlerinin yanında bahse konu yeni görevlerini icra etmelerinin elzemliği Meclis görüşmelerine damga vurmuştur.[112]

15 Eylül tarihli TBMM oturumunda, İstanbul ve Ankara Belediyelerinin borçları müzakere edilmiş ve ilgili belediyelerin söz konusu borçları DP dönemindeki politikalara bağlanmıştır. Buna göre DP döneminde Ankara ve İstanbul belediye sınırları içerisinde birçok yol ve yolsuz istimlakler neticesinde ilgili belediyeler milyonlarca lira borçlanmak durumunda kalmışlardır. Öte yandan yapılan istimlaklerde istihkak sahiplerine paralarının ödenmediğine vurgu yapılmıştır.[113] Aslında vatandaşlara paralarının ödenmemesi konusu 27 Şubat 1959 tarihli Meclis oturumunda da gündeme gelmiştir. Bu oturumda söz alan CHP Hatay Milletvekili Ahmet Sırrı Hocaoğu, Anayasada kamuca ücreti verilmeden kamulaştırma yapılamayacağı hükmüne rağmen DP'nin İstanbul'da 100 milyon TL'ye yakın istimlak bedelini ödemediğini iddia etmiştir.[114] Görülmektedir ki, DP döneminde usulsüzlüğün yapıldığı istimlak meselesi Askeri Darbe sonrası dönemde de güncelliğini korumaktadır. Usulsüzlüklerin tespiti noktasında önemli bir görev olan Sayıştay kurumundan bahis olunan 23 Aralık 1960 tarihli TBMM oturumunda İktisat Komisyonu Araştırma ve İnceleme Kurulu tarafından verilen bilgilerde, DP'nin böylesi önemli görevlerle donatılmış olan Sayıştay'ı yozlaştırdığı bilgisine yer verilmiştir. Buna göre DP'nin "*kanunsuz*" ve "*israfçı*" uygulamalarına baraj niteliği görmesi gereken Sayıştay "*soysuzlaştırılarak*" usulsüz harcamaların tescil mercii haline getirilmiştir. Buradan anlaşılmaktadır ki, DP dönemi usulsüz harcamaların tümüne Sayıştay'ın karşı

[110] T.C. Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, Yirmi Dördüncü Birleşim, 17.10.1960, s. 1.
[111] BCA 30-11-01-00/285-12-10; BCA 30-11-01-00/284-7-6.; T.C. Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, Altıncı Birleşim, 07.09.1960, s. 3.
[112] T.C. Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, Dördüncü Birleşim, 05.09.1960, s. 6.
[113] T.C. Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, On İkinci Birleşim, 15.09.1960, s. 8.
[114] TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:XI, C 7, İçtima:2, Kırk Yedinci İnikat (27.02.1959), s.1240.

ISBN: 978-605-73901-3-4

koyamamış olması bu kurumun DP'nin kontrolü altına girmesi ve onun istediği yönde çalışmalarını gerçekleştirmiş olmasından kaynaklanmaktadır.[115]

5.3. 27 Mayıs'ın Milli Bayram İlan Edilmesi ile İlgili Kanun Tasarısı ve DP'lilerin Gayrimeşru Servet Edindiği İddiaları

4 Ekim 1960 tarihli Meclis görüşmesinde devr-i sabık anlayışının bir tezahürü olan 27 Mayıs'ın bayram ilan edilmesi ile ilgili görüşmeler yapılmıştır. "*2739 sayılı ulusal bayram ve genel tatiller hakkındaki kanunun ikinci maddesinin (C) fıkrasının tasdikine dair geçici kanun tasarısı ve güvenlik konseyi raporu*" nun gerekçesi, bu günün neden milli bayram olarak kutlanması gerektiğinin devr-i sabık anlayışı çerçevesinde gündeme getirilmesi açısından önem arz etmektedir. Gerekçeye göre, Anayasa ile teminat altına alınmış olan hak ve hürriyetler keyfi kanunlar ve hukuk dışı kararlar ile çiğnenmek suretiyle Türk milleti DP tarafından kendi irade ve arzularına boyun eğdirilmek zorunda bırakılmıştır. DP'nin seçimle iş başına geldiğini unutarak yetkileri dışına çıktığının dile getirildiği gerekçede tüm bu olumsuzluklara, 27 Mayıs günü yapılan darbe ile son verildiği belirtilmektedir. Bu bağlamda 19 Mayıs Gençlik Bayramı'nı takip eden hafta içerisinde 27 Mayısı milletçe kutlamak ve bu "*eşsiz olayı*" yeni nesillere devretmek ana gerekçe olarak sunulmuştur. Gerekçe incelendiğinde önemli sonuçlara varıldığı görülmektedir. Buna göre 27 Mayısın, askeri yönetim tarafından milli bayram ilan edilmesinde hiç şüphesiz ki, DP zihniyeti ile mücadele kapsamında, darbe kavramını milletin bilinçaltına aşılamak amaç edinmiştir. Zira her sene kutlanması düşünülen 27 Mayıs Milli Birlik ve Hürriyet Bayramının[116] devlet eli ile yapıldığı için toplumun dimağında kendisine önemli bir yer edinecektir.

28 Aralık 1960 TBMM'de, "*Sakıt iktidar yakınlarının meşruiyetini ispat edemedikleri mallarının müsaderesi hakkındaki kanun*" münasebeti ile yapılan oturumunda söz alan Adalet Bakanı Amil Artus önemli açıklamalarda bulunmuştur. Artus'a göre DP mensupları ve yakınlarının edinmiş oldukları servetlerini meşru yoldan edindiklerini kanıtlamaları gerekmektedir. On sene süre zarfında iktidarı elinde bulunduran DP'liler ve onların yakınları devletin önemli kurumlarını işgal etmişlerdir. Böylece ellerindeki yetki ve nüfuzu kötüye kullanarak her türlü imkânlardan faydalanma yoluna gitmişlerdir. Bunun neticesinde DP'liler ve bunların yakınları gayrimeşru servet elde etmişlerdir. İşte 27 Mayıs Devriminin gerekçelerinden bir tanesini de bu ve benzeri durumlar oluşturmaktadır. Artus, DP'liler ve yakınlarının servetlerini meşru yoldan elde ettiklerini kanıtlayamamaları durumunda bu servetlerinin ellerinden alınması gerekliliğini dile getirmiştir. Artus'a göre DP, iktidarda bulunduğu dönem içerisinde haksız kazanç sağlayarak milletin aleyhine ve kendisi lehine servet sağlamıştır. Bu nedenle kanıtlayamadıkları her türlü mal ve mülkleri müsadere yolu ile alınmalıdır.[117]

SONUÇ

İktidara gelen yönetimin kendinden önceki dönemi sorgulaması, eleştirmesi, hesap sorması ve eski iktidar ile ilgili bir takım itham ve iddialar ortaya atması devr-i sabık anlayışı içerisinde değerlendirilmektedir. Çalışmanın

[115] T.C. Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, Altmışıncı Birleşim, C 4, 23.12.1960, s. 1.
[116] Bu günün bayram olarak kutlanılması 1963 yılında 27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı ismiyle gerçekleştirmiştir. Bkz. Mahmut Bolat (2018), "27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı (1963-1980), Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C 34, S 2, s.388.
[117] T.C. Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, Altmış Dördüncü Birleşim, C.4, 28.12.1960, s. 36.

ISBN: 978-605-73901-3-4

konusunu teşkil eden 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi sonrası devr-i sabık anlayışının tesis edilmeye çalışılması, iktidarı ele geçiren askeri yönetimin meşruiyetini kanıtlama çalışmaları içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Türk tarihinde devr-i sabık anlayışı eski dönemlerden beri süregelmektedir. Sultan II. Beyazıt döneminde yazılan eserlerin bir kısmında Fatih Sultan Mehmet döneminin devr-i sabık olarak işlenmiş olması, İttihat ve Terakki döneminde Sultan II. Abdülhamit devrinin eleştirilmesi ve o dönem memurlarının bürokrasiden ayıklanması bu duruma örnek olarak verilebilir. Bu süreç sonucunda Türkiye Devleti'nin kurulması ve cumhuriyetin ilanının ardından kurulan ilk siyasi teşekkül olan Cumhuriyet Halk Partisi 1950 senesine kadar tek başına iktidarda kalmıştır. Bu süre zarfında dönem koşulları ve siyasi iradenin yönetiminden kaynaklı sebeplerle yönetim ile halk arasındaki ilişkilerde çözülmeler başlamıştır. 1946'da kurulan Demokrat Parti'nin 1950'de ezici bir çoğunlukla tek başına iktidara gelmesi bunun bir sonucudur.

Aslında bu durum 1950 seçimleri ile iktidara gelen DP için çok ciddi bir meşruiyet kaynağı olarak gözükmektedir. Ancak Başbakan Menderes 1950 seçimlerinin ardından 28 Mayıs'ta yapmış olduğu Meclis konuşmasında asla bir devr-i sabık yaratmayacaklarını dile getirmiştir. 1950-1960 arasında tek başına iktidarda kalmayı başaran DP, özellikle iktidarının son çeyreğinde muhalefet ile çok gergin ilişkiler yürütmüştür. Bu gerginlik öyle bir safhaya gelmiştir ki, ülkede darbe söylentileri baş göstermeye başlamıştır. 1960'ta Harp Okulu öğrencilerinin DP aleyhine yürüyüş yapmaları söylentilerin gerçeğe dönüşme yolunda önemli bir kanıtı olmuştur. 27 Mayıs günü yapılan askeri darbe neticesinde, ordu yönetime el koymuş ve DP iktidarı sonlandırılmıştır. Darbe ile iktidara gelen askeri yönetim, kendisine meşruiyet kazandırma yolunda en büyük yöntemi devr-i sabık anlayışı oluşturmak ve kendisin destekleyen ya da desteklemek zorunda kalan basını, yapılacak propagandalarda kullanmak olmuştur. Askeri darbenin hemen ardından DP'ye yönelik karalama kampanyaları başlamış, eski idareci ve DP döneminde kritik alanlarda bulunan yöneticiler tasfiye edilmiş ya da emekliye sevk edilmişlerdir. Yapılan propagandalara göz atıldığında 10 senelik DP iktidarının müspet yönleri neredeyse görmezden gelindiği görülmektedir. Yeni yönetim, halkın oylarının %47'sini almış olan siyasi partinin mensuplarının da içerisinde bulunduğu Türk halkına bütünleştirici mesajlar verirken öte yandan ülkede şüpheli bir şekilde hayatını kaybeden DP mensupları ve idarecilerinin olduğu görülmektedir. Dâhiliye Vekili Namık Gedik, Konya Valisi Cemil Keleşoğlu ve İstanbul Emniyet Müdürü Faruk Oktay bunlara örnek olarak verilebilir. Bu dönem devr-i sabık anlayışında öylesine ileri gidilmiştir ki, camilerde halka, yapılan askeri darbenin dinen bir mahsurunun olmadığının anlatılması istenilmiştir. DP'yi dini kullanmak ile suçlayan askeri yönetim aslında bu hareketle kendi fikir ve ideolojileri ile ters düşmektedir. Bu bilgiler ışığında DP döneminin başında ve sonunda iki farklı devr-i sabık anlayışı ortaya çıkmaktadır. Birincisi, geçmişi reddetme ve ötekileştirme söylemlerinden uzak açıklamalarla iktidara gelen DP, diğeri ise DP dönemini tüm mahremiyeti ile deşifre ederek, kendisine meşruiyet yaratmaya çalışan askeri yönetimdir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

KAYNAKÇA

A. Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Celal Bayar Arşivi

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi

İçişleri Bakanlığı Arşivi

B. Resmi Yayınlar

TBMM Zabıt Cerideleri

TBMM Tutanak Dergisi

TC. Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı

Resmi Gazete

C. Süreli Yayınlar

Akbaba Dergisi

Akis Dergisi

Akşam Gazetesi

Büyük Doğu Dergisi

Cumhuriyet Gazetesi

Hürriyet Gazetesi

İstanbul Ekspres Gazetesi

Milliyet Gazetesi

Son Posta Gazetesi

Ulus Gazetesi

Vatan Gazetesi

Yeni Sabah Gazetesi

Zafer Gazetesi

D. Telif ve Tetkik Eserler

Akdoğan, Pelin (2013), *Türkiye'de Çok Partili Dönemde Radyo ve İktidar*, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul.

Anadol, Cemal (2004), *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, İstanbul: Yeni Kuvayı Milliye Yay.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Atayakul, Fatma Alev (2007), *Türkiye'de Demokrat Parti Döneminde Genel Seçimler (1950-1954-1957)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul.

Aydın, Mehmet Korkut (2019), "Milli Korunma Kanunun Hayata Geçirilişi (1940) ve Tek Parti Dönemi Uygulamaları", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.29, S.1, s.413-428.

Baban, Cihat (1970), *Politika Galerisi Büstler ve Portreler*, İstanbul: Remzi Kitapevi.

Birlik, Gültekin Kamil (2011), *Milli Mücadeleden Cumhurbaşkanlığına Kadar Celal Bayar (1919-1950)*, Ankara Üniversitesi Türk Inkılap Tarihi Enstitüsü, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara.

Bolat, Mahmut (2018), "27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı (1963-1980)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.34, S.2, s.377-410.

Bozdağ, İsmet (1997), *Menderes... Menderes...*, İstanbul: Emre Yay.

Büyüktolu, Recep (2017), *Milletvekili Genel Seçimlerinde Demokrat Parti'nin Seçim Propagandaları (1946-1957),* Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, [Yayımlanmış Doktora Tezi]. Çankırı.

Çetinkaya, Selma Göktürk (2020), "Basına İspat Hakkı Tanınması Meselesi ve Muhalif Duruş", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C.35,s. 133-165.

Çiftçi, Erhan (2020), *Bahtiyar Yayla Bir Darbeci Subayın Hatıraları*, İstanbul: Kronik Yay.

Ercan, Zühal (2013), *Demokrat Parti İle İlgili Bibliyografya Çalışması*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gaziantep.

Gök, Hacı Veli (2020), *Demokrat Parti Döneminin Önemli Bir Siması: Namık Gedik ve Siyasi Faaliyetleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul.

Hüsman, Hadi (1975), *Hatırladıklarım Düşündüklerim*, İstanbul: Baha Matbaası.

Karataş, Cihat (2020), *Demokrasiye Geçiş Sürecinde Demokrat Parti'nin Din ve Laiklik Politikalarının Sosyolojik Tahlili*, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Adıyaman.

Karpat, Kemal H.(2010), *Osmanlıdan Günümüze Asker ve Siyaset*, İstanbul: Timaş Yay.

Kısakürek, Necip Fazıl (2011), *Benim Gözümde Menderes*, İstanbul: Büyük Doğu Yay.

Koçak, Cemil (2010), *İkinci Parti Türkiye'de İki partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950)*, İstanbul: İletişim Yay.

Konuksever, Ergin (2021), *Adnan Çelikoğlu Bir Darbeci Subayın Anıları*, İstanbul: YKY Yay.

Küçük, Sami (2008), *Rumeli'den 27 Mayıs'a*, İstanbul: Mikado Yay.

Öztürk, Ahmet (1994), "Tek Parti Döneminde Basın Özgürlüğü", *Marmara İletişim Dergisi*, S.5, s.137-144.

Öztürk, Emine (2016), "Milli Türk Talebe Birliği'nde Değişen Milliyetçilik Anlayışı ve Antikomünizm", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.25, s.103-126

Sakin, Serdar; Dokuyan, Sabit, *Kıbrıs ve 6-7 Eylül Olayları*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yay.

Şur, Şükrü (2015), "Demokrat Parti ve Atatürk'ün Üç İlkesi: Cumhuriyetçilik, Laiklik ve Devletçilik (1950-1960)", *Atatürk Yolu Dergisi*, S.56, s.147-176

Takım, Abdurrahman (2012), "Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.67, s.157-187

Toker, Metin, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları (1944-1973): Tek Partiden Çok Partiye (1944-1950)*, İstanbul: Bilgi Yay.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Yıldırmaz, Sinan (2004), "1950 Seçimleri ve Propaganda", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 6, s.131-157.

Yılmaz, Tebessüm (2010), *Demokrat Parti Döneminde Muhalif Bir Mizah Dergisi: Tef (1954-1955)*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul.

E. İnternet Kaynakları

Anadolu Ajansı Resmi İnternet Sitesi, https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cumhuriyetin-ilk-darbesi-turkiyeyi-ayaga-kaldiran-yatirimlara-da-darbe-indirmisti/1179643.Erişim Tarihi: 08.01.2022.

https://www.aa.com.tr/tr/demokrasinin-infazi-27-mayis/27-mayista-iskence-altinda-demokrasi-sehidi-olan-babasini-anlatti/2254485. Erişim Tarihi: 09.01.2022.

https://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/2033545-devri-sabik, Erişim Tarihi: 11.01.2022.

TBMMResmiİnternetSitesi,https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.secimdeki_partiler?p_secim_yili=1957Erişim Tarihi: 06.01.2022.

TBMMResmiİnternetSitesi,https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.secimdeki_partiler?p_secim_yili=1957Erişim Tarihi: 06.01.2022.

TBMMResmiİnternetSitesi,https://global.tbmm.gov.tr/docs/secim_sonuclari/secim3_tr.pdf. Erişim Tarihi: 10.01.2022.

YSK Resmi İnternet Sitesi, http://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3007. Erişim Tarihi: 10.01.2022

F. Röportaj

Emine Gedik, Röportaj, 7 Ağustos 2018. (İstanbul).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Z KUŞAĞININ ENDÜSTRİ 4.0 KAVRAMSAL FARKINDALIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Prof. Dr. Nusret GÖKSU

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş, Türkiye, nusretgoksu@gmail.com

Prof. Dr. Hatice Seçil FETTAHLIOĞLU

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş, Türkiye, sfettahlioglu@hotmail.com

Uzm. Zeliha ÇAKIROĞLU

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş, Türkiye, zelihacakiroglu.zc@gmail.com

Uzm. Nur Esra BEKERECİ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş, Türkiye, bekereciesra@gmail.com

ÖZET

Dünya teknoloji, endüstri, ekonomi gibi birçok alanda bugünkü kadar birbiriyle yoğun bir iletişim içinde olmamıştır. Bu iletişimden kaynaklanan etkileşim dördüncü sanayi devriminin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Endüstri 4.0 platformunun, kapitülasyonlar nedeni ile sanayileşme sürecinde geç kalan Türkiye Cumhuriyeti açısından küresel rekabette güç elde etmek için bir fırsat imkanı ile beraber fırsatın yakalanamaması durumunda bir tehdit oluşturabileceği de aşikardır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye Cumhuriyeti olarak Endüstri 4.0'ın fırsat mı yoksa bir tehdit mi oluşturacağı konusunun önemli ölçüde belirleyicilerinin Z kuşağı olduğu söylenebilir. Bu çalışmada Z kuşağının Endüstri 4.0 kavramsal farkındalık düzeylerini incelemek amaçlanmıştır. Araştırmada nicel veri toplama tekniklerinden anket tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın araştırma grubunu; 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi ile İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde öğrenim gören üniversite öğrencileri içerisinden kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi ile belirlenen 123 kadın 282 erkek olmak üzere toplam 405 katılımcı oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak; Doğan ve Baloğlu (2020) tarafından geliştirilen ''Endüstri 4.0 Kavramsal Farkındalık Ölçeği'' kullanılmıştır. Verilerin dağılımı Kolmogorov Smirnov testi ile incelenmiş ve basıklık ve çarpıklık değerleri dikkate alındığında verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Verilerin analizinde Bağımsız Örneklem T Testi, ANOVA analizi ve Post Hoc testleri kullanılmıştır. Bu doğrultuda yapılan analizler sonucunda, cinsiyet değişkenine göre Z kuşağındaki erkek öğrencilerin endüstri 4.0 kavramsal farkındalık düzeylerinin kadın öğrencilere kıyasla anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların öğrenim gördükleri fakülte değişkenine göre Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi Z kuşağı öğrencilerinin Endüstri 4.0 kavramsal farkındalık düzeylerinin İİBF öğrencilerine kıyasla anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur. Katılımcıların öğrenim süreleri, bölümleri ve genel not ortalamaları değişkenlerine göre Endüstri 4.0 kavramsal farkındalık düzeylerinin anlamlı olarak ayrıştığı, ortaöğretim mezuniyet alanı değişkenine göre ise anlamlı bir farklılık oluşmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca elde edilen verilere göre Endüstri 4.0'a ilişkin kavramlardan sanal gerçeklik ve insansız sistemlerin Z kuşağında en yüksek bilinirlik düzeyine sahip kavramlar olduğu, karanlık fabrikalar, gömülü sistemler ve eklemeli imalat kavramlarının ise bilinirlik düzeyi en düşük kavramlar olduğu, diğer kavramların ise orta ve ortadan az düzeyde bilinirliğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre Z kuşağına yönelik olarak Endüstri 4.0'a ilişkin kavramsal farkındalığı arttırmaya ve yeni araştırmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Endüstri 4.0, Z kuşağı, Farkındalık.

ISBN: 978-605-73901-3-4

ISBN: 978-605-73901-3-4

EXAMINATION OF GENERATION Z'S LEVELS OF INDUSTRY 4.0 CONCEPTUAL AWARENESS: A RESEARCH ON UNIVERSITY STUDENTS

Prof. Dr. Nusret GÖKSU

Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Kahramanmaraş, Turkey, nusretgoksu@gmail.com

Prof. Dr. Hatice Seçil FETTAHLIOĞLU

Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Kahramanmaraş, Turkey, sfettahlioglu@hotmail.com

Exp. Zeliha ÇAKIROĞLU

Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Kahramanmaraş, Turkey, zelihacakiroglu.zc@gmail.com

Exp. Nur Esra BEKERECİ

Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Kahramanmaraş, Turkey, bekereciesra@gmail.com

SUMMARY

The world has not been in intense communication with each other in many fields such as technology, industry and economy. The interaction resulting from this communication led to the emergence of the fourth industrial revolution. It is obvious that the Industry 4.0 platform can pose a threat to the Republic of Turkey, which is late in the industrialization process due to capitulations, in case the opportunity is not found, together with an opportunity to gain power in global competition. From this point of view, it can be said that as the Republic of Turkey, the Z generation is an important determinant of whether Industry 4.0 will pose an opportunity or a threat. In this study, it is aimed to examine the Industry 4.0 conceptual awareness levels of the Z generation. Questionnaire technique, one of the quantitative data collection techniques, was used in the research. The research group of the study; In the 2021-2022 academic year, a total of 405 participants, 123 women and 282 men, were determined by easily accessible sampling method among university students studying at Kahramanmaraş Sütçü İmam University Faculty of Engineering and Architecture and Faculty of Economics and Administrative Sciences. As a data collection tool in the research; The "Industry 4.0 Conceptual Awareness Scale" developed by Doğan and Baloğlu (2020) was used. The distribution of the data was examined with the Kolmogorov Smirnov test and it was determined that the data showed a normal distribution when the kurtosis and skewness values were taken into account. Independent-Samples t test, ANOVA analysis and Post Hoc tests were used in the analysis of the data. As a result of the analyzes made in this direction, it was determined that the industry 4.0 conceptual awareness levels of male students in the Z generation were significantly higher than female students according to the gender variable. According to the faculty variable of the participants, the Industry 4.0 conceptual awareness levels of the Z generation students of the Faculty of Architecture and Engineering were found to be significantly higher than the FEAS students. It was determined that the Industry 4.0 conceptual awareness levels differed significantly according to the variables of the participants' education period, departments and grade point averages, but there was no significant difference according to the variable of secondary education graduation area. In addition, according to the data obtained, it was determined that among the concepts related to Industry 4.0, virtual reality and unmanned systems were the concepts with the highest level of awareness in the Z generation. It has been determined that the concepts with the highest awareness level in the generation, dark factories, embedded systems and additive manufacturing are the concepts with the lowest level of awareness, while the other concepts are medium and less than medium level of awareness has been found. According to the results of the research, suggestions were made for the Z generation to increase the conceptual awareness of Industry 4.0 and for new research.

Keywords: Industry 4.0, generation Z, Awareness.

ISBN: 978-605-73901-3-4

GİRİŞ

Dünya, 1976'dan 2010'a kadar üç sanayi devrimi yaşamıştır. Bunlardan ilki, üretimde su ve buharın kullanılmasıdır ve 1760 yılında buhar makinesinin icadı ile başlamıştır. Bu icat tarım odaklı feodal bir toplumdan yeni bir üretim sürecine geçişe neden olmuştur. Bu geçiş, temel enerji kaynağı olarak kömür kullanımını içerirken, temel ulaşım aracı da trenler olmuştur. Bu süreçte sermaye yatırımı açısından baskın olan endüstriler ise tekstil ve çelik olmuş, istihdam ve çıktı değeri yükselmiştir. Büyük ölçekli üretim için elektrik gücünün kullanımı ikinci sanayi devrimi olarak ifade edilmektedir. 1900 yılında yanmalı motorun icadı ile gerçekleşmiştir. Bu devrim, seri üretime güç kazandırmak için petrol ve elektriğin kullanıldığı hızlı büyüyen bir sanayileşme çağını başlatmıştır. Üçüncü devrim ise otomasyon teknolojisini üretmek için bilgi teknolojilerinin ve elektriğin birlikte kullanımı içermektedir. 1960 yılında üretimi otomatik hale getirebilmek amacıyla elektronik ve bilgi teknolojilerinin uygulamaya konması üzerine karakterize edilmiştir (Amir, Bunawan ve Yahaya, 2018).
2010 yılından itibaren ise yaşam, çalışma ve etkileşim kurma şekillerini temelden değiştirecek, yeni bir teknolojik devrim olan dördüncü sanayi devrimi ile karşı karşıya kalınmıştır. Dördüncü sanayi devriminin insanlığa sunduğu değişim devletlerin ve milletlerin refahı adına önem arz etmektedir. Bu değişimin yaşanması maddi refah, bilgi ve güç anlamına gelmektedir. Teknoloji ve beraberinde bilgiye herkesin ulaşabilmesi ve herkesin fayda sağlayabilmesi ancak bu değişimi anlamaya ve bu değişimin fark edilerek gerçekleştirilebilme hızına bağlıdır (Olsen ve Tomlin, 2020).

Günümüzde yaşanmakta olan bu dördüncü sanayi devrimi, üçüncü sanayi devriminin üzerine inşa edilen dijital bir devrim olarak kabul edilmektedir. Üç sanayi devrimi süresince üretim birçok parçayı birbirine kaynaklamak veya vidalamak gibi şeylerle gerçekleştirilirken, dördüncü sanayi devrimine geçişte bu durum bilgisayarlar aracılığıyla ürün tasarımı yapılmasını ve ardışık malzeme katmanları oluşturarak katı nesneler oluşturabilen üç boyutlu (3D) baskıya odaklanmıştır (Prisecaru, 2016, 57-62).

Süreçteki dönüşümlerin, üçüncü sanayi devriminin devamı olarak kabul edilmek yerine yeni bir sanayi devrimi olarak nitelendirilmesindeki temel nedenler hız, kapsam ve sistem etkisidir. Diğer sanayi devrimleri ile karşılaştırıldığında, dördüncü sanayi devrimi doğrusal bir hızdan ziyade üstel bir hızda gelişmektedir ve tarihe bakıldığında mevcut atılımların bir emsali görülmemektedir. Bu devrim ile küresel ölçekte yaşanmakta olan dönüşüm, fiziksel alan, dijital ve biyoloji arasındaki çizgileri silikleştiren teknolojilerin kombinasyonu olarak karakterize edildiğinden, daha önce insanlığın yaşadığı hiçbir şeye benzemeyecektir (Zhong ve diğerleri, 2017). Bunun yanı sıra küreselleşmedeki artışla beraber her ülkedeki hemen hemen her endüstriyi etkileyebilmektedir ve gerçekleşmekte olan bu değişimin genişliği ve derinliği, dünyayı tüm üretim, yönetim ve yönetişim sistemlerinde gerçekleşecek olan bir değişime itmektedir (Schwab, 2015).

Dördüncü sanayi devrimi, makinelerin web erişimi yoluyla tüm üretim sürecini yansıtabilen ve otomatik kararlar verebilen bir sisteme bağlandığı akıllı fabrikaları ifade etmekte ve dördüncü sanayi devrimi insanlığa büyük bir değişimi zorunlu kılmaktadır. Bu değişimi gerçekleştirme ve ilerletme hususunda ise Z kuşağı etkileyici kuşak olarak görülmektedir (Ramli, 2017).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Bu araştırmada endüstri 4.0 için Z kuşağının öneminden yola çıkılarak, Z kuşağının endüstri 4.0'a ilişkin kavramsal farkındalık düzeylerin ölçülmesi ve tespit edilen mevcut duruma göre gereken yönlendirmelerin yapılmasına katkıda bulunmak hedeflenmiştir.

Dördüncü Sanayi Devrimi

Endüstri 4.0'ın tanımı başlangıç sürecinde genel olarak üretim süreçlerinin dijitalleşmesi olarak ifade edilmekte ve akıllı fabrikalarla sınırlandırılma eğilimindedir (Strandhagen ve diğerleri., 2017). Bu açıdan incelendiğinde dördüncü sanayi devrimi temelinde, simülasyon, sanallaştırma, 3D yazıcı, modelleme ve veri yönetimi teknolojileri gibi gelişmiş dijital üretim teknolojilerinin uygulanmasını içermektedir (Kerin ve Pham, 2019). Fakat ağırlıklı olarak 2019 ve 2020'de yayınlanan yakın tarihli makaleler, dördüncü sanayi devrimini imalat odaklı bir tanımdan ziyade endüstriyel bir değer zincirinin oluşturulduğu tanıma doğru literatür geçişini göstermektedir (Ghobakhloo, 2020) ve 2020'de endüstriyel değer zincirine odaklanan Endüstri 4.0'ın tanımı, odak noktası üretim olan tanımı geride bırakmaktadır. Bu açıdan bakıldığında ise dördüncü sanayi devrimi, mikro (ekipman) düzeyde, mezo (kuruluş içi) düzeyde ve makro (değer ağı) düzeyde değer yaratma ve dağıtım süreçlerinin dijitalleşmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu da dördüncü sanayi devriminin, fabrikalar, tedarikçiler, dağıtım kanalları, akıllı malzemeler, ekipmanlar ve hatta müşterileri de içeren birbirleri ile yüksek oranda bağlantılı bir sistem içerdiği anlamına gelmektedir. Dördüncü sanayi devriminin temel teknolojileri, son birkaç on yılda geliştirilmekte olan ancak son on yılda ticari olarak kullanılabilir hale gelecek kadar olgunlaşan modern teknolojik yeniliklerdir. Yapılan makale analizlerine göre nesnelerin interneti ve siber-fiziksel sistemler, endüstriyel ve akademik topluluklarda Endüstri 4.0 olgusunun en çok konuşulan iki bileşeni olmuştur. Literatür incelemeleri ile endüstri 4.0'a ait diğer kavramlar şunlardır (Liao vd., 2017): Nesnelerin interneti, yapay zekâ, öğrenen (akıllı) robotlar, üç boyutlu yazıcılar, ileri seviye otomasyon, siber güvenlik, siber fiziksel sistemler, bulut bilişim teknolojisi, büyük veri ve veri analitiği, sanal gerçeklik, arttırılmış gerçeklik, karışık gerçeklik, akıllı üretim teknolojileri, karanlık fabrikalar, gömülü sistemler, makine-makine işbirliği, sensör teknolojileri, bilgisayar görmesi, kişiye özel ürün geliştirme, derin öğrenme, veri odaklı hizmet, enerji 4.0, dijital tedarik zinciri, insansız sistemler, çevik ve esnek üretim-hizmet, hologram teknolojileri, giyilebilir teknolojiler, dijital tanı-teşhis-tedavi, nano teknoloji, endüstriyel internet, ileri üretim teknikleri, teknolojik inovasyon, hızlı prototip üretimi, mikro fabrikalar, enerjisini kendi üreten fabrikalar, yapay sinir ağları, akıllı depolama ve transfer, simülasyon teknolojileri, eklemeli imalat.

Z Kuşağı

Dördüncü sanayi devrimi ile birlikte teknolojide meydana gelen hızlı değişim, teknolojik bir dil konuşan yeni bir kuşak ortaya çıkarmaktadır. Bu kuşak genel olarak, kuşak tipolojisinde; 1995'ten sonra doğan, bir kısmı hala iş gücüde dahil olmak için bekleyen, hızlı karar verme özelliğine sahip ve yüksek düzeyde bağlantılı olma eğilimine sahip olan "Z Kuşağı" olarak tanımlanmaktadır (Al-Asfour ve Lettau, 2014). Tipik Z kuşağı insanı ya da başka bir deyişle dijital yerliler, internet ağıyla bağlı olan bir dünyaya doğan ilk nesildir (Sinaga, 2015). Endüstri 4.0 olgunluk seviyeleri için, veri yönetiminde açıklıkla beraber çalışanların yeni teknolojileri benimseme becerisi önem arz etmektedir ve bu noktada Z Kuşağının endüstri 4.0 için önemi de doğru orantılı olarak artmaktadır (Bibby ve Dehe, 2018).

YÖNTEM

ISBN: 978-605-73901-3-4

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada Z kuşağının Endüstri 4.0 kavramsal farkındalık düzeylerini incelemek amacı ile alan araştırmalarında en yaygın kullanılan veri derleme araçlarından anket tekniği kullanılmıştır. Anket tekniği, bireylerden kendisi, çevresi veya kurumuyla ilgili farklı türden nicel ve nitel veriler yoluyla sözlü veya yazılı olarak bilgi alma amaçlı hazırlanmış soru formatlarıdır (Arıkan, 2018: 98). Dolayısıyla bu doğrultuda hazırlanmış anket verileri istatistiksel yöntemlerle test edilerek sayısal birtakım çıktılar elde edilebilmektedir.

Çalışma Grubu

Çalışmanın araştırma grubunu; 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi ile İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde öğrenim gören üniversite öğrencileri içerisinden kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi ile belirlenen 123 kadın, 282 erkek olmak üzere toplam 405 katılımcı oluşturmaktadır. Çalışma grubuna ait demografik bilgiler Tablo-1'de gösterilmiştir.

Tablo1.Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgiler

		Frekans	**Yüzde**
Cinsiyet	Kadın	123	30,4
	Erkek	282	69,6
Yaş	18-23	323	79,8
	24-29	72	17,8
	30 üzeri	10	2,5
Sınıfınız	I. Sınıf	71	17,5
	II. Sınıf	99	24,4
	III. Sınıf	98	24,2
	IV. Sınıf	137	33,8
Bölümünüz	İşletme	46	11,4
	İktisat	32	7,9
	Kamu Yönetimi	83	20,5
	Bilgisayar Mühendisi	51	12,6
	Elektrik-Elektronik Mühendisi	123	30,4
	Makine Mühendisi	70	17,3
Genel Ortalama	0,01-1,00 arası	8	2,0
	1,01-2,00 arası	74	18,3
	2,01-3,00 arası	281	69,4
	3,01-4,00 arası	42	10,4
Mezuniyet	Mesleki Anadolu Lisesi	55	13,6
	Anadolu Lisesi	312	77,0
	Fen Lisesi	17	4,2
	Sosyal Bilimler Lisesi	21	5,2

Anket formunda yer alan demografik verilere ait tanımlayıcı istatistik bulguları (cinsiyet, yaş, sınıf, bölüm, genel ortalama ve ortaöğretim mezuniyet kaynağı) ankete katılım sağlayanların yoğun olarak erkeklerden oluştuğunu göstermektedir. Bunun mühendislik öğrencilerinin ağırlıklı olarak erkek öğrencilerden oluşmasından kaynaklandığı söylenilebilir. Katılımcıların 123 kişi ile % 30,4'ü kadın, 282 kişi ile %69,6'sı erkektir. Aynı şekilde ankete katılan öğrencilerin yaş özellikleri incelendiğinde; araştırmaya dahil edilen 405 öğrenciden 323'ü, (%79,8) 18-23 yaş aralığında, 72'si (17,8) 24-29 yaş aralığı ve 10'unun (2,5) 30 yaş ve üzeri yaş dağılım aralığında yer aldığı

ISBN: 978-605-73901-3-4

gözlemlenmiştir. Araştırma bulgularından ankete en çok katılım gösteren öğrencilerin 137 kişi ile (%33,8) 4. sınıflar olduğu, ağırlıklı olarak elektrik elektronik bölümü (123 kişi - %30,4) öğrencilerinin diğer bölümlere oranla yoğunluk gösterdiği ve 312 katılımcının (%77,0) Anadolu lisesi mezuniyetli olduğu gözlemlenmiştir. Son olarak öğrencilerin büyük çoğunluğunun (281 kişi ve % 69,4 ile) genel ortalamalarının 2,01-3,00 arası skalada yer aldığı belirlenmiştir.

Diğer tanımlayıcı istatistik sonuçları Endüstri 4.0 kavramlarına ilişkin tablo değerleridir. Tablo 2'de yer alan Endüstri 4.0 kavramsal farkındalık ölçeğine ilişkin 39 önermenin tanımlayıcı istatistikleri incelendiğinde öğrencilerin nesnelerin interneti (%37,5), yapay zeka (%33,3), öğrenen (akıllı) robotlar (%28,9), üç boyutlu yazıcılar (%29,4), siber güvenlik (%33,3 arttırılmış gerçeklik (%27,9), makine-makine işbirliği (%25,7), sensör teknolojileri (% 33,3), bilgisayar görmesi (%28,9), kişiye özel ürün geliştirme (%33,1), derin öğrenme (%27,7), veri odaklı hizmet (%30,1), dijital tedarik zinciri (%30,6), giyilebilir teknolojiler (%26,7), nano teknoloji (%30,1), enerjisini kendi üreten fabrikalar (%29,4), akıllı depolama ve transfer teknolojileri (%29,1) kavramlarına ilişkin bilgi düzeylerinin orta seviyede olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo2. Endüstri 4.0 Kavramlarına İlişkin Bilgiler

Farkındalık Kavramı	Hiç		Az		Orta		Çok		Tam	
	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde
1. Nesnelerin İnterneti	77	(19,0)	68	(16,8)	152	(37,5)	72	(17,8)	36	(8,9)
2. Yapay Zeka	34	(8,4)	92	(22,7)	135	(33,3)	85	(21,0)	59	(14,6)
3. Öğrenen Robotlar	47	(11,6)	98	(24,2)	117	(28,9)	93	(23,0)	50	(12,3)
4. Üç Boyutlu Yazıcılar	51	(12,6)	96	(23,7)	119	(29,4)	75	(18,5)	64	(15,8)
5. İleri Seviye Otomasyon	78	(19,3)	115	(28,4)	110	(27,2)	68	(16,8)	34	(8,4)
6. Siber Güvenlik	65	(16,0)	75	(18,5)	135	(33,3)	83	(20,5)	47	(11,6)
7. Siber Fiziksel Sistemler	87	(21,5)	122	(30,1)	114	(28,1)	54	(13,3)	28	(6,9)
8. Bulut Bilişim Teknolojisi	93	(23,0)	100	(24,7)	117	(28,9)	63	(15,6)	32	(7,9)
9. Büyük Veri ve Veri Analizi	98	(24,2)	109	(26,9)	110	(27,2)	62	(15,3)	26	(6,4)
10. Sanal Gerçeklik	49	(12,1)	79	(19,5)	120	(29,6)	98	(24,2)	59	(14,6)
11. Artırılmış Gerçeklik	68	(16,8)	91	(22,5)	113	(27,9)	86	(21,2)	47	(11,6)
12. Karışık Gerçeklik	97	(24,0)	114	(28,1)	103	(25,4)	65	(16,0)	26	(6,4)
13. Akıllık Üretim Teknolojileri	56	(13,8)	103	(25,4)	128	(31,6)	77	(19,0)	41	(10,1)
14. Karanlık Fabrikalar	144	(35,6)	94	(23,2)	100	(24,7)	38	(9,4)	29	(7,2)
15. Gömülü Sistemler	118	(29,1)	103	(25,4)	108	(26,7)	51	(12,6)	25	(6,2)

ISBN: 978-605-73901-3-4

16. Makine-Makine İşbirliği	81	(20,0)	90	(22,2)	104	(25,7)	90	(22,2)	40	(9,9)
17. Sensör Teknolojileri	64	(15,8)	76	(18,8)	135	(33,3)	88	(21,7)	42	(10,4)
18. Bilgisayar Görmesi	70	(17,3)	90	(22,2)	117	(28,9)	80	(19,8)	48	(11,9)
19. Kişiye Özel Ürün Geliştirme	60	(14,8)	81	(20,0)	134	(33,1)	76	(18,8)	54	(13,3)
20. Derin Öğrenme	85	(21,0)	93	(23,0)	112	(27,7)	82	(20,2)	33	(8,1)
21. Veri Odaklı Hizmet	84	(20,7)	94	(23,2)	122	(30,1)	73	(18,0)	32	(7,9)
22. Enerji 4.0	101	(24,9)	83	(20,5)	102	(25,2)	66	(16,3)	53	(13,1)
23. Dijital Tedarik Zinciri	88	(21,7)	95	(23,5)	124	(30,6)	71	(17,5)	27	(6,7)
24. İnsansız Sistemler	50	(12,3)	94	(23,2)	99	(24,4)	109	(26,9)	53	(13,1)
25.Çevik ve Esnek Üretim-Hizmet	91	(22,5)	100	(24,7)	110	(27,2)	77	(19,0)	27	(6,7)
26. Hologram Teknolojileri	105	(25,9)	93	(23,0)	115	(28,4)	70	(17,3)	22	(5,4)
27. Giyilebilir Teknolojiler	80	(19,8)	96	(23,7)	108	(26,7)	82	(20,2)	39	(9,6)
28. Dijital Tanı, Teşhis, Tedavi	76	(18,8)	107	(26,4)	95	(23,5)	79	(19,5)	48	(11,9)
29. Nano Teknoloji	69	(17,0)	97	(24,0)	122	(30,1)	72	(17,8)	45	(11,1)
30. Endüstriyel İnternet	85	(21,0)	107	(26,4)	112	(27,7)	54	(13,3)	47	(11,6)
31. İleri Üretim Teknikleri	77	(19,0)	103	(25,4)	110	(27,2)	78	(19,3)	37	(9,1)
32. Teknolojik İnovasyon	82	(20,2)	109	(26,9)	104	(25,7)	79	(19,5)	31	(7,7)
33. Hızlı Prototip Üretimi	90	(22,2)	107	(26,4)	102	(25,2)	77	(19,0)	29	(7,2)
34. Mikro Fabrikalar	97	(24,0)	109	(26,9)	111	(27,4)	60	(14,8)	28	(6,9)
35. Enerjisini Kendi Üreten Fabrikalar	65	(16,0)	88	(21,7)	119	(29,4)	84	(20,7)	49	(12,1)
36. Yapay Sinir Ağları	95	(23,5)	104	(25,7)	114	(28,1)	65	(16,0)	27	(6,7)
37. Akıllı Depolama ve Transfer Tek	87	(21,5)	86	(21,2)	118	(29,1)	69	(17,0)	45	(11,1)
38. Simülasyon Teknolojileri	73	(18,0)	98	(24,2)	94	(23,2)	93	(23,0)	47	(11,6)
39. Eklemeli İmalat	125	(30,9)	89	(22,0)	90	(22,2)	55	(13,6)	46	(11,4)

İleri seviye otomasyon (%47,7), siber fiziksel sistemler (%51,6), bulut bilişim teknolojisi (%47,7), büyük veri ve veri analitiği (%51,1), karışık gerçeklik (52,1), akıllı üretim teknolojileri (%39,2), karanlık fabrikalar (%58,8), gömülü sistemler (%54,4), enerji 4.0 (%45,4), çevik ve esnek üretim-hizmet (%47,2), hologram teknolojileri (%48,9), dijital tanı, teşhis, tedavi (%45,2), endüstriyel internet (%47,4), ileri üretim teknikleri (%44,4), teknolojik inovasyon (47,1), hızlı prototip üretimi (%48,6), mikro fabrika (%50,9), yapay sinir ağları (%49,2), simülasyon teknolojileri (%42,2) ve eklemeli imalat (%52,9) kavramlarının çok az düzeyde bilindiği görülürken, en çok bilinen kavramların ise insansız sistemler (%64,4) ve sanal gerçeklik (%38,8) olduğu bulgulanmıştır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Veri Toplama Araçları ve Analizi

Araştırma verileri çevrimiçi ve çevrimdışı anket yöntemi ile elde edilmiştir. Bu amaçla hazırlanan soru formu demografik sorular (6) ve endüstri 4.0 kavramsal farkındalık ölçeği (39) olmak üzerek iki kısımdan oluşmaktadır. Söz konusu anket için Doğan ve Baloğlu (2020) tarafından geliştirilen ‘‘Endüstri 4.0 Kavramsal Farkındalık Ölçeği’’ kullanılmıştır. Beşli Likert tipi derecelendirmenin kullanıldığı ölçekte sorulara “Hiç”, “Az”, “Orta”, “Çok”, “Tam” seçeneklerinden birini seçerek yanıt vermeleri istenmiş ve verilerin çözümlenmesine ilişkin analizler SPSS paket programı yardımı ile sağlanmıştır. Bu bağlamda güvenilirlik analizi, frekans analizi, Bağımsız Örneklem t Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizleri kullanılmıştır.

BULGULAR ve TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle araştırmanın hipotezlerine yer verilmiştir. Söz konusu hipotezler Z kuşağı öğrencilerinin Endüstri 4.0 kavramsal farkındalık düzeyleri ile cinsiyet, öğrenim gördükleri fakülteler, sınıf düzeyleri, bölümleri, mezuniyet kaynakları ve not ortalamaları arasında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur.

H1: Z kuşağında bulunan üniversite öğrencilerinin Endüstri 4.0 kavramsal farkındalık düzeyleri cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık gösterir.
H2: Z kuşağında bulunan üniversite öğrencilerinin Endüstri 4.0 kavramsal farkındalık düzeyleri öğrenim gördükleri fakültelerine/alanlarına göre anlamlı farklılık gösterir.
H3: Z kuşağında bulunan üniversite öğrencilerinin Endüstri 4.0 kavramsal farkındalık düzeyleri öğrenim sürelerine/sınıflarına göre anlamlı farklılık gösterir.
H4: Z kuşağında bulunan üniversite öğrencilerinin Endüstri 4.0 kavramsal farkındalık düzeyleri öğrenim görmekte oldukları bölümlere göre anlamlı farklılık gösterir.
H5: Z kuşağında bulunan üniversite öğrencilerinin Endüstri 4.0 kavramsal farkındalık düzeyleri mezun oldukları ortaöğretim kurumuna göre anlamlı farklılık gösterir.
H6: Z kuşağında bulunan üniversite öğrencilerinin Endüstri 4.0 kavramsal farkındalık düzeyleri akademik not ortalamaları değişkenine göre anlamlı farklılık gösterir.

Çalışmanın amacı doğrultusunda hazırlanan anket soruları Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Mühendislik ve İİBF lisans öğrencilerine uygulanmış ve toplamda 425 öğrenciden veri alınmıştır. Ancak eksik veya hatalı olduğu saptatan 20 anket çalışma dışı bırakılarak 405 geçerli veri ile analizler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler değerlendirildiğinde anket sorularının geçerlilik ve güvenilirlik düzeyi oldukça yüksek (endüstri 4.0 kavramsal farkındalık ölçeği Cronbach’s Alpha değeri 0,963) bulunmuş dolayısıyla öğrencilerin anket sorularına doğru ve samimi cevaplar verdiği saptanmıştır. (Karagöz, 2016: 941)’e göre bu değer $0,80 \leq \alpha \leq 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçek olarak değerlendirilmektedir. Kısaca, çalışmanın bulguları ölçeğin geçerlik ve

ISBN: 978-605-73901-3-4

güvenirlik değerlerinin iyi düzeyde olduğunu göstermektedir. Ardından çalışmada normallik testi dağılımına bakılmıştır.

Tablo 3. Normallik Testi

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
Endüstri 4.0 Kavramsal Farkındalık	İstatistik	df	P değeri	İstatistik	df	P değeri
	,061	405	,001	,986	405	,000

405 öğrencinin katılımıyla sağlanan anket verileri normallik testi sınamasına tabi tutulmuştur. Elde edilen Kolmogorov-Smirnov testi sonuçlarına göre p değeri 0.05'den küçük olduğu için verilerin normal dağılım sağlamadığı görülmüştür. Bu durumda araştırmada verilerin normal dağılıma uygunluğunun incelenmesinde basıklık ve çarpıklık katsayılarının değerlendirilmesi sağlanmıştır.

Tablo 4. Endüstri 4.0 Kavramsal Farkındalık Veri Analizi Normallik Testi

Endüstri4.0 Kavramsal Farkındalık Ölçeği	N	Kurtosis	Skewnes
	405	-,483	-,179

Tablo 4'de endüstri 4.0 kavramsal farkındalık ölçeğine ilişkin elde edilen Kurtosis ve Skewness değerlerinin -,483 ve -,179 çıktığı görülmüştür. Literatürde kesin kabul görmüş standartlar olmamasına karşın çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerinin -3 ile +3 arasında yer alması koşulunda normal dağılım varsayımının sağlandığı bilinmektedir (Kalaycı, 2016: 6). Dolayısıyla veriler normal dağılım sınırları içerisinde kabul edilerek, uygun olan test grupları ile çalışma sürdürülmüştür.

T TESTİ

Tablo.5 Bağımsız Örneklem T-Testi Bulguları

	Değişkenler		**N**	**Ortalama**	**T-testi**	**P Değeri**	**Hipotez**
Endüstri 4.0 Kavramsal Farkındalık Ölçeği	**Cinsiyet**	Kadın	123	2,5028	-4,150	0,000	H1 Kabul
		Erkek	282	2,8505			
	Fakülte	İİBF	161	2,6549	-1,867	0,063	H2 Kabul
		Mühendis	244	2,8043			

ISBN: 978-605-73901-3-4

Öğrencilerin endüstri 4.0 kavramsal farkındalık düzeylerinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği bağımsız t testi ile araştırılmış, elde edilen sonuçlara göre p değeri 0.000<0.05 olduğu için örneklem gruplarından elde edilen ortalamaların eşit olmadığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda erkek ve kadın katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlar birbirinden farklılık arz etmektedir. Söz konusu farklılığın nedeni endüstri 4.0 farkındalığı ile ilgili kavramlara kadın öğrencilerin erkek öğrencilerden daha düşük ortalama ile katılım göstermeleri görülmektedir.

Ayrıca tablo 5'e göre, öğrencilerin endüstri 4.0 kavramsal farkındalık düzeylerinin fakülte değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir. Bulgulara göre kavramsal farkındalığa ilişkin olarak mühendislik öğrencilerinin ortalamaları İİBF öğrencilerine göre daha yüksek bulunmuştur. Bu durum mühendislik öğrencilerinin İİBF öğrencilerine göre alan ve dersleri gereği söz konusu kavramlara olan ilgi ve bilgilerinin daha yüksek olması ile açıklanabilir.

ANOVA

Öğrencilerin endüstri 4.0 kavramsal farkındalıklarının öğrenim süreleri/sınıfları, öğrenim görmekte oldukları bölümleri, mezun oldukları ortaöğretim okulları ve akademik not ortalamalarına göre farklılaştığını ortaya koymak amaçlı oluşturulan hipotezler (sırasıyla H3, H4, H5 ve H6) ve gerçekleştirilen (Anova Tek Yönlü Varyans Analizi) analiz sonuçları tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Tek Yönlü Varyans Analizi Bulguları

	Değişkenler		**N**	**Ortalama**	**F değeri**	**P-değeri**	**Hipotez**
Endüstri 4.0 Kavramsal Farkındalık Ölçeği	**Sınıfınız**	I. Sınıf	71	2,6883	11,914	,000	H3 Kabul
		II. Sınıf	99	2,5411			
		III. Sınıf	98	2,5610			
		IV. Sınıf	137	3,0532			
	Bölümünüz	İşletme	46	2,7441	3,438	,005	H4 Kabul
		İktisat	32	2,6370			
		Kamu Yönetimi	83	2,6123			
		Bilgisayar Müh.	51	2,6159			
		Elektrik-Elektronik	123	2,7273			
		Makine Mühendisi	70	3,0769			
	Mezuniyet Durumunuz	Mesleki Anadolu	55	2,6904	,806	,491	H5 Red
		Anadolu Lisesi	312	2,7323			
		Fen Lisesi	17	2,8914			
		Sosyal Bilimler	21	2,9560			
	Genel Ortalama	0,01-1,00 arası	8	1,8205	5,374	,001	H6 Kabul
		1,01-2,00 arası	74	2,6095			
		2,01-3,00 arası	281	2,8160			
		3,01-4,00 arası	42	2,6844			

ISBN: 978-605-73901-3-4

Tablo 6 incelendiğinde öğrencilerin kavramlara ilişkin görüşleri sınıf değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Farklılığın hangi gruplar arasındaki ayrışmadan kaynaklandığını bulmak amacıyla post hoc testleri gerçekleştirilmiştir. Sınıflara göre farklılıklar incelendiğinde 4. sınıf öğrencilerinin diğer sınıflara göre daha yüksek düzeyde Endüstri 4.0 ile ilgili kavramlara farkında oldukları belirlenmiştir. Dolayısıyla bu durum, dördüncü sınıflar diğer sınıflara göre bilgi ve donanım bakımından daha üstün konumdadır şeklinde yorumlanabilir.

Aynı şekilde tablo 6'da bölüm değişeni bakımından öğrencilerin endüstri 4.0 kavramsal farkındalık düzeylerinin istatistiki olarak anlamlı olup olmadığına yönelik analiz bulguları edinilmiştir. Sonuçlara göre değişkenler arasında anlamlı bir ayrım vardır ve söz konusu farklılığın kaynağı kamu yönetimi bölümü öğrencileri ile makine mühendisliği öğrencilerin sorulara verdikleri yanıtlardır. Bu durum aynı zamanda fakülteler arasında anlamlı bir farklılık vardır sonucunu destekler niteliktedir.

Katılımcıların Endüstri 4.0 farkındalıkları ile eğitim-öğretim dönemlerinde elde ettikleri akademik not ortalamaları arasında farklılık vardır hipotezi tablo 6'dan elde edilen sonuçlara göre anlamlı bulunmaktadır. Söz konusu farklılık genel ortalaması 0,00-1,00 arası öğrenciler ile diğer ortalama aralıklarına (1,01-2,00 ; 2,01-3,00 ; 3.01-4,00) sahip öğrencilerin sorulara verdikleri yanıtlardan kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda genel not ortalaması 0-1 arasında olan öğrencilerin farkındalık düzeyleri, diğer not ortalaması aralıklarına sahip öğrencilere göre daha düşük görülmektedir. Son olarak öğrencilerin endüstri 4.0 kavramsal farkındalık düzeylerinin mezun oldukları ortaöğretim okulları açısından anlamlı bir farklılık sağlamadığı gözlemlenmiş ve dolayısıyla H5 reddedilmiştir.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Dördüncü sanayi devrimine ilişkin kavramların farkındalık düzeylerinin, endüstri 4.0'a ilişkin gidişatın göstergesi olduğu söylenebilir. Yeni teknolojilerin farkındalığı ise dolaylı olarak yeni iş kolları ve ülkelerin refahı adına olumlu bir durumu ifade etmektedir. Dördüncü sanayi devriminin başlangıcından bugüne kadar geçen süre zarfında bu devrime ilişkin kavramların bilinirlik düzeylerinin ölçümü ise bu konuda mevcut durum analizini gösterecektir. Çalışmada üniversite öğrencilerinin endüstri 4.0'a ilişkin kavramların ne kadarına haiz oldukları belirlenmek istenmiştir. 39 önermeye ilişkin tanımlayıcı özet istatistikleri en çok bilinen (insansız sistemler ve sanal gerçeklik) ve en az bilinen (karanlık fabrikalar, gömülü sistemler ve eklemeli imalat) kavramların yanı sıra orta ve ortadan az düzeyde (nesnelerin interneti, yapay zeka, öğrenen (akıllı) robotlar, üç boyutlu yazıcılar, ileri seviye otomasyon, siber güvenlik, siber fiziksel sistemler, bulut bilişim teknolojisi, büyük veri ve veri analitiği, arttırılmış gerçeklik, karışık gerçeklik, akıllı üretim teknolojileri, makine-makine işbirliği, sensör teknolojileri, bilgisayar görmesi, kişiye özel ürün geliştirme, derin öğrenme, veri odaklı hizmet, enerji 4.0, dijital tedarik zinciri, çevik ve esnek üretim-hizmet, hologram teknolojileri, giyilebilir teknolojiler, dijital tanı- teşhis- tedavi, nano teknoloji, endüstriyel internet, ileri üretim teknikleri, teknolojik inovasyon, hızlı prototip üretimi, mikro fabrikalar, enerjisini kendi üreten fabrikalar, yapay sinir ağları, akıllı depolama ve transfer, simülasyon teknolojileri) bilinirlik düzeyine sahip kavramları ortaya koymuştur. İnsansız sistemler ve sanal gerçeklik gibi kavramların çokça bilinmesinin nedeni savunma sanayii alanındaki atılımların son zamanda dikkat çekici boyutta ilerleme kaydetmesi ile gündemin

ISBN: 978-605-73901-3-4

öncelikli maddeleri arasında yer alması ve gençler tarafından önemle takip edilmesinin etkili olduğu söylenebilmektedir. Ayrıca yine sanal gerçeklik (günümüzde gerçek hayatta var olan ya da olmayan yerlerin en az 3 boyutlu olarak bilgisayar ile yeniden oluşturulması ve gerçekmiş gibi yansıtılması) kavramının bu denli farkındalık yaratmasında aynı şekilde günümüz gençlerinin bu mecralara yoğun ilgi ve rağbet göstermelerinin etkili olduğu düşünülmektedir. Katılımcılıların çoğunluğunun elektrik elektronik mühendislerinden oluştuğu düşünülürse, karanlık fabrikaların bilinirlik düzeyinin düşük olması dördüncü sanayi devriminin fırsatlarından istifade edilebilmesi açısından olumsuz bir durum olduğu söylenebilir.

Özetle Endüstri 4.0 üretim ve tüketimin geleceğini şekillendirmede ve ülkelerin refah seviyesini farklı düzeylere taşımaları noktasında önem arz eden bir olgudur. Gelecekte, içinde bulunduğumuz teknoloji döneminden devrim olarak bahsedeceğimiz bir konumda olduğumuz benzetmesini yapmak yanlış olmayacaktır. Bu noktada endüstri 4.0' dan ülkemizin de başarılı bir pay alması için konunun zeminine yani eğitime odaklanmak ve başta üniversite öğrencileri olmak üzere tüm Yükseköğretim kurumlarının genel farkındalık düzeylerinin iyi bir seviyeye getirilmelerinin sağlanması gerekmektedir. Bu anlamda gerekli tüm kurum ve yönetimlerin birlikte hareket ederek endüstri 4.0 kavramsal farkındalığını iyileştirme ve geliştirme noktasında üzerine düşen görevleri yerine getirmeleri son derece önemli görülmektedir. Söz konusu alanda çalışmaların artırılarak alanyazınının daha da zenginleştirilip çeşitlendirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Al-Asfour, A. ve Lettau. L. A. (2014). Strategies for leadership styles for multi-generational workforce. *Journal of Leadership, Accountability and Ethics,* 11 (2), 58-69.

Amir, R., Bunawan, H. ve Yahaya, M. F. (2018). Cabaran Mahasiswa ve Kolej Kediaman Mendepani Revolusi Industri 4.0. *Governans, Instıtusı & Pengurusan Kewangan*. 24-29.

Arıkan, R. (2018). Anket Yöntemi Üzerinde Bir Değerlendirme. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 1, 97-159.

Bibby, L. ve Dehe, B. (2018). Defining and assessing industry 4.0 maturity levels - case of the defence sector. *Production Planning and Control*, 29 (12), 1030–1043.

Doğan, O. ve Baloğlu, N. (2020). Endüstri 4.0 kavramsal farkındalık ölçeği. *Kmü sosyal ve ekonomik araştırmalar dergisi,* 22(38), 58-81.

Ghobakhloo, M. (2020). Industry 4.0, digitization, and opportunities for sustainability. *Journal of cleaner production*, *252*: 119869.

Kalaycı, Ş. (2016). Spss uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri. (7. Baskı). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Karagöz, Y. (2016). *SPSS ve AMOS23 Uygulamalı İstatistiksel Analizler*, Nobel Yayınları, İstanbul, 1195s.

Kerin, M. ve Pham, D. T. (2019). A review of emerging industry 4.0 technologies in remanufacturing. *Journal of Cleaner Production*, 237:117805.

Liao, Y., Deschamps, F., Loures, E. F. R. ve Ramos, L. F. P. (2017). Past, present and future of Industry 4.0 - a systematic literature review and research agenda proposal. *International Journal of Production Research, Taylor & Francis Journals,* 55 (12), 3609-3629.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Olsen, T. L. ve Tomlin B. (2020). Industry 4.0: opportunities and challenges for operations management. *Manufacturing & Service Operations Management*, 22 (1), pp. 113-122.

Prisecaru, P. (2016). Challenges of the fourth ındustrial revolution. *Knowledge Horizons - Economics,* 8(1), 57-62.

Ramli, R. (2017). Industrial revolution 4.0 — will aI robots take over? https://otakit.my/revolusi-industri-4-0-adakah-robot-ai-akan-ambil-alih

Schwab, K. (2015). The Fourth Industrial Revolution: What It Means and How to Respond. Retrieved from https://www.foreignaffairs.com/articles/2015-12-12/fourth-industrial-revolution

Sinaga, M. (2015). Ktpuntukahok: The role of social media as a tool of social movement. People: *International Journal of Social Sciences*, 1(1), 369-374.

Strandhagen, J.W., Alfnes, E., Strandhagen, J.O. ve Vallandingham, L.R. (2017). The fit of Industry 4.0 applications in manufacturing logistics: a multiple case study. *Advances in Manufacturing*, 5, 344-358.

Zhong R.Y., Xu, X., Klotz, E. ve Newman, S. T. (2017). Intelligent manufacturing in the context of industry 4.0: a review. *Engineering,* 3 (5), 616-630.

ISBN: 978-605-73901-3-4

ULUSLARARASI SERMAYE HAREKETLERİNİN FİNANSAL GELİŞME ÜZERİNE ETKİSİ: GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER ÖRNEĞİ[118]

Doktora Öğrencisi, Hakan TATAR
Gaziantep Üniversitesi, hakantatar.mo@hotmail.com

Doç. Dr. Erkan ALSU
*Gaziantep Üniversitesi**, alsugantep@gmail.com***

Öğr. Gör. Dr. Cengizhan KARACA
*Gaziantep Üniversitesi**, cengizhankaraca@hotmail.com***

ÖZET

Bu çalışma, uluslararası sermaye hareketlerinin finansal gelişme üzerindeki etkisini yatay kesit bağımlılığı ve heterojenite durumunu dikkate alarak, gelişmekte olan 21 ülkenin (MSCI Emerging Market) 1995 – 2018 dönemine ait verilerini kullanarak, ikinci nesil panel teknikleri ile incelemektedir. Bağımsız değişkenler, doğrudan yabancı yatırımlar, portföy yatırımları, ticari açıklık ve GSYİH, bağımlı değişken ise finansal gelişim endeksi olarak seçilmiştir. Çalışmada, ikinci nesil birim kök testlerinden CIPS testi, ikinci nesil panel veri tahmincisi Panel AMG ve heterojen paneller için geliştirilmiş olan Dumitrescu - Hurlin Panel nedensellik testleri kullanılmıştır. Uluslararası sermaye hareketleri ile finansal gelişim endeksi arasındaki nedensellik ilişkisinin heterojen paneller için geliştirilmiş güncel bir test ile ortaya çıkarılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre, doğrudan yabancı yatırımlar, GSMH ile finansal gelişim endeksi arasında istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca, doğrudan yabancı yatırımlardan finansal gelişim endeksine doğru tek yönlü, ticari açıklıktan finansal gelişmeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir. GSMH'den finansal gelişim endeksine doğru çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Bu çalışmada, uluslararası sermaye hareketlerinin finansal gelişime etkisi IMF tarafından geliştirilmiş bir endeks açısından değerlendirilmiştir. Uluslararası sermaye hareketlerinin ekonometrik analizlerde yatay kesit bağımlılığının dikkate alan testlerin kullanılarak ülkeler arasındaki etkileşim de analiz sürecine dahil edilmiştir. Buna göre, seçilen ülkelere gelen bir şok diğer ülkeler tarafından da hissedilmekle ve yayılmakla birlikte her bir ülkenin kendine özgü şoklarının bulunduğu tespit edilmiştir. Bir sonraki aşamada, durağanlık testleri gerçekleştirilerek ticari açıklık ve GSMH değişkenlerinin bu ülkelerde birinci farkta durağan olduğu ancak doğrudan yabancı yatırımlar, portföy yatırımları ve finansal gelişim endeksi düzeyde durağan olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak ülkeler uzun dönemde doğrudan yabancı yatırımı destekleyici reformlara devam ettiği müddetçe bu hamleler finansal açıdan gelişmelerine önemli katkılar sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası sermaye hareketleri, finansal gelişim endeksi, cıps birim kök testi, panel amg, panel nedensellik

[118]Bu bildiri, doktora öğrencisi Hakan Tatar'ın doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

THE EFFECT OF INTERNATİONAL CAPİTAL FLOWS ON FİNANCİAL DEVELOPMENT: EXAMPLE OF DEVELOPİNG COUNTRİES

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the effects of international capital" flows on the financial development index by considering the data of the 21 developing countries formed by the MSCI index, covering the years 1995-2018. International capital flows are measured by foreign direct investments, portfolio investmen, trade openness and, GDP and the financial development index is measured by the index developed by the IMF in the study, CIP test, which is one of the second generation unit root tests, Panel AMG, the second generation panel data estimator, and Dumitrescu-Hurlin Panel causality tests developed for heterogeous panels are used. Accordng the findings, a statistically positive and significant relationship is found between foreign direct investments, GDP and financial development index. The causality relationship between international capital movements and the financial development index was revealed by a current test developed for heterogeneous panels. Therewithal the panel causality analys is revealed that unidirectional causal relationship running from foreign direct investment to financial development index. Forthermore, there is bidirectional causality between GDP and financial development index. In this study, the effect of international capital movements on financial development was evaluated in terms of an index developed by the IMF. The interaction between countries was also included in the analysis process by using the tests that take into account the cross-sectional dependence of international capital movements in econometric analyzes. Accordingly, although a shock to the selected countries is felt and spread by other countries, it has been determined that each country has its own unique shocks. In the next step, stagnation tests are performed and it is understood that the variables of trade openness and GNP are stationary in these countries at the first difference, but are stationary at the level of foreign direct investments, portfolio investments and financial development index. As a result, as long as the countries continue with the reforms that support foreign direct investment in the long term, these moves will make significant contributions to their financial development.

Keywords: International capital flows, financial development index, cips unitroot test, panel amg, panel causality

GİRİŞ

1950'li yıllarda başlayan liberalleşme akımı, sanayi devrimi ve teknolojideki gelişmelere paralel olarak oluşan sermayelerin daha düşük risk daha yüksek getiri elde etme yolunu açmıştır. 1980 'li yıllardan günümüze devam eden küreselleşmenin son evresinde gelişmekte olan ülkelerinde sisteme dahil olması ile birlikte yabancı sermaye giriş engellerinin kaldırılması, finansal getirilerden alınan vergilerin düşürülmesi veya kaldırılması sonucunda uluslararası sermaye hareketleri önemli seviyelere ulaşmıştır.

Uluslararası sermaye hareketleri birçok farklı biçimde hareket ederken bunların en önemlileri doğrudan yabancı yatırımlar ve portföy yatırımlarıdır. Dünya Bankası tanımına göre doğrudan yabancı yatırım yatırımcının başka bir ülkede faaliyet gösteren bir şirkette yönetim hakkı (%10 ve üzeri oy hakkı) elde etmek için yaptığı net yatırım girişleridir (World Bank,2021). Doğrudan yabancı yatırım sadece sermayenin aktarılması olmayıp bir şirketin başka ülkelere kadar genişlemesi olarak ta düşünülmelidir. Şirketteki bu büyüme uluslararası pazarlar için yerel faktörlerle beraber oluşturulan üretim, sermaye ve teknoloji şeklinde oluşmaktadır (Root, 1990: 618).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Portföy yatırımları ise doğrudan yatırımların aksine şirket üzerinde yönetim hakkı vermemekle birlikte yatırım yapılan ülke borsalarında tahvil ihraç edilerek, sermaye piyasasında menkul kıymet alım satım yoluyla ve finansman bonosu alım satım yoluyla yapılmaktadır. Portföy yatırımları üretim ve fonksiyonlarını gerektirmeyen yatırımlardır. Genel olarak bu yatırımlar uluslararası piyasalarda hisse senedi, tahvil, depo ve mevduat sertifikaları gibi menkul kıymetlere yapılan yatırımlar olarak adlandırılmaktadır (Ajami, vd. 2006: 29).

Uluslararası sermaye hareketlerinin yüksek getiri elde edeceği gelişmekte olan ülkelere yönelmesi bu ülkelerin finansal gelişimini desteklemede ve makroekonomik değişkenlerini etkilemektedir. Finansal gelişme çok boyutlu bir kavram olup, kendi finansmanını sağlayabilme, dış finansmana ulaşabilme, finansal kurum ve aracılıklarının gelişmesi, uluslararası piyasalara erişilebilirlik ve borçlanma ve mevduat faizleri arası marjın azalmasını içermektedir (Furstenberg ve Fratianni,1996: 19). Finansal gelişme, oluşturduğu finansal yenilikler ve yapısal değişikler ile finans sistemi fonlarının daha etkin kullanmasını sağlamakla birlikte niteliksel ve niceliksel olarak finans sistemi araçlarının artması anlamı taşımaktadır (Mishkin, 2007, 262).

Finansal gelişimin ekonomik kalkınmada ve makroekonomik faktörlerde önemli rol oynadığını birçok bilimsel çalışma göstermiştir. Finansal gelişimi değerlendirmek ve finansal gelişim ile uluslararası sermaye hareketleri arasındaki ilişkiyi anlamak için finansal gelişimi sadece özel sektör kredileri/GSYİH ve sermaye piyasası kapitilasyonu/GSYİH oranlarıyla dar bir açıdan ölçmek yerine, IMF'in ''Rethinking Financial Deeping Stability and Growth in Emerging Markets''çalışmasında oluşturulan hem finansal kurumlar hem de menkul kıymetler piyasasına ait finansal derinlik, finansal erişim ve finansal etkinlik başlıkları altında birçok göstergenin bileşkesi olan finansal gelişim indeksinin kullanılması bu eksikliği giderecektir.

LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Law ve Demitriades (2006) 43 gelişmekte olan ülkede dinamik panel veri yöntemini kullanarak, açıklık, GSMH ile finansal gelişim ilişkisini incelemişlerdir. GSMH finansal gelişimi istatiksel olarak anlamlı ve pozitif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ticari açıklığın ise piyasa değeri üzerinde ve sermaye piyasası gelişimini pozitif etkilediği görülmüştür. Ayrıca açıklık, ticaret ve sermaye akışları açısından, orta gelirli ülkelerde finansal kalkınmayı teşvik etmede güçlü olup düşük gelirli ülkelerde çok daha zayıf olduğu vurgulanmıştır.

Law (2009) çalışmasında dinamik bir panel GMM tahmin tekniği kullanarak gelişmekte olan ülkelerde ticaret açıklığının ve sermaye akışlarının finansal kalkınma üzerindeki etkisini incelemektedir. Ampirik sonuçlar, ticaret açıklığının ve sermaye akışlarının finansal gelişimin istatistiksel olarak anlamlı belirleyicileri olduğunu ortaya koymaktadır. Hem ticaret açıklık hem de sermaye hareketleri finansal kalkınma üzerinde olumlu pozitif bir etkisi olduğu görülmüştür.

Choong, Yusob ve Law (2010) 1983-2006 dönemi için gelişmekte olan ülkelerde Özel Sermaye yatırımlarının finansal sektördeki rolünün GMM panel veri analizi ile incelendiği çalışmada doğrudan yabancı yatırımları ve portföy yatırımları ile finansal gelişme ve ekonomik performans arasında anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yabancı sermaye akışları finansal gelişme ve ekonomik performansı pozitif etkilemiştir. Ancak yabancı

ISBN: 978-605-73901-3-4

sermaye akışlarının iyi gelişmiş bir finans sektörü ile büyüme üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu, ancak zayıf finansal sektör gelişiminin varlığında büyümenin olumsuz bir etkiye sahip olduğunu görülmüştür.

Abzari, Zarei ve Esfahani (2011) 1976-2005 dönemi için D-8 grubunun 8 ülkesinin yıllık verileri vektör otoregresif (VAR) modeli kullanarak doğrudan yabancı yatırımların finansal gelişime etkisini araştırmışlar. Çalışma sonucunda beş ülkede doğrudan yabancı yatırımlardan finansal piyasalara %5 anlamlılık düzeyinde nedensellik ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Samimi vd. (2013) çalışmalarında Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da (MENA) finansal gelişim, doğrudan yabancı yatırım ve yönetim arasındaki ilişkinin rolü araştırılmıştır. 2002-2011 yılları arasında dinamik panel veri modeli kullanılmıştır. Çalışma sonucunda yönetim istikrarının MENA ülkelerinde finansal kalkınmanın son derece önemli belirleyicileri olduğunu göstermiştir. Buna ek olarak, her finansal gelişme seviyesi daha yüksek doğrudan yabancı yatırım girişi ile ilişkili olduğu gözlemlenmiştir.

Olugbenga ve Grace (2015) çalışmasında Doğrudan Yabancı yatırımın Nijerya Sermaye Piyasası gelişimi üzerindeki etkisini değerlendirmiştir. Çalışmada 1970-2010 yılları arasında Nijerya Merkez Bankası istatistik bülteninden elde edilen ikincil verileri analiz etmek için ADF birim kök testi ve Johansen ortak entegrasyon testi kullanılmıştır. Doğrudan yabancı yatırımın piyasa değeri üzerinde olumlu ve önemli bir etkiye sahip olduğunu gösteren ols regresyon sonucuna ulaşılmıştır.

Helhel (2017) çalışmasında küreselleşme ve finansal gelişim arasındaki etkileşimi Türkiye ve BRICS ülkeleri için değerlendirmiştir. Çalışmada 2002-2015 dönemi kapsayan KOF küreselleşme indeksinin finansal gelişmişlik düzeyini gösteren değişkenler için panel veri analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda küreselleşmenin finans gelişim göstergesi olarak kullanılan özel sektör kredileri, hisse dönüş oranı ile iki yönlü pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Lamia Jamel ve Samir Maktouf (2017) 40 Avrupa ülkesinde ekonomik büyüme (GSMH) ile finansal gelişme, ticari açıklık ve CO2 emisyonları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışma sonucunda GSMH ile finansal sektör gelişimi, GSMH ile ticari açıklık ve finansal gelişim ile ticari açıklık arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. GSMH ve ticari açıklığın finansal gelişime etkisi pozitif ve anlamlı bulunmuştur.

Desbordes ve Wei (2017) finansal gelişimin doğrudan yabancı yatırımı üzerindeki etkisini araştırdıkları çalışmalarında, istatiksel olarak finansal gelişim ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Finansal gelişimin dış finansmana erişimi doğrudan artırarak ve dolaylı olarak üretim faaliyetlerini destekleyerek genişleme, birleşme ve satın almalar doğrudan yabancı yatırımlar büyük ve pozitif etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Destek ve Sinha (2020) 24 OECD ülkesi için 1980-2014 yıllarını kapsayan yenilenebilir ve yenilemez enerji tüketimi ekonomik büyüme ve ticari açıklık ilişkisinin ikinci nesil panel veri yöntemiyle incelendiği çalışmalarında, ticari açıklığı kişi başı milli gelirin yanı sıra büyüme için başka bir açıklayıcı değişken olduğu değerlendirilmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Mbratana, Fotié ve Amba (2021) 47 Afrika ülkesinde doğrudan yabancı yatırım ve finansal gelişim nedensellik ilişkisini incelemişlerdir. Finansal gelişimin üç farklı açıdan değerlendirildiği çalışmada, ilk olarak doğrudan yabancı yatırımlar özel sektöre verilen yurtiçi krediler ile ilişkili olarak doğrudan yabancı yatırımların finansal gelişmeye neden olduğu görülmüştür. İkinci olarak küresel finansal gelişim endeksi ile doğrudan yabancı yatırım arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuç olarak 13 ülkede doğrudan yabancı yatırımın finansal gelişime neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı gelişmekte olan ülkeler özelinde uluslararası sermaye hareketlerinin finansal gelişim üzerindeki katkısını 1995 – 2018 yıllık veri ile ortaya çıkarmaktır. Gelişmekte olan ülke grupları MSCI(Morgan Stanley Capital International) gelişmekte olan piyasalar endeksi dikkate alınarak oluşturulmuştur. MSCI gelişmekte olan piyasalar endeksi Amerika, Avrupa, Orta Doğu ve Afrika ve Asya bölgeleri olmak üzere üç bölgeye ayrılmış ve toplam 27 ülke baz alınarak piyasa kapitalizasyonları da dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Tablo 1: Örnekleme dahil edilen ülkeler

MSCI Kapsamındaki Ülkeler				
Amerika	**Avrupa, Orta Doğu &Africa**		**Asya**	
Brezilya	Mısır	Rusya	Çin	Malezya
Şili	Yunanistan	Güney Afrika	Hindistan	Filipinler
Kolombiya	Polonya	Türkiye	Endonezya	Tayvan
Meksika	Çek Cumhuriyeti	Macaristan	Kore	Malezya
Peru			Pakistan	

Not: Amerika kıtasında Arjantin, Avrupa, Orta Doğu &Afrika'da Birleşik Arap emirlikleri, Kuveyt, Katar, Suudi Arabistan, Asya kıtasında Tayland verilerine yeterli düzeyde ulaşılamadığından örneklem dışı bırakılmıştır.

MSCI endekslerinin gelişmekte olan ülkeler ve uluslararası yatırımcı açısından önemi dikkate alınarak bu çalışmada MSCI gelişmekte olan piyasalar endeksine dahil edilmiş ve tablo 1'de ülke grupları sunulmuştur. Toplam 27 ülkeden sürekli verisi sağlanabilen 21 ülke örneklem grubuna dahil edilmiş, söz konusu ülkelerden sürekli verisine ulaşılamaması nedeniyle Amerika kıtasında Arjantin, Avrupa, Orta Doğu &Afrika'da Birleşik Arap emirlikleri, Kuveyt, Katar, Suudi Arabistan, Asya kıtasında Tayland örneklem dışı bırakılarak 21 ülke analize dahil edilmiştir.

Tablo 2: Araştırmada kullanılan değişkenler

Kodlar	**Tanımlar**	**Hesaplama**	**Veri Kaynağı**
FD	Finansal Gelişim Endeksi	IMF Formülasyonu	IMF data(https://data.imf.org)
DYY	Doğrudan Yabancı Yatırımlar	Doğrudan Yabancı Yatırımlar(net)/GSMH	Dünya Bankası (https://data.worldbank.org)
PY	Portföy Yatırımları	Portföy Yatırımları(net)/GSMH	Dünya Bankası (https://data.worldbank.org)
AÇIKLIK	Ticari Açıklık	(İhracat + İthalat)/GSMH	Dünya Bankası (https://data.worldbank.org)
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla	GSMH(Sabit - 2010 US$) doğal logaritma	Dünya Bankası (https://data.worldbank.org)

ISBN: 978-605-73901-3-4

Çalışmanın amacına yönelik olarak hazırlanmış olan değişkenler sırasıyla finansal gelişim endeksi, Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Portföy Yatırımları, Ticari Açıklık, Gayri Safi Milli Hasıla değişkenlerine ilişkin bilgiler tablo 2'de gösterilmektedir. Finansal gelişim endeksi IMF formülasyonu kapsamında hazırlanmaktadır. DYY, Doğrudan Yabancı Yatırımların net akışının GSMH oranı, PY Portföy Yatırımlarının net (current US$) değerinin GSMH oranı, AÇIKLIK İhracat ve İthalat toplamının GSMH'ye oranı, GSMH 2010 US$ sabit fiyatlarla hesaplanan gayri safi milli hasılanın doğal logaritması şeklinde hesaplanmaktadır(Dreher, 2008).

Bu çalışmada uluslararası sermaye hareketleri ile finansal gelişim endeksi arasındaki ilişki ekonometrik modelle tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Bu çerçevede kurulan model aşağıdaki gibidir:

$$FD_{it} = \varphi_0 + \varphi_1 DYY_{it} + \varphi_2 PY_{it} + \varphi_3 AÇIKLIK_{it} + \varphi_4 GSMH_{it} + u_{it} \quad [1]$$

Burada, t,i ve u_{it} sırasıyla zaman(period), yatay – kesit ve hata terimlerini temsil etmektedir. FD_{it}finansal gelişim endeksini, DYY_{it}doğrudan yabancı yatırımları, PY_{it}Portföy yatırımlarını, $AÇIKLIK_{it}$ticari açıklığı, $GSMH_{it}$ ise gayri safi milli hasılayı temsil etmektedir.

Çalışmada ilk olarak ülkeler arasındaki yatay kesit bağımlılığı test edilmiştir. Yatay kesit bağımlılığı Breusch& Pagan, (1980) LM testi,Pesaran, (2008)'in CDLM testi, Pesaran vd., (2008)$CDLM_{adj}$ testi yarımıyla tespit edilmiştir. Çalışmanın heterojenliğine ve yatay kesit bağımlılığı sonuçlarına göre birim kök testleri(durağanlık) sınaması sürecine geçilmiştir. Çalışmada(Im, Pesaran, ve Shin 2003)(IPS 2003) panel birim kök testi ilePesaran, (2007) CIPS birim kök testleri kullanılmıştır.

Çalışmanın bir sonraki aşamasında panel tahmini Pesaranve Smith (1995) tarafından geliştirilmiş Panel MG(MeanGroupestimator) ile gerçekleştirilmiştir. İkinci aşamada ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığı ve ülkeye özgü heterojenliği değerlendirmek için (Eberhardt ve Bond 2009), (Bond ve Eberhardt 2013) tarafından geliştirilen Augmented Mean Group (AMG) tahmincisi kullanılmaktadır. Çalışmanın son aşamasında, değişkenler arasındaki nedensellik bağlantıları (Dumitrescu ve Hurlin 2012) heterojen panel nedensellik testi ile ele alınmaktadır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Analizin ilk adımında yatay kesit bağımlılığı(cross section dependency) ve ülkeler özelinde heterojenlik(country specific heterogeneity) incelenmiş ve sonuçlar tablo 3'te sunulmuştur. Sonuçlar incelendiğinde ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığı yoktur temel hipotezi tüm testlerde reddedilmektedir. Panelde yer alan ülkelerden birine gelen bir şok diğer ülkeler arasında da hissedilmektedir ve yayılmaktadır.

Tablo 3: Yatay kesit bağımlılığı ve model homojenite testleri

	FD	DYY	PY	AÇIKLIK	GSMH
Yatay Kesit Bağımlılığı					
LM	313.375[a]	305.624[a]	369.542[a]	279.356[a]	400.558[a]
CD_{LM}	5.044[a]	4.666[a]	7.785[a]	3.384[a]	9.298[a]
CD	-2.865[a]	-0.820	0.527	-0.967	-2.641[a]

ISBN: 978-605-73901-3-4

LM_{adj}	0.718	-2.596	4.070[a]	-2.017	-2.601
Homojenite					
	Model				
Δ	12.933[a]	[0.000]			
Δ_{adj}	14.835[a]	[0.000]			

Not: a, b ve c, istatistiksel önemi sırasıyla yüzde 1, 5 ve 10 seviyesinde göstermektedir.

İzleyen aşamada, değişkenlerin birim kök analizleri yatay kesit bağımlılığına izin veren CIPS(cross-sectionally augmented panel unit-root test), Levin – Lin - Chu (LLC) ve Im – pesaran – Shin (IPS) testleri ile incelenmiştir. Tablo 4, CIPS sonuçlarına bakıldığında, AÇIKLIK ve GSMH değişkenlerinin trendli ve trendsiz modelde düzeyde durağan olmadığı, FD, DYY ve PY değişkenlerinin düzeyde durağan olduğu görülmektedir. Tüm değişkenlerin birinci farkı alındığında tüm birim kök testlerinde durağan olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 4: Birim kök test sonuçları

	LLC		IPS		CIPS	
	t-stat*	t-stat**	W-stat*	W-stat**	t-stat*	t-stat**
Düzeyde						
FD	5.942[a]	1.493[c]	1.831[b]	1.501[c]	-2.102[c]	-2.880[a]
DYY	5.999[a]	4.015[a]	7.448[a]	6.613[a]	-3.005[a]	-3.257[a]
PY	7.880[a]	7.550[a]	9.631[a]	8.868[a]	-3.430[a]	-3.695[a]
AÇIKLIK	1.301[c]	1.419[c]	0.859	2.727[a]	-1.547	-2.084
GSMH	0.483	13.975[a]	4.473	6.571[a]	-1.666	-1.504
Birinci Farkta						
ΔFD	15.428[a]	16.197[a]	15.340[a]	17.904[a]	-5.069[a]	-5.260[a]
ΔDYY	17.866[a]	15.368[a]	18.368[a]	15.896[a]	-5.331[a]	-5.318[a]
ΔPY	15.721[a]	12.094[a]	19.702[a]	15.826[a]	-5.563[a]	-5.592[a]
ΔAÇIKLIK	12.200[a]	6.853[a]	14.080[a]	11.091[a]	-3.717[a]	-3.770[a]
ΔGSMH	16.888[a]	10.633[a]	12.582[a]	9.962[a]	-3.103[a]	-3.484[a]

Not: a, b ve c, istatistiksel önemi sırasıyla yüzde 1, 5 ve 10 seviyesinde gösterir. * Sabitli modeli, ** Sabit ve trendli modeli ifade etmektedir.

Tablo 5: Panel MG / AMG tahmin sonuçları

Bağımlı Değişken: FD				
	DYY	PY	AÇIKLIK	GSMH
Brezilya	0.113	0.119	0.070	0.384***
	[0.266]	[0.334]	[0.098]	[0.026]
Şili	-0.137	-0.039	0.295***	0.082**
	[0.156]	[0.187]	[0.071]	[0.034]
Çin	0.574	0.270	−0.157*	0.160***
	[0.825]	[0.723]	[0.081]	[0.019]
Kolombiya	-0.412	0.617	0.296	0.130***
	[0.411]	[0.477]	[0.274]	[0.031]
Çek Cumhuriyeti	-0.346	-0.160	0.138***	0.026
	[0.164]	[0.229]	[0.047]	[0.083]
Mısır	0.092	-0.027	0.224**	−0.114**
	[0.464]	[0.257]	[0.106]	[0.048]
Yunanistan	-0.171	0.067	-0.026	0.139
	[1.197]	[0.071]	[0.134]	[0.093]
Macaristan	0.007	−0.826***	−0.090*	−0.155**

ISBN: 978-605-73901-3-4

	[0.027]	[0.177]	[0.049]	[0.077]
Hindistan	-0.189	0.080	-0.122	-0.027
	[0.913]	[0.650]	[0.083]	[0.018]
Endonezya	0.259	1.882**	0.120	0.134***
	[0.453]	[0.916]	[0.077]	[0.041]
Güney Kore	1.661	-0.337	-0.086	0.236***
	[1.659]	[0.470]	[0.094]	[0.082]
Malezya	0.609*	-0.190	0.014	0.123***
	[0.365]	[0.133]	[0.035]	[0.047]
Meksika	1.575***	−0.717***	0.361***	−0.212**
	[0.482]	[0.204]	[0.094]	[0.086]
Pakistan	5.341***	0.491	−1.089***	−0.224***
	[1.139]	[1.576]	[0.262]	[0.051]
Peru	-0.073	-0.200	−0.254***	0.198***
	[0.276]	[0.195]	[0.096]	[0.016]
Filipinler	-0.072	-0.021	0.100	0.083**
	[0.930]	[0.394]	[0.072]	[0.039]
Polonya	0.409	0.088	-0.242	0.335
	[0.590]	[0.421]	[0.271]	[0.208]
Rusya	1.023*	-0.439	0.364***	0.069
	[0.575]	[0.547]	[0.133]	[0.061]
Güney Afrika	-0.016	0.095	-0.093	0.307***
	[0.511]	[0.360]	[0.162]	[0.066]
Tayland	0.784	1.145*	0.036	0.407***
	[0.726]	[0.628]	[0.099]	[0.063]
Türkiye	-0.161	-0.212	0.150	0.125***
	[0.576]	[0.382]	[0.130]	[0.031]
PANEL MG	0.836***	0.064	0.049	0.200***
	[0.308]	[0.151]	[0.075]	[0.035]
PANEL AMG	0.517**	0.076	0.000	0.105***
	[0.272]	[0.130]	[0.067]	[0.039]

Not:*, * * ve * * * istatistiksel anlamlılığı sırasıyla %10, 5 ve %1 düzeyinde gösterir.

Çalışmanın bu aşamasında uluslararası sermaye hareketlerinin finansal gelişim endeksi üzerindeki etkisi Panel MG ve AMG tahmincisi ile ortaya çıkarılmaktadır. Tablo 5'deki sonuçlara göre, panelin genelinde doğrudan yabancı yatırımlar ve GSMH, finansal gelişim endeksine istatiksel olarak %1 anlamlılık düzeyinde pozitif etki etmektedir. Diğer taraftan portföy yatırımlarının ve ticari açıklığın finansal gelişim endeksi üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, tablo 6 ülkelere ait bireysel AMG sonuçlarında göstermektedir. Buna göre doğrudan yabancı yatırımlar Malezya, Meksika, Pakistan ve Rusya özelinde finansal gelişim endeksi üzerinde pozitif etkiye sahiptir. Bunun dışındaki ülkelerde doğrudan yabancı yatırımlar finansal gelişim endeksi üzerinde herhangi bir etkiye sahip değildir. Diğer taraftan, GSMH panelin genelinde finansal gelişim endeksi üzerinde pozitif etkiye sahipken ülkeler özelinde GSMH'nin farklı etkiler gösterdiği tespit edilmiştir. GSMH, Brezilya, Şili, Çin, Kolombiya, Endonezya, Güney Kore, Malezya, Peru, Filipinler, Güney Afrika, Tayland, Türkiye'de finansal gelişim endeksine pozitif yönlü katkı sağlamaktadır. Bunun aksine, GSMH, Mısır, Macaristan, Meksika, Pakistan'da finansal gelişim endeksi üzerinde negatif etkiye sahiptir. Çek Cumhuriyeti, Yunanistan, Hindistan, Polonya ve Rusya'da GSMH finansal gelişim endeksi üzerinde herhangi bir etkiye sahip değildir.

Tablo 6: Dumitrescu – Hurlin(2012) heterojen panel nedensellik test Sonuçları

			W-stat	p-Value
DYY	⇏	FD	2.289***	0.001

ISBN: 978-605-73901-3-4

FD	⇏	DYY	1.724	0.100
PY	⇏	FD	0.986	0.739
FD	⇏	PY	1.138	0.941
AÇIKLIK	⇏	FD	1.466	0.341
FD	⇏	AÇIKLIK	1.912**	0.031
GSMH	⇏	FD	3.856***	0.000
FD	⇏	GSMH	4.341***	0.000

Not:*, * * ve * * * istatistiksel anlamlılığı sırasıyla %10, 5 ve %1 düzeyinde gösterir.

Çalışmanın son aşamasında Dumitrescu – Hurlin (2012) Heterojen Panel Nedensellik Test Sonuçları tablo 6'da incelenmektedir. Elde edilen sonuçlara göre doğrudan yabancı yatırımlardan finansal gelişme endeksine doğru istatistiksel olarak % 1 anlamlılık düzeyinde tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında, GSMH'den finansal gelişim endeksine doğru istatistiksel olarak % 1 anlamlılık düzeyinde çift yönlü nedensellik olduğu tespit edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada uluslararası sermaye hareketlerinin operasyonel tanımı doğrudan yabancı yatırımlar, portföy yatırımları, ticari açıklık ve GSMH olarak gerçekleştirilmiş ve bağımsız değişken olarak alınmıştır. IMF tarafından geliştirilen finansal gelişim endeksi ise bağımlı değişken olarak modele dahil edilmiştir. İlk olarak değişkenlere ait yatay kesit bağımlılığı ve modele ilişkin homojenite testleri gerçekleştirilmiş olup değişkenlerde yatay kesit bağımlılığı ve heterojenite tespit edilmiştir. Buna göre, seçilen ülkelere gelen bir şok diğer ülkeler tarafından da hissedilmekle ve yayılmakla birlikte her ülkenin kendine özgü şoklarının bulunduğu tespit edilmiştir.

İzleyen aşamada, durağanlık testleri gerçekleştirilerek ticari açıklık ve GSMH değişkenlerinin bu ülkelerde birinci farkta durağan olduğu ancak doğrudan yabancı yatırımlar, portföy yatırımları ve finansal gelişim endeksi düzeyde durağan olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmanın model tahmini Panel MG ve AMG tahmincileri ile gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular, doğrudan yabancı yatırımlar ve GSMH'nin finansal gelişim endeksi üzerinde pozitif etkiye sahip olduğunu diğer değişkenlerin herhangi bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda, Doğrudan yabancı yatırımlardan finansal gelişme endeksine doğru istatistiksel olarak % 1 anlamlılık düzeyinde tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında, GSMH'den finansal gelişim endeksine doğru istatistiksel olarak % 1 anlamlılık düzeyinde çift yönlü nedensellik olduğu tespit edilmiştir.

Uluslararası sermaye hareketlerinin finansal gelişim üzerindeki etkisi bu çalışmada ülkeler bazında da elde edilmektedir. Doğrudan yabancı yatırımlar Malezya, Meksika, Pakistan ve Rusya özelinde finansal gelişim endeksi üzerinde pozitif etkiye sahiptir. Buradan anlaşıldığı üzere söz konusu ülkeler uzun dönemde doğrudan yabancı yatırımı destekleyici reformlara devam ettiği müddetçe bu hamleler finansal açıdan gelişmelerine önemli katkılar sağlayacaktır. Diğer taraftan, GSMH panelin genelinde finansal gelişim endeksi üzerinde pozitif etkiye sahipken ülkeler özelinde GSMH'nin farklı etkiler gösterdiği tespit edilmiştir. GSMH, Brezilya, Şili, Çin, Kolombiya,

ISBN: 978-605-73901-3-4

Endonezya, Güney Kore, Malezya, Peru, Filipinler, Güney Afrika, Tayland, Türkiye'de finansal gelişim endeksine pozitif yönlü katkı sağlamaktadır. Bunun aksine, GSMH, Mısır, Macaristan, Meksika, Pakistan'da finansal gelişim endeksi üzerinde negatif etkiye sahiptir. Çek Cumhuriyeti, Yunanistan, Hindistan, Polonya ve Rusya'da GSMH finansal gelişim endeksi üzerinde herhangi bir etkiye sahip değildir.

Bu sonuçlara göre, GSMH'nin finansal gelişim endeksini pozitif etkileyen ülkelerde firmaların ve/veya hane halklarının ürün ve hizmetlerden daha fazla talep ettiği ve bu da finansal sistem tarafından yüksek talebi karşılamak üzere(genişleme yoluyla) olumlu yanıt vermesine neden olduğu ile açıklanabilmektedir. Negatif etkileyen ülkelerde ise ekonomik faaliyetlerin düzeyi finansal gelişmeyi teşvik etmek için muhtemelen yetersizdir. Bu ülkeler için en önemli politika önerisi finansal sistemlerini geliştirmek isteyen düşük gelirli ülkelerin GSMH büyümesini hızlandırmak için gerekli politikaları kullanmaları gerektiğidir.

KAYNAKÇA

Abzari, M.,Zarei, F., &Esfahani, S. S. (2011). Analyzing the link between financial development and foreign direct investmentamong D-8 group of countries. *International Journal of Economicsand Finance*, *3*(6), 148-156.

Ajami, R.,Cool, K., Goddard, G. J., &Khambata, D. (2006). International Business TheoryandPractice (2nd ed.). Armonk, *NY: SharpePublishers.*

Bond, S.,&Eberhardt, M. (2013). Accounting for unobserved heterogeneity in panel time series models. *University of Oxford*, 1-11.

Breusch, T. S.,& Pagan, A. R. (1980). The Lagrangemultiplier test and its applications to model specification in econometrics. *Thereview of economicstudies*, *47*(1), 239-253.

Choong, C. K.,Yusop, Z., &Law, S. H. (2010). Private capital flows to developing countries: the role of the domestic financial sector. *Journal of the Asia Pacific Economy*, *15*(4), 509-529.

Desbordes, R.,&Wei, S. J. (2017). The effects of financial development on foreign direct investment. *Journal of Development Economics*, *127*, 153-168.

Destek, M. A.,&Sinha, A. (2020). Renewable, non-renewable energy consumption, economic growth, tradeopenness and ecological foot print: Evidence from organisation for economicCo-operation and developmentcountries. *Journal of Cleaner Production*, *242*, 118537.

Dumitrescu, E. I., & Hurlin, C. (2012). Testing for Granger non-causality in heterogeneous panels. *Economic modelling*, *29*(4), 1450-1460.

Dreher, A.,Gaston, N., &Martens, P. (2008). Consequences of globalisation reconsidered: Applying the KOF index. In *Measuring Globalisation* (pp. 75-171). Springer, New York, NY.

Eberhardt, M.,& Bond, S. (2009). Cross-section dependence in nonstationary panel models: a novelestimator.

Helhel, Y. (2017). Küreselleşme ve Finansal Gelişme Arasındaki Etkileşimin Türkiye ve Brics Ülkeleri İçin İncelenmesi-Examining the interaction between globalization and financial development for turkey and brics countries. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *9*(20), 158-178.

Im, K. S.,Pesaran, M. H., &Shin, Y. (2003). Testing for unitroots in heterogeneous panels. *Journal of econometrics*, *115*(1), 53-74.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Imf.(2021), Financial Development Index Database, https://data.imf.org/?sk=F8032E80-B36C-43B1-AC26-493C5B1CD33B, (Erişim tarihi:10.06.2021).

Jamel, L.,&Maktouf, S. (2017). The nexus between economic growth, financial development, tradeopenness, and CO2 emissions in Europeancountries. *Cogent Economics& Finance*, *5*(1), 1341456.

Law, S. H. (2009). Tradeopenness, capital flows and financial development in developing economies. *International EconomicJournal*, *23*(3), 409-426.

Law, S. H.,&Demetriades, P. (2006). Openness, institutions and financial development.

Mishkin, F. S. (2007). Is financial globalization beneficial?. *Journal of Money, Credit and Banking*, *39*(2-3), 259-294.

Mbratana, T.,Fotié, A. K., &Amba, M. C. O. (2021). Foreign direct investment and financial development in Africa: A causality assessment in the frequency domain. *The Journal of International Trade&Economic Development*, 1-22.

Neumann, R. M.,Penl, R., &Tanku, A. (2009). Volatility of capital flows and financial liberalization: Do specific flows respond differently?. *International review of economics&finance*, *18*(3), 488-501.

OlugBenga, A. A.,&Grace, O. O. (2015). Impact of foreigndirectinvestment on Nigeriancapital market development. *International Journal of AcademicResearch in Accounting, Finance and Management Sciences*, *5*(1), 103-108.

Pesaran, H. *M.,(2004),"General Diagnostic Testsfor Cross Section Dependence in Panels"* (Vol. 435). WorkingPaper.

Pesaran, M. H., Ullah, A., & Yamagata, T. (2008).A bias-adjusted LM test of error cross-section independence. *The Econometrics Journal*, *11*(1), 105-127.

Pesaran, M. H. (2007). A simple panel unitroot test in the presence of cross-sectiondependence. *Journal of applied econometrics*, *22*(2), 265-312.

Pesaran, M. H.,& Smith, R. (1995). Estimating long-run relationships from dynamic heterogeneouspanels. *Journal of econometrics*, *68*(1), 79-113.

Root, F. R. (1990). *International trade and investment*, Sixth Edition, South Western Publishing, Cincinnati, Ohio.

Samimi, A. J.,&Rezanejad, A. G. Z. (2013). Financial Development, FDI and Governance in MenaRegio. *Middle-East Journal of ScientificResearch*, *17*(9), 1285-1289.

VonFurstenberg, G. M.,&Fratianni, M. (1996). Indicators of financial evelopment. *The North American Journal of Economics and Finance*, *7*(1), 19-29.

"Worldbank,(2021)''MetadataGlossary''https://databank.worldbank.org/metadataglossary/jobs/series/BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS, (Erişim tarihi:10.07.2021)

ISBN: 978-605-73901-3-4

KENT VİZYONU ÜRETME SÜRECİNDE İNSAN İLİŞKİLERİ VE EKİP ÇALIŞMASI

Dr. Öğr. Anıl SUNA
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Göç ABD, Hatay, Türkiye, anilcsuna@hotmail.com

Prof. Dr. Sedat CERECİ
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Hatay, Türkiye, s.cereci@gmail.com

ÖZET

Bu çalışma uygar kentlerin oluşturulması bağlamında kent vizyonunun ortaya çıkış sürecinde mutlak koşullardan birisi olan ekip çalışmasını ele almakta ve ekip çalışması içindeki insan ilişkilerinin kent vizyonu ve üretim açısından rolünü değerlendirmektedir. Kent vizyonu, modern çağda halkların gelişmişlik göstergelerinden birisidir ve en başta insan ilişkileriyle oluşan kusursuz bütünle kendisini gösteren oluşumdur. Her türlü üretimin niteliğini belirleyen insan ilişkileri kent vizyonu konusunda da aksamadan çalışan bir ekibin oluşmasını sağlamakta ve kent vizyonunun oluşumunu yönlendirmektedir. Ekip çalışması, bir eylemin gerçekliğini ve doğruluğunu sağlama konusundaki temel koşul olup, kent vizyonu gibi sofistike ve kapsamlı bir çalışma için birincil koşul sayılabilmektedir. Ekip içindeki insan ilişkileri ve iletişim de doğrudan çalışmanın niteliğini belirlemektedir.Dizgesel insan ilişkilerinin başta ekonomi olmak üzere her alanda verimi artırdığı, enerjiye katkıda bulunduğu, uluslararası alanda anlaşılmayı kolaylaştırdığı bilinmektedir. Bu nedenle iddialı bir kent vizyonu çalışması için sağlıklı insan ilişkilerine dayalı bir ekip çalışmasına gereksinim duyulur.

Anahtar Kelimeler: Kent Vizyonu, İnsan İlişkileri, Ekip Çalışması

ISBN: 978-605-73901-3-4

HUMAN RELATIONS AND TEAMWORK IN THE PROCESS OF PRODUCING A CITY VISION

ABSTRACT

This study deals with teamwork which is one of the absolutely necessary conditions in the context of the creation of civilized cities and the emergence of the city vision and evaluates the role of human relations in teamwork in terms of city vision and production. City vision is one of the development indicators of the peoples in the modern age and a formation that manifests itself with the perfect whole formed primarily by human relations. Human relations, which determine the quality of all kinds of production, ensure the formation of a team that works without interruption on the city vision and directs the formation of the city vision. Teamwork is the basic condition for ensuring the reality and accuracy of an action, and it can be considered as the primary condition for a sophisticated and comprehensive study such as city vision. Human relations and communication within the team also directly determine the nature of the work. It is known that systematic human relations increase efficiency in all fields, especially in economy, contribute to energy, and facilitate understanding in the international arena. For this reason, a teamwork based on healthy human relations is needed for an ambitious city vision work.

Keywords: City Vision, Human Relations, Teamwork

GİRİŞ

Kent, kimliğin ve karakterin somutlaşmış biçimi olarak tanınmanın da başlıca aracı olduğundan, kent vizyonu, var olma ve sürdürülebilirlik açısından yaşamsal önem taşımaktadır. Bir yerleşim biriminin bir kurumdan farklı olarak; liderin üyelerini istediği gibi çıkaramaması veya yerine yenisini alamaması, üyelerini herhangi bir politikayı uygulamak ya da benimsemek konusunda zorlayamaması, kişilerin ya da daha küçük yerleşim birimlerinin kendi menfaatleri için çalışması ve günümüzdeki enformasyon akışının hızı, miktarı ve kesintisizliği karşısında kökleri daha derinlerde olan bir şehir veya ülkenin bu akışa uyum sağlayacak şekilde hızlı değişememesi yoluyla ayrılır (Quelch ve Jocz, akt: Suna, 2021: 7-8). Bu sebeple vatandaşların motivasyonu ve katılımı önemlidir. Şehirde "biz" duygusu yoksa ve o şehrin bir üyesi ve parçası olarak hissedilmiyorsa, esasında bir yöne bakıp oraya ulaşmaya çalışabilecek bir şehirden de bahsedemeyiz. Bu kapsamda yapılacak vizyon geliştirme faaliyetleri tepeden inmeci, dayatmacı ve toplumda karşılığını bulamayan bir çalışma olarak silinip gidecektir.

"Uydu şehirler ve yeni kasabalar, yakın zamanda Küresel Güney ve Doğu'daki planlamacıların, mülk geliştiricilerin ve politikacıların kentsel hayal gücünü ele geçirmiş ve aynı zamanda şehir araştırmaları, planlama ve geliştirme çalışmalarında bir araştırma konusu olarak ortaya çıkmıştır. Techno City, Eco City ve Hope City gibi sembolik isimlerle, yeni bir emlak yatırım sınırı ve yükselen bir orta sınıf tarafından yönlendirilen ekonomik büyümeye iyimser bir inancı temsil etmektedirler. Bu şehirler, kentsel gelişimin çağdaş süreçlerini karakterize etmektedir. Mevcut şehirden ve hızlı şehirleşmenin getirdiği sorunlardan biraz uzakta yeşil alanlar üzerinde planlanmış kentler, planlamacılara ve geliştiricilere vizyoner kentsel tasarımlara dayalı yarı özerk şehirler geliştirme fırsatı sunmaktadır. Planlama, genellikle toplum mühendisliğinin biçimlerini yansıtan ve tüm toplumlar ve ekonomiler için plan yapma yeteneğine tarihsel bir inanç olarak değerlendirilmektedir (Leynseele ve Bontje, 2019: 211). Toplumlar arası rekabet artık medeni şehirler düzeyinde gerçekleşmektedir. İyi planlanmış, yaşanabilir kentler, medeniyet göstergesi sayılmaktadır (Bartolini, 2021: 123).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Kent, etimolojik olarak uygarlık kavramına çok yakın olan ve uygarlığın gereklerini içinde barındıran yerleşim yeri anlamına gelmektedir (Borsdorf, 2009: 17). Bir kenti bir bütün olarak tasarlamak her açıdan tam bir uzmanlık ve deneyimli bir ekip gerektirmektedir. Geleceğin medeni insanlarına giden yol, dikkatli bir şehir planlamasından geçmektedir. İyi planlanmış bağlantılar, geleceğin medeni ve gelişmiş insanlarını yaratır. Bu da vizyoner yönetim ve uzmanlar gerektirir (Mahfouz, 2019: 17). Kentleri geleceği düşünerek planlayan yönetimler, kent vizyonunu gerçekleştirmekte ve medeni bir dünya yolunda ilerlemektedir. Şehirler, kalabalıktan ziyade içinde her alandan uzmanları bulunduran canlı, nefes alan ve içindeki insanların kültürel birikimleri ile büyüyen bir organizmadır. Cereci'nin 2010: 3,4) belirttiği gibi modern şehrin asıl yapısal farklılığı sanayi devrimi ile başlamıştır. Bu ayrım çeşitli uzmanların çarşılar şeklinde izole olmasından birbirleri ile çalışan insanlara evrilmesinde gizlidir. Bu sayede kendisi ile kaynaşan şehir siyasi otoriteden ziyade yeni bir iktidar da yaratmıştır: sivil toplum. Birbirleri ile tartışarak yeni bir entelektüelite yaratan burjuva "yalnızca akıl iktidar sahibidir" önermesini toplumsal hayatta inşa etmiştir (Habermas, 2017: 200). Aklın yüceltilmesi ve iktidarın siyasi erkin tekelinden çıkarılması ile "nereye gidiyoruz" sorusu herkesin gündemi ve sorumluluğu haline gelmiştir.

Kentlerin yerel değerleri ve potansiyelleri de vizyonlarını ortaya koymaktadır. Bazı uzmanlar, kentsel geçim kaynaklarının kentsel yönetim planlarından nasıl etkilendiğini incelemektedir. Bunlar genellikle, esas olarak seçkinler için yeni 'vizyoner' şehir mahallelerine odaklanan yeni sermaye yatırımlarından ilham alıyor gibi görünmektedir (Cassiman ve Vannoppen, 2013). Vizyoner şehirler de canlı ve çekici yapıları nedeniyle çok fazla yatırım almaktadır.

Kurumlarda Ekip Çalışmasının Rolü

Kurumlaşmış işletmelerde ekip çalışması doğaldır ve gereklidir. Tarihteki pek çok başarılı çalışmanın ekip çalışması ve doğru insan ilişkileri sonucunda ortaya çıktığı bilinmektedir. Ekip içindeki iş bölümü ve uyum, başarının temelidir. Uyumlu bir ekip, çalışmanın önemini anlayan ve geleceği görebilen bir grup anlamına gelir (Nerdinger vd., 2008: 114). Uyum ve dayanışma içinde çalışan bir ekip, başta zaman olmak üzere işin birçok unsurundan kazanç sağlar. Uyumlu ve başarılı bir ekip, diğer insanlar ve gruplar için her zaman daha saygın ve güvenilirdir (Bachofner, 2006). Uyumlu bir ekip, her zaman medeni bir şekilde tartışabilen ve geleceği görebilen vizyoner bir gruptur.

Ekipler, duygusal süreçlerde, sosyal destekte ve bilgi işleme, motivasyon ve psikolojideki çatışmalarla başa çıkmada her zaman avantajlıdır. Takımdaki bireylerin yanında durabilecekleri arkadaşları olduğu için moralleri yüksektir (Hertel ve Hüffmeier, 2014: 231). Bu da verimliliği artırır.

Ekip üyeleri birbirini tanıdıkça verimlilik artar. Takımın hedefe odaklanması ile hedefe hızlı bir şekilde yaklaşılır. Burada hedefe ulaşmada takımın rolü ortaya çıkmaktadır (Edding ve Schattenhofer, 2020: 42). Uyumlu ve çalışkan bir ekip, hedefe en yakın gelişmedir.

Kurumsal dünyada başarılı işbirliği, çağdaş bir vizyon yaratır. Modern zamanların tüm verileriyle donanmış iyi bir ekip, çağdaş bilgilere ulaşır, güven sağlar ve vizyoner bir yaklaşımla kurumun amacını gerçekleştirir (Krüger, 2014: 38). Geleceğin çalışma yöntemi olan uyumlu ekip çalışması, artık tüm kurumların ihtiyaç duyduğu modern bir yöntemdir. Kent vizyonu için profesyonel elemanlardan oluşan ve birbiriyle iletişim kurabilen bir ekip oluşturan yerel yönetimler her zaman başarılı olmaktadır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Kentsel Vizyon ve Tasarım

Kent vizyonu, bir kentin geleceğe yönelik planlanmasıdır ve yaşam alanlarından endüstriyel alanlara, peyzajdan sosyal alanlara kadar kentin bir bütün olarak tasarlanmasını içerir (Monclús ve Medina, 2018: 253). Bu iş de deneyimli ve vizyoner bir ekip gerektirir. Eko kent, yavaş kent, dirençli kent, akıllı kent ve sağlıklı kent modelleri şehirlerin seçebileceği bugünün çağdaş modellerindendir. Eko kentler anlaşılacağı üzere çevreci iken (Roseland, 1997), yavaş kentler yaşam kalitesini artırmak için gelişmişliğinden ödün verir (Pink, 2008). Dirençli kentler afet ve bilumum kriz sonrasında hızlıca toparlanmayı öngörür iken (Holling, akt: Chelleri, 2012: 287) akıllı kentler teknoloji vasıtası ile eski yönetim enstrümanlarını hızlandırmayı ve maliyetini ucuzlatmayı planlar (Gibson. akt: Koutra vd, 2018: 3) Sağlıklı kentler de toplum ve birey sağlığını artırmaya çalışır (WHO, 1996). Kentsel vizyon, bir kentin medeni yaşam koşullarıyla planlanması, kentin yapısının ve koşullarının geleceğe hazırlanması anlamına gelir (Axhausen, 1995: 14). Kentin vizyonu, insanların yaşam alanlarının yanı sıra yollar, sanayi alanları, parklar, alışveriş olanakları, anıtlar gibi unsurları da içermektedir.

Kent vizyonu aslında kentin içinden doğan ve üyeleri ile birlikte büyüyen bir gerçekliği simgeler. Bu bağlamda sezgisel bir bakışla İzmir'in yavaş şehir (Seferihisar ve Foça ilçeleri bu kavramı çoktan sahiplenmişlerdir), İstanbul'un dirençli şehir (büyük İstanbul depremi dolayısıyla) olması yönünde bir eğilimin olduğundan söz edebiliriz. Ancak İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin stratejik planına göre şehrin vizyonu şöyledir: "gücünü, farklılıkların ahenk içinde bir arada yaşamasından alan, dünyadan öğrenen ve dünyaya ilham kaynağı olan, refahın, adaletin ve doğayla uyumun yaşamın her anıyla bütünleştiği bir şehir olmak" (İzmir Bel, t.y). Bu şekilde çok muğlak bir hedefin amaçlandığı söylenebilir. İstanbul'un ise vizyonu daha da muğlak şekilde "Adil, yeşil ve yaratıcı şehir, mutlu İstanbullu..." olarak belirlendiği görülmektedir (İstanbul İBB, t.y). Bu iki vizyona bakıldığında akademik görüşün gelecek için belirlediği ya da tasarladığı kavramlara da uymadığı gözlemlenmiştir. Öyleyse bu kurumların ilgili birimlerinin olabilecek en havalı sloganı vizyon olarak yazdığını söylemek çok iddialı olmayacaktır. Cyberpunk antihümanist olarak adlandırılabilecek teknoloji distopyasıdır (Hollinger, 1990: 30). Ketterer tarafından "düşük yaşam, ileri teknoloji" şeklinde özetlenmiştir (1992: 144). Bu kurgusal gerçeklikte teknoloji hızını almış giderken insan bedeni ve doğa bu hıza yetişememiş ve can çekişmektedir. Çevrede yeşil alandan ziyade artık kullanılmayan hurda metallerle süslü bir dünyayı resmeder. Bu kurgusal gerçekliğin yanında daha gerçekçi olarak beklenen başka bir süreç daha vardır. Bilimin yansımaları aynı zamanda, günümüzde herhangi bir küresel alternatif modeli olmayan bir aşırılık toplumuna atıfta bulunan hipermodernite kavramıyla bağlantılı görünmektedir (Charles, 2009: 389). Bu gelecek en çok kendisini teknokrasi yoluyla gösterecektir. Means (2021: 374) için hipermodernite, olası tehditleri kontrol altına almak ve yönetilmesi gereken hesaplanabilir risklere dönüştürmek için girişimlerin yapıldığı refleksif bir süreçtir. Bir diğer deyişle toplumsal faktörler de dâhil olmak üzere tamamen denetlenen bir düzenden bahsedilmektedir. Eğer harekete geçilmezse değil şehirler, ülkeler hatta dünya bu iki gerçekliğin arasında sıkışacaktır ve bugünün vizyon tartışmaları bir işe yaramamış olacaktır. Aslında bir diğer açıdan bugünün vizyon tartışmaları bu kaçınılmaz geleceğe varmamak ya da en azından daha yavaş varmak anlamına gelmektedir.

Kent Vizyonunda Ekip Çalışmasının Rolü

ISBN: 978-605-73901-3-4

Kent vizyonu konusundaki sorunları çözmek için, yetkililer, çalışanlar arasındaki ilişkilerin kalitesinin iyileştirilmesi, tasarım ve vizyon süreçleri arasında geri bildirim ve karşılıklı uyumun teşvik edilmesi ile giderek daha fazla ilgilenmektedir (Zosel-Mohr ve Beuckers, 2020: 87). Ortak bir hedefe ulaşmak için güven, karşılıklı saygı ve işbirliği ilkelerine dayalı bir yönetim felsefesi olarak kabul edilebilecek ortaklık, kent vizyonu konusundaki sorunların ve çelişkilerin çözümüne yönelik olarak ortaya çıkmıştır. Tüm bu süreçte, ekip çalışması birincil gerek olarak saptanmıştır (Fong ve Lung, 2007: 165).

İletişimsel etkileşimin ekip çalışmasına önemli bir katkıda bulunabileceği ve kişilerarası ilişkileri şekillendirme özelliğinden dolayı ekip çalışmasını olumlu biçimde yönlendirdiği artık bilinmektedir (Stang, 2021: 40). Uyumlu bir ekip, her yönüyle uyumlu, tutarlı bir kent planlaması ve uygulaması için de elverişli ve uygundur. Birbirini anlayabilen ve anlaşabilen, geleceği görebilen uygar bir ekip, kent vizyonunun oluşmasında başrol oynayabilmektedir (Alter, 2016: 47).

Yeterli ve doyurucu bir sosyal yaşamın oluşması, kent planlamacıların vizyonuyla ilgilidir. Farkındalığı ve deneyimi olan bir ekip, doyurucu bir sosyal yaşam için uygun kentler planlayabilmektedir (Wintzer, 176).

Kentler artık, dijital koşullara göre planlanmakta, modern çağın teknolojisiyle donatılmaktadır. Bu da, dijital teknolojiyi bilen uzmanları gerektirmektedir. Dijital bilgisi ve deneyimi olan bir planlamacı ekip, doğrudan modern kent vizyonunun temelini atmış demektir (https://www.stadtluzern.ch/, 2019: 36).

Avrupa'da, "akıllı kentler" uygulaması kapsamında sunulan 32 projeye 300 milyon Euro'nun üzerinde fon sağlanmıştır. Belediyeler, ulusal yönetim tarafından, akıllı kentler planlamaya özendirilmektedir (https://www.smart-city-dialog.de/, 2020: 38). Modern çağda kent vizyonu artık, teknolojiyi bilen ve çok iyi kullanan ekipler tarafından gerçekleştirilmektedir.

Sonuç

Kent vizyonu modern çağda, uygarlığın ve gelişmişliğin bir göstergesi olarak anlaşılmaktadır. Çağa uygun, yaşanabilir kentler planlamak ve uygulamak, yerel yönetimlerde görevli bilgili ve deneyimli ekip çalışmasıyla yapılmaktadır. Bu nedenle, dikkat çekici ve saygın kent vizyonu için uyumlu, bilgili ve deneyimli ekipler gerekmektedir. Ayrıca ekip çalışması ve işbirliğinin kapsamı kurum ile sınırlı olmamalıdır. Özellikle konu şehir olduğunda şehrin çok paydaşlı doğasının a priorik olarak kabul edilmelidir. Bu yapıldığında yönetimin kendiliğinden dinamik ve demokratik bir alana adım attığı görülür. Dinamizm aslında şehrin doğasındadır. Yönetimin bunu fark etmesi için ise dışa açılması gerekir. Dinamizmin yönetilebilmesi buna bağlıdır.

Yönetme konusunda yönetim eğer yine kendi köşesine çekilirse bu kez tekrar dinamizmin dışına itilecektir. Bu hallerde örnekleri verildiği gibi tepeden inmeci stratejik planlar ve vizyonlar peyda olacaktır. Bu çalışmalar ise şehrin dinamizminden izole olduğu için bir yere varamayacaktır. İşbirliğinin tesisi aynı zamanda demokratiktir. Bugün modern demokratik kavramlar olarak görülen katılımcılık, yönetişim, kamuoyu bilgilendirme vb. esasında öncelikle halkın şehir organizasyonun bir parçası olarak kabul etmektir. Demokrasi ile insanlar bugün ne olduğunu bilir ve yarın ne olacaklarına karar verebilirler. Ayrıca demokrasi geleceğin neredeyse kaçınılmaz olan teknokrasisine karşı gelebilecek tek yönetim biçimi gibi olarak görünmektedir.

Kaynaklar

ISBN: 978-605-73901-3-4

Alter, U. (2016). Teamidentität und strategisches Denken. Teamidentität, Teamentwicklung und Führung

Axhausen, K. V. (1995). Stadtvisionen, Verkehrsvisionen Antrittsvorlesung gehalten, 9: 1-31.

Bachofner, A. (2006). Teamarbeit: die vier. https://www.bgm-ag.ch/files/public/literatur/pdf/teamarbeit-die-vier-erfolgsfaktoren.pdf, 12.01.2022.

Batrolini, F. (2021). Back to a Future Civilization: Cities and Countryside in the 'Third Italy.' Urban History, 48: 108–124

Borsdorf, A. (2009). Zwischenstadt – Stadtland oder nur noch Stadt? Zur Entwicklung im Stadt-Land-Verbund. GW-Unterricht, 116: 7-23.

Cassiman, A. and Vannoppen, G. (2013). Visionary City? Urban Planning and Everyday Lives in Takoradi: An Anthropological Analysis. 2013/05/23 - 2013/05/26, Kumasi, Ghana. May 2013, Conference: Ghana Studies ConferenceAt: Kumasi, Ghana, Volume: 1.

Charles, S. (2009). For a humanism amid hypermodernity: From a society of knowledge to a critical knowledge of society. Axiomathes, 19(4), 389-400.

Chelleri, L. (2012). From the «Resilient City» to Urban Resilience. A review essay on understanding and integrating the resilience perspective for urban systems. Documents d'anàlisi geogràfica, 58(2), 287-306.

Edding, C.ve Schattenhofer, K. (2020). Einführung in die Teamarbeit. Heidelberg: 0 Carl-Auer-Systeme Verlag und Verlagsbuchhandlung GmbH.

Fong, P. ve Lung, B. V. (2007). Interorganizational Teamwork in the Construction Industry. Journal of Construction Engineering and Management, 133 (2): 157-168.

Hertel, G. & Hüffmeier, J. (2014). Teamarbeit: Wirkmechanismen und Rahmenbedingungen. In H. Schuler & K. Moser (Hrsg.), Lehrbuch Organisationspsychologie (5. Aufl., Bern: Huber, s. 230-262.

Hollinger, V. (1990). Cybernetic deconstructions: Cyberpunk and postmodernism. Mosaic: A Journal for the Interdisciplinary Study of Literature, 23(2), 29-44.

https://www.smart-city-dialog.de/ (2020). Modellprojekte Smart Cities 2020 Gemeinwohl und Netzwerkstadt/Stadtnetzwerk. Berlin: Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat.

https://www.stadtluzern.ch/ (2019). Stadt Luzern digital: Digitalstrategie der Stadt Luzern. https://www.stadtluzern.ch/_docn/2207933/BA_1_vom_22._Januar_2019.pdf, 14.01.2022.

İstanbul İBB (t.y). https://www.ibb.istanbul/icerik/Kurumsal erişim tarihi: 25/02/2022

İzmir Bel. (t.y). https://www.izmir.bel.tr/tr/StratejikPlanlar/123/44 erişim tarihi: 25/02/2022

Ketterer, David (1992). Canadian Science Fiction and Fantasy. Indiana University Press. ISBN 0-253-33122-6.

Koutra, S., Becue, V., & Ioakimidis, C. S. (2018). A multiscalar approach for 'smart city'planning. In 2018 IEEE International Smart Cities Conference (ISC2) (pp. 1-7). IEEE.

Krüger, N. (2014). Die Bedeutung von Vertrauen in der Teamarbeit. Untersucht am Beispiel von Krankenhauspersonal. Hamburg: Diplomica Verlag GmbH.

Leynseele, Y. V. and Bontje, M. (2019). Visionary Cities or Spaces Ofuncertainty? Satellite Cities and New Towns in Emerging Economies, International Planning Studies,24 (3-4): 207-217.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Mahfouz, N. A. (2019). Cities and Urbanism: The Art of Transitional Spaces. A Comparison of Camillo Sitte's Thoughts in City Planning According to Artistic Principles (1889) with today's idea of Transitional and open spaces. Cities and Urbanism: The Art of Transitional Spaces, https://www.researchgate.net/publication/344906821_Cities_and_Urbanism_The_Art_of_Transitional_Spaces_A_Comparison_of_Camillo_Sitte's_Thoughts_in_City_Planning_According_to_Artistic_Principles_1889_with_today's_idea_of_Transitional_and_open_spaces, 10.02.2022.

Means, Alexander J. (2021) Hypermodernity, automated uncertainty, and education policy trajectories, Critical Studies in Education, 62:3, 371-386, DOI: 10.1080/17508487.2019.1632912

Monclús and Medina, C. D. (2018).Urban Voids and in between LandScapes. Urban Visions: Planning Culture to Landscape Urbanism. Contents, Foreword, Introduction, Ed. Carmen Díez MedinaJavier Monclús Cham: Springer, s. 247-258.

Nerdinger, F. W. ve Blickle, G. ve Schaper, N. (2008). Teamarbeit. Arbeits- und Organisationspsychologie, Göttingen: Hogrefe Verlag.

Pink, S. (2008). Sense and sustainability: The case of the Slow City movement. Local Environment, 13(2), 95-106.

Roseland, M. (1997). Dimensions of the eco-city. Cities, 14(4), 197–202. https://doi.org/10.1016/S0264-2751(97)00003-6

Stang, A. (2021). Gestaltung virtueller kollaborativer Teamarbeit am Beispiel des Planspiels Megacities. Konsequenzen für die Modera- tion aus deutsch-chinesischer Perspektive. Interculture Journal, 19 (33): 27-42.

Suna, Anıl. (2021). Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıları Kabulünün Ülke İmajına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Ankara.

WHO. (1996). World Health Organization. Healthy cities (No. WHO-EM/PEH/480/E/G/09.95/2000).

Wintzer, J. (2016). Qualitative Methoden in der Sozialforschung: Forschungsbeispiele. Berlin: Springer Verlag.

Wir-Gefühl am Arbeitsplatz ermöglichen – das Potenzial des Teams nutzen, Wiesbaden Springer, s. 45-48.

Zosel-Mohr, M. ve Beuckers, J. (2020). Handbuch der Engagierten Stadt Schritt für Schritt zu mehr Engagement und Beteiligung vor Ort. Berlin: Bundesnetzwerk Bürgerschaftliches Engagement.

Cereci, S. (2010). Kent planlaması bağlamında kentsel alanlarda iletişim ortamlarının oluşturulması sorunu. Akademik Bakış Dergisi, 22, 1-9.

Habermas, Jürgen. (2017). Kamusallığın Yapısal Dönüşümü. Çev: Tanıl Bora, Mithat Sancar. 14 baskı. İletişim Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 1962).

ISBN: 978-605-73901-3-4

ÇİN'İN AŞI DİPLOMASİSİ VE TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ

Dr. Öğr. Üyesi M. Nergis Ataçay
Kastamonu Üniversitesi / Kastamonu, Türkiye, nergisatacay@kastamonu.edu.tr

ÖZET

2020 yılının başından itibaren yaşanan Covid-19 krizi insan hayatını tehdit etmesinin yanında, pek çok olumsuz sonuç ortaya çıkarmıştır. Bu kriz, hem küresel ekonomiye hem de ulusal ekonomilere büyük zarar vermiştir. Toplumsal hayat durmuş, bütün bu sorunlara karşı çözüm getirmekle yükümlü olan siyasi otoriteler kısa zaman içinde önlemler geliştirmek zorunda kalmışlardır. Başka bir deyişle, Covid19 virüsü yüzünden yaşanan kriz ile birlikte insanlığın kurduğu ekonomik, toplumsal ve siyasi düzen kısa zaman içinde ve hızlı bir şekilde değişmiştir. Belirsizliklerle geçen bir sürecin ardından Covid-19 aşılarının kullanımına onay verilmesiyle birlikte aşı üzerinden türeyen "aşı eşitsizliği", "aşı milliyetçiliği" ve "aşı diplomasisi" gibi kavramlar etrafında tartışmalar başlamıştır. Aşı tedariki karşılığında bir takım diplomatik, ekonomik ve siyasi beklentilerin olması anlamına gelen aşı diplomasisi tartışmalarında, Covid-19 virüsünün ortaya çıkmış olduğu Çin öne çıkmaktadır. Bu çerçevede Çin, kendisini bu krizde bir çeşit "küresel sağlık lideri" ilan ederken aşıyı da "küresel kamu malı" yapmak ve gelişmekte olan ülkelerin aşıya erişimini sağlamakta rol oynamak istediğini belirtmiştir. Öte yandan, Çin'in aşı kozunu 1990'ların ortasından itibaren Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki diplomatik amaçlarıyla doğru orantılı olarak kullandığı görülmüştür. Çin'in bu şekilde ilişki kurduğu pek çok ülke bulunmaktadır. Çin'in aşı diplomasisi tartışmaları çerçevesinde Türkiye'nin de adı geçmiş ve aşıya karşılık Türkiye'den Uygur Türklerine ilişkin bir takım taleplerde bulunacağı ifade edilmiştir. Bu durumun, Türkiye'nin bir Çin firmasından aşı alacağını resmi olarak açıklamasından sonra Türk halkının bu aşıya karşı olumsuz tepki göstermesinde rol oynadığını düşünmek mümkündür. Öte yandan Çin aşısına karşı gösterilen bu olumsuz tepkinin temel nedeninin 2000'li yılların başından itibaren Türk tüketicisinde oluşmuş olan "kalitesiz Çin malı" algısı olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aşı diplomasisi, Covid-19, Çin, Türkiye-Çin ilişkileri.

ISBN: 978-605-73901-3-4

CHINA'S VACCINE DIPLOMACY AND ITS IMPACT ON RELATIONS WITH TURKEY

ABSTRACT

The Covid-19 crisis which has been experienced since the beginning of 2020 has had a number of consequences in addition to threatening human health. This crisis has damaged both the global economy and national economies. Social life has stopped; political authorities which are responsible for solving these problems have had to find measures immediately. In other words, the economic, social, and political order established by humanity has changed rapidly in a short period of time as a consequence of the Covid-19 virus. After a period of uncertainties, discussions on concepts such as "vaccine inequality", "vaccine nationalism" and "vaccine diplomacy" began as Covid-19 vaccines are approved for use. Within the discussions on vaccine diplomacy which means the presence of some diplomatic, economic and political expectations in return for vaccine supply, China which was the place the virus originated comes to the forefront. Within this perspective, China, by declaring itself as a "global health leader", the vaccine as a "global public good" and have a role in providing vaccine to the developing countries. On the other hand, it is seen that China has used the trump of the vaccine in line with its diplomatic targets in Asia, Africa, and Latin America since the mid-1990s. There have been a number of countries that China has relations in this manner. Turkey is also related to the discussions on China's vaccine diplomacy and it is stated that there will be some demands regarding Uighur Turks. It is possible to state that this situation had a role in the negative reaction of the Turkish people when it was officially declared that Turkey buys a vaccine from a Chinese firm. On the other hand, the perception of "unqualified Chinese good" of Turkish consumers since the beginning of the 2000s would be seen as the basic reason for this negative reaction.

Keywords: Vaccine diplomacy, Covid-19, China, Turkey-China relations

GİRİŞ

2020 yılının başında ortaya çıkan Covid-19 krizi ile birlikte insanlığın inşa etmiş olduğu uygarlık ve pek çok öğesi tehlike altına girmiştir. Hem küresel ekonomi hem de ulusal ekonomiler büyük zarar görmüş ve önemli bir krizle karşı karşıya kalmıştır. Toplumsal hayatlar ve toplumsal ilişkiler durmuş ve bütün bu sorunları çözmekle yükümlü siyasi otoriteler sıkıntılı günler yaşamıştır. Covid-19 virüsünün neden olduğu krizin başlamasının üzerinden geçen iki yılı aşkın sürede bu krizin ortaya çıkardığı hem küresel hem de ulusal düzeyde toplumsal, ekonomik ve siyasi değişim aşikârdır. Başka bir deyişle bu virüsle birlikte dünya çok değişmiştir.

Maskelere, mesafelere ve birtakım ilaçlara rağmen kısa zamanda bu virüsün kurbanlarının sayısı artmıştır. Dünya bu virüs ile nasıl başa çıkacağını bilemediği bir dönemden geçtikten sonra, 2021 yılının ortalarına doğru acil kullanım izni alan bazı Covid-19 aşıları, pek çok ülkede uygulanmaya başlamıştır. Aslında, bu gelişmenin de neden olduğu bir sorun vardı ki o da bütün ülkeler aşıya ulaşmak konusunda eşit şansa sahip değildi. Başka bir deyişle, aşının bulunması ve uygulanmaya başlaması ile birlikte "aşı eşitsizliği" olgusu da gündeme gelmiştir.

Covid-19 krizinin başından itibaren, özellikle de krizin kaynağı olarak görüldüğü için Çin göz önünde olmuştur. Aşı eşitsizliği tartışmaları ile birlikte bir kere daha Çin'in ön plana çıktığı görülmüştür. Bu durum, Çin'in aşıya erişme sorunu yaşayan ülkelere, özellikle de gelişmekte olan ülkelere aşı ulaştırmayı taahhüt etmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu sefer de Çin'in bu taahhüdünün ülkelerden bir takım siyasi ya da ekonomik talepler karşılığında gerçekleştirileceği tartışmaları yükselmiştir. Başka bir deyişle, "aşı diplomasisi" kavramı üzerine tartışmalar başlamıştır. Çin'in Türkiye ile ilişkileri üzerinde ve özellikle başlarda Türk halkının Çin aşısına karşı bir tepki geliştirmiş olmasında da aşı diplomasisinin belirli bir ölçüde etkisi olduğu düşünülmektedir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

ÇİN COVİD-19 AŞISI

Covid-19 virüsünün ortaya ne şekilde çıktığı hâlâ anlaşılamamıştır ve bu konuda pek çok değişik teori ortaya atılmaktadır. Virüsün ilk olarak Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkmış olması ve bunun sonucunda çok da fazla bir zaman geçmeden bir Çin'de aşı üretilmiş olması, Covid-19 virüsünün Çin tarafından kasıtlı olarak üretildiği teorisini ortaya çıkarmıştır.

Bir Çin firması olan Sinovac tarafından üretilen ve Türkiye tarafından da satın alınan aşı, Moderna ve Pfizer aşılarından farklı olarak geleneksel bir yöntemle üretilmiş inaktif bir aşıdır (BBC News, 14 Ocak 2021). mRNA tekniğiyle üretilen Moderna ve Biontech gibi aşılarda vücuda kısmen virüsün laboratuvarda üretilen genetik kodu enjekte edilmektedir. İnaktif teknikte ise vücuda enfekte etme özelliğini yitirmiş virüs enjekte edilmektedir. Bu şekilde oluşturulmuş olan Sinovac aşısının üçüncü faz çalışmalarının yapıldığı ülkeler arasında Brezilya ve Endonezya'nın yanında Türkiye de bulunmaktaydı (BBC Türkçe, 2 Aralık 2020).

2021 yılının başına gelindiğinde, Covid-19 virüsünün yanında ortaya çıkan varyantları sonucunda, yaşanan kriz daha da derinleşmiştir. Bununla birlikte başka aşılar da üretilmiştir; ancak yine de aşıların küresel anlamda arzı ve dağıtımı konusunda önemli sorunlar yaşanmıştır. Salgının başından itibaren Birleşmiş Milletler tarafından dünyanın her köşesinden aşıya eşit, hızlı ve fiyat açısından makul bir şekilde erişebilmenin önemi vurgulanmaktadır. (Birleşmiş Milletler, Mayıs 2020). Öte yandan, özellikle gelişmekte olan ülkeler salgın sürecinde kendilerini aşı için büyük bir rekabet içinde bulmuşlardır.

ÇİN'İN AŞI DİPLOMASİSİ

Genel olarak "aşı diplomasisi", aşıların ülkeler arasındaki ikili işbirliğini arttıracak şekilde yumuşak güç kullanımı olarak tanımlanabilir. Aşı diplomasisinin, sağlığa karşı oluşan tehdit sonucunda aşı üreticisi olan ya da aşıya sahip olan ülkenin kendi ülkesini ve insanlarını ön plana alması anlamına gelen "aşı milliyetçiliği" kavramıyla da ilişkisi vardır. Öte yandan Covid-19 virüsünün küresel yayılma hızı görüldüğünde tüm dünya güvenli hale gelmeden hiçbir ülkenin güvende olmayacağı anlaşıldığı için aşı diplomasisine başvurulmuştur (Diplomat, 28 Ocak 2022).

Aşı kaynaklarının bu anlamda kısıtlı olduğu bir ortamda "aşı diplomasisi", bu kaynaklara erişimi olan ve onları kontrol edebilen bazı güçlerin uluslararası düzeni kendi çıkarları çerçevesinde yeniden şekillendirebilmek amacıyla kullandıkları bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Elbette bunun yanında Covid-19 virüsünün ve varyantlarının, aşılamanın küresel anlamda yaygınlaştırılmaması durumunda bütün ülkeleri olumsuz yönde etkileyerek küresel krizi daha da derinleştireceğinin bilinmesinin de yapılan bu aşı yardımlarında etkili olduğu düşünülmektedir (Diplomat, 1 Mart 2022).

Sonuç olarak, bu süreçte Çin'in yanı sıra Hindistan, Rusya ve özellikle de ABD gibi ülkelerin çeşitli amaçlarla aşı yardımlarında bulunduğu görülmüştür. Çin, aralarında Filipinler, Pakistan ve pek çok Afrika ülkesinin bulunduğu 53 ülkeye ücretsiz olarak aşı göndermiştir ve Çin'in bu yardımının bu ülkelerde salgınla mücadelede önemli rolü olmuştur (Diplomat, 28 Ocak 2022).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Covid-19 salgını küresel olarak yayılmaya devam ettikçe, Çin de kendisini küresel sağlık lideri olarak göstermeye başlamıştır. Pek çok ülkeye tıp ekipleri, kişisel korunma ekipmanları ve test kitleri göndermiştir. Uluslararası alanda sağlık lideri görünümünü güçlendirmek amacıyla Sağlık İpek Yolu (Health Silk Road) söylemini geliştirilmiştir (Lancester ve Rubin, 2020). Aslında aşının her anlamda dağıtımı, Çin için özellikle de virüsün ortaya çıktığı yer olduğu düşünüldüğünde bir yerde adını temizlemesi açısından önemliydi. Çin aşısının geleneksel yöntemle üretilmiş olması ve diğer aşılarla karşılaştırıldığında daha ucuz olması avantaj olarak sunuluyordu. Çin, özellikle gelişmekte olan ülkelere bu aşıyı sunmak suretiyle alturistik bir amaç güttüğünü ifade etmekteydi (China Daily, 3 Şubat 2021). Bu durum, tam da dünya düzenine ilişkin analizi ile bilinen ünlü siyaset bilimci Giovanni Arrighi'nin Çin'in bir gün barışçıl bir hegemon olacağına ilişkin öngörüsüne uygun bir politikadır. 2019 yılında 70. yılını kutlamış olan Çin Halk Cumhuriyeti, Covid-19 meselesi ile Batı'dan daha iyi mücadele ettiğini göstermek istemiştir. Bu isteğin ortaya çıkmasında özellikle gergin olan Çin-ABD ilişkileri ve Çin Komünist Partisi'nin (CCP) meşruiyetinin korunması meseleleri rol oynamıştır. Her şekilde Batı siyasi sisteminden üstün olduğu düşünülen Çin siyasi sisteminin en önemli öğelerinden birisi olarak CCP görülmektedir. Sonuç olarak, Covid-19 krizi ortadan kalktığında da iç siyasetindeki statükoyu koruyan Çin'in küresel ve bölgesel siyasi etkinliğinin artması beklentisi içinde olduğu ifade edilmektedir (Ho, 2020: 89-90).

Bununla birlikte, Çin, aşı yardımlarını, alturistik amaçlarla değil daha çok genel olarak 1990'ların ortasından itibaren Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki diplomatik çıkarlarıyla doğru orantılı olarak gerçekleştirmiş ve bu yardımları özellikle ABD ve Avrupa tarafından çeşitli nedenlerle dışlanmış ülkelere yaptığı görülmüştür (Lee, 2021). Benzer şekilde, Bir Kuşak Bir Yol projesi de Çin'in ekonomik araçlarını siyasi amaçlarını gerçekleştirmek için başarılı bir şekilde kullandığını göstermektedir. Bu çerçevede bu büyük girişim, Çin'in yumuşak güç uygulayarak ekonomik gücünü artan siyasi etkiye dönüştürmesi anlamına gelmiştir (Ho, 2020: 92). Ve görünen o ki Çin Covid-19 krizini de bu şekilde kullanmaktadır.

Aslında, pragmatizm Çin'in sadece Bir Kuşak Bir Yol projesi ya da Covid-19 kriziyle karşı karşıya kalındığında tercih ettiği bir yöntem değildir. Çin'de pragmatik politikalar, 1980'lerin başından itibaren içinde bulunulan reform döneminin en önemli özelliklerinden biridir. Bu çerçevede, Covid-19 salgını sürecinde Çin, öncelikle Avrupa ülkeleri olmak üzere pek çok ülkeye maske, test kitleri ve benzer koruyucu malzemeler göndermek suretiyle "maske diplomasisi" şeklinde bir kavramın da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu yardımların gerçek nedeninin Çin'in Batı ülkelerinden özellikle de ABD'den daha iyi işleyen bir siyasi sisteme sahip olan istisnai bir ülke olduğunu göstermek olduğu ifade edilmektedir (Ho, 2020: 93). 2021 yılının Nisan ayında Cumhurbaşkanı Xi Jinping, Çin'in Covid-19 salgınına ilişkin olarak DSÖ ve bütün ülkelerle işbirliği içinde olmayı ve aşının "küresel kamu malı" olarak görülmesi konusunda çalışmalar yapmayı sürdüreceğini açıklamıştır (Xinhua, 20 Nisan 2021).

Çin'in diplomatik amaçlarla sağlık yardımında bulunduğu çeşitli ülke örnekleri bulunmaktadır. Askeri işbirliği içinde olduğu, BM Güvenlik Konseyi'nde çıkarlarını savunduğu ve Bir Kuşak Bir Yol projesinde stratejik konuma sahip olan Pakistan, Çin'in Covid-19 tehdidine karşı yardım elini uzattığı ülkelerden biridir. Bu yardımın iki ülke arasındaki ilişkileri güçlendirdiği görülmüştür; ancak örneğin Malezya'ya yapılan yardımlar benzer etki yaratmamıştır (Lancester ve Rubin, 2020). Başka bir örnek de Çin'in Brunei'ye sağladığı ve bu ülkenin Covid-19 ile

ISBN: 978-605-73901-3-4

mücadelesinde önemli rolü olduğu ifade edilen aşılar sayesinde iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin ilerlemesidir. Bunun yanında, bu süreçte Çin ve Brunei arasındaki ekonomik ilişkilerin de önemli ölçüde geliştiği görülmüştür (Diplomat, 28 Ocak 2022). Aslında bu tür örneklerde aşı diplomasisinin iki tarafa da karşılıklı fayda sağladığını söylemek mümkündür. Singapur ise Çin ile Tayvan'ın Covid-19'a ilişkin olarak yapılan yardımlar konusunda bir tür yarışa girmesi itibariyle farklı bir örnek oluşturmuştur (Ho, 2020: 94).

Çin'in aşı diplomasisi tartışmaları çerçevesinde, Türk-Çin ilişkilerine bakıldığında ise Çin'in Türkiye'de yaşayan Uygur Türklerini teslim etmesini içeren bir anlaşma imzalamasını talep ettiği şeklinde söylentiler ortaya çıkmıştır (Financial Times, 24 Şubat, 2021). Türkiye ve Çin ilişkilerinde uzunca bir süredir sorun olan Uygur Türkleri ve Sincan Özerk Bölgesi meselesini Türk halkının Çin aşısına karşı olumsuz tepki göstermesinin nedenlerinden biri olarak görülebilir. Ancak bu çerçevede ele alınabilecek olan başka etkenler de bulunmaktadır.

ÇİN'İN AŞI DİPLOMASİSİ VE TÜRKİYE

Sincan meselesi, 1960'ların başından itibaren Türkiye ve Çin arasında önemli bir sorun olmuştur. Özellikle 2000'lerden itibaren bu sorun aralıklı olarak iki ülke arasında tansiyonun yükselmesine neden olmuştur. 2009 yılında Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Urumçi ziyaretinden sonra çıkan olaylar ve 2015 yılında Sincan'da Ramazan ayında oruç tutulmasının yasaklanması üzerine Türkiye'de yaşanan protestolar en çok akılda kalan örnekler arasındadır. Daha yakın bir dönemde, 2021 yılının Mart ayında Çin Dışişleri Bakanı'nın Türkiye ziyareti sırasında yine protestolar gerçekleşmiştir.

Bütün bu olayların temel olarak gösterdiği Sincan meselesinin ve Çin'in Uygur Türklerine ilişkin politikalarının Türkiye'de, özellikle de milliyetçi kesim tarafından yakından izlendiğidir. Diğer tarafta, Çin bölgeye ilişkin politikalarını genel olarak terörü engelleme çabaları ile ilişkilendirmektedir. Yine de bu konudaki tepkinin teskin edildiğini söylemek zordur. Bütün bunlara ek olarak aşı diplomasisi yaptığı konusunda adı çıkmış olan Çin'in, ilk aşı tedarikini Çin'den yapmış olan Türkiye'ye aşı satmak için Türkiye'de bulunan Uygur Türklerine ilişkin taleplerde bulunduğunun ifade edilmesi meseleyi bir kere daha ön plana taşımıştır. Çin, Türkiye ile yaptığı aşı tedarikine ilişkin sözleşme çerçevesindeki taahhütlerine uymamıştır. Bu durum ile iki ülke arasında 2017 yılında imzalanmış olan "Suçluların İadesi Anlaşması" arasında ilişki kurulmaktadır. Söz konusu anlaşma 2020 yılının sonunda Çin tarafından onaylanmıştır ve Türkiye'nin de onaylaması beklenmektedir. Bu durumun Türk-Çin ilişkilerine zarar vermiş olduğu şüphesizdir (Ergin, 2021). Çin'in Türkiye'ye Covid-19 aşısı tedarik etmesine ilişkin beklentileri üzerine oluşmuş olan bu algı üzerine Türkiye'nin de Çin'in aşı diplomasisine maruz kaldığını söylemek mümkündür.

Çin'in temel olarak 1980'lerin başından itibaren dünya ekonomisine eklemlenmeye dayanan reform politikalarının sonucunda kaydettiği ekonomik başarılarının etkisiyle küresel ilişkilerde edindiği güç ve önemli yer düşünüldüğünde, Türkiye'nin Çin ile daha yakın ilişkiler kurmasının yerinde olduğu belirtilmelidir. Bu anlamda iki ülkenin ekonomik ve askeri işbirliği yaparak yakınlaştığı bazı dönemler olmuştur. Sincan Bölgesi ve Uygur Türkleri meselesi, Türk-Çin ilişkilerinde zaman zaman gerilim yaratan önemli bir sorundur. Türkiye resmi olarak 2020 yılının sonunda bir Çin firmasından Covid-19 aşısı satın aldığını açıkladığında, pek çok anketin de gösterdiği üzere

ISBN: 978-605-73901-3-4

Türk halkı olumsuz tepki göstermiştir. Uygur Türkleri sorununun bu olumsuz tepkinin nedenlerinden biri olduğunu düşünmek mümkündür. Türkiye'de genel bir "Çin karşıtlığı" duygusu olduğu da söylenmektedir ve bu karşıtlık Sincan ve Uygur Türkleri meselesinin yanında tarihsel olarak Orta Asya'ya dayanan düşmanca duygular ile Soğuk Savaş dönemindeki anti-komünist yaklaşıma dayandırılabilir (Üngör, 2017). Bu çerçevede, iki ülke halkının birbirleri hakkında daha olumlu düşüncelere sahip olması için birbirlerini daha iyi tanımalarının, bunun için de aralarındaki kültürel etkileşimin çeşitli yollarla arttırılmasının gerektiği vurgulanmaktadır (Karaca, 2013: 107-108).

DİĞER ETKENLER

Türk-Çin ilişkileri arasında zaman zaman gerilimin yükselmesine neden olan Sincan Bölgesi ve Uygur Türkleri meselesinin yanında, 1990'ların ortasından itibaren Türkiye'nin Çin'e karşı yüksek ticaret açığı vermesi de önemli bir sorun oluşturmuştur. Bu yüksek ticaret açığının ortaya çıkardığı bir diğer sorun da 2000'lerin başında nerdeyse tüm Türk sektörlerinin ucuz ama kalitesiz Çin malları tarafından istila edilmesidir (Hürriyet, 20 Aralık 2003). Türk üreticilerini zor durumda bırakan bu sürece karşı Türk otoriteleri Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kuralları çerçevesinde bir takım önlemler almak zorunda kalmışlardır (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, 2009).

Bu dönemde, Çin malları ile karşılaşan Türk tüketicileri ise ilk başlarda ucuz olmaları açısından memnun kalmışlardı. Öte yandan Çin mallarının kalitesizliği ve hatta sağlığa zararlı olmaları gibi düşüncelerin yayılmasıyla birlikte Türk tüketicisi Çin mallarından kaçmaya başlamıştır. Çin'in izleyen dönemde ürünlerine ilişkin kalitesiz algısını değiştirmek için çok uğraştığını belirtmek gerekmektedir (Büyükşahin, 2014). Buna rağmen, Türk halkının Sinovac aşısına karşı olumsuz tepki göstermesinin Çin'in aşı diplomasisi ya da Uygur Türklerine ilişkin politikaları yerine 2000'li yılların başında oluşan Türk tüketicisinin "kalitesiz Çin malı" algısı ile ilişkilendirilmesinin daha uygun olduğu düşünülmektedir.

1990'ların ortasından itibaren Türk dış politikasında temel olarak Batı ile araya mesafe koymaya dayanan bir değişimin yaşanmasıyla Türkiye ile Çin ilişkileri yeniden ön plana çıkmıştır. İki ülke arasında çok da verimli sonuçları olduğu söylenemeyecek olan ekonomik ve askeri işbirliği çabaları gelişmiştir. Örneğin Türkiye'nin sonradan çok da gündeme gelmeyen bir şekilde Avrupa Birliği'ne alternatif olarak Şangay İşbirliği Örgütü'ne katılma konusunu ajandası içine alması ya da 1996 yılında Çin ile bir füze anlaşması imzalanması ve 2012 yılında bu anlaşmanın sonlandırılması gibi örnekler bulunmaktadır. Öte yandan bu meseleleri Covid-19 salgını sürecinde değerlendirmek gerekirse, Türk halkının salgın koşullarında çok da ilgi alanına girdikleri düşünülmemektedir.

SONUÇ

Covid-19 krizi, dünyaya ekonomik, toplumsal ve siyasi anlamda yeni bir şekil vermiştir. Bu süreçte, aşı ortaya çıkana kadar yaşanan belirsiz dönemin ayrı bir etkisi olduğunu düşünmek mümkündür. Aşıların onaylanması ve uygulanmaya başlanmasıyla birlikte, özellikle aşıyla ilişkili olarak yeni kavramların tartışılmaya başlandığı görülmüştür. Öncelikle küresel olarak aşıya erişimin tüm ülkeler açısından eşit olmaması anlamına gelen "aşı eşitsizliği" ve bununla ilişkili olarak "aşı milliyetçiliği" ve "aşı diplomasisi" kavramları ön plana çıkmıştır. Genel

 ISBN: 978-605-73901-3-4

anlamda, aşı karşılığında diplomatik ilişkilerin güçlendirilmesi, ekonomik ve siyasi taleplerin yöneltilmesi anlamına gelen aşı diplomasisi tartışmalarında Çin ön plana çıkmıştır. Bu süreçte, Çin'in Türkiye ile ilişkilerinin de aşı diplomasisinden etkilendiği görülmektedir. Bu durumun, Türk halkının Çin aşısına olumsuz tepki göstermesinin nedenlerinden biri olabileceği ifade edilse de "kalitesiz Çin malı" algısının daha etkin olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Büyükşahin, Taylan (2014), "İmaj düzeltmek için Türkiye'ye geliyorlar", *Dünya Gazetesi*, 24 Nisan: https://www.dunya.com/ekonomi/imaj-duzeltmek-icin-turkiye039ye-geliyorlarhaberi-244877.

China's Vaccine Diplomacy in Brunei: Boon or Bane?, *Diplomat*, 28.1.2022, https://thediplomat.com/2022/01/chinas-vaccine-diplomacy-in-brunei-boon-or-bane/.

Covid: What do we know about China's coronavirus vaccines?, *BBC News*, 14.1.2021, https://www.bbc.com/news/world-asia-china-55212787.

Ergin, S. (2021), "Çin'den aşıların gecikmesinin nedeni Uygur Türkleri meselesi mi?" *Hürriyet*, 26 Mayıs, https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/sedat-ergin/cinden-asilarin-gecikmesinin-nedeni-uygur-turkleri-meselesi-mi-41818288.

Huang, Y. (2021). Vaccine diplomacy is paying off for China. *Foreign Affairs*, 11 Mart, https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2021-03-11/vaccine-diplomacy-paying-china.

Ho, B. T. E. (2020). China's Strategic objectives in a post COVID-19 world. PRISM, 9(1), 88-101.

Karaca, R. Kutay, 2013, "On the Misperceptions between the Peoples of Turkey and China", *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies in Asia* ,Vol. 7, No. 1, pp. 101-118.

Lancaster, K., and M. Rubin. 2020. Assessing the early response to Beijing's pandemic diplomacy. *Council on Foreign Relations*, 30 Nisan, https://www.cfr.org/blog/assessing-early-response-beijings-pandemic-diplomacy

Lee, Seow Ting (2021), Vaccine diplomacy: nation branding and China's COVID-19 soft power play. *Place Branding and Public Diplomacy*, 1-15. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8259554/.

Otuz sektörde Çin istilası var, Hürriyet, 20.1.2003. https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/30-sektorde-cin-istilasi-var-191036.

Poor countries in dire needs of COVID-19 vaccines as developed countries over reserve procurement, *China Daily*, 3.2.2021, https://www.chinadaily.com.cn/a/202102/03/WS601a0d95a31024ad0baa6f58.html.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Quick, Equal, Affordable Access to COVID-19 Vaccine Must Be Considered Global Public Good, Secretary-General Says in Remarks to Africa Dialogue Series, 20.5.2020, *United Nations, Meetings Coverage and Press Releases*, https://www.un.org/press/en/2020/sgsm20089.doc.htm.

Sinovac aşısı: Çin'in geliştirdiği ve Türkiye'de kullanılan CoronaVac hakkında neler biliniyor?, *BBC Türkçe*, 2.12.2020, https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55162850.

Turkey's Uighurs fear betrayal over Chinese vaccines and trade, *Financial Times*, 24.2.2021, https://www.ft.com/content/cfe12bed-fcdb-44e9-b577-031f51906bd8.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, "Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ticaret Örgütü'ne Üyeliğinin Getirdikleri", Ekonomik Forum, Vol. 11, 2004, pp. 48-59, http://www.dtik.org.tr/dc/editor/file/raporlar/tobb-cinraporu.pdf.

Üngör, Çağdaş 2017a, "Türk-Çin İlişkileri: Sorun ve İmkân Alanları", *Türkiye Sosyal Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Vakfı*, http://www.tuses.org.tr/userfiles/files/TUSES%20Cin%20Tuerkiye%20Cagdas%20Ungor%20pdf1.pdf.

Vaccine Diplomacy in Asia, *Diplomat*, 1.3.2022, https://thediplomat.com/2022/03/vaccine-diplomacy-in-asia/ .

Xi says China committed to making vaccines a global public good, *Xinhua*, 20.04.2021, http://www.xinhuanet.com/english/2021-04/20/c_139892805.htm.

ISBN: 978-605-73901-3-4

ETİK BİR PROBLEM OLARAK KÜRTAJ

Arş. Gör. Ayşe Büşra ELMAS
Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale, Türkiye, aysebusraelmas@hotmail.com

ÖZET

Hamileliği sona erdirmek için kasıtlı olarak yapılan tıbbi bir operasyon olan ve aktüel bir problem olarak tartışılan kürtaj, dünya genelinde ilk uygulanmaya başladığından itibaren etik, psikolojik, hukuki ve dini alanlarda tartışılan bir problem haline gelmiştir. Bu çalışmada kürtaj meselesine dair dini ve ideolojik etkenler dışarıda bırakılmış; kürtaj ile ilgili tartışmalardaki biyolojik temelli ve etik temelli görüşler esas alınarak onun etik bakımdan ahlaka uygun olup olmadığı ve yasal bir hak olup olmaması gerektiği konularına odaklanılmıştır. Kürtaja dair tartışmalarda problemler "kadın" ve "fetüs" üzerinden ele alınmış ve her ikisi de biyolojik boyut ve ahlaki boyut üzerinden temellendirilmiştir. Kürtaj problemiyle ilgili tartışmaların ortaya çıkmasında genel anlamda iki perspektif etkili olmuş ve tartışmalar bu perspektifler etrafında şekillenmiştir. Bunlar kürtajı destekleyen bakış açıları ve kürtaja karşı çıkan bakış açılarıdır. Kürtajı destekleyen bakış açıları liberal tutumlar iken kürtaja karşı çıkanlar ise bu konudaki muhafazakâr tutumlardır. Liberal tutumlar en genel hatlarıyla ele alındığında, onların fetüsün ancak belirli bir zamandan sonra insan olarak kabul edilebilir olduğunu düşündükleri görülmektedir. Kürtaj destekçileri temellendirmelerini insan gelişiminin birçok kademeden oluşan bir süreç olduğu üzerine yapmışlardır. Yani onlara göre, fetüs sadece fetüstür ve belli bir zamana kadar insan değildir. Ancak liberal tutumların aksine muhafazakâr tutumların genel savı fetüsün döllenmesinden itibaren insan olarak kabul edilmesi gerektiği yönündedir ve onlar bu tutumlarını kürtaj ile ilgili formel bir sav üzerinden temellendirmişlerdir. Bu çalışmanın amacı kürtaj konusuna dair farklı bakış açılarını hem kadın bakımından hem de fetüs bakımından ele alıp, kürtajın etik açıdan nasıl değerlendirilebileceğini ve dolayısı ile yasal bir hak olup olmaması gerektiğini, ayrıca etik çerçevede kürtajın uygulanmasına dair ahlaki sınır çizgisinin nerede çizilmesi gerektiğini tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kürtaj, etik, kadın, anne, fetüs.

ISBN: 978-605-73901-3-4

ABORTION AS AN ETHICAL PROBLEM

ABSTRACT

Abortion, which is an intentional medical operation to terminate the pregnancy and is discussed as an actual problem, has become a problem discussed in ethical, psychological, legal, and religious fields since it was first aborted around the world. In this study, religious and ideological factors related to the abortion issue were excluded; the ground on the biological-based and ethical-based views in the discussions about abortion has been focused on whether it is ethically compliant and whether it should be a legal right. In the discussions on abortion, the problems are handled in terms of "woman" and "fetus", and both are based on the biological and moral dimensions. In general, two perspectives have been effective in the emergence of the discussions on the abortion problem and the discussions have been shaped around these perspectives. These are the viewpoints supporting abortion and the opposing viewpoints against abortion. While the viewpoints that support abortion are liberal attitudes, those who oppose abortion are conservative. When liberal attitudes are considered in their most general senses, they seem to think that fetus can be accepted as a human (being) only after a certain time. Supporters of abortion grounded it on the fact that human growth is a multi-stage process. So according to them, the fetus is just a fetus and is not a human (being) until a certain time. However, contrary to liberal attitudes, the general argument of conservative attitudes is that the fetus should be accepted as a human from the moment of fertilization and they ground this attitude in a formal argument about abortion. The purpose of this study is to take and discuss different perspectives on abortion both in terms of women and fetuses discuss how abortion can be considered ethically and therefore should be a legal right, and also discuss where to draw the moral boundary for the abortion in the ethical framework.

Keywords: Abortion, ethics, woman, mother, fetus.

GİRİŞ

Bu makalede uygulamalı etik konuları arasında en çok tartışılan ve güncelliğini koruyan “kürtaj” konusu ele alınmıştır. Ana tema kürtajın etik olup olmadığı ve yasal bir hak olup olmaması gerektiği problemleri üzerinde şekillenmiştir. Burada amaçlar kürtajın etik açıdan nasıl değerlendirilebileceğini ve dolayısı ile yasal olup olmaması gerektiğini, ayrıca etik çerçevede kürtajın uygulanmasına dair ahlaki sınır çizgisinin nerede çizilmesi gerektiğini tartışmaktır. Kürtaj konusunun tartışılması oldukça önemlidir, çünkü tartışmalar kadınlara kendi bedenleri ve hayatları hakkında seçim yapma özgürlüğü tanınmasında önemli rol oynamıştır ve rol oynamaya devam da edecektir. Kürtaj konusunda birçok farklı görüş olmakla birlikte, bu makalede dini veya ideolojik görüşlere değinilmemiş, tartışmalardaki biyolojik ve etik temelli görüşler esas alınmıştır.

Kürtaj uygulaması 1967 yılına kadar İsveç ve Danimarka hariç hemen hemen bütün Batı demokrasilerinde yasaklanmış durumdadır. (Singer, 2015: 191) Teknolojinin ve insanlığın ilerlemesi ile kadın hakları ve bireysel özgürlükler daha çok tartışılmaya başlanmış, kürtaj meselesi de bu tartışmalarda önemli konulardan biri olarak yerini almıştır. Günümüzde halen sayısı azımsanamayacak kadar çok ülkede kürtaj uygulaması yasal değildir. Bunun yanında -bazılarında katı sınırlamalar olmakla birlikte- kürtajın yasal hak olduğu birçok ülke vardır.

Kürtaj tartışmalarındaki problemler “kadın” ve “fetüs” eksenli olarak ele alınmaktadır. Her iki açı için en genel anlamıyla temellendirilmesi gereken iki boyut vardır: biyolojik boyut ve ahlaki boyut. Kürtaj fetüs bakımından

ISBN: 978-605-73901-3-4

biyolojik boyutuyla ele alındığında, öne çıkan soru 'fetüsün insan olup olmadığı' sorusudur. Kürtaj probleminin ortaya çıkmasında en genel anlamıyla iki perspektif etkili olmuş ve meseleyi şekillendirmiştir: kürtajı destekleyen bakış açıları ve kürtaja karşı çıkan bakış açıları. Kürtajı destekleyenler bu konuda liberal düşünenler, kürtaja karşı çıkanlar ise muhafazakâr düşünenlerdir. Muhafazakâr tutum gösterenlere göre fetüsün döllenmesinden itibaren insan olarak kabul edilmesi gerekir. Bu yüzden de onlar kürtaj uygulamasına karşı çıkar ve onu yanlış bir uygulama olarak görür. Hatta bazı katı muhafazakâr tutumlar kürtajı cinayet olarak görürler. Muhafazakar tutum gösterenlerin kürtajla ilgili formel savı şu şekildedir:

"İlk öncül: Masum bir insanı öldürmek yanlıştır.

İkinci öncül: İnsan fetüsü masum bir insandır.

Sonuç: Öyleyse, insan fetüsünü öldürmek yanlıştır." (Singer, 2015: 194)

Kürtaja dair liberal tutuma gelindiğinde, en genel hatlarıyla liberal bakış açılarının muhafazakâr tutumların aksine fetüsün insan olduğunu reddettiği veya onun ancak belirli bir zamandan sonra insan olarak kabul edilebileceğini söylediğini görürüz. Yani onlara göre, fetüs sadece fetüstür ve belli bir zamana kadar insan değildir. Örneğin Baruch Brody[119] 'e göre beynin oluşumu ve gelişimi, bebeğin kalbi ve diğer organları kürtaj için önemli faktörlerdir. O, bu görüşünü su sözleri ile güçlendirir: *"Fetüs şüphesiz gebe kalma anında insan değildir ve o, şüphesiz üçüncü ayın sonunda insandır."* (Brody, 1975: 181) Yani o, fetüsün döllenmesinden itibaren insan olarak kabul edilmesine karşı çıkmış ve onun yaklaşık dördüncü aydan itibaren insan olarak kabul edilebileceğini savunmuştur. Bu noktadan hareketle göz önüne alınması gereken esas şey, insan gelişiminin bir anda değil de birçok kademeden oluşan bir süreç olduğudur. Zira kalbin oluşumu, beynin oluşumu ve acı duyma yetisi gibi etkenler bu sürecin önemli kademelerindendir. Ama yine de döllenmiş bir yumurta ile yetişkini ayıran keskin bir çizginin olmaması birçok problemi ve tartışmayı ortaya çıkarmaktadır. (Singer, 2015: 194)

Fetüsün insan olup olmadığı tartışmalarının yanında, fetüsün potansiyel bir hayat mı yoksa aktüel bir hayat mı olduğu konusunda etik çerçevede ahlaki ve biyolojik açıdan birçok tartışma vardır. Bu tartışmalardaki iddialardan biri fetüsün potansiyel bir hayat olmadığı üzerinedir. Fetüsü potansiyel bir hayat olarak kabul edenler, iddialarını şu şekilde temellendirilmiştir:

"İlk öncül: potansiyel bir insanı öldürmek yanlıştır.

İkinci öncül: insan fetüsü potansiyel bir insandır.

Sonuç: öyleyse, insan fetüsünü öldürmek yanlıştır." (Singer, 2015: 112)

Bu temellendirme -fetüsün potansiyel insan olmasının karşı çıkılması zor bir argüman olması bakımından- görünürde güçlüdür. Ancak potansiyel bir hayata sebebiyet verebilecek diğer durumlar göz önüne alındığında

[119] Rice Üniversitesi emekli felsefe profesörü (1943-2018)

ISBN: 978-605-73901-3-4

aslında bu argümanı zayıflatmak kolaydır çünkü bu düşünceler doğrultusunda ilerlendiğinde, cinsel birliktelikte herhangi bir korunma yönteminin de yanlış olması gerekir, zira her bir kadın ve erkek üreme hücresinin birleşimi uygun koşullarda potansiyel bir hayat adayıdır. Görüldüğü üzere, burada varılan nokta anlamsızdır ve onun kabul edilmesi durumunda dünyadaki insan nüfusu kontrol edilemez hale gelebilir veya aksi yönde reaksiyonla insanlar cinsel ilişkiden kaçınılabilir ki her ikisi de insan neslinin devamı için ciddi tehlike arz eden durumlar olacaktır.

Bir diğer argüman ise şu şekildedir: "*Potansiyel bir kişinin öldürülmesinin yanlışlığı, gerçek bir kişiyi öldürmenin yanlışlığından daha fazla itiraza açıktır."* (Singer, 2015: 213) Bu noktada dikkate alınması gereken şey, bir X potansiyelinin, X ile aynı değere sahip olduğunu ya da X'in bütün haklarına sahip olduğunu söyleyen bir kuralın olmamasıdır. (Singer, 2015: 213) Yani bir insanı öldürmek ne kadar yanlışsa, potansiyel bir insanı öldürmek de o kadar yanlıştır denilemez, çünkü her ikisine aynı değerleri atfetmede herhangi bir zorunluluk yoktur. Dolayısıyla fetüsü kürtajla almaktaki, yani onu öldürmekteki "yanlışlık", gerçek bir insanı öldürmenin yanlışlığı ile eşdeğer değildir.

Kürtaj meselesi ile ilgili etik tartışmalar incelenirken, hem ahlaki hem de biyolojik boyutların birlikte ele alınması gerekmektedir, nitekim yalnızca birini ele alarak değerlendirmek yeterli değildir çünkü insan sadece biyolojik veya sadece ahlaki bir varlık değildir; her ikisinin birleşimidir. Peki, insan olmaktaki biyolojik ve sosyal kriterler nelerdir? Bu soru, fetüsün yaşam hakkı olup olmadığı ve kadının yaşam ve tercih özgürlüğü bağlamında irdelenmelidir. Marry Anne Warren[120] 'e göre *"Fetüs bir insan değildir, bu nedenle de ahlaki hak atfetmeye uygun türden varlık değildir."* (Warren, 1973: 205) Warren'ın iddiası haklı bir iddiadır çünkü kişilerin hakları insan olmalarından gelir; insana olan genetik veya fiziksel benzerlikten gelmez. Yani insana benzemek, insan olmayı gerektirmez. Nitekim genetik olarak insana benzemeyi ölçüt olarak almak oldukça sınırlayıcıdır. Kısacası, genetik olarak insan olmakla ahlaken insan olmak aynı şey değildir.

Warren'ın iddiasına yönelik sorulan 'bir varlığı hangi özellikler ahlaken insan olarak kabul etmemizi sağlar?' sorusuna cevabı şu şekildedir:

> *Kişilik kavramı ya da ahlaki anlamda insanlık için en merkezi olan özellikler kabaca şöyledir: Bilinç (varlığa dış ve / veya iç nesneler ve olaylar) ve özellikle de acı hissetme kapasitesi, muhakeme (yeni ve nispeten karmaşık problemleri çözme kapasitesi), kendini motive eden aktivite (genetik veya doğrudan dış kontrolden nispeten bağımsız olan aktivite), belirsiz sayıda olası mesajların ne şekilde olursa olsun iletişim kurma kapasitesi içeriği, süresiz olarak birçok olası konuda, bireysel veya ırksal veya her ikisinde de, öz kavramların ve öz farkındalığın varlığı.* (Warren , 1973: 208)

Fetüslerin ahlaki açıdan insan olarak kabul edilmemesi noktasında Warren'ın belirttiği özellikler oldukça ikna edicidir, çünkü bir canlıya ahlaki nitelikler atfedilmesi için onun bilincinin, farkındalığının, muhakeme yeteneğinin, iletişim kurma kapasitesinin ve öz farkındalığının olması gerekir.

Kürtaj meselesinde kadının haklarına gelindiğinde, onun bedensel haklarının sosyal boyutları önemlidir ve bunların göz ardı edilmeden düşünülmesi gerekmektedir. Örneğin hamile bir kadının bazı kişisel, ekonomik veya

[120] San Francisco State Üniversitesi'nde eski felsefe profesörü ve yazar (1946-2010)

ISBN: 978-605-73901-3-4

sosyal sebeplerden dolayı doğum yapmak istemediği, fakat toplumun veya devletin (veya her ikisinin) ona baskı uyguladığı bir durumda, onun kürtaj hakkına sahip olmaması veya kürtaj hakkının kısıtlanması onun bireysel haklarıyla çatışmak olur. Baskıların odağında fetüsü koruma düşüncesi vardır, oysa bu durum fetüs-merkezli olarak değil de kadın-merkezli olarak değerlendirilmedir çünkü kadının mevcudiyeti fetüsünkini önceler. Yani kadının var olmaması durumunda fetüs zaten var olmayacaktır.[121] Bu noktada Susan Davis Sherwin[122] fetüsün statüsünü şöyle açıklar: *"fetüsler ahlaki açıdan önemlidir, ancak statüleri mutlak değil ilişkiseldir."* (Sherwin, 1992: 109) Yani ona göre fetüsün mevcudiyeti ilişkiseldir, bu da demektir ki fetüs bağıntısal bir varlıktır ve bu yüzden fetüsün varlığı kadının mevcudiyetine bağlıdır. Bu da kadının gerçek değerinin olmasına karşın fetüsün sadece araçsal değeri olduğunu gösterir. Fetüslerin ilişkisel varlıklar olması konusunda Sherwin'in görüşleri desteklenebilir görüşlerdir çünkü onun fetüslere sadece araçsal ve ilişkisel değer atfetmesiyle, kadının ahlaki değeri fetüsün araçsal ve ilişkisel değerinden önce gelmiştir. Nitekim bizlerin hali hazırda insanken fetüslerin henüz insan olmaması bunu destekler niteliktedir. Bu yüzden de fetüsler ahlaken insan olarak değerlendirilemez ve dolayısı ile de fetüsün kürtaj ile alınmasında ahlaken bir sakınca yoktur.

Kürtaj belli durumlarda koşulsuz izin verilebilir olmalıdır. Bu durumlar tecavüz sonucu istenmeyen hamilelik, ensest ilişki sonucu hamilelik ve kadın veya fetüs için hayati tehlike arz eden hamilelik durumlarıdır. Örneğin tecavüze uğramış ve tecavüz sonucunda hamile kalmış bir kadın koşulsuz şartsız kürtaj hakkına sahip olmalıdır. Bunun sebebi, her şeyden önce, kadının kendi rızası ve isteği olmadan cinsel ilişkiye zorlanmış olmasıdır. Dolayısıyla da kadın bu zorlanma ve tecavüz sonucu meydana gelen hamilelikten söz konusu kadın sorumlu değildir; aksine bu durumda kadın mağdur pozisyonundadır. O, vücudunda fetüsü taşımak, onu dünyaya getirmek ve dünyaya gelen bebeğe bakmak zorunda değildir. Bu tür durumlarda kadının psikolojik durumu oldukça önemlidir çünkü unutulmamalıdır ki her kadının kendi psikolojik sağlığına sahip olma ve onu koruma hakkı vardır fakat istenmeyen hamilelik dönemi ve doğum sonrası dönem yüksek olasılıkla kadında psikolojik travmalara sebep olur. Tüm bu sebeplerden ötürü, tecavüze uğramış ve bunun sonucunda hamile kalmış bir kadının özgür iradesi sonucu aldığı kürtaj kararına olumsuz yönde müdahale edilmemelidir. Dahası, hamilelik süreci kadın bedenini doğrudan ilgilendiren ve değiştiren bir süreçtir, dolayısıyla da bir kadının kendi bedeni hakkında karar vermesi kendi hakkıdır; bir başkasının, toplumun veya devletin değil. Buradan hareketle kürtaj için kadının rızası ve talebi esas alınmalı, kürtaj olma veya olmama kararı söz konusu kadına bırakılmalıdır. Ensest ilişkiye zorlanma sonucunda meydana gelen hamileliklere gelindiğinde, bu tür durumlarda hamilelik kadının özgür isteği doğrultusunda sonlandırılmalı, onun psikolojik ve bedensel sağlığı esas alınmalıdır. Ayrıca ensest ilişkiler çok büyük olasılıkla çekinik olarak kalması gereken genlerin[123] bir araya gelmesine, sorunlu doğumlara ve sorunlu genlere sahip çocukların doğmasına sebebiyet verdiğinden bu tür hamileliklerin kadının özgür iradesi ve talebi doğrultusunda sonlandırılması, söz konusu kadın için yasal bir hak olmalıdır.

[121] Kadının vücudu dışında fetüsün hayatta kalabilmesi tıp teknolojisinin gelişme durumuna bağlıdır. Günümüzde teknoloji sayesinde artık fetüs annenin bedeninde büyümek zorunda değildir; teknolojinin imkânları sayesinde fetüsler laboratuvar ortamlarında büyütülebilmektedir. Ancak bu konu bu çalışmanın ilgilendiği biyolojik ve etik çerçevenin dışında tutulmuştur.

[122] Felsefe ve Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları emekli profesörü – Dalhousie University

[123] Hastalıklara sebep olan, doğaya daha az uygun genler

ISBN: 978-605-73901-3-4

Ancak tüm bunların yanında, kürtaj keyfi durumlarda tamamen yasal olmamalı, belirli ölçütlerle sınırlandırılmalıdır. Örneğin büyümüş, neredeyse bütün organları oluşmuş ve dünyaya getirilse yaşayabilecek durumda olan bir fetüsü kürtaj ile keyfi olarak yok etmek etik değildir çünkü onda birçok yaşam ve insanlık belirtisi vardır. Ancak daha organları oluşmamış, acı hissetme yetisi olmayan bir fetüsün, kadının rızası doğrultusunda kürtajla alınması ahlaka uygun bir durum olmakla birlikte yasal olmalıdır. Nitekim kadın kendi bedeni ve hayatı ile ilgili karar verme hakkına sahiptir.

Kürtaj uygulamasının yasal bir hak olmadığı veya kürtajla ilgili yasaların kısıtlayıcı olduğu durumlarda oldukça olumsuz sonuçlar doğacağı aşikârdır. Kürtaj yasağına karşı gelen düşüncelerin iddialarından biri de kürtajı yasaklamanın kürtaj uygulamalarını durdurmak yerine yer altına ittiğidir. Örneğin kürtajın yasak olduğu veya yasalarca çok kısıtlayıcı olduğu ülkelerde çaresiz durumda olan kadınlar merdiven altı yerlerde kürtaj olmaya mecbur kalabilirler. Bu da yaralanmalara, fiziksel veya psikolojik hastalıklara, hatta ölümlere bile neden olabilir. (Singer, 2015: 200) Çünkü devlet yasal olarak kürtaj uygulanması için gerekli donanımda yerler ve hekimler temin etmediğinde veyahut temin edilmesine izin vermediğinde, kadınlar yeterli ve gerekli donanıma sahip olmayan, sağlığa uygunluk ve kalite standartları düşük yerlerde, yeterince uzman olmayan kişilere kürtaj yaptırmak durumunda kalabilirler. Güvenli kürtaj her kadın için haktır ve tüm bu durumlar kadınların güvenli kürtaja erişim haklarına engel oldukları için etik değildir.

Kürtaj tartışmalarına bir başka açıdan bakılacak olursa, "kürtaj koşulsuz şartsız her durumda izin verilebilir olduğunda, kürtaj hakkı suistimal edilebilir mi?" sorusunun cevabı evettir çünkü insanların kürtaja olan bakış açıları ve eğilimleri değişebilir, hatta ve hatta kürtaj ilk fırsatta kullanılabilecek yaygın bir seçenek haline gelebilir. Ancak bu konu, kürtaj tartışmalarının ana odağında olan bir konu değildir, sadece olası sonuçlardan biridir ve kürtajın belirli ve gerekli durumlarda ahlaken uygun olduğu gerçeğini değiştirmez.

Sonuç olarak etik bir mesele olan kürtaj ve bu konudaki bakış açıları ele alınırken dikkate alınması gereken faktörler, anne ve fetüs ile ilgili biyolojik, dolayısı ile de medikal açıklamalar olmalıdır. Ayrıca kürtajın uygulanmasındaki etik sınır çizgisi bu konudaki duygusal, dini veya ideolojik yaklaşımlardan ziyade medikal gerçeklikler ve söz konusu kadının hakları yönünde çizilmelidir, kürtajın yasal bir hak olup olmadığı da bu etmenler doğrultusunda belirlenmelidir. Mesele ele alınırken fetüs merkezli değil de kadın merkezli olarak ele alınmalı, yani aktüel insanın varlığı, sağlığı ve hakları potansiyel insan adayı olan fetüse öncelenmelidir. En nihayetinde kürtaj istisnai durumlar dışında ahlaken uygundur ve kadınların temel hakkıdır. Dolayısı ile de gerekli durumlarda kürtaj yasal bir hak olmalı, kadınların hem bedensel hem de psikolojik hakları yasalarla korunmalıdır.

KAYNAKÇA

Brody, B. (1975). Opposition to Abortion: A Human Rights Approach. US.

Marquis, D. (1989). Why Abortion is Immoral. *The Journal of Philosophy,* 86, 183-202.

Sherwin, S. (1992). No Longer Patient: Feminist Ethics and Health Care. Philadelphia: *Temple University Press.*

Singer, P. (2015). Pratik Etik. Nedim Çatlı (Çev.). İstanbul: *İthaki.*

ISBN: 978-605-73901-3-4

Thomson, J. J. (2002*).* A Defense of Abortion. Philosophy and Public Affairs*. Princeton University Press*

Warren, M. A. (1973). On the Moral and Legal Status of Abortion, 57, 43-61*. Oxford University Press.*

ISBN: 978-605-73901-3-4

EBEVEYNLERİN YETKİNLİKLERİNİN ÇOCUKLARININ 21.YÜZYIL BECERİLERİ İLE İLİŞKİSİ

Gözde Sıla KARAARSLAN
Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye, silaltun@gmail.com

Prof. Dr. Gülümser GÜLTEKİN AKDUMAN
Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye, gulumser @gazi.edu.tr

ÖZET

Ebeveyn yetkinliği; ebeveynin, çocuğunun yetiştirilmesi ve bakımı ile ilgili yapması gerekenler hakkında sahip olduğu kendi kapasitesine dair yargıları ve inançlarıdır. Yüksek ebeveyn yetkinliği, ebeveynlerin çocukları ile olumlu iletişim kurarak onlara bol uyaranlı bir çevre sağlamalarına yardımcı olmaktadır. Dördüncü sanayi devriminin yaşandığı bu dönemde, 21. yüzyıl becerilerine sahip bireylerin yetiştirilmesi oldukça önemlidir. Ebeveynlerin yetkinliklerinin yüksek olması, çocukların 21. yüzyıl becerilerine katkıda bulunacaktır. Bu düşünceden hareketle araştırmada, ebeveynlerin yetkinliklerinin çocuklarının 21. yüzyıl becerilerine olan etkisi incelenmiştir. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu, Ankara ili Yenimahalle ilçesindeki anaokullarına devam eden 203 çocuk ve anneleri oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama araçları olarak ''Çocuk ve Aile Bilgi Formu'', ''Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği'' ve ''5-6 Yaş Çocuklar için 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği'' kullanılmıştır. Araştırmaya katılan annelerin ebeveyn yetkinlik düzeylerinin ve çocukların 21. yüzyıl becerilerinin çeşitli demografik özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığı, bağımsız değişkenlerin kategori sayısına göre bağımsız örneklemler için t testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile SPSS paket programında incelenmiştir. Anlamlı çıkan farklılıklarda, grup farklılıklarını belirleyebilmek amacıyla Bonferroni testi kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısıyla incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda annelerin öğrenim durumunun ebeveyn yetkinlik düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı farklılık oluşturmadığı saptanmıştır. Çocukların cinsiyetleri ile öğrenme ve yenilik becerileri, yaşam ve kariyer becerileri, bilgi, medya ve teknoloji becerileri ve toplam puanları arasında istatiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Annelerin yetkinlik düzeyleri ile çocukların 21. yüzyıl becerileri arasında pozitif yönde orta düzeyde ilişki olduğu görülmüştür. Araştırmanın bulguları, annelerin ebeveyn yetkinlik puanlarının artmasıyla çocuklarının 21. yüzyıl becerilerinin de arttığını ortaya çıkarmıştır. Çalışmanın bulguları doğrultusunda gelecekte yapılacak olan çalışmalara yönelik literatür destekli tartışmaya ve önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn yetkinliği, 21. yüzyıl becerileri, okul öncesi dönem.

ISBN: 978-605-73901-3-4

THE AFFILIATION OF PARENTAL COMPETENCE WITH THE 21st CENTURY SKILLS OF CHILDREN

ABSTRACT

Parent competency is defined as a parent's judgments and principles about their own capacity to do what they should do in raising and caring for a child. Efficient parental competence helps parents establish positive communication with their children and provide them with an environment with plenty of stimulus. As we are in the fourth industrial revolution, it is very important to raise individuals with 21st century skills. Parents with high competencies definitely contribute to children's 21st century skills. Based on this idea, the scope of this research has been on the effect of parental competency on children's 21st century skills. We have used the survey model for this study. The sample group of the study has consisted of 203 children attending kindergartens and their mothers around district of Yenimahalle in Ankara. As the data collection tools for the study, we have used "Child and Family Information Form", "Parental Competence Scale" and "21st Century Skills Scale for 5-6 Years-Old Children". We have analyzed whether the parental competence levels of the mothers participating in the study and the 21st century skills of the children differ according to various demographic features. . In order to do this, independent samples have been analyzed by the T-test and One-Way Analysis of Variance (ANOVA) which have been operated on SPSS 24 software accordingly with the number of categories of independent variables. We have used the Bonferroni test to determine the group differences in significant discrepancies. The links between the variables have been analyzed through the Pearson Product-Moment Correlation Coefficient. As a result of the research, it has been determined that the number of children in the family, the educational and occupational status of both mothers' and their husbands have not posed a statistically significant difference in the parental competence levels of the mothers. It has been observed in overall total scores that there is no statistically significant difference between the genders of the children and their learning and innovative skills, life and career skills, knowledge, media and technological use skills. It has also been observed that there is a moderate positive correlation between the competence levels of mothers and the 21st century skills of their children. The findings of the study show that the 21st century skills of the children also increases in a correlation with a rise in the parental competence scores of the mothers. As per the findings of the study, various discussions and suggestions that are supported with resources for future studies are also included.

Keywords: Parental competence, 21st century skillls, pre-school period.

GİRİŞ

Sosyal Bilişsel Kuramın öncüsü olan Bandura (1997), insanların yaşamsal faaliyetlerinin başında yetkinlik olduğunu söylemiştir. Bandura (2009)'ya göre yetkinlik insanların inançlarını, beklentilerini üzerine düşen sorumlukları yerine getirmede ne derece etkililiği olduğunu belirleyen faktördür. Bandura (1982) göre yetkinlik; insanların sosyal, bilişsel ve davranışsal özelliklerini belirler. Yetkinliği genel olarak üç ana dalda inceleyebiliriz. Bunlar: düzey, genellenebilme ve güçtür (Bandura,1989). Bu ana dalların içinde eğitim, aile ,spor, finans gibi günlük hayatta kullanılan özel alt dallar da bulunur. Bu alt dallardan en önemlilerinden biri de ebeveyn olma ve aile içi ilişkilerdir. (Caprara et al, 2005). Ebeveynlerin bu becerilere sahip olmaları çocukların sosyal hayatta var olmalarını, kendilerini tanımalarını ve düşünce yapılarını da etkiler. (Ardelt ve Eccles, 2001). Ebeveyn yetkinliği, ebeveynin çocuğunun yetiştirilmesi ve bakımı ile ilgili yapması gerekenler hakkında sahip olduğu kendi kapasitesine dair yargıları ve inançlarıdır (de Montigny ve Lacharite, 2005). Ebeveyn yetkinliği, çocuklar için bir

ISBN: 978-605-73901-3-4

ihtiyaç olan ebeveyn–çocuk ilişkisini arttırmaktadır. Aynı zamanda ebeveynler için de çocuklarının okul ile ilgili faaliyetlerine katkı sağlamaktadır (Deslandes ve Bertnard, 2005).

Ebeveynleri yetkin olan çocuklar bu durumun katkısıyla hem kendi ailelerini kurarken hem de diğer insanlarla iletişim kurarken hem de kendi kurdukları aile bireylerinin gelişimlerini etkilerler. Çocuğun gelişimini en çok aile içindeki tutum ve davranışlar etkiler. Etkili ebeveynler çocuklarının ihtiyaçlarını küçük yaşlardan itibaren anlar ve ergenlik döneminde çocukla daha etkili iletişim kurabilirler (Caprara et al, 2004). Yüksek ebeveyn yetkinliği ebeveynlerin çocukları ile olumlu iletişim kurarak onlara bol uyaranlı bir çevre sağlamalarına yardımcı olmaktadır. Ebeveynlerin çocuğu kabul etme ve etkili iletişim kurma becerilerine katkı sağlamaktadır. Düşük ebeveyn yetkinliği inancı ise ebeveynlerin çocuklarını olumsuz algılamalarına sebep olmaktadır. Bu durum çocuklarda davranış problemlerine yol açmaktadır (de Montigny ve Lacharite, 2005). Ebeveynlerin yetkinlik düzeyi yüksek olursa çocuklarının gelişi aşamasında daha fazla sorumluluk alırlar, daha sağlıklı iletişim kurarlar ve çocuğun temel bakımını daha iyi karşılarlar. Aynı zamanda bu ebeveynler hem çocuklarıyla hem sosyal hayatlarında daha sağlıklı iletişim kurar ve çocuklarının da daha iyi iletişim kurmalarını sağlarlar (Coleman ve Karraker, 1998). Bandura (1997)'ya göre; anne babaların çocuklarına karşı geliştirdiği ebeveynlik ile ilgili inanç ve yargılarını düzenleme ve uygulama düzeyine ebeveynlik yetkinliği denilmektedir. Yüksek ebeveyn yetkinliği, anne babaların çocuklarıyla olan etkileşimine olumlu katkı yapabilirken; düşük ebeveyn yetkinliği ise anne babalık görevlerinin yerine getirilmesine engel olabilmekte ve çocuklarıyla olan etkileşimini olumsuz etkileyebilmektedir(de Montigny ve Lacharite, 2005). Ebeveyn yetkinliği düşük anne babalar çocuklarının ihtiyaçları, çocukla iletişim kurma, çocukların sorunlarını anlama (Krause ve Dailey 2009), yaşanacak kötü olaylara çözüm bulma, içinde bulundukları duruma uyacak şekilde ebeveyn olma, çocuklarına karşı yerine getirmeleri gereken görev ve sorumluklarını bilmeme veya bilseler de çözüm üretme konusunda sorun yaşayabilirler (Hassal et al, 2005). Aynı zamanda bu ebeveynler çocuklarıyla kendi aralarında kurmaları gereken özel ilişkileri ve davranışları kurmada da sorun yaşarlar (Coleman ve Karraker,1998; Degangi ve Kendall, 2008).

Ebeveyn yetkinliği yüksek olan anne babalar çocukların yaşadığı sorunları çözme, çocuklarına kendi sorunlarını çözme becerisi kazandırma, çocukların yaşantısını zenginleştirme, çocuğun tüm sorunlarını kendileri çözmek yerine çocuğun kendi sorunlarını çözmesinde yardımcı olma ve yol gösterme tutumlarunu sergilerler (Bandura, 2009). Bu ebeveynler çocuklarına emir vermek yerine çocuklarına rehber olur, söylenen önerileri reddetmek yerine olumlu şekilde destekler ve çocuğa güven veririler (Giallo et al, 2008). Ebeveyn yetkinliği düşük olan anne babalar ise buna uygun olarak daha olumsuz davranışlar sergilerler. Bu ebeveynler çocuklarına rehber olmak yerine keskin ve net cevaplar vererek yönlendirir bu da çocukların ihmal ve istismarını neden olabilir (Belsky, 1984). Çocuklar ne çok anne babalarını dinler ve onları gözlemleyerek öğrenirler (Samson, 2010). Ebeveyn yetkinliği düşük olan anne babalar çocukların kendilerini gerleştirecekleri ve yeteneklerini ortaya çıkaracak fikirleri yanlış olarak gördükleri için bunu çocuklarına belli ederler, çocuğun bu tutum dolayısıyla gelişim süreci olumsuz etkilenir (Jones ve Prinz, 2005).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Çocukların davranışları ve kimlik gelişimleri ailelerinin tutumları ile direkt olarak ilişkilidir. Ailenin çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılaması, onlarla etkili iletişim kurması ve ilgili davranması ebeveyn yetkinliğini belirler. Bu noktada ebeveynlerin çocuk yetiştirme becerilerinin kapasitesi ve çocuklarının bakımı onların ebeveyn yetkinliklerini ifade etmektedir. Ebeveynlerin çocuklarının bakımını sağlaması ve yetiştirmesi ile ilgili aldıkları sorumluluklarla ilgili kendi kapasiteleri ile ilgili düşünceleri ve inançları ebeveyn yetkinliğidir. Ebeveyn yetkinliğinin yüksek olması durumunda çocukların aileleri ile iletişimleri olumlu etkilenirken, tam tersi durumda düşük ebeveyn yetkinliği ise iletişimi olumsuz etkileyebilmektedir. Ebeveyn yetkinliğinin yüksek olması durumunda çocukla olan etkileşim artmakta, ona uyaranları olan bir çevre sunma, çocuğu kabullenme gibi beceriler de beraberinde gelmektedir. Ebeveyn yetkinliğinin düşük olması durumunda, aileler çocuklarını olumsuz şekilde görebilir ve çocukta davranış problemleri ortaya çıkabilmektedir (Eryalçın ve Duyan, 2017).

Dördüncü sanayi devriminin yaşandığı bu dönemde bilim ve teknolojinin hızlı değişimine uyum sağlayabilen 21. yüzyıl becerilerine sahip bireyler yetiştirilmesi oldukça önemlidir. Çocukların bu çağda başarılı olabilmeleri için 21. yüzyıl becerilerinden olan üst düzey düşünme becerilerini, öğrenme becerilerini geliştirmeleri ve gelişmiş duyuşsal özelliklere sahip olmaları gerekmektedir (Ecevit ve Kaptan, 2019). 21. yüzyıl temaları, 21. yüzyıl öğrenme gökkuşağı modeline göre belirlenmiştir. Sanat, edebiyat, ekonomi, okuma-yazma çalışmaları, edebiyat, yabancı dil öğretimi ve fen bilimleri, coğrafya, tarih, vatandaşlık eğitimi ve matematik ana bölümler olarak seçilmiştir. Bu modelde öğrenme ve inovasyon becerileri, bilgi, medya ve teknolojik beceriler, hayat ve kariyer becerileri olmak üzere öğrencilerden üç farklı beceri beklenmektedir. (Öğretir Özçelik ve Tuğluk, 2020) Öğrenme ve yenilik becerileri ise: eleştirel düşünme ve problem çözme, iletişim, işbirliği ve yaratıcılık olmak üzere dört beceriye ayrılır. (Yalçın S. , 2018). Bilgi okuryazarlığı olan bireylerde: yazılı ve teknolojik becerilerin yüksek olması, çevresiyle uyum içinde çalışan, problem çözerken yazılı ve teknolojik bilgisini yetkin şekilde kullanmaları, uyumlu ve bilgiyi kullanmada üstün olmaları beklenir. (Öğretir Özçelik ve Tuğluk, 2020). 21. yüzyıl becerilerinden biri olan yaşam ve kariyer becerileri üstün olan bireylerden beklenen bazı özellikler ise şunlardır: esneklik ve uyumluluk, girişkenlik ve kendini yönetme, sosyal ve kültürlerarası iletişim, üretkenlik ve hesap verilebilirlik, liderlik ve sorumluluk. (Yalçın S. , 2018). Partnership21 tarafından yayınlanan erken çocukluk döneminde 21.yüzyıl becerileri stratejilerine göre çocuğu merkeze alarak onun ilgi ve ihtiyaçlarına göre planlamalar yapılmalıdır. Oyun temelli öğrenme çocukta olumlu benlik oluşturulması için önemlidir. Düzenli ve sistemli olarak gelişimsel değerlendirme yapılması, çocukların gelişimine uygun eğitici ve kendini geliştirecek ve yaratıcılığını gösterebileceği teknolojik ürünlerle desteklenmeleri gerekir (Eser ve Ünal Bozcan, 2019). Ebeveynlerin yetkinliklerinin yüksek olması, çocukların üst düzey düşünme becerilerini destekleyecek ve öğrenme becerilerini geliştirmelerine olanak sağlayacaktır. Ayrıca duyuşsal özelliklerinin de gelişmesini sağlayarak 21. yüzyıl becerilerine katkıda bulunacaktır. Bu düşünceden hareketle bu araştırmada, ebeveynlerin yetkinliklerinin çocuklarının 21. yüzyıl becerilerine olan etkisi incelenmiştir.

YÖNTEM

ISBN: 978-605-73901-3-4

Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş çocukların ebeveynlerinin yetkinlikleri ile çocuklarının 21. yüzyıl becerileri üzerindeki ilişkinin karşılaştırmalı olarak incelendiği bu araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama araştırmaları, araştırma durumunun anlık fotoğrafını çekerek betimlemeyi amaçlamaktadır (Büyüköztürk et al, 2019).

Çalışma Grubu

Araştırma kitlesini 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Ankara ili Yenimahalle ilçesinde bulunan, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilkokullardaki anasınıflarında ve bağımsız anaokullarında okul öncesi eğitime devam eden 60-72 aylık okul öncesi dönem çocukları ve ebeveynleri oluşturmaktadır. Araştırmaya Ankara ili Yenimahalle ilçesinde hizmet veren toplam 7 anaokulunda eğitim alan ve çalışmayı kabul eden 203 ebeveyn dâhil edilmiştir.

Veri Toplama Araçları ve Veri Toplama Süreci

Veri toplama araçları araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Ebeveynler ve çocukları hakkında bilgi toplamak için kullanılan "Çocuk ve Aile Bilgi Formu" araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Çocuk ve Aile Bilgi Formu oluşturulurken, öncelikle literatür incelenmiş ve uygun sorulara karar verilmiştir. Çocuğun doğum tarihi, cinsiyeti, anne ve babaların, eğitim durumu, mesleği ve aile tipleri bilgileri tespit etmeye yönelik çoktan seçmeli soruları içermektedir. Anne öğrenim durumları ve çocukların cinsiyetleri ile ilgili demografik veriler çalışmaya esas görülmektedir. Diğer maddeler bu iki konuda elde edilen verileri daha detaylı tartışabilmek için toplanmıştır. Maddeler araştırmaya katılan ebeveynin yazılı olarak dolduracağı ve işaretleyeceği şekilde düzenlenmiştir. Form 1 uzman tarafından incelenmiş ve önerileri doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir. Ön uygulama Ankara'da MEB'e bağlı bir özel anaokulunda çalışan 3 okul öncesi öğrencisi velisi ile yapılmıştır. Ebeveynlerin görüşme formunda yer alan soruları anlaşılır bulması ve önerilerinin olmaması üzerine veri toplama araçlarına son hali verilmiştir. Ardından çalışma grubunu oluşturan ebeveynlere uygulanmıştır. Ebeveynlerin yetkinliklerini ve çocukların 21. yüzyıl becerilerini ölçmek için iki ölçek bulunmaktadır.

Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği (EYÖ) Caprara et al, (2004) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları Demir ve Gündüz (2014) tarafından yapılmıştır. Ebeveyn Yetkinlik Ölçeğinin geliştirilmesinde örneklem grubu 600 anne ve babadan oluşmuştur. Örneklem grubu seçiminde, eşit şekilde anne babaların farklı sosyo-ekonomik yapıya sahip yerleşim yerlerinden, farklı gelire ve farklı işe sahip olmalarına dikkat edilmiştir. EYÖ, ebeveynlerin çocuklarını destekleme, çocuklarıyla olan çatışmalarını yönetebilme, öz-güvene sahip olabilme, çocuklarıyla açık iletişim kurabilme ve yeni durumlarla baş edebilme özelliklerini ölçen orijinal formunda 12 maddeden oluşan ve yedi dereceli Likert tipi ölçektir. EYÖ, faktör analizi işleminden önce 15 maddeden oluşmaktadır. Ölçekteki maddelerin belirlenmesinde temel bileşenler faktör analizi ve varimax döndürmesi kullanılmış ve faktör yükü .40'dan yukarı olan maddeler analize katılmıştır. Bu işlem sonucunda ölçeğin orijinal formu 12 maddeden oluşmuştur. Araştırmanın çalışma grubu, Malatya'da aile eğitimine devam etmekte olan 747 anne babadan oluşmaktadır. Verilerin analizi için SPSS paket programı kullanılmıştır. Özgün hali 12 maddeden ve tek faktörlü yapıdan oluşan ölçeğin üzerinde yapı geçerliği için açımlayıcı faktör analizi 339 anne

ISBN: 978-605-73901-3-4

ve 171 baba üzerinde olmak üzere 510 kişiden toplanan veriler üzerinde yapılmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda 11 maddeden oluşan tek faktörlü bir yapı elde edilmiştir. EYÖ'nün ölçüt bağıntılı geçerlik çalışmasında 60 anne ve 55 babadan oluşan gruba Genel Yetkinlik Ölçeği (GYÖ) uygulanmış ve bu ölçeğin toplam puanı ile EYÖ'nün toplam puanları arasındaki korelasyon .78 olarak bulunmuştur. Ölçeğin güvenirliğini belirlemek için hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .92 olarak bulunmuştur. Ayrıca ölçeğin 60 anne ve 44 babadan oluşan gruba ikişer hafta arayla yapılan uygulaması sonucunda ise test-tekrar test güvenirlik sonucu ise .94 olarak bulunmuştur. Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği (EYÖ)'nin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu ispatlanmıştır.

5-6 yaş çocuklarının 21. yüzyıl becerilerini ölçmek amacıyla Yalçın et al. (2020) tarafından geliştirilen 5-6 Yas Çocukları İçin 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği (DAY2) izin alınarak kullanılmıştır (Ek-3). Bu ölçme aracı, 49-72 aylık çocuklar için uygundur. Ölçme aracında 33 adet soru bulunmaktadır. Uygulayıcılar, her bir çocuk için bir ölçme aracı kullanmalıdır. Ölçme aracının üç alt boyutu tek başına ya da ayrı ayrı kullanılabilir. Örneğin: 21.yy becerilerinden sadece 'Öğrenme ve Yenilik Becerileri' kısmı için 1. – 15. maddeler işaretlenerek çocuğun bu alandaki becerisi hesaplanabilir. Her bir alt boyut; 'yaşam ve kariyer becerileri', 'öğrenme yenilik becerileri' ve 'bilgi-medya ve teknoloji becerileri' şeklinde ayrı ayrı uygulanabileceği gibi, üç alt boyut birlikte '21.yy becerileri' şeklinde ölçme aracı olarak kullanılabilir. Ölçme aracı uygulanacak çocuğa bir kod verilerek, ölçme işlemi öncesinde maddeler uygulayıcı tarafından okunmalı ve ölçme aracına tarihi not edilecek en az 2 hafta olmak koşuluyla çocuk, doğal yaşam akışı esnasında gözlenmelidir. Gözlem esnasında not tutulabilir ya da kayıt altına alınarak sonradan analiz edilebilir. 2 hafta sonunda çocukta ilgili davranış ve beceriler görülme durumlarına göre ölçme aracındaki her bir maddenin puanlama kısmı işaretlenerek ölçme süreci tamamlanır. Ölçme aracındaki ölçülmek istenilen alt boyutun bütün soruları tamamen işaretlenmelidir, boş madde bırakılmamalıdır. Ölçme aracının tamamı için işaretleme sonrasında ilgili işaretlemedeki sayılar toplanılarak, en az 33 puan ile en fazla 132 puan üzerinden 21.yy becerileri değeri hesaplanır. 21.yy becerileri ölçeğinden alınan
toplam puan yükseldikçe, çocuğun 21.yy becerilerine sahip olma durumu artmaktadır.

Verilerin Analizi

Araştırmaya katılan annelerin ebeveyn yetkinlik düzeylerinin ve çocukların 21. yüzyıl becerilerinin çeşitli demografik özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığı, bağımsız değişkenlerin kategori sayısına göre bağımsız örneklemler için t testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile SPSS paket programında incelenmiştir. Anlamlı çıkan farklılıklarda, grup farklılıklarını belirleyebilmek amacıyla Bonferroni testi kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısıyla incelenmiştir. Uygulanan ölçme araçlarının normallik koşulunu karşılayıp karşılamadıkları test edilmiştir. Bunun için Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği ve Çocuklar İçin 21.yy Becerileri Ölçeğinden elde edilen faktör ve ölçek toplam puanları için normallik testleri yapılmıştır. Değişkenlerin normal dağılımdan gelme durumları araştırılırken Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk's testleri kullanılmıştır. Sonuçlar yorumlanırken $p<0,05$ olması durumunda değişkenlerin normal dağılımdan gelmediği, $p>0,05$ olması durumunda ise değişkenlerin normal dağılımdan geldikleri belirtilmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Tablo 1. Normallik Testi Sonuçları

Kolmogorov-Smirnov testi sonuçları da anlamlı bulunmuştur. Dolayısıyla normal dağılım sergilemedikleri yorumu yapılabilir (Büyüköztürk, 2017). Ancak bu sonuçlar örneklem büyüklüğünden etkilenmektedir. Böylece analiz sonucunda yanlı sonuçlar verebilmektedir. Bu sebeple dağılımın normalliğine karar vermede son test çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıştır.

Tablo 2. Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Değişkenler	**N**	**Çarpıklık**	**Basıklık**
Öğrenme ve Yenilik Becerileri	203	-0,208	0,119
Yaşam ve Kariyer Becerileri	203	-0,182	-0,048
Bilgi, Medya ve Teknoloji	203	-0,861	1,992
Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği	203	-0,329	0,481

	Kolmogorov-Smirnova			**Shapiro-Wilk**		
Değişkenler	**Statistic**	**sd**	**p**	**Statistic**	**sd**	**p**
Öğrenme ve Yenilik Becerileri	0,066	203	0,032	0,986	203	0,037
Yaşam ve Kariyer Becerileri	0,065	203	0,039	0,989	203	0,137
Bilgi, Medya ve Teknoloji	0,131	203	0,000	0,938	203	0,000
Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği	0,073	203	0,010	0,978	203	0,002

Çarpıklık ve basıklık değerlerinin George ve Mallery (2010)'e göre ±2 aralığında yer alması normal dağılım için kabul edilebilir bir durumdur. Tablo 2 incelendiğinde değişkenlere ait çarpıklık ve basıklık değerlerinin normal dağıldığı görülmüştür. Ayrıca varyasyon katsayısı ve histogramlar incelenmiş olup normalliği desteklediği, bu durumda parametrik testlerin uygulanabileceğine karar verilmiştir.

Tablo 3. Araştırmaya İlişkin Demografik Bilgiler

Değişkenler	**Grup**	***f***	**%**
Çocuk Sayısı	Tek Çocuk	63	31,0
	İki Çocuk	110	54,2
	Üç ve Daha Fazla Çocuk	30	14,8
Anne Öğrenim Durumu	İlkokul-Ortaokul Mezunu	16	7,9
	Lise Mezunu	45	22,2
	Önlisans -Lisans Mezunu	107	52,7
	Lisansüstü Mezunu	35	17,2
Baba Öğrenim Durumu	İlkokul-Ortaokul Mezunu	22	10,8
	Lise Mezunu	44	21,7
	Önlisans-Lisans Mezunu	118	58,1
	Lisansüstü Mezunu	19	9,4
Anne Meslek	İşçi	11	5,4
	Memur	68	33,5
	Profesyonel Meslek	44	21,7
	Serbest Meslek	8	3,9
	Çalışmıyor	72	35,5
Baba Meslek	İşçi	21	10,3
	Memur	48	23,7
	Profesyonel Meslek	64	31,5
	Serbest Meslek	70	34,5
Aile Yapısı	Çekirdek Aile	182	89,7
	Geniş Aile	21	10,3
	Toplam	**203**	**100,0**

Tablo 3 incelendiğinde araştırmaya dâhil edilen annelerin çocuk sayısına bakıldığında, %31,0'i (n:63) tek çocuk, % 54,2'si (n:110) iki çocuk, %14,8'i (n:30) üç ve daha fazla çocuğa sahiptir. Annelerin öğrenim durumuna bakıldığında, %7,9'u (n:16) ilkokul-ortaokul mezunu, %22,2'si (n:45) lise mezunu, %52,7'si (n:107) önlisans-lisans mezunu ve %17,2'si (n:35) lisansüstü mezunudur. Babaların öğrenim durumuna bakıldığında, %4,9'u (n:10)

ISBN: 978-605-73901-3-4

ilkokul mezunu, %5,9'u (n:12) ortaokul mezunu, %21,7'si (n:44) lise mezunu, %58,1'i (n:118) önlisans-lisans mezunu ve %9,4'ü (n:19) lisansüstü mezunudur. Annelerin mesleğine bakıldığında, %5,4'ü (n:11) işçi, %33,5'i (n:68) memur, %3,9'u (n:8) serbest meslek, %21,7'si (n:44) profesyonel meslek, %35,5'i (n:72) çalışmamaktadır. Babaların mesleğine bakıldığında, %10,3'ü (n:21) işçi, %23,7'si (n:48) memur, %31,5'i (n:64) profesyonel meslek, %34,5'i (n:70) serbest meslektir. Aile yapısına bakıldığında, araştırmaya katılan çocukların %89,7'si (n:182) çekirdek aileye ve %10,3'ü (n:21) geniş aileye sahiptir. Anne-babaların mesleklerinde eğitim ve uzmanlık gerektiren öğretmen, doktor, avukat, mühendis, polis vb. profesyonel meslek grupları olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Çalışmada 203 ebeveyn ile görüşülerek ebeveynlerin 203 çocuğuna ilişkin formları doldurması istenmiştir. Annelerin yetkinlik düzeyleri ile sahip oldukları çocuk sayısı, anne-baba öğrenim durumu ve anne-baba mesleği değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı analiz edilmiş, annelerin öğrenim durumlarına göre ebeveyn yetkinlik düzeylerinde farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Eşlerin öğrenim durumlarına göre annelerin ebeveyn yetkinlik düzeylerinde istatistiksel açıdan farklılık oluşturup oluşturmadığına, eşlerin meslek durumlarına göre annelerin ebeveyn yetkinlik düzeylerinde fark olup olmadığına bakılmıştır. Annelerin ebeveyn yetkinlik puanları ile çocukların 21.yüzyıl becerileri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Analizler yapılarak bulgular tablolar halinde verilmiştir.

Ebeveyn Yetkinlik Ölçeğine İlişkin Bulgular

Annelerin yetkinlik düzeyleri ile öğrenim durumu arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı analiz edilmiş ve elde edilen bulgular tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 4. Annelerin Öğrenim Durumuna Göre Yetkinlik Ölçeğine İlişkin ANOVA Sonuçları

Tablo 4 incelendiğinde annelerin öğrenim durumlarına göre ebeveyn yetkinlik düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmadığı saptanmıştır ($F_{(4-198)}$=1,375, p>0,05). Puan ortalamaları incelendiğinde, ilkokul-ortaokul mezunu olan annelerin ebeveyn yetkinlik puanlarının (X=55,81) diğer gruplara göre daha düşük puan ortalamasına sahip olduğu görülmüştür.

Çocuklar İçin 21.Yüzyıl Becerileri Ölçeğine İlişkin Bulgular

Çocukların 21. yüzyıl becerileri ile cinsiyet değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı analiz edilmiş ve elde edilen bulgular tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 5. Çocukların Cinsiyetlerine Göre 21.Yüzyıl Becerilerine İlişkin t-Testi Sonuçları

Grup	Anne Öğrenim Durumu	N	$\overline{X}$	S	sd	F	p
Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği	İlkokul-Ortaokul Mezunu	16	55,81	11,82	4	1,375	0,244
	Lise Mezunu	45	61,27	10,00			
	Önlisans Mezunu	13	62,46	7,68			
	Lisans Mezunu	94	60,34	7,93			
	Lisansüstü Mezunu	35	59,66	8,94			
	Toplam	203	60,21	8,96			

ISBN: 978-605-73901-3-4

Tablo 5 incelendiğinde, çocukların cinsiyetleri ile öğrenme ve yenilik becerileri (t=0,492, p>0,05), yaşam ve kariyer becerileri (t=0,856, p>0,05), bilgi, medya ve teknoloji becerileri (t=1,004, p>0,05) ve toplam puanları (t=0,800, p>0,05) arasında istatiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Puan ortalamaları incelendiğinde kız çocuklarının; öğrenme ve yenilik becerileri (X=45,17), yaşam ve kariyer becerileri (X=40,20), bilgi, medya ve teknoloji becerileri (X=16,10) ile toplam puanlarının (X=101,47) erkek çocukların puan ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Annelerin Yetkinlik Düzeyleri ile Çocukların 21.yy Becerileri Arasındaki İlişkiye Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

		Çocuklar İçin 21.Yüzyıl Becerileri Ölçeği							
		Öğrenme ve Yenilik Becerileri		**Yaşam ve Kariyer Becerileri**		**Bilgi, Medya ve Teknoloji Becerileri**		**Toplam**	
Cinsiyet	**N**	$\overline{X}$	**S**	$\overline{X}$	**S**	$\overline{X}$	**S**	$\overline{X}$	**S**
Kız	93	45,17	6,43	40,20	5,44	16,10	2,40	101,47	12,78
Erkek	110	44,71	6,97	39,52	5,97	15,73	2,83	99,95	14,25
t-Testi		t	p	t	p	t	p	t	p
		0,492	0,624	0,856	0,393	1,004	0,317	0,800	0,425

**p<0,01

Tablo 6 incelendiğinde, annelerin yetkinlik düzeyleri ile çocuklar için 21. yy becerileri ölçeğinin öğrenme ve yenilik becerileri boyutu arasındaki ilişki r=0,433; yaşam ve kariyer becerileri boyutu arasındaki ilişki r=0,448, bilgi, medya ve teknoloji becerileri boyutu arasındaki ilişki r=0,348 ve toplam puanı arasındaki ilişki r=0,471 olarak belirlenmiştir. Bu değişkenler arasında pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür (p<0,01). Annelerin ebeveyn yetkinlik puanları arttıkça çocukların 21.yüzyıl becerileri artmaktadır.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Tablo 4 incelendiğinde annelerin öğrenim durumlarına göre ebeveyn yetkinlik düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmadığı saptanmıştır ($F_{(4\text{-}198)}$=1,375, p>0,05). Yapılan bu araştırmada puan ortalamaları

		Çocuklar İçin 21.yy Becerileri Ölçeği			
		Öğrenme ve Yenilik Becerileri	**Yaşam ve Kariyer Becerileri**	**Bilgi, Medya ve Teknoloji Becerileri**	**Toplam**
Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği	r	0,433	0,448	0,348	0,471
	p	**0,000****	**0,000****	**0,000****	**0,000****
	n	203	203	203	203

incelendiğinde, ilkokul-ortaokul mezunu olan annelerin ebeveyn yetkinlik puanlarının (X=55,81) diğer gruplara göre daha düşük puan ortalamasına sahip olduğu görülmüştür. Bireyler üst düzeyde olmasa da her alanda belli bir seviyede yetkinlik düzeyine sahiptir. Bu noktada kişilerin amaçları onların yetkinlik düzeyine sahip olduğu alanları belirlemede yordayıcı olacaktır (Demir ve Gündüz, 2014). Bilgiye ulaşmanın geçmişe göre daha kolay olduğu günümüzde öğrenim durumuna bakılmaksızın ebeveyn yetkinlik düzeylerinde anlamlı bir fark olmaması ebeveyn olma kararı almış annelerin bu amaçları doğrultusunda kendilerini temel düzeyde geliştirmeleriyle ilişkili olabilir. Çocuklarının gelişiminin çevreleriyle etkileşimleri sonucu şekillendiği söylenebilir. Anneler çocuklarını nasıl desteklemeleri gerektiğini bilirlerse onların istek ve ihtiyaçlarına yönelik tutum sergileyebilirler. Böylece ebeveynleri tarafından desteklenen çocukların özellikle okul öncesi dönemde sağlıklı bir kişilik gelişimi gösterebilirler. Bu dönemde destek gören çocuklar dilsel, bilişsel, duygusal, sosyal ve fiziksel olarak sağlıklı gelişim

ISBN: 978-605-73901-3-4

gösterebilirler. Ebeveynlerin okul öncesi dönem çocuğunun ihtiyacı olan destek ve ilgiyi göstermesi için gerekli olan bilgi, beceri, kendine güven ve yeterlilik duygusu öğrenim durumunun yükselmesi ile güçlendirilebilir. Eğitim düzeyi arttıkça benlik saygısı yükselen annelerin ebeveynlik algıları da yükselebilir. Eğitim fırsatı elde etmiş annelerin ekonomik özgürlüklerini elde etmiş olma olasılıkları daha yüksektir. Bu durum annelerin sosyalleşmesi çocuk eğitimi ile ilgili çevresinden bilgi ve görüş elde ederek kendi değer ve yargılarını oluşturmasını sağlayabilir. Aynı zamanda yaşam doyumu yükselen annelerin aile içi iletişimi güçlendirdiği de öngörülebilir. Bu durum babaların da desteğini görmelerini ve ebeveynlik görevinde tek başına sorumluluk yüklenmek yerine bu rolü eşi ile paylaşmasını sağlayabilir. Öğrenim durumu ilkokul-ortaokul seviyesinde olan annelerin anne- çocuk eğitim programlarına erişimi ve bu programlardan haberdar olması öğrenim durumu daha yüksek olan ebeveynlere göre daha zor olabilir. Bilgiye erişim annelerin çocuklarına daha çok uyaran içeren bir çevre sunmasına, tutum ve davranışlarını şekillendirmesini, herhangi bir problem ile baş etmede ebeveynlerin kendilerini daha yetkin hissetmelerini sağlayacaktır. Emre et al. (2019) ve Arslan (2017)'ın araştırma sonuçları annelerin anababalık becerilerine ve ebeveyn öz yetkinlik algısına ilişkin yetkinlik inancı eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Literatür incelendiğinde ebeveyn öz yeterlik algısı ile annenin öğrenim düzeyinin ilişkili olduğunu, lisans mezunu annelerin ilköğretim mezunu annelere göre daha güçlü ebeveyn öz yeterliği algısına sahip oldukları; eğitim düzeyi arttıkça ebeveyn yetkinlik düzeyinin de arttığı belirtilmiştir. (Demir, 2015; Özdemir, 2019).

Tablo 5 incelendiğinde, çocukların cinsiyetleri ile öğrenme ve yenilik becerileri ($t=0,492$, $p>0,05$), yaşam ve kariyer becerileri ($t=0,856$, $p>0,05$), bilgi, medya ve teknoloji becerileri ($t=1,004$, $p>0,05$) ve toplam puanları ($t=0,800$, $p>0,05$) arasında istatiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Alanyazında farklı yaş grupları ile yapılan çalışmalara rastlanmıştır. Bu çalışmalarda da 21. yy becerilerinin cinsiyete göre anlamlı değişim göstermediği (Uyar ve Çiçek, 2021; Kozikoğlu ve Özcanlı, 2020) belirtilmiştir. Puan ortalamaları incelendiğinde kız çocuklarının; öğrenme ve yenilik becerileri ($X=45,17$), yaşam ve kariyer becerileri ($X=40,20$), bilgi, medya ve teknoloji becerileri ($X=16,10$) ile toplam puanlarının ($X=101,47$) erkek çocukların puan ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Araştırma okul öncesi kurumuna devam eden çocuklar ve onların anneleri ile yapılmıştır. Günümüz Türkiye'sinde kadınların iş hayatına daha fazla katılmasıyla birlikte erken çocukluk döneminde okullaşma oranı yükselmektedir. Bu düşünceden hareketle meslek edinmiş annelerin kız çocuklarına rol model olması, çalışmayan annelerin ise kız çocuklarına daha fazla sorumluluk yüklemesi şeklinde yorumlanabilir. Annelerin kız çocukları ile sosyal etkileşim ve işbirliği bağlamında daha çok iletişim içerisinde olduğu varsayımıyla erkek çocuklarına nazaran öğrenme becerilerini desteklemek amacıyla sundukları uyaranların kız çocuklarının ihtiyaçlarına göre şekillenebileceği söylenebilir. Dinler et al. (2021)'in yaptığı araştırmada da, 5-6 yaş grubu kız ve erkek çocuklarının almış oldukları toplam puanlara bakıldığında cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak her bir alt boyutta kızlar yönünde anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Tablo 6 incelendiğinde, annelerin yetkinlik düzeyleri ile çocuklar için 21. yy becerileri ölçeğinin öğrenme ve yenilik becerileri boyutu arasındaki ilişki r=0,433; yaşam ve kariyer becerileri boyutu arasındaki ilişki r=0,448, bilgi, medya ve teknoloji becerileri boyutu arasındaki ilişki r=0,348 ve toplam puanı arasındaki ilişki r=0,471 olarak belirlenmiştir. Bu değişkenler arasında pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür (p<0,01). Annelerin ebeveyn yetkinlik puanları arttıkça çocukların 21.yüzyıl becerileri artmaktadır. Yetkin anne baba tutumlarıyla yetişen çocuklar sosyal, bilişsel ve davranışsal becerilerini geliştirebilmek için daha çok fırsata sahip olabilir. Yetkinliği yüksek olan anne babalar kendi tutum ve davranışları ile çocuklarına örnek olurken, tutarlı bir yapı sergileyerek çocuklarının gelişimi için gereksinimlerini daha iyi tespit edebilir. Kendini çocuk yetiştirme konusunda yetkin gören ebeveynler olumlu ebeveynlik becerilerini ortaya çıkarmak isteyebilir. Ebeveynlik konusunda çocuklarıyla etkileşimlerini arttıran bir motivasyona sahip olabilirler. Düşük ebeveyn yetkinliği çocukla etkili iletişim kurma ve çocuğu olduğu gibi kabul etme konularında ebeveynlerin yetersiz kalmasına sebep olabilir. Böylece yüksek yetkinliğe sahip ebeveynler çocuklarına bol uyaranları bir çevre sunarken, düşük yetkinliğe sahip ebeveynler çocuklarının temel yaşam becerilerini destekleyecek faaliyetler sürdürüyor olabilir. Erken çocukluk döneminden itibaren öğrenme ve yenilik becerileri, bilgi, medya ve teknoloji becerileri ile yaşam ve kariyer becerileri şeklinde ana başlıklar altında belirtilebilecek olan 21. yüzyıl becerilerinin desteklenmesi günümüzün globalleşen dünyasında oldukça önemlidir. Ebeveyn yetkinliklerinin yüksek olması çocuklarının üst düzey düşünme becerilerini destekleyecek olanaklar sunmalarını sağlayacaktır. Ebeveynlerin çocukları ile etkin zaman geçirmesi çocukların duyuşsal özelliklerini destekleyecektir. Yetkinlik becerileri yüksek ebeveynlerin yaşam performanslarının ve başarı algılarının da yükseldiği öngörülebilir. Annelerin ruhsal durumu çocuklarına yansıyacaktır. Erken çocukluk döneminde aile çocukların en yakın rol modelidir. Yapılan araştırmalarda annelerin ebeveyn öz yeterlik düzeylerinin çocuklarının farklı gelişim alanlarında etkili olduğu görülmüştür. Çocukların bilişsel gelişimleri, dil gelişimleri ve sosyal yeterliklerinin gelişiminde annelerin ebeveyn özyeterlik seviyesinin önemi vurgulanmıştır. Ebeveyn öz yeterliği yüksek olan annelerin çocukların gelişimini desteklemek ve eğitimine katkıda bulunmakta uygun davranışlar sergiledikleri görülmüştür (Aksoy ve Diken, 2009). İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda teknolojinin gelişimi ile birlikte okula bakış açısı da değişmektedir. Bilgiye ulaşmak oldukça kolaylaşmıştır. Bu nedenle öğrenilenler okulla ilişkilendirilmemeye başlamıştır. Ebeveynlerin bu düşünceden hareketle çocukları ile nitelikli vakit geçirmesi, onları ilgi alanlarını kapsayan konularda yönlendirmesi gerekmektedir (Cansoy, 2018).

ÖNERİLER

Araştırma bulguları yapılmış diğer araştırma sonuçları ile birlikte değerlendirildiğinde, annelerin yüksek yetkinlik algısının çocuklarının 21. yüzyıl becerilerini destekleyen önemli bir unsur olduğunu söylemek mümkündür. Öğrenim durumu ilkokul ve ortaokul seviyesinde olan annelerin ebeveyn yetkinlik algısının daha düşük olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin yetkinlik algısını yükseltmek için aile hizmetleri aracılığıyla anne ve babaların desteklenmesi önerilebilir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Yüksek yetkinliğe sahip ebeveynler çocuklarının yalnızca okul ortamında desteklenerek gelişmesi mümkün olmayan öğrenme ve yenilik becerileri, yaşam ve kariyer becerileri, bilgi, medya ve teknoloji becerileri başlıkları altında toplanmış 21. yüzyıl becerilerini edinmesinde daha etkin role sahiptir. Yapılan literatür taramasında okul öncesi dönem çocuklarının 21. yüzyıl becerilerini ele alan çok az çalışmaya rastlanılmıştır. Bu nedenle araştırmacılara ebeveyn çocuk ilişkileri, eşler arası iletişim, ana babalık becerilerine ilişkin yetkinlik inançları ile okul öncesi dönem çocuklarının 21. yüzyıl becerilerinin alt boyutlarını etkileyen etmenleri, nitel ve nicel olarak çeşitli araştırma desenlerinde araştırarak ilgili alan yazını desteklemeleri önerilebilir.

KAYNAKÇA

Aksoy, V. & Diken, İ. H. (2009). Annelerin Ebeveynlik Öz Yeterlik Algıları ile Gelişimi Risk Altında Olan Bebeklerin Gelişimleri Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Araştırmalara Bir Bakış. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 10 (01) , 59-70.

Ardelt, M., & Eccles, J. S. (2001). Effects of mothers' parental efficacy beliefs and promotive parenting strategies on inner-city youth. *Journal of Family Issues, 22*(8), 944–972.

Arslan, S. (2017). *5Yaşında Çocuğu Olan Anne Babaların Anababalık Becerilerine İlişkin Yetkinlik İnançlarının İncelenmesi.* Gazimağusa: Yüksek Lisans Tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.

Bandura, A. (1982). *"Self-efficacy mechanism in human agency"*. American Psychologist, 32(2), 122–147.

Bandura, A. (1989). Human agency in social cognitive theory. American Psychologist, 44, 1175-1184.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The Exercise of Control*. New York: Freeman

Bandura, A. (2009) Self- Efficacy in Changing Societies, (Fourth Print), New York, Cambridge University Press.

Belsky, J. (1984). The Determinants of Parenting: A Process Model. Child Development. 55, 83-98.

Büyüköztürk, Ş. (2017). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. Ankara: Pegem.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2019). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Pegem.

Cansoy, R. (2018). *Uluslararası Çerçevelere Göre 21.Yüzyıl Becerileri ve Eğitim Sisteminde Kazandırılması.* İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 7 (4), 3112-3134. Retrieved from

Caprara, G., Pastorelli, C., Regalia C., Scabini, E. ve Bandura A. (2005), Impact of adolescents filial self-efficacy on quality of family functioning and satisfaction, Journal of Research on Adolescence, 15 (1), 71-97

Caprara, G., Regalia, C., Scabini, E., Barbanelli, C. ve Bandura A. (2004) "Assessment of Filial, Parental, Marital, and Collective Family Efficacy Beliefs", European Journal of Psychological Assessment, 20,(4), 247–26.

Coleman, P. K., ve Karraker, K. H. (1998). Self-Efficacy and parenting quality: findings and future applications. Developmental Review, 18, 30–46.

Coleman, P., & Karraker, K. (2000). Parenting Self-Efficacy among Mothers of School-Age Children:Conceptualization, Measurement, and Correlates. *Family Relations*(1),5-11, 13-24,49.

de Montigny F. ve Lacharite C. (2005) "Perceived Parental Self-Efficacy: Concept Analysis",Journal of Advanced

ISBN: 978-605-73901-3-4

Nursing. 49, 387-386

Demir, S. & Gündüz, B. (2014). Ebeveyn Yetkinlik Ölçeğinin Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 11 (25) , 309-322 .

Demir, S. (2015). Anneler İçin Ebeveyn Yetkinlik Ölçeğinin Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 282-297.

Demir, S. (2015). Ebeveyn Yetkinliğinin Demografik Değişiklikler Açısından İncelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 133-148.

Degangi, G.A ve Kendall, A. (2008) Effective Parenting for The Hard to Manage Child, (p. 201- 234), New York, Routledge, Taylor & Francis Group.

Deslandes, R. ve Bertrand, R. (2005). "Motivation Of Parent İnvolvement İn Secondary-Level Schooling." The Journal of Educational Research, 98 (3), 164-175.

Dinler, Simsar ve Yalçın. (2021). 3-6 Yaş Çocukların 21. Yüzyıl Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi, 8, 281-303.

Ecevit, T., & Kaptan, F. (2019). 21. Yüzyıl Becerilerinin Kazandırılmasına Yönelik Tasarlanan Argümantasyon Destekli Araştırma Sorgulamaya Dayalı Öğretim Modelinin Betimlenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.

Eryalçın , M., & Duyan, V. (2017). Denetimli Serbestlik Sistemindeki Çocuk ve Gençlerde Özdeğer, Akran İlişkileri ve Ebeveyn Yetkinliği Boyutları. *International Journal of Academic Value Studies (Javstudies)*, 25-32.

Eser, B., & Ünal Bozcan, E. (2019). V. Uluslararası TURKCESS Eğitim ve Sosyal Bilimler Kongresi. *Okul Öncesi Dönemde 21. Yüzyıl Becerilerinin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi.*

Emre , O., Ulutaş , A., Kaçmaz, C., & Ayanoğlu, M. (2019). Türkiye'deki Suriyeli Annelerin Ebeveyn Yetkinlik Düzeylerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *2. Uluslararası Mardin Artuklu Bilimsel Araştırmalar Kongresi Sosyal ve Beşeri Bilimler Tam Metin Kitabı* (s. 309-323). Mardin: Artuklu Kongresi.

George, D. & Mallery, M. (2010). SPSS for windows step by step: a simple guide and reference. Boston: Pearson

Giallo, R., Kienhuis, M., Treyvaud, K. ve Matthews, J (2008) A psychometric evaluation of the parent self efficacy in managing the transition to school scale, Australian Journal of Educational & Developmental Psychology, 8, 36- 48.

Hassall, R., Rose, J. ve McDonald, J. (2005). Parenting stress in mothers of children with an intellectual disability: the effects of parental cognitions in relation to child characteristics and family support. Journal of Intellectual, 49 (6), 405-18.

Jones, T.L. ve Prinz, R.J. (2005). Potential roles of parental self-efficacy in parent and child adjustment: A review. Clinical Psychology Review, 25 (3), 341-363.

Sansom, L. (2010). Confident Parenting- Book Prospectus. Unpublished Master of Applied Positive Psychology's Thesis, University of Pennsylvania.

Uyar, A., ve Çiçek, B. (2021). Farklı Branşlardaki Öğretmenlerin 21. Yüzyıl Becerileri. IBAD Sosyal Bilimler Dergisi,

ISBN: 978-605-73901-3-4

(9), 1-11.

Kozikoğlu, İ., ve Özcanlı, N. (2020). Öğretmenlerin 21. Yüzyıl Öğreten Becerileri ile Mesleğe Adanmışlıkları Arasındaki İlişki. Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi, 9(1), 270-290.

Krause, P.H. ve Dailey T.M. (2009). Handbook of Parenting, Styles, Stresses and Strategies, (p. 19-38), New York, Nova Science Publishers Inc.

Öğretir Özçelik, A., & Tuğluk, M. (2020). *Eğitimde Ve Endüstride 21. Yüzyıl Becerileri.* Ankara: Pegem .

Özdemir, G. (2019). *Annelerin 3-6 Yaş Çocuklarına Sağladıkları Ev Ortamının Uyarıcılığı ile Ebeveyn Öz Yeterlik Düzeyi Arasındaki İlişki.* Ankara: Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi.

Yalçın, S. (2018). 21. Yüzyıl Becerileri ve Bu Becerilerin Ölçülmesinde Kullanılan Araçlar ve Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 183-201.

Yalçın, V., Simsar, A., & Dinler , H. (2020). 5-6 Yaş Çocukları için 21. Yy Becerileri Ölçeği (DAY 2). *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 78-97.

ISBN: 978-605-73901-3-4

XVII. YÜZYIL ŞAİRLERİNDEN REŞÎDÎ'NİN I. MUSTAFA METHİNDE KALEME ALDIĞI BİR KASİDESİ

Dr. Öğr. Üyesi Halil BATUR
Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Batman, Türkiye, halilbaturr@gmail.com

ÖZET

Klasik Türk edebiyatı şairleri Osmanlı padişahları hakkında çeşitli vesilelerle şiirler kaleme almışlardır. Bu şiirler genellikle kaside nazım şekli ile yazılmakla birlikte mesnevi, kıt'a-ı kebîre, gazel gibi faklı nazım şekilleri ile yazılanlar da vardır. Padişahlara yazılan şiirler çoğunlukla methiye ya da mersiye nazım türündedir. Osmanlı padişahlarının sanat ve edebiyata olan ilgi ve teşvikleri ile söz konusu padişahın saltanat süresi ve genel anlamda yaptıkları icraatlara göre haklarında yazılan şiirlerin sayısı farklılık göstermektedir. Öyle ki özellikle şiire olan ilgisinden dolayı III. Selim gibi hakkında seksenin üzerinde methiye yazılan padişahlar olduğu gibi III. Selim'den sonra tahta geçen IV. Mustafa gibi bazı padişahlar hakkında ise tek bir şiir bile yazılmayan padişahlar da olmuştur. Şairlerin padişahlar için şiir yazmalarının en önemli motivasyonu olarak sanatı ve sanatçıyı himaye eden anlayışın, dolayısıyla şair/hami ilişkisinin olduğu söylenebilir. Nitekim klasik edebiyat şairleri, sanata ilgi duymayan padişahlar için pek kalem oynatmamış, onlar hakkında manzume kaleme almamışlardır. Bu bağlamda, hakkında şiir yazılmış padişahlardan biri de 15. Osmanlı padişahı I. Mustafa'dır. XVII. yüzyıl şairlerinden olduğu bilinen Reşîdî, I. Mustafa için methiye vasıflı bir kaside yazmıştır. Yaptığımız araştırma neticesinde I. Mustafa için yazılan başka herhangi bir şiire ulaşamadık. Dolayısıyla elimizdeki manzume, şu an için I. Mustafa için yazılan, bilinen tek şiir olma özelliğine sahiptir. Bildirimizde hakkında elimizdeki eseri dışında bilgi bulunmayan XVII. yüzyıl şairlerinden Reşîdî'nin şimdiye kadar üzerine çalışma yapılmamış bir manzumesi üzerinde durulacak; eser, şekil ve muhteva bakımından değerlendirilecektir. Bu çalışmayla padişah methiyeleri konusunda yazılan manzumeler literatürüne bir yenisini daha eklemek, tanınmayan bir şairi ve onun şiirini bilim âlemine tanıtmak amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: I. Mustafa, Reşîdî, methiye, kaside.

ISBN: 978-605-73901-3-4

XVII. AN ODE OF REŞİDİ, ONE OF THE POETS OF THE CENTURY, PRAISE OF MUSTAFA I.

ABSTRACT

Classical Turkish literature poets wrote poems about Ottoman sultans on various occasions. Although these poems are usually written in verse form in the ode, there are also those written in different verse forms such as mesnevi, kit'a-i kebire, gazel. The poems written to the sultans are mostly in the form of eulogies or mersiye nazim. The number of poems written about them varies according to the interest and encouragement of the Ottoman sultans in art and literature, the period of the sultan's reign in question, and their actions in general terms. So much so that especially because of his interest in poetry, III. As there are more than eighty praised sultans like Selim III. After Selim IV. There were also sultans for whom not a single poem was written about some sultans like Mustafa. It can be said that the most important motivation for the poets to write poetry for the sultans is the understanding that protects the art and the artist, and therefore the poet/protector relationship. As a matter of fact, the poets of classical literature did not write much for the sultans who were not interested in art, they did not write poems about them. In this context, one of the sultans about whom poetry was written is the 15th Ottoman sultan 1. Mustafa. XVII. Known to be one of the 19th century poets, Reşidî wrote a laudatory ode for 1.Mustafa. As a result of our research, I. We have not been able to reach any other poems written for Mustafa. For this reason, the poem does not have the status of being a single poem for Mustafa I at the moment. In this statement XVII. It will be focused on a poem of Reşidî, one of the poets of the 19th century, that has not been studied until now; The work will be evaluated in detail in terms of form and content. With this study, it is aimed to add a new one to the literature of poems written about the sultan's praises, and to introduce an unknown poet and his poetry to the scientific world.

Keywords: I. Mustafa, Reşidi, praise, ode.

GİRİŞ

Kelime anlamı itibariyle, “övme, övgü”, “herhangi bir varlığın ve özellikle de insanların meziyet, fazilet ve güzelliklerini dile getirme”, “bir şeyi veya kimseyi övme” anlamındaki “medh” kökünden türeyen medhiye kelimesi klasik edebiyatta en çok kullanılan nazım türlerinden biridir (Pakalın, 1953: 435; Karaalioğlu, 1967:104; Pala, 2007: 301; Durmuş, 2004: 406).

Kaynaklara göre methiye yazma geleneği İran’da başlamıştır. Sasani hükümdarları, yaptıkları işleri manzum olarak hikâye eden ve kendilerini övmekle görevlendirilen kimseleri saraylarında bulundurmuşlardır. İslamiyet’ten önceki Arap edebiyatında da methiye yazma geleneğinin varlığı bilinmektedir. Methiye yazan şairlerin mükafatlandırılması gerektiği fikrine Hz. Ömer döneminde de rastlanmaktadır. Nitekim o ve bazı sahabeler şairlerin methiyeler karşılığında bağış almalarını hoşgörüyle karşılamışlardır. Kaynaklar İslamiyet’in ilk yıllarında başta Hassan b. Sabit olmak üzere Ka’b b. Malik, Abdullah b. Revaha gibi ilk Müslüman şairlere beytü’l-malden yardım sağlandığı bilgisini vermektedir. Hazreti Peygamberin, huzurunda bir kaside okuyarak Müslüman olduğunu beyan eden ünlü şair Ka’b b. Züheyr’e, hırkasını hediye ettiği de bilinmektedir (Levend, 1984: 544). Gazne sultanları da bilhassa Gazneli Mahmut, zamanın en meşhur İran şairlerini saraylarında bu vazife ile görevlendirmişlerdir (Keleş, 2009: 216).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Klasik Türk edebiyatı geleneği içerisinde yer alan şairlerin pek çoğunun methiye yazdığı bilinmektedir. Şairler yazdıkları methiyelerde mübalağa, telmih ve teşbih sanatlarından yararlanarak memduhu genellikle zenginlik bakımından Kârûn'a, cömertlikte Hâtem-i Taî'ye, gösteriş ve büyüklükte Dârâ'ya, kahramanlıkta Zaloğlu Rüstem'e benzetmişlerdir (Akay, 1976: 73). Şairler özellikle padişah, sadrazam gibi devlet adamlarından çeşitli ihsan ve ikramlar alabilme adına muhtelif vesilelerle bilhassa tahta çıkış, seferden, savaştan dönüş, şehre tekrar dönüş gibi muayyen zamanları da vesile kılarak söz konusu şahsiyetler için methiyeler kaleme almışlardır. Bununla birlikte her zaman her şairin câize denilen ve bir nevi telif hakkı da diyebileceğimiz mükafata nail olmak için methiye kaleme almadığı da bilinmektedir.

1. I. MUSTAFA

I. Mustafa, Osmanlı padişahlarının 13.'sü olan III. Mehmet'in oğludur. Kesin olmamakla birlikte 1591'de Manisa'da doğmuştur. Kendisinden birkaç yaş büyük kardeşi I. Ahmed'in 14 yaşında tahta çıkması üzerine hanedanın geride kalan tek erkek üyesi olduğu ve yeni padişahın henüz bir erkek vârisi bulunmadığından hayatına dokunulmadı. Daha sonra padişahın oğulları dünyaya gelince hayatı tehlikeye girdiyse de o sırada saraydaki siyasi çekişmelerin yanı sıra şehzadelerin küçük yaşta olması ve daha o yıllarda ortaya çıkan aklî zafiyeti sebebiyle hayatına yönelik herhangi bir harekete girişilmedi. Bu dönemde onun sıkı bir şekilde sarayda gözetim altında tutulması psikolojik durumunu iyice sarsmış, aklî dengesinin bütünüyle bozulmasına neden olmuştur.

I. Ahmed'in ani bir şekilde ve genç yaşta vefat etmesi üzerine Mustafa'ya taht yolu açılmış, kendisi 15. Osmanlı padişahı olarak tahta çıkmıştır. Kısa bir süre sonra aklî melekelerinin zafiyeti sebebiyle padişahlık yapamayacağı anlaşılan I. Mustafa'nın tahttan indirilmesi sağlandı. Bu ilk padişahlığı 96 gün sürmüş, onun yerine II. Osman tahta çıkarılmıştır. Mustafa, yeğeni olan II. Osman'ın saltanatı boyunca gözetim altında tutulduğu bir mekânda yaşadı. I. Mustafa'nın ikinci kez tahta getirilmesi ise II. Osman'ın öldürülmesiyle sonuçlanan ayaklanma ile oldu. İkinci saltanatı 1 yıl 3 ay 22 gün sürmüştür. 10 Eylül 1623'de tekrar tahttan indirilerek eskiden mahpus tutulduğu odaya kapatılıp yerine IV. Murad tahta çıkarıldı. Sultan I. Mustafa tahttan indirildikten sonra 15 yıl daha kafes hayatı yaşadı. 20 Ocak 1639 günü Topkapı Sarayı'nda geçirdiği bir sara krizi nedeniyle öldüğü sanılmaktadır. Bir başka rivayete göre IV. Murad'ın emriyle öldürülmüştür. Ayasofya Camii'nde Roma döneminde vaftizhane olarak kullanılan yapıya defnedilmiştir.

Kimi kaynaklarında I. Mustafa'nın saray koridorlarında oraya buraya koşarak kapıları çalıp II. Osman'ın adını haykırdığı ve kendisini saltanat yükünden kurtarması için feryat ettiği ifade edilir. Onun deliliğe uzanan psikolojik durumu ve davranışları, halk ve bazı tekke şeyhleri nazarında manevi bir havaya büründürülerek evliyalığına yorulmuştur (Emecen, 2020, 272-275).

2. REŞÎDÎ'NİN I. MUSTAFA METHİYESİ

XVII. yüzyılda yaşamış şairler ile ilgili başlıca biyografik kaynaklar incelenmiş ancak Reşîdî hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Dolayısıyla şaire dair yegâne kaynak, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde, NEKTY04175 demirbaş numarası ve *Kaside-i Esma-i Hüsna ve Na't-ı Şerif* adıyla kayıtlı olan eserdir. 20 varaktan

ISBN: 978-605-73901-3-4

ibaret olan eserin telif tarihi olarak 1038 / 1628 yılı gösterilmiştir. Eserin yazı türü nesihtir. Üzerinde çalışma yaptığımız I. Mustafa methiyesi, eserin sonunda bulunmaktadır.

Reşîdî'nin I. Mustafa için yazdığı manzume, kaside nazım şekli ile yazılmış olup 19 beyitten oluşmaktadır. Aruzun "*fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün"* kalıbı ile yazılan methiye "Hazâ Medh-i Hazret-i Sultân Mustafâ" başlığını taşımaktadır. Reşîdî kasidesinin son beytinde geleneğe uygun olarak mahlasına yer vermektedir.

Reşîdî, kasidesinin 1-9. beyitlerinde I. Mustafa'yı klasik edebiyat geleneğindeki kalıp ifadeler ile teşbih, mübalağa ve telmih sanatları ile övmektedir. Hazreti Sultan Mustafa, Allah'ın yeryüzündeki aynası ve Hazreti Muhammed'in lütfuna mazhar olmuş bir zattır. O, cihan sultanlarının göklerinin tacı ve güneşidir. Meşhur İran padişahlarından Dârâ, onun kapısında bir köle bile olamaz. Allah, onu yeryüzüne mutlak vekil olarak tayin etmiştir. Yüce dinimizin medar-ı iftiharı olup aynı zamanda Mekke ve Medine'nin de hizmetkârıdır. Salih ve âlim insanlar, onu uğurlu olarak görürler. Evliyalar da onun eşiğine nazar ederler. Cenab-ı Hak onun eline öyle bir güç ve tesir vermiş ki tıpkı Hazreti Süleyman'ın yaptığı gibi pek çok zararlı düşmanı emrine ram etmiştir. En cesur savaşçı düşmanlarını bile Allah kahreder, onun heybetinin korkusuyla sert olan dağ taş dahi sarsılıp dehşete kapılır. Onun güneşinin ışıltısı zerreye bile vursa o zerre yerde kalmayarak o da yükselerek değerli hâle gelir. Onun ay ışıltısına benzeyen bakışı toprağa değse toprak dahi âdeta cilalanıp parıldar. Cihanın güneşi olan Sultan Mustafa'yı methetmek amacıyla yüz bin beyit yazılsa yine o padişah hakkıyla vasfedilemez ve cümle şairler onu övmekten âciz kalırlar.

Şair 10. beyitte cihanın güneşi olan Sultan Mustafa'yı methetmenin kendi haddi olmadığını vurgulayarak maksadının ona hayır duada bulunmak olduğunu ifade eder.

Reşîdî, 11-15. beyitlerde Sultan Mustafa'ya dua etmektedir. Allah'tan Sultan Mustafa'yı her hatadan korumasını, ufuklarda onun zatının güneşinin baki kalmasını istemektedir. Şair, Mustafa'ya her işinde hayır bulması ve başarıya kavuşması, nice yıllar yaşayıp mutlu mesut ve uzun ömürlü olması, onun devrinde muhtaç, yoksul insanların ikramlar görmesi, Sultan Mustafa'nın muazzam ecdadının ruhunun şad olması ve cennette yüce makamlara erişmeleri yönünde dua eder.

16-19. beyitlerde şair padişaha yaptığı dualardan sonra bu defa kendisine dua eder. Allah, cümle keremi ile Hazreti Muhammed'e (asm) lütuflarda bulunmuştur. Cenab-ı Hakk'ın esmâ-i hüsnâsını ve Hazreti Muhammed'in övgüsünü zikrettiğini ifade eden şair iki cihanda Allah'ın maksudunu yerine getirmesi için dua eder. Yine Allah'ın kereminden medet uman şair eşiğinde duran zayıf insanların Allah'tan ikramlar beklediğini dile getirerek kendisini yerden yükseltmesi için yine Allah'a yalvarır.

SONUÇ

Divan edebiyatı şairleri çeşitli vesileler ile dönemlerinin padişahlarına methiyeler yazmışlardır. Hakkında methiye yazılan padişahlardan biri de 1591–1639 yılları arasında yaşamış olan 15. Osmanlı padişahı I. Mustafa'dır. Biyografik kaynaklarda hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadığımız XVII. yüzyıl şairlerinden olduğu anlaşılan Reşîdî'nin şu ana kadar tespit edebildiğimiz tek eseri İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde,

ISBN: 978-605-73901-3-4

NEKTY04175 demirbaş numarası ve *Kaside-i Esma-i Hüsna ve Na't-ı Şerif* adıyla kayıtlı olan eserdir. 20 varaktan oluşan eserin telif tarihi 1038 / 1628'dir. Eserin yazı türü nesihtir.

Reşîdî'nin I. Mustafa adına kaleme aldığı methiye, kaside nazım şekli ile yazılmış olup 19 beyitten oluşmaktadır. Aruzun vezninin "*fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün"* kalıbı ile yazılan methiye "Hazâ Medh-i Hazret-i Sultân Mustafâ" başlığını taşımaktadır. Reşîdî şiirinin son beytinde mahlasına yer vermiştir.

Şair, manzumesinin 1-9. beyitlerinde I. Mustafa'yı divan edebiyatı geleneğindeki kalıp ifadeler ile teşbih, mübalağa ve telmih sanatlarından da yararlanarak övmüştür. Reşîdî 10. beyitte Sultan Mustafa'yı methetmenin kendi haddi olmadığını vurgulayarak amacının padişahına hayır duada bulunmak olduğunu ifade etmiş, 11-15. beyitlerde Sultan Mustafa'ya ona dualar etmiştir. 16-19. beyitlerde ise şair kendisine dua ederek kasidesini sonlandırmıştır.

Reşîdî'nin kasidesi, yaşadığı dönemin dil ve anlatım anlayışına uygun bir şekilde oldukça süslü ve ağdalı bir dille yazılmıştır. Arapça ve Farsça kökenli sözcüklere oranla Türkçe sözcük sayısı azdır. Şairin kafiye olarak kullandığı sözcüklerin tamamı da Arapça ve Farsça kökenlidir. Bilhassa mübalağa ve teşbih sanatının imkânlarından yararlanarak methiyesini kaleme alan şair, aruz veznini başarıyla kullanmıştır.

METİN
Haźā Medĥ-i Ĥażret-i Sulŧān Muśŧafā
feØilâtün / feØilâtün / feØilâtün / feØilün

1 Žıll-i pāk-i melik-i aḳdes-i Allāhı ħudā
Mažhar-ı luŧf-ı Muĥammed ki ĥabįb-i Mevlā

2 Mihr-i eflāk-i selāŧįn-i cihān sertācı
Degil olmaġa sezā çāker aña hep Dārā

3 Vech-i arżda Ĥaḳ anı ḳıldı vekįl-i muŧlaḳ
Ĥarameyn ħādimi ol meſħar-i dįn-i aØlā

4 Āsitānıdur anuñ çünki nažargāh-ı velį
Ħôş tefe'üller iderler Øulemā vü śüleĥā

5 Ĥaḳ Süleymān gibi destine virüp tesħįri
Taĥt-ı ḳahrında olur rām nice Øifrįt ĥaḳḳā

6 Ḳahramān olsa Øadūsı ĥaḳ aña ḳahr eyler
Bįm-i baŧşiyle gelür lerzeye seng-i ħārā

7 Pertev-i mihri eger źerreye iderse ŧulūØ
Yirde ḳalmaz o da elbetde bulur Øizz ü Øalā

8 Māhitāb-ı nažarı irse eger bir ħāke
LemØa-i Øizzeti göstere idi berḳ ü cilā

9 Śad hezār beyt ile medĥ olsa o ħūrşįd-i cihān
Vaśf olunmaz yine Øāciz ola cümle şuØarā

10 Pes ne ĥaddim var o sulŧān-ı cihānı medĥe

ISBN: 978-605-73901-3-4

Bu edādan budur ancaḳ ġareżim ħayr-ı duØā

11 Ĥaḳ seni pādişehum ide ħaŧādan maĥfūž
Mihr-i źātuñ ufuḳ-ı cilvede itsün ibḳā
12 Her umūruñda seni eyleye mebrūr Allāh
Her ħuśūśuñda daħi eyleye tevfįḳ Mevlā

13 Nice sāl Øömr-i ŧavįl ile müsāØid-baħt ol
Göre bu devr-i saØādetde keremler fuḳarā

14 Ĥaḳ TaØālā seni her ĥālde mü'eyyed ḳılsun
Ḳıla hem cār-ı Resūl'de derecātıñı Øulā

15 Āb ü ecdād-ı Øižāmıñ rūĥı şādān olsun
Vire Ĥaḳ anlara cennetde maḳām-ı Øulyā

16 Feyż olur cümle kerem-i faħr-ı Resūl'e andan
Baħş ider luŧf ile sen źāt-ı şerįfden Mevlā

17 Ĥaḳḳ'ıñ esmāsını vü medĥ-i Resūl'i ḳıldum
İki Øālemde vesįle ola maḳśūdum edā

18 Ey keremkār keremiñden iderem istirĥām
Āsitānıñda keremler göre gelmiş żuØafā

19 ŦāK'dan olsa refØ n'ola **Reşįdį** bendeñ
Kerem-i Ĥaḳḳ'a ĥā'il olur ise inşā

KAYNAKÇA

Akay, A. N. (1976). "Methiye". Türk Ansiklopedisi, C. 24, Ankara.

Durmuş, İ. (2004). "Medhiye". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C. 29, İstanbul.

Emecen, F. (2020). "I. Mustafa". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C. 31, İstanbul.

Karaalioglu, S. K. (1967). "Medhiye". Türkçe ve Edebiyat Sözlüğü, Ankara: Okat Yayınevi.

Keleş, R. (2009). Örneklerle Türk Edebiyatında Medhiye. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi. 2(22), 215–233.

Levend, A. S. (1984). Divan Edebiyatı. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Pakalın, M. Z. (1953). "Methiye". Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü. C. 2. İstanbul.

Pala, İ. (2007). "Medhiye". Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü. İstanbul: Kapı Yayınları.

ISBN: 978-605-73901-3-4

COĞRAFYA DERSİNDE BİR SOSYOBİLİMSEL KONU OLARAK NÜKLEER ENERJİ HAKKINDA ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ

Öğretmen Seyithan DEMİR
Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, Türkiye, emiroglu_0058@hotmail.com

Öğretmen Gökhan TAŞ
Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, Türkiye, gokhan.tas5858@gmail.com

Öğretmen İrem ŞİMŞEK
Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, Türkiye, iremsmskk0@gmail.com

ÖZET

Günümüz dünyasında önemli bir yer tutan ve ona olan ihtiyacında sürekli olarak arttığı enerji, insanların zaruri ihtiyaçlar listesinin üst sıralarında yer almaktadır. Sanayi Devrimi öncesi üretim, basit aletlerle ve aile üyelerinin katılımıyla evlerde ya da atölyelerde yapılıyorken, Sanayi Devrimi sonrasında kas gücünün yerini makineler almış ve dolayısıyla enerji kaynaklarının önemi artmıştır. Sanayi Devrimi sonrası süreçte enerji kaynağı olarak daha fazla fosil yakıtlar tercih edilmiştir. Ancak zamanla fosil yakıtların çevreye verdiği zararların farkına varılmasıyla beraber alternatif enerji kaynaklarına yönelik araştırmalar başlamıştır. Alternatif enerji kaynakları güneş enerjisi, rüzgar enerjisi, biyokütle enerjisi, dalga enerjisi, hidroelektrik enerjisi, hidrojen enerjisi, dalga enerjisi, jeotermal enerji ve nükleer enerji şeklinde sayılabilmektedir. Bu enerji kaynakları arasında yer alan nükleer santraller seçeneği tüm dünya da olduğu gibi Türkiye'de de sürekli tartışılan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Elektrik üretiminde kullanılan fosil kaynaklardan olan taş kömürü ve doğalgaz açısından fakir olan Türkiye'de uluslararası enerji fiyatları her dönem sorun teşkil ettiği için nükleer enerji seçeneği sürekli gündemde olmuştur. Bu nedenle Coğrafya dersi özelinde lise öğrencilerinin nükleer enerjiye yönelik görüşleri önemli görülmüştür. Bu çalışmanın amacı Coğrafya dersinde bir sosyobilimsel konu olarak nükleer enerji hakkında öğrenci görüşlerinin belirlenmesidir. Bu çalışma, nitel bir araştırma olup, olgu bilim (fenomenoloji) yöntemi olarak desenlenmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemi türlerinden olan kolay ulaşılabilir durum örnekleme tekniği uygulanmıştır. Araştırmanın katılımcılarını, Sivas ilinde 2021-2022 eğitim-öğretim yılında bir devlet okulunda öğrenim gören 64 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın verilerini toplamak için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve öğrencilere 6 açık uçlu soru yöneltilmiştir. Verilerin analizinde betimsel ve içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; öğrencilerin çoğunluğunun nükleer santrallere olumlu yaklaştıkları, küçük bir bölümünün ise nükleer santraller konusunda bir fikir beyan etmediği ya da konuya olumsuz yaklaştıkları saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya dersi, Sosyobilimsel, Nükleer enerji, Öğrenci görüşleri

ISBN: 978-605-73901-3-4

STUDENT OPINIONS ON NUCLEAR ENERGY AS A SOCIO-SCIENTIFIC TOPIC IN GEOGRAPHY COURSE

ABSTRACT

Energy, which occupies an important place in today's world and is constantly increasing in its need for it, is at the top of the list of people's essential needs. While production before the Industrial Revolution was carried out in houses or workshops with simple tools and the participation of family members, after the Industrial Revolution, muscle strength was replaced by machines and therefore the importance of energy sources increased. In the process ofter the Industrial Revolution, more fossil fuels have been preferred as energy sources. However, over time, with the realization of the damage caused by fossil fuels to the environment, research on alternative energy sources has begun. Alternative energy sources can be considered as solar energy, wind energy, biomass energy, wave energy, hydroelectric energy, hydrogen energy, geothermal energy and nuclear energy. The option of nuclear power plantes, while are among these energy sources, is a topic that is constantly discussed in Turkey, as well as in the whole world. As international energy prices have always been a problem in Turkey, which is poor in terms of coal and natural gas, which are fossil sources used in electricity production, the option of nuclear energy has been on the agenda all the time. For this reason, the opinions of high school students about nuclear energy in the Geography course were considered important. The aim of this study is to determine the opinions of students about nuclear energy as a socioscientific subject in Geography course. This study is a qualitative research and is patterned as a fact science (phenomenology) methodan easily accessible case sampling tecnique, which is one of the types of purposeful sampling methods, was applied to determine the students participating in the study. The participants of the study are 64 students studying in a public school in the 2021-2022 academic year in Sivas province. A semi structured interview form was used to collect the data of the study and 6 open ended question were posed to the students. Descriptive and content analysis were used in the analysis of the data. As a result of the research; it was found that the majority of students approached nuclear power plants positively, while a small part did not Express an opinion about nuclear power plants or approached the issue negatively.

Keywords: Geography course, Socio-scientific, Nuclear energy, Student attitudes

GİRİŞ

Günümüz dünyasında önemli bir yer tutan ve ona olan ihtiyacında sürekli olarak arttığı enerji, insanların zaruri ihtiyaçlar listesinin üst sıralarında yer almaktadır. Sanayi Devrimi öncesi üretim, basit aletlerle ve aile üyelerinin katılımıyla evlerde ya da atölyelerde yapılıyordu. Üretimde kullanılan enerji kaynağı insan ya da hayvan gücü yani kas gücü idi (Günay,2002). Fakat 18. Yüzyılda başlayan Sanayi Devrimi ile beraber insan ve hayvan gücünün yerini makine gücü almaya başlamıştır. Bu durumda insanın enerji ihtiyacını artırmış ve enerji kaynaklarına yönelim düzenli bir şekilde artmıştır. Sanayi Devrimi sonrası süreçte enerji kaynağı olarak daha fazla fosil yakıtlar tercih edilmiştir. Ancak zamanla fosil yakıtların çevreye verdiği zararların farkına varına varılmasıyla beraber alternatif enerji kaynaklarına yönelik araştırmalar başlamıştır. Alternatif enerji kaynakları güneş enerjisi, rüzgar enerjisi, biyokütle enerjisi, dalga enerjisi, hidroelektirik enerjisi, hidrojen enerjisi, dalga enerjisi, jeotermal enerji ve nükleer enerji şeklinde sayılabilmektedir. Elektrik üretiminde kullanılan fosil kaynaklardan olan taş kömürü ve doğalgaz açısından fakir olan Türkiye'de uluslararası enerji fiyatları her dönem sorun teşkil ettiği için alternatif enerji kaynakları ve bu kaynaklar özelinde nükleer enerji seçeneği sürekli gündemde olmuştur. Nükleer kelimesi, İngilizce nücleus adının sıfatlaşmış halidir. Nükleer, çekirdeksel, çekirdek ile ilgili anlamını ifade etmektedir

ISBN: 978-605-73901-3-4

(Collins-Metro, 1995). Nükleer enerji kaynağının tarihsel gelişimine baktığımızda bu enerji kaynağının 16 Temmuz 1945 tarihinde ABD'nin New Meksiko eyaletinde denenmesine karşın, dünya nükleer enerji yada diğer adıyla atomik enerji terimini yaygın olarak 2. Dünya Savaşı esnasında yarattığı büyük infial ile duymuştur.. Japonya'nın Hiroşima ve Nagazaki kentlerine atılan atom bombaları tüm dünyada büyük tepkilere yol açmış ve günümüzde de üretimi sürekli kamuoyunu meşgul etmektedir. Nagazaki ve Hiroşima dramından sonra tüm dünya bu alternatif enerji kaynağına tepki ile yaklaşmış ve yapılması planlanan tüm ülkelerde tepki eylemleri gerçekleşmiştir. Çünkü bu enerji kaynağının yok edici bir enerjiye sahip olduğunu tüm dünya bilmektedir. Atıldıktan hemen sonra canlıları ve binaları yakar, yıkar, yok eder. Radyoaktif maddeler körlük, kısırlık, kanser gibi birçok yan tesirler şeklinde görülür ve bu etki yıllarca devam eder (Doğanay, 1998). Türkiye, Japonya örneğini unutmadığı gibi Çernobil kazasını ve sonuçlarını daha dün gibi hatırlamaktadır. Ukrayna'nın pripyat şehri yakınlarındaki Çernobil nükleer santralini 4 numaralı reaktöründe gerçekleşen kazada radyoaktif bulutların Marmara'ya Batı Karadeniz'e, Çankırı üzerinden Sivas'a, Trabzon-Hopa'ya kadar ulaştığı belirtilmektedir. Bu durumun daha sonra özellikle Hopa'da kanser hastalığının artmasına neden olduğu bilimsel araştırmalarla kanıtlanmıştır. Peki neden tüm dünya devletleri gibi ülkemizde nükleer enerji kaynağına büyük önem vermektedir. Bunun en büyük nedeni günümüz ve geleceğin en önemli enerji kaynağının nükleer enerji olarak görülmesidir. Bugün dünyada 400'den fazla nükleer enerji santrali vardır. Nükleer enerji santraline sahip ülkelere ABD, Rusya, Çin, Fransa, Almanya, Hollanda, Belçika, İsrail, Hindistan, Pakistan, Güney Kore örnek verilebilir. Bu ülkelerden Fransa elektrik ihtiyacının %77 sini nükleer reaktörlerden sağlamaktadır. Türkiye'nin büyüyen ekonomisi ve artan nüfusla birlikte oluşan büyük şehirler her geçen yıl daha fazla enerjiye ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin nükleer enerjiye olan ilgisi artmaktadır. Türkiye'nin nükleer enerji ile ilgili ilk girişimi 1960'lı yıllarda olmuştur. Mersin Akkuyu'da kapasitesi 300 MW olacak bir nükleer santral kurulması planlanmış, konuyla ilgili olarak İstanbul Küçükçekmece'de Nükleer Araştırma Reaktörü kurulmuştur. 1967 yılından 1974 yılına kadar birçok faaliyet girişiminde bulunulmuş, ancak sonuç başarısız olmuştur. Nükleer santral kuruluşu ile ilgili ikinci deneyim 1983 yılında yaşanmıştır. Dönemin hükümeti yine Mersin Akkuyu'ya 600 MW'lık bir nükleer enerji santralinin yap-işlet-devret modeli ile kurulmasını planlamıştır. Ancak 1987 yılında yaşanan Çernobil kazasının bütün dünyada yarattığı olumsuz etki Türkiye'de de yaşanmış, santral ihalesi açılmadan proje askıya alınmıştır. 1998 yılında nükleer santral kuruluşu ile ilgili üçüncü girişimde ihale yapılmış, ancak nükleer enerjinin planlanan maliyetlerin çok daha üstünde bir maliyete yol açacağı gerekçesiyle 20.07.2000'de Bakanlık Kurul kararı ile ihale iptal edilmiştir (İşeri ve Özen, 2012). Devreye alınması planlanan Mersin Akkuyu Nükleer Santrali ile ilgili çalışmalar 2007 yılında konuya yönelik bir kanun çıkartılması ile tekrar başlamıştır. Kanun kapsamında yapılan ihale ve çeşitli düzenlemeler sonrasında 27.08.2010 tarihinde Türkiye ve Rusya arasında Mersin Akkuyu'da nükleer santral kuruluşa dair anlaşma onaylanmış, 06.10.2010 tarihinde Resmi Gazete de yayınlanmıştır. Anlaşma kapsamında toplam 4800 MW'e kapasiteli nükleer santral, Rus sermayesi ile kurulacak ve işletilecektir. Yap-işlet-devret modeliyle yapılan santralin tahmini maliyeti 20 milyar dolar olup ömrü 60 yıl olarak belirlenmiştir (İşeri ve Özen, 2012). Türkiye, Mersin Akkuyu dışında Sinop'ta ve Trakya Bölgesi'ndeki İğneada'da nükleer santraller kurmayı planlamaktadır. Diğer dünya devletleri gibi Türkiye'nin de nükleer santralleri kurma isteği bu yöndeki çalışmalarının haklı nedenleri vardır. Bu nedenler nükleer santrallerin avantajları olarak karşımıza çıkmaktadır. Nükleer santrallerin dış koşullara bağlı olmaksızın 7/24 çalışabilmesi, yıllık çalışma sürelerine bakıldığında rüzgar,

ISBN: 978-605-73901-3-4

hidroelektrik ve güneş enerjisinden daha fazla enerji üretmesi, verimliliğin yüksek olmasıdır. Ancak nükleer santrallerden çıkan katı, sıvı ve gaz nükleer atıkların doğada on binlerce yıl kalarak insan hayatına ve doğaya zarar vermesi, kaza riskleri dezavantajlar olarak gösterilmektedir.

Türkiye'de lise seviyesinde okutulan coğrafya dersinin temel hedeflerinden biri ve en önemlisi, insan-çevre, başka bir ifadeyle toplum-coğrafi yeryüzü arasındaki karşılıklı etkileşim ve bunların insana yönelik bilimsel sonuçlarını araştırıp meydana çıkarmaktır. (Doğanay,2000) 2018 yılında yeniden yapılandırılan coğrafya eğitim programı incelendiğinde ; ''İnsan-doğa ilişkisi çerçevesinde coğrafi becerileri kazanması, kalkınma süreçlerinin doğayla uyumlu kılınmasının önemini kavraması, ve Coğrafi bilgilere sahip olmanın "vatan bilinci" kazanılmasındaki önemini kavraması''(Milli Eğitim Bakanlığı,2018) maddelerinin amacının öğrencilere dünyamızı ilgilendiren küresel ve sosyobilimsel konulara karşı bilgi ve görüş sahibi olmaları vurgu yapılmaktadır. Lise öğrencilerinin sosyobilimsel konulara ve özelinde nükleer konularda bilgi sahibi olması coğrafya dersi açısından önemlidir.

Bu çalışmanın amacı; Türkiye'de uzun yıllardır tartışılan fakat hala yapılamayan nükleer enerji santralleri konusunda lise öğrencilerinin sosyobilimsel bir konu olarak nükleer enerji hakkındaki görüşlerinin saptanmasıdır. Literatürde Coğrafya dersine yönelik öğrenci görüşleri ışığında; Coğrafya dersinde sosyobilimsel konu olarak nükleer enerji hakkında öğrenci görüşleri şeklinde bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak alanda fen bilgisi, sosyal bilgiler derslerinde sosyobilimsel konularda öğrenci, öğretmen ve öğretmen adaylarının görüş ve tutumları şeklinde çalışmalara rastlanmıştır (Gedik, 2018; Ökkeşoğulları, 2021; Tüfekçi, 2020; Çepni, 2020; Yeniceli, 2020; Türksever, 2019; Özel, 2018; Uygun, 2021; Cebesoy,2013; Gürbüzkol ve Bakırcı, 2020; Küçükaydın, 2019; Atalay ve Çaycı, 2017). Bu bakımdan araştırmanın ilgili alanyazına katkı sağlayacağı ve gelecek çalışmalara yön vereceği düşünülmektedir.

Yöntem

Bu bölüm; araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizi başlıklarından oluşmaktadır.

Araştırmanın Deseni

Coğrafya dersinde bir sosyobilimsel konu olarak nükleer enerji hakkında öğrenci görüşlerinin çalışıldığı bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan olgu bilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algı ve olayların doğal ortamda gerçeğe dayanan ve bütüncül bir şekilde açıklanmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Fenomenolojik çalışmalar, çeşitli düşünce, algı ve reaksiyonları araştırmayı hedefleyen olguların, kavramların, yaşanmış deneyimlerin anlamını tanımlamakla uğraşan, gerçekliğin fiziksel görünüşte değil, bireylerin davranışlarında ve deneyimlerinin içinde yer aldığını savunan bir araştırma tipidir (Frankel ve Wallen, 2006; Creswell, 1998).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 eğitim-öğretim yılında bir devlet okulunda öğrenim gören 64 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrenciler amaçlı örnekleme yöntemi türlerinden olan kolay ulaşılabilir

ISBN: 978-605-73901-3-4

durum örneklemesi tekniğiyle seçilmiştir. Kolay ulaşılabilir durum örneklemesi zaman, para ve işgücü açısından var olan sınırlılıklar nedeniyle örneklemin kolay ulaşılabilir ve uygulama yapılabilir birimlerden seçilmesidir(Büyüköztürk vd; 2017). Katılımcıların gerçek ismi kullanılmamış ve bu durum katılımcılara bildirilmiştir. Katılımcılar Öğrenci manasına gelen $Ö_1$, $Ö_2$…..$Ö_{64}$ şeklinde kodlanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verilerini toplamak için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda ilk olarak öğrencilerin kişisel bilgileri (Cinsiyet, Yaş, Sınıfı) sorulmuştur. Daha sonra öğrencilere altı soru sorulmuştur. Veri toplama aşamasında öğrencilere sorulan sorular şu şekildedir;

1. Nükleer santraller ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?
2. Sizce nükleer enerji neden çok tartışılan bir konudur?
3. Nükleer enerji santrallerinin doğurabileceği çevresel sorunlar hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
4. Nükleer enerji santrallerinin faydaları hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
5. Türkiye'nin enerji ihtiyacı hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
6. Sizce Türkiye nükleer enerjiye sahip olmalı mı? Olmamalı mı? Gerekçeniz ile birlikte yazınız?

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler değerlendirilmeden önce kontrol edilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde ilk olarak öğrencileri tanımaya yönelik sorular sorularak değerlendirme yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunu çözümlemek için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, eldeki yazılı bilgilerin temel içeriklerinin ve içerdikleri mesajların özetlenmesi ve belirtilmesi işlemi olarak tanımlanmaktadır (Cohen, Manion ve Morrison, 2007). Öğrencilerle yüz yüze görüşülerek sorular sorulmuş ve cevapları yazmaları istenmiştir.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine ilişkin bulgular ve yorumlara yer verilmiştir.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo1. Nükleer Santraller İle İlgili Öğrenci Görüşleri

Görüşler	**f**	**%**
Enerji üretimi açısından olumludur.		31
48,4		
Çevreye ve canlılara zararlıdır.		15
23,4		
Çevreye zararlıdır ancak enerji üretimi açısından olumludur.		13
20,3		
Fikrim yok		5
7,8		
Toplam		**64**
100		

ISBN: 978-605-73901-3-4

Tablo 1 de verilen Nükleer santraller ile ilgili öğrenci görüşlerine ilişkin bulgulara göre öğrencilerin % 48,4'ü nükleer santralleri enerji üretimi açısından olumlu, %23,4'ü nükleer santralleri çevre ve canlılara zararlı, %20,3'ü nükleer santralleri çevreye zararlı ancak enerji üretimi açısından olumlu, %7,8'i nükleer santraller hakkında herhangi fikrim yok şeklinde cevaplar verdikleri tespit edilmiştir.

Nükleer santraller ile ilgili düşünceleriniz nelerdir şeklindeki soruya ilişkin öğrenci görüşleri şöyledir:

Çevre ve canlılara zararlıdır aktarımı olarak ; '' Bitki örtüsünü değiştirerek çevreye ve canlılara zarar verir'' (Ö.3).

Enerji üretimi açısından olumludur aktarımı olarak; '' Her ülke için gereklidir çünkü enerji maliyetini daha aza indirgemektedir. Bu sebeple ülke ekonomisine de katkı sağlar'' (Ö.15).

Çevreye zararlıdır ancak enerji üretimi açısından olumludur aktarımı olarak; '' Doğaya zararlı olsa da enerji üretim kaynağı olarak ülkeler için önemlidir ve olması gerekir'' (Ö.42).

Bu sonuca göre öğrencilerin genel olarak nükleer santralleri enerji üretimi açısından olumlu olarak gördükleri belirlenmiştir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo2. Nükleer Enerjinin Tartışılan Bir Konu Olmasına İlişkin Öğrenci Görüşleri

Görüşler	**f**	**%**
Dünyamıza ve canlılara kalıcı zarar vermesi.	48	75
Nükleer santraller ile ilgili yeterli bilgi sahibi olunmaması.	10	15,6
Fikrim yok	6	9,3
Toplam	**64**	**100**

Tablo 2 de verilen Nükleer enerjinin tartışılan bir konu olmasına ilişkin bulgulara göre öğrencilerin % 75'i dünyamıza ve canlılara kalıcı zarar vermesi, %15,6'sı nükleer santraller ile ilgili yeterli bilgi sahibi olunmaması, %9,3'ü nükleer enerjinin tartışılan bir konu olmasına ilişkin herhangi fikrim yok şeklinde cevaplar verdikleri tespit edilmiştir. Nükleer santrallerin çok tartışılan bir konu olmasına ilişkin bazı öğrenci görüşleri şöyledir:

Dünyamıza ve canlılara kalıcı zarar vermesi aktarımı olarak ; '' Nükleer santraller çevreye radyoaktif maddeler yaydığı için dünyamıza ve canlılara kalıcı, geri dönülmez zararlar vermektedir'' (Ö.14).

Nükleer santraller ile ilgili yeterli bilgi sahibi olunmaması aktarımı olarak; '' Bence insanlar nükleer santrallerin ne işe yaradığını ve nasıl çalıştığını bilmiyorlar'' (Ö.61).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Öğrenci görüşlerinde farklılık olduğu görülse de öğrencilerin büyük bir kısmı nükleer enerjinin dünyamıza ve canlılara kalıcı zararlar verdiğini ifade etmektedir.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo3. Nükleer Santrallerin Doğurabileceği Çevresel Sorunlara İlişkin Öğrenci Görüşleri

Görüşler	**f**	**%**
Bitki, hayvan ve insanlara zarar verir.		28
43,7		
Havayı kirletir.		20
31,3		
Su ve toprağı kirletir.		8
12,5		
Fikrim yok		8
12,5		
Toplam		**64**
100		

Tablo 3 de verilen Nükleer santrallerin doğurabileceği çevresel sorunlara ilişkin bulgulara göre öğrencilerin % 43,7'si Bitki, hayvan ve insanlara zarar verir, %31,3'ü havayı kirletir, %12,5'i su ve toprağı kirletir, %12,5'i nükleer santrallerin doğurabileceği çevresel sorunlara ilişkin herhangi fikrim yok şeklinde cevaplar verdikleri tespit edilmiştir. Nükleer santrallerin doğurabileceği çevresel sorunlara ilişkin bazı öğrenci görüşleri şöyledir:

Bitki, hayvan ve insanlara zarar verir aktarımı olarak ; '' Nükleer santrallerde meydana gelebilecek patlamalar bitki, hayvana zarar verir ve insan sağlığını olumsuz etkiler'' (Ö.43).

Havayı kirletir aktarımı olarak; '' Havaya karbondioksit bıraktığı için atmosferi kirletir'' (Ö.11).

Su ve toprağı kirletir aktarımı olarak; '' Santrallerdeki atıklar su ve toprağa karışarak kirletir'' (Ö.44).

Öğrencilerin nükleer santrallerin çevreye vereceği zararlar hakkındaki görüşleri incelendiğinde verilen yanıtların nükleer santrallerin bitki, hayvan, insan ve havaya zarar vereceği seçeneklerinde toplandığı görülmüştür.

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo4. Nükleer Enerji Santrallerinin Faydalarına İlişkin Öğrenci Görüşleri

Görüşler	**f**	**%**
Temiz enerji kaynağıdır.		31
48,4		
Ekonomik enerji kaynağıdır.		26
40,6		
Fikrim yok		7
10,9		

ISBN: 978-605-73901-3-4

Toplam		**64**
100		

Tablo 4 de verilen Nükleer enerji santrallerinin faydalarına ilişkin bulgulara göre öğrencilerin % 48,4'ü temiz enerji kaynağıdır, %40,6'sı havayı kirletir, ekonomik enerji kaynağıdır, %10,9'u nun nükleer enerji santrallerinin faydalarına ilişkin herhangi fikrim yok şeklinde cevaplar verdikleri tespit edilmiştir.

Nükleer enerji santrallerinin faydalarına ilişkin bazı öğrenci görüşleri şöyledir:

Temiz enerji kaynağıdır aktarımı olarak;'' Gerekli önlemler alındığı zaman nükleer santraller çevreye herhangi bir zarar vermez'' (Ö.30).

Ekonomik enerji kaynağıdır aktarımı olarak; '' Daha az uranyum ve toryum kullanılarak daha fazla enerji elde edilmektedir'' (Ö.54).

Bu bulgulara göre öğrencilerin nükleer santralleri temiz ve ekonomik enerji kaynağı olarak ifade ettikleri görülmüştür.

Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo5. Türkiye'nin Enerji İhtiyacına İlişkin Öğrenci Görüşleri

Görüşler	**f**	**%**
Türkiye enerjide dışa bağımlıdır, ithal eder.		49
76,5		
Türkiye'de enerji sorunu yoktur.		12
18,8		
Fikrim yok		3
4,7		
Toplam		**64**
100		

Tablo 5 de verilen Türkiye'nin enerji ihtiyacına ilişkin bulgulara göre öğrencilerin % 76,5'i Türkiye enerjide dışa bağımlıdır, ithal eder, %18,8'i Türkiye'de enerji sorunu yoktur, %4,7'si Türkiye'nin enerji ihtiyacına ilişkin herhangi fikrim yok şeklinde cevaplar verdikleri tespit edilmiştir.

Türkiye'nin enerji ihtiyacına ilişkin bazı öğrenci görüşleri şöyledir:

Türkiye enerjide dışa bağımlıdır, ithal eder aktarımı olarak;'' Enerji üretimi bakımından dışa bağımlı bir ülkeyiz. Örneğin doğalgazı Rusya'dan alıyoruz'' (Ö.47).

Türkiye'de enerji sorunu yoktur aktarımı olarak; '' Ülkemiz üçüncü jeolojik zamanda oluştuğu için başta linyit olmak üzere diğer enerji kaynakları bakımından zengindir, enerji sorunu yoktur.'' (Ö.52).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Bu sonuçlara göre öğrencilerin büyük bir kısmının Türkiye'yi enerji kaynakları bakımından dışa bağımlı bir ülke olarak gördükleri söylenebilir.

Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo6. Türkiye'nin Nükleer Enerjiye Sahip Olması yada Olmamasına İlişkin Öğrenci Görüşleri

Görüşler	**f**	**%**
Türkiye nükleer enerjiye sahip olmalıdır.		50
78,1		
Türkiye nükleer enerjiye sahip olmamalıdır.		10
15,6		
Fikrim yok		4
6,2		
Toplam		**64**
100		

Tablo 6 de verilen Türkiye'nin nükleer enerjiye sahip olması yada olmamasına ilişkin bulgulara göre öğrencilerin % 78,1'i Türkiye nükleer enerjiye sahip olmalıdır, %15,6'sı Türkiye nükleer enerjiye sahip olmamalıdır, %6,2'si Türkiye'nin nükleer enerjiye sahip olması yada olmamasına ilişkin herhangi fikrim yok şeklinde cevaplar verdikleri tespit edilmiştir.

Türkiye'nin nükleer enerjiye sahip olması yada olmamasına ilişkin bazı öğrenci görüşleri şöyledir:

Türkiye nükleer enerjiye sahip olmalıdır aktarımı olarak;'' Evet olmalıdır. Çünkü nükleer santrallerde enerji üretimi sürekli ve daha ucuzdur'' (Ö.23).

Türkiye nükleer enerjiye sahip olmamalıdır aktarımı olarak; '' Hayır olmamalıdır. Nükleer santrallerdeki patlamalar çevreye ve insanlara ciddi zararlar verir'' (Ö.33).

Bu sonuçlara göre öğrencilerin büyük oranda Türkiye'nin nükleer enerjiye sahip olması görüşünde birleştikleri söylenebilir.

Tartışma ve Sonuç

Coğrafya dersinde lise öğrencilerinin nükleer enerji hakkındaki düşüncelerinin ne olduğunu incelemeyi amaçlayan bu çalışmada elde edilen bulgulardan yola çıkılarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Nükleer santraller ile ilgili öğrencilerin çoğunluğunun bu santralleri çevreye zarar verme ihtimali olsa da enerji üretimi açısından olumlu buldukları belirlenmiştir. Ateş (2013) fen bilgisi öğretmen adaylarının nükleer enerji hakkındaki düşünceleri ile ilgili araştırmasında, enerjiye ihtiyacın çok fazla olmasından dolayı nükleer enerjinin

ISBN: 978-605-73901-3-4

günümüzde kullanılan enerjilere alternatif yaratarak enerji çeşitliliği sağlayacağını saptamıştır. Bu sonuçlara göre öğrencilerin çoğunluğu nükleer enerji santrallerini enerji üretimi açısından olumlu bulduğu söylenebilir.

Nükleer enerjinin tartışılan bir konu olmasına yönelik öğrenci görüşlerinin çoğunluğunun bu enerjinin dünyaya ve canlılara kalıcı zararlar vermesi ve nükleer santraller ile ilgili yeterli bilgi sahibi olunmaması cevapları etrafında birleştiği belirlenmiştir. Bu sonuç yapılmış olan birçok araştırmanın bulgularıyla desteklenmektedir (Tekgöz ve Ercan Yalman, 2020; Şenyuva ve Bodur,2016).

Nükleer santrallerin doğurabileceği çevresel sorunlara ilişkin öğrenci görüşlerinin çoğunluğunun bitki, hayvan ve insanlara zarar verir, havayı, suyu ve toprağı kirletir cevapları etrafında birleştiği belirlenmiştir. Bu sonuç yapılmış olan birçok araştırmanın bulgularıyla da desteklenmektedir (Dikmenli vd; 2019 ; Sürmeli vd; 2017).

Nükleer santrallerin faydalarına ilişkin öğrenci görüşlerinin çoğunluğunun temiz enerji kaynağıdır ve ekonomik enerji kaynağıdır cevapları etrafında birleştiği belirlenmiştir. Eş, Işık Mercan, Ayas (2016) Türkiye için yeni bir sosyobilimsel tartışma: Nükleer ile yaşam isimli araştırmanın sonuçları da çalışmamızın sonucunu desteklemektedir.

Türkiye'nin enerji ihtiyacına ilişkin öğrenci görüşlerinin çoğunluğunun Türkiye enerji üretiminde dışa bağımlıdır cevabında birleştiği tespit edilmiştir.Ateş ve Saraçoğlu da(2013), fen belgisi öğretmen adayları ile ilgili yaptıkları çalışmada Türkiye'nin enerji ihtiyacının çok fazla olduğunu tespit etmiştir .Bu sonuç yapılmış olan başka araştırmaların bulgularıyla da desteklenmektedir (Kaya ve Göral,2016;Köksal ve Civan,2010).

Türkiye'nin nükleer enerjiye sahip olması ya da olmamasına ilişkin öğrenci görüşlerinin çoğunluğunun Türkiye nükleer enerjiye sahip olmalıdır cevabında birleştiği tespit edilmiştir. Özdemir (2014) Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Türkiye'de kurulması planlanan nükleer santraller konusunda kararsız oldukları sonucuna ulaşmıştır. Ortaya çıkan bu sonuç araştırma sonucumuzla farklılık göstermektedir.

Öneriler

Araştırmadan elde edilen bu sonuçlar ile coğrafya dersinde öğrencilerin sosyobilimsel bir konu olarak nükleer enerji hakkındaki görüşlerine ilişkin bir durum tespiti gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bu sonuçlara dayanarak aşağıdaki önerilerde bulunulabilir.

- Coğrafya derslerinde Nükleer enerji gibi ülkemiz için çok önemli konular coğrafya öğretmenleri tarafından öğrencilere örneklerle açık ve anlaşılır bir şekilde anlatılmalıdır.
- Özellikle Lise öğrencilerinin ülkemizin sahip olduğu enerji kaynakları hakkında yeterli bilgi sahibi olması başta nükleer enerji gibi diğer sosyobilimsel konulara karşı farkındalığını arttırabilir.
- Coğrafya ve diğer tüm branş öğretmenlerine yönelik Sosyobilimsel konularda Hizmet İçi Eğitim seminerleri verilebilir.
- Coğrafya Öğretim Programı incelendiğinde Sosyobilimsel konuların daha çok 11. ve 12. Sınıf müfredatında yer aldığı görülmektedir. 9. ve 10. Sınıf müfredatlarında da Sosyobilimsel konulara yer verilmesi önerilmektedir.

Kaynakça

ISBN: 978-605-73901-3-4

Atalay, N. & Çaycı, B. (2017). Sınıf öğretmeni adaylarının sosyobilimsel konular hakkındaki görüşlerinin ve tutumlarının farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Eğitim Dergisi*, *2*(2), 35-45.

Ateş, H. (2013). *Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Nükleer Enerji Hakkındaki Düşünceleri.* Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Fen Bilgisi Eğitimi Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Ateş, H. & Saraçoğlu, M. (2013). Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Gözünden Nükleer Enerji. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi , 14 (3) , 175-193 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefad/issue/59470/854576

Cebesoy, Ü. B. (2013). Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Sosyobilimsel Konulara Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (37), 100-117.

Cohen, L., Manion, L., ve Morrison, K. (2007). *Research methods in education* (6. Baskı). New York: Routledge.

Collıns-Metro. (1995) English Learner's Dictionary, Metro Kitap Pazarlama, İstanbul.

Çepni, Z. (2020). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyobilimsel Konulara Yönelik Tutum ve Görüşlerinin İncelenmesi.* Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Dikmenli, Y., Öztürk Demirbaş, Ç., & Gafa, İ. (2019). Öğretim elemanlarının Türkiye'de nükleer enerjiye yönelik görüşleri. Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi, 5(Özel Sayı), 254-272.

Doğanay, H. (1998) Enerji Kaynakları, Şafak Yayınevi, Erzurum.

Doğanay, H. (2000). *Coğrafya'ya Giriş*. (6). Çizgi Kitapevi.

Eş, H., Işık Mercan, S. & Ayas, C. (2016). Türkiye için yeni bir sosyo-bilimsel tartışma: Nükleer ile yaşam . Turkish Journal of Education , 5 (2) , 47-59 . DOI: 10.19128/turje.92919

Frankel, J.R. & Wallen, N.E. (2006). How to design and evaluate research in education. New York: Mc Graw Hill.

Gedik, Ö. T. (2015). Türkiye'de Yenilenebilir Enerji Kaynakları ve Çevresel Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Çevre Mühendisliği Anabilim Dalı, İstanbul, 178 s.

Gedik, S.(2018).*Sosyal Bilgiler Dersinde(Bir Sosyobilimsel Konu Olarak) Küresel Isınma Hakkında Öğrenci Görüşleri.* Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı Sosyal Bilimler Eğitimi Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Gürbüzkol, R., & BAKIRCI, H. (2020). Fen bilimleri öğretmenlerinin sosyobilimsel konular hakkındaki tutum ve görüşlerinin belirlenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *17*(1), 870-893.

Günay, D. (2002). *Sanayi ve Sanayi Tarihi.* Mimar ve Mühendis Dergisi,31,8-14.

Han Tosunoğlu, Ç., & İrez, S. (2017). Biyoloji öğretmenlerinin sosyobilimsel konularla ile ilgili anlayışları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *30*(2), 833-860.

İşeri, E. ve Özen, C. (2012). "Türkiye'de Sürdürülebilir Enerji Politikaları Kapsamında Nükleer Enerjinin Konumu". İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, (47), 161-180.

Kaya, F. ve Göral, E. (2016). Türkiye'nin Nükleer Enerji Politikası. Akademik Bakış Dergisi, 57.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Köksal, Bülent ve Civan, Abdülkadir, "Nükleer Enerji Sahibi Olma Kararını Etkileyen Faktörler ve Türkiye için Tahminler", Uluslararası İlişkiler, Cilt 6, Sayı 24 (Kış 2010), s. 117- 140

Küçükaydın, M. A. (2019). Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyobilimsel Bir Konuya İlişkin Görüşleri ve Argüman Yapıları. *Ilkogretim Online*, *18*(1).

Milli Eğitim Bakanlığı (M.E.B). (2018). Coğrafya Öğretim Programı. Ankara:Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi

Ökkeşoğulları, E.(2021). *8. Sınıf Öğrencilerinin Sosyobilimsel Konulara İlişkin Tutumlarının ve Zihin Yapılarının İncelenmesi.* Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı Fen Bilgisi Eğitimi Yüksek Lisans Programı. Yüksek Lisans Tezi.

Özdemir, N (2014). Sosyobilimsel Esaslar Çerçevesinde Sosyobilimsel Konuları Tartışmak Tutumları Nasıl Etkiler? Nükleer Santraller. Turkish Studies (Elektronik), 9(2), 1197 - 1214.

Özel, U. (2018). *Meslek Lisesi Öğrencilerinin Bilimsel ve Sosyobilimsel Konularla Argümantasyon Becerilerinin Geliştirilmesi.* Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Matematik ve Fen Bilimleri Anabilim Dalı. Doktora Tezi.

Şenyuva, E. ve Bodur, G (2016). Üniversite Öğrencilerinin Nükleer Santrallere İlişkin Görüşleri İle Çevre Okuryazarlık Düzeyleri İlişkisi. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 17(1), 19 - 37.

Tüfekçi, S. (2020). *Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyobilimsel Konulara Yönelik Tutumlarının Araştırılması.* Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Tekgöz, T., & Ercan-Yalman, F. (2020). Nükleer santraller hakkında fen bilgisi öğretmenlerinin görüşü: Akkuyu örneği. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi [MSKU Journal of Education], 7(2), 144-158. DOI: 10.21666/muefd.706847

Türksever, F. (2019). *Öğretmen Adaylarının Sosyobilimsel Konular Hakkındaki Görüş ve Tutumları İle Dünya Vatandaşlığına Dair Değer Yargılarının İncelenmesi.* Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Matematik ve Fen Bilimleri Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Uygun, E. (2021). *12. Sınıf Öğrencilerinin Sosyobilimsel Konular İle İlgili Görüşleri.* Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı Biyoloji Eğitimi. Yüksek Lisans Tezi.

Yeniceli, M. (2020). *Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmen Adaylarının Sosyobilimsel Konulara Yönelik Tutumlarının İncelenmesi.* Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı Fen Bilgisi Eğitimi Yüksek Lisans Programı. Yüksek Lisans Tezi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ISBN: 978-605-73901-3-4

DİJİTAL PAYLAŞIMCI YATIRIM ANLAYIŞI: KİTLE FONLAMA

Dr Öğr. Üyesi, Serkan DEMİREL
İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, sdemirel@gelisim.edu.tr

ÖZET

Günümüzde girişimcilerin projelerini gerçekleştirmesinde en önemli problemlerden birisi sermaye ihtiyacıdır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte sermaye arayışı geleneksel yöntemlerden ziyade online ortamda yer bulmaya başlamıştır. Bu koşullarda kitle fonlaması alternatif bir finansman yöntemi olarak anılmaktadır. Kitle fonlaması, 2021 yılında dünyada 144 milyar dolara yakın sermaye yaratarak sektörün dikkatini çeken alternatif bir finansman yöntemidir. Kitle fonlaması, internet platformlarında bazı yatırımcılardan sağlanan, proje veya girişim için bir finansman yöntemi olarak tanımlanmaktadır. Bu açıdan Kitle Fonlaması, girişimcilerin yararlanabileceği yaygın bir finansman yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca potansiyel yatırımcılar için bir yatırım yöntemidir. Kitle fonlaması özellikle Kuzey Amerika ve Avrupa'da gelişmiş bir yöntemdir. Kitle fonlaması, Aralık 2017'de Türkiye'de de yasallaşmış bir fonlama yöntemidir. Bu yöntem, melek yatırım ve risk sermayesinden farklıdır. Borç, hisse senedi, bağış ve ödüle göre olmak üzere dört farklı şekilde uygulanmaktadır. Kitle fonlaması yönteminde fon ihtiyacı olan girişimciler, online platformlar aracılığıyla çok sayıda kişiden fon talep etmektedirler. Finansörler ise, girişimcilerin projelerini finansal olmayan (ödül bazlı) ve finansal (borç bazlı ve öz sermaye bazlı) bir ödül/getiri karşılığında veya herhangi bir geri dönüş beklemeden (bağış bazlı) desteklemektedirler. Bu çalışmanın amacı, kitle fonlaması ile ilgili mevcut literatürü inceleyerek bu fonlama yönteminin temel dinamiklerini ele almaktır. Çalışma kapsamında kitle fonlamasının tarihçesi ve kapsamı ele alınacak ve ayrıca kitle fonlama türleri ve işlevleri, ana aktörleri ile birlikte karakterize edilecektir.. Son olarak sistemin dünyadaki ve Türkiye'deki mevcut durumuna ilişkin değerlendirmeler yapılacak, yasal düzenlemeler, güçlü ve zayıf yönleri ve başarı kriterleri ele alınacaktır. Bu amaçlar çerçevesinde çalışma, fon ihtiyacı amacıyla kitle fonlaması yapmayı düşünen veya gerekli finansmanın ne şekilde elde edileceği sorusuna cevap arayan girişimcilere yol göstermesi açısından genel bir çerçeve sunmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Dolayısıyla nispeten yeni bir finansman yöntemi olan kitle fonlamasına girişimcilerin ilgi ve taleplerinin giderek artacağı, düzenleyici kurumların da pazarın gelişimini ve büyümesini teşvik edeceği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Kitle Fonlama, Alternatif Finansal Yöntem, Dijital Paylaşımcı Yatırım, Girişimci

ISBN: 978-605-73901-3-4

DIGITAL SHARING INVESTMENT APPROACH: CROWDFUNDİNG

ABSTRACT

Today, one of the most important problems for entrepreneurs to realize their projects is the need for capital. With the development of technology, the search for capital has started to take place in the online environment rather than traditional methods. In these circumstances, crowdfunding is referred to as an alternative financing method. Crowdfunding is an alternative financing method that attracts the attention of the industry by creating around $144 billion in capital in the world in 2021. Crowdfunding is defined as a financing method for a project or venture provided by some investors on internet platforms. In this respect, crowdfunding emerges as a common financing method that entrepreneurs can benefit from. It is also an investment method for potential investors. Crowdfunding is a developed method especially in North America and Europe. Crowdfunding is a funding method that was also legalized in Turkey in December 2017. This method is different from angel investing and venture capital. It is applied in four different ways: debt, stock, donation and reward. Entrepreneurs who need funds in the crowdfunding method request funds from a large number of people through online platforms. Financiers, on the other hand, support the projects of entrepreneurs in return for a non-financial (reward-based) and financial (debt-based and equity-based) reward/return or without expecting any return (donation-based). The aim of this study is to examine the existing literature on crowdfunding and to discuss the basic dynamics of this funding method. Within the scope of the study, the history and scope of crowdfunding will be discussed, and also the types and functions of crowdfunding will be characterized together with its main actors. will be taken. Within the framework of these purposes, the study aims to provide a general framework in terms of guiding entrepreneurs who are considering crowdfunding for the purpose of funding or who are looking for an answer to the question of how to obtain the necessary financing. In this context, qualitative research method was used. Therefore, it is thought that the interest and demands of entrepreneurs in crowdfunding, which is a relatively new financing method, will gradually increase, and regulatory institutions will encourage the development and growth of the market.

Keywords: Crowdfunding, Alternative Financial Method, Digital Sharing Investment, Entrepreneur

GİRİŞ

Günümüzde bilgi teknolojilerindeki gelişmeler ve internet kullanımının hızlı bir şekilde artması, birçok alanda değişimlere neden olmuştur. Bu değişim kapsamında teknolojik gelişmelerden en çok etkilenen sektörlerden birisi de finans sektörüdür. Gelişmelerden etkilenen finans sektöründe yeni finansal yöntemler ortaya çıkmıştır. Bu yöntemlerden bir tanesi ise kitle fonlama sistemidir. Bu sistem diğer yöntemlere göre internet ortamında işleyen bir platform aracılığıyla fon ihtiyacı olan kişilere veya kurumlara finans sağlamaktadır. Farklı bir ifadeyle kitle fonlama, dünyanın küresel ve dijital bir topluma doğru ilerlemesinin göstergesi olarak ifade edilebilir. Kitle fonlama bir anlamda insanların ortak bir amacı gerçekleştirmek için kaynaklarını bir araya getirme, görev ve sorumlulukları paylaşma fikridir. Kitle fonlaması, kültürel ve coğrafi çeşitliliği teşvik eden küreselleşmiş bir topluma, tüm insanların barışçıl yaşamasına ve eğitimine, ekonomik istikrar ve eşitliğe yönelik dünyanın ilerlemesinde bir sonraki adım olarak da ifade edilebilir. Kitle fonlama aynı zamanda girişimcilere ve proje sahiplerine bir çevrimiçi kullanıcı grubundan finans sağlama imkanı sunan çeşitli platformlar olarak ortaya çıkmış bir süreçtir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Kitle fonlama kavramı ilk kez 1997 yılında ABD'de kullanılmaya başlanılmıştır. Türkiye'de ise 2010 yılında gündeme gelmiş bir kavramdır (Vural, 2019:1). 2017 yılında ise kitle fonlama sistemi sermaye piyasaları kanununda yapılan revizyon ile kanun kapsamına alınmış ve bu sistemle ilgili düzenleme yapılmıştır

Yukarıda da ifade edildiği gibi kştle fonlama yöntemi alternatif ve yeni bir finansman yöntemidir. Bu finansman yönteminde çok sayıda yatırımcı vardır. Bu yatırımcılar ellerindeki finansala kaynakları proje sahiplerine kullandırmaktadır. Bu anlamda projelerine kaynak arayan girişimciler açısından geleneksel finansal kaynakların dışında kitle fonlaması alternatif bir finans kaynağ olmakta, diğer yandan birikim sahipleri açısından da yeni bir yatırım platformu sağlamaktadır.

Kitle fonlaması, son on yılda ciddi bir büyüme yaşamış ve küresel anlamda milyarlarca dolarlık bir iş haline gelmiştir. Gelişmekte olan pazarın en başarılı segmenti olarak kabul edilen kitle fonlamanı, 2021 yılında tahmini küresel pazar hacmi 114 milyar ABD dolara ulaşmıştır

Bu çalışmada kitle fonlama kavramı kapsamlı bir şekilde ele alınmış, tanımı, türleri, avantaj ve dezavantajları üzerinde durulmuş ve konu ile ilgili diğer çalışmalara değinilmiştir.

KİTLESEL FONLAMA KAVRAMI

Kitle Fonlama Tanımı

Kitle kaynak kullanımı teriminin kökeni, "kalabalık" ve "dış kaynak kullanımı"ndan gelmekte ve belirli işlevi olan bir grubun diğer kişilere dış kaynak sağlaması anlamına gelmektedir (Kleeman vd., 2008).

Kitle fonlama ile ilgili tanımlar şu şekildedir:

Kitle fonlaması, ya bağış şeklinde ya da bir ödül veya yatırım anlamında kaynak sağlamakta ve bu işlemler internet ortamındaki platformlar sayesinde gerçekleştirilmektedir (Belleflamme vd., 2010: 5; Lambert ve Schwienbacher, 2010: 4).

Kitle fonlaması, sermaye arayan şirketlerin, yenilikçi iş fikirlerine dayalı olarak büyük bir potansiyel sermaye sağlayıcı grubuna kendilerini belirli internet tabanlı platformlarda halka açık olarak sundukları ve bu gruba fon tahsisi ile kendilerini meşgul etme fırsatı sundukları sermaye arzı biçimlerini içermektedir (Fiedler ve Horsch, 2014: 92). Kitle fonlaması, mikro bir proje ve yenilik finansmanı şeklinde de ifade edilmektedir (Hemer vd., 2011: 5).

Kitle fonlama, geleneksel olarak belirlenmiş bir temsilci tarafından gerçekleştirilen bir kredi/finansman sağlama ve bunu açık çağrı şeklinde tanımlanmamış, genellikle büyük bir insan grubuna dış kaynak olanağı sunma eylemidir (Tomczak ve Brem, 2013: 338).

Farklı bir tanıma göre, bir tarafın bir projeyi finanse etmek için parasal veya parasal olmayan yatırım getirisi karşılığında birçok kişiden para ve diğer kaynakları talep etmesi ve alması sürecidir (Voorbraak, 2011: 1).

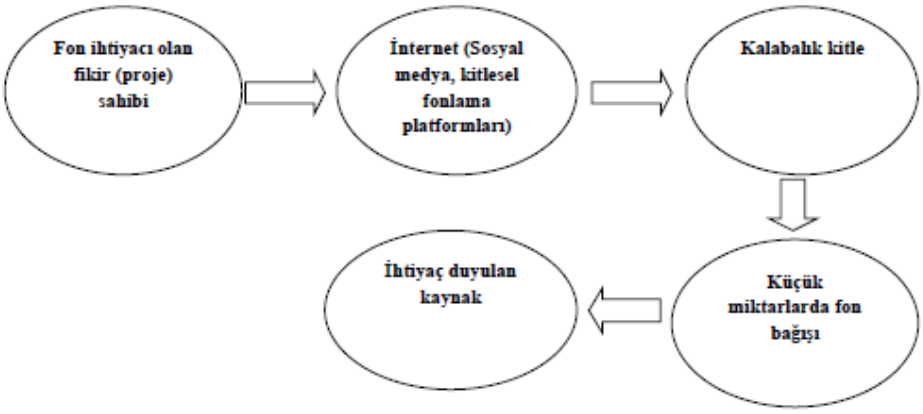
ISBN: 978-605-73901-3-4

Kitle fonlama, belirli bir projenin fonlanması için kitlelerin maddi desteklerini almaya yönelik bir uygulamadır (Aktaş, 2016: 42).

Kitlesel fonlama (crowdfunding), Web 2.0 teknolojilerini genellikle sosyal medya ağlarından faydalanarak, bir proje veya girişimi finanse etmenin yeni yöntemidir (Akyüz. 2016: 81)

Kitle fonlama, yaratıcı projeler için olduğu kadar şirketler için de bir tür bağış toplama yöntemidir. En önemli husus, kitle fonlamasının açık olması, iletişim için web 2.0 yöntemlerini kullanması ve genellikle bir tür maddi veya manevi ödüllendirme olmasıdır (Wenzlaff vd., 2012: 25).

Yukarıda yapılan tanımlamalar çerçevesinde kitle fonlama süreci ise aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Şekil 1: Kitle Fonlama Süreci (Sakarya ve Bezirgan, 2018:19)

Kitle fonlama sisteminin özellikleri aşağıdaki gibi özetlenebilmektedir (İşler, 2014: 63);

- Sosyal ağda yer alan tanıdıklar sermayedar olabilir.
- Bütün katılımcılar az miktarda da olsa sermayeye katkıda bulunabilir.
- Sosyal platformda tanıdık sayısı ne kadar çok ise sermayeye ulaşma şansı o kadar fazla olacaktır.
- Çok sayıda kişiye ulaşmanın yanı sıra bu kişilerin güvenini kazanmak durumundasınız.

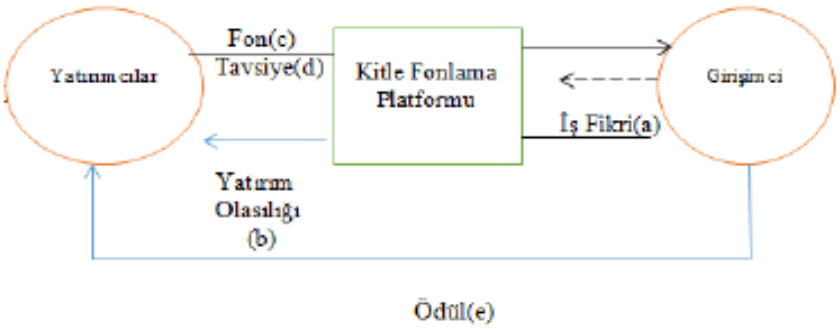
Kitle fonlaması sürecinde tipik olarak üç katılımcı paydaş yer almaktadır. Bu paydaşlar (Belleflamme vd., 2014: 593);

- Projeleri için fon arayan proje başlatıcıları,
- Belirli bir projeyi desteklemeye istekli destekçiler,

ISBN: 978-605-73901-3-4

- Aracı olarak hareket eden kitle fonlaması platformlarıdır.

Kitle fonlamanın tarafları ve işleyiş şekli aşağıdaki şekilde de ifade edilmiştir.

Şekil 2: Kitle Fonlamada Taraflar ve İşleyiş Süreci (Valanciene ve Jegeleviciute, 2014: 601)

Dünya'da en çok kullanılan kitle fonlama platformları şu şekildedir (https://istfonbul.iu.edu.tr);

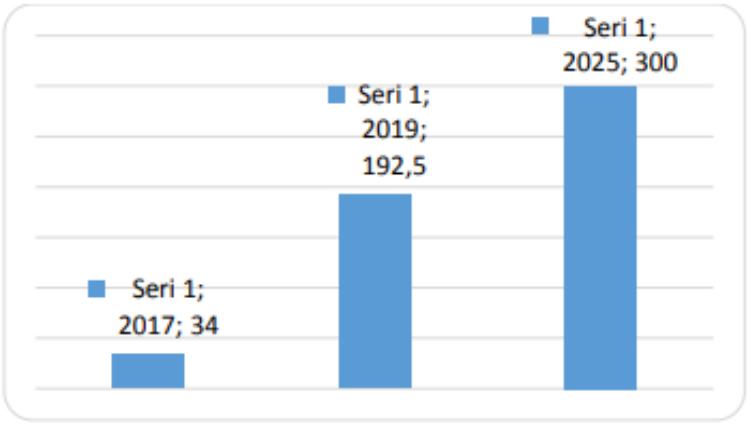
- www.kickstarter.com
- www.indiegogo.com
- www.patreon.com
- www.gofundme.com
- www.crowdrise.com
- www.pledgemusic.com
- www.razoo.com
- www.rockethub.com
- www.crowdfunder.com

Türkiye'de ise kullanılan belirli başlı kitle fonlama platformları aşağıda verilmiştir (https://istfonbul.iu.edu.tr);

- www.fongogo.com
- www.bulusum.com
- www.ideanest.org
- www.fonbulucu.com

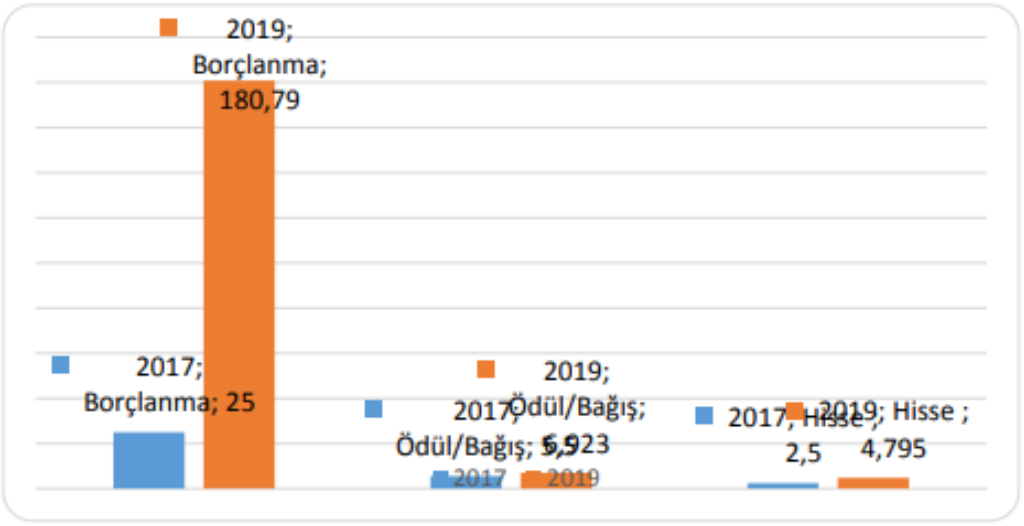
 ISBN: 978-605-73901-3-4

Genel anlamda kitle fonlama ile ilgili istatistiker ise aşağıdaki şekil ve grafiklerde verilmiştir.

Şekil 3: Kitlesel Fonlamanın Yıllara Göre Hacim Artışı (Çağlar, 2019: 27)

Şekil 3'te görüldüğü gibi yıllar itibari ile systemin işlem hacmı ciddi artış göstermiştir. 2017 yılında 34 milyar dolar olan hacim 2019 yılında 192,5 milyar dolara yükselmiş ve bu rakamın 2015 yılında 300 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Şekil 4: Kitle Fonlama Sisteminin Türlerine Göre Dağılımı (2017 ve 2019) (Çağlar, 2019: 27)

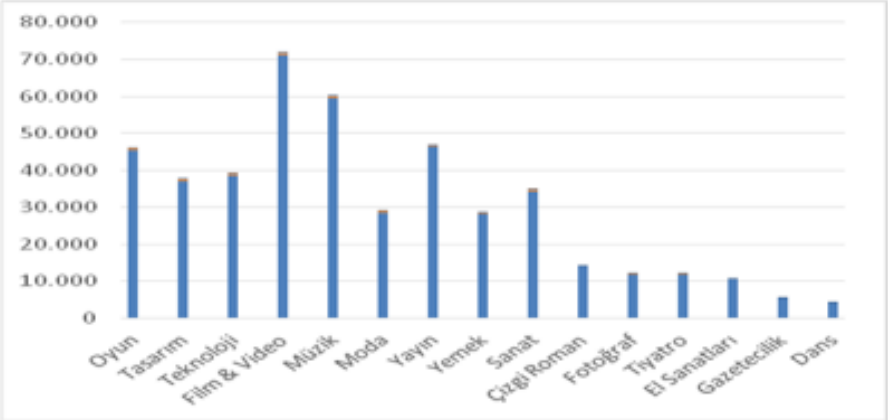
Şekil 4'te ise kitle fonlama modellerinin toplam tutarları yer almakatadır. Bu verilere göre 2017 ve 2019 yıllarında gerçekleşen kitle fonlama hacimleri türlerine göre değişkenlik göstermektedir. 2017 yılında borçlanma 25 milyardolar iken 2019 yılında 180 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Buna karşın ödül/bağış 5,5 milyar dolardan 7 milyar dolara ve hisse bazlı model de 2,5 milyar dolardan yaklaşık 5 milyar dolara yükselmiştir.

Tablo 1: Bölgelere Göre Kitlesel Fonlama Hacimleri (2018) (Çağlar, 2019: 27)

ISBN: 978-605-73901-3-4

Bölgeler	Hacimler($)
Kuzey Amerika	17,200,000,000
Asya	10,540,000,000
Avrupa	6,480,000,000
Güney Amerika	85,740,000
Okyanusya	68,800,000
Afrika	24,160,000

Yukarıdaki tabloya göre, kitle fonlama hacim büyüklüğü incelendiğinde en yüksek işlem hacmine sahip olan bölge 17 milyar dolar ile Kuzey Amerika'dır.

Şekil 5: Kickstarter Üzerinden Başvurulan Toplam Alan Bazlı Proje Sayısı (Çağlar, 2019: 27)

Şekil 5'te ise dünyanın en çok işlem hacmine sahip olan Kickstarter fonlama platformunda gerçekleşen işlemlerin hangi sektörlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Buna göre fonlamaya açılan proje bazında en yüksek sektör film ve müzik sektörüdür. Bu sektörü müzik, yayın, oyun, teknoloji, ,tasarım ve sanat gibi sektörler izlemektedir.

Kitle Fonlama Modelleri

Kitle fonlama modelleri kendi içerisinde finansal olmayan ve finansal fonlama şeklinde iki başlık altında sınıflanmaktadır. (Atsan ve Erdoğan, 2015:302) finasal ve finasal olmayan fonlamada kendi içerisinde dört şekilde ele alınır. Bunlar; bağış, ödül, borç verme ve öz sermaye şeklindedir (Beck, 2012; Giudici vd., 2012; Leimeister, 2012: 391). Bu sınıflandırma aşağıdaki şekilde verilmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Şekil 6: Kitle Fonlama Sınıflanması (Sancak, 2016:101).

Bağış Modeli

Bağış modelinde, bağışların web 2.0 ve çoğu durumda belirli bir aracı vasıtasıyla yapılması ve yapılan bağışların karşılığında yatırımcıların herhangi bir karşılık beklememesi söz konusudur. Bağış yapanlar ile ilgili kamuoyuna yapılan bilgilendirme bağış yapanlar için önemlidir (Leimeister ve Zogaj, 2013: 589). Kitle fonlamanın en yaygın ve en çok bilinen modelidir. Yaratıcı projelerin gerçekleştirilmesinde yaygın olarak bağış modeli uygulanmaktadır. Bu modelde yatırımcılar genellikle hayırsever kuruluşlara veya kâr amacı gütmeyen kuruluşlara bağış yapmaktadırlar. Bu modelde yatırımcılar maddi bir karşılık beklemediğinden dolayı proje sahibinin riski oldukça düşüktür (Onur ve Değirmenci, 2015:3).

Ödül Modeli

Ödül modeli hem maddi hem de maddi olmayan ödüllendirmeyi içerir. Kitle sponsorluğu yapan yatırımcılar için adlarının finanse edilen projede görülmesi, tebrik ve teşekkür kartlarının gönderilmesi (bağış modeline benzer) maddi olmayan ödüllendirme şeklidir (Belleflamme vd. 2013: 321; Kortleben ve Vollmar, 2012: 6). Ayrıca bu yatırımcılara düşük değerli verilen hediyeler (tişört, anahtarlık, rozet gibi) maddi ödüller kapsamında değerlendirilir. Ön satışta veya ön siparişte, yatırımcıların finanse edilen projeyi veya ürünü yayınlanmadan veya piyasaya girmeden önce almaları ise maddi ödüllendirme şeklindedir. (Hemer vd. 2011: 42.

Borç Verme

Borç verme modelinde küçük miktarlı krediler verilmektedir. Yatırımcılar bu durumda sabit bir faiz oranı ve belirli bir vade ile verdikleri krediyi geri talep edebilmektedir. Diğer yandan faizsiz geri ödem planı ile ödeme şeklide söz konusudur. Bu tür sözleşmeler, özel bir yatırımcı özel bir bağış toplama aracını finanse etmektedir (Eşler Arası Kredilendirme) (Hemer vd. 2011: 13; Kortleben ve Vollmar, 2012: 6; Atsan ve Erdoğan, 2015:303). Diğer yandan faiz olmadan gelire veya kara endeksi borç verme yöntemi de söz konusudur. Bu yöntem genellikle sosyal içerikli projelerde kullanılmaktadır (Karaarslan ve Altuntaş, 2015:491).

Öz sermaye modeli

ISBN: 978-605-73901-3-4

Öz sermaye modeli, fon toplanan şirketin hisselerinin kalabalığa satılması yoluyla bir fon yaratmayı içerir. Bu anlamda yatırım amaçlı destekleme şekli olarak bilinir. Bu yöntemde fon sağlayanlar şirketin hisselerini satın alabilir veya kar ve gelir paylaşımı modeline göre anlaşma yapabilir. Özellikle, yeni kurulan şirketler ve girişimcilerin diğer şirketlerden fon sağlaması bu model kapsamında değerlendirilir (Leimeister ve Zogaj, 2013; Hornuf ve Klöhn, 2013; Barnett, 2013: 1; (Mollick, 2013). Yatırımcılar bu modelde maddi bir ödül olarak kar paylaşımı alırlar (Beck, 2012; Brem ve Wassong, 2014; İşler, 2014: 57).

Kitle fonlaması türlerinin karşılaştırılması aşağıdaki şekilde özetlenmiştir.

Tablo 2: Kitlesel Fonlama Türlerinin Karşılaştırmalı Görünümü (Collins ve Pierrakis, 2012; Atsan ve Oruç Erdoğan 2015: 303)

Türü	Katkı Şekli	Karşılık Şekli	Yatırımcının Motivasyonu
Bağış temelli	Bağış	Görünmeyen faydalar	İçsel ve sosyal motivasyon
Ödül temelli	Bağış/Ön alım	Ödüller ve görünmeyen faydalar	İçsel ve sosyal motivasyonun birleşimi ve ödül isteği
Borç temelli	Borç	Borcun faiziyle geri ödenmesi. Sosyal motivasyonla borç verildiyse faiz istenmeyebilir.	İçsel, sosyal ve finansal motivasyonun birleşimi
Hisse temelli	Yatırım	İşletme başarılı olursa, yatırım getirisi elde edilmesi. Bazen ödül önerildiği de olur. Görünmeyen faydalar.	İçsel, sosyal ve finansal motivasyonun birleşimi

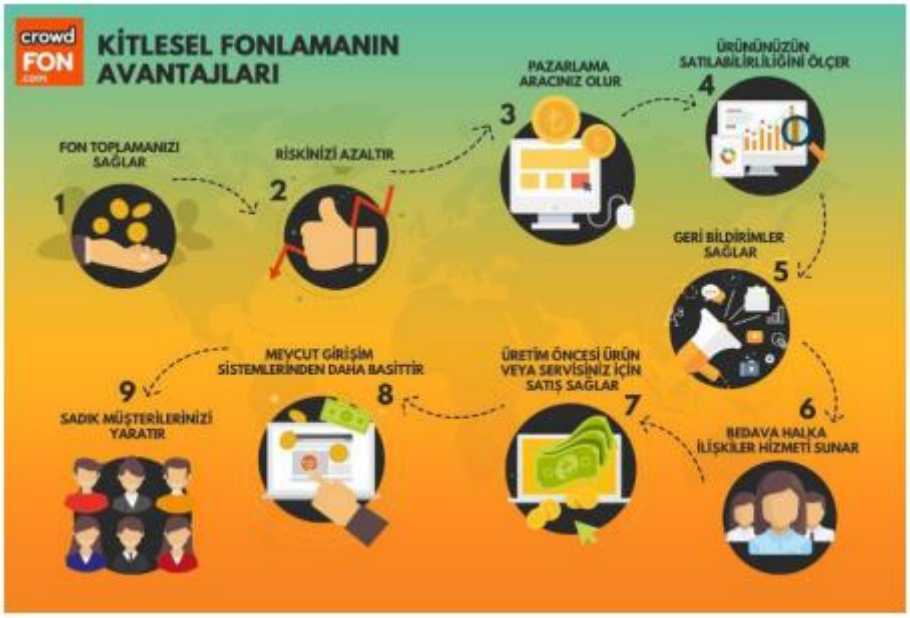
Kitlesel Fonlamanın Avantajları ve Dezavantajları

Kitle fonlamanın birçok avantajı bulunmaktadır. Bu avantajlar şu şekildedir (Kirby ve Worner, 2014: 21; Zengin vd., 2017: 28):

- Sosyal ağ imkanları ve girişimci finansman ihtiyacının birleştirilmesi,
- Hızlı bir sermaye edinimi ve küçük miktarlarda sermaye yatırımının sağlanması,

ISBN: 978-605-73901-3-4

- Melek yatırımcıların fon sağlama imkanlarının küresel anlamda genişletilmesi,
- Sistemde fon sağlayanların ve fon ihtiyacı olanların aynı platformda iş birliğinin sağlanması,
- Platform ağlarında herkes için erişimin sağlanması,
- Finansal anlamda alternatif bir kaynak yaratması ve ekonomik büyümeye katkı sunması,
- Bankacılık sektörünün boşluğunu telafi etmesi,
- Finansal portföye alternatif sunması,
- Maliyetin düşük olması,
- Piyasalarda rekabetin arttırılması,
- Ekonomik büyümeyi ve istihdamı teşvik etmesi,
- Yatırımları ve dayanışmayı bir araya getirme kapasitesi

Şekil 7: Kitlesel Fonlamanın Avantajları (Çubukçu, 2017: 158)

Sistemin avantajlarının yanı sıra taşıdığı birtakım risklerden de bahsetmekte fayda vardır. Bu riskler şu şekildedir (Kirby ve Worner, 2014: 21):

- Sistemin başarısız olma riski,
- Kitle fonlaması platformunun kapanma riski,

ISBN: 978-605-73901-3-4

- Likidite akışının yetersiz olma riski,
- Projede yaşanabilecek riskler,
- Sisteme siber saldırı gerçekleşme riski.

Kitle Fonlaması ile İlgili Literatür

Kitle fonlama ile ilgili yerli ve yabancı literatürde yapılmış bazı çalışmalara aşağıda yer verilmiştir.

Ward ve Ramachandran (2010) çalışmalarında yatırımcıların kitle fonlama sistemini tercih etme aşamasında daha önce yapılmış projelerin başarılarına dikkat etmeleri gerektiğinin üzerinde durmuşlardır. Ordanini vd. (2011) çalışmada kitle fonlamasından finans sağlayacak kişilerin, öne sürdükleri projelerini detaylı bir şekilde açıklamalarının yatırımcılar üzerinde etkili olacağı sonucuna varılmıştır. Agrawal vd. (2011) gerçekleştirdikleri araştırmada kitle fonlama sistemi üzerinde coğrafi faktörlerin etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Hemer (2011) araştırmasında son dönemlerde kitle fonlama uygulamasının oldukça yaygınlaştığını ve literatürdeki öneminin de gittikçe arttığını vurgulamıştır. Ergen vd. (2013) çalışmalarında ülkedeki yatırımların artmasında kitle fonlaması sisteminin oldukça etkin bir rol oynadığını ifade etmişlerdir. Büyükpilavcı (2014) çalışmasında kitle fonlama uygulamasının bir çok faydası olduğunu ifade ermiştir. Bu faydalar; ürün ve hizmet talebi konusunda fikir sahibi olma, fonlanacak projelerin uygulama aşamasına geçmeden revize edilmesi, sermayenin temin edilmesi, müşteri portföyünün oluşturulması ve girişimcilerin desteklenmesi şeklindedir. Mollick (2014) çalışmasında yatırımcıların ihtiyaç duydukları kaynaklara daha kolay erişebilmesinde kitle fonlama sisteminin önemi üzerinde durmuştur. Atsan ve Erdoğan (2015) çalışmasında elde edilen sonuçlara göre, küresel anlamda bütün girişimcilerin kitle fonlama uygulaması aracılığı ile sermayeye ulaşma şansının arttığı ifade edilmiştir. Karaarslan ve Altuntaş (2015) çalışmalarında Türkiye'de kitle fonlaması sisteminin ve bu hizmeti sunan platformların az olduğundan bahsetmişlerdir. Bu durumun genele nedenleri ise şu şekildedir; sistemin kamuoyu ve girişimci kesimler tarafından yeterli düzeyde bilinmemesi, sistem güvenilirliğinin düşük olarak algılanması, yasal alt yapının yetersiz olması.. Koçer (2015) çalışmasında finansal sistemlere alternatif olan kitle fonlama sisteminin siyasal, tarihsel ve toplumsal açıdan incelenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Sancak (2016) araştırmasında Türkiye'nin yasal altyapı eksikliğinden dolayı kitle fonlama sistemine henüz hazır olmadığını ifade etmiştir.

Atsan ve Erdoğan'ın (2015) çalışmalarında kitle fonlama sisteminin proje sahipleri için diğer finansal yöntemlerden ayrı bir alternatif yöntem olduğunu, bu sistemin uygulanmasına neden olan faktörleri ve dünya ve Türkiye'deki uygulamalarını konu edinmişlerdir.

Sakarya ve Bezirgan'ın (2018) araştırmalarında kitle fonlama konusunu detaylı bir şekilde ele almışlardır. Buna göre sistemin tanımı, özellikleri, faydaları, zararları, ülkemiz ve dünya karşılaştırması gibi konulara değinilmiş ve kitle fonlama sistem hacminin dünyaya göre ülkemizde oldukça düşük olduğu vurgulanmıştır. Benzer bir çalışmada kitle fonlama konusu, sistemin işleyişi, gelişim süreci ve ortaya çıkış nedenleri ile birlikte Türkiye'de ki

ISBN: 978-605-73901-3-4

potansiyeli araştırılmıştır. Çalışmada sistemle ilgili yasal düzenlemelerin devreye girmesi ile birlikte Türkiye'de potansiyelinin arttığı ifade edilmiştir (Ata, 2018).

SONUÇ

Küreselleşme ile birlikte uluslararası piyasalarda rekabet koşulları da zorlaşmıştır. Tüm dünyadaki girişimcilerin küreselleşme ve teknolojik gelişmeler ile birlikte yeni pazar olanaklarına ulaşımı kolaylaşmıştır. Ancak yeni pazarlarlara açılmak isteyen girişimcilerin ölçek ekonomileri yeterli gelmemiş ve finansman ihtiyaçları artmıştır. Var olan finasman kaynakları ise bu ihtiyacı karşılayacak durumda olmadığından dolayı girişimciler yeni finansman kaynağı arayışına girmiştir.

Bu gelişmeler ile birlikte sürecin talebini karşılayacak yeni finasman yöntemleri ortaya çıkmıştır. Bu yöntemlerden bir tanesi kitle fonlama sistemidir. Kitle fonlama internet aracılığı ile küresel anlamda sınır tanımayan tüm yatırımcıların sisteme entegre olması ile fon toplanması ve bu toplanan fonların proje sahipleri tarafından çeşitli şekillerde kullanılmasını mümkün kılmaktadır. Bu anlamda yatırımcılar çok az miktardaki fonlarını değerlendirebilmekte, diğer yandan girişimciler alternatif bir finansal sisteme dahil olabilmektedir. Kitle fonlama yönteminin finasman sağlama aşamasında bağış, ödül, hisse ve borç bazlı olmak dört modeli vardır. Yeni olan kitle fonlma sistemi henüz tam olarak gelişmemiştir. Dolayısıyla sistemin yatırımcı ve girişimciler açısından geliştirlmesi, daha güvenilir hale getirilmesi gerekmektedir.

Yeni bir finansman ve yatırım modeli olan kitle fonlaması sisteminde çok sayıda yatırımcı tarafından bir projeye kaynak sağlanması mümkün olmaktadır. Bu anlamda sistemin her iki taraf açısından çeşitli faydalar sağlamaktadır. Yukarıda da ifade edildiği gibi fon sahipleri birikimlerini değerlendirme şansı bulmakta, diğer yandan proje sahipleri de ihtiyaç duydukları finansal kaynağa kolaylıkla erişebilmektedirler. Diğer yandan sistem yatırımları teşvik ettiğinden dolayı ekonomik anlamada büyümeye katkı sağlamaktadır.

Son on yılda aktif bir şekilde gelişmiş ülkeler tarafından öncülük edilen kitle fonlama sistemi,İngiltere ve ABD gibi ülkelerde milyar dolarlar ile ifade edilmektedir. Tüm dünyada system hacminin 2025 yılında 300 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir. Sistemin gelişmekte olan ülkelerde ise henüz yeni yeni kullanımına başlanılmıştır.Türkiye için oldukça yeni bir sistem olan kitle fonlama modelinin toplam 10 milyon TL'ye ulaşamamıştır. Bu durumun genel nedenleri ise sistemin yatırımcı ve girişimciler tarafından yeterince bilinmemesi ve yasal boyutun yetersiz olmasıdır.

Sonuç olarak Türkiye açısından yeni bir konu olan kitle fonlama sistemi ile ilgili araştırmalar oldukça sınırlıdır. Kitle fonlama sistemi ile ilgili genel bilgiler üzerinde durulan bu çalışmanın literatüre katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

ISBN: 978-605-73901-3-4

Aktaş, S. (2016). *Dijitalleşme ve Sinema İlişkisi Bağlamında Alternatif bir Film Üretim Biçimi Olarak Kitlesel Fonlama ve Türkiye'de Kitlesel Fonlama Uygulamaları*, (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Akyüz, A. (2016). *Sosyal Medyada Kitlelerin Gücü: Kitlesel Fonlama*, *Yeni Medya Araştırmaları-2*, Ed: Mehmet Gökhan Genel, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa.

Ata, F. İ. (2018). Yeni nesil finansman yöntemi olarak kitle fonlama: Türkiye potansiyeli. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16*(02), 273-296.

Atsan, N. & Erdoğan, E.O. (2015). Girişimciler İçin Alternatif Bir Finansman Yöntemi: Kitlesel Fonlama (Crowdfunding). *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10(1), 297-320.

Beck, R. (2012) *Crowdinvesting: Die Investition der Vielen*, Düsseldorf, CreateSpace Independent Publishing Platform.

Belleflamme, P., Lambert, T. & Schwienbacher, A. (2010). Crowdfunding: An Industrial Organization Perspective, *SSRN Working Paper*, Vol. 2151179, No.

Belleflamme, P., Lambert, T. & Schwienbacher, A. (2013). Individual crowdfunding practices, *Venture Capital,* 15(4), 313-333

Belleflamme, P., Lambert, T., & Schwienbacher, A. (2014). Crowdfunding: Tapping the right crowd. *Journal of Business Venturing*, 29(5), 585–609. doi:10.1016/j.jbusvent.2013.07.003

Çağlar, M.T. (2019). Yeni Nesil Alternatif Finansman Yöntemi Olarak Kitlesel Fonlama: Dünya ve Türkiye'deki Uygulamalarinin Etkinliği. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, *3*(2), 18-34.

Çubukçu, C. (2017). Kitlesel fonlama: Türkiye'deki kitlesel fonlama platformları üzerinden bir değerlendirme. *Journal of Entrepreneurship and Innovation Management*, *6*(2), 155-172.

Fiedler, S. & Horsch, A. (2014). Crowdinvesting als Finanzierungsalternative, *Zeitschrift für KMU und Entrepreneurship*, 1(1), 91-98.

Giudici, G., Nava, R., Rossi Lamastra, C. & Verecondo, C. (2012). Crowdfunding: The New Frontier for Financing Entrepreneurship?, *SSRN Working Paper* 2157429.

Hemer, J., Schneider, U., Dornbusch, F., Frey, S., Dütschke, E., & Bradke, C. (2011). Crowdfunding und andere Formen informeller Mikrofinanzierung in der Projekt-und Innovationsfinanzierung.

İşler, S. T. (2014). Modern Finansmanda Yeni Bir Dönem: Kitlesel Fonlama- Crowdfunding. Gösterge, *Sonbahar,* 51-65.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Karaarslan, M.H., & Altuntaş, B. (2015). Sosyal Pazarlamanın Yeni Aracı: Kitle Fonlaması. *20. Ulusal Pazarlama Kongresi*, Anadolu Üniversitesi-Eskişehir.

Kirby, E. & Worner, S. (2014*). Crowd-Funding: An İnfant İndustry Growing Fast. IOSCO*, Madrid.

Kitlesel fonlama tanıtım (2022), https://istfonbul.iu.edu.tr/Home/What

Kleeman, F., Voß, G.G. & Rieder, K. (2008). Un(der)paid Innovators: The Commercial Utilization of Consumer Work through Crowdsourcing, *Science, Technology and Innovation Studies*, 4(1), 5-26.

Kortleben, H. & Vollmar, B. (2012) Crowdinvesting - eine Alternative in der Gründungsfinanzierung?', *Forschungspapiere PFH*, 6(2), 6.

Lambert, T. & Schwienbacher, A. (2010) *An Empirical Analysis of Crowdfunding*, Louvain-la-Neuvwe, Louvain School of Management, Catholic University of Louvain

Leimeister, J.M. & Zogaj, S. (2013) Neue Arbeitsorganisation durch Crowdsourcing, *Hans-Böckler-Stiftung Arbeitspapier Arbeit und Soziales*, 287(2),14-26.

Leimeister, J.M. (2012). Crowdsourcing: Crowdfunding, Crowdvoting, Crowdcreation, *Zeitschrift für Controlling und Management*, 56(3), 388-392.

Onur, M.N., & Değirmenci, Ö. (2015). Crowdfunding-Kitle Fonlaması. *T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Çalışma Raporları*, Sayı: 2015-7.

Sakarya, Ş., & Bezirgan, E. (2018). Kitlesel Fonlama Platformları: Türkiye ve Yurtdışı Karşılaştırması. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 8(2), 18-33.

Sancak, İ.E. (2016), Applicability and Readiness of Crowdfunding in Turkey, *International Journal of Business and Social Science*, 7(1), 99-110.

Tomczak, A. & Brem, A. (2013). A conceptualized investment model of crowdfunding, *Venture Capital: An International Journal of Entrepreneurial Finance*, 15(4), 335-359.

Valanciene, L., & Jegeleviciute, S. (2014). Crowdfunding for Creating Value: Stakeholder Approach, *Procedia Social and Behavioral Sciences*,156: 599-604.

Voorbraak, K.J.M. (2011) *Crowdfunding for Financing New Ventures: Consequences of the Financial Model on Operational Decisions*, Eindhoven, Eindhoven University of Technology.

Vural, A. (2019). Girişimciler İçin Yeni Nesil Bir Finansman Modeli "Kitle Fonlaması - Crowdfundıng": Dünya ve Türkiye Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme ve Model Önerisi. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Başkent Üniversitesi, Ankara.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Wenzlaff, K., Gumpelmaier, W. & Eisfeld-Reschke, J. (2012) *Definition von Crowdfunding*, http://www.ikosom.de/2012/06/11/definitionvoncrowdfunding-beta/, accessed on 01.08.2014.

Zengin, S., Yüksel, S. & Kartal, M.T. (2017). Kitle Fonlaması Sisteminin Türkiye'ye Faydaları. *Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi,* 1(2), 22-32.

ISBN: 978-605-73901-3-4

YENİ BELGE VE BİLGİLER IŞIĞINDA OSMANLI HEYETİNİN ALMANYA ZİYARETİ (1917)

Uğur Berk KALELİOĞLU
Doktora Adayı, Universität Münster, Münster, Almanya, kaleliberk@gmail.com

ÖZET

Alman İmparatoru II. Wilhelm'in, II. Abdülhamid ve V. Mehmed Reşad dönemlerini kapsayan Osmanlı ziyaretleri, bir iade-i ziyareti gerekli kılmıştır. Alman İmparatoru'nun, son İstanbul ziyaretinde V. Mehmed Reşad'ı Almanya'ya bizzat davet etmesi, seyahati artık geri çevrilemez bir zorunluluk haline getirmiştir. Padişah V. Reşad'ın ağır sağlık sorunları, Almanya'ya yapılacak geziyi mümkün kılmamış, bu sebeple kendisini temsilen, içerisinde Veliaht Vahdeddin Efendi ve Mirliva Mustafa Kemal Paşa'nın da bulunduğu 10 kişilik bir heyetin teşkil edilmesine karar verilmiştir. 15 Aralık 1917 tarihinde Sirkeci Garı'ndan hareket eden heyet, dönüş tarihleri olan 04 Ocak 1918 tarihine kadar olan gezileri boyunca birçok şehir, bölge ve cephe görmüş, İmparator Kaiser Wilhelm başta olmak üzere birçok üst düzey Alman yetkililerle temasta bulunmuştur. Almanya Westfalya Eyaleti Kültür ve Bilim Bakanlığı Gazete Veri tabanı Zeitpunkt ve T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'nda gerçekleştirilen tarama sonucu, ziyaret hakkında bazı belgelerin bulunduğu ve Türkçe ve Almanca basında muhtelif haberlerin çıktığı, fakat henüz derlenmediği müşahede edilmiştir. Özellikle heyetin ziyarete karar vermesi, heyetin teşkili, Avrupa'da ziyaret edilen duraklar, Almanya'da yaşanan gelişmeler ve hatta dönüş akabinde gerçekleşen hadiseler, bir biçimde resmî belgelere ve basına yansımıştır. Bu çalışmada, Osmanlı heyetinin 1917-1918 tarihlerini kapsayan Almanya ziyareti üzerine yapılan ve daha önce yayımlanmamış olan haber, bilgi ve belgeler tartışmaya açılacak, Osmanlıca ve Almanca olan belgeler Türkçe tercümeleri ile birlikte verilerek yorumlanacaktır. Makalenin, konu üzerinde çalışan araştırmacılara katkı yapacağı değerlendirilmekte, müteakip bilgi ve belgelere kapı aralayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Almanya, 1917, Mustafa Kemal Paşa, Vahdeddin, II. Wilhelm

ISBN: 978-605-73901-3-4

THE VISIT OF THE OTTOMAN DELEGATION TO GERMANY IN THE LIGHT OF NEW DATA (1917)

ABSTRACT

The visit of the German Emperor Wilhelm II. to Ottoman Empire during the reigns of Abdulhamid II. and Mehmed Reshad V. necessitated a return visit. The fact that the German Emperor personally invited Mehmed Reshad V. to Germany in his last visit to Istanbul made the visit an irreversible necessity. The severe health problems of Sultan Reshad V. did not allow him to perform the visit, therefore, it was decided to form a representative committee of 10 people, including Crown Prince Vahdeddin Efendi and Brigadier Mustafa Kemal Pasha. From their departure on 15 December 1917 until their date of return 04 January 1918, the delegation visited several cities, regions and fronts, and contacted many high-ranking German officials, including the Emperor Kaiser Wilhelm II. As a result of a browse, carried out at the Ministry for Culture and Science of the State of North Rhine-Westphalia (MKW) Newspaper Database Zeitpunkt and Republic of Turkey Presidential State Archives, it was observed that there were some documents about the visit and various news appeared in the Turkish and German press, but they had not been compiled yet. In particular, the decision of the delegation to visit, the composition of the delegation, the stops in Europe, the experiences in Germany and even the events that took place after the return were somehow reflected in the official documents and the press. In this study, unpublished data: news and documents on the Ottoman delegation's visit to Germany between 1917-1918 will be discussed, and original docs in Ottoman and German will be interpreted with their Turkish translations. It is considered that the article will contribute to the researchers working on the subject, and it is thought that it will open the door to subsequent information and documents.

Keywords: Germany, 1917, Mustafa Kemal Pasha, Vahdeddin, Wilhelm II.

GİRİŞ

İngiltere'nin, Fransa ve Rusya ile yaptığı antlaşmalarla oluşturduğu "Üçlü İtilaf Bloku" Almanya'yı doğudan ve batıdan çevirerek İç Hat durumuna sokmuş, Almanya, gelişen sanayisine ham madde temin etmek ve yeni pazarlar bulmak için sömürge arayışına girmiştir. Bu sebeple Almanya, *Drang nach Osten* olarak adlandırılan doğuya doğru yayılma projesinin en önemli üssü olarak Osmanlı Devleti'ni görmüştür. Avrupa'da savaş bulutları toplanmaya başlayınca Avusturya-Macaristan'dan başka müttefiklere ihtiyaç duyan Almanya, bütün dikkatini Osmanlı devleti üzerine çevirmiş, tasarladığı projenin gerçekleşmesi için Osmanlı yönetiminde söz geçirip yönlendirebileceği, yönetiminde etkili bir şahsiyete ihtiyacı olduğunu fark etmiştir. Özellikle Alman İmparatoru II. Wilhelm, gerçekleştirdiği etkili psikolojik harp operasyonu ile hedefini başarı ile elde etmiştir. II. Wilhelm, çevresinde bulunan kurmaylara Osmanlı Devleti içerisinde Alman planlarının gerçekleşmesine yardımcı olacak etkili birinin bulunması talimatını vermiş, kurmayları detaylı bir tetkik sonucu Enver Bey'i (Enver Paşa) fark ederek durumu imparatora bildirmiştir.[124] İttihat-Terakki'nin üç kilit adamı Talat Paşa, Enver Paşa ve Cemal Paşa'nın Almanya ile olan yakın ilişkileri ve Osmanlı Devleti'nin Avrupa Devletleri'nce gizlice paylaştırılmış olması, Osmanlı Devleti'nin bir emrivaki ile harbe girmesine sebep olmuştur. Amiral Wilhelm Souchon'un komuta ettiği *Göben* ve

[124] KIVIRCIK, E. (2008). *Cepheye giden yol. Kurmay Albay Behiç Erkin'in Hatıraları*. İstanbul: GOA Basım Yayın. s.60

ISBN: 978-605-73901-3-4

Breslau harp gemileri, Alman Bahriye Nazırı Amiral Alfred von Tirpitz tarafından İstanbul'a gitmek üzere emir almıştır. Diğer yandan, İstanbul'daki Alman Büyükelçisi Von Wangenheim'dan Osmanlı Donanması'nın Amiral Souchon'un emrine girmesinin sağlanması istenmiştir.[125] Almanya'nın hedefi; Osmanlı Devleti'ni en kısa zamanda savaşa sokarak, Doğu Avrupa Cephesi'nde Ruslar karşısında zor durumda olan Alman ordularını rahatlatmaktır. *Göben* ve *Breslau*, aldıkları emir üzerine Türkiye istikametinde seyir halinde iken savaş durumunda oldukları İngiliz Donanması'nın Akdeniz'de bulunan harp gemileri tarafından fark edilmiş, Alman gemileri kaçarak 10 Ağustos 1914'de Çanakkale Boğazı'na sığınmışlardır. İngiliz Akdeniz Donanması Çanakkale Boğazı'nın önünde durarak Alman gemilerinin teslim edilmelerini istemiş, fakat Başkomutan Vekili Enver Paşa, gemilerin Osmanlı Devleti tarafından satın alındığını bildirmiştir. Bunun üzerine gemilere *Yavuz* ve *Midilli* isimleri verilmiş, iki gemiye de Türk Bayrakları çekilmiş, Alman gemi personeli Osmanlı Bahriyesi üniformaları giyerek başlarına fes takmışlardır. Enver Paşa, Bahriye Nazırı Cemal Paşa'ya gönderdiği yazılı emirde, Karadeniz Donanması'nın Amiral Şuson'un emrinde Karadeniz'de eğitim ve tatbikat yapmasını istemiştir. Bahriye Nazırı Cemal Paşa da Donanma Komutanı'na gönderdiği emirde, Alman Tuğamirali'nin bütün Karadeniz Donanması'na komuta edeceğini bildirmiştir. Fakat Amiral Souchon, *"Ben sadece Alman İmparatoru Kaiser Wilhelm'den emir alırım"* diyerek, Osmanlı Devleti'ni Rusya ile harbe sokmak ve Alman cephesini rahatlatmak için gayret göstermiştir. Enver Paşa'dan aldığı yetki ile Osmanlı Donanması'nın 1'inci Komutanı olan Amiral Souchon, 9 parça Osmanlı Harp Gemisi'ni emrine alarak, *Yavuz* ve *Midilli* ile Karadeniz'de eğitim ve tatbikat yapmak üzere 27 Ekim 1914 günü Karadeniz'e açılmış ve Rusların Karadeniz'deki en önemli iki limanı olan Odessa'yı ve Sivastopol'u topa tutmuştur. Rusların 1 mayın gemisi ve 1 muhribi batmış, diğer 4 muhribi hasar görmüş, liman tesisleri tahrip olmuştur. Bunun üzerine Rusya, 29 Ekim 1914'de Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiştir. Osmanlı Devleti hazırlıksız I. Dünya Harbi'ne girmiş, 4 yıl süren harpte Türk Orduları 10 cephede savaşmıştır. Bazı cephelerde savaş kazanılmışsa da müttefiklerimiz Almanya, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan'ın mağlup olarak harpten çekilmesi ile Osmanlı Devleti de I. Dünya Harbi'nden yenik çıkmıştır.

Bu çalışmada, I. Dünya Harbi'nin en yoğun dönemlerinin yaşandığı 1917 yılında Osmanlı heyeti tarafından gerçekleştirilen Almanya ziyareti incelenecektir. Alman İmparatoru II. Wilhelm'in, II. Abdülhamid ve V. Mehmed Reşad dönemlerini kapsayan Osmanlı ziyaretleri, bir iade-i ziyareti gerekli kılmış, bu sebeple Veliaht Vahdeddin Efendi ve Mirliva Mustafa Kemal Paşa'nın da içerisinde bulunduğu 10 kişilik bir heyetin teşkil edilmesine karar verilmiştir. 15 Aralık 1917 tarihinde Sirkeci Garı'ndan hareket eden heyet, dönüş tarihleri olan 04 Ocak 1918 tarihine kadar olan gezileri boyunca birçok şehir, bölge ve cephe görmüş, İmparator Kaiser Wilhelm başta olmak üzere birçok üst düzey Alman yetkililerle temasta bulunmuştur. Almanya Westfalya Eyaleti Kültür ve Bilim Bakanlığı Gazete Veri tabanı Zeitpunkt ve T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'nda gerçekleştirilen tarama sonucu, ziyaret hakkında bazı belgelerin bulunduğu ve Türkçe ve Almanca basında muhtelif haberlerin çıktığı, fakat henüz derlenmediği müşahede edilmiştir. Özellikle heyetin ziyarete karar vermesi, heyetin teşkili, Avrupa'da ziyaret edilen duraklar, Almanya'da yaşanan gelişmeler ve hatta dönüş akabinde gerçekleşen hadiseler, bir biçimde resmî belgelere ve basına yansımıştır. Bu çalışmada, Osmanlı heyetinin 1917-1918

[125] ATESE. (2014). *Osmanlı İmparatorluğunun Siyasi ve Askeri Hazırlıkları ve Harbe Girişi*. Gnkur. Per. Bşk. As. Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları. s.61-63

ISBN: 978-605-73901-3-4

tarihlerini kapsayan Almanya ziyareti üzerine yapılan ve daha önce yayımlanmamış olan haber, bilgi ve belgeler tartışmaya açılacak, Osmanlıca ve Almanca olan belgeler Türkçe tercümeleri ile birlikte verilerek yorumlanacaktır. Makalenin, konu üzerinde çalışan araştırmacılara katkı yapacağı değerlendirilmekte, müteakip bilgi ve belgelere kapı aralayacağı düşünülmektedir. Makalede kullanılan fotoğraf, resim ve diğer görsellerin tamamı atıf kurallarına riayet edilerek alınmış, Kaynakça bölümünde detayları ile belirtilmiştir. Kaynakçada belirtilmemiş olan görseller yasal hak sahibi bulunmayan, teliften muaf, kamu malı statüsündeki görsellerdir.

ALMAN İMPARATORU'NUN TÜRKİYE ZİYARETLERİ, İADE-İ ZİYARET VE HEYETİN TEŞKİLİ

Bismarck, Almanya ve Osmanlı ilişkilerine İtilaf Devletleri'ni kuşkulandırmama gerekçesi ile mesafe ile bakarken, II. Wilhelm II. Abdülhamid ile yakın ilişkiler kurarak, padişahı 21 Ekim 1889 tarihinde ziyaret etmiştir. Bu ziyarete; imparatorun eşi Augusta Victoria, kardeşi Prens Henri, Meklenburg Dukası ve Dışişleri Bakanı Kont Herbert von Bismarck katılmış, konuklar Şale Köşk'te ağırlanarak kiliseler, Topkapı Sarayı, İstanbul Arkeoloji Müzesi, Sanayi-i Nefise ve Harbiye Mektepleri, Ayasofya ile Süleymaniye Camileri gezilmiştir.[126] Alman İmparatoru'nun Türkiye'yi ikinci ziyareti, İstanbul, Kudüs ve Suriye'yi kapsayan Doğu Gezisi kapsamında olup, 5 Ekim 1898 tarihinde gerçekleşmiştir. Alman İmparatoru'na mihmandarlık yapan Mehmed Şakir Paşa'nın Padişah II. Abdülhamid'e sunmak üzere kaleme aldığı seyahat günlüğünden aktaran Karacagil; Alman İmparatorunun ikinci ziyareti sırasında halktan ve resmi yetkililerden büyük ilgi gördüğünü, ziyaret ettiği yerlerde kendisini binlerce kişinin büyük bir coşkuyla karşıladığını, İmparator ve İmparatoriçenin doğu seyahati için olan ihtiyaçlarının bir kısmının İstanbul'dan bizzat II. Abdülhamid tarafından temin edildiğini belirtmiştir.[127]

II. Wilhelm'in İstanbul'u üçüncü ziyareti ise 15 Ekim 1917 tarihinde, I. Dünya Harbi'nin sıcak günlerinde gerçekleşmiş olup ziyaret, padişah Sultan V. Mehmet Reşad'ın daveti üzerinedir. İngilizlerin denizleri hakimiyeti altına almasına sebebiyle, II. Wilhelm'in demiryolunu tercih ederek Türkiye'ye gelmiş, ziyaret Alman-Osmanlı ittifakının önemli bir nişanesi olarak görülmüştür. Alman İmparatoru II. Wilhelm'in, II. Abdülhamid ve V. Mehmed Reşad dönemlerini kapsayan üç Osmanlı ziyareti, bir iade-i ziyareti gerekli kılmıştır. Alman İmparatoru'nun, son İstanbul ziyaretinde V. Mehmed Reşad'ı Almanya'ya bizzat davet etmesi, seyahati artık geri çevrilemez bir zorunluluk haline getirmiştir. Fakat V. Reşad'ın ağır bir şeker hastası olması, yürümekte güçlük çekmesi ve sık sık baygınlık geçirerek rahatsızlanması, bu seyahati gerçekleştirmeye olanak vermemiştir. Bu sebeple hükümet, temsili bir heyetin teşkil edilmesini, padişah adına da Veliaht Mehmet Vahdeddin'in Almanya'ya gitmesini kararlaştırmıştır. Veliaht Vahdeddin, daha önce de Avusturya-Macaristan İmparatoru I. Fransuva Joseph'in vefatı nedeniyle cenaze törenine katılmak üzere bir heyet ile beraber Viyana'ya gönderilmiştir.[128] Bu sebeple kısıtlı miktarda da olsa bir protokol ziyareti ve Avrupa tecrübesi bulunmaktadır.

[126] KARACAGİL, Ö. K. (2014). II. Wilhelm'in Osmanlı İmparatorluğunu Ziyareti ve Mihmandarı Mehmed Şakir Paşa'nın Günlüğü (1898). *Türkiyat Mecmuası*, *24*(2). s.77
[127] A.g.e. s.92
[128] ORTAK, Ş. (2016). I. Dünya Savaşı Sırasında Osmanlı ve Habsburg Hanedanları Arasındaki İlişkiler. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (56), s.1309

ISBN: 978-605-73901-3-4

Çolak ve Yetim'in konu hakkındaki kapsamlı araştırmasında[129], bazı kaynaklarda II. Wilhelm'in Veliaht Vahdeddin'i bizzat davet ettiğinin yazılı olduğu belirtilmektedir ki bu, kuvvetle muhtemeldir. Zira II. Wilhelm, Vahdeddin'i yakından tanımaktadır. Alman heyetinin son İstanbul ziyaretinde Vahdeddin, Kayzer Wilhelm'i garda karşılamıştır. Şale Köşkü'nde ağırlanan Alman imparatoru da ilk olarak Vahdeddin ile görüşmüş, kendisine Almanya'nın en büyük onur madalyalarından kabul edilen *Hoher Orden vom Schwarzen Adler* (Kara Kartal Nişanı) takmıştır.[130] Nişanın takıldığı haberi, dönemin gazetesi *Kölnische Zeitung'*da da haber olarak verilmiştir.

WTB Berlin, 9. Nov. (Telegr.) Der Staatsanzeiger veröffentlicht die Verleihung des hohen Ordens vom Schwarzen Adler an den türkischen Thronfolger Prinzen Wahid Eddin Effendi und an den bulgarischen Ministerpräsidenten Radoslawow.

"Resmî Gazete, Türk tahtının varisi Prens Vahdeddin Efendi'ye Hoher Orden vom Schwarzen Adler (Kara Kartal Nişanı) takıldığını bildirdi."
Kölnischer Zeitung, 10.11.1917

Akşamüzeri Dolmabahçe Sarayı'nda imparator adına verilen ziyafette Vahdettin ile II. Wilhelm karşı karşıya oturarak samimi sohbetlerde bulunmuş, ertesi gün Wilhelm, Vahdeddin'i Ihlamur Köşkü'nde ziyaret ederek kendisiyle yaklaşık 1 saat kadar görüşmüş, son gecesinde yine Dolmabahçe Sarayı'ndaki yemekte beraber olmuşlardır.[131] Bu yakınlıktan, Alman imparatorunun halihazırda hasta olan yaşlı padişah yerine, yakında tahta geçecek olan müstakbel padişaha stratejik gayelerle daha çok önem verdiği anlaşılmaktadır.

Teşkil edilen heyetteki diğer isimler şu şekildedir:[132]

1. Veliaht Vahdeddin Efendi
2. Mirliva (Tuğgeneral) Mustafa Kemal Paşa
3. Başmabeyinci Lütfi Bey
4. Albay Naci Bey
5. Teşrifatçı Salih İhsan Bey
6. Binbaşı Asaf Bey
7. Yüzbaşı Hulusi Bey
8. Özel Kâtip Refik Bey
9. Mustafa Kemal'in Yaveri Yüzbaşı Cevat Bey
10. Veliaht Doktoru Reşat Bey

Hazırlıklar tamamlanmış, heyet trendeki yerini almıştır. Sınır Komiseri Şakir Nimet Bey de hududa kadar Vahdeddin Efendi'ye refakat etmek üzere trene binmiştir.[133] Tren, 15 Aralık 1917, saat 19.30'da İstanbul Sirkeci garından hareket etmiştir. Seyahat, başladıktan 1 gün sonra *Tasviri Efkâr*'ın, 16 Kanunevvel (Aralık) 1917 tarihli

[129] Bkz: ÇOLAK, K., & YETİM, F. (2017). Veliaht Vahdeddin ve Mustafa Kemal Paşa'nın Almanya Seyahatiyle İlgili Bazı Tespitler. *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 17. s.132-133
[130] KARACAGİL, Ö. K. (2013). Alman İmparatoru İstanbul'da (1917). *Akademik Bakış*. 6(12). s.119
[131] A.g.e. s.120-125
[132] ÇOLAK, K., & YETİM, F. (2017). Veliaht Vahdeddin ve Mustafa Kemal Paşa'nın Almanya Seyahatiyle İlgili Bazı Tespitler. *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 17. s.145
[133] ÇOLAK ve YETİM (2017: 134), 16 Kanun-ı Evvel 1917 tarihli Tanin Gazetesinde, Komiser Şakir Nimet Bey'in isminin geçtiğini belirtmektedirler.

ISBN: 978-605-73901-3-4

sayısında şu şekilde belirtilmiştir:

ISBN: 978-605-73901-3-4

ولی عهد سلطنت حضرتلرینك سیاحتی

ولی عهد سلطنت وحیدالدین افندی حضرتلری دون آقشام ساعت یدی بچقده بالقان ترعنیله آلمانیایه متوجهاً شهریزدن مفارقت ایتمشلردر .

ولی عهد سلطنت دولتلو نجابتلو
وحیدالدین افندی حضرتلری

ولی عهد سلطنت دولتلو نجابتلو وحیدالدین افندی حضرتلری ، دون سرای همایونه عزیمت ایله ذات حضرت پادشاهیه عرض وداع ایتمشلر و آلمانیا امپراطوریته اعادهٔ زیارت ایتمك و بعض حرب جبهه لرینده ذات مشاهداتده بولونمق اوزره آقشام ساعت یدی بچقده بالقان ترعنیله شهریزدن مفارقت ایلهمشلردر . بو مناسبتله مرکزی استانبول بنایی فوق العاده پرسورنده تزیین و تزیین ایدلش وصفحهٔ استقبالمزه اولان محافظ طابورلردن مقرز پرچملرك عسکر طرفندن رسم سلام ایفا اولونمشدر . استانبول حربیه نظارتی موزیقه سی اجرای توغم ایلهمشدر .

بالقان ترعنیله عزیمت ایدن
خارجیه ناظری
احمد نسیمی بك افندی

ولی عهد سلطنت حضرتلرینك
رفاقتنده بولنان
مصطفی کمال پاشا

ولی عهد سلطنت وحیدالدین افندی حضرتلرینك تشییع ایلهمك اوزره شهزاده عبدالمجید وعبدالرحیم افندیلر ، صدر اعظم طلعت پاشا ، شیخ الاسلام موسی کاظم افندی ، حربیه ناظری انور پاشا حضرلری ، زراعت ناظری مصطفی شرف ، مالیه ناظری جاوید ، عدلیه ناظری خلیل بك افندیلر ، اعیان رئیسی رضا بك افندی ، مبعوثان رئیسی وکیلی حسین جاهد بك ، آستانه سفیری غالب کامل بك ، اتحاد و ترقی جمعیتی کاتب عمومیسی مدحت شکری ، استانبول مرخصی کامل ، پولیس مدیری احمد ، مرکز قوماندانی جواد ، شهرامینی وکیلی حزائی ، مطبوعات مدیری حکمت بکلر ، تشریفات مأمورلرندن طلعت ورشدی بکلر ، آلمان ، آوسترا ـ مجارستان سفیرلریله بولغارستان سفارتخانه لری استانبول نمایندهلری بولونمشلردر .

ولی عهد سلطنت وحیدالدین افندی حضرتلری قطاره عزیمت رکوبلرینده برای تشییع حاضر بولونان شهزادگان ، وکلا حضراتك وسفراك اقرنی میلهلری وداع ایلهمشلردر .

میرلوا مصطفی کمال پاشاولی عهد حضرتلریله معیت نجابتپناهیلرینده اولدیغی حالده بالقان قطاریله آلمانیایه عزیمت ایلهمشدر . خط حدودیمیزی تا کرستبك ، حدوده قدر ولی عهد سلطنتلو وحیدالدین افندی حضرتلرینی تشییع ایلهمك اوزره عین قطار ایله حرکت ایتمشدر .

§ خارجیه ناظری احمد نسیمی بك افندی رفاقتنده خارجیه نظارتی مستشاری رشاد حکمت بك اولدیغی حالده متنوع دولتلرمالی ایله عقد ایلهمك اوزره دون بالقان ترعنیله آوروپایه عزیمت ایلهمشدر .

"Veliaht-ı Saltanat Hazretlerinin Seyahati", *Tasviri Efkâr,* 16 Kanunevvel (Aralık) 1917

ISBN: 978-605-73901-3-4

Haber şu şekilde *verilmiştir:*

Veliahd-ı Satanat Hazretlerinin Seyahati

Veliahd-ı saltanat Vahidüddin Efendi Hazretleri dün akşam saat yedi buçukta Balkan treniyle Almanya'ya müteveccihen şehrimizden müfârakat etmişlerdir.

Veliahd-ı saltanat devletli necâbetli Vahidüddin Efendi Hazretleri

Veliahd-ı saltanat devletli necâbetli Vahidüddin Efendi Hazretleri dün saray-ı hümâyuna azîmet ile zât-ı hazreti pâdişâhîye arz-ı veda etmişler ve Almanya imparatoruna iâde-i ziyâret etmek ve bazı harp cephelerinde lezzât-ı müşâhedâtta bulunmak üzre akşam saat yedi buçukta Balkan treniyle şehrimizden müfârakat eylemişlerdir. Bu münsebetle Sirkeci istasyon binası fevkalade bir surette tefrîş ve tezyin edilmiş ve silsile-i istilzâm olan muhafız taburundan müfrez bir bölük asker tarafından ve resm-i selam ifa olunmuştur. İstanbul'da harbiye nezareti mızıkası icrâ-yı terennüm eylemiştir.

Veliahd-ı saltanat Vahidüddin Efendi Hazretlerini teşci eylemek üzre şehzâde Abdülmecid ve Abdurrahim Efendiler, Sadrazam Talat Paşa, Şeyhülislam Musa Kazım Efendi, Harbiye Nazırı Enver Paşa Hazerâtı, Ziraat Nâzırı Mustafa Şerif, Maliye Nazırı Cavit, Adliye Nazıı Halil Beyefendiler, Ayan Reisi Rıfat Beyefendi, Meb'ûsân nebtçi reis vekili Hüseyin Cahit Bey, Atina Sefiri Galip Kemal Bey, İttihad ve Terakkî Cemiyeti Kâtib-i Umûmîsi Midhat Şükrü, İstanbul Murahhası Kemal, Polis Müdürü Ahmet, Merkez Kumandanı Cevat, Şehremini Vekili Sezai, Matbûât Müdürü Hikmet Beyler, Teşrîfât Memurlarından Talat ve Rüştü Beyler, Alman, Avusturya sefirleriyle Bulgar Maslahatgüzârı istasyonda hazır bulunmuşlardır.

Veliahd-ı saltanat Vahidüddin Efendi Hazretleri katara hıyn-i rükûblarında berâ-yı teşcî hazır bulunan şehzâdegân ve vükelâ hazerâtına ve sürefâ hazerâtına veda eylemişlerdir.
Mirliva Mustafa Kemal Paşa veliahd hazretlerinin maiyet-i necâbetpenâhîlerinde olduğu halde Balkan katarıyla Almanya'ya azîmet eylemiştir. Hat Komiseri Şakir Nimet Bey hududa kadar veliahd-ı saltanat Vahidüddin Efendi Hazretlerini teşci eylemek üzre aynı katr ile hareket etmiştir. Hariciye Nazırı Amet Nesîmî Beyefendi refâkatinde Hariciye Nezareti Müsteşarı Reşat Hikmet Bey olduğu halde mütelakkî devletler ricâli ile teâtî-i efkâr eylemek üzre dün Balkan treniyle Avrupa'ya azimet eylemiştir.

Tren, 17 Aralık 1917 tarihinde Avusturya-Macaristan topraklarına giriş yapmıştır. Budapeşte Garı'nda yine bir karşılama heyeti teşkil edilmiş ve beklemeye alınmıştır. Bu heyet, Türkiye Başkonsolosu, Budapeşte Valisi ve diğer devlet görevlileri tarafından karşılanmıştır. Budapeşte Garı'ndaki kısa bir görüşmenin ardından tren, Viyana'ya doğru hareket etmiştir. Viyana Garı'nda temassızlık yüzünden bir talihsizlik yaşanmış, karşılama törenlerini düzenlemekle vazifeli Başmabeynci Lütfi Simavi Bey'in hatası dolayısıyla Avusturya Dışişleri Bakanlığı'na trenin varış günü ve saati yanlış bildirilmiştir. Bu sebeple heyet, Viyana Garı'na vardığında kendilerini karşılayan bir heyet

ISBN: 978-605-73901-3-4

bulamamışlardır. Heyet, 17 Aralık 1917 gecesini Viyana Garı'nda bekleyen tren vagonunun içerisinde geçirmiştir. Ertesi gün 18 Aralık 1917 tarihinde, heyeti taşıyan özel vagon, Münih'e gidecek olan başka bir trene bağlanmış ve Münih'e doğru hareket etmiştir.

Osmanlı Heyeti Almanya Topraklarında

Tren, 18 Aralık 1917 tarihinde Almanya'nın Münih kentine giriş yapmıştır. Heyetin, Bad Kreuznach'da bulunan Alman Batı Cephesi Genel Karargâhı'nda karşılanması kararı alındığından Münih'te herhangi bir tören yapılmamıştır. Burada tren tekrar değiştirilmiş, heyeti taşıyan özel vagonun Frankfurt'a gidecek olan trene bağlanması gerekmiştir. Bu işlemin 4-5 saat kadar sürmesi planlandığı için, Bavyera Harbiye Bakanlığı tarafından özel bir otomobil ve mihmandar bir subay görevlendirilerek heyetin bekleme süresince şehri gezmesi sağlanmıştır. Osmanlı heyeti, vagonun bağlanmasına kadar olan süre içerisinde Münih'teki tarihi yerleri gezmiş, işlemin bittiği haberinin üzerine ise gara geri dönmüştür. Berlin Sefiri İsmail Hakkı Paşa da gara gelerek, heyete katılmak üzere trene binmiştir. Tren, 18 Aralık 1917 gecesi Münih'ten ayrılmıştır. Karşılama heyeti de vagona binmiş ve tren 15 dakikalık kısa bir duraklamanın ardından Bad Kreuznach'daki Genel Karargâh'a doğru yola çıkmıştır. Heyetin Rockenhusen'deki hareketinden yaklaşık yarım saat kadar sonra, tren Bad Kreuznach'a giriş yapmıştır. Heyeti istasyonda karşılamak üzere İmparator II. Wilhelm'in yeğeni Prens Waldemar önderliğinde bir gurup devlet yetkilisi görevlendirilmiştir.

Kısa bir karşılamanın ardından, heyet otomobillere alınmış, Veliaht Vahdeddin, Prens Waldemar'la, Mustafa Kemal Paşa ise Korgeneral Baron Von Süsskind ile ayrı otomobillere alınmıştır. Osmanlı heyetindeki diğer konuklar ise rütbelere uygun araçlara yerleştirildikten sonra kortej, ana karargâha gitmek üzere hareket etmiştir. Kısa bir süre sonra Bad Kreuznach Batı Cephesi Ana Alman Karargâhı'na[134] gelen heyet, karşılarında Türk ve Alman bayrakları ile donatılmış büyük bir alan bulmuşlardır. Heyet araçtan indikten sonra karargâh kapısına doğru yönelmiş, bir Alman askeri kıtası tarafından selamlanmıştır. Karargâhın kapısında İmparator II. Kaiser Wilhelm beklemekte, sağ tarafında Alman Orduları Baş Komutanı Mareşal Von Hindenburg, sol tarafında ise Alman 7. Ordu Kurmay Başkanı General Erich Ludendorff bulunmaktadır. İmparator ve Generaller, Osmanlı heyetini selamlamış ve onun refakatinde bulunanları kabul etmiştir. II. Wilhelm, Veliaht Vahdeddin'in elini sıkarak, hoş geldin dileklerini bildirmiş, Naci Paşa'nın Almanca tercümanlığı aracılığı ile Vahdeddin'le kısa bir sohbet etmiştir. Heyetin karargâh ziyareti, 19 Aralık 1917 tarihli[135] *Norddeutsche Allgemeine Zeitung* ve 20 Aralık 1917 tarihli *Kölnische Zeitung* gazetelerine şu şekilde yansımıştır:

[134] Bu karargâh günümüzde Parkhotel Kurhaus ismi ile otel olarak işletilmekte olup, heyetin görüşmelerde bulunduğu salon "Atatürk Salonu" olarak adlandırılmıştır.

[135] Haberin tarihi ile heyetin karargâhı ziyaret tarihi aynıdır. Bunun sebebi gazetenin; bilhassa Birinci Dünya Savaşı'nın gün içerisinde gelişen kritik ve sıcak gelişmelerini aktarabilmek için *Morgen-Ausgabe* (Sabah Baskısı) ve *Abend-Ausgabe* (Akşam Baskısı) olmak üzere iki farklı basım yapmasıdır. Sabah saatlerinde gerçekleşen karşılama törenine dair bilgiler, gazetenin akşam baskısında yer almıştır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Norddeutsche Allgemeine Zeitung

Nr. 391. [57. Jahrgang.] Mittwoch den 19. Dezember 1917. Abend-Ausgabe. [57. Jahrgang.] Nr. 391.

Der türkische Thronfolger im Hauptquartier.

Heute ist im Großen Hauptquartier der türkische Thronfolger, Seine Kaiserliche Hoheit Wahid Eddin, eingetroffen, um, einer persönlichen Einladung Seiner Majestät des Kaisers folgend, Allerhöchstdenselben zu besuchen und darauf die deutsche Westfront zu besichtigen. Wir begrüßen Seine Kaiserliche Hoheit bei diesem ersten Besuche in Deutschland als den erlauchten Freund Seiner Majestät des Kaisers und als den Thronfolger des edlen Osmanischen Reiches, mit dem wir in unerschütterlicher Treue verbunden und in allen Fragen des Krieges und Friedens eines Sinnes sind.

Seine Kaiserliche Hoheit wird außer von dem hiesigen Kaiserlich osmanischen Botschafter Hakky Pascha von dem früheren 1. Kammerherrn Seiner Majestät des Sultans Lutfi Smavi Bei, dem im Kriege auf Gallipoli wie im Kaukasus ruhmreich ausgezeichneten Heerführer Generalmajor Mustafa Kemal Pascha, dem Generalinspekteur der Depottruppen Oberst Nadji Bei, seinem Zeremonienmeister Salih Ihsan Bei, den Adjutanten Major Assaf Bei und Hauptmann Hulussi Bei, dem Privatsekretär Nefik Bei und dem Leibarzt Reschad Bei begleitet.

Der zur Begrüßung des Thronfolgers befohlene deutsche Ehrendienst, der sich heute vormittag auf der Fahrt nach Frankfurt a. M. in Rockenhausen gemeldet hat, besteht aus dem stellvertretenden kommandierenden General des XV. Armeekorps General der Infanterie Freiherrn von Süßkind, dem Chef des Generalstabes beim Gouvernement Straßburg Oberst von Beerenhorst und dem Flügeladjutanten Seiner Majestät des Kaisers, Major von Hirschfeld.

Der türkische Thronfolger im Hauptquartier (Türk Tahtının Varisi Ana Karargâhta), *Norddeutsche Allgemeine Zeitung*, 19.12.1917

Haberde ziyaret şu şekilde belirtilmiştir:

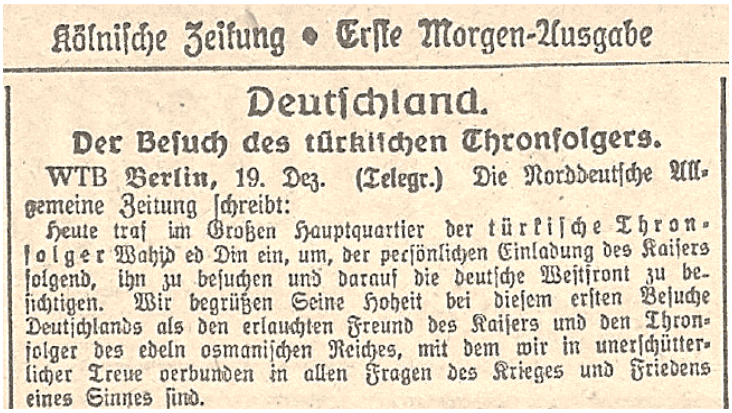
Türk Tahtının Varisi Ana Karargâhta

Bugün İmparator'un kişisel daveti üzerine, Türk tahtının varisi Vahdettin Ekselansları, Majestelerini ziyaretini etmek ve Alman cephesini görmek için ana karargâha geldi. Tüm savaş ve barış meselelerinde sarsılmaz bir sadakat ve tek bir akılla birleştiğimiz asil Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasçısının Almanya'ya bu ilk ziyaretinde kendisini selamlıyoruz.

Ekselanslarına ayrıyeten Osmanlı büyükelçisi Hakkı Paşa, Başmabeynci Lütfi Simavi, Gelibolu ve Kafkasya'daki savaşta onurlandırılan askeri komutan Tümgeneral Mustafa Kemal Paşa, Mühimmat Müfettişi Albay Naci Bey, Teşrifatçı Salih İhsan Bey, emir subayları Binbaşı Asaf ve Yüzbaşı Hulusi Beyler, özel sekreter Refik Bey ve özel hekim Reşad Bey eşlik etmiştir.

Tahtın varisini karşılama emri verilen Alman şeref heyetinin, bugün öğleden sonra Frankfurt yolundaki Rockenhausen'dan bildirdiğine göre, heyette 15. Piyade Kolordu Komutan Vekili General Freiherrn von Süßkind, Strasburg Eyaleti Erkan-ı Harbiye Reisi Albay von Beerenhorst ve Majesteleri Kaiser'in emir subayı Binbaşı von Hirschfeld bulunmaktadır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Kölnische Zeitung • Erste Morgen-Ausgabe

Deutschland.

Der Besuch des türkischen Thronfolgers.

WTB Berlin, 19. Dez. (Telegr.) Die Norddeutsche Allgemeine Zeitung schreibt:

Heute traf im Großen Hauptquartier der türkische Thronfolger Wahid ed Din ein, um, der persönlichen Einladung des Kaisers folgend, ihn zu besuchen und darauf die deutsche Westfront zu besichtigen. Wir begrüßen Seine Hoheit bei diesem ersten Besuche Deutschlands als den erlauchten Freund des Kaisers und den Thronfolger des edeln osmanischen Reiches, mit dem wir in unerschütterlicher Treue verbunden in allen Fragen des Krieges und Friedens eines Sinnes sind.

Der Besuch des türkischen Thronfolgers (Türk tahtının varisinin ziyareti), *Kölnische Zeitung*, 20.12.1917

Türk Tahtının Varisinin Ziyareti

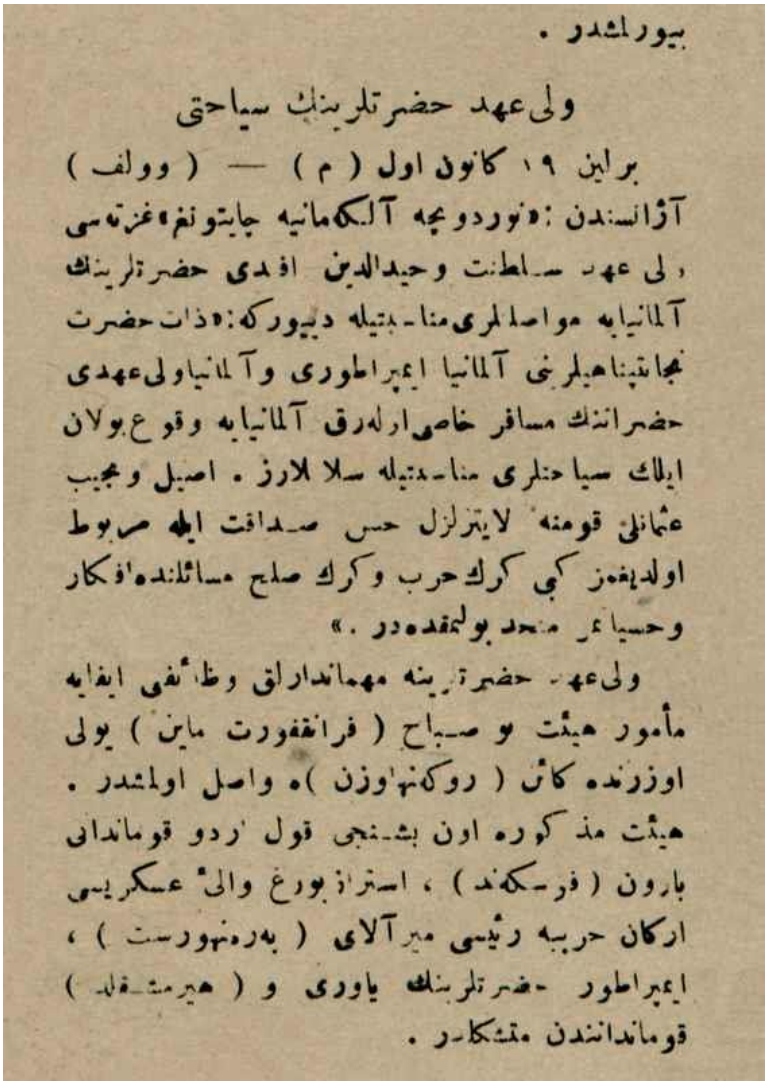
Bugün İmparator'un kişisel daveti üzerine, Türk tahtının varisi Vahdettin Ekselansları, Majestelerini ziyaretini etmek ve Alman cephesini görmek için ana karargâha geldi. Tüm savaş ve barış meselelerinde sarsılmaz bir sadakat ve tek bir akılla birleştiğimiz asil Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasçısının Almanya'ya bu ilk ziyaretinde kendisini selamlıyoruz.

Karargâhta gerçekleştirilen bir dizi görüşme sonrası, Generallar Hindenburg ve Ludendorff ve diğer Alman görevliler gara gelerek, heyeti uğurlamış, tren, gece yarısı Strasburg'a doğru hareket etmiştir. Tren, 20 Aralık 1917 Perşembe günü sabah saat 09.00'a doğru Strazburg[136] Garı'na giriş yapmıştır. Karşılama merasimi ardından Türk heyet, şehir gezdirilmek üzere otomobillere alınmıştır. Öğleye doğru Dük Von Albrecht'in sarayına geçilmiş ve öğle yemeği burada yenilmiştir. Yaklaşık 1-2 saatlik bir sohbetin akabinde heyete, Fransız sınırına yakın bulunan II. Wilhelm Siperleri gezdirilmiştir. Daha sonra tekrar Dük Von Albrecht'in evine dönülmüş, akşam yemeği burada yenmiş ve konuklar geceyi bu sarayda geçirmiştir. 21 Aralık 1917 Cuma günü sabah erken saatlerde hazırlıklar tamamlanarak gara doğru hareket edilmiştir. Türk heyetini uğurlamak üzere Dük Von Albrecht ve beraberindekiler Strazburg Garı'na gelmiş, vedalaşma sonrası tren, Colmar'a doğru hareket etmiştir.

Aynı gün, Türkiye'de *Tanin* gazetesinde seyahat hakkındaki gelişmelerin verildiği bir haber yayımlanmıştır.[137] Haber, aslında 19 Aralık 1917 tarihli *Norddeutsche Allgemeine Zeitung*'da yayımlanan haberin Türkçesidir.

[136] Günümüzde Fransa topraklarında bulunan Strazburg, 19. yüzyılın ikinci yarısında Otto von Bismarck tarafından Alman İmparatorluğu'na dahil edilmiş ve Alsas-Loren eyaletinin başkenti yapılmıştır.
[137] Görselin, haberin temize çekilmiş bir nüshası olduğu değerlendirilmektedir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

بیورلمشدر .

ولی‌عهد حضرتلرینك سیاحتی

برلین ۱۹ کانون اول (م) — (وولف)
آژانسندن : «نوردوچه آلگماینیه چایتونغزه‌غزته‌سی
ولی عهد سلطنت وحیدالدین افندی حضرتلرینك
آلمانیایه مواصلتلری مناسبتیله دیبورکه : «ذات حضرت
مجانیناهیلرینی آلمانیا ایمپراطوری وآلمانیاولی‌عهدی
حضرتلرینك مسافر خاصی ارله‌رق آلمانیایه وقوع بولان
ایلك سیاحتلری مناسبتیله سلاملارز . اصیل ومجیب
عثمانلی قومنه لایتزلزل حس صداقت ایله مربوط
اولدیغمز کبی کرك حرب وکرك صلح مسائلنده افکار
وحسیاتمز متحد بولنمقده‌در . »

ولی‌عهد حضرتلرینه مهماندارلق وظائفی ایفایه
مأمور هیئت بو صباح (فرانقفورت ماین) یولی
اوزرنده کائن (روکنهاوزن) ه واصل اولمشدر .
هیئت مذکوره اون بشنجی قول اردو قوماندانی
بارون (فرسکند) ، استراز بورغ والیسی عسکریسی
ارکان حربیه رئیسی میرآلای (بهرنهورست) ،
ایمپراطور حضرتلرینك یاوری و (هیرمنشفلد)
قوماندانندن متشکلدر .

Osmanlı heyetinin Almanya seyahati, *Tanin*, 21 Kanun-ı Evvel (Aralık)

Haberde seyahat şu şekilde belirtilmiştir:

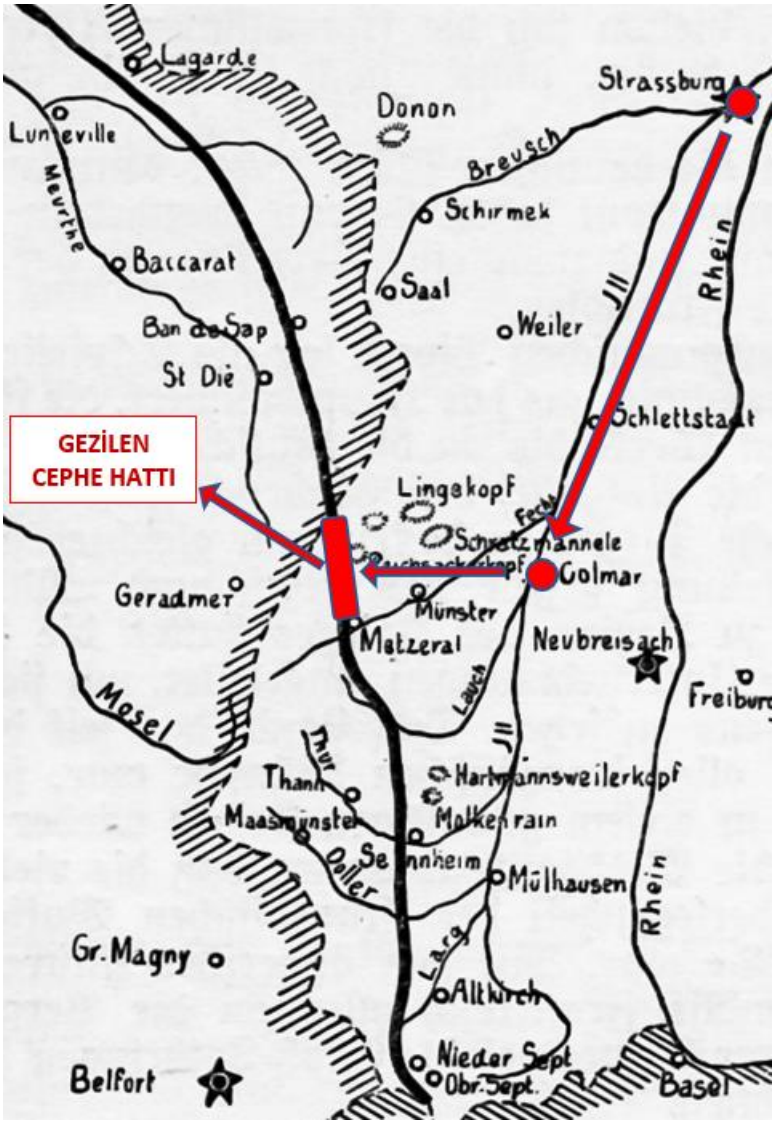
Veliahd Hazretlerinin Seyahati

Berlin 19 Kanun-i Evvel (Volf) ajansından "Norddeutsche Allgemeine Zeitung" gazetesi Veliahd-ı saltanat ve Vahidüddîn Efendi Hazretlerinin Almanya'ya muvâsalatları münasebetiyle diyor ki: "Zât-ı hazreti necâbetpenâhîlerini Almanya imparatoru ve Amanya veliahdı hazerâtının misafir-i hâssı olarak Almanya'ya vuku bulan ilk seyahatleri münasebetiyle selamlarız. Asil ve necib Osmanlı kavmine lâ yetezelzel hiss-i sadâkat ile merbût olduğumuz gibi gerek harp ve gerek sulh mesâilinde efkâr ve hissiyâtımız müttehid bulunmaktadır."

Veliahd hazretlerine mihmandarlık vezâifini ifaya memur hey'et bu sabah (Frankfurt Main) yolu üzerinde kâin (Rockenhausen)'e vâsıl olmuştur. Hey'et-i mezkûre On Beşinci Kolordu Kumandanı Baron (Fuskend), Strazburg vâli-i askerîsi Erkân-ı Harbiye Reisi Miralay (Beerenhorst), imparator hazretlerinin yaveri (Hirschfeld) ve kumandanından müteşekkildir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Yaklaşık 2 saatlik seyahat sonrası, Osmanlı heyeti Colmar Garı'na giriş yapmıştır. Colmar gezisi, aslında Osmanlı heyetinin Almanya ziyaretinin esasını teşkil eden bölümdür. Çünkü Colmar bölgesi, I. Dünya Harbi'nin en stratejik bölgelerinden olan Alsas bölgesinin merkezini oluşturan Güney-Batı cephesini barındırmaktaydı. Dolayısıyla Almanlar tarafından bu bölge özel olarak Türk heyetine gösterilmek istenmiş ve müttefike olan güven arttırılmak hedeflenmiştir. Tanışma faslının ardından, Korgeneral Von Koendel, duvarda çeşitli renklerle cephelerin belirtilmiş olduğu ayrıntılı bir harita üzerinden taarruzların başarısından bahsetmiş, Mustafa Kemal Paşa'nın bizzat anılarında belirttiği üzere sanatkârca konuşmuş, fakat yine pembe bir tablo çizmekten öteye gitmemiştir.

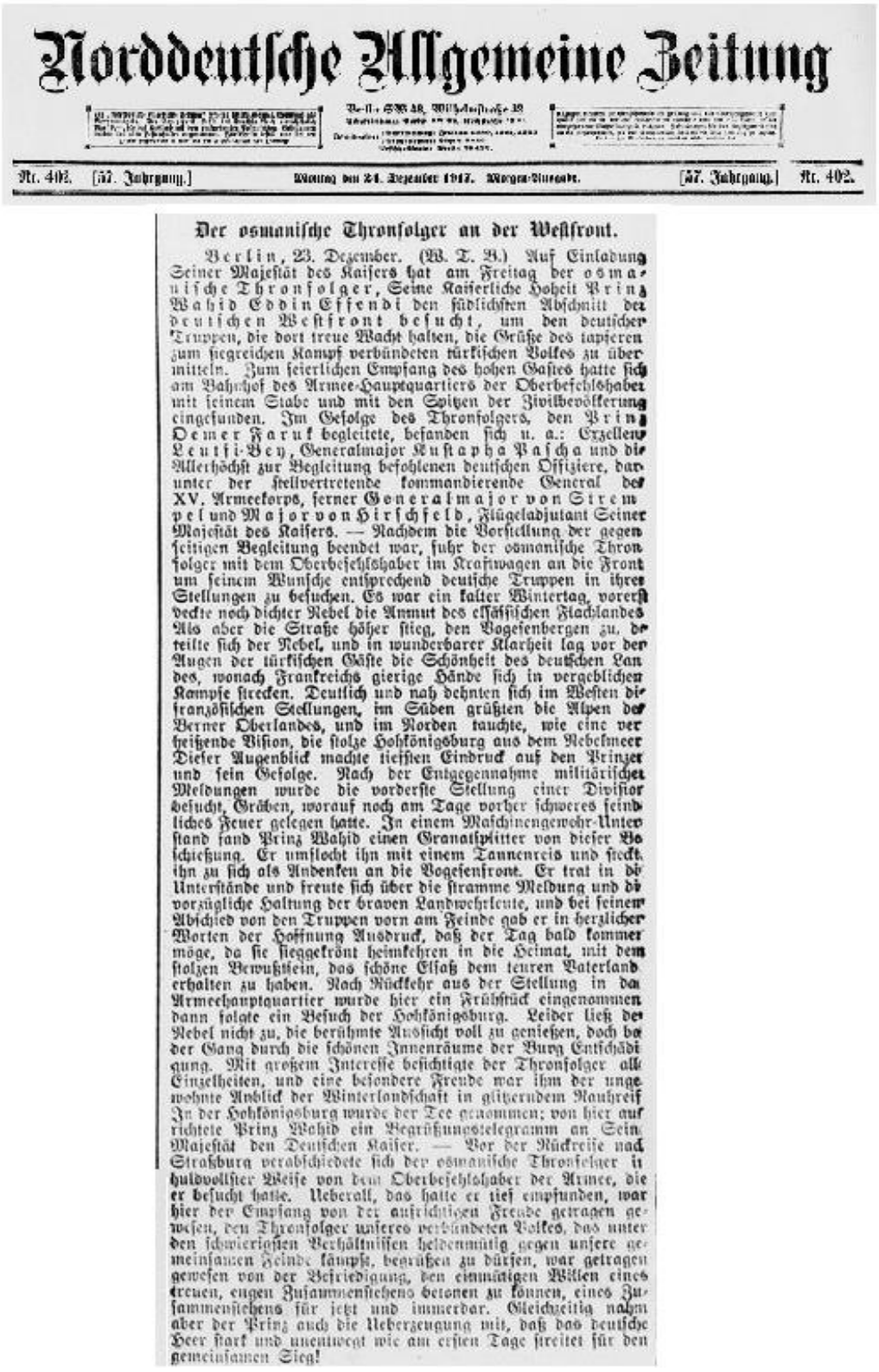

Heyetin geziyi gerçekleştirdiği Colmar şehri, Alsas-Loraine bölgesi ve cephe hattı
Vogesenfront, 1917

22 Aralık 1917 Cumartesi günü Essen'e gidilmek üzere hazırlıklara başlanmıştır. Heyeti taşıyan özel vagon, Rhein nehri boyunca gidecek olan başka bir trene bağlanmıştır. Strazburg Garı'nda heyeti karşılayan Askeri Vali ve diğer yetkililer yine garda hazır bulunmuş, kısa bir veda töreninin ardından heyet uğurlanmıştır. Heyetin Strasbourg,

ISBN: 978-605-73901-3-4

Colmar ve Alsas bölgelerini kapsayan Batı cephesi gezisi, yine dönemin gazeteleri; *Norddeutsche Allgemeine Zeitung* ve *Kölnische* Zeitung'a şu şekilde yansımıştır:

Norddeutsche Allgemeine Zeitung

Nr. 402. [55. Jahrgang.] Montag den 24. Dezember 1917. Morgen-Ausgabe. [55. Jahrgang.] Nr. 402.

Der osmanische Thronfolger an der Westfront.

Berlin, 23. Dezember. (W. T. B.) Auf Einladung Seiner Majestät des Kaisers hat am Freitag der osmanische Thronfolger, Seine Kaiserliche Hoheit Prinz Wahid Eddin Effendi den südlichsten Abschnitt der deutschen Westfront besucht, um den deutschen Truppen, die dort treue Wacht halten, die Grüße des tapferen zum siegreichen Kampf verbündeten türkischen Volkes zu übermitteln. Zum feierlichen Empfang des hohen Gastes hatte sich am Bahnhof des Armee-Hauptquartiers der Oberbefehlshaber mit seinem Stabe und mit den Spitzen der Zivilbevölkerung eingefunden. Im Gefolge des Thronfolgers, den Prinz Oemer Faruk begleitete, befanden sich u. a.: Exzellenz Lutfi-Bey, Generalmajor Kustapha Pascha und die Allerhöchst zur Begleitung befohlenen deutschen Offiziere, darunter der stellvertretende kommandierende General des XV. Armeekorps, ferner Generalmajor von Strempel und Major von Hirschfeld, Flügeladjutant Seiner Majestät des Kaisers. — Nachdem die Vorstellung der gegenseitigen Begleitung beendet war, fuhr der osmanische Thronfolger mit dem Oberbefehlshaber im Kraftwagen an die Front um seinem Wunsche entsprechend deutsche Truppen in ihren Stellungen zu besuchen. Es war ein kalter Wintertag, vorerst deckte noch dichter Nebel die Anmut des elsässischen Flachlandes. Als aber die Straße höher stieg, den Vogesenbergen zu, teilte sich der Nebel, und in wunderbarer Klarheit lag vor den Augen der türkischen Gäste die Schönheit des deutschen Landes, wonach Frankreichs gierige Hände sich in vergeblichem Kampfe strecken. Deutlich und nah dehnten sich im Westen die französischen Stellungen, im Süden grüßten die Alpen des Berner Oberlandes, und im Norden tauchte, wie eine verheißende Vision, die stolze Hohkönigsburg aus dem Nebelmeer. Dieser Augenblick machte tiefsten Eindruck auf den Prinzen und sein Gefolge. Nach der Entgegennahme militärischer Meldungen wurde die vorderste Stellung einer Division besucht, Gräben, worauf noch am Tage vorher schweres feindliches Feuer gelegen hatte. In einem Maschinengewehr-Unterstand fand Prinz Wahid einen Granatsplitter von dieser Beschießung. Er umflocht ihn mit einem Tannenreis und steckte ihn zu sich als Andenken an die Vogesenfront. Er trat in die Unterstände und freute sich über die stramme Meldung und die vorzügliche Haltung der braven Landwehrleute, und bei seinem Abschied von den Truppen vorn am Feinde gab er in herzlichen Worten der Hoffnung Ausdruck, daß der Tag bald kommen möge, da sie sieggekrönt heimkehren in die Heimat, mit dem stolzen Bewußtsein, das schöne Elsaß dem teuren Vaterland erhalten zu haben. Nach Rückkehr aus der Stellung in das Armeehauptquartier wurde hier ein Frühstück eingenommen, dann folgte ein Besuch der Hohkönigsburg. Leider ließ der Nebel nicht zu, die berühmte Aussicht voll zu genießen, doch bot der Gang durch die schönen Innenräume der Burg Entschädigung. Mit großem Interesse besichtigte der Thronfolger alle Einzelheiten, und eine besondere Freude war ihm der ungewohnte Anblick der Winterlandschaft in glitzerndem Rauhreif. In der Hohkönigsburg wurde der Tee genommen; von hier aus richtete Prinz Wahid ein Begrüßungstelegramm an Seine Majestät den Deutschen Kaiser. — Vor der Rückreise nach Straßburg verabschiedete sich der osmanische Thronfolger in huldvollster Weise von dem Oberbefehlshaber der Armee, die er besucht hatte. Ueberall, das hatte er tief empfunden, war hier der Empfang von der aufrichtigen Freude getragen gewesen, den Thronfolger unseres verbündeten Volkes, das unter den schwierigsten Verhältnissen heldenmütig gegen unsere gemeinsamen Feinde kämpft, begrüßen zu dürfen, war getragen gewesen von der Befriedigung, den einmütigen Willen eines treuen, engen Zusammenstehens betonen zu können, eines Zusammenstehens für jetzt und immerdar. Gleichzeitig nahm aber der Prinz auch die Ueberzeugung mit, daß das deutsche Heer stark und unentwegt wie am ersten Tage streitet für den gemeinsamen Sieg!

Der osmanische Thronfolger an der Westfront (Osmanlı tahtının varisi dünya cephesinde), *Norddeutsche Allgemeine Zeitung*, 24.12.1917

ISBN: 978-605-73901-3-4

Osmanlı Tahtının Varisi Dünya Cephesinde

İmparator Majestelerinin daveti üzerine, Osmanlı tahtının varisi olan Majesteleri Prens Vahdeddin Efendi, muzaffer savaşa müttefik olan cesur Türk halkının selamlarını, Alman Batı cephesinin güney kesiminde sadakatle hizmet eden Alman birliklerine iletmek üzere cuma günü ziyaret gerçekleştirdi. Başkomutan, kurmayları ve sivil nüfusun liderleri, seçkin konuğun ciddi bir şekilde karşılanması için ordu karargahında toplandı.

Prens Ömer Faruk'un eşlik ettiği Türk tahtının varisinin maiyetinde: Ekselans Lütfi Bey, Tümgeneral Mustafa Kemal Paşa ve Alman subayları bulunmaktadır. Onlara eşlik etmeleri emredilen Alman subayları; XV. Kolordu Komutan Yardımcısı, İmparator Hazretleri'nin emir subayı Tümgeneral von Strempel ve Binbaşı von Hirschfeld de gruba dahildi.

Karşılama merasimi sona erdikten sonra, Osmanlı tahtının varisi başkomutanla birlikte istekleri doğrultusunda Alman birliklerini mevzilerinde ziyaret etmek için cepheye gitti. Soğuk bir kış günüydü, Alsas ovalarının hoşnutsuzluğunu yoğun bir sis kaplamıştı. Ancak yol yükseldikçe, Vosges Dağları'na doğru sis dağıldı ve Alman topraklarının güzelliği, Türk konukların gözlerinin önünde harika bir berraklıkla belirdi. Ardından Fransa'nın açgözlü elleri beyhude taarruzlarla kendini gösterdi.

Batıda Fransız mevzileri açıkça ve yakından görüldü. Güneyde Bernese Oberland Alpleri ve kuzeyde gururlu Hohkönigsburg kasabası, sis denizinden yanan bir meşale gibi çıktı. Bu an, prens ve çevresi üzerinde derin bir etki bıraktı. Askeri raporların alınmasından sonra, bir gün önce ağır düşman ateşi altında olan tümenin ön mevziisinde bulunan siperler ziyaret edildi. Prens Vahdeddin, bir makineli tüfek sığınağında bu bombardımandan kalan şarapneli buldu. Etrafına bir çam dalı ördü ve Vosges cephesinden bir hatıra olarak kendisine sakladı.

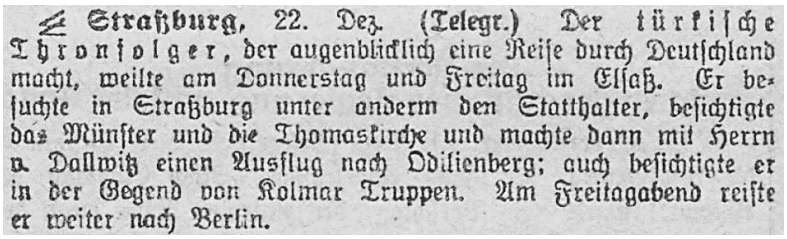
Sığınakları gezdi, iyi komutanların sıkı raporlarından ve mükemmel tavırlarından memnun kaldı. Birliklere vedasında sıcak sözlerle; sevgili anavatanlarından güzel haberler aldıklarını gururlu bir farkındalıkla, zaferle taçlandırılmış halde evlerine dönecekleri günün yakında geleceğini ifade etti. Ordu karargahına dönüldükten sonra kahvaltı yapıldı ve ardından Hohkönigsburg ziyaret edildi. Ne yazık ki sis, ünlü manzaranın tadını tam olarak çıkarmaya izin vermedi, ancak kalenin güzel iç kısımlarında yapılan yürüyüş bunu telafi etti. Tahtın varisi tüm ayrıntıları büyük bir ilgiyle inceledi ve özellikle parıldayan kırağı içindeki kış manzarasının alışılmadık görüntüsü onu çok mutlu etti.

Hohkönigsburg'da çay alındı. Şehzade Vahdeddin buradan Alman İmparatoru Majestelerine bir teşekkür telgrafı gönderdi. Osmanlı tahtının varisi Strasbourg'a dönmeden önce ziyaret ettiği ordunun Alman başkomutanına nezaketle veda etti.

En zor şartlar altında ortak düşmanlarımızla kahramanca savaşan müttefik halkımızın, [Osmanlı] tahtının varisini karşılamadaki samimi sevinci, derinden hissedilen bir memnuniyet ve oybirliğine dönüşmüştür. Şimdi ve sonsuza kadar, sadık ve yakın bir ilişkinin iradesi vurgulanmıştır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Aynı zamanda prens [veliaht], Alman ordusunun ortak zafer için ilk günkü kadar güçlü ve kararlı bir şekilde savaşacağına inanmıştır.

≤ Straßburg, 22. Dez. (Telegr.) Der türkische Thronfolger, der augenblicklich eine Reise durch Deutschland macht, weilte am Donnerstag und Freitag im Elsaß. Er besuchte in Straßburg unter anderm den Statthalter, besichtigte das Münster und die Thomaskirche und machte dann mit Herrn v. Dallwitz einen Ausflug nach Odilienberg; auch besichtigte er in der Gegend von Kolmar Truppen. Am Freitagabend reiste er weiter nach Berlin.

Der Besuch des türkischen Thronfolgers (Türk tahtının varisinin ziyareti), *Kölnische Zeitung*, 23.12.1917

Şu anda Almanya'yı ziyaret etmekte olan Türk tahtının varisi, perşembe ve cuma günleri Elsaß (Alsas'da) kaldı. Strasbourg'daki bazı temasların yanı sıra, valiyi ziyaret etti. Münster'i ve Thomaskirche'yi ziyareti akabinde, Herr v. Dallwitz ile birlikte Odilienberg'e bir gezi gerçekleştirdi. Ayrıca Colmar (Kolmar) bölgesindeki birlikleri denetledi. Cuma akşamı Berlin'e doğru hareket etti.

ESSEN, KRUPP AİLESİ VE KRUPP FABRİKALARI

Essen, Batı Almanya Kuzey Ren-Vestfalya Bölgesi'nde, Ren-Herne Kanalı ile Ruhr Nehri arasında yer almaktadır. Şehir, 852 yılında kurulan aristokrat bir manastır tarafından temeli atılmış, 15. yüzyılda tamamlanan Münsterkirche Katedrali tarafından temsil olunmuştur.[138] Essen'in önemli madencilik geleneği 14. yüzyıla kadar uzanmaktadır. İlk gümüş madenciliği 1354'te, ilk kömür madenciliği ise 1450'de başlamıştır.[139] 16. yüzyılın sonunda, Essen'de birçok kömür madeni açılmış ve şehir, silah endüstrisinin merkezi olarak isim kazanmıştır. 1570-1620 arasında yılda 14.000 tüfek ve tabanca üretilmiş ve Essen silah ustaları yüksek karlar elde etmiştir. Manastırlar tarafından yerel egemenliğini bir süre sürdüren Essen, 1802 yılında Prusya'ya dahil olmuştur. 19. yüzyılda demirhane, çelik fabrikası ve kömür madenlerinin gelişmesi, Essen'in küçük bir kasabadan (1802'de yaklaşık 3.000 kişi) Ruhr kömür sahasındaki en büyük sanayi şehrine dönüşmesine vesile olmuştur.

Krupp Ailesi, Essen şehrinin tarihi ile özdeşleşmiş olan köklü bir aile olup, şehrin bayındırlığında önemli rol oynamıştır. 16'ncı yüzyıldan itibaren Essen'de ikamet eden Krupp ailesi, soylu ve aristokrat bir aile olup, yüksek görevlerde bulunmuştur. Aile, silah üretimi konusunda uzun bir geçmişe sahip olsa da Krupp Firması 1811 yılında baba Friedrich Krupp tarafından dökme çelik fabrikası olarak kurulmuş, kasaba halkı için önemli bir gelir kaynağı olmuştur. İşçi ihtiyacı, çevre bölgelerden göçleri teşvik etmiş, Essen nüfusu önemli bir artış yaşamıştır. Baba Krupp yönetimi altındaki fabrika, bir dönem ekonomik sıkıntılar yaşamış, daha sonra oğlu Alfred Krupp yönetimi devralarak, Krupp Fabrikaları'nı dünyanın önde gelen harp sanayi merkezlerinden biri haline getirmiştir.[140] Alfred Krupp, dikişsiz lastiği üretmeyi başarmış, fabrika büyük bir genişlemeye giderek, 1846'da şehrin 300 hektarlık bir alanında faaliyet göstermeye başlamıştır. Milliyetçi düşünceleri ile öne çıkan Krupp Ailesi, İmparator I. Wilhelm

[138] Chronik der Stadt Essen 8. bis 16. Jahrhundert. Stadt Essen. Essener Stadtgeschichte. Erişim: 12.01.2021. url: https://media.essen.de/media/wwwessende/aemter/41/stadtarchiv/Stadtchronik_Essen.pdf
[139] A.g.y.
[140] TÜRK, F. (2012). *Türkiye ile Almanya Arasındaki Silah Ticareti (1871-1914)*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık. s.219

ISBN: 978-605-73901-3-4

(1861-1888) ile yakın ilişkiler kurarak Prusya'nın top ve demiryolu ihtiyacını karşılamış, İmparator II. Wilhelm döneminde daha da ileri götürülen yakınlık ile Krupp Firması, ordudan emekli olan subayların istihdam edildiği bir geri cephe haline gelmiş, imparator desteği ile bütün rakipler bertaraf edilerek istenilen ihale alınabilmiştir.[141]

Osmanlı Devleti için Krupp Fabrikaları büyük ehemmiyet taşımaktadır. 1883 tarihinden itibaren Krupp, Osmanlı ordusunun top, tüfek vb. gibi önemli askeri teçhizatlarını karşılamaya başlamış, Osmanlı'nın girdiği savaşlarda Krupp firmasının topları kullanılmaya başlanmıştır.[142] Özellikle Krupp, zamanla Osmanlı'nın silah pazarında tekel durumuna gelmiştir.[143] Bilhassa Osmanlı ordusunda görev yapan Alman subayları, Fransız ve İngiliz silah sanayisinin Osmanlı pazarlarındaki hakimiyetini kırmış, Osmanlı'yı Krupp Firması ile yakınlaştırmıştır. 1861 yılında Türk Harbiye Nezareti'ne bir adet deneme topunun gönderilmesi akabinde, 1863 yılında ısmarlanan 48 adet top siparişi ile Osmanlı Devleti Krupp Firması ile ilk temasını gerçekleştirmiştir. 1869 yılında Otto Dingler tarafından Krupp Firması'nın İstanbul Temsilciği açılmış, Almanya ile Osmanlı Devleti arasında büyük bir silah ticareti yaşanmaya başlanmıştır. Von der Goltz, 1885'de Krupp Fabrikaları'ndan 500 ağır topu, 1886'da ise 426 sahra topu ve 60 havan topu ve drednotu Osmanlı ordusuna aldırmıştır.[144] 1889'da 5,9 milyon, 1893'te 13,1 milyon, 1894'te 6 milyon, 1895'te 12,2 milyon marklık silah siparişi veren Osmanlı Devleti, müteakip yıllar için de büyük siparişler vererek, yüklü meblağlar ödemiştir. Osmanlı Bankası'nın vermediği krediler ise Alman bankası Deutsche Bank'tan alınmış, Alman müşavir paşalar, cephe gerisinde bu ticareti üstlenmiştir. İlber Ortaylı'ya göre, Almanya'nın Osmanlı Devleti'ne subaylar göndermesinin önemli bir nedeni de, silah ticaretini ayakta tutmaktır.[145] Balkan Harbi ve I. Dünya Harbi'nden sonra Osmanlı ordusunda görevli Alman müşavir subay sayısı artmış, bu sayıyla birlikte Krupp Fabrikaları'ndan alınan silah ve malzeme siparişi de artmıştır.[146] Osmanlı Devleti tarafından 1861-1907 yılları arasında toplam 3.740 adet çeşitli çaplarda top satın alınmıştır.[147] Krupp Fabrikaları aynı zamanda birçok Türk yetkiliyi ağırlamıştır. 1883 yılında Gazi Muhtar Paşa, 1891'de bir grup Türk subayı, 1906'da General Hıfzı Paşa, 1911'de ise General Rüştü Paşa Başkanlığı'nda Albay Hasan Rıza, Kaptan Hakkı ve Enver Bey (Enver Paşa değil), Krupp Fabrikaları'nı ziyaret ederek, incelemelerde bulunmuştur.[148] Krupp Firması, Cumhuriyetin kuruluşuna kadar 116 Türk devlet adamı ve asker tarafından ziyaret edilmiştir.[149]

Osmanlı Heyetinin Essen'e Varışı

Mustafa Kemal Paşa'nın içerisinde bulunduğu Osmanlı heyetini taşıyan tren, 22 Aralık 1917 Cumartesi günü saat 18.00'da Altenessen Tren İstasyonu'na varmıştır.

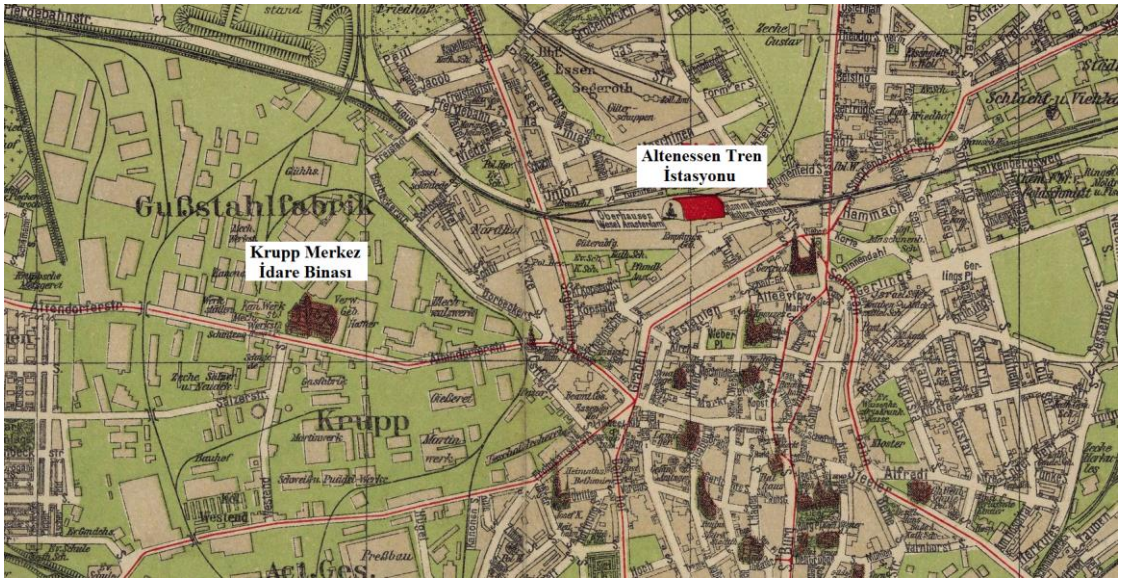
[141] A.g.e. s.221
[142] KÖRPE, R. (2017). *Türk Ordusunun Çanakkale Kara Savaşlarında Kullandığı Silahlar ve Savaş Malzemeleri Üzerine Bir Değerlendirme*. Prof. Dr. Salim Cöhce Armağanı. "Türk Tarihine Adanmış Çileli Bir Omur". Editör Prof. Dr. Alpaslan CEYLAN. Ankara: Berikan Yayınevi
[143] Krupp'un yanı sıra Loewe ve Mauser gibi büyük Alman silah firmaları da Osmanlı'nın harp sanayisini teminde öne çıkan firmalardır.
[144] ORTAYLI, İ. (2006). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*. İstanbul: Alkım Yayınevi. s.103
[145] A.g.e. s.103-104
[146] A.g.e. s.104
[147] TÜRK, F. (2012). *Türkiye ile Almanya Arasındaki Silah Ticareti (1871-1914)*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık. s.227-228
[148] A.g.e. s.239
[149] A.g.e. s.239

ISBN: 978-605-73901-3-4

Heyetin ziyaret tarihlerinde Altenessen Tren İstasyonu'na ait bir görüntü

İstasyonda; 1909'dan 1941'e kadar Friedrich Krupp AG ağır sanayi şirketinin tek mirasçısı olarak şirketi yöneten Alman diplomat, Gustav Krupp von Bohlen und Halbach, Essen Belediye Başkanı Albert Heinrich Friedrich Wilhelm Holle, diğer Krupp fabrikası ileri gelenleri ile bazı devlet yetkilileri hazır bulunmuştur. Ayrıca heyette, incelemelere sonradan katılanlar arasında, o dönemde 1. Muhafaza Piyade Bölüğünde hizmet eden Türk Şehzadesi Ömer Faruk Efendi ve şehzadeye refakat eden Mirliva (Tuğgeneral) Von Strempel de bulunmaktadır.[150] Kısa bir karşılama töreni ardından heyet, araçlara alınmış ve plan gereği Krupp Fabrikaları'nı gezmek üzere yola çıkılmıştır. 1919 yılına ait Essen şehir haritası göz önüne alındığında, heyet takribi 10-15 dakikalık (5 km) kısa bir yolculuk yapmış ve Krupp ana binasına gelmiştir.[151]

Osmanlı heyetinin Essen rotası

[150] ÇOLAK, K., & YETİM, F. (2017). Veliaht Vahdeddin ve Mustafa Kemal Paşa'nın Almanya Seyahatiyle İlgili Bazı Tespitler. *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 17. s.145

[151] "Stadtplan von Essen Beilage zum Führer durch Essen 1:12.000 (Januar 1919)". Landkartenarchiv DE. Erişim: 14.01.2021. url: https://www.landkartenarchiv.de/historischestadtplaene.php?q=landkartenarchiv_essen_u1919

ISBN: 978-605-73901-3-4

Mustafa Kemal Paşa'nın Krupp Fabrikaları'nı Ziyareti

Heyet, öncelikle *Altendorfer Str.* Adresi üzerinde bulunan Krupp Merkez İdare Binası'na alınmıştır. Burada toplantı salonuna geçilmiş, Krupp yöneticisi Gustav Krupp von Bohlen und Halbach, harita üzerinde Krupp teşkilatının şemasını ve bölümlerini heyete göstermiş, Krupp makineleri ve harp sanayi gereçleri hakkında kısa bir brifing vermiştir. Daha sonra, fabrikanın bazı bölümlerinin heyete gösterilmesi için odadan ayrılınmıştır. Krupp Fabrikaları, Mustafa Kemal Paşa için ayrı bir önem teşkil etmektedir. Zira, Mustafa Kemal Paşa, 19'uncu Tümen Komutanı Kurmay Yarbay olarak bizzat yürüttüğü Çanakkale Harbi'nde, Krupp Fabrikaları'nda imal edilen topları ve diğer Alman harp silah ve teçhizatını kullanmış ve büyük başarılar elde etmiştir. Çanakkale Deniz Harekâtı'nda (19 Şubat-18 Mart 1915) Seyit Onbaşı'nın ateşleyerek İngiliz Ocean Zırhlısı'nı batırdığı top,[152] 1889 yılında Osmanlı ordusuna teslim edilen, 35 cm çapında Krupp Marka Çakıllı Top'tur.[153] Bunun yanı sıra Çanakkale Kara Harekâtı'nda (25 Nisan 1915-12 Ocak 1916) kullanılan, aşağıda isimleri türleri belirtilen toplar da Krupp yapımıdır.

1. 105 mm obüs topu
2. 77 mm M96 L/27 nA5
3. 75 mm M03 L/30
4. 75 mm Schneider
5. 77 mm Rheinmetall M16 L/35 (Gebirgskanone) sahra topları
6. 87 mm toplar

Çanakkale Harbi'nde kullanılan Krupp toplarının üzerinde bulunan logo
Harbiye Askeri Müzesi, İstanbul

Krupp Fabrikaları'nda imal edilmiş toplar olup, üzerlerinde firmanın logosu bulunmaktadır.[154] Bu toplar, Anzak Birlikleri ile olan muharebelere karşı Conk Bayırı, Kocaçimen Tepesi ve Besim Tepe hattına Mustafa Kemal Paşa tarafından bizzat yerleştirilmiştir.[155] Dağ sırtlarına konumlandırdığı topçu bataryaları ile Mustafa Kemal Paşa, 57'nci Alay'ın taarruzuna ateş desteği sağlamıştır. 22 Aralık 1917 tarihine gelindiğinde, Mustafa Kemal Paşa

[152] NYKIEL, P. (t.y.). Naval Operations in the Dardanelles 1915. Erişim: 13.01.2021.url: http://www.navyingallipoli.com/heavy_a.html
[153] 1886'da Padişah II. Abdülhamid, Krupp fabrikasına bu toplardan 8 adet sipariş vermiştir. Asaf Paşa tarafından teslim alınan toplar Çanakkale'ye getirilip Rumeli Mecidiyesi ve Anadolu Hamidiye Tabyalarına yerleştirilmiştir.
[154] NYKIEL, P. (t.y.). Naval Operations in the Dardanelles 1915. Erişim: 13.01.2021.url: http://www.navyingallipoli.com/heavy_a.html
[155] KINROSS, L. (1967*). Atatürk, Bir Milletin Yeniden Doğuşu*. İstanbul: Sander Kitabevi. s.129

ISBN: 978-605-73901-3-4

Çanakkale Savaşı'nda kullanılan ve önemli işler gören Alman harp sanayisini yerinde izleme imkânı bulmuştur. Osmanlı heyeti, siyah gözlükler takarak Türk toplarının dökümünü izlemiştir. Krupp ailesi adına Baron Gustov Krupp Von Bohlen, top üretimi hakkındaki süreci detaylıca anlatmış, Türk heyeti izahatı dikkatle dinlemiş, Mustafa Kemal Paşa da bazı silahlar hakkında fikirlerini söylemiştir.

BERLİN

23 Aralık 1917 Pazar günü saat 11'de tren, Berlin'de bulunan Friedrichstraße İstasyonu'na giriş yapmış, garda Alman Dışişleri Bakanlığı Protokol Genel Müdürü, Türkiye Büyükelçiliği Askeri Ateşesi Albay Cemil Bey, diğer büyükelçilik görevlileri ve bazı yüksek memurlar tarafından karşılanmıştır. Vahdeddin ve Mustafa Kemal Paşa'nın trenden inmesi akabinde tanışma gerçekleşmiş, Türk heyet otomobillere alınarak Adlon Otel'e götürülmüştür. Hotel Adlon, Berlin'in en büyük ve konforlu otellerinden biri olup, İmparator II. Wilhelm'in özel misafirleri olarak heyete büyük daireler ayırılmış, Berlin'de kalacakları günlerde heyetin rahat etmesi için gayret gösterilmiştir. Otelin bayrak direğine Türk Bayrağı çekilmiş, heyetin emrine iki otomobil ve tercümanlar görevlendirilmiştir. Öğle yemeği Adlon Oteli'nde Dışişleri mensupları ile beraber yenilmiş, yemekten sonra saat 14.30'da Vahdeddin, Mustafa Kemal Paşa ve Naci Bey ile Tiergarten'da bulunan Bellevue Şatosu'nda oturan Kraliçe Augusta Viktoria'yı ziyaret etmiştir. Vahdeddin, Kraliçe'ye Osmanlı Şefkat Nişanı hediye etmiştir.

Veliaht Vahdeddin'in Kraliçe Augusta Viktoria'ya hediye ettiği broş
(Osmanlı Şefkat Nişanı)

Kraliçe'nin daveti üzerine de akşam saat 19.30'da Opera Royal'ın imparator locasında Kraliçe ile birlikle operet seyredilmiştir. Operet sonunda heyet, Berlin Büyükelçisi İsmail Hakkı Paşa tarafından büyükelçilikte yemeğe davet edilmiş, yüksek rütbeli generaller ve Dışişleri Bakanlığı ileri gelenlerinin katıldığı yemekte, geç saatlere kadar sohbet edilmiş, daha sonra tekrar Adlon Oteli'ne dönerek dinlenilmiştir.[156] Heyetin Berlin'de kaldığı günlerde noel hazırlıkları başlamış, otel çam ağaçları ile süslenmiştir. Özellikle harbin yarattığı psikolojik ve sosyolojik travmanın bir an olsun unutturulabilmesi adına eğlencelere önem verilmiş, halkın birkaç günlüğüne rahatça eğlenebilmesi için gayret sarf edilmiştir. Mustafa Kemal Paşa, o dönem Berlin'de Türk Delegesi olarak bulunan İstanbullu iş adamı Cevadzade Kâmil Bıçakçı ile görüşmüş, kendisi ile Berlin sokaklarında kısa bir yürüyüşte bulunmuştur.[157]

[156] ÇOLAK, K., & YETİM, F. (2017). Veliaht Vahdeddin ve Mustafa Kemal Paşa'nın Almanya Seyahatiyle İlgili Bazı Tespitler. *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 17. s.139

[157] Cevadzade Kâmil Bıçakçı hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Mustafa Kemal Atatürk'ün Almanya'da çekildiği bilinen çok az fotoğraftan bir tanesi olan Berlin fotoğrafı, Bilimer ailesinin aile albümünden alınmış olup, Bad Kreuznach'taki Atatürk Salonu'nda sergilenmektedir. Fotoğraf 1918 tarihlidir. Heyetin, gardan 22.00 sularında ayrıldığı hesaba katılacak olursa, fotoğrafın yılın ilk günü, dönüş hazırlıklarının beklendiği bir zamanda çekildiği değerlendirilmektedir. (Bkz.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Mustafa Kemal Paşa, Cevadzade Kâmil Bıçakçı ile Berlin'de, 01.01.1918

Bu günlerde Türk heyeti Berlin'de geziler yapmış, Veliaht Vahdeddin Alman gazetecilerle görüşerek, röportajlar vermiştir. Yine bu günlerde Naci Paşa Mustafa Kemal Paşa'ya Veliaht Vahdeddin'in kendisini yaveri olarak almak istediğini fakat kendisinin saraya hizmet edecek olmasından pek memnun olmadığını bildirerek fikrini almak istemiş, Mustafa Kemal Paşa ise bunun Naci Paşa için kaçırılmayacak bir fırsat olduğunu, yarının padişahı olan Vahdeddin'in yanında kendisi gibi hakikatleri açıkça söyleyebilecek bir insan olması gerektiği, saraya hizmetin zor olduğunu fakat memleket için her şeye katlanılması gerektiğini söylemiştir.[158] Naci Paşa da Mustafa Kemal Paşa'nın bu yorumu üzerine yaverliği kabul etmiştir. Heyetin dönüş tarihi olan 1 Ocak 1918 tarihinden bir gün önce 31 Aralık 1917 Pazartesi günü saat 10.00'da Adlon Oteli'nin konferans salonunda Türk heyetinin Almanya seyahatine yönelik düşüncelerini almak üzere son ve geniş bir basın toplantısı düzenlenmiştir. Toplantıya, yabancı gazeteciler de davet edilmiş, Avusturyalı ve Bulgar gazeteciler salonda hazır bulunmuştur. Vahdeddin açılış konuşmasını yaparak şöyle demiştir:

> *"Kayzer'i tanıdıktan sonra, onun ne büyük bir devlet adamı olduğuna bir kere daha inandım. İnsan onun yanında, onunla konuşurken kendini çok rahat hissediyor. Alçak gönüllü ve çok açık kalpli bir insan. Doğrusu, ona hayranlığım daha da arttı."*[159]

DÖNÜŞ VE AKABİNDE YAŞANANLAR

1 Ocak 1918 Salı günü heyet İstanbul'a dönüş hazırlıkları yapmaya başlamıştır. Berlin'de Türk heyetini karşılayan yetkililere bazı hediyeler sunulduktan sonra, yolculuk için yiyecek alınmak istenmiş, fakat harbin getirdiği sıkıntılar

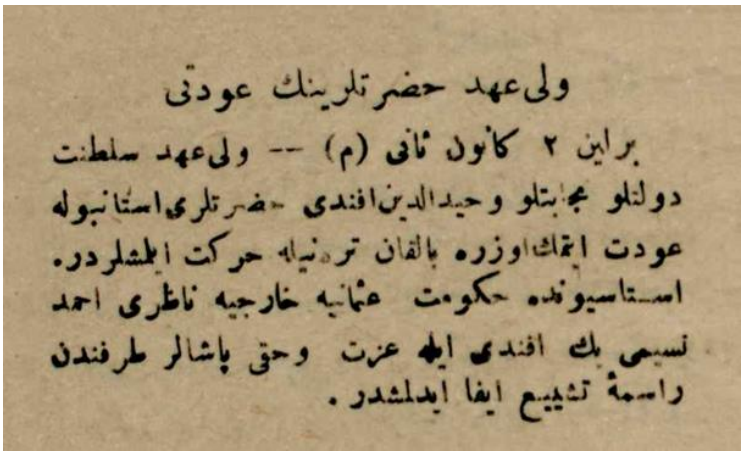
Bitschaktschi (Bıçakçı), Enzyklopädie des Islam. http://www.eslam.de/begriffe/b/bitschaktschi_cevadzade_kamil.htm (erişim 15.12.2021)

[158] ATAY, F. R. (2005). *Atatürk'ün Bana Anlattıkları*. İstanbul: Pozitif Yayınları. s.45

[159] ÖNDER, M. (1981). *Atatürk'ün Almanya Gezisi 15 Aralık 1917-4 Ocak 1918*. Ankara: Kültür Bakanlığı. s.88

ISBN: 978-605-73901-3-4

dolayısıyla yiyecek bulmada zorluk yaşanmıştır. Birçok temel gıda maddesinin yanı sıra, ekmeğin bile karne ile verildiği günlerde, Dışişleri Bakanlığı'nın ve otel idaresinin yardımı ile bazı yiyecekler temin edilebilmiştir.[160] Saat 20.00'de Türk heyetinin özel vagonu, Berlin Garı'nda bekleyen Balkan Treni'ne bağlanmıştır. Heyeti uğurlamak üzere İmparator II. Wilhelm adına Baron Von Süsskind, Generaller, Dışişleri Bakanlığı ileri gelenleri, Berlin Türkiye Büyükelçisi İsmail Hakkı Paşa, Askeri Delege Zeki Paşa, Askeri Ateşe Albay Cemil Bey ve bazı elçilik mensupları garda hazır bulunmuştur. Heyeti uğurlamak üzere tören birliği de teşkil edilmiş, Vahdeddin askeri birliği selamladıktan sonra, uğurlamaya gelenlerin teker teker ellerini sıkmış ve misafirperverlik için teşekkürlerini sunmuştur. Ayrıca, II. Wilhelm'e de bir teşekkür ve veda mesajı göndermiştir. Daha sonra heyet trendeki yerini almış ve tren Viyana'ya doğru hareket etmiştir. Almanya'dan dönüş, dönemin gazetesine[161] şu şekilde yansımıştır:

ولی‌عهد حضرتلرینك عودتی

برلین ۲ کانون ثانی (م) -- ولی‌عهد سلطنت دولتلو مجابتلو وحیدالدین افندی حضرتلری استانبوله عودت ایتمك اوزره بالقان ترنیله حرکت ایلمشلردر. استاسیونده حکومت عثمانیه خارجیه ناظری احمد نسیمی بك افندی ایله عزت وحقی پاشالر طرفندن راسمهٔ تشییع ایفا ایدلمشدر.

Veliahd Hazretlerinin Avdeti

> *Berlin 2 Kanun-i Sânî (M)- Veliahd-ı saltanat devletli necâbetli Vahidüddin Efendi Hazretleri İstanbul'a avdet etmek üzre Balkan treniyle hareket eylemişlerdir. İstasyonda hükümet-i Osmâniye Hâriciye Nâzırı Ahmet Nesîmî Beyefendi ile İzzet ve Hakkı Paşalar tarafından râsime-i teşyî ifa edilmiştir.*

Yolculuk boyunca Mustafa Kemal Paşa Vahdeddin'in kompartımanına gelerek seyahatin genel bir değerlenmesini yapmış, Almanya'nın sanıldığı kadar kuvvetli olmadığında ısrar ederek, rasyonel askeri tahlilleri ile Vahdeddin'i bir ölçüde tekrar ikna etmiştir. Birkaç gün sonra tren Sofya'ya ulaştığında, Mustafa Kemal Paşa tekrar heyeti karşılamaya gelen Büyükelçi Fethi Bey ile görüşmüş ve açıkça fikrini söylemiştir:

> *"Şuna kesin olarak inandım ve yerinde gördüm ki Almanya savaşı kaybetmiştir. Biz ne yapıp yapıp ayrı bir barış imzalamalı, savaştan en az zararla sıyrılmalıyız."*[162]

[160] BÖER, I. & HAERKÖTTER, R., KAPPERT, P. (2012). Berlin'den Türkler Geçti 1871-1945. Çev.Can Uralcan. İstanbul: İleri Yayınları, s.210

[161] Yine haberin nüshası olan bu görselin 4 Kanun-i Sânî (Ocak) 1918 tarihli *Tanin* veya *Tasvir-i Efkâr* gazetelerinden birine ait olduğu değerlendirilmektedir.

[162] ÖNDER, M. (1981). *Atatürk'ün Almanya Gezisi 15 Aralık 1917-4 Ocak 1918.* Ankara: Kültür Bakanlığı. s.94

ISBN: 978-605-73901-3-4

4 Ocak 1918 Cuma günü saat 16.10'da, tren İstanbul Sirkeci Garı'na giriş yapmıştır. Sadrazam Talat Paşa, Başkomutan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa, şehzadeler, hükümet ileri gelenleri heyeti karşılamış, kısa bir törenin ardından Vahdeddin garda bir saat kadar dinlenerek, gezi ile ilgili izlenimlerini paylaşmıştır.[163] Daha sonra Vahdeddin saraya, padişahın yanına, Mustafa Kemal Paşa ise Pera Palas'taki odasına dönmüştür.[164]

SEYAHAT SONRASI VERİLEN NİŞAN VE MADALYALAR

Heyetin Almanya ziyaretinden dönüşünden 3 gün sonra 07 Ocak 1918 tarihinde alınan kararla, heyete Almanya'da refakat etmesi için görevlendirilen şahıslara gıyaplarında çeşitli nişanlar verilmiştir. Aşağıda T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'ndan alınan orijinal belgelerde durum şu şekilde ifade edilmiştir:

24 Rebiülevvel 336

Veliahd-ı saltanat devletli necâbetli Vahidüddin Efendi Hazretlerinin Almanya'ya seyahatleri esnasında ma'iyetlerine tayin olunan mihmandarlar ile diğer bazı zevâṭın nişan ve madalyalarla taltifleri hakkında müşârünileyh hazretlerinin maiyetlerinde bulunmuş olan Lütfü Beyefendi tarafından vârid olan tezkerenin sureti leffen tesyîr kılınmış olmakla münderecâṭına nazaran ifasının ale'l-usul ibka ve inbâsına himmet.

Ber mûcib-i işâret-i aliyye-i hazreti müsteşârî

Veliahd-I Saltanat Hazretlerinden Telakkî Ettiğim Emr ve İrâde Üzerine Ber Vech-i Ma'Rûz Zevâta Taraf-I Eşref-i Hazreti Pâdişâhîden Münasip Nişanların Tevcîh Ve İhsân Buyurulmasına Delalet-i Celîle-i Fahîmânelerini İstirhâm Ederim.

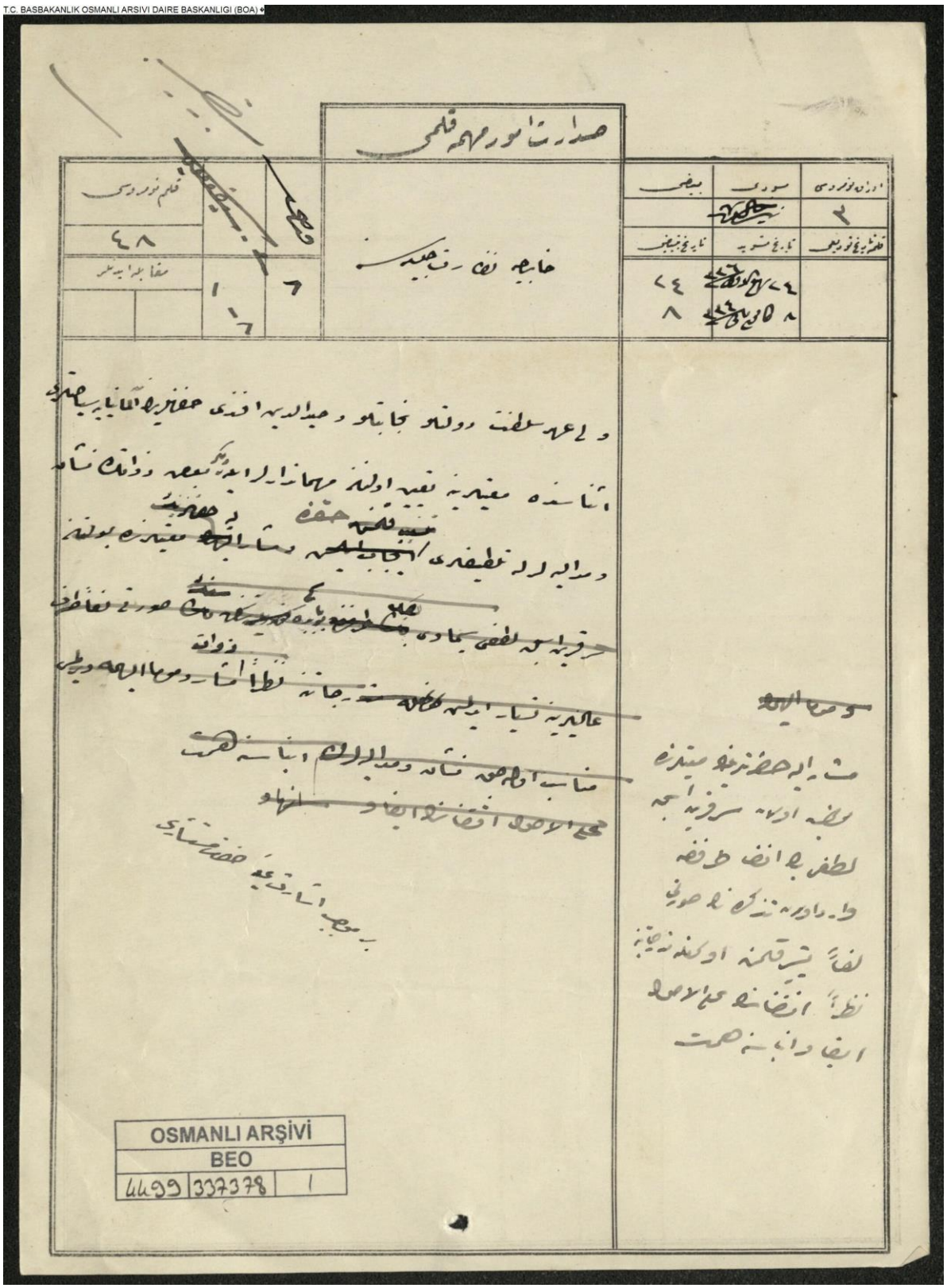
1. *Mihmandar: On Beşinci Kolordu Kumandan Vekili Birinci Ferik Yaverân Von Susskind*
2. *Mihmandar: On Beşinci Kolordu Erkân-ı Harp Reisi Miralay Von Beerenhorst*
3. *Mihmandar: İmparator Hazretlerinin Yâverânından Binbaşı Von Hirschfeld*
4. *Württemberg Veliahdı ve Ordu Kumandanı Müşîr Dük Albrecht Hazretleri*
5. *Müşarünileyhin Mahdumu Binbaşı Dük Philipp Albrecht*
6. *Müşarünileyhin İkinci Mahdumu Yüzbaşı Dük Oger Albrecht*
7. *Mösyö Krupp Von Bohlen (Altın Liyakat)*
8. *Madam Krupp Von Bohlen (Birinci Şefkat)*
9. *Dük Albrecht Ordusu Nezdinde Haber ve Emir Zâbiti Yüzbaşı Heinke*
10. *İhtiyat Yüzbaşısı Berlin'de Saray-ı Krâlî Tiyatroları Müdürü Winter (Harp Madalyası)*
11. *Berlin Sefâret-i Seniyyesi Hademe-i Sâṣıkasından Yulyos Volini (İftihar Madalyası)*
12. *Veliahd Hazretlerinin Salonlu Vagonunun Hademesi (İftihar Madalyası)*

Ol babda ve her halde emr ve ferman hazreti veliyyü'l-emrindir.

[163] A.g.e. s.94
[164] A.g.e. s.94

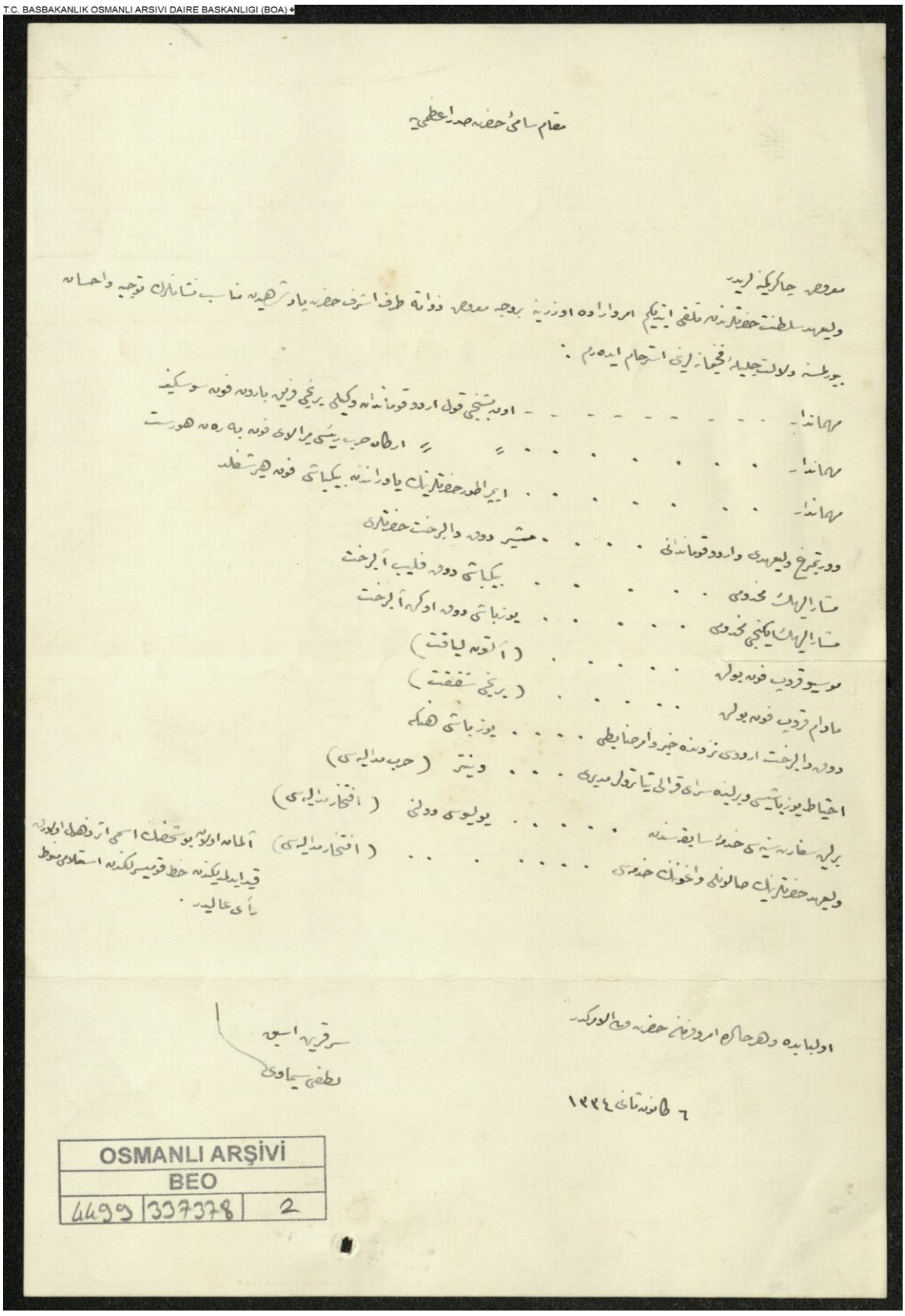
ISBN: 978-605-73901-3-4

ISBN: 978-605-73901-3-4

Veliahd Vahdeddin Efendi'nin Almanya'ya seyahatleri esnasında maiyetlerine tayin olunan mihmandarlar ve diğer bazı zevatın nişan ve madalyalar ile taltifleri, 07.01.1918,
T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı

ISBN: 978-605-73901-3-4

Şahıslar ve verilen nişanlar, 07.01.1918,
T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı

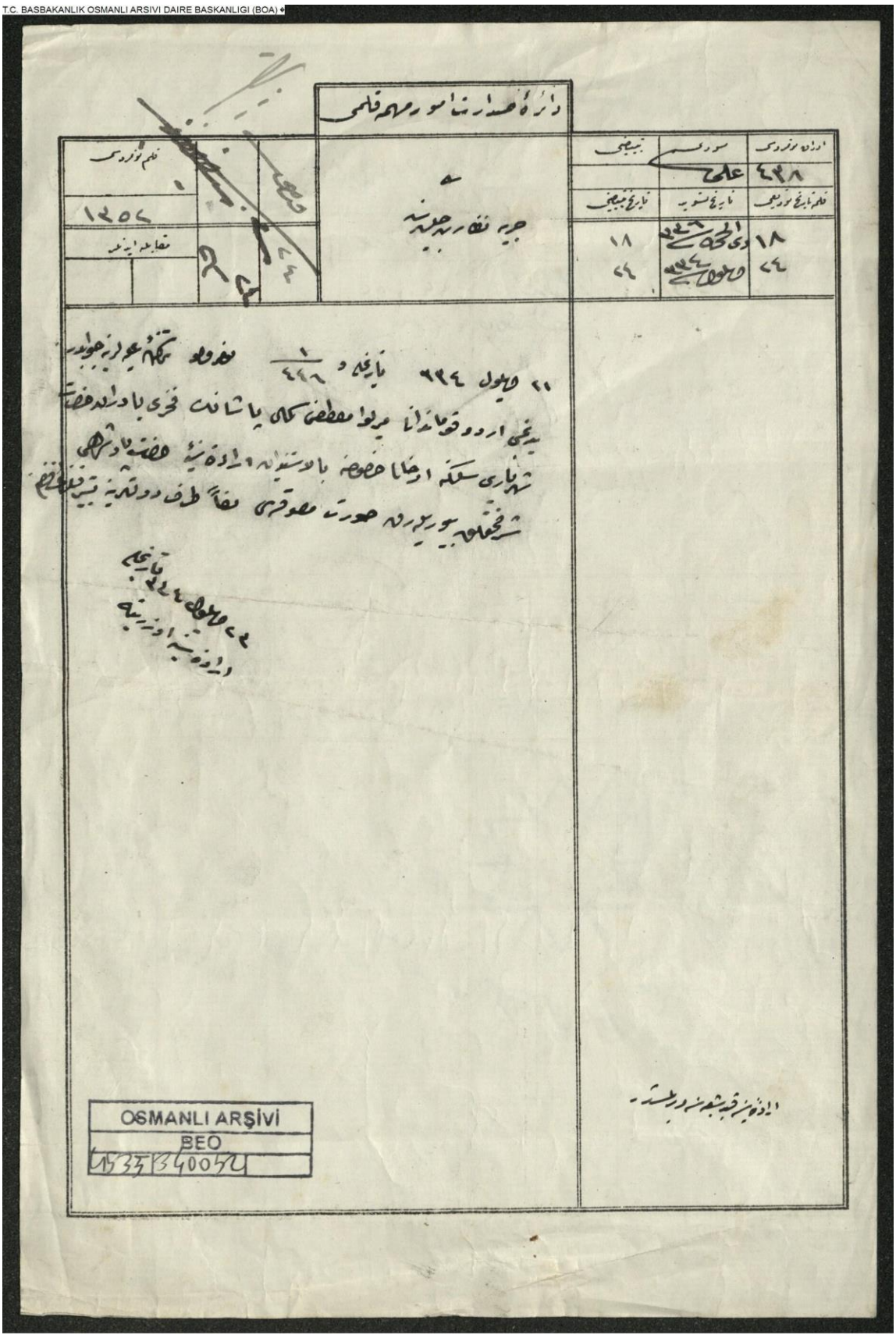
ISBN: 978-605-73901-3-4

MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN ALMANYA ZİYARETİ SIRASINDA YAVER OLDUĞU İDDİASI

Mustafa Kemal Paşa'nın Almanya seyahati sırasında Vahdettin'in yaveri olduğu iddiası ne yazık ki yanlış olarak bazı kaynaklarda çokça zikredilmektedir. Mustafa Kemal Paşa, Almanya seyahatinden yaklaşık 7 ay sonra 7 Ağustos 1918'de, Yıldırım Orduları Grubu Komutanı General Liman Von Sanders'in emrindeki 7. Ordu'ya tekrar komutan olarak atanmıştır. Mustafa Kemal Paşa, İngiliz taarruzu karşısında 7. Orduyu Şeria Nehri'nin doğusuna alma kararı ile orduyu imhadan kurtarmıştır. Bu başarısı ve diğer olağanüstü hizmetleri sebebiyle kendisine "*Fahri Yaver-i Hazreti Şehriyari"* unvanı verilmiştir.[165] Aşağıda T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'ndan alınan orijinal belgede: *21 Eylül 1334 tarih 1/446 nolu yazı ile 7.Ordu Kumandanı Mirliva Mustafa Kemal Paşa'nın Fahri Yaver-i Şehriyari sekenesine idhali* ifadesi ile kendisine yaverlik verildiği belirtilmiştir. "Padişahın Onursal Yaveri" anlamına gelen bu unvan daimî bir yaverlik olmayıp "onur adına verilen karşılıksız hizmet" anlamına gelen fahri bir sıfattır. Vahdettin, Padişah Mehmed Reşat'ın 3 Temmuz 1918'de ölümü üzerine, VI. Mehmet Vahdettin olarak 4 Temmuz 1918'de tahta çıkmıştır. Dolayısıyla, 15 Aralık 1917 - 04 Ocak 1918 tarihlerini kapsayan Almanya ziyareti sırasında padişah değil, veliahttır. Belgede de görüleceği üzere Mustafa Kemal Paşa onursal yaverliği 22 Eylül 1918'de, Almanya seyahatinden döndükten 9 ay sonra almıştır. Sonuç olarak, Almanya seyahati sırasında Mustafa Kemal'in Vahdeddin'in yaveri olduğu bilgisi doğru değildir.

[165] ÖZÇELİK ve GÜNEŞ'in konu üzerine kapsamlı araştırmasında şu şekilde belirtilmiştir: "Mustafa Kemal, bu unvanı 9. Ordu Müfettişliği'ne atandığında da Havza'dan Harbiye Nezaretine çekilen 29 Mayıs 1335 (1919) tarihli bir telgrafta "Dokuzuncu Ordu Kıtaat Müfettişi Yaver Hazret-i Şehriyari Mustafa Kemal" şeklinde, 89 no.lu vesikada ise "9 ncu Ordu Kıtaatı Müfettişi Fahri Yaver Hazret-i Şehriyari Mirliva M. Kemal" olarak kullanmıştır. Ancak Ağustos 1919'dan itibaren yapılan yazışmalarda "Fahri Yaver" unvanına rastlanmamaktadır." Bkz. ÖZÇELİK, M. H. & GÜNEŞ, M. (2016). Atatürk'e Verilen Ad ve Unvanlar ile Ona Yakıştırılan Sıfatlar. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi.* (58). s.251

ISBN: 978-605-73901-3-4

Mustafa Kemal Paşa'nın "Fahri Yaveran-ı Şehriyari" unvanını alması (H. 18-12-1336), T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı

ISBN: 978-605-73901-3-4

SONUÇ

Bu çalışmada, Osmanlı heyetinin 15 Aralık 1917-04 Ocak 1918 tarihlerini kapsayan Almanya ziyareti üzerine yapılan haber, bilgi ve belgeler tartışmaya açılmış, Osmanlıca ve Almanca olan belgeler Türkçe tercümeleri ile birlikte verilerek yorumlanmıştır.

Heyet, gezileri boyunca birçok şehir, bölge ve cephe görmüş, İmparator Kaiser Wilhelm başta olmak üzere birçok üst düzey Alman yetkililerle temasta bulunmuştur. Almanya Westfalya Eyaleti Kültür ve Bilim Bakanlığı Gazete Veri tabanı Zeitpunkt ve T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'nda gerçekleştirilen tarama sonucu, ziyaret hakkında bazı belgelerin bulunduğu ve Türkçe ve Almanca basında muhtelif haberlerin çıktığı görülmüştür. Dönemin Osmanlı gazeteleri *Tanin* ve *Tasvir-i Efkar*'da heyetin seyahate başladığı tarihten itibaren hadiselerin aktarıldığı, Alman gazeteleri *Norddeutsche Allgemeine Zeitung* ve *Kölnische Zeitung* gibi gazetelerde ise Almanya'da yaşanan gelişmelerin aktarıldığı görülmüştür. Yine T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı belgelerinde seyahat dönüşü, heyete mihmandarlık eden bazı şahıslara nişan ve madalyaların verildiği tespit edilmiştir. Literatürde çokça yanlış bir şekilde bulunan Mustafa Kemal Paşa'nın ziyaret sırasında yaver olduğu iddiası da yine belgeler eşliğinde çürütülmüştür.

Çalışma, Mehmet Önder'in anlatısı üzerinde inşa edilmiştir. Alternatif bir anlatıyı kurgulayacak bilgi ve belge henüz ortaya çıkmamıştır. Almanca basında çıkmış daha fazla bilgi olduğu değerlendirilmektedir, fakat arşivlerinin açık olması sebebiyle erişim sağlanamamıştır. Bu çalışmanın, müteakip araştırmacılara bir teşvik olması, yeni bilgi ve belgelere kapı aralaması hedeflenmiştir.

KAYNAKÇA

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ. (1991). Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

ATAY, F. R. (2005). *Atatürk'ün Bana Anlattıkları*. İstanbul: Pozitif Yayınları.

ATESE. (2014). *Osmanlı İmparatorluğunun Siyasi ve Askeri Hazırlıkları ve Harbe Girişi*. Gnkur. Per. Bşk. As. Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları.

BARDAKÇI, M. (2006). Şahbaba. İstanbul: İnkılap Kitabevi

BAYUR, Y. H. (1956). Mustafa Kemal'in Falkenhayn'la Çatışmasıyla İlgili Henüz Yayınlanmamış Bir Raporu. *Belleten*. Cilt XX. Sayı 80. 619-632

BÖER, I. & HAERKÖTTER, R., KAPPERT, P. (2012). Berlin'den Türkler Geçti 1871-1945. Çev.Can Uralcan. İstanbul: İleri Yayınları

Chronik der Stadt Essen 8. bis 16. Jahrhundert. Stadt Essen. Essener Stadtgeschichte. Erişim: 12.01.2021.url: https://media.essen.de/media/wwwessende/aemter/41/stadtarchiv/Stadtchronik_Essen.pdf

ÇOLAK, K., & YETİM, F. (2017). Veliaht Vahdeddin ve Mustafa Kemal Paşa'nın Almanya Seyahatiyle İlgili Bazı Tespitler. *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 17.

ISBN: 978-605-73901-3-4

DURAL, A. (2007). *His Story: Mustafa Kemal and Turkish Revolution*. iUniverse.

ELMACI, E. (2019). Kamuoyuna Yansıması Çerçevesinde Mustafa Kemal'in Adının Tanınması ve 1919'a Gelişte Mustafa Kemal. Belgi Dergisi, 2(18).

ERDOĞRU, M. A. (2014). Kanuni Sultan Süleyman'ın 1532 Tarihli Alman Seferi Ruznâmesi. *Tarih İncelemeleri Dergisi*. (29)1.

GAWRYCH, G. W. (2013). The Young Atatürk: From Ottoman Soldier to Statesman of Turkey. Bloomsbury Publishing.

HOUBEN, H. (1993). Die Tolerierung Andersgläubiger im normannisch-staufischen Süditalien. *Die Begegnung des Westens mit dem Osten. Kongreßakten des 4. Symposiums des Mediävistenverbandes in Köln 1991 aus Anlaß des 1000. Todesjahres der Kaiserin Theophanu*. Herausgegeben von Odilo Engels und Peter Schreiner. Jan Thorbecke Verlag Sigmaringen. s.84

İNAN, A. (1999). Mustafa Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları. Cumhuriyet.

KARACAGİL, Ö. K. (2014). II. Wilhelm'in Osmanlı İmparatorluğunu Ziyareti ve Mihmandarı Mehmed Şakir Paşa'nın Günlüğü (1898). *Türkiyat Mecmuası*, *24*(2).

KARACAGİL, Ö. K. (2013). Alman İmparatoru İstanbul'da (1917). *Akademik Bakış*. 6(12).

KAYA, S. (2020). Üçüncü Haçlı Seferi Sırasında Frederick I. Barbarossa'nın Konya'yı İşgali ve Yağmalaması (17-23 Mayıs 1190). *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, *3*(1),

KINROSS, L. (1967*). Atatürk, Bir Milletin Yeniden Doğuşu*. İstanbul: Sander Kitabevi.

KIVIRCIK, E. (2008). *Cepheye giden yol. Kurmay Albay Behiç Erkin'in Hatıraları*. İstanbul: GOA Basım Yayın.

KÖRPE, R. (2017). *Türk Ordusunun Çanakkale Kara Savaşlarında Kullandığı Silahlar ve Savaş Malzemeleri Üzerine Bir Değerlendirme*. Prof. Dr. Salim Cöhce Armağanı. "Türk Tarihine Adanmış Çileli Bir Omur". Editör Prof. Dr. Alpaslan CEYLAN. Ankara: Berikan Yayınevi

KURTARAN, U. (2015). Osmanlı Prusya İlişkilerinin Gelişiminde Prusya Elçisi Karl Adolf Von Rexin'in Faaliyetleri (1755-1761). *Uluslararası İlişkiler*, 12(47).

NYKIEL, P. (t.y.). Naval Operations in the Dardanelles 1915. Erişim: 13.01.2021.url: http://www.navyingallipoli.com/heavy_a.html

OKYAR, F. (1980). Üç Devirde Bir Adam. İstanbul: Tercüman Yayınları.

OKYAR, O. ve SEYİTDANLIOĞLU, M. (2006). Atatürk, Okyar ve Çok Partili Türkiye. Fethi Okyar'ın Anıları. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ORTAK, Ş. (2016). I. Dünya Savaşı Sırasında Osmanlı ve Habsburg Hanedanları Arasındaki İlişkiler. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (56).

ORTAYLI, İ. (2006). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*. İstanbul: Alkım Yayınevi

ORTAYLI, İ. (2018, 5 Ağustos). Doğrusuyla yanlışıyla Enver Paşa. Hürriyet. Erişim: 30.12.2020. url: https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/dogrusuyla-yanlisiyla-enver-pasa-40918443

ÖNDER, M. (1981). *Atatürk'ün Almanya Gezisi 15 Aralık 1917-4 Ocak 1918*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

ÖNDER, M. (1992). Atatürk'ün Almanya Gezisi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 8 (24).

ÖZÇELİK, M. H. & GÜNEŞ, M. (2016). Atatürk'e Verilen Ad ve Unvanlar ile Ona Yakıştırılan Sıfatlar. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*. (58). s.245-278

ISBN: 978-605-73901-3-4

SALAMA, D. A. F. (2020, Mart). Kaiser Friedrich II. von Hohenstaufen, ein Sultan über Europa? Die neuere Rezeption der Figur des Stauferkaisers in ausgewählten literarischen Werken. *Internet-Zeitschrift für Kulturwissenschaften*. Erişim: 28.12.2020. url: https://www.inst.at/trans/17Nr/1-13/1-13_salama17.htm#_ftn52

SCHILTBERGER, J. (1995). Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427). Çev. Turgut Akpınar. İletişim Yayınları.

SİMAVİ, L. (1979). Osmanlı Sarayının Son Günleri. İstanbul: Hürriyet Yayınları.

Stadtplan von Essen Beilage zum Führer durch Essen 1:12.000 (Januar 1919). Landkartenarchiv DE. Erişim: 14.01.2021. url: https://www.landkartenarchiv.de/historischestadtplaene.php?q=landkartenarchiv_essen_u1919

TÜRK, F. (2012). *Türkiye ile Almanya Arasındaki Silah Ticareti (1871-1914)*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

TÜRKMEN, Z. (2000). Mustafa Kemal Paşa ve Yıldırım Ordular Grup Komutanlığı. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 16(47),

VOLKAN, V. D. & ITZKOWITZ, N. (1998). Ölümsüz Atatürk, İstanbul: Bağlam Yayınları

Arşivler

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

Milli Savunma Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı

Landesarchiv Berlin

Stadtarchiv Essen

Fotoğraflar

Der türkische Thronfolger im Hauptquartier (Türk Tahtının Varisi Ana Karargâhta), *Norddeutsche Allgemeine Zeitung*. 19.12.1917. https://staatsbibliothek-berlin.de/

Mustafa Kemal Paşa, Cevadzade Kâmil Bıçakçı ile Berlin'de

Bitschaktschi (Bıçakçı), Enzyklopädie des Islam. http://www.eslam.de/begriffe/b/bitschaktschi_cevadzade_kamil.htm (erişim 15.12.2021)

Württemberg Krallığı Prensi ve Flanders-Lorraine Ordular Grubu Komutanı Dük Von Albrecht

Mährle, Wolfgang: Albrecht, Duke of Württemberg, in: 1914-1918-online. International Encyclopedia of the First World War, ed. by Ute Daniel, Peter Gatrell, Oliver Janz, Heather Jones, Jennifer Keene, Alan Kramer, and Bill Nasson, issued by Freie Universität Berlin, Berlin 2017-06-02. doi: 10.15463/ie1418.11097.

Der osmanische Thronfolger an der Westfront (Osmanlı tahtının varisi dünya cephesinde), *Norddeutsche Allgemeine Zeitung*, 24.12.1917. https://staatsbibliothek-berlin.de/

Veliaht-ı Saltanat Hazretlerinin Seyahati, *Tasviri Efkâr,* 16 Kanunevvel 1917

ISBN: 978-605-73901-3-4

[166]NEZİHE MERİÇ'İN ÇOCUK KİTAPLARINDA TASARIM VE RESİM

Mehmet Emin ERDOĞAN

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, Türkiye, erdoganemin94@gmail.com

Doç. Dr. Banu ÖZDEMİR

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, Türkiye, banu.ozdemir@dpu.edu.tr

ÖZET

Günümüzde çocuk edebiyatı alanına yönelik yayınlarda gözle görülür bir artış söz konusudur. Bu ürünlerin nitelik bakımından çocuk okura uygunluğu dikkat edilmesi gereken en önemli unsurdur. Bu da beraberinde bu ürünlerin çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun olup olmadığı sorusunu ortaya çıkarmıştır. Temel anlamda çocuğa okuma alışkanlığını kazandırmayı hedefleyen çocuk edebiyatı ürünlerinin bu bağlamda nitelikli örnekler sunması oldukça önemlidir. Çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişimleri de göz önünde bulundurularak özenle işlenmesi gereken bu süreçte tasarım ve resim unsurları da büyük bir önem arz etmektedir. Nitelikli çocuk edebiyatı ürünlerinde tasarım ve resim birbirini tamamlayan iki ana unsurdur. Nitelikli bir çocuk edebiyatı ürününde bu iki unsurun hem kitabın iç tasarımı hem de dış tasarımı ile uyum içinde olması gerekir. Ayrıca çocuk kitaplarındaki resimleme ve tasarım unsurlarının çocuğa özet bilgi sunumu, okur-kitap arasında bir bağ kurma ve çocuk okurun düş dünyasına büyük katkılarda bulunması gibi büyük bir işlevi de olmalıdır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda çocuk kitaplarında tasarım ve resim unsurlarının önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada da öykücülüğü ve kadın sorunlarına eğilimi ile tanınan Nezihe Meriç'in, çocuk edebiyatı alanına yönelik kaleme aldığı eserlerinin tümünü oluşturan 10 çocuk edebiyatı ürünü çocuk edebiyatının en önemli ilkelerinden biri olan tasarım ve resim açısından incelenmiştir. Çalışmada Akyüz tarafından geliştirilen "Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yapıtlarını Değerlendirme Ölçeği" nin toplam 15 maddeden oluşan "Tasarım ve Resim" başlığına ilişkin ölçütler kullanılarak Nezihe Meriç'in 10 çocuk kitabı puanlandırılmıştır. Elde edilen veriler sonucunda Nezihe Meriç'in eserlerinin tasarım ve resim özellikleri açısından özellikle resimleme bağlamında yetersiz olduğu saptanmış ve bu yönde bir iyileştirme yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, çocuk, tasarım, resim.

[166] Bu bildiri birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında hazırladığı '' Nezihe Meriç'in Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Açısından İncelenmesi'' başlıklı yüksek lisan tezinden (2021) üretilmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

DESIGNING AND ILLUSTRATION IN CHILDREN'S BOOKS OF NEZİHE MERİÇ

ABSTRACT

Today, there is a considerable increase in publications in the field of children's literature. The most important factor to be considered is the suitability of these products for child readers in terms of quality. This gave rise to the question of whether these products are suitable for the basic principles of children's literature. In this respect, it is very important for the products of children's literature, which aim to impart the habit of reading to the child, to present quality examples. Designing and illustration, also, have great importance in the period that children's cognitive and sensory improvement should be taken into consideration. Illustration and designing are main complementary components of qualified children's literature. These two components of qualified children's literature should be compatible with books' cover design and it's topic. In addition to these; designing and illustration components of children's literature should have some additional functions such as summarizing theme for kids, building correlation between children and theme; and giving full play to readers' imagination. Taking all of these functions into consideration; importance of illustration and designing in children's literature can be seen again. In this study; the whole ten books of children's literature products of Nezihe Meriç who is known with her stories and her tendency to women's problem, will be analyzed with the view of children's literature's the most important components of illustration and designing. In this study; Children's and Youths 'Literature evaluation scale which is improved by Akyüz is used. During the work; the sub-scale of Designing and Illustration rating scale, designed as 15 articles by Akyüz, was taken into consideration. The compatibility of Akyüz's ten books of children's literature was scored with this scale. As a result of the analyses conducted; it was concluded that Meriç's works are insufficient in terms of designing and painting features, mostly in terms of illustration. It is concluded that Meriç's works need improvement on these contents.

Keywords: Children's literature, children, designing, illustration.

GİRİŞ

Çocuk edebiyatı kavramının tanımını yapabilmek için öncelikle *çocuk* ve *edebiyat* sözcüklerini tanımlamak gerekir. Bugüne değin yazılan birçok ders kitabında ve teorik kitaplarda edebiyat kavramın tanımına rastlanılabilir fakat en yalın tabiri ile edebiyat duygu ve düşünlerin sözlü veya yazılı olarak ifade edilmesidir. Bir başka kavram olan çocuk sözcüğünün tanımı ise "iki yaşından ergenlik çağına kadar büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu; henüz ergenlik dönemine erişmemiş kız ve erkek" olarak tanımlanmaktadır (Yalçın ve Aytaş, 2017, s.17). Tüm bu kavramları açıklanması ile beraber çocuk edebiyatı çocuğun duyuşsal ve bilişsel dünyasına hitap eden onların zevk ve yeteneklerini göz önünde bulunduran edebî bir türdür. "Çocuk edebiyatı, çocukluğun ilk dönemlerinden başlayarak bütün çocukluk dönemlerini ele alır" (A.g.e). Dünyada ve Türkiye'de çocuk edebiyatının tarihi pek eskiye dayandırılmamakta, ortaya çıkan ilk ürünlerin sözlü gelenek ürünleri olduğu birçok edebiyat araştırmacısı tarafından kabul görmektedir. Çocuk edebiyatı alanında kapsamlı ve ilk bilimsel çalışmalar 19. yüzyılda Fransa, Almanya, ABD ve İskandinav ülkelerinde görülmektedir. 19. yüzyılın sonlarına doğru Amerika ve İngiltere'de hem nicelik hem de nitelik bakımından önemli eserler yazılmıştır. Türkiye'de ise birçok yeniliğin başlangıcı olan Tanzimat Dönemi, çocuk edebiyatının da başlangıcı sayılmaktadır. Bu dönemdeki ilk ürünler Batı edebiyatından çeviriler yolu ile sağlanmıştır. Çeviri yoluyla çocuklar için ilk olarak Şinasi ürün vermiştir. Sonrasında Tanzimat

ISBN: 978-605-73901-3-4

Dönemi'nde; Ahmet Mithat Efendi, Muallim Naci ve Recaizâde Mahmut Ekrem tarafından Fransız edebiyatından çocuk edebiyatı ürünü olarak sayılacak bazı eserler Türkçeye çevrilmiştir. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte birçok alanda başlayan gelişim ve değişim ile birlikte çocuk edebiyatı alanında da bazı yeni edebî türler ortaya çıkmış ve aynı zamanda yeni konulara yer verilmiştir. Bugün, Türk çocuk edebiyatı büyük bir üretim potansiyeli olan bir alandır. Birçok yazar bu yönde çeşitli eserler kaleme almaktadır. Ayrıca son yıllarda bu alanda çeşitli akademik çalışmalar yapılmış ve kuramsal kitaplar yazılmıştır.

Çocuk edebiyatı alanında eser veren yazarların, çocuğun dünyasını çok iyi tanımaları gerekmektedir. Çocuğa çocuksu bir yönle hitap etmeli ve bu durumu üslûp olarak da göstermelidir. Bir çocuk edebiyatı eserinin, içeriği ne kadar iyi olursa olsun yalın ve anlaşılır bir dille ele alınması gerekir. Kimi okur ve yazara göre yetişkinler için yazılan özellikle serüven romanları veya bunun yanında hayalî ögeleri barındıran eserler çocuklar için kısaltıldığında bir çocuk edebiyatı ürünü olabilir. Bu tamamıyla yanlış bir görüştür. Zira çocuk edebiyatı ürünleri, çocuğa görelik ilkesini amaç edinerek çocukta okuma kültürü ve okuma alışkanlığı hedeflerini gözetmelidir. Edebî eser verme başlıca bir üretim olgusudur. Her eserin bir edebî eser olamayacağını bilinir, bu doğrultuda çocuk dünyasına yakınlığı ve buna benzer bir yaklaşımın olduğu her ürün de çocuk edebiyatı eseri olamaz. Oğuzkan'a (2001) göre çocuk edebiyatı eserleri usta yazarlarca kaleme alınan özellikle çocuklar için yazılmış olan ve nitelikli eserlerdir. Bu bağlamdan hareketle çocuk edebiyatı alanında yazılan eserler çocukların dünyasına göre tasarlanmalı ve çocuğa estetik zevk vermelidir. Çocuğun okuma becerisi ya da okuma alışkanlığı kazanmasında önemli bir yeri olan çocuk edebiyatı ürünleri son yıllarda eğitsel açıdan bazı olumsuz yanları ile sosyal ve görsel medyada yer edinmiştir. Başta anne-baba ve eğitimciler tarafından tepki ile karşılanan bu durumun toplumun birçok kesiminde de tepki ile karşılanmıştır. Bu durumda çocuk edebiyatı ürünlerinin yetkin ve eğitsel bir donanımla kaleme alınması gerektiğini bir kez daha göstermiştir.

Son yıllarda çocuk edebiyatı eserlerinin taşıması gereken nitelikler birçok başlık altında ele alınmıştır. Çocuk edebiyatı alanında eser veren yazarların kitapları da bu nitelik ya da kavramlar altında incelenmekte ve bu doğrultuda da bazı eserler çocuk edebiyatına uygunluğu açısından akademik çalışmalara araştırma konusu olmuştur. Bu anlamda alanyazında yapılan araştırmalar neticesinde çocuk edebiyatının temel nitelikleri; dış yapı ilkeleri, iç yapı ilkeleri ve eğitsel ilkeler başlıklarından oluştuğu görülmüştür. Tasarım ve resim unsurları çocuk edebiyatının en önemli unsurlarındandır. Çocuğun başka bir dünyaya açılan ilk penceresi olan çocuk edebiyatı ürünlerinde tasarım ve resim unsurlarının kötü tasarlanmış olması çocuğun hem bilişsel hem duyuşsal dünyasında olumsuz etkiler bırakacaktır. Ayrıca bu unsurlara hiç yer verilmemesi de çocuk okurun eseri somut bir temele dayandırmasına engel olacaktır. Bu sebepten ötürü gerek yazar ve çizerler gerek yayınevleri açısından tasarım ve resim ilkeleri göz ardı edilmemelidir.

1.1.1. Çocuk Kitaplarının Görsel Tasarımı:

Nitelikli çocuk edebiyatı ürünlerinde kitabın biçimsel özellikleri oldukça önemlidir. Bu bağlamda kitabın metin, kapak, cilt, sayfa ve yazı tasarımı kitaptaki resimlerle birbirini tamamlamalı ve çocuk okura nitelikli bir yapıt sunulduğu hissettirilmelidir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

1.1.2. Resimleme

Hayatımızın her alanında yaygın olarak kullandığımız resimler, fotoğraflar ya da genel anlamı ile görseller, özellikle okul öncesi dönem için çocukların görsel okuma becerisini geliştirmektedir. Dolayısıyla çocuk kitaplarında resimleme oldukça önemlidir. Bu anlamda özellikle okul öncesi çocuklarında, kitaplardaki görseller çocukların hayal dünyasını destekleyecek nitelikte olmalıdır. Çocuk edebiyatında görsel ögeler her ne kadar edebiyat dışı olarak algılansa da bilişsel ve duyuşsal düzeye uygun resimlerin kullanımı konunun ya da temanın somut bir şekilde algılanmasını sağlamaktadır. Zira çocuk için resim duyguların yalın bir şekilde anlatımıdır. "Resim, kolay bir anlatım aracı olması nedeniyle sınırlı sözcük bilgisine sahip bir çocuk için, kendisiyle dış dünya arasında iletişimi sağlayan bir araçtır" (Yavuzer, 1995, s.11).

Çocuk kitaplarındaki resimler anlatıyı destekler ve özetler nitelikte olmalıdır. Resimleme yapılırken çocuğun yaş düzeyi, bilişsel ve duyuşsal gelişimleri dikkate alınmalıdır. Kurgu, tema ya da olay örgüsü ile kısaca anlatı ile ilişkili ve uyumlu resimler eserin niteliğini pekiştirmekte ve bu yönde çocuğu hem eğlendirmekte hem düşündürmektedir. Gerçek dünya ve düş dünyası arasında somut bir köprü kuran resimler çocuğun metni anlamlandırma sürecinde aktif bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda resimleme tekniğinin çocuğa görelik ilkesi esasınca yapılandırılması gerekmektedir.

Çocuk edebiyatı ürünlerinde resimleme aşamasında dikkat edilecek iki en büyük husus çocuğun bilişsel ve duyuşsal gelişimini dikkate almaktır. "1. sınıfta 1/4'ü yazı, 3/4'ü resim, 2. sınıfta 2/4'ü resim 2/4'ü yazı, 3. sınıfta 1/4'ü resim 3/4'ü yazı olabilir.

Dördüncü sınıftan sonraysa bu oran daha da azalmalıdır. Yedinci ve sekizinci sınıflardaysa, metin açıklayıcı nitelikte olmadıkça, resim konulmamalıdır (Kıbrıs, 2016, s.40). Birçok çocuk edebiyatı ürünün içsel yapılandırılmasında özellikle dikkat çekilecek olan görsel ve gelişimsel unsurlar resimleme noktasında da önemli bir yer edinmektedir. Çocuğun bilişsel ve duyuşsal gelişimi ile birlikte resimleme tekniğinde de farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu noktada resimleme tekniğinde farklı tasarımlar ortaya çıkmıştır. Baş'a (2015) göre bu tasarımlar resmin ve metnin aynı sayfada olması ya da yan yana olması, resmin metinden önceki sayfada verilmesi ve resmin metinden sonraki sayfada verilmesi olmak üzere üç farklı şekilde konumlandırılmıştır. Her bir tasarımın kendi içerisinde açık ve örtük amaçları bulunmakla birlikte tasarımların çocuk okurun düşsel, duyuşsal ve bilişsel gelişimine katkıda bulunduğu söylenebilir.

Yapısal anlamda resmin eserdeki konumu eserin konu ve tema gibi unsurlarını pek etkilemese de resmin yanlış veya eksik konumlandırılması estetik açıdan sorun teşkil edecektir. Bu doğrultuda çocuğun eserle bir bağ kurması güçleşecektir. Çocuk okurun sanatsal gelişimini ve imgelem dünyasını destekleyecek resimler kullanılmalıdır. Çizgisel anlamda karikatürize edilmiş resimlerden ziyade içerik ile ilgili bilgiler sunacak resimlerin kullanılması çocuğun yaratıcılığını geliştirecektir. "Görsel anlatımda yanlış yapılacağına kitap resimlenmese daha iyidir. Çünkü çocuk düş gücü ile kendi resmini çizecektir (Özünel, 2000: Karatay'dan 2012). Bu durumda kötü resmedilmiş bir eserden ziyade çocuğun hayal dünyası ile betimlenecek sade bir anlatımın olması yeterlidir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

1.1.3. Metin Tasarımı

Nitelikli bir çocuk edebiyatı eserinde metnin kitaptaki tasarımı çok önemlidir. Bu bağlamda tasarlanacak olan metnin diğer yapısal özelliklerle uyumlu olması gerekmektedir. Karatay (2012) çocuk kitaplarını nitelikli hâle getiren en önemli ögenin tasarım olduğunu ifade etmiş ve kitapların, çocuklarda ilgi ve okuma isteği uyandırabilmesi için metnin tasarımına dikkat çekmiştir.

Çocuk edebiyatından beklenen, yetişkin edebiyatında olduğu gibi estetik yönden zengin, dil yapısı yönünden kusursuz, metnin tasarımı yönünden ise açık ve anlaşılır olmasıdır (Hasselmann, 2011: Körükçü'den 2012).

Metin tasarımının diğer dışsal yapıların hepsini etkileyeceği göz önünde bulundurularak tamamlayıcı bir öge olduğu unutulmamalı ve planlama bu yönde yapılmalıdır. Edebî bir eserin oluşumunda tasarım ve planlama unsurları kimi yazarlar tarafından ısmarlama olarak kabul edilse de bu iki unsur okur-eser-yazar anlam evrenini diri tutmakta ve bir oluşumun ilk çabası ya da girişimleri olmaktadır.

1.1.4. Kapak, Boyut ve Cilt Tasarımı

Çocuklara yönelik hazırlanan kitaplarda çocuğun dikkatini çeken ilk şey kitabın kapağıdır. Bu bağlamda kitap kapağının hazırlayıcı bir anlatım ortaya koyduğu yadsınamaz. "Resimli bir çocuk kitabının seçiminde, büyük rolü üstlenen yer, kitabın kapağıdır. Kitap kapağının albenisi ne kadar yüksek olursa, beğenirliği ve edinirliği de o oranda yüksek olur. Kapağın, çocuğun dikkatini çekmesi, tasarım ve renk tercihi ile ilgilidir" (Baş, 2015, s. 122).

"Kitaplar, çocukları okumaya isteklendirecek bir tasarım anlayışını yansıtmalı, çocuklar kendileri için üretilen bir araca verilen önemi, gösterilen saygıyı, kitabın dış yapı (biçimsel) özellikleriyle bütünleşmiş olan tasarım özeninden anlayabilmelidir." (Okuyan, 2009, s. 135-159). Tasarım esnasında karmaşık ya da sade bir renklendirme ve konu, tema veya kahramanlarla ilgisi olmayan görsel tasarımlar okurdaki ilk izlenimi olumsuz etkileyecektir. Bu noktada hazırlanan çocuk kitaplarının özellikle yaş düzeyleri de dikkate alınarak eseri tamamlayacak bir tasarımla hazırlanmasına dikkat edilmelidir. Okul öncesi dönemde renk kullanımı ve görsel tasarım fazla iken; sonraki dönemlerde giderek azalmaktadır.

Kapak tasarımı çocuk edebiyatı ürünleri için oldukça önemlidir. Çünkü bir kitabın kapağı çocuğun kitapla karşılaştığı ilk andır. Bu noktada kapağın çocuğa duyuşsal bir çağrıda bulunması olasıdır. Dolayısıyla çocukla iletişim kurabilen bir kapak tasarımı onu okumaya yönlendirecektir. Bir edebî eserin her ne kadar görsel anlamda bir katkı sunduğu veya bir etki yarattığı düşünülse de bir eserin kapağı ve buna dayalı tasarımı okura duyuşsal bir izlenim de sunmaktadır. Dolayısıyla özellikle çocuk edebiyatı ürünlerinin, çocuğun dünyasına açılan bir pencere olduğu kabul edilirse bir çocuk edebiyatı ürünün kusursuz olması beklenmektedir. "Kitapta genel olarak kitabın konusuyla ilgili bir resim bulunmalı, kitabın ve yazarın adı ile yayın tarihi gibi bilgilere yer verilmelidir. Ancak yazarın veya yayınevinin adı, kitabın adının önüne geçmemelidir. Sağlam ve çocuğun hoşuna giden çekici bir kitap, kitabın uzun süre saklanma şansını artırmaktadır" (Yardımcı ve Tuncer, 2002, s.46-47). "Kitapların oylumu (hacmi) ve ağırlığı çocuğun yaşına uygun olmalıdır. Örneğin okul öncesi çocuklarda değişik boyutlar denenebilir. Kitap A4

ISBN: 978-605-73901-3-4

boyutunda (21x29), A5 boyutunda (14x21) ya da daha küçük olabilir. Dahası ilk üç sınıfta, özellikle 1. ve 2. Sınıflarda değişik boyutlar denenebilir. Ancak 4. Sınıftan sonra 14x21 (A5) boyutu yeğlenmelidir" (Kıbrıs, 2016, s.39). Bu bağlamda çocuk kitaplarının boyutlarının çocuğun gelişimsel dönemlerine göre değiştiği yadsınamaz zira bu noktada Şimşek (2012), kitap boyutlarının oyuncaklar gibi farklı boyutlarla tasarlanabileceğini ifade etmiştir. Öte yandan Kıbrıs (2016), çocukların kitap edinirken onlara bir oyuncakmışçasına sahip olmak istediklerini ve buna yönelik kapak ve ciltlerin dayanıklı olması gerektiğini ifade etmiştir.

Bir çocuk kitabının görsel anlamda nitelikli olup olmadığını anlamak için şu sorulara yanıt aranmalıdır:

1. Kitabın kapağı, renkli ve ilgi çekici mi?

2. Kitabın kapağı, içerik ve kitabın ismi ile uyumlu mu?

3. Kitabın ön kapağı ve arka kapağı birbirini destekler nitelikte mi?

4. Kapak, okuyucuya bir ön bilgi sunuyor mu?

5. Kitap, boyut ve hacim açısından çocuğun yaşına uygun mu?

6. Yazı karakterleri ve sayfa düzeni çocuğun yaşına uygun mu?

7. Kitabın içendeki resimler çocukta estetik bir zevk uyandırıyor mu?

8. Resimler, çocukta resim yapma isteği uyandırıyor mu?

9. Resimler, çocukların duyuşsal dünyasına katkıda bulunuyor mu?

10. Kitap içindeki resimler ve metin birbirini tamamlıyor mu? Metin sonlarında kullanılan resimler özet bir bilgi veriyor mu?

Bu sorulara verilecek cevaplar okurun ilgisi, ihtiyaçları ve özelliklerine göre değişse de okurun beklentilerine ve gelişim özelliklerine uygun olmalıdır.

1.1.5. Sayfa ve Yazı Tasarımı

Çocuk kitaplarında sayfa ve yazı tasarımı; resimleme, metin tasarımı ve görsel tasarımla uyumlu olmalıdır. Çünkü bu tasarımlar birbirini tamamlamaktadır. "Çocuk kitaplarında sayfa kenarlarında uygun boşluklar -tıpkı bir kompozisyon kâğıdında olduğu gibi- bırakılmalı, satırlar ilk sınıflarda bir buçuk dize aralığı olurken, ikinci sınıflarda normal aralıklı olmalıdır" (Kıbrıs, 2016, s.40). Paragraflar oluşturulurken çocukların okuma düzeyleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Tasarımsal özellikler aynı zamanda kitabın fiziki açıdan tamamlayıcısı olmalıdır. Bu durum kitabın niteliğini oldukça etkilemektedir. "Çocuk kitaplarının kâğıt kalitesi mürekkebi yükleme şekli diğer biçimsel özelliklerdir. Kitaplarda gözü yormayacak mat (sarımtırak) ve mürekkebi dağıtmayacak kalınlıkta kâğıtların kullanılmasına dikkat edilmelidir" (Kartay, 2012, s.95). Gelişim düzeylerine göre çocukların harfleri sözcük içinde daha iyi

ISBN: 978-605-73901-3-4

tanımaları ve görmeleri için yazı büyüklüğünün (punto) seçimi, fontların (yazı karakteri) kullanım amacına göre, tırnaklı tırnaksız (serifli-serifsiz) fontlar veya süslü karakterlerin seçimi, okunabilirliği etkiler" (A.g.e).

Çocuğun okur-yazar olması ile birlikte metin tasarımı resim tasarımın önüne geçebilir bu durumda harflerin boyutları için farklı görüşler mevcuttur: "Çocuk kitaplarında harf büyüklüğü, birinci sınıf çocukları için 20-24, ikinci sınıf çocukları için 18, üçüncü sınıf çocukları için 16, dört ve beşinci sınıf çocukları için 12 puntodur" (Gürel, Temizyürek, Şahbaz, 2007, s.35).

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı,

İlkokul birinci sınıf öğrencileri için 20 punto

İlkokul ikinci sınıf öğrencileri için 18 punto

İlkokul üçüncü sınıf öğrencileri için 14 punto

İlkokul dördüncü sınıf öğrencileri için 12 punto

Ortaokul beşinci sınıf öğrencileri için 11 punto ve üzeri sınıflar için 10 puntodan daha küçük puntoda harflerin kullanılmaması gerektiğini ifade etmiştir.

Tüm bunların yanı sıra yazının ya da metnin sayfadaki konumu da oldukça önemlidir. Bu doğrultuda şunlar söylenebilir: "Çocuk yayınlarında normal aralıklı ya da normalden biraz daha fazla açıklık bırakılan satırların dizilmesi tercih edilmektedir. İlköğretimin ilk üç sınıfı için paragrafların kısa tutulması gerekir" (Temizyürek, Şahbaz ve Gürel, 2016 s. 32). Çocuk kitaplarındaki satır aralıkları normal kitaplara göre biraz daha fazla olabilir. Bu durum göz takibi için kolaylık sağlayacaktır. Sayfa üstünde, altında ve kenarlarında uygun boşluklar bırakılmalı, kitap boğucu bir izlenim yaratmamalıdır. Öte yandan özellikle ilköğretimin ilk aşamasındaki okurlar için paragraflar kısa olmalı, sonraki yıllarda gelişim düzeyleri ve yaş gruplarına göre uzun daha uzun paragraflara yer verilmelidir. Çocukların görme alanı genişlediğinden bu yaş ve üstü için büyük puntolu yazılarda göz sıçramaları artar; gözler çabuk yorulur ve anlam kurma yavaşlar, okunan metne karşı dikkat ve ilgi dağılır. Ayrıca süslü karakter, karmaşık yapılarıyla okunabilirliği zorlaştırır (Koyuncu ve Kaptan 2005: Karatay'dan 2012). Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda okuma alanının çocuğun gelişim düzeyine uygun olması gerektiği görülmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada:

''Nezihe Meriç'in çocuk kitaplarında kullanılan tasarım ve resimlemeler, çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun mudur?'' sorusuna yanıt aranmıştır.

YÖNTEM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Nezihe Meriç'in çocuk kitaplarını çocuk edebiyatı temel ilkelerinden biri olan tasarım ve resim ilkelerine göre incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi metodu kullanılmıştır.

ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ

ISBN: 978-605-73901-3-4

Nezihe Meriç, yazın hayatı boyunca başta öykü olmak üzere roman, oyun, anı, mektup ve çocuk kitapları türünde toplamda 29 eser kaleme almıştır. Bu araştırmanın örneklemini Nezihe Meriç'in, çocuk edebiyatı alanına yönelik kaleme aldığı eserlerinin tümünü oluşturan 10 çocuk edebiyatı kitabı oluşturmaktadır. Örneklemde yer alan kitaplar Tablo 1'de gösterilmiştir. Nezihe Meriç, Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatının en önemli kadın öykü yazarlarındandır. Eserlerinde sıkça işlediği kadın hakları, eşitlik, kadın-çocuk ya da anne-çocuk ilişkileri onu Türk edebiyatının önemli kadın öykücülerinden yapmıştır.

Tablo 1. Nezihe Meriç'in Çocuk Edebiyatı Eserleri

NEZİHE MERİÇ'İN ÇOCUK EDEBİYATI ESERLERİ		
1	Alagün Çocukları (1976)	YAPI KREDİ YAYINLARI
2	Küçük Bir Kız Tanıyorum Altı Yaşında (1992)	YAPI KREDİ YAYINLARI
3	Küçük Bir Kız Tanıyorum Yedi Yaşında (1992)	YAPI KREDİ YAYINLARI
4	Dur Dünya Çocukları Bekle (1993)	YAPI KREDİ YAYINLARI
5	Küçük Bir Kız Tanıyorum Sekiz Yaşında (1993)	YAPI KREDİ YAYINLARI
6	Küçük Bir Kız Tanıyorum Dokuz Yaşında (1994)	YAPI KREDİ YAYINLARI
7	Küçük Bir Kız Tanıyorum On Yaşında (1995)	YAPI KREDİ YAYINLARI
8	Küçük Bir Kız Tanıyorum On Bir Yaşında (1996)	YAPI KREDİ YAYINLARI
9	Küçük Bir Kız Tanıyorum On İki Yaşında (1998)	YAPI KREDİ YAYINLARI
10	Ahmet Adında Bir Çocuk (1998)	YAPI KREDİ YAYINLARI

ARAŞTIRMA SÜRECİ

VERİLERİN TOPLANMASI

Bu araştırmada veriler doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Doküman incelemesi ile toplamda 10 çocuk kitabı tasarım ve resim unsurları açısından incelenmiştir. incelenmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Doküman incelemesinin yedi güçlü yönü vardır. Bunlar şunlardır: kolay ulaşılamayacak özneler, tepkiselliğin olmaması, uzun süreli veya zamana yayılmış analiz, örneklem büyüklüğü, bireysellik ve özgünlük, göreli düşük maliyet ve niteliktir (Bailey, 1982 Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Doküman incelemesinin belirli aşamaları vardır. Her ne kadar araştırma ve araştırmacı için farklılık gösterse de bu aşamalar şunlardır: dokümanlara ulaşma, özgünlüğü kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanmadır (Forester, 1995 Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2018). Doküman incelemesi yapılmadan önce çalışmaya katkı sağlayacak alanlarda kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır.

VERİLERİN ANALİZİ

ISBN: 978-605-73901-3-4

Bu çalışmanın veri analizi iki aşamada yapılmıştır. Çalışmanın ilk aşamasında konu üzerine alanyazında hazırlanmış çocuk edebiyatı ile ilgili kitaplar, dergiler, bildiriler ve bilimsel çalışmalar okunmuştur. Daha sonra yazarın hepsi aynı yayınevinden yayımlanmış 10 çocuk kitabı okunmuştur. Elde edilen veriler tematik analizle değerlendirilmiştir. Araştırmanın ikinci aşamasında doküman incelemesi yoluyla elde edilen verilerin nicel sonuçlar bağlamında da çözülebilmesi için Sever (2014) tarafından geliştirilen ve Akyüz(2014) tarafından kullanılan "Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yapıtlarını Değerlendirme Ölçeği" toplam 15 maddeden oluşan "Tasarım ve Resim" başlığına ilişkin ölçütler kullanılarak Nezihe Meriç'in 10 çocuk kitabı puanlandırılmıştır. Ölçek, beşli likert tipi ölçektir. Ölçekte yer alan puanlamalar; çok iyi (5), yeterli (4), kısmen yeterli (3), yetersiz (2), çok yetersiz (1) biçiminde yapılmıştır. Toplamda 10 çocuk kitabının incelendiği bu çalışmada 10 eserin alabileceği en düşük puan 10 iken alınabilecek en yüksek puan 50'dir. Puan aralığı hesaplanırken en yüksek puandan en düşük puan çıkarılarak ölçeğin 5 likertli olmasından ötürü elde edilen toplam puan 5' e bölünmüştür. Bu hesaplama ile ölçeğin puan aralığı 8 çıkmıştır. Bu puan aralığına ölçüt olarak puan çizelgesi bu şekilde belirlenmiştir:

1. Aralık(Çok yetersiz)	10-17
2. Aralık (Yetersiz)	18-25
3. Aralık (Kısmen yeterli)	26-33
4. Aralık (Yeterli)	34-41
5. Aralık (Çok iyi)	42-50

Nitel veri analizinin son aşaması bulguların doğrulanmasıdır. Bulguların doğrulanması, elde edilen sonuçların denenmesi ve onaylanmasıyla gerçekleştirilebilir (Merriam, 2013). Kodlar, kategoriler, temalar ve diğer tüm aşamalar kontrol edildikten sonra, nitel veri analizi sonucu elde edilen sonuçların, analize sokulan veri setini temsil düzeyi belirlenebilir (Poggenpoel ve Myburgh, 2003). Bu noktada araştırmacının, bireysel etkisinden arındırılmış bir kodlama yapması durumu olanaksızdır. Bu nedenle farklı kodlayıcılar tarafından aynı veri setine ilişkin kodlama yapılması önemlidir. Farklı kodlayıcılar tarafından kodlanan veri setinin benzerlik oranı aynı zamanda nitel araştırmanın güvenirliğini belirlemektedir. Farklı yöntemler bu süreçte işe koşulabilir. Bu araştırmada güvenirliği sağlamak için Miles ve Huberman modelinde içsel tutarlılık olarak adlandırılan ve kodlayıcılar arasındaki görüş birliği olarak kavramsallaştırılan benzerlik formülü kullanılmıştır. Araştırmacı dışında iki alan uzmanı tarafından veriler okunarak kodlanmıştır. Okuyucular arası görüş birliği % 89 olarak hesaplanmıştır. İçsel tutarlılığı veren kodlama denetimine göre kodlayıcılar arası görüş birliğinin en az % 80 olması beklenmektedir (Miles ve Huberman, 2016; Patton, 2014). Sonuç olarak yapılan analizin güvenilir olduğu ifade edilebilir.

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Nezihe Meriç'in çocuk kitapları tasarım ve resim unsurlarını iç tasarım-resim ve dış tasarım-resim başlıkları altında inceleyecek olursak dış tasarım-resim unsurları yeterli olmuş; iç tasarım-resim unsurları yetersiz ve kısmen yeterli olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Meriç'in çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının tasarım ve resim özellikleri açısından çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun olmadığı söylenebilir. Tablo 2'de de görüldüğü üzere tasarım

ISBN: 978-605-73901-3-4

ve resim özelliklerinin genel ortalaması 38.2 olarak bulunmuştur. Bu puan aralığı yeterli olarak kabul edilse de ölçeğin tasarım maddelerinin bu aralığın belirlenmesinde büyük payı olduğu söylenebilir.

Tablo 2. Tasarım ve Resim

	TASARIM VE RESİM	Toplam
1	Boyutlar, yaş düzeyine uygundur.	50
2	Kitap, hacim ve ağırlık yönünden çocuk tarafından kolay taşınabilir.	49
3	Kâğıt; dayanıklı, kolay yırtılmayan, kırışmayan ve yıpranmayan özelliktedir.	49
4	Kâğıt, göz sağlığı açısından uygundur.	48
5	Kâğıt; resimlerin, yazıların niteliğini ve renklerini özgün biçimde yansıtmaktadır.	48
6	Cilt, dağılma ve kopma olmayacak biçimde hazırlanmıştır.	50
7	Sayfa kenarları, düzgün ve pürüzsüz biçimde kesilmiştir.	50
8	Sayfalar her iki yana tam olarak ve kolayca açılıp kapanmaktadır.	50
9	Kapak; dayanıklı, kalın ve yıpranmayacak biçimde hazırlanmıştır.	50
10	Kapağın görsel etkisi çocuğun izleme ve okuma isteğini artırıcıdır.	31
11	Ön ve arka kapak, görsel tasarımıyla izleksel bir uyum içindedir.	26
12	Kapağın tasarımı, çocuğun kitabın içeriğine ilişkin düşsel ve düşünsel bir hazırlık yapmasına katkı sağlamaktadır.	31
13	Sayfa düzeni (resim, fotoğraf, yazı, rakam vd.) çocukta estetik bir etki uyandırmaktadır.	40
14	Harflerin boyutu düzeye uygundur.	50
15	Harflerin renk ve kalınlığı izleme ve okuma isteğini artırıcı niteliktedir.	50
16	Resimler, çocuğun görsel algısını uyarıcı özellikler taşımaktadır.	24
17	Resimler, çocukta kitapla iletişimi isteklendirecek özellikler taşımaktadır.	20
18	Resimler, çocukta resim yapma isteği uyandıracak özelliktedir.	20
19	Resimler, metne görsel bir yorum katarak metnin anlamını tamamlamaktadır.	30
20	Resimler, dilsel metnin çocuğun belleğinde canlandırılmasına katkı sağlayıcı niteliktedir.	24
21	Resimler; çocuğun düşünmesine, düş kurmasına ve eğlenmesine olanak sağlayacak özellikler göstermektedir.	20
22	Görsel metinler, çocuğun kavramsal birikimini kullanarak öyküler oluşturabilmesini sağlayacak özelliktedir.	24
23	Kitabın adı, içerikle tutarlı ve ilgi çekicidir.	46
	Genel Ortalama:	38.2

Kitaplarının tasarım ve resim unsurlarının, içerik ile ilgili yapılandırılmasında yetersiz kalınmıştır. İç tasarım özelliklerinden metin içi resimler çocuğa görsel ve bilişsel bir katkı sunmamıştır. Resimlerin cansız ve renksiz olması çocuk okurun ilgisini çekmeyecek, çocukta resim yapma isteği uyandırmayacaktır. Bu bağlamda metne görsel bir yorum katmak oldukça güçtür. Yazarın özellikle 6, 7 ve 8 yaş gruplarına yönelik kaleme aldığı ürünlerin görsel anlamda yetersiz kalması çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarının göz ardı edildiğini göstermektedir. Bütün eserler için 6 yaş ve üzeri yaş grubu hedef okur olarak belirlenip genel anlamda yaş düzeyi 6-13 olarak saptanmıştır. Kitapların tümü aynı çizer tarafından resmedilmiştir. Neredeyse her bölümün sonunda konuyu özetleyecek bir çizime yer verilmiştir. Kitaplardaki çoğu çizim, çizgisel anlamda kaotik bir görüntü sunmuş ve çocuğun algılama düzeyini göz ardı etmiştir. Bu bağlamda özellikle içsel tasarım kısmında resimler tema ile güçlü ilişki kuramamıştır. Genel anlamda kitapların ismi içerikle uyumlu olmuştur.

ISBN: 978-605-73901-3-4

SONUÇ

Nezihe Meriç'in çocuk edebiyatı ürünleri, tasarım ve resim ilkeleri açısından incelendiğinde eserlerin genel anlamda çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun olduğu görülmüştür. Hem metin içi hem de kapak görselleri detaylı bir şekilde incelendiğinde Yazarın, çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun olmayan ya da en çok eksiği olan temel ilkenin tasarım ve resim ögeleri olduğu tespit edilmiştir. İncelenen 10 eser de YKY'den çıkarılan yayınlar olup sadece bu basımlar incelenmiştir. Görsel anlamda çocuk okurun bilişsel ve duyuşsal anlam evrenine uygun olmayan bu kitaplar, tasarım ve resim özellikleri açısından her ne kadar yeterli olarak değerlendirilse de buradaki puan aralığını ölçeğin tasarım ile ilgili maddeleri belirlemiştir. Nezihe Meriç'in çocuk kitaplarının; tasarım ve resim unsurlarını, iç tasarım-resim ve dış tasarım-resim başlıkları altında incelendiğinde dış tasarım-resim unsurları yeterli olduğu; iç tasarım-resim unsurları yetersiz ve kısmen yeterli olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda Nezihe Meriç'in çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının tasarım ve resim özellikleri açısından çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun olmadığı söylenebilir.

ÖNERİLER

Araştırmacılar için öneriler:

Çocuk edebiyatı alanında özellikle cumhuriyet sonrası dönemde birçok yazar tarafından çeşitli eserler verilmiştir. Bu eserlerin çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi ve çocuk edebiyatı yazarlarının edebî anlayışı araştırmacılar tarafından incelenmesi büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda incelenen eserlerin çocuk okura uygunluğu ve Türkçe eğitimine katkısı sağlanabilir. Bunun yanı sıra çocuk edebiyatı alanında pek sık rastlanmayan bir tür olan ''nehir roman'' türünün bu alandaki örnekleri üzerine çeşitli araştırmalar yapılabilir.

Yayınevi için öneriler:

İncelenen eserler ışığında özellikle resimleme özellikleri bakımından çocuk okurun duyuşsal evrenine uygun bir şekilde yeniden düzenlemeler veya iyileştirmeler yapılması gerekmektedir. Ön kapak ve arka kapak arasındaki bağlantı güçlendirilmelidir. Kitap içindeki çizimler renklendirilmeli ve bu yönde geliştirilmelidir. Küçük Bir Kız Tanıyorum serisinde ön kapaktaki çizimler renklendirilmelidir. Kitabın kapağı eserin albenisi güçlendirecektir. Eserlerde yer alan birden fazla yaş grubu değerlendirmesi genel bir ifadedir. Bu durumun yalnızca bir yaş grubu ile sınırlandırılması gerekmektedir. Özellikle Küçük Bir Kız Tanıyorum serisinde kahramanın fiziksel değişimi yeterince resmedilmemiştir. Başkahramanın 6-12 yaş arsındaki fiziksel değişimi okura yeterince hissettirilmelidir.

KAYNAKÇA

Akyüz, M. (2014). Muzaffer İzgü'nün çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Baş, B. (2015). Türkçe öğretimi açısından çocuk edebiyatı. Ankara: Pegem Yayınları.

Karatay, H. (2012). Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı. Şimşek T. (Ed.), Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler (s.81). Ankara: Grafik Yayınları

ISBN: 978-605-73901-3-4

Kıbrıs, İ. (2016). Çocuk edebiyatı. Ankara: Kök Yayıncılık.

Körükçü, Ö. (2012). Okulöncesi eğitime yönelik resimli çocuk kitaplarında bulunması gereken temel özellikler açısından incelenmesi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14(2), 243-254.

Merriam, S. B. (2013). Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber. (Çev. Turan, S.). Ankara: Nobel Yayıncılık.862

Miles, M. B. & Huberman, A. M. (2016). Nitel veri analizi. (Çeviri Ed. Akbaba Altun S. ve Ersoy, A.). Ankara: Ankara Pegem A Akademi.

Oğuzkan, F. (1997) Çocuk edebiyatı. (5. Baskı), Ankara: Anı Yayıncılık

Okuyan, H. Y. (2009). Türkçe ve sınıf öğretmenlerinin okuma saatlerinde kullanılan çocuk edebiyatı ürünlerini seçme ölçütleri. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18, 135-159.

Temizyürek, F., Şahbaz, N. K., & Gürel, Z. (2016). Çocuk edebiyatı. Ankara: Pegem.

Yalçın A. ve Aytaş, G. (2017). Çocuk edebiyatı. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yardımcı, M. ve Tuncer, H. (2002). Çocuk edebiyatı. Ankara: Ürün Yayınevi.

Yavuzer, H. (1995). Resimleriyle çocuk. İstanbul: Remzi Kitabevi

Yıldırım, Ali ve Şimşek, H. (2018). Nitel araştırma yöntemleri. (11. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.

ISBN: 978-605-73901-3-4

KLASİK TÜRK ŞİİRİNİN "HOŞ GELÜR" REDİFLİ GAZELLERİ BAĞLAMINDA ÂŞIĞA HOŞ GELEN HÂLLER

Fatma SEYREK
Mersin Üniversitesi, Mersin, Türkiye, f.seyrek3@gmail.com

ÖZET

Klasik Türk şiirinde âşık ve sevgilinin konumu dikkat çekicidir. Âşık daima sevgiliye kavuşma arzusu içindedir sevgili ise cefa çektirmede mahirdir. Âşık sevgiliyi çok fazla sevmektedir. Bu sebeple âşık sevgilinin vefasızlığı, eziyetleri, rakiple olan ilişkisi gibi pek çok zulmüne katlanmaktadır. Âşık bazen bu durumdan şikâyetçi olsa da hâlinden memnundur. Klasik Türk şiirinde şairlerin âşık ve sevgiliyi şiirlerinde başarıyla işledikleri, anlamı güçlü kılmak ve ahengi sağlamak amacıyla da bilinçli bir şekilde redif seçimine gittikleri bilinmektedir. Redif ahengi sağlamakla birlikte anlatılmak istenen konunun baskın bir şekilde ifade edilmesine olanak sağlamaktadır. Şairler orijinal hayaller üreterek yeni yinelemeler oluşturdukları gibi daha önce kullanılan redifler ile de aynı konuyu farklı bir üslupla incelemeyi başarmışlardır. Bu çalışmada da şairlerin bilinçli bir şekilde "hoş gelür" redifini tercih ederek anlatmak istediklerini farklı üsluplarla ifade etmeye çalıştıkları tespit edilmiştir. "Hoş gel-" ifadesi hoş görünmek, hoşa gitmek, güzel gelmek gibi anlamlara gelmektedir ve bir şeyin beğenildiğini ifade etmektedir. Klasik Türk şiirinde âşık günlük hayatta birçok insanın katlanmayacağı durumlara katlanmakta, pek çok kişinin hoşuna gitmeyecek hususlar âşık tarafından beğenilmektedir. Kısacası âşık sevgilinin bütün eziyetlerine katlanmaktadır. Çalışma için 126 divan incelenmiş ve 6 şaire ait 8 adet "hoş gelür" redifli gazel tespit edilmiştir. Çalışmaya "hoş gelür" ifadesiyle oluşturulan rediflerle birlikte içerisinde "hoş gelür" ifadesinin mevcut olduğu kelime grupları da dâhil edilmiştir. Bu çalışmayla tespit edilen gazellerde klasik Türk şiirinde âşığın hoşuna giden ne gibi hâller olduğunu belirlemek, klasik Türk şiiri geleneğine uygun bir yaklaşımın benimsenip benimsenmediğini incelemek amaçlanmıştır ve âşığın hoşuna giden hâllerin neler olduğunun alt başlıklar halinde incelenmesi planlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Âşık, sevgili, rakip, redif, hoş gelür.

ISBN: 978-605-73901-3-4

FROM A CLASSIC TURKISH POETRY "HOŞ GELÜR" İN CONNECTION WITH REDİF GHAZELS AN COMFORTING FEELING FOR THE LOVER

ABSTRACT

The attention taking yeğane of the classic Turkish roman are two protagonist's the lover and the loved one. The lover is in constant need of reaching his love while the loved one is a master in giving pain. The lover is in desperate love to the loved one. For this reason does the lover condone her disloyalty, agony, bound with the rivel of the lover and more mental cruelty's. Despite his occasional complains about those circumstances he is happy of his situation. It is known that in a classic Turkish poetry the writer uses those elements to give a deep meaning, serving unity and picking the right redif with succes. Because picking the right redif serves unity and explains vigorously what the writer wants to tell. Writer's made new iteration's, building original dreams/thoughts with earlier used redif's to tell the same story with a different phrasing. It is known that the writer used in this work consciously the redif "hoş gelür" and tried to tell his story with different phrasing's. The fraze „Hoş gel-„ means in a way receiving good, going to good, coming good and tells that something is liked.In classic türkish romans are situation's wich are dissliked or avoided by most people, welcomed and prefered by the writer.In this work where around 126 divan inspected and 8 number with the redif "hoş gelür" from 6 writers are found. Included in the work are romans with the headline (Hoş gelür) as well as the romans which contain "hoş gelür" in the headline. The reason for this research is to check how the lover get's pleased and if the roman is according to the classic Turkish poetry literatur. In the project are checked if the elements of how the lover is pleased is in accordance with the mentioned below distich.

Key words: Lover, beloved, rival, redif, hoş gelür.

GİRİŞ

Klasik Türk şiiri belirli bir geleneğin içerisinde varlığını sürdürmüştür. Bu geleneğin içinde şairler belirli sınırlar dâhilinde farklı hayaller üretmiş ve dilin verdiği olanakları da ustaca kullanmışlardır. Şairler aşkı hem beşerî hem de ilahi boyutta ele almış şiirlerini oluştururken de âşık konumunda yer almıştır. Bu sebeple âşık (şair) daima ıstırap ve çile içerisindedir. Tabii âşık ne kadar eziyet ve çileye maruz kalsa da bu durum onu yıldırmamakta hatta tüm bu cefa ve işkenceler âşığa hoş gelmektedir.

"Hoş gel-" ifadesi "hoşa gitmek, beğenilmek; makbul olmak, makbule geçmek" (Uzun Pekşen, 2017, s. 856) gibi manalara gelmektedir ve bir şeyin, bir durumun güzel geldiğini, beğenildiği ifade etmektedir. Çalışmada yer alan şairler "hoş gel-" ifadesini redif olarak seçmiş böylece klasik Türk şiirindeki cefakâr âşığın sabrını da dile getirmiştir.

Klasik Türk edebiyatı şairleri şiirlerinde önemli bir ahenk unsuru olan redifi sıkça kullanmışlardır. Her şair özellikle, yeni veya daha önce kullanılmış, kelime rediflerle şiirlerini oluşturmuşlardır. Kelime redifler şiirde anlam bütünlüğünün sağlanmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu sebeple kelime redifler şairlerin sıklıkla tercih ettiği bir ahenk unsuru olmuştur (İsen vd., 2017, s. 235-236).

Klasik Türk şiirinde âşık, sevgilinin bütün zulümlerine katlanır. Sevgili ne kadar fenalık etse de âşık bu durumdan memnundur çünkü sevgilinin âşığın varlığından haberdar oluşu bile âşığı mutlu etmeye yetmektedir (Gönel, 2010, s. 116). "Âşık daima aşk ve ayrılık derdiyle ıztırap çeken, âh ve feryat eden, kanlı gözyaşları döken, vücudu ve

ISBN: 978-605-73901-3-4

bağrı yaralar içinde zayıf düşmüş, yüzü sararıp solmuş olarak görülür…" (Kurnaz, 1996, s. 305). İşte âşığı bu hâlde perişan ve gam içinde bırakan kusursuz güzellikteki sevgilidir.

Tanpınar'a göre:

> Sevgilinin bütün davranışları hükümdarın davranışlarıdır. Sevmez, bir nevi tabii bir vergi gibi sevilmeyi kabul eder. İsterse iltifat ve lütfeder. Hatta hükümdar gibi ihsanları vardır. Yine onun gibi, isterse, bu lütfu ve ihsanı esirger. Hatta cevr eder işkence eder, öldürür. Kıskanılır fakat kıskanmaz. Bir saray, bir yığın mâbeyinci, gözde veya gözde olmaya namzetlerle doludur. Sevgilinin etrafında da rakipler vardır. Âşık tıpkı bir sarayadamı gibi bu rakiplerle mücadele hâlindedir. Hulâsa saray nasıl mutlak ve keyfî irade, hatta kapris ise, sevgili de öylece naza giden hür iradedir (Tanpınar, 2019, s. 28).

Âşık sevgiliye kavuşamaz çünkü sevgili buna izin vermez. Sevgili sürekli naz eder. Âşıkları fitne ateşiyle birbirine düşürür. Bazen ihsan ve lütufta bulunur, âşığın canını bağışlar bazen merhametsizdir ve âşığa zulmedip öldürür. Âşıklar daima sevgilinin kapısının önünde bekler ancak sevgili cefakârdır, sürekli eziyet eder (Erdem Günyüz, 2001, s. 376-377). Bütün bu eziyetlerin üstüne sevgilinin rakiple muhatap olması âşığı canından usandırmaktadır.

Rakip klasik Türk şiirinde âşığın sevgiliye kavuşmasındaki engeldir. Rakip sevgili için âşıkla sürekli rekabet hâlindedir (Pala, 2018, s. 374). Zaten âşık, yüz vermediğinden, sevgiliye yaklaşamamaktadır. Bunun acısını ve ıstırabını sürekli yaşayan âşığa bir de rakip engeli çıkmaktadır. Rakibin her bakımdan zayıf olan aşığa karşı güçlü oluşu âşığın işini bir hayli zorlaştırmaktadır.

Klasik Türk şiirinde şairler âşığa hoş gelen bazı durumlardan bahsetmişlerdir. Bunu da gazellerinde kullandıkları "hoş gelür" redifiyle ifade etmişlerdir. Bu çalışmayla da şairlerin neden "hoş gelür" kelime redifini tercih ettikleri, okuyucuya hangi konuyu vurgulamak istedikleri irdelenmeye çalışılmıştır. Çalışmada amaç, şairlerin adı geçen redifi hangi durumları ifade etmek için kullandığını ve kullanılan bu redifin klasik Türk şiiri geleneğini yansıtıp yansıtmadığını tespit etmektir. Çalışma klasik Türk şiirinde redifin ahenk unsuru olmasının yanında özellikle kelime rediflerin şiirdeki anlam bütünlüğüne katkısının anlaşılması bakımından önemlidir.

YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden Tarama/Derleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışma için 13. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar 126 divan incelenmiş ve Ahmedî' ye ait 2, Necatî Beg' e ait 1, Şeyhî' ye ait 1, Ahmed-i Rıdvan' a ait 1,Bâkî'ye ait 2, İbrahim Tırsî' ye ait 1 gazel olmak üzere toplam 6 şaire ait 8 gazel tespit edilmiştir. Metnin bütünlüğünün bozulmaması adına kullanılan örnek beyitlerde transkripsiyon alfabesine yer verilmemiştir.

BULGULAR

Bu bölümde klasik Türk şiirinde âşığın "hoş gelür" ifadesiyle ne anlatmak istediği ve aşığın beğendiği, güzel bulduğu ne gibi durumların bulunduğu incelenmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

1. Âşığa Hoş Gelen Özellikler

1.1. Sevgili

Klasik Türk şiiri daha çok sevgili etrafında şekillenmiştir. Sevgilinin çevresinde birçok âşığı vardır. Daima sevgiliye kavuşmak isteyen âşıklar bu isteklerine ulaşamazlar. Çünkü sevgili kusursuz ve erişilmezdir. Bütün üstün özelikler ve güzellikler onun üzerinde toplanmıştır. Bu sebeple ne yaparsa yapsın yadırganmaz. Onun mükemmel oluşu, sözleri ve tavırları karşısında kimseye söz bırakmamakta ne yaparsa yakışık almaktadır. Sevgili herkesten ve her şeyden daha güzeldir. Bu özellikleriyle şairler sevgiliyi güzel görülen şeylere benzetmişler ya da onlardan da üstün tutmuşlardır.

Ahmedî' den alınan aşağıdaki beyit örneğinde bir gül bahçesi tasviri yapılmış ve oradaki güzellikler başkalarına hoş gelmiştir fakat bu gül bahçesi içinde sevgili olursa anlamdır. Sevgili gül bahçesindeki bütün çiçeklerden daha güzeldir. Bu yüzden sevgili âşığa gül bahçesinden daha güzel gelmektedir.

Her kişiye egerçi gül-zâr gelür
Lîkin ol arada olıcah yâr hoş gelür (Ahmedî G/256/1)

"Her kişiye gül bahçesi güzel gelir fakat bana gül bahçesinde sevgili olursa hoş gelir."

Aşağıdaki beyitlerde ise her kişinin sevgilisinin kendine güzel geldiği belirtilmektedir. Yani her âşığa kendi sevgilisini seyretmek istemektedir.

Bülbüle gül âşıka hadd-i nigâr
Her kişiye bir temâşâ hoş gelür (Şeyhî G/XL/5)

"Bülbüle gül, âşığa güzel yüzlü sevgili, her kişiye bir temâşa hoş gelir."

Gülşenden ise âşıka dil-dâr hoş gelir
Cennetten ise ârife didâr hoş gelir (Necatî Beg G/166/1)

"Gül bahçesinden ise âşığa sevgili hoş gelir. Cennetten yerine arife (sevgilinin) yüzü hoş gelir."

Klasik Türk şiirinde sevgilinin boyu serve, dudakları ise goncaya benzetilir. Âşık daima sevgilinin salınarak yürüyüşünü izlemek ister. Aşağıdaki beyitle Necatî goncanın ağzını açması tasviri ile sevgilinin konuşmasına işaret etmekte ve sevgilinin salınarak yürüyüşünü beğendiğini ifade etmektedir.

Depretme servi ağzını açtırma goncanın
Reftâr-ı yâr ü şive-i güftâr hoş gelir (Necatî Beg G/166/ 2)

"Servi boylu sevgiliyi yürütme, gonca gibi ağzını açtırma. Sevgilinin salınarak yürüyüşü ve cilveli sözleri hoş gelir."

ISBN: 978-605-73901-3-4

Yine Necatî'ye ait bu beyitte âşık bülbül, gül ise sevgili yerine kullanılmıştır. Bülbülün ötüşünün gül sayesinde olduğu belirtilerek hüsn-ü talil sanatına başvurulmuştur. Gülün de diken tarafından korunup beslendiği ifade edilmiştir. Dikenin zararlı böceklere karşı gülü korumasından yola çıkarak hayal üreten şair, gülün dikene sevgi beslediğini vurgulamıştır. Tabii gülün dikene ilgi göstermesi bülbülün gönlünü de incitmektedir. Yine de bülbül gül sayesinde mutlu olmaktadır. Bu sebeple bülbüle (âşığa) gül, diken sayesinde hayatta kalan güle de diken hoş gelmektedir.

Çün bülbülü gül açtı gülü hâr besledi
Uşşâka yâr ü yâra da ağyâr hoş gelir (Necatî Beg G/166/3)

"Âşığa yâr yâre de rakip hoş gelir çünkü bülbülün ötmesini gül sağladı gülü de dikeni korudu."

Ahmed-i Rıdvan'dan alınan bu beyitte sevgilinin ancak kendisini arzulayan, özleyen, görmek isteyen kişi tarafından beğenildiği ifade edilmiştir.

Ağyârı görmeği bu gözüm kılmaz ârzû
Müştâk-ı yâr olan kişiye yâr hoş gelür (Ahmed-i Rıdvan G/270/2)

"Gözüm rakibi görmeyi arzulamaz, sevgiliyi arzulayan kişiye yâr hoş gelir."

Bâki'den alınan bu beyit örneğinde bir kimsenin huri ve gılmanlardan bahsetmesinin, onların güzelliğini övmesinin bir faydası yoktur. Çünkü her ne kadar vefasız ve zalim olsa da âşığa kendi sevgilisi güzel gelmektedir.

Hûr u gılmân añma kim her âşıka
Kendü yâr-ı bî-vefâsı hoş gelür (Bâkî G/148/4)

"Huri ve gılmandan bahsetme ki her âşığın kendi vefasız sevgilisi hoş gelir."

1.1.1. Sevgilinin Fiziksel Özellikleri

Klasik Türk şiirinin en çok işlenen konularından biri sevgilinin fiziksel özellikleridir. Şairler sevgiliyi anlatmak çoğu zaman boyunu serve, yanağını güle, kirpiğini oka, kaşlarını yaya benzetmişler ve bir sevgili portresi çizmişlerdir.

1.1.1.1. Sevgilinin Yüzü

Klasik Türk şiirinde sevgili kusursuz bir güzelliğe sahiptir. Bu yüzden âşık ona baktıkça bakmak ister. Ahmedî'ye ait bu beyit örneğinde de sevgilinin kusursuz güzelliğine dikkat çekilmiştir.

Mecmû-ı hüsnüñi zihi virmiş Çalab saña
Her lahza bahdugumca ki baham hoş gelür (Ahmedî Z/7/4)

"Ne hoş ki Tanrı sana güzelliğinin hepsini vermiş, bunun için her an baktıkça bakmak hoş gelir."

ISBN: 978-605-73901-3-4

Klasik Türk şiirinde rint ve zâhid çatışması vardır. Rint, Allah'a ulaşma yolunda ilerleyip onun cemaline kavuşmayı arzu etmektedir. Onun istekleri maddi değildir, Allah'ın rızasını elde etmeye çalışır. Zâhid ise bunun tam tersidir. Yalnızca dini kaideleri yerine getirmeye çalışır. İstediği şey cennete girmek yahut cehennem azabından kurtulmaktır (İçli, 2012, s. 1309). Şeyhî'ye ait olan beyit örneğinde de rint konumunda olan âşık sevgilinin cemalini görmek isterken zâhid ise cenneti istemektedir.

Zâhide Firdevs-i alâ hoş gelür
Bize dîdâr-ı hüveydâ hoş gelür (Şeyhî G/XL/1)

"Zâhide cennet hoş gelir, aşığa ise sevgilinin yüzü hoş gelir".

Ahmed-i Rıdvan' a ait bu beyit örneğiyle de sevgilinin güzelliğine dikkat çekilmiştir.

Cân bülbüline çehre-i gülzâr hoş gelür
Bir mûsedür ki göñline dîdâr hoş gelür (Ahmed-i Rıdvan G/270/1)

"Gönül bülbülüne (sevgilinin) gül bahçesine benzeyen yüzü hoş gelir. Arının gönlüne de (sevgilinin) yüzü hoş gelir."

1.1.1.2. Sevgilinin Boyu

Klasik Türk şiirinde sevgilinin boyu sıkça işlenir. Onun boyu servi gibi güzel, uzun ve biçimlidir. Aşağıdaki beyitlerde de sevgilinin boyunun beğenildiği ifade edilmiştir.

Sâye-i tûbî kovar kûteh nazâr
Togrısı bize bu bâlâ hoş gelür (Şeyhî G/XL/2)

"Boysuz (kısa) ağaç bakınca tuba ağacı onu gölgesiyle kovar. Doğrusu bu boy (yükseklik) bize hoş gelir."

Kâmetün gördükde âşıklar didi
Dil-berün işte burası hoş gelür (İbrahim Tırsî G/LI/6)

"Endamını görünce âşıklar, sevgilinin işte burası hoş gelir dedi."

1.1.2. Sevgiliye Ait Diğer Özellikler

1.1.2.1. Sevgilinin Eziyeti

Sevgilinin en önemli özelliği âşığa sürekli eziyet etmesidir. Gerek âşığa ilgi göstermemesi gerek rakip ile ilişkisi âşık için bir zulümdür. Sevgilinin merhameti yoktur, âşık ıstırap çektikçe o mutlu olur. Bütün eziyet ve zulümlerine karşı âşık da hâlinden memnundur.

Ahmedî'den alınan bu beyitle perişan âşığın sevgilinin kötü sözlerine rağmen mutlu olduğu ifade edilmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Bîzârlıh degül-ise âzâr itdügün
Ben zârı ko ki bana ol âzâr hoş gelür (Ahmedî G/256/5)

"(Ey sevgili!) Bu kötü sözlerin bıkmış olmandan kaynaklanmıyorsa benim gibi perişan âşığa inciten sözlerin hoş gelir."

Âhmedî divanının zeyller bölümünden alınan bu beyitte sevgiliden gelen eziyet de olsa lütuf da olsa âşığa hoş gelmektedir. Klasik Türk şiirinde âşık sevgiliden gelen her şeye razıdır. Sevgili o kadar güzel ve eksiksizdir ki o ne yapsa yaraşır. Böylece sevgilinin her türlü davranışı âşık tarafından beğenilir.

Senden banâ ne gelse dil-ârâm hoş gelür
Ger cevr ger tekellüf ü ikrâm hoş gelür (Ahmedî Z/7/1)

"Ey gönül alan sevgili! Senden zulüm de gelse zoraki iltifat da gelse bana hoş gelir."

Ahmed-i Rıdvan'dan alınan bu beyitle yine sevgilinin her türlü davranışına razı gelindiği ifade edilmektedir.

Ger cevrile cefâ ḳıla ger mihrile vefâ
Âşıka her ne kim ide dildâr ḫoş gelür (Ahmed-i Rıdvan G/270/3)

"İster zulüm ve eziyet etsin ister sevgi ve dostluk göstersin, sevgili her ne ederse âşığa hoş gelir."

Âşık sevgilinin zulüm ve eziyetlerinden dolayı her daim gam çekmektedir. Fakat sevgilinin eziyet etmesi bile âşığı mutlu etmektedir çünkü sevgili âşığın farkındadır. Ayrıca âşık olmak sabır gerektirip acılara katlanmayı bilmek gerekmektedir.

Eylese cevr ü cefâ mihr ü vefâdur gâyeti
Hak budur kim âşık-ı gam-hâra gâyet hoş gelür (Bâkî G/ 56)

"(Sevgili) cevr ve cefa etse de nihayetinde sevgi ve dostluk işaretidir. Doğrusu bu gam çeken âşığa gayet hoş gelir."

Klasik Türk şiirinde âşık sabırlıdır ve cefaya razıdır. Buna ancak âşık katlanabilir. Başkası kolay yolu seçer ve vefa bekler. Onlara hoş gelen sevgi ve dostluktur. Ancak âşık sevgiliden gelen her türlü muameleye razıdır.

İllere mihr ü vefâsı hoş gelür
Bendeye cevr ü cefâsı hoş gelür (Bâkî G/148/1)

"Ellere (sevgilinin) sevgi ve dostluğu hoş gelir. Bana ise cevr ve cefası hoş gelir."

Bîze oğlanun cefâsı hoş gelür
Gayri[ye] hüsn-i edâsı hoş gelür (İbrahim Tırsî G/ LI)

ISBN: 978-605-73901-3-4

"Bize oğlanın eziyeti hoş gelir. Başkalarına güzel endamı hoş gelir."

1.1.2.2. Sevgilinin Ayağının Tozu

Klasik Türk şiirinde âşık sevgiliye kavuşmak için kanlı gözyaşları dökmektedir. Bu kanlı gözyaşlarını dindirecek olan şey de sürmedir. Sürme kullanıldığında gözyaşı ve bazı göz hastalıklarına iyi gelen bir özelliğe sahiptir. Ancak âşık gözünün iyileşmesi için ne sürme ne de göz doktoru istemektedir. Bâkî'den alınan bu beyitte kanlı gözyaşları döken âşığa tûtîya veya kehhâl değil sevgilinin ayağının tozu iyi gelecektir, çünkü âşığın derdinin devası sevgilidedir. Burada "hoş gelür" ifadesi daha çok iyileştirmek manasında kullanılmış olup ayrıca farklı bir iyileştirme aracına karşı da bir tercih etme söz konusudur.

Tûtiyânuñ minnetin kehhâl kahrın çekmeden
Hâk-pâyuñ dîde-i hûnbâra gâyet hoş gelür (Bâkî G/56/2)

"Sürmenin minnetini, göz hekiminin kahrını çekmektense ayağının tozu kanlı gözüme hoş gelir."

Yine aşağıdaki beyitle Bâkî gözlerinin sevgilinin ayağının tozuyla yaptığı sürme sayesinde iyileşmesini istemektedir.

Almazın kühl-i cilâyı 'aynuma
Hâk-pâyuñ tûtiyâsı hoş gelür (Bâkî G/148/2)

"Gözüme sürme çekilsin istemem, bana (sevgilinin) ayağının tozunu sürmek hoş gelir."

1.1.2.3. Sevgili İle Alışveriş

Klasik Türk şiirinde sevgili sözünde durmaz, anlaşmalara uymaz. Bu sebeple âşığın onunla alışveriş yapması sakıncalıdır. Yine de âşığa sevgiliyle alışveriş yapmak hoş gelir. Tabii beyitlerde alışverişten anlaşılan âşığın sevgiliye kavuşmak için kendinden ödün verdiği her şey ve sevgilinin de aşığın gönlünü hoş tutmak için söz verdiği durumlar anlaşılmalıdır.

Bir zerre ayagun tozı biñ cânadur bahâ
Kamu ziyânla bana bu bâzâr hoş gelür (Ahmedî G/256/7)

"(Sevgilinin) ayağının bir zerre tozu bin cana değerdir. Bütün zararıyla bu alışveriş bana hoş gelir."

Derler ki yâr ile satu bâzâr eylemen
Vallâhi bana yâr ile bâzâr hoş gelir (Necâti G/166/4)

"Bana derler ki sevgili ile alışveriş yapma. Tanrı hakkı için sevgili ile alışveriş yapmak bana hoş gelir."

Ayagı tozına virürem naḳd-i cânumı
Âlemde cevherîye bu bâzâr hoş gelür (Ahmed-i Rıdvan G/270/6/)

ISBN: 978-605-73901-3-4

"(Sevgilinin) ayağının tozu uğruna en kıymetli olan şeyi veririm ki âlemde bu alışveriş bana hoş gelir."

1.1.2.4. Sevgilinin Rakibe Yüz Vermesi

Âşığı en çok üzen şey sevgilinin rakibe yüz verip ona ilgi göstermesidir. Yine de âşık sevgilinin bu davranışına bile katlanmaktadır.

Oynar güler rakîb ile ol şûh-ı bî-vefâ
Rıdvân'a bu mu'âmele nâ-çâr hoş gelür (Ahmed-i Rıdvan G/270/7)

"O nazlı ve vefasız sevgili rakip ile gezip eğlenir, çaresiz bu muamele Rıdvan'a hoş gelir."

1.2. Âşığa Hoş Gelen Diğer Unsurlar

1.2.1. Sevgilinin Elinden Zehir İçmek

Klasik Türk şiirinde âşık rakibe karşı öfkelidir. Onunla hiçbir alışverişte bulunmaz ancak sevgiliden gelen zehir olsa bile onu seve seve kabul eder. Sevgilinin kendisiyle ilgilenmesinin mutluluğunu yaşar.

Aşağıdaki beyitte âşık ölümsüzlük suyu olarak bilinen âb-ı hayâtı istememektedir. Âşık ezeli düşmanı rakipten ne gelirse gelsin reddetmektedir. Rakipten gelen şey onu ölümsüz yapacak olsa dahi bu âşık için bir zehirdir, fakat sevgiliden gelen zehir bile olsa âşık onu kabul etmektedir.

Agyâr elinden Âb-ı Hayât agudur baña
Yârum sunarsa zehr tolu câm hoş gelür (Ahmedî Z/7/2)

"Bana rakip elinden âb-ı hayât zehirdir ancak sevgili sunarsa zehir dolu kadeh hoş gelir."

Şeyhî aşağıdaki beytiyle âşığın sevgilinin elinden zehir de olsa kabul ettiğini bu zehrin ona hoş geldiğini ifade etmektedir, ancak rakip elinden tatlı bir şey de gelse bu âşık için hoş değildir. Rakip âşığın sevgiliye kavuşmasında bir engeldir, sürekli âşık ve sevgilinin arasına girmektedir.

Yâr elinden zehr hoş ağyardan
Şekker ü helvâ yise nâ-hoş gelür (Şeyhî G/XL/6)

"Sevgili elinden zehir olsa hoş gelir fakat rakip elinden şeker ve helva olsa da nâ-hoş gelir."

1.2.2. Dâr (Darağacı)

Klasik Türk şiirinde âşık sevgiliden bir nebze ilgi görebilmek adına ölmeyi bile göze alır. Âşık yârin adını anarak mutlulukla ölüme gitmek ister.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Aşağıdaki beyitle Ahmedî "Ene'l-Hakk" dediği için idam edilen Hallâc- Mansûr'a telmihte bulunmaktadır. Leylâ'nın Mecnûn'u görmesinin müjde olarak görüldüğü gibi Mansûr'a da yâr zikriyle darağacına gitmek hoş gelmektedir.

Mecnûnı Leyli görse beşâret olur aña
Mansûra yâr zikri-y-ile dâr hoş gelür (Ahmedî G/256/3)

"Leylâ Mecnûn'u görse bu ona müjde olur. Mansûr'a da yârin adını anarak darağacına gitmek hoş gelir."

Ahmed-i Rıdvan'a ait aşağıdaki beyitle yine Hallâc- Mansûr'a telmih yapılarak sevgiliye kavuşmak için âşığın ölümü göze aldığı vurgulanmıştır. Klasik şiirde sümbül sevgilinin saçı için kullanılmaktadır. Burada beyit Hallâc- Mansûr'la ilişkilendirildiğinde sevgilinin saçı urgan boyu ise darağacı olarak anlaşılmaktadır. Âşık sevgilinin vuslatı uğruna canını vermeye hazırdır.

Sünbüllerüñle kâmetüñi dil diler müdâm
Mansûr olanlara resen ü dâr hoş gelür (Ahmed-i Rıdvan G/270/4)

"Gönül daima sünbüllerinle endamını diler. Mansûr olanlara darağacı hoş gelir."

1.2.3. Nâr (Ateş)

Klasik Türk şiirinde âşık ateşte yanarak ölmeyi göze almaktadır. Şairler şiirlerinde bu gücü hissettirmek için tarihte yaşanmış pek çok hadiseye telmihte bulunarak bu durumu ifade etmişlerdir.

Aşağıdaki beyitle İbrahim peygamberin Nemrut tarafından ateşe atılmasına ve ateşin gül bahçesine dönmesine telmihte bulunulmaktadır. Bilindiği üzere Hz. İbrahim ateşe atılırken Cebrail meleğinden bile yardım istememiş, yalnızca Allah'a güvenmiştir. Böylece ateş onun için gül bahçesi hâline gelmiştir.

Yârı diyen ki gayri koya şöyle kim Halîl
Reyhân u gül olabam aña nâr hoş gelür (Ahmedî G/256/4)

"Yârdan söz edip Halîl gibi başkasına bakma ki reyhan ve gül bahçesi olan ateş ona hoş gelir."

2. Sevgiliye Hoş Gelen Özellikler

2.1.Hasta ve Perişan Âşık

Aşk hasretiyle gam ve keder içinde olan âşık hasta ve perişandır. Âşık sevgiliye kavuşmak isteyip kavuşamadığı için zayıf ve çelimsizdir. Sevgili ise âşığın bu vaziyetini gördükçe mutlu olmaktadır. Şairler de âşık ve sevgilinin bu durumunu aşağıdaki beyitlerle ifade etmişlerdir.

Gözlerüñ rüsvâ ider didüm didi
Gözlerüme mest ü şeydâ hoş gelür (Şeyhî G/XL/4)

ISBN: 978-605-73901-3-4

"Gözlerin rüsva eder dedim, dedi gözlerime mest olmuş divane hoş gelir."

Necatî'den alınan aşağıdaki beyitte âşık vuslat hasretiyle yanıp tutuşmakta ve sürekli aşk derdiyle inlemektedir. Bir hastanın derdinin dermanını nasıl ki doktor veriyorsa âşığın gamlı gönlüne derman olacak şey de sevgilinin vuslatıdır. Burada gönül derdiyle inleyen âşığı görünce sevgili mutlu olmakta ve âşığın hasta olup kendisinden şifa istemesi ona hoş gelmektedir.

Ben derd-i dilden inlerin ol şâdumân olur
Zirâ tabibe nâle-i bîmâr hoş gelür (Necatî G 166/5)

"Ben gönül derdiyle inlerim o (sevgili) mutlu olur. Zira doktora hastası hoş gelir."

Aşağıdaki beyitle Bâkî âşığın gönlünün yaralanmasının sevgilinin hoşuna gittiğini belirtmiştir. Sevgili âşığı perişan ve yaralı görmekten daima mutluluk duymaktadır.

Zahm-ı sînem ol gözi mekkâre gâyet hoş gelür
Yara açarsam revâdur yâre gâyet hoş gelür (Bâkî G/56/1)

"Yaralı gönlüm o hilekâr gözlü sevgiliye gayet hoş gelir. Yara açarsam layıktır ki yâre gayet hoş gelir."

2.2. Hâr (Diken)

Hâr (diken) klasik Türk şiirinde âşığın yani bülbülün rakibidir. Bülbül güle yaklaşmak istediğinde dikenleri batmakta ve bülbülün sinesi yaralanmaktadır. Diken böyle zarar verici bir unsur olarak göze çarparken âşık olduğu zaman güle diken hoş görünmektedir. Ahmedî burada âşık olan kişinin cefaya sabır edip zorluklara katlanması gerektiğini belirtmiş ve sevgilinin âşığı görmezden gelip rakip ile birlikte olmasının da hoş geldiğini ifade etmiştir.

Yârı diyene sabr gerekdür cefâya kim
Aña ki âşık ola güle hâr hoş gelür (Ahmedî G/256/6)

"Yâr diyen kişinin cefaya sabır etmesi gerekir ki âşık olduğunda güle dikeni hoş gelir".

Buraya kadar klasik Türk şiirinde şairlere sevgili ve sevgili ile ilgili özelliklerin hoş geldiği tespit edilmiştir. Yalnız 18. yüzyıl şairlerinden İbrahim Tırsî'ye ait tespit edilen gazelde (G/LI) daha çok günlük hayatın izlerine, İbrahim Tırsî'nin bireysel yemek zevklerine rastlanmıştır.

İbrahim Tırsî şiirlerinde "aşk" teması yerine bireysel zevklerini ön plana çıkarmış, divanında dönemin sosyal ve kültürel hayatına dair içerikleri barındırmış ve toplum hayatına dair pek çok iz bırakmıştır (Yorulmaz Kahve, 2021, s.60)

Gerçi gayrı tatlılardan bıkmışuz
Lîk Edirne baklavası hoş gelür (İbrahim Tırsî G/LI/8)

ISBN: 978-605-73901-3-4

"Gerçi artık tatlılardan bıkmışız lakin Edirne baklavası hoş gelir."

Tırsîyâ uskumrı dolması ile
Lüferün bana tavası hoş gelür (İbrahim Tırsî G/LI/9)

"Ey Tırsî! Bana uskumru dolması ile lüferin tavası hoş gelir."

İbrahim Tırsî'nin bu beyitlerinde klasik Türk şiirindeki sevgili yerine ona yemeklerin ve tatlıların hoş geldiği tespit edilmiştir. Yine de G/LI/1 ve G/LI/6 beyitleri klasik Türk şiiri geleneğini yansıtmaktadır.

TARTIŞMA-SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan divan taramaları sonucunda 6 şaire ait 8 gazelin redifleri "hoş gelür, -sı hoş gelür, -a gayet hoş gelür" şeklindedir. Tespit edilen bu gazellerde klasik Türk şiirinde âşığa ne gibi durumların hoş geldiğine yönelik bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Çalışma neticesinde sevgili ile ilgili özelliklerin (örn.; boyu, kûyu, eza ve cefası…) âşık tarafından beğenildiği tespit edilmiştir.

Klasik Türk şiirinde âşık aşk uğruna bütün cefa ve eziyetlere katlanmalı, büyük ölçüde sabırlı olmalıdır. Çalışmada şairlerin bu özelliklere uygun olarak şiirlerini kaleme aldıkları saptanmıştır. Ayrıca âşığın kendisini bir bakıma başkalarıyla kıyasladığı gözlemlenmiştir. Örneğin âşık sevgiliden gelen iyi veya kötü olan bütün davranışlara razıyken ağyara sevgilinin yalnızca lütfunun ve iyiliklerinin hoş geldiği vurgulanmıştır. Yani âşıktan gayrısının beğendiği durumlar yalnızca lütuf, ihsan ve güzelliklerdir. Fakat âşık çoğunlukla gam ve keder içindeyken sevgiliden gelen zulme de ilgiye de razıdır.

Çalışmada âşığın beğendiği hâllerin dışında sevgiliye de birtakım özelliklerin hoş geldiği tespit edilmiştir. Bu özellikler de çalışmada ayrı bir başlık altında incelenmiştir. Sevgiliye mutluluk veren ögelerin âşığın perişan hali ve âşığa engel olan rakip olduğu saptanmıştır.

Sonuç itibariyle tespit edilen gazellerde şairler "hoş gelür" redifiyle şiirlerine bir anlam bütünlüğü aksettirip klasik Türk şiiri geleneğini yansıtan beyit örnekleri vermişlerdir. Her ne kadar İbrahim Tırsî gelenek dışında bireysel zevklerini öne çıkarmış olsa yine de tespit edilen gazelinde gelenek çerçevesinde beyit örneklerini de rastlanmıştır. Klasik Türk şiiri için bundan sonra yapılacak çalışmalarda da şairlerin özellikle belirlediği kelime rediflerin saptanması şiirin anlam bütünlüğüne katkısının anlaşılmasını sağlayacak ve klasik Türk şiiri geleneği açısından değerlendirilmesi alan yazınına farklı pencerelerden bakılmasına yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

Ahmedî Dîvânı (tarih yok). Haz.: Yaşar Akdoğan, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10591,ahmedidivaniyasarakdoganpdf.pdf?0. E.T.: 13.05.2022.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Ahmed-i Rıdvan Dîvânı (2017). Haz.: Halil Çeltik. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55738,ahmed-i-ridvan-divanipdf.pdf?0. E.T.: 13.05.2022.

Bâkî Dîvânı (tarih yok). Haz.: Sabahattin Küçük, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10596,bakidivanisabahattinkucukpdf.pdf?0. E.T.: 13.05.2022.

Erdem Günyüz, M. (2001). *Ahmedî Divanı' nın tahlili*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Gönel, H. (2010). *15.-16. yüzyıl divanlarına göre divan şiirinde sevgili.* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

İbrahim Tırsî ve Dîvânı (2017). Haz.: Kadriye Yılmaz. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55911,ibrahim-tirsi-ve-divanipdf.pdf?0. 13.05.2022.

İçli, A. (2012). Fuzûlî'nin rind ü zahid eserinde mekân: meyhane ve mescit. *Turkish Studies*, 7(1), 1305-1317. http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3053.

İsen, M., Horata, O., Macit, M., Kılıç, F., Aksoyak, İ.H. (2017). *Eski Türk edebiyatı el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları. 11. Baskı.

Kurnaz, C. (1996). *Hayâlî Bey Divânı' nın tahlili.* İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Necatî Beg Dîvânı (1992). Haz.: Ali Nihat Tarlan, Akçağ Yayınları, Ankara.

Pala, İ. (2018). *"Rakîb" mad. Ansiklopedik divan şiiri sözlüğü.* İstanbul: Kapı Yayınları.

Şeyhî Dîvânı (2018). Haz.: Halit Biltekin. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/61044,seyhi-divanipdf.pdf?0. E.T.: 13.05.2022.

Tanpınar, A. (2019). *On dokuzuncu asır Türk edebiyatı tarihi.* İstanbul: Dergâh Yayınları.

Uzun Pekşen, S. (2017). *Taşlıcalı Yahya Divânı sözlüğü (bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük)*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Yorulmaz Kahve, M. (2021). İbrahim Tırsî divanında yemek adlarına ait söz varlığı üzerine bir değerlendirme. *Türkoloji* , (106) , 58-75. Retrieved from https://dergipark.org.tr/en/pub/ayt/issue/68942/1092565. E.T.:13.05.2022.

ISBN: 978-605-73901-3-4

TEKİNSİZ, NA-MEVCUDİYET VE KARARSIZLIK: EDEBİYAT VE FELSEFE İLİŞKİSİ ÜZERİNE

Dr. Öğr. Üyesi Ümit KARTAL
Muş Alparslan Üniversitesi, Muş, Türkiye, umutkartal@gmail.com

ÖZET

Edebiyat ve felsefe arasında farklı düzeylerde iç içe geçmiş ve verimli bir ilişki vardır. Ancak edebi türler içerisinde özellikle biri, kısa öykü, felsefeye, daha doğrusu felsefe yapmaya olanak sağlayan geniş bir odak sunar. Edebi metnin (text) dokusunun (texture) çözümlenmesi ve nihayetinde felsefi düşüncenin bu çözümlemeyi bir yorum ufkunda konumlandırışı (retexture) düşünceye yeni yollar açar. Açılan bu yol her ne kadar dolaşık bir ilişkilerin ördüğü patika şebekeleri olsa da nihayetinde açılan bu güzergahta hem felsefe hem de edebiyat özgün bir dinamizm kazanır. Öyküde edebi anlatının ilkeleri sıkı biçimde dokunmuştur. Biçimsel bakımdan -her zaman ardışık ve bakışımlı olmasa da- başı, ortası ve sonu olan öykü, içerik bakımından zaman, mekân, kişi, olay, dil ve anlatım ekseninde kurulur. Bu biçimsel sınırın ötesini zorladıkça düşünceye özgün ufuklar sunmaya devam eder. Öykü görece kısadır ancak okuru durmaya, düşünmeye davet eder, okumayı bir zaman geçirme etkinliği olmaktan alıkoyar, zamanı okura aktaran bir müdahale olarak belirir. Edebiyat ve felsefe ilişkisinin dünya edebiyatı bakımından bütünüyle geçerli olduğu söylenebilir, ancak bu ilişki Türk edebiyatı ve felsefesi açısından dikkate değer biçimde karşılıklı olarak esaslı bir bağ oluşturur. Bu çalışmada Türk ve Batı edebiyatından birkaç öykü insanlık durumunun özgül mevzularının bazılarının karşılaştırmalı olarak ele alınması ve tartışılması bağlamında değerlendirilecektir. Bu bakımdan tekinsizlik, na-mevcudiyet, kararsızlık temaları etrafında benliğin başkalıkla ilişkisine yönelik felsefi bir yorum denemesi gerçekleştirilecektir. Çalışmada ele alınacak metinler Vüs'at Bener'in "İlki", Faruk Duman'ın "Seslerde Başka Sesler", Kafka'nın "Bir Köy Hekimi", her ne kadar öykücü demek mümkün değilse de Orhan Veli'nin "Kan", Bilge Karasu'nun "Geceden Geceye Arabayı Kaçıran Adam", Sait Faik Abasıyanık'ın "Sarmaşıklı Ev" ve Kathrine Mansfield'ın "Ölü Albayın Kızları" öyküleridir.

Anahtar Kelimeler: Tekinsiz, na-mevcudiyet, kararsızlık, edebiyat ve felsefe ilişkisi.

ISBN: 978-605-73901-3-4

UNCANNY, ABSENCE, AND INDESCISION: ON THE RELATIONSHIP BETWEEN LITERATURE AND PHILOSOPHY

ABSTRACT

At different levels, there is an intertwined and effective relationship between literature and philosophy. But among literary genres there is one, short story, which provides a broad scope to philosophy, or rather to philosophizing. The analysis of literary texts' texture and in the end philosophical thoughts' contextualizing of this analysis within a distinct horizon of interpretation opens a new way to thought in general. Though this way is a network of entwined paths, eventually both philosophy and literature possess an authentic dynamism through the route opened before them. In the short story the rules of literary narration employed strictly. In short stories, though it is not always consecutive and symmetrical, there is formally a beginning, middle, and an end, whereas it is contextually structured around time, space/place, character, language and expression, and plots/events. The more these distinct limits are forced to be overcame, the more it proceeds to offer thought new horizons. Short story is relatively short but invites readers to stop and think. It defies the understanding of reading as squandering free times, and it turns out to be an intervention to time that conveys time genuinely to the reader. The relation of literature and philosophy is quite decisive throughout the world, but this relation has a significant issue not only for Turkish literature but for Turkish philosophy as well. This work thus aims at focusing on a few short stories chosen from certain Turkish and Western literature to put a philosophical interpretation on grasping human condition's genuine issues such as uncanny, absence, and indecision in their distinct relation of self to other/ness by a comparative analysis. Stories analyzed here is as follows: Vüs'at Bener's "İlki", Faruk Duman's "Seslerde Başka Sesler", Kafka's "A Country Doctor", though not a distinct story writer Orhan Veli's "Kan", Bilge Karasu's "Geceden Geceye Arabayı Kaçıran Adam", Sait Faik Abasıyanık's "Sarmaşık Ev", and Kathrine Mansfield's "The Daughters of Late Colonel".

Keywords: Uncanny, absence, indecision, literature and philosophy relation.

Soyun giysilerini, iyi eder o zaman
Baktınız iyi etmedi, öldürün gitsin!
Bir hekimden başka nedir ki
Bir hekimden başka nedir ki!
Kafka, Bir Köy Hekimi[167]

"N'olur peşin hükümlü olma… Hemen çözmeye çalışma."
P. Buzluk, Tozlu Cennet[168]

GİRİŞ

Edebiyat ve felsefe arasında kadim bir ilişki ve iletişim vardır. Bu etkileşim özellikle Türk edebiyatı ve felsefesi açısından ayrı bir yer ve önemi haizdir. Gerçekliğin anlaşılması ve açıklanmasının ötesinde gerçekliğe yönelişin,

[167] Burada öykü içinde şiir formunda ifade edilen metnin ilk mısraında geçen giysiyi metin, üç ve dördüncüde tekrar eden hekimi yazar olarak okumayı öneriyorum. Tabi hekim, hâkim, hakim, hikmet ve hüküm arasındaki ilişkileri de dikkate alarak. Bu dikkatin hak ve hakikate yönelik bir farkındalığı da beraberinde getireceği şüphe götürmez. Alıntı için bkz. Kafka (2018), "Bir Köy Hekimi", *Bütün Öyküler* içinde, s. 172.

[168] Bu çalışma Pelin Buzluk'un gerçekleştirdiği öykü atölyelerinin esin ve teşvikiyle hazırlanmıştır. Bu anlamda kendisine teşekkür ederim. Yine burada, bu alıntıda, ilkinde olduğu gibi bir müdahalede bulunulabilir. Kuşkusuz alıntının noktalı yerleri "doludur" özgün metinde, ancak o "mektup" da okurundan böyle bir mesafe talep etmektedir. Alıntı için bkz. Buzluk (2021b) "Tozlu Cennet", *En Eski Yüz* içinde, s. 17.

ISBN: 978-605-73901-3-4

anlam ve değer üretiminin özgün iki uğrağı olmak edebiyat ve felsefeyi birbirine fazlaca yakınlaştırır. Edebiyat ve felsefe arasında farklı düzeylerde iç içe geçmiş ve verimli bir ilişki vardır. Ancak edebi türler içerisinde özellikle biri, kısa öykü, felsefeye, daha doğrusu felsefe yapmaya olanak sağlayan geniş bir odak sunar. Edebi metnin (text) dokusunun (texture) çözümlenmesi ve nihayetinde felsefi düşüncenin bu çözümlemeyi bir yorum ufkunda konumlandırışı (retexture) düşünceye yeni yollar açar. Açılan bu yol her ne kadar dolaşık bir ilişkilerin ördüğü patika şebekeleri olsa da nihayetinde açılan bu güzergahta hem felsefe hem de edebiyat özgün bir dinamizm kazanır.

Öyküde edebi anlatının ilkeleri sıkı biçimde dokunmuştur. Biçimsel bakımdan -her zaman ardışık ve bakışımlı olmasa da- başı, ortası ve sonu olan öykü, içerik bakımından zaman, mekân, kişi, olay, dil ve anlatım ekseninde kurulur. Bu biçimsel sınırın ötesini zorladıkça düşünceye özgün ufuklar sunmaya devam eder. Öykü görece kısadır ancak okuru durmaya, düşünmeye davet eder, okumayı bir zaman geçirme etkinliği olmaktan alıkoyar, zamanı okura aktaran bir müdahale olarak belirir. Edebiyat ve felsefe ilişkisinin dünya edebiyatı bakımından bütünüyle geçerli olduğu söylenebilir, ancak bu ilişki Türk edebiyatı ve felsefesi açısından dikkate değer biçimde karşılıklı olarak esaslı bir bağ oluşturur.

Bu çalışmada Türk ve Batı edebiyatından birkaç öykü insanlık durumunun özgül mevzularının bazılarının karşılaştırmalı olarak ele alınması ve tartışılması bağlamında değerlendirilecektir. Bu bakımdan tekinsizlik, na-mevcudiyet, kararsızlık temaları etrafında benliğin başkalıkla ilişkisine yönelik felsefi bir yorum denemesi gerçekleştirilecektir. Çalışmada ele alınacak metinler Vüs'at Bener'in "İlki", Faruk Duman'ın "Seslerde Başka Sesler", Kafka'nın "Bir Köy Hekimi", her ne kadar öykücü demek mümkün değilse de Orhan Veli'nin "Kan", Bilge Karasu'nun "Geceden Geceye Arabayı Kaçıran Adam", Sait Faik Abasıyanık'ın "Sarmaşıklı Ev" ve Katherine Mansfield'ın "Ölü Albayın Kızları" öyküleridir. Bu bağlamda edebiyat ve felsefe arasındaki kadim ve verimli ilişki kuramsal ve soyut bir tartışma ekseninde değil, fakat özel bir bağlamda, kısa öykünün yaratıcı evreninde sergilenen gerçekliğin anlam katmanlarının çoğulluğunda ele alınacaktır.

GECE VE TEKİNSİZ

Bu incelemede ele alınan yedi öyküden beşi gecenin tekinsizliğini[169] (yarıda kalan, kaybolunan, tehdit altında kalınan, öngörülemeyen tehlikelere açık, savunmasız) bir yolculuğun girizgâhı olarak kullanıyor. Yolculuk söz

[169] Gecenin karanlığa dair vurgusunu koyulaştırmak için soğuk kış geceleri ideal bir örnektir. Çünkü kışın gece erken çöker, uzundur, tehditkâr olan yalnız karanlık dışarı değil soğuk olan içeridir de. Ani hava değişimleri, sis, kar… kaybolmaya, kaybetmeye yönelik aralıklar sunar. Kafka'nın (2018) "Bir Köy Hekimi" öyküsünde ifade edildiği gibi bir yakınmanın ya da öz sorgulamanın aracı olarak da karşımıza çıkabilir kış. "Burada, bu sonu gelmeyen kışta işim ne?" diye sorar hekim (s. 170). Karasu'nun (2012) öyküsünde, "Geceden Geceye Arabayı Kaçıran Adam", yoğunluk iyiden iyiye belirginleşir: "kışlar kışı", (s. 31). Diğer öykülerden farklı olarak Karasu'nun öyküsünde "arzulanan" yolculuk ne bir köy, ne bir orman, ne belirsiz bir yatılı okul/yabancı ülke, bir deniz coğrafyasıdır. Psikanaliz açısından geçerken söyleyecek olursak "arzu" tatmin edilemediği, yerine getirilemediği için arzudur. Nihayetinde ertelenen, engellenen seyahat gerçekleştiğinde beklentiler "boşa" çıkar ama beklenmedik bir misafir olmadığı anlaşılır. Yine diğer öykülerde olduğu gibi bir plan veya davet söz konusu değildir Karasu'nun (2012) öyküsünde:

> Adam, yıllardır, Sazandere'ye gideceğim, gidiyorum diye tutturmuş yaşardı. Biri mi gitmiş de övmüştü orayı, haritanın birinde mi görüp merak etmişti, yoksa bir resmi mi ilişmişti gözüne bir yerlerde, bilmiyordu. (s. 31).

Öyküde sözünü ettiğimiz engellenme ve erteleme sürecinde zaman katlanır, kişi katlanır ve birbiri içine girer, birbirinin sınırlarını ihlal eder, bir anlamda sinirleri test eder. Arzunun tatmini mümkün olmadığı gibi "avuntu" da metamorfoza uğrar:

ISBN: 978-605-73901-3-4

konusu yedi öykü için ortak bir eksen. Gecenin ürkütücü kesafeti doğal olmayan ışık kaynaklarının (elektrik) tükenmesi, kesilmesi veya kesintiye uğra(tıl)masıyla başka boyutlar kazanır. Boyut kazanan yalnızca gece değildir, gece uzama yayılıp katılaşırken o katılıkla yol almaya/bulmaya çalışanlara da yeni/başka bir mevcudiyet kazandırır.[170] Tersine bir süreç olarak, öykünün gerçekliğinde bedensel mevcudiyetlerinden sıyrılan karakterler birbirine karışırlar; birbirlerinin rüyalarından geçerler. Bu durum özellikle "Seslerde Başka Sesler" öyküsünde iki farklı kaza/kayıp/mevcudiyet yitiminin birbirine karışan akışında dikkatimizi çeker. Bir anlamda sabotaj söz konusudur, bir eşkıyalık müdahalesi fiili olarak eşkıya ya da "bir atın kişnemesi". Buzluk'un "Deray" öyküsündeki Aynur'un "sır" oluşu, kaybı veya özgürleşmesi: "Kırlardan koşarak gelen" ve "trenimizi yakalamayı" uman sır olan Aynur ya da Aynur'un sırrı; ayrıca bu sırra ortak olan, mümkün kılan, taşıyan uçak, tren ve otobüs gibi ulaşım araçlarına da dikkat etmek gerekir. Bu öykülerden ikisinde, "İlki" ve "Seslerde Başka Sesler", baba karakteri gecenin tüm tehdit ve tehlikeleri karşısında güvenli bir dayanak olarak karşımıza çıkar:

> Babam koluma girmişti. Babam! Şimdi dönüyordum işte. Önceleri bitmek bilmeyen aylardan sonra. Babamın tütün kokan ellerini öpecektim. Babamın elleri sıcaktı. Başparmağının avuç içindeki bölüntüsü nar gibi kırmızıydı. Küçükken karnım ağrıyınca çabucak üşüyüverir, sancılanır, durmadan ağlarmışım, kocaman ellerini karnıma kor komaz susarmışım (Bener, 2018: 44).

AN, ANI VE ANNE

Tabi metnin devamını da dikkate alıp babanın başlı başına bir tehdit unsuru olduğunun da vurgulandığını unutmamak gerekir. Bu öğe psikanaliz açısından birçok tartışmayı içinde taşıyor: baba katli, kastrasyon. Aynı zamanda öyküde cins, cinsiyet ve cinsellik rolleri açısından da belirgin bir ayrım çizgisi ortaya konuyor. Orhan Veli'nin (2014) "Kan" öyküsünde bu baba karakteri açık bir biçimde sunulmasa da kabadayılık ve avcılık gibi erkeklik formunda belirginleşir. Yine de baba hep bir hayal kırıklığıdır, uykudan çığlık çığlığa uyanılır ancak başucumuzda yalnızca annemizin gözyaşları vardır.[171] Buna karşılık şu iki alıntı anne üzerinden an ve anıya odaklanma meselesini öne çıkarır:

> Annemi geride bıraktığım istasyondan yolcu etmiştik. Annem sık sık içini çekerdi. Hep ağladığı sanılırdı (Bener, 2018: 43).

> Annemin mumlarının eriyip merdivenlerde pır pır söndüğünü düşündüm. Şimdi onun için de böyle, uyunmamış bir gece olacak bu ve sabahın erken saatlerinde polisi arayacak. Ama öğleye doğru ben gidip durumu anlatacağım ona ve her şey bir anı olacak (Duman, 1997: 47–48).[172]

> Bitmezdi bu. Aynalarda çoğalır gibi çoğalıyorum; yorgunluğa, öfkeye, üst üste yığılan tersliklere vermeli bunu, diye söyleniyor, avutmağa çalışıyordu kendini. (Karasu, 2012: 37.)

[170] Gecenin bu kesif katılığının anlatının sınırlarının, tarihsel bir uğrağın ağırlığını kaybederken üzerine çöken ağırlıkta, zorlandığı bir yapıt olarak yine Bilge Karasu'nun (2004) *Gece* kitabından bahsetmemek olmaz.

[171] Öz babayı hayal kırıklığına uğratmanın baskısı bir yana bırakılacak olursa Kafka'nın (2018) "Bir Köy Hekimi" öyküsünde başkasının, hastanın, babasının hekim, anlatıcı, tarafından "düş kırıklığına uğratılmış" olması meselenin başka bir boyutunu öne çıkarır (s. 170). Burada ilk durumda söz konusu olan korku, kaygı ve cezalandırılma karşısında kayıtsız mesafe söz konusudur. Bu bakış açısı "Ölü Albayın Kızları" öyküsüyle karşılaştırılabilir. Metnin devamında bu öyküye değineceğiz.

[172] Yine de öykünün sonu: "Babaaa! Babaaa!", bu açıdan tekrar düşünmeye değer (Duman, 1997: 49). Benzer biçimde "İlki' öyküsünde geçen "Baba! Beni burada bırakma!" nidası ile karşılaştırılabilir (Bener, 2018: 48).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Anne, ya da genel olarak kadın, hikâyenin anlatıldığı, saklandığı kişidir, anlatıyı yeniden işleyerek bir anıya dönüştürür ve herkese ait kılar.[173]

Sait Faik'in (2001) "Sarmaşıklı Ev" öyküsü yine bir yola düşme, arayış öyküsüdür. Sonuçsuz kalan bu arayış ilk bakışta bir "ev" arayışıdır. Ancak kendi içinde, arayış ve arayışa rehberlik eden yerliler tarafından, imkânsızlığı ören çıkmaz bir arayıştır bu:

> …ağaçsız, gölgesiz yolda beraberce yürüdük konuşmadan (s. 60).
>
> "Var git hemşerim!" dediler. "Bu köyde Canvermez diye bir adam *yok*. Olsa bile evi *yok*. Evi olsa bile kiralayacak odası *yok*. Varsa bile öyle bir adamla oturul*maz*. Oturulsa bile çekil*mez*." Çekilse bile onlar Canvermez'in evini bil*mi*yorlarmış; bilseler bile bana göster*mez*lermiş (s. 61).[174]

Sait Faik'in anlatısının buradaki akıl yürütmesi öncelikle radikal şüpheciliğin son noktada varlığın kendisini toptan yadsıyan, bilginin imkanına dönük tüketilemeyen kuşkusunu çağrıştırır. Öyküde ölüm doğrudan olmasa da söylev olarak dahil olur. Üstelik yaşam ve yaşama dair bir ethos çerçevesinde:

> "Ölüden ölüye fark yok; canlıdan canlıya fark var" (s. 62).

Yine diğer öykülerdeki ışık-karanlık karşıtlığı burada yaşam ve ölüm arasındaki tersinmez karşıtlığı sembolize eden "mumun sönmesi" üzerinden yeni bir eksene meyleder. Aranan ev, sarmaşıklı ev, Canvermez'in evi, Canver*e*mez'in evine dönüşür, fakat her dönüşüm kendi tepkisel ifadesini na-mevcudiyetin sıkıntısına emanet eder. Burada Canvermez ile Canver-e-mez arasına giren "e" Derrida'nın bütün batı metafiziğini söküme uğrattığı bir aralığa; différence ve différance/ayrım ve ayıram arasındaki "farka" çağrıda bulunuyor gibidir. Anlamın, burada arayışın, sürekli ertelenişi/engellenişi na-mevcudiyetin bir gövde, kalınlık kazanırken silinen izlerde, kalan tortuda belirsiz belirişi dışarı iterken, dahil eder. Derrida'ya göre iz, na-mevcudiyet ve ölüm ayıramda özgün bir biçimde karşımıza çıkar:

> Dünyanın en tanıdık şeyi olarak, tanıdıklığın ta kendisi olarak ne olduğunu bildiğimizi sandığımız dış, «uzamsal» ve «nesnel» dışsallık, *gramma* olmadan, zamansallaşma olarak öteleme (*différance*) olmadan/ötekinin şimdinin anlamına kaydedilmiş yad-var-lığı [na-mevcudiyet] olmadan, canlı şimdinin somut yapısı olarak ölümle ilişki olmadan, ortaya çıkamazdı (2011: 108-109).[175]

Katherine Mansfield'in (1991) "Ölü Albayın Kızları" diğer öykülerle bir noktada kesişiyor ancak temel bir açıdan farklılaşıyor. Kesişme bir yolculuk hikâyesi olmasında; farklılık ise ebedi, geri dönüşü olmayan bir yolculuğun ardından gelişen bir akış olmasında. Öykünün kullandığımız çevirisinde katılmadığım bazı noktalar var. İtirazlarımdan biri Nurse Andrews'ın konuşma stili. Orijinal metinde özel bir vurgu var. Nurse Andrews'ın konuşmasındaki aksan çeviride kaybolmuş, oysaki bu vurgu kızların bakıcının suiistimalden hoşnutsuzluğunun bir

[173] Babanın, erkeğin, koca veya abinin farklı halleri (yad edilen veya lanetlenen) ile anne, kadın ve transseksüel arasındaki etkileşim ve gerilim Buzluk'un (2021) öyküleri açısından da özgün bir uğrak.
[174] Vurgular tarafımdan eklenmiştir.
[175] Köşeli ayraç içindeki not tarafımızdan eklenmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

göstergesi olarak okunabilir. Nitekim yemek masasındaki bu biçim ve içerik açısından "kaba" diyaloğun ardından gelen "Josephine artık bu kadarına dayanamazdı" cümlesi bu hoşnutsuzluğu işaret ediyor (Mansfield, 1991: 67).

BABANIN HAYALETİ

"Ölü Albayın Kızları" öyküsünde cenazenin defni sırasında kızların akıllarından geçenler bir otorite figürü olarak babanın ölümüyle, na-mevcudiyeti, orada olmayışı ile dahi bu baskın ya da baskıcı rolünü oynamaya devem ettiğini gösteriyor. Bu gösterge de diğer öykülerde olduğu gibi kaybın, kaybolanın, gidenin, ölenin anlam üretmeye devam etmesi noktasında bir ortaklık sergiliyor. Bu mevzu çağdaş felsefenin önemli odaklarından olan Jacques Derrida'nın (2011) yapısöküm kuramında anlamın bir "iz" ve "ek" olarak gelişen oyununa tekrar bakmayı yararlı kılıyor. Derrida'nın iz kavrayışı meseleye biraz olsun ışık düşürebilir:

> İz sadece kökenin kayboluşu değildir; burada -kullandığımız söylemde ve izlediğimiz güzergâhta- kökenin kaybolmuş bile olmadığı, ancak bir yad-köken, yani iz, tarafından geri doğru oluşturulduğu, izin de böylece kökenin kökeni olduğu anlamına gelir (2011: 85).

Bununla birlikte iz, Derrida'ya göre "genel olarak birincil dışsallığın açılışı, canlının kendi ötekisiyle ve bir iç'in bir dış'la muammalı ilişkisidir" (2011: 108).

Kadınlık güçsüzlükle özdeşleştirilir her alanda hakim erkek paradigma tarafından. Constatntia'nın "zayıflık" yaftasını cesaretle kabullenişi aslında bu paradigmaya bir karşı çıkıştır. Nihayetinde bu cesaret aslında babanın geride bıraktığı eşyalar üzerinden tahakkümünü sürdürmesine izin vermemek adına teklif ve kabul edilen bir zayıflıktır.

> "Zayıflıksa eğer." Donuk bakışları, kilitli — sağlam — yazı masasından, büyük pırıl pırıl giysi dolabına kaydı, yüreğinin çarpıntısını belli ede ede, tuhaf tuhaf solumaya başladı. "Niçin hayatımızda bir kerecik de zayıf olmayalım, Jug? Bağışlanmaz bir şey değil bu. Zayıf olalım — zayıf olalım, Jug. Zayıflık, güçlülükten çok daha hoş" (Mansfield, 1991: 74).

Babanın ölümüyle açığa çıkan bu "kadınsı zayıflıkta" evdeki düzen başkalaşmaya meyleder. Hizmetçinin çağrılması için zil kullanmak yerine mutfağa doğrudan gidip istemek bu geçişin belirgin işaretidir. Bu işaret daha sonra Kate'e gösterilen güvensizlik söz konusu olduğunda bir çelişki ifade ediyor gözükebilir ancak aceleci olmamak gerekir. Bir anlanma hayatta kendi başlarına kalan bu iki kadının eve hakim olma yönünde kuracakları deneyim ilk noktada babanın izlerini taşır. Oysa bir türlü verilemeyen "karar" bu izin silinmesi doğrultusunda gösterilen diğer bir cesaret/karşı çıkış örneğidir. Burada karar verilemezlik sıradan bir kararsızlık hali değil, fakat Derrida'nın kullandığı anlamda etik ve politik sorumluluk çağrısında temellenir; halihazırı değil, henüz gelmekte olanı işaret eder, bu anlamda daimi bir teyakkuz halini de vurgular. Öykünün sonuna doğru babadan yıllar önce hayatını kaybetmiş anne gün ışığı ve soluk bir resim göstergeleri üzerinden geri döner. Yine psikanaliz açısından bakacak olursak bastırılmış olan geri dönerken yeni bir boyut açar, yeni sorularla çıkagelir (Freud, 2016). Anneye dair sorular aslında bu iki kadının kendilerine dair, kendi kadınlıklarına dair sordukları sorulara dönüşür.

SONUÇ YERİNE

ISBN: 978-605-73901-3-4

Öykülerin kronolojik açıdan ele alınması da ayrı bir önem taşıyor. Karasu'nun öyküsü altmışların sonu ve yetmişlerin başına denk geliyor. Bu açıdan tekrar okunduğunda öyküdeki gitme umudu, denizin ayartıcılığı, yarı yolda kalma, beklentinin boşa çıkması, bilindik olana geri dönüş temaları başka derinlikler kazanıyor. Aynı minvalde yorumlar diğer öyküler için de geçerli. "Kan" öyküsündeki eşkıya ile "Seslerde Başka Sesler" öyküsündeki eşkıya ayrı tarihselliklerin ürünüdür. "Ölü Albayın Kızları"nda babanın yalnızca evdeki tahakkümü değildir mesele, arka planda sömürgeci bir şirket ve dinsel tahakkümün aracı/sı olması da gündemdedir. Bu verimli konuyu "şimdilik" kapatıyorum.

Bu öykülerin her birinde (ve Buzluk'un (2021a) sır olan Aynur'u ve "Su İşi" öyküsünün Cemil'i) kanımca özgün bir açıklık var. Bu açıklık, söz konusu öyküleri kaybolan, kaybedilen karakterler (Kara Hüseyin, çekip giden İlyas, iletişim kurma uğraşındaki "bir biletçi" ve az evvel vurguladığım Aynur ve Cemil) açısından ele almak ya da onların geri dönüşlerini (bkz. "İlki" öyküsündeki 44–45. sayfalar), ya da dön-e-meyişlerini, düşünme açıklığı.

Son sözü kurmacanın okurunun dikkatini her dem canlı tutması gerektiğini hatırlatan iki alıntıya bırakalım:

> "Aldatıldım! Aldatıldım! Gece çıngırağının [çanının] yanıltıcı sesine bir kez uyuldu mu, [bu aldanış] asla giderilemez artık" (Kafka, 2018: 173).[176]

> "…bir çeşit kurnazlık etmişti sanki; kendi kendini aldatmağı gereksinirmiş gibi, bunu yapmanın boşluğunu anlamadan…" (Karasu, 2012: 32).

Bitirirken metnin yöntem ve yönelimine ilişkin iki önemli uyarıda bulunmak istiyorum. İlk olarak, mevcut incelemede psikanalize ve onun bazı kavramlarına yeri geldikçe başvurdum. Ancak belirtmem gerekir ki bir edebi metnin ya da yazarın psikolojik tahliller dairesinde ele alınması ve açıklanması yönündeki baskın edebi inceleme mantığına şiddetle karşıyım. Bu kavramlara başvurma nedenim kurmacanın kendini de bir gerçeklik, gerçekliğin özgün bir yorumu, olarak kabul edip bu gerçekliği ve bu gerçekliğin ürettiği anlam ilişkisinde açığa çıkan yaratıcı ilişki üzerindendir. İkinci olarak, bu inceleme kapalı, bitmiş, bütüncül bir çerçeve sunmak iddiasında değildir. Tamamlanmış olma ya da kişi ve atmosfer sınırlamasına sadık kalma amacını taşımamaktadır. Okuma ve yazma ediminin, yazar ve okur ilişkisinin eş zamanlılık, eşgüdüm, eşdeğerlilik uğraklarını soran ve sorgulayan kesişme ve çekişmelere metinler bağlamında odaklanılmıştır.

KAYNAKÇA

Abasıyanık, S. F. (2001). Sarmaşıklı Ev. *Alemdağda Var Bir Yılan/Az Şekerli* (12. b., Cilt 7 Bütün Eserleri, s. 58-65) İçinde, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Bener, V. O. (2018). İlki. *Havva* (s. 43-50) içinde, İstanbul: YKY.

Buzluk, P. (2021a). Su İşi. *En Eski Yüz* (s. 9-16) içinde, İstanbul: İletişim Yayınları.

Buzluk, P. (2021b). Tozlu Cennet. *En Eski Yüz* (s. 17-24) içinde, İstanbul : İletişim Yayınları.

Buzluk, P. (2021c). Deray. *En Eski Yüz* (s. 47-54) içinde, İstanbul: İletişim Yayınları.

[176] Köşeli ayraç içinde notlar tarafımızdan eklenmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Derrida, J. (2011). *Gramatoloji.* (İ. Birkan, Çev.), Ankara: BilgeSu Yayıncılık.

Duman, F. (1997). Seslserde Başka Sesler. *Seslerde Başka Sesler* (s. 43-50) içinde, İstanbul: Can Yayınları.

Freud, S. (2016). *Bastırma ve Bastırılanın Geri Dönüşü.* (O. Kasap, Çev.) İstanbul: Telos Yayınları.

Kafka, F. (2018). Bir Köy Hekimi. *Bütün Öyküler* (K. Şipal, Çev.) içinde, İstanbul: Cem Yayınevi.

Karasu, B. (2012). Geceden Geceye Arabayı Kaçıran Adam. *Göçmüş Kediler Bahçesi* (12 b., Cilt 6 Bütün Yapıtları, s. 31-45) içinde, İstanbul: Metis Yayınları.

Karasu, B. (2004). *Gece* (5. b., Cilt 2 Bütün Yapıtları), İstanbul: Metis Yayınları.

Mansfield, K. (1991). Ölü Albayın Kızları. *Ölü Albayın Kızları* (M. Fuat, Çev., s. 64-87). Içinde, İstanbul: Adam Yayınları.

Veli, O. (2014). Kan. *Hoşgör Köftecisi* (5. b., s. 13-18) içinde, İstanbul: YKY.

ISBN: 978-605-73901-3-4

DİGİTALLEŞME ÇAĞINDA TÜRKİYE'DE EĞİTİM HARCAMALARININ BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Mustafa YILMAZ
Vergi Denetim Kurulu, Konya, Türkiye, mustafa.yilmaz5@vdk.gov.tr

ÖZET

Beşeri sermaye, içsel büyüme teorilerine göre büyümeyi etkileyen önemli kriterlerdendir. Eğitim harcamaları ise beşeri sermayenin en önemli belirleyicilerindendir. Çalışmanın amacı eğitim haracamalarının Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) üzerindeki etkilerini incelemektir. Yirminci yüzyılın sonu itibariyle ''süper akıllı toplum'' olgusu üzerine inşa edilen Toplum 5.0 kavramı ortaya atılmıştır. Toplum 5.0 felsefesi ile birlikte teknolojinin dönüştürdüğü insanlık değil teknolojinin insanlığın yararına kullanıldığı bir toplum yapısı arzulanmaktadır. İçinde bulunduğumuz dijitalleşme çağında eğitim harcamaları da Toplum 5.0 yaklaşımına hizmet etmektedir. Türkiye'nin geçmişte yaşadığı eğitim ve ekonomik büyüme geçmişi geleceğe de ışık tutacaktır. Bununla birlikte Türkiye gibi sermayesi kıt olan azgelişmiş ülkelerde sürdürülebilir büyüme ancak eğitim gibi beşeri sermaye unsurları ile sağlanabilmektedir. Eğitim harcamaları kamu bütçeleri için bir masraf olarak düşünülümemelidir. Zira iktisat yazınında eğitim harcamaları gibi insana yapılan yatırımların azalan getiriler kanununa tabi olmadığını savunulmaktadırlar. Eğer Japon hükümeti tarafından ortaya atılan Toplum 5.0 felsefesi hayata geçecek ise bunda teknolojiyi insanlığın hizmetine uygun kullanacak insana ihtiyaç vardır. Bu tarif edilen bilinç düzeyi de ancak eğitim ile mümkündür. Böylece eğitim harcamalarına dijital çağda sadece kamu harcaması olarak değil ekonomik büyümenin belirleyicisi olarak bakılmalıdır. Çalışmada bu bakış açısı ile birlikte eğitim harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki yeniden ele alınmıştır. Bu çalışmada 1970 yılı ile 2019 yılı arasında eğitim harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkileri öncelikli olarak birim kök testi ve VAR analizi yardımıyla nihai olarak da Granger nedensellik testleri kullanılarak araştırılmıştır. Çalışma sonucunda Granger nedensellik testine göre eğitim harcamalarından ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim harcamaları, ekonomik büyüme, Granger nedensellik testi.

ISBN: 978-605-73901-3-4

THE EFFECT OF EDUCATIONAL EXPENDITURE ON GROWTH IN TURKEY IN THE AGE OF DIGITALIZATION

ABSTRACT

According to endogenous growth theories, human capital is one of the important criteria affecting growth. Education expenditures are one of the most important determinants of human capital. The aim of the study is to examine the effects of education expenditures on Gross Domestic Product (GDP). At the end of the twentieth century, the concept of Society 5.0, built on the phenomenon of "super smart society", was introduced. With the philosophy of Society 5.0, a society structure in which technology is used for the benefit of humanity is desired, not humanity transformed by technology. In the digitalization era we live in, education expenditures also serve the Society 5.0 approach. The education and economic growth history of Turkey in the past will also shed light on the future. However, in underdeveloped countries like Turkey, where capital is scarce, sustainable growth can only be achieved with human capital elements such as education. Education expenditures should not be considered as an expense for public budgets. Because, it is argued in the economics literature that investments in human beings, such as education expenditures, are not subject to the law of diminishing returns. If the Society 5.0 philosophy put forward by the Japanese government is to be realized, there is a need for people who will use technology in accordance with the service of humanity. This described level of consciousness is only possible with education. Thus, education expenditures should be viewed not only as public expenditure but also as a determinant of economic growth in the digital age. In this study, the relationship between education expenditures and economic growth has been reconsidered with this perspective. In this study, the effects of education expenditures on economic growth between 1970 and 2019 were primarily investigated with the help of unit root test and VAR analysis, and finally Granger causality tests. As a result of the study, a one-way causality relationship from education expenditures to economic growth was determined according to the Granger causality test.

Keywords: Education expenditures, economic growth, Granger causality test.

GİRİŞ

Toplum 5.0 felsefesini benimseyen Japonya, yapay zeka sayesinde digital altyapı ve bilgiye dayalı akıllı bir toplum görüşünü ortaya atmıştır (Saracel ve Aksoy, 2020: 30-31) Toplum 5.0 yaklaşımında süper akıllı toplumlar teknoloji tarafından dönüştürülmemektedir bilakis teknoloji insanlık yararına kullanılacaktır. Günümüzde COVID-19 pandemisinde özellikle eğitim alanında uzaktan eğitim altyapıları teknolojinin insanların refahına nasıl hizmet ettiğinin en güzel örneklerindendir. Toplum genelinin aldığı eğitimin bu digital dönüşüm sürecinde etkin rol oynayacağı ortadadır. Teknoloji emek verimliliğini arttırmakla birlikte teknoloji kullanımı işgücünün eğitilmesine bağlıdır (Erdoğan ve Yıldırım, 2009: 11).

Solow'a göre sermaye birikiminde azalan getiri oranı olduğundan fiziksel sermayeye dayalı bir büyüme sürdürülebilir değildir. Eğitim yatırımları sayesinde işgücü verimliliğindeki artış ve sağlanan pozitif dışsallıklarla sürdürülebilir bir büyüme temin edilebilmektedir (Yeldan, 2012:23) Beşeri sermayenin bir bileşeni olan eğitim, aynı zamanda gelişmekte olan ülkeler için işsizlik ve yoksullukla mücadelede kullanılan bir araçtır (Çalışkan

ISBN: 978-605-73901-3-4

vd.,2013: 30). Eğitim ve ekonomik büyüme arasındaki iktisat yazınında çokça tartışılan bir konudur. Yapılan birçok analizde eğitimin ekonomik büyümeyi pozitif olarak etkilediği ortaya koyulmuştur (Telatar ve Terzi, 2010, 197).

Çalışmanın amacı ‘‘süper akıllı toplum’’ olgusunun tartışıldığı günümüzde Türkiye’de eğitim harcamalarının Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) üzerindeki etkilerini incelemektir.

YÖNTEM

Çalışmada kullanılan değişkenler Türkiye için 1970 yılı ile 2019 yılı arası Dünya Bankası veri havuzundan alınmıştır. Çalışmada kullanılan eğitim harcamaları değişkeni oran değil endeks değer olarak alınmıştır. Ekonomik büyüme değişkeni ise oran değişken olarak ele alınmıştır. Değişkenlerin aynı modelde analiz edilebilmeleri için ise eğitim harcamaları değişkeninin logaritması alınmıştır.

Logaritması alınmış eğitim harcamaları testine birim kök sınaması yapılmıştır. Birim kök sınaması sonucuna göre ise düzey değerde birim kök içerdiği tespit edilmiş ve birinci dereceden farkı alınarak birim kök sıkıntısından kurtulunmuştur. Ekonomik büyüme değişkeni ise oran değerde olduğunda ayrıca logaritmasının alınmasına ihtiyaç duyulmamıştır. Dickey-Fuller’in geliştirdiği “Genişletilmiş (Augmented) Dickey Fuller (ADF) Birim Kök Testi analizlerde kullanılan serileri durağan hale getirmek için kullanılmaktadır (Yurdakul, 2000: 22-24). Ekonomik büyüme değişkenine yönelik yapılan Augmented Dickey Fuller birim kök testi sonucuna göre ise birim köke düzey değerinde rastlanmamıştır.

Logaritması ve birinci dereceden farkı alınmış eğitim harcaması ile düzey değerde olan ekonomik büyüme değişkenleri VAR analizine tabi tutulmuştur. VAR analizi neticesinde uygun gecikme uzunluğu her üç bilgi kriterine göre gecikmesiz model tavsiye edilmiştir. Ancak nedensellik analizin gecikmesiz model analiz edilemeyeceği için VAR analizi 1 gecikmeli olarak kurulmuştur.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bir gecikmeli VAR analizinde Granger Nedensellik sonucuna göre ise eğitim harcamalarından ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre ekonomik büyüme gerçekleştikçe eğitim harcamalarına neden olmamaktadır. Ancak eğitim harcamalarının artması ekonomik büyümeye neden olmaktadır. Bu durum Keynesyen tüketim teorisini desteklemektedir. Türkiye’de eğitim alanında yapılan harcamalar ekonomik büyümeyi arttırdığı kanıtlanmaktadır.

ÖNERİLER

Özellikle Covid-19 salgın hastalık dönemi göstermiştir ki Toplum 5.0’a uygun olarak insanoğlu teknolojiyi etkin şekilde kullanmalıdır. Özellikle eğitim harcamaları alanında yapılacak yatırımların digital altyapı yatırımı şeklinde artacağı olasıdır. Bununla birlikte Türkiye Ekonomisi için yapılan eğitim harcamaları orta ve uzun vadede bir içsel büyüme modeli ile değerlendirilebilir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

KAYNAKÇA

Çalışkan, Ş., Karabacak, M., & Meçik, O. (2013). Türkiye'de eğitim-ekonomik büyüme ilişkisi: 1923-2011 (Kantitatif bir yaklaşım). Yönetim Bilimleri Dergisi, 11(21), 29-48.

Erdoğan, S., & YILDIRIM, A. G. D. Ç. (2009). Türkiye'de eğitim–iktisadi büyüme ilişkisi üzerine ekonometrik bir inceleme. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, *4*(2), 11-22.

Saracel, N., & Aksoy, I. (2020). Toplum 5.0: Süper akıllı toplum. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 9(2), 26-34.

Telatar, O. M., & Terzi, H. (2010). Nüfus ve eğitimin ekonomik büyümeye etkisi: Türkiye üzerine bir inceleme. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, *24*(2), 197-214.

Yeldan, E. (2012). Türkiye ekonomisi için beşerî sermaye ve bilgi sermayesi birikimine dayalı bir içsel büyüme modeli. *Ekonomi-tek*, 1(2), 21-60.

Yurdakul, F. (2000). Yapısal kırılmaların varlığı durumunda geliştirilen birim-kök testleri*. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 21-34.

ISBN: 978-605-73901-3-4

TÜRKİYE'DE SAĞLIK HARCAMALARININ EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Mustafa YILMAZ
Vergi Denetim Kurulu, Konya, Türkiye, mustafa.yilmaz5@vdk.gov.tr

ÖZET

Kamu harcamalarını inceleyen çalışmalar iktisat yazınında özelikle 1929 dünya ekonomik buhranından sonra Keynesyen görüşle artmıştır. Çalışmada, dijital dönüşümün gerçekleştiği çağımızda sağlık harcamalarının Türkiye ekonomik büyümesi ile ilişkisi ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın amacı sağlık harcamalarının salt kamu giderlerinden olmadığı, özellikle Toplum 5.0, Sağlık Hizmeti 5.0 ve e- Sağlık gibi konuların gündem de olduğu çağımızda sağlık harcamalarının aynı zamanda pozitif dışsallıklarına da dikkat çekmektir. İçinde bulunduğumuz Covid-19 pandemi koşulları devlet bütçesi için bir tehditken pandemi sürecinde Türkiye'nin geçirdiği dijital dönüşüm ve sağlık altyapısı iyileştirmeleri önümüzdeki yıllarda sağlık hizmetleri ve özellikle sağlık turizmi alanında bir fırsatı da barındırmaktadır. Özellikle Covid -19 pandemisi ile birlikte sağlık harcamaları tüm ülkeler için ülkelerin ekonomik yapılarında önemli bir hal almıştır. Sağlık harcamaları, devlet bütçelerinde bir yük olarak algılanması bir tarafa beşeri sermayenin bir belirleyicisi olması bakımından ve ayrıca Keynesyen teoriye göre hasılada bir artışa yol açması nedeniyle dikkat çekici bir kamu harcaması kalemidir. Türkiye için 1961-2020 dönemine ait sağlık harcamaları ve ekonomik büyüme verileri, (Augmented) Dickey Fuller (ADF) Birim Kök Testi ve Johansen Eşbütünleşme testleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak %10 seviyesinde ekonomik büyümenin sağlık harcamalarının nedeni olduğuna karar verilmiştir. Çalışma sonuçları sonraki yıllar için de önem arz etmektedir. Pandemi dönemini kapsayan yıllar için yapılacak çalışmalar Türkiye'de sağlık harcamalarının boyutunun eski haline dönüp dönmediği bir diğer anlatımla Peacock –Wiseman/Sıçrama Etkisi Yaklaşımı (1961)'na uygun olarak sıradışı bir olay olan pandemi sürecinin sağlık harcamalarını artırıp artırmayacağını da gösterecektir. Kamu harcamalarındaki böyle kalıcı bir artış da şüphesiz ki ekonomik büyüme ile ilişkilidir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Harcamaları, ekonomik büyüme, Johansen eşbütünleşme testi

.

ISBN: 978-605-73901-3-4

THE IMPACT OF HEALTH EXPENDITURES ON ECONOMIC GROWTH IN TURKEY

ABSTRACT

Studies examining public expenditures have increased in the economics literature, especially after the 1929 world economic depression, with the Keynesian view. In this study, the relationship between health expenditures and Turkey's economic growth has been tried to be revealed in our era of digital transformation. The aim of the study is to draw attention to the positive externalities of health expenditures at the same time, in our age where health expenditures are not only public expenditures, but especially in our age when issues such as Society 5.0, Health Service 5.0 and e-Health are on the agenda. While the current Covid-19 pandemic conditions are a threat to the state budget, Turkey's digital transformation and health infrastructure improvements during the pandemic also contain an opportunity in the field of health services and especially health tourism in the coming years. Especially with the Covid -19 pandemic, health expenditures have become important for all countries in the economic structures of countries. Health expenditures are a remarkable public expenditure item in terms of being a determinant of human capital aside from being perceived as a burden in government budgets and also leading to an increase in revenue according to Keynesian theory. Health expenditures and economic growth data for Turkey for the period 1961-2020 were evaluated using (Augmented) Dickey Fuller (ADF) Unit Root Test and Johansen Cointegration tests. As a result, it has been decided that economic growth at the 10% level is the cause of health expenditures. The results of the study are also important for the following years. Studies to be carried out for the years covering the pandemic period will also show whether the size of health expenditures in Turkey is restored or not, in other words, whether the pandemic process, which is an extraordinary event in accordance with the Peacock-Wiseman/Splash Effect Approach (1961), will increase health expenditures. Such a persistent increase in public spending is undoubtedly associated with economic growth.

Keywords: Health Spending, economic growth, Johansen cointegration test

GİRİŞ

İnsanoğlunun en temel ihtiyaçlarından olan sağlık için yapılan harcamalar gerek hanehalkı harcamaları içerisinde gerekse devlet harcamaları içerisinde önemli bir yere sahiptir. Sağlık harcamaları yapıları itibariyle yarı kamusal mal sınıfına girmektedir. Yani her ne kadar sağlık hizmetleri piyasa tarafından üretilip fiyatlanır olsa da Türkiye gibi ülkelerde sağlık hizmetlerinin sadece özel sektörden yapılmasını beklemek çeşitli nedenlerle tam olarak mümkün olmamaktadır. Günümüzde sağlık harcamalarının önemi, Wuhan'da başlayan ve COVID-19 pandemisi veya koronavirüs pandemisi olarak da bilinen salgın nedeniyle daha da ortaya çıkmaktadır. Salgın bize tekrar göstermiştir ki toplum sağlığının pozitif dışsallığının temin edilmesi ülkeler için vazgeçilemez bir unsurdur. Türkiye için sağlık harcamaları kamu harcamaları içinde önemli bir yere haizdir. Devlet sağlık harcamalarında işlem maliyetini düşürmek ve etkinliği sağlamak için 1 Ocak 2015 beri e-Nabız Kişisel Sağlık Sistemi ve 2010 yılında hayata geçirdiği Merkezi Hekim Randevu Sistemi'ni (MHRS) vatandaşların kullanımına sunmuştur. COVID-19 pandemi koşullarında bu iki sistemin altyapısı kullanılırken Türkiye'de e-sağlık hizmetleri anlamında "Hayat Eve Sığar" mobil uygulaması da başarılı bir şekilde geliştirilmiş ve kullanılmıştır. Bu noktada adeta sağlık alanında küçük bir "Toplum 5.0" dönüşümü gerçekleşmiştir. Toplumsal dönüşüm ve toplumsal iyileşme için teknolojiyi kullanma fikri olan "Toplum 5.0" toplumsal ihtiyaçların karşılanması için teknolojiyi benimsemektedir (Holroyd, 2022: 3-4). Pandemi koşulları da teknolojiyi insanların hizmetine sunarak Toplum

ISBN: 978-605-73901-3-4

5.0'ın mantalitesine uygun şekilde insan merkezli e-sağlık uygulamaların yapılmasını ve yaygın kullanımını sağlamıştır. E-sağlık alanında yer alan uygulamalar her ne kadar zorunlu kullanılansa da teknoloji alanında toplumsal değişimin öncelikli olarak sağlık alanında olacağının sinyallerini sergilemiş olabilir. Yapay zeka (AI), fog computing, cloud computing, blockchain, sensörler, 5 G teknolojisi ve tıbbi nesnelerin interneti (IoMT) gibi teknolojik araçlar "Sağlık Hizmeti 5.0" geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Mbunge vd., 2021: 170). Türkiye Sağlık 5.0 alanında yapacağı teknolojik araç yatırımları ile sağlık turizminde dünyada önemli bir aktörü olabilir. Bu nedenle sağlık ekonomisinin sadece harcama kanalı ile değil aynı zamanda yurtiçi hasılaya yapacağı direkt katkı nedeniyle de ekonomik büyüme ile olan ilişkisi yeniden değerlendirilmeye muhtaçtır. Sağlık harcamaları aynı zamanda üretken bir toplum için beşeri sermayeye bir yatırım aracı olarak görülmelidir. Zira ülkelerin gelişmişlik durumları sadece gelir düzeyine değil sağlık ve eğitim gibi beşeri faktörlere göre de şekillenmektedir (Yumuşak,2008: 5).

Her ne kadar teknoloji ve çağın gereklerine uygun dijital araçların kullanılması sağlık hizmetlerine yönelik masrafları ve iş yükünü azaltacak olsa da günümüz insanları oluşturmak istedikleri refah toplumları için önemli sağlık harcamaları ile karşı karşıyadır. Bu noktada iktisadi anlamda sağlık harcamaları anlamında düşünülmesi gereken bir konu da bu harcamaların ekonomik büyümeye neden olup olmayacağıdır. Bu sorunun cevabı için 1929 dünya ekonomik buhranı ve sonrasına gittiğimizde ekonomik buhran sonrası güvenirliğini kaybeden liberal iktisadi düşüncelerin 2. Dünya Savaşından sonra yerini Keynesyen görüşlere bıraktığını görmekteyiz. Keynes tarafından kamu harcamaları kısa dönemde ekonomik büyümeyi sağlayacak bir politika aracı olarak ortaya atılmıştır. Son yıllarda ise Neo-Liberal politikalar kapsamında çeşitli nedenlerle ülkelerin mali yapılarını sarsan sağlık reformu adı altında politikalar uygulanmaktadır (Yereli vd.,2014: 275). Fakat unutmamak gerekir ki günümüzde sağlık sektörü artık bir endüstri halini almıştır. Şüphesiz ki sağlık harcamalarının sadece harcama çarpanıyla ekonomik büyümeye neden olacağını beklemek oldukça çağ dışı bir yaklaşım olacaktır. Zira her geçen gün geliri artan tüketiciler sağlık sektöründen daha sağlıklı bir yaşam, sağlıklı yaşlanma, kişisel bakım gibi çeşitli hizmetler ve ürünler talep etmektedir. Her ne kadar sağlık sektöründen elde edilen hasıla yoğunluk itibariyle özel sektör tarafından gerçekleştirilse de devletin yaptığı sağlık harcamalarının özel sektöre sağladığı pozitif dışsallık yadsınamaz bir gerçektir.

Çalışmanın öncelikli amacı Türkiye'de, gerek uygulanan politikalar nedeniyle gerekse devletin yarı kamusal mal olan sağlık hizmetini yerine getirmesi amaçlı gerekse de salgın gibi konjonktürel nedenlerle yapılan sağlık harcamalarının ekonomik büyüme ile ilişkisinin ortaya koyulmasıdır. Bu noktada sağlık harcamalarının aynı zamanda sağlık sektöründen elde edilecek gelire dolaylı etkisi önemlidir. Yani kamunun yaptığı sağlık harcamaları özel sektör sağlık hizmetlerinin gelirlerinde bir artışa neden olacağından dolaylı olarak da ekonomik büyüme ile ilintilidir. Çalışmanın türev amaçlarından biri ise ülkemiz de pandemi sonrası sağlık harcamalarına "Toplum 5.0" ve ekonomik büyüme ekseninde dikkat çekmektir. Ekonomik şoklar, siyasi krizler, salgınlar gibi küresel kriz durumları dünyanın ekonomik, siyasi ve tarihi seyrini değiştirebilirken farklı kavramları da bilim litaratürüne kazandırmıştır.1986 yılında O. Blanchard ve L. Summers tarafından incelenen ve ekonomik bir şok sonrası işsizlik oranınlarının tekrar aynı seviyelere dönmediğini ortaya koyan "İşsizlik Histerisi" de ekonomik bir şok sonrası ortaya çıkmıştır (Akcan, 2019). Ekonomi yazını için belki de yeni bir kavram olacak "Sağlık Harcamaları Histerisi"

ISBN: 978-605-73901-3-4

kavramının gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini pandemi sonrası sağlık harcamalarının toplam kamu harcamaları içeresindeki oranı belirleyecektir.

YÖNTEM

Sağlık harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin araştırılması için değişkenler yıllık olmak üzere 1961-2020 yılları için Dünya Bankası veri havuzundan elde edilmiştir.

Analizlerde kullanılan seriler her zaman durağan olmamaktadır. Yani veriler incelenen yıllar içinde bazı şoklara maruz kalıp durağan durumdan sapmalar yaşayabilmektedir. Bu nedenle birim-kök testleri böyle durumlarda verileri durağan hale getirmek için kullanılmaktadır. Bu amaçla Dickey-Fuller'in yaptığı bir çalışma ile kullandığı Genişletilmiş (Augmented) Dickey Fuller (ADF) Birim Kök Testi uygulanmıştır (Yurdakul, 2000: 22-24).

Birim kök içermeyen veri değişkenlerine düzey değerlerinde Vektör Otoregresyon (VAR) yöntemi ile Johansen Eşbütünleşme testi uygulanmıştır.

Johansen Eşbütünleşme testini uygulamadan önce belirlenmesi gereken uygun gecikme uzunluğu değerleri, Akaike, Schwarz ve Hannan-Quinn bilgi kriterlerinin en düşük olduğu uzunluk değerleri birinci gecikme uzunluğu olduğundan bu değer uygun gecikme uzunluğu olarak tespit edilmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Özellikle Covid -19 pandemisi ile birlikte sağlık harcamaları tüm ülkeler için ülkelerin ekonomik yapılarında önemli bir hal almıştır. Sağlık haramları, devlet bütçelerinde bir yük olarak algılanması bir tarafa beşeri sermayenin bir belirleyicisi olması bakımından ve ayrıca Keynesyen teoriye göre hasılada bir artışa yol açması nedeniyle dikkat çekici bir kamu harcaması kalemidir.

Çalışmada Dünya Bankası verilerinden elde edilen Türkiye ekonomisi için 1961-2020 yılları veriler ile sağlık harcamaları ile ekonomik büyüme ele alınmıştır. Değişkenler arasında yapılan analize göre %10 düzeyinde gerçekleşen ekonomik büyümenin sağlık harcamalarının nedeni olduğuna karar verilmiştir.

ÖNERİLER

Özellikle COVID-19 salgın hastalık döneminde sağlık harcamalarında artış olması kaçınılmazdır. Bundan sonraki dönemde ise pandemi sonrası sağlık harcamalarının eski düzeyine dönüp dönmeyeceği ayrı bir çalışmanın konusudur. Pandemi sonrası sağlık alanında işsizlik histerisinde olduğu gibi bir histerinin gerçekleşip gerçekleşmediğine yönelik çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Akcan, A. T. (2019). Türkiye'de gençlerin işsizlik histerisi. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 21(1), 31-47. DOI: iibfdkastamonu.357361

ISBN: 978-605-73901-3-4

Holroyd, C. (2020). Technological innovation and building a "super smart" society: Japan's vision of society 5.0. *Journal of Asian Public Policy,* 1–14. https://doi.org/10.1080/17516234.2020.1749340

Johansen, S. (1988). Statistical analysis of cointegration vectors. *Journal Of Economic Dynamics And Control,* 12(2-3), 231-254. https://doi.org/10.1016/0165-1889(88)90041-3

Mbunge, E., Muchemwa, B., & Batani, J. (2021). Sensors and healthcare 5.0: transformative shift in virtual care through emerging digital health technologies. *Global Health Journal,* 5(4), 169-177. https://doi.org/10.1016/j.glohj.2021.11.008

Yereli, A. B., Köktaş, A. M., & Selçuk, I. Ş. (2014). Türkiye'de katastrofik sağlık harcamalarını etkileyen faktörler. *Sosyoekonomi*, 22(22). https://doi.org/10.17233/se.04288

Yumuşak, İ. G., ve Yıldırım, D. Ç. (2009). Sağlik Harcamalari İktisadi Büyüme İlişkisi Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 4(1), 57-70.

Yurdakul, F. (2000). Yapısal kırılmaların varlığı durumunda geliştirilen birim-kök testleri*. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 21-34.

ISBN: 978-605-73901-3-4

20. MİLLİ EĞİTİM ŞURA KARARLARINA ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİ AÇISINDAN BİR BAKIŞ

Mürüvvet KARTAL BAŞ
Doktora Öğrencisi, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, muruvvetbas@stu.edu.tr

ÖZET

Erken çocukluk eğitimi bebeğin anne karnından itibaren 8 yaşına kadar olan yılları içine alan, bu yaş grubundaki çocukların bireysel özelliklerine ve gelişim düzeylerine uygun tüm gelişim alanlarını desteklemeye yönelik çocuklara zengin çevre olanağı sunmayı amaçla Erken çocukluk eğitimi bebeğin anne karnından itibaren 8 yaşına kadar olan yılları içine alan, bu yaş grubundaki çocukların bireysel özelliklerine ve gelişim düzeylerine uygun tüm gelişim alanlarını desteklemeye yönelik çocuklara zengin çevre olanağı sunmayı amaçlayan, onları toplumun değer yargılarına, sistemine ve kültürel yapısına göre yönlendiren, bir sonraki eğitim basamağına hazırlayan temel eğitimin bir bütün içerisinde yerini alan sistemli ve bilinçli bir süreç olarak tanımlanabilir. Erken çocukluk eğitimi ve bakımının amacı 0-8 yaş aralığındaki çocukların bakımına bütüncül bir bakış açısıyla gelişimsel desteği sağlamaktır. Alanyazına bakıldığında dünya ülkelerinde erken çocukluk eğitimi ve bakımına yapılan yatırımların ileriki dönemde getirilerinin çok büyük olduğu sonucu görülmektedir. AÇEV, 2015'te erken çocukluk eğitiminin fayda-maliyet analizlerinde yapılan her 1 TL'lik yatırımın gelecekte 7 TL olarak geri döndüğünü gösteren araştırmayı yayınlamıştır. 2000 yılında ekonomi alanında Nobel Ödülü kazanan James Heckman da yine erken çocukluk eğitiminin önemini toplumsal bir yaklaşımla şu cümlelerle açıklamıştır: "Okul öncesi eğitim beceri kazanımına olumlu bir etki yapıyor mu? Evet. Beceri inşası doğumda başlıyor ve her beceri diğer beceriler için bir temel sağlıyor. Erken dönemdeki başarı ya da başarısızlık, daha sonraki yıllarda okulda yaşanacakların temellerini atıyor; hatta okul sonrası hayatı da etkiliyor. Kişinin yaşamında birçok farklı görevi yerine getirebilmesi için sosyo duygusal özelliklerin çok büyük etkisi var. Bu özellikleri de özellikle küçük yaşlarda kazandırmak çok daha kolay. Dürtü kontrolü, sebat, dayanıklılık, öz-bilinç ve sosyallik çok erken yaştan başlayarak okul hayatı boyunca öğretilmeli. Çünkü bu beceriler okulda başarı, üretkenlik, tam zamanlı istihdam, daha yüksek maaş, sağlıklı yaşam, suça daha az meyilli olma ve topluma katılmaya önayak olan motivasyonun artması için en önemli araçlardır." Eğitim sistemleri içinde erken çocukluk eğitimine önem veren, bütçe ayıran, yaygınlaştırılan ve sürdürülebilen eğitimi tercih eden toplumların gelecekleri de bir o kadar sağlıklı ve güvenli olacaktır. Milli Eğitim Şuraları, Milli Eğitim Bakanlığı'nın Türk eğitim sistemine rehberlik etmek amacıyla görüş ve önerilerin sunulup tartışıldığı, eğitimin niteliğini arttırmanın amaçlandığı, öneri niteliğinde kararlar alınan en yüksek danışma kuruludur. Bu önem ışığında bu çalışmanın amacı Türkiye'de 20. Milli Eğitim Şurası'nda alınan kararları erken çocukluk eğitimi bağlamında incelemek, yaşanan gelişmeleri değerlendirmektir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında 1. Milli Eğitim Şurası'ndan itibaren tüm şura karalarında erken çocukluk eğitimi ya da okul öncesi eğitim alanları incelenmiş, 20. Şura kararlarıyla birlikte değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Millî Eğitim Şûrası, Erken Çocukluk Eğitimi, Okul Öncesi Eğitim

ISBN: 978-605-73901-3-4

AN OVERVIEW TO 20TH NATİONAL EDUCATİON COUNCİL FROM PERSPECTİVE EARLY CHİLDHOOD

ABSTRACT

Early childhood education is a program that covers the years from the before birth to the age of 8, aims to provide children with a rich environment opportunity to support all development areas suitable for the individual characteristics and developmental levels of the children in this age group, and guides them according to the value judgments, system and cultural structure of the society. It can be defined as a systematic and conscious process that takes place in the whole of basic education, which prepares it for the next education step. The aim of early childhood education and care is to provide developmental support to the care of children aged 0-8 with a holistic perspective. When we look at the literature, it is seen that the investments made in early childhood education and care in the world countries have very large returns in the future. AÇEV, showed that the research, every 1 TL investment made in the benefit-cost analysis of early childhood education in 2015 returns 7 TL in the future. James Heckman, who won the Nobel Prize in economics in 2000, also explained the importance of early childhood education with a social approach with the following sentences: *"Does preschool education have a positive effect on skill acquisition? Yes. Skill building begins at birth, and each skill provides a foundation for other skills. Success or failure in the early period lays the foundations for what will happen at school in the following years; It even affects after-school life. Socio-emotional characteristics have a great impact on one's ability to fulfill many different tasks in his life. It is much easier to acquire these features, especially at a young age. Impulse control, perseverance, resilience, self-awareness and sociability should be taught from a very early age throughout school life. Because these skills are the most important tools for success in school, productivity, full-time employment, higher wages, healthy living, less delinquency and increased motivation to participate in society*." The futures of societies that attach importance to early childhood education, allocate a budget, prefer widespread and sustainable education within their education systems will be just as healthy and secure. National Education Councils are the highest advisory board of the Ministry of National Education, where opinions and suggestions are presented and discussed in order to guide the Turkish education system, it is aimed to increase the quality of education, and recommendations are made. In the light of this importance, the aim of this study is to examine the decisions taken at the 20th National Education Council in Turkey in the context of early childhood education and to evaluate the developments. In the study, the document analysis method, one of the qualitative research methods, was used. Within the scope of the research, the fields of early childhood education or pre-school education have been examined in all council decisions since the 1st National Education Council and evaluated together with the decisions of the 20th Council.

Key Words: National Education Council, Early Childhood Education, Preschool Education

GİRİŞ

Milli Eğitim Şuraları, Milli Eğitim Bakanlığı'nın Türk eğitim sistemine rehberlik etmek amacıyla görüş ve önerilerin sunulup tartışıldığı, eğitimin niteliğini arttırmanın amaçlandığı, öneri niteliğinde kararlar alınan en yüksek danışma kuruludur. İlki 1939 yılında gerçekleşen Şura toplantılarının sonuncusu 2021 yılında gerçekleşmiştir. 20. Milli Eğitim Şura'sının temel teması "Eğitimde Fırsat Eşitliği" olarak belirlenmiş, bu tema altında üç özel konu başlığı ise Temel Eğitimde Fırsat Eşitliği, Mesleki Eğitimin İyileştirilmesi ve Öğretmenlerin Mesleki Gelişimi olarak oluşturulmuştur. Erken çocukluk eğitimi ve bakımının amacı 0-8 yaş aralığındaki çocukların bakımına bütüncül bir bakış açısıyla gelişimsel desteği sağlamaktır. Alanyazına bakıldığında dünya ülkelerinde erken çocukluk eğitimi ve bakımına yapılan yatırımların ileriki dönemde getirilerinin çok büyük olduğu sonucu görülmektedir. Eğitim

ISBN: 978-605-73901-3-4

sistemleri içinde erken çocukluk eğitimine önem veren, bütçe ayıran, yaygınlaştırılan ve sürdürülebilen eğitimi tercih eden toplumların gelecekleri de bir o kadar sağlıklı ve güvenli olacaktır.

Bu önem ışığında araştırmanın problemini 1-3 Aralık 2021 tarihinde 20. kez toplanan Milli Eğitim Şurası'nda erken çocukluk eğitim ve bakımının yeri oluşturmaktadır.

Temel Eğitimde Fırsat Eşitliği ana başlığı altında "*Okul Öncesi Eğitimin Yaygınlaştırılması*" alt başlığı ele alınmış ve 11 kararla sonuçlanmıştır.

Çalışmanın amacı Türkiye'de 20. Milli Eğitim Şurası'nda alınan kararları erken çocukluk eğitimi bağlamında incelemek, yaşanan gelişmeleri değerlendirmektir.

YÖNTEM

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında 1. Milli Eğitim Şurası'ndan itibaren tüm şura karalarında erken çocukluk eğitimi ya da okul öncesi eğitim alanları incelenmiş, 20. Şura kararlarıyla birlikte değerlendirilmiştir. Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Wach, 2013). Doküman analizi, basılı ve elektronik materyaller olmak üzere tüm belgeleri incelemek ve değerlendirmek için kullanılan sistemli bir yöntemdir.

BULGULAR

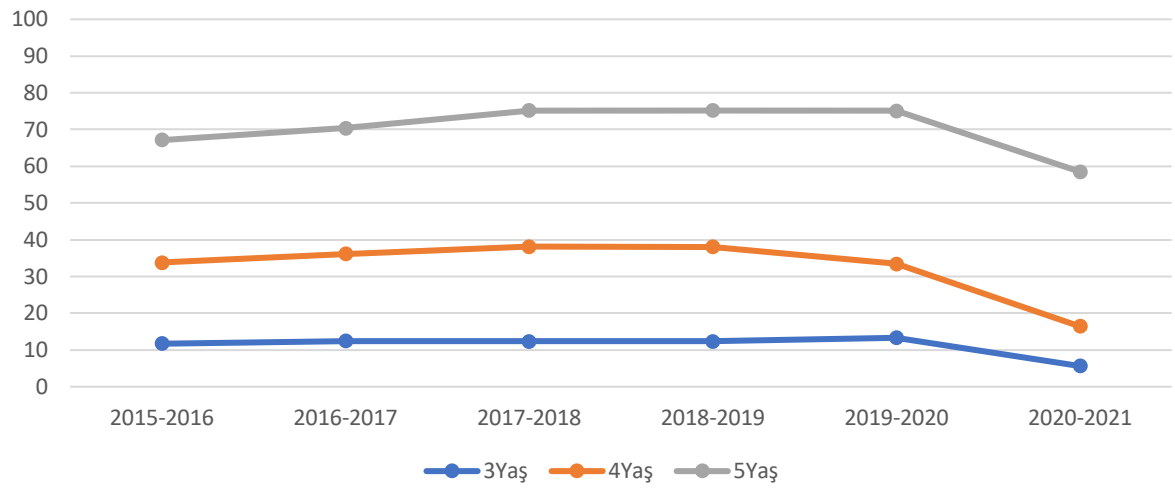
1.Temel Eğitimde Fırsat Eşitliği ana başlığı altında Okul Öncesi Eğitimin Yaygınlaştırılması alt başlığı ele alınmış ve 11 kararla sonuçlanmıştır.

> *"Beş yaş okullaşma oranının kısa vadede %100'e ulaştırılması için gerekli fiziki, beşerî ve mali imkânlar sağlanmalıdır. Ayrıca 3-4 yaş için de eğitime erişim imkânları artırılmalıdır. Daha erken yaşlarda (0-3 yaş) bütüncül, kapsayıcı ve entegre bir yaklaşımla erken çocukluk eğitimine ve bakım hizmetlerine erişim sağlanması için çalışmalar yapılmalıdır."* kararı alınan ilk karar olup pandemi sürecinde oldukça düşen

okul öncesi eğitimde okullaşma oranını yükseltmeyi hedeflemektedir. Aşağıdaki tabloda MEB'in 2020-2021 Örgün Eğitim İstatistikleri'ne bakıldığında 5 yaş grubunun her zaman en yüksek okullaşma oranına sahip olmasına rağmen %75'lerden %58 oranına düştüğü görülmektedir. 5 yaş altında ise okullaşma oranları çok daha düşük düzeyde seyretmiştir. Şura'da alınan ilk kararın erken çocukluk döneminde okullaşma oranlarını yükseltmenin hedeflenmesi oldukça gerekli ve yerinde bir karar olmuştur.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Grafik 1. Yıllara ve Yaş Gruplarına Göre Okullaşma Oranları

Kaynak: MEB Örgün Eğitim İstatistikleri, 2020-2021

İkinci madde *"Okul öncesi eğitim kurumlarında okul öncesi öğretmenliği lisans mezunu okul öncesi öğretmenler istihdam edilmelidir. Okul öncesi öğretmenlerinin yanı sıra öğrenci sayısına bakılmaksızın okul psikolojik danışmanı, çocuk gelişim uzmanları, destek eğitim personeli/usta öğretici, güvenlik görevlisi ve yardımcı hizmetli istihdam edilmelidir."* olarak belirlenmiştir. Okul öncesi eğitimin temel eğitimin ilk basamağı olarak kabul ettiğimizde bu kurumlara görevlendirilecek öğretmenlerin de en az lisans mezunu olması, eğitim fakültesi sürecinden geçmiş olmaları gerekmektedir. Kurumunda okul öncesi öğretmenliği mezunu olmayan, pedagojik bilgisi yetersiz olan personel bulunduran, çalıştıran merkezler çocukların hakkı olan alanına hâkim, donanımlı, zengin eğitim fırsatlarının da önüne geçmektedir.

3 ve 7 arasındaki maddelerde ise dezavantajlı bölgelerin ihtiyaç eksiklerini gidermenin önemi ve yolları üzerinde durmuş, alternatif yöntemler geliştirilmesi, fiziki mekanların geliştirilmesinin kararları alınmıştır.

> *3. Dezavantajlı bölgeler ve gruplara yönelik okul öncesi eğitime erişimi kolaylaştırmak için bölge ve ailelerin ihtiyaçlarına yönelik farklı modeller (gezici öğretmen sınıfı, gezici sınıf, taşıma merkezi ana sınıfı, yaz eğitimi, taşımalı eğitim, ev temelli eğitim, toplum temelli erken müdahale modeli, mobil anaokulu vb.) kendi standartları geliştirilerek kullanılmalıdır.*
>
> *4. Okul öncesi eğitime kazandırılabilecek mekânların (okul binası, sağlık merkezleri, belediye binaları vb. kurum binaları) olması durumunda taşımalı eğitim yerine yerinde eğitim öncelikli olarak değerlendirilmelidir.*
>
> *5. Hayırseverlerden gelecek desteklerin öncelikle okul öncesi eğitim alanına yönlendirilmesi teşvik edilmelidir.*

ISBN: 978-605-73901-3-4

6. Belediyelerin kaynakları oranında öncelikle okul öncesi eğitim kurumları olmak üzere tüm eğitim kurumlarının yapım, onarım, bakım ve temizlik gibi ihtiyaçlarının giderilmesine ve okul öncesi eğitimde erişimi kolay arsa tahsisine yönelik katkılarının artırılması sağlanmalıdır.

7. Coğrafi, bölgesel ve sosyo-ekonomik düzey dikkate alınarak okul öncesi eğitimin önemine ve eğitime erişim fırsatlarına ilişkin farkındalık çalışmaları (kamu spotu vb.) artırılmalıdır ve bu konuda aileyi bilgilendirici materyaller oluşturularak aile desteklenmelidir.

Yine 9. Madde de 7. Maddeyi desteklemekte olup okul aile iş birliğinin eğitim öğretim sürecindeki desteği ve bunula birlikte aile eğitimlerinin artırılmasının da eğitim sürecinin niteliğini arttıracağı yönünde olmuştur.

9. Okul öncesi eğitimde okul aile iş birliği modelinin geliştirilip uygulanması, ailelerin desteklenmesi ve aile eğitimlerinin yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.

8. karar denetim sürecini kapsamakta olup, erken çocukluk eğitim ve bakım merkezi olarak açılmış olan her kurumun tek bir elden kontrol edilmesi, uygun standartları taşıma zorunluluğu getirilmesi kararı alınmıştır. Ayrıca bu kararın sürdürülebilirliği için belirli aralıklarla izlenmesi sağlanmalıdır.

8. İşletmeler, kamu kurumları ve özel kurumlarda kreş, yuva gibi kurumların Millî Eğitim Bakanlığının belirlediği standartlara göre açılması, izlenmesi ve denetlenmesi sağlanmalıdır.

10. karar ilk 10 kararın özeti niteliğinde olup eğitimin yaygınlaştırılmasının önemiyle birlikte içeriğinin de hem niceliksel hem niteliksel olarak zenginleştirilmesi yönünde olmuştur.

11. karar çocukların gelişim düzeyini dikkate alarak, din, ahlak ve değerleri eğitimi olması yönünde olmuştur. Okul öncesi eğitim programında değerler eğitimi kavramları yer almakta olup, günlük akış ve aylık planlarda da yer verilmektedir. Ancak en son 2013 yılında güncellenmiş olan OÖEP geliştirilmesi gereken diğer özellikleriyle birlikte değerler eğitimi kavramlarını genişletebilir, öğretmenlere konuyla ilgili destekleyici eğitim fırsatları sunulabilir. Bununla birlikte İsviçreli bilim insanı Jean Piaget'in bilişsel gelişim kuramına göre, erken çocukluk dönemindeki çocukların 0-2 yaş döneminde duyusal-motor dönemde, 3-6 yaş arasında da işlem öncesi dönemde olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda çocukların din gibi soyut bir kavramı henüz anlama yeterliğinde olmayacakları söylenebilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Erken çocukluk dönemi bireyin doğumundan itibaren 8 yaşına kadar olan dönemi kapsayan, erken çocukluk eğitimi de bu 0-8 yaş arasında bireyin tüm gelişim alanlarıyla desteklendiği, toplumların kendi kültürel, milli, insani ve ahlaki değerlerini sunan bir süreçtir. Bu nedenle alınan kararlarla birlikte düşünülmesi gereken bir sonraki adım erken çocukluk eğitiminin herkes tarafından ulaşılabilir olması ve fırsat eşitliğini yalnızca program üzerinde değil uygulamada da sağlayabilmesidir. 20. Milli Eğitim Şura'sına erken çocukluk eğitimi açısından

ISBN: 978-605-73901-3-4

baktığımızda önceki şuralara göre bu döneme oldukça önem verilmiş, sahadaki eksikliklerin üzerinde titizlikle düşünülmüş, çalışılmış ve nitelikli kararlar alınmış olduğu görülmektedir. Toplumların nitelikli gelecekler yaratabilmesi, ülke geleceklerinin sağlıklı ve güvende olabilmesi için erken çocukluk eğitim ve bakım hizmetlerinin, kaliteli, sürdürülebilir ve erişilebilir nitelikte olması oldukça önemlidir. Ülkemizde de bu alanda yapılan iyileştirmeler yaygınlaşmaya başlamıştır. Son 2 yıldır dünyaca yaşanan pandemi süreci bu iyileştirmeleri zora sokmuş olsa da 2023 vizyonu kapsamında yenilik çalışmaları hızlı bir şekilde yol almaktadır.

Ülkemizin eğitim reformu öncelikleri içerisinde en kalıcı çözümü verecek girişim kaliteli okul öncesi eğitimi tüm ülkede mümkün ve ulaşılabilir kılmaktır.

ÖNERİLER

Erken çocukluk eğitiminin 20. Milli Eğitim Şura'sında böyle detaylı şekilde ele alınması, Aralık ayından bu yana da uygulama adımlarının başlamış olması ülkemiz adına oldukça sevindiricidir. Şuradaki gündem maddeleriyle birlikte ve bu maddeler ek olarak aşağıdaki öneriler sunulabilir.

Okul öncesi eğitimin temel eğitimin ilk basamağı olarak kabul ettiğimizde bu kurumlara görevlendirilecek öğretmenlerin de en az lisans mezunu olması, eğitim fakültesi sürecinden geçmiş olmaları gerekmektedir. Kurumunda okul öncesi öğretmenliği mezunu olmayan, pedagojik bilgisi yetersiz olan personel bulunduran, çalıştıran merkezler çocukların hakkı olan alanına hâkim, donanımlı, zengin eğitim fırsatlarının da önüne geçmektedir. Erken çocukluk eğitimi ülkemizde zorunlu değil ve ücretlidir, bu hizmetleri tüm kapsamlarıyla ücretsiz hale getirmek, beslenme ve kırtasiye masraflarının karşılanması önerilebilir.

Önerilebilecek diğer konu ise öğretmen sayısı ve yeterliğidir. Özel okullarda lisans mezunu öğretmenlerin çalıştırılması zorunlu olmadığı için kız meslek lisesi mezunları çalıştırılmaktadır (Göl-Güven, 2017) Araştırmalar öğretmen kalitesinin öğrenci başarısını sınıf mevcudu ve öğrenci profili gibi değişkenlerden daha belirleyici olduğunu göstermektedir.

Öğretmen eğitiminde 2 ya da 4 yıllık üniversite eğitiminin öğrenci başarısına etki eden başka bir etken olduğu saptanmıştır (Wei vd., 2009).

Erken çocukluk eğitiminin yaygınlaştırılması, erişilebilir kaliteli eğitimin toplumun tüm kesimleri için ulaşılabilir olması büyük önem arz etmektedir. Eğitimde yaygınlaştırmayla birlikte kalite de sağlanmalıdır. Eğitimin kalitesi belirlenirken yapısal ve sürece dayalı faktörler göz önünde bulundurulmalıdır. Yapısal kalite okulların erken çocukluk prensiplerine uygun fiziksel donanım ve yapıda inşa edilmesi, sınıf mevcudunu kapsar.

Süreç kalitesi okullarda çocuklara sunulan deneyimlerin aile katılımı ve öğretmenin ihtiyaçlarına kadar geniş bir perspektiftir (Göl-Güven 2009).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Yine ihtiyaç duyulan bölgelerde toplum temelli hizmetler arttırılabilir. Bu hizmetler ücretsiz olmalı risk altında bulunan ve dezavantajlı gruplara öncelik tanınmalı, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetleri bir bütün olarak ele almalıdır.

KAYNAKÇA

Altay, S. (2011). CUMHURİYETİN KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE MİLLİ EĞİTİM ŞURALARINDA OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ VE BUGÜNKÜ DURUMU. *Education Sciences*, *6*(1), 660-672.

Erken Çocukluk Eğitimine Giriş, Prof. Dr. Ebru Aktan Acar, Editör, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, ss.37-56, 2021

https://heckmanequation.org/resource/the-heckman-curve/ Erişim Tarihi (08.05.2022)

https://ttkb.meb.gov.tr/www/gecmisten-gunumuze-mill-egitim-sralari/icerik/328 (Erişim Tarihi: 15.03.2022).

http://sgb.meb.gov.tr/www/mill-egitim-istatistikleri-yayinlanmistirorgun-egitim-20202021/icerik/425 (Erişim Tarihi: 15.05.2022).

https://www.hurriyet.com.tr/egitim/oncelik-okul-oncesi-egitimde-olmali-40625877 Erişim Tarihi (12.05.2022)

Göl-Güven, M. (2018). Erken çocukluk eğitimi ve bakımında kalitenin sağlanması: Türkiye örneği. *Erken Çocuk Gelişimi ve Bakımı* , *188* (5), 557-570.

Tunca, E., Kesbiç, K. ve Gencer, E., G. (2021). Eğitim izleme raporu 2021: Öğrenciler ve eğitime erişim. *Eğitim Reformu Girişimi*.

Wei, R. C., Darling-Hammond, L., Andree, A., Richardson, N., & Orphanos, S. (2009). Professional learning in the learning profession: A status report on teacher development in the United States and abroad.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Z KUŞAĞININ SİYASAL PARTİLERİN DİJİTAL REKLAMLARINA YÖNELİK TUTUMU[177]

Didem KARATAŞ
Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, didemkaratas123@gmail.com

Erdem TATLI
Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, etatli@ticaret.edu.tr

ÖZET

Bireylerin düşünce yapısındaki değişikliği, toplumda gerçekleşen birçok yenilik ve köklü dönüşümler etkilemektedir. Bu köklü dönüşümler gerçekleştiği her dönemde insanlarda farklı tutum ve düşünce yapısını meydana getirmiştir. Meydana gelen değişiklikler kuşakların oluşmasını sağlamıştır. Kuşaklar incelendiğinde ise, bireyler arasındaki iletişimin de değiştiği görülmektedir. Bireysel olarak, gruplara ve belirli kitleler ile kurduğumuz iletişimi şekillendiren, yönlendiren ve algısını yöneten birçok faktörü sıralamak mümkündür. Ancak bu faktörler arasında en etkili ve doğrudan etki edebilen faktör gelişen teknolojidir. Teknolojinin gelişimi ile kitle iletişim araçları da değişiklik göstermiştir. İletişim alanındaki değişimler, reklamcılık sektöründeki hızlı gelişimi ve ilerlemeyi doğrudan etkisi altına almıştır. Siyasal iletişimdeki değişikler, siyasal partilerdeki hitap etmek istedikleri kitlelere ulaşma konusunda kullandıkları araçları doğrudan etkilemiştir. Gelişen teknoloji, toplumların kültürel olarak değiştiğini ve düşünce yapısındaki değişikliği de ortaya koymaktadır. Siyasal partiler bu kapsamda değerlendirildiğinde, hedef kitlelerine ulaşmak için onların sahip oldukları kültürü ve aktif olarak kullanmakta oldukları kitle iletişim aracını doğru bir şekilde temsil etmesi gerekmektedir. Z kuşağı teknolojik olarak her türlü imkâna sahip oldukları bir ortamda doğdukları ve aktif olarak kullanabildikleri bir biçimde büyüdükleri için sosyal medya platformlarını da bir önceki kuşaklara göre daha doğru ve bilinçli olarak kullanabiliyor durumundadırlar. Dolayısıyla gerçekleştirilmiş olan bu çalışmada, 2000 yılından sonra doğan ve Z kuşağı olarak anılan hedef kitlesinin siyasal partilerin dijital reklamlarını nasıl değerlendirdiği belirlenmek istenmiştir. Bir başka açıdan değerlendirildiğinde, doğdukları dönem itibariyle teknolojinin yoğun bir şekilde kullanıldığı, hatta internetsiz bir yaşamın olamayacağı kanısında yetişen bireylerin siyasal partilerin dijital reklamlarını nasıl bulduğu konusunun araştırılması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Z Kuşağı, Siyasal reklam, Reklamcılık, Siyasal iletişim, Halkla ilişkiler.

[177] * Bu çalışma "SİYASAL İLETİŞİMDE PARTİ LİDERİ SÖYLEMLERİNİN RETORİK ANALİZİ: MERAL AKŞENER ÖRNEĞİ" başlıklı tez çalışmasından türetilmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

A CONCEPTUAL OVERVİEW ON THE DİGİTAL ADVERTİSEMENTS OF POLİTİCAL PARTİES BY GENERATİON Z

ABSTRACT

Changes in the mentality of individuals are affected by many innovations and radical transformations in society. These radical transformations have created different attitudes and thought structures in people in every period. The changes that have occurred have provided the formation of generations. When generations are examined, it is seen that the communication between individuals has also changed. It is possible to list many factors that shape, direct and manage the perception of our communication with individuals, groups and certain audiences. However, the most effective and direct factor among these factors is the developing technology. With the development of technology, mass media have also changed. Changes in the field of communication have directly influenced the rapid development and progress in the advertising sector. Changes in political communication have directly affected the tools used by political parties to reach the masses they want to address. Developing technology reveals that societies change culturally and also the change in mentality. When political parties are evaluated in this context, they need to accurately represent their culture and the mass media they actively use to reach their target audience. Since the Z generation was born in an environment where they have all kinds of technological opportunities and grew up in a way that they can actively use, they are also in a position to use social media platforms more accurately and consciously than previous generations. Therefore, this study, it was aimed to determine how the target audience, which was born after 2000 and referred to as the Z generation, evaluates the digital advertisements of political parties. From another point of view, it is aimed to investigate how individuals who have grown up with the idea that technology has been used intensively since they were born, and that they can't even live without the internet, find the digital advertisements of political parties.

Keywords: Generation Z, Political advertising, Advertising, Political communication, Public Relations.

GİRİŞ

İnsanlar var olduklarının bilincine vardıklarından ve kendi sosyal yaşantılarını araştırmaya ve anlamaya başladıklarından bu yana kendi tutum ve davranışlarını da incelemeye başlamıştır. Bu durum beraberinde kendilerini diğer insanlar ile kıyaslamaya, ortak ve farklı hallerini anlamaya çabalamışlardır. Gerçekleştirdikleri çabalar sonucunda ortaya kuşak kavramını çıkarmışlardır. Kuşak kavramı, ortak toplumsal yapıya ve birbirine benzer tutum ve davranışlara sahip bireylerin kategorize edilmesini sağlamaktadır (Fettahlıoğlu, Çıldır ve Birdişli, 2021:20-24). Kuşak kavramı, anne ve babası ile çocuklarının arasındaki yaş farkı en genel şekilde tanımlanabilmektedir. Ancak kuşakları sadece yaş farkına göre kategorize etmek pek doğru sayılmamaktadır. Kuşakları sınıflandırırken, toplumsal şartlar, toplumun fikir ve düşünce biçimleri, tecrübeleri de göz önünde bulundurulmalıdır (Altun ve Karataş, 2021:293).

Türkiye'deki ilk kuşak kavramı araştırmaları 1960'lı yıllarda gerçekleştirilmeye başlamıştır. Bu doğrultuda 1968 yılında gerçekleşen öğrenci olayları beraberinde kuşaklar üzerine gerçekleştirilen çalışmaların sayısındaki artışı meydana getirmiştir. Gerçekleştirilen çalışmalar genel olarak aile fertleri arasındaki çatışmaları içermektedir. Kuşak farklılıkları gözlemlendiğinde, insanların yaşayış biçimlerindeki değişikliklerde gözlemlenebilmektedir. Aynı şekilde toplum içerisindeki gelişmeler, teknolojik gelişmeler, kitle iletişim araçlarındaki değişikliklerin de meydana geldiği görülmektedir. Bu durum, bireylerin çevresine bakış açılarını ve toplumsal olarak gerçekleşen olaylara bakış açılarını doğrudan etkilemektedir (Özer, Çelik ve Özatlı, 2021:221).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Kitle iletişim araçlarında meydana gelen gelişmeler ve yenilikler, insanlar farkına varmadan hemen gündelik ve sosyal yaşantılarına entegre olmuştur. Bununla birlikte, insanların hayatında da dönüşü olmayan değişiklikleri beraberinde getirmiştir. İnsanların alışveriş alışkanlıklarında, ürünlerin tanıtımı konusunda oldukça hızlı bir şekilde değişim görülmüştür. Böylelikle yeni bir toplum düzeniyle birlikte, yeni bir düşünce yapısına sahip kuşağın oluşmasına neden olmuştur. Kitle iletişim araçlarının değişmesi, yeni çıkan ürünlerin tanıtımında ve reklam araçlarındaki değişikliklerin oluşması, siyasi partilerin tanıtımında ve reklamlarında da değişiklikler görülmüştür. Hitap etmek istedikleri kitlelere uygun kitle iletişim araçları kullanılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla günümüz gelindikçe kuşak ayrımı daha fazla yapılmaya başlanmıştır (Etci ve Özbek, 2018: 185-190).

2000'li yıllara yaklaşıldığı zamanlarda değişen teknolojik gelişmeler ile birlikte Z kuşağı doğmuştur. Z kuşağı doğduğu yıldaki teknolojik gelişmeler nedeniyle diğer kuşaklara göre iletişim alanında ve bilgiye ulaşması açısında daha şanlıdır. Z kuşağı diğer kuşaklara göre toplumda meydana gelen sosyal olaylardan diğer kuşaklara göre daha hızlı bilgi sahibi ve haberdar olmaktadır. Bu durum Z kuşağının düşünce yapısındaki değişikliği ve siyasal olarak farklı düşünmelerine neden olmaktadır (Altun ve Karataş, 2021:293).

Gerçekleştiriliş olan bu çalışmada, oy kullanabilen Z kuşağının siyasal partilerin gerçekleştirmekte oldukları siyasal reklamlarına bakış açıları incelenmektedir. Başka bir perspektiften bakıldığında ise, Z kuşağı sosyal medya platformlarını aktif kullanmaktadır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde siyasal partilerin sosyal medya platformlarında yapmış oldukları reklamları değerlendirilip hakkında verilmiştir (Erer, 2020:580-583).

1. KUŞAK KAVRAMI

Sözlük anlamı incelendiğinde kuşak kavramı, Türk Dil Kurumu'na göre (2019), "yaklaşık yirmi beş otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği, göbek, nesil, batın, jenerasyon" şeklinde tanımlanmaktadır.

1928 yılında, Alman kökenli sosyolog ve dünür olan Karl Mannheim, kuşak gruplamaları teorisini incelemiştir. Mannheim, "Kuşaklar Problemi" isimli çalışmasında, kuşaklar üzerine konuşulabilmesi için aşağıda nitelendirilmiş beş önemli olayın gerçekleşmesi gerekmektedir (Erkut, 2021:409):

1. Toplumsal yaşam içerisinde yeni bireyler meydana gelmesi,
2. Bir önceki kişilerin sürekli olarak değişime uğrayarak yok olması,
3. Gerçekleşen tarihsel süreç içerisinde, kuşak temsilcilerinin sadece bir zaman sınırları içerisinde bulunabilmesi,
4. Sahip oldukları kültürel zenginliği bir sonraki kuşağa aktarımının doğru bir şekilde gerçekleştirilmesi adına geçerli nedenlerin bulunması,
5. Kuşaklar arası geçişin sürekliliğe sahip olması gerekmektedir.

Gerçekleştirilmiş olan tanımlar incelendiğinde, kuşakların meydana gelebilmesi için toplumsal yapıda değişikliklerin meydana gelmesi gerekmektedir. İnsanların sahip oldukları imkânlarda değişikliklerin görülmesi gerekmektedir. Bu durumu en etkin bir biçimde etkileyen değişiklik ise teknolojidir. Teknoloji insanların her türlü

ISBN: 978-605-73901-3-4

alışkanlıklarını, tutum ve davranışlarını bunlara bağlı kalarak duygularını da derinden değiştirmektedir (Ünal ve Deniz, 2020:1296).

1.1. Kuşakların Sınıflandırılması

Kuşak farklılıklarını ortaya çıkaran en önemli etkenlerden bir diğeri de insanların yaşadıkları topluluklar içesinde yaşanan sosyal olaylar ve gelişmelerdir. Bu yaşanan olaylar insanların düşünce biçimlerini ve yaşayış şekillerini doğrudan etkilemektedir. Günümüzde kuşaklar aşağıdaki şekilde sınıflandırılmaktadır (Avcı, 2020:5382-5385);

- Sessiz Kuşak (Gelenekseller) (1925 – 1946),
- Bebek Patlama Kuşağı (Baby Boomers) (1946 – 1965),
- X Kuşağı (1965 – 1983), Y Kuşağı (1983 – 2000),
- Z Kuşağı (2000 ve sonrası)

Sessiz kuşak, iki büyük savaş olan I. Dünya ve II. Dünya savaşı tarihleri arasında doğan bireyleri kapsayan kuşaktır. Bu kuşak yaşadıkları zor durumlardan dolayı emin olmadıkları işlere kalkışmayıp, riske girmeyi istemezler. Bu tarihler arasında doğan bireyler yaşamış oldukları zorluklardan dolayı ellerindeki birikimin ve varlığın değerini bilen, ahlaki değerlere önem veren, çalışkan, tutumlu, aile yapısına önem veren, bencil olmayan ve yeniliklere pek güvenmeyen, kendi bildikleri işi yapmak isteyen bir kuşaktır (Lotfi, Kabiri ve Ghasemlou, 2013:97).

Bebek patlaması kuşağı, savaş sonrası dünyaya gelen doğumları kapsayan kuşaktır. Bu kuşak savaşlardan sonra azalan nüfusun çoğalabilmesi adına doğum oranlarındaki artış nedeniyle bebek patlaması kuşağı adını almıştır. Toplulukların gelişmesi, büyümesi ve sektörel olarak büyümenin ve şekillenmenin gerçekleştiği toplumsal yapıyı da ifade etmektedir. Bu dönemde doğan kişilerin siyasal düşünceleri yenilikler ışığında gelişmiştir. Böylelikle bir önceki kuşağa kıyasla daha refah bir ekonomiye sahip büyümüşlerdir. Bu kuşak yaşadıkları rahatlıktan dolayı para harcamayı ve eğlenmeyi bir önceki kuşağa göre daha fazla sevmektedir. Bu dönemde ayrıca teknolojik gelişmeler daha belirgin topluma etki etmiştir (Şener ve Asil, 2021:95).

X kuşağı, değişen dünyaya ayak uydurma çabası içerisinde doğan ve büyüyen kuşak olarak özetlenebilir. Değişen dünya içerisinde girişken, bilgi ve teknoloji ile arası iyi olan bu kuşak, stresten uzak, keyifli ve sade bir hayatı benimsemektedir. Bu kuşak kişisel olarak ilk bilgisayara sahip olan kuşaktır. Dolayısıyla bilgi ve teknoloji alanındaki değişikliklerin etkisinde ve sürekli değişen düzene ayak uydurma çabasında bulunmuş olan kuşaktır. Değişimler neticesinde her kuşakta olduğu gibi bu kuşakta da teknolojiye bağlı olarak yeni meslekler ve yeni reklam stratejileri geliştirilmiştir. Bu kuşakta hemen hemen her eve televizyon girmeye başlamıştır (Akça, 2021:30).

Y kuşağı, teknolojinin günlük yaşama entegre olduğu dönemde doğan ilk kuşaktır. Bundan dolayı teknoloji ile arasındaki bağ diğer kuşaklara göre daha farklıdır. Bununla birlikte, dijital ortamda kullandıkları uygulamalar daha

ISBN: 978-605-73901-3-4

çok sosyalleşmeye yöneliktir. Y kuşağı üretimden ziyade, daha çok tüketim odaklı bir kuşaktır. Siyasal olarak yapılan düzenlemeler, siyasi partilerin vaatleri bu yönde değişiklikler göstermiştir (Demirkaya, Akdemir, Karaman ve Atan, 2015:192-193).

1.2. Kuşak Farklarına Bağlı Siyasi İletişim Algısındaki Değişiklikler

Birbiriyle aynı dönemlerde doğan ve aynı dönem şartları içerisinde büyüyün, aynı yaş grupları içerisinde yer alan bireylerin tutum ve davranışlarında benzerlik görülebilmektedir. Dolayısıyla farklı dönemlerde doğan kişilerde de her açıdan farklılıklar görülmektedir. Her kuşak kendi yaşadığı ve büyüdüğü toplumun imkânları çerçevesinde düşünüp kendini geliştirmiştir. Z kuşağı dışındaki diğer kuşaklarda coğrafi sınırlar bulunmaktadır. Ancak Z kuşağına gelindiğinde, teknolojik gelişmelere bağlı olarak bu sınırlar giderilmiştir. Bu bahsedilen bilgiler çerçevesinde kuşakların siyasi görüşlerinde de değişiklikler görülmektedir (Şimşek, 2020:249-260).

İnsanların refah düzeyleri arttıkça, fizyolojik ihtiyaçlarını giderebildikten sonra artık sosyal ve kültürel anlamda da eksikliklerini fark ederek eksikliklerini giderme yolundaki gelişmelere önem vermektedirler. Bu durum doğrudan insanların siyasi parti seçeneklerini de etkilemektedir. Bununla birlikte, oluşan eksiklikler siyasi partilerin kullandığı reklam stratejilerini, reklamlar için kullandıkları kitle iletişim araçlarında da değişiklikler oluşmaktadır. Siyasi partiler, reklamlarında kullanacakları görselleri, kullanacakları kelimeleri, reklam kurgularını değişen toplum düzenine ve hitap etmek istedikleri yaş grubunun, tutum ve davranışlarına göre her dönem güncellemektedirler (Şafak ve Bilginsoy, 2019:128-130).

Günümüzdeki siyasi reklam stratejileri, en gözde kuşak olan ve oy kullanımına başlayan Z kuşağına göre kurgulamaktadır. Z kuşağı, fizyolojik olarak ihtiyaçlarını karşılayabilmiş, sosyal ve kültürel olarak eksikliklerini tamamlayabilecek gelişmelere dikkat çekmektedir. Ayrıca kullandıkları kitle iletişim aracı niteliğinden dolayı reklam faaliyetlerini sosyal medya platformlarına göre ayarlamaktadırlar. Böylelikle gelişen ve değişen şartlara daha fazla önem verilmektedir (Gümüş, 2020:390-393).

2. Z KUŞAĞI VE Z KUŞAĞININ TEKNOLOJİ İLE İLİŞKİSİ

Francis Fukuyama'nın oluşturmuş olduğu "Tarihin Sonu ve Son İnsan" isimli eserinde ele alınan kuşaktır. Francis'e göre tarihin son insanları Z kuşağıdır. Diğer kuşaklardan çok farklı olan Z kuşağı, teknolojiye entegre olarak doğmuş olan bu kuşak, diğer kuşaklara kıyasla dijital olarak işlemleri gerçekleştiren, dijital devrimciler şeklinde de ifade edilmektedir. Z kuşağı ile birlikte dijital ortamlarda örgütletilmiş gruplara şahit olunmuştur (Şahin ve İçil, 2019:190-192).

Genel hatlarıyla Z kuşağını tanımlamak gerekirse, risk almayı sevdikleri kadar muhafazakâr, inanç ve gelenek göreneklere önem veren, şiddete karşı mücadeleci olan, iyimser ve kendine güveni olan kişiler şeklinde tanımlamak mümkündür. Z kuşağı teknoloji alanında, yurt dışı bağlantıları ve eğitim alanında en donanımlı olma özelliği taşıyan ilk kuşaktır. Kendinden önceki kuşaklardan Z kuşağını ayıran en önemli özelliklerinden olan değişime ayak uydurma hızları olmuştur. Bu sayede, kendileri henüz daha doğmadan kendi kişilikleri hakkında yorum yapılabilen, kendileri için geleceklerini düşünen bilinçli ebeveynleri sahip olmaları da önemli özellikleri

ISBN: 978-605-73901-3-4

arasında yer almaktadır. Ancak tüm bu olumlu yöndeki özelliklerinin yanında mahremiyete pek önem vermeyen Z kuşağı, sanal olarak sosyal ve kültüreldir. Bu konu üzerine ebeveynlerin bilinçli ve doğru bir şekilde yönlendirmesi gerekmektedir (Öztürk, 2021:336).

Bu jenerasyon bir sınırlılık içerisinde olmayan, dijital olarak istediği herkes ile iletişime geçebilen, dijital sosyal bir kuşaktır. Değişen toplum düzeniyle, kadın erkek rollerinin de değişikliği görülmektedir. Kısacası Z kuşağı diğer kuşaklardan teknolojik açıdan, refah düzeyi açısından, toplumsal imkân ve olanaklar açısından oldukça şanslı bir kuşaktır. Böylelikle siyasal partilerde bu bilinç ile hareket ederek Z kuşağına yönelik dijital ortamdaki reklam ve propagandalarına önem vermektedir. Bu yöndeki gelişmeler belirgin olarak kendilerini göstermektedir (Öztürk, 2020:40).

2.1. Z Kuşağının Dijital Platform Kullanımı ve Siyasal Reklamlarına Bakışı

1990'lı yılların başlarında gelişim ve değişim göstermeye başlayan internet teknolojisi, bilgi erişimini yerelden uluslararası alanda genişlemeye ve paylaşımda bulunmaya mümkün kılmaya başlamıştır. World Wide Web'in (www) oluşturulmasıyla birlikte istenilen kitleye ulaşabilmek için yeni kavramlar, tanımlar hızla kendini yenilemiştir (Taşlıbeyaz, 2019:720-722).

Önceleri askeri amaçlı olarak küçük ölçekte internet kullanımıyla, dünya genelinde gelişim ve değişim gösteren teknolojik gelişmeler internetin kullanımında her geçen yıl bir öncekine göre daha fazla kullanıcıya ulaşmıştır. Böylelikle internet kullanımı bilgi edinme, güncel haberleri alma, eğlence amaçlı ve alışveriş, e-ticaret gibi birçok alanda erişim sağladığımız ortamlara dönüşmüştür. Dijital ve sanal ortamlar, bireylerin günlük yaşam alanlarında vazgeçilemeyecek bir yer almıştır (Bekman, 2021:50). İnternet ağının yayılımının dünya genelinde artmasıyla birlikte internet kullanıcılarının sayısında da artış görülmüştür. 2000'li yıllarının başlarından günümüze kadar geçen zaman diliminde ve pandemi döneminin de yaşanmasıyla internet bağımlısı bireyler görülmeye başlamıştır (Mücevher, 2021:860).

Gelişen teknolojiyle birlikte birçok haber donesinin dünyanın her yerine, aynı anda ulaşabilmesine olanak sağlayan ve dünya çapında ses getirebilme gücü olan sosyal medya kanalları, birden fazla boyutsal yapıya sahip olması haliyle bütün alanları bünyesinde barındıran büyük bir iletişim platformu olma özelliği taşımaktadır (Kırık ve Köyüstü, 2018:1506).

Alışıla gelmiş reklam araçları olarak kullanılan gazete, radyo, dergi, televizyon, açık ve kapalı alanlarda gerçekleştirilen toplantılar, basılı ve yazılı olan tüm araçlar, değişen günlük koşullar ve şartlar kapsamında kendini güncelleyerek değişeme ayak uydurmuştur (Kartal ve Tatlı, 2020:211). Teknolojinin gelişmesi ve internetinde yaygın kullanımıyla birlikte, her meslek alanında olduğu gibi basın yayın organlarında ve reklamcılık sektöründe de değişim ve gelişim boy göstermiştir. Böylelikle gazete, radyo, dergi ve televizyonlar ile yapılan reklam ve pazarlama biçimleri geleneksel yöntemler şeklinde sıralanmaktadır (Aydın ve Başol, 2014:11).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Reklamcılığın ilk örneklerinde yazılı basında ürün odaklıyken, elektronik gelişmelerle birlikte reklamcılık şekil, tasarım, kurgu gibi görsellik odaklı gelişmeye başlamıştır. Başta televizyon olmakla birlikte, görsel odaklı teknolojik gelişmelerle insanların kişilikleriyle ve yaşam tarzlarıyla ön plana çıkması görülmüştür. Bununla birlikte, hususi bilgisayarların kullanıma başlanması ve internetin aktif kullanımıyla beraber reklamcılık sektöründe de şekil odaklı içerik üretme açısından gelişmeler görülmüştür (Çatal ve Yılmaz, 2021:570-573).

Pazarlamanın en önemli ölçeği olan reklam alanındaki çalışmalar, gelişen internet ortamının reklam kanalı olarak en doğru şekilde kullanılmasına sektör temsilcileri yön vererek kendi firmalarının reklam tanıtımlarını çevrimiçi ortama taşımaktadırlar (Öztürk Küçük ve Toklu, 2020:4550-4556). İnternet aracılığıyla kendi markalarının reklamlarını hem yerel hem de uluslararası çapta yaparak kendilerini tanıtma ve müşteri potansiyelini geliştirebilmektedirler. Siyasi reklamlarda da bu şekilde ilerlemeler göstermektedir (Yaş, 2020:650).

Siyasal iletişim genel olarak, liderlerin kendi ideolojik amaçlarını, topluma kabul ettirebilmek adına ve ideolojilerini gerçekleştirmek ve uygulamaya geçirebilmesi ve teknikleri kullanabilen, halk ile arasındaki siyasal iletişim aşamasında disiplinler arası iletişimin akademik alanıdır. Siyasal iletişim olgusu en az siyasi faaliyetler kadar geçmişe dayanmaktadır. Antik Yunan döneminden ve Roma İmparatorluğu'ndan modern çağa kadar çeşitli siyasi birim ve sistemlerin genel kabul görmüş bir özelliğidir. Ancak, toplumlarda var olan siyasi liderler, toplumda yer alan diğer gruplar ile iletişim kurmalarına veya toplumu siyasi gücüne ve konumlarını benimsetmek zorunda olmadıkları durumlarda siyasal bir iletişime rastlamayı pek mümkün kılmamaktadır. Ancak, halka verilen oy kullanma hakkıyla birlikte liderler ile halk arasında demokratik olarak siyasal iletişim başlamıştır (Kırpık ve Akdemir, 2017:192).

Siyasal iletişimde, kendi ideolojilerini rahatlıkla her gruptan topluluğa yayabilmek adına siyasal aktörler reklamları tercih etmektedir. Z kuşağının oy kullanabilecek yaşa erişmesiyle birlikte siyasi partiler kendi ideolojilerini, Z kuşağına göre güncellemiş ve reklam aracı olarak da dijital platformları tercih etmişlerdir. Günümüzde herkes sosyal medyayı aktif olarak kullanmaktadır. Bununla birlikte, insanlar yaşadıkları sorunları ve çevresinde yaşanan olumsuzlukları sosyal medya hesaplarından yayınlayarak gerekli mecralara duyurabilmektedir. Bu durumda sosyal medyanın, günlük yaşamdaki önemiyle birlikte siyasal iletişimde de reklam ve propaganda kapsamında önemi artmıştır. Olması istenilen, hedef kitleye en uygun ve en etkili şekilde ulaşabilme imkânı sunmaktadır (Altuntuğ, 2012:210).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Siyasal reklamlar, siyasal aktörlerin ulaşmak istedikleri hedef kitleye kendi ideolojilerini aktarabilme konusunda yardımcı olan, bu doğrultuda görsel ve işitsel ögelerin kullanılmasını mümkün kılan siyasal konu içeren iletişim aracıdır. Yaşanan teknolojik gelişmeler iletişim alanında da yaşanmaya başlamıştır. Beraberinde siyasi iletişim alanındaki gelişimler ve dönüşümler meydana gelmeye başlamıştır. Meydana gelen bu değişimlerle birlikte reklamlar, siyasal aktörlerin topluma aktarmak istediği olumlu veya olumsuz duygular, ses, görsel efektler, müzikler eşliğinde birbirini destekleyen nitelikte toplumlara aktırılmıştır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Siyasal reklamların boyutu, içeriği, kullanılan görsel efektler ve formları teknolojiye bağlı olmakla birlikte, kuşakların algısına, tutum ve davranışlarına göre değişiklik göstermektedir. Her kuşak doğduğu dönem şartlarına, toplumun görgü kurallarına, gelenek ve göreneklerine bağlı olarak tutum ve davranışlarında değişiklikler görülmektedir. Bu doğrultuda değerlendirildiğinde, siyasal aktörler aktarmak istedikleri görüşlerini hitap etmek istedikleri kuşakların değer yargılarını kapsayacak şekilde kurgulamaktadır. Bu aktarımlarda kullanılan reklam araçları gelişen teknoloji ile aynı doğrultuda değişeme uğramaktadır. Günümüzde aktif olarak kullanılan reklam aracı hiç şüphesiz dijital ortamdaki, sosyal medya platformlarıdır.

Kuşakların günümüzdeki sınıflandırılması incelendiğinde, sessiz kuşaktan Z kuşağına kadar ki geçen sürede, insanların düşünce yapısında, zorunlu ihtiyaçlarında, toplumdan ve çevrelerinden olan beklentilerinde ve kendilerini yönetecek olan kişilerden olan beklentilerinde değişimler ve dönüşümler görülmektedir. Her bir değişim beraberinde ilgili olduğu disiplinler arası değişimi de beraberinde getirmiştir. Bu durumda hiçbir zaman aksi bir durum görülmemiştir.

Siyasal aktörler, kendilerini ve partilerinin savundu ideolojileri kapsamında güncellemiştir. Değişen dönem ve değişen insan ihtiyaçları kapsamında kendini güncellemiştir. Günümüzde oy kullanabilen Z kuşağı, siyasi aktörlerin gözdeleri şeklinde tanımlamak mümkündür. Z kuşağı teknolojinin aktif olarak hemen hemen yaşamın her alanında entegre olmuş şekilde dünyaya gelmiştir. Bu kapsamda değerlendirildiğin, Z kuşağının temel ihtiyaçlarında ve refah düzeyinde, kendinden önceki kuşaklara kıyasla oldukça önemli dönüşümler gözlemlenmektedir. Z kuşağı geçim sıkıntısı çekmeyen, değişen dünya ve toplum şartlarına çabuk adapte olabilen bir kuşaktır. Bunlarla birlikte, Z kuşağı çevreye duyarlı, yeşili seven ve israftan kaçınan bir kuşaktır. Bu durum kendinden önceki kuşaklara kıyasla daha belirgin olarak görülmektedir. Dolayısıyla siyasal aktörler kendi reklam ve propagandalarını dijital olarak, sosyal medya platformlarında gerçekleştirmektedir. Böylelikle, oluşabilecek kâğıt atıklarının önüne geçilmiştir.

Z kuşağının siyasal açıdan aktif rol oynamasıyla alışıla gelmiş olan düzende değişiklikler görülmüştür. Böylelikle, toplum düzeninde ve yönetiminde köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler ileriki dönemlerde kendini daha belirgin ve aktif olarak göstermeye devam edecektir.

KAYNAKÇA

Altun, Ö, Karataş, İ. (2021). Z kuşağı ve internetten alışveriş ilgilenimleri. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 10 (1), 289-311.

Altuntuğ, N. (2012). Kuşaktan kuşağa tüketim olgusu ve geleceğin tüketici profili. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 4(1), 203-212.

Akça, Z. K. (2021). Dijital reklamcılıkta yeniden pazarlamanın (remarketing) satın alma niyeti üzerindeki rolü: Z kuşağı üzerine bir araştırma. Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Avcı, A. (2020). İş dünyasında Maverick liderlik ve Z kuşağı incelemesi. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 16(32), 5377-5392.

Aydın, G. ve Başol, O. (2014). X ve Y kuşağı: Çalışmanın anlamında bir değişme var mı? Electronic Journal of Vocational Colleges,12(2), 1-15.

Bekman, Ö. G. (2021). Yöneticilerin Z kuşağından beklentileri ve Z kuşağının iş yaşamı beklentileri. İstanbul: T.C. Maltepe Üniversitesi.

Çatal, S. ve Yılmaz, B. A. (2021). Küresel sistem içerisinde Çin'in kuşak ve yol inisiyatifi'nin ekonomipolitik bir değerlendirmesi ve Türkiye üzerindeki etkileri. Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi, 3(3), 565-579.

Demirkaya, H., Akdemir, A., Karaman, E. ve Atan, Ö. (2015). Kuşakların yönetim politikası beklentilerinin araştırılması. İşletme Araştırmaları Dergisi, 7(1), 186-204.

Erer, B. (2020). Örgütsel sessizlik davranışının X, Y ve Z kuşağı açısından değerlendirilmesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 23(2), 577-589.

Erkut, B. (2021). Z kuşağı, kurumsal girişimcilik ve liderlik arasındaki ilişki üzerine. Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 6(11), 400-416.

Etci, H. ve Özbek, Ç. (2018). Kuşak çalışmalarında gençlik: Y ve Z kuşağı öğrencilerinin kaygı düzeyini ölçmeye yönelik bir araştırma. In H. H. Özkoç & F. Bayrakdaroğlu (Eds.), Kuşak Kavramına Disiplinler Arası Bakış 2 (pp. 175-199). Nobel.

Fettahlıoğlu, H. S., Çıldır, Ç. ve Birdişli, N. (2021). X ve Y kuşağı tüketicilerin etik ideoloji özelliklerinin karşılaştırılması. Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 12(1), 18-39.

Gümüş, N. (2020). Z kuşağı tüketicilerin satın alma karar tarzlarının incelenmesi. Journal of Yasar University, 15(58), 381-396.

Kartal, A. ve Tatlı, E. (2020). Yeşil reklamların Z kuşağı tüketicilerin satın alma kararları üzerine etkisi. International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS), 6(1), 208-224.

Kırık, A. M. ve Köyüstü, S. (2018). Z kuşağı konusunda yapılmış tezlerin içerik analizi yöntemiyle incelenmesi. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 6(1), 1497-1518.

Kırpık, G. ve Akdemir, B. (2017). Y ve Z kuşağı çalışanlarının iş tutum farklılıklarının incelenmesi: TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis) organize sanayi bölgelerinin örneği. Route Educational and Social Science Journal, 4(19), 186-205.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Lotfi, A., Kabiri, S. ve Ghasemlou, H. (2013). Değerler değişimi ve kuşaklararası çatışma: İran Khoy kenti örneği. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14(2), s.93-113.

Mücevher, M. H. (2021). Bireysel kariyer planlamada öz tanıma aracı olarak SWOT analizi: Z kuşağı üzerine bir araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 12(31), 856-869.

Özer, N., Çelik, S. ve Özatlı, N. S. (2021). Dijital çağda x, y, z kuşaklarının medya okuryazarlık düzeylerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi: Balıkesir örneği. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 11(1), 217-232.

Öztürk, B. (2021). Türkiye'de kuşaklar arasındaki siyasi iletişim algılarının farkları: Kültür ve liderlik perspektifinden bir değerlendirme. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 9(26), 331-346.

Öztürk, O. (2020). Aile kurumunun Z kuşağının siyasal katılım davranışına etkisi. Konya: T.C. Necmettin Erbakan Üniversitesi.

Öztürk Küçük, H. ve Toklu, İ. T. (2020). Seçimlerde oy verme davranışını ne etkiler? Z kuşağı üzerine bir araştırma. Business & Management Studies: An International Journal, 8(5), 4546-4574.

Şafak, Z. ve Bilginsoy, M. (2019). Kırklareli merkez örnekleminde Z kuşağı gençlerinin sosyal medyadaki yeni kelimeleri kullanım alışkanlıkları üzerine nicel bir yaklaşım. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, 1(5), 125-136.

Şahin, E. ve İçil, H. B. (2019). Sosyal medya uygulamalarının, marka bağlılığı ve tüketici davranışlarına etkisi: Z kuşağı üzerine bir araştırma. International Journal of Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies, 3(2), 188-195.

Şener, S. ve Asil, A. (2021). Dijital kuşağın değer yargılarının üretim ve yansıma aracı olarak YouTube kanalları üzerine bir inceleme. Journal of History Culture and Art Research, 10(2), 90-103.

Şimşek İşliyen, F. (2020). Dijital çağda bilginin değişen niteliği ve infobezite: Z kuşağı üzerine bir odak grup çalışması. Selçuk İletişim, 13(1), 246-272.

Taş, H. Y. ve Kaçar, S. (2019). X, Y ve Z kuşağı çalışanlarının yönetim tarzları ve bir işletme örneği. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 11(18), 643-675.

Taşlıbeyaz, E. (2019). Z kuşağı ile ilgili araştırma eğilimlerinin ve eğitime yönelik katkılarının analizi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(3), 715-729.

Ünal, A. T. ve Deniz, L. (2020). Sosyal medya kuşaklarının sosyal medya kullanımı seviyeleri ve tercihleri. Uluslarası Toplum Araştırmaları Dergisi, 15(22), 1289-1319.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Yaş, S. Z. (2020). Kişisel değerlerin kuşaklar ve siyasi tercihler bağlamında değerlendirilmesi. Turkish Studies, 15(1), 645-662.

BULANIK AHP İLE AİLE İŞLETMELERİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÖNCELİKLERİ BELİRLEME

Dr. Öğretim Üyesi Buket KARATOP
İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa, İstanbul, Türkiye, buket.karatop@iuc.edu.tr

Ece ARSLAN YELMAN
Kırklareli, Türkiye, ecearslan_@outlook.com

Türkcan KARATOP
İstanbul, Türkiye, turkcankaratop@yahoo.com

ÖZET

Çevre, ekonomi ve toplum bileşenlerinden oluşan sürdürülebilirlik kavramı işletmeler için önemli bir kavram haline gelmiştir. Kurumsal işletmelerin sürdürülebilirlik stratejilerinin günden güne artırdığı görülmektedir. Sadece kurumsal işlemeler için değil tüm işletmeler için sürdürülebilirlik kavramı önemli hale gelmiştir. Türk ekonomisinin bel kemiğini oluşturan küçük ve orta büyüklükteki işletmelerden olan aile işletmeleri için sürdürülebilirliğin önemi bu çalışmada araştırılmıştır. Bu çalışmanın amacı kurumsallaşma sürecinde olan aile işletmelerinin sürdürülebilirlik önceliklerini belirleyerek bu konudaki stratejilerini belirlemelerine alt yapı sunmaktır. Çalışmada sürdürülebilirlik 3 ana kriter (çevre, ekonomi, toplum) 15 alt kritere ayrılmıştır. Çevre ana kriterine ait alt kriterler; "yenilenebilir enerji kullanımı", "atık yönetimi", "iklim değişikliği", "enerji verimliliği", "Doğal kaynakları koruma" olarak seçilmiştir. Ekonomi ana kriterine ait alt kriterler; "inovatif yatırım", "istihdam yaratma", "maliyet verimliliği", "üretim yatırımı", "sektörel gelişme" olarak belirlenmiştir. Sosyal ana kriterine ait alt kriterler "Sosyal sorumluluk projeleri", "şeffaf yönetim", "görünür stratejiler", "çalışan performansı", "çalışan iş ortamı" olarak belirlenmiştir. Böylece aile işletmelerinin sürdürülebilirlik algılarını ve önceliklerini belirlemek üzere hiyerarşik yapı kurularak model oluşturulmuştur. Uygulamada İstanbul ve Kırklareli'nde faaliyet gösteren ve kurumsallaşmalarını tamamlamamış 3 aile şirketi kullanılmıştır. Kriter ve alt kriterlerden oluşan anketleri işletme üst yönetimi cevaplamıştır. Bulanık analitik hiyerarşi prosesi prosedürüne uygun olarak sonuçlar analiz edilerek önceliklendirme yapılmıştır. Aslında elde edilen sonuçların aile işletmelerinde sürdürülebilirlik stratejilerini belirlemelerine katkı sağlayacak bir çalışmadır. Elde edilen sonuçlara göre–sosyal/toplum ana kriterinin en öncelikli ana kriter olduğu belirlenmiştir. Ekonomi ana kriteri ise ikinci durumdadır. ana ve alt kriterler bir arada değerlendirildiğinde en öncelikli alt kriter "doğal kaynakları koruma" bulunmuştur. Sırasıyla öncelikler "Şeffaf yönetim", "maliyet verimliliği", "istihdam yaratma" ve "üretim yatırımı" olarak devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Aile işletmeleri, Bulanık mantık, Analitik hiyerarşi prosesi.

ISBN: 978-605-73901-3-4

DETERMINING SUSTAINABILITY PRIORITIES IN FAMILY BUSINESS WITH FUZZY AHP

ABSTRACT

The concept of sustainability, which includes elements of the environment, economy, and society, has emerged as a key concept for businesses. Corporate sustainability strategies are becoming more common every day. Not only for institutionalized businesses but for all types of businesses, sustainability has become critical. This study examined the importance of sustainability for family businesses, which are small and medium-sized businesses that make up the backbone of the Turkish economy. The purpose of this research is to determine the sustainability priorities of family businesses in the process of institutionalization, as well as to provide an infrastructure for them to determine their sustainability strategies. In the study, sustainability is divided into 3 main criteria (environment, economy, society) and 15 sub-criteria. "Use of renewable energy," "waste management," "energy efficiency," "climate change," and "protection of natural resources" were chosen as sub-criteria of the main criterion of environmental. "Innovative investment," "employment creation," "cost efficiency," "production investment," and "sectoral development" are sub-criteria of the main criterion of economics. "Social responsibility projects," "transparent management," "visible strategies," "employee performance," and "working work environment" were identified as sub-criteria of the social main criterion. A model was created by establishing a hierarchical structure, to determine the sustainability perceptions and priorities of family businesses. In the inquiry, three family companies operating in Kırklareli and İstanbul, which have not completed their institutionalization, were used. The top management of the enterprises answered the questionnaires consisting of criteria and sub-criteria. The results were analyzed and prioritized in accordance with the fuzzy analytical hierarchy process procedure. It is a study that will contribute to the determination of sustainability strategies in family businesses. The main criterion of the social has been determined to be the main criterion with the highest priority, based on the findings. The main criterion of the economy is in the second. When the main and sub-criteria were evaluated together, the most prioritized sub-criterion was "protection of natural resources". Criteria continue in order of importance as “transparent management”, “cost efficiency”, “employment creation”, and “production investment”.

Keywords: Sustainability, Family businesses, Fuzzy logic, Analytical hierarchy process.

GİRİŞ

Aile işletmeleri tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de son derece önemli kurumlardır. Yarattıkları istihdam, ekonomiye sağladıkları katkı ile her zaman ön plandadırlar. Bu nedenle devamlılıkları, ekonomi yönetimleri, 2. Ve 3. Nesillere aktarımı gibi birçok konuda irdelenirler. Literatür incelendiğinde pek çok çalışmada; aile işletmesi ve kurumsallaşmanın bir araya getirilerek incelendiği görülmüştür. Aile işletmelerinin devamlılığının anahtarı da kabul edilen “kurumsallaşma” kavramı, işletmelerin uzun ömürlü olmasında önemli bir rol oynar. Devamlılığın yanında, sürdürülebilirlik kavramının da aile işletmeleri tarafından içselleştirilmesi oldukça önemlidir.

Biz çalışmamızda “sürdürülebilirlik” kavramına, henüz kurumsallaşmasını tamamlamamış aile işletmeleri gözünden bakarak, bu konuda neler yaptıkları sorguladık. Tüm dünyada her geçen gün daha yüksek sesle dile

ISBN: 978-605-73901-3-4

getirilen sürdürülebilirlik konusuna, aile işletmelerinin hangi pencereden baktığını görmeyi amaçladığımız çalışmamızda, işletmelerin yeni nesil yöneticileriyle görüşmeler sağladık.

Çalışmamızın nihai amacı; kurumsallaşma sürecinde olan aile işletmelerinin, sürdürülebilirlik önceliklerini belirleyerek bu konudaki stratejilerini belirlemelerine alt yapı sunmaktır.

AİLE İŞLETMELERİ

Aile İşletmeleri Kavramı ve Tanımı

Aile işletmeleri, işletmeciliğin çekirdeğidir. Aile işletmeleri, özel sektörde önemli bir paya sahip olup, Dünya'da olduğu gibi Türkiye'de de ekonomi için büyük bir önem arz etmektedir. Dünya'daki işletmelerin yaklaşık olarak %70 ile %90"ının aile işletmeleri olduğu belirtilmektedir. Bu oran aile işletmelerinin devamlılığının; mikro olarak kendi içinde, makro boyutta da bulunduğu bölge ve ülkesinde yaratacağı etkiyi sayısal olarak göz önüne koymaktadır.

Literatürde aile işletmeleri ile ilgili birçok tanım bulunmaktadır. Aile ve işletmeyi bir araya getiren, birden fazla aile bireyinin aynı işletmede çalıştığı ve işletmenin pay sahipliğinde aile bireylerinin ağırlığının bulunduğu, ikinci veya üçüncü nesillere aktarılmış işletmeler olarak farklı tanımlamalar yapılmaktadır (Sönmez ve Toksoy, 2011: 67).

Alayoğlu (2003) aile işletmelerini, birbiriyle akrabalık ilişkileri olan bireylerin mal ya da hizmet üretme1k için bir araya gelerek oluşturdukları kâr amaçlı sosyal örgütler olarak tanımlamıştır.

Aile işletmeleri Kırım (2001:3)'a göre; "Çoğunluk oyunun tek bir ailenin kontrolünde olduğu, tüzel şirketler ya da farklı ortaklıklara ek olarak bir ailenin, şirkette alınacak stratejik değeri yüksek kararlarda söz sahibi olduğu yapılardır".

Karpuzoğlu (2001:19)'a göre ise; "Ailenin temel gereksinimlerini karşılamak ve/veya mirasın aile içerisinde kalmasını sağlamak amacı ile kuruluşu gerçekleştirilen, ailenin geçiminden sorumlu bireyler tarafından yönetimi gerçekleştirilen, ailenin diğer bireylerinin yönetimin farklı kademelerinde görev yaptığı, şirketle ilgili kararların alınmasında ailenin etkili olduğu ve en az ki kuşağın şirkette farklı pozisyonlarda çalıştığı şirketlerdir".

Aile İşletmelerinin Temel Özellikleri

Aile işletmelerinde oluşum, işletmenin sahibi olan ve birinci kuşak olarak adlandırılan kurucu ile başlar. Vaktinin büyük kısmını işletme için ayıran, işletmenin kuruluş aşamalarına tamamen vakıf olan bu kuşaktan sonra ikinci kuşak gelmektedir. İkinci kuşak; işletmenin kuruluş aşamalarına çok hakim olmayan, işletmenin gelecekteki sahibidir. Mülkiyetin ve yönetimin tek kişiden ayrılması ve ikinci neslin işletme yönetimine dâhil olması, aile işletmelerine değişimi getirmektedir. Bu aşamadan sonra fikir ayrılıkları, nesil farkları, otoriter yönetimdeki

ISBN: 978-605-73901-3-4

kırılmalar çatışmaların temelini hazırlamaktadır. Aile işletmelerinde hem işletme yönetimi hem de aile ilişkileri aynı çatı altında birleştiğinden, ilişkilerin yönetilmesi diğer işletmelere kıyasla daha kompleks bir hal almaktadır.

Aile işletmelerinin, bulundukları ülkede çok önemli ekonomik ve toplumsal etkileri vardır. Yarattıkları istihdam, ödedikleri vergiler, üretilen mal ve hizmetler ile toplumun itici gücü olmaktadırlar. Ancak çoğu aile işletmesi ne yazık ki uzun ömürlü olamamakta ve çeşitli nedenlerle yok olup gitmektedir. Oysa ailelerin, maddi ve manevi bütün kaynaklarını harekete geçirerek kurdukları, özveriyle çalışıp emek verdikleri, hayatta kalması, büyüyüp gelişmesi için savaşım verdikleri işletmelerin çok kısa sürelerde dağılması, silinip gitmesi hem aileler hem de ülke ekonomisi ve toplum acısından büyük bir kayıplar yaratmaktadır (Çelik, 2012: 134).

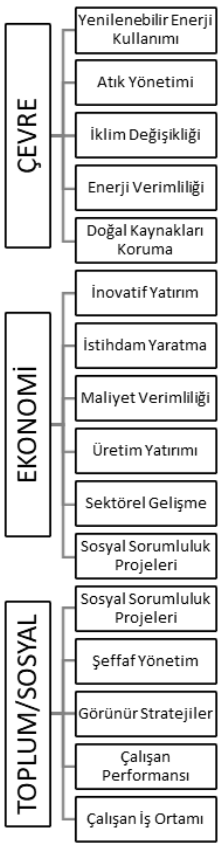
YÖNTEM

Bu çalışmanın konusu olan "kurumsallaşmasını tamamlamamış aile işletmelerinin sürdürülebilirlik önceliklerini belirleme" gerçek hayat problemidir ve gerçek hayat problemleri çok kriterli, belirsiz ve karmaşıktır. Bu tip problemlerin çözümünde bulanık mantık ile çok kriterli karar verme yöntemleri bir arada kullanıldığında etkin sonuçlar vermektedir. Bu bağlamda sorun bulanık Analitik Hiyerarşi Prosesi (AHP) yöntemi kullanılmıştır.

Çevre, ekonomi ve toplum/sosyal olmak üzere üç ana başlıktan oluşan sürdürülebilirlik 15 alt kritere ayrılmıştır. Her bir ana kritere ait alt kriterler aşağıda verilmiştir (Şekil 1). Böylece aile işletmelerinin sürdürülebilirlik algılarını ve önceliklerini belirlemek üzere hiyerarşik yapı kurularak model oluşturulmuştur. Uygulamada İstanbul ve Kırklareli'nde faaliyet gösteren ve kurumsallaşmalarını tamamlamamış 3 aile şirketi ile görüşülmüştür. Oluşturulan analitik anketler aile işletmelerinin ikinci veya üçüncü nesil yetkilileri tarafından doldurulmuştur.

Seçilen konunun analizinde kullanılan AHP ve BAHP (Bulanık Analitik Hiyerarşi Prosesi) yöntemleri kullanılmıştır. AHP, Saaty (1980) tarafından geliştirilen çok kriterli gerçek hayat problemlerinde uzmanlar tarafından sık kullanılan bir yöntemdir. Seçme, değerlendirme ve önceliklendirme yapan yöntemde karar verici yada uzmanların dilsel ifadeleriyle ikili karşılaştırmalar yapılır. Yöntem karar vericiye objektif ve sübjektif kriterleri aynı anda değerlendirme fırsatı verir (Toklu and Uygun, 2018).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Şekil 1. Aile işletmeleri için sürdürülebilirlik kriterleri

Çalışmada AHP yönteminin yanı sıra Chang'in (1996) bulanık AHP metodu da kullanılmıştır.

Aile işletmeleri için sürdürülebilirlik ana ve alt kriterlerinin ağırlıkları AHP ve bulanık AHP yöntemleriyle bulunmuştur. Ana kriter ağırlıkları bulanık AHP ile hesaplandığında çevre kriterinin (Chang'in bulanık AHP prosedürü gereği) ağırlığı çok küçük bulunmuş ve sıfır sonucu elde edilmiştir. Bulanık AHP ile yapılan analiz sonucu; ekonomi ve toplum ana kriterlerin ağırlıkları birbirine yakın ve daha yüksek olması çevre kriterinin ihmal edilebileceği sonucunu verse de çevre ana kriteri olmadan analizin eksik kalacağı için (klasik) AHP ile hesaplama yapılmıştır. Hesaplamalar sırasında sonuçların tutarlılığı için tutarlılık katsayısı (CR değeri), 0,1'den düşük olması gerekmektedir. Bu bağlamda Tablo 1 incelendiğinde; çevre, ekonomi ve toplum/sosyal ana kriterlerinin ağırlıkları %99 tutarlılıkla (CR değeri 0,0017) hesaplanmıştır. Ana kriter lokal ağırlıkları toplum ana kriteri için 0,45 bulunarak ilk sırada yer alırken, 0,38 ağırlık değeri ile ekonomi kriteri ikinci sırada yer almakta ve 0,16 lokal ağırlık değeri ile çevre ana kriteri gelmektedir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Tablo 1. Aile işletmeleri için sürdürülebilirlik kriter ağırlıkları

	AHP			**BULANIK AHP**		
ANA KRİTER	**Ana Kriter (W_i)**	**CR**	**ALT KRİTER**	**Alt Kriter Lokal Ağırlık (W_i)**	**CR**	**Genel Ağırlık**
ÇEVRE	**0,1615**	**0,0017**	**Yenilenebilir enerji kullanımı**	**0,020418**	**0,035**	**0,003297**
			Atık Yönetimi	**0,066916**		**0,010807**
			İklim değişikliği	**0,161668**		**0,026109**
			Enerji verimliliği	**0,273167**		**0,044116**
			Doğal kaynakları koruma	**0,477831**		**0,07717**
			TOPLAM	**1**		
EKONOMİ	**0,3804**		**İnovatif yatırım**	**0**	**0,1**	**0**
			İstihdam yaratma	**0,301647**		**0,114746**
			Maliyet verimliliği	**0,328452**		**0,124943**
			Üretim yatırımı	**0,295989**		**0,112594**
			Sektörel gelişme	**0,073912**		**0,028116**
			TOPLAM	**1**		
TOPLUM/SOSYAL	**0,4581**		**Sosyal Sorumluluk projeleri**	**0**	**0,033**	**0**
			Şeffaf yönetim	**0,328641**		**0,150551**
			Görünür stratejiler	**0,163711**		**0,074996**
			Çalışan performansı	**0,264325**		**0,121087**
			Çalışan iş ortamı	**0,243323**		**0,111466**
			TOPLAM	**1**		
TOPLAM	**1**			**TOPLAM**		**1**

Alt kriterlerin lokal ağırlıkları bulanık AHP yöntemi ile hesaplanmıştır. Alt kriterlerin tutarlılığı sırasıyla çevre ana kriterinin alt kriterlerinin %97, ekonomi ana kriterinin alt kriterlerinin %90, toplum/sosyal ana kriterinin alt kriterlerinin %97 bulunmuştur.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Ana kriterlerin ağırlığı ile bu ana kriterlere ait alt kriterlerin lokal ağırlıkları çarpılarak, genel ağırlık bulunmuştur. Bulunan genel ağırlığın toplamı 1 olduğundan sıralama yapılarak öncelik sırası elde edilmiştir.

BULGULAR

Aile işletmelerinde sürdürülebilirlik algısı ve bu bağlamda stratejilerin belirlenmesi için yapılan araştırmada bulgular aşağıda açıklanmıştır.

Bulunan genel ağırlıklar sıralandığında, tablo 2 de görülen öncelik sıraları elde edilmiştir. Buna göre ekonomi ve toplum ana kriterlerinin üst sıralarda yer aldığını görülmektedir. Sürdürülebilirlik alt kriterlerin toplam 15 tanesinden ilk 6 da yer alan kriterlerin birbirine yakın ağırlık değerleri bulunmaktadır. Analizde ilk sırada yer alan şeffaf yönetim alt kriterinin diğer alt kriterlere göre biraz daha yüksek ağırlık değerine sahip olması dikkat çekicidir. Aynı zamanda çevre ana kriteri "doğal kaynakları koruma" alt kriteri ile tabloda 7. sırada yer almaktadır. Çevre ana kriterinin diğer ana kriterler içinde en düşük ağırlık değerini almasına rağmen tablonun ilk yarısında yer alması oldukça önemlidir.

Tablo 2. Aile işletmeleri için sürdürülebilirlik kriterleri öncelikleri

ANA KRİTER	*ALT KRİTER*	*Genel Ağırlık (W_i)*	*ÖNCELİK*
TOPLUM	Şeffaf yönetim	0,150551	1
EKONOMİ	Maliyet verimliliği	0,124943	2
TOPLUM	Çalışan performansı	0,121087	3
EKONOMİ	İstihdam yaratma	0,114746	4
EKONOMİ	Üretim yatırımı	0,112594	5
TOPLUM	Çalışan iş ortamı	0,111466	6
ÇEVRE	Doğal kaynakları koruma	0,07717	7
TOPLUM	Görünür stratejiler	0,074996	8
ÇEVRE	Enerji verimliliği	0,044116	9
EKONOMİ	Sektörel gelişme	0,028116	10
ÇEVRE	İklim değişikliği	0,026109	11
ÇEVRE	Atık Yönetimi	0,010807	12
ÇEVRE	Yenilenebilir enerji kullanımı	0,003297	13
EKONOMİ	İnovatif yatırım	0	14
TOPLUM	Sosyal Sorumluluk projeleri	0	15
	TOPLAM	1	

Aile işletmelerde maliyet ve performansın oldukça önemli olması nedeniyle; sıralamanın devamında "maliyet verimliliği" ve "çalışan performansı"nın olması şaşırtıcı olamamıştır. Benzer şekilde aile işletmelerinin büyüme isteklerinden dolayı "istihdam yaratma" ve "üretim yatırımı" da ilk beşte yer almıştır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

TARTIŞMA VE SONUÇ

Dünyada kaynakların gün geçtikçe azalması, buna rağmen nüfusun giderek artması ve tüketim odaklı yaşam biçiminin benimsenmesi çevresel ve sosyal dengenin bozulmasına, hatta yok olmasına neden olmaktadır. Bu şartlar düşünüldüğünde kaynakları en fazla kullanan, çevresel hatta sosyal bozulmaya etkisi olan işletmelerin, sürdürülebilirlik konusunda bilinçlenmeleri ve strateji oluşturmaları önemli hale gelmiştir.

Sürdürülebilirlik çevre, toplum, ekonomi ana kriterlerinden oluşmaktadır. İşletmeler açısından sürdürülebilirlik düşünüldüğünde ise; ekonomik, çevresel ve sosyal kriterlerin dengeli biçimde harmanlanması oldukça önemlidir. Türkiye'deki işletmelerin çok büyük bir çoğunluğunu kapsayan aile işletmelerinin sürdürülebilirlik konusuna bakış açılarını araştırarak bu konu hakkında strateji oluşturmaları için bir alt yapı çalışması bu çalışma ile sunulmuştur. Bu bağlamda aile işletmelerini ele aldığımız çalışmada, ekonomik sorumlulukların yanı sıra; toplumsal ve çevresel sorumlulukları da sürdürülebilirlik çatısı altında nasıl ele aldıkları gözlemlenmiştir. İşletmeler sadece paydaşlarına karşı değil, tüm doğaya karşı da sorumludur.

Analiz sonuçları kısaca değerlendirildiğinde; ilk sırada yer alan şeffaf yönetim alt kriterinin diğerlerine göre biraz daha yüksek ağırlık değerine sahip olmasını, görüşülen aile işletme yetkililerinin daha yenilikçi, ikinci ve üçüncü nesil üniversite mezunu genç yöneticiler olması sebebiyle bu sonucun elde edildiği söylenebilir. Benzer şekilde genç yöneticiler aile işletmelerini büyütme isteklerinden dolayı istihdam yaratmayı ve üretim yatırımına da önem verdikleri belirlenmiştir. Araştırma konusunun ana temasının kurumsallaşmasının tamamlamamış aile işletmeleri ve sürdürülebilirlik olması nedeniyle, aile işletmelerini büyütme, yatırım yapma, yönetimde şeffaf olarak çalışan performansını artırma, maliyetleri verimli yönetme gibi önceliklerinin yanında ikinci ve üçüncü nesil üniversite mezunu genç yöneticiler doğal kaynakların korunmasının önemin de farkında olduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç olarak bu çalışma, aile işletmelerinin sürdürülebilirlik stratejilerini belirlemelerine alt yapı oluşturması için hazırlanmıştır.

ÖNERİLER

Bu çalışmanın amacı kurumsallaşmasını tamamlamamış aile işletmelerinin sürdürülebilirlik önceliklerini belirleyerek aile işletmelerinin sürdürülebilirlik konusunda strateji belirlemelerine bir alt yapı oluşturmaktır. Çalışma sadece İstanbul ve Kırklareli'nde faaliyet gösteren üç aile işletmesi ile gerçekleştirilmiştir. Daha sonraki çalışmalarda bu kapsam genişletilerek daha optimal sonuçlar elde edilebilir.

Aile işletmelerinin ekonomideki önemine binaen daha sonraki çalışmalarda, kurumsallaşma sürecini tamamlamış aile işletmeleri için de ayrıca yapılabilir. Aynı zamanda kurumsallaşma sürecini tamamlamış aile işletmelerinin sürdürülebilirlik öncelikleri ile kurumsallaşmasını tamamlamamış aile işletmelerinin sonuçları karşılaştırılabilir.

Analizde kullanılan çok kriterli karar verme yöntemlerinden AHP ve bulanık AHP dışında diğer yöntemler de diğer çalışmalarda kullanılabilir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

KAYNAKÇA

Alayoğlu, N. (2003). Aile Şirketlerinde Yönetim ve Kurumsallaşma, Müstakil Sanayici ve İş adamları Derneği Yayınları, İstanbul.

Aydın, G. (2008), Analitik Hiyerarşi Prosesi (AHP) ve Bir Sanayi İşletmesinde Uygulaması, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.

Chang, D. Y. (1996). Applications of the extent analysis method on fuzzy AHP. European Journal of Operational Research, vol. 95, no. 3, pp. 649‑655.

Çelik T., A. (2012). "Aile İşletmelerine Danışmanlık Yapmak", 5. Aile İşletmeleri Kongresi Kongre Kitabı, İstanbul Kültür Üniversitesi, s. 93-108.

Karpuzoğlu, E. (2001). Büyüyen ve Gelişen Aile Şirketlerinde Kuramsallaşma, Hayat Yayıncılık, İstanbul.

Kırım, A. (2001), Aile Şirketleri Yönetimi, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Saaty, T. L. The analytic hierarchy process. New York, USA: McGraw-Hill, 1980.

Sönmez A,, ve Toksoy A. (2011). "Kurumsal Yönetim İlkelerinin Türkiye'deki Aile İşletmelerine Uygulanabilirliği" Maliye Finans Yazıları, Sayı 92, s.51-90.

Toklu, C. M., Uygun, Ö. (2018) "Location Selection for Wind Plant using AHP and Axiomatic Design in Fuzzy Environment", Periodicals of Engineering and Natural Scinces, Vol.6, No.2, pp. 120-128

ISBN: 978-605-73901-3-4

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ SİBER KÜLTÜRÜ BENİMSEME DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Şükran GEÇGEL

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde, Türkiye, sukrangecgell@gmail.com

ÖZET

Küresel çapta internet erişimi ve sosyal ağ kullanımının hızlı artışı hem birey hem de toplum açısından farklı dönüşümlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Özellikle sosyal medya araçlarının kullanımı toplumlar açısından ulusal sınırları kaldırarak sosyal ve kültürel yaşamı yeniden biçimlendirmektedir. İnternet ve sosyal medyayı kullanan bireyler ise, kendi ağları üzerinden çeşitli etkileşimler kurmaktadır. Teknolojik gelişmelere paralel olarak ilerleyen internet ve sosyal ağ kullanımı kendine has bir yapıda toplum içerisinde yeni bir kültürü meydana getirmektedir. Siber toplum veya siber kültür olarak ifade edilen bu yeni form çevrimiçi ve çevrimdışı yaşamda internet kültürünü oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak toplum içerisinde bireyler hem gerçek hem de sanal dünyada kimlik kazanmaktadır. Bireylerin siber kültür yaşamına uyum sağlayabilmesi toplumların geleceği bakımından önem arz etmektedir. Nitekim eğitim kurumları içerisinde birey ve toplum odaklı olarak okutulan sosyal bilgiler dersi siber kültür yaşamına bireyleri hazırlamada katkısı olan derslerden biri olduğu ifade edilebilir. Bu noktada dersin aktarıcısı olacak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, meslek hayatlarında öğrencilerini siber kültür hazırlamalarında kendilerinin sahip olduğu uyum, beceri ve yetkinlikler önem taşımaktadır. Bu amaçla hazırlanan araştırmanın amacı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber kültürü benimseme düzeylerinin cinsiyet, sınıf düzeyi, sosyal medya kullanım amaçları ve internet kullanım sıklığı değişkenleri açısından incelenmesidir. Araştırmada nicel yöntemlerden olan betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırmanın veri toplama aracı ise Koçak (2019) tarafından geliştirilen siber kültürü benimseme/gelişim düzeyi ölçeğidir. Araştırmanın çalışma grubunu bir devlet üniversitesinde 1.-4. sınıf düzeyinde öğrenim görmekte olan sosyal bilgiler öğretmen adayları oluşturmaktadır. Araştırma verilerinin analizinde istatistik paket programı kullanılmıştır. Araştırma süreci devam etmektedir. Bu yüzden sonuçlar ve öneriler sözlü bildiride sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler öğretmen adayları, siber kültür, teknoloji.

ISBN: 978-605-73901-3-4

RESEARCHING THE CYBER CULTURE APPROACH LEVELS OF SOCIAL STUDY TEACHERS

ABSTRACT

The rapid increase in the use of internet access and social networks on a global scale causes different transformations in terms of both the individual and the society. In particular, the use of social media tools reshapes social and cultural life by eliminating national borders for societies. Individuals using the Internet and social media establish various interactions through their own networks. The use of the internet and social networks, which progress in parallel with technological developments, creates a new culture in a society with a unique structure. This new form, which is expressed as the cyber society of cyber culture, creates internet culture in online and offline life. Accordingly, individuals in the society gain identity in both the real and virtual world. It is important for the future of societies that individuals can adapt to the cyber culture life. As a matter of fact, it can be said that the social studies course, which is taught as an individual and society oriented in educational institutions, is one of the courses that contribute to the preparation of individuals for cyber culture life. At this point, the adaptation, skills and competencies of social studies teacher candidates, who will be the transmitter of the course, are important in preparing their students for cyber culture in their professional lives. The aim of the study, which will be prepared for this purpose, is to examine the cyber culture adoption levels of social studies teacher candidates in terms of gender, class level, social media usage purposes and internet usage frequency variables. Descriptive survey, one of the quantitative research methods, was used. The data collection tool of this research is the cyber culture adoption/development level scale developed by Koçak (2019). The study group of the research is 1st-4th grade at a state university and social studies teacher candidates who are studying. Statistics package program was used in the analysis of the research data. The research process continues. Therefore, conclusions and recommendations will be presented during the oral presentation.

Keywords: Social studies teacher candidates, cyber culture, technology.

GİRİŞ

Küreselleşen dünya düzeninde yaşam hızla değişmektedir. Dünyayı değiştiren unsurların tüketim endüstrisi, iletişim teknolojileri veya bilişim teknolojileri olduğu düşünülmektedir (Demir, 2017 s. 88). Bu unsurların içerisinde sosyal, finansal kültürel ve politik yaşamada etkide bulunan asıl dönüştürücünün bilişim teknolojileri olduğunu ifade etmek mümkündür. Özellikle bilişim teknolojilerinin tarihsel gelişiminde Charles Babbage'in "analitik makine" ve Louis Daguerre'in "dagerotip"i icadıyla başlayan bilgisayarlar hızla gelişim göstermekle beraber ağ teknolojisinin diğer bir ifadeyle internetin gelişimi ve kullanımını da hızlandırmıştır (Başlar, 2013 s,775). İnternet kullanımının küresel çapta yayılmasıyla birlikte toplum içerisinde internet dünyasına özgü yaşam tarzı, etik kurallar ve topluluklar meydana gelmiştir. Bu durum İngilizce ve Fransızcada cyberculture olarak ifade edilen Türkçe karşılığı siber kültür olan yeni bir kavramı karşımıza çıkarmaktadır (Levy, 1998'den Akt. Şimşek, 2021). Siber uzay, internet kültürü veya sanal kültür olarak ifade edilen siber kültür, internet ortamının oluşturduğu kültüre denk düşmektedir (Aydemir, 2020 s. 81). Siber kültür ağ toplumundaki insanların davranışları, etkileşimleri aracılığıyla ortaya çıkan değer, norm, inanç ve uygulamaları da kapsamaktadır (Gere, 2008 s. 18). Siber kültür içerisinde gerçekleşen ilişkiler tek yönlü veya çift yönlü bir şekilde değil, çok yönlü bir biçimde gerçekleşmektedir (Aydemir, 2020 s. 81).

Giderek genişleyen bir kavram haline gelen siber kültür, insan yaşamındaki anlamları, sembolleri, imajları ve yaşam tarzlarını değiştirmektedir. Siber kültürün toplum yaşamına olan etkisi bu konu üzerine düşünmeyi

ISBN: 978-605-73901-3-4

gerektirmektedir. Siber kültür, gerçek hayattan bağımsız bir biçimde ortak ilgi, inanç ve tutumlara sahip insanların oluşturdukları grupların belirli davranış ve tutumlarını da şekillendirmektedir (Subaşı, 2005). Ayrıca bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı değişimlere maruz kalan insanların oluşturduğu siber kültür nesilden nesile aktarılarak kültür olma özelliğini de korumaktadır (Şimşek, 2021). Siber kültürün insan yaşamına olan etkisinde avantajlarını ve dezavantajlarını saptamakta fayda görülmektedir (Koçak, 2019).

Şüphesiz teknolojinin hızlı gelişimi insan yaşamına birçok kolaylık getirmiş olsa da bu hızlı büyüme sanal ortamların hemen hemen herkese açılmasına olanak sağlamıştır. Yaşanan gelişmeler siber zorbalık, mağduriyet gibi konuların artmasına yol açmıştır (Ildırım, Çalıcı ve Erdoğan, 2017). Siber kültürün toplum yaşamına olan olumsuz etkilerini azaltmak ve bilinçlendirme yapmak konusunda eğitim kurumlarına önemli görevler düşmektedir. Özellikle küçük yaşlardan itibaren çocukların siber kültürde dünyaya geldiğini dikkate alarak öğreticilerin buna göre tutum ve davranışlar geliştirmesinin gerekli olduğu söylenebilir. Topluma insan yetiştirmede etkili derslerden biri olan sosyal bilgiler dersinin bu konuda önemli bir işlev yürüttüğünü söylemek mümkündür. Siber kültür konusunda sosyal bilgiler dersinin daha çok dijital vatandaşlık boyutunda bilgi ve becerileri kazandırdığı görülmektedir. Siber kültür konusuyla yakından ilişkili olan bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim programı incelendiğinde de daha çok dijital vatandaşlık, siber zorbalık konularına ilişkin bilgi ve becerilerin kazandırıldığı görülmektedir (MEB, 2018). Öğretim programlarında örtük bir biçimde verilen bu konu hakkında öğretmenlerin ve geleceğin öğretmeni olacak öğretmen adaylarının bu konuda bilgi sahibi olmaları bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu bağlamda araştırma kapsamında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber kültürü benimseme düzeyleri cinsiyet, sınıf, sosyal medya kullanım amaçları ve internet kullanım sıklığı değişkenleri açısından incelenmiştir.

YÖNTEM

Araştırmada, nicel araştırma yöntemlerinden biri olan betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Betimsel tarama modelinde genellikle seçilen bir grubun belirli bir konu hakkındaki tutum, inanç ve görüşlerinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır (Karasar, 2014).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu gönüllülük esasına bağlı olarak bir devlet üniversitesinde 1-4. sınıf düzeyinde öğrenim görmekte olan 127 kadın ve 41 erkek olmak üzere 168 sosyal bilgiler öğretmen adayı oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu ve Koçak (2019) tarafından geliştirilen siber kültürü benimseme/gelişim düzeyi ölçeği kullanılmıştır. Siber kültürü benimseme/gelişim düzeyi 22 madde tek boyutlu ve iç tutarlılık kat sayısı .96 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırmada da ölçeğin iç tutarlılık kat sayısı .91 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Analizi

ISBN: 978-605-73901-3-4

Araştırma verilerinin normal dağılıma uyup uymadığını anlamak için normal dağılım analizleri yapılmıştır. Kolmogorov-Smirnov normalite testi yapılmıştır. Analiz sonucunda tüm değişkenler için (cinsiyet, sınıf düzeyi, sosyal medya kullanım amaçları ve internet kullanım sıklığı) ve ölçek toplam puanı normal dağılım göstermiştir. Bu analiz kapsamında verilerin normal dağılıma uyması nedeniyle istatistiksel analizlerde, parametrik testler olan t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve farkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla LSD testi uygulanmıştır.

BULGULAR

Çalışmanın bu kısmında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kişisel bilgi formuna ve siber kültürü benimseme/gelişim düzeyi ölçeğine vermiş oldukları cevaplardan ele edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Kültürü Benimseme Düzeylerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız t-Testi Sonuçları

Siber Kültürü Benimseme Düzeyleri	Cinsiyet	n	$\overline{X}$	Ss	sd	t	p
Toplam	Kadın	127	74.86	24.15	166	1.334	.511
	Erkek	41	77.83	28.02			

Tablo 1' de yer alan veriler incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber kültürü benimseme düzeyleri cinsiyet durumları açısından ($t_{(166)}$=1.334; p>.05) istatistiksel anlamda bir farklılık göstermemektedir.

Tablo 2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Kültürü Benimseme Düzeylerinin Sınıf Değişkenine Göre One-Way ANOVA Sonuçları

Sınıf	N	$\overline{X}$	Ss	VK	KT	sd	KO	F	P
1. Sınıf	26	75.38	22.20	Gruplar Arası	415.870	3	138,623		
2. Sınıf	40	75.00	22.43	Gruplar İçi	104726.963	164	638,579		
3. Sınıf	43	78.16	26.35	Toplam	105142.833	167		.217	.884
4. Sınıf	59	74.19	27.07						
Toplam	168	75.58	25.09						

Tablo 2' de yer alan veriler incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber kültürü benimseme düzeyleri sınıf değişkeni açısından istatistiksel anlamda (F(3-164)= .217; p>.05) bir farklılık göstermemektedir

Tablo 3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Kültürü Benimseme Düzeylerinin Sosyal Medya Kullanım Amaçları Durumuna Göre One-Way ANOVA Sonuçları

Sosyal Medya Kullanım Amacı	N	$\overline{X}$	Ss	VK	KT	sd	KO	F	P
1)Eğlence amaçlı	72	78.26	25.18	Gruplar	5535.366	4	1383.842		
2)İletişim amaçlı	12	76.92	18.25	Arası					
3)Gündemi takip etme amacı	42	67.33	20.86	Gruplar	99607.467	163	611.089	2.265	.064
4)Kişisel sunum ve bilgi paylaşmak amaçlı	3	56.00	5.20	İçi					
				Toplam	105142.833	167			
5)Diğer	39	80.62	29.48						
6)Toplam	168	75.58	25.09						

ISBN: 978-605-73901-3-4

Tablo 3' de yer alan veriler incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber kültürü benimseme düzeyleri ile sosyal medya kullanım amaçları arasında istatistiksel anlamda (F(4-163)= ; 2.265 p>.05) bir farklılık göstermemektedir.

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Kültürü Benimseme Düzeylerinin İnternet Kullanım Sıklığı Durumuna Göre One-Way ANOVA Sonuçları

İnternet Kullanım Sıklığı	N	$\overline{X}$	Ss	VK	KT	sd	KO	F	P
1)Günlük 1-5 saat Aralığı	86	68.43	22.17	Gruplar Arası	21693.288	3	7231.096		
2)Günlük 6-11 saat Aralığı	66	77.71	22.82	Gruplar İçi	83449.545	164	508.839	14,211	. 000
3)Günlük 12 saat ve üzerinde kullanım	16	108.73	23.66	Toplam	105142.833	167			
4)Toplam	168	75.58	25.09						

Tablo 4' de yer alan veriler incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber kültürü benimseme düzeyleri ile internet kullanım sıklıkları arasında (F(3-164)= ; 14,211 p<.05) istatiksel anlamda bir farklılığın olduğu görülmektedir. Günlük internet kullanım sıklığı 6-11 saat aralığında olan öğretmen adaylarının siber kültürü benimseme düzey puan ortalamalarının günlük 1-5 saat aralığında kullanan öğretmen adaylarına kıyasla daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Günlük 12 saat ve üzerinde internet kullanımı olan öğretmen adaylarının siber kültürü benimseme düzeyi puan ortalamalarının günlük 1-5 saat ve 6-11 saat aralığında internet kullanan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına kıyasla daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Ulaşılan bulgulara göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının günlük internet kullanım sıklığı arttığında siber kültürü benimseme düzeyi puan ortalamalarının da arttığı düşüncesi dile getirilebilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber kültürü benimseme düzeylerinin cinsiyet, sınıf, sosyal medya kullanım amacı ve internet kullanım sıklığı değişkenleri açısından incelendiği araştırmada ulaşılan sonuçlar;

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber kültürü benimseme düzeyleri cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde istatiksel anlamda bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Koçak (2019) tarafından gerçekleştirilen benzer bir araştırma bulgularında üniversite öğrencilerinin siber kültürü benimseme düzeyleri cinsiyet açısından incelendiğinde erkek öğrenciler lehine bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun birçok sebepten kaynaklı olduğu düşünülebilir. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber kültürü benimseme düzeylerinin cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermeme nedeninin günümüzde sanal ortamlara kadın, erkek, çocuk fark etmeksizin erişim sağlaması ve kullanmasından kaynaklı bir durum olduğu ifade edilebilir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber kültürü benimseme düzeyleri sınıf düzeyi değişkeni açısından incelendiğinde istatiksel anlamda bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Bu sonuç öğretmen adaylarının bulunduğu sınıf düzeyinin siber kültürü benimseme düzeylerinde etkili bir faktör olmadığını göstermiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Siber kültürün önemli araçlarından birisi olan sosyal medya insan yaşamında önemli bir yer edinmiştir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber kültürü benimseme düzeyleri sosyal medya kullanım amacı değişkeni açısından incelendiğinde, istatiksel bakımdan anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmen adaylarının eğlence amaçlı, iletişim amaçlı gündemi takip etme amaçlı, kişisel sunum ve bilgi paylaşmak amaçlı ve diğer birçok amaçla sosyal medyayı kullanmaları siber kültürü benimseme düzeylerini etkilememektedir. Bu durumun sanal ortamda aktif olmalarıyla siber kültüre maruz kalmaları ve etkilenmeleri için yeterli olduğunu göstermektedir.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber kültürü benimseme düzeyleri internet kullanım sıklığı açısından incelendiğinde, internet kullanım sıklığı fazla olan öğretmen adaylarının az kullanan öğretmen adaylarına kıyasla istatiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. İnternet ortamının kültürü olan siber kültürün internet kullanımıyla doğrudan ilişkili olduğu bulgusunu doğrular nitelikte bir sonuca ulaşılmıştır.

ÖNERİLER

Araştırma konusunun ulusal literatürde daha çok siber zorbalık boyutuna yönelik çalışmaların olduğu ancak siber kültür boyutuna yönelik çalışmaların oldukça az olduğu tespit edilmiştir. Buna yönelik akademik çalışmaların artırılması önerilebilir.

Sosyal bilgiler ve bilişim teknolojileri ve yazılım dersi ortaokul öğretim programlarında daha çok dijital vatandaşlık, siber zorbalık konularına ilişkin ders içerikleri bulunmaktadır. Bu programlara siber kültür boyutuna yönelik içerikler eklenmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

Aydemir, D. (2020). *Siberfeminizm ve siber kültürde cinsiyet kimliğinin yapıbozumu ve siber kimlikle yeniden inşası.* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

Başlar, G. (2013). Yeni medyanın çıkışı ve dijitalleşen. *Akademik Bilişim* , *1* (1), 823-831.

Demir, A. (2017). Siber kültür ve hiper gerçeklikte değişen yaşam. *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, *8*(29), 87-96.

Gere, C. (2008). Digital culture. London: Reaktion Books.

Ildırım, E., Çalıcı, C., & Erdoğan, B. (2017). Psychological correlates of cyberbullying and cyber-victimization. *International Journal of Human and Behavioral Science*, *3*(2), 7-21

Karasar, N. (2014). Araştırmalarda rapor hazırlama, Nobel yayıncılık: Ankara.

Koçak, D. (2019). Siber kültürün yeni medya kullanıcılarının tercih ve eğilimleri üzerine etkisi: Üniversite öğrencilerine yönelik bir uygulama. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi.

ISBN: 978-605-73901-3-4

MEB [Milli Eğitim Bakanlığı] (2018). Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi Öğretim Programı (Ortaokul 5 ve 6. Sınıflar). http://mufredat.meb.gov.tr/.

MEB [Milli Eğitim Bakanlığı] (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar) http://mufredat.meb.gov.tr/.

Subaşı, N. (2005). İnternet ve sanal cemaat tartışmaları. Binark, M.& Kılıçbay, B. (Ed.) İnternet, toplum, kültür. (s.106-117).

Şimşek, S.S. (2021). Siber kültür. Akdemir, N. & Tuncer, C.O. (Ed.) Siber Ansiklopedi (Siber Ortama Çok Disiplinli Bir Yaklaşım). DOI: 10.14527/9786257582209.

ISBN: 978-605-73901-3-4

FEN BİLGİSİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ TERCİH ETTİKLERİ ÖĞRETİM YAKLAŞIMLARINA GÖRE DÜŞÜNME BECERİLERİ KAZANDIRMA DÜZEYLERİ

Selçuk ŞAHİNGÖZ
Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu, Türkiye, ssahingoz@kastamonu.edu.tr

ÖZET

İçinde bulunduğumuz yüzyılda eğitim sistemi ile öğrencilere düşünme becerilerinin kazandırılmasına daha çok önem verilmektedir. 21.yüzyıl becerileri olarak adlandırılan analitik düşünme, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme gibi ön plana çıkan düşünme tarzları fen eğitiminde de öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır. Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı öğretmenlerden sorgulamaya dayalı öğretimi öğretim yaklaşımlarının merkezine koymalarını istemektedir. Üst düzey düşünme becerilerini geliştirmede sorgulama temelli öğrenmenin önemli bir rol oynadığı fark edilmektedir. Bu çalışmada fen bilimleri öğretmen adaylarının tercih ettikleri öğretim yaklaşımlarından yola çıkarak öğrencilerine düşünme becerilerini hangi düzeyde kazandırdıklarının incelenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada nicel araştırma desenlerinden birisi olan betimsel araştırmadan faydalanılmıştır. 58 fen bilimleri öğretmen adayının tercih ettikleri öğretim yaklaşımlarına yönelik profillerinin tayin edilmesi için POSTT-TR ölçme aracı kullanılmıştır. Ölçme aracında yer alan her bir senaryoda bir fen konusuyla ilgili öğretimi ya da değerlendirilmesine yönelik çoktan seçmeli dört seçenekli bir soru yöneltilmektedir. Ölçekte belirtilen spektruma dayalı olarak her bir seçenek bir öğretim yaklaşımına işaret etmektedir. Spektrumda yer alan dört öğretim yaklaşımından ikisi doğrudan öğretimi (doğrudan öğretici ve doğrudan aktif) diğer ikisi ise sorgulamaya dayalı öğretimi (rehberli sorgulama ve açık sorgulama) işaret etmektedir. Doğrudan öğretim yaklaşımları alt düzey düşünme becerileri sağlarken sorgulamaya dayalı öğretim yaklaşımları ise üst düzey düşünme becerilerini geliştirmekte etkilidir. Elde edilen veriler fen bilimleri öğretmen adaylarının senaryolara verdikleri cevapların %48,45'inin rehberli sorgulama, %26,55'nın açık sorgulama, %17,24'ünün doğrudan aktif ve %7,76'sının doğrudan öğretici öğretim yaklaşımı lehinde olduğunu göstermektedir. Verilen cevapların %75'inin sorgulamaya dayalı bir öğretim yaklaşımına yönelik olmasından dolayı fen bilimleri öğretmen adaylarının çoğunlukla üst düzey düşünme becerileri kazandırmaya yönelik öğretim yaklaşımları tercih ettikleri yorumu yapılabilir. Ancak sonuçlar sorgulamanın alt düzeyi olan rehberli sorgulamanın üst düzey sorgulama türü olan açık sorgulamaya oranla daha çok uygulandığını göstermektedir. Bu durum öğretmen adaylarının üst düzey düşünme becerileri kazandırmada tercih ettikleri öğretim yaklaşımları bakımından kendilerini daha fazla geliştirebilecekleri şeklinde yorumlanabilir.

Anahtar Kelimeler: Fen eğitimi, fen bilimleri öğretmen adayları, öğretim yaklaşımı, düşünme becerileri.

ISBN: 978-605-73901-3-4

THINKING SKILLS ACQUISITION LEVEL OF PRE-SERVICE SCIENCE TEACHERS CONSIDERING INSTRUCTIONAL STRATEGY PREFERENCES

ABSTRACT

In the century we live in, more importance is attached to the education system and the acquisition of thinking skills by the students. Thinking skills such as analytical thinking, critical thinking and creative thinking, which are called 21st century skills, are aimed to be gained in science education. Turkish Science Curriculum Framework requires teachers to put inquiry-based teaching in the center of instructional approaches. It is recognized that inquiry-based learning plays an important role in developing higher-order thinking skills. In this study, it is aimed to examine at what level pre-service science teachers gain their students' thinking skills based on their preferred instructional approaches. Descriptive research, which is one of the quantitative research designs, was used in the study. POSTT-TR assessment instrument was used to determine the profiles of 58 pre-service science teachers for their preferred teaching approaches. In each scenario in the instrument, a four-choice multiple-choice question is asked about the teaching or evaluation of a scientific phenomenon. Each option indicates an instructional approach based on the teaching orientation spectrum scale. Four instructional approaches in the spectrum, two refer to direct instruction (direct didactic and direct active), and the other two refer to inquiry instruction (guided inquiry and open inquiry). While direct instructional approaches provide low-level thinking skills, inquiry-based instructional approaches are effective in developing higher-order thinking skills. The obtaining data from the pre-service science teachers shows that 48.45% of the responses are favor of guided inquiry, 26.55% of responses are open inquiry, 17.24% of responses are direct active and 7.76% responses are direct active instructional approach. Since 75% of the given responses emphasize an inquiry-based instructional approach, it can be interpreted that pre-service science teachers mostly prefer instructional approaches which gaining higher-order thinking skills. However, the result present that guided inquiry, which is the lower level of inquiry, is applied more than open inquiry, which is the higher level of inquiry. This situation could be interpreted as pre-service teachers can improve themselves more in terms of their preferred instructional approaches in gaining higher-order thinking skills.

Keywords: Science education, pre-service science teachers, instructional strategy, thinking skills.

GİRİŞ

Günümüzde üst düzey düşünme becerilerine oldukça önem verilmektedir. Bunun bir yansıması olan 21. yy. becerileri analitik düşünme, eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme gibi beceri türlerini ön plana çıkarmaktadır. Çünkü artık tek başına temel bilgilere ve gerçeklere sahip olmak içinde bulunduğumuz dünya düzeninde toplumun etkin birer bireyi olarak yer almamız için yeterli değildir. Toplumun kendi ayakları üzerinde durabilen bir üyesi olabilmek için öğrencilerin eğitim hayatları boyunca kendi kararlarını verebilme, takım çalışması, uzlaşma gibi özelliklerini geliştirmeleri gereklidir (Mainali, 2012).

Eğitimciler tarafından üst düzey düşünme becerilerini geliştirmede sorgulama temelli öğrenmenin önemli bir rol oynadığı savunulmaktadır. Bu nedenle gerçeklerin ve olguların öğretmen merkezli ezbere dayalı bir öğretim yaklaşımı ile sunulması yerine öğrenci merkezli araştırmaya, keşfetmeye ve yorumlamaya dayalı öğretim yaklaşımlarının tercih edilmesi hedeflenmektedir. Özellikle üstünde durulan bu özelliklerin fen eğitiminde karşılık geldiği öğretim yaklaşımı araştırma-sorgulamaya dayalı öğrenmedir (NRC, 1996, 2000, 2012; NGSS, 2013). Bu

ISBN: 978-605-73901-3-4

nedenle 2018 Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı öğretmenlerden sorgulamaya dayalı öğretimi öğretim yaklaşımlarının merkezine koymalarını istemektedir (MEB, 2017).

Bu çalışmanın amacı fen bilimleri öğretmen adaylarının tercih ettikleri öğretim yaklaşımlarından yola çıkarak öğrencilerine düşünme becerilerini hangi düzeyde kazandırdıklarının incelenmesidir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Çalışmada nicel araştırma desenlerinden birisi olan betimsel araştırmadan faydalanılmıştır. Bu doğrultuda fen bilimleri öğretmen adaylarının tercih ettikleri öğretim yaklaşımlarına dayalı olarak bireysel profilleri oluşturulmuştur. Öğretmenlerin profilleri göz önünde bulundurularak öğrencilerine düşünme becerisi kazandırabilme dereceleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın örneklemini Türkiye'nin Batı Karadeniz bölgesinde yer alan bir devlet üniversitesinde 3 farklı şubede öğrenim görmekte olan 58 fen bilimleri öğretmen adayı oluşturmaktadır. Bu öğretmen adayları fen öğrenme ve öğretim yaklaşımlarına yönelik dersleri çalışmaya katılmadan önce bölümlerinde almış bulunmaktadırlar.

Veri Toplama Aracı

Öğretmen adaylarının tercih ettikleri öğretim yaklaşımlarına yönelik profillerinin tayin edilmesi için orijinali İngilizce olan POSTT ölçme aracı (Cobern vd., 2014) kullanılmıştır. Şahingöz (2017) tarafından Türkçeye uyarlanmış olan POSTT-TR versiyonu uygulanmıştır. Ölçme aracında yer alan 10 senaryonun her birinde belirli bir fen konusuyla ilgili öğretimi ya da değerlendirilmesine yönelik çoktan seçmeli dört seçenekli bir soru yöneltilmektedir (bkz. Şekil 1).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Av ve Avcı

Besin zincirleri üzerine bir ünite işlemekte olan Özgül Öğretmen, 8. sınıf öğrencilerine av-avcı ilişkilerini anlatmak üzeredir. Bu konuyla ilgili olarak derste kullanabileceği iyi bir bilgisayar benzetim (simülasyon) oyununa da sahiptir.

Bu dersi nasıl işleyeceğinizi düşündüğünüzde, aşağıdakilerden hangisi sizce bu dersin işlenmesi için en iyi öneridir?

A) Özgül Öğretmen, öğrencilerine doğada genel olarak avcıların ve avların sayısının birbirine bağlı olduğu bir dengenin bulunduğunu açıklamalıdır. Örneğin, Özgül Öğretmen bir bölgedeki tilki nüfusunun hastalığa bağlı olarak azalması halinde, aynı bölgedeki tavşan nüfusunun artacağını öğrencilere söyleyebilir. Bunun ardından tavşan ve tilki nüfusları arasındaki ilişkileri göstermek için benzetim oyununu sunmalıdır.

B) Özgül Öğretmen, öğrencilerine doğada genel olarak avcıların ve avların sayısının birbirine bağlı olduğu bir dengenin bulunduğunu açıklamalıdır. Örneğin, Özgül Öğretmen bir bölgedeki tilki nüfusunun hastalığa bağlı olarak azalması halinde, aynı bölgedeki tavşan nüfusunun artacağını öğrencilere söyleyebilir. Bilgisayar benzetim oyununu kullanarak, tilkilerin nüfusunun (popülasyonunun) artıp azaldığı on yıllık temsili bir süreçte öğrencilerin tavşan sayılarını izlemelerini ve kaydetmelerini sağlamalıdır; böylece öğrenciler Özgül Öğretmen'in açıklamış olduğu av/avcı kavramını doğrulayabilir.

C) Özgül Öğretmen, birçok tilkinin hastalıktan dolayı aniden ölmesi durumunda, tavşanlara ne olacağını sormalıdır. Bu konuda yapılan kısa bir tartışmanın ardından, Özgül Öğretmen, öğrencilere ellerindeki bilgisayar benzetim oyununu kullanarak on yıllık temsili bir süreç boyunca yıllık sonuçları kaydetmelerini ve av-avcı arasındaki ilişkiye ait sonuca varmalarını önermelidir. Böylece, öğrenciler, av/avcı ilişkileri konusundaki bir sınıf tartışmasında kullanılacak verilere sahip olacaklardır.

D) Özgül Öğretmen, derse öğrencilere avcılar ve avlar hakkında ne bildiklerini sorarak başlamalıdır. Özgül Öğretmen, öğrenci fikirlerini teşvik etmeye yönelik olduğu sürece onların sorularına cevap vermelidir. Bu konuyla ilgili elinde olan benzetim oyununu göstermeli ve kendi fikirlerini keşfetmeyi arzu ettikleri bir yöntemde onları benzetimden yararlanmaya davet etmelidir. Ders, öğrencilerin bulgularını yazmaları ile sona ermelidir.

Şekil 1. POSTT-TR Ölçme Aracından Bir Soru Örneği

Ölçekte belirtilen Fen Öğretimi Oryantasyon Spektrumu'na dayalı olarak her bir seçenek bir öğretim yaklaşımına işaret etmektedir. Bu çalışmada ek olarak bu öğretim oryantasyonları alt düzey ve üst düzey düşünme becerisi olarak iki gruba ayrılmıştır.

Tablo 1. Fen Öğretimi Oryantasyon Spektrumu (Schuster vd.,2007; çev. Şahingöz & Cobern, 2018: 1376)

ISBN: 978-605-73901-3-4

Oryantasyon	Tanım
Doğrudan Öğretici (DÖ)	Öğretmen bir fen kavramı ya da prensibini doğrudan ve açıklama yaparak sunar. Öğretmen konuyu bir örnekle ya da gösterim yaparak anlatır. Öğrenciler herhangi bir aktivite/etkinlik yapmazlar ama öğretmen öğrencilerin sorularını cevaplar ya da sorularıyla ilgili açıklamada bulunur.
Doğrudan Aktif (DA)	Doğrudan öğretici yaklaşımdaki gibi başlar, ancak sunulan fen kavramını göstermek için tasarlanmış öğrenci aktivitesi ya da etkinliği ile devam edilir.
	Alt Düzey Düşünme Becerisi
	⇕
	Üst Düzey Düşünme Becerisi
Rehberli Sorgulama (RS)	Konular öğrencilerin bir olgu ya da fikri keşfetmesi yoluyla, aktiviteden istenilen fen kavramı ya da prensibe yönelik öğretmen rehberliğinde ele alınır. Öğretmen konuyu pekiştirmek için daha çok açıklama yapabilir ve örnekler verebilir. Tartışmaya yönelik sorular yöneltir.
Açık Sorgulama (AS)	Bilgi minimum derecede öğretmen tarafından yönlendirilir. Öğrenciler bir olgu ya da fikri diledikleri şekilde keşfetmekte ve bunu yapmanın yollarını tasarlamakta özgürdür.

Veri Analizi

POSTT-TR değerlendirme ölçeği aracılığıyla yöneltilen çoktan seçmeli sorulara öğretmen adaylarının verdikleri cevaplar analiz edilmiştir. Fen Öğretimi Oryantasyon Spektrumu'na göre her bir öğretmen adayının yöneltilen sorularda tercih ettikleri öğretim yaklaşımlarına yönelik bireysel ve toplu profilleri oluşturulmuştur. Öğretmen temelli fen öğretimi oryantasyonları olan Doğrudan Öğretici (DÖ) ve Doğrudan Aktif (DA) alt düzey düşünme becerisi düzeyinde Rehberli Sorgulama (RS) ve Açık Sorgulama (AS) tercihleri ise üst düzey düşünme becerisi düzeyinde sınıflandırılarak analiz edilmiştir.

BULGULAR

Fen bilimleri öğretmen adaylarının POSTT-TR ölçeğine verdiği cevaplara göre oluşturulan bireysel profilleri Tablo 2'de sunulmuştur. Fen öğretimi oryantasyon türleri farklı renklerle eşleştirilmiştir. Öğretmen adaylarının alt düzey düşünme becerileri içerisinde değerlendirilen doğrudan öğretici yaklaşım kırmızı, doğrudan aktif yaklaşım sarı renkle ifade edilirken üst düzey düşünme becerileri olarak değerlendirilen rehberli sorgulama yaklaşımı yeşil ve açık sorgulama yaklaşımı mavi renkle gösterilmiştir.

Elde edilen sonuçlar 37 öğretmen adayının rehberli sorgulamayı diğer öğretim yaklaşımlarına oranla daha fazla tercih ettiklerini göstermektedir. Bu öğretim yaklaşımını 10 öğretmen adayı ile açık sorgulama öğretim yaklaşımı izlemektedir. 47 öğretmen adayının üst düzey düşünme becerisi olarak ifade edilen öğretim yaklaşımlarından birisini sıkça uygulamayı düşündükleri fark edilmektedir. Diğer yandan 3 öğretmen adayının doğrudan aktif öğretim yaklaşımını ve sadece 1 öğretmen adayının ise doğrudan öğretici öğretim yaklaşımını diğer yaklaşımlara oranla daha fazla tercih ettikleri görülmektedir. Bu durum öğretmen adaylarından sadece 5'inin belirgin bir şekilde alt düzey düşünme becerisine yönelik öğretim yaklaşımı uygulamalarını uygun gördüğünü göstermektedir. 6 öğretmen adayının ise birden fazla öğretim yaklaşımını benzer sayıda çok olarak seçtikleri

ISBN: 978-605-73901-3-4

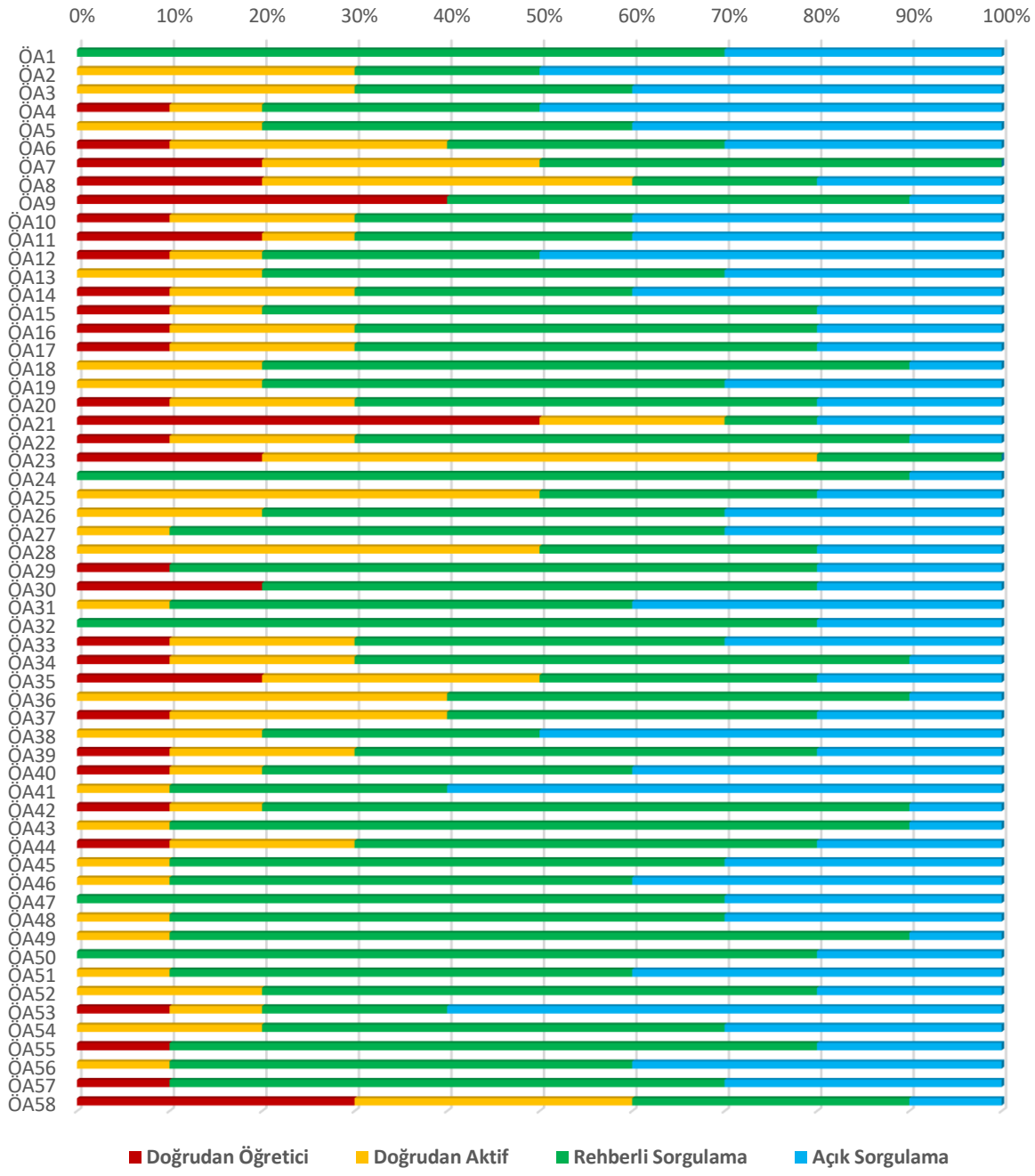
tespit edilmiştir. Ancak bu öğretmen adaylarının da üst düzey düşünme becerilerine yönelik öğretim yaklaşımlarını daha çok tercih ettikleri fark edilmektedir.

Tablo 3'te ise öğretmen adaylarının POSTT-TR ölçeğinde vermiş oldukları tüm cevapların toplu olarak ele alındığı pasta grafik sunulmaktadır. Grafiğe göre cevapların %48,45'i rehberli sorgulama, %26,55'i açık sorgulama, %17,24'ü doğrudan aktif ve %7,76'sı doğrudan öğretici öğretim yaklaşım lehindedir.

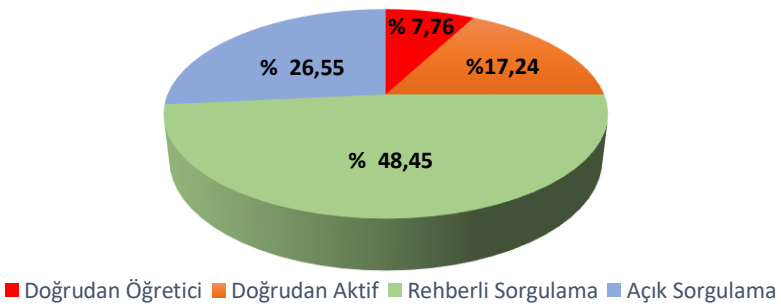
Öğretmen adaylarının verdikleri cevapların düşünme becerisi düzeyine göre değerlendirildiği Tablo 4'te öğretim yaklaşımlarının %75'inin araştırma-sorgulamaya dayalı %25'inin de doğrudan öğretime dayalı yaklaşımları içerdiği saptanmıştır. Fen Öğretim Oryantasyonu Spektrum'una dayalı olarak fen bilimleri öğretmen adaylarının üst düzey düşünme becerilerine yönelik öğretim yaklaşımı uygulamalarını alt düzey düşünme becerilerine yönelik öğretim yaklaşımlarına oranla 3 kat daha fazla tercih ettikleri görülmektedir.

Tablo 2. Fen Bilimleri Öğretmen Adayları Fen Öğretimi Spektrumu

ISBN: 978-605-73901-3-4

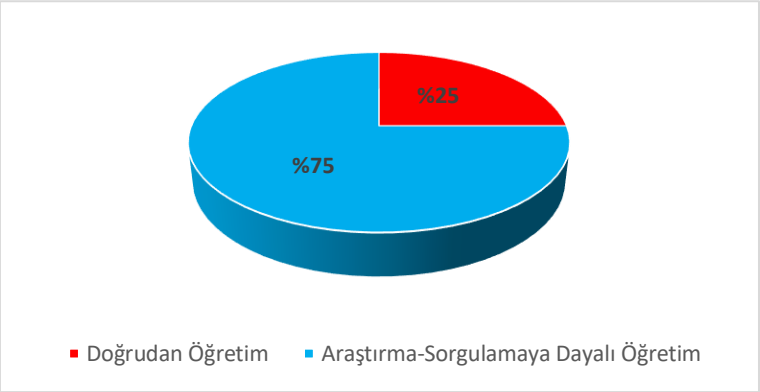

Tablo 3. Öğretim Yaklaşımları Dağılımı

ISBN: 978-605-73901-3-4

Tablo 4. Doğrudan ve Araştırma-Sorgulamaya Dayalı Öğretim Yaklaşımlarına Yönelik Dağılımlar

TARTIŞMA VE SONUÇ

Verilen cevapların %75'inin sorgulamaya dayalı bir öğretim yaklaşımına yönelik olmasından dolayı fen bilimleri öğretmen adaylarının çoğunlukla üst düzey düşünme becerileri kazandırmaya yönelik öğretim yaklaşımları tercih ettikleri yorumu yapılabilir. Ancak sonuçlar sorgulamanın alt boyutu olan rehberli sorgulamanın üst boyut sorgulama türü olan açık sorgulamaya oranla daha çok seçildiğini göstermektedir. Bu durum öğretmen adaylarının üst düzey düşünme becerileri kazandırmada tercih ettikleri öğretim yaklaşımları bakımından kendilerini daha fazla geliştirebilecekleri şeklinde yorumlanabilir.

Kartal (2012) ilköğretim fen bilgisi öğretmen adaylarının üst düzey düşünme becerilerini eleştirel düşünme, analitik düşünme ve doğruyu arama eğilimleri üzerinden incelemiştir. Çalışması sonucunda öğretmen adaylarının eleştirel ve analitik düşünme eğilimlerinin orta seviyenin üstünde, doğruyu arama eğilimlerinin ise orta düzeyde olduğunu tespit etmiştir. Benzer şekilde Kuvaç ve Koç (2014) çalışmalarında fen bilgisi öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin orta düzeyde olduğunu bulmuşlardır.

Literatürde yer alan benzer çalışmalara paralel olarak bu çalışmada da fen bilimleri öğretmen adaylarının üst düzey düşünme becerilerine yönelik eğilimlerinin orta seviyenin üstünde olduğu görülmüştür.

ÖNERİLER

Öğretim programı ile ilişkilendirilmiş bilimsel muhakeme ve düşünme becerilerine yönelik dersler lisans programlarına katılabilir. Lisans programlarında yer alan öğretme yöntemleri derslerinin içeriği 21.yy. becerileri doğrultusunda yeniden düzenlenebilir.

Fen bilimleri öğretmen adaylarının üst düzey düşünme becerileri ile ilişkilendirilmiş mikro öğretimlerle belli fen konuları üzerinde günlük öğretim planları hazırlamaları ve uygulamaları istenebilir. Böylece belli fen konuları üzerinden ne tür etkinlikler ile öğrencilerine üst düzey düşünme becerisi kazandırabilecekleri hususunda yaparak yaşayarak öğrenme gerçekleştirmiş olurlar.

ISBN: 978-605-73901-3-4

KAYNAKÇA

Afacan, Ö., Özbek, N. & Aydoğdu, M. (2017). Son Sınıf Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Fen Öğretimi Üzerine Düşünceleri. *Researcher: Social Science Studies 5* (9), 304-320.

Cobern, W.W., Schuster, D., Adams, B., Skjold, B.A., Mugaloglu, E.Z., Bentz. A., & Sparks, K. (2014). *Pedagogy of Science Teaching Tests: Formative assessments of science teaching orientations. International Journal of Science Education, 36*(13), 2265-2288.

Feyzioğlu Y., Feyzioğlu E. & Demirci, N. (2016). Aktif Doğrudan veya Yapılandırılmış Buluş: Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Fen Öğretimi Yönelimlerinin Belirlenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 39*(1): 150-173.

Kartal, T. (2012). İlköğretim Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 13*(2), 279-297.

Kuvaç, M., & Koç, I. (2014). Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri: İstanbul Üniversitesi Örneği. *Turkish Journal of Education (TURJE), 3*(2), 46-59.

Mainali, B. P. (2012). Higher Order Thinking in Education. *Academic Voices A Multidisciplinary Journal, 2*(1), 5-10.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2017). *Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) program ve kılavuzu*. Ankara Devlet Kitapları Müdürlüğü.

National Research Council (1996). *National Science Education Standards*. Washington, DC: National Academy Press.

National Research Council (2000*). Inquiry and the National Science Education Standards*. Washington, DC: National Academy Press.

National Research Council (2012). *A Framework for K–12 Science Education: Practices, Crosscutting Concepts, and Core Ideas*. Washington, DC: National Academies Press.

NGSS Lead States. (2013). Next generation science standards: For states, by states. Washington, DC: National Academies Press.

Schuster, D., Cobern, W.W., Applegate, B., Schwartz, R., Vellom, P., & Undreiu, A. (2007). Assessing pedagogical content knowledge of inquiry science teaching-Developing an assessment instrument to support the undergraduate preparation of elementary teachers to teach science as inquiry. October 19-21, 2007, Proceedings of the National STEM Conference on Assessment of Student Achievement, hosted by the National Science Foundation and Drury University, Washington D.C.

Şahingöz, S., ve Cobern, W.W. (2018). Uygulamalı bilim eğitimi kursuna katılan fen bilimleri öğretmenlerinin araştırma-sorgulamaya dayalı öğretime göre öğretim tercihlerinin değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 26*(4), 1371-1382. doi:10.24106/kefdergi.413586

ISBN: 978-605-73901-3-4

GELENEKSEL EL SANATLARI MOTİFLERİNİN FARKLI MATERYALLER ÜZERİNDE İNCELENMESİ

Nurcan YILDIZ
Keramika, Kütahya, Türkiye, tasarim2@keramika.com.tr

Doç. Dr. Haldun ŞEKERCİ
Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, Türkiye, haldun.sekerci@dpu.edu.tr

ÖZET

Geleneksel el sanatları kökü geçmişe dayanan ve kaynağını geçmişten alan, bulunduğu toplumun kültürünü, beğenilerini ve zenginliklerini anlatan vazgeçilmez değerlerimizdir. Geleneksel el sanatlarının her biri farklı zamana, malzemeye, tekniklere göre birbirinden ayrılmaktadır. El sanatları; metal, ahşap, çini, seramik, dokuma, el sanatları vb. çeşitlilikte zenginliğe sahiptir. Geleneksel el sanatları temelde insanın ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Birden fazla şekilde sınıflandırılan el sanatları, kullanıldığı ham maddeye göre günümüze ayak uydurup kendi güncelliğini korumaktadır. Her bir el sanatı ürününü süslemek için o yöreye ait motifler tercih edilmiştir. El sanatları bezemelerinde yer verilen motifler duyguları, düşünceleri ve yaşanılan hikâyelere yer vermesinden dolayı Türk halk kültürünün de bir parçası olarak kabul edilmektedir. İnsanların kimliğini yansıtan el sanatlarında yer alan motifler, yörelere göre farklı çeşitlerde görülmekte ve farklı adlarla bilinmektedir. Her yörede çeşitlilik gösteren el sanatları ve üzerinde yer verdikleri motiflerin çeşitliliğinin belirlenmesi ve gelecek kuşaklarla bunların paylaşılması bu sanatın yaşatılması adına ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Yapılan bu araştırma kapsamında geleneksel el sanatlarından metal, dokuma, seramik, ahşap ve taş sanatları ele alınarak toplumda yer alan her bireyin anlayabileceği seviyeye indirgemeye çalışılan ürünler üzerinden kullanılan ortak motiflerin örneklemelerle anlatılmaktadır. Çalışmanın materyalini geleneksel el sanatları kapsamında bu sanatlarda yer alan motiflerin ortak kullanım alanları oluşturmaktadır. Çalışma literatür taraması, karşılıklı yapılandırılmış görüşme, alan çalışması yapılarak verilerin düzenlenip sonuçların çıkartıldığı nitel yönteme dayalı tarama modelidir. Araştırmanın saha çalışması geleneksel el sanatlarımızdan olan metal, ahşap, dokuma, seramik ve taş sanatlarımızda ortak kullanılan geleneksel motifler ile sınırlandırılmıştır. Veriler amaç doğrultusunda düzenli bir biçimde verilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda; geleneksel el sanatlarının tarihi, gelişim süreci, kullanılan motifler ve ortak kullanılan motiflerle ele alınmıştır. Geleneksel el sanatları ürünleri kullanılan ham madde ve süslemede yer alan ortak motiflerin açıklamalar ile sunularak elde edilen verilerin özgün nitelik gösteren motifler ve 25 ürün üzerinde incelenmiştir. Bu geleneksel el sanatları üzerinde kullanılan ortak motiflerin kasti olarak örneklem seçilen 25 tanesinin nitelikleri üzerinde durulmuştur. Çalışma kapsamında yer alan bulgular görsel öğeler ile desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel, el sanatı, motifler

ISBN: 978-605-73901-3-4

EXAMINATION OF TRADITIONAL CRAFTS MOTIF ON DIFFERENT MATERIALS

ABSTRACT

Traditional handicrafts are our indispensable values, rooted in the past and originating from the past, describing the culture, tastes and riches of the society in which it is located. Each of the traditional handicrafts is separated from each other according to different times, materials and techniques. Handicrafts; metal, wood, tile, ceramic, weaving, handicraft etc. It has rich diversity. Although traditional handicrafts emerged in line with human needs, they were mostly handled with the aim of making use of free time. Handicrafts, which are classified in more than one way, keep up with the present day according to the raw material used and maintain their actuality. In order to decorate each handicraft product, motifs belonging to that region were preferred. The motifs included in the handicraft decorations are accepted as a part of Turkish folk culture as they include emotions, thoughts and lived stories. The motifs in the handicrafts that reflect the identity of the people are seen in different varieties according to the regions and are known by different names. Determining the diversity of handicrafts and motifs that show diversity in each region and sharing them with future generations has emerged as a necessity for the survival of this art. Within the scope of this research, metal, weaving, ceramic, wood and stone arts, which are traditional handicrafts, are discussed and the common motifs used on the products that are tried to be reduced to a level that every individual in the society can understand are explained with examples.The material of the study is the common usage areas of the motifs in these arts within the scope of traditional handicrafts. The study is a qualitative method-based scanning model in which the data are organized and the results are drawn by making literature review, mutual structured interview, field study. The fieldwork of the research is limited to the traditional motifs used in metal, wood, weaving, ceramic and stone arts, which are our traditional handicrafts. The data are given regularly in line with the purpose. In line with the data obtained; The history of traditional handicrafts, the development process, the motifs used and the common motifs are discussed. The raw materials used in traditional handicraft products and the common motifs in the decoration were presented with explanations, and 25 of the motifs with original characteristics were examined. The characteristics of 25 of the common motifs used on these traditional handicrafts, which were deliberately selected as samples, were emphasized. The findings within the scope of the study were supported by visual elements.

Keywords: Traditional, handicraft, motifs

GİRİŞ

Bir sembol, şekil veya şekil oluşturulacak şekilde düzenlenip dönüştürüldüğü formlar ve şekiller kullanılarak bir motif geliştirilir. Motifler öncelikle takı, moda, mobilya, tekstil veya görsel sanatlar ürünlerinin tasarımında önemli bir rol oynamaktadır. Tasarımcının soyut fikirlerini ifade etmesine her zaman yardımcı olur ve tasarım tekniklerinin temellerinde itici bir güçtür. Doğalarına bakıldığında, genellikle geometrik, doğal, grafikseldirler ve tipik olarak menderes, palmet, rozet, gul, akantus, yumurta ve ok, boncuk ve makara şeklinde tekrarlanırlar. Bunların dışında güneş, ay, yıldızlar, hayvanlar (at ve aslan gibi), çiçekler, meyveler, böcekler, manzaralar gibi farklı kültürlerde de birçok tasarım yer almaktadır. Küresel olarak bakıldığında, her kültürde doğal motifler kullanılır ve bazı kültürlerde benzer motifler bulunur. (Inayat,2021:31)

Geleneksel Türk Sanatına bakıldığında kapsadığı dönem ve coğrafya bakımından zengin bir kültüre sahiptir. Geleneksel Türk Sanatı Orta Asya'da başlayarak Selçuklu Devleti ile Anadolu'ya gelen ve Osmanlı Devleti döneminde en görkemli örneklere ulaşmıştır. (Soysaldı,2016:14) Geleneksel Türk motifleri, Osmanlı

ISBN: 978-605-73901-3-4

İmparatorluğu tarihinde benzersiz motiflerdir. Kumaşlarda, seramiklerde, halılarda, minyatürlerde, dekoratif sanatlarda, tablolarda ve daha fazlasında kullanıldılar. (Gümüşer,2014:220) 16. Yüzyılın ortalarından itibaren gözleme dayanan natüralist çiçek ve bitkisel bezemeler kullanılırken, 17. Yüzyıl itibariyle sanat kollarında daha bir canlılık ve çeşitlilik başlamıştır. Klasik dönemde ise Rumi, Hatayi, Sazyolu, Palmet, Lotus, Lale, Karanfil, Sümbül, Gül, Nar, Elma, Çınar Yaprağı, Hançer Yaprağı, Kozalak, Şakayık, Ağaç gibi çiçek ve bitkisel bezemeleri kullanılmaya başlanmıştır. (Soysaldı, 2016: 14) Geleneksel Türk motifleri ve tasarımları moda, tekstil tasarımı, metal, seramik, cam, dekoratif sanat ve endüstriyel tasarımda ve ayrıca iç dekorasyonda özgün ve estetik değere sahip ürünler yapmak için düzenli olarak kullanılmaya başlanmıştır. Günümüz ürünleri, geleneksel Türk motiflerinden yararlanılarak kültürel değerlerin korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. (Gümüşer,2014:220)

Anadolu, kullanılan el sanatları açısından çok zengindir. El sanatları sınıflandırmak adına fonksiyonları, teknikleri, yöreleri ya da hammaddeleri kullanılmaktadır. El sanatları tercih ettikleri malzemeye göre yedi ana grup altında incelenmektedir. Bunlar; lif, ağaç, metal, taş, toprak, maden ve deri olarak belirte biliriz (Kayabaşı,2013:174).

İnsanlar barınma, beslenme ve örtünme gibi genel gereksinimlerinden kaynaklı birçok alanda üretim yapmalarına neden olmuştur. Bu alanlara baktığımızda duvar ve taş işçiliği, cam, metal, madeni eşyalar ve tekstil ürünleri kullanılmıştır. (Kuru,2006:6)

Metal işlemeciliğinde geleneksel Türk sanatları 15. yüzyılla birlikte, bu çağın metal ustalarının tasarım repertuarını da içeren Osmanlı süsleme sanatlarının her köşesini etkileyecek olan natüralist üslup geldi. Ancak sonraki yüzyılda bu natüralist nitelik tamamen terk edildi, diğer uygulamalı sanatlara paralel bir gelişme. O zamana kadar metal işçileri, diğer sanatçılar ve zanaatkârların aksine, önceki yüzyılın dekoratif şemalarını kullanma eğilimindeydiler. 16. ve 17. yüzyıla ait genellikle gümüş olan madeni eserler, bunun yerine güzel tasarlanmış Rumi, Hatayi ve Palmet motifleri ile süslenmiş, kompozisyon içindeki önemi bazen ahenkli bir şemada hat ile vurgulanmıştır. 1700 yılı, klasik tarz ile daha doğal yeni tasarımlar arasında ayrım yapmak için uygun bir tarihtir. Bu dönemin en karakteristik formları başta bakır olmak üzere bitkisel ve mimari motifler olmakla birlikte, bu döneme ait bazı madeni eşya üzerinde Rumi ve Hatayi bezemeler görülmektedir. Ancak vurgudaki tüm değişikliklere rağmen, aynı yüksek işçilik kalitesi, tasarım ve uygulama becerisi ve metal kullanımına yönelik duygu hâkim oldu. (Esnaf,1972:2)

Ahşap malzemeler işleme kolaylığı sayesinde geçmiş dönemlerde sürekli olarak yapılarda donatı ve dekorasyon elemanı olarak kullanılmıştır. Selçuklu ve Osmanlı döneminde ibadethanelerde kapı, minber ve mihrap gibi alanlarda yoğun bir şekilde kullanım alanına sahiptir. (Dizel,2019:1).

Çini ve seramik işlemeler ise 13. Yüzyılda Anadolu'da ilk olarak mimari alanda kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde camilerin, mescitlerin, türbelerin ve sarayların duvarlarının çinilerle kaplandığı gözlemlenmektedir. Osmanlı dönemi ile çini sanatı daha da gelişerek yeni bir boyut kazanmıştır. (Yolal,2007:6)

Dokumacılığın ortaya çıkışı Türklerin o zaman ki yörük yaşam biçiminden kaynaklı ortaya çıkmıştır. İhtiyaçların ortaya giderilmesi amacıyla yaşamın vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Geçmişten günümüze kadar

ISBN: 978-605-73901-3-4

Anadolu'nun birçok bölgesinde dokumacılık sanatı yaşamını ve gelişimini sürdürürken, geleneklerin nesiller aracılığıyla günümüze taşınmasına yardımcı olmuştur. (Akpınarlı, 2019:134)

Taş işlemeciliği de geleneksel el sanatları içinde önemli bir yere sahiptir. Mimari alanda Büyük Selçuklu döneminden başlayarak Anadolu'ya gelen taş işlemeciliğini Osmanlı döneminde de yoğun bir şekilde kümbet, han, hamam, camii, türbe, medrese, çeşme, kale, mezar taşları gibi alanlarda kullanılmıştır(Sökmen,2015:101).

YÖNTEM

Bu araştırmada nitel bir yöntem kullanılmıştır. Geleneksel el sanatlarından olan metal işçiliği, ahşap, çini, seramik, dokuma üzerine literatür araştırmaları yapılmış ve bu el sanatlarında kullanılan ortak motifler örnekleriyle incelenmiştir.

BULGULAR

Kartal, avcı kuşları ve kuş motiflerinin büyük bir kısmı Türk devletlerinde sembol olarak tercih edilmiştir. Tercih edilme sebebi olarak o dönemlerde Türk inancında Gök tanrı inancı hâkim olması kartal figürü tanrı, tanrının elçisi olarak tanımlanmasının büyük bir etkisi olmuştur. Kartal figürü, gücü, kudreti, hâkimiyeti, otoriteyi, asaleti temsil etmekle birlikte, kültürel değer ve simgeyi anlatmaktadır. Çift başlı kartal ise, yer altı ve yer üstünü, siyahı ve beyazı, geceyi ve gündüzü zıtlığı da sembolize etmektedir. Birçok anlamı içinde barındırmasından dolayı sadece Anadolu'da değil kurulan Türk devletlerinde kartal figürü önemli bir yere sahiptir. Kartal figürü, dokuma, ahşap, çini, seramik, mimari, metal eşyaların çoğunda bu figüre yer verilmektedir (Uzgidim,2017:217).

Şekil 1: Camii Doğu Kapısında 2. Grup Çift Başlı Kartal Kabartması (Göksu:2021)

ISBN: 978-605-73901-3-4

Şekil 2: Kubâdâbâd Sarayı Çinilerinde Bulunan Kartal Motifi (Göksu: 2021)

Şekil 3: Avrupa Hunları Dönemi Altın Disk Üzeri Kartal (Özden:2019)

Şekil 4: Türk Halıcılığı Mitolojisinde Kartal Figürü (Halıcızade:2021)

Şekil 5: Ahşap Sanatında Kartal Figürü (Antikçe:2021)

Lale, Türkçeye sonradan dâhil edilmiş farsça kökenli olup, kırmızı anlamını taşımaktadır. Bu anlamıyla birlikte lal taşına atıf yapılmıştır. Lale figürü pek çok alanda kullanılmasıyla birlikte, insanlar üzerinde rahatlama ve mental

ISBN: 978-605-73901-3-4

olarak güzel düşünmeye yöneltmiştir. Ayrıca lale ölümden sonra yeniden dirilmeyi yeni bir hayatı da simgelemektedir.

Şekil 6: Çini Sanatında Lale Figürü (Ayşe:2020)

Şekil 7: Dokuma Sanatında Lale Figürü (Brlgün:2019)

Şekil 8: Geleneksel El Sanatlarında Gümüş (Celep: 2021)

ISBN: 978-605-73901-3-4

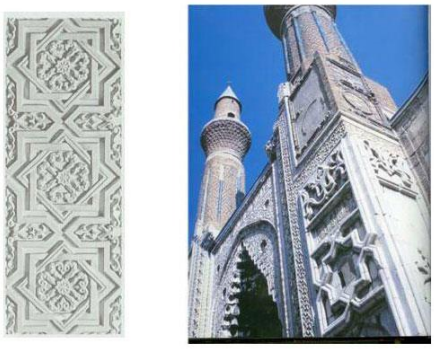

Şekil 9: Ahşap Oyma Sanatında Lale Figürü

Yıldız motifi, birçok firma, ülkelerin bayrak amblemi ve sembol olarak kullanılmıştır. Geleneksel sanatların ve tüm sanat alanlarında süsleme ve bezeme olarak yer verilmiştir. Türk tarihine baktığımızda pek çok farklı şekilde sitiliz edilen yıldız motifinin kullanıldığı görülmektedir. Beş köşeli yıldız bayrağımızın bağımsızlık ifadesi olarak simgelenmiştir. Altı köşeli yıldız ise İslam dünyasında Hz. Süleyman peygamberin mührü olarak yer almaktadır. Sekiz köşeli yıldız Selçukluların yıldızı olarak bilinmekle, bayrak ve sancaklarda bu figüre sıklıkla yer verilmiştir. Yıldız motifi gücü, bağımsızlığı, ilahi duyguyu sembolize edildiği söylene bilinir (Soysaldı,2019:425).

Şekil 10: Dokuma Sanatında Yıldız Motifi (Erbek:2019)

Şekil 11: Sivas Gök Medrese Taş Oymada Yıldız Motifi (Büyükçanga:2012)

ISBN: 978-605-73901-3-4

Şekil 12: Ahşap İşlemeciliğinde Yıldız Motifi (Gür:2020)

Şekil 13: 14. Yüzyılın Başı Berlin İslam Sanat Müzesi Çini Sanatında Yıldız Motifi (Büyükçanga: 2012)

Geometrik bezemeler Selçuklu dönemlerinde belli bir özelliği içermektedir. Üçgen, kare, dikdörtgen, daire, çapraz, yan ve düz çizgiler motiflerin temelini oluşturmaktadır. Bu motifleri bir bütüne varım olarak yer vermeleriyle birlikte ayrı ayrı ve yalın bir biçimde de kullanılmıştır. Bu ifade biçimi o dönemde var olan farlı millet ve kültürleri senkronize haliyle uyum içinde yaşadıklarını ifade etmek için yer verilmiştir. Bunun sebeplerinden biride sanatın toplum yaşantısında fikir ve kültürünü tüm olarak sunmaktadır (Öney,1994:10).

Şekil 14: Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii (Antika-Sanat:2020)

ISBN: 978-605-73901-3-4

Şekil 15: Türk-İslam Mimarisinde Geometrik Motifler (Kültür-Sanat:2018)

Şekil 16: Geleneksel Türk Halı Sanatında Geometrik Desenler (Sanat Tarihi:2018)

Şekil 17: Kanuni Sultan Süleyman Türbesi (serkan:2012)

ISBN: 978-605-73901-3-4

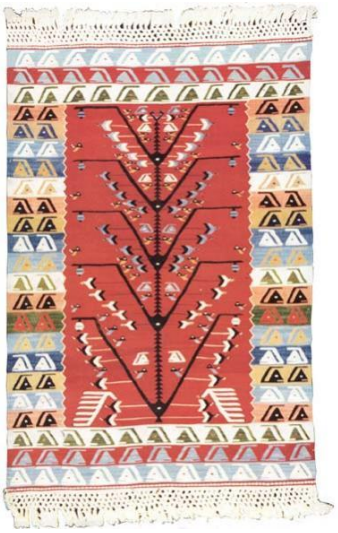

Şekil 18: Geleneksel El Sanatlarında Gümüş İşlemeciliğinde Geometrik Motifler (Malkoç:2022)

Hayat Ağacı, motifi birçok anlamıyla birlikte dünyayı sembolize eden gövdesi, dalları ve kökleri ile yaşamı birbirine bağlamaktadır. Hayat ağacı figürü yeniden doğmayı, var olmayı ifade etmek amacıyla birçok el sanatları ürünlerine bezenmiştir. Hayat ağacı motifi taş işçiliğinde, ahşap işçiliğinde, seramikte, çinide, dokumacılıkta ve birçok geleneksel el sanatları ürünlerinde yer verilmiştir (Erzincan ve diğ.2021: 142) .

Şekil 19: Geleneksel El Sanatlarında Taş Oymacılığında Hayat Ağacı (Metin:2007)

Şekil 20: Geleneksel El Sanatlarında Kilimde Hayat Ağacı (Metin:2007)

ISBN: 978-605-73901-3-4

Şekil 21: Geleneksel El Sanatlarında Çinide Hayat Ağacı (Metin;2007)

Şekil 22: 1. Ahmet'in Tahtındaki Hayat Ağacı Detayı, Altın Malzeme Ve Kakma Tekniği Kullanımı (Gül;2021)

Şekil 23: 11.yy. Tarihli Bir İsveç Kilisesinden Hayat Ağacı Tasvirli Heykel (Gül;2021)

ISBN: 978-605-73901-3-4

Şekil 24: 17.yy. Azerbaycan Han Sarayı'nda Kullanılmış Bir Hayat Ağacı Tablosu (Gül;2021)

Şekil 25: 12. yy İran Yapımı Kâse İki Süvari Hayat Ağacı Etrafında Resmedilmiştir (Gül;2021)

TARTIŞMA VE SONUÇ

Geleneksel Türk el sanatı Anadolu için önemli bir yere sahiptir. Coğrafi açıdan çok zengin olan bu topraklar, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde en verimli kaynakların olduğu zamana tanıklık etmiştir. Kumaşlarda, çini, seramik, ahşap, metal, dokuma, tablolar ve birçok el sanatı alanında benzersiz motiflere yer verilmiştir. 16. Yy da gözleme dayanan çiçek ve bitki motiflerine yer verilirken, 17. Yy da bu motifler zenginleşerek çeşitlenmiştir. Klasik dönemde ise Rumi, Hatayi, Sazyolu, Palmet, Lotus, Lale, Karanfil, Sümbül, Gül, Nar, Elma, Çınar Yaprağı, Hançer Yaprağı, Kozalak, Şakayık, Ağaç gibi çiçek ve bitkisel bezemeleri kullanılmaya başlanmıştır. Geleneksel Türk motifleri ve tasarımları moda, tekstil tasarımı, metal, seramik, cam, dekoratif sanat ve endüstriyel tasarımda ve ayrıca iç dekorasyonda özgün ve estetik değere sahip ürünler yapmak için düzenli olarak kullanılmaya başlanmıştır. Günümüz ürünleri, geleneksel Türk motiflerinden yararlanılarak kültürel değerlerin korunmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Motiflerin, hangi materyal kullanılırsa kullanılsın insanların duygu düşünce ve arzuladıkları duyguların sembolleştirilmiş biçimlerini yansıtılmış oldu gözlenmektedir. İnanç ve fikirlerin gerçeğe yansıtılarak somut bir biçimde ortaya koydukları kültürleri ifade etmektedir. Bu motiflerin genel oluşturdukları anlamların yanı sıra her yöreye ait özgün anlamları bulunmaktadır. Günümüzde de bu motifler yaygın olarak kullanılmaktadır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Yapılan bu araştırma kapsamında geleneksel el sanatlarından metal, dokuma, seramik, ahşap ve taş sanatları ele alınarak toplumda yer alan her bireyin anlayabileceği seviyeye indirgemeye çalışılan ürünler üzerinden kullanılan ortak motiflerin örneklemelerle anlatılmaktadır. Çalışmanın materyalini geleneksel el sanatları kapsamında bu sanatlarda yer alan motiflerin ortak kullanım alanları oluşturmaktadır. Çalışma taramasında, geometrik motifler, hayat ağacı, kartal motifi, lale motifi ve yıldız motifi aynı motifin farklı el sanatları üzerinde ortak anlatımı ele alınmıştır.

KAYNAKÇA

Gümüşer, Tülay .Contemporary Usage Of Turkish Traditional Motifs In Product Designs. DOI: 10.7816/idil-01-05-14

Yolal, Atay Ceren (2007). Başlangıcından Günümüze Kütahya Çinileri Ve Çini Motiflerinin Seramik Yüzeylerde Yorumlanarak Uygulanması.

Sökmen, Sultan (2015). Ahlat'ta Geleneksel Taş İşçiliği) Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 99 Aralık 2015 Cilt 17 Sayı 2 (99-119)

Akpınarlı, H. F. ve Üner, İ. (2019). Geleneksel Tekstillerin Özellikleri Ve Çeşitleri, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı 34, Denizli, s.133-145.

Inayat, Sheegufa, Khan, Saba, Sahar Us Naseem. Development Of Afro-Turkısh Motifs And Its Acceptability. International Journal of Multidisciplanary Educational Research ISSN:2277-7881; Impact Factor :7.816(2021); Ic Value:5.16; Isi Value :2.286 Peer Reviewed and Refereed Journal: VOLUME:10, ISSUE:12(6), December: 2021

Soysaldı, Aysen, Tekkılıç, Elif İrem, Kılıç, Özge Geleneksel Türk Motiflerinin Ev Tekstili Tasarımındaki Uygulama Alanları (2016) Akademik Sanat; Sanat, Tasarım Ve Bilim Dergisi

Tarcan, Esnaf (1972) .Turkish Metalwork Of The Ottoman Period" School Of Oriental And African Studies Unıversity Of London

Kayabaşı, Nuran, Yanar, Ayşem (2013) Türk El Sanatlarında Kullanılan Nazar Motifleri Ve Alevilerde Nazar İnancı Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi

Kuru, Ayşen Deniz (2006) Geleneksel Motiflerin Kimliklerini Kaybetmeden Yeni Tasarımlara Dönüşmeleri.

Dizel, Taner, Özkaya, Kadir (2019). Geleneksel Türk Motiflerinin Bazı Örneklerinin Marketri (Kakmacılık) Tekniğiyle Mobilya Ve Ahşap Yüzeylerde Uygulanması. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Uzgidim, Gözde, (2017). Türk Dokuma Sanatında Çift Başlı Kartal Figürü. STD 2017 Haziran - Sayfa 217-231

Erzincan Aysun, (2021), Anadolu Kilim Motiflerinin Sofra Seramiklerine Yansıması, Medeniyet Sanat - İMÜ Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 1, 2021, s. 127-162, E-ISSN: 2587-1684

Soysaldı, Ayça, (2019), Türklerde Yıldız Motifi Ve Teke Yöresi Yıldızlı Zili (Burdur Müzesi) Örnekleri, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı

ÖNEY, Gönül. Anadolu Selçuklu Sanatı Hayat Ağacı Motifi", Belleten Ocak 1968, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

GÖRSEL KAYNAKÇA

Şekil 1: https://www.mirathaber.com/islam-mimarisinde-cift-basli-kartal-motifi/ (Erişim Tarihi: 14.04.2022)

ISBN: 978-605-73901-3-4

Şekil 2: **https://www.mirathaber.com/islam-mimarisinde-cift-basli-kartal-motifi/** (Erişim Tarihi: 14.04.2022)

Şekil 3:https://www.belgeseltarih.com/turklerde-kartal-ve-cift-basli-kartal-tamgasi/(Erişim Tarihi: 14.04.2022)

Şekil 4: **https://www.halicizade.com/blogs/news/turk-hali-kilim-motifleri** (Erişim Tarihi: 14.04.2022)

Şekil 5: **https://antikce.com/cift-basli-kartal-blog/** (Erişim Tarihi: 14.04.2022)

Şekil 6: **https://mimuu.com/el-sanatlari-cesitleri/geleneksel-el-sanatlari-cesitleri-nelerdir-mimuu-com-5/** (Erişim Tarihi: 14.04.2022)

Şekil 7: https://docplayer.biz.tr/147043894-Anadolu-turk-hali-ve-duz-dokumalarinda-lale-motifi.html (Erişim Tarihi: 14.04.2022)

Şekil 8: https://www.amesia.com/urun/lale-motif-islemeli-erhan-i-kolye (Erişim Tarihi: 14.04.2022)

Şekil 9: https://woodcarvershop.blogspot.com/2015/05/lale.html (Erişim Tarihi: 14.04.2022)

Şekil 10 : https://egitim.tarimorman.gov.tr/elazig/Sayfalar/Detay.aspx?OgeId=9&Liste=Slogan (Erişim Tarihi: 14.04.2022)

Şekil 11: **https://www.mehmetbuyukcanga.com.tr/turk-mimarisinde-sekiz-koseli-yildiz-motifleri** (Erişim Tarihi: 14.04.2022)

Şekil 12: https://haberuskudar.com/kundekari-sanatini-yasatmaya-calisiyorlar (Erişim Tarihi: 14.04.2022)

Şekil 13: **https://www.mehmetbuyukcanga.com.tr/turk-mimarisinde-sekiz-koseli-yildiz-motifleri** (Erişim Tarihi: 15.04.2022)

Şekil 14: https://www.fotokart.shop/blog/islam-sanati-ve-mimarisindeki-yuksek-geometri/ (Erişim Tarihi: 15.04.2022)

Şekil 15 : https://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/islam-sanatinin-bin-yillik-gelenegi-geometrik-desenler-376412.html (Erişim Tarihi: 15.04.2022)

Şekil 16: https://okuryazarim.com/geleneksel-turk-hali-sanati/ (Erişim Tarihi: 15.04.2022)

Şekil 17: http://www.unutulmussanatlar.com/2012/07/kundekari-sanat_37.html (Erişim Tarihi: 15.04.2022)

Şekil 18: **http://www.idesanat.com/109-icerik-Gumus.html** (Erişim Tarihi: 15.04.2022)

Şekil 19: http://www.agaclar.net/forum/yasantimizda-ve-sanatta-bitkiler/10714.htm (Erişim Tarihi: 15.04.2022)

Şekil 20: http://www.agaclar.net/forum/yasantimizda-ve-sanatta-bitkiler/10714.htm (Erişim Tarihi: 15.04.2022)

Şekil 21: http://www.agaclar.net/forum/yasantimizda-ve-sanatta-bitkiler/10714.htm (Erişim Tarihi: 15.04.2022)

Şekil 22: https://mozartcultures.com/turk-sanatinda-hayat-agaci-figuru/ (Erişim Tarihi: 15.04.2022)

Şekil 23: https://mozartcultures.com/turk-sanatinda-hayat-agaci-figuru/ (Erişim Tarihi: 15.04.2022)

Şekil 24: https://mozartcultures.com/turk-sanatinda-hayat-agaci-figuru/ (Erişim Tarihi: 15.04.2022)

Şekil 25: https://mozartcultures.com/turk-sanatinda-hayat-agaci-figuru/ (Erişim Tarihi: 15.04.2022)

ISBN: 978-605-73901-3-4

DÖVİZ KURUNA YÖNELİK TAHMİNLEMEDE ZAMAN SERİLERİ ANALİZİNİN KULLANIMI

Mervenur TELATAR

İstanbul Okan Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, mervenur.telatar@okan.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Feridun ÖZÇAKIR

İstanbul Okan Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, feridun.ozcakir@okan.edu.tr

ÖZET

Günümüzde zamanı etkili kullanmanın ve geleceği öngörmenin kişi ve kurumları daha avantajlı konuma getirdiği görülmektedir. Dolayısıyla bir olgunun geçmiş zaman dilimindeki değerlerinin analiz edilerek gelecekte alabileceği değerlerinin tahmin edilmesi önem kazanmıştır. Teknolojinin ve bilgisayar yazılımlarının geliştirilmesi ile bu alanda önemli düzeyde ilerlemeler kat edilmiş olup, yaşamın her alanında etkili tahmin yapmak ve rasyonel kararlar alabilmek adına geçerli ve güvenilir tahminleme yöntemleri geliştirilmiştir. Bu yöntemlerden biri olan zaman serileri analizi sıklıkla kullanılmaktadır. Zaman serisi analizinde tahmin yapılırken, tahmin yapılan olayın gelecekte alabileceği değerlerin, geçmiş zamanda aldığı değerlere benzer şekilde meydana geleceği öngörülmektedir. Dünya finans piyasasında döviz kurları ve döviz bazlı finans işlemlerinde zaman serisi analizi kullanarak yatırım kararları verilmesi yatırımcılar ve araştırmacılar için önemli bir alternatif oluşturmuştur. Alanyazında yer alan çalışmalarda, zaman serisi analizinde veri setinin durağan olması ve mevsimsellik barındırması durumunda mevsimsel otoregresif bütünleşik hareketli ortalama (SARIMA) modelinin iyi performans gösterdiği görülmektedir. Bu çalışmada kullanılan Amerikan Doları (USD)/ Türk Lirası (TL) döviz kuru gerçek verileriyle elde edilen veri setinin de bu özelliklere (durağan olmama, mevsimselliğe) sahip olmasından dolayı SARIMA modeli kullanılarak zaman serisi analizi gerçekleştirilmiştir. Veri analizi işlemleri Python programlama dili ve dilin veri analizine yönelik kütüphanelerinden yararlanılarak yapılmıştır. Analiz kapsamında kullanılan USD/ TL döviz kurunun on yıllık sürecindeki açılış fiyatları Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası kaynağından alınarak basit üstel yumuşatma (Single Exponential Smoothing) yöntemi ile analize uygun hale getirilmiş ve bu analiz üzerinden geleceğe yönelik bir tahminlemenin doğruluğu araştırılmıştır. Bu model veri setinin yapısını ve gözlem değerlerinin aralarındaki ilişkiyi etkili bir şekilde belirlediğinden geçerli bir yöntem olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Zaman serileri analizi, tahminleme, SARIMA modeli, döviz kuru

ISBN: 978-605-73901-3-4

USING TIME SERIES ANALYSIS IN FORECASTING FOR EXCHANGE RATE

ABSTRACT

Nowadays it is seen that using time effectively and predicting the future brings individuals and institutions to a more advantageous position. Therefore, it has become important to analyze the values of a phenomenon in the past time period and to estimate its future values. Depend on development of technology and computer software significant progress has been made in this field, valid and reliable estimation methods have been developed in order to make effective predictions and make rational decisions in all areas of life. Time series analysis, which is one of these methods, is frequently used. While making predictions in time series analysis, it is predicted that the values that the predicted event may take in the future will occur similarly to the values it took in the past. Making investment decisions with using time series analysis in exchange rates and foreign exchange-based finance transactions in the world financial market has created an important alternative for investors and researchers. In the literature, it is seen that the seasonal autoregressive integrated moving average (SARIMA) model performs well when the dataset is stationary and has seasonality in time series analysis. Given that the data set structured in this work is based on the real-time American Dollar (USD)/ Turkish Lira (TRY) exchange rate, it is of the same nature as being unfixed and seasonal. Therefore, a seasonal autoregressive integrated moving average (SARIMA) model has been used to conduct a times series analysis. Data analysis was done in Python programming language and using various Python libraries. The opening values of the USD/ TRY exchange rate used within the scope of the analysis in the ten-year period were taken from the Central Bank of the Republic of Turkey source and made suitable for the analysis with the simple exponential smoothing method, and the accuracy of a prediction for the future was investigated through this analysis. Since this model effectively determines the structure of the datasets and the relationship between the observation values, it can be considered as a valid method.

Keywords: Time series analysis, forecasting, SARIMA model, exchange rate

GİRİŞ

İnsanlar, yıllar boyunca tahminlerden etkilemiş ve doğru tahminde bulunabilmeyi hayatları için önemli hale getirmişlerdir. Yaşamın her alanında doğru tahmin yapmak ve geleceği iyi analiz etmek çok önemli bir olay haline gelmiştir. Bireysel ya da toplumsal olarak rasyonel kararlar alabilmek için geçerli ve güvenilir tahminler yapmak durumunda kalınmıştır. Zamanla teknolojinin ve bununla birlikte bilgisayar yazılımlarının gelişmesiyle çok önemli düzeyde ilerlemeler sağlanmış ve geleceğe yönelik kararlar alabilmek için birçok tahminleme yöntemi oluşturulmuştur. İnsanlar, özellikle ekonomi ve finans alanlarında sürekli tahminleme ihtiyacı duymaktadır, yatırımlarını ve ekonomik durumlarını bu tahminler doğrultusunda yönlendirmektedir. Bu çalışma kapsamında Türkiye şartlarında insanların döviz kurlarını bir yatırım aracı olarak görmesinden dolayı Amerikan Doları ile Türk Lirası arasındaki değişime bağlı olarak zaman serisi analizi ile geleceğe yönelik bir tahminleme modeli oluşturulması amaçlanmıştır.

Tahmin

ISBN: 978-605-73901-3-4

Türk Dil Kurumuna göre tahmin; *"Akla, sezgiye veya bazı verilere dayanarak olabilecek bir şeyi, bir olayı önceden kestirme, kestirim"* olarak tanımlanmaktadır. Hyndman and George (2019)'un çalışmasında belirtildiği üzere günlük hayatımızda, rastgele ya da belirsiz bilgilerden yola çıkılarak bilinmeyen bir konuda çıkarım yapmak olarak tanımlanmaktadır.

Tahminlemede Kullanılan Yöntemler

Abu-Mostafa and Atiya (1996)'nın çalışmasında belirttiği üzere tahmin yöntemlerinin ortaya çıkışının en önemli nedenlerinden biri kazanç elde etmektir. Finansal tahmin bir işletmenin gelecekteki finansal durumunun nasıl olacağına yönelik kestirimlerdir. Yatırımcılar belirli olayların finansal durumlarını nasıl etkileyeceğini ve ne tür yatırımlar yapmaları gerektiğini finansal tahmin yaparak karar verirler. Günümüzde finansal tahmin yapılırken genellikle nicel tahminler, nitel tahminler ve yapay zekâ yöntemleri olmak üzere üç farklı yöntem kullanılır.

Nitel Tahmin Yöntemleri

Fretchlig (2001)'in çalışmasında belirttiği üzere nitel tahmin yöntemlerinde, tahminler bu konuda uzmanlığı olan kişiler veya jüri üyeleri tarafından sübjektif olarak yapılır. Nicel yöntemlerdeki gibi istatistiksel tekniklere dayanmadığı için sonuçları tartışmaya açık yöntemlerdir. Ancak geçmişe dönük güvenilir veya geçerli verinin bulunmaması, talebin çok hızlı şekilde değişmesi ve uzun dönemli tahminler istendiğinde bu yöntemlerin kullanılması zorunlu kılınır. Nitel tahmin yöntemlerinden en sık kullanılanlar; Delphi Yöntemi, Senaryo Analizi ve Uzman Panelleri yöntemleridir.

Nicel Tahmin Yöntemleri

Çuhadar (2006)'ın çalışmasında belirttiği üzere nicel tahmin yöntemlerinde, tahmini yapılacak değişkenlerin geçmiş dönemde aldıkları değerler göz önüne alınır ve tahminleme yapılırken çoğunlukla istatistiksel tekniklerden yararlanılır. Bu nedenle nicel tahminleme yöntemlerinde yapılan tahmin objektiftir. Nicel tahmin yöntemleri; İliskiye Dayalı (Nedensel) Yöntemler ve Zaman Serisi Yöntemleri olmak üzere iki farklı yönteme ayrılır. Zaman serisi yöntemleri bu çalışmada kullanılan tekniklerden biri olduğu için yöntem başlığı altında ayrıntılı şekilde incelenmiştir.

Yapay Zekâ Yöntemleri

Nabiyev (2016)'e göre teknolojinin gelişmesiyle beraber geleceğe yönelik tahmin çalışmalarında nicel ve nitel yöntemlerin yetersiz kalmasıyla yapay zekâ yöntemlerinin kullanılması uygun bulunmuştur. Yapay zekâ insan zekâsı gerektiren akıl yürütme, öğrenme, anlamlandırma, genelleme, deneyim kazanma gibi üstün zihinsel davranışların bir bilgisayar ya da akıllı makine tarafından yerine getirmesidir.

YÖNTEM

Zaman Serisi

Box ve Jenkins (1976)'in çalışmasında belirtildiği üzere zaman serisi, zaman sırasına göre listelenmiş veya grafiği çıkarılmış veri noktalarının sıklığını ifade etmektedir. En yaygın olarak, bir zaman serisi, zaman içinde birbirini takip eden eşit aralıklı noktalarda alınan bir dizi olarak tanımlanmaktadır. Bir serinin zaman serisi olabilmesi için zamana bağlı değişimlerin mevcut olması gerekmektedir. Zaman serileri ihtiyaca bağlı olarak saatlik, günlük, aylık, yıllık gibi istenilen şekilde düzenlenebilmektedir. Örneğin; günlük borsa verileri, haftalık döviz kurları, aylık elektrik tüketimi, yıllık yağış oranı gibi birçok zaman serisi örneği verilebilmektedir.

Zaman Serisi Bileşenleri

ISBN: 978-605-73901-3-4

Zaman serileri dört temel bileşenden oluşmaktadır. Bunlar; durağanlık, eğilim (trend), mevsimsellik ve döngüsellik kavramlarıdır.

Durağanlık

Manuca and Savit (1996)'in çalışmasında belirttiği üzere bir zaman serisinin istatistiksel özelliklerinin zaman içerisinde değişmemesi durağanlık olarak tanımlanmaktadır. Zaman serisinin ortalamasının, varyansının ve kovaryansının zaman boyunca hiç değişmemesi olarak ifade edilmektedir. Serilerin durağan olması genellikle tahmin başarısının yüksek olmasını sağlamaktadır. Günlük hayatımızda karşılaştığımız zaman serilerin çoğu durağan değildir. Çünkü bu zaman serileri belirli bir süreç içerisindeki değişken özellikleri içinde barındırmaktadır. Durağan olmayan serileri analiz edebilmek için bu serileri durağan hale getirmek gereklidir.

Trend

Qi and Zhang (2008)'ın çalışmasında belirtildiği üzere trend, zaman serisinin süreç içerisindeki artış ya da azalışlarının gösterdiği eğilim olarak tanımlanmaktadır. Serilerdeki trend, serinin durağan olmasına engel olduğu için genellikle zaman serileri tahminlerinde trend önceden tahmin edilip seri durağan hale getirilmektedir.

Mevsimsellik

Şahbaz (2007)'ın çalışmasında belirttiği üzere mevsimsellik, zaman serilerindeki verilerin belirli periyotlarla tekrar etmesi durumu olarak tanımlanmaktadır. Serilerde mevsim etkisi günlük, aylık, çeyrek yıllık gibi yıllık zaman diliminden daha küçük birimlerde görülmektedir. Önemli ölçüde mevsimsellik içeren seriler zaman değişkenlerinde sistematik bir etki bırakacağı için bu serilerde mevsimsel düzeltme yöntemleri kullanılır.

Döngüsellik

Hyndman and George (2019)'un çalışmasında belirtildiği üzere döngüsellik, zaman serilerinde belirli bir periyotta olmayan artış veya azalışların oluşturduğu dönemsel değişmeler olarak tanımlanmaktadır. Genellikle ekonomik koşullardan kaynaklı olmakla birlikte en az iki yıllık zaman diliminde gerçekleşmektedir.

Zaman Serisi Analizi

Barnett and Lewis (1994)'in çalışmasında belirtildiği üzere zaman serisi analizi, zaman serisi verilerinin anlamlı istatistiklerinin ve verilerin diğer özelliklerinin incelenmesi olarak tanımlanmaktadır. Birçok amaç için kullanılmakta olan zaman serisi analizi tahminleme yapmak için tercih edilen önemli yöntemlerdendir. Belirli bir zaman dilimi içerisinde gözlemlenen değerleri temel alarak gelecek zamandaki değerleri tahmin etmek için kullanılır.

Box-Jenkins Yöntemi

George Box ve Gwilym Jenkins (1976) tarafından bir zaman serisinin geçmiş zaman serilerindeki en iyi değerlerini bulmak için geliştirilmiştir. Bu yöntem, tek değişkenli zaman serilerini durağan ve mevsimsel olup olmama durumlarına göre farklı modellerle incelemektedir.

Otoregresif Modeller (AR)

İki ya da daha çok değişkenin aralarındaki doğrusal bir ilişkiyi ölçen regresyonun; bir bağımlı değişkenin bir bağımsız değişken ile arasındaki ilişkiyi tanımlaması basit regresyon modeli, birden çok bağımsız değişken ile arasındaki ilişkiyi tanımlaması ise çoklu regresyon modelidir. Çoklu regresyon modelinde değişken, doğrusal tahmin edici bir kombinasyonu ile tanımlanmaktadır. Otoregresif modeller (Autoregressive models) zaman serilerinin mevcut değerlerini önceki dönemlerdeki değerlerin doğrusal bir kombinasyonuyla tahmin eden modeller olarak tanımlanmaktadır. Otomatik regresyon terimi, değişkenin kendisine karşı bir regresyonu olduğunu göstermektedir. Otoregresif modeller, kapsadıkları önceki gözlemlerin miktarına göre adlandırılır. AR (p) modelinin genel temsili (3.6)'da verilmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

$$Y_t = \varphi_1 Y_{t-1} + \varphi_2 Y_{t-2} + \cdots + \varphi_p Y_{t-p} + e_t \quad (3.6)$$

Denklemdeki p: geçmiş gözlem sayısı, φ_p: p parametreli AR modelin model katsayılarını, e_t: t dönemindeki tahmin hatasını göstermektedir. (Barnett & Lewis, 1994)

Hareketli Ortalama Modeller (MA)

Hareketli ortalama modeller (Moving average models) zaman serilerinin rastgele bir dönemine ait gözlemlerindeki hatalı verileri, geçmiş dönemdeki hatalı verileri doğrusal bir kombinasyonuyla tahmin eden modeller olarak tanımlanmaktadır. MA (q) modelinin genel temsili (3.7)'de verilmiştir.

$$Y_t = e_t + \theta_1 e_{t-1} + \theta_2 e_{t-2} + \cdots + \theta_q e_{t-q} \quad (3.7)$$

Denklemdeki q: hata gecikme sayısı, θ_q: q parametreli MA modelin model katsayılarını göstermektedir. Denklem, hareketli ortalama sürecinde her t dönemdeki gözlem değerini, q dönem geriye giden rastgele hataların ağırlıklı ortalaması olarak üretmektedir. (Wei & William, 2005)

Otoregresif Hareketli Ortalama Modeller (ARMA)

Otoregresif hareketli ortalama modeller (Autoregressive moving averages models) otoregresif modeller ve hareketli ortalama modellerin bir karışımıdır. AR ve MA modellerinin birleşimi olarak ARMA, zaman serileri oluşturulurken esnek davranılmak istendiğinde tercih edilen bir modeldir. ARMA modeli, geçmiş değerler ve geçmiş döneme ait hataların doğrusal kombinasyonu ile tahmin yapmaktadır. ARMA modeli, p terimli AR ile q terimli MA modelinin birleştirilmesidir. ARMA (p, q) modelinin temsili (3.8)'de verilmiştir.

$$Y_t = \varphi_1 Y_{t-1} + \cdots + \varphi_p Y_{t-p} + e_t + \theta_1 e_{t-1} + \cdots + \theta_q e_{t-q} \quad (3.8)$$

Denklemdeki gözlem değeri AR ve MA modellerindeki temsilin toplamı olarak ifade edilmektedir. AR, MA ve ARMA modelleri trend ve mevsimsellik içermeyen durağan zaman serileri için uygun yöntemlerdir. (Barnett & Lewis, 1994)

Otoregresif Bütünleşik Hareketli Ortalama Modeller (ARIMA)

Otoregresif bütünleşik hareketli ortalama modeller (Autoregressive integrated moving average models) Box-Jenkins yönteminin temelini oluşturur. Durağan olmayan serilerini durağan hale getirmek için kullanılan modellerdir. ARIMA modeli bu dönüşümü, fark alma işlemiyle gerçekleştirir. AR ve MA modellerinin farklı bir birleşimidir. ARIMA modeli, p terimli AR ile q terimli MA modelinin, d kere fark alma işleminden geçirilmesidir. ARIMA (p, d, q) modelinin temsili (3.9)'da verilmiştir.

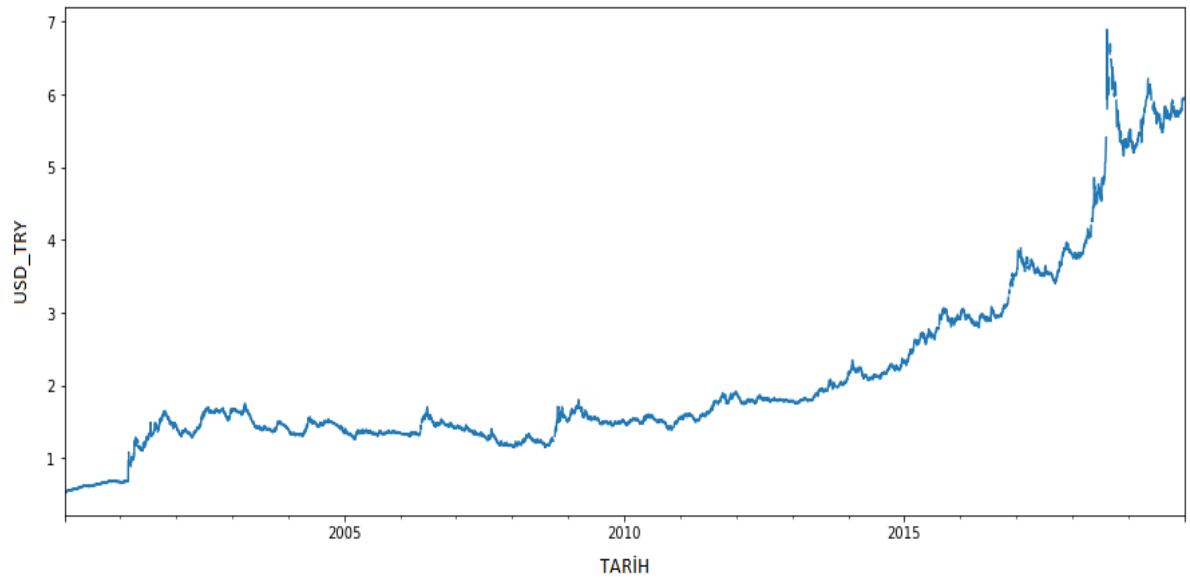
$$Y_t = \varphi_1 Y_{t-1} + \varphi_2 Y_{t-2} + \cdots + \varphi_p Y_{t-p} + \delta + e_t - \theta_1 e_{t-1} - \theta_2 e_{t-2} - \cdots - \theta_q e_{t-q} \quad (3.9)$$

Denklemde d: fark işlemi sayısını, δ: sabit değeri göstermektedir. ARIMA modelinde d parametresi 0 olarak alınırsa ARMA modeline dönüşür çünkü seri özgün değerleriyle durağan durumdadır. Bu nedenle ARIMA modeli esnek bir model olup trendi olan fakat mevsimselliği olmayan veriler için uygun yöntemlerdendir. (Duru, 2007)

Veri Toplama

ISBN: 978-605-73901-3-4

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası geriye dönük döviz kurlarını arşivlemekte ve Elektronik Veri Dağıtım Sistemi üzerinden paylaşmaktadır. Mevcut sistem üzerinden 01-01-2000 ve 31- 12-2019 tarih aralığına ait Amerikan Doları (USD)-Türk Lirası (TRY) döviz kuru verilerine ulaşılmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. 2000-2019 Yıllarına Ait USD-TRY Döviz Kuru Verileri (Türkiye Merkez Bankası, 2022)

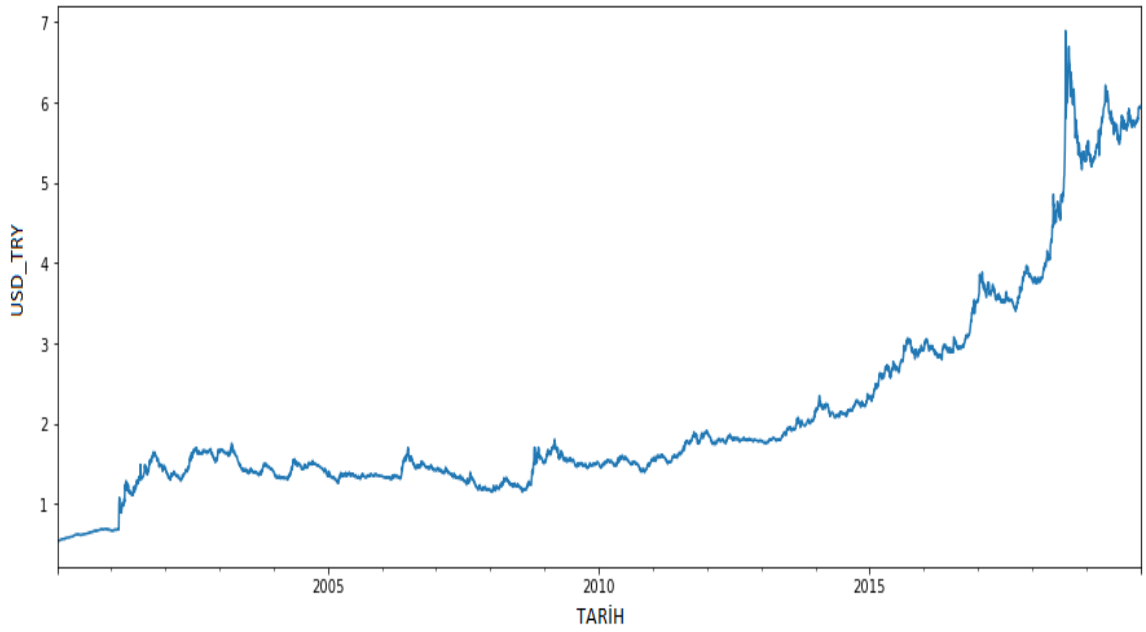
Veri Setinin Analize Hazır Duruma Getirilmesi

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası hafta sonları ve resmî tatil olan günlerde veri paylaşmamaktadır. Bu boşluklar veri analizi yapılırken sonucu engelleyici nitelikte olmaktadır. Bu sebeple kayıp verilerin doldurulması gerekmektedir. Veri seti Python programlama dili aracılığı ile analiz edilmektedir. Python nesne yönelimli, yorumlamalı, açık kaynak altında geliştirilmiş, veri analizinde sıklıkla kullanılan, içerisinde birçok kütüphanenin yer aldığı bir programlama dilidir. Bu çalışmada Python'ın Numpy, Keras, Pandas, Tensorflow, Mathplotlib, Seaborn, Statsmodels kütüphaneleri kullanılmıştır.

Basit Üstel Yumuşatma

Basit üstel yumuşatma kesin bir eğilimi olmayan veya mevsimselliği bulunmayan veriler üzerinde tahmin yapmak üzere kullanılan, bu verilerden en yeni ve en eski gözlemlere dayanarak üstel olarak azalan ağırlıklar atayan bir üstel yumuşatma metodudur (Hyndman & Athanasopoulos, 2019). Bu yöntem, verileri üstel olarak azalan ağırlıklar ile ağırlıklı hareketli bir ortalama kullandığı için tercih edilmektedir. Basit üstel yumuşatma ile veri analizine uygun duruma getirilen veri seti Şekil 2'de görülmektedir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Şekil 2. 2000-2020 Yılları Arası Türkiye Merkez Bankası Dönüştürülmüş USD-TRY Veri Seri

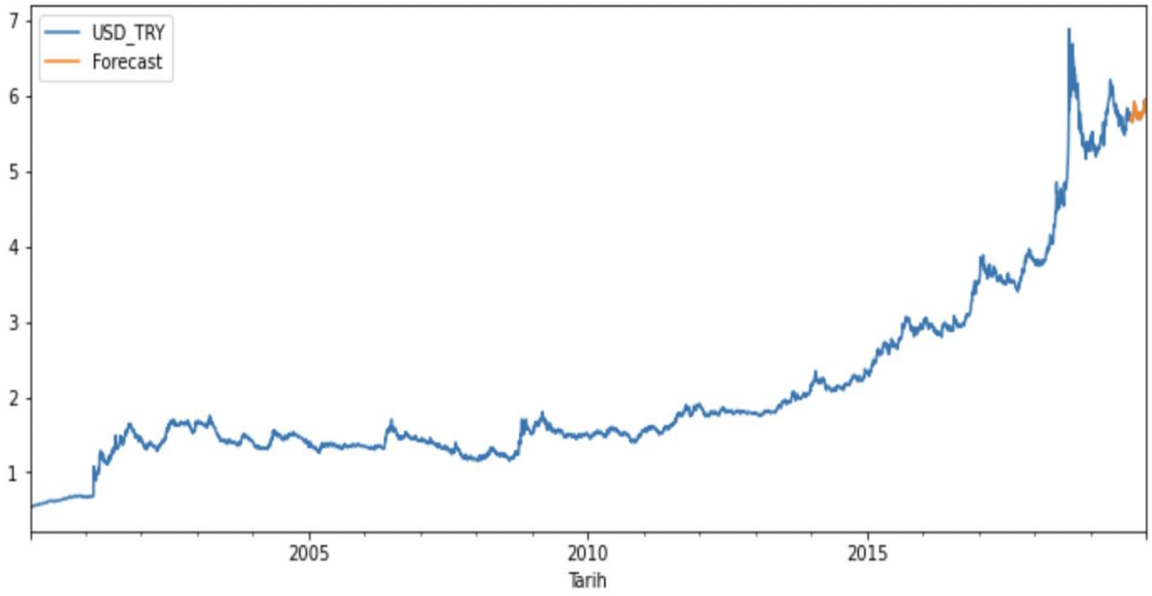
Mevsimsel ARIMA Modeller (SARIMA)

Mevsimsel ARIMA Modeller (Seasonal autoregressive integrated moving average models) trend ve mevsimselliği içeren tek değişkenli serilerin tahmininde kullanılan modellerdir. SARIMA modeli ARIMA modelinin zaman serilerindeki mevsimsellik bileşeninin doğrudan modellenmesini sağlayan geliştirilmiş bir uzantısıdır. Model, SARIMA (p, d, q) $\underline{(\mathrm{P}, \mathrm{D}, \mathrm{Q})_{s}}$ olarak ifade edilmektedir. İfadedeki (p, d, q) modelin mevsimsel olmayan kısmını, (P, D, Q) modelin mevsimsel kısmını, s ise modelin mevsimsellik periyodunu ifade etmektedir. (Wei & William, 2005)

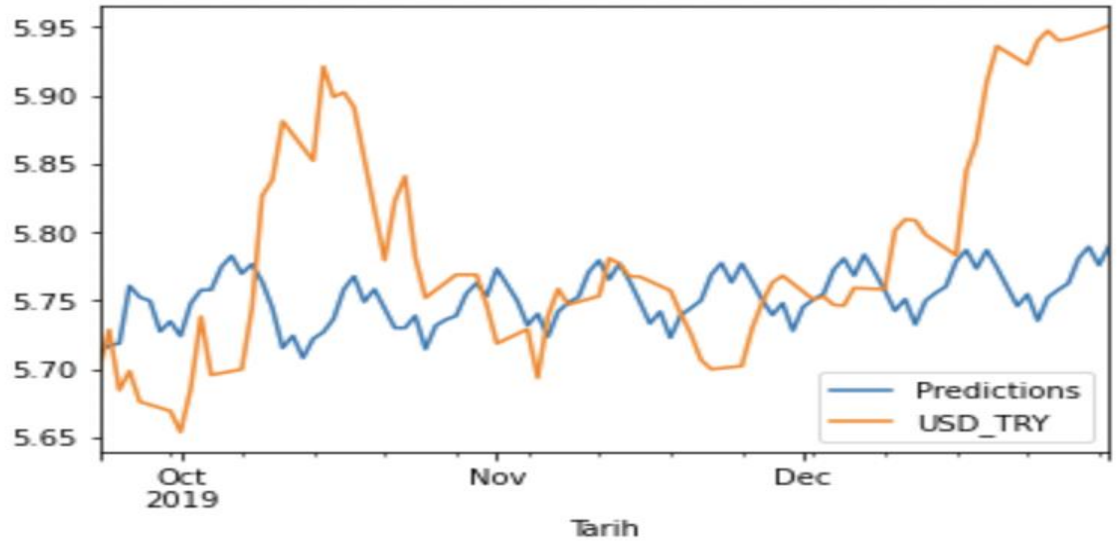
BULGULAR

SARIMA modelinin veri seti üzerinde yapmış olduğu analiz Şekil 3'te görülmektedir. Şekil 3'te yer alan turuncu bölge SARIMA modelinin yapmış olduğu tahmini temsil etmektedir. Şekil 4'te de görüldüğü gibi, model 2019 yılı Kasım ve Aralık ayları arasındaki ani yükselmeyi tespit edip, geçmişe bağlı olarak değerlerin tekrar düşüşe geçeceğini tahmin etmektedir. SARIMA tahmine yakın zamandaki zıplamayı baz almadan ivmeli bir şekilde trendi yakalamaktadır. Tahmin değerleri ve gerçek değerler Şekil 4'te verilmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Şekil 3. SARIMA Modelinin USD-TRY Veri Seti Üzerindeki Analizi

Şekil 4. SARIMA Modeli Test Verisi ile Elde Edilen Sonuçlar

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tahminleme amacı ile kullanılan farklı teknikler içerisinde yer alan zaman serisi yöntemleri kendi aralarında AR, MA, ARMA ve ARIMA modelleri şeklinde gelişirken, verilerin mevsimsellik özelliğine bağlı olarak SARIMA modeli mevsimsellik parametresi ile veri analizinde kullanılmaktadır. Bu çalışmada da veri setinin mevsimsel özelliğinden dolayı SARIMA modeli kullanılmıştır. SARIMA modeli otomatik bir mantıkla çalışıp mevsimselliği ve trendi yakalamıştır. Ancak Amerikan Dolarının, Türk Lirası üzerindeki değişiminin birçok farklı etkeni olduğundan dolayı tahminlemeye yönelik veri analizinin doğru sonuç vermesini etkileyebilmektedir (diğer etkenler: piyasa faizi, kripto para değişimi, değerli metallerdeki değişimler vb.). Doğru veri analizinin yapılabilmesi için bu çalışmaya piyasa faizi parametresi de eklenerek veri analizi ve tahminleme sürecinin geliştirilip daha iyi sonuçların elde edilmesi hedeflenmektedir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

KAYNAKÇA

Abu-Mostafa, Y. S., & Atıya, A. F. (1996). Introduction to Financial Forecasting. *Applied Intellegence*.

Barnett, V., & Lewis, T. (1994). Outliers in Statistical Data. (3rd Edition).

Box, G. E., Jenkins, G. M., Reinsel, G. C., & Ljung, G. M. (2016). *Time Series Analysis Forecasting and Control.* Wiley.

Çuhadar, M. (2006). Turizm Sektöründe Talep Tahmini İçin Yapay Sinir Ağları Kullanımı ve Diğer Yöntemlerle Karşılaştırmalı Analizi. Isparta, Türkiye: Süleyman Demirel Üniversitesi.

Duru, Ö. (2007). Zaman Serileri Analizinde Arıma Modelleri ve Bir Uygulama. *Yüksek Lisans Tezi*.

Fretchling, D. C. (2001). *Forecasting Tourism Demand: Methods and Strategies.* Butterworth-Heinemann.

Horasan, E. S. (2011). Box-Jenkins Modeli ile Bağımsız Denetim Uygulama. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.

Hyndman, R. J., & Athanasopoulos, G. (2019). *Forecasting: Principles and Practice.* Monash University, Australia: Texts.

Manuca, R., & Savit, R. (1996). Stationarity and Nonstationarity in Time Series Analysis. *Physica D*.

Nabiyev, V. V. (2016). *Yapay Zeka: İnsan-Bilgisayar Etkileşimi.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Qi, m., & Zhang, G. P. (2008). Trend Time–Series Modeling and Forecasting With Neural Networks. *IEEE Transactions on Neural Networks*.

Wei, & William, W. S. (2005). Time Series Analysis Univarite and Multivarite Methods . *Pearson Addison Wesley*.

ISBN: 978-605-73901-3-4

REEL DÖVİZ KURU VE İHRACAT İLİŞKİSİ: E7 ÜLKELERİ ÖRNEĞİ

Esra CEBECİ MAZLUM
Öğr. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi Silifke-Taşucu Meslek Yüksekokulu, Mersin, Türkiye, esracebeci@selcuk.edu.tr

ÖZET

Dünya ekonomisinde finansallaşma ile birlikte dış ticaret ve bunu belirleyen faktörler giderek önemli hale gelmiştir. Finansallaşmayla birlikte dünya ekonomisine ayak uydurmaya çalışan ülkeler küresel rekabette yer edinebilmek için dış ticaret politikaları üzerinde yoğunlaşmıştır. Ülkelerin dış ticaret hacminde oluşan dengesizlikler dış ticaret hacmini değiştiren faktörlerin araştırılmasına olan önemi arttırmıştır. Ülkeler için dış ticaret dengesini sağlamak döviz rezervlerinin birikiminde ayrı bir önem taşımaktadır. Dış ticaret fazlası elde edebilmek için ihracatı arttırmaya yönelik ekonomi politikaları gündeme gelmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanmasında ihracat dikkat çeken konulardan birisidir. Gelişmekte olan ülkelerin ihracatı büyük oranda ithalat girdisine bağımlı olduğundan; ithalatı gerçekleştirmek için döviz rezervlerine oldukça ihtiyaç duyulmaktadır. Bu anlamda döviz kurunda meydana gelen dalgalanmalar dış ticaret hacminin belirlenmesinde rol oynamaktadır ve döviz kurlarındaki dalgalanmalar risk ve belirsizlik beraberinde getirdiğinden ülkelerin dış ticaret hacmini etkilemektedir. Döviz kuru ile ihracat arasındaki ilişkinin tespitinde nominal döviz kurlarının yetersiz olması sebebiyle reel efektif döviz kurları dikkate alınmaktadır. Reel efektif döviz kuru ülkeler arasındaki fiyat ve maliyet farklılıklarını göz önünde bulundurarak yerli paranın reel değerini ifade etmektedir. Bu çalışmada E7 ülkeleri şeklinde ifade edilen Brezilya, Çin, Endonezya, Hindistan, Meksika, Rusya ve Türkiye'de 2000-2020 dönemi yıllık verileri kullanılarak
bu değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin varlığı panel veri analizi yöntemiyle araştırılmıştır. Çalışmada serilerin birim kök ve heterojenlik durumları da test edilmiş olup, yatay kesit bağımlılığı da araştırılmıştır. Heterojen çıkmış olan serilerde Dumitrescu ve Hurlin (2012) nedensellik analizi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; Dumitrescu ve Hurlin (2012) nedensellik analizi ile ihracat ve reel efektif döviz kurunun yönü tespit edilmiştir. Nedensellik analizi ile bu iki değişken arasında çift yönlü ilişki bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Döviz kuru, ihracat, panel veri.

ISBN: 978-605-73901-3-4

THE RELATIONSHIP BETWEEN REAL EXCHANGE RATE AND EXPORT: THE CASE OF E7 COUNTRIES

ABSTRACT

With the financialization in the world economy, foreign trade and the factors determining it have become increasingly important. Countries trying to keep up with the world economy with financialization have focused on foreign trade policies in order to have a place in global competition. The imbalances in the foreign trade volume of the countries have increased the importance of investigating the factors that change the foreign trade volume. Ensuring the foreign trade balance for countries is of particular importance in the accumulation of foreign exchange reserves. In order to obtain a foreign trade surplus, economic policies to increase exports are on the agenda. Export is one of the remarkable issues in ensuring sustainable economic growth, especially in developing countries. Since the exports of developing countries are highly dependent on import inputs; foreign exchange reserves are highly needed to realize imports. In this sense, fluctuations in the exchange rate play a role in determining the foreign trade volume, and fluctuations in exchange rates affect the foreign trade volume of the countries since they bring risks and uncertainty. In determining the relationship between the exchange rate and exports, real effective exchange rates are taken into account due to the insufficient nominal exchange rates. The real effective exchange rate expresses the real value of the domestic currency, taking into account the price and cost differences between countries. In this study, the existence of a causal relationship between these variables was investigated by panel data analysis using the annual data of the 2000-2020 period in Brazil, China, Indonesia, India, Mexico, Russia and Turkey, which are expressed as E7 countries. In the study, the unit root and heterogeneity of the series were tested, and the cross-sectional dependence was also investigated. Dumitrescu and Hurlin (2012) causality analysis was performed on the heterogeneous series. According to the empirical results with the causality analysis of Dumitrescu and Hurlin (2012), the direction of export and real effective exchange rate was determined. A bidirectional relationship was found between these two variables with causality analysis.

Keywords: Exchange rate, export, panel data.

GİRİŞ

Bretton Woods sisteminin 1973 yılında yıkılmasından sonra, ülkelerin döviz kurlarını dalgalanmaya bıraktığı bilinmektedir. 1980'li yıllardan sonra dünya ekonomisinde finansallaşma ile birlikte ülkelerin ihracatını ve ithalatını belirleyen faktörlerin araştırılması hız kazanmıştır. Bu noktada döviz kurlarının değişkenliği risk ve belirsizliği beraberinde getirdiğinden dış ticareti etkileyen önemli değişkenlerden olduğu görülmüştür.

Döviz kurlarının değişkenliğinin artmasının dış ticarete olan etkisi Bretton Woods siteminin yıkılmasından sonra iktisatçıların ilgisini çekmiştir. Fakat bu etkinin yönü konusunda görüş birliği bulunmamaktadır. Döviz kurunun dış ticareti olumsuz etkilediğini anlatan çalışmalar olduğu gibi olumlu etkilediğini ifade eden çalışmalar da bulunmaktadır. Özellikle 1990'lı yıllarda artan çalışmalar teorideki uyuşmazlıklara çözüm bulamamıştır. Uygulamalı çalışmaların bazılarında döviz kuru değişkenliği dış ticareti negatif etkilerken, bazılarında pozitif bulunmuş olup, bu iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olmadığı bulgusunu elde eden çalışmalar da bulunmaktadır (Saatçioğlu ve Karaca, 2004: 183).

Bu çalışmanın amacı E7 ülkeleri şeklinde ifade edilen sermaye piyasaları hızlı büyüyen Brezilya, Çin, Endonezya, Hindistan, Meksika, Rusya ve Türkiye için 2000-2020 dönemine ilişkin veriler kullanılarak döviz kurunun ihracat

ISBN: 978-605-73901-3-4

üzerindeki etkisini panel veri analizi yöntemi ile tespit etmektir. Dumitrescu ve Hurlin (2012) nedensellik testi ile ilişkinin boyutu ortaya konmaya çalışılacaktır. Bu çalışma diğer çalışmalardan farklı olarak sermaye piyasaları hızlı büyüyen ülkeleri ele almış olup, ifade edilen amaç doğrultusunda çalışmanın ikinci bölümünde literature yer verilmiştir. Üçüncü bölümde model ve veri seti yer almıştır. Çalışmanın son bölümünde ise ekonometrik uygulamalara yer verilerek sonuç kısmında elde edilen bulgular yorumlanmıştır ve öneriler ile çalışma tamamlanmıştır.

LİTERATÜR

Dış ticareti etkileyen önemli değişkenlerden biri de döviz kurlarıdır. Döviz kurlarının ihracata yönelik etkisine ilişkin hemen hemen her dönemde yerli ve yabancı çalışmaların literatürde yer aldığı görülmektedir. Döviz kurlarının ihracata etkisine yönelik çalışmalar ele aldıkları ülke, yöntem ve zaman dilimi açısından farklı sonuçlar sunmaktadır.

Öncelikle ihracat ile döviz kuruna ilişkin çok ülkeyi kapsayan uygulamalı literatürün bir kısmına bakacak olursak; Baak vd. (2007) döviz kuru oynaklığının dört Doğu Asya ülkesinde (Hong Kong, Güney Kore, Singapur ve Tayland) ihracata etkisini ölçmeye çalışmış olup, 1981-2004 dönemine ilişkin verileri kullanmıştır. Analiz sonuçlarına göre yerel para birimlerinin kur oynaklığının dört Doğu Asya ülkesinin Japonya ve ABD'ye olan ihracatında negatif etkisi olduğu görülmüştür. Arize (2008) 1973-2004 dönemi için 8 Latin Amerika ülkesinin ihracat akışlarındaki etkisini eşbütünleşme ve hata düzeltme modeli kullanarak analiz etmiştir. Sonuçlar, reel efektif döviz kuru değişkenliğinin hem kısa hem de uzun dönemde ihracatı negatif etkilediğini göstermiştir. Chaudhary vd. (2016) döviz kuru ve dış ticaret ilişkisi ARDL yöntemiyle 1979-2010 yılları arasında Güney Asya ve Güneydoğu Asya ülkeleri için incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda ülkelerin çoğunda döviz kuru ve ihracat arasında uzun dönemli ilişki bulunmuştur. Vieira ve MacDonald (2016) 2000-2011 dönemini kapsayan verileri kullanarak sistem GMM analizi ile 106 ülkede döviz kurlarının ihracata etkisini incelemiştir. Çalışmada reel döviz kuru değişkenliğinin artışının ihracatı azalttığı bulgusu elde edilmiştir.

Literatürde döviz kuru ve ihracat arasındaki ilişkiyi açıklayan tek ülkeyi kapsayan çalışmaları da inceleyecek olursak; Hook ve Boon (2000) döviz kuru oynaklığının Malezya'nın Singapur, ABD ve Japonya'dan oluşan başlıca ticaret ortaklığına yaptığı ihracatı üzerindeki etkisini ele almıştır. VAR modeli çerçevesinde ele alınan çalışmada hem reel hem de nominal döviz kurunda meydana gelen değişmelerin ihracatı negatif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Aristotaleus (2001) 1889-1999 yıllık verilerin kullanıldığı çalışmada döviz kurunun ve döviz kuru rejiminin İngiltere'nin ABD'ye ihracatı üzerindeki etkisini araştırmıştır. Uygulamalı sonuçlar neticesinde döviz kurunun da döviz kuru rejimlerinin de ihracat hacmi üzerinde etkisi olmadığı sonucu elde edilmiştir. Vita ve Abbott (2004), 1993-2001 yılları arasında döviz kuru hareketlerinin İngiltere'nin AB ülkelerine olan ihracatına etkisi ARDL sınır testi ile incelemiştir. Sonuç olarak, döviz kuru belirsizliğinin İngiltere'nin AB ülkelerine yaptığı ihracat üzerinde negatif etkiye sahiptir. Aurangzeb vd. (2005) döviz kuru oynaklığının 1985-2001 döneminde Pakistan'ın başlıca ticaret ortaklarına yaptığı ihracat üzerindeki etkisini ARCH modeli kullanılarak ölçülmüştür. Çalışmaya göre döviz kurundaki oynaklık artışının kısa dönemde ihracatı negatif etkilediği tespit edilmiştir. Hwang

ISBN: 978-605-73901-3-4

ve Lee (2005) döviz kuru oynaklığının 1990-2000 dönemi için İngiltere'de ticaret akımındaki etkisinin GARCH modelini kullanarak araştırmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, döviz kurundaki oynaklığın ithalat üzerindeki etkisinin doğru yönlü olduğu bulunurken, ihracat üzerindeki etkisinin ters yönlü olduğu bulunmuştur. Demirbaş (2014), Çin, Endonezya, Güney Kore, Malezya, Filipinler ve Tayland ülkelerinin 2001-2012 dönemlerini kapsayan çalışmada sabit etkiler sonuçlarına göre reel döviz kuru ile reel ihracat ve ortalama GSYİH arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır. Serenis ve Tsounis (2014), 1990-2012 yıllarını kapsayan çalışma Hırvatistan ve Kıbrıs için döviz kuru oynaklığının ihracata etkisini incelemiştir. Çalışma sonuçlarına göre döviz kuru oynaklığının ihracatı pozitif etkilediği görülmüştür. Bari ve Togba (2017) Liberya'da 1980-2015 yılları arasında döviz kurunun ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi üzerindeki etkisinin ARDL yöntemiyle araştırıldığı çalışmada döviz kuru, ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi arasında uzun dönemli bir ilişki vardır. Ayrıca, reel döviz kurunun ihracat üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Literatürde döviz kuru ve ihracat arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya yönelik benzer çalışmalar Türkiye özelinde de gerçekleştirilmiştir: Acaravcı ve Öztürk (2003) döviz kurunun Türkiye'nin ihracatına olan etkisini eşbütünleşme modeli ile 1989-2002 dönemi aylık verilerini kullanarak incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre, döviz kurundaki değişkenliğin, döviz kurundaki belirsizliğin ihracat üzerinde negatif etkisi vardır. Kasman ve Kasman (2005), 1982-2001 dönemi için üçer aylık veriler kullanılarak döviz kurunun ihracata etkisini üçer aylık veriler kullanarak araştırmıştır. Araştırma sonucunda döviz kuru oynaklığının uzun dönemde ihracat hacmi üzerinde pozitif etkisi olduğu tespit edilmiştir. Gül ve Ekinci (2006), ihracat ve ithalat ile döviz kuru arasındaki ilişkiyi VAR modelini kullanarak 1990:01 – 2006:08 dönemi için araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre seriler arasında eşbütünleşme ilişkisi tespit edilmiş olup, Granger nedensellik testi sonucunda ise ihracattan ve ithalattan reel döviz kuruna doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi elde edilmiştir. Aktaş (2010), 1989:1-2008:4 dönemi üç aylık verileri kullanarak Türkiye'de reel döviz kurlarıyla ithalat ve ihracat arasındaki ilişkiyi VAR tekniğiyle araştırmıştır. Analiz bulguları reel döviz kurundaki değişmelerin ihracat ve ithalat üzerinde etkili olmadığını göstermiştir. Yıldırım ve Kesikoğlu (2012) ithalat-ihracat-reel döviz kuru arasındaki nedensellik ilişkisini 2003:1-2011:9 dönemi için araştırmıştır. Analiz sonucunda döviz kuru ile ithalat ve ihracat arasındaki nedensellik ilişkilerine yönelik tahminlerin tamamında bir nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. Tapşın ve Karabulut (2013), ihracat, ithalat ve reel döviz kuru arasındaki ilişkiyi 1980-2011 yılları verileri ile Toda-Yamamoto nedensellik testi kullanılarak araştırmıştır. Elde edilen bulgulara göre, reel döviz kurundan ithalata doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi elde edilirken, ihracat ve ithalat değişkenlerinden döviz kuruna ilişkin nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır. Yıldız ve Özdamar (2014), reel döviz kuru ile dış ticaret ilişkisinin varlığını 2005:01-2012:12 dönemi aylık verileri kullanarak Türkiye imalat sanayisi sektörlerinin ithalat ve ihracatı ile reel efektif döviz kuru arasındaki ilişkiyi tespit etmiştir. Değişkenler arasında uzun dönemde eşbütünleşme ilişkisine rastlanılmış olup, nedenselliğin çoğunlukla reel efektif döviz kurundan sektörlerin ihracat ve/veya ithalatına doğru olduğu görülmüştür. Özel ve Öztürk (2018), 1981-2016 dönemine ilişkin yıllık veri setini kullanarak reel döviz kurundaki değişimin ihracat ve ithalat üzerindeki etkisini VAR yöntemi ile incelemiştir. Analiz bulgularına göre, ihracat ile reel döviz kuru arasında pozitif bir ilişki vardır. Ayrıca, ihracat ve ithalattan döviz kuruna doğru çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Konuya ilişkin literatürde nedensellik ilişkisini içeren çalışmalarda ilişkin yönüne dair genel bir görüş birliği bulunmamaktadır. Ayrıca, çalışmalar incelendiğinde döviz kurları ile ihracat arasında ilişkinin negatif olduğunu ifade eden çalışmalar bulunduğu gibi iki değişken arasındaki ilişkinin pozitif olduğunu ifade eden veya ilişki olmadığını savunan çalışmalar da yer almaktadır.

MODEL VE VERİ SETİ

Bu çalışmadaki amaç E7 ülkelerinde ihracat ile reel efektif döviz kuru arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Çalışmada E7 ülkeleri şeklinde ifade edilen Brezilya, Çin, Endonezya, Hindistan, Meksika, Rusya ve Türkiye ülkelerine ait veriler yıllık kullanılmış olup, çalışma 2000-2020 dönemini kapsamaktadır. Araştırmada ihracat verisi ile döviz kuru verisi kullanılmıştır. Ayrıca, döviz kuru olarak reel efektif döviz kuru ele alınmıştır, reel efektif döviz kuru ülkeler arasındaki fiyat ve maliyet farklılıklarını göz önünde bulundurarak yerli paranın reel değerini göstermektedir. Tutarlı tahminler elde etmek için her iki değişkenin de logaritması alınmıştır. Reel efektif döviz kuru verisi BIS veri tabanından ve ihracat verisi World Bank veri tabanından elde edilmiştir. Reel efektif döviz kuru için (REER) ve ihracat için (EX) kısaltmaları kullanılmıştır. Veri seti analizinde Stata 14.2 ekonometrik analiz paket programı kullanılmıştır.

Çalışmanın temel hipotezi aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

H_0: E7 ülkelerinde ihracatın, reel efektif döviz kuruna duyarlılığı yoktur.

H_1: E7 ülkelerinde ihracatın, reel efektif döviz kuruna duyarlılığı vardır.

Tahmin etmek üzere oluşturduğumuz model şu şekildedir:

$$InEX_{it} = \beta_0 + \beta_1 \ln REER_{it} + u_{it} \quad (1)$$

Modelde yer alan u" değişkeni hata terimini temsil etmektedir ve modelde bulunan değişkenlerin sağ altlarında bulunan "it" indisinde "i" ülkeyi ve "t" ise zaman olarak boyutunu ifade etmektedir.

Değişkenlere ait minimum değer, maksimum değer, ortalama değer, standart sapmalar, basıklık (kurtosis) ve çarpıklık (skewness) bilgisi Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Çalışmada kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler

Değişkenler	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma	Skewness	Kurtosis
İhracat (EX)	24.72	28.63	26.33	0.903	0.001	0.199
Reel efektif döviz kuru (REER)	3.983	4.863	4.488	0.180	0.002	0.119

Tablo 1'de çalışmada kullanılan değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler tablosuna göre; E7 ülkelerinin reel efektif döviz kuru 4.488 seviyesindedir ve ortalama ihracat ise 26 milyon $ dolardır. İhracat değişkeninin minimum ile maksimum değerler arasındaki fark döviz kuruna göre daha yüksektir.

METODOLOJİ VE ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Panel veri yönteminde zaman boyutuna sahip yatay kesit veriler panel veriler kullanılarak oluşturulan panel veriler yardımıyla ekonomik ilişkilerin tahmin edildiği yöntem karşımıza çıkmaktadır (Yerdelen Tatoğlu, 2012: 4).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Klasik regresyon modellerinde olduğu gibi, bu modellerde de bir bağımlı değişken ile bir veya birden fazla bağımsız veya açıklayıcı değişken bulunmaktadır. Model istatistiksel veya ekonometrik model olduğundan modelde hata terimi de bulunmaktadır. Modelde yer alan değişkenler hem birimler hem de zamana göre değişim gösterdiğinden her ikisi için de farklı indislerin modelde bulunması gerekmektedir (Güriş, 2015: 5).

Çalışmanın ilk kısmında seriler arasındaki nedensellik ilişkisi ortaya konmadan önce serilerin yatay kesit bağımlılığına ve homojenliğine bakılacaktır. Yatay kesit bağımlılığı testi yapılmadan gerçekleştirilen analizler yanıltıcı olabilmektedir.

Breusch ve Pagan LM testinde birimler arası korelasyon sınanmakta olup, her bir birim için kurulan eşbütünleşme ya da hata düzeltme modelinin kalıntıları arasında korelasyon olup olmadığı sınanmaktadır. Breusch ve Pagan LM testinde temel hipotez ve LM test istatistikleri şu şekilde hesaplanmaktadır (Yerdelen Tatoğlu, 2020: 238):
H_0: cov (u_{it}, u_{jt})=p_{ij}=0 (tüm t'ler için i≠j) iken LM test istatistiği

$$LM = T\sum_{i=1}^{N-1}\sum_{j=i+1}^{N}\hat{\rho}_{ij}^{2} \sim \chi_{N(N-1)/2} \qquad (2)$$

Breusch ve Pagan LM test istatistiği N(N-1)/2 serbestlik derecesi ile χ^2 dağılmaktadır (Yerdelen Tatoğlu, 2020: 238). Tablo 2'de yatay kesit bağımlılığını ölçmekte Breusch ve Pagan (1980) tarafından literatüre kazandırılan test LM testi bulgularına yer verilmiştir. Tablo 2 incelendiğinde ki-kare testi olasılık değerinin, 0.05'ten küçük çıkması sebebiyle Breusch Pagan LM testinin sonuçlarına göre H_0 red edilmiştir ve birimler arasında yatay kesit bağımlılığının olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 2. Breusch-Pagan LM test sonuçları

Ki- Kare Değeri	Olasılık Değeri
323.42	0.0000

Çalışmada yer alan değişkenlere ilişkin panel veri setinin homojen olup olmadıklarının kontrolü Pesaran ve Yamagata (2008)'nın geliştirmiş olduğu delta test istatistiği ile değerlendirilecektir.

Delta testi için oluşturulan hipotezler:
H_0: Eğim katsayısı homojendir.
H_1: Eğim katsayısı homojen değildir.

Tablo 3. Değişkenlerin homojenlik testleri

Delta test istatistiği	p	Delta $_{adj}$ test istatistiği	p
9.30	0.000	10.045	0.000

ISBN: 978-605-73901-3-4

Tablo 3'e göre ifade edilen test istatistiğinin olasılık değeri %5'ten daha küçük olması halinde H_0 hipotezi reddedilmektedir ve böylece eğim katsayılarının heterojen olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Birinci nesil birim kök testleri şeklinde ifade edilen testler yatay kesit bağımlılığını dikkate almazken, ikinci nesil birim kök testleri yatay kesit bağımlılığını dikkate alabilmektedir. Seriler arasında korelasyon bulunduğundan, ikinci nesil birim kök testlerinin uygulanması gerekmektedir. Bu noktada T>N koşulu barındıran ve panel veri setinin yapısına uygun olan serilerin durağanlığı ikinci nesil birim kök testlerinden olan MADF birim kök testi ile incelenmiştir.

Taylor ve Sarno (1998), standart tek eşitlikli ADF testine benzeyen çok değişkenli genişletilmiştir Dickey Fuller (MADF Multivariate Augmented Dickey Fuller) birim kök testini önermiştir. (Yerdelen Tatoğlu, 2020: 79).

Tablo 4. Madfuller Panel Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	MADF	Kritik Değer (%5)
EX	57.406	38.897
REER	43.458	38.897

MADF testlerinde, maksimum gecikme uzunluğu 1 olarak alınmıştır.

MADF birim kök test sonuçlarına göre testin istatistik değeri kritik tablo değerinden büyük olduğundan serilerin düzeyde birim kök içermediği belirlenmiştir, H_0 hipotezi red edilmektedir, seriler düzeyde durağandır.

Dumitrescu ve Hurlin (2012) Granger nedensellik testini heterojen paneller için genişletmişlerdir. Temel hipotez β_i'lerin tümü sıfıra eşittir. Tüm panel için X'den Y'ye doğru nedensellik olmadığını yani homojen panel nedensellik olmadığını ifade etmektedir (Yerdelen Tatoğlu, 2020: 155). Durağan y ve x değerlerinin tanımlandığı nedensellik testi modeli aşağıdaki gibidir (Dumitrescu ve Hurlin, 2012: 1457):

$$y_{it} = \alpha_i + \sum_{k=1}^{K} \gamma^{(k)} y_{it-k} + \sum_{k=1}^{K} \beta^{(k)} y_{it-k} + \varepsilon_{it} \quad (3)$$

Formülde yer alan k gecikme uzunluğunu, $\gamma^{(k)}_i$ otoregresif parametre ve $\beta^{(k)}_i$ eğimleri ifade etmektedir. Temel hipotez β_i terimlerinin tamamının sıfıra eşit olduğunu anlatmaktadır. Hipotezlerin sınanmasında Wald istatistiği kullanılmaktadır. Bu istatistiğin ortalamasını açıklayan formül ise şu şekilde ifade edilebilmektedir (Dumitrescu ve Hurlin, 2012):

$$W_{N,T}^{HnC} = \frac{1}{N} \cdot \sum_{i=1}^{N} W_{i,t} \quad (4)$$

Dumitrescu ve Hurlin (2012) tarafından geliştirilen panel Granger nedensellik testi sayıca az olan birimlerin oluşturulduğu panellerde dahi etkin sonuçlar sunmaktadır (Çelik ve Ünsür, 2020: 206).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Dumitrescu ve Hurlin (2012)'nin panel nedensellik testi yardımıyla seriler arasındaki olası nedensellik ilişkisinin sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur. Nedensellik sonuçlarına göre reel döviz kurundan ihracata doğru çift yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Tablo 6. Dumitrescu ve Hurlin (2012) panel nedensellik testi sonuçları

Yokluk Hipotezi:	W-ist.	Zbar-ist.	Olasılık değeri
EX, REER'in Granger Nedeni Değildir	3.1743	4.0677	0.0000
REER,EX'in Granger Nedeni Değildir	2.5345	2.5345	0.0041

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada 2000-2020 dönemini kapsayan yıllık veri seti ele alınarak reel efektif döviz kuru ile ihracat arasındaki ilişki ele alınmıştır. Modelde kullanılan değişkenlerin logaritması alınmıştır. Çalışmada reel efektif döviz kuru ve ihracat arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle, ihracattaki değişiklik reel döviz kurunu etkilerken, reel döviz kurundaki değişiklik de ihracatı etkilemektedir. Bu bulgular literatürde; Özel ve Öztürk (2018) çalışmasında elde edilen sonuçlarla uyumluluk göstermektedir.

Analizin farklı ülke grupları ile genişletilmesi durumunda daha kapsamlı sonuçlar elde edileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Acaravcı, A., & Öztürk, İ. (2003). *Döviz kurundaki değişkenliğin Türkiye ihracatı üzerine etkisi*. *Review of Social, Economic & Business Studies*, 2, 197-206.

Aktaş, C. (2010). *Türkiye'de reel döviz kuru ile ihracat ve ithalat arasındaki İlişkinin VAR tekniğiyle analizi. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, *6*(11), 123-140.

Aristotelous, K. (2001). *Exchange-rate volatility, exchange-rate regime, and trade volume: evidence from the UK–US export function (1889–1999). Economics Letters*, *72*(1), 87-94.

Arize, A. C., Osang, T., & Slottje, D. J. (2008). *Exchange-rate volatility in Latin America and its impact on foreign trade*. *International Review of Economics & Finance*, *17*(1), 33-44.

Aurangzeb, A., Stengos, T., & Mohammad, A. U. (2005). *Short-run and long-run effects of exchange rate volatility on the volume of exports: A case study for Pakistan*. *International Journal of Business and Economics*, *4*(3), 209.

Bari, B., & Togba, E. D. (2017). *The effect of foreign exchange and real exchange rate on foreign trade in Liberia: An application of Autoregressive Distributed Lag (ardl) approach*. EconWorld 2017 Paris Proceedings, 1-23.

Chaudhary, G. M., Hashmi, S. H., & Khan, M. A. (2016). *Exchange rate and foreign trade: a comparative study of major South Asian and South-East Asian countries*. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *230*, 85-93.

Çelik, M.Y. & Ünsür, Z. (2020). Küreselleşme ve Büyüme İlişkisinin Dumitrescu-Hurlin Panel Nedensellik Testi İle Belirlenmesi. İzmir İktisat Dergisi. 35(1). 201-210. Doi: 10.24988/ije.202035115.

Demirbaş, E. A. (2014). *Doğu Asya Ülkelerinde İhracat ve Döviz Kuru İlişkisi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *23*(2), 285-300.

De Vita, G., & Abbott, A. (2004). *The impact of exchange rate volatility on UK exports to EU countries*. *Scottish Journal of Political Economy*, *51*(1), 62-81.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Gül, E., & Ekinci, A. (2006). *Türkiye'de reel döviz kuru ile ihracat ve ithalat arasındaki nedensellik ilişkisi: 1990–2006*. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *16*(1), 165-190.

Hook, L. S. & Boon, T. H. (2000). *Exchange rate volatility and Malaysian export to its major trading partners*, *Working Paper*, 6. Universiti Putra Malaysia.

Hwang, H. D., & Lee, J. W. (2005). *Exchange rate volatility and trade flows of the UK in 1990s*. *International Area Review*, *8*(1), 173-182.

Kasman, A. & Saadet K. (2005). *Exchange rate uncertainty in Turkey and its impact on export volume. METU Studies in Development*, 32 (June), 41-58.

Özel, H. A. & Öztürk, E. (2018). *Türkiye'de döviz kurunda meydana gelen değişmelerin dış ticarete etkisi*, *International Journal of Innovative Approaches in Social Sciences*, 2(2), 83-93 https://doi.org/10.29329/ijiasos.2018.149.1.

Saang Joon Baak, M. A. Al-Mahmood & S. Vixathep (2007). *Exchange rate volatility and exports from East Asian countries to Japan and the USA, Applied Economics*, 39:8, 947-959, DOI: 10.1080/00036840500474231.

Saatçioğlu, C., & Karaca, O. (2004). *Döviz kuru belirsizliğinin ihracata etkisi: Türkiye örneği*. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, *5*(2), 183-195.

Serenis, D. & Tsounis, N. (2014). *Exchange Rate Volatility and Aggregate Exports: Evidence From Two Small Countries, Hindawi Publishing Corporation Isrn Economics*, Article Id 839380, 1(10), (Http://Dx.Doi.Org/10.1155/2014/839380).

Tapşın, G. & Karabulut, A. T. (2013). *Reel döviz kuru, ithalat ve ihracat arasındaki nedensellik ilişkisi: Türkiye örneği*. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 13(26), 189-204.

Tatoğlu, Yerdelen, Ferda. (2012). Panel Veri Ekonometrisi (1. Baskı). İstanbul: Beta Basım.

Tatoğlu, Yerdelen, Ferda. (2020). Panel Zaman Serileri Analizi (3. Baskı). İstanbul: Beta Basım.

Ün, Turgut (2018). Panel veri modellerinin varsayımlarının testi. (Editör: Selahattin Güriş). *Uygulamalı Panel Veri Ekonometrisi*, İstanbul: Der Yayınları.

Vieira, F.V. & MacDonald, R. (2016). *Exchange rate volatility and exports: a panel data analysis*. *Journal of Economic Studies*, Vol. 43 No. 2, pp. 203-221. https://doi.org/10.1108/JES-05-2014-0083.

Yıldırım, E., & Kesikoğlu, F. (2012). *İthalat-ihracat-döviz kuru bağımlılıgı: Bootstrap ile düzeltilmiş nedensellik testi uygulamasi*. *Ege Academic Review*, *12*(2), 137-148.

Yıldız, H., & Özdamar, G. (2014). R*eel döviz kuru-dış ticaret ilişkisi: Türkiye imalat sanayisi sektörleri üzerine bir inceleme (2005-2012). Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *5*(2), 187-204.

ISBN: 978-605-73901-3-4

İSMET İNÖNÜ DÖNEMİ (1938-1950) MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM

Seda ONAT ÖZDEMİR

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi

ÖZET

Eğitim, bireylerin toplumsal alanda belli bir konum sağlamaları için gerekli olan bilgi, beceri, anlayış edinmeleri ve kişiliklerini geliştirme sürecidir. Mesleki ve teknik eğitim, bu tanımdan eğitimden ayrı düşünülemez. Mesleki ve teknik eğitim, ihtiyaç duyulan meslek bölümlerine öğrencilerin eğitilmesi ve başarılı bir meslek sahibi olmaları için hazırlanmalarına yardımcı olur. Ayrıca bu eğitimle bireylerin toplumsal hayatta kendilerini konumlandırabilmeleri için gerekli olan sosyal, zihinsel, duygusal ve ekonomik gelişimlerini sağlayabilmeleri amaçlanmıştır. Mesleki ve teknik eğitim, aynı zamanda rekabet gücü kazanma, yüksek ücretli ve istikrarlı bir istihdam elde etme ve o meslekte ilerleme kabiliyeti kazandırmaktadır. Ülkemizde mesleki ve teknik eğitimin gelişimi Cumhuriyet öncesinde olsa da bazı eksiklikler bulunmaktaydı. Cumhuriyet'le beraber eğitim sisteminde düzelme ve gelişme sağlamak için önemli çalışmalar yapılmıştır. Ülkenin kalkınması için ve her düzeyde ihtiyaç duyulan teknik eleman eksikliğinin giderilmesi için Atatürk bizzat çalışmıştır. Bundan dolayı İsmet İnönü Dönemi mesleki ve teknik eğitimi incelenmeden önce kısaca Atatürk Dönemi'nde yaşanan gelişmelere değinilmiştir. Çalışmanın bu çerçevede amacı, İsmet İnönü Dönemi'nde mesleki ve teknik eğitimde yaşanan gelişmeleri incelemektir. Bu amaç doğrultusunda mesleki ve teknik eğitimi geliştirmek, yaygınlaştırmak ve verimliğini arttırmayı sağlamak adına çıkarılan yasalar, CHP programlarında belirlenen hedefler, Milli Eğitim Şuraları'nda alanla ilgili gündem konuları ve bunların hangi ölçüde başarılı oldukları incelenmiştir. Bu çalışma, nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Çeşitli yazılı kaynaklardan doküman analizi yöntemiyle elde edilen veriler, içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mesleki ve teknik eğitim, eğitim, öğretim.

ISBN: 978-605-73901-3-4

VOCATIONAL AND TECHNICAL EDUCATION IN İSMET İNÖNÜ PERIOD (1938-1950)

ABSTRACT

Education is the process of acquiring the knowledge, skills and understanding necessary for individuals to achieve a certain position in the social arena and developing their personalities. Vocational and technical education cannot be separated from this definition. Vocational and technical education helps students to be trained for vocational departments and prepare them to have a successful profession. In addition, it is aimed that individuals can provide the social, mental, emotional and economic development necessary for them to position themselves in social life with this training. Vocational and technical education also provides the ability to gain competitiveness, obtain high-paid and stable employment and progress in that profession. Even before the Republic, there were some deficiencies before the development of vocational and technical education in our country. İmportant studies were carried out to improve and develop the education system along with the Republic. Atatürk personally worked for the development of the country and for the elimination of the lack of technical personnel needed at all levels. Therefore, the developments in the Atatürk Period were briefly mentioned before examining the vocational and technical education of İsmet İnönü Period. In this context, the aim of the study is to examine the developments in vocational and technical education during the İsmet İnönü Period. For this purpose, the laws enacted in order to develop, expand and increase the efficiency of vocational and technical education, the targets set in the CHP programs, the agenda topics in the National Education Councils and how successful they are are examined. This study was designed as a qualitative research. The data obtained by document analysis method from various written sources were analyzed by content analysis technique.

Keywords: Vocational and technical education, education, teaching.

GİRİŞ

Mesleki ve teknik eğitimin temel kavram ve ilkelerinin oluşturulması 1920'li yıllarda gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde mesleki ve teknik eğitimin tesis edilmesi ve geliştirilmesi için Atatürk'ün özel çaba harcadığı görülmüştür. 1923-1925 yılları arasında Atatürk mesleki okullara özel ziyaretler yaparak mesleki eğitimin önemini göstermiş ve gelişmesi gerektiğini belirtmiştir(Doğan,1983:171).

Devlet, Cumhuriyet'in kuruluşuyla mesleki ve teknik eğitimin durumuyla ilgili çalışmalara başlamıştır. Bu durumun başlıca nedeni, Birinci Dünya Savaşı ve Bağımsızlık Savaşı'nda meydana gelen teknik bilgi ve beceriye sahip eleman eksikliği ve becerili işçi düzeyinde nüfus aktarması sonucu oluşan boşluğu doldurma ihtiyacı olmuştur. Ayrıca sosyal ve ekonomik alanda gelişmeyi arttırmak için bireylerde yeni yeterliliklerin oluşturulması hedeflenmiştir. 1927 yılında çıkarılan 1052 sayılı kanunla ülkede yeni okul açma, öğretmen yetiştirme, istihdam sorunu, programı Milli Eğitim Bakanlığına verilmiştir. Bu yasa ulusal düzeyde birlik sağlamaya ve standartları korumaya yönelik olup sanat okulları da Milli Eğitim Bakanlığı bünyesine girmiştir. Ayrıca yasadan sonra okulların mali durum bakımından desteklenmesi illere bırakılmış ve bazı zamanlarda geçici olarak mesleki ve teknik okullara para yardımı sağlanmıştır(MEB, 1999: 380-382).

1931 yılında Atatürk'ün direktifleri doğrultusunda 1867 sayılı kanunla iller dokuz bölgeye ayrılmıştır. Her bölgede birer sanat okulu açılmış olup sanat okulları da bölge sanat okulları haline dönüştürülmüştür. Mevcutta var olan dokuz erkek sanat okulunun öğretim programlarında birlik sağlamak amacıyla öğretim beş yıla çıkarılmıştır. Ankara'da Yapı Usta Okulu, Ankara, Bursa ve İstanbul'da Akşam Erkek Sanat okulları açılmıştır. Ayrıca 1933 yılında 2287 sayılı kanunla Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü kurulmuştur(Evren, 2018: 13). Okulların

ISBN: 978-605-73901-3-4

masraflarının devlet tarafından karşılanması ise 1935 yılında 2765 sayılı kanunla başlamıştır. Böylece meslek okullarının mali durumları düzeltilmiştir(Doğan vd., 1980: 47).

1927 yılından itibaren 1087, 1774, 1867 ve 2920 sayılı kanunlara göre Milli Eğitim Bakanlığı'nca yönetilmekte olan sanat okulları döner sermayeleri 03.06.1938 tarihli 3423 sayılı kanunla birleştirilmiş ve düzenlenmiştir. Ayrıca mesleki ve teknik okullarının bünyesine bağlı olarak Döner Sermayeli Sipariş ve Tekâmül Atölyeleri açılmıştır. Bu atölyeler, mesleki ve teknik okullardan mezun olan öğrencileri özel kuruluşlara yönlendirmek, kendilerine işletme bilgileri verilerek mesleki açıdan gelişmelerine yardımcı olmak, iş ve işçi ilişkileri, kar ve zarar, seri üretim gibi ekonomik hayatın iş yönünü aktif olarak yaşayarak öğrenmelerine imkân hazırlamak için kurulmuştur. Kız Teknik Öğretim Gezici Kadın Kursları, Erkek Teknik Öğretim İlçe Kursları ve Gezici Köy Erkek Kursları 1938 yılından itibaren düzenlenmiş ve çeşitli bölgelerde belli sürelerde eğitim vermişlerdir(Cicioğlu, 1985: 254-255). Ayrıca 1937 yılında orta öğretim mesleki okulların öğretmen ihtiyacını karşılamak amacıyla Yüksek Teknik Öğretmen Okulu(Gazi Teknik Eğitim Fakültesi) açılmış ve bu dönemde okullaşma seviyesini yükseltmek ve mesleki eğitimin kurumsallaşmasını sağlamak devletin eğitim politikası haline gelmiştir(Evren, 2018: 14).

YÖNTEM

Bu çalışma, nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Nitel araştırma da araştırmacı olguların ve olayların gerçekleştiği doğal ortamında çalışır ve verilere doğrudan kaynağından ulaşır(Büyüköztürk vd.,2019: 253).

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak doküman analizi yöntemine başvurulmuştur. Doküman analizi yöntemi, araştırmayı oluşturan çeşitli dokümanların elde edilmesi, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak açıklanmaktadır. Bu analiz yöntemi hem basılı hem de elektronik kaynakların incelenmesi ve değerlendirilmesini içeren sistematik bir işlemdir(Özkan,2021: 2). Bu yöntemle çeşitli basılı ve elektronik kaynaklardan toplanan veriler, içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. Konu, bu çerçevede aşağıdaki temalar altında değerlendirilmiştir.

BULGULAR

İsmet İnönü Dönemi'nde (1938-1950) Mesleki ve Teknik Eğitim: Planlar, Raporlar, Programlar ve Kanunlar

1940'lı yıllar, mesleki ve teknik eğitimin hem yönetimsel ve ekonomik alanda çok iyi imkânlara ulaştığı hem de yurt çapında yaygınlaştırıldığı bir dönemdir. Bu durumun kaynağı, devlet eliyle bir sanayi kurulmasıydı. Mesleki ve teknik eğitimin amacı, devlete ekonomik açıdan olumlu tesir edecek ve ihtiyaçlara cevap verecek kurumlar kurmaktır. Endüstri hareketlerinde başarıya ulaşmak için kurulan fabrikaların yüksek mühendis, teknisyen ve kalifiye işçilerin yönetimine bırakılması ve genişleyen sanayi hacminin ihtiyaçlarına cevap verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu durumdan dolayı fabrikalarda gerekli olan elemanlara ihtiyaç olduğu belirtilmiştir(Cicioğlu,1985: 242-243).

Atatürk'e göre, mesleki ve teknik eğitim yaparak, yaşayarak, iş üstünde öğrenime dayalı, günün şartlarına göre üretici olarak düzenlenmesini, çevre şartlarına cevap vermesini önererek eğitimin niteliğini belirlemiştir. 1930'lu yıllarda mesleki ve teknik eğitimin ana planı hazırlanmış ve çeşitli uzmanlarla 1934 yılına kadar yapılan uygulamalar dikkate alınarak Mesleki Tedrisatın İnkişaf Planı hazırlanmıştır(Doğan,1983: 173). 1934 yılında Milli Eğitim Bakanlığının teklifi ve Başbakanlığın onayıyla bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyon Bayındırlık, Tarım, Ekonomi, Milli Savunma Bakanlıkları ve Genel Kurmay Başkanlığı temsilcilerinden oluşmaktaydı. Komisyon resmi

ISBN: 978-605-73901-3-4

ve özel sektördeki eksiklikleri inceleyerek hangi bölgelerde ihtiyaca göre hangi mesleki programların açılması gerektiğini saptamıştır. Bu saptamaya bağlı olarak 1936 yılında bir rapor hazırlanmıştır. Raporda çeşitli alanlarda insan yetiştirilmek üzere çıraklık okulları, akşam sanat okulları, gezici ve geçici kurslar, orta meslek okulları, tekniker okulları, mühendis okullarının açılması belirlenmiştir. Bu rapor 1941 yılında hazırlanan bir raporda toplanarak Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğünce bir program geliştirilmiştir. Bu program kapsamında gelişen örgütsel yapının ihtiyaçlarını karşılamada genel müdürlük merkez ve taşra kadroları yetersiz kalınca Milli Eğitim Bakanlığı, Merkez Teşkilatı Kanunu değiştirilerek Genel Müdürlük 1941 yılında 4113 sayılı kanunla Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı haline dönüştürülmüştür. Böylece meslek okullarının Talim ve Terbiye ile Teftiş işleri dışında diğer bütün işleri oluşturulan bu müsteşarlığın sorumluluğuna verilmiştir(Doğan vd.,1988: 47). Ayrıca 1941 yılında Bayındırlık Bakanlığı'na bağlı İstanbul Yüksek Mühendislik Okulu ile Teknik Okulu'nun 4121 sayılı kanunla Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanması sağlanmıştır. Orta öğretim sonrası Yüksek Mesleki ve Teknik Eğitim kurumları da Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır(Karaçivi,2000: 59).

Mesleki ve teknik okulların yaygınlaştırılması ve okulların makine ve malzemelerinin günün şartlarına göre yenilenmesini kapsayan kanun, 14 Ağustos 1942'de kabul edilen 4304 sayılı Mesleki ve Teknik Okullarının açılması ve mevcutlarının büyütülmesi hakkında kanundur. Bu kanun sonucunda var olan ve yeni kurulacak olan meslek okullarının geliştirilmesi, inşaat ve makine ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik gerekli harcamaların yapılması hedeflenmiştir. Ayrıca mesleki ve teknik yükseköğretim ve meslek okulundan mezun olanların çalışacakları olgunlaşma enstitülerinin kurulması hedeflenmiştir. Bu kanun sayesinde mesleki ve teknik eğitim ülke çapında yaygınlaştırılmıştır. 1942-1943 yılında okul sayısı 113'teyken, 1949 yılında bu sayı 275'e yükselmiştir. Kurs sayısı ise 42'den 470'e yükselmiştir(http://www.meb.gov.tr/meb/hasanali/egitimekatkilari/mesleki_egitim.htm, 2022). 1943 yılında bu kanuna ek olarak ise 4470 sayılı kanunla mesleki ve teknik okulların açılması ve var olanların büyütülmesi sağlanmıştır(Karaçivi,2000: 59). 1950 yılında 5642 sayılı kanunla 1960 yılına kadar verilmek üzere on yıllık devre için Bakanlık emrine ödenek verilmiştir. 1951 yılında bu ödenekle beraber yarım kalmış işler tamamlanmıştır. Bununla beraber atölye ve laboratuvar tesisleri donatılmıştır. Böylece 1942 yılında çıkarılan 4303 sayılı kanun 1950 yılında 5642 sayılı kanunla devam ettirilmiştir. Mesleki ve Teknik Öğretim kurumları önemli ölçüde gelişme dönemine girmiştir. Bu dönemde İstanbul Yüksek Mühendis Okulu 1944 yılında çıkarılan 4615 sayılı kanunla Teknik Üniversite haline getirilmiştir. 1934-1935 öğretim yılında kız teknik, 1937-1938 öğretim yılında erkek teknik ve 1955 yılında Ticaret Yüksek Öğretmen okulları açılmıştır. 7334 sayılı kanunla İktisat ve Ticaret okulları İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi haline dönüştürülmüştür(Doğan vd.,1988: 48-49).

Tablo 1. Üniversiteler Ve Kısa Süreli Akşam Ve Gündüz Kursları Hariç Gündüz Ve Akşam Okulları Dâhil Sayıları Ve Öğrenci Mevcutları

Öğretim Yılı	Okul Sayısı	Öğrenci sayısı
1924-1925	68	9043
1930-1931	71	11070
1940-1941	127	30808
1950-1951	345	78129

Atatürk döneminden İsmet İnönü dönemine doğru mesleki ve teknik öğretimde nicelik ve nitelik bakımından olumlu gelişmeler yaşanmıştır.

CHP Programlarında Mesleki ve Teknik Eğitim

ISBN: 978-605-73901-3-4

1939 yılındaki V. CHP Büyük Kurultayı'nda meslek ve sanat okulları ve akşam sanat okullarının memleketin ihtiyacını karşılayacak şekilde arttırılması ve ihtiyaç duyulan kursların açılması kararlaştırılmıştır(CHP Beşinci Büyük Kurultay Zabıtları, 29 Mayıs 1939-3 Haziran 1939: 99).

1943 yılındaki VI. CHP Kurultayı'nda ise mesleki ve teknik eğitimle ilgili olmak üzere öğretimimizin her kademesinde milli eğitimimizin temel ilkelerini benimseyen bireyler yetiştirmek, milli tarihi benimsetmek, eğitimde birlik, eğitimde teori ve pratiğin önemi, eğitimin bilimsel olması, öğrencilerin girişimciliklerini arttırmak temel ilke olarak belirlenmiştir. Kız enstitüleri ve Erkek Sanat enstitüleri, teknik ziraat, sanat ve ticaret okulları, akşam sanat ve ticaret okullarında öğrenimin ülkenin her tarafına yaygınlaştırılmasını sağlamak, gerekli ve modern materyallerle donanımını ve eğitim konularını arttırmak önemli görülmüştür. Bir diğer hedef de kız erkek teknik öğretim gezici kurslarını yurdun en ücra köşelerine ulaştırmaktır. Ayrıca teknik öğretimin yüksek kademesinin farklı kurumlarda gerçekleştirileceği belirtilmiştir. Son olarak, mesleki ve teknik öğretim kurumlarımız için milli kültürü sağlam ve bilgili öğreticiler yetiştirmek için teknik ve meslek öğretmen okullarının imkânlarının arttırılması kararlaştırılmıştır(Duran İssi,2015: 21-22).

1947 yılında yapılan CHP'nin VII. Kurultayı'nda ihtiyaç duyulan bölgelerde orta ve lise derecesinde meslek ve sanat okulları kurmak ve bunların sayılarını arttırmak gerekli görülmüştür. Ayrıca şehir ve kasabalarda akşam meslek kursları açmak, gezici kız ve erkek sanat ve tarım kursları ile pratik bilgiyi uzak köylere ulaştırmak hedeflenmiştir(CHP Yedinci Kurultay Tutanağı,1948: 54).

CHP programlarına bakıldığında eğitim ve öğretimin geliştirilmesi için çalışmalar yapılması amaçlanmış ve mesleki ve teknik eğitime gereken önem verilmiştir.

Milli Eğitim Şuralarında Mesleki ve Teknik Eğitim

1939 yılında toplanan I. Milli Eğitim Şurası'nın teknik öğretim komisyonu on sekiz kişiden oluşmuştur. Teknik öğretim komisyonu başkanlığını Maarif Vekili Talim ve Terbiye Dairesi üyesi Avni Refik Bekman ve raportörlüğünü de Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu Müdürü Nihat Sayar yapmıştır(Dinç,1999: 41). Komisyon tarafından hazırlanan başlıca talimatnameler şunlardır:

- Akşam Kız Sanat Okulları Talimatnamesi,
- Ortaokul ve lise mezunlarıyla lise sınıflarından kız enstitülerine ve kız sanat okullarına alınacak öğrenciler hakkında talimatname,
- İsmet Paşa Kız Enstitüsünde açılacak öğretmen kısmı ile uzmanlık kısmı hakkında talimatname,
- Orta ticaret okullarının ve ticaret liselerinin mezuniyet imtihanlarına hariçten girmek isteyenler hakkında talimatname,
- Akşam ticaret okulları talimatnamesi,
- Bölge sanat okullarına nasıl öğrenci alınacağı hakkında talimatname(https://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/suralar/dokumanlar/1_sura.pdf,2022).

İlgili komisyon tarafından hazırlanan müfredat programları ise şunlardır:

- Akşam kız sanat okulları müfredat programı,
- Ortaokul mezunlarından kız enstitülerine kabul edilen dördüncü ve beşinci sınıf öğrencine mahsus müfredat programı,

 ISBN: 978-605-73901-3-4

- Ankara kız-erkek öğretmen okulu müfredat programı,
- İzmir bölge sanat okulunun marangozluk şubesine ilave edilen fantezi ve sepetçilik ve örme mobilyacılık kısmı programı,
- İstanbul terzilik okulu matematik ve Türkçe dersleri müfredat programı,
- Ticaret liseleri hazırlık sınıfları programı,
- Kız-erkek öğretmen okulu ev idaresi şubesi müfredat programı,
- Kız enstitülerinin fizik, kimya, tabii ilimler, matematik programları,
- Ticaret okulları ve liseleri programları,
- İstanbul Terzilik ve Kürkçülük okulunun terzilik kısmının teşkilatı ve mesleki derslere ait müfredat programı,
- Kız enstitüleriyle kız sanat okullarının iş dersi müfredat programı,
- Ankara İnşaat Usta Okulu müfredat programı(https://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/suralar/dokumanlar/1_sura.pdf ,2022).

Komisyon, talimatnameleri ve müfredat programlarını incelemiş ve plan komisyonuyla beraber mesleki ve teknik öğretimle ilgili bir rapor hazırlamıştır. Hazırlanan rapor ise genel kurulda tamamıyla kabul edilmiştir. Mesleki ve teknik öğretimin ülkemizdeki gelişimini ve planlanması konusunda bilgi veren şura üyesi ve Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürü Rüştü Uzel mesleki ve teknik eğitimin büyük bir ilerleme kaydettiğini belirtmiştir. Mesleki ve Teknik Öğretimin raporu plan komisyonuyla beraber oylanarak kabul edilmiş ve teknik öğretime ilişkin yeni meslek liselerinin açılması karara bağlanmıştır. Ayrıca Ankara'da Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu açılması da karara bağlanmıştır. Bu kararların 1940 yılından sonra uygulanmaya başlandığı görülmüştür(Aslaner,2008: 94).

1943 yılında düzenlenen ve başkanlığı Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in yaptığı II. Milli Eğitim Şurası'nda mesleki ve teknik eğitim gündem olmamıştır(Dinç,2008a: 4). Şurada ahlak komisyonunda mesleki ve teknik okullarda ve köy enstitülerinde ahlak eğitiminin ilk, orta ve yükseköğretim kurumlarında uygulanacağı belirtilmiştir. Fiziki işle ve üretimle eğitimini devam ettiren okullarda iradeli, becerikli ve yardımsever bireyler yetiştirmek için her fırsatta ahlaki aşılamalarda bulunacağı vurgulanmıştır. Tarih öğretimi komisyonunda ise mesleki ve teknik öğretimin ihtiyaçlarına ve amaçlarına göre tarih kitaplarının yazılmasına ve kitaplara da tarih okuma parçalarının konulması kararlaştırılmıştır(Evren,2018: 37-38).

III. Milli Eğitim Şurası ise 1946 yılında Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde ve Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer başkanlığında yapılmıştır. Şuranın en çok üzerinde görüşülen gündem konusu mesleki ve teknik eğitim olmuştur. Okul-aile işbirliği konusu bir diğer gündem konusudur. Şuraya 292 üye katılmıştır(Dinç,1999: 65).

Şuranın temel gündem konuları şunlardır:

- Ticaret Ortaokulları ve Liseleri program ve yönetmeliği,
- Erkek Sanat Ortaokulları ve Endüstri program ve yönetmeliği,
- Kız Enstitüleri program ve yönetmeliği,
- İstanbul Teknik Okulu yönetmeliği,

 ISBN: 978-605-73901-3-4

- Kız Teknik Okulları yönetmeliği ile ilgili teklifler incelenip kabul edilmiştir(https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29164646_3_sura.pdf,2022).

III. Milli Eğitim Şurası gündem konularına göre beş komisyona ayrılmıştır. Ayrılan komisyonlar raporlar hazırlamışlardır. Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu açılış konuşmasında mesleki ve teknik öğretim konusunun neden seçildiğini, öğretimin gelişimini, yeni iş sahalarını, teknik meslekleri ve değişik alanlardaki taleplerini anlatmıştır. Ayrıca komisyon çalışmaları bitiminden ve raporların hazırlanmasının ardından genel kurulda konuların okunmasına geçilmiştir(Dinç,1999: 65-66).

III. Milli Eğitim Şurası şu komisyonlara ayrılmıştır:

- Ticaret ortaokulları ve liseleri komisyonu,
- Erkek Sanat ortaokulları ve enstitüleri ve İstanbul Teknik Okulu komisyonu,
- Kız Enstitüleri komisyonu,
- Orta ve bu derecedeki teknik öğretim okulları öğretmen ve öğreticileriyle ilgili mevzuatı ayarlama komisyonu,
- Aile ve okul işbirliği komisyonu(https://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/suralar/dokumanlar/3_sura.pdf ,2022).

Erkek Sanat ortaokulları ve enstitüleri ve İstanbul Teknik Okulu komisyonu 71 kişiden oluşmuştur. Başkanlığı ise İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörü Profesör Tevfik Taylan yapmıştır. Bu komisyonda Erkek Sanat Okulları ve İstanbul Teknik Okulu'nun yönetmelikleri hakkında kararlar alınmıştır(Dinç,2008b: 10).

1. İstanbul Teknik Okuluna ait kuruluş, öğrenci giriş ve öğretim yönetmelikleri, erkek orta sanat okulları ve enstitüleri öğretim programları ve yönetmelikleri incelenmiş ilgili olarak sunulduğu şekilde kabul edilmiştir.
2. Teknik okulu yönetmeliklerinde yapılan incelemede yalnız ayrıntı ve şekle ait lüzumlu görülen değişiklikler yapılmış ve okulun müfredat programları inceleme konusu olmadığı ve incelenmesi için zaman sıkıntısı olduğu için okulun bünyesi hakkında tartışma açılmamıştır. Bununla beraber mühendislikle ilgili diğer kurumlarında birlikte incelenmesi lüzumunun Yüksek Şura'ya arzına karar verilmiştir.
3. Erkek Orta Sanat okullarını ve enstitülerini bitirenlerin iş hayatına daha iyi hazırlanmalarını sağlayabilmek için atölye sanatları arttırılmış, teorik ve mesleki derslerin müfredatının gerekli olan bilgi çerçevesini aşmamasına çalışılmıştır.
4. Elektrikçilik ve tesviyecilik özel sınıflarının öğrenim sürelerinin ortaokuldan sonra iki yıl olarak tespiti; ancak bu sınıftan çıkanların sanat enstitüsünün birinci devresinden gelen öğrencilerle aynı seviyede yetişebilmelerini sağlamak üzere daha fazla atölye pratiğine ihtiyaçları olduğu zorunlu görüldüğü için üç aylık bir pratiğe tabi tutulmaları, bir staj şeklinde olan bu atölye pratiğinin de sanat enstitülerinde yapılması, yer ve zamanının Bakanlık tarafından ayarlanması uygun görülmüştür.
5. Aşağıdaki hususların temenni şeklinde Yüksek Şura'ya arz edilmesine karar verilmiştir:

a) Sanat enstitülerinin bugünkü haftada 44 saatlik çalışma zamanı içinde ikinci devrede beden eğitimine zaman ayırmak imkânı bulunamadığından ilerde bu imkânın Bakanlıkça aranması,

b) Sanat enstitülerinin beşinci sınıflarına haftada bir saat Türkiye ve inkılap tarihi dersinin konması,

ISBN: 978-605-73901-3-4

c) Türkiye'de bir sanayi müzesinin kurulmasının sağlanması, öğrencilerin tarihi sanat eserleriyle, Türk sanat tarihiyle temasa getirilmesi bu eserlerin ve ünlü Türk sanatçılarının öğrencilere tanıtılması için okullarca konferanslar ve geziler düzenlenmesi,

d) Okulların ders kitaplarının yazılması ve basılması için Bakanlığın teşviklerde bulunması ve bu hususta hiçbir fedakârlıktan çekinilmemesi,

e) Tatilde özel sınıflar için yapılacak fazla mesai karşılığı olarak bu işe ayrılan öğretmenlere tazminat verilmesi,

f) Ortaokulu bitirenlerin çoğalacağı ve sanat enstitülerine fazla sayıda müracaat edecekleri düşüncesiyle diğer meslek kollarında da özel sınıfların açılması, meselenin Bakanlıkça incelenmesi,

g) Cumhuriyet Hükümetinin teknik öğretim alanında yapmakta olduğu hamlelerin sonucu olarak halkın sanat okul ve enstitülerine gösterdiği geniş rağbeti karşılayabilmek üzere vasıtaları eksik ve yeri dar olan okulların teşkilat ve tesislerinin kuvvetlendirilmesi ve bu tesisatın ilerde sınıf mevcutlarını 45'ten fazlaya çıkarmayacak şekilde ayarlanması,

h) Sanat okulları ve enstitüleri müdürlerinin fevkalade yüklü oldukları göz önünde tutularak kendilerine verilecek mali işleri başarabilecek bir ekonomist bulundurulması,

i) Sanat okul ve enstitülerinin diğer orta dereceli okullar gibi sömestr tatilinden istifade ettirilmesi,

j) Sanat okulu hizmetlilerinin okul tarafından giydirilmesi,

k) Sanat okullarının yatılı öğrencileri için verilen iaşe giderlerinin aynı şehirlerdeki ortaöğretim okulları derecesinde ayarlanması(https://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/suralar/dokumanlar/3_sura.pdf ,2022).

Raporun sonunda ders saatlerinin 44 saatten aşağı indirilmesi, sanat okulları müfredatına beden eğitimi dersinin eklenmesi, meslek dersleri öğretmenlerinin tatil zamanlarının uzatılması konularında konuşmalar yapılmış ve rapor oy birliğiyle genel kurulda kabul edilmiştir(Aslaner,2008: 126).

Orta ve bu derecedeki teknik öğretim okulları öğretmen ve öğreticileriyle ilgili mevzuatı ayarlama komisyonu 33 kişiden oluşmuş ve başkanlığını İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Hamit Ongunsu yapmıştır. Komisyon önemli konulardan olan öğretmen yetiştirme ile ilgili rapor hazırlamış ve ilk, orta ve teknik öğretime öğretmen yetiştirme mevzuatlarını, öğretmen kaynaklarını, kurumların çalışma esaslarını, durumlarını değerlendirmiştir(Dinç,1999: 71).

Komisyonun gündem maddeleri ve bu maddeler doğrultusunda varılan sonuçlar şunlardır:

1. Üniversiteler dışındaki her dereceden okullarımıza öğretmen yetiştiren kaynaklarımızın bugünkü durumlarının gözden geçirilmesine, memleketin kültür hayatındaki gelişmeye paralel olarak yakın gelecekte bu kurumlara nicelik ve nitelik bakımından nasıl bir yol verilmesi gerektiğinin tespit olunması,
2. Lise, ortaokul ve orta derecedeki teknik öğretim kurumları öğretmen ve öğreticileriyle ilgili mevzuatın gözden geçirilerek ayarlanması.

Her dereceden okullara şu kurumlardan öğretmen yetiştirilmesi lazımdır.

a) Köy Enstitüleri ve Yüksek Köy Enstitüsü,

b) Eğitim Enstitüleri,

c) Kız ve Erkek Meslek Öğretmen okulları,

ISBN: 978-605-73901-3-4

d) Üniversiteler edebiyat ve fen fakülteleri (Öğretim lisansı vermiş olmaları şartıyla),

e) Yüksek Derecede Meslek Okulları (Meslek Okullarının ilgili sahalarında görevlendirilmeleri şartıyla) (https://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/suralar/dokumanlar/3_sura.pdf ,2022).

En önemli öneriler sekiz yıllık temel eğitime geçilmesi, yetiştirilecek öğretmenlere ait mevzuat ve programların buna göre ayarlanması, sekiz yıllık eğitimin memlekette uygulanması ortaokul ihtiyacının karşılanması için rapor hazırlanmıştır. Ayrıca Ankara'da bir yüksek öğretmen okulunun açılması, öğretmenlikte staj döneminin daha faydalı geçmesi, yöneticilerin görevden alınmalarının kanuni yaptırımlara bağlanması önerilerinde bulunulmuştur. Diğer öneriler ise yükseköğrenim görenlerden öğretmenlik mesleğini yapmak istemeyenlerin bir meslek imtihanından geçirilmesi, eğitim ve öğretim konularında araştırmalarda bulunacak bir enstitünün kurulması, öğretmenlere konut sağlanması ve sosyal durumlarını geliştirme tedbirlerinin Bakanlıkça alınması şeklindeydi(Dinç,2008b: 15-16). Kız Meslek ve Erkek Öğretmen okullarının öğrenim süresinin üç yıldan dört yıla çıkarılması ve Milli Eğitim Bakanlığının idareci yetiştiren kaynağı olması gerektiği, Yönetken Enstitüsü veya Akademisi adında bir yönetici okulunun kurulması raporda yer alan diğer önerilerdendi. Genel kurulda öğretmen yetiştirme konusunda olumlu görüş bildirilmiş ve rapor kabul edilmiştir(Aslaner,2008: 129).

Ticaret ortaokulları ve liseleri komisyonu 52 kişiden oluşmuş ve başkanlığını İstanbul Hukuk Fakültesi Dekanı Hıfzı Veldet yapmıştır. Komisyon raporunda ticaret okullarında okuyan öğrencilerin bir yandan da çalışmak mecburiyetinde oldukları için derslerin öğlenden önceye alınması, toplum bilim dersinin kaldırılması, birinci ve ikinci sınıflara birer saat geometri derslerinin eklenmesi ve diğer derslerinin saatlerinin düzenlenmesi önerileri bulunmaktaydı. Bu kapsamda ders saatleri düzenlenmiş ve haftalık ders saatlerinin esas sınıflarda 30'a, hazırlık sınıflarında 35'e indirilerek diğer ortaokullarında olduğu gibi öğlenden sonra derslerin esas sınıflarda 12.40'ta, hazırlık sınıfında 13.35'te ve cumartesi günleri de bütün sınıflarda beşer saat okutularak 12.40'ta bitirilmesine karar verilmiştir. Komisyonda yönetmeliğin bazı maddelerinin değiştirilmesine karar verilmiş, imtihan yönetmeliklerinin bazı maddeleri değiştirilmiştir. Ticaret lisesi mezunlarının Yüksek Ekonomi ve Ticaret okullarıyla Siyasal Bilgiler okuluyla Ekonomi Fakültesi'ne girmelerine ilişkin Olgunluk Sınavları konulması isteğinde bulunulmuştur. Ayrıca rapordaki önerilere büyük bir destek verilmiş, ticaret okullarından mezun olanların yüksekokullara giriş imkânına kavuşturulmalarından bahsedilmiştir. Rapor oy birliğince kabul edilmiştir(Dinç,2008b: 19-20).

Kız Enstitüleri komisyonu ise 35 kişiden oluşmuş ve başkanlığını Milli Eğitim Bakanlığı Müfettişlerinden Seniha Sızal yapmıştır. Komisyonda Kız Teknik Öğretmen okulları yönetmeliği, müfredat programı ve sınıf geçme ve bitirme imtihanları yönetmeliği şeklinde üç başlık altında incelenerek genel kurula sunulmuştur. Kız enstitülerinde kültür dersleri programının ortaokul gibi aynen uygulanması, meslek ve atölye derslerinin öğreniminin ağır olmasından dolayı kültür derslerinin hafifletilmesi önerilmiştir. Ayrıca meslek ve atölye ders programının toplum ihtiyaçlarına daha uygun hale getirilmesi önerisi de sunulmuştur(Dinç,1999: 76). Defter tutma dersi kaldırılmış, jimnastik ve müzik dersinin süreleri bazı sınıflarda arttırılmıştır. Biçki-dikiş derslerinin saatleri azaltılarak moda-çiçek, nakış, sağlık bilgisi ve askerlik ders saatleri aynı kalmıştır. Özel sınıflarda, dördüncü sınıfta yer alan teknoloji dersi kaldırılarak yerine çocuk bakımı ve eğitimi dersi eklenmiş ve bu derslerin programlarında değişiklikler yapılması önerilmiştir. Komisyonda sınıf geçme ve imtihan yönetmeliğinde bazı maddelerin değiştirilmesine ve bitirme imtihanlarının daha titizlikle yapılması gerektiği belirtilmiştir. Tasarının ana hatları ihtiyaç ve isteklere

ISBN: 978-605-73901-3-4

uygun olduğu ve bazı değişiklikler yapılması gerekli görülmüştür. Komisyonda kız enstitülerinin amacına ulaşması için öğrencilere kazandırılacak bilgiler ve alışkanlıklarla ilgili ilkelerden de söz edilmiştir. Bu kapsamda iş, yaratıcılık, bireysel olarak ve yardımlaşarak iş görme, sağlık, tutumluluk ve yakın yurt ilkeleri raporda kapsamlı bir şekilde açıklanmıştır(Evren,2018: 53).

Raporda kız teknik öğretim okulları yönetmeliğinde değişiklik önerileri şu şekildeydi:

1. Bazı okullarda bir sınıfın şubelerinde aynı dersi gösteren başka başka öğretmenler bulunduğu halde her birisinin yıllık planlarını kendi görüşlerine göre ve ayrı olarak düzenledikleri anlaşılmış; bu öğretmenler arasında işbirliği sağlamak maksadıyla 12'nci maddenin (a) bendinde öğretim yılı başında hazırlanması gereken yıllık planların bu öğretmenler tarafından birlikte hazırlanması kaydının konulması uygun görülmüştür.
2. Okul laboratuvarında çalışması gereken öğretmen ve öğrencilerin buradan plânlı bir şekilde faydalanmalarını sağlamak için 12'nci maddenin (k) bendine ilgili öğretmenlerce hazırlanacak programın gereğine göre faydalanmaları kaydının konulması lüzumlu görülmüştür.
3. Kız teknik öğretim okullarının imtihan, sergi ve geçit işleri haziran ayı içerisinde yapıldığından ve Bakanlığa gönderilecek raporların 15 Hazirana kadar okul müdürleri tarafından hazırlanmasına imkân görülmediğinden 13'üncü maddede sözü geçen yıllık raporu gönderme tarihinin 15 Haziran yerine 20 Temmuzda ve bir nüshası millî eğitim müdürlüğünde kalmak üzere iki nüsha olarak adı geçen müdürlüğe, oradan da temmuz sonunda Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmesi şeklinde düzeltilmesine lüzum hâsıl olmuştur.
4. Yatılı okullarda ambar işlerinin yolunda gitmesini sağlamak için okul kâtip ve hesap memurunun 26'ncı maddede sayılan görevleri arasına bir ambar kontrol defteri tutulması ve aylık kontrollerini yapması kaydının ilâvesi gerekli görülmüştür.
5. Aynı dersi gösteren grup öğretmenlerinin işbirliğini sağlamak üzere yaptıkları toplantıların daha faydalı sonuçlar vermesi için, bu derslerle ilgili diğer ders öğretmelerini de toplantılarına çağırmaları ve görüşülen konuların bir deftere yazılarak saklanması; bu toplantıların ve her biri bir öğretim dönemi içinde olmak üzere yılda en az üç defa yapılması kaydının 64'üncü maddenin (d) bendine eklenmesi faydalı görülmüştür.
6. Kız enstitüleriyle akşam kız sanat okulları öğretmenleri aynı kanuni haklara sahip oldukları halde kız enstitülerinde bir ders süresinin 45, akşam kız sanat okullarında ise 60 dakika olması; kız enstitülerinde 28 saat ders için 21 saat çalışıldığı halde, akşam kız sanat okullarında 28 ders için 28 saat yani diğerlerine nazaran 7 saat çalışmayı gerektirmektedir. Fakat her bir ders tam bir saat olarak kabul edildiğinden enstitü öğretmenlerine nazaran çalışmalarında görülen bu 7 saatlik fazlalık için kendilerine bir ücret verilmemektedir. Ancak, 28 tam saatlik dersten fazlası için takdir edilen ek ücretler aynı durumda olan enstitü öğretmenlerine nazaran biraz daha fazla ise de aralarında yine tam bir denkleşme temin edilememektedir. Bu iki çeşit müessesede görevlendirilmiş öğretmenlerin çalışmaları arasında bir beraberlik sağlanması için haftalık ders saatlerinin artırılması şartıyla 87'nci maddede akşam kız sanat okulları ders süresinin 45 dakikaya indirilmesi lüzumlu görülmüştür.

ISBN: 978-605-73901-3-4

7. Bir öğrencinin bütün bir öğretim yılı içinde herhangi bir örgütü idare etmesi ders çalışmasına ve başka arkadaşlarının da bu çalışmalarda alışkanlık kazanmasına engel olacağı düşünülerek 94'üncü maddenin (b) bendine örgütlerde görev alacak öğrencilerin bir yılda iki defa değiştirilmesi kaydının konulması uygun görülmüştür.
8. 99'uncu maddeye yer olduğu takdirde kız enstitüleriyle erkek orta terzilik okuluna bir yaş büyük ve bir yaş küçük öğrenci kabul edilir kaydı konulmuşsa da bu hükmün yalnız kız enstitüleri için uygulanması ve erkek orta terzilik okulunu kapsamaması uygun görülmüştür.
9. 138'inci maddeye yatılı okullarda gündelik erzakın tartılarak ambardan çıkarılmasında ve dışardan gelen erzak yoklama da pansiyon belleticileriyle beraber okul nöbetçi öğretmen ve nöbetçi müdür yardımcısının da bulunması kaydının ilâvesi lüzumlu görülmüştür.
10. 153'üncü maddeye kız teknik öğretim okullarında tutulması gereken defterler arasına, iki yıl üst üste sınıfta kalan öğrencilere verilecek belgelere mahsus belge defteriyle, grup toplantılarındaki görüşmelerin tespitine yarayan defterin ilâvesi lüzumlu görülmüştür.
11. Öğretim yılı başında derslerin aksamaması ve düzenlenen ders dağıtım cetveline göre yılsonuna kadar devam edilebilmesi için 156'ncı maddenin 4'üncü bölümünde öğretim yılı başında Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmesi istenen ders dağıtım cetvelinin 15 Eylülde Bakanlıkta bulunacak şekilde postaya verilmesi uygun görülmüştür(https://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/suralar/dokumanlar/3_sura.pdf,2022).

Komisyon rapordaki önerilere göre bazı eklemeler ve düzeltmeler yapıldıktan sonra kabul edilmiştir. Şura ise Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer konuşmasıyla sona ermiştir(Dinç,2008b: 22). III. Milli Eğitim Şurasında oluşturulan komisyonların çoğundan anlaşılıyor ki mesleki ve teknik eğitimle ilgili konulara daha çok yer verilmiştir. Mesleki ve teknik eğitimi yaygınlaştırmak ve geliştirilmek hedeflenmiştir.

1949 yılında toplanan ve başkanlığını Milli Eğitim Bakanı Dr. Tahsin Banguoğlu'nun yaptığı IV. Milli Eğitim Şurasında mesleki ve teknik eğitim görüşülen gündem konuları arasında yer almamıştır. Tahsin Banguoğlu döneminde genel ortaöğretim, mesleki ve teknik öğretimin geliştirilmesi ve liselerin dört yıla çıkarılması için hazırlıklar yapılmıştır. Bu yapılan çalışmaların birçoğunun uygulanmaya geçilmesi sonraki bakanlar döneminde olmuştur. Mesleki ve teknik eğitimde öğrenci mevcudunda çok önemli bir artış olmamasına rağmen ileriki yıllarda mesleki ve teknik öğretimin giderleri için Banguoğlu ödenek çıkarmayı başarmıştır. Ayrıca Orta Sanat okullarının bazılarının fiziki kapasitesi düzeltilip sanat enstitüleri haline dönüştürülmüştür(Dinç,2008c: 4).

Şura üyeleri gündemde olan konularla ilgili görüşlerini açıkça dile getirip raporlar hazırlamışlardır. Böylece çalışmalar olumlu şekilde sonuçlanmıştır. Fakat sonuçları uygulama noktasında yeterli olunamamıştır.

SONUÇ

Cumhuriyet Dönemi'nde mesleki ve teknik eğitimin okula dayalı olması, mali desteğin devlet bütçesinden karşılanması, standartlarının bakanlıkça belirlenmesi, nitelik bakımından yükseltilerek mesleki eğitimin geliştirilmesi ve eğitimde sürekliliğin sağlanması yönünde çeşitli kararlar alınmıştır.

Atatürk mesleki ve teknik eğitimin özünü, içeriğini, yöntemini ve amaçlarını içeren akılcı, gerçekçi, bilimsel çalışmalarda bulunmuştur. İsmet İnönü ise Atatürk'ün yaptığı çalışmaları devam ettirmiş ve bu dönemde de

ISBN: 978-605-73901-3-4

mesleki eğitimin sürekliliğini ve gelişmesini hedefleyen çeşitli kararlar alınmıştır. Bu dönemde, 1941 yılında gelişen hizmetlerin genel müdürlük bünyesinde karşılanamaması sonucu 4113 sayılı kanunla değişikliğe gidilerek Mesleki ve Teknik Müsteşarlığı kurulmuştur. 1942 yılında ise 4304 sayılı kanunla Milli Eğitim Bakanlığı emrine göre meslek okullarının ihtiyaçlarını karşılamak üzere ödenek verilmiştir.

İsmet İnönü Dönemi CHP parti programlarında da mesleki ve teknik eğitim kapsamında görüş ve önerilere yer verilmiştir. Bundan dolayı, eğitimle siyaset sıkı bir bağlantı içerisindeydi.

İsmet İnönü Dönemi'nde gerçekleştirilen şuralarda da mesleki ve teknik eğitime ilişkin hususlara yer verilmiştir. I. Milli Eğitim Şurası'nda teknik öğretim komisyonu oluşturulmuş, orta ve yüksekokullarla ilgili talimatnameler hazırlanmıştır. Bu şuradan sonra bakanlık mesleki ve teknik eğitime önem vermiş ve söz konusu okullarda önemli ölçüde öğrenci artışı yaşanmıştır. II. Milli Eğitim Şurası'nda mesleki ve teknik öğretimle ilgili bir komisyon oluşturulmamıştır. Fakat mesleki ve teknik okullarına uygun olarak tarih kitaplarının yazılması gerektiği ve kitaplara tarih okuma parçalarının eklenmesi hükmüne varılmıştır. III. Milli Eğitim Şurası'nda Erkek Sanat Okulları ve enstitüleri ve İstanbul Teknik Okulu komisyonu, Orta ve bu derecedeki Teknik Okul öğretmen ve öğrencileri ile ilgili mevzuatı ayarlama komisyonu, Orta Ticaret okulları ve Ticaret Lise komisyonu ve Kız Enstitüleri komisyonu oluşturulmuştur. Bu şura sonucunda mesleki ve teknik eğitimi geliştirme çabaları devam ettirilmiş ve bakanlığın hangi politikaları izlemesi gerektiği belirtilmiştir. IV. Milli Eğitim Şurası'nda ise mesleki ve teknik eğitim gündem konusu olmasa da çalışmalarına devam edilmiştir.

KAYNAKÇA

Aslaner, N. (2008). *Milli Eğitim Şuraları ve Eğitim Politikaları(1939-1946).* Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2019). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara:* Pegem Akademi.

CHP Beşinci Büyük Kurultay Zabıtları. (29 Mayıs 1939-3 Haziran 1939). Ankara: Ulus Basımevi.

CHP Yedinci Kurultay Tutanağı. (1948). Ankara: Ulus Basımevi.

Cicioğlu, H. (1985). *Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim (Tarihi Gelişimi).* Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Dinç, S. (1999). *Cumhuriyet Döneminde Yapılan Milli Eğitim Şûraları Ve Alınan Kararların Uygulamaları (1923-1960),* Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Dinç, S. (2008a). *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihimizde II. Milli Eğitim Şûrası (15 – 21 Şubat 1943) Ve Uygulamaları.* Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Adana.

Dinç, S. (2008b). *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihimizde III. Milli Eğitim Şûrası Ve Uygulamaları (2 – 10 Aralık 1946).* Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Adana.

Dinç, S. (2008c). *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihinde IV. Milli Eğitim Şûrası (22 – 31 Ağustos 1949) ve Uygulamaları*. Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Adana.

Doğan, H. (1983). Mesleki ve Teknik Eğitimin İlkeleri ve Gelişmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 16(1),167-181.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Doğan, H., Alkan, C. ve Sezgin, İ. (1988). *Mesleki ve Teknik Eğitim Prensipleri, Ankara:* A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları No:90.

Duran İssi, Ö.(2015). *Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Aydında Eğitim(1946-1950).* Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Evren, M. R. (2018). *Milli Eğitim Şuralarında Mesleki ve Teknik Eğitim (1939-1974).* Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

http://www.meb.gov.tr/meb/hasanali/egitimekatkilari/mesleki_egitim.htm (Erişim:20.04.2022).

https://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/suralar/dokumanlar/1_sura.pdf (Erişim:23.04.2022).

https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29164646_3_sura.pdf (Erişim:23.04.2022).

Karaçivi, C. (2000). *Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitim.* Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. *Cumhuriyet Döneminde Eğitim II*.(1999). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Özkan, U. B. (2021). *Eğitim Bilimleri Araştırmaları İçin Doküman İnceleme Yöntemi.* Ankara: Pegem Akademi.

ISBN: 978-605-73901-3-4

MECLİS TUTANAKLARINDA ÇAĞDAŞ DİL ARAYIŞLARI (1920-1927)

Yüksek Lisans Öğrencisi ÇİĞDEM YILMAZ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, Türkiye, Orcıd: 0000-0002-0243-529X.

ÖZET

Türk toplumunda ilmi ve fikri hayattaki yetersizliklerin nedenini mevcut harf sisteminde bulan görüşlerin ve milliyetçilik akımlarının etkisiyle dilde çağdaşlaşma yönelimleri artmıştır. Devlet eliyle başlayan Batılılaşma adımları neticesinde yurda giren Batılı argümanlar, toplumda kök salmaya başlamıştır. Bu noktada yazı dili ile konuşma dili arasındaki farklılıklar, anlaşmazlık sorununu gündeme getirmiştir. Bu bakımdan, anlaşamama sorununu çözmeyi amaçlayan harf inkılabı, eğitim alanında sıklıkla irdelenen konulardan biri olmuştur. Düşünce ekollerinden yola çıkarak aydınların konuya ilişkin değerlendirmelerini içeren birçok çalışma bulunmaktadır. Ancak harf inkılabına uzanan süreçte, mebusların meclis tutanaklarına yansıyan konu hakkındaki görüşleri yeterince irdelenmemiştir. Nitekim bu çalışma, 1920-1927 yılları arasında mebusların dil ve harf konusundaki görüşlerine odaklanmaktadır. Nitel bir araştırma olarak tasarlanan bu çalışmada, veriler doküman analiz yöntemiyle elde edilmiştir. Bu yöntemle söz konusu tutanaklardan elde edilen veriler, içerik analizi tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Milletvekillerinin açıklamalarında, halkta maarif sorunu ile ilmi ve fikri geri kalmışlığın olduğu tespit edilmiştir. Mebuslara göre halkın bilinçlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle sade dil ile yazılmış gazete ve mecmuaların köylere kadar ulaştırılması gerekmektedir. Basımda yaşanan dilbilgisi hatalarından dolayı uzman bir heyet oluşturulması ve heyetin çalışmaları neticesinde Türkçe sözlük hazırlanması gerektiği dile getirilmiştir. Dil sorunlarının varlığı konusunda hemfikir olan mebuslar, çözüm için farklı reçeteler sunmuşlardır. Mebuslar, Latin harf sisteminin benimsenmesi, mevcut harflerin iyileştirilmesi ve sürecin aceleye getirilmemesi görüşlerini savunmuşlardır. Tunalı Hilmi Bey'in meclise sunduğu "Türkçe Kanunu" kanun teklifi, amacı bakımından Harf İnkılabı ile benzerlik göstermektedir. Kanun teklifi, tehdit içerdiği gerekçesiyle meclis tarafından reddedilse de zaman zaman bazı vekiller tarafından destek görmüştür. Yapılan çözümleme sonucunda mebusların konuya ilişkin önemli birçok hususa dikkat çektikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dil, Türkçe, Arapça, alfabe, Latin harfleri, heyet.

THE SEARCH FOR A CONTEMPORARY LANGUAGE İN THE MİNUTES OF THE ASSEMBLY (1920-1927)

ISBN: 978-605-73901-3-4

ABSTRACT

In Turkish society, modernization tendencies in language have increased with the influence of views and nationalism movements that find the reason for the inadequacies in scientific and intellectual life in the existing letter system. As a result of the Westernization steps started by the state, the Western arguments that entered the country began to take root in the society. At this point, the differences between written language and spoken language brought up the problem of disagreement. In this respect, the alphabet reform, which aims to solve the problem of disagreement, has been one of the frequently discussed issues in the field of education. There are many studies that include the evaluations of intellectuals on the subject based on the schools of thought. However, in the process leading up to the letter revolution, the views of the deputies on the subject, which was reflected in the parliamentary minutes, were not adequately examined. As a matter of fact, this study focuses on the views of the deputies on language and letters between the years 1920-1927. In this study, which was designed as a qualitative research, the data were obtained by document analysis method. With this method, the data obtained from the said minutes were analyzed using the content analysis technique. In the statements of the deputies, it has been determined that there is a problem of education and scientific and intellectual backwardness in the public. According to the deputies, the public should be made aware. For this reason, newspapers and magazines written in plain language should be delivered to the villages. It was stated that due to grammatical errors in printing, an expert committee should be formed and a Turkish dictionary should be prepared as a result of the work of the committee. The deputies, who agreed on the existence of language problems, offered different prescriptions for a solution. The deputies defended the views of adopting the Latin letter system, improving the existing letters and not rushing the process. The "Turkish Law" law proposal submitted by Tunalı Hilmi Bey to the parliament is similar to the Alphabet Reform in terms of its purpose. Although the bill was rejected by the parliament on the grounds that it contained threats, it received support from some deputies from time to time. As a result of the analysis, it was determined that the deputies drew attention to many important issues related to the subject.

Keywords: Language, Turkish, Arabic, Alphabet, Latin Letters, Delegation.

GİRİŞ

İslam medeniyeti, yaşanan kültürel temaslar neticesinde uzun yıllar Türk toplumunun fikir ve sanat âlemine hâkim olmuştur. Hakimiyetin güçlü olduğu dönemlerin ardından durgunluk döneminde özgün değeri olan yeni eserlerin yazılamaması ve yeni fikirler üretilememesi toplumsal hayatın her alanına etki etmeye başlamıştır. İslam medeniyeti olgunluk çağlarından çöküş dönemine doğru ilerlerken, Avrupa medeniyeti gün geçtikçe güçleniyor ve her alanda varlığını gösteriyordu. Tanzimat Fermanı ile Batı medeniyetine ayak uydurmayı amaçlayan Osmanlı İmparatorluğunda fikri hayatın yayılmasının önündeki engelin Arap harf sistemi olduğu yönünde görüşler (Bayındır Uluskan, 2010: 187-188) ve milliyetçilik duyguları ile dilde sadeleşmeye yönelimler artmıştır (Korkmaz, 1963: 29).

Osmanlı Devleti'nde Fransızca öğrenen ya da Avrupa'ya gidip gelen kesimler aracılığıyla Batılı fikir akımları (Levend, 1949: 96-97) orta sınıfta ve toplumda etkili olmaya başlamıştır. Orta sınıfın yeni kültürel görüşü ve ulusçuluk fikirleri sonucunda mevcut dilin medeni olmadığı düşüncesiyle bilinçli ve planlı olarak dil sorunundan bahsedilmeye başlanmıştır (Heid, 2001: 10). Yönetici ve halk kitleleri arasında ilişkilerin artmasıyla başta dil olmak üzere birbirini anlama araçlarının geliştirilmesi ihtiyacı duyulmuştur. Anlaşma aracı olan dil, düşüncenin gelişmesinde, uluslaşmasında, siyasal rejimin kurulmasında ve Doğu geleneğiyle Batı ilerlemeciliği arasında geçiş yollarının aranmasında önemli bir araçtır. Toplumların dilsizleşmesi sorununun anlaşamama sorununa

ISBN: 978-605-73901-3-4

dönüştüğünün 1850'li yıllarda sezinlenmeye başlanmasıyla dilde çağdaşlaşma çabaları başlamıştır. Dilin çağdaşlaşması terimi, Osmanlıda devlet-halk arasındaki uçurumu, din-dünya ayrımını, cahil yığınlar ile bir avuç okumuş kesim arasındaki uçurumu, Batılı eserlerin okunması ile Doğu eserlerinin karşılaştırılmasını kapsamaktadır (Berkes, 2003: 254). Bu nedenle, ihtiyaca dönüşen fikri çağdaşlaşma ihtiyacı beraberinde kitle iletişim araçlarında kullanılan dilin anlaşılırlığını elzem hale getirmiştir. Bu bakımdan devlet tarafından dilin sadeleştirilmesi adımları ile toplumda çağdaşlaşmanın fikri cephesini geliştirmek (Levend, 1949: 97), okuma yazmanın kolaylaştırılmasını (Ertem, 1991: 97) ve eğitimin yayılmasını sağlamak amaçlanmıştır (Korkmaz, 1963: 14). Dilin kurtarılması için Tanzimat'tan Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar dönemin fikir ve kalem sahipleri Osmanlıcanın imlası, alfabesi, sözlüğü ve terimleriyle topyekûn medeni bir dile dönüşmesi gerekliliği hususunda hem fikri olmuşlardır. Konu, aydınların görüşleri odağında yapılan çalışmalarda tartışılmaya devam ederken; mecliste, vekiller arasında bu konunun nasıl cereyan ettiğine yeterince değinilmemiştir. Bu çalışmada, vekillerin, meclis tutanaklarına yansıyan tartışmalarında mevcut dilin eksiklikleri ve toplumsal hayata etkileri odağından hareketle dilde çağdaşlaşma hususunda önemli gelişmelerin yaşandığı tespit edilmiştir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Maddi ve manevi kültürde yaşanan hızlı değişimler ve toplumsal hayata olan etkileri sosyal bilim araştırmacılarına yeni bakış açıları kazandırmıştır. Söz konusu araştırmacılar, araştırma konularını derinlemesine ele almak için nitel araştırma yöntemlerine yönelmişlerdir (Seggie ve Bayyurt, 2017: 12). Benzer bir yaklaşımın benimsendiği bu çalışma da nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır.

Nitel araştırma *gözlem*, *görüşme* ve *doküman analizi* gibi nitel bulgu toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların ait oldukları tabii ortamda ya da kendi özgül koşulları çerçevesinde gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konulmasına dönük nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 45). Bu çalışmada, ana materyal olarak kullanılan meclis tutanaklarından verileri toplamak üzere *doküman analizi* yöntemine başvurulmuştur.

Bu yöntemle toplanan veriler, içerik analizi tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. İçerik analizi yinelenebilir, işe yarayan, nesnel analizdir (Aziz, 2008: 121-122) ve çözümleme birimleri saptanarak sürece başlanılır. Nitekim dijital ortamda ulaşılan meclis tutanaklarından elde edilen veriler taranarak gerekli sınıflama ve çözümleme işlemi gerçekleştirilmiştir (Geray, 2006: 149-153). Tutanaklarda konu kapsamında tespit edilen her veri sansür yapılmadan kullanılmıştır.

BULGULAR ve TARTIŞMA

Maarif Sorunu ve Kurtuluş Reçeteleri

Avrupa ile başlayan temaslar sonucunda ülkeye giren çağdaşlaşma mahiyetli yeni formların halka ulaşmasında halk ile yöneticilerin ve aydınların dilinin farklılığından ötürü anlaşamama sorunu, okuryazarlığın halkta yaygın olmaması, yazı ve konuşma dilinin birbirinden uzaklaşması gibi nedenlerden ötürü maarif ve irşat sorunu ortaya

ISBN: 978-605-73901-3-4

çıkmıştır. Halkın maarifte yaşadığı sorunlar toplumun çağdaşlaşmasına engel olmaktaydı. Bu yönde mecliste, halkın okuryazarlığının düşüklüğüne dikkat çeken beyanlarda bulunulmuştur. Bu doğrultuda, "belediye azasının 25 yaşında olması koşulu" nu içeren Belediye Kanunu'nun 2. maddesine okuryazar olma şartının da eklenmesi teklif edilmiştir. Kanun gereğince köylerde de belediye açılacağından bir mebus, köylerde okuryazar olmadığından bu teklif üzerinde düşünülmesini önermiştir (TBMM, C.4, 1920: 378).

Meclis çatısı altında yapılan bu öneri, köylerdeki okuryazar nüfusun belediye azası seçiminde bir kriter olamayacak kadar az ya da yetersiz oluşunun önemli bir kanıtı olarak kabul edilebilir. Mebusun bu önerisi, Mustafa Kemal'in 1 Mart 1922 tarihinde meclisin açılışındaki sözlerini de hatırlatmaktadır. O, memleketin asıl sahibi olan köylülerin bugüne değin maariften uzak kalmasını, asırlar öncesinden beri hükümetlerin maarif hususunda Şark'ı ve Garb'ı taklit etmekten kendilerini alıkoyamamalarıyla açıklamıştır. Mustafa Kemal, maarif politikasının ilk hedefinin tüm köylülerin okuma yazma, genel kültür, ahlaki bilgi ve dört işlem öğrenmesini sağlamak olduğunu ilan ederek yeninin faydalarına dikkat çekmiştir (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, 2006: 241).

Toplumsal ilerleme için halkın anlayabileceği ve gelişmesine katkı sağlayacak kitle iletişim araçlarının dilinin nasıl olacağı mecliste değinilen diğer önemli bir husustur. Kütahya mebusu Besim Atalay Bey'e göre halkın irşada olan ihtiyacından dolayı onların anlayacağı sade bir dille yazılmış (İslam dini, ahlaki, sosyal ve iktisadi konuları içeren) köy mecmuasının (TBMM, C.10, 1921: 263-266) ve halkın anlayabileceği gazetelerin köylere kadar gönderilmesi gerekmektedir (TBMM, C.10, 1921: 263). Bu bağlamda gazetecilerin dilde anlaşılır olmaları gerektiğini gündeme getiren Erzurum mebusu Hüseyin Avni Bey'e göre gazetelerin sade bir dille yazılması hususunda gazetecilerin ihtar edilmesi gerekmektedir. Ona göre irşat aracı olarak gazeteler, köylerimiz için elzemdir (TBMM, C.10, 1921: 356). Sade bir dille kaleme alınmış yazılı eserlerle köylülerin bilinçlendirilmesi yönündeki açıklamaların yanı sıra Bolu mebusu Tunalı Hilmi Bey, mecliste konuya çocuk eğitimi bağlamında dikkat çekmiştir. O, bir çocuğun doğduğu andan itibaren üç ya da yedi yaşına kadar nasıl büyütüleceği hakkında köylünün anlayacağı şekilde yazılmış küçük bir kitap veya broşürün hazırlanmasının fayda sağlayacağı görüşündeydi (TBMM, C.18, 1922: 542-543).

Mebusların, halka ulaşan yazılı eserlerin sade bir dille kaleme alınması gerektiği yönündeki açıklamalarında, muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak için halkın bilinçlendirilmesi gayesi ortaya çıkmaktadır. Bu gaye, Mersin mebusu Salahaddin Bey'in üç seneden beri vücuda getirilen inkılâbın mahiyetinin halkın anlayabileceği dille yazılması gerektiğine (TBMM, C.23, 1922: 81) dair açıklamasında da görülmüştür. Gazetelerle siyasi iktidarın irşat meselesindeki hassasiyeti ve yeni bir toplum inşasında gerekli gördüğü argümanların halka doğrudan ulaşabilmesi durumu önemlidir. Bununla birlikte mebusların, maarif ve irşat meselesi bağlamında 1920'li yıllardan itibaren yazı ve eğitim dilinin halkın kullandığı Türkçe olması gerektiğine ve milli dilin kullanılması halinde ülkenin kurtulacağına dair görüşleri de tutanaklarda yer bulmuştur. Söz gelimi Burdur mebusu İsmail Suphi Bey (TBMM gizli celse zabıtları, C.3, 1922: 136), Karahisarı Sahip mebusu Mehmet Şükrü Bey (TBMM, C. 4, 1920: 516) ve Zonguldak mebusu Tunalı Hilmi Bey (TBMM, C.6, 1924: 265) açıklamalarında halkın kendi dilini öğrenmesi ve

ISBN: 978-605-73901-3-4

mekteplerde milli dilin öğretilmesi halinde maarif sorunun ortadan kalkacağını, böylece muasır medeniyetler seviyesine erişileceğini savunmuşlardır.

Medrese Dili ve Milli Dil

Yıkılmaya yüz tutan veya yeni oluşmaya başlayan toplumlarda milli unsurlar var olma mücadelesini ortaya çıkarmıştır. İktidarı güçlendiren, toplumun eski değerlerini harekete geçiren ve yeni toplum düzenine katkı sağlayan hem muhafazakâr hem de ilerlemeci yönü bulunan milliyetçilik (Kerestecioğlu, 2009: 318) kavramı, bu var olma mücadelesinde oldukça etkilidir. Sosyolojik bir gerçek olan milliyet duygusunun kaynağında kendilerini ötekiye karşı koruma mücadelesi, var olma mücadelesi ve yok olmaya mâni olmayı gaye edinen kitle şuuru milli his olarak tezahür eder (Arsal, 1972: 64-65). Bu bakımdan, toplumsal ilerlemenin sağlanmasında mekteplerde milli dille aklın öncülüğünde bir eğitim sistemine ihtiyaç vardır. Milli bir eğitim sistemi ihtiyacı, devletlerin var oluş sürecinde dil birliğinin sağlanması için önemli bir adımdır. Devletler, siyasi egemenliklerini kurdukları coğrafya üzerinde merkezde olan dili milli ve resmi dil haline getirerek dilde birliği sağlamaktadır. Devlet eliyle desteklenen resmi dil, eğitim ve askerlikte yaygınlaştırılmaktadır (Öksüz, 2017: 301-308). Bu bağlamda, devlet otoritesinin güçlendirilmesinde millet ve dil kavramları önemlidir.

Bu husus, başta Mustafa Kemal olmak üzere mebusların üzerinde önemle durdukları bir nokta olmuştur. Nitekim Mustafa Kemal, dilin modernleşmesinde medrese öğretiminin önemli etkisinden ötürü muallimlerle ve halkla bir araya geldiğinde medrese dilinin eksikliğinden, zorluğundan ve ilerlememize engel olduğundan bahsetmiştir. Ayrıca 2 Şubat 1923 tarihinde Mustafa Kemal, İzmir'de halkla buluşmasında, isteyenlerin Arapça dilini Suriye'ye ve Arabistan'a giderek öğrenebilecekleri yönünde bir açıklamada bulunmuştur. Bu açıklamada Arapçaya yönelik Şark vurgusu dikkat çekicidir. Bu buluşmada, bir medrese hocası da içinde bulunulan zaman diliminde medreselerde ilim ve fennin verilemediğinden ve buna ihtiyaç olunduğundan bahsetmiştir. Mustafa Kemal, kitapların Türkçe yazılması halinde Arapça öğrenmeye ihtiyaç kalmayacağından, hatta dini araştırma yapabilmek için Arapça yerine Fransızca, İngilizce ve Almanca bilmeye ihtiyaç olduğundan (Borak, 1997: 210-216) bahsederek dini araştırmalar da dahil olmak üzere tüm alanlarda dikkatlerin Batı'ya yöneldiğine vurgu yapmıştır.

Mustafa Kemal, ayrıca 22 Eylül 1924 tarihinde Samsun öğretmenleriyle buluşmasında, bir ömür medreselerde ders almış ve ders anlatan bir hoca efendinin dahi bir ayetin bir satırını Türkçe ifade etmede zorlanmasından bahsederek yazılı metinlerin anlaşılır bir şekilde yazılması gerektiğini dile getirmiştir (ASD I-III, 2006: 204). Kendisi toplumsal ilerlemede aklın kılavuzluğunu temel almak suretiyle 17 Şubat 1923 tarihinde Balıkesir'de bir camide yaptığı açıklamada, bir zamanlar camilerde peygamberlerin anlattıkları dini prensiplerin akla, doğaya ve mantığa uygun olduğu, günümüzde de camilerde boş durmak yerine halkın egemenliği ve özgürlüğü için neler yapılması gerektiği üzerine düşünmenin önemini dile getirerek (Aralov, 1985: 171-172) İslam dininin akli bir din olduğu gerçeği ile ülkenin kurtuluşu noktasında herkesin aklı ile düşünmesini öğütlemiştir.

Mustafa Kemal, Burca öğretmenleriyle şark tiyatrosundaki gece toplantısında milleti millet yapan, milletin ilerlemesini ve yükselmesini sağlayan fikri ve içtimai kuvvetlerde, aklın yerine manasız ve mantıksız safsataların hâkim olması halinde marazların doğacağına da dikkat çekmiştir. Ona göre mekteplerde vatan sevgisinin, ilim ve

ISBN: 978-605-73901-3-4

fennin çocuklara öğretilmesi halinde fikri ve içtimai hayattaki marazlar yok edilecektir (ASD, 2006: 46-48). Atatürk'ün söylev ve demeçlerinde üzerinde durduğu milli dil hususundaki düşüncelerine paralel olarak mecliste de bazı mebusların açıklamaları bulunmaktadır. Söz gelimi Zonguldak mebusu Tunalı Hilmi Bey, mektep görmemiş köylülerin ülkemizin en münevverlerinden daha açık ve düzgün Türkçe kullandıklarından ve her kelimeyi yerinde ve doğru manada kullandıklarından (TBMM, C.19, 1925: 31-32) bahsederek öğrenilmesi zor olan Arapça dili yerine köylü halkın mukaddes dilinin güzelliğine vurgu yapmıştır.

Mecliste Konuşma ve Yazı Dilindeki Dönüşüm

Meclis kürsü konuşmalarında ve mazbata metinlerinde çeşitli yabancı dillere ait kelimelerin kullanılmasıyla 1920'li yıllarda bazı mebuslar tarafından milli dil ve dilde birlik alanında sıklıkla "Türkçe söyleyiniz!" yönünde itirazlar yapılmıştır. Örneğin, Dr. Rıza Nur Bey'in konuşması sırasında kullandığı "kategori" sözü üzerine mecliste "Türkçe söyleyiniz" sedaları yükselince, kendisi Türkçe söylemek istediğini, ancak eski alışkanlık neticesinde "kategori" dediğini ve dilimizin yakın zamanda mükemmel hale geleceğini umut ettiğini ifade ederek yeni dile duyulan ihtiyaca vurgu yapmıştır (TBMM, C.3, 1920: 81).

Tunalı Hilmi Bey'e göre, halkçı olan mecliste kullanılan usullerin ve kelimelerin basitleşmesi milletin işlerinin daha evvel görülmesine katkı sağlayacaktır. Bu açıklamanın ardından hükümetin muhabere ve muamele dilinin sade ve halk dili olmasını teklif etmiş, ancak meclis başkanlığına sunduğu kanun teklifi reddedilmiştir (TBMM, C.16, 1922: 107-108). Bu durum, meclisin bu denli büyük bir değişime hazır olmadığını göstermektedir. Meclise sunulan mazbatalarda kullanılan yabancı kökenli kelimeler ve tertiplerden dolayı mecliste var olan huzursuzlukların artması sonucunda Kayseri Mebusu Ahmed Hilmi Bey, herkesin bildiği ve genel olarak kullanıldığı bazı Arapça kelimeler olduğundan, encümenin tamamı Türkçeden oluşan bir metin yazmasının Türkçe karşılık bulununcaya kadar mümkün olamadığından bahsetmiştir. Kütahya mebusu Besim Atalay Bey ise her milletin yabancı dillerden birtakım kelimeler aldığını, ancak bu yabancı kelimelerin hazmedilerek yerel dile katılması gerektiğini (TBMM, C.22, 1922: 548-549) ifade edip yabancı kökenli kelimelerin alınması sonucunda Türk dil ses yapısına uygun olarak milli yapıya dönüştürülmeleri gerektiğine vurgu yapmıştır.

Yabancı kökenli kelimeler yerine Türkçe kelimelerin kullanılması hususunda keza Bolu mebusu Tunalı Hilmi Bey, Eylül 1920'de meclis başkanlığına, halk diline girmemiş Türkçe olmayan kaidelerin kullanılmamasını teklif etmiştir (TBMM, C.4, 1920: 400). Kendisi, Mart 1922'de yaptığı açıklamada da Türkçede Arapça tertip ve izafetlerin kaldırıldığı gibi Farsça ve Arapça kelimelerin de kaldırılmasını temenni etmiştir (TBMM, C. 18, 1922: 93). Mecliste yazılan bazı metinlerin ve kanun tekliflerinde kullanılan yazı dilinin anadilimize uygun olmadığından, mananın karmakarışık olduğundan (TBMM, C.12, 1925: 21) ve Türkçe kaideler yerine Arapça ve Acemce kaideler kullanılarak uydurma, melez bir dil vücuda geldiğinden (TBMM, C.11, 1924: 263; TBMM, C. 11, 1925: 343, 364) sıklıkla bahsedilmiştir. Mecliste yer alan yazılı metinlerdeki yabancı dillere ait kelime, kök ve terkipleri sıklıkla eleştiren Tunalı Hilmi Bey'e göre dilin bu denli bozulması yeniden yapılması mecburiyetini doğurmuştur (TBMM, C.12, 1925: 32-42). O, bu çerçevede mevcut harflerin ıslahını boşa zaman kaybı olarak görmekteydi.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Köylü halkın bilinçlenmesi için sade dilin kullanılması hususunda Kastamonu Mebusu Mehmet Fuat Bey, çiftçileri ilgilendiren muamelatın köylü halkının anlayacağı ana dil ile tebligatının yapılması gerektiğinden (TBMM, C. 15, 1925: 411-412) ve Müdafaa-i Milliye, Ziraat ve Ticaret Vekâletleri'nin köylü dilini kullanmaya mecbur olduklarından neşriyat dilinin ana dille olmasını teklif etmiştir (TBMM, C.15, 1925: 438). Tunalı Hilmi Bey'in tavsiyesini dikkate alarak önümüzdeki senenin bütçesini ve kitaplarını Türkçeleştirmeye çalışacağını ifade eden Ziraat Vekili Sabri Bey'in beyanı (TBMM, C.15, 1925: 440) meclis metinlerinde Türkçenin yazı dilinde güçleneceğini göstermektedir. Aksaray mebusu Besim Atalay Bey, Zonguldak mebusu Tunalı Hilmi Bey ve İstanbul mebusu Akçoraoğlu Yusuf Bey, münevverlerin dahi anlayamadığı Ziraat Vekâleti'ne ait kanun layihasında ve ziraat encümeni mazbatasında geçen bazı kelimelerin köylüler tarafından anlaşılmayacağından ve köylüler için yapılan bu kanunun ilmi değil, umumi tabirle yazılması gerektiğinden (TBMM, C.20, 1925: 10-11) bahsetmişlerdir. Vekillerin bu talepleri üzerine Ziraat Vekâleti Müsteşarı Süreyya Bey, fenni kelimeleri Türkçeleştirmek için uzman kişilerden oluşan bir ilmi encümen kurulmasını (TBMM, C. 20, 1925: 11) istemiştir. Böylece kanun metinlerinin Türkçe ile yazılması adımlarının ardından terimlerin Türkçeleştirilmesi için uzman bir heyete duyulan ihtiyaç da gündeme gelmiştir.

İlmi-Fikri Gerilik ve Türkçe Kamus İhtiyacı

Eğitim-öğretim alanında yaşanan sıkıntılar zamanla yazılı eserlerde de bazı aksaklıkların yaşanmasına neden olmuştur. Doğu medeniyetinde yeni eserlerin kaleme alınamaması, kaleme alınan yeni eserlerin ise eskinin tekrarına düşmesi ve Batı'daki gelişmelere uzak kalması gibi faktörler sonucunda ilmi hayatta gerilemeler yaşanmıştır. Kütüphanelerin zayıf kalmasına neden olan ilmi ve fikri alandaki bu geri kalışın farkına varan aydınlar, Batılı eserlerin tercümesine yönelmişlerdir. Türkçeye yapılan çevirilerde dilbilgisi hataları ve bu çevirilerin yetersizliği beraberinde Türkçe kamusa olan ihtiyacı gündeme getirmiştir. Nitekim mecliste, Türkçeye ait kamusun olmamasından ötürü tercümelerin doğru yapılamadığı önemle dillendirilmiştir. Yapılan tercümelerin asıllarına uygun olmaması ve mekteplerde okutulan kitapların içinde çok sayıda dilbilgisi hataları barındırması hususunda Zonguldak Mebusu Halil Bey, ilgili vekaletin dikkatinin celbedilmesi gerektiğini ifade etmiştir (TBMM, C.12, 1925: 224). Halil Bey, bu yöndeki açıklamasından bir süre sonra ise Türkçenin dikkatli kullanılmasına itina etmekle vazifeli olan Telif ve Tercüme Heyeti'nin dahi bazı nizamnamelerinde yanlışlıklar görmekle beraber, hatta bazen kendisinin dahi kaleme aldığı yazılarında hatalar yaptığından örnekler vererek Türkçe imlanın anarşi içinde olduğunu (TBMM, C.15, 1925: 161) dile getirmiştir.

Ergani mebusu İhsan Hamit Bey de Telif ve Tercüme Heyeti'nin yayımladığı ve tercüme ettiği eserlerin Türkçe olarak okunduğunda anlaşılmadığı için eserlerin orijinal kaynağına başvurmak zorunda kaldığından (TBMM, C.15, 1925: 164-165; 170-174) bahsetmiştir. Ergani mebusu Kazım Vehbi Bey ise eski döneme ait olan Şemsettin Sami Bey'in kamusunun hala kullanılıyor olmasından dolayı eserlerimize ait olan mukayeseli bir dilbilgisi derlenemediğinden (TBMM, C.12, 1925: 225-226) bahsedip, Türkçe Kamusa olan ihtiyacın varlığına bizzat dikkat çekmiştir. Konuşma dili ile yazı dili arasındaki uçurumun kapatılması dilin çağdaşlaşması hususunda oldukça önemlidir. Yazı dilinin halk diline yaklaşması, Türkçenin yazı dilinde doğru şekilde kullanılması için yeni döneme ait olmak üzere hazırlanacak olan bir Türkçe kamusa ihtiyaç bulunmaktaydı.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Kurulacak Uzman Heyet ve Endişeler

Besim Atalay Bey'e göre kâmil bir millet olmak için karmaşık olan dilimizin yabancı kaidelerden kurtulması gerektiğinden bir an evvel dil meselesi ile ilgili mecliste uzman kişilerden oluşan bir heyet seçilmesi gerekmektedir. O, Meşrutiyet inkılâbının halkın ruhunda yeşermesi için halkın dili ile söylenip halkın dili ile yazılması gerektiğinden (TBMM, C.1, 1923: 337-342) bahsederek dildeki bozukluğun düzeltilmesi ve halkın fikri alanda gelişebilmesini dil alanında çalışacak bir heyetin faaliyetleri neticesine bağlamıştır. Bu bakımdan, Harf tartışmalarında farklı çözüm yollarını savunan aydınlar, mevcut harflerin yetersizliği ve bu bağlamda uzman bir heyet oluşturulması noktasında ortak fikirdeydiler. Mecliste yapılan tartışmalarda mevcut dil içinden Türkçenin nasıl ayıklanacağı merak konusu olmuştur. Türk dili denen büyük hazinenin hangi alim ile hangi usul ile ortaya çıkarılacağını Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey, meclise bir sual olarak sorduktan sonra konu hakkında görüşünü de sunmuştur. Gelişigüzel bir çalışma olmaması için Türk harsı ve Türk dili alanında geniş hazineye ulaşmak ve alanında yeterli bilginleri getirmek için bütçe gerekmekteydi. Ayrıca Dersim mebusu Feridun Fikri Bey de kendi mektep döneminde Muallim Naci gibi kişilerin dil konusunda yazmış oldukları kitapları okuyarak sarf ve nahve kıymet ve ehemmiyet verdiklerinden, İstanbul'da yayımlanan gazetelerde dilbilgisi hataları olduğundan ve sürecin Encümen-i Daniş'e doğru götürüldüğünden (TBMM, C.14, 1925: 364-366) bahsederek bu konuda uzman bir heyetin kurulmasının kaçınılmaz olduğuna işaret etmiştir.

Mecliste dil, harf ve maarif alanında uzman bir heyet kurulması konusunda artan taleplerin ardından Başvekil İsmet Paşa, bu sene Türk dili üzerine görevlendirilmiş ve uzmanlardan oluşmuş bir akademi kurulacağı (TBMM, C.9, 1925: 63) yönünde açıklamada bulunmuştur. Aydınların dilbilgisi ve Türkçe kamus ihtiyacı hususundaki sorunların çözümü maksadıyla kurulmasını arzuladıkları dil heyeti noktasında ortak fikirler ileri sürülse de bazı aydın ve mebusların Maarif Vekaleti tarafından kurulacak bu dil heyeti hakkında endişeleri de bulunuyordu. Maarif Vekaleti'nin dil meselesinin tek kişinin değil, bir heyetin çalışmaları sonucunda bir karara bağlanması yönündeki açıklamaları, Latin harflerinin alınmasını isteyenler tarafından, bu konuya gerekli ihtimamın gösterilmediği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Maarif ile ilgili kanun teklifinin bazı maddelerinde dil heyetinden ve gazetelerde de Latin harflerinden bahsedildiğini dile getiren Kastamonu Mebusu Halit Bey, konuşmasına bu meselede Maarif Vekâleti'nin sabit bir kararı var mıdır sorusunu eklemiştir (TBMM, C.23, 1926: 265-266). Bu sorunun üzerine Maarif Vekili Mustafa Necati Bey, nasıl yazı yazmak gerektiği hakkında müşterek bir kanaatin olmadığından, mevcut dilimizin tetkik edilmesi ve millete lügat hazırlamak maksadıyla dil heyetine ihtiyaç duyulduğundan, memleketimizde mevcut uzmanları toplayıp dilimizin ıslahı için yapılması gerekenler noktasında tedbirler alınacağından ve bu meseleyi incelemekle meşgul olduklarından (TBMM, C. 23, 1926: 267) bahsederek mecliste sıklıkla dile getirilen endişelere yanıt vermiştir. Sonuç itibarıyla mecliste, yazı dilinde birliğin sağlanmamış olmasından ötürü Latin harf sistemini arzulayan görüşlerin yanı sıra mevcut dilin uzman kişilerce incelenerek ıslahının yapılması görüşünün de varlığının sürdürdüğü görülmüştür.

ISBN: 978-605-73901-3-4

"Türkçe Kanun" Teklifi ve Endişeler

Halkın dili olan Türkçenin idari, iktisadi ve sosyal hayatta kullanılması gerektiği yönünde ısrarlı açıklamaları olan Zonguldak mebusu Tunalı Hilmi Bey, 23 Ağustos 1923 tarihinde "Türkçe Kanunu" teklifini incelenmesi maksadıyla Layiha Encümeni'ne göndermiştir. Layiha Encümeni, kanun teklifinin 1346 (1930) yılından sonra yazarların ve muallimlerin hükümetin tespitiyle Türkçe olmayan kelimeleri kullanmaları halinde cezalandırılacakları yönündeki tehditleri barındırdığından müzakereye uygun olmadığına karar vermiştir. Türkçenin zaman geçtikçe özünden uzaklaştığını sıklıkla vurgulayan Zonguldak mebusu Tunalı Hilmi Bey, mecliste reddedilen kanun teklifi hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Dünden bugüne Türkçedeki değişimlere değinen Hilmi Bey, ilk mektep yıllarında öğrendiği Türkçeni anlaşılır olduğunu, ancak ilerleyen eğitim kademelerinde Türk dilinin melez, uydurma ve saçma bir hale geldiğini kendi hayatından örnek vererek somutlaştırmaya çalışmış ve milletin bu hususta uyandırılması gerektiğine dikkat çekmiştir. Ayrıca Layiha Encümeni'nin bahsettiği tehdit hususunda da dilin bozukluğundan dolayı yanlış anlaşıldığı, aslında kanun teklifinin ceza barındırmadığı yönünde de açıklamada bulunmuştur. Ona göre her millet başka milletten kelime alabilir, ancak kaide almaması gerekmektedir. O, mevcut harflerin süreç içerisinde bozulduğuna ve yazılanların zamanla yanlış anlaşılır hale gelmesiyle yetersiz ve eksik bir hale geldiğine de dikkat çekmiştir (TBMM, C.1, 1923: 337-342).

1928 yılına kadar bazı mebuslar Maarif Vekaleti'ne "Türkçe Kanunu" ve mevcut harflerin değişmesi yönünde düşüncelerini ısrarla sunmuşlardır. Maarif Vekili Saraçoğlu Şükrü Bey'in, Türk dilinin, dünyanın en güzel, en mantıki ve en sağlam bir dili olduğuna kani olduğundan (TBMM, C.15, 1925: 28) bahsettiği gün, geçen içtima devresinde takdim edilen "Türkçe Kanunu" Layihasının Maarif Encümeninden alınarak Ruznameye konulması teklifinin meclis tarafından kabul edilmesiyle (TBMM, C.15, 1925: 5) bu kanun tekrar gündeme alınmıştır. "Türkçe Kanunu" teklifi ve reddine dair Maarif Encümeni mazbatası üzerine Tunalı Hilmi Bey, "hâkimiyeti milliye, millet hâkimliği, milletin hâkimiyeti, hâkimiyeti millet… gibi tam sekiz klişe vardır. Arkadaşlar! Hangi dilde böyle sekiz klişe vardır." devletlerde alelade dili yani halk dili ve ali mevzulara ait dil olarak iki dil mevcuttur. Bu bakımdan var olan uydurma dilin kaldırılıp, halk dilinin kullanılması gerekmektedir. Ayrıca Maarif Vekâleti'nin meclise sunduğu kanun teklifi metinlerinin Arapça ve Acemce terkiplerle dolu olduğundan Maarif Vekaleti'nin oluşturacağı dil heyetinin eski zihniyette olacağından endişe duyduğunu belirtmiştir. Milletin ilerlemesini sağlayacak olan "Türkçe Kanunu" kabul edilmediği takdirde uydurma dilin sonsuza kadar devam edeceğinden ve "Türkçe Kanunu'nun yabancı kaidelerin on-on beş senede dilimizden kurtarılmasını emrettiğinden (TBMM, C.23, 1926: 387) bahsederek ilerlemenin sağlanması için "Türkçe kanunun" kabul edilmesinin kaçınılmaz bir son olduğuna dikkat çekmiştir. Zonguldak mebusu Tunalı Hilmi Bey, Maarif Vekâleti'nin ana diline hürmet gösterme hususunda diğer vekâletlere öncülük etmemesi halinde milletin ilerleyemeyeceğine (TBMM, C.25, 1926: 39) yönelik yaptığı açıklama üzerine Maarif Vekili Mustafa Necati Bey, kurulan bir encümen tarafından dilin, incelemesinin elzem olduğunu ifade etmiştir (TBMM, C.25, 1926: 39-40). Maarif Encümeni namına Kazım Vehbi Bey ise dil heyetinin Türk dilinin kamusunu ve sarfını yapacağına dair beyanıyla (TBMM, C.23, 1926: 387) dil çalışmalarında, uzman kişilerle yol alınması gerektiğini savunmuştur.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Aksaray Mebusu Besim Atalay Bey ise Zabıta-i Sıhhıye-i Hayvaniye Kanunu Layihası dilini eleştirerek Türk diline değer verilmediğinden, halk idaresinin halkın dilinde yazması gerektiğinden ve Maarif Vekâleti'nin bir dil kanunu yapmaya mecbur kılınması (TBMM, C.1, 1927: 105) yönünde bir açıklamada bulunmuştur. Bu açıklama üzerine Encümen namına Sabri Bey, dil meselesinde her eli kalem tutanın dilin tadil ve ıslahına kalkışmasından ve Maarif Vekâleti'nin de bir dil kanunu yapmaması halinde duyduğu endişeden (TBMM, C.1, 1927: 105) bahsetmiştir.

Yeni Harf Sistemine Geçiş Konusundaki Görüşlere Tepkiler ve Yanıtları

Ergani mebusu Kazım Vehbi Bey'in dilimizdeki bazı düzeltme ve tabirler Arapça ve Farsça terkiplere başvurulmadan ifade edilemediği (TBMM, C.6, 1924: 298) yönündeki görüşünden bir gün sonra İzmir mebusu Şükrü Saraçoğlu'nun mecliste yaptığı açıklama, Avrupalı ülkelerle karşılaştırmayı içermektedir. Saraçoğlu, Avrupa'da Hıristiyanlığın hâkim olduğu yerlerde yasaklamalara rağmen bütün ahalinin okuduğunu, ancak bizim memleketimizde dinimiz okumayı emretmesine ve köylerimizde hocalar emek vermelerine rağmen okuryazar oranın yüzde iki veya üç olmasında kabahati harflerde bulmuştur. Kendisi bazı yerlerde nüfusun az ve seyrek oluşu ve dolayısıyla çocukların bir bina altında toplanamamasından ötürü okuryazar oranının düşük olduğuna dair iddialara karşı ise dağınık yerleşkelere sahip olup okuryazar oranı yüksek İsveç ve Norveç gibi ülkelerdeki seyyar hoca sistemini örnek olarak vermiştir. Saraçoğlu, devlet bütçesinin yaklaşık dörtte birinin okullar için harcanmasına rağmen okuryazar oranının bu denli düşük olmasının sebebini Arap harflerinde bulduğunu açıklamış ve bir an önce Maarif Vekâleti'nin bu konuda bir şeyler yapması gerektiğini (TBMM, C.6, 1924: 335-336) ifade etmiştir. O zamana kadar Latin harf sisteminin alınmasına karşı itirazlara toplu cevap mahiyetinde olan bu açıklamada eski harflerin gelişmeye mâni olduğuna vurgu yapılmıştır. Şükrü Bey'in Arap harflerinin mecliste tartışılması bakımından önemli olan bu konuşması, mebuslar tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bu tepkiler, 12 Eylül 1922 günü İzmir'e gelen Mustafa Kemal'e Hüseyin Cahit (Yalçın)'ın "Niçin Latin harflerini almıyoruz?" sorusuna Mustafa Kemal'in daha zamanının gelmediği yönündeki cevabını hatırlatmaktadır. Mecliste mebusların bu konudaki tepkileri, ülkenin henüz bu alanda bir devrime hazır olmadığının göstergesi olmuştur (Şimşir, 1972: 54-55).

Sarf ve nahiv konusunun ihmal edilmemesi gerektiği görüşünde olan Giresun mebusu Hakkı Tarık Bey, gazetelerde dillenen Latin harflerini alma düşüncesinden yana olmadığını ifade etmiştir. Önceleri Arap harflerinin tadilinin düşünülmesi halinde bugünkü şikâyetlerin zuhur etmeyeceğini savunan Hakkı Bey, Namık Kemal'in "lügatimiz, sarfımız yoktur" sözünden yola çıkarak bugün de hala lügatimizin ve sarfımızın olmadığından (TBMM, C.14, 1925: 382) bahsederek Arap harflerinin tadilinin de bir çözüm olacağına dikkat çekmiştir. Ona göre tüm sorunların tek çözümünün Latin harflerinin alınması değildir. Maarif sorunu hakkında eski elifba ile yeni elifba arasında farklar olduğu yönünde açıklama yapan Sivas mebusu Rahmi Bey ise daha önce 3-4 yılda kıraat okutturamazken, şimdilerde 2-3 yılda kıraatları okutabildiklerinden, ancak gazete okutamadıklarından bahsederken atılan adımlarla yetersiz de olsa temin edilen olumlu bir gelişmeye dikkat çekmiştir. Kitaplar konusundaki eleştirisine devam eden Rahmi Bey, çocukların kıraat kitaplarını, Arapça dersler alan kişilerin dahi sarf kitaplarını rahatça okuyamadıklarını ve bu hususta eksik harflerden ötürü var olan sorunların çözümü için çalışmaların yapılmasını önermiştir. Münevverlerimizin Arapça, Farsça ve yakın senelerde de Fransız kelimelere

ISBN: 978-605-73901-3-4

ve tertiplere çok ehemmiyet verdiklerinden (TBMM, C.15, 1925:209-210) bahsederek evvelinde Doğu dillerine verilen önemin şimdi de Batı dillerine çevrildiğine dikkat çekmiştir. Görüldüğü üzere, aydınların ve mebusların dilbilgisindeki sorunların varlığı ve uzman bir heyetin kurulması noktasında hemfikir oldukları, ancak çözüm yolunun ne olması gerektiği hususunda iki seçenek (Latin harflerin alınması ya da Arap harflerin tadilatı) arasında kaldıkları görülmüştür.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Siyasi otoritenin hamiliğinde topluma entegre edilmesi istenen Batılı argümanların halka ulaştırılması gerekmektedir. Ancak yazı dili ile halk dili arasında var olan uçurum neticesinde çağdaşlaşmayı ihtiva eden mesajların alıcıya ulaşmasında sorunlar yaşanmaktadır. Anlaşma aracı olan dilin halkın anlayabileceği sade bir hale dönüştürülmesi gerektiği gündeme gelmiştir. Toplumda maarif sorunun yaşandığı, okuryazarlığın düşüklüğü, ilmi ve fikri gerilik, Türkçe kamus ihtiyacı ve dil çalışmalarının yapılması için uzman bir heyet kurulması gerektiği hususları mebusların hemfikir oldukları konular olmuştur. Köylü halkın bilinçlendirilmesi için dili anlaşılır gazete, mecmua, küçük kitap ve broşür dağıtılmasının fayda sağlayacağı görüşü sıklıkla dile getirilmiştir. Latin harflerin alınmasını isteyen mebuslar, eğitim-medrese dilinin ve yazı dilinin Türkçe yapılması halinde ülkenin kurtulacağı görüşündeydiler.

Dilde çağdaşlaşma adımları çerçevesinde, 1920'li yıllarda mecliste mebuslar tarafından konuşma ve yazı dilinde Türkçenin kullanılması gerektiği, ancak genel tabirlerin Arapça ve Farsça kökenli olmalarından ötürü Türkçe olmayan kaidelerin kullanılmak zorunda kalındığı dile getirilmiştir. Bu bakımdan basılan mektep kitaplarında, Batılı eserlerin çevirilerinde dilbilgisi hatalarının yapılmaması, yazı dilinde ve konuşma dilinde Türkçenin doğru kullanılması için Türkçe kamus hazırlanması ve uzman bir heyet kurulması istenmiştir. Mecliste artan taleplerin ardından İsmet Paşa, 1925 yılının başlarında uzman bir heyet kurulacağını ve dil çalışmalarına başlanacağını ilan etmiştir. Öte yandan, maarif vekili açıklamalarında dil alanında alınacak kararlarda ihtiyatlı olunması gerektiğini ve uzman bir heyetin incelemeler yapması için zamana ve bütçeye ihtiyaç olduğunu dile getirmiştir. Latin harflerini isteyen mebuslar tarafından, Maarif vekilinin açıklamalarından hareketle Maarif Vekâleti'nce kurulacak olan uzman heyetin konuya gerekli ihtimamı göstermeyeceği gerekçesiyle eleştiride bulunulmuştur.

Mecliste mevcut dilin bozulmuşluğuna dair serzenişler, milli dil ile ülkenin kurtuluşu arasında kurulan doğrudan ilişki neticesinde Tunalı Hilmi Bey'in 1922 yılında meclis muhabere ve muamele dilinin Türkçe olması kanun teklifi ile 1923 yılında "Türkçe kanunu" teklifi ile sözlü beyanlar ciddi bir adıma dönüşmüştür. İki kanun teklifinin de reddedilmesine rağmen Latin harflerinin alınmasını isteyen mebuslar tarafından zaman zaman bu kanun teklifinin gündeme getirilip desteklenmesi sürecin kaçınılmazlığını ispatlamaktadır. Latin harflerinin alınmasını isteyen mebusların sesleri daha güçlü duyulsa da her sorunun tek çözümünün Latin harflerin alınmasının olmayacağını, bu yüzden mevcut harflerin tadilinin de kâfi olacağını dile getiren mebuslar da bulunuyordu. Mecliste dil, harf ve imla meselesinde sorunun tespiti ve çözüm yolları üzerine yoğun açıklamalar yapılmıştır.

Çalışmamızın ana kaynağı olan tutanaklara yansıyan vekil açıklamalarında, süreçte yaşanan gelişmelerin tespiti amaçlanmıştır. Bu bakımdan, lisans ve yüksek lisans öğrencilerine verilen eğitim tarihi derslerinde, ele alınan

ISBN: 978-605-73901-3-4

konuları içeren çalışmalara ve aydın görüşlerine başvurulduğu gibi TBMM tutanaklarına da başvurulması, öğrenilen konunun bütüncüllüğüne katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

KİTAP

Aralov, S. İ. (1985). *Bir Sovyet Diplomatın Türkiye Anıları,* Ankara: Birey ve Toplum Yayınları, 2. Baskı.

Arsal, S. M. (1972). *Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları,* İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2. Baskı.

Aziz, A. (2008). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri,* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 4. Baskı.

Bayındır Uluskan, S. (2010). *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları,* Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara: Korza Basım.

Berkes, N. (2003). *Türkiye'de Çağdaşlaşma,* Yay. Haz. Ahmet Kuyaş, İstanbul: YKY Yayınları, 4. Baskı.

Borak, S. (1997). *Atatürk'ün Resmi Yayınlara Girmemiş Söylev Demeç Yazışma ve Söyleyişleri,* İstanbul: Kaynak Yayınları, 2. Baskı.

Ertem, R. (1991). *Elifbe'den Alfabe'ye Türkiye'de Harf ve Yazı Meselesi,* İstanbul: Dergâh Yayınları.

Geray, H. (2006). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yönetemlere Giriş İletişim Alanından Örneklerle,* Ankara: Siyasal Kitabevi, genişletilmiş 2. Baskı.

Heid, U. (2001). *Türkiye'de Dil Devrimi,* çev. Nejlet Öztürk, İstanbul: IQ Kültür-Sanat Yayıncılık.

Kerestecioğlu, İ.Ö. (2009). "Milliyetçilik: Uyuyan Güzeli Uyandıran Prens'ten Frankeştayn'ın Canavarına", *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, Ed. H. Birsen Örs, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Korkmaz, Z. (1963). *Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi, Ankara:* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, S.147.

Levend, A. S. (1949). *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 31.

Öksüz, İ. (2017). *Millet ve Milliyetçilik,* Ankara: Panama Yayıncılık, 3. Baskı.

Seggie, F. N. ve Bayyurt, Y. (2017). "Nitel Araştırma Yöntemleri", Nitel *Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları,* ed. Fatma Nevra Seggie ve Yasemin Bayyurt, Ankara: Anı Yayıncılık, 2 Baskı, (11-35).

Şimşir, B. N. (1972). *Türk Yazı Devrimi,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri,* Ankara: Seçkin Yayıncılık, 9. Baskı.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, (2006) Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Divan Yayıncılık, 5. Baskı.

……, "Üçüncü Toplanma Yılını Açarken 1 Mart 1922", s. 241.

……, "Samsun Öğretmenleriyle Konuşma 22. 9. 1924", s. 204.

……, "Öğretmenlere 27. 10. 1922", ss. 46-48.

ISBN: 978-605-73901-3-4

ZABIT CERİDELERİ

Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları, Devre 1, C. 3, 24. 3. 1922, s. 136.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 11, 1. 1. 1925, s. 343.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 20, 2. 12. 1925, ss. 10-11.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 20, 2. 12. 1925, s. 11.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 11, 3. 1. 1925, s. 364.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 19, 4. 11. 1925, ss. 31-32.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 12, 5. 1. 1925, s. 21.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 12, 7. 1. 1925, ss. 32-42.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 1, 10. 12. 1927, s. 105.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 6, 23. 2. 1924, s. 265.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 6, 24. 2. 1924, s. 298.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 6, 25. 2. 1924, ss. 335-336.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 15, 5. 3. 1925, s. 161.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 15, 5. 3. 1925, ss. 164-165.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 15, 5. 3. 1925, ss. 170-174.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 15, 7. 3. 1925, ss. 209-210.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 18, 7. 3. 1922, ss. 542-543.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 18, 7. 3. 1922, s. 93.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 25, 6. 5. 1926, s.39

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 25, 6. 5. 1926, ss. 39-40.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 10, 9. 5. 1921, ss. 263-266.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 10, 9. 5. 1921, s. 263.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 10, 28. 5. 1921, s. 356.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 11, 27. 12. 1924, s. 263.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 12, 21. 1. 1925, s. 224.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 12, 21. 1. 1925, ss. 225-226.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 14, 26. 2. 1925, ss. 364-366.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 14, 26. 2. 1925, s. 382.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 15, 12. 3. 1925, ss. 411-412.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 15, 14. 3. 1925, s. 438.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 15, 14. 3. 1925, s. 440.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 15, 28. 2. 1925, s. 28.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 15, 28. 2. 1925, s. 5.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 16, 21. 1. 1922, ss. 107-108.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 23, 16. 9. 1922, s. 81.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 23, 20. 3. 1926, ss. 265-266.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 23, 20. 3. 1926, s. 267.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 23, 29. 3. 1926, s. 387.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 3, 3. 8. 1920, s. 81.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 1, 1. 9. 1923, ss. 337-342.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 22, 7. 9. 1922, ss. 548-549.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 4, 26. 9. 1920, s. 378.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 4, 28. 9. 1920, s. 400.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 4, 4. 10. 1920, s. 516.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 9, 9. 11. 1925, s. 63.

ISBN: 978-605-73901-3-4

ÖĞRETMEN ADAYLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE ÇEVRE EĞİTİMİ KONULARINA İLİŞKİN TUTUMLARININ İNCELENMESİ

Emine Merve USLU

Öğr. Gör. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi /Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Çanakkale, Türkiye,
merveuslu@comu.edu.tr

ÖZET

Araştırmada Coğrafya ve Sosyal Bilgiler bölümünde eğitim gören öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimi konularına ilişkin tutumlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 eğitim öğretim yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Coğrafya ve Sosyal Bilgiler eğitimi alanında 1. 2. 3. ve 4. sınıfta öğrenim gören 224 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Çalışma nicel araştırma yaklaşımlarından olan ilişkisel tarama modeli kapsamında yürütülmüştür. Araştırmanın veri toplama araçlarını, araştırmacı tarafından hazırlanan demografik bilgi formu, Engin (2010), tarafından geliştirilen "Öğrencilerin Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre Eğitimi Konularına İlişkin Tutumları" isimli anket formu oluşturmaktadır. Çalışma ilişkisel tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Öğretmen adaylarından elde edilen veriler bağımsız t-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın analizleri SPSS-23 paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın değişkenlerini uzun süre ikamet edilen yer, mezun olunan lise türü, cinsiyet ve sınıf düzeyi olarak belirlenmiştir. Coğrafya ve Sosyal Bilgiler bölümünde eğitim alan öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimine ilişkin tutumlarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan analizler sonucunda öğretmenlerin ikamet edilen yer değişkenine göre büyük şehirde ikamet eden öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimine ilişkin tutumlarının diğer öğretmen adaylarından daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer değişkenler arasında bulunan mezun olunan lise türü, cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenlerine göre öğretmen adaylarından Anadolu Lisesi mezunu olanlar, kadın öğretmen adayları ile 3. ve 4. Sınıf düzeyinde bulunan öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimine ilişkin tutumlarına ilişkin ölçek puan ortalamalarının diğer öğretmen adaylarından daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçları kapsamında önerilere yer verilmektedir. Çalışma bulgularının ve önerilerin alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çevre eğitimi, sürdürülebilir kalkınma, öğretmen adayı

ISBN: 978-605-73901-3-4

EXAMINATION OF TEACHER CANDIDATES' ATTITUDES ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND ENVIRONMENTAL EDUCATION

ABSTRACT

In the study, it was aimed to examine the attitudes of teacher candidates studying in the geography and social studies department towards sustainable development and environmental education. The study group of the research consists of 224 teacher candidates studying in the field of Geography and Social Studies education at Canakkale Onsekiz Mart University Faculty of Education in the 2021-2022 academic year. The study was carried out within the scope of the relational survey model, which is one of the quantitative research approaches. The data collection tools of the research are the demographic information form prepared by the researcher, and the questionnaire form named "Students' Attitudes towards Sustainable Development and Environmental Education" developed by Engin (2010). The study was carried out with the relational screening model. The data obtained from the pre-service teachers were analyzed by performing the independent t-Test and One-Way Analysis of Variance (ANOVA). The analyzes of the research were carried out using the SPSS-23 package program. The variables of the study were determined as place of residence for a long time, type of high school graduated, gender and class level. It has been concluded that the pre-service teachers studying in the Department of Geography and Social Studies have high attitudes towards sustainable development and environmental education. As a result of the analyzes, it was concluded that the attitudes of the teacher candidates residing in the big city towards sustainable development and environmental education are higher than the other teacher candidates according to the place of residence variable of the teachers. According to the variables of the type of high school graduated, gender and class level among the other variables, the scale point averages of the prospective teachers regarding the attitudes of Anatolian High School graduates, female teacher candidates and 3rd and 4th grade teacher candidates towards sustainable development and environmental education are different from other teacher candidates was found to be higher. Suggestions are given within the scope of the research results. It is thought that the findings of the study and suggestions will contribute to the literature.

Keywords: Environmental education, sustainable development, teacher candidate.

Extended Summary

GİRİŞ

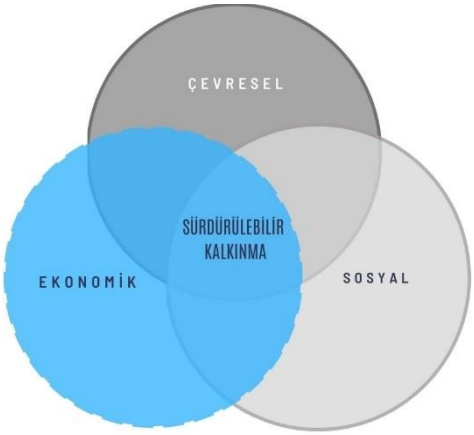
Canlılığın belirli kural ve dönemler şeklinde devam ettiği ve canlılık için gerekli olan tüm elemanların uyum içerisinde var olduğu ortam çevre olarak ifade edilebilir. Hayatın devam edeip canlılığın sürmesi, çavrenin sunduğu olanaklar ile ilişkilidir. Insan ve çevre etkileşimi diğer canlılardan farklı olması insanın çevreyi hem şekillendirerek daha iyi veya daha olumsuz çevre koşullarını orataya koyabilmesi ile ilişkilidir. Çevre koşullarının değişiminden en üst düzeyde etkilenen insan sanayi ve teknoloji kaynaklı tüm yenilikler ile çevreyi son yüzyılda hızlı ve geri dönülemez bir değişime uğratmıştır. Küresel nitelikte tüm toplumları ilgilendiren, sosyal ve toplumsal birçok gelişme ve değişmenin de sebep olduğu çevresel sorunlar ortaya çıkardıkları tüm canlılar üzerinde etkili büyük etkiler sebebi ile üzerinde düşünülerek önlem alınması gereken önemli toplumsal sorunların başında gelmektedir (Gadenne, Kennedy ve McKeiver, 2009).

Çevre sorunlarına yönelik en uygun önlem toplumsal çevre bilincinin oluşması için verilecek olan çevre eğitimidir. Kuraklık, sel şiddetli rüzgarlar şeklinde kendini gösteren; çok sayıda insanın ölümü ile sonuçlanan çevre sorunları

ISBN: 978-605-73901-3-4

kaynaklı çevre felaketlerinin önüne geçmek, yaşam kaynağı özelliği bulunan çevrenin tüm canlılara sunduğu tüm olanaklardan en verimli şekilde yararlanmak için çevre eğitimi ile kaynakların verimli ve bilinçli kullanılması, sanayi ve gelişen teknoloji kaynaklı çevre sorunlarına karşı kayıtsız kalmama ve çözüm önerileri oluşturacak nitelikte yeni projeler ve uygulamalar ortaya koyulması gerekmektedir. Insan eli ile oluşturulan çevre sorunları yine insanların ortaya koyacakları bilinçli eylemler ile ortadan kaldırılabilecektir. Çevrenin ve çevresel kaynakların korunması ve çevre kaynaklı oluşabilecek sorunların önlenmesi toplumun tüm üyeleri ile birlikte toplumun devlet yapılanmasının sorumlulukları arasında yer almaktadır. Çevre bilinci kazandırmak ve çevre sorunlarına yönelik çözüm üretmek amacıyla görev yapan sivil toplum kurumları toplumsal çevre eğitiminin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Her düzeyde öğrenciye eğitim programları aracılığı ile çevresel sorumluluk ve sorunlara yönelik farkındalık kazandırarak yaşadığı ve bir öğesi olduğu çevre hakkında karar alarak uygulamalarda bulunan küresel çevre farkındalığı kazanmış etkin kişiler yetiştirmek önemli eğitim çıktıları arasındadır.

Kaynakların en verimli, doğaya uyum sağlayan ve sürdürülebilir nitelikte gelecek nesiller adına da bir kayıp oluşturmayacak şekilde toplumun refah düzeyini arttırmak için kullanılması sürdürülebilir kalkınma olarak belirtilmektedir (Teksöz, Şahin ve Ertepınar, 2010). Çevreye yönelik uygulamaya konulabilecek en nitelikli plan olarak ifade edilebilen sürdürülebilir kalkınma; çevresel, ekonomik ve sosyal alandaki problemlere ve yenileşme hareketlerine yönelik farklı fikirler ortaya koymayı içermektedir (Özmehmet, 2008).

Şekil 1. Sürdürülebilir Kalkınma Unsurları (Aksu, 2011)

Şekil 1 incelendiğinde Sürdürülebilir kalkınma sürecinin çevresel, ekonomik ve sosyal unsurların bir arada uyumlu olacak şekilde çevresel kaynakların doğru kullanımına yönelik sürdürülebilir bir plan dahilinde uygulanması amacını ifade etmektedir (Akpınar, 2011).

Eğitim yolu ile kazandırılması gereken çevre ve sürdürülebilir kalkınmaya ait alt boyutlar arasında çevre kuruluşlarında gönüllülük esaslı çalışmalara katılmak, çevresel kaynakların bilinçli tüketimine yönelik projeler geliştirmek veya bu pojelerde görev almak bulunmaktadır. İnsanlığın varlığı ile başlayan süreçte tarım hayvancılık gibi tüm faaliyet alanlarını oluşturan çevre, çevre ile ilşikili olarak çevresel verimliliğin arttırılması, sürdürülebilir

ISBN: 978-605-73901-3-4

hale getirilerek kalkınmaya zemin oluşturması gibi konulara ilişkin çalışmalar yürütülen Sosyal Bilgiler ve Coğrafya öğretmenliği bölümündeki öğrenciler kapsamında ele alınarak incelenmiştir. Çevrenin olumlu ve olumsuz toplumsal ve küresel etkilerinin detaylı olarak ele alarak farklı ders içerikleri ile sunan dersleri ile lisans eğitimini sürdüren üniversite öğrencilerinin konuya ilişkin tutumlarının belirlenmesi ders içeriklerine dahil edilebilecek çevre eğitimi ve sürdürülebiir kalkınma çalışmalarının arttırılması ve daha etkin şekilde öğrencilere sunulması bakımından önemli bulunmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada sosyal bilimler ve coğrafya bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimi konularına ilişkin tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Aşağıda yer alan sorulara yanıt aranmıştır;

- Cinsiyet değişkenine ilişkin öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimi konularına ilişkin tutumları farklılaşmakta mıdır?
- Uzun süre ikamet ettikleri yer değişkenine ilişkin öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimi konularına ilişkin tutumları farklılaşmakta mıdır?
- Okudukları sınıf değişkenine ilişkin öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimi konularına ilişkin tutumları farklılaşmakta mıdır?
- Mezun olunan lise değişkenine ilişkin öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimi konularına ilişkin tutumları farklılaşmakta mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümü araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizi şeklinde oluşmaktadır.

Araştırmanın Modeli

Araştırmada öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimine yönelik tutumları incelenmiştir. Araştırma nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2021-2022 yılı bahar döneminde Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören 224 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Öğretmen adaylarını demografik bilgileri aşağıda yer verilen tabloda sunulmaktadır.

Tablo 1. Öğretmen Adaylarına İlişkin Demografik Bilgi Tablosu

ISBN: 978-605-73901-3-4

Bölüm	**N**	**%**	**Sınıf**	**N**	**%**
Coğrafya Eğitimi	92	41.07	1. Sınıf	51	22.76
Sosyal Bilgiler Eğitimi	132	58.93	2. Sınıf	51	22.76
Cinsiyet	**N**	**%**	3. Sınıf	73	32.58
Kadın	136	60.71	4. Sınıf	49	21.87
Erkek	88	39.28	**Mezun Olunan Lise**		
İkamet Edilen Yer	**N**	**%**	Anadolu Lisesi	65	29.01
İl merkezi	72	32.14	Meslek Lisesi	78	34.81
İlçe	77	34.37	İmam Hatip Lisesi	81	36.16
Köy	75	33.48			

Veri Toplama Araçları

Araştırmada Engin (2010) tarafından geliştirilen "Öğrencilerin Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre Eğitimi Konularına İlişkin Tutumları" isimli anket veri toplama aracını oluşturmaktadır.

Veri Analizi

Çalışmada öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimine yönelik algı düzeylerinin belirlenmesi amacıyla 250 öğretmen adayı araştırmaya katılmıştır. Eksik ve hatalı veriler çıkarılarak 224 veri ile analizler gerçekleştirilmiştir. Analizler SPSS-23 programı kapsamında yapılmıştır. Elde edilen veri setinin çarpıklık basıklık değerleri incelenmiştir. Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimine yönelik tutumlarının cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla t-Testi ile analiz edilmiştir. Uzun süre ikamet edilen yer, öğrenim gördükleri sınıf düzeyi, mezun olunan lise türü değişkenlerine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde öğretmen adaylarının cinsiyet, uzun süre ikamet edilen yer, eğitim görülen sınıf düzeyi, mezun olunan lise türü değişkenlerine göre sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimi konularına ilişkin tutumlarının incelenmiş yapılan analizden elde edilen bulgular tablolaştırılarak sunulmuştur.

Tablo 2. Cinsiyet Değişkenine Göre Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre Eğitimi Tutumları

Cinsiyet	N	X	S	sd	t	p
Kadın	136	3.76	.353	222	3.79	.000
Erkek	88	3.58	.338			

Öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimi tutumlarına ilişkin aldıkları ölçek puanları arasında anlamlı fark olup olmadığına dair yapılan t-Testi sonuçları değerlendirildiğinde anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0,05$). Kadın öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimi tutumlarından aldıkları ölçek puanlarının ($X=3.76$), erkek öğretmen adaylarından ($X=3.58$) fazla olduğu belirlenmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Tablo 3. İkamet Edilen Yer Değişkenine Göre Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre Eğitimi Tutumlarına İlişkin ANOVA Tablosu

Varyans	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	Sd	f	p	Anlam
Gruplar Arası	4.58	2.29	2	24.06	.000	İl merkezi- ilçe İl merkezi- köy
Gruplar İçi	24.04	.109	221			
Toplam	28.62		223			

Öğretmen adaylarının ikamet ettikleri yer değişkenine göre sürdürülebilir kalkınma ve çevre etiğimi tutumlarından [F(2,221)= 3.69, p<.05] aldıkları ölçek puanları arasında anlamlı fark ortaya çıkmıştır. Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimi tutumlarına ilişkin anlamlı farklılığın hangi guruplar arasında olduğunu belirlemeye dair yapılan Games Howell testi sonuçları değerlen-dirildiğinde il merkezinde ikamet eden ($\bar{X}$=3.90) öğretmen adaylarından ilçe ($\bar{X}$=3.61) ve köyde ($\bar{X}$=3.57) ikamet eden öğretmen adaylarının ölçek puan ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Tablo 4. Eğitim Görülen Sınıf Değişkenine Göre Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre Eğitimi Tutumlarına İlişkin ANOVA Tablosu

Varyans	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	sd	f	p	Anlam
Gruplar Arası	4.54	1.51	3	13.84	.000	3. sınıf/ 1. sınıf 3. sınıf/ 2. sınıf 4. sınıf/ 1. sınıf
Gruplar İçi	24.08	.109	220			4. sınıf/ 2. sınıf
Toplam	28.62		223			

Öğretmen adaylarının eğitim aldıkları sınıf değişkenine göre sürdürülebilir kalkınma ve çevre etiğimi tutumlarından [F(3,220)= 3.69, p<.05] aldıkları ölçek puanları arasında anlamlı fark ortaya çıkmıştır. Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimi tutumlarına ilişkin anlamlı farklılığın hangi guruplar arasında olduğunu belirlemeye dair yapılan Scheffe testi sonuçları değerlendirildiğinde 3. sınıf ($\bar{X}$=3.77) ve 4. sınıfta ($\bar{X}$=3.88) eğiti gören öğretmen adaylarının 1 sınıf ($\bar{X}$=3.51) ve 2. sınıfa ($\bar{X}$=3.58) devam eden öğretmen adaylarının ölçek puan ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Tablo 5. Mezun Olunan Lise Türü Değişkenine Göre Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre Eğitimi Tutumlarına İlişkin ANOVA Tablosu

Varyans	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	sd	f	p	Anlam
Gruplar Arası	8.54	4.28	2	47.25	.000	Anadolu lisesi/ meslek lisesi

ISBN: 978-605-73901-3-4

Gruplar İçi	20.05	.091	221	Anadolu lisesi/ imam hatip lisesi
Toplam	28.62		223	

Öğretmen adaylarının mezun oldukları lise değişkenine göre sürdürülebilir kalkınma ve çevre etiğimi tutumlarından [F(2,221)= 3.69, p<.05] aldıkları ölçek puanları arasında anlamlı fark ortaya çıkmıştır. Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimi tutumlarının mezun olunan lise türü değişkenine ilişkin anlamlı farklılığın hangi guruplar arasında olduğunu belirlemeye dair yapılan Games Howell testi sonuçları değerlendirildiğinde Anadolu lisesi mezunu olan öğretmen adaylarının ($\bar{X}$=4.00) meslek lisesi ($\bar{X}$=3.59) ve imam hatip lisesi ($\bar{X}$=3.54) mezunu olan öğretmen adaylarının ölçek puan ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmada Sosyal Bilgiler ve Coğrafya bölümünde eğitim alan öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimi konularına ilişkin tutumları incelenmiştir. Yapılan analiz sonuçlarına göre öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimi konularına ilişkin tutumlarının ($\bar{X}$=3.69) yüksek olduğu belirlenmiştir. Faiz ve Bozdemir (2019) öğretmen adaylarının çevresel-etik farkındalık puanları, toplumsal-sosyal farkındalık puanları ve çevresel-ekonomik farkındalık puanlarının orta puanın üzerinde olduğu bulunmuştur. Aksu (2009) araştırmasında öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin tutumlarının yüksek olduğunu belirtmiş ve farklı değişkenler açısından incelemiştir.

Kadın öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimine yönelik tutumlarına ilişkin puan ortalamalarının erkek öğretmen adaylarından daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun nedeninin kadınların günlük hayatlarında daha düzenli olmalarının, kurallara uyduklarının, daha duyarlı ve hassas olmalarının etkili olduğu düşünülmektedir. Ek, Kılıç, Öğdüm, Düzgün ve Şeker (2009) çalışmasında kadın üniversite öğrencilerinin erkek öğrencilere göre sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının kadınların merhametli, duygusal ve duyarlı olmasından kaynaklı olduğu belirlenmiştir. Çalışmadan farklı olarak Atmaca (2018), çalışmasında öğretmenlerin cinsiyet faktörünün sürdürülebilir kalkınma farkındalığı ile bir ilişkisi olmadığını savunmuştur. Olutoyosi (2014), araştırmasında öğretmen adaylarının çevre bilinçlerini farklı değişkenler açısından incelemiştir. Kadın öğretmen adaylarının çevre bilinçlerini daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Demirbaş (2015) çalışmasında öğretmen adaylarının çevre farkındalıkları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığını belirtmiştir.

İl merkezinde ikamet eden öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimine yönelik tutumlarına ilişkin puan ortalamalarının ilçe ve köyde ikamet eden öğretmen adaylarından daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Karakoçan (2016) ve Topaloğlu (2014), araştırmalarında sınıf öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutumlarının ikamet ettikleri yer değişkenine göre farklılaşmadığını belirtmiştir.

3. ve 4. sınıfa devam eden öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimine yönelik tutumlarına ilişkin puan ortalamalarının 1 ve 2. sınıfta eğitim alan öğretmen adaylarından daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla ilişkili olarak 3. ve 4. sınıfa devam eden öğretmen adaylarının öğretmenlik kimliğine bürünmeye

 ISBN: 978-605-73901-3-4

başlaması, almış oldukları derslerin etkisi gibi nedenler etkili olduğu belirlenmiştir. Faiz ve Bozdemir (2019) araştırmalarında öğretmen adaylarının farklı değişkenlere göre sürdürülebilir kalkınma farkındalıkları incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre sınıf düzeyi artan öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının da arttığı sonucuna ulaşılmıştır. O'Brien (2007) çalışmasında üst sınıfta eğitim gören öğrencilerin alt sınıftaki öğrencilere göre sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimine karşı daha duyarlı olduklarını belirtmişlerdir.

Anadolu lisesi mezunu olan öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimine yönelik tutumlarına ilişkin puan ortalamalarının meslek ve imam hatip mezunu olan öğretmen adaylarından daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Lise sürecinde almış oldukları derslerin diğer lise türlerine göre daha akademik olması, derslerin detaylı işlenmesi etkilidir.

ÖNERİLER

Araştırmada sosyal bilgiler ve coğrafya öğretmenliği okuyan üniversite öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimine ilişkin tutumları incelenmiştir. Ele alınan bölümlerin alanları dolayısıyla bu konularla ilişkili olarak eğitim almaktadırlar. Fakat çevre herkesin ortak yaşam alanı olması nedeniyle tüm kademelerde ve bölümlerde öğrenim gören öğrencilere de sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimi verilmesi önerilir. Sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimine ilişkin öğrenci katılımına dayanan proje çalışmaları ve sosyal sorumluluk temelli çevre etkinlikleri gerçekleştirilebilir. Ders kapsamında gerçekleştirilen çalışmaların öğrencilerin aktif katılımını sağlayacak şekilde düzenlenmesi önemli görülmektedir. Dijital temelli çevre ve sürdürülebilir kalkınma temalı sosyal medya platformları ve bu platformlar üzerinden belirli aralıklarla faaliyet alanları ve yeni fikirleri ve uygulama alanları öğrencilere sunulmalıdır. Üniversitelerde öğrenci topluluk faaliyetleri arasında çevre ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik grupların sayısı arttırılmalı ve faaliyet alanları genişletilmeli ve yerli yabancı alan uzmanları ile bir araya gelebilecekleri çevrimiçi ve yüz yüze platformlar oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

Akpınar, P. (2011). *Sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusunda ilköğretim okulu yöneticilerinin görüşleri.* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Aksu, C. (2011) Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Güney Kore Kalkınma Ajansı., http://geka.gov.tr/Dosyalar/o_19v5e00u1ru61bbncf2qmlcpv8.pdf. (Erişim Tarihi: 18.05.2022)

Aksu, Y. (2009). *Fen ve Teknoloji ile Sınıf Öğretmenlerinin Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi (Burdur İli Örneği).* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Süleyman Demirel Üniversitesi.

Atmaca, C. (2018). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının belirlenmesi.* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Demirbaş Öztürk, Ç. (2015). Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeyleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 31, 300-316.

Ek, H. N., Kılıç, N., Öğdüm, P., Düzgün, G., ve Şeker, S. (2009). Adnan Menderes Üniversitesinin farklı akademik alanlarında öğrenim gören ilk ve son sınıf öğrencilerinin çevre sorunlarına yönelik tutum ve duyarlılıkları. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 17*(1), 125-136.

Faiz, M. & Bozdemir Yüzbaşıoğlu, H. (2019). Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıkları. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19* (4), 1255-1271.

Gadenne, David L., Jessica Kennedy, Catherine McKeiver. (2009) "An empirical study of environmental awareness and practices in SMEs". *Journal of Business Ethics*. 84: 45-63.

O'Brien S. R. M.(2007). *Indications of environmental literacy: using a new survey ınstrument to measure awareness, knowledge, and attitudes of university-aged students.* [Master Thesis], U.S., Iowa State University.

Olutoyosi O. Ayeni, (2014). The influence of socio-demographic factors on environmental education. Awareness of first year students at the Cape Peninsula University of Technology South Africa, *The international Journal of science in Society,* (5)1-8.

Teksöz, Gaye, Elvan Şahin ve Hamide Ertepınar. "Çevre okuryazarlığı, öğretmen adayları ve sürdürülebilir bir gelecek". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 39 (2010): 307-320.

Topaloğlu, Miray. *Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumlarının Kendi Yaşam Kalitelerine Yansımalarının İncelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, 2014.

ISBN: 978-605-73901-3-4

ÖĞRENEN ORGANİZASYON OLMA SÜRECİNDE LİDERLİĞİN ÖNEMİ VE ROLÜ

Doktora Öğrencisi, Rahil Aicha Siga
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, sigarahil93@gmail.com

Doç. Dr. Yasemin BAL
Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, yaseminmutluay@gmail.com

ÖZET

Öğrenen organizasyon oluşumunda liderliğin önemli bir rolü bulunmaktadır. Bu doğrultuda organizasyonlar, çalışanlarının bireysel ve kolektif yeteneklerinden en iyi şekilde yararlanarak kendilerini geliştirebilecekleri bir ortam yaratmayı amaçlamaktadır. Öğrenen organizasyon oluşumu geleneksel olarak hiyerarşik yapılar ile değil, esnek bir organizasyon yapısı ile mümkün olabilmektedir. Kurumun misyon ve vizyonuna entegre olmuş, yeniliğe ve değişime ayak uydurabilen çalışan katılımı bu oluşumda ön plana çıkmaktadır. Lider, organizasyonu rutin kısıtlamalarından kurtararak, bireylerin sürekli olarak hedeflerine ulaşmak için yeteneklerini artırmaya çalışmakta ve organizasyonu yaratıcılığı ve yeniliği besleyen açık bir alana dönüştürmeye çabalamaktadır. Öğrenen organizasyonlarda yeni düşünce modellerinin varlığı desteklenmekte ve teşvik edilmektedir. Çalışanların grup olarak birbirlerinden bir şeyler öğrenmek için isteklerinin serbest bırakıldığı bir organizasyonel ortam yaratılması çok önemlidir. Bireyin bilgi ve deneyimlerini edinme ve inançlarını oluşturma yolu olan çalışanlar için öğrenme modellerinin geliştirilmesine vurgu yapan Senge, bunun öğrenen bir organizasyona dönüşmenin en önemli anahtarlarından biri olduğuna değinmektedir. Bu nedenle, yeni fikirler ve bilgiler edinilmeli bu bilgi, organizasyonun üyeleri arasında özgür biçimde bilgi alışverişi yoluyla tüm bölümlere ve üyelere aktarılmalıdır. Bilginin yönlendirilmesi gerektiği durumlarda liderler, bireylerin sahip olduğu örtük bilgiyi organizasyonun sahip olduğu açık bilgiye dönüştürmek için çalışmaktadır. Böylece stratejik bir rekabet avantajına sahip öğrenen bir organizasyona dönüşmek kolaylaşabilecektir. Bu çalışmanın amacı; öğrenen organizasyon oluşumunda liderliğin önemini ve rollerini incelemek ve literatür incelemesi bağlamında ortaya koymaktır.

Anahtar Sözcükler: Öğrenen Organizasyon, Liderlik, Örgütsel Öğrenme.

ISBN: 978-605-73901-3-4

THE IMPORTANCE AND ROLE OF LEADERSHIP IN THE PROCESS OF BEING A LEARNING ORGANIZATION

ABSTRACT

Leadership has an important role in the formation of a learning organization. In this direction, organizations aim to create an environment where their employees can develop themselves by making the best use of their individual and collective abilities. Learning organization formation is not possible with traditional hierarchical structures, but with a flexible organizational structure. Employee participation, which is integrated with the mission and vision of the institution and can keep up with innovation and change, comes to the fore in this formation. By freeing the organization from its routine constraints, the leader constantly tries to increase the abilities of individuals to achieve their goals and strives to transform the organization into an open space that nurtures creativity and innovation. The existence of new thinking models in learning organizations is supported and encouraged. It is very important to create an organizational environment in which employees are free to learn from each other as a group. Emphasizing the development of learning models for employees, which is the way of acquiring knowledge and experience of the individual and forming their beliefs, Senge mentions that this is one of the most important keys to transforming into a learning organization. Therefore, new ideas and information should be acquired and this knowledge transferred to all departments and members through free exchange of information among members of the organization. In situations where knowledge needs to be directed, leaders work to transform the tacit knowledge of individuals into explicit knowledge of the organization. Thus, it will be easier to transform into a learning organization with a strategic competitive advantage. The aim of this study is to examine the importance and roles of leadership in the formation of a learning organization and to reveal it in the context of literature review.

Keywords: Learning Organization, Leadership, Organizational learning

GİRİŞ

Öğrenen organizasyonlar, rollerini kendi seviyelerinde oynayan bireyler ve gruplar aracılığıyla sürekli olarak uyum sağlama ve değişme yeteneklerini geliştiren organizasyonlardır. Öğrenen organizasyon kavramı, bu organizasyonu oluşturan personelin bütünleşik bir değerler sistemi, idari kanaatleri ve davranışsal uygulamalarına dayanmaktadır. Bu kavram artık sadece yeni bir yönetim eğilimi değil, dünyadaki çoğu büyük şirket ve kuruluş tarafından başarıya ulaşmak ve çevredeki gelişmelere ayak uydurmak için benimsenen bir yaklaşım ve uygulama hâline gelmektedir. Temel görevleri bireylerin potansiyel enerjilerini açığa çıkarmak ve bireyler, gruplar ve örgüt düzeyinde bir iş birliği, yaratıcılık ve yenilikçilik atmosferi yaratmak olan idari liderlerin varlığı olmadan öğrenen bir organizasyona ulaşmak mümkün değildir. Öğrenen organizasyona ulaşmak için öğrenmeyi arayan organizasyon liderlerine, değişime uyum sağlamak ve bu değişimi kabul etmek için büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu nedenle lider için yeni görevlerin ortaya çıktığı, tüm çalışanlar için öğrenme sürecini hızlandıran ve kolaylaştıran, öğrenme liderliğini yöneten bir dizi ilke mevcut olmalıdır. Süreçler, ürünler ve hizmetler gibi çeşitli alanlarda, bireylerin iş yapılarında ve fonksiyonlarında, çalışma takımlarında ve idari uygulamalarda sürekli iyileştirme ile sonuçlanan, organizasyonun başarısına ve performansında mükemmelliğe yol açan organizasyonda iş ve ürünler gereklidir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Bazı araştırmacılar, liderlik ve organizasyonda öğrenme arasındaki yakın ilişkiye rağmen liderin örgütsel öğrenmeyi etkilediği davranışların doğasını açıklayan az sayıda çalışma olduğuna inanmaktadır. Bu çalışmalar arasında Senge'nin öğrenen organizasyonda liderin rolünün önemini vurgulayan yaklaşımı bulunmaktadır. Liderin rolü bilgilendirici, etkileşimli ve karar verici olmaktan çıkıp tasarımcı, öğretmen ve öğrenen organizasyon için rehber olarak yeni roller kazanmaya dönüşmüştür.

Öğrenen Organizasyonun Tanımı ve Özellikleri

Küreselleşme; kuruluşların değişen çevrelerine uyum sağlamalarını ve ürünlerinin veya hizmetlerinin pazar taleplerini karşılayıp karşılamadığını anlayabilmeleri için rekabet avantajı kazanmalarını ve korumalarını gerektirir. Rekabet avantajı elde etmek ve sürdürmek için organizasyonlar, öğrenme kapasitelerini artırmalı ve başarılarından ve başarısızlıklarından elde ettiği deneyimlerle daha iyi ve daha hızlı öğrenebilmelidir. Organizasyonların yeni pazar taleplerine ayak uydurmasına yardımcı olmak için ortaya çıkan bir organizasyon modeli, öğrenen organizasyon kavramıdır. Öğrenen organizasyonlar, kendini sürekli geliştirmeyi ve istihdam edilebilirliği destekleyen bir organizasyon sistemi aracılığıyla bireysel öğrenmeyi daima teşvik eder, hızlandırır ve ödüllendirir (Marquardt, 2002:105). Öğrenen organizasyonlar oluşturabilmek, nasıl düşünüldüğü ve etkileşimde bulunulduğu konusunda temel bir değişimi gerektirmektedir. Öğrenen organizasyonlar makineler değil, yaşayan organizmalardır. İnsanlara çok benzer şekilde ortak bir kimlik duygusuna ve temel bir amaca ihtiyaç duyarlar (Marquardt, 2002:108). Öğrenen organizasyon, istenilen beklentileri yaratarak organizasyonunu geliştirmek için kendini değişime adapte edebilen ve sürekli öğrenen bir organizasyon kültürü oluşturmaya hizmet eden kavramları sunan bir sistem olarak düşünülebilir (Senge, 1990; Alipour ve Karimi, 2011:144).

Mevcut çevresel ortamın organizasyonlar üzerinde yarattığı rekabet baskısı; risk alma ve yaratıcılığa odaklanma ihtiyacını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle kurallara uyma ve uygulama konusunda ısrar eden geleneksel yönetim tarzları artık uygun görülmemektedir. Böyle bir ortamda yeni yetkinlikler ve yetenekler geliştirmek önem kazanmakta ve bu da öğrenmeyi örgütlerin merkezine yerleştirmektedir. Bu durum, "Öğrenen Organizasyon" olarak bilinen yeni organizasyon biçimlerinin geliştirilmesini sağlamıştır. Bu tür organizasyonlar daha uyumlu ve esnektir. Aynı zamanda organizasyonel performansı iyileştirmek ve organizasyonel öğrenmeyi geliştirmek için bireylerin öğrenmesinden faydalanmaktadır (Rijal, 2010:120). Bir öğrenen organizasyonun en önemli unsurları ve özellikleri arasında şunlar yer almaktadır:

- ***Kişisel uzmanlık***

Organizasyonlar sadece öğrenen bireyler aracılığı ile öğrenmektedir. Bireysel öğrenme, örgütsel öğrenmeyi garanti etmez ancak o olmadan da örgütsel öğrenme gerçekleşmez (Senge, 1990: 139). Kişisel ustalık; kişisel

ISBN: 978-605-73901-3-4

vizyonu sürekli olarak netleştirme ve derinleştirme, enerjiyi odaklama, sabrı geliştirme ve gerçeği nesnel olarak görme disiplinidir. Kişisel ustalık bunları içermesine rağmen yetkinlik ve becerilerin ötesine geçer. Ruhsal büyümeyi içermesine rağmen ruhsal açılmanın ötesine geçer ve ustalık, özel bir yeterlilik türü olarak görülür (Sadeghi vd., 2014:52).

- ***Sistem düşüncesi (sistemik düşünme):*** Senge, sistemik düşüncenin her şeyi bir bütün olarak araştırdığını ve her şeyin birbiri ile son derece alakalı olduğunu belirtmektedir. Dünya bütünlük nitelikleri sergilemektedir. Bu nitelikler, işte ve evde hayatın her yönü ile ilgilidir. Olaylar uzay ve zamanda farklıdır ancak hepsi birbiriyle bağlantılıdır. O hâlde olaylar ancak bütünü düşünerek anlaşılabilir. Yaşam, olayları yalnızca eylemlerin birbiriyle ilişkili eylem kalıplarına katkıda bulunduğu bilgisiyle anlamlı bir şekilde anlamlandırılabilir (Flood, 1998:260). Etkili problem çözme, bir sistem düşünürü olma becerisini gerektirmektedir. Senge (1990) ve diğerleri, herhangi bir lider için bu özelliğin kritik önemini güçlü bir şekilde göstermiştir. Sistem düşünürleri; sorunlar, olaylar ve veri noktaları arasındaki bağlantıları yani parçalardan ziyade bütünü görme yeteneğine sahiptir. Sistem düşüncesi, kişinin hiyerarşideki konumuna dayanan kararlı, desenli etkileşimler veya ilişkilerin aksine dinamik ağlarla sonuçlanan yapısal ilişkileri çerçeveleme yeteneğini gerektirmektedir (Marquardt, 2000:234).
- ***Zihinsel modeller:*** Zihinsel model; bir olaya, duruma, faaliyete veya kavrama ilişkin imaj veya bakış açısıdır. Senge (1990a), zihinsel modellerle çalışma disiplininin aynayı içe çevirmekle dünyanın içsel resimlerini veya görüntülerini nasıl ortaya çıkaracağını öğrenmek ve sonra onları yüzeye çıkarmak ve sıkı bir incelemeye tabi tutmakla başladığını vurgular. Bu, "insanların kendi düşüncelerini etkili bir şekilde ortaya koyduğu ve bu düşünceyi başkalarının etkilerine açık hâle getirdiği, sorgulama ve savunmayı dengeleyen, öğretici konuşmaları sürdürme" becerisini içerir (Marquardt, 2002:53).
- ***Paylaşılan Vizyon***: Paylaşılan vizyon, ortaya çıktığı andan itibaren birçok kişinin bağlı olduğu ve her birinin kişisel vizyonunun yaratıldığı bir vizyondur. Paylaşılan vizyon, paylaşılan çalışma değerlerine, ortak bir amaç duygusuna, aslında temel bir karşılıklılık düzeyine atıfta bulunur. İçgörüleri ve ilkeleri kişisel ustalıktan kolektif bir özlem ve ortak bağlılık dünyasına doğru genişletir (Flood, 1998:266). Bu nedenle birden fazla vizyon, kişisel vizyonları aynı anda aşan ve birleştiren bir eylem sürecinde bir arada var olmaya teşvik edilir. Her bireyin vizyonunu yönetmek ve bunları ortak bir vizyona doğru genişletmek bir organizasyonun geleceğini yaratma kapasitesini genişletmeye yardımcı olmaktadır (Senge, 1990a:9).
- **Takım ruhu:** Bu tür öğrenme, "bir ekibin üyelerinin gerçekten arzu ettiği sonuçları yaratmak için kapasitelerini hizalama ve geliştirme süreci" olarak görülür. Kişisel ustalık ve paylaşılan vizyon üzerine kuruludur ancak bunlar yeterli değildir. İnsanların birlikte hareket edebilmesi gerekir. Senge, ekipler birlikte öğrendiğinde yalnızca organizasyon için iyi sonuçlar elde etmekle kalmayıp üyelerin başka türlü olabileceğinden daha hızlı büyüyeceğini öne sürmektedir (Senge, 1990:5).

Öğrenen organizasyonlarda öğrenme süreçleri (nasıl öğrenileceğini öğrenmek), öğrenme içeriğinden daha önemli

ISBN: 978-605-73901-3-4

olmasa da önemli olarak kabul edilir. Öğrenme ihtiyaçlarını tanımlama yeteneği, cevapları bulmak kadar önemlidir. Organizasyon genelinde bilgi, beceri ve tutumları geliştirmek için fırsatlar yaratılır. Günümüz dünyasında hayatta kalmak ve başarı için sürekli öğrenme esastır (Marquardt, 2002:77).

Tablo 1: Öğrenen Organizasyonun Üç Yapı Taşı

Yapı Taşı	**Ayırt Edici**
Destekleyici bir öğrenme ortamı	Çalışanlar: • Başkalarıyla aynı fikirde olmama, saf sorular sorma, hatalara sahip çıkma ve azınlık bakış açıları sunma konusunda kendinizi güvende hissedin • Karşıt fikirlerin değerini kabul edin • Risk alın ve bilinmeyeni keşfedin • Organizasyonel süreçleri gözden geçirmek için zaman ayırın
Somut öğrenme süreçleri	Bir ekip veya şirketin aşağıdakiler için resmi süreçleri vardır: • Bilgi üretme, toplama, yorumlama ve yayma • Yeni tekliflerle denemeler yapmak • Rakipler, müşteriler ve teknolojik trendler hakkında istihbarat toplamak • Sorunları belirleme ve çözme • Çalışanların becerilerini geliştirmek
Öğrenmeyi pekiştiren liderlik	Örgütün liderleri: • Alternatif bakış açılarını benimsemeye istekli olduğunuzu gösterin • Sorun üzerinde zaman harcamanın önemine işaret edin tanımlama, bilgi aktarımı ve yansıtma • Aktif sorgulama ve dinleme ile meşgul olun

Kaynak: D.A. Garvin, A.C. Edmondson ve F. Gino. (2008). Is Yours a Learning Organization? , Harvard Business School Publishing Corporation.

Her yapı taşındaki performansı değerlendirerek, iyileştirilmesi gereken alanları belirleyerek şirketinizi ideal öğrenim kurumuna çok daha yakın hale getirirsiniz (Garvin, Edmondson, and Gino; 2008: 112). Örgütsel öğrenmenin üç yapı taşı birbirini güçlendirir ve bir dereceye kadar örtüşür. Liderlik davranışlarının destekleyici

ISBN: 978-605-73901-3-4

öğrenme ortamlarının yaratılmasına ve sürdürülmesine yardımcı olması gibi, bu tür ortamlar da yöneticilerin ve çalışanların somut öğrenme süreçlerini ve uygulamalarını sorunsuz ve verimli bir şekilde yürütmelerini kolaylaştırır. Erdemli döngüyü sürdüren somut süreçler, liderlerin öğrenmeyi teşvik edecek şekilde davranmaları ve bu davranışı başkalarında geliştirmeleri için fırsatlar sağlar.

Öğrenen Organizasyonlarda Liderlerin Rolü ve Görevleri

Senge (1994), öğrenen organizasyon liderleri için farklı bir rol belirlemiştir. Benzer şekilde birçok yazar, liderliğin öğrenen organizasyonun gelişiminde oynadığı önemli rolü vurgulamıştır. Kültür kavramı aynı zamanda öğrenen bir organizasyonun gelişmesinde en önemli değişken ve temel bileşenlerden biridir. senge , giderek daha karmaşık ve çalkantılı bir ortamda uzun vadede rekabet avantajını sürdürmenin tek yolunun deneyim, deney, sorgulama ve diyalog yoluyla sürekli öğrenme ile karakterize edilen bir öğrenme kültürü olduğunu öne sürmektedir (Rijal, 2010:119).

Öğrenen organizasyon bu nedenle takipçilerde en iyiyi ortaya çıkaran bir lider ile daha uyumlu ve esnek bir liderlik gerektirmektedir. Senge, öğrenen bir organizasyon inşa etmek için önemli olan "tasarımcı lider", "öğretmen lider" ve "hizmetkâr lider" olarak üç liderlik rolü tanımlamaktadır. Benzer şekilde Marquardt (1996), öğrenen bir organizasyonda altı liderlik rolü belirlemiştir. Öğrenen organizasyonda liderliğin en önemli yönü olarak eğitmen, koç ve mentor rolünü görmektedir. "Bilgi yöneticileri", "birlikte öğrenenler ve öğrenme modeli" rolünde liderler öğrenenlerin kendileridir. "Mimar ve tasarımcılar" ve "koordinatör" olarak takipçileri ellerinden gelenin en iyisini yapmaya motive eden bir öğrenme ortamı yaratmaktan sorumludurlar. Johnson (2002), vizyon oluşturma, yetkilendirme ve liderin öğrenmedeki rolünü öğrenen organizasyon liderleri için önemli beceriler olarak görmektedir (Rijal, 2010:120).

Liderin Yeni Görevleri

Öğrenen organizasyonlarda liderlik, daha incelikli ve önemli işlere odaklanır. Öğrenen bir organizasyonda liderlerin rolleri, karizmatik karar vericininkinden önemli ölçüde farklıdır. Onlar liderler tasarımcılar, öğretmenler ve görevlilerdir. Bu roller; ortak vizyon oluşturma, geçerli zihinsel modelleri yüzeye çıkarma ve onlara meydan okuma, daha sistemik düşünme kalıplarını teşvik etme yeteneği gibi yeni beceriler gerektirmektedir. Kısacası öğrenen organizasyonlardaki liderler, insanların geleceklerini şekillendirmek için yeteneklerini sürekli olarak genişlettikleri organizasyonlar kurmaktan yani öğrenmeden sorumludur (Schein, 2006:769) Öğrenen organizasyonların oluşturulmasında üst kademe yöneticilerinin belirlenen rol ve görevleri aşağıda sıralanmış ve sırası ile kısaca tartışılmıştır:

- ***Ortak Bir Vizyon Yaratabilme:*** Öğrenen organizasyonlar, çalışanların örgütlerin geleceğini açıkça görmelerini, vizyondan haberdar olmalarını ve buna inanmalarını gerektirir. Bunun sağlanması,

ISBN: 978-605-73901-3-4

organizasyonda ortak bir vizyon oluşturulmasını gerektirmektedir (Okumuş vd., 2007). Öğrenen örgütlerde üst düzey yöneticiler, örgütlerinin vizyonunu oluşturmaya çalışmalı ve çalışanları sürece dâhil etmelidir. Senge'ye göre öğrenen örgütlerinde yöneticilerin bir vizyon belirlemek ve benimsemek için her düzeydeki çalışanla birlikte çalışması ve onların fikirlerinden yararlanmaları gerekmektedir (Senge, P. (1990b) 7-23). Yöneticiler, çalışanları olumlu yönde yönlendirmek ve motive etmek için heyecan verici yönlere ve meydan okuma gücüne sahip olmalıdır. Ayrıca üst düzey yöneticiler bir grup veya bir çalışan grubuna paylaşılabilecek değerleri göstermeli ve onlara örnek olmalıdır. Aksi takdirde çalışanlar vizyonu benimseme ve işi öğrenen bir organizasyona dönüştürme konusunda isteyerek hareket etmeyecektir (Marquardt, 2000:233-240).

- ***Yenilikçi Olma ve Risk Alabilme:*** Odak noktası, bir ortamı yaratmak için en iyi olan, eski yöntemlere meydan okuyabilen, riski teşvik edebilen liderlerdir. Liderler sürekli olarak büyüme ve gelişme için yeni potansiyel alanlar aramalıdır (Marquardt, 2000:235). Çoğu zaman organizasyonda yeni fikirlerin ortaya çıkmasına izin verilmez çünkü bunlar mevcut veya yerleşik zihinsel modeller veya bir şeyler yapma yolları ile çelişebilmektedir. Yeni liderin görevi, savunmaya veya öfkeye başvurmadan bu mevcut varsayımlar ile yüzleşmektir (Okumuş vd., 2007:55). Pratik öğrenme; eleştirel düşünme, açıklama ve değişen bağlam yoluyla gerçeklik ve mevcut sorunlar hakkında yeni yollarla düşünme yeteneğini geliştirir. Risk almak birçok olasılık yaratır ve amaçlı eylemlere ilham verir. Üyeler birbirlerinin kendilerini tanımalarına yardımcı olurken açık sözlü ve dürüst olduklarında risk almalıdırlar (Marquardt, 2000:235).
- **Sistem Düşüncesi**: Senge (1990), öğrenme örgütünü yalnızca uyarlanabilir bir kapasiteye değil, "üretkenliğe" yani alternatif gelecekler yaratma yeteneğine de sahip olan bir organizasyon olarak tanımlar. Senge, bir öğrenen organizasyonun sahip olması gereken beş disiplini tanımlarken takım hâlinde öğrenme, paylaşılan vizyon, zihinsel modeller, kişisel ustalık ve sistem düşüncesinden bahsetmektedir. Sistem düsüncesi doğrusal neden sonuç zincirlerinden ziyade karşılıklı ilişkileri görme yeteneğine dayanmaktadır. Özetle Senge'nin yaklaşımı, öğrenme organizasyonlarının bir dizi ilkesini belirlemektir. Belirlenen bu koşulların öğrenen bir organizasyon inşa etmek için gerekli olduğuna inanılmaktadır (Yang vd., 2004:32).
- ***Eğitmen, Koç ve Mentor (Mentor Olarak Lider):*** Günümüzde yöneticiler için en önemli sorumluluk, başkalarının öğrenmesini sağlamaktır. Bu görev, eğitmen, koç ve mentorluk gibi çeşitli yaklaşımlar gerektirmektedir. Herhangi bir durumda rol seçimi, yardımın odağına, mevcut zamana, yardıma yaklaşıma, ilişkili faaliyetlere ve Tablo 2'de gösterildiği gibi sahiplenmeye bağlıdır (Marquardt, 2002:113).
- ***Bilgi Yöneticisi ve Bilgi Paylaşımı:*** Bilgi, organizasyon için temel bir kaynak ve varlık olarak görülmektedir. Bilginin çalışanlar arasında paylaşılması, organizasyonel verimliliğe ulaşmak için oldukça önemlidir. Örgütsel bağlamda çalışanlar bireysel bilgiyi diğer çalışanlarla oluşturduğunda ve paylaştığında bilgi oluşur ve sürdürülür (Swanson vd., 2019:89). Bilgiye dayalı ve eşitlikçi organizasyonlar, birimin içinde ve dışında bilginin toplanması, depolanması ve dağıtılmasında meslektaşları motive eden ve onlara yardımcı olan liderlere ihtiyaç duymaktadır. Bilgi yöneticileri,

ISBN: 978-605-73901-3-4

kurumsal hafıza için verilerin seçilmesine yardımcı olacak, bilgi toplama ve kodlama mekanizmalarını teyit edecek ve insanları bu değerli bilgiyi hem kullanmaya hem de paylaşmaya teşvik edecektir (Marquardt, 2002:114).

- ***Koordinatör***: Mintzberg (1999), etkili yöneticilerin etkileşimde, çok sayıda farklı sorunu hızlı bir şekilde çözmede ve her zaman hızlı hareket etmede usta olması gerektiğini vurgular (Okumuş vd., 2007 :37). Aynı anda ortaya çıkan tüm sorunları çözen ve yapılacak birçok faaliyeti koordine eden yöneticiler, sorumlulukları ve yetkileri kendi başlarına toplamak yerine yetki devredebilmeli ve bu şekilde birçok görevi aynı anda yönetebilmelidir (Marquardt, 2000; Senge, 1990a:10). Öğrenen bir lider, insanları en iyi şekilde performans göstermeleri için güçlendirir. Bir lider aynı zamanda bir futbol takımının antrenörü gibidir çünkü çalışanları uyumlu bir birime entegre eder. Böylece her bir faktör takımın başarısından sorumlu olur ve aynı zamanda rolünün organizasyonu nasıl etkilediğini anlar (Marquardt, 2002:115).

Tablo 2: Eğitmen, Koç ve Mentor Olarak Yöneticiler

Boyut	**Eğitmen**	**Koç**	**Mentor (Akıl Hocası)**
Yardım Odağı	Görev	Işin Sonuçları	Yaşam Boyu Insanın Gelişimi
Müsait Zaman	Bir Veya Iki Gün	Ay Veya Yıl	Kariyer Veya Yaşam Boyu
Yardım Etme Yaklaşımı	Göster Ve Anlat; Denetimli Uygulama; Yeni Beceriler Denemek Için Fırsatlar Oluşturun	Sorunu Birlikte Keşfedin	Bir Arkadaş Gibi Davranın; Farkındalığı Artırmak Için Dinle Ve Soru Sor
Ilişkili Faaliyetler	Görevi Analiz Et; Net Talimatlar Verin; Uygulamayı Denetlemek; Sonuçlar Hakkında Geri Bildirim Sağlamak	Sorunları Ortaklaşa Tanımlayın; Geliştirme Fırsatları Yaratmak; Gözden Geçirmek	Çalışmayı Hayatın Diğer Bölümleriyle Ilişkilendirin; Hayattaki Geniş Ve Uzun Vadeli Amaçları Ve Amacı Netleştirin
Mülkiyet	Eğitmen	Paylaşılan	Öğrenci

Kaynak: M.J. Marquardt. (2002).Building The Learning Organization, Second Edition.

Sonuç

ISBN: 978-605-73901-3-4

Öğrenen organizasyon, onu oluşturan bireyler tarafından sorunları çözmeye ve yeteneklerini geliştirmeye çalışan bir organizasyon olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda eğitim kurumu olma sürecinde liderliğin önemi ve rolü, iş birliği, sinerji ve güven ortamında fikirlerini astlarına sunmaya katkıda bulunan liderin vizyonundan kaynaklanan yeni vizyon arayışları araştırmamızın konusu olarak seçilmiştir. Lider; örgütsel yapıların oluşmasına ve gelişmesine katkıda bulunduğu durumlarda değişim ve sürekli öğrenme sürecinde astlarını bütünleştirirken kolektif zekâ ve yetenekleri öğrenme sürecine göre aktaran kişidir. Liderin kurumdaki birçok rolde örgütsel liderlik yoluyla katkıda bulunduğu durumlarda öğrenen organizasyonun ilkelerini oluşturma ve öğrenme fırsatları yaratma ilkesini oluşturma rolü vardır. Bunun yanı sıra örgütsel liderliğin sorgulamayı ve diyaloğu teşvik etme, iş birliği ve toplu öğrenmeyi teşvik etme ve bilgi paylaşımı için sistemler oluşturma ilkesini oluşturmada rolü vardır.

KAYNAKÇA

Alipour, F. ve Karimi, R. (2011). Mediation role of innovation and knowledge transfer in the relationship between learning organization and organizational performance, International Journal of Business and Social Science, 2 (19).

Edgar H. Schein. (2006). Organization Development, first edition.

Flood, R. (1998). Fifth discipline: review and discussion, Systemic Practice and Action Research, 11 (3).

Garvin, D.A., Edmondson, A.C. ve Gino, F. (2008).Is yours a learning organization? Harvard Business School Publishing Corporation.

Johnson, James R. (2002). Leading the learning organization: portrait of four leaders. Leadership & Organization Development Journal, 23 (5), 241-249.

Marquardt, J.M. (2000.) Action learning and leadership, The Learning Organization, 7(5), 233-240

Marquardt, J.M. (2002). Building the learning organization, mastering the 5 elements for corporate learning, second edition.

Okumuş, F., Avcı, U. ve Kılınç, İ. (2007). Öğrenen örgütlerin oluşturulmasinda üst kademe yöneticilerin rolü, SosyalEekonomik Araştırmalar Dergisi 7 (13), 30-50.

Rijal, S. (2010). Leadership style and organizational culture in learning organization: a comparative study, International Journal of Management and Information Systems,14 (5).

Sadeghi, V.J., Jashnsaz, A. ve Chobar, M.H. (2014). Organization's conformity assessment with Peter Senge's learning organization principles in municipality of Saveh: a case study, Journal of Business and Management, 16 (5), ss. 51-58.

Senge, p. (1990a). The Fifth Discipline: the art and practice of the learning organization, New York, USA.

Senge, p. (1990b) the leaders new work: building learning organizations, Sloan Management Review, 32 (1), 7-23 (makale)

Swanson, E.K., Lee, S., Yang, S., Lee, J. Swanson, E. (2020). The effect of leader competencies on knowledge sharing and job performance: social capital theory, journal of hospitality and tourism management 42, 88–96.

Yang, b., Watkins, K.E. ve Marsick, V.J. (2004). the construct of the learning organization: dimensions, measurement, and validation, human resource development quarterly, vol. 15, no. 1.

ISBN: 978-605-73901-3-4

YAŞAR KEMAL'İN TEK KANATLI BİR KUŞ ROMANINDA KALIPLAŞMIŞ SÖZCÜKLERİN İNCELENMESİ

Amir Hatif Ali

University of Baghdad/Iraq. Trv833701@gmail.com

Alaa Falah Hasan

University of Baghdad/Iraq. alaaelhamdani@colang.uobaghdad.edu.iq

ÖZET

Yaşar Kemal, 20. yüzyıl Türk Edebiyatının en önemli hikaye ve roman yazarlarındandır. Asıl adı Kemal Sadık GÖKÇELİ olan usta yazar, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan 23 gün önce, 6 Ekim 1923 tarihinde Osmaniye İline bağlı Hemite (Şimdiki adı Gökçedam) İlçesinde dünyaya geldi. Neredeyse 32 sene boyunca bir seri halinde yazıp tamamladığı İnce Memed isimli roman serisinin yazarı olarak ün salmış olan Yaşar Kemal, uzunca bir ömür sürmüş ve ömrüne çok sayıda hikaye, roman, çocuk romanı, destanî roman ve şiir eseri sığdırmıştır. Türk Edebiyatında önemli ve hatrı sayılır bir yeri olan Yaşar Kemal, 28 Şubat 2015 tarihinde, İstanbul'da vefat etmiştir. 20. ve 21. yüzyılın gördüğü en başarılı yazarlardandır. Aynı zamanda bir gazeteci olan Yaşar Kemal, organ yetmezliği sebebiyle kaldırıldığı hastanede vefat etmiştir. Mezarı, İstanbul'da Zincirlikuyu Mezarlığındadır. Tek Kanatlı Bir Kuş, Usta Yazar Yaşar Kemal'in en güzel örneklerinden birini verdiği romanıdır. Şaşırtıcı, sarsıcı ve oldukça sürükleyici bir roman olan Tek Kanatlı Bir Kuş, Yaşar Kemal tarafından 1969 yılında yazılmıştır. Fakat basımı 2013 yılında yapılmıştır. Roman genel olarak korku kavramı üzerinde durur. Romanın baş kahramanı, bir posta memuru olan Remzi Bey'dir. Eşi Melek Hanım ile birlikte, Yokuşlu adındaki bir kasabaya tayini çıkar ve bu küçük kasabada olaylar gelişir. Romanın karakterleri Remzi Tavdemir, Melek Tavdemir, Zeliha Hanım, Hüsam Bey, Yanıkoğlu Hüseyin ve Laz Sadrettin'dir. Türkçede kalıplaşmış sözcükler, sözün anlamını kuvvetlendirmek ve daha hakim kılmak için kullanılan ve çoğu zaman değişime uğramayıp olduğu gibi alınan ifadelerdir. Pek çok durum için, pek çok konuda kalıplaşmış sözcükler vardır. Bu ifadeler, milletlerin yüzyıllar boyunca kullana kullana aşina olduğu, ve artık vazgeçemediği söz öbekleridir. Kullanıldığı toplumda, geldiği mana, herkes tarafından aynı kabul edilir. Bazen bu söz grupları, mecazidir ve bazen absürt olmakla birlikte, toplumun her ferdi, hangi manaya geldiğini anlar. Bu sayede, bahsi geçen bu söz grupları, kalıplaşmış kabul edilir.

Çalışmamıza bu kapsamlı özet ile başlıyoruz. Ardından 20. yüzyılın en özgün ve en kıymetli yazarlarından biri olan Yaşar Kemal'in hayatı, edebi kişiliği ve yapıtları incelenecektir. Ardından Tek Kanatlı Bir Kuş romanı hakkında izahat verildikten sonra, Türkçede kullanılan kalıplaşmış sözcükler hakkında bilgiler sunulacak ve son olarak Tek Kanatlı Bir Kuş romanında, Kalıplaşmış sözcükler incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Roman, Türk Dil Bilgisi, Söz Öbekleri, Kalıplaşmış Sözcükler, Anlatımı Güçlendirme

ISBN: 978-605-73901-3-4

AN EXAMINATION OF MOLDED WORDS IN YAŞAR KEMAL'S ONE-WING BIRD NOVEL

ABSTRACT

Yaşar Kemal is one of the most important story and novel writers of 20th century Turkish Literature. Yaşar Kemal, who became famous as the author of the novel series İnce Memed, which he wrote and completed in a series for almost 32 years. His grave is in the Zincirlikuyu Cemetery in Istanbul. One Winged Bird is a novel by Master Writer Yaşar Kemal, of which he gives one of the best examples. One Winged Bird, a surprising, shocking and highly gripping novel, was written by Yaşar Kemal in 1969. But it was published in 2013. The novel generally focuses on the concept of fear. The protagonist of the novel is Remzi Bey, a postal clerk. Together with his wife Melek Hanım, he is transferred to a town called Yokuşlu, and events develop in this small town. Stereotyped words in Turkish are expressions that are used to strengthen the meaning of the word and make it more dominant, and are often taken as they are without any change. For many situations, there are stereotypes on many topics. These expressions are phrases that nations have been familiar with for centuries and can no longer give up. In the society in which it is used, the meaning it comes from is accepted the same by everyone. Sometimes these phrases are metaphorical and sometimes absurd, but every member of the society understands what they mean. In this way, these phrases are considered stereotypes. We begin our work with this comprehensive summary. Then, the life, literary personality and works of Yaşar Kemal, one of the most original and valuable writers of the 20th century, will be examined. Then, after giving an explanation about the novel One Winged Bird, information about the stereotyped words used in Turkish will be presented and finally, the stereotypical words in the novel One Winged Bird will be examined.

Keywords: Novel, Turkish Grammar, Phrases, Stereotypes, Reinforcing Expression

GİRİŞ

Yaşar Kemal, Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Eserleri:

Büyük Türk yazarı Yaşar Kemal, Ekim ayında, 1923 yılında Osmaniye ilinin Hemite ilçesinde (diğer adı Gökçeli, şimdiki adı Gökçedam) dünyaya gelmiştir. Yaşar Kemal, kendisine sonradan verilen bir isimdir. Yazarın önceki ismi, Kemal Sadık GÖKÇELİ'dir. Babası çiftçilikle uğraşan bir Anadolu insanıdır ve ismi Sadık Ağa' dır. Validesinin ismi ise Nigar Hanımefendi'dir. Henüz çocuk yaşında ciddi bir kaza sebebiyle gözünün birini kaybetti. Çok geçmeden babası vefat etti. Henüz okulunu tamamlamadan çocuk yaşta çalışmak zorunda kaldı. 1950 senesine kadar küçük büyük pek çok işte çalıştı. Bu süre zarfında girip çıktığı işlerin sayısı kırk civarındadır. *(PÜSKÜLLÜOĞLU, 1987: 74)* Bu sebeple pek çok insanla tanıştı, pek çok insan çeşidine şahit oldu. İlerde yazacağı eserlere ilham kaynağı olmuşlardır. 1944 yılında 21 yaşındayken askerlik vazifesini yerine getirdi. İki yıllık askeri görevinden sonra İstanbul'da 4 yıl boyunca gaz kontrol işinde çalıştı. 1950 yılında, sosyalist bir çizgide, siyasi parti kurma girişiminde bulunduğu iddiasıyla hakkında soruşturma başlatıldı. Yaklaşık 4 ay Adana Kozan ceza ve tutuk evinde hapse mahkum edildi. Türk Edebiyatının bir diğer önemli siması olan Orhan Kemal ile birlikte bir iş kurma girişiminde bulundu. Bu iş olmayınca dönemin Cumhuriyet Gazetesinde editörlük ve redaktörlük gibi görevlerde bulundu. Bu sayede edebiyat ve yazım dünyasına giriş yaptı. *(UYGUNER, 1992: 14)*

1962 yılında Türkiye İşçi Partisi'ne girdi. Siyasete atıldı. 1969 yılında partideki görevinden istifa etti. 1967 yılına kadar çeşitli ülkelere seyehat etti. Aynı yıl bir grup arkadaşıyla birlikte Ant ismindeki dergiyi çıkardı. Bu, derginin çıkardığı komünizm içerikli bir kitap dolayısıyla hakkında dava açıldı. Buradan beraat etti. *(KABACALI, 1992: 44)*

ISBN: 978-605-73901-3-4

1971 yılında Türkiye'de çıkan askeri bir darbe sonrası kendisi, eşi ve gelini göz altına alındı. Bir ay kadar hapis yattıktan sonra beraat ettiler. 1973 yılına gelindiğinde yine bir grup arkadaşıyla birlikte Türkiye Yazarlar Sendikası adında bir sendika kurdu. Bu sendikanın aynı zamanda başkanlığını yürüttü. 1976 yılında Rusya, Amerika, Belçika ve Bulgaristan gibi çeşitli dünya ülkelerini seyehat etti. 1978 yılında Türkiye'ye kısa bir süreliğine dönse de, tekrar Bulgaristan'a gitti ve 1980 yılına kadar burada ikamet etti. Dünyanın çeşitli yerlerinde konferans ve seminerler verdi. Pek çok ödüle de layık görüldü. 1982 yılında Beynelmilel Del Duca ödülü, aldığı ödüllerden yalnızca biridir. 1983 senesi, Yaşar Kemal için oldukça önemli bir sene olmuştur. Nitekim bu yıl, Fransa'daki Sorbonne Üniversitesinde bir kongre yapıldı. Bu kongreye, dünyanın her tarafından 300 civarında kişi katıldı. Bu mühim kongreye katılanlardan biri de, Büyük Türk Yazarı Yaşar Kemal'dir. Hemen ertesi yıl kendisine Légion d'Honneur adındaki nişan takdim edildi. 1988 yılında PEN Yazarlar Derneği kuruldu. Bu derneğin başkanlığını yürüttü. 1989 senesinde Fransız İhtilalinin 200. yıldönümü kutlamaları için Fransa'ya gitti. 1991 senesi, kendisi için apayrı bir öneme haizdir. Nitekim bu yıl kendisine Strasburg Üniversitesi tarafından fahri doktora ünvanı verilmiştir. *(BAYDAR, 1960: 120)*

Pek çok başarıya imza atan Yaşar Kemal, 1997 yılında dünyanın en önemli edebiyat ödüllerinden biri olan Alman Kitapçılar Birliği pâyesi aldı. Ayrıca iki farklı üniversiteden fahri doktora ünvanları aldı. Bunlar 1998'de Frei Üniversitesi, 2002'de Bilkent Üniversitesi doktoralarıdır. 1998 senesinde Bordeaux Yayıncılar Birliği Yabancı Edebiyat nişanını, 2008'de ise Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülüne layık görüldü. 28 Şubat 2015'de organ yetmezliği sebebiyle hayata veda etti. İstanbul'da bulunan Zincirlikuyu Mezarlığın'a defnedildi.

Edebi Şahsiyeti:

Hikaye ve roman türünde çok sayıda eseri bulunan Yaşar Kemal, edebiyat dünyasına şiirle girmiştir. İlk şiirinin ismi Seyhan'dır ve 1939 yılında Adana'da çıkarılan Halkevi dergilerinden biri olan Görüşler Dergisinde yayımlanmıştır. Ardından Varlık, Ülkü, Kovan, Beşpınar, Millet, Vakit, Yeni Adana, Türksözü gibi pek çok dergide şiirleri yayınlanmaya devam etmiştir. 1943 yılına kadar Adana'nın bulunduğu yörenin adı olan Çukurova'nın pek çok yerini dolaşmış ve türkü, ağıt, tekerleme, mâni, destan gibi halk ürünlerini toplamıştır. Sonrasında bu derlemeyi bir kitap haline getirmiş ve Ağıtlar ismiyle 1943 yılında basımı yapılmıştır. *(KAPLAN, 1977: 274)*

1943 ve 1944 yıllarında pek çok klasik eseri okudu, edebiyat dünyasını geliştirdi. Bilhassa Batı Edebiyatı okumayı seven yazar, Tolstoy ve Anton Çehov gibi klasik batı yazarlarından derin tesirler elde etti. 1946 itibariyle hikaye alanına yönelmiş ve hikayeler yazmaya başlamıştır. Hikaye alanında en büyük başarısı İnce Memed isimli roman serisidir. *(NACİ, 1990: 289-290)* Bu seri, Varlık Dergisinde yayımlanmış ve kendisine 1955 yılında Roman Ödülünü getirmiştir. En önemli romanlarını 1967 ve 1987 yılları arasında yazmıştır. Yaşar Kemal'in en verimli çağları da bu dönemdir. Ayrıca yazmış olduğu edebi eserler çeşitli dünya dillerine çevrilmiş ve bu sayede şöhreti, Türkiye sınırlarının dışına taşmıştır. 1973 yılına gelindiğinde, dünyanın en önemli ödülleri olan Nobel Edebiyat Ödülüne aday gösterilmiş fakat bu ödülü alamamıştır. *(TANZİMAT'TAN BUGÜNE EDEBİYATÇILAR ANSİKLOPEDİSİ, 2003: 1076)*

Eserleri: *(TÜRKİYE DİYANET VAKFI İSLAM ANSİKLOPEDİSİ, 2029: 669)*

ISBN: 978-605-73901-3-4

Pek çok alanda, pek çok konuda eseri bulunan Yaşar Kemal, Türk Edebiyatının en çok eser vermiş olan yazarları arasındadır. Çeşitli dünya dillerine çevrilmiş, sinemaya aktarılmış ve özgün pek çok eseri vardır.

Roman: İnce Memed, I-IV (İstanbul 1955, 1969, 1984, 1987), Teneke (İstanbul 1955), Ortadirek (İstanbul 1960), Yer Demir Gök Bakır (İstanbul 1963), Üç Anadolu Efsanesi: Köroğlu'nun Meydana Çıkışı, Karacaoğlan, Alageyik (İstanbul 1967), Ölmez Otu (İstanbul 1968), Ağrıdağı Efsanesi (İstanbul 1970), Binboğalar Efsanesi (İstanbul 1971), Demirciler Çarşısı Cinayeti (İstanbul 1974), Çakırcalı Efe (İstanbul 1975), Yusufçuk Yusuf (İstanbul 1975), Yılanı Öldürseler (İstanbul 1976), Al Gözüm Seyreyle Salih (İstanbul 1976), Filler Sultanı ile Kırmızı Sakallı Topal Karınca (İstanbul 1977), Deniz Küstü (İstanbul 1978), Kuşlar da Gitti (İstanbul 1978), Yağmurcuk Kuşu (İstanbul 1980), Hüyükteki Nar Ağacı (İstanbul 1982), Kale Kapısı (İstanbul 1985), Kanın Sesi (İstanbul 1991), Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana (İstanbul 1997), Karıncanın Su İçtiği (İstanbul 2002), Tanyeri Horozları (İstanbul 2002), Çıplak Deniz Çıplak Ada (İstanbul 2012), Tek Kanatlı Bir Kuş (İstanbul 2013).
Röportaj: Yanan Ormanlarda 50 Gün (İstanbul 1955), Çukurova Yana Yana (İstanbul 1955), Peribacaları (İstanbul 1957), Bu Diyar Baştan Başa (İstanbul 1971), Bir Bulut Kaynıyor (İstanbul 1974), Allahın Askerleri (İstanbul 1978), Röportaj Yazarlığında 60 Yıl (İstanbul 2011), Çocuklar İnsandır (İstanbul 2013), Neredesin Arkadaşım (İstanbul 2014), Yağmurla Gelen (İstanbul 2015).
Fıkra, Deneme, Makale ve Gazete Yazıları: Taş Çatlasa (İstanbul 1961), Baldaki Tuz (haz. Alpay Kabacalı, İstanbul 1974), Ağacın Çürüğü (haz. Alpay Kabacalı, İstanbul 1980), Yüzler (İstanbul 1994, Abidin Dino ile birlikte), Ustadır Arı (haz. Alpay Kabacalı, İstanbul 1995), Zulmün Artsın (haz. Alpay Kabacalı, İstanbul 1996), Binbir Çiçekli Bahçe (İstanbul 2009).

Tek Kanatlı Bir Kuş Romanı Hakkında:

Tek Kanatlı Bir Kuş, Usta Yazar Yaşar Kemal'in en güzel örneklerinden birini verdiği romanıdır. Şaşırtıcı, sarsıcı ve oldukça sürükleyici bir roman olan Tek Kanatlı Bir Kuş, Yaşar Kemal tarafından 1969 yılında yazılmıştır. Fakat basımı 2013 yılında yapılmıştır. Roman genel olarak korku kavramı üzerinde durur. Romanın baş kahramanı, bir posta memuru olan Remzi Bey'dir. Eşi Melek Hanım ile birlikte, Yokuşlu adındaki bir kasabaya tayini çıkar ve bu küçük kasabada olaylar gelişir. Romanın karakterleri Remzi Tavdemir, Melek Tavdemir, Zeliha Hanım, Hüsam Bey, Yanıkoğlu Hüseyin ve Laz Sadrettin'dir.

Tek Kanatlı Bir Kuş romanında anlatılan olay, Türkiye'nin Trabzon İline bağlı bir köy olan Yokuşlu Köyünde geçer. Mesleği posta Müdürlüğü olan Remzi Bey, bu köye tayin edilmiştir. Melek Hanım ise, posta müdürü Remzi Bey'in hanımıdır. Beraber, Yokuşlu'ya gitmek için yola çıkarlar. Köye trenle giderler. Köye yakın bir tren istasyonunda inerler. Gördükleri karşısında hayrete düşerler, çünkü etrafta kimse yoktur. Sonunda istasyon görevlisi olan Sadrettin Bey'i bulup yanına giderler. Köy ve çevre hakkında bilgiler almak için istasyonda, Sadrettin Bey'in yanında bir müddet misafir olurlar. Bu süre zarfında Sadrettin Bey, Remzi Bey ve işine çok iyi davranır. Sadrettin Bey, bir müddet sonra Remzi Bey'e niçin buraya geldiğini sorar. Posta müdürü olduğunu ve memuriyeti dolayısıyla buraya geldiğini söyleyince, Sadrettin Bey ilginç bir şekilde derhal burdan geldikleri yere gitmelerini ister. Şaşkınlık içinde nedenini sorduklarında, Sadrettin Bey açıklamaya başlar. Yokuşlu Kasabasında tuhaflıklar olduğunu söyler. Kimsenin anlam veremediği bazı olayların zuhur ettiğini söyler. Doğal olarak Remzi Bey ve hanımı Melek hanım,

ISBN: 978-605-73901-3-4

oldukça korkarlar. Fakat aynı zamanda bu garip durumun ne olduğunu da merak ederler. Bu bağlamda, en azından ne meraklarını gidermek için yine de kasabaya gitmeye karar verirler. Nitekim eğer çok büyük problem varsa, derhal geldikleri Ankara iline tekrar döneceklerdir.

Yokuşlu Kasabasına gitmek için bir minibüse binerler. Minibüsün şoförü, henüz köye girmeden, yakın bir yerde onları indirmek ister. Nitekim şoför, Yokuşlu'ya girmek istemez. Çünkü şoför de bu köyde bazı tuhaflıklar olduğunu bilmektedir. Köye yakın bir yerde, Remzi Bey ve hanımı Melek hanımı bırakır. Köye biraz daha yol vardır. Geçen arabaları durdururlar fakat hiçbiri o köye girmek istemez. Sonunda bir otobüs orada durur. Otobüsten dört yolcu iner. Bu yolcular, otobüs şoförü ile tartışmaya başlarlar. Çünkü otobüs şoförü de Yokuşlu Kasabasına girmek istememektedir. Sonunda otobüs, yolcuları orada bırakıp gider. Remzi Bey ve eşi Melek Hanım, bu dört yolcuyla orada tanışırlar. İkisi oldukça sessizdir. Onların ismini öğrenemezler. Fakat diğer ikisinin adı Hüsam Bey ve Zeliha Hanım'dır. Zeliha Hanım'ın annesi, Yokuşlu kasabasında yaşamaktadır. Onu ziyarete gelmişlerdir. Tabi geldiklerinde, köyde bazı gariplikler olduğu haberini almışlardır. Remzi Bey, Melek Hanım, Hüsam Bey, Zeliha Hanım ve ismini bilmedikleri diğer iki yolcu, toplam 6 kişi, köye yakın bir yerde ceviz ağacının altında öylece beklerler.

Eser, konusu bakımından görüldüğü üzere oldukça sürükleyicidir. Fakat sonunda ne olduğuna dair hiçbir şey yoktur. Bu açıdan, okuyucuyu merakta bırakmaktadır.

Kalıplaşmış Sözcükler Nedir? :

Türkçede kalıplaşmış sözcükler, sözün anlamını kuvvetlendirmek ve daha hakim kılmak için kullanılan ve çoğu zaman değişime uğramayıp olduğu gibi alınan ifadelerdir. Pek çok durum için, pek çok konuda kalıplaşmış sözcükler vardır. Bu ifadeler, milletlerin yüzyıllar boyunca kullana kullana aşina olduğu, ve artık vazgeçemediği söz öbekleridir. Kullanıldığı toplumda, geldiği mana, herkes tarafından aynı kabul edilir. Bazen bu söz grupları, mecazidir ve bazen absürt olmakla birlikte, toplumun her ferdi, hangi manaya geldiğini anlar. Bu sayede, bahsi geçen bu söz grupları, kalıplaşmış kabul edilir.

Bir dilin söz varlığı, çeşitli öğelerden oluşur. Bu öğelerin bir kısmı, konuşan kişinin her kullanımda özgürce seçebildiği, bağımlı ve bağımsız kullanılabilen, sözlüklerde madde başı olan sözcüklerdir (elma, uzay, cam, söz, ile, gibi, koş-(mak), ara-(mak), ve benzeri). Bunların yanında bir başka grup da, her zaman belirli bir biçimde kullanılan atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözlerden oluşan kalıplaşmış öğeleri içerir. Türkçenin söz varlığının bir bölümünü oluşturan bu öğelerin, sözlü ve yazılı iletişim sırasında sıklıkla tercih edildiği görülmektedir. *(AKSAN, 2002: 191)*

Atasözleri, deyimler ve ikilemeler gibi kalıplaşmış sözcükler, günlük konuşmada birçok işlevi yerine getirmektedir. En büyük ve en önemli işlevi, günlük konuşmalarda konuşmayı süsleyici, duygularımızı yansıtıcı, anlatımımızı güçlendirici bir işlevi yerine getirmesidir. *(ÖZDEMİR, 2000: 177)*

Tek Kanatlı Bir Kuş Romanında, Kalıplaşmış Sözcükler:

Söz konusu kalıplaşmış sözcükler olduğunda, kalıp ifadeleri 4 ana başlıkta toplamamız mümkündür. Bunlar sırayla, Kalıplaşmış anlam, özlü sözler, ikilemeler, atasözleri ve deyimler olmak üzere 5 grupta ayrı ayrı incelenecektir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

1- Tek Kanatlı Bir Kuş romanında kalıplaşmış anlam örnekleri:

"Amanın ne miyavlama, ***düşman başına."*** (KEMAL, 2019: 10)

"Ekşi ayak kokularına. ***Dayanabilirsen dayan."*** (KEMAL, 2019: 10)

"O ***kendini bildi bileli,*** *böyle trenlerde."* (KEMAL, 2019: 10)

*"****Kim bilir,*** *bir insanın iyilik mi."* (KEMAL, 2019: 11)

*"****Ha deyince*** *eve alışamıyor ki."* (KEMAL, 2019: 12)

"Yeni bir evde ***öldür Allah*** *uyuyamazdı."* (KEMAL, 2019: 12)

"Sert, ***bıçak gibi*** *bir sesle."* (KEMAL, 2019: 13)

"Yokuşlu'ya. ***Adını bağışla."*** (KEMAL, 2019: 14)

"Adam ***deli mi ne!"*** (KEMAL, 2019: 15)

*"****Hoş gelmişsiniz.*** *Melek Hanım tepeden, gülümsedi.* ***Sağolasınız."*** (KEMAL, 2019: 15)

"Müdür Bey, ***gözünü öpeyim*** *bak."* (KEMAL, 2019: 16)

"Senin hanım ***nur parçası*** *gibi."* (KEMAL, 2019: 17)

"Çocukları büyüdü. Onlar ***baksınlar."*** (KEMAL, 2019: 17)

*"****Aklın varsa*** *arsa al arsa."* (KEMAL, 2019: 17)

*"****A canım.*** *Ne olmuş, ne olmuş?"* (KEMAL, 2019: 19)

*"****Çok yazık.*** *Zahmet olacak."* (KEMAL, 2019: 20)

*"****Öldük bittik,*** *dedi Melek Hanım."* (KEMAL, 2019: 20)

*"****Haşa huzurdan*** *küçücük bir kompartımanda."* (KEMAL, 2019: 20)

*"****Öteberi****yi otobüsün damına yerleştiriyorlardı."* (KEMAL, 2019: 21)

"Siz amma ***yürekli*** *adamlarsınız."* (KEMAL, 2019: 22)

*"****Zinhar,*** *ceviz ağacının altında."* (KEMAL, 2019: 25)

"O ***mendebur,*** *başka neresi olabilirmiş ki?"* (KEMAL, 2019: 26)

"Antika bu sandık. ***Servet!"*** (KEMAL, 2019: 27)

"Söyleyin, ***gözleri çıkasılar,*** *kim?"* (KEMAL, 2019: 27)

"Ayağını yerleştirdi. Yorulmuşum ***zaar."*** (KEMAL, 2019: 28)

"Biraz daha ***bozulmuş*** *iniyor geliyor."* (KEMAL, 2019: 29)

*"****Uçtu uçacak*** *bir ulu kuşa benzeyen."* (KEMAL, 2019: 30)

"İçinde ***uçsuz bucaksız*** *gider gider."* (KEMAL, 2019: 30)

"Melek Hanım demeye ***bayılırdı."*** (KEMAL, 2019: 32)

*"****Nasıl olsa*** *bir gelen olacak.* ***Nasıl olsa*** *soluk alan."* (KEMAL, 2019: 32)

"Yatak dengini ***alelacele*** *yana."* (KEMAL, 2019: 33)

"Otobüs ***ağzına kadar*** *doluydu."* (KEMAL, 2019: 33)

*"****Ne olursan ol, kim olursan ol, bana ne*** *be!"* (KEMAL, 2019: 33)

"Otobüsün ardında ***bakakaldılar."*** (KEMAL, 2019: 34)

*"****Hiç şaşmaz,*** *onlardan birisiydi."* (KEMAL, 2019: 36)

*"****Put gibi*** *duruyordu."* (KEMAL, 2019: 36)

*"****Sağlıcakla kalın. Allah yardımcınız olsun****."* (KEMAL, 2019: 37)

ISBN: 978-605-73901-3-4

*"İşte **gözünün önünde,** yarıştılar."* (KEMAL, 2019: 37)

*"**Ziyade olsun,** dedi, Remzi Bey."* (KEMAL, 2019: 38)

*"Allah kardaş, **düşman başına."*** (KEMAL, 2019: 39)

*"Hüseyin'in **hali duman** diye."* (KEMAL, 2019: 39)

*"Müdür ağam, **kara gözlü** efendim."* (KEMAL, 2019: 40)

*"**Çatlatma insanı.** Anlat anlatacaksan."* (KEMAL, 2019: 40)

*"**Dünyayı verseniz** bana, gidemem."* (KEMAL, 2019: 41)

*"**Yaka bağır açık,** ter içinde kalmışlar."* (KEMAL, 2019: 42)

*"**Sökülün paraları,** dedi."* (KEMAL, 2019: 42)

*"Bavulunu **çarçabuk** açtı."* (KEMAL, 2019: 43)

*"Üç tane **beşi bir yerde** takmış boğazına."* (KEMAL, 2019: 43)

*"Git **cehennemin dibine,** git!"* (KEMAL, 2019: 46)

*"**Görsün babasının gününü!"*** (KEMAL, 2019: 47)

*"Aman Allah, **düşman başına!"*** (KEMAL, 2019: 48)

*"Onun **aklı varsa** hemen geriye döner."* (KEMAL, 2019: 48)

*"**Arkasına bakmadan** koşuyordu."* (KEMAL, 2019: 48)

*"Sen **cin gibi** bir kızsın Zeliha."* (KEMAL, 2019: 49)

*"Ömür geçirmiş, **okumuş** insan başkadır."* (KEMAL, 2019: 49)

*"**Yarı aç yarı tok**lardı"* (KEMAL, 2019: 50)

*"**Gösteririm sana, gösteririm sana,** diye dişlerini sıkıyordu."* (KEMAL, 2019: 50)

*"Gün **battı batacak,** kasabanın."* (KEMAL, 2019: 51)

*"Biz **acımızdan öldük,** dedi."* (KEMAL, 2019: 54)

*"Benim **halim duman,** dedi, açlıktan."* (KEMAL, 2019: 54)

*"**Gül gibi** kedimi unuttum gitti."* (KEMAL, 2019: 55)

*"**Buyurun buyurun,** dedi."* (KEMAL, 2019: 57)

*"**Ölümden döndün** ki nasıl bir ölümden."* (KEMAL, 2019: 59)

*"Tam bu sırada **tostoparlak** bir ay doğdu."* (KEMAL, 2019: 59)

*"Bakıyorum **bir damla** ışık bile gözükmedi."* (KEMAL, 2019: 61)

*"**Ne hacet, ne hacet** kızım, teşekkür ederim."* (KEMAL, 2019: 65)

*"Bu kokulu köy mü, **aman Allah, aman Allah, aman Allah!"*** (KEMAL, 2019: 65)

*"Yakıp kahvesini **höpürdetti."*** (KEMAL, 2019: 67)

*"**O gün bu gündür** Remzi Bey'e."* (KEMAL, 2019: 68)

*"Yolu açılacak, **efendime deyim,** sen telgrafın başına."* (KEMAL, 2019: 69)

*"**Sapa yol** amma ne olur."* (KEMAL, 2019: 70)

*"Kasabın işi. **Alimallah** onun işi."* (KEMAL, 2019: 71)

*"Bu yıl da bunu **icat etti."*** (KEMAL, 2019: 71)

2- Tek Kanatlı Bir Kuş romanında özlü sözler:

ISBN: 978-605-73901-3-4

*"**Yer senden daha güçlü** değil mi?"* (KEMAL, 2019: 14)

*"Ev yaptırdı oraya, **ev değil saray!**"* (KEMAL, 2019: 17)

*"**Ne gelen var ne giden,** dedi Melek Hanım."* (KEMAL, 2019: 25)

*"**Bu Allah'tan reva mı, bu insanlığa sığar mı?"*** (KEMAL, 2019: 28)

*"**Olacak iş mi,** gel dur kasabanın önünde."* (KEMAL, 2019: 29)

*"**Bir kuş bile uçmuyor,** sahi Remzi."* (KEMAL, 2019: 32)

*"Bir canlı göreceğiz, **er ya da geç."*** (KEMAL, 2019: 32)

*"**Sizde hiç insanlık kalmadı mı?"*** (KEMAL, 2019: 34)

*"Derdimi sana söylesem, **yürek koymaz** sende **çürütür."*** (KEMAL, 2019: 40)

*"**Vay ben batayım!**"* (KEMAL, 2019: 55)

*"İşte o zaman **al başına belayı."*** (KEMAL, 2019: 64)

*"**İnsanoğludur bu hiç belli olmaz,** dedi."* (KEMAL, 2019: 69)

*"**Ben canımı yerde bulamam.**"* (KEMAL, 2019: 71)

3- Tek Kanatlı Bir Kuş romanında ikilemeler:

*"Kompartımanın içinde **tıkış tıkış."*** (KEMAL, 2019: 9)

*"Başlarını **dayar dayamaz** hep birden."* (KEMAL, 2019: 9)

*"Her yerin insanı **başka başka."*** (KEMAL, 2019: 11)

*"**Oturur oturmaz** Melek Hanım bağırdı."* (KEMAL, 2019: 12)

*"**Bir iki** de köylü çağırdı otobüsten."* (KEMAL, 2019: 21)

*"Papuçları **pırıl pırıl** birisi indi."* (KEMAL, 2019: 36)

*"**Kara kuru** bir şeydi."* (KEMAL, 2019: 44)

*"Ben **bugüne bugün** bir işçiyim."* (KEMAL, 2019: 46)

*"Buraya **sağ salim, kazasız belasız** geldik."* (KEMAL, 2019: 47)

*"**Uçsuz bucaksız,** karanlık, sonsuz."* (KEMAL, 2019: 48)

*"Zeliha'nın **oldum olası** bu kasabadan ödü kopuyordu."* (KEMAL, 2019: 50)

*"Işık **söner sönmez** bir kedi."* (KEMAL, 2019: 53)

*"Dedi **bilgiç bilgiç** Yanıkoğlu**."*** (KEMAL, 2019: 58)

*"Zeliha **kuzu kuzu** geriye döndü."* (KEMAL, 2019: 62)

*"Akşamdan **çalı çırpı** yığmıştı."* (KEMAL, 2019: 67)

*"Bağırmalar, bir **harar gürer."*** (KEMAL, 2019: 70)

4- Tek Kanatlı Bir Kuş romanında atasözleri:

*"**El eli yıkar, el de döner yüzü yıkar."*** (KEMAL, 2019: 15)

*"**Kuş uçmaz kervan geçmez** kasabaları."* (KEMAL, 2019: 30)

*"**Elini sallasa ellisi, kolunu sallasa tellisi."*** (KEMAL, 2019: 49)

*"**Yiğidi öldür de hakkını inkar etme."*** (KEMAL, 2019: 50)

*"**Gün ola harman ola…"*** (KEMAL, 2019: 64)

ISBN: 978-605-73901-3-4

5- Tek Kanatlı Bir Kuş romanında deyimler:

"Karamsarlık vardı, ***elini ayağını kesen."*** (KEMAL, 2019: 11)

"Geldi ***içine*** *o, karanlık gene* ***çöktü, yüzü asıldı."*** (KEMAL, 2019: 15)

*"****Parayı da kestim."*** (KEMAL, 2019: 17)

"Melek Hanım ***yüzünü buruşturdu,*** *Sadrettin Bey'in* ***gözünden kaçmadı."*** (KEMAL, 2019: 18)

"Melek Hanım hemen ***ayağa fırladı."*** (KEMAL, 2019: 20)

"Örgüsünü örüyor, ***dalmış gitmiş."*** (KEMAL, 2019: 26)

"Çocuklarına ***gözü gibi bakardı."*** (KEMAL, 2019: 27)

"Şöyle bir ***tepeden bakıyorlar,*** *aşağılıyorlardı."* (KEMAL, 2019: 27)

"Biz gidiyoruz diye ***yerin dibine batmıştır."*** (KEMAL, 2019: 28)

*"****Kulak verip*** *dinliyor."* (KEMAL, 2019: 29)

"Ne ***kestin yolumu?"*** (KEMAL, 2019: 33)

*"****Gözlerini*** *bile* ***kırpmadan"*** (KEMAL, 2019: 36)

*"****Başlarını almışlar gitmişler."*** (KEMAL, 2019: 39)

"Can ablam ***eridim gittim."*** (KEMAL, 2019: 40)

"Bak şoför, ***ağzını bozma."*** (KEMAL, 2019: 42)

*"****Yüreğim elimde*** *geldim."* (KEMAL, 2019: 43)

"Melek Hanım'ın ***gözü onu hiç tutmadı."*** (KEMAL, 2019: 44)

"Kasabaya ***başına iş açar."*** (KEMAL, 2019: 47)

"Utanarak, ***yerin dibine geçerek."*** (KEMAL, 2019: 49)

"Bu kasabadan ***ödü kopuyordu."*** (KEMAL, 2019: 50)

"Zeliha, ***var gücünü harcıyordu."*** (KEMAL, 2019: 51)

"Hemen ***ayağa fırladı."*** (KEMAL, 2019: 56)

"Dayanamadım, ***kan ter içinde kaldım."*** (KEMAL, 2019: 59)

*"****Soluksuz kaldım.*** *Birden aklıma* ***tıp etti."*** (KEMAL, 2019: 60)

*"****Yola düştü.*** *Öfkeyle Melek Hanım* ***ayağa fırladı."*** (KEMAL, 2019: 62)

"Melek Hanım'ın ***tüylerini diken diken etti."*** (KEMAL, 2019: 66)

"Konuşuyor, ***derdini döküyordu."*** (KEMAL, 2019: 71)

SONUÇ

Yaşar Kemal, 20. yüzyıl Türk Edebiyatının en önemli hikaye ve roman yazarlarındandır. Asıl adı Kemal Sadık GÖKÇELİ olan usta yazar, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan 23 gün önce, 6 Ekim 1923 tarihinde Osmaniye İline bağlı Hemite (Şimdiki adı Gökçedam) İlçesinde dünyaya geldi. Neredeyse 32 sene boyunca bir seri halinde yazıp tamamladığı İnce Memed isimli roman serisinin yazarı olarak ün salmış olan Yaşar Kemal, uzunca bir ömür sürmüş ve ömrüne çok sayıda hikaye, roman, çocuk romanı, destanî roman ve şiir eseri sığdırmıştır. Türk Edebiyatında önemli ve hatrı sayılır bir yeri olan Yaşar Kemal, 28 Şubat 2015 tarihinde, İstanbul'da vefat etmiştir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

20. ve 21. yüzyılın gördüğü en başarılı yazarlardandır. Aynı zamanda bir gazeteci olan Yaşar Kemal, organ yetmezliği sebebiyle kaldırıldığı hastanede vefat etmiştir. Mezarı, İstanbul'da Zincirlikuyu Mezarlığındadır.

Tek Kanatlı Bir Kuş, Usta Yazar Yaşar Kemal'in en güzel örneklerinden birini verdiği romanıdır. Şaşırtıcı, sarsıcı ve oldukça sürükleyici bir roman olan Tek Kanatlı Bir Kuş, Yaşar Kemal tarafından 1969 yılında yazılmıştır. Fakat basımı 2013 yılında yapılmıştır. Roman genel olarak korku kavramı üzerinde durur. Romanın baş kahramanı, bir posta memuru olan Remzi Bey'dir. Eşi Melek Hanım ile birlikte, Yokuşlu adındaki bir kasabaya tayini çıkar ve bu küçük kasabada olaylar gelişir. Romanın karakterleri Remzi Tavdemir, Melek Tavdemir, Zeliha Hanım, Hüsam Bey, Yanıkoğlu Hüseyin ve Laz Sadrettin'dir.

Türkçede kalıplaşmış sözcükler, sözün anlamını kuvvetlendirmek ve daha hakim kılmak için kullanılan ve çoğu zaman değişime uğramayıp olduğu gibi alınan ifadelerdir. Pek çok durum için, pek çok konuda kalıplaşmış sözcükler vardır. Bu ifadeler, milletlerin yüzyıllar boyunca kullana kullana aşina olduğu, ve artık vazgeçemediği söz öbekleridir. Kullanıldığı toplumda, geldiği mana, herkes tarafından aynı kabul edilir. Bazen bu söz grupları, mecazidir ve bazen absürt olmakla birlikte, toplumun her ferdi, hangi manaya geldiğini anlar. Bu sayede, bahsi geçen bu söz grupları, kalıplaşmış kabul edilir.

Usta yazar Yaşar Kemal, Türk Diline hâkimiyeti dolayısıyla, Türkçede oldukça fazla kullanılan ve çok önemli olan kalıplaşmış sözcükleri büyük bir titizlik ve ustalıkla kullanmıştır. Bu itibarla, çalışmamıza, kapsamlı bir özetle başladık. Ardından Yaşar Kemal'in hayatı, edebi şahsiyeti ve eserleri tanıtıldıktan sonra Tek Kanatlı Bir Kuş romanı hakkında izahat verdik. Ardından Türkçede kalıplaşmış sözcükler hakkında bilgiler sunulduktan sonra, son olarak Yaşar Kemal'in Tek Kanatlı Bir Kuş romanında bu kalıp ifadeleri, dört başlık altında ortaya koyduk.

KAYNAKÇA:

AKSAN, Doğan, Türkçenin Sözvarlığı, Engin Yayınevi,Ankara 1996.

BAYDAR Mustafa, Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar, İletişim Yayınları, İstanbul 1960.

KABACALI Alpay, Yaşar Kemal, Sel Yayıncılık, İstanbul 1992

KAPLAN Mehmet, Hikâye Tahlilleri, Dergah Yayınları, İstanbul 1977

KEMAL Yaşar, Tek Kanatlı Bir Kuş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2019.

ÖZDEMİR, Emin, Erdemin Başı Dil, Bilgi Yayınevi, Ankara 2000.

PÜSKÜLLÜOĞLU Ali, Yaşar Kemal Sözlüğü, Görsel Yayınları, İstanbul 1987

Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, "Yaşar Kemal" maddesi, Cilt 2, İstanbul 2003

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Yaşar Kemal maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 2, Ankara 2019

UYGUNER Muzaffer, Yaşar Kemal, Bilgi Yayınevi, Ankara 1992

ISBN: 978-605-73901-3-4

ESKİÇAĞ'DA PAPHLAGONIA BÖLGESİNDEKİ AKARSULARIN BÖLGE EKONOMİSİ AÇISINDAN ÖNEMİ

Kamil DOĞANCI
Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa, Türkiye, kamil@uludag.edu.tr

ÖZET

Anadolu'nun kuzeyinde yer alan Paphlagonia bölgesi, doğuda Halys (Kızılırmak), batıda Bithynia, güneyde Galatia ve Phrygia, kuzeyde ise Pontos Euksinos (Karadeniz) ile sınırlanmıştır. Paphlagonia'nın Karadeniz sahili boyunca dağların denize paralel olarak uzanması nedeniyle bölgede doğal ve korunaklı limanların sayısı oldukça azdır. Bölgede doğal limana sahip tek yerleşim Sinope (Sinop) kenti olmakla birlikte, Amastris (Amasra) ve Heracleia Pontica (=Karadeniz Ereğli) limanları da büyük gemilerin demirlemesi için uygundur. Paphlagonia'da doğu-batı doğrultusunda uzanan sıradağlar, bölgeyi iç ve kıyı kısımlar olarak birbirinden farklı özellikler gösteren iki bölgeye ayrılmıştır. Paphlagonia'nın Sinope'den Bithynia'ya kadar uzanan sahil şeridinin gerisindeki verimli topraklara ve ovalara sahip olan hinterlandında gemi yapımı için çok elverişli olan ve kolaylıkla ihraç edilebilen kereste elde ediliyordu. Ayrıca düzlük alanlarda başta zeytin olmak üzere her türlü meyve ve sebze yetiştiriliyordu. Otlak alanlar at, katır ve koyun yetiştiriciliği için uygun koşullar sağlıyordu. Elde edilen bu ürünler kara yoluyla sahildeki liman kentlerine getiriliyor, buradan da tüm Akdeniz dünyasına ihraç ediliyordu. Ancak kıyının hemen ardından yükselen ve denize paralel olarak uzanan sıradağlar eski çağlardan itibaren sahil ile iç bölgeler arasındaki ekonomik ve kültürel etkileşime büyük darbe vurmuştur. Sahildeki Yunan kentleri ekonomik açıdan refah içerisindeyken iç bölgelerde Roma dönemine kadar kent olarak nitelendirilebilecek bir yerleşim bulunmuyordu. Özellikle elverişli limanlar sahildeki kentlerin ekonomik ve ticari açıdan gelişmesinde temel belirleyici etken olmuştur. Liman kentlerinin iç bölgelere ulaşım olanakları ve geniş bir hinterlanda sahip olmaları ekonomilerini olumlu yönde etkiliyordu. Roma döneminde şehirleşme hız kazanmış ve iç bölgedeki yerleşimleri sahildeki limanlara bağlayan kara yolları inşa edilmiştir. Bölgenin dağlık yapısı nedeniyle kara yolları güzergâhları belirlenirken genellikle kaynağını iç bölgelerden alıp Karadeniz'e dökülen akarsu vadileri tercih edilmiştir. Çalışmamızda öncelikle Paphlagonia bölgesindeki Parthenios, Billaios, Amnias, Sesamus vb. akarsuların ulaşım için elverişli olup olmadıkları ve bölge ekonomisine katkıları değerlendirilecektir. Akarsu vadilerinde yapılan yüzey araştırmalarında ele geçen buluntular bilimsel metotlarla incelenecek ve kara yolu olup olmadığına dair ipuçları değerlendirilecektir. Bildiride, son yıllarda bölgede artan yüzey araştırmaları ve arkeolojik kazılarda ele geçen buluntular, antik kaynaklar, epigrafik ve nümizmatik malzemeler gibi birincil kaynaklar kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Paphlagonia, Parthenios, nehir taşımacılığı, eskiçağ, ticaret

ISBN: 978-605-73901-3-4

THE IMPORTANCE OF PAPHLAGONIAN RIVERS FOR THE REGIONAL ECONOMY IN ANCIENT TIMES

ABSTRACT

Located in the North Anatolia, Paphlagonia is bounded on the east by the Halys; on the south by Phrygia and the Galatian; on the west by Bithynian and on the north by the Euxine. Because of the mountains extend parallel to the Euxine, there is a few (Sinope, Amastris and Heraclea) natural and sheltered ports in the region. The mountain ranges divided Paphlagonia into two regions with different characteristics as inland and coastal parts. In Paphlagonia's hinterland, which had fertile lands and plains, timber was obtained, which was very suitable for shipbuilding and could be easily exported. In addition, all kinds of fruits and vegetables, especially olives, were grown in the plain areas. Grasslands provided suitable conditions for the raising of horses, mules, and sheep. These products were brought to the port cities by land, and from there they were exported to the whole Mediterranean world. However, the mountain range has dealt a great blow to the economic and cultural interaction between the coast and the interior regions. While the Hellenic cities on the coast were economically prosperous, there were no settlements in the interior that could be described as cities until the Roman period. Especially favorable ports have been the main determining factor in the economic and commercial development of the coastal cities. The port cities' accessibility to the inner regions and having a large hinterland had a positive effect on their economy. Urbanization accelerated during the Roman period and highways were built connecting the settlements in the interior to the ports on the coast. Due to the mountainous nature of the region, the river valleys are generally preferred while determining the routes of the highways. In our study, first of all, whether the rivers such as Parthenios, Billaios, Amnias, Sesamus etc. in Paphlagonia are suitable for transportation and their contributions to the regional economy will be evaluated. The archeological materials found in the river valleys will be examined and clues as to whether there is a highway will be evaluated. Primary sources such as finds from the surface surveys and archaeological excavations, ancient sources, epigraphic and numismatic materials, which have increased in the region in recent years, have been used.

Keywords: Paphlagonia, Parthenius, river transport, ancient times, trade

GİRİŞ

Anadolu'nun kuzeyinde yer alan Paphlagonia (Παφλαγονία) bölgesi, doğuda Halys (Kızılırmak), batıda Bithynler ve Mariandynler, güneyde Galatlar ve Phrygler, kuzeyde Pontos Euksinos ile sınırlanmıştır (Strab. XII.3.9; XII.5.1; XII.4.10; Hdt. I.6; Broughton ve Mitchell, 1999: 1107-8; Laflı ve Kan Şahin, 2012: 45; Bağdatlı Çam, 2014: 3; Doğancı, 2013: 169; Işık, 2001: 10; Arslan, 2007: 16; Foss, 1995: 1217). Bazı antikçağ yazarları Paphlagonia'nın batı sınırını Parthenios Irmağı, doğu sınırını Halys Irmağı[178], güney sınırını Paphlagonia Sıradağları ve Olgassys Dağının (Ilgaz Dağı) oluşturduğunu ifade etseler de, özellikle batı sınırı tartışmalıdır (Strab. XII.3.2-8; Bora, 2018: 16; Sevin, 2001; 31; Engin, 2019: 1-2). Ksenophon diğer yazarlardan farklı olarak Bithynia sınırlarının Heracleia Pontica'da sona erdiğini belirtir (Ksen. *Anab*. VI.4.1; McGing, 1986: 5,9). Arrianus ise Paphlagonia'nın batı sınırı olarak Amastris kentini işaret etmektedir (Arr. *peripl*. XIV.1). Paphlagonia, dağlık yapısı nedeniyle iç kısım ve kıyı

[178] Hdt. I.72: *"…Halys Irmağı Phrygia'yı soluna alıp, bu iki ülke arasında akar; bu ülkeleri geçtikten sonra kuzeye doğrularak Kappadokia Suriyelileri ile sol Kıyıdaki Paphlagonia arasında sınır çizer."*; Hdt. I.6; Strab. XII.3.9; Arslan, 2007: 22.

ISBN: 978-605-73901-3-4

kısım olarak birbirinden farklı özellikler gösteren iki bölgeye ayrılmıştır (Strab. XII.3.9; Broughton ve Mitchell, 1999: 1107-8; Işık, 2001: 10; Foss, 1995: 1217). Paphlagonia'nın Sinope'den Bithynia'ya kadar uzanan sahil şeridinin gerisindeki verimli topraklara ve ovalara sahip olan hinterlandında gemi yapımı için çok elverişli olan ve kolaylıkla ihraç edilebilen kereste elde ediliyordu (Ksen. *Anab.* V.6.6; Strab. XII.3.12; Foss, 1995: 1217; Broughton ve Mitchell, 1999: 1108). Olgassys Dağı etrafındaki Blaene ve Domanitis ovaları verimli topraklara sahipti (Strab. XII.3.40). Ayrıca düzlük alanlarda başta zeytin olmak üzere her türlü meyve ve sebze yetiştiriliyordu (Strab. XII.3.12). Otlak alanlar at, katır ve koyun yetiştiriciliği için uygun koşullar sağlıyordu (Hom. *Il.* II.852; Ksen. *Anab.* VI.1.7). Ormanlardan elde edilen ve gemi yapımında kullanılan kereste bölge ekonomisi için hayati öneme sahipti. En iyi cins şimşir ağacı Amastris topraklarında yetişiyordu (Strab. XII.3.10).

Paphlagonialılar Anadolu'nun en eski halklarından biri olarak kabul edilirler (Strab. XII.1.3; Belke, 1996: 57). Bu halktan bahseden en eski kaynak Homeros'un *İlyada* adlı eseridir. Eserde Troialılar'ın müttefikleri arasında gösterilen Paphlagonialılar bu savaşta kralları Pylaemenes'i ve oğlunu kaybetmişlerdir (Hom. *Il.* V.576-580; XIII.643-659; Strab. XII.3.8; Işık, 2001: 82; Belke, 1996: 57).

> "Erkek yürekli Pylaimenes komuta eder Paphlagonialılara,
> gelmişler yabankatırlarıyla ünlü Enetlerin yurdundan,
> Kytoros'ta, Sesamos'ta otururlar,
> Parthenios Irmağı çevresinde kurmuşlardır ünlü saraylarını,
> kentleri Kromna, Aigialos, yüksek Erythinoi'dur." (Hom. *Il.* II.851-855).

MÖ 675 yılından itibaren Kimmer istilasına uğrayan bölge daha sonra Lidya egemenliği altına girmiştir (Strab. XII.1.3; Bosch, 1946: 42; Yıldırım, 2017: 208; Işık, 2001: 10; Belke, 1996: 58). Pers kralı Kyros'un MÖ 546 yılında Lidya kralı Kroisos'u yenip tüm Anadolu'yu ele geçirmesinden sonra Paphlagonia Perslerin Phrgygia satraplığına[179] bağlanmıştır (Ksen. *Anab.* I.8.5; Işık, 2001: 10; Yıldırım, 2017: 208; Belke, 1996: 58). Herodotos, Paphlagonialıları Persler tarafından boyun eğdiren halklar arasında sayar ve onların Pers Kralı Kserkses'in Yunanistan Seferine katıldıklarından bahseder (Hdt. VII.72; Işık, 2001: 10). Büyük İskender Granikos zaferinden (MÖ 334) sonra Paphalgonia bölgesini Phrygia satrabı Kalas'ın idaresi altına vermiştir. Diadokhlar arasındaki mücadeleler sırasında Bithynia ve Pontos Krallıkları arasında paylaşılan bölge, MÖ 64 yılında Pontos Krallığı'nın yıkılmasıyla Roma egemenliği altına girmiştir. Romalılar bölgeyi bir müddet bağımlı krallıklara bıraktıysa da, daha sonra iç kısımlar Galatia eyaletine, sahil şeridi ise Bithynia et Pontus eyaletine bağlanmıştır (Broughton ve Mithchell, 1999: 1108; Radice, 1969: 18; Ridley, 1987: 209; Belke, 1996: 64; Laflı ve Kan Şahin, 2014: 51). İmparator Traianus (MS 98-117) döneminde Bithynia et Pontus eyaletinde valilik yapan Genç Plinius'un mektupları da Paphlagonia'nın sahil kesiminin Galatia'nın değil, Bithynia et Pontus Eyaletinin bir parçası olduğunu gösterir (Marek, 1993: 88).

[179] Hdt. III.90: *"Yunanistan'dan gelirken sağda oturanlar, Phrygia, Asya Thrakları, Paphlagonia…"*.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Harita 1. MS 2. Yüzyıl Başlarında Roma'nın Anadolu Eyaletleri (Talbert ve Bagnall, 2000: map 100).

Dağlık bir coğrafyaya sahip olan Paphlagonia'nın iç bölgelerle olan kara yolu ulaşımı günümüzde olduğu gibi Eskiçağ'da da oldukça zahmetliydi (Foss, 1995: 1217). Sahildeki Heracleia ve Amastris gibi liman kentleriyle iç bölgeler arasındaki ulaşım, Tieion üzerinden Billaios ve Ladon vadilerini izleyerek Babadağ Geçidi güzergâhını takip eden kara yolu üzerinden sağlanıyordu (Bazna, 2014: 119). Paphlagonia'nın iç kesimlerinde ise yüksek tepeler tarafından kolaylıkla kontrol edilebilen derin vadiler doğal kara yolu güzergâhlaraydı (Ksen. *Anab.* V.6.7; Magie, 1950: 187; Bazna, 2014: 11). Pontos Euksinos sahilindeki tek doğal limana sahip olan ve MÖ 7. yüzyılda Miletoslular tarafından kurulan Sinope bölgedeki en önemli kenttir (Ksen. *Anab.* VI.1.15). Buradaki Harmene / Armene limanı ticaret gemileri için önemli bir sığınaktır (Ksen. *Anab.* VI.1.15; Strab. XII.3.10). Heracleia Pontica (Karadeniz Ereğlisi), Amastris (Amasra) ve Roma döneminde önem kazanan Amnias vadisindeki Pompeiopolis (Taşköprü) diğer önemli kentlerdir. Bölgedeki diğer yerleşimler: Gangra (Çankırı), Kromna (Tekkeönü) (Hom. *Il.* II.855; Arr. *peripl.* XIV.1), Erythinoi (Hom. *Il.* II.855; Strab. XII.3.10; Arr. *peripl.* XIV.1), Kytoros-Κύτωρος (Cide) (Ptol. *geogr.* V.1.11; Arr. *peripl.* XIV.2; Hom. *Il.* II.85), Sesamos (Hom. *Il.* II.853), Parthenia (=Bartın), Abonuteichos (İnebolu) ve Hadrianoupolis'tir (Arr. *peripl.* XIV.3; Strab. XII.3.10; Bağdatlı Çam, 2014: 3). Karadeniz sahil şeridindeki yerleşimler, taşımacılıkta akarsulardan faydalanmak ve iç bölgelere daha kolay ulaşım sağlamak amacıyla genellikle akarsuların denize döküldüğü yerlerde kurulmuştur.

Büyük Kolonizasyon (MÖ 750-550) öncesi dönemde Papahlagonia'nın nüfusunun çok az olması ve bölgede kent diyebileceğimiz yerleşmelerin olmaması nedeniyle ticaret sınırlıydı (Foss, 1995: 1217). Örgütlü bir ticaret olmadığı için kara yolu da bulunmuyordu. Bu dönemde akarsuların taşımacılıkta kullanıldığına dair herhangi bir kanıt bulunmamaktadır. Bölgenin dağlık yapısı ve debilerinin çok yüksek olması nedeniyle akarsular taşımacılık için çok uygun değildi.

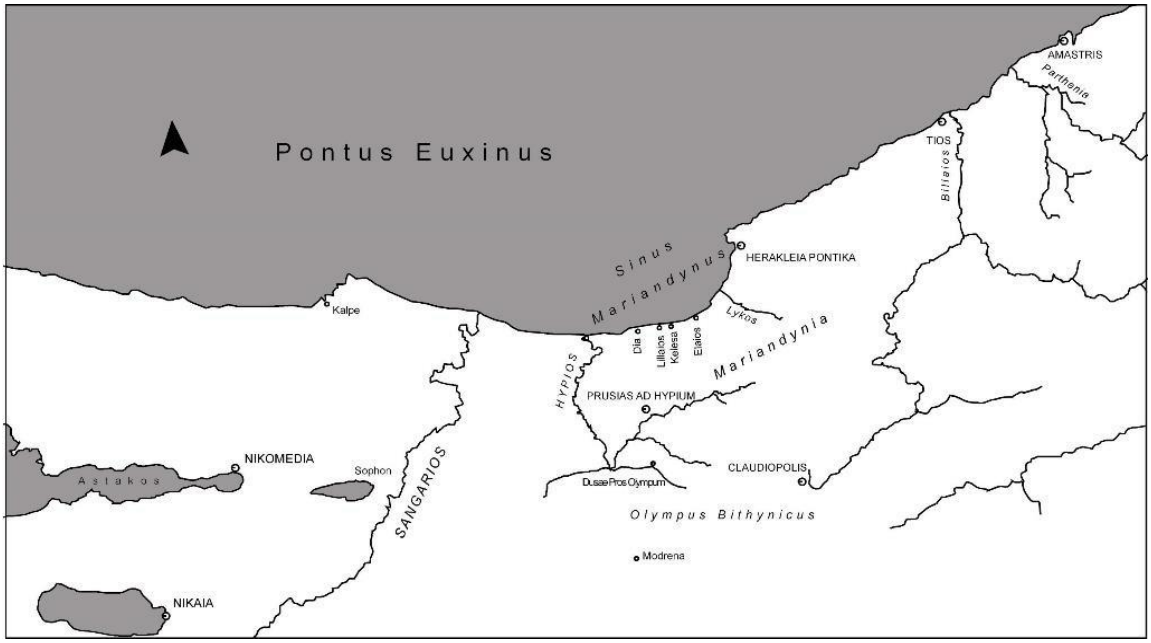
Büyük Kolonizasyon sürecinde Paphlagonia'nın sahil şeridinde Sinope, Heracleia ve Amastris gibi liman kentlerinin kurulmasıyla ticari hayat zenginleşmiş, iç bölgelerdeki zenginliklere ulaşma isteği artmıştır. Böylece kara yollarının yanısıra nehir taşımacılığı da önem kazanmıştır. Bölgenin dağlık yapısı kara yolu ulaşımı için uygun

ISBN: 978-605-73901-3-4

olmamakla birlikte, iç bölgelerden doğup Karadeniz'e dökülen akarsuların vadilerini takip eden güzergâhlar kullanılmıştır. Bu süreçte nehir taşımacılığı da önem kazanmıştır. Romalıların MÖ 64 yılında bölgeyi ele geçirmesinden sonra bölgede hızlı bir kentleşme süreci başlamış ve yeni kara yollarının inşasıyla ulaşım imkânları artmıştır. Roma mühendislerinin çabalarıyla nehir taşımacılığında önemli adımlar atılmıştır. Nehir taşımacılığı için görece uygun koşullar sağlayan Parthenios ve Billaios ırmakları üzerinde ele geçen arkeolojik kalıntılar bu nehirlerin en azından bir bölümünün taşımacılıkta kullanıldığını gösterir.

PAPHLAGONIA BÖLGESİNDEKİ AKARSULAR

Antik kaynaklara göre Pontus Euksinos'a dökülen akarsuların tam sayısı elliyi bulmakla birlikte, bunlardan sadece 13 tanesi ırmak olarak kabul edilebilir (Arslan, 2007: 42). Geri kalanlar çay, dere vb. küçük akarsular olup bazıları sıcak yaz mevsimlerinde kurumaktadır. Antik Çağ'ın en önemli haritalarından biri olan *Tabula Peutingeriana*'ya göre Pontos Euksinos'a sularını boşaltan nehir sayısı 10'dur. Haritada Rhebas, Sangarius, Hypius, Elaeus, Lycus akarsularının ismi geçerken, diğerlerinin ismi görünmez (Tabula Peutingeriana, Segm. IX.1-X.3; Podossinov, 2012: 203).

Harita 2. Batı Paphlagonia'daki Akarsular (Bilir ve Okan, 2018: 906).

Paphlagonia bölgesinden Pontos Euksinos'a dökülen akarsular ise şunlardır: **Acheron/Soonautes (Limanbaşı Deresi)** (Foss, 1995: 1217, B2; Belke, 1996: 208). **Aiginetes (Abana Deresi),** Ionopolis'in 20 km doğusunda denize döküldüğü yerde Aiginetes (=Hacıveli) adlı bir yerleşim bulunur (Foss, 1995: 1218, D2; Belke, 1996: 158-159). **Amnias (Göksu),** Halys Irmağı'nın sol kolu olan Amnias, Daday Çayı ve Olgassys Dağı'nın kuzey yamaçlarından kaynağını alan iki akarsu tarafından beslenir (Foss, 1995: 1218; Belke, 1996: 171). **Euarchos/Euechos (Çobalar Çayı/Kabalı Çay)**, Sinope ve Gerze arasında akan Euarchos, Pontos Euksinos'a dökülür (Belke, 1996: 43; Foss, 1995: 1219). **Halmyros (Acı Çay),** Gangra'nın 1 km doğusundan akar ve Halys Irmağı'yla birleşir (Belke, 1996: 206;

ISBN: 978-605-73901-3-4

Foss, 1995: 1219). Gangra'nın 14 km güneyindeki kaya tuzu yataklarının olduğu bölgeden geçtiği için suyu tuzludur ve bu nedenle Acı Çay ismini almıştır (Belke, 1996: 206). **Xanthos (Tatlı Çay/Çankırı Çayı),** kaynağını Gangra'nın kuzeyinden alan Xanthos, bir müddet sonra Halmyros'la birleşir (Belke, 1996: 281-2; Foss, 1995: 1222). **Amnias (Ἀμνειός) (Gökırmak),** Olgassys Dağı (Ilgaz Dağı) etrafında yer alan ve oldukça verimli topraklara sahip olan Domanitis bölgesinden geçer (Strab. XII.3.40; Marek, 1993: 65; Arslan, 2007: 130). Olgassys Dağının kuzeyindeki Amnias vadisi Paphlagonia'nın en verimli bölgesidir (Marek, 1993: 65). Bu vadide, Bithynia'dan gelip Halys Irmağı üzerinden doğuya giden karayolu üzerinde kurulmuş olan Pompeiopolis Roma döneminde Paphlagonia'nın en önemli kentiydi (Marek, 1993: 65). **Araç Çayı,** Olgassys Dağı'nın kuzey yamaçlarından doğar ve Karabük yakınlarında Soğanlı Çayı ile birleşerek Yenice Irmağı adını alır. Karabük-Kastamonu arasındaki kara yolu günümüzde olduğu gibi Roma döneminde de Araç Çayı yatağını takip ediyordu. **Devrekâni Çayı,** her türlü ürünün yetiştiği verimli bir vadi oluşturarak, Kytoros mevkiinin biraz doğusunda, dağlık alanlardan geçtikten sonra denize dökülür (Marek, 1993: 89).

BÖLGE EKONOMİSİNE KATKISI OLAN AKARSULAR

Billaios (Filyos Çayı)

Kaynağından Pontos Euksinos'a dökülünceye kadar sırasıyla Gerede Çayı / Ulusu, Soğanlı Çay, Yenice Irmağı ve son olarak Filyos Çayı isimlerini almıştır (Belke, 1996: 178; Foss, 1995: 1218). Cretia/Flaviopolis'in (Gerede) 40 km güneybatısındaki Köroğlu Tepesi'nden doğan ve Papahlagonia'nın en uzun akarsularından biri olan Billaios birçok küçük akarsuyun birleşmesiyle oluşmuştur (Belke, 1996: 178). Yaklaşık 228 km boyunca batı, güneybatı, doğu-kuzeydoğu ve kuzeybatı istikametlerinde kıvrımlı bir rota takip edip Bithynia ile Paphlagonia arasındaki sınırı belirledikten sonra Strabon'un "söylenecek önemli bir şeyi olmayan kent" olarak nitelendirdiği Tieion'un (Hisarönü) hemen doğusunda Pontos Euksinos'a dökülür (Arr. *peripl.* XIII.5; Strab. XII.3.5-8; Yıldırım, 2017: 207, 210; Foss, 1995: 1218; Belke, 1996: 178; Wilson, 1960: 152; Öztürk, 2013: 147-9). Plinius, Billaios'un denize döküldüğü yerde kurulmuş olan liman kenti Tieion'un Bithynia-Paphlagonia sınırını oluşturduğunu belirtir (Plin. *nat.* VI. 4-5; Sevin, 2001: 31-2). Dolayısıyla Aşağı Billaios vadisi Tieion *territorium*u içerisinde yer alıyordu (Marek, 1993: 88). Tieion'u iç bölgelerdeki zengin hinterlanda bağlayan bu suyolu kent için hayati bir öneme sahipti (Bilir & Okan, 2018: 908). Son yıllarda bölgede yapılan arkeolojik çalışmalarda Billaios'un nehir taşımacılığında kullanıldığına dair kalıntılar bulunmuştur (Yıldırım, 2017: 211; Bilir & Okan, 2018: 908). Başta Cretia/Flaviopolis olmak üzere, iç bölgelerde yetiştirilen ürünler Billaios üzerinden Tieion'a ulaşıyor, buradan da tüm Akdeniz dünyasına ihraç ediliyordu.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Sikke 1. Ön yüz: AYPHΛIOC KAICAP. Marcus Aurelius'un büstü. Arka yüz: BIΛΛA(I)OC TIANΩN. Nehir Tanrısı Billaios uzanmış vaziyette, elinde asma dalı ve kamış tutuyor, su testisi üzerinde dinleniyor (RPC IV.1, 5572; Rec 74–5, BMC 12; https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/5572).

Sikke 2. Ön yüz: AVT KAICAP ANTΩNINOC. İmparator Antoninus Pius'un büstü. Arka yüz: BIΛΛAIOC KPHTIEΩN [?. Nehir Tanrısı Billaios uzanmış vaziyette, elinde dal tutuyor, su testisi üzerinde dinleniyor (RPC IV.1, 4778; https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/4778).

Kuzey-güney doğrultusunda tüm Batı Karadeniz bölgesini kateden Billaios'un vadisi hem uzun hem de çok verimliydi. Billaios, hem doğu-batı doğrultusunda uzanan ana karayolunu hem de sahilden iç bölgeden geçen karayolunu kesiyordu. Bu nedenle ulaşım ırmak üzerine inşa edilen köprülerle sağlanmıştır. Bölgede yapılan araştırmalarda nehir üzerindeki köprü kalıntılarına rastlanmıştır. Tieion kenti sikkeleri üzerinde görülen tasvirler Billaios'un en azından denize döküldüğü bölümünün gemilerin seyrüseferine uygun olduğunu ve taşımacılıkta kullanıldığını göstermektedir (Belke, 1996: 178).

Parthenios (Παρθένιος) (Bartın Çayı)

Sinope ile Heracleia Pontica arasında Pontos Euksinos'a dökülen Parthenios, Yunan mitolojisinde Okeanos ile Tethys'in oğullarından bir ırmaktır (Ptol. *geogr.* V.1.7; Ksen. *Anab*. VI.2.48; Belke, 1996: 259; Foss, 1995: 1221; Erhat ve Eyuboğlu, 1977: 212). Antik kaynaklarda Parthenios ismine en erken Homeros'un *İlyada* ve Hesiodos'un *Theogonia* adlı eserlerinde rastlıyoruz (Hom. *Il.* II.854; Hesiod. *Theog.* 344). Strabon'a göre, Parthenios Irmağı

ISBN: 978-605-73901-3-4

çiçekli bölgelerden geçtiği için bu ismi almıştır ve nehrin kaynakları Paphlagonia'dadır (Strab. XII.3.8; Marek, 1993: 89). Bithynia ile Paphlagonia arasındaki sınırı oluşturan ırmağın kaynağının Paphlagonia'da olduğu Ksenophon tarafından da teyit edilir (Ksen. *Anab.* VI.2.1; Engin, 2019: 2). Ksenophon bölgeden geçerken Parthenios'un kaynağını gördüğünü ve sonra bir Megara kolonisi olan Heracleia'ya vardıklarını belirtir. Ksenophon'un anlatımından Parthenios'un aşılması çok zor bir ırmak olduğu anlaşılmaktadır (Ksen. *Anab.* V.6.10).

Sikke 3. Ön yüz: OMHPOC. Homeros'un diademli büstü. Arka yüz: ΠΑΡΘΕΝΙΟC ΑΜΑCΤΡΙΑΝΩΝ. Nehir Tanrısı Parthenios uzanmış vaziyette, elinde zeytin dalı tutuyor, su testisi üzerinde dinleniyor (RPC IV.1, 4907).

Sikke 4. Ön yüz: AY NEP TPAIANOC KAICAP CE Γ Δ. İmparator Traianus'un büstü. Arka yüz: NAKOΛEΩN ΠΑΡΘΕΝΙΟC. Nehir Tanrısı Parthenios uzanır vaziyette, sağ eliyle omzunun üzerinde kamış tutuyor (RPC III, 2657).

Sikkelerde Nehir Tanrısı Parthenios'un elinde zeytin dalı tutarken tasvir edilmesi, bölgede zeytin yetiştirildiğine işaret etmektedir. Böylece Strabon'un bölgede zeytin yetiştirildiği şeklindeki ifadesi sikkelerle de doğrulanmaktadır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Sikke 5. Ön yüz: M ANT ΓΟΡΔΙΑΝΟΣ ΑΥΓ. İmparator III. Gordianus'un büstü. Arka yüz: ΝΑΚΟΛΕΩΝ ΠΑΡΘΗΝΙΟΣ. Nehir Tanrısı Parthenios oturur vaziyette, kayalara yaslanmış ve iki elinde kamış tutuyor (RPC VII.1, 774).

Pontos Euksinos kıyısında yer alan liman kenti Amastris kentinin bastığı sikkelerde[180] Parthenios'un tasvir edilmesi, ırmağın bölge ekonomisinde önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.[181] Özellikle iç bölgelerde üretilen ürünlerin Amastris limanına Parthenios üzerinden ya da nehir vadisini takip eden kara yoluyla taşındığı anlaşılmaktadır. Hem sikkeler üzerinde yer alması hem de günümüzde de turizm amaçlı olarak tekne turları düzenlenmesi Parthenios'un Antik Çağ'da da taşımacılıkta kullanılmış olduğuna işaret eder (Belke, 1996: 259).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Eskiçağ'da Paphlagonia Bölgesi'ndeki akarsuların bölge ekonomisine katkılarını araştırdığımız bu araştırmada önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Arkeolojik, epigrafik ve edebi kaynakların incelenmesi sonucunda akarsuların bölge ekonomisine katkılarını zaman olarak 3 alt başlıkta değerlendirebiliriz.

a.) Yunan Kolonizasyon Dönemi (MÖ 750-550) Öncesi

b.) Yunan Kolonizasyon Dönemi Sonrası

c.) Roma Dönemi (MÖ 1. yüzyıldan sonra)

Bu üç dönem birbirinden tamamen farklı özellikler gösterir. Kolonizasyon öncesi dönemde Paphlagonia bölgesinde kent diyebileceğimiz yerleşim bulunmamakta ve tamamen kırsal bir yaşam hüküm sürmektedir. Dolayısıyla bu dönemde akarsuların bölge ekonomisine ciddi bir katkısı yoktur. Kolonizasyon döneminde Yunanların Paphlagonia'nın Pontos Euksinos sahilinde Sinope, Amastris, Tieion vb. gibi kentler kurmasıyla bölgenin çehresi değişmiştir. Sahildeki bu ticaret kentlerinin iç bölgelerde yetiştirilen ürünleri ve çıkarılan madenleri tüm Akdeniz dünyasına pazarlamak istemeleriyle iç bölgelerle sahil kentleri arasında kara yolu ulaşımına ihtiyaç duyulmuştur. Bu süreçte, dağlık yapısı nedeniyle ulaşımın zor olduğu bölgede akarsular ve

[180] MS 2. yüzyıla tarihlenen sikkenin arka yüzünde sağ elinde zeytin dalı tutan nehir tanrısı Parthenios ve ΜΕΛΗΣ ΑΜΑΣΤΡΙΑΝΩΝ yazısı, ön yüzünde ise Homeros (ΟΜΗΡΟΣ) portresi bulunmaktadır (Robert 1980: 166, fig. 1)

[181] MÖ 7. yüzyılda Miletoslular tarafından Sesamos adıyla kurulan kent MÖ 3. yy.da Amastris adını almıştır (Stanley, 2004: 219).

ISBN: 978-605-73901-3-4

akarsu vadileri önem kazanmıştır. Roma egemenliği (MÖ 63) öncesinde sahil kentleriyle iç bölgeler arasındaki ticaret bu akarsular ve vadileri üzerinden yapılıyordu. Roma'nın bölgeyi ele geçirmesinden sonra sömürgeci politikalar çerçevesinde hızlı bir kara yolu inşası süreci başlamış ve kentler geniş yollarla birbirine bağlanmıştır. Bölgenin dağlık yapısı ve akarsuların rejimlerinin düzensiz olması ve çoğunun yaz aylarında kuruması nedeniyle Paphlagonia bölgesindeki akarsuların çoğunun bölge ekonomisine ticari ve ekonomik katkısı yoktu. Bu bağlamda bölgedeki iki ırmak ön plana çıkmıştır: Billaios ve Parthenios. Yapılan arkeolojik çalışmalar ve antik kaynaklar bu iki ırmağın en azından bir bölümünde küçük gemilerin seyrüsefer yaptığını göstermektedir.

KAYNAKÇA

Arrianus, *Anabasis*. English trans. by P. A. Brunt. London 1976-1983. The Loeb Classical Library.

Arslan, M. (2005). *Arriani; Periplus Ponti Euxini/ Περίπλους Πόντου Εὐξείνου*, Arrianus'un Karadeniz Seyahati, Odin Yayıncılık.

Arslan, M. (2007). *Mithridtes VI Eupator: Roma'nın büyük düşmanı*. Odin Yayıncılık.

Bağdatlı Çam, F. (2014). Antik dönemde Bartın/Parthenia. *Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi*, 1 (1), 3-17.

Başgelen, N. (2010). *Türkiye'nin tarihi coğrafyası: akarsular*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Bazna, Y. (2014). *Antik kaynaklara göre Paphlagonia* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.

Belke, K. (1996). *Paphlagonien und Honorias*. Tabula Imperii Byzantini 9. Verlag Der Österreichischen Akademie Der Wissenschaften.

Berggren, J.L. & Jones, A. (2000). *Ptolemy's Geography: An annotated translation of the theoretical chapters*. Princeton: Princeton University Press.

Bilir, A. & Okan, E. (2018). Sikkeler ışığında Prusias ad Hypium'dan Pontos Euxeinos'a nehir taşımacılığı ve ticari faaliyetler. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 903-920.

BMC British Museum Catalogue.

Bora, A. (2018). Mithridates Eupator ve Nikomedes Euergetes'in Paphlagonia ve Kappadokia politikaları: ilişkiler, evlilikler ve etkileşim. *Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi*, 5(2), 12-48.

Bosch, C.E. (1946). Bitinya tetkikleri. *Belleten*, X (37), 29-53.

Broughton, T.R.S. & Mitchell, S. (1999). Paphlagonia. In S. Hornblower & A. Spawforth (Eds.), *The Oxford Classical Dictionary* (pp. 1107-8). Oxford University Press.

Doğancı, K. (2013). Antik kaynaklara göre Bithynia'daki civitas'lar. *UÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (1), 167-186.

Engin, Ş.D. (2019). *Tios ve çevresinde kültler* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Trakya Üniversitesi.

Erhat, A. & Eyüboğlu, S. (1977). *Hesiodos eseri ve kaynakları*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Foss, C. (1995). Map 86 Paphlagonia. In R.J.A. Talbert (Ed.), *Barrington atlas of the Greek and Roman World* (pp. 1217-1225. Princeton University Press.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Herodotos, *Historiae*. English trans. by A. D. Godley. London, 1975. The Loeb Classical Library.

Homeros, *İlyada*. Çev. A. Erhat-A. Kadir. İstanbul, 1988. Can Yayınları.

Işık, A. (2001). *Antik kaynaklarda Karadeniz Bölgesi*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Laflı, E. & Kan Şahin, G. (2012). Terra Sigillata and red-slipped ware from Hadrianopolis in southwestern Paphlagonia. *Anatolica Antiqua*, 20, 45-120.

Laflı, E. & Kan Şahin, G. (2014). Hellenistic Ceramics from southwestern Paphlagonia, Turkey. *Anatolica Antiqua*, 22, 51-144.

Lewis, M.F. (1973). *A History of Bithynia under Roman rule (74 B.C.-14 A.D.)* [Unpublished doctoral dissertation]. University of Minnesota.

Magie, D. (1950). Roman rule in Asia Minor I-II. Princeton University Press.

Marek, C. (1993). *Stadt, Ära und Territorium in Pontus-Bithynia und nord-Galatia*. Tübingen, Wasmuth.

McGing, B.C. (1986). *The foreign policy of Mithridates VI Eupator King of Pontus*. Brill Publishers.

Öztürk, B. (2013). The history of Tieion/Tios (Eastern Bithynia) in the light of inscriptions. In Manolis Manoledakis (Ed.), *Exploring the Hospitable Sea* (pp. 147-164). BAR International Series.

Pliny, Historia Naturalis (Natural History). English trans. by H. R. Rackham, W. H. S. Jones, D. E. Eichholz, London 1938-1971. The Loeb Classical Library.

Podossinov, A.V. (2012). Bithynia, Paphlagonia and Pontus on the Tabula Peutingeriana. In Gocha R. Tsetskhladze (Ed.), *The Black Sea, Paphlagonia, Pontus and Phrygia in Antiquity* (pp. 203-206). BAR International Series.

Radice, B. (1969). *The Letters of the Pliny the Younger*. Penguin Classics.

Ridley, R.T. (1987). *History of Rome (A Documented Analysis)*. l'Erma di Bretschneider.

RPC Roman Provincial Coinage.

Sevin, V. (2001). *Anadolu'nun tarihi coğrafyası I*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Strabon, *Geographika (Coğrafya)*. Çev.: A. Pekman. Arkeoloji ve Sanat Yayınları. İstanbul, 2000.

Talbert, R.J.A. & Bagnall, R.S. (2000). *Barrington atlas of the Greek and Roman world*. Princeton University Press.

Weber, E. (1976). *Tabula Peutingeriana: Codex Vindobonensis 324*. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt.

Wilson, D.R. (1960). *The historical geography of Bithynia, Paphlagonia and Pontus in the Greek and Roman periods* [Unpublished doctoral dissertation]. Oxford University.

Yıldırım, Ş. (2017). Tios-Tieion: söylenecek çok önemli bir şeyi olmayan kent. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7 (14), 206-242.

ISBN: 978-605-73901-3-4

MARKA DENEYİMİ, ALGILANAN RİSK VE SATIN ALMA NİYETİ: AKILLI TELEFON MARKALARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

YÖK 100/2000 Doktora Bursiyeri Büşra GÖKMEN
Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, Türkiye, gokmenbsra@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Ferdi BİŞKİN
Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, Türkiye, fbiskin@erbakan.edu.tr

ÖZET

Tüketiciler ile marka arasında gönüllü ve birbirine bağlı olarak ortaya çıkan tüketici-marka ilişkisi, marka ile ilgili uyarıcılara maruz kalan tüketicilerde marka deneyimini ortaya çıkarmaktadır. Tüketici yaşam döngüsünde marka deneyimi, kararların geçmişe yönelik memnuniyetini, geleceğe yönelik tüketici sadakatini ve satın alma eğilimini etkilediği söylenebilmektedir. İşletmeler pazarda rekabet üstünlüğü sağlamak için tüketicilerin duygularına hitap edebilecek ve onların yaşam tarzları ile uyum sağlayacak deneyimler hayata geçirmeye başlayarak marka deneyimi yaklaşımını hedeflemektedirler. Algılanan risk ise satın alma kararı durumunda tüketiciler tarafından algılanan belirsizliğin niteliği ve miktarı olarak ifade edilebilmektedir. İlgili literatürde, birçok satın alma durumunda algılanan riskin var olduğunu ve algılanan riskin tüketicilerin satın alma niyetini belirlemede olumsuz yönde etkilediğine dair değerlendirmeler bulunmaktadır. Bu bilgiler kapsamında, akıllı telefon kullanıcılarına uygulanacak bu araştırmanın amacı, kullanıcıların marka deneyimi, algılanan risk ve satın alma niyeti arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Buna göre, araştırmanın evrenini Ankara ve Konya illerinde yaşayan ve çalışmaya gönüllü katılan 420 akıllı telefon kullanıcısı oluşturmaktadır. Veriler kolayda örnekleme yöntemiyle, anket tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Veriler yüz yüze anket yöntemiyle toplanmış ve istatistiksel analize yönelik bilgisayar programında analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında, marka deneyiminin satın alma niyeti üzerindeki ve algılanan riskin satın alma niyeti üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla model bir geliştirilmiştir. Geliştirilen model, fark analizleri ve regresyon analizine tabi tutulmuştur. Akıllı telefon marka deneyiminin farklı boyutlarda ve algılanan riskin yine farklı boyutlarda satın alma niyetini etkilediği tespit edilmiştir. Çalışmanın zaman, mekan ve yöntem bağlamında kısıtlıkları bulunmaktadır. Buna göre, araştırmanın Ankara ve Konya ili ile sınırlı kalması çalışmanın zaman ve mekan kısıtını oluşturmaktadır. Araştırmada kolayda örnekleme yönteminin kullanılması yöntem kısıtlılığını oluşturmaktadır. Ayrıca araştırmanın sadece akıllı telefon kullanıcıları ile sınırlı kalması elde edilen sonuçların diğer sektörlere genelleme yapılması yönünde bir bağlam kısıtlılığı ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular neticesinde, akıllı telefon marka sektörünün, tüketicilerin görselliğine hitap eden, olumsuz düşüncelere sevk etmeyecek ve güvenlik risklerini azaltma çabası içerisinde daha fazla performans iyileştirme çalışmalarına ağırlık vermesinin önemli olduğu ifade edilebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Marka deneyimi, algılanan risk, satın alma niyeti, akıllı telefon

ISBN: 978-605-73901-3-4

BRAND EXPERIENCE, PERCEIVED RISK AND PURCHASE INTENTION: A REVIEW ON SMARTPHONE BRANDS

ABSTRACT

The consumer-brand relationship, which emerges voluntarily and interdependently between consumers and the brand, reveals the brand experience in consumers who are exposed to brand-related stimuli. In the consumer life cycle, it can be said that brand experience affects past satisfaction of decisions, future consumer loyalty and purchasing tendency. In order to gain a competitive advantage in the market, businesses aim for the brand experience approach by starting to create experiences that can appeal to the emotions of consumers and harmonize with their lifestyles. Perceived risk can be expressed as the quality and amount of uncertainty perceived by consumers in the case of purchasing decision. In the relevant literature, there are evaluations that perceived risk exists in many purchasing situations and that perceived risk negatively affects consumers' purchasing intention. Within the scope of this information, the aim of this research to be applied to smartphone users is to examine the relationship between users' brand experience, perceived risk and purchase intention. Accordingly, the population of the research consists of 420 smartphone users living in Ankara and Konya provinces and participating in the study voluntarily. The data were obtained using the convenience sampling method, the survey technique. The data were collected by face-to-face survey method and analyzed in a computer program for statistical analysis. Within the scope of the research, a model was developed to determine the effect of brand experience on purchase intention and perceived risk on purchase intention. The developed model was subjected to difference analysis and regression analysis. It has been determined that the smartphone brand experience has different dimensions and the perceived risk affects the purchase intention in different dimensions. The study has limitations in terms of time, space and method. Accordingly, the fact that the research is limited to Ankara and Konya provinces constitutes the time and space constraints of the study. The use of convenience sampling method in the research constitutes the limitation of the method. In addition, the fact that the research is limited to only smartphone users reveals a context limitation in terms of generalizing the results to other sectors. As a result of the findings, it can be stated that it is important for the smartphone brand industry to focus on more performance improvement studies in an effort to appeal to consumers' visuality, not lead to negative thoughts and reduce security risks.

Keywords: Brand experience, perceived risk, intention to buy, smart phone.

GİRİŞ

Tüketicilerin dolaylı veya direkt olarak marka ile etkileşime girmesi, tüketicilerin sadece mal veya hizmet satın almadığı, aynı zamanda ilişki yönetimi ve değer yaratma gibi unsurları da dikkate aldıkları bulgusu müşteri deneyimini ön plana çıkarmıştır (Iglesias et al.. 2011: 571). İlgili literatürde birçok araştırmacı, marka değeri kavramının marka seçim olasılığını arttırdığını ve satın alma niyetini etkilediğini göstermiştir. Marka değeri, marka tercihi ve satın alma niyeti arasında pozitif anlamlı bir ilişki olduğu genel kabul gören bulgudur (Chen, 2012: 85-86; Calvo-Porral et al.. 2015: 96). Büyük markaların müşterileri ile güçlü duygusal marka bağları kurmaları, marka-müşteri ilişkisini etkilemektedir (Levy & Hino, 2016: 137). Bu kapsamda, bu araştırma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde marka deneyimi, algılanan risk ve satın alma niyetine dair kavramsal açıklamalara yer verilirken, ikinci bölümde araştırmanın metodolojisi açıklanacaktır. Son bölümde ise çalışmanın sonuçları değerlendirilerek önerilerde bulunulacaktır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Marka deneyimi

Marka, bir ya da bir grup satıcının mal ve hizmetlerini tanımlama, tanıtma ve diğer satıcıların mal ve hizmetlerine göre farklılık yaratmayı sağlayan isim, kavram, kelime, simge, tasarım ve resimlerin birleşimidir (İslamoğlu, 2017: 365).

Bir tüketicinin bir markayı satın alması, sadece o markaya atfedilen toplam değere değil, o markaya atfettiği edinme değerine de bağlıdır (İslamoğlu, 2017: 258). Marka değeri, pazarlamacılar tarafından yaratılır ve tüketiciler bu değerin alıcılarıdır varsayımına dayanır. Bununla birlikte, günümüzde tüketicilerin giderek daha fazla güçlendiği ve pazarlamacıların tüketicilerle beraber marka deneyimi yaratmaları gerektiği belirtilmektedir (Ding & Tseng, 2015: 995). Marka değeri; marka bilinirliği, marka sadakati, algılanan kalite ve marka ilişkilerini içeren bir varlık grubudur (Aaker, 1996: 10-11).

Tüketiciler satın alma öncesinde ve sonrasında, arama ve tüketim gibi yollarla markalarla bağlantı kurarlar. Markalarla kurulan bağlantı sonucu tüketiciler farklı deneyimler elde etmektedirler (Bapat & Thanigan, 2016: 12). Literatürde, birim deneyimi, hizmet deneyimi, alışveriş deneyimi, ürün deneyimi, müşteri deneyimi ve marka deneyimi gibi çeşitli deneyim türleri vardır (Nysveen et al.. 2013: 406). Ancak tüketici yaşam döngüsünde, alışveriş deneyimi, servis deneyimi, müşteri deneyimi gibi tüketim davranışını etkileyen deneyimlere kıyasla marka deneyimi, pazarlama literatüründe en yaygın kullanılan deneyim türüdür (Skard et al.. 2011: 2). Deneyimler, alışveriş sırasında tüketicilerin duyu, hayal ve duygularını uyandırır (Beig & Nika, 2019: 411).

Marka deneyimi, marka ile doğrudan etkileşim halinde veya dolaylı olarak çevre ve personel gibi marka ile ilgili uyarıcılarla kazanılmaktadır (Xixiang et al.. 2016: 65). Tüketiciler tüketim kararı aldıklarında veya alışveriş yaptıklarında, markaların renk, şekil, yazı tipi, slogan, logo, reklam, broşür gibi tanımlayıcı özelliklerin maruz kalarak uyarılması marka deneyimi olarak adlandırılır (Brakus et al.. 2009: 53). Diğer bir marka değeri tanımı ise bir markanın kimliğinin, ambalajının, iletişiminin, ortamının bir parçası olan markaya bağlı uyaranların uyandırdığı duyumlar, duygular, bilişler ve davranışsal tepkilerdir (Dwivedi et al.. 2018: 101).

Modern marka deneyiminin tarihi, tüketim deneyimlerinin duyusal, duygusal ve fantezi yönlerine odaklanılmasıyla başlamıştır (Shamim & Butt, 2013: 105). Marka deneyimi; duyusal, duyuşsal, bilişsel, davranışsal ve sosyal boyutlardan oluşan çok boyutlu bir yapı olarak kabul edilmiştir. Literatürde marka deneyiminin öncülleri; pazarlama etkinliği, marka teması, markaya ilişkin uyarıcılar, hikâye anlatıcılığı olarak sıralanırken, marka deneyiminin sonuçları; müşteri memnuniyeti, marka sadakati, marka tutumu, marka güvenilirliği, marka değeri, marka hatırlatma ve satın alma niyeti olarak kabul edilmektedir (Khan & Rahman, 2015: 8).

Deneyimsel pazarlamada beş farklı deneyim söz konusudur; duyusal deneyim, duygusal deneyim, fiziksel deneyim, davranışlar, yaşam tarzı ve sosyal kimlik deneyimleridir (Schmitt, 1999: 53). Schmitt (2009: 418), duyusal, duygusal, entelektüel ve davranışsal deneyim boyutlarının tüketicilerin davranışlarını etkileyebileceğini ortaya koymuştur.

Duyusal deneyim, tüketicilerin beş duyularına hitap eder; duygusal deneyim, tüketicilerin ruh hallerini,

ISBN: 978-605-73901-3-4

duygularını ve düşüncelerini içerir. Bilişsel deneyim, farklı düşünmeyi içerir ve tüketicilerin marka konusundaki düşüncelerini değiştirmelerine neden olur. Davranışsal deneyim, fiziksel deneyimlere, yaşam tarzlarına, uzun vadeli davranış kalıplarına hitap ederek tüketici niyetlerine etki eder. Sosyal deneyim, müşterileri marka ile ilgili şeylere bağlı hissetmelerini sağlayarak özsaygı ve yakınlık gereksinimlerini karşılar (Ding & Tseng, 2015: 996). Duyguların, tüketicilerin hizmet markalarına olan seçimini, memnuniyetini ve sadakatini etkilediğinin öne sürülmüştür. Bu kapsamda duyusal marka deneyiminin, marka bağlılığı ve marka kârlılığının artmasına yol açtığı kabul edilmektedir (Morrison & Crane, 2007: 410).

Renkler ve seslerin kişinin ruh halini etkilemesi (Bellizzi & Hite, 1992: 348-350) satın alma olasılığını arttırmak için atmosferin gücünden yararlanmak gerektiği sonucunu ortaya çıkarmıştır (Kotler, 1973-1974: 51). Ses duyusu, duygu ve hislerle bağlantılıdır ve duyu, marka deneyimlerini etkiler. Koku duygusu, zevk ve refah ile ilgilidir ve duygularla ve hatıralarla bağlantılıdır. Tat alma duygusu, en belirgin duyusal duyudur ve diğer duyularla genellikle etkileşime girer. Dokunma hissi ise bir ürünle ilgili fiziksel ve psikolojik etkileşimlerle bilgidir (Hultén, 2011: 259). Çok algılı marka deneyimi, bireysel değer yaratmayı destekler ayrıca bireylerin bir işletme ile etkileşime girdiğinde nasıl tepki verdiklerini ifade eder ve müşteri değeri, deneyimler ve marka imajını üretme sürecine katarak satın alma ve tüketim süreçlerini destekler (Hultén, 2011: 259). İşitsel veya görsel olarak tüketici hafızasında etkili bir faktör olan reklamlar, tüketicinin karar ortamlarında reklamı yapılan markayı satın alma eğilimini arttırmaktadır (Keller, 1987: 316).

Bilişsel deneyim; tüketicilerin düşünme, hissetme ya da merak etme yönünü içerir. Bilgi işleme kullanarak yapılan marka değerlendirmesi ile yeni ve mevcut bilgilere erişilmektedir. Yeni bilgilerle yapılan marka değerlendirmesi ise daha yüksek bilişsel marka deneyimi sağlar (Bapat & Thanigan, 2016: 5).

Tüketici ile marka arasında gönüllü veya birbirine bağlı olarak ortaya çıkan tüketici-marka ilişkisinin tüketim deneyiminden elde edildiği ve duyusal deneyim arttıkça tüketici-marka ilişkisinin arttığı ortaya konulmuştur (Chang & Chieng, 2006: 935). Buna göre, marka deneyiminin sadece kararların geçmişe yönelik memnuniyetini değil, aynı zamanda geleceğe yönelik tüketici sadakatini de etkilediği (Keng et al.. 2013: 250) söylenebilir. Ancak marka değerinin mutlaka satın alma ile sonuçlanması gereken bir eğilim olmadığı (Nam et al.. 2011: 1011) belirtilmektedir.

Marka deneyimi, sıradanlığın dışına çıkarak farklılaşmayı sağlar ve tüketici üzerinde bir marka vaadi oluşturur. Tüketiciler marka farkındalığına eriştiklerinde hafızalarında yer almaya başlayan markaları bir deneyim kazanarak marka deneyimi oluşturacaklardır (Karaman ve Köroğlu, 2019: 103).

Algılanan risk

Algılanan risk, belirli bir satın alma kararı durumunda tüketiciler tarafından algılanan belirsizliğin niteliği ve miktarı olarak tanımlanmaktadır (Park & Kim, 2007: 26). Satın alma sırasında risk unsuru genellikle mevcuttur çünkü tüketici satın alma hedefine tam olarak ulaşıp ulaşamayacağına emin olamaz (Cox & Rich, 1964: 33).

Literatürde ilk olarak Bauer (1960), tarafından kullanılan algılanan risk kavramı, belirsizlik ve olumsuz sonuçlar olmak üzere iki temel bileşenden oluşur. Tüketici risk algısı, tüketicilerin karar alma süreçlerinde önemlidir (Wang et al.. 2019: 507; Zhang et al.. 2015: 100). Algılanan risk teorisi, sezgisel, neredeyse evrensel olarak uygulanabilir

ISBN: 978-605-73901-3-4

ve çok yönlü, tüketicilerin satın alma davranışlarında gösterdikleri hatalardan kaçınmada daha fazla motive edicidir (Mitchell, 1999: 163).

Algılanan risk, literatürde çeşitli boyutlarda ele alınmıştır. Finansal risk, sosyal risk, zaman riski, psikolojik risk, güvenlik riski ve ürün (performans) riski kabul edilen risk boyutlarıdır (Kamalul Ariffin et al.. 2018: 312; Maziriri & Chuchu, 2017: 260; Dowling, 1986: 194). Finansal risk, paranın değerini ifade eder ve ürün iyi performans göstermediği durumda paranın boşa harcanması riskidir. Psikolojik risk, iyi bir ürün seçimi yapılmaması ve kişinin kendi imajına uymamasından dolayı ortaya çıkan hayal kırıklığıdır. Sosyal risk, kötü ürün seçimi yapıldığında diğer insanların olumsuz düşüncelerine ilişkin risktir (Lin et al.. 2009: 785). Ürün riski, ürünün beklendiği gibi olmadığında ortaya çıkan potansiyel kaybı ifade eder; zaman riski ise alınan ürün için olası çaba ve zaman kaybıdır (Li & Yuan, 2018: 590). Her riskin boyutu, satın alma sırasında bir malın algılanan değerine katkıda bulunan bir beklenti olarak görülür (Sweeney et al.. 1999: 81).

Algılanan riskin boyutlarını; spesifik satın alma davranışı, ticaret ortamı ve kültürel farklılıklar ve durumları belirlemektedir (Wang et al.. 2019: 508). Risk boyutları satın alma kararlarında göreceli öneme sahiptir çünkü tüketicilerin alışveriş modlarına göre farklı risk algılamaları vardır. Bu da satın alma kararlarında etkili olabilmektedir (Lin et al.. 2009: 785). Algılanan riskin tüketicilerin satın alma niyetini belirlemede önemli bir yeri vardır. Tüketicilerin riske karşı algılarının, tüketicilerin niyetini olumsuz etkilediği söylenebilir (Kamalul Ariffin et al.. 2018: 312). Tüketiciler karar alırken kişilik, algılama, aile ve akraba gibi kişisel ve çevresel faktörlerin etkisinde kalmaktadırlar. Algılama, tüketici davranışlarını etkileyen kişisel bir faktördür (Deniz ve Erciş, 2008: 302). Kültür, alışveriş modu, kişilik, ürün kategorisi ve soyutluk gibi çeşitli faktörler tüketicilerin risk algılama biçimlerini etkileyebilmektedir (Maziriri & Chuchu, 2017: 259). Bir amaç için satın alma kararı verme sürecinde tüketiciler risk algılamaktadırlar; çünkü bu süreçte tüketici olası istenmeyen durumların endişelenmekte ve belirsizlik içerisindedir (Koçoğlu, 2016: 250-251). Tüketicilerin algıladıkları riskin derecesi satın alma kararını etkileyen önemli bir faktördür (Yaraş, Yeniçeri ve Zengin, 2009: 200). Algılanan riskin tüketicilerin satın alma davranışı üzerinde oynayacağı dört rol vardır. Bunlar; karmaşık satın alma davranışı, çelişki azaltıcı satın alma davranışı, alışılmış satın alma davranışı ve çeşit arama davranışıdır (Mitchell, 1992: 27-28). Riskten kaçınan tüketici, bilinmeyen markaları denemenin olası kayıplarını önlemek için yeni ürün ve markaları denemekten kaçınabilir ve köklü markalarda kalma eğilimini sürdürebilir (Matzler et al.. 2008: 155). Araştırmalar, birçok satın alma durumunda algılanan riskin var olduğunu, farklı satın alma alternatifleri için değişebileceğini ve aynı satın alma alternatifi için kişiden kişiye değişebileceğini ortaya koymuştur (Grønhaug, 1972: 247-248). Marka düzeyinde algılanan riske bakıldığında ise tüketicinin markalar hakkında beklentileri ve bunları satın almanın sonuçları vardır (Peter & Ryan, 1976: 185).

Satın alma niyeti

Satın alma niyeti, tüketicilerin gelecekte belirli bir ürüne yönelik satın alma planlaması veya satın almaya istekli olma olasılığını ifade eder. Satın alma niyeti arttıkça satın alma olasılığı da artacaktır (Faryabi et al.. 2015: 169). Markalar, insanların alternatifler arasında karar vermeleri gerektiği durumlarda önemli hale gelir. Tüketicinin satın alma noktasında bir markaya olan içgüdüsel tepkisi, o markayı seçip seçmemesi üzerinde büyük bir etkiye

ISBN: 978-605-73901-3-4

sahip olabilecektir (Hollis et al.. 2013: 25-27). Tüketici davranışlarını etkileyen psikolojik faktörler, sosyolojik etmenler ve demografik özellikler tüketici satın alma kararı üzerinde etkilidir (Aracıoğlu ve Tatlıdil, 2009: 437). Bu kapsamda, tüketiciler satın alma kararı alırken çevre, aile, rol modeller, referans grupları gibi sosyal faktörlerden etkilenirler (Durmaz, Bahar ve Kurtlar, 2011: 117).

YÖNTEM

Literatür özeti

Matzler et al.. (2008), Avusturyalı cep telefonu kullanıcıları için müşterinin riskten kaçınması ila marka sadakati arasındaki ilişkiyi incelemek ve bu ilişkiye marka güveni ve marka etkisinin aracılık edip etmediği değerlendirmiştir. Buna göre, müşterinin riskten kaçınmasının marka sadakati ile ilişkili olduğu ve riskten kaçınmanın marka güveni ve marka etkisini güçlü bir şekilde etkilediği bulgularına erişilmiştir.

Bukhari et al.. (2013), Pakistan'da tüketicilerin yüksek fiyatlı bir marka telefon satın alma kararı verirken tüketici satın alma davranışı ve satın alma niyetini etkileyen faktörleri ele almıştır. Buna göre, yüksek fiyatlı marka cep telefonun fiyatı, algılanan değer, marka aşinalığı, akran baskısı, yeni teknolojik özellikler ile satın alma arasında olumlu ilişkiler bulunmuştur.

Faryabi et al.. (2015), İran'da profesör, çalışan ve öğrencilere yönelik olarak cep telefonu markaları üzerinde markanın ve satış geliştirme faaliyetlerinin tüketicilerin satın alma niyeti üzerindeki etkisi incelenmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde mağaza imajının satın alma niyeti üzerinde daha çok etkiye sahip olduğu, algılanan kalite ve markanın birbiri üzerinde etkili olduğu, algılanan değerin satın alma niyeti üzerinde yüksek etkiye sahip olduğu ortaya konmuştur.

Marakanon & Panjakajornsak (2017), Tayland için çevre dostu elektronik ürünleri (telefon, dizüstü bilgisayar) algılanan kalite, algılanan risk, müşteri güveninin ve müşteri sadakati bağlamında değerlendirmiştir. Algılanan risk ve müşteri güveni, müşteri sadakatini doğrudan etkilediği; algılanan kalitenin algılanan risk ve müşteri güveni üzerinde doğrudan etkili olduğu sonuçlarına erişilmiştir.

Kim & Chao (2018), Kolombiya için seçilen iki küresel akıllı telefon markasının menşei ülkesinin marka değeri oluşumuna etkisi ve akıllı telefon markasının tüketicinin markaya olan sadakatine etkisini ele almıştır. Buna göre, başta algılanan kalite olmak üzere marka değeri, menşei ülke ve marka sadakati arasında pozitif ilişki bulunmuştur.

Uludağ, Faiz ve Çatı (2018), Türkiye için akıllı telefon pazarında marka imajının müşteri sadakati üzerindeki etkisinde müşteri memnuniyetinin aracılık rolü olup olmadığını araştırmıştır. Marka imajının müşteri memnuniyeti ile müşteri sadakati üzerinde etkisi olduğu ve müşteri memnuniyetinin de müşteri sadakatini doğrudan etkilediği tespit edilmiştir.

Durmaz ve Dağ (2018), Türkiye'de cep telefonu kullanıcıları üzerinde, alt boyutlarıyla marka özgünlüğü ve bu özgünlüğün marka sadakati üzerindeki etkilerini inceleyerek tüketici tercihlerini ortaya koymuşlardır. Marka özgünlüğünün genel olarak marka sadakatine olumlu katkıları olduğu ve tüketici tercihlerinin marka algısından etkilendiği sonucuna ulaşmışlardır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Tablo 1'de marka deneyimi, algılanan risk ve satın alma niyeti ilişkisini ortaya koyan bazı çalışmalar gösterilmiştir.

Tablo 1: Marka değeri, algılanan risk ve satın alma niyeti üzerine yapılan bazı çalışmalar

Araştırmacılar	Ülke	Ölçülen Değerler
Moslehpour, Lin, Chiu & Shalehah (2019)	Tayvan	Telefon markası, marka değeri (fiyat, kalite, algılanan değer, marka bilinirliği) ve satın alma niyeti
Uludağ, Faiz ve Çatı (2018)	Türkiye	Akıllı telefon pazarında marka imajı, müşteri sadakati ve müşteri memnuniyeti
Durmaz ve Dağ (2018)	Türkiye	Cep telefonu kullanıcıları üzerinde, alt boyutlarıyla marka özgünlüğü, marka sadakati ve tüketici tercihleri
Akın (2017)	Türkiye	Cep telefonu sektöründe genç tüketicilerin markaya yönelik memnuniyetleri ve marka sadakatleri
Attri, Maheshwari & Sharma (2017)	Hindistan	Akıllı telefon markaları ve satın alma kararı
Kara ve Kimzan (2016)	Türkiye	Marka deneyimi ile tekrar satın alma niyeti ve müşteri tatmini
Koçoğlu (2016)	Türkiye	Havayolu sektöründe algılanan risk ve yeniden satın alma davranışı
Temeloğlu (2015)	Türkiye	Turistik ürünleri satın alanların kişilik özellikleri ve algılanan risk ile satın alma davranışı
Chepchirchir & Leting (2015)	Kenya	Marka kalitesi ve marka prestiji ile cep telefonu satın alma niyeti arasındaki ilişki
Torlak vd. (2014)	Türkiye	Cep telefonu markaları üzerinde elektronik ağız kelimesi, marka imajı ve satın alma niyeti
Sata (2013)	Etiyopya	Cep telefonu satın alım kararını etkileyen faktörler (sosyal faktörler, dayanıklılık, fiyat, ürünün özellikleri)
Malviya, Saluja & Thakur (2013)	Hindistan	Akıllı telefon satın alımında etkili olan faktörler (ürün, fiyat, marka ve sosyal etkiler)
Bukhari et al.. (2013)	Pakistan	Pahalı marka cep telefonu satın alma niyeti, algılanan değer, marka aşinalığı.
Azize, Cemal ve Hakan (2012)	Türkiye	Cep telefonu markaları, marka memnuniyeti, marka iletişimi ve marka güveni
Mokhlis & Yaakop (2012)	Malezya	Cep telefonu seçiminde tüketici seçim kriterleri (görüntü, fiyat, kişisel özeri, dayanıklılık, yenilik ve tasarım özellikleri, medya etkisi, satış sonrası servis)
Azad & Safaei (2012)	İran	Cep telefonu satın alımında marka değerinin marka tercihi üzerindeki etkisi
Şimşek ve Noyan (2009)	Türkiye	Cep telefonu markalarında marka sadakati, marka imajı, müşteri memnuniyeti, algılanan değerin müşteri sadakati

Araştırma modeli ve hipotezler

Araştırmanın temel amacı, marka deneyimi, algılanan risk ve satın alma niyeti arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Bu kapsamda akıllı telefon kullanan bireylerin marka deneyimi ve algıladıkları riskin satın alma niyetlerine etkisini belirlemek amaçlanmıştır.

Araştırmada akıllı telefon kullanıcılarının marka deneyimi, algıladıkları risk ve satın alma niyetlerini etkileyen bazı faktörler bulunduğu varsayılmaktadır. Diğer bir varsayım ise akıllı telefon kullanıcılarının marka deneyimi ve algıladıkları risk ile satın alma niyetleri arasında anlamlı bir ilişki olduğudur. Bu kapsamda araştırmanın amacı ve yukarıda belirtilen çalışmalar dikkate alınarak geliştirilen hipotezler ve model şu şekildedir.

H_1: Marka deneyiminin satın alma niyeti üzerinde pozitif etkisi vardır.

H_{1a}: Marka deneyimi duyusal boyutunun satın alma niyeti üzerinde pozitif etkisi vardır.

H_{1b}: Marka deneyimi duygusal boyutunun satın alma niyeti üzerinde pozitif etkisi vardır.

H_{1c}: Marka deneyimi eylemsel boyutunun satın alma niyeti üzerinde pozitif etkisi vardır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

H_{1d}: Marka deneyimi düşünsel boyutunun satın alma niyeti üzerinde pozitif etkisi vardır.

H_{1e}: Marka deneyimi ilişkisel boyutunun satın alma niyeti üzerinde pozitif etkisi vardır.

H_2: Algılanan riskin satın alma niyeti üzerinde etkisi vardır.

H_{2a}: Algılanan sosyal riskin satın alma niyeti üzerinde negatif etkisi vardır.

H_{2b}: Algılanan performans riskinin satın alma niyeti üzerinde negatif etkisi vardır.

H_{2c}: Algılanan zaman riski satın alma niyeti üzerinde negatif etkisi vardır.

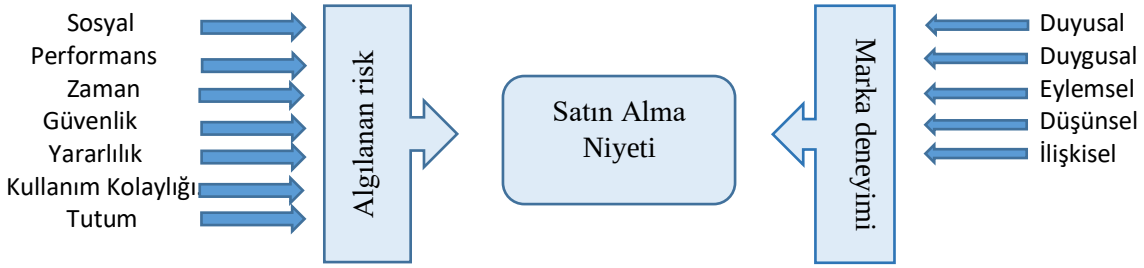
H_{2d}: Algılanan güvenlik riskin satın alma niyeti üzerinde negatif etkisi vardır.

H_{2e}: Algılanan yararlılık riskinin satın alma niyeti üzerinde negatif etkisi vardır.

H_{2f}: Algılanan kullanım kolaylığı riskinin satın alma niyeti üzerinde negatif etkisi vardır.

H_{2g}: Algılanan tutumun satın alma niyeti üzerinde negatif etkisi vardır.

Şekil 1: Araştırma modeli

Araştırmanın yöntemi ve kullanılan ölçekler

Araştırma verileri kolayda örnekleme yöntemi ile toplanmıştır. Çalışmanın evrenini Ankara ve Konya ilindeki akıllı telefon kullanıcıları oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket metodu kullanılmıştır. Veriler yüz yüze anket yöntemiyle toplanmıştır. Toplanan 420 anket analize dahil edilmiştir. Anket formu Akturan ve Tezcan, (2012), Chang & Liu, (2009), Nysveen et al.. (2013)'ün marka deneyimi, algılar ve satın alma üzerine yaptıkları araştırmalar için kullandıkları ölçekler dikkate alınarak tasarlanmıştır. Katılımcıların cevapları 1=Kesinlikle katılmıyorum, 5=Tamamen katılıyorum olacak şekilde beşli likert ölçeği ile ölçülmüştür. 32 maddeden oluşan anket formu, katılımcıların demografik bilgileri, akıllı telefon markaları üzerine kazandıkları marka deneyimi, algıladıkları risk ve satın alma niyetlerini belirlemeye yönelik olarak oluşturulmuştur.

Anket formunun oluşturulmasında faydalanılan maddeler aşağıda belirtilmiştir.

1-3. sorular duyusal marka deneyimini ölçmeye yöneliktir.

4-6. sorular duygusal marka deneyimi ölçmeye yöneliktir.

7-9. sorular eylemsel marka deneyimi ölçmeye yöneliktir.

10-12. sorular düşünsel marka deneyimi ölçmeye yöneliktir.

13-15. sorular ilişkisel marka deneyimi ölçmeye yöneliktir.

16-18. sorular algılanan sosyal risk ölçmeye yöneliktir.

19-20. sorular algılanan performans riski ölçmeye yöneliktir.

21-22. sorular algılanan zaman riski ölçmeye yöneliktir.

23-24. sorular algılanan güvenlik riski ölçmeye yöneliktir.

25-27. sorular algılanan yararlılığı ölçmeye yöneliktir.

28-29. sorular algılanan kullanım kolaylığını ölçmeye yöneliktir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

30-31. sorular cevaplayıcıların tutumunu ölçmeye yöneliktir.

32-33. sorular satın alma niyetini ölçmeye yöneliktir.

BULGULAR

Cevaplayıcılara ilişkin demografik özellikler Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların demografik bilgilerine göre dağılım tablosu

Değişkenler	Gruplar	n	%
Cinsiyet	Kadın	247	58,8
	Erkek	173	41,2
Doğum Tarihi	1950-1959	4	1,0
	1960-1969	10	2,4
	1970-1979	32	7,6
	1980-1989	58	13,8
	1990-1999	238	56,7
	2000-2004	77	18,3
Medeni Durum	Evli	124	29,5
	Bekar	296	70,5
Eğitim	İlköğretim	23	5,5
	Lise	68	16,2
	Önlisans	57	13,6
	Lisans	227	54,0
	Yüksek Lisans/Doktora	44	10,5
Gelir	1999 TL'den az	172	41,0
	2000-2999 TL	55	13,1
	3000-3999 TL	63	15,0
	4000-4999 TL	52	12,4
	5000-5999 TL	22	5,2
	6000 TL ve üzeri	54	12,9
Kullanılan Akıllı Telefon Markası	Apple	111	26,4
	Samsung	154	36,7
	Huawei	65	15,5
	Xiaomi	30	7,1
	LG	13	3,1
	OPPO	3	,7
	Asus	5	1,2
	Diğer	39	9,3

Tablo 2'ye göre katılımcıların çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu; büyük çoğunluğunun 20-30 yaş arası bireylerden oluştuğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, %70,5'inin bekar olduğu, katılımcıların yarısından fazlasının lisans mezunu olduğu saptanmıştır. Gelir durumlarına göre ise katılımcıların yaklaşık yarısı 1999 TL'den az gelire sahip bireylerden oluşmaktadır. Kullanılan marka incelendiğinde Apple ve Samsung markalarında katılımcıların yoğunlukta olduğu görülmektedir.

Verilerin amaca hizmet etmesi ve tutarlı olması için yapılan geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Bununlar birlikte veriler için normallik testi yapılmış ve çarpıklık ve basıklık değerlerinin +3 ve -3 aralığında olduğu görülmüştür. Bu durumda veriler normal dağılım göstermektedir denilebilir (Tabanchnick & Fidell, 2007: 69). Marka deneyimi ölçeğin güvenilirlik analizi sonucunda ise Cronbach Alfa değeri 0.829 olarak bulunmuştur. Marka deneyimi alt boyutlarının Cronbach Alfa değerlerine bakıldığında; duyusal boyut 0.806, duygusal boyut 0.802, eylemsel boyut 0.815, düşünsel boyut 8.818 ve ilişkisel boyut için 0.806 olarak sonuçlanmıştır. Algılanan risk boyutları için yapılan güvenilirlik test sonucuna göre; sosyal risk 0.817, performans riski 0.850, zaman riski 0.843,

ISBN: 978-605-73901-3-4

güvenlik 0.818, yararlılık 0.801, kullanım kolaylığı 0.811 ve tutum boyutu 0.807 olarak elde edilmiştir. Satın alma niyetine yönelik yapılan güvenilirlik test sonucunda ise Cronbach Alfa değeri 0.816 olarak sonuçlanmıştır. Buna göre, marka deneyimi alt boyutları, algılanan risk alt boyutları ve satın alma niyeti için Cronbach Alfa değerleri 0,70'den büyük bulunması (Hair vd., 2014: 128) sebebiyle hiçbir ifade çalışmadan çıkarılmamıştır. Tablo 3'te uygulanan normallik test sonucu elde edilen ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerleri gösterilmiştir.

Tablo 3: Verilerin ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerleri

	x̄	**sd**	**Çarpıklık**	**Basıklık**
Bu marka duyularımda güçlü bir etki bırakıyor.	3,00	1,16	,064	-,812
Bu marka müşterisi olmak bana ilginç geliyor.	2,71	1,08	,274	-,585
Bu marka duyularıma hitap ediyor.	2,97	1,16	-,053	-,830
Bu marka hislerimi harekete geçiriyor.	2,73	1,13	,177	-,697
Bu markaya güçlü duygularım var.	2,69	1,21	,274	-,876
Bu marka beni sık sık duygusal olarak meşgul eder.	2,41	1,15	,547	-,414
Bu markanın hizmetlerini kullandığımda sık sık eylem ve davranışlarda bulunurum.	2,52	1,09	,333	-,574
Bu markanın müşterisi olarak nadiren geri plandayım.	2,68	1,15	,355	-,660
Bu marka beni fiziksel olarak meşgul ediyor.	2,76	1,27	,203	-1,106
Bu markanın müşterisi olarak çok fazla düşünmeye başladım.	2,43	1,13	,477	-,548
Bu markanın müşterisi olmak problem çözmeyi teşvik ediyor.	2,54	1,14	,373	-,654
Bu marka düşünme biçimimi sık sık zorluyor	2,27	1,05	,625	-,118
Bu marka müşterisi olarak kendimi toplumun bir parçası gibi hissediyorum.	2,73	1,19	,089	-,985
Bu marka ile marka ailesinin bir parçası olduğumu hissediyorum.	2,74	1,24	,095	-1,084
Bu markayı kullandığımda kendimi yalnız hissetmiyorum.	2,65	1,24	,220	-,998
Bu markayı kullanırsam, iş arkadaşlarım tarafından bana daha fazla saygı duyulacağını düşünüyorum.	2,13	1,18	,935	-,026
Bu markayı kullanma düşüncesi beni endişelendirir çünkü bazı arkadaşlarım beni gösterişçi olarak düşünür.	1,97	1,06	1,101	,699
Bu markayı kullanmanın bana daha yüksek sosyal statü sağlayacağını düşünüyorum.	2,17	1,16	,853	-,098
Bu markanın gerçekten olması gerektiği kadar iyi bir performans gösterip gösteremeyeceği konusunda endişeleniyorum.	2,60	1,19	,318	-,839
Bu markanın beklediğim fayda düzeyini sağlayamayacağından endişe duyuyorum.	2,50	1,18	,381	-,834
Bu markanın nasıl kullanılacağını öğrenmek için çok zaman harcarım.	2,17	1,16	,798	-,312
İşletim sistemindeki bazı sorunlar nedeniyle, bu markanın hızlı çalışmayacağını ve zaman kaybına neden olacağını düşünüyorum.	2,45	1,24	,500	-,834
Bu markaya güveniyorum.	3,40	1,25	-,519	-,677
Güvenlik konularının bu markayı kullanma üzerinde hiçbir etkisi yoktur.	2,76	1,10	,166	-,537
Bu markayı kullanmamın görevlerimi daha hızlı yerine getirmemi sağlayacağını düşünüyorum.	3,05	1,17	-,161	-,870
Bu markayı kullanmamın görevlerimi yerine getirmemi kolaylaştıracağını düşünüyorum.	3,14	1,18	-,223	-,873
Bu markanın faydalı olduğunu düşünüyorum.	3,32	1,18	-,491	-,649
Genel olarak, bu markayı kullanmanın avantajlı olduğunu düşünüyorum	3,36	1,16	-,396	-,662
Bu markayı kullanmayı öğrenmenin kolay olacağını düşünüyorum.	3,59	1,16	-,751	-,225
Bu markayı kullanmanın iyi bir fikir olduğunu düşünüyorum.	3,43	1,17	-,605	-,456

ISBN: 978-605-73901-3-4

Bu markayı kullanmanın keyif verici olduğunu düşünüyorum.	3,35	1,19	-,390	-,725
Bu markadan telefon almayı düşünürdüm.	3,47	1,30	-,566	-,777
Bu markadan tekrar telefon alacağım.	3,34	1,35	-,382	-,999

Tablo 3'e göre 3 üzeri en yüksek ortalama sırasıyla 3,59, 3,47 ve 3,43 değerleri iken; en düşük değerler ise sırasıyla 1,97, 2,13 ve 2,17 ortalama değerler olduğu görülmektedir.

Marka deneyimi ve boyutlarının, satın alma niyeti üzerindeki etkisi ile algılanan riskin, satın alma niyeti üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla çoklu regresyon analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 4: Marka deneyimi ve satın alma niyeti arasındaki ilişkiye yönelik regresyon sonuçları

Model	Standart Olmayan Katsayılar		Standart Katsayılar	t	p
	B	Std. Hata	Beta		
Sabit	1,738	0,227		7,656	0,000
Marka Deneyimi	0,636	0,082	0,357	7,720	0,000

Bağımlı Değişken: Satın Alma Niyeti

Tablo 4'e göre, marka deneyiminin, satın alma niyetini (p 0,000<0,05; Beta 0,357) olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Marka deneyiminin alt boyutlarının satın alma niyeti üzerindeki etkisini gösteren regresyon sonuçları ise Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: Marka deneyimi alt boyutları ve satın alma niyeti arasındaki ilişkiye yönelik regresyon sonuçları

Model	Standart Olmayan Katsayılar		Standart Katsayılar	t	P
	B	Std. Hata	Beta		
Sabit	1,784	0,220		8,121	0,000
Duyusal	0,414	0,086	0,309	4,827	0,000
Duygusal	0,212	0,091	0,162	2,326	0,021
Eylemsel	-0,055	0,077	-0,038	-0,716	0,474
Düşünsel	-0,295	0,076	-0,211	-3,883	0,000
İlişkisel	0,276	0,065	0,224	4,260	0,000

Bağımlı değişken: Satın Alma Niyeti; F = 27,393; p = 0,000; R^2 = 0,244

Bağımsız değişkenler olan duyusal, duygusal, eylemsel, düşünsel ve eylemsel marka deneyiminin bağımlı değişken satın alma niyetini açıklama oranı %24,4 olarak bulunmuştur. Ayrıca duyusal, duygusal, düşünsel ve ilişkisel marka deneyimi boyutlarının, satın alma niyeti üzerinde anlamlı etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Ancak eylemsel marka deneyiminin satın alma niyeti üzerinde herhangi bir etkisi bulunamamıştır. Bu sonuçlara bakarak, akıllı telefon tüketicileri, duyusal, duygusal, düşünsel ve ilişkisel marka deneyimi yaşadıkça satın alma niyetleri artmaktadır denilebilir. Böylece marka deneyiminin, satın alma niyeti üzerindeki etkisinin pozitif yönde olduğunu öngören hipotezlerden; H_1, H_{1a}, H_{1b}, H_{1d}, H_{1e} hipotezleri kabul edilmiştir.

Tablo 6: Algılanan risk ve satın alma niyeti arasındaki ilişkiye yönelik regresyon sonuçları

Model	Standart Olmayan Katsayılar		Standart Katsayılar	t	p
	B	Std. Hata	Beta		
Sabit	-0,059	0,279		-0,213	0,832
Algılanan Risk	1,210	0,095	0,532	12,705	0,000

Bağımlı Değişken: Satın Alma Niyeti

Tablo 6'da ise algılanan riskin tüketicilerin satın alma niyetleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığı gösterilmektedir. Buna göre, algılanan riskin (p = 0,000<0,005) satın alma niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu

ISBN: 978-605-73901-3-4

tespit edilmiştir.

Tablo 7: Algılanan risk alt boyutları ve satın alma niyeti arasındaki ilişkiye yönelik regresyon sonuçları

Model	Standart Olmayan Katsayılar		Standart Katsayılar	t	p
	B	Std. Hata	Beta		
Sabit	0,436	0,219		1,990	0,047
Sosyal Risk	0,057	0,047	0,043	1,215	0,225
Performans Riski	-0,221	0,045	-0,189	-4,947	0,000
Zaman Riski	0,037	0,050	0,029	0,734	0,464
Güvenlik	0,199	0,055	0,132	3,601	0,000
Yararlılık	0,190	0,060	0,150	3,155	0,002
Kullanım Kolaylığı	0,035	0,063	0,029	0,558	0,577
Tutum	0,589	0,060	0,515	9,767	0,000

Bağımlı değişken: Satın Alma Niyeti; F = 91,135; p = 0,000; R^2 = 0,607

Algılanan riskin alt boyutlarının satın alma niyeti üzerindeki etkisine bakılırsa, Tablo 7'e göre, algılanan performans riski, güvenlik riski, algılanan yararlılık ve tutum boyutlarının satın alma niyeti üzerinde anlamlı etkilere sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca algılanan sosyal risk, zaman riski ve kullanım kolaylığı boyutlarının satın alma niyeti üzerindeki etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Buna göre, algılanan risk ve boyutlarının, satın alma niyeti üzerinde etkisini araştıran hipotezlerden; $H_{2b,}$ H_{2d}, H_{2e}, H_{2g} hipotezleri kabul edilmiştir. Bu sonuçlara göre, tüketicilerin akıllı telefonların gösterdiği; kötü performans, güvenlik sorunu, yararlılığı ve telefona karşı takınılan tutum satın alma niyetlerini olumsuz etkilemektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Teknolojinin gelişmesi ile hızla büyüyen akıllı telefon pazarı, tüketicilerin gereksinimlerinin karşılanmasında önemli rol oynamaktadır. Hedef tüketicinin ihtiyaçlarını karşılayarak güçlü bir marka değeri ortaya koymak, telefon şirketlerinde rekabetçi bir özellik halini almıştır. Tüketicilerin akıllı telefon markaları üzerinde kazandıkları deneyimler ve algıladıkları risklerin, bu markaları satın alma niyeti üzerindeki etkisi incelenerek hem literatüre hem de sektöre katkı sağlanacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada, araştırma bulgularından yola çıkarak alt boyutlarıyla marka deneyiminin ve yine alt boyutlarıyla algılanan riskin satın alma niyeti üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Yapılan çoklu regresyon analizlerine göre, duyusal, duygusal, düşünsel ve ilişkisel marka deneyiminin satın alma niyetini pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Algılanan performans ve güvenlik riski, yararlılık ve tutum boyutlarının kullanıcıların akıllı telefon markalarını satın alma niyetini etkilediği tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular, Park & Stoel (2005), Kara ve Kimzan (2015)'ın marka deneyimi ve satın alma niyetine yönelik yaptıkları çalışma sonuçlarını desteklemektedir. Ayrıca algılanan risk ve satın alma niyetine ilişkin elde edilen sonuçlar ise Koçoğlu (2016)'nun çalışması ile örtüşmektedir. Çalışma genel olarak değerlendirildiğinde; tüketicilerin akıllı telefon markaları ile kurdukları duygusal ilişki, telefonların dokunulduğunda ve gözlendiğinde bıraktığı izlenimin satın alma niyetini olumlu yönde etkilediği ifade edilebilmektedir. Yine tüketicilerin marka ile ilişkisel bir deneyim yaşaması yani marka ailesi ve topluluğun bir parçası olduğu hissi satın alma niyetini olumlu etkilemektedir. Ancak tüketiciler akıllı telefonlardan beklediği performansı göremediklerinde veya herhangi bir güvenlik zafiyeti düşüncesine girdiklerinde satın alma niyetinden vazgeçmektedirler. Yine marka telefondan beklenilen yarar karşılanmadığı durumda ve kullanılan marka üzerinde daha önceden oluşmuş bir tutum satın alma niyetini olumsuz etkilemektedir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

ÖNERİLER

Elde edilen sonuçlar kapsamında; akıllı telefon marka sektörünün, tüketicilerin görselliğine hitap eden, olumsuz düşüncelere sevk etmeyecek ve güvenlik risklerini azaltma çabası içerisinde daha fazla performans iyileştirme çalışmalarına ağırlık vermesi ve AR-GE ve inovasyon yatırımlarını bu yönde değerlendirmeleri önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Aaker, D.A., 1996. Building strong brands. The Free Press, New York, NY.

Akturan, U. ve Tezcan, N. (2012). Mobile banking adoption of the youth market: Perceptions and intentions. Marketing Intelligence and Planning, 30(4), 444–459. doi:10.1108/02634501211231928

Aracıoğlu, B. ve Tatlıdil, R. (2009). Tüketicilerin satın alma davranışında çevre bilincinin etkileri. Ege Akademik Bakış, 9(2), 435–461. doi:10.21121/eab.2009219710

Bapat, D. & Thanigan, J. (2016). Exploring relationship among brand experience dimensions, brand evaluation and brand loyalty. Global Business Review, 17(6), 1357–1372. doi:10.1177/0972150916660401

Bauer, R. A. (1960). Consumer behavior as risk taking. In R.S. Hancock (Ed.). Dynamic marketing for a changing world içinde (ss: 389-398) Chicago American Marketing Association.

Beig, F. A. & Nika, F. A. (2019). Brand experience and brand equity. Vision, 23(4), 410–417. doi:10.1177/0972262919860963

Bellizzi, Joseph; Hite, R. (1992). Environmental color, consumer feelings, and purchase likelihood. Psychology & Marketing, 9(5), 347–363.

Brakus, J. J., Schmitt, B. H. & Zarantonello, L. (2009). Brand Experience: what is it? How is it measured? Does it affect loyalty? Journal of Marketing, 73(3), 52–68. doi:10.1509/jmkg.73.3.52

Bukhari, F. A., Rizwan, M., Liaquat, K., Ashraf, R., Ali, S. M., Azeem, S. R., … Ali, M. (2013). An Investigation of customers to explain the purchase intentions for expensive mobile phone. Journal of Basic and Applied Scientific Research, 3(12), 87–96.

Calvo-Porral, C., Martínez-Fernández, V. A., Juanatey-Boga, O. & Lévy-Mangín, J. P. (2015). Measuring the influence of customer-based store brand equity in the purchase intention. Cuadernos de Gestion, 15(1), 93–118. doi:10.5295/cdg.130408cc

Chang, H. H. & Liu, Y. M. (2009). The impact of brand equity on brand preference and purchase intentions in the service industries. Service Industries Journal, 29(12), 1687–1706. doi:10.1080/02642060902793557

Chang, P.-L. & Chieng, M.-H. (2006). Building consumer–brand relationship: A cross-cultural experiential view. Psychology and Marketing, 23(11), 927–959. doi:10.1002/mar.20140

Chen, L. S. (2012). What drives cyber shop brand equity? An empirical evaluation of online shopping system benefit with brand experience. International Journal of Business and Information, 7(1), 81–104.

Cox, D. F. & Rich, S. U. (1964). Perceived risk and consumer decision-making: The case of telephone shopping. Journal of Marketing Research, 1(4), 32–39. doi:10.2307/3150375

ISBN: 978-605-73901-3-4

Deniz, Arzu; Erciş, A. (2008). Kişilik özellikleri ile algılanan risk arasındaki ilişkilerin incelenmesi üzerine bir araştırma. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 22(2), 301–330. doi:10.16951/iibd.35954

Ding, C. G. & Tseng, T. H. (2015). On the relationships among brand experience, hedonic emotions, and brand equity. European Journal of Marketing, 49(7–8), 994–1015. doi:10.1108/EJM-04-2013-0200

Dowling, G. R. (1986). Perceived risk: The concept and its measurement. Psyhology & Marketing, 3, 193–210.

Durmaz, Y. ve Dağ, K. (2018). Marka özgünlüğünün marka sadakati üzerindeki etkileri: Cep telefonu markaları üzerinde bir araştırma. Journal of Academic Researches and Studies Year, 10(19), 489–501.

Durmaz, Y., Bahar, R. ve Kurtlar, M. (2011). Kişisel faktörlerin tüketici satın alma davranışlarına etkisi üzerinde bir araştırma. Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 2(1), 114–133.

Dwivedi, A., Nayeem, T. & Murshed, F. (2018). Brand experience and consumers' willingness-to-pay (WTP) a price premium: Mediating role of brand credibility and perceived uniqueness. Journal of Retailing and Consumer Services, 44(March), 100–107. doi:10.1016/j.jretconser.2018.06.009

Faryabi, M., Sadeghzadeh Fesaghandis, K. & Saed, M. (2015). Brand name, sales promotion and consumers' online purchase intention for cell-phone brands. International Journal of Marketing Studies, 7(1), 167–179. doi:10.5539/ijms.v7n1p167

Grønhaug, K. (1972). Risk indicators, perceived risk and consumer' s choice of information sources. The Swedish Journal of Economics, 74(2), 246–262.

Hair, J. F., Black, W.C., Babin, B. J., & Anderson, R.E. (2014). Multivariate data analysis (7th b.). Edinburgh: Pearson Education.

Hollis, N., Analyst, C. G. & Brown, M. (2013). Brand premium how smart brands make more money. journal of chemical information and modeling. New York: Palgrave Macmillan. doi:10.1017/CBO9781107415324.004

Hultén, B. (2011). Sensory marketing: The multi-sensory brand-experience concept. European Business Review, 23(3), 256–273. doi:10.1108/09555341111130245

Iglesias, O., Singh, J. J. & Batista-Foguet, J. M. (2011). The role of brand experience and affective commitment in determining brand loyalty. Journal of Brand Management, 18(8), 570–582. doi:10.1057/bm.2010.58

İslamoğlu, A. Hamdi. Pazarlama yönetimi, İstanbul: Beta Basım. 2017.

Kamalul Ariffin, S., Mohan, T. & Goh, Y.-N. (2018). Influence of consumers' perceived risk on consumers' online purchase intention. Journal of research in interactive marketing, 12(3), 309–327. doi:10.1108/jrim-11-2017-0100

Kara, G. ve Kimzan H.S. (2016). Marka Deneyimi ve Tekrar Satın Alma Niyeti Arasındaki İlişkide Müşteri Tatmininin Rolü. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(4), 73-89.

Keller, K. l. (1987). Memory factors in advertising: The effect of advertising retrieval cues on brand evaluations. Journal of Consumer Research, 14(3), 316. doi:10.1086/209116

Keng, C.-J., Tran, V.-D. & Thi, T. M. Le. (2013). Relationships among brand experience, brand personality, and customer experiential value. Contemporary Management Research, 9(3), 247–262. doi:10.7903/cmr.11086

ISBN: 978-605-73901-3-4

Khan, I. & Rahman, Z. (2015). A review and future directions of brand experience research. International Strategic Management Review, 3(1–2), 1–14. doi:10.1016/j.ism.2015.09.003

Kim, R. B. & Chao, Y. (2018). The effect of country of origin on consumer-based brand equity (CBBE) of Colombian consumers: An empirical investigation of Samsung vs. Huawei brands. Journal of International Studies, 11(3), 70–81. doi:10.14254/2071-8330.2018/11-3/6

Koçoğlu, C. M. (2016). Rİsk algısının yeniden satın alma davranışı üzerindeki etkisi. Akademik Bakış Dergisi, (57), 246–263.

Kotler, P. (1973). Atmospherics as a marketing tool. Journal of Retailing, 49(4), 48-64.

Levy, S. & Hino, H. (2016). Emotional brand attachment: A factor in customer-bank relationships. International Journal of Bank Marketing, 34(2), 136–150. doi:10.1108/IJBM-06-2015-0092

Li, W. & Yuan, Y. (2018). Purchase experience and involvement for risk perception in online group buying. Nankai Business Review International, 9(4), 587–607. doi:10.1108/NBRI-11-2017-0064

Lin, P.-J., Jones, E. & Westwood, S. (2009). Perceived risk and risk-relievers in online travel purchase intentions. Journal of Hospitality Marketing & Management, 18(8), 782–810. doi:10.1080/19368620903235803

Marakanon, L. & Panjakajornsak, V. (2017). Perceived quality, perceived risk and customer trust affecting customer loyalty of environmentally friendly electronics products. Kasetsart Journal of Social Sciences, 38(1), 24–30. doi:10.1016/j.kjss.2016.08.012

Matzler, K., Grabner-Kräuter, S. & Bidmon, S. (2008). Risk aversion and brand loyalty: the mediating role of brand trust and brand affect. Journal of Product & Brand Management, 17(3), 154–162. doi:10.1108/10610420810875070

Maziriri, E. T. & Chuchu, T. (2017). The conception of consumer perceived risk towards online purchases of apparel and an idiosyncratic scrutiny of perceived social risk: A review of literature. International Review of Management and Marketing, 7(3), 257–265.

Mitchell, V. (1999). Consumer perceived risk: Conceptualisations and models. European Journal of Marketing, 33(1/2), 163–195. doi:10.1108/03090569910249229

Morrison, S. & Crane, F. G. (2007). Building the service brand by creating and managing an emotional brand experience. Journal of Brand Management, 14(5), 410–421. doi:10.1057/palgrave.bm.2550080

Nam, J., Ekinci, Y. ve Whyatt, G. (2011). Brand equity, brand loyalty and consumer satisfaction. Annals of Tourism Research, 38(3), 1009–1030. doi:10.1016/j.annals.2011.01.015

Nysveen, H., Pedersen, P. E. & Skard, S. (2013). Brand experiences in service organizations: Exploring the individual effects of brand experience dimensions. Journal of Brand Management, 20(5), 404–423. doi:10.1057/bm.2012.31

Park, J. & Kim, J. (2007). The importance of perceived consumption delay in internet shopping. Clothing & Textiles Research Journal, 25(1), 24–41.

Park, J. & Stoel, L. (2005). Effect of brand familiarity, experience and information on online apparel purchase, International Journal of Retail & Distribution Management, 33(2), 148-160.

Peter, J. P. & Ryan, M. J. (1976). An investigation of perceived risk at the brand level. Journal of Marketing Research, 13(2), 184. doi:10.2307/3150856

ISBN: 978-605-73901-3-4

Schmitt, B. (1999). Experiential marketing. Journal of Marketing Management, 15(1–3), 53–67. doi:10.1362/026725799784870496

Schmitt, B. (2009). The concept of brand experience. Journal of Brand Management, 16(7), 417–419. doi:10.1057/bm.2009.5

Shamim, A., Butt, M. M. & Butt, M. M. (2013). A critical model of brand experience consequences. Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics, 25(1), 102–117. doi:10.1108/13555851311290957

Skard, S., Nysveen, H. & Pedersen, P. E. (2011). Brand and customer experience in service organizations. Literature Review and Brand Experience Construct Validation, 9, 1-49.

Sweeney, J. C., Soutar, G. N. & Johnson, L. W. (1999). The role of perceived risk in the quality-value relationship: A study in a retail environment. Journal of Retailing, 75(1), 77–105. doi:10.1016/S0022-4359(99)80005-0

Tabanchnick, B. G. & Fidell, L. S. (2007). Using multivariate statistics (7th edition.). Boston: Pearson

Uludağ, G., Faiz, E. ve Çatı, K. (2018). Akıllı telefon pazarinda marka imajinin müşteri sadakati üzerindeki etkisinde müşteri memnuniyetinin aracılık rolü. Journal of Business Research - Turk, 10(4), 575–599. doi:10.20491/isarder.2018.538

Wang, Y., Gu, J., Wang, S. & Wang, J. (2019). Understanding consumers' willingness to use ride-sharing services: The roles of perceived value and perceived risk. Transportation Research Part C: Emerging Technologies, 105(May), 504–519. doi:10.1016/j.trc.2019.05.044

Xixiang, S., Gilal, R. G. & Gilal, F. G. (2016). Brand Experience as a contemporary source of brand equity in 21 st century: Evidence from the chinese consumer market. International Journal of Education and Research, 4(9), 63–76.

Yaraş, E., Yeniçeri, T. ve Zengin, Y. (2009). Mağaza markalı ürün satın alan tüketiciler ile satın almayan tüketiciler arasında algılanan risk bakımından farklılık olup olmadığının incelenmesine yönelik bir araştırma. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18(2), 198–217.

Zhang, Y., Wan, G., Huang, L. & Yao, Q. (2015). Study on the impact of perceived network externalities on consumers' new product purchase intention. Journal of Service Science and Management, 08(01), 99–106. doi:10.4236/jssm.2015.81012

ISBN: 978-605-73901-3-4

ŞEVKÎ DAYF'IN "TAHRÎFÂT" ADLI ESERİ ÜZERİNDEN SİİRT VE MISIR ARAPÇASI ARASINDAKİ BENZERLİKLERDEN BAZI ÖRNEKLER

Dr. Sedat Akay

Öğretim Görevlisi / Siirt Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu

ÖZET

Günümüzde 400 milyonu aşkın insan tarafından konuşulmakta olan Arapça, Sami dil ailesine mensup bir dildir. Batı Asya'dan Kuzey Afrika'ya kadar çok geniş bir alana yayılan bu dil ailesi; 23 Arap ülkesi, 10 Afrika ülkesi, Nijer ve Çad gibi Arap olmayan farklı ülkelerde konuşulmaktadır. Arapça, yirmi ülkenin yanı sıra Türkiye'nin muhtelif bölgelerinde de konuşulmaktadır. Bu geniş coğrafya ve kalabalık nüfusa sahip dil havzasında standart dile göre farklı dil özellikleri ortaya çıkmış, Arapçanın çeşitli dil sahaları oluşmuştur. 19. yüzyılda başta Mısır olmak üzere diğer Arap ülkeleri aşina oldukları Arapçadan başka, zorlama ve dolambaçlı ifadelerin olmadığı, bilimsel ve edebî görüşleri içeren sade bir dille tanışmışlardır. Uzun tartışmalar neticesinde muhafazakârlar olarak adlandırabileceğimiz kişilerle hem Batı'ya hem de eski Arap kültürüne açık yenilikçiler arasında ilginç bir edebî mücadele başlamıştır. Bu edebî tartışma ve çatışma ortamında Şevkî Dayf, fasih Arapçanın en iyi şekilde öğretilmesi konusunda çok gayret sarf etmiş ve bu konuda faaliyet yürüten birçok kuruluşun da içinde bulunmuştur. Bunların yanı sıra yerel lehçelerin fasih Arapça üzerindeki tahrifatını ve bu lehçelerde kullanılan kelimelerin aslında hatalı olduğunu belirtmek amacıyla *Tahrîfâtu'l-âmmîyye li'l-fushâ fi'l-kavâ'id ve'l-binyât ve'l-hurûf ve'l-harekât* adında bir kitap kaleme almıştır. Her lehçede olduğu gibi Siirt lehçesinde de coğrafi nedenlerden kaynaklanan bazı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bölgede konuşulan Arapçanın yazıya aktarılmaması, Türkçe, Farsça, Kürtçe gibi dillerle etkileşim, başka dillerden ödünç alma vb. sebepler sonucunda, yörenin Arapçasında diğer dillere ait unsurların yer almasına ve Arap lehçelerinden yapı ve kelime noktasında farklılaşmasına neden olmuştur. Bu bildirimizde Fasih Arapçayla Mısır lehçesi arasındaki ihtilaflar ile Siirt lehçesi ile Mısır lehçesinde mevcut morfolojik, söz dizim/sentaks ve fonetik bakımından görülen değişiklik ve benzerlikler hakkında bilgi verilerek örneklerle konunun anlaşılmasına gayret edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Siirt Arapçası, Mısır Arapçası, Şevki Dayf.

ISBN: 978-605-73901-3-4

SİİRT AND EGYPTIAN ARABIC THROUGH ŞEVKI DAYF'S "TAHRIFÂT" SOME EXAMPLES OF SIMILARITIES

ABSTRACT

Arabic, which is spoken by more than 400 million people today, is a language belonging to the Semitic family of languages. This language family, which spreads over a wide area from West Asia to North Africa; It is spoken in different non-Arab countries such as 23 Arab countries, 10 African countries, Niger and Chad. Arabic is spoken in various regions of Turkey as well as in twenty countries. In this wide geography and language basin with a large population, different language features have emerged compared to the standard language, and various language fields of Arabic have emerged. In the 19th century, other Arab countries, especially Egypt, were introduced to a plain language that included scientific and literary views, without any forced or roundabout expressions, apart from the Arabic they were familiar with. As a result of long discussions, an interesting literary struggle has started between those we can call conservatives and innovators who are open to both the West and the old Arab culture. In this environment of literary discussion and conflict, Şevkî Dayf made great efforts to teach fluent Arabic in the best way and was involved in many organizations operating in this field. In addition to these, Tahrîfâtu'l-âmmîyye li'l-fushâ fi'l-kavâ'id ve'l-binyât ve'l-hurûf ve'l- He wrote a book called Harekât. As in every dialect, some differences have emerged in the Siirt dialect due to geographical reasons. Not translating the Arabic spoken in the region, interaction with languages such as Turkish, Persian, Kurdish, borrowing from other languages, etc. As a result of these reasons, the Arabic of the region included elements of other languages and differentiated it from Arabic dialects in terms of structure and vocabulary. In this paper, we will try to understand the subject with examples by giving information about the conflicts between Fasih Arabic and the Egyptian dialect, and the changes or similarities seen in the Siirt dialect and the Egyptian dialect in terms of morphology, syntax / syntax and phonetics.

Keywords: Siirt Arabic, Egyptian Arabic, Şevki Dayf.

GİRİŞ

Yaşadığımız zaman dilinde en fazla konuşulan dillerin başında gelen Arapça, Sami dil ailesine mensup bir dildir (Acat, 2018:7). Arap ülkelerinin yanı sıra, Nijer ve Çad gibi Arap olmayan farklı ülkelerde de konuşulan bu dil ailesi, Batı Asya'dan Kuzey Afrika'ya kadar oldukça geniş bir alana yayılmıştır (Yıldız, 2010: 30). Bu ülkelerin yanında Türkiye'de Adana, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Hatay (Antakya), Mardin, Muş, Siirt, Şırnak, Şanlıurfa ve Mersin'de de Arapça konuşulmaktadır.

Geniş bir coğrafya ile kalabalık nüfusa sahip olan bir dil havzasında, çeşitli dil sahalarının oluşması ve bu dillerin standart dile göre değişik özellikler taşıması kaçınılmazdır. Bu nedenlerle, dilin kendi içerisinde farklılaşmasına verilebilecek en iyi örneklerden biri olan Arapçada, standart (fasih) Arapça ile halk arasında konuşulan "Ammice" veya "Darice" arasındaki farklar oldukça fazladır (Alp, 2011: 87).

19. yüzyılda Mısır'ın başını çektiği Arap ülkeleri, aşina oldukları Arapçadan farklı olarak karışık ve zorlama ifadelerin olmadığı, ince edebî görüşleri ihtiva eden sade bir dille tanışmışlardır. Uzun süre devam eden tartışmalar sonucunda muhafazakâr olarak nitelendirebileceğimiz kişiler ile hem Batı'ya hem de eski Arap kültürüne açık yenilikçiler arasında oldukça ilginç bir edebî mücadele başlamıştır (Gündüzöz, 2003: 71).

Anılan edebî tartışma ve çatışmaların yaşandığı bu ortamda Şevkî Dayf, fasih Arapçanın en iyi şekilde korunması öğrenilmesi ve öğretilmesi noktasında çok gayret sarf etmiş ve bu konuda faaliyet yürüten birçok kuruluşa

ISBN: 978-605-73901-3-4

katılmıştır. Yerel lehçelerin fasih Arapça üzerinde meydana getirdiği tahribat veya tahrifat ile bu lehçelerdeki hatalı kullanımları göstermek amacıyla "*Tahrîfâtu'l-âmmîyye li'l-fushâ fi'l-kavâ'id ve'l-binyât ve'l-hurûf ve'l-harekât"* adında bir kitap kaleme almıştır.

Sınırların değişmesi gibi coğrafi faktörler başta olmak üzere, bölgede konuşulan Türkçe, Farsça, Kürtçe gibi dillerle etkileşim, harf devrimiyle birlikte dil ve alfabede meydana gelen değişimler, yeni kavram ve olguları karşılayacak kelimeler türetemeyerek başka dillerden ödünç alma vb. sebepler sonucunda, Siirt lehçesinde diğer dillere ait unsurların yer almasına ve bu lehçenin diğer Arap lehçelerinden yapısal açıdan farklılaşmasına neden olmuştur.

Bu çalışmamızda Fasih Arapçayla Mısır lehçesi arasındaki ihtilaflar ile Mısır lehçesi ve Siirt lehçesinin bu konuda gösterdiği benzerlikler ele alınarak morfoloji, söz dizim/sentaks ve fonetik bakımından Siirt lehçesi ile Mısır lehçesinde görülen bazı değişiklikler, kullanımı kolaylaştırma amaçlı kısaltmalar hakkında bilgi verilerek örneklerle konunun anlaşılmasına gayret edilecektir.

1. ŞEVKİ DAYF'IN HAYATI VE ÇALIŞMALARI

13 Ocak 1910'da Mısır'ın Dimyat şehrine bağlı bir köyde doğdu. Köyünde başladığı eğitimini Dimyat'taki ilkokulda tamamladı. Ortaöğrenimini Zekâzîk'teki lisede tamamladıktan sonra 1935'te Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap Dili Bölümü'nden mezun oldu. Önde gelen dil ve edebiyat âlimlerinin derslerine katılarak Mecmau'l-lugati'l-Arabiyye'nin hazırladığı, *el-Muʿcemü'l-vasît* adlı sözlüğün heyetinde görev yaptı.

1956 yılında profesör unvanı alan Dayf, Ürdün Üniversitesi'nde iki ve Kuveyt Üniversitesi'nde dört yıl görev yaptı. 1975'te emekliye ayrılarak kendini tamamen ilmî çalışmalara veren Şevkî Dayf, 1976'da Mecmau'l-lugati'l-Arabiyye üyeliğine ve 1996'da İbrâhim Beyyûmî Medkûr'un ardından başkanlığına getirildi. Daha sonra İttihâdü'l-mecâmii'l-lugaviyyeti'l-Arabiyye başkanlığı görevini üstlenen Dayf, aynı zamanda Dımaşk Mecmau'l-lugati'l-Arabiyye üyesi ve el-Mecmau'l-ilmiyyü'l-Irâkî'nin şeref üyesiydi. Şevkî Dayf, uzun süre muzdarip olduğu akciğer iltihabı neticesinde 10 Mart 2005'te Kahire'de vefat etti.

Yetiştirdiği öğrenciler ve kaleme aldığı birçok eserle şöhret bulan Şevkî Dayf, Arap dünyasında akademik edebiyat incelemeleri ve eleştirisi alanında öncü sayılan Abbas Mahmûd el-Akkād, Tâhâ Hüseyin, Muhammed, İbrâhim el-Mâzinî ve Hüseyin Heykel gibi isimleri takip eden neslin en önemli edebiyatçılarından biridir. Başarılı çalışmalarından dolayı 1948 yılında Kahire Mecmau'l-lugati'l-Arabiyye ödülüne, 1955'te "*Şevḳī şâʿirü'l-ʿaṣri'l-ḥadîṣ*" adlı eseri dolayısıyla devlet teşvik ödülüne, 1979'da edebiyat alanında Mısır devlet takdir ödülüne, 1983'te Uluslararası Kral Faysal Arap edebiyatı ödülüne ve 2003'te Mısır cumhurbaşkanlığı ödülüne layık görülmüştür. Şevkî Dayf'ın dikkat çeken bir diğer yönü de özellikle öğrenciler için Arap nahvinin kolaylaştırılması noktasındaki çalışmaları ve buna yönelik ortaya koyduğu eserlerdir (Şensoy, 2010).

2. ŞEVKÎ DAYF'IN "*TAHRÎFÂT*" ADLI ESERİNİN LEHÇE ÇALIŞMALARI AÇISINDAN ÖNEMİ

Hayat hikâyesinde görüldüğü üzere fasih Arapçanın yaşatılması ve korunmasına oldukça önem veren Şevkî Dayf, bu hassasiyetin toplumun genelinde yaygın olmadığını da vurgulamaktadır. Ayrıca, halkın konuştuğu Âmmîyye denilen lehçelere dikkat çekerek bu lehçelerin toplumda yerleşmiş olduğunu, lehçelerin Arapların günlük dili olduğunu söylerken toplumun bazı kesimlerinin her lehçeyi anlayamadığını da vurgulamaktadır. İletişim araçlarında yerel Arap lehçesinin aşırı derecede kullanılmasının, Arap ülkeleri ve milletleri arasındaki bağı koparabileceği konusunda da uyarıda bulunarak özellikle Mısır'daki radyo programlarında Âmmîyyenin yerine Fasih Arapçanın kullanılması konusunu ısrarlı bir şekilde vurgulamaktadır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Fasih Arapçanın yaşatılması ve korunması konusunda önemli çalışmaları bulunan Şevki Dayf, yerel lehçelerin fasih Arapça üzerindeki tahrifatını göstermek ve bu lehçelerdeki hatalı kullanımlara dikkat çekmek amacıyla *Tahrîfâtu'l-âmmîyye li'l-fushâ fi'l-kavâ'id ve'l-binyât ve'l-hurûf ve'l-harekât* adında bir çalışma kaleme almıştır. Bu eserinde Fasih Arapçayla Mısır lehçesi arasındaki farklılık ve ihtilafları ayrıntılı bir şekilde ele alarak lehçelerin fasih Arapça üzerindeki olumsuz etkileri hakkında çözüm yollarını tartışmıştır. Şevki Dayf'a göre bu kitap, "Mısır'da konuşulan Arapçanın hatalardan ve tahriften arındırılması için önemli bir fırsat" sunmaktadır (Batur, 2018: 345-348).

3. MISIR LEHÇESİNİN KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ

Stratejik, siyasi ve kültürel nedenlerle Mısır'ın Arap dünyasındaki konumu, sinema sektörünün ağırlıklı olarak Mısır'ın elinde bulunması gibi nedenlerle Mısır lehçesi, Arap dünyasında diğer lehçelere oranla daha etkin ve farklı bir yer edinmiştir. Mısır lehçesinin belli başlı özellikleri şöylece sıralanabilir:

1. Harflerdeki ses değişimleri: Bu tür değişimler genel olarak telaffuzu kolaylaştırmak amacıyla yapılmaktadır.

2. Hareke değişimi: Özellikle fetha, pek çok kelimede uzun bir vokale dönüşmekte ve bazı harekeler yer değiştirmektedir.

3. İsim ve fiillerde vezin dönüşümü: İleride görülebileceği gibi Mısır lehçesinde kalıplarda kesrenin kullanımı oldukça yaygın olup bazı kalıplar başka kalıplara aktarılmış veya değiştirilmiştir.

4. Fasih Arapça ve Mısır lehçesinde kalıpları aynı fakat anlamları farklı olan kelimeler: Fasih Arapçada da bulunan bazı kelimeler Mısır lehçesinde esas anlamlarının dışında veya farklı bir şekilde kullanılmaktadır.

5. Naht'ın (kısaltma) yaygın bir şekilde kullanılması: Kelimeleri birbirine kaynaştıran, ses düşmelerine sebep olan ve fasih Arapçada da zaman zaman görülen bu olgu, konuşma diline özgü bir husustur.

6. İtbâ (ses yinelemesi): Ses tekrarları ve ikilemeler anlamındaki bu işlem Mısır lehçesinde oldukça yaygındır.

7. Mısır lehçesine özgü kelimeler ve ifadelerin fazlalığı: Fasih Arapçada bulunmamasına rağmen Mısır lehçesinde kullanılan bazı kelime ve ifadelerin sayısı azımsanmayacak bir ölçüdedir.

8. Yabancı dilden ödünç kelimeler alma: Mısır lehçesinde; Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Kıbtice, Türkçe ve Yunancadan ödünç alınmış pek çok kelime bulunmaktadır. Özellikle 1527-1805 yılları arasındaki Türk egemenliği döneminde Mısır lehçesine çok sayıda Türkçe kelime de girmiştir (Yıldız, 2010: 34-37).

4. SİİRT LEHÇESİNİN GENEL KARAKTERİSTİKLERİ

1. Anadolu Arap lehçeleri ve çoğu Arap lehçelerinde de görüldüğü gibi Siirt lehçesinde de morfolojik, söz dizim/sentaks ve fonetik açılardan birtakım değişiklikler ile kullanımı kolaylaştırmak amaçlı kısaltmalar görülmektedir.

2. Arapçada bulunan kimi harfler (ذ، ث, ظ، ض) başka harflere dönüşmüş veya Fasih Arapçada bulunmayan bazı harfler de (ç, g, j, p, o) bu lehçeye eklenmiştir.

3. Kelime sonunda bulunan ء/hemze düşürülmekte; kelime ortasında bulunduğu durumlarda telaffuz edilmemekte veya farklı bir sese dönüşmektedir.

4. Siirt lehçesinde, Anadolu Arap lehçeleri ve Şam lehçesinde olduğu gibi imâle yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu lehçede görülen imâle, kısa ünlü "e" veya uzun ünlü "ê" nin "e" ve "i" arasında yani fetha/üstün ve kesre/esre arasında bir sesle (é) telaffuz edilmesidir. Özellikle sonunda ة/dişilik ta'sı bulunup da üzerinde durulduğunda "e" olarak telaffuz edilen kelimelerde imâle yaygın olarak kullanılmaktadır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

5. Arapçanın temel özelliklerinden olan müzekkerlik/erillik ve müenneslik/dişilik konusunda uyumluluk olmakla birlikte özellikle fiil çekimlerinde bazı kiplere dikkat edilmeyerek bu kural terk edilmiştir.

6. Çoğu Arap lehçelerinde ve Anadolu Arap lehçelerinde de görülebileceği üzere fiillerin sadece tekil ve çoğul kalıpları mevcut olup fiillerin ikili/tesniye hâli, çoğul sigasıyla kullanılmaktadır. İsimlerde ise ikili/tesniye kalıbı kullanılmaktadır.

7. Günümüz Siirt lehçesi, varlığını günlük dilde; fasih Arapçadan tamamen kopuk bir şekilde sürdürmektedir.

9. Lehçe, ana dilden uzak bir şekilde varlığını sürdürdüğünden yeni kavramlar ve varlıklara karşılık olarak yeni kelimeler üretemeyip birlikte yaşadığı Türkçe ve Türkçe üzerinden diğer dillerden ödünç kelimeler aldığından günden güne fasih Arapçadan uzaklaşmaktadır (Çıkar ve Timurtaş, 2009: 107; Akay, 2021: 54-55; Akay, 2019: 286).

5. "*TAHRÎFÂT*" ÜZERİNDEN SİİRT VE MISIR ARAPÇASINDA FASİH ARAPÇAYA MUHALİF KULLANIMLAR

Şevkî Dayf'a göre lehçelerde -özel olarak Mısır lehçesinde- görülen; isim, fiil ve edatlarda meydana gelen farklılıklar ile fonetik bazı değişiklikler neticesinde meydana gelen fasih Arapçaya muhalif kullanımlar ve örnekleri genel hatlarıyla şöyle sıralanabilir.[182]

5.1. İ'rabın İhmal Edilmesi

Şevkî Dayf, i'rabı; mu'rab ismin ve fiillerin son harekelerinde meydana gelen değişiklik olarak tanımlamaktadır (Dayf, 1994: 11). Fasih Arapçada mu'rab kelimeler cümle içindeki konumuna göre i'rab alırken Mısır lehçesinde ise i'rab ihmal edilmekte ve kelimelerin sonu sakin okunmaktadır. Aslında i'rabın ihmali sadece Mısır lehçesiyle sınırlı olmayıp Arap lehçelerinin tümünde geçerli olan bir olgudur (Dayf, 1994: 13). Siirt Arapçasında da mu'rab kelimelerin cümle içindeki konumuna bakılmaksızın i'rabı ihmal edilir ve sonu sakin okunur. Örneğin, fasih Arapçada fail daima merfûʿ iken lehçede her durumda sakin olarak okunur (Akay, 2021: 203).

5.2. Fiillerde Yapılan Tahrifler

Fiillerde yapılan tahrifler konusunda çok sayıda örnek bulunmakla birlikte konu, birkaç başlık altında ve genel hatlarıyla ele alınacaktır.

5.2.1. Sülâsî Fiil Kalıplarında Yapılan Tahrifler (Mazi)

Fasih Arapçada sülâsî fiilin "فَعَلَ, فَعِلَ, فَعُلَ" olmak üzere üç temel kalıbı vardır. Mısır lehçesinde ise "فَعِلَ" kalıbı kullanılmaz. Fasih Arapçada bu kalıpta kullanılan fiiller, Mısır lehçesinde "فِعِل" şeklinde kullanılır (Dayf, 1994: 15). Siirt Arapçasında ise bu kalıp genellikle "فِعَل" kalıbında kullanılır.

Ör:

Fa: سَمِعَ- حَزِنَ- ضَحِكَ

Ma: سِمِع- حِزِن- ضِحِكَ

Sa: سِمَع/sime'(duydu), حِزَن /hizén (hüzünlendi),فِحَك /fihék (güldü)

[182] Yazımda Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nin (DİA) transkripsiyon sistemi uygulanmış, imâle "é" ile gösterilmiştir. Örnekler verilirken ortak olarak kullanılan kelimeler varsa aynı örnek üzerinden gidilmiş, ortak kelimeler bulunmuyorsa ayrı örnekler kullanılmıştır. Siirt lehçesi ile ilgili örneklerde telaffuza dikkat çekmek amacıyla kelimelerin Latince transkripsiyonu yapılmış, örnekler harekelendirilmiş ve Türkçe anlam verilmiştir. Fasih Arapça ve Mısır lehçesi ile ilgili örneklerde ise gerekli görülen yerlerde bu yola başvurulmuştur. Fasih Arapça için Fa, Mısır Arapçası için Ma, Siirt Arapçası için Sa kısaltması kullanılmıştır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Yine Mısır lehçesinde ise "فَعُلَ" kalıbı kullanılmaz. Fasih Arapçada bu kalıpta gelen fiiller, Mısır lehçesinde "فِعِل" veya "فُعُل" şeklinde kullanılır. Bazen aynı kalıp için iki telaffuz şekli de kullanılır (Dayf, 1994: 15). Siirt Arapçasında ise bu kalıp genellikle "فِعَل" veya "فِعُل" şeklinde kullanılır.

Fa: بَعُد- بَرُد- صَعُب

Ma: بِعِد- بِرِد- صِعِب/ صُعُب

Sa**:** بِعَد/bi'ed (uzaklaştı), بِرُد/bırod (soğudu), صِعُب/sı'ob (zorlaştı)

5.2.2. Muzari Fiil Kalıplarında GörülenTahrifler

Bir işin şimdiki zamanda, geniş zamanda veya gelecek zamanda gerçekleştiği/gerçekleşeceğini belirten fiiller, muzari fiil olarak isimlendirilir (Oktay, 2011: 74; İşler, 2003:59). Bu konuda meydana gelen tahrifler şöyle özetlenebilir:

5.2.2.1. Muzaraat Harfinin Esreli Okunması

Fasih Arapçada fethalı okunan muzaraat harfleri Mısır Arapçasında esreli okunmaktadır (Dayf, 1994: 27). Siirt Arapçasında muzari fiilin sonu her zaman sakin okunup ilk harfi; Mısır, Suriye, Bağdat lehçelerinde olduğu gibi esreli okunur ki bu telaffuz şekli, "*Teltele*" olarak isimlendirilir (Teymur Paşa, 2003: 86; Dayf, 1994: 27; el- Kaysî, 2013: 34). Aynı şekilde Arap kabilelerinden Beni Hüzeyl, Temim, Behra kabileleri de muzaraat harflerini kesreli olarak seslendirirler (es-Samarraî, 1994: 24-82).

Ör:

Fa: نَعْبُد

Ma: نِعْبَد

Sa**:** نِعْبَد /ni'béd (İbadet ederiz.)

5.2.2.2. Muzâri Fiilin Gelecekte Gerçekleşeceğini Göstermek için Başına "ح" Harfinin Getirilmesi

Muzari fiili, önüne birtakım harfler getirilerek şimdiki, geniş ve gelecek zaman anlamlarını ifade etmektedir. Fasih Arapçada muzari fiilin başına س/sin ve سوف/sevfe getirilirken Mısır Arapçasında bu amaçla "ح" harfi kullanılır (Dayf, 1994: 29-30). Siirt Arapçasında ise gelecek zaman kipinde fiilin başına, س/sin ve سوف/sevfe yerine mütekellim sığasında دَ/de; diğer sığalarda ise دِ/*di* getirilmektedir (Akay, 2021: 184).

Ör:

Fa: سأكتب/ سوف أكتب, سأفتح/ سوف أفتح

Ma: حاكتب, حافتح

Sa**:** دَاكْتَب /defteh (Açacağım.), دَافْتَح**/**dektéb (Okuyacağım.)

5.2.2.3. Fiillerde Tesniye/İkil Kipi Yerine Cem'/Çoğul Kipi, Müennes/Dişil Kip Yerine Müzekker/Eril Kipinin Kullanılması

Mısır lehçesinde, fiillerde dişillik bildiren elif-i tesniye/ikilik bildiren elif ve nûn-ı nisve/dişilik bildiren nun kullanılmayıp bunun yerine cem'-i müzekker/çoğul eril varlıklar için kullanılan kalıp kullanılmaktadır (Dayf, 1994: 33).

Siirt lehçesinde de fiillerin yalnızca tekil ve çoğul kalıpları kullanılıp ikili/tesniye hâli, çoğul sigasıyla kullanılmakta; nûn-ı nisve/dişilik bildiren nun kullanılmayıp bunun yerine cem'-i müzekker/çoğul eril varlıklar için kullanılan kalıp kullanılmaktadır. Ayrıca tesniye hâlinde ref hâli kullanılmaz (Akay, 2021: 184; Çıkar ve Timurtaş, 2009: 107).

Ör:

ISBN: 978-605-73901-3-4

Fa: العالمان كتبا/ العالمتان كتبتا

Ma: العالمان كتبوا/ العالمتان كتبوا

Sa:العالمين كتبوا/il ‘alimeyn ketebû (İki erkek alim yazdı.); العالمتين كتبوا/il ‘alimeteyn ketebû (İki bayan âlim yazdı.)

5.2.2.4. Cem-i Müennes/ Dişil Çoğul Kavramların Cem-i Müzekker/Eril Çoğul Kalıbıyla İfade Edilmesi

Mısır lehçesinde, cem-i müennes/ dişil çoğul kavramlar, cem-i müzekker/eril çoğul kalıbıyla ifade edilir (Dayf, 1994: 34). Siirt lehçesinde de dişil çoğul kalıbı kullanılmayıp eril çoğul kalıbıyla ifade edilir (Akay, 2021: 184; Cengiz, 2018: 246; Gül, 2013: 125; Görgin, 2014: 59).

Ör:

Fa: المعلمات سمعْنَ

Ma: المعلمات سمعوا

Sa: المعلمات سمعوا/il me‘elmet sim‘u (Bayan öğretmenler işitti.)

5.2.2.5. Mazi ve Muzari Fiillerin Meçhul Binalarında İnfial Kalıbının Kullanılması

Cümlede faili belli olmayıp mef’ulü kendisi yerine ikame edilerek vekil (naibü’l-fail) kılınan fiillere, meçhul fiil olarak isimlendirilir. Fasih Arapçada sülâsi fiiller, mazide فُعِلَ/*fu’ile* veznine; muzaride يُفْعَلُ/*yufʿelu* veznine girdirilerek meçhul yapılmaktadır (Yılmaz, 2011: 80-81). Mısır Arapçasında ise meçhul fiilin yapımında, اِنْفِعَال /*infiâl* vezni kullanılır (Dayf, 1994: 34). Siirt Arapçasında da meçhul fiil yapımında فُعِلَ/*fu’ile* vezni ile يُفْعَلُ/*yufʿelu* vezni kullanılmayıp اِنْفِعَال/*infiâl* vezni kullanılır.

Ör:

Fa: كُتِب الدرس

Ma: اِنكتب الدرس

Sa: اِنكتب الدرس /inketebi’d-ders (ders yazıldı)

6. MÜŞTAK/TÜREMİŞ İSİMLERDE YAPILAN TAHRİFLER

Arapçada isimler türeyiş yönünden ikiye ayrılır: Başka bir kelimeden türememiş bulunanlara câmid, başka bir kelimeden türeyenlere ise müştak adı verilir. Arapça müştak/türemiş isimler; ism-i fâil, ism-i mefûl, sıfat-ı müşebbehe, ism-i zaman, ism-i mekân, mimli masdar, ism-i âlet, ism-i tafdîl, ism-i tasgir ve ism-i mensûb şeklinde sıralanabilir.

6.1. İsm-i Fâil/Etken Ortaç Kalıpları

Fiil cümlesinin öznesi olup işi yapanı gösteren fâil, genellikle malum fiilden sonra gelir. Fasih Arapçada daima merfû olarak kullanılır (Yılmaz, 2011: 89). İsm-i fâil ise fiilden türeyen ve işi yapanı gösteren isim cinsinden kelimelerdir. İsm-i fâil, Mısır Arapçasında çeşitli şekillerde tahrif edilmektedir. Siirt Arapçasıyla ortak olan bazı tahrif şekilleri aşağıda gösterilmiştir.

6.1.1. Sülâsî Ecvef Fiilden Yapılan İsm-i Fâilde Mevcut Hemzenin “Ya” Harfine Dönüştürülmesi.

Ör:

Fa: خائن

Ma: خاين

Sa:خاين /hêyén (hain) (Dayf, 1994: 45; Akay, 2021:214).

6.1.2. *Ötreli Mim Harfiyle Başlayan İsm-i Fâilde, Bu Harfin Esreli Olarak Seslendirilmesi*

Ör:

ISBN: 978-605-73901-3-4

Fa: مُعَلِمٌ

Ma: مِعَلِمٌ

Sa:اِمعلّم /İm'ellém (Öğretmen) (Dayf, 1994: 45; Akay, 2021: 234).

6.2. Meful ve İsm-i Meful /Dolaylı Tümleç Kalıpları

Fâilin yaptığı işten etkilenen varlık veya nesne anlamında kullanılan meful genellikle malum fiilden sonra gelir (Yılmaz, 2011: 93). İsm-i meful ise fiilden türeyen ve yapılan işi gösteren isim cinsinden kelimelerdir.

Mısır Arapçasında ism-i meful de tahrife uğramıştır. Siirt Arapçasıyla ortak olan bazı tahrif şekilleri aşağıda gösterilmiştir.

6.2.1. *Ötreli Mim Harfiyle Başlayan İsm-i Mefulde, Bu Harfin Esreli Telaffuz Edilmesi*

Ör:

Fa: مُجَرَّبٌ

Ma: مِجَرَّب

Sa: اِمْجَرَّب/İmcerréb (tecrübe edilmiş) (Dayf, 1994: 45).

Zikredilen örneklerin yanı sıra Siirt Arapçasına özgü olarak meçhul fiil olarak kullanılan اِنْفِعَال/*infiâl* kalıbının başına, "قد" yerine kullanılan "كـ" ile birlikte ism-i mevsullerin yerine kullanılan لَه/*lé* (o, onlar ki, -en, -an) getirilmek suretiyle ism-i mef'ul /dolaylı tümleç elde edilir

Ör:

لَه كِ انْحَبّ /*lé k'inḥebb* (sevilen) (Akay, 2021: 164).

7. MÜSENNÂ (İKİL) VE CEM' (ÇOĞUL) KELİMELERDE YAPILAN TAHRİFLER

Mısır lehçesinde; müsennâ/ikil, cem'-i müzekker-i sâlim /eril çoğul, cem'-i müennes-i sâlim /dişil çoğul ve cem'-i teksir/düzensiz çoğul kalıplarında kullanılan kelimelerde birtakım hatalar yapılmıştır. Siirt Arapçasıyla benzerlik gösteren bu kullanım örnekleri aşağıda gösterilmiştir.

7.1. Müsennâ (ikil) Kelimelerde Yapılan Tahrifler

Müsenna/ikil kelimeler, iki varlığı karşılayan ifadelerdir. Fasih Arapçada müsenna kelimenin sonuna ref hâlinde, اَن/*an*; nasb ve cer hâlinde ise يْن/*eyn* bitişir (el- Galayinî, 1966: II/9).

Mısır lehçesinde müsennâ kelimeler ref, nasb ve cer hâlinde olduğuna bakılmaksızın hatalı olarak kullanılmaktadır. Örneğin; رَجُلين (iki adam) kelimesi i'râb yönünden ref, nasb ya da cer halinde olduğuna bakılmadan mecrur olarak ve fetha yerine kesre ile sonu sakin olarak yanlış okunmaktadır(Dayf, 1994: 64). Siirt Arapçasında da müsenna ismin i'râbı değişmez. Bu kelimeler her durumda يَنْ/*eyn* şeklinde kullanılarak sonu sakin telaffuz edilir. Aslında bu olgu Irak lehçelerinde de mevcuttur (Matar, 2008: 9).

Ör:

Fa: بَيتْ→ بَيْتَانِ/بَيْتَين

Ma: بَيتْ→ بَيْتَنْ

Sa: بَيتْ/*beyt* (ev) → بَيْتَينْ/*beyteyn* (iki ev)

8.2. Müzekker Sâlim Cem'/Eril Düzenli Çoğul Kelimelerde Yapılan Tahrifler

Fasih Arapçada müzekker/eril ismin sâlim /düzenli çoğulu, ismin cümledeki konumuna göre sonuna ref hâlinde ون/*un*; nasb ve cer hâlinde ise ين/*in* getirilerek yapılır ve ن/*nun* harfi her zaman fethalıdır (el- Galayinî, 1966: II/14).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Mısır lehçesinde cem‘-i müzekker sâlim/ eril düzenli çoğul kelimenin cümle içindeki konumuna bakılmaksızın (ref, nasb veya cer hâlinde) sonuna ين/*in* getirilerek kullanılmakta ve son harf olan ن/*nun* harfi sakin okunmaktadır (Dayf, 1994: 66-67). Siirt Arapçasında da cem‘-i müzekker sâlim/ eril düzenli çoğul kelimenin, cümle içindeki konumuna bakılmaksızın (ref, nasb veya cer hâlinde) sonuna ين/*in* harfleri getirilerek kullanılmakta ve sonundaki ن/*nun* harfi daima sakin okunmaktadır.

Örnek:

Fa: شاكر→ شاكرون/ شاكرين

Ma: شاكر→ شاكرين

Sa: شاكر/*şêkér* (şükreden) → شاكرين/*şêkirin* (şükredenler)

8.3. Müennes Sâlim Cem‘/Dişil Düzenli Çoğul Kelimelerde Yapılan Tahrifler

Fasih Arapçada müennes/dişil ismin sâlim/düzenli çoğulunu elde etmek için ismin sonundaki ة/kapalı te harfi atılarak yerine آت/ *ât-êt* eki getirilir ve i‘rabı ref hâlinde zamme; nasb ve cer halinde kesre iledir (el- Galayinî, 1966: II/19). Eğer bu kelime, “فَعْلَةٌ” vezninde ise çoğul kalıbı, “فَعَلَاتٌ” vezninde olur. Mısır Arapçasında ise tahrife uğrayarak “فَعْلَات” şeklinde telaffuz edilmektedir. Siirt Arapçasında müennes/dişil isimlerin sâlim/düzenli çoğulu, ismin cümle içindeki konumuna bakılmaksızın sonu sakin telaffuz edilerek “فَعْلَات” vezninin kullanımı Mısır Arapçasıyla birebir örtüşmektedir.

Ör:

Fa**:** سَجْدَةٌ → سَجَدَات

Ma: سَجْدَةٌ→ سَجْدَاتْ

Sa: سَجْدَةٌ/*secdé* (secde) → سَجْدَاتْ/*secdêt* (secdeler)

9. HARFLERDE YAPILAN TAHRİFLER (FONETİK DEĞİŞİMLER)

Mısır lehçesinde harfler başka harflere dönüştürülerek kelimeler fonetik bakımdan tahrife uğramıştır (Dayf, 1994: 145). Siirt Arapçasında da fasih Arapçada bulunan “ض/ḍ, ث/ṯ, ذ/ẕ” sesleri başka seslere dönüşerek alfabeye Türkçe ve Farsçada mevcut sessiz harflerden: “چ/ç, گ/g, ژ/j ve پ/p” sesleri ile sesli harflerden “o” sesi ilave edilmiştir. Bu harf veya sesler ya Arapça olmayan bir kelimeyi orijinal şekliyle alarak ya da Arapçadaki bir sesle değiştirerek kullanılmaktadır. Bu fonetik dönüşümlere dair ortak veya benzer örnekler özetle şöyle sıralanabilir:

1. ‘/ ءsesi (hemze)

Mısır Arapçasında, sülâsî ecvef fiilden gelen ism-i fâildeki ء/ hemze, ى/*ya* harfine dönüştürülmektedir. Siirt lehçesinde ise fasih Arapçadaki isim ve fiillerin sonundaki ء/ hemze harfi düşürülmekte, kelime ortasında bulunan ء/ hemze ise ا/*elif* veya ى/*ya* sesine dönüştürülmektedir (Dayf, 1994: 45; Akay, 2021: 66).

Ör:

Fa: خائن

Ma: خاين

Sa: خاين /*ẖayén* (hain)

2. ث/s sesi

Fasih Arapçada mevcut olan bu ses Mısır ve Siirt Arapçasında pelteklik vasfını kaybederek س /sin şeklinde telaffuz edilmektedir (Dayf, 1994:1 45; Akay, 2021: 66). [ṯ → s]

Ör:

ISBN: 978-605-73901-3-4

Fa: ثواب ,ثابت

Ma: سواب, سابت

Sa: سَابَت/ *sêbét* (sabit), سَوَاب/*sevêb* (sevap)

3. ج/*c* Sesi

Fasih Arapçada mevcut olan bu ses Mısır Arapçasında bazen ve Siirt Arapçasında nadiren ه/he şeklinde telaffuz edilmektedir. [c → h]

Ör:

Fa: طازج

Ma: طازه

Sa: طَازه/*têze* (taze)

4. خ/ *ẖ* Sesi

Fasih Arapçada mevcut olan bu ses Mısır Arapçasında bazen غ /ğayn şeklinde telaffuz edilmektedir (Dayf, 1994: 150). (ẖ → ğ)

Ör:

Fa: نخزه

Ma: نغزه

Fa: خُبز/*ẖubz* →Sa: إِغْبَيْس/*iğbeys* (ekmek)

5. د /d Sesi

Fasih Arapçada mevcut olan bu ses Mısır Arapçasında bazen ت/ te şeklinde telaffuz edilmektedir. Siirt Arapçasında özellikle kelimelerin sonunda yer alan د/d sesi genellikle ت/ te şeklinde telaffuz edilmektedir (Dayf, 1994: 150; Akay, 2021: 77). [d → t]

Ör:

Fa: درزی

Ma:ترزی

Sa: ترزی /*terzi* (terzi)

6. ذ/ ẕ sesi

Fasih Arapçada mevcut olan bu ses Mısır ve Siirt Arapçasında bazen ز/ z şeklinde telaffuz edilmektedir (Dayf, 1994: 151-152; Akay, 2021: 66). [ẕ → z]

Ör:

Fa: ذخيرة/*ẕaẖire,* ذرّيّة/*ẕürriyye,* ذنب/*ẕenb,* ذهن/*ẕihin*

Ma: زَخِيرَه/*zaẖire*, زِرِّيَه/ *zürriyye,*زَنْبْ/*zenb*, زِهَنْ/*zihin*

Sa: زَخِيرَه/*zaẖiré* (zahire), زِرِّيَه/*ẕırriyé* (zürriyet), زَنْبْ/*ẕenb* (günah), زِهَنْ/*zihén* (zihin)

7. س/ *s* Sesi

Fasih Arapçada mevcut olan bu ses, Mısır ve Siirt Arapçasında bazen ز/ z şeklinde telaffuz edilmektedir (Dayf, 1994: 154; Akay, 2021: 78). [s→z]

Ör:

Fa: سلحفاة/*suleẖfe*

Ma: زِحْلَفة/*ziẖlefe* (kaplumbağa)

ISBN: 978-605-73901-3-4

Sa: زَلْحَفًا/*zelḥefé* (kaplumbağa)

8. ش / ş Sesi

Fasih Arapçada mevcut olan bu ses Mısır ve Siirt Arapçasında bazen س/ s şeklinde telaffuz edilmektedir (Dayf, 1994: 155; Akay, 2021: 78). [ş→ s]

Ör:

Fa: شجيع/şeci‘

Ma: سجيع/seci‘

Sa: سجيع/seci‘

9. ص / *ṣ* sesi

Fasih Arapçada mevcut olan bu ses, Mısır ve Siirt Arapçasında bazen ز/ z şeklinde telaffuz edilmektedir (Dayf, 1994: 156; Akay, 2021: 78). [ṣ→z]

Ör:

Fa: قِصْدِير

Ma: قَزْدِير (kalay)

Siirt Arapçasına ait örnekler ise aşağıda gösterilmiştir.

Fa. صَغير /*ṣaġîr*→Sa: إِزْغَيَّر /*izġayyér* (küçük)

10. ض /ḍ sesi

Fasih Arapçada mevcut olan bu ses, Mısır ve Siirt Arapçasında bazen ظ/ ẓ şeklinde telaffuz edilmektedir (Dayf, 1994: 156; Akay, 2021: 79). [ḍ → ẓ]

Ör:

Fa: ضَبَطَ

Ma: ظَبَطَ (Zaptetmek)

Fa: ضعيف/*ḍaʿif* →Sa: ظعيف/*ẓaíf* (zayıf)

11. ع/ ʿ Sesi

Fasih Arapçada mevcut olan bu ses, Mısır ve Siirt Arapçasında bazen ح/ ḥ şeklinde telaffuz edilmektedir (Dayf, 1994: 158; Akay, 2021: 79). [ʿ → ḥ]

Ör:

Fa: انْكَشَعَ

Ma: انْكَشَحَ (gitti)

Fa: نعنع/*naʿneʿ* →Sa: نَانَحْ /*nêneḥ* (nane)

12. ق/ *ḳ* Sesi

Kahire’de Memlükler asrında bu ses tahfif amacıyla hemzeye tebdil edilmiştir. Siirt Arapçasında bu ses aynen telaffuz edildiği gibi -özellikle kadınlar- tarafından ق/*ḳaf* harfi أ/*hemze* ye tebdil edilip yumuşatılarak kullanılır. Aslında Arapların ekseriyeti ق/*ḳaf* harfini أ/*hemze* harfiyle değiştirerek seslendirmektedir (Dayf, 1994: 159-160; Akay, 2021: 79-80; Çıkar ve Timurtaş, 2009: 99). [ḳ →’]

Ör:

Fa: قلب/*ḳalb*, قدر/*ḳader*, مقص/*maḳas*, قال/*ḳâle*

Ma: أَلْب/*elb*, آدَرْ/adar, مَأَص /*maaṣ*, آل/*êl*

ISBN: 978-605-73901-3-4

Sa: أَلْب/*elb (*kalp), آدَرْ/adar (kader), مَأَص /*maaṣ* (makas), قال/*ḳale*→ آل/*êl* (dedi)

13. ه/*h* Sesi

Fasih Arapçada mevcut olan bu ses, Mısır ve Siirt Arapçasında bazen أ/*hemze* şeklinde telaffuz edilmektedir (Dayf, 1994: 162-163; Akay, 2021: 81). [h → e, a, u, û]

Ör:

Fa: هَا هُوَ

Ma: أَهُوَ (işte o)

Fa: هو/*huve*→Sa: أُوَ/*uvé* (o)

YÖNTEM

Çalışmada konumuzu doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren Arapçanın dil ve gramer yapısı, Mısır başta olmak üzere Arap lehçeleri, Siirt Arapçası ve dil yapısı ile ilgili araştırma, inceleme ve derleme niteliğinde çalışmalar gözden geçirilerek elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Siirt'te kullanılan Arapça, çalışmanın esas noktalarından biri olduğundan yapılan bazı tespitlerde örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

BULGULAR

Şevkî Dayf, fasih Arapça ile Arap lehçelerini kıyaslarken kısmen de Mısır lehçesi ile diğer lehçeler arasında karşılaştırma yapmaktadır. Fakat konunun daha iyi anlaşılması için verdiği örneklerin büyük bir kısmı Mısır Arapçasından seçilmiştir. Bu örneklerden hareketle kelimelerin yerel lehçelerde nasıl tahrif edildiğini ve özellikle Mısır lehçesinde azımsanmayacak ölçüde tahrif sayılabilecek birçok kullanım varlığını gözler önüne sermektedir. Mısır lehçesi ile karşılaştırma yapıldığında Siirt lehçesinde de Fasih Arapçaya muhalif bazı farklılıkların ortaya çıktığı ve bu farklılıkların Mısır lehçesi ile önemli bir oranda ortak özellikler gösterdiği görülmektedir.

SONUÇ

Mısır lehçesinde olduğu gibi Siirt lehçesinde de başta coğrafi olmak üzere birçok nedenden kaynaklanan ve Fasih Arapçaya aykırı bazı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Mısır lehçesi ile Siirt lehçesinde meydana gelen bu farklılıklar ortak özellikler göstermektedir. Bu özellikler ana hatlarıyla şöyle sıralanabilir:

1. Siirt ve Mısır lehçelerinde, diğer Arap lehçelerinde de görülebileceği üzere morfolojik, söz dizim/sentaks ve fonetik açısından bazı değişiklikler ve kısaltmalar görülmektedir.
2. Her iki lehçede i'rab ihmal edilmektedir.
3. Fasih Arapçada bulunan kimi harfler başka seslere dönüşmüş, Arapçada bulunmayan bazı harfler de ilave edilmiştir.
4. Kelime ortasında bulunan ء/hemze telaffuz edilmemekte veya başka bir sese dönüşmektedir.
5. Arapçanın temel özelliklerinden olan erillik ve dişilik konusunda uyumluluk olmakla birlikte fiil çekiminde bazı kiplerde aykırı kullanımlar göze çarpmaktadır.
6. Fasih Arapçanın en belirgin özelliklerinden olan fiil ve zamirlerdeki eril ve dişil ayrımları bazı kullanımlarda ihmal edilmiştir.
7. Fiillerde, ikili/tesniye kalıbı kullanılmayıp yalnızca tekil ve çoğul kalıpları kullanılmaktadır. İsimlerde ise ikili/tesniye kalıbı kullanılır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

8. Fasih Arapçada fethalı okunan malum muzari fiil, Arap lehçelerinde "teltele" adı verilen olguda mevcut kesre ile okunmaktadır.

9. İki lehçe de Türkçe ve diğer dillerden ödünç kelimeler almıştır.

ÖNERİLER

Bir dilin yaşatılması için söz konusu dilin sözel ve yazılı, kültürel ve folklorik değerleri bilimsel yöntemlerle derlenip kayıt altına alınmalıdır. Kayıt altına alınan bu malzemeler alan, konu ve içerik bakımından çok çeşitli olmalı, ses kaydı, görüntülü çekimler ve gözlem yoluyla veri toplanarak transkripsiyon yöntemiyle yazıya dökülmeli ve bu dilin kapsamlı bir grameri hazırlanmalıdır. Bunun yanında karşılaştırmalı çalışmalar yapılarak dilin diğer lehçelerinin benzer ve farklı yönleri belirlenip kayıt altına alınması gerekir.

KAYNAKÇA

Acat Yaşar, "Anadoluda Konuşulan Arap Diyalektleri Üzerine Avrupa ve Türkiye'de Yapılan Çalışmalar", Türkiye'de Konuşulan Arap Diyalektleri, İstanbul: Akdem Yayınları, ed. Yaşar Acat, 2018, s.s. 7-26.

Akay S. (2021). *Geçmişten Günümüze Siirt Arapçası*. ed., Mehmet Nafi Arslan, İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.

Akay S. (2019). "Siirt Arapçasındaki Deyimler ve Mesellerin Filolojik Özellikleri". *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (7/13), 277-288.

Alp M. (2011). "Farklı İki Açıdan Arapça: Fusha ve Avamca", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (11/2), 87-110.

Cengiz, E. (2018). *Türkiye'de Konuşulan Arap Diyalektleri*. Ed. Y. Acar. İstanbul: Akdem Yayınları, s.s. 223-265.

Timurtaş, A., Çıkar, M. Ş. (2009). Siirt Yöresinde Konuşulan Arapçanın Temel Özellikleri, *Nüsha 9*(28), 87-112.

Dayf, Ş. (1994). *Tahrîfatu'l ammiyye li'l fushâ fi'l kavâid ve'l-binyât ve'l-hurûf ve'l harekât*. Kahire: Daru'l- Maarif.

el-Galayinî M. (1966). *Camiu'd-Durûsi'l-Arabiyye*, C.III, 10.b., Beyrut: el-Mektebetu'l- Asriyye.

Gül, N. (2013). *Siirt Arapçasını Kurtarmak*. Ankara: Sage Yayıncılık.

Görgin, M. Şefik. *Arapça Qêltu Lehçesi Siirt Arapçası 'Arabi'l-Welêyê,* Özel Basım, 2014.

Gündüzöz, S. (2003). "Klasik ve Modern Arapçanın Sınırları". *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları*, S.8, 69-185.

İşler, E. (2003). "Arapça ve Türkçede Zamanlar-Karşıtsal Çözümleme-". *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları,* (3/8), 55-68.

El-Kaysî, M. M. (2013). *Mevsûatu'l Lugâti'l-Ammiyyet'il Bağdâdiyye*. Amman: Daru'l-Edib

Matar, S. (2008). *Mevsuatu'l-Luğati'l-Irakiyye*, Irak: Merkez- i Diraseti'l- Ümmeti'l Irakiyye.

Paşa, A. T. (2003). Lehecâtu'l-Arab. Mısır: Mektebetu'l-Sakafiyye.

es-Samarraî İ. (1994). *Fî'l-Lehecâti'l-Arabiyyeti'l-Kadîme*, Beyrut: Daru'l-hadase.

Şensoy, S. (2010). "Mesel". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 39. İstanbul: TDV Yayınları, 31-33.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Yıldız, M. (2010). "Standart ve Yerel Arapçanın Tarihsel ve Filolojik Sınırları". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, (10/3), 23-41.

Yılmaz, O. (2011). *Arapça Dilbilgisi*, 2.b., İstanbul: Ravza Yayınları.

ISBN: 978-605-73901-3-4

İŞLETMELERİN ETİK DIŞI FAALİYETLERİ POTANSİYEL ÇALIŞANLARIN İŞVEREN MARKA DEĞERİ ALGILARINI ETKİLER Mİ?

Dr. Öğr. Üyesi Sevdiye ERSOY YILMAZ
Çankırı Karatekin Üniversitesi, Çankırı, Türkiye, sevdiyeyilmaz@karatekin.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Emine ÇETİNEL
Çankırı Karatekin Üniversitesi, Çankırı, Türkiye, eminecetinel@karatekin.edu.tr

ÖZET

Son yıllarda işletmelerde markalaşma çabalarının bir parçası olarak ortaya çıkan işveren markası, mevcut ve potansiyel çalışanları cezbetme, motive etme ve elde tutma hedeflerine yönelik olarak işletmelerin değer sistemlerini, politikalarını ve faaliyetlerini kapsayan stratejik bir kavramdır. Buna göre işveren markası işletmenin *"çalışmak için iyi bir yer"* olduğu algısını destekler. Dolayısıyla yoğun rekabetin yaşandığı günümüz iş dünyasında işveren markasının yetenekli çalışanları işletme bünyesine çekmek gibi önemli bir rekabet avantajı sağladığı söylenebilir. İşveren marka kimliğinin oluşmasında potansiyel adaylara sunulan ücret, iş güvencesi, fiziksel çalışma şartları, gelişim imkânları gibi araçsal özellikler önemli bir etkendir. Ancak yapılan çalışmalar firma imajı, rekabetçi konum, etik ve sosyal sorumluluk gibi sembolik özelliklerin de potansiyel adayların iş başvurusu kararında etkili olabileceğini göstermektedir. Bir diğer ifadeyle potansiyel adayların iş başvurusu kararlarında işletmelerin sundukları imkânların yanı sıra etik ve sosyal sorumluluk faaliyetlerinin de etkili olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla işletmelerin iş etiği düzeylerinin potansiyel adayların işveren marka değeri algılarına etkisinin araştırılması anlamlı bir çaba olarak görülmüş ve bu çalışma *"etik dışı işletme faaliyetleri potansiyel çalışanların işveren marka değeri algılarını etkiler mi?"* sorusuna yanıt bulmak amacıyla gerçekleştirmiştir. Buna göre işletmelerin daha çok kazanma amaçları doğrultusunda insan hayatını tehlikeye sokabilecek düzeye varabilen etik dışı faaliyetlerinin, yakın gelecekte işgücü piyasasına aktif olarak katılım sağlayacak 4. sınıf üniversite öğrencilerinin işveren markası algılarına etkisinin araştırılması çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Araştırma sorusuna cevap bulmak amacıyla veriler, Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümünde 4. Sınıfta eğitimlerine devam eden ve Kariyer Yönetimi dersi almış 17 öğrenciden toplanmıştır. Araştırma kapsamında kapalı *(dolaylı)* kurgusal senaryo tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda potansiyel adaylar için işveren markasının sembolik boyutunun işveren markasının araçsal boyutuna nazaran daha ön plana çıktığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İşveren markası, etik, senaryo tekniği.

ISBN: 978-605-73901-3-4

DO THE UNETHICAL ACTIVITIES OF BUSINESSES AFFECT POTENTIAL EMPLOYEES' PERCEPTIONS OF EMPLOYER BRANDING VALUE?

ABSTRACT

Employer branding, which has emerged as a part of branding efforts in businesses in recent years, is a strategic concept that encompasses the value systems, policies and activities of businesses for the goals of attracting, motivating and retaining current and potential employees. Accordingly, employer branding supports the perception that the business is a "good place to work". Therefore, in today's business world where intense competition is experienced, it can be said that the employer branding provides an important competitive advantage such as attracting talented employees to the business. Instrumental characteristics such as wages, job security, physical working conditions and development opportunities offered to potential candidates are an important factor in the formation of employer brand identity. However, studies show that symbolic characteristics such as company image, ethics and social responsibility can also be effective in the job application decision of potential candidates. In other words, it is possible to say that the ethical and social responsibility activities of the enterprise, as well as the opportunities offered by the enterprise, are also effective in the job application decision of potential candidates. Therefore, investigating the effect of business ethics levels of businesses on employer brand value perceptions of potential candidates was seen as a meaningful effort and this study carried out in order to find an answer to the question of "do unethical business activities affect potential employees' perceptions of employer brand value?". Accordingly, the main purpose of the study is to investigate the effects of unethical activities of enterprises, which may endanger human life in line with the aims of earning more, on the employer brand perceptions of 4th year university students who will actively participate in the labor market in the near future. In order to find an answer to the research question, the data were collected from 17 students who were continuing their education in the 4th grade and took the Career Management Course at the Department of International Trade and Finance at Çankırı Karatekin University. Closed (indirect) fictional scenario technique was used within the scope of the research. As a result of the research, it has been determined that the symbolic dimension of the employer brand is more prominent than the instrumental dimension for potential candidates.

Keywords: Employer branding, ethics, scenario technique.

GİRİŞ

Değişim, hayatın inkâr edilemez bir gerçeğidir. Öyle ki M.Ö. 535 yılında dünyaya gelmiş olan Herakles dâhi günümüzün hızla değişen dünyasından çok farklı bir dünyada yaşamasına rağmen *"değişmeyen tek şey değişimin kendisidir"* diyerek bu gerçeğe vurgu yapmıştır. Elbette ki Herakles'in bu ünlü sözünü dile getirirken günümüz dünyasında yaşanan hızlı ve geniş çaplı değişimi öngörmesi mümkün değildi. Nitekim günümüzde yaşanan değişim süreci şiddeti, hızı ve kapsayıcılığı ile çoğu zaman günümüz insanını dâhi şaşırtmaktadır. İş dünyası ve işgücü piyasası ise bu anlamda değişim rüzgârlarının en sert estiği alanlardan biridir. Gerçekten de zaman zaman doğrudan değişimin tetikleyicisi rolünü üstlenen zaman zaman ise değişim dalgasına kapılmak zorunda kalan işletmeler, zamanın koşullarına ayak uydurabilmek için sürekli bir savaş vermek zorunda kalmaktadırlar. İşletmeler için bu savaşta ayakta kalabilmenin yolu ise günümüz iş dünyasının değişen koşullarına uyum sağlayabilme ve hatta bu değişimi yönetebilme yeteneğine sahip mevcut ve potansiyel işgücüne sahip olmaktan geçmektedir. Bu çerçevede Biswas ve Suar (2016:58)'nın *"işletmeler, iş için doğru yetenekleri çekebilme kabiliyetlerine bağlı olarak yaşayacak ve öleceklerdir."* önermesi çok da gerçeklikten uzak görünmemektedir. Bir diğer ifadeyle günümüzde işletmelerin kendilerini değişen ekonomik koşullarla karakterize edilen dinamik,

ISBN: 978-605-73901-3-4

karmaşık ve rekabetçi bir ortamda ayakta kalma savaşı içinde bulmalarının bir sonucu olarak yetkin bir işgücüne olan talebin de hızla arttığını söylemek mümkündür (Sharma ve Prasad, 2018). Ancak işgücü piyasasının da kendi içinde sürekli bir değişim süzgecinden geçtiği de unutulmamalıdır. Nitekim yavaş yavaş bir yandan X kuşağını işgücü piyasasından uğurlamaya bir yandan da Z kuşağını yeni iş görenler olarak karşılamaya hazırlanan işgücü piyasasına bakıldığında çalışanların becerilerinin, yeteneklerinin, tutum ve davranışlarının, işten ve işletmeden beklentilerinin de büyük değişimler geçirdiğini görmek mümkündür. İşgücü piyasasını etkisi altına alan tüm bu etkenler son yıllarda işletmelerin yetenekli işgücü bulma ve işletmede tutma konusunda önemli zorluklarla karşılaşmasına neden olmaktadır. Bunun da ötesinde önümüzdeki yıllarda X kuşağından çalışanların yavaş yavaş çalışma hayatını terk etmeye başlaması, Y kuşağı çalışanlarının yaşlanarak dijitalleşen dünyaya ayak uydurmakta zorlanmaya başlaması, yetenekli işgücünün geçmiş yıllarda çok fazla iş değiştirmemesine rağmen günümüzde çok daha mobil hale gelmesi, dijitalleşen iş dünyasının çalışanlardan talep ettiği yeteneklerin günden güne artması ve değişmesi vb. faktörlerin etkisiyle bu zorluğun daha da artacağını söylemek çok da yanlış bir öngörü olmayacaktır (Alshathry vd., 2017; Benraïss-Noailles ve Viot, 2021; De Stobbeleir vd., 2018). Elbette ki iş dünyasının işgücü piyasasındaki bu değişimlerin ve kendisini bekleyen zorlukların farkında olmadığını söylemek mümkün değildir. Bu bağlamda işletmelere ve özellikle insan kaynakları yönetimi uygulamalarına bakıldığında son yıllarda işletme imajı ve işveren markası oluşturma çabalarına özel bir ağırlık verildiği görülmektedir. Şöyle ki geçmiş yıllarda işletmelerin odak noktası ürüne yönelik markalama çalışmaları olmasına rağmen günümüzde marka kavramının anlamı genişlemiş ve insan kaynakları yönetimini de kapsayan bir kavram haline gelmiştir. Bu bağlamda işveren markasının işletmeler için mevcut işgücü piyasasında çalışanların geçmişe nazaran çok daha karmaşık olan beklentilerini gözeterek, mevcut ve potansiyel çalışanlar için tercih edilen bir işveren olarak öne çıkması için kullanılan önemli bir araç olduğunu söylemek mümkündür (Alshathry vd., 2017; De Stobbeleir vd., 2018; Rampl ve Kenning, 2014; Roy, 2008; Sharma ve Prasad, 2018).

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Marka ve markalama çalışmaları işletmecilik alanı için yeni kavramlar değildir. Aksine ilk işletmelerden bu yana marka ve markalama çalışmalarının işletmenin temel işlevleri arasında yer aldığını söylemek mümkündür. Ancak marka kavramının insan kaynakları alanında kullanılması ve ürün yerine işletmenin işveren kimliğine vurgu yapılması yeni bir bakış açısının ürünüdür (Okolocha, 2020; Rampl ve Kenning, 2014). Buna göre işveren markası fikri benzer çalışma prensipleri altında fark edilir ve benzersiz bir markanın yaratılmasını amaçlayan kurumsal markalaşma fikrinden türemiştir (Biswas ve Suar, 2016). Gerçekten de tüketicilerin zihninde ürünün kalıcı bir imajını yaratmak için sarf edilen çabalar üzerine odaklanan ürün markalama sürecine benzer şekilde işveren marka süreci de mevcut ve potansiyel çalışanların kafasında istenen imajın yaratılması yönündeki çabalarına odaklanır. Dolayısıyla pazarlama ve insan kaynakları kombinasyonunun bir örneği olan işveren markası kavramı çerçevesinde çalışan müşteri, işveren marka ve insan kaynakları da ürünün tedarikçisi olarak kabul edilir (Moroko ve Uncles, 2008; Benraïss-Noailles ve Viot, 2021). Bu bağlamda güçlü bir işveren markası oluşturmak, mevcut çalışanlarda olumlu tutumlar yaratırken potansiyel çalışanlarda da işletme ile ilgili olumlu bir algının oluşmasına sebep olarak işletmelerin kendilerini rakiplerinden farklılaştırarak işgücü piyasasında sürdürülebilir bir rekabet

ISBN: 978-605-73901-3-4

avantajı elde etmelerini sağlayacaktır (Ronda vd., 2018; Tanwar ve Prasad, 2016). İşveren markası oluşturma sürecinde yine ürün markalama sürecine benzer şekilde işveren markası yaratmak üzere pazarlama araştırması, halkla ilişkiler ve reklamcılık gibi bazı yönetim araçlarının da kullanıldığı görülmektedir (Alshathry vd., 2017; Roy, 2008). Bu bağlamda mevcut ve potansiyel çalışanlar tarafından algılandığı şekliyle bir işletmenin işveren olarak imajının etkin yönetimini hedefleyen işveren markası kavramı, tamamen müşterinin beklentilerini bilmek ve ürün veya hizmetleri buna göre tasarlamak üzerine inşa edilmiş ürün markalama sürecine benzer şekilde mevcut ve potansiyel çalışanların beklentilerine odaklanmakta ve örgütün bir işveren olarak işgücü pazarındaki kimliğini inşa etmek üzere çalışmalar yapmaktadır (Itam vd., 2020; Rampl ve Kenning, 2014: 219). Dolayısıyla nasıl ki bir markanın ayırt edici unsuru, ürünü rakiplerinden farklı kılması ise işveren markasının da işletmeyi rakiplerinden farklılaştıran tanımlanabilir ve benzersiz bir işveren kimliği oluşturduğunu söylemek mümkündür (Biswas ve Suar, 2016: 58; Hosseini vd., 2021; Verčič ve Ćorić, 2018).

Literatüre bakıldığında akademisyenlerin Ambler ve Barrow'un (1996) konuya ilişkin makalesini işveren markası kavramına yönelik akademik ilginin başlangıç noktası olarak kabul ettikleri görülmektedir (Benraïss-Noailles ve Viot, 2021; Carlini vd., 2018; Okolocha, 2020; Ronda vd., 2018). Dolayısıyla Ambler ve Barrow (1996: 187) tarafından yapılan *"bir işletmede istihdam edilmenin sağladığı ve işveren işletmeyle özdeşleşen fonksiyonel (işlevsel), ekonomik ve psikolojik faydalar paketi"* tanımlaması literatür kapsamında işveren markasına yönelik en sık tekrar eden tanım olarak karşımıza çıkmaktadır. Elbette çeşitli yazarlar tarafından kavrama yönelik *"bir işletmenin, çalışmak için arzu edilen bir yer olduğunu mevcut ve potansiyel personele iletme çabalarının toplamı"* (Verčič ve Ćorić, 2018: 446), *"işletmedeki çalışanların, potansiyel çalışanların ve ilgili tüm paydaşların farkındalık ve algılarını yönetmek için uygulanan uzun hedefli bir strateji"* (Özcan ve Elçi, 2020: 2) veya basitçe *"yetenekli bireyleri bir işletmeye çeken şeyin önemli bir parçası"* (Das ve Ahmed, 2014: 138) gibi farklı tanımlamalar da yapılmıştır. Bu bağlamda işveren markasının işletmeyi rakipleri karşısında farklılaştırarak mevcut ve potansiyel çalışanların "*bu işyerinde benim için ne var?"* sorusuna yanıt vermelerine yardımcı olan bir kavram olduğunu söylemek mümkündür (Das ve Ahmed, 2014; Jones ve Ahmad, 2011; Özcan ve Elçi, 2020). Bu çerçevede işlemenin özünü temsil eden işveren markası, işletmenin kültürünü, değerlerini, tutumlarını ve çalışanlarıyla olan ilişkisini mevcut ve potansiyel çalışanlara iletmek suretiyle işletmenin *"çalışılacak en iyi yer"* veya *"tercih edilen işveren"* olarak işgücü piyasasında güçlü bir konum elde etmesinde önemli bir rol oynayacaktır (Itam vd., 2020; Jones ve Ahmad, 2011; Verčič ve Ćorić, 2018; Zhang vd., 2021). Tüm bunlar göz önüne alındığında başarılı bir şekilde oluşturulan işveren markasının potansiyel adaylar için başvuru sürecinde işveren seçim kararı üzerinde kritik bir role sahip olması çok da şaşırtıcı olmayacaktır. Gerçekten de işveren markasının rollerinden biri, işletmeyi potansiyel çalışanların zihninde tercih edilen işyeri olarak konumlandırmaktır (Tanwar ve Kumar, 2019: 802). Bu konumlandırma potansiyel çalışanların işletmenin kendilerine maaş, çalışma koşulları vb. konularda neler sunacağı konusunda işletmeye katılmadan önce nadiren doğru bilgiye sahip oldukları düşünüldüğünde daha da büyük bir önem kazanmaktadır (Alshathry vd., 2017; Sharma ve Prasad, 2021). Dolayısıyla güçlü ve pozitif bir işveren markası imajının işletmeye mevcut ve potansiyel çalışanların özdeşleşebilecekleri ve katılmayı arzulayacakları ayırt edici bir kimlik sağlayarak iş arama sürecindeki bireylerin işletmeyi tercih etmesinde önemli bir etki yaratma potansiyeli taşıdığını söylemek mümkündür (Carlini vd., 2018; Sharma ve Prasad, 2021). Nitekim

ISBN: 978-605-73901-3-4

iş arayanların daha düşük ücret sunmasına rağmen pozitif işveren markasına sahip işletmeleri tercih ettiğini gösteren araştırma sonuçları (Kucherov vd., 2019: 29) da bu görüşü destekler niteliktedir.

Daha önce de değinildiği üzere işveren markası, çalışanların zihninde işletmeyi çalışılacak en güzel yer olarak konumlandırma amacıyla oluşturulur. Bunu yaparken de işletmenin çalışanlar için çekici hale gelmesini sağlayan özelliklerine ve çalışanlara sunabileceği imkânlara vurgu yapılmalıdır. Bu anlamda ücret, çalışma saatleri, kariyer olanakları, örgüt kültürü, firma imajı gibi çalışanlara sunulan imkanlar veya işletmenin belirli özellikleri nedeniyle işletmeyi çalışanlar için çekici hale getiren işveren nitelikleri işveren markasının da boyutlarını oluşturur (Ronda vd., 2018). Literatür kapsamında işveren markası ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında işveren markasının boyutlarının çeşitli şekillerde sınıflandırıldığı dikkat çekmektedir. Buna göre işveren markasına yönelik akademik ilgiyi başlatan çalışmalarında Ambler ve Barrow'un (1996) işveren markasının boyutlarını fonksiyonel *(işlevsel)*, ekonomik ve psikolojik faydalar olarak sınıflandırdıkları görülmektedir. Buna göre işin özellikleri, kariyer fırsatları, eğitim olanakları gibi fonksiyonel *(işlevsel)* faydalar ve maaş, emeklilik olanakları gibi ekonomik faydalar işverenle ilgili somut faydalara atıfta bulunurken psikolojik faydalar ise örgüt kültürü, kişi-örgüt uyumu gibi maddi olmayan faktörleri ifade etmektedir (Hosseini vd., 2021). Dolayısıyla son dönemde yapılan çalışmalarda işveren markasının boyutlarının daha çok araçsal faydalar ve sembolik faydalar olmak üzere iki ana kategori altında incelendiği dikkat çekmektedir (Biswas ve Suar, 2016; Sharma ve Prasad, 2021; Zhang vd., 2021). Buna göre araçsal boyut; maaş, terfi fırsatları, sosyal haklar, iş yoğunluğu ve iş istikrarı dâhil olmak üzere somut insan kaynakları yönetimi uygulamalarıyla kendini gösterir. Sembolik boyut ise saygınlık, imaj, kültür de dahil olmak üzere soyut işletme özellikleri veya dış imajlarla daha fazla temsil edilmektedir (Zhang vd., 2021: 258). Özetle, işveren marka kimliğinin oluşmasında ve işgücü piyasasında tercih edilen bir işveren olarak kabul edilmesinde iş özellikleri ve potansiyel çalışanlara sunulan maddi olanaklar kadar işletmeye ait özelliklerin de büyük öneme sahip olduğu görülmektedir. Bu çerçevede sosyal sorumluluk çalışmaları ve etik tutum ile daha da perçinlenen olumlu bir firma imajının güçlü ve pozitif bir işveren marka kimliğinin oluşmasında etkili olacağını söylemek çok da yanlış olmayacaktır.

Bonaiuto vd. (2013) iş arama sürecini iş arayanların ve potansiyel işverenlerin karşı tarafla değerler ve kişilik açısından benzerlik taşıdıkları algısı temelinde birbirleri hakkında kararlar aldıkları bir eşleşme oyununa benzetmektedir. Bu oyunda tutumları, görüşleri ve değerleri paylaştıkları işletmelere ilgi duyan bireyler bu kuruluşların bir parçası olmaya çalışırken işletmeler de bünyelerine alacakları çalışanları işletmenin temel niteliklerini temsil eden kişiler arasından seçmeye çalışırlar (Bonaiuto vd., 2013: 781). Nitekim çeşitli araştırmalar da göstermektedir ki potansiyel çalışanlar kişisel değer ve normlarına uygun işverenlerle çalışmayı tercih etmektedirler (Sharma ve Prasad, 2021: 2). Bir işletmenin *"çalışmak için iyi bir yer"* olarak algılanma derecesi olarak tanımlanan ve işletmenin maddi olmayan, soyut ve öznel özellikleri olan sembolik nitelikler aracılığıyla oluşan işletme imajı ile desteklenen güçlü bir işveren markasının varlığı ise bu süreçte potansiyel çalışanların kararlarını etkileyen önemli bir etkendir (Biswas ve Suar, 2016; Sharma ve Prasad, 2021). Şöyle ki pozitif işletme imajı potansiyel çalışanlara işgücü piyasasında iyi tanınan bir üne sahip bir işletmenin üyesi olmaktan gurur duyabileceklerinin sinyallerini gönderecek ve iş arama sürecindeki adayların işletmeye katılma arzusunu

ISBN: 978-605-73901-3-4

arttıracaktır (Alshathry vd., 2017; Biswas ve Suar, 2016; Rampl ve Kenning, 2014). Bu durum elbette ki adayların bir işletmeye iş başvurusunda bulunurken işin doğası ve işin türü hakkında endişe duymayacakları anlamına gelmemektedir. Ancak işletmelerin davranış ve tutumlarına ilişkin haberlere hızla ve kolaylıkla ulaşılabildiği günümüz dünyasında özellikle genç neslin iş başvurularında kendilerine gurur, itibar ve prestij hissi veren bir işletmeyi öncelikli olarak tercih etmeleri çok da şaşırtıcı bir durum olarak değerlendirilmemelidir (Sharma ve Prasad, 2021). Bu bağlamda işletmelerin özellikle sosyal sorumluluk çalışmaları ve etik tutumları firma imajının oluşmasında önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Pozitif işletme imajının ortaya çıkardığı parçası olmaktan gurur duyulan işletme algısı kendini işletmelerin iş etiği tutumları ve sosyal sorumluluk çalışmaları ile ilgili algılar bağlamında ortaya koyar. Şöyle ki iş etiği ve sosyal sorumluluk faaliyetleri genellikle ve en basit anlamıyla *"iyilik yapmak"* ve zarar vermemek olarak tanımlanır (Ferrell vd., 2019: 499). Bu doğrultuda işletme imajını güçlendiren etik tutumlar ve sosyal sorumluluk faaliyetleri işletmeye sadece faaliyet gösterdiği pazarda olumlu katkılar sağlamakla kalmaz. Aynı zamanda marka imajını geliştirmenin bir yolu olarak potansiyel ve mevcut çalışanlar arasında da olumlu bir imaj yaratarak işletmenin kendisini işgücü piyasasında olumlu bir şekilde konumlandırmasına da yardımcı olur (Tanwar ve Kumar, 2019). Şöyle ki etik tutumlar sergilemesi ve sosyal sorumluluk faaliyetlerinde bulunması işletmenin potansiyel adaylar tarafından kendi özel hayatlarında izledikleri değerlerle eşleşen değerler çerçevesinde faaliyet gösteren bir işletme olarak algılanmasını sağlayacaktır. Bu durumun söz konusu adaylar için işletmenin çekiciliğini arttıracağını düşünmek ise çok da yanlış olmayacaktır (Carlini vd., 2018; Roy, 2008; Tanwar ve Kumar, 2019). Nitekim, özellikle genç çalışanların etik tutumlar ve sosyal sorumluluk davranışlarının getirdiği itibar nedeniyle diğer işletmelerin sunduğu maddi avantajları reddettiğini (Sharma ve Prasad, 2021), etik tutumlar ve eğitim olanaklarının işveren çekiciliği üzerinde spor salonu, sağlık hizmeti gibi avantajlardan çok daha fazla etkiye sahip olduğunu (Kucherov vd., 2019), potansiyel çalışanların sosyal sorumluluk projelerine dahil olan işletmeleri toplumda kazandıkları saygı ve itibar nedeniyle daha iyi işverenler olarak algıladıklarını (Biswas ve Suar, 2016; Hosseini vd., 2021; Okolocha, 2020; Özcan ve Elçi, 2020; Sharma ve Prasad, 2018; Sharma ve Prasad, 2021; Tanwar ve Prasad, 2016) gösteren araştırma sonuçları da bu görüşü destekler niteliktedir.

YÖNTEM

Bu çalışma "*etik dışı işletme faaliyetleri potansiyel çalışanların işveren marka değeri algılarını etkiler mi?*" sorusuna yanıt bulmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda veriler, Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümünde 4. sınıfta eğitimlerine devam eden ve Kariyer Yönetimi dersi almış 17 öğrenciden toplanmıştır. Dolayısıyla katılımcılar, olasılık dışı örnekleme yöntemi kullanılarak araştırmaya dâhil edilmiştir. Etik dışı işletme faaliyetlerinin katılımcıların işveren marka değeri algıları üzerindeki etkisini belirlemek üzere nitel bir araştırma yöntemi olan kapalı *(dolaylı)* kurgusal senaryo tekniği kullanılmıştır. Araştırma kapsamında kullanılan senaryo gerçek bir uluslararası gıda firmasının etik dışı faaliyet gösterdiği iddialarından esinlenerek oluşturulmuştur. Bu senaryo bağlamında katılımcılara böyle bir firmadan iş teklifi aldıklarını düşünmeleri istenmiş ve bu teklife nasıl bir yanıt verecekleri nedenleriyle birlikte öğrenilmeye çalışılmıştır. Elde edilen veriler NVivo 12 nitel veri analizi programına aktarılmış ve nitel verilerin analiz

ISBN: 978-605-73901-3-4

edilmesinde sıklıkla kullanılan içerik analizi (Lune ve Berg, 2017) yöntemi kullanılmıştır. Nitel çalışmaların analiz edilmesi kapsamında değerlendiricilerin tamamen tarafsız olamayacağı gerçeğinden hareketle bu kapsamda ortaya çıkabilecek dezavantajların bertaraf edilebilmesi için güvenirliğin sağlanması önemli bir gerekliliktir (Çelik vd., 2020: 399). Nitekim çalışmada analizlerin güvenilirliğinin sağlanabilmesi için literatürde sıklıkla başvurulan en az iki araştırmacının birbirinden bağımsız olarak kod oluşturması yöntemi (Lune ve Berg 2017) kullanılmıştır. Çalışmada iki araştırmacı tarafından yapılan kodlamalar daha sonra karşılaştırılmış ve farklılıklar tartışılarak üzerinde uzlaşı sağlanan nihai kodlara ulaşılmıştır.

BULGULAR

İki araştırmacı tarafından yapılan içerik analizi sonucunda, üzerinde uzlaşı sağlanan 3 kategori ve bu kategorilerin altında yer alan 18 kod ortaya çıkmıştır. Tablo 1 içerik analizi kapsamında ortaya çıkan kategori ve kodlara ilişkin frekansları göstermektedir.

Araştırma sorusu bağlamında elde edilen verilere göre katılımcıların cevapları iş teklifini kabul etme, şartlı kabul etme ve kabul etmeme olmak üzere 3 kategoride toplanmıştır. Buna göre 2 katılımcı bu iş teklifini kabul edeceklerini, 4'ü kabul edeceklerini ancak durumu değiştirmek adına çaba göstereceklerini veya ilk fırsatta işten ayrılacaklarını, 11 katılımcı ise kabul etmeyeceklerini ifade etmişlerdir. Kategoriler altındaki kodlara bakıldığında iş teklifini kabul ederdim cevabını veren katılımcılara ilişkin veriler doğrultusunda temel ihtiyaçları karşılayamama endişesi, değer erozyonu, sorumluluk alanı dışında görme, bireysel çıkarların üstün tutulması, olumlu firma imajı, kariyer basamağı olarak görme, çalışanlara sunulan imkânlar ve söylenti olma ihtimali olmak üzere 8 kodun oluşturulduğu görülmektedir.

Tablo 1. Sıklık ve Anlamlılık Analizi Sonuçları

Kategori	Kod	Frekans
Kabul Etme	Temel İhtiyaçları Karşılayamama Endişesi	3
	Değer Erozyonu	2
	Sorumluluk Alanı Dışında Görme	1
	Bireysel Çıkarların Üstün Tutulması	1
	Olumlu Firma İmajı	1
	Kariyer Basamağı Olarak Görme	1
	Çalışanlara Sunulan İmkânlar	1
	Söylenti Olma İhtimali	1
Şartlı Kabul Etme	Durumu Değiştirme Çabası	3
	Kariyer Basamağı Olarak Görme	3
	Olumlu Firma İmajı	2
	Değer Erozyonu	2
	Söylenti Olma İhtimali	1
Kabul Etmeme	Etik Değerlere Aykırılık	23
	Kişi-Örgüt Uyumsuzluğu	6
	Firma İmajının Zarar Görme Öngörüsü	4
	Dini Değerler	3
	Güvensizlik	3

Kendilerine sunulan iş teklifini kabul etme yönünde görüş bildiren katılımcılar tarafından dile getirilen çarpıcı ifadelerden bazıları aşağıdaki gibidir;

 ISBN: 978-605-73901-3-4

"… Şirketin ne yaptığı ufak (alt düzey) çalışanları çok fazla alakadar etmez diye düşünüyorum. Nasıl avukatlar da bazen katilleri savunuyorsa temel ihtiyaçlarımızı gidermek için biz de bazı durumları yok sayabiliriz. … Ve son olarak para insana çok şey yaptırır. Ama parasızlık her şeyi yaptırır. İyi ya da kötü olmanın gümümüzde pek bir değeri yok…" **(Katılımcı 3)**

"… Vicdanım seçme der ama tabii ki de seçerim. Büyük köklü bir şirkette herkes çalışmak ister. Kariyerim için büyük bir adım olur… Her firmada kötü şeyler olur. Ama böyle büyük firmalar adlarını iyiye çabuk çıkartır. Çözümü daha çabuk başarırlar ve sağladıkları olanaklar daha fazladır…" **(Katılımcı 12)**

Şekil 1. Kabul Etme Kategorisine İlişkin Kelime Bulutu

İş teklifini kabul edeceğini ifade eden katılımcılardan elde edilen verilerden hareketle anlamlı kelimelerin sıklığına göre oluşturulan kelime bulutu analizinin sonuçlarına Şekil 1'de yer verilmiştir. Bu analiz sonucunda *"büyük, kabul, şirketler, olanaklar, parasızlık, iftira, köklü, ihtiyaç, para"* kelimelerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Buna göre katılımcıların büyük ve köklü bir şirketin sunduğu imkânları reddetmeyecekleri; bu bağlamda da söz konusu katılımcılar için temel ihtiyaçların karşılanması motivasyonunun etkili olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca bu katılımcıların senaryoda yer alan işletme ile ilgili etik dışı faaliyetlerin söylenti olma ihtimalini de göz önünde bulundurdukları da dikkat çekmektedir.

Katılımcılara verilen senaryoda yer alan işletmenin iş teklifini şartlı olarak kabul edeceğini ifade eden katılımcıların verdikleri yanıtlardan hareketle 5 kod oluşturulmuştur. Durumu değiştirme çabası, kariyer basamağı olarak görme, olumlu firma imajı, değer erozyonu, söylenti olma ihtimali bu kapsamda oluşturulan kodlardır. Bu bağlamda katılımcıların yanıtlarından dikkat çekici cümlelerden bazılarına aşağıda yer verilmiştir.

"… Fakat soruyu cevaplarken inanılmaz ikilemde kaldım. Böyle köklü bir firmanın iş teklifinin kesin olmayan bilgilerle reddedilemeyeceğini düşünüyorum… Günümüzde çoğu firma maalesef insan sağlığını düşünmemektedir. Bu yüzden kariyerim için çok iyi bir fırsat. Eğer durumun gerçek olduğunu öğrenirsem yapacağım hamle ise deneyim ve yeterli bağlantı kazandıktan sonra başka bir şirkete geçmek olurdu…" **(Katılımcı 4)**

 ISBN: 978-605-73901-3-4

"… Farklı bir ülkede değil de kendi ülkemdeki faydaları çok uygun olduğu için seçerdim. Ama diğer ülkelerdeki gidişatın düzelmesi için de elimden geleni yapardım… Geliştirici bir strateji sunmayı önerebilirim…" **(Katılımcı 5)**

Şekil 2'de iş teklifini şartlı kabul etme kategorisine ilişkin kelime bulutu analizinin sonuçları yer almaktadır. Şekil incelendiğinde bu kategoride *"kabul, deneyim, şirket, istihdam, değiştirme, delil, fırsat, kesin, düzeltilmesi"* kelimelerinin en çok tekrar eden kelimeler olduğu görülmektedir. Bu bağlamda iş teklifini şartlı olarak kabul edeceğini ifade eden katılımcıların köklü bir işletmede çalışmanın beraberinde getireceği deneyim fırsatını ön planda tuttukları söylenebilir. Ayrıca katılımcılar bu işletmede işe başladıktan sonra etik dışı ihlallerin önüne geçmek için çabalayacaklarını da ifade etmişlerdir. Bununla birlikte 4. katılımcı etik dışı faaliyetlerin kesin olarak ispat edilmesi durumunda yeterli deneyimi kazandıktan sonra işten ayrılacağını belirtmiştir.

Şekil 2. Şartlı Kabul Etme Kategorisine İlişkin Kelime Bulutu

Yapılan içerik analizi sonucunda oluşturulan kabul etmeme kategorisi altında etik değerlere aykırılık, kişi-örgüt uyumsuzluğu, firma imajının zarar görme öngörüsü, dini değerler ve güvensizlik başlıkları ile 5 kod oluşturulmuştur. Bu kapsamda özellikle katılımcıların etik değerlere aykırılık kodunu önemli düzeyde vurguladıkları belirlenmiştir. Kabul etmeme kategorisinde katılımcıların dikkat çeken ifadelerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

"… Allah herkese helalinden ve hayırlı bir iş nasip etsin. İnsanlığımızı unutmamayı, kendime uygun işleri seçmeyi uygun buluyorum…" ***(Katılımcı 6)***

"… İnsan hayatı bu kadar ucuz olmamalıdır. Bu soruyu duygusal yönden ve mantık yönünden bakarak cevaplıyorum… MERHAMET…" **(Katılımcı 16)**

"… Günümüzde paranın değerini biliyorum ama kazandığım parayı doğru bir işten alıp gönül rahatlığıyla harcamak isterim… Dünya biz hassas kalpliler için cehennem diye bir söz vardır tam o şekil…" **(Katılımcı 9)**

 ISBN: 978-605-73901-3-4

"… Ayrıca ürün kalitesinde ülkeler arası ayrım yapan bir firma çalışanları arasında da mutlaka bir ayrım yapacaktır. Uygulamalarında ayrımcılık yapan firmanın ileride mutlaka bana haksızlık yapıp hakkımı yiyeceğini düşünüyorum…" **(Katılımcı 1)**

"…Çok iyi bir ücret de alabilirim ama eğer kendi kişiliğime yani iş etiğine aykırı bir durum söz konusuysa bunu manevi olarak da iş etiği olarak da kabul edemem. Üstelik bunu ortaya çıkarmak için elimden geleni yaparım… Her kişinin kendi kariyer yolunda bir çizgisi ve kişiliği olmalı, bunun yolunda gitmeli diye düşünüyorum…" **(Katılımcı 13)**

"… Firma ülke veya bölge ayırmadan herkese ürettiği ürünü satmalıdır. Ayrıca ayrımcılık yapan firma eninde sonunda finansal olarak tehlikeye girecektir ve bu hataları kanıtlanırsa riske gireceği için bir gelecek vaat etmiyor bana göre…" **(Katılımcı 7)**

Şekil 3. Kabul Etmeme Kategorisine İlişkin Kelime Bulutu

Kabul etmeme kategorisinin en çok tekrar eden kelimelerinden hareketle oluşturulan kelime bulutuna göre *"kabul, etmem, şirket, bebek, insan, etik, tehlike, zarar, adil, ayrımcılık"* kelimelerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Buna göre katılımcıların işletmenin iş teklifini insan hayatını tehlikeye attığı dolayısıyla da etik ilkelere aykırı faaliyet gösterdiği için reddetme eğiliminde olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Değişim ve rekabet, günümüz iş dünyasının reddedilemez ve göz ardı edilemez bir gerçeğidir. Bu koşullar altında faaliyet göstermek zorunda olan işletmeler için değişen koşullara uyum sağlayabilmek ve hatta bu değişimi yönetebilmek bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu doğrultuda günümüz iş dünyasının gerektirdiği değişime uyum niteliği ile donanmış bir çalışan profili işletmeler için başarının anahtarı olarak öne çıkmaktadır. Nitekim Biswas ve Suar (2016: 58) oldukça iddialı görünen *"işletmeler, iş için doğru yetenekleri çekebilme kabiliyetlerine bağlı olarak yaşayacak ve öleceklerdir"* önermesiyle de bu duruma işaret etmektedirler. Bu nedenledir ki mevcut ve potansiyel çalışanların "*bu işyerinde benim için ne var?*" sorusuna yanıt vermelerini kolaylaştıran bir kavram olan işveren markası olgusu son yıllarda işletmelerin gündeminde yer bulmuştur.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Literatür kapsamında işveren markası ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında son dönemde işveren markasının boyutlarının daha çok araçsal faydalar ve sembolik faydalar olmak üzere iki ana kategori altında incelendiği dikkat çekmektedir. Buna göre maaş, terfi fırsatları, sosyal haklar, iş yoğunluğu ve iş istikrarı gibi iş özellikleri araçsal boyut kategorisi altında incelenirken saygınlık, imaj, kültür, işletmenin etik tutumları, sosyal sorumluluk faaliyetleri gibi kurumsal özellikler de sembolik boyut kategorisi altında incelenmektedir. Her ne kadar mevcut ve potansiyel çalışanlar için araçsal boyut altında gruplandırılan maddi faktörlerin önemi inkâr edilemeyecek olsa da araştırma sonuçları özellikle genç çalışanların iş başvurusu yaparken işletmelerin etik düzeyleri ve sosyal sorumluluk faaliyetlerinin getirdiği itibar nedeniyle sembolik boyut altında gruplandırılan faktörleri göz önünde bulundurmaya daha eğilimli olabileceklerini göstermektedir. Buradan hareketle bu çalışma "*etik dışı işletme faaliyetleri potansiyel çalışanların işveren marka değeri algılarını etkiler mi"* sorusuna yanıt bulmak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada elde edilen bulgulara bakıldığında 17 potansiyel çalışandan oluşan katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (11) kendilerine verilen senaryoda etik dışı faaliyet gösterdiği iddia edilen işletmenin sunduğu iş teklifini reddedeceklerini dile getirdikleri görülmektedir. Bu kapsamda özellikle etik değerlere aykırılık ve kişi-örgüt uyumsuzluğu söz konusu iş teklifinin reddedilmesinde önemli etkenler olarak öne çıkmıştır. Çalışma bulguları göz önüne alındığında potansiyel adaylar için işveren markasının sembolik boyutunun araçsal boyutuna nazaran daha çok ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Elde edilen bu bulgular literatür kapsamında daha önce yapılan çalışmalarla da paralellik göstermektedir. Dolayısıyla potansiyel çalışanların kendi özel hayatlarında izledikleri değerlerle eşleşen değerler çerçevesinde faaliyet gösteren işletmeleri çalışmak için daha çekici buldukları önermesinin bu araştırma bağlamında elde edilen bulgular ile de desteklendiğini söylemek mümkündür.

ÖNERİLER

Araştırma bulgularından hareketle sahadaki uygulamacılar ve araştırmacılar için aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Bu araştırma henüz iş hayatına adım atmamış üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Dolayısıyla katılımcıların iş hayatının gerçekleri konusunda belirsiz fikirlere sahip olduklarını düşünmek mümkündür. Bu çerçevede daha sonra yapılacak çalışmalar için boylamsal araştırmaların tercih edilmesi önerilebilir. Nitekim boylamsal çalışmalar sonucunda potansiyel ve iş hayatını deneyimlemiş çalışanların işveren markasının hangi boyutlarına daha fazla önem verdikleri konusunda daha net bir görünüm ortaya konabileceğini söylemek mümkündür.
- İş arayışında mavi, beyaz ve altın yaka çalışanlar farklı kuralların yürürlükte olduğu farklı kulvarlarda yarışmaktadırlar. Dolayısıyla her bir grubun işveren markası kavramına yükledikleri anlamların farklı olması şaşırtıcı olmayacaktır. Bu bağlamda gelecekte yapılacak çalışmaların söz konusu gruplar için işveren markası kavramının nasıl değiştiğini ortaya koymaları anlamlı bir çaba olacaktır.

 ISBN: 978-605-73901-3-4

- İşveren markası kavramına yüklenen anlam işsizlik oranlarının düşük olması nedeniyle çalışanların geniş seçeneklere sahip olduğu ülkeler ile temel ihtiyaçlarını karşılama endişesi taşıyan işsizlik oranlarının yüksek olduğu ülke çalışanları için farklı olacaktır. Dolayısıyla bu iki grubu temsil eden ülkeler arasında karşılaştırmalı çalışmalar işveren markası kavramının daha iyi anlaşılmasına imkân verecektir.

- Son olarak gelecekte her kuşaktan çalışanı bünyelerinde barındırmaya hazırlanan işletmelere ise işveren markası oluşturma çabalarını X, Y ve Z kuşak çalışanlarının işten ve işverenden beklentileri göz önüne alınarak şekillendirilmeleri önerilebilir.

KAYNAKÇA

Alshathry, S., Clarke M., & Goodman S. (2017). The role of employer brand equity in employee attraction and retention: a unified framework. International *Journal of Organizational Analysis*, 25 (3), 413-431. https://doi.org/10.1108/IJOA-05-2016-1025

Benraïss-Noailles, L. a & Viot, C. (2021). Employer brand equity effects on employees well-being and loyalty. *Journal of Business Research,* 126, 605–613. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.02.002

Biswas, M. K. & Suar, D. (2016). Antecedents and consequences of employer branding. *Journal of Business Ethics*, 136, 57–72. https://doi.org/10.1007/s10551-014-2502-3

Bonaiuto, M., Dominicis, S.D., Illia, L., Rodríguez-Cánovas, B., & Lizzani, G. (2013). Managing employer brand attributes to attract potential future leaders. *Journal of Brand Management*, 20 (9), 779–792.

Carlini, J., Grace, D., France, C. & Lo Iacono, J. (2019). The corporate social responsibility (CSR) employer brand process: integrative review and comprehensive model. *Journal of Marketing Management*, 35 (1-2), 182-205. https://doi.org/10.1080/0267257X.2019.1569549

Çelik, H., Başer Baykal, N. & Kılıç Memur, H. N. (2020). Nitel veri analizi ve temel ilkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education,* 8(1), 379-406. doi:10.14689/issn.2148-2624.1.8c.1s.16m

Das, S. C. & Ahmed, I. Z. (2014). The perception of employer brand to enhance recruitment and selection processes. *European Journal of Business and Management*, 6(6), 138-144.

De Stobbeleir, K.E.M., De Clippeleer, I., Caniëls, M.C.J., Goedertier, F., Deprez, J., De Vos, A. & Buyens, D. (2018). The inside effects of a strong external employer brand: how external perceptions can influence organizational absenteeism rates. The *International Journal of Human Resource Management*, 29 (13), 2106-2136. https://doi.org/10.1080/09585192.2016.1239120

Ferrell, O.C., Harrison, D. E., Ferrell, L. & Hair, J.F. (2019). Business ethics, corporate social responsibility, and brand attitudes: An exploratory study. *Journal of Business Research*, 95 (2019), 491–501. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2018.07.039

Hosseini, S.A., Moghaddam, A., Damganian, H. & Nikabadi, M.S. (2021). The effect of perceived corporate social responsibility and sustainable human resources on employee engagement with the moderating role of the employer brand. *Employee Responsibilities and Rights Journal*, 2021 1-21. https://doi.org/10.1007/s10672-021-09376-0

ISBN: 978-605-73901-3-4

Itam, U., Misra, S. & Anjum, H. (2020). HRD indicators and branding practices: A viewpoint on the employer brand building process. *European Journal of Training and Development*, 44(6/7), 675-694. https://doi.org/10.1108/EJTD-05-2019-0072

Jones, S. & Ahmad, A. (2011). The perception of employer value propositions and the contrast between Dutch and Chinese graduates. *Emerald Emerging Markets Case Studies*, 1(1), 1 – 9. http://dx.doi.org/10.1108/20450621111117125

Kucherov, D. G., Zamulin, A. L. & Tsybova, V. S. (2019). How young professionals choose companies: Employer brand and salary expectations, *Russian Management Journal,* 17 (1), 29–46. https://doi.org/10.21638/spbu18.2019.102

Lune, H. & Berg, L. B. (2017). *Qualitative Research Methods for the Social Sciences,* Ninth Edition, Pearson Education Limited, England, http://law.gtu.ge/wp-content/uploads/2017/02/Berg-B.-Lune-H.-2012.-Qualitative-Research-Methods-for-the-Social-Sciences.pdf, (Erişim Tarihi: 05.05.2022).

Moroko, L. & Uncles, M. D. (2008). Characteristics of successful employer brands. *Brand Management*, 16(3), 160–175. https://doi.org/10.1057/bm.2008.4

Okolocha, C.B. (2020). Influence of employee-focused corporate social responsibility and employer brand on turnover intention. *European Journal of Business and Management*, 12(9), 53-61. https://doi.org/10.7176/EJBM/12-9-07

Özcan, F. & Elçi, M. (2020). Employees' perception of CSR affecting employer brand, brand ımage, and corporate reputation. *SAGE Open*, October-December 2020, 1-13. https://doi.org/10.1177/2158244020972372

Rampl, L.V. & Kenning, P. (2014). Employer brand trust and affect: Linking brand personality to employer brand attractiveness. *European Journal of Marketing*, 48(1/2), 2014, 218-236. https://doi.org/10.1108/EJM-02-2012-0113

Ronda, L., Valor, C. & Abril, C. (2018). Are they willing to work for you? An employee-centric view to employer brand attractiveness. *Journal of Product & Brand Management*, 27(5) (2018) 573-596. https://doi.org/10.1108/JPBM-07-2017-1522

Roy, S.K. (2008). Identifying the dimensions of attractiveness of an employer brand in the Indian context. *South Asian Journal of Management*, 15(4),110-130.

Sharma, R. & Prasad, A. (2018). Employer brand and its unexplored impact on intent to join. *International Journal of Organizational Analysis*, 26(3), 536-566. https://doi.org/10.1108/IJOA-11-2017-1280

Sharma, R. & Tanwar, K. (2021). Organisation Pursuit Intention Through Perceived Employer Brand, Person Organisation Fit and Perceived Organisational Prestige. *Corporate Reputation Review* (2021).

Tanwar, K. & Kumar, A. (2019). Employer brand, person-organisation fit and employer of choice: Investigating the moderating effect of social media. *Personnel Review*, 48(3), 799-823. https://doi.org/10.1108/PR-10-2017-0299

Tanwar, K. & Prasad, A. (2016). The effect of employer brand dimensions on job satisfaction: Gender as a moderator. *Management Decision*. 54(4), 854-886. https://doi.org/10.1108/MD-08-2015-0343

Verčič, A.T. & Ćorić, D.S. (2018). The relationship between reputation, employer branding and corporate social responsibility. *Public Relations Review*, 44 (2018), 444-452. https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2018.06.005

ISBN: 978-605-73901-3-4

Zhang, Y., Wu, J., Li, G., Fu, J., Zhu, C. ve Liu, J. (2021). Research on the Impact of Corporate Philanthropy on Employer Brand. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 635, 257-262.

ISBN: 978-605-73901-3-4

IOT SMART PET FEEDER

Nornajidah Binti Ahmad
Polytechnic Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah, Shah Alam, Selangor„ Malaysia, nornajidahahmad@gmail.com

ABSTRACT

This IoT smart pet feeder is the feeder for your cat pets at home. This project illustrates how to use the application's smart pet feeding. Unlike other pet feeding products on the market today, which need the user to establish the feeding times, this one does not. IOT smart pet feeder can use in a variety of ways you can programme it to fill the bowl at a specific time, or you can tell it to fill it whenever it gets empty. In this project, I programmed the feeder to start beeping every now and then. When the cat approaches the gadget, the PIR sensor detects it and the servo is activated. I also opted to include the ability to operate the smart pet feeding from our phone via a pre-defined dashboard. The components we need are PIR sensor is a simple to use motion sensor. Power it up and wait 1-2 seconds for the sensor to get a snapshot of the still room. If anything moves after that period, the 'alarm' pin will go low. Arduino uno is a microcontroller board based on the ATmega328P, servo ESP8266 is a highly integrated SoC designed for the connected world. It features a complete, self-contained WiFi networking solution on a single chip. The on-board processor with integrated storage functions as a standalone microcontroller with (Jakhariya)GPIO, providing an easy and inexpensive way to integrate with sensors and standalone devices. The chip comes soldered to a breakout board with integrated antenna and associated components, speaker, esp8266-01, and a power source.

Keywords: Arduino uno microcontroller ATmega328P, Servo ESP8266,PIR sensor.

ISBN: 978-605-73901-3-4

INTRODUCTION

In the United States, pet care is a multibillion-dollar industry and the second-fastest-growing retail sector. In the previous ten years, Americans have quadrupled their expenditure on pets, and this trend is anticipated to continue for several more years. Despite the abundance of pet care products on the market, there is no solution that prevents one creature from eating the food of another, despite the fact that this is a widespread concern among pet owners. The Internet of Things Smart Pet Feeder will provide a solution to this problem, therefore enhancing the lives of both pets and their owners. The Internet of Things Smart Pet Feeder will provide a solution to this problem, therefore enhancing the lives of both pets and their owners. Almost everyone in today's generation wants to maintain a pet because they feel that having a pet in the house helps reduce everyday stress, boredom, and loneliness. However, in a developing country, citizens have a high level of activity, which leads to neglect in providing food and water to pets at regular intervals.

METHOD

Figure 1: Arduino UNO

The Arduino Uno is a microcontroller board that uses the ATmega328P microprocessor (datasheet). It contains 14 digital input/output pins, 6 analogue inputs, a 16 MHz ceramic resonator (CSTCE16M0V53-R0), a USB connection, a power connector, an ICSP header, and a reset button. It comes with everything you need to get started with the microcontroller; simply connect it to a computer by USB or power it with an AC-to-DC converter or battery. You may experiment with your Uno without fear of making a mistake; in the worst-case scenario, you can replace the chip for a few bucks and start over.

ISBN: 978-605-73901-3-4

The number "one" was selected to commemorate the introduction of Arduino Software (IDE) 1.0. The Uno board and Arduino Software (IDE) version 1.0 were the reference versions of Arduino, which have since been replaced by later releases. The Arduino Uno board is the first of a series of USB Arduino boards and the platform's standard model; see the Arduino index of boards for a comprehensive list of current, historical, and obsolete boards.

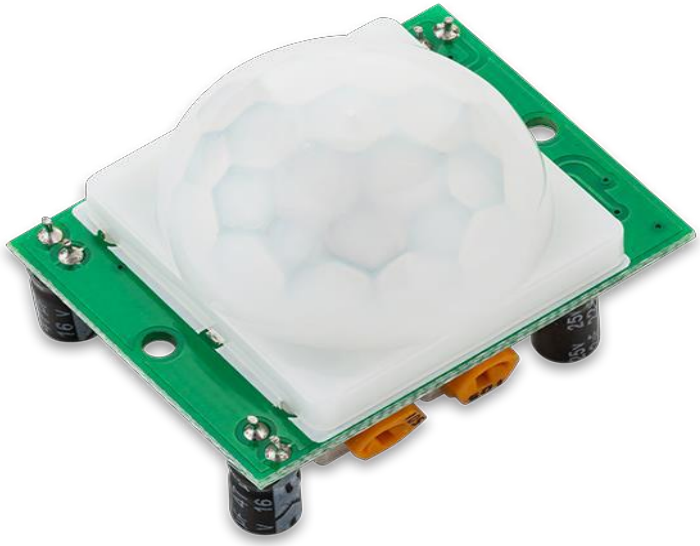

Figure 2: PIR sensor

Within a 6-meter range, the passive infrared motion sensor (PIR) may detect movement of a person or animal. Infrared light emitted by people and animals is used to power the sensor. True if presence is detected, false if no presence is detected. - Within a 6-meter range, presence can be sensed.

Figure 3: Wi-Fi module

ISBN: 978-605-73901-3-4

The ESP8266 Wi-Fi Module is a self-contained SOC with an integrated TCP/IP protocol stack that can provide access to your Wi-Fi network to any microcontroller. The ESP8266 may run an application or offload all Wi-Fi networking activities to another CPU.

Figure 4: Internet of Things (IoT)

The Internet of Things (IoT) refers to physical items (or groups of such objects) equipped with sensors, computing power, software, and other technologies that connect to and exchange data with other devices and systems over the Internet or other communication networks. The term "internet of things" has been deemed a misnomer because gadgets do not need to be linked to the public internet; instead, they must be connected to a network and addressable individually. The confluence of many technologies, such as ubiquitous computing, commodity sensors, more powerful embedded systems, and machine learning, has shaped the sector. The Internet of Things is enabled by traditional domains such as embedded systems, wireless sensor networks, control systems, and automation (including home and building automation).

Figure 5: thin speaker

ISBN: 978-605-73901-3-4

This 40mm diameter, 4mm thick 0.25W, 8Ohm speaker is a wonderful place to start getting some sound out of this project.

Figure 6: Servo-Generic Metal Gear (micro size)

This is a very basic and compact servo that weights about 20 grammes. You may use to operate a robotic arm or rotate an item. It can turn 180 degrees in 0.18 seconds/60 degrees.

FINDINGS RESEARCH

After doing some market surveys with public, I got some opinions and positive feedback to continue this project. Then, with this survey I got the idea to innovate IoT Smart Pet Feeder.

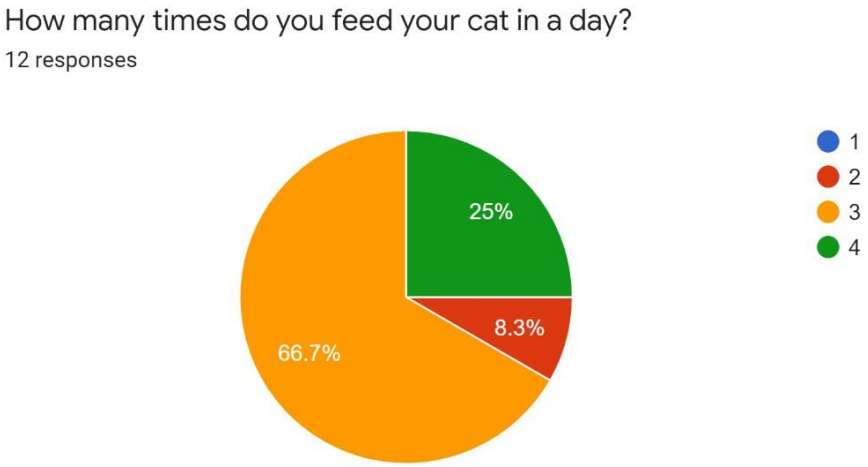

Table 1: percentage of how many times a pet cat owner feeds their cat in a day.

ISBN: 978-605-73901-3-4

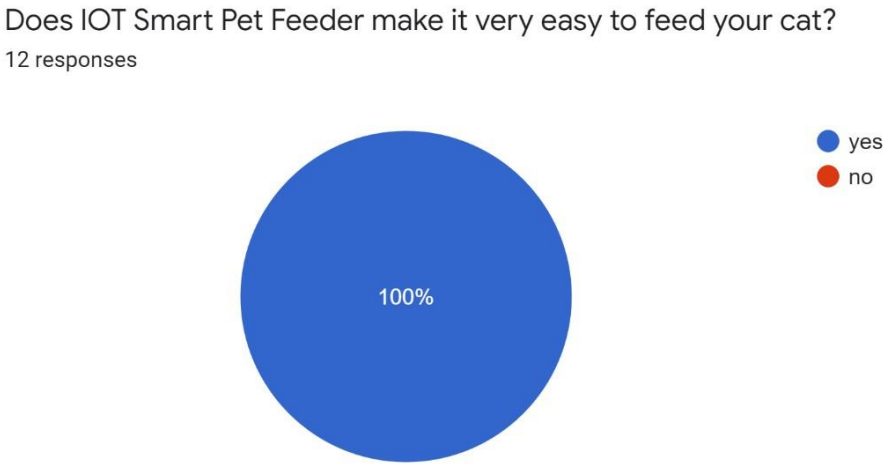

Table 2: percentage interested in IoT Smart Pet Feeder

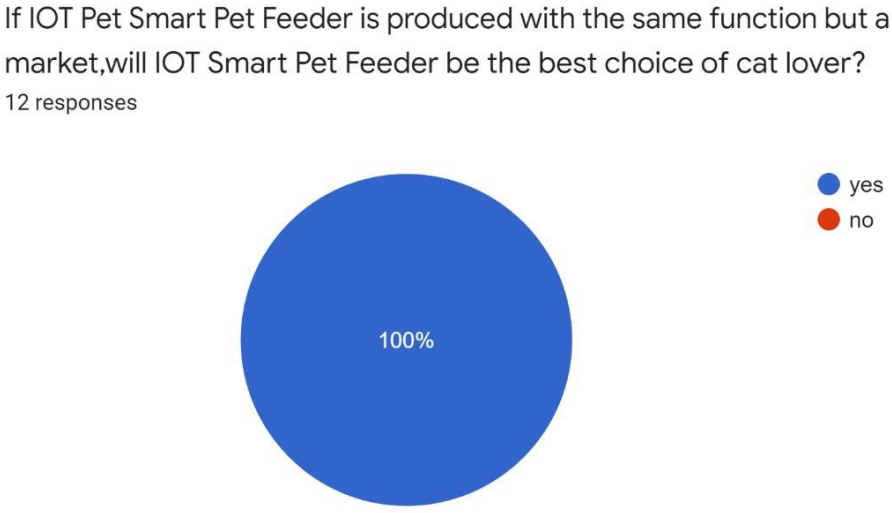

Table 3: percentage who agree IoT Smart Pet Feeder was created.

ISBN: 978-605-73901-3-4

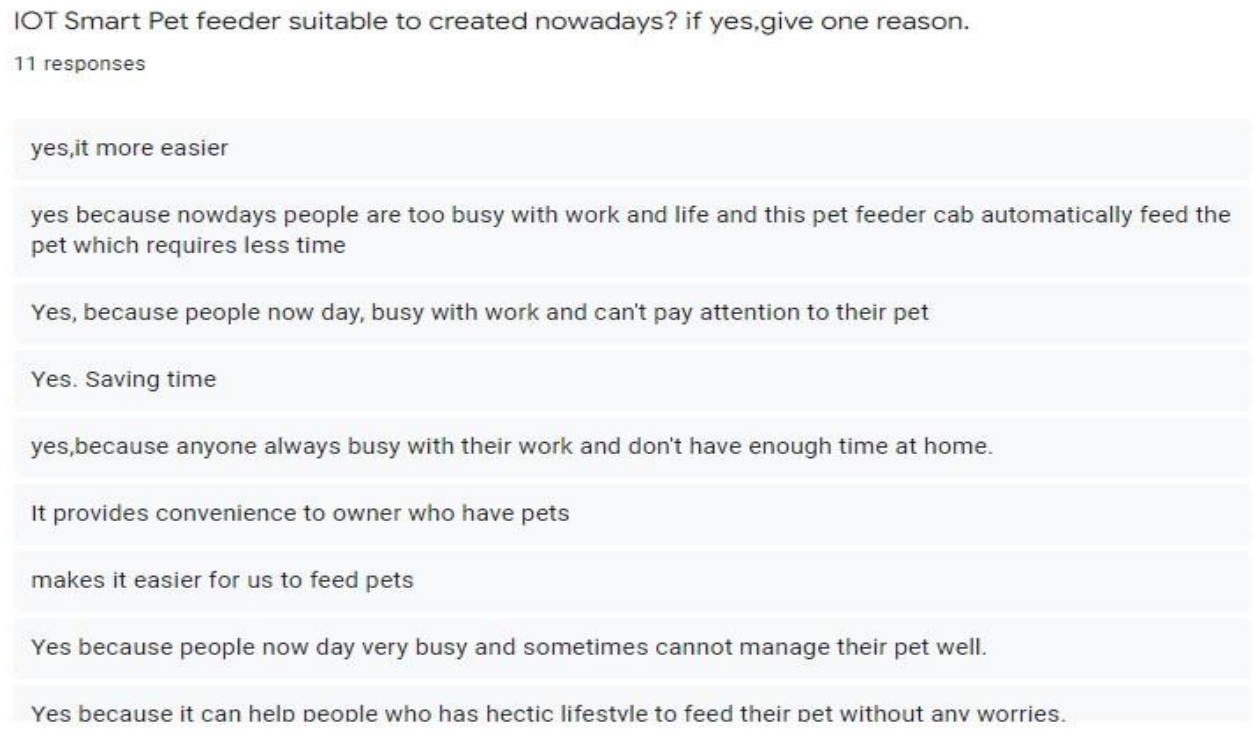

Figure 7: feedback on the current project suitability

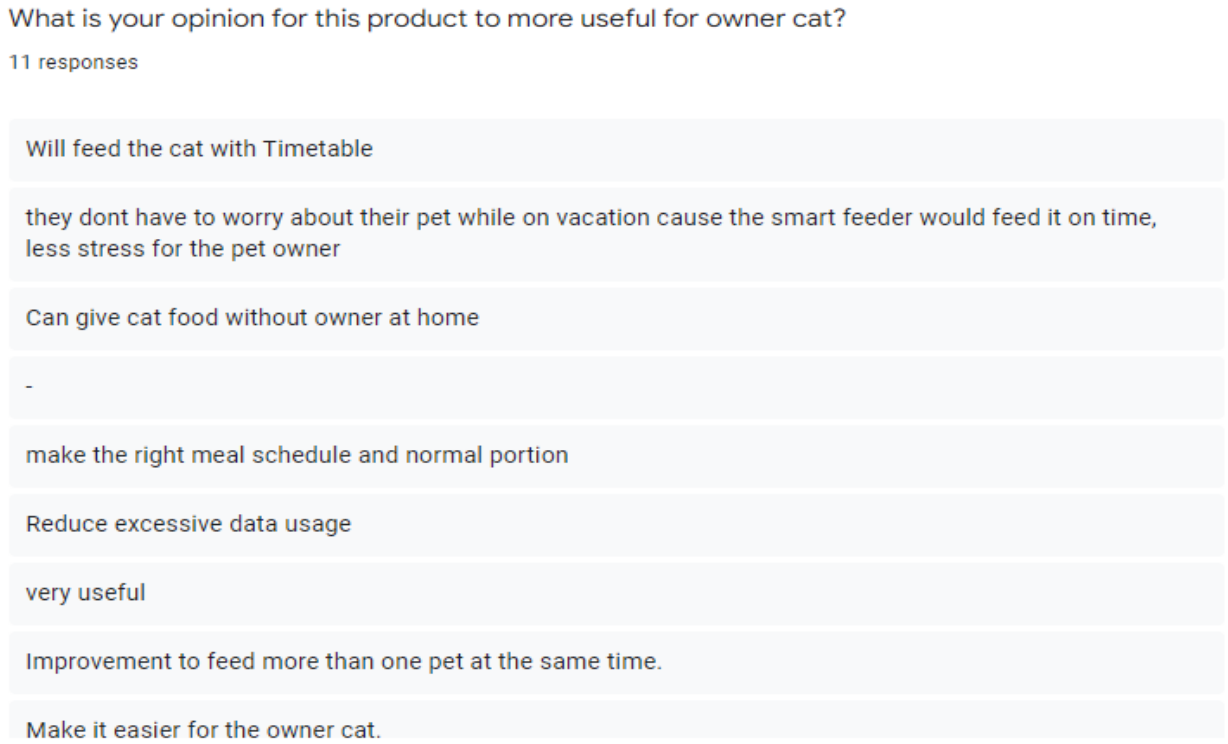

Figure 8: public opinion

ISBN: 978-605-73901-3-4

CONCLUSION AND DISCUSSION

Finally, this project is particularly handy for cat lovers who want to keep track of their beloved cats' feeding schedules. As a result, every home with a pet cat should have at least one IoT Smart Pet Feeder to make feeding easier and save time without having to worry about being away from home. Furthermore, because of the regular feeding schedule, it can lower the risk of obesity in pet cats. This idea was made specifically to assist cat lovers who are constantly working or have affairs outside of the home. IoT Smart Pet Feeder was created to give experts the option to spend time with their pets without having to worry about taking care of them, allowing them to focus on their other tasks. IoT Smart Pet Feeder is designed in a fashionable manner. The achievement of IoT Smart Pet Feeder will be excellent work with pet lovers all around the world. The main advantages gained from the project's completion are:

I. The cat pet will receive their food on time and without delay.

II. If the cat pet owner is not around, the owner does not have to be concerned about his or her cat's food consumption.

III. This technology eliminates the need for someone to provide food to the pet from outside. As a result, this will also provide home security.

ETHICAL TEXT

Soumallya Koley, Sneha Srimani, Debanjana Nandy, Pratik Pal, Samriddha Biswas, Dr. Indranath Sarkar in "Smart pet feeder." [1] had proposed: A prototype has been developed to address the issue of giving food and water for all types of pets when their owners are away from home, such as during a lockdown situation. The approach utilised, ATMEGA 32 Microcontroller, Load Cell, Servo Motor, IOT, Float Sensor, allows the owner to set the number of times and the amount of food that can be given to the pet at first. The timer begins once the key board inputs are received. When the timing value reaches the assigned value, the fixed amount of food for the pet is released. If the food is not consumed, the amount of food released will be limited. January 2018.

Manoj M in "Automatic pet feeder" [2] The majority of us have pets at home; some of us have the patience to feed them on a daily basis, while others do not. As a result, one of the most difficult aspects of maintaining pets is taking care of them throughout our hectic schedules. We even have to be concerned about them when we go away for a few days. It's a gadget that feeds food at regular intervals, with all timings pre-programmed in the microcontroller's (ATMEGA 8) software, two dc motors, two timing valves, and a buzzer. To feed pets, the Microcontroller was successfully programmed using embedded c and avr notepad. The device was initially

ISBN: 978-605-73901-3-4

rested and loaded to ensure that it was fully functional and that it met the user's requirements. September 2015.

B. Ravi Babu, P. Pavan Kumar, Dr. P. G. Kuppusamy in "Arduino Mega based PET Feeding Automation" [3] The application of the proposed system is first, the feeder is used when the owner of the animal is not at home.Arduino and IoT add Automation in the system. The report showcased the basic design of the system to be made. And also the Arduino circuit to control the functions of the system. In this circuit,16*2 LCD is used to display the time using DS3231 RTC Module. Servo motor is used to rotate the containers to provide the food. You can set the rotation angle and container opening duration according to the quantity of food you want to serve to your pet.4*4 matrix keypad to manually set up the time for feeding the Pet.DS3231 RTC (Real Time Clock) Module, which used to set time and date on which your pet should be given food.

M Ibrahim,H Zakaria and EE Wei Xian in "Pet food auto feeder" [4] It helps to relieve stress from a busy lifestyle, acts as a deterrent to intruders, and ensures that the pet gets the proper food throughout the day. Solid Works is used to create the final concept design and detailed drawings of each component. The mechanism of the pet feeder is studied using finite element analysis. Total deformation analysis, equivalent elastic strain, minimum principal stress, maximum principal stress, and maximum shear stress are among the analyses performed on the mechanism. The prototype is built and subjected to trial testing to confirm that the feeding process runs well. The automatic pet feeder designed by this system may modify three primary criteria. The user may alter the real time based on the time when they first use it by hitting *. Second, the user may specify the first and second feeding times by pressing '1' and '2', respectively. Finally, the user may modify the feed size up to 9 periods by hitting '3'. 2019.

Aasavari Kank, Anjali Jakhariya, Vaishali Gaikwad (Mohite) in "Automatic pet feeder" [5] The goal of this project is to create a pet feeder that operates automatically when the pet is present. The Arduino will be connected to a distance sensor or a proximity sensor, and when the pet is detected near the pet feeder, the food from the bottle will be put into the bowl. The food is served whenever the distance sensor detects motion at a specific distance from the pet feeder, i.e. as the pet approaches the bowl. The locking system will be controlled by a servo motor. It will be comparable to the angle-controlled locking mechanism. All of these elements will work together to create a well-functioning automated pet feeder using an Arduino uno, create an automatic pet feeding. The project's main components are a distance sensor to detect or identify the presence of the pet, such as whether the pet is near the bowl or not, and a servo motor to deliver the food as soon as the pet approaches.

REFERENCES

Koley, S., Srimani, S., Nandy, D., Pal, P., Biswas, S., & Sarkar, D. (2018). Smart Pet Feeder. *Journal of Physics: Conference Series*, 1-2.

Abdulla, R., Ahmed Abdlekader Eldebani, Selvaperumal, S. K., & K. Abbas, M. (2020). IOT based Pet Feeder. *Test Engineering and Management*, 269-275.

Abdullah, N., Kamarudin, N., Masur, N., & Ibrahim, N. (n.d.). Internet of Things (IoT): Smart Feeder. 1-4.

Archana P., Bojraj R., Rajeshraj P., Sakthivel K, & Saravanan N. (2021). Automatic Pet Feeder Using Arduino IoT.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Annals of R.S.C.B., 223-226.

Arduino4. (2019). *Universal Feeder*. Retrieved from Projek Elektronik Arduino4u.com: http://www.arduino4u.com/2019/06/106-universal-feeder.html?m=1

B. Ravi Babu, P. Pavan Kumar, & Dr. P. G. Kuppusamy. (2019). Arduino Mega based PET Feeding Automation. *IOSR Journal of Electronics and Communication Engineering (IOSR-JECE)* , 14-15.

Heil , R., McCarthy, K., Rege, F., & Alexis Rodriguez-Carlson. (2008). The Smart Pet Feeder. 3-5.

Jakhariya, A. K. (n.d.). Automatic Pet Feeder. 1-2.

Kank, A., & Jakhariya, A. (2007). Automatic Pet Feeder. *SSRN-id3274472*, 1-2.

M Ibrahim, H Zakaria, & EE Wei Xian. (2019). Pet food autofeeder by using Arduino. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 1-2.

M Ibrahim, H. Z. (2019). Pet food autofeeder by using Arduino. 2-4.

M, M. (2015). Automatic Pet Feeder. *International Journal of Advances in Science Engineering and Technology*, 9-10.

Mohd Yakop, K. (2007). AUTOMATIC PET FEEDER WITH CLIENT/SERVER APPLICATION. 1-3.

Soumallya Koley, S. S. (2018). Smart Pet Feeder. *Journal of Physics: Conference Series*, 1-2.

ISBN: 978-605-73901-3-4

11 EYLÜL SALDIRILARI SONRASINDA ABD BUSH YÖNETİMİNİN MÜSLÜMANLARA OLAN TUTUMU VE İSLAM DÜNYASINDA VARLIĞINI SÜRDÜRME ÇABALARI

Hakan ÇORA
Doç. Dr. İstanbul Okan Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, corahakan@gmail.com
Elnur Hasan MIKAIL
Doc. Dr., Kafkas Universitesi, Kars, Turkiye, emikail@turansam.org

ÖZET

ABD hükümetinin politikaları, hem İslam dünyasında ABD karşıtlığının yükselmesine hem de Amerikalı Müslümanların Amerika Birleşik Devletleri içinde daha fazla yabancılaşmasına neden olmuştur. Yeni bir Amerikalı Müslüman kimliğinin oluşturulmasına yönelik çabalar, muhtemelen yalnızca ABD dış politikalarına değil, ABD yönetiminin ülke içindeki gündemine de meydan okuyacaktır. Müslümanlar büyük olasılıkla önümüzdeki yıllarda kesin bir şekilde "öteki" algısına dayanan farklı bir kimlik oluşturacak. Bunu yaparken de gerektiğinde Amerikan toplumuna entegre olurken dinlerini benimsemelerine izin veren üçüncü bir yol geliştirecekler. Vatanseverlik, Özgürlük, ya da Trump döneminde çıkartılan bir çok yasa ve başkanlık kararnameleri gibi sivil özgürlükleri kısıtlayan yasalarda yer alan hükümlere daha fazla Müslüman itiraz etmeye başladığında, ABD mahkemeleri hangi tarafı daha çok destekleyecek? Müslümanlar ana akım medyada daha etkili bir şekilde temsil edilmenin bir yolunu bulduktan sonra İslam daha mı iyi anlaşılacak yoksa Amerikan toplumu daha fazla mı kutuplaşacak? Başka bir deyişle, Amerika Birleşik Devletleri, büyük ve huzursuz Müslüman nüfusun sosyal ve politik uyumu tehdit ettiği, giderek kutuplaşan Fransa veya Hollanda yoluna mı gidecek yoksa 'eritme potası' mitine yönelik en büyük meydan okumayı başarıyla bertaraf edip bu etkili kültürel ve dini gücü daha geniş Amerikan kimliğine dahil edecek mi? En azından Müslümanların 11 Eylül saldırılarının ardından hissettikleri güvensizliği ve yabancılaşmayı en aza indirecek yeni bir ABD stratejisi geliştirilmelidir, Bush sonrası ne Obama ne de Trump bu konuda tam bir kararlılık gösterememişlerdir. Böyle bir strateji geliştirmek ve uygulamak için, ABD hükümeti ve siyasal yapısı nihayetinde İslam ve Müslüman kültürü hakkında çok daha eğitimli hale gelmelidir. Üniversiteler son yıllarda daha fazla İslami ilim fakültesi kurarak bu ihtiyaca hızlı bir şekilde cevap vermiştir. Bununla birlikte, yanlış bilgilendirilmiş ve önyargılı bir medyanın körüklediği yaygın toplumsal bilgisizlik, ırkçılığa ve zarar verici hükümet politikalarına yol açan temel bir sorundur.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası İlişkiler, Amerika, İslam, 11 Eylül

ISBN: 978-605-73901-3-4

THE ATTITUDE OF THE US BUSH ADMINISTRATION TO MUSLIMS AFTER THE SEPTEMBER 11 ATTACKS AND THEIR EFFORTS TO SURVIVE IN THE ISLAMIC WORLD

ABSTRACT

The policies of the US government have caused both the rise of anti-USism in the Islamic world and the more alienation of American Muslims within the United States. Efforts to build a new American Muslim identity will likely challenge not only US foreign policy but also the US administration's domestic agenda. Muslims will likely form a distinct identity within the next decade, strictly based on the perception of the "other". In doing so, they will develop a third way that allows them to adopt their religion while integrating into American society when necessary. As more Muslims begin to challenge provisions in laws restricting civil liberties, such as Patriotism, Liberty, or many other laws and presidential decrees enacted under Trump, which side will the US courts support more? Will Islam be better understood or American society more polarized once Muslims find a way to be represented more effectively in the mainstream media? In other words, the United States has successfully overcome the greatest challenge to the increasingly polarized France or the Netherlands, or the 'melting pot' myth, where the large and restless Muslim population threatens social and political cohesion, thereby expanding this influential cultural and religious power. Will it include it in American identity? At the very least, a new US strategy should be developed to minimize the distrust and alienation that Muslims felt after the September 11 attacks. After Bush, neither Obama nor Trump could show full determination on this issue. To develop and implement such a strategy, the US government and political structure must eventually become much more educated about Islam and Muslim culture. Universities have rapidly responded to this need by establishing more Islamic science faculties in recent years. However, widespread social ignorance fueled by a misinformed and prejudiced media is a fundamental problem that leads to racism and damaging government policies.

Keywords: International Relations, USA, Islam, September 11th

GİRİŞ

11 Eylül saldırılarının üzerinden henüz 1 ay bile geçmeden Başkan George W. Bush, İslam liderleriyle Beyaz Saray'da bir toplantı düzenlemişti. Geçmişte, bu liderlerin bazıları İslam dünyasına ilişkin baskıcı politikaları nedeniyle ABD hükümetine karşı ağır kelimeler sarf etmişti. Ancak Eylül ayının o gününde, gayet usturupluydular. ABD yönetiminin Amerikalı Müslümanlar ile ilişkilerine yönelik umut belirtileri vardı. Çok sayıda Müslüman Genç taraftarıyla Birleşik Devletler' in en etkili imamlarından birisi olan Sheikh Hamza Yusef, toplantıya katılanlara ''İslam, 11 Eylül 2001'de, o uçağın içinde masum bir kurban olarak kaçırıldı'' şeklinde konuştu. Bush da İslam'ın bir barış dini olduğunu söyleyerek toplantıya katılanlara zeytin dalı uzattı. ''El Kaide ne bir iyilik ne de barış örgütüdür. Bu örgüt nefret ve kötülük üstüne kuruludur'' sözleriyle, İslam ve saldırıları düzenleyen militanlar arasında bir ayrım olduğuna vurgu yaptı. Haftalar sonra, Ramazan ayında, Bush Amerikalı Müslüman liderleri oruçlarını açmak üzere kendi yönetiminde ilk defa düzenlediği iftar yemeğine konuk etti (McCloud, 2006).

Fakat daha önceki birçok flörtte olduğu gibi, bu flört de başlar başlamaz bitti. Yusef'in Beyaz Saray ziyaretiyle neredeyse aynı zamanda, FBI ajanları Yusef'in eşini San Francisco yakınlarındaki evlerinde ziyaret ediyordu. Konu,

ISBN: 978-605-73901-3-4

Yusef'in 9 Eylül günü söylemiş olduğu ''Birleşik Devletler mahkumdur'' ve ''büyük, gerçekten büyük bir bela çok yakın'' şeklindeki keskin sözleri idi. Yusef bu konuşmayı Kaliforniya eyaletine bağlı Irving şehrinde, kendisine cezai suçlamalar yöneltilen eski bir radikal siyahi lider olan Müslüman bir rahibi desteklemek adına düzenlenen bir toplantıda yapmıştı (McCloud, 2006).

Amerikalı Müslümanların ABD yönetimi ile olan ilişkileri, Guantanamo cezaevindeki işkence ve istismarlar, ABD askerlerinin Kuran'a yaptıkları saygısızlığın ortaya çıkması ve Bush yönetiminin İslam dünyasında varlığını sürdürme hedefi gibi gelişmelerle daha da kötüleşti. Dahası, ABD Vatanseverlik Yasası (Patriot Act) ve "terörle bağlantılı olduğundan şüphelenilen" Müslümanlara vize verilmemesi gibi ABD iç politikaları da Müslümanların öfkesinin artmasına neden oldu. ABD'li liderler tarafından İslam hakkında yapılan saldırgan açıklamalar da ilişkilerin gelişmesini engelledi. Örneğin Korgeneral William Boykin Ekim 2003'te Hıristiyan evanjelik kiliselerinde yaptığı konuşmalarda Müslümanların "put (idol)" olan bir tanrıya taptığını söylüyordu. Savunma Bakanı Donald Rumsfeld ise Boykin'in yaptığı açıklamalar için özür dilemek yerine, Boykin'in sicilinden medyada övgüyle bahsetti (McCloud, 2010). Bush'a yakın Hıristiyan köktendinci vaizler de Amerikalı Müslümanları yabancılaştırıyordu. Başkan'la daha fazla fotoğraf vermek üzere karar kılan Amerikalı Müslümanlar bile yönetimin politikalarını alenen savunmuyordu.

ABD'nin İslam dünyası ile ilişkileri 11 Eylül saldırılarından bu yana görülmemiş düşmanlık düzeylerine ulaşırken, Bush yönetimi yurtdışındaki Müslümanların gönlünü kazanmaya odaklanmıştı. İyi de 11 Eylül saldırıları nedeniyle hayatları dramatik bir şekilde değişen altı ila yedi milyon ABD'li Müslüman ne olacaktı? Derinden hissettikleri yabancılaşma duygusu, Amerikalı Müslümanların da ABD'ye karşıtı küresel protesto hareketlerine katılmalarına sebep oldu. Ancak, onlar ABD bayraklarının yakıldığı protestolar yerine farklı bir yol izliyorlardi. Taleplerini daha örgütlü bir şekilde ve yüksek sesle dillendiriyorlar, devlet okullarında mescit kurulması için okulların kurullarına dilekçe veriyorlar, mesai saatlerinde namaz molası veriyorlar ve dinlerini uygulama noktasındaki anayasal haklarının ihlal edildiğine inandıklarında mahkemelere başvuruyorlardi. Bu şekilde, Müslüman kimliklerini geliştirmek için, Amerikalı olarak haklarını kullanıyorlardı (Cesari, 2009).

Amerikalı Müslüman gençlerin duyarlılıkları (düşünceleri), Amerikalı Müslümanların 11 Eylül 2001 sonrası ABD hükümetinin güvenlik politikalarına verdiği duygusal ve politik tepkiye dair yapılacak tartışmalarda önemli bir yer tutar. Kimileri Müslüman olmayan Amerikalıların, Amerikalı Müslüman gençlerin tutumlarına çok az ilgi duyduğunu öne sürse de diğerleri Müslüman olmayan ABD vatandaşlarının, Amerikalı Müslüman üniversite gençlerine daha fazla ilgi duymaya başladığı gorulmustur (McCloud, 2006). Bu çalışmada özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde üniversite eğitimlerine devam eden Amerikalı Müslüman gençlerin tutum ve tepkileri de göz önüne alinacaktir.

Müslüman gençlik meselesi Avrupalılar için büyük bir endişe kaynağı olsa da bu mesele şimdiye kadar Amerikalılar için aynı şekilde öncelikli bir konu olmamıştır. Her ne kadar Müslüman nüfus oranları ABD'de ve Avrupa'da benzer olsa da (yaklaşık yüzde üç) Avrupa'daki Müslümanların ABD'deki Müslümanlardan daha fazla memnuniyetsiz olmalarının olası nedenlerini ortaya koyan birkaç ana faktör mevcuttur. Avrupa'ya "misafir işçi" olarak giden

ISBN: 978-605-73901-3-4

Müslümanlar "işçi sınıfı" olarak kalmışlar ve ekonomik açıdan, çoğunlukla "Avrupa'daki dindaşlarından çok daha varlıklı, iyi eğitimli meslek ve iş adamları" olarak kabul edilen Amerikalı Müslümanlardan daha geri durumdadırlar. Peter Skerry'e göre bu düşük sosyo-ekonomik statü, Avrupa'da "Müslümanların yaşadığı ekonomik olarak bunalımlı bölgelerin" bulunmasının temel sebebidir, öyle ki bu bölgeler "Avrupa şehirlerindeki Müslüman nüfusu, ABD'dekinden çok daha görünür bir şekilde 'sorunlu bir nüfus' haline getirmistir." Bununla birlikte, Peter Skerry, Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Müslümanları birbirlerinden ayıran etkenlerden bağımsız olarak, her iki toplum için de önemli bir endişe kaynağının Müslüman gençlerin yabancılaşmaya ve kimliğe dair sorularını ele alırken izleyecekleri eylem yolu olduğunu düşünür. Skerry'e göre, "Avrupa'daki en acil siyasi gerçeklik, yabancılaşmış Müslüman gençlerin neden olabilecekleri kargaşa ve şiddet tehdididir." Buna örnek olarak Fransa'daki Müslüman gençlerin Yahudilere yönelik nefret suçlarındaki artış sayılabilir (Skerry, 2006).

"İkinci kuşak"ın duygularını anlamanın önemini vurgulayan Skerry, Amerikalı Müslüman gençlerin Amerikan toplumundaki yerleri ile ilgili olarak izleyebilecekleri iki yoldan bahseder. Bunlardan birincisi, "Buffalo'da hayal kırıklığına uğramış (bummed out in Buffalo)" diye adlandırdığı şeydir. Bu terim, "Buffalo şehri çevresindeki depresif sanayi kuşağında büyüyen ve terörist faaliyetlere karışmaktan suçlu bulunan," ABD'de doğmuş bir grup Yemen asıllı Amerikalıları ifade eder. Şimdi, bu durum, Avrupa'nın sosyo-ekonomik koşullarını hesaba katarsak, Avrupa için, ABD'den daha büyük bir sorun olma ihtimali taşısa da yine de sorunlu gençlerin izleyebileceği potansiyel bir yoldur (Skerry, 2006).

Amerikalı Müslüman gençler için ikinci ve daha olası durum, Skerry'nin "Berkeley'de yeniden doğmak (Born again in Berkeley)" olarak adlandırdığı durumdur (Skerry, 2006). Bu durum, Amerikalı Müslüman gençlerin üniversite ortamına girdikten sonraki öğrenme deneyimlerini vurgular. Perter Skerry, "Berkeley'de yeniden doğmayı" şu şekilde tanımlar:

"...Bu ülkede doğup büyüyen çeşitli göçmen gruplarının üyelerinin hemen ana akıma dahil edildiği ve sonuç olarak etnik, kültürel veya dini kökenlerine dair olan kimliklerini kaybettiği tanıdık model. Gelişme ve üst sosyal sınıflara geçme kabiliyetlerine sahip böyle gençler kendilerini üniversitede bulduklarında, kendilerine ne olduğunu sorgulamaya başlarlar ve kaybettiklerini hissettikleri kültürel kimliklerini yeniden elde etmek için genellikle ellerinden geleni yaparlar. Bu durum artık birçok Müslüman genç için bir model haline gelmiştir".

Skerry'e göre Birleşik Devletler'deki Müslümanlar için en önemli zorluklardan biri komünal birlik olmakta basarisizlik olmasina rağmen, ABD'nin terörle mücadele politikaları, Müslümanların bir araya gelmesine ve bu birleştirici kimliğin farklı Müslümanlar arasında gelişmesine yol açmıştır. Skerry, bu duruma ilişkin İran asıllı Amerikalıları ve onların diğer Amerikalı Müslümanlarla iş birliği çabalarını örnek verir: Skerry'e göre, 11 Eylül 2001'den önce İran asıllı Amerikalılar için genellikle "Müslümanlık birinci planda değildi. Ancak ABD'li yetkililer İranlıları Müslüman olarak sınıflandırdıktan sonra, İran asıllı Amerikalılar da İslami konularda Müslüman gruplarla iş birliği yapmaya başladılar." Müslümanların etnik profillerinin çıkarılması gibi diğer olaylar da farklı etnik kökenlerden Amerikalı Müslümanlar arasındaki iş birliğini ilerleten faktörler olmuştur (Skerry, 2006).

Müslüman Gençlik ve Medya

ISBN: 978-605-73901-3-4

Amerikalı Müslüman gençlerle yapilan röportajlarda bu gençlerin çoğunun İslam'ın medya tarafından yanlış lanse edildiğine inandığını ortaya koydu (Hermansen, 2016). Hatta her ne kadar öğrencilerin hepsi medyanın İslam'a özellikle karşı olduğunu öne sürmemiş olsa da medyanın Amerikalıların İslam'a bakışını güçlü bir şekilde etkilediğini düşünüyorlar. Dramatik görüntülere odaklanan medya, savaş hakkında daha çok haber yayınlayarak İslam'a dair olumsuz bir resim çizmiştir (Zaman, 2008).

Görüşülen bir öğrenci, medya ve savaş görüntülerine dair endişelerini şöyle dile getirir: Medyanın savaş ve anlık olayları izleyerek bilgi vermesi gerektiğini anlıyorum, ancak bu yeterince kapsamlı olmadığı için sakıncalıdır, çünkü Amerikalılar işin olumsuz tarafını alıyorlar ancak hikâyenin tamamını öğrenemiyorlardi.

Araştırmacıların ayrıca görüştüğü birçok Müslüman öğrencinin, Başkan Bush'un Vatanseverlik Yasası'nın Amerikan toplumunun Müslümanlara olan bakışında "kilit bir faktör" olduğuna inandıkları sonucuna vardı. Öğrenciler, çoğunun ayrımcılığa maruz kalmasının sebebinin Vatanseverlik Yasası olduğuna inanıyorlar. Öğrenciler, bu duruma dair, 2004'ün aralık ayında Müslüman öğrencilerin bir İslami uyanış konferansının ardından Kanada'dan ABD'ye girmeden önce durdurulup arandıkları bir olaydan bahsetmişlerdir. Söz konusu olayda sınır görevlileri, öğrencilerin parmak izlerini almadan ayrılmalarına izin vermez ve onlara "hiçbir hakları olmadığını" söyler. Olayla ilgili rapora göre gümrük görevlileri, konferansa katıldığını söyleyen her bir aracı, "teröristlerin davalarını desteklemek amacıyla" kullanılmış olabileceğinden korktukları için aramıştı (Hermansen, 2016). Colorado ve Seattle'da Müslüman ailelere yapılan saldırılar gibi diğer olaylar da Müslüman öğrenciler tarafından dile getirilmişti.

Marcia Hermansen, 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Müslüman gençlerin durumunu ve İslam'a karşı tutumlarını incelediği yazısında, Amerikalı Müslüman gençlerin "ilerici" hareketle ilgileneceğine dair yaygın inanışın aksine (ki bu Hermansen'e göre "hem manevi hem de siyasi açıdan güçlendirici bir şekilde zamanın ihtiyaçlarını ve sorunlarını ele almak için gelişen, tarihsel ve çok kültürlü bağlamında geleneğin bilinçli bir anlayışına dayalı bir bakış açısıdır"), onların daha çok muhafazakar bir İslam'a döndüklerini ileri sürer. Ayrıca, söz konusu gençler, bu "enternasyonalist ... İslam" biçimini uygulamayanları da daha sert eleştiriyorlardı (Hermansen, 2016).

Hermansen'e göre, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Müslüman gençlik faaliyetleri, kimlik (yani, gençlerin kendilerini Batı ortamında nasıl gördükleri) endişesinden kaynaklanmıştır. Birkaç faktör, Amerika'daki Müslüman gençlerin kimliğini şekillendirmeye yardımcı olmuştur: İlk olarak, çok sayıda Müslüman genç ülkeye yakın zamanda göç edenlerin çocuklarıdır. Bu durum, Amerikalı Müslüman gençlerin kendilerini, İslam'ı ve Müslümanları -son otuz yıldır- "Amerika'nın düşmanı veya Amerika'ya tehdit" olarak lanse eden bir Batı toplumunda bulmalarına neden olmuştur. Hermansen'e göre, bir yandan "Batı" İslam'a ve Müslümanlara karşı bu olumsuz bakış açısını taşırken, diğer yandan "enternasyonalist bir İslam ideolojisi" oluşturuluyordu.

Bu "enternasyonalist İslami ideoloji" hem siyasi hem de dini yönleri kapsıyordu ve bu da İslami bir "uyanış"a yol açmıştı. Hermansen'e göre, bu İslami ideoloji Müslüman çocuklara, başka bir vatanda asla tam olarak benimseyemedikleri, başka bir kültürü kucaklamak için ABD kültürüne sırtlarını dönmeyi öğretmişti. Hermansen,

ISBN: 978-605-73901-3-4

Amerikalı Müslüman gençliğin karşı karşıya olduğu sorunlar hakkında şunları söyler: Büyük ölçüde Amerikan ortamında büyümüş, fakat anne babası, İslami gruplar ve akrabaları tarafından Amerikan kültürel ve politik bağlamlarını reddetmesi ve kendisini eleştirel veya muhalif bir duruş olarak başka bir ülkeli (örneğin Pakistan'lı veya Filistin'li) olarak hayal etmesi yönünde teşvik edilmiş Müslüman bir gencin yaşadığı kimlik ikilemini düşünün. Bu genç muhtemelen kendisine hayal ettirilen vatanın da gerçek bir vatandaşı asla olamayacak çünkü idealize edilmiş vatanın dili, tarihi ve hatta kültürel ve sosyal varsayımları hakkında önemli yetersizliklere sahiptir (Hermansen, 2016).

Hermansen'e göre hem Batı kültüründen hem de ebeveynlerinin kültüründen böylesine bir "yabancılaşma", birçok Müslüman gencin "kültürden bağımsız, küresel bir İslami militanlığı" benimsemesine neden oluyor. Karen Leonard, Amerikalı Müslüman gençlere odaklanan çalışmasında, Amerikalı Müslüman gençliğin İslami örgütlerin liderlik rolleri konusunda izleyecekleri yönün belirsiz olduğunu ileri sürer. Leonard, Amerikalı Müslüman gençlerde (hem göçmen Müslümanlar hem de Amerika doğumlu Müslüman gençlerde) çeşitli değişikliklerden bahseder (Hermansen, 2016). Örneğin, birçok Amerikalı Müslüman genç etnik dillerini unutmaktadır. Bunun yanı sıra, Müslüman ebeveynlerle çocukları arasında Amerikan toplumuna asimilasyon konusunda farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Dahası, Amerikalı Müslüman kadınlar, çoğu geleneksel Müslüman ülkedeki kadınlardan çok daha fazla kamusal görünürlüğe sahiptir. Leonard'a göre bu faktörlerin bir araya gelmesiyle, bu tür "değişiklikler Müslüman göçmen ailelerde gerginliğe neden olabilse de ...[bu] muhtemelen Amerikan İslamının geleceği için iyi olacaktır çünkü gençler bir araya gelerek Amerikalı Müslüman kimliğini farklılıklardan daha çok benzerliklere dayalı bir şekilde oluşturuyorlar."

Amerikalı Müslüman gençlerin İslam'la daha fazla ilgilenip ilgilenmedikleri konusunda Leonard farklı görüşler olduğundan bahseder. Bunlardan bazıları İslam'ı unutacakken, bazıları da Kuran ve Hadis çalışmaları yoluyla ana akım Arap İslamına 'geri dönüyor'. Kuşkusuz çoğu etnik veya ulusal köken kimliklerinden dini bir kimliğe geçiyor ve onların İslam'a dair düşünceleri ISNA (Islamic Society of North America - Kuzey Amerika İslam Cemiyeti) veya MSA (Muslim Students Association - Müslüman Öğrenciler Derneği) tarafından yönlendirilmek yerine "tabandan, halk düzeyinde" olabilir. İslam, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki gençlere Arap veya Güney Asya bağlamlarının günlük olarak incelenmesi yoluyla değil, esas olarak metinler ve Amerikan toplumsal bağlamında öğretilen metinler aracılığıyla öğretilir. Bu bir yandan Müslüman olmayan çoğunluğun toplumsal bağlamı Amerikalı Müslümanlar, özellikle de gençler arasındaki çeşitliliği azalttığı için, daha fazla standardizasyon ve "tutuculuk" ile sonuçlanabilir. Yine de 'metinlerin' çoğu yenidir çünkü Amerikalı Müslüman gençler, büyük ölçüde Amerika Birleşik Devletleri'nde üretilen kitaplar, kasetler, videolar ve İnternet materyallerine itimat etmektedirler. İnternet kullanımı, "[Müslüman] büyükler (yaşlılar) tarafından çok da onaylanmayan diğer ortamlarla" birlikte İslam ile daha fazla bağlantı kurmayı öğrenmek isteyen Amerikalı Müslüman gençler arasında popüler bir referans olmaya devam ediyor (Hermansen, 2016).

Amerikalı Müslüman Kimliğini Yeniden Tanımlamak

ISBN: 978-605-73901-3-4

11 Eylül saldırılarından bu yana Amerikalı Müslümanlar, ana akım toplumdan ayrı ama onunkine eşit, daha belirgin bir İslami kimlik yaratmaya çalışıyorlar. Müslümanlar kendi inançları ile Batılıların İslam'a dair sahip oldukları görüşler (şiddet İslam'ın doğasında vardır, şeriat [İslam hukuku] kadınlara baskı yapmaktadır, İslam dünyasındaki hükümetlerin antidemokratik eğilimlerinden İslam sorumludur vb.) arasına mesafe koymak için, kendilerini ve dış dünyayı İslam'ın gerçek ilkeleri hakkında eğitmek zorunda hissediyorlar. Bu çabanın bir kısmı, ABD'li imamların "reddedici-(rejectionist)" hareket olarak adlandırdıkları şeyden güç alıyor. Fransa, Almanya, Hollanda ve Birleşik Krallık'taki Müslüman nüfusa çok benzer şekilde, Amerikalı Müslümanlar da (özellikle genç kuşak inananlar) ABD işgücünün üyeleri olarak ekonomik refahtan pay alıyor. Buna rağmen, giderek artan sayıda Amerikalı Müslüman, genel nüfusun kendilerine karşı gösterdiğini hissettikleri düşmanlık karşısında ancak kendi dini ve sosyal kurumlarında rahatlık arıyorlar (Sedat, 2005).

Amerika Birleşik Devletleri'nde doğan veya büyüyen genç Müslümanlar, muhafazakâr İslami uygulamalara genellikle ebeveynlerinden daha fazla harfiyen uymaktadırlar. Annelerinin başları kapalı olmasa bile, giderek artan sayıda genç kadın, başörtüsü takıyor. Görücü usulü evlilikler daha yaygın hale geldikçe İslami çöpçatanlık ajansları da birçok Müslüman gazete ve dergiye reklam vermeye başladı. İnternet üzerinden birbirleriyle ülke çapında bağlantı kuran yüzlerce Müslüman öğrenci derneği; alkol, uyuşturucu ve evlilik öncesi seks içermeyen yaşam tarzlarını özendiriyorlar. Bu dernekler, Kuran ve hadis (Hz. Muhammed'in sözleri) derslerini içeren kampüs etkinliklerine sponsorluk ediyor ve Ramazan ayında toplu iftarlara ev sahipliği yapıyor (McCloud, 2006).

Daha otantik bir İslami yaşam tarzına doğru bu geçiş 11 Eylül 2001'den çok önce başlamış olsa da New York ve Washington'daki saldırılar süreci keskin bir şekilde hızlandırdı. Camilerde nadiren namaz kılan laik Müslümanlar bile, artık dindaşlarıyla yeniden bağlantı kurmanın bir yolu olarak her hafta Cuma hutbesini takip eder oldular. Aynı zamanda, yetersiz devlet eğitimine alternatif olarak tasarlanmış İslami okullar kuruluyor. Amerika Birleşik Devletleri'nde daha görünür bir İslami kimlik arzusu, ABD toplumunun Müslümanlara yönelik artan düşmanlığı karşısında sığınma ihtiyacından kaynaklanmıştır (Sedat, 2005). Bu olumsuz tutum 11 Eylül saldırılarından bu yana istikrarlı bir şekilde arttı. Bu antipatide bugüne kadar olan artışı ortaya koyan en şaşırtıcı anket, Aralık 2004'te Cornell Üniversitesi tarafından yayımlandı. Ankete katılan Amerikalıların yüzde 44'ü ABD hükümetinin Amerikalı Müslümanların sivil özgürlüklerini kısıtlaması gerektiğine inanıyordu (McCloud, 2006).

11 Eylül'ün Hemen Ardından Müslüman Öğrenci Dayanışması

Lori Peek'in 11 Eylül 2001 saldırılarının hemen ardından Amerikalı Müslüman öğrencilerle yaptığı röportajlarda Peek, Müslüman öğrencilerin 11 Eylül 2001 saldırılarının ardından diğer Müslüman öğrencilerle daha yakın etkileşim kurma eğiliminde olduklarını tespit etmiştir. Peek bu durumun ülkenin geri kalanından "izole olma" duygusundan kaynaklandığını ileri sürmektedir. Sosyolog Erving Goffman'a atıfta bulunan Peek, "damgalanmış (stigmatized)" bir grupta olanların genellikle "aidiyetleri 'damgalanmışlıktan' kaynaklanan küçük sosyal gruplar halinde bir araya geldiklerini" söyler. Dahası, Müslüman öğrenciler kendilerini ABD toplumundan "dışlanmış" hissettikleri için diğer Müslümanlara yönelmiştir (Peek, 2005).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Müslüman öğrenciler, 11 Eylül'den sonra genel Amerikan toplumuna dahil olmadıklarını ve "düşman" veya "öteki" olarak tasvir edildiklerini hissetmiştir. Müslüman olmayan Amerikalılar saldırılardan Amerikalı Müslümanları sorumlu tutuyorlardı ve bu durum "Müslümanların diğerlerinden kopmuş hissetmelerine sebep oldu." Görüşülen Müslüman öğrenciler, 11 Eylül 2001'deki saldırıların ardından Amerikalı arkadaşlarıyla yas tutmaya çalışırken saldırılara yönelik rahatsızlıklarını ifade ettiklerinde daha da yabancılaşmış hissettiklerini bildirdiler. Müslüman öğrenciler "normal" Amerikalılar gibi davranamayacaklarını düşünüyorlardı çünkü başkaları tarafından Amerikalı olarak değil, "Müslüman" olarak tanımlanıyorlardı. Böylesine bir izolasyon Amerikalı Müslüman öğrencilerin kendi hayatlarından endişe etmelerine neden oldu. Birçoğu, şiddetli bir tepki görmekten korktukları için diğerlerine evde kalmalarını söyledi. Diğer öğrenciler ise korku ve stres yüzünden hastalandı ve haftalar boyunca okula gidemedi (Peek, 2005).

Amerikalı Müslümanlar, Amerikan toplumundaki azalan rahatlık düzeyleri nedeniyle destek için birbirlerine dönmeye başladılar (Sedat, 2005). Müslümanlar arasındaki bu "grup dayanışması" ayrımcılığa uğrayan gruplar için yeni bir şey değil. Araştırmacılar, grupların bir dış tehdit karşısında grup içindeki diğer üyelere dönme eğiliminde olduklarını söyler. Peek, Amerikalı Müslümanlar durumunda, Amerikalı Müslümanlardan oluşan "iyileştirici bir topluluktan (therapeutic community)" bahseder. Müslümanlar destek için birbirlerine dönmüştür. Müslüman gençler arasında yakınlık ve birlik duygusu hâlihazırda mevcut olsa da Amerikan toplumunun geri kalanı tarafından reddedilme hissi ve duygularını güvenle paylaştıkları bir ortamda, "benzer korkuları ve belirsizlikleri paylaşabiliyor" olmaları Amerikalı Müslüman gençlerin diğer Müslüman gençlerle daha da yakınlaşmasına neden olmaktadır (Peek, 2005).

Amerikalı Müslüman öğrencilerin korkuları "zamanla azalırken [,]" çoğu "her şeyin normale dönüp dönmeyeceğinden" emin değildi. Peek'e göre Müslümanlar, saldırılardan Müslüman olmayan Amerikalılar kadar etkilenirken, Müslüman olmayan bazı Amerikalıların olumsuz tutumlarından da etkilenmişti. Peek, azınlık topluluklarına "afetlerden önce insanlarla diyaloğu geliştirecek" bir ortam sağlamanın ve bu yolla "özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından gelen tepkinin görülmemiş şiddeti ışığında sosyal izolasyonu azaltmanın son derece önemli" olduğunu vurgular (Peek, 2005).

Vatanseverlik Yasası (Patriot Act): Yabancılaşma Politikası

Bir yandan Amerikalı Müslümanlar yeni bir kimlik oluşturmaya çabalarken, diğer yandan ABD'nin iç politikaları onlarda yabancılaşma duygularının artmasına sebep olmaktaydı. Örneğin Vatanseverlik Yasası, Müslümanların Bush yönetimine karşı öfkelerinin artmasının nedenlerinden biriydi. Amerikalı Müslümanlar ABD politikalarına karşı çıkmakla kalmayıp aynı zamanda Amerikan toplumunun İslam algısına da itiraz ettiler. 11 Eylül saldırılarına yanıt olarak koyulan yasa teoride tüm vatandaşlar için geçerli olsa da Müslümanlara yönelik yazılmıştır ve pratikte, kolluk kuvvetlerine terörle savaş adına Müslümanların evlerine, işyerlerine ve camilerine baskın yapma yetkisi vererek Müslümanların sivil özgürlüklerini ellerinden almaktadır. ABD Kongresi 2015 senesinde suresi dolan Patriot Act sonrasında içerik olarak Vatanseverlik Yasası ile paralel olan Freedom Act'i (Özgürlük Yasası) kabul etmiştir (McCloud, 2010).

ISBN: 978-605-73901-3-4

Vatanseverlik Yasası, yabancıların vizelerini reddetmek ve daimi ikamet edenleri sınır dışı etmek için de kullanıldı. En çok ses getiren ve Müslüman topluluğunun dehşete düşmesine sebep olan örneklerden biri, İslam alimi ve İsviçre vatandaşı Tarık Ramazan olayıydı. Ağustos 2004'te Notre Dame Üniversitesi, Ramazan'a üniversitede öğretim üyeliği pozisyonu teklif etmişti ve Dışişleri Bakanlığı da kendisine vize vermişti. Ancak ABD İç Güvenlik Bakanlığı bu vize kararını 2004 yazında iptal etti. Bakanlık, Ramazan'ın tam olarak neyle suçlandığını hiçbir zaman açıklamadı; bunun yerine sadece Vatanseverlik Yasası'nın ABD hükümetine, "terörist bağlantıları" şüphesiyle onun vizesini reddetme yetkisini verdiğini belirtti. Suçlamaların açık bir şekilde en iyi ihtimalle yanıltıcı olduğundan yakınan bir İç Güvenlik Bakanlığı sözcüsü bana, Ramazan'ın vizesinin bazı web sitelerinde kendisine karşı yayınlanan suçlamalar nedeniyle iptal edildiğini söyledi. Vatanseverlik Yasası Bakanlığa, apaçık bir şekilde verdikleri kararların arkasına saklanmalarına izin veriyordu (McCloud, 2010).

Bush yönetiminin barışçıl Müslümanlarla İslami militanlar arasında ayrım yapmama eğilimi, ABD Adalet Bakanlığı'nın camilere veya şahıslara yönelik açtığı ve onları Hamas, İslami Direniş Grubu veya diğer radikal İslami örgütlere para toplamakla suçladığı davalarda da bir faktör oldu. Şu çok açıktı ki pek çok Amerikalı Müslüman Bush yönetiminin İsrail'e verdiği desteğin Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki İsrail işgali altında yaşayan Filistinliler için daha fazla baskıya yol açtığına inanıyor. Bir diğer iyi bilinen gerçek ise bazı imamların bu politikayı eleştirdiği ve camilerinde Filistin'in yanı sıra Bosna ve Afrika'nın bazı bölgelerinde yaşayan yoksul Müslüman nüfus için para topladığıdır. Para toplayarak militan faaliyetleri desteklemeyi değil, aslında yoksulluğun acısını hafifletmeyi amaçlıyorlardı. ABD politikalarına yönelik getirdikleri bu tür eleştiriler, ABD anayasasındaki ifade özgürlüğü haklarıyla korunmaktadır ve bu nedenle kovuşturmaya açık değildir (Bunt, 2009).

ABD Adalet Bakanlığı'nın radikal İslamcı gruplar için para toplama şüphesine dayandırarak Müslümanlar aleyhine açtığı pek çok davanın neredeyse tamamı uzun süren yargılamalar sırasında 'buharlaştı.' Müslüman toplumu özellikle kızdıran bir dava, Florida Üniversitesi'nde profesörlük yapmış olan Sami el-Arian'a karşı açılan davadır. Adalet Bakanlığı yaklaşık on yıldır takip ettiği Arian'a karşı, 2003'te, Vatanseverlik Yasası'nın verdiği yeni yetkilerle dava açabilmişti. İntifada'nın ateşli bir destekçisi olan Arian, yalnızca Filistinli militan grup İslami Cihad için para toplamakla suçlanmıyor aynı zamanda bu parayı Amerika Birleşik Devletleri'nden, savcıların iddiasına göre İsraillilere karşı intihar saldırıları düzenlemek için kullanıldığı Filistin topraklarına aktarmakla suçlanıyordu. Savcılar aslında Arian'ı İslami Cihad'ın Amerika Birleşik Devletleri temsilcisi olarak hareket etmekle bile suçlamış bulunuyorlardı. Hükümete göre Haziran ayında yargılanmasına başlanılan Arian aleyhindeki bu dava, 11 Eylül saldırılarından bu yana açılan en önemli dava idi. Ancak Arian'ı Florida'da bir hapishanede hücre cezasına mahkûm eden iddianame, İslami Cihad için toplanan para ile İsrail'de intihar saldırıları düzenlemek için kullanılan para arasında bir bağlantı olduğuna dair somut bir kanıt sunamadi. Pek çok Amerikalı Müslüman için Arian davasının arkasında yatan gerçek apaçık ortada idi: Vatanseverlik Yasası ile, ABD hükümeti en sonunda Arian'ı yardım ve yataklıktan biraz daha fazlasıyla suçlayabilmişti. Vatanseverlik Yasası hükümetin, İsrail işgaliyle ilgili açık sözlü görüşleri nedeniyle Arian'ı terörist olarak suçlamasına olanak tanımıştı (McCloud, 2010).

Hükümetin yetkilerinin Vatanseverlik Yasası kapsamında genişletilmesi konusundaki tartışmalarda, Bush ve yönetimi, bireysel özgürlükten ödün vermek anlamına gelse bile ABD vatandaşlarını terörizmden korumak için

ISBN: 978-605-73901-3-4

mücadele ettikleri iddiasını savunuyorlardı. Gerçekte ise, ne Amerikalı Müslüman nüfusunun yurtdışındaki radikal gruplara sempati duyduğunu gösteren ne de İspanya, Birleşik Krallık, Fransa ve Hollanda dahil olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde olduğu gibi Amerikalı Müslümanların kendi ülkelerinde aşırılık yanlısı olduklarına dair herhangi bir kanıt yoktur. Sonuç olarak, 11 Eylül saldırılarından bu yana geliştirilen yeni hükümet politikaları Amerikalı Müslümanların topluca cezalandırılmasına yol açmıştı (Sedat, 2005).

Bu politikalar ve politikaların neden olduğu panik ortamı, şüphesiz kamuoyunu oldukça etkiledi. Cornell Üniversitesi tarafından Aralık 2004'te yayınlanan raporun sonuçlarından biri de 1000 katılımcının yüzde 27'sinin tüm Amerikalı Müslümanların ev adreslerini federal hükümete bildirme zorunluluğunu desteklediği ve yüzde 29'unun gizli ajanların Müslüman sivil kuruluşlara sızması gerektiğine inandığıydı. Bu veriler, Müslümanlara yönelik nefret suçlarında 11 Eylül saldırılarından bu yana meydana gelen artışı yansıtıyordu. O tarihten bu yana camiler tahrip edildi, çocuklar devlet okullarında ırkçı söylemlerin hedefi oldu, Müslümanlar işlerinde ayrımcılığa uğradı, Müslüman topluluklarının cami inşa etmek için verdikleri dilekçeler Müslüman olmayan ev sahiplerinin itiraz kampanyalarıyla karşı karşıya kaldı ve Müslümanlar havaalanlarında ve diğer halka açık yerlerde yapılan kontrollerde ayrıca ve sürekli arandılar (Bunt, 2009).

SONUÇ

"Ayırmalı mı, entegre mi etmeli" sorusuna temel teşkil eden Bush yönetiminin ABD içindeki saldırıları önleme stratejisi, ABD'nin Müslüman nüfusu ile ilişkilerini giderek daha fazla bozmuştu. Bazı Amerikalılar, Müslümanlar arasındaki entegrasyon eksikliğinin en sonunda Müslümanların ABD topraklarında radikalleşmesine yol açacağından endişe ediyordu. Ancak şu anda, bu adımın yakın gelecekte ya da herhangi bir zamanda atılacağına dair çok az kanıt var. Aksine, Amerika Birleşik Devletleri için söz konusu olan şey, Amerikan kimliğiyle ilişkili olan insanlardan temelde farklı ideallere ve değerlere sahip olan bir kesimin kendi yolunda gittiğidir. Bu durum, Amerika Birleşik Devletleri'nin etnik, ırksal ve mezhepsel bağlılıkları aşan ortak değerlerin kolektif koruyucusu olduğu fikrine meydan okuyabilir.

En azından Müslümanların 11 Eylül saldırılarının ardından hissettikleri güvensizliği ve yabancılaşmayı en aza indirecek yeni bir ABD stratejisi geliştirilmelidir, Bush sonrası ne Obama ne de Trump bu konuda tam bir kararlılık gösterememişlerdir. Böyle bir strateji geliştirmek ve uygulamak için, ABD hükümeti ve siyasal yapısı nihayetinde İslam ve Müslüman kültürü hakkında çok daha eğitimli hale gelmelidir. Üniversiteler son yıllarda daha fazla İslami ilim fakültesi kurarak bu ihtiyaca hızlı bir şekilde cevap vermiştir. Bununla birlikte, yanlış bilgilendirilmiş ve önyargılı bir medyanın körüklediği yaygın toplumsal bilgisizlik, ırkçılığa ve zarar verici hükümet politikalarına yol açan temel bir sorundur.

Kısa vadede, ABD hükümeti Amerikalı Müslümanlarla ilişkilerini geliştirmek için çeşitli adımlar atabilir. İlk adım, topluluklarında nüfuz sahibi olan Amerikalı Müslümanlarla düzenli bir diyalog ortamı başlatmak olmalıdır. Avrupa hükümetleri, biri terör tehdidine odaklanan, diğeri ise hükümetin anti-terörizm politikalarının yerli Müslüman toplulukları yabancılaştırmadığını garantiye alan paralel mücadeleler vermede başarılı oldular. Örneğin Alman Dışişleri Bakanlığı, Almanya içindeki ve dışındaki İslam dünyasıyla diyaloğu teşvik etmek amacıyla bir görev gücü

ISBN: 978-605-73901-3-4

oluşturdu. Bu görev gücü için yapılan resmi tanım, seçkin olmayanlarla, diğer bir deyişle kendi topluluklarında siyasi ve sosyal nüfuza sahip Müslümanlarla diyaloğa vurgu yapar. Birleşik Devletler'in yaptığı az sayıdaki sosyal yardım, çoğu zaman inananlar topluluğu içinde çok az ağırlığı olan Batı eğitimi almış seküler Müslümanlara yönelik olmuştur. Bir diyalog ortamı kurmak, çoğu İslam kültürünü tamamen yanlış anlamış olan ABD'li politika yapıcılara fayda sağlayacak bir eğitim deneyimi olarak da hizmet edebilir.

İkincisi, hükümet, mevcut az sayıdaki İslami kuruluş ve kuruma hibe şeklinde federal fon sağlamalıdır. İslami kuruluşlar şu anda topluluklarına yardım etmek amacıyla kaynak bulmakta zorluk çekmektedirler. Örneğin Müslümanların ilk günlük radyo istasyonu, Eylül 2004'te Chicago'da yayın hayatına başlamıştı, ancak yaklaşık bir yıl sonra, "Radyo İslam" kaynak yetersizliği nedeniyle yayın hayatına son vermek zorunda kalmıştı. Bu radyo istasyonu, Müslüman dinleyiciler için günün önemli konularını tartışmakla kalmıyor, aynı zamanda Müslümanların görüşlerini Amerikan halkına açıklıyordu. Yine kilit nokta, Müslümanların görüşlerinin çoğunluğunu temsil eden İslami grupları, yalnızca Batı yanlısı elitlerin fikirlerini yansıtan gruplardan ayırmaktır.

Bazı İslami kuruluşlar ise ABD hükümeti tarafından sağlanacak parasal yardımı (örneğin, Orta Doğu Ortaklık Girişimi'ne [MEPI - Middle East Partnership Initiative] tahsis edilen para) kabul etme konusunda isteksiz davrandılar çünkü bu kuruluşlar bu paranın "kirli" olduğunu düşünüyorlardi. MEPI fonu bazı Müslümanların gözünde lekeli çünkü bu girişim Orta Doğu'da ABD destekli çizgide reform yapmayı hedefliyor ki bu politikayı Müslümanlar ve Araplar bir tür sömürgecilik olarak kabul ediyor. Chicago'daki Şehir İçi Müslüman Eylem Ağı (IMAN - Inner City Muslim Action Network) gibi İslami toplum temelli kuruluşlar, hükümet fonlarından büyük ölçüde faydalanmıştır. Arapça'daki "iman" kelimesi ile aynı olan IMAN, Müslüman topluluğuna yönelik tıbbi bakım ve bilgisayar dersleri düzenliyor ve bir yiyecek kileri işletiyor. Chicago Üniversitesi'nde karizmatik bir doktora öğrencisi olan Filistinli Rami Nashashibi tarafından yönetilen IMAN aynı zamanda gençlere İslam hakkında bilgi veriyor. IMAN, Nashashibi'nin on yıl önce kurduğu günden bu yana birçok Latin ve Afrikalı Amerikalıyı İslam inancına çekmiştir. İntifadayı destekleyen ve ABD'nin İsrail'e desteğinin işgal altında yaşayan akrabalarının daha fazla baskı görmesine sebep olduğuna inanan Filistinlilerden oluşan bu topluluğun ABD hükümetine karşı iyi niyet duymasını sağlamak, ABD hükümetinin Amerikalı Müslümanlarla ilişkilerindeki mevcut olumsuz eğilimi tersine çevirmek için önemli bir adım olabilir (Zaman, 2008).

Bu küçük adımlar her ne kadar Amerikalı Müslümanlar için en büyük öfke ve hayal kırıklığı kaynağı olan ABD dış politikasının tamamen İslam dünyası lehine olmasını sağlayamasa da ABD hükümeti ile ilişkilerin geliştirilmesine yardımcı olabilir. Bu adımlar daha fazla Müslümanı siyasi sürece katılmaya da teşvik edebilir. Müslümanlar, hem 2016 hem de 2020 başkanlık seçimlerinde camilerde seçmen kayıt gezileri ve kampanyalar düzenleyerek siyasete dahil olmuştu (Bunt, 2009).

Müslümanlar 2004'den bu yana kongre seçimlerinde ve yerel seçimlerde aday olmuştur. Yine de bazı durumlarda, ABD'li seçmenlerin ırkçılığı ve cehaleti Müslümanların seçim kampanyalarını eziyetli bir süreç haline getirmiş ve bu durum bazı Müslümanları siyasete dahil olmaya değip değmediğini sorgulamaya zorlamıştır. 2004 yılında, Filistin kökenli açık tenli bir avukat olan Maad Abu Ghazala, San Francisco'daki 12. Kongre Bölgesi'nde adaylığını

ISBN: 978-605-73901-3-4

koymuştu. Rakibi ise halihazırda Kongre'de olan, Demokrat Tom Lantos'du. Holokost'tan sağ kurtulan Tom Lantos, aynı zamanda İsrail'in de güçlü bir destekçisiydi. Abu Ghazala'nin kapı kapı dolaşması seçmenler arasındaki çarpıcı önyargıyı gözler önüne serdi ve birçok seçmen, Abu Ghazala'nın dağıttığı yazılı materyallere baktıktan ve onun ismini öğrendikten sonra bir Müslümana asla oy vermeyeceklerini söylediler (Bunt, 2009).

ABD artık yurtdışındaki Müslümanların gönlünü kazanmaya yönelik dar bir kampanya (ki bu kampanya, şimdiye kadar başarısız olmuştur) yürütemez. Önemli sorunlar yakında ABD'yi ülke sınırları içinde de zorlamaya başlayacaktır. Devlet okullarında daha fazla sayıda kız öğrenci türban takma haklarını talep etmeye başladığında ABD nasıl bir tepki verecek? Vatanseverlik, Özgürlük, ya da Trump döneminde çıkartılan bir çok yasa ve başkanlık kararnameleri gibi sivil özgürlükleri kısıtlayan yasalarda yer alan hükümlere daha fazla Müslüman itiraz etmeye başladığında, ABD mahkemeleri hangi tarafı daha çok destekleyecek? Müslümanlar ana akım medyada daha etkili bir şekilde temsil edilmenin bir yolunu bulduktan sonra İslam daha mı iyi anlaşılacak yoksa Amerikan toplumu daha fazla mı kutuplaşacak? Başka bir deyişle, Amerika Birleşik Devletleri, büyük ve huzursuz Müslüman nüfusun sosyal ve politik uyumu tehdit ettiği, giderek kutuplaşan Fransa veya Hollanda yoluna mı gidecek yoksa 'eritme potası' mitine yönelik en büyük meydan okumayı başarıyla bertaraf edip bu etkili kültürel ve dini gücü daha geniş Amerikan kimliğine dahil edecek mi?

ABD hükümetinin politikaları, hem İslam dünyasında ABD karşıtlığının yükselmesine hem de Amerikalı Müslümanların Amerika Birleşik Devletleri içinde daha fazla yabancılaşmasına neden olmuştur. Yeni bir Amerikalı Müslüman kimliğinin oluşturulmasına yönelik çabalar, muhtemelen yalnızca ABD dış politikalarına değil, ABD yönetiminin ülke içindeki gündemine de meydan okuyacaktır. Müslümanlar büyük olasılıkla önümüzdeki on yıl içinde kesin bir şekilde "öteki" algısına dayanan farklı bir kimlik oluşturacak. Bunu yaparken de gerektiğinde Amerikan toplumuna entegre olurken dinlerini benimsemelerine izin veren üçüncü bir yol geliştirecekleri değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Anderson, J. W. & Eickelman, D. F. (2003). New Media in the Muslim World: The Emerging Public Sphere. Indiana University Press. 45-60

Bunt, G. (2009). iMuslims: Rewiring the house of Islam. Chapell Hill Publications. https://doi.org/10.35632/ajis.v26i4.1370

Cesari, J. (2009). Islam in the West: From Immigration to Global Islam. Harvard Middle Eastern and Islamic Review 8(1). 148-175

Hermansen, M. (2016). Introduction. Islam, Religions, and Pluralism in Europe, Springer Publications. https://doi.org/10.1007/978-3-658-12962-0_1

Leonard, K. (2002). South Asian leadership of American Muslims. Muslims in the West. Oxford Publications 233-243. https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195148053.003.0016

ISBN: 978-605-73901-3-4

McCloud, A. B. (2010). The cultural roots of American Islamicism (review). Journal of World History, 21(1). ss. 154 157 https://doi.org/10.1353/jwh.0.0098

McCloud, A. B. (2006) Misrepresentations and the Future of Islamic Law in the United Sates, Journal of World History, 18(2).

Peek, L. (2005). Becoming Muslim "The Development of a Religious Identity". Sociology of Religion 66(3). 215-242. https://doi.org/10.2307/4153097

Sedat L. (2005). Amerika ve Ingiltere'de 11 Eylul sonrasi din ve siyaset lliskisi. Uluslararasi Hukuk ve Politika 1(1). 105-116

Skerry P. (2006). Immigration and social disorder. Uniting America Press. 124-138.

Woolard, K.A. (1985). Language Variation and Cultural Hegemony: Toward an Integration of Sociolinguistic and Social Theory. American Ethnologist Journal. 12(4) 738-748. https://doi.org/10.1525/ae.1985.12.4.02a00090

Zaman, S. (2008). From Imam to Cyber-Mufti: Consuming Identity in Muslim America. The Muslim World. 98(4) 465-474. https://doi.org/10.1111/j.1478-1913.2008.00240.x

ISBN: 978-605-73901-3-4

HAYAT MECMUASI'NDA TOPLUMSAL TERBİYE: GÖRGÜ ANSİKLOPEDİSİ

Prof. Dr. Temuçin Faik Ertan
Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, Türkiye, tfertan@ankara.edu.tr

Dr. Emine Güntepe Yeşilbursa
Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara, Türkiye, eguntepe80@gmail.com

ÖZET

İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki toplumsal değişim ve dönüşümün bir tezahürü olarak yayın hayatına atılan Hayat Mecmuası, yeni dünya düzeninin karakteristik özelliklerini taşıyan bir dergi olarak 6 Nisan 1956 tarihinde Türk toplumunun karşısına çıkmıştır. Dergi Türk basın tarihi açısından özgün görünmekle birlikte ABD'deki Life, Fransa'daki Paris Match dergisinin tipik bir örneği olma özelliği taşımıştır. Bu benzerlik de derginin sahibi Şevket Rado ve diğer yazarlar tarafından övgüyü hak eden bir nitelik olarak görülmüş ve okuyucuya sunulmuştur. Hayat mecmuasında sanat, spor, bilim, tarih, siyaset, eğlence gibi birçok alanla ilgili yazı ve makaleler yer almıştır. Bununla birlikte yeni dünya düzeninde, özellikle Türkiye'nin siyasi tercihinin parçası olarak Batıcı bir üslupla gündelik yaşama dair eğitici, öğretici hatta zamanla terbiye etme misyonunu üstlenecek kadar kendince ulvi bir yayın politikası izlemiştir. Derginin 1 Ocak 1960 tarihli sayısından itibaren cemiyet hayatındaki herkesin bilmesi gereken adabımuaşeret kuralları tanımıyla "Görgü Ansiklopedisi" bu eğitici yazıların başında gelmiştir. Hayat'ın yazar ekibi "Görgü Ansiklopedisi" bölümüyle; toplantılarda yapılan şakaların türünden şarap içerken ya da ikram ederken dikkat edilmesi gerekenlere; sokakta yürürken ya da spor karşılaşması izlenirken dikkat edilmesi gerekenlerden konuşma biçimine; selamlaşma adabından saç boyarken özen gösterilmesi gerekenlere; sakız çiğneme alışkanlığından sofrada çatal-bıçak kullanımı gibi birbirinden farklı zaman ve mekânlarda uyulması beklenen normları okuyucusuna açıklamalı olarak sunmuştur. Daha açık bir ifadeyle Hayat, Görgü Ansiklopedisi aracılığıyla okuyucusunu Batılı norm ve değerlere adapte etmeye çalışmıştır. Bu çalışmada, Batı kültürünün Türk toplumuna Hayat tarafından öğretilme, benimsetilme biçimi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ansiklopedi, dergi, görgü, Hayat, magazin, mecmua, terbiye, Türkiye.

ISBN: 978-605-73901-3-4

SOCIAL EDUCATION IN HAYAT MAGAZINE: ENCYCLOPEDIA OF ETIQUETTE

ABSTRACT

Hayat Magazine, which was published as a manifestation of the social change and transformation after the Second World War, appeared before the Turkish society on April 6, 1956, as a magazine with the characteristics of the new world order. Although the magazine seems original in terms of Turkish press history, it was a typical example of Life in the USA and Paris Match in France. This similarity was seen as a quality worthy of praise by the owner of the magazine, Şevket Rado, and other authors and presented to the reader. There are articles and articles related to many fields such as art, sports, science, history, politics and entertainment in Hayat magazine. However, in the new world order, especially as a part of Turkey's political choice, it has followed a lofty publishing policy, in its own way, to undertake the mission of educating, instructing and even educating daily life in a Westernist style. Since the issue of the journal dated January 1, 1960, the "Encyclopedia of Etiquette", with the definition of the rules of etiquette that everyone in the community life should know, has been at the forefront of these educational articles. Hayat's writing team, with its "Eyewitness Encyclopedia" section; the kind of jokes made at the meetings, the ones to be considered while drinking or serving wine; one of the things that should be considered while walking on the street or watching a sports match; from greeting etiquette to the ones that need to be taken care of when dyeing hair; He presented the norms that are expected to be followed in different times and places, such as the habit of chewing gum and the use of cutlery at the table, in an explanatory manner. To put it more clearly, Hayat tried to adapt its reader to Western norms and values through the Encyclopedia of Manners. In this study, the way of teaching and adopting Western culture to Turkish society by Hayat was explored.

Key Words: Encyclopedia, magazine, manners, Hayat, journal, education, Turkey.

GİRİŞ

Hayat Mecmuası, İkinci Dünya Davaşı sonrasında ortaya çıkan yeni dünya düzeninin tipik özelliklerini gösteren haftalık dergi olarak ilk olarak Mart 1956'da bir tanıtım sayısı ile okuyucuyla buluşmuştur. 6 Nisan 1956 tarihinde ise 1. sayısını yayımlamıştır. Bu yeni dergi, Türk basın tarihi açısından son derece özgün olmakla birlikte ABD'deki Life, Fransa'daki Paris Match dergisinin tipik bir örneği olma özelliği taşımıştır. Hayat mecmuası, iki gruba ayrılan yeni dünya düzeninde esinlendiği Batılı dergileri gururla savunmuş bununla da esasında hangi tarafta olduğunu daha ilk andan kamuoyuna duyurmuştur. Bununla birlikte yeni dünya düzeninde, özellikle Türkiye'nin siyasi tercihinin parçası olarak Batıcı bir üslupla gündelik yaşama dair eğitici, öğretici hatta terbiye etme misyonunu üstlenecek kadar kendince ulvi bir yayın politikası izlemiştir.

Hayat dergisi, Kazım Taşkent'in kurucusu olduğu Yapı ve Kredi Bankası'nın iştiraki olarak okuyucuyla buluşmuş ve yıllarca ilk sayfalarında yayımladığı banka reklamıyla bu birlikteliği gözler önüne sermiştir. Bununla birlikte derginin sahibi hukukçu olmasına rağmen edebiyatçı kimliğiyle ön plana çıkan Şevket Rado (Barlas, 2017)., yazı işleri müdürü ise gezi notlarıyla ünlenen Hikmet Feridun Es'tir(Hayat, 6 Nisan 1956,s.3).

Hayat mecmuası, Türkçe 'de çukur baskı tekniği adıyla bilinen tifdruk tekniğiyle basılmıştır.(Tifdruk: Türkçede çukur baskı olarak tanımlanan bir matbaa terimidir. Seriliği, fotoğrafların netliği ve birbirinden ayrılmayan

 ISBN: 978-605-73901-3-4

kopyalar elde edilmesiyle tanımlanan bir baskı tekniğidir (https://www.matbuu.com/blog/tifdruk-baski.html). Şevket Rado ise tifdruk tekniği hakkında şu ifadelere yer vermiştir: "*Avrupa'da otuz senelik bir mazisi olan, Almanların 'Tifdruk', Fransızların 'Heliogravür' adını verdikleri bu yeni tabı sanayii, alelade kâğıtlar üzerine güzel resimler basmayı mümkün kıldığı için Avrupa'da, mecmuacılık sahasında büyük bir inkılaba sebep olmuş, mecmualar ancak bu sisteme başladıktan sonra kapışılarak baskı sayısını milyonların üstüne çıkarmaya muvaffak olmuşlardır" (*Hayat,6 Nisan 1956, s.6). Aslında dergi yayımlanmaya başladığında kullanılan kâğıt Türkiye'de son derece kısıtlı sayıda üretilmekteydi. Bu nedenle Hayat, yayın hayatına başladıktan yaklaşık üç ay sonra kâğıt sıkıntısı yaşamış ve okuyucusuyla ilişkisine 6 ay ara vermek zorunda kalmıştır. 2 Ocak 1957 tarihinde bizzat dönemin başbakanı Adnan Menderes'in talimatıyla İzmit Kâğıt Fabrikası ile yapılan kâğıt anlaşması ile tekrar basılmaya başlamıştır. 75 kuruşa satışa çıkan Hayat, bu anlaşmadan sonra fiyatına 25 kuruş zam yapmıştır.

Hayat, 1950'lerde sınırlı sayıda yazarla okuyucunun karşısına çıkmakla birlikte yıllar içerisinde çok geniş bir kadroyla yayın hayatına devam etmiştir. Yazı işleri müdürü Hikmet Feridun Es, eşi Semiha Es ile birlikte uzun yıllar gezi notları hazırlamıştır. Sonraki yıllarda İbrahim Çamlı, Sadun Altuna, Hikmet Andaç, Çetin Altan, Mehmet Ali Kayapal, Midhat Sertoğlu aynı görevi sırasıyla üstlenmiştir.

Nezihe Araz, Can Yücel ilk yıllar dergi için yazı hazırlayan, çeviri yapan isimler arasında yer almıştır. Refik Halit Karay, Halide Edip Adıvar gibi edebiyat dünyasının önemli isimleri sonraki yıllarda ünlenecek olan eserlerini dergide tefrika olarak yayımlamışlardır. Gülgün Üstündağ, Suavi Sonar, Sara Korle derginin moda sayfalarını hazırlamıştır. Şemsi Kuseyri, Cengiz Yarbağ, Erdoğan Sevin, Ozan Sağdıç, Enis Olcayto derginin gezi notlarını hazırlayan isimler arasında yer almıştır. Yılmaz Öztuna, Reşat Ekrem Koçu gibi isimler ise dergi için tarih yazıları yazmışlardır. 1960'lı yıllarda futbola duyulan ilgi artınca spor sayfalarının da sayfa sayısı artmış ve Necati Bilgiç, Azize Bergen gibi isimler spor haberlerini okuyucuya sunmuşlardır.

Dergi yayımlanmaya başladığı tarihten son sayıya kadar her zaman orta sayfa tablosu yayımlanmıştır. Bu tablolar çoğunlukla ünlü ressamların eserlerinden, kimi zaman da Ara Güler, İnal Tengizman, Erol Dernek'in fotoğraflarından seçilmiştir. Hayat'ın numaralandırma sistemi 1'den başlayarak ritmik olarak artmış, 1959 yılında numaralandırma sistemini değiştirmiştir. Bu tarihten itibaren her yıl 1'den başlamış ve 52.sayı ile son bulmuştur. Bu nedenle sonraki yıllarda derginin künyesinde hem sayı hem de sıra numarası yer almıştır. Derginin sayfa sayısı ise ilk yıllar 32 sayfa iken ilerleyen yıllarda özel sayılar dışında 64 sayfa olarak okuyucuya sunulmuştur.

Hayat dergisi, bir magazin dergisi olmakla birlikte yayımlandığı dönemin siyasi havasına da kayıtsız kalmamıştır. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi, 12 Mart 1971 Askeri Muhtırası derginin yazar kadrosunu çok etkilememekle birlikte, yazarların kalemleri üzerinde etkili olmuştur. Hayat yayın ekibi her dönem yeni iktidarla iyi geçinmeye çalışmıştır. Bununla birlikte bazı konulardaki hassasiyetleri hiçbir dönem değişmemiştir. Atatürk devrimlerine bağlılık, Batıcılık, Amerikan yaşam tarzına bağlılık bunların başında sayılabilir. Komünizm düşmanlığı ise dergi yazarlarının eğlenceden bilime, spordan sanata kadar uzanan konu yelpazesinde her kanaldan okuyucusuna aktardığı ideoloji olarak dergide yer almıştır (Yılmaz,2010, s. 27-42).Dergi yazarları milli sorunlara da kayıtsız

ISBN: 978-605-73901-3-4

kalmamışlardır. Kıbrıs Sorunu bu ilginin en önemli örneklerinden biri olmuştur. 1960'lar boyunca zaman zaman Kıbrıs Sorunu'nun etraflıca anlatıldığı yazılar ilavelerle okuyucuya sunulmuştur.

1970'li yıllara gelindiğinde ise Hayat'ın temel sorunu kötüye giden ülke ekonomisi olmuştur. Bu nedenle her dönem iktidarla iyi geçinmeye çalışan dergi yazarları ılımlı bir üslupla zaman zaman ekonomik sorunlara dair yazılar kaleme almışlardır. Bu yazılar, 1970'lerin sonuna doğru artış göstermiştir. Hayat, ülkede yaşanan ekonomik krizden nasibini almış ve 3 Temmuz 1978 tarihinde çalışanlarının başlattığı grev sonucunda 6 Temmuz 1978 yılında Şevket Rado'nun sahibi olduğu son sayısını okuyucusuna sunmuştur. Dergi bu grevden mağlup çıkmış ve Rado, 1979 yılında derginin tüm haklarını Uzan Grubu'na satmak zorunda kalmıştır. Şevket Rado'nun Hayat'ı Uzan Grubu'nun Hayat'ı olarak 1992 yılına kadar okuyucusuyla buluşmuştur. Ancak önceki yayın politikasından uzaklaşmıştır.

Hayat mecmuasının Şevket Rado'lu bu 22 yılı boyunca yayın politikasında ufak tefek farklılıklar görünmekle birlikte esasında hiç değişmemiştir. Yıllar içinde Batı Bloku'nu adeta koşulsuz şartsız desteklemeye devam etmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerinin unutulmaya çalışıldığı bu bağlamda köklü bir yaşam değişikliğinin yaşandığı dönemde Şevket Rado da bu köklü değişimde demokratik kapitalist tarafın yayında yer almış ve bunu okuyucusuna göstermekten geri durmamıştır (Esel, 2017, s.409-416). Şevket Rado'nun Hayat'ı bu tercihi o kadar ciddiye almış olacak ki Türk toplumuna genelde Batı özelde ise Amerikan yaşam tarzını öğretmeyi adeta kendine misyon edinmiştir.

Hayat Mecmuası'na genel olarak bakıldığında ne sadece bir magazin ne sadece kültür ne de sadece aktüel dergisi olarak nitelendirilemeyecek kadar kapsamlı bir süreli yayındır. Aslında içeriğinde her şeyden biraz vardır. Biraz magazin, biraz sanat, biraz edebiyat, biraz eğlence biraz politika, biraz bilim, biraz tarih… Bununla birlikte hepsinin ortak özelliği yeni dünya düzeninin, tüketimi teşvik eden anlayışına sahip bilgi ve yazılardan oluşmasıdır.

Bu yeni yaşam tarzının önerildiği yaş grubunun, sosyo ekonomik ve sosyo kültürel özelliklerini tahmin etmek hiç de zor değildir!.. İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkisine şahit olmuş orta yaş grubu ve babyboomer olarak adlandırılan dönemin yeni gençleridir (Adıgüzel, 2014, s.165-182). Hayat dergisinin bu tercihi Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasi durumdan kayıtsız olarak seçtiği söylenemez (Serez, 1962, s.6.). Hayat dergisinin doğduğu dönem, Türkiye'nin içeride iktidar değişimi, dışarıda da siyasi ve sosyal değişim yaşadığı yıllara denk düşmektedir (Özçelik, s.163-184).

1950'ler Türkiye'si hem iç hem de dış politikada ciddi değişimler yaşamış, Hayat'ta bu değişikliğin bir yansıması olarak Türk toplumuyla buluşmuştur (Toker, 1991, s.11). Dolayısıyla Hayat yazarlarının da söylemek istediği çok şey vardır. Özellikle kente yeni yeni adapte olmaya çalışan yeni kentli adaylarına… Bu görevi öylesine sahiplenmiş ki 1960 yılına gelindiğinde adeta "şehirli", "görgülü" olmanın anahtarı olarak gördüğü bir ansiklopedi yayımlamaya başlamıştır: "Görgü Ansiklopedisi…"

ISBN: 978-605-73901-3-4

GÖRGÜ ANSİKLOPEDİSİNE GENEL BAKIŞ

Görgü Ansiklopedisi, ilk kez Hayat'ın dördüncü yılının ilk sayısında yer almıştır.1960'ın bu ilk sayısında "A" harfi "AHLAKA MUGAYIR" bilgisiyle okuyucuya sunulan Görgü Ansiklopedisi ile ilk bilgi, bir önceki sayıda verilmiştir. 1959 yılının 25 Aralık tarihinde yayımlanan son sayısında "Bugünkü cemiyet hayatımızda yaşayan herkesin mutlaka bilmesi icabeden lüzumlu adabı muaşeret kaideleri Görgü Ansiklopedisi ile Hayat okuyucularına sunuluyor…" şeklindeki açıklamalarla bir görgü ansiklopedisinin bundan sonraki sayıda yayımlanacağı ifade edilmiştir. Gerçekten de "A" harfiyle 13. sayfanın en sağ yanında ince bir sütun şeklinde yayımlanan Görgü Ansiklopedisi, belli bir süre aynı sayfada kendisine yer bulmasına karşın zamanla daha farklı sayfalarda okuyucuyla buluşmuştur. Genel olarak 13. sayfada olmakla birlikte zaman zaman daha ön sayfalarda zaman zaman da daha arka sayfalarda ince bir sütun halinde okuyucuya sunulmuştur.

1960 yılındaki Sıra No: 169, Sayı:1 ile başlayan ansiklopedi maddeleri "Z" harfiyle, aynı yılın 209. Sıra No ve 41. sayısıyla son bulmuştur. Görgü Ansiklopedisi, 1 Ocak 1960 tarihinden 7 Ekim 1960 tarihine kadar 27 Mayıs Askeri Darbe sonrası yayımlanan ilk sayı olan 3 Haziran tarihli sayı dışında her hafta düzenli olarak alfabetik olarak okuyucuya sunulmuştur.

Ansiklopedinin sunuşunda "Hayat bu sayıdan itibaren, bilhassa gelişme çağında olan okuyucuları için, günlük hayatın alfabesini, bir Görgü Ansiklopedisi halinde sunacaktır. İşte olgun bir insanın riayet etmesi gereken hususları A'dan Z'ye kadar vermeye çalışıyoruz" ifadesi kullanılmıştır. Daha önceki sunuşta her yaş grubuna hitap edeceği duyurulan ansiklopedi, yayımlanmaya başladığında ise gençlik çağındaki okuyucuya sunulduğu vurgulanmıştır.

Görgü Ansiklopedisi'nde toplamda 273 kavram ya da davranış okuyucuya açıklanmıştır. Bu kelimeler bazen kavramsal olarak bazen de davranış biçimlenmesi şeklinde okuyucuya aktarılmıştır.

GÖRGÜ ANSİKLOPEDİSİ

Görgü Ansiklopedisinde alfabetik olarak "Ğ, I, J ve Ü" harfleriyle başlayanlar dışında her harfle ilgili ortalama 6 kavram açıklanmıştır. Bu çalışmada ansiklopediden random olarak seçilen 26 kavram üzerinde durulmuştur. Bu kavramlardan ilki "acemilik"tir. Acemilik konusunda "Çok geniş anlamlıdır. Ama günlük hayatta en çok göze batan şekli, gösteriş ve böbürlenmedir. Bir toplantıya giderken hiçbir değeri olmayan incik boncuk takacağınıza, elbisenize sade bir çiçek iliştirin daha iyi... Mübalağalı saç tuvaletlerinden, göz alıcı, cafcaflı kılıklardan kaçının. Güzelliğin sırrı sadeliktir. Bunu hiçbir zaman aklınızdan çıkarmayın…" ifadesi kullanılmıştır (Hayat,1 Ocak 1960, s.8). Dergi yazarları köyden kente göç eden, cemiyet hayatına yeni yeni dâhil olan kadınların ev davetlerinde acemilik yaşamamaları için minik bir tavsiyede bulunmuşlardır.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Ansiklopedide yer alan diğer kavram ise Türk toplumunun hayatına yeni giren "büfe" olmuştur. "Masa ziyafetleri artık gün geçtikçe tarihe mal olmakta, yerini ayakta yenen soğuk büfe ziyafetleri almaktadır. Şayet böyle bir ziyafete davetli iseniz, büfe açılır açılmaz, mal bulmuş mağribi gibi saldırmayın. Bırakın önce başkaları gitsin. Karnınız ne kadar aç olursa olsun, ziyafetlerde, açlığınızı belli etmemeğe çalışın" (Hayat, 22 Ocak 1960,s.13). Büfe de yine ilk kavram gibi kent yaşamının yeni üyeleri için tavsiyeler içermektedir.

Cinas, kelime oyunu da dergi yazarlarının okuyucularına sundukları kavramlardan biridir. "Bu konuda fikirler çeşitlidir. On dokuzuncu yüzyıl Fransa'sının ünlü yazarı Victor Hugo'ya göre bu, "alelade bir fikir gübresi"dir. Buna mukabil Jean Cocteau kelime oyunlarına "şiirin gerçek ruhu" adını veriyor. Aslında makbul olan ne odur ne de bu… Kelime oyunlarına dikkat gerekir, çünkü bir tek pire için koskoca bir yorganı yakmak işten bile değildir. Kullanacağınız sözleri iyice tartmadan, sakın sarf etmeyin, nereye varacağını önceden kestiremezsiniz. Bülbülün çektiği dilinin belasıdır, derler. Bu atasözü daima hatırınızda kalsın" (Hayat, 29 Ocak 1960, s.13). ifadeleriyle sözlük yazarları cemiyet hayatında dikkat çekmek için gereksiz süslü cümleler kullanmanın önünü kesmek istemiş olsa gerek!..

Tıpkı büfe gibi Türk toplumunun yaşamına yeni giren bir kelime de Amerikan fast food alışkanlığının temel besinlerinden biri olan cips'tir. Sözlükle "çips" olarak yazılmış ve Türk toplumu için yeni bir kavramdır. Bu nedenle sözlük yazarları Türk okuyucusuna cipsin nasıl yenmesi gerektiği konusunda öğretici olmak istemişlerdir. Çips, "Çatal, bıçakla yenmeyecek şeylerden biri de çips yani ince kesilmiş kızarmış patateslerdir. Çips, salçalı et yemeklerinin garnitürü olarak sofraya konmuş olsa bile, çekinmeden parmaklarınızla yiyebilirsiniz" (Hayat, 12 Şubat 1960, s.13).

Bir diğer kavram da "doğum günü" olmuştur. "Memleketimizde genel olarak doğum günlerini kutlama âdeti pek yaygın değildir. Bir bakıma pek yerinde! Çünkü bilhassa hayatlarının sonbaharını idrak eden kimseler bu günü hatırlamaktansa, hiç üzerinde durmamayı haklı olarak tercih ederler. Bu bakımdan yaşı hatırı sayılır derecede geçmiş bir hanımı, doğum günü için tebrik etmeseniz daha kibar hareket etmiş olursunuz kanaatindeyiz" (Hayat, 19 Şubat 1960,s.13).

Dergi yazarlarının birkaç farklı bölümde üzerine düştükleri bir konu da eldiven kullanımıdır. Eldiven, "Kış veya yaz, hangi mevsim olursa olsun, giyinmesini bilen kadın eldivensiz sokağa çıkmaz. Eldivensiz bir elde çanta, ne kadar güzel olursa olsun, hiç göstermez. Bundan başka eldiven takmış olarak yolda yürüyen bir kadın, rastladığı bir tanışığın, kadın olsun, erkek olsun, elini sıkarken katiyen eldivenlerini çıkarmamalıdır..." (Hayat,26 Şubat 1960, s.13). Bilhassa kadınların eldiven kullanması dönemin önemli alışkanlıklarından biridir. Belli ki cemiyet hayatında bazı yanlış kullanımlar bulunmakta ve bu da sözlük yazarlarını bu konuda öğretici olmaya itmiştir.

Yeni alınan bir ürünün fiyatının konuklara söylenip söylenmemesi de dergi yazarlarının sorunsalı olmuş ve bu nedenle Görgü Ansiklopedisi'nde okuyucusuna doğru davranışın nasıl olması gerektiğini öğretmeye çalışmıştır. Bu bölümde "Yeni edindiğimiz bir vazo, bir çay takımı, bir perde veya bir koltuğu dostlarımıza gösterirken sakın

ISBN: 978-605-73901-3-4

fiyatını söylemeyin. Ne kadar pahalı olursa olsun, fiyatları açıklandı mı gerçek değerleri bir anda yok olur" denilerek okuyucu uyarılmıştır (Hayat, 4 Mart 1960,s.13).

Bahçe ya da havuz partileri de 20. yüzyılın ikinci yarısında Batı'dan Türkiye'ye ithal edilen bir eğlence türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Dergi yazarları da bu yeni eğlence mekanlarına dair bir takım uyarılarla okuyucusunu yeni duruma alıştırmaya çalışıyor olsa gerek!.. "Gardenparti, Ilık yaz akşamları bahçelerde yapılan toplantılara verilen milletlerarası isim. Bu çeşit toplantılar için her ne kadar özel bir kıyafet yoksa da bir açık hava kokteyli olduğuna göre, moda dar etek giyilmesini icap ettirse bile, jüponlu geniş eteklerin daha yerinde olacağını sanıyoruz." ifadesiyle diğerlerinden daha yumuşak bir tavsiye olarak sunulmuştur (Hayat,1 Mart 1960, s.13).

Hayat dergisinin hedef kitlesinin orta ve üst gelir grubu kentliler olduğunun göstergesi sayılabilecek bir kavram derginin 25 Mart 1960 tarihli sayısında karşımıza çıkmıştır. Bu bölümde "hizmetkâra" nasıl davranılması gerektiğine dair tavsiyeler verilmiştir. Buna göre "Evinizde çoluğunuzun çocuğunuzun bütün cefasını çeken yardımcılara karşı hunharca davranmayın. Olgun bir insan, hizmetinde çalıştırdığı kimselere saygı göstermesini bilen kimsedir. Buna mukabil sonradan görmüşler, çalıştırdıkları insanları hırpalamaktan zevk duyarlar. Bu, kendi aşağılık komplekslerinin menfi bir tezahüründen başka nedir ki?" (Hayat, 25 Mart 1960, s. 13). Bu açıklamayla cemiyet hayatının yeni üyeleri nezaket kurallarının toplumun her katmanından insana karşı işletilmesi gerektiği konusunda uyarılmıştır.

Görgü Ansiklopedisi'nin yeme içme kurallarına dair bir açıklaması içki kamışının kullanımına dair olmuştur. "Buzlu limonata veya benzeri içkiler uzun bir bardak içinde ve kamışla servis edilmişse bu kamışın içine üflemek, onunla oynamak veya içkiyi içtikten sonra bardağın kenarına koymak doğru değildir" ifadeleriyle Hayat okuyucusuna içme kültürüne dair tavsiyede bulunulmuştur (Hayat, 1 Nisan 1960, s.13).

Hayat yazarları zaman zaman Türk yemek kültüründe olmayan ama yeni yeni Türk restoranlarına giren yiyeceklerle ilgili öğretici yazılara da yer vermişlerdir. Bunlardan biri "istiridyedir." "İstiridye, memleketimizde pek usulden olmamakla beraber Batıda, bilhassa Fransa'da kış ayları zarfında sofraların demirbaşı sayılır. İstiridye şayet akşam yenecekse, çorbadan önce servis edilmesi gerekir. İstiridye için özel istiridye çatalı bulunmakla beraber, en küçük boyda alelade çatallar da bu işi pekâlâ görebilir. İstiridye kabuğu ile birlikte sol ele alınarak yenir. İstiridye yendikten sonra parmaklarda kalan yosun kokusunu gidermek için, sofrada su çanağı bulundurulur" (Hayat, 15 Nisan 1960,s.13). Dergi yazarları, istiridyenin hangi öğünde yenilmesinden, yemek sonrası ellerin nasıl temizlenmesi gerektiğine kadar ince ince okuyucuya bilgi vermeyi tercih etmiştir. 1950'li yıllar Türkiye'si düşünüldüğünde istiridye ancak çok üst düzey aile veya protokol sofralarında görülebilecek bir deniz ürünü olduğu aşikârdır. Her ne kadar bu masaların misafirleri az sayıda olsa da dergi yazarları bu azınlığı görmezden gelmeyerek her alanda olduğu gibi Görgü Ansiklopedisi bölümünde de seçkinci tavrını sürdürmüştür.

Günümüzde yaz sofralarının vaz geçilmez meyvesi olarak karşımıza çıkan kavun da 20. yüzyılın ortalarında Türk toplumu için nasıl yenmesi gerektiği bilinmeyen bir meyve olarak karşımıza çıkmaktadır. "Kavun, bu serinletici

ISBN: 978-605-73901-3-4

nefis meyve komposto kaşığı ile yenir. Şayet büyük dilimler halinde ve kabuğu ile servis edilmişse, çatalla ve gümüş bir bıçakla yenir." ifadesiyle okuyucuya aktarılmıştır (Hayat, 22 Nisan 1960, s.13).

İstiridye, kavun gibi yiyeceklerin nasıl yenmesi gerektiğini kendine dert edinen Hayat, misafir ve ikram konusunda da okuyucusuna ılımlı mesajlar vermekten geri durmamıştır. "Şeker" maddesi altında "Bizde pek revaçta olmayan iyi bir usul vardır Batıda. Bir yere hediye olarak şeker götürüldüğü zaman, ev sahibesi kutuyu açarak, başta hediyeyi getiren olmak üzere şekeri odada dolaştırır. Gerçekten samimi bir adet değil mi?" (Hayat, 26 Ağustos 1960, s.14).

Görgü Ansiklopedisi sadece batıdan gelen yiyeceklere değil insanların yeme alışkanlıklarına dair bilgi vermekten de geri durmamıştır. Bunlardan biri "vejetaryenler" maddesiyle karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde "Vejetaryen olduğunu bildiğiniz birisi evinize yemeğe misafir gelmişse, ne onu aç bırakacak bir yemek listesi tertiplemeli, ne de hasta gibi önüne hususi yemekler çıkarılmalıdır. En doğrusu, hazırlayacağınız yemekler yanında daima onun da yiyebileceği garnitürler bulundurmak, sofraya vejetaryenlerin yiyebileceği bir sebze yemeğini de koymaktır..."(Hayat, 23 Eylül 1960, s.11).

Hayat dergisinin seçkinci seçimleri "lady" kavramıyla devam etmiştir. Bu bölümde "Ansiklopedimize zaman zaman umumi bilgi mahiyetinde olan konuları da alıyoruz. İşte bunlardan biri! Lady sözünü sık sık işitiriz, İngiltere ve Amerika'da genel olarak hanımefendi karşılığı olarak kullanılan bu söz, aslında asil sınıfa ait bir unvandır. İngiltere'de bir asilin kızına (İster dük olsun, İster Earl) sadece "Lady Cynthia, Margaret veya Diana" gibi küçük adı ile hitap edilir. Buna mukabil bir Lordun karısı, kocasının unvanını kullanır…" (Hayat, 13 Mayıs 1960, s.21).

Dergi yazarları Görgü Ansiklopedisi ile Türk toplumuna genelde Batılı özelde Amerikan yaşam tarzını öğretmeye çalışsa da iki kültür arasındaki uyumu da sorunsal olarak görmüş olacak ki "moderncilik" başlığıyla okuyucusunu uyarmıştır. "Aşırı modern cereyanlara kendinizi körü körüne kaptırmaktan çekinin. Unutmayın ki, aşırı modern bir koltuk, bir lamba, bugün var, yarın yoktur. Kısa zamanda bıktınız mı, tavan arasına fırlatıp atmaktan başka elinizden bir şey gelmez. Bu bakımdan zevkiniz, uzun müddet modası geçmeyecek cinsten olmalı." diyerek modern seçimlerin de ölçülü olması konusunda okuyucusunu uyarmıştır (Hayat, 27 Mayıs 1960, s.13).

Belki de Görgü Ansiklopedisi'nin başlığına en uygun olan "Ne?.." başlığı altında yazılanlar olmuştur. Bu bölümde "İstediğiniz kadar görgü kaidelerinin âlimi olun, bazı irade dışı alışkanlıklarınız varsa bir an önce kurtulmaya bakın. Bunlardan belki de en kötüsü, telefonda veya yüz yüze konuşurken, muhatabınızın sözünü "Ne?.." diye kesmektir. Bu "Haa.." hatta "Oha…" demekten farksızdır. Söz arasında anlayamadığınız bir kelime geçmişse bunu pekala "Anlayamadım efendim" veya hiç değilse "Nasıl?.." şeklinde ifade edebilirsiniz" (Hayat, 17 Haziran 1960, s.15).

Görgü Ansiklopedisi yoluyla Hayat okuyucusuna öğretilmeye çalışılan başka bir davranış da opera kuralları olmuştur. "Operada" maddesi altında "Artık memleketimizde de ağır ağır yer almaya başlayan bir opera adabı var. Batıda, cemiyet hayatının en resmi ve şaşaalı dekoru olan bu tiyatrolarda kıyafete gerçekten büyük önem

ISBN: 978-605-73901-3-4

verilir. Paris, Viyana, Milano gibi şehirlerde, bu beldelerin parmakla sayılan birkaç binası arasında en göze çarpanları operalardır. Bu bakımdan pırıl pırıl avizeler, kıpkırmızı halılar ve altın sütunlu salonlara girerken, kıyafetin de ona göre olması gerekir. Smokin veya frak olmasa bile, koyu veya hiç değilse koyuca bir elbise giymek, binanın havasına uygun bir kıyafettir. Hanımların da fazla göz alıcı değil ama sade ve temiz giyinmeleri icap eder. Memleketimizde çoğu zaman görüldüğü gibi, kadınların tiyatro ve opera galalarında şapka giymeleri katiyen doğru bir hareket değildir" (Hayat, 24 Haziran 1960, s.19). Dergi yazarları daha çok operaya giderken giyilebilecek kıyafetler üzerine tavsiyelerde bulunmuş bunu da daha çok kadın üzerinden okuyucusuna sunmuştur.

Dergi yazarları her ne kadar Amerikan yaşam tarzını okuyucusuna sunsa da bazı aşırıya kaçan gündelik yaşam davranışlarından da rahatsız olmuştur. Bu istenmeyen davranışların başında kamuya açık alanda "öpüşmek" sayılabilir. "Bazı batı memleketlerinde uluorta öpüşenlere dönüp bakan bile bulunmadığı halde, yine de nefretle anılmaktan geri kalmazlar. İnsani duyguların en kutsalı olan bu hareketin işportaya dökülmesi kadar iğrenç ve kaba bir şey düşünülemez. Hâsılı, parklardaki sıralar, sinema koltukları, kapı aralıkları bu sevgi tezahürü için uygun zemin değildir." ifadeleriyle Batı'ya işaret edilerek oralarda da çok hoş karşılanmayan bir davranış olduğunu örnek göstererek anlatma yolunu tercih etmişlerdir (Hayat,1 Temmuz 1960,s.13).

Türk toplumu için yeni olan bir takım alışkanlıkları okuyucusuna aktaran Hayat, bu yeni alışkanlıklar konusunda hazırlıksız ve acemi olan okuyucusuna karşı öğretici bir rol üstlenerek bir takım uyarılarda bulunmaya devam etmiştir. Örneğin "pipo" maddesi altında, bu tütün ürünün nasıl kullanılması gerektiği, kullanan misafirlerin ve ev sahiplerinin bu durumda nasıl davranması gerektiği konusunda son derece açıklayıcı bilgiler vermiştir. "Erkekler için tamamlayıcı bir süs olan pipoyu kullanmanın da adabı, usulü var. Mesela, davetli olduğunuz eve, ağzınızda dumanı tüten pipo ile girmeyin. Önce söndürün, sonra kapı zilini çalın. Öte yandan muhterem ev sahibesi, bu ağır kokulu nesneden ne kadar nefret etse bile, misafirlerini zevklerinden mahrum etmemelidir. Herkes dağıldıktan sonra, camları açıp odayı havalandırın daha iyi" (Hayat,15 Temmuz 1960,s.23).

Batı'dan gelen her alışkanlığın kutsanmadığını gösteren başka bir örnek de "sakız" olmuştur. Bu konuda "Nasıl ağızda sigara konuşulmasa, sakız çiğnerken de aynı şeyi yapmak hatalıdır. Kaldı ki, uluorta sakız çiğnemek medeni bir insana pek yakışmaz. Ama diyeceksiniz ki bütün Amerika ağızda "chewing-gum" olduğu halde gününün on iki saatini geçiriyor. İşte cevabı: Amerika'da mubah olan bir şeyi bizim de mutlaka kabul etmemiz gerekmez…" (Hayat, 29 Temmuz 1960, s.23). Sakız maddesindeki bu uyarıyla dergi yazarları kendileriyle çelişmişlerdir. Nihayetinde başından sonuna kadar Amerikan ve Batı'dan gelen her şeyi kutsayan kendisi değil miydi?..

Türk toplumunun çok da bilmediği ancak 1950'lerde bilhassa ABD'de önemli bir sorun olan siyahiler de dergi yazarlarının okuyucuya sundukları maddelerden olmuştur. "Zenci" maddesi altında "Beyaz ırka mensup insanlar tarafından bunlar kadar istismar edilmiş, hırpalanmış ve hor görülmüş ikinci bir varlık daha yoktur…" denilerek Hayat'ın diğer sayfalarında gösterdiği tarafgir tutum daha objektif olarak okuyucuya sunulmuştur (Hayat, 7 Ekim 1960, s.15). Oysa Hayat, sonraki yıllarda ABD'deki neredeyse tüm "siyah-beyaz" çatışmalarında beyaz

ISBN: 978-605-73901-3-4

Amerikalıların yanında yer almıştır. Nihayetinde bu bir Görgü Ansiklopedisi olduğundan olsa gerek ki tarafsız davranabilmiştir.

Görgü Ansiklopedisi, Türkiye'ye 20. yüzyılın ikinci yarısında yaygınlaşan bazı teknolojik aletlerin kullanımına dair bilgilendirmeler ve uyarılar da yapmıştır okuyucusuna… Esasında bu yazılarla özellikle 1950'lerde artan köyden kente göç sonucunda oluşan yeni kentli nüfusu kent kültürüne uyumlu hale getirmeye çaba sarf etmiştir. Bu yeni teknolojik ürünlerin başında radyo sayılabilir. "Radyo" maddesi altında şu ifadelere yer verilmiştir: "Ilık yaz akşamları havuz başında veya çardak altında şöyle biraz demlenirken, "Bir tek daha ver, sorma gelen kim bu gece…" diye radyoyu avazı çıktığı kadar bağırtmaya hakkınız yok. Aksi halde komşulardan biri gelip, pekâlâ bu saygısızlığın hesabını sorabilir. Bunda yerden göğe kadar haklıdır da."(Hayat, 22 Temmuz 1960, s. 23). Bununla birlikte Türk toplumu için sadece radyo yeni değildir. Telefon ve yazı makinesi de gündelik hayat içine girmiş aletlerden sayılabilir. Telefon özellikle dergi yazarlarının ince ince nasıl açılmalı? İlk soru ne olmalı? Hangi ses tonu ile konuşulmalı? Ne kadar süre konuşulmalı? gibi ayrıntılı soruların yanıtlarının verildiği bir madde olarak okuyucuya aktarılmıştır (Hayat, 9 Eylül 1960, s.13).

Yazı makinesi maddesi de aynı kapsamda değerlendirilebilecek bir madde olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak yazı makinesi bölümünde sadece "Şayet yazınız okunmayacak kadar berbat değilse, özel mektuplarınızı yazı makinesinde yazmayın!" uyarısı ile en kısa bilgi verilen ansiklopedi maddesi olarak okuyucuya sunulmuştur (Hayat, 30 Eylül 1960,s.13). İkinci Dünya Savaşı sonrasında yavaş yavaş seyahatlerin bir parçası olmaya başlayan uçaklar da ansiklopedinin sorunsallarından olmuştur. Ancak "uçak hostesi" maddesi ile… "Mesleklerin içinde en çetinlerden biri hiç şüphe yok ki, uçak hostesliğidir. Kar, kış, fırtına, kıyamet demeden daima tebessüm eden ve yolcuların her türlü kaprisine seve seve boyun eğen bu insanlara karşı da saygılı davranmak lazımdır. Bulutların ötesinde iken çiçek veya şeker vermek suretiyle feragatli hizmetlerine teşekkür edemediğimize göre, hiç değilse uçağı terk ederken içten gelen bir tebessümle bu işi yapın" (Hayat, 16 Eylül 1960, s.13).

SONUÇ

Görgü Ansiklopedisi, tipik bir ansiklopedi tekniğiyle hazırlanmıştır. Daha açık bir ifade ile A'dan Z'ye alfabetik olarak sunulmuştur. Her sayıda sadece bir harf ile ilgili 6 ila 13 kadar madde açıklanması yoluna gidilmiştir. Açıklanan maddelere bakıldığında alfabetik olması dışında belli bir sistematiğinin olmadığı görülmüştür. Hayat'ın Görgü Ansiklopedisi, tematik değil bir oradan bir buradan şeklinde yazılmıştır. Gün gelmiş genel kültüre dair bir bilgi sunmuş, gün gelmiş adabı muaşeret öğreticiliğine soyunarak toplumsal terbiye içeren açıklamalarda bulunmuştur. Bazen de gündelik hayatı kolaylaştıran, püf noktası sayılabilecek bilgileri okuyucusuyla buluşturmuştur.

Görgü Ansiklopedisi gibi toplumu yukarıdan biçimlendirmeyi amaçlayan bir yazı dizisi Hayat'ın varlık nedeniyle son derece uyumludur. Aslında Hayat gibi renkli bir yayın organının siyaset tarzında yazılara yer vermesi çok da beklenen bir şey değildir. Hayat, başından sonuna kadar popüler kişiler üzerinden zaman zaman da doğrudan topluma yön vermeye çalışmış, bunu da ilgi çeken ve kolay okunabilen yazı dizileriyle gerçekleştirmiştir. İşte

ISBN: 978-605-73901-3-4

Görgü Ansiklopedisi de Hayat'ın kendince «görgülü» birey yetiştirme anlayışının bir parçasıdır. Aslında Hayat için bu, kutsal bir misyon değildir. Hayat zaten hiçbir dönem kendisini tek bir noktaya adamış bir yayın organı olarak görmemiştir. O, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Soğuk Savaş Dönemi'nin yaşandığı bir süreçte Amerikan merkezli Batı'nın ideolojisini, yaşam tarzını, tüketim anlayışını topluma «ikna» yoluyla benimsetmeye çalışmıştır. Hayat'ın bu bağlamda başarılı olup olmadığı da ölçülebilir değildir. Ama Görgü Ansiklopedisi türündeki yazıların da yayımlanması beyhude çaba değildir!..

KAYNAKÇA

Adıgüzel, O. (2014). *Kuşakların Değişen Yüzü ve Y Kuşağı İle Ortay Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(19), 165-182.

Barlas, A. (2017). *Şevket Rado: Hayatı, Sanatı, Eserleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi.

Esel, G. (2017). *Darbeler Arasında (1960-1980) Türkiye NATO İlişkileri.* The Journal of Academic Social Science Studies, 56(3), 409-416.

Hayat. (1960). 1-26(1).

Hayat. (1960). 27-41(2).

Kaya Özçelik, P. (2013). *DP'nin Demokrasi Söylemi.* Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 65(3), 163-184.

Serez, N. (1962). *Silahsızlanma*. Hayat, 30(2), s.6.

Toker, M. (1991). Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları-DP Yokuş Aşağı (1954-1957)**.** Bilgi Yayınevi.

Yılmaz, M. (2010). *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Rus İlişkileri.* Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 8(13), 27-42.

https://www.matbuu.com/blog/tifdruk-baski.html Erişim Tarihi: 21/10/2021.

ISBN: 978-605-73901-3-4

LİMİNOİD TURİST DAVRANIŞININ TURİSTLER ÜZERİNDE İNCELENMESİ

Fatma Ocak
Konya Selçuk University, Konya, Turkey, fftmsne95@gmail.com

ÖZET

Turizm, insan hayatında sosyal bir olgudur. Farklı yaşam yerlerinden birbirinden tamamen farklı karakterlerin geçici bir süre beraber bulundukları, turistik faaliyetlere katıldıkları, benzer ve farklı amaçlar ile tatil yaptıkları beşeri bir olgudur ve bu özellikleri doğrultusunda turizm, psikolojik alanda yer alabilmekte ve psikolojik bakış açıcı ile incelenebilmektedir. Turizm olgusunun en önemli öğesi turisttir. Turist, turizm faaliyeti içerisinde yer alır. Bireyin turizm içerisindeki karşılığıdır ve turist turizm olgusunda merkezde bulunmaktadır. Turist, değişkenlik gösteren bir turizm yapısıdır. Turistler sosyal ve kültürel yapıları gereği turizm faaliyeti içerisinde yer alırken birbirlerinden farklı özellikler sergilemektedirler. Tatil dönemlerinde günlük yaşamlarından farklı bir psikolojiye sahip olan turistler tatil süreçlerinde olağan davranış modellerinden farklı davranış modelleri sergilemektedir. Turistlerin tatil dönemlerinde farklı psikolojik durumlar yaşamaları sonucu günlük yaşantılarında sergiledikleri davranışlardan farklı davranışlar sergilemektedirler. Sergilenen liminoid davranışlar geçici bir süre sergilenmekte ve etkisi turistin tatil kararı ile başlayıp tatil bitiminin üzerinden de belirli bir zaman geçmesine kadar devam etmektedir. Sergilenen liminoid turist davranışlarının da kendi içerisinde farklı davranış modelleri bulunmaktadır ve bu davranış modelleri turistlerin tatilden beklentilerine göre gruplandırılarak incelenebilmektedir. Turizm psikolojik alanda incelenirken bireylerin benlik ve kimlik kavramları konu olarak bilinmelidir. Turizm faaliyeti içerisinde yer alan bireyler, aynı alanda ve aynı zaman diliminde yer aldıkları diğer turist bireylerin davranışları ve durumları ile kendi davranış ve durumları arasında farklılık olduğunu görüp karşılaştırma yapmaktadır. Bu karşılaştırma sonucunda da birey farklı bir benlik, farklı bir kimlik ve farklı bir psikoloji haline bürünmektedir. Bu durum sonucunda da farklı psikolojik davranış modelleri oluşmaktadır. Turist, turizm sektörü için oldukça önemli bir kavramdır. Turizm içerisinde yer alan turist, psikolojik anlamda incelendiği sürece tatilden beklentileri, turizm içerisindeki yeri ve önemi, tatil kararı almasındaki amacı, talepleri ve turizmdeki değişimlere ve aynı zamanda gelişmelerdeki etkileri de incelenebilecek ve böylelikle turizm alanında gelişim ve devamlılık sağlanabilecektir. Çalışmanın amacı, turizm sektöründe yer alan ve turizm için önemli bir konuma sahip olan turistlerin tatil kararlarını aldıkları andan itibaren başlayıp tatil bitiminden de belirli bir süre daha devam eden liminoid davranış modellerinin birey üzerindeki etkilerini incelemektir. İlgili literatür çalışması yapılmış ve elde edilen ikincil veriler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Turist, liminoid, liminoid turist davranışları.

ISBN: 978-605-73901-3-4

INVESTIGATION OF LIMINOID TOURIST BEHAVIOR ON TOURISTS

Tourısm ıs a social phenomenon in human life. It is a human phenomenon that completely different characters from different places of life stay togehther for a while, participate in touristic avtivities, vacation with similar and different purposes, and in line with these characteristics, tourism can take place in the psychological field and can be examined with a psychological perspective. The most important element of the tourism phenomenon is the tourist. Tourist takes part in tourism activity. It is the counterpart of the individual in tourism and the tourist is at the center of the phenomenon of tourism. Tourist is a tourism structure that varies. While tourists take part in tourism activities due to their social and cultural structures, they exhibit different characteristics from each other. As long as the tourist in tourism Is examined psychologically, his expectations from the holiday, its place and importance in tourism, its purpose in making a holiday decision, its demands and changes in tourism as well as its effects on the developments will be examined, and thus development and continuity in the field of tourism will be provided. The aim of the study is to examine the effects of liminoid behaviour models on the individual, which starts from the moment they take their holiday decisions and continues for a certain period of time after the end of the holiday, of the tourists who are in the tourism sector and have an important position for tourism. The relevant literature study was conducted and the secondary data obtained were evaluated.

Keywords: Tourist, liminoid, liminoid behavior patterns

GİRİŞ

Turizm, insan hayatında sosyal bir olgudur. Farklı yaşam yerlerinden birbirlerinden tamamen farklı karakterlerin geçici bir süre beraber bulundukları, turistik faaliyetlere katıldıkları, benzer ve farklı amaçlar ile tatil yaptıkları beşeri bir olgudur ve bu özellikleri doğrultusunda turizm, psikolojik alanda yer alabilmekte ve psikolojik bakış açısı ile incelenebilmektedir. Turizm, beşeri sistemlerden oluşan, farklı kültürden bireylerin geçici süre ile bir arada aynı destinasyonda yer almalarından oluşmaktadır. Turizm olgusunun en önemli öğesi turisttir. Turist, turizm faaliyeti içerisinde yer alırken birbirinden farklı özellik ve davranış modelleri sergilemektedir. Turistlerin tatil dönemlerinde farklı psikolojik durumlar yaşamaları sonucu günlük yaşantılarından farklı davranışlar sergilemeleri kaçınılmaz bir durumdur. Bu sebepten dolayı tatil dönemlerinde sergilenen turist davranışlarının turistler üzerinde uzun süreli geçici bir etkiye sahiptir. Sergilenen bu davranış modelleri günlük yaşamdan farklı ve kısa süreli sergilenen psikolojik davranış modelleridir. Turistlerin, turizm faaliyeti içerisinde yer alırken sergilemiş oldukları bu davranış modelleri geçiş dönemi içerisinde yer alan liminoid davranış modelleridir. Turizm içerisinde turistin sergilediği liminoid davranış modelleri, kendi içerisinde farklı modellere ayrılmaktadır ve bu davranış modelleri turistlerin tatilden beklentilerine göre gruplandırılarak incelenmektedir. Turizm psikolojik alanda incelenirken bireylerin benlik ve kimlik kavramları konu olarak bilinmelidir. Turizm faaliyeti içerisinde yer alan bireyler, aynı alanda ve aynı zaman diliminde yer aldıkları diğer turist bireylerin davranış ve durumları ile kendi davranış ve durumları arasında farklılık olduğunu görüp karşılaştırma yapmaktadır. Yapılan bu karşılaştırma sonucunda da birey farklı bir benlik, farklı bir kimlik ve farklı bir psikoloji haline bürünmektedir. Bu durum sonucunda da farklı psikolojik davranış modelleri oluşmaktadır. Turist, turizm sektörü için oldukça önemli bir kavramdır. Turizm içeriisnde yer alan turist, psikolojik anlamda incelendiği sürece tatilden beklentileri, turizm içerisindeki yeri ve önemi, tatil kararı almasındaki amacı, talepleri ve turizmdeki değişimlere ve aynı zamanda gelişmelerdeki etkileri de incelenebilecek ve böylelikle turizmde gelişim ve devamlılık sağlanabilecektir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Bu çalışmada geçiş dönemleri davranış modellerinden olan liminoid davranış modelinin turistler üzerine olan olumlu ve olumsuz etkileri incelenecektir. Bu yüzden bu çalışmanın konusu ' Turistlerin Tatil Süreçlerinde Sergiledikleri Liminoid Davranışların Turist Üzerine Etkileri' olarak belirlenmiştir. Bu çalışmanın amacı, turizm sektöründe yer alan ve önemli bir konuma sahip turislerin tatil kararlarını aldıkları andan itibaren başlayıp tatil bitiminden de belirli bir süre sonra devam eden davranışların birey üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla hazırlanmıştır.

Turizm ve Turist

Turizm, insan hayatında yer alan sosyal bir olgudur. Farklı yaşam yerlerinden birbirinden tamamen farklı karakterlerin geçici bir süre beraber bulundukları, turistik faaliyetlere katıldıkları, benzer ve farklı amaçlar ile tatil yaptıkları beşeri bir olgudur ve bu özellikleri doğrultusunda psikolojik kavram çerçevesinde araştırılabilen bir alandır. (Harlak, 1995: 112). Barutçugil, yaptığı bir çalışmasında turizm psikoloji kavramını aşağıdaki cümleler ile tanımlamıştır (1989: 34);

'Turizm psikoloji kavramı, bireylerin turizm faaliyetinde yer edinmeleri, turizm faaliyetlerinden taleplerini, turizm içerisinde turist olarak bulunurken ne tür davranışları ne amaçla sergilediklerini, turizm içerisinde yer edinirken yaptıkları turist davranışlarından yaşadıkları doyumları, taleplerinin karşılanmalarını ve turizme katılan turistlerin neden turizme katıldıklarını incelemektedir.'

Yapılan tanım sonucunda turizm içerisinde yer alan turistlerin, turist psikolojisi başlığı altında bireylerin günlük telaşlarından, sorumluluklarından, yaşantılarından uzaklaşarak turizm faaliyeti içerisine girdiklerini ve günlük psikolojilerinden farklı bir psikolojiye sahip olduklarını turist psikolojisi kavramı ile incelemek mümkündür. Turistleri farklı bir psikolojik duruma dahil eden turizm, turistleri gündelik yaşamdan itme aynı süreçte de turizme çekme faktörlerinden oluşmaktadır diyebiliriz.

Turizmi psikolojik alanda incelemek için benlik ve kimlik kavramları konu olarak belirlenmektedir. Turizme katılan turistler, aynı alanda bulundukları diğer turistlerin davranışları ve durumları ile kendi davranış ve durumlarını karşılaştırarak farklı bir psikoloji, farklı bir benlik, farklı davranış modelleri oluşturmaktadırlar (Harlak, 1995: 113).

Turistin özelliklerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Barutçugil, 1989: 16);

- ✓ Turistler geçici bir süre yer değiştirme amacı ile dini inançları, ruhani ve fiziksel sağlığı için, sosyal ve kültürel hayatında ihtiyaç duyduğu eksiklerini gidermek için, eğlenme amaçlı, arzu ve taleplerini gidermek için, boş zamanlarını dolu dolu değerlendirme isteği sonucunda farklı bölgelere seyahat etmektedir.
- ✓ İş amaçlı seyahat eden bireyler de turist olarak değerlendirilmektedir.
- ✓ Turistlerin turizmde yer edinmelerinin amaçları olarak ruhani tatmin sağlamak, tatil süreci boyunca tamamen tüketim yapan herhangi bir üretim amacı gütmeyen, belirli bir maddiyata ve sınırlı zamana sahiptir.
- ✓ Turistleri turizm içerisinde iki grup halinde incelemek mümkündür. kendi ülkesinde turizm faaliyetine katılan turistlere turist, farklı bir ülkeye gidip turizm faaliyetine katılan turistlere ise yabancı turist denmektedir ve yerli-yabancı turist olarak turistleri gruplandırmak mümkündür.

Turist Psikolojisi

ISBN: 978-605-73901-3-4

Turist, turizm faaliyetlerinde yer alan bireylerin turizm alanı içerisindeki karşılığıdır. Turist, turizm faaliyeti içerisinde merkez noktada yer alan ve son derece değişkenlik gösteren bir yapıdır. Bulunduğu bölgeden çıkıp farklı bir bölgeye giderek yerini değiştiren, turizm faaliyetinde bulunduğu süre boyunca farklı boyutlarda ilişki kuran, sosyal, ekonomik, siyasi gibi alanlarda etkiler oluşturur, çevresinden etkilendiği gibi çevresini de etkileyen turist kavramıdır (Toskay, 1978: 99).

Turist Davranışı

Turist, turizm faaliyetinde ruhunu ve bedenini dinlendirir, günlük yaşamından uzaklaşarak dinlenir ve vücut sağlığına kavuşur. Turist için turizm günlük telaşlarından kaçmak, ruhunu ve vücudunu dinlendirmek, eğlenmek ve dinlenmek gibi amaçlar doğrultusunda yer edindiği beşeri olgudur. Bu doğrultuda da turistin turizm faaliyetinde bulunduğu süre boyunca sergilediği tüm davranışlar turist davranışı olarak incelenmektedir.

Turist davranışları, bireylerin tatil yapmaya karar verdikleri an ile başlayıp tatil bitiminin üzerinden de belirli bir zaman geçtikten sonra son bulmaktadır. Tatil, turistler için ruhsal bir yolculuk olarak değerlendirilmektedir (Schade ve Hahn, 1969: 82). Turizm faaliyetine katılan turist, günlük yaşamından uzaklaşarak farklı bir yaşam alanına gider ve bu süreç içerisinde değişik bir psikolojiye girer. Farklı bir çevreye giren turist, bu çevreye uyum sağlamak zorunda kalmaktadır. Turistlerin tatillerinde yaşadıkları duygusal doyumlarda yetişme ve yaşadıkları yerin kültürel özelliklerinin etkisi söz konusudur (Doğan, 2004: 18). Gittiği bölgede kendini yabancı hisseden turist, yabancılık duygusunu duymamaya çalışarak bulunduğu ortama ayak uydurmak için kendisini psikolojik bir zorluk altına katabilmektedir. Schade ve Hahn' a göre; tatil süreçlerinde turistlerin sergiledikleri davranışlar araştırıldığında sergilenen davranışların tatilden bekledikleri ve olağan yaşamlarındaki davranışları arasında bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu ilişki benzerlik gösterdiği gibi zıt duygu ve davranışlarının da bulunduğu söylenebilir. Olağan yaşam tarzının devam etmesi de olağan davranışlarının terk edilip tam zıttı davranışların sergilendiği davranış model ve biçimleri görülmektedir. Turistlerin tatil dönemlerinde sergiledikleri davranışlar arasında farklılıklar görülmektedir. Bunun sebepleri olarak ise turistlerin tatilden bekleyişleri, arzu ve talepleri, günlük yaşantıları, sosyal ve kültürel yapılarının farklılık göstermesi gibi sebeplerin sıralanması mümkündür (Schade ve Hahn, 1978: 108).

Sergilenen turistik davranışlar farklılık ve çeşitlilik göstermektedir. Olağan yaşam ile tatilden beklenilen tatminlik oranı ve arzuların farklılık göstermesi bireyin yaşam sınırının dışında bulunduğu toplumun yapısı ve yaşanılmışlıkların vermiş olduğu deneyim de davranışlarda etkilidir (Toskay, 1978: 109).

Turist davranışlarını daha iyi anlayıp kavramak için üç farklı başlık incelenebilir. Bu üç başlık; turist motivasyonu, turist tipolojisi ve turist deneyimleri olarak sıralanabilmektedir. Bu üç farklı yaklaşım da birbirleri ile iç içe geçmiş ve birbirlerinden ayrı düşünülemeyecek yaklaşımlardır.

Aslında tek bir turist bakışı yoktur. Turist bakışı toplum, toplumsal grup ve tarihsel döneme göre değişmektedir. Bu tür bakışları inşa eden ise farklılıklardır. Toplumsal grupların kendi turist bakışlarını nasıl oluşturdukları üzerinde düşünmek normal toplumda ne olup bittiğinin öğrenilmesi için iyi bir yöntemdir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Turizm kendi karşıtını, yani düzenli çalışmayı gerektiren boş zaman etkinliğidir. Modern toplumlarda çalışma ile serbest zamanın birbirinden ayrı ve düzenlenmiş toplumsal pratik alanları olarak örgütlenişinin bir tezahürüdür. Gerçekten de bir turist olarak edimde bulunmak modern olmanın tanımlayıcı niteliklerinden biridir ve ücretli işteki belli başlı dönüşümlerle bağlantılıdır. Belirli yerlerde organize edilmeye ve bir düzene bağlanmış zaman aralıklarında gerçekleşmeye başlamıştır.

Liminoid ve Turist

Bireylerin hayatındaki değişim anları toplumun sağlığı için liminoid sonuçlar ortaya çıkarmaktadır (Depeli, 2009: 87). Bireylerin boş zamanlarını değerlendirdikleri dönemlerde meydana gelen geçici ve değişen, bireylerin kendi istek ve arzuları sonucu yaptıkları davranış ve etkinliklerin gerçekleştiği süreçteki aşamalar liminoid kavramları ile değerlendirilmektedir (Yurdakul, 2006: 40).

Bireyin değişim dönemleri, toplumun sürekliliği açısından oldukça önemli bir durumdur. Bu durumun aşılması ise liminoid kavramını ortaya çıkarmaktadır (Depeli, 2009: 87). Turner, bu kavramların gelişimi açısından gönüllü olarak yapılan değişim dönem etkinliklerini konuya dahil etmiştir ve liminoid kavramını ele almıştır (Yurdakul, 2006: 40). Turner'in araştırmalarına göre liminoid kavramı isteğe bağlı olarak bireylerin gerçekleştirdiğini ancak bir probleme çözüm getirmediği belirtilmiştir. Liminoid kavramını toplumdan ayrılmak, benliğe dönmek olarak da ifade edebilirken, toplumun bir yapısı olabileceğini de dile getirilmiştir. Liminoid, dünyevi bir kavram olarak ele alınıp incelenebilmektedir (www.en.wikipedia.org. E.T.20.07.2011).

Liminoid kavramını inceleyen diğer bir araştırmacı ise Jones'tir. Jones' in (2005) liminoid ile ilgili yaptığı bir tanım şu şekildedir; '21. Yüzyılda liminoid kavramı sıklıkla kullanıla bir kavram değildir. Geçiş dönemlerinde sergilenen liminoid davranışlar yaratıcı, tuhaf ve kendine özgü olarak değerlendirilebilmektedir. Liminoid, bireyin kimliği ile oluşmaktadır.'

Liminoid kavramı inceleyen diğer bir araştırmacı Çevik ise şu şekilde tanımlamıştır (2011: 19); 'Liminoid davranışları geçiş dönemlerinde sergilenen boş zaman etkinlikleri ve sanatsal etkinlikler olarak değerlendirmiştir.'

Ryan (2002) ise liminoid kavramını şu şekilde ifade etmiştir; (Liminoid, eşik yani geçiş sembollerini ve toplu deneyimleri içerisinde bulunduran davranış modelleridir. Liminoid, kişileştirilmiştir bir kavramdır.'

Korg (1995) ise liminoidi; ' Günlük normal yaşantıdan uzaklaşanan, dinle ilgisi olmayan, normalin dışında gerçekleşen faaliyetlerin tümüdür. Radikal bir kavramdır. Liminoid, bir deneyimdir.'

Liminoid, oyun olarak da görülebilen ve oyun-oyuncu şeklinde gösterilen bir davranış modeli olarak da ele alınabilmektedir. Düzen ve kaos durumlarının bir arada bulunduğunu da söylemek mümkündür. bu anlamda (Gyimothy ve Mykletun 2004: 860) liminoidi şu şekilde anlatmıştır; 'liminoid iki durum arasında gidip gelir. Bunlar, ciddi veya oyun durumlarıdır. Turist, turizm faaliyeti içerisinde kendisinin canlandırılmış hissetiği oyun evresi ikinci kısımdır. Yaşanılan haz, motivasyonun getirdiği bir sonuçtur. Uyarılma ve yaşanan haz duygusunun dengesi bozulursa yüksek derece endişe ve stres yaşanılacaktır. Liminoid, yaşanılan mutluluk ve haz evresidir.'

ISBN: 978-605-73901-3-4

Turizm içerisinde turistlerin yer aldığı turistik ortamlar dinamik bir yapıya sahiptir. Turistik ortamda içerisinde meydana gelen sosyal yapı, kurallar, statüler, değerler, vb. birçok beşeri yapı her an değişkenlik gösterebilmektedir. Turistler, turizm faaliyeti içerisinde yer alırken kendilerini çoğunlukla özgür, kuralsız, sınır tanımayan ve olduğundan farklı yaşamak isterler.

Liminoid kavramı, karışık bir toplum yapısında diğer toplum yapılarına göre daha çok gelişebilmektedir. Liminoid, bireylerin toplu faaliyet gösterdiği etkinliklerde görülebilen farklı ve tuhaf davranış modelleridir. Liminoid, hizmet sektöründe, toplumdan uzakta, ekonomi ve politika kavramlarının yer almadığı bölgelerde kendini geliştirebilmektedir. Karşıt durumlarda görülen liminoid, zıt bir terimdir. Geçiş dönemlerinde kendini gösteren liminoid, bireyin post modern yapısını sergilemektedir. Kendini daha çok ilkel topluluklarda gösterebilen liminoid iki uç durumlardan doğmaktadır. Deneyimsel ve oyunsaldır. Liminoid kavramında bireysellik ön plandadır. Bireysel stres, tepki ve davranışlardan oluşan liminoid tamamen kişiseldir. Sosyalleşme kavramı, liminoid içerisinde bir problem olarak değerlendirilmektedir. (Turner, 1979: 492).

Illıouz liminoidi şu şekilde değerlendirmiştir (Illıouz, 1997: 142); 'Dinsel olmayan toplumlarda görülen liminoid, modern kültürde yer almaktadır. Liminoid bireyseldir ve bireysel olarak üretilir. Liminoid popülerdir ve popüler kültürlerinden politik yaşamından ayrıdır.

Horn'a (2010) göre liminoid şu şekilde ifade edilebilmektedir; 'Bireyin boş zamanlarını değerlendirdiği dönemlerde ortaya çıkmaktadır. Bireyin keyfine göre karar verip uyguladığı, zorunlu olmayan, tamamen tercih sonucu gerçekleştirilen davranış modelidir. Esnek bir yapısı olan liminoid, bireye kendini ifade etme özgürlüğünü vermektedir.'

Liminoid ve Turist İlişkisi

Liminoid kavramı çerçevesinde görülen durum ve davranışların tamammı geçicidir ve günlük olağan hayatın geçici bir süre askıya alındığı durumlarından tamamıdır. Geçiş dönemlerinde sergilenen liminoid davranışlar birey tarafından hızlı bir şekilde yaşanmaktadır. Bu dönemde cinsel sınırlılıklar ortadan kaldırılır, kendiliğinden oluşan arkadaşlıklar kurulur, karşı cins ile temas arttırılır, statülerin ortadan kaldırıldığı ve herkesin eşit görüldüğü sosyal bir yapı oluşturulur, turistin giyimi ve davranışları yerel halktan tamamen uzaklaşır (Wagner, 1977).

Ryan ve Hall'e (2002: 3) göre, liminoid kavramının turizmin içerisinde büyük çoğunlukla yer aldığını ifade etmiş ve bu ifadesinin sebeplerini şu şekilde ifade etmiştir; turizmin bireysellikten oluştuğunu ve bireyler arasında anlayışın gerekliliğini, liminoidin doğal bir oluşum olduğunu, toplumsal süreçten bağımsız düşünülemeyeceğini, kolektif bir yapıya sahip olduğunu ve kişinin psikolojisine daha yakın olduğunu ifade etmiştir. Turizm deneyimleri bireye özgüdür. Günlük yaşanılan yaşam bölgesinin dışında gerçekleşmektedir. Bireyin yaşamındaki sorumluluklardan ve sorunlardan birer kaçıştır. Amaç, kişinin rahatlamasıdır. Turist, turizm faaliyetinden haz almak ister ve bu istek sonucunda davranışlarını kendi isteğine bağlı gerçekleştirmektedir. Yani liminoid davranış bir zorunluluk değil kişinin kendi özgür iradesi ile karar alıp gerçekleştirdiği davranış modelidir.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Shaw ve Wlliams (2004)'ın bir açıklamasında liminoid kavramının oyun özelliğinden söz etmiştir. Turizme katılan bazu turistlerin tatil süreçleri boyunca günlük yaşamlarında standartlaştırdıkları davranışları terk ettiklerini, tatil süreçlerinde bulundukları ruh halini ve liminoid davranışlarını oyun adı altında gruplandırdıklarını belirtmişlerdir. Shaw ve Wlliams'a göre liminoid, 'turistlerin tatil süreçlerinde liminoid davranışları sergilemelerinde günlük yaşamı terk ettikleri, günlük kuralların, normların ve baskıların terk edildiğini belirtmişlerdir. Sergilenen bu davranışlar oyun kavramı ile açıklanmaktadır. Bu oyun, günlük yaşamın bir nevi onarılmasıdır. Buradan yola çıkarak liminoid ile oyun kavramını beraber kullanılabileceği yorumu yapılabilmektedir.'

Getz (2008)' e göre liminoid, 'günlük kimlikten ve sosyal statüden ayrılma, günlük sergilenen rolün tam tersi durumunun sergilenmesidir şeklinde ifade etmiştir. Liminoid davranışlarda bireylerin daha rahat bir tutum sergilediğini, kendilerine limit koymadıklarını da belirtmiştir. Bireyler, bu davranışlara kendi istek ve iradeleri ile katılır ve sıradışı deneyim yaşamak isterler.'

Bauer (2009) ise liminoid davranış sergileyen turistlerin tatil süreçlerinde sınırlardan uzaklaştıklarını, olağan yaşam şeklini terk ettiklerini ve insanlar arasında plansız ilişkiler kurma ihtimallerinin normalden daha yüksek olduğunu belirtmiştir.

Varley (2011) ise liminoid davranışları anlık heyecan olarak ifade etmiş, insanların rekreasyon aktivitelerinde kendini gösteren bir davranış olarak yorumlamıştır.

Turistlerin tatil süreçlerinde sergiledikleri liminoid davranışlar, bireylerin turizm faaliyeti içerisindeyken günlük yaşamlarının ters yüz olmasına sebebiyet verebilmektedir. Turizmdeki yaşam, bireylerin günlük yaşamlarından daha sade ve yapısal olarak daha basit bir yaşam şeklidir. Ciddiyet oranı daha az, romantiklik ve haz oranı daha yüksek bir yaşam şeklidir (Wang, 1999: 360).

İkamet edilen bölgeden farklı bir bölgeye gidildiği zaman günlük yaşantıda bazı değişiklik ve farklılıklar meydana gelebilmektedir. Bu değişim ve farklılıklar yaşanırken olağan kurallar ve sınırlar değişmektedir. Tatil, gündelik yaşamın yaşamın bir nevi karşıt şeklidir.

Turistlerin Sergiledikleri Liminoid Davranış Modelleri

Turistlerin tatil dönemlerinde sergiledikleri davranışların anlaşılması ve anlamlandırılması için Russel R. Currie ve Philip L. Pearce'nin yapmış olduğu çalışmalar incelenmiş ve elde edilen veriler ile liminoid kavramı arasında ilişki kurulmaya çalışılmıştır.

Currie (1997)'ye göre, turistlerin sergilemiş oldukları davranışlar genellikle günlük yaşamda sergilemiş oldukları davranışlardan oldukça farklıdır. Liminoid kavramını, turizm faaliyeti içerisinde yaşanan günlük yaşama zıt davranışları açıklamak için önermiştir. Bireylerin, turistken sergilemiş oldukları davranışları ön görebilmek için 4 farklı kavram sunmuştur (s.884); dengeleme, aşırı eğlence, liminal ve liminoid. Bu 4 kavram günlük yaşamda sergilenen davranışların, turizm yaşamında sergilenen davranışlara zıt olan davranış modellerini ön görebilmek için ortaya atılmıştır. Buna göre, liminoid evrede günlük yaşamda sergilenen sıradan davranışların değiştiğini

ISBN: 978-605-73901-3-4

belirtmektedir çünkü liminoid evre bir geçiş evresidir. Bu durumda günlük yaşamdan tatil yaşamına geçen bireyde değişen davranışların görülmesi kaçınılmazdır. Eşikten geçen bireyin liminoid davranışlar sergilemesinin normal olduğunu belirtilmiştir.

Clawson ve Knetsch'in (1966) yılında yapmış oldukları bir çalışmalarında turizmde yaşanan deneyimlerin beş aşaması olduğunu belirtmiş ve bu beş aşamayı şu şekilde sıralamıştır (2000: 118);

- ✓ Beklenti evresi
- ✓ Destinasyona yolculuk
- ✓ Destinasyonda eğlenceli geçen zaman
- ✓ Sıradan yaşama dönüş
- ✓ Tatil hatıralarını hatırlama

Eğer bireyler, bu beş süreci bilir, kabul eder ve uygularlarsa geçiş dönemlerini daha kolay ve rahat atlatabilirler. Bu duruma ek olarak liminoid evreye geçişte de kolaylıklar sağlanabilmektedir (s.118). Eğer, turistlerin turizmden beklentileri yerine getirilirse eşik dönemleri gerçekleştirilebilir eğer beklentiler gerçekleştirilemezse eşik dönemlerinden geçiş sağlanamaz. Turistlerin beklentileri yerine getirilirse birey eşikten geçer ve liminoid evreye geçiş sağlayabilir. Liminoid evre her bireyde farklılıklar gösteren bir evredir. Her bir birey farklı zaman dilimleri içerisinde liminoid evreye geçiş sağlayabilir. Bireyler, tatil dönemlerinde günlük yaşamlarında yer alan stres ve sorumluluklardan kaçmak isterler bu kaçış amacıyla turizm faaliyetine katılırlar. Bu amaç ve beklenti eğer gerçekleştirilirse bireyin liminoid evreye geçişi sağlanabilecektir.

Pearce (2005), liminoid kavramını eşik evresiyle birlikte ele almıştır. Eşik evresi içerisinde turistler açık olmayan, karmakarışık ve dengesiz bir durum içerisindedirler. Anormal bir yaşam şekline sahip olan turistler için bu evre karmaşıklığı çözümlemede bir araç olarak görülmektedir. Tatil süreçleri, turistler için iyileştirici bir süreç olarak belirlenmiş ve liminoid evre yaşamı düzenleme olarak değerlendirilmiştir. Bu sayede tatil döneminde turistlerin sergiledikleri davranışlar incelenebilecek ve anlamlandırılacaktır. Liminoid davranışlar, tatil süreçlerinde turistlerin sergiledikleri sosyal rolleri ve davranışları ile daraltılmış, tek düze bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Liminoid evreye girilmesi ile beraber aslında turistlerde kültür karmaşası meydana gelmektedir. Bu sebep doğrultusunda tatil bitiminden sonra da turistlerin yaşamış oldukları duygusal karmaşıklık devam etmektedir.

Turistlerin, tatil dönemlerinde sergiledikleri liminoid davranış modellerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür;

- ✓ Tolerans ve Kuralsızlık Liminoid Davranış Modeli
- ✓ Oyun/Oyuncu Liminoid Davranış Modeli
- ✓ Hazcılık Liminoid Davranış Modeli
- ✓ Kimliğinden Sıyrılma Liminoid Davranış Modeli
- ✓ Gizlilik Liminoid Davranış Modeli

Bireylerin olağan yaşam standartlarından ayrılıp farklı bir yaşam alanına girdiklerini döneme eşik dönemi dendiğini ve bu dönemde de liminoid davranış modellerinin sergilendiğini görmek mümkündür. Sergilenen bu liminoid davranış modellerini, geçicilik, oyun, statüsüzlük, çocukluk, günlük sıradan yaşamın değişimi, anlık yaşam, özbenliğe ulaşma şeklinde sıralamak mümkündür. tatil sürecinde turistlerde görülen geçici ve değişkenli

ISBN: 978-605-73901-3-4

davranışlar liminoid davranış olarak karşımıza çıkmaktadır. Liminoid davranışlar, bireylerin hayat şartlarına, milliyetleri, yaşadıkları coğrafyaya göre şekillenip, farklılıklar göstermektedir. Alışılmışın dışına çıkılarak farklılıklar görülmektedir. Turistlerin tatil dönemlerinde sergiledikleri liminod davranış modellerini beş başlık altında incelemek mümkündür. Bu davranış modelleri bireylerin konumlarına göre farklılık gösterebilmektedir. Bu etkenlere ek olarak içerisinde bulunulan tatil türüne göre de farklılıklar görülebilmesi olasıdır. Yukarıda sıralanan davranış modellerinde bireyleri görmek oldukça mümkündür. Liminoid davranışlar zevk ve eğlence başlığı altında bir grup olarak ele alınabilecek şekildedir. Liminoid davranışların temelinde zaten haz almak ve eğlence amacı güdülmektedir. Sergilenen tüm liminoid davranışlar geçici ve kısa sürelidir. Liminoid davranış sergileyen birey veya bireyler bu durumun bilincindedirler ancak yaşadıkları haz duygusu onları memnun etmektedir. Hazcılık davranış modelini sergileyen birey, tatil süreci boyunca nasıl hissetmek, nasıl yaşamak yaşamak istiyorsa o şekilde yaşar. Herhangi bir engel tanımaz, içinden geldiği gibi tatili devam ettirir.

Turizmde farklı hizmet sunan işletme, diğer işletmelere göre her zaman bir adım daha önde olacaktır ve müşteriyi tatmin etme düzeyine göre de başarı elde edecektir. Turist, kendini özel hissettiren, taleplerine karşılık veren işletmelerden memnun kalacağı gibi devamlılık da sağlayacaktır. Zaten turist yapısı gereği arzu ve isteklerini giderecek bir turizm faaliyetinde bulunmak isteyecektir. Gizlilik davranışı sergileyen turist, kendini maskeli bir baloda gibi farklı ve görünmeyen bir kimlikte görür ve o anı öyle yaşamak ister. Gizlilik liminoid davranışını sergileyen turist, günlük yaşantısında en yakınlarının dahi bilmediği davranışları sergiler. Turistin düşüncesi kimse onu tanımıyorken, günlük yaşantısında yapmak isteyip de yapamadığı davranışları, arzu ve isteklerini yerine getirmek istemektedir. Tatil, gizlilik liminoid davranışını sergileyen bireylerde kendilerinin görünmeyeceği gizli bir alan gibi düşündükleri bölgedir. Birey yapmış olduğu veya yapacağı davranışları uygun veya uygunsuz olduğunu düşünmeden gerçekleştirir. Turist bu davranışı sergilerken yaptığı şeyin gizli kalmasını ister ve o an için tüm tutum ve algılarını terk eder.

Tolerans-Kuralsızlık davranış modelini sergileyen bireylerde ise geçmişi ve geleceği düşünmeden sadece anı yaşarlar. Bu davranış türünü sergileyen bireyler olumsuzluklar yaşandığı zaman bu olumsuzlukları görmezden gelir ve düşünmeden tatiline devam eder. Bu liminoid davranış modelini gösteren birey, karşı cins ile yapacağı cinsel kaçamağa diğer liminoid davranış modellerini uygulayan bireylere göre daha ılımlı bakmakta ve yaşamaktadırlar. Birey, bu davranış modelini sergilerken kuralları yok sayarak anı yaşar, geleceği düşünmeden hareket eder. Bu davranış modelini tanımlamada kullanılan diğer bir söylem ise anomidir. Anomi, sosyoloji bilim dalında kuralsızlık ve değer ile normların yok sayılması anlamına gelmektedir. Graham Dann, anomi kavramından yararlanmıştır. Anomi kavramını ele alıp açıklama yaparken turizmin itme faktörü olarak ele almıştır. Dann'ın (1977) yapmış olduğu bir açıklamasında, tatil süreçlerinde turistlerin kuralları yok sayma durumundan haz aldıklarını, günlük yaşantılarında onaylamıycakları davranışları onayladıklarını ve sergilediklerini, bu durumdan ise hoşnut olduklarını belirtmişlerdir. Tatil süreçlerinde tüm kuralların ortadan kaldırıldığını ifade eden diğer bir araştırmacı ise Gottlieb'dir. Gottlieb (1982) yapmış olduğu bir çalışmasında bazı turistlerin tatil süreçleri boyunca kimliklerini gizleyip, mesleki hayatları hakkında bilgi vermezler. Bu durumu Sayar'ın (2002: 61) 'Psikolojik Mekan Olarak Siber Alan' isimli çalışmasında görmek mümkündür. Sayar (2002) interneti, çevrimiçi kişi ve maskeleri ortaya çıkarmak için bir araç olarak görmekte aynı zamanda ise herhangi bir olumsuzluk yaşanması sonucunda

ISBN: 978-605-73901-3-4

sanal ortamda oluşturulan maskelerin kullanılmasına sıcak bakıldığını ifade etmektedir. Bu açıdan tatil sürecinin yaşandığı ortam ve sanal ortam birbiri ile benzerlik gösterip daha somut bir şekilde yaşanılan durum ifade edilebilmektedir. Başka bir açıdan da anlatılmak gerekirse bireylerin gizli tuttukları kişiliklerini tatil süreçlerinde ortaya çıkardıkları söylenebilir. Sayar (2002) ifadesinde yer aldığı gibi turistlerin gizli kimlikleri, tatil süreçleri boyunca kendilerine rahatlık sağlar.

Kimliğinden sıyrılma liminoid davranış modelinde ise bireyler, günlük yaşantılarında kimsenin onlara yaptıramayacağı davranışları sergilerler. Kısaca açıklamak gerekirse, kimliğinden sıyrılma liminoid davranış modelinin özünde bireyin olduğundan farklı davranması veya davranma arzusu yatmaktadır. Yapılan literatür çalışma sonucunda da bireylerin bizzat kendilerinin *'tatilde bambaşka biri oluyorum'* veya *'ortama ayak uydurabilmek için yapmayacağım davranışları sergiliyorum'* şeklinde ifadelerini görmek mümkündür. Farklı davranış modellerini sergileyen birey, aslında bu davranışları sergilerken bilinçli olarak yaptığının farkındadır.

Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi'nin tepe noktasında yer alan, seyahat motivasyonları içerisinde bulunan 'kendini gerçekleştirme' durumunu turistlerin tatil dönemlerinde yapmış oldukları her türlü davranış ve hareket ile ifade etmek oldukça mümkündür. Sergilenen davranışlar, bireylerin günlük yaşamlarındaki hayatları ile orantılıdır. Kendini baskılayan birey daha özgür ve daha içine sinen bir şekilde farklı davranışlar sergiliyor olabilir. Turistler, tatil dönemlerinde hiç olmadıkları veya hiç olmayacakları bir insana dönüşebilmektedirler. Giyemeyeceği tarzda kıyafetler giyebilir, yemeyeceği yemekleri yiyebilir, sergilemeyeceği davranışları bu dönemde sergileyebilmektedirler.

Oyun-Oyuncu liminoid davranış modelini sergileyen bireyler ise oyunların nasıl uyulması gereken kurallar varsa tatil süreçlerinin de onlar için uyulması gereken kuralları vardır. Bu karallar; tatillerinden keyif alıp iyi vakit geçirmek, eğlenmek, haz almak gibi kurallardır. Oyun-Oyuncu davranış türünde turistler, kendilerini oyuncu, bulundukları süreci de oyun olarak görmektedirler. Bu sebepten de tatil süreçlerindeki durumları günlük yaşam süreçlerindeki durumlarına göre sahtedir. Ancak birey yapmış olduğu her şeyi bilinçli bir şekilde gerçekleştirmektedir ki zaten bireyler genellikle özendikleri yaşamı tatillerinde yaşamak isterler. Bunu da turizm sektöründe hizmet veren işletmelerden beklemektedirler. Bu davranış türünü Gotlieb'in (1982) çalışmasında daha açık bir şekilde görmek ve anlamak mümkündür. Çalışmasında her iki durumdan da söz etmektedir. İlk durumda olağan yaşamda bulunun statüden daha üst statüde bulunulduğunu, ikinci durumda ise daha da alt statülerden hareketler söz konusudur. İlk durumu açıklamak gerekirse şu şekilde ifade edilebilir; turist kendisini adeta kral/kraliçe gibi görmekte ve bu şekilde davranmaktadır. Çalışanlardan da bu şekilde hizmet görmek ister. İkinci durumda ise turistler köylü gibi davranmaktadırlar. Kırsal ve çiftlik turizmi ikinci duruma örnek verilebilecek alternatif turizm türlerindendir. Bu turizm faaliyetine katılan birey, başka yaşamlara özenip kısa süreli de olsa özendiği yaşamı yaşamak ister. Birey, olağan yaşamının zıttı bir yaşamı deneyimlemek ister ve bu yönde de turizm faaliyetine katılır. Literatür taramasından çıkarılamn başka bir sonuç ise, turizm faaliyetinin geçicilik özelliği taşıdığıdır. Anlık ve geçici deneyim yaşayan bireyin tatil süreci bittikten sonra elinde kalan birkaç kalıcı hatıradan başka bir şey değildir. Turizm faaliyetine katılan birey nasıl liminoid davranış sergilerken bunun geçici olduğu bilincini taşıyorsa aynı şekilde bu sürecin geçici ve elinde kalanın sadece birkaç ufak hatıra olacağının da

ISBN: 978-605-73901-3-4

bilincindedir. Literatür taramasında da görülüp çıkarılan diğer bir sonuç ise yaşanılan bu deneyimden, turistlerin aldığı bu hizmetten kısa süreli de haz almalarıdır. Kendilerine gösterilecek hizmetin beklentisi ile tatillerini gerçekleştirme kararı alırlar.

Toparlamak gerekirse, yapılan araştırmalar sonucu turistlerin tatil süreçlerinde sergiledikleri geçici ve kısa süreli davranışların liminoid davranış olarak değerlendirildiği ve kendi içerisinde de çeşitli davranış gruplarına ayrıldığı görülmektedir. Bu çeşitli davranış grupları beş başlık halinde incelenebilmektedir. Liminoid davranışların görüldüğü bu sürece liminal dönem de denilebilmektedir. Belirlenen farklı grupları değerlendirirken beş farklı liminoid turist gruplarının olduğu görülmüştür. Bu beş farklı turist tipini şu şekilde sıralamak mümkündür;

- ✓ Hazcı Turist: Anlık mutluluklara odaklanır ve olağan yaşamında yapamadıklarını gerçekleştirir.
- ✓ Gizli Turist: Kimsenin kendini tanımadığı ve tanıdığı çevresinden uzakta, gizli bir kimlik altında istediklerini yerine getirir.
- ✓ Hoşgörülü Turist: Kuralları yok sayarak tatilinden haz almaya odaklanmıştır. Olumsuzlukları ciddiye almadan tatiline devam eder.
- ✓ Kimliksiz Turist: Diğer turist tiplerinden farkı, hiçbir şekilde plan yapmadan tatiline giden ve tamamen haz duymaya odaklanmış turist tipidir.
- ✓ Oyuncu Turist: Tatilini bir oyun, kendisini de bir oyuncu olarak görür ve tatilini zevk almak, eğlenmek, hizmet görmek gibi kuralları vardır.

Liminoid turist tipinin belli başlı özellikleri vardır. Yapılan literatür taraması sonucu aşağıdaki özellikleri belirlenmiştir. Kısacası liminoid kavramı turist davranışını açıklamada ve yorumlamada bulunabilecek şekildedir. Bu açıklama ve yorumu sırasıyla şu şekilde sıralamak mümkündür;

- ✓ Liminoid, tatil döneminde turistlerin göstermiş olduğu davranışların sebeplerini açıklayabilmektedir.
- ✓ Liminoid, tatil bölgesindeki davranışları da açıklayabilmektedir.
- ✓ Liminoid, turist psikolojisini ifade edebilmektedir.
- ✓ Liminoid, tatil psikolojisini açıklayabilmektedir.
- ✓ Liminoid kavramı aracılığı ile turizm işletmecileri turist psikolojilerini tahmin edebilmekte ve bu doğrultuda turizm hizmeti sunabilmektedir.
- ✓ Liminoid, yerel halka turisti tanıma imkanı sunmaktadır.
- ✓ Liminoid kavramı, turizmin her bir ögesine alternatif yollar kazandırma imkanı sunmaktadır.

Liminoid alanlar, turistleri tatil süreçlerinde doyum noktasına ulaşmalarını gerçekleştirmede birer araçlardır. Turizm içerisinde yer alan işletmeler ve sunulan hizmetler, turistlerin haz almalarına ve doyum noktasına ulaşmalarına uygun olarak hazırlanmaktadır. Eğer turizm işletmeleri, kendilerini turist arzu ve isteklerine, turist algı ve beklentisine uygun hazırlayıp aynı zamanda da turist ve taleplerine uygun tanıtım yaparlarsa turizmde başarıyı sağlayabilirler. Turist ve turizm psikolojisi arasında bulunan ilişki doğru bir şekilde öğrenilip bu doğrultuda politikalar geliştirilirse turizmden fayda görülebilir. Turistin taleplerine uygun turizm hizmetleri sunulduğu sürece, turizm içerisinde her zaman bir adım önde olunur ve süreklilik sağlanabilir. turizm sektörünün ekonomik katkısı ve süreklilik durumu göz önüne alındığı taktirde turist psikolojisi bilinmeli ve turizm içerisinde bulunulduğu süre boyunca turizmden yararlanılabilmektedir. Daha etkili bir pazarlama tekniği ile kullanılmayan kaynakların da kullanılması mümkün olacak aynı zamanda da turizm pazarında kar ve süreklilik sağlanacaktır.

YÖNTEM

ISBN: 978-605-73901-3-4

İlgili literatür çalışması yapılmış ve elde edilen verilen değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Elde edilen veriler doğrultusunda, turistlerin tatil kararı aldıkları an itibariyle başlayıp tatil bitimlerinden sonra da belli bir süre liminoid davranış sergiledikleri ve bu davranışların geçici olarak ortaya çıktığı sonucu elde edilmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Yapılan literatür çalışması sonucu turistler tarafından sergilenen liminoid davranış, turist davranışları ve turist psikolojisi üzerine yapılmış çalışmaların yetersiz olduğu görülmüştür.

Bu çalışmanın liminoid turist davranışı, turist davranışları ve turist psikolojisi konularına destek olması amaçlanmıştır. Tatil dönemlerinde turistler tarafından sergilenen liminoid davranışları belirlemek amacıyla hazırlanan bu çalışma, literatürde görülen eksikliği azaltmak amacıyla ile hazırlanmıştır. Yapılan literatür taraması sonucu tatil, turizm ve turist üçlüsü arasındaki psikolojik durum ve algılar üzerinde durulmadığını, turizme avantaj sağlayacak, turizmi yenileyecek ve yapılan faaliyetlerin anlamlandırılmasında eksiklik meydana geleceği ön görülmüştür. Bu amaç doğrultusunda hazırlanmıştır.

Victor Turner tarafından 'geçiş ritüellerinde' kullanılan 'liminal aşamanın' gönüllü etkinlikler sırasındaki durumları açıklamak için kullanılan 'liminoid' kavramı bu araştırmada bireylerin olağan yaşamlarına geçici bir süreliğine ara verdiği turistik etkinlikler sırasındaki arada kalmışlık durumunu ifade etmek için kullanılmıştır. Turistlerin tatil dönemlerindeki eğlence, haz, vb. duygularına liminoid kavramı karşılık gelmektedir.

Turizm faaliyetine katılan turistler, günlük yaşamlarındaki kimliklerinden uzaklaşıp farklı bir kimliğe bürünmektedirler. Farklı bir kimliğe bürünme seyahat etme kararı alındığı an itibariyle başlayıp seyahat bitiminden belirli bir süre sonra günlük sergilenen kimliğe dönüşmektedir.

Literatürde liminoid davranış içerisinde turistlerin sergilemiş oldukları liminoid davranış modellerini açıklamak için bazı araştırmacılar hem günlük yaşamda sergilenen davranış modellerini hem de olağandışı sergilenen davranış modellerini incelemiştir. Yapılan araştırmalara göre ise liminoid davranış modelleri sıradan yaşamda sergilenen davranış modellerinin zıttı olduğu, bireyin haz almak için olduğundan farklı davranışlar sergilediklerini belirlemiştir. Günlük yaşamın dışında sergilenen bu davranış modelleri, normların, kuralların, değerlerin yok sayıldığı, oyun-oyuncu, alaycı ve sıra dışı olan davranışlar olarak incelenmiştir.

Literatür çalışması sonucunda geçiş aşamasında iki durumun gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Bunlardan birincisi, ritüele katılan bireylerde hiçlik duygusu yaşanmaktadır. Benlikleri değişmekte ve sosyal yaşam alanında statülerinden ayrılmaktadırlar. Hiçlik evresi seyahat aktivetisi anında yaşanan zaman dilimi şimdiki zaman ve gelecek zaman olarak belirlenmiştir. Bu zaman içerisinde turist, kendi kimliğinden uzaklaşarak farklı bir kimliğe bürünür, kendisi olmaktan çıkar ve farklı bir birey gibi hareket eder. Bu aşama liminal kavramının turizm ile

ISBN: 978-605-73901-3-4

ilişkilendirilebileceği aşamadır. İkinci aşama olan yeni kimliğe bürünme gibi bir durum da burada söz konusu değildir.

Literatürde, liminoid aşamasında kimlikler çoklu ve parçalanmış bir şekilde oluşmaktadır. Bu duruma sebep turizm post-modern bir deneyim olmanın yanında liminoid de bir deneyimdir.

Verilen tüm bu bilgiler doğrultusunda liminoid davranışların parçalanmış, çoklu ve kaosu içeren karmaşıklı deneyim yapısına sahip olduğu sonucu çıkarılmaktadır. Liminoid bölge olarak adlandırılan içerisinde rekreasyon, dinlenme, rahatlama, haz alma gibi duyguların bulunduğu liminoid bölge, turistik alan özellikleri ile benzerlik göstermekte ve bu durum sonucu turizm içerisinde incelenebilmektedir.

Turizm işletmeleri turistler için rahat bir ortam hazırlamakta ve bu ortamı turistlere sunmaktadır. Turistler için hazırlanan bu ortamın turist davranışları üzerine etkisinden söz etmek mümkündür. Her bireyin eşit olduğu, rahatlığı, huzuru, statü ayrımı olmadığı bu ortamlarda turist kendini mutlu hissetmektedir.

Liminoid kavramı, turitlerde tatil dönemlerinde görülen ani psikolojik değişimler, eğlenme ve haz odaklı seyahat etme, boş zaman değerlendirmesi olarak turizm içerisinde görülmektedir. Tatil sürecine karar verildiği an başlayan ve tatil bitiminden belirli bir süre sonra normal yaşantısına dönebilen turist davranışları liminoid davranış olarak açıklanmaktadır. Sonuç olarak tatil sürecine verilen karar aşamasından itibaren başlayan ve tatil bitiminden belirli bir süre sonra normal günlük yaşantısına dönen turistlerin bu süreç içerisinde sergilemiş oldukları hazcı, oyuncu, eğlence ve zevk amaçlı gibi duygular ile sergiledikleri davranışlar liminoid davranış olarak adlandırılmaktadır. Liminoid davranış geçiş dönemi segilenen, uzun süre devam etmeyen, günlük yaşantının zıttı olarak sergilenen davranışlardır.

Seyahat ve tatil dönemlerinde bireyler, günlük, sıradan, olağan yaşamlarından uzaklaşmakta ve farklı bir kimliğe bürünmektedir. Aslında bireyler kendilerine bir oyun kurup kendilerini de birer oyuncu olarak da görebilmektedir. Sergilenen liminoid davranışlar, geçiş dönemi evresinde sergilenmekte ve geçici bir süre devam etmektedir. Bireyin tatil düşüncesi ile başlayıp, tatil dönemi boyunca devam eden ve eve dönüşünden de belirli bir zaman geçtikten sonra sona eren liminoid davranışlar bireyler üzerinde farklı psikolojik etkiler bırakabilmektedir. Bireyler bu dönemlerinde kendi kimliklerinden uzaklaşarak, hazcı, cinselliğe düşkün, doyumsuz, fazla neşeli, olağan ruh halinden tamamen farklı bir psikolojiye girmekte ve farklı talepler sergileyebilmektedirler. Bu psikolojik durumlar sonucunda da günlük sıradan davranışlarından tamamen farklı davranışlar sergilemektedirler.

Yapılan literatür çalışması sonucunda geçiş ritüellerinin aşamalarından ikincisi olarak nitelendirilen liminoid evre, turizme uyarlanabilmekte ve dikkat çeken iki unsurdan oluşmaktadır. Bunlardan birincisi, bireyler sıradan yaşamlarından çıkıp liminoid evreye geçtiklerinde farklı davranışlar sergilemektedirler ve sergilenen bu turist davranışlarını tanımlayabilmek için birçok araştırmacı bu davranışların zıttını ve olağan dışı olanlarını değerlendirmeye almıştır. Bazı araştırmacılar ise sergilenen liminoid davranışları sıradan yaşamın içerisinde bulunan kural, norm, değer gibi ögelerin yok sayılarak sergilendiğini savunmaktadır. Yapılan bu araştırmada ise,

ISBN: 978-605-73901-3-4

liminoid davranışın bireylerin tatil süreçlerinde sergiledikleri geçici davranış modeli olarak ele alınmış ve incelenmiş, bu iki unsur ile benzerlikleri değerlendirilmiştir.

Yapılan literatür taraması sonucunda eşik evresi ile ilgili olarak şu iki değerlendirmede bulunmak mümkündür. Bunlardan birincisi, liminoid davranış modelini sergileyen bireylerin bir kısmı hiçlik duygusuna kapılmakta, benlikleri değişmekte ve sosyal statülerinden statü sahibi olmamaya doğru ilerlemektedir. Bu evrede, seyahat sırası an ile gelecek zaman arasında yer alan bir zaman diliminden bahsedilmektedir. İkincisi ise, liminoid davranış sergileyen bireyler yeni birer kimlik kazanmaktadır.

Literatür taraması yapılan yorumlardan da anlaşılacağı üzere, liminoid ilişkinin turizm ile ilgili olan ve benzerlik gösteren kısmı bu iki değerlendirmeden birincisi ile benzerlik göstermekte ve bir ilişkisi bulunmaktadır.

Verilen bu bilgilerin yanında literatürde, liminoid evre sürecinde bireylerin kimlerinde parçalanmışlık, kaos barından bir karmaşıklık ve deneyimin kazanıldığından bahsetmek mümkündür. Liminoid davranış özellikleri postmodernizmin özelliklerine benzerlik göstermektedir bu bakış açısı ile bakıldığında şu çıkarımı yapmak mümkündür; turizm postmodern bir deneyim olmak ile birlikte aynı zamanda liminoid de bir deneyimdir.

Liminoid alan özellikleri içerisinde yer alan eğlence, rekreasyon, heyecan ve bedensel zevklerin aşırılığı gibi özellikler turistik alan ile eşleşmektedir. Buradan yola çıkarak çalışma önerisi olarak 'liminoid alan' olmuştur. Turist davranışı, liminoid deneyimlerin görüldüğü bir alanda turist olarak görülenlerin oynadığı bir oyun olarak ve bu oyun kavramı da liminoid olarak değerlendirilmiştir.

Turistlerin gördükleri turizm hizmeti, bulundukları destinasyon gibi turizm faaliyetinin özellikleri turistin turizm psikolojisini etkilemektedir. Her bireyin eşit olarak görüldüğü, saygı, sevgi ve hoşgörü davranışları ile sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde turist kendini rahat, güvende, özel ve evindeymiş gibi hisseder. Bu durum da turizm için büyük bir avantajdır. Turim ortamlarının turist psikolojisi üzerindeki etkileri düşünüldüğü zaman ani bir değişim söz konusudur. Yaşanan bu ani değişime ayak uydurabilmek için meydana çıkan ve sıradan yaşamda yadırganan olağandışı davranışlara oluşturulan temel çalışmanın ortaya çıkmasındaki etken noktadır. Gustave Le Bon'un (2012: 15) yoğun ve karışık ortamlar için önerileri bulunmaktadır ve bu öneriler bireyin bilinçaltının etkisindedir. Farklı psikolojik durumların oluşturduğu kalabalık, farklı bölgelerden, farklı milliyetlerden, farklı dinlerden ve tatilden beklentileri farklı olan bireylerin aynı zaman ve mekan dilimi içerisinde bir arada aynı yerde bulunmalarının da olduğunu göstermek için kullanılabilmektedir. Görülen bu karmaşık yapı bireyden bireye farklılık gösterebilmektedir. Turizm faaliyetleri içerisinde, turistlerin de yaşamış oldukları anlık değişimler bireyin kişilik ölçütlerine göre değişebilmekte ve yaşanmaktadır.

Bireyler, boş zamanlarını değerlendirmek için turizm faaliyetine katılmaktadırlar. Eğlence, haz almak, dinlenmek, rahatlamak, gibi birçok sebepten dolayı turizm faaliyetine katılan bireyler bu süreç içerisinde de olağandışı davranışlar sergileyebilmektedirler. Genellikle turistler tatil süreçlerinde hazza ve eğlenceye yönelir bu yönde de davranış sergilerler.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Tatil dönemlerinde sergilenen liminoid davranışlar, günlük yaşamdan tamamen farklı ve bağımsız olarak sergilenmektedir. Tatil sürecinde sergilenen liminoid davranışların görüldüğü etkinliklerde bireyler tamamen gönüllü olarak katılım göstermektedirler. Katılım sağlanan etkinliklere animasyon, rekreasyon etkinlikler örnek olarak gösterilmektedir. Faaliyetlere katılan bireylerde farklı davranış modelleri görülebilmektedir. Görülen davranış değişiklerinin arkasında; bireylerin günlük yaşamlarında yaşamış oldukları yorgunluklar, çevre, aile ve toplumsal baskı, toplum içerisindeki rollerini gerçekleştirememe, bastırdıkları duygu ve düşüncelerin bulunduğunu söylemek mümkündür. Bu bilgilerden aslında liminoidin bir tür oyun olduğu çıkarımında bulunmak oldukça mümkündür. Çünkü oyun içerisinde geçerli olan kurallar oyun bitiminde nasıl sona eriyorsa liminal süreç içerisinde sergilenen ve uygulanan oyun da liminal evre bitiminde sona ermektedir. Liminoid dönemde günlük yaşam ve bireyin üstlenmiş olduğu sorumluluklar bir süre arka plana atılmakta ve uygulanmamaktadır.

Turizm faaliyeti içerisinde sergilenen liminoid davranışlar bireyden bireye farklılık gösterebilmektedir. Turist, tüketim yaptıkça turizmdeki beklentileri karşılanmaktadır ve tüketim yapan turist yaptığı tüketim kadar haz duymaktadır. Memnuniyet düzeyi tüketim yaptıkça yükselen birey, liminoid davranışlarını da maksimum seviyede sergileyecektir. Günlük yaşamından, hayatının streslerinden uzaklaşan bireyin beklentileri karşılandıkça stresten daha da uzaklaşacaktır ancak beklentisi karşılanmayan bireyin stresi meydana gelecek ve stres seviyesinde artış görülecektir. Pearce'ın (2005) de belirttiği ani kültür değişiminin birey açısından yarattığı şok durumunu yorumlarsak liminoid dönem kültür şokundan değişik bir boyuttur. Liminoid davranış sergileyen bireylerin aynı ortamda bulundukları diğer bireyler ile karşılaştırıldıkları zaman her iki tarafın da algı düzeyinde farklılıklar görülecektir. Çünkü aynı ortamda farklı benlik, farklı kültür, vb. özelliklere sahip turistler yer almaktadır. Farklı kimliklerle sahip bireylerin farklı psikolojik durum ve davranışlar arasında bulunmaları sonucunda etkileşimler meydana gelmesi kaçınılmaz bir sondur. Bu durum sonucunda da doğal olarak her iki tarafın algısında farklılıklar görülecek ve karşılaştırmalar yapılacaktır. Yaşanılan bu durum sonucunda da turistler arasında bir fark, görünmeyen ama hissedilen bir sınır bulunacaktır.

ÖNERİLER

Turizm ve turist psikolojisi daha detaylı olarak incelenmeli, turistlerin tatil psikolojileri ile ilgili çalışmalar detaylandırılmalı ve böylelikle turizm daha da geliştirilebilir bir duruma dönüşecektir.

KAYNAKÇA

Allen L., .H. R. Hafer, P.T. Long, ve R. Perdue (1994). "Rural Residents Attidutes Toward Recreation and Tourism Development." Journal of Travel Research 3 (4): 27-33.

Allen, L., P.T. Long, R.R Perdue ve S. Keiselbach (1988). "The Impact Of Tourism Development on Residents' Perception of Comminity Life", Journal of Travel Research, 27(1):16-21.

Altunışık, R. Ve H. İslamoğlu (2003). *Tüketici Davranışları*. İstanbul: Beta Basım Yayın

Altunışık, R., R. Coşkun, S. Bayraktaroğlu ve E. Yıldırım, (2012). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı.* Geliştirilmiş 7. Baskı. Sakarya: Sakarya Yayıncılık

ISBN: 978-605-73901-3-4

Andrews, H. (2012). Special Issue on Liminal Landscapes. Introduction. *Journal of Tourism Consumption and Practice. 4.1 : 1-4.*

Andrews, H. Ve L. Robert (2013). Liminal Landscapes. Travel, Experience and Spaces in between. *Journal of Transport Geography xxx.*

Ap, J.(1990). "Residents' Perception on The Social Impacts of Tourism", Annals of Tourism Research,17 (4): 610-16. Ap. J.(1992). "Residents' Perception on Tourism Impacts" Annals of Tourism Research, 19 (3): 665-90.

Arnould, E., L. Price ve G. Zinkhan (2002). *Consumers.* Birinci Baskı. McGraw-Hill Companies. Inc.

Avcıkurt, C. (2009). *Turizm Sosyolojisi Genel ve Yapısal Yaklaşım.* Üçüncü Baskı. Ankara: Detay Yayıncılık

Barutçugil, İ.S. (1989). *Turizm İşletmeciliği.* Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.

Beeton, S. (2006). *Community Development Through Tourism.* Australia: Landlinks Press.

Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. İstatik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorumları.* İkinci Baskı. Ankara: Pegem A Yayıncılık

Brunt, P. ve P. Courtney (1999). "Host Perception of Socioculturel Impacts" Annals of Tourism Research, 26(3):493-515

Butler, R. W.(1980). "The Concept of a Tourist Area Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources", Canadian Geographer 24(1):5–12.

Belisle, F. J. ve D. R. Hoy (1980). "The Perceived Impact of Tourism by Residents: A Case Study in Santa Marta, Columbia". Annals of Tourism Research 7, 83-101.

Cohen, E. (1972). Toward a Sociology of International Tourism. *Social Research* 37.1, 164-182.

Cohen E. (1974). Who is a Tourist?: A Conceptual Clarification. *The Sociological Reiew.* 22/4: 527-555.

Cohen, E. (1979). A Phenemonology of Tourısm, *Sociology.* 13, 179-201.

Cohen, E. Ve G.M.S. Dann (1991). Socilogy and Tourism. *Annals of Tourism Research.* 18, 155-169.

Cohen, E. Ve N. Avielli (2004). Food In Tourısm Attraction and Impediment. *Annals of Tourism Research.* 31, 4: 755-778.

Cutler, S. Q. Ve A.B. Carmichael (2010). The Dimensions of Tourist Experiences. M. Morgan, P. Lugosi ve J.R.B, Ritchie, (Ed), *The Toruism and LeisureExperiences-Consumer and Managerial Perspectives.* Great Britain: Channel View Publications. S.3-27.

Currie, R.R. (1997). A Pleasure-Tourism Behaviours Framework. *Annals of Tourism Research.* 24.4, 884-897.

Currie R. Ve M. Gagnon (2000). When Do Individuals Become Pleasure Travellers?: An Exploratory Study into the Relationship Between the Fulfillment of Primary Expectations and the Liminoidal State. *Journal of Travel & Tourism Marketing.* 8,2: 115-128.

Çevik, A. (2011). *Performans, Ritüel, Oyun.* Yayımlanmamış Ders Notları.

Dann, M.S.G. (1977). Anomei, Ego-Enhancement and Tourism. *Annals of Tourism Research.* 4.4: 184-194.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Dann, M.S.G. (1981). Tourist Motivation An Appraisal, *Annals of Tourism Research. 8.2, 187-219.*

Depeli, G. (2009). Almanyalı Türklerde Evlilik Tmrenlerinin Dönüşümü, Kültürel Bellek, Aidiyet ve Kimlik. *Doktora Tezi.* Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.

Doğan, H.Z. (2004), *Turizmin Sosyo-Kültürel Temelleri.* İkinci Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık

Edensor, T. (2000). Staging Tourism Tourists as Performers. *Annals of Tourism Research.* 27,2: 322-344.

Emiroğlu, K. Ve S. Aydın (2003). *Antropoloji Sözlüğü.* Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Franklin, A. (2003). Tourist Objects, Tourist Rituals, *Tourism an Introduction.* London: Sage Publication. S.95-135.

Genç, R. (2009). *Uluslar arası Otel ve Restoran Yönetiminde İnsan.* İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ.

Gerrig, J.R. ve P.G. Zimbardo (2012). *Psychology and Life.* G. Sart. (çev). Psikolojiye Girişç Psikoloji ve Yaşam 19. Baskı Ankara: Nobel Yayınevi

Gnoth, J. (1997). Tourism Motivation and Expection Formation, *Annals of Tourism Research* 24.2, 283-304.

Goeldner, C.R. ve J.R.B. Ritchie (2009). *Tourism, Principles, Practices, Philosophies.* 11. Baskı New Jersey: John Wiley & Sons, Inc. 252

Graburn, H.N. (1989). Tourism: The Sacred Journey, L.S. Valene (Ed), *Hots and Guests The Antropology of Tourism.* Second Edition, USA: Universityof Pennsylvania Press. S.21-36

Graburn, H.N. (2007). Tourism Through the Looking Glass, D. Nash (Ed), *The Study of Tourism: Anthropological and Sociological Beginnings.* Elsevier, The Netherlands, s..93-108.

Hall, C.M. ve A.A. Lew (2009). *Understanding and Managing Tourism Impacts, An Integrates Approach.* Francis Group. Routledge.

Harlak, H. (1995). Psikoloji ve Turizmin Kesişme Noktası. Turizm Psikolojisi, *Prof. Dr. Hasan Zafer Doğan Anı Kitabı,* M. Korzay ve B. Himmetoğlu (drl). Boğaziçi Üniversitesi s.111-117.

Hom Cary, S. (2004) The Tourist Moment. *Annals of Tourism Research.* 31,1: 61-77.

Honko, L. (2006). Ritüellerin Oluşum Süreci, R. Ersoy (çev). *Milli Folklor Dergisi,* 18.69, 129-140.

Horn, By M. . (2010). Leere Limini: Wanderers vs. Pilgrims In The Liminal, *The Dulia et Latria Journal,* 3,77-116.

Huizinga, J. (1950) *Home Ludens. A Study Of The Play- Element In Culture.* BeaconPress.

Illıouz, E. (1997). *Consuming the Romantic Utopia-Love and The Cultural Contradictions Of Capitalism.* California: University Of California Press Berkely and Los Angeles.

Ivanovic, M. (2008). *Cultural Tourism,* South Africa: Juta & Company, Cape Town.

İlter, T. Ve S. Alankuş (2009). (Üvey) Ana-Yavru Vatan Diyaloğu'nun Kuzey Kıbrıs'taki Değişen Temsilleri. Aliefendioğlu H. Ve N. Kara (der). Kuzey Kıbrıs'ta Medya ve Temsil İçinde Ankara: Dipnot Yayınları

İslamoğlu, H. (2008). *Pazarlama Yönetimi.* Genişletilmiş Dördüncü Baskı. İstanbul: Beta Yayınları.

Jafari, J. A. (1986). "SystemView of Sociocultural Dimensions of Tourism" In The President's Commision on Americans Outdoors, 33-50.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Jones, L. (2005). *Encyclopedia of Religion.* 2. Baskı, USA: Thomson Gale.

Jurowski, C., M.Uysal ve D.R.Williams (1997). "A Theorical Analysis of Host Comminity Resident Reaction to Tourism." Journal of Travel Research, 34 (2):3-11.

Karasar, N. (1995). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikle,* Yedinci Basım. Ankara: 3A Araştırma Eğitim, Danışmanlık Ltd. Şti.

Kartal, M. (2006). *Bilimsel Araştırmalarda Hipotez Testleri. Parametrik ve Nonparametrik Testler.* Üçüncü Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kellner, D. (1995). *Cultural Studies, Identity and Politics Between The Modern and Postmodern Media Culture.* Simultaneously Published in USA and Canada by Routledge.

Korg, J. (1995), *Ritual and Experiment In Modern Poetry,* USA: Acme Art, Inc.

Kottak, K. P. (2002). *Cultural Antropology.* New York: McGraw-Hill.

Kottak, K.P. (1994). *Anthropology The Exploration Of Human Diversity.* 6. Basım, McGraw-Hill, Inc, . S.Altuntek, B. Aydın, Ş.D. Erdal, Y.S. Erdal, S. Eroğlu, E.G. 253

Gürsoy, S. Özbek, S. Özbudun, Ş. Pala, ve G. Uysal, (çev) (2008). *Antropoloji- İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış,* Ankara: Ütopya Yayınevi.

Kottak, K. P. (1991). *Anthropology The Exploration Of Human Diversity.* McGraw-Hill, Inc. , US.

Kozak, N. (2008). *Turizm Pazarlaması.* Ankara: Detay Yayıncılık

Kozak, N. , Kozak, M.A ve Kozak, M. , (2008), *Genel Turizm İlkeler ve Kavramlar,* Gözden Geçirilmiş 7. Baskı. Ankara: Detay Yayın.

Krech, D. Ve S. R. Crutchfield (1948). *Theory and Problems of Social Psychology.* New York, McGraw-Hill, Inc. , US.

McGraw-Hill, E. Güngör, (çev) (1980), *Sosyal Psikoloji,* 3. Baskı, İstanbul: Ötüken.

Lanquar, R. (1985). *Turizm-Seyahat Sosyolojisi,* G.Ö. Kayır, (çev). İstanbul: İletişim Yayınları

Lee, T-H. Ve J. Crompton, (1992). Measuring Novelty Seeking In Tourism. *Annals of Tourism Research.* 19.4, 732-751.

Leep, A. Ve H. Gibson (2008). Sensation Seeking And Tourism: Tourist Role, Perception of Risk And Destination Choice. *Tourism Management.* 29, 740-750.

Le Bon, G. (2012). *Kitleler Psikolojisi.* H. İlhan. (çev). İstanbul: Umut Matbaacılık.

Lengkeek, J. (2000). Imagination and Differences in Tourist Experience. *World Leisure Journal.* 42.3: 11-17.

Lindberg, K. (1991). *Policies For Maksimizing Nature Tourism Ecological and Economic Benefis. USA: World Resource Institute.*

Liu, J.L.ve T. Var (1986). "Resident Attitudes to Turism Impacts in Hawaii." Annals of Tourism Research,13:193-214.

Long, P.T. ve S.L. Richardson (1989). "Integreting Recreation and Tourism Development in Small Winter Cities." Leisure Today:26-29.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Long, P.T., R. Perdue ve L. Allen (1990). Rural Resident Tourism Perceptions and Attitudes by Community Level of Tourism. Journal of Travel Research 23(9):3–9.

Maddox, R.N. (1985). "Measuring Satisfaction With Tourism." Journal of Travel Research, 23 (Winter):2-5. Madrigal, R. (1993). "A Tale of Tourism in two Cities."Annals of Tourism Research, 20:336-53.

Martin, B.S. ve M. Uysal (1990). "An Examination of the Relationship Between Carrying Capacity and the Tourism Lifecycle : Management and the Policy İmplications". Journal of Environmental Management 31: 327-333.

McCool, S. F. ve S. R. Martin (1994). "Community Attachment and Attitudes toward Tourism Development". Journal of Travel Research 32(3):29±34.

Milman, A. ve Pizam, A. (1988). "Social Impact Of Tourism On Central Florida." Annals of Tourism Research,15 (2):191-204.

Murphy, P.E.(1980). "Perception and Preference of Decision-Making Groups in Tourist Centers:A Guide To Planning Strategy" In Tourism Planning and Development Issues, edited By D.E. Hawkins, E.L. Shafer, and J.M. Rovelstad. Washington, D.C.:George Washington University, 355-68.

Murphy, P. E. (1985). Tourism: A Community Approach. London: Routledge Murphy, P. E.(1983). "Perceptions and Attitudes of Decisionmaking Groups in Tourism. Centers." Journal of Travel Research 21(3):8–12.

Mannel, C.R. ve E.S. Iso-Ahola (1987). Psychological Nature of Leisure and Tourism Experience. *Annals of Tourism Research.* 14, 314-331.

McCabe, S. (2005). Who is a Tourist A Critical Review. *Tourist Studies.* 5.1: 85-106.

Middleton, VT.C ve J. Clarke (2001). *Marketing in Travel and Tourism*. Üçüncü Baskı, Butterworth-Heinemann.

Olalı, H. (1981). *Turizm Dersleri.* İzmir: İstiklal Matbaası.

Olalı, H. , S.S. Nazilli, E.N. Kırcıoğlu ve M. Sümer (1983). *Dış Tanıtım ve Turizm.* Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Yonca Matbaası

Oskay, Ü. (2000). *XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri- Kuramsal Bir Yaklaşım.* İstanbul: Der Yayınları

Özdamar, K. (2004). *Paket Programlar İle İstatiksel Veri Analizi (Çok Değişkenli Analizler).* Yenilenmiş 5. Baskı, Eskişehir: Kaan Kitabevi.

Pearce, L.P. (2005). *Tourist Behaviour, Themes and Conceptual Schemes.* Canada: Great Britain by the Cromwell Press.

Perdue, R.R., P.T.Long. ve L.Allen (1990). "Resident Support for Tourism Development." Annals of Tourism Research, 17 (4): 586-599

Perdue, R.R., P.T. Long ve L. Allen, (1990). "Resident Support for Tourism Development." Annals of Tourism Research, 17(4): 586-99.

Plog, S. (1987). Understanding Psychographics in Tourism Research. *Travel, Tourism and Hospitality Reserch.* A handbook for managers and researchers, 203-213, J.R.B. Ritchie ve C.R Goeldner.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Plog, S. (2001). Why Destinations Areas Rise and Fall in Popularity, An Update of a Cornel Quartery Classic, *Cornel Hotel and Administration Quarterly. 42.3, 13-24.*

Ratz, T., Puczkó, L. (2002) The Impacts of Tourism. An Introduction, Hameenlinna: Hame Polytechnic.

Rızaoğlu, B. (2012). *Turizm Davranışı.* 3. Baskı. Ankara: Detay Yayıncılık

Rothman, R.A. (1978). "Residents And Transients: Community Reaction To Seasonal Visitors." Journal of Travel Research, 16 (Winter):8-13.

Ryan, C. ve A. Martin (2001). Tourist and Strippers Liminal Theater. *Annals of Tourism Research.* 28.1, 140-163.

Ryan, C. (2002). Stages, Gazes and Constructions of Tourism. C. Ryan (Ed). *The Tourist Experience. Thomson s.1-27. 254*

Ryan,C. ve B. Trauer (2005). Destination Image Romance And Place Experience An Application of Intimacy Theory In Tourism. *Tourism Management.* 26, 481-491.

Ryan, C. (2010). Maori and Tourism: A Relationship of History, Constitutions and Rite. *Journal of Sustainable Tourism.* 5:4, 257-278.

Selanniemi, T. (2003). On Holiday in the Liminoid Playground: Place, Time and Self in Tourism. G.T. Bauer ve B. Mcercher (Ed) (2003). *Sex and Tourism, Journeys of Romance, Love and Lust.* The Haworth Hospitality Press, Binghampton s.19-29.

Sethna, R. ve Richmond B., (1978). U.S. Virgin Islanders' Perceptions of Tourism : (TSM) Journal of Travel Research. Summer(1):30–31

Sheldon, P.J. ve T. Var (1984). "Residents Attitudes to Tourism in North Wales." Tourism Management, 5(1): 40-48.

Simmons,. D.G. (1994). "Community Participation in tourism planning", Tourism Management, 15(2):98-99

Shaw, G. Ve M.A. Williams (2004). *Tourism and Tourism Spaces.* New Delphi: Sage Publications. India, Pvt Ltd.

Smith V.L. (1989). *Host and Guets: The Antropology of Tourısm.* V.L. Smith (Ed). 2. Baskı. Philedelphia, Pennsylvania: University of Pennsylvania Press. (1-22)

Smith V.L. (1997). *Host and Guets.* Philedelphia: University of Pennsylvania Press.

Swarbrooke, J. ve S. Horner (1999). *Consumer Behaviour in Tourism.* Butterworth-Heinemann, An imprint of Elsevier Science.

Swarbrooke, J. ve S. Horner (2005). Leisure Marketing a Global Perspective. Elsevier Butterworth-Heinemann.

Şehcan, H (2005). *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlik.* Ankara: Seçin Yayıncılık

Tataroğlu, G.E. (2006) Conceptual Analysis of Tourism: The Case of Marmaris Town in Turkey, *A Thesis Submitted to The Graduate.* School of Social Sciences of The Middle East Technical University.

Tepanon, Y. (2006). Exploring the Minds of Sex Tourist: The Psychological Motivation of Liminal People. Faculty of the Virginia Polytechnic Institute and State nUniversity in partial fulfillment of the requirements fort he degree of, Doctor in Philosophy In Hospital and Tourism Management.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Thomason, P., J.l. Crompton, ve D. B. Kamp (1979). "A Study of The Attidutes Of Impacted Groups Within a Host Community Toward Prolonged Stay Tourist Visitors." Journal of Travel Research, 17 (Winter):2-6.

Toskay, T. (1978). *Turizm: Turizm Olayına Genel Yaklaşım.* İstanbul: İ.Ü. İşletme Fakültesi

Tucker, H. (2002). Contesting Place and Identitiy in Goreme, Central Turkey, *Tourısm Between and Performance.* S. Coleman ve M. Crang in USA: Berghahn Books, s.143-155.

Turner, V. (1969). *The Ritual Process. Structure and Anti Structure.* Aldine De Gruyter. New York.

Turner, V. (1974). *Dramas, Fields and Metaphors Symbolic Action in Human Society.* New York: Cornell University Press.

Turner, V. (1979). Frame, Flow and Reflective: Rituel and Drama as Public Liminality. *Japaneese Journal of Rligious Studies.* 6. 4, . 465-499.

Turner, V. (1994). Betwixt and Between: The Liminal Period in Rites of Passage. L.C. Mahdi, S. Foster ve L. Meredith (1994). *Betwixt and Between: Patterns of Masculune and Feminine Intiation.* Fifth Edition, Carus Publishing Company. S.3-22.

Turner, V. (1994). Betwixt and Between: The Liminal Period in Rites of Passage. L. C. Mahdi, S. Foster veL. Meredith (1994). *Betwixt and Between: Patterns of Masculun and Feminine Intiation.* Fifth Edition, Carus Publishing Company. S.3-22.

Turner, V. (1996). *The Ritual Process, Strusture and Anti-Structure.* New York: Aldine De Gruyter.

Tortop, N. (2001). "Yerel Yönetimlerin Turizmin Gelişmesindeki Görev ve Sorumlulukları ve Çevre Korunmasının Önemi," I. Ulusal Turizm İşletmeciliği Kongresi Bildiriler Kitabı, Başkent Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kızılcahamam Ankara 2001, ss.56-68.

Tosun, C. (2002). "Host Perceptions of Impacts: A Comparative Tourism Study". Annals of Tourism Research, 29:231–253. Um, S. ve J. L. Crompton (1987). Measuring Residents' Attachment Levels in a Host Community. Journal of Travel Research 26(1):27-29.

Van Gennep, A. (2004). The Rites of Passage. Routledge: London.

Usal, ve A. Kuşluvan Z.(2002). Davranış Bilimleri: Sosyal Psikoloji, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, 4.Basım İzmir

Urry, J. (2002). The Tourist Gaze, Sage Publications of London. Thousand Oaks. E. Tataroğlu, ve İ. Yıldız (çev) (2009). *Turist Bakışı.* Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

Urry, John, (2003) The Sociology of Tourism, C. Cooper. *Aspects of Tourism Classic Reviews in Tourism.* Clevedon: Channel View Publications. S.9-22.

Var, T., K.W. Kendall ve E. Tarakçıoğlu (1985). "Resident Attidute Towards Tourists in Turkish Resort Town", Annals of Tourism Research, 12(4): 652-658

Yoon, Y., Chen, J., ve Gürsoy, D. (1999). "An Investigation of The Relationship Between Tourism Impact And Host Communities' Characteristics." Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research, 10 (1), 29-44.

Yurdakul, S. (2006). Bir Ürün ve Toplumsal Bütünleşme Aracı Olarak Modern Kent Karnavalları ve Türkiye'deki Örneklerde Görülen Uygulama Farklılıklar. *Yüksek Lisans Tezi.* Marmara Üniversitesi, SBE.

ISBN: 978-605-73901-3-4

Waade, A.M. (2003). Derailment-Travelling as a Liminal Experience. R. Raskın. *Danish Journal of Film Studies.* Institut for Informations-og Medievidenskab Aarhus Universitet. 15, 96-105.

Wagner, U. (1977). Out of Time and Place: Maas Tourism and Charter Trips, Ethnos 42.1/2, 38-52. http.//hotelmule.com/wiki/Liminality, (20.10.2011).

Walpole, M. J. ve Goodwin H. J. (2000). "Local Economıc Impacts Ofdragon Tourısm in Indonesıa." Annals of Tourism Research, 27(3): 559-576

Williams, S. (1998). *Tourism Geogapy.* New York: Routledge is an İmprint of The Taylor & Francis Group. 256

Wikipedia. (2011). Liminality-Liminoid. http://en.wikipedia.org/wiki/Liminality#Liminoid.